

1252/4.6

SÁROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ÉLET KÖRÉBŐL.

A

„SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR” KÖZLÖNYE.

1899.

E.36.

TIZENNYOLCADIK ÉVFOLYAM.

SZERKESZTETTE

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD JENŐ, AZ EV. REF. FŐISKOLA BETŰIVEL.

1899.

SAROSPATAKI LAPOK.

A PROT. EGYHÁZI ÉS ISKOLAI ÉLETT KÖRÉBŐL.

A

"SAROSPATAKI IRODALMI KÖR" KÖZLÖNYE.

1899.

TIZENNYOLCADIK ÉVFOLYAM.

SZERKESZTETTE

DR. TUDÓZS

SAROSPATAK.

NYOMTATTA SZERKESZTŐJÉNEK AZ SZ. EGYHÁZMEGYEI KÖNYVTÁR.

1899.

TARTALOM.

I. Téziscikkek.

	Lap
I. Övezércikkék.	
Andrásy Kálmán. Lészték az én tanúm	399
„ Egyházlátogatásunk kérdése	663
Azari. Néhány szó a reversálisok folytán szenvedett veszteségeink legfőbb okairól s a védekezésről	105, 121, 137
Barna Gyula. Csak római katolikus!	615
Debreceni Bertalan. Felebbzési irat a „Sárospataki Lapok“ sajtórendőri vétsége ügyében	649
Fejes István. Felhívás az énekszerzőkhöz	51
Hallgató János. Szocialismus és egyházközségi szegény alapok.	907
Hegedüs Sándor. Beszéd a prot. irodalmi társaság debreceni gyűlésén	805
K. E. Pár szó a magyar prot. irodalmi társaság érdekében	681
Kerekes János. Valóban tennünk kell	49
Kolozsvári. Az erdélyi püspök választási mozgalmak	231
Komjathy Béla. Gyűlést megnyitó beszéd	292
Kovács Béla. A lelkész joga s kötelessége	153
Kun Bertalan. Püspöki jelentés az 1898—99. egyházi évről	357
Maklár Pap Miklós. Védbeszéd a „Sárospataki Lapok“ sajtórendőri vétsége ügyében	504
Mecner Béla. Gyűlést megnyitó beszéd	317
Mocsáry Lajos Türelmesség	921
M. F. Veszteségeink egyetemes szempontból	213
„ „ Jelek	1013
N. J. Torna 100 év alatt	743
Dr. Németh Imre. Pusztulunk . . . veszünk	1055
Novák Lajos. Búcsúztató	193
Papp József. Megszívelendő dolgok	173
„ „ A lelkészek ellenőrzése és a szószerk paragrafus	535
Radácsi György Emlékezzünk régiekről	717
Revész Kálmán. Az abauji egyházmegye alakulása és terjedése	741
Sütő Kálmán. Védekezésünk kérdéséhez	487
Szuhay Benedek. Óa: a sivatagban	88
Tacitus. A jel, a melyben még győzhetünk	331
Dr. Tüdös István. Visszapillantás az 1893-ik esztendőre a magyar protestáns egyházi élet szempontjából	1
„ „ Kövessük-e a róm. kath. papok logikáját?	17
„ „ Szász Domokos.	33
„ „ Az ébredni kezdő protestáns lelkiismeret	65
„ „ Husvét ünnepén	229
„ „ Konvent előtt	249
„ „ Reflexiók	289
„ „ Pünköst ünnepén	317
„ „ Örömnapiak a debreceniek látogatásakor	471
„ „ A nem róm. kath. kongruás lelkészek fekete könyve	551
„ „ Difficile satyram non scribere	571
„ „ A „Sárospataki Lapok“ sajtórendőri vétsége	591
„ „ Papizmus és amerikanizmus	631
„ „ A magyar nemzet hódolata Petőfi emléke előtt	647
„ „ A baróthi pályázati hirdetés	697
„ „ A gömöri indítványok	761
„ „ Mit várunk a prot. irodalmi társaság debreceni gyűlésétől?	777

[illegible]

II. Iskolai ügy.

Dr. Ballagi Géza. Az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat	310
Balogh Kálmán. Észrevételek a „Néhány szó az ismétlő-iskolák tanterv kérdéséhez” című cikkre	297
„ „ Néhány észrevétel a Paganos megjegyzéseire	400
Dezső Lajos. Az ismétlő iskolák tanterve	140
„ Tanterv-javaslat a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskoláinak ismétlő osztályai számára	156
Dicső Endre. Az ismétlő-iskolai tanterv javaslat	20
„ Rövid válasz a közönséges törtek tanítása ügyében írott cikkekre.	92
„ „ Egy pár szó az ismétlő-iskolai tanterv-javaslatokról s az azokra történt hozzászólásokról	633
Hubay Bertalan. Mi a teendők?	840
„ „ A régi verses arany ABC	980
Koroc Dániel. A tanítói nyugdíj-törvény revíziója	384
„ „ Ki vegyük-e néptanítóink kezéből a vallás-tanítást?	521
„ Válasz a Tacitus válaszára.	684, 699
Nagy Sándor. Néhány szó Kötse István és Dicső Endre urak cikkéhez	4
„ „ Néhány szó Tacitus „A jel, a melyben még győzhetünk” című cikkéhez	763
(—) Ismétlő iskolák tanterve	109
(—) A sárospataki ev. ref. jogakadémia véleményes előterjesztése az elméleti államvizsgák reformjáról szóló miniszteri javaslat-tervezet tárgyában	322
(—) Ismétlő iskolai tanterv a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskolái részére	904
Paganos. Néhány szó az ismétlő-iskolák tanterve kérdésében	269
„ Megjegyzések a Balogh K észrevételeihez	365
Pósa János. Van-e jogosultsága azon ítéletnek, hogy jelenlegi ref. népiskoláink — különösen a prot. vallásos nevelés tekintetében — nem felelnek meg kellően hivatásuknak?	125

Lap	Lap
Radácsi György. Részlet a sárospataki főiskola 1898/99-ik évi állapotáról szóló igazgatói jelentésből	IV. Nekrológ.
Réz László. Az ev. ref. tanítóképző-intézetek és felsőbb leányiskolák működése az 1897/98-ik iskolai évben	Péter Mihály. Molnár István emlékezete
Sütő Kálmán. Utóhang a vallástanítás kérdéséről	„ „ Pazar István emlékezete
Dr. Szabó Sándor. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium 1899. évi költségvetése	Szendy Gáspár. Simándi Kállay Miklós emlékezete
Szobonya István. Kivegyük-e néptanítóink kezéből a vallástanítást?	Szuhay Behedek Vattay Bertalan emlékezete
„ „ Viszonváltás Tacitusnak a népiskolai vallástanítás ügyében írt válaszára	Tóth Kálmán. L. Nagy Sándor emlékezete
Szuhay Benedek. Kivegyük-e néptanítóink kezéből a vallástanítást?	Dr. Tüdös István. Szathmáry József emlékezete
„ „ A régi verses arany ABC	„ „ Gergely Károly emlékezete
Sz. B. I. Az ev. ref. theol. akadémiák múlt évi működése 1018, 1031	V. Közéletünk.
Tacitus. Válasz Suhay B., Szobonya I. és Koroc D.-nek a népiskolai vallástanítás ügyében	Andrássy Kálmán. Egyházi szabályok a búi egyházban
Dr. Tüdös István. A vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalása a képviselőházban	Azari. Ritók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről s a teendőkről
„ „ A középiskolai új tanterv életbeléptetése	„ „ A gömői fegyelmi javaslat-készítő-bizottság figyelmébe 792, 825
„ „ A budapesti egyetem és a kultuszminiszter	Bacskey Sámuel. A csapi ev. ref. iskola államosításának kérdése
„ „ Az országos középiskolai tanár-egyesület 33-ik közgyűlése	Barna Gyula. Válasz B. I.-nak a f.-borsodi gyakorlati kérdés ügyében
„ „ A budapesti kir. tudomány-egyetem jogi fakultása s a jogi szakoktatási reform	Benke István. A f.-borsodi gyakorlati kérdés
„ „ A gimnáziumi vallástanári képesítés s a szathmár-németi-i pályázati hirdetés	Buza János. Szíves kérelem az 1848-iki szabadságharcban részt vett pataki deákokhoz
„ „ Leányneveldeink az 1898/99-ik évben	B. J. A főiskolai igazgató-tanács nyári ülése
Dr. Zsindely István. Iskolai év megnyitó beszéd	Debreceni Bertalan. A főiskolai igazgató-tanács téli ülése
Zsoltos Benő ifj. Ref. jogakadémiánk az 1898/99-ik iskolai évben	d. r. A jus parochiale kérdéséhez
	Egy jelen volt. A homonnai egyház örömmünnepe
	Elek József. Örömmünep Sajó-Ecseden
	Dr. Erdős József. Az új-szövetség revisionális bizottságának jegyzőkönyve
	Fejes István. A lelkesi könyvtárak szervezése
	„ „ Alapszabály a kerületi lelkesi özvegy-árvatárnál
	Felső-borsodi. A tizenkettedik órában a kerületi papi özvegy-árvatár érdekében
	Hutka József. Bernáth Elemér jubileuma
	„ „ A f.-zepléni egyházmegye őszi gyűlése
	„ „ A kis-azari iskola felavatási ünnepélye
	j. f. Az abaúji egyházmegye őszi gyűlése
	Kádár János. A hardicsai egyház örömmünnepe
	Kenessey Béla. Jelentés az egyházi adózási viszonyokról
	id. Kiss Lajos. A jus parochiale kérdés felvetésének alkalmi oka
	Koroc Dániel. Az abaúji tanítói egyesület gyűlése
	Kovács István. A szikszó-vidéki lelkes-értekezlet gyűlése
	Magyar Bertalan. Észrevételek a kongrua-ivekre
	Notarius. A F.-Zempléni egyházmegye tavaszi gyűlése
	N. P. Az ungi egyházmegye tavaszi gyűlése
	Németh Péter. „ őszi
	Papp József. A jus parochiale kérdéséhez
	Péter Mihály. Lelkes-értekezleti gyűlés F.-Zemplénben
	„ „ A nagy-bárai leányegyház örömmünnepe
	Protestáns. Megjegyzések a rendkívüli államsegély kiosztására vonatkozó kerületi javaslatunkra
	„ „ Válasz Unginak az egyházkerületi államsegély ajánlások kérdésében
	Radácsi György. Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottságból 281, 300
	„ „ A konventről
	Rác Kálmán Lie. A f.-szabolcsi egyházmegye értekezlete s tavaszi gyűlése
	Réthy Andor. A gömői lelkesi értekezlet tavaszi gyűlése
	„ „ „ „ őszi
	Révész Kálmán. A kerületi papi özvegy-árvatarról
	Ruszkai Gyula. Egyházfegyelmi szabálytervezet a gömői egyházban
	„ „ Néhány szó a gömői egyházfegyelmi javaslat érdekében
	S. y. Az egyházkerületi papi özvegy-árvatár módosított alapszabály tervezetéhez
	Seres József. Megjegyzések a kerületi lelkesi gyámintézeti alapszabály tervezetre
III. Tárca.	
Bartha Mihály. Emlékbeszéd Debreceni Gábor felett	
Cinke István. Imádság a reformáció emlékünnepe	
Csik Dániel. Egyházi beszéd a miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatásakor	
„ „ Imádság a reformáció emlékünnepe	
Dr. Finkey Ferenc. Emlékbeszéd Nemes Ferencz felett	
Fodor György. Ünnepi beszéd a tornai egyházmegye 100 éves fennállása alkalmából tartott ünnepélyen	
Janka Károly. Karácsonykor	
Dr. Kovács Gábor. Beszéd a miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatásakor	
k. r. A művészet nevelői értéke	
Kun Bertalan. Imádság a miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatásakor	
Lévay József. Beszéd a miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatásakor	
Novák Lajos. Temetési beszéd Debreceni Gábor felett	
„ „ Imádság az iskolai év megnyitására	
„ „ Temetési ének	
„ „ Imádság a reformáció emléknapiján	
Palkoss Endre. Az egyházközségi fegyelmezés 998, 1020, 1034, 1057	
Radácsi György. Adalékok a tiszáninneni egyházkerület 100 év előtti organisatiójához	
Szuhay Benedek. Reformáció emlékünnepe	
Dr. Tüdös István. Pál apostol etikája	
„ „ Emlékbeszéd a reformáció 382-ik évfordulóján	
Vallanos Miklós. Két szabad előadás Barmenben	
Dr. Zsindely István. Az egyház	
Zsoltos Benő ifj. Egy olasz sociologus a nőkérdésről	

	Lap
Siculus. Tízéves találkozó	606
Soos Lajos. Nyílt levél a szerkesztőhöz	346
" " Vidéki levél	585, 1060
Sütő Kálmán. Egy pár szó a kongrua ívek revíziójához	146
" " Egyházfegyelmi szabályzatunk kérdéséhez	860 879
Szabó János. A jus parochiale gyakorlati kérdéshez	24
Szalócy Pál. Az a.-borsodi egyházmegye jelentése a kongrua- ívek ügyében	95
" " Az a.-borsodi egyházmegye <i>tavaszi</i> gyűlése	335
" " " " " <i>ősz</i> i "	794
Szivos Mihály. Néhány tájékoztató szó a sárospataki főiskola tápintézetéről	582
Szobonya István. Az abaúji egyházmegye <i>tavaszi</i> gyűlése	279
Szuhay Benedek. A lelkészi jövedelmekről szóló kimutatási ívekről	21
" " A f.-borsodi lelkészi értekezlet gyűlése	275
" " A f.-borsodi egyházmegye <i>tavaszi</i> gyűlése	339
" " A f.-borsodi lelkészértekezlet gyűlése	753
" " A f.-borsodi egyházmegye <i>ősz</i> i gyűlése	789
Tacitus. Néhány szó a kerületi özvegy-árvatár legujabb ter- vezetéhez	706
Tóth Kálmán. A tornai egyházmegye tavaszi közgyűlése	274
Tóth Lajos. Lelkész értekezleti megnyitó-beszéd	726
Tóth Pál. A szeretet vendégségében	1037
Dr. Tüdös István. Egyházi adózási viszonyok F.-Szabolcsban	259
" " Az a.-zempléni egyházmegye <i>tavaszi</i> gyűlése	534
" " A gömöri egyházmegye <i>tavaszi</i> gyűlése	342
" " A tiszáninneni kerület <i>tavaszi</i> gyűlése	370
" " A sárospataki főiskola örömnapijai a debre- ceniek látogatásakor	489
" " A tiszántúli kerület <i>tavaszi</i> gyűlése	525
" " Az erdélyi kerület gyűlése	527
" " Évzáró napok a sárospataki főiskolában	561
" " Az egyetemes konvent által megállapított kongrua összegek a tiszáninneni kerület egy- házai részére	671
" " Az a.-zempléni egyházmegye <i>ősz</i> i gyűlése	750
" " Az 1899/1900-ik év megnyitása a sárospataki főiskolában	798
" " A miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatása	820
" " A protestáns irodalmi társaság debreceni gyű- lése	830
" " A tiszáninneni egyházkerület <i>ősz</i> i gyűlése	844
" " Dókus Gyula-Spillenberg Sófia alapítvány a sárospataki főiskolában	970
Ungi. Az egyházkerületi államsegély ajánlások kérdéséhez	222
" Végszó Protestáns felszólalására	257
Vicenotárius. A tornai egyházmegye <i>ősz</i> i gyűlése	823
Zsigmond Sándor. Egyház-fegyelmi szabály-javaslat	503

VI. Könyvismertetés.

Földvály László.	<i>Réz László. A Drugethek és Homonna reformátója</i>	986,	1007
Dr. Rác Lajos.	<i>Kun Sámuel. Nemzeti kultúra és nyugati civilizáció</i>		393
" "	<i>Dr. Öreg János. A bölcsészeti tudományok ismeret köre (Encyclopédiája)</i>	803,	881
Dr. Székely György.	<i>Tolsztoi-Hegedűs. Mi a művészet?</i>		938
Dr. Tüdös István.	<i>Zorányi. Magyar prot. egyh. történeti monografiák</i>		26
" "	<i>Dezső Lajos. Comenius Ámos János Nagy oktatástan</i>		99, 115
" "	<i>Marcali Henrik. Nagy Képesvilágtörténet</i>		410
" "	<i>Lévay József. Emléklapok vajai Bárány Miklós életéből</i>		508

	Lap
Zoványi Jenő. <i>Főtlávárj László. Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez.</i>	1066

VII. Multunk.

Fodor György. Adatok a tornai egyházmegye 100 éves fennállásához	709
Földváry László. Species facti	57
Simon Mihály. Adalékok a tiszáninneni egyházkerület történetéhez	

VIII. Külföld.

Kalassay Sándor.	Papszentelés Trentonban	1040
Dr. Tüdös István.	A szászországi missiói gyűlés	186
„ „	A németországi őszi egyházi s iskolai gyűlések	1032

IX. Grodalom.

Novák Lajos.	Új könyvek	244, 377
" "	<i>S. Szabó József s társai. A szeretetről</i>	732
" "	<i>Dicsőfy József. Imádság</i>	732
" "	<i>Tavaszi József és társa. Szász Domokos emlékezete</i>	732

Radácsi György. *Sas Béla.* Az átdolgozott Károli Bibliára vonatkozó észrevételek 642

Dr. Tüdös István. *Raddcsi György s többen.* Jegyzőkönyvek 10,
639, 1042

"	"	<i>Reville. Jesus de Nazareth</i>	10
"	"	<i>Nestle. Einführung in das griechische Neue</i>	

Testament	11
---------------------	----

"	"	<i>Baldensberger</i> , Carl Credner	11
"	"	<i>Bruckner</i> , Julian von Eclanum	11

"	"	<i>Margócsy József.</i> Előfizetési felhívás Győry	
"	"	V. egyházi-beszédeire	11

„ „ Riedel. Die Auslegung des Hohenliedes . . 148
Schrenck. Die johanneische Anschauung von

"	"	Berühren. Die johanneische Anschauung von	
		Leben	148
"	"	Hahn. Die messianische Weissagungen	149

„	„	<i>Hahn.</i> Die messianische Weissagungen . . .	149
„	„	<i>Berthoud.</i> Apologie du Cristianisme . . .	149
„	„	<i>Watson.</i> Das letzte Abendmahl . . .	149

"	"	Watson. Das letzte Abendmahl	149
"	"	Dr. Szabó Sándor. Pénzügyi Kódex I. kötet	225
"	"	Béla. Székely. Töröknyelvi szótár	

" " *Pásztor Samuel. Templomi s temetési kar-*
énekvár 225

"	"	<i>Dr. Mitrovits Gyula. Aeneas Sylvius P. Hist.</i>	
		de Euralio	225

" " Zoványi Jenő. Theológiai ismeretek tára . . 226
" " Szőts Farkas. Prot. Szemle . . 226, 641, 1039

" " Dr. Zsindely István Előfizetési felhívás a
"Magyar alkotmány . . ." című műre . . . 243

"	"	<i>Dr. Rácz Lajos.</i> Német olvasókönyv . . .	243
"	"	<i>Hallgató János.</i> Temetési beszédek , . .	243

" " Réz László. Előfizetési felhívás a „Drugethek és Homonna reformatiója“ című műre . . 243

"	"	<i>Dickmann.</i> Die Parusie Christi	243
"	"	<i>Zahn.</i> Einleitung in das neue Testament	244

"	"	Szinyei József. Magyar írók élete stb.	244, 642
"	"	Szűts Farkas. Emlékkönyv	244

"	"	<i>Paulik János.</i> Luther 95 tétele	244
"	"	<i>Kordos Zsigmond.</i> Előfizetési felhívás „Uiabb	

„	„	Közlés helyénél: Előzetes felhívás „Ejass	
		költemények“-re	244
		<i>S. Szabó József</i> Évkönyv a tiszántúli ev. ref.	

"	"	B. Szabo József Elvontív a tisztántól év. fel.	
		tanárok egyesületéről	244
		Csánki Benjámin Állam egyház iskola	377

"	"	Csanki Benjamin. Állam, egyház, iskola	377
"	"	Dr. Szabó Mihály. Tanítók jogai s kötelességei	377

seger	377
" " Friedländer, Der vorchristliche jüdische Gnos-	
ticismus	377

ticismus 377

	Lap		Lap
Dr. Tüdös István. <i>Schlatter.</i> Die Parallelen in den Worten Jesu bei Joh. und Matth.	378	Darcsi Miklós borzsovai lelkész	245
" " <i>Trenkle.</i> Einleitung in das Neue Testament	378	Debreceni Gábor f.-nyárádi lelkész	187
" " <i>Gelzer.</i> Scriptores sacri et profani	378	Dusza Barnabás sárospataki tanító-képezdész	917
" " <i>Zahn.</i> Skizzen aus dem Leben der alten Kirche	529	Erdélyi Kálmán gimnáziumi tanuló	169
" " <i>Holsten.</i> Das Evangelium des Paulus	529	Erdélyi Sándor magyar-jesztrebi lelkész	226
" " <i>Kähler.</i> Zur Lehre von der Versöhnung	529	Ferency Ida, Horváth Bertalan lelkész neje	611
" " <i>Bertholet.</i> Zu Jesajah 53.	530	Fodor István zilizi lelkész	417
" " <i>Soos Antal.</i> Paedagogiai Kalauz	639	Garda József nagy-enyedi theol. tanár	530
" " <i>Réz László.</i> A Drugethek és Homonna reformatója	641	Geese Ferenc miskolci tanító	188
" " <i>Dr. Finkey Ferenc.</i> A szándék fogalma	641	Gergely Károly nagy-bányai lelkész	711
" " <i>Dr. Masznyik Endre.</i> Pál apostol levelei 31—32 füzet	642	Grantsay Molnár Anna, özv. Csillay Józsefné	679
" " <i>Rácz Károly.</i> A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben	642	Gyönös Gyula sárospataki gimn. tanuló	901
" " <i>Hidegh József, Gergely Károly.</i> Jegyzőkönyvek	731	Halmy Borbála, Kopré Lajos lelkész neje	917
" " <i>Révész Kálmán.</i> Emlékkönyv	731	Karácsonyi Ágnes, F. Varga Lajos lelkész neje	626
" " <i>Hartmann.</i> Ethische Studien	731	Kasza Ferencz sajó-szentpéteri polgár	530
" " <i>Dr. Zeindely István.</i> Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond korában	898	Kállay Miklós bereti lelkész	12
" " <i>Varga Ottó.</i> A tíz szobor	898	Kerekes Sándor idb. zilahi nyugalmazott tanár	395
" " <i>Tirtsch Gergely.</i> A socialismus erkölcsi alapja	898	Keresztúry Apollónia, özv. Balla Gáborné	988
" " <i>Kenessey Béla.</i> Protestáns árvaházi képes naptár az 1800. évre	899	Kiss Gábor pápai lelkész	644
" " <i>Dr. Masznyik Endre.</i> Pál apostol levelei	899	Komáromy László	917
" " " " A halott hamvasztásról	899	Konyha Ferenc átányi tanító	378
" " <i>Hornyánszky Viktor.</i> Prot. családi könyvtár	899	Kun Judith	773
" " <i>Bereczki Sándor.</i> Biblia ismertetés	899	László József kocsi lelkész	611
" " <i>Dr. Kecskemethy István.</i> Koszorú	899	Lengyel Bálint kir. term. tud. társulati hivatalnok	530
" " <i>Nagy Károly.</i> Keresztén vallástan	900	Mészáros Lajos égerszögi nyugalmazott lelkész	284
" " <i>Dr. Veress Samu.</i> Petőfi emléke	901	Molnár István lasztóci lelkész	149
" " <i>Frjes István.</i> Énekügyi előmunkálatok VI-ik füzet	972	Nagy Sándor jósvafői lelkész	313
" " <i>Kovács Sándor.</i> Jó pásztor	972, 1042	Nietzsch Frigyes kiel. egyetemi tanár	30
" " <i>Kaszás Péter.</i> A gazda ember tükrö	972	Pukánszky Béla pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanár	940
" " <i>Kneib Philipp.</i> Die Willens Freiheit	972	Radó Kálmán dunántuli ág. hitv. ev. felügyelő	611
" " <i>Köstlin.</i> Christliche Ethik	973	Szabó Erzsébet, özv. Gyöngyössy Sámuelné	226
" " <i>Derzsi-Szentábrahám Mihály.</i> A ker. hittudomány az unitáriusok szerint	1043	Szabó Győző ungi egyházmegyei tanácsbíró	1012
" " <i>Csurka István.</i> Göncy egyesületi évkönyv	1044	Szabó Kálmán h.-szurdoki lelkész	530
" " <i>S. Szabó József.</i> A tiszántúli ev. ref. tanár-egyesület évkönyve	1044	Szász Domokos erdélyi püspök	44
" " <i>Révész Kálmán.</i> Beszéd a kassai Széchényi Körben	1044	Szent-Imrey Nándor joghallgató	284
" " <i>Bodnár Lajos.</i> Földrajz	1044	Szentmiklós Katalin, özv. Debreceni Gáborné	262
" " <i>Szikszay Zoltán.</i> Szilágyi emlékkönyv	1044	Szilágyi Sándor budapesti egyetemi könyvtár igazgató	61
" " <i>Révész Kálmán.</i> Alvinci és a kassai vértanúk	1069	Szóllóssy Antal makói lelkész	313
" " <i>Dr. Finkey Ferenc.</i> Az esküdtszék az új magyar bünvádi eljárásban	1069	Tabajdy Lajos szathmári lelkész	284
" " <i>Sámuel Aladár.</i> Felsőcsérhátoni Bod Péter élete és művei	1069	Tatár Mária, Erdélyi András lelkész neje	690

X. Halálozások.

Bálint Erzsike	188
Bészler Anna, Csiky Lajos neje	626
Bodnár Ágnes, özv. Rozgonyi Jánosné	226
Bodnár Mihály hittanhallgató	30
Chiniqy Károly amerikai lelkész	169

XI. Egyes közlemények.

Minden számban.

XII. Szerkesztői üzenetek.

9, 17, 51. számokban.

XIII. Pályázatok.

3, 4, 5, 6, 18, 19, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 48 számokban.

XIV. Hirdetések.

1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 18, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52 számokban.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Visszapillantás az 1898-ik esztendőre a magyar protestáns egyházi élet szempontjából.” *Aristides.* — „Néhány szó
Kötse István és Dicső Endre urak cikkéhez.” *Nagy Sándor.* — „A művészet nevelői érteke.” *k.—r.* — „Irodalom.”
— „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Visszapillantás az 1898-ik esztendőre a magyar protestáns egyházi élet szempontjából.

E hanyatló századnak utolsó évtizedét a magyar prot. egyház életében lehetetlen *szürkének*, semmit-jelentőnek nevezni, ellenkezőleg az igazság az, hogy *mozgalmasnak* s *mozgalmaiban jelentőségteljesnek* kell tartanunk, a melyről a történetírók bizonyára azt fogják feljegyezni, hogy *kezdődött zsinatolással*, mely 3 éven át tartott, folytatódott a *hazai törvényhozással való egyesült küzdelemmel a szabadelvűség diadala érdekében* s bezáródott az 1898-ik évben a protestáns, illetőleg *nem katolikus lelkészek segélyezésének* a kérdésével. Mert hogy bezáródott az 1898-ik évvel, azt bizonyosra vesszük, hiszen kiesoda volna olyan képzelődő, a ki e megkezdődött esztendőtől azt várja, hogy ebben a *teljes vallási jog-egyenlőség* fog létesülni?!

Három olyan mozzanat, a melyek mindenike egy magában is elegendő lehetett volna ennek az évtizednek a megörökítésére, együtt pedig olyanná teszi e század utolsó éveit, hogy *korszak-alkotóknak* nevezheti az, a ki csak felületesen, vagy a mai nap olyan divatosá vált *politikai párt elfogultság* szemüvegén át nézi az említett mozzanatokat.

Megvan a mi véleményünk a budapesti zsinatról, az 1894-iki egyházpolitikai törvényalkotási mozgalmakról is s alkalom adtán el is mondandjuk, ezuttal azonban arra akarjuk figyelmünket kiterjeszteni, a mi csak most, az imént, alig pár órával végződött el, a melyről így melegében talán sokkalta hivebben szólhatunk, mint idők multával. Figyelmünk, visszapillantásunk csak a múlt esztendőre irányul, a melynek egyetlen mozzanata is elegendő anyagot nyújt a gondolkozásra. Nem is szándékszunk egyébről, mint a kongruás időszakról beszélni s azokat a benyomásokat előadni, a melyeket amaz időszak keltett lelkünkben.

Két fontos mozzanatra kívánunk rámutatni a kongruás időszakból, a mely a múlt évet egyházi szempontból uralta. Az egyik a magyar kormány álláspontja, a másik a protestáns egyházak felfogása.

Mint annak idején, úgy ma sem mondhat a „Sárospataki Lapok” másat, mint azt, hogy a kormány a már törvénynyé vált javaslata készítésekor nem volt szabadelvű, hanem abszolút államhatalmi

érdeknek az elveit vallotta; nem volt szigorú abban a miben a nemzetiségi egyházakkal szemben államhatalmi szempontból szigorúságot kellett volna alkalmaznia; a protestánsokkal szemben különösebben is megsértette azt a politikai éretségből önként folyó kötelességet, hogy ki kell kérni azoknak a véleményét, a kik az illető egyházaknak mintegy képviselői, politikai párt szempont érvényesült a kormány amaz eljárásában, a melynél véleményt a ref. egyháznak két olyan püspökétől kért, a kiktől a közvélemény a leghatározottabban tudja, hogy az u. n. kormánypártiság kötelekei között állanak; hiszen az erdélyi ref. püspöknek éppen az képezi nagy érdemét mellett nagy fogatkozását, hogy *erzékeny* valóban még párt-el-nökösködéssel is foglalkozik; politikai dac és merevség nyilvánult a kormány amaz eljárásában, a melylyel visszautasított minden olyan javaslatot, a mely a protestánsok felekezeti érzékenykedését legalább kis részben kibékíthette volna; szűk keblűségéről és szűk markúságáról adott bizonyosságot akkor, a midőn kilencz hosszú évet állapított meg a sovány fizetés javítás létesítésére s ezzel csaknem egy fél ember-nyomra megvonta a kenyérbotját a jobb sorsra érdemes prot. lelképásztoroktól; alkalmazkodási szabadelvűségének adta a jelét akkor, a midőn lét-minimumos törvény alkotására vállalkozott de már arra, hogy a prot. egyházak boldogítását is akarja, csak reményt nyújtott, a melynek valóraváltásához a biztos alapot nem merte megjelölni s hogy mindezeket a kifogás alá méltán eső eljárásait betetőzze, azt is elkövette, hogy a létminimumos *katolikus jellegű törvény megalkotása által a szabad-vallás égíse alatt utat nyitott katolikus jellegű törvényalkotására.*

Hát mindezek, eltekintve mindentől, el az anynyira kiemelt s hangsúlyozott jó *akarattól, jó indulattól*, korántsem olyan mozzanatok, a melyekért a dicséret himnuszát lehetne ajkunkra vennünk. Ugy tetszik nekünk, hogy a kormány ebben a kérdésben is arra számított s számításában most sem csalódott, hogy a *protestánsok sokkalta jobb hazafiak, semminthogy megrövidítésökkel is ne akarnák az állam építési munkát támogatni*, a mint támogatták az egyházpolitikai törvények megalkotásakor, a mikor nyilvánvaló veszedelmük dacára is ott állottak a kormány mellett az ultramontánok ellen, a kik most kacagva nézik a

a mi kárunkat! . . . Vajjon megérdemeltük-e ezt a magyar kormánytól? . . . Isten és emberek előtt mondjuk, hogy nem!

De lássuk a másik mozzanatot is a kongruás időszakból; fordítsuk figyelmünket a protestánsok álláspontjára.

Nagy lelki keserőséggel, valóban mély szomorúsággal kell megállapítanunk azt a tagadhatlan tény, hogy *egyetértés nem honolt a lelkekben!* Két pártra oszlott a protestáns egyház: *kongruás és kongrua ellenző pártra!* . . . Nem félünk a két párt jellemzésétől, hiszen sértésről most már szó sem lehet. A kongruás pártot az jellemezte, hogy *minden áron el kell fogadni a nyújtott segítyt!* . . . A kongrua ellenző párt jel-szava ez volt; *nem a lelkészek ügyét, hanem a protestáns egyházakét kell rendezni, mert a pásztorok meglesznek, de a nyáj elszéled, a terhek súlyát nem bírván hordozni.* Természetesen magát a javaslatot is megfelelő bírálat alá vette ez a párt s rámutatott annak fogyatkozásaira, tökéletlenségeire.

Ugyan kicsoda volt közöttünk az, a ki ne tudta volna méltányolni az első helyen említett párt tagjainak *szegénység szülte felfogását!*? Kicsoda volt közöttünk, a ki ne lett volna hajlandó szíve vérében is megváltani a szegénység által megfogottakat, hogy magasztos hivatásuknak annál jobban megfelelhessenek?! . . . Bizony senki, de senki! S így az akkori időkben elhangzott gyanúsítások, illetlen nyilatkozatok, elítélések mind a szegénység szülte kór-képeknek tekintendők azok részéről, a kik az ellenpártiakra azt mondták, hogy *gazdagságukban lenézik a szegényt!* . . . Mintha a testvéri kötelekeket is hajlandók lettek volna szétszakgatni a kongruát ellenzőkkel! . . . Az ellenségnek mintha alkalma nyílt volna arra, hogy azt vesse szemünkre: a *panem et circenses* elv jutott diadalra a büszke s nyakas protestánsoknál.

A kongruát ellenzők felfogásának mélyen járását, sokszorosán indokolt aggságoskodását s mindek fölött az *egészet az egyénnek fölébe helyező irányzatát* ugyan kicsoda ítélteti el? . . . Jogosan és elfogadhatóan senki! . . . Ám e párt őrtállása hiábavaló volt; kiáltása elhangzott s az 1898-iki XIV. törvény *akatholikus tartalma* megvalósításra vár.

Rámutassunk-e az *egyetértés hiányából* keletkezett prot. elvi küzdelmek elülésére? . . . Útaljunk-e arra, hogy a magyar ref. konventnek még csak szava sem volt az üggyhez, a mely léteérdeket illetett? . . . Ne bántsuk! . . . Úgy tetszik nekünk, hogy az egész prot. egyházra az a hasonlat alkalmazható, a melyet a debreceni zsinaton a megboldogult Dobos Jánosra mondtak, a ki mint fejedelmi sas röpködött annak előtte, s röptében fogta el a futó nyulat, akkor pedig úgy tett, mint az alant járó madár, kapdosott hitvány húsdarabok után!

De nem jól mondtuk! Nem az *egész protestáns egyház!* Ágostai testvéreink vezetői legalább nem *kapva kaptak a segítségen!* . . . Mintha tanítani akartak volna minket, reformátusokat az *önérzetre!*

De mintha azt mondanák némelyek, e sorokat olvasva, miért ez a kritika, ez a visszapillantás? . . . Egyszerűnek látszó kérdés, a melynek azonban a feltevőknél mélyen járó oka is lehet! Az t. i., hogy *nem használunk a közügynek az ilyen nyílt és őszinte kritikával és nyilatkozatokkal.*

Ezt az alaposnak *tetsző* felfogást tekintjük mi egyik ok gyanánt abban az áldástalan helyzetben, a melyben a protestáns egyházak ma vannak! . . . Opportunitást akarunk alkalmazni mindenütt és min-

den áron sutját akarjuk állani s sokszor bizony útját is álljuk a nyílt, férfias, őszinte s határozott fellépéseknek! Épen ennek az eddig mintegy rendszeressé válni kezdő felfogásnak akartunk e visszapillantással hadat üzeni s a nyílt s őszinte kritikával figyelmeztetni mindnyájunkat arra, hogy az *amicus Plato, amicus Aristoteles, sed maxima amica veritas* elvet ne hagyjuk cserben, hanem teljes erővel alkalmazzuk! Nekünk nincs okunk titkolódnni sem ellenfeleinkkel, sem magunkkal szemben!

Aristides.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány szó Kötse István és Dicső Endre urak cikkéhez.

A közönséges törtek tanításának a szükségességeről írott igénytelen dolgozatom, a melyet a múlt évben közöltek e Lapok, felköltötte Kötse István tanár úr figyelmét, s egyben-másban megtette rá szíves észrevételeit. Joga volt hozzá, hisz' a nyilvánosságra hozott dolog a nagy közönség kritikája alá van vetve.

Nem is szólnék egy szót se, ha köztem, s a mélyen tisztelt tanár úr között nézet-eltérések nem volnának.

Hogy a közönséges törteket szükséges tanítani a népiskolában: azt az állítást teljes mértékben elfogadja az észrevételező, de az okadatolás egy része, — becses állítása szerint, — nem helyes.

Például, hogy az első emberpár ismerte volna a tört fogalmát. Igénytelen dolgozatomban szó sincs, nem is lehet arról, hogy Ádám és Éva ismerték a tört fogalmát, vagy még a törtszámot. Én azt mondtam: Mihelyt az emberiség ismerte az egy és kettő fogalmát: azonnal használta a törtet, osztott részekre valamit; szóval az emberiség bölcsőjétől kezdve használta a tört. Bizonyára dolgozatomban nem gondolhattam arra, hogy Ádám és Éva jegyekkel is végeztek tört műveleteket és feltehető, hogy egy tanító tudja azt: miszerint az első emberpár idejében és azontúl is sokáig nem ismerték az írás mesterséget; no meg hogy népiskolák nem voltak.

Valamint a 3—4 éves gyermek használja a törtet, oszt részekre valamit és a népiskola I. II. III. osztályaiban sokszor számolunk közönséges törtekkel, *jegy nélkül*, úgy volt az az emberiség gyermek korában is. Hiszen az I. oszt. növendéktől is megkérdelem, hogy ha három almán ketten osztózkodnak: mennyi jut egynek-egynek?! De bizonyára nem iratom le vele, hogy: $1\frac{1}{2} + 1\frac{1}{2} = 3$.

Isten irgalmazzon annak a tollhibának, melyet a másoló követett el, s bizony én sem vettem észre, hogy tört helyett törtszám van írva! Azt meg, hogy Éva a felét ette-e meg az almának és a felét adta-e Ádámnak: bizony egyikünk sem tudja biztosan; hanem közönségesen csak úgy szokták mondani: a felét megette, felét pedig Ádámnak adta. Én nem kerestem pedansul a biblia szószerint való feljegyzését; mert ha azt keressük: akkor egyikünknek sincs igazunk; mert szó szerint így van: „Szakasza annak gyümölcsében és megevé és ada az ő férjének is.” Hogy az eredeti héber hű magyar fordítása hogy van: nem tudom, de ezt még nem hallottam, hogy „beleharapott.”

Én nem látom azt bajnak, hogy nem *egyedül* azt mondják: 0.5 Kg. vagy 50 Dg., vagy 5 Hg; mikor így

is jó, hogy fél Kg. Én azt nem is állítottam, hogy úgy nem mondják: pl. 50 Dg; de hogy csak *egyedül* úgy mondják: azt vontam kétségbe.

Hát legyen az a mondás, hogy *valaha*; de ez az ember-öltő nem igen éri meg azt, hogy erre a kérdésre: hány óra? ilyen feleletet kapjon: 0'25. Mikor ilyen felelet lesz: akkor már mi ezek felett nem vitatkozunk. Én a tizedes törtek tanítását, az azokkal való számolást nem kicsinyeltem, arról szó sem volt; én csak a közönséges törtek tanításának a szükségességét bizonyítottam.

„Hogy előbb lett volna a közönséges tört, mint a tizedes tört, azt is tagadom;“ ezt írja a mélyen tisztelt tanár úr. Hát tagadni lehet, de én meg nem hiszem, míg azt bebizonyítva nem látom. Én most is azt mondom, hogy hamarabb osztottak két részre valamit, mint tíz részre vagy száz részre; de nem azért, mintha a részekre osztható mennyiség magában nem foglalta volna: tized, század, sőt milliommód részét is; hanem azért, mert hamarabb tudott az emberiség és hamarabb tud ma is az egyig, kettőig számolni, mint tízig. Az elektromosság is megvolt az elektromos testekben, mióta elektromos test teremtetett, de azért dynamo-gépekről nem régen beszélnek.

De hát én ne mondjak semmit, ne mondjanak semmit se a módszertani könyvek, a melyek a számítás történetével is foglalkoznak, hanem nézzük meg mit mond legújabbán Beke Manó: „A tizedes törteket Stevin Simon alkalmazta először a számításban. 1585-ben flamand nyelven, később pedig franciával is megjelent La disme című könyvecskéjében bevezeti a tizedrész, századrész stb. írásmódját a helyérték alapján.“ Tovább: „Stevin művecskéje nem terjedt eléggé. Innen eredt, hogy Keppler az ő munkatársának Bürginek tulajdonítja a tizedestörtek feltalálását. Bürgi tényleg alkalmazta a tizedes törteket sinus táblázat készítésénél. A tizedestörtek felírását lényegesen megkönnyítette a tizedes komma, melyet legelőször Keppler alkalmazott. Grammateus tanította a közönséges törtek tizedes törtté való átalakítását és Ludolff alkalmazta a tizedes törteket a kamatszámításnál. De sokáig tartott, míg elterjedtek, mert a mértékek nem voltak tizedes rendszerbeliek.“ Lásd Pallás Lexicon XVI. k. 224. l.!

Hogy a számfogalmak a legegyszerűbbek: ma is állítom; csodálkozom, hogy a mélyen tisztelt tanár úr ezt nem hiszi, aki az egyszerű fogalom logikai definícióját jobban tudhatja. mint én. Engem egy elég híres paedagogus tanított rá és 18 éven keresztül gondolkozhattam felőle, hogy igaz-e? és én ma is szentül hiszem.

Azt pedig, hogy „A számtan a szellem köszörűköve“ Dinter is megmondta; de hát nem élesíti-e a számtani feladat megfejtése az elmét!? Hát nem kell-e a fejét törni a tanulóknak a feladat megfejtésén!? Hogy a számfogalmak a legegyszerűbbek és hogy a számtan, a feladatok megfejtése az értelmet élesíti, — hogy micsoda logikai antagonizmust lát ebben a mélyen tisztelt tanár úr: nem tudom.

Ellenmondásnak veszi azt is, hogy a nehezebbnek látszó közönséges tört. Azért, hogy a közönséges tört nem nehezebb, mint a tizedes tört: élesítheti az elmét és bizonyára jobban, mint az egész számokkal való számolás.

Én sehol sem mondtam, hogy a tizedestörtöt nem lehet megtanítani a közönséges törtek ismertetése nélkül; sőt példával mutattam, hogy pl.: 666'66 ennél a példánál, a tizes számrendszer segélyével, szóval a helyi érték használásával, majdnem gépiesen rá lehet

vezetni a növendéket a tizedestörtekre; de hogy nem helyesebb logikai menet-e, ha először tanítom a nevezőt és azután mondom, hogy a tizedestörteknek nem írjuk ki a nevezőjét: ezt mindig kérdésbe teszem és a tanításnak természetesnek kell lenni!

Aki előre akart itélni, még mielőtt végig olvasta volna igénytelen dolgozatomat: az következtethetett olyan valamire, hogy én talán a közönséges törteknek csak egy némely műveleteit sat. akarnám a falusi osztatlan iskolákban. Én azt mondtam: „Az, hogy a közönséges tört részei, fajai és a velők való négy alpművelet felveendő-e a népiskolába: nem képezhet kérdést;“ tovább: „Ferde dolog volna, ha a zöm, itt a számtanításnál is complet, neki megfelelő kiképzésben nem részesülne.“

Hogy mi szüksége volna a falusi nép gyermekének a hetedek, tizanegyedekkel sat. és az összetett számviszonyokkal való műveletekre: azt nem látom indokoltnak.

Hogy mit értek ez alatt: „egyszerűbb a viszonyoknak megfelelő módszer *használásával*“: azt jelenben sem magyarázom meg, mert azt csak az értheti meg úgy is igazán, aki 15—20 éven keresztül a falusi iskola levegőjében él és legalább 40—50 falusi iskolában időzött egyszer-mászor.

Végre tisztelettel jegyzem meg, hogy én ebben a tárgyban mondani valómat befejeztem; mert a hosszú vitaközlés elveszthetné a tárgyilagosságot, a melyet pedig mélyen tisztelt tanár úr iránt taplált tisztelettem meg nem engedhet.

Azt természetesnek méltóztatik találni, ha a törtekkel való számolás tanítását más kérdésnek tartom, a melynek fejtegetéseibe nincs szándékom bocsátkozni; de ha a mélyen tisztelt tanár úr vállalkozik reá: szíves figyelemmel fogom olvasgatni; mert az okosabbaktól mindig szerettem tanulni.

A Kötse tanár úr s én felfogásom között levő ellentétet Dicső Endre kartársam is hozzá szólott, a mire szintén van egy pár szavam.

Neki is azt mondom: Joga volt boncolgatni, de hogy mi *célja* volt, — azt nem értem, — akkor, mikor azt mondja dolgozatomról, hogy üres szalma-cséplés és mégis beáll hozzám cséplőnek!? Még a Sárospataki Lapokat is kárhóztatja, hogy igénytelen dolgozatom bele került. Csuda, hogy a szerkesztőt nem provokálja, hogy miért vette be a Nagy Sándor cikkét, mikor már ő, t. i. Dicső, beszélt ebben a Lapban a közönséges törtekről és pedig ellenkező véleményen.

Nem úgy kedves kartársam! Majd ha az országos közönség tanács véleménye alapján a Tantervből kihagyatik a közönséges törtek tanítása, mint szükségtelen dolog: akkor lehet az arról való beszélgetést üres szalma-cséplésnek nevezni. Várjuk meg, hogy ki fog-e maradni, majd akkor fog kitűnni, hogy kinek lesz igaza! Bár én előre kijelentem, hogy én nem fogok haragudni ha Dicsőnek lesz is igaza.

Abból a körülményből, hogy a t. „Sárospataki Lapok“-ban Dicső hozzászolt ehhez a kérdéshez: nem következik talán az hogy a „Sárospataki Lap“ másnak a cikkét ne közölje. Hogy pedig a „Néptanítók Lapjában“ a Néptanodában sat. pro et contra, foglalkoztak ezzel a tétellel, épen azt bizonyítja, hogy a kérdés actualis és mivel eldöntve nincs: a vele való foglalkozás nem lehet üres szalma cséplés. Az lehet, hogy én nem jól tudok csépleni; legalább úgy nem, mint Dicső, a ki részen áll és úgy látszik: nem azért, hogy tiszta szemet kapjon cséplése után, hanem hogy a másik cséplőn egyet üssön.

Az a mondása, hogy a többség az ő véleményén van, t. i., hogy nem kell a közönséges tört a népiskolában: üres szalma; mert ha újjain megszámlálna is az igent és nemet mondókat, sem kaphatna nagy többséget.

Én, — azok után, miket ő mondott, — azt állítom, hogy maga sem hiszi, hogy a közönséges tört tanítása nem szükséges a népiskolában és ő csépel üres szalmát; mert mit is mond!?

Azt mondja, hogy „a közönséges tört tanítása semminő népiskolában nem szükséges, mert a *közönséges tört* tizedestörtté változtatva, számtanításunk alapos és maradandó lészen“. Hogy hogyan változtathatja a közönséges törtet tizedes törtté, — ha a közönséges törtet nem tanította: az már mesterség lesz.

Azt mondja, hogy a közönséges törtet ő is tanítja az alsó három osztályban is; tehát az első osztálytól kezdve, fejben. „Az V. VI. oszt. jönnek a törtek. Közönséges- és tizedes törtek fogalmát együtt adom.“ Az, a ki az alsó osztályokban, jegy nélkül, tanítja a közönséges törtet; (hát ki tanítja jegygyel?) a felső osztályokban a közönséges tört iratását, fajait, átváltoztatását; a ki összehasonlítja a közönséges törtet a tizedes törttel; a ki azután *mindkét törttel vegyesen ad össze*, s úgy jár el a többi műveleteknél is, — és mégis azt mondja, hogy a közönséges tört tanítása semminemű népiskolában nem szükséges: az maga alatt vágja a fát. Hogy „teljes eredménnyel“ jár el Dicső kollegám: én elhiszem; de én nem mondanám senkinek.

A ki azt mondja, hogy a közönséges tört tanítása semminő népiskolában nem szükséges: miként írhatja, hogy csatlakozik Kötse István úr véleményéhez; aki azt mondta, hogy: „Teljes mértékben elfogadom a közönséges tört tanításának a szükségeségét a népiskolában.“ Ez az üres szalma-cséplés.

Honnan olvasta az én tisztársam, hogy már az Édenkertben *jelezték* a közönséges törtet! Az én dolgozatomból nem! Mert én azt mondtam: „Hogy Ádám és Éva nem tudta leírni, hogy $\frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 1$. az a dolgon mitsem változtat. Hát a 765 lapon nem én mondtam-e, hogy az I. II. III. osztályban *jegy nélküli számolás!*“

Azt mondja az én kartársam, hogy: „nem vált vérévé a közönséges tört a népnek.“ Nem is kellett annak vérévé válni, mert a véreből való, a véreből jött. Hát vajjon nem hallotta-e még soha, mikor két kis testvérnek az anyja egy almát adott; felét az egyiknek, felét a másiknak és a kisebbik, — a ki sokszor alig 3 éves, — és mint a legtöbb kicsi, szociális természetű, azt mondta, hogy neki *fél* nem kell! Hát azt a kifejezést nem a nép használja-e: „Nem adott nekem egy *fél* kanállal sem!“ sat. sat. Ami természetes: az hosszú életű.

A tantervet vágja a fejemhez, s maga meg úgy tetszeleg: „Ha meggyőződése ellenkezik a tantervvel: eltérek attól“.

Azt írja, hogy én egy helyütt azt állítom, hogy a közönséges törtet sem teljes mértékben, sem részben nem lehet tanítani; mást helyt meg azt mondom, hogy a falusi iskolában részben, városban teljesen taníttassék. „Aki dolgozatomban ezt a passzust elolvassa: láthatja, hogy én nem azt mondtam; hanem ezt: *feltétlenül ki-mondani*, hogy teljes mértékben taníttassék a közönséges tört, vagy azt, hogy csak részben taníttassék: nem lehet.

Azt írja t. cikkíró, hogy engedjek meg, de amit én elhallgattam, ő fejezi ki helyettem. Hát én az ő gyámságával nem sokra mentem; mert szerencsésen

nem is fejezett ki helyettem semmit; mert ő azt állítja, hogy nem kell közönséges tört, én pedig azt, hogy kell!

Azt mondja Dicső kartársam, hogy 1874. — jött a tizedes rendszer. Az bizony! Az indusok használták először és azoktól vették át az arabok. Hiszen a mikor a tizedes törtet kezdték használni és leírni 1585. körül: a helyérték alapján tették azt. 1876-tól csak a mértékek lettek a tizedes rendszer alapján rendezve nálunk.

Az én dolgozatomból senki sem olvashatja azt, hogy én, az én egyszerű, igénytelen értekezésemet egyedül célra-vezetőnek tartom; de igen ő csalhatatlanságot pretendál magának; pedig akkor a mikor azt állítja, hogy a közönséges tört tanítása nem szükséges a népiskolában: nagyon, nagyon csalatkozik.

Még egyet! Nem azért, mintha a tárgyilagos vitatkozást nem szeretném, vagy félnék a kritikától, — hisz' akkor egyszerűen nem írnék semmit és az ellenvélemények kereszt-tüzében marad le a salak a tiszta aranyról, az igazságról, — hanem azért, mert ő is, mint én, már vagy húsz esztendeje eszszük a tanítóság kenyerét, — melyet elég gyakran megborsolnak mások, — ne bántsuk egymást, hanem szeressük!

Nagy Sándor.

TÁRCA.

A művészet nevelői értéke.

Újabb időben, mikor nálunk is be akarják vinni a képzőművészeti oktatást a középiskola tantárgyai és feladatai közé, önként merülhet föl az a kérdés, hogy megérdemli-e a művészet azt, hogy helyet foglaljon a középiskolában, mikor a középiskolának nem lehet célja sem művészeket sem műkritikusokat, képezni, mikor a művészi jártasságból, elméleti képzettségből, nem lehet megélni, mikor ennek látszólag semmi haszna sincs. És tényleg, ha a merev utilitaristikus álláspontot fogadjuk el, azt t. i., hogy az iskolának egyedüli célja tisztán olyan ismeretekkel látni el az életbe kikerülő tanulót, a melynek az ottan közvetlen hasznát veszi: akkor erre az eredményre juthatunk. De ha a tanuló lelkét nem pusztán ismeretekkel akarjuk megtölteni, hanem azt minden irányban, érzelmileg és jellemileg is akarjuk nevelni, képezni; akkor a költészetnek és vele a művészetnek hatását a jellemre, az érzésre nem tagadhatjuk. És éppen ennek a hatásnak minőségét, tényezőit, és elemeit kimutatni, célja ez igénytelen soroknak.

Az első szempont a miért a művészetet nem lehet a tanításban sem mellőznünk, az általános paedagógiai. A művészet szeretetből fakad s szeretetet ébreszt. A művész részvéttel, szeretettel viseltetik azon tárgyak, azon személyek iránt, melyeknek vagy kiknek új életet ad s ugyancsak a szeretet vagy gyűlölet érzéseit kelti fel a nézőben vagy olvasóban.

Tényleg igen sokan a művészet legfontosabb célját ilyen érzelmek felkeltésében, az érzelmek gyakorlásában látják. A mindennapi életben ritkán fordul elő alkalom, inger bizonyos érzelmek felkeltésére, ily érzelmek iránt való fogékonyságunk gyakorlására, a művészet van hivatva ezt a hiányt pótolni. Nincsenek mindig háborus idők, nem kínálkozik mindig alkalom a hazáért való hősi önfeláldozásra, a hazaszeretet érzésének csattanós nyilvánulására. Különösen az ifjú léleknek, a melyen nem gázoltak még a sors csapásai,

az élet viharai, de nem a duó perzselő szenvedélyek sem, van meg a vágya, szomja a különféle érzelmek iránt. — A nemesebb érzelmek iránt való természetes fogékonyságnak, élénk szomjúságnak kell táplálékot adni már az iskolában, különben az ifjú lélek a nemtelen, tisztátalanabb érzések, szenvedélyek útjára téved, minők a kicsapongások, kártya- vagy játékosági szenvedély stb. Az ifjú *felesleges szellemi energiája* aztán ilyenmő szenvedélyekben pazarlódik el, emésztődik fel. Nemes, magasztos érzésbeli táplálékot nyújthatunk már az ifjaknak a költészetben és művészetben és megőrizhetjük őket egy időelőtti öregségnek fásultságától. S a költészet által támasztott kedélymozgalmak, mondja Home, egy angol aesthetikus is, — némiképp az erény gyakorlásai. Legalább belső gyakorlatok, ha külsőleg nem mutatkozhatnak is. És az erénynek minden gyakorlata, akár belső, akár külső, *készséghez* vezet; mert a léleknek minden hajlama, épúgy mint testünk bármely tagja erősebb lesz a gyakorlat által. „Hogy ifjak között soknak kedélye elvesztette idő előtt gyermeteg naivságát, hogy annyi sok közöttük a blazirt, érzéketlen szívű, kik cynikus közönyvel viseltetnek embertársaik és minden szép és magasztos iránt, s egyedül csak a rájuk nézve hasznos iránt érdeklődnek, azt egyrészt arra lehet visszavezetnünk, hogy iskoláinkban elhanyagoltuk a művészeti nevelést, a szívnek és jellemnek képzését. Pedig mennyi nemes érzés, magasztos szenvedély jut kifejezésre a művészetben és költészetben. Ha nincs mit éreznünk a valóságban, a költészet felidézi lelkünkben az érzelmeket; ha örömünk van, ez örömet a költészet és művésze által még tisztábban, még emelkedettebben, még fokozottabban érezzük; ha fájdalomunk van, ha szenvedünk, ez a költészet és művészet által enyhül, tisztul. A költészet emel, vigasztal, a szenvedéseknek, fájdalomnak elveszi fulánkját s az elgyötört lélek megenyhül. Valóban a költészetben örömlőket megosztva; az növekedik; fájdalomunkat megosztva, kevesbbedik az. Aztán az is tekintetbe jön itt, a mit Tompa mond az „Isten akarata” című költeményében, hogy egy bús öröme az a szívnek, ha veszt, mikor kisírhatja magát, ha kiöntheti az ember keblének rejtett tűzét. S valóban mennyi rejtett tűz, titkolt fájdalom halmozódik fel lassanként lelkünkben, mely mind kitörésre, nyilvánulásra vágyik s ezt megtalálja a költészetben, művészetben Mert a mindennapi életben sok minden tekintet visszatart bennünket attól, hogy érzelmünknek nyílt, szabad folyást engedjük, hogy azokat őszintén leleplezzük. Ime e töredékes gondolatok is — melyeket itt, helyszüke miatt bővebben ki nem fejthetek — mutatják hogyan értelmezem én a költészetnek és művészetnek nevelői hatását az ifjú kedélyre épúgy, mint Aristotelesnek a szenvedélyek megtisztulásáról szóló tanát a költészetben.

De egy másik szempont is ajánlja azt, hogy a művészetre figyelmet fordítsunk a középiskolában is. Ez a nemzeti és társadalmi szempont. A költészet és művészet ellentétben sok tudományággal — a nemzeti szellemből táplálkozik, a hazai földből, történelemből és jelen életből meríti legjobb alkotásait. Azért a szemlélőben is erősíti a hazai földhöz való vonzalmat, az együvé tartozás érzését. Tartalmában a speciális nemzeti érzések és gondolatok jutnak kifejezésre, s minden nemzetnek, államnak létföltétele, hogy ezek az ifjuság lelkének közkincsévé, sajátjává váljanak. Ezek jobban összekapcsolják egy-egy nemzetnek a fiait, mint a külső törvények és köteleességek s együtt tartják sokszor akkor is, mikor érdekeik elválasztani

látszanak őket. De egy-egy nemzet körében is a művészet és a vallás az a legjobb kapocs, mely a különféle társadalmi osztályokat összeforrasztja s merev elkülönülésüket lehetetlenné teszi. A művészetnek épúgy, mint a vallásnak áldásaiban mindenki egyformán részesülhet. Innen a művészetnek és vallásnak demokratikus jellege, azoknak az egyéneket összetartó, összekapcsoló ereje. „Azoknak az elkülönítéseknek az emberek között, a melyeket a születés, állás, foglalkozás vagy érdek okoznak — bármily szükségesek máskülönben, az a káros következményük van, hogy ugyanazon állam tagjai, polgárai között az összeköttetést gyöngítik. Ezt a káros hatást ellensúlyozza némileg az, hogy a nép összes osztályainak meg van engedve a belépés nyilvános színi előadásokhoz és olyan szórazótató élvezetekhez, a melyekben legjobban nagyobb társaságokban gyönyörködhetünk. Ezek az összejeveletek, a hol mindnyájan résztvesznek a közös gyönyörűségekben, nagyon is elősegítik a társas hajlamok fenmaradását és kifejlődését. Az egyes a művészi együttérzés által az egészszel hozatik vonatkozásba.” (Home Elements of criticism. III. köt. 390, 91 lap).

Ime ez a két szempont, melynélfogva mi is óhajtuk, hogy a művészet helyet foglaljon a középiskola tananyagában. Hogy mint külön tantárgy szerepeljen — azt nem igen bírja már meg a középiskola túlhalmozott tananyaga, inkább a mellett foglalnánk állást hogy az eddigi rajz, történelem, irodalom keretébe kell azt beilleszteni. S ez innen s tova nálunk is lehetséges lesz, mikor olyan kitűnő illusztrációkkal kezdünk dicsekedni, mint Zichy Mihály képei Arany balladáihoz. Különben e kérdésnek eldöntését s a módozatok megállapítását a közoktatási miniszter ur a közoktatási tanácsra bízta azért is várjuk be ennek véleményét.

k.—r.

IRODALOM.

* **Jegyzőkönyvek.** A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület múlt évi őszi közgyűlésének jegyzőkönyvében, a mely *Radácsi György* szerkesztésében jelent meg, több rendbeli megvitatásra váró tárgy foglaltatik, minők a lelkész-, esperes- s püspök-avatás és beiktatás kérdésére vonatkozó bizottsági javaslat, az egyházkerületi papi özvegyárvtár alapszabály tervezete, az egyházi rendkívüli adózás kérdése, a mely a konvente terjesztett fel, mint zsinati tárgy. A jegyzőkönyv ára 45 kr. — Az alsó-borsodi, abauji, ungi, nagy-bányai s beregi ref. egyházmegyék jegyzőkönyveit *Szalóczy Pál, Oláh Péter, Homoki Antal, Gergely Károly* és *Simon Andor* állították össze. Mind az ötből azt olvastuk ki, hogy az egyházmegyék területén feltűnőbb jelenségek nem fordultak elő. (ó.)

* **Révillé: Jésus de Nazareth.** Paris. 1897. A Collège de France-nak 1880 óta a vallástörténetet előadó tanára, a ki hivatalba állásától kezdve több vallástörténeti munkát adott ki, így 1881-ben a „Prolegomènes de l'histoire des religions”, 1883-ban a műveletlenépek vallásáról, 1886-ban Mexiko, Közép-Amerika s Peru vallásáról, 1888-ban pedig a chinaiakról szóló nagyszabású művét, a mult évben a fenti címmel gazdagította irodalmi alkereit, adván ebben kritikai kidolgozását a Jézus kora előtti viszonyoknak s a Jézus életének. Ez az újabb munkája, a mely két kötetből áll, az I-ső 500, a II-ik 522 lapra terjedő tartalommal, tulajdonképen végső formulázása annak a felfogásának, a melyet 1862-ben a Máté szerinti evangéliomról írt értekezésében kifejtett, a melylyel pályadíjat is nyert, s egyúttal a theol. doktori címet érdemelte ki a leyda

egyetem részéről. — Mint a többi műveiben, úgy ebben is szellemes írónak ismerjük fel, a ki egyszersmind nemese, népiesen ír. Mint széles látkörű tudós nemcsak a német, hanem az angol, holland s francia theológusoknak a nézeteit is ismeri a szóban forgó munka tárgyára vonatkozólag. Széles alapokon mozogva gyűjti össze az anyagot a Jézus életéhez s az első kötet első felében Izráelnek fejlődését s a zsidóságnak politikai s vallásos történetét ismerteti nagyobbára Kuenen és Schürer útmutatásai után, míg Wellhausennek ide vonatkozó művéről nem emlékszik meg. A további fejtegetések a Jézus életére s tanára vonatkoznak, a melyekben éleselműsége s világos előadása ragadják meg az olvasót. A munka a Jézus életéről szólók között előkelő helyet foglal el s követésre méltó példát mutat a nagy problémák népies előadására.

* **Nestle:** *Einführung in das griechische Neue Testament.* Göttingen 1897. — Nestle munkája arra volt szánva, hogy a Göschen-féle gyűjteményben lásson napvilágot, de mert igen teológiai ízü, nem vették fel a jelzett gyűjteménybe s így mint külön könyvet adta ki írójá, a ki nagy szolgálatot tett a német theológusoknak, mert olyan iratot adott ki, a melyben megtalálják mindazt, a mire vonatkozólag ezelőtt Gregory Prolegomenáit s a Tischendorf-féle VIII-ik nagy kiadást kellett nagy utánnézéssel forgatni. A szóban forgó 129 lapból álló könyv három részt foglal magában s szól 1. a nyomtatott új-szövetségi szöveg történetéről; 2. az új-testamentomi szöveg kritika anyagáról, a kéziratokról, fordításokról s az írók idézeteiről; 3. az új-szövetségi szöveg kritika elméletéről s gyakorlásairól, mindenütt nagy pontossággal, megbízható útmutatással. Ára 2 márká 80 fillér.

* **Baldensberger.** „*Carl August Credner, sein Leben und seine Theologie.*“ Leipzig. 1897. A giesseni theol. fakultás 1897. január 10-én ünnepelte Credner születésének századik évfordulója emlékét s abból az alkalomból írta a jelenlegi új szövetségi exegetikai tanár, Baldensberger a szóbanforgó munkát, mint ünnepi beszédet, a melyben alaposan tárgyalja Credner tudományos érdemeit, vitakozásait, küzdelmeit, melyeket folytatnia kellett. A férfiút, a ki jellemével is tündökölt, oda állítja az utód a protestáns theológusok diszes sorozatába, a melyből újabban igen sokszor egész méltatlanul kihagyták, pedig „Új szövetségi bevezetés“-e ma is tartalmas munka. Az ünnepi beszédet egy márkáért szerezhetni meg.

* **Bruckner:** *Julian von Eclanum.* Leipzig 1897. A Harnack-Gebhardt féle vállalatnak, a mely az ó-kereszttyén irodalom történetéhez szolgáltatja az adatokat, XV-ik kötete gyanánt jelent meg e munka, 180 lapra terjedő tartalommal. A személy, a kivel a mű foglalkozik, az ó-kori egyháznak leghatározottabb s legszabad-elvűbb egyéne, a kiről eddig csak Klasen I. írt részletekben. Bruckner műve 2 részből áll. Az első Julián életét és iratait ismerteti, a II-ik pedig tanfelfogását. Ez a rész az értékesebb, mert a jelentősége is nagyobb, főleg dogmatörténeti szempontból. Szól Juliánnak a szent íráshoz s a hagyományhoz való viszonyáról, aztán antiaugustinusi elveiről, a melyek keretében az egész párt, a melynek Julián a képviselője, megjelenik az olvasó előtt a maga felfogásával. A mű ára 7 márká.

* **Előfizetési felhívást** hirdetnek Margócsy József lonszezi ág. hitv. ev. lelkész és Kókay Lajos fővárosi kiadó a Győry Vilmos egyházi beszédeinek II-ik és III-ik kötetére. Egyenként 1 frt 50 kr. az előfizetési ár s a II-ik kötet 1899 febr. végén, a III-ik pünköszt táján jelennék meg, mindkettőben 32—32 beszéd volna. Ajánlani szinte felesleges is a Győry Vilmos műveit!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Az abaúji Beret ref. lelkipásztora, Simándi Kállay Miklós december hó 25-én, hosszas szenvedés után, élete 61-ik, boldog házassága 31-ik évében, meghalt. Tiszteletre méltó független gondolkozású s meggyőződésű lelkész volt a megboldogult, a ki egyenes, szókimondó modoráért tiszteletben részesült azok részéről, a kik az ilyen jellemeket szeretik, — sajnos, hogy többen voltak a kik nem tartották e jellemvonást korszerűnek... Legyen a hű pásztor emléke áldott! — Zoványi Erzsike, Zoványi Jenő tiszaföldvári ref. lelkész legnagyobb gyermeke, élete 5-ik évében dec. 23-án a földről a mennybe költözött... A szülei szíveken ütött érzékeny sebet hegeszsze be az Úr, a ki a megszorodott szíveknek vigasztalója!

— **Tanácsbíró választás.** A felső-borsodi ref. egyházmegyében két tanácsbírói állásra szavaztak legközelebb az egyházak. Megválasztott: Botos József parasznai lelkész; Bodnár István és Dávid József között pedig szűkebb körű szavazás rendeltetett el.

— **A ref. egyház részére 1898-ra kiutalt rendkívüli államsegély** (75 ezer frt) kiosztása tárgyában a „Magyar Hírlap“ múlt évi dec. 18-iki számában egy ref. lelkész hosszabb cikket írt, a melynek az a tartalma, hogy a konvent most s ne tavaszkor oszssa ki a segélyt, a melyre most van igazán szükség!... Egy kis keserűség is vegyül a cikk hangjába, a melynek azonban humoros, vagy inkább gúnyos (?) célzata is felismerhető, a midőn arról szól, hogy a rendkívüli konventi ülésezés költségei kitelnek a 75 ezer frt eddigi kamatjából, 38 frt jutván minden egyes konventi tagnak napidíj fejében s még az aprólkos költségekre is jut 56 frt. Eltekintve a cikknél ettől a gúnyos-humoros hangjától, azt mindenesetre igaznak tartjuk, hogy a segélyre most valóban égető szükség lehet s a konvent most ténylek idején, több vérző sebet hegeszthetne be a segélyek kiosztásával, mint a tavasz jöttével. S talán van is abban valami magasabb szempont, a mit a „Magyar Hírlap“ cikkírója kér, ha úgy vesszük a dolgot, hogy a két ízben való segélyosztás megfelelőbb lenne a nehéz viszonyoknak, mint az egyszeri. Hadd oszthatnák ki a rendkívüli államsegély őszkor, a domesztikai tavaszkor!... Mi a magunk részéről nem volnánk ellene ennek a beosztásnak, ha ezzel csak ugyan több jót tehetünk! Ajánljuk e gondolatot az érdekeltek figyelmébe. (—n.—)

— **Protestáns missionáriusok által megkeresztelt pogányok.** Warnock, a neves missió író, 3,824,000 főre teszi azoknak a pogányoknak a számát, a kiket prot. missionáriusok kereszteltek meg. Egyenkénti kimutatás szerint: Grönlandban, Labradorban s Alaskában 18,500 a megkeresztelték száma; Kanadában s az észak-amerikai egyesült államokban: 115,500; Kelet-Indiában 800,00; Közép- és Dél-Amerikában 215,500; Kis-Ázsiában: 85,000; Hátsó-Indiában s Birmában: 799,000; az indiai szigeteken: 315,000; Chinában és Kóréában: 132,000; Japánban: 50,000; Nyugat-Afrikában: 140,500; Kelet-Afrikában: 122,500; Dél-Afrikában: 535,600; az afrikai szigeteken: 390,00; Palinegiában: 207,000; Melanesiában: 41,000; Mikmésziában: 25,000; Ausztráliában: 1200; Új-Zélandban: 32,500; — 1873-ban: 537,074-re becsülte Grundeman a megkeresztelt pogányok számát, a mely 1883-ban: 2,034,951-re emelkedett. A szaporodás 10—15 évenként igen nagy, a mi a missionáriusok fáradhatlan munkásságáról tesz bizonyosságot. — Wahl 1896-ban az úrvacsorával élők számát állapította meg a pogányok seregében s ez: 1,166,217 főt mutatott ki.

— **Franciaországban** az ultramontánok ezt a jelszót hangoztatják ez idő szerint: a protestánsok rossz hazafiak! De hogy ennek a hazugságnak mennyire nem ülnek fel a vallásos érzésű s józanul gondolkozó franciák, fényesen igazolja az a körülmény, hogy a róm. kath. papok átté-

rése folytonosan növekszik s hogy legközelebb egy egész falu 500 lakója protestánsá lett.

— **Szent család.** A róm. kathólikus egyház lelkeket romlásba hajtó munkásságának hajmeresztő példáját szolgáltatotta Bajorország *Kanfenren* nevű városában egy Kottrisch nevű családban, a melynek egyuttal anyagi romlását is előidézte, a mennyiben közel 8000 márkáig megcsalta. A történet a következő: 1892 ben a nevezett házaspárnak meghalt az egyik leánya. Nem sokára előálltak a papok unszolására egy család tagjai s azt mondták a megszorodott szüléknek, hogy leányuk a tisztító tűzben van s hogy kiszabaduljon, 300 márkát fizessenek. A szülék kifizették ez összeget s a család megnyugtatták, hogy a leány nincs többé a tisztító-tűzben, sőt ott van már az égben, a hol Gábor főangyallal házasságra lépett, a mihez azonban hozományt s házassági ajándékot kell adni 1000 márka értékben. Természetesen ezt is kifizették az elámitott szülék. Azonban idő multával ismét előállanak a család, hogy a „boldog mennyei házaspár” elvált egymástól, a miért szintén áldozni kell s áldoztak is. hiszen leányuk üdvéről volt szó. De még ez sem volt elég Gábor főangyalnak volt egy arany kardja, a melyet azonban az ördöggel való küzdelem közben elvesztett. Egy ilyen kardot ismét szerezni kell a részére, mert „az Isten haragra gerjed, ha meglátja, hogy nincs kardja Gábornak.” S a Kottrisch pár adott pénzt erre is. Hanem csakhamar az „isten anyja”-tól kapnak levelet, a melyben arra szólítottak fel, hogy 2500 márkát fizessenek az égnek a kicsinosítására, egy ott felállítandó oltárra, sőt az is kötelességükké tétetik, hogy lelmi szereket küldjenek az égbe. Ennek is eleget tettek, a miért az égiek sem maradtak hálátlanok, mert nyugtázták a küldeményeket, gratuláló leveleket küldtek a házaspár születésnapjai alkalmából, sőt viszonzták is az ajándékot, mert egy órát s diványt ők is küldtek. Mária és József nem kevesebb, mint 52 levelet irtak az égből latin nyelven, a meghalt leány pedig németül irt szüleihez. . . . A család ilyen módon tönkre ment, nem volt többé pénze. De igen! az asszonynak volt még öt márkája s azon viasz-gyertyát vásárolt, hogy a nagyanyja halálakor legyen mit meggyújtani, a kiről Mária azt írta neki hogy azt is magához veszi majd, ha ismét lesz pénzők s áldozhatnak annak az üdvéért is! . . . S a papok tanácsára a csalást véghez vívő házaspár, a mely mindezt beteges leánya által vitte véghez, azt javasolta a tönkrement Kottrischnének, hogy adjon mérget az öreg asszonynak, hadd vesszen el, hogy legyen ismét pénzők s áldozhassanak újra Máriának! . . . Hát nem hajmeresztő történet-e ez az igaz hívők körében?!

Pályakérdések a pápai ref. főiskolában. A jelen iskolai évré a következő 5 pályakérdés tűzetett ki: 1. *Péczeley-díj*: (33 frt 33 kr.) Adassanak elő a fényre vonatkozó elméletek a legújabb időkig. 2. *Deáky-díj*: Adassék elő a bűnnek történelmi fogalma s mutattassék meg Augustinus bűnről való tudományának helyessége, vagy helytelensége ész- és szentírásból vett okokkal. 3. *Deáki-díj*: A magyar ref. egyház alkotmányának története és jelenlegi állása. 4. *Deáki-díj*: A képzet-kapcsolások esztetikai fontossága s az esztetikai képzet-kapcsolások különféle irányai. (Jutalom díj: a legjobb munka kinyomatása a szerző javára.) 5. *Nagy József-díj*: A kuruc-világ költészete történeti háttérrel.

— **A róm. kath. autonómiai kongresszus** által az autonómiai szervezet megállapítására kiküldött kilences albizottság javaslatát a „Magyar Állam” s más három politikai lap közölve, ezek nyomán a következőkben ismertethetjük a munkálatot: az egyház-községeknek lenne külön *gyűlések és tanácsuk*,

— amannak minden 24 éves s azonfelül levő férfiú volna a tagja, — ez pedig legalább 7 s legfőlebb 16 tagból állana. Sem amannak, sem emennek nem lehetne tagja egyéb feltételektől eltekintve az, a ki nő, s házasságát egyházzal meg nem kötötte s a ki az egyház által kárhozottat valamely társasághoz tartozik. Az egyház-községek gyűlési tagok választják az egyházmegyei világi képviselőket, a kiké azonban nem választhatók az állami, megyei, községi vagy városi hivatalnokok, a kiknek hivatalos hatáskörük az illető egyház-község területére terjed ki. A községi tanács tagjai választják az egyházmegyei tanács tagjait úgy, hogy az egyházmegyéhez tartozó községek egyház-tanácsosai együttesen szavaznak. Az egyházmegyei tanács áll 5 papi s 12 világi tagból. E felett áll az országos gyűlés, a melynek 122 világi tagja lenne s évenként egyszer ülne össze május havában, Budapesten, mint legfőbb autonómiai hatóság, a mely az egyházat világi vonatkozású ügyekben az állam s más vallásfelekezetek irányában képviseli. Az igazgató-tanács lenne a tulajdonképeni végrehajtótestület, a melynek évnegyedenként kellene üléseznie. Ez lenne javaslatot 3—3 férfiú ajánlásával az érseki s püspöki székek betöltése tárgyában, a mennyiben az érsekek s püspökök megállapodása ennek az útján s ennek a véleménye kíséretében terjesztetnék fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a királyhoz, hogy a 3 jelölt közül nevezze ki az érseket, illetőleg a püspököt. A szerzetes-rendi apátságok- és prépostságoknál üresedésben levő helyek betöltésénél az igazgató-tanács elnöke működik, mint felterjesztő s a tanács csak tudomásul veszi e jelölést s kinevezést. Ez az igazgató-tanács tárgyalná a vallás- és tanulmányi alap költségvetését s ez vizsgálná meg a nevezett alapok s alapítványok zárszámadásait is észrevételeivel felterjesztvén a királyhoz. Ellenőrizné a vallás- és tanulmányi alapok és alapítványok törzsvagyonának sértetlen épségben tartását. illetőleg ezeknek teljes használatát. Ennek a megbízottja ott lenne a püspöki székhelyesedés esetében a javak átvételénél s átadásánál s az üresedés tartama alatt felügyelve a vagyon kezelésre. A káptalanok vagyoni állását is ellenőrizné s ennek lenne a kötelessége, hogy a kath. egyetem felállítását foganatosítsa. Ez volna a rendelkezési jog birtokosa az összes iskolák fölött s a kir. kath. jogakadémiák igazgatóit s tanárait is ez választaná, a király csak megerősítené. A gimn. igazgatókat a tanárokat ez választaná s általában a tanárok felett is ez gyakorolná a fegyelmi jogot „az állami törvények rendelkezéseinek figyelembe tartása mellett.” Az érettségi vizsgákra biztost küldene szavazati s bizonyítvány aláírási joggal s ha az aláírást megtagadja, a bizonyítvány nem adható ki, hanem a vallás- és közoktatásügyi miniszter döntene. stb. stb. . . . A politikai lapok híre szerint a püspökök többsége ellene van e javaslatnak, ellenben Bárá Hornig és gróf Majláth melléte nyilatkoznak. (—n.—)

— **Halhatatlan apácák.** Spanyolországban vannak ilyenek, a hol egy 1837-ben hozott törvény egy apáca-zárda akkori lakóinak élethossziglani napidíjat állapított meg, fejenként minden apácának 1—1 pesetát. A zárda legidősebb apácája 1837-ben 76, a legifjabb 17 éves volt s 1851 óta egyetlen haláleset sem történt, úgy hogy az igazságügyi miniszter mostanában felfüggesztette a napidíjak kiosztását, elrendelvén, hogy a jogosultak személyesen jelentkezzenek. Ez is szent család!

— **A kínai császárné** nem régen szigorú parancsot adott ki a hatóságoknak, hogy a keresztyéneket kötelességüknek ismerjék minden támadástól, a mely a kínai nép részéről származnék, megoltalmazni. A hatóságoknak a ker. templomokra való felügyelet is kötelességüké tétetett. A külföldi utazókkal szemben is a legnagyobb udvariasság, előzékenység gyakorlását parancsolta meg az „ég fiának” felesége, a ki úgy látszik, hogy a „kínai kőfal” feltartásának nem barátja.

— **Sajtó pört** akaszt állítólag a blegyüminiszter a nagyvárad r. kath. püspök, Schlauch Lőrincz nyakába azért a könyvért, a melyről mi is említést tettünk Lapunk

38-ik számában. E könyvben arra tanítottak ki az „igaz hívők”, hogy a polgári házasság-kötés alkalmából az aláírást tagadják meg azon az alapon, hogy „vallásos meggyőződésük” tiltja az aláírást... A könyvet Schlauch Lőrincz látta, illetőleg láttatta el „imprimatur”-ral s így tulajdonképpen ő a felelős. ... De azt is írja a „Magyar Hirlap”, hogy ez a „cause celebre” még sem fog olyan lefolyású lenni, még az esküdt szék előtt sem, a minőnek lennie kellene, mert a tárgyalások megkezdődtek a kormány s a püspök között. — Aztán meg az is *enyhíti* a püspök bűnét, hogy az imprimaturrel ellátott példányokat bevonták a kellő időben! ... Persze, persze a biborospüspök ellen hogy tenne az a kormány, a mely lépten-nyomon a róm. katholicismusnak az érdekeit szolgálja „ad maiorem gloriam egalitatis religionis.”

— Nyilvános kimutatás és számadás. Alólírott addig is, míg az alsó-zempléni egyházmegyének beszámolnék, szükségesnek látom azoknak neveit — e lapok útján — közölni, adományaik feltüntetésével, a kik az általam kibocsátott felhívásra, néhai Kopré Ferencz esperes és t. lúci lelkész f. évi szept. 27-én felállított siremléke költségei fedezéséhez szívesek voltak adományaikkal hozzájárulni. — Mecznér Béla egyházmegyei gondnok, Br. Vay Sándor, Kóczán Miklós e. m. t. bírák 5—5 frt; Mecznér András e. m. t. bíró, Vitányi Bertalan e. m. világi főjegyző, Abrahám Gyula, Végh János, Zombory Gedő, Pál Bertalan, Kovács János lelkészek 2—2 frt; Debreczeni Bertalan e. m. t. b., Radácsi György, Buza János főiskolai tanárok, Páricsi József, Bálint Dezső, Gecsey Péter, Ölbey János, Szánthó István, Kenyeressy Árpád, Tóth Lajos, Kis Miklós, Bogárdi Dániel, Órás Kálmán, Olajos Pál, Lábos István, Török István, Cziike Ferencz, Bodolay József, Székely Imre, Bacskai Károly, Pálóczi József, Horváth János, Miskolczy József lelkészek; Bartha János, Nagy Károly tanítók; Ondi egyház, Dr. Kovács Mór, Palumbi Gábor, Gammel Béla, Gaskó Gyula, Stein Béla t. lúci lakosok 1—1 frt; Szőlőssy József, Zitás Bertalan, Csontos Gábor, Hézszer Emil, Id. Keresztúry József, Bartha József, Kónya József, Beszterczey Béla, Idrányi Lajos, Szabó Pál, Farkas Lajos, Erdélyi József, Fürjesz Tamás, Kónya András lelkészek; Dr. Kovács Gábor e. m. jegyző, Ablonczy László, Berecz Károly, Szőcs Ábrahám tanítók; Gábor András t. lúci lakos 50—50 kr; Szekeres István, Szánthó Mihály, Szabó András t. lúci lakosok 40—40 kr; Szőlősi János t. lúci lakos 20 kr, Zitás István lelkész 50 kr. Összeg 71 frt 40 kr. A siremlék a vasrácsosattal került 206

ftt 99 krba. Fogadják az adományozók szíves köszönetemet. Tóth Lajos, sajtó-hídvégi ev. ref. lelkész.

— Pályázati hirdetések lelkészi állásra. Ezen a címen Lapunkban közölni akarjuk röviden a többi egyházkerületekben megjelenő lapokban közétett pályázati hirdetéseket abból a célból, hogy az érdeklődőknek alkalmat nyujtsunk az esetleges pályázatra. A tiszántúli kerületben január 15-ig pályázhatni a jármii lelkészi állásra, a mely IV. osztályú, 392 frtnyi fizetéssel. Jelentkezhetni Segesváry József esperesnél Kántor-Jánosiban. — A dunamelléki kerületben a *mindszent-bogárdi* társsegyházra van pályázat hirdetve jan. 15-ig. Az állás IV. osztályú s 566 frt javadalmú. Pályázati kérvények Dányi Gáborhoz küldendők Kis-Csányba (Baranyamegye) u. p. Oszró. — A dunántúli kerületben a *kis-kovácsi* egyház lelkészi hivatala vár betöltésre, a melyre jan. 14-ik lehet pályázni s a kérvények Szűcs Jánoshoz küldendők Enyingre (Veszprémmegye). Az állás IV. osztályú, javadalma 670 frt.

Értesítés. Tisztelettel értesítjük lapunk barátait, hogy a jelen évben csak előfizetőknek küldjük a „Sárospataki Lapok”-at, mert a megrendelők többnyire csak *igérettel szoktak kötelezettségüknek eleget tenni. Ez a sajátos felfogás csak az egyházi lapokkal szemben érvényesül, a politikaiakkal szemben rendben lenni az emberek.* — Lapunk jelen számát kivételképen az előfizetőkön kívül a múlt évi megrendelőknek is megküldjük, de a következőt csak az előfizetők fogják kapni. Az előfizetés megkönnyebbitése céljából a jelen számhoz pósta-utalványt mellékelünk.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

**MINDEN SORSJEGY UTÁNFIZETÉS NÉLKÜL
MIND A 6 HUZÁSON JÁTSZIK.**

CSAKIROK SORSJÁTEKA

5 NYEREMÉNY 100.000 KORONA

5 NYEREMÉNY 20.000 KORONA

AVALLALAT NYEREMÉNYEK KIVÁNTATRA 20% LEVONÁSSAL

AVALLALAT KÉSZPÉNZBEN VISSZAVÁRSÁROLA

EGY SORSJEGY ÁRA: 1 KORONA

Huzás már e héten: szerdán.

Sorsjegyeket ajánl:

Sárospataki Takarékpénztár Részvény-Társaság

Sárospatak.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
6 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Kövessük-e a róm. kath. papok logikáját?” *Egy lelkész.* — „Az ismétlődő iskolai tanterv-javaslat.” *Dicső Endre.* — „A lelkész jövedelméről szóló kimutatási ívekről.” *Szuhaý Benedek.* — „A jus paróchiale gyakorlati kérdéshez.” *Szabó János.* — „Magyar protestáns egyháztörténeti monografiák.” *Lévay K.* — „Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez.” *Simon Mihály.* — „Vegyes közlemények.”

Kövessük-e a róm. kath. papok logikáját?

Azt réges-régen megállapították már, hogy Róma nem akar s nem is igen tud tanulni abban az értelemben, a mint a humanizmus eszméje minden valamire való vallásos társaságtól megköveteli ezt a tényt a protestánsizmus által létesített magasabb szempontból kifolyólag. Róma úgy vallásos, mint erkölcsi tekintetben ma is az, a mi volt régen s a tridenti zsinat végzéseinek örök időre útját állják a róm. katolicizmus körében a korszerű fejlődésnek, a vallásos tökéletesülésnek s az erkölcsi nemesülésnek. Áll Róma azon az alapon, a melyet a pápai mindenhatóság teremtett meg s tart fenn az „egyedül üdvözítő egyház” felvilágosodott tagjainak nagy megbotránkozására, de a mely ellen sikra szállani, a melylyel szakítani nem engedi meg nekik a hagyomány s nem mindenek fölött, különösen itt Magyarországon, az a politikai előny, a melynek ez az egyház kétségbevonhatlanul birtokában van. Láthattuk a közelmúltban, láthatjuk napjainkban is, hogy az u. n. szabadelvű róm. kath. világiak egyenesen protestáns eszméknek hódolnak, protestáns elveket hirdetnek s valósítanak meg úgy a hogy, — mert a megvalósításba már az egyház is beleszól, míg az eszmék vallásába s hirdetésébe legalább látszólag nincs joga beleszólni! — s mégis a protestáns elveknek való hódolás, a protestáns eszméknek hirdetése mellett is *maradnak* az egyedül üdvözítő egyház körében igen sokan egyszerűen tradícióból, a legtöbben pedig — tisztelet a kivételeknek! — azért a politikai előnyért, a melyet csak a róm. kat. egyház biztosít hazánkban a maga tagjainak. Ez a sajátos s sokat jelentő ellentét is az „egyedül üdvözítő egyház” tulajdonképeni tagjai, a papok s a szabadelvű róm. kath. világiak felfogása között, világosan mutatja, hogy Róma nem tanul s nem is akar tanulni, a haladás, a fejlődés törvényei szerint.

S mégis a jelen sorokban, a melyekkel a címben felvetett kérdésre akarok választ adni, azt fogom mondani, hogy a tanulni nem tudó s nem is akaró róm. kath. egyház tulajdonképeni tagjaitól, a papoktól *tanulni kell*, még pedig nem kisebb dolgot, mint *logikát!*

Illő tisztelettel bocsánatot kérek, hogy t. olva-

sóimat egyenesen arra tanítom, hogy épen olyan dolgot tanuljanak a róm. kath. papoktól, a mivel azok nem nagyon dicsekedhetnek, a mi azoknak nem nagyon képezi s képezheti erős oldalukat már csak annál az egyszerű körülménynél fogva sem, hogy gondolkozniok egyáltalán nem lehet s nem szabad abban az értelemben, a mint a gondolkodást szoktuk venni, mert hiszen ott, a hol az egyéni meggyőződés, felfogás jogosultsága nincs megengedve, hanem a „credo, quia absurdum sit” elve van érvényre emelve, tulajdonképeni logikáról nem is beszélhetni; mindazonáltal ki fogom mutatni, egyetértve a „Debreceni Prot. Lap”-pal, hogy logikát kell tanulnunk a róm. kath. papoktól.

Hogy miben? . . . Könnyű megadni rá a feleletet. Abban a kérdésben, a mely részint a vegyes házasság kötésekkel, részint általában a házasságkötésekkel kapcsolatban áll elő, még pedig kétféle alakban: t. i. *mi a teendők azokkal szemben, a kik mint reformátusok, meggyezésük által lemondanak gyermekeikről saját egyházuk érdekeinek feláldozásával s mi a teendők azokkal szemben, a kik nem kérik az egyházi megáldást?*

A „Debreceni Prot. Lap” múlt évi 49-ik számában ezzel az utóbbi kérdéssel kapcsolatban mondja ki, hogy tanuljunk logikát a róm. kath. papoktól, mint a kik azokkal szemben, a kik az egyházi megáldást nem veszik igénybe, mindent megtagadnak, a mit az illetők az egyháztól nyerhetnek, pl. a gyermekek keresztségét, temetését stb. A kérdés világos. A kik egyházuk iránt való kötelességüket nem teljesítik a *lelkiekben*, azok az egyháztól nem követelhetnek lelkieket! A róm. kath. pap nem temeti el azt, a ki házasságát nem áldatta meg! . . . A „Debreceni Prot. Lap” azt mondja, hogy *mi is ugyanígy tegyünk!* . . . Úgy van! A logikát tanuljuk el s alkalmazzuk, mert igaza van a „Debreceni Prot. Lap”-nak: „Ha . . . az egyházi áldás kikérését hibeink egybekelésénél mi is szükségesnek tartjuk: *akkor ne féljünk beleharapni a savanyú almába,*” azaz azokkal szemben, a kik nem veszik igénybe az egyházi megáldást, tagadjunk meg mi is, mint a róm. kath. papok, minden kötelességet! Ez a logikai következetesség, a mely meg fogja szüntetni a *névleges kálvinistáskodást.*

És én úgy gondolkozom, hogy a mi áll erre az

esetre, ugyanaz áll, talán még sokkal inkább arra is, a mi a vegyes házasságkötésekkel kapcsolatban fordúl elő.

A református felek a hiteles statisztikai adatok bizonyossága szerint a vegyes házasságkötéseknél többnyire lemondanak arról, hogy gyermekeiket reformátusoknak biztosítsák. Ebben a szerencsétlenségben még nagy szerencse, hogy az 1868. 53. t. c. rendelkezése túlsúlyilag érvényesül. Az azonban bizonyos, hogy azok, a kik nem ehez a törvényhez alkalmazkodnak, hanem megegyezésre lépnek, többnyire nem védik meg a református egyház érdekeit. Az ilyenek, szerény felfogásom szerint, épen olyan hűtlenek, mint azok, a kik nem áldatják meg házasságkötésüket. Sőt merem állítani, hogy ezek még sokkal inkább *névleges* kálvinisták, mint amazok, mert egyenesen megbuktatását idézik elő egyházunknak. Épen ezért abban a meggyőződésben vagyok, hogy ezekkel szemben is ugyanazt az eljárást kell alkalmaznunk, a mit amazokkal szemben ajánlunk a logikai következetesség alapján.

Erzem, a legnagyobb mértékben érzem, hogy ez az álláspont rideg, szigorú s azt a kizárólagosságot tünteti fel, a mely ellen a protestáns szabadelvűség mindig tiltakozott. De nekem az a meggyőződés, hogy egy olyan kérdésben, a melyben valósággal a magyar ref. egyház élete forog kockán, mert tagjainak megfogyását eredményezi, a logika vas kényszerét kell alkalmaznunk. Vallom, hogy ebben a tekintetben is, az Idvezítő nyilatkozatának kell érvényesülni: *„a ki én vélem nincsen, én ellenem vagyok az.”* (Máté 12. r. 30. v.).

Akkor, a mikor tapasztaljuk, hogy ref. papcsaládból való fiak is lemondanak egység útján a reformátusságról, leendő gyermekeiket odaadván a számban úgy is olyan nagy róm. kath. egyháznak; akkor a mikor tapasztaljuk, hogy intés, kérés mindhiábavaló: az én meggyőződésem szerint nincs más hátra, mint a legszigorúbb eljárást alkalmazni a *hűtlenekkel szemben*.

Tudom, hogy a szabadelvűség barátjai előre is kárhóztató ítéletet mondanak felfogásom felett, mert abban a nézetben vannak, hogy az ilyen kérdésekben a tapintat, az engedékenység, a türelem az, a mit gyakorolnunk kell. Tudom azt is, hogy előtérbe fog nyomulni e kérdés elbírálásánál az egyházi teher is s szinte hallok az ellenvetést, hogy a kik egyházi adójukat lefizetik, azokkal szemben a kívánt egyházi kötelességek teljesítésének megtagadása jogtalan is, alaptalan is, de egész határozottsággal tiltakozom előre is úgy a szabadelvűségnek, mint az egyházi teher viselésének a hangsúlyozása ellen, mert lelkemben úgy vagyok meggyőződve, hogy a tapintat, engedékenység s türelem azokkal szemben nem jogosult, nem indokolt, a kik a tapintatot, engedékenységet s türelmet megtagadó róm. kath. klérus befolyására lesznek hűtlenek egyházunkhoz; mert úgy tudom, hogy a prot. egyházaknak, mint ilyeneknek, nem az egyházi adóval kell boldogulniok, hanem a szellemmel, a melyet szerintem megcsúfol az, a ki a protestáns egyház szellemének terjedését előmozdító érdekekben a róm. kath. egyház javára munkál.

Am vessék rám rideg felfogásomért a követ, a kik másképen gondolkoznak, de a kérdést felvetni s az itt említett irányban való megoldására rámutatni, érzem, hogy anyaszentegyházam iránt való kötelességem volt.

Tanuljunk ellenségeinktől! Egy lelkész.

ISKOLAI ÜGY.

Az ismétlő iskolai tanterv javaslat.

A címben foglalt javaslat egy régi hiányt pótolni; egyházkerületi sürgetéseknek eleget tenni; a tanítók munkáját megkönnyíteni van hivatva.

Jó tankönyvet írni nehéz és jó tantervet készíteni nem könnyebb. Ez állítással szemben sokan kivételt tesznek az ismétlő iskola tantervével, de átgondolva a hat évi tananyagot s abból nagyobb ugrás nélkül kiválasztani, a család, egyház, állam és társadalmi életre szükséges essenciát: állításom csak ismételhetem.

Az előttem fekvő tanterv javaslat — minden dicséret nélkül mondva — előnyben van a többi felett több oldalúságával. Célja világos, a kivétel a célnak megfelelő. A javaslat készítőjén — Józsa Antal — meglátszik a *tanügyi otthonosság, szembeálló a protestáns szellem, melyet a leendő polgárokba is beoltani akar.*

Szóval a javaslat kiváló alkotás s ha mégis, valami megjegyzést fűzök hozzá — úgy hiszem — értékét csak emelni fogom.

A javaslat célja a gyakorlati életre nevelés. Én a *gyakorlati élethez számítom a leendő családapák, anyák, olyan oktatását is, hogy megtanulják gyermekeik mikénti nevelését, fejlesztését gondozását.* Ebből kifolyólag az az ismétlő iskolai tantervnek nemcsak a tanultakat felfrissíteni, ismételni, de a hiányokat is pótolni kell.

Valamint a hat évi tananyagból, úgy e javaslatból is *kimaradni látszik a leendő családapák, anyák családban való teendője: a tulajdonképeni paedagogia.* Ezt kívánom én különösen beültetni az olvasókönyvbe a mondák, mesék stb. helyén.

Mindenütt hangsúlyozzák a haza, király, egyház iránti szeretetet, de a család iránti szeretet mindig hiányzik. A velünk született ösztönre támaszkodva, elértük, hogy a családok jó nagy része előbb gyógyítja állatát, mint gyermekét; örül a halálnak, mert úgyis nehéz élni; az öregedő szüléket igyekezik sírba tenni; a suhancnak nem tud parancsolni stb. stb. Ennyire eltértünk a régi idők patriarchális egyszerűségétől, a mikor ezek másképen voltak. Ilyeneket szül az újkori paedagogia, mely tanít nevelés nélkül, vagy nevel tanítás nélkül. tehát helytelenül.

A javaslat tantárgyát és anyagát illetőleg a törvényt és alkotmány keretében szólni kívánnék az *adózársról, katonáskodásról* is, melyek létjogosultságával a nép legkevésbé sem akar megbarátkozni. Az egyháztörténelmet pedig néhány az életben szükséges imával óhajtanám megtoldani, melyek balzsamul szolgálnának a szenvedő szívekre, melyek sok helyt az imakönyvben is pótolnák.

Az ismétlő iskola felosztásánál, órarendjénél a következőket kívánnám figyelembe venni. Legyen a tananyag egy könyvben három évfolyammal a szám kivételével, de a növendékek csak egy osztályt képezzenek. Így az egy évi anyaghoz két osztály idejét nyernők meg.

Az ismétlő iskolások tanítására osztatlan iskoláinknál egy félnap állhat rendelkezésünkre nov. 1-től, ápril végéig. Előbb kezdve és utóbb folytatva, a mulasztások miatt csak kellemetlenség, de eredmény nem leendő. Az estvéli oktatás határozottan mellőzendő.

A törvény értelmében hetenként egy egész nap áll tetszés szerinti rendelkezésre, de nem vehetjük

igénybe a túlhalmozás miatt. A vasárnap délután a tanítónak szintén kell üdülésre, szórakozásra, önképzésre s általában ily félékre és nem ismétlő iskolások oktatására.

Az ismétlő iskolások sikeres oktatásához nélkülözhetlen főkéllék a növendékek számához mérten a tandíjnak egy összegben megállapítása az egyház terhére.

A rendelkezésünkre álló idővel arányban kell lenni a tananyagnak, de ha többet adunk, azzal is csak a nép szellemi fejlesztését szolgáljuk, mert odahaza is gyönyörködnek az őket érdeklő olvasmányokban. Az anyag többsége által előállt pár krajcárnyi különbség nem jöhet figyelembe az értékes, nélkülözhetetlen anyag rovására.

Ha sok időt parancsolnánk az ismétlő iskolának, akkor vagy a mindennapi iskola szenved, vagy papíron marad az ismétlő iskola idejének egy része, — mint most.

Ha nem lesz kellő díjazás az ismétlő iskolásokért: nem lesz kellő eredmény sem. Hasztalan hangoztatja az iskola fentartó, egyházkerület, akár a zsinat is, hogy az ismétlő iskoláért külön díjazás nem jár, mert az ugyanazon tanítónak munkaköréhez tartozik: ezt hangoztatva, a gépies, lélek nélküli munkával eredményt nem fogunk elérni.

Az itt elmondottakat kérem nem követelésnek, de őszinte szavaknak tekinteni, melyeket elmondani most találtam helyén valónak.

Még egyszer visszatérve a javaslatához, azt egy művésziiesen kidolgozott kerethez hasonlítom, melybe a *leendő tankönyv nagybecsű képét beletálatni, beleilleszteni nem lesz könnyű*. Vajha minél előbb s minél fényesebben sikerülne, mert a jó tankönyv féleredmény. Mi pedig jót várunk és remélünk.

Dicső Endre.

KÖZÉLETÜNK.

A lelkészi jövedelmekről szóló kimutatási ívekről.

— A közalapi-végrehajtó bizottság szíves figyelmébe. —

Köztudomású dolog, hogy a közalapi-végrehajtó bizottság a lelkészi javadalmak kiegészítése tárgyában decz. hó 15—16-án Budapesten gyűlést tartott. Az is köztudomású dolog, hogy az összeirási jelentő ívek egytől-egyig mind visszaküldettek az illetékes püspöki hivataloknak kijavítás végett azon határozott utasítással, hogy „miután a konvent által fölterjesztendő munkálatnak, valóságos alapvető munkálatnak kell lennie, a melynek elkészítésénél nemcsak a jelen nemzedék érdekeiről van szó, hanem a jövő nemzedékekéről is s e munkához kötve van egész egyetemes egyházunk reputációja is: az összeirási ívek a maguk egészében küldesenek vissza azon kéréssel, hogy azokat a püspök urak tegyék még egyszer részletes bírálat tárgyává, hívják meg értekezletre magukhoz az espereseket és ott, ahol csak szükségét látják, rendeljék el új kimutatási ívek kiállítását!”

Tehát a hibás kimutatások miatt, ott vagyunk ismét, ahol voltunk.

A világért sem vonom kétségbe e bizottság elutasító határozatának indokolt és jogos voltát, — sőt tisztelettel hajlok meg előtte, Mert én el tudom azt képzelni,

hogy az adott régebbi utasítás nem eredményezhetett széles Magyarországon 55 ref. egyházmegyében mindegyik egyöntetű eljárást — levén az alapul szolgáló díjlevél legalább is százféle. — Azt sem vonom kétségbe, hogy intéző egyházi és világi vezérebereink előtt nem azon magasztos cél lebegne, hogy irtózatot nyomorban küzdő papságunk érdekei kielégőleg megővassanak. — Nem, mert ha ezt tenném, akkor alaptalan vádakkal állnék elő, — elismerés helyett tiszteletlenség hangján szólanék azon férfiakról, kik nagy lelkesedéssel munkálkodnak összeomlással fenyegetett anyaszentegyházunk és a nyomor terhe alatt már-már kimerült prot. lelkészkar jövője érdekében.

De épen azért, mert e fontos ügy egyetemes egyházunk és lelkészi karunk érdeke, mihez hasonló fontosságút évszázadok sem hozhatnak létre s mert kijavítás végett újból leküldettek a püspöki hivatalokhoz: bocsánatot kérek, ha épen a papság érdekeiben az újabb utasítás 4-ik pontjához röviden hozzászólók s a lelkészi kongrua törvény szellemét és betűjét tekintve — az utasítással szemben a felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezletének egyhangú határozatát kissé megvilágítva — szerény észrevételemet röviden előadom.

Késő eső után a köpönyeg! Így szólhatnak sokan azok közül, a kik akadémikuskodásnak tartják felszólalásomat. — Minek most előállani magyarázattal, indítvánnyal, mikor az utasítás már hivatalosan is megküldetett az illetékes hatóságokhoz, melynek pontjai elég világosak, félre nem magyarázhatók.

Hát én mégis csak szólok! Mégis főlemelem igénytelen szavamat a leendő államsegélyes papság érdekében, mert szeimeimmel látom, füleimmel hallok a protestáns papság tarthatatlan nyomorát, kétségbeesítő jajiáltását országszerte. — Szavaimnak talán némi erőt fog adni a méltányosság és igazság mellett, egy egyházmegye lelkészi értekezletének egyöntetű határozatával együtt az is, hogy én nem önérdékből beszélek.

Azt mondja ugyanis a legközelebbi utasítás 4-ik pontja: „Ahol díjlevélszerűleg meg van állapítva és készpénz járulékkal kitüntetve a termény, vagy közmunkaváltásig, ott ez a díjlevélben kitett pénzérték, a maga egészében veendő fel, abból $\frac{1}{6}$ levonásnak nincs helye!”

Hát én ez utasítást a már szentesített lelkészi kongrua törvénynyel, annak szellemével összeegyeztetni nem tudom egészen. — Mert a hivatolt törvény 11. §. 4. pontja világosan azt mondja: „Felszámítandó jövedelmek 4. p. A hivek által közvetlenül, vagy a hitközségtől, valamint a kegyúrtól pénzben, terményekben kézi vagy igás munkában évenként visszatérítendő teljesített szolgáltatásokból befolyó jövedelem.”

„A terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékét a helyi viszonyoknak megfelelőleg az utolsó öt évi (1893—1897) átlag szerint a felekezeti hatóságok meghallgatása után a közhatósági közegek állapítják meg és az ilyképen megállapított jövedelem $\frac{1}{6}$ része behajtási költség czimén levonandó.”

Eltekintve attól, hogy igen kevés díjlevélben van még szó a termény- és munkaváltásig biztos pénzértékről, — és ha van is említés téve, nincs biztosítva annak bejövetele is egyszersmind, azt vagyok bátor kérdezni: ugyan melyik biztosabb jövedelme a lelkésznek, az-e mely terményben fizettetik a hivek által, vagy az, mely pénzértékben, tehát pénzben szedetik be a hivektől? A hivektől való pénzbeszedésnél nincs-e végrehajtási költség? Biztosítja-e annak utolsó fillérig való beszedését az egyházi pénztár?! — Én ugy tudom tapasztalásból és 100 lelkész közül 99 bizonyára azon a véleményen van, hogy a termény, amit a nép maga

termel, mindig rendesebben bejön, mint az úgynevezett pénzfizetés. Az én egyházamban például a 65 köből gabonát nov. 1-re rendesen beszedik, míg a 250 frt must és munkaváltság igen jó ha 20—30 frt hián beszolgáltatik az egyházi év végére. — Vagyis a pénzfizetésből sokkal több a hátrálék, sokkal több a törölni való. — Pedig az én községi előjárásom e tekintetben mintául szolgálhat és mégis mennyi nemlegességi jegyzőkönyvet kell felvenni a fizetés képtelenségről.

S mert így állanak a dolgok mindenütt s mert a készpénzfizetésnek csúfolt termény- és munka-váltság ép oly bizonytalan, mint a termény és munka értékelése, nekem az a meggyőződés, hogy az volna a méltányos és osztó-igazság s akkor volna a törvényben kifejezett szellem is elérve, ha a termény- és munka-váltság egész összegének egy hatoda ($\frac{1}{6}$) is levonásba jönne. Mert mindaddig, *míg az egyház pénztára nem vállal felelősséget az úgynevezett hívektől beszedendő készpénz biztosságára és mennyiségére nézve, mindaddig míg garsonként kell jutni a nagyon is megérdemelt fizetéshez, nyilvánítva évről-évre a hátrálékosok gazdag névsorát: addig az államsegélyes papoknak nem lesz a törvényben előírt 600, illetve 800 frtnyi összeg soha a fizetése.* Így nem lesz biztos az összeírás fundamentuma s csak hazugság lesz a minimális fizetési összeg!

Pedig a 800 frtot meghaladó lelkészi állomások papjai is nagyon megrövidültek az új egyházpolitikai törvényvel. És mégis e szabadelvű és törvény tisztelő protestáns papság tűrte egyetlen szó nélkül a sok helyen százakra menő veszteséget és még csak kérdésbe sem tette soha és sehol, hogy annyi kétoldalu szerződést volt-e joga olyan könnyedén, minden kárpótlás nélkül felbontani az államnak?

És mégis mi vagyunk az elégedetlenek, mi vagyunk a követelők!

A prot. papság államsegélye megállapításának kezdetben is, most is az a célja, hogy a 600, illetve a 9 évre a 800 frt egészen biztosíttassék. E mellett szól az egész indokolás. E mellett szól a szentesített törvény. S e mellett szólt a képviselőház a tárgyalások folyamán.

De az új utasítás értelmében a kitűzött megélhetési cél nem lesz elérve! Igaz, hogy az államnak így kevesebbe fog kerülni; de a papság kárával történik. Ez pedig még sem lehet föladata sem az államnak, sem a végrehajtó bizottságnak!

Egy kis számítási példa jobban bizonyít. — Felső-Borsod 49 lelkészi állomása közül 40 kér államsegélyt. — A must és munka-váltság átlag 200 frttal számítva; 8000 frtra rug mint lelkészi jövedelem, melynek $\frac{1}{6} = 1333$ frt, miből egy-egy lelkészre (40) 33 frtnál is több esik. És ha ez így áll egész Magyarországon: bizonyára tekintélyes összeggel fog megrövidülni a ref. papi testület.

Ez alkalommal nem akarom a protestáns papság multját, az anyagiakkal való örökös küzdelmét, a multban teljesített szolgálatait, talán érdemeit feltüntetni. — De azt egész határozottsággal bátran mondhatom, hogy a református papság csak akkor felelhet meg magasztos rendeltetésének, ha lelkének szárnyait nem köti meg az anyagiakkal, a szegénységgel való örökös bajvívódás. És az állam, csak régi tartozásának bizonyos százalékát fizeti vissza a papságnak akkor, midőn részére a nagyon is szűken mért fizetést államsegélylyel is biztosítja. S ha a méltányossági szempontokat tartva szem előtt a papságot erősíti, erősíti és pedig hatványozott mértékben önmagát, mert mi kifelé nem gravitálunk, ami érdekünk egy a haza érdekével; alkotmányunk és

szabadságunk pedig egészen össze van forrva a nemzet alkotmányával és szabadságával.

És mégis hány lelkész van olyan ki egyetlen napilapot, sőt még egyházi lapot sem olvashat? Pedig a lelképásztornak vezérnek is kell lenni s elmaradni a világtól — örökös bűn! Hány papi család van olyan, hol nincs egyetlen vízfordó cseléd s a gyermekek meztláb és rongyosan szaladgálnak a gyommal és dudvával benőtt udvaron! Hány papi család van olyan, hol még a barna kenyér is — csemege, úgy aratás előtt?!

Ilyen viszonyok között szolgálhatja-e a lelképásztornagy eredménynyel és lelkesedéssel Isten országát? Vigasztalhatja-e másokat, mikor neki is vigasztalásra volna szüksége? Keresheti-e az eget — midőn az eke szarvára kell vetni az ő kezét? — — Óh Uraim! ezek nem légből kapott állítások, de a szomorú valóságnak égre kiáltó bizonyosságai!

És én meg vagyok győződve a felől, hogy ha a végrehajtó bizottság egyértelműen oda módosítja legközelebb kiadott utasításának 4-ik pontját: *„Ahol díjlevél-szerűleg meg van állapítva s az egyház pénztára által biztosítva a termény- és munka-váltság, vagy ahol tiszta és biztos készpénz (Tőke-kamat, házbér fiz.) fizetésről van szó: a pénzérték a maga egészében veendő fel, abból $\frac{1}{6}$ levonásnak nincs helye,“* — és meghagyja a termény- és munka-váltság összegének is az $\frac{1}{6}$ levonását: akkor általános lesz a megelégedés, a mikor aztán a keblekből a hála és bizalom hervadhatlan virágai fakadnak országszerte.

És ha egy jól megindokolt fölterjesztés kíséretében tárgyalja a konvent s utána a vallás és közoktatásügyi minisztérium az összes ilyen szellemben kitöltött iratokat: erős a hitem, hogy nem fog elzárkózni a kérdés jogosultsága előtt s szívesen utalványozza a kérdéses összeget, mert tudja, hogy azzal csak régi tartozó kötelelenségét teljesíti. Csak fel kell világosítani a minisztert a felől, hogy a törvényben körülírt 800—800 frt csak ekkor biztosíttatik. Már pedig a szentesített törvény ez összeget világosan megállapítja.

Ilyen szellemben határozott a f.-borsodi lelkészi értekezlet régebbi közgyűlésében. — Ilyen szempontok figyelembe vételével töltötték itt ki a kiküldött tanácsbírák az íveket. És ha megmarad az új utasítás 4. pontja a maga merevségében, akkor nálunk minden kitöltött ív rosz s kezdek a dolgot előlről. Pedig így a biztos lelkészi jövedelem nem lesz sem igazságosan, se méltányosan összeírva s a régi papi fizetés kevés változtatással megint csak papirosra marad — Isten tudja hány századon.

Dehát úgy látszik a magyarországi prot. papi testületnek örök végzésében az van megírva, hogy ő neki keserves csalódásokból kell megélnie, s a végrehajtó-bizottság egyértelmű határozatának 4-ik pontja reánk nézve csak újabb csalódással gazdagította különben is csalódásokhoz szokott lelkünket! Szuhay Benedek.

A „jus parochiale“ gyakorlati kérdéshez.

Keressétek az igazságot. Ez az elv adja kezembe a tollat midőn nagyon kényes s majdnem a személyeskedés terére terelt kérdéshez szerkesztő úr kegyes engedélyével egy pár őszinte szót szólani akarok. Azon atyafias hangú tanácsadás, melyet egyik cikkíró egy úgy látszik fiatal lelkész úrnak adni jónak látott, donquisotti harcznak nevezvén az egyéni véleményt: — más gyöngébb szívű embert visszariasztana attól,

hogy ezen ügyben felszólalni merészeljen. Hogy mégis szólni óhajtok, azt azon meggyőződésben teszem, hogy az igazságnak megtalálása vagy inkább kutatása nemcsak a tisztos vének privilégiuma, joga van erre az ifjabbaknak is, mert az igazságnak az a sajátja, hogy kutatóinak korát tekintetbe nem veszi.

A kérdés megoldását szerény véleményem szerint a 113. §-ra való egyszerű hivatkozással megoldani nem lehet, mert az csak az illetékes lelkész jogkörének megóvását czélozza, de nem intézkedik oly esetben, midőn az illetékes lelkész kötelességének teljesítését megtagadta. Így tehát az egyik fél, a lelkész önkényének nyit tárt kaput a nélkül, hogy a másik félnek, az egyháztagok jogainak megóvásáról s sérelmeik esetén a szükség által parancsolt gyors jogorvoslatról intézkednék.

Végtelenül nagyot hibáz az illetékes lelkész valamikor funkcióját nem teljesíti, ha annak elvégzésében betegség vagy távollét nem akadályozza. Kereszteléseknél mert vagy a lélekhalászatot, vagy a felekezetenélküliséget mozdítja elő, esketéseknél, mert az egyház tekintélyét és az ahoz való ragaszkodást csökkentti, temetésnél, mert a gyászolókkal perlekedik, a holttest fölött czivakodik, közmegebotránkozást okozott, honnan az adóvégrehajtó is menekül. Hiszen emlékezzünk csak az olyan esetre, hol a kathólikus plébános öngyilkosság miatt tagadja meg a funkcióját, minő országot bekiabál hangon lármáznak a lapok, pedig az a plébános nem hibás egyházának törvényei szerint. A közfelfogás szerint azonban igen, mert a holtakat kegyelet, az élőket pedig bírálat illeti meg.

Úgy áll a dolog, hogy bármiféle lelkészi funkciót köteles a lelkész elvégezni az érdekelt felek kérésére, kivételt képezvén a confirmationál s az úrvacsora osztásánál a törvény által felsorolt akadály. A melyik lelkész e kötelességteljesítést megtagadja, az jogos dolgot nem cselekszik s mivel pedig hivei nem egy egyházközségnek, hanem az egyetemes magyar ev. ref. egyháznak is tagjai, föltétlenül megkivánhatják az egyetemes egyháztól, hogy ne csak ő tőlök kívánjon kötelességteljesítést, hanem ő is teljesítse hiveivel szemben a maga kötelességét, s ha az illetékes lelkész megtagadja akár mely szertartás elvégzését, ha csak attól a felsőbbség által eltiltva nincs, akkor a sérelmet szenvedett feleknek joguk van az egyetemes egyház más lelkészéhez fordulni, s ennek funkciója nem képezhet törvénysértést már csak azért sem, mivel az illetékes lelkész a törvények által elrendelt kötelességének teljesítését megtagadva, ugyanakkor lemondott ama jogáról is, mely őt minden más esetben föltétlenül megilletné. S így az az idegen lelkész ott fungál, hol más oly feltételek mellett nem akart szolgálatot teljesíteni, a mely feltételek a törvényben ismeretlenek. S ha az illetékes lelkész kötelességét nem teljesítve, e miatt hiveitől sérelmet, meghurczolatást kénytelen szenvedni, tűrje békével, megfontolva, hogy mindezeket oktalan, törvénytelen s minden emberi nemes érzést megtagadó eljárásával szerezte magának.

Az az egy bizonyos, hogy *illem* hibát követ el, de nem mindenkor, azon lelkész, ki előleges jóváhagyás nélkül idegen helyen fungál, de idegen lelkésztől megtagadni az illetékes lelkésznek valamely szertartás elvégzését, ez se tartozik minden esetben az illó dolgok közé.

Arra a nyilatkozatra, hogy „engedély nélkül fungálni nem szabad soha!” legyen szabad magamra hivatkoznom! Rajtam történt meg a mult hetekben, hogy a szomszéd községben hívtak egy beteghez, úrvacsor-

rát adni, kit pár nap mulva el is temettem a nélkül, hogy az illetékes lelkész úrtól erre engedélyt kértem volna. Nem kérhettem ezt azért, mert hollétét nem tudta senki. A törvény ellen nem vétettem, sőt ellenkezőleg kötelességet teljesítettem. (Ez nem útba igazító példa a lényegét illetőleg. Szerk.) A betű megöl, a lélek az, a mely megelevenít.

Ilyen esetekben nem a törvénynek rideg holt betűi, hanem az igazi lelkipásztori prudentia legyen a vezér, s ne a kötelességet nem teljesítő lelkész jogkörének megsértése, — ne a papnak, mint egy-egy ember érdekeinek esetleges megrövidítése miatt kiáltsuk, hogy veszélyben a jórend, a törvény tisztelete, hanem nézzük azt a népet, melynek vallásos hűségét, hitének erejét s áldozatkészségét mutatja ez a nehéz korszak is. Nem a lelkészt kell féltetni, hanem a híveket, nem a kötelességteljesítést feltételekhez kötni jogtalanul merészelve papra, hanem a gyülekezetre tekintsünk, mely joggal háborodik fel és keseredik el akkor, midőn törvényteleniséget lát el követni attól, ki közöttük első tartoznék lenni a tűrésben, a szelídségben. a szeretetben, egy szóval az igaz keresztyéni életben.

Jogorvoslatért igen sok esetben hiába fordulnának a felek az esperes urakhoz, hiszen ehez idő kell, s a nagytiszteletű esperes uraknak nem lehet rögtön ítélő bírónak lenni az egyik fél meghallgatása után, mert él ám az „auditor altera pars” nagy elve még ma is. És teszem fel a halott temetetlen maradjon mindaddig, míg a két fél kihallgatása s az ítélet hozatala megtörténik? vagy talán kathólikus pap temesse el a mi halottainkat is?

Hogy ilyen szegyenletes eset meg ne történhesék, annak csak egy módja van, az, hogy ne gördítsünk törvénytelen feltételekkel akadályt szolgálatunk elé. Ki ezt még is megteszi, annak hivatásáról fogalma sinos, Nekünk ma nem köteledő papokra, hanem hivatásos lelkészekre van szükségünk, a törvénytelen feltételekkel akadékoskodó papot pedig olyan fegyelmi eljárás alá vonnám, hogy sem kedve, sem alkalmat ne leane többé botránkozást okozni. Ha ennek elkerülésére fungál egy idegen pap, nagyon bölcsen tevő, magam is fognék fungálni, még ha el ítélnének is érette.*)

Szabó János

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar prot. egyháztörténeti monografiák.

A magyar prot. irodalmi-társaság kiadványa. Budapest 1892. Hornyánszky Viktor. Ára 1 frt 60 kr.

Még mindig úgy vagyunk magyar prot. egyházunk történetének megírását illetőleg, a hogy voltak a 60-as, 70-es években élők; mint ők, úgy mi is arra vagyunk utalva, hogy gyűjtsük össze az adatokat, búvároljuk a régi iratokat, kutassunk a levéltárakban, hogy összehordván az anyagot, a jövő emberei teljes képet tudjanak rajzolni s adni erről a mi sokat tűrt, olyan sokat szenvedett magyar prot. egyházunkról, a melynek története szorosan egybevág a haza szabadságának történetével s így a ki megírja majd egyházunk történetét, hű képét adja a haza történetének is mindazok-

* Ez a közlemény már régen várja a kiadást, de mindeddig nem tudtuk közölni. A kérdés gyakorlati voltánál fogva most sem késő a közlés, sőt az ügy tisztázása szempontjából helyesnek tartjuk e cikk kiadásával az eszmecserére ismételtelen felhívni az érdeklődőket.
Szerk.

ban a vonatkozásokban, a melyek a kettőt egybekapcsolják.

Irodalmi társaságunk küzdve bár az anyagi gondokkal, a miért a felelősség Isten s emberek előtt minket illet, a kik nem tudunk s talán nem is *akarunk* (!) arra a meggyőződésre jutni, hogy e társaság által ellentállási képességünk egyik legerősebb fegyverét forgathatjuk az ezen a téren is napról-napra mindinkább előtérbe nyomuló r. kath. egyházzal szemben, — igen helyesen cselekedett, hogy kiadványai sorozatát egyháztörténetünkre vonatkozó iratokkal bővíti s az első kötet biztos zálogként szolgál arra, hogy kiadványai ez irányban is teljesen sikerültek lesznek.

A szóban forgó I. kötetben négy monográfiát találunk egyháztörténeink elsődrendű tagjaitól, *Zoványi Jenő* tiszaföldvári, *Révész Kálmán* kassai ref. lelkésztől, *Payr Sándor* dunántúli ág hitv. ev. püspöki titkárától s *Földváry László* vácz hartyáni ref. lelkésztől.

Zoványi Jenőnek a *Magyarországi superintendenciák a XVI. században* című tanulmánya a kötet 3—58 lapjait foglalja el. Ebben a nagybecsű tanulmányában is teljes mértékben látjuk azt a mélyen vizsgálódó, élesen látó történetírói felfogást, a melyet eddig megjelent s ismert műveiből ismerünk. E művében azzal kezdi kutatásai eredményének bemutatását, a mi közkeletű ismeret, t. i., hogy a prot. egyházak kezdetben egyáltalán nem szervezkedtek önállóan, a r. kath. egyháztól függetlenül, hanem még akkor is, a mikor már egész vidékeken elterjedt a protestantizmus, a r. kath. püspököktől csak jó idő multával alkothattak önálló testületeket, a mit az országos törvények is akadályoztak a Ferdinánd alatti országrészekben s csak ott állott elő bizonyos mérvű szervezkedés, a hol a r. kath. főpapi állás tényleges betöltése hosszú idő múlva, vagy épen sohasem volt kilátásba téve. A superintendenciális szervezkedés első nyomaira a *toronyai* zsinat végzéseiben találkozunk, a mely legelőször foglalkozott a püspöki hivatallal, s a rendszeres testületi szervezkedés legfőbb feltételeivel s kellékeivel. Ezen a zsinaton állítólag superintendenst is választottak, *Gönci Máté* személyében, de e püspökségről aztán nincs is több adat, s valószínű, hogy rögtönösen meg is szűnt. Többet tudunk már az erdélyi luth. egyház szervezkedéséről, a mely 1553 ban febr. 6-án *Wicner Pál* nagyszebeni első papot választotta püspökké. Ez az alakulás adott aztán lökést a szatmárvidéki protestánsok szervezkedésének, a kik 1554. febr. 25-én*) *Ováriban* zsinatot tartván, *Tordai Deme-tert*, Báthory György udvari papját választották püspökké . . . Ezek voltak az első alakulások, a melyek után következtek a többiek luth. és kálvinista részről egyaránt.

Ennek az értekezésnek az is egyik fontos részét képezi, hogy rámutat a superintendensi állások természetére, a melyeknél a hivatalt betöltőket a r. kath. felfogással szemben szigorúan úgy tekintették, mint „*primus inter pares*“-t.

Révész Kálmán Gyöngyösi Párról írt egy valódi élvezettel olvasható s minden tekintetben kitünő monográfiát, a melynek rövid kivonatát igen szívesen fogadnók a „Koszorú“ iratai között is. Egy hú korpék ez a tanulmány, melyben a szereplő személyeket szinte jární-kelni látjuk az író előadása folytán, a ki a legnagyobb mértékben érti azt a titkot, hogyan kell a mult időknek sokszor egészen száraz adataiba lelket önteni s hogyan lehet az elsárgult régi lapok tartalmát

élvezetes olvasmányban közölni. Szigorú történeti hűség mellett is az elbeszélésnek olyan érdekességével találkozunk e monográfiában, a mely arra indítja az ismeretét, hogy az író felkérje, hogy ez irányban, mint igazán hivatott munkás, minél többször adjon alkalmat prot. közönségünknek a szellemi gyönyörök élvezetére.

Ez a tanulmány a kötet 59—94 lapjait foglalja el.

Payr Sándortól, a testvér ág. hitv. egyház egyik legmunkásabb írójától, a kötet leghosszabb darabja van, „*A magyar pietisták a XVIII. században*“ cím alatt, lefoglalván a 95—174-ig terjedő lapokat. Rövid bevezetés után, a melyben a pietismus eszméinek az apologiáját adja s az azokat képviselők elleni gyanúsítást pár szóban leszereli, áttér a tulajdonképeni tárgyra s XII. részben szól a pietismus elterjedéséről hazánk felvidékén s dunántúli részein, a kiválóbb magyar pietistákról s azok pártfogóiról, — a pietisták theologiai álláspontjáról, működéséről.

Lehetetlen, hogy a kiváló értekezés gazdag tartalma iránt a legnagyobb érdeklődést ne hívjuk fel. Nem csak protestáns, de általános hazai vallásos szempontból is igen becses a Payr Sándor dolgozata s úgy gondoljuk, hogy sokan fognak belőle meríteni, ha a magyar vallásos viszonyok történetével foglalkoznak.

A kötet utolsó, de érdemben a többi hárommal teljesen egy fokon álló darabja: *Földváry László* értekezése, a mely *Id. Wesselényi Miklós báró küzdelméről s szenvedéséről* írja le vallásáért a *Cserey Ilonával* kötött házasságából kifolyólag . . . Úgy tetszik nekünk, hogy irodalmi társaságunk mintha egy csapásra meg akarta volna hódítani e kötet kiadásával a közönség táborát épen a Földváry műve által fokozott tartalombeli gazdagsággal s a magyar prot. egyház egyik kiváló tagja szenvedéseinek bemutatása segítségével. Lehetetlennek tartjuk, hogy ezt a monográfiát olvasva prot. ember, fel ne támadjon benne a vallásához való szívós, tántoríthatatlan ragaszkodás. Ilyen, ilyen művek kellenek nagyjaink kezébe is s olvasniok kellene, hadd tudják meg, hogy mi is az a hithűség, a melylyel szemben a latitudinarismus valósággal szegény bélyegök még azoknak is, a kik a zöld asztal mellett ülnek közöttünk. S hadd jöjjön ez a monografia is kivonatban a „Koszorú“-ban, hadd olvassa a nép is a hit-hűség bajnokának küzdelmeit s az eszeveszett ellenségnek alattomos s embertelen cselszövényeit, eljárásait, a melyeknek másával modern alakban ma is találkozunk !*

A legteljesebb elismerés kifejezésével zárjuk be ismertetésünket. Mind a négy író remekbe készült munkával állt elő s ha a prot. közönség még ezeket olvasva sem mozdul meg, akkor legjobb lesz lemondani arról, hogy az Irodalmi Társaság számottevő tényező legyen a magyar irodalmi életben. Szerintünk annak kell lennie s ezt nem akarni: bűn egyházunk ellen!

Lévay K.

MULTUNK.

Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházke-
rület történetéhez.*

Én Szekesy Gróff Bercsény Miklós Nemes Ungh Vármegyének Fő Ispánnya Méltóságos Fejedelem felső-Vadászi Rákóczy Ferencz és a Magyar Haza Szabad-

*) E zsinat napjáról az itt jelzettel ellenkező adatot mutat ki Révész Kálmán. Prot. Szemle. 1898. X. füzet 624 lap.

* A Földváry László műve külön lenyomatban is megjelent.
* Lásd az előző közleményeket 1898 évf. 41, 42, 46 számaiban.

ságáért Isten által fegyvert kötött egész Hadaknak Fő Generalissa. Adom tudtára mindeneknek az kiknek illik ez Levelemnek rendiben; Főképen pedig Nemes Gömör vármegyében levő Egyházi és Világi, s akármi renden levőknek, nem különben az édes Hazánk mellett fegyvert kötött Vitézlő rendek közönségesen. Hogy noha édes Hazánk Szabadságának az idegen Nemzett rettentő igája alól való kivétele hajdani dicsőségének helyben állítása, és a szegény Lakosok Jóságainak megmarasztása légyen félfelegyverkezésünknek oka; Mindazáltal minden igaz Haza közjavát Szeretőknek kedvetlenségével kelletik értenünk, hogy azon Istenes és Törvényes igyekezetünknek s felegyverkezésünknek színe alatt némely helyekben a Hadviselő segítségé, ingerlése, s alkalmatossága színe alatt az Pápista Papokat illetlenül háborgatni, s hatalmassúl más vallású Papokat oda, az hol nem találtattak bevinni sőt Templomokat is erővel, s éjesztéssel merészlenek foglalni, nem gondolván meg azt, hogy az Vallás igazgatásaért (mellyet Hazánk Fiai között való igaz Szeretnek s edgyezésnek megmaradásaért, mind eddig az egész Hazában nyilvánosságossá tettük) hanem az elviselhetetlen Iga állul való felszabadulásunkért fogtunk fegyvert, és az ilyen íz vesztő Segítségünket idegenítő, és Ellenségünknek meg Szaggatásunkra s csuffolásunkra nagy okot adó alkalmatosságot minden jó lelkő Igaz Magyarnek eltávoztatni kellene inkább, mind sem helytelenül idő nap előtt felbuzdulni, s az Méltóságos Fejedelem s mindnyájunkhoz jó akarattját hire s engedelme nélkül való maga hit vakmerősséggel kedvteleníteni s azzal Istennek szent kegyelme által Szerencsésen folyó dolgait hazánkunk, a szíveknek is megedgyezésével eöszve háborítani, holott lám más Valláson levő Papoknak s Atyafiaknak senkitől háborgatások nincsen, s több Hadi Fő Tisztekis Romano Catholica Religión vagyunk, mégis mi a más Religión levőket. in statuquo hadtuk meg, azért mostan fére tévén minden más következő kérdéseket, mellyeket egyebarántis az Törvényes szabadságh maga fog csendel eligazításban hozni, egyedől csak kívánt szabadságunkk Ellenségünk ellen való bizonyos helyben állítását keresük, s addig az Religiónnak egyikének úgy mint másikának helyben maradását akarjuk. Intimáltatik ahhoz képest a megnevezett Nemes Gömör Vármegyében levő Egyházi, és Világi, s akármi renden levőknek, nem különben édes hazánk mellett fegyvert kötött Vitézlő rendek közönségesen; Megértvén már ennekelőtteis sokszor kibocsátott Pátenseknek valóságából megérthető Fundementomát felegyverkezésünknek, kiki magát alkalmaztassa, és az Religiónnak, az Törvényes eddig való mód szerint tartó szabados Exercitiumát szenvedgye, a Romano Catholica Religión levő Parochusokat ne háborgassa, se ösze, se tagollya, a vagy zaklassa, vagy anyival inkább ne amoveállya, sőt a ki amoveáltatott volna is, a vagy a Földes Ura, avagy más is readintegrállya, és visszahelyeztesse, s más Papokat erővel, vagy practicával be ne vegyen, ki helyheztesen; hznem minden izvesztő idegenetlenséget szerző alkalmatosságot eltávoztassa, sőt mindnyájunknak elsőben szükséges közjót tellyes erejével mint igaz Magyar szível s Lélekkel keresse. Külömben valaki akármi ptextus alatt maga hitségét a közjónál fellyebb becsülni akarja, és az ellen cselekszik, akár Hadviselő, akár Falusi, avagy Vásiro község legyen az, tamquam publice Pacis et animor quietis Turbator, ac intricae distensionis Reus et Author irgalom nélkül való büntetését el veszi; Ez levén a Méltóságos Fejedelemnek eő Ngk eddig minden renden levő értelmes igaz Magyar haza Fiának megedgyezett akarattya, mellynek az egész felső haza eleven példája.

Költ Sente Várában die Secunda Martij Anno Millesimo Septingentesimo quarto.

G. Br. Miklós.

Illimi, Rndmi Admodum Rndi, Splēs ac Magnifici, Generosi, item Egregiy et Nobiles, Nobis Observandi honorandi et dilecti. Salutem et omnem prosperitatem. Minekutánna az mostani Önödi Gyűlés alkalmatosságával deputált Dicator Hiveink, az Nemes Vármegyékben peragálándó Dicatiókra, kiküldöttek volna, mind az három Religión levő Egyházi Személyek, s mind pedig Hivatalyok után jární Szokott Proventusok, indiscriminatim Dicaztatván, az Két Milliönak mostani repartitójában, lett modella szerint, — nem csak az Pénzbeli Subsidiaria Contributiora (a mellyet az Haza közönséges Javához való szíves Inclinatiójokhoz képpst, nem is Sajnálának) hanem egyszersmind mindenféle Naturálék, Hús, Buza, Gabona, és egyébb affélék, s úgy más terhek Supportatiójára is kenszerítettének. Minthogy pedig Sem Magunknak Sem az öszve szövetekezett Statusoknak nem ez volt Inten-tuma, az Nemes Vármegyékre kívántuk ezen Interpretatoria Leveltinket, Szerte Széllal ki küldenünk s egyszersmind Generice declarálnunk, hogy mivel az Egyházy Rende az Isten Ecclesiájában való Hivatalokra nézve, Személyekben Nemeseknek tartatnak annyiban, mint más Nemesi Rendű Lakosi az Hazának olly Szabadságnak részesi s Consequanter (az mint erről a Dicatorok Instructiója hatodik Punctumában is emlékeztet vagon) nem is Dicáztathatnak de egyeb aránt is az olly Egyházy Rende az kiknek az magok Hívei vagy Vallásán levő Auditoroktól jární szokott Proventusokon kívül egyéb hasznok és Procreatiójok avagy Oeconomijok nem vólna, hogy a Naturálék Supportatiójával való terhet visellyék, helyesnek sem láttuk. Ahozképest kgltekk szükségessének itéltük tudtára adni s egyszersmind Vezérő Fejedelmi Autoritásunkból intimálni, hogy az olly Parochusokat, és Helvetica avagy Augustana Confession levő Praedicatorokat, a kik csupán csak a Halgatóktól proveniáló Jövedelemből élnek Semminemű Naturálékbéli Contributiókra ne concuráltassa elég lévén az, ha a Pénzbéli Impositiót, proportionati praestallják, mindazonáltal az melly Pap az Egyházy Szolgálatya után Hallgatóitúl adattatni szokott Jövedelmen kívül akar szőlőben akar egyéb Majorság úzésében, magának hasznot prosperál és oeconomizál attúl tartozik az Dicák szerint obveniált Naturálékat is valamint az Nemesi Rend megadni. Caeterum Praetitulati Dnaones Vras feliciter valere desideramus. Datum in Castro Nostro Sárospatak die 25 7bris Ao 1707.

Fr. Rakotzi.

közli: Simon Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** A németországi protestáns tudományosságnak egyik tiszteletreméltó tagja halt meg dec. 21-én: *Nitzsch Frigyes*, kieli egyetemi professor, a ki 1872 óta tanította Kielben a rendszeres theol. tudományokat. 66 évet élt s munkásságáról irodalmi művei tanuskodnak. — A sárospataki theol. akadémia egyik igen szorgalmas, előretörő, kötelességeit híven teljesítő szerény magaviseletű hallgatója, a ki pár hónap mulva már az élet nagy iskolájába lépett volna, hogy legyen az igének hirdetője, a lelkiekben pásztora a népnek, *Bodnár Mihály* IV-ed éves hittanhallgató, az új esztendő első napján az élet és halál Urához költözött . . . A gondviselés szabados tetszése fölött

nincs helye a vallásos keblű balandó részéről a bírói tiszt gyakorlásának, csak a panaszkodó, a siránkozó özvegy édes anyja s a most még árvaabb testvérek jajsavával egyesítjük mi is siralmunkat s buzgó fohász kél ajkunkról: adj vigasztalást óh mi Istenünk a halottjokat sirató szíveknek... A betegség az Úrnak ezt a leendő szolgáját már a karácsonyi ünnepek előtt meglepte s az elválasztott legációba sem mehetett el a megboldogult, a kinek a halállal való vívódása közben boldog perceket szerzett az egri ref. lelkipásztor, aki 30 frtot szedett össze s küldött el a beteg legátus részére, hogy a szokásos ünnepi számolások terheit megkönnyítse a szegény sorsú ifjúnak... Talán ez volt az utolsó édes perce e földi életben! — Temetése január 3-án volt Vámosújfaluban, hová Radácsi György akadémiai s közigazgató vezetése alatt a theol. ifjúság s az énekkar testületileg vonult ki a szeretett pályatárs s egyesületi tag végtisztességtételére. A joghallgató ifjúság köréből is számosan jelentek meg a temetésen, a melyen a szertartást Kovács János vámos-újfalusi és Bartha József vissi lelkészek végezték, a sírnál pedig Illyés Mihály IV-ed éves hittanhallgató vett búcsút a korán elhunyt ifjútól... Legyen, óh legyen a sírban csendes nyugalom ifjúságod virágjában letört pályatárs! (— s. r. —)

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** A dunántúli kerületben a *brekinszki* — pozsegamegyei — misziói állás vár betöltésre, a melynek *mintegy* 600 frt a jövedelme. Pályázhatni jan. 15-ig s a kérvények Antal Gáborhoz küldendők Komáromba.

— **A „Religio“** nagy fájdalommal tudatja olvasóival, hogy az örök városban, a pápai trón közelében a protestantizmus nagyban terjed s szent borzalommal gondol a jövő századra, a mely „már látni fogja a protestáns telepet szent Péter sírjával szemben.“ Ez a feljajdulás azt mutatja, hogy az örök város sem bevehetetlen vár, ha mindjárt a pallotinus atyák s barátok s az angol kisasszonyok képezik is a mentő sereget s ha az argenti köztársaság is siet a pápa segélyére azzal, hogy diplomáciai képviselőt fog tartani a Vatikánban... A föld mozog.

— **Az országos középiskolai tanár-egyesület nagy választmánya** december 28-ikán Beöthy Zsolt elnöklete alatt tartotta meg múlt évi utolsó gyűlését Budapesten. Négyessy László titkári jelentését, valamint a pénztári s a segítő-alapról szóló tudósítást vette tudomásul a gyűlés s elfogadta a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett felterjesztést, a melyben felhívja az egyesület a miniszter figyelmét az iskolák zsufoltságára, a tanári nevelésre, a korpótlék emelésére, a helyettesítés kérdésére, a nem állami tanárok vasúti kedvezményére. Alexander Bernát nagy érdeklődés mellett tartott előadást a művészeti oktatásról, a melyet szükségesnek tart a szabadkézi rajzzal, az irodalommal, a klasszika filológiával, a történettel s a filozófiai előtannal kapcsolatosan tanítani. E tárgyat a vidéki körökhöz is áttették.

— **A „Religio“-nak** egy őszinte nyilatkozata lepett meg bennünket legközelebb abból az alkalomból, hogy Schlauch Lőrincz beszédei III-ik s IV-ik kötetének a megjelenéséről adott hirt. A meglepő nyilatkozat ez: „a magyar kath. papság szellemi műveltsége immár versenyképesül mutatkozik be a francia, a belga, a német, az olasz papság tudományos és irodalmi munkássága mellett, *még pedig immár nemzeti magyar*

nyelven!“... Lám, hogy beismeri az öreg laptárs, hogy *nemzeti vonás csak immár* kezd jelentkezni, vagy való lenni a r. kath. irodalmi munkásságban! Hat a Róma ellenes mozgalomban fog-e mutatkozni a nemzeti szellem? ... Mi hiszszük, hogy igen!

— **Választások a dunamelléki ref. egyházkerületben.** A Szilágyi Dezső főgondnokká választása folytán megüresedett egyházkerületi világi főjegyzői állásra *Hegedűs Sándor*, a magyar politikai életnek ez a tevékeny tagja választatott meg. Az Arany László elhalálozása következtében megüresedett egyik világi tanácsbírói szék *Dr. Nagy Dezsővel*, az egyházkerület eddigi ügyészével töltetett be. — A felső-baranyai ref. egyházmegye gondnokává, Szilágyi Dezső utódjává: *Ádám András* kuriai bíró választatott meg.

— **A sárospataki theol. akadémia hallgatói** e hó 28-án, leendő tanulmányútkok költségeinek fedezésére, a városháza termeiben zártkörű táncmulatságot rendeznek. Belépti díj 1 és 3 frt.

— **Egy érdekes kérdés.** Vegyes házaspár jelentkezik ref. lelkésznél megáldás céljából. Az egyik fél — a férfi — református; a másik — a nő — r. kath. Egyességre léptek a leendő gyermekek vallására nézve, még pedig a nő javára, vagyis hogy a gyermekek mind róm. katolikusok lesznek. A ref. fél, — a férfi — csak átterés folytán református s azért tért át, mert *első házasságát annak idején csak így bonthatta fel* vallásos szempontból is, miután r. kath. volt. Bár egyességre lépett e pár, még pedig a mint említők, a róm. kath. egyház javára, a plebánus nem áldhatta meg őket, mert a volt róm. kath. férfi első házassága kánonjogi szempontból ma is érvényes. Ezért mentek a ref. lelkésztől venni az áldást. A kérdés ez: *helyesen cselekedett-e a ref. lelkész, hogy az egyházi megáldást teljesítette ilyen körülmények között, vagy nem?* Illetőleg: *a példa követésre méltó-e vagy nem?* (Dikaiofilos).

— **A németországi ultramontanizmus** egyik heves harcos a „Germánia“ című lap „hallatlan botrány“-nak nevezi a rajnai tartomány gyűlés elnökének azt az eljárását, hogy az adventi időszakban, mint prot. ember házi ünnepélyt tartott s arra római katolikusokat is meghítt. Egyenesen felszólítja a tartomány-gyűlést, hogy erős megrovásban részesítse elnökét, a ki a pápista bőjti időszakban ilyen hallatlan merényletre vetemedett! ... Persze, még azt is követelni fogják, hogy szerdán és pénteken a protestánsok is bőjtöljenek!

— **Templomszentelés belépti-díj mellett.** Ezzel a modern találmánnyal is a szent család emberei dicsekszenek, még pedig a németországi ultramontanok, a kik ezt a praktikus eljárást Berlin mellett egy „Jézus szent szíve“ templom-szentelésénél léptették életbe... Úgy látszik, hogy üres a papi kassza!

— **Lapunk jelen számát csak azoknak küldjük meg, a kik előfizettek.** Hogy mennyire nem kevesen vannak azok, a kik részére be kellett szüntetni a lap küldését, szomorúan igazolja az a tény, hogy 150-nel kevesebb példányt küldöttünk el ebből a II-ik számból, a múlt évhez viszonyítva! *A kiadóhivatal.*

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Szász Domokos 1838—1899” — „Az ev. ref. tanítóképző intézetek és felsőbb leányiskolák működése az 1897—98. iskolai évben.” *Réz László.* — „Pál apostol etikája.” — „Adalékok a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület történetéhez” *Simon Mihály.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

Szász Domokos

1833—1899.

Az erdélyi magyar ref. egyházkerület püspöki széke megüresedett. *Szász Domokos*, a ki ezelőtt 14 évvel foglalta el Nagy Péter örökségét, élete 61-ik évében, rövid, de kínos szenvedés után, január 8-án elköltözött földi hazájából, árván hagyva övéit, árván kerületét, a melyért lázban égett 14 év óta minden napon keresztül.

Mint sziklabérc leválásának roppanása, úgy hangzik a gyászír Erdély felől, a honnan nagy erővel hat a „*pásztorok kiáltása, mert elpusztult az ő büszkeségök!*” A testi erejével Atlással vetekedő, a szellemi képességeivel kedvező körülmények között, világi pályán világ szerinti első helyet egész bizonyossággal elfoglalható férfiú kidőltenek híre, ijesztően hangzik innen és túl a királyhágón, mert annak a rendszernek, a melyet az elköltözött létesített, mintha egészen mássá alakítása következhetnék s vajjon a testvér kerület, rövid 15 esztendő alatt, megbírja-e egy újabb rendszernek a súlyát az újabb átalakításokkal járó nehézségeket?! A gyengéd, szelid kormány után következő erős kezű hatalomnak ismét patriarchális kormány lépjen a nyomába, vagy a szigor fokozódjék? mert a 14 éves kormány kézen tartását nem könnyű utánózni! vagy jobbra vagy balra tér attól az utód s ezzel megvan a változás! . . . S a politikai lapok által annyira emlegetett pénzügyi műveletek sorsának a kérdésénél is mintha egy nagyobb kérdőjel állana elő most, a mikor az intéző kéz lehanyatlott s önként támad a kérdés: vajjon az utódnak lesz-e bátorsága az előd merészségét követni s ha nem, miképen alakul az alkotások jövője, a melyeket a mester saját életénél is jobban szeretett?!

De ne álljunk elő a kérdések sorozatával a halottas ház udvarán, a ravatal mellett ne álljunk a jövő képeit színezní akarók módjára, hiábavaló dolgokkal foglalkoztatva az elmét, a melynek nincs birtokában a leendő kulesa, hanem egyházi éle-

tünk tisztessé szokása szerint, pillantsunk végig az alkotásokkal teljes élet évein s állítsuk elő a képét Szász Domokosnak, az erdélyi kerület imént elhunyt püspökének, a kinek személyiségét alanyi vonásokkal nem rajzolhatjuk ugyan meg, de a tárgyilagossá szemlélőnek a felfogásával előtérbe helyezhetjük alakját s a hűség szempontjából talán kifogástalan lesz a rajz, a kép, a melyet előállítunk.

Bölcsője ott ringott, az elhunyt püspöknek, a hol atyja, id. Szász Károly, az első protestáns valóság- és közoktatásügyi államtitkár, mint tanár működött. Nagy-Enyeden játszott a gyermekjátékait, ott töltötte serdülő ifjúsága első éveit, hiszen 1838—1857-ig a szülei háznál volt, a hol a gondos atya mellett a szerető édes anya: Münster Franciska ápolgatta soha nem szűnő szeretettel.

A tanulni vágyó gyermeket maga a nagy tudományú édes atya vezette be a tudományok kincses országába; 7 éven át kizárólag maga az édes atya volt a tanító, mert a gyermek magán tanuló volt, csak a VIII-ik osztályt végezte a gimnáziumból nyilvános intézetben, Marosvásárhelyen, a hol 1853-ban, tehát 15 éves korában, mint első kitűnő tette le az érettségi vizsgálatot.

15 éves korában már érett volt! . . . Mintha az ifjú észbeli tehetségei előre jelezték volna, hogy a férfiú is érettebb lesz sok dologban, mint mások s alkotni fog olyanokat, a mikről sokan nem is álmodoznak, nem is mernek még csak ábrándozni sem!

Mint igen fiatal gyereket a felsőbb tudományos intézetek még nem fogadhatták kebelökbe, azért szünetelnie kellett iskolai pályájának s két évet testvér bátyjánál, a 9 évvel idősebb Károlynál, akkor már kézdi-vásárhelyi lelkésznel töltött, bizonyára nem téltlenségben, hanem azoknak a családi sajátos lelki öröknek a kifejlésztésében, a melyek paragon semmi esetre sem heverhettek. A volt nagy-kőrösi tanár nem volt a henyeség, a haszontalan időtöltés barátja s bizonyára nem engedte testvér öcsését sem henyélni, hanem a testvéri szeretettel párosult szigorral ösztönözte, sarkalta a lélek művelésére.

Két év múlva az érettségi vizsgálat után, 1855-ben teológusnak iratkozott be a kolozsvári ref. theol. akadémiára s ott tanult 4 évig; 59-ben tette le a lelkészi vizsgát, a mely után Nagy Péter, későbbi püspök, akkor kolozsvári lelkész vette magához segédül s alig egy év leforgása után a kolozsvári gyülekezet egyhangúlag rendes lelkésszé választotta. 1860 tavaszán tehát már rendes lelkészi állásra hivatott el, mint 22 éves ifjú, a ki beköszöntő beszédjét megtartván, egy évre szabadságot kért, hogy a külföldi egyetemekeket meglátogathassa.

Nem lehetetlen, hogy kolozsvári teológuskodása adta az első maradandó lökést ahoz az egész életén át nagy lelkesedéssel, valóban emésztő tűzzel táplált törekvéséhez, hogy Kolozsváron theol. fakultást létesítsen. Az ifjúkori gondolatok, eszmék nyugtalanították a férfi kor emberét, a ki az eszményül kitűzött cél megvalósításáért bámulatra ragadó erélyvel küzdött, szembeállva mindenkivel, szembe a helylyel, a hol bölesője ringott, kitétetve annak is, hogy a szülőváros proscibálja polgárai sorából.

Külföldi utazásában Heidelbergben tartózkodott hosszabb ideig, hallgata az ottani akkori híres professorokat, Schenkelt és társait; majd körutat tett s megfordult Svájcban és Franciaországban is, mindenütt gyűjtve az ismereteket az ifjúi erőnek csodálatra méltó frissességével. A külföldi útjából a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap“-ba küldött cikkei előre elárulták az izmos tehetséget, a mely az újabb theológiai fejlődést éles szemmel bírálta.

1861-ben foglalta el kolozsvári lelkészi állomását s megkezdte sok oldalú, több irányú működését, a mely első sorban az erdélyi egyházi szónoklat történetének megírására irányult, gazdag anyagot hordva össze e tárgyban. A költői ér buzogásának is folyást engedett s eredeti s fordított költeményekkel többször felkereste a 60-as évek szépirodalmi lapjait. Beleszólt abba az éles hangon folytatott theológiai vitatkozásba is, a mely a 60-as években a feltámadás s a hitvallások kérdésében keletkezett.

1868-tól kezdve a polgári s egyháztársadalmi élet terén mind nagyobb-nagyobb működési körben forgolódik. Ott látjuk a nagy fontosságú gimn. vallásitanítás reformjának a tárgyalásánál s tantervével új irányzatot nyit e téren, megírván: „A vallásos eszmék története“ című kézi könyvet, a mely ma is figyelemre méltó alkotás. Ott látjuk, mint nagy felelősséggel munkálkodó férfiút az erdélyi egyházkerület alkotmányos szervezetének kidolgozásával foglalkozó bizottságban előadó gyanánt, a kinek munkálátát 1872-ben életbe léptetik s a létesített egyházkerületi főkörmányzói testületben ő a legbuzgóbb, hogy az új szervezet életképessége bebizonyíttassék. Ott látjuk, mint harcra kész s harcra edzett férfiút abban a magyar protestáns egyház történetében mindenestre jelentőségteljes mozgalomban, a melyet 1870-ben Kovács Albert pesti theológiai tanár indít meg a „Reform-egylet“ létesítése érdekében. A Kovács-féle radikális alapszabályzatot mérsékelt conservatismusával bonckés alá veszi a Szász Gerő által 1871-ben alapított „Erdélyi Prot. Közlöny“-ben s a szellemi harcból, a mely e kérdésben kifejlődött s a melyben egy Ballagi Mórral, Jakab Elekkel kellett összemérnie erejét, győzelemmel kerül ki felfogása, mert a Kovács-féle tervezettel szemben a „Prot. Egylet“ éppen az ő általa készített alapszabályok szerint létesült, a mely kizárta munkássága köréből a hitcikk reformálását. Az így megalakult, tudományos szempontból kétségbe-

vonhatlanul nagy jelentőségű egyletben tevékeny részt vesz, mint választmányi tag, a ki egyik felolvasásával éppen a hitcikk kérdésében nyilatkozott meg. Aztán ott látjuk Kolozsvár városának társadalmi életében, mint a gyermek-kertek lelkes agitátorát, a kinek munkája itt is sikerrel végződik, mert az első gyermek-kertet 1871-ben létesíti, a mely ma is virágzó. E téren kifejtett munkásságáért a „Fröbel Verein“ Németországból tiszteletbeli tagsággal tüntette ki.

Ugyancsak a hetvenes évek kezdetén magában az erdélyi ref. egyházkerületben két nagy fontosságú kérdésben küzd fáradhatlanul. Az egyik a kolozsvári egyház traktuális jogának a kérdése, a melyet kétségbe vontak, a másik a kolozsvári theol. akadémia felállítása. Amabban teljes sikerrel harcol, mert emlékirata alapján, a melynek felülbírlását a marosvásárhelyi kir. tábla eszközölte a kerületi gyűlés felkérésére, kimondatott a kolozsvári egyház egyházmegyei joga... Emebben csak félig ért sikert, mert attól a tervétől, hogy a kolozsvári theol. akadémia úgy állíttassék fel, hogy a nagy-enyedi vitessék át, el kellett állania s egy új theol. akadémia megalapítására hatalmaztatott fel gyűjtésre. Sajátos fordulata az időknek, hogy ugyanannak a Szász Domokosnak kellett kimondania a kolozsvári egyház traktuális megszűnését 1897-ben, a ki az előtt olyan hévvel s elszántsággal küzdött a történeti jogokért. Az is jellemző az erdélyi ref. egyházkerület közvéleményére, hogy a nagy-enyedi theol. akadémia megszűnését később, a püspökké lett Szász Domokos alatt, mégis kimondja, — de adjuk meg az igazat a közvélemény e változása bekövetkezésében az ellenzék tiszteletreméltó felfogása iránt azzal, hogy a nagy-enyedi akadémia *elvben* való megszüntetését csak szótöbbséggel mondotta ki az a kerületi gyűlés, a melynek tagjai a legnagyobb részben a püspöki hatalom nyomása alatt állottak és mondjuk meg azt is, hogy maga az enyészett törvénye is segélyre sietett Szász Domokosnak akkor, a midőn a nagy-enyedi theol. akadémia tanárai gyors egymásután sírba szállottak, sírba szállott az is, a ki ebben a kérdésben a Szász Domokoséhoz hasonló lelkesedéssel s szellemi erővel küzdött a Bethlen-kollégium mellett. A Dr. Kovács Ödön váratlan halála, a mely idő-nap előtt következett be, ref. theológiai életünk nagy kárára, nagyba megkönnyítette a Szász Domokos tervének diadalát.

Meg kell emlékeznünk arról a nevezetes tényéről is, a mely a debreceni alkotmányozó zsinatunk történet lapjára van felírva. Mint erdélyi zsinati képviselő, ő tette meg az unióra vonatkozó indítványt, a melyet lelkesedéssel fogadtak el a zsinati atyák. Hogy az unióra vonatkozó pontot az idők folyamán többször megtámadták s a budapesti zsinat némi módosítást is eszközölt a debreceni határozaton, nem csökkenti debreceni szereplésének érdemét. Az unió fogalma kérlelhetlenül megköveteli, hogy a mennyire lehet, a specialítások tünjenek el az erdélyi kerület egyház-szervezetéből is.

Zsinati működése után, mint püspöknek a szereplése az, a mely a történetíróra tartozik. Nagy Péter halála után, mint egyházkerületi főjegyző megnyerte a legnagyobb kitüntetést, a melyben ref. egyházunk arra érdemes lelkészeit részesítheti. Működése 1885-től halála napjáig, egy nyitott könyv, a melynek adatait joga van mindenkinek bírálat tárgyává tenni. Sokkal ismeretesebbek ezek semmint hogy részletesen, kellene róluk szólni. Csak két mozzanatot említünk fel mint olyat, a melyről maga megboldogult szólott úgy

mint dicsekedése tárgyáról. A kolozsvári theol. fakultást post tot discrimina rerum, csakugyan megalapította s 1895 nov. 3-án ünnepélyesen átadta a használatnak. Elképzelhetni, hogy élete törekvései egyik legnagyobb céljának megvalósításakor, minő örömtől volt eltelve keble annak a férfiúnak, a ki nem nézve sem jobbra, sem balra ez irányú működésében, sikerrel koronázott művét szemlélheté! A másik a kerületi egyházak rendbehozása. Itt is annyi, de annyi munka szól emlékérről! . . .

S most már a munkás sírba tért! Még voltak eszméi, voltak gondolati, a melyek valósításra vártak. Vajjon testet öltenek-e az utód által? Hadd valószínűsüljön meg a tiszták a nemesek s hadd erősítsék az egyetemes református egyházat.

Az ellenfelek is koszorút tettek ravatalára, — ők sem tagadják meg az érdemet a koporsó lakójától. Miért tagadnók meg mi, a kik nem voltunk ellenfelek, csak igazságos bírái tetteinek.

Mint ember azok előtt, a kik közelebből ismerték, tiszteletre, sőt szeretetreméltó volt. A kolozsvári s általában az erdélyi társas életnek kedvelt tagja volt, hiszen műveltsége oly magas volt, hogy az egyszerű papi palást alól is ragyogva tört elő. Csak azt sajnálták igen sokan, hogy a politikai élet zavaros viszonyaiba is beavatkozott s alkalmat adott a megszólásra, az ellenfelek sokszoros elítélésére. Mint lelkész kedvelt volt hívei előtt, s csak sajnálni tudták hallgatói, hogy az utóbbi időben nem volt ige hirdető. Hogy mint kormányzó erős kezű, kiméletlen, sokszor nyers erőt gyakorló volt, erről az oldaláról általában mindenki ismerte. Mintha a méltányosságot nem is akarta volna ismerni, hanem a „summum jus“ elvét vallotta volna, a melyről pedig igen jól tudhatta, hogy „summa injuria“-ra vezet. Hogy kerülete érdekeit a legnagyobb kizárólagossággal védelmezte, lelkészársainak, egyházainak segélyezését a legnagyobb mértékben eszközölte, a legtöbbször más kerületek érdekeinek megsértésével, ezt is tudják mindazok, a kik szereplését figyelemmel kísérték. De ám vesse rá a követ, a ki a maga szegényeiért nem megtenné azt azzal a befolyással, a melylyel Szász Domokos rendelkezett!

Szigorú volt a szó legszorosabb értelmében az erdélyi kerület most elhantolt vezér lelkésze! Talán azért, mert szükség volt, ő tudhatta legjobban, azokkal szemben, a kiknek vezetésére elhivatott. Szigora immár eltűnt, vas kezéből kiesett a kormány-pálca, csendes ember lett ő is.

Még ott volt a múlt év végén. dec. 30-án tartott kerületi állandó igazgató-tanács gyűlésén, — de csak azért, hogy bejelentse, hogy betegsége, miatt szabadságot vesz magának. Megilletődötten fogadták munkatársai e nyilatkozatot s óhajtván várták felgyógyulását. Azonban a halál jött a gyógyulás helyett s január 8-án szélhűtésben hirtelen elhunyt.

Legyen az alkotások mesterének síri nyugalma csendes! álmódózzék való álmokat rajongásig szeretett egyháza boldogabb jövőjéről. Egy erős, nagy, boldog magyar ref. egyház őrizze emlékét az idők végtelenségeig, mint olyan férfiút, a kit a gondviselés azért adott, hogy megmutassa a törhetlen erőlynek az alkotások sorozatában nyilatkozó diadalát!

A hálás kegyelet s a hű emlékezet örködjék a sír csendes ölében szendergő felett!

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. tanítóképző intézetek és felsőbb leányiskolák működése az 1897/98. iskolai évben.

Hogy ref. felsőbb tanintézeteink 1897/98-ik évi működéséről teljes képet alkothassanak az érdeklődők, meg kell emlékeznünk ev. ref. egyházunk kulturális épületének arról a két fontos ágáról is, a mely mint *tanítóképző intézet és felsőbb leányiskola* szerepel. Sokkal fontosabb, mint a minő mértékben gondozzuk. Mert ám sem az elemi-tanítóképzés, sem a leánynevelés nem részesül egyetemes ev. ref. egyházunk részéről oly gondozásban, mint aminőben azoknak részesülniök kellene. Ha semmire másra nem tudnánk is hivatkozni ez állításunk igazolásaképen, mint arra, hogy az egyik fajta iskolából is, a másikkól is *csak* hármat-hármat tart fen egyházunk: elég volna. Pedig — különösen a tanítóképzést illetőleg — sok olyan körülményt találunk, mely fentebbi állításunknak igazolására szolgál.

De tekintve azt, hogy éppen a konkrét adatoknak bemutatása a célunk jelenben: vegyük elő az Értesítőket s azok alapján adjunk számat a) *elemi tanítóképzési ügyünkről*, b) *leánynevelésünk állapotáról*.

A) A tanítóképző intézetek működése.

Az 1897/98. isk. évben három ev. ref. tanítóképző intézet működött Magyarországon: *Debreczenben, Nagy-Enyeden s Nagy-Kőrösön*. — Jellemző, hogy — az izraelitákat és az unitáriusokat nem számítva — a többi összes felekezetek között mi tartunk fel legkevesebb tanítóképzőt. Pld. a róm. kath. egyház csak férfi tan. képzőt 11-et tart fel; a gör. kath. 5-öt; az ág. h. ev. 6-ot; a gör. fel. 4-et. Igaz, hogy szegények vagyunk, de szegények kath. testvéreink is! Vagy a mi posztionk oly erős, hogy nekünk — hogy már így kell beszélünk! — erről az oldalról sem kell védekeznünk?! Nem hinném, hiszen a legutolsó 3 év alatt mi veszítettünk legtöbbet. Bizony, bizony — én úgy érzem, nekem az az erős egyéni meggyőződés — többet, s igen sokat kellene a tanítóképzéssel törődnünk, mert a néptanító teremthet és ronthat sokat ev. ref. egyházunk életében is.

Három intézetünk képe a tanerő tekintetében a következő:

Az intézet neve	A tanárok száma				
	összesen	Volt köztük			
		rendes	segéd	más intézeti óraadó	más vallási hitoktató
Debreczen	9	6	1	2	—
Nagy-Enyed	11	3	2	6	—
Nagy-Kőrös	12	6	—	4	2
	32	15	3	12	2

E táblázat bizonyossága szerint egy-egy intézetünkre 10—11 tanár esik, rendes tanár pedig átlagosan 5—5. — E tekintetben sem az államiaktól, sem a felekezetektől nem vagyunk hátrább, mert a rendes tanárok átlagos száma: az államiakban 5—6, a róm. kath. 4, a gör. kath. 2—3, az ág. h. ev. 4.

A tanulók létszámáról a következő táblázat ad felvilágosítást:

Az intézet neve	Létszám		Vallásra nézve			
	az év elején	az év végén	ev. ref.	á.h.ev.	kath.	izr.
Debreczen	110	85	109	—	—	1
Nagy-Enyed	79	73	77	1	1	—
Nagy-Kőrös	79	69	73	1	2	3
	268	227	259	2	3	4

Ez eredmény ellen, így amint van, nem lehet semmi kifogásunk. Intézeteink nem üresek. Az állami s a többi felekezeti intézetekben sincsen átlagosan több növendék. De nem is lehet. Egy-egy intézetünkre átlag 90 növendék esik s egy-egy osztályra több, mint 22 növendék. Ez — tekintve a tanítóképzők oktatási irányát — teljesen elég. — Sőt, ha felekezeti érdekeink szemüvegén keresztül bíráljuk is e kimutatás eredményét, ez esetben is meglehetünk elégedve, mert az összes beiratkozott növendékek közül csak 9 volt *nem református*. De ha azt vesszük figyelembe, hogy ev. ref. elemi iskoláink számához (62147 ez a szám) viszonyítva ez a 259 ref. tanító növendék mily kevés: bizony joggal megállhatunk és feltehetjük e kérdést: jól van-e ez így?

Jellemző a mi tanítóképző intézeteinkre is, hogy évközben egy bizonyos %-a a növendékeknek eltávozik. Ezek nagyobbára tanítóságokra mennek ki. Így pl. Debreczenben a beiratkozott növendékek 22,7%-a távozott el évközben; N.-Enyeden 7,5%; N.-Kőrösön 12,6%. — A 3 intézet átlagos %-a e tekintetben 15,3. Nem jobb az állapotok sem az államiakban, sem a más felekezetiekben. — És ez a — tanítói szakképzettségre nézve nem előnyös — állapot addig meg nem szüntethető, míg a tanító hiány meg nem szűnik.

(Folyt. köv.)

Réz László.

TÁRCA.

Pál apostol etikája.

— Goden után. —

Az a világtörténelmi jelenség, a melyet kereszténységnek nevezünk, legigazibb s legbensőbb lényege s ható elemei után ítélve, kétségbevonhatlanul nem más, mint az az új vallás, a mely annak a viszonyoknak feltételeit foglalja magában, a mely tán az emberiség önmaga és Isten közötti összeköttetését illetőleg óhajtozott s iparkodott.

S éppen azért, mert a kereszténység új vallás, egészen természetesnek kell tartanunk, hogy a gondolkodó szellemek benne főleg a kizárólagos mozzanatokkal foglalkoztak, mint olyanokkal, a melyek a lényegét alkotják.

De tudnunk kell e mellett azt is, hogy az új vallás nem a zsidóság, hanem a görög-római néptömeg körében találta meg életalapját. A zsidóság, a melyből az új vallás előállott, nem volt biztos talaj a számára s így „a vadolajág lón beoltva a kereszténység szelid törzsökébe.” Itt pedig a görög génusz uralkodott a lelkek felett, a melynek az volt a sajátja, hogy a spekuláció útján mindig új meg új szellemi elemeket vett birtokába s hogy ez éppen a vallásos dolgoknál

szerepelhetett a legkönnyebben, azt egészen természetesnek tarthatjuk.

Ennek tulajdoníthatni azt a körülményt, hogy a kereszténységben magának a kereszténység feldolgozásának a súlypontja éppen arra a térre esett, melyen a spekulatív gondolkozási erő mutogatta a maga igen sokszor bámolatba ejtő mutatóvonalait.

Ennek volt az is az eredménye, hogy az u. n. gyakorlati élet jelenségei kevésbé jöttek tekintetbe s az a tudomány, a mely ezt a gyakorlati életet tartja mintegy szemellett, t. i. az etika, igen nehezen vergődik valamire. Jellemző dolog ez! Az új vallás az életben úgy jelentkezik, mint főképen *erkölcsi hatalom* s dacára ennek, éppen ez kerül ki a figyelmet s a dogmatikai tételek foglalják el az első helyet, a melyeknél a spekulációnak tág tere van, a melylyel szemben a gyakorlati élet bizony lekötö a maga hétköznapi ságával a szárnyalni készülő képzeletet.

Az újabb tudományos vizsgálódások azonban nem kerülnek ki ezt a tért sem, nem pedig azért, mert kétségbevonhatlanul áll az, hogy az evangéliomnak tartalma nagyobb részben *erkölcsi jellegű*, hiszen az egész *Isten országa* fogalom tulajdonképen erkölcsi igazságok halmazata. De nem kerülheti ki az újabb theologiai tudományos vizsgálódás az erkölcsi oldalakat a kereszténység tartalmában azért sem, mert éppen Pál apostol levelei, a melyek az ő működésének egyetlen forrás-könyvei, arról tesznek bizonyosságot, hogy jöllehet a vallásos elemek uralkodnak a kereszténységben, szemben éppen a meghódítandó vallások tartalmával, mind emellett az *erkölcsi élet* éppen az új vallásos tartalomból kifolyólag természetes következmény, a mely a hívőknel ellenállhatlanul áll be. Az első thessalonikai levélben csúcsosodik ki Pálnak az ő missziói munkásságára való visszapillantása az arra való visszaemlékezésben, hogy figyelmeztette a thessalonikaiakat, hogy „*úgy járjanak, a mint méltó az Istenhez, a ki hív minket az ő országa dicsőségére*” (II. 12.) és abban az általános jó kívánságban, hogy ezt kéri a thessalonikaiakra: „*Az Úr pedig mivelje azt, hogy bővüljétek és bősegesek legyetek az egymás s mindenki iránt való szeretetben, hogy a ti szíveteket megerősítve az ártatlanságban, Isten előtt, a mi Atyánk előtt való szentségben a mi Urunk Jézus Krisztus elővetelére.*” (III. 12—13.) Ez az egész levél tulajdonképen erkölcsi szabályokkal foglalkozik, azokat ad, mert a többi rész igen kevés, t. i. csak az, mely a hallottak feltámadásáról szól a Krisztus visszajövetelekor. A galatákhoz írt levélben is hamárosan rátér az evangéliomi erkölcsi kötelességekre, mert meg van győződve, hogy az ezekkel való foglalkozás által vonhatja ki legbiztosabban az alapot a zsidó propaganda hamis következtetései alól, amennyiben az igazi alapot is megveti ilyen módon, hiszen kimondja jelszó gyanánt: „*a körülméltkedés semmi, a körülméltkedetlenség is semmi, hanem az Isten parancsolatainak megtartása kívántatik*” (I. Korinth. VII. 19.). Ez a korinthusi levél is kimondja, hogy a keresztényeknek, a kiknek Krisztus a páska bárányunk, kötelességük a husvét ünnepét megszentelni, de nem régi kovászbán, a gonoszságnak s álnokságnak a kovászában, hanem a *tisztaságnak és igazságnak kovásztalanságában* (V. 8). A korinthusi II-ik levél főereje pedig ebben a főhívásban egyesül: „*mivel ilyen ígéreteink vannak, szerelmeseim, tisztítsuk meg magunkat a testnek és a léleknek minden tisztátalanságától, hogy a mi szentségünket az Isten félelmében valósítsuk meg.*” (VI. 1.). A római levél is nagy részben — VI—VIII. és XII—XIV. fejezetek — erkölcsi tartalmú. A római

fogságból küldött két körlevél közül pedig a régi, a megbízható s kedves emlékekkel dicsekvő philipbeliek gyülekezetéhez írott, megelégszik ezzel a figyelmeztetéssel: „*Atyámfiai! a melyek igazak, a melyek tisztességesek, a melyek igaz cselekedetek, a melyek tiszták, a melyek szerelmesek, a melyek jó hírűek s a mi jószág és a mi dicséretesség: mindezekről gondolkozzatok.*“ (IV. 8.). Ezzel szemben az új eredetű ismeretlen kolossébeli gyülekezethez szóló levél a harmadik fejezetben egész kimerítő erkölعتant ad, utasítván a hívókat arra, hogy az érzékiséget öldököljék meg testükben s a bujaságon kívül öljék meg a fősvénységet is, a mely bálványimádás; intvén őket arra, hogy haragot ne tápláljanak, a káromkodást ne gyakorolják, ne hazudozzanak, hanem legyenek tiszták, könyörületesek, kegyelmesek, alázatosak, szelídek, csendesek, türelmesek s szeretetgyakorkók, a mely a tökéletesség kötele; adván utasítást a családi élet körében való viselkedésre úgy a férfúnak, mint a nőnek, úgy a szülőknek, mint a gyermekeknek, úgy az uraknak, mint a szolgáknak.

(Folyt. köv.)

MULTUNK.

Adalékok a tiszánineni ev. ref. egyházke-rület történetéhez.

(Folyt. és vége)

II.

1642 die 27. Jan. Gen. Congr. in oppido Pelsütz: Az Otrókotsi-Uramiék között való controversia az Predikátor és Templom dolgában ideig az kimutatódott. És ezek beadásokkal ilyen formán egyeztetnek meg, hogy az Templom közfállal által rekesztődgyék, az napkelet felől való része, az hol a predikáló szék vagyon maradgyon az Augustánusoknál, a másik fele része az ajtó az karral a Helveticusoknál marad. Az mely fél kicsinlené az ő részét, amiálíthatja szabadosan. Az haragnak ususát mind a két fél szabadosan élhessen és az Templom kívül haranglábra csináltassék egyenlő költséggel. Az predikálásban is az a mód observáltassék, hogy az Predikátor Uraim mind köznapokon, mind Vasárnapokon mind pedig az Sátoros Ünnepeken alternatim predikáljanak u. m. egyszersmind hanem külön külön órákon edj az mást illendő betsületeket igen meghadván, bosszúsággal egy az mást ne gyalázzák. In deductione funerum ezen mód observáltassék. Mellynek tökéletesen megállására száz magyar forint alatt kezek beadásokkal kötelezték magokat... (L. Prot. Com. Göm. Nov. 6. f. 102).

1665. 3. Aug in Congr. opp. S. Gömör: Nic. Szakmari, Sig. Tornallyai, Mich. Basó, ex Congregatione l3 Comitatum in Terebes habita redeunt benignum S. Mattis rescriptum, exhibuerunt huiusmodi sub tenore.

Leopoldus etc. Rndi etc. Literas fidelitatem vestram ad nos medio Obligatorum vestrorum ut pote Melch. Ketzer de Lipotz, Andr. Betskeházi et Andr. Radits datas accepimus.

Et primo quidem quid ad Negotium Patakiense proventum ut pote parochialium, et qui ex iisdem parochialibus in solutiones transissent; Deinde viro Generalis nostri Cassoviensis instillatorem, nec non loca illa Ibrany, Károly et Kis Várda nominata; Cum eatenus Diplomatum nostris regiis, avitisque libertatibus ac legibus patriis nequa que derogatum esse velimus. Eadem singula Palatino, data eidem sufficienti superinde instructioe finalis

liter executioni mandanda commisimus, ac insuper ipsi Principissae Sophiae Bathory demandavimus, quatenus et opp. S. Patak suis in libertatibus conservare, eiusque incolas in libero religionis exercito nequaquam turbare, neque legibus et statutis regni nostri contravenire pergat, quod vobis p. Legatos vestros ad Notitiam dandam duximus. etc. etc. Dat. Viennae 1665. 14 Juny Leopoldus. (L. Prot. Com. Göm. Nro. 8. f. 205—206.)

1666. die 28 April. in Congr. Pelsütz: Georg. Hamvai et Nic. Dapsy ex Congregatione 13 Cottuum in Zemplen habita redeunt acta eius tam verbis reportarunt, quam etiam paria resolutionis S. Mattis scripto tenus retulerunt una cum quadam Informatione, Melch. Ketzer et Paul. Szepesi ad Palatinum ex peditis ex ead. Congregatione data, cujus resolutio tenor talis:

Leopoldus etc. Egregii Fideles nobis dilecti! Acceptis Iris vestris p. Andr. Radits, ea quae iam in iis, quam etiam alio quond. scripto Nre principalium vestrorum ratione illius parochiensis Negotii confecto declarare valuitis dementer intelleximus, cum igitur idem negotium necdum finem sortiri potuerit consultum omnino fore iudicavimus, ut ab utriusque necessaria superinde requisita, seu literalia instrumenta penes quae ius illud negotium nobis exacta revideri, liquidarique valent. Proinde vobis et p. vos Principalibus vestris id ipsum intimantes benigne volumus, quaterius ejusmodi requisita necessaria nobis transmittere, ne intermittatis, quo et nos visis iisdem id verius facere possimus, quod communi justitiae consentaneum iudicaverimus Gratia nra C. et R. in reliquo dementer propensi manentes. Datum Viennae die 19. Febr. 1666.

Instructionis vero continenda erat talis: Pro Ablegatis Melch. Ketzer et Paul. Szepesi ad Ex C. Palatinum Fr. Vesselényi ex congregatione.

Nomine 13 Cottuum ac Dietarum Civitatis Lib. et. Reg. in oppido Zemplen ad hoc currenti et die 19 M. apr. habita ablegatis data.

Secundo. Praevia salutave et Credentiali exhibitioe referallak eo Naga személye előtt és eszébe jutassák eő Nagának. Miután fogvást fen forogh, az Méltóságos Fejedeleme aszony és Fiával Rákóti Eerentz Urammal, oő Nagok által elfoglalt, ekkoráig azon hatalommal detinealt evangelicus parochialis proventusokban s egyéb kizárhatatlan, evang. religionak exercitiájában egész ekkoráig per modum formalis persecutionis curralt turbatiójában, impedimentumában való égben kártó injuriák és oppressiók, melyben se amicus compook iteratis vicibus nem succedat. sem az legitimus processusból Nemes Zemplén vármegyében Ujhelyben subsequenti juridica executio ob violentem per eodem principis patratam bonorum executorum reoccupationem nem használhatván, az eő Naga Méltóságos autoritásához elsőben is confugi eltünk, és mind azokról az eo Naga szép recommendatiójával előbbi becsülletes követ Atyámfiai, azon Lipolczi Ketzer Menyhart, Betskeházi András és Radits András Uramék által eő Felségéhez alázatosan reuraltunk által megirt atyámfiai sok időig való vára-kozások után communicaltván ezen dologh eő Naga által is, és mind a két rendbeli eő Felsége tanácsa által agítaltván eő Felsége kegyelmesen resolvált. Hogy ebben eő Felsége szent Diplomájának, s Országunk constitutiójának is semmit derogálni (nem akar) hanem eő Nagát, mint Ország Nador Ispánnját, ezen dolognak finalis executióján méltóztatott volt közinkbe delegálni.

Mellyet eő Naga noha méltóztatott elkövetni és közinkbe érkezett vala, de az minemű ellenkező Instructiói inter-veniáltak eő Naganak mellyeknek tenorat eő Naga velünk is közlette, ezen kívánatos executio végbe nem mehetett. Melly dolognak tovább való satisfactiójára s ő Felsege gemina Informatiójára mostanában megérkezett Atyánkfiat, Nztes Radits András Uramot, eő Felsegéhez az mi kegyelmes Urunkhoz, iterato elmúlt Cassai gyűlésből nomine 13 Domitatum ac Lib. reg. Civittum harum partium regni superior amandalván, es azon consulatiokor eő Nga előtt nem valami particularis, hanem universalis Credentiákat exhibeálván, keservesen detegallyak eő Nagának, hogy elébbi eo Felsege kegyelmes resolútiója nem universaliter pro Cottibus l. et r. Civitatibus harum partium, hanem pro ev. religionis duntaxat confessionis ablegatis Nunciis sonal, és csak azoknak intulaltatik, leven etiam extra religionis negotium mas rendbeli dolgokban is ordinalva alazatos instantiank es követségünk. Kerni kell alazatosan eő Nagat inconvenientiáknak, és egyenetlenségek tolerálására nézve remedialja ezen dologot, csak mint vagy az ablegatio ugy lenne az eő Felsege klmes resolútiójának intulatiója is, melly az előtt observáltatott.

Tertio. Leven eő Kegyelme knél mint az előtt is in paribus, mind ez mostani adott kegyelmes resolútiója eő Felsegenek, nagy lamentabiliter exponálják és meg is mutassak eo Naga előtt azon eo Felsege két rendbeli resolútiójában való contrarietasokat, az előbbienekben igervén eő Felsege ő Naga által finalis executiót: ez mostani kegyelmes resolútiójában peniglen azt parancsolya hogy pro revisione et liquidatione illius negotii superinde requisita et literalia instrumenta eő Felsegenek transmittaltassanak. Melly ő Felsege resolútiót es mostanában eő Felsegenek alazatosan irt és küldött levelünknek pariaját eo Ngaval communicálván eő Ngat tamg mediatorom inter regem et regnicolas kerjek eo klmek, és mostani alazatos instantiankat eo Felsegenek méltóztatassek quantocujus repraesentálni, eő Felsege szent Diplomajan, Országunk szent constitutiojn és így igazságon fundalt keresünk szerint resolútiót obtineálni, azonban méltóságos autoritással es efficax instantiajat tovább is ugy interponálni, hogy elsőben eő Felsege klmes resolútiója szerint annyi sok haszontalan várakozásunk és feles experant után lehessen az dolognak eo Nga mint articularis summus Justiciarius által való finalis executiója ne admittaltatnának abban seminemű contraria instructiok es privatum impedimentumok. Szorgalmaztasak pedig eő Ngat eo Klmek, hogy érkezven az eo Felsege klmes resolútiója ezen dologban eo Nga efficaciusban procedallott, ne engedgye ez iránt az eo Nga mltsagos autoritusat tantorgatni. Lehessünk valaha csendessegben s abban szolgálhassunk eo Felsegenek e haza javanak. Hogy pedig in hoc negotio in arlo 14. 1647. speciales iudices ad processem habente az kivant productiora menjünk arra sem az eo Felsege Diplomaja sem Országunk constitútiója nem köteleznek, abból az mi edes Nemzetsegünk szabadsága inrecuperabile praejudiciomot szenvedne, mellyet is eo Nga tanq Mediator eo Felsege előtt rationibus evincallya, eo Ngat alasan kerjek.

Quinto. Mivel mindnyajunknak nem egyebb hanem csendes permansio kellene az hazaban eo Nagysaganak querolose detegallyak, hogy az Pater Jezsuiták napról napra csak az nagy egyenetlenségeknek nevedeseben forgolodvan es munkalkodván hogy Rakotzi Ferentz Uramot az velünk való nagy egyenetlenségre hozzak

és az ellenünk való hostilitasra fegyverfogásra es verontásra concitalyak. Lakadalmi solemnitasnak alkalmával, minemű fertelmes gyűlölleges, es keresztyen vérnek ontására serkengető versificatiokat es carmeneket excudaltattak, es promulgaltattak eo Ngval közöllyek, es mivel nem simpliciter comminatiok ezek, tiszttere kel eo Ngat kenszeríteni, mivel azok Pater Jezsuitaktól költenek, az illyen publica tranquillitas turbatorit meritorie büntetne in exemplum aliorum hogy abból való veszedelem derepente ne irrumpaljon. (L. Prot. Com. Gömör. Nov. 8. f. 268—269).

Közli: Simon Mihály.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Szász Domokos, az erdélyi ref. egyházkerület püspöke jan. 8-án szélhűdésben, vízkórós betegségéből való lábbadozása közben hirtelen elhunyt. Egy nagy alakja tűnt le vele a magyar ref. egyháznak s erdélyi hitsorsosaink egy olyan vezért veszítettek el, a kinek helyét nehéz lesz betölteni különösen az erdélyi egyházkerület érdekében való befolyás szempontjából. Sokat, nagyon sokat tett az alatt a 14 esztendő alatt, a míg vezérlője volt kerületének s bár a szigor nyomán, mely tetteiben nyilatkozott, nem egyszer hangzott a feljajdulás, bár erőszakos tényeivel, a melyeket, megengedjük, sőt tudjuk, kerületének javára követett el, nem ritkán túl ment a kellő határokon; mégis a nagy alakok közé kell soroznunk, a kit a gondviselés azért állított oda, a hová elhívott, hogy legyen szent egyházunkkal együtt a magyar nemzetnek, a magyar nemzet érdekeinek is törhetlen, fáradhatlan istápolója. Alkotások fogják hirdetni nevét; hirdessék is még ellenfelei előtt is, a kik a megholtnak a ravatalára a béke olajágát helyezték! ... E nagy munkásságú férfiú halála élénk részvétet keltett az országban s özönével kapta a gyászba borult család s kerületi igazgató-tanács a részvétiratokat s nyilatkozatokat. Tiszáninneri ref. egyházkerületünk a temetési szertartáson is képviseltette magát, a mely e hó 11-ikén ment végbe Kolozsvár városának óriási részvétele mellett. Kerületünk képviselőiben: Fejes István és Radácsi György, jelentek meg, a kik a szertartás végéig ott maradtak, a melyet Antal Gábor, Kenessey Béla s Molnár Albert végeztek. Nyugodjék meg a hű s fáradhatlan munkás az Úrnak örömeiben; itt maradt kedveseinek szív-sebét pedig hegeszsze be a vigasztalás Istene!

— **Lelkészválasztás.** Ragályi Gézát, a tornai ref. egyházmegye esperesét, a múlt hóban a szini egyház hivta meg lelkészül.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli kerületben a szathmár-németi s berettyó-újfalui egyházak lelkészi állására pályázhatni jan. 28. illetőleg 30-áig. Mindkét egyház első osztályú; az előbbire Biki Károlyhoz Győrtelekre, az utóbbira Dávidházy Jánoshoz Kabára küldendők a pályázati kérvények. — Az erdélyi kerületben a krakkói III ad osztályú 647 frt javadalmú s a harii IV-ed osztályú 309 frt díjazású lelkészi állásra jan. 26. illetőleg jan. 22. határidővel van hirdetve pályázat. Az elsőre: Elekes Viktorhoz Gyulafehérvárra, ez az utóbbira: Nagy Józsefhez Nagy-Szebenbe küldendők a kérvények.

— **Özv. Bornemisza Józsefné, Csider Julia asszony** január hó 5-én két alapítványt tett a sárospataki főiskolában. Az erre vonatkozó levelet, vője, Huszty Béla,

borsod mező keresztesi birtokos írta a főiskola közigazgatójához Kadács Györgyhöz. A követésre méltó példát tartalmazó levelet méltó egész terjedelmében közölni, a mint következik: „Nagytiszteletű Úr! Kedves anyósom — özv. Bornemisza Jozsefné, szül. Csider Julia — megbízott, hogy a csatolt 400 frt, azaz négyszáz frtot a nagytiszteletű úrhoz, azon szíves kérése kapcsán küldjem el: méltóztassék azt a sárospataki ev. ref. főiskola részére, boldogult férje és fivére nevére, alábbi értelemben tett alapítványként elfogadni s kezelés végett az illetékes helyre juttatni. I. **Kovács Bornemisza József, volt alsó-borsodi esperes alapítványa:** 200 frt. Évi kamatja kizárólag egy alsó-borsodi ev. ref. vallású — szegényebb sorsú lelkész — szorgalmas, jó erkölcsű gyermekének adható ki. A mely esztendőben ily kíváncsolomnak megfelelő tanuló nincs, ezen év kamatja tőkésítendő, úgy, hogy az újból való kiadhatás esetén, a megnövekedett tőke évi kamatja szolgáljon ösztöndíjjul: — II. **Csider Károly volt gömöri segédgondnok** alapítványa: 200 frt. Évi kamatja kizárólag egy gömöri ev. ref. vallású szegényebb sorsú lelkész — szorgalmas, jó erkölcsű gyermekének adható ki. (Előbbi feltételek). — Az alapítványt tevő özvegyet, ki feledhetlen emlékü halottjait úgy véli igazán belsőleg gyászolni, ha egy életen megnyilatkozott szellemök nyomán tesz, — az vezeti, hogy egy részről kedvesei emlékét azon falak között örökítse meg, hol lelkökbe életcéljok hiven teljesített vágya ojtatott, mely az ev. egyház boldogságát, szép fejlődését akarta, — másrészt, hogy a megboldogultakkal egyenlő papi származású derék ifjaknak jó akarátú igyekezeténél némi tekintetben anyagi segély s biztató ösztön nyújtassék oly fejlődéshez, mi őket a haza és protestantizmus számottevő tagjaivá növelje. . . .” E tényhez, a mely által az alapító odalépett a háromezrőzes főiskola jöltevői díszes sorozatába, a kiknek számát vajha növelnék azok, a kiket a gondviselés megáldott földi javakkal s a kiknek egy némelyike le is van kötelezve a sárospataki főiskola iránt, — nem fűzhetünk egyebet, mint azt az őszinte óhajást, hogy az özvegy nőt, a ki a gyászfatyolt jótettek gyakorlásában lebegtet, az Ur áldja meg. (—s.—)

— **A tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület** kisujszálási gyűlése a megállapított tárgysorozat szerint eléggé élénk érdeklődés mellett folyt le dec. 29—30. napjain. Különösen a felolvasások voltak jelentőségteljesek, a melyek az évkönyvben fognak közétettni. Az új tisztikart a régi tisztviselőkből választották meg.

— **A sárospataki ref. főiskola 1621-iki törvényei** címen *Békffy Remig* levelező tag felolvasást tartott a magyar tudományos akadémia II-ik osztályának e hó 9-én tartott ülésében. Szólt először az ágostonrendi iskoláról, a mely már 1489-ben fennállott s a melyben Szalkay László, a későbbi esztergomi érsek is tanult, majd a prot. iskola létrejövételéről, a melynek 1539-ben már oklevél bizonyítja a lételetét s aztán magáról a szóban forgó törvényekről beszélt, a melyek 1621-ben Rákóczy György rendeletére dolgoztatták át. Ennek az átdolgozásnak két kézirata maradt fel, az egyik itt van a főiskolában, a másik a marosvásárhelyi ref. kollégiumnál. Kritikailag boncolván a szóban forgó törvényeket, a felolvasó azt állapította meg, hogy az 1621-iki törvényekben a régi sárospataki s wittenbergi törvényeket, valamint az alsó-palatinatusiakat használták fel, a mivel az az út is ki van mintegy mutatva, a melyen a külföldi műveltség bejött hazánkba. Tárgyalta a törvényeket részletesen, mint olyanokat, a melyekből a főiskola egészen hű képe állítható elő s rámutatott arra is, hogy e törvényeknek nagy hatásuk volt, a mennyiben 1657-ben Debrecen is

innen kölcsönzött, a mikor tanrendszerét alakba öntötte. A felolvasást a jelenlevők nagy tetszéssel fogadták, mi pedig nagy örömmel adunk hírt arról, hogy a „rebellis főiskola” multjával ma már nem veszedelmes dolog foglalkozni! Aztán meg azért is nagy örömmel, mert ilyen módon talán majd csak el következik a kellő alkalom arra, hogy e főiskolának történeti könyvét kezünkbe kaphatjuk! (—r.—g.)

— **A magyarországi vegyes-házassági statisztikai adatokat** s az ezekhez tartozókat a Luthard-féle. „Allg. Ev. Luth. Kirchenzeitung” ez évi első számában ismertetvén, a következő megjegyzést fűzi azokhoz: „Az egyházpolitikai törvények diadalmenete, a melynél éppen a luth. püspökök voltak a zászlóvivők, a luth. egyház gyászmenetévé vált.” (—n.—)

— **Mennyi segélyt kaptak a magyar protestánsok a király magán-pénztárából 1898-ban?** A vallás- és közoktatásügyi minisztérium hivatalos közlönye szerint 400 frtot, még pedig tisztán a református egyház; ellenben a róm. kath. egyház: 3.500 frtot, a gör. kath. 1250, a g. kel. és zsidó: 100—100 forintot.

— **A debreceni ref. egyház 1898-ik évi népmozgalmi statisztikáját** a „Debr. Prot. Lap” nyomán a következőkben ismertetjük: született: fi 890, leány 843. összesen: 1733; meghalt: fi 681, nő 690, összesen: 1377; — itt tehát 356 a szaporodás. — Házasságot kötött: 338 pár, még pedig tiszta: 285, vegyes 53. — Áttért: fi 10, nő 8, összesen 18; kitért: fi 5, nő 20, összesen: 25; — itt tehát: 7 a veszteség s így a születési 356 szaporodásból leütve a kitérésből előállott veszteséget, a tiszta szaporulat: 349. — A lélekszám: 44756. — A házasságkötéseknél a tiszta párok száma igen jelentékeny (96%); a kitéréseknél a nők száma, mintha feltűnő volna! (—ó.—)

— **Még a „Religió”-nak** is szemet szűrt az a bőkezűség, a melyet egy amerikai katolikus nő mutatott a pápa iránt, a kinek egy arany tubákos szelencét készítettett, gyémántokkal ékítve kívül s egy félmillió forinttal látva el belől! . . . Új évi ajándéknak megjárja a szegény pápának, a ki a szegénységet püspök társaival együtt elve ellenére (!) kénytelen mellőzni, csak azért, hogy az ecclesia militans eszméje érvényesüljön . . . Vajjon a szegénység consilium evangelica tana s a gyémántos tubákos pixis egy pápánál (!) összeillenek-e? (r.)

— **Mi lesz ha XIII. Leó meg 20 évig él?** — Erre a kérdésre a „Religió” nagy bölcseséggel egy apostata gazdag angol gyáros nyilatkozatával ezt feleli: *mind az egész világ katolikus lesz!* . . . Hát ha nem él addig a szent atya? . . . erre a kérdésre is szeretnénk feleletet hallani, de okosabbat, mint az előbbire! (—ó.—)

— **Egy ref. tanító jubileuma.** *Gööz Ferencz*, a felső-borsodi ref. egyházmegye sajtó-kazinci egyházának kitűnő, mindenek által méltán tisztelt s szeretett tanítója, a mult hónapban ülte meg bizalmas baráti körben s övéivel együtt tanítóskodásának 25-ik évfordulóját. Hű volt mindig a rábizottakban, az elsők között foglalt helyet érdemben s így méltán szólhat róla a megemlékezés. Legyen vele továbbra is a gondviselés kegyelme s a röges pályának csak virágaiban legyen ezután része. (s—s.)

— **A német evangélikus szövetség tiltakozása a birodalmi gyűléshez a jezsuiták visszafogadását tartalmazó centrum-párti javaslat ellen.** Loyola hadseregének vitézei tudvalevőleg 1872-ben kiutasítottak a német birodalom területéről s mind e napig nem is fogadtattak vissza, noha az uralomra jutott, katolikus jellegű u. n. centrum birodalmi gyűlési párt nem egyszer tett kísérletet a kilitó birodalmi gyűlés feloldására, de még eddig nem sikerült a tervök, a mit annak tulajdoníthatni, hogy a

protestánsok mellett a felvilágosodott róm. kath. közvéleménye is ellene volt a visszafogadásnak. Igazat adtak Beyschlag halléi tanárnak, a ki így nyilatkozott, mikor az ultramontánok a protestáns szabadelvűségre hivatkoztak: „szabadságot sohasem adhatni a szabadság gyilkosainak”. Azonban a centrum-párt most ismét előállott a tervével s javaslatot nyújtott be a jezsuiták visszafogadására. A javaslat ellen a hatalmas testületté vált evangélikus szövetség a következő rövid, de határozott tiltakozást nyújtotta be a birodalmi gyűléshez a múlt év december havának 15 ikén Merseburgból: „A birodalmi gyűlés magas színe előtt ünnepélyesen tiltakozunk e centrum-pártnak, amaz ismételt benyújtott javaslata ellen, a mely a jezsuita rend visszahozását célozza a német birodalomba. Hiszszük, hogy e tiltakozás jelentőségét emeli az a körülmény, hogy nem csak az evangélikus szövetség nevében teszszük, hanem százezer polgártársunknak, protestánsoknak s katolikusoknak a nevében is, a kik már több alkalommal tiltakoztak tömeges nyilatkozataikban s beadványaikban e kísérlet ellen s a kiktől nem kívánhatni, hogy mindannyiszor megújítsák tiltakozásukat, valahányszor a centrum-párt arra vetemedik, hogy ilyen, hazánkra veszedelmet hozó javaslattal áll elő. Az a meggyőződés, a mely egykor a jezsuiták ellen hozott törvényt létesítette, nem változott meg a népnél, a nép lelkében s nem is változhatik meg soha. Azt, hogy a jezsuita rend 300 esztendővel ezelőtt azt irta fel zászlójára, hogy irgalmatlanul kiirtja a protestantizmust; azt, hogy a jezsuita rend a maga erkölcstanával s gyónási eljárásával a kath. népet megmérgezte s a romlottság szélére juttatta!; azt, hogy ennek a rendnek a róm. kath. egyház legfőbb tekintélye azt parancsolja, hogy a keresztyén egyház békéjét dűlja fel s erre a békére a halálos ítéletet ki is mondotta s azt, hogy ez a rend visszajövele után nem lesz, nem lehet más, mint a mi volt: minden művelt ember nagyon jól tudja Németországban, a mint a magas birodalmi gyűlés is jól tudja. Azért hazánk békéje érdekében arra kérjük a birodalmi gyűlést, hogy a javaslatot vesse el, ne engedjen egyetlen részt sem kitörölni az egykori végzésből, sőt hozzon olyan határozatot, a mely egyszer s mindenkorra végét vesse minden olyan mozgalomnak, a mely a jezsuiták visszafogadására irányul.” (—n.—)

— Őszinte vallomások r. kath. papok részéről. *Hohenlohe* bibornoktól, a jelenlegi német birodalmi kancellár testvérjéről, Beyschlag hallei tanár, mostanában megjelent önéletrajza II.-k. kötetében, Dr. Friedrich müncheni professor után igen jellemző nyilatkozatot említ fel, amelyet méltó minél szélesebb körben tenni ismeretessé. Beyschlag előadása a következő: A bibornok a vatikáni zsinatra Dr. Friedrich kíséretében ment Rómába. Egy nap a professor bemenvén a bibornokhoz, élénk társalgásba merülnek, a melyet a bibornok egyszerre ezzel a kérdéssel szakított meg: „Professor úr! látott-e már csodát?” ... A válasz természetesen ez volt: nem! ... mire a bibornok így szólt: „*nohát nézzén rám s élő csodát fog látni!*” ... A tanár kérdésére: „hogyan lehet ez eminenciás uram?”, ezt válaszolta *Hohenlohe* bibornok: „*én egyike vagyok a legnagyobb csodáknak, mert 23 év óta vagyok a pápai udvarral s magával a pápával összeköttetésben, közvetlen érintkezésben s még sem vesztettem el keresztyén hitemet!*” — Az is figyelemreméltó, a mit szintén Beyschlag ír le az erős meggyőződésű ó-katholikus tanárnak *Michelis*nek a kölni érsekkel. *Melcher*rel folytatott beszélgetéséről a csalatkozhatatlansági dogma tárgyában. A tanár egy

napon meglátogatván az érseket, ez igen barátságosan beszélgetett vele, tenek szőllította s feljogosította, hogy ezt viszonozza, a mit azonban *Michelis* nem tett meg, hanem a beszélgetést a megkezdett hangon folytatva, egyszer csak ezt a kérdést intézte az érsekhez: „Ugyan hogy tudja érsekséged ezt a hamis dogmát elfogadni, hogy tudja lelkiismeretével összeegyeztetni?” ... Erre *Melcher* ezt válaszolta: „*az ilyen dolgokban r. kath. lelkésznek nem lehet saját lelkiismerete*” ... Ezt hallva *Michelis*, vette a kalapját s faképnél hagyta az érseket.

— Oroszországban úgy a szentpétervári, mint a moszkvai egyetemen a hallgató ifjúság körében nagy szükség uralkodik s a társadalomnak kellett megindítania a mozgalmat, hogy segítséget nyerjenek a szükségben levők. Az e célból alakult bizottság eddig 4000 rubelt gyűjtött össze, de ez felét sem teszi ki annak az összegnek, a melyre rögtönösen van szükség.

P á l y á z a t.

Segéd-lelkészt keresek oldalam mellé *Hódmező-Vásárhelyre*. *Fizetése*: teljes ellátáson kívül évi 320 frt. *Teendők*: segédkezni a lelkesítő dolgokban, vallást tanítani heti 2—2 órán a polgári iskolában és a városi Szeretetház elemi iskolájában s végezetre a délelőtti üres órákban nekem másolgatni. Az állás jövő hóban elfoglalandó. Mielőbbi jelentkezést kérek. *Hódmező-Vásárhely, 1899 jan 10-én.*

Szeremlei Sámuel,
ref. lelkész.

1—2.

ORGONA és HARMONIUM KÉSZÍTÉS E G E R B E N. Felnémet-utca 8.

Elvállal és készít mindennemű kisebb és nagyobb templomi **orgonákat** és **harmoniumokat** a legújabb rendszer szerint.

Régi orgonákat átalakít, tisztít és hangol.

Ajánlkozik csekély díj mellett orgonáknak évi gondozására s rendben tartására.

Jótállás mellett végzek minden munkát és jutányos árban.

Mély tisztelettel kérem a lelkész, tanító és kántor urak, valamint az egyházak s presbitériumok becses megrendelését új művek készítése vagy régiéik rendbe hozatala iránt.

Cseh István,

orgona- és harmonium-készítő.

1—5

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Valóban tennünk kell! . . .” Kerekes János. — „Az ev. ref. tanítóképző intézetek és felsőbb leányiskolák működése az 1897—98. iskolai évben.” Réz László. — „Pál apostol etikája.” — „Species facti.” Földesdy László. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Valóban tennünk kell....!

Báró Eötvös József, hazánk dicső emlékéllő vallás- és közoktatásügyi minisztere, az 1848-iki vallásügyi törvényre vonatkozólag Simonyi Lajos báró interpellációjára — körülbelől — a következő választ adta: *„Mindaddig, míg a róm. kath. egyház az eddig nélkülözött autonomia birtokába nem lép, mi mindaddig meg nem történhetik, míg a kath. autonomia által megindított, s az erre vonatkozó tárgyalások befejezve nem lesznek”* nevezett törvény a ház asztalára le nem tehető!!

Ezen fenti válaszból láthatólag az tűnik ki, hogy maga a miniszter már akkor érkezettnek vélte azt az időpontot, melyben a katolikus egyházi önkormányzatnál beállhat a változás. E mellett bizonyít az is, hogy a miniszter az autonomia eszméjét nem csak sürgette, hanem a kongresszust is összehívta, későbbben a szervező kongresszus is működött; a melyben azonban a püspökök hamar észrevették az ő befolyásuk ellen irányuló felfogást s a „világi elem döntő hatását, befolyását a reformból mindjárt törölték” s ezen fontos ok miatt az autonomia ügye ad acta tetetett alkalmasabb, kedvezőbb és jobb időkre . . .

A kath. autonomia ügye ma sem áll kedvezőben. Ez az oka, hogy olyan nehezen mozog. A mai idők ellenállhatatlan befolyása alatt, ez a fontos ügy egyesült erőit kíván kölcsönös türelemmel, keresztyéni szeretettel párosult közreműködést egyházi és világiak között. Oltalmazza is az Isten a kath. világot attól, hogy ezen fontos ügyben egyházi és világi tagjai között szakadás támadjon; végveszélyessé válhatna ez az egyházra s megérezné a magyar haza is!

De bocsanatot kérek! — hogy a róm. kath. autonomia tárgyával foglalkoztam!

Csak azért tettem, hogy rámutatván a róm. kath. atyáinkfiai körében ma oly fontos kérdésre, ráirányítsam a figyelmet, azoknak a cikkeknek hatása alatt, a melyek e lapokban s más prot. közlőnyökben megjelentek, arra, a mi minket érdekel, a kik elérkezettnek tartjuk immár az időt arra nézve hogy visszavonhatlanul kijelentsük azoknak a kiket érdekel és illet, hogy *mi tovább nem várunk, a katolikus autonomia rendezéseig pedig nem várhatunk.*

Mert háromszáz esztendeje már annak körülbelől, hogy ennek a vén időnek mindennapi életében mi minden nem történt meg velünk protestánsokkal? a melyeket máig leplezgettünk, túrva, hallgatva, titokban hordozva szíveinkben.

A titkosan rejtegetett égető seb, máig annyira kisebesedett már, hogy ellenállhatatlanul gyógyulás után epekedik — kitörésre, nyilvánulásra vágyik — s a mai, még betegesebb viszonyaink között: milyennek az új egyházpolitikai törvények óta: gyermekeink elhalászása más idegen valláshoz, keresztesítés, esketés, reversálisok stb. stb. statistika, mely megdöbbentően mutatja, hogy havonként száz, meg száz, évenként ezer, meg ezer tagot veszít a prot. egyház . . . ezeket a lélekvásárlás körüli méltatlanságokat, ezeket a vexákat tovább tűrni nem lehet . . .

Ezek az adatok, magokban véve — többet nem is említve „kitörnek s eget kérnek” „egy szabatos vallási törvényt” nemcsak a protestáns, hanem a róm. kath. lakosság nyugalmanak az érdekében is; mert a mai állapot féktelenség, fejtelenség!! . . .

Ezek előrebocsátása után legyen szabad rámutatnom a bajok gyors orvoslási eszközeire.

Azt vetik ugyan a szemünkre a tulsó oldalon állók, hogy mi mindig valami újat követelünk, holott pedig mi mindig csak a lehető legrégibb, s már meglévő jogainkat óhajtjuk teljesíteni, ezt: „*valamint minden egyház az államban, úgy a protestáns egyház is a jog egyenlőség és viszonyosság alapján*” működhesse, élhesse! Ezen az alapon követeli a prot. egyház azt is, hogy az állam egy vallást se pártoljon jobban, mint a másikat; ne igyekezzék fényt emelni egyiknek a másik rovására: mert ez olyan tévesztés az államtól és olyan bűn, melynek következményei borzasztók szoktak lenni.

A kérdés ez: a prot. egyház jogosan követelheti-e az államtól, hogy a többi vallásfelekezetekkel egyenjogúnak tekintessék?!

Hogy ezt bármely egyház követelhesse, ahhoz szerintem, kétségen kívül főkéllék az, hogy az egyház mind a hit, mind az erkölcs dolgában világos legyen, tudjon engedelmeskedni a felségnek, az államhatalom minden polgári követelményeinek, symbolikus könyvében semmi olyan elv ne legyen, mi az államnak önmaga elibe tűzött céljaival, vagy az állami

kar nem látta szükségesnek. Az önképzőkör vagy önképző-társulat már ifjúsági egyesületet képez. Tehát, mint láthatjuk is, az egyesületi élet N.-Kőrösön nem igen virágzó. Ezt — legalább mi — nem tudjuk helyeselni. Az egyleti életben való szereplés jótékony hatással van az ifjúra. Egy kis önállóságra szoktatni nem árt, sőt szükséges az ifjúságot. A tanítóképző intézetek szervezete mellett van erre különösen szükség. Hogy az önképzőkörben is milyen volt az élet, az Értesítő alapján nem jellemezhetjük.

A gyakorlati képzésre mind a három intézetünk nagy súlyt fektetett. — Volt mind a három intézettel kapcsolatos gyakorló-iskola. Különbben mind a három intézetünknek helyén erős ref. egyházak vannak, melyek kitűnő elemi iskolákat tartanak fenn; bő alkalmuk van tehát — a gyakorló-iskolától eltekintve is — a növendékeknek a tanításban ügyességet szerezni. — Ezenkívül intézeteink más irányú gyakorlati képzettséget is nyújtottak a növendékeknek. Így pl. Debreczen alkalmat szerzett és adott növendékeinek a gazdasági tanintézetben az állattenyésztésből, növénytermelés és kiskisgazdaságok berendezéséből, kertészetből és méhészetből szerezni ismereteket. Nagy-Enyed és Nagy-Kőrös is mindent elkövetett, hogy különösen a gazdasági és kertészeti oktatásban gyakorlatilag is részesüljenek a növendékek. Természetes, hogy Debreczen, hol gazdasági tanintézet van, többet tehetett e tekintetben, mint akár N.-Enyed, akár N.-Kőrös. N.-Kőrösön selyemhernyótenyésztéssel is foglalkoztak a növendékek.

Intézeteink a növendékek segélyezése tekintetében is versenyeznek úgy az állami, mint más felekezeti képzőkkel.

Debreczenben péld. a következő forrásokból kaptak a növendékek segélyeket:

1. Ifj. segély-egylet, kiosztott segélyként 249 frtot.

Ezenkívül kölcsönökkel is segítette a növendékeket.

2. Lakás. — Ez annyiban segély, amennyiben a főiskolai épületben évi 8 frtért kapnak a növendékek lakást, amely összeget is havi 80 kros részletekben törleszthetik le.

3. Tápintézet. Az első félévben 83; a második félévben 64 növendék részesült tápintézeti ellátásban, mint jótéteményes.

4. Temetésre járás. A tanítóképző intézeti növendékek kötelessége a temetési alkalmakkor való éneklés, de ezért díjazásban is részesülnek, ami tehát egyik jótéteményük. A lefolyt iskolai évben ez az összeg kitett 2239 frt 47 krt

5. Legatiói jótétemény. E címen kaptak a növendékek 466 frt — krt

6. Főiskolai kórház. Ingyen orvosi kezelésben részesülnek a növendékek.

7. Ösztöndíjak összege 549 frt 75 kr.

8. Kaptak a növendékek tan- és jutalomkönyveket is.

Tehát csak a készpénzben kapott segély kitesz 3504 frt 22 krt
amiből egy-egy növendékre átlag 35 frt esik.

A nagy-enyedi intézetben részletesen nem lehet feltüntetni a segélyeket, mert össze van foglalva a gymnasiummal egy része, — de annyit megjegyezhetünk, hogy egy cseppel sem áll hátrább Nagy-Enyed Debreczennél. Lakás, tápintézeti (ez külön van jegyezve,

1267 frt 95 krt tesz ki), legatiói, gyógykezelési jótéteményben itt is bőkezűleg részesülnek a növendékek.

Legszegényebb 3 intézetünk között N.-Kőrös. De azért itt is szép összegű segélyt kaptak a növendékek.

1. Ösztöndíjakból kaptak 318 frt 19 krt

2. Temetési díjakból 1488 frt 87 krt

3. A nagy-kőrösi egyháztól éneklésért 80 frt — krt

4. Tápintézeti jótétemény is volt.

Csupán a készpénzben kiosztott jótétemény kitett 1887 frt 06 krt
amiből átlag egy-egy növendékre 24 frt esik.

Ha még megemlítem azt is, hogy a tanárok fizetése a középiskolai tanárokéval teljesen egyenlő s hogy a tan. kép. tanáraink az orsz. tanári nyugdíjintézetnek rendes tagjai; s végre, hogy intézeteink felszerelés tekintetében is teljesen megfelelők: bevégezhetem a tanítóképző intézeteink 1897—98. isk. évi munkálkodásának ismertetését. Végső következtetésképpen kimondhatom, hogy Debreczen és N.-Kőrös a fejlődésben — a legújabb kíváncsnak megfelelőleg — szép fokot ért el, Nagy Enyed azonban mintha még mindig hagyna fel némi kívánni valót!

(Folyt. köv.)

Réz László.

TÁRCA.

Pál apostol etikája.

(Folytatás.)

Mindezek a futólagos utalások azt bizonyítják, hogy Pál apostol működésének a súlypontja az erkölcsi életre volt fektetve.

És ez egészen érthető. Az evangéliumi üzenet kedvesen vett válasz volt azokra a sóhajokra, a melyek a keblekből annyi időn át előtörttek. De az evangéliumi üzenet erkölcsi következményei az akkori idők erkölcsiével homlok egyenest ellenkeztek s ennek nem lehetett más eredménye, mint az, hogy az új erkölcsi felfogás támadást intézett a régi ellen s a pogány életelv érdekeinek porba kellett hullniok úgy azonban, hogy magának az új életelvnek is, ha tényleg maradandó akart lenni, át kellett vennie azt az erőt, egészséget, a mely a régiben volt, hogy így az új erkölcsi világ kellő egyensúlyt nyerjen. A hit a szeretet által cselekszik. (ΠΙΣΤΙΣ ΕΡΕΥΟΥΜΕΝΗ ΔΙ' ΑΓΑΠΗΣ Gal. V. 6.). Igen, mert megmarad a hit, remény, szeretet, a melyek között legnagyobb a szeretet, a mely nem más, mint erkölcsi tökéletesség s határozottság.

Épen ezen az alapon lesz Pál apostolra nézve az erkölcsi élet az új vallásos viszonyoknak kikerülhetlen s egész nagyságában hangsúlyozott következménye, a melyhez hozzá akarja juttatni az embereket. Az a mi ma napság legalább elméletben, közös területünk, t. i. hogy a kegyesség az erkölcsiösségben munkálkodik, vagyis, hogy az erkölcsiösséget csakis a kegyesség teszi értékké, az teljesen a Krisztus evangéliomán alapszik. S Pál apostol nem is hirdet mást, mint olyan vallást, a mely az erkölcsiösségben él. A vallásos eredetű erkölcsiösség az, a mely világtörténelmi szempontból tekintve, a Pál apostol prédikálásának gyümölcseül tekintendő.

Ebben az állításunkban fejeztük ki azt a magaslatot, a melyre Pál az ő erkölcsi életeszelmjét helyezte. Kísértsük meg ezt az eszméjét kellő világításba he-

lyezni, adva az *elvi részeket* s rámutatva a *konkrét részekre* is.

Pál apostol felfogása szerint az erkölcsi élet-ideál nem olyan valami, a melynek motivuma, vagy megvalósulási ereje, vagy éppen elve önmagában van, hanem a melynek motivuma, elve, megvalósítási ereje tisztán a vallásban van. Vagyis a Pál-féle erkölcsiség élesen különbözik attól az erkölcsiségtől, a mely önmagát teljesnek, egésznek tekinti, mintegy abszolútnak tartja, a mely megváltoztatja az elvet: a *hit a szeretet által cselekszik* ilyenképen: *hit és szeretet*. Azaz Pál apostolnál *független moralitás* nincsen.

Ha az *erkölcsi motivumot* vizsgáljuk az apostolnál, azt nem olyannak találjuk, mint valami kategorikus erkölcsi követelményt, a melyet nem sérthetni meg soha sem anélkül, hogy önmagunk iránt hűtelenekké ne lennénk s belső meghasonlást ne éreznénk, — noha ez irányban is tesz az apostol megjegyzést, — az igazi motivumot Pál az Isten iránt való odaadásban látja az Istennek cselekedete által, a mint ezt a római levélben kifejezi: „*Kérlek titeket atyámfiai az Istennek irgalmasságára, hogy állassátok a ti testeiteket élő, szent és Istennek kedves áldozatul, hogy okos legyen a ti Isten tiszteletetek.*“ (XII. 1.). *Istennek tetszeni, Isten előtt kedvesnek lenni*, ez Pál apostolnál az egyedüli erkölcsi motivum, a mint az I. Thessal. levél II. 4. v.-ben szól, a hol saját munkásságának az okául nem az embereknek való kedveskedést említi, hanem az Isten előtti kedvességet s az erre való törekvés vallásossá válik ebben a figyelmeztetésben: „*dicsőítsétek az Istent a ti testeitekben*“ (I. Kor. VI. 20.), a mely intés visszhangzik ebben a másikon is: „*akár esztek, akár isztok, akár mit cselekesztek, mindenedet az Isten dicsőségére műveljétek.*“ (I. Kor. X. 31.)

Ennek a motivumnak a meghatározó erejét az Istennek könyörületessége képezi, a mely a keresztyének megbizonyosodik, mint *drága áron vásároltakon*, hiszen a keresztyének Istennek templomai, a mikké nem önmaguk tették magukat, hanem az Isten által lettek azokká. (I. Kor. III. 16. VI. 19.) S mint ilyeneknek kötelességük *úgy járni, a mint Istenhez méltó*, a ki *hívja* őket az ő országára s dicsőségére. (I. Thess. II. 12). Ez a *hívás* is tekinthető erkölcsi motivumnak, különösen az I. Thess. lev. IV. 7—8. alapján, a hol ez van: „*Nem hívtok minket az Isten tisztátalanságra, hanem a szentségre s azért minden igazságtalanság, az Istennek a megvetése, a ki adta az ő szent lelkét.*“

Megemlítenő éppen e pontnál a rómaiakhoz írt levélnek *megigazulási* fogalma, a mely által az apostol ezt a gondolatot fejezi ki: *az Isten előtti megigazulás önmagára nézve motivum tartozik lenni az erkölcsiségre*. A ki az Isten előtt való megjavulást akarja elérni, annak azt kell tennie, hogy tagjait *az igazságnak fegyvere* gyanánt állítsa az Istennek. (Róm. VI. 13.).

Pál szerint tehát az erkölcsi életre vonatkozólag a valódi erkölcsi motivum nem más, mint *az odaadás az Isten iránt, a mely az Istennek könyörületes hívásán s az ebben rejlő, Istenhez való helyzetünkön alapszik*. Ebben nyer a tisztán vallásos fogalomnak: a *szentségnek* erkölcsi fogalommal való átmenete tipikus megvalósulást. *Szent* — *ἅγιος* — az, a mit Isten választott és elhívott; választott, a kin az Isten könyörül — *könyörül* azon, a kit szeret. Ilyen módon a *szeretet, hívott, választott, kirdasztott* fogalmak mind synonymek az ó-szövetségben. a melyeknek összege a *szent* vallásos értelmű fogalomban jelenik meg. a mely tulajdon képen nem egyéb, mint ez: *Istenhez tartozó*. A *szent* szóval jelölt fogalom mindvégig vallásos jellegű, de a

cselekedetnek vagy az *elért nyugodt állapotnak* alakjában egy a *szentségnek* azzal az értelmezésével, a mely éppen az erkölcsi adja.

Rá kell e helyen arra a nagy tévedésre mutatnunk, mely a *jutalom* fogalmát a Pál erkölcsi élet-ideáljában a motivum eszméjéhez köti. Ez valósággal durva félreismerése az apostol gondolatvilágának, gondolatai összhangjának, mert tudvalevő, hogy Pál az örök életet csak úgy hirdeti, hogy azt a Krisztusban nyert megszentelődés után az isteni kegyelem ajándéka gyanánt várhatni, a mint ez világosan kitetszik a Thess. I. lev. I. 10-ből, a hol ez áll: „*várjátok az ő fiát mennyekből, kit feltámasztott a halálból, t. i. a Jézust, a ki megszabadított minket ama jövődő haragtól*“ és a mint igazolja Róm. V. 9. a mely így hangzik: „*minekutána megigazultunk az ő vére által, sokkal inkább megtartatunk most a harag ellen ő általa.*“ Nem a jutalom gondolata van az apostolnál, mint motivum az erkölcsiségre, hanem az a tudat, hogy az Isten célhoz segít, az erkölcsiségnek az ösztönét képezi, mert áll ez: „*a ki bennetek elkezdette a jó dolgot, az véghez is viszi*“ (Phile. I. 5.) s mert igaz ez: „*a ki elhívott benneteket, hű az és azt véghez is viszi.*“ (Thess. I. lev. V. 24.).

De tegyük fel a kérdést: *hol találja meg az apostol az erőt arra, hogy az erkölcsi életet megvalósítsa?* ... Az erő is hozzátartozik az ő erkölcsi élet ideáljának a fogalmához, a mint ez önként kitetszik a következőkből.

Ha sem a szív törvénye, sem a jó iránt való szeretet nem képezik az erkölcsiségnek indító motivumát, akkor negatív szempontból a feltett kérdésre megkaptuk a feleletet, a mely nem más, mint ez: *az erkölcsiségre irányuló erő az emberben úgy, a mint az ember a természetől van, nem kereshető s nincs is*. És ez egészen természetes, mert az apostol kétségbevonhatlanul kimondja, hogy az embernek teljesen meg kell újulnia, mielőtt az ilyen erő munkához fogna. A *καὶν κτίσις*, a mely a Gal. VI. 15. és Kor. V. 17-ben van, mint *új teremtes*, azt a fogalmat fejezi ki, hogy *tényleg új teremtménynek* kell lenni. Mindkét helyen hiányzik ugyan az erkölcsi utalás, de a magyarázat csakis erre irányulhat, mert az *új teremtes* az előbb rajzolt vallásos folyamatnak eredménye. Különböztet pedig ennek az *új teremtesnek* a hivatása nyilván kitetszik, a mikor az vár rá, hogy *új életben járjon* (Róm. VI. 4) és hogy *éljen az Istennek*. (u. o. 11.) Mindenki tartozik ezt az *új embert*, a melynek az ezt teremő ábrázatához illendő ismeretben áll az *újulás, felöltés* (Koloss. III 10.), a mit meg is tehet, mert a *Krisztussal meghalt, de vele fel is támadott*. (u. o. II. 10 s 20). Ez az az út, a melyen az *új teremtes* halad, a mely éppen az előbbieknél alapján vallásos jellegű ugyan, de egyúttal erkölcsi is, mert hiszen a bűn átkától való megszabadulás, az Isten előtt való megigazulás, az Istennel való megbékélés a Krisztusban vetett hit által s ennek következtében a szent lélek munkássága, a mely az embert templommá teszi, hogy az Isten benne lakozék, mindez együttvéve vallásos dolog s az főleg ebben az eszmében, ebben a felsőges gondolatban, a mely végeredményként áll: *élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus*, mindamelllett is mint, sőt éppen mint *új élet*, mint valódi *új teremtes*, nem lehet tisztán vallásossági tény, hanem határozottan *erkölcsi* is. Sőt éppen ez képezi az apostol fenséges erkölcsi világnézetének az utolérhetetlenségét, hogy ennek az *új életnek* bírásában látja az *erkölcsiség valódi erejét*. Ez magyarázza meg aztán az apostol erkölcsi sejtelseinek ilyen alakú nyilatkozatait: *ha lélek szerint élünk, lélek szerint is járjunk* (Gal. V. 25); *mi a léleknek újságában*

szolgálunk (Róm. VII. 6); járjatok a Krisztusban, meggyökerezvén és felépülvén ő benne (Kol. II. 6—7); öltözzétek fel az Úr Jézus Krisztust és a testet ne tápláljátok az ő kívánságaiban (Róm. XIII. 14), mert felöltöztvén a Krisztust, a világosság fegyvereit bírja s nem gyakorolják a dobzódást stb.

Azonban itt meg ez a fontos s mindenesetre eldöntendő kérdés merül fel: *minő viszonyban áll az a szellem, illetőleg Krisztus az új teremtes (καινη κτίσις) emberi egyéniségével?* Beszélhetni-e itt erkölcsiségről, vagy pedig inkább megszűnik az egyéniség szabad önelhatározása? Egészen érthetőnek kell tartanunk, hogy Pál apostol nem próbálja azt az antinomiát elenyésztetni, a mely a szabadság fogalmában rejlik; sőt arra még csak nem is gondol. Semmi nehézséget nem okoz neki a két gondolat sort egymás mellett fejteni ki. Kétszerezsen is érthető ez a természetnek az erkölcsiségre való erejét illetőleg, elfoglalt álláspontján hiszen tisztán vallásos szellemétől nem is lehet egyebet várni, mint annak a hangsúlyozását, hogy *minden erkölcsi dolog Istentől származik*. Hiszen önmagáról szólva, hogy isteni szelidségben és tisztaságban forgolódott: *ez egyedül Istennek kegyelme által történt* (II. Kor. I. 12); — hiszen áll ez: *Isten az, a ki cselekszik mi bennünk, hogy akarjuk és véghezvigyük az ő ingyen való jókedvéből, a mi az üdvösségre tartozik.* — (Philip II. 13); hiszen Istentől kéri, hogy *szentelje meg a thessalónikaikat mindenestől* (Thess. I. lev. V 23) s ugyancsak Isten az, *a ki elkezdette az emberekben a jót s azt végre is hajja.* (Philip. I. 6). Hanem azzal is tisztában kell lennünk, hogy túlnyomó számban vannak mégis azok a kifejezések, a melyek az egyénnek teljes szabadságot követelnek azzal a szellem — Krisztussal szemben, a melyet Pál, *a lélek törvényének*, vagy *Krisztus törvényének* nevez. a miből világos, hogy a *szellem-Krisztust* csak *indító, mozgató erőnek* gondolja, a melynek bizonyosságait képezik az imént említett figyelmeztetések. A szellemben, vagy lélekben éleستől a szellemben, vagy lélekben járásig szabad elhatározás vezeti az embert. És hogy a keresztyének felöltözik-e a Krisztust, ez még mindig ismét meg ismét rajtok álló dolog, hogy Krisztust felöltvén vele valósággal egygyé legyenek. A kik lelkiek, csak a lélek szerint gondolkoznak. — A lélek a test ellen törekszik; de az első mégis: *ez ne tápláljuk a testet az ő kívánságaiban.* (Folyt. köv.).

MULTUNK.

Species facti.

A mi 1769-ben junius végén Kis-Hont megyében fekvő *Rimaszombaton* történt, főbb körülállásaiban összejegyeztetett az által, a ki akkor időben nevezett városban jelen volt. A tettek ugyan nem volt szemmel-látója, de hallomás után biztos tudomása van arról.

A történetet megelőző némely circumstántiák.

A rápi plébánus, a ki ő apostoli császári fölsége által azon környékben levő missionáriusság tisztevel ornáltatott, körülbelől 300 pápista által kísérve processióval — miután előbb a szombathelyi Magistratus adstantiáját kikérte és azt megis nyerte — június hóban d. e. 10 óra tájban Rimaszombat városába jött, és ott a piacon a megyeház kapujában szónoklatot tartott.

A helv. hitv. nép az első predikátor által, k épen akkor a sor szerint a délelőtti istentiszteletet végezte, komolyan és erősen megintetett, hogy a maguk szokása szerinti processiójukat végző pápistáknak botrányoztatására senki ne legyen, és tanácsosabbnak jelentette, ha a reformátusok közül senki se tartózkodik a pápisták közelében, míg azok dolgukat végzik. Ez a reformátusok részéről fideliter teljesített is.

A pápisták, miután a piacon semmi enni és innivalót nem találtak, szenteskedésüket végezve késedelem és a nélkül, hogy egyetlen reformátustól a legkisebb injuriával illettettek volna, a városból eltávoztak. Ámbár eléggé féltek a reformátusok felzendülésétől, s ugyanazért utólagosan csodálkoztak is azok humanitásán vagy patientiáján, a mint ezt többen hallották tőlük. A rimaszombati nép azonban nyugtalanná lett és bántotta is, hogy az történt városában, a mely a legöregebbek emlékezetére nem történt ott soha, hogy t. i. pápista processió végeztetett abban a városban, hol — kevés aug. confess. lakos kivételével — egyetlen pápista civis sem lakott; s ennekfelette hanyagsággal vádolta a Magistratust, hogy ő császári királyi apostoli fölségéhez beterjesztett alázatos instanciájával jó idején meg nem akadályozta a Missionárius odamenetelét.

Nem sokára ezután még magasabb fokra emelkedett a lelkeknek ezen hánykódása, midőn híre terjedt, hogy ugyanazon Missionárius még nagyobb solemnitással szándékozik a nevezett városba jönni, és hogy az az intentiója hogy a reformátusok templomát elvegye. S valóban három hét múlva erősen készülődött a Missionárius, hogy még nagyobb solemnitással jöjjön a városba, mint előzőleg tette. Mert körlevelekben mindenünne összehívja a pápistákat, kik midőn végre a városba érkeztek, körülbelől 3,000-re szaporodtak. A nint emlékezem épen Szent László napja volt, mikor a Missionárius a második processiót vezette. És mivel a pápisták, kik akkorra a városba csődültek és reá várakoztak, csak kevés számmal valának, s annál fogva — mint maga a Missionárius mondá — kevés számuk miatt nem érdemelték meg, hogy az oly nagy adparatnssal készült oratiót, melyet kieszelt, előttük elmondja tehát a vallásos összejövétel megtartása a következő napra halasztatott.

Azonközben jöttek közbe még egyes mások, a mik a békességet mindentől féltő rimaszombati népnek gyanuját növelni nagyon alkalmasnak látszának, p. o. erősen terjedt a hír, hogy titkon fakeszertet hoztak be a városba s azt a vármegye házában — hol a pápista hiten való megyei börtönőr lakik — tették le abból a célból, hogy az titkon a piacon felállíttassék. Ugyanezért a megelőző napnak csaknem egész éjszakáján a városi lakosok közül számosan s csupán maguk indításából örködtek a piac közepén álló templom körül, hogy megakadályozzák ha valaki a keresztet felállítani akarná. A keresztnek alattomban becsempészését ámbár később a reformátusok alkalmas tanúk által beigazolni nem tudták: mindaz által a fölöle elterjedt hír alkalmas volt a gyanakodó és ingerült nép nagy mértékben felzúditására. Hozzájárult az is, hogy midőn ugyanazon időben, t. i. szombat napon a fentebb nevezett börtönőrnek fia több vele egy korú gyermekekkel a templom tájékán laptázott, annak a pápista fiúnak laptája véletlenségből a templom kerítésébe dobódott. Siró gyermekének rimánkódására maga a börtönőr kinyitatta a városi Magistratus egyik adparitorja általa kerítésnek egyetlen kapuját, és a templom kerítésébe bemenvén fiának laptáját a földről fölvette; egyszerűsmind a templom épületét vizsga szemekkel perlus-

trálva azt körül járta, mindezt pedig a városi szolga észrevette. A mint ennek nagy hirtelenséggel híre szaladt, mindenek rosza magyarázták.

Maga a tény s azzal kapcsolatos némely körülmények.

Rimaszombat város felerészének földes ura Koháry Miklós gróf halálos betegségben feküdt, s magához hivattatá Ns Kis-Hont vármegyének Cassa-Perceptorát, Tisz. és Nemzetes Konyha, máskép Ecsegi István, ott nagy tekintélyben álló férfiút. Ez azonban nem akart a gróf látogatására menni előbb, míg a szent beszédet — dies erat solis — meg nem hallgatja. Ugyanezért a városházára menvén, a főbíró beleegyezésével egy küldöttje által humaniter arra kérte a predikátorokat, hogy a szokott időnél félórával hamarabb harangoztassanak a templomba. A pásztorok teljesíték kívánságát. A nép gyülekezett a templomba; a korai idő miatt azonban csak nagyon feles számmal.

E közben a Missionárius a mint egyszer maga vallotta — körülbelől 3,000 róm. kath. embertől kísértetve reggel 9 óra körül a városba vezette a processiót, úgy intézvén — mint a nagyon elhihető hír beszélte — a maga odamenetelét, hogy az összeessék a reformátusok templomból kijövetelével és harangozás alatt történjék. Hogy pedig menetelét éppen azon időben intézhesse, erre nézve több féle képpen nyerhetett tájékozást. Azon napon ugyanis a reformátusok közt valamelyes halott temetéséhez készültek, mely dolognak preludiumaképpen azon város szokása szerint a reggeli istentisztelet és a templomból kimenetel után megszokták huzatni a harangokat. Ez pedig nem lehetett titok a Missionárius, s főképp pedig a börtönőr előtt, a kivel az egyetértett.

A város sáncain már belől járt a processió. Beszélük, hogy néhány kálvinista gyermek insultálta legelsőbben a pápistákat, köveket dobálván közéjük; kiket midőn egyik-másik pápista kergetne: egy református asszony körülbelől 16 éves leányával együtt a város kapuja közelében lévő házából kitoppant és a kerítés szögletébe szorított gyermekeket inkább sivalkodással mint erővel védelmezte. Ezen idő alatt a reformátusok kijöttek a templomból, ősi szokás szerint elől az asszonyok s utánok a férfiak. Egy asszony a templomból kijöve midőn másokat megelőzve abba az utczába ért, melynek másik végén a processió haladt előre: e látványon felindulva keserves jajgatással kiáltá: ecce! már megint jönnek a pápisták. Jertek álljuk el útjukat.

Kiáltozására előbb az asszonyok, azután a férfiak hamarjában összefutva szemközt mentek a pápistákkal és egyre másra fenyegették azokat, hogy ne próbáljanak beljebb menni a városba, mert nekik semmi szükségük nincs a Missionárius operájára stb. Beszélük, hogy elsőben a pápisták közül ugrott elő egy ember, ki valamelyes reformátust úgy megütött, hogy az arccal ott helyben földre bukott. Ekkor megkezdődött a conflitus. A pápisták kifutottak a városból, közülök többen jól megütve, — nem kevesen a Rima folyóba taszítottak, vagy legalább kényszerítették hogy ruhástól azon keresztül menjenek. Midőn pedig ezután néhány száz, nagyjából gőmörmegyei s a solemnitást emelni igyekező pápista a város másik kapuján bejönni iparkodnék: azok szinte visszakergettettek, de közülök csak kevesen kaptak verést, mert a többség elfutott.

A mint az emberek hirtelen való összefutása megtörtént: Tts és nemzetes Konyha másként Ecsegi

István, s úgy szintén Ns nemzetes Kelemen Mihály, ki akkor a távollevő főbíró képét viselte, Pozsonyi István albíró, Sziogyártó István és két tekintélyes Senátor szóval és gestussal tüstént erős iparkodással intették a népet, hogy hagyja félbe az elkezdett ellenkezést. De nem mentek semmire, sőt mindkettőnek némely elkövetett magán hibáit nyilvánosan hántorgatták.

A pápisták kiüzetvén a templomból, az egész senátus a város kapujához ment, hol még nagy tömeg ember bösztörködött, s intette a népet, hogy ki ki oszoljon haza. Egyszersmind a város szolga által visszahivatni iparkodott a Missionáriust és a kik még vele voltak, biztonságot ígérve nekik. De a néppel egyik sem boldogult.

A Predikátorok kijöven a templomból, midőn a kerítésen kívül valának s meghallották a távolban sürgő forgó sokaság zajgását, azt hitték, hogy talán tűz van. Majd megértvén a zaj okát, megdöbbenve álltak egy ideig a kerítés kapuja előtt és rémület fogta el őket; aztán pedig kiki a maga paróchiájára ment és ott tartózkodék. Az iskola Rektor és Conrektor, kik a predikátorokkal jöttek ki a templomból, az iskolába mentek, s a tanulók közül senki sem mehetett el 11 óra előtt, bezárattatván az iskola kapuja.

Az eset következményei.

A helytartó tanács 1771 ápril. 9-én kelt leírásában tudatta a vármegyével az ítéletet, mely szerint mindazok, kik a zendülésben részeseknek találtattak, szigorúan büntetendők; és pedig a férfiú nemen levők közt 4 nemes és 27 nem nemes közül némelyek 5, mások 4, s mások két évi börtönre; az asszonyi nemen levők közül 11 nemes egy évi börtönre, 13 nem nemes két ízben a piacon nyilvánosan 60—60 korbács ütésre. Torpis Jánosnak, a legterheltebbek egyikének Ő Felsége kegyelmesen elengedi a börtön büntetést azon okból, mert bűnbánatra indítván pápistává lett.

A szabad vallásgyakorlat a publicus scholákkal együtt felfüggesztetik, a predikátorok minden tógátusokkal együtt, kik eddig az adózó nép nagy terhére és verejtékéből tápláltattak, — úgy szinte a professorok és rektorok a városból kiutasíttatnak. A predikátorok, kik a tanácsadósuktól függő népet tartozott engedelmisségben és alattvalói reverenciában tartani nem iparkodtak, sőt az Oratorium kerítésének kapujából nézték a tumultuansokat, annál fogva a bekövetkezett gonosz hallgatásukkal augeálták: a predikatori hivatalnak más helyen való viselése is érdemtelennek nyilvánítottak. A mennyiben Molnár István rektor és B. Kovács István preceptor a tumultus alkalmával még nem laktak a városban, s csak azután a mult évben vitettek Sárospatakról a rimaszombati iskola tanítóságára, — ezeknek Ő Felsége kegyelmesen megengedte, hogy ha Rimaszombaton kívül máshol hasonló hivatalt kapnak, attól ne tiltassanak el.

Az oratorium, mely különben is a pápistáké volt, ezeknek visszaadatik, s hogy úgy cathólikusok mint az acathólikusok lelki gondozás nélkül pillanatig se legyenek: Karaba György a tanítójával és curatorával a paróchiába beállíttatik.

A másik Oratorium, melyben a nép halotti alkalmakkor a gyászbeszédeket szokta hallgatni, confiscáltassék.

A mi végre a bírót, notáriust és az egészen ref. vallású Senátust illeti: mivel ezek akár mert hallgatólagosan beleegyeztek a conjuratióba, akár mert tisztüket elhanyagolták, hivatalukból nemcsak végkép el-

mozdítatnak, hanem a bírói, juratusi vagy senátori és notáriusi hivatalra örökre képteleneknek nyilváníttatnak, s helyükbe más bíró, notárius és egész Senátus állítatják, és pedig akként, hogy az ordinarius notarius és 4 Senátor pápista legyen.

Ezen ítélet következtében aztán a predikátorok és tógátusok, valamint a professorok és rektorok lakháza minden melléképületekkel, fixa és mobilis beneficiumokkal Ő Felsége rendelkezéséből a Magistratus által összeíratnak.

Confiscáltatott: készpénz 2812 frt. A kenessei fundatio 531 frt 32 kr. Az ezüst keresztelő edény, mely 150 frt ért. Az úrvacsorai ezüst szent edények, értéke 1024 frt.

Öt darab különféle nagyságú harang. Négy paróchiális fundus épületekkel, a melyek 'közül egy' a város közepén kertül szolgált.

A tágas iskola fundus, épületekkel.

(A dunamelléki ref. egyházkerület levéltárából, hol az R. jegyű köteggben az itt közlöttön kívül, 54—153 szám alatt, még épen 100 db Rimaszombatot érdeklő okmány van egy rakáson az üldöztetés és újralakulás korából)

közli: Földváry László,
vác-hartyáni ref. lelkész.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Szilágyi Sándor*, a volt nagy-kőrösi professor, a budapesti kir. egyetemi könyvtár igazgatója, a magyar történelmi társulat titkára, ref. egyházunknak hűséges híve, élete 72-ik évében e hó 12-ikén elköltözött azokhoz, a kikkel együtt működött. de őt megelőzve, már előbb eltávoztak e haza földjéről az örökkévalóság országába. Ugy tetszik nekik, hogy a természet örök s változhatatlan törvénye a mostan folyó esztendőkorán azokat veszi el tőlünk, a kik az új Magyarország küszöbén pillantották meg az élet napját s a kiknek egy egész kor arculatjának megalkotásában volt részök. A nagy idők nagy emberei lassanként mind sírba térnek, emlékül hagyva munkálkodásuk gazdag, igen gazdag nyomait. Szilágyi Sándort a magyar történetírás történelmében mindig első hely fogja megilletni úgyis, mint történészt, a ki kiváló alkotásokkal gazdagította irodalmunkat s úgyis, mint olyan egyént, a ki a maga páratlan szeretetreméltóságával ösztönözte, sarkalta, buzdította az ifjabb nemzedékeket a történelem művelésére. . . . Utolsó napjaig munkálkodott az öreg úr s volt gondja mindenre. A 10 kötetes magyar nemzeti történet volt az utolsó alkotása, a melyet mint szerkesztő páratlanul szerencsés kezekkel vezetett a sikerhez. . . . Művei nagy számmal vannak, a melyek nevét tiszteletben fogják tartani a későbbi nemzedékek előtt is. — Legyen a hű és igaz munkás síri nyugalma csendes! (ó. — 1.)

— **Az átdolgozott ó-szövetség történetéhez s az új-szövetség átdolgozása.** Mikor *Szász Károly* püspök, mint a biblia-revideáló bizottság elnöke, a Brit és Külföldi Bibliai Társaságnak az ó-szövetségi szent iratok átdolgozásáról és kiadásáról beszámolt: a Társaság igaz tisztelettel és elismeréssel vette tudomásul, hogy a munkások jutalmazására küldött 300 font sterlingból a püspök nem juttatott magának semmit; noha a munka előleges és utólagos gondja, az utólagos átnézés kellemtelensége s a munkások közti ellentétek kiegyenlítése s a nyomdára való felügyelet s — az egész munka sikereért való folytonos aggodás — az az övé volt, mindennek felett az övé. A „Bibliai Társaság nem is tar-

totta lehetőknek ezt a sok fáradtságot csupán egy szíves „köszönöm“-mel viszonzni, hanem a legteljesebb elismerés és köszönet mellé küldött a revideáló bizottság elnökének 100 font sterlinget karácsonyi ajándékkul. Ő pedig szétosztotta az összeg felét (mintegy 600 frtot) az ő munkatársai között 10—125 frtig emelkedő részekben a végzett munka arányában, — új évi ajándék gyanánt. — Csaknem ezzel egyidejűleg érkezett a hír hozzánk arról, hogy a Brit és Külf. Bibl. Társaság választmánya kész az új-szövetségi szent iratokat is, úgy mint az ó-szövetségeket, saját költségén átdolgoztatni s erről Szász Károly püspököt, a mi kiváló hazánk fia — *Dr. Duka Tivadar* — már értesítette is a benső ember igaz örömeivel, A mint ő írja: „ez a munka csekélység lesz ahhoz képest, a mit Szász Károly és a buzgó revisorok az imént oly szépen bevégeztek.“ Ugy tudjuk, hogy a Bibliai Társaság újabb elhatározására a lapunkban és a „Prot. Szemlé“-ben megjelent bemutató közleményeknek is hatásuk volt.

— **A kongrua-ügyben készített kimutatási ívek** ismételten való felülvizsgálására vonatkozólag már mindenik kerületben megindultak a munkálatok. A tiszántúli kerület 13 esperese a múlt héten végezett az ügygel Debrecenben, a tiszáninneni espereseknek is immár kezeik között vannak ismét az ívek s némely helyen már folynak a felülvizsgálások, másutt pedig legközelebb fognak végbemenni. A dunántúli esperesek január 4-ikén tanácskoztak a püspökkel s 5 pontba foglalták megállapodásaikat, a melyeknek tartalmát röviden, a lényegét véve ki, a következőkben ismertetjük: 1. a *reviziót nem az esperesek végzik, hanem a püspök eszközli* oly módon, hogy a hibás ívet az illető lelkészhez küldi a hiányok pótlása végett s a kijavított, illetőleg teljesen felszerelt kimutatást az visszaküldi a püspöki hivatalhoz; 2. a jelentő-ívek feltétlenül irányadók s az azoktól való legcsekélyebb eltérés is *polgári hatósági bizonyítvánnyal* igazolandó; 3. ha valamely kimutatásban a föld használatértéke annyira leszállított, hogy az a kataszteri jövedelemnek *kétszeresét sem éri el*, a püspöknek joga van a haszonbér értéket a kataszteri tiszta jövedelem kétszeresére emelni s a kimutatásba ezt venni fel; 4. a földek haszonbérére vonatkozólag polgári községi bizonyítvány szerzendő be, hogy mennyi haszonbérért *adhatók ki*; 5. a püspök feljogosított, hogy a díj-levelek valóságnak megfelelő értékének egyöntetű megállapításához rovatos íveket s kimutatásokat készíttessen s azokat kellő számú példányokban azokhoz a lelkészekhez, a kiknek kongrua-íveik hibásak, megküldhesse; 6. az esperesek minden irányban teljes szolgálatukat ajánlották fel mindannyiszor, valahányszor a püspöknek e tárgyban reájok szüksége leend, személyesen is megjelenvén az ívek helyesbítési munkálatához. — A revisionális munkálat tehát tehát folyik mindenféle s óhajtható, hogy *kifogástalan ívek* kerüljenek a közalapi végrehajtó bizottsághoz, a mely a mi véleményünk szerint különben akkor járt volna el helyesen, ha a *hibás íveket küldötte volna vissza csupán, jelezve a hibákat!* A munkálat talán még tökéletesebb lett volna! — Dehát ennek már utána vagyunk. (r. s.)

— **Lelkész választás.** A *berzéki* (alsó-zempléni) egyház lelkészévé e hó 15-ikén meghívás útján *Tóth Ferenc* tiszta-tarjani segédlelkész választatott meg. (A választás talán előbb is megtörténhetett volna, hiszen okt. 1-sőjétől a választási ügyek korábban is elintézhettek valának!) (ó-n.)

— **György Endrét** a máramaros-ugocsai ref. egyházmegye, az állásáról lemondott Szöllősy Antal helyére,

gondnokká választotta. — A kitüntetés megérdemelt egyént ért.

— **Tanári kinevezés.** A rimaszombati prot. főgymnáziumhoz a vallás és közoktatásügyi miniszter az oly korán elhunyt Szathmáry József helyére: *Marton Lajos*, budapesti ref. főgymnáziumi vallástanárt nevezte ki rendes tanáru.

— **A debreczeni ref. tanítónő-képző intézet** ügyében, mint a „Debr. Prot. Lap”-ból értesülünk, a városi tanács s a kerület képviselői január 12-ikén tanácskozást tartottak, a melyen a következők történtek: a kerület ad az intézet építési költségeire 10000 frtot s egy tanszék ellátására: évi 1500 frtot; Debreczen városa ad 15000 frt értékű építési anyagot s 5000 frt készpénzt az építéshez; a debreczeni ref. egyház tanári fizetésekre évi 1000 frtot ad s 20.000 frtot vállal magára az építési költségből. . . . Ezek a megállapodások azonban csak javaslatok! Szívvel óhajtjuk, hogy valósuljanak meg minél előbb, sőt erkölcsi kötelessége volna minden kerületnek hozzájárulnia ez intézet létsítéséhez! (ó.)

— **A pécsi jogakadémia hallgatói**, a kik a december 2-iki hálaadó istentiszteleten, a mint annak idején megírtuk, nem vettek részt, hanem templomba menetel helyett olvasó-körükben tartózkodtak, s egy bizonyos dalt énekeltek, tüntetésükért a következő büntetésben részesültek a prorektor részéről: 14-en tanári kar előtti megrovással sújtattak; 58-an megrovattak s utolsó félévök felfüggesztetett; az elítéltek semminemű kedvezményben nem részesülhetnek. — Az ítéletet a minisztérium jóváhagyása után hirdették ki. (Nemzeti Iskola.)

— **Népmozgalmi statisztika a miskolci ref. egyház köréből.** A múlt 1898-ik évben tiszáninneri kerületünk legnagyobb egyházközségében: 389 volt a születettek száma; a meghaltaké pedig: 287 s így a szaporulat: 102; házasságot kötött: 109 pár, 53 tiszta, 56 vegyes. Megegyezés 10 esetben a mi, 16-ban pedig a r. kath. egyh. javára történt. Hiterősítést nyert: 141 gyermek. Kitért: 2 egyén s kikeresztelkedett: 1. Kitért: 6, — tehát a veszteség: a kitérésnél 4. A lélekszám 9387.

— **A budapesti ref. egyházban** a múlt évben 1812 gyermek született, meghalt pedig 841, tehát a szaporodás: 971. Házasságkötés történt 434 esetben s 150 vegyes pár a ref. egyház előnyére kötött egyességet. (Hát a ref. egyház hátrányára hány?) Áttért: 49 egyén, a kitérők száma pedig: 73. Kikeresztelkedett: 30 egyén.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** A tiszántúli ref. egyházkerületben, a békes-bánati egyházmegyében fekvő *dobozi-i* I-ső osztályú egyházra febr 6-ig pályázhatni. A kérvények Szabó Jánoshoz küldendőek Hódmezővásárhelyre,

— **Ausztáriában** a protestánsokat erőnek-erejével kényszerítik arra, hogy a r. kath. szertartások iránt a legalázatosabban viselkedjenek, különben a fogház büntetés nyomán éri őket. Legközelebb is két egyént ítéltek el 14—14 napi börtönre azért, mert *kalapjukat nem vették le a processió alkalmával!*

— **A németországi egyetemek népessége az 1898—99-ik téli semesterben.** *Berlinben* volt: 6151 hallgató s 4841 látogató; *Bonnban*: 1780 hallgató s 128 látogató; *Boroszóban*: 1522 hallgató s 111 látogató; *Erlangenben*: 1026 és 16; *Freiburgban*: 1141 és 97; *Giessenben*: 717 és 38; *Göttingában*: 1191 és 78; *Greifswaldban*: 775 és 24; *Hallében*: 1605 és 142; *Heidelbergben*: 1142 és 101; *Jénában*: 664 és 43;

Kielben: 645 és 33; *Königsbergben*: 778 és 81; *Lipcseben*: 3413 és 338; *Marburgban*: 1040 és 58; *Münchenben*: 3905 és 199; *Rostockban*: 449 és 25; *Strassburgban*: 1075 és 58; *Tübingában*: 1306 és 30. (A würzburgi egyetem népessége még ismeretlen!)

— **Amerikai templom.** Arizonában, Tuctonban nem régen egy gazdag ember templomot építtetett szek-tája részére. A templom egészen sajátos amerikai berendezésű. A szószék egy három méter magas oszlopon van s két ajtójú zárt csigával van összekötve. Az oszloponban egy villamos emelő-készülék van elhelyezve. A pap ez alá lép, megnyom egy gombot s az emelő-készülék mozogni kezd, mire a csiga is lassanként szét-nyílik s benne a pap megjelenik a szószéken. A szószék egy villamos orgonával van összeköttetésben, amely a beletett henger szerint 200 különféle chorált s előjátékot tud elzengeni. Ha vége van az éneknek, a pap, a kinek a szerepe arra szorítkozik, hogy az orgonát mozgásba hozza, az emelő-készülék segítségével leszáll a szószékből s a csiga is összezáródik, mire a közönség eltávozik a templomból. . . Ajánljuk a mise-ceremóniákhoz! (I. ó.)

— **Bécsben** az újabb időben nagymérvű áttérések történnek a r. kath. egyházból a prot.-ba. Dr. Zimmermann 200-nál több egyént vett fel egyházába, egy másik prot. lelkésznel is 100-nál több áttérő jelentkezett. Különösen a felsőbb tanuló ifjúság az, a mely otthagyja a lelki sötétség országát.

P á l y á z a t

a dévaványai ev. ref. állandó kápláni állásra.

Fizetés: 600 frt készpénz, 100 frt lakbér negyed-évi előleges részletekben az egyház pénztárából.

Kötelessége: a rendes lelkész jogkörének és javadalmának fentartása mellett a borzi és nagyködmönösi, esetleg más, a dévaványai határhoz tartozó, iskolával bíró pusztákon az iskolai vallásos oktatás, az ott lakó ref. egyháztagok lelkipásztori gondozása, e végből két hétben vagy legalább egy hónapban egyszer az ott megjelenés, Isten igéjének hirdetésével egybekötött istentisztelet tartása s a cura pastoralis körébe tartozó teendők végzése; továbbá az iparos iskolában a vallásitanítás, a három nagy ünnepen a legatusi predikálás, végre mindannak teljesítése, mit a rendes lelkész akadályoztatása esetén reá biz.

A fuvarozás költségeit az egyház viseli.

Kötelessége lesz — mig az egyház 96 éves nyugalmazott tanítója él — az első elemi parallel fi-iskola (első osztály 50—60 növendékkel) tanítása 1899. szeptember havától kezdve.

A pályázati kérvény, melyben kötelező nyilatkozat teendő az állás elfoglalásának idejét illetőleg, az ev. ref. egyház presbyteriumához címzetten adandó be. A kérvényhez lelkészi hivatal által hitelesített másolatban melléklendők lesznek: szolgálati bizonyítványok, első, esetleg második lelkész-képességi, esetleg tanítóképességi bizonyítvány.

Dévaványa, 1899. jan. 16.

Szügyi Dániel,
ev. ref. lelkész.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Az ébredni kezdő protestáns lelkiismeret” *Harangodi.* — „Az ev. ref. tanítóképző intézetek és felsőbb leányiskolák működése az 1897—98. iskolai évben.” *Réz László.* — „Szathmáry József.” — *n.* — „A lelkészi könyvtárak szervezése.” *Fejes István.* — „Észrevételek.” *Magyar Bertalan.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetések.”

Az ébredni kezdő protestáns lelkiismeret.

Sajátos jelenségeket látunk egy idő óta feljegyezve a hazai prot. egyház életéből a történet lapjain. S a sok jelenség között, a melyek csaknem mind elszomorító, lehangoló, nem egy tekintetben talán kétségbeejtő hatással is vannak a szemlélőre, egy sincs olyan, a mely annyira felhívná a figyelmet, mint az, a mely a *felekezeti szellemnek, a protestáns tiszta öntudatnak a teljes álomba merülését mutatja.*

Egész határozottsággal hangsúlyozom azt, hogy a *felekezeti szellemet* nem engedem *exclusivitásnak* bélyegezni. Hangsúlyozom azokkal szemben, a kik a protestáns egyházakat a felekezet szempontjából sohasem hajlandók említeni s tekinteni, mert a *kizárólagosság* gondolatától iszonyodnak. Tisztelem e felfogást, de nem osztom, mert nagy tévedés nyilatkozik benne s a mi még fontosabb, nagy *veszedelem* a prot. egyházakat illetőleg. A magam részéről a prot. felekezetiségtől, annak hangsúlyozásától sohasem irtózom, nem félek, mert az kétségbevonhatlan igazság, hogy az *exclusivitásnak* a prot. egyházban nincs s nem is lehet olyan jelentősége, mint pl. a róm. kath.-ban. Más a humanitással összeforrott *exclusivitás*, a mely a prot. felekezetek részén van s más az a *kizárólagosság*, a melyben hierarchikus elem, az egyént megsemmisítő célzat, törekvés és szándék szerepel.

A prot. felekezetiség megnyilatkozása, mint említők, egy idő óta teljesen háttérbe szorult.

Az általános irányú egyháztársadalmi kérdések uralták a helyzetet s a felekezeti szellem, a melyről rá lehetett volna ismerni a ref., az ág. ev., az unitárius egyházra, felekezetre, nem lépett előtérbe, a miből különösen az olyan kérdésben következett be a veszedelem, a minő ez időszerint a mi nagy örömeinkre ébredésre hozza az alvó prot. lelkiismeretet! Értjük ez alatt a prot. sajtó által a mi fellépésünk következtében mind jobban-jobban figyelemre méltatott *miniszeri ünnep statuálási eljárást*, a melyről annak idején — múlt év dec. 5-ikén — írott cikkünkért a bírói igazságszolgáltatás elé kell állanunk, mivel a jelzett cikket politikai jellegűnek itéli a főügyesség.

Ebben az incidensben azonban nem látunk elegendő okot arra, hogy kifejezést ne adjunk a fölött való örömeinknek, hogy a prot. alvó lelkiismeret ébredni s a leghatározottabban tiltakozni kezd azok ellen a túlkapások ellen, a melyek egy és más alkalommal a magyar vallásügyi miniszter részéről történtek. Más-más szempontból ugyan, s a mint természetesnek tarthatni, más-más hangon nyilatkozik az ébredő lelkiismeret szava: de a cél egy, a törekvés azonos s ez az: *útját állani az ünnep statuálási jognak*, a melyre nincs alapja a miniszternek, nincs szerintünk a törvényhozásnak sem mindaddig, míg a prot. egyház híveinek szabad vallásgyakorlatuk biztosítva van az ország törvényei által.

Az ébredő lelkiismeret tiltakozó szavának

Lapunk jelen számához egy negyediv melléklet van csatolva.

nem lehet hatás nélkül elhangzania. A prot. közvéleményt őrtállásra hívja fel s a prot. egyházak vezetőit arra fogja kényszeríteni, hogy a tiltakozás törvényadta jogával élve, útját állják az olyan törekvéseknek, a melyek a *circa sacra* államhatalmi jogot a szentek-szentjébe való benyúlásra is ki akarják terjeszteni.

Eddig, valljuk meg őszintén, a *szelbaliskodás* vádjának ellensúlyozásául, a melylyel méltatlannul illették főleg a ref. lelkészi kart, nem tisztelve ennél a szintén megengedhető u. n. politikai meggyőződést, a melynek romlást okozó voltát bajos lett volna megállapítani, bizonyos közönységet tanúsítottak a prot. egyházak több olyan dologban, a mely már, hogy köznyelven szóljunk, az *oltár-jogot* érinté. A prot. állami hivatalnokoknak a róm. kath. ünnepek megtartására való kényszerítése, az ünnepi s gyászmiséken való megjelenése, állami tanintézetekben tanuló prot. növendékeknek ugyancsak a Te Deumokra s misékre való kirendelése ellen alig-alig hangzott a tiltakozás szava, pedig áll ma is, érvényben van most is a törvény: „*Az ágostai és helvét hitvallásúak a vallásukkal ellenkező szertartásokra ne kényszeríttessenek.*“ (1681. 25. törvénycikk 4. §.).

Az, hogy politikai okból, tapintatlanságból, vagy, mint a „Debreczeni Protestáns Lap“-ban Eröss Lajos püspök-ladányi lelkész írja, *tudatlanságból* történnek a prot. egyházak ellen irányuló sértések, a dolog lényegén nem változtat. A sértés, a túlkapás bármily okból származzék, sértés s túlkapás marad, a melyet megtorolni, a mely ellen teljes erőnkől tiltakozni szent kötelességünk még akkor is, ha a tiltakozás miatt törvényszék elé állíttatunk.

Ébredj protestáns lelkiismeret! Hangozzék tiltakozó szavad ellenállhatlan erővel. Védj saját jogaidat, a melyeket vérrel szereztek meg őseink s a melyekért az utódoknak is készen kell lenniök mindenre. Izgatólag nem hatnak e sorok, hiszen nincs s nem is lehet más célunk, csak az, hogy a lelkiismeret szabadságának védelmezésére figyelmeztessünk, a mely ellen az újabb időben „*hasonló eljárás alkalmazására*“ való felhívásokkal történnek támadások. Ha ezeket szó nélkül hagynók, „szent lélek elleni bűnt“ követnénk el.

Harangodi.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. tanítóképző intézetek és felsőbb leányiskolák működése az 1897/98. iskolai évben.

(Folytatás és vége.)

2. Felsőbb leányiskolák.

Ha volt okunk a tanítóképző-intézetek csekély száma felett aggodalmaskodni, sokkal inkább van okunk a felsőbb leányiskolák csekély száma felett. Mert prot. szellemű tanítókra — ha ügyvel bajjal is — szert tehetünk, csak akarnunk kell; csak az állami tanítóképző intézetekre — a vallás- és énektanítás szempontjából — fordítsunk kellő gondot s igyekezzünk tanítói állásainknak azokat az előnyöket biztosítani, amelyeket biztosít az állam. De leánynevelés ügyünk gyengeségeit ily eszközökkel meg nem szüntethetjük. Ha pedig a mai gyenge állapot marad meg: ez oldalról is szomorú jövőnek nézünk elébe. Korunk — egész helyesen — műveltségre, tudományra vágyik. S leány gyermekeink *idegen* intézeteket kénytelenek felkeresni. E szó alatt: *idegen* — azt hiszem mondani sem kell — a róm. kath. intézeteket értem. Ha csak arról volna szó, hogy ev. ref. intézetek hiányában állami intézeteket kénytelenek az ev. ref. vallású leányok felkeresni, oly nagy ok a lamentációra nem volna, bár ez esetben is kívánatosnak tűntetnők fel az ev. ref. leánynevelő-intézetek felállítását: hanem az a baj, hogy róm. kath. intézeteket kénytelenek felkeresni. *Igen kénytelenek.* Az itt következő adatok világossá teszik, hogy kénytelenek. — Magyarországon úgyanis van 24 felsőbb leányiskola. Ezek közül 12 állami, 3 községi, 3 ev. ref., 5 róm. kath., 1 magán. — 15 állami és községi közül 4 Budapesten van, a többi a nagyobb városokban, mint pl. Szeged, Kassa, Besztercebánya, a mely városok maguk is ellátják növendékekkel ez intézeteket. De ezek az intézetek — eltekintve attól, hogy üres helyek nem igen vannak bennök — már a városok nagyságánál fogva is, felette drágák. S így az ev. ref. vallásúak nagy %-ban *kénytelenek* a róm. kath. intézeteket keresni fel. S ha figyelembe vesszük azt is, hogy az itt kimutatott 5 róm. k. h. felsőbb leányiskolán kívül nagyon sok azon apácza iskolák száma, melyek a *köztudatban* mint felsőbb leányiskolák szerepelnek, a melyekben a leányneveltetés — különösen a protestánsoké — nagyon kevesbe kerül: tisztában lehetünk azzal, hogy leány gyermekeink milyen %-a nyer nevelés-oktatást a mi legnagyobb ellenségünk iskoláiban. Mert nagyon erős prot. szellemű családnak kell annak lenni, a mely következetes és rendszeres munkával éveken át képes legyen kiölni a leányból azt a mételeyt, a melyet csak két évig is apáca-zárdái levegőben szítt. Tudja az Isten, mintha elkábítanák az apácák még a szülők fejét is?! Vakon teljesítik még a szülők is az apácák kegyes óhajtásait. Ismerek erős prot. szellemű szülőket, kik azt is megadással türik, hogy leány gyermekük már 3 ik éve prot. vallást nem tanul. Mert ám prot. pap a zárda falain belül — *vallásitanítási célból* — be nem mehet, a növendéket pedig onnan nem eresztik ki s kénytelen a szegény ártatlan gyermek tűnni, hogy lelkét mételeyezzék. Mert ám csak úgy *tréfából*(?) azok a szent szüzek előállanak az iskolában is ilyen gyöngeséggel: A kálvinisták nem is keresztyének; nekik sem oltárjuk, sem keresztyük nincs. Ha ők meghalnak, feszület helyett egy *lapátkát* (!) dugnak sirjuk felibe. Az ártatlan kálvinista (!) leányka pedig

— először sir, aztán gondolkozik s végre kezdi nem becsülni a saját hitét.

Hát csak mentől többet s mentől hamarabb az ev. ref. leánynevelő-intézetekből. Ne holnap, de ma! Az a nagy-váradí épüljön ki mentől hamarabb; az az ungvári is nyíljon csak meg — ne holnap, de ma.

Ha mindezeket — amúgy lelkem szerint — átgondolom, úgy szeretném most ezt a három kis Értesítőt, mely az ev. ref. felsőbb leányiskolák 1897—98. évi működéséről beszél, félre tenni s ide csak annyit írni: Uraim, mind a három felséges isteni munkát végzett! Ne kritizáljunk, örüljünk, hálaadással örüljünk, hogy vannak és működnek. De úgy hiszem, maguk az intézetek s azok érdekei is megkívánják, hogy tárgyilagosan foglalkozzunk velük is. Ime tehát — legalább oly mértékben, mint lapunk tere engedi — foglalkozunk.

Van tehát 3 felsőbb leányiskolánk: egy Debreczenben, egy Miskolcon, egy Szatmár-Németiben. E három intézetünknek a *tanerő* szempontjából a következő képe volt.

Az intézet neve	A tanárok, tanítónők								
	összes száma	okleve- les	nem ok- leveles	rendes	segéd	helyett.	óraadó	férfi	nő
Debreczen	12	11	1	9	—	2	1	4	8
Miskolcz	10	6	4	6	1	—	3	4	6
Szatmár-Németi	10	9	1	8	—	—	2	3	7
	32	26	6	23	1	2	6	11	21

Mindenek előtt meg kell jegyezmem, hogy e létszámban a másfelekezeti hitoktatók nincsenek benne. A *tanerő* számát illetőleg, tagadhatatlanul erősebbek az államiak is, a katolikusok is. Mert a *tanárok összes száma* című rovatban legkisebb szám az állami és kath. intézetekben a 12 szám, — a községiekben a 11. — A mi intézeteink között *látszólag* Debreczen legerősebb e tekintetben. De ha figyelembe vesszük, hogy Debreczenben 6 osztály van, Miskolczon és Szatmárnémetiben pedig 4, akkor mindenesetre Szatmárnémetinek adjuk az elsőséget, Miskolcz és Debreczen pedig egy színvonalon áll.

A növendékek létszámát illetőleg a következő táblázat nyújt áttekintést.

Az intézet neve	beiratkozott		ev. ref.	ág. hitv. ev.	róm. kath.	gör. kath.	unitárius	izraelita	benlakó volt
	az év végén volt	volt							
Debreczen	227	218	179	9	16	—	2	21	25
Miskolcz	180	177	96	16	13	—	—	55	49
Szatmár-Németi	115	115	101	1	3	2	—	8	12
	522	510	376	26	32	2	2	84	86

Legnépesebb volt aránylag a miskolczi, de ebben voltak az ev. ref. vallásuk legkevesebben; ezt az intézetünket az izraeliták erősen igénybe vették. Fel-tűnő, hogy az ág. evangélikusok kis számmal vannak képviselve e fajta intézeteinkben is, holott fentebb nem tüntettem ki felsőbb leányiskolát az ő részükről. Ennek oka az, mert az ág. evangélikusok polg. leányiskolát tartanak fel. — A benlakást (internatus) illetőleg első helyen áll Miskolcz. Ez már e szóban levő évben is 49 növendéket fogadhatott be. Az internátusnak fejlesztése az első kötelessége intézeteinknek, mert a

taníttatni akaró szülők erre fektetik a legfőbb súlyt. Az apáca zárdák egyik ereje éppen az internatusokban van. — A mi intézeteink internatusait illeti, a modern kívánalmaknak teljesen megfelelnek. Ebben a tekintetben sem az államiaknak, sem a katolikusoknak nem engednek. — Legfelebb a katolikusokéval szemben az a hátrányuk van, hogy egy kissé drágábbak. De hát ezen nem lehet könnyen segíteni. mert alapítványokat tevő pátrónusokat nem lehet *elődállítani* és az okleveles tanárok és tanítónők személyi járandósága is több, mint a szent szüzeké.

Általában intézeteink arra törekednek, hogy a versenyt ne csak kiállják a hason célú intézetekkel, hanem hogy az igényeknek és a célnak teljesen megfeleljenek. — Nyugodt lelkiismerettel állítjuk a három Értesítő áttanulmányozása után, hogy céljuknak, ebben a szóban levő tanévben teljesen meg is feleltek.

Áldja meg az Isten a jó munkásoknak jó munkáját!

Réz László.

NEKROLÓG.

Szathmáry József.

(1868. márc 29.—1898. nov. 26.)

Idő nap előtt, mikor még csak deled felé kezdett hajlani élted napja, immár síri ágyba fektedtél! . . . Korán, mielőtt még alkotásokra hivatott erőid kifejelettek volna, hogy dicsőséget szerezz velök az anyaszentegyháznak, a melynek igaz fia voltál, immár síri álomba merültél s csak a kegyeletes emlékezés által élsz hű nő, öreg szüleid, testvéreid, szivedhez forrott jóbarátaid, volt pálya- s munkatársaid szívében!

Ifjan, telve lelkesedéssel, nemes idealizmussal, becsülve az életet, szeretve a hivatási kört, rajongva a szépet, az igazért, odaadólagnak munkálva a gondjaira bizottak szellemi tökéletesedését, így állasz előttünk az emlékezés fényében, pedig hideg vánkoston csendesesen fekszel immár s néma a beszédes ajk, fény nélküliek a csillogó szemek! Tevékenységed csak a múlté, . . . de emléked a jelené, a jövőé!

Mintha a köny még most is megnevésitené szemünket! . . . Mintha a szív elfogódását most is éreznők, mint akkor, a mikor két hónappal ezelőtt hallók a gyász-hírt feléd! . . . Óh mert az emlékezés felújítja a fádalmakat, bár enyhület szállta meg a szíveket, — óh mert a kegyeletes érzéssel mindig együttjár a részvét is, bármily későn nyilatkozzék is meg.

A bánatos lélek visszaemlékezéseivel fonom emléked koszorúját. Oda teszem én is virágaimat sírod göröngyeire, talán meg is érzed! . . . Hadd könnyítsék a mély álom súlyát!

* * *

Ott született a felejtetlen írjú tanár a hegyaljai városok egyik legjelentékenyebbikében, Tállyán, tisztes sorsú s gyermekeikért áldozni kész szüléktől, a kik a kis iparosok régi becsületes szokása szerint, a magok kereste vagyunkát nem múló földi örömök szerzésére fordították, hanem főleg József fiók kitaníttatására, a kinek szellemi tehetségei igen sokat ígértek, a melyeknek kiművelésére Sárospatakat szemelték ki, a hol a szegény ember gyermeke mégis könnyebben kitanúl, mint másutt, egészen idegenben, — hiszen mások is ott taníttatják gyermekeiket s a szomszéd Mádról is oda készülnek vinni Rác és Palumby a fiaikat, s ott vannak

Maklár és Kovács tanár urak, majd csak gondjuk lesz a tályai gyerekekre! S a szülei szív nem is csalódott! Az 1878 szeptemberében Patakra behozott Szathmáry Józsefet a főiskola gondolai alá vette s 12 esztendőn keresztül édes anyaként ápolgatta, oltalmazta!

Most is előttem van a kis tűzoltó sapkás „városi gyerek”, a mint kissé félénken ugyan, de azért a városi gyermekeknél tapasztalt magasabb fokú bátorsággal bejött az I-ső osztály tantermébe, a hol mi, a kik „konyogisták” voltunk, teljes otthonossággal foglaltuk el a jobb helyeket! 130-an felül volt a számunk s a progimnázisták csak 30 körül voltak, a kikkel szemben az új fiúk tehát a nagy többséget képezték. Ismerkedtünk, barátkoztunk s a tályai fiú ügyesnek mutatkozott, de a barátságot mintha azok részére tartogatta volna, a kik pátriai voltak, különösen a következő évben bejött tályai tanító fiú — Szilva és a szegény sorsú Imrei gyerek részére, a kikkel aztán a legbensőbb viszonyba lépett.

Jelesen kezdte az iskolai pályafutást s a könyveknek nagy barátja volt, úgy, hogy mikor a III-ad osztályban a nagy gonddal feltartott kis könyvtár megnyílt számunkra, Szathmáry soha sem hiányzott a könyvosztásról. Vitte a verses, a történeti könyveket s a vasárnapi könyvosztásra mindig elkészült az olvasással s új olvasni valót vitt haza. Körülbelül az időtájt próbálgatták a tályaiak az ő verselési képességük szárnyait lebegtetni, alkotván odahaza egy kis kört, a melynek a luth. gyermekek is tagjai voltak, a kik saját főiskoláikat látogatták. E kis körnek költői tehetségre legjelesebb tagja Imrey Árpád volt, a kinek versei már V-öd osztályos korában az „Erdélyi Önképző Kör” előtt is feltűnést keltettek, — de hogy Szathmáry is tevékeny tagja volt, azt onnan tudom, hogy sokszor el-elárulgatta, hogy a körükben ezt, meg ezt dolgozta ki!

Mikor a felgimnáziumba kerültünk, az iskolai kötelességek teljesítése mellett, az volt az első rendű tettünk, hogy az „Erdélyi Önképző Körbe” állottunk, mint olyanok, a kikben lobogott a vágy írni szépirodalmi dolgokat, a melyeknek szépségeibe a fogékony gyermeki lelkeket szeretett tanárunk, Maklár Miklós olyan mestersen vezette be!

Azonban a költői ér sem Szathmáryban, sem bennünk, osztálytársaiban, nem akart buzogni s gyönyöket teremni. A felsőbb osztályosok versenyzéseiben gyönyörködünk s oh mi nagy volt a vágy bennünk, vajha mi is így szállhatnánk sikra a dal, az elbeszélés írás terén! De ha az önképzőben nem versenyezhetünk, annál inkább tettük ezt az iskolai kötelességek teljesítésében! Öten küzdöttünk az elsőségért s hol egyikünk, hol másikunk állott az első helyen. Az év végén kitüntetések, jutalom könyvek nyérésekor együtt voltunk s a bizonyítványaink egyformán jelesek voltak. Azt azonban mindnyájan tudtuk, hogy Zsoldos tanárunk őt kedveli, a mi pedig feltűnő volt, mert köztudomás szerint ez a tanár rokonszempetűvel nem adott soha kifejezést, hanem az igazság szerint bírálta el mindnyájunkat. Bizonyára a fáradhatlan munkásságot méltányolta a megboldogultnál, a ki ez időtájt már biznyságot láttatott arról, hogy komolyan veszi az életet. Erről tett biznyságot a VIII-ad osztályos korában tanúsított nagy szorgalma, a mikor az érettségi vizsgálatra való készüléssel mellett az „Erdélyi Önképző Kör”-ben is első díjjal kitüntetett történelmi tanulmányt írt, a melynél szintén győztes versenytársa, egyik legjobb barátja, Finkey Ferenc volt, — sőt a boldog emlékeztető Zsindely által kitűzött pályakérdés megfejtésében is diadalt aratott Rác Kálmánnal, szintén egyik benső barátjával s osztálytársával.

Mikor az érettségi vizsgát 1886 júniusban letettük: a pályaválasztás gondoljaival nem sokat törődtünk, mentünk arra a pályára, a melyhez lelkünk vonzott. Az öt jeles pályatárs közül kettő jogra ment, három pedig a teológiára iratkozott be. S a komoly munkának feküdtünk, mindannyian. Tudtuk, hogy a protestáns egyháznak e hazában az a legfőbb erőssége, hogy lelkeszei a tudományos fegyverekkel felfegyverkezve viselik ez életnek nehéz harcát. Lelkesültünk a protestantizmus igazságaiért s azoknak edzett bajnokaivá lenni, ez volt lelkünk óhaja, szívünk forró vágya. Tanultuk a kompendiumokat, hallgattuk szorgalmasan az előadásokat, s egyúttal az önképzés terén is próbára tettük tehetségünket. Beálltunk az irodalmi önképző társulatba, egy és más egyetbe s készítettük a pályamunkákat! Az első év végén mind hárman díjat nyertünk az akadémiai pályázatokon. S a hogy kezdte az akadémiai pályafutást, dicsőséggel, sikerrel, úgy végezte is. A Magyar Tudományos Akadémia által a sarospataki főiskolában alapított 10 arany jutalommal kecsegtető pályakérdések első győztese ő volt, — neki adta át Nagy Gusztáv akkori akadémiai s közigazgató 1888. június 10-ikén Széphalmon az első 10 aranyat a jelenlevő nagy közönség s tanuló ifjúság lelkes éljenzése mellett. Azután még a következő két évben is ő volt a diadalmas. Nagy munkásságot fejtett ki az irodalmi önképző társulatban teológusi éveit utolsó kettőjében. Ekkor már a költészet körébe is belépett s meglepően ügyes verseivel sokszor aratott babért a pályázatokon. Jótékony, mondhatjuk nagyban elősegítő hatással volt reá a munkálkodás komolysága szempontjából két körülmény. Az egyik a Mitrovics Gyulánál való nevelősködés, a mely által a főiskola volt nagyérdemű tanárának a hatása alá került, a mi a tudomány szomjas ifjúra buzditólag hatott, hiszen a Mitrovics Gyula komoly munkássága vonzotta az ifjút, a ki az ifjabb Mitrovics Gyulával, a kinek öcsjét tanítá, mert ő már akkor érettségiző ifjú volt, benső viszonyt kötve, megismerheté a tanár Mitrovicsot olyan oldalról is, a mely mások előtt el volt rejtve. A másik az a baráti kör volt, a melybe teológus társai közül Csontos Józseffel, Pataky Pállal, Szikszay Andrással, Réz Lászlóval s Rác Kálmánnal lépett, a kiknek társaságában a vidám baráti mulatozás mellett a komoly kérdések tárgyalását is gyakorolta. Csak azt sajnálta mindig, hogy az ifjúsági énekkarnak hangja fogyatékosága miatt nem lehetett tagja. Pedig szerette a dalt s kevésbé csiszolt hangján lelkesedéssel énekelt társai körében.

A teológiai pálya végeztével, mikor a bekebelezési vizsgát 1890 júniusában letette, a főiskolai tanári kar abban a kitüntetésben részesítette, hogy a széniori hivatalra érdemesíté. Tehát azokkal ült egy asztalhoz, a kiknek bölcs és gondos vezetése alatt 12 éven át bűvárolta a tudományokat. Mint szénior hű és pontos szolgálója volt az „alma mater”-nak s az ifjúság szeretettel környezte.

Széniorsága évének letelte után, bár a lelkeszi pályához szíve szerint vonzódott, a budapesti egyetemre ment, hogy két évig a bölcsészeti szakon hallgatva, tanári diplomát szerezzen. Itt is komoly munkásságával tűnt ki, a melyet egy Gyulai Pál s Beöthy Zsolt észrevén, kellő elismeréssel jutalmaztak. Kérdemelte bölcsészet hallgató társai tiszteletét s szeretetét is, a kik segélyző egyesületök könyvtárosává választották s az ő vállaira bízta a könyvtárak rendezését is.

1893-ban, mint helyettes tanár Rimaszombatban nyert alkalmazást, a hol rendes tanárrá is kinevezetvén, életének utolsó öt évét ott töltötte, szeretve, becsülve mindenkitől, mert nemes lelkének drágai kincseiért ezt

adhattak neki viszonzásúl. Tanár volt a szó igazi értelmében. Hivatását komolyan vette s tanítványaiért mindent megtett, a mit csak a nevelés és oktatás szent érdeke követelt. Az öt év alatt számottevő tényezője lett a rimaszombati társadalmi életnek is; a gömörmegyei magyar közművelődési egyesületnek nagybuzgóságú titkára volt. Annak a baráti körnek pedig, a melynek Józsa Antal tanfelügyelő, Czinke István ref. lelkész, Veres Samu gimn. tanár s Törkőly József polgáriskolai igazgató voltak tagjai, valóban igaz tagja volt.

Rimaszombatban kötötte meg azt a boldog házassági frigyét, a melylyel élettársául Benyo Annát vevé magához, a kivel földi mennyországot alapított, a melynek olyan boldog szemléldői voltak az öreg Szathmáry Pál és neje, az édes apa s édes anya, a kik boldogsággal eltelve mintha azt mondhatták volna, látva fiok örömet, megelégedését: „most már bocsásd el Uram a te szolgálodat.”

De nem úgy lőn! A vénség tisztos koronája alatt görnyedező szüléknek kellett temetőbe kísérniök a 30 éves ifjút! . . . Óh ha megválthatták volna könyeikkel az édes gyermeket a haláltól: mily kész szívvel tették volna! . . .

Csak kevés ideig volt beteg, de a betegség halálos gyilkos volt. Ott hült meg az iskolában, mikor orvosi tilalma ellenére ment tanítani, hogy „a tanítványok ne veszítsenek a tanár miatt” s a hülés ágyba fektette, a mell hátya gyuladás a maga komplikált fejlődésével kioltá élete fáklyáját.

Ott fekszik a munkás ifjú a rimaszombati temető halottainak csendes országában, a hová a legnagyobb bánat között kísérték ki, a kik szerették! A mély részvétet Szalóczy Dániel lelkész s Veres Samu tanár imádsága s síri beszéde tolmácsolták!

* * *

Aludjál csendesen, elköltözött hív szolga. A rád bízottakban, kötelességeid teljesítésében példát mutattál. Emléked él, élni fog gyászfátyolt öltött hű élettársad szívében, tégedet igazán szerető tieid szívében. Nem háborgat immár a láz izzó tűzének emésztése, a sír nyugalmat ad.

Nyugodjál csendesen! . . . A boldog viszontlátásig Isten veled, e búcsú szót küldi a volt pályatársak egyike, kinek szemére a bánat most is felleget bocsát.

—n.—

KÖZÉLETÜNK.

A lelkészi könyvtárak szervezése.

Tiszáninneri ev. ref. egyházkerületünk múlt 1898 évi szept. havában Jánosiban tartott közgyűlésében a sárospataki főiskola igazgató-tanácsának indítványára elhatározta a lelkészi könyvtárak felállítását. Ugyanakkor, ajánlatomra a főiskola igazgató-tanácsát bízta meg azzal, hogy a kivitelt módokaitól véleményét és szabályzatot készítsen. Így készítettük el a következő szabályrendeletet saját egyházkerületünk számára.

Szabályrendelet a lelkészi könyvtárakról.

1. A lelkészi könyvtárak létesítése minden egyháznak kötelességévé tétetik; ennél fogva a lelkészlakon vagy megfelelő helyen az egyházak viszonyaihoz képest egy kisebb vagy nagyobb, de e célnak mindenesetre

megfelelő könyvszekrény állítandó be ezen felirással: „ . . . i ev. ref. egyház lelkészi könyvtára.”

2. A lelkészi könyvtárak feladata az, hogy a vallás- és egyháztudomány körébe eső s a lelkészek önműveléséhez szükséges, maradandó értékű könyvek minden lelkész részére biztosítottassanak; ebből folyólag ezen könyvtárakba csak oly művek vehetők fel, a melyeknek fölvételét az egyházkerület megrendelte, vagy az illetékes lelkész és egyház kérelmére megengedte.

3. A lelkészi könyvtárak felállításáról az egyházak tartozván gondoskodni, e végből bizonyos, csekélyebb összeget, legalább 5 frtot minden évi költség-előirányzatukba kötelesek fölvenni és hogyha ezen összeg abban az évben fel nem használtatnék is, az, mint könyvtári alap a kitűzött célra tovább kezelendő. A lelkészi könyvtárak részére a költségelőirányzatba fölvett összeg csak az egyházak rendes jövedelmének terhére írható elő; fedezhető az közadakozásból, vagy egyesek ajánlatából is, csupán e célra külön kirótt egyházközségi adóból nem.

4. Miután a lelkészi könyvtárak felállítását közegyházi érdek teszi szükségessé, abban az esetben ha az egyes egyházak sem rendes jövedelmekből, sem a 3. §-ban említett más módokon nem volnának képesek a könyvtári szükségletet fedezni, az e végből szükséges összegért indokolt folyamodást nyújthatnak be az egyházmegyéhez, a mely a kért összeget az e célra felhasználható segély alapjaiból megadni köteles; ha azonban erre az egyházmegye sem volna képes, ugyanaz a segélyzés meg nem adatását indokolva, az illető kérvényeket az egyházkerülethez terjeszti fel, a midőn a kerület fog gondoskodni a hiánylatoknak közsegély útján leendő fedezéséről. Az egyházmegyei vagy egyházkerületi segély csak az egyházkerület által megszereztetni rendelt könyvek megvételére vehető igénybe.

5. A lelkészi könyvtárak állagáról egy, az egyház kerület által minden egyház részére kiadott törzskönyv vezetetik, a melybe a megszábotott rovatok szerint minden megszerzett és bekötött könyv pontosan bejegyzendő. Ezen törzskönyv a könyvtárban helyeztetik el és az egyházlátogatóság által minden évben megvizsgáltatik és aláíratik. Minden könyv címlapján feljegyzendő „ . . . i egyház lelkészi könyvtára” — s a lelkészi hivatal pecsété ráütendő.

6. A lelkészi könyvtárak gondozása és megőrzése a lelkészeknek szigorú kötelessége, megjegyeztetvén, hogy ezekből, mint nem közkönyvtárakból, idegeneknek használat végett könyvek ki nem adhatók s azoknak esetleges használata a lelkész felelőssége mellett csupán a lelkészlakon engedhető meg.

7. Lelkész-változás esetén a könyvtárnak megvizsgálása és az új lelkésznek átadása az egyházmegyei hatóság kötelessége; az átadás és átvétel a törzskönyvben az illetők aláírásával hitelesítendő, a midőn az esetleges hiányokról az előbbi lelkész, vagy a lelkész halála esetén az ellenőrzés elmulasztók szavatolni s a hiányt pótolni kötelesek.

8. A lelkészi könyvtárak megalapítása és szervezése következőképen rendeltetik el:

a) Minden egyház presbitériuma azonnal gondoskodik egy alkalmas könyvszekrény készíttetéséről és ennek költségét legfeljebb 2 év terhére előirányozza. Ezen első költség, mint oly nagy fontosságú alapítás kezdete, a hívek buzgóságára s egyházi nagy érdekeinkre való hivatkozással, igen hihetőleg még a legkisebb egyházakban is a szerényebb igényéhez képest be lesz szerezhető; ha azonban valamely egyházban akár részben, akár egészben nem volna

előállítható ezen első, szükséges fedzeti összeg sem, úgy az ilyen egyház a 7. §-ban említett módon a segélyezésért fog folyamodni, a minélfogva a könyvszekrények 2 év lefolyása alatt mindenesetre föl fognak állíttatni.

b) 2 év múlva a könyvszekrények felállítása után a következő könyvek lesznek első sorban a lelkeszi könyvtárak részére megszerzendők:

Ezen könyvek első alapját fogják képezni a lelkeszi könyvtáraknak és a következő 3 év folyamata alatt minden lelkeszi könyvtár számára megszerzendők lesznek. Ezeknek megszerzésénél igénybe vehető az egyes vagyonosabb és lelkesebb egyháztagek ajándékozása is, a mely eset az ajándékozott könyvekben feljegyzendő; azonban, ha mégis volnának egyházak, a melyek önerejükből és saját körükben nem volnának képesek az említett könyveket 3 év alatt megszerezni, ezeknek viszont a 7. §-ban jelzett módon fog megadatni a közsegély.

c) A könyvtári törzskönyv az egyházkerület által ingyen adatik minden egyháznak.

Ezen törzskönyvbe a szabályrendelet is beiktatandó.

9. Az alapítás és szervezés 5 évének eltelte után az egyházkerület időnként fogja megállapítani a megszerzendő könyveket oly módon, hogy egy-egy év terhére 5 frtnál nagyobb összeg ne essék s ha valamely munkának magasabb ára volna, annak megszerzési ára több év terhére osztassék fel, annál is inkább, mert minden évben úgy sem fognak megjelenni oly maradandó értékű könyvek, melyek a lelkeszi könyvtárakban helyet foglalhassanak.

10. A lelkeszi könyvtárakba fölveendő, avagy fölvehető könyvek felett a püspök elnöklete alatt kiküldött szakbizottság javallata alapján az egyházkerületi közgyűlés határoz.

Indokolás.

A parochialis könyvtárak kérdése évek óta képezi óhajtas tárgyát. Szükségét minden oldalról beismerték s ellenmondás nélkül eldöntötték. Itt aztán a dolog fenn is akadt, mert azzal a kérdéssel, hogy egy általánosan szükségesnek elismert intézményt hogyan és miképen kellene tehát megvalósítani? nem foglalkoztak tovább. Nem, mert minden alkotás akadályokba ütközik és némi munkát is kíván. De hát éppen ez elől nem szabad kitérniök egyházunk kormányzó testületeinek. Nevezetesen, ha föltétlenül szükségesnek mutatkozik az, hogy a lelkesképzés, a melynek emelésére theologiai akadémiáink fokozatos fejlesztése által annyi áldozatot hoztunk, az iskolák falain kívül is előmozdítottassék, a mihez pedig kétség nem fér, mert úgy az ígírtetés, mint a lelki gondozás terén minden felől nagyobb és nagyobb követelésekkel lépnek fel a lelkesekkel szemben, akkor sietve meg kell tennünk azt, a mi a lelkeszek önképzésére hathatós alkalmat nyújt. Ma a lelkeseket teszik felelősekké akár a támadólag működő pápista klérus egyházunkat gyengítő erőszakoskodásainak sikere, akár a szocialisták társadalmi romlásainak terjedése miatt; a lelkeseket buzdítják a hírlapok, gyűlések, egyesületek mind nagyobb tevékenységre és erő kifejtésre, őket, a szegény, legtöbb helyen magukra hagyott, anyagi eszközökben szűkölködő s lelkeik fenszárnyalásában is megbénított embereket, a kik, igaz, hogy egyházközsegeikben vezető szerepre volnának hivatva; de a kiknek ezen hivatásuk hatályos betöltésére mindeddig nem tudtuk

megadni a kellő eszközöket. Nem, mert a papi pályának anyagi értékét nem emeltük semmikép. A százados díjlevelek legtöbbnyire változatlanul maradtak. Domesztikai segélyeink alamizsnává süllyedtek alá. Az utolsó órában megérkezett kongrua is problematikus értékűvé vált a kilenc évi beosztás miatt, a midőn a mai 800 forint becse is jóval alább fog szállani. A társadalmilag mind fontosabbá váló pályának erkölcsi tekintélyét sem gyarapítottuk felettebb. A szegény református papot a példaadó miveltebb osztály nem becsüli mindenütt kellőképen; a néppel szemben pedig bőven meg vannak az összeütközés alkalmai egyházi adózásunk rendszerében. Mély erkölcsi sebe a papnak az is, hogy segélyekkel tengeti magát és ezekért kéregetésekre van utalva. Ehez fog járulni az a függő viszony, a mely részben politikai tényezők kezébe adhatja éppen a legszegényebb papok sorsát. Az eddig önérzettel viselt szegénység mellé jöhet majd a megaláztatás is, a midőn a község jegyzője, vagy bírása feljelentőjévé válhatik a papnak, a népélet erkölcsi irányzójának. Megeshetik ez erkölcsi ok nélkül, tisztán politikai hajszából is, melynek az árkelete mind jobban emelkedik. Ilyen viszonyok közt, a melyekhez ha hozzáveszszük a szabad papválasztás eltörlését is, a minélfogva jelenleg a legkiválóbb tehetségek sem számíthatnak ifjú korukban nagyobb javadalmu egyházakra, mondhatnók, hogy az iskolai növelés és tanítás fejlesztésén kívül semmit sem tettünk a lelkeszi állás színvonalának emelésére, sőt ellenkezőleg mindent megtettünk, vagy elfürtünk arra nézve, hogy a lelkeszi pályától elriasztjunk majdnem minden erősebb tehetséget. Így tehát éppen abban az időben, mikor a nép műveltségének általános színvonal a népnövelés fejlődése, a közlekedésnek könnyűsége folytán magasabb pontra emelkedett: mi a nép erkölcsi és szellemi vezetőit akkor szállítottuk lejjebb, hogy a nagy közönség ő rájuk nézzen — alá.

Óhajtasandó volna azért, hogy egyetemes egyházunk komolyan foglalkozzék ezzel a nagy kérdéssel. Nevezetesen, az egyházi adózás rendezésének keretében szükséges volna javítani a lelkeszek anyagi és erkölcsi helyzetén; lehessen törekedni, ha előbb nem, úgy a közelebbi zsinaton arra is, hogy a kongrua-törvény érdekeinknek megfelelőbben módosíttassék; legkönnyebben lehetne pedig visszaállítani a szabad papválasztási rendszert, mert mindaddig, míg a lelkeszi fizetés minimuma oly csekély, hogy egy iskolázott művelt embernek csak éppen a legszűkebb megélhetést biztosítja, a papi állás belső színvonalát mással emelni nem lehet, mint a tehetséges ifjaknak azon remény nyújtásával, hogy nincsenek elzárva a nagyobb jövedelmű egyházaktól sem.

De ezek ma még óhajtasok, így tehát csak a tényleges helyzettel kell számot vetnünk. Ez a tényleges helyzet pedig az, hogy a követelés igen nagy a meggyöngített papsággal szemben. Éppen ebben találja azért legfőbb indokát a lelkeszi könyvtárak szervezésének szüksége; mert kell, hogy azokat, a kik mindenfelől harcra és tusára vannak kihíva, erősítsük legalább egy ponton, megadva nekik, a mennyire lehetséges, a lelki fegyverzetét. Kell, hogy ne csak követeljük tőlük a belterjesebb, hatályosabb lelkipásztori működést, hanem eme munkához adjuk meg nekik a segédeszközöket is.

Ime ezek az általános elvi indokai a lelkeszi könyvtárak szervezésének s ekképen azon határozatnak is, a melylyel tisztáninenni egyházkerületünk a szabályszerű szervezést kimondotta.

Maga a szabályrendelet tervezete általánosan

kötelezővé teszi tehát a lelkészi könyvtárak felállítását, ez mondatik ki az 1. §-ban, mert minden lelkésznek egyiránt szüksége van a tanulmányozásra és egy intézmény alól kivételnek helye nem lehet. A lelkészi könyvtárak rendszerint a lelkészlakon helyezendők el, de p. o. nagyobb egyházakban, hol alkalmas tanács-terem és több lelkész van, ily helyeken is el lehet azt helyezni.

A 2. § a lelkészi könyvtárak feladatát körvonalozza, kimondván, hogy mily természetű könyvek foglalhatnak abban helyet. Cél ugyanis nem lehet az, hogy valamely nagy terjedelmű s a tudomány minden ágára kiterjedő, avagy hogy ily úton egyszersmind népkönyvtárak is létesíttessenek — lelkészi könyvtárakban, mert nagyobb könyvtárak kezelése és fentartása a különben is korlátozott lelkészi lakásokon és a lelkészek által, kivihetetlen és sok akadályba ütköző volna; azért kell meghatározni, hogy csak a lelkész számára szükséges, maradandóbb értékű szakkönyvek szerezhethők meg és pedig részint az egyházkerület rendelkezése, részint approbációja mellett. Így válhatnak a lelkészi könyvtárak a nagyobb értékű vallás- és egyháztudományi művek alkotásának emeltyűivé, a mely munkák ma, biztos vevők és olvasók hiányában, igen gyéren, vagy éppen nem is születnek. Az átmeneti apróbb művek e mellett megtalálják piacukat, mert azokat a lelkészek, ha szükségét látják, csekélyebb áruknál fogva úgy is megszerezhetik.

A lelkészi könyvtárak felállításának költségéről a 3. és 4. §. intézkedik. Elvileg ez a költség is csak az egyházakat terhelheti; de még sem látszik tanácsosnak azzal az egyházakkal föltétlenül megterhelni, különösen pedig kizárandó az e célra való megadóztatás. Ezért ajánlatnak a költség előállítása végett más módok és ezekkel kapcsolatban a cél biztosítása érdekében a közsegély igénybevétele. Ugyanis, minden egyházkerület rendelkezik az egyházak és lelkészek részére évenként kiosztandó összeggel. A tiszáninneri egyházkerület például a közelebb elmúlt évben a következő segélyeket osztotta ki: államsegély 2904 frt 44 kr., Baldácsi-alapból 2624 frt 76 kr., hollandi tárból 640 frt. — összesen tehát 6169 frt 20 krt, — nem számítva ide azon segély alapokat, a melyeket egyenes rendeltetésüktől elvonni nem lehet.

Tekintetbe véve már most azt, hogy az egyházaknak a segélyek legtöbbnyire igen kis részletekben és apróbb kis javításokra szoktak adatni; de tekintetbe véve azt is, hogy az ugyanolyan apróbb segélyek a lelkészekben sem lendítenek valami sokat, de ezek a kongruának és nyugdíjárulékknak betudásával mégis kedvezőbb helyzetbe jutnak; indokoltnak látszik, hogy egyházkerületünk ezen segélypénznek egy részét ezenül részint az egyházak benső, vallás-erkölcsi építésére, részint a lelkészek szellemi erősítésére használja fel. Az egyházi társadalomnak ezen benső építésre is szükség áldozatot hoznia. De az áldozat különben sem lesz oly nagy és csak egy kis részét fogja igénybe venni a rendelkezésre álló segély pénzeknek. Egyházkerületünkben van ugyanis 347 anyaegyház. Föltehető, hogy ezen egyházaknak fele, részint az egyházak buzgósága, részint a lelkészek erélye folytán, önjerejéből képes lesz viselni a lelkészi könyvtárak újabb terhet, a másik fele pedig részben, vagy egészen segélyezésre fog szorúlni. 180 ily segélyezendő egyházat véve számításba, az évenkénti teljes 5 frttal sem kellene több 900 frt egyházkerületi segéllynél, mely a fentebb kimutatott rendelkezési összegből könnyen kiszakítható.

Ez által csak is a segélyezés tárgya és célja változik még pedig előnyösen, maradandó becsű, lelki építésre. Az egyházi kormányzat ezen magasabb szempontok elől nem térhet ki, mert nemcsak kenyérrel él az ember, hanem istennek minden igéjével is és fő hivatásunk keresni elsőben az istennek országát és annak igazságát, hogy mindennek megadassanak nekünk.

A tervezet 5., 6., 7. §-a nem szorul bővebb indoklásra. Érthető, hogy a törzskönyv egyöntetűsége kedvéért azt, nyomtatott rovatos iven az egyházkerület állítsa ki és mint rendelkező és alapító, ajándékban bocsássa az egyházak rendelkezésére. Ez az ajándék csak buzdításul szolgálhat az egyházaknak is. A lelkészi könyvtárak gondozása és megőrzése nem fog nagy teherrel járni éppen a könyvtárak korlátozottsága miatt, de meg azért sem, mert az évenkénti ellenőrzés biztosítani fogja úgy a törzskönyv mint a könyvtár rendbentartását; az újabb és újabb mindenkori lelkészeknek nem lesz tehát rendezési, hanem csak rendbentartási csekély munkájuk, a mely nem veszélyeztetheti senkinek egyéb munkáját, mert lehetnek évek, a mikor újabb mű nem is kerül a könyvtárba. A gondozás és ellenőrzés felelőssége a könyvtár vagyoni természeténél fogva mindenesetre megállapítandó.

A 8. §. az első szervezésről intézkedik; e szerint mindenekelőtt a könyvszekerények előállításáról szükséges gondoskodni. Erre két évi határidőt a költség miatt vettünk fel, mert egy egyszerű könyvszekerény készíttetését is számíthatjuk körülbelül 20 frtba. Remélni lehet, hogy ezt az egyházak 2 év alatt képesek is lesznek előállítani, mert köztapasztalás szerint minden nagyobb alapítás alkalmakor fel lehet költeni a buzgóságot és áldozatkészséget. Kitartás ebben a későbbi időkre ritkán van; de azért a legtöbb alapítás sikerét a pillanatnyi fellángolás biztosítja. A lelkészek és egyházi előljárók hivatása lesz ezt a buzgóságot felélesztetni. Mindamellet közönyre, sőt legyőzhetlen szegénységre és tehetetlenségre is kell számítanunk. E részben gróf Majláth erdélyi r. c. püspök példát mutatott nekünk is, midőn a lelkészi könyvtárak elrendelése alkalmával kimondta azt is, hogy a hol erre képesség nincs, folyamodjanak hozzá a könyvszekerényért. Nálunk az egyházkerületekre néz ez a püspökségi gondviselés, a melyet, ha kerületünk magára vállal. 2 évre beosztva, fölsegélhet minden szegényebb egyházat.

Nagyobb nehézséggel jár a könyveknek első megrendelése, részint azért, mert jelenleg nincsenek is nagy választékban maradandóbb becsű művek, vagy ha volnának is, kellő számú példányokban alig kaphatók. Így hiszszük azért, hogy majd, ha főleg a többi kerületek is szervezik a könyvtárakat, némely becses művet újra kell kiadatni. Egyházkerületünk ily új kiadást rendez a Wurga Lajos egyháztörténetéből, melyet az alapítás alkalmával megszerzendő könyvek közé fel is vettünk. Kivánatos volna, ha a testvér egyházkerületek nyilatkoznának, hogy nem lesz-e nekik is szükségük erre a derék munkára, mert kedvező esetben annyi példányt nyomathatnánk, a mennyi őket is kielégíthetné. S így a munka ára is sokkal kisebb összegre lenne megszabható. Azonban azon 5 év alatt, a melyet az első rendezkedésre kitűztünk, bizonyára várhatunk újabb munkákat is, mert a protestáns irodalmi társaság, mely most csak napról-napra él, mihelyest a lelkészi könyvtárak szervezése folytán nagyobb működési alapot nyer, gondoskodni fog oly művek kiadásáról, a melyek a lelkészi könyvtárakba be fognak illeni. A magyarázatos biblia, melynek körét közelebb igen szűkre szabták meg, mert a kiadás anyagi

nehézségeit nem bírták elhárítani, egészen más alapon indulhat meg és azonnal fölvehető lesz az első művek sorrendjébe. A protestáns egyházi irodalom föllendítése, annak a külföld példájára magasabb tudományos színvonalra emelése és ezzel kapcsolatban protestáns irodalmi társaságunknak a szégyenletes tengődésből megmentése kiáltóan sürgetik a lelkészi könyvtárak gyors felállítását. Azt csak mellékesen jegyezzük meg, hogy úgy az egyházkerületi, mint az egyházmegyei nyomtatott jegyzőkönyvek, időnként bekötöttve, a lelkészi könyvtárakban lesznek elhelyezendőek.

A szabályzat 9. §-a főleg azon összeget jelöli meg, a melynél többel a kerület, mint segélyező, sem magát, sem az egyházakat nem fogja megterhelni egy-egy évben. Ez nem zárja ki azt, hogy a módosabb egyházak többet is ne fordítsanak a mondott célra, azonban nézetünk szerint ez esetben is csak approbált könyveket szerezhetnek meg, mert nem volna tanácsos utat nyitni a könyvtárak túlszaporításának, éppen ezért szabályoztatik a 10. §-ban a könyvek megállapítása feletti felsőbb rendelkezés módja. Az esetleg ajándékozott, de előlegesen nem approbált könyveknek a lelkészi könyvtárba elhelyezése fölött is a 10. §-ban említett bizottság tehet javaslatot.

Ezekben terjesztjük elő a lelkészi könyvtárak szervezésére vonatkozó szabályrendelet tervezetét. S midőn annak elfogadását és életbeléptetését tisztelettel kérjük, kérjük egyszeremind azt is, hogy ezen alapítás tényét közölje egyházkerületünk a többi testvér egyházkerületekkel, ide értve az ág. hitvallású kerületeket is, felhíva azokat, hogy saját hatáskörükben hasonlóan intézkedjenek, mert egyetemes protestáns egyházunk érdekében állónak tartjuk azt, hogy intézkedésünk ne maradjon elszigetelt, hanem habár más módokon is, de a többi egyházkerületek se késsenek az idő lelke által annyira sürgetett lelkészi könyvtárak felállításával. Valás-erkölcsi érdekeink a lelkészek szellemi erősítésében és közvetve a protestáns irodalmi társaság felvirágzása követelik kormányzótestületeinktől, hogy az egyházi irodalom terén szóval és írásban eldöntött nagy kérdésnek testben és intézményben adjanak áldásteljes fogantatást.

Fejes István,
a sárospataki főiskola
egyházi algondnoka.

Észrevételek

a kongrua ívek revisiójához kiadott pótútasítások
4-ik pontjára.

A Közalap-Végrehajtó Bizottság által kiadott pótútasítás 4-ik pontja azt mondja: „a hol díjlevélileg meg van állapítva és készpénz járulékkal kitüntetve a termény-, vagy közmunkaváltság, ott ez a díjlevélben kitett pénzérték a maga egészében veendő fel, abból $\frac{1}{6}$ levonásnak nincs helye.”

Az útasítás eme pontjának alkalmazása óriási igazságtalanság lesz! Mert hol vették magokat az értékelt lelkészi díjlevelek? Felelet: ott, hogy mikor évekként ezelőtt e mi főtiszt. egyházkerületünk elrendelte, hogy üresedés esetén csak oly egyházban kell megengedni a lelkészi állomás betöltését a hol megvan a minimális 600 frt jövedelem: erre az egyházmegyéék, minden üresedés alkalmával, deputatioval számíttatták fel a

díjlevelet, pénzértékben mutatván ki annak minden egyes tételét. még pedig *magasan*, hogy a 600 frt kijöjjön s az új díjlevelet egészen ilyen, pénzre is értékelt formában állíttatták ki. Sőt, ennek az intézkedésnek megfelelőleg, ha valamely egyházban nem volt is lelkészválasztás, de a díjlevél egy, vagy más tétel időközben módosult, a jövedelem csökkent, vagy emelkedett, a díjlevél kiállítására kiküldött bizottság, az új díjlevélbe, a természetben fizetendő tételait, pénzértékre is felszámítva vezette be. De ez sohasem kötelezte az egyháztagokat arra, hogy a díjlevél akármelyik tételének pénzben kitüntetett értékét tartoznak fizetni s nem jogosította fel a lelkészeket, hogy azt így követelhessék. Valóban, erre kötelező, vagy jogosító záradékkal ellátott díjlevelet én nem ismerek! Valamint nem kötelezte arra sem, hogy a pénzértéknek megfelelő naturáliák nem csökkenhetnek, p. o. a fizetés kötelezettek számának csökkenésével. Mert ez csak ott lehetséges, a hol a díjlevél tételai fix tételeket képeznek; de még ott sem, mert például a 20 kévés búza kereszt jó termés idején csak egy vékát, vagy igen néhol másfelet fizet; ha pedig öböl, késői fagy, jégeső, rozsdá éri a kalászos veteményt, akkor az a keresztes élet nem a díjlevélben felvett pénzértéket, hanem csak a szalma értékét képviseli.

Már most van-e sértési szándék a végrehajtóbizottság pótútasításának fent idézett 4-ik pontja ellen, ha a revisiónál, vagy az ívek újonnan kiállításánál az elsorolt körülményeket tekintetbe vesszük? Én — úgy hiszem — hogy nincs! Mert az én felszámításomat a végrehajtó bizottság félreteheti s felszámíthatja a jövedelmet a díjlevélben feltüntetett pénzérték szerint, levonás nélkül; de legalább én is biztos tudomásom szerint járok el s legjobb meggyőződéseim szerint igazságos érdekemet védem.

Az ellen nem szólok, sőt teljesen méltánylom, hogy a végrehajtó bizottság szigorúan mérlegeli a bizonyítékokat, mert neki minden irányban be kell igazolnia pártatlanságát; de fájdalom! az alap, melyen állnia kell, — t. i. az 1894-iki Jelentő ívek. — olyan ingatag, hogy rajta a mérleg csalatkozhatlanúl fel nem állítható.

Ugyanis, valljuk meg, hogy az 1894-iki Jelentő ívek összeállításánál a kegyelet vezetett legtöbbünket. Azt gondoltuk, hogy ha jövedelmünk felebb becsültetik is annál, a mennyit ér, azt a pár forintnyi fölös járandóságot szívesen fizetjük az országos gyámintézetre, mert így özvegyeink és árváink magasabb gyámsegélyben fognak részesülni. De az ilyen kegyeleti alapon épült adatokra fektetni a kongrua megállapítását, — ellenkezik az igazsággal; holott bizonyos, hogy e dolog elintézésénél az államkormány sem kívánhat más alapra helyezkedni, mint a szigorú igazságosság alapjára.

Ebből a tájékozhatatlan helyzetből — a lelkészek nagy érdeksérelme nélkül — csak egy úton-módon gázolhatunk ki, úgy t. i., ha a konvent — az ág. testvérelekezet példájára — kéri, hogy a kormány maga írassa össze az ev. ref. lelkészek jövedelmét, úgy, a mint esz-közölte 1894-ben a tanítói nyugdíj alapra való összeírást s a mint összeíratatta a róm. kath. lelkészek javadal-mazását.

Megjegyzem, hogy a midőn ezeket leírtam, nem az önzés szelleme vezérelt, mert — Istennek hála — rajtam a kongrua törvény nem segít; de tettem azért, mert a közérdek megvédelmezését a legjobb meggyőző-déssel szeretném előmozdítani.

Magyar Bertalan.

* Egyházi lapjaink szerkesztőit felkérem ezen tervezetünk közlé-sére, mert kívánatosnak tartom, hogy ily fontos kérdés üdvös esz-mecseré után oldassék meg.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Zombory Franciska, Szaploncay Benjámín nagy-géjőci ref. lelkész neje e hó 13-ikán élete 64 ik, boldog családi élete 43-ik évében elköltözött az örök hazába. Nemes lélek volt, ki életét igazán a saját családja és mások boldogítására szentelte és emléke sokáig élni fog azok körében, kikkel bizony sok jót tett, melynek a legdrágább, legfényesebb tanúbizonysága volt azon sok kiomlott köny, mely koporsójára hullott. Halálát férje és négy gyermeke gyászolja. Legyen áldott emléke! (H.)

— **Kegyeletes ünnepélyt** tartott a sárospataki főiskola telgimnáziumi ifjúsága e hó 22-ikén Bodrog-Keresztúron a honvéd emlékszóbor mellett. E napon volt a bodrog keresztúri csata 50-ik évfordulója, a melynek alkalmából négy tanár vezetése alatt kirándult a nevezett szóborhoz az említett ifjúság s a Csonlos József gimn. történettanár és Marton János VIII. o. tanuló alkalmi beszédei képezték az ünnepély programját, elénekelvén a megjelentek a Hymnust s a Szózatot is. (r.)

— **Lelkész választás.** A nagy-bózsvai (abauji egyh. m.) egyház hívei: Sallai Sándor, erdő horvátii lelkészt választották meg lelkipásztorukká.

— **A sárospataki főiskola igazgató-tanácsa** febr. hó 7-ik napján kezdi meg tanácskozásait, a melyeknek főtárgyát a főiskola anyagi ügyeinek megvizsgálása képezi.

— **Tanácsbíró választás.** A felső-borsodi ref. egyházmegyében: Bodnár István sajó-velezdi lelkész 36 szavazattal 13 ellenében tanácsbíróvá választatott.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** A tiszántúli egyházkerületben levő zsarolyáni (szatmármegyei), 304 frttal díjazott lelkészi állásra a kérvények február 12-ikéig küldendők be Biki Károlyhoz Győrtelekre.

— **Csak tapintatlanság volt!** Lapunk múlt évi 43. számában az „Ev. Egyh. és Iskola” után egy nyílt kérdést vetettünk fel, hogy az állami iskolákban tanuló prot. növendékek elvezethetők-e más vallású istentiszteletekre? ... A feleletet mi ebben adtuk meg, hogy nem! ... Ezzel szemben Wlassics Gyulának, a mostani vallás- és közoktatásügyi miniszternek az a nézete, hogy igen. Ezt fejtette ki a dunamelléki ág. ev. egyházkerület püspöki hivatalához intézett leiratában, állítván, hogy azzal nincs megsértve a vallásfelekezetek viszonzosságáról szóló törvény, hogy az ág. hitv. evang. tanulók a lipótó-szentmiklósi állami iskolából az izraelita zsinagógában tartott gyász-istentiszteleten megjelentek s csak „nem volt tapintatos” a nevezett iskola igazgatójának az az eljárása, hogy az ág. ev. növendékeket, a kik nem jelentek meg a zsinagógai gyászistentiszteleten, büntetésben részesítette! ... S „sajnálattal” jelenti ki a miniszter, hogy vizsgálat elrendelésének szükségét nem látja fennforogni, mert egyszerű félreértésnek volt a következménye az igazgató eljárása, a ki a rendeletet rosztul értelmezte! ... S ez a tapintatlanság, ez a félreértés egész rendszer! De vizsgálatra nincs szükség! ... Meg kell említenünk az igazság érdekében a miniszter leiratának azt a pontját, a melyben azt jelenti ki, hogy a növendékeket csak saját felekezeti istentiszteletre kellett volna vezetni! ... Ez nagy engedmény!

— **A sárospataki főiskolai akadémiai torna-egylet** február hó 11-ikén a városháza összes termeiben Dr. Zsindely István jogtanár díszelnöksége alatt

zártkörű tornász-táncestélyt rendez az egylet alaptőkéjének gyarapítására. E szép múltú főiskolai ifjúsági egylet most először próbálkozik a nagyközönség érdeklődését s pártfogását ily módon megnyerni, — hiszszük, hogy szép sikerrel. ... A mulatságra a belépti-jegyek ára személyenként 2-, családonként 6 korona.

— **Egy róm. kath. jogász felfogása a prot. vallás gyakorlásáról s védekezéséről.** A „Religio” szerkesztőkiadóját, Dr. Breznay Béla budapesti egyetemi tanárt, a theol. kar az idei dékánját, e hó 21-én a budapesti kir. ügyészség a múlt év október havában kelt indítványával sajtó-rendőri vád alá fogta azért, hogy lapjában „kaucezio hiányában illetéktelen politikai” cikket adott ki. A védelmet Dr. Günther Antal fővárosi ügyvéd teljesítette a kinek érvelését a bíróság elfogadta s a vádolt szerkesztőkiadót felmentette. E védőnek felfogását igen fontosnak tartjuk általában is, eltekintve attól, hogy a „Sárospataki Lapok” kiadója, az Irodalmi Kör, illetőleg annak képviselőjében a másod-elnök, Maklár Pap Miklós, ugyanolyan vádhatósági eljárás alatt áll, első sorban a Harangodi által írt „Miniszteri ünnepek” című, aztán a múlt évi 51-ik s a jelen évi 1-ső számban megjelent vezércikkért, a minőben a „Religio” kiadója reszesült. Fontos pedig azért, mert Dr. Günther Antal a protestánsok vallás gyakorlását s védekezését a leghatározottabban olyannak nyilvánította, a mely „nem vonható politikai üldözés alá.” Az 1790/91. 26-iki t. cikk alapján helyezkedve nyilatkozott így a r. kath. jogász, a ki a prot. egyházak jogait biztosító törvényen építé fel aztán, természetesen hivatkozva az 1848. s az 1895-iki törvényekre is, a r. kath. egyház vallásgyakorlási s védekezési jogát. — A prot. egyházi s iskolai sajtónak mintegy életkérdését képező ügyben ez a túloldalról jövő felfogás sokat nyom a latban. Egyházi s iskolai lapjaink mind kaucezio nélkül teljesítik a prot. vallás védelmezését. Így teljesíté annak idején a Ballagi Mór „Prot. Egyh. és Iskolai Lap”-ja, talán épen politikai szempontból mégis nehezebb viszonyok között, mint a minők jelenleg vannak. ...

— **Az osztrák r. kath. papok,** a kik a tartományi gyűlésnek tagjai, egytől-egyig ellene voltak annak, hogy az állami hivatalnokok vasárnap ünnepeljenek!

— **Austriában,** a mint tudjuk, valósággal dühöng az ultramontanizmus, a mely föltétlen engedelmisséget követel a más vallásfelekezetűek részéről is. Egy érdekes s jellemző eset történt a múlt évben Sopociban, a hová a königréci püspök vonult be nagy ünnepélyek között. A püspök a bevonulás után, a plebánus kérésére áldást osztott az egybegyűlt közönségre, a mely levett főveggel fogadta a malasztot. Alig, hogy kezdődött az áldáshintés, fölhangzott a kiáltás: „ott egy zsidó, vagy helvétista van!” s tényleg egy cseh újság szerkesztője volt az, a ki a malasztosztás pillanatában nem vette le kalapját, hanem jegyzeteket készített a bevonulásról. Ezért a tényeért a gitschini bíróság 6 heti szigorított börtönre ítélte, a mit a felsőbb bíróság is helybenhagyott, mert erkölcsi szokás s törvény ellen vétett.

— **Londonban,** ebben a nagyságra nézve első világ-városban nagy megdöbbenést okozott az iskolai tanács előtt felolvasott az a jelentés, a mely az iskolamulasztásokról szólt. A tanköteles gyermekek száma: 725 ezer s ezeknek 25% „vagyis 145 ezer gyermek nem jár iskolába. még pedig 100 ezer tényleg olyan, hogy egyáltalán feléje sem megy az iskolának, a többi különböző okokból mulaszt. ... A gazdagság árnyképe ez!

— **Válasz az „Egy érdekes kérdésre.”** A „Sárospataki Lapok” ez évi 2-ik számának „Vegyes közlemények” rovatában megjelent házasságkötési érdekes kérdésre a válaszom ez: az illető lelkész helyesen s a mennyiben eljárása ritkaság számba megy, követésre méltóan járt el. Igen, mert jóllehet az a kalvinista völegény csak kényszerből ment a ref. lelkészhez; jóllehet azzal, hogy leendő gyermekeit róm. katolikusoknak elkötelezte, annak gyanúja látszik fennforogni, hogy sem nem jó róm. katolikus, sem nem jó református: mégis, mert az egyházi áldást a menyasszony tartotta szükségesnek, a kinek keresztyéni hitét nem vonhatni kétségbe, a mely a lelkészi megáldást óhajtotta: a szeretet vallás szolgájának, a ref. lelkésznek nem lehetett más eljárást követnie, mint az idegen vallásúnak is megadni a vallásban rejlő boldogságot, a melyet a róm. kath. pap mintegy pogánymódra megtagadott. A róm. kath. menyasszony Krisztusban vetet hitét minek lett volna meggyöngyíteni a megáldásnak ref. részéről való megtagadásával is? . . . Talán, hogy esetleg rájöjjön, hogy megáldás nélkül is lehet boldog családi élete? . . . S ki tudja, nem a ref. lelkész szabadelvűsége fogja-e őt megnyerni a tisztább vallásnak?!

(Laikus.)

— **A tornacsarnokok hőmérséklete s tisztasága** ügyében a porosz kultuszminiszter nem régen egy rendeletet bocsátott ki, a melyben megszabja, hogy a hőmérsék 12—15° Celsius fok legyen, a tisztaságra nézve pedig kimondja, hogy az a szerekre, falakra s ablakokra is kiterjedjen.

Pályázatok.

Segéd-lelkészt keresek oldalam mellé Hódmező-Vásárhelyre. **Fizetése:** teljes ellátáson kívül évi 320 frt. **Teendők:** segédkezni a lelkészi dolgokban, vallást tanítani heti 2—2 órán a polgári iskolában és a városi Szeretetház elemi iskolájában s végezetre a délelőtti üres órákban nekem másolgatni. Az állás jövő hóban elfoglalandó. Mielőbbi jelentkezést kérek. Hódmező-Vásárhely, 1899 jan 10-én.

2—2.

Szeremlei Sámuel,
ref. lelkész.

A tornai egyházmegyébe kebeleztetett **szádellői** ev. ref. egyház lelkészi állomására pályázat hirdetik, melynek javadalma a congrua törvény életbelépésével 1200, illetve 1600 korona.

Pályázat kérvények 1899. február hó 14-ig küldendők Nagyt. **Ragályi Géza** esperes úrhoz, Szádellőbe (u. p. Torna)

Miskolcz, 1899, jan. 27.

Kun Bertalan,
tiszáninneni ev. ref. püspök.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztetett **jákói** ev. ref. egyház lelkészi állomására pályázat hirdetik.

Díjazás: 1. Szabad lakás, három szoba, konyha, kamara, melléképületekkel.

2. 40 köből gabona, 7 köből búza.

3. Fapénz = 37 frt 60 kr.

4. Munkaváltság 75 frt.

5. 31¹/₄ kat. hold föld.

6. Stóla.

7. Tandij: egy-egy gyermektől 1 véka gabona és 20 kr.

Az összes fizetés mintegy 687 frt 60 kr; melyből a föld adója, mintegy 21 frt, fizetendő; az ártéri terheket az egyház fizeti.

Az egyház III-ad osztályu.

A lelkész, míg a munkában levő állami iskola létesítettik, a tanítást is teljesíteni tartozik a megfelelő tandijért.

Az állomás 1899 ápril havában elfoglalandó.

A pályázati kérvények, minősítvénynyel és szolgálati bizonyítvánnyal 1899 évi február 20-áig Görömbei Péter espereshez Nagy-Kállóba (Szabolcs megye p. á.) küldendők.

Debrecen 1899 január 21.

Kiss Áron,
püspök.

HIRDETÉSEK.

ORGONA és
    HARMONIUM
KÉSZÍTÉS
EGERBEN. Felnémet-utca 8.

Elvállal és készít mindennemű kisebb és nagyobb templomi **orgonákat** és **harmoniumokat** a **legújabb rendszer** szerint.

Régi orgonákat átalakít, tisztít és hangol.

Ajánlkozik csekély díj mellett orgonáknak évi gondozására s rendben tartására.

Jótállás mellett végzek minden munkát és jutányos árban.

Mély tisztelettel kérem a lelkész, tanító és kántor urak, valamint az egyházak s presbitériumok becses megrendelését új művek készítése vagy régiék rendbe hozatala iránt.

Cseh István,

orgona- és harmonium-készítő.

2—5

Ingyen szederfa csemete.

A földmívelésügyi m. kir. ministerium országos selymentenyésztési felügyelőségebárkinek ingyenad 2—3 éves magági szederfa csemetét Városok, községek, néptanítók szállítást nem fizetnek; ellenben magán felek a szállítási költséget viselik.

Megrendelésnél: vármegye, utolsó posta, vasut, esetleg hajó állomás pontosan bejelentendő.

Ha a csemetéket magas törzsű fákká neveljük, úgy egy katastrális holdnyi faiskolába 7200 csemete helyezhető el oly formán, hogy a sorok egymástól egy méter, a sorokban a csemeték 80 centimeter távolságra álljanak.

Sövény alakításnál egy folyó méterre 3 darab, egy folyó öltre 6 darab csemetét számítunk.

Kik csemetét akarnak, ezt **sürgősen** jelentsék be.

A földmívelésügyi m. kir. Ministerium országos selymentenyésztési felügyelősége Szegszárdon (Tolna megye.)

1—3

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM: „Észrevételek az Uray Imre beregi egyházmegyei gondnok támadó levelére.” *Vadász Pál* — „Óáz a sivatagban.” *Szuha Benedek*. — „Rövid válasz a közönséges törték tanítása ügyében írott cikkekre.” *Dicső Endre*. — „Pál apostol etikája.” — „Az alsó-borsodi ref. egyházmegye kongrua-összeíró köldöttiségének jelentése a püspöki hivatalhoz a közalapi végrehajtó-bizottság által visszaküldött kimutatási ívek revisiója tárgyában.” — „Megjegyzés a tiszáninneneni egyházkerületi ev. ref. lelkészi gyámintézet alapszabály tervezetre.” *Seres József*. — „Comenius Ámos János: Nagy Oktatástan.” *Nemes István*. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

Észrevételek az Uray Imre beregi egyházmegyei gondnok támadó levelére.

A „Magyarország” című politikai lap a mult hó 14. napján Uray Imre beregi ref. egyházmegyei gondnok tollából egy levelet közölt, válaszul a Szóts Farkas budapesti ref. theol. tanár által az „Egyetértés”-ben írt „Nyílt levél”-re, a melyben Szóts tanár azt a kérdést vetette fel, hogy a képviselőházi obstrukcióban a függetlenségi s 48-as párt abban az értelemben vesz-e részt, a mint azt a néppártról s a vele sok tekintetben rokon nemzeti pártról tartja a közvélemény, t. i. hogy a reakciónak akarnak utat nyitni?! A levél, melyet Uray Imre úr, *úgy is* mint a beregi függetlenségi párt elnöke, *úgy is* mint a beregi ev. ref. egyházmegye gondnoka írt, olyan támadást tartalmaz a ref. lelkészi kar ellen, a melyet a legerélyesebben vissza kell utasítanunk. Valóban elesodálkozik az ember, hogy egy olyan derék férfiú, a kinek nevét az egyházi téren végzett munkálkodása folytán osztatlan tisztelet környezi, hogy engedi magát annyira elragadtatni a párt-politikai érzésektől, gondolatoktól?!

S a levél elolvasása után önként tőlük elölkbe az a kérdés, hogy vajjon mi volt annak specíficus célja, micsoda erkölcsi vagy anyagi hasznót remélt annak közlésétől a protestántizmus és függetlenségi párt hangzatos címe alatt?

Ugy látszik, hogy nem annyira a fennforgó helyzet tárgyilagos feltárása, mint inkább a személyi motívumok érdekközössége volt a támadó levél írásának a forrása. Roszúl esik a függetlenségi pártelnöknek, hogy rítkult a zászlóalja, s e körülménynek okát a ref. papság magatartásában találja fel, s ezért *úgyis* mint egyházmegyei gondnok, végig mennydörög a kálvinista papságon, mint „Jupiter tonans,” ki „cuncta supercilio movet.”

En igen tisztelem mindenkinek meggyőződését, mert csak az teszi az embert emberré; hasonló tisztelettel hajlok meg a szabad véleménynyilvánítás jogosultsága előtt is, de egy részről bizonyos fokú megütkezés, másrészt az érzéketlenség felhangzó vádja nélkül lehetetlen elhallgatni azt a kiméletlen kritikát, melyben a ref. papságot irányzatosan részesíti a levélíró, a kihez, ha őszintén nem tisztelnék, a hazai

sajtóban az egész ref. lelkészi karra vonatkozó elitáló bírálása viszonzásául talán ezt a kérdést is intézhetnők: „quis te constituit judicem super nos?” De nem teszszük, nemcsak a személyét illető tiszteletnél fogva, hanem azért is, mert az az állás, melyet úgy polgári, társadalmi, mint egyházi téren elfoglal, komoly értékelésénél összeesik az általa képviselt célok nemességével s megtörténhetnék, hogy a levél írójának gondolatmenetét követve, mi is politikát vegyitenénk az annak küzdelmeit még eddig szerencsésen elkerült egyházi életbe, s a tárgyi oldal „per tangentem” érintése mellett, személyes vonatkozásokat állítanánk előtérbe.

Azt mondja a tisztelt gondnok úr, hogy „nem igen foglalkozik a politikával,” pedig nekem úgy tetszik, hogy két kézzel nyúl abba, *úgyis* mint pártelnök, *úgyis* mint egyházmegyei gondnok, egyik a másíknak adván — levelének tanúsága szerint — a tájékoztató adatokat. De ehez nincs szavunk, ez szabad tetszésére van bízva; minket ref. lelkészeket a levélnek ránk vonatkozó azon része érdekel, mely minden előzményesen kifejtett ok nélkül oda állít a párt politika fóruma elé, hogy döntsének felettünk azon merészségünkért, melylyel közölünk némelyek — főleg talán Beregben — a gondnok úr zászlóját mellőzni bátorokdunk. Nem teszünk érdemleges megjegyzést azon kifejezésére sem, „hogy mi valódi kálvinisták korántsem félünk úgy a klerikalizmustól. ultramontanizmustól, mint a hogy félünk a Bánffy-féle kálvinizmustól, mely . . . saját felekezetének is többet ártott, mint ötven jezsuita,” bár ehez szó férne, mert a jezsuitából egy is igen sok; — ez a politikai meggyőződés dolga. Erősebb jellemzés ott következik ránk, azon pontnál, a melyben a levél írója *úgyis* mint pártelnök, *úgyis* mint egyházmegyei gondnok szólal meg; a ki az ellenzék megfoggyatkozásának okáról, majd Tisza Kálmán nagy-váradí programmbeszédéről szólva azt állítja, hogy a mint kilátásba lett helyezve a kálvinista papoknak a 800 frtos minimum, „erre a mi szegényebb papságunk eddigelé hathatós tevékenysége egyszerre megszűnt . . . Mindezt magam tapasztaltam s ezt tartom ama érzékeny veszteség valódi okának.”

Sajátságos állítás! A beregi függetlenségi párthoz tartozó ref. papok magatartásából nem lehet az egész

hazai ref. papságra következtetést vonni, mert a különböző körülményektől és viszonyoktól függő gyakorlati életben nem mindig alkalmazható az elmélet terén felállított „pars pro toto“ elve. De kiemelendő e pontnál a benne akaratlanul is reánk vont fény és árny; fény az, hogy a kálvinista papság itt úgy van feltüntetve, mint a kik „hathatós tevékenységet“ fejtettek ki a múltban és a kikezre édes nyugalommal, reménységgel számítottak a kérdéses párt jövőbe néző nagy érdekei, a melyek hű szolgálata képezte eddigi érdemeiket, de a melyek már ezután elenyésznek, mert a 800 frtos minimumnak már egyszerű hallattára is hátat fordítottak a múltnak. És ez az az árny, még pedig sötét árny, melylyel — talán akaratlanul is — befedi a ref. papságot ország-világ előtt, a kikről hitfeleink bizonyos fokú megdöbbenéssel, elleneink pedig kárörömmel olvasták, hogy minők lehetnek azok az erkölcsi testületi tagok, a kiket a kortes fogásból kilátásba helyezett fizetésrendezés egyszerű hangoztatása is eltérített eddigi elveiktől, a kiknek hasznos tevékenységök megszűnt és mindezt a gondnok úr két munkaterén is tapasztalta.

De hogy teljes legyen a megalkotott kép, így folytatja: „mert a lelkészeknek a 800 frtos minimumot kilátásba helyezték, előállott az az eset, hogy a hol 8—900 frtra felmegy is a lelkészi fizetés, ott árlejtést tartanak a jövedelemről, hogy minél kevesebb javadalmazást tüntessenek ki, azért, hogy a *prezent-pénzből* minél többet kaphassanak . . . Majd látni fogunk kihizott pásztorokat és alig lézengő, sovány nyájakat.“

No ehez nem kell kommentár, sokat mondanak e szavak magukban is. Valóban meglátni e sötét vonásokból, melyeket oda vet hazai ref. papságunk tekintélyének, sőt erkölcsi értékének gyöngítésére — hogy Szóts Farkas úrnak az „Egyetértés“-ben megjelent cikke „felingerelte“ a gondnok urat úgyis, mint pártelnököt, mert ily lesújtó kritika megírásához ingerült kedély állapot kell.

Egész őszintén szólok; a mint illik és kell: bármilyen tisztelettel viseltetünk is a beregi gondnok személye iránt, de e dehonestáló hang ellen lehetetlen fel nem szólalni. Ez egy vádszerű nyilatkozat, mely a papi fizetések árlejtésében, az állam megszarolása kísérletében kulminál az által, hogy minél kevesebb javadalmazást tüntetvén fel, annál több prezent-pénzt kaphassanak. Bocsánatot kérünk Gondnok úr, hiszem, hogy a jövedelem kimutatásban lehetnek egyes tévedések, mert egy ily nagy munka egyöntetű korrekt végrehajtása alig várható, mert itt sokszor irányadók a kortól elmaradt, s az összeírás korrektségét akadályozó kártális viszonyok, a melyekkel igen nehéz mindenkinek tetszése szerint megküzdeni, de ha vannak javítást igénylő konkrét esetek, ott van a superrevisió három foka, a hová a hibák kiigazítása, „az árlejtés“ megszüntetése felőli intézkedés tartozik.

De még sajnálandóbb az a kifejezés, mely a lelkészi fizetési pótlékot gúnyosan prezent-pénznek állítja. En ezt nem úgy tudom, mer a ki munkálkodik hivatala körében, nem prezentet kap, hanem fizetést. Szegény paptársaim, még csak 9 év mulva fogtok bejutni — ha bejuthattok — az ígéret földjére, és már fel van híva a figyelem kissé bővebben nyereség kenyeretekre, már van, a ki látja jövőd illusztrált alakjai között a kihizott pásztorokat, a kik az egyházi adó terhei miatt „lézengő sovány nyájak“ között bizonyos fennsőbbiségi érzéssel élnek. Igaz, hogy az egyházi adózás nagy és égetően szükséges kérdésének megoldása elodáztatlan, de az eddigi

késedelemnek egyáltalában nem lehetnek okai a kongruás ref. papok s így a gúny keretében sem állítható együvé a kihizott pásztorok és lézengő nyájak képe. No de maga is bevallja a levél író úr, hogy „akaratlanul is messze ment.“

Ne vegye a támadó levél írója rossz néven, hogy általános feltűnést keltő levelére elmondottam nézetemet. A szívnek megvan a maga megfelelő hangja mind arra, ha örül, mind arra, ha fáj neki valami. Őszintén megvallom, hogy fáj lelkemnek az a gondolat, hogy a kálvinista lelkészkar ép egy oly kitűnő férfiú részéről kap oly erős bírálatot, ki közel áll szívünkhöz, kinek állásából kifolyó helyzet-ismertetére fent és alant nagy súlyt fektetnek a közvélemény organumai, épen ezért jut eszünkbe „et tu mi fili Brute?“ Felszólalásomban megnyugtat az a tudat, hogy sérteni nem akartam. Ez őszinte nyilatkozatom és a levél írója iránti tiszteletem kifejezése mellett azzal zárom be felszólalásomat, hogy „dixi et salvavi animam meam.“

Vadászy Pál.

Oáz a sivatagban.

Most, a midőn még a tél is fojtó légkörével, egészségtelen ködével nehezül lelkünkre, midőn a csillogó hónapok és jégnek se híre, se hamva: úgy tetszik, mintha e máskor barátságos évszak is elfordúlna tőlünk mosolygó arcával, hogy helyet adjon keblünkben a lemondás és reménytelenség kínos érzetének. És e lelkünkre boruló fájdalmas érzést nem képes eloszlatni sem a haza múltjának fényes dicsősége, sem a Krisztus boldogító vallásának főlemelő, üdvös hatása. Sőt úgy tetszik, mintha e haza és anyaszentegyház mostani áldatlan helyzetében, állapotában sehonnas se vetne reánk egy-egy biztató fénysugárt. Mintha sötét felleg takarná a láthatárt, mely veszedelmes villámot is rejthet kebelében. Reménytelenség, bizonytalanság mindenütt s egy-egy szebb és virulóbb jövődöbe vetett hitünk fundamentoma is mintha inogni kezdene a körülünk hullámzó tenger iszonyatos csapásaitól.

Évezredes hazánk hasonlít az elhagyott anyához, ki kétségbeesve imára kulcsolt kezekkel, reszkető hangon kéri fiait, hogy véren szerzett alkotmányát és szabadságát mind halálig oltalmazzák; őt a veszély legnagyobb pillanatában el ne hagyják, sőt most, ha rongyos, ha sápadt, ha beteges is, fiúi szeretettel ápolják és védelmezzék. Hiszen a hű fiaknak a legfontosabb kötelességök azon végtelen sok áldásért, melylyel a haza, ez a honfi vérről megöntözött föld, hosszú tíz századon keresztül elhalmozta gyermekeit, hogy szeressék az édes anyát úgy a romboló zivatarok között, mint az áldott béke nyugalmas ölében. Mintha mondaná: az ádáz küzdelemben már-már kimerült pártok gondoljanak az elhagyott édes anya jövődö sorsával, a népek millióinak bizonytalan helyzetével, a melyet boldogulásra vezető ösvénnyel kell helyettesíteni.

A mai, egyháztársadalmi szempontból is komoly érdeklődést keltő általános politikai élet a terméketlen sivataghoz hasonlít, melynek égető homokján nincs egyetlen árnyat vető bokor, nincs egyetlen üdítő forrás. A puszták sivatagján végig nyargaló szél átkos lehellelével elsorvasztja, megsemmisíti a legszentebb közérdekeket, a legfenségesebb igazságokat s a szél zúgásából csak kardok pengése, pisztolyok durranása hallatszik ki, mi által a megsértett becsület még tisztábban ragyog — a beteg társadalom hite és felfogása szerint.

S ha ilyen sivár, sőt bizonytalanságában ilyen dermesztő és félelmetes a politikai élet és hazánk sorsa: talán a vallás, az anyaszentegyház a maga üdvintézményeivel, fölemelő és boldogító erejével bizonyára bő mértékben kárpótlást nyújt a nyugtalankodó lelkeknek? ! Oh bárcsak így volna !

De nekünk úgy tetszik, mintha az anyaszentegyház legerősebb védbástyáit meg-megostromolná a hitetlenségével dicsekedő XIX. század romboló szelleme és szennyes hulláma. Úgy tetszik mintha az egész világot átölelő keresztyéni felebaráti szeretet ott akarná hagyni az emberek fásult keblét, a hol számára nincsen biztos menedékhely. Az örök megdönthetetlen igazságok helyét, mintha elfoglalná a rút és aljas önérdék. A tiszta erkölcsiség pedig mintha lefátyolozva sírva-ríva bolyongana az emberek között, a hol kigúnyolják s nem egyszer sárral dobálják fenséges arcát. A szívek fásult közönyénél, a lelkek dermesztő kábultságánál csak a vallástalanság és erkölcstelenség nagyobb, mely megmetyelezi a régi, boldog családi élet szentségét és tisztaságát, mely pedig legbiztosabb alapja volna úgy az egyén, mint a társadalom boldogságának.

S e szomorú helyzettel szemben a felekezetek sokszor szitkozódva fennhangon kiabálnak egymásra. A társadalmi bajokért egyik a másikat teszi felelőssé, sőt nem restellik már méregbe mártott nyelvvel sem meg-rágalmazni egymás becsületét Isten és emberek előtt. Az Úrnak szolgái, mint megrémült apostolok, kifáradva az anyagi gondok sulya alatt, csaknem összeroskadva jobb sorsért esengenek, hogy lelkiismeretesen betölthessék a fenséges lelki pásztori hivatást. A nép pedig a különben is szűkösen mért ajándékokat csak nem akarja felhordani az Úrnak szent oltárára, hallgatódzik és figyel a jelekre, hogy mi fog következni? !

Az új törvények korai szele meghervasztotta a rügyek fakadását s az eltelt három esztendő megdöbentő adatokkal gazdagította különösen a prot. egyházak történetét. Jajgatunk, sopánkodunk, reménytelenkedünk sajtóban és összejöveteleinken; de biztos kalauz, mely kivezetne bennünket az elnyeléssel fenyegető áradatból, csak nem mutatkozik sehol. A mindenható állam mintha dédelgetné az egyik felekezetet, mely a parancsokat mindig Rómából kapja. A másik felekezet pedig, mely kivont kardjával és kiomló vérével váltotta meg nem egyszer a haza alkotmányát és szabadságát, mintha attól félne, hogy ha ezek megerősödnek — meg is növekednének, mint a saskeselyűk. Milliókat érő templomok emelkednek ott az ég felé; itt jól érezzük magunkat, ha kitatarozhatjuk düledező falakkal, rozszant tetővel szomorkodó templomainkat !

De ha még a nép, a hívek valláserkölcsei élete vigasztaló volna, talán felednénk minden bajunkat, hiszen tudjuk azt, hogy a prot. anyaszentegyház mindenkor diadalommal állotta meg helyét; tudjuk azt, hogy sem ármány, sem erőszak, sem börtön, sem hóhér nem volt képes megtörni Istenbe vetett rendületlen hitét az új vallás követőinek.

Fájdalom, hogy egyháztársadalmi életünk is mai napság hasonlít a terméketlen sivataghoz, hol a kezdeményezés, tervezgetés, elhullatja ugyan magvait a homokos földre, de a fásult közöny mindent meggyilkoló szele, midőn végig sívít a homoktengeren: a magvakat még csirájában elfojtja, a felséges régi alkotásoknak vas-oszlopait pedig megrengeti. Még jó, hogy a sisiphusi munkára mindig akad vállalkozó, bár a fojtó légkör és a kíméletlen közöny szele nem kedvez az egyháztársadalmi alkotásoknak sem.

De ha úgy a politikai, mint az egyháztársadalmi

élet mai mezeje terméketlen homoktengerhez, sivataghoz hasonlít, a honnan a rút önérdék és szeretetlenség kiöléssel fenyegeti úgy a haza, mint a vallás isteni fogalmát: akkor hol virul az az enyhet adó oáz, hol buzog az az üdítő forrás, mely magához csalogatja s éltető cseppjével föl is frissíti a meglankadt lelkeket?

E boldogító, enyhet adó oáz a roppant sivatagban a Károlyi Gáspár három százados bibliája ó szövetségi részének átdolgozott kiadása. Irodalmi esemény annak a megjelenése s megérdemli tőlünk, hogy e roppant sivatagban, mint enyhet adó, üdítő, lelket fölemelő oázis üdvözöljük.

Ha a reformáció idejében és azóta mindig a biblia volt azon egyedüli alap, melyre építeni kellett a salakjától megtisztított keresztyén vallás hatalmas épületét; ha a magyar nép jól érezte magát, ha édes honi nyelvén olvashatta a szent ígét a legnagyobb üldöztetés és szenvedés napjaiban is: óh akkor az átdolgozók munkája — meggyőződés szerint — a leghathatósabb orvosság lesz arra nézve, hogy a társadalmi és valláserkölcsei élet sivár pusztaságai megelevenedjenek, virágot és gyümölcsöt is hozzanak !

Mert a nélkül, hogy az „istenes vén ember“ iránti szent kegyeletet a legkisebb mértékben is meg akarnánk sérteni: tudjuk mindnyájan, hogy háromszáz év óta ez a még mindig fejlődésben levő magyar nyelv is sokat művelődött, tökélyesbült. A legfenségebb gondolatok ma erőteljes színes szárnyakon repülhetnek. Az idegenszerűség helyét ma elfoglalhatja a törül metszett magyaros szellem, úgy az észjárásban, mint a kifejezés módban. A próféták biztató, feddő, ostromzó hangját, a zsidó nemzet viszontagságos életét, a rabbilincsek kínos csörgését: ma az eredetihez sokkal hűbben lehet visszaadni, mint régen, — mert nemzetünk és vallásunk is jobbára keresztülment a zsidó nép hallatlan szenvedésein s így a nemzeti érzés és fájdalom szülte szavak, mintegy a nemzet lelkében élnek.

És bárhol nyitom fel az új átdolgozott kiadást, bárhol hasonlítom össze a különben megszokott Károlyi-féle szöveggel: úgy tetszik az én lelkemnek, mintha eléggé meg nem becsülhető, sőt fenséges munkát végeztek volna a szerény átdolgozók, kik még annyira sem tartottak igényt, hogy tisztos nevök a Károlyi Gáspár neve után, mint átdolgozóké az ó-szövetségi rész címlapjára jöjjön.

Lehet, hogy az ő lángoló lelkőkben a Károlyi tisztas alakja annyira bevésődött, s a tömérdék munka és fáradalom, melylyel megbirkóztak, annyira fölemelte a bibliát rövid 3 év alatt lefordító nagy Károlyi tiszteletet parancsoló nevét, hogy szentségtelen dolognak tartották volna, hogy az ő szerény nevök is helyet foglaljon a címlapon. Pedig, ha hervadhatlan koszorú illeti meg Károlyit, mint bibliafordítót, a min senki sem kételkedhetik: akkor egy más koszorú mégis csak megilleti azokat is, kik évtizedek alatt a biblia tudós mélységes lelkének aggodalmával és megfinomodott nyelvérzékevel búvárolták és ke-resték a szebbnél szebb gyöngyöket, míg nem sokan ki-dőlve, sokan kifáradva, fáradságos munkájok eredményét mégis csak letehették az anyaszentegyház oltárára. *E koszorú legyen egészen az övék, s nevök pedig, mint a magyarországi prot. anyaszentegyház tiszteletének és hála-jának némi jele irassék a Károlyi neve után a címlapra.* Ez a legkevesebb, a mi őket joggal megilleti, ha csak mi is meg nem akarjuk öldökölni magunkban azon erkölcsi erőt, mely még e sivár anyagi világban is megtudja becsülni a szellem harcosait.

És ha az én lelkemre ilyen jó hatást gyakorol az átdolgozott kiadás minden lapja; ha végetlen nagy kü-

lönbséget látok a régi fordítás és az átdolgozott kiadás között: következtethetem, hogy ilyen fölemelő magasztos érzelmekkel fogadja ezt a magyarországi prot. egyházak nagy közönsége, — melynek kebelében még a nép is áhitattal sóvárgott már azután, hogy úgy zendüljön meg az a biblia fenséges nyelve, a hogy mai nap-beszélünk és gondolkozunk.

Ugy a revideáló bizottság nagy nevű püspök-elnöke, mint a hazai héber tudósok díszes csoportja, elég biztositék nekünk arra nézve, hogy bizonyára tudásuk és nyelvérzékük legjavát áldozták fel a szent munkára s nagy örömmel és kitörő lelkesedéssel fogadhatjuk — mint hanyatló századunk legmaradandóbb alkotását! Oh mert ki tudja meddig, hány századon keresztül fogja e javított kiadás táplálni az éhező és szomjuhozó lelkeket? Ki tudja, mikor fog támadni olyan szerencsés halandó, a ki az egész szent könyvet lefordítja s a közönség félreteszi a mostani kiadást?!

Bárcsak mielőbb napvilágot látna a reánk nézve még fontosabb, az új-szövetségi résznek is átdolgozott kiadása! Bárcsak egyenként és összesen épen olyan szent lelkesedéssel fognának a nagy munkához, mint a mily buzgalommal dolgozták és dús eredménnyel elvégezték az ó-szövetségi részt! Bárcsak énekes könyvünk átdolgozása is minél előbb hivatná a szent lantosokat, hogy megörvendeztetnék vele a sóvárgó lelkeket!

A nagy közönség bízzék rendületlenül a választott férfiak apostoli lelkesedésében és biblia tudásában s hozza meg azt a csekély áldozatot, hogy mielőbb színről-színre láthassa az átdolgozott kiadást. Erős a hitem, hogy a nép nagy örömmel csatlakozik a kibontott zászló alá s a megnyerő és velős rövidségű világos átdolgozás százszorta hangosabban beszél lelkéhez, mint az ódon, sok helyt nehézkes és értelmetlen nyelvezet.

És ha először a kíváncsiság, azután az el nem titkolható, sőt hangosan beszélő előnyök megragadják lelkét az olvasó közönségnek legyen az szegény vagy gazdag: akkor bizonyára a szent ige maradandó nyomokat hagy hátra az olvasó lelkében, minek kiszámíthatlan jó hatását úgy a valláserkölcsei, mint a társadalmi életre nézve ma még elgondolni sem tudjuk. Újból a lelki életnek mindennapi kenyeré lesz a biblia. Újból fölkelnek sírjaikból a bibliás kegyes lelkű ősapák hogy az egész család előtt fenhangon olvassák életigazságait.

Meggyőződéseim szerint most is, mint a múltban, egyedül a biblia és annak élet adó igéje lesz azon egész beteg társadalmunkat átalakító kovász, mely az egész téstát megkeleszti. Most is, mint a múltban, a biblia és az evangélium megszentelő ereje fogja átalakítani a társadalmi és erkölcsi élet pusztaságait. De előbb természetesen le kell rombolni azon téves felfogást, hogy ma már a biblia s annak éltető szelleme elvesztette volna vonzó, megjobbító, üdvöztető hatását a lelkekre. S ha a mindennapi kenyérért vívott örök harcban, a szerencsétlenségben az emberi lélek valami üdítő, megnyugtató forrásért epekedik: utaljuk a bibliához, mi lekipásztörök pedig mind alkalmas, mind alkalmatlan időben, még e végtelen sivatagban is rendületlen bátorsággal hirdessük az Isten országát és annak igazságait. Akkor az a ropant sivatag, mely ma elbontással fenyegeti a társadalmi és vallás erkölcsi élet mezejét, napról-napra szűkebb határok közé szorul, az élet adó oázis pedig terjeszkedni fog erőben és hatalomban s valóban meghódítja az emberek millióit!

Nem szokásból, de szívünk-lelkünk teljességéből a legnagyobb elismeréssel adózunk az átdolgozók és az

angol biblia-társulat iránt a kik nem lankadó türelemmel, összevetett vállakkal s egyesült erővel munkálkodva lehetővé tették azt, hogy újabb zengzetes nyelvünkön olvashatjuk a várva-várt bibliát.

Fény nevökre, áldás életökre!

Szuhay Benedek.

ISKOLAI ÜGY.

Rövid válasz a közönséges törtek tanítása ügyében írott cikkekre.

N. S. kartársamnak szerény cikkemre írott válasza — a teljes megértés céljából — rövid válasza hív engem is.

N. S. nem érti cikkemnek célját, a mely nem egyéb, kimutatni azt, hogy a közönséges törtek 4 alapmíveletének ismertetésére, tanítására semmi szükség, mert az idő rablás, felesleges munka és az eredményt kockáztatja akkor, midőn minden közönséges törtet tizedes tört alapján dolgoztathatunk.

N. S. dolgozatát nem én, de ő maga nevezi üres szalma cséplésnek, én csévelt szalmához hasonlítottam. Állításomat most is fentartom, mert akkor került e b. lapba, midőn más lapok már kifáradtak a kérdés vitatásában. Hogy beálltam cséplőnek én is, elismerem, de kartársam iránti kötelességet véltem teljesíteni a jó akaratú felszólalással. De cséplővé kellett lennem azért is, mert hallgatásommal régebben vallott nézetem változását, tehát akkori tévedésemet ismertem volna be.

N. S. szerint a „Sárospataki Lapok“-at kárhoztatom az ő cikkeért. Ha kárhoztatás, neheztelés olvasható cikkemből e b. lap, vagy nt. szerkesztője iránt, ezennel szívesen kérek bocsánatot. „Nem képzeltem, hogy a Sárospataki Lapokba ily későn stb.“ szerintem ez nem sértés, de megnyilatkozása azon tiszteletnek, melyet e b. lap kiérdemelt az események új állapotában tárgylagos színre hozásával. Hogy N. S. cikkeért neheztelnők és pedig azon okból, mert én ebben a tárgyban már beszéltem: cikkemből csak N. S. kartársam olvashatja ki.

N. S. szerint — rajta mint cséplőn egyet ütöttem. Miért nem nevezte meg az ütő kifejezést? azonnal bocsánatot kérnék. Avagy az a baj, hogy cikkéhez hozzá szóltam? hisz ő is vallja: „az ellenvélemények keresztüztüzében marad el a salak.“ Ez pedig nem lehet frázis, de tény.

N. S. szerint üres szalma azon állításom, hogy a a többség az én véleményemen van, pedig ő maga beismeri a többséget, írván így: „nem kaphatna nagy többséget.“

N. S. szerint magam alatt vágom a fát azon állításommal, hogy a közönséges törtek tanítása semmiféle népiskolában nem szükséges és mégis tanítom. Vádolva vagyok azzal is, hogy Kötse I. úr véleményét magamévá tettem, pedig ő a közönséges törtek tanítását helyesli. . . Ha a kiválasztott mondatszakaszt úgy vesszük, a mint írva van, az utána következőket pedig figyelmen kívül hagyjuk: igazat kellene adnom az én kartársamnak. De, ha azt mondom, hogy az általa kiválasztott mondatszakaszból tollban maradt ez a kifejezésem: a 4 alapmívelete s ezt oda értjük: bátran tehettem K. úr véleményét magamévá, mert ő sem fejezte ki határozottan a 4 alapmívelet tanításának szükségét. Én hát nem a közönséges törtről, de a 4 alapmíveletről állítom, hogy semminemű népiskolában

nem szükséges. Ezen állítást igazolja a kiválasztott mondatszakaszon kívül cikkemnek a 956. lap 9-ik kezdése stb. végig.

Hibának tudatik be „teljes eredménnyel“ kifejezésem is. Hát az előzményekből folyólag őszintén vallott szó is dicsekvés számba megy? No de legyen mea culpa inkább, mint alattomoskodás.

N. S. azt is mondja, hogy a tantervet állítottam előtérbe. Én pedig tetszelgek a tantervvel szemben. Úgy látszik, hogy a „vajjon lehetne-e közönséges tört ismertetése nélkül törtet tanítani észszerűleg?“ kifejezésére tett kérdésben: „tantervünk sem észszerű?“ bántja kartársamat! Pedig ez nem sértés akkor, midőn tantervünk szerzőjével s több nálunknál nagyobb matematikusokkal szemben észszerűségről beszélt az én kartársam.

Az indusokat és arabokat, valamint a tizedes törtek írásának bizonyítására 1585-öt előhozni felesleges volt, mert én a tizedes törtről szólva, hazánkat értettem és értette más is. Elismerem azonban, hogy tévesen írtam 1874-et 1876 (jan. 1.) helyett, de azt meg N. S. kartársam ismerje el, hogy a tizedes rendszer meghonosítása előtt népiskoláinkban a tizedes tört mint „malum necessarium“ türetett. Ezért mondtam és mondom most is, hogy a tizedes tört valóban tanítása a tizedes rendszer behozatalával vette kezdetét. Tehát későn kezdtek és még most is elhanyagolják a tizedes törtet s nem úgy tanítják, mint kellene.

Hogy félreértés ne legyen mi közöttünk, még egyszer ismétlem, hogy elismerem én is a *közönséges törtök tanításának szükségét*, mert annak kiküszöbölése által a számfogalmak szegénysége idéztetnék elő, de feleslegesnek tartom bárkivel szemben is a közönséges törtök 4 alaplívetének bárminő népiskoláiban tanítását. Hanem tizedes törtté alakítva a számításunkban előjövő közönséges törtöket, számoltassunk a tizedes törtök alapján. Így időt nyerünk a számítás maradandóvá tételére.

N. S. kartársam pedig legyen meggyőződve, hogy céloom sohasem volt és leend a személy megbántása, de igenis a helyesebb, gyakorlati életnek megfelelőbb irány szolgálata.

Nekem is elvem: szeressük egymást. Tehát béke velünk!

Dicső Endre.

TÁRCA.

Pál apostol etikája.

(Folytatás)

Tehát a szellem, vagy lélek-Krisztus, azaz a ker. vallásban elért életállapot is, minden az emberekben természetből fogva levő erkölcsi erő, erkölcsiségre indító erő különbségében áll, azaz ez egyáltalán nem egy a természeti szükségességgel működő erővel, hanem tulajdonképpen erkölcsileg közvetített, vagyis az emberek által felvett és értékesített erő, a mint az alább egy másik mozzanatról kiviláglik.

Mindebből láthatni, hogy Pál apostol erkölcsi életideáljának az alapfogalmát a *szabadság* képezi, a melynek első alkalmazása a természeti embernek a bűnhöz való viszonyában nyilatkozott. Ezt az apostol rabszolgaságnak nevezi s annak a tételnek az alapján ítéli meg, hogy a *ki magát valakinek szolgául adja engedelemre. az annak szolgája*. A bűn pedig, a mely-

nek a természeti ember hódolt, nem csupán a saját szolgaságába, azaz ő iránta való hódolatba hajtotta az embert. hanem egyúttal a halálnak a szolgaságába. A bűn a bűnnek és a halálnak szolgaságát hozta a természeti emberre. *De ettől mind a kettőtől szabadok a keresztyének* (Róm. VI. 18. 22; VIII. 2).

Ez a szabadság a bűnnel szemben tartalmilag is meg van állapítva, még pedig pozitív és negatív szempontból. Negative a mózesi törvénnyel szemben hangsúlyozott mozzanat emelkedik ki, t. i. hogy a *keresztyén ember erkölcsi viszonyát nem külső, tételes törvény, határozza s állapítja meg. A betűnek régi szövetségét a léleknek új szövetsége váltotta fel*, (II. Kor. III. 6), mert a *ki a lélektől vezéreltetik, nem áll a törvény alatt* (Gal. V. 18). Positive pedig ez van kiemelve: a keresztyén ember a lélek-Krisztust erkölcsileg a legsajátosabb elhatározásban, bensőleg bírja, mert a *hol van Istennek lelke, ott a szabadság* (II. Kor. III. 17.) s mert *Krisztus szabadságra szabadított minket* (Gal. V. 1).

Ebből láthatni, hogy az apostol erkölcsi életideálja, vonatkozással az erkölcsiségre való ösztönzőerőre, az az ember, aki az erkölcsiséget, mint vallásos úton felemelkedő lény az új életből kiindulva szabadon valósítja meg, s nem valamely törvénynek a nyomása, szolgaságot eszközölő hatalma alatt görnyedezve.

Ezt a felfogást két megfigyeléssel is igazolhatni s mindkettő új vonásokkal látja el a képet.

Mindenekelőtt szembetűnő az az alázatos jellegű józanság, a mely a nagy tapasztalatokkal rendelkező apostolt távol tartja azoknak a rajongóknak a rendjétől, a kik *tökéletes szentségről álmódolnak*. Az a lélek-Krisztus csak erő, csak rátermettség, vagy arravalóság, vagy méginkább teheték, de a mely a természeti emberbe belehomlított. Az új teremtes eszmeileg, elvileg ezen a ponton áll ugyan, de tulajdonképpen csak erre emelkedendő, ilyenné leendő. *Az apostol sem magát nem tartotta szentnek, sem a hívőkkel nem hitette el, hogy szentekké legyenek. vagy azokká lehetnek*. Ezt a nyilatkozatát: *legyen hála az Istennek a mi Urunk Jézus Krisztus által, hogy megváltott az ő halála által*, ezzel a vallomással tetőzi be: *elmémnel szolgálók az Isten törvényének, testemmel pedig a bűn törvényének*. (Róm. VII. 25). Igen, mert a *test mindig a lélek ellen törekszik* (Gal. V. 17.) s mert a *kisértés közel van mindenkinek* s a vétek meglep mindenkit. Hiszen áll ez: az ember kaput nyit a testnek a szabadsággal; hogy az ember test szerint él (Róm. VIII. 13) és a testet táplálja, míg nem a kívánság, az érzékiség diadalra jut (u. o. XIII. 14). hogy a kegyelmet hiába kapja (II. Kor. VI. 1. Gal. V. 4.) s az, a mi lélekben kezdetett, testben végződik. (Gal. III. 3). Azért áll ez: *a szentséget véghez kell vinni!* (II. Kor. VII. 1). Épen ebből folyólag mondja az apostol: *a ki magának láttatik állni: vigyázzon, hogy el ne essék*. (I. Kor. X. 12). Mert az élet hasonlít a birkozáshoz s a koszorút csak az nyeri el, a ki jól birkozik. Maga az apostol fegyelmezi magát, hogy másoknak prédikálván maga el ne essék (I. Kor. IX. 24—26; Philip. III. 14).

Ebből látszik, hogy a keresztyénnek nem a tökéletesség képezi az apostol szerint az erkölcsi élet-eszményét, hanem a *tökéletességre való törekvés, az az után való igyekezet, a mi elől van, a mi oda fenn van*. A kik tökéletesek, azoknak ilyen értelemben kell lenniök tökéleteseknek: *az oda fel valókat kell keresniök*. (Philip. III. 14—16; Kol. III. 1.)

Ehez tartozik, ennek felel meg az a másik mozzanat, a mely nem más, mint a valódi erkölcsi életnek, mint dicsőségnek (*ἐνδοξία*) a megítélése, a melyet

az apostol a jutalom szempontjából önmagára vonatkozó megítélésében annyiszor emleget (I. Kor. IV. 5—6; III. 8; I. Thess. II. 19; Philip. II. 16.) s a melyet minden keresztyén elnyerhet, mert minden ember próbálja meg az ő cselekedetét és akkor az ő dicsekedése lésszen csak önmagában és nem másban. (Gal. VI. 4.). Innen van az a figyelmeztetés is, hogy senki se becsülje túl magát azon, a mi illik, hanem szabja magát a szigorú önmértékhez. Természetesen mindent utolsó fokan csakis az Isten kegyelmének kell köszönnie mindenkinek s csakis Istenben lehet okosan dicsekedni, a mi aztán visszavezet ahhoz a gondolathoz, hogy egyes-egyedül az Isten, illetőleg az ő lelke az erkölcsiségre ösztönző erő.

Az erkölcsiségre vonatkozó erő kérdésével szorosan összefügg az erkölcsiség, szabályáról zsinormértékéről szóló kérdés.

A szabadság fogalmából következtethetni, hogy ez a szabály a keresztyénekben benne lakik s az ösztönző erőben és erővel van adva bennök. Ez látszik a különböző nyilatkozatokból, a melyeket az apostol tesz, pl. a mikor a Rómában élő keresztyéneket így figyelmezteti: *Ne szabjátok magatokat e világhoz, hanem változtatok el a ti elméteknek újulása által, hogy kedveljétek az Istennek ama jó, kedves és tökéletes akaratját;* (Róm. XII. 2); vagy a mikor a philippibeliekhez így szól; *ezt is kérem, hogy a ti szerelmetek még jobban-jobban bővülködjék az ismeretben, hogy megítélhessétek, a melyek különböznek az igaztól, hogy legyetek tiszták és bűtlás nélkül való futással siethessétek mind a Krisztusnak napjái, teljesek lévén az igazságnak gyümölcseivel* (Philip. I. 9—11) és a mikor a thessalonikaiakat így inti: *mindeneket megpróbáljatok s a mi jó, azt megtartsátok* (I. Thess. V. 21), s a mikor a kolossébelieknek ezt írja: *nem szűnünk meg ti értetek imádkozni és kérni, hogy betöltesse az Isten akaratjának értelmével. minden bölcseséggel és lelki értelemmel.* (Koloz. I. 9.).

Ezek a figyelmeztetések bizonyára ebben az értelemben veendő: *mindazt, a mit szóltok s cselekedtek, az Úr Jézusnak, ama lélek-Krisztusnak a nevében szóljátok s cselekedjétek, a ki az erkölcsi erő.* Így szól az apostol a lélek törvényéről is, illetőleg a Krisztus törvényéről (pl. nem vagyok Isten előtt törvény nélküli, hanem a Krisztus törvényének alávetettje. I. Kor. IX. 21), a mi ismét csak ezt jelenti: *a lélek, vagy tulajdonképen a Krisztus, magában bírja az erkölcsi élet zsinormértékét.*

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Az alsó-borsodi ref. egyházmegye kongrua-összeíró küldöttségének jelentése a püspöki hivatalhoz a közalapi végrehajtó-bizottság által visszaküldött kimutatási ívek revisiója tárgyában.

Főtisztelendő Méltóságos Püspök Ur!

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett egyházakat illető kongrua-ügyben készített s a konventi végrehajtó-bizottság által felülvizsgálat végett visszaküldött kimutatási íveket az összeíró küldöttség f. é. január hó 23. és 24-ik napjain felülvizsgálván, eljárásunk eredményét a következőkben terjesztjük elő.

1. A kataszteri birtokívekben s a kimutatásban a földterületek mennyiségére nézve egy pár helyen

előfordult s a kataszteri birtokívek különböző tételeinek hibás összegezéséből származó, különben egészen jelentéktelen különbségeket kiigazítottuk. — A kataszteri birtokívekben s a lelkési díjlevelekben egyik-másik helyen mutatkozó különbség csak látszólagos s onnan ered, hogy ezeken a helyeken a lelkési díjlevelekben a földterület osztályozott holdakban van föltüntetve, az osztályozás pedig köztudomás szerint, különböző kulcs alapján, 1200, 1000, réteknél 900, 800 ölével is lett végrehajtv. — Előfordul egy pár helyen az is, hogy a lelkési díjlevélben, a közösben levő legelő illeték is hold számban van feltüntetve.

2. A földek jövedelmére nézve, a jelentő ívektől történt eltérések a mi egyházmegyénkben mindenütt a politikai hatóságok által kiállított bizonyítványokkal igazoltattak már az összeíró bizottságok által készített kimutatási ívekbe történt bejegyzéseknél; pótlásra tehát nem volt szükség; a bizonyítványok hitelességében való kételkedésre pedig semmi okot nem találtunk, sem jogot nem formálhattunk. — Sőt inkább azon eltéréseket helyben kellett hagynunk azért, mert a jelentő ívek készítésénél, különösen a tiszavidéki, árvi-zeknek kitett, s a hegyközi sovány, sok és költséges javítást igénylő földek jövedelme valóban túlmagasan volt felvéve a mi pedig a jobb minőségű földeket illeti, hogy, mint a dunántúli kerületi tanácskozmány kimondotta, a hol a föld haszonbérértéke a kataszteri jövedelem kétszeresét sem éri el, ott az mindenesetre a kataszteri jövedelem kétszeresére emeltessék; vagy mint a konventi végrehajtó-bizottság előadója állítja, a haszonbér legalább is a kataszteri jövedelem kétszerese, de legtöbb esetben háromszorosa, négyszerese, sőt ötszöröse is; ezekre nézve határozottan ki kell mondanunk, hogy a földjövedelem ilyen elvek szerint, ilyen értelemben való meghatározása, s a kimutatási ívekben ezek szerint való kiigazítása a mi egyházmegyénkben teljes lehetetlenség és olyan képtelenség, hogy valóban nem gondolhatunk mást, mint hogy a kataszteri jövedelmeknek a múltban történt megállapításánál egyrészt és a jelenlegi haszonbérnél, s illetőleg a tényleges földjövedelemnél másrészt olyan óriási különbség van a mi környékünk s országunk azon részei közt, ahol egy egész egyházterületre vonatkozólag, a fentebb jelzett elvek szerint lehetséges eljárni, melyet elképzelni sem tudunk; hiszen a mi egyházmegyénkben pl. Emődön 9 frt 11 kr; Felső-Abrányban 9 frt 24 kr a lelkési föld kataszteri jövedelme holdanként, s a haszonbéri jövedelme éppen nem, vagy csak is alig több ennél. S ily körülmények közt, ha a kataszteri jövedelem kétszeresét vennénk használati értékül, teljes joggal azt mondhatnák az illetékes lelkészek, hogy fizessük is ki; mert hiszen ők, úgyszólván felényiért kapnak a határban hason minőségű földet; a mi tényleg így is van. — A hol pedig olyan, egyházmegyénkben egyedül álló körülmény fordult elő, hogy a tényleges jövedelem s illetőleg haszonbéri érték többszörösen (4-457-szer) meghaladja a kataszteri jövedelmet, mint az egyházmegyénkhez tartozó, de Hevesmegyében fekvő Lőrincfalván, ott már a kimutatást készítő bizottság e szerint járt el.

3. A termények értékére nézve csakis egy pár helyen mutatkozott a »Kimutatás« és a »Jelentő ív« adatai között különbség; a mennyiben ezen helyeken részint a fizető tagok megfogyása, részint a lelkési díjlevél egyes tételeinek a fizető tagok terhének könnyítését célzó alkalmazása által a lelkési fizetés tényleg csökkent. — Miután azonban ez a körülmény csakis a lelkész és a presbitérium által, az összeíró

bizottság jelenlétében, konstatáltatott s így kiállított egyházközségi bizonyítvánnyal igazoltatott; s miután más, például a politikai hatóság, az ilyen körülményeket, a mi felfogásunk szerint, nem is igazolhatja; a »Kimutatás« tételeit a »Jelentő ív« adatai szerint igazítottuk ki.

4. A készpénzbeli járulékoknál — must, közmunkaváltság, vékapénz stb. — azon elv alkalmazásával jártunk el, hogy a hol ezen készpénzbeli fizetést a lelkész az egyház penztárából kapja, azt a maga egészében $\frac{1}{6}$ levonása nélkül vettük be; de a hol ezen fizetéseket az egyes hívek krajcáronként teljesítik, ott az $\frac{1}{6}$ részt levonásba tettük; miután köztudomású dolog, hogy nemcsak legnehezebb ezeknek a behajtása, de több mint $\frac{1}{6}$ részök évenként behajthatatlan.

Midőn ezekben eljárásunk eredményét beterveztük, mély tisztelettel vagyunk

Miskolcz, 1899. jan. 24 én.

*Az alsó-borsodi kongrua-összeíró
küldöttség tagjai.*)*

Megjegyzések a tiszáninneri egyházkerületi ev. ref. lelkészi gyámintézeti alapszabály tervezetre.

Egy szó az, a mi engem egyszerű falusi magányomban — kisebb téren szintén az özvegyek és árvák ügyével bibelődve — a főtiszt. egyházkerület múlt év őszén tartott közgyűlésének jegyzőkönyvében kinyomatott alapszabály-tervezethez szólásra felbuzdított, — ez a nagyjelentőségű szó: »kötelezőleg«.

A tagsági kötelezettségnek voltam és vagyok híve, azért e javaslatot e szónak benne létele mellett üdvözlöm. Mert érzem, tudom, látom, hogy a mi özvegyeinknek és árváinknak — még jó ideig, az országos gyámintézet teljes megerősödéséig, vagy azontúl is, szükségök van és lesz a kerületi, — szükségök az egyházmegyei gyámintézetek segélyosztalékára. És szükséges sok esetben, hogy ezek az intézetek fogadják atyai pártfogásukba azokat az elárvult családokat, a kikről a családfő elfelejtkezett, vagy nem volt képes életében gondoskodni.

De midőn ezek szerint a tagsági kötelezettség szükségét elismerem, nem tehetem magamévá az alapszabály-tervezet szintén sarkalatos intézkedését: a tagsági jog elnyerhetésének megnehezítését.

Mi, a kik régebb idő óta vagyunk már tagjai ez intézetnek, nem fizettünk belépti díjakat, hanem fizettük csak az évi tagsági díjat, azon időkben, midőn az orsz. gyámint. belépti és tags. díjak fizetésének terhe nem nyomta vállainkat, nem nyitogattatta ürességtől kongó erszényeinket.

Szűkkeblőségre vallana, az önzés ellen prédikálók önzésére mutatna, ha az utánunk jövő nemzedéktől többet kívánnánk, mint a mit magunk tettünk az intézet vagyonának gyarapítására.

Lám; az alapítók önzetlensége, özvegyei és árvái érdekének sérelmével lemondott egyelőre a nagyobb osztalék nyújtásáról, csakhogy az intézet erősödhesse. Mi már most ép ellenkezőleg, az utánunk következőket adóztatnánk meg jobban egy oly intézetünkre, a melyre magunk különösebb áldozatot nem hoztunk, de a melyből már esetleg a mi özvegyeink és árváink

folyton növekedő segélyosztalékban részesülendének? Ez intézkedés lehet előrelátás, de nem krisztusi szeretet.

Pedig ezt a szeretetet kell belevinni — a menyire lehet — egyh. k. r. gyámintézetünk életébe is.

Tudjuk, látjuk, hogy egyh. ker. gyámintézetünk részvényekre alakult, ilyen akar lenni jövőre is, s más nem is lehet az intézet teljes felfordítása nélkül. Nem hordozzuk itt egymás terhét, hanem közünk kiki családja jövője iránti gondoskodása, vagy tehetsége szerint vállalja magára a terheket.

A szeretetnek, — bárha kis mértékét visszük bele eljárásunkba, ha az újonnan alkotott szabályzatban, az utánunk következő nemzedékre, — akár más kerületekből hozzánk jövő tisztársainkra nézve, nem tesszük elviselhetlenné az intézetünkbe lépést, külön belépési és külön tagsági díjak kirovásával, és akkor, midőn ezek már az orsz. gyámintézet terheit is viselni kénytelenek.

Aztán, szerény nézetem, de tapasztalatom szerint is, valami kimondhatatlan nyomasztó az, ha főleg a szűkös javadalmazású egyénnek, szinte élete fogytáig kell viselni terheket, akkor is, midőn gyermekeinek neveltethetése végett minden fillérre szüksége lenne, a mitől pedig addig, míg családja meg nem szaporodott, — más, a helyzethez mért intézkedések folytán megszabadulhatott volna.

Azért nem tehetem magamévá az egyh. ker. gyám. alapszabály-tervezet 3. §. 2. és 3. pontjában említett külön belépti-díj és külön tagsági díj kirovást.

Sokkal egyszerűbbnek, helyzetünkhöz megfelelőbbnek tartom, ev. atyánkfiaiinak, sőt más kerületekben lakó lelkésztársainknak ily célú intézményeinknél életbe léptetett ama gyakorlatát: hogy a gyámint. jogosultság egyszer s mindenkorra szóló befizetéssel elnyerhető.

Nem állanak rendelkezésemre megbízható adatok, de azt hiszem nem csalódom, ha azt állítom, hogy átlagban 25 évi tagsági díjnak megfelelő összeg lefizetésével az intézet sem károsodnék, de a belépők is, adott kedvező alkalommal, könnyebben megszabadulhatnának terhőktől, s biztosíthatnának netán elárvult családjuk számára egy szép és biztos jövedelmet.

A 25 évi tagsági díjnak megfelelő belépti, — illetőleg tagsági jog szerzési díj lenne már 40, 80, 120 ft S ez fizethető lenne 5 év alatt is 5%-os kamattal. Az intézet így is megkapná kamatban az évi tagsági díjnak megfelelő összeget; a belépők pedig 5 év alatt egy nagy tehertől szabadulnának meg.

Igy lenne szerintem megkönnyítve a belépés, midőn a belépők látnák azt, hogy az ő összes befizetéseikkel felér, sőt azt felül is haladhatja azon összeg, a mit özvegy s árváik az intézetből már az első évben segély-osztalékul nyerhetnek. Így lehetne aztán az erőtlenség folytán hivataluktól megfosztott intézeti tagok szerencsétlen családjai iránt is a szeretet munkáját gyakorolni, az intézet kára, vagy az intézeti többi tagok szemrehányása nélkül.

Van még egy fontos, szerény nézetem szerint az elárvult családok életébe vágó kérdés, a melyet az illetők javára kedvezőbben óhajtanék megoldani az alapszabályokban: értem a segélykiosztás idejét.

Az élet, a társadalmi szokások jelölik ki: mikor van szükség leginkább a segedelemre.

A tanítató özvegyeknek, vagy tanuló árváknak ugyanis február elején van nagyobb összegű pénzre szükségök, hogy a tan- és másnemű díjakat fizethessék; de a többi özvegy és árvákra nézve is a téli időszak a legterhesebb. — Mennyi aggodalmat szüntetnénk meg,

*) A küldöttség tagjai voltak: Tóth Dániel esperes, Makláry Károly, Nagy Ignác, Súlyom Gyula, Kerekes József, Bodolay István, Gulyás Benő tanácsbíró; Szalóczy Pál egyházmegyei fő- és Illyés János aljegyző.

a szegény özvegyekre és árvákra milyen könnyebbülés lenne az, ha ők idejében eleget tehetnének kötelezett-ségeiknek. És ennek eszközésére nem kellene semmi más, mint az, hogy a segély kiosztás idejéül minden év január hó utófelét tűznénk ki az alapszabályokban is, a gyakorlatban is. Az igazolványok ily eljárás mellett, mindig az előző év végéig követeltetnének be, s örömmel be is küldenék az illetők. Az intézet pedig csak az első évben hozna egy kis áldozatot, elvesztésén $3\frac{1}{2}$ havi kamatot a kiosztandó segély összegei után. De mi ez az általa szerzett megnyugtatás mellett?!

Ha még azt megemlítem, hogy egyházker. gyám-intézetünk elnevezésénél, a „papi” jelző helyett, inkább a közhasználatú lelkészi jelzőt óhajtanám: a főbb elvekre nézve szerény nézeteimet egyelőre elmondtam. Seres József.

KÖNYVISMERTETÉS.

Comenius Ámos János: Nagy Oktatástan.

Latinból fordította: Dezső Lajos. Kiadja Steinfeld Jenő. Sárospatak 1896. Ára 1 frt 50 kr.

Méltán csodálkozhatik bárki is, hogy most egy olyan irodalmi műről van szó, a mely immár közel 3 esztendeje van a könyvpiacra, hiszen 1896. ápr. 15. jelent meg a fordító s kiadó felhívása, a kik a nevezett év május havában ki is adták a munkát! Egy olyan műről, a melyről még a napi sajtó is megemlékezett, ha mindjárt szűk sorokban is, a szak-lapok pedig legalább is egy-egy hasábnyi területen szóltak róla. Maga a „Sárospataki Lapok is az 1896-ik évfolyam 51-ik számában egy teljes hasábon számolt be a műről az „Irodalom” rovatban. Hogy e három éves munkával mégis foglalkozunk, annak több oka van. Hogy a legsajátosabbat említsem első helyen; az a hirdetés, a melyet a kiadó közölt több ízben, hogy a munka fél áron kapható, a mi arról tesz bizonyosságot, a mi igen elszomorító, t. i., hogy a Comenius — Dezső név sem imponál a tanítóknak, lelkészeknek, — nem kél a könyv. Egy másik ok, hogy a „Sárospataki Lapok”-ban részletesen legyen bemutatva a munka, a melynek egyetlen tanító s lelkész könyvtárából sem volna szabad hiányoznia. Egy harmadik ok pedig az, hogy a figyelmet ismét felhívjuk a műre, a melyet mintegy olyan „Vade mecum”-nak tekintünk, a melynek mindig előttünk kellene lennie, a kik a tanítással a neveléssel foglalkozunk, hogy lássuk azt a ma is helyes útát és módot, a melyen haladva, a melyet követve, a kellő sikert elérhetjük s a gondjainkra bizottaknak lelki világában egy új ország előállítását eredményezze munkánk.

Comeniusról nem tartjuk szükségesnek a megemlékezést, mert olyan művelt egyént nem tudunk elképzelni, a ki ne ismerné. A fordítóról sem szólunk, a ki a maga közel egy negyed százados fáradságtalan munkásságával a legnagyobb mértékben kiérdemelte az elismerést s tiszteletet mindazok részéről, a kik a közoktatásügynek barátjai s munkásai. Nem kell szólnunk sem Comeniusról, sem az ő „Nagy oktatástaná”-nak magyar fordítójáról épen a „Sárospataki Lapok”-ban, a hol, bátran állíthatjuk, a legtisztább kép rajzolódtat le e két egyénről. Célunk, mint említők. csupán az, hogy a művet részletesen mutassuk be olyan szándékból, hogy a figyelmet ismételtén felköltsük iránta.

A művet *Bevezetés* nyitja meg, a melyben az író először szól az olvasóhoz a didactica jelentőségéről, fontos voltáról, adván egyúttal az azon korbéli pädagogiai irodalom ismertetését is; ezt követi egy másik előszó az *előjárókhöz*, az államok vezetőihez, az egyházak lelkészeihez, az iskolák igazgatóihoz, a gyermekek szüleihez s gyámjaihoz. Egy harmadik rész a *Bevezetésben* az az ajánlás, a melyet Andreä B. János írt az „oktatástan hasznáról” cím alatt.

A *Bevezetést* elolvasva, mindenki előtt tisztán áll az a magasztos cél, a melyet Comenius műve megírása által tűzött maga elé. Láthatni, hogy egy olyan ideális lelkületű egyénnek a gondolatai nyerne majd kifejezést, a kinek lelke izott abban a szent szenvedelemben, a mely a vallás-erkölcsiség oltárán áldozott drága kincseket.

A munka 33 fejezetből áll s az első az oktatásnak, a nevelésnek az objektumával, magával az emberrel foglalkozik, mint a kire irányul mindaz a sok nemes fáradságos munka, a mely a nevelés-oktatás terén foglalkoztatja a lelkeket. Rámutat az embernek lényegére, isten-képiségre s az ebből eredő tulajdonokra, a melyek az embert csakugyan Isten műveinek tetőpontjává, csodálatraméltó kivonatává, mintegy az Isten földi helyettesévé s dicsősége koronájává teszik, a kinek, mint ilyennek aztán, a II-ik fejezet szerint, nem csupán e földre szorítkozik élete, hanem a végcélja egyenesen túlesik a földi léten, a melyet a III-ik fejezet tartalmában úgy tüntet fel az író, mint előkészületet az örökkévalóságra!

Mintha hallanám az olvasó megjegyzését: *hiszen ez nem profán pädagógus, hanem biblikus szellemű!*... S mintha hallanám a mai kor anyagias gondolkodású emberét így beszélni: *félre a theológus pädagógussal, a ki a való életet csak előkészületnek tartja s egy örökkévalóságra akar utalni a melyet ő sem látott, más sem ismer, senki sem ismerhet, a melyről nem is kell beszélni, hiszen Büchnerrel egyetértünk: erő és anyag minden s ezen kívül nincs semmi!*

Igazad van nyájas olvasó! Comenius bibliai szellemű pädagógus. Ezt tükrözi vissza egész gondolkodása, felfogása s épen ezért kérve-kérlek csak olvasd minél többször munkáját, légy te is bibliai szellemtől áthatott!

Neked pedig, anyanyelviségnek hódoló embertársam, azt tanácslom, hogy ne kösd magadat minden áron a röghöz, az anyaghoz, hanem lebegj lelki szárnyaiddal a magasság felé s hidd el, hogy a Comenius társaságában boldognak érzed magadat a földi életnek az örökkévalóságra való irányulása közben. Hidd el te anyagelvű olvasó, hogy a materialismus csak undorban végződhetik rád nézve, míg az idealismus a lelki gyönyörűségek kies helyeire vezet el! És hogy ezt megérthesd, ha nehezedre esik is, azért csak olvasd tovább Comenium s a mint látod, hogy a IV. fejezet szerint az örökkévalóságra való készülésnek három foka van, t. i. önmagunknak s a dolgoknak ismerete az önuralom s az Istenhez való törekvés, meggyőződhetel arról, hogy az író nem csupán idealista, de realista is, a ki a te anthropologikus felfogásodat is megcsúfolja realitásával, mert a valót igazán írja le, igazabban, mint te ismered! És ne botrányozzál meg azon, a mit az V-ik fejezetben „veleszületett” azaz lényeges szükségletünk gyanánt említ fel, mert hiszen te is elismerheted, hogy a *tanultság, az erény s a kegyesség* tényleg olyan szükségletünk, a melyekről le nem mondhatunk. Hogy ezeknek „a magvai természetből megvannak bennünk,” bármennyire vallod is a Locke

elveit, a melyek szerint az emberi lélek egy tiszta fehér lap, mégis kénytelen vagy megengedni, hogy igaza van Comeniusnak abban az értelemben, a mely a fejlődést tartja szem előtt, a mi épen a tanítás s nevelés szempontjából szerinted sem lényegtelen.

(Folyt. köv.)

Nemes István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiájának tanrendje az 1898—99. iskolai év második felére.

A) A vallás- és egyháztudományi szakban. 1) WARGA LAJOS, rendes tanár, előadja: 1. *A keresztyén egyház történelmét* (a reformatio után, folytatva), hetenként 4 órán. 2. *A magyar prot. egyház történelmét* (folytatva), hetenként 2 órán. 2) P. NAGY GUSZTÁV, rendes tanár, előadja: 1. *Az új-szövetségi irodalom történetét* (folytatva), hetenként 4 órán. 2. *A bibliai vallástant* (folytatva), hetenként 4 órán. 3. *A vallás alapkérdéseit* (folytatva, a vallás fogalma s alkotó elemei, ihletés, kijelentés, hit, vallásos érzelem, a tudományokhoz való viszony stb. special collegium), hetenként 2 órán. 3) RADÁCSI GYÖRGY, rendes tanár, ez évi akadémiai és közigazgató előadja: 1. *Az ó-szövetségből a Mózes I. könyvét* (folytatva, fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 2. *Az új-szövetségből a János-féle leveleket* (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánon történetét* (Isagogika, folytatva), hetenként 3 órán. 4. *Ó-szövetségi szemináriumot tart* hetenként 1 órán. 4) DR. TUDÓS ISTVÁN, rendes tanár előadja s ismerteti: 1. *A keresztyén erkölcsant*, (elvi rész), heti 3 órán. 2. *A keresztyén dogmatikát* (folytatva) hetenként 2 órán. 3. *A keresztyén dogmák történetét* (folytatva), hetenként 2 órán. 4. *A vallásbölcsestsézet* (folytatva), hetenként 3 órán. 5. *A református hitelvi könyveket* (special collegium, folyt.), hetenként 1 órán. 5) NOVÁK LAJOS, rendes tanár, a főiskola lelkésze, ez évi szakelnök, előadja: 1. *A liturgikát és katekhetikát*, hetenként 3 órán. 2. *Az egyházjogot* (folytatva), hetenként 3 órán. 3. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart* hetenként 2 órán. B) A bölcsészeti szakon: 1) SZINYEI GERZSON, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok előadja: 1. *A XVI. század irodalom-történetét* (főtekintettel a költészetre), hetenként 4 órán. 2. *Az oktatástant*, (különös rész), hetenként 2 órán. 2) DR. SZÉKELY GYÖRGY, rendes tanár előadja: 1. *A bölcsészett történetét* (Új-kor, folytatva), hetenként 4 órán. 2. *A művelődés történetét*, hetenként 4 órán. 3. *A vallás és művészet viszonya egymáshoz*, később meghatározandó időben, hetenként 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja hetenként 2 órán. 3) HARSÁNYI ISTVÁN, theol. segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok, tanítja: 1. *A héber nyelv elemeit* (folytatva), hetenként 4 órán. 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet* (folytatva), hetenként 2 órán. 4) PÁSZTOR SÁMUEL, főiskolai ének- és zenetanár vezetése alatt, az egész theol. ifjuság részére: *Gyakorlati éneklés*, hetenként 1 órán. 5) NAGY GUSZTÁV, rendes theol. tanár tanítja: *Az angol nyelvet*, hetenként 2 órán. 6) DR. RÁCZ LAJOS, gimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, hetenként 2 órán. C) A jog- és államtudományi szakban: 1) DR. SZÁNTHÓ GYULA, a jog- és államtudományok doktora, rendes jogtanár, ez évi prodékán előadja: 1. *A római jogot* (folytatva), hetenként 8 órán. 2. *A római jog általános tanait* (special collegium), hetenként 2 órán. 2) DR. BALLAGI GÉZA, a jog- és államtudományok doktora, a Magyar Tud. Akad. levelező tagja, rendes jogtanár, előadja: 1. *A magyar közjogot*, hetenként 6 órán. 2. *Az európai nemzetközi jogot*, heti 3

órán. 3. *A harcz-jogot* (special collegium) heti 1 órán. 3) DR. FINKEY JÓZSEF, a jogtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár, előadja: 1. *A peres és perenkívüli eljárást* (folytatva) heti 5 órán. 2. *Az örökösödési eljárást*, (special collegium) heti 2 órán. 3. *A kereskedelmi és váltó-eljárást* (special-collegium), heti 2 órán. 4) DR. ZSINDELY ISTVÁN, a jogtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. *Az egyetemes európai jogtörténetet*, heti 5 órán. 2. *Alkotmányos életünk a mohácsi vész után* (special collegium), heti 1 órán. 5) DR. FINKEY FERENCZ, a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, ez évi dékán, rendes jogtanár, előadja: 1. *A büntető jogot*, (folytatva) heti 5 órán. 2. *Az új magyar büntető eljárást*, heti 3 órán. 3. *A börtönügy és reformja* (special collegium), heti 1 órán. 4. *Büntető jogi szemináriumot tart* heti 1 órán. 5. *Jogbölcsestségi szemináriumot tart* heti 1 órán. 6) DR. MECZNER SÁNDOR, a jogtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja a II. sz. teremben: 1. *A magyar magánjogot* (folytatva) heti 5 órán. 2. *A magyar örökösödési jogot* (special collegium) heti 2 órán. 3. *A magyar bányajogot* heti 2 órán. 7) DR. ILLYEFALVI VITÉZ GÉZA, a jog- és államtudományok doktora, ügyvéd, rendes jogtanár előadja: 1. *Magyarország és Ausztria statisztikáját* heti 5 órán. 2. *Az európai államok statisztikáját* (special-collegium) heti 2 órán. 3. *A magyar közigazgatási jog különös részét* heti 3 órán. 8) DR. SZABÓ SÁNDOR, az államtudományok doktora, rendes jogtanár, előadja: 1. *A pénzügytant*, heti 4 órán. 2. *A jövedelem megoszlását* (special collegium), heti 2 órán. 3. *Az államszámviteltant* (special collegium) heti 3 órán. 4. *Az egyenes adók reformját* (special collegium) heti 1 órán. 9) DR. KUN ZOLTÁN, az összes orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja: *A törvényszéki orvostant*, heti 2 órán. 10) DR. SZÉKELY GYÖRGY, a bölcsészeti tudományok doktora, akadémiai rendes tanár, előadja: 1. *A művelődéstörténetet*, heti 4 órán. 2. *A bölcsészett történetét* (új-kor) heti 4 órán. 3. *A művészet és vallás viszonyát*, heti 2 órán. 4. *A német nyelvet* heti 2 órán. 11) P. NAGY GUSZTÁV, akadémiai rendes tanár, tanítja: *Az angol nyelvet* heti 2 órán. 12) DR. RÁCZ LAJOS, a bölcsészeti tudományok doktora, főgimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, heti 2 órán.

— Szabolcska Mihály kitüntetése. A temesvári ref. lelkész, Szabolcska Mihályt, a ki 1891-ben kiadott „Költemények” című s az 1894-ben megjelent „Hangulatok” kötetével egyszerre meghódította a magyar közönséget, a Kisfaludy-társaság, ez a kiválóan szépirodalmi egyesület, e hó 1-ső napján rendes taggá választotta. . . . A megérdemelt kitüntetéshez szívből gratulál az egész magyar ref. lelkézi kar, a melynek Szabolcska egyik büszkesége.

(—6.)

— Püspök választási mozgalmak. A Szász Domokos elhunyt következtében megürült erdélyi ref. egyházkerületi püspöki állásra három egyént vetettek fel a szavazatra jogosultak — s talán inkább a nem szavazók! — t. i. Dr. Bartók György kerületi főjegyzőt, Kenessey Béla fakultási igazgatót s Szász Gerő kolozsvári lelkészt. . . . Egyik-másik politikai lap azt is tudni véli már, hogy Bartók és Szász mellett a papság tör lándzsát, Kenesseyt pedig a világiak karolják! — Majd elvállik, hogy kit ültet a legszebb bizalmi állásba a közakarat. . . . Csak azt kívánjuk, hogy közakarat-tal történjék a választás s ne legyen benne politikai választási eszköz s eljárás!

— Szász Domokosnak, az imént elhunyt püspöknek emlékéért akarják megörökíteni az erdélyi ref. papnég, tanárnég s gondnoknég. A toplicai lelkésznég, Páll

Károlyné, Sándor Ilona, egy igen meleg hangú felhívást tett közé az »Erdélyi Prot. Lap« ez évi 4-ik számában, felhíván nőtársait, hogy a Szász Domokos mellszobrára s egy a megboldogult nevét viselő kolozsvári szeretetházi alapítványra adakozzanak s megkezdte az adakozást 10 frttal! . . . A szép ügynek teljes sikert kívánunk.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyházkerületben a *györgyfalvi* III-ad osztályú 630 frt készpénzfizetéssel s 9 hold kanonika porcio haszonélvezetével díjazott lelkészi állásra febr. 18-ig pályázhatni; a jelentkezések Deesi Gyulához intézendők Gyaluba.

— **Az uralkodó családok vallásuk szerint.** Európának 41 trónusán a »Tägl. Rundschau« kimutatása szerint 21 uralkodó család osztozik, a melyeknek 445 férfi tagja közül 211 protestáns, 171 r. kath., 46 g. kath. s 17 mohamedán vallású. Tiszta protestáns uralkodó családok a következők: a tühringeni 9 család, a brabanti, az este-welfi, a nassaui, az anhalti, a schwarzburgi, a reussi, a waldecki és a Bernadotte. Túlnyomólag protestánsok: a mecklenburgi, a lippei, a hohenzollerni, a wettini családok, még pedig a mecklenburgiban 10 protestáns van s csak 3 r. kath., a lippeiben 36 protestáns s 8 r. kath., a hohenzollerniben 19 prot. 9 r. kath. s 1 g. kath., a wettiniben 30 prot., 24 r. kath. s 2 g. kath. A r. s g. kath. vannak többségben a württembergi családban (9 r. kath. 1 prot.) az oldenburgiban (37 görög kath. s 28 prot.) Tisztán r. kathólikus uralkodó családok ezek: habsburg-lothringeni, bourbon, savoyai, wittelsbachi, lichtensteini és monakói, Tisztán g. kath. uralkodó család az obrenovics s a petrovics-njegosch. Az Osman-család tisztán mohamedán vallású.

P á l y á z a t.

A *debreczeni* ev. ref. theológiai akadémián egyik rendes tanszékre, melyhez főtárgyul a *dogmatika* előadása van kapcsolva, pályázat nyitattik.

A megválasztandó tanárnak ezek lesznek a tárgyai:

A) *Az egyik esztendőben:*

1. Dogmatika egész éven át, heti 6 órán.
2. Vallásbölcsezet egész éven át, heti 3 órán.

B) *A másik esztendőben:*

1. Symbolika egész éven át, heti 3 órán.
2. Vallásbölcsezet egész éven át, heti 3 órán.
3. Theol. tudományok encyklopaediája egy fél-éven át, heti 3 órán.
4. Apologétika egy fél-éven át, heti 3 órán.

A megválasztott tanár az utóbb említett két tárgy helyett esetleg más tárgyak előadására is kötelezhető s heti óráinak száma szükség esetén legfeljebb 12-ig szaporítható.

A megválasztandó tanár jogos és kötelezett tagja lesz a főiskolai tanári nyugdíj- és gyámintézetnek, mely a theol. akad. tanárok részére az országos nyugdíj-törvényben megszabott mértékű ellátást biztosítja.

Eddigi tanári, vagy lelkészi szolgálata az alapszabályok értelmében be fog számíttatni.

Tanári fizetés: alapfizetés 1700 frt, lakbér 400 frt s 100 frtos ötödéves korpótlék, öt ízben. Korpótlék jogosultság szempontjából, a közvetlen megelőző *rendes tanári szolgálat* évei is beszámíttatnak (1897. májusi 201. egyházkerületi jegyzőkönyvi szám). A tanári javadalom további emelkedését a tiszántúli ev. ref. egyház-

kerület 1897. májusi közgyűlésének 183. jegyzőkönyvi száma elvileg kimondotta.

Hivatalát 1899 szeptember hó 1-ső napján szak-körébe vágó tanári székfoglaló értekezéssel foglalja el.

Pályázók minősítését illetőleg, legújabb egyházi törvényeink 488. § a mérvadó.

Pályázók okmányaikkal kellőleg felszerelt kérvényeket a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debreczenbe, folyó évi marc. hó 20-ig nyújtják be.

Debreczenben, 1899. jan. hó.

Kiss Áron,
püspök.

H I R D E T É S E K.

Ingyen szederfa csemete.

A földmívelésügyi m. kir. ministerium országos selyemtenyésztési felügyelőségébárkinek ingyenad 2—3 éves magágyi szederfa csemetét. Városok, községek, néptanítók szállítást nem fizetnek; ellenben magán felek a szállítási költséget viselik.

Megrendelésnél: vármegye, utolsó posta, vasut, esetleg hajó állomás pontosan bejelentendő.

Ha a csemetékét magas törzsű fákká neveljük, úgy egy katastralis holdnyi faiskolába 7200 csemete helyezhető el oly formán, hogy a sorok egymástól egy méter, a sorokban a csemeték 80 centimeter távolságra álljanak.

Sövény alakításnál egy folyó méterre 3 darab, egy folyó öfre 6 darab csemetét számíttunk.

Kik csemetét akarnak, ezt *sürgösen* jelentsék be.

A földmívelésügyi m. kir. Ministerium országos selyemtenyésztési felügyelősége Szegszárdon (Tolna megye.)

2—3

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a *legjutányosabb árban* a *legújabb rendszer szerint* készítek.

Továbbá *régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolása* is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

1—12

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Néhány szó a reversalisok folytán szenvedett veszteségeink legfőbb okáról s a védekezésről.” *Azari.* — Ismétlő-iskolák tanterve.” — „A „jus parochiale” kérdéséhez.” — *dr. — Papp József.* — „Comenius Ámos János: Nagy Oktatástan.” *Nemes István.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Néhány szó a reversalisok folytán szenvedett veszteségeink legfőbb okáról s a védekezésről.

A régi jó Archimedes csak egy pontot kért, a hol lábait megvethesse s hajlandó volt, képesnek hitte magát, sarkaiból kimozdítani a világot. A magyar róm. kath. papság is csak egy pontot, egy kicsi pontocskát kér magának, a vegyesházasságokat; ő azonban szerényebb a régi matematikusnál, — miért fordítaná ki sarkaiból a világot? holott jóval előtte él azon korszak, midőn a föld sarkairól, forgásáról szóló eszme a Galilei fejében megszületett; ő megelőzi azzal is, ha e ponton a magyar prot. egyházra halalos csapást mérhet; a híveket szépecskén bevezetheti az egyedül idvezítő egyház aklába. Működéséhez azóta meg is találta a szent buzdító jelszót: „engedjétek hozzám jönni a kis gyermekeket!” Oh hatalmas kath. papság, ki lefoglalod a földet, az eget, még az anyák méhének gyümölcsét is!

Az ellenreformáció e veszedelmes működését nem szabad nyugodtan szemlélnünk; a rekrimináció, a feljajdulás nem sokat ér. Gondolkoznunk kell a baj okairól, keresni kell az orvoslátot és ha megtaláltuk, minden haladék nélkül alkalmazni. Nem elég azzal biztatnunk magunkat, hogy a férgese húll. A statisztika bizonyítja, hogy veszteségeink száma évről-évre növekedik. A mi könnyen megmagyarázható; a klérust a fényes eredmény újabb tette sarkalja s újabb erővel és teljes igyekezettel akarja kihasználni a törvényben rejlő előnyöket; minden képzelhető eszközt mozgásba hoz tervei valószínűsítésére. S lehet, hogy előbb csak a könnyen megejthetők esnek a katolicismus hálójába, de másfelől az is igaz, hogy ha a baj, a veszedelem lavinaszerűleg növekszik, minden útjában álló akadályt elseper. Általános a panasz, hogy prot. híveink hithűsége nem áll kielégítő fokon; igen sok a névleges protestáns, a kit csak a hagyomány köt az egyházhoz, a kit csak egyetlen szóval tart az egyházban az, hogy ősei is protestánsok voltak; illemből, a családjával való összeköttetés szempontjából nem akar első lenni, a ki rést üssön ezen a hagyományon. De mikor a ragályszerűleg terjedő mozgalomban ez egyetlen fonal is el fog szakadni: bizonyos, hogy annak a nagy számú névleges protestánsok is áldozatai lesznek. Ha tehát e

veszteségek elhárítására minden egyházat szerető ember talpra nem áll, az eddigieknél még szomorúbb eredményt kell megérnünk. Mai helyzetünkben csak egyetlen biztatónk van, az, hogy Isten segítségével e baj elhárítható. Én azért úgy gondolkozom, hogy minden szó, mely e baj okát kutatja, azokra orvoslátot keres, — még ha nincs is pozitív sikere, hasznos lehet annyiban, hogy felébreszti az elméket s felnyitja azok szemét, a kik mélyebben látnak s jobb orvoslátot tudnak ajánlani.

Engem sem az sarkal felszólalásra, hogy csatlakoztatlanul megláttam a baj okát s egyedül hasznos orvoslátot ajánlok. Indított egyházam szeretete s az a remény, hogy jön utánam erősebb, a ki a kivezető utat jobban megmutatja.

Még egy kijelentést kell előre bocsátanom; azt, hogy a seb tapintása bizonyos fájdalommal szokott összekötni lenni; így ha én is őszinte leszek előadásomban, engedjék meg; jobb a sebet kivágni, hogy sem az egész test elveszzen.

* * *

Lehetnek, sőt bizonyosan tudjuk, vannak is a prot. egyházban nagy számmal olyanok, a kik az egyházpolitikai törvények behozatalát elleneztek. Különösen sokan voltak azok, a kik a gyermekek vallására vonatkozó törvényben láttak egyházunkra nézve veszedelmet. Most, miután aggodalmaik jó részben alaposnak bizonyultak: e törvény káros voltáról még inkább meggyőződve, annak revisióját óhajtják. S ha az egyházpolitikai törvények azon részét, mely az anyakönyvvezetésre és egyebekre vonatkozik, békén meghagynók is, a gyermekek vallására vonatkozót, a modern reversalist, minden áron meg akarnók változtatni. E tekintetben hozzájuk csatlakoznának most többen még azok közül is, a kik a törvényt létrejönni segítették. Kétségtelen, hogy azokat akkor is, most is, nemes szándék, egyházuk és hazájuk szeretete vezérli. Előttek azon indok a döntő, hogy e hazának szüksége van sok okból a protestantizmusra; már pedig e törvény igen alkalmas, a mint a jelek mutatják, a prot. egyházak tönkretételére.

A protestantizmus gyengülését a hazára nagy, sőt halalos csapásnak tartanánk most is: az orvoslátban azonban velök nem egyezünk meg. Ez álláspont-

tunkat a törvény szelleméből meritjük. Mit tartalmaz a gyermekek vallásáról alkotott törvény? Azt, hogy a vegyes házasságot kötött házások születendő gyermekeinek egyik vagy másik vallásban neveltetésére nézve megegyezhetnek. Mindez a szülék természetadta joga lévén: a protestáns egyház, mely az egyéni szabadságot mindig tisztelte, sarkalatos jogait adná fel, ha e törvény megváltoztatását követelné. Isten mentsen bennünket attól, hogy minket a kath. egyház a szabadelvű felfogásokban felülhaladna.

A gyermekek vallására vonatkozó törvény, a törvény erejével felruházott szabad reversális ránk határozottan veszedelmet hozott, de ezt nem a törvény megváltoztatásával hanem másképen kell elhárítanunk.

Elfogult szemlélő egy pillantásával, vagy a lefolyt multakra való tekintettel felismerheti a baj okát. Hajdan a protestáns egyházhoz tartozás nehezebb feltételekkel, nagyobb önmehtagadással volt összekötve, mint jelenleg. Egyházunkat csak úgy fel kellett tartanunk, mint most, híveink mindenféle csábításnak csak úgy ki voltak téve, mint jelenben, ezenkívül zaklatva, üldözve voltak, a mit most talán még se tapasztalunk: az egyház hajója még sem merült el, mert híveink híveknek bizonyultak. Ma a szülék, — mondjuk — szabad akaratból vagy hizelgésre, mézes-mázos beszédre, már jövődő gyermekeiket eligérik. Hasonló körülmények között ezt a multban a világ minden kincséért sem tették volna.

Hol van hát a baj forrása? Egy szóval kimondhatjuk: ott, *hogy kiköltözött egyházunkból a múltak tisztas lelke, szelleme.*

Alább részletesen ki fogjuk fejteni, hogy annak oka részint magában az egyházban van; mi idézzük elő és így saját erőnkől elhárítható, részint pedig tőlünk nem függő körülmények hatásának eredménye.

* * *

Az a mai állapot, hogy híveink tömegesen ígérik el gyermekeiket a róm. kath. egyháznak, hasonlóan azon helyzethez, midőn egy védőgátakkal körülfalazott víznek a zsilipeit megnyitjuk; a vizek, melyeknek nem volt természetes lefolyásuk, a megnyitott zsilipeken kitódulni törekednek. A ki az egyház életének képét a lefolyt három évtizeden figyelmére méltatta, az el lehet készülvén arra, hogy ha jön oly időpont, midőn a felekezetek versenyre bocsáttatnak, a protestánsoknak ez a verseny tetemes áldozatába fog kerülni. (A ki e harmincz év soknemű mulasztását számba vette, azt nem lepte meg, hogy mikor eljött az idő, melyben az 1868 mesterséges gátja leromboltatott, a szabad verseny zsilipje megnyitva lett, — hogy a folyam vize nem a medren, melynek mélyítése elmulasztatott, nem a medren, hanem a megnyitott zsilipeken fog elfolyani).

Az 1868. 53. t.-cikk oly bő köpeny volt, mely sok hiányt, mulasztást eltakart. E törvény feltétlenül biztosította a vegyes házasságokból született gyermekekből a nekünk eső részt, sőt ha egyik vagy másik részen e törvény megsértetett, pl. elkeresztelés folytán, a törvény a sértett félnek igazságot tudott, vagy legalább akart szolgáltatni. A hitélet gyengülésére, sorvadására szolgáló alkalmasabb törvény nem létezhetett ennél. Mikor egy felekezet tudja, érzi, hogy a híveit egy törvény köti az egyházhoz, — az könnyen azon feltevésre szolgáltatott alkalmat, — hogy minden egyebet pótolni képes, mely az egyházhoz tartozás ismeretét jele szokott lenni.

Ennek folytán a nem törődés az ügyekkel, az

ezt szülő. lassú, de szemmel látható sorvadás jelei mutatkoztak az egyház belső életében.

A vallásoktatásnak a népiskolákban csak harmadrendű szerep biztosított, épenúgy, mint a gimnáziumokban is. Az öntudatos, megnyugtató vallásos nevelésnek igen kevés jeleit lehetett tapasztalni. Van-e erre kiáltóbb példa, mint az, hogy ebben az időben történt, hogy vitatkozni kellett a felett: a confirmációi oktatás a lelkészt vagy a tanítót illeti-e? A törvényhozásnak, bölcse, az előbbi terhére kellett azt dönteni. Ebben az időben kellett panaszkodni a felett, hogy sem gimnáziumi, sem népiskolai növendékeink nem vezetettek nevelőik felügyelete alatt — a templomokba, mint hajdan! Ez a kép illet kis és nagy egyházunkra. Kis egyházunkban a fentebb elsorolt hibákat még az is tetőzte, hogy osztályaink száma 2—3-ra szorítkozott. S mert a tanterv a vallásoktatásnál is a fokozatos haladás elvét tartja szem előtt, a mi helyes és paedagógiailag meg is okolható, — növendékeink kikerültek az iskolákból a nélkül, hogy megismerték volna a prot. egyház történetének csak egyetlen részletét is s így prot. keresztyénységük megerősítésére egy 4—5 hétig tartó confirmációi oktatás szolgált, mely egy, a kor kívánalmaitól messze elmaradó vallástevő-katechismus alapján történt.

Általánossá vált a panasz, hogy az egyházi beszédek nem tartalmazzák a szükséges sőt, világosságot és meggyőző erőt. A templomlátogatás okául az intelligens elem, sőt a közrendűek jó része is ezt emlegeti. Az üres templomok látása aztán azon gondolatra vezeti a papságot, hogy a harangokat kevesebb alkalommal kell megszólaltatni. A nagyobb egyházakban előbb a bűnbánati 2-szeri harangozást hagyták el, majd a hétköznapi istenitisztelek számát kevesebítették, a kisebb helyeken pedig ezek teljesen elmaradtak, sőt a vasárnap délutáni istenitisztelek is. A hol a régi időkben fennállottak az u. n. canonicum consistoriumok, vagy az egyházfegyelemnek bizonyos neme, az, mint korszerűtlen, teljesen eltöröltetett.

A helyett, hogy az egyházépítés közös gondolata összekapcsolta volna a lelkeket, a theol. irodalomban dúló pártharc a különböző iskolák és kerületek híveit egymástól elidegeníté.

A gyülekezeti élet megvizsgálására hivatott egyházlátogatóság nem állt hivatala magaslatán, aláülyedt közönséges pénzbeszedéssé. A hibák előtt inkább hajlandó volt szemet hunyni, csak hogy a botrányt kikerülje; a bajokat rendesen addig takargatta, míg azok végrei s önmaguktól napfényre jöttek, de a javítani akarók előtt még akkor egy romhalmaz volt az egyház élete, melyet felépíteni alig lehetett.

A tanítók és lelkészek az újkori viszonyok között, századdal előbb készült, khártakon tengődtek. Ez megzsidbasztotta kötelességérzetüket, s akarva nem akarva az oltár helyett az ekeszarvára vetették kezüket. A polgári terhektől agyon zaklatott nép csak összeütközések után adhatta be a jövedelmet, mely ezer és ezer lelki harcnak volt szülőoka. A nép és az intelligens elem előtt a papságnak nem volt meg a kellő tekintélye. Ezekhez járult a hallatlan választási rendszer, mely sok helyen az erkölcstelenség melegágyává lett s azon esélyeken alapult, hogy az élelmes, de kevésbé érdemes emberek a jobb jövedelmű egyházakat foglalták el, kiszámíthatatlan kárára azon egyházaknak; a kevésbé élelmesek, de érdemesek ellenben szerény jóindulatu egyházakban éltek le életüket kétségbeesés vagy megdermedt közöny között.

Avagy az adózási rendszert említsük? A demo-

kratikus alapokon nyugvó prot. egyház nem tudta az egyházi életben megszüntetni a nemesi kiváltságokat, mely a népnél rendszerint nagyfokú elkeseredésnek vált okozójává.

Roskadozó paplakok és iskolák, rideg szegényteljes állapotban levő templomok voltak a prot. egyháznak külső ismertető jelei

S midőn az 1881—82. országos zsinat kimondotta, legalább az egyház építkezéseire nézve, a hívek vagyona aránylagos adózást: az egyház külső képének diszegebbé tétele mindenütt munkába vétetett. Vallásosságban nevelt hívek ez átalakulás nehézségeit, bár polgárilag súlyos teher alatt görnyedtek, nyugodtabban tűrték volna. De a legtöbb helyen az egyház gyűlése s az attól való elszokás gondolatának csirái fészkelődtek a szívekbe.

Nem állítjuk, hogy e nagy vonásokban rajzolt kép egyházunk összeségére illik, de nagy százalékában egyházunknak, ezek a gyűnyagok felhalmozva voltak. És mióta az egyházpolitikai törvények megkezdették működésüket, — kevesebb szemérmelenséggel is, mint a mennyivel a róm. kath. papság a vegyes házasság ügyében eljárni szokott, — az ily rendszer alatt élő híveket könnyen meg lehetett ingatni, könnyen lehetett hűtlenségre csábítani. (Folyt. köv.). Azari.

ISKOLAI ÜGY.

Ismétlő iskolák tanterve.

— Az Irodalmi Kör bizottságától. —

I. Vezérelvek.

Az ismétlő iskola a hat osztályú népiskolát végzett növendékek tovább képzésének eszközlése avagy legalább az iskolából való lépésük alkalmával bírt ismereteik birtokában való megtartása céljából létesített intézmény. Önként értetik, hogy az ev. ref. egyház által fentartott ismétlő iskola az ev. ref. egyház vallás-erkölcsi elveinek ismeretében s azok követésében is tovább képi, megszilárdítja az ismétlő iskolai növendéket.

E szoros fogalmi meghatározás azonban többféle megszorítást, kiigazítást szenved. Mert jöllehet oly községekben, melyekben a mindennapi iskoláztatás pontosan keresztülvitetik, egy oly ismétlő iskola, mely a hat osztályú népiskola végzett növendékeit 12—15 éves korukban gondoza, a népmívelődés s az egyház céljainak megfelelő módon berendezhető s berendezése nagyobb nehézségbe nem ütközik: mindazáltal hazánkban kevés oly község van, melyben egy föntebb fogalmazott ismétlő iskola minden tekintetben megfelelő lenne.

Először is a nép azon rétege, mely valamely gyakorlati életpályán kíván haladni, a népiskolában nyert általános műveltségen fölül szakismereteket kíván. Ezen célból hozta létre, nem az elmélet, nem a törvény, hanem a gyakorlat, az u. n. iparos- és kereskedő *tanonc iskolákat* s legujabban a *földmíves ismétlő iskolákat*. Ezen ismétlő szakiskolák (különösen a legujabban életre kelt földmíves ismétlő iskola) nagy mértékben megszorítják az egységes (általános) ismétlő iskola mezejét.

Másrésről az iskoláztatás nálunk még mindig fogyatékos mind a tanköteles gyermekek iskolába járatása, mind pedig a törvényesen szervezett hat évfolyamnak az iskolába járó gyermekek által való elvégzése tekintetében. Egyházkerületünkben kevés

népiskola van, melynek végzett növendékei annyira birtokában volnának a népiskolai tananyagnak, hogy arra a siker reményével lehessen tovább építeni; a legtöbb iskolánkban csak kivétel a szabályszerűen végzett növendék s a felső osztályok rendesen néptelenek. Az ily iskolákból kikerült 12 éves növendékek számára szintén nem alkalmas az *egységes ismétlő* iskola, ezeknek inkább a hat osztályú népiskolában elmulasztottak pótlására van szükségök.

Ha már e két körülmény mellett az egységes ismétlő iskola számára megmaradt munkamezőt keressük, üres árnyéokra fogunk találni; jobbról elmarokolta a realitást az ismétlő szakiskola, balról a szabálytalan iskolázás.

Egyházkerületünknek nem lehet célja, hogy ismétlő szakiskolákat szervezzon; azok nem az általános emberi műveltség, nem is az egyházas nevelés, hanem a szakműveltség szolgálatában állanak, ily iskolákat szervezni az állam feladata. A hol az állam az egyházkerületünk népiskoláinál lévő tanerők felhasználásával ily ismétlő szakiskolát állít, ott szükségképp az állami tantervet kell elfogadni.

Midőn azért egyházkerületünkben ismétlő iskolák tantervéről van szó, nem annyira *továbbképző*, mint inkább *póttanfolyam* lebeg szemünk előtt. Tekintettel kell lenni először azon 12—15 éves növendékekre, kik a népiskolába egyáltalán nem jártak, vagy a továbbképzés alapját (az írást, olvasást) nem sajátították el kellőképen. Tekintettel kell lenni másodsor azokra, a kik a teljes népiskolába jártak ugyan, de annak mind a hat évfolyamát el nem végezték. Tekintettel kell lenni harmadszor azokra, a kik a teljes népiskolát elvégezték. A népiskoláink mellett létesítendő ismétlő iskolák tehát három osztályval szervezendők: a kezdők (I. évfolyam) a haladók (II. évfolyam) az ismétlők (III. évfolyam) osztályával. Természetes, hogy a növendékek nem életkoruk, hanem előmenetelük szerint sorolandók osztályokba.

II. A tanterv.

Kezdő osztály. (I. évfolyam.)

Az ismétlő iskola kezdő osztályának feladata a gépies írás és olvasás, továbbá az 1—100-ig terjedő számkörben való számolás elsajátítása. E végből ezen osztály számára külön ABC és olvasókönyv szolgál kézikönyvül, melynek első része magában foglalja a kis és nagybetűk ismertetését rövidített tanmenetben, második része pedig olvasmányokat tartalmaz. Ez olvasmányok nem vehetők a népiskola I. osztályának ABC-jéből, mivel ez a 12—13 éves növendék előtt nagyon gyermekes.

Külön olvasmányokat kell hát itt felhasználni, melyek a növendékek gondolat- és fogalom körének megfelelőek, de paedagogiai tekintetben minden esetre kifogástalanok legyenek. Az emlékezet gyakorlására *imák és hazafias versek* szolgálnak anyagul.

A számtanból 1—100-ig halad a tanítás, még pedig úgy, hogy az év végére mind a négy alapművelet szerint könnyen, biztosan számoljanak a növendékek, főszályt fektetvén a fejbéli számolásra: azonban a számjegyek írása s az azokkal való számolás sem hagyható el, mivel ez megkönnyíti, mintegy előkészíti a második évfolyamban a tanító és tanuló munkáját. Tankönyv: Számtani példatár rövidített tanmenetben.

Az olvasó-könyv és számtani példatár egy darabban képezi az ismétlő iskola kezdő osztályának tan- és kézikönyvét.

Haladó osztály. (II. évfolyam.)

Ezen osztály tantárgyai: írás, olvasás és számolás. Az olvasás tanításánál oda kell törekedni a tanítónak, hogy növendékei értelmesen olvassanak. Az olvasás tantárgyát képezik népmondák, leírások a földrajz természetrajz köréből, ez utóbbinál különös tekintettel lenni a gazdaságtanra; továbbá *vallás erkölcsi és hazafias költemények*, melyeket az emlékezés gyakorlása szempontjából könyv nélkül kell a növendékeknek megtanulniok. Tankönyv: Olvasókönyv, a mely hasonló a népiskola III—IV. osztálya olvasókönyvéhez, csak hogy más anyagot felvéve, a meny nyiben ezen évfolyam növendékeinek egy része a népiskola III—IV. osztályt végzett növendékeiből kerül ki, kik már egyszer átolvasták, mintegy áttanulták az olvasókönyvet, ismétlés alkalmával az olvasmányoknak érdek keltő hatásak nem volna s így a kívánt cél el nem éretnek. A folyékony írás elsajátítására az írófüzetbe írnak részint másolva, részint pedig a beemlézett rövidebb költeményeket emlékeztetből, mit aztán a könyvből kijavítanak.

A haladó osztály számtani tananyaga az 1—1000-ig terjedő számkörben; mind a négy alpművelet szerint való számolás fejben úgy, mint számjegyekkel. A számtani feladatokat a gyakorlati élet köréből vett példák képezik, hogy ez által a növendékek a gazdaság és ipar terén előfordulható — még nehezebb számtani földadványok megfejtésében is kellő tájékozottsággal bírjanak. Az elvont számokkal való gyakorlás tehát lehetőleg mellőzendő. Tankönyv: „Számtani példatár“, a mely — mint az olvasókönyv — a népiskola III—VI. osztálya példatárához hasonló, de rövidebb módszerben kidolgozva. A két kézikönyv (olvasókönyv és példatár) itt is egy darabba kötendő.

Ismétlő osztály. (III-ik évfolyam.)

A tulajdonképeni ismétlő osztálynak tárgyai szintén írás, olvasás és számtan.

Ezen osztály olvasás tanításánál a cél, az értelmes szép olvasás elsajátítása s a már szerzett és meglévő ismeretek kibővítése lévén: az olvasmányok tárgyát képezik magasabb fokú költemények, történelmi elbeszélések, (különösen az egyháztörténelemből), földrajzi, természettani leírások tekintettel a kertészet és gazdaságtanra; polgári ügyiratok a gyakorlati élet köréből; továbbá azok az alkotmánytani ismeretek, melyekre a növendéknek majd mint honpolgárnak multhatatlan szüksége lesz és egészségtan; ezeken kívül a leánynövendékek részére a legszükségesebb tudnivalók a háztartástanból. Mesék az ismétlő iskola egyik évfolyamán sem veendőek fel, mert népünknek éppen az a baja, mintegy nemzeti természete, hogy nagyon is szeret a mesékkel foglalkozni, a reáltudományokkal pedig nem törődik, azért ezeket kell a növendékekkel már az iskolában megkedveltetni. Iránygyakorlatul írnak polgári ügyiratokat s a helyes-írás elsajátítása végett felújítjuk a népiskolából hozott nyelvtani ismereteiket. Tankönyv: „Olvasókönyv“, mely magában foglalja a tantervben felsorolt anyagokat.

Az ismétlő iskola ez évi számtanításának célja, hogy a növendékek az életben előfordulható mindenféle számtani tételek megfejtésében jártassággal bírjanak. Ez okból megismerttetendők a közönséges és tizedes törtekkel mind a négy művelettel való számolás, majd az egyszerű következtetés, ennek alapján arányok, társaság-szabály, kamatszámolás, kamatoskamatszámítás, de ez utóbbi csak kamatosítási tábla

segítségével, a takarékpénztárak, biztosító társaságok s a legegyszerűbb könyvvitel.

Mértanból megismerttetendők azon síkok és testek, melyekkel a gyakorlati életben leggyakrabban találkozunk. Megtanulják azok területének, illetve köbtartalmának kiszámítását. Kézikönyv: számtani példatár az olvasókönyvvel egy darabban.

Az ismétlő iskola itt elősorolt tárgyain kívül szükséges, hogy énekoktatásban is részesítsük növendékeinket. Ezzel azonban nagyon óvatosan kell bánni, hogy ezen iskola tulajdonképeni célja háttérbe szorítva ne legyen. Ezért az ismétlő iskolai énekoktatás csak a szebb, isteni tiszteleteinken többször használt egyházi énekek gyakorlására, hazafias dalok megtanítására szorítkozik. Kézikönyv: a népiskola számára készített énektár és Zsoltár.

Az első (vagy mint neveztük, *kezdő*) osztály felállítása mindenütt feltétlenül szükséges; a második (vagy *haladó*) osztály, mint amannak a további kiépítése már nem maradhat el, a hol az iskolázás még hézagos; a harmadik (*továbbképző*, vagy tulajdonképeni ismétlő) osztály a lehetőség szerint felállítandó, a hol a mindennapi iskolázás már rendesen foly.

Az ismétlő iskolai oktatás terén eddig azért nem tudtak semmire haladni, mert nem tartották meg a kellő fokozatot, mert ott kezdték az oktatást, ahol végezni kellett volna, mert csúcsára állították a piramist. Tantervjavaslatunkban igyekeztünk áthidalni a szakadást az elmélet és gyakorlat között.

Majd ha eljön az a boldog idő, mikor nem lesz növendék, a ki a népiskola VI. osztályát el ne végezte volna, akkor, de csak akkor lehet az ismétlő iskolák számára más, újabb, nagyoobszabású tantervet adni, Miután pedig a tantervben felvett tankönyvek elkészítése egy pár évet igénybevesz, addig is keresztülvihetőnek tartjuk e tantervet a meglévő népiskolai tankönyvekkel.

KÖZÉLETÜNK.

A „jus parochiale“ kérdéséhez.

I.

A „Sárospataki Lapok“ még múlt évi 38. számában vetetett fel eme nyílt kérdés: *törvénybe ütköző dolgot követ-e el az a lelkész, ki egy másik lelkész egyházában, ennek engedélye, egyenes megbízása nélkül végez valamely funkciót?...*

Ezen kérdésre a helyes felelet csak az lehet, hogy *nem végezhet* — mit az egyház törvény 113. §-a olyan világosan kimond, hogy ahoz semmiféle magyarázat nem férhet. Ezt a helyes feleletet a szerkesztő úr akkor nyomban meg is adta. A mikor pedig S. K. úr az említett § elcsavarására törekedett, a szerkesztői helyes megjegyzések mellett K. M. úr elméleti és gyakorlati tudással igyekezett erélyes hangon nyomra vezetni az uttavesztőt.

Azt hittük már ezek után, hogy ez a kérdés nem fog többé kísértetni, hanem hát a f. évi 2. számban előáll Sz. J. úr s azon tetszetős jelmonddal, *keressétek az igazságot*, neki ront a törvény világos rendelkezésének s olyan dolgokkal hozakodik elő, hogy nagyot nézünk igazság, jog és jórend érzékén.

Az egyházi törvény 113. §-nak világos intézkedése s a már eddig elmondottak után nem célozom a „jus parochiale“ kérdésének eldöntésébe mélyebben bocsátkozni, mert hát az már el van döntve; de mert a szerkesztő úr ismételten is felhívja e tárgyban az érdeklődők figyelmét, röviden én is elmondok ide vonatkozó felfogásomat.

Ugy látszik, hogy Sz. J. úr az *egyetemes egyház és papság* egyházi fogalmát helytelenül magyarázza, különben nem követelne azoktól oly ténykedést, a mi voltaképp nincs, nem lehet. Nem akarja tudni azt sem, hogy az ev. ref. egyház olyan *autonom egyház*, melynek autonómiaja felülről (az egyetemestől) fejlődött lefelé és nem megfordítva, mint a róm. kath. egyháznál s mint ilyennek, a gyülekezetnek több joga van, mint az egyetemesnek. Gyülekezeti, egyéni, lelkeszi jogaink annyira kifejtettek, hogy az egyetemes azokba nem is avatkozhatik, csak felügyel, hogy az egyetemes céljaival esetleg ne ellenkezzenek.

Az egyetemes papság fogalmát nem lehet kiterjeszteni — mint Sz. J. teszi — a lelkeszi funkciók végzésére, csak a külkormányzásra. Az egyháziak és világiak paritását is csak itt érvényesíti egyházunk s nem a szószoros értelemben vett lelkeszi funkciókban. Egyetemes papok pedig annyiban vagyunk, a mennyiben a lelkeszi hivatást nem az *egyetestől*, hanem az *egyetemestől* nyerjük; de a gyülekezeti választás aztán megjelöli a *törvényes tét* a lelkeszi funkciókra nézve.

Ezt a felfogást érvényesítették kánonaink, statutumaink s a gyakorlatban a „*jus parochiale*” annyira kizárólag a gyülekezeti lelkeszt illeti, hogy esperes, püspök sem fungálhat az illető engedélye nélkül, mert ők csak felügyelők, vigyázók s nem egyszersmind *egyetemes fungensek* is, mely különös privilégiumot — úgy látszik — csak Sz. J. vitat magának az egyetemes fogalom helytelen értelmezésével.

Ezeket a gyakorlatbaátment alapelveken épült fel a 113. §. nagyon helyes és világos rendelkezéssel. Ha nem volna megalkotva, ma meg kellene alkotni a *kötekedőkkel* szemben, hogy ne merészeljenek hivatlanul a más aklába tolaikodni.

A „*jus parochiale*” hát még csak vitatkozni sem lehet. A ki teszi, *donquisotti* harcot viv, vagy olyan tévelygésekre jut, melyek csak nazarénus gyülekezésekbe valók, de egyházi jogi fejlemények alapján — a gyakorlatba is átvitt — törvények által szabályozott egyházba nem.

A mi a *nem törvényes alapon álló* illető lelkesz cselekményét illeti, bizzuk csak annak elbírálását az illetékes hatóságra s ne akarja közöttünk senki magát fogadatlan prókátornak feltoini, mert az illetéktelen funkciójával törvényt ront s menhetetlenül fegyelmi alá esik, mert nálunk nincs és nem is lesz *exe-lexe* állapot. Az *ordo est anima rerum* elvének betartása mellett nem lesz annyi jog és jórend felforgatására irányuló törvénytelen törekvés. Ha némi részben követnénk a *róm. kath. papok logikáját* (Lásd f. évi 2. sz.) nagyobb lenne a fegyelem közöttünk s talán a statisztika sem mutatná évről-évre való fogyásunkat széthullásunkban; de bizonyára erősebbek lennénk a *néplegesek* nélkül, mert egyházunk erőssége nem a számbeli lazaságban, hanem az evang. erőben áll. Igazság, jórend és szeretet velünk!

dr.

II.

Kettőnk közül, kik a *jus parochiale* védelmére e lapok hasábjain felemeltük szavunkat, az egyik már elköltözött oda, honnan: „a néma ajkak többé földi szóra nem felelnek.” Így állván a dolog, rám maradt, hogy egyrészt álláspontunk védelmezésére, másrészt pedig Szabó János t. lelkesztársam érveléseire én is megtegyem a magam megjegyzéseit. Indítatva érzem erre magam azért is, mert az általam elmondottakra is történik néminemű hivatkozás; de még inkább azért, hogy beigazoljam, miszerint a t. lelkesztársam cikke előbbeni meggyőződésemen mit sem változtatott. Hogyha ezt nem tenném, könnyen úgy látszanék már a „*qui tacet, consentire videtur*” elvénél fogva is, hogyha á t mondtam, a b-t meg elhagyom: e fontos és kényes természetű gya-

korlati kérdés értelmezésében felvilágosítva és kapacitálva vagyok.

Mindenekelőtt sietve kijelentem, hogy engem a multkor elmondottak megírásánál annyira nem vezettek személyes motívumok, hogy az eseménynek, mely e kérdést felszínre hozta, úgy a színhelyéről, mint a benne szereplő személyekről, rövid pár nappal ezelőtt értesültem. Egyszerűen az igazság keresése és a törvény világos, félre nem magyarázható szavaira való hivatkozás adta a tollat kezembe. Szentül hiszem, hogy Kállay Miklós, megboldogult lelkesztársam is ezt tette; én legalább róla az ellenkezőt feltenni soha nem merném. Nem, mert mi, a kik ismertük, tudjuk, hogy alaptermészete volt az igazságot körömszakadtig védelmezni elannyira, hogy néha szinte feledni látszott az írás ama szavait: „*ne légy felettébb igaz!*” Abbeli meggyőződésemen pedig, a melyet a multkor a *jus parochiale*-ről elmondottam, még inkább megerősített ama körülmény, — melyet szintén csak mostanában tudtam meg, — hogy az egyházmegyei hatóság a felmerült eset elbírálásánál arra az álláspontra helyezkedett, melyet mi védelmeztünk. Nem is történetelt az meg más képen, hiszen a törvény idevonatkozó szavai oly világosak és határozottak, hogy azokon változtatást csak a legnagyobb mérvű szövegerőszakolás volna képes előidézni.

Ugy látszik, t. lelkesztársam is bezárta a törvénykönyvet, midőn cikkének megírásához fogott és esetlegességekre való hivatkozással igyekezett a kibúvó ajtót megtalálni. Ugyan ki tartaná azt a *jus parochiale* megsértésének, hogy ő egyik lelkesztársára távollétében annak egyházában temetett? Nem hiszem, hogy az a lelkesz, ki törvény ellenére elég gondatlan volt egyházát huzamosabb időig úgy elhagyni, hogy helyettesítőről gondoskodott volna, ebben sérelmet tudott volna találni, sőt azt tartom, hogy ennek teljesítéseért köszönettel tartozott.

Sajátságos az a felfogása is, midőn állítja, hogy az egyház hívei nem egy egyházközségnek, de az egyetemes magyar ev. ref. egyháznak is tagjai s *joguk van esetleg az egyetemes egyház más lelkeszéhez is fordúlni*. Hát ez ily mereven kimondva túlságosan idealis, — hogy ne mondjam, — communista ízű felfogás. Látszólag mond ugyan valamit, de a gyakorlati élet ezen elméletet erősen megcáfolja; legalább arról az oldalról, melyről ezt most fejtegetjük, nagyon is meg. Én legalább igen érzem azt, hogy nekem a magam szakállára lelkeszi teendőket végezni csak a tomori kisdéd egyházban lehet a törvény értelmében, nem pedig — teszzen fel — Rákos-Palotán Holott, ha a tételt megfordítjuk, *nekem is, mint az egyetemes magyar ev. ref. egyház lelkeszének jogom volna az említett egyház hívei körében fungálni*. De hogy ez nem úgy van és ha tenném, nemesak „illem hibát” követnék el, de törvénybe ütköző cselekményt, az már bizonyos.

Említest tesz t. lelkesztársam, az úrvacsora osztásánál előállható akadályról is. En gyakorlati theologiai tanáromtól, Nt. Mitrovics Gyula, jelenleg debreceni lelkesz úrtól, akit pedig tekintélynek tartok, erre vonatkozólag azt tanultam, hogy a ki kiáll az úrasztala köré, annak feltűnés kikerülése végett kiosztjuk a jegyeket. Aki nem lelke sugallatát követve áll oda, arra méltán illenek az írás ama szavai: „*a ki méltatlanul eszik a kenyérből és iszik a pohárból, kárhozatot eszik és iszik önmagának stb.*”

Általában azt tapasztalom, hogy Szabó János,

lelkészársam, a maga állításait, e tárgyat illetőleg casuisticára alapítja és elfeledi, hogy a törvény normalis viszonyokat tételez fel. A jus parochialienak a rendes állapotok között való épségben tartásáról szólottunk mi is. Kerestük az igazságot, de nem sophismákkal. Melyikünk találta meg, vagy járt közelébb hozzá, azt majd megítélni másoknak leendő hivatása.

Papp József.

KÖNYVISMERTETÉS.

Comenius Ámos János: Nagy Oktatástan.

Latinból fordította: Dezső Lajos. Kiadja Steinfeld Jenő. Sáropatak 1896. Ára 1 frt 50 kr.

(Folytatás és vége.)

A VI fejezetben a nevelés szükséges voltáról; a VII-ikben az ember képzésének legalkalmasabb idejéről s a VIII-ikben az ifjúság képzése végett az iskolák szükséges voltáról van szó. Mint láthatni, egészen tervszerűen, logikusan halad az író, a ki felállítja tételül, hogy az ismeret, az erény, a kegyesség csak nevelés-oktatás által sajátítható s érhető el, bár a magvak a természetből fogva megvannak, ezt az elsajátítást bizonyos időben kell munkába venni s a munkát az iskolák végézik el, a melyekbe természetesen, mint a IX-ik fejezetben olvashatni, nemcsak a fiúkat, hanem a lányokat is el kell küldeni, még pedig kivétel nélkül mindenkinek a gyermekeit iskoláztatni kell, tehát „nemesekeket és nem nemesekeket, gazdagokat és szegényeket, nagy és kis városokban, falukban és szállásokban, . . . mert minden ember ugyanazon főcélra született, hogy igazán ember legyen . . .”

Az eddigiek, mint láthatni, bizonyos általános nevelés-oktatástani elvek, tételek felállítását tartalmazzák, a melyekhez csatlakozik a X-ik fejezet tartalma, a mely az iskolai Oktatás általános voltát hangsúlyozza, a XI-ik, a melyben arról szól, hogy addigélé nem voltak megfelelő iskolák, a XII., a mely az iskolák jobb lábra állításának a lehetőségét tárgyalja s a XIII., a mely az iskola reform alapjául a mindenben való rendet állapítja meg.

A XIV. fejezetben aztán éppen az iskolai specialis dolgokkal kezd foglalkozni, hogy az iskolai pontos rend miként értendő, honnan veendő s a XV. fejezetben előadott életelek után a XVI.-ban arról szól, hogy miképpen kell tanítani és tanulni, hogy az eredmény biztos legyen? S e kérdésre 9 elvnek a felállításával felel meg, felhozván annyi, de annyi megszívlelendő, még máig is életbe nem léptetett követelményt, hogy önkénytelenül is ezt kérdezzük. hát ez a régi író a modern kor követelményeit előlegezi? A XVII. fejezet a tanítás és tanulás könnyű voltának alapelveiről szól, 10-ben körvonalazván felfogását, a melynek folytonosságáról tanuskodik a XVIII. fejezet, a melyben a tanítás és tanulás tartósságának az elveit összegezi 10 pontban.

A XIX. fejezet a tanítás rövidségének s gyorsaságának az elveit adja, a melyek sorában 8 tételt állít fel. Itt az első tételt jónak látom felemlíteni, mint olyat, a mely egy manapság sokat vitatott kérdésre vonatkozik. A tétel ez: „miként tehet eleget egy tanító bármely nagy számú tanítványnak?” s erre a kérdésre ezt a feleletet adja: „azt állítom, hogy nemcsak lehetséges, sőt szükséges, hogy egy tanító pár száz tanítványt vezessen; mert ez úgy a tanítóra, mint a ta-

nulókra nézve előnyös. a) A tanító kétségkívül anná nagyobb örömmel végzi munkáját, minél nagyobb serégyen tanítványt lát maga előtt, (miként a bányász kezei serényen forognak az éreggazdag bányában) s minél buzgóbb ő maga, annál serényebbek lesznek a tanítványok; b) hasonlóképpen a tanulókra nézve is kelleme-sebb és hasznosabb lesz a népesebb osztály (mindenkinek öröme szolgál, ha társai vannak a munkában), kölcsönösen serkentik egymást, mert ezen korban is megvan a verseny ösztöne. c) Ezen kívül, ha a tanítást csak kevesen hallgatják, könnyen kikerüli mindannyinak a figyelmét ez vagy amaz; ha pedig sokan hallgatják, könnyen mindenik felfog valamit, (azt. a mit) s a következő ismétléskor mind előkerül s valamenyinek hasznára szolgál; egyik elme a másikat, egyik emlékezet a másikat serkenti. d) Szóval, miként a pék egy dagasztással, egy fűtéssel sok kenyeret süt, a téglavető sok téglát éget, a nyomdász a betűk egyszerű összeszedésével száz vagy ezer példányban nyomtat-hatja a könyvet, azonképpen a tanító ugyanazon tanítási gyakorlatokkal igen nagy számú tanítványt taníthat egyszerre a legkisebb megterheltetés nélkül. Hasonlóképpen látjuk, hogy egyetlen törzs elégséges a a leglombosabb fa koronájának a fentartására és táplálására s a nap elég az egész föld éltetésére. . . . Olvasva e felfogást a parallel-osztályok felállításáért lelkesedők, bizonyára azt mondják, hogy boldog jóhiszeműség mondatta Comeniussal e felfogást, a melynek éppen a tanítás sikerére vonatkozólag van a legnagyobb hibája. . . . De engedjék meg a modern, zsúfoltság ellenzők, ha mi azt tartjuk, hogy az ő felfogásuk igen sok tekintetben a túlhajtás eredménye, mert ha lélektani szempontból vizsgáljuk a Comenius felállított tételeit, azt kell mondanunk, hogy igazságot foglalnak magukban.

Tanmódról a tudományok tanmódjáról szól különösebben a XX. fejezet, melyben azt állapítja meg, hogy a tanítás művészete a könnyűségben, a tartósságban és gyorsaságban áll. A tanítónak mindent tanítania kell, a mire szükség van s mindent úgy kell tanítani, a mint a dolog van.

A XXI. fejezet a művészetek tanításmódját tartalmazza, természetesen nem kizárólagos művészetekről szólván, hanem általában mindarról, a mi a tudomány körébe esik a művészieség szempontjából. Kizárólagosan a nyelvtanítás módjáról szól a következő fejezet, a mely a nyelvet úgy veszi, mint a tudományok elsajátításának és másokkal való közlésének eszközét s veszi mint a műveltségnek, vagy a tudomány-nak kiegészítő részét.

Erkölcsei képzési módszerről beszél a XXIII. fejezet, a melynek tételeit épúgy, mint a következő fejezetét, a mely a vallásos nevelésről, annak módszeréről beszél, mindenkinek el kellene olvasnia, mint apának és mint anyának, hadd állna előttük mintegy tükör az, a mi e két pontban foglaltatik. A legjobban megírt apológiák egyike e két fejezet a ker. vallás-erkölcsiség nemessége, tisztasága mellett! A mai független moralitási irányzatok tekervényeitől a Comenius erőteljes vallás-erkölcsi felfogása a legbiztosabb mentő eszköz lehet az ingadozni kezdő lelkeket részére!

Igen, igen megszívlelendő dolgot tárgyal a XXV. fejezet, a melyben arról van szó, hogy az igazi keresztény iskolákban a pogány írók kultiválásának háttart kell szabni. Erre az a tapasztalat vezette a nagy embert, hogy a ker. iskolák sok helyen csak névleges keresztények! . . . Mintha az alkalmazás rögtönös megcselekvésére akarna rávenni: a prot. iskolák nap-

jainkban nagyobbára csak névlegesek! „A keresztyén-ség közepette keresni kell a keresztyéneket!” Azok az érvek, a melyek e fejezetben az ó-kori görög-római klasszikusok ellen s mellett felhozvák, ma is számottevők s bár a szentírásra való csaknem kizárólagos támaszkodásnak nincs meg a kellő tudományos komolysága, de az bizonyos, hogy a keresztyén iskolákban a pogány klasszikusokkal való túlterhelésig menő foglalkozás ma is épen úgy megtámadható s meg is támadandó, mint a Comenius korában.

A XXVI. fejezet az iskolai fegyelemről szól, a melynek csak egy pontját említem fel, ezt: „a szigorúbb fegyelemet nem a tanulás, hanem erkölcsi hibák miatt kell alkalmazni!” Az igazi nevelésnek a törvénye ez, a melyet azonban napjainkban mintha figyelemre sem akarnának méltatni, hanem az ellenkezőjét viszik ad absurdum, hogy mindenki tudományos ember legyen.

Az iskolai szervezetnek a kor- és előmenetel fokozatához mért négyes beosztását tárgyalja a következő fejezet, állítván, hogy kell lenni a kiseddkor. a gyermekkor, a serdülőkor s az ifjúkor részére megfelelő iskoláknak, a melyek mind egy célt tartoznának szolgálni, t. i. hogy „az embert igazán emberré, a keresztyént igazán keresztyénné, a tudóst igazán tudóssá” tegyék. — Vajjon nem ez-e ma is a célunk? A következő 4 fejezet aztán e négy-féle iskolának a szerveztével foglalkozik. mindenikben annyi megfontolásra méltó eszmét vetve fel, hogy az ügy iránt érdeklődők bármelyikről is egész terjedelmes értekezést írhatnának.

A két utolsó fejezet tulajdonképen összegezése azoknak a reformeszméknek, a melyeket az előző 31 fejezetben részletesen kifejtett az író s egyszersmind lelkes hangú felhívás mindazokhoz, a kik a nevelés-oktatásügyének az apostolai, hogy a nevelést s oktatást emeljék ki az elhagyatottság posványjaiból, hogy az emberiség megfelelhessen magasztos hivatásának, a melyre teremtetett. Az utó-szóban aztán arról ad számot, hogy miként igyekezett az oktatástanban említett könyvek megírását eszközölni.

Úgy tetszik, mintha egy példánykertben, nem! mintha egy paradicsomkertben jártam volna! Mintha a tiszta keresztyén-ség szellemének a szellője lengedezett volna körültem, a melytől lelkem eltelve, óhajtva óhajtja: mások is, mindenki lépjen be ebbe a gyönyörű kertbe s teljék el valóban igézetes benyomásokkal!

Maga ellen vét, ki e művet nem veszi meg s nem olvassa el egyszer, kétszer, igen sokszor.

Nem reklámképen írom, hanem teljes meggyőződéssel, hogy a Comenius Dezső-féle „Nagy Oktatástan“-t mindenkinek el kell olvasnia, a ki a vallás-erkölcsi nevelést s oktatást akarja gyakorolni! Szülék s tanítók mind igen nagy haszonnal forgathatjátok! Részletes ismertetéséből láthatjátok, hogy igazat mondok.

Elismerés a derék fordítónak s áldozatkész kiadónak, hogy ezt a nagyszerű munkát magyar nyelven létesítették!

Nemes István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Szavazat-bontás.** A tiszáninneri ref. egyház-kerületben a Mocsáry Lajos lemondása következtében megüresedett egyik világi tanácsbírói állásra a beadott szavazatokat e hó 4-én bontotta fel egy bizottság a püspök elnöke alatt Miskolczon. Senki sem nyert általános szótöbbséget s így új választás rendeltetett el ápr. 1. határidővel. Az újabb szavazásra

kitűzetett Szent-Imrey Gyula, gibárti földbirtokos s abaúji egyházmegyei tanácsbíró, mint legtöbb szavazatot nyert s mellette Dr. Ballagi Géza sárospataki jogtanár, Csoma József abaúji földbirtokos s egyházmegyei tanácsbíró és Bornemisza István gömörmegeyi birtokos s egyházmegyei tanácsbíró.

— **Fehér holló.** A mai közönyös korban, a mikor azt a szomorú tapasztalatot szerezzük nap-nap után, hogy híveink áldozatkészsége bizony nem mondható nagynak, valósággal fehér holló számba megy a tiszatokaji ref. egyház presbitériumának nem régen hozott az a határozata, hogy lelkésze helyett fizetni fogja az egyház az országos lelkészi gyámintézetbe az évi 2½%-os járulékot. . . . E szép tettért méltán adózhatunk elismeréssel a tokaji gyülekezet iránt, a mely valóban követésre méltó példát mutatott!

(—t—o.)

— **Ref. lelkész és tanító éjjeli szolgálatra kirendelve.** Az abaúj-tornamegyei Nyíri községben a múlt hó 19 és 26 ik napján az előjáróság a ref. tanítót, illetőleg lelkészt éjjeli őrszolgálatra rendelte ki, még pedig a koresmaház megőrzése céljából. Hogy a polgári teherviselésnek ez a modern, vagy talán inkább régi szabású faja (mert bizony nem tud az ember eligazodni a megkülönböztetésben!) miként egyeztethető össze a rendezett állapotban levő államok törvényeivel: nem óhajtjuk tárgyalni, csupán felemlítjük az esetet annak a hozzáadásával, hogy a lelkész épen vásárnapra virradóra volt éjjeli őrségre kirendelve!

(—ó.—)

— **A zionisták makkabeus ünnepe.** Mi is szöletünk már arról a mozgalomról, a mely különösen a németországi izraeliták körében kezd nagyobb arányokat ölteni, a zionismusról, vagyis arról az ábrándos irányzatról, a mely egy modern zsidóország megalapításáról álmodozik ott a Sion-hegy alatt, a hol ezelőtt évezredekkel a Mózes népe volt az uralkodó. Ennek az irányzatnak a góczpontja Majna-Frankfurt, a hol a legközelebbi makkabeus ünnepély a következőleg folyt le: először héber nyelvű éneklés volt, a mely után Dr. Rülff rabbi tartott ünnepi beszédet, hangsúlyozva, hogy a zsidóság a zionismussal áll és esik, mert ez a nemzeti érzés felébredését jelenti s arra van hivatva, hogy a zsidóságnak ifjúságot adjon. — Ezután a bázeli főkantort, Druján énekelt hatalmas bariton hangon szent énekeket, minők: „ott, hol a czédrusok” . . . „mindig idegenben vagyunk” stb. — Majd Wolpe Jenni, egy hajadon emelt szót, a ki mint Debora. vagy Judith, szenvedélyes szavakkal fordult neméhez, hogy a zionizmusért lelkesüljenek, áldozzanak s ápolják e czélból a klasszikus szépségű héber nyelvet. — Egy heidelbergi tanuló szónokolt aztán héber nyelven s rámutatott, hogy addig, míg Ghattó volt a zsidóság részére kijelölve, szó sem lehetett egy olyan mozgalomról, a minő a zionizmus, — de most, a felvilágosodás korszakában nemcsak megindulhat ez a törekvés, hanem diadalt is arathat s fog is aratni Az ünnepélyt Druján főkantort éneke zárta be . . . A vallásos lelkesedés ellen kinek volna szava? . . . De az ábrándozás kiábrándulást fog hozni, mert a zsidóság többé nem nemzet s úgy szeretjük hinni, hogy nem is akar az lenni!

(—ó.—)

— **A szászországi ev. lelkész özvegy-árva nyugdíj-intézet** 1897-ben 71141'94 márka bevétellel s 53089'83 márka rendes kiadással működött. A kiadásból az özvegyeknek s árváknak: 44978'95 márka jutott s a mennyiben 89 özvegy s 3 gyermek volt a nyugdíj jogosult, egyre-egyre átlag: 489 márka esett,

azaz a mi pénzünk szerint 293 frt s 40—50 krajcár. Az intézet vagyona 1897 végén: 930158 marka s 2 fillér, azaz 558094 frt.

— **A porosz kultuszminiszter** törvényjavaslatot nyújtott be az »urak házához« a *nagypéntek megünneplése tárgyában*. A törvényjavaslat csak egy paragrafusból áll, amely így hangzik: „*A nagypéntek az állam egész területén általánosan kötelező ünnep-nap.*“ Az indoklásban arra utal a miniszter, hogy a Rajna-vidéken, Westfálban s Posenben s néhány más kisebb kerületekben a nagypénteket nem tartják törvényes ünnep-napnak. Majd így érvel a javaslat mellett: »A nagypénteknek, mint az összes ker. egyházak közös emlék-ünnepének a jelentősége elől nem zárkozhatik el az államkormány a mely köteleességet vél teljesíteni epen ezért akkor, a mikor a nagypénteknek külső megszentelésére a kötelező törvény kimondását javasolja. A viszonyokból foly az, hogy az általánosan kötelező ünneplési szabályzat csakis az állami törvényhozás által alkotható meg, a mely az ünnepet a polgárookra nézve általános jellegű ünnepnapként állapítja meg, a mi annál könnyebben történhetik, mert az állam legnagyobb részében már különben is általános ünnep. Az egyházi ünnepi szabályokat az állami törvény nem érinti.« — Ez ellen a teljesen keresztyén szellemű javaslat ellen a német ultramontánizmus egyik szócsöve, a »Germania« rögtön hallatta a tiltakozás hangját azon a címen, hogy »*a kath. egyháznak a nagypéntek nem általánosan rendelt ünnepe, nem olyan, melyen ne lehetne dolgozni s a mely napon a templom látogatás elmulasztása súlyos bűn gyanánt volna elismerve.*« Utal a »Germania« arra, hogy a hol eddig ünnepelték a nagypénteket, ott ezentúl üzleti zavarok fognak beállani. Nagy kegyesen megengedi ez a lap, hogy a prot. megünnepléjék a nagypénteket, a Krisztus halálának emléknapiját, de hogy a r. kath. is ünnepeljenek: ezt kívánni s akarni: kulturharc provokálás!... Persze, hát minek volna a r. kath. egyháznak a nagypéntek?... Az Idvezítő halálának napja nem illik bele abba az ünneprendszerbe, a mely az *emberek halálának napját* emeli ki!... S még Krisztusnak mondja magát, holott pedig emberi, földi s salakos minden tekintetben! (6.)

— **Wolafka Nándor a debreceni ref. tanítónői képezde ellen.** Makáriának választott püspöke, Debrecennek prépost-plébánosa, dr. Wolafka Nándor úr kezd nagy hatalmassággá lenni a magyar, kálvinista Rómában s megtette az első nyilvános támadást a reformátusok ellen, a kiket titokban, alattomban, szemforgató kegyességgel, főpapi világfiskodással már nem egyszer elbódított. A támadást a tervben levő ref. tanítónői képzőintézet ellen intézte a január 26 iki debreceni városi közgyűlésen, a hol strucc-politikának nevezte Debrecen eljárását, a mely a tervezett intézetre bizonyos segínyt lesz adandó. Strucc politikát követ pedig a város a makáriai választott püspök politikai felfogása szerint azért, mert van egy r. kath. tanítónő képezde s az nem kér segínyt, arról a város nem vesz tudomást!... Ajánljuk debreceni hitsorsosainknak, hogy ezt az okvetetlenkedő főpap világfit, a ki úgy látszik csakugyan Debrecen rekatholizálásával van megbízva, tegyék olyanná, hogy a szava csak annyit érjen, mint a régi két garasosé. Skártolják le, mellőzzék, ne álljanak vele szóba, szavára ne reagáljanak! (Rimai.)

— **A sárospataki hittanhallgató ifjúságnak a kirándulás céljaira január 28-án rendezett tánцемulat-**

sága úgy erkölcsileg, mint anyagilag igen szépen sikerült. Bevétel: 199 frt 50 kr, kiadás: 132 frt 85 kr. Tiszta jövedelem 66 frt 65 kr volt. Felülfizettek: Dr. Ballagi Géza, Kántor Mihály, Páricsy József 5—5 frtot; Radácsi György 4 frtot, Dr. Tüdös István 3 frt, S. J. 2 frt 50 krt, Antal Géza, Debreczeni Bertalan, Feldmesser Herman, Nagy Gábor, Dr. Kun Zoltán 2—2 frtot; Bálint Dezső, Béky Tamás, Bogyay Zsigmond, Buza János, Erőss Károly, Dr. Finkey Ferencz, Fragstein Anna, Hallgató János, özv. Horváth Györgyné, Kötse István, Margulesz Ferencz, Dr. Mitrovics Gyula, Dr. Rácz Lajos, Rohoska József, Szepessy István, Tariska Lajos, Telegdy Bertalan, Tóthné Szily Etelka, Wargaj Lajos 1—1 frtot. — Fogadják e helyen is a theol. ifjúság szívélyes köszönetét. Illyés Mihály, theol. elnök.

HIRDETÉSEK.

Ingyen szederfa csemete.

A földmívelésügyi m. kir. ministerium országos selyemtenyésztési felügyelőségébárcinek ingyenad 2—3 éves magági szederfa csemetét. Városok, községek, néptanítók szállítást nem fizetnek; ellenben magán felek a szállítási költséget viselik.

Megrendelésnél: vármegye, utolsó posta, vasut, esetleg hajó állomás pontosan bejelentendő.

Ha a csemetétet magas törzsű fákká neveljük, úgy egy katastralis holdnyi faiskolába 7200 csemete helyezhető el oly formán, hogy a sorok egymástól egy méter, a sorokban a csemeték 80 centimeter távolságra álljanak.

Sövény alakításnál egy folyó méterre 3 darab, egy folyó öltre 6 darab csemetét számítunk.

Kik csemetét akarnak, ezt *sürgősen* jelentsék be.

A földmívelésügyi m. kir. Ministerium országos selyemtenyésztési felügyelősége Szegszárdon (Tolna megye.)

3—3

ORGONA és

HARMONIUM

KÉSZÍTÉS

EGERBEN. Felnémet-utca 8.

Elvállal és készít mindennemű kisebb és nagyobb templomi **orgonákat** és **harmoniumokat** a **legújabb rendszer** szerint.

Régi orgonákat átalakít, tisztít és hangol.

Ajánlkozik csekély díj mellett orgonáknak évi gondozására s rendben tartására.

Jótállás mellett végzek minden munkát és jutányos árban.

Mély tisztelettel kérem a lelkész, tanító és kántor urak, valamint az egyházak s presbitériumok becses megrendelését új művek készítése vagy régiéek rendbe hozatala iránt.

Cseh István,

orgona- és harmonium-készítő.

3—5

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Néhány szó a reversálisok folytán szenvedett veszteségeink legfőbb okáról s a védekezésről.” *Azari.* — „Van-e jogosultsága azon itéletnek, hogy jelenlegi ref. népiskoláink — különösen a prot. vallásos nevelés tekintetében — nem felelnek meg kellően hivatásuknak?” *Pósa János.* — „Pál apostol etikája.” — „A főiskolai igazgató-tanács téli ülése” *i. n.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Néhány szó a reversálisok folytán szenvedett veszteségeink legfőbb okáról s a védekezésről.

(Folytatás).

Ne feledjünk még el egy nem kevésbé lényeges szempontot.

Magyarországon már az 1848-ik törvényhozás le-
döntötte a vallásfelekezetek közötti válaszfalat, ki-
mondván, hogy a különböző felekezetek között teljes
és tökéletes jogegyenlőség van.

Mindezek dacára mit tapasztaltunk? A r. kath.
egyház az állam-egyház összes kiváltságait élvezte —
mellette a felekezetek teljesen háttérbe szorultak. A
kath. egyház kezében lévén minden vagyon, a gazdag
főpapi javakból bőven tellett minden egyház és iskola
fentartására, egyéb kath. intézményekre a nélkül, hogy
a hivek adózási ereje, a mieinkhez képest csak meg-
közelítőleg is igénybe vétetett volna. A kath. egyház
minden téren, maga az államkormány által, mint állam-
egyház tekintetett, akár az országos ünnepélyeket, akár
a tábori lelkeszségek helyzetét tekintjük, vagy a főpapok
főrendiházi tagságát, vagy egyéb tényeket veszünk is
figyelembe. A sajtó hozzá nem méltólag lépten-nyomon
fölíbeállította ezt egyházat a többi felekezeteknek: a fő-
papok működésének rendszeren tömjént gyűjtött, udvaruk
minden mozdulatát oly előzékenységgel kísérte, mint
akár a fejedelmi lépéseket. Mindez nyomorult viszont-
szolgálata volt annak, a mivel a sajtót a főpapi gazdag
pénztárak jutalmazták. Ámde a kath. egyháznak e
minden ponton és tényező által előtérbe állítása igen
alkalmas volt a közvéleményt megtéveszteni, s a tömeg-
nél, mely a mások vezetése alatt áll, azon gondolatot
ébreszteni fel, hogy ha a mi egyházunk ily elhagyott,
lenézett, nem az céloztatik-e ezzel, hogy pusztuljon s
végleg el is vesszen?

Azon tény, hogy az államkormány az újabb idő-
ben iskoláink és lelkeszeink segélyére sietett, valamivel
jobb világításba helyezi ugyan az államkormány szabad-
elvűségét, de ez csak egy lépés. S gyanus azon szabad-
elvűség, mely az 1848 törvényekből 50 év alatt csak
egyetlen egy pontocskát volt képes megvalósítani.

Vegyük ehhez a kor szerencsétlen irányzatát, a
materialismust, az élvezeteket, a fényt, a külsőségek utáni
törekvést, lázas kapkodást, mely sehogy sem kedvez

az eszmei tartalmában idealizmusra törő, külsőségei-
ben is fényt megvető, inkább a puritán egyszerűséget
kultiváló protestantizmusnak.

Mi hát a teendő, hogy azt az óriási szerencsétlen-
séget, mely egyházunk hajóját a vegyes házasságok
révén napról-napra a bukás, az elmerülés felé viszi, —
megakadályozzuk?

A teendőt maga a helyzet szabja meg. Ha a mai
állapot, hogy a szülék leendő gyermekeiket a kath.
egyháznak ígérk el: a legelémbibb gondolkodás szerint
is, az egyház iránti nagyfokú hűtlenség jele: semmi
sem világosabb, mint az, hogy ezt a hűtlenséget kell
eloszlatni; s hűveinket erősebb kötelékkel kell az egy-
házhoz kötni.

Most, a mikor veszteségeink kimutatása felriasz-
totta az egész magyarországi prot. közönséget, a tanács-
lások is egyszerre megindultak. E becses lap, a
Debreceni Prot. Lappal egyetértőleg azt ajánlja, hogy
tanuljunk logikát a róm. kath. papoktól, vagyis épen
úgy vonjuk meg az így hűtlenektől az egyház áldásait,
mint a hogy ezt a r. kath. papok teszik. Az bizonyos,
hogy ha ezt az egész dolgot az adás-vevés mértékével
mérjük, oda lyukadunk ki, hogy ha te megtagadtál
engem, én is megtagadlak tégedet, ha te nem érezted
magadat lekötöztettnak az egyházzal szemben, az se
érzi magát veled szemben lekötöztettnak. Bizonyos,
hogy az árulót mindenütt a legnagyobb büntetéssel
szókták sújtani! S van-e nagyobb áruló annál, a ki
jövőre gyermekeit eladja, egyházát megbecsmérli, hitét
megtagadja? Az ilyen valóban megérdemelné, hogy az
egyház tőle minden áldását megvonja. Bizonyos továbbá,
hogy rendkívüli idők, rendkívüli intézkedéseket kívánnak
és talán lehetséges, hogy ha az egyház az ily árulók-
kal szemben úgy járna el, hogy többé tagjainak nem
tekintené: ez a szigorúság komoly figyelmeztető és
hatalmas visszariasztó volna azokra nézve, a kik
jövőben ily hűtlenséget akarnának elkövetni.

De én bármennyit tusakodjam rajta, nem tudom
határozottan eldönteni, föltétlen orvosszer volna-e ez?
A hűtleneket ily vasszigorral eltaszítanánk magunktól,
ez nem is volna sajnálandó, de kérdés, megzabolázná-e
ez eljárás azokat, a kik jövőben hasonló árulásra gon-
dolnak? Ha az ilyenek azért adják el gyermekeiket,
mert szívüket a prot. hit melegsége át nem hatja,
kérdés marad mindig, hogy ily ballépéstől visszariad-

nak e azért, mert el kell szakadniok attól az egyháztól, melyhez bensőleg úgy sincsenek hozzáförve. Mondom, bármennyit tépelődjem e kérdés felett, e véleményt nem tarthatom egyébnek, sőtétbe ugrásnál.

Nem azért állítom ezt, mintha az ilyen szigorúsággal a prot. elveket az egyéni szabadságról feladottnak látnám; mert ez semmi egyéb, mint közönséges védelem a katolicizmus behálózása ellen; a protestáns egyéni szabadság nem nyúlik egészen addig, hogy a saját egyháza ellen fordított fegyverre is tisztelettel nézzen; s kérdés, hogy az ily hűtlenségek előidézésében nem volt-e része azon újabb felfogásoknak, melyek az egyéni szabadságot egészen a szabadosság értelmében fogták fel. A múltban is adtak híveink reversálisokat, tettünk-e ellene a saját körünkben csak legkisebb lépést is? Én éppen a saját egyházam kebeléből tudom, hogy egy ezelőtt több évről magáról reversalist adott, gyermekeit a kath. vallásban nevelt egyén itt mind az újabb időkig presbiterséget viselt. A szabadossáig menő egyéni szabadságról alkotott felfogás soha senkinek eszébe nem jutatta, hogy az ily egyének méltatlanok az egyházi tisztességre.

Szerény véleményem szerint tehát egész intézkedésünk az ily hűtlennel szemben nem mehet e becses lapok által megvont határokig, de igenis elmehet a szabadosság bizonyos korlátozásáig. Vonjunk meg az ilyenektől mindenféle tisztességet, kitüntetéset, tekintésüket mindvégig úgy, mint egyházunk hűtlen fiait, közönséges árulóit. Azt cselekedjük, a mit Tisza Kálmán ajánlott a dunántúli egyházkerület közgyűlésén, társadalmilag is éreztessük megvetésünket az eféle pártütőkkel. Igen sokat lehetne írunk a prot. szabadosságról, mely egyháztársadalmunk egész mezején százféle alakban megengedett. Elmondhatnánk tapasztalásból, hogy belső hivatalnokaink között számosan vannak, a kik más vallású nőkkel lépnek házasságra anélkül, hogy az illetők kitérnének, és megtörténik, hogy a míg a férj a mi templomunkba megy hirdetni az isten ígését, felesége pedig a róm. vagy g. k. templombamegy. Példákat tudnék felsorolni, hogy belső hivatalnokainknak kétféle vallásban nevelt gyermekeik lévén, a református parochiákon meg-megzendül olykor a „circum dederunt“.

Mily megbotránkoztató ez híveinkre nézve, mennyire gyengítője a valláshoz való ragaszkodásnak! A kath. egyházban ehez hasonló eset nem történhetik meg, de a prot. szabadossággal ez könnyen összefér.

A múltban üdvösen ható fenytéki-intézményeinket egytőlegre feladtuk.

Az egyházfegyelem a zsinati törvényekben meg van, említve, de gyakorlatba hozva talán sehol sincs.

Az egyházfegyelem kérdése korunkban ismét vitatott lett. Pro et contra többen hozzászólottak a múlt évben is, csekélységemnek is alkalmam volt nézetemet nyilvánítani e nagy fontosságú intézményről. Korunk viszonyai mutatják a természetes határokat, a meddig az egyházfegyelem elmehet. Világos, hogy nem lehet az a régi kor elrettentő, sokszor barbár fegyvereinek alkalmazása, de hogy feddő, intő, néhol megtorló szabályzatát igénybe kell venni, abban senki sem kételkedik.

Egyháztársadalmi életünknek oly kinövései vannak, melyeket a világi törvény nem büntethet, az ige fegyvereivel ellene hasztalan küzdünk, melyek ellen csak az egyházi fegyelmet kezében tartó presbitérium tehet valamit. A kor józan ízlése, a presbitérii bölcsesség megtalálja a módokat mindenütt, hogy az egyházfegyelem üdvösen gyakorolható lesz. A feltételeket is

eldönti azon igazság, hogy másnak csak az lehet bírója, a ki a feddésre méltónak bűnében nem leledzik.

Nem részletezni, csak érinteni akartam-e fontos intézményt, mintegy ébresztőleg szólni, hogy hozzuk be ezen hasznos segédeszközét az egyházi építésnek.

Hogy a katolicizmus előnyomulása teljes vereségünkkel ne végződjék, fel kell használnunk a protestáns öntudat erősítésére minden tényezőt! Tapasztalás szerint a lelkész és tanító odaadó működésével elválthatlanul van összekötve a gyülekezet sorsa. Az előbbi főképen a felnőttekre, a jelen nemzedékre, az utóbbi a jövő kor nemzedékére érezteti áldó vagy áldásnélküli hatását. Használjunk fel minden alkalmat, melytől a hitélet emelését csak legkisebb mértékben is várhatjuk, Igen sok baj, mulasztás a szegénységben lelte magyarázatát, épen azért enyhébb elbírálásban részesült. Ma már, vagy a közel jövőben a hivatalos buzgalomnak ezen gátló akadályai elháríthatnak a belső hivatalnokok útjából. A tanítóknak hivatalok egész mezején be kell tölteni állásokat, de a legfőbb gondjukat mégis a vallásos nevelés tárgyának kell képezni. Fogják fel ezt a kérdést úgy, tekintsék oly nagynak, mint a melytől függ egyházunk jövő sorsa; vezessék a rájuk bízott gyermekeket minden alkalommal a templomba s minden ismeretet úgy tekintsenek, mint a mely a vallásosság csatornáján kell, hogy keresztülfolyjon, hogy megnevelje s gyümölcsözővé tegye az egyéni életet.

A lelkészek az e tekintetbeni felügyeletükben ne ismerjenek mellékes tekinteteket; szorosan ige-hirdetői tisztokként minden erejüket használják fel a megtartásra és építésre. Ez irányban sajnos igen sok a kíváncsi; a templomok üressége megcsökkenti bennünk az ige-hirdetői tisztet; pedig ez nem jól van így. Mintegy magunkat kellene meggyőznünk, midőn Révész Imre szerint pár hallgatóknak is csak oly lelkiismeretesen elkészülnék, mintha számosan volnának; a szíves foglalkozás lehetetlen, hogy érdeklődést ne keltene, ha ige-hirdetői tisztünk körül szorgalmasan forgolódnak, én erősen hiszem, templomaink népesebbek lesznek, mint jelenleg.

Hogy a szószék mikép lehet hatásos eszköze az élő és ható keresztyén hitnek, arról az utóbbi időkben nagyon sok szó hangzott fel, ezeket kell tehát megszívlelnünk.

Nem csekély káros eredménye van annak sem, hogy iskoláink és templomaink legnagyobb része nem emeli ki és nem védi kellőleg a szívekre azon éles határvonalat, mely protestáns hitünket a katolikus hittől elválasztja. Legszámosabb községeinkben, mint fentebb érintettem, — 2—3 osztályban taníttatnak a növendékek. S mikor arra kerülne a sor, hogy egyházunk küzdelméi megismertettessenek, a múlt felemelő példái hasonló elhatározások csiráit szülnék a fogékonny szívekből. — a gyermekek, — elérvén a 12 életkort, az iskolából kibocsáttatnak. Hogy mikép lehetséges az, hogy igen sok helyen még a négy osztály sincs felállítva, ennek egyik oka az, hogy sok községünkben a mily elnézés gyakoroltatik az iskolai mulasztásokkal szemben is, épen oly kényők-kedvők szerint vezetik a szülők gyermekeiket sokszor 8—10 életévök betöltése után az iskolába. Ily körülmények között aztán elég, ha a gyermek az írást és olvasást, a hitismeretéből valamit tanulhat, míg a prot. egyháztörténetből igen keveset vagy épen semmit. S épen az ily községekben hiányzik aztán az ismétlő iskola is. Ha ezekhez még az is hozzájárul, hogy reformatioi emlék ünnepélyeinkre nem fektetünk kellő súlyt s azon régi kedves szokásunkat is elhagytuk, hogy a mindkét rendbeli ifjak időn-

kénti templomban marasztásával felhagytunk, a biblia magyarázatunk nem történik a kellő módon, azt nem is említve, hogy heidelbergi káténk magyarázata talán már egyetlen egyházunkban sincs meg: ugyan kérdem mikor van hát alkalmunk, hogy evangéliumi protestáns népünknek, nagyjainak, kicsinyeinek megmagyarázzuk: miben különbözik a te hited a kath. vallástól, melyik ebben azon elem, mely tégedet megnyugtat, hogy bizalommal lehess protestáns hited iránt s abból fel-emelő öntudatot is nyerhetsz? Ez az oka aztán annak, hogy híveink legnagyobb része nem is lát más határvonalat vallásunk és a többi felekezetek hitelvei között egyébben, mint a mi a külső isteni tiszteleti szertartásokban tárul szeme elébe. Ha híveink jobban látnák és éreznék kellő előkészítés és vallásos nevelés után azon úrt, mely bennünket a katholicizmustól elválaszt; ha e szakadékot minden alkalommal élénken felmutatnánk előttük: én hiszem, hogy kevesebb volna azok száma, a kik könnyű megnyugvással ígérnek el gyermekeiket.

A vallásos nevelésnek kiegészítő részét képezvén az énektanítás, templomaink üressége, a hitélet meggyengülése a legtöbb helyt abból is származik, hogy mai híveink nem tudnak többé úgy énekelni, mint az elődök. A ki a tapasztalásnak helyt ad, észreveheti, hogy az éneklésben való járatlanság mennyire visszartartja híveinket a templomtól!

Hogy lelkész és tanító közös egyetértéssel, — mely sajnos sok helyen ma nincs meg, sőt kezd általános bajjá válni, s éppen azért sürgősen orvoslandó, — mit tehet még a vallásosság emelésére, híveink megtartására, a belmissió által ajánlott módokon, népkönyvtárak felállítása, olvasóköri szervezése, felolvasások tartása, vallásos iratok terjesztése és a hívekkel való közvetlen és bensőbb érintkezés által, ezek már annyiszor megannyiszor ajánlva voltak és részletezve, hogy nem is foglalkozom velök.

Csak egy kíváncsiat kell még mindenek felett sürgetnem. Hogy a belső hivatalnokok igazán eljárnak-e a rájuk bízott feladatok végzésében, azt megvizsgálni az egyházlátogatóság feladata. Tegyük tehát a vizitációt valódi vizsgálattá. Az egyházlátogatásnak hübb és pontosabb képet kellene az egyházakról nyerniök, mint a hogy ezt ma általában teszik.

(Vége köv.)

Azari.

ISKOLAI ÜGY.

Van-e jogosultsága azon ítéletnek, hogy jelenlegi ref. népiskoláink — különösen a prot. vallásos nevelés tekintetében — nem felelnek meg kellően hivatásuknak?

Midőn valaki e címet olvassa, azonnal tisztában van azzal, hogy ref. népiskoláink egy nehéz ítélettel, egy súlyos váddal állanak szemben, hogy t. i. a prot. vallásos nevelés tekintetében, ma már nem felelnek meg kellően hivatásuknak, s ennek okát némelyek a tanítók egyháziatlanságában, vallásos érzületének hiányában vélik feltalálhatni. Ha igaz ez utóbbi állítás, természetes következménye ennek az előbbi, mert hiszen mi tanítók is szívesen hangoztatjuk e szálló ígét: „az iskola én vagyok.” A milyen a tanító szelleme, olyan az iskoláé; a tanító egyénisége nagy befolyással van a növendékek vallásos és erkölcsi érzületének; minő-

ségére. S így az iskola mintegy irányt szabni van hivatva a gyermek jövőbeli társadalmi életének. Sokszor nevezzük az iskolát az egyház veteményes kertjének; s e hasonlat szép is, találó is; és ha az iskola veteményes kert, úgy annak szellemi ápolóját, a tanítót, hasonlíthatjuk a kertészhez. Ha jó a kertész, virágzó a kert, s nemes gyümölcsöt terem az általa gonddal nevelt fa. Ha a tanító képes fölemelkedni hivatásának magaslatára, s onnan nemes és tiszta öntudattal széttekintve híven teljesíti Isten és emberek által reá ruházott kötelemét; ha nemcsak a tudományok halmazával látja el növendékeit, de azokat — szívüket és lelküket nemesítve — neveli is egyszerű smind: bizonyára virágzó leendő az egyház e veteményes kertje, az iskola, s az erkölcsi, vallásos irányú nevelés az életben nemes gyümölcsöket terem.

Igy a tanító egyénisége, működése szoros viszonyban áll az iskola szellemi életével.

Hanem, fájdalom, a kertész által gondosan nevelt csemete gyökerén sokszor féreg rág, gyenge ágait sokszor megtépi a szélvész, a vihar; a kedvezőtlen idő a nemesnek induló gyümölcsöt megfosztja kellemes ízétől. . . .

Vajjon vádolhatjuk-e a kertészt, a természet szépsége iránt való érzéketlenséggel, ha kertjének virágait az ártalmas idők szele feldúlja s megtépi a gyenge ágakat, vagy ha a csemete gyökerén rágódó féreg miatt megfosztatik a gyümölcs kellemes ízétől?!

Sajnos, az egyház veteményes kertje, az iskola sincs megkímélve az ártalmas férgek, a dúló vihartól!

E szomorú jelenségre s ennek okaira óhajtok e szerény cikkekcskében rámutatni, ellensúlyozni akarván azt a nehéz ítéletet, hogy ref. népiskoláink a prot. vallásos nevelés szempontjából nem felelnek meg hivatásuknak, s azt a sokszor hangoztatott vádat, hogy mi, ref. néptanítók egyháziatlanok, vallástalanok vagyunk.

* * *

„A ref. népiskolák prot. vallásos nevelés szempontjából nem felelnek meg kellően hivatásuknak.” — Súlyos vád, nehéz ítélet! És oka: „mert a tanítók egyháziatlanok, vallástalanok”, — még súlyosabb, még nehezebb ítélet!

De hát honnan ered ez az ítélet, miért e vád ref. iskoláink ellen?

Bizonyára onnan, bizonyára azért, mert a mai kor társadalmi életének jellegén a régebbi korétól eltérő, sajátos foltok, úgyszólván fekélyek támadoznak.

Sajnosan kell tapasztalnunk haladónak nevezett korunkban azt a szomorú jelenséget, hogy ref. egyházunknak sok hívtelen hívei vannak, kiknek lelkét ama bizonyos veszélyesnek mutakozó áramlat (socialismus) megragadva, elégedetlenné teszi Istennel, emberekkel, sőt önmagukkal is, mely veszélyes kór kivetkőzteti a lelkeket a nemes értelemben vett idealizmus burkából; mely előtt Isten, vallás, egyház és haza gyűlölt fogalom, melynek szennyes iszapjában elmerül minden nemes, minden szép fogalma.

És e veszélyes kór — fájdalom — éppen a mi ref. egyházunkból szedi nagyobb mérvben áldozatait! Ott is, a hol ez a veszélyes kór még a maga leplezetlen alakjában meg nem jelent, az egyház egynémely híveinek szívére bizonyos fásult közönyösség nehezedik, mely az anyagiakért való túlságos és léha küzdelmeknek közepette az eszményiesen szép és nemes erkölcsöket előltni törekszik.

Hát bizony ez elég szomorú jelenség egyházunk társadalmi életében, de ki volna ezért oly merész iskoláinkat tenni felelőssé? Mutasson ki csak egyet is tanítóink közül, ki társul szegődött volna e veszélyes kör terjesztésében?

Pedig — úgy hiszem — lehetne okunk elégedetlenségünket kifejezni az egyházzal szemben. — Nem akarom panasznál felemlíteni azon közös sérelmünket, mely bennünket, ref. tanítókat, oly közről érint azon méltánytalan mellőztetés által, midőn az egyházi közalapból való segélyezésből minket tanítókat, mint kik szintén az egyház hivatalnokai vagyunk, s ennek léteért, felvirágzásért munkálva, szintén a küzdők sorában állunk, kirekesztettek; valamint azt sem, hogy míg az állam erkölcsi és anyagi erővel igyekszik megtalálni azt a kapcsolatot, melylyel tanítóit magához fűzi, addig a felekezeti bizony édeskeveset ad s e keveset is kénytelen körülmények közt teszi. Nem, mi nem zúgolódunk, nem panaszkodunk! Meghajlunk a felsőség előtt, tiszteletteljesen vetjük alá magunkat egyházi törvényeink rendelkezéseinek. Mi most is hű bensőséggel, igazi lelkesedéssel munkáljuk egyházunk javát, törekszünk ennek felvirágoztatására, egész életünkkel, példaadásunkkal igyekszünk kicsiny körünkben odaadni, hogy evangéliumi szent vallásunknak fenséges elvei mélyebb-mélyebb gyökeret verjenek a szívekben. És ha már egyházi társadalmi életünkben ahoz az egyházhoz, melytől szívünknek mi is, úgyszólván első melegét vettük, ily hív bensőséggel ragaszkodunk, tehát e másként szorosabban vett tanítói hivatásunk körében, növendékeink vallásos-erkölcsi nevelését illetőleg?

Igen, meggyőződéssel és szerénységgel nélkül nyilatkoztathatom ki, hogy ref. népiskoláink most is oly mélyreható erővel, lelkiismeretes hívséggel felelnek meg a vallásos nevelés tekintetében reájok háruló kötelezettségeknek. Ha valaki nemcsak felületesen, de közelebbről ismeri iskoláinknak szellemi életét, be kell látnia, hogy nevelésünknek, tanításunknak központja ma is a vallás.

Nevelői s tanítói működésünk az evangéliom fenséges elveinek terjesztésében s megerősítésében nyilatkozik, ennek átalakító erejével törekszünk növendékeink szívét, lelkét mintegy fogékonyrá tenni a szép és hasznos ismereteknek befogadására.

És hogy mindennek dacára itt-ott eredménytelenséget tapasztalunk, bizony-bizony! nem az iskola szűli ezeket.

Vajjon oka-e a kertész, ha az általa gonddal nevelt csemete gyökerén féreg rág s e miatt hitvány gyümölcsöt terem vagy elpusztul?

A gyermeket nem csupán az iskola, a család is neveli s ezen nevelői befolyás a szülők s a család többi tagjai részéről az élet ezer és ezer különböző viszonyaiban nyilvánul. Ha a család tagjai vallásos, egyházas érülettel bírnak, a templomi s házi isteni tiszteletet szorgalmasan gyakorolják, ha óvakodnak különösen a gyermek előtt oly beszédektől és cselekedetektől, melyek az ő ártatlan lelkére méreg gyanánt hatnak: így a családi neveléssel karöltve könnyeben megfelelhet az iskola magasztos hivatásának.

De hányszor kell sajnosan tapasztalunk, hogy a mit az iskola épít, lerombolja a család. Hány család igyekszik és tudja elrejtetni bűnös szenvedélyeinek, rossz szokásainak nyilvánulását a mindenre fogékony gyermeki lélek előtt? Hányszor kell látnunk, hogy a család egyik vagy másik tagja mily könnyű lélekkel káromolja Istent, tiszteletlenül nyilatkozik az egyházas,

vallásos cselekményekről, templomkerülő, egymás iránt békétlen, szeretetlen. Szóval mind olyan jelenségek, melyek már jó eleve megmértelyezik az ezeket látó és halló gyermeki lelket s féregként emésztik azt.

A tanító, mint az egyház e veteményes kertjének gondozója, ápolója addig, míg a gyermek nevelői befolyása alatt áll, igyekszik ennek szívéből a család által beleültetett ártalmas gyomokat irtogatni, tisztogatni, de a család megmérgezett légkörét megtisztítani már nem az iskola hivatása.

Mielőtt igénytelen cikkemet befejezéshez juttatnám, nem hallgathatok el egy — az iskolai vallásos-erkölcsi neveléssel szorosan összefüggő körülményt. Ugyanis a vallásos képzésnek minél biztosabb s könnyebb célhoz jutását jelentékenyen befolyásolja a növendékek kezébe adott tankönyv, illetőleg tananyag szellemének minősége. A jelenleg használatban levő Ó- és Újtestamentumi szenttérténetek kézi könyvének tananyaga között véleményem szerint sok oly megfoghatatlan csodás történet halmoztatik fel, a mely a prot. szellemmel, felfogással össze nem egyeztethető. Tagadhatatlan, hogy az ó-testamentumi történetek között sok szép és tanulságos adat áll rendelkezésünkre, melyek ügyes és arra hivatott kézben nagyban elősegítik a szív és jellemképzést, de sok olyan is van, mely a zsidók akkori életmódjának, sajátos felfogásának megfelelők ugyan, de nem illők a mi prot. evangéliumi felfogásunk keretébe. Például csak egyet hozok fel. Mikor Mózes az Izrael fiait Egyiptomból megszabadítván, átviszi a Verestengeren, utána megy Faraó egész sereggel, hogy őket visszatérleje s ez utóbbiak a tengerbe vesznek vala. Mózes és véle az Izrael fiai így énekelnek: „Éneklek az Urnak, mert az ő nagyhatalmasságát megjelentette, a lovakat és lovagokat a tengerbe veszté.” Az ellenség vesztének örülni s ezért hálát adni Istennek, ezt az evangéliom szelleme, mely még ellenségeinket is szeretni parancsolja, kizárja. De több példát is hozhatnánk föl, melyek a mellett, hogy sok időt elrabolnak, a prot. szellemben való nevelés valódi célját egyáltalában nem segítik elő.

Ha valamely építő tökéletes munkát akar előállítani, szükséges, hogy rendelkezésére alkalmas anyagok és célszerű eszközök álljanak. Épen így nekünk tanítóknak, hogy kitűzött célunkat biztosabb s könnyebb módon elérhessük, szükségünk van egyebek között gondosan s céltudatosan megválasztott tananyagra; s tankönyveinkből mindazok, melyek nemcsak hogy célra nem vezetnek, de azt hátráltatják, kirekesztendők.

S most berekeszttem cikkemet s ebben kifejezett résznél tapasztalaton. résznél egyéni felfogáson alapú véleményemet összefoglalva őszinte lélekkel s meggyőződéssel állítom, hogy az a vád, mely szerint mi ref. tanítók egyháziatlanok, vallástalanok vagyunk s ennél fogva nevelésünk hivatásának meg nem felel, nem jogosult. Mi most is meghamisítatlan prot. szellemet viszünk iskoláinkba s nem tekintve semmi mellékes érdeknek, hanem törődve a nemes lelket bántó közönyvel, evangéliumi szent vallásunkból merített meggyőződéssel hivatásunknak nemes és tiszta tudatában küzdünk a szent célért! *

Pósa János.

* E közlemény jogosult voltát nem kell igazolnunk; csupán arra mutatunk rá, hogy írója a gömöri egyházmegye tanítótestületében pályadíjat nyert vele, a hol a vád elhangzása után, a melynek Réz László t. barátunk kellő megfontolással s a szomorú tapasztalatok hatása alatt volt bátor e lapokban kifejezést adni, a testület élénken érezte annak a szükségét, hogy a kérdésnek behatóan foglalkozzék. Az itt adott apologiának megvan a maga tiszteletreméltó alapja.

TÁRCA.

Pál apostol etikája.

(Folytatás)

Ez a pont azonban másra is felhívja a figyelmet, arra is t. i., a mi a jónak, tökéletesnek a megpróbáltatásából származó ismeret s megtartást foglalja magában, a mi ismét az Isten előtt való *kedvességet* képezi, vagy helyesebben mondva: *az Istennek akaróját* (θελημα του Θεου. Róm. XII. 2.). Ezzel az ismerettel való bővülködést, betelést kívánja Pál a kolossébelieknek is, hogy *ilyen módon az Urhoz méltóan járjanak.* (I. 9). Az Isten akaratára hivatkozva mondja a thessalónikaiaknak, hogy oltalmazza meg magokat a parázناسágtól s mindenkor örüljenek, szüntelen imádkozzanak s minden dologért hálát adjanak. (I. Thess. IV. 3; V. 16—18). Így állítja fel a keresztyének feladatául a kolossébeliekhez írt levelében (IV. 12.) azt, hogy *meg kell állaniok tökéletesen és az Istennek minden akaratjával betelve.* Ezzel teljesen egyenlő jelentőségű az új embernek az a jellemvonása, a melyet a keresztyéneknek fell kell öltözniök, a mely új ember annak az ábrázatjához való illendő ismeretet veszi fel, a ki teremtette azt. (Kol. III. 10). (Az a pont, a mely az I. Kor. VII. 19-ben van, nem tartozik ide.)

Ez a *θελημα του Θεου* — Istennek akaratja — magában véve nem akar más lenni, mint vallásos vonatkozású jelzése annak, a mire a lélek-Krisztus a hívőket ösztönzi. De ismervén az apostol a zsidókat, még pedig olyanokul ismervén őket, mint a kik a törvényben nevelkedtek, rá kell mutatni arra, hogy az a *törvény*, a mely a zsidóknál Isten akaratja gyanánt szerepelt, egészen más, mint az az akarat, a mely a keresztyéneknek van Isten törvénye gyanánt. A kettő között nagy a különbség, mert amott a *törvény* mint *parancs* jelenik meg; emitt pedig az *akarat*, mint *kegyelemnek a törvénye* szerepel. A zsidó törvény és a keresztyén Isten akarat között a léleknek a jelentősége vonja meg a válaszfalat, a melyből önként következik, hogy Pál a *lélek-Krisztust* veszi fel annak az erőnek, a mely az embereket az erkölcsiségre vezérli, hajtja, ösztönzi.

Egészen természetesnek kell tartanunk ezek után azt, hogy Pál apostol az ő erkölcsi élet-ideálját ebben a rövid s legjellemzőbb vallásos tételben fejezi ki: *szolgálni az Istennek* (δουλεύειν τῷ Θεῷ mint ez az I. Thess. I. 9; Róm. VI. 22. van), — vagy ebben a másik fogalomban: *élni az Istennek* (ζῆν τῷ Θεῷ Róm. VI. 11) — avagy pedig ebben a harmadik kitételben: *Istennek hódolni* (παραστήναι ἑαυτὸν τῷ Θεῷ. Róm. VI. 13. XII. 1). Ebből látni, hogy a *motivum* Istennek parancsa, az erő az Istennek lelke s a *zsinórmérték* Istennek akaratja s mindez nem az emberen kívül álló valami gyanánt tekintendő, hanem olyannak, a mely az emberbe átmegy s egygyé lett vele magával.

De ne gondoljuk, hogy ezekkel aztán mindazt előadtuk, a mit az eszmeileg meghatározott erkölcsi élet-ideál konkrét tartalmára vonatkozólag az apostol gondolt; hiszen Pál nem is törekedett arra, hogy ezt a konkrét részt a lehető teljességgel, vagy épen rendszerességgel s összefüggőleg adja elő. Az az ő erős jelleméhez, magasztos egyéniségéhez mintegy hozzátartozott, hogy megelégedett azzal, hogy az alapköveket lerakta, hiszen azokon felépülhet s fel is épül a ház; megelégedett azzal, hogy a magvakat elvetette, hiszen a kellő gyümölcsök majd megteremnek. Éppen ezért az

apostol nyilatkozatai az erkölcsi kérdésekben mindig csak úgy veendőek, mint a melyeket az épen előállott esetekből kifolyólag mondott, a melyek tehát tisztán *alkalomszerűek*, de mindenestre elég nagy számúak ahhoz, hogy belőlök, mint töredékekből, az egészet összeállítsuk.

Ha aztán arra a kérdésre keresünk az apostolnál feleletet, hogy az embernek önmagával szemben minő kötelességei vannak, erre vonatkozólag a következő pontokban kapjuk a választ:

Az apostol a belső emberre vonatkozólag minden útastást, figyelmeztetést, intést vallásos jellegűvé tesz a minék az a következménye, hogy az u. n. benső, lelki kötelességek önmagunk iránt, egyjelentőségűek lesznek az Isten iránt való kötelességekkel. De mégis van egy kötelesség, a melyet Pál tisztán saját személyünkre vonatkozólag állapít meg s ez nem más, mint *a jellem szilárdság*, a melyet az I. Kor. XVI. 13-ban; Gal. V. 1-ben, Philipp. I. 27 és IV. 1-ben s az I. Thess. III. 8-ban *σκληρε* szóval fejez ki, a mi egy jelentésű aztán az I. Kor. XVI. 13-ban levő: *legyetek férfiak és erősek* (ἀνδρίζεσθε — κραταιοῦσθε) kifejezéssel, a melynek eszközi pótlásául szolgál a *vigyázat* arra, hogy az erők összetartassanak, a mire az erősebb figyelmeztetés ez: *ne legyetek sötétségben*, (I. Kor. XVI. 13.) *ne aludjatok.* (I. Thess. V. 4).

Ez az emberekkel s ítéleteikkel szemben az *önállóságnak* s *állhatatosságnak* a jellemvonása, a mely nem egyéb, mint a lélek-Krisztus erkölcsi elvének s eszméjének a következménye, mert ebből foly az, hogy *kiki az ő Urának áll vagy esik.* (Róm. XIV. 14.)

Pál ezt a jellemvonást erős kifejlődésűnek óhajtja, olyannak, a milyennek saját magában tapasztalja, a ki ezt mondhatja: *keveset gondolok azzal, hogy ti ítéltek meg engem, vagy emberi ítéletek;* (I. Kor. IV. 3) s a ki ezzel a kérdéssel szólhat a korinthusiakhoz: *viszont azt állítjátok-e, hogy elöttetek magunkat mentjük!* *Az Isten előtt a Krisztusban szólunk!* (II. Kor. XII. 19). Szilárd jelleméről tesz bizonyosságot az a nyilatkozata is, a melyben kijelenti, hogy *nem embereknek akart kedveskedni, hizelegni, hanem az Istennek akart tetszeni, a ki a szíveket vizsgálja* (I. Thes. II. 4), — valamint az is, a melyet a lelki ismeretre vonatkozólag a korinthusiaknak mondott eképen: *nem a ti, hanem ama másoknak a lelkiismeretért mondom, mert az én szabadságom miért szidalmaztatik másnak lelkiismeretétől?* (I. Kor. X. 29). Azaz: az én szabadságomért csak az én lelkiismeretemmel vagyok felelős! Rám nézve idegen lelkiismeret nem lehet bíró! Erre a keresztyéni öndicsékvésre akarja rábírnai a korinthusiakat, a kik tekintélyekhez alkalmazkodnak s szétválni szándékoznak, intvén őket: *a tiétek minden, Pál is, Apollós is, Kéfás is, a világ is, az élet s a halál is, jelen való s a jövő is, minden a tiétek, de ti a Krisztuséi vagytok.* (I. Kor. III. 21—23).

Ide tartozik a bánat is, a mennyiben saját személyünkre vonatkozik, hanem Pál ezt is inkább az Istenre vonatkozólag érinti, a mint ezt a II. Kor. VII. 9-ből láthatni.

(Folyt. köv.).

KÖZÉLETÜNK.

A főiskolai Igazgató-tanács téli ülése.

A főiskolai Igazgató-tanács f. hó 7—10 napjain tartotta meg rendes téli ülését. — Tudvalevőleg ennek a gyűlésnek főtárgya a számadás-vizsgálat. A főiskola

számadásai, mint mindig, mióta azokat Soltész Ferenc vezeti, úgy a múlt évben is pontosak s az Igazgató-tanács örömmel adta meg a felmentvényt hű és pontos pénztárnokának. A mi azonban a számadás eredményét illeti: biz azt valami kedvezőnek nem lehet mondani, miután a múlt gazdálkodási év összesen 7546 frt 07 kr. hiánnyal záratott le, — a mely összegben azonban benne van az 1897. év 4597 frt 31 kr. hiánya is, úgy hogy az 1898. évi deficit tulajdonképen 2948 frt 76 krt. tesz, ennek pedig egyedüli oka a tápintézet, a melynek a múlt évi szükségletét a közpénztárnak 3725 frt 62 krral kellett pótolnia, a mi ha elkerülhetre lett volna, ha a tápintézet a maga lábán meg tud állani: a közpénztár számadása 776 frt 86 kr. pluszt eredményezett volna. — Bármennyire dédelgetett gyermeke is a tápintézet a főiskolának, bármilyen támadásokat kell is tűrni egyesektől a tápintézet vezetőségének: az azért még sem lehet, hogy a tápintézet a különben is túlterhelt közpénztárt deficitbe kergesse. — Hozott is az Igazgató-tanács a jövőre egy olyan szigorú határozatot, a melyet ha önmaga megtart (?): ez a körülmény nem fog ismétlődni. Kimondatott ugyanis, hogy jövőre a nyári ülésre előterjesztendő költségvetés alapján fog a tápintézeti jótétemény kiosztatni s annyi egyén vétetik fel tápintézeti jótéteményesül, a mennyit a pénztár jövedelme ellátni képes. A tápintézetéről lévén szó, érdekes megemlíteni, hogy a jelen évben 350-en, tehát a főiskolai összes ifjúság $52\frac{71}{100}\%$ -a étkezik a tápintézetben, a kik közül 45 theologus, 30 jogász, 19 VIII-ik, 37 VII-ik, 25 VI-ik, 38 V-ik, 36 IV-ik, 35 III-ik, 42 II-ik, 43 I-ső osztálybeli tanuló, a díjostály szerint pedig alapítványos és ingyenes 90. 20 frtot fizető 54., 40 frtos 57., 60 frtos 149.

Visszatérve a számadásokra: Bruttó bevétel volt 159732 frt 41 kr. Bruttó kiadás 151630 frt 65 kr., így pénztár maradvány 8101 frt 76 kr., a mi forgó tőkének alig elegendő, ha tekintetbe vesszük, hogy a számadás lezárása után való nap, január elsején személyes kiadásokra 14532 frt fizetendő ki. A vagyon mérleg szerint a főiskola jövedelmező vagyona: 1028611 frt 50 kr. terhe: 46106 frt 66 kr.; így jövedelmező tiszta vagyona 982504 frt 84 kr.

A számadások megvizsgálása után áttért az Igazgató-tanács a folyó ügyek tárgyalására. Hogy szükséges-e a párhuzamos osztályokat ez évben tovább fejleszteni vagy is fel kell-e állítani azt a III-ik osztályban is? erre nézve véleményt kér az Igazgató-tanács a gymnasiumi széktől s csak ezen vélemény beérkezése után fog e tárgyan előterjesztést tenni. A párhuzamos osztályok felállításával az építkezés elkerülhetetlen. Utasította az Igazgató-tanács a köziskolai székét és a gazdasági választmányt, hogy az összes szükségleteket felölölő építkezési tervet és költségvetést terjesztszen be még a májusi gyűlésig. Kimondatott, hogy az épület a főiskolai telek Kossuth-utcai részén, a főépülettel párhuzamosan fog emeltetni. Költségeire államsegélyt fog kérni.

Bemutattatott a Mudrány hagyatékából építendő konviktusi épület terve. Az Igazgató tanács azonban a konviktusi építkezést egy egyelőre 30 növendékre tervezett internátussal óhajtván összekötni: ez a gazdasági választmánynak visszaadatott ekként leendő átalakítás végett.

A Mudrány per ugyan még ma sincs befejezve, de miután a szegi tagosítás bevégeztetett, immár megállapítható, hogy a néhai Mudrány András hagyatéka összesen 358⁶⁴⁹/₁₀₀₀ osztályozott holdat tesz szántóföldben, rétben, erdőben, legelőben és szőlő parlagokban, a

mihez jön még B.-Kereszturban 10 hold rét és egy félház s a tokaji kuria 900 frtot tevő vételára.

Tárgyaltatott a könyvraktár ügye. A könyvraktárban levő könyvek forgalmi értéke 36581 frt 55 kr. Megállapítottak az akadémiai fegyelmi rendszabályok; a legatio szabályai munkálatban vannak.

Tárgyaltattak a különböző jelentések, jogigazgató jelentése a peres és perenkívüli jogügyekről, az Irodalmi kör jelentése, a levéltár rendezéséről szóló előterjesztés, orvos jelentése s. t. b.

Érdekes vitára adott alkalmat a Novák Lajosnak, a főiskola papjának előterjesztése, melynek alapján kimondatott, hogy a szénior és az alkönyvtárnok a főiskola papjához beosztott segéd-lelkészek és mint ilyenek magokat egyik egyházmegyébe sem tartozik bekebelezettni. Felterjesztetik az egyházkerületre a lelkészi könyvtárak szervezéséről alkotott szabályrendelet, a melyet a lapunkban már közölt szöveg szerint fogadott el — némi csekély módosítással — az Igazgató-tanács.

A tápintézetre vonatkozó fennebb idézett határozatának végrehajtását tényleg már megkezdte az Igazgató-tanács, a mennyiben sem tápintézeti, sem egyéb kedvezményt — dacára a sok folyamodónak, — most senkinek sem adott.

i. n.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A „Szabad Sajtó“-ban p. f. az erdélyi ref. püspök-választási mozgalmakról vezércikket írt az ez évi 5-ik számban s annak a véleményének ad kifejezést, a mi mintegy leleplezés szamba megy, hogy a Kenessey Béla püspöksége a világi elem állásfoglalása következtében kétségtelen bizonyosságú, a mennyiben a főakadályt, Szász Gerőt, annak idején egészen *tervszerűleg távolították* el a Kenessey útjából . . . Hogy ebből mi igaz, mi nem, azt nem kutathatjuk, mert ez titok, de hogy ha a Szász- Kecskeméthy-féle hecc a modern evangyelisták tervszerű munkásságának voít az eredménye s ha a Szász Gerő elleni állásfoglalás a jövőre való számítás gondolata mellett történt, akkor egész nyíltan kimondjuk véleményünket, *az erdélyi püspök-választás a magyar kalvinizmus életének a leggyalázatosabb mozzanata lenne*, a melyben csak azok lelhetnék örömeiket, a kik az erkölcsi romlottság fiaivá lettek testestől-lelekstől! . . . Mi nem hiszszük a »Szabad Sajtó« leleplezését!

(—s.—)

— **Wallies** miniszter legközelebb egy olyan rendeletet bocsátott ki a tankerületi főigazgatókhoz, a melylyel minden körben teljes megelégedést fog támasztani. A tanulók *vasárnapi munkaszünetje, pihenése* érdekében szól a rendelet, utasítván az érdekelt köröket, hogy a vasárnap, mint egyetlen teljes heti szünnapot, *lehetőleg szabadnak hagyják* a tanulókra nézve, a kik a házi feladatoktól s leckék tanulásától e napon lehetőleg mentek maradjanak. A túlterhelés kérdésében sokat jelentő miniszteri rendeletet egész terjedelmében közöljük, mert a gyakorlati életből elvont dolgok játszanak benne szerepet, a mi a miniszteri rendeletknél nem sokszor szokott előfordulni. Az 1513/1899 sz. alatt kiadott rendelet így hangzik: „Mint már több ízben hangsúlyoztam, a túlterhelés nem csupán a tanterveknek, hanem a módszereknek a kérdése is. A közoktatási kormányt e meggyőződésében megerősítik a tanulmányi felügyelettel megbízott közegek jelentései, melyekből kiderül, hogy ott, a hol a középiskolai tanításunknak alapjául szolgáló s az utasításokban kifejezett módszeres alapelvek valóban lelkes méltatással találkoznak, a túlterhelés bajai is enyhébb alakban jelentkeznek. Az utasításoknak egyik legkiemelkedőbb elve az, hogy az ismeretek pusztá közlése nem biztosíthatja az igazi eredményt. Az ugynevezett lecke-feladás helyét, mely egymagában tanításnak nem is nevezhető, az intenzív tanítói eljárásnak kell elfoglalnia, mely abban keresi érdemét, hogy a tanár az osztály összes tanulóival közösen és együttes munkában dolgozza fel a tantervben kiszabott anyagot. Az ily eljárás mellett a tananyagot lényegében az iskolában kellene a tanulóknak elsajátítani s a házi munkásságnak legföljebb az iskolában hallottak és tanultak meg-

szilárdítása s szükség szerint írásbeli alkalmazására kellene szorítkozniok . . . Sajnosan tapasztalható ezzel szemben, hogy még sok helyütt túlságos mennyiségű házi leckékkel és feladatokkal vannak a tanulók megterhelve, a minnek egyik oka — elismerem — az osztályoknak általában túlságos népességében s ennek folytán a helyes tanítói eljárás alkalmazásának csekélyebb lehetőségében, de ezen felül a fent érintett, ma már szelvényben elismert módszeres követelmények mellőzésében is kereshető. Arról értesültem, hogy egyes középiskolák tanárai még a hétnek egyetlen szünnepjára, a vasárnapra is oly sok megtanulni való anyagot, házi írásbeli feladatokat, rajzokat stb. adnak fel, hogy a tanulóknak még ezen a napon sincsen módjukban a családdal való bensőbb érintkezés vagy a fáradt elmének nemesen szórakoztató foglalkozással vagy üdüléssel való megpihentetése. Amennyiben tehát a hétköznapiokon különböző külső akadályok kedvezőtlen hatása alatt nem volna lehetséges az utasítások ajánlotta módszeres elveknek teljesen következetes alkalmazásával a házi foglalkozás mértékét jelemtékenyen leszállítani, a szorgalmi időnek lelkiismeretes felhasználása révén legalább arra törekedjenek a tanári karok — s erre nézve a királyi főigazgatóság közbelépésére számítok — hogy a vasárnapon, mint különben egyedül heti teljes szünnapon, lehetőleg egészen mentek maradjanak a tanulók házi feladatoktól és leckék tanulásától. A hétköznapi szorgalmi időnek lelkiismeretes felhasználásával részéről lehetők tartom a cél elérését s hiszem, hogy a vasárnapi pihenőnek áldásos következményei a jövő hét iskolai munkásságának nagyobb élénkségében s a tanulók behatódott érdeklődésében is jelentkezni fognak.

— **A sárospataki ref. egyházi énekkar** febr. 25-én zártkörű táncmulatságot rendez. A belépti díjak 1 és 2 korona.

— **A „Szabad Sajtó” jogtudósa** az erdélyi ref. egyházkerületnek azt ajánlja, hogy Szabó János békésbányai, vagy Baksay Sándor »kis-kunsági« esperest válaszsza püspökévé, mert *„nem okvetlen szükséges az, hogy a püspököt a kerület papi testületéből válaszsza.”* Tisztelt laptársunknak ezt a botlását rögtönösen helyre kell igazítunk, hogy helytelen felfogásával valamiképpen zavart ne támaszson esetleg az érdekelt kerület törvényben kevésbbé jártas embereinél. A zsinati törvények 176 §-a világosan, félremagyarázhatlanul szól a püspök-választás kérdésében, ekképen: »Minden egyházkerületben, az egyházkerület kebelében működő, felavatott lelkészek és lelkészi oklevéllel bíró rendes theologiai tanárok közül, . . . egy püspök választatik.« . . . Sajnáljuk, hogy a »Szabad Sajtó« a törvényt nem ismeri s kénytelenek vagyunk a nyilvánosság előtt helyreigazítani azt a botlást, a melylyel esetleg akaratlanul is még nagyobb zavarba hozhatná a püspök-választással bajoskodó erdélyi atyafiakat!

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyházkerületben a monói IV ed osztályú egyház lelkészi állásra március 4-ikéig jelentkezhetnek Viski Pál esperesnél Zoványon. (Szilágy megye.)

— **A nyugtalankodó karádiak.** A lelkész választási mozgalmairól híressé vált Karád lakosai a választás törvényszerű befejezte után sincsenek megnyugodva, hanem minden irányban tesznek egy-egy próbát az ő igazságuk diadalra juttatása érdekében. Legközelebb a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez menesztettek egy három tagú küldöttséget, hogy a miniszter adjon nekik igazat, mert ők az egyházi téren már nem remélik azt megnyerhetni! . . . Szomorú s áldástalan állapotok!

(—r.)

— **Bacskey Sámuel** csapi ref. lelkész-társunknak múlt évben megjelent „Méhész könyvé”ből a földművelésügyi miniszterium 500 példányt rendelt meg.

— **A magyarországi tanítók „Eötvös-alapja”** az 1898-ik évet 91,991 frt 9 krnyi vagyonnal zárta le. 24 éves működési ideje alatt 334 esetben nyújtott segélyt, 505-ben ösztöndíjat s 353 vidéki tag fia részére szerzett ingyen déli étkezést a fővárosban. Ez alatt az idő alatt 83 ezer frtnál többre megy az adott jótétemények értéke. . . . A jelen év július hó 10-ikéig több 50 frtos s néhány 100 frtos ösztöndíjra lehet

pályázniok az egyesületi tagok azon fiainak, a kik a feltételeknek megfelelnek. . . . Ajánljuk ez alapot mindazoknak a ref. tanítóknak, a kik tudnak áldozni a közös érdekében; de ajánljuk általában mindenki-nek e testületet, mert ennek szép és magasztos célja vagyon.

(—r.)

— **Evangyéliumi konferenciákat** fognak tartani a budapesti ág. és ref. vallású lelkészek minden hónapban egyszer, a melyekre a kijelölt világiakat s a segédlelkészeket és vallásitanárokat is meghívják. — Ezt a társulást a „Religio” jóelőre veszedelmesnek tartja, nem vallásos szempontból, hanem „társadalmi s politikai téren,” mert „sok izgagát fog okozni a r. kath. egyháznak.” . . . Pedig hát megfordítva áll a dolog! Vallásos szempontból foghatják azok az evangyéliumi értekezletek a r. kath. egyházat bajba hozni az által, hogy világosságot gyűjtanak a sötétségben ülőknek.

— **A debreceni ref. akadémián** a theologiai karon az 1898/99-ik iskolai év II-ik felében 4 tanár: 17 tárgyat ad elő, heti 54 órán; a jogi karon: 7 tanár 21 tárgyat hirdet, heti 68 órán; a bölcsészeti karon: 6 előadó fog előadni: 13 tárgyat, heti 32 órán. Tehát a debreceni akadémián a II-ik felében 51 tantárgyat adnak elő heti 154 órán. (Összehasonlításképen fel- említtük, hogy a sárospataki akadémián pedig 54 tárgyat adnak elő a tanárok heti 151 órán, t. i. a theol. tanárok 17 tárgyat hirdetnek heti: 45 órával, a jog tanárok: 25 tárgyat heti: 75 órával s a bölcsészeti szakon 12 tárgy van hirdetve heti 31 órával.)

— **Helyreigazítás.** Lapunk múlt számában közölt theol. táncmulatság felülírói között Kántor Mihály helyett Dr. Katona Mihály olvasandó.

— **Franciaországban** folytonosan tart a r. kath. lelkészek áttérése, a kik megunván a lelket ölő rendszer nyüzseit hordozni, a protestantizmus szabadsággal teljes világában keresnek lelki szenvedéseikre gyógyító balzsamot. A legtöbb áttérő nyilvánosan, a nagy közönség előtt számol be lépése okairól mintegy a közvéleményt híva fel a helyeslő ítélet kimondására. Legközelebb a pocé-i apát-plébános Claveau tért át s kilépését a következő levélben adta tudtára a tóursi püspöknek: »Ön és társai azt követelik tőlem, hogy legyek hű a IV. Pius hitvallásához s azt is hozzáteszi Ön, hogy mindaddig látni sem akar, míg ennek eleget nem teszek. Lelkiismeretem nem engedi meg, hogy ezt megtegyem! Többé nem vagyok pap s nem tartozom a r. kath. egyház kötelékébe. De keresztyén vagyok, a Jézus Krisztus tanítványa, a ki őt ismerem el egyetlen uramnak. Ön még sem követelheti azt, hogy egy egyszerű egyháztag s még kevésbbé azt, hogy épen egy lelkész, a lelkiismerete ellen cselekedjék és hogy tovább is azt tanítsa, azt gyakorolja, a mit hamisságnak, hazugságnak tart. Föltétlen engedelmes-séget kelle prédikálnom Róma iránt. Pedig ez az egyház a világtörténelem bizonyága szerint nem más, mint olyan férfiaknak a szövetségese, a kik az Istennek s a Jézus Krisztusnak nevében a lelkek fölött gyakorolnának korlátlan hatalmat, valójában pedig a politikának a fanatikussai, a kik a politikának semmiféle cselszövényeitől sem irtóznak és a hatalmasokkal, a kormányon ülőkkel, a gazdagokkal állanak összeköttetésben, hogy a világi hatalomnak legalább parányi részecskéjét kezükben tarthassák. Egy ilyen egyháznak nincs joga ahoz, hogy a ker. nevet viselje, nincs joga arra, hogy az Idvezítő amaz országának hivatassék, a melyről az mondatott, hogy nem e világból való! . . . Elgondolom, hogy Önnek rosszúl esik ez az én elhatározásom, de meg vagyok győződve, hogy tettemet

teljesen helyesli s úgy tekinti azt, mint az őszinte s mindennek fölött a ker. lelkiismeretnek, a kiáltását a mely a mi Idvezítőnkkel, a Jézus Krisztussal örökké össze van kötve a szeretet s a hit által.

— **Értesítés.** A Pásztor Sámuel sárospataki főiskolai ének- és zenetanár templomi és temetési „Kar-énektára“ a jövő hó első hetében úgy az előfizetők, mint a megrendelők részére szét fog küldetni. E hónap utolsó napjáig a szerző még mindig elfogad előfizetéseket s megrendeléseket az előfizetési ár mellett (2 frt), azontúl pedig csak a bolti ára (3 frt) mellett lesz kapható a 10 ív terjedelmű gyűjtemény.

— **Párisban** a Dreyfus-ügyből kifolyólag a protestánsok ellen csaknem minden héten történik valamilyen támadás. Legközelebb Renauld Ernőtől egy 570 oldalas munka jelent meg „Le péril protestant“ (A prot. veszedelem) cím alatt, a melyben a francia protestáns hivatalnokok, tisztviselők, tanárok, tudósok nevei s lakásai vannak feljegyezve s némely papi-történetecskék a prot. lelkészek életéből. . . . Tehát a francia protestánsok fekete névsora! . . . Talán egy újabb Bertalan-éji mézszárláshoz való előkészület céljából?! . . . Az egyedüli üdvözítő egyház talán nem is iszonyodnék a múltak ismétlésétől! (—n.)

— **Bécsben** a múlt év folyamán 601 egyén lett áttérés folytán ág. ev. vallású. E szám oly magas, a minővel egyetlen egyszer sem dicsekedhetett a bécsi prot. egyház, noha már 1897-ben is 500 volt az áttérők száma.

— **Párisban** az ultramontánok befolyására egy r. kath. női szövetség alakult, a melynek tagjai minden összeköttetést, üzleti érintkezést megszakítanak azokkal, a kik 1. nem látogatják rendszeren a templomot; 2. a kik rossz lapokat szoktak olvasni; 3. a kik vasárnap dolgoznak, vagy dolgoztatnak; 4. a kik gyermekeiket világi iskolákba küldik, — még abban az esetben is, ha a

tanítók s tanítónők igaz hitűek; 5. a kik a temetéseknél mellőzik az egyházi szertartást. . . . A szövetségbe beállottak nagy gyalázkodással fordúlnak a férje s apák ellen, a kik zsidókkal, hitetlenekkel, szabadkőmivesekkel s másokkal együtt vannak a parlamentben.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchényi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

2—12

MÉG SOHA SEM

100.000

LÉTEZETT!

koronát

már holnap

kedden február 21-én fog okvetlenül megtartatni,

 egy koronával nyerni.

Főnyeremény 100.000 korona, 10.000 korona, stb. stb.

Egy sorsjegy ára
egy korona.

Sorsjegyek kaphatók: az összes bankokban, váltóházakban,
dohánytőzsdékben és ezen lap kiadóhivatalában.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Néhány szó a reversálisok folytán szenvedett veszteségeink legfőbb okáról s a védekezésről.” Azari. — „Az ismétlődő-iskolák tanterve.” S. D. — „Pál apostol etikája.” — „Egy párszó a kongrua-ívek revíziójához.” Sütő Kálmán. — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetések.”

Néhány szó a reversálisok folytán szenvedett veszteségeink legfőbb okáról s a védekezésről.

(Folytatás és vége.)

Ki kellene az egyház-látogatóknak figyelmüket terjeszteni a vizsgálat alatt álló egyház egész mezejére; kutatni, ha baj van, annak okát. S ha megtalálták, bárkit terheljen a felelősség, minden haladék nélkül arról előterjesztést tenni, hogy orvoslát idejekorán nyújtassék. Kellő gond jellemzi-e a hivatalnokok eljárását, van-e annak eredménye? ha máshol van a baj kútforrása: mindent szorosabb vizsgálat tárgyává kell tenni. Sajnos! sok gyülekezetünk zülleszt, mint végső okozatra, a lanyha egyházlátogatásra kell visszavinnünk.

Az erkölcsi pusztulás nem egyszer az anyagi bajokban, zavarokban is lelvén magyarázatát: ezekre is hasonló gondot kell fordítanunk. Számos egyházunkban mindent elkövetnek a pásztorok és tanítók népek vallásossá és erkölcsössé tételére, de oly belső anyagi bajok emésztik az egyházat, hogy ezek közül csak egy is igen alkalmas, hogy a valláshoz való hűség végkép kialudjék s gyűlöletbe menjen át. Ezt nem takargatni, de forszírozni s orvosolni kell. Tekintsünk szét Baranyában és az Alföldön mostan bomló, legtöbb-ször épen az anyagi kérdés miatt bomló gyülekeze-teinken! Nem sok ilyenmü zavarnak kellett-e azokban összegyűlni, hogy a szívekben a vallással való szakítás gondolata is megérlelődött, holott a gyógyításra, vagy legalább az azok feletti tanácskozásra évtizedek állottak rendelkezésünkre. Most már az a nagy veszély sürget bennünket, a mi az 1868:53. törvénycikk fen-állása idején ismeretlen volt, hogy az 1895-iki gyer-mekek vallásáról szóló törvény igénybevitelével a szülék legalább utódaikat akarják megmenteni a pro-tesztáns egyházban őket érhető kellemetlenségektől. Épen azért idejekorán érkezett azon terv, hogy az egyházi adóval túlságosan megterhelt hívek terhen az államkormányának kell segíteni. Ezt lépten-nyomon sür-getni kell. De nekünk még továbbmenő intézkedésekre van szükségünk. Az affliatio kérdése, a régi terv, melyet Szilágyi megújított, épen most, midőn már szente-sített törvénnyel biztosítottatik a legkisebb lelkeszi állomás fentartása is, sőt gyülekezeteink terheinek könnyítése, ez azon kérdés, a melyet intézkedéseink sorá-

ból nem lehet kihagynunk! Én részemről csatlakozom azon nézethez, hogy az affliatio szelvényben-hosszában keresztülvitele, halálos sebet ejtene kisebb egyházainkon, különösen a nemzetiségi vidékeken levő apró gyülekezeteinket elseperné, a mit, azt hiszem, senki sem akarhat.

De mindezek dacára is, komoly tanácskozás tárgyát kell, hogy képezze, miszerint egyes egyházaink megtartassanak-e mégis az anyaegyházak sorában? Számos egyházmegyében 40—100 lélekszámmal bíró anyaegyházak is vannak. Komoly aggodalmat képez, hogy az ily anyaegyházak fentartásainak terhe, nem többeket fog-e elvadítani az egyháztól, mintha ezek leányegyházakba sorolva kevesebb terhet és kellő felvigyá-zat alatt élnek. Ha az állam oly humánus volna is, hogy 400—500 frttal egészítené is ki, évenként az ily anyaegyházak lelkeszi állomásait, s a tanítói állomásra is fordítva legalább felényit, a mit azonban alig lehet hinni: az egyház fentartás terhe mégis a hívek nyakába szakad. Vagy ha az ily egyházak fentartása közsegély-ből gondoltatnék, nem nagyobb sikerrel volna-e fordít-ható az ily segély népesebb, de szegény egyházakra? A mily szélsőségbe menő gondolkodás a kis egyházak általános affliatiója, éppen oly merev gondolkodásra mutat valamit el nem fogadni az affliatio tervéből. Ezeket a körülményeket mérlegelni és tanácskozás tárgyává tenni, az egyházi sajtónak hivatása. A mily joggal anyásíthatók némely mostani leányegyházaink, éppen oly megnyugvással affliálhatók némely anyaegyházak, melyeket ily jellegben fentartani inkább káros, mint előnyös.

Egyházunk bajai közül lehetetlen, hogy szemünkbe netünjék méga következő: közép u. n. úriosztályunk nagy-mérvű vallástalansága. Ez annál inkább megfontolandó, mert ezek közül is számosan akadtak, kik születendő gyermekeiket a kath. egyháznak ígérték. Ha eddig csak arról szólt panaszunk, hogy uraink vallástalansága passive nyilatkozott, ez még nem volt oly nagy baj, mint midőn azt mondjuk, hogy az egyház megvetése aktiv alakot öltött. Eddig ezeket legalább külsőleg, nevek után magunkénak mondhattuk, most, — elkövet-kezhetik az az idő, midőn már ősi protestáns családok utódait sem számíthatjuk majd egyházunk soraiba. Hogy mily veszedelmes következményekkel járna ez, azt kimondani is félelmes. De hát mi ennek az oka? Uraink nem érzik az egyház fentartás terheit, nevelésüket

nem csupán alsó iskoláinkban nyerik, az ő vallástalan-ságuk forrását tehát másutt is kell keresnünk! Hol kereshetnénk és találánk meg más helyen, mint a felső iskolák, a gymnasiumok és akadémiák rendszerében. A vallásoktatás mily alárendelt tantárgy volt eddig gymnasiumainkban, azt a múlt tapasztalataiból eléggé tudjuk. Mennyire nem helyezték azt még most sem a kellő magaslatra, csak a vallástanári rendszerből is eléggé kimagyarázhatjuk. Ezek mellett egyéb szempont is befolyt, vagy közrejátszott uraink vallástalan-ságára. Templomainknak ridegsége, melyeket a kör izlésével összeegyeztetni nem siettek, éneklésünknek sok helyen durva módon gyakorlása, melyek a finomabb érzést sértik; lelkészeinknek hivatalos, vagy magán érzéközései nyilvánuló alacsonyysága, melyeket uraink restelnek, vallásuk szégyenének tartanak.

A kinek szíven fekszik vallásunk jövője, annak ezekre a körülményekre is kell gondolnia; annak figyelembe kell venni azt is, hogy templomainknak külső ridegsége visszataszítólag hat egy aestheticailag érző lélekre, az ordítózásba menő éneklés sérti egy művelt ember fülét. Egy képzett embert elriaszt a templomtól a kor színvonalától messze elmaradó szó-noki szereplés, a lelkésszel való érzéközést pedig nem teszi kellemessé azon sok vonás, melyet a művelt kor drágaköveivel kellene kicsiszolni. Egyházunk jövő-jét szíven viselő embernek mindezekkel az állapotokkal számolnia kell. Templomaink ridegségének enyhítésére a felébredt közérzék ujabbán már tett egy-két lépést, sok helyen kifestett, kicsinosított templomok vannak, nem ártana bevinni beléjük 1—2 képet sem, azok köréből, melyek protestáns felfogásunkat nem sértik, az utolsó vacsora, vagy ezekben hasonlók, csak emelnék a lélek érzéseit, — az orgonák, melyek szintén kez-denek használatba vétetni, szabályoznák az éneklést s kiemelnék annak művészi jellegét; papjaink társadalmi és tudományos műveltsége pedig még ezeknél is többet használna.

Én ez utóbbi alatt nem azt értem, hogy több tudós papra volna szükségünk.

A tudós hajlam bármely pályán csak a 100 ik ember adománya; hogy minden papunk tudós legyen, ez már ezért is lehetetlen, de meg egyéb okok miatt is. A mai korban sokkal nehezebb kivívni a tudós nevet, mint a XVIII-ik században, kevés pap van oly élet-viszonyok közt, melyek annak a feltételei. A fődolog az, hogy a lelkész ne maradjon alul korának szín-vonalán.

Hogy ez ma általában hiányzik, az kétségtelen. Ne mondják nekem, hogy ezt egyedül a nyomorúság szüli, mert ha e sajnálatos állapot csak a szegény községben élőkre vonatkoznék, akkor ebben kellene a baj kútforrását keresnünk, de a világtól elmaradottság nem úgy látható-e a gazdag parochiákon élőknél; kiváló jele ennek az irodalom pártolásának hiánya, mely lapjainkat, irodalmi társulatainkat tengődésre kárhoztatja. Valamely hibának tehát mégis kell lenni a theologia mostani nevelési rendszerében, mely hogy hogy nem, — nem tudja kellőleg becsepegtetni a növendék szívébe az ismeret utáni vágyat. Ezen is segítenünk kell s döntésé el a szakemberek, hogy mi-képen. Ezenkívül a theológusoknak special collegium gyanánt tanulmányozni kellene a magyar magán jogot, a mit dr. Finkey Ferencz egy alkalommal oly melegen sürgetett. Az életviszonyok ma annyira bonyolódottak, hogy az egyszerű embernek lépten-nyomon tanácsra van szüksége, ha el akar igazodni. Ha híveink ügyes-bajos dolgaikban bizalommal fordulhatnak lelkészeik-

hez, a mit sajnos mai helyzetünkben nélkülöznek, — ezzel is egy fonalat tartanánk kezünkben, melylyel őket erősebben köthetnénk magunkhoz.

Általában híveink anyagi érdekeit mindenütt nagyobb figyelemmel kellene kísernünk. A vallástól való elidegenedést, úgy urainknál, mint alább, igen sok-szor az anyagi tönkremenésből is ki kell magyaráznunk. Nem kevés azon házasságok száma, hol a vőlegény egy tönkrement, szegény család tagja lévén, helyzeté-nek a biztosítását még vallása megtagadásának, ille-tőleg gyermekei eligérésének árán is megkísérli. Korunkban egész hatalmas lendületet vett a jólét for-rásait mindenki számára, hitelszövetkezetek és más alkalmas eszközök által, megnyitni. Igen helyesen ten-nék a lelkészek, ha ezeket felkarolnák s híveiket ezek által is jobb helyzetbe hoznák. A kié a föld, azé az ország, ez ma a jelszó; ennél az esetről azt oda lehet módosítani, a kié a föld, a vagyon, azé a vallás!

Társadalmilag pedig ajánlandó volna a nagyobb mozgás, agilitás. Nehezen mozgó testület vagyunk, valami tunyaság van bennünk. Az ily társadalmi agi-tatiók tűzhelyének lelkészértekezleteinknek kellene lenniök, de azok tudja isten mi okból, — nem tudják meg sem közelíteni azon programot, melyet maguk elé kitűztek. Az ember elpirulva olvassa a külföldi e nemű társulatok működését, midőn a mieinkkel összehasonlítja. Legfőbb oka ennek úgy látom, az összetartás hiánya, mely minket különösen jellemez. Bármily jó eszme vetőd-jék is felszínre, nemcsak kerületek, de klikkek és egyéni szimpatikiák szerint mérlegeljük. Ez minden-esetre ősi baj, a magyart jellemző, össze nem tartás nagy hibája, mely r. kath. testvéreinknél nincs meg, Mily tömörülten, egymást megértve lépnek ők fel, midőn közös érdekeikről van szó.

Ha közös egyetértéssel kívánjuk mindezen bajok-nak megszüntetését, e hiányoknak orvoslását, ha közös egyetértéssel azon sebeknek a gyógyítását is munkába vesszük, melyeket itt fel nem soroltam, de melyeket kiki érez, u. m. lelkészválasztásaink szabályozását, el-avult khártáink korszerűvé tételét, ha felemeljük minden alkalommal tiltakozó szavunkat az állami életet és a kisebb felekezeteket elnyomással fenyegető azon hely-zet ellen, mely az állami vagyonnak a kath. általi kizárólagos birtoklásából származik és az állam vallás előnyeinek megszüntetésére is lépten nyomon mindent elkövetünk: én hiszem, hogy veszedelmünk fő kút-forrásait dugtuk be.

Ezeket akartam elmondani. Érzem, hogy szigorú rendszeresség nincs fejtegetésemben, de nem is tanul-mányt akartam írni, ki akartam önteni, a mi a szívemben van, azon nyomasztó érzést, hogy pusztulunk, veszünk s ez ellen okvetlen tennünk kell valamit. Azari.

ISKOLAI ÜGY.

Az ismétlő iskolák tanterve.

Egyházkerületünk népiskolái mellé a törvény által rendelt felső népiskolákat szervezni: ez képezi most az egyházkerületi tanügyi bizottság és a Sárospataki Iro-dalmi kör gondoskodásának méltó tárgyát.

Két javaslat fekszik immár előttünk; az egyik a Józsa Antal gömörmegyei tanfelügyelő által készített *tantervjavaslat* (Sárospataki Lapok 1898. évfolyam 802. lap), másik a Sárospataki Irod.-kör bizottsága által készített *tanterv* (Sárospataki Lapok 1899. évf. 109 lap).

A bizottság dolgozata előbb készült, bár később jelent meg a Józsaénál, tehát amaz emettől független, valamint hogy a Józsa dolgozata is független a bizottság dolgozatától. Ezt azért jó tudnunk, mert különben érthetetlen lenne, hogy a bizottság miért nem értékesítette dolgozatában a Józsa-féle javaslat némely előnyeit. Mert jóllehet a bizottság dolgozatát magasabb színvonalon állónak ítéljük (mint ez alább ki fog tűnni), mindazonáltal a Józsa-féle dolgozatnak vannak oly részletei, melyekből a bizottságnak impulsust kelle nyernie, ha dolgozatát a Józsa-féle dolgozat közlése után készítette volna — a bizottsági dolgozat teljesebbé tételére. Legyen elég itt a tananyag részletezésére rámutatni, melyet Józsa nem oldott ugyan meg, de legalább kísérletet tett ez irányban. Másrésztől, ha Józsa előtt a bizottság dolgozata ismeretes lett volna, nem mellőzhette volna az osztályoknak a növendékek előképzettsége szerint való beosztását.

Ha már a két dolgozatot összehasonlító bírálat tárgyává tesszük azon célból, hogy a tanterv létesítésében ismét egy lépést tegyünk előre, akkor először is a közös *fogyatkozások* tűnnek fel előttünk.

Ezen fogyatkozások elseje, hogy mindkettő inkább csak *előkészület* a tanterv javaslat megkészítéséhez, inkább hírlapi eszme-csere, egyik a könnyebb, másik a komolyabb fajtából. Mindkettő nélküli a tanterv irodalmi formáját, a § okba szedett dogmatismust. Indokolást és tervezetet, az anyag megválasztását és beosztását nem különíti el egyik sem; pedig jobb lett volna a bűzát a polyvától külön garmadába seperni.

A fogyatkozások másodika, hogy egyik sem vet ügyet a tanítási idő rendezésére. Pedig a ki az ismétlődő iskola részére a törvény által előírt időt szerbe-számba nem veszi, az gazda nélkül számít. Be kelle osztani az időt osztályok és tantárgyak szerint, vagyis elkészíteni az *óratervet*, hiszen régebbi iskolai tanterveinknek épp az volt a közös bajuk, hogy az időt számba nem vevén, levegőbe markoltak; s éppen ez által jelez forduló pontot új népiskolai tantervünk, hogy gondosan kicirkalmazza az időt s ahhoz méri a tananyagot. Ez az a pont, melyben egyetlen népiskolai tanterv sem mérközhetik vele.

Harmadik fogyatkozása mindkét dolgozatnak, hogy egyik sem gondoskodik a tananyag megválasztásáról és beosztásáról, nincs *leckerterv*, vagyis a methodikai egységek tanmenete. A Józsa-féle javaslat ugyan több részletet ölel fel, a nélkül azonban, hogy teljességre tarthatna igényt. E nélkül pedig csakugyan jobb az elvi irány kijelölésénél maradni, miként a bizottsági dolgozat tevé. A bizottság álláspontján — igaz — nem lehetett a tananyag megválasztásáról és berendezéséről tárgyalni, nem lehetett leckertervet (tanmenetet) készíteni, mert a bizottság új taneszközöket hoz javaslatba. Az már azután egészen bizonyos, hogy a tankönyvírónak a kezét egy a tantervben közölt tanmenettel megkötni nem lehet, két okból. Egyrésztől a tananyag részletei csak a könyv írása közben domborodnak ki az író előtt, más részről, ha a tanterv író a tanmenetet közli, olyan munkát végez a tankönyvíró helyett, melyet csak körülményes munka alapján tehet meg, melylyel egy füst alatt a tankönyvírást is elvégezheti.

Másként áll a dolog, ha a meglevő tankönyvek felhasználásával tartja valaki rendezhetőnek a dolgot (mint ezt én alább megkísérlem); akkor a tanterv a tanmenetet is közölheti.

Negyedik fogyatkozás, hogy a vallás oktatás iránt sem intézkedik tüzetesen, hanem csak az elveknél marad. Pedig a 60764—1896. sz. min. rendelet azt mondja:

„A mennyiben a hitfelekezetek a népoktatási törvény 57. §-ból kifolyólag az ismétlődő tankötelesek vallásoktatása felől gondoskodnak, vasárnaponként még egy óra vallástanításra fordítandó.”

Mit jelent ez? Azt hogy a törvény által rendelt heti órák száma (télen 5, ősszel s tavasszal 2) még egy órával növekszik, tehát télen 6, nyáron 3 óra fordítható hetenkint az ismétlődő iskolások tanítására. Még az a kérdés is megoldandó lett volna ezzel kapcsolatban, hogy kinek tiszte a vallásoktatás: a lelkészé vagy a tanítóé? Én a lelkész tisztének tartom nemcsak azért, hogy a lelkészhez illőnek tartom, hogy folytonos összeköttetésben legyen az iskolával, hanem azért is, mert az ismétlődő iskola az 5558—1895. sz. min. rend. értelmében községi intézmény ugyan, de a népokt. törvény 57. §-a értelmében a községi iskolában a vallásoktatásról való gondoskodás a hitfelekezet tiszte.

Az ötödik fogyatkozás a két dolgozatban, hogy a tanító díjazásáról egyik sem intézkedik. Igaz, hogy ez nem a tanterv keretébe való, de a mint láttuk, mindkét dolgozat nem csak tanterv, (nem is annyira tanterv) hanem inkább eszme-csere a tanterv készítéséhez, jól meg fért volna azok körében a díjazás kérdése is. A fentebb idézett minist. rendelet szerint:

„Az ismétlődő iskolai tanfolyamok fentartása még abban az esetben is a községi intézmények közé tartozik, ha azt a hitfelekezeti iskola tanítója vezeti.”

Nem csak azért kell megragadnunk az ezen rendeletben foglalt előnyt, mert ez által a hitközség terhe itt-ott kevesbedik, (lehet hogy a legtöbb helyen a hitközség köre egybeesik a polgári község körével), hanem azért is, mert a szűkre mért tanítói javadalom ez úton is emelhető s a tanítónak munka kedvét emelendi a külön díjazás.

Ha már most *előnyeikre* vonatkozólag vizsgáljuk a két javaslatot, ezek a következők:

A bizottsági javaslat főelőnye, hogy figyelembe veszi a tényleges állapotot s megkülönbözteti az ismétlődő iskolakötelesek között azokat, a kik egyáltalán nem jártak iskolába, (a kiknek tehát az olvasás, írás és számolás elemei tanítandók) azoktól, a kik jártak ugyan iskolába, de nem végezték be a népiskola hat osztályát (a kiket tehát a hiányos ismeretek pótlására kell előbb segíteni) s végül azokat, a kik a hat osztályt a mindennapi népiskolában bevégezték, (a kiknek tehát nyert ismereteikben való megszilárdításra van szükségük). E tekintetben a bizottság javaslata felette áll a Józsa-féle javaslatnak, mely semmit sem tud a 12—15 éves korban lévő ismétlődő iskola-kötelesek előképzettségének különböző voltáról. Az igazság kedvéért meg kell említenünk, hogy a Józsa-féle javaslat ezen fogyatkozását a miniszteri tantervből vette, mely szintén csak azokra számított, a kik a népiskola hat osztályát elvégezték. Pedig azt hiszem, hogy nem tévedek, ha azt mondom, hogy a népiskola hat osztályát végzetek nagy kisebbségét képezik az ismétlődő iskola-köteleseknek. Igaza van a bizottsági javaslatnak, midőn azt mondja („Sárospataki Lapok” 1899. évf. 112. lap.)

„Az ismétlődő iskolai oktatás terén eddig azért nem tudtak semmire sem haladni, mert nem tartották meg a kellő fokozatot; ott akarták kezdeni az oktatást, a hol végezni kellett volna, csúcsára állították a piramist.”

A második előnye a bizottsági javaslatnak a tankönyvek kijelölése. A Józsa-féle javaslat homályban hagy bennünket a tankönyvek iránt. Ott van ugyan a tananyag legtöbb fejezeténél hogy: *olvasmányok nyomán*. De már azt nem mondja meg, hogy hány olvasókönyv

kell; a számtanításnál meg épp semmi javaslata nincs arra nézve, hogy a népiskolai példatárak használtassanak-e, avagy külön ismétlő iskolai könyvek.

A bizottsági javaslat nem tantárgyak, hanem osztályok szerint tervezi a tankönyvet, előírván mindenik osztály részére egy-egy osztály könyvet, melyben azon osztály összes tananyaga bent foglaltatik, még a számtani tananyag is. Én épp a bizottsági javaslat alapján a most meglevő népisk. olvasókönyveket és számtani példatárakat használhatóknak tartom az ismétlő iskolában is. A javaslat azon aggodalmát, hogy a népiskolai olvasókönyvek nem keltenének érdeklődést az ismétlő isk. növendékekben, túlzott aggodásnak tartom, s épp azért, mert maga a bizottság is pár évet tart szükségesnek, hogy az ismétlő iskolai olvasókönyvek elkészüljenek, addig is (én hiszem, hogy későbbre is) népiskolai olvasó és számkönyveink szerint állapítható meg a tananyag s tanmenet.

Miután a két javaslat tanúságait kiemeltem, ezek alapján kellő körültekintéssel elkészíthető a rég várt tanterv javaslat.

S. D.

TÁRCA.

Pál apostol etikája.

(Folytatás)

A saját testére vonatkozólag azt a köteleességet állapítja meg az apostol az emberre nézve, a mely ellen semmiféle alapon sem emelhetni kifogást, mert ez az elv: *a test a lélek temploma*, olyan magasztos, a melynél külön nem vethető fel. Mint ilyennek, minden tagjában fegyverül kell szolgálnia a testnek az igazságnak, az igazság szolgálatában kell állania s ezért a kimélet, az ápolás kötelesség, — csak ha az igazság s a lélek ellen törekszik s küzd, akkor szabad megszakgatni. Az érzékiség, testi vágy, szenvedély s az egyszerű kívánság mind-mind el hallgatandók, mert általuk a tagok a földnek lesznek a tagjaivá a helyett, hogy az Istennek szolgálnak. Ez nem egyéb aztán, mint *μολυσμος*, azaz a *testnek és léleknek tisztátalansága* (II. Kor. VII. 1). Ettől meg kell szabadulni, mert ez veszedelem s a szabadulásban nem a testnek lealacsonyítása nyilatkozik meg, hanem sokkal inkább annak megbecsülése, mert a paráznaság pl. egyenesen a saját testi ellen való vétkeknek van nevezve. (I. Kor. VI. 18). — Épen ezzel áll összeköttetésben az apostolnak a nemi érintkezésre vonatkozó nyilatkozata, a mely az I. Kor. VII. nyer kifejezést, a hol a nemi egyesülésnek a házassági viszonyban levők közötti gyakorlását nemcsak megengedendőnek mondja, hanem a házasságot épen az ellen valónak állítja, hogy a paráznaság eltávolíttassék, mondván: a paráznaságnak eltávolztatásáért minden férfinak tulajdon felesége legyen és minden asszonynak tulajdon férje (9), mert jól tudta azt Pál, hogy a testnek, mint érzékinek megvannak a maga vágyai ebben a tekintetben is s a ker. embernek „jobb házasságban élni, mint égni“ (2). S épen ebből kifolyólag egészen helyes álláspontja van Pálnak a férj és nő egymáshoz való viszonyának megállapításakor, a midőn kimondja, hogy „a feleség nem bír az ő saját testével, hanem a férje; hasonlatosképen a férj sem bír az ő saját testével, hanem a felesége.“ (4) Hogy a házasságnál többre látszik az apostol becsülni a házasságon kívüli életet, ennek az oka abban rejlik, hogy az ilyen életet élők kevésbbé vannak akadályozva

abban, hogy az Istennek szolgáljanak, hiszen nincs is más gondjuk, mint az Úr dolgaira viselni gondot s kedveskedni az Úrnak (32). Egyébiránt jellemző dolog, hogy itt az apostol *a saját nézetét, értelmét nagyon hangsúlyozza* s ez aztán megmagyarázza egész felfogását, mert a paruzia hiténél fogva nem is lehetett más-ként gondolkozni, — de a már fennálló erkölcsi viszonyokat is meg kellett kimélnie. Az azonban észrevehető, hogy a *belső szabadság* elve ennél a kérdésnél is érvényesül.

A világhoz való viszonyunkat illetőleg első helyen azt emeli ki Pál apostol, hogy a földi javakat ő a maga részéről a lelkiekkel szemben kevésre becsüli, mert *az ember lehet szegény és mégis sokakat gazdagíthat.* (II. Kor. VI. 10.) Egyébiránt a földi gazdagságra vonatkozólag egy fő köteleességet állapít meg, azt t. i. hogy azt *jólékonyság gyakorlásában* kell kimutatni s ezzel egyúttal bizonyos tekintetben a vagyonnak erkölcsi méltatása is meg van adva, mert vallja Pál, hogy a *jókedvből való adakozás haszna az adakozókra tér vissza*, hogy a magvetőnek adott mag kenyeret ad az adakozónak, (II. Kor. IX. 8. 11.)

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban parancsot is ad az apostol s megtiltja a földiekkel való foglalkozást, az *ezekre való gondot viselést* (Kol. III. 2.), kimondván főleg a *bírvágyra, a fősვნისეგre* azt, hogy nem más, mint *bálványimádás*, a melyet kétszeresen el kell vetni, mint olyat, a mely a Kol. lev. III. 5. szerint egyúvé tartozik a paráznasággal, tisztátalansággal és bujasággal s a mely egy a lopással (I. Kor. VI. 10). Természetesen a *bér, a zsold, a munka utáni megérdemelt jutalom* más elbírálás alá tartozik, hiszen senki sem katonáskodhatik a saját zsoldján, hiszen a ki szőlőt plántál, iszik a borából. sőt az evangéliom hirdetőinek is az evangéliomból kell élniök! (I. Kor. IX. 10, 14). A tisztességes munka hozzátartozik az erkölcsiséghez s a Pál életideáljában megfelelő helyet foglal el.

Az itt érintett pontok után következik a *hivatásra vonatkozó felfogás*, a mely szerint az apostol tétel gyanánt állítja fel, hogy *mindenki maradjon meg abban a hivatalban, a melybe elhivatott.* (I. Kor. VII. 20.) Ma azt tapasztaljuk, hogy mindenki olyan hivatás után törekszik, a mely tehetségeinek megfelel s e tekintetben, főleg a választásnál kellő szabadsága van kinek-kinek. Az azonban, hogy ama tétellel, illetőleg kívánságával egy általános érvényű erkölcsi szabályt akart-e felállítani s nem inkább arra irányult-e ez a tétéle, hogy figyelmeztesse az embereket, hogy a keresztyén-ségbe való belépéssel nem kell erőszakosan megváltoztatni az addigi élethivatásokat abban a helyes meggyőződésben, hogy a vallásos hódításoknál egészen közönyösek a hivatali állások, ha azokat hiven töltik be s a gyakorlati nézetnek hódolva, hogy a berendezkedett társadalmi viszonyokat az új községeknek nem lehet céljok felforgatni, azokban nyugtalanságot, zavart előidézni: mindez kétségbevonhatlanul kérdés tárgyát képezi. Hogy az apostol e tekintetben egészen helyesen gondolkodott, elég csak ezt a főgondolatát kiemelni: *ne legyetek embereknek szolgálói, hiszen a Krisztusért drága áron vásároltattatok meg*, a miből mintegy önként következik a figyelmeztetés: állapotaitokon, viszonyaitokon emberekért, emberi szempontokból s előnyökért ne változtassatok, hogy ne függjetek másoktól. Természetesen a mikor az apostol azt mondja: *ha szabadossá lehetsz, inkább élj azzal*, nem lesz hűtelen előbbi gondolatához, hiszen ebben a vallásos gondolatában: *a szolgálók is szabadok az Úrnak s a szabadok is szolgálói*

a Krisztusnak, ki van fejezve az, hogy vallás-erkölcsi szempontból szolgál és szabadok benső összeköttetésben vannak. Ez annyival is inkább áll, mert a hivatásokat úgy is tekinti az apostol, mint olyanokat, a melyek az Isten parancsolatainak megtartását foglalják magukban. Valamint azt is hozzá kell gondolnunk ehhez is, hogy a paruzia hiténél fogva a világ vége nem messze levén, addig meg változásokat eszközölni, az apostol szerint nem érdemes, de nem is szükséges.

Hogy az embereknek embertársaikhoz való viszonyában Pál apostol egyetlen eszmét állapít meg, mint olyat, a mely mindazt magában foglalja, a mi a viszonyra vonatkozólag tényleg épen erkölcsi szempontból elgondolható s elmondható, ezt természetesnek tarthatjuk, ha tudjuk, hogy ez az eszme nem más, mint a *szeretet*. Pál apostol erkölcsi eszményét az emberekkel való érintkezésben s viszonyban a *szeretet* fejezi ki, a mely a *tökéletességnek kötele* (Kor. III. 14.), s a melyen kívül semmivel mással nem tartozunk egymásnak. (Róm. XIII. 18.) A szeretet az apostol szerint *nem tetető* s ezzel ki van mondva a legigazibb tartalma. A szeretetet úgy tekinti Pál, mint a melyben kell végbemennie, megtörténnie minden dolognak, a melyben kell növekedniök az embereknek, mert a szeretet a a szíveknek az erőssége, a melyek általa kifogástalanokká lesznek a szentségben; a szeretet nem más, mint az erények forrása, a melynek a többiek tulajdonságait képezik (I. Kor. XIII).

A szeretetet Pál, épen az embereknek egymáshoz való viszonya szempontjából tekintve, a következőleg jellemzi: *nem önző s így nem keresi a maga hasznát, nem magát állítja előtérbe, hanem vágyait, jogait, szabadságát elhallgattatja, azokról lemond, ha másoknak használhat velők s általok, annyira, hogy kész magát is feláldozni s mindent elszenvadni.* (I. Kor. X. 23. 24. 33. IX. 4—12; VI. 12; IV. 11. XIII. 5. 7. Philip. II. 4. I. 21—26.) Az utóbbi annyival is inkább jellemvonás, mert az *alázatosság*, a *szelídség* által a szeretet mértékét tart (Róm. XII. 3.) s a mások tisztességét nagyra becsüli (u. o. 10.), magát nem becsüli túl, hanem az alázatossághoz szabja magát, (u. o. 16.) mint ellentéte a hiú dicsőségvágynak (Gal. V. 26.), a melytől óvakodik, mert nem dicsekszik s nem fúvaskodik fel. Ez a szeretet az apostol szerint benső részt követel s vesz magának a mások sorsában úgy, mintha az övéről lenne szó: *együtt sír a sírókkal s együtt örül az örülőkkel*, (Róm. XII. 15. I. Kor. XII. 26.) *nem ismervén az irigységet, a féltékenységet, nem örülve az igazságtalanságnak, hanem örvendezve az igazság győzelme felett.* (Gal. V. 21; 26; I. Kor. XIII. 4; 6.) Ez ápolja a közösséget, az együvértartozást a *hosszú türés*, a *helyes cselekedet*, a *haragnak és szenvedélynek elhallgattatása*, a *szelídség által, hagyván magát szidalommal illetni, nem számítván semmire, nem perlekedvén, hanem áldást mondva azokra is, a kik üldözői és szidalmazói, kész levén mindenkor mindenkinek megbocsátani*, (Kor. III. 8. 13; II. Kor. XII. 20; X. 1; I. Kor. IV. 21. 12. VI. 7; XIII. 5; 7; Róm. XII. 19; Gal. V. 23.) mert különben is kiegyenlíti az eltérő s különböző nézeteket, mert testvéri viszonyt ápol s a mennyire lehetséges, minden emberrel békeséget teremt s tart, eltávolítván a viszálykodást s széthúzást s arra törekedvén, hogy *egy értelem, egy gondolat legyen az emberek között.* (Philip. IV. 5; II. 2; II. Kor. X. 1. XIII. 11. XII. 20; I. Thess. IV. 9; I. Kor. III. 3; Róm. XII. 10. 16. 18; XIV. 19; Gal. V. 20.)

Hogy ebben a szeretet elméletben a természeti különbségek, t. i. a nemzetiségi, társadalmi s nemi

különbségek mintegy feloldódnak, az egészen természetes, hiszen kimondja az apostol, hogy nincsen a Krisztusban sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabados, sem férfi, sem nő. (Gal. III. 28.)

Ha az *érzület* a szeretet által olyanná lesz, a minőnek fentebb rajzolta az apostol, akkor a *cselekvés* sem lehet más természetű. Nem is, mert az apostol elvül, tétel gyanánt állítja fel: *iszonyodjatok a gonosztól, ragaszkodjatok a jóhoz s ezt: jótéteményben ne reszteljünk meg* (Róm. XII. 9; Gal. VI. 9). A jónak és gonosznak fogalmát Pál épen az emberekhez való viszonyának a körében látja, azaz úgy gondolkozik, hogy a rossz és a jó ebben a viszonyban nyilatkozik. Negative így szól: *a szeretet a mi felebarátunkat nem illeti gonosszal* (Róm. XIII. 10.) s ezzel ki van zárva minden *igazságtalanság*, vagy *gonoszság*, t. i. a rablás, gyilkosság, lopás, csalás, kártevés, szidalmazás, rágalmazás (Gal. V. 21; I. Kor. V. 11; Kor. III. 5. 8; I. Thess. IV. 6). Positive pedig így szól: *áldjátok azokat, a kik titeket üldöznek, legyetek türelmesek, roszt ne, cselekedjétek akkor sem, a mikor rosztért lehetne vele visszafizetnetek; sőt mindenkor adjátok meg felebarátaitoknak, a mi őket megilleti*, mert ez az *igazság*, ez a *jóság* (Kor. III. 12). Ehez tartozik ez is: *adjátok meg az adót, a kinek adóval taroztok, a vámot, a kinek vámmal taroztok, a félelmet, a kinek félelemmel vagytok adósai s a tisztességet, a kinek ezzel taroztok* (Róm. XIII. 7.), mert nem kell senkinek terhére lenni, hanem mindenki a saját dolgát végezze tulajdon kezeivel munkálkodva (I. Thess. IV. 11).

De ugyancsak positive szólnak ezek a nyilatkozatok is: *szeretettel szolgáljatok egymásnak* (Gal. V. 13.) *jót legyetek mindenkor magatokhoz s mindenekhez* (I. Thess. V. 15.), *mindenki előtt a tisztességes dolgokról gondot viseljétek* (Róm. XII. 18.), *senki se keresse a mi az övé, hanem azt, a mi a másé* (I. Kor. X. 24). Pál ezeket mondhatta, mert maga eképen cselekedett, hiszen elve volt: *nem a magam hasznát keresem, hanem sokakét, hogy megtartassanak.* (I. Kor. X. 33.) s a mint hirdette, hogy *egy értelemmel kell lenniök a Krisztus követőinek*, úgy hirdette azt is: *gondoskodjatok egymásról.* (I. Kor. XII. 25.)

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Egy pár szó a kongrua-ívek revisiójához.

Sokat kíván a kormány, keveset ad; egy oldalú intézkedéssel akar segíteni az államsegélyre szoruló bevett vallásfelekezeten; messze elodázza az 1848. XX. t. c. teljes végrehajtását; törvényt akar alkotni „de nobis sine nobis” királyilag szentesített zsinati törvényeinknek idevonatkozó világos intézkedésének figyelmen kívül hagyásával: — ezek valának ama nevezetesebb ellenvetések, aggodalmak, melyek a most már törvényerőre emelkedett, s a végrehajtás stádiumában levő kongrua-törvény javaslat ellen az a felett megindult eszmecsere folyamán felhangzottak.

Az utóbbi aggodalom, hogy mennyire nem volt alaptalan, az csakhamar bebizonyosodott. A létérdekeinket érintő törvényjavaslatból törvény lett, anélkül, hogy megadatott volna a megfelelő alkalom a hivatalos ev. ref. egyháznak afelől nyilatkoznia. Az előbbi aggodalmak, ellenvetések mennyiben voltak jogosultak? — azt részben majd a jövő mutatja meg. A mit ezúttal a szigorúbb tények közül kitűzött célokhöz ké-

pest konstatálni akarok, csupán az a körülmény, hogy egyelőre ez a szakminiszter szerint is csupán létminimumot biztosító s így az áldást épen nem pazar kezekkel osztogató s bizony nem egy pár esztendőre szóló (hiszen 9 év kell csak a teljes végrehajtásához!) törvény lesz hivatva enyhíteni lelkészeink sanyarú állapotán. De épen ezért az önmagunk iránt való kötelesség parancsolja, hogy mindannyian azon legyünk, hogy e törvény különben is szűken mért előnyeit a maguk teljességében felhasználjuk, a végrehajtásnál annak legkisebb kedvezményét is igénybe vegyük, ha már a törvény kedvezményét egyáltalában elfogadjuk.

S nem érdektelen jelenség, hogy épen midőn a saját vérünkől való vér ama súlyos váddal illeti ref. papságunkat, hogy „a hol 8—900 frtra felmegy is a lelkészi fizetés, ott árlejtést tartanak a jövedelemtől, hogy minél kevesebb javadalmat tüntessenek ki”, ugyanakkor parancsoló szükségét kell éreznem, hogy erre felhívjam a figyelmet, s feleljem óvó szöveget az itt is, ott is tapasztalható túligazsággal szemben, s fel és le egyaránt eme szavakat intézzem: Ne akarjunk lenni felettebb igazak!

Nem azt értem én, hogy bevallás nélkül hagyunk legyen csak egy talpalatnyi földet, egy árva fillért, vagy egy marok arpát is. Vagy hogy a végrehajtó bizottság adataink felülvizsgálásánál csak a legkisebb elnézést is tanúsítsa. Távol legyen! Hisz bár az árlejtés vádja felhangzott, de hogy az nem egyéb a reményeiben csalatkozott pártelnök fájdalmas kitörésénél, azt könnyű belátni, mert nem tehetette azt közülünk bárki is első sorban saját jól felfogott érdekében, másod sorban pedig azért, mert minden egyes adatot hiteles bizonyítvánnyal kellett, esetleg kell igazolni. Elnézésről adataink felülvizsgálásánál, megint csak a magunk érdekében ismét nem lehet szó. De azt igenis jogosan kívánhatjuk, hogy alant és fent „viribus unitis” azon legyünk, hogy a maguk teljességében érvényesülhessenek ránk nézve a kongrua-törvény hasznai. Már pedig nem úgy van! Itt is, ott is tapasztalunk jelenségeket, a melyek erre vallanak.

Itt egy lelkésztársam, nemes idealismustól vezéreltetve szót emel az e ker. gyámtár alapszabály tervezetének ama szándékolt intézkedése ellen, hogy az újonnan belépő tagok a tagsági díj mellett belépti-díjat is fizessenek, (a mely intézkedés pedig csak az intézmény erősítését célozná!) s a krisztusi szeretet nevében kívánja annak mellőzését, holott jól tudja, hogy a kongrua-törvény, ilyenmü kötelező, s évenként visszatérő kiadásaink levonásával egészíti ki a lelkészi fizetést s így az újonnan belépő tagokat voltaképen csakis a belépti-díj terhelné, — ennyi áldozatot pedig ők is meghozhatnak a krisztusi szeretet sérelme nélkül.

Ott az országos kongrua-bizottság azon tapasztalat-tól indítatva, hogy vannak egyházközségeink, a melyekben a szolgálmány, s a terményfizetés pontosan teljesítetik, ily helyeken az $\frac{1}{6}$ -od levonási kedvezményt nem hajlandó igénybe venni.

Pedig a törvény a terménybeli és munkabeli szolgáltatások pénzértékének $\frac{1}{6}$ -odát kivételt nem téve levonandónak mondja. Igaz, hogy a törvény célja ránk nézve a 600, illetve 800 frt minimum biztosítása s az $\frac{1}{6}$ -od levonás általános érvényesítése mellett megtörténhetnék, hogy néhány egyházunkban, főleg a hol a terményt s a munkabeli szolgáltatás értékét az egyház fizeti ki, a lelkészi javadalom ezen $\frac{1}{6}$ -dal meghaladná a minimumot; de ez még távolról sem lehet elegendő indok az $\frac{1}{6}$ -od levonás kedvezményének minden oly egyházban leendő mellőzésére, mely-

ben az eddig pontosan befolyt, mert hogy úgy lesz-e ezután is, nem tudhatjuk. S félő, hogy az ily intézkedéssel több igazságtalanságot követhetünk el. A bizonytalan jövő, saját érdekünk követeli, hogy az $\frac{1}{6}$ -od levonás legfeljebb ott mellőztessék, hol a termény, és szolgálmány értéke közvetlenül az egyház, és nem a hívek által fizettetik ki, mint ezt az a-borsodi em. kongrua-bizottság oly bölcsen tevő.

Félreérthetetlenül világos a kongrua törvénynek a földjövedelem megállapítására vonatkozó intézkedése. Ez a föld jövedelmét a tényleges haszonbér, házi kezelés esetén a hasonminőségű földek haszonbére alapján kívánja megállapítani. És a mi orsz. kongrua-bizottságunk ezen két kimerítő módozathoz még egy harmadikat csatol, egy harmadikat, mely előnyünkre nem, csak hátrányunkra szolgálhat, a midőn póttútasításában kimondja, hogy a hol a kimutatás szerint a földjövedelem a kat. tiszta jövedelem kétszeresét meg nem haladja, ott az ennyire felelmezhető. Hát hisz minden egyes adatot hiteles okmányokkal kell igazolni, a földhaszonbért is. Sőt ez utóbbit épen a politikai hatóság által kiállított bizonyítvánnyal. Mért az ily törvényes formák között, hivatalos felelősség terhe alatt kiállított okmányok bizonyosságát ezen intézkedéssel semmibe venni, ha a kimutatott földhaszonbér a kat. tisztajövedelem kétszeresén esetleg alúlmarad?

Darab kenyérre volna jogunk az államtól s a helyett falat kenyeret kapunk. S még ebből is visszakínáljunk egy pár morzsát? Még azt gondolhatná, hogy oly sokat adott, hogy nem bírjuk elfogyasztani, s a felesleget visszaadjuk, hogy kárba ne vesszen!

Nem! Midőn az orsz. kongrua-bizottság által visszaküldött kimutatási iver revisiója foly, lehetetlen ki nem mondanunk, hogy a kongrua-törvény ily végrehajtása nem biztosíthatná a ref. lelkészi karnak javára a törvény szigorú betartása mellett ránk háramolható előnyöket. Felettebb igazságunk alant és fent csak a köz kárát okozhatja. Ne legyen azért közöttünk senki, a ki nagyhorderejű intézményeink e törvény kapcsán lehető erősbbítésénél gátul vesse magát; ne senki, a ki az abban biztosított úgy sem sok előnyt felettebb való igazsággal devalválná.

Sem többet, sem kevesebbet, csak a mit a törvény enged, de ezt aztán egészen! A végrehajtásnál ez az elv legyen vezérlő kalauzunk. Az abban biztosított előnyöket felhasználva, csupán jogainkat érvényesítjük, ellenben pedig önmagunkat károsítjuk meg.

Ha pedig felettebb igazak akarván lenni, azt meg nem tehetjük, akkor csakugyan inkább engedjük át a kormányának annak végrehajtását, semmint barátoktól vett sebekről zengjen később jeremiádokat az elégtelenség szava.

Sütő Kálmán.

IRODALOM.

* **Riedel**: „Die Auslegung des Hohenliedes in der jüdischen Gemeinde und der griechischen Kirche”. Leipzig. 1898. (VI. 128 oldal, 8°). Ára 2 m. 40 f. Az ó-szövetség egyik legvitásabb könyvének a magyarázatait tárja fel e munka, a mely ügyes csoportosításban számol be azokról a felvételekről, a melyek az „Énekének” tartalmára vonatkozólag az idő folyamán előállottak. Kár, hogy a legújabb kori nézetekről nem ad felvilágosítást, csupán a régieket közli.

* **Schrenck**: „Die johanneische Anschauung vom „Leben“ mit Berücksichtigung ihrer Vorgeschichte unter-

sucht.“ Leipzig. 1898. (VIII. 189 oldal, 8°). Ára 3 m. A munka írója a Krisztus által hozott üdvöt tekinti a János féle kizárólagos életnek, a mely akkor szűnik meg, mikor az üdv elenyészik. S ez élet-felfogás előtörténeti adataiban azt igazolja, hogy a zsidó nép felfogása szerint az élet a minden jó fogalmát foglalta magában, a melynek azonban csak az Istenséggel kapcsolatban van meg a teljes érvényesülése, amennyiben Isten nélkül a lét öröm nélküli s nem is élet. A tulajdonképi János-féle élet-felfogási részben a jelenvaló s a jövőendő életéről, az életnek objektív és subjektív voltáról, az életnek forrásáról stb. ról szól az író érdekesen s tanulságosan.

* **Hühn:** „Die messianischen Weissagungen des israelitisch-jüdischen Volkes bis zu dem Targumim“ cím alatt egy igen értékes vállalatnak az első részét bocsátotta ki a jelen évben. A 165 oldalas műben 4 csoportra osztva van előadva az anyag. Assyr, chald, persa és görög-római korszak cím alatt beszél a messiási jövendölésekről s azoknak prófétáiról. A mű Freiburgban jelent meg s 3 m. 60 f. az ára.

* **Berthoud:** *Apologie du christianisme* Páris. 1898. (663 oldal, 8°) 8 márka. A genfi »Ecole de théologie de l'oratoire« tanára, Berthoud, a ki 1880-ban »A biblia költészete« című művel, 1886-ban, 91-ben s 96-ban pedig apologetikai előadásainak közrebocsátásával szerzett a tudományos világban hírnevet, a múlt évben egy teljes ker. apologetikai művel gazdagította a tudományt. A testes munka 3 főrészből áll s az elsőben, a melynek »A keresztyénség s az emberi lélek« a címe, arról az erkölcsi szükségességről beszél, a mely a ker. cselekedetnél szerepel. Ezt a szükségességet az emberi lélek szükségéből s a vallástörténeti bizonyosságaiból vonja le s állapítja meg. A II-ik részben »A ker.-ség és a tudomány« cím alatt arról a lehetőségről értekezik, a mely a ker. cselekedetnél nyilvánul, mint a vallásos ismeret elmélete, a világról szóló ker. felfogás, a természetfölötti fogalma. — Az utolsó főrészben »A ker.-ség és a történelem« cím alatt a ker. cselekedet valódiságát állítja előtérbe, adva egy Jézus élete tervezetét is épen ez értelemben . . . Az író theologiai álláspontja többszörösen megnyilatkozik, pl. a mikor különbséget tesz a kijelentés s az írás között, az utóbbit a kijelentésről szóló tudósításnak szereztvén; — mikor a csodákról szól, a melyekről így beszél: »oktalan és istentelen dolog volna a csodát úgy venni fel, mint a rendnek megsértését, mint isteni közbelépést vagy a természet törvényeinek mellőzését.« — De mindezek mellett is inkább orthodox, mint szabadelvű theológus, a ki a többek között szellemesen szellemesíti meg a mennybemenetelt, de írás ellenesen.

* **Watson:** *Das letzte Abendmahl.* (Aus Englischen uebersetzt W. F.) Leipzig. 1898. (80 oldal, 8°). Az író nem annyira theologiai, mint inkább építő-irányú művet alkotott az úrvacsoráról, a melyről a következő 7 fejezetben adja elő felfogását: 1. A házi gazda; 2. A lélek- vendég szoba; 3. A tizenkettő; 4. A keresztyén; 5. Az utolsó kívánság; 6. Jézus hagyatéka; 7. A helyek, a melyeket Jézus készített. — A különleges irányú mű ára 1 m. 20. f.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Az Úrnak egy megélemedett szolgálója tette le e hó 17-ikén vándor-botját, égi hazával cserélve fel a földit, a hol nincs maradandó városunk.

Molnár István, a felső-zempléni lasztóci ref. egyház 81 éves lelkipásztora költözött el e vándorlás hazájából, miután a szenvedések megemésztették testének erejét. 56 évig hordozta vállain a palástot, tisztességgel, becsülettel, soha egy foltot sem engedve rajta esni. Boldog családi életet élt 41 éven át s itt maradt özvegye s egyetlen hajadon leánya bizony keserves könnyhullással borúlnak a családfő koporsójára . . . Legyen a hű és jó pásztor. a szerető s szeretett ember emléke áldott!

— **Az országos közoktatási tanács bizottságai** serényen munkálkodnak az iskola ügyi reformok dolgában. Az a bizottság, a mely a felsőbb leányiskolák kérdését tárgyalta, a mostani állapotok fenntartását javasolja, szemben azzal az indítvánnyal, a mely az V. s VI. osztályokat a középiskolák előkészítőiül akarta tekinteni. — A tanítóképző-intézetek tanárainak képzésével foglalkozó bizottság előadója az újabb időben több oldalról megtámadott paedagogium mellett foglal állást, azt kívánja képző-intézeti tanár-képezde gyanánt fenntartani, úgy azonban, hogy a paedagogium elvégzése után. még két egyetemi évet tartoznak a jelöltek hallgatni s csak azután jelentkezhetnek vizsgálatra. — Az állandó bizottság az osztott népiskolák tantervével foglalkozott s azt, egy részlet kérdés kivételével, megállapította még pedig a tantárgyak nagyobb részének redukálásával, a mi által a túlterhelésen akar segíteni.

— **Nyílt kérdés.** A nyíri ref. lelkész esetét, a kit a községi előjáróság a korcsma éjjeli őrizetére ki-rendelt volt, a mint erről a tudósítás keretében megemlékeztünk, többen tárgyalni óhajtják abban az irányban, hogy vajjon: *jogos volt-e a községi előjáróság eljárása, vagy pedig nem?* . . . E kérdést, a mely a lelkészeket olyan közlőről érdekli, nyilvános megvitatás alá bocsátjuk, kérvén az érdeklődők hozzászólását.

— **A budapesti „Lorántfy Zsuzsánna egyesület.“** a múlt 1898-ik évben is a legszebb sikerrel teljesítette azokat a magára vállalt vallás-erkölcsi köteleseket, a melyek az alapszabályok 2. §. értelmében célul tűzettek ki. Szilassy Aladárné s társai megmutatják a prot. világnak a múlt évi beszámolójukban, hogy a szeretet mire képes, minő sokat, nagyot alkot kevés erővel is . . . Le a kalappal a tisztos célú, nemes irányú s igazi belmissió előtt. (—s.—)

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli kerületben a nagy-károlyi egyházmegyében fekvő mérki lelkészi állásra, a mely IV-ed osztályú s 445 frt javadalmú, márc. 15-ig pályázhatni. A jelentkezések Segesváry Józsefhez intézendők Kántor-Jánosiba. — Az erdélyi kerületben a felfalusi II-od osztályú egyház lelkészi állására pályázhatni márc. 10-ig. A kérvények Tavasz Józsefhez M.-Péterlakra (u. p. Szász-Régen) küldendők. Az állás javadalma: 795 frt 34 kr. készpénz, 24 hold szántó föld, 2 hold rét.

— **Species facti.** Komárom vármegyében, Bokodon Esterházy Miklós Mór grófnak van egy uradalma s annak az erdejéből a bokodi két prot. egyház tagjai pénzért sem kapnak fát . . . Ez aztán az ultramontán felebaráti szeretet! . . .

— **A r. kath. egyháznak a német császárságban:** a mint a „Religió“ közli, 18,660,000 hive van, a kik 18348 világi s 936 szerzetesi pap gondviselése alatt állanak. Van 36847 férfi s női szerzetes is, a kik minden téren azon munkálnak, hogy a papismus a Luther hazájában is diadalra jusson, a mi azonban, bár hogyan jóslgatja is a „Religió“ a protestánsok visszatérését

Rómához, soha sem fog megtörténni, mert az emberi-ség mégis csak inkább szereti a világosságot, mint a sötétséget!

— **Budapest tanköteleseinek száma** az 1898-ik évben 78082 volt, míg kisdödővóban 8669 gyermek nyert gondozást. A tankötelesek közül 53,534 községi iskolában tanult.

— **A pápisták sérelme egy állami elemi iskolában.** A „Nemzeti iskola” ez évi 6-ik számában *Hulják Lajos* a *tót pelsőci* állami elemi iskoláról ír egy hosszadalmas s érdektelen cikket, a melyben ugyanám kesereg a r. kath. egyházzal szemben az iskolai gondnokság által elkövetet sérelmek felett! S a sérelmek? nem mások, mint a r. kath. ünnepek felett való napi rendtelenség, a mennyiben a gondnokság kimondotta, hogy „az egy napos r. kath. ünnepnapokon a tanítás megtartatik.” . . . E határozat a sérelmi forrás, a r. kath. egyház lealázása! . . . Pedig ebből még nem következik az, hogy a r. kath. gyermekek a r. kath. ünnepnapokon ne ünnepelhetnek, — sőt határozottan ünnepelnek a mint a tapasztalás bizonyítja! . . . De persze Hulják uram s vele annyian azt akarják, hogy minden r. kath. ünnep nemzeti ünnep legyen . . . Ez a magyar r. kath. szabadelvűség! . . .

— **Khinában** 44 prot. missiói társaság működik 683 missionáriussal s 560 missionárius nővel 152 állomáshelyen. A missiói iskolákban 35800 gyermek tanul, 21300 leány s 14500 fiú. Van 81 missiói kórház, 96 orvossal s 47 orvosnővel. Kilenc biblia-, 36 traktátus-társaság évente 900 ezer forint értékű nyomtatványt árul el. A protestánsok számát 150,000 lélekre teszik a „mennyei birodalom” területén.

— **Speculum ultramontanismi.** Borsod vármegyéről az a tudat volt elterjedve még eddig, hogy területén a r. kath s a prot. egyházak békeségben éltek egymással. Az a szabadelvűség, a mely a 40-es években a nagy Palócy idejében uralkodott. mintha mind ez ideig ott lebegett volna a lelkek felett. Sajnosan kell tapasztalnunk, hogy a múlt idők szelleme eltűnt Borsodmegyéből is s az ultramontanizmus kezd emelkedni a fejét. Megközelebb *Dédesben* nyilatkozott meg ez a kárhóztos irányzat, a hol a r. kath. iskolás növendékek a ref. egyéneknek nem köszönnek, mert „a kántor ur megtiltotta, hogy református embereknek köszönjenek” . . . Vajjon nem indokolt-e a harc az ellen az irányzat ellen, a mely a romlatlan gyermeki szíveket is bűnös tulajdonok hordozójává teszi? (ó.—n).

— **Népmozgalmi statisztika.** A tiszáninneni ref. egyházkerületben a múlt évben a születések száma 9119 volt, a halálozásoké 3651, házasságot 1683 tiszta, 468 vegyes pár kötött, összesen 2151; áttért 47 egyén, kikeresztelkedett 3, kitért 102, házassági megegyezés javunkra 45, vesztességünkre 56 esetben történt. A lélekszám egyházmegyénként a következő: Abaujban 34647, Alsó-Borsodban 61309, Alsó-Zemplénben 49105, Felső-Borsodban 25941, Felső-Zemplénben 14610, Gömörben 29895, Tornában 9402, Ungban 25370. A kerületi lélekszám: 250279. Legnagyobb lélekszaporodás a múlt évihez viszonyítva: Gömörben 730, azután Alsó-Zemplénben 726. A nagy emelkedést a szórványok s fiókegyházak híveinek az összeírása okozza, a mi eddigelé figyelmen kívül volt hagyva. (ó—)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

D. J. A jelzett ügyben igyekszem eljárni. Azonban nincs hozzá nagy remény, hogy sikert érjünk. Annak idején az értesítést megadom. R. L. Az évkönyvből egy példányt nem kaphatnék az egyházzal való ismertetés közlés céljából? . . . Már régen várok egyet s mást. P. M. A nekrológot várom. Az újabb hibákat is jelezd, hogy a helyreigazítást együtt közölhessem. S. M. A kerület történetére vonatkozó adatok újabb sorozatát csak készítsd el s küldd be, hogy kéznél legyen. K. B. A küldött cikket köszönöm. A következő számban fogom felhasználni. Levelet is írok. S. K. A cikkekre vonatkozólag levelet irtam. Sz. B. Az utolsó levelem talán nem jutott kézhez? — K. J. A kérdéshez nem merek egyelőre hozzászólni. A jelzett út jobbnak tartom.

HIRDETÉSEK.

ORGONA és HARMONIUM

KÉSZÍTÉS

EGERBEN. Felnémet-utca 8.

Elvállal és készít mindennemű kisebb és nagyobb templomi **orgonákat** és **harmoniumokat** a **legújabb rendszer** szerint.

Régi orgonákat átalakít, tisztít és hangol.

Ajánlkozik csekély díj mellett orgonáknak évi gondozására s rendben tartására.

Jótállás mellett végzek minden munkát és jutányos árban.

Mély tisztelettel kérem a lelkész, tanító és kántor urak, valamint az egyházak s presbitériumok becses megrendelését új művek készítése vagy régiéik rendbe hozatala iránt.

Cseh István,

orgona- és harmonium-készítő.

4—5

Putnoki és Sajó-Szentpéteri szén!

Képviseleti viszonyunkat *Bródy Sándor* urral Ungvárt barátságos uton *felbontván*, tisztelettel kérjük t. c. vevőinket

Királdi és Sajó-Szentpéteri szeneinkre

becses megrendeléseiket **közvetlen hozzánk Budapestre** intézni, mert csak ez esetben fogantatosíthatjuk a rendelményeket **minden késedelem nélkül**. T. vevőinknek az eddigi árakkal szemben **kiváló előny árakat** biztosítunk, mindenkor **legpontosabb kiszolgálás** mellett. Teljes tisztelettel

Magyar általános köszénbánya-részvénytársulat

1—3

Budapest, V. Erzsébet tér 19.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „A lelkész joga s kötelessége.” Kovács Béla. — „Tanterv-javaslat a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskoláinak ismétlődő osztályai számára.” S. D. — „A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899-ik évi költségvetése.” Dr. Szabó Sándor. — „Simándi Kállay Miklós emlékezete.” Szendy Gáspár. — „Megjegyzések a rendkívüli államsegély kiosztására vonatkozó kerületi javaslatunkra.” Protestáns. — „Vegyes közlemények.” — Hirdetések.”

A lelkész joga s kötelessége.

Már csaknem az unalomig megvitatott tárgy; de mert fontos, azzal foglalkozni a *lelkész és hívek* érdekében, nem felesleges.

Szabad-e a lelkésznek, saját egyháza körén kívül, az egyházi törvények 111-ik §-ában meghatározott hivatalos teendőt végezni, az illetékes lelkész beleegyezése nélkül? e kérdésre, az egyházi törvény 113-ik §-a felel s azt mondja: *nem!*

Szabad-e a lelkésznek az egyházi törvény 111-ik §-ában meghatározott hivatalos teendőt híveitől megtagadni? e kérdésre ismét a törvény felel s azt mondja: *nem!* Igaz ugyan, hogy ezt a törvény nem oly határozottan mondja ki, mint a tiltakozást a jogtalan beavatkozás ellen; de azért mégis mondja, a mennyiben a *kötelesség mulasztást* s ebből kifolyólag, a lelkész által, a hívekkel szemben okozott jogsérelmet az egyházi törvény 301-ik §-ának 7-ik pontjában a *fegye'ni esetek közé sorozza* s büntetésre méltónak tartja.

Igen! csakhogy a 301-ik §. 7-ik pontjával szemben alkalmazott fegyelmi büntetéssel, a gyülekezeti tagokkal szemben elkövetett jogsérellem, *csak megtorolva lesz, de megorvosolva nincs.*

Hogy a törvényhozás akkor, a midőn a kötelesség elmulasztásának *megtorlásáról* gondoskodott, a kötelességét nem teljesítő lelkész által, az egyes gyülekezeti tagok ellen elkövetett jogsérellem *megorvoslásáról*, nem intézkedett, azt, az eddigelé egyetlen eset is igazolja, mely e lapok hasábjain, a »jus parochiale« címe alatt megjelent, hosszabb vitát idézte fel.

Már pedig, hogy a törvénynek, a mikor az egyes lelkészek jogát, a lelkész társakkal, esetleg a gyülekezet egyes tagjainak túlkapásaival szemben megvédi, a gyülekezet egyes tagjainak jogát a lel-

készek netaláni túlkapásai ellen is védelmezni kell, azt a *jó rend és méltányosság*, egyaránt követelik.

Az egyházi törvény 113-ik §-ában nyújtott jogvédelem, csak a lelkészekre vonatkozik s így *egy oldalú*; s épen azért, mert abban a gyülekezeti tag, a lelkész esetleges túlkapásával szemben megvédvé nincs, *hiányos*, felfogásom szerint, pótlásra vár.

A pótlás nem lehetne más, mint a 113-ik §. kiegészítése, ilyen formán: *ha a lelkész, az egyházi törvényekben meghatározott hivatalos teendők teljesítését, gyülekezete bármelyik tagjával szemben megtagadja, a gyülekezeti tagnak joga van, a megtagadást igazoló két tanu, írásban tett bizonyítása mellett a megtagadott hivatalos teendő teljesítésére bármelyik lelkészt felkérni, felmaradván a kötelességét nem teljesítő lelkésszel szemben, az egyházi felsőbb hatóság megtorlási joga.*

Hogy e kiegészítésre felkétlenül szükség van, azt, a vita alapját képező eset, minden kétséget kizárólag igazolja, sőt többet mondok, e nélkül az egyházi jó-rend, minden pillanatban felzavarható s megtörténhetik, hogy a 113-ik §. ellen vétő lelkész, dacára a törvény-sértésnek, *kevésbé bűnös, mint az, ki a 111-ik §-ban meghatározott, a 134-ik §. 2-ik kikezdésében szabályozott hivatalos teendő megtagadásával, a midőn kötelességét mulasztotta el, ugyanakkor az evangéliomban parancsolt szeretet és humanitás törvényeit, figyelmen kívül hagyta.*

Mi volt a vita alapját képező eset, azt az eddig megjelent cikkekből a nagy közönség nem ismerheti. Én azonban azon szerencsétlen helyzetben vagyok, hogy ismerem s fentebbi állításaim igazolása céljából kénytelen vagyok főbb vonásai-
ban, a *valóságnak megfelelően* felemlíteni.

A lelkész, kinek káplánja, anya- s leány-egyházában két tanítója van s maga is munkabíró

erő, a fiók egyházban lakó egyik szegényebb sorsú hívének gyermekét, csak azon esetben volt hajlandó eltemetni, illetőleg az eltemetést a káplánnak, esetleg a tanítóknak megengedni, ha az illető hátrálékban levő csekély személyes lelkészi tartozását (párber) megfizeti. Az illető egyháztag szegénységére hivatkozva, fizetni vagy nem tudott, vagy nem akart, s ezért a gyermek temetését A. lelkész határozottan megtagadta s a temetés teljesítésétől úgy a káplánt, mint a tanítókat eltiltotta.

Ezen eljárás által a lelkész, — eltekintve minden humanitás és keresztyéni szeretet törvényétől, — az egyházi törvény 111-ik §-a ellen vétett, a mely 2-ik pontjának 11-ik kikezdésében a temetést, a lelkész hivatalos teendői közé sorozza, vétett a 134-ik §. 2-ik kikezdése ellen is, mely azt írja elő: „A halál nemére való tekintet nélkül, az egyszerű temetési szertartásban minden keresztyén részesíthetők”.

Hitem szerint ez a vétség, a helytelenül felfogott egyházi fegyelem kifolyása.

A törvény ellen pedig így véteni, nemcsak joga, de még csak oka sem volt, hiszen jogos és törvényes fizetését a gondnok beszédni, esetleg a bíróság útján behajtani köteles. (egyházi törv. 95. §. d. p.)

Meg lévén tagadva az illetékes lelkész által a halasztást nem tűrő hivatalos teendő, a temetés, az egyháztagnak nem volt más teendője, mint, vagy szertartás nélkül temetni el halottját s extra dominium keresni sérelmére orvoslát, vagy papot keresni, a ki a halottat eltemesse. Keresett és talált, még szép tőle, hogy nem az idegen vallásfelekezet körében kereste azt, s bizonyára B. lelkész, ki a törvény 113-ik §-a ellenére a temetést teljesítette, nagyobb botránynak vette elejét s minden törvényszegése dacára is kevésbé bűnös, mint A. lelkész, ki a temetést megtagadta, nemcsak, hanem annak végzésétől alantasabb hivaltársait is eltiltotta.

Az ezen többszörös törvénysértésből kifejtett peres dolgokkal nem foglalkozom, már csak azért sem, mert az a dolog érdemére nem tartozik.

Legyen szabad azonban az eddig irottakból végeredmény gyanánt a következőket vonnom le:

a) Más egyházban szolgáló lelkésznek idegenben, az illetékes lelkész beleegyezése nélkül, lelkészi szolgálatot törvénysértés nélkül teljesíteni nem lehet.

b) Az illetékes lelkésznek híveitől, az egyházi törvényekben meghatározott hivatalos teendőket, ugyan csak törvénysértés nélkül megtagadni nem lehet.

c) A törvényhozásnak a hivatalos teendők megtagadása esetén a gyülekezeti tagokat, a 113-ik §-nak fentebb meghatározott módon kiegészítésével a lelkész túllapása ellen meg kell védeni. S végül:

d) Bűnös, de sokkal kisebb bűnös az, ki egyszeri törvényszegéssel, hivatalos teendőt idegenben végzett, mint az, ki többszörös törvényszegéssel a humanitás és keresztyéni szeretet törvényeinek figyelmen kívül hagyása mellett gyülekezetének bármelyik tagjától, a hivatalos teendők teljesítését megtagadta.

Kovács Béla.

ISKOLAI ÜGY.

Tanterv-javaslat a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület népiskoláinak ismétlő osztályai számára.

Cél. Az ismétlő iskola-köteles növendékeknek az ev. ref. egyház szellemében, korukhoz és előképzettségükhöz mért hazafias nevelése és gyakorlati oktatása.

I. Osztály. (Kezdők).

Cél. Azon 12—15 éves növendékeknek, a kik a mindennapi (hat-osztályú) népiskolába nem jártak, vagy ha jártak is, de az olvasás, írás és számolás elemeit el nem sajátították, az olvasás, írás és számolás elemeibe való bevezetése.

II. Osztály. (Haladók).

Cél. Azon 12—15 éves növendékeknek, kik az ismétlő iskola I. osztályát sikerrel bevégezték, valamint, a kik a mindennapi (hat-osztályú) népiskola mind a hat osztályát be nem végezték, az írás-, olvasás- és számolásban való jártasságuknak legalább a népiskolai IV. osztály fokára való emelése.

III. Osztály. (Ismétlők).

Cél. Azon 12—15 éves növendékeknek, kik a mindennapi (hat-osztályú) népiskolát, avagy az ismétlő iskola II. osztályát sikerrel bevégezték, ismereteik kibővítése, illetőleg megszilárdítása.

Tanidő. A népoktatási törvény szerint az ismétlő iskolában a tavaszi és őszi hónapokban heti 2 órán, a téli hónapokban heti 5 órán kell tanítani. Ehhez jó a 60764/1896. sz. min. rendelet értelmében hetenkint egy óra a vallás tanításra. Ha már a téli 5 hónapon (nov. 1-től márc. végéig) 20 hetet 5 órával, s az őszi (okt.) és két tavaszi (ápril., máj.) hónapon 10 hetet, heti 2 órával veszünk számításba, a 30 hétre eső tanórák száma 120 óra, a vallás-órával 150 óra. Ezen tanórák akként osztandók be, hogy a téli hónapokban szerdán d. u. 2 óra az írás és olvasásra, szombat d. u. 2 óra a számolásra, a vasárnap délutáni egy óra a polgári jogok és kötelességek ismertetésére esik. Az őszi és tavaszi hónapokban a vasárnap délutáni 2 óra, egyik vasárnap írás és olvasásra, másik vasárnap számolásra osztatik be; ezen hónapokban a polgári jogok és kötelességek ismertetése kimarad. Olvasásra tehát jut 50 óra, számolásra 50 óra, polgári jogok és kötelességek ismertetésére 20 óra, vallás oktatásra 30 óra.

Óraterv. Azon körülmény, hogy az ismétlő iskolában a népiskolai növendékeknel előhaladottabb korú növendékek vannak s ennél fogva nagyobb olvasmányok nyomán taníttatnak, lehetővé, sőt szükségessé teszi, hogy az egyes leckék félóránál tovább tartsanak. Azon körülmény azonban, hogy (legtöbb helyen) három osztály között oszlik meg a tanidő, szükségessé teszi, hogy az

egyes leczkékre szánt idő egy óránál kevesebbet vegyen igénybe. Ezen szempontok figyelembe vételével legjobbnak látszik az egy-huzamban 2 óráig tartó tanítást 3 részre (40—40 percre) osztani, hogy mindegyik osztálylyal közvetlen foglalkozhassék a tanító.

A tantárgyak beosztására nézve szükséges, hogy az olvasás és számolás ne csak közvetlen foglalkozásul szolgáljon, hanem a többi osztályok csendes foglalkozással legyenek elfoglalva, míg a tanító egyik osztálylyal közvetlen foglalkozik.

Ezekhez képest a téli 20 héten a szerdai, valamint az őszi s tavaszi hónapokban az egyik vasárnap 2—4-ig levő idő beosztása ez lesz:

Óra	I. osztály	II. osztály	III. osztály
2—2 ⁴⁰	Olvasás	Nyelvt. dolg.	Fogalmazás
2 ⁴⁰ —3 ²⁰	Írás	Olvasás	Nyelvtan
3 ²⁰ —4	Olvasás	Fogalmazás	Olvasás*

A téli 20 héten a szombat d. u., valamint az őszi és tavaszi hónapokban minden második vasárnap 2—4-ig levő idő beosztása.

Óra	I. osztály	II. osztály	III. osztály
2—2 ⁴⁰	Számolás	Számol	Számol
2 ⁴⁰ —3 ²⁰	Számol	Számolás	Számol
3 ²⁰ —4	Számol	Számol	Számolás*

Lecketerv. Ezekhez képest az írás és olvasásra szánt idő a 20 téli hét 80 órája és a 10 őszi s tavaszi hét 20 órája, vagyis az elméletiekre szánt 100 óra (mely 40 perces leckeidőre osztva 150 leckét teszen) ekkép oszlik leckékre:

40 perces lecke.

	Közvetlen foglalkozás				Csendes foglalk.		
	I. o.	II. o.	III. o.	A tanító	I. o.	II. o.	III. o.
Olvasás	25	25	25	75	—	—	—
Írás	—	—	—	—	50	50	50
Szám	25	25	25	75	50	50	50
Összesen	50	50	50	150	100	100	100

Tantárgyak. Vallásoktatás, írás, olvasás, számolás, polgári jogok és kötelességek. Az írás magában foglalja nemcsak a gépies és folyékony írást, hanem a helyesírást és fogalmazást is. Az olvasás nem szorítkozik az olvasás fokozatainak (gépies, értelmes és szép olvasás) gyakorlására, hanem a gyakorlati életre szükséges ismeretek közlése s a hazafias érzelmek ápolása is az olvasmányi darabok kezeléséhez csatlakozik. A számolás felőli a mindennapi népiskola által nyújtott e nemű ismeretek egész körét.

Tantárgyak részletezése.

A) Vallásoktatás.

(I—III. osztály együtt.)

Tanul. Az ev. ref. egyház főbb hitigazságainak s erkölcsi törvényeinek, valamint a protestáns egyház fejlődéstörténetének s a prot. egyház alkotmányának megismertetése. A legszokottabb egyházi énekek gya-

korlása által a növendékeknek ev. ref. egyházunk szellemében való tovább képzése.

Tanestközök. Hit- és erkölcs- és egyháztörténeti kézikönyv. Énekes könyv, biblia.

Tanidő. Hetenként (vasárnap d. e. templom után) egy óra, évente 30 óra. Két éves váltakozó tanfolyam.

Tananyag, tanmenet.

Egyik év.

A népiskolai hit- és erkölcs- 30 leckére beosztva. (Lásd a népiskolai tantervet).

Másik év.

A népiskolai egyháztörténeti kézikönyv 30 leckére beosztva. (Lásd a népiskolai tantervet).

Egyházi énekek közül a népiskolai tantervben *-gal kijelöltek.

Tanítási eljárás. Mint a népiskolai tantervben.

Jegyzet. 1. Hol tanácsosabbnak látszik a növendéket két csoportra (kezdők és haladók csoportjára) osztani, ott az óra első felében a kezdők, a hit- és erkölcs- tanra s az óra második felében a haladók az egyháztörténelemre taníthatók; s akkor minden évben úgy a hit- és erkölcs- tanra, mint az egyháztörténet elvégezhető.

2. Az egyházi énekek gyakorlása abban álland, hogy a tanóra elején és végén is egy-két éneket énekeltesse el az oktató.

B) Olvasás.

I. Osztály.

Tanul. Az írott kis és nagy betűk megismerése. Az írás és olvasás gépies fokozatának elsajátítása.

Tanestköz. Magyar ABC és olvasókönyv. Palatábla (később írófüzet). Fekete tábla.

Tanidő. Közvetlen foglalkozásra 25 lecke, csendes foglalkozásra 25 lecke.

Tananyag, tanmenet. A Nagy S.-féle ABC. tananyaga 25 leckére beosztva.

Tanítási eljárás. A betűk ismertetésénél: a) Hangoztatás. b) Előírás c) Íratás a palatáblára d) Olvasztatás az ABC-ből. e) Feladat. Az összefüggő olvasmányoknál. a) Olvasztatás egyenként szó- és tárgyértelmezéssel. b) Oktatás karban. c) Kikérdezés. d) Feladat.

II. Osztály.

Tanul. Az értelmes olvasás begyakorlása, a szép olvasás előkészítése. Tartalmilag gyakorlatias irányú olvasmányok által az ismeret és hazafias érzület képzése.

Tanestköz. A népiskolai III—IV. osztály olvasókönyve.

Tanidő. 25 lecke.

Tananyag, tanmenet.

1. A méh. 2. Egy kölpe és Az újoncz. 3. Három kérdés. 4. A hun és magyar nemzet eredete. 5. Az érzékek. 6. A kovács és az Ur. 7. Az Isten kardja. 8. érzéki csalódások. 9. Magyar vagyok. és A nagylaki iskolás fiú. 10. A drótos tót. 11. A cigányok. 12. A fehér ló regéje. 13. A vereckei szoros. 14. A babona. 15. Az időjárás. 16. Árpád sirja, Szózat. 17. A megfagyott gyermek. 18. A Duna Dévénytől Budapestig. 19. Szent-István király. 20. Az egészség. 21. A kenyérmezei ütközet. 22. Vándor madaraink. 23. Budapest. 24. A selyemhernyó. 25. Lorántfi Zsuzsanna.

Tanítási eljárás. a) Elbeszélés. (Reál tartalmú olvasmányoknál szemléltetés). b) Olvasztatás egyenként szóértelmezéssel. c) Kikérdezés. d) Olvasztatás karban.

* A dűlt betűk a csendes foglalkozást jelentik.

e) Feladat (fogalmazásul, nyelvgyakorlásul, könyv nélkül, vagy olvasásra).

III. Osztály.

Tancél. A folyékony és értelmes olvasás mellett, a szépolvasás gyakorlása. Tartalmilag közhasznú olvasmányok által a gyermekek ismeret-körének bővítése és megszilárdítása; a hazafiúi érzelmek ápolása.

Taneshközök. A népiskolai V—VI. osztály olvasókönyve

Tanidő. 25 lecke.

Tananyag, tanmenet.

Egyik év.

1. A magyarok ősvallása. 2. Hunyady János. 3. Mohács. 4. Rákóczy F. 5. Napoleon. 6. Kossuth L. 7. A fülemile. 8. Állat és növény élet a földön. 9. Az emberek táplálkozása. 10. Az emberek ruházata. 11. Az emberek lakása. 12. A talaj és éghajlat befolyása. 13. Az ember befolyása a földre. 14. Zsugori uram. 15. Az emberi társaság. 16. A munka. 17. A pénz. 18. A tudomány. 19. Főti dal. 20. Örök levél. 21. Üdvözlő levél. 22. Bizonyítvány. 23. Nyugtatóvány. 24. Munkabérei szerződés. 25. Adásvételi szerződés.

Másik év.

1. Tatárjárás. 2. Bocskay. 3. Bethlen Gábor. 4. II. József. 5. Széchényi István. 6. Deák Ferencz. 7. A keresztutiról. 8. A kenyér. 9. Időjárás és légsúlymérő. 10. Az állatok és környezetük színe. 11. A mi szövetségeseink s ellenségeink. 12. Az emberi test. 13. Táplálkozás. 14. Ruházat. 15. Lakás. 16. Betegség ápolása. 17. Balesetek. 18. Kölcsey Hymnusza. 19. Petőfi Nemzeti dala. 20. Köszöntő levél. 21. Számla. 22. Kötelezvény. 23. Bérleti szerződés. 24. Haszonbéri szerződés. 25. Végrendelet.

Tanítási eljárás. a) Előfeladat gyanánt elolvasatás (otthon avagy csendes foglalkozásul). b) Kikérdezés. c) Olvasatás egyenként szó- és tárgyértelmezéssel. d) Olvasatás karban. e) Feladat, (következő lecke felkérdezés.)

C) Írás.

Cél. Olvasható kézirat képzése. A helyesírás és fogalmazásban való gyakorlás.

I. Osztály.

Tancél. A gépies folyékony írás elsajátítása.

Taneshközök. Palatábla, írófüzet.

Tanidő. Csak csendes foglalkozásul 25 lecke.

Tananyag. Az ABC tanmenete szerint, minden közvetlen foglalkozás után egy írás.

Tanítási eljárás. a) A szóbeli lecke megértetett tananyag kijelölése csendes foglalkozásra. b) Másolás az ABC-ből eleinte a palatáblára, majd írófüzetbe. c) Lecke végén átnézés, esetleg kijavítás. (Házi feladat is adandó).

II. Osztály.

Tancél. A helyesírás és fogalmazás gyakorlása.

Taneshközök. Egy nyelvgyakorló füzet.

Tanidő. Helyesírásra 25 lecke (csendes foglalkozás), fogalmazásra szintén 25 lecke (csendes foglalkozás).

Tananyag. Az olvasókönyv darabjaiból adandók a csendes foglalkozás feladatai.

Tanítási eljárás. a) A szóbeli lecke tárgyalt olvasmányból a feladat (másolás vagy fogalmazás) kijelölése. b) Csendes foglalkozásul feldolgozás. c) Lecke végén kijavítás. d) Kijavítva odahaza letisztázás.

III. Osztály.

Tancél. A helyesírás és fogalmazás gyakorlása, főképen a polgári ügyiratok ismertetése.

Taneshközök. Nyelvgyakorló füzet.

Tanidő. Helyesírásra 25 lecke (csendes foglalkozás), fogalmazásra szintén 25 lecke (csendes foglalkozás).

Tananyag. Az olvasókönyv darabjaiból adandók a csendes foglalkozás feladatai.

Tanítási eljárás. a) A tárgyalt anyag írásbeli feldolgozás módjának (utánzás, átváltoztatás) kijelölése. b) Feldolgozás csendes foglalkozásban. c) Lecke végén kijavítás. d) Kijavítva, odahaza letisztázás.

D) Számolás.

Cél. A közéletben leggyakrabban előforduló számtani feladatok megfejtésére való képesítés.

I. Osztály.

Tancél. Számolás az 1—100-ig levő számkörben.

Taneshközök. A népiskolai számtani példatár I. füzet. Kocka számológép, méter, liter, kilogramm. Palatábla.

Tanidő. Közvetlen foglalkozásra 25 lecke. Csendes foglalkozásra 50 lecke.

Tananyag, tanmenet, a példatár anyaga 25 leckére beosztva.

Tanítási eljárás. A népiskolai tanterv szerint. (I—II. osztály).

II. Osztály.

Tancél. A számviszonyok ismeretének kibővítése az 1000-ig, aztán a millióig levő számkörben.

Taneshközök. A népiskolai példatárnak a III—IV. osztály számára készült füzet, palatábla (számgyakorló füzet).

Tanidő. Közvetlen foglalkozásra 25 lecke, csendes foglalkozásra 50 lecke.

Tananyag, tanmenet. A népiskolai számtani példatár II. füzetét után, az ottani 100 lecke 25 leckére beosztva.

Tanítási eljárás. (A népiskolai tanterv szerint III—IV. osztály.)

III. Osztály.

Tancél. A polgári számvetésben s a legközönségebb mértani alakok kiszámításában való gyakorlás.

Taneshközök. A népiskolai számtani példatárnak az V—VI. osztály számára készülendő füzet (esetleg külön készített számtani példatár). Számgyakorló füzet.

Tanidő. Közvetlen foglalkozásra 25 lecke, csendes foglalkozásra 50 lecke.

Tananyag, tanmenet. A népiskolai tanterv V—VI. osztályának tanmenete szerint.

Tanítási eljárás. A népiskolai tanterv szerint.

E) Polgári jogok és kötelességek ismerete.

Tancél. A polgári jogok és kötelességek megértése, s azoknak észszerűen és szíves készséggel való használatára nevelés.

Tanidő. A téli öt hónap vasárnap délutánjain 1—1 óra, összesen 20 óra.

Taneshközök. A népiskolai tanterv szerint a C. és D. óratervhez készített kézikönyv.

Tananyag, tanmenet. A népiskolai tantervben kijelölt tanmenet 20 leckére beosztva.

Tanítási eljárás. Mint a népiskolai tantervben.

S. D.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899. évi költségvetése.

Lukács László m. kir. pénzügyminiszter még a múlt évben a rendes időben nyújtotta be a folyó évre szóló költségvetési javaslatát, a mely azonban — mint tudjuk — a zavaros politikai viszonyok miatt a képviselőházban mindeztideig nem tárgyalott. Most midőn a megváltozott viszonyok között reméljük, hogy mielőbb tárgyalás alá fog kerülni: megkezdjük a Lapunk olvasóit közelebről érdeklő tárcza költségvetésének főbb vonásokban való ismertetését.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium összes mindenemű szükséglete kitesz: 17.491,567 frtot, s így a múlt évi összeget meghaladja 1.133,475 frttal.

Ezen 17.491,567 frt a következőképen oszlik meg:

a) rendes kiad.	14.812,673 frt,	a tavalyinál + 1.205,047 frttal,
b) átmen. kiad.	368,300 „	„ „ 28,464 „
c) beruházások.	2.310,594 „	„ „ 100,036 „

kiadási főössz. 17.491,567 frt, összes kiad. + 1.133,475 frt.

A rendes kiadásokra előirányzott 14.812,673 frtból esik: a következő címen:

1. a közp. igazgat.	388,554 frt,	a tavalyinál + 6,906 frt.
2. az orsz. közokt.		
ügyi tanácsra:	14,700 „	„ „ 800 „
I. fels. tanint.-ekre	1.800,085 „	„ „ 29,537 „
II. középiskolákra	2.717,909 „	„ „ 148,654 „
III. népnevelésre	5.765,149 „	„ „ 392,632 „
IV. szakiskolákra	366,333 „	„ „ 40,223 „
V. emberb., vagy		
a mint újabban		
nev. a miniszt.		
gyógypaedago-		
giai tanint.-ekre	180,172 „	„ „ 8,831 „
VI. művészetre	308,566 „	„ „ 8,782 „
VII. múzeumok és		
műemlékekre	334,474 „	„ „ 16,114 „
VIII. tud. és irod.	62,652 „	
IX. ösztöndíjakra	48,498 „	
X. egyház. segély.	1.124,172 „	„ „ 465,000 „
XI. nyugdíjak	498,000 „	„ „ 14,000 „
XII. a tárcát ter-		
helő kölcsönök	1.203,409 „	„ „ 73,568 „
rend. kiad. össz.	14.812,673 frt	többlet 1.205,047 frt.

A rendkívüli átmeneti kiadásokra előirányzott 368,300 frtból esik:

1. Központi igazgatásra	33,000 frt.
2. Budapesti egyetemre	6,500 „
3. Kolozsvári egyetemre	4,000 „
4. József-műegyetemre	46,600 „
5. állami gimnáziumokra	15,500 „
6. Felekezeti, törvényhatósági és községi középiskolák segélyezésére	82,000 „
7. Felsőbb nép- és polgári iskolák segélyezésére	4,000 „
8. Magyar nemzeti múzeum	25,000 „
9. Orsz. képtár és magy. történelmi képcsarnok	1,700 „
10. Egyházak segélyezése	150,000 „

Összesen: 368,300 frt.

A rendkívüli beruházási kiadásokra előirányzott 2.310,594 frtból esik:

1. Központi igazgatásra	500,000 frt.
2. Budapesti egyetemre	352,740 „
3. Kolozsvári egyetemre	217,500 „
4. József-műegyetemre	15,000 „
5. Állami gimnáziumokra	322,000 „
6. Állami reáliskolákra	12,000 „
7. Állami felsőbb leányiskolákra	84,990 „

8. Népnevelési tanfelügyelőségekre	2,000 frt.
9. Felső nép- és polgári iskolákra	260,000 „
10. Elemi és polgári tanító-képzőkre	9,504 „
11. Kisdóvónők és menedékházvezetők képzésére	18,600 „
12. Balatonfüredi „Erzsébet“-szeretetházra	2,600 „
13. Állami felsőbb kereskedelmi iskolákra	100,000 „
14. Bába-képezdékre	77,500 „
15. Siketnémák intézetére Vácon.	1,000 „
16. Iparművészeti iskolára	3,360 „
17. Országos zene akadémiára	800 „
18. Magyar nemzeti múzeumra	21,000 „
19. Orsz. képtár és m. történelmi képcsarnokra	305,000 „
20. Iparművészeti múzeumra	5,000 „

Összesen: 2.310,594 frt.

Rendes bevételi előirányzata a költségvetésnek 1.820,667 frt, a múlt évvel szemben több 113,872 frttal, rendkívüli bevételi tétele 1.827,600 frt, a múlt évvel szemben kevesebb 243,226 frttal, a mi csak kedvező jelenség.

Midőn így az egész költségvetési előirányzatnak általános áttekintését megadtuk, áttérhetünk az egyes költségvetési címekre, hogy megtudjuk, hogy tevékeny közoktatási miniszterünk minő új eszmék és intézmények megvalósítására törekszik és hogy a megkezdett, de még teljesen fel nem épített kulturális épületek megalkotásában mennyire szándékszik előbb menni.

A központi igazgatás (minisztérium) folyó évi rendes kiadásánál a múlt évben megszavazott összeget 6906 frttal haladja meg; melyből esik 2548 frt az 1898. évi XIV. t.-c. végrehajtásából származó központi közigazgatási teendők ellátására rendszeresítendő egy miniszteri titkári állás javadalmazására; 3358 frt, a minisztérium hivatalos helyiségeinek szűk és célszerűtlen volta igényelte újabbi bérlet költségeire és 1000 frt a hivatali és irodai átalány szükségessé vált felemelésére.

A minisztérium személyzete csak az újonnan rendszerezett titkári állással szaporodott.

(Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

NEKROLÓG.

Simándi Kállay Miklós.

— 1838. július 28 — 1898. december 25 —

Mikor a múlt évben legfényesebben ragyogott az örömré hivatató betlehemi csillag: a bereti lelkész lakba épp akkor köszönt be a halál sötét anyaga, éjfél sötétséget borítva az özvegygyé tett papné, árvaságra jutott gyermekei és a pástort vesztett lelki nyáj szívére. Így, midőn a keresztyének hajlékaiból egyebütt az örvendező karácsonyi ének hangozott ki: a bereti papcsalád tagjai zokogva tördelték: özvegygyé, árvákká lettünk! — a nyáj pedig búsan sóhajtgatta: elesett a mi fejünknek koronája. Igen, a múlt évi december hó 25 ikének, a karácsonynak hajnalán fejezte be csendes elcsenderüléssel 60 éves, munkás életét a bereti lelkész: Simándi Kállay Miklós. Neve nem ismeretlen a »Sp. Lapok« olvasói előtt; ez, de még inkább egyénisége s élete, a melyek nem tanulság nélküli láncolatát nyújtják a becsülésre méltó ambíciónak, a hivatásbeli buzgalomnak, az alkotni tudó lelképásztori munkásságnak s a csalódások és tövissek mellett a sikereknek és rózsáknak is, méltóvá teszik őt arra, hogy itt, e b. lapokban is meggyűjtsuk számára az emlékezés szövétnekét.

* * *

Született a megboldogult Ongán, Abaúvjármegyében, 1838. július 28-ikán, Simándi Kállay József ref. lelkész és Bartal Juliánna, nemes származású szüléktől. Az eleven észjárású, szép tehetséggel megáldott gyermek itt nyerte meg az alapot további kiképzetéséhez és jelleme formálódásához, az elemi ismereteket édes apjától, az önérzetes viselkedést általában családjától sajátítván el, de a melyekhez lényegesen hozzájárult lelkész-megváltójának, a jeles és szintén önérzetes Bartal Antalnak szellemi hagyatéka és példája is. Ily alapvetés után vitte be atyja 1847. szeptemberében a s.-pataki főiskolába, az akkor u. n. interior syntaxisták osztályába. Az 1848–49-iki események szünetelésre kényszerítvén a főiskolát, ő is szünetelt és 1850-ig ismét otthon tanulgatott, apai vezetés alatt s bár a jelzett időig egészen elkészült is a superior syntaxisták tantárgyaira, még sem vizsgázott ezekből, mert nem akart megválni régi tanuló társaitól. Ezek közé iratkozott hát be és ezekkel végezte el mind a gimnáziumi, mind az akadémiai tanfolyamokat, még pedig kitűnő eredménnyel, úgy, hogy az 5-ik osztálytól kezdve mindvégig első volt a grádusában. Azok közé a diákok közé tartozván, a kik tanulásbeli sikereiket példás magaviselettel, feddhetetlen erkölcsi étellel ékesítik, állandó kedveltje volt a tanárainak, de viszont ezeket, mint Erdélyit. Zsarnayt, Szeremlejt, ő is szinte rajongással tisztelte s közülök különösebben Erdélyi volt reá legmélyebb és legmaradandóbb hatással, annyira, hogy eme mesterének példája nyomán nemcsak a tárgyi, hanem a személyi kritikának is nagy barátja, gyakorlója maradt egész életében, mellétekintetek nélkül mondván ki mindenkor azt, a mit esze, szíve sugallt, bármivel és bárkivel szemben is . . .

1859-ben elvégezvén a teológiát, a primáriusok, e diákarisztokraták tiszteletreméltó testületébe lépett s mint ilyen a gimnáziumi 4-ik osztályban talált alkalmazást, előljárói megelégedésére tanítván a történelmet és a német nyelvet. Ugyanekkor választották meg a főiskolai énekkar elnökének is, a miben meg az ifjuság által adhatott egyik legszebb kitüntetést nyerte el, bizonyosággal, hogy az ifjuságnak is kedveltje vala. Karelnoői hivatalát nagy és nevezetes események nagyszabású feladatai közt is közmegelégedésre viselté; az énekkar naplói és szöveggönyve a bizonyosságok, hogy az előforduló nagy alkalmakon, mint egy Apostol Pál temetésén, a főiskola háromszázados ünnepén úgy az énekarnak példás rendben való tartásával, mint énekszövegeivel emberül megállta a helyét ez a sokak által úgy nevezett kis Kállay. Természetes azért, ha ezt az évet tartotta az élete legszebb, szinte egyetlenegy fénypontjának, úgy, hogy reá mindig édesen és jogos önérzettel emlékezett vissza.

Diák-pályájának ily szép sikerei magas reményekkel és nem éppen szerény igényekkel indították neki az életnek, e legnehezebb iskolának. Alapos készletsege, a tanulás és tanítás szeretete, de hajlamai is a tanári pályára vonzották, tanárai is erre buzdították; de mivel ily alkalmazást se a főiskolában, se más tanintézetekben nem nyerhetett: a tanári és lelkészi pálya közös mellékútjára, a rektorságra lépett s a szikszói népes egyházba ment ki, az ottani felsőbb elemi osztályok vezetésére. Itteni működésének már egy év múltán az lett az eredménye, hogy az egyház tudós, nagyerejű s egykor tanári hivatalt is viselt lelkésze, Futó Dániel, az abaúji esperes, az ő segítségével adott algimnáziumi jelleget az iskolának, melyben Kállay a vallás és számtan kivételével, minden tantárgyat maga tanított s az általuk kibocsátott tanulók,

akadály nélkül vétettek fel a s.-pataki és miskolczi gimnáziumok következő osztályaiba.

1863-ban fényes eredménnyel letévén a kápláni vizsgát, exmittáltatta magát Nádasdra, de csak azért, hogy mivel tanári állás nem nyílt számára, a sóvári Soós Sándor házára mint nevelő foglalkozzék, olyan mellékútnak tartván a nevelősködést is, a mely alkalmadtán a tanárságra szintén elvezethet. Itt egy évig tanított két fiu- és egy leánygyermeket; 1864 tavaszán pedig Szathmáry Miklós vilmányi földbirtokos házához ment, hasonló minőségben s mind a két helyen szigorral párosított szeretettel tanította, képezte a gondjaira bízott gyermekeket, elismerést, becsülést és szeretetet érdemelve mind a két család részéről. Vilmányi nevelősködése alatt azonban már kezdette belátni, hogy útja nem a tanári, hanem a papi katedra felé vezet, igyekezett azért megbarátkozni a papi pályával, a mely a vilmányi lelkész, Fodor Pál példájának láttára s az ő buzdításainak, de a saját családi emlékeinek és hagyományainak meg-megújuló hatása alatt is, mind hivatagóbban integetett feléje s palástját előkeresve, gyakran és szívesen segédkezett Fodor Pálnak, mint különben is törvényszerinti főnökének. Megbarátkozott hát ezzel a gondolattal is és növekvő kedvvel tekintett papi pályafutása felé, de mielőtt azzá lehetett volna, máris tapasztalnia kelle e pályának síkos esélyeit, kedvetlenségeit, később pedig szúrós töviseit is; úgy, hogy midőn ez a pálya, ő szerinte, beváltatlan hagyta hozzáfűzött reményeit; a midőn úgy látta, hogy erőit rajta, nem tettvégya szerint érvényesítheti, midőn tapasztalta, hogy munkálkodásáért, buzgalmaért nem akar megjönni az óhajtott és megérdemelt elismerés, sőt hogy általában a papi állás is sokat veszített itt-ott a régi nimbusából, a miben még az egyházi kormány hibáit is éles szemmel keresgette: sokszor tett magának szemrehányást, hogy mért nem várt még az alkalomra, miért nem lett tanár?

Az 1865-ik év tavaszán már rendes káplánnak megy Abaúj-Szántóra, Átányi József esperes és lelkész mellé, a hol már, mint maga írja, »fiatal lelkesedéssel a hivatalnak élt s alapos készletségű, szerény lelkületű főnökének, a papi teendők mikénti végzésében nagyon sokat köszönt. De itt vár reá életének egyik legkeserűbb csalódása is. Átányi, ugyanis az ő ottléte alatt meghalván, az egyház őt szerette, őt akarta volna papjának választani s ez az egyház az ő nagyratörő hajlamainak, becsvágyának erős, alkalmas támpont, igényeinek és tehetségeinek pedig megfelelő munkatér lett volna. Csakhogy a Kállay és az egyház közös reménykedéseinek és törekvéseinek útját szegte egy elmozdíthatatlan nagy kő: a »capellanus non succedit« elve, vagyis az az elv, hogy a káplán meghalt főnöke örökébe nem ülhet be. Viszszás, igazságtalan, káros elv volt ez az ilyen eseteknél általában is, az volt különösen Kállayra nézve, kit ez az elv papi pályáján is örökre a gyalogösvényekre terelt. Jó, hogy ezt az elvet végre is kilökték a papválasztási törvényekből, de kár, nagy kár, hogy a minősítés köpönyege alatt részben ismét becsempésztek. Kállay Miklós egyik szomorú áldozata annak a régi elvnek, emennek pedig szintén sok már is a Kállaya. . . A szántóiak különben mindent elkövettek az akadály elhárítására, de természetesen, hiába.

Mélyen leverő hatást gyakorolt ez a rendszerokozta csalódás a nemcsak önérzetes, hanem érzékeny természetű káplánra és szinte csüggeteg lélekkel, elkedvetlenedve vette a szendi kis egyház hívását, a melyet talán épp e lelkiállapotban nem fogad vala el,

ha egy harmadik, jótékony nemtő, a családi élet mosolygó nemtője nem integet felé hívogatólag. Ez döntött és ő szendi pappá lett. Nem az ő álmainak, nem az ő készségének, nem is az ő becsvágyának megfelelő munkatér volt ez a szendi, de benne mégis magasztos küldetése tudatával, teljes odaadással és híven munkálkodott, kicsiny, de hálás gyülekezetének tiszteletében s a boldog házasságban levén gazdag benső kárpótlást a külső fény és nagyság nélkülözéseért. Aztán fiatal volt, tehát még mindig remélt.

S öt év múlva csakugyan új egyház kopogtatott az ajtaján, a *bereti*. Ez se fényes, nem is gazdag egyház ugyan, de Szendnél már mégis kedvezőbb feltételeket nyújtó volt, gyorsan határozott tehát és 1872. tavaszán elfoglalta új állomását és nem is hagyta el egész haláláig. Itt már mintha csak érezte volna, hogy sorsa végképpen pecsételve van a bereti egyházzal megkötött viszonyban, teljes erővel és kedvvel fogott hozzá egyháza és háza megépítéséhez. És mind a kettőt megépítette. Pedig amannak megépítésénél küzdenie kelle szegénységgel, félreértésekkel, személyes megtámadtatásokkal, még rosszakarattal is; de erélye, kitartása egy pillanatra se lankadt, hanem nemes célja érdekében mindent megharcolva, sokat legyőzve vagy félretolva, lépésről-lépésre hódított, alkotott. Volt is mit. Az elhanyagolt, bomladozó egyházi épületeket kijavíttatta, vagy újból építtette, az egyház vékony erőforrásaira való tekintetből bölcsen megállapított és megtartott időközökben. Így a lelkészlakot otthoniasabbá tette, hozzá a szükséges melléképületeket felállíttatta; renováltatta a százéves templomot; a leégett tanítói lakot célszerűbbé, kényelmesebbé tétette, melléképületekkel lattatta el s a kor igényeinek megfelelő, egészen új iskolát emeltetett. Az egyház külső építésének koronájául pedig megteremtette a ma már több mint 150 köblöt tartalmazó egyházi magtárt, mely a lelkészi és tanítói fizetés alapjául szolgál. A belső építésre irányított munkássága se szegényebb sikerekben. Bírván a lélek, a szó és tanítás erejét, hatalmát, csengő, kissé éles, de nem kellem nélküli szónoklataival biztosan hódított az elmékben, a szívekben, annyival inkább, mivel beszédeiből a hitbeli lelkesedés heve, a meggyőződés tüze és az élettapasztalat fénye sugárzott ki, így még azok is örömmel hallgatták, a kik a templomon kívül nem egyszer érezték egyéniségének és szigorának suhogásait. Mert rendetlenséget, lanyhaságot, léhaságot, erkölcsi hibákat, egyháziatlanságot egy pillanatig se tűrt soha és a ki rászolgált, előbb-később, de múlhatatlanul megízlelte fenyítékének, vagy fegyelmezésének erejét. Maga erkölcsben és szolgálatban feddhetetlen, másoktól is feddhetetlenséget követelt. Sok volt benne a Keresztelő Jánosok lelkületéből, a kik a Heródeseknek és Heródiásoknak is bátran megmondják: rókák! — és megmondják azt is: nem szabad neked azzal élned! — meg, mégha bátorságuknak kellemetlen következményei vannak is . . .

De kitartásai építgette a saját házát is, szeretett, hű feleségével, Janthó Irmával, kivel már szendi papsága kezdetén, 1867-ben kötötte meg az oltárnál a szívből már előbb megpecsételt szent frigyét. Ez a frigy s az ezen alapuló házassági és családi boldogság volt életének legédesebb tulajdona, gazdag kárpótlás a többi csalódásokért és fájdalmakért. Szerető, szeretett jó férj, gondos, áldozékony családapa, ki hogy a szerényebb javadalom mellett is tisztes sorsot, meleg fészket biztosítson övéinek s életben maradott, reményteljes két gyermekét gondosan neveltethesse, nagy szorgalommal és szép eredményekkel gazdálkodott a

kis papi telken és takarékossgal is igyekezett kétszerezni a jövedelmeit. Így Miklós fiának, a ki jelenleg már aljárásbíró, neveltetési terheit is megbírta, özvegyének és leányának pedig nem csupán a múltak szép emlékeit hagyja maga után ötókségül. Háza nem volt »nyílt ház«, a munkás és takarékos családapa nem ért rá az örökös »fogadásokra«, de a társaságnak mindamelllett is kedvelője lévén, örömmel fogadta, nyájas vendégszeretettel látta látogató barátait és ismerőseit, a kik egyébkor is, de különösen Miklós estéjén vagy napján majdnem hiánytalanul keresték fel családi tűzhelyét s viszont ő is szívesen látogatott el családjával sokszor még távolabb lakó barátjaihoz is. A társaságokban akart is, tudott is érvényesülni, ha kellett, a jó kedv dalos megnyilatkozásáig, jobban kedvelte azonban a társalgást s e közben, ha úgy jött, az eszme és szóharcot is. Vitáiban erős, heves, fulánkos néha a kiméletlenségig, a maga igazából keveset engedett, de elismerő tudott lenni a mások meggyőződése iránt is. A benyomások, gyors elhatározások és hát a csalódások embere is lévén, nem csuda, ha szíve túlérzékenynyé fejlődött és nem csuda, ha olykor még egyik-másik barátjától is elfordult, vagy végképpen el is szakadt.

Egyházi, köztársadalmi és politikai téren is hű volt önmagához: éles szemű és bátor kritikus. Ezt a szemet, ezt a kritikát se tisztársai, se az egyházi és politikai előjárósága, se az intézmények ki nem kerülheték és bizony-bizony sokszor látott jól, sokszor járt közelebb másoknál az igazsághoz és természetesen, sokszor maradt távol sokak tetszésétől. Ez az egyik, talán a legnagyobb oka, hogy bár készsége, erélyes és feddhetetlen erkölcsi jelleme szinte predestinálták a kormányzásra, az uralkodásra és ezt ő maga is ambicionálta: mégis, még egyházi téren is soká közpapr maradt s csak 1894-ben jutott be az egyházmegyei tanácsbírák közé. Ez a megtiszteltetés tagadhatatlanul engesztelőleg és kárpótlólag hatott rá, büszke volt a végre is megkapott kitüntetésre s nagy buzgalommal végezte ebből az állásból folyó kötelességeit. A politikai életben szintén nyílt, őszinte, alkuvást nem tűrő, ebbeli álláspontjától se téríthette el őt se ígérlet, se fenyegetés. A tollat mindig kedvelte s ha kellett, ügyesen és félelmesen kezelte. Sokszor meg is használta azt a társadalmi, politikai és főleg egyházi ügyekben, amazokban különösen az »Abauj Kassai Közlöny«-nek, emezekben a »Sp. Lapok«-nak hasábjain. Eleme ebben is az igazság védelme, kritikai és polemizáló modorban.

* * *

Mikor a múlt évben legfényesebben ragyogott a betlehem csillag: Kállay Miklós, a bereti lelkész akkor végezte be csendes, fájdalom nélküli elszendeléssel munkás, hasznos, nem tanulság nélküli életét. A zengzetes ajak örökre elnémult, nem hirdeti többé sem a mennyei, sem a földi igazságot, tolla békén pihen, szíve és szelleme örökségül maradt szeretetnek, szellemi rokonainak és elvbaratainak; lelke próbák, csalódások tűzétől tisztultan karácsonyi fénysugárban szállt el egy békésebb, boldogabb hazába, örök derűs mennyországba. Csak »sárháza, a töredék cserépedény« maradt még itt. Azt december 27-ikén d. u. tettük le a földre, híven gondozott nyájának, a környék előkelőbbjeinek megtisztelő részvételével és könyei közt is. Az esperes, tizenöt lelkész állt a koporsónál és ők is és a többiek is vérező szívvel osztottak a zokogó özvegy és gyermekek fájdalmában, a pásztor nélkül maradt nyáj bánatában. Koporsója mellett Antalffy László, a vadász lelkész mondott szívből jövő, szívre

ható imádságot; Varga József, szikszói lelkész szép emlékbeszéde a boldogult egyházi, polgári, családi életét méltatta; Kovács István, baktai lelkész pedig a sírnál mondott érzékeny »Isten hozád«-ot az előlközöttnek. — Have pia anima! És ti kihűlt tetemek, békén porladjatok!

Szendi Gáspár.

KÖZÉLETÜNK.

Megjegyzések a rendkívüli államsegély kiosztására vonatkozó kerületi javaslatunkra.

— Az ev. ref. konvent becses figyelmébe ajánlva. —

Az 1896-ik évi konventi jegyzőkönyvben a 10. sz. a. a vallás- és közoktatási miniszter úrnak a konventi elnökséghez intézett leirata olvasható, melyben annak előrebocsátásával, hogy az állami költségvetésbe a különböző egyházak lelkészi illetményeinek kiegészítésére egyelőre átalányképen 100,000 frtot vett fel, továbbá annak hangoztatása után, hogy e segélyt fokozatosan emelni akarja és nem zárkozik el az elől sem, hogy a szükségletek végleges megállapítása után törvényhozási intézkedéssel biztosítsák a kiegészítésre szükséges dotáció, mondom, ezeknek előrebocsátása után értesíti az elnökséget, hogy ezúttal az 5. ev. ref. egyházkerület részére ezen összegből 22 ezer frt jutott s felkéri végül az elnökséget, hogy »méltóztassék minden egyházkerületből a legszegényebbül javadalmazott és így leginkább segélyre szorult lelkészek, illetve segédlelkészekről hozzám egy kimutatást felterjeszteni, melyből kitűnjék a segélyezésre szorult lelkészek neve stb. és az adóhivatal, melynél az utalványozás kívántatik.«

Tudjuk azonban, hogy az utóbbi pont ellen kifogás emeltetvén, ugyanazon év dec. 6-án kelt leiratában a miniszter belenyugodott, hogy »ez összeg az autonóm hatáskörben megállapított kulcs szerint osztassék fel, de ugyanitt folytatólag ismét hangsúlyozza »a leginkább segélyre« szorult lelkészek közötti szétosztás elvét.

Ha tovább, az 1897—98. évi konventi jegyzőkönyveknek e tárgyról szóló pontjait, illetőleg a miniszteri leiratokat megnézzük, a rendkívüli államsegély mindenütt így jeleztetik: »a különböző egyházak csekélyebb illetményével ellátott lelkészeinek segélyezése« stb.

Egyébiránt a ki tudja azt, hogy a rendkívüli államsegéllyel a miniszter maga sem gondolt egyébre, mint addig is bizonyos segélyben részesíteni a csekély jövedelmű egyházak lelkészeit, míg részökre a fizetés javítás törvényhozási uton biztosíthatnák, az e rendkívüli államsegély rendeltetése felől egy percig sem kételkedik.

1896 óta már három ízben kaptak a lelkészek ily címen államsegélyt, a miniszter inteniójától eltérő kiosztás ellen azonban folyton zúgolódás hangzott s mindjárt az első tiltakozó hangot még 1896-ban az erdélyi egyházkerület igazgató tanácsa emelte fel az ellen, hogy a kiutalás nem a leggyengébben javadalmazott lelkészeknek történt s ez adózást főleg azzal illusztrálta, hogy míg a dunántúli lelkészek, hol a papi fizetések átlaga 1020 frt 4840 frt nyertek, — addig az erdélyiek, — hol a fizetések átlaga csak 589 frt., szintén ugyanannyit s az elfojtott, s nyilvánosságra nem jutott keserűség pedig azóta állandó.

Nem szólhatva most arról, hogy az évi kiutalandó államsegély az egyes egyházkerületek közt mily arány-

ban hozatott ismét javaslatba, mert nincs róla tudomásom s talán praejudicialnak is, s nem szólva arról sem, hogy az erdélyihez hasonló szegény tiszáninnen kerület mily jogosan helyezkedhetik a fentebb érintett igazgatótanács álláspontjára, a jelen alkalommal csak egyetlen dolgot akarok az összeülendő konvent becses figyelmébe ajánlani, azt nevezetesen, hogy magában a tiszáninnen kerületben a miniszter világos inteniójától eltérőleg mily aránytalanul, mondjuk igazságtalanul javasoltatott kiadatni az államsegély az egyes lelkészek részére.

A ki a kerületi bizottságnak e tárgyban készült jegyzőkönyveit azok megokolásával együtt elolvassa s az egyházi névkönyvbe is betekint, a hol az egyházak osztályozása s egyebek vannak, annak lehetetlen, hogy keserű mosoly ne üljön ajkaira.

De hogy állításom igaz voltát példákkal bizonyítsam, legyen szabad az alább irt adatokat felhoznom kijelentve, hogy nem a személy, hanem az igazság lebeg előttem, s ennek érdekében az esetleg feltámadó ellenszenvet is eltűröm, noha az ellenszenv feltámadása nem indokolt, mert »sine ira et studio« szólok.

Hasonlitsunk össze tehát két egyházmegyét pl. Ungot és Felső-Zemplént. A kerület az előbbi egyházmegye lelkészeire nézve 2800 frtot, az utóbbiéra csak 300 frttal többet szavazott meg. A ki a két egyházmegye viszonyait ismeri, annak nem kell bővebb commentár. Az előbbi ugyanis anyagilag a legrendezettebb egyházmegyék egyike s keresve sem lehetne kiáltóbb ellentéte, mint a felső-zempléni, hol az ismeretes szegénység mellett, a papság a szláv áramlattal s a teljes erővel fellépett ultramontán reactióval küzd. De lássunk special példákat ugyan ezen két egyházmegyéből. A IV. osztályu egyházban szolgáló s nyomorral küzdő gyermekeit neveltető nagy-ráskai lelkésznek 120 frt szavaztatott meg, ellenben a II. osztályu csomonyai egyház lelkésze részére 200 frt. A bár-i 200 frtos fizetésen tengődő lelkész, kinek 9 gyermeke van, 120 frttal díjazandó, ellenben a gálóczi 800 frtos egyház lelkésze, ki nőtlen, 200 frtot érdemel.

Avagy magát a f.-zempléni egyházmegyét tekintsük meg, itt a lelkészek közül 26-an egyenlően 120 frtra vannak ajánlva és pl. a kis-ráskai, köztudomásúlag nyomorult egyház lelkésze úgy díjazandó, mint teszem fel a deregnyői. Száz ily példát lehetne felsorolni, de mivel a példák gyűlölséget szűnnek, ezért is engedelmet kell kérnem, melyet nem személyes okokból említettem fel, hanem csak azért, hogy állításomat annál jobban megvilágosítsam.

Ezért nem a magam, de a zúgolódó közvélemény nevében tisztelettel kérem a konventet, legyen méltányosabb a segélyek szétosztásában s lehetőleg a minisztérium jogos és igazságos inteniója szerint járjon el, hogy intézkedése közmegnyugvást támaszson. *)

Protestáns.

*) A »zúgolódó közvélemény« megnyilatkozásának útát nyitni, kötelességünknek ismerjük. Már máskor is történt felszólalás ebben az irányban, a domesztikai segély-ajánlásokkal sem volt a közvélemény igen sokszor megelégedve s az elégtelenség titkon s nyilvános kifejezésre jutott, mi magunk is bírálat tárgyává téve a végrehajtó-bizottság eljárását. A felelősséget a cikkíró mellett mi is viselni tartozunk s viseljük is, mikor nem lehetetlen, hogy e felszólalás igazságot kereső tartalma, itt és ott visszatetszést szülhet.

Szerk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Chiniquy Károly*, a hírneves amerikai lelkész, a kinek „A pap, nő és a gyóntató szék” című nagy feltűnést keltő műve Révész Mihály fordításában magyar nyelven is megjelent, még január hó 16-án meghalt Montrealban, Kanadában, 90 éves korában. A beteg „eretnek”-et a montraeli érsek halálos ágyán is megpróbálta visszatéríteni az „egyedül idvezítő” egyházba, levélben ajánlva fel szolgálatát a beteg unokaöccsének. Chiniquy azonban visszautasította az érsek ajánlatát, ezt írván neki: „igen halás vagyok az érsek készségeért, de én végleg szakítottam Róma egyházával. Teljesen meg vagyok elégedve a Jézus Krisztusba vetett hitemmel, a mely boldogít engemet. Isten és Jézus elég nekem. Vágyódom a halál után.” 49 éves korában, 1858-ban hagyta oda a római kath. egyházat, a melytől teljesen megundorodott a papok erkölcstelensége miatt. Mint presbiteriánus lelkész lelke egész hevével küzdött a róm. kath. egyház ellen, a melynek ezt az állítását: a „protestáns egyházban jó élni, de a róm. kath.-ban jó meghalni”, egész életével megcáfolta s valósággra emelte ezt az elvet: „A protestáns egyházban jó élni és meghalni is.” — Az igaz ember emléke legyen áldott! — *Erdélyi Kálmán*, a sárospataki ref. főgimnázium VI. osztályú növendéke, Erdélyi Sándor magyar-jesztrebi lelkész szép reményű fia, a ki tanuló társai között egyike volt a legszorgalmasabbaknak, kiérdemelve tanárai s osztálytársai szeretetét, febr. 27-én, rövid szenvedés után jobb létre szenderült. A súlyosan megpróbált édes atya bánatát, a ki maga is nehéz betegen fekszik, enyhítse az az igazi mély részvét, a melylyel fájdalomában mindnyájan osztozunk. Az ifjú halott emlékét őrizze a hű kegyelet.

— **Az egyetemes konvent** az évi gyűlését, a mint a „Debreczeni Prot. Lap” írja, ápril hó 10-ére szándékszik az elnökség összehívni.

— **A M. Prot. Irodalmi Társaság** február 25-én előbb pénzügyi bizottsági, majd választmányi ülést tartott. A pénzügyi bizottság az 1898. évi számadást és vagyonkimutatást vizsgálta meg és az 1899. évi költségvetést állapította meg. Az ülésen Hegedüs Sándor elnökölt és György Endre, Perlaky Elek, Petri Elek, Szilassy Aladár, Szóts Farkas bizottsági tagok és Bendl Henrik számadó pénztárnok voltak jelen. A pénzkelés rendes, a számadás minden tekintetben kifogástalan, a miért a pénztárnoknak egyhangulag javasolta a felmentést a bizottság. Annál kedvezőtlenebb a Társaság pénzügyi helyzete. A tagok egy része rendkívül rossz fizető. A hátrálék immár 7936 frt 75 kr-ra szaporodott. E tömérdek hátrálék már is pénz-zavarba juttatta a Társaságot. Mult év kötelezettségeiből, a nyomdaköltségekből 892 frtot a folyó év terhére volt kénytelen áthozni. A Társaság tényleges jövedelme 4633 frt 19 kr-ra szaporodott, költsége 4388 frt 52 kr volt, látszólagos pénztármaradványa 244 frt 67 kr, a mi a tartozással összevetve, 647 frt 31 kr, deficitet mutat. A Társaság tőkevagyonra három alapítvány által 120 frttal szaporodott, de „Károli-alap” c. forgó tőkéje a „Koszorú” füzetekre és a „Házi Kincstár”-ra tett 1733 frt 76 kr. új befektetéssel 1499 frt 20 kr-ra apadt. A helyzet javítása érdekében erélyes rendszabályokat javasolt a pénzügyi bizottság. A hátrálékok erélyesen behajtandók, mi végből az esperesi kar támogatását fogja kérni a Társaság: az új tagok gyűjtése tovább folytatandó és ebből a célból a közönséget meg fogja keresni az elnökség; kísérlet teendő a nyomtatványok jutányosabb előállítására, mivel szintén az elnökség bízott meg. Ezeket a javaslatokat egyhangulag magáévá tette a választmányi ülés is, mely szintén Hegedüs Sándor elnöklete alatt tartott. Ezen az ülésen a fent nevezetteken kívül jelen voltak még: id. Kiss Áron, Bachát Dániel, dr. Hegedüs István, dr. Kiss Áron, dr. Masznyik Endre, Stomp László, dr. Szabó Aladár, Zsilinszky Mihály választmányi tagok és Raffay Sándor társulati tag, mint vendég. Napirend előtt Szóts

Farkas titkár meleg szavakkal üdvözölte a Társaság nagy tevékenységű elnökét abból az alkalmából, hogy kereskedelmi miniszterre neveztetett ki, egyszersmind kérte továbbbi jóindulatát a társaság iránt. Hegedüs elnök úr megköszönve a figyelmet, a választmány nagy örömeire általános helyeslés kíséretében kijelentette, hogy minisztersége semmit sem változtat a Társasághoz való viszonyán. Két dolog, a mitől legeslegutoljára válnék meg: a budapesti egyház főkurátorsága és a M. P. I. T. elnöksége. A napi rend során tudomásul vette a választmány, hogy a múlt évben a társaság határozata értelmében kiadott „Prot. Szemle” X-ik évfolyama, a monografiák X-ik kötete, a „Koszorú” 41—50-ik füzet, mely utóbbi vállalatot Hegedüs Sándor elnök úr 447 frttal támogatott. Néhai Szász Domokos 1000 frtos befizetett alapítványáról az alapító levél betérjesztetett, s ennek értelmében az alapítványból 500 frt a Kálvin Intitutiója magyar fordításának kiadására, illetve a kiadás elősegítésére fordítatik. A Bibliai Lexikon számára dr. Szabó Aladár személyes közbenjárására a Calver Verlagsverein 232 illusztráció clichéjét 267 frt kedvezményes árban hajlandó használatra átengedni, míg a szükséges térképek végett a Brit- és külföldi biblia-társasághoz fordul a Társaság. A Lexikon előállítási költségeinek egy részét aláírások gyűjtésével szándékozik fedezni a választmány, mi végből a folyó évi konvent idején értekezletet hív össze az elnökség. A folyó évi kiadványok során a „Prot. Szemle” mellett 10 új Koszorú-füzet kerül kiadásra, melyeknek írói és szerkesztői tisztelet-díját újból Hegedüs Sándor elnök úr volt szíves megajánlani: a monografia kiadvány sorsa a Bibliai Lexikkal való esetleges kombináció miatt a legközelebbi választmányi ülésig függőben hagyatott. A Hercegszöllősi Kánonok hasonmásos és történeti jegyzetekkel ellátott kiadása ügyében titkár bemutatta a hasonmásos szöveg lenyomatát és bejelentette, hogy Mokos Gyula tanár, ki egészségi okok miatt a kiadást halogatni volt kénytelen, a történeti jegyzetekkel is nem sokára elkészül s az egész munkát a folyó évi közgyűlésre teljesen elkészíteni ígérte. A folyó évi közgyűlést, a mennyiben ápril elejéig valamely más helyre meghívást nem kap, felolvasó nagygyűléssel összekapcsolva, Budapesten fogja megtartani a társaság. (F.)

— **Örömhír.** Szívbelinagy örömezzéssel tudatjuk, hogy a nagy költő-papnak Tompa Mihálynak a reliquiáiból a papi dolgozatok első kötete, mely ünnepi-egyházi beszédek tartalmaz, húsvétra megjelen. A kiadó, *Ferenczi B. Miskolczon* a magyar prot. közönség pártfogásában bizva bocsátja ki s hiszszük is, hogy a hosszas vajúdás után elvégre megjelent nagybecsű írói hagyaték szerzőjéhez méltó figyelemre és támogatásra talál. A legszívesebben ajánljuk! Előfizetéseket még a mű megjelenéséig elfogad a kiadó egy kötetre 1 frt 50 kr. kettőre 3 frtjával.

— **A „Szabad Sajtó”** válaszol azokra a megjegyzésekre, a melyeket az erdélyi ref. püspök választásra vonatkozólag írtunk a p. f. cikke kapcsán. A válasz lényege az, hogy a Kenessey Bélát illető nyilatkozatot fenntartja p. f. mindaddig, míg „Kenessey Béla ki nem jelenti, hogy a Kecskeméti és Szabó Aladár által alapított kölcsönös nagyság biztosító társaságnak nem részvényes tagja”... E megjegyzés tendenciáját értjük s mert értjük, rábizzuk az illetékesekre a nyilatkozat tételt. — Arra az észrevételünkre, hogy a „Szabad Sajtó” jogtudósa a zsinati törvényeket nem ismeri, azt a választ adja p. f., hogy annyira ismeri, hogy biztosít bennünket s a kolozsvári „Ellenzék”-et a Péntek Ferencz 15 nap alatti erdélyi papságáról, (esetleg püspökségéről?), a miből természetesen a Szabó János vagy a Baksay Sándor 15 nap alatti erdélyi papsága s június végére (!) erdélyi püspöksége is következik!... Hát persze-persze Péntek Ferencz vállalkozó szellemű egyén; de Szabó János, Baksay Sándor nem vállalkoznak arra sem, hogy kolozsvári papokká legyenek 15 nap alatt s arra sem, hogy versenyre keljenek a püspök aspiránsokkal... Aztán meg az erdélyi lelkész-választás sem megy olyan könnyedén.

— **Március 15-ét** a sárospataki főiskola ifjúsága ez évben is megfogja ünnepelni a szokásos hazafias ünnepélyvel az imateremben s a Kossuth-alap javára rendezendő táncmulatsággal a városháza termében. Az ünnepélyen az alkalmi beszédet *Csontos József* főiskolai tanár fogja tartani.

— **Prot. miniszterek Magyarországon.** Abból az alkalmából, hogy Bánffy Dezső báró helyett a magyar miniszter-elnökséget Széll Kálmán foglalta el, a „Pesti Napló“ kimutatást közölt az 1867 óta szerepelt minisztériumokról s az azokban helyet foglalt miniszterekről. E kimutatás alapján a prot. miniszterek névsorát a következőleg állítjuk össze: az első, u. n. Andrássy-minisztériumban (1867—1871.) *Lónyay Menyhért*, *Kerkápoly Károly*, gróf *Mikó Imre* s *Tisza Lajos* voltak a protestánsok, a két első a pénz-, a két utolsó a közlekedésügynek az élén. A II. u. n. Lónyay minisztériumban, (1871—1872.) maga az elnök s mellette *Tisza Lajos* s *Kerkápoly* a protestánsok. A III. Szlavay-minisztériumban (1872—74.) ismét *Kerkápoly* s *Tisza Lajos* a protestánsok az első minisztériumban elfoglalt munkakörben. A IV. Bittó-féle minisztériumban (1874—75.) nem volt protestáns. Az V-ikben a melynek elnöke báró *Wenckheim Béla* volt, *Tisza Kálmán*, *Péchy Tamás* a protestánsok, az első a bel-, az utóbbi a közlekedésügy élén. A VI. *Tisza* minisztériumban (1875—1890.) az elnökön kívül, *Péchy Tamás*, báró *Kemény Gábor* (mindkettő a közlekedésügy élén) *Fabinyi Teofil*, *Szilágyi Dezső* (mindkettő az igazságügy élén), ifj. gróf *Ráday Gedeon* (a honvédelem élén) a protestánsok. A VII-ik, *Szapáry*-minisztériumban — gróf *Bethlen András* a földmívelés-, *Szilágyi Dezső* az igazságügy élén, voltak prot. miniszterek. A VIII-ik — *Wekerle* minisztériumban: gróf *Tisza Lajos*, gróf *Bethlen András* s *Szilágyi Dezső* a protestánsok, e két utóbbi az előző minisztériumban elfoglalt állásban, az első az Ő felsége személye melletti minisztérium élén. — A IX-ik, *Bánffy*-minisztériumban, protestánsok voltak az elnökön kívül: *Darányi Ignác* a földmívelésügynél s *Cseh Ervin* a horvát minisztériumban. — A múlt hó 26-án kinevezett X-ik — *Széll*-minisztériumban. protestánsok: *Hegedűs Sándor* (kereskedelmi), *Darányi Ignác* (földmívelési) s *Cseh Ervin* (horvát). — E kimutatás szerint tehát a 32 év alatti 10 magyar miniszteriumban a prot. vallású honpolgárok közül a következőknek nyílt alkalmuk a haza ügyének közvetlen vezetésében részt vehetni: gróf *Lónyay Menyhért*nek, *Kerkápoly Károlynak*, gróf *Tisza Lajosnak*, gróf *Mikó Imrének*, *Tisza Kálmánnak*, *Péchy Tamásnak*, báró *Kemény Gábornak*, *Fabinyi Teofilnak*, *Szilágyi Dezsőnek* ifj. gróf *Ráday Gedeonnak*, gróf *Bethlen Andrásnak*, báró *Bánffy Dezsőnek*, *Darányi Ignácznak*, *Cseh Ervinnek* s az új minisztériumban e két utóbbi mellett *Hegedűs Sándornak* is alkalmuk van az ország kormányzatában résztvenni. 32 év alatt tehát: 15 protestáns miniszter volt, a kik közül három volt kormány elnök . . . Úgy gondoljuk, hogy ezt a számot még a „Magyar Állam“ sem sokalhatja, a mely a királyi táblák decentralizációja alkalmával keservesen jajgatott a protestánsok előnyomulása miatt. Sőt most igen jó kedvű is lehet, mert az országgyűlési elnökség sincs protestáns kézben, a mi fölött szintén kesergett annak idején, nehezen tudván beletörődni különösen abba, hogy egy báró *Vay Miklós* volt hosszú időn át annak a főrendiháznak az elnöke, a mely túlnyomólag, nagy többségében róm. kath. vallású.

— **Kérelem.** A Budapesten 1877. november 15—17. napján tartott egyetemes konvent jegyzőkönyvére szükségem van. Igen lekötelezne a t. olvasók közül az, ki ezt a hiányzó jegyzőkönyvet nekem átengedné. Sárospatak, 1899 márczius 4. *Dr. Finkay József.*

— **Az Osztr. Elemi Biztosító Részvénytársaság**, mely Bécsben 1897-ben nagy iparosok által 4 millió korona teljesen befizetett alaptőkével alakult, működését Magyarországra is kiterjesztette és „Osztr. Elemi Biztosító Részvénytársaság Magyarországi Fiókigazgatósága“ czégg alatt

Budapesten (V., Sas-utca 14.) képviselőiséget létesített, melynek tagjai *Dr. Matlekovits Sándor* ur val. bels. titkos tanácsos, a társaság igazgató-tanácsosa stb. és *Sebestyén Henrik* úr. Az új képviselőiség működését már megkezdte és egyelőre a tűzbiztosítási ágazatot cultiválja. A társaság hivatásának tartja, hogy a gazdaközönség, mint a gyárak, iparosok és kereskedők érdekeit a biztosítás terén a lehető leghatásosabban felkarolja, mit úgy mérsékelt díjak kiszabásával, mint a károk felvételénél szem előtt tartandó kifogástalan méltányossággal annál is inkább elérni vél, minthogy a társaság e tekintetben más biztosító vállalatokkal szemben semmiféle kötelezettségben nem áll.

HIRDETÉSEK.

Putnoki és Sajó-Szentpéteri szén!

Képviselési viszonyunkat *Bródy Sándor* urral Ungvárt barátságos uton *felbontván*, tisztelettel kérjük t. c. vevőinket

Királdi és Sajó-Szentpéteri szeneinkre

becses megrendeléseiket *közvetlen hozzánk Budapestre* intézni, mert csak ez esetben fogadtathatjuk a rendelményeket *minden késedelem nélkül*. T. vevőinknek az eddigi árakkal szemben *kiváló előny árat* biztosítunk, mindenkor *legpontosabb kiszolgálás* mellett. Teljes tisztelettel

Magyar általános köszénbánya-részvénytársulat

2—3

Budapest, V. Erzsébettér 19.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a *legutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek*.

Továbbá *régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására* is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

3—12

Felcélós szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.

Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM. „Meggzívelendő dolgok.“ Papp József. — „A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899-ik évi költségvetése.“ Dr. Szabó Sándor. — „Pál apostol etikája“ — „Az egyház“ Dr. Zsindely István. — „A szászországi missiói gyűlés.“ o. — „Vegyes közlemények.“ — Hirdetések.

Meggzívelendő dolgok.

Előttem van, midőn ez igénytelen sorokat írom, a két magyar hazában megjelenő protestáns és katolikus egyháztársadalmi lapok névjegyzéke. Ha összehasonlítást teszsek a kettő között és számításomat a lélekszámra alapítom is, arra az elszomorító eredményre jutok: nincs bizony nekünk aránylagosan is csak felényi lapunk, mint a mennyivel a túloldalon találkozunk. De a lapok száma még csak hagyján volna; ezzel még csak ki tudnánk békülni valahogy, ha lépten-nyomon nem hallanók a panaszt: kevés az előfizető, a lapok létkérdése kockára van téve. Vagy hogyha a „Sárospataki Lapok“, e minket mégis legközelebről érdeklő lap ez évi második számából azt a sajnálatos kijelentést nem olvasnánk, hogy 150, mondd százötvennel kevesebb példány szétküldésére van szükség, mint volt csak még a múlt esztendőben is. Nekünk pedig csak ez az egyetlenegy lapunk van és mi e tekintetben is, más egyházkerületek mellett is hátrányban vagyunk. Ha van abban a divatos szólás formában valami igaz, hogy a protestántizmus, mely a múltban a haladás zászlóját lobogtatta, ma már szinte hűtlen önmagához és fejlődésében következetlenséget tanúsít: akkor ez a vád leginkább a mi kerületünket illetheti, a mely pedig a múltban is mindig jó példával járt elől.

Tekintsünk csak szét a hirlapirodalom e roppant mérvet öltött korszakában, látni fogjuk azt is, hogy nemcsak egyházi irányú lapjainkkal, de a más természetű lapokkal szemben is bizonyos fatalista közönyösséggel viseltetik a protestántizmus. Ez aztán az oka annak, hogy a közvéleményt teremtő napilapok édes keveset törődnek a mi érdekeinkkel. Míg a magas klérus udvartartásáról vagy a bicikli-sportról állandó rovatot vezetnek, addig a mi dolgainkról alig találunk elvéve egy-egy szószavú gyűlési értesítést. Vagy ha szólnak is rólunk, — tisztelet egy pár kivételnek — abban sincs köszönet, mert a kálvinista politikát ócsárolják. És ez mind csak azért történik így, mert a sajtót sem anyagilag, sem szellemileg nem részesítjük kellő támogatásban. A míg a katolicizmus e tekintetben is megfeszített erővel dolgozik, addig a mi érdekeinknek nincs szószólója. Protestáns paptól napilapban olvasni, valóságos fehér holló számba megy. Pedig hogy a sajtó minő óriási

hatalom, annak bizonyítására ma már kár a szót is vesztegetni.

Régóta várja már az idő teljességét a protestáns irányú politikai napilap megszületése is. Kiváló erők próbálkoztak meg vele. Előteremtették még a kauciót is, — a múlt évben plane külföldi pénzből — de nemes törekvésök a protestáns csökönösségen, előfizetők hiányában, hajótörést szenvedett. De nagy szükség volna pedig erre is ebben a reakciós természetű, még mindig regnum Marianumban! Csakhogy mi nálunk a „bánom is én“ foglalja el a lelkeket és attól lehet félni, hogy ha még ez sokáig így tart, joggal alkalmazzák ránk azt az Ausztriáról szóló példabeszédet: mindig elkészünk egy eszmével.

Hát bizony az nagy baj, hogy mi ilyen sehogysé vagyunk és hogy a közvélemény rólunk ilyen nem épen kedvező, de ennek kétségtelenül mélyreható okának kell lenni, mert a protestántizmus éltető szelleme ok nélkül nem szunnyadozik. Én részemről e fenyegető állapot bekövetkezésének okát a protestántizmus hivatalos órálóinak, a lelkészek háromnegyedrészenek évek óta tartó nyomasztó anyagi helyzetében vélem feltalálni. A szegénység, az anyagi gondokkal való örökös tépelődés a szellemi életnyilatkozatnak is megölője. Hogyan lehessen egy papi családnak állásához mértén megélni abból a 4—500 forintnyi, az idők viszontagságainak kitett, tehát nem is biztos fizetésből ma, a mikor a viszonyok megnehezedtek, a jövedelem pedig az új rendszer beálltával nemhogy növekedett volna, de fogyott? Hát állásunkat megillető fizetés az, mikor ma p. egy 18—20 éves suhanc a mi vidékünkön a diós-győri vasgyárban vígan keres havonta 40—45 frtot? Aztán, nem zúgolódásképen mondom, mert hála Istennek, hogy így van! — elődeink mulasztásait nekünk kellett a legválságosabb időben helyrehozunk. Értem ez alatt a gyámintézeti pénztárakat, melyekbe bizony tekintélyes részét kell befizetnünk csekély jövedelmünknek. Ezen a majdnem elviselhetetlen helyzetünkön segíteni van hivatva a rendkívüli és rendes államsegély. De hogy vagyunk ezeknek egyikével is, másikkal

* E pontnál nem hagyhatom említés nélkül, hogy jobb jövedelmű papjaink közt van olyan is, — hallottam is, olvastam is, — a ki azt mondja erre: mit panaszkodunk, az egyházipolitikai törvények életbe léptével ők is károsodtak. Hát ez igaz, de azért az ilyen okoskodás hamis is. Qu. Curtius Rufus is megmondotta már azt: „jactura semper gravior in paucitate.“ Ehez nem kell kommentár.

val is? A rendkívüli államsegély, melyet régesrégén epedve várnak az arra rászorultak, hónapok óta kiosztatlanul hever. Az 1898-ik évi államsegélyt majd megkapják az azt igénylők valamikor 1899 március vagy áprilisában. A rendes államsegélyre vonatkozó törvény is megvan, ellátva a királyi szentesítéssel s 1899 január 1-én életbe kellett volna lépni. Ma már itt van a március is és hol vagyunk mi még attól? Hiszen a kongrua-ívek revíziója is csak most van még folyamatban; mikor jut az az állami hatalom kezeihez? Elég baj, hogy ennek is így kellett történnie és általa az ügynek késedelmet szenvedni. De még ennek is magunk vagyunk az okai, mert közülünk igen sok nem vette kellő figyelembe az utasításokat és a szükséges bizonyítványok beszerzésére nem fordított elég gondot. Én legalább a revízióra vonatkozó utasításokból ezt olvastam ki. A politikai élet láthatára is felhős és végképen nem kedvező a mi ügyünknek. Mikor és hogyan lesznek rendezve a mi viszonyaink, ez a kérdés még mindig mintegy sötét lepel függ előttünk és sokfelé támaszt nyugtalanságot és bizonyos fokú békételenkedést a protestáns papság soraiban, holott — szerény véleményem szerint — ennek kellő módon való megoldása, különösen kálvinista egyházainkra valóságos életkérdés. Földhöz tapadt szegénységgel küzdő papi testülettel imponálni nem lehet. Ha csak valamikéval is kedvezőbb lesz az anyagi helyzetünk, meg lesz annak a maga üdvös hatása szellemi téren is. Nem egy-két magamhoz hasonló, csekély jövedelmű pap lelkét tölti el keserőséggel annak elgondolása, hogy nem vonnók mi meg filléreinket a protestáns vállalatok pártolásától, de — Isten látja a lelkünket — a lehető legszűkebb körre szorítkozni vagyunk kénytelenek.

A kerületünkben megjelenő egyetlen „Sárospataki Lapokat“ azonban erőnk megfeszítésével is erkölcsi kötelességünk támogatni és ennek felvirágzását minden tőlünk kitelhető módon előmozdítani. Örök és soha le nem mosható szégyenfolt lenne első sorban ránk, papokra, de világi előjáróinkra is, ha e lap megjelenését, előfizetők hiányában be kell szüntetni. Ez a mienk, a mi érdekeinket védelmezi, szellemi érülködésünk gócpontja; ámde a felelősség is a mienk, minket terhelne a vád, ha a lap kiadásában fennakadás történne.

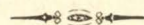
Sőt én még tovább megyek és felelevenitem Szuhay Benedek lelkészársamnak a múlt évben e lapokban tett indítványát. Tegyük lehetővé, már csak a protestáns egyházi beszéd irodalom fellendülése érdekében is. hogy e lapok kíséretében legalább havonta egy ívnyi terjedelmével egyházi és szertartási beszédek tartalmazó melléklet is jelenhessen meg. Mert hát, hogy a mi e nemű irodalmunk sem valami túlgazdag, azt hiszem, sok papársamnak volt már alkalma tapasztalni. Jönek a különböző alkalmak, a mikor még annak is, a ki meglehetősen számú e fajta könyv birtokában van, ugyanám jó ideig kell böngészni, a míg csak egy annyira-mennyire alkalmas beszédre is rátalál. És azt is tudjuk ám, hogy igen sok jobb sorsra méltó, e szakmába vágó munka hever itt-ott a lelkész asztalok fiókaiban. Nem kerül a nyilvánosság elé, mert kevés lelkész van köztünk abban a szerencsés helyzetben, hogy munkálkodása mellett még Mecaenása is legyen önmagának. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kiben e téren megvolt a vállalkozási hajlam, annak a legtöbbje a kinyomatási költségekre még alaposan rá is fizetett. Természetesen ennek oka megint a mi szerencsétlen helyzetünk, mely nem enged tovább nyújtózni, mint a meddig a takaró ér.

Kár volna, igen nagy kár ezt a már elmúlt évben megtett igen életre való indítványt elejteni. Hiszen ez által egy, a mi kerületünkben még meg nem kísérelt új

tér nyíllanék meg arra, hogy a kinek e tekintetben talentom adatott, azzal kereskedhessék is. A mi fegyverünk az íge; annak hirdetése körül is úgy kell forgozódunk, hogy megállhassunk a kor színvonalán. Abban a jó reménységben elevenitem fel ez indítványt, hogy e lapok nagyon tisztelt szerkesztősége nem fog vonakodni ez újítás megkezdésétől, ha azt anyagi oldalról biztosítva látja; lelkészársaim pedig nem zárkoznak el annak lehetővé tételétől, hogy az íge testet is öltönn magára.

Minekünk nem volna szabad soha elfelednünk, hogy nagy részben a magunk erejére vagyunk utalva. Elénken tárja előnkbe ezt az a már igazán sajnálatos jelenség, hogy még saját és pedig előkelő hitsorsosaink között is akad, kinek egyike megunta már e papok jajveszéklését hallgatni, másika pedig sokalja még azt a távolban ígérkező nyolcszáz forintnyi fizetést is. Hát ugyan az nem szúr-e szemet annak, a ki úgy gondolkodik és az igazsággal összeegyeztethetőnek tartja-e, hogy p. a nagyváradi püspöknek 183000 horrendum dictu: száználhármezer katasztrális hold földje s jóval több jövedelme van, mint nálunk két egyházkerület összes papjának? Vagy az más kategóriába tartozik? Annak nem kell a művészet és tudomány fejlesztése? Mintha mindazt meg nem tudná tenni a protestáns papság is, ha volna miből?! Csakhogy az is tesz ám valamit, hogy a katolikusoknál az előtt, a kiben tehetséget és akaratot vesznek észre, kényelmessé teszik az önművelődés útját, mert van rá pénz bőven. Nálunk azonban éppen ez nincs meg; a mi papjaink szegény viszonyok közt nőnek fel s az életben is a legtöbbször szegényes sors vár; mi műtermeket, régiséggyűjteményeket és nagyszabású könyvtárakat nem rendezhetünk be. A mi igényeink most is igen szerények és ha még ezért is gúnynyal illetettünk, hát mi ezt, — bocsánatot kérve, hogy élünk — éppen onnan, a honnan jött, egy kissé zokon is veszszük.

Általában minden jel oda mutat, hogy nekünk eme meglehetősen magunkra hagyatottságunkban sietve kell felhasználnunk minden utat és módot a protestáns szellem ébrentartására. Erőnk megfeszítésével is támogatnunk, erkölcsileg és anyagiilag egyaránt, főképen a protestáns sajtót, mert ma már a sajtó óriási hatalom és a sok, minden oldalról ellenünk intézett támadásoknak alapos vagy alaptalan voltát is ennek a segítségével szállíthatjuk le legjobban valódi értékére. Papp József.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899. évi költségvetése.

(Folytatás).

A központi igazgatásra a rendkívüli átmeneti kiadásokból esik: 33,000 frt, ez meghaladja a múlt évi hasonló természetű kiadást 10,000 frttal. Ezen többletből 8000 frt esik Magyarország etnikai és nyelvterületi viszonyairól írandó műkölségeinek 2-dik részletére; 2000 frt többletet okoz az „University Extension“ intézményének célba vett meghonosítása.

Angliában és annak példájára más országokban is „University Extension“ névvel egy intézmény létesült és hódít tért, a melynek célja tudományos színvonalon tartott rendszeres előadások sorozatát révén az iskolai kötelek körébe nem tartozó nagy közönség különböző művelődési igényeinek kielégítése. Minthogy ezen intézmény létesítését és felvirágoztatását kívánó okok nálunk is — talán még fokozottabb mérvben —

fennállanak, ezért határozta el a miniszter ezen intézménynek hazai egyetemeink kapcsán való életbeléptetését s ennek költségeire vétetett fel a fenti 2000 frt. Az eszme igen szép és a megvalósítására irányuló törekvés is dicséretre méltó, csak azt nem értjük, hogy miért akar közoktatásügyi miniszterünk mindent *kizárólag* az amúgy is túl igénybe vett egyetemi tanárok által megvalósíttatni? És a 2000 frt indokolásánál nem lett volna felesleges azt is megmondani, hogy a nevezett összeg minő legszükségesebb kiadások fedezésére fordították? Talán a felolvasó egyetemi tanárok fognak belőle fáradságukért jutalmaztatni, vagy pedig meghívók nyomtatására és termek kibérlésére fordítottak stb. Ezekre, különösen pedig arra, hogy a felolvasók jutalmaztatnak-e, az indokolásban ki kellett volna terjeszkedni, mert hisz vidéken ilyen részint népies, részint tudományos felolvasások nagy költséggel és fáradsággal tartatnak s eddig tudomásunk szerint a műveltség terjesztésén munkálkodó egyesek és társulatok még formális köszönetet sem nyertek, nem hogy költséget költségeiknek fedezésére. Azért a minisztérium figyelmét első sorban is vidékre és az itt tartandó felolvasásokra hívjuk fel, mert a fővárosban úgy is számtalan alkalom van az önművelődésre és a szellemi szükségletek kielégítésére.

A rendkívüli átmeneti kiadásokra előirányzott összegből még fenmaradt 23,000 frt különben a következőképen oszlik meg:

1. A minisztérium bútorzatának helyre állítására és megújítására	3000 frt
2. A közoktatási kormányzatnak és a főiskoláknak a külföld nevezetesebb tudományos mozgalmaiban való képviselétére	2000 "
3. Magyarország néprajzi leírásának költségeire 15-ik évi átalány	6000 "
4. A Magyar Földrajzi Társaságnak a Balaton tudományos monographiájának segélyeül	3000 "
5. A magyar tudományos haladásnak külföldi ismertetésére	5000 "
6. Egy classika-philologiai realis encyclopédia szerkesztői és írói költségeire 7-ik részlet	500 "
7. A Kisfaludy Társaságnak magyar népköltési gyűjtésekre és azok kiadására	1500 "

A központi igazgatás címe alatt felvett 500,000 frt beruházási összeg az egyetemi építkezésekre és a telekszerzések fokozatosan történő előhaladására nézve szükséges.

Az országos közoktatásügyi tanács személyi és dologi szükségletére a folyó évre előirányoztatott 14,700 frt, a múlt évre megállapított összegnél tehát több 800 frttal, melyből 200 frt esik a tanácsbírók fizetésének emelésére és 600 frt a titkárnak eddig adott természetbeni lakás helyett, megállapított lakáspénzre.

I. Felsőbb tanintézetek.

A budapesti kir. tudomány egyetem rendes kiadási előirányzata 927,877 frt, meghaladja a múlt évit 3180 frttal, melyből esik 2680 frt személyi járandóságokra és 500 frt dologi kiadásokra. Rendes bevételi előirányzata 425,188 frt, a múlt évvel szemben tehát kevesebb 4287 frttal.

A személyi járandóságoknál mutatózó 2680 frt többletből a fizetések, lakbérek és pótlékokra esik 680 frt, a tiszteletdíjakra pedig 2000 frt.

A tiszteletdíjaknál mutatózó 2000 frt többlet a csillagászatot és számviteltan előadó szakférjak részére engedélyezendő egyenként ezer forint tiszteletdíj előirányozása által okoztatik.

A csillagászat szükséges részeit előadó szaktanár részére az 1000 frt tiszteletdíj eddig is adományozva volt, csak költségvetésileg nem volt erről szabályszerű módon gondoskodva.

Az államszámvitel előadásáért 1000 frt tiszteletdíjnak előirányozása azért vált szükségessé, mert az államszámviteli előadásokra az ezen tárgyat előadó egyetlen rendes tanárnál oly nagy számban iratkoztak be a tanulók, hogy az eredmé-

nyes tanítás veszélyeztetve látszik. Ezen hátrányos állapotban, mely a közoktatásügyi kormány mindent központosítani akaró politikájának káros eredménye, egyelőre akképen szándékozik segíteni, hogy az államszámviteltan párhuzamos előadásával a pénzügyi szolgálat terén működő jeles szakértőt biz meg előadási minőségben.

Az idén már, vagyis az iskolai év második felében az államszámviteltan heti 10 órán adatik elő a budapesti tudomány egyetemen a közoktatásügyi miniszter tervezete szerint.

A folyó évi költségvetési előirányzat keretében szándékozik a közokt. miniszter a horvát nyelv és irodalom rendkívüli tanszékét, rendes tanszékké átalakítani; továbbá az orvosi karon az első számú bonctani tanszék mellé, a bölcsészeti karon a föld- és őslénytani és a földrajzi tanszéknek egy-egy adjunctusi állást szervezni 1200 frt évi fizetés és 400 frt évi lakáspénzzel.

A budapesti kir. tudomány egyetem személyi járandósága tehát csak ezen három adjunctusi állás szükségleteinek összegével szaporodott és a működő erők létszámában is csak ennyiben történt változás. Azért a tavalyi költségvetés ismertetése alkalmával a működő erők számára és javadalmazására nézve elmondottak jelenleg is teljesen fennállanak.¹

Átmeneti kiadásokra e cím alatt elő van irányozva 6500 frt, 2000 frttal több a múlt évinél.

E két ezer frt többletet a Mensa Academica-Egyesület részére vette fel a miniszter, miután nevezett egyesület áldásos működését nagyon érezhetően korlátozza azon körülmény, hogy alaptőkéje jövedelmének tetemes részét házbér fizetésére kénytelen fordítani. Ezért indokoltnak látja a közoktatásügyi miniszter, hogy a mensa academica 2000 frt segélyben részesíttessék. Hiszszük, hogy a törvényhozó tényezők is a miniszter álláspontjára helyezkednek és a legnagyobb készséggel fogják a szükséglettel szemben különben is kicsiny összeget, megszavazni.

Beruházásokra, e címen elő van irányozva 352,740 frt, a múlt évvel szemben több 79,501 frttal.

Ebből esik: 1. A budapesti tud. egyetem két új bonctani intézetének tudományos felszerelésére szükséges 45,000 frt első részlete fejében 15,000 frt.

2. A budapesti egyetem épületeiben létesített Auer-féle világítás költségeire szükséges 14,032 frt első részlete fejében 4000 frt.

3. A budapesti egyetemen fogászati intézet felszerelésének pótlására 3540 frt.

4. A budapesti egyetemen létesítendő II. számú szülészeti és nőgyógyászati kórodára 117,000 frt.

5. A budapesti egyetem új bonctani intézetének épülete és belső felszerelésére 75,000 frt.

6. A budapesti egyetem második számú sebészeti kórodájának építésére, belső felszerelésére és a telek rendezésére 100,000 frt.

7. A budapesti egyetem két szülészeti és nőgyógyászati kórodájának tudományos és kórházi felszerelésére 35,000 frt.

8. A budapesti egyetem közegészségtani tanszékének felszerelésére 2000 frt.

9. A budapesti egyetem bőr- és bújakórtani tanszékének felszerelésére 1200 frt.

Végül meg kell még említenem, hogy az egyetemi könyvtárra, ösztöndíjakra nézve a múlt évi költségvetés ismertetése alkalmával elmondottak az ez évi költségvetésre nézve is teljesen állanak, miért is azok ismétlésébe bocsátkozni szükségesnek nem tartottuk.²

(Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

¹ Lásd „Sárospataki Lapok” 1898. évfolyam 2. szám.

² Lásd „Sárospataki Lapok” 1898. évfolyam 2. szám.

TÁRCA.

Pál apostol etikája.

(Foytatás és vége.)

Tégy jót mindenkivel! ez a Pál apostol erkölcsi parancsa s a jót ellenségeinkkel szemben is gyakorolnunk kell s „*ha éhezik ellenséged, adj ennie, ha szomjúhozik, adj innia*“, azaz egy szóval: *a gonoszt jóval győzd meg!* (Róm. XII. 20—21.)

Hogy Pál főleg a *lélek dolgaiban, a lelki életben* akarja épen ezt a szeretet-szolgálatot gyakorolni, keresztülvinni, egészen természetesnek kell tartanunk, mert elve ez: *a szeretet épít s épen ebből kifolyólag az a feladatunk, a szeretet által, hogy építsünk.* Hiszen ő az egész II. korinthusi levéllel, a mint maga mondja, nem akart egyebet elérni, mint az *építést s ezt mondja a rómaiaknak is: kövessük az egymás épületére való dolgokat* (Róm. XIV. 19.), a mint ezt más helyen is hangsúlyozza eképen: *mindenikünk az ő felebarátjának kedveskedjék, annak javára, épületére.* (Róm. XV. 2).

A szeretet gyakorlása tehát *kötelesség s most az* intésben, majd a rendetlenek megigazításában, továbbá a segítségadásban, az erősítésben, felvilágosítás nyújtásban s a vigasztalásban, nem különben a tanításban kell nyilatkoznia a munkás szeretetnek. (I. Thess. V. 11, 12, 14.) S mindebben ne a mi saját szabadságunk s belátásunk legyen az irányadó, hanem másoknak a felfogására és képességére kell tekintettel lenni s másokhoz kell alkalmazkodni, mert mint Pál mondja: *minden szabad ugyan, de nem minden használ s nem minden épít* (I. Kor. X. 23). Ezen a ponton tehát kötelességgé lesz mindenkinek a kedvét keresni (I. Kor. X. 33), mindenkinek mindenévé lenni (I. Kor. IX. 19), főleg a hitben gyengéket felvenni s támogatni, hogy lelkükben sérelmet ne szenvedjenek s kételkedés ne támadjon bennök. Alkalmazkodni kell az ilyen dolgokban az egyesek felfogási képességéhez is, úgy a mint az apostol maga alkalmazkodott a korinthusiak felfogásához, *tejjel táplálván* őket s nem kemény eledellel, mert még csak gyermekek voltak a Krisztusban s a kemény eledelt nem szenvedhették el (I. Kor. III. 1—2). Botránkozást senkiben sem kell támasztani, hanem életünk legyen előkép, jó példa mindenki előtt, hogy tanuljanak belőle, mint feddhetetlen és tiszta példából, a mely az élet beszédével dicsekedhetik. (Philip. II. 15—16; III. 17; IV. 9; I. Kor. IV. 16; II. Kor. II. 15).

De nem volna teljes a szeretet eme nyilvánulása, ha csak a lelkiekre irányúlna s épen azért kötelesség a szeretetet az apostol szerint a külső életkörülményekkel s szükségekkel szemben is gyakorolni s megmutatni. Kötelesség azért, *a vendégszeretet* gyakorlása s *a szegényeken s szenvedőkön való könyörület*, még pedig *vidámsággal, jó kedvvel* kell azt tenni, nem kényszerítésből, vagy szomorúságból, azaz *minden mellék gondolat nélkül.* (Róm. XII. 8; II. Kor. VIII. 2; IX. 7).

Úgy a lélek dolgaiban, mint a külső viszonyoknak megfelelőleg munkálkodó szeretet a maga igazi szervezetét abban a testületben találja fel, a mely nem más, mint *az Istennek a gyülekezete* — ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. — Ebben kell kinek-kinek az ajándékokkal forgolódnia, úgy az írásmagyarazónak, mint a szolgának, a tanítónak, az intének, alamizsnát osztogatónak, az előljárónak, a könyörületességet gyakorlónak, — az apostoloknak, prófétáknak, doktoroknak, hatalmasságoknak, gyógyítóknak, szegények segítőinek, községek

igazgatóinak. (Róm. XII. 6—8, I. Kor. XII. 28—30). Természetes azonban, hogy épen ebben a szilárdnak nevezhető szervezetben állnak elő azok a nehézségek, a melyek ennek az erkölcsi ideálnak a keresztülvitelét akadályozzák, a melyek egyébként az egyéneknek a különbözőségében rejlenek. Ezekkel a nehézségekkel azonban csakis a már említett eszközökkel lehet szembeszállani.

Ebben a gyülekezetben emeli Pál apostol teljes érvényre az ő erkölcsi ideálját, a midőn a szívet s lelket épen ebben a körben irányítja mind magasabbra-magasabbra!

Az Isten gyülekezetében mindenkire szükség van: a kicsinyre épügy, mint a nagyra! A legkisebb szolga is örülhet azon, hogy ő mégis nélkülözhetetlen s a legnagyobbaknak sem lehet felednie, hogy másokat ő sem nélkülözhet. (I. Kor. XII. 15—24). Egyébként mindenkinek azt kell szem előtt tartania, hogy felettébb túl ne becsülje magát s azt, a mit végeznie kell, helyesen végezze, hiszen *a sáfároktól az kívántatik meg, hogy híveknek találtaassanak.* (I. Kor. IV. 2). Mindenkinek gondja legyen arra, hogy megálljon s ne a mások rovására akarjon érvényesülni. Tartsa meg mindenki azokat a természetj különbségeket, a melyeken úgy sem lehet túladni. Épen azért a nőnek azok között a hatások között kell mozognia, a melyek nemének erkölcsével járnak együtt s a házasság életben is az engedelmisség legyen a főerénye. A szolga maradjon szolga, ez ne bántsa őt. A nemzeti különbségen sem kell változtatni. A hivatalokban levőknek az legyen az elvök: *tisztességgel adózni annak, a kit tisztesség illet.* A vagyonosok is maradjanak helyzetükben, de úgy a hivatalokban levők, mint a vagyonosok legyenek tisztában azzal, hogy *a szeretet által egyenlők az alantasabb állásokban levőkkel s a szegényekkel, mert az egyenlőség elve által a gazdag nem gazdag s a szegény nem szegény,* (II. Kor. VIII. 13—15) és a szolga is testvére az ő urának, a ki szolgája iránt igazsággal s egyenlőséggel tartozik viseltetni. (Kol. IV. 1). — Az igaz keresztyének nem szabad társalkodni a paráznakkal, fősvényekkel, szidalmazókkal, részegesekkel, ragadozókkal, mert egy kicsiny kovász is megposhasztja az egész tésztát (I. Kor. V. 10—11, 6). A nem-keresztyénekekkel való érintkezésben is épen erre kell ügyelni, mert ha a világnak a paráznáival társalkodnak, mindenestől fogva ki kellene menni e világból. Mindazonáltal mindenkivel szemben szeretettel kell viseltetni, főleg pedig azokkal szemben, a kik testvéreink s a mennyire csak lehetséges, mindenkivel békeségben kell lenni s a mint a maga az apostol törvény alatt valók között törvény alatti gyanánt viselkedett, a törvény nélküliek közt, mint törvény nélküli, épenúgy a pogány nőt elvett férfiúnak, vagy pogány férfiúhoz ment nőnek nem kell elválnia, mert a pogány félt megmenhetheti, megszentelheti. Bátran lehet a nem keresztyénekek társaságban is lenni, sőt a hitetlenek házában adott vendégséget is elfogadhatni s megehetni, a mit enni adnak (I. Kor. X. 27), mert a keresztyéneknek az a hivatásuk, hogy *fényljenek, mint szövénekek e világon* (Philip. II. 16). Magától értendő azonban az, hogy a hitetlenekkel való együttélést nem engedi meg az apostol, mert: *micsoda társaságú vagyón az igazságnak a hamissággal és micsoda egyesülete vagyón a világosságnak a sötétséggel?* (II. Kor. VI. 14.). Főleg a bálvány áldozatokban való részvétel az, a melytől határozottan eltilt az apostol mindenkit, mondván: *„a mit a pogányok áldoznak, az ördögöknek áldozzák, nem az Istennek, nem akarom pedig, hogy ti az ördögöknek*

lőzősei legyetek. Nem ihatjátok az Úr poharát és az ördögöknek poharokat; nem lehettek az Úr asztalának és az ördögök asztaloknak részesei (I. Kor. X. 20—21), jöllehet a mészárszékben árultakat minden tudakozódás nélkül megehetni s e tekintetben arra kell ügyelni, hogy a szabadság ne szolgáljon az erőtelenség megbőtránoztatására. — Hogy a pogány jogi szervezethez semmi köze a keresztyén erkölcsi világrendnek, az egészen nyilván való az apostolnak ama parancsából, a melylyel határozottan megtiltja, hogy a törvénykezéssel a hamisak elé menjen, (I. Kor. VI. 1), természetesen nem kerülén ki az apostol figyelmét az az eset sem, ha t. i. nincs más felsőség, akkor a pogányhoz kell járulni s ez alapon mondja: *mindenlélek a felső hatalmasságoknak engedelmes legyen* (Róm. XIII. 1.).

Mindezek után önként merül fel ez a kérdés: mi lesz az eredménye ennek az erkölcsi magasztos eszmének, a melyet Pál felállított?

Nem más, mint egy új világ, egy új teremtés! A régiek elmúlnak, a világ megfeszítettetik s mindaz, a mi különbség volt, elenyészik. Új teremtés lesz a Krisztusban! A Krisztusban, a ki minden mindenkben s a kiben egy minden s a sok tag egy testet, egy szervezetet alkot benne, a kiben a szolgáltszabaddá s a szabad szolgálává lesz, a mint ezt Pál a saját példájával igazolja. Mindenki megváltatik a Krisztus által, a ki mindenkiért meghalt, a ki mindenkinek bűnbocsánatot szerzett. Így lesz mindenki az Isten gyűlekezetébe bekebelezve s így leszünk mindnyájan testvérek.

Ebből az új világból sarjadzik ki szükség szerűleg a szeretet, a mely érzületben s cselekedetben nyilvánul, a mely nem keresi a magáét, hanem a Jézus Krisztusét, hogy vele egyesüljön, a kiéi mindenek: a hívók valóságban, a többiek eszmeileg. S a keresztyén ember épen azért, mert csak a Krisztusét keresi, nem tesz mást, mint szeret.

A szeretet erkölestana ez, a melyet az apostol az ő öntudatának vallásos tartalmából alkotott meg, a mely felséges minden részletében, felülmúlhatlan minden pontjában, mert az embernek kötelességeit olyan szabatosan állapítja meg, helyzetét olyan módon írja körül, törekvéseit úgy határozza meg, célját úgy tűzi ki, a mint a Krisztusi elvek alapján másként nem is lehet. Még az állam eszmét is úgy vonja bele gondolat körébe, hogy kifogást nem tehetni ellene, pedig épen az ő paruzia hitével kapcsolatban bátran elmaradhatna a legkisebb megjegyzés is e tárgyban, el, mert a kinek a mester után nincs s nem is lehet más eszménye, mint az égi állam, a mennyei ország, az minden olyan nyilatkozatot joggal mellőzhet, a mely egy földi államra vonatkozhatik. Ámde nem teszi, hanem kötelességükké emeli a keresztyéneknek a felsőbb hatalmasságok iránt való engedelmisséget, mintegy merő ellentétet fejezve ki ezzel a mai ultramontán felfogással szemben, a mely nem engedelmisséget, csak tiszteletet emleget.

Szóval érint az apostol az ő erkölcsi nyilatkozataiban minden pontot, a melynek az emberi életben valami szerepe, jelentősége lehet s van. De nem ez képezi az ő nagy érdemét ebben a tekintetben, hanem ez: az erkölcsiség szabálya és az erkölcsiségre való erő egy az ő felfogásában s összeolvad a kettő az ember személyiségével, a mi által az erkölcsiség mintegy önmagától áll elő s a tevékenység, a fáradhatlan munkásság, a valódi élet, a szakadatlan törekvés lesz igazi jellemvénásává, szemben a buddhizmus, stoicismus, új platonizmus, katholicizmus nyugalom s passivitas felfogásával! S mindez nem más alapon, mint ezen: Krisztus lakozik bennünk!

Soden után: s. n.

Az egyház.

(Mutatvány szerző „Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt” című művéből.)

A középkor politikai és társadalmi életének fejlődésére a legnagyobb befolyást kétségtelenül minden irányban az egyház gyakorolta. Isteni eredete s ez alapon létesített hierarchialis szervezete oly hatalom birtokába juttatta, melynek segítségével századokon át irányt adott az emberiség haladásának. Támaszkodva a világi hatalom karjaira, melynek képviselői magukat Nagy Károly óta „devoti sanctae ecclesiae defensores, humilesque adiutores” czímmel illették, magasztos czélokot tűzött ki és valósított meg. A germán népek individualismusával szemben felkelté az egység érzetét, erőszakosságukat, féktelenségüket és durvaságukat az erkölcsiség eszméivel mérsékelte, hintegette az egyenlőség tanait, ezért előhaladása a keresztyéni szeretet és humanitás diadala volt.¹ A középkor történetét az egyházi és világi hatalom szoros összeköttetése, az emberiség javáért folytatott együttes közreműködése, majd saját külön céljaikért folytatott küzdelmei töltik be s e küzdelmek a XIV. és XV. századokban az egyház központi szervének a pápaságnak hanyatlásához vezettek. Pedig a két hatalom összeköttetése a viszonyok erején, céljaik és törekvéseik rokonságán nyugodott. Egyik sem nélkülözheti a másik erejét, ha céljaiknak sikert akarnak biztosítani, támogatniok és védeniök kell egymást; ezt fejezik ki az ismert hasonlatok, ez elv helyességét bizonyítják a civilisatio terén elért eredmények, valamint a középkor századainak változatos története. „Canonica constitutione cavetur — mondja az 1309-iki budai zsinat egyik határozata — quod temporalis et spiritualis gladius debent sibi suffragari invicem et alter in iuvamen alterius, quum expedit exerceri.”²

Csak természetes azonban, hogy ez eredetileg oly benső és szoros kapcsolatnak az idők folyamán szükségképen változást kellett szenvednie. A két hatalom egymáshoz való viszonya daczára a letűnt századoknak ma sincs végleg megállapítva, a kétféle hatáskör elválasztása, mely a végleges elkülönülés helyébe lépett, csak a legújabb idők vívmánya; a középkorban, hol egymás ügyeire kölcsönösen befolytak, hol az egyházi intézkedéseket a világi jog, a világiakat az egyházi jog vette át és sanctionálta, mindkét fél könnyen ragadtatta magát oly lépésekre, melyek a másiknak érzékenységet azonnal felkeltették. Annyival inkább, mert az egyház mind magasabb isteni eredeténél, mind földöntúli céljánál és egyetemesebb jellegénél fogva oly aspiratiokat kezdett támasztani, melyek a világi hatalom feletti fel-

¹ „L’histoire de l’église est celle de la charité et de l’humanité. Elle protège les opprimés; sous son influence, la force fait place à la justice. Elle abolit le combat judiciaire. Elle enseigne aux Barbares un élément de la justice sociale qu’ils ignorent: dans ses mains la punition se transforme en un moyen d’amender et d’élever le coupable.” L. Laurent: *La féodalité et l’église* XV.

² L.: Fejér: *Codex Diplomaticus* VIII. I. 280. I.

sőbbség megalapítására irányultak, melyek tehát e hatalom képviselőivel hozták összeütközésbe. Az egységes uralomért folytatott küzdelem, hogy az egyházé legyen az egész föld „ut medium in fine“ az egész középkoron át tartott, s ha a Hohenstaufok utolsó napjaiban a kifáradt küzdők kis időre le teszik is a fegyvert, mihelyt egy erélyes egyén lép Péter apostol örökébe, újra megújult erővel lép fel az egyház főuralmi igényeivel s az egyház felsőbbségéről szóló tant VIII. Bonifác e hatalmas pápa nemcsak megújítja, de az „*Unam Sanctam*“ bullában (1302. nov. 18.) azt az eddiginél sokkal határozottabban és nagyobb merészséggel formulázza.¹

E törekvések a pápaságot Európa csaknem valamennyi államával harcra sodorták. s ha e küzdelem Magyarországon nem vetett is a nyugatihoz hasonló nagyobb hullámokat, de nem is maradt el, a mint azt a XIV. és XV. század története tanúsítja.

A magyar királyság a róm. kath. egyháznak Szent István által történt megalapítása és szervezése következtében szoros szálakkal volt az egyházzal összekötve. A magyar kath. egyház önállóságát és függetlenségét azon privilegium biztosította,² melyet Szent István, mint az egyház szervezője nyert, mely a királyt mintegy a pápa helytartójává tette, s az ebben foglalt jogosítványok, melyek részben az apostoli követségből folytak, részben azonban a királyt, mint az egyház alapítóját a korona birtokjoga alapján a kánonjog általános szabályai szerint is megillették, a legfőbb kegyúri jogot (ius supremi patronatus) alkották.³ E legfőbb kegyúri jog — melynek lényegét tehát az egyházjavadalmak felállítása, területi beosztása és betöltése vagyis mint mondani szokták a papi méltóság és joghatóságba behelyezés (investitura) képezte, tartalmára nézve Szent István utódai alatt megszorítottak. Mióta II. Géza az investitura jogáról lemondott⁴ későbbi Árpád királyaink az új püspökségek felállítását már a pápától kérelmezték s ha „nem tudjuk is, hogy az első főpapok halála után a megüresedett székek mikép töltettek be, valószínű, hogy István a kánonok intézkedéseit léptette életbe a káptalani választást a királyi jóváhagyással és a pápa megerősítésével.“⁵

¹ „Két kard van: a lelki és világi s mindkettő az egyház hatalmában van; amaz az egyházért, ez az egyház által kezelendő, az a pap, ez pedig a királyok és katonák kezeivel, de a pap akarata és kérése szerint. Szükség azonban, hogy a kard a kard alatt legyen s a világi tekintély a lelki hatalomnak legyen alávetve.

² E privilegiumot, bár későbbi pápák ilyen felhatalmazásra gyakran hivatkoznak, nem ismerjük. A Szent István-féle ismert bulla, mint Dr. Karácsonyi J. kimutatta, hamisítvány.

³ Legrégibb neve „*officium legationis apostolicae*.“ Jus summi patronatus, ius patronatus regium. Megszerzésének magyarozatát I. Werbőczy Hk. I. R. 11. cím.

⁴ Kollár nézetét Geysa sit, qui post remittum investiturae ius concessam a Sylvestro II. Regibus Hungariae potestatem voluntate pontificis iis limitibus circumscripsit, qui nunquam postea immutata sed semper a successoribus diligentissime custoditi ad hac usque aetatem nostram perdurant. „*Historiae diplomaticae iuris patronatus apostolicorum Hungariae regnum libri tres*“. 118. l.) nem fogadhatjuk el, mert éppen Zsigmond alatt e fontos jogosítvány újra felélesztetett s későbbi uralkodóink egynémelyike által teljességében gyakoroltatott.

⁵ *Fraenó Vilmos: A magyar királyi kegyúri jog.* 12, 16, 171.

Igy lassankint a papi székek betöltésénél a királyi befolyás jórészen a beleegyezésre korlátoztatott. A mily mértékben gyengül tehát a királyi hatalom, gyengülnek az abban foglalt egyházi jogosítványok, oly mértékben nyilvánul egyszersmind a római pápák részéről a törekvés, hogy Magyarország felett hatalmukat megalapítsák s e főhűbérúri igényeiket soha nem hangsúlyozták oly határozott erővel, mint éppen a XIV. század első éveiben.

Az utolsó Árpádsarj halála után ugyanis, midőn e nemzet a trón betöltése felett kitört pártharcokba volt merülve, midőn valóban siralmas volt az ország helyzete,¹ kedvező alkalom kínálkozott a pápának főhatalmi igényeik érvényesítésére. A beavatkozást VIII. Bonifác két alapon kísérlette meg.

Egyfelől az egyház jogait és szabadságát látta veszélyeztetve, s e bajok elhárítására küldé követül 1301-ben Miklós ostiai és velletri püspököt, meghagyván neki, hogy egyrészt az egyházat, másrészt az országot is fenyegető veszélyekkel szemben kövessen el mindent, irtsa ki, szórja szét, rontsa le azokat, építsen, plántáljon és alkosson az urnak nevében;² másrészt kiindulva azon hamis tételből, hogy Magyarország Szent István által az erre vonatkozó minden joggal és hatalommal együtt a szent székek felajánlatott³ azért is más nem lehet királylyá, csak a kit Krisztus helytartója ékesít királyi koronával, 1302-ben maga elé idézi Venczelt majd Róbert Károlyt s midőn az előbbi meg nem jelent, a nemzet választási jogát el nem ismerve, 1303-ban Máriának és általa Róbert Károlynak ítélte a magyar trónt, meghagyja a magyar papságnak, hogy az ő érdekében működjék s megtiltja Albert osztrák hercegnek, hogy Károly ellen segílyt nyújtson.⁴

Nyilvánvaló, hogy ez elvek s az alapon tett intézkedések teljesen önkényesek és ellentétben állottak a nemzet jogával, politikai önállóságával. A pápa tagadja a nemzet király-választási jogát, hivatkozva a Szent István által történt felajánlásra s az ezt bizonyító egyházi szabályra,⁵ nem ismeri el a nemzet törvényesen megválasztott királyát, megállapítja, hogy a törvényes örökösödés elve szerint kit illett a magyar trón, sőt azon alapon, hogy magok az ország lakosai sem engedelmessékednek a törvényellenesen megválasztott uralkodónak, a leghatalmasabb eszközöket az interdictumot és excommunicatiót alkalmazza, hogy céljaát elérhesse.

E tények, melyek megnyilatkozásai voltak egy a nemzet legsarkalatosabb jogait veszélyeztető céltudatos, de önző politikának, azonnal felköltötték az ellenállás érzetét. A nemzet Otto megválasztásával akarta a törek-

¹ „Dum miserabilis illius regni conditio“ mondja VIII. Bonifác pápa.

² *Fejér: Codex Diplomaticus* VIII. I. 56.

³ Ugyanott 61 lap.

⁴ L. *Fejér* gyűjteményén kívül a *Monumenta Vaticana* I. sorozatát; valamint Wenzel által kiadott „*Diplomatiai emlékek az Anjoukorból*.“ cz. művet.

⁵ „Sicut scripti canonis series aperit, regnum ipsum Ungariae successionis iure provenit, electionis arbitrio non deferitur.“ *Ugyanott* 126. l.

vések útját állani s midőn Gentilis bibornok hosszas fáradozásai és a magas főpapság támogatása következtében Róbert Károlyt 1307-ben királylyá fogadta, s midőn az 1308. nov. 27-én tartott gyűlésen Gentilis Károlyt királynak jelenté ki a pápa nevében, a nemzet e kijelentést visszautasítva¹ e küzdelmek eredményéül az apostoli székek csupán annyit engedett, hogy Magyarország királyait jövőben is a pápának lesz joga megerősíteni és megkoronáztatni.²

A pápaságnak tehát, ha főuralmi törekvései megtörték is a nemzet ellenállásán, annyit sikerült kivívnia, hogy jelöltjét Róbert Károlyt segítette Magyarország trónjára. S csak természetes, hogy Károly, ki ez által az egyház lekötelezettjévé vált, s kivel szemben az egyház e lekötelezettséget már előbb is többször hangsúlyozta,³ úgy egyházi, mint világi ügyekben is a szent szék iránt bizonyos deferentiával viseltetett. De nagy tévedés volna azt hinnünk, hogy az előzékenység, melyet a pápa iránt különösen uralkodása elején tanúsított, a királyság egyházi jogosítványainak feláldozását jelentette. Már Kollár megjegyezte, hogy Károly nem hanyagolta el mindig királyi jogait,⁴ s általában mondhatjuk, hogy a kegyuraságban foglalt jogosítványokat gyakorolta úgy a mint azokat az utolsó Árpádoktól átvette, s habár a pápai reservatióknak ez időben történt megalapítása a királyi kegyúri jogot még inkább korlátozta, az egyházi javadalmak betöltésénél a királyi beleegyezés rendszerint kikérte, a szabály a káptalani választás és pápai megerősítés, mely utóbbi a királyi beleegyezés után szokott megadatni. A királyi beleegyezés tehát, mely ez időben a reservatióknál is kikérte, folytonosan gyakorlatban van, a pápa nem egyszer volt kénytelen ennek hiányában a választást megsemmisíteni, annyival inkább, mert mint ezt Fraknoi érdekes példák elsorolása után állítja, „a király a pápai reservatio és káptalani választási jogot csak akkor respektálta, mikor az ő szándékaival és érdekeivel összhangzó módon gyakorolták.”⁵

A királyi hatalom teljességének helyreállítása után Róbert Károly erőiesen kezdte jogait az egyház iránt gyakorolni. Bizonyosága ennek a magyarországi főpapok 1318-ik évi szövetkezése, mely az egyházi állapotokat fenyegető veszély elleni kölcsönös védelem szempontjából jött létre,⁶ de különösen bizonyítja ezt azon súlyos vádak, melyek a főpapság 1338-ban XII. Benedek pápához intézet feliratában foglaltattak,⁷ s melyek után

¹ Midőn Károly (1310-ben) az ősi formák megtartásával az ország királyi székére fellépett, a pápai követ nem volt jelen, érezte, hogy ott nincs helyén, hol az élő nemzet s a sirboltban nyugvó királyok a szent szék bitorlásának ellenmondottak. L. Szalay László: *Magyarország története* II. 141 l.

² Az e kérdésre vonatkozó részleteket a IV. Fejezetben adtnk elő.

³ „Nos etenim causam tuae iustitiae de regno praefato sic opportunis praesidiis coadunare proponimus, quod statum tuum nostra protectio semper adaugeat, tuaque devotio beneficia matris ecclesiae effectu prosequente, cognoscat.” L. Fejér *Cod. Dipl.* VIII., I. 131 l.

⁴ i. m. 202 l.

⁵ i. m. 53 l.

⁶ Fejér: *Codex Diplomaticus*. VIII., II. 144. l.

a pápa nem is mulasztotta el a királyt meginteni, kijelentvén, hogy ha ezek igazak, nem fog késni a királyok urának és királyának boszúját ellene és háza ellen kikérni.⁸

(Folyt. köv.)

Zsindely István.

KÜLFÖLD.

A szász-országi missiói gyűlés.

Még most is élénken emlékszem az 1891-iki halléi missiói gyűlésre, a melyen mint érdeklődő szemlélő voltam jelen s most, a mikor olvasom a tudósítást az »Allgemeine Luth. Kirchenzeitung« hasábjain a múlt hó 6, 7, 8 napjain tartott ez évi gyűlésről, lelkemben mind felújulnak az ezelőtt 8 évvel történtek, a melyekről annak idején a »Prot. Egyh. és Iskolai Lap«-ban számoltam be. Akkor a szem és fül-tanú közvetlenségével irtam le a gyűlés lefolyását, most a nevezett lap nyomán ismertetem a főbb mozzanatokat.

A halléi missiói-gyűlés egyike szokott lenni a legnépesebbeknek s az ez évi is ezek közül való volt, a melyen a megnyitó templomi istentiszteletet Dr. Lepsius berlini lelkész tartotta, a galatákhöz írott levél 3. r. 8 v. felett prédikálván, bibliai modernszellemben, ragyogó példák előtérbe állításával, a melyek által kimutatta, hogy az ember Isten segítségével mennyit, mily sokat tehet!

Az istentisztelet után az előkészítő-gyűlés tartott meg febr. 6-án estve, a mikor a biessenrodei lelkész, Zeller a belmissió tevékenységről beszélt, a melynek a hit képezi az igazi erejét. Az amerikai ev. egyház képviselőjében La Trobe beszélt, felhíván az ifjúságot, hogy a missió ügyét korolja fel korának nemes lelkesedésével. Még Richter Pál beszélt annak a missiói lapnak az érdekében, a melyet az érettebb ifjúság részére akar kiadni »Vetés és aratás« címmel.

Február 7-ikén először a fiók-egyletek gyűlései tartattak, a melyek után a nagy-gyűlés következett Dr. Kähler professor beszédével megnyitva, a mely egészen bibliai volt a János I. lev. 2. r. 1—2 verse alapján. A missiói választmány jelentéseit tárgyalták ezután, a melyeket Dr. Warneck elnök terjesztett elő mély hatást előidézett beszéd kíséretében, a melyben a multat s a jelent hasonlította össze a missiói tevékenység szempontjából. 100 évvel ez előtt zárt terület volt a működési kör, most az egész világ; akkor racionalistikus álom fogta el az embereket, most pedig missiói lélek lelkesíti; akkor azt a kevés hittérítőt, a ki az mert lenni, mint bolondot csúfolták, ma sokszorosan megnövekedett számmal vannak s elismerésben részesülnek; akkor csekély volt az eredmény, most örvendetes a siker. A pénztárnok jelentéséből kitűnt, hogy az egyesületnek 1610 tagja van, a kik évenként 1 márkát fizetnek. Mielőtt a főtárgyra tértek volna át, Textor magdeburgi superintendens szólott, üdvözlötet hozva társaitól a gyűlésnek.

Ezek után következett Mirbt marburgi professor-nak az előadása ezen a címen: »A pietismus jelentősége a pogány-missió szempontjából.« Jellemezve magát a pietismust, annak történeti s vallásos jelentőségét, ráért arra, hogy ennek az irányzatnak a missió a legnemesebb gyümölcse. Ezt Franke létesítette, a kinek

⁸ Ugyanott. VIII. 4. 321—326. l.

az is érdeme, hogy Zinzendorfban életre hívta a missiói érzéket. Azonban Herrnhut nem másolat Halléról! Herrnhut nem teológusokat, hanem kézműveseket küldött, a kik általános érdeket képviseltek szemben a dán-hallei tartományi irányzattal... Hanem a felvilágosodás összehozta a két irányzatot s az u. n. pietistikus missiói rendszer a jelen század 30-as éveig uralkodott, azóta a rendszeresebb, tudatosabb, modern alakú hittérítés van életbeléptetve, a mely a sikereket gazdagította, az eredményeket növelte s a Krisztus tudományának világosságát bevitte a sötétség helyeire... Az előadó beszéde végén a jövőre is vetett pillantást s annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a józan, nemes pietismus lesz a hatalmas eszköz, a mely a Krisztus egyháza tagjainak számát szaporítani fogja a pogányok soraiból.

A szép formájú, világos, érdekes részletekben gazdag beszéd nagy tetszésben részesült, a melynek csillapulta után *Loofs* hallei professor s *Buchner* missiói intézet igazgatói szólottak, az utóbbi még a hiányokat is úgy tüntette fel a pietista-missiói eljárás részéről, mint a melyek könnyen elviselhetők, könnyebben, semminthogy új irányban tett lépésekkel veszedelem bekövetkezését idézzék elő, *Gensichen* berlini missiói-igazgató felszólalása után maga *Warneck* tett még észrevételeket, a melyek után a nagy gyűlés véget ért, hogy aztán az ágensek, az ügyvivők értekezletén ismét találkozzanak az érdeklődők, a hol a missiói-ünnepek kérdését tárgyalták, — aztán meg az estveli összejövetelen, a melyen *Gensichen* és *Buchner* beszéltek.

Másnap — febr. 8 — *Lepsius* és *Buchner* a studensek missiói gyűlésén beszéltek, az utóbbi a nyugat indiai missiói problémákról, — az első a missiói törvényekről s az akadémiai ifjúságról. (6.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Debreczeni Gábor

1817—1899.

Az Ur szolgálainak tiszteletre méltó seregéből, a tiszáninneni ref. egyházkerület lelkészi testületének egyik legderekabb tagja hunyt el e hó 10-én *Debreczeni Gábor* volt felső-nyárádi lelkész s volt felső-borsodi esperes személyében, a kinél a szent írónak nyilatkozata szerint „igen szép, ékes korona” volt a „vénség,” mert „az igazság útjában” találtatott nála. Az alatt az 57 év alatt, a míg a palástot hordozta vállain, még pedig az Ur házának olthatatlan szerelmével, egyház-községének, egyházmegyéjének, a tiszáninneni kerületnek a kötelesség tudásnak s teljesítésnek mintaképe volt! Az alatt az 54 év alatt, a míg nejevel, Szentmiklóssy Katalinnal a házassági szövetség boldogságát élvezé, a férjek s az édes atyák példányképe volt!... A felső-nyárádi kicsiny egyház paróchiájából nem kívánczolt nagy helyekre, kevéssel beérő ember volt s épen ezért boldog. Lelki tehetségei által korán kiérdemelte a tiszteletet egyházmegyéje részéről, a mely sokszorosan meghasználta s oda adta kezébe a jegyzői tollat, majd ráruházta a tanácsbírósgot is s mikor Somossy Sámuel 1865-ben lemondott esperesi állásáról, nagy szótöbbséggel esperesül hívta el, de kitért a bizalom elől s csak mikor Molnár József után 1871 ápril 17-én újra reáesett a választás, fogta kezébe az esperesi pálcát s

igazgatta hitsorsosainak ügyét 22 éven keresztül azzal a pontossággal, igazsággal s méltányossággal, a mely természetének alapvonalát képezé. Az ő egyházmegyéje volt az, a mely kerületünkől a domesztikai járulékokkal soha sem volt adós, a miben a főérdem a vezetőt illeté. Ott volt úgy a debreczeni, mint a budapesti zsinaton, mint egyik leglelkismeretesebb képviselő, a kinek az utóbbi zsinaton a lelkészválasztási törvények ügyében történt gyakorlati tapasztalatokon nyugvó s így teljesen helyes irányú felszólalását nem kisebb ember, mint a dunántúli volt püspök, boldog emlékü Papp Gábor támogatta hathatósan... Egyházkerületünk lelkész-vizsgálóbizottságát szinte el sem tudjuk képzelni nélküle, a ki a gyakorlati életbe vágó kérdésekben fiatalos eleven-séggel nyilatkozott csak az imént, alig pár hónappal ezelőtt tartott rendkívüli papi vizsgán is... Csak egy éve, hogy a testébe adatott tövis miatt roskadozni kezdett erejében. A gondos ápolás egyetlen fia családjá körében visszaadá egy időre egészségét, azonban az utóbbi két hónap alatt teljesen megtört s márcz. 10 én viradóra örök nyugalomra hajtja fejét... Végig tekintve e pár sorban röviden jelzett élet-útjára, azzal a tudattal bocsátjuk síri ágyára pihenni az elfáradt hű munkást, hogy az igazság s az élet koronáját bizonyára megadja az Ur neki, mert hű és igaz volt a rábízottakban... Kedveseinek szívsebét enyhítse az a közrészvét, a melylyel egyházkerületünk egész közönsége osztozik mély fájdalomukban. Az elköltözött sírja felett virasszon a hű kegyelet s hálás emlékezet!

— **Halálozások.** *Gecse Ferencz*, a miskolci ref. egyháznak huzamos időn át volt tanítója, a ki az utolsó években a városi községi iskolában működött, élete 69-ik, tövis pályáján való foglalkozásának 47-ik évében, jobblétre szenderült. Legyen áldott a hű munkás emlékezete. — *Bálint Erzsike*, Bálint Dezső sárospataki lelkész egy éves kis lánya hosszas szenvedés után e hó 10-ikén a földet a mennyországgal cserélte fel. Az égbe szállt lélek örök boldogságáról való keresztyén tudat enyhítse a szülők mély bánatát. (—ó.)

— **Szinyei Gerzson** sárospataki akadémiai tanár a múlt hó 26-án a debreceni „Csokonai kör” felolvasó estélyén felolvasást tartott a XVIII-ik század műveltségi s társadalmi viszonyairól. A felolvasást nagy élvezettel hallgatta az estély közönsége s a „Csokonai kör” tagjai a felolvasás után tartott társas vacsorán a fehér asztal mellett is kifejezték Szinyei iránt pohár-köszöntőikben elismerésüket. Amint a „Debreceni Prot. Lap” írja a társasvacsora „egész Debrecen-Patak közötti barátkozássá nőtte ki magát”, jelölül annak, hogy a két ősi intézet nem áll immár egymással hadilábon. Kiss Áron püspök s Csiky Lajos akadémiai igazgató ígéretet tettek, hogy az év folyamán meglátogatják alma máterünket a theol. ifjúsággal... Szívesen várjuk az ígéret teljesedését! Isten hozza minél előbb körünkbe mindnyájokat! (n.)

— **Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság** tagjait Antal Gábor püspök, mint elnök, április hó 4-ikére hívta össze tanácskozásra, Budapestre.

— **Az erdélyi ref. egyházkerület** püspök-választó közgyűlése ápr. 18-ikára van kitűzve. (Tehát a zsinati törvények amaz intézkedése, hogy a püspököket a presbitériumok választják, az erdélyi statutumok szerint nem tartozik az erdélyiekre... Az unio nagyobb dicsőségére?)

— **Rothe ünnepélyt** tartott a heidelbergi egyetem febr. 9-én a nagy teológus születésének 100-ik évfordulója emlékére. Márvány mellszobrát leplezték le az egyetemi, u. n. „Péter templom”-ban s a mint szokott lenni, az elhunyt tudós érdemeit méltató beszédeket tartottak az egyetem aulájában.

— **Felhívás az ev. ref. énekeskönyv megújítása ügyében.**
Énekeskönyvünk megújításának előmunkálatait folytatni kívánom, a minél fogva felkérem mindazokat, a kik az 1890-ik évben kibocsátott Programm alapján időközben dolgoztak, méltóztassanak munkáikat hozzám beküldeni, hogy a bírálatra elfogadható darabokból a füzetek kiadását folytathassam.

Ha valakinek Programra volna szüksége, értesítés folytán szívesen küldök, valamint az újabb kibocsátandó füzeteket is megküldöm minden jelentkezőnek, mert annyi számú példányt fogok nyomtatni, a mennyit az érdeklődő közönség kíván.

Fölkérem különösen is ev. ref. vallású költőinket, hogy ajándékozzák meg egyházunkat, habár csak egy-két szép és becses vallásos énekkel is, mert azok a dalok, melyeket ezer és ezer templom boltozata fog visszhangozni, nem fognak kárba veszni.

A munkák küldését címemre kérem.

Sátoralja-Ujhely, 1899. március 7.

Fejes István,

az ev. ref. egyetemes énekügyi bizottság elnöke.

— **A M. Prot. Irodalmi Társaság hátralekös tagjaihoz**
nyilvános figyelmeztetést és kérést intézek. A legutóbbi választmányi ülés elszomorodva vette tudomásul azt a valóban megdöbbentő tényt, hogy a *tagdíjak hátraleka* 7936 frt 75 kr-ra szaporodott. Ez a tömérdek hátralek már is deficitbe sodorta, s ha gyökeres változás nem áll be, kiadványai valamelyikének megszüntetésére kényszeríti a társulatot. Így szenved a rossz fizető tagok miatt ez a nagyhivatású és áldásos tevékenységű irodalmi intézményünk. Pedig a Társaságra nézve életkérdés, hogy jogos követelése hiány nélkül befolyjon. Már az is érzékeny veszteség rá nézve, hogy jogos pénzt csak évek múlva, költséges figyelmeztetés után és jelentékeny kamatvesztéssel kapja meg. Ezért a Társaság legutóbbi választmányi ülése erélyes rendszabályok alkalmazására szánta el magát. *Hatósági és törvényes hatalomhoz fordul segélyért.* Mielőtt azonban ezt a végső lépést megtenné, sürgősen és nagyon szépen figyelmezteti és kéri az összes hátralekös tagokat, hogy az 1898. évi „Protestáns Szemle” 6-ik füzetében részletesen kimutatott hátralekokat a Társaság pénztárnokánál (Bendl Henrik pénztárnok, Budapest, Deákter 4. sz.) saját érdekében minél előbb befizetni szíveskedjenek. A tagokra nézve becsületbeli dolog, mert önként vállalt köteleesség kifolyása, a társulatra nézve életkérdés, mert szegényes anyagi viszonyai megkövetelik, hogy a hátralekok pénztárunkba befolyjanak. Budapest, 1899. március 6-án *Szöts Farkas*, a M. P. I. T. titkára.

— **Az, a mit a tiszáninneni lelkészek** mindig vallottak, t. i., hogy az erdélyi jelentő-ívek nem felelnek meg a valóságnak s így különösen az országos gyámintézeti járulékok tekintetében a legnagyobb fokú méltánytalanság, sőt igazságtalanság van 10 esztendőre érvényre emelve, most a kongrua-ívek kiállításával teljes méltóságban igazolást nyert. Legyen szabad e tekintetben csak egyetlen egyházmegyének, a *sepsi*nek, a kongrua-íveit bemutatni úgy, a mint az „Erdélyi prot. Lap”-ban a nevezett egyház-megye esperese, Vén Mihály számol be az összeírásokról, a mint következők: 32 egyház részére az 1894-iki *jelentő-ívek* szerint a kiegészítendő jövedelem 11461 frt 43 $\frac{1}{2}$ kr. a kongrua ívek szerint 10158 frt 55 $\frac{1}{2}$ kr. tehát a minden esetre kedvezőbb alapú számítás szerint 1302 frt 55 kr. a különbség a volt felvétel s az új összeírás között. . . No már most ebből az egyetlen hiteles adatból is teljesen kilálglik, hogy a mérték nem volt igazságos s nem volt méltányos sem a domesztikai s rendkívüli államsegély kiosztásánál, de nem volt főleg, a mi a legfájdalmasabb még mindig, a gyámintéri illetékek megállapításánál. . . Nem a szegény embernek szegény ember ellen való irigysége bír rá ennek a ténynek a mi közönségünk előtt való

bemutatására, hanem az a körülmény, hogy minket, tiszáninnieket azzal hallgattattak el, hogy az erdélyi földek haszonbéri értéke *csaknem összeesik* a kataszteri értékkel, holott pedig ime a kongrua-törvény előnyeinek betudásával is csak egy egyházmegyében mily különbség van a kiegészítendő jövedelem összege között a régi s az új összeírás között az előbbi megbízhatóságának a rovására. Úgy tetszik nekünk, hogy az igazságtalanság s méltánytalanság épen a szegény testvérek között nincsen s nem volt helyén!

(—ó.—)

— **„A nyugtalankodó karádiak”** címen e lapok f. évi 8-ik számában egy közlemény jelent meg, melyben az van mondva, hogy a lelkes választás miatt nyugtalankodó Karád lakosai igazságuk diadalra juttatása érdekében küldöttséget menesztettek a vall. és közokt. m. kir. miniszter úrhoz. A ki előtt a jelenlegi karádi állapotok teljesen ismeretlenek, az könnyen úgy érthetné az ezen közleményben mondottakat, hogy Karádnak az egész népe nyugtalankodik még ma is s a küldöttség az egész gyülekezet szószólója volt a miniszteriumnál. Ugyanazért, részint a helyszínén járás alkalmával szerzett személyes tapasztalás, részint többektől nyert információ alapján kötelességemnek tartom a fenti közleményre vonatkozólag a nyilvánosság előtt kijelenteni, hogy az háromtagú küldöttség nem a nagy közönség, hanem csak egynéhány zavargó szövetségestársnak a megbízásából, vagy azt is mondhatni, hogy leginkább a maga akaratából járt Budapesten. A nagy közönség utazásukat nem is tudta, tehát nekik megbízást nem adhatott. Sőt az egyházlátogatás alkalmával tartott presbiteri gyűlésben a küldöttséget vezető gondnok ellen, többek közt a budapesti út is, mint vád adatott be s a jelenlevő presbiterok a vád beadásnak nem hogy elleneszköztak volna, hanem a felvett jegyzőkönyvet készséggel aláírták. A nagy többség nyugodt. A körülményekkel ki van békülve. Papját tiszteli s vele meg van elégedve. Olyan nagyobb mértékben értelmezendő „szomorú és áldástalan állapotok” ma már nincsenek Karádon. Csak az a nagy baj, hogy vannak nehányan, a kik vagy valami befolyásosabb félrevezetés és izgatás, vagy pedig valami más, ez idő szerint még kiismerhetetlen ok miatt a törvényt respektálni nem akarják s a kiket csakis a törvénynek teljes szigorúságban való alkalmazása akadályozhat meg zavarokat okozó eljárásuknak a folytatásában.*)

Sz.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli egyházkerületben a *Hódmező-Vásárhelyen* újonnan létesített 1350 frttal s a temetési stórával (150 frt) javadalmazott II.-od osztályú lelkészi állásra március 27-ig pályázhatni. A kérvények Szabó Jánoshoz küldendők Hódmező-Vásárhelyre. — A dunamelléki egyházkerületben fekvő *mohácsi* I. osztályú egyház lelkészi állására, a mely 1600 frtos, javadalmú, április 1-ig küldendők el a kérvények Szabó Péterhez Pirostra (Bács-Bodrogyamegye). — Az erdélyi kerületben a görgényi egyházmegyéhez tartozó *kömlőd oroszfői* III.-ad osztályú, 676 frt 94 kr. javadalmú lelkészi állásra a pályázati kérvények Tavasz Józsefhez M.-Péterlakára (u. p. Szász-Régen) küldendők.

— **Utazó misszionárius kerestetik.** Az Egyesült-államokbeli református egyház belmissziói bizottsága január havában egy utazó misszionáriusi állást szervezett. Ez állással a még egyháziilag nem szervezett vidékek református lakosságának a lelkigondozása lesz összekötve, Nőtlen. töttség, ifju embereknak, kik tapasztalatot szerezni óhajtanak, nagyon kívánatos állás. Fizetése 600 dollár, a mely a fent nevezett bizottság által negyed-évenként fizetetik s az az összeg, a mely a meglátogatott vidékeken lakó testvérektől fáradsági díj és stóla címen befolyt. A teljes fizetés 800—1000 dollárra tehető. A kik erre a nagy fontosságu állásra pályázni óhajtanak, kellő-

*) Úgy gondoljuk, hogy velünk együtt mindenki örömmel fogadja e helyreigazító sorokat, mert egy gyülekezet békéje, a lelkipásztor nyugalma mégis csak felemelőbb, mint a nyugtalankodás a hívek körében s a zaklattatás a lelkes életében. Szerk.

képen felszerelt kérvényeiket Kalassay Sándorhoz, az amerikai magy. ref. egyházmegye egyházi elnökéhez (lakik Bridgeport. Conn. 227. Pine street.) szíveskedjenek folyó évi április hó 10-ig beküldeni! Az olvásztott misszionárius úti költségre 100 dollárt kap.

— **A homonnai ref. missiói egyház** presbitériuma évkönyvet adott ki, a melynek tartalmából örömmel győződhetni meg e kis egyház tagjainak vallásos buzgóságáról, lelkesedéséről, a melylyel az Úr dolgaiban eljárnak. A múlt évben a templom belsejét renováltatták s tornyot építettek, egy 201 kg gramm súlyú harangot vettek s orgonát javítottak 3240 ft erejéig. Az évkönyvben fel van tüntetve a felnőtt egyháztagok névsora s egyházi adója. A legmagasabb adó: 11 ft 80 kr, a legkisebb pedig 70 kr. Úgy a legmagasabbat, mint a legkisebbet ketten-ketten fizetik; ötten pedig semmit sem fizetnek. A missiói kör felnőtt tagjainak a névsora s adójáruléka is ki van mutatva. Itt a legmagasabb adó: 14 ft, a legkisebb pedig szintén 70 kr. Az egyházi adó hátralék a múlt évről 230 ft 50 kr. — Közölve van az istentiszteleti sorrend is úgy a központban, mint a missiói területen. — Isten áldása legyen a nemes törekvő kis egyházon.

— **25 év múltán** . . . Azon tényezők között, melyek nagy mértékben hozzájárultak a hazai mezőgazdaság és kertészet haladásához, az elsők között látjuk a **Mauthner Ödön** magkereskedő céget, mely az idén ünnepli fennállásának 25 éves jubileumát. E cég működését mindenütt elismerés és ménytányulás kísérté és hogy többet ne említsünk a cég tulajdonosát a Ferencz József-rend és az orosz Szt.-Anna-rend lovagkeresztjével és a bolgár nemzeti rend tiszti keresztjével tüntették ki. Ezenkívül a **Mauthner** cég cs. és kir. udvari szállító és évek óta szállítja a felső kastélyai és birtokai magszükségletét az egész osztr.-magy. monarchiában, továbbá több királyi, fejedelmi, főhercegi és hercegi udvarnak szállítója. A **Mauthner**-féle magvak különben 27-szer lettek bel- és külföldi kiállításokon első díjakkal kitüntetve. A jubileumi főárjegyzéke — melyet a cég kívánatra ingyen és bérmentve küld, — valódi remekmű, egy kitűnő növénytemelési útmutató, nemcsak a benne előforduló számtalan tenyésztési utasítások, hanem a megragadóan szép és hű növényfényképek miatt is. Legjellemzőbb, hogy a főárjegyzék nem a rendelő rovására ilyen fényes, mert a magarak, tekintve az ismert kitűnőséget és föltétlen megbízhatóságot, sokkal olcsóbbak, mint bármely másik magyar vagy külföldi cégnél, hanem a **Mauthner** cég rengeteg forgalmában leli magyarázatát és elég érdekes meg tudni, hogy említett árjegyzék költségeit az összes rendelésekre megosztva, egy rendelésre nem egészen $\frac{3}{4}$ kr. esik.

— **Nyilvános nyugtatóvány és köszönetnyilvánítás.** A s.-pataki ev. ref. egyh. énekkar f. é. febr. 25-én tartott tancmúltsága alkalmával felülfizetni szívesek voltak: Molnár János főbíró 11 kor., Tretyánszky Károly 10 kor., Sipos László 9 kor., Hodossy Béla 5 kor., Buza János 4 kor., Nagy Gábor, Horváthné Doktor Piroška, Kapéry Ferencz, Özv. Vitkay Bertalanné, Popovics János 2—2 kor.-jával, Gérecz Károly, Szabó Gyula, Villányi L., Dobozy Istvánné, Szőke Györgyné, Balog Mihályné, Szkirowsák Bertalan, Trencsényi Pál 1—1 kor., Fekete N. 40 fill., Özv. Hankis Károlyné, Özv. Lipsey Józsefné 20—20 fill. Fogadják a nemes szívű adakozók az ev. ref. egyh. énekkar halás köszönetét. Kántor Ferencz pénztárnok, Csizmár János, Héderváry István ellenőrök.

— **Nyílt zászló bontás.** Az erdélyi ref. püspöki állásra a vajda-hunyadi egyházmegye lelkészei s tanárai **Bartha Lajos** esperest ajánlják kibocsátott felhívásukban. — A fő érv az ajánlásban ez: „Szász Domokosnak bizalmasa volt.” — Tartunk tőle, hogy csakugyan bekövetkezik, a mitől féltünk, t. i. hogy korteskedési manóver lesz a választás! (—n.)

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Nyilatkozat.

Több rendbeli olyan eset jutott tudomásomra, hogy velem semmi néven nevezendő összeköttetésben nem álló kereskedők gazdasági- és egyéb magféléket, különösen répamagvakat mint **Mauthner**-féle magvakat hoznak forgalomba.

E miatt kötelességemnek tartom, egyrészt a gazdaközönség tájékoztatására, másrészt a magszükségletüket nálam bevásárló kereskedők érdekeinek megvédésére kijelenteni, hogy a vidéki ismételadók nálam csak azon gazdasági és kerti magvak tekinthetők valóban cégemtől származóknak, melyek vagy

az én ólomzárammal,

vagy egy álló

medvét jelképező

törvényszéki bejegyzett védjeggyel, vagy mindkettővel ellátott zacskókban vagy zsákokban vannak.

Mauthner Ödön,

csász. és kir. udvari szállító

magnagykereskedés. Budapest,

VI. Andrásy-út 23. sz.

1—2

Putnoki és Sajó-Szentpéteri szén!

Képviselői viszonyunkat **Bródy Sándor** urral Ungvárt barátságos uton *felbontván*, tisztelettel kérjük t. c. vevőinket

Királdi és Sajó-Szentpéteri szeneinkre

becses megrendeléseiket *közvetlen hozzánk Budapestre* intézni, mert csak ez esetben fogantatosíthatjuk a rendelvényeket *minden késedelem nélkül*. T. vevőinknek az eddigi árakkal szemben *kiváló előny árakat* biztosítunk, mindenkor *legpontosabb kiszolgálás* mellett. Teljes tisztelettel

Magyar általános köszönbánya-résztvénytársulat

3—3

Budapest, V. Erzsébet tér 19.

ORGONA és HARMONIUM

KÉSZÍTÉS

EGERBEN. Felnémet-utca 8.

Elvállal és készít mindennemű kisebb és nagyobb templomi **orgonákat** és **harmoniumokat** a **legújabb rendszer** szerint.

Régi orgonákat átalakít, tisztít és hangol.

Ajánlkozik csekély díj mellett orgonáknak évi gondozására s rendben tartására.

Jótállás mellett végzek minden munkát és jutányos árban.

Mély tisztelettel kérem a lelkész, tanító és kántor urak, valamint az egyházak s presbitériumok becses megrendelését új művek készítése vagy régiek rendbe hozatala iránt.

Cseh István,

orgona- és harmonium-készítő.

5—5

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Búcsúztató.” *Nordik Lajos.* — „A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899-ik évi költségvetése.”

Dr. Szabó Sándor. — „Békességet hagyott” *Nordik Lajos.* — „Az egyház.” *Dr. Zsindely István.* — „A kerületi papi özvegy-árvatárról.” *Révész Kálmán.* — „Vegyes közlemények.” — Hirdetés.

Búcsúztató.

Búcsúztatnunk kell. Búcsúztatjuk a s.-pataki theol. tanári karnak a felavatásokról és beiktatásokról szóló véleményét; búcsúztatjuk a ref. hitvallási és kormányzati elvek nem a mai világba való szülöttét, mely, — a mint az eddigi jelek mutatják, — mindenképen megért a halálra. . . Pedig nem rossz jegy alatt fogantatott, nem rossz hajlékban született: sorsa mégis a kimulás. Szüléi és ápolgatói reményleni tudták, hogy — mert ref. hitvallási és kormányzati elvektől fogantatott, — majd csak ráösmernék a hivatott titorai: a sajtó, a közvélemény, a kerületek s hogy ráösmernék, segítségére siet különösen a tiszáninneni egyházkerület, melytől legelső sorban lehetett várni, hogy a lelkéből lelkezett szülöttet, ha más nem, ő felösméri és gondjai alá fogadja. . . Nem így történt. A sajtó nagyobb része „kitette” ugyan a csecsemőt, de aztán ott is hagyta „kitett csecsemőnek” s e mi Lapunk mellett mindössze a „Debreceni Prot. Lap” mondta ki rá, hogy „jó, okos” kisdéd ez, méltó a felneveltetésre. A közvélemény, a kerületek ügyet se vetettek reá; a tiszáninneni kerület pedig mind egyházmegyénként, mind bizottsága útján kimondta rá, hogy nem életrevaló. Egyesített véleményét részvétellel olvashatjuk az 1898. évi őszi egyházkerületi jegyzőkönyv 12-ik száma alatt.

Úgy gondoljuk, hogy nem lett volna talán formátlan és célszerűtlen se lett volna, ha a kerületi bizottságba az eredeti véleményt készítő tanári kar valamelyik tagja szintén meghívatik vala, mert ez által alkalom nyújtott volna a lényegre felölő hitvallási és kormányzati elvek tüzetesebb megvizsgálására s különösen a vélemény azon részének elbírálására, mely mind hitvallási, mind kormányzati elveinkkel megegyezőbbnek tartja azt, hogy a lelkészfelavatást ne a kerületen, hanem a gyülekezetekben hajtjuk végre. Mert ez a lelke a tanári kar Véleményének; hitvallási és kormányzati elveink ebben domborodnak ki a legjellemzőbben, a mit már az is bizonyít, hogy az egyházmegyék ezzel a részével foglalkoztak leginkább a Véleménynek, noha — legyen szabad megjegyeznünk, — éppen hitvallási és kormányzati elveinknek majdnem teljes elejtésével. — Ezért van az, hogy ezzel a nagyfontosságú dologgal megint csak a sajtóban kell foglalkoznunk; ezért van az, hogy most

már alig reménylhetők, hogy ezt a nagy feladatot hitvallási és kormányzati elveinknek megfelelően oldjuk meg; ezért van az, hogy midőn erről a tárgyról ismét írunk, kell: írásunknak alig adhatunk találóbb címet ennél, hogy: Búcsúztató.

A kerületi bizottság annyit maga is elősmer, hogy a Vélemény tiszta prot. elveken nyugszik, hogy körültekintéssel és alaposítással van írva; de . . . de „a lelkészavatást általában mindenik egyházmegye fel kívánja tartani, még pedig ott, a hol az eddig történt, t. i. a kerületi közgyűlések alkalmával tartott istenitiszteleteken.” Az egyházmegyék véleményei közül az alsó-zempléni és a tornai külön is ki van emelve; amaz „a javaslat ezen részét (t. i. a gyülekezetekben történő felavatást) a puritánizmus túlhajtásának tekinti;” emez „nem barátja a minden téren való újításnak s a . . . régi szokások mindenáron való elhagyásának.” — A kerületi bizottság elvi elősmerésére, épp azért, mert elősmerés, nem illik megjegyezést tennünk; a nevezett két egyházmegye ellenvetésére azonban van egy pár megjegyzésünk. Így az alsó-zempléni egyházmegyeére megjegyezzük, hogy a Vélemény ez a része, igenis, a puritánizmus szüleménye, éppenazé a puritánizmusé, a melynek az alsó-zempléni egyházmegye Tolnai Jánoson kezdve meleg keblű ápolgatója, harcosa volt egész a legújabb időkig; ennek a puritánizmusnak szülötte a Vélemény kérdéses része; hogy szülötte és nem túlhajtása, azt a legjobban tudhatná az alsó-zempléni egyházmegye, mint a melynek az egyházmegyék gyülekezeteiben, az egyházmegyék által végrehajtott lelkész-felavatásokról páratlanul hiteles hagyományai, okmányai vannak a saját jegyzőkönyveiben és vannak a „Sp. Füzetek” 1859 évi folyamában arról, hogy Miskolczi István zempléni esperes hol, mikor és hogyan avatta fel egyházmegyéje papjait. . . A tornai egyházmegye meg ebből is láthatja, hogy az általa réginék nevezett szokás nem is olyan régi; de azon, hogy neki, mint ifjabb születésű egyházmegyének nincsenek ily hagyományai és okmányai, nem lehet csudálkozni. . . Csudálatraméltó csak az, hogy a kerületi bizottság is „a tornai egyházmegye álláspontján áll;” holott úgy gondoljuk, hogy itt nem egyházmegyei, hanem hitvallási, kormányzati és hát különösen evangéliumi álláspontokra kell helyezkedni. Aztán, ha más hagyomány, más okmány nem volna is: megvannak az apostoli iratok az új-testamentomban, a melyekből mindenütt elolvashatjuk,

Lapunk jelen számához egy negyediv melléklet van csatolva.

hogy a gyülekezeti előjárók, a szent szolgálat valamennyi sáfárai nem püspöki székhelyeken, nem a kerületi közgyűléseken, hanem a gyülekezetekben részesültek kézrátételben. . . De van hitvallásunk is, az u. n. Debreceni Hitvallás, másként Confessio Catholica, 1562-ből, mely ezeket mondja: „Nem kötjük a felavatást a római kúriához, püspökökhöz és bibornokokhoz, *így egy hely avagy egy személyhez, hanem megengedjük, hogy a Krisztus minden egyházában szabadon történhessék.* Az apostolok és atyák példája szerint a felavatás azokat az egyházi szolgákat illetheti, a kikre az egész szolgálat bízva van. . . A felavatásban a pápista oktalanságot és eszeveszetséget nem követjük.” (L. Kiss Á. „Magy. ref. zsinati végzések.” 242—3. l.)

Az egyházmegyék további ellenvetése ez: „levinni a lelkész-avatást az egyházmegyék egyes gyülekezeteibe, sok esetben annyi volna, mint ezt a magas nivójú kultuszcselekményünket . . . megkisebbiteni, kivált ott, a hol a lelkész-avatások pártoskodások és villongások közt folytak le.” Megint úgy gondoljuk, hogy az úri szent vacsoránál aligha van nekünk magasabb nivójú kultuszcselekményünk és ha ezt nem kisebbítjük meg azzal, hogy a legkisebb gyülekezetünkbe is levisszük és ha nem látunk megkisebbitést abban se, hogy a korteskedőknél és villongóknál is nagyobb bűnösök gyakran részesülnek benne: nem lehet féltünk a megkisebbitéstől a lelkész-felavatást se, nem, sőt ellenkezőleg, örömmel tapasztalhatnók, hogy valamin az úri szent vacsorában lelkileg lesz egygyé a gyülekezetnek annyi sokféle eleme: úgy a gyülekezetben végbemenő lelkészfelavatási szertartás legelső és legmegbecsülhetetlenebb alkalmává lenne a pártoskodók megbékülésének. A lelkész-felavatás, igenis, tiszteletre és gyakorlásra méltó apostoli szokás, ha úgy tetszik, szertartás, de nem Krisztusi eredetű. Világosan megmondja ezt az új-testamentom alapján a Helv. Hitv. XIX. Része: „Vagynak, kik állítják, hogy az új-szövetségi népnek hét szentsége van. Melyek közül mi a bűnbánatot, *egyházi szolgák felavatását, de nem a római katolikusoknál divatozott, hanem az apostolít és a házasságot elismerjük ugyan Isten üdvös intézeteiül, de szentségül nem.*” (1835-diki magy. kiadás, Pápan.)

Ennél a politikus, vagy hát célszerűségi oldalnál hadd legyen nekünk is egy idevágó megjegyzésünk! Az egyházmegyék legközvetlenebbül tapasztalhatják, hogy a mi egyszerű, eddig még puritán népünk, elégteleneknek kezdi tartani a mi meglevő szertartásainkat, kivilágítja a sírokat, búcsúra jár, részt vesz a proceszsiókban, örömet el megy a orátókra, a misékre, még nem mindenütt, de sok helyen. Több oka van ennek; egyike, másika, talán a legtöbbje tiszteletre se méltó; de van olyan is, mely tiszteletreméltó és ez az, hogy isteni tiszteleti berendezkedésünkben kevés szerep jut a kedélynek, a minek, — jól tudjuk, — hitvallási elveinkben van a legfőbb oka. Ámde épp ez a körülmény teszi kötelességünké, hogy a mit a népünk kedélyszükségletének kielégítése céljából tehetünk, azt meg is kell tennünk s mivel erre a célra igen alkalmas egyik eszközünk nekünk a mi apostoli egyszerűségű s hitvallási elveinkkel is teljesen megegyező lelkész-avatási szertartásunk: nem kell ezt lezárni egyházkerületi pecsétet alá, hanem be kell vinni a gyülekezetekbe; hadd legyen ezzel a szertartásunkkal is több eszközünk népünk kedélyvilágának evangyélizálásában, vallásához való ragaszkodásának ápolgatásában. (A *külső* haszonról meg se emlékezünk.) Egyházkerületünk két ízben is megpróbált már a lelkész hivatal foglalásához valami odaillő szertartást csinálni; de hogy milyen legyen az voltaképpen, hogy se a hitvallási, se a kormányzati elveinket ne sértse és mégis szertartás

legyen: az még ma is kérdés; holott, íme, a gyülekezetekben végrehajtandó lelkész felavatásban, apostoli idők óta készen áll számunkra a formáiban is majdnem hibátlanul kiforrott szertartás, a melynek helye, se apostoli hagyomány, se hitvallási és kormányzati elveink alapján, nem lehet egyebütt, mint az illető gyülekezetben.

Az eddig érintett tárgyi és célszerűségi oldalnál semmivel se kisebb fontosságú a *személyi* oldal, a felavató személyiségre tartozó kérdés, másként az a kérdés, hogy ki hajthatja végre a felavatást! Ez a kérdés megint mélyen belevág a hitvallási és az egyházalkotmányi (kormányzati) elveinkbe. Erre a kérdésre a bizottság négy egyházmegyével egyetemben azt feleli, hogy „a lelkész-avatást a püspök végezze az esperesi karral együtt, a mint az eddig történt.” Sokat, nagyon sokat lehetne és kellene írni erről a tárgyról; mi most csak a legszükségesebbekre szorítkozunk itt, emlékeztetvén egyúttal az olvasót a „Sárospataki Lapok” 1898. évi 37-ik számának vezércikkelyére. A hitvallási oldal tüzetesebb fejtegetésétől is elállunk most; utalunk csupán az újszövetségre, illetőleg az ott levő apostoli iratokra és az azok alapján készített Helv. Hitv. XVIII. R.-nek eme tételére: „Az egyházban minden tanítónak ugyanazon és egyenlő hatalom vagy hivatal adatott”; vagy az eredeti szöveg kifejezőbb, nyomatékosabb szavaival: „Data est autem omnibus in ecclesia ministris una et aequalis potestas sive functio.” Ime, a mi hitvallásunk a lelkész hatalomról vagy hivatalról! És mi nálunk még is négy egyházmegye és egy kerületi bizottság kívánja a lelkész felavatási jogot, ezt a közös lelkipásztori jogot, a püspök személyének „feltartani,” rezerválni, holott a lelkipásztori hatalom gyakorlásában sem az új szövetség, sem a hitvallásunk nem ösmer rezervált jogokat, nem egyetlen egyet sem; nem még a Helv. Hitv. eme tétele sem: „Et qui electi sunt ordinantur a senioribus,” mert itt a seniorok alatt nem esperék, hanem a megválasztott, ifjú lelkésznél idősebb, mert már rendes szolgálatban levő lelkipásztorok értendők. Most ennyit erről az oldalról. Lássuk még az *egyházalkotmányi* oldalt némi történelmi megvilágításban!

Valamikor, úgy a 16-ik század utóljától kezdve, az egész 17-ik századon át, a 18-ik század harmincas éveig püspöki és hierárkiái alkotmánya volt a magy. ref. egyháznak, a mi annyit jelent, hogy csak papok kormányozták a gyülekezeteket, az egyházmegyéket, a kerületeket; közgyűlések a megyei és kerületi papságnak volt leginkább, amaz a partialis, emez a generalis synodus. Ezekben intézték el a többi kormányzási ügyek mellett a papszentelést is, a megyei zsinaton a presbiterek (idősebb papok), — a kerületi zsinatokon a széniorok (nálunk esperesek) közreműködésével. Az egyik ez. A másik az, hogy ugyanennek az alkotmánynak uralma alatt a lelkipásztor-választás igazán *pásztor-választás*, de még igazában *pásztor-fogadás* volt; a papot, ha az esperes jóváhagyta a választást, megtartotta a gyülekezetet addig, míg a papnak, de általában addig, míg a gyülekezetnek tetszett, tehát pásztor emberek módjára. A gyülekezetek örökösen cserélgettek, a papok még, kevés kivétellel, örökösen vándoroltak. Ilyen alkotmány mellett lehetetlen volt az, hogy a felavatás a maga apostoli helyére, a gyülekezetekbe jusson. — Ma azonban más alkotmányunk van már és más a joghatálya a lelkész-választásnak. Lelkészeink élethosszig választatnak és a legtöbben ott is maradnak életük végéig, a hová megválasztattak. Mi akadály van most már annak, hogy a felavatás ott menjen végbe, a hová a lelkész hivatala is, az élete is leköti? Mi akadály van annak, hogy a gyülekezet és a lelkész egy életre szóló frigykötése apostoli és alkot-

mányi alapon és apostoli módon a gyülekezetben köttessék meg a felavatás által? És mi ok indít rá bennünket, hogy a hierarkiai alkotmány idejéből reánk avúlt s a papfogdosás gyászos emlékei folytán ma is fájó, mert szégyenletes „jogszokást” továbbra is fentartsuk, sőt megerősítsük? . . .

Aztán mai, zsinat presbiterinek nevezett alkotmányunk, a többi közt, ezen a három sarkelven is nyugszik: az egyházban minden hatalom a gyülekezettől ered; ez a hatalom nem egyének, hanem testületek kezébe van letéve; az egyházban nincs egyetlenegy jog se, a mit elhivatása alapján más ne gyakorolhatna a maga hivatalos hatáskörében, mert a prot. egyházjog a legtisztább, a legkizárólagosabb *közjog*. És mégis, ha az egyházban minden hatalom a gyülekezettől ered: miért van az, hogy a gyülekezeti hatalom legelső sáfára, a lelkész, nem a gyülekezetben, hanem a gyülekezeten kívül, a gyülekezetnek még csak nem is passiva resistantiája mellett részesül e sáfárságnak apostoli megpecsételésében? Nem valami régen történt, mindnyáján emlékezhetünk még rá, hogy az egyházmegyék elnökeit a kerületi gyűléseken eskették fel a hivatalukra: micsoda elv, micsoda jog alapján utalta hát kerületünk ezeknek a felesketését az illetékes egyházmegyékre, ha nem azoknak alapján, a miket mi a gyülekezetek számára szintén érvényesíteni kívánunk? Ne építsük tovább egyházi alkotmányunk még meglevő labirintusait! — Aztán, ha az egyházi hatalom nem egyének, hanem testületek kezében van nálunk: ne feledjük, hogy nemcsak az egyházkerület testület, hanem testület a gyülekezet is, sőt a gyülekezetek az alaptestületek és ne feledjük azt se, hogy van lelkészi testület is s hogy ebben a testületben már hitvallási oldalról ki van zárva minden rezerváta. — S végül, ha az egyházban nincs egyetlenegy jog se, a mit elhivatás alapján más is ne gyakorolhatna s ha ennek alapján azt tanítjuk, hogy nálunk és hierarkiai rendfokozat, se rendfokozati jog nincsen és nincs különösen egyetlenegy szertartás se, a melynek végrehajtására mindenik lelkész jogosult ne lenne: akkor elsőbben is nem értjük meg négy egyházmegyénk azt a véleményét, hogy „a mikor a lelkészavatás joga a püspöknek *tartatik fel*, ez nem episkopális törekvés, hanem a hivek egyetemétől jövő megbízatás, mert azt az a püspök hajtja végre, a kit az egyházak közbizalma maga tett elsővé az egyenlők között,” — nem értjük, mert a gyülekezetek hitvallási és kormányzati elveinkkel ellenkező megbízatást senkinek, még a püspöknek se adhatnak és ilyet nem is adtak, úgy hogy a püspök u. n. lelkészfelavatási joga nem a gyülekezetektől eredő. tehát mai alkotmányunkba be nem illő jog, ha jog, hanem a hierarkiai, episkopális alkotmányból ránk öregedett hagyomány, szokásjog; de mint ilyennek semmi helye többé mai alkotmányos szervezetünkben. És nem értjük továbbá azt sem, hogy „a lelkészavatásnak eddigi módja már csak azért sem lehet episkopális színezetű, mert ebben a cselekményben, mely az egyházházkerületi gyűlés színe előtt folyik le, részt vesz az egyházmegyék esperesi kara, az egyházkerület főjegyzője, sőt bizonyos tekintetben az egyházmegyék főjegyzői kara is,” — nem értjük már ezeket az esperesi és főjegyzői „kar”-okat sem, nem még azt a „püspöki kart” sem, a melyről egyik püspökünk épp egy püspök-avatás alkalmával beszélt, mert ilyen karokat se a hitvallásunk, se az alkotmányunk nem ösmer; de nem különösen azt, hogy mi akkor a különbség a magát evangéliominak nevező ref. egyház lelkészavatása és a róm. kath. papszentelés között, a mely utóbbiról a tridenti zsinat (Sess. XXIII. c. 8.) úgy rendelkezik, hogy a nagyobb rendek (a papi rendek) kiszolgáltatása a szé-

kesegyházban történjék meg s hogy ezeket a püspökök nyilvánosan s a kanonokok jelenlétében adják fel! Mi különbség van itt a mi lelkészavatásunk és a kath. atyafiak papszentelése közt hely és résztvevő személyek tekintetében? Semmi, éppen semmi; sőt ha kerületünk még ráadásul azt is elfogadná, a mit bizottsága ajánl, hogy t. i. „ha a püspök betegség vagy más rendkívüli ok miatt a megjelenésben akadályozva van, a lelkészavatás maradjon el:” akkor zsinat presbiteri alkotmányunk legnagyobb dicsőségére tölteszszük magunkat még a kath. egyházalkotmányon is, mert az legalább kivételt is ösmer a püspök papszentelési joga alól, midőn némely apátoknak megengedi a subdiakónusi rend feladását. Ez lenne aztán a legszebb ékesség a mi zsinat-presbiteri alkotmányunk épületén . . .

Ime, ezeknek az elveknek és szempontoknak lelki-ösmeretes mérlegéséből született meg a Vélemény szóban forgó része és ez az egyúttal, a melyet — az eddigi jelek szerint — bátran elbúcsúztathatunk. Ugy látjuk mi ezekből a jelekből, hogy nincs még itt az ideje a felvetett kérdés hitvallás- és alkotmányyszerű megoldásának, mert nagy a részvétlenség és nem kevésbé nagy a tájékozatlanság is. Valami végzetszerűség nyomakodik reánk ezen a téren is, hogy mi, a kik legalább is évtizedek óta egyebet se teszünk, mint kormányzunk és kormányzunk, egyházpolitizálunk és egyházpolitizálunk, törvényeket és törvényeket alkotunk, éppen a kormányzati, egyházalkotmányi és belpolitikai dolgokban lettünk járattanok, tájékozatlanok. A miben vétkeztünk, illő abban bűnhődnünk is. Fájdalmasan jegyezzük ezt ide, nem a Vélemény igazolásául, hanem mindnyájunk töredelmére!

A mi a Vélemény, illetőleg a feltett kérdés további részeit: a többi felavatásokat, iktatásokat s magát a lelkészavatási szertartást illeti, azok az itt tárgyalt részszelek állnak vagy esnek. Cselekedjék velök egyházkerületünk a belátása szerint.

Novák Lajos.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899. évi költségvetése.

(Folytatás).

A *kolozsvári Ferencz József tudomány egyetem* folyó évi rendes kiadási összege 390,926 frt s így 9162 frttal meghaladja a múlt évre megállapított összeget. Ezen előirányzott kiadási többletből esik 8862 frt személyi járandóságokra, 300 frt pedig dologi kiadásokra.

A fizetések, pótlékok és lakpénzeknél mutatkozó 6732 frt többletből 4000 frt az 1898. évi államköltségvetés alapján fizetés felemelésben részesült 11 tanár után folytatólag a rangidősség szerint következő 8 tanár fizetésének a budapesti tudomány egyetemi és műegyetemi tanárok fizetésének megfelelően 2500 frtról 3000 frtra felemelése által okozatik.

A közoktatásügyi miniszternek ezen fizetésemelésre irányuló törekvése, csak folytatása a múlt évi költségvetésben engedélyezett fizetés felemelésnek.

A személyi járandóságoknál mutatkozó többletből 1480 frt esik a gyógyszer-tani tanszék mellé tervezett adjunctusi állás szervezésére.

Az adjunctusi állások létesítése által a közoktatásügyi minisztérium, egyrészt a tanári succrescentia biztosítás, másrészt az eredményes gyakorlati tanításnál nem nélkülözhető a gyakran változó fiatal tanársegédeknek tapasztaltabb és megbízhatóbb segéd erőknél az egyetem kötelékében való rendszerezését és ez által a jelesebb és idősebb tanársegédeknek az egyetemen való megmaradását célozza.

A tiszteletdíjknál mutatkozó 2100 frtnyi többletből 1000 frt a szövet- és fejlődéstannak az orvos-növendékek számára előadásával és az ez irányba kötelezőleg fennálló gyakorlatok megtartásával egybekötött költségek által okoztatik; 800 frt kiadást okoz az egyetemi vívó- és tornamester tiszteletdíja; 300 frt több költséget okoz az olasz nyelv tanítója részére engedélyezendő tiszteletdíj.

A mi a tanárok számát és az egyes karok javadalmazását és végül az ösztöndíjakat illeti, erre nézve hivatkozunk a múlt évben már általunk elmondottakra, melyek a folyó évi költségvetésre is állanak.¹

Ezek után ha nézzük egyetemeink anyagi és szellemi fejlettségét akkor jelenleg sem mondhatunk mást, mint a melyeket a múlt évben e Lapok 3. és 4. számaiban elmondottunk, miért is e kérdés ezúttal tárgyalásától elállunk.

A rendkívüli átmeneti kiadásokra elő van irányozva 4000 frt, mely a kolozsvári egyetemen eszközölt lebontások folytán szükséges bérlet költségeire fordítatik.

A rendkívüli beruházási kiadásokra elő van irányozva 217,500 frt, a múlt évit meghaladja 145,739 frttal.

A beruházási kiadások a következő rovatok szerint oszlanak meg:

1. A kolozsvári egyetem új központi épülete második szárnyának belső berendezésére szükséges 25,000 frtnak 3. részlete	7000 frt
2. A kolozsvári egyetem élet- és egészségtani intézetének tanszerekkel való felszerelésére 10. részlet	4000 „
3. A kolozsvári egyetem elmekörtani, gyógyszer-tani és általános kórtani intézeteinek pótlólagos felszerelésére	4000 „
4. A kolozsvári egyetem vegytani intézete hiányos tudományos felszerelésének pótlására	1500 „
5. A kolozsvári egyetem növény-tani tanszékének hiányos felszerelése tudományos pótlására	1000 „
6. A kolozsvári egyetem központi épületének folytatólagos kiépítésére szükséges költségeknek az 1899. évben kölcsön útján beszerzendő 7-ik részlete	100000 „
7. A Karolina orsz. kórház belső felszerelésére szükséges 450,000 frtból kölcsön útján beruházandó 1-ső részlet	100000 „

A budapesti középiskolai tanárképző-intézet, a vele kapcsolatos gyakorló főgimnázium és a br. Eötvös József-collégium folyó évi költségvetése 90,353 frt, a múlt évvel szemben több 4898 frttal; bevétele pedig 11,300 frt vagy is 2000 frttal több a múlt évinél.

A közoktatásügyi miniszter már a múlt évi költségvetés indokolásában jelezte, hogy a fennforgó tanár-hiány okából okvetlen szükségesnek tartja fenti tanárképző-intézetek tervszerű fejlesztését.

A miniszter fenti kijelentésének megfelelőleg igyekszik bár ez intézetek fejlesztésén a folyó évi költségvetés keretén belől is, hanem ez a fejlesztés, tekintve a folyton emelkedő tanár-hiányt, nem kielégítő. E cím alatt mutatkozó kiadási többletet okozza a budapesti középiskolai tanárképző-intézet újjászervezése.

Ezen újjászervezést a közoktatásügyi miniszter azzal indokolja meg, hogy a tanárképző-intézet jelenlegi szervezeti szabályzata 1872-ben készült s a mai viszonyoknak nem felel meg többé. Szükségesnek tartja a miniszter, hogy az intézet határozottabb, szilárdabb szervezetet nyerjen, még pedig a főiskolai tanítás és tanulás szabadságának, illetőleg az egyetemi önrendelkezés jogának sérelme nélkül; továbbá, hogy az

intézet munkásságában bizonyos megszabott rend- és tervszerű eljárás létesüljön s hogy maga a képzés behatósabb és gyümölcsözőbbé tétessék s az erre szolgáló segédeszközök minden irányban megadassanak.

Az indokolás további része így szól: „Az intézet arról gondoskodik, hogy a középiskolai tanári pályára készülő főiskolai hallgatók a hivatásuk szerint megkívánt szakszerű képzettséget és gyakorlati készséget tervszerű tanulmányi rendben, rendszeres tanfolyamban, előre megállapított program keretében megszerezzhessék, különösen pedig a szakjukba vágó bevezető és összefoglaló főiskolai előadásokat hallgathassák.

Hogy e tanulmányi célok az előre kitűzött elvek és módzatok szerint elérhetők legyenek, szükséges lesz az intézet újjá alakítása alkalmával egy szervet létesíteni, melynek feladata lesz a tanárjelöltek négy évi tanfolyama alatt megkívánt előadások és gyakorlatok programját megállapítani, a tanulmányi ügyeket közös tanácskozásban megvitatni s a főiskolai tanárokat a tanárképző szempontjából szükséges előadások megtartására esetről-esetre felkérni. A főiskolai tanárok segítségével lesznek az ismétlő tanárok, a kik a megállapított gyakorlatokat tartják meg. Az ismétlő tanárok intézménye az Eötvös-collégiumban kitűnően bevált s meghonosítása itt is üdvöskézik azon közvetlen érintkezés folytán, mely e segédtanerők és a tanárjelöltek közt kifejlődik.“

A központi tanárképző-intézetben van 18 ösztöndíj 500 frtjával.

Az új szervezet szerint az egész tanárképző-intézet élén egy elnök fog állani, ki egyúttal a br. Eötvös-collégium curatúra is lesz.

A középiskolai tanárképzés új reformja folyó évi szept. 1-én fog életbe léptetni.

Igen üdvös intézkedést szándékozik tenni a közoktatásügyi miniszter a gyakorló főgimnáziumnál, a mennyiben az itt működő tanárjelöltek ösztöndíjait önállósítja s ennek megvalósításául vett fel az előirányzatba 4500 frtot; s így a tanárképzés céljaira szolgáló ösztöndíjak összes száma az eddigi 18 helyett most már 27 lesz, t. i. 18 a tanárképzőnél és 9 a gyakorló főgimnáziumnál. E szaporítás egyedüli oka — mint a miniszter mondja — a több helyütt jelentkező tanár-hiány. Az indokolásnak ide vonatkozó része különben így szól: „tanárjelöltjeink nagy része igen szegény társadalmi osztályokból kerül ki s egyetemi tanulmányai alatt az önfentartás legsúlyosabb bajaival küzd. Számos tanárjelölt csak 1—2 évig bírja ki e küzdelmet, mely minden testi és szellemi erejét lekötí s azután pályát változtat, mások nagy nehezen elvégzik forma szerint az egyetemi tanfolyamot, de valódi eredmény nélkül, mert tanulás helyett kenyérkereset foglalja el minden idejüket. Így ritkúlnak meg lassankint a jelölteknek különben sem népes sorai. E baj további terjedésének az ösztöndíjak szaporításával is gátat vetni igyekeztem.“

Üdvözljük a minisztert az újabb ösztöndíjak szervezéséért, csak is ez az út az, mely által elejét lehet venni az emelkedő tanár-hiánynak; a miniszternek fenti eljárása egy-szersmind figyelmezteti felekezeti főiskoláink fentartóit, hogy e téren is versenyre kelve az állammal, hasonló módon gondoskodjanak az intézeteik által szükségelt tanárok neveléséről, sőt talán még inkább figyelembe veendő ez a példa, miután intézeteink a javadalmazás tekintetében úgy sem kelhetnek versenyre az állammal.

A 2000 frt bevételi többlet a gyakorló főgimnáziumnál eszközölt tandíj-emelésekből származik, nevezetesen a gyakorló főgimnázium növendékeinek tandíja 54 frtról 70 frtra emeltetett.

A kolozsvári középiskolai tanárképző-intézet ez évben is, mint a múlt évben 19,482 frttal van előirányozva, e cím alatt semmi változás nincs.

A kolozsvári ev. ref. tanár-képző-intézet ez évben is, mint a múlt évben 6000 frt segélyben részesül.

¹ Lásd „Sárospataki Lapok“ 1898. évfolyam 2. szám.

A kir. József-műegyetem szükségleteinek fedezésére elő van irányozva 313,201 frt, a múlt évben megszavazott összegnél több 5522 frttal. Ezen kiadási többletből esik 3722 frt személyi járandóságok-, vagyis fizetések-, pótlékok- és lakbérekre; 1800 frt pedig dologi kiadásokra.

A folyó évi előirányzatban szervezve van egy új adjunctusi és tanársegédi állás, melyet a műegyetemi hallgatók fokozatos szaporodásából a segéderőkre háruló fokozott teendőknek az oktatás szükségleteinek megfelelő módon elvégzésének biztosítása tesz szükségessé. Egyebekben utalunk múlt évi ismertetésünkre.¹

(Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

TÁRCA.

Békességet hagyott!

— Temetési beszéd: Debreceni Gábor felett, 1899. márc. 11. —

Békesség nektek! Ezekkel a szavakkal lépett az élet és halál küzdelméin győzelmet s így már a megdicsőülés részesévé lett Megváltó az utána búsongó, csüggeteg tanítványok körébe . . . *Békesség nektek!* Ezekkel a szavakkal lépek én is, az ő méltatlan szolgálója, a ravatal mellé, a ti körötökbe, kegyeletesen gyászoló felek, kik mint családtagok, mint rokonok, mint tisztelők most ide gyűltetek, hogy itt, ez ősz pátriárka földi maradványai mellett az ő emlékének néhány szíves könyvet áldozzatok s tőle végbúcsút vegyetek. Kibékítés, megnyugtató igéi voltak e szavak Megváltónk ajakán, búslakodó tanítványai részére; kibékülés, megnyugvás tolmácsai legyenek most, reátok nézve is, kegyeletos felek!

Békesség nektek! Ugyan van-e halálokozta gyászeset, a hol a Megváltó eme szavaira szükségünk ne lenne? Van-e csak egyetlen egy is, a mely több-kevesebb fájdalmat ne fakasztana a szívünkben? . . . Nincs, nincs, gyászos felek! — nincs még ennél a ravatalnál se, a hol minden, de minden a békességet, a kingesztelődést predikálja. Azt predikálja az életnek anyyala, mely maga is megnyugvással hajlik meg a halál anyyálának eme diadala előtt, azt predikálja a szívetek is, kegyeletos felek, mert a Megváltó békességre hívó igéinek erejét még ti magatok is érzitek és érzitek, hogy a végső lehelletben, a mely kedves halottatokat ajkáról ellebbent, a Megváltó amaz újabb szavainak susogását hallottátok: *Békességet hagyok nektek, amaz én békességemet!* Ján. 14. 27.

Fájdalmas és mégis nyugasztoló haláleset! Ritkán találkozó összhangos szószólói egy teljesen bevezett, szinte hiánytalan emberi életnek, a melynek véghatáránál, — annál, a melynél többet Isten ígéje se ígér az embernek, — minden, de minden a békességet predikálja! . . . *Hadd predikálja most különösen, maga ez a szép összhangban lefolyt s ugyan abban beveződött életpálya!*

Békességet hagyok nektek, amaz én békességemet! Igen, az ő békességét hagyja ti reátok, gyászos felek, és reánk is mindnyájunkra a *békességes, boldogító családi szép emlékekben*, annak a majdnem 54 éves földi paradicsomnak emlékeiben, a melyeknek összesége fel nem cserélhető, nem is értékelhető, világi értékkel, kincscsel, ragyogással . . . Odaadó, osztatlan házastársi szeretet, a legtisztább, legteljesebb férfi hűség, a férfiúi

jellem e legragyogóbb drágaköve, mely fényének sugáival, — nem! itt melegeivel árasztja el a gyöngéd házastársat az 54 éves, közös pályafutás változói alatt, egy oly pályafutás változói alatt, a melyet a Gondviselés az ezüst koszorú után arany koszorúra méltat s ráadásul néhány évvel meg is szerez . . . Aztán az apai szív öröme és gazdagsága, a melyeket szeretettel teljes nevelői gondjaiért, egyetlen fiának előhaladásában, pályája sikereiben, családi boldogságában nyújt számára az ég. Majd a nagyapóság szelid örömei, a boldog családi élet e visszamosolygó alkonyugárai, melyek jótékony derűjét melegeivel együtt érzik a halás unokák . . . S végre a jól megérdemelt nyugalom, a megfáradt tagok, a lassuló szív csendes pihenése a legszeretőbb kebleken, a leggondosabb karok ölelései közt, a végső, a csendes elszenderedésig . . . Ime, egytől-egyig gazdag alkotórészei a boldogító családi szép emlékeknek, a melyeknek értéke, most együttvéve ez az egy drága szó: *Békességet!*

Békességet hagyok nektek, amaz én békességemet! Igen, az ő békességét hagyja ti reátok, gyászos felek, és reánk is mindnyájunkra *hivatalos pályájának nem közönséges sikerü bevezettségében*. Pedig ha van pálya, küzdelmekkel, tövisekkel rakott, úgy kétségtelenül az az Urnak szolgálata, a lelkeszi pálya és ha általában is igaz az, a mit az Írás mond, hogy az Ur az övéinek nem igen ad zavartalan boldogságot, úgy annál kevésbbé várjanak ilyet az ő ügyének hivatalos napszámái . . . És mégis, e nyugodni tért pátriárka, még ezen a tövises pályán is, szinte kivételképp, — mint ama tanítvány, ki az Ur kebelén nyugszik vala, — mindvégig az Ur kedveltje maradt. Gyülekezetének 56 éven át lelki vezére és atyja, jóban, rosszban hűséges részese, kire, mint atyára kicsiny és nagy, örvendő és szomorkodó, tisztelettel, szeretettel, bizalommal tekint . . . Egyházmegyének majdnem negyed századon át esperese s itt is bölcs, erélyes és szeretett vezér, kinek atyai kormányja alatt, mindenek ékesen és szép renddel folynak a gyülekezetekben . . . Az egyházkerületen higgadt, méltányos tanácsos; egyházi törvényhozásunk asztalánál két ízben is bölcs törvényalkotó, és itt, e főiskola körében és bárhol és bárminő megbízatásban is mindig buzgó, mindig lelkiösméretes . . . Nagyra sohasem vágyó, nem is igyekvő; de a hova a közbizalom odaállítja, ott egész lélekkel, egy egész férfiú erejével megáll . . . Ime, egytől-egyig beszélő bizonyosságai egy munkás és hosszú pálya nem közönséges mértű, nem közönséges sikerü bevezettségének, a melynek jutalma ő reá nézve, a melynek öröksége mind az övéire, mind a megbízóira, mind mireánk nézve ez a helybenhagyó, ez a megnyugtató szó: *Békességet!*

Békességet hagyok nektek, amaz én békességemet! Igen, az ő békességét hagyja mindnyájunknak *abban az összhangos lelkiületben, keresztyén férfiúi jellemben*, mely az Ur vezérlő gondossága mellett, életének, pályájának, bevezett kötelességeinek szilárd alapja és nyilvános titka volt . . . Rendíthetetlen hit a Gondviselésben; tántoríthatatlan hűség az Urhoz, törvényeihez, de ugyanezekben és ugyanezek által önmagához, hivatalához és családjához is; szeretet és jóakarát mindenkihez, a kit sorsa hozzá erősebb vagy gyöngébb kötelékekkel fűz; nyíltság, őszinteség, becsületesség mindenkiel szemben, legyen barát, ellenség vagy csak egy ember a nagy világból; bölcshez, az Ur utaiban járóhoz illő mérséklet testi, szellemi munkában úgy, mint a szívnek, elmének kínálkozó élvezetekben; kötelességtudás a lélek és az emberek helybenhegyásaig; ime, főbb alkotórészei annak a jellemnek, mely mint életének nem ta-

¹ Lásd „Sárospataki Lapok“ 1898. évfolyam 5. szám.

kargatott, de nem is árult titka megdicsőült fényben, együttesen ragyog ki most a bevégzett hosszú pálya ezer változatú eseményeiből, de a melyek között éppen e jellem alapján volt ő mindig ugyanaz: *igaz keresztyén jellemű férfiú*. Ez az, a mit a többi szép emlékekkel együtt szintén csorbítatlanul hagy maga után áldott emlékezetében, ez az, a mi a halhatatlanság révpart-jairól is ezt a szót predikálja most mindnyájunknak: *Békességet!*

Gyászos felek és te is végtisztességtévő gyülekezet! Kedves halottunk, im, békességet hagyott nekünk, az ő békességét. Zárjuk a szívünkbe ennek a tisztá és zavartalan békességnek nyájas emlékeit, úgy a miként együnk-együnkre tartozik és jertek, ezeknek hatása alatt béküljünk ki úgy az ő elmúlásának, mint a mi majdani elmúlásunknak is fájdalmas érzéseivel! Imádkozzunk!

Novák Lajos.

Az egyház.

(Mutatvány szerző „Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt” című művéből.)

(Folytatás.)

Ha e vádakát, mint az uralkodó elleni elkeseredés eredményeit, csak azon részeiben tekintjük is, melyek a papi javadalmak betöltésénél követett zsarnoki eljárás ellen szólnak, kétségtelen, hogy a kánoni választás — mely e panaszok szerint 23 év óta mellőztetett, — gyakran a királyi kinevezésnek adott helyet; e tekintetben tehát a kegyúri jog régi tartalmában és teljességében látszik feléledni, bár e panaszokból vett ezen következtetést történeti adatokkal nem tudjuk is közelebbről igazolni. Kétségtelen azonban, hogy Róbert Károly a megüresedett egyházi javadalmakat királyi tisztjei által kezelte, azokat gyakran a kánonjog által előszabott időn túl üreseedésben hagyta, betöltésüket megakadályozta,¹ az elhunyt főpapok vagyonát lefoglalta (ius spoli), mind oly intézkedések, melyek nem csupán a kegyúri jog teljes felélesztését, hanem annak gyakorlásában az egyházi szempontok mellőzését, s a határvonalak be nem tartását mutatják, miért is nem csudálkozhatunk, ha a zsarnokság vádját az egyháziak részéről a király nem kerülhette el.

Nagy Lajos mint az egyháznak engedelmes és hű fia királyi jogainak gyakorlásában az egyház iránt nagy kiméletet is mérsékletet tanúsított s nagyobb határozottságot e tekintetben csupán uralkodásának utolsó felében tapasztaltunk. A főpapi javadalmak jelentékeny része reservatiók alapján tölthetett be,² új püspökség felállítását — mint azt a szepesinél láthatjuk — a pápa a király alázatos kérelme folytán helyezte kilátásba³ s ha a királyi befolyás a káptalani választás, valamint a kegyuraság alatti javadalmakra az esetek többségében kellek érvényesült is, gyakran fordultak elő nagyobb összeütközések, mely épen a királyi jognak gyakorlatából származtak. Így midőn 1374-ben a nagyvárad püspökség nem a király jelöltjével tölthetett be, Zudar Imrét a pápától kinevezett püspököt a püspökség kormányának átvételében megakadályozta, a pápa nem is mulasztotta el ez eljárás és a király jogainak érvényesítése ellen felszólalni, törekvését zsarnoki jellegűnek tekintvén.⁴

¹ Így 1336-ban a boszniai püspökséget, 1337-től kezdve a kalocsai érsekséget nem engedte betölteni. L. Fessler—Klein: *Geschichte von Ungarn*. II. 86, 87.

² L. Fejér: *Cod. Dipl.* IX. Tomus egyes köteteinek különböző helyeit. Pl. IX. 4. 508 l.

³ L. Wagner: *Annalecta Scepisii*. 319, 320 l.

⁴ „Haec enim non catholici reges, sed tyranni faciunt, quorum exemplum detestabile et damnable ipsi regi per aliquos datestabiles reges, ut audimus allegatur.” Kollár i. m. 207. Fraknói i. m. 68.

Mindezek daczára a királyi kegyuraságban foglalt jogositványok teljes érvényesítése s a kegyuraság lényegét képező investitura felélesztése csupán Zsigmond uralkodása alatt következett be.

Mik voltak azon indokok, melyek Zsigmondot a szent szék iránti határozott fellépésre s a királyi kegyúri jogok épségének helyreállítására készítettek, mennyiben voltak állásfoglalására hatással a külpolitikai események a pápaságnak meggyengülése, valamint benső viszonyaink, minő subjectiv szempontok is szerepeltek e kérdésnél s hogy minő volt az a magaviselet, melyet a hazai főpapság ez alkalommal tanúsított, mindeme kérdések érdekes és sokat vitatott tárgyai a történeti vizsgálódásának, mindazáltal ezek részletes fejtegetésével didaktikai szempontból e helyen nem foglalkozhatunk. Kiindulási pontunkat az képezi, hogy a papi javadalmaknak reservatiók czíme alapján a pápa által való betöltése a XIV. században, valamint nyugaton, úgy nálunk is általános volt, s a pápai hatalomkör eme kiterjesztése a királyi kegyúri jogok érvényesítésének egyik főakadályát képezte. A reservatiók ellen tehát megindul nálunk is a küzdelem annyiival is inkább, mert a pápa az egyházi javadalmakat igen gyakran idegeneknek adományozta s már az 1397. temesvári országgyűlésen törvény alkottatott ez u. n. bullások ellen, kik az egyházi javadalmakat a római pápától nyert felhatalmazás alapján igényelték, és nyerték el; kimondatott, hogy az ilyenek beneficiumokat ne nyerhessenek, csak azok, kiknek a javadalmat az egyház kegyura adományozza.¹

Ez intézkedés volt az első lépés, mely a szent szék befolyásának visszaszorítására s a kegyuraság érvényesítésére megtétetett. Mióta ugyanis II. Géza az investitura jogáról lemondott, a kegyúri jog a beleegyezésre korlátoztatott, mely a pápához intézett folyamodás és ajánlás, a korona kegyurasága alá tartozó javadalmakra nézve pedig a bemutatásban nyilvánult. A javadalmakra való kinevezés az u. n. nominatio tehát, mely ma a királyi kegyuraság lényegét képezi, helyt nem foglalt a királynak e téren csupán korlátozott befolyása lehetett. Csak természetes, hogy a százados gyakorlatra támaszkodó pápasággal szemben e királyi jogok visszaállítása nem történhetett minden küzdelem nélkül. Zsigmondnak ha e tervét keresztül akarta vinni, meg kellett szakítani a pápasággal való szoros összeköttetést, a mi bár nagy keserűséget támasztott, de még is keresztül vitetett. Nem tagadhatjuk, hogy ez elhatározására nagy befolyással volt azon ellenszenv, melylyel IX. Bonifác ellen, ki vele szemben Nápolyi Lászlót támogatta, viseltetett. E körülmény azonban, mely Zsigmond egyházi rendelkezéseit legfeljebb siettetett, e rendelkezéseknek csupán alkalmi s nem egyszersmind politikai indokául tekinthető.

A királynak nagyszabású egyházi reformját még a híres 1404 törvény előtt azon rendelet előzi meg, melyet 1403 aug. 9-én bocsátott ki, melyre az 1404 törvényben is hivatkozás történik. E rendeletet bár magát nem ismerjük, de fennmaradt azon kétségtelenül a magyarországival megegyező csehországi rendelet, melyet Fraknói—Pelzel után következőkben ad elő. „Elrendeli a király, hogy ezentúl senki többé a pápai kamarának díjakat, adókat, illetményeket ne fizessen, a pápától vagy köveitől származó iratokat el ne fogadjon. Kijelenti, hogy a tudta és beleegyezése nélkül elfogadott pápai iratok érvényteleneknek tekintendők és mindazok, kik ezentúl pápai iratokat kieszközölnek, elfogadnak, kihirdetnek:

¹ Knauz N.: *Az 1397 temesvári országgyűlés története. Magyar történelmi tár.* III. 230. Bullásoknak nevezi Knauz azokat is, kik másokkal perbe keveredvén, szinte római felhatalmazás folytán Rómába idézték — mellőzve a hazai törvényeket — ellenfeleiket.

fogsággal, javaik és javadalmaik elvesztésével fognak bűnhődni.¹ E rendelet mint látjuk az egyházi jogosítványok érvényesítését illetőleg nem annyira a javadalmaik betöltésével s a királynak ide vonatkozó jogaival foglalkozik, mint inkább megteremti és körülírja a *királyi tetsvényjogot* (placetum regium), mely tehát már több mint félévvvel az 1404 törvény előtt fennállott. Könnyen érthető azonban, hogy miután e rendelet a királyi kegyuraságot nem érinti s miután másrészt magának a tetsvényjognak mint fontos egyházpolitikai újításnak behozatala és állandósítása czélszerűen csak úgy történhetett, ha ez egy országgyűlésen igttatattik törvénybe s ugyancsak mivel Zsigmond a pápai befolyást a javadalmaiknak a király által való betöltése s az erre vonatkozó jog részletes szabályozása által akarta visszaszorítani, 1404 húsvét idején (húsvét nyolczadán, in octava Paschae, ápril 6-án) Pozsonyban országgyűlést tartott, melynek eredménye a nevezetes 1404 törvény lön.

Mielőtt e decretum tartalmát ismertetnénk, szükséges, hogy az erre vonatkozó felfogásokat részletesen elemezzük.

Alig van jogforrásunk, melyre nézve a jogi írók között annyi nézeteltérés és annyi vita foglalt helyet, mint azt épen e decretumot illetőleg tapasztaljuk. Az első, ki e törvényt a primási levéltárban levő eredeti után kiadta, Pray volt, ki művének² idevonatkozó szakaszában e cím helyesebben summaria alatt tette közé: „Sigismundus Rex vetat litteras romanas sine placeto regio vulgari,“ a feliratban tehát csak a tartalom egy részét jelölte meg. Ez alapon közölte Battyáni Ignác gróf erdélyi püspök 1785-ben megjelent híres művének első kötetében³ érdekes megjegyzések kíséretében, melyekben kimutatni törekszik, hogy e decretum nem tekinthető törvénynek, mert bár az országnagyok és nemesek jelenléte itt hangsúlyozva van, minden intézkedést, mely ezek hozzájárulásával adatik ki, törvénynek nem tekinthetünk.⁴ Pár év múlva Kovachich midőn „Vertigia Comitiorum“ cz. művében⁵ e decretumot közzétette, megjegyezte, hogy ebben oly intézkedések foglaltatnak, melyek valószínűleg országgyűlésen alkottattak, s másrészt a jogi hermeneutika azon szabályát, hogy a hol a törvényhozás tényezőinek részvétele határozottan kifejeztetik, épen azoknak kell megtartani, kik a király rendeletalkotásának határát az országos törvényekkel szemben, elakarják választani.

Kovachich tehát már nagyobb jogászai erudícióval mond ítéletet, mert kétségtelen, hogy régi törvényeink is rendeleti alakban látván napvilágot, a két jogforrás különbségét annak tartalmából lehet legvalószínűbben meghatározunk. Ehez járul, hogy mint a törvényhozó hatalom történetében említettük, épen Zsigmond uralkodása alatt válik mindikább felismerhetővé a törvény és rendelet különbsége, miután azon intézkedések, melyek a szent koronát alkotó összes tényezők részvételével jönnek létre, mint törvények tekintendők.⁶

A mi a törvény tartalmát illeti, bevezetésében a bullásoktól szenvedett sérelmek adatnak elő,⁷ s midőn úgy az egyháziak mint világiak kérték a királyt, hogy az ország közhasznára való tekintettel segédelmet nyújtson, ez állapotokat a király nem tűrheti, mert gonosz

dolog lenne engedelmisséggel viseltetni az iránt, a ki alattvalóinak jólétét és békéjét feldulván, azokat ravasz fondorlatokkal, rejtett cselvetésekkel és nyilvános sérelmekkel folytonosan bántalmazza. Ezért a szent korona hatósága alá tartozó egész közönséggel, a korábbi rendelkezéseket megerősíti, kimondván, hogy „az apostoli székhely vagy bárki másnak hatalmából a mienken kívül, *különös beleegyezésünk és hozzájárulásunk nélkül* lelkészekkel járó és nem járó bármilyen értékű egyházi javadalmakat, melyek hajdan az apostoli, apostoli követi vagy bármely más főpapi leveleknél fogva szoktak elfogadtatni és elnyeretni és olyanokat is, melyek országunk legközelebb lefolyt viszályainak idején nyertek el, egy bullás se birjon és tartson meg országunk viszálykodásainak tartama alatt.¹ Sem bármely főpap azok közül és bármely állapotú, rendű, fokozatú, helyzetű vagy magas polczon levő egyházi férfiak, hasonlóképpen nemesek és olyan világiak, kik a kegyúri jogot választás és bemuatás alapján gyakorolják, bármely megüresedett vagy megüresedendő egyházi javadalmakat be ne töltsenek és és azokról részben vagy egészben ne rendelkezzenek, felségünkön kívül, *a kinek rendelkezésére és betöltésére azokat teljes joggal fenntartjuk*. És semmi apostoli leveleknek, bármely természetű leiratoknak akár követek, bibornokok, auditorok, bírák, tisztek is bármely végrehajtókai is legyenek, akár a római curiában vagy azon kívül léteznek, úgy a javadalmi ügyekre, mint egyéb egyházi peres ügyekre vagy világiakra adattak ki vagy állanak fenn, érvényük ne legyen. Fentemlített királyi tekintélyünkön fogva érvénytelennek és hiábavalónak határozván, ha valami ezek ellen bárki által tudva vagy tudatlanul próbáltatnék megkíséreltetni, az ellenmondókat és ezen decretumnak ellenszegülni törekvőket mint felségsértést elkövetőket megmásíthatatlanul méltó bosszúnkkal akarjuk büntetni. A miért is nektek az összes és egyenkénti főpapoknak, apátoknak, prioroknak, gvardianoknak, káptalanoknak, plebániái egyházak és kápolnák rectorainak és más valamennyi bármilyen rangú, állapotú és méltóságú egyházi férfiaknak királyi rendeletünk erejénél fogva nem különben fovesztés és javadalmaitól és külön vagyonuktól megfosztás terhe alatt meghagyjuk, hogy ezután semmi ilyféle apostoli leveleket, a követek, bibornokok, auditorok és a római curiabeli bármely más bírák és hivatalnokok leveleit, úgy szintén idézeteket, tiltó parancsokat, leiratokat, végrehajtási és peres rendeleteket bármely természetűek legyenek, akár javadalmakra, akár vitás kérdésekre vonatkozzanak, akár az említett római udvarból, akár azonkívül valamely pápai bírótól származtak és nyertek, elfogadni, kihirdetni és végrehajtani *beleegyezésünk és különös engedélyünk nélkül* bármely módon tartózkodjatok s mást tenni az előadott büntetés terhe mellett ne merészkedjete.

(Folyt. köv.)

Zsindely István.

KÖZÉLETÜNK.

A kerületi papi özvegy-árvatárról.

Immár két év telik el, hogy a kerületi papi özvegy-árvatár új szervezetéről s alapszabályairól, egyházkerületünk egyenes felhívása és határozata folytán, javaslatokat, nézeteket és gondolatokat olvashatunk. A végleges döntés, minden valószínűség szerint, most következő tavaszi közgyűlésünkön fog megtörténni.

¹ Egyes történetírók e záradék alapján emelik ki a törvény ideiglenes czélzatát. *Fraknói* i. m. 91 l.

¹ i. m. 91 l.

² „Specimen Hierarchiae,“ I. k. 92 s köv. lap.

³ „Leges ecclesiasticae regni Hungariae.“ I. 471 s köv. lap.

⁴ Erre példát is hoz fel.

⁵ 198—204 lap.

⁶ Fraknói egy helyen rendeletnek, sőt a mi jogi szempontból épen megengedhetetlen, a címfeliratban statutumnak nevezi. i. m. 93.

⁷ „Citationes extra Regnum, excommunicationes, interdicta, monitiones pecuniarum, rerum bonorum exinde exactiones et privationes etc.

Az alapszabályok átdolgozásával megbízott pénzügyi választmányból két javaslat érkezett a kerületi közgyűléshez, egyik a többségé, másik a kisebbségé, melyek az 1897. évi őszi közgyűlés jegyzőkönyvének 38 száma alatt olvashatók. A két javaslat közt a leglényegesebb különbség abban van, hogy a többségé jövőre nézve fakultatívva tenné a tagságot, az kisebbségé pedig új tagokat többé egyáltalán nem venne fel, s ekép a jelenleg élő lelkészek jogutódainak s az előzőleg jogot nyert özvegyeknek és árváknak kihalása után a tár vagyona, illetve annak jövedelme más célra lenne fordítható; azt azonban, hogy mi lenne ez a cél, a javaslat elfelejtette, vagy nem látta szükségesnek megjelölni.

A két javaslatra az egyházmegyei közgyűlések nyilatkoztak, s ezen egyházmegyei vélemények figyelembe vételével, az 1898 évi tavaszi kerületi közgyűlés 29 számú határozata szerint egy, az összes egyházmegyeiek képviselőiből egybehívott bizottság, főtit. püspök ur elnöklete alatt egy újabb alapszabály-javaslatot készített, mely az 1898. őszi kerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 14 pontjában olvasható s mostani tavaszi közgyűlésünkön tárgyalás alapjául szolgál.

Meg kell jegyezni, hogy a múlt 1898. aug. 30-án megtartott bizottsági ülésen, az abauji egyházmegye nem volt képviselve amiatt, mert rendes őszi közgyűlését ugyanezen és a következő napon tartotta. Így nekem sem állott akkor módomban, hogy véleményemet kifejtsem és esetleg érvényesítsem; ennél fogva most veszek magamnak alkalmat arra, hogy idevonatkozó nézeteimet előadjam s talán még másokat is indítsak ez által arra, hogy a kerületi közgyűlésen bekövetkező döntés előtt véleményüket nyilvánítsák.

A tárgyalásra váró javaslat különbözik úgy a többségi, mint a kisebbségi véleménytől. A mostani tervezet szerint a lelkészek ezentúl is kötelezőleg tagjai lesznek a tárnak, míg tanárok és tanítók tagokul többé el nem fogadtatnak; máskülönben, az eddigi 3 osztálynak megfelelőleg, 6, 4, 2 forint tagdíjjal, egyúttal azonban az eddig nem létezett 60, 40, 20 forint belépési díjjal továbbra is fenmarad a tár, a lelkészi özvegyek és árvák segélyezésére.

Előre bocsátom, hogy én ez alapszabálytervezetet általánosságban sem fogadnám el, az alább kifejtendő indokokból; mindazáltal, közel állván a lehetőség, hogy csakugyan ez fog elfogadtatni, egyes pontjaira ezuttal néhány megjegyzést teszek.

Egymással ellentétben állóknak tartom a 4 és 7. §-okat. A 4. §. szerint »más egyházkerületből jött lelkészek kötelesek belépési és évi tagsági díjaikat lelkészi hivatalba léptüktől számított 5% kamat és a kamatok kamatjával együtt azonnal készpénzzel vagy kötvénnyel befizetni.« A 7. §. szerint pedig »az egyházkerület kötelekéből más egyházkerületbe távozott intézeti tagnak befizetett belépési és évi díjai, kamat nélkül visszaadatnak.« A kettő így, a mint van, szerintem, semmiképen meg nem állhat. Quod uni iustum, alteri aequum. Semmi kifogásom, ha megmarad a 4. §. intézkedése, de akkor a kerületből távozó lelkész is kamatok kamatjával együtt kapja vissza befizetett pénzét; vagy pedig ha a távozó elveszti befizetett pénzének kamatait, akkor a belépőtől sem követelhetők azok jogosan és méltányosan. A két §-ban mulhatatlanul egy elvet kell keresztülvinni, legyen az akár a kamatok, akár a kamat nélküli elv.

A 9. §-ban feltétlenül szükségesnek látnám az évi ellátási illetmények megállapításának közelebbi meg-

határozását; mert most e tervezetből senki sem tudhatja meg, legfeljebb csak következtetheti, hogy minden özvegy és minden árva, osztályának megfelelőleg, egyformán egy-egy részre jogosult.

A 11. §. utolsó bekezdése így szól: »Elveszti ellátási jogosultságát az özvegy, ha férjének, — az árva, ha apjának halála után ev. ref. egyházunkat elhagyja és más vallásra tér, vagy felekezetenélkülivé lesz.« Itt önként felmerül az a kérdés: hát az az özvegy, vagy az a gyermek, a ki már férje, illetve atyja életében sem volt ev. ref. egyházunk tagja, bír-e jogosultsággal az évi ellátásra? Nem sokkal egyszerűbb lenne é, a most idézett utolsó alineát kihagyni s a 8. §. után ezt iktatni be: »Évi ellátásra csak ev. ref. vallású özvegyek és árvák jogosultak.« Ha pedig ezt nem akarják kimondani, akkor miért zárjuk ki a jogosultságból azokat, a kik a jogszerző férj vagy apa halála után szünnnek meg egyházunk tagjai lenni? Ha csupán *humanitási* indokok vezetnek bennünket, akkor nem lehet a két categoria közt különbséget tenni.

A részletekre nézve ennyi megjegyzésem van; általánosságban pedig, én nem a mostani tervezetet, hanem a kisebbségi javaslatot ohajtanám érvényre emelni, a mely szerint »az intézetbe új tagok többé nem vétetnek fel.« A tárnál eddig szerzett jogokat ezentúl is érintetlenül hagynók, — hogy mily módzatok mellett, az mellékes kérdés — új tagokat azonban nem vennénk fel többé, minek következtében, az összes jogosultak kihalása után, hogy úgy mondjam, *egyenesen ölebe hullana egyházkerületünknek az égetően szükséges lelkészi nyugdíjintézet!*

Az egyházkerületi özvegy-árvatár által nyújtott gyámolításra, az országos gyámintézet fenállása és működése óta, az egyes egyházmegyei gyámintézetek nyújtott segélyezést is figyelembe véve, egyáltalában nincsen oly nagy és égető szükség, mint a milyen feltétlen szükség van egy lelkészi nyugdíjintézetre. Az indokolást, azt hiszem, elengedi nekem a t. olvasó, annyival is inkább, mert saját szűkebb-tágabb körében ki-ké elégséges meggyőződést szerzett már a nyugdíjintézet szükségéről. Ösmerem én azt a régi mondást, hogy »a papnak nyugdíja a káplán!« de százszor jaj annak a papnak és ezerszer jaj annak az egyháznak, a kinek és a melynek, a megváltozott viszonyok mellett ezután is csak *ilyen* nyugdíjintézete lesz!

Ma már minden számbavehető életpályán megvan a nyugdíj intézménye; rég idő óta megvan a r. kath. papságnál; alakulóban van, sőt talán létesült is már a testvér ág. hitv. evang. egyház papságánál is; csak épen mi, református papok lennénk az Ur Istennek olyan különösen kiválasztott teremtetsei, a kiknek még mindig jó a régi helyzet és állapot; csak épen mi lennénk azok, kik látván, nem látjuk és hallván, nem halljuk az iszonyatos kárt, veszteséget, melyet a lelkészi nyugdíjintézet hiánya, úgy az anyagi, mint különösen a valláserkölcsei téren, már eddig is *igen sok helyen* (nem mondom, hogy mindenütt) okozott?!

De nem! van mégis a magyarországi ev. református egyházban egyetlen egy egyházmegye, mely a lelkészi nyugdíj-intézetet, a saját erejéből és kezdeményezéséből, már is életbe léptette, Egy héttel ezelőtt olvastam a *békés-bánati* ev. ref. egyházmegyébe kebelezt *hódmező-vásárhelyi* egyház új lelkészi állomására kiírt pályázati hirdetést s abban a következő sorokat:

»A megválasztott lelkész a *békés-bánati* ev. ref. egyházmegye nyugdíj-intézetének kötelezett tagja, mely az állomás után, az alapszabályok értelmében, 1200 frt nyugdíjat biztosít.«

Atyám fiai, férfiak! kerületünk bölcsei és bírái, tanácsosai és ékesenszólói! nem látjátok-e eljöttnek az idők teljességét, hogy legalább a most kínálkozó legelső lépést megtegyétek arra nézve, hogy 30—40 év múlva, a mi tiszánnineni kerületünknek is saját lelkész nyugdíj-intézete legyen!

Ha igen: úgy a kisebbségi véleményt fogadjátok el!

Révész Kálmán.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Debreczeni Gábort**, a felső-nyárádi egyház volt hűséges lelkipásztorát s felső-borsodi egyházmegye kiérdemült esperesét e hó 11-én temette el nagy sokaságú résztvevő gyülekezet a főiskola udvaráról. A szertartást, a melyen a felső-nyárádi egyház küldöttei, Vadász Pál felső-borsodi esperes s Debreceni Bertalannak, az elhunyt egyetlen fiának számos jó barátja, az elköltözöttnek őszinte tisztelője is megjelent, Novák Lajos főiskolai lelkész végezte, a Lapunk jelen számában közölt beszédben méltatva a megboldogult lelkipásztor érdemeit, — a főiskolai énekkar pedig gyász-énekeket mondott Pásztor Sámuel énektanár vezetése alatt. A sírnál Szuhay Benedek kápolnai lelkész vett búcsút a felső-borsodi egyházmegye nevében az elköltözöttől. . . . Legyen áldott a Debreceni Gábor emléke!

— **Egyházmegyei közgyűlés.** A felső-zempléni egyházmegye ez évi tavaszi gyűlése március 21-kén fog megtartani S.-A.-Ujhelyben.

— **Lelkész-választás.** A szádellői (tornai egyházmegye) egyház lelkészévé meghívás útján: Fodor Géza pelsőci s.-lelkész választotta meg.

— **Március 15-ikét** a sárospataki főiskola ifjúsága ebben az évben is magasan lobogó lelkesedéssel ünnepelte meg. Reggel 8 órakor a városi templomban tartott istentiszteleten vett részt, a melyen Harsányi István theol. s.-tanár imádkozott, délután pedig a főiskolai imateremben tartotta meg szokasos ünnepélyét feltűnően nagy hölgy közönség jelenlétében. Számosan voltak a szomszéd S.-A.-Ujhelyből, Szabolcsmegyéből s jól esett látni vendégeink arcán a meglepetést, a melylyel az ünnepélyről távoztak. E délutáni ünnepély műsora a következő volt: Nagy Béla szénior tartotta az alkalmi beszédet, ifjúi hévvel s lelkesedéssel; az énekkar három műdarabot szerepelt Pásztor Sámuel énektanár vezetése mellett s ezzel a szerepléssel is kiérdemelte a közönség osztatlan elismerését; a zene-kar kétszer gyönyörködtette a hallgatóságot, a mely ezt az együletet is nagy előszeretettel fogadja minden egyes alkalommal; Farkas Andor joghallgató alkalmi költeményt adta elő, Hegyi Mihály szintén joghallgató pedig a Petőfi „Talpra magyar“-ját szavalta el ifjúi tűzzel, végül Piskóty Ferencz Ábrányi Emil „Mi a haza“ című költeményének szavalásával járult az ünnepély sikeréhez. . . . Estve a városházán nagy közönség jelenlétében tartott meg a „Kossuth-alap“ javára hirdetett tánemulatság.

— **Közönyösséget** kell prot. lapjaink szemére vetni, — a mint egyik érdeklődő olvasónk írja, — azért, hogy azt a nagy jelentőségű javaslatot, a melyet Fejes István, a sárospataki főiskola érdemekben gazdag algonodnoka, a lelkész könyvtárak megalapítása céljából készítet, mindez ideig figyelmükre sem méltatták. . . . Ha építeni akarjuk anyaszentegyházunkat, akkor a közönyösségnek nincs s nem is lehet helye épen a lapjaink részéről.

— **Az országos középiskolai tanáregyesület évi jelentése a miniszterhez.** A múlt évben a középiskolai tanáregyesület elhatározta, hogy minden évről egy kiemelt összefoglaló jelentést terjeszt fel a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez azokról az eszmékről, kívánságokról, a melyek a tanárok testületében megérlelődésre jutottak, illetőleg felmerültek s természetesen arról a munkásságról is, a melyet maga az egyesület kifejtett. Az első e nemű felterjesztést immár beadták

az illetékes helyre s mi kötelességünknek ismerjük annak lényeges tartalmát röviden megismertetni. Első helyen arra hívja fel az egyesület a miniszter figyelmét, hogy a középiskolai tanulás akadályainak megszüntetéséről gondoskodjék, mégpedig abban az irányban, hogy a középiskolák zsúfoltságát fokozatosan s lehetőleg enyhítse s a maximális létszámot alacsonyabbra tegye, még a párhuzamos osztályoknál is szemmel tartsa ezt a kívánságot. Másodsorban a tanárok paedagógiai kiképzésének ügyét ajánlja a felterjesztés a miniszter figyelmébe, hogy nyújtson módot arra, hogy a fiatal tanár előre megismerje hivatásának gyakorlatát s vezérelveit. Itt hangsúlyozza a felterjesztés a leendő tanárokkal s a már tanárokkal működőkkel szemben azt a nagyon is kívánatos dolgot, hogy az iskolát, a melyben működnek, szeressék odaadólag, testestől-lelkestől, jobban, mint eddig. Hangsúlyozza a felterjesztés azt is, hogy a tanárok erkölcsi s anyagi függetlensége teljes mértékben biztosítandó, hogy a tanári pálya versenyképes legyen a többi diplomás pályákkal. Kívánja a felterjesztés a tanári szolgálati pragmatika mielőbbi megalkotását, a fizetésnél a pótlék rendszer teljes rendszerezését, a fizetés rendezési törvény fokozatos végrehajtását, az igazgatók rendes minőségben való alkalmazását, a helyettes tanárok ügyének rendezését, a kik eskü alatt szolgálnak, a felekezeti s polgári iskoláktól államiakban átlépőknél a szolgálati idő beszámítását a korpótlék szempontjából, a polgári iskoláktól átlépőknél a tanítói nyugdíj be fizetett járulékoknak a tanári nyugdíjintézetbe való átszámítását, a helyettesítés ügyének teljes rendezését, a vasúti kedvezménynek a tanárokra általában való kiterjesztését. . . . A felterjesztés arról tanúskodik, hogy a középiskolai tanáregyesület vezetői teljes mértékben átvannak hatva a tanári testületet érdeklő mindennemű óhajoktól, vágyaktól, s ha a miniszter is együttérez velök, akkor szebb napok dörülhetnek a nemzet napszámosaira. (ó.)

— **A »Zempléni megyei Tanító-egyesület alsó köre«** e hó 21-én Sárospatakon, az állami tanítóképző-intézetben gyűlést fog tartani a következő tárgysorozattal: 1. Az izr. hitközségi iskolában d. e. 8 órakor Witt József ig. tanító gyakorlati tanítást tart a történelem köréből az V. osztályban, mialatt az IV. osztály hallgatólag foglalkozik. Tárgy: »A nikolszburgi béke és előzményei.« Eszmecsere ez alkalmazott módszer felett. 2. Elnöki megnyitó és jelentéstétel. 3. Felolvasás: »Mit tegyen a tanító a névmagyarosítás érdekében?« Hodossy Béla sárospataki képezdei tanártól. 4. Felolvasás: »Az ember-szeretetre való nevelés, a felekezetek közt való béke ápolása.« Szourál Jánostól. 5. Felolvasás: »A fali olvasótábla használatának előnyei és hátrányai; van-e egyáltalában szükség fali olvasó-táblákra?« Hubay Bertalantól. 6. Felolvasás: »Az alapszabályok 2. §. 4. pontja szerint egyesületünk »körönként dalegyesületeket alakít« — miként volna ez foganatosítható.« Balogh Kálmántól. 7. Felolvasás: »Az 1868. évi XXXVIII. t.c. revíziója.« Schneider Jakabtól. 8. Indítványok. Jövő körü gyűlés tételeinek kitűzése s helyének meghatározása. Gyűlés után közebéd lesz a tkp. intézetben.

— **Botrány.** A megyaszói ref. egyház egyik tanítója, Hankó Adorján, reversálist adott házasságkötése alkalmából a tályai róm. kath. orgonista leánya javára! . . . A hála megnyilatkozása ez azért, hogy a megyaszói egyház előljárósága az illető fiatal ember érdekében az a.-zempléni egyházmegyével is szembeszállt, kieroszakolván tanítói való alkalmazását. — E botrányos eset, reméljük, nem marad megtorlás nélkül, hanem úgy a megyaszói egyház, mint az alsó-zempléni egyházmegye rövid úton el fog bánni egyházunknak ezzel az elárulójával, a kinek

egy pillanatig sincs helye ref. tanítóink testületében s a kinek egyéni önérzete is, kell, hogy feltámadjon, hogy ne egye annak az egyháznak a kenyerét, a mely ellen megbocsáthatlan bünt követett el!... A múlt évben a testvér ág. ev. egyház kebelében volt ilyen eset s az illető egyházmegye brevi manu hivatal vesztéssel sujtotta a bűnöst. Nekünk is ezt kell tennünk. . . . A türelem, az engedékenység ideje elmúlt. A mikor látjuk, naponként tapasztalhatjuk, hogy a róm. kath. egyház tagjai minő eljárást tanúsítanak a protestánsokkal szemben, akkor nekünk az önvédelem szempontjából nem lehet, s nem is szabad az ellenkezőt gyakorolnunk. (—n.—)

— **Budapest** elemi iskoláiban a *német nyelv* még mindig kötelezett tantárgyként szerepel. A Bach-korszaknak ezt a már régen mellőzni kellett maradványát most akarják eltörölni, a mennyiben a főváros közoktatásügyi bizottsága, Lakits Vendel igazgató indítványára, egyhangúlag azt ajánlja a főváros közgyűlésének, hogy a német nyelv a tornászattal helyettesítessék.

— **A M. Prot. Irodalmi Társaság.** „Koszorú” című vallás-erkölcsi népiratkáiból, melyekből immár 50 füzet van forgalomban, az igazgató-választmány határozata folytán az idén is *tíz új füzet* kerül kiadásra. A füzeteket, melyeknek az a rendeltetésük, hogy a vallási és erkölcsi életet evangéliumi keresztyén szellemben erősítsék és nemesítsék, az idén is dr. *Kecskeméthy István* kolozsvári theológiai tanár szerkeszti. E hitszilárdító és erkölcs-nemesítő iratok műfajilag lehetnek történetek, elbeszélések, rajzok, életképek vagy dialógusok 1—1½ kis 8-adrétű ív terjedelemben, versben vagy prózában erőteljes népies nyelven írva. Fődolog az evangéliumi keresztyén szellem és a jó népies irány, hogy lelki épüléssel és örömmel olvashassa ez iratkákat a nép és a sorduló ifjuság. A dolgozatokat *Hegedűs Sándor* társulati másodelnök úr adományából kis ívenként legalább 24 forinttal díjazva és legkevesebb öt ezer példányban adja ki a társulat. Népies vallásos íróinkat tisztelettel fölkérem e nyílt pályázatban való részvételre. A kéziratok legkésőbb *június hó végéig* dr. *Kecskeméthy István* theológiai tanárhoz, a „Koszorú” szerkesztőjéhez Kolozsvárra küldendők. Budapest, 1899. mácius 14. *Szöts Farkas*, a M. Prot. Irodalmi Társaság titkára.

— **A „Religio”** ez évi 17. számában meglepő kedélyeskedésre bukkantunk, a melyben természetesen komoly vágás is lenne, ha lehetne! Két irányban is tréfálkozik az öreg laptárs, mégpedig első helyen velünk, azután általában a magyar protestánsokkal! . . . Velünk azért kedélyeskedik, mert azt írta volt, hogy „az emberek mégis csak jobban szeretik a világosságot, mint a sötétséget” s a tréfa abban rejlik, hogy így kiált fel: „Egy atyafi nem jól idézte a szentírást”, mert a mi nyilatkozatunkkal ellentétben áll a János ev. III. r. 19. v. Persze nem veszi észre a jókedv miatt az öreg laptárs, hogy maga ellen szól, mert hiszen azt, hogy a r. kath. egyház a sötétség országa, régen megállapították a róm. kath. tudósok is s hogy olyan sokan vannak abban az egyházban, bizony csak az az oka, mert hát a sötétség is tetszik az embereknek, a nélkül azonban, hogy a tetszés, szeretés is volna! . . . Dehogy is szeretik az emberek a sötétséget! Maga a pápa sem, hiszen villanyvilágítást vezetett be a vatikánba! . . . vagy a lelkisötétséget érti? akkor e „Religio” is velünk tart, mert világosságot terjesztő közegként szerepel, az igaz, hogy a világosságból senki sem kér! . . . A másik tréfa általában a magyar protestánsokra szólna, az osztrák mozgalommal kapcsolatban, a melyek a „Los von Rom” jelszóval mind nagyobb mérvet öltenek anyyira, hogy a bécsi r. kath. legényegyleteket a jezsuiták belegratták egy ellentűntetés rendezésébe, a melyen nagy hűhóval hűséget fogadtak a pápának s a császárnak, amannak első helyen, emennek csak azután, ezzel is jelezvén, hogy Róma az első, mintha annak volna a polgárai. A tréfa az volna, hogy a „Religio” szerint a

német *nationalistáknak*, a kinek istenök szintén a nemzetiség: *Luther Márton az eszményképük. Mi marad a magyarnak? Kálvin — idegen ideál! . . . Ugy-e bizony itt is észreveheti mindenki, hogy a tréfálkodó öreg megint csak maga ellen szól, hiszen idegen ideálként lehet-e jobb, találébb, megfelelőbb példát idézni a római pápánál? . . . Ha igazat akarna mondani a „Religio” föltétlenül igazat adna nekünk . . . Jó indulattal ajánljuk, hogy az idegen ideállal ne tréfálkózzunk, mert boszantó lenne ugy-e bár, ha be kellene vallania laptársunknak, hogy a pápa éppen olyan *idegen ideál*, mint *Kálvin*? . . . Különben a kedélyeskedést köszönettel vettük s ha nem maradtunk adósok, nem mi vagyunk az okai, hanem a világosság és az igazság! (ó.)*

— **A jezsuiták** predikáló missiója felhívta a politikai lapok figyelmét is, fel, különösen azért, mert némely helyeken gyűjtéseket is eszközölnek az *ausztráliai bélpoklosok* részére. Ez ellen a legtöbb fővárosi lap egyenesen tiltakozott, abból az alkalomból, hogy egyik fővárosi iskolában is megindították a gyűjtést. Erős megrovásban részesült — és méltán! — Majláth Gusztáv gróf erdélyi püspök eljárása, a ki a gyűjtés mellett foglalt állást, az pedig nem jutott eszébe, hogy az erdélyrészi területen fellépett pellagra következtében éhenhalással fenyegetettek segélyére siessen. — A politikai lapok állásfoglalását csak helyeselni tudjuk, megjegyezvén azonban, hogy talán indokoltabb a szerencsétlenek részére gyűjteni, mint a pápának péterfilléreket küldeni. Ambár örömmel kell feljegyeznünk azt is, hogy ez ellen a péterfillérezés ellen is hangzanak el tiltakozások, a melyek azt mutatják, hogy a vallásos felfogás tisztult a politikai lapok némelyikénél is, a mi nem megvetendő dolog.

— **Róm. kath. tudós könyvei az indexben.** A würzburgi egyetem dogmatikai tanáranak, *Schellnek* legközelebb 4 művét sorozták a tiltott könyvek közé, u. m.: „Kath. Dogmatika”-ját, a „Kereszténység isteni igazsága”-t, a „Katholicizmus, mint a haladás elve,” s az „Uj és a régi hit”-et. . . . A tudós eleinte elég jól érezte magát a kárhóztató-kitűntetési állapotban, de utoljára is beadta a derekát s gyalázatos módon visszaszívta nyilatkozatait.

— **A nemzeti színházban,** Budapestén, Dr. Erődi Béla főigazgató kezdeményezésére a tanuló ifjuság részére délutáni előadások fognak tartatni olyan classicus darabokkal, a melyek az iskolában az irodalomtörténet körében tárgyaltnak. Minden előadás előtt az előadandó darabról, szerzőjéről magyarázó előadás is lesz, hogy az ifjuság annál nagyobb figyelemmel s tanulsággal hallgathassa a művészeket.

Nyilatkozat.

Több rendbeli olyan eset jutott tudomásomra, hogy velem semmi néven nevezendő összeköttetésben nem álló kereskedők gazdasági- és egyéb magféléket, különösen répamagvakat mint Mauthner-féle magvakat hoznak forgalomba.

E miatt kötelességemnek tartom, **egyrészt a gazdaközönség tájékoztatására** 1. másrészt a magszükségletüket nálam bevásárló kereskedők érdekeinek megvédésére 2. kijelenteni, hogy a vidéki ismételőknál csak azon gazdasági és kerti magvak tekinthetők valóban cégemtől származóknak, melyek vagy

az én ólomzárammal,
vagy **egy álló**
medvét jelképező

törvényszékieleg bejegyzett védjeggyel, vagy mindkettővel ellátott zacskókban vagy zsákokban vannak.

Mauthner Ödön,

csász és kir. udvari szállító
magnagykereskedés. Budapest,
VI. Andrassy-út 23. sz.

2—2

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Veszteségeink egyetemes szempontból.” *M. F.* — „A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899-ik évi költségvetése.” *Dr. Szabó Sándor.* — „Az egyház.” *Dr. Zsindely István.* — „Az egyházkerületi államsegély-ajánlások kérdéséhez.” *Ungi.* — „A „jus parochiale” kérdés felvetésének alkalmi oka.” *id. Kiss Lajos.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”

Veszteségeink egyetemes szempontból.

Most, a mikor beállott a politikai vitorlafordítás, a nyílt, szabad tengeren prot. egyházunk hajóját veszedelemmel fenyegető ostromnak tette ki: kétszeres kötelességünk nem tekintve sem jobbra, sem balra, sem fel-, sem lefelé, komolyan figyelembe venni s a nyilvánosság előtt feltárni — a magunk belső házi ügyei mellett — azokat a rajtunk kívül eső okokat, és körülményeket is, a melyek a helyzetet ránk nézve komolyan veszedelmessé tették s esetleg végzetessé is tehetik. Nem tudom, ki hogy van vele; de én az eddig ebben a tárgyban megjelent hirlapi közleményeket, nagyobb értekezéseket olvasgatva s azok felett elmélkedve, sajátságosnak találok, hogy míg a magunk dolgait, bajait olyan nagy igyekezettel hurcoljuk a nyilvánosság elé, néha önmagunk iránt az igazságnak túlszigorú mértékével, kíméletlenül s ezzel az ellenünk fondorkodó alatomosságnak mintegy jól kihasználható támpontokat nyújtunk; addig arról teljesen megfeledkezünk, vagy legalább nem emeljük ki kellő határozottsággal, hogy a mi bajaink egyenesen és feltétlenül a tőlünk sok tekintetben nem függő általános köztársadalmi állapotokra vezethetők vissza s azokban lelik alapos magyarázatukat.

Távol van tőlünk még csak a látszata is annak, hogy valakinek vallásos meggyőződése, lelkiismerete felett — míg az a maga természetes határait át nem lépi — ítékezni akarnánk; vagy hogy arra, éppen ma, ezen erkölcsileg elnyűtt, szellemileg elernyedett korban — míg romboló hatását nem érezteti — befolyást gyakorolni szándékunkban lenne; de mert éppolyan távol állunk attól is, hogy a magasabb igazságokért való küzdelemben meglankadjunk, az útunkban álló akadályoktól visszarettenjünk s józan ítéletünket, belátásunkat áldozatul dobjuk az ellenünk felzúdult áramlatnak; lehetetlen észre nem vennünk bajaink valódi kútforrásait s hangosan nem tiltakoznunk a nyilvánosság előtt azok ellen az abnormis állapotok ellen, a melyek közt napjainkban, külső tényezők nyomása miatt az eredeti keresztyén vallásos eszmék sinlődnék. Oda-jutottunk, hogy ezek ismét teljesen az anyagelvűség s ennek ismét egyik legközelebbi válfaja, a politikai és egyházi hatalomvágy befolyása, uralma alá kerültek, s

a fölülről jövő rendszerek nyomása az eszmékkel küzdőknek olyan fatális helyzetet teremtett, mely mind inkább elviselhetetlenné, képtelenné, tarthatatlanná válik

Nem az egyesek anyagi jólétre törekvésének sokszor tisztátalan módjai és eszközei felett kell ma már botrányunknak lépten-nyomon kifejezést adnunk, hanem az egész társadalmi életet átható amaz irányító szellem, felfogás ellen kell tiltakoznunk s tényeitől utálattal fordulnunk el, mely az anyagelvűséget egyenesen az intézmények védő gátjaival veszi körül s annak további uralmát álokoskodásokkal, mesterfogásokkal, esetleg bárgyú önámításokkal igyekszik biztosítani.

A tények, példák egész sorozata bizonyítja ezt, csak mélyebben, körülményesebben vizsgáljuk azokat, s ne hagyjuk magunkat tévútra vezetettetni a figyelmet szétszóró, az ítéletet megvesztegető külső események hatása által.

A mi veszteségeink is épen a legvilágosabb példát szolgáltatják erre nézve.

Ime itt van ebben a szabadság szerető hazában az eszmék szabadságával, elveinek egyszerűségével és tisztaságával becsületesen küzdő s szép multat leélt magyar prot. egyház, életcéllül tűzve ki, — a mit senki sem tagadhat — az eredeti keresztyén eszmék terjesztését, megvalósítását, keresztyén társadalmi élet alakítását s követői napról-napra fogynak. S ott van a gazdag, hatalmas, lételét merő intézményekre, uralkodásra alapító kath. egyház, a magasabb keresztyén eszmék elől teljesen kitérve, elzárkózva, vagy legkedvezőbb esetben csupán eszközök gyanánt tekintve azokat s tagokat tömegesen toborz, s aztán mi történik? Ennek az eszmék szempontjából képtelen állapotnak koronájaként, az egyházakon kívül álló, mert más eszközökkel és más célért dolgozó leghatalmasabb külső tényezők: állam, sajtó sat. úgy ítélik meg a helyzet illetően alakulását, hogy a prot. egyháznak, mert szabadságon alapszik, elveiből kifolyólag, másokkal szemben saját érdekében semmi sem szabad; a kath. egyháznak pedig uralkodás lévén a fundamentoma, célja elérése végett, válogatás nélkül mindenféle mód és eszköz megengedhető. Sőt tovább mennek és most nyíltan, majd leplezve annak a szűk látkörű felfogásnak adnak kifejezést, hogy a prot. szabadság, mert szabadság, eo ipso rendetlenség; a kath. hatalom pedig, csupán azért, mert hatalom, nem is lehet egyéb,

mint egy készen kapott, teljesen bevégzett és soha, semmi körülmények között fel nem bomolható társadalmi rend.

De éppen azért, mert fent és alant lépten-nyomon találkozunk ilyen megtévesztésre alkalmas felfogással, igazságtalan ítélettel: nem elégedhetünk meg tovább bajaink egyszerű konstatálásával s a belső orvosszerek keverésével; nem még azzal a régi jámbor ellenvetéssel sem, mely eddig is csupán könyelműségünk jellemzésére volt elegendő, hogy t. i. a hatalmasok és a hatalmaskodni akarók velünk szemben mindig ráismertek egymásra s nagyon jól értettek ahhoz, hogy a fogalmak összezavarásával miképp tegyék az erkölcsileg szabad egyéneket s ezzel magát a szabadságot, mint egyetemes végeclt, időről-időre életképtelenné, lehetetlenné?!

Rá kell mutatnunk egyenesen és minden tekintet nélkül arra, hogy a mi most velünk történik s látszólag, talán a mesterséges közvélemény némely körei szerint valóságban is a mi erkölcsi vereségünket jelenti, az semmi egyéb, mint az anyagelvűségnek az eredeti keresztyén eszmékkel és életelvekkel való rendszeres szakításnak, az erkölcstelen közállapotoknak immár túlérett és undort gerjesztő gyümölcse. Érheti-e ezért a fejleményért vád a prot. egyházat a józanul gondolkozók előtt? S egészséges társadalmi állapot-e az, hogy annak legsúlyosabb következményeit éppen ő viselje?

Azt látjuk, hogy rothad valami folytonosan s mind kiállhatatlanabbá teszi a közéletet, kóroanyagokkal, miazmákkal telíti meg a vallás-erkölcsi élet levegőjét. Elismerjük, hogy van baj mi nálunk is; de mi ezt nem fedezgetjük, nem takargatjuk, sőt gyűléseinkben teljes nyilvánossággal tárgyaljuk s igyekszünk ellene a lelki élet fejlesztésében, erősebbé tételében találni meg a kellő orvosszereket. Állítjuk, hogy van baj a kath. egyházban is, ha egykissé mélyebben nézünk dolgaiba, még több és mélyrehatóbb, mint a miénkben, de mert annak vezetése és egész rendszere a belső bajokból minduntalan kifejlődő külső hátrányok elpalástolására szolgál csupán: a kezére játszó külső körülményeket, a milyenek számára napjainkban túl nagy számmal kínálóznak s ha nem lennének, önmaga gondoskodnék róluk — igen ügyesen tudja kihasználni a saját előnyére, a felelősséget minden bajokért másokra hárítani; sőt az általános erkölcsi élet sülyedését jelentő kóros tünetekből is külső nyereséget csikarni ki: annak következményei kevésbé látszanak meg rajta. Ezt annál könnyebben elérheti, mivel eljárási módját, eszközeit a társadalmi élet a külső szabadságon alapuló rend legmagasabb tényezői, melyek az eszközökben szintén nem válogatósak s nyomukban a közvélemény tekintélyes rétege is, melyek a helyzet megítélésénél magasabb álláspontra helyezkedni képtelenek, helyesléssel kísérik, jóváhagyásukkal, sőt elismerésükkel pecsételik meg.

Felénk, a kik sohasem zárkóztak felekezeti, hanem egyetemes keresztyén szempontok szerint ítéljük meg a dolgokat és körülményeket, jók vagy rosszak legyenek azok ügyünkre, ilyen viszonyok között már különösen, szinte szatíraszerűen hangzik az a biztatás, a melyet barát és ellenség ajakáról sűrűn van alkalmunk hallani, hogy ti protestánsok, különösen ti lelkészek, evangyelisták, jobbitsátok meg hát, tegyétek igazabbá, erkölcsösebbé eszméitekkel a társadalmat; hódítsatok tért ezen az úton az ellenetek általunk felidézett s pártfogolt áramlattal szemben! Mert mit mutat ez a különben nyomon járó kíváncsolom? Nem az

eszmék iránt való hódolatot, odaadó ragaszkodást, hanem éppen ellenkezőleg azt, hogy a vallásos dolgok annyira végletekbe csaptak, fejük tetejére állítottak, hogy a keresztyén társadalomban immár magok a keresztyén eszmék s azoknak bár gyarló, de lélekkel forgolódó munkái is gúnyolódás tárgyaivá lettek. S mert idáig fajultak a közállapotok, nem annyira a különben is magukat esetről esetre jelentő külső veszteségeket, vagy nyereségeket kell nekünk számlálgatnunk, hanem inkább meg kell már egyszer komolyan kérdeznünk a még gondolkozó és gondolkozásban független, őszinte és megbízható társadalmi tényezőktől azt, hogy a kath. egyház mostani, külső körülmények által támogatott előnyomulását, az elvek, eszmék szempontjából a keresztyénység érdekében levőnek tartják-e? Hiszik-e, hogy ez a mesterséges úton forszírozott hódítás előbb-utóbb elsöben magában a kath. egyházban szellemi s aztán általános társadalmi válsághoz nem fog vezetni? Meg vannak-e minden eshetőséggel szemben, elvből, szívtáradan győződve arról, hogy az, a mi most egyházi téren a protestánsizmus ellen történik, — a multak tanúsága szerint — a szabad ember, a független boldog nemzeti élet s a vallás-erkölcsi társadalom igaz javát van és lesz hivatva előmozdítani?

Mi veszteségeink mellett is, számot adva önmagunknak, nyugodt lélekkel várhatjuk ezekre a kérdésekre a fejlemények által adandó feleletet.

M. F.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899. évi költségvetése.

(Folytatás).

Az Ó-gyallai csillagda szükségletére elő van irányozva 6775 frt. E cím új költségvetésünkben.

E csillagda dr. Konkoly Thege Miklós országgyűlési képviselő tulajdonát képezte, az államnak a budapesti egyetemi csillagdának az abszolút korszakban a Szent-Gellért hegyről történt eltávolítása óta csillagdája nem volt.

A múlt évben dr. Konkoly Thege Miklós országgyűlési képviselő azon ajánlatot tette, hogy Ó-gyallai magán csillagdájának leltárszerint 59,854 frtnyi értékű berendezését az állam tulajdonába bocsátja, a csillagdának állami csillagdául leendő használhatását 100 esztendőre telekkönyvileg biztosítja, ha a magyar állam a csillagda működéséhez szükséges személyi és dologi kiadásokat viselni hajlandó. Feltételül csak azt kötötte ki, hogy a főfelügyeleti teendőket — minden díjazás nélkül — élete fogytáig ő végezhesse.

Ezen ajánlat és ajándék elfogadásának eredménye fenti 6775 frt előirányzása.

A kassai kir. jogakadémia ez évi előirányzata 29,471 frt, tehát annyi, mint a múlt évben. Újabbi változás e cím alatt elő nem fordul.¹

II. Középiskolák.

A Tankerületi főigazgatóságok f. évi költségvetési előirányzata 81,069 frt, a múlt évben megszavazott összeget meghaladja 1450 frttal, melyből 450 frt esik lakpénzek helyesbítésére, 1000 frt pedig a kocsibér és utazási átalányok javadalmának 7000 frtról 8000 frtra való emelésére.²

¹ L. „Sárospataki Lapok“ 1898. évfolyam 5. szám.

² L. „Sárospataki Lapok“ 1898. évfolyam 6. szám.

Állami gimnáziumok. A múlt évi ismertetés alkalmával jelzett helyeken kívül részint már új főgimnázium van, vagy pedig annak felállítását határozta el a miniszter Beregszászon, Budapest IV. kerületében, Czepléden és Nagy-Kállón, tehát a főgimnáziumok száma ezekkel 34 lesz.

E cím alatt mint rendes kiadás elő van irányozva a f. évre 853,240 frt, a múlt évinél több 108,555 frttal; rendes bevételre a f. évben 294,130 frt, a múlt évinél több 18,654 frttal. Rendkívüli átmeneti kiadásra 15,000 frt, a múlt évinél kevesebb 500 frttal; rendkívüli beruházási kiadásokra elő van irányozva 322,000 frt, tehát a múlt évben megszavazott összegnél kevesebb 223,945 frttal. Rendkívüli bevétel a f. évre 300,000 frt, tehát a múlt évinél kevesebb 223,795 frttal.

A 108,555 frt rendes kiadási többletből 96,555 frt esik személyi járandóságokra, 12,000 frt pedig dologi szükségletekre.

A személyi járandóságok nagyobb mérvű emelkedését 7 igazgatói, 36 tanári, 2 torna-tanítói és 4 szolgai állás rendszerezése okozza.

A Budapest fő- és székváros IV-ik kerületében az állami főgimnázium felállítását szükségessé tették a polgárság általános közóhajta és a fő- és székváros középiskolai tanulóságának statisztikailag kimutatott rohamos növekedése.

A beregszászi állami algimnáziumnak főgimnáziummá fejlesztése a városnak rég érzett óhaját képezi. A kifejtés, mint a miniszteri indoklás mondja, — *megfelel a közoktatási kormány azon következetesen alkalmazott közművelődési politikájának, mely a vármegyék székhelyein teljes középiskolák felállítását tűzte ki céljául.* A város a leendő főgimnázium céljaira ingyen telket, terméskő anyagot és évi 6000 frt hozzájárulást ajánlott meg. A miniszter az V-ik osztály megnyitását, már a folyó évi szeptember 1-ére tervezi.

A czeplédi állami főgimnázium felállítását a következőleg okolja meg a miniszter: az országban ez idő szerint nincsen oly 30,000 lakost számláló város, melynek középiskolája nem volna. Czepléd város nagyszámú értelmiségének tehát méltányást érdemlő törekvése az, hogy középiskolai irányban is kielégíthesse művelődési szükségletét és pedig annyiival inkább, mert Czepléden régebb időben már volt felekezeti gimnázium, melyet azonban az illető egyház a fejlett viszonyok közt saját erején nem volt képes fenntartani. Figyelembe veendő továbbá Czeplédnek élénk forgalma és kedvező közlekedési viszonyai, melyek valószínűvé teszik, hogy a város jövőben az eddigénél is fokozottabb fejlődésnek fog indulni. Mindezekhez járul azon ritka áldozatkészség, melyet Czepléd városa a tervbe vett főgimnázium felállítása esetén kilátásba helyezett. A város arra kötelezte magát, hogy a leendő középiskola számára ingyenes telket ad, s az új épületet 150,000 frt költségen felépíti, ezen épületet állandóan jó karban tartja s az összes helyiségeket bebútorozza; továbbá a teljes főgimnázium fenntartásához évi 10,000 frttal járul hozzá. Az állam-kincstár ezek szerint a főgimnázium teljes kifejlesztése esetén nem több, mint évi 10,000 frt terhelné. E főgimnázium I-ső osztályát már folyó évi szept. 1-én véli megnyithatónak, mikor is a polgári fiú iskola fokozatos megszűnése kezdetét venné.

A dologi kiadásoknál mutatkozó 12,000 frt emelkedést okozza több új főgimnáziumi épületeknek a felállítása, melyek magok után vonnak a különböző átalányok felemelését is.

Az előirányzott rendkívüli 15,500 frt átmeneti kiadásból esik:

1. A középiskolai tanárok részére tartandó rendkívüli tanfolyamok költségeire (nyelvészeti)	1000 frt
2. A „Szabad Lyceum“ segélyezésére	500 „
3. Természettudományi képekre	2000 „
4. Magyar falu és kézi térképek készítésének segélyezésére	3000 „
5. Leánygimnáziumi magántanfolyamok segélyezésére	1000 „
6. Középiskolai tanárok és tanárjelöltek számára	

készítendő tudományos kézi és segédkönyvekre

7. Nemzetiségi tankönyvekre	2000 „

Átmeneti kiadások összege: 15500 frt

A rendkívüli beruházási kiadásokra előirányzott 322,000 frtból esik:

1. Állami középiskolák tanszerbeli alapfelszerelésére	12000 frt
A múlt évben e célra felvett összegnél több 2000 frttal, ezen emelkedést előidéztek a múlt években megnyitott új állami középiskolák, valamint a lefolyt három évben foganatosított államosítások és fejlesztések.	
2. Állami középiskolák bútorbeli felszerelésének pótlására	8000 „
E tételnél is 2000 frt többlet van, mely összegű felemelést a középiskolák számának gyarapodása tesz nélkülözhetlenné.	
3. A budapesti V. ker. főgimnáziumnál nyitandó két párhuzamos osztály bútorzására és felszerelésére	2000 „
4. A budapesti I. ker. gimnázium telkére, épületére és belső felszerelésére szükséges összegből az 1899. évben beruházandó 4. részlet	170000 „
5. A nagy-kikindai gimnázium épületére a gimnáziumi alaptól beruházandó	130000 „

Beruházások összege: 322000 frt

Rendkívüli kiadások összege: 337500 „

Kiadások főösszege: 1190740 frt

A tanerők száma az elől nevezett új állásokkal szaporodott s így van jelenleg: 36 igazgató, 7 Budapesten és 29 vidéken; 356 rendes tanár: 80 Budapesten és 276 vidéken; 8 rendes torna-tanító: 3 Budapesten és 5 vidéken. A szolgák száma szaporodott szintén 4-gyel.

Állami reáliskolák folyó évi rendes kiadási előirányzata 776,213 frt, a múlt évben megszavazott összeggel szemben kevesebb 40,965 frttal. Ezen keveslet oka az, hogy a beregszászi és nagy-kállói reáliskolák főgimnáziumokká alakították át és így e középiskolák javadalma a gimnáziumokhoz tétetett át. A reáliskolák száma ezek szerint kétfélével kevesebb lett s így jelenleg van 24.¹

Mint rendkívüli beruházási kiadás elő van irányozva 12,000 frt, mely összeg a dévai állami főreáliskolával kapcsolatosan a múlt év folyamán épült internátusi helyiség belső berendezésére fordítatik.

Az állami reáliskoláknál alkalmazásban van jelenleg 25 igazgató: 4 Budapesten, 21 vidéken; 298 rendes tanár: 54 Budapesten, 244 vidéken; 8 rendes torna-tanító: 3 Budapesten és 5 vidéken. A tanerők száma tehát kevesebb 20-szal, mely a két reáliskola megszűnésének következménye.²

Az 1883. évi XXX. t.-c. 47. §-a értelmében segélyezett felekezeti, törvényhatósági és községi középiskolák segélyezése. Azokon kívül, miket e címre vonatkozólag a múlt évben elmondottunk,² meg kell jegyeznünk a következőket: a közoktatásügyi kormány e címen a folyó évre felvett 558,700 frtot, melyből körülbelül 55 középiskola nyer segélyt és melyből 20 református főgimnáziumra 213000 frt esik. A folyó évre előirányzott rendes kiadási összeg meghaladja a múlt évben megszavazott összeget 58,334 frttal.

Az említett 213,000 frt a következő ref. gimnáziumok között oszlik meg:

¹ „Sárospataki Lapok“ 1888. évfolyam 6. szám.

² U. o.

³ U. o.

	1899. évre	1898. évre
A békési ev. ref. gimnázium . . .	5000 frt	4000 frt
Budapesti ev. ref. főgimnázium .	14000 „	12000 „
Csurgói „ „ „	14000 „	13000 „
Gyönki „ „ „	2000 „	— „
H.-M.-Vásárhelyi ev. ref. főgimn.	13000 „	13000 „
Kecskeméti „ „ „	6000 „	5000 „
Kisújszállási „ „ „	13000 „	12000 „
Kolozsvári „ „ „	7000 „	— „
Marosvásárhelyi „ „ „	3000 „	— „
Máramarosszigeti „ „ „	14000 „	13000 „
Mezőtúri „ „ „	7000 „	6000 „
Miskolczi „ „ „	14000 „	13000 „
Nagykőrösi „ „ „	8000 „	7000 „
Pápai „ „ „	16000 „	16000 „
Rimaszombati „ „ „	15000 „	14000 „
Szépsíztgyörgyi „ „ „	15000 „	14000 „
Szászvárosi „ „ „	11000 „	10000 „
Szatmári „ „ „	12000 „	11000 „
Székelyudvarhelyi „ „ „	9000 „	8000 „
Zilahai „ „ „	15000 „	14000 „

Összesen: 213000 frt 185000 frt

A költségvetésben ezen 213,000 frton kívül egy tétel alatt fel van még véve 16,000 frt általánosságként, melyből a kunszentmiklósi ev. ref. algimnáziumnak 1000 frt és a hajdunánási és a karczagi ev. ref. gimnáziumoknak jut 2000—2000 frt.

Folyt. köv.)

Dr. Szabó Sándor.

TÁRCA.

Az egyház.

(Mutatvány szerző „Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt” című művéből.)

(Folytatás és vége.)

E törvény két nevezetes egyházpolitikai intézkedés foglalt magában.¹ Egyrészt ugyanis a szentszékeknek a magyarországi egyházi javadalmak betöltésére való befolyását, mely a királyi kegyúri jog teljes érvényesítését akadályozta s mely a bullások elterjedése s az általuk okozott visszaélések következtében az egyházi állapotok békéjét veszélyeztette, megszüntette, másrészt határozottan kimondotta és megállapította a placetum jogát, s az államfőnek mint a főhatalom birtokosának a róm. kath. egyházzal szemben mintegy ellenőrzésül szolgáló felségjoga a százados joggyakorlat által szentesítve mai napig az államélet biztonságának egyik legfontosabb garanciáját képezi.

A törvény tehát az által, hogy az egyházi javadalmak betöltését (collatio et provisio) a javadalmak adományozását s azokra vonatkozó minden intézkedést, minden idegen befolyás kizárásával, a király fenntartott jogának jelenti ki, visszaállítja a legfőbb kegyúri jogot úgy a mint az eredetileg fennállott, a magyar királynak a javadalmakra vonatkozó jogát, melyek mint láttuk éppen korszakunk elején a pápák túlhatalma következtében nem voltak gyakorolhatók, az investitúrát, feléleszti sőt a püspöki szabadadományozás és a magánkegyuraság alá tartozó javadalmak betöltésének jogát is a koronának reserválta.

¹ Battyáni a törvény csak egyik részét emeli ki, a placetumot figyelmen kívül hagyja. „Duo decernuntur litteris istis, primum quidem omnium beneficiorum collationem et provisionem ad excludendum papam ad se revocat rex, dein causas litigiosas ab eodem discuti vetat.” i. m. i. h.

Csak természetes azonban, hogy e törvénynek a gyakorlatba való átvitele nagy nehézségekbe ütközött. A király gyakorolta ugyan az adományozás jogát, de miután a pápa erős ellenállása s a magyar papság, mely a törvényben kimondott hatalmas büntetőjogi sanctio dacára gyakran ezután is a pápához folyamodott, magaviseletével a királyt is aggodalomba ejtette, bűnbánóan járulva az apostoli székhöz az eddigi merev ellenállásból engedett, miért is a pápai befolyás a javadalmak adományozására újra életbe lépett. Az egyes esetek felmerülése alkalmával történt compromissumok csak ideiglenes kisegítő eszközül szolgáltak, midőn azonban a konstanzi zsinat az egyházi javadalmak kérdésében intézkedett, a magyar királynak főkegyúri jogait határozottan elismerte s az egyházi javadalmak betöltésére vonatkozó hatalom (potestas electionis, nominationis et collationis) V. Márton pápa által külön bullában nyert megerősítést, ez alapon már Zsigmond által következetesen gyakoroltatott s az így nyert jogosítványok a királyság féltékenyen őrzött kincsét képezték.¹

Kétségtelen, hogy a legfőbb kegyúri jog érvényesítésével Zsigmondot a subjectiv szempontok mellett általános politikai motivumok is vezették. A javadalmak területi beosztása s főképp a javadalmak betöltése, adományozása a királyságra nem lehet közömbös, főleg ebben a korban, hol a papság az államélet leghatalmasabb tényezőjét képezte. „Az ország javadalmasai — mint ez az 1410 a pápához intézett előterjesztésben kifejeztetett — legnagyobb részben hatalmasak és ha a király úr irányában nincsenek lekötelve, az ő állását könnyen veszélyeztetik, a mint ezt már megcselekedték.”² A javadalmaknak római pápa által való betöltése tehát a mellett, hogy a királyi legfőbb kegyúri jogot tette illusoriussá, azon veszéllyel is járt, hogy a papság a királyi függés alól kiszabadulva, pápai, tehát idegen hatalom alá jutott s gyakran idegen érdekek által vezéreltetett.

E törvény, valamint különösen a konstanzi zsinatnak említett határozata a királyi kegyúri jog nevezetes forrásait képezi, s későbbi íróink, midőn megállapítják, hogy e fontos államfelségi jog nem csupán a személy kijelölését, de a javadalmak adományozását (beneficia conferendi) a tágabb értelemben vett collatiót foglalja magában a konstanzi zsinat határozatát s V. Márton pápának — bár általunk nem ismert — bulláját is azon jogalapok közé sorozzák, melyek a kegyúri jog megszerzését és fennállását igazolják, mint azt hazánk legnagyobb jogászának³ és legnagyobb főpapjának Pázmány-nak idevonatkozó classicus munkálatában találhatjuk.⁴

A mi a placetum kérdését illeti, e tekintetben éppen az 1404 törvényt illetőleg a legkülönbözőbb nézetekkel találkozunk. Az írók jelentékeny része azon véleménynek adott kifejezést, hogy e törvény a placetumot nem hozta be, amennyiben csak az u. n. bullások ellen szól s csupán a javadalmi és peres ügyekre vonatkozó pápai iratok elfogadását tiltja be, és különben is, amennyiben

¹ „Diese Befugnisse betrachtete die ungarische Nation als ein unantastbares Recht ihrer Krone, über dessen Erhaltung sie strenge wachte und das von nun an ununterbrochen alle Könige übten, so häufig der römische Hof auch versuchte ihnen dasselbe wieder zu entwinden.” Fessler—Klein: „Geschichte von Ungarn.” II. K. 430. I.

² Frañkó i. m. 105 I.

³ i. m. i. h.

⁴ „Reges Hungariae in prima ecclesiarum fundatione in pacetum deduxerint ius collationis; quod S. Stephanus nutu pontificis hoc iure usus sit, quod per annos sexcentos in pacifica possessione fierint, quod Martinus papa V. bulla iurata hoc privilegium confirmavit; rebus inquam ita se habentibus omnino certum est, Reges Ungariae non tantum ut caeteros patronus habere ius praesentandi sed etiam eligendi ac conferendi beneficia.” L. Pázmány 1635 véleményét. C. Péterffy: „Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae etc. I. 76. I.

e törvény nem foglaltatik a Corpus jurisban, a jogtörténelemre vonatkozó minden fontossága mellett sem lehet alkalmazásba venni. Alig van könnyebb feladat, mint ez állítások hamis és téves voltának kimutatása.³ Mert bár a törvény a javadalmi és peres ügyeket illető leiratokat mint kiváló fontosságúakat, a felsorolásban külön jelöli meg, de mint a szöveg mutatja, bár mily természetű pápai leiratok kihirdetését megtiltja a király specialis engedélye nélkül. De szintoly téves azon állítás, hogy e törvény, miután a törvénytárba nem volt felvéve, a placetum megállapítására nézve forrásul nem szolgálhat, és alkalmazásba nem vehető. Tudjuk ugyanis, hogy a törvénytárba a gyűjtők csak az általuk ismert törvényeket vették fel, s hogy számos fontos törvényünk egyes kiváló jogtörténészek által fedeztetett fel és adatott ki. Ezek érvényességének megítélésénél pedig csak azon szempont lehet irányadó, hogy jogtörténelmileg feltétlenül, a positiv jogot illetőleg pedig, ha a fennálló gyakorlattal nem ellenkeznek, érvényeseknek és használandóknak tekinthetők. Mert mint Wenzel megjegyzi⁴, „alig van kétség, hogy ha a magyar törvényhozás első kiadói azokat ismerték és a gyűjteménybe felvették volna, teljes érvényességök ellen nehézségeket támasztani most már nem lehetne.“ Azon körülmény tehát, hogy a törvénytárban nem foglaltatik, a törvénynek sem eredetere, sem érvényére nézve változást nem képez, annyival inkább, mert e törvénytől az országos szokás és tényleges gyakorlat sem a jelenben, sem a múltban nemcsak hogy ellentétben nem állott, sőt épen azzal megegyező volt, annak az életbe való átvitelét bizonyítja, a mit az is mutat, hogy az 1440 törvény a placetumot régi szokás-ként (vetusta consuetudo) említi.

A placetumot illetőleg tehát e fontos törvény nem csupán bizonyító eszközt, de határozott jogforrást képez, másként áll a dolog azonban az 1403 rendeletre, melyet, miután nem is maradt reánk, csupán a placetum előzményeül és bizonyságául tekinthetünk.

Kétségtelen, hogy bár a placetumról szóló törvény az egyházi szakadás idejére esik, ezzel összeköttetésbe nem hozható. Maga azon körülmény, hogy a királyi legfőbb kegyúri jog teljességét helyreállító törvényben foglal helyet,⁵ biznyságul szolgál arra nézve, hogy e kegyúri jogok biztosítására és nyugodt gyakorolhatása céljából formulázott, mert e jogosítványok gyakorlata minden határozott rendelkezés mellett is csak azon esetben biztatott kellő eredménnyel, ha a magyar kath. egyház és a szent szék között összeköttetés nem hagyatik nyitva s így az egyházi tanok és érdekek nem jutnak az állammal ellentétbe. Az alapeszme tehát csakugyan ugyanaz, a mi Franciaországban, t. i. nemzeti egyház irányzata.^{6*}

Dr. Zsindely István.

³ Egyes történetírók azon nézetét, hogy e törvény a placetum igazolására nem hozható fel, mert a Corpus juris szerint litterae et privilegia eius (t. i. Zsigmondé) aute 1406 emanata non servantur. (Dedek: Bóncz könyve a valás körüli felségjogokról. Szent István-társulat 1894. 44 lap) nem kell bővebben megezőfelnünk. Az egyes uralkodók főbb intézkedéseit és történetét tárgyaló megjegyzések, bár a Corpus jurisban vannak, a gyűjtők magán felfogását képezik, miért is sem hiteleseknek, sem bizonyító erejűeknek nem tekinthetők, azokra tehát nem lehet hivatkozni.

⁴ Wenzel: A magyar és erdélyi magánjog rendszere. 37 l.

⁵ Kovachich felosztása szerint az 5. pontban.

⁶ L. Vázsonyi Vilmos: A királyi placetum a magyar alkotmányban. 5 l., hol egyszersmind a nevezetesebb íróknak e kérdésre vonatkozó felfogása s a placetum kérdése főleg a későbbi időkben részletesen van ismertetve és előadva.

* A fejezet többi része a róm. kath. egyház belső viszonyai-val foglalkozik.

KÖZÉLETÜNK.

Az egyházkerületi állam-segély-ajánlások kérdéséhez.

— Válasz Protestánsnak. —

Protestánsnak e tárgyban írott cikkét úgy tekintjük, mint a mely egyáltalán nem sikerült megnyilatkozása a „zúgolódó közvélemény“-nek, nem, mert adataiban megbízhatatlan s épen ezért nem alkalmas a helyes irány kijelölésére. Hogy ez mennyire így van, legyen szabad a következőket felemlíteni.

A gálóczi lelkészi állást 800 fortosnak állítja Protestáns! Nos! ennek az egyháznak a lelkészi-díjlevele 1896-ban kelt s úgy jött létre, hogy lelkészt akartak kapni a hívek sok közbevetetése után nagy nehezen annyit irtak a kártába, a mennyi mégis, a múltnak alapján, elegendőnek látszott egy lelkészi állás fentartására. De hogy ez mennyire megy, ítélje meg az elfogulatlan olvasó s maga Protestáns is, abból, hogy a gálóczi ref. egyház lelkészi jövedelmének az összege a „Kimutatási“ iven 492 kor. 39 fillér. Hol van még ehhez a 800 frt? A csomonyai egyház lelkészi jövedelmével is legyünk tisztában. Igaz, hogy ez a jövedelem a „Kimutatási“ iven 1421 kor. 77 fillérrel van számítva. Hanem hát ez is csak 700 frt. S így a „II-od osztály“-ra való hivatkozás igen rosszúl sikerült ironia!

Maga ez a két díj-levélbeli igaz adat elegendő lehet annak illusztrálására, hogy „Protestáns“ felszólalása nélkülözött valamit, azt, a mit Deák Ferencz a sajtó becsület ügyének nyilvánított.

De van még több is, a mit szintén meg kell jegyeznünk. „Protestáns“ kifogásolja, hogy a f.-zempléni lelkészek csak néhány száz forinttal vannak több rendkívüli államsegélyre ajánlva, mint az ungiak. De hát Ungban 38 lelkész van, Zemplénben pedig csak 29. — S e szerint igazságosan Ungot illetné a nagyobb összegre ajánlás, mert 38 mégis csak több, mint 29 és 26042 lélek is több, mint 14018?

Am tekintsük meg a múlt őszi egyházkerületi jegyzőkönyv 70-ik lapját. Itt F.-Zemplénből kér 26 lelkész, csak 3 nem kér, Ungból kér 16 lelkész, tehát nem kér 22. — De minthogy az egyházkerület az ajánlatoknál is, meg a kiosztásnál is bizonyos aránylagos átalányt tartott szem előtt, így történt, hogy 1897-ben, a mikor a kerület osztotta ki a segélyt, az egyházmegyei átalányból kevesebb esett egy lelkészre ott, a hol sok volt a kérelmező, mint ott, a hol kevesen folyamodtak.

Ott van a jelzett jegyzőkönyvben a következő kimutatás;

1. az ungi egyházmegyéből 16 lelkész kér 2900 frt.
2. az egyházmegye ajánlja 2900 frt.
3. az egyházkerület ajánlja 2900 frt.

Ellenben F.-Zemplénben:

1. kér 26 lelkész 5370 frt.
2. egyházmegye ajánlja 4600 frt.
3. egyházkerület ajánlja 3120 frt.

Tán az ungi egyházmegyének kedvez a kerület? Nem, de az ungi egyházmegye nem ajánl magasabb összegig, mint a mennyi az átalányból reá esik, mint a mit az évenként emelkedő (most 15 ezer az emelkedés) államsegély arányában — a múlt évben nyert segélyhez viszonyítva — várhat!

1897-ben az egyházkerület osztotta a rendkívüli államsegélyt. Adott Ungnak 810 frtot, Zemplénnek 1085 frtot, tehát csak 225 frtal többet, mint Ungnak.

1898-ban már a konvent osztja a segélyt, s ad Ungnak 1640 frtot, F.-Zemplénnek 2630 frtot, tehát 990 frttal többet Zemplénnek, mint Ungnak. 1897-ben a 810 frtból az ungi lelkészekre átlag képen: 47 frt esett, mert 17 egyén között oszlott meg, F.-Zemplénben ugyanennyi volt az átlag az 1035-ből, mert 22 egyén kapta. Vajjon ennek Ung-e az oka?

1898-ban az Ungnak adott 1640 frtból 18 lelkész segélyeztetett átlag: 91 frttal; F.-Zemplén kapott: 2630 frtot, a mely 21 lelkész között oszlott meg s az átlag: 125 frt volt! Vajjon F.-Zemplén húzta-e a rövidebbet?...

De mi ungiak nem zúgolódunk s nem panaszkodunk, szegénységünkkel nem akarunk a piacra állani... Protestáns felszólalása, a mely Ung ellen irányulnak látszik, ezek alapján egészében véve alaptalan!

Mindezeket pedig csak azért mondtuk el „breviter“ s úgy hisszük, hogy „svaviter“ is, hogy az igazságot megvédelmezzük, a melynek Protestáns ezúttal nem volt hű lovagja, nem még a család s magánügyek érintésében sem, a melyekkel pedig, mintegy hatást akart elérni. Hogy e tekintetben is kifogás alá esik értesültsége, legyen elég csupán ezt megiegyeznünk: a 'gálócsi, 800 frtra becsült, de tényleg 246 frtos javadalmú lelkész, *nem nőtlen*, mint Protestáns állítja, hanem *nős*!

Azt elismerjük mi is, tudjuk is, hogy a segély-osztásoknál nincs meg az a kellő körültekintés, a minek kellene lennie, s talán ma is megtörténik, hogy a segélypénzt egyik-másik segélyezett „*hintó*“-ra fordítja, de hogy ebben a kérdésben a történt felszólalás helyesebb irányt nem jelölt ki, ezt is nagyon jól tudjuk!

Ungi.

A „jus parochiale“ kérdés felvetésének alkalmi oka.*

— Önigazolásul is. —

Mindaddig, míg akadémikus természetű volt az a vita, a mely a „jus parochiale“ kérdésében e Lapokban folyt, hallgattam, úgy gondolkozván, hogy elvi fejtegetésekbe nem való esetleges személyi tekinteteket egyíteni, bár már a kérdés feltevésekor, a mikor az hangsúlyoztatott, hogy „minden elfogadható ok nélkül tagadatott meg a lelkészi szolgálat,“ lehetett volna helyreigazítólag közbelépnem, hogy a kérdés, a mennyiben a valóságból van merítve s a kik előtt az eset ismerős, ne támaszkodhassék képzelt felvételre.

De nem tettem. mert még az érdekelt S. K. is eléggé túlemelkedett a személyi részen s akademic foglalt állást tarthatatlan nézete mellett. Azonban most, a mikor e Lapok 10-ik számában „A lelkész joga skötelessége“ című cikkben a kérdés felvetésének alkalmi oka is előadatott, kötelességem a tényállást „*a valóságnak teljesen megfelelőleg*“ előadni. Igen, mert bár a jelzett cikk nevet nem említ, minthogy a közönség itt Abaujban ismeri az ügyet, 51. év óta féltve őrzött papi reputációm

* Ennek az önigazolásnak, meggyőződésünk szerint helyet kellett adnunk. A „jus parochiale“ kérdésének elvi vitatását azonban ez a közlemény nem érinti s a kérdés iránt érdeklődőket arra kérjük, hogy esetleges hozzászólásukban ezt a gyakorlati esetet ne érintsék, hogy a személyi tekintetek ne zavarják a tárgyalást. Az alsó-kékedi eset ismerőseinek eltérő nyilatkozatait sem mi nem tartjuk, sem t. olvasóink nem tarthatják olyanoknak, hogy a nyilvánosság előtt tanú vallomásokkal kellene igazolni. Az értesülések más-más forrásokból eredhetnek s a valószínűséget mindeniknél feltételezhetni, a nélkül azonban, hogy a források hitelre méltóságának elbírálásába épen itt a nagy közönség előtt mehetnének bele. Ezeket tájékozásul tartottuk szükségesnek megjegyezni azokat illetőleg, a kik érdekelteknek látszanak.

S z e r k.

védelmére kelve. elő kell adnom *avalóságnak mindenben megfelelő tény*, s nyugodt lélekkel várom az elfogulatlan olvasó ítéletét.

1897-ik év febr. 11-én megjelent előttem Ráski István alsó-kékedi zsellér csizmadia, jelentve, hogy János nevű fia meghalt s kívánta annak eltemetését.

Ennek az embernek, — bár a díjlevélben az áll, hogy a házzal bíró zsellérek a lelkész és tanító részére 1—1 véka rozsot kötelesek fizetni — tekintve szegénységére, a fizetés felét leengedtük, csakis fél vékát kívántunk tőle, de a mit ő két éven át nem teljesítvén, szemére vettem mulasztását; de ő égre-földre fogadta, hogy megadja, csak menjek temetni. Hittem szavának, kimentem, temettünk, a véka rozs pedig fizetetlen maradt.

Történt pedig, hogy ugyanez az egyén 1898. év jan. 13-án ismét megjelent, mondván, hogy egy gyermeke megint meghalt, menjek ki temetni.

En, visszaemlékezvén múlt évben tett ígéretének be nem váltására. szemrehányást tettem, a mire ő gorombadacsal így felelt: „én tiszteletes uramnak nem tartozom semmivel, mert én a pányoki tanítónak fizetek fél véka gabonát, az én tőlem elég.“

Ezen hetyke nyilatkozat vérg sértett és azt mondtam: ha maga nekem nem tartozik fizetni, én sem tartozom a maga gyermekét eltemetni; a mire ő nem hogy megszeppent volna, de dühös bősziúsággal így szólott: „ha nem tetszik jönni temetni, eltemetem magam, vagy keresek más papot, a ki elfogja temetni,“ s azzal elment.

Minő lelki fájdalmat állottam ki, hogy ezen ember irányába — tudatosan megsértve a humanitás és ker. szeretet törvényét — ily szigorúnak kellett mutatkoznom, azt csak én tudom.

Es enyhítő írt kerestem következő gondolataimban: 1-szor: ez az ember jól kialudva magát, józanabb gondolatokra ébredhet, magába szállhat és bűnbánólag jelenhet meg előttem.

2-szor: ha megmarad megátalkodottságában s elmegy más papot hívni a temetésre, van bizalmam a szomszéd lelkésztársakhoz, hogy ezt a téves gondolkodású embert jóakarató becsületességből kifolyó okos tanácsukkal észretérítik, törvény iránti tiszteletre s engedelmességre bírják, s eképen a nehéz helyzetbe jutott lelkésztársukon segítenek!

Felviradtunk a temetés reggelére, de az ember nem jelentkezett, és én kibeszélhetetlen aggodalom között vártam a napnak derűben, vagy borúban való lenyugvását.

Es megjött az értesítés a pányoki tanító úrtól, tudván, hogy a gondnok elmenvén hozzá, hívta a temetésre, mondván, „hogy tiszteletes úr alkalmasint elment már egyenesen a kéhedi uton.“ A mely beszédre ő és még néhány egyháztág ámentek Kékedre a temetésre, de már akkor a halott el volt temetve a nádasdi lelkész úr által, a kit még ott találtak a halottas háznál.

Ennyi volt az értesítés, de nekem elég volt megnyugtatósomra. Azután kezdtem gondolkodni: hogyan? hát lehetséges az, hogy valaki engedély nélkül hivatalos teendőt végezzen? A bevégzett temetési actus felelte: hogy „igen.“ — Így hát nem lett megkísérelve annak az embernek törvényes térre való visszatérítése, sőt az ő kívánságának lett elég téve, a törvény világos tiltakozásának ellenére? Eképen lett megghiúsulva ez én lelkésztársaimba vetett bizalmam.

De egyúttal meg lett hiúsítva a kárörvendőknek azon édes reményök, hogy hallatlan botránynak kell történni, ha a *nem illetékes* nádasdi lelkész meg nem jelenik, mert íme a pányoki *illetékes* tanító megjelenvén, teljesítette volna a reá váró feladatot.

Ime a tényt szépítés nélkül előadtam; de hogy annak előidézője én egy magam lettem volna, azt be nem ismerem. — Be nem ismerem különösen azt, hogy én *három alantas hivatalársamnak megtiltottam volna a temetést* a mint K. B. úr állítja. — Akkori segédem birt ugyan tudomással nézeteim felől, de — mondja szemembe, tiltottam-e attól, hogy ha kedve tartja menni a temetésre, ezt tennie nem szabad, pedig a valódi tiltakozás ez lett volna! Valamint az sem úgy van, hogy a helybeli tanítót szintén eltiltottam, mert az egész dologról semmit sem tudott. Egyedül a pányoki tanító úr előtt tettem nyilatkozatot szándékom felől, de a következő megmutatta, hogy az sem lett eltiltva a temetéstől, mert akkor nem jelent volna meg.

Ez a tényállás a maga igaz voltában, a melynek ismerete az elfogulatlan olvasót képessé teheti annak megítélésére, vajjon követtem-e el olyan főbenjáró bűnt, a melyért egyik-másik cikkező arra is hajlandónak mutatkozott, hogy egyéni reputációm a dologgal nem ismerők előtt tönkre tegye? Lelkiismeretem nem vádol, mert botrányt nem akartam s nem is okoztam.

id. Kiss Lajos,
abaujvári ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

* **Dr. Szabó Sándor** sárospataki jogtanártól jelent a „*Pénzügyi Kodex*” című 4 kötetre tervezett munkának I. része, a mely az *illeték-egyenértékkel* foglalkozik. Az 548 oldalra terjedő vaskos kötet három részből áll, t. i.: általános, anyagi s alaki részből, a melyekhez kiegészítésül a Függelék járul. Az első rész az illeték egyenérték fogalmát, az arra vonatkozó törvények, szabályok történelmi fejlődését, az irodalmat, az ingó és ingatlan vagyon fogalmát, minőségét stb. tartalmazza. Az anyagi részben az illeték-egyenérték alá tartozó jogi személyekről s a nevezett adó alá eső tárgyakról van szó, a mentességgel együtt s egyúttal részletesen fel van dolgozva az illeték egyenérték kiszabásának alapjául szolgáló érték s ennek megállapítása úgy az ingatlan, mint az ingó vagyonnál. Az alaki részben az illeték kiszabása van tárgyalva a bevallások, bírság alkalmazása, kiszabása stb. címek alatt, ide sorolják a jogorvoslatokról szóló eljárások is, a legnagyobb részletességgel s kimerítő utasításokkal. A függelékben az illeték-egyenértékre vonatkozó s eddig megjelent pénzügyminiszeri rendeletek foglaltatnak, a melyek a gyakorlati élet szempontjából igen fontosak. — A szerző ama célt, a melyet vállalatával maga elé tűzött, lehetőleg elérte abban az értelemben, hogy a kérdéses pénzügyi tárgyat tiszta világításba helyezte s a gyakorlati élet szempontjából a szükséges eljárásokat megismertette. Mindazok, a kiknek szánva van e munka, t. i. a jogi személyek, egyházi s világi községek, egyletek, intézetek, testületek, társulatok, kir. adóhivatalok, ügyvédek s pénzügyi tisztviselők, nagy haszonnal forgathatják a munkát, a mely Politzer Zsigmond kiadásában jelent meg Budapesten s 10 koronaért kapható.

* **Pásztor Sámuel** sárospataki főiskolai ének- és zenetanár „*Templomi s temetési karénektára*” 156 lapnyi terjedelemben kikerült a sajtó alól, a mit az érdeklődő közönségnek örömmel adunk tudtára. A gyűjteményben 110 darab van, még pedig templomi 37, temetési 63 s különböző alkalmakra a függelékben: 10. A munka a szerkesztőnél kapható 3 forintért.

* **Dr. Mitrovics Gyula** „*Aeneas Sylvius Piccolomini Historia de Eurialio et Lucretia se amantibus*” című

tanári székfoglaló értekezése külön lenyomatban is megjelent, mit az érdeklődő körök bizonyára szívesen vesznek tudomásul. (ó.)

* **Zoványi Jenő** „*Theologiai Ismeretek Tára*” című vállalatából legutóbb két füzet jelent meg, t. i. a II-ik kötet befejező s a III-ik első füzet. Amaz az *Ny.* betűvel végződik, emez az *Ó*-val kezdődik s terjed a *P.* betű nagyobb részéig. — Ennek a munkának sem volna szabad hiányoznia egy lelkész könyvtárából sem, mert egy olyan kézikönyv ez, a mely a theologiai tudományok terén biztos kalauzul szolgál. (r.)

* **A Prot. Szemle** ez évi 1—3 füzetei gazdag tartalmukkal ismét arról tesznek bizonyosságot, hogy Irodalmi társaságunknak ez az előkelő kiadványa teljesen kielégítheti mindazokat a kíváncsikat, a melyek egy ilyen folyóirattal szemben megvannak . . . Nagy szígyenünk az nekünk, hogy ezt a társaságot sem pártoljuk úgy, a mint azt az egyház iránt való hűséges szeretet parancsolja! (n.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** Özv. Rozgonyi Jánosné, szül. *Bodnár Ágnes* asszony e hó 14-ikén meghalt. Az elhunyt nő 34 évig viselte az özvegyi fátyolt férje után, a volt beszeri, majd alpári lelkész után, a ki „Halotti szónoklatok”-kal s más művekkel szerzett magának írói nevet. — Legyen az elhunyt nő emléke áldott! — Gyöngyössi Sámuelné, szül. *Szabó Erzsébet* e hó 24-ikén hosszas szenvedés után Debrecenben öreg édes anyja s hajadon leánya karjai között jobb létre szenderült. Szerető, gondos, gyermekeiért mindenre kész nő volt a megboldogult, a kinek koporsójára az igaz bánat könnyeit hullatták a megszorodott szívű gyermekek, a kinek fájdalomában mi is mély részvéttel osztozunk. — *Erdélyi Sándor*, magyar-jesztrebi ref. lelkész március 22-én hosszas kínos szenvedés után meghalt. Sok szerencsétlenségen keresztül ment szolgálja volt az elhunyt lelkésztársunk az Urnak s a halál megváltás volt sokat türt s szenvedett lelkének. Legyen az elhunytak emlékezte áldott, síri nyugalma csendes!

— **Dr. Mitrovics Gyula** sárospataki gimn. tanárnak az ez évi iskolai nagy szünidőben megejtendő művészet-történeti utazása előmozdítására 400 frt segélyt ad a magyar tudományos akadémia.

— **A ref. tanítók országos egyesületének választmánya** ápril 4-ikén Debrecenben gyűlést fog tartani a hivatalos lap s a tanulók korpótléka ügyében.

— **Tisza Kálmán** az országgyűlési szabadelvű pártban a vallás és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének tárgyalásakor — március 20-án, — arra kérte a minisztert, hogy ha csak egyáltalán nem ütközik lehetetlenségbe, minél előbb, ha lehet, még az idén egészítse ki 600 frtig a róm. katolikus lelkészek illetményét. Wlassics miniszter a kérésre azt válaszolta, hogy mihelyt az összeírások mind beérkeznek s a szükséglet egészen át lesz tekinthető, a törvény végrehajtásában úgy szándékszik eljárni, hogy minél nagyobb összeggel, ha lehetséges lesz, 600 frtig kezdjék meg ez idén a kiegészítést. — Tisza Kálmánnak ezt a kérését s a miniszternek erre adott válaszát az egész magyar prot. lelkészi kar megnyugvással veheti tudomásul.

— **A sárospataki egyház presbiteriuma** folyó évi március 19-én tartott ülésében egyhangú határozattal kimondta, hogy a lelkészi gyámintézetbe a lelkész részéről befizetendő évi járulékot az egyház egyszermindenkorra magára vállalja s lelkésze helyett évenként befizeti, s ennek végrehajtásaként a folyó évi járulékot költségvetésébe beiktatta. — Azt hisszük, hogy a tokaji és sárospataki egyházak ezen méltányos határozatát a többi egyházak is követésre méltó példának fogják tekinteni. (d.—n.)

— **Pályázat lelkészi állásra.** A tiszántúli ref. egyházkerületben a hódmező-vásárhelyi községi ref. lelkész-

tanítói állásra, (a fohértóparti pusztán) a mely 800 frttal van díjazva, ápril 30-ig jelentkezhetni a községi iskola-széki elnökénél.

— **Válasz** „A nyugtalanzkodó Karádiak“ című közleményekre. A „Sárospataki Lapok“ f. évi 8-ik és 11-ik számában „A nyugtalanzkodó Karádiak“ címen r. és Sz. uraktól irt és megjelent közleményre, mint érdekelt fél, a következőben válaszolok. Karádon nem nyugtalan-kodik senki, hanem a választás ellen panaszt emeltünk mert az nézetünk szerint törvénybe ütköző. Tény, hogy a Nagyméltóságu vallás és közoktatásügyi magy. kir. Miniszter úrhoz küldöttséget menesztettünk és nemcsak reméljük, de biztosra vesszük, hogy a főtiszteletű konvent igazainkat be fogja látni s panaszunkat érdemlegesen fogja az igazságnak megfelelőleg elintézni, mert igen szomorú és áldástalan állapot az, midőn 300 választó közül 246 választóval szemben 41 egyén választ lelkész, és a hatszoros többség akarata nem érvényesülhet, mert az általunk előzőleg 104 szavazat többséggel megválasztott lelkészt másodikban nem kandidáltak, s ha igazságot nem kapunk még szomorubb lesz az, ha kényszerítve lesz 246 választó eddigi elhatározása szerint családjával együtt elhagyni ősei hitét. Azt a küldöttséget, a melyet Sz. ur oly kevésre néz, a közönség előleges megbeszélés után választotta és menesztette Budapestre s hogy annak a vezetője, a gondnok ellen e miatt vádat adott be, az ellenpárt részéről, ez természetes s hogy a presbiter, miután csak a 41 választóhoz tartozók voltak jelen, 5-en a jegyzőkönyvet aláírták, tény; ez azonban az állapotokon nem változtat, nem, mert a nagy többség nincs kibékülve a helyzettel, a mit eléggé bizonyít az a körülmény, hogy kétszáznegyvenhat választó és családja a választás óta soha templomba nem jár, hanem a negyvenegy választóból áll a templomba járó közönség és a községi jegyzőből, a ki róm. kath. vallású. S ez sem nem félrevezetés, sem nem igazság műve. Mi nyugodtan várjuk a konvent határozatát, mert Főtiszteletű Püspök úr Ó Méltósága f. évi márc. 6-án kelt 237. sz. alatti becses leiratával értesítette a presbitériumot, hogy panaszunkat f. évi ápril 10-én a főt. konventhez fogja terjesztetni, a mit úgy gondolunk senki meg nem akadályozhat. E sorokat az igazság érdekében láttam szükségesnek e lapok olvasói elé terjesztetni, noha úgy gondolom, hogy Sz.-nek kár volt ezt az ügyet a nyilvánosság elé hozni.*

Horváth Vincze,
karádi presbiter.

— **Az erdélyi egyházkerületi gyűlés tagjai** immár nyíltan kezdenek állást foglalni a püspök választás kérdésében. A multkor a Vajdahunyad környékbeliek bocsátottak ki felhívást Bartha Lajos esperes érdekében, most pedig a nagy-enyvediek lépnek sikra Dr. Bartók György főjegyző s h. püspök érdekében. Ez a felhívás jobb ajánló levélnek, mint a Bartha Lajos érdekében kibocsátott, mert a jelöltet nem mint „bizalmasát“ tünteti fel a volt püspöknek, a mivel nem a volt püspök emlékéért akarjuk sérteni, hanem azt jelezni, hogy a „bizalmas“ viszony még nem ajánló levél a püspökségre! . . . Különben úgy értesül-

*A nyilvánosság organumainak kötelességük az, hogy a felfemerülő jelenségekről tudósításokat közöljenek. Ez volt az alapja annak, hogy lapunk 8-ik számában azt a pár sornyi tudósítást adtuk, a mely egyebet, mint valóságot, nem tartalmazott. Az arra Sz. által irt választ nagy lelki örömmel fogadtuk, mert azt olvastuk ki belőle, hogy bár csakugyan járt a kultuszminiszternél a karádiak részéről egy küldöttség, mégis az egyh. községben nyugalom, béke, egyetértés honol. Mélyen fájjaljuk, hogy a most adott válasz azt árulja el, hogy a nyugtalankodás csakugyan még mindig tart s bizonyára szomorúan veszi tudomásul ezt a körülményt velünk együtt lapunknak minden olvasója, maga Sz. is, a ki személyes tapasztalat alapján írta meg helyre igazítását

Szerk.

tünk, hogy már van egy ötödik jelölt is: Dr. Elekes Viktor személyében. . . Mintha nem jó nyomon járnának erdélyi atyánkfiai, a mikor a pártikuláris érdekeket akarják előtérbe helyezni s nagyön is világiaskodni akarnak, a mikor „röpiratok“-at bocsátgatnak ki, a mikre éppen a h. püspöknek nem lehet szüksége. A nyílt állásfoglalás, inkább illik hozzánk, mint az álnév alatti röpiratozás! (o.)

— **Lázítást** eszközöltek a r. és g. kath. plebánusok a szlavonai Mandék községben, a mint a »Prot. Egyh. és Iskolai Lap« írja. Arra bujtogatták fel híveiket, hogy a községi iskolában ne engedjék meg a ref. istentiszteletet s a ref. gyermekek vallásos oktatását. Maguk az Ur szolgáinak nevezett plebánus urak meg azt tették, hogy elszedték a ref. gyermekektől a hittani könyveket s megsemmisítették. . . A szerémszégi alispán erélyes közbelépése miatt azonban a teljes sikert nem érhették el a lázító papok, a kik ellen a fegyelmi eljárás megindítása folyamatba vétetett.

— **A „Religio“** igen rossz néven vette a politikai lapoktól, hogy a Perosi-féle „Lázár feltámasztása“ című oratoriumot, a mely a budapesti m. kir. opera-házban a r. kath. mágnások befolyására adatott elő, nem magasztalták az egekig. . . Persze azt akarná t. laptársunk, hogy mindazt, a mi klerikális kézből ered, egyenesen tökéletesnek tartsák az emberek.

— **A „Los von Rom“** jelszó Ausztriában rohamosan hódít. Schönerer és Wolff képviselők akciója, hogy el kell szakadni Rómától, nagy eredményt mutat fel, dacára annak, hogy a csehországi s maga a bécsi ág. ev. főegyháztanács is ellene nyilatkozott az áttéréseknek a politikai érdekek szempontjából. Magában Észak Csehországban eddig 15 ezer lélek s 21 lelkész lett protestáns, Sziléziában 8000 lélek s 6 plebánus, Alsó- Felső-Ausztriában 11000 s 9 lelkész, Grácban s környékén pedig 3000 lélek s 4 plebánus tért át a protestáns vallásra. A Schönerer nyilatkozatában jelzett 10000 egyén áttérése tehát sokszorosan megtörtént immár, mert a mint a fentebbi adatok mutatják: 37 ezeren tértek át a protestáns vallásra. — A r. kath. egyház vezetői e mozgalmat kezdetben csak megmosolyogták, de bezzeg most már tanácskoznak *Schönborn* s *Gruscha* biborosok elnöklete alatt, hogy a legújabb egyházi szakadás megakadályozására „alkalmas rendszabályokat“ hozzanak. Az ő munkájuk lehet, no meg a hirhadt Strossmayer diakóvári püspöké, hogy a szlávok meg a róm. s g.-katholikusok szövetkezését s egyesülését vették fel cél gyanánt. Nagy érdeklődéssel várjuk a további fejleményeket.

— **Az igazság a »Religio«** szerint az, hogy a r. kath. egyház érdekeit sérteni nem lehet, nem is szabad, ellenben a prot. egyházakat sértheti bárki is. Ezt olvasuk ki abból a tudósításból, a mely a németországi »nagypénteki ünnep«-ről szól, a mely tudósításban ez foglaltatik: »*katholikus ünnep megtartására az egyházi (róm. kath.) hatóság megkérdezése s beleegyezése nélkül országos törvénnyel sem lehet kötelezni.*“ . . . Persze a magyar protestánsok az István-király-nap megünneplésére kényszeríthetők? . . . Vajjon nem pirul-e a »Religio« az igazságnak ilyen fogalmi meghatározásaért? Vajjon az a lelkiismeret, a melyet minden emberben feltételezünk, hogy van, nem tiltakozik-e az igazságnak ilyen arcúlvérése ellen, a »Religio« hívei keblében? . . . Úgy látszik, hogy nem, mert különben ilyen állításokkal s ezeknek megfelelő tényekkel nem állana elő. . . De azért Róma még mindig igaz vallást hirdet!?

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Húsvét ünnepén.” — „Az erdélyi püspök-választási mozgalmak.” *Kolozsvári.* — „A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899-ik évi költségvetése.” *Dr. Szabó Sándor.* — „Molnár István emlékezete.” *Péter Mihály.* — „Lelkész értekezleti gyűlés F.-Zemplénben.” *Péter Mihály.* — „Egyházmegyei közgyűlés F.-Zemplénben.” *Notárius.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Húsvét ünnepén.

Még fülünkbe cseng a nagy-pénteki „Feszítsd meg!” kiáltás szava, a melyet az ámitók által felvezetett boldogtalan zsidóság hangoztatott, vérét kívánva annak, a ki nem akart földi hatalmasság lenni, hanem a lelkek országának fejedelme!

Még halljuk a megfeszített igazságnak halálos sóhajait, végső hörgéseit s az alkonyra hajlott nap utolsó sugarait mintha véresepekben látnánk fürödni, a melyeket az igazság megölt bajnoka húllatott, megpecsételéseül eszméinek, gondolatainak, nemes cselekedeteinek.

A tragédia utolsó jelenetei mintha ma is iszonyatot, rémületet támasztanának a kebelben, fájó részvétet az elbukott hős sorsa felett, mely halállal végződött, a kereszt halálával.

De mint egykor, a mikor a történet szerint végbement a Golgotának ama sötét helyén az igazság meggyilkoltatása, a ború felett a kiengesztelődés derűje mutatkozik s harmadnapra az igazság kitört a koporsóból, hogy fényével áthassa a szív-világot, úgy ma is, a nagy-pénteki siralom után húsvéti öröm következett s az ünnepi érzésektől megterhesült keblekből hála szó száll a magasba az Úrhoz, a ki „élőknek s nem holtaknak Istene”, a ki nem engedte az igazságot elbukni, hanem életre hívta a halálból is s adott erőt, hogy uralkodjék az emberi nemzeten.

A megtépett s megsebzett, az elbukott s halálra vált, a meghalt s el is temetett igazságnak diadalnapja ez, mint a történeti Krisztus szellemének, elveinek győzedelmi napja!

Oh beh sokszor megcsúfoltatott már a krisztusi szellem, a krisztusi igazság! Egyház és állam, népek és nemzetek szövetkeztek megsemmisítésére, meg is feszítették újra meg újra, halálra adták ismét meg ismét, de azért az igazságnak fényes napja ma is ragyog, a Krisztus szelleme ma is hódít, mert lélek és élet!

Életet hirdet a feltámadás, a húsvéti igazság! Életet a Krisztusban, a mely nem a testnek, hanem a léleknek élete!

A lélek, a mely ott lebegett egykor a vizek felett, mikor az idők méhében maga az idő fogamzott, a koporsók s sírok felett is ott lebeg, hogy mint egykor a nem levőt létbe, úgy a koporsóba fektetett s sírba temetett életet a feltámadással új életre hívja.

Úgy tetszik nekünk, hogy e gondolatok talán idegenül is hathatnak a lelkekre a mai viszonyok között, a mikor a rombolás szelleme, a tagadás elve, a kézzel foghatót követeli s a rajongás megbódult híve, a belső megvilágításban részesülve, azt is elutasítja, a mit a józan értelem szava parancsol.

Nem ünneplünk mi sem a tagadás elvének hirdetőivel, sem a rajongás hiveivel, hanem ünneplünk e napon úgy, mint a Krisztusban, a Krisztus szellemében s annak diadalában hívők, a kiknek a feltámadás boldogító hite saját benső tudatjukból származott, a kik meg vagyunk győződve az apostollal, a felől, hogy *ha a Krisztus fel nem támadott, kétség nélkül hűbavaló a mi hitünk.*

Feltámadott a Krisztus, életre kelt a halálból s ezzel zálogot, biztosítékot nyújtott az örök élet felől.

Ti a tagadás szellemének hívei! ünnepeltek-e ma diadalmi ünnepet? . . . Bizonyára nem! Lelketek üres s elmétek az igazság iránt érzéketlen!

Ti rajongók! ne keressétek a test szerint való Krisztust e napon! Ha keresitek, bizony nem ünnepeltek húsvéti ünnepet!

Fel a szívekkel! Repüljön magasan a lélek gondolata, a szent érzelmek özöne hassa át a sokaságot, mert az Úr feltámadott, életre kelt s nincs többé halál, nincs többé enyészet!

Az igazság diadalünnepe a húsvét, az eszmék győzedelmének emléknapja ez, a melyen víg ének illik a keresztyén ember ajakára!

Zengjen azért az öröm-ének ajkunkon:

„Él a Jézus a mi fejünk
A haláltól nem félhetünk,
A sírokból új élet kél:
Ez a megszentelő remény!“

Az erdélyi püspök-választási mozgalmak.

Fontos, szinte korszakalkotó mozzanathoz közeleg az erdélyi ref. egyházkerület. Az egyházközségek vagyónának központosítási rendszere a nagymérvű bőrzei veszteségek folytán épenúgy csődöt mond, mint a közigazgatási ügyvitelnek az egyházkerületi igazgató-tanács kezében való összpontosítása, mert hiszen ennek a lassanként minden jogot és hatalmat a maga rendelkezése alá gyűjtő testületnek teljes joggal tulajdonítja az erdélyi közvélemény azt a rettenetes chaost, melyből csak erős akarattal s nagy bölcseséggel bonyolódhatik ki valahogy a kerület.

Ezzel a szervezeti átalakulással egy időben következik be az új püspök választása, ki hívatta lesz az új irányban kormányozni az egyházkerületet. Bárki legyen megválasztva, annyit bizonyosan lehet előre is mondani, hogy az eddigi klikk-szellemnek Erdélyben immár vége van. A világi hatalom árnyában működő egyházi zsarnokság lejárt magát s a zsarnokság megszűntével leűnt a hatalom is, mely pártfogásával vagy elnézésével lehetővé tette a visszaéléseket és önkénykedést. Adja isten, hogy mindenik egyházkerületben a jog, törvény és igazság uralkodjék.

Mert hogy a klikkuralom garázdálkodásai a tiszta presbyterinek képzelt magyarországi egyházalkotmány mellett is előfordulhatnak, arra a tiszántúli egyházkerület számos példát nyújt; és viszont, hogy az erdélyi egyházkerület eddigi hírhedsége sem egyházalkotmányából folyó gyaroltság volt, annak legelénkebb bizonyossága lesz az az új korszak, melybe Erdély a folyó évben lép.

A jól választott püspök személye is mindenesetre garancia lesz az új életre, de viszont bárki legyen győztes az emlegetettek, vagy akár az összes hívatottak közül. kétségtelen, hogy az eddigi, minden szabad gondolkozást elnyomó, önálló véleményt elgázoló rendszer napja végképen lehanyatlott. Igenis, az eddigi alkotások érintetlenül fenn fognak maradni, sőt ha a viszonyok engedik, fejlesztetni is fognak. Mert az már ma senkinek sincs Erdélyben eszeágában se, hogy például a theologiai akadémiát Nagyenyre visszavigye, de a kedélyek lecsillapítása, a béke megalkotása, az egyetértő munkálkodás biztosítása most már talán minden erdélyi reformátusnak programját képezi.

Ilyen körülmények közt egészen természetes, hogy sem a régi egyházi, sem a világi politikai pártszempon-
tákat egyik püspökjelölt pártja sem elegyíti bele a küzdelembe. Egyébiránt ez utóbbiakat nem is lehetne, mert a véletlen oly csodálatos helyzetet teremtett, hogy kivétel nélkül mindenik jelölt a kormánypárt híve jelenleg. Csak egyházi érdemeiket emlegetik, csak egyházi működésök alapján formálnak rólok véleményt az illetékes körök.

Bartha Lajos tordosi lelkész, vajdahunyadi esperes mellett különösen azt hozzák fel hívei, hogy immár 24

év óta jelesen kormányozza egyházmegyéjét. A mellett javakorabeli (56 éves) s derék, jóra való ember, ki nem gyűlölködött sohasem. Némelyek azt is felhozzák érdekében, hogy Szász Domokos püspöknek „bizalmasa“ volt. Nem tudom elbírálni, hogy a pénzügyi kalamitások felfedezése és orvoslása idejében vajjon elég tapintatos és sikeres argumentum-e ez? A „Zsinati emlékkönyvből“ idézem még jellemzésére a következő sorokat: „Magas, erőteljes alak, imponáló külső. Mint szónokot nem lehet ily kiválónak mondani. Ez idő szerint hivatása nem is annyira a szószék, mint az élet.“ Mindamellett a debreceni zsinat utáni erdélyi codificatio alkalmával nagy beszédet tartott a paritás érdekében, vagyis a világiak hatalmi túlsúlya ellen. Tagja volt mindkét zsinatnak, s jó ideje tagja a konventnek is, hol nem nagyszabású, de szorgalmas működést fejt ki.

Szász Gerő kolozsvári lelkész nevét szélesebb körben ismerik. Versei sokfelé el vannak terjedve. A Petőfi-társaságbeli tagságát ezekkel érdemelte ki. Szerkesztései („Protestáns Közlöny“, „Erdélyi Prédikatori Tár“) egyházi körökben általánosan ismertté tették működését. Valaha kitűnő szónok volt, s 13 évig, mint egyházkerületi főjegyző az erdélyi egyházkerület hagyományainál fogva a püspöki szék legilletékesebb örököse gyanánt szerepelt. Barátai ezen az alapon hangoztatják nevét, mások meg elaggott korából (68 éves) folyó gyöngeségeit tekintik hátrányának, a mik lehetnek hátrány, de ha az életkorbeli tapasztalattal bölcsesség jár, akkor a gyengeség el is türethetik.

Az egyházkerületi főjegyző dr. Bartók György szászvárosi lelkész a harmadik jelölt. Erdély leg tudósabb papjának méltán mondják e nagyképzettségű s legjobb korában lévő (54 éves), előkelő megjelenésű férfit. Bölcsészettudori oklevéllel tért vissza a tübingai egyetemről, s mint Nagy Péter püspök titkárja, magántanári képesítést szerzett a kolozsvári egyetemen, még pedig az őt Nagy Péter iránti hűségéért már akkor sem kedvelő Szász Béla szakjából. Nagyenyi lelkész korában sok éven át adott elő helyettes tanári minőségben a theol. akadémián különböző szakbeli tárgyakat, mindeniket a szakember tudásával s azzal a megragadó előadással, mely számos tanítványában ma is a legkellemesebb emlékeket táplálja iránta. Még szászvárosi papságáról is elment a theol. akadémia utolsó évére helyettes tanárnak s nagyjövedelmű papi állásából szíves örömet visszatért volna Enyedre szerény jövedelmű theol. tanárnak Nagyszabású írói működése a Kovács Albert „Egyházi Reform“-jában, a Szász Gerő „Erdélyi Prot. Közlöny“-ében s a Ballagi „Prot. Egyh. és Isk. Lap“-jában közölt kisebb-nagyobb dolgozataival kezdődött, melyek közül „Lessing, mint theologus“ a legkiválóbb. Ezenkívül „Bodola Sámuel élete“, „Az erkölcsei élet legfőbb kérdései“, „Huszonöt év a Bethlenfőiskola theol. akadémiája történetéből“ című terjedelmesebb művei, s „Bibliái ismertetés“ és „Bibliái elbeszé-

lések" című sikerült tankönyvei örökítik meg írói munkásságát. Nyolc éven át szerkesztette az enyedi „Egyházi és Iskolai Szemlét”, az erdélyi egyházkerületnek legválságosabb, legküzdelsebb éveiben. Ez volt az a bűne, amiért minden tudománya, alkotó ereje, kormányzó-képessége, szónoki hirneme s megnyerő egyénisége mellett is egészen a múlt évig mellőzte és leszorította a hatalom a közélet teréről, s hogy a múlt évben egyházkerületi főjegyzővé választott, az már a püspöki hatalom hanyatlásának volt a bizonyítéka. Főleg azonban az a körülmény okozta múlt évi győzelmét, hogy br. Bánffy Dezső főgondnok teljes tiszteletreméltó pártatlansága lehetővé tette az igaz érdem elismerését. Az eddigi pártkeretek úgy is megszűntek volt s a főgondnok igazán csak növelte a maga iránti hódolatot, amidőn nem avatván bele nagy tekintélyét a közügyek intézésébe, szabad folyást engedett a meggyőződések nyilvánulásának és érvényesülésének.

Azt mondják, hogy most a püspökválasztásnál is ilyen korrekt álláspontot foglal el. Bizonyítja ezt az a körülmény is, hogy míg fia Bartók-párti, unokatestvére (Gyárfás Endre) Bartha-párti. Nagyon helyes volna, ha a többi kerületi főgondnok is ragaszkodnának az elnöklő-főgondnok e tiszteletreméltó álláspontjához s ha pártállást foglalnak is el mind a négyen (gr. Bánffy György és Zeyk Dániel Bartók mellett, br. Kemény Kálmán és Simó Lajos Bartha mellett) legalább nevüket ne adnák oda a korteskedés eszközeiül. Érdekes, hogy a Bartók pártjának, úgy az egyházkerületnek a főgondnokokon kívül legtekintélyesebb egyénei: gr. Kuun Géza, valóságos belső titkos tanácsos, világhírű tudós, s Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszter s az egyházkerület pénzügyi regenerátora, valamint az egymással szemben állandóan nagy harcot folytató Bartha Miklós és Sándor József egyiránt lelkes hívei.

Hogy mi lesz a végeredmény? azt még csupán sejtetni lehet. A pártok harca teljes erővel csak ezentul fog kitörni. Mindenesetre óhajtható, hogy az új korszak vezérő irányja és kormányzó egyénének szelleme egymással jó összhangban álljon s a békeség és igazság elve csakugyan győzelmét arasson a befelé sok tekintetben megerősödésre, kifelé pedig a katolikus aktíóval szemben védelmi harcra elhivatott kerületben.

Kolozsvári.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minisztérium 1899. évi költségvetése.

(Folytatás és vége.)

A közoktatásügyi kormány a felekezeti középiskolák beruházási államsegélyeit az eddigi készpénzfizetés helyett célszerűbbnek tartja oly alakban engedélyezni, hogy a fenntartótestület akár saját alapjaiból, akár valamely hazai pénzintézetből hosszabb lejáratú (rendszerint 50 évi) törlesztési kölcsönt vesz fel, melynek törlesztési részletei a szükséges jogfenntartásokkal és az illetékes tényezők hozzájárulása esetén az államkincstár által elvállaltathatnak. Ezen módozat mellett segélyeztettek a következő ev. ref. középiskolák:

Csurgói ev. ref. főgimn.	48,000 frtos törlesztési kölcsön után évi	2544 frt 96 kr.
Miskolczi ev. ref. főgimn.	42,000 frtos törlesztési kölcsön után évi	2118 frt 96 kr.

Folyamatban vannak a tárgyalások a következő ref. középiskolák fenntartói által kért beruházási államsegélyekre nézve:

Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium	20000 frt tőke
Mezőtúri	13000 „ „
Nagyenyedi	21000 „ „
Szatmári	30000 „ „
Szászvárosi	25000 „ „
Székeludvarhelyi	8000 „ „

A folyó évi költségvetésben a következő ref. középiskoláknak adandó új törlesztési kölcsönök annuitását kívánja a miniszter biztosítani:

Kecskeméti ev. ref. főgimnázium	80000 frt
Kolozsvári	90000 „
M.-szigeti	80000 „
Nagykőrösi	113000 „
Pápai	60000 „

A kecskeméti és kolozsvári ev. ref. főgimnáziumok épületei oly rossz állapotban vannak, hogy az új építkezés sürgős szükségét képez; hasonló állapotban van a nagy-kőrösi ev. ref. főgimn. épülete, miért is a fenntartó testület 226.000 frtos új, a korszerű kívánalmaknak minden tekintetben megfelelő épület emelését határozta el, melyre 113.000 frt segélyt kér az államtól. A máramarosi ev. ref. főgimnázium a középiskolai törvény életbeléptetésétől kezdve évről-évre kérelmezte a beruházási államsegélyt, főleg a gimnáziumhoz nem tartozó iskolai intézményeknek kitelepítése, a rendkívüli hiányos felszerelés és bútorzat kiegészítés, úgy szintén a régebben foganatosított építkezésből eredő adósságok törleszthetése céljából. A 80000 frtos államsegély engedélyezése esetén az intézet elhelyezési viszonyai valahára lényegesen megjavulnának, így szól a miniszteri indoklás. A pápai ev. ref. főgimnázium fenntartó testülete, mely már 80000 frt államsegélyt kapott az új épületre, abból a célból kéri az újabb segélyt, hogy nagy könyvtárát megfelelően elhelyezhesse s az előbb építkezés folytán fennmaradó adósságait törleszthesse.

Állami felsőbb leányiskolák. A felsőbb leányiskolák száma a múlt évben szaporodott egyvel, a mennyiben a miniszter a múlt évben ismertett programjához¹ híven Egerben új felsőbb leányiskolát állított fel, ezzel a felsőbb leányiskolák száma 13.

Ezen cím alatt a folyó évre rendes kiadásokra előirányoztatott 402,337 frt, a múlt évvel szemben több 17,730 frttal.

III. Népinevelés.

Népinevelési tanfelügyelőségek. E címen a folyó évre elő van irányozva 302,500 frt, a múlt évben megszavazott összeggel szemben több 11,102 frttal. A miniszter a folyó évben egy új tanfelügyelői állást szervez Fiumében s így a tanfelügyelők száma 67-re emelkedik; fel van véve továbbá egy új segéd-tanfelügyelői és 3 új tollnoki állás s így a segéd-tanfelügyelők száma 38, a tollnokok száma pedig 55. Ez új állások ez év második felében fognak betöltetni. Ugyancsak felemelte a miniszter a napidíjak átalányát 365 frttal, az úti költségek átalányát pedig 2000 frttal.

Elemi népinevelés. Örömmel megyünk e cím ismertetésébe, mert ez az, melynél a legnagyobb többlet szerepel; úgy látszik közoktatási kormányunk teljesen át van hatva a népinevelés fontosságától, érzi, hogy alkotmányos államnak legbiztosabb alapja a népnek értelmessége, műveltsége, mert egyedül az ily nép képes felfogni a valódi hazaszeretetet, míg ellenben vak-szenvedélyeknek, vagy rossz lelkű bűjtogatásoknak lesz játékvá. E címnél azért a legnagyobb elismeréssel adózunk közoktatásügyi kormányunknak azon intenzív tevékenységéért, melylyel a népinevelés ügyét felkarolta.

Elő van irányozva 2.723,733 frt, a múlt évben megszavazott összeggel szemben több 270,687 frttal.

¹ Lásd „Sárospataki Lapok” 1898. évfolyam 6. szám.

Az 1893. évi XXVI. t.-c. 2. szakaszában az állami tanítók javára biztosított évtödös korpótlékokra 70,000 frt fog fordíttatni. (1400 tanító részére 50 frtjával).

A miniszter az 1898. évi febr. hó 15-én a képviselőházban kifejtett álláspontja szerint a közeljövőben, lehetőleg öt év alatt egy ezer új állami népiskola felállítását tartja szükségesnek. Ezen iskolák felállításánál tekintettel lesz azon községekre, a melyekben a magyar elem kisebbségben van s ezek számára nincs a községben magyar tannyelvű jó népiskola; azután azon községekre, a melyekben a más nyelvűekkel szemben a magyar elem van többségben és ezen magyar többségnek nincs jó népiskolája; tekintettel lesz továbbá a miniszter azon tiszta magyar lakosságú községekre, a melyek önerejük-ből, kedvezőtlen anyagi helyzetük miatt nem képesek virágozó népiskolákat biztosítani.

Az államosításnál megkívánja a miniszter, hogy e célra a községek a tőlük telhető áldozatokat meghozzák.

Ilyen irányelvek és tervszerű munkásság, valamint a kir. kincstár érdekeinek szem előtt tartásával a folyó évben az ezer új népiskola közül 200 iskolát összesen 300 tanítói állással szervez a miniszter.

A községi és felekezeti elemi népiskoláknál alkalmazott tanítók fizetés kiegészítése és korpótléka fejében az 1893. évi XXVI. t.-c. alapján nyújtandó államsegélyezés címén az 1898. évre engedélyezett 490,000 frton felül további 110,000 frt volt előirányozandó, mivel a korpótlékok egész évi összegének fedezéséről kellett gondoskodni.

Felsőbb nép- és polgári iskolák, folyó évi költség előirányzata 1.006,615 frt, a múlt évben megszavazott összeget meghaladja 26,300 frttal. E költség többletet a személyi járandóságok emelkedése okozza, a mennyiben az 1898—99. tanév kezdetétől a miniszter 30 új tanítói állást töltött be, s újabban ismét 12 új tanítói és tanítónői állás szervezését célozza.

Beruházási kiadásokra: állami elemi és polgári iskolák épületeinek létesítésére elő van irányozva 250,000 frt.

Rendes bevételi előirányzat 74,936 frt, a múlt évben megállapított összeggel szemben többlet 13,355 frt.

Népnevelési intézetek közös szükségleteire előirányoztatott a folyó évre 428,560 frt, tehát a múlt évben megállapított összeggel szemben több 9,500 frttal. E többlet a tankönyvek és taneszközök (5000 frt), helyettesítés és óradíjak és népnevelési intézetek egyéb közös szükségletei (500 frt), végül tanítói gyűléseken megjelenő tanítók úti költségei és napi díjai (4000 frt) alrovatai között oszlik meg.

Elemi és polgári iskolai tanítóképzők folyó évi rendes költségvetési előirányzata 543,833 frt, tehát a múlt évben megszavazott összeggel szemben több 30,980 frttal. Ezen többletből 7560 frt esik személyi járandóságokra, 23,420 frt pedig dologi kiadásokra.

A személyi járandóságok emelését szükségessé tették részben az 1893. évi IV. t.-c. rendelkezései, részben a budapesti állami polgári iskolai tanítóképző intézetnél szükségessé vált egy rendes tanári állás szervezése és más fizetések emelése. Egyebekre nézve lásd múlt évi ismertetésünket.¹

Elemi és polgári iskolai tanítónőképző intézetek szükségleteire elő van irányozva a folyó évre 361,523 frt, több a múlt évinél 15,722 frttal. Ebből esik személyi kiadásokra 6523 frt, dologi kiadásokra pedig 9200 frt.

Kisdedővönők és menedékház-vezetők képzésére elő van irányozva a folyó évre 69,460 frt, a múlt évi összeggel szemben több 3060 frttal, mely jó részben új állások szervezésére fordíttatik, a mennyiben az eperjesi kisdedóvó intézet tanítónőképző intézetté alakíttatott át.

Kisdedővőintézetek és menedékházak. E címen a folyó évre elő van irányozva 272,207 frt, a múlt évben megszavazott összeggel szemben több 16,106 frttal. Kisdedővódák

szervezésére 16,000 frt van felvéve. Egyebekre nézve lásd múlt évi ismertetésünket.¹

Testi nevelés céljaira elő van irányozva 11,800 frt, a múlt évi összeget meghaladja 300 frttal, ezen többlet a „Budapesti Tornaegylet“ 500 frt államsegélyének 800 frtra való fel-emelésének következménye.

Gazdasági ismétlő iskolák folyó évi szükségletére előirányoztatott 24,500 frt, a múlt évi összeggel szemben több 8500 frttal.

A gazdasági ismétlő iskola iránt az érdeklődés ország-szerte örvendetes módon nyilvánult s ennek következménye, hogy az 1897—98 tanévben már 445 ilyen iskola volt tényleg szervezve.

A miniszter az 1897—98. tanévben a községi jellegű és elemi iskolákkal kapcsolatos gazdasági ismétlő iskolák tanítóinak tiszteletdíjára összesen 16,232 frt államsegélyt engedélyezett.

Ez iskolák szervezése az 1898—99. tanévben folytattatik s 5000 frttal több van előirányozva.

Ezekon kívül Temes vármegyében: Bananisten és Csongrád-megyében: Kis-Kun-Dorozsmán, a gazdasági ismétlő iskolával kapcsolatosan fenti községek jelentékeny hozzájárulásával a földművelési miniszter minta parasztgazdaságot, Fiumében pedig gyümölcsészeti kertészeti és szőlészeti telepet állíttat.

Egyházak segélyezésére a folyó évben elő van irányozva 1.124,172 frt, a múlt évben megszavazott összegnél több 465,000 frttal. A miniszteri indoklás e címre vonatkozólag így szól: az ágostai hitv. evang. egyház részére az 1898. évi államköltségvetésben megállapított 40,000 frt, helyett 50,000 frt előirányoztatott elő. E felemelés által beigazoltatik az, hogy az állam a fejlődő méltányos igényekhez képest a culturmisiót teljesítő ág. ev. egyházat szükségletei kielégítésében támogatni feladatának tekinti stb.

Ugyanez okból felemelendő volt az unitárius egyház segélye is 5000 frtról, 10,000 frtra, annál is inkább, mivel az izraelita vallásfelekezet 5000 frtnyi segélye már 1898. évben szintén 10,000 frtra emeltetett. Noha lélekszámra több az izraelita, mint az unitárius, de ez utóbbi egyház 3 középiskolát tart fenn hívei áldozatkészségének igénybevételével.

A lelkeszi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. t.-c. 2. és 10. §-a értelmében szükséges volt a törvényben tervekbe vett kiegészítés eszközölhetése céljából az első évben szükségesnek tartott államsegélyt 500,000 frttal és a törvény 1. és 20. §-ában meghatározott célokra külön rovat alatt 250,000 frtot előirányozni. Az 500,000 frt kizárólag a lelkeszi jövedelem kiegészítésére fog a folyó 1899. évben felhasználtatni, a 250,000 frt pedig a törvény 1. és 20. §-ában meghatározott célokon kívül még a törvény végrehajtásával járó elkerülhetlen költségek fedezésére is fog szolgálni.

Ezekben adjuk az 1899. évi állami költségvetési előirányzatnak lapunk olvasóit közelebből érdeklő, főbb címeinek a lap terjedelméhez képest elég részletes ismertetését. Ez ismeretéből meggyőződhetünk, hogy közoktatásügyi kormányunk, a mennyiben állami pénzügyi viszonyaink megengedik, igyekezett kielégíteni a fennforgó sürgős szükségleteknek egy részét, különösen pedig kiváló ápolásban részesítette népnevelésünket, úgy hogy ha közoktatásügyi kormányunk az e tekintetben felállított programját teljesen megvalósítja, akkor már megfogjuk közelíteni hazánkban is az ideális álláspontot. Általában mindenki, ki ismeri a nálunk még minden téren felmerülő és fennálló sok és különböző kielégítésre váró szükségleteket és ismeri az állam pénzügyi viszonyait, — meg lehet elégedve a közoktatásügyi kormány folyó évi költségvetésével, mert így bár lassan, de mégis a körülményeket figyelembe véve, elég szépen fejlődik közoktatásügyünk. Dr. Szabó Sándor.

¹ „Sárospataki Lapok“ 1898. évfolyam 7. szám.

NEKROLÓG.

Molnár István.

1818—1899.

Február hó 19-én kísértük temetőbe, Molnár Istvánt, a lasztóci gyülekezet aggastyán lelkészét. Mint a vén fának, ha megtermette gyümölcsseit, elhullatta leveleit s még gyökereit is megemésztette a féreg, s már csak egyetlen vékony szál tartja az anyaföldben, elég egy kisebb szellő, hogy megdöntse, épenúgy volt Molnár István. A kik láttuk az Urnak e megaggott szolgáját az utóbbi időkben, meggörnyedt alakját, hó fehér haját, szemében a bágyadt, téveteg sugarakat, tudtuk, hogy életnapja rövid ideig ragyog már fel, — s egy csendes szóra Urához tér. Ugy is volt. Az olaját elfogyasztott élet-láng febr. 17-én végsőt lobbant, s a hú ember szeretetei karjai közt kilehelte lelkét.

Molnár István lasztóci lelkész egy zajtalan, de munkás élet emlékét hagyta hátra. Nem dicsekedett tíz talentummal, de a kevesebbet aztán igazán kamatoztatta. A szűk körben, hova Istene állította, papi és emberi kötelességeit mindhalálig híven betöltötte.

Fonjuk meg azért koszoruját, kössük belé az emlékezt virágait, a diadalmi érdemet, melyeket az egyszerű ref. lelkészek nem keresnek, mint ő sem kereste, hagyjuk a világnak, hadd értékesítse vele hőseit. A szegény, de hú munkás pályabére, hogy sokak áldása lebeg emléken s hallja Úra szájából „jól vagyon jó és hú szolgám“.

Molnár István szül. Erdőbényén 1818-ban, szegény szüléktől, kik korán elhalván, neveltetése nagybátyjára maradt. A jó rokon e feladatának híven meg is felelt, az értelmes s tanulni szerető gyermeket a sárospataki főiskolába vitte. Elvégezvén itt a gimnáziumi, majd a theol. tanfolyamot, 1840-ben az akkori idők szokása szerint 3 éves rektoriára ment, még pedig S.-a.-Ujhelybe. Három évet töltött ez orgonistasággal egybekapcsolt tanítói állomáson, mely egyúttal sorsára is elhatározó befolyással volt, mert midőn Sárospatakról a kápláni vizsga letétele után segédlelkésszé helyről kellett gondoskodnia, ez egyházban e nemű hivatalának folytatására is örömmel adtak neki helyet. Sorsa ezzel aztán végleg megpecsételtetett, a f.-zempléni egyházmegyével, már a mi szokásaink szerint örök frigyre is lépett, melyet csak a halál bontott fel.

Egy évig viselte S.-a.-Ujhelyen a kápláni teendőket, aztán Miglész hívta meg papjául.

1858. évben házasságra lépett Demjén Annával, egy lasztóci úri család sarjával. Miglészről 19 év múlva Lasztócra kapott meghívást, hol 37 évi működés után be is fejezte életét.

Töltsük ki most ez keretet az ő nemes jellemképének vonásaival.

Molnár István közkedvességnak örvendő lelkész volt. Közrendű hívei előtt azzá tették a nyájas megnyerő modor, az úri osztály előtt a sima előkelő vonás, melyekkel dicsekedhetett, barátai és ismerősei előtt, a sziporkázó szellemes jókedv; ezenkívül értelmes, a dolgok mélyére látó, tanult, puritán, egyenes lelkű református lelkipásztor is lévén, mindezekkel mindenkinek s egyházmegyéjének tetszését is megnyerte.

Mindenik állításomra hozok fel bizonyítékokat. Miglész tótajku gyülekezet volt, az ifjú lelkész pedig nem beszélt e nyelvet, sőt 20 évi szolgálat után is csak nehezen tudta magát rajta kifejezni. Kell-e több

ennél, hogy egy pap működése lehetetlenné tétessék? Ő azonban szíves bánásmódjával magához láncolta Miglész népét és úri osztályát úgy, hogy a lasztóciak meghívása után csak nehezen tudták elbocsátani, de Lasztócz földesurának, Szemere Miklós hívásának mégis engednie kellett.

A mit Miglészen megszerzett, a közszeretett, azt a Szemere Miklós környezetében sokkalta kedvezőbb alkalmá volt fokoznia. A költő háza muzsák tanyája volt Arany, Tompa el-ellátogattak a dombos völgyön épült Lasztócra, jó kedv hullámmzott, szellem sziporkázott a kastélyban! Mint öreg ember is mindig örömmel emlékezett e szép napokra, Szemere barátságára. Egyházmegyéjének szeretetére kell-e jellemzőbb példa, minthogy 30 évig viselte a tisztos tanácsbírói hivatalt. Az 1893. évben megtartott tisztújítás alkalmával azonban már nyugalomba vágyott, öreg, törődött ember volt.

S ha alaptermészete konciliáns, békés mindenkivel megférni akaró tulajdonság volt, de viszont bátor szókimondó, hajthatatlan volt, ahol egyházának érdekeiről s az igazságról van szó. E nemes erényét személyes tekintet nélkül mindenkivel szemben gyakorolta.

Lasztóci hivataloskodása idején történt a tagosítás. Hány gyáva, a hatalmasokkal megalkudni tudó lelkész áldozta fel e műveletekben egyháza érdekeit. Neki, hogy egyháza jövőjét biztosítsa, kicsiny és nagy emberekkel kellett megküzdenie, de mert az igazságtól senki kedvéért eltérni nem akart, e hajthatatlanságával kivívta, hogy egyháza földbirtokkal legjobban ellátottak közé tartozik Zemplénben. Sokáig emlékezetes volt nálunk az Andrássy Aladár gróffal szemben történt, épen ez érdekharcból folyó önérzetes fellépése.

Az igazságnak e bátor védelme jellemezte egyházmegyéje ügyeiben való ténykedéseit. Mint hosszasan működő tanácsbíró sokáig látogatta az egyházakat s e nemű működésében soha sem tapasztaltatott, hogy az igazságból, bár talán legkedvesebb barátjának szerzett volna is kellemetlenségeket, valamit elhallgatott. E nemes indulat vezette a tanácsbíró asztalnál történt felszólalásaiban és ítélet hozatalában mindig. A történetben vannak egyének, kik szívők gyengébb érzelmein vesznek erőszakot, hogy megmentse a még drágábbat, a közjót. Előtte is ezeknek példája lebeghetett, de épen azért az ily jellemek sokkal érdekesebbek azoknál, hideg szíveknél, akik járnak-kelnek az emberek között s azon tudatot ébresztik, hogy őket úgy képzelt felsőbb eredetűben semmi más fonal nem köti össze az emberekkel azon egyen kívül, hogy azoknak ítélőbírájuk legyenek.

Ez is tehát nem csökkentette, de még inkább fokozta az iránta táplált rokonszenvet.

Háza vendégszerető hajlék volt. Ma már szokatlan ősmagyar szívesség fogadta a házába lépőt. Igaz, hogy a paizsos férfiú nem igen mert bekopogtatni hozzá, mert szorgalmas, családja javát munkáló férfiú volt, de meg a sok gyermekek áldása sem igen lebegett hajléka felett. 40 évig tartó házasságából egy gyermeke maradt a most is élő Anna. Mint családapa gondos, gyöngéd volt neje és gyermeke iránt, odaadásának hasonló gyöngéd bánásmód lett a jutalma, midőn arra, mint elaggott igazán rászorult.

Ily értelemben kamatoztatta tehát Molnár István a tíznél kevesebb talentumot. Valami új ösvényt, mely Clio vésőjét hívja fel, nem igen taposott egyházában, de nem is taposhatott, mert arra az idő és körülményei

sem voltak kedvezők, de elég dicséret rá, hogy hivatását jól betöltötte.

Utolsó éveit már csak kinnal-bajjal töltötte. Nyugalomra vágyott volna, hiszen még a legszükségesebb szolgálatok elvégzésére sem volt ereje, de azért rendes káplánt csak a legutolsó időben nyerhetett. Most már megnyugszik fáradaimai után, ott pihen a lasztóczy magaslaton, jelképezve, hogy lelke is felmagasztaltatott.

Temetése febr. hó 19-én délután történt. Koporsóját bánatos neje, gyermeke, nagyszámu rokonai, szeretett gyülekezete s tisztelőinek seregei, tisztársai, számos pap és tanító vette körül. A templomban gyászbeszédet tartott felette Kozma Antal, gercselyi lelkész, tanácsbíró, a sírnál Péter Mihály kis-azari lelkész, egyházmegyei aljegyző búcsúztatta el.

Legyen áldott a hú munkás, az igaz lelkipásztor emléke.
Péter Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye lelkész-értekezlete.

Jelen évi lelkész-értekezletünket Sátoralja-Ujhelyen, március hó 20-ik napján tartottuk meg, a díszes lelkész-lak szép, tágas tanácskozó termében, a tagok élénk részvétele mellett, a mennyiben csak néhány lelkész hiányzott, kiket azonban elháríthatlan ok gátolt a megjelenésben. Az értekezlet lefolyásáról a következő rövid tudósítással számolok be.

Sárkány Imre esperes, lelkész-értekezleti elnök megnyitván az ülést s üdvözlőlvén az értekezleti tagokat, — bejelenti azon megmászhatatlan elhatározását, hogy az értekezleti elnökségről lemond. Elhatározását azzal indokolta, hogy az esperesi teendők végzése összes munkaerejét és idejét igénybe veszi s e miatt nem vezethetné és ápolhatná e mindenesetre nagyfontosságú társulatunkat úgy, a mint ezt szívéből óhajtja. Az értekezlet meghajolván ez indokok előtt, az elnöki tisztról való lemondást — fájdalommal bár, — elfogadta és érdemeinek elismerését jegyzőkönyvében kívánta megörökíteni. Méltán is, mert Sárkány Imre nevével a f.-zempléni egyházmegyei lelkész-értekezlet szorosán össze van kötve, mert ő volt egyházmegyéinkben az értekezletnek szervezője, megteremtője, alapszabályainak kidolgozója; ő virasztott e csecsemő bölcsője felett és mindenesetre az ő érdeme volt, hogy e csecsemő nap-nap mellett erősödött és most már reményünk van, hogy a pólyából kinő és teljesen nevéhez méltóvá fejlődik. A letett zászlót értekezletünk Ujj István ladmóczy lelkész kezébe adta, egyhangulag őt választván elnökévé, az alapszabályok szerinti 3 évre. Új elnökünk megköszönve a bizalmat, ígérte, hogy minden erejét és idejét a társulat további felvirágoztatására fogja fordítani, a mire nézve jeles tehetségei teljes biztosítékot is nyújtanak.

Legfőbb tárgya volt az értekezletnek azon, a Sárkány esperes által felvetett indítvány: „hogy miután országsszerint szomorúan tapasztaltatik, hogy különösen a róm. kath. egyház részére adott reversálisok egyházunkat nagyban gyöngítik, fejtsé ki a lelkész-értekezlet, mikép lehetne e kóros állapot ellen sikerrel küzdeni.”

A megindult és hosszasan folyó eszmecsereben az indítványozó mellett többen vettek részt. Mint egyhangú nézet uralkodott az értekezletben az, hogy a mai

sajnálatos állapot legfőképen az elmúlt tizedek mulasztásaiban leli magyarázatait. A szülék szabad egyezkedéséről alkotott törvény tulajdonképpen egy tágas ajtót nyitott, melyen most tömegesen tódulnak ki azok, a kiket legtöbbször csak egy törvény és semmiesetre sem a hithűség tartott az egyházban. S ha a mai törvények alatt egyedül a szilárd meggyőződés, a buzgó vallásosság lehet a bázis, melyen hiveink prot. egyházunkban továbbra is erősen megmaradhatnak; világosan látta a lelkész-értekezlet, hogy a kóros állapot megszüntetése végett ezt az alapot kell erősíteni. Ez lévén sarkpontja az összes teendőknek: lelkész-értekezletünk valóban elérkezettnek látta a belmissiós tevékenységnek, a lapokban többször ajánlott módozatok felkarolását.

Szorosabban pedig kimondotta lelkész-értekezletünk a következőket. 1. A lelkészek által a legszigorúbban ellenőrzendő a népiskolai vallásos nevelés. 2. Erkölcsileg köteleztetnek a f.-zempléni lelkészek, hogy az anyaegyházak ismétlő iskoláiban a vallást önmaguk tanítsák, s prot. egyháztörténetünket a növekedések szívébe becsepegtessék. 3. A reformáció emlékünnepe mindenütt a legnagyobb készüllettel és pontossággal megtartandó, s az e tekintetbeni mulasztás szigorúan sújtandó. 4. A házasságra lépni akaró hívővel előzetesen lépjen a lelkész érüklőzésbe, járjon el vele szemben azon okos tapintattal, melyet ez a fontos alkalom méltán megkíván.

Ha az evangéliumban rejlő minden erő, minden téren felhasználatik, reméli a lelkész-értekezlet, hogy ha nem is rohamosan, egy csapásra, de idők múltán ezen járvány megszüntethető lesz s a vallásos szellemben nevelt generációkban kevés fog akadni, a ki a hitárulás bűnére vetemednék.

Felvettetett a »Sárospataki Lapok« kérdése is. Elszomorító hibának jeleztetett, hogy kerületünk ez egyetlen lapja is oly közönnyel küzd, hogy előfizetőinek száma alig haladja meg a 150-et. Mivel e közöny előidézésében a f.-zempléni lelkészi karnak is van némi része,* határozatilag kimondja az értekezlet, hogy minden lelkésznek erkölcsi kötelességévé teszi a »Sárospataki Lapok« pártolását, a legszegényebbekre nézve oly módon, hogy ketten, hárman közösen hordassák e lapunkat. A lap tartalma és színvonala szoros összekötésben lévén az előfizetők számával — ily kevés számú előfizetővel, nem további felvirágoztatásnak, hanem fokozatos súlyedésnek néz elébe, — ha még óriási áldozattal feltartható volna is. Különben is képtelen helyzetnek találtatott egy lelkészre nézve, hogy még annyi szellemi táplálékkal se éljen, a mennyit egy egyházi lap nyújt.

Több apróbb ügy letárgyalása után a lelkész-értekezlet azon reményben oszlott szét, hogy valahára mindenki megérti a kor intő szövegét, mely velőtrázólag harsogja: ébredj fel, te a ki aluszol!

Péter Mihály.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyéink ez évi tavaszi közgyűlését, március hó 21-én S.-a.-Ujhelyben tartotta meg, az ev. ref. egyház új és díszes tanácstermében Sárkány Imre esperes és Dókus Gyula hivatalukra legidősebb világi tanácsbíró elnöklete alatt.

* A f.-zempléni 29 lelkész közül 10 hordatja e lapot, 1-nek, mint irodalmi-köri tagnak jár, egynek tiszteletpéldányul. Szerk.

Gyűlést megelőzőleg istenitisztelet tartatott a templomban, mely alkalommal Rohoska József s.-a.-új helyi segédlelkész mondott magas szárnyalású imát s igazán kár, hogy kevesen voltunk az Isten házában.

Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok, aki 19 év óta oly példás hűséggel és szeretettel vezeti egyházmegyének tanácskozásait és akinek alakját annyira megszoktuk tanácskozásunk asztalánál, jelen gyűlésen sürgős hivatali teendői miatt nem jelenhetett meg. Nem volt jelen a családjával Meránban időző gr. Lónyay Gábor világi tanácsbíró s egynémely lelkész társunk sem, a kik közül több betegséggel igazolta elmaradását, volt azonban olyan is, aki igazolás nélkül maradt el, úgy a lelkész-értekezletről, mint a közgyűlésről. Általános feltűnést keltett, hogy a tanító urak közül alig volt kettő-három jelen és ez némelyeknél rendes szokássá kezd már lenni, mintha már nem is tartoznának az egyház testéhez, mintha nem is érdekelné őket, miként tanácskoznak az egyház férfiai azon fájó sebek gyógyításáról, melyek egyházunk testén támadnak s naponként örölik élete gyökereit! Uraim! Tanító urak! ébredjenek fel a közöny álmából, hiszen az államsegély megkönnyítette életök terheit s az egyházmegyei gyűlést ne tekintsek csupán *papi* gyűlésnek, hanem olyan gyűlekezésnek, ahol minden igaz reformált embernek helye van, ha tiszta lélekkel munkálja egyházunk szent ügyét. Az iskola pedig egyházi és állami ügy, gyűléseinken pedig bő mértékben tárgyaltnak iskolai ügyek! Nem érzik-e szükségét, hogy hozzájok szóljanak? Pedig derék dolog lenne érdeklődni és hozzászólni, mert az egyházlátogatási jelentésekből az tűnt ki, hogy egynémely iskolában, bár tanítója államsegélyt kap, a szellemi állapot gyenge; mi hajlandók vagyunk elhinni, hogy ezen szomorú állapot oka a jelen iskolai félévben a tanerők változásában keresendő. A jövő fogja megmutatni az igazi okot!

Derék dolog lenne tisztázni az olyan ügyeket is, melyek habár csak egy-két helyről, de mégis vádként hangzottak el, hogy egynémely államsegélyes tanítók körében azon hit kezd gyökeret verni, hogy az államsegély gyöngítette az egyházi hatóságok fegyelmi jogát, mert ezen hatóságok bírói ítéleteit, a vallás- és közoktatásügyi miniszter felülvizsgálata alá kell bocsátani. Ezért történik meg az, hogy a lelkész tudta nélkül igen sokszor eltávoznak s a tanítás szünetel. E pontnál Nemes Lajos világi tanácsbíró és kir. tanfelügyelő emelt szót és kijelentette, hogy az állami hatalom sohasem áll ellentétben az egyházi hatósággal, ha jogos panasz van; sőt épen az állam az, amely mindig orvosolja a bajt. Ez úgynél is kellő értékre szállította le a hiú reményeket s felhívta az egyházi hatóságot a szigorú ellenőrzésre; maga részéről mindig támogatója lesz a jognak és igazságnak!

E helyütt említem fel azt is, hogy a főtiszteletű egyházkerület által régebb időben segélyül kiutalt, de most már elvont 50 frtos segély sok tanítónak mai napig sem pótolta ki államsegély útján, bár folyamodtak érte az egyházak; utasítottak az illetékes iskolai hatóságok, hogy ennek az állami segélyből való kiutalása iránt törvényes módon folyamodjanak.

Örvendetes tudomásul vétetett, hogy a vármegye közigazgatási bizottsága a megyei közművelődési alaptól a kis-azari iskola építésére 400 frt, a kis-ráskai ref. iskola építési költségeinek részben való fedezésére 100 frt, az abarai iskolának 500 forint segélyt szavazott meg. Ezen utóbbi egyház 2-ik tanítói állomásának államsegély útján leendő rendszeresítésére pedig újra felírt a magas minisztériumhoz.

A zempléni egyházból panasz emeltetett, hogy a

lelkészre községi pótdó vettetett ki s ezen adót több éven át szedte a körjegyző, utasított a lelkész, hogy ezen sérelem orvoslása végett, — mert a lelkész községi pótdótot nem köteles fizetni — a vármegye közigazgatási bizottságához folyamodjék.

A kolbásai egyház azon előterjesztést tette az egyházmegyéhez, hogy az ezen egyházhhoz tartozó szilvás-ujfalui ev. ref. hívektől az ottani róm. kath. iskolai előjáróság a róm. kath. iskola fentartásához 5% fentartási költséget követel. Kérelmökkel a vármegyei közigazgatási bizottsághoz utasítottak.

A tussai ártér adó-ügy ismét kísértett egyházmegyének tanácskozásai asztalánál, csak hogy most már új alakban. Az eddigi információk szerint egyházmegyének úgy határozott, hogy az ártéradó hátrálékot, mely Elek Sándor lelkészen jogtalanul hajtattott be, az egyház fizesse vissza a volt lelkésznek, mert az egyházat terheli; most a tussaiak azt akarják bizonyítani, hogy 1888-ik évig az ártért Elek Sándor fizette, magára vállalván a kötelezettséget, ha tehát addig fizette, azután is köteles fizetni. E tárgyban vizsgálat rendeltetett el.

Kísértett egy másik ügy is, mely folyton nyilván tartásban van, a szállóskei adó hátrálék ügy s általában ezen egyháznak adóssággal terhelt volta s egyéb rendezetlen viszonya. Az egyház zavaros állapota rendezésével Ujj István tanácsbíró bizatott meg.

Mínthogy az egyházlátogatási jegyzőkönyvekből az tűnt ki, hogy az egyházak tőkepénzei általában véve jelzálogi bekebelezés nélkül, helyenként csupán jótállókkal ellátott kötvényekre, néhol jótállók nélkül is adatnak ki, kimondta egyházmegyének, hogy főképen a nagyobb összegek, ezentúl csak telekkönyvi bekebelezéssel kölcsönözhetők ki.

Kádár János legényei lelkész papi tanácsbíróvá választatván meg, az elébb megválasztott Mándy István világi tanácsbíróval együtt a hivatali esküt letette.

A bánóczi egyház orgonát építvén, azt határozta el, hogy az orgona melletti éneklés diktálás nélkül és magyarul történjék. Ezen határozat ellen Horócsák György bánóczi lakos s egy társa felebbezéssel élt s azt kérték, hogy legalább minden 3-ik vasárnap diktálással s tótúl történjék az éneklés; felebbezésök elutasított.

A nagy gonddal megszerkesztett esperesi jelentésből a következők érdemelnek említést. A vallás-erkölcsi élet megnyugtató, a vallásos buzgóság a lefolyt évben is meghozta áldozatait a vallás oltárára. Így pld.: *Bánócson* egy 6 változatú orgona állítattott 972 frt költséggel, ezen kívül nagyobb mérvű javítások és építkezések történtek. Mindezen célokra összesen 2204 frt 76 kr fordított, mely összegből Kazinczy Arthur berettői lakos s egyházi főgondnok egy maga 1054 frtot adott, a többi a hívek adták. *S.-a.-Újhelyben* az emeletre épült impozáns lelkészlak a használatnak átadatott. *Homonnán* egy szép kivitelű tornyot építettek s abba új harangot állítottak. E helyütt fel kell említenünk, hogy gróf Andrássy Géza úr az építkezés céljaira 20,000 téglát adományozott. Szirmay Anna és Alice kisasszonyok gyűjtöttek: 180 frt, Stépán Gábor 50 frt, adott. Doby Antal róm. kath. gyűjtött 22 frt, Thuránszky László 12 frt, Székely Elek 18 frt, Mándy István 37 frt 05 krt. *Lásztómérban* új templomot akarnak építeni, s e célra Stépán Gábor málczai birtokos 500 frtot adott. *Miglészen* új orgonát állítottak s e célra Amerikában lévő hitsorsosaink 307 frtot gyűjtöttek.

Az esperesi jelentés meleg hangon emlékezik meg egyházmegyének buzgó tanácsbírója, Dókus Ernő conventi végrehajtó bizottsági elnökről, aki egyházmegyének lel-

készi kara iránti jóindulatból, a lelkeszi jövedelemről szóló kimutatásainkat tüzetesen átvizsgálván, becses tanácsokkal szolgált arra nézve, hogy a hiányok pótoltságának, a munkákat elfogadható legyen, s így egyházmegegyénk lelkeszi kara méltányos jövedelmi kiegészítéshez juthasson.

Hardicsán a leégett templom, lelkészlak és iskola felépítettet. Itten gróf Andrassy Tivadar úr 4000 téglát adott a templom kiburkolására. *Kollásán* új lelkészlakot építettek.

Volt két közigazgatási bírósági ügy is. Az egyik időközben békés uton intéztetvén el, tudomásul vétetett. A másik a tusai helyettes lelkész perújítási kérvénye volt, a mely visszautasított.

Lehetetlen elismeréssel nem adózni a gyűlést vezető esperes és világi elnök tapintata és bölcsesége iránt, kiknek vezetése alatt ügyeinket délutáni egy óráig pontosan elvégeztük.

Gyűlés után a Bock-szállóban közebed volt, mely alkalommal több sikerült felköszöntő hangzott el.

Notarius.

IRODALOM.

* **Dr. Zsindely István** sárospataki jogakadémiai tanár előfizetést hirdet „*Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt*” című jogtörténeti munkára, a melyből egy érdekes s becses részletet lapunk olvasói immár ismernek. A munka a sárospataki irodalmi kör kiadásában jelenik 10 ív terjedelemben ez év június havában. Előfizetési ára 3 korona. — A legmelegebben ajánljuk e hiányt pótolni hívatott munkát t. olvasóink pártfogásába.

* **Rác Lajos** sárospataki főiskolai gimn. tanártól az Irodalmi Kör kiadásában egy „*Német Olvasókönyv*” jelent meg 302 lapnyi terjedelemben. A mű beosztása a következő: *Próza*: 1. elbeszélő; 2. történeti; 3. leíró; 3. oktató; 5. szónoki és 6. vegyes. *Költészet*: 1. epikai; 2. lyrai; 3. tanító. — A prózai rész összesen: 63 darabot foglal magában, a költészeti pedig: 88-at, a közmondások s epigrammák gyűjteményét egy-egynek véve. Ugy a prózai, mint a költészeti olvasmányokhoz magyarázó jegyzetek csatolva. Adva vannak a német verselés alapvonalai is. Az olvasókönyvben levő darabok íróinak névsora zárja be a művet, a melynek kötte 1 frt 65 kr. az ára. Óhajtanó, hogy ref. gimn. ban minél nagyobb elterjedésben részesüljön. (s—ó.)

* **Hallgató János** felső-mérai ref. lelkész „*Temetési beszédek*” című munkája kikerült a sajtó alól. A 170 oldalra terjedő műben 30 koporsó feletti, 10 síri, 2 emlékbeszéd s 7 különböző esetekre szóló imádság foglaltatik. Ára 2 korona 50 fillér. Kapható szerzőnél s Trócsányi Bertalan sárospataki könyvkereskedőnél.

* **Réz László** homonnai ref. missiói lelkész előfizetési felhívást hirdet „*A Drugethek és Homonna reformációja*” című 10 ívre terjedő munkára, a mely megfelelő számú megrendelések, illetőleg előfizetések esetén ez év május havában fog megjelenni. A mű 9 részből fog állani s előfizetési ára: 1 frt, a mely a szerzőhöz küldendő. — Ajánjuk az érdeklődők pártfogásába.

* **Dieckmann**: „*Die Parusie Christi*” 1898. Geestermünde. A 78 lapra terjedő értekezés, a mely teljesen biblia-theologiai jellegű, két részből áll s az I-ben az őskereszténység s az apostolok felfogását adja a Jézus parusia-tanáról, a II-ikban pedig a Jézus saját felfogását. — Az érdekes két mű ára 1 marka 25 fillér.

* **Zahn**: „*Einleitung in das Neue Testament.*” 1897/99. 2. B. Leipzig. — A német luth. theologusok orthodox pártjának ez a kiváló képviselője ebben a két kötetes munkában is teljesen hű marad álláspontjához s az új szövetségi írókról, különösen az evangéliumokról teljesen a *hagyományok* szerint gondolkodik. Munkája egészen azt a benyomást kelti az olvasóban, mintha szerzője egyáltalán semmi jelentőséget sem akarna tulajdonítani épen annak a tudománynak, a mely a bibliai szöveg kritikával foglalkozik. — De mégis itt-ott! Pld. az evangéliumok idői sorrendjében! Mert Zahn is a Márkus féle evangéliumot teszi első helyre, — de itt is kijavítja felfogását, különbséget téve idői tekintetben a görög s az aram nyelvű Máté féle evangélium között. — A két testes kötetnek, a melyek közül az I-ső 489, a II-ik 656 oldalra terjed, 23 marka az ára.

* **Szinyei József** „*Magyar írók élete s munkái*” című vállalatából megjelent az 54 ik füzet, mely a VI-ik kötet 8. füzeté s a Kossuth-Kovács nevű írókat tartalmazza.

* **Szöts Farkas** szerkesztésében megjelent a dunamelléki ref. egyházkerület egyházi értekezletének 1898-iki *Emlékkönyve*, a melyből a szerkesztő s Farkas József felolvasásai sok eszméletű gondolataikkal kötik le az olvasó figyelmét. . . . Óhajtanó, hogy a 66 lapra terjedő füzetet minél szélesebb körben megismerjék. (ó.)

* **Paulik János** budapesti ág. ev. vallásanár „*Luther 95. tétele*” című füzetkét adott ki, a melyben a reformáció megindítójának híres tételeit adja magyar fordításban, hozzá csatolván Schultze magyarázatát is. Az öt képpel díszített 49 lapra terjedő füzet ára 10 kr s így reméljük, hogy legalább minden magyar prot. lelkész megszerzi, sőt talán világiak is lesznek, a kik érdeklődni fognak a füzet iránt, a mely Kókai Lajosnál rendelhető meg.

* **Kovács Zsigmond** előfizetési felhívást hirdet „*Ujabb Költemények*” című kötetére, a mely mintegy 13—14 ívre fog terjedni. A finom papírra nyomott kötet előfizetési ára 1 frt 20 kr, diszes kötésben 1 frt 60 kr lesz. Az előfizetési pénzek a szerzőhöz küldendő Kassára a városi pénztárhoz.

* **Új könyvek.** **Győry Vilmos** egyházi beszédeinek II-ik kötete, Margócsy József rendezésében s Kókai Lajos kiadásában kikerült a sajtó alól. Ára 1 frt 80 kr. — **Lukácsy Imre** kun-félegyházai ref. vallásanár közrebocsátotta a Doods „*Szent János evangéliumának magyarázata*” című művének eredeti angolból fordított I. kötetét. Kapható Hornyánszky Viktornál s a fordítónál 2 frtért. — **F. Varga Lajos** majtisi lelkész kiadta „*Egyházi beszédek*” I. kötetét, a mely szerzőnél kapható 1 frt 50 krért. — Mindhárom mű részletes ismertetéséről gondoskodunk, a már korábban megjelent Lévy Lajos-féle „*Egyházi beszédek*” III-ik kötetével együtt.

* **S. Szabó József** debreceni ref. tanár szerkesztésében megjelent a tiszántúli ref. középiskolai tanár-egyesület 1898—99-ik évi „*Évkönyve*”, e nemből a XV-ik. Gazdag tartalmú beszámoló e 120 lapra terjedő füzet, a melyből a tisztviselők jelentésein kívül az a három felolvasás hívja fel az olvasó figyelmét, a melyet a múlt év december havában Kisújszálláson tartott közgyűlésen adtak elő **Sinka Sándor** a konventi tanterv revidiójáról, **Molnár József** a hagyományokról s azok jelentőségéről a prot. középiskolákban s **Dobay Sándor** a szülőkről a szülőknél. Mindhárom felolvasás megérdemli nemcsak az elolvasást, hanem a mélyebb elmélkedést is s kíváncsot volna, hogy minél szélesebb körben ismertekké legyenek. — Az egyesületnek van 6 tiszteletbeli, 17 alapító, 36 pártoló s 148 rendes tagja. — Tiszáninneni kerületünkben csak 3 tag van, pedig többen is lehetnének!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Darcsy Miklós*, a borzsovai ref. egyház lelkipásztora, élete 74-ik, lelkeszi működése 50-ik évében hosszas szenvedés után március 27-én meghalt. — Legyen áldott emlékezte!

— **Újfalussy Bélát**, a tiszántúli ref. egyházkerület gyülekezetei világi főjegyzővé választották, 738 szavazatból 696 esvén reá s így csaknem egyhangúlag hívatott el a Farkas Antal utódjává Legyen sokáig, igen sokáig munkabíró s áldásos működésű tagja a bizalmi kitüntetésben részesült férfiú egyházkerületének s egyetemes ref. egyházunknak!

— **A Baldácsy-alapítvány** igazgatósága március 20-ikán tartotta számadási gyűlését, a melyen az ügyvivő Stand Lajos 1898-ik évi jelentése s a jelen évi költségvetés tárgyalatott. A jelentés szerint a múlt évben 89384 frt 84 kr volt a *bevétele*, 34693 frt 03 kr a *kiadás* s az így felmaradó pénztári készletből 38500 frt adatott ki a magyar prot. 11 kerületnek, a 16194 frt 81 kr pedig a pénztárban maradt. A jelen évi előirányzat szerint a rendes bevétel lenne: 69409 frt 66 kr, 19569 frt 78 kr a kiadás s 49839 frt 88 kr a tiszta jövedelem, a melyből egy-egy kerület 4—4 ezer forintot nyerne! (A kiadás feltűnően csekély az 1898-ikival szemben!) — Az alapítvány ez idő szerint 730024 frt 54 krt ér, a tőke pedig: 223550 frt 20 kr.

— **Tanítói gyűlés.** A „Zemplénmegyei tanító-egyesület” alsó járásköre márc. 21-én tartotta meg tavaszi gyűlését Sárospatakon a tanító-képezde zenetermében. A hol is a képezdei III. és IV. éves növendékek Hodossy Béla vezetése mellett lelkesülten adták elő a „Szózat”-ot, mit a nagy számmal megjelent egyesületi tagok s nagyra-becsült vendégeink eljenzéssel jutalmaztak. Az elnöki megnyitó után következett a gyűlés munkaprogramjának letárgyalása következő sorrendben: *Vitt Józsefnek* a nikolszburgi békekötésről tartott tanítása élénk vitát idézett elő, a mely vitában láttuk, hogy miként fogják fel a felekezetiesség emberei a tanítás tárgyát képező békekötést; mi mindenestre elismerésül jegyezzük fel Vitt urnak, hogy tanítását protestáns szellem leugta át; majd Hodossy Béla tartott érdekes felolvasást arról, hogy mit tehet a tanító a névmagyarosítás érdekében, felolvasásában erősen hangsúlyozván, hogy erre nézve hathatós példa a tanító saját nevének megmagyarosítása. Helyesen kívánja ezt a tanítóktól, mert pl. nagyon furcsa dolog, midőn a névmagyarosítás érdekében agítalunk, a statisztika pedig azt tünteti fel, hogy vármegyénk 553 tanítója közül 291-nek neve nem magyar; úgy látszik azonban, hogy nem sokat várhatunk eredményül ezen a téren, a mennyiben a kérdés megoldása bizottságra bízott. Nagyon érdekes az is, hogy éppen ezen tétel után *Szoural János* értekezett az „emberszeretetre való nevelés s a felekezeti béke ápolásáról” és igazsága volt, mikor itt is a tanítókat kívánja előállítani, de ugyanakkor nem látja, hogy maguk az elfoglaltságban szenvedő tanítók fogják ennek útját állani. Ezután következett *Hubay Bertalan*nak a „Fali olvasó táblák használatának előnyeiről és hátrányairól” tartott előadása, melyben kimutatta, hogy a tiszántúli ref. egyházkerület tanügyi bizottsága által elvetett ezen tanszervezők, különösen protestáns népiskolákban nélkülözhetetlenek; álláspontját erős érvekkel támogatta s felolvasása után a gyűlésen megjelent tanítók összesége a fali olvasó táblák mellett nyilatkozott. A tanító-egyesületi dalgyűletek alakításáról olvasta fel Balogh Kálmán, képezdei gyakorló iskolai tanító előbbi felolvasóval készített indítványát; ez is, mint a többi felolvasás élénk eszmecserére adott alkalmat. A köri gyűlés ez indítványt elfogadta, a kivétel módoszata bizottságra bízott. Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy vármegyénk tisztelt tanfelügyelőjét 20 éves tanfelügyelőssége alkalmából a kör

lelkes ovációkban részesítette; valamint azt sem, hogy Dezső Lajos indítványára a 21 évvel ezelőtt elhunyt boldogemlékü Árvay Józsefnek, Zemplénvármegye első tanfelügyelőjének sírkövet állítani s arcképét a tanító-képezde részére megkészíteni elhatározta; régi mulasztás, de a mulasztást helyrehozni jobb későn, mint soha. Hiszszük, hogy e törekvésünkben számíthatunk Zemplénvármegye intelligens közönségére is, s a jeltelen sír felett kevés idő múlva egy, a nagy ember nagy nevéhez méltó emlékszóbor fogja hirdetni eszméinek diadalát. Több kisebb értékű tárgyak elintézése után a gyűlés véget ért; a tanítók egyrésze haza, más része pedig a fehér asztalhoz sietett, a hol is minden arravaló kivette és kikapta a maga részét a toasztokból. Egyet azonban sajnálunk s ennek kifejezést is adunk, hogy a város nevezetességeinek megnézésére időnk már nem jutott. (u. a.)

— **A Tanítók Lapja**, Debrecenből, szóvá teszi ez évi 13-ik számában a megyaszói ref. tanító által elkövetett botrányról szóló kis közleményünket s annak a meggyőződésének ad kifejezést a nevezett lap szerkesztője, hogy bár ő is *eliteli* az egyház *esetleges*, jövő, reménybeli érdekei ellen e *közvetve* elkövetett ténykedést, különösen mint *rosz példaadót*, a melyet nem is akar menteni, — *de elvégre maga e cselekmény — bármily súlyos természetű legyen is, nem az a főben járó bűn, a melyet brevi manu el lehetne intézni.* . . . Nem veszzük komolyan ezeket a megjegyzéseket s azt sem tesszük, hogy az *esetleges, közvetve, példaadó*, szavakban az elítélés dacára is jelentkező mentegetést érdeme szerint méltassuk, csupán azt a kérdést vetjük fel a magyar ref. tanítóság szellemi képviselője előtt: hogy a *»brevi manu«* helyett mit ajánl? . . . Tárgyaljon az egyházi előjáróság a reversális adáskor, illetőleg *»szelmes ember«* létekor gondolkodni nem tudó Hanka Adorjással s egyezzenek ki nem tudjuk hány %-ra?! . . . Vagy a megyaszói pap kezdje meg az áttérítési cura pastorális? S ha nem sikerül egy esztendeig, hát próbálja a másik esztendőben megnyerni? . . . S hogy ehhez a kérdéshez így szóljunk, nem kell öreg embernek lennünk, a mint hogy nem is vagyunk, de igenis jó és hű kalvinistának! (—n.—)

— **Az ébredni kezdő protestáns lelkiismeret** helyes irányú megnyilatkozását olvassuk ki a tiszántúli, felsőszabolcsi *báji* ref. egyház részére készült *egyházi szabályokból*, a melyek a *»Debreceni Prot. Lap«* ez évi 13-ik számában láttak napvilágot. Az egyházi fegyelem gyakorlásának olyan útja és módja van megvalósítás végett ajánlva, illetőleg már meg is valósítva, hogy ezért az egész szabályzatot, jónak látjuk lapunkban közölni. Megnyilatkozik a szabályokban az öntudatos kalvinizmus, a mely a *»névlegesekkel«* szakít, mint olyanokkal, a kikkel a tisztáknak nem lehet érülközőniök, mert a hívó a hitetlent a mai, pénzzel térítgető világban nem szentelheti meg, a mikor a r. kath. egyház derűre-borúra vásárol lelkeket ad majorem Dei gloriam!

— **A debreceni theol. akadémia** dogmatikai tan-székére márcz. 20-ikáig, mint a pályázati idő határnapjáig, 10 egyén jelentette be pályázatát a következő jelentkezési sorrendben: 1. Bilkei Pap István mórágnyi, tolnamegyei, 2. Jánosi Zoltán sámsóni, 3. Dombi Lajos gyulai, 4. Lic. Rácz Kálmán balsai, 5. Erőss Lajos püspök-ladányi lelkészek, 6. Nagy Gyula debreceni leánynöveldei vallastanár, 7. Soltész Elemér párisi egyetemi hallgató, volt debreceni szénior, 8. Lenc Géza debreceni ref. főgimnáziumi h.-tanár, 9. Dr. Bartók Jenő nyíregyházai és 10. Török Imre tiszaroffi lelkész . . . A választást a tavaszi közgyűlésen ejti meg a kerület.

— **Pályázati hirdetés lelkeszi állásokra.** A dunameléki kerületben a *felső-baranyai* egyházmegyében fekvő *viszli* egyház lelkeszi állására, a mely III-ad osztályú

s 1086 frt javadalmú, ápril 16-ig pályázhatni s a kérvények Dányi Gáborhoz küldendőik Kis-Csányba (u. p. Oszró). A dunántuli kerület mezőföldi egyházmegyéjéhez tartozó *sár-egresi* egyház 870 frtos lelkészi állására, valamint a *közép-pusztá-bogárdi* 547 frt javadalmú *lelkész-tanítói* állásra a kérvények ápril 30-ikáig küldendőik el Szűcs Jánoshoz Enyingre.

— **Értesítés.** A vallás- és közokt. magy. kir. miniszterium egy újabb leírata kapcsán arról értesítette hivatalomat, hogy a tanítói fizetések államsegély útján való kiegészítése s a korpótlék engedélyezése céljából — nem kívánja az újabb kérvényezést ott, ahol az már eddig is folyósítva volt. Ugy a tanítói fizetések kiegészítésére, mint a korpótlékre már tavaly engedélyezett összeg minden kérvényezés nélkül mindaddig folyósítva lesz, míg a kultuszminiszter e tekintetben másféle intézkedést nem tesz. Szükségesnek láttam erről a tisztelendő lelkész urakat ez uton is értesíteni, mert bár azt hiszem, hogy a ntü. esperes urak ezt már körlevélben tudatták egyházmegyéjük lelkészeivel, — mégis naponként érkeznek e tárgyú megkeresések hivatalomhoz, melyek arra engednek következtetni, hogy vagy nem kapták még egyesek az esperesi körlevelet, vagy rosszul értelmezték azt, Miskolcz, 1899. márc. 30.

Kun Bertalan, ev. ref. püspök.

— **Kérelem.** Tisztelettel és szeretettel kérem mindazon nagytt. lelkész urakat, kik a kutsai ev. ref. templom építési „kérő szózatát“ kapták, legyenek szívesek egyházuikból néhány fillért küldeni, hogy a kevés lélekből álló nagy egyházi adót fizető kutsai ev. ref. egyház szegény tagjainak testvéri kezet nyujtsanak arra nézve, hogy a falun kívül, rossz állapotban lévő templomuk helyett a faluban újat építhessenek. Teljes tisztelettel Kutason, Somogymegye 1899. márc. 20.

Mezey Pál,
ev. ref. lelkész.

— **Az 1899. febr. II-iki tornász-táncostélyen felülírt szíveskedtek a következők:** Herczeg Windisch-Graetz Lajos 15 frt, Báró Vay Béla, Fejes István, Dr. Lóczy Szabó László, Dr. Lengyel Endre, Dr. Zsindely István 10—10 frt; Dr. Ballagi Géza, Brzordá Rezső, Dr. Katona Mihály 5—5 frt; Debreczeni Bertalan, Grosse Ödön, Dr. Kun Zoltán, Mariska Melania, irg. nővérek főnöknője, Szekerák Kálmán 3—3 frt; Bálint Dezső, lovag várbogai Boggyay Zsigmond Feldmészter Hermann, Dr. Finkey Ferencz, Hodinka Agoston, Horváth Dezső, Kádár Gyula, Molnár Gyula, Nagy Gábor, Niesznér Ferencz, Pavletits György, Subidron (ifj. Zsoldos Benő), Trstýnszky Károly 2—2 frtot; Steinfeld Jenő, özv. Teleky Lászlóné 1.50—1.50 krt; Hartenthál Irén, Horváth Györgyné, Kun Erzsébet, Kun Judit, Kuzbach Ferencz, Malieski J., Payer Ferencz, Petrasovics J., Schaffer Géza, Széchenyi Karolin, Tóthné Szily Etelka, özv. Ujlaky Istvánné, özv. N. Józsefné 1—1 frt, Batta Bertalan, Eötvös Sámuel 50—50 kr, összesen: 138 frt. — Nem mulaszthatjuk el, hogy e helyen őszinte, hálás köszönetünket ne nyilvánítsuk mindazok iránt a szíves adományozók iránt, a kik táncostélyünk sikerét ily jelentékenyen előmozdították.

Andrae József,
ifj. elnök.

Győry György,
pénztárnok.

— **A konfirmandusok részére** különös kedvezményekkel kaphatók új-testamentumok Dr. Moody András skót ref. lelkésznel Budapesten, Rudolf-rakpart 8. sz.

— **Az ausztriai áttérési mozgalomról,** a melyet a r. kath. papok eleinte csak nevettek, most már a r. kath. lapok is közölnek adatokat, még pedig a *valóság-hoz* közel álló adatokat közölnek, már t. i. statisztikai szempontból. A „Politischen Fragmente“ című bécsi klerikális lap ugyanis legközelebb a következőket írta: „A 19-ik század századvégi reformációja észak Csehországban épen olyan gyorsan halad előre, mint a Luther idejében s csaknem minden nap olvashatni a különféle lapokból újabb meg újabb áttérésekről, jobban mondva egész csoportok áttéréséről. Így Égerben legközelebb több mint 1100 ember tért ki. Dux mellett egy egész falu protestánsná lett s ref. módra keresztelkednek... Egész észak Csehországban alig van egyetlen német

város, a hol több-kevesebb proselyta ne volna. — Ugyanez a lap még a következő tudósítást is adja: „Az észak-csehországi vallásos mozgalom folyton növekvőben van, hasonlít a lavinához s ha állam és egyház közbe nem lépnek, — reméljük, hogy még nem késő! — bizony igen rövid idő alatt Észak-Csehország Égertől Reichenbergig protestánsná lesz. Pár példát hozunk fel igazolásul: Pirkentammerben, Karlsbad mellett, az egész lakosság elhatározta, hogy prot. lesz s már templomot is akar építeni egy üzleti csomópont helyén. S a Karlsbad körüli falvak, Aix, Fiahorn, s a többiek épen ezen az úton vannak s talán már át is tértek a prot. vallásra. Magában Karlsbadban nem kevesebb, mint ezer ember jelentkezett egyszerre a plébánosnál. S ez így megy in infinitum Észak-Csehország minden német városában s helységében...“

— **Béke barát-e a pápa?** Ezt a kérdést tárgyalják most nem egy helyen Németországban abból az alkalmából, hogy az orosz cár a beteg XIII. Leóhoz olyan tartalmú sürgőnyt menesztett, a melyben a *pápa életben maradását a világ békéje érdekében* kívánta. . . . Hogy a pápa s vele a római kath. egyház a békének a szó igazi, nemes értelmében nem barátja, azt bizonyítani sem kell Nem, mert az igazi ultramontanizmusnak a viselkedése, a mely pedig pápai megáldás mellett nyilatkozik, nem békítő hatású, hanem harcra hívó, a minthogy folyik is a harc mindenfelé, a hol a fekete sereg megvetette a lábát. . . . A pápa nem a béke embere.

— **Sajtó-hiba.** Lapunk előző számában az országgyűlési szabadelvű pártban történt felszólalásról emlékeztető meg a kongruatortörvény javaslatra vonatkozólag, a közleménybe egy boszontó sajtó-hiba csúszott be s a tudósítás úgy értelmezendő, hogy Tisza Kálmán a nem r. kath. lelkészek fizetésének 600 frtig való kiegészítésére kérte a minisztert már ebben az évben, a mit Wlassics kilátásba is helyezett.

HIRDETÉS.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása esekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

4—12

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Először oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Konvent előtt.” *Borsodi.* — „Két szabad előadás Barmenben.” *Vallancs Miklós.* — „Örömműnep Sajó-Ecsegen.”
Elek József. — „Válasz az egyházkerületi államsegély-ajánlások kérdésében Unginak.” *Protestáns* — „Végző pro-
testáns felszólalásaira.” *Ungi.* — „Egyházi adózási viszonyok F.-Szabolcsban.” *Tiszaparti.* — „Vegyes közlemények.”

Konvent előtt.

Mindannyiszor, valahányszor egyetemes konventünk ülésezése elkövetkezik, az az óhaj támad lelkemben: *vajha maradandó alkotás jelölné legfőbb végrehajtó testületünk gyűlésezését!* Ez az óhaj száll el keblemből, mert szeretem egyházamat s mert konventünket ennek szervezetében olyan testület gyanánt akarnám tartani, a melyre mint világító szövétnekre függeszthetnők tekintetünket! Fájdalom, az alatt az immár elég hosszú idő alatt, a mely a debreceni zsinat óta eltelt, ez a tekintélyes testület minden volt, csak éppen az nem, a minek szerettük volna tekinteni.

Távol áll tőlünk még csak a gondolata is annak, hogy mi a konventet, annak tagjait, mint ilyet, s mint ilyeneket bántani akarjuk! Nem erre irányúl fentebbi megjegyzésünk, hanem igenis arra, hogy ez a tekintélyes testület tulajdonképpen *vezérszerepet* a szó igaz s nemes értelmében, nem játszott, hanem — *sit venia verbis!* — u. n. apró műveletekkel foglalatoskodott, párt-szempontok szerint mérlegelve az ügyeket, összefogva Debrecen és Kolozsvár s az összefogásnak nyomása alatt az u. n. ellenzéknek mindjobban-jobban elment a kedve a munkától. A domesztikai segélyosztásoktól fel a prot. egyetem eszméjéig, mindenütt a tiszántúl-erdélyi szövetkezésnek nyomai mutatkoznak, a mi természetesen eredményezte azt, hogy a párt-szempontok hatása megbénította az egész konventeskedést.

Ott volt a múlt évi nagy jelentőségű országos törvényhozási mozzanat! Vajjon a mi első testületünk közbeszólt-e oly módon, oly mértékben, a mint kellett s várni lehetett? S itt van most az egyházi adózás belkörüleg kezdett

munkálata: vajjon tétetnek-e lépések abban az irányban, hogy a munkát ne maradjon sikertelen?

De nem recriminációkba bocsátkozás a célunk e sorok írásakor, hanem egy igen fontos eszmének a konvent figyelmébe ajánlása. S az eszme az, a melynek a »Dunántúli Prot. Lap« még a múlt évben adott kifejezést, t. i. *a magyar ref. lelkész nyugdíj intézet megalkotása!*

A mi meggyőződésünk szerint ref. lelkészeinknek helyzetét ebben az irányban is biztosítani kell. Hogy miért? . . . erre a kérdésre válaszolni sem tartjuk szükségesnek, nem, mert ha van nyugdíjintézet *csaknem* minden testület körében, akkor az Úr szolgáinak tiszteletre méltó serege sem lehet a *káp'án-nyugdíjra* utalva, a mely kuriózumnak megjárja, de éppen ennél a természeténél fogva nem a mai időbe való már!

Szerény felfogásunk szerint az egyetemes nyugdíj-intézet megalkotása egyáltalán nem ütközik akadályokba! Nem, mert a kongrua-törvény az anyagi nehézséget eltávolítja az útból akkor, a mikor a „*Levonható kiadások*“ közzé az országos és az egyházmegyei gyámintézeti, *nyugdíj* és egyéb alapok számára teljesítendő rendes évi fizetéseket felveszi. Ez a törvény a szegényebb javadalmú egyházak lelkészeit felmenti az évi teher viselése alól, a belépési járulékot pedig akár maga az egyetemes gyámintézet, akár a kerületi, akár az egyházmegyei gyámintézetek részben, vagy egészben teljesíthetik.

Hogy ennek az eszmének megvalósításához csak *akarat* kell, arról teljes mértékben meg vagyunk győződve. Csak a konventen áll, hogy az eszme testet öltjön, a mire különben is kötelezve van, mert zsinati törvényeink 270-ik §-ában egyenesen ki van mondva, hogy *„a hivatalviselésre képtelen lelkészek nyugdíj-intézetének*

kérdésével tovább is foglalkozzék s arra vonatkozólag készítenő részleges tervezetet minden esetben terjeszse a közelebbi rendes zsinat elé.

Ez a zsinati határozat csak a *hivatalviselésre képtelen* lelkészek nyugdíj-intézetének a kérdésével való foglalkozást tette ugyan konventünknek a kötelességévé, de úgy gondoljuk, hogy egy *általános jellegű*, a nyugdíj-intézet eszméjének inkább megfelelő tervezet készítése, egyáltalán nem volna helytelen dolog s a leendő zsinat szíves örömmel fogja üdvözölni a nem csupán hivatalviselésre képtelen lelkészek részére szervezendő nyugdíj-intézetet!

Abba ezúttal nem akarunk belemenni, hogy a kérdés megoldásának módozataival részletesebben foglalkozzunk, megelégszünk azzal, hogy a konventet felhívjuk: *szólítsa fel a kerületeket, vagy bízza meg a közalapi végrehajtó bizottságot, hogy a lelkészi nyugdíj-intézet tervezetét készítsék el s a zsinat asztalára egy teljesen megérett javaslat tétessék le!*

Ha ezt megteszi konventünk, *alkotást fog munkába venni.* Borsodi.

TÁRCA.

Két szabad előadás Barmenben.

Németország a próféták hazája. Az volt a múltban, az a jelenben, s minthogy e kettőn épül fel a jövő, mondhatjuk bátran, hogy az lesz a jövőben is.

Próféták alatt én nem látnokokat értek, kik éles elméjükkel, a beléjük rendkívüli módon adott isteni lélekkel belátnak a jövőendő fátyollal borított sötét bizonytalanságába, hanem magasztos és szent célokért lelkesülő olyan férfiakat, kik a példányképpül választott eszmény igazságáról annyira meg vannak győződve, hogy bármely hatalmasságnak, mely őket attól eltántorítani akar, bátran a szemébe néznek mondván: „Itt állok, más kép nem tehetek.”

Ilyen értelemben voltak prófétái a múltban a nagy reformátorok, jelenben a Krisztus tudományát sokszor életükkel megpecsételő misszionáriusok. Ilyenekkel és oly nagy számban sem a múltban, sem a jelenben nem dicsekedhetik a művelt világnak egyetlen nemzete sem.

Hogyan lehetséges ez? Nem régén egyik igen szeretett professoromtól azt tanultam hogy: „a prófétasághoz nehéz, zivataros idő kell, nagy idők szülik a nagy embereket.” Ezt kétségbe vonni lehetetlen, vagy a históriát kellene meghamisítanunk. Ez igaz és áll a múlt prófétáira. (Professorom is az őskori próféták tárgyalása közben tette eme kijelentését.) De hát mi szüli a jelen prófétáit, mikor — hála érte a szeretet Istenének — sötét felhők nem borítják, az eget, midőn üldözöttségnek nyoma sincs?! Honnan merítik a ielkesedést, a buzgóságot, hogy az Ur igéjének szolgálhatásáért képesek elhagyni a biztos jóllétet, a boldog családi kört, az imádott hazát, és képesek szembe szállni a bizonytalan jövő, sőt legtöbbször a kikerülhetetlen, bizonyos szomorú végzettel? Feleletül legyen elég ennyi: *a mély*

vallásosságából, melylyel Németországon mindenütt találkozunk. Már az édes anyai tejjel szívja magába a gyermek a szent és igaz dolgok tiszteletét, a melyet aztán az iskola a családdal karöltve eszménynyé, ideállá fejleszt és az ifjut apostolává neveli. Ilyen átalakító, fejlesztő hatású mély vallásosság nyomát mutatja nem csak a család, hanem az egész társadalom. A családi buzgóságnak bizonyítására legyen elég csak azt a tényt felemlítenem, hogy német család nem ül asztalhoz a nélkül, hogy ne imádkoznék és nem távozik onnan, míg halát nem adott a minden jók adójának. A társadalom vallásosságáról pedig adjon számot az alábbiakban elmondandó két előadás.

Nem csekélyebb dolog, mint a *váltság* képezte az előadás tárgyát, melyet Dr. Müller J. három előadás keretében fejtett ki nagyszánu közönség jelenlétében.

Miután arra a kérdésre, hogy *van-e szükségünk a váltságra*, egy előadás fejtegetéseiben (a melyet én sajnálatomra nem hallgathattam meg) igenlő feleletet ad, átér a második és fontosabb kérdésre, hogy *miben áll a Krisztus váltság munkája*.

Nem áll az sem a szívünk megnyugtatásában, sem vigasztalásban, hanem *segítség* az a gonosztól, a büntől szabadulni kívánó törekvésünkben. Kérdés már most, hogy hozott-e Krisztus váltságot ilyen értelemben? Felelet: természetesen. Minden tette a váltság munkája volt. Ugy jelent meg az emberek között, mint Isten segedelme; mindenütt a hol segítségre van szükség, ott van ő, úgy kívül, mint belül. Miben állott ez a segítség? Legelőször abban, hogy *felvilágosította* az embert, hogy minden baj, nyomorúság és veszedelem, mely őt fenyegeti *egy* alapra vihető vissza és ez: *a bűn*.

Mit értett a Krisztus a bűn alatt? Az *Isten* akaratára ellen történő minden cselekvést, az egyesnek és az egésznek *Istentől* való elszakadását. Mert *igaz* az ember csak az Istenhez való ragaszkodás által lehet; töle elszakadva minden igazság: veszedelem, hazugság és kárhozat. Krisztus csak egy bűnt ismer s ez az egy az Isten ellen való (Kr. szavai szerint: a Szentlélek elleni bűn az, a mely nem bocsátatik meg az embernek), a többi mind csak ennek a nagy bűnnek folyománya. Ezen felvilágosítást pedig nem mint *tant*, hanem mint *életelvet* közölte az emberekkel. Maga az a tapasztalat, hogy az ember Isten elleni bűnben él, nem kerülheti el figyelmünket. De viszont ez a tapasztalat megint ama másiktól állhat elő, hogy szerető atyánk van az égből. Így foglalja magában a váltságnak ezen mozzanata már a másodikat is t. i. *a szeretet nyilvánulását és az Isten kegyelmét*, a melyeket megint csak Jézus közölte az emberekkel, de nem mint tant, hanem mint életelvet. Ő emelte fel az embert az elhagyatottság sötét börtönéből, a kegyelem fénylő világosságához. Ő hirdette és eszközölte a *kibékülést* Istennel, vagy hogy ezt a megfoghatatlan és épen azért könnyen értelmetlenségre és mechanikus felfogásra vezető szót igazi jelentőségében felfogva fejezzük ki: ő hirdette Istennek az emberek megszabadítására irányuló működését, a melylyel szemben nekünk csak a kezünket kell kinyújtanunk és szívünket kitárnunk. Tőle származott a kiengecsztelést eszközölő isteni erő, belőle áramlott az emberbe az Isten szeretet, *benne* és *általa* bírjuk zálogát az Isten kegyelmének. Általa jutott az ember tudatára annak, hogy ha bűneitől szabadulni akar, ha Isten bocsánatát megnyerni óhajtja, igyekeznie kell, hogy többé semmi válaszfal ne legyen közte és Isten között és csak akkor érzi igazán Isten mélységes szeretetének áldó melegét, akkor a bocsánatot. Krisztus korának pontos megfigyelése igazolja, hogy akkor az emberek

valóban mentek lettek a gonosztól és nemcsak hogy nem cselekedtek gonoszt, hanem még nem is *akartak* azt cselekedni. Egészen elundorodnak az addigi bűnös élettől, keresik az örök életet. A vágyak kötelékeivel megsemmisülnek maguk a vágyak, a kincs után sóvárgás és a nagyra vágyás, szóval semmi sem maradt meg — még a bűn utáni vágy sem — az emberben. Addigi sötét börtönükből, hol a bűnös vágyak és szenvedélyek tarták fogva őket, napvilágra jutottak. Ez volt az a váltság, a melyet a Krisztus a korának hozott.

Min alapul ez a váltság? Az ő *személyén*, az ő *egész megjelenésén*, azon a mi maga is volt, *lényének rendkívüliségén*, *isteni voltán*. Belőle és általa Isten fénylő tisztasága, szeretete és szabadító ereje hatolt. Ez az ő személyének isteni titokzatossága. De menjünk tovább. A váltság, a melyet ő akart, az ő életében még nem valósult meg. Ő maga még mindig a jövőbe tekint, ott látja a teljes megszabadulást. A tanítványok, kik őt körülveszik — bár érzik személyének üdvözítő hatásait, — még nem nyernek új életet. Krisztus földi működése csak előkészítés az üdvözhöz, de még nem a teljes üdv. Ezen teljes hatás csak a Pünkösztel áll be és nyilvánul az apostolok működésében az apostoli egyházban. Akkor lesz a váltság teljessé, többé már nem kívülről hat az emberre, hanem magában az emberben gyökerezik. Mig Jézus életében a tanítványok csak az ő személyes hatása következtében voltak követői, most ime egészen újjá, önállókká lesznek, *egyéni isteni tartalmával Isten szent lelkének*, most külső hatás nélkül törekedjenek követni az isteni mestert, elérni a mennyország kapuját, ez az igazi váltság. De ez nem durva mechanikus módon értendő, mert az emberi lét azután is léte marad a küzdelemnek. A Szentlélek kitöltetése is — magasabb értelemben véve — természetes esemény, a mely nem egyéb ilyen értelemben, mint, *az új, szabaddá lett állapot fokozatosan növekvő elterjedése* az egész emberi organismuson. Így a váltság is az emberiségben végbe menő fokozatos fejlődés, a mely mindig erősebb és erősebb tartozik lenni.

Hogyan magyarázhatjuk meg ezen körülményt? Minden esetre azon tényekkel, melyek e közben történtek: Krisztus meghalt, feltámadott, elküldte lelkét az övéinek. Ime ezen tényeken kell a valódi, teljes váltságnak alapulnia. A feltámadás úgy fogandó fel, hogy az olyan igaz valóság, mely a legszigorubb históriai vizsgálódásnak is helyt tud állani, oly jó, mint bármely más, hitre tartozó tény és mint ilyen természetesen a leghatalmasabb isteni benyulás, mely valaha történt.

(Folyt. köv.)

Vallanes Miklós.

KÖZÉLETÜNK.

Örömnünnep Sajó-Eesegen.*

Március 26-án — Virágvasárnapján — szép ünnepséggel folyt le a sajó-ecsegi ev. ref. egyház új harangjainak felavatása. Alig múlik el év, hogy e példányképgyanánt tündöklő gyülekezet valami szép, egyházas, nemes tettet ne mutasson fel. A lefolyt évtizedben új iskolát, új tanítói lakot, új lelkészlakot építtetett, mind a mai előhaladt kor izlésének megfelelőleg, felszerelve a kellő mellék épületekkel.

Nem régen az országos közalap évenkénti fizetési kötelezettsége alól váltotta meg tagjait oly módon, hogy

* Az előző számra későn érkezett.

Szerk.

a hívektől beszédett tőke kamata bőven fedezi az egyesekre kirótt évi járulékokat s fedezni fogja a jövőben is, ezen felül még az egyház javára is tekintélyes alap marad egyházi célokra. A tervet a gyülekezet buzgó, tevékeny lelkése adta s az értelmesség magas fokán álló gyülekezet azt örömmel fogadta s a mint pár évi gyakorlat mutatja — a terv kitűnően bevált.

Ime most vallásos buzgóságának újabb jelét adta, midőn a régi harangok helyett — melyek közül egyik elhasadt — 1947 forint értékben, vasállványon álló új harangokat öntetett, nem kényszerített kivetésből, hanem a szívek megnyilatkozásának hatása alatt — önkéntes adakozásból. Lelkes vezérok Csontó Károly lelkész ment elől buzdító példával, midőn a nemes célra 100 frt összeggel az ajánlatot megnyitotta. Szíves örömmel követte a szép példát a gyülekezetnek minden családja, gazdag és szegény — tehetségéhez mérten — sietett az Ur oltárára vinni ajándékát, egymást érték a kisebb összegtől 100 forintig terjedő ajánlatok, úgy hogy csakhamar meg lett a szükséges összeg. Sőt az egyház tevékeny gondnoka Kazinczy Nagy József azonfelül, hogy az új harangokra 100 frtot ajánlott meg, egy díszes ezüsből készült aranyozott úrvacsorai kehelyt és egy kenyérszító tálcát ajándékozott 65 frt értékben, Jordán-házy Ferencz egyháztag pedig egy szép, márványból készült úrasztalát készíttetett. A hívek lelkesedése oly nagy volt, hogy még a régi — különben teljesen jó — tornyot is újra akarták építeni, hogy az is új legyen, de a vezér higgadt mérsekletet ajánlott még a jótételben is, nehogy a bő mértékben való adakozás a hívek anyagi helyzetére visszahatással legyen.

Elkövetkezett a várva várt nap. A díszes kiállítású és kellemes hangzású harangok, — melyek Seltenhofer Frigyes Fiai soproni cég által lettek öntve — már előzőleg elhelyeztettek állandó helyökre. Virágvasárnapot tűzték ki a felavatás idejéül, hogy az Idvezítő diadal útjának emlékünnepe minden igaz keresztyéni szívben fellángoló lelkiörömet egybekapcsolják s fokozzák a saját nemes buzgalmokból származó jó cselekedet felett érzett örömmel. S miként e napon hajdan üdvözlő kiállítások között, virágokkal, pálmaágakkal behintett úton diadallal vonult be Jézus a jeruzsalemi templomba, úgy e gyülekezet is diadal örömmel eltelve vonult be az új harangok zúgása alatt a hozzájuk csatlakozott szomszéd községbeli idegensekkel együtt az Urnak szent házába, hogy hálákat adjanak Istennek e napért s ennek örömeiért.

Buzgó éneklés után Vadász Pal f.-borsodi esperes lépett a szószékre s az ő szokott, szívből fakadó, ihletteljes imádkozásával mutatta be mindnyájunk haláját a Mindenhatónak, kérve az egek Urát, hogy az igaz vallásosságot, az áldozatkészség nemes buzgalmát keltse fel mindenütt az emberi szívekben és tartsa meg továbbra is e gyülekezet kebelében. Majd Bartha Mihály egyházmegyei főjegyző a CXXII. Zsoltár 1-ső verse »Örven-dezik, mikor nekem azt mondják, menjünk el az Ur házába!« alapján egy igen szépen kidolgozott s minden pontjában a nép által is teljesen érthető stylusban előadott alkalmi beszédében szívet megható jellemzéssel fejtegette a gyülekezet örömét, melyet az istenháza iránti szeretet és vallásos buzgóságokból eredt áldozatkészségek érzete fakasztott szívekben, továbbá a harang és harangozás rövid történetének beszövéssel előadta, hogy mi jelentősége s mi feladata van a haragnak prot. egyházunkban? az t. i., hogy imára hívja az igaz keresztyént az élet minden mozzanatában stb.

A nagy hatású beszéd elhangzása után Csontó Károly helybeli lelkész ismertette az egyház rövid, de

érdekes történetét, melynek minden sora igazolta, hogy »Ecseg« miként a múltban, úgy a jelenben is egyházához, vallásához híven ragaszkodott s azért mindenkor szívesen áldozott. Szinte csodálatos, hogy a mai anyagi korban, a midőn mindenütt a vallásosság, buzgó aldozatkésztség hanyatló félben van, hogy lehet egy csekély népességű egyházban oly igazi lelkesedést és apostoli ügybuzgalmat kifejtetni? Minden esetre itt befolyással volt a már rég időtől fogva kitűnően vezetett iskola, mely az egyháznak lelkes tagokat, jó gyermekeket és jó szüléket nevelt, befolyással volt továbbá az a körülmény, hogy a községet alkotó lakosok csaknem mind nemesek voltak s előkelő önérzetes magaviseletüket, értelmességüket s vallásos buzgóságokat fróló örökölték.

Végül Vadász Pál esperes még egyszer buzgó, szívekig ható imában áldást esdett az egész gyülekezetre, kérte az Ur oltalmát az új harangokra, hogy azok mindenkor sokkal inkább örömré, mint bánatra hívják a híveket, hogy őrizze meg az Ur azokat minden veszedelemtől s maradjanak meg épségben késő századokig!

Az isteni tisztelet befejezte után kiki lelki örömmel eltelve sietett hajlékába. Mi is, kik a szomszédságból megjelentünk, hogy osztozzunk az ünneplő gyülekezet kettős örömében — az ünnepély lelkes vezérének, a helybeli lelkésznek vendégszerető házában gyűltünk össze, hogy testileg is megelégtessünk. Sok szép pohárköszöntő hangzott el a jelenlévők ajkairól s a minő lélekfelemelő, lelki örömet okozó volt az ünnepély délelőtti vallásos része, ép oly kedélyes volt az azt követő társasbéd is, mely hangulatos vígságával benyúlt a késő éjjelbe is. Azt hiszem mindnyájan azzal a mélyen érzett óhajjal távoztunk el a vendégszerető hajlékból, hogy vajha minden gyülekezethez olyan buzgó, lelkes papja, s minden papnak oly értelmes, aldozatkész, vallásos gyülekezete lenne, mint a sajó-ecsegi, akkor az igaz vallásosság, a tiszta protestáns szellem diadallal tartaná bevonulását a hívő keblekbe!!

Elek József.

Válasz az egyházkerületi államsegélyajánlások kérdésében Unginak.

E becses lap 11. számában néhány megjegyzést tettem arról, hogy a rendkívüli államsegélyeket a tisztánbeli egyházkerület nem épen igazságosan irányozta elő, jobban mondva, nem méltányos javaslatot tett a szétosztásra nézve. Hivatkoztam arra, hogy a miniszter ezen segélyeket a legszegényebből javadalmazott lelkészek részére kívánta szétosztani. Ezen intencióból kifolyólag a méltánytalanságra nézve pár példát is hoztam fel, — bár kijelentve, hogy ez nehezemre esik, — de állításom igazolásául mégis fel kellett említenem. Felemlítettem, vagyis szembeállítottam egymással pl. Ungot és Felső-Zemplént s ebben egyes lelkészeket is.

Előre tudtam, hogy szavam némelyeket érzékenyen fog érinteni, mert az igazság mindig kellemetlenül érint egyeseket s e sejtelmeknek valóban kifejezést is adott egy „Ungi“, a ki, mielőtt állításaim részletes cáfolatába fogna: cikkemről táplált véleményét ezen rövid szavakba foglalja, hogy az „nem sikerült megnyilatkozása a zugolódó közvéleménynek.“ Így most azt tehetném, hogy addig is, míg kimutatnám, hogy e pár példával is sikerülten adtam hangot a zugolódásnak, — egész halmaz példát soroljak fel és állítsak szembe egymással, de a ki első pár adatomat is, — mondom kellemetlenül, mert nehezemre esett, — hoztam fel, — ezt nem teszem. Arra azonban még egyszer felhívhatom az

elfogulatlan szemlélőt: olvassa át a kerületi jegyzőkönyv ide vonatkozó pontjait és lássa meg saját szemével, hogy III., II. osztályu egyházak lelkészei több helyen magasabb összegre vannak ajánlva, mint a legszegényebb IV. osztályu egyházban szolgálók és aztán mondja meg nyugodt kebelrel az ily vizsgáló, — hogy midőn a lelkészi jövedelmeknek egyik fokmérője mégis csak az osztályba sorozás lévén, mert különben, miért találták volna ki, — hogy egyezik-e aztán ez a felosztás a joggal, az igazsággal, a méltányossággal, s a minisztérium intenciójával?

De ez általános kijelentés mellett nem hagyhatom szó nélkül azt a pár példát, melyre támaszkodva Ungi, egész felszólalásomat „nem sikerültnek tartja, mert adataiban megbizhatatlan“.

S e megbizhatatlan adatokat valóban mind sorra is veszi. Gállocs és Csomonya példájánál azt igyekszik rámbizonyítani, hogy meggazoltam Deák Ferencz igazságát, Ung és Felső-Zemplén párhuzamba állításánál pedig, hogy ez utóbbi daczára ennek, annak, nem hogy hátrányban, de előnyben van Ung felett.

Lássuk tehát mindeniket, vagyis előbb Gállocsot és Csomonyát.

Ungi Ur! Ön egészen nyugodt lehet, — előre is kijelentem, — semmi sérelem sem esett Deák Ferencz igazságán! Nem, daczára annak, hogy ön e két jövedelmet, a kimutatásból vett pontos pénzértékben is kitünteti, mert ez csak azt bizonyítja, hogy a II. osztályu Csomonya (melyet én minden nyomtatásban lévő Névkönyvben II. osztályunak látok és honnan is vehetném másunnan adataimat? 700, — Gállocs pedig, melynek khártai értékét, ön nagy óvatosan elhallgatja — 246 frtra szállott alá a Kimutatásban, holott a Jelentő ív szerint értéke 1020 kor. 60 fillérrel szerepel. Valóban pár hónap alatt ily óriási jövedelmi esésre senki sem lehetett elkészülve, sőt a végrehajtó bizottság sem lesz elkészülve, annál kevésbbé, mert mint Ungi is bizonyosan tudja Gállocs a Horváth-féle alaphól 240 frt subventiót kap, tehát pár hónap alatt az egyháztól járó összes jövedelmeinek hat frtra kellett volna leszállani.

Az gázolja e meg azért Deák igazságát, a ki egy a megye, a kerület által megerősített és hitelesnek ismert khártai értékre hivatkozik, vagy az, a ki egy Kimutatási értékkel áll elő, melynek hitelesítéséhez még sok szó fér, azt itéljék meg mások. Én részemről tisztán látok annyit, hogy Deák Ferencz szavai néha az idéző fejére szállanak.

S most térjünk át Ung és Felső Zemplénre. Ungi egész fáradsággal összeállított kimutatást közölt arról, hogy Felső-Zemplén, — daczára a panasznak, — folyton előnyben volt a segélyosztásnál Ung mellett.

Csak hogy ez az ő táblázata abban a hibában leledzik, hogy helytelen a kiindulás: következésképp, nem jó az egész megtett út, rossz a fundamentom, gyenge az egész épület s csak egy kis szellő kell neki és rombadól. Ungi ugyanis tételét így állítja fel: Ha Ungban 38 lelkészi állás s 25 ezer lélekszám van, Felső-Zemplénben pedig csak 29 állomás 14 ezer lélekszámmal, világos, hogyha ez utóbbi helyről 22, vagy 26 folyamodik, kevesebb segélyt kell nyernie épen az átalányból kifolyólag egy lelkésznek ott, a hol többen, mint ott, hol kevesebben szorultak segélyre. Egészítsük ki ezen ő táblázatát, hogy okoskodásának ereje kitűnjék: 38-nál nem több-e 46, mely az alsó borsodi lelkészségek számát, s 25 ezer-nél 61 ezer, mely az ottani lelkek számát tünteti fel? Ebből logikailag következne, hogy Alsó-Borsodnak mindeniknél többet kellene nyernie. Igazságos volna ez? Ugyebár nem! Ezen a lelkek számára alapított átalány

rendszer kárhóztattam én el már előbbi felszólalásomban s most is mondom, hogy ezzel az igazságot teljesen agyon lehet ütni, mint agyon is üttetik, mert lehet, hogy az azon egyházmegyében lévő 22 lelkésznel, kik azon szerencsétlen helyzetben vannak, hogy kevés népességű egyházmegyében élnek, az államsegély a legszükségesebbeket pótolja, azon népes egyházmegyében lévő 16 nál pedig, csak nélkülözhetőket fedez.

E helytelen alapra fektetett szétosztás ellenkezik a méltányossággal. Hogy Ungi ezt meg nem érti, vagy megérteni nem akarja, hanem lovagol vesszőparipáján s fakarddal hadakozik, arról én nem tehetek; valamint arról sem, hogy naívvul felkiált: nem jelölte ki Protestáns a segélyek kiosztására nézve a helyes irányt, holott azt Protestáns előtt a miniszter mindjárt kezdetben kijelölte.

Csak alkalmazni kellett volna, de ha már nem alkalmaztatott, legalább el kellett volna ismerni Unginak, hogy a mai állapot helytelen s nem még annak védelmére kelni.

Ungi azon állítását, hogy felszólalásom, „Ung ellen irányulónak látszik“ meg nem kockáztatja, ha cikkemben tovább is olvas, a hol az mondatik, hogy F.-Zemplénben is mind egyenlő összegre ajánlottak, holott nem mind egyenlő jövedelmű. Most pedig még inkább beláthatja, hogy az sem Ung, sem más egyházmegye ellen nem irányult, hanem általában a helytelen segélyosztások ellen, melyre a felhozott adatok csak konkrét példával szolgáltak.

Ebből az is következik, hogy ez az egész ügy nem a szegénység piacra hurcolása, hanem az igazság megnyilatkozása.

Azt is mondja Ungi, hogy a gálóczi lelkész *már nős*. Valóban ennek csak örülni tudok és eszembe jut azon régi szálló ige: „Bella gerant alii, tu felix Ung nubes. Nem az államsegély megszavazása után nősült meg? És ugyebár nincs még azóta 10 tagból álló családja, mint annak, a kit vele szembe állítottam.

Ha Ungi idézi Deákot vegye b. tudomásul, hogy Deák előtt jóval előbb éltek az alchimisták, a kik mindenből aranyat próbáltak csinálni. Nos! úgy látszik Ungi egy megfordított alchimista, a ki a szín-arany igazságot is lim-lommá változtatná.

De ez nem neki, de Deák Ferencznek sem sikerült volna, sőt Don Quijotte de la Manchenak sem sikerült elhítenni a világgal, hogy az ő Dulcineaája Junói szépség. Béke velünk

Protestáns.

Végző „Protestáns felszólalásaira.“

A szerkesztő úr szívessége folytán azonnal megteszem végső észrevételemet abban a kérdésben, a melyet Protestáns az *igazság érdekében* tartott szükségesnek felvetni, még pedig előbb *főülmúlhatlan igazságok állításával* fűszerezve, most pedig *visszaszívásokkal* megrakva. Hogy az ügy a kellő határok között mozogjon, azaz objectiv legyen, mindent elkövetek, ha nem sikerül, Protestáns válasza lesz az oka.

Nekem úgy tetszik, hogy Protestáns úr nincs tisztában a saját állításaival sem, mert különben Gálócst nem tenné meg 800 frtosnak, majd 510 frtosnak, valamint a papját sem állítaná nőtlennek, majd nőnek s ezt az utóbbi állapotot nem hasonlítaná össze egy esetleg 20 éves házassági viszonyban élő lelkész társa gyermekeinek számával. Bizonyára a modern valódi alchimista humora menti meg ezt a baklövését, a melyben csak egy a hiba: a honestusság ellen vét.

Vessünk csak számot a kérdéssel! Protestáns nincs meglegedve a kerületi ajánlásokkal, a mint a felső-zepléniek sincsenek meglegedve, a kikeről a fáma úgy nyilatkozik, hogy a konventre felebbezték a kerületi ajánlásokat. Mondom Protestáns nincs meglegedve az ajánlásokkal s a nélkül, hogy Ungot bántani akarná, odaállít bennünket, ungiakat, a szégyenpadra kapzsik képében, a kerületet a méltánytalanság kedvelője alakjában s mikor az Ungból vett példák nem sikerülnek, akkor újra erősítgeti példája igaz voltát azzal, hogy az egyházmegyei segélyt is beszámítja, azzal, hogy a nős gálóczi papot Ausztria, akarom mondani Ung mentője gyanánt tünteti fel házassága révén. Hát ehez a megfoltozott igazsághoz nem kell kommentár. Az a Protestáns, a ki Gálócst 800 frtos állásnak állítja, majd leszereli önmaga az állítását s vékony humorának megnyilatkozásával akarja az igazságot elhallgattatni, az nem tesz mást, mint a mit Arany János ajánl a Protestáns előtt bizonyára jól ismert Vojtiná-ban, — jól ismert! hiszen a világirodalomból citál! — t. i. „mendacem esse oportet!“ a mivel csak a megszorult helyzetben levőt akarom jellemezni . . . De hogy necsak Gálócst legyen mindig szóban, hanem Csomonya is! . . . Hát tessék Protestánsnak ajánlatot tenni a csomonyai papnak lelkész állás cseréje iránt, vajjon kinek fog adni igazat önnök-e, vagy nekem az az irigylet csomonyai lelkész?

A számok döntenek! akár tetszik, akár nem, ez az igazság! Döntenek igen sokszor ott is, a hol pedig a számnak nincs jelentősége! . . . S Protestáns igen ügyetlen Alsó Borsod előrántásában, mert egyáltalán nincs arról tudomása, hogy a közvélemény ott még előbb megnyilatkozott pl. a domesztikai segélyek kiosztása ellen, mint a Protestáns nyilatkozatában a felső-zeplénieké! A minthogy méltán is, mert az alsó borsodi segélyre szorult bizonyára érdemel annyit, mint a felső zepléni, azaz, ha Alsó-Borsodból egy segélyre szorult van, az bizonyára érdemel, mint szegény annyit, mint a többi szegény papok, különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy *nem mindig* van segélyt igénylő.

De minek beszéljek, minek írjak, mikor látni való, hogy Protestáns tulajdonképen csak stil-gyakorlat kedvéért fogott tollat, a kívül a lényegben egyetértünk, de a ki ezt nem akarja észrevenni, hanem stilus kedvéért állítások erősítésében munkás, eredmény nélkül.

Ugy-e bár én is azt mondtam, hogy a felszólalás jogosult? . . . Csak a példákat tartottam szerencsétleneknek, — csak az volt a baj, hogy Ungot akarta ön pellengére állítani, ugy-e ezt állítottam? Nos hát nincs érzékem az igazság iránt?

Nincs, mondja Protestáns, mert a példa akár jó, akár rossz, az mindig bizonyít! Persze ez aztán igazság! Ha igazság, állítsuk egymással szembe a f.-zeplénieket magukat s ne a felső-zepléni s ungi papokat! Az ön igazsága szerint helyes dolog ugy-e bár, hogy a kis-azari „csekély fizetésű“ lelkész épen annyira van ajánlva, mint a kis-bárii tiz tagú családú lelkész — csak azért, mert a kettő f.-zepléni? . . . A legényei *nőtlen* (valóban nőtlen s nem a Protestáns állítása szerint!) pap épenúgy 120 frtot kapjon, mint a kolbásai elég nagy családú lelkész? Hát ha nem Ung ellen irányuló volt a felszólalása, akkor ezeket a közelébe esőknek látszó példákat mért, nem használta fel inkább, mint Ungot s annak két lelkészét? S az ungi felszólalás az igazság feljajdulása? . . . a f.-zepléni hallgatás lett volna?! . . Bizony-bizony csak stilus-gyakorlat ez.

Távol áll tőlem a személyeskedés, azért nem terjesztem ki válaszomat, a melyből mindenki láthatja, hogy a Dulcinea junói szépségét Felső-Zemplénre alkalmazta

Protestáns! Hogy ez igazság-e? feleljen rá maga Protestáns!

Köszönöm a szerkesztő úrnak, hogy ezt az ügyet, mint levelében írta, az én utolsó szómmal leveszi a napirendről, mert bizony nincs okunk e kérdés felett Protestánsul hajba kapnunk csak azért, mert neki fáj a gálócsi nőtlen-nős papnak adandó segély, s azért, hogy nekem alkalmam legyen az igazságot védelmezni akkor, a mikor az igazság nem szorúl védelemre, mert a Protestáns példa-igazsága nem minta-igazság.* Ungi.

Egyházi adózási viszonyok F.-Szabolcsban.

Görömbei Péter, a felső-szabolcsi traktus nagy érdemű esperese, a múlt év szeptember havának 20—21 napjain Kis-Várdában tartott egyházmegyei gyűlésen — a Takács Gyula aljegyző szerkesztésében nem régen megjelent jegyzőkönyv 100-ik pontja szerint — bejelentette, hogy a konvent által az egyházi adó-reform ügyében elrendelt összeírásokat végrehajtotta s egyúttal bemutatta „az egyházmegye összes egyházaira vonatkozó táblázatos kimutatást”, a mely a közgyűlés határozatából a jegyzőkönyvhöz mellékeltetett. Ez a nagy gondnal s minden tekintetben minta gyanánt szolgáló kimutatás lehetővé teszi azt, hogy a címben kifejezett egyházi adózási viszonyokról Felső-Szabolcs területéről egy ismertetést adhassanak s egyúttal ad oculos állítsuk azt a most már kétségbevonhatlan adatokkal igazolt tényt, hogy a magyar kálvinista egyház tagjai önvérök hullásával tartják fel egyházukat, a kiken az államnak minél előbb segítenie keli, ha csak azt nem akarja, hogy ezek az erejükön felül százszorososan megterhelt emberek az egyedül idvezítő egyházba térjenek, a hol nincs pap-bér, ágy-bér, csak stóla-prés, a mely olykor archimedesi csavarnak is beválik, de mindamellett is ritkább alkalmazásával inkább elviselhetőnek tetszik, mint a folytonos, évenkénti teher-hordozás.

Ha látjuk a felső-szabolcsi egyházi adózási viszonyokat, valósággal isten-kisértésnek lehet mondani a nép vállaira nehezedő terhek hordozásának az állapotát. Szinte hallani a nyögést, a jaj-szót, a sóhajtozást! . . . S vajjon meddig fog ez tartani? . . . Ugyan ki tudná megmondani? . . . Azt hiszszük, hogy még a Tiszák sem, pedig ők tudhatnák! . . .

De nem e helyen szoktuk az ilyen kérdéseknek a tárgyalását végezni, azért rátérünk a felső-szabolcsi adózási viszonyok bemutatására.

92 egyháznak az adózási viszonyait tünteti fel a szóban forgó táblázatos kimutatás s e 92 egyház között csak kettő van olyan, ahol adó nem terheli a híveket, t. i. *Búj és Paszab*, a mely két helyen a tagosításkor földdel váltattott meg, — a többi 90 egyház mindenikében ott van az adózás párbér, vagy osztály, vagy párbér és osztály alakjában. Párbér 9 helyen van, párbér és osztály együtt: 8 helyen, a többi gyülekezetekben osztály adó van.

Legtöbb adófizető családot a következő helyeken találunk: *Új-Fehértő* (684), *Nagy-Kálló* (677), *Nyír-Bátor* (648), *Nyíregyháza* (577), *Balkány* (543) és *Halász* (542); legkevesebb adózó család van (természetesen *Búj* és *Paszab*ot nem számítva, a hol senki nem adózik): *Ajakon* (27), *B.-Aranyoson* (29), *Jékén* (30), *K.-Apáthiban* (33), *Órladányban* (35). 100-on alul van az adózó családok száma: 32 helyen, — a többi gyülekezetekben 100 on felül van.

A ref. egyháztagok állami adója *Új-Fehértőn* a legtöbb (8508 frt 10 kr), aztán *Nagy-Kállóban* (6906 frt 49 kr), a legkevesebb *Jékén* (74 frt 57 kr) és *Ajakon* (120 frt 29 kr).

10 forinton alúl *Új-Fehértőn* fizettek legtöbben állami adót, 584-en, a kiknek egyházi adójuk: 983 frt 60 kr volt; utána: *Nagy-Kálló* következik, a hol a 10 forinton alúli állami adófizetők száma: 495, akik 1520 frt 87 kr egyházi adót fizetnek. A 10 forinton alúli állami adófizetők száma legkisebb: *Ajakon* és *Órladányban* (18), amott 35 frt 42 kr, emitt: 92 frt 45 kr ezeken az egyházi adó teher.

A legkisebb egyházi adó-teher tekintetében a kimutatás a következő adatokat tünteti fel: *Fényes-Litkén*: 10 kr; *K.-Apáthiban*: 20 kr; *Ramocsaházán*: 27 kr; *Bákán*, *Nagy-Varsányban* és *Pátróhádn*: 30 kr; *Balsán* és *Vajdn*: 38 kr; *Gyulaházán* és *Thasson*: 40 kr; *Kótajban*: 45 kr; *Anarcson*, *Dombrádon*, *Jékén*, *Laskodon* és *Szabolcsan*: 50 kr; *Ajakon*, *Balkányban*, *Pazonnyban*: 60 kr; *Berkessen*, *Döghében*, *Mihályiban*, *Túrán*: 65 kr; *Cs.-Kenézen*: 67 kr; *Benken*: 68 kr; *Eperjeskén*, *Gelsén*: 70 kr; *Apagyon*, *Gemzsén*, *Papon*, *Petneházán*, *Piricsében* és *Tisza-Szent-Mártonban*: 75 kr; *Lövön*, *Rohodon* és *Veresmarton*: 80 kr; *Sényőben*: 92 kr; *Lövő-Petriben*: 83 kr; *Székelyen*: 85 kr; *Deme-cserben* és *Halászon*: 88 kr; *Mándokon*: 95 kr; *Kemecsen*: 96 kr.

E szerint 1 frton alúli adóteher 43 gyülekezetben van.

A legkisebb egyházi adó legmagasabb *Beszterecen*: 9 frt 85 kr, a mely után *Karász* következik 4 frt 74 krral s *Kis-Várda*: 4 frt 60 krral.

A legkisebb adóteher tehát a *fényes-litkei* 10 kr és a *besztereci* 9 frt 85 kr között mozog. Egy forinton felül: 37 helyen; 2 frton felül: 5 helyen, 3 frton felül: 2 helyen; 4 frton felül szintén két helyen míg a legkisebb egyházi adó; 5—6—7—8 frtos legkisebb teher nincs sehol, de van, mint említők 9 frt 85 kros: *Beszterecen*.

A legnagyobb egyházi adó tekintetében *Pazonny* van a kedvezőbb helyzetben, a hol 1 frt 50 kr a legmagasabb teher. Itt a legkisebb 60 kr, a legmagasabb 1 frt 50 kr, tehát az emelkedés alig számbavehető. *Pazonny* mellett még a következő helyeken van a legnagyobb adó alacsonyabb mérvben: *Gáván*, a hol a legnagyobb adó: 2 frt 60 kr, de a legkisebb adó: 2 frt 50 kr, — az emelkedés tehát csak 10 kr, — a mi rendellenesnek mondható épen *osztályadó* mellett! — Elég alacsonynak látszik a legnagyobb adó-teher *Jékén*, a hol 3 frt 20 kr, míg a legkisebb: 50 kr; tehát a 6-szorosnál valamivel több, *Szabolcsan*, a hol 3 frt 25 kr, — de itt a legkisebbhez — 2 frt 25 kr — viszonyítva *osztályadó* mellett az emelkedés nem arányos.

A legnagyobb egyházi adó tekintetében a legmagasabb összeggel *Beszterec* van feltüntetve, a hol a legnagyobb adó: 38 frt 22 kr. A legkisebb adó: 9 frt 85 kr, a legnagyobb 38 frt 22 kr: könnyű elgondolni, hogy itt a teher óriási nagy! Van itt 62 adózó család. Ki volt vetve 1897-ben: 1064 frt 76 kr egyházi adó. Ebből egy-egy családra, ha egyenlően fizetnének: 17 frt 17 kr esik! Az egyenes állami adó: 508 frt 80 kr. Ebből pedig a 62 családra egyenlő fizetés esetén: 8 frt 20 kr esnék, tehát az egyházi adó az államnak a kétszeresénél is magasabb! . . . *Kis-Várdán* a legnagyobb egyházi adó: 24 frt 45 kr; a legkisebb: 4 frt 60 kr; az osztályba sorozás alapján tehát közel 6-szoros emelkedés van a legkisebbtől a legnagyobbig. Itt is osztály szerint van az adó kivétel s a 2658 frt 97 kr egyházi adóból

* Ezzel a kérdés tárgyalását mindkét részről befejeztnek nyilváníttuk. Szerk.

a 301 adózó családra egyenlő fizetés esetén: 8 frt 83 kr esnék egyenként. Az állami adó a 301 család részéről: 2861 frt 21 kr, a melyből egy-egy családra egyenlő fizetés mellett: 9 frt 49 kr lenne s így az egyházi s az állami adó között csak 66 kr volna a különbség. E két gyülekezet után *Téthén* legmagasabb a legnagyobb adó, azaz: 19 frt 20 kr, míg a legkisebb adó: 2 frt 70 kr, a mi az osztály adó-alap szerint: 7-szeres emelkedést mutat. Az egyházi adó 1897-ben 479 frt 06 kr volt, az állami egyenes adó pedig 379 frt 47 kr. Az egyházi adóból a 63 adózó családra, ha egyenlően fizették volna: egyenként: 7 frt 92 kr esett volna, míg az államiból: 6 frt 02 kr!

Ó-Fehértón a legnagyobb adó: 16 frt 30 kr, a hol a legkisebb 1 frt 95 kr, tehát az emelkedés 8-szoros az osztályadó-alapon. Itt az egyházi adó 1897-ben: 669 frt 49 kr volt, a melyből a 89 adózó családra egyenlő fizetés esetén: 7 frt 41 kr esnék, míg az állami adó: 597 frt 51 kr, a melyből a 89 ref. családra egyenlő fizetés mellett 6 frt 71 kr esnék, tehát az egyházi adó magasabb az államínál.

A legnagyobb egyházi adó tekintetében 10 frton felül van az említett helyeken kívül még 38 helyen; 10 frton alul pedig összesen: 49 helyen.

Az egyházi adó összege s az állami egyenes adó egymáshoz viszonyítva a következő helyeken eredményezi az egyházi adó magasabb voltát. 1. *B.-Aranyoson*: egyházi adó: 368 frt 65 kr, állami: 314 frt 73 kr; 2. *Beszterecen*, a melyről előbb szoltunk; 3. *Cs.-Kenézén*: (421'03 Os 324'36); 4. *Dombrádon* (4415'76 és 4404'85); 5. *Kardáson* (528'21 és 316'24; itt az egyházi adó az államínál egy és félszer nagyobb!); 6. *Kékesén* (862'65 és 548'16; az egyházi adó az államínál szintén másfélszer nagyobb!); 7. *Ó-Fehértón*, a melyről fentebb szoltunk. *Tehát 7 gyülekezetben az egyházi adó magasabb, mint az állami egyenes adó.* Egyben, *Piricsén*, pedig állami és egyházi adó teljesen egyező.

Ezekben mutathatjuk be rövid áttekintés keretében a felső-szabolcsi egyházi adózási viszonyokat, a melyek a mint láthatni, azt mutatják, hogy a teher nagy, igen nagy a hiveken.

Hogy azonban a tanúságos kimutatásnak a tandíjra vonatkozó részéről is tájékoztatást nyujtsunk, e tekintetben a következő adatokat látjuk szükségesnek közölni.

Tandíj nincsen: *Bujon*, *Geszteréden*, *Kércsen*, *Paszabon* és *Rohodon*, tehát öt helyen.

A legkisebb tandíj 1 gyermek után 1 frt. Ennyit fizetnek: 6 helyen. Egy forintot felül, de kettőn alul: 48 gyülekezetben; 2 frt 16 egyházban; 2 frton felül, de 3 on alul: 13 helyen; 3 forint *Kis-Várdában* és *Téthén*. A két gyermek utáni tandíj a legtöbb helyen az egy utáninak a mása; kivéve *Új-Fehértót*, a hol 2 gyermeknél több tanító után az állami adóhoz képest van a díj megállapítva. Két helyen van kettőnél több tanuló után az állami adóhoz képest van a díj megállapítva. Két díjmentesség, t. i. *Bercelen* és *Tégláson*.

Kíváncs volt, ha a többi egyházmegye is követné a felső-szabolcsiak eljárását, hogy a fontos kérdésben *előleges tájékoztatást nyerhessünk s a közvélemény ne tapogatódnék sötétben.* A »Sárospataki Lapok« annak idején a tiszáninneri kerület jelentő íveiről is beszámolt s azt hisszük, hogy nem volt fölösleges dolog megismertetni egyházaink anyagi állapotát; sőt közöltük a jelentő ívek összesítéséről szóló kimutatást is! A prot. közvélemény csak is így alkothat magának helyes képet a dolgok mibenlétéről. A titkolódzás nem illik hozzánk hiszen a nyilvánosságtól nincs okunk félni. A munkától pedig ne irtózzunk!

Tiszaparti.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Özv. Debreceni Gáborné, szül. *Szentmiklóssy Katalin* asszony élete 79-ik évében e hó 1-ső napján végelegyengülésben jobblétre szenderült. Csak az imént, alig 4 hete kísértük ki végső nyughelyére a férjet s most immár ott van hűséges élettársa is, a ki évek során át érlelődött a halálra s előbb várta az elmúlást, mint férje . . . Nyugodjanak békén az egymást szerető hitetársak a sír ölében, itt maradt kedveseiket pedig vigasztalja meg az Úr az ő kegyelmessége szerint!

— **Egyházmegyei közgyűlések.** Az *alsó-borsodi* egyházmegye ápril. 12-ikén tartja meg ez évi tavaszi közgyűlését Miskolcon; az *alsó-zepléni* pedig ápr. 18-ikán Sárospatakon.

— **Lelkész-választás.** Az abauji egyházmegyéhez tartozó *bereti* gyülekezet tagjai *Bodolay Miklós* mezőkeresztesi helyettes lelkészt hívták meg lelkészül, a múlt év karácsonykor elhunyt Kállay Miklós utódául.

— **Az országos közoktatási tanács javaslata a tanító-képző intézeti tanárok képesítése ügyében.** Sok vajúdás után, végre sikerült legalább javaslatot összeállítani a tanítóképezdei tanárok képesítésére vonatkozólag annak a területnek, a mely oktatás ügyünknek mintegy vezetője szerepel. A javaslat főbb pontjai a következők: 1. A képesítés állami vizsgáló bizottság által adatik. 2. A szakcsoportok a következők: 1) filozófia és pedagógia; 2) magyar, történelem földrajz; 3) magyar, német; 4) történelem, földrajz, német; 5) mennyiségtan-természettan; 6) biológia, vegytan és ásványtan, természettan. 3. Kötelező tárgyak minden csoportnál a lélektan, logika, bölc., történet, elméleti pedagógia, didaktikai gyakorlati ismeretek. 7) A képesítő vizsgálatra azok bocsáttatnak a kik a polgári iskolai tanítói oklevelet jeles vagy jó osztályzattal megszerezték, azután 2 éven át az egyetemet vagy műegyetemet látogatták s képzőintézeti és népiskolai gyakorlatot felmutatnak és azok, a kik 4 éven át az egyetem filozófiai fakultásának vagy a műegyetemnek rendes hallgatói voltak s az illető tárgyakból képzőintézeti, valamint népiskolai gyakorlatot fölmutatnak . . . De a javaslat e mellett két u. n. *kollégiumnak* a szervezését is tervezi, mégpedig a budapesti I. és VI. kerületi állami polgáriszkolai tanítóképző-intézetekkel kapcsolatban oly célal, hogy az ezekből kikerülő egyének, a két év hallgatása után, elbocsátási bizonyítványok alapján képesítési vizsgálatra állhatnak.

— **A karádi ref. egyházat** illetőleg vettük a következő helyreigazító sorokat, a melyeket az igazság érdekében tartunk szükségesnek kiadni azzal a kijelentéssel, hogy a nevezett egyházra vonatkozólag a lelkészválasztásból kifolyó közleményeknek többé nem adunk helyet. A helyreigazítás így hangzik: „Olvastam a »Sárospataki Lapok« 13-ik számában megjelent s Horváth Vince ur által aláírt »Választ« . — Én mint Karád község jegyzője kénytelen vagyok a tisztelt olvasó közönséget a karádi állapotokról felvilágosítani, mert ezen »Választ« olvasása után a közönség úgy lenne értesülve, hogy Karádon még most is nyughatatlan a lakosság és papjával még most sem lenne megelégedve. Horváth ur »Válaszára« kijelentem, hogy a »Sárospataki Lapok« 11-ik számában megjelent »Sz.« aláírással ellátott közlemény a helyzetet teljesen hűen és az igazságnak megfelelően ecsetelte; én magam is mint a ki Karádon az állapotokat legjobban ismerem, ugyanazt írtam volna. Horváth ur nem Karádon sőt még nem is a karádi határban, hanem Szabolcs megye bercei határban lakik, csak néha jön be Karádra, akkor sem az okosabb és józanabb egyénekkel, hanem a papválasztási kortéziát vezető egyékekkel érintkezik, kik őt rosszul informálják, — tehát Horváth ur is csak rosszul informálhatja a t. közönséget. Karádon 15—20 főbb kortes vezér kivételével a nép jár templomba, a rend és csend teljesen helyreállott, — ezen 15—20 ember is járna templomba, ha Horváth ur nem fenyegetné őket meglovással és ha Horváth ur nem nyughatatlankodnék. — Pedig mint uri embernek a békekesség magvát kellene hinteni, nem az egyenetlenséget szítani. — Különben Horváth urnak Karádon semmi köze sem a községi, sem az egyházi dolgokhoz, mert ő nem Karádon lakik; Karádon sem községi, sem egyházi teherhez hozzá nem járul; — ahoz pláne semmi köze, hogy én mint karádi jegyző — ha római katolikus vagyok is — járok az ev. ref. templomba. — Én szerintem a r. kath. vallásu ember úgy járhat az ev. ref. templomba, mint

a r. kath. templomba, mert ott is imádkozhat és a lelkes ott is az Isten igéit hirdeti. Végül kijelentem, hogy mint községi jegyző az állapotokat ismerem „Sz.” ur közleményét magamévá is teszem, ellenben a Horváth ur válasza rossz információkon alapszik.

Szépkuthy Ede.

— A róm. kath. egyháznak jubileumot, emlékünnepeket kellett volna tartania márc. 27-kén, a mikor 50 éve múlt annak, hogy a pápai római jezsuita palota kapuit Serbini miniszter megnyitotta s a benne fogva levő 30 egyént, a kik hitükért börtönöztek be, szabadon bocsátatta. Azonban ezt a jubileumot, könnyen érthető okokból nem tartotta meg a róm. kath. egyház, azért mi vállalkozunk magunkra a jubileum tartásának köteleességét, a melynek olyan módon teszünk eleget, hogy Desanctis Luigi volt florenci prot. teológiai tanár „A pápaság és a jezsuitizmus” című irata nyomán leírjuk a római jezsuita palotát. Szavahihető egyén volt ez Desanctis s így tudósítása teljes igazság, hiszen róm. kath. pap korában, (prot.-sá 1847-ben lett!) 10 egész esztendő töltött a nevezett helyen, mint a római inquisitio vizsgálóbírója! Tudósítása a következőleg hangzik ennek az 1808-ban elhunyt férfinak, a ki a palotából kiűzött jezsuiták menekülése után, a mikor a nép is bemehegett, tekintette meg a régi tartózkodási helyét: „A római inquisitioális palota kívülről egyszerű komoly épület. A félreeső hely, a melyen fekszik a vatikan óriási épülete mögött, a mely teljesen elnyomja, — a vaskapu, a mely a bejáratnál van, az ünnepies csend, a mely az épület környékén honol: az egész palotának elriasztó hatást kölcsönöz. Kettős derékszögű négyszögből áll, a melyet egy egyenlőtlen oldalú négyszög köt össze. A négyszög egyik része, a mely az utcára néz, annak a barbár Ghislieri Mihálynak volt a palotája, a ki, mint V-ik Pius értelmi szerzője volt a Bertalan éji mérszárlásnak, a mely az „egyedül üdvözítő egyház”-at a történelem ítélő széke előtt menthetetlenül vádolja. Ez a Ghislieri ajándékba adta azt a palota-részt a római illetőleg olaszországi inquisitiónak, a mely azután a maga bírói s szolgáló részére lakásokul rendezte be. A másik négy derékszögű rész volt a fogház, a börtön. Ha az első emeletre megyünk, egy rendkívüli nagy termen át két külön igen tágas s kényelmes szobába jutunk, a melyek közül az egyik a parancsnokló, a másik az assessor atya szobája volt. Most mindkettő üres, mert a börtörök is lábra keltek a menekült lakókkal! . . . A törvénykezési terem végében V. Pius kolossális címere tűnik fel, azután ott van a parancsnokló atya karos széke, felette egy nagy feszület; ott van a hosszúkarú kerek asztal, mellette 20 karos-szék az inquisitioális bírák részére, — a falon a rettenetes Guzmán arcképe! . . . Ime a törvénykezési terem, a melynek ajtaja felett nagy betűkkel van felírva: „excommunicatio terhe alatt tilos a belépés!” — persze, most velem együtt bátran jár ki s be mindenki e tilos helyre. A falak mellett szekrények az iratok részére, aztán asztalok író-szerekkel; ezek voltak az u. n. iroda felszerelése, a mely a levéltár egy részét képezi. Innen a könyvtárba vezet a bejárás a hol az inquisitio összes levelezései intézettek s itt voltak felhalmozva azok a különböző nyelvű könyvek, a melyek az inquisitiot dicsőítették. Egyik zug helyen az olasz reformátorok összegyűjtött munkái voltak annak idején, a melyek azonban mind megsemmisíttek. A legértékesebb részt azok a kéziratok képezték, a melyeket az eretnek lelkészekről elfogatások alkalmával koboztak el. Az V. Pius által vezetett perekről szóló iratok külön helyen voltak. Ezek közt volt a Pasquali a Luigi Paleairo Antoinó s Carnesechi pere s több másoké, a kiket Rómában megégettek. Ugyan e helyen voltak a veltlini vérfürdőről, az angolországi puskapor összeesküvés, a párisi vérnász titkos iratai! . . . A levéltárban egy üres szobát át két atya-társ szobába mentünk, még pedig azt vettük különösen szemügyre, a melyben a „vizsgáló bíró” lakott s ebben épen az alatt a hely alatt, a hol a vádlottak szoktak ülni, egy nyílt fal-ajtót láttunk, a mely mögött kis csiga-lépcső vezetett lefele s leérve olyan helyre jutottunk, a hol már a köztársasági kormány nyitott rést, a mely egy kis földalatti kamaráskába szolgált. Valósággal olyan volt e hely, mintha sírba lettünk volna. A talaj kövér, fekete, porhanyós föld volt, a mely alatt félig beföldelt emberi csontok voltak! . . . A kettős derék-szögnek, a melyben a börtönök voltak, egy nedves sötét udvar képzé a közepét s az udvarról körös-körül látható nagy lakatokkal ellátott kis ajtók mutatták a helyeket, a melyeket börtönökül használtak. Ezek apró, alacsony s nedves cellák voltak. Alig fért egybe-egybe egy-egy ember! Ezek alatt a cellák alatt a régi Néró-féle cirkus omladéka, mintegy bolthajtás gyanánt s ez omladékok egyikében a szögletesen körülbelül 30 fokos kő-lépcsőzet még most is van. Ezen a lépcsőn vitték azokat a szerencsétleneket, a kiket az inquisitio élve befalazásra ítélte. A földön talált hullák világosan szólnak ennek a barbár ítéletnek a mikénti végrehajtásáról! Az ilyen halálraítélteknek kezeit hátra kötötték a vállhoz s ledobták a mésszel kevert talajú helyre, aztán a nyílást befalazták s éhen hagyták a szerencsétleneket elveszni. Elhagyva ezt a pokoli helyet, a régi börtön helyiségeket mentünk meg nézni. Az előbb leírt udvar mögött volt egy másik, még rosszabb udvar is. Itt 60 börtön helyiség volt, három emeletbe beosztva. Minden egyes börtönben rettenetes gyűrűt láttunk, a melybe a fogolyt

beleszorították. Ez a gyűrű az egyik börtönbe a falban a másikban a talajba volt beerősítve. Egy börtönnek a közepén a kormány az ott levő kerek követ felvettette s alatta üreg volt a melyben emberi csontokat találtak. Hogy a véráldozatok élve kerültek-e ide, vagy halva, bizonyosan nem lehet megállapítani! . . . Hogy minő érzelmek közt szenvedtek e helyiségekben a szerencsétlenek, bizonyoságot tehetnek a felíratok, a melyek a falakon voltak. Egyik szenvedő ezt írta fel: „Az Ur énnekem őriző pásztorom azért, semmiben meg nem fogyatkozom” Egy másik ezekben a szavakban öntötte ki lelke béke teljességét: „Az emberek hatalmaskodása s kegyetlenkedése nem tántorít el egyházadtól óh Krisztus, egyetlen reménységem!” . . . A harmadik pedig ezt írta fel: „Boldogok, a kik az igazsáért háborúságot szenvednek, mert övék a mennyeknek országa!” . . . Lélekben megindulva hagytuk el e régi börtönöket, hogy aztán az újabbakat szemléljük meg. Ezek két csapatbeliek voltak, de mindkettőben szűk cellák voltak, 3 lépés hosszúságúak, olyan magasan levő ablakkal, hogy a fogoly maga nem nyithatta ki, hogy friss levegőt bocsásson be. Mindenik cellában volt szalmaszék, faszámoly, a falhoz erősített asztal, korszó s éjjeli edény. Mikor behozták e helyre a foglyot, levetkeztették s a zsebkést, pénzt, lábbeli zsinórt, nyakkendő, zsebkendőt stb. elszedték tőle. Naponként egyszer benézett hozzá a börtönőr, a ki ennivalót hozott, a mi egy kevés levesből, vagy 3 uncia (1/4 font) főt húsból, s 12 uncia (1 font) kenyérből állott. Kanál, kés, villa, tányér: ugyan hogy lett volna az inquisitio foglyai rendelkezésére? . . . Mindenik cellában volt egy-egy feszület! De nekem úgy tetszett, mintha a megváltó képe nem az a nyájas, szíves, bűnbocsánatot kifejező lett volna, hanem mintha haraggal nézett volna! Az egyes cellákban bibliai idézetek voltak felírva. S minő idézetek! A legnagyobb átkokat tartalmazták a törvényből s a prófétaiból! Sehol egyetlen egy idézet, a mely irgalomról, kegyelemről szólna! De hát hogy is lettek volna ilyenek, mikor az inquisitio nem ismert irgalmat?! Részvét? . . . ugyan volt-e egyetlen inquisitor, a kinek lelkében részvét lakozott? Hiszen a részvét az eretnek iránt, már eretnekség számba ment! . . . Az egyik cellában ezt az idézetet olvastam (109. zsoltár 6. vers) „Állíts felébe gonoszt s a sátán álljon az ő jobb keze felől.” A másikban ugyanennek a zsoltárnak 17-ik verse volt felírva: „Mivel szerette az átkot, érje el őt s mivel nem volt kedve az áldáshoz, távozzék az el őtől.” Egy harmadikban pedig ezt olvastuk: „Átkozott leszesz jövésedben s átkozott leszesz menésedben.” (Móz. V. k. 28. r. 19. v.) . . . Még rettenetesebb volt azután ezeknél a „próbaszoba”, jobban mondva a „kínzó-szoba”, a hová azokat vitték, a kik az inquisitio parancsainak nem engedelmességek. Mivel a régi korbeli kínzó-eszközöket, a hüvelyk-csavar, a gúzszt, a kifamicást, a rángatást, az elégetést stb. még sem tarták „illőnek”, új kínzó módszerről gondoskodtak a nyakas eretnekek elnémitására. — A „kínzó-szoba” a tetőzet alatt volt, s elviselhetetlen hőség uralkodott benne a nyári időszeleken. Ide zárták a „próbát” tett eretneket, a ki valószínűleg félig megsült a hőségtől s félholtá vált a kiállhatatlan bűztől hiszen az éjjeli edényt csak harmadnaponként ürítették ki. Hőség, bűz s szomjúság volt a modern kínzó-eszköz! . . . A régi kínzó-cellákat is megnéztük, a melyek ma már romokban hevernek, de ezek között is láthatók a kínzó-eszközök maradványai! Egyben a tűz-próba eszköze látszik. — Ezt a helyet a modern inquisitor boros pincéül használta. E mellett a pince mellett volt egy fal, a melyet a kormány lerontatott, ettől tovább van egy nagy terem, a melyben két nagy, elég magas, méh kopú alakú kemence volt s a mikor megnézték, tele volt megmeszesedett csontokkal. Ezek voltak tehát az inquisitio újkori máglyái! . . . Ime Desanctis leírása! Hű és igaz, mert ő maga is 2 egész esztendeig szenvedett a római inquisitio börtönében . . . Istené legyen a hála, hogy az inquisitio immár a múlté! Valószínű, hogy a pápa s különösen pedig a jezsuiták szomorkodnak, hogy nincs többé inquisitio, pedig hát ők tudhatnák, ők érezhetnék legjobban, hogy az inquisitio a legrettenetesebb, a leggyalázatosabb kigúnyolása volt a Krisztusnak s a keresztyénségnek. . . . Vajha soha, de soha ne jöjjön vissza az emberiségnek az a szomorú időszaka, a melyben az inquisitio szerepelt! (—n.—)

— **Legenda a Krisztus tövis koronájáról.** A francia tudósok egyike, *Méli Henrik*, jelentést adott be a francia akadémiahoz arról a kutatásról, a melyet a Krisztus tövis koronáját illetőleg tett s az eredményt abban tünteti fel, hogy míg e század elején csak 27 tövist ismertek a Krisztus koronájából, addig a nevezett tudós már 560 tövisről állapította meg eredetét s azt is kifejezi, mint meggyőződését, hogy a Krisztus tövis koronája két részből állott, t. i. egy a tövis nélküli nyelvből s magából a tövises részből . . . Ugy-e bizony méltán kérdehetjük: mi ellen jó ez a tudományos (?) foglalkozás?!

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFÖN. —

TARTALOM. „Lelkész-értekezleti megnyitó beszéd.” *Vadászy Pál.* — „Néhány szó az „ismétlő iskolák tanterv” kérdéséhez.” *Παπαρος.* — „A tornai ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *Tóth Kálmán.* — „Felső-borsodi lelkészértekezleti gyűlés.” *Szuhaý Benedek.* — „Az abaúji ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *Szobonya István.* — „Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottságból.” *r.-i.* — „Vegyes közlemények.”

Vadászy Pál felső-borsodi esperes lelkész-
értekezleti megnyitó beszéde.*

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Ez ünnepélyes alkalom, melynek hatása alatt megszólalok, oly sok eszmék és érzések sulyával nehezül lelkemre és szívemre egyiránt, hogy azoknak a gyakorlati közszolgálat terén kiemelkedő fontosságát, becsértékét tekintve, alig tudom köztök a sorrendet megállapítani, mindeniknek lévén bizonyos cél felé irányító ereje, mely teendőink halmazában kiegészítő Ariadne fonalként kínálkozik. Az általunk — valljuk meg őszintén — elhanyagolt, vagy legalább nem eléggé jól művelt munkatér majdnem mintegy megszólal, keresve a sok elméletet megtörő munkásokat, kik a tervezgetés ideális képeinél meg nem állapodva, nemcsak magok lépnének ki a gyakorlati munkatérre, hanem lelki erejük varázshatalmával bizalmat, bátorságot öntenének a csüggedezők keblébe is. Csakhogy az a nagy baj, hogy nincs egy közösen megállapított, elfogadott tervünk, programunk. Itt is, ott is teszünk valamit, de ismét egy másik sürgősebbnek látszó dologba fogunk s e kapkodás megöli az egységes haladást és chaost szül. A nemzeti és politikai élet képei rányomakodnak lelkünkre s azok hatása alatt gondolkozunk, teszünk az egyháztársadalmi élet mezején is. Innen van, hogy sokan beleviszik a politikai élet mozgalmait az egyházba s azokat, valamint azok zászlóvivőit is pártállásuk szerint minősítik és értékelik. Egyik a qualifiéált osztályba helyezi a létfenntartási súlypontot, másik a romlatlan népben látja azt. Egyik az autonomia sáncait védi tradicionalis szent lelkesedéssel, másik annak úgy is már megrongált épülete felett eltekintve, a modern felfogás keretébe lép s megalkudva a körülményekkel, az állami mindenhatóság felé gravitál, attól várva vágyai beteljesülését. De bármiként gondolkozunk is, fődolog az, hogy tennünk kell, mert már most is látjuk, érezzük elmaradásunk súlyos terheit, hátha még sokáig maradunk a tervezgetések terén? Igaz, hogy magunkra vagyunk hagyatva, főleg

az egyházpolitikai törvények óta, de épen e helyzet komoly mérlegeléséből, a fenforgó körülmények fontosságának tudatából meríthetjük azon igazságot, hogy ki kell aknáznunk minden belső, lelki erőnket. Össze kell szedni a múltak tapasztalataiból, egyházunk nagy alakjairól, azok lelkesítő nagy tetteiről elvont emlékképeinket, hogy azokon okulva, lelkesülve építsük a szent örökségül reánk hagyott jövőt, mint igaz és hű sáfárokhoz illik. Sorrendet kell tehát teremteni e chaotikus mozgalomban, egységet kell alkotni s az egységes haladásba erőt, lelkesedést kell önteni az arra hivatottaknak, kik sajtóban, értekezleteken, szóval egyháztársadalmi életünk minden térein szóljanak, hassanak a költő ezen szavai szerint: „Hass, alkoss, gyarapíts, a haza fénybe derül.”

De addig is, míg e vezéri kürtszó végig harsan egyházunk egyetemén s csatarendbe állnak a szentügy vezér munkásai: mi folytassuk az egyházépítés nagyszerű munkáját csendesen, okosan, zajtalanul, de a réginél nagyobb hévvel, lelkesedéssel. Elmaradásunk beismerése adjon kettőzött szorgalmat, kitaratást a további munkára, a melyet — szerintem — nekünk lelkészeknek kell megkezdeni, folytatni a romlatlan egészséges nép között. Itt van a mi erőnk, alapunk, ezt kell nekünk az evangéliom tiszta fényével áthatni, lelkét felmelegíteni, hogy így a szent ügynek megnyervén, szívvel-lelékkel szolgálja a protestantismus szent érdekeit.

Igen! mert valljuk meg őszintén, hogy a hitelenség, a valláserkölcsei élet megzsibbadása a mi bajunk, vagyis megfogyatkozott egyházi életünkben az ősoket magasabb fokú lelkesedésre, nagyobb tettekre buzdító evangéliomi hit ereje. Nézzünk csak szét egyházi életünk mezején, mily lassú hervadás jelei mutatkoznak itt-ott és — valljuk meg — hogy igen kevés az ezek ellenében részünkről kifejtett tevékenység. Mert miben is határozódik e téren kifejtett munkásságunk? Gyűléseinkben kisebb-nagyobb számmal megjelenvén, résztveszünk a külső, jogi adminisztratív ügyeknek a törvény keretén belől történő elintézésében, tudomást veszünk egyes közigazgatási vagy iskolai intézkedésekről, hogy ez vagy amaz egyházban nincs-e valami lelkészt, gondnokot, presbiteret, vagy egyes egyháztagekat terhelő, pláne fegyelmi esetnek alapul szolgáló abnormis cselekvény

* Elmondott ápril hó 6-án Sajó-Szentpéteren.

és a felügyeleti jog gyakorlásában [résztvesz] velünk együtt a világi elem is, hogy összes intézkedéseinknek annál nagyobb súlyt, annál erősebb egyház alkotmány jogi tekintélyt kölcsönözzenek, de ha e külső építkezési munkásság megtörtént, a belső ember nemesítésére, a belmissiói tevékenységre fordított cura pastoralis számon kérésével még eddig hallgattunk. Már pedig hogy erre nagy szükségünk van, a pápaszokásoknak, főleg a vegyes vallású házastársak és egyházak életében mind sűrűbben mutakozó terjedése mellett mutatja az egyházi statisztika is, melynek adatai szomorúan constatálják egyházunknak az egyházpolitikai törvények óta szenvedett veszteségeit, a mely okok mind, mind arra utalnak, hogy közelebb kell mennünk híveink szívéhez, hogy míg azokat vizsgáljuk: addig fonjunk azok érzelm szálaiból egy oly erős láncot, melylyel őket magunkhoz csatoljuk, hogy bizalmukat bennünk helyezvén, hallgassanak ránk, ha az élet ezerféle bajai, a csábító világ sokféle üzelméi, a felekezetenkívüli csalogatásai, a szocializmus örjögő, de biztató eszméi, szóval a rájuk nehezült élet- és politikai viszonyok terhei alatt enyhület után vágyakozzanak. Igaz, hogy ezek sok helyen és sok körülmények közt még most kivihetetlenek, de ott, ahol lehet, alkalmaznunk kell a belmissiói eljárást, mert ha sohasem kezdünk, sohasem végezzük, és ha csak a régi lágymelegséggel, vagy csak a kenyeret biztosító pontossággal végezzük lelkészi tisztünket: kevés kilátásunk lehet a sikeres ovakodásra, pedig a ragadozók hálói igen sűrűn ki vannak vetve híveink között, hirlapi sajtóban, irodalomban és ez igen megfigyelendő jelenség napjainkban, mi pedig erre azzal felelünk, hogy egy-két egyházi lap is alig tud megélni közöttünk.

Igen! tisztelt értekezleti közgyűlés! éber szemekkel kell állani mindnyájunknak a gondviselés által kimutatott őrhelyeinken, mert a felekezeti béke örve alatt titkon működik — lehet mondani Európa szerte — a klerikalizmus, sőt hazánknak is jobban mint valaha. Nézzük az olaszországi mozgalmakat, melyekben nagy része volt a Vatikánhoz közelálló sajtónak, vagy nézzük a francziáknál a Dreyfusz ügyben a militarizmussal szövetszövetkező jezsuita befolyást, vagy nézzük Ausztriában a klerikális párt gögjét, ennek a magyar ügyekre az angol lapok által is hangoztatott legújabb pressióját; mindezek azt mutatják, hogy az e mozgalmakat szító Róma nem barátja a protestantizmussal azonos liberalis szellemnek és ezt, mint a néppárt elvét is, egyes aristokraták felekezeties nyilatkozatán kívül igazolja még azon körülmény is, hogy e veszedelmes áramlat a politikai élet teréről a társadalmi, a családi élet körébe is átesap és itt főleg a nők kedélyére kíván nagy hatással lenni, minek bebizonyítására kuriózum gyanánt felemlítem azon magyar és német nyelven szerkesztett, ugynevezett „Jeruzsálemi éneket“, mit némely nőknek azzal a kéréssel küldöttek meg anonym kezek, hogy azokat 9-szer leírva 9 irányban küldjék gyors terjesztés és elimádkozás végett, a hívek üdvösségére, hihetőleg azért, hogy ezáltal a német császár keleti útja által elért hatás ellensúlyoztassék. Ime ily sok felé és ily nagy körültekintéssel működik a korszellem követelményei ellenében a csak saját hasznát leső, a tiszta katolikus felfogással bizonyosan nem egy jelentőségű ultramontanizmus.

Igen, de reakciójával nem ér célt mindenütt, mert a nemzetek öntudata ébredezni kezd. Ez szülte a pártvillongástól és nemzeti gyűlölségtől felizgatott osztrákok közt alakult propagandában is ezt a csata-

kiáltást: „Los von Rom! — szakadjunk el Rómától,“ mivel célja a protestantizmussal való csatlakozás lévén, a nagy német birodalom protestánsaival keresik az érintkezést, bár ez még nem sikerült, de annyit már elértek, hogy a drezdai szövetségi gyűlés örömmel vette tudomásul a jelentkezést. Északi-Csehországban, Sziléziában, Alsó-, Felső-Ausztriában, Grácban és környékén állítólag 35 ezer lélek és 40 pap tért át a protestáns egyházba, sőt Innsbruckban már prot. papot is kért a nép a consistóriumtól. Lehet, hogy e mozgalomnak politikai háttere van: de ki tudja, hogy e hódító föllépés nem tünetkezési alakja lesz-e egy beláthatatlan jövőjű mozgalom nagy horderejű processusának, vagy nincs e valami nexus e mozgalom iránya, célja és a német császárnak a jeruzsálemi Megváltó-templomban elmondott béke szózata között?

De eltértem kissé célomtól, még pedig azért, hogy míg egyrészt ráirányítom a tiszt. közgyűlés figyelmét a minden téren szabadon, szinte kihívóan mozgó és nagy apparátussal rendelkező ultramontanizmus hódító működésére; másrészt a közvetlenség melegségével hangoztassam a „periculum est in mora“ felhívás szavait, hogy így annál nagyobb hatással legyen a vázolt helyzet képe kötelességérzetünk, szilárd akaraterőnk kitartó munkásságára.

Legyünk tehát ev. ref. anyaszentegyházunknak hű szolgálói, kik a gondok felhői között is lelki örömmel készek legelteteni a ránk bízott nyáját. Ne hűtse le lelkesedésünket a röghöz kötött élet ijesztő képe, részvétel indító panasza, hiszen a mi életünknek is van már egy derült és egy derengő arcvonása: özvegyeink, árváink jobbra fordult helyzete és a congrua törvény biztató segélye. E biztató képek jóleső hatása alatt is, de főleg anyaszentegyházunk érdekeinek önként elvállalt szolgálata folytán élesztgessük a mai kor vallásos hitének hamvadni kezdő Vesta tüzeit, egyházunkhoz való meleg ragaszkodását, mert ha ennek az érzésnek száalai meglazulnak, vagy épen megszakadoznak: a különben is bizonytalan jövő kétszeresen sötét árnynyal borúl egyházunknak a hitszilárdság hiánya miatt megbomlott épületére. Szinte ott látjuk annak a múlt dicső küzdelmeiben megedzett ormain a „memento mori“ jelszavú gyászlobogót, melynek minden szálát a múlthoz hűtelenné lett protestáns utódok hitközönye és vallástalansága festette oly sötétre.

A biblia alapján álló keresztyénségünknek legyen vezérelve azon bibliai igazság, hogy „a hit jöttek nélkül megholt állat.“ Ehez szabjuk tehát jövőnket, hiszen nekünk, kik a szent ígék, igazságok hirdetői vagyunk, kétszeres kötelességünk ez axioma beváltása. már csak azért is, mert beszédeink és tetteink között csak így lesz meg az aránylagos összhang, csak így lehetünk a föld savai, s az élesztő kovász, mely forrásba hozva a megzsibbadt egyház-társadalmi élet minden rétegét, mintegy alkotó elemévé lesz a tiszta protestantizmus korunk ferde irányát legyőző diadalának. Legyünk igazi lelki pásztrok, kik nemcsak juhait, hanem saját lelköket, szívöket is legeltetik a vallás üdítő forrásánál, hogy a hű munkás tiszta örömeivel mondassuk el a szentírással, hogy pályámat megfutottam, futásomat bevégteztem, most már bocsásd el óh Uram a te szolgádat. Ez a pályánk végén lelkünket boldogító szent gondolat — mint a láthatárról visszatekintő nap — édesen fogja bearanyozni becsületes munkában kifáradt életünk alkonyát.

Ily gondolatok és érzések hatása alatt szívem mélyéből üdvözölve a jelenlevő értekezleti tagokat, a gyűlést ezennel megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

Nehány szó az „ismétlő iskolák tanterv kérdéséhez.”

Sok kellemes és kellemetlen közéleti példa tanúm arra, mit a latin közmondás kifejez: „Si duo faciunt idem, non est idem.” A dolgok a szerint ítéltetnek, kitől erednek. Felesleges szószaporítást kerüendő, im egy eclatans példa, melynek szem- és fültanúja valék. Hallottam egy *hangképtelen* honoratiort egy culinarius stílusú (!) dalért művelt társaság tapsvihara által körülzengéjéni, — mely szennydalért egy igénytelen személyecskét szent, hogy a társaságból azonnal kiakolbólitottak volna, még ha anyagi hangon zengette volna is el; — míg ugyanazon társaságban egy alacsonyabb állású egyéntől elég műérzékkel előadott s irodalmi becsű dálnak — piciny szájak gúnymosolya jutott osztályrészül. — Arra is édes mindnyáján emlékezünk, hogy a Balaton Géza, Faludi, Seidel és mások „*díóhéjba szorított*” népiskolai tankönyveit a kritika összetörte, — s midőn a boldog emlékü dr. Emericzy iglói képezdei igazgató cselekedte ugyanazt később, (sőt ő már „*mogyoró héjba*” szorította földrajzát), az ő műve az oktatásügyi kormány által megjutalmaztatott! Persze, miért nem találták ki a többiek is, mint ő, hogy nem azt kell a népisk. könyvre írni: „*Földrajz*”, hanem ezt: „*Földrajzi eredménytár*”.

Ilyen és pedig nem csekély számú reminiscenciák hatása alatt nem akartam az „ismétlő iskolák tanterve” kérdéséhez hozzá szólni; de mivel immár két javaslat fekszik a nyilvánosság előtt, melyek mindegyikének egy-egy pártfogója is akadt, a hátralevő idő pedig igen kevés, néhány szót én is megkockáztatok legalább azért, hogy „a hallgatás beleegyezésnek” ne látszassék. A többi nem az én dolgom.

1. Első és főkérdés mindenestre: az ismétlő iskola célja. Bármiként hanyjuk-vessük is a dolgot, s bármily sötét képek tűnjenek is eléink az elemi iskolai növendékek képzettségére nézve, nem lehet célja az ismétlő iskolának, hogy „ABC”-re fogja növendékeit. Előre akarjuk tölni az ismétlő iskola szekerét, s mégis szántszándékkal hátrafelé cibáljuk. A m. t. irodalmi kör is elismeri az általa felállított vezérelvekben, hogy az ism. iskola célja a növendékeket „ismereteik birtokában” s az „ev. ref. egyház vallás-erkölcsi elveinek ismeretében tovább” képezni; de ez elvileg felállított célt csakhamar feladja azon célból, mert egyrészt a különféle tanonc- és más ismétlő szakiskolák felállítása, — másrészt és főleg a rendetlen iskoláztatás miatt ama célt elérhetni nem hiszi, s mindezek folytán az ismétlő iskolát, mint „*póttanfolyamot*” tekinti, s „kezdők (ABC-sek), haladók és ismétlők” 3 osztályát állítja fel, jutván így egy-egy osztály tanítására hetenkint 1²/₃ óra.

Bocsánat, én meg így nem látok per absolute semmiféle célt elérhetőnek. A kiket „*elmarkolnak*” előlünk a különféle szakszerű ismétlő iskolák, azokért ne fájjon a fejünk, mert azok a mi ism. iskolai tantervünkre, annak „*milyenségre*” befolyással nem bírnak, (különben is egyes nagyobb iparos városok kivételével ez az elmarkolás — úgy látom — nem igen nagy.) A mi iskolai tantervünkre csak a mindennapi iskola szabhat egyedül irányt, s legfőleg módosíthat némileg annak mikénti elvégzése. Ámde ez a módosítás — szerintem — nem terjedhet odáig, hogy tabula rasat csinálva, ABC-t adjunk az ism. iskolás kezébe. A m. t. irodalmi kör is póttanfolyamot óhajt, pótolni pedig csak a már meglevőt lehet, hol semmi sincs még, ott nem pótlásról, de alapozásról lehet szó.*

* A tarcali ref. iskolánál — értesülésünk szerint — az ismétlő iskolában ABC tanulók is vannak.

Szerk.

2. Úgyde, ha hinni lehet a statistikának, — melyben legfőleg jóhiszemű tévedésről, de remélem tendentiosus elferdítésről szólni sem szabad, — azt látjuk, hogy a tiszáninnen ev. ref. egyház kerületben az elmúlt isk. évben volt összesen 28754 isk. köteles s ezekből tényleg járt mindennapi iskolába 26062, így az egész kerületben csak 1692 gyermek nem járt, vagyis az összes létszám 6⁰/₁₀-a, de ezek is az egész területen vannak szétszórva.

335 iskolánk közül 201-ben a statisztikai kimutatás szerint az összes tankötelesek járnak, s csak 134 községben alacsonyabb valamivel az iskolások száma a tankötelesekénél; de ezek közül is 94 esetben még elég tűrhető az arány, a meny nyiben a nem járók száma 1²/₂—6⁰/₁₀ közt váltakozik, úgyde mivel épen az említett községek mindenikében az iskola kötelesek száma a 100-on, sokszor az 50-en is jóval alul áll, tényleg úgy áll a dolog, hogy községenként csak 1—2, néha 3—5 szál gyermek nem jár iskolába, ezek kedvéért pedig ABC-és tanfolyamot állítani s a nagyobb részt mintegy háttérbe szorítani visszas dolog volna. Előttem feküdvén az egész egyház kerület iskoláinak táblázatos kimutatása, meg kell azt is vallanom, hogy 40 községben igazán sirlalmasok az állapotok, mert ezekben — fogalmam sincs, hogy közönyösség, lágy melegség vagy elháríthatatlan okok miatt-e — mindennapi iskola kötelesek 10—56⁰/₁₀ (!) nem jár iskolába. Ime tehát, — kiált a győzelem érzetével a szíves olvasó, — e helyeken csakugyan szükséges az ABC-s tanfolyam felállítása! Hát kérem szeretettel én még e helyeken is — delendam esse censeo, először is azért, mert az ABC-s osztály felállítása esetén ez osztálynak egész éven át lenne 25 (negyven perces!) olvasási órája! (Sárosp. L. 1899. 157. l.) hát hiszi-e valaki, hogy az a soha betűt nem látott gyermek 25-ször 40 perc alatt megtanul olvasni? Vagy az a másik, a ki 6 évig hiába koptatta az iskola küszöbét, e semmi idő alatt — csoda gyerekké válva — mű-olvasó lesz? De hiába való erőlködés volna ez másodsor azért is, mert bizony-bizony — mutatja a tapasztalat — a mindennapi iskolába nem járt gyermekek az ismétlőbe még kevésbé fognak járni, mert a fentemlített közönyösség, lágy-melegség vagy épen azok az elháríthatatlan okok, itt még nagyobb erőre jutnak, mint a mindennapi iskolával szemben.

Ha akad valaki, a ki őszintén hisz és bízik az ABC-s ismétlő iskolában, akkor én elnémulok; de ha igénytelen szávnak sikerült annak hiábavalóságát bebizonyítani, akkor — tessék el azt az eszmét! — örökre.

3. Hogy azonban a mindennapi iskolába járt gyermekek előképzettsége is nagyon fogyatékos, sőt aránylag nagyon kevesen végzik el a népiskola 6 osztályát, — ez minthogy nagyon igaz, tehát nagyon figyelembe veendő annál inkább, mert „az a boldog idő, mikor nem lesz növendék, a ki a népiskola hat osztályát el ne végezte volna” — csak hiú ábránd, — s ha számításom nem csal, — csak a III. évezred utólján következik be.

Ez a fogyatékos előképzettség arra int, hogy vágyainkat ne mérjük nagyon magasra, vagyis ne a legsikeresebben végzett növendékek, hanem a közepes eredményt elért tanulók szelleméhez szabjuk a tantervet; más részről pedig szaporítsuk meg a tanítási órák számát. a mi csak úgy lehetséges, ha az ismétlő iskola mind a 3 évfolyamát egy osztályba tömörítjük. Ha az osztályok összevonása a mindennapi iskolánál kívánatos volt, s tényleg életbe is lépett a Dezső-féle tanterv által, annál inkább szükséges ez az ismétlő iskolánál, hol a heti órák száma: 5, mondd öt. Abból semmi nagy veszedelem nem áll elő, hogy egy kalap alá vonatnak a tanítványok, végeztek legyen bár 3—4—5 vagy 6 osztályt; mert annyira csak mindnyáján eljutottak, hogy írni-olvasni, úgy-ahogy tudnak, miért ne lehetne hát őket írás-olvasásban együtt gyakorolni? Így sem lebeg én előttem valami rózsás állapot s megvallom, hogy a heti 5 órás ismétlő iskolától csak annyi eredményt várok, a mennyit a tanító példája, nevelő hatása s élő beszéde által

elérni lehet, miért nem lehetne tehát az összes ismétlőket együttesen nevelni, a haza és egyház iránti szeretetre serkenteni, holott az ismétlő iskolai oktatás eszköze — mint Józsa A. is mondja: „egy népies nyelven szerkesztett jó olvasókönyv, továbbá **élő beszéd**, meg a **gyakorlati foglalkozás**“ (Sárosp. L. 1898. 802. l.) Im ezeknek befogadására pedig minden 12. évét betöltött gyermek képes (aki járt a mindennapi iskolába, mert csakis ezekről van szó.) Fődolog tehát egy ismétlő iskolai olvasókönyv szerkesztése, még pedig nem tudományos nyelven, magas stílusban, körmönfont mondatcsoportokban, hanem népies nyelven, hogy a gyengébb tehetségűek is könnyen felfoghassák; mert hogy „a nép komoly munkát olvasni nem szeret“ — ez az állítás csak úgy lesz való, ha azt is utána tesszük: azért nem szereti, mert nem érti. Vajjon a legintelligensebb ember is nem földhöz csapná-e az olyan könyvet, melyből egy szót sem ért? . . .

Az ismétlő iskolai 3 évfolyam aztán úgy fog érvényre jutni, hogy az olvasókönyv 3 évfolyamra oszlik, s minden évben egy-egy évfolyam tárgyalatván, 3 év alatt az egész olvasókönyv áttanulmányoztatik. E célból az olvasókönyv úgy szerkesztendő, hogy az egyes szakaszok egymástól teljesen különállók, nem pedig egymásnak folytatásai legyenek; tehát minden évfolyamnak tartalmaznia kell irodalmi, gazdasági, történelmi stb. olvasmányokat. Ez olvasmányok tárgyait Józsa A. javaslata igen helyesen körvonalozza, azért azt melegen pártolom. E javaslata, mely a tananyagot I—IX. pont alatt sorolja elő, (Sárosp. L. 1898. 802. l.) csak az a megjegyzésem, hogy a II. p. alatt a számolás, a IX. p. alatt az ének természetesen nem anyaga az olvasókönyvnek; a VIII. alatti mesék, mondák és elbeszélések pedig az irodalmi olvasmányok közé vétetvén, — az ez alapon szerkesztett olvasókönyv tartalmazna: I. Magyar nyelv és irodalmi, II. Gazdasági, III. Történelem-Alkotmánytani, IV. Egyháztörténelmi, V. Földrajz-természettani, VI. Egészségtani olvasmányokat. Míg ez olvasókönyv elkészülne, addig vagy a Dezső V. VI. oszt. olvasókönyve, vagy más, már létező ismétlő iskolai olvasókönyv (pl. a Vadayé vagy a miniszterium által kiadott) használható.

4. A Józsa-féle tanterv javaslat szerint az ismétlő iskolai olvasókönyv beosztása ilyenforma lehetne:

I. Évfolyam.

I. *Magyar nyelv és irodalmi olvasmányok*: Egy néhány levél, elbeszélés, mese, monda s jeles költőktől egy-egy néhány költemény, a költők életrajzában rövid ismertetésével. Melleleg megjegyzem, hogy az itt említett levelek ne — mint rendesen szokták — mondva csináltak legyenek, milyenek a Kárpáti és mások iránygyakorlataiban bőven találhatók, p. Mari horgolási mintát kér Irmától, Pista inti Jósikát, hogy a madarakat ne fogdossa be, Endre elvesztett bicskáját keresi (levélben!) hanem valódi leveleket kell előkeresni, mit írt nekünk valamikor szülénk, testvérünk, barátunk stb., a miket oly élvezettel olvastunk, s a melyek a gyermekeknek is követendő például szolgálhatnak. A könyv szerzőjének nem lesz nehéz 4—5 kedves hangú levelet előkeríteni.

II. *Gazdasági olvasmányok*: a talajművelés, növénytermelés, szőlő és bortelemelés köréből.

III. *Történelem-alkotmánytani olvasmányok*: Árpád, Szt. István, Kálmán, Tatárjárás, Mátyás, Mohácsi vész, Rákócziak, Bocskai, Betlen, Szécsényi, Kossuth, Deák, Andrássy, Szabadságharc, Kibékülés.

IV. *Egyháztörténelmi olvasmányok*: Reformatio rövid története külföldön.

V. *Földrajz-természettani olvasmányok*: Magyarország feltűnőbb nevezetességei pl. Lomnici-csúcs, Csorbai-tó, Aggteleki barlang, Tihanyi visszhang stb. — Levegő, víz, tűz szerepe és hatása.

VI. *Egészségtani olvasmányok*: Életmentés, betegápolás.

II. Évfolyam.

I. *Magyar nyelv és irodalom*: kötelezővény, nyugta, számla; egy-egy mese, monda, elbeszélés s jeles költőktől egy-egy költemény.

II. *Gazdasági olvasmányok*: az állattenyésztés és méhészet köréből.

III. *Történelmi olvasmányok*: Gusztáv Adolf, Erzsébet, királyné, Lorántffy Zs., Zrinyi Ilona, Pálóczi Horváth Mária, Rozgonyiné, Kanizsai Dorottya, Egri nők, Szilágyi Erzsébet, Wesselényiné Cserey Ilona.

IV. *Egyháztörténelmi olvasmányok*: A magyarországi reformatio történelmi alakjai, üldözések, gályarabok.

V. *Földrajz-természettani olvasmányok*: Budapest, Duna, Tisza, Alföld, Magyar tengerpart, Máramarosi sóbányák, — gőzgépek.

VI. *Egészségtani olvasmányok*: Mérgek, mérges növényes, első segélynyújtás mérgezéseknél.

III. Évfolyam.

I. *Magyar nyelv és irod. olvasmányok*: különféle szerződések, váltó, költemények.

II. *Gazdasági olvasmányok*: a gyümölcs és konyhakerítészet köréből.

III. *Alkotmánytani olvasm.*: Király, országgyűlés, kormány, legfontosabb polg. jogok és kötelességek.

IV. *Egyháztörténelmi olv.*: Egyház alkotmány, egyház-község, e.-megye, e.-kerület, convent, zsinat.

V. *Földrajz-természettani olv.*: Magyarország természeti kincsei föld alatt, föld felett. Magyarország vasúti hálózata. — Villamosság.

VI. *Egészségtani olvasmányok*: Fertőző betegségek, járványok, baktériumok.

Ilyenformán lehetne a Józsa-féle tanterv javaslat tananyagát s az olvasókönyvet is 3 évfolyamra felosztani. Az semmit sem változtatna a dolgon, ha az olvasókönyvben az évfolyamok szerinti felosztás elmaradna is s csupán tantárgyak szerint lennének csoportosítva az olvasmányok; ez esetben az évfolyamokra való beosztás az olvasókönyv elején lenne feltüntetendő úgy, mint a Dezső-féle III. IV. osztály olvasókönyvében; én azonban az oktatásra s a tanulókra való tekintetből helyesebbnek látnám, ha a tankönyv 3 évfolyamra osztatnék.

5. A számolás és mérés tanítás szintén egyesített tanfolyamon történne. A Józsa tantervjavaslatában foglalt tananyag: négy alapművelet egészekkel s tizedes törtékkel, százalék és kamatszámolás, továbbá gyakorlati területmérés és számítás (tehát nem egyedül a táblán, hanem az iskola udvarán és szántóföldeken is) s a legegyszerűbb gazdasági könyvvitel — minden évben egészen átsimételhető s ez által az eredmény tartósabbá s biztosabbá tehető.

Hogy a számolásban sem lehetne semmi eredményt elérni „kezdők, haladók és ismétlőkre“ való széttagolás mellett, kézzel foghatólag igazolja az S. D. által készített lecke-terv. E szerint a kezdők, a kik tehát még eddig az iskolának színét sem látták: 25 (negyven perces) = 1000 perc = 16 óra alatt tanulnák meg 1—100-ig a négy műveletet egész és törtékkel. Hát nem a mesék országába való hit ez?

Nem az ismétlő iskolát kell tefokozni ABC-isták osztályává, hanem a törvény teljes szigorával oda kell hatni, hogy a lehetőség minden tanköteles 6 évig járjon iskolába; de bármi néven nevezendő ok miatt, ha kik ez iskolakötelezettség teljesítése alól kibúnnak, azok minden viszkereset nélkül teljesen elveszetteknek tekintendők, mivel nincs is ész és hatalom, mely őket az ismétlő iskola különben is a semminél alig több s még szétforgácsolni is szándékolt néhány órája alatt a nemzeti közműveltség számára többé megmentse.

6. A mi az ism. iskolai vallás-oktatást illeti, erre nézve nem látom szükségesnek külön órák s tananyag kijelölését,

mert ha a mindennapos iskolában „nem elszigetelt vallás-oktatást kíván az ev. ref. egyház” (Népisk. Tanterv) — úgy az ism. iskolában még inkább óvakodni kell ebből „könyv bölcseséget” csinálni. Vallásos érzés és erkölcsi jellemképzés a cél, ezt pedig az olvasókönyv s ennek egyháztörténeti darabjai, legfőképpen pedig szakoktatás s a tanító jó példaadása által lehet és kell elérni. És éppen ez oknál fogva azoknak, kik a vallásoktatást akár a mindennapi, akár az ismétlő iskolában a lelkesekre akarják hárítani, nagy sajnálatomra, tisztelt véleményekben nem osztozhatom; de mert ennek fejtegetése ismét messze vezetne, ezúttal beérem im ez idézettel: „A vallás-oktatást, mint a leghathatósabb nevelési eszközök egyikét, a paedagogia, illetőleg a paedagogus számára követeljük s követelni is fogjuk minden körülmények között.” (Gyertyánffy Népisk. módszer. VII.)

Ha mind az által a főtiszt. egyház kerület külön vallás-órák tartását kívánná, a miniszt. rend. értelmében a heti öt órán felül szabhat ki erre időt, de azt is legcélszerűsábrban, nem dogmák könyv nélkülvészésére, hanem biblia olvasásra kel-lene fordítani, mert úgy észlelem, mintha a nép a vallásból (dogmák) most is sokat tudna már, de annál kevesebb jó cse-lekedettel ékeskedik.

7. Az énektanítás az ism. iskolában csak a mindennapi iskolában tanult énekek dallamainak ismétlésére szorítkozhatik, s ez minden külön óra kijelölése nélkül úgy viendő keresztül, hogy minden tanítás énekléssel (s imával) kezdődjék s vég-ződjék, csakúgy, mint a mindennapos iskolában; e végből a tanítási időt egy negyedórászkával meghosszabbítani — a tanító-nak bűnül nem tulajdonítatik. A mennyiben pedig remélhető, hogy néhány hazafias dalt (himnusz, szózat stb.) már a min-dennapi iskolában is tanultak, néha ezeket is el kell énekelni.

A fentebb előadott tananyag keresztülvitelére a heti óraterv így volna megállapítható:

Tantárgy	Nov. 1-től márc. 31-ig	Okt. április május	Egész évben
	h e t e n k i n t		
Olvasás	3	1	70 óra
Írás	1	1/2	25 óra
Számolás	1	1/2	25 óra
Esetleg vallás	1	1	30 óra
Összesen	6	3	150 óra
Vallás nélkül	5	2	120 óra

Ezek alapján a tananyag részletes feldolgozása s a tan-terv egybeállítása nem ütközik semmi nehézségbe.

Végül még egyet. Míg az ism. iskolában a heti 5 órás rendszer fog fennállani, ne ámitsuk magunkat azzal, hogy akár így, akár másként valami fényes eredményt érhetünk el. Neve-zetes, hogy míg város helyen, hol különféle felsőbb iskolák állanak a polgárok szellemi, kiképzésére még költséges „pol-gári iskolák” is létesíttetnek: addig falu helyeken, melyeknek népessége alkotja a polgárok nagy zömét, polgári iskolák fel-állítására senki sem gondol. Az ism. iskola csak akkor fog hívatásának megfelelni, ha polgári iskolai rangra emelkedik. Ez nem szertelen kívánság, mert míg a polg. iskola, a nép-iskola 4-dik osztályából szedi növendékeit, addig az ism. iskola a 6 évfolyamú népiskola fölé emelkedik. Ez lenne az igazi polgári iskola, mert ebben nem leendő tisztviselők, hanem az egyszerű polgárok nyernének szélesebb körű szellemi képzést. E célból az ism. iskolákat egy külön tanítóval kellene ellátni, a tanítási időt pedig teljes hat hónapra, október 1-től március 31-ig kiterjeszteni heti 25—30 órával. Az október és március talán így kissé a mezai munkák miatt nehezen lenne beállítható, de bizony a többi hónap — tapasztalás szerint — csak „szent

heverd el” napok a népnél, tehát ezekben a rendszeres taní-tást mi sem gátolná. Mi hiányzik tehát? Egy kis jóakarat, no meg — rendezettebb tanügyi tárca . . .

De ne pengessük ily korán a jövő évezred hegedűjének húrjait!

Hagyars.

KÖZÉLETÜNK.

A tornai ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk ez évi tavaszi közgyűlését ápril hó 5—6 napjain Jósmafőn tartotta meg Ragályi Géza esperes s Zsóka György, mint hivatalkorra legidősebb világi tanácsbíró elnökleite alatt. Lakatos Miklós ország-gyűlési képviselő, egyházmegyénk szeretve tisztelt gond-noka, gyűlésünkön betegsége miatt meg nem jelenhetvén, közgyűlés táviratilag fejezte ki e feletti részvétét.

Mindenekelőtt a nagy gonddal összeállított, s egy-házi életünk legcsekélyebb mozzanatára is kiterjeszkedő esperesi jelentés olvastatott fel, melyből örömmel győ-ződtünk meg, hogy egyházmegyénkben a vallás erkölcsi élet kifogástalan. Az igaz vallásosság tettekben is szé-pen nyilatkozott a legközelebbi időben is. Kiemelendő e tekintetben a szádellői kis egyház, melynek hívei az egy-ház pénztárának igénybevétele s megterhelhetése nélkül, a maguk munkáján kívül mintegy 1600 frt erejéig ala-kították át iskolájukat a törvény s kor kívánalmai sze-rínt s ez összeget közmunkával szerezték be. Ezt követi a szintén kevés lelket számláló komjátii egyház, mely-nek hívei a maguk munkáján felül ugyancsak iskolájukat alakították át 823 frt költséggel. Az összes adomány, mely egyházmegyénkben egyházi célra tétetett: 2328 frt 55 kr., mely összeg bizonyára híveink áldozatkészségére s buzgóságára vall. Építkezésekre egyházmegyénk terüle-tén 4342 frt fordítatott.

A népnevelés előmozdításán tanítóink dícséretet ér-demlő buzgósággal fáradoznak. Sajnos azonban, hogy jelenleg is 5 tanító állás vár betöltésre. Iskoláinkban, ha történnek is csekély számú mulasztások, azok, a mi eré-lyes közigazgatási bíróságaink részéről csakhamar kellő orvoslásban részesülnek; mit — sajnos — nem mond-hatunk a gömörmezei hatóságokról, mert azok részé-ről meglehetősen mostoha eljárásban részesülnek azon is-koláink, melyek területükön fekszenek.

Egyházmegyénk kebeléből még mindig tetemes az Amerikába vándorlók száma, a kik jó kereset reményé-ben hagyják el egy időre otthonukat s egyházukat. Egyes helyeken, az új hazából történt izgatás folytán kérdés merült fel ezeknek egyházi adóval lett megrovása miatt. Ez mindenesetre oly kérdés, a melynek teljesítése alóli menekülés sok helyen az egyház létalapját ingathatná meg s óhajtható volna, hogy e tárgyban majd a főtiszt. egyházkerület bölcsesége találja meg az útát s nyújtana módot e valóban kényes helyzetből leendő kibontakozá-sára az egyházaknak.

Megemlékezik esperesi jelentés Mészáros Lajos volt égerszögi s elváltasztott perkupai lelkész haláláról, ki

* Tisztelt munkatársunknak a kifejezését nem szeretnők úgy értelmezteni, hogy ne foglalkozzunk a jövőre kiható dolgokkal, mert ez esetben csakugyan azt mondhatnák igen sokan, mint igazságot „az ami legnagyobb bajunk, hogy mikor egy konkrét feladat megol-dása előtt állunk, a helyett, hogy iskolázott elméhez méltóan a tárgy-nál maradjunk, felöltjük a mesebeli tengerlőpő cipellőket s vagy a jövő század regényét írjuk meg, vagy pedig kancsal szemekkel festett egékbe nézvé: az előttünk tátongó mélységbe zuhanunk.” . . . Ezt pedig ugy-e bizony nem akarjuk magunkra alkalmaztatni? Szerk.

mult hó 26-án majdnem 7 évi betegeskedés után a gyönyösi elmeegógyintézetben hunyt el. Reá nézve igazán megváltás volt már a halál! Benne egy jobb sorsra érdemes ifjú lelkészársunkat vesztenk el, ki élte kora tavaszán, ifjú hitves, alig sarjadó gyermekei karjai közül ragadtatott ki a végzet által. Hű pásztor, szerető kartárs s jó barát, találd meg lent, a nyugtató sirdomb alatt, mit itt fent, az életben hasztalan kerestél: a békét s nyugalmat!

A jablonczai egyház testben-lélekben egyiránt beteg lelkésze még folyvást oly állapotban van, hogy nemhogy egyháza vezetését eszközölhetné, de folyvást kórágyon szenvedve, mint élőhalott gyásza önmagának s családjának. Bár dicsérettel emelendő ki nevezett egyház híveinek azon türelme s elnézése, melylyel szeretett lelkészük nyomorteljes életét kísérik, kik sokszor, kivált temetések-nél, kénytelenek nélkülözni a lelkészi szolgálatot, annál nagyobb sajnálattal említhető fel, hogy a két szomszéd lelkész egyike agg korára s betegeskedésére, másika a közlekedési út hosszúsága s kellemetlen voltára hivatkozva, a felügyelet teljesítésétől vonakodik. E tekintetben közgyűlésünk akként intézkedett, hogy a fiatalabb szomszéd lelkészt a felügyelet teljesítésére utasította. Minthogy pedig e rendkívüli helyzetbe jutott egyházon valami módon segíteni szükséges s sürgős dolog, s a csekély fizetésű beteg lelkész, illetőleg családja saját erejéből s.-lelkészt tartani képtelen: egyházmegyénk újból tisztelettel keresi meg a főtiszt. egyházkerületet azon célból, hogy a lelkészt évenként segélyezve, mellette egy s.-lelkészi állás szervezhető legyen.

Az egyházi aljegyzői hivatalra beérkezett szavazatok már előbb, egy e végett kiküldött bizottság által felbontatván, e bizottság jelentése szerint Fodor György perkupai lelkész nyert általános többséget, ki is lelkes szavakban ajánlván fel szolgálatát, az esküt letette.

A színi egyház lelkészi állására — a bírósági ítéllettel elmozdított K. E. helyére — Ragályi Géza szádellői lelkész és esperes lett meghívás útján, a hivek egyhangú bizalma által megválasztva, ki ez új állásán megerősített. Hiszszük, hogy szeretettel párosult erélyével mielőbb sikerülni fog neki ezen egyházban a megzavart békét és nyugalmat helyreállítani.

A szádellői egyház lelkészévé pályázat útján Fodor Géza pelsőczyi s.-lelkész lett egyhangúlag megválasztva s közgyűlés által beerősítve.

Az esperesi hivatal teendőin könnyítendő, az egyházi közalap kezelése Fodor György aljegyzőre bízott.

Ez évben lesz 100 esztendeje annak, hogy egyházmegyénk a gömöri egyházmegyétől önállólag intézi saját ügyeit. E ténynek méltatása jövő őszi közgyűlésünk tárgyát fogja képezni s jelen gyűlésünk a tanácsbírói kart kérte fel a program elkészítésére.

A főtiszt. egyházkerület tavaszi közgyűlésén egyházmegyénket az elnökségen kívül Arday Janka Dániel egyházi s Lovász Dezső világi tanács-bírák fogják képviselni.

Több kisebb, a nagy közönséget nem igen érdeklő ügy letárgyalása után közgyűlésünk az elnökség elttetésével s a jószaí egyház által adott ebéd elköltése után ért végett.

Tóth Kálmán.

Lelkésznétekezleti közgyűlés F.-Borsodban.

Egyházmegyénk lelkésznétekezleti közgyűlését ápril. hó 6-án tartottuk meg Sajószentpéteren, hol *Vadász Pál* esperes elnöklete alatt 37 tag s 3 tanító jelent meg.

Alkalmi ének s *Beregszász Ferencz* meszesi lel-

kész szépen megírt s hatással előadott imája után az esperes tartotta meg nagyszabású elnöki megnyitóját, mely belső és külső szépségeinél fogva j.könyvbe vétetni s megküldetni határozottatott a »Sárospataki Lapok«-nak.

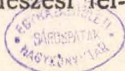
Elnök jelenti ezután, hogy a kitűzött pályakérdésekre 1—1 pályamunka érkezett. Az *egyházlátogatás* (canonica visitatio) című, melynek terjedelme 27 ív s jellegje: »*Rend a lelke mindennek*«, kiadatott bírálat végett *Horváth János*, *Mindszenti Imre*, *Tóth Menyhért* tagoknak. A confirmatiói beszédet pedig: *Bodnár István*, *Doktor Gyula*, *Körössy István* tagok fogják megbírálni legközelebb tartandó értekezleti közgyűlésünkön.

Két (legközelebb) elhunyt lelkészársunk felett tartott emlékbeszéd felolvasása következett ezután. *Néhai Simon Károly* szilvási lelkész felett *Elek József* bábonyi; *Nt. Debreceni Gábor* f.-nyárádi lelkész és nyug. esperes felett pedig *Bartha Mihály* vámosi lelkész és egyházmegyei főjegyző tartotta az emlékbeszédet.

Mi valódi lelki élvezettel s kegyeletos érzésekkel hallgattuk végig mindkettőt. — Az első, szerényebb körben élve munkálta anyaszentegyházunk igazi érdekeit ott a véghatáron s midőn most megújította emlékeztét életírója, lelki szemeink előtt lattuk az igaz embert és kitűnő lelkipásztort s könynyel s elismeréssel áldoztunk emlékeztetének. — A másik nemcsak a miénk, de a kerületé, sőt az egész országé volt, ki Istentől adott tehetségeit dusan kamatoztatta anyaszentegyházunk és hazánk javára. Mindkét emlékbeszédet emlékkönyvbe vette s megküldeni határozta értekezletünk a »Sárospataki Lapok«-nak. Szerzőknek pedig tanulságos, eszmékben gazdag s kitűnő kidolgozással megírt munkájukért j.könyvi köszönetet szavazott. És mi — ez emlékbeszédek hatása alatt állva, — lélekben csak örülni tudunk, hogy e szokást törvénytyné emeltük magunk között. S dacára, hogy kissé akadémikus természetű mi megtartjuk jövődében is, mert ennek erkölcsi hatását, tanító voltát a legnemesebb kegyeleti szempontból elvitázni nem lehet!

Miután sajnálattal tapasztalta közgyűlésünk, hogy még mindig akadnak egyes lelkészek, a kik sem megjeleni, sem elfogadható okkal igazolni sem tartják érdemesnek magukat az elnöknel: megbotránkozásának adva kifejezést, egyhangúlag kimondta közgyűlésünk, hogy ha jövőre is hasonló esetek fordulnának elő, nem elégszik meg a 2—2 frt bírság megfizetéssel, hanem ezt hatványozott mértékben fokozza s j.könyvi megrovással is sajtni fogja az illetőket s nevüket esetről-esetre kéri kinyomatni az egyházmegyei közgyűlés j.könyvében. Mert az idők járása bizonyára nemcsak megnehezedett felettünk, de már nagy mértékben ittott érezzük is annak pusztító, sőt megsemmisítő fenyegető voltát: a mikor kivétel nélkül mindenkinek csatasorba kell állni, hogy a veszedelemnek tova terjedését az evangéliom fegyvereivel harczolva megakadályozzuk.

Alólírt indítványa olvastatott ezután az országos lelkész özvegy- s árva gyámintézet és a domesztikai évről-évre szaporodó hátralékok megszüntetése tárgyában, — mely rövid kivonatban arra kéri a fölöttes hatóságok útján a konventet, hogy miután, ugy az egyiknél, mint a másiknál alig van 5—6 egyházmegye (Ung, Torna, F.-Borsod, stb.) Magyarországnak 55 egyházmegyéje közül, melyben a kivett özvegy-árvatári köteles fizettségek s a domesztikai járulékok is a legutolsó fillérig befizetettek volna s 1897-ben is az elsőnél 16 550 frt s az utolsónál még ennél is nagyobb összeg volt hátralékban: indítványozzuk, hogy mondja ki a konvent nemcsak az erkölcsi, de az anyagi

felelősséget is a hátralékban lévő egyházmegyékre, mert az mégis csak elszomorító, hogy akkor, a mikor mi — másoknál jóval szegényebbek — tartozásunkat kifizetjük — vagy helyettünk pontosan kifizette visszafizetés terhe mellett az egyházmegye, — a legtöbb egyházmegye még mindig megtüri a hátralékot, — miből aztán nem ezrek, de tizezrek is törlésbe mennek sajnálatunkra s igazi kárunkra. E közérdekű indítvány egyhangulag elfogadtatott.

Ezután következett a *külső somogyi* ev. ref. egyházmegye átiratának felolvasása, mely csatlakozásra szólítja az egyházmegyéket, indítványozva, miszerint kérelmezzük, hogy az államsegély, úgy a lelkészek, mint a tanítók részére közvetlen az egyházi főhatóságok útján fizetessék ki, nehogy még nagyobb sérelem essék önkormányzati jogunkon. — Közgyűlésünk csak elvileg helyesli ez átiratot, de gyakorlatilag nem tarthatja helyesnek. Mert tudjuk, hogy a jogsérelem nem abban rejlik, kitől vegyék át a segélyt kisebb javadalmasú papjaink és tanítóink, hanem abban, hogy ilyen lealázó feltételek mellett is el kellett azt fogadni. Helyesebb lesz, ha az adóhivatalok útján fogják kapni az államsegélyt, mert onnan pontosan mindig kikapják, — innen pedig amellet, hogy fizetési hivatalnokok egész seregét kellene szervezni, még az is bekövetkezhetnék, hogy évekig is várni kellene a segély után. Az egyházmegyei közgyűlésre ily értelmű vélemény terjesztetik.

E kérdéssel kapcsolatban Bartha Mihály indítványozza, hogy kéressék föl a felettes hatóságok útján a konvent, hogy legfőbb intézkedési jogának gyakorlatában a domesztikai tőkés segélyek kiutalványozásánál ne méltóztassék a kerületi pénztárakra, azoknak megkérdezése nélkül, olyan nagy összeg kifizetését utalni, mely sokszor erejüket is felülmúlja, — mert kölcsönre szorult, építkező egyházaink még kötvényre sem kaphatnak sajátjokból kölcsönt — akkor midőn a domesztikának a földhitelintézetnél százezrei vannak elhelyezve.

Mélyreható s mindvégig tanuságos vitát eredményezett a nt. Fejes István által felvetett parochiális könyvtárak kérdése, mely vitában legerősebb szónokaink vettek részt. Mint tudósító nem részletezem a beszédekben pro et contra felhozott érveket, csak azt mondom, hogy itt mindenki, nem holnap, de még ma szeretné felállítani a kitűnő megokolással előadott parochiális könyvtárakat s ha mégis a minduntalan utunkba álló *de és de* legalább 8—9 esztendőre elodázní véleményezi e rendkívül fontos kérdés gyakorlati megvalósítását: mentse ki bennünket azon körülmény, mely egyházaink ezerféle szükségeiben s földhöz ragadt szegénységében leli magyarázatát. Hanem akkor, úgy lelkészeink, mint talán az igazságosabb teherviselés miatt s az ígért államsegély fölhasználásával egyházaink is bizonyára türhetőbb sorsban lesznek, a mikor sokkal jobban megbírájk az újabb kiadásokat. Az indítványozó kitűnő lelkészt pedig egész lelkesedéssel üdvözljük a távolból!

De már e kérdéssel összefüggésben a *»Sárospataki Lapok«* ügye kedvező megoldást nyert. *Értekezletünk e lap olvasását és járatását saját kebelében kötelezőnek mondta ki.* Sőt tovább megy s a nt. egyházmegyei közgyűlés elfogadása esetén indítványozni fogja a kerületen, miszerint tekintettel arra, hogy az ellenünk megindított hajsza s az új törvények óta sajnosan érzett veszteség veszedelemmel fenyegeti anyaszentegyházunkat; tekintettel arra, hogy a lelkeket ébresztgetni, az egyházi és iskolai viszonyokat élénk figyelemmel kísérni az egyházi sajtó útján ma elmulaszthatlan kötelessége minden lelkésznek, hogy saját hatáskörében

utját állja a romboló áramlatnak; végül tekintettel arra, hogy a *»Sárospataki Lapok«*, úgy tisztos multjánál, mint jelenlegi állásánál fogva megérdemli a főt. egyházkerületől a hathatós pártfogást: indítványozzuk méltóztassék az anyaszentegyházunk és iskolánk érdekeit igazán és lelkesedéssel szolgáló lapot védelmébe fogadni, méltóztassék a hivatalos közlöny cím eszméjét is fölvetni s megérleltetni arra, hogy ne legyen kerületünkben sem lelkész, sem tanító s talán még egyházmegyei és kerületi hivatalban levő gondnok és tanácsbíró sem, aki a lapot ne olvasná, mert ennek fennmaradását *égető szükség parancsolja.* Indítványozzuk, hogy valamely hasonzélra rendeltetett tárból méltóztassék adni e lapnak évi rendes subventiót, mert örök szégyene lenne nemcsak nekünk, de a főtiszteletű egyházkerületnek is, ha épen most engednénk kimulni e lapot, midőn a közelgő veszedelem ajtónk előtt áll, sőt már halomszámra fojtogat is bennünket!

Barna Gyula d.-horváti lelkész, mint kiküldött segédvizitátor panaszolja, hogy egy fiatal tanító nem engedelmeskedett azon régi szokáson s törvényben is kifejezett utasításának, hogy a lelkész helyett vasárnap prédikáljon, mivel épen az nap volt ott az egyházlátogatás. — Közgyűlésünk azon véleményben van, hogy a törvény nem tudó gondatlan fiatal tanítót mulasztásáért elítéli s ez esettel kapcsolatban azon felterjesztést küldi, hogy mondja ki a nt. egyházmegyei közgyűlés, hogy a felekezeti tanítók kötelesek olyan felszólításoknak engedelmeskedni; kötelesek betegség, vagy fontos akadályoztatás esetén lelkész helyett elvégezni a prédikálás tisztét, annyival inkább, mert mi is kötelességünknek ismerjük az iskolában helyettesíteni a tanítót akkor, ha a tanításban fontos ok miatt gátolva van.

Tanítóról levén szó, megbotránkozott értekezletünk a megaszói eseten s egyhangulag indítványozzuk majd a nt. egyházmegyei közgyűlésen, hogy fölírva — mondja ki a főt. egyházkerület, miszerint az olyan felekezeti tanítót, a ki vallásáról megfeledezve, születendő gyermekeit más felekezetnek átadja: haladéktalanul csapja el, mert az ilyen nem méltó arra, hogy egy percig is mételjeze gyermekeinket s egye kenyerét annak az anyaszentegyháznak, melyet hitetlensége miatt nem átalított megtagadni születendő gyermekeire nézve.

Jól eső örömmel jegyzem fel, hogy Felső Borsodban az értekezlet iránt napról-napra nagyobb az érdeklődés és hogy egészen megmozdult a hivatása magaslátán álló 49 tagból álló lelkészi kar, ebben nem kis érdeme van épen az értekezletnek, mely összejeveleiben szívesen ápolja s fokozott lobogásra készíti a már hamvadni kezdő szívek tüzeit is.

Majdnem 5 órai hosszas, de tanuságos tanácskozás után közös ebédre gyülekeztünk, hol szebbnél-szebb pohárköszöntők lelkesítettek bennünket. Sőt indítvány folytán Hegedűs Sándor kereskedelemügyi miniszter urnak még ilyen tartalmu sürgönyt is küldtünk:

»A felső-borsodi ev. ref. egyházmegyének Sajó-Szentpéteren mai napon összegyűlt lelkész-értekezlete innen a Sajó partjáról a legmelegebben üdvözlí nagyméltóságodat kereskedelemügyi miniszterré történt kinevezetése alkalmából és kívánja, hogy sokat szenvedett hazai protestáns anyaszentegyházunk iránt eddig érzett szeretetét tovább is megtartva, éljen s világo!jon tűz-oszlopként előttünk még igen sokáig!«

Adja Isten, hogy szerintünk üdvös határozatainkat, nemes fáradozásainkat kívánt siker koronázza!

Szuhay Benedek,
ért. jegyző.

Az abaúji ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Az abaúji egyházmegye cz évi tavaszi közgyűlését gyűléseinek állandó helyén, Kassán tartotta meg ápril 6-án.

E nap reggelén templomba sereglett, közös isteni tisztelet tartás végett a gyűlés alkalmából Kassára érkezett egyházi és világi férfiak szép számmal összegyűlt csoportja. Istenítiszteletünk után, az esperes és egyházmegyei gondnok vezérlete alatt a vármegyei székház nagy termébe vonultunk fel. Itt Révész Kálmán esperes munkálkodásunkhoz Istentől segítyt kérő imádsága után Meczner József egyházmegyénk gondnoka, — kit az egyházi ügyeink iránt állandóan tapasztalt lan-kadatlan érdeklődése és buzgólkodása után a világi papi címmel méltán tiszteltünk meg — mondotta el a tőle megszokott hévvel s ékesszólással elnöki megnyitó beszédét, melyben egyházunk igazát hangsúlyozva, dicső multja után boldogabb jövőt remélve és hirdetve, kitartásra, összevetett vállakkal közös munkálkodásra serkentette egyházunk igazainak diadala érdekében az elhívottakat. Megnyitójának elhangzása után Révész Kálmán esperes olvasta fel egyházmegyénknek úgy anyagi, mint szellemi ügyeit minden tekintetben fel-ölelő, a legkisebbnek látszó dologra is kiterjedő s mindezek mellett inkább rövidnek mint hosszadalmasnak mondható jelentését a lefolyt egyházi évről. Bár jegyző-könyvünk lapjain ki lesz nyomtatva e megörökítésre jogosan igényt tartható magas színvonalú jelentés, mégis célszerűnek vélek abból az esperesi hivatallal járó teendők lelkiismeretes teljesítésének nem kicsiny-lendő, ellenkezőleg elismerést méltán követelhető meg-érthetésére közzétenni annyit, hogy a lefolyt évről iktató könyve 901 számot tüntet fel, posta könyve pedig 2048 db. hivatalos levél és csomag elküldéséről ta-núskodik.

Elvi jelentőségű vonatkozásai is vannak e jelen-tésnek, melyek közül anyaszentegyházunk egyetemét főleg azon indítványa érdekli, mely „*felterjesztést kér intézni kerületünk útján az egyetemes konventhez oly célból, hogy e legfőbb közigazgatási testületünk adja tud-tára a már szervezett amerikai ref. egyházmegyének azon határozott és indokolt kívánságát, hogy esperesi és püspöki elbocsátó levél nélkül Amerikában se nyerhessen senki lelkészi vagy bármiféle egyházi alkalmazást. A püspöki elbocsátó levél szükséges voltát az esperesi mellett azért tartja szükségesnek, mert egy új világba vonuló lelkészeknek nemcsak egyháza és megyéje, de kerülete irányában is lehetnek kötelezett egyéni tartozásai.*”

A kegyeletes emlékezés koszorúját tette rá, egy-házmegyénk két kidőlt lelkészének, — kik közül az egyik e lap hasábjain méltányolva volt már s remélem a másiktól sem feledkeznek el az őt közelebbről ismert tisztársak — és egy világi férfiúnak, néhai Vendéghy Gábornak a sírjára, ki munkabíró férfi korában, világi magas állása mellett, egyházi hivatalt is viselt s az ez-zel járt köteleységek teljesítése mindig kedves, öröm-teljes és boldogító volt reá nézve. Egyházáért lángoló szeretetének szellemi tőkéje mellett anyagi tőkét is kép-viselt ő, melynek kamatát egyetemes egyházunk a domesztikába fizetett 40 frt évi járulékában élvezte, a g.-bátori egyház pedig az életében tett több rendbeli adománya mellett még halála után is élvezni fogja, a mennyiben a lelkészi alap javára általa évenként fize-tett 50 frt évi járulékot örökre biztosította.

A gyűlési tárgyak közül megemlítem: az időköz-ben megválasztott lelkészek beerősítését. Beerősítették: Bózsvara Kőszegi Dániel s.-lelkész, Beretre Bodolay Miklós mező-keresztesi (Alsó Borsod) helyettes-lelkész, Kis Kinizsre Harsányi Bertalan fuló-kércsi lelkész, Fuló-Kércsre Nagy Mihály abaújvári s.-lelkész. Tanítói vál-tozás és megerősítés csak egy volt.

Az egyházmegyénk pénztárnokának s a közalap pénzeit is kezelő dékánnak szamadásaira vonatkozólag, az ezek megvizsgálására kiküldött bizottságok jelentése alapján örömmel győződött meg a felől, hogy egyház-megyénk pénzügyi ügyei olyan hivatottak kezébe van-nak letéve, kik a hű és pontos kezelésért elismerést és köszönetet méltán érdemelnek; sőt Idrányi Ferenc, egyházmegyénknek hosszú idő óta pénztárnoka, az általa kezelt alapok — főleg a lelkészi gyámintézet érdekében, mely mintegy a lelkéhez van forrva, oly tevékenységet és buzgóságot fejt ki, hogy ez által mintegy önmaga hordja össze azokat a homokszemeket, melyekből egy későbbi nemzedék is a hálás elismerés méltán megér-demlett emlékkövét lesz hivatva az ő érdemének fel-állítani.

Egyházmegyénk tanügyi bizottságának azon kife-jezett óhajására, hogy a vallás tanítás eredményének a kerületünk összes egyházaiban az isk. körlátogatás által gyakorolt ellenőrzése alól a kassai egyház se ké-pezzon kivételt: a kassai vallás vizsgákra a körlátoga-tók meghívását az egyháznak figyelmébe ajánlotta gyű-lésünk. Ugyancsak a tanügyi bizottság azon jelentése folytán, hogy faiskola sok egyházban, illetőleg község-ben nincs, elhatározta, hogy e hiánynak okát az egy-házak előjárói kötelesek bejelenteni a tanügyi bizottság elnökének, hogy e tekintetben a pótlás szempontjából esetleg szükséges intézkedések meglehetők legyenek. A kupai egyház, mely néhány év óta Tomorhoz van csatolva, önálló lelkész hívására kért engedélyt. Parochialis fundusa és épülete nincs s leendő lelkészét bérelt házba akarja elhelyezni. Egyházmegyénk a lel-kész személyét az esetleges önkénykedésnek, mely a ház tulajdonosa részéről könnyen előfordulhat, kitenni nem akarván, nem adta meg s nem is adja meg a kupai egyháznak az önálló lelkész hívására a jogot mindaddig, míg a lelkészi állashoz illő, s a kor kívá-nalmainak is megfelelő lakás előállításáról nem gon-doskodik.

Ama sajnálatos és helyrehozni már lehetetlennek látszó esetről kifolyólag, mely egyik egyházunkban egy régi és becses anyakönyvnek elveszése folytán előállott: utasításul adja egyházmegyénk az egyházak előjárósá-gának, hogy az egyházi okmányok s iratok számára záros szekrényt készíttessenek, hogy ne legyen kény-telen a lelkész az egyházi iratokat a saját könyvei közt tartani s ez által a változás vagy halál alkalmakor az esetleges eltűnés veszélyének kitenni. Meg kell jegyez-nem, hogy ez esettel kapcsolatban mulasztás vádja senkit nem terhel. Lehangelőleg hatott gyűlésünk tag-jaira pénztárnokunknak egy lelkész társunkkal szemben tett azon jelentése, hogy az illető sem a megyei, sem a kerületi, sem az orsz. gyámintézettel szemben tartozó kötelezettségének következetesen nem tesz eleget s rajta e követelések be sem vehetők, mivel fizetékép-telen. Vele szemben, főleg az orsz. gyámintézet érde-kéből felterjesztést intéz egyházmegyénk a kerület útján a konventhez.

Gyűlésünk napját megelőző nap délutánján 5 köz-igazgatási bírósági ügy nyert elintéztet, melyek közül főleg egy templomi áldatlan székpér, mint felebbezett ügy, keltett nagyobb érdeklődést, önkénytelenül is eszébe

juttatva a bíróság tagjainak az illető egyház presbyteriuma nagyobb részének magatartása a farizeus templomi viselkedését. Vajha megnyugvás követné a bíróság határozatát s megérténék, nemcsak, hanem követnék is az illető egyháznak összes hívei ez elv igazságát: a külső nem használ semmit, lélek az, a mely megelevenít!

Sok, nagyon sok ügy került még elő s nyert elintéztést ez egy napon tartott gyűlésünkben. Évtizedeken át nem fordult már elő, hogy e kerületünkben legtöbb egyházat számláló s anyagi szegénysége folytán sok ügygyel-bajjal küzdő abauji egyházmegyénkben a tavaszi gyűlés egy nap alatt véget ért volna; 2—3 nap szoktak volt azok eltartani. Nem ügyes bajos dolgaink megkevesbedésében keresendő oka e rövid ideig tartó gyűlésnek, de esperesünk tapintatos eljárásában, ki a gyűlési tárgyakat meglehetősen előkészítette hozta már a tanácskozás asztalára. Hiszen nem is lehet ott a baj kicsiny, kevés, hol az egyházi adó, az állami adó 50%—235%-a szerint váltakozó mennyiségben terheli a híveket s csak két lelkesítő állás van, mely a kongrua kiegészítésére igényt nem formálhat.

Nem hagyhatom említés nélkül azt az örömdetes ténnyt sem, hogy a gyűlésből közös ebédre gyűlt papi, világi s kevés számú tanítóból álló társaságban esperesünk felhívása s Benke István gyűjtése folytán a Prot. Irodalmi Társaság tagjai közé egyházmegyénk lelkes karának több mint $\frac{1}{3}$ része, sőt még egy tanító is beiratkozott. Vajha a jó példa hatna s fülébe kiáltan a lélek a szunnyadozóknak: »Serkenj fel te, a ki aluszol!«

Szobonya István,
egyházm. aljegyző.

Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottságból.

A tagjai útra kényszeredtek már a húsvét ünnepén, hogy a ref. tanügy hervatag mezőin öntözködjének. Így akarta az elnök.

Egy-két tag kivételével, a kik a püspök-elnök kedvéért sem zaklatták ki magokat ünnepi hangulatukból, dicséretes pontossággal összegyülekeztek a meghívottak húsvét harmadnapjára a Lónyay utcai gimnázium könyvtári termében, hogyha talán irányzólag nem hathatnának az országos tanügy fejlődésére, legalább előkészítsék a konvent teendőinek egy részét, mint tanácselőtestület. — A kik az első napról elmaradtak, azok is megjöttek csakhamar, kivéven Szász Domokost, a kit a felsőbb akarat kényszerített az elmaradásra. Helyette Dózsa Dénes szászvárosi gimn. igazgató jelent meg, mint póttag; H. Kiss Kálmán helyett pedig, a ki gyöngélkedése miatt önként vonult vissza az egyet. tanügyi bizottság kebeléből: Ádám Kálmán esperest hozta be a dunamelléki egyhker. püspöke. Tiszántulról Dóczi Imre és Dr. Bacsoni Lajos jelentek meg új tagok gyanánt; a tiszáninnenről pedig Buza János; a többiek már ösmerősökként üdvözölték egymást.

A d. e. 10 órakor kezdődő első ülést Antal Gábor elnök nyitotta meg, a jelenvolt tagok szívélyes üdvözlésével s az egyetemes tanügyi bizottság feladatainak körvonalozásával. Irányító szerepe volna abban a nemes versenyben, a mely az állam és felekezetek között a hazai oktatásügy fejlesztése végett folyamatban van. Ha e szerepében nem látszik eléggé elevennek és jótékonyak, az is az oka, hogy az állam, a közoktatásügy terén rohamosan nyomul előre s egy és más dologról nem értesülnek a felekezetek úgy, hogy szavukat kellő időben érvényesíthetnék. Szükség volna azért, hogy p. o. az állam tanügyi kormánya és az ev. ref.

egyház egyetemes tanügyi bizottsága között erősebb és bensőségesebb összeköttetés legyen — a nemzeti közoktatásügy javára.

Az élénkebb mozgás eszközlésére és biztosítására szükségesnek látna egy másodelnöki állás szervezését is, a mi élénk visszhangra talált.

Melegen s tisztelettel emlékezett elődjéről Joó Istvánról, a ki széles alapokon igyekezett szolgálni egyetemes egyházunk tanügyi érdekeit s őszinte fájdalommal Szász Domokosról, a ki mint tanügyi bizottsági tag is buzgó volt a buzgók felett és elismerésre érdemes.

A szívélyesen megéljenzett elnöki beszéd után, felolvastatván a kibővített tárgysorozat s legelőször is a H. Kiss Kálmán volt népiskolaügyi szakelőadó lemondó levele. A bizottság minden tagja őszintén sajnálta, hogy az egyházi autonómiának és a nemzeti irányú nevelésnek ezt a lelkes bajnokát visszavonulásra kényszeríti a testi gyengélkedés, holott ifjú lelkével még hosszú ideig tehetett volna az ev. ref. egyház tanügyének hasznos szolgálataikat. Erdemei, valamint a Szász Domokosé is jegyzőkönyvileg örökítették.

A tárgy fontosságánál és sürgősségénél fogva elsővé tette a bizottság a 22-dik helyről a Dr. Ballagi Géza jogakadémiai szakelőadó jelentését, a melyet ő a közoktatásügyi miniszternek az államvizsgálatra vonatkozó törvényjavaslat-tervezetére készített.

Maga a miniszteri tervezet csak az utóbbi napokban érkezvén le — sürgetés mellett is — a szakelőadóhoz: nem tehetette azt, hogy a testvér jogakadémiákat véleményadásra kérje fel — úgy, a mint a konventi j.könyv után is várni lehetett. Azt tette azért, hogy maga fáradt meg egy nagyobb munkát készítésével, a mely az ő véleménye szerint is az érdekelt jogakadémiákhoz volna leteendő a törvényjavaslat-tervezettel együtt való tárgyalásra s illetőleg véleményadásra.

A terjedelmes, egészben és részleteiben a történeti jog alapján álló s nemesen autonomikus szellemű s kritikai részében őszinte, mélyen átgondolt tanulmány általános figyelmet keltett és osztatlan tetszésre talált. Hú képviselője a prot. álláspontnak, ellensége a hét féléves rendszernek, mint a mi üzérkedés a tudomány rovására s a katonai mindenhatóság előtt való alázatokodás; kemény ítélet egyuttal az ellen a nézet ellen, mintha az államvizsgálatok csak táblabírákkal üthetnék meg a tudomány által követelt mértéket.

Egyetemes tanügyi bizottság elhatározta e munkát kinyomatását úgy, hogy azt mielőbb az összes érdekelt megkaphassák s felkérte a ref. jogakadémiákat, hogy egy hónap alatt úgy erre, mint a miniszteri tervezetre készítsék meg véleményes javaslataikat, a melyek figyelembevételével a szakelőadó újabb munkát készít s az egyetemes tanügyi bizottság rendkívüli ülésben fogja tárgyalni (minden valószínűség szerint Sárospatakon) és sürgősen fogja a miniszterhez felterjeszteni. A ref. jogakadémiák és az egyetemes tanügyi bizottság állás foglalása már is széles körben keltett érdeklődést — fel egészen a minisztériumig.

A 15 kros tanítói nyugdíj-pótlék ügyében a miniszter nem hajlandó 10 év leteltéig semmi nagyobb változtatásra, ezután azonban készséggel fogja azon a szükséges változtatást megtenni s esetleg ezt a terhet az érdekeltek vállairól le is veszi. Az egyetemes tanügyi bizottság a hátralevő 2 évig várakozó álláspont elfoglalására kéri a konventet, miután a bajon segíteni különben sem lehet.

A kántortanítói javadalomnak a miniszter szerinti ketté választása sok tanítóra nézve sérelmes, különö-

sen a nyugdíj szempontjából. A kerületeknek a jövedelem megosztására vonatkozó véleményei bekérletvén, azok ellentéteseknek bizonyultak s az egyetemes tanügyi bizottság egy középutat próbált megállapítani, a mely szerint kántori jövedelmül a javadalom $\frac{1}{3}$, tanítói jövedelmül $\frac{2}{3}$ számíttassék, levonátván egyiknek is, másiknak is előnyére a szoros értelemben vett kántori stola és tandíj stb.

Az államsegélyért folyamodó vagy a segély kiadását kérő gimnáziumok kérvényei pártolólág terjesztendők a miniszterhez. H.-Böszörmény gimnáziumának nyolc osztályra kiegészítése szintén; azzal a megjegyzéssel azonban, hogy egy helyettes tanár helyett rendes tanár alkalmazandó s fizetése is így számítható.

Kiderült B. J. kérdése folytán, hogy némely középiskoláinkban a tanárok nem szoktak esküt tenni sem a tanári kar, sem a felettes hatóság, sem a kinevező miniszter előtt. Egyetemes tanügyi bizottságunk szerint az eskü törvényileg kötelezett és az — miután a nyugdíjjal is kapcsolatban van — mindenki által leteendő és pedig az iskola fentartó hatóság vagy annak megbízottai előtt.

A nagy-enyedi gimnázium felterjesztése alapján kimondta egyetemes tanügyi bizottság, hogy a könyvtárak, a múzeumok az állam által javasolt szövetségbe beléphetnek, úgy azonban, hogy e tekintetben mindig az illetékes felekezeti hatóság döntsön és pedig azzal a kikötéssel, hogy a nevezett gyűjtemények eredeti rendeltetésöktől el nem vonhatók, újabb költségekkel meg nem terhelhetők s a szövetség bármikor felbontható legyen. Ilyen értelemben tett javaslatot a konvent elé.

A gimnáziumi ügyeket Váró Ferencz referálta az ő megbizonyosodott nagy buzgóságával. Jelentette, hogy a *tanterv-revisio* tárgyában sok helyről nem kapta meg a kért munkákat s a dolog sürgető volta miatt az elnökkel egyetértve — a beérkezett munkákra való tekintettel — készített egy memorandumot a melyben örömet fejezte ki a felett, hogy az állami tanterv több ponton közeledik a mi tantervünkhöz s beható indokolással kérte, hogy a bölcséleti előtanok két éven át taníttassanak heti 2 órában. Az előadó és elnök eljárását helyesléssel vette a bizottság tudomásul s kimondta, hogy felszólítandók a gimnáziumok a konventi tanterv revisiójához való készülődésre, mivel ezt a miniszteri tanterv okvetetlenül szükségessé fogja tenni.

Középiskoláink vagyonáról nem adhatott tiszta képet, mivel a beérkezett adatok e tekintetben hiányosak, némely gimnáziumoktól pedig semmi adat sem érkezett. A hiányos adatokból is úgy látszik, hogy ősünk nemesen gondolkoztak az iskolák biztosításáról s épületekben s földbirtokokban szép örökséget hagytak a későbbi nemzedékekre. Azonban ma már a középiskolák épületeinek hetedrész értéke az állam pénztárából telik ki. Érdekes a tandíj összehasonlító kimutatása s a tandíjkötelezettség és tandíjmentesség körül való sáfarkodás feltüntetése. Csak egyes, nagyon helyi érdekű iskolákban van kisebb tandíj, mint Sárospatakon, néhol a helybeliek igen kevés, vagy éppen semmi tandíjat nem fizetnek.

A tápintézeti ellátás legolcsóbb Rimaszombatban (52 $\frac{1}{2}$ frt) s utána Sárospatakon (60 frt), egyebütt 70, 80 stb. frt; de — sajnos — nincs kimutatva, hogy hol mit kapnak a tanulók a befizetett díjért s így — az eddig beterjesztett adatokból — a tápintézetek képe sem volt megrajzolható.

(Vége köv.)

r.—i.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Tabajdy Lajos*, a szathmári ev. ref. egyház nagy buzgóságú lelkipásztora, élete 58-ik, hivataloskodása 30-ik s boldog családi élete 27-ik évében szívszélhűdésben ápril 8-án elhunyt. — *Mészáros Lajos* volt égerszögi (tornamegyei) lelkészársunk, hét évi súlyos szenvedés után a múlt hó utolsó hetén a gyöngyösi elmeorvóintézetben bevégezte földi pályafutását. — *Szent-Imrey Nándor* sárospataki III. éves joghallgató ifjú a husvéti szünidő utolsó napján, élete 20-ik évében, a szülei háznál rövid ideig tartó betegség után jobblétre szenderült. Temetésén, a mely ápril 11-én ment végbe Vajkóczon, (Ungm.) pályatársainak küldöttsége s az ifj. énekkar 12 tagja is megjelent Dr. Finkey Ferencz jogi dékan vezetésével. — Legyen az elköltözötteknek emléke áldott!

— **Egyházkerületi közgyűlések.** A *tiszáninneni* ref. egyházkerület ez évi tavaszi közgyűlése május hó 2-ikán kezdődik Miskolcon; a *tiszántúli* kerületé május 24-ikére van kitűzve: Debrecenbe.

— **Ujfalussy Bélát**, a tiszántúli egyházkerületnek majdnem egyhangúlag megválasztott új világi főjegyzőjét, egyházmegyéje, a felső-szabolcsi mindenkor tisztelettel és nagyrabecsüléssel vette körül és egészen természetes, hogy az ő szokatlanul szép és újabb nagy diadala csakfokozta az említett egyházmegyének tanácsbírája iránti osztatlan szeretetét. Kifejezést is adtak ennek folyó hó 4-én megható, bensőséges ünnepléssel. Az egyházmegye körültekintő, buzgó esperese, *Görömbey Péter*, összegyűjtötte maga körül az egyházmegye hivatalnokait, a lelkészek, világiak és tanítók közül, kik egynehány közelebb lakó lelkésszel egyesülve az új főjegyzőt Mihálydiban, lakóhelyén üdvözölték. Az egyházmegye nevében az esperes egy örömtől dagadó beszédben fejezte ki a kitüntetett érdemes férfiú előtt az egyházmegye szeretetét, tiszteletét, hivatkozva a hagyományos ősi kálvinista szellemre, mely az Ujfalussy-családban nemzedékről-nemzedékre száll, egyházunk dicsekedésére, büszkeségére mind kiválóbb tagokat ad; végül kérte az ünnepelet, hogy az őt ért újabb nagy kitüntetés és szélesebb munkakör ne vonja el egyházmegyénkből viselt tisztségeitől. A felhangzó éljenekre a kerületi új főjegyző meghatottan válaszolt, könyekre indítva mindenkit azon közvetlenül nyilatkozó benső érzelmek kifejezése által, melyek őt egyházi életünkhöz kötik s a kitüntetés elől szerényen visszahúzódva, ezt egyedül »paptársai« (mert ő büszke arra, hogy »világi pap«-nak neveztesse) szeretetének köszöni. A hivatalos tisztelgés után, mely különben egészen családias jellegű volt, magyaros vendégszeretben és igazi magyar szívességben részesült a tisztelgő küldöttség, mely alkalommal szokás szerint megeredt a tósztok zápora s bőven kijutott abból úgy a ház úrnőjének, a család királynőjének, mint a házi gazdának. A megoldódott nyelvek így is alig győzték kifejezni a tisztelgők örömet, ragaszkodását és tiszteletét. Az ég peremére jutott már a nap, mikor a küldöttség búcsút vett az ősi kuriától, a magyaros vendégszeretet és közvetlen érintkezés által még inkább növelve szívében az Ujfalussy iránt való tiszteletet. Adjon Isten igen sok oly igaz magyar lelket a mi gyöngye egyházunknak, mint Ujfalussy Béla, akkor nincs hatalom, mely ellenszegülhetne a protestáns igaz eszmék teljes diadalának. (r—n.)

— **Domesztikai segélyt** kapott a *tiszáninneni* kerületből: 5 lelkész 170 frtot a következőleg: Kozma József s Szuhay Sándor 40—40 frtot; Körössy István, Rozgonyi László és Szabó Kálmán 30—30 frtot.

— **Domesztikai segélyt** kapott a *tiszáninneni* kerületből 42 egyház: 1950 frtot, a következőleg:

70 frtot:	Csernahó,	Nagy-Rozvány
	Hardicsa,	Radvány,
	Kázmárk,	Szöllős-Ardó
	Kövecses.	Szűrthe.
60 frtot:	Lasztomér,	Mihalyi.
50 frtot:	Bodrog-Keresztúr,	Lucska
	Felső-Novaj,	Nemes-Bikk
	Kis-Azar,	Szöllöske
	Kiszte,	Varbóc
	Magyar-Jesztreb	Vily
	Monok	Viss
	Zsór	
40 frtot:	Abaujvár	Nagy Szelmencz
	Legenye	Szomotor-Vécs
	Kis-Bári	
30 frtot:	Alsó-Hutka,	Kazsu
	Alsó Kemencze,	Király-Helmecz
	Alsó Lác	Kis-Rozvány
	Buzita	Ladmóc
	Felső-Lác	Mád
	Garany	Vajdácska
	Garbóc-Bogdány	Vilmány.

— **Rendkívüli államsegélyt** kaptak a *tiszáninneni* egyházkerületből a következő lelkészek:

	160 frtot:
Keresztúry József semjéni.	
	150 frtot:
Ambrus János,	Nagy Károly l.-bényei,
Antal György,	T. Nagy Lajos,
Arday J. Dániel,	Ragályi Géza,
Baksay Dániel,	Réthy Pál,
Farkas József,	Semsey József,
Farkas Lajos,	Seress József,
Id. Kapossy György,	Szaniszló Pál,
Kun Miklós,	Id. Szilva István,
Morvay József,	Vattay László.
	140 frtot:
Erdélyi József,	Tatár Mihály,
Körössy József.	
	130 frtot:
Baskay János,	Kiss László,
Demeter János,	Pataki Pál,
Karla Gábor.	Tóth József,
Kiss József,	
	125 frtot:
Sághy Sándor bejei.	
	120 frtot:
Babarék Dániel,	Molnár Pál,
Bernáth József,	Nagy Sándor szakácsi.
Dudás Lajos,	Pazar István,
Gyarmathy Soma,	Pálóczy József,
Hajzer Endre,	Persenszky János,
Hutka József,	Péter József,
Idrányi Barna,	Péter Mihály,
Idrányi Ferencz,	Sallai Sándor,
Kádár János legényei,	Simon Andor,
Kodi Benő,	Soltész Gyula,
Kolozsváry István,	Stefán Mihály,
Kopré Lajos,	Szeghő Benő,
Kovács Béla,	Szombati Antal,
Kovács János vámosújf.,	Sztankovics Lajos,
Kozma Antal,	Szűk Gyula,
Kozma Gedeon.	Ujj István,
Lükő Béla,	Ujj János.
	110 frtot:
Bárdos István kondói.	

100 frtot:

BacsKay Sándor,	Móré Gábor,
Bartók János.	Nagy Barna,
Beszterczey Béla,	Nagy Károly szomotori,
Béky János,	Nemes Gyula,
Borbély József,	Osváth Dániel,
Czinyéri Barna,	Paikoss Endre,
Erdélyi András,	Papp József,
Erős Lajos,	Sárkány József,
Fazekas Ferencz,	Sárkány Sámuel,
Frenczel Bertalan.	Sohajda János,
Fűrész Jenő,	Somody János,
Gecse Géza,	Sütő Kálmán,
Hazay Béla,	Svingor József,
Homoky Antal,	Szabados László,
Horkai Bertalan.	Id. Szakal István,
Kazai Sándor.	Szaplonczay Benő,
Kádár János csécsi.	Szánthó István,
Kecskeméthy Lajos,	Tóbiás Gyula,
Kerekes János,	Tóth Kálmán,
Kiss Károly,	Ujj József,
Ifj. Kiss Lajos,	Ujlaki János,
Lábos István,	Varga Antal,
Magyar István,	Verebélyi József,
Maksa József.	Ifj. Virágh József.

90 frtot:

Boytár Sámuel,	Németh Péter,
Harsányi Bertalan,	Palcsó Károly,
Ifj. Kapossy György,	Ifj. Szakal István.
Lesko László.	

80 frtot:

Bársony György	Kiss Tamás,
Berzeviczy Endre,	Kovács Mihály,
Biró János,	Kónya József,
Botka Bertalan,	Móré Elek,
Bódogh Tamás,	Pósa Lajos,
Czike Ferencz,	Szobonya István,
Csiszár Béla,	Tudja Mihály.

70 frtot:

Hubay József,	Mártha Ferenc,
Kovács István (Bakta),	Nagy Béla,
Máthé Gyula,	Órás Kálmán.

60 frtot:

Keresztúry Károly,	Szöllősy József,
Nagy Sándor (K.-Dobr.)	Zitás Bertalan,
Réz László	

50 frtot:

Fodor György,	Kupai Dénes,
Jakab János (Szala),	Réthy Andor,
Kenyeresi Károly,	Simon István.

— **A tiszántúli kerület lelkészei közül rendkívüli államsegélyben** részesültek a következők: 200 frtot kaptak: Sebeők István, Sütő Miklós, Balogh Imre, Csuka Ferenc, Szabó József, Görömbey István, Lőrincy István, Nagy Kálmán, Nemes István, Szentmiklóssy József, Deák Mihály, Fekete Károly, Győrfi Ede, Király Antal, Nyíri István, Gál Péter, Pásztor István, Kéry Pál, Nagy Károly, Sárközy Ignác, Veres Imre; 170 frtot: Gaal György; 160 frtot: Szabó József, Zsindely Jenő; 150 frtot: Fodor Benő, Batta Ferdinánd, Jászter József, Tariska Lajos, Doma Gyula, Bakos Kálmán, Bakos Pál, Csatáry Zsigmond, Kolos Barna, Turócy Gyula, Ujlaky Béla, Győrfy László, Ladányi Endre, Kócsi Péter, Kürthy Károly, Papp József, Szabó Károly (sárköz-ujlaki), Csighy István, Fogarassy Bálint, Barkász Bálint, Szentgyörgyi Zsigmond, Szász Gusztáv; 140 frtot: Szitha József, Mezőssy Pál, Ducsz György; 130 frtot: Bokros Benedek, Bán Sándor, Szabó József (bo-

ros-sebesi), Vadas Gyula; 120 frtot: Vác Dezső, Szathmáry István, Hunyadi László, Balajthy Károly, Hajdu Albert, Kósa Ede, Tóth Gábor, Tamássy Lajos, Erdélyi Imre, Molnár Ferenc, Nagy István, Szokolay Béla, Kis Antal, Berecký János, Tomka Károly, Somogyi Lajos; 110 frtot: Barkász Albert, Kálmán Béla; 100 frtot: F. Varga Lajos, Pótor Dániel, Nyiri Gyula, Juhász József, Jakab Antal, Fülöp Lajos, Dávid Sándor, Csorba Barna, Becsák Sándor, Andorko Sándor, Nagy Elek, Vityi Bertalan, Szency Ferenc, Varga Zsigmond, Molnár Lajos, Bodor Pál, Bodnár János, Szép Ferenc, Szekeres Sándor, Sarkady Mihály, Debreceni László, Jakab József, Molnár József, Sipos János, Takács Zsigmond, Balogh Ferenc, Barcsa Endre, Biró János, Czövek János, Fekésházy Gyula, Hódi János, Kovács Zsigmond, Kristán Sándor, Molnár Miklós, Nagyváthy Ferenc, Ormós István, Pásztor István, Peterdi Pál, Szücs László, Kölcsény Zsigmond, Kiss Péter, Páncél József, Asztalos Sándor, 90 frtot: Tukacs Albert, Lanyi Kálmán, Dobos József; 80 frtot: Tóth Benedek, Csizsár István, Csépe Péter, Bélteki Gyula, Szabó Menyhért, Király István, Daresi Bertalan, Vajda Mihály, Bartók Károly, Szűk Sándor, Szűk Ferenc, Kósa Aladár, Szakács József, Farkas Miklós, Falusi Károly, Deli Tamás, Tóth Sámuel; 70 frtot: Árokháti Béla, Papp Károly, Porzsolt Adám, Szabó Aladár, Ujlaki Lajos, Tóth Dániel, Fekete József, Lovass Sándor, Szilva István; 60 frtot: Kiss Sándor, Sárközy Lajos; 50 frtot: Boros Sándor, Dajka Ignác, Lányi Béla, ifj. Lányi József, Miklós József, Hágó Miklós, Józsa Gábor, Róthe Lajos, Lénárt Péter, Nagy Sándor, Ric Lajos, Bakó István, Sipos Mihály, Szentpétery István, Urbán Dezső, Végh János, Biki Ferenc, Bodnár Béla, Csernák István, Kone Sándor, Kürthy Károly, Balogh István, Botyán Pál, Joó Kálmán, Kató Béla, Nagy Károly, Papolci Zoltán, Szobonya József, Takács Ferenc, Gyarmathi Gábor, Kazay Gyula, Nagy Bernát, Szabó Lajos, Szabó Sándor, Szeőke József.

— **Legutolsó szavam Ungihoz.** A Szerkesztő úr szívessége folytán meg lévén engedve, hogy Unginak utolsó soraira, a melyekben a személyeskedés terére lépett s *becsülete*met is érintette, végső nyilatkozatomat megtehessem, ezt a következőkben tárom a t. olvasók elé: Protestáns többet dolgozott rövid idő alatt, ezt nem dicsekvésből mondja, hanem az Ön kedvenc stíl gyakorlat kifejezésére vonatkozólag, mint valószínűleg Ungi, de soha, sem vitatkozásaiban, sem más alkalommal, a személyes sértetéseknek arra a terére, még a vita legnagyobb hevében sem lépett, mert a honestussággal, ez Unginak classicusokon táplált elméjének bizarr kifejezése, melyet sem az ő, sem az újkori classicusokban bizonyára meg nem talál, — hanem igenis a verhovinai orosz, latin, papi dialectusokban megtalálhatja, — nem tartja összeegyeztethetőnek oly kifejezések használatát, melyek ellen csak oly eszközökkel lehet küzdeni, melyek Jézus a jeruzsálemi templomban használt. Erre a térre sem követem tehát Ungit. Mulasson ő ott Vojtinájával, majd egy későbbi Arany befoglalja azt poeticájába, mint a *bevégezett stylist*a remek példányképét. Mert hát miért is mondja, hogy „saját állításaimmal sem vagyok tisztában“, hogy a „*honestusság*“ ellen vétettem, hogy „vissza szívtam“ valamit? Azért, hogy Gálócsot 800 frtosnak, majd másodszor már 510 frtosnak állítottam? Hiszen ez utóbbit csak azért hoztam fel, hogy még a *jelentő ív* szerint is értéke 1026 kor. 60 fil. De felhagytam Unginak, hogy

igazságos lelke megmondja a *khártai* értékét, melyre én, mint az egyházmegye, a kerület által megerősített értékre hivatkoztam. Akkor aztán kitűnt volna, hogy kit illet inkább Aranynak a Vojtinában mondott ama szava: „mendacem esse oportet“, azt-e a ki 800 frtnak, vagy 246 frtnak állít egy lelkész jövedelmet? Vagy azért, hogy Csomonyát II. osztálynak mondtam. Ugyan? Hát tehetek én arról, hogy Ungiék leszállították II osztályról 700 frtra rövid pár hét alatt! De mivel Ön ezen „csekély“ értéknek leszállításában is „*munkás*“, mert azon ajánlatot tette Protestánsnak, hogy ajánlja fel paróchiáját Csomonyáért s jótállni látszott arról, hogy az a csere elfogadása által Önnek fog igazat adni, ezennel *Protestáns itt a nyilvánosság előtt a cserét felajánlja*. S meglátjuk, lesz e annyi stíl gyakorlata Unginak, hogy a csomonyai papot egy 350 frtos cserére rábeszélje, egy 350 frtosra, melyhez mint Felső-Zemplénben egyhez sem, Ungi által úgy látszik Hecubának minősített egyház-segély sem járul. Vagy azért, hogy a gálócsi papot *nőtlen, nős* (óh francia esprise! hová sülyedtél Ungban) papnak állítottam!? Mea culpa, mea maxima culpa! Vajjon mit változtat ez a dolog *lényegén*, mikor egy nyomorral küzdő, 300 frton tengődő (ehhez sem járul egyházmegyei segély!) sok gyermekes papot állítottam vele szembe! Bizony kár volt e gyenge vessző-paripára ülni! Am legyen ez *vékony* humor, de jobb az, mint az Ungi *vastag* humora!* Protestáns.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra** A tiszántúli egyházkerület alsó-szabolcs hajduvidéki egyházmegyéjében a *tisza-pályáni* missiói-lelkész-tanítói állásra, a melyben 600 frt készpénzzel s a tandíjjal van díjazva, április 24-ig pályázhatni. A kérvények H.-Szoboszlóra küldendők. — A dunántúli egyházkerületben fekvő *illavai* országos fegyintézeti ref. lelkészi állásra, a mely 800 frtos javadalmú, április 24-ig pályázhatni, a kérvényeket Antal Gábor püspök fogadja el Komáromban.

— **Domesztikai segélyt** nyertek a *tiszántúli* kerület lelkészei közül 23-an a következők: 50 frtot: Uray József, Pásztor Károly; 40 frtot: Zöld József, Nemes Ferencz, Kocsis József, (kis-szántói) Keresztési Sándor, Melegh Albert, Búzás Lajos, Sipos János, Dóka Imre; 35 frtot: Nagy Bertalan; 30 frtot: Spánier Gusztáv, Veres István, Szikszay Kálmán, Biró János (örvendi), Nyikos Sándor, Szalay Pál, Zagyva Gyula, Hideg József, Kézi András, Marton Gyula, Molnár Mihály, Varga Károly.

* Miután Protestáns, úgy ebben a „Legutolsó szó“-ban, mint a hozzánk intézett magán levélben ugyanam hangsúlyozza, hogy a *becsülete*, *reputációja* *követeli* végső nyilatkozatát, s miután mi nem akarjuk lelkünkre venni senkinek sem a becsületében való megsértődését, ennek a közleménynek helyett kellett szorítanunk, noha úgy vagyunk meggyőződve, hogy t. munkatársunknak egyáltalán nincs oka az érzékenykedésre, mert a sorok között olvasás alapján Ungi első felszólalása teljesen jogosult volt s ha Protestáns az arra adott válaszában a humor gyöngyeit csepegtette, Unginak is volt joga, nem lépve át a kellő határt, ugyanannak a hangnak használatához... Nem szeretnők, ha Protestáns, a kinek munkásságát igen megbecsüljük s a ki e lapoknak hűséges támogatója, ebből az incidensből kifolyólag csak kis részben is elkedvetlenednék. Az úgy, a mely szóba került ebben az összeegyeztetésben, valószínűleg nyert a felszólalás által, mert hisz-szük, hogy egyházkerületünk segély ajánlása ezentúl nagyobb körületekintéssel fognak tétetni. Nekünk azonban az a meggyőződésünk, hogy az egyházmegyéket kell első sorban a szigorúbb bírálat gyakorlására utasítani s ha az egyházmegyék a kellő mérték megtartásával teszik meg ajánlataikat, a kerületi eljárás ellen nem fog kelleni szót emelni.

Szerk.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Reflexiók.” *Aristides*, — „Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.” — „A vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalása a képviselő hazban.” — „Észrevételek, a „Néhány szó az „ismétlődő iskolák tanterv” kérdéséhez című cikkre.” *Balogh Kálmán*, — „Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottságból.” *r. - i.* — „Az ungi ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *N. P.* — „A konventről” — „A gömöri ev. ref. lelkészi értekezlet közgyűlése.” *Réthy Andor*. — „Az egyházkerületi papi özvegy-árva-tár „módosított alapszabály-tervezetéhez.” *S. - y.* „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.”

Reflexiók.

A magyar református egyháznak egyik kitűnő fia, a kinek számottevő tehetségei iránt maguk az állami élet vezetői is teljes elismeréssel vannak s a kinek egyháziasságát, hitbuzgóságát mi magunk is a legteljesebb elismeréssel emlegetjük, egyetemes konventünk jelen évi rendes üléseinek elvégződése alkalmával a „Pesti Napló” hasábjain, az április 14-iki számban, cikket írt egyházunk adóviszonyairól, érintvén e mellett egyéb más kérdést is. *György Endrének* ez az említett közleménye sokszorosan megérdemli, hogy olvasóink is megismerjék s nekünk kötelességünk némely megjegyzést is fűzni a cikkhez. a melynek célja nyilvánvaló, t. i. a magyarországi ref. egyház híveinek az egyházi adózás tekintetében tarthatatlan helyzetére fölhívni mindazoknak figyelmét, a kik a magyar nemzet jövőjével szívök szerint törődnek. — mindazokat figyelmeztetni, a kik a magyar állam nemzeti kiépülését munkálják! Mert úgy van az valósággal, a mint *György Endre* írja: a szegény kálvinista felekezet „minden lépése szorosan összeesik a nemzet legfőbb kincseivel; ő pusztulván, a nemzet pusztul és ő vergődén, a nemzet élet-ereje apad.”

György Endre ez a lendületes nyilatkozata bennünk azt a gondolatot költi fel, hogy ő is s vele együtt mások is, mintha egy állaspontra jutottak volna velünk, a kik annyszor, de annyszor hangoztattuk, talán egész az unalomig, egyes opportunusabb hitsorsosunk felfogása szerint talán egész a „nevet-ségességig vitt” keserűséggel, hogy a magyar állami élet vezetői korántsem akarják méltányolni, elismerésről nem is szólva! — épen azt a nagy szolgálatot, a melyet a ref. egyház a századok során a nemzeti állam fenntartása érdekében kifejtett. Ez a gondolat érlelődik bennünk, mert *György Endre* is megállapítván egyházunknak a paizsos férfiúval való küzdelmes csatáját, így szól: „És e küzdelemben alig van bátorítója, barátja.”

Úgy van! Alig van bátorítónk, barátunk pedig épen nincs! Mert nem barát az, a ki a ref. felekezetet a nemzetiségi egyházakkal állítja párhuzamba; nem barát az, a ki a magyar prot. egyháznak vére hullásával fentartott tanintézetéből kikerült teljesen

művelt lelkéseit a pópákkal s a bókherekkel méri össze s mindennek fölött nem barát az, a ki a prot. felekezetekkel szemben a különben is mindenható r. kath. egyháznak sokszorosan erősítgeti erejét s hatalmát, nem ügyelve arra, hogy minden egyes kő, a melyet a magyar róm. kath. egyház ultramontán jellegű alkotmányának épületéhez ad, egy résütés a magyar nemzeti állam épületén. Igen, mert az az egyház, a mely a „compelle intrare” elvénél fogva a vallásszabadság eszméit még csirájukban el akarja fojtani, — mert az az egyház, a mely a földi Krisztus által szentesített vallás erkölcsi törvények szerint az állami, a nemzeti törvényeket csak másodrangúaknak tekinti, hamisul hivatkozva arra, hogy „inkább kell az Istennek szolgálni, mint az embereknek,” — mert az az egyház, a mely a tudományt, a műveltséget csak kötött útlelél mellett hajlandó ápolni s a thomistikus bölcsészet sorvasztó légkörébe akarja fulasztani a lelkeket a maguk magasra irányzott szárnyalásuk közben: az az egyház a magyar nemzet haladását, fejlődését a logika örök törvénye szerint nem munkálhatja, a mint erről egy más alkalommal már tüzetesebben szólottunk, rámutatván a *Zichy Nándor*-féle hazafiság-élvre, a mely lehetetlenné teszi a nemzeti haladást.

György Endre abban az idézett pár szóban, mintha lelkének a keserűségét öntötte volna ki! Alig van biztatónk, alig van barátunk! Mi is ezt hirdettük, mi is ezt valljuk! A tapasztalat vezette rá *György Endrét*, hogy ezt ország-világ előtt kimondja s köszönet érte, hogy kimondotta, elismerés érte, mert ezzel az állami élet kormányzóinak a figyelmét is fölhitva arra, a mit cikke tulajdonképi céljának tartunk!

Van abban valami szomorú meglepődésszerű tapasztalat, hogy mi *György Endre* cikkét, a mint láthatni, a mi saját felfogásunk megnyilatkozásának tartjuk. A meglepődés a fölött, hogy igazunk volt s a szomorúság a fölött, hogy csakugyan igazunk volt. Mert őszintén szólunk, inkább ne lett volna igazunk! Inkább bizonyultunk volna csakugyan pesszimistáknak, csak egyházunk képe, jövője biztatóbb, reményteljesebb lenne!

Ám nem úgy van! *György Endre* is megállapítja immár, hogy a ref. egyházban olyan küzdelem folyik nagy, magasztos, szent célért, szerény, sőt alig

számbavehető anyagi eszközökkel, a mely felemelő ugyan s a mai világban „a közéletnek egyik legszebb részlete“, de egyúttal szívet facsaró is, mert a küzdelemben a magyar kálvinista nép önmagát emészt fel, az állami adónak sokszorosát fizetvén azért, hogy keble Istenét imádja lélekben és igazságban! Ugy tetszik nekünk, mintha azt olvashatnók ki a György Endre ide vonatkozó nyilatkozatából, hogy szinte megdöbbenést keltettek a ref. egyház híveinek egyházi adózási viszonyairól szóló adatok azoknál, a kik eddig bizonyos mérvű optimisztikus felfogásban ringatództak hitsorsosaiak teher viselése felől, mintha az is eszükbe jutott volna egyeseknek, hogy a birtok aránylagos adózásnak olyan a milyen behozatalával annak idején lehetett volna valamit könnyíteni az állapotokon, most pedig már ebben az irányban sem tehetni lépést, mert az orvosszer rosszabb lenne a betegség-nél, a mint erre a felső-baranyai viszonyok következtetni engednek s a mint maga György Endre is mintegy érzékelteti, a mikor ezt mondja: „a református egyház legjobb tere a felekezeti igazgatóknak s a socialista igazgatóknak, a kik első sorban az egyházak ellen viselnek írtó háborút“, a mivel arra mutat rá, hogy eddig a szegényebb sorsúak között ütötte fel fejét az elégedetlenség, a birtokaránylagos adózás behozatala esetén pedig tovább harapódzhatik az a jobb módúak soraiba is.

E ponton, a hol a ref. egyház tagjainak adózási viszonyairól emlékszik meg György Endre, mellesleg ismét olyan nyilatkozatot tesz, a mely teljesen összevág azzal a felfogással, a melynek a múlt évi kongruavitában mi voltunk a legtüzesebb képviselői. Azt mondja ugyanis György Endre, hogy épen abból kifolyólag, hogy a ref. egyház körében az egyháztagok adó viselési terhe olyan nyomasztó s épen nagy különbözőségénél fogva olyan szembeűnő: „igazságos ítélettel nem lehet elhallgatni azt az igazságot, hogy ily módon a mostani kongrua-törvény nem egységes alapokra épít egységes megoldással. Kipótolja a mostani tényleges jövedelmet 600, illetőleg 800 frtra, de ez a tényleges mostani helyzet nagyon különböző erőfeszítések eredménye. Némely felekezet lelkésze alig valamelyes megterhelhetőséggel híveinek jut mostani jövedelméhez; a szegény kálvinista pap kenyere azért panaszos, mert híveinek alig megbírható terhelhetőséggel jár együtt.“

Nos hát mi ebből az igazságos ítéletből azt olvassuk ki, hogy György Endre a Fejes István felfogásának ad igazat, a ki megírta volt a múlt évben: „egyenlő egyházi teherviselés mellett adottságok csak meg az egyházaknak az államsegély; . . . , a ma megjelenő államsegély az egyházi adózás tekintetbe vétele nélkül, csak olaj lesz . . . a tűzre s már-már bizonyos előttem, hogy a nép meg fogja tagadni a szolgálmányokat.“ (L. Sarospataki Lapok 1898. évf. 131. l.) Dehát Fejes István s társai ellen, a kik a kongrua törvényjavaslatért nem lelkesültek, a kik „egy kis haladékokat“ kértek, hogy „az államsegély kérdését tekintettel az egyházi adózásra, összes hatóságban fontolóra“ vehessék, maguk a ref. lelkészek támadtak fel s meg nem érdemelt gyanúsítást is hangoztattak ellenük, hogy mint gazdag jövedelműek ellenségei szegényebb sorsú lelkésztársaiknak. Pedig hát ime alig egy esztendeje annak, hogy a kongrua törvény megvan s a kiegészítés meg sem kezdődött: a Fejes felfogása igazolást nyer egy olyan egyén részéről, a kit korántsem tartottunk olyannak, hogy velünk egy nézetet van!

Még egy pont van a György Endre cikkében, a mely felhívja figyelmünket, S ez az, melyben azzal

foglalkozik, hogy miként kell a legégetőbb bajok orvoslását megkezdeni? Szerinte is, épúgy mint mi szerintünk: az adóreform útján s azt tartaná ideális megoldásnak, „ha az összes honpolgárok állami adójának bizonyos százaléka szedevén kultusz-célokra az állam által: ez osztatnék ki lélek-szám arányában a felekezetek közt.“ Azonban ezt mintegy lehetetlennek tartja nálunk, mert: „mit szólnának ehez az egyházi adó terhére ma alig ismerő katolikusok, ha egy szép reggelen ők is arra ébrednének fel, hogy az abszolút igazság nevében ők is segítenének könnyebbíteni a protestánsok terheit?“ S mert így gondolkozik, rámutat arra, hogy tulajdonképen „saját körünkben kell az orvoslás gyógyító szerét megtalálni“ oly módon, hogy egyházközsegeink többségét meg kell nyerni arra, hogy legalább közös elveket proklamáljanak, a mi már maga is nehéz munka s ezeket a közös elveket megállapítani még nehezebb, azokat aztán az életbe átültetni, valósággal közel jár a circuli quadraturához!

Ezen a ponton György Endre abban az optimizmusban ringatódzik tehát, bár a kör négyszögesítéséhez hasonló lehetetlenséget elismeri, hogy mi a saját erőnkkel még mindig képesek vagyunk a tarthatatlan helyzetet segíteni az adó-reform által! Hogy miként? . . . azt nem mondja meg, az még megfontolást igényel!.

Ennek a kérdésnek a tárgyalásába mi sem akarunk még belemenni. más alkalomra hagyjuk fel elmondandóikat. Legyen elég ezúttal rámutatni arra, hogy hogyan gondolkozik egyházunk egyik legkiválóbb tagja ebben a kérdésben, a kitől méltán várhatjuk, hogy lelke egész erejével fog munkálni azon, hogy a betegséget gyógyulás s egészség váltsa fel.

Aristides.

Komjáthy Béla ungi egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.*

Nagyünnepi Egyházmegyei Közgyűlés!

Imával kezdjük meg rendesen kötelességeink teljesítését.

Ma is, nagytt. elnök társam az Isten segedelmét kérte munkálkodásunkra.

Az Istenhez fohászokodott, hogy világosítsa fel a mi elménket, mert csak felvilágosított elme képes az igazságot felismerni. az igazság útját megmutatni és a jóra, igazra és nemesre törekvő akaratot erőssé, kitartóvá és bátorrá tenni.

Az Isten kegyelme nélkül nincs hatásában jó emberi alkotás.

Istenbe vetett bizalommal kell nekünk hozzáfogni ma is a ránk bízott munka elvégzéséhez.

A vallásos érzület felszabadítja az embert az önzés, az elfogultság béklyóitól és képessé teszi hasznos munkát végezni, az Isten dicsőítésére, embertársaink boldogítására.

Ez a mi feladatunk, erre vállalkoztunk, erre kapunk megbízást.

Nincs nagyobb tévedése az észnek, mint a vallás-talanság.

Az ész a legbiztosabb műszere ugyan az embernek melylyel boldogulását felépítheti, de ha az el-tévelyedik, azonnal a rombolás eszközévé válik.

Még alkotásában is rombol, — lerombolja a jót, a nemest, a magasztost.

* Elmondott Ungváron ápril hó 5-ikén.

Az eltévelyedett ész vallástalansága legnagyobb szerencsétlensége a szívnek, mert megfosztja azt minden örömetől, reményétől.

A kinek nincs vallása, abban nincs szeretet; kit pedig gondolkozásában, tetteiben, nem a szeretet vezet, az nem töltheti be hivatását a földön.

Mindazt, a mi a földön szép, nemes és magas-tos, a szeretet hozta létre.

Azért kötelességünk azt a vallásosságot, mit Isten oltott szívünkbe és a mit a lelkiismeret kiáltó szava mindig ébrenlétben tart bennünk, — önmagunkban híven ápolni, fentartani, másokban megteremteni és megerősíteni.

Kötelességünk az eltévelyedett ész-t a helyes útra terelni, hogy az alkotásnak, a szeretetnek legyen eszköze.

A különböző vallásfelekezeteknek létjogosultságot csak ezen feladatra való törekvés ad.

A mely felekezet nem ezen célból alakult, áll fenn és működik, az átka az emberiségnek. — Meghazudtolása az Isten vallásának és az eltévelyedett ész-nek romboló eszköze.

Az emberek számtalan, egymástól hitelveiknél fogva elütő felekezetnek hívei.

Ha ezen különböző felekezetek hitelvei nem ellen-keznek azzal, a mit a mindenek alkotója szívünkbe beoltott, ha a különböző hitelveknek alapja a szeretet és az ezzel járó kötelességek teljesítése, akkor azok a felekezetek egyenlő létjogosultsággal bírnak, minde-nik áldása az emberiségnek.

Tagadhatatlan azonban, hogy vannak felekezetek, hol az emberek által, önző hatalmi, vagy más emberi célokból felállított hitelvek és az ezek iránt létrejött elfogultság, a mi nemzedékről nemzedékre szállva a tudatlanok előtt mint istentől származott igazság jelent-kezik: igen sokszor béklyóba fogják a szeretetet, út-ját állják a kötelességteljesítésének az Isten vallá-sának égise alatt. De voltaképen annak meghamisítá-sával, oly irányzatoknak és törekvéseknek adnak létet, a mi ellen küzdenünk erős és áthághatatlan köteles-ségünk.

Az isteni vallást nem emberi okoskodás terem-tette meg, de Isten oltotta szívünkbe azt.

Minden felekezetnek csak ezen az alapon szabad alakulni és működni.

A különböző felekezetek külön hitelvei az embe-rek alkotásai, tehát a jogosult bírálat tárgya is.

A mi egyházunknak is vannak emberek által alkotott hitelvei, de ezek nem érintik, sőt fentartják, a maga szentségében az Isten által belénk oltott val-lást, és nem állják útját a kötelességteljesítésének, sőt arra késztetnek, biztatnak és köteleznek minket.

A mi hitfelekezetünket épen az a tudat hozta létre, hogy Istenünk iránt való kötelességünk ellen-állani minden olyan vallási áramlatoknak, melyek ön-célként kerestek és keresnek érvényesülést, melyek a vallást nem az örök igazságok, nem az emberiség szabadságának, jólétének előmozdítására, de egyesek és testületek hatalmi körének tágitására használják ki.

A mi hitfelekezetünk elfogadott hitelvei csak mint eszköz szerepelnek abban, hogy Isten vallását meg-tarthassuk annak lelkiismeretünkben megszólaló paran-csát teljesíthessük.

Most, midőn vallásunk szolgálatában munkálko-dunk, tárjuk fel, mi az isteni vallás áthághatatlan parancsa, mi az a kötelesség, mely minden vallásfele-kezetet egyaránt kötelez, mely elől elzárkózni nem szabad.

Az isteni vallás áthághatatlan parancsa szeretni Istent, szeretni embertársainkat.

Az Isten iránti szeretetet nem egyedül a külső szertartások megtartása, nem a formákba kötött vallási cselekedetek bizonyítják.

Minden vallási cselekedetnek mérlege az, hogy mily igazán, mily önzetlenül akarjuk az Istent szolgálni.

Az Istennek csak az szolgál, ki erényes, becsü-letes és munkás, ki önmagát, családját, a társadalmat — a hazát szeretve — ezeknek boldogulását igyek-szik előmozdítani.

Az emberek iránti szeretetet pedig azzal bizonyít-hatjuk be, ha egyesült erővel állunk ellen a gonoszok-nak, kik embertársaikat elnyomni, őket szabadságuk-tól, jogaiktól megfosztani igyekeznek; ha segítségére sietünk azoknak, kik szabadságukért, jogaikért küzdenek.

Ha ezt tesszük, az Istennek is szolgálunk. — A jóságos Isten előtt a legkedvesebb ima, a megelége-dés érzete.

Megelégedés csak ott lehet, ott van, hol a sza-badság, a jog és a jólét uralkodik.

A mi ev. ref. vallásunk és hitelveink mindig hű támaszai voltak az egyesek és nemzetek jogos törek-véseinek.

Ennek egyik legfőbb bizonyítéka az, hogy minden országban, minden nemzetben, hol vallásunk hitelvei-nek hívei vannak, a mi hitsorsosaink törekvéseikben az ország, a nemzet aspirációval egybeforrtak.

Az ev. ref. vallás sohasem szolgált az országgal, a nemzettel szemben külön felekezeti érdekeket: sőt a felekezeti érdekeket a nemzet, az ország érdekeinek, megnyugvással örömmel és önként rendelte alá.

Egyházunknak ezen iránya az erősöknek, a nemzet és az ország jogait sem tisztelőknak gyűlöletét, üldö-zetét hívta ki.

Ez az oka, hogy a századok, melyeket átértünk, ránk nézve az erős küzdelem századai voltak.

Ha végigtekintünk világszerte, ha megfigyeljük a jelenségeket, ha nem hunyunk szemet a velünk szemben álló erők tömörülése előtt, akkor éreznünk kell, hogy a századok nehéz küzdelmei, nem értek véget, sőt még erősebb küzdelemre, ellentállásra kell elkészülvén lennünk.

Nem akarok most, e helyen, hazánk jelenlegi viszonyainak taglalásába bocsátkozni, csak rá akarok mutatni arra, hogy az az irány, az a törekvés, a mi mindig a miénk volt és a mely a mi édes magyar hazánk jövőjét van hivatva biztosítani, nagy és hatalmas ellen-ségekkel áll szemben.

Az erők, a melyekkel ellenségeink rendelkeznek, nagyok; de az az Erő is, a mit bennünk a vallásunk-kal folyó szeretet és kötelességérzet tart fenn, — szintén számottevő.

Képes az nemcsak ellentállásra, de alkotásra is, ha bátran, félelmet nem ismerve, megyünk a küzdelembe.

A mi feladataink nagyok. Megoldhatjuk, felada-tainkat, ha vallásunk szolgálatában minket az össze-tartás, a kitartás és a hazaszeretet vezet.

Lelkesítsen minket az a tudat, hogy midőn val-lásunk érdekében munkálkodunk, a magyar hazának is szolgálatot teszünk.

Meg kell vallásunkat, mint nemzeti vallást erősí-tenünk, mely a magyar faj fenmaradását is biztosíthatja.

Ezzel kapcsolatban törekednünk kell az egységes magyar állam függetlenségére, mert vallásunk és fajunk csak független állami életben találhatja fel a jövő biztosítékát.

Mindannyian ezen egy eszme által vezéreltessünk.

Istápoljuk a jókat és álljuk útját a gonoszoknak.

Mindenikünk egy-egy apostol legyen. Hirdessük az Isten igéjét, mely szeretetet parancsol, a mi pedig mindennek jogát, szabadságát és jólétét biztosítja.

Csak így érhetjük el, hogy a legszebb ima, a megelégedésérzete szálljon fel hazánkból a magyarok Istenéhez.

Édes magyar hazánk népe ma nem lehet megelégedett. — Veszély fenyegeti fajunkat és a nemzet nagy része még sem bír azokkal a jogokkal, amelyek minden emberrel együtt születnek s a melyeknek, ha elvették, visszaszerzésére közös erővel kell küzdenünk.

Világosítsuk fel a népet, az iskolában, a templomban s a társadalom minden érintkezésében, hogy mi elválaszthatatlanul szolgáljuk az Istent és hazát.

Szószerzői legyünk mindig és mindenütt a nép jogainak és jólétének.

Dolgozzunk, áldozzunk és ha kell, követeljünk azért, hogy fajunkat megerősítsük, — szabadságunkat, jogainkat, függetlenségünket biztosíthassuk.

Legyen érző szívünk, ha a szűkölködők, a szegények esdő szava hangzik felénk.

Rázzuk fel az egyént, a társadalmat és az államot a szegényügy felkarolására, — a mi eddig fájdalom — oly annyira elhanyagoltatott.

Filléreinket használjuk fel a nép nyomorának enyhítésére.

Ez a mi vallási felekezetünknek mindig feladata legyen.

Ne nézzünk azok példájára, kik milliárdokkal rendelkeznek, de a népet csak a túrésra, a megadásra, az alázatosságra tanítják, de nem segítik elő, hogy a nép a legszebb imával, a megelégedés érzetével járulhasson a mindenható Isten elé.

Hirdessük szóval és tettekkel, hogy Isten minket egyenlőknek teremtett; tehát Isten ellen vétkezik az, ki az egyesek boldogulásának útjába akadályokat gördít.

Igyekezzünk a munkásnépet, az úgynevezett kis existenciákat szorgalomra, munkásságra szoktatni s oda törekedjünk, hogy azok szorgalmuk és munkásságuk eredményét élvezhessék.

A mi vallásunk és hitelveink, mint beszédem elején mondtam, az Isten vallásparancsait akarja végrehajtani.

Az imádja igazán Istenét, az teljesíti Isten parancsát, a ki embertársát emberi hivatásának betöltésére képessé tenni igyekszik.

Az embert emberré a szabadság, a jog teszi; különben csak eszköz, egyesek kezében; kik öncéljokat, de nem az Istent szolgálják.

A miket elmondtam, azokat a mi felekezetünk mindig vallotta.

Hitem és meggyőződésem szerint addig van létjogosultságunk, míg ezektől el nem térünk.

Tudom senki sincs itt közöttünk, ki más nézeteknek hódolna.

Ebben a tudatban az egyházmegyei gyűlést ezenel megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

A vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének tárgyalása a képviselőházban.

Három nap alatt — ápril 7, 8 s 10-ikén foglalkozott törvényhozó testületünknek képviselőháza az ország egyik legfontosabb kérdésének, a vallás- és közoktatásügynek szolgálatában álló miniszterium tárcája költségvetésével s teljes megelégedéssel állapíthatni meg, hogy a miniszternek a tárgyalás elején elhangzott beszéde annyi jóakaratot, nemes törekvést, reformigéretet tartalmazott, hogy ha csak kis részben is teljesedésbe mennek, kulturánk fokozatos fejlődése be fog következni.

Wlassics beszédét, a mely április 7-én hangzott el, úgy általános, mint részletes tekintetben általános helyeslés kísérte. Minket közelebbről a részletek érdekelnék, a melyek során először is a *valláspolitikával* foglalkozott s különösen a kongrua-törvény életbeléptetését s a r. kath. autonómia kérdését érintette egészen helyes felfogással. Ez utóbbira nézve azonban csak a most folyó munkálatok bevégeződése után fog határozottan nyilatkozatot tenni, nem akarván praecjudikálni semmi irányban sem.

A miniszter a tanügyi kérdések során a felső-oktatást illetőleg úgy nyilatkozott, hogy a *munkaidő* s a *szünidő* kérdésében rendeletileg fog intézkedni, főleg a budapesti egyetem tarthatatlan viszonyainak megszüntetése tekintetében, a hol a munkaidő ügyszólván teljesen összezsugorodott! Szólt a tervben levő jogi szakoktatásról s jelezte a teendő változásokat, a melyekkel mi más alakban fogunk legközelebb foglalkozni. Említette a műgyetem tantervi s szigorlati szabályzatának a megújítását is, a melyet már előbb ígért volt, valamint az orvosi pályára készülőké ügyének a rendezését is, különösen az Ausztriával való viszonyosság szempontjából, a tapasztalt visszaélések megszüntetése iránt.

A tanárképzés terén abban az irányban óhajt a miniszter munkálni, a melyet a tanárkörök sürgettek. A középiskolák ügyében a belső élet fejlesztésére, az egységes jogosítás keresztülvitelére, az alumneumok s internátusok szervezésére s a művészeti erők ápolására akarja főfigyelmét fordítani s a testi nevelést egészen rendszeresíteni fogja. A tanítóképzés terén az átalakító munkálatok folyamatban vannak s a sikert, azok életbeléptetése után, fokozottabb mértékben várhatni.

Szólt a miniszter, még pedig kimerítően a kereskedelmi oktatásról s ellene nyilatkozott annak a tárcájától való elvételének. Új iskolákat felállítani nem szándékszik e téren, de a meglevők fejlesztése, teljes rendezése keresztülviendő.

A népiskolai oktatást behatóan érintette beszédében s a felekezeti tanítók körpótléka ügyében kijelentette, hogy a törvény intézkedéseit szigorúan viszi keresztül, azaz, a hol szükséges az államsegély, mindenütt megadja.

A polgári iskolákra vonatkozólag a fejlesztés sürgősségét hangsúlyozta, a leány-iskoláknál a tanterv változtatását nem akarja gyökeresen eszközöltetni, mert az 1872-iki tantervet kielégítőnek tartja. A kisdédovási terén a társadalom támogatásának szükségét hangsúlyozza.

A művészeti politikára vonatkozó része volt a beszédnek a befejezése. Ebben a tekintetben is jó szándék vezeti Wlassics Gyulát, a kibén vannak arra-
valóságok a kulturális fejlődés előmozdítására, csak egy

baja van, mint minden elődjének: *hogy nincsen elegendő pénze tervei, eszméi megvalósítására*, a minnek az ország velli kárát. De hát majd csak változnak a viszonyok s a javítás be fog következni.

A miniszter beszéde után *Boda Vilmos* a tanítók, *Óviry Ferencz* a nemzetiségi vidékeken felállítandó állami iskolák, *Major Ferencz* az orvosi szakoktatás ügyében szólaltak fel s az elsőnapos vita ezzel ért véget.

Az április 8-iki tárgyaláskor *Kiss Albert*, *Tisza Kálmán*, *Páder Rezső*, *Hock János* s *Mócsy Antal* beszéltek, a kiknek a felszólalásával az általános vita véget ért s április 10-ikén a részletes tárgyalás indult meg, a melynek során a miniszter, *Papp János*, *Komjáthy Béla*, *Mócsy Antal* s *Komlóssy Ferencz* szólaltak fel, ez utóbbi a tanárok érdekében, lelkes beszédet tartott s minden oldalról helyeslés kísérté ezt a nyilatkozatát, hogy *a tanári pályát versenyképessé kell tenni*, mert a nemzetnek egyik legértékesebb tőkéje. *Komjáthy Béla* a felsőbb leányoktatásnál a nemzeti eszme intenzívebb ápolását sürgette. Felszólaltak még: *Mócsy, Jurits* (a r. kath.-ok szenvedését hangoztatta a hazában (!)), *Pichler. Szemere* s nagyobb beszédet tartott *Berzeviczky Albert* a művészet érdekében. Miután a miniszter a fontosabb felszólalásokra megtette észrevételeit, a tárgyalás véget ért.

Csak röviden számoltunk be az ez évi költségvetési vitáról, de ez is elég tájékozásul, hogy a miniszter dolgozik, fárad s a vallás- és közoktatásügy lassan-lassan fejlődik, noha a hamupipóke helyzetéből még mindig nem tud kibontakozni.

Észrevételek, a

„Néhány szó az „ismétlő iskolák tanterv kérdéséhez“ című cikkekre.

Mióta a tanítói pályán működöm, mindig kedvem tárgyam volt az ismétlő iskolák rendezésének ügye, annival inkább, mert azt tapasztaltam, hogy a népiskola s a gyakorlati élet közötti űr ezen intézmény nélkül, nincs áthidalva, nincs betöltve. A gyermeki élet épen azon kora, melyben száz és száz számra burjánzik fel a rossz, az erkölcstelen, nincs ellen-súlyozva a vallásos és hasznos iránti érzék megtartásával, vagy épen tovább fejlesztésével. Hogy e bajon segítsék működésem színhelyein, — nem a törvény által rám parancsolt. — hanem a népnevelés sikere-sebbé tételének elvéből, igyekszem ezen intézménynek érvényt szerezni még oly helyeken is, hol azelőtt ismétlő iskola egyáltalában nem volt. Tény az, hogy mindenütt volt ilyen iskolám, s örömmel látogatták azt a növendékek, a mindennapi iskolások számához viszonyítva, meglehetősen szép számmal.

Ismétlő iskoláink számára ez ideig külön tanterv nem lévén, nagyon természetesen a saját belátásom szerint úgy és azt tanítottam, amint s amit növendékeim előképzettsége megkívánt. De ime elérkezett az idő, midőn egyházi hatóságaink komolyan kezdenek foglalkozni ezen ügygel, mit e lapok hasábjain megjelent ily tárgyú cikkek, sőt immár két tanterv-javaslat is fényesen bizonyít.

A közvélemény asztalára levén letéve a két tervezet, engedje meg a mélyen tisztelt szerkesztő úr, hogy én is elmondhassam e dologra nézve a gyakorlat mezején szerzett tapasztalataimat.

Tanítói alapelvem: az életből, — az életnek. Ezen alapelv szabta meg teendőimet, s ez adott irányt, tápot

eljárásomnak, az ismétlő iskola belső szervezete, szellemi irányában is. Azt hiszem, nem leszek szerénytelen, ha épen a szóban levő ügy megvilágítása szempontjából iskolám belső szervezetét és működését, ha csak dióhéjban is, elmondom. Kezdem mindjárt azzal, hogy kik voltak iskolám növendékei? 1., Hát bizony volt ott VI—V—IV osztályt, 2., III—II—I osztályt végzett, 3., sőt egy jó százalék olyan növendék is, a ki egyáltalában nem látott iskolát. Megvallom ily vegyes képzettségű növendékekre nem voltam elkészülve, s első pillanatra magam is úgy gondolkodtam az ismétlő iskoláról, hogy annak a címben megfelelő intézménynek kell lenni; de midőn képzettségök hiányos okairól tudakozódtam, — melyek igen sok esetben rajtok és szüleiken kívül álló misériákban lelték magyarázatukat, — engednem kellett a körülmények kényszerítő hatásának, s hivatali elkötelezettségem tudatában elhatároztam, hogy növendékeimet képzettségöknek megfelelőleg csoportokra osztom. Így született meg a kezdők, haladók és igazi ismétlők csoportja.

Tanítottam pedig a kezdők csoportjának: írást, olvasást, számolást, nagyon természetesen alapozva, vagyis ABC-t. A haladók csoportjának: ugyanezen tantárgyakat bővebb terjedelemben. Végre az ismétlők csoportjának: a mindennapi iskolában végzett tananyagon kívül mezei gazdálkodást, állattenyésztést s különösen a vidék lakóinak foglalkozását tekintetbe véve, szőlő- és bortermelést: megfelelő tankönyv hiányában népkönyvtárunkban fellelhető népszerű szakkönyvek nyomán kérdeztetve, beszélgetve. Mindhárom osztálynak, illetőleg csoportnak, a szükséges vallásos ismereteket. Végül, pusztán érdekesség szempontjából, ide jegyzem, hogy a tavaszi munkaidő beálltával a felsőbb csoportok növendékei lassacskán mind elszállingóztak; de a leggyengébb, a kezdők csoportja bűségesen kitartott, s ápril közepe tájára a kis betűket teljesen bevégeztük s írni, olvasni immár e körben tudtak. Bizony mondom, jobban örültem ezen eredménynek, mintha a többit akár mily magas fokra, akár a „polgári iskola“ szellemi nivójára emeltem volna.

Igy az én ismétlő iskolám!

Ezek elmondása után eljutottam oda, hogy cikkező úrnak, az ismétlő-iskolai ABC tanítás ellen tett kifogásaira tapasztalataim alapján, nézeteimet elmondjam. Azt mondja ugyanis: „nem lehet célja az ismétlő iskolának, hogy ABC-re fogja növendékeit.“ Hát hiszen nem az ismétlő-iskola fogja itt kérem ABC-re a növendékeket, hanem a körülmények által megteremtett kényszerűség, mely kényszerűség előtt meg kell hajolnia minden, — a közművelődést szíven viselő s azt előmozdítani igyekvő — faktornak. Cikkező maga kimutatja, hogy egyházkerületünk 40 községében annyira siralmasok az állapotok, hogy a tankötelesek 10—56%-a nem jár mindennapi iskolába. Nohát én kérem azért az 56%-ért föltétlenül felvenném a tantervbe az ABC tanítást. Vagy ezeket talán kitagadjuk az ismétlő iskolákból? Valóban ez volna a legnagyobb baklövés népnevelésügyünkre a haldokló XIX-ik században. Vajjon általános nemzetművelődési szempontból nem bűn volna-e kimondani, hogy a kik bármily körülményeknél fogva 12 éves korukra meg nem tanultak olvasni, az ismétlő iskolában nem foglalhatnak helyet? Vagy vallás-erkölcsi szempontból nem elítélendő dologot cselekednénk-e, ha egy iskolát soha nem látott, — így természetesen vallásos alapelveink s meggyőződésünkről semmit sem tudó gyermek, csak azért tagadtassék ki az ismétlő iskolából, hogy véletlenül földhöz ragadt lelki, testi szegény ember fia, vagy

mert nem a falu és város kapuin belől, hanem kint a természet ölen látott napvilágot, s élte le kora gyermeki éveit?! Hol van itt a szeretet, a hármass isteni erő legnagyobbika, melylyel éppen nekünk kell ékeskednünk?! Nem, ezt jól megfontolva nem tehetjük! Vagy oda jutottunk volna már, hogy csak a választottak foglalhatnak helyet a glóriával övezett Parnassuson?!

Valóban, ha az Irodalmi Kör s vele együtt egyházkerületünk e tekintetben cikkező nézetét fogadná el, az első lépést tenné meg a legmagyarabb nép írni és olvasni nem tudók százalékának szaporításához.

És vajjon nem az ABC tanítás javára billen-e le az igazság mérlegének serpenyője akkor, midőn a rokon intézmények mint pl. az iparos tanonc-iskola és gazdasági földmives-iskola tantervében is fel van véve az írás és olvasás alapozása? Miért ne vennénk fel hát éppen az általános ismétlő-iskola tantervébe? Vajjon nem egy család ivadékai ezen intézetek növendékei? Vajjon ha igazságosak akarunk lenni, nem be kell-e vallanunk, hogy általános képzettség tekintetében e három iker intézet növendékei között a szervezni szándékoló iskola polgárai állanak leghátrább? Miért hát éppen itt elhagyni az alapozást?!

Hogy kevés idő áll rendelkezésünkre, ez nem lehet ok az ABC elvetésére, mert igenis van annak módja, hogy kevés idő alatt miképen végezhesünk annyit, amennyivel útnak bocsáthassuk kezdő növendékeinket. Tizenkét éves korában a gyermek ítélő és emlékező tehetsége sokkal inkább ki van fejlődve, mint egy sokszor fejletlen hat éves gyermeknek; éppen ezért e korban nincs is szükség arra, hogy oly bő terjedelemben tanítsuk az írási és hangoztatási előgyakorlatokat, mint a mindennapi iskola első osztályában, sőt a betűk tanításánál is összevontan, csoportosítva lehet tanítani s mondhatom, nem eredmény nélkül, próbált dolgom. Ha egy év alatt nem taníthatjuk végig a betűket, előveszszük a következő éven is s a még hiányzókat pótolva, bizonyára megtettünk annyit, amennyi éppen elegendő arra, hogy a harmadik évben, a haladók csoportjában, betetőzve ismereteiket, az élet útjára bocsáthassuk a növendékeket.

Hogy a mindennapi iskolába nem járt gyermekek az ismétlőbe még kevésbé járnának fel, erre csak annyit jegyzek meg, hogy mindenre csak akkor mondjuk ki az utolsó szót, ha azt előbb tényleg meg is próbáltuk. En megkísérlettem, s mondhatom, hogy pl. Tarcalon meglehetősen szép számú ilyen növendékem volt, a mit az ottani vincellér-iskola tapintatos vezetőinek is köszönhettem; mert vincellér-növendékül nem veszik fel, a ki írni és olvasni nem tud, hogy pedig ezen intézetbe vágyódik a fiatal ember, a szülő-telepítés ily előrehaladott korában, azt hiszem mondanom sem kell. Ime, életszükségletté válik lassankint népünk-nél az írás és olvasás tudása, s iskolába kényszeríti még azokat is, a kik egy vagy más oknál fogva rendszer időben nem járhattak. Tisza-Ladányon pedig még 18 éves fiúk is voltak ismétlős növendékeim. Nem hogy nem akartak járni, de volt idő midőn csaknem zaklatlak az ismétlő tanítás megkezdéseért. Hát hiába, a vackornak is idő kell míg megpuhul, úgy van ezzel a mi alig fél századdal előbb felszabadult köznépünk is. De hála Istenünknek, már kezdi a puhulás jeleit mutatni, s nem is egészen olyan rossz ez a mi népünk, hogy gyermekeit kitagadással fenyegezzük.

Az is köztudomású dolog, hogy elemi népiskoláinkban meglehetősen nagy tandíjat kell fizetni, s bizony akárhány szüle azért nem küldi gyermekét iskolába, mert nem győzi fizetni a sok mindenféle adót, lévén

2—4 iskolás családtagja. Hejh bizony „szegény ember szándékát boldog Isten bírja“; de az ismétlő iskola a legtöbb helyen községi szervezetű lévén, tandíjat nem kell fizetni, egy kis ruhácskára is keres a gyerek maga, inkább felmegy az iskolába. Ezt szintén tapasztalatból mondhatom.

Az elmondottak alapján én nem csak hiszek az ismétlő iskolai alapozásban, de meg vagyok győződve az ABC tanítás szükségességéről s azt jelen körülményeink között, készülő tantervünkbe fel kell vennünk s nem tudom eléggé méltányolni a m. t. Irodalmi Kör bölcs belátását, hogy e tárgyat tanterv tervezetében fel vette. Ami a többi tantárgyakat illeti, teljesen egyetértek S. D. nézetével (lásd Sárospataki Lapok 1899 10 sz.) s addig is, míg a szükséges tankönyvek elkészülnek, jelenlegi népiskolai tankönyveink válogatottabb darabjait ajánlom a megjelölt tanmenetben.

Végül még annyit vagyok bátor felhozni, hogy cikkező nem hisz az ismétlő iskolák sikeres keresztülvihetőségében, mégis ugyanazokkal az elemekkel „polgári iskoláról“ ábrándozik. Hogy a tökéletes, teljes iskoláztatás csak a III-ik évezred utolján következik be, az lehet igaz is; de akkor az is bizonyos, hogy az általa szándékoló „polgári iskola,“ csak a IV-ik évezred elején létesülhet. Addig is, míg az a boldog idő eljő, tegyük meg kötelességünket a közművelődés érdekében, használjunk fel minden alkalmat, minden eszközt arra, hogy az az óhajtvá várt évezred mielőbb virradjon fel népnevelésügyünk egére.

Balogh Kálmán.

KÖZÉLETÜNK.

Az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottságból.

(Folytatás és vége.)

Általában sok helyen bizonyos iszonyodást éreznek az igazgatók a statisztikai adatoktól s e miatt aztán egészen képtelen következtetések származtak az előadó tollából, így különösen a sárospataki iskolára nézve is, a melynek vagyoni tételeit valami régebbi miniszeri jelentésből szerezte össze (más adatok hiányában!), a mely szintén nem felelt meg a valóságnak, sőt meg sem közelíthette azt. — Nagy érdek parancsolja, hogy a statisztikai adatok összeállításában mindenütt a szent igazság legyen a vezér, mert különben szörnyű yisszásságok támadnak a tiszta valóság rovására.

Legvagyonosabb a nagy-egyedi középiskola s ez fizeti legjobban a tanárait is, a törvény által megszabott minimális fizetést Csurgón, Gyöngyösön és Sárospatakon nem kapják még a gimn. tanárok.

A második nap első teendője volt a másodelnök és népiskolai szakelőadó megválasztása. Dóczy Imre tiszántúli gimn. felügyelőt — mint erre sok tekintetben legilletékesebbet és Buza János sárospataki tanárt érte a tisztesség. Utóbbi fogadkozott, mint nem népiskolai szakférfi, de rástűtötték, hogy egyházmegyei tanügyi bizottsági tag, népiskolai tankönyvíró, egyházi gondnok stb. s így — egész népiskolai szakférfi hiányában — meghódolt a bizodalomnak s legott meg is kapta az ügy-körére vonatkozó, H. Kiss K. által készített szabályzatot átnézés és a jövő gyűlésen leendő referálás végett.

Majd a középiskolai adattár ügye került elő a Váró Ferencz előadásában. Sokat vár ettől, de az ada-

tok hiányosak, a debreceniek pedig meg is tagadták a részletes adatok beküldését, hivatkozván millennárius értesítőjükre. Az iskolák előjárásai újra felszólíttatnak e tárgyban s akkor valószínűleg a debreceniek is engedékenyebbek lesznek, megtudván, hogy a kívánt adatok összeállítása nem kivihetetlen.

Egyes gimnáziumok bizonyos tantárgyakat, a melyek több évre terjednek, különböző szezonok könyveiből taníttatnak még mindig. Ennek több oldalú helytelenségére ismét felhívja az egy. tan. bizottság a tanári karok és fentartó testületek figyelmét.

Az államsegélyért vagy a segély kipótlásáért folyamodó gimnáziumokat a konvent pártfogásába ajánlotta; a *hozdúböszörményit* azonban csak abban az esetben kívánja 8 osztályúvá kiegészíttetni, ha a szerződésbe felvett egy helyettes tanár helyett is rendes tanárt vesz fel a költségvetésbe. Zilah építkezési segélyért folyamodott s ajánlatot.

A gimnáziumokkal kapcsolatban Buza János felvetette azt a kérdést, hogy az állam által felekezetünkhöz kinevezett tanárok, kiknek vagy kinek teszik le a hivatalos esküt s kiderült, hogy néhol (Tiszántúl) senkinek, miért is a tan. biz. megkereste a konventet, hogy e körülményre s ennek következményeire figyelmeztesse az iskolafentartó testületeket.

A vallástanárok ügyét újabban is melegen pártfogolta a mezőtúri vallástanárról kérényre alkalmából, a ki most sem rendes tanár.

A nyíregyházai ág. ev. gimnáziumba járó ref. gyermekek vallásoktatására nézve, a mely már per tárgyává lett az egyház és a kerület között, a beavatkozást — a törvényekkel szemben nem látta lehetőnek, noha a tagok nagyobb része érezte s ki is fejezte, hogy az egyház, mint olyan a nem általa fenntartott gimnáziumban a vallásoktatásról gondoskodni nem köteles, sőt nem köteles az egyházmegye sem, mert az sem fenntartója az ág. ev. gimnáziumnak. A kerület bizonyosan módját fogja találni annak, hogy ha rendelkezik, a fizetésről is tudjon gondoskodni.

A nem református tanintézetekbe járó ref. növendékek vallásos oktatása felől Antal Géza szakelőadó terjesztett elő statisztikai adatokkal támogatott elszomorító jelentést. Legalább 1000 népiskolás gyermek van, a kinek vallaserkökiesi neveléséről senki sem gondoskodik s vannak esetek, a melyek a legnagyobb elhanyagoltságot igazolják e téren; olyan nembánomságot, a minek drága lesz az ára. Néhol kath. tanító tanítja a református ifjakat a saját vallásuk igazságaira; sok helyen nem bocsátják be a hitoktatót a tanintézet falai közé. a minek az eredménye az elnevelés. — A középiskolákban is igen gyöngye lábon áll a vallásoktatás mert nincsenek kellően szervezett hitoktatói állások s nincs a ki javadalmazza ezeket. — Tanügyi bizottság véleménye szerint a népiskolai növendékek vallásoktatásának ellenőrzése az illető egyház kötelessége s azé a tanítóról való gondoskodás is, ha kell, az állami segélynek igénybevételével; a középiskolákba járó felekezetünkbeli növendékek vallásos oktatása azonban a kerületek jogkörébe és kötelességei közé tartozik, szintén a nyerhető segély felhasználásával. A kerületek figyelmét ez égetően fontos tárgyra a konvent által kívánja felhívni s egyúttal a képnak még világosabbá tétele végett újabb statisztikai adatok gyűjtésével bízta meg a szakelőadót s gondoskodni fog bizonyos tantervről és tankönyvekről is a nem református iskolába járók oktatása végett.

A tanítók évközben való nyugdíjazása miatt Dunamellék panaszt emelt, de mivel e tárgyban a kerüle-

tek mindig érvényesíthetik befolyásukat a nyugdíjjogosultságot megállapító bizottságban: — a tanügyi bizottság további lépéseket nem javasolt a konventnek.

Az országos ev. ref. tanítói-egyesület két folyamodvánnyal is jelt adott buzgólkodásáról. Az egyikben követeli a korpótlékok haladéktalan kiutalását a domesztikai pénztárból addig is, míg a konvent az államtól a szükséges összegeket megkaphatná; a másikban — egy sötét, söt komor képet rajzol a hagyományos egyháziasság és kálvinista szellem hanyatlásáról s ennek meggátolása végett hat pontú határozati javaslatot kereste meg a konventet. Eszerint: 1. A népiskolai vallásoktatást lelkészek végezzék általában s különösen a községi és állami iskolákban. 2. Vallástanítók képeztesenek főként a nagyobb központok számára, leginkább a képezdei növendékek közül. 3. A vallástanítás anyaga célszerűbben rendezendő. 4. Az egyházi ének és zene eredményesebben s gyakorlatiasabb irányban tanítandó. 5. A zsoltár és dicséret dalai a népiskola céljaira kiválogatandók. 6. Énekeskönyvünk mielőbb átalakítandó. — A korpótlékokra nézve türelmes várakozást ajánlott a tanügyi bizottság a tanító uraknak s felkérendőnek a közokt. minisztert, hogy ez az egyházi hatóságok által korpótléka ajánlott egyházak kérényét vegye figyelembe. Ezzel a tiszántúli egyházkerületnek ugyancsak e tárgyban készített felterjesztését is elintézhetőnek vélte.

Az 1868 XXXVIII. t. c. revisiója tárgyában a H. Kiss K. által tavaly készített s most memorandum-szerűen átdolgozott munkálatot letenni javasolta az érdekelt tanítóképezdekhez s azok beadott véleménye alapján az új szakelőadó fog a jövő évi gyűlésre (vagy még előbb is!) jelentést tenni s előzőleg a közokt. miniszterhez felterjesztendő dolgozatot készíteni. — A tanítóképezdei szabályzat, a melyet H. Kiss K. szintén megkészített, csak akkor fog elővételni, ha a közoktatási tanács e tárgyú dolgozata elkészül, mivel ahoz — a tiszántúliak nézete szerint — (a mit az egyet. tanügyi bizottság is magáévá tett) alkalmazkodni kell.

A tanító-hiányt és az ezzel kapcsolatos bajokat a kerületek 1897-ről kimutatták. Az öt kerületben volt 1897-ben 295 üres tanítói állomás s ennek legfőbb oka volt a tanító-hiány; 289 esetben bizonyosan ez volt. — 1868 óta 413 tanítói állomás szűnt meg az öt kerületben különböző címeken; leginkább az iskolák községivé és államivá létele miatt s részben szegénység vagy a hívek elfogyása miatt is. Lelkész-tanítóság összesen 44 volt; községi iskola 112 (Erdélyben magában 63); állami iskola 226 (Erdélyben magában 206); a törvény értelmében, hogy t. i. egy tanító legfőlegb csak 80 gyermeket taníthat, kellene még 379 tanítói állomás, a melyből az egyház csak 54-et tudna felállítani s ezt is leginkább államsegélylyel. — Az egyházkerületek és az állam dolga, hogy e nagy bajon segítsenek. Az állam szaporíthatja a jótéteményeket s kívánatosabbá teheti a tanítóképezdeket mennél többekre nézve s talán a kerületek is járulhatnak valamivel a képezdei növendékek szaporításához. Így hiszi a tanügyi bizottság.

A népiskolai ügyeket H. K. K. helyett Radácsi György referálta.

A theol. akadémiákban a növendékek száma az I-ső félévben 20 szal, a II-ikban 11-gyel volt több ez évben, mint tavaly. Ez a létszám a szükség fedezésére nem elég. Erdélyben 60 egyházközség van már lelkész nélkül s a káplán-hiány mindenütt fenyegető. A tanári létszám minden theol. akadémián megvan; a tantervvel többé-kevésbbé mindenik meg van elégedve s a mostani időt a nagyobb reformra általában alkalmat-

lannak tartja. A tanterv-revisio mindamellett előkészítendő s különösen a felvételi s átvételi szabályok revizálándók, hogy a testvérintézetek között e tekintetben kellemetlenségek ne támadjanak, a miknek már bizonyos jelei mutatkoztak. A theológusok csekély létszáma a lelkészi fizetések kiegészítése következtében talán megszűnik. Némelyek azt szeretnék, ha a theol. akadémiák egy részét is megszüntethetnék. De ezt még csak csendesen mondják.

Ime a bizonyságok arra, hogy a tanügyi bizottság jól felhasználta a husvétii szünetet. r.—i.

Az ungi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Egyházmegyénk ez évi tavaszi közgyűlését Szabó Endre esperes és Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok elnöklete alatt április hó 5-ik és 6-ik napjain tartotta Ungváron, miután 4-ikén estve egyházlátogatási jelentések olvasása s azt megelőzőleg Szabó József elnöklete alatt lelkészi értekezlet volt. Az értekezletnek több életre való, de inkább helyi érdekű indítványa között a legfőbb, — mert egyetemes egyházi életünket érdeklő, — azon határozatilag már megvalósított ténye, hogy az új viszonyok következtében egyházunkat mind nagyobb mérvben fenyegető veszélyek, — különösen a reversálisok adása — ellenében, melylyel az illető saját egyházát gyalázza, a mennyiben hitvallását saját maga részére üdvöt adónak tartva, s gyermekeit abból kitagadva, valódi Szentlélek elleni bűnt követ el, a törvényes szigor határozott álláspontjára kell helyezkednünk, mely célból egy, a viszonyok által követelt egyházfegyelmi szabályrendelet megalkotására bizottság választatott, azon megbízatással, hogy munkálatait őszi gyűlésünkre beterjessze.

A gyűlés napján most is, mint mindenkor, legelőbb Istennek házába összegyűlvén, az ungvári templomot teljesen megtöltött gyűlés tagok és ungvári hívek buzgó éneklésben s Nagy Géza s. lelkész által lélekből jövő, az alkalomnak teljesen megfelelő imával kértük munkánkra a Mindenhatónak áldó kegyelmét.

Istenitisztelet végeztével az ungvári iskola tantermében esperesünknek a gyűlés méltóságához méltó imája s egyházmegyei gondnokunknak e lap hasábjain is olvasható gyűlés megnyitó beszéde után az 1—1 hijával megjelent egyházi és világi tanácsbírói kar, egyházmegyénk csaknem minden lelkésze és tanítója s az erősebben érdekelt egyházak küldöttei élénk érdeklődése mellett a nem csekély számú akták vétetek tárgyalás alá.

A közig. és fegyelmi bír. ügyek egészen helyi érdekűek. A közgyűlések közül nevezetesebbek: Magyar József papi, Szabó Győző világi tanácsbírák betegsége miatt lemondtak a tanácsbírágról. Kálniczky János reviscei lelkészszé választása egyházmegyeileg megerősített. Vajkóczon, mihelyt a lelkészi díjlevél kerületi megerősítést nyer, a lelkész választás foganatosítatik. Záhonyt és Csapot kegyetlenül bántja már nemcsak a Tisza. az államosítás is. Nem véletlenül csúszott tollamból egymás mellé a Tisza és az államosítás. Ha szabad...? — a minthogy tudom is hogy szabad! — egyéni nézetnek adni kifejezést e lapok hasábjain, nyíltan kimondom: Én nem vagyok ellenese az államosításnak, mint a hogy nem vagyok a Tiszának. De a mint nem volna helyes a mérnöki tudományokkal szemben laikus eszünkkel földünkre eresztetni a Tiszát, hogy kövérítsen, kivált mikor elég jól terem, — épen úgy nincs értelme annak, hogy

Záhony a beterjesztett módon oly határozottan „minden komoly megfontoltságot nélkülözőleg,” Csap pedig az egész gyűlést megbotránkoztató könnyelműséggel akarja iskoláját államosítani. — A jobb sorsra érdemes nyárádi egyház nagy bajban van a vásárolt birtokkal. Tanuság, — de nekik fájó tanuság, hogy a mi igénytelen egyházi életünk és a manipuláció annyira összeferhetlen, mint p. o. kálvinista pap és 8000 forintos Sutlevort cséplőgép. — Különben most a legjobb úton vannak: el akarják adni, hogy adósságuktól szabaduljanak. A kis-gejőci idegen vallású iskolásokért a dupla tandíj behajtását a szolgabírói hivatal nem eszközölte, mivel az 1868. évi 38. t. c. 46. § a szerint kétszeres tandíjat szedni nincs joga a tanítóknak, de iskola fenntartás címen az illető szülők a presbitérium által egy forintig adóztathatók. Az ásványi l. egyház nagy dologban forgolódik: lelkész-tanító lakot épít, mely célra a P. H. M. alaphól 1000 forint segélyt kap. Az ásványi kis egyház hívei pedig 800 forint kivetést tettek s ezen kívül a gyalog és igás munkát ígérk, mi kitesz 400 forintot. Örvendetes tudomásul vette egyházmegyénk a látogatóság azon jelentését, hogy Szabó Endre minaji lelkész a lelki gondozása alá tartozó szórványokban nagy pontossággal és dicsérendő sikerrel tanítja a vallást. Ugy szintén Horváth István r. k. körjegyző úrnak a pályini egyház részére történt 100 frt ajándékozását. Valamint Stépán László vil. tanácsbíró úrnak nt. esperes úrhoz intézett levelében tett azon kijelentését, hogy bár mint járásbíró más megyébe lett áthelyezve, az ungi egyházmegye bizalmából nyert tanácsbírói tisztjének betöltését jövőben is szíves készséggel igéri. A lucskai és jenkei lelkészek legközelebbi kerületi gyűlésünk 55: c., pontjára nézve beterjesztik protestáló (j.) s védekező (l.) jelentéseket.

Meg kell még emlékeznünk egyházmegyénk egy fontos eseményéről. Ugyanis, Nagy Bereznán és Percsenyben és azok vidékén, mint Ungvárhoz tartozó szórványokban a prot. vallású hívek lelki táplálék után óhajtozva, Szomráki István ügyvéd úr, régebben egyházmegyénk tevékeny tanácsbírájának buzgólkodása folytán kérvényt adtak az egyházmegyéhez, hogy az ungvári lelkész havonként egyszer isteni tisztelet tartás végett közéjük menjen, mely célból egyházmegyei közgyűlésünk Komjáthy Gábor ungvári lelkésznek az egyházmegye pénztárából minden felmenetelért 8 forintot szavazott meg.

Végre, a mit — nem lévén értelme a házak tetejéről predikálni — csak sügni szeretnék a szerkesztő úrnak s általában e lapok barátainak: a „Sárospataki Lapok” egyházmegyénkben a jövő évtől kezdve 38 példányban lesz megrendelve, miután természetes dolog, hogy a H. M. alap közvetlenül is nyújtson szellemi táplálékot.

S ha még azt emlitem, hogy világi fő és aljegyzőnk: Szilágyi Sándor és Kovács Dániel urak a legszébb ügybuzgalommal és közgyűlésünk teljes elismerésével léptek a gyűlés alkalmával hivatalos működésük terére, úgy hiszem a nevezetesebb mozzanatokat elősoroltam, Szóllósy Gyulának, a páratlanul tapintatos gyűlési gazdának a fehér asztal mellől adatván meg mindenkor méltó a elismerés. N. P.

A konventről.

Ujabb időben azt a nézetet kezdték terjesztgetni a mi konventünkről, hogy az csak „pénzosztó testület” és semmi más. Nehány országos nagyság rányomakodott a szertelen tekintélyével, a mely alól azok sem

tudnak többé szabadulni, a kik annyiszor megmérkőztek már velök az elveikért, az anyaszentegyház nagy igazaiért. Így halljuk úton-útfélen.

De hiszen a pénz uralkodik ma mindenütt s miért ne hát a reformátusok egyetemes konventjén is? Ám maradna csak el valamely konventi gyűlésről a közalapi és egyéb segélyek kiosztása: mit szólnának ahhoz azok a valódi és nem valódi szegények, a kik olyan nagy buzgósággal várják az 50—100—200 frtot, a minék a helyéről is jó előre gondoskodtak — ki így, ki úgy!?

Nem az a baj, hogy a konvent pénzosztó testület is, hanem az, hogy megszaporodott a szükséglet temérdek házbán és megcsökkentette azt a tiszteletet parancsoló büszkeséget, a mely iszonyodott a szegénységgel való sátorozástól.

Hát bizony az ez évi konventnek szintén sok jutott az anyagiakkal való foglalkozásból. Közalap, gyámintézet, tőkesegély, nyugdíjak, korpótlékok, adórendezés, különböző államsegélyek iskoláknak és egyházaknak, hitoktatóknak és tanároknak, vasuti mérsékelt jegyek stb, ez mind pénz, anyag; de hiába! — e nélkül a látható anyaszentegyház küzdelme elképzelhetetlen s a lélek szárnya is letörik.

Nagy dolgot ez a mostani konvent sem művelt, de az egyházi adózás kérdésének egy lépéssel való előbbvittele által talán mégis tett valami egyebet is a pénzosztáson felül s az által, hogy a nem felekezeti iskolákba járó református növendékek vallásoktatása, helyesebben oktatástalansága megdöbbsentette s hogy a vasárnap megszentelése miatt már legalább vitát kezdtek benne a vezérferfiak is: meggyőzi talán a pessimistákat is a felől, hogy nem érdemi az olesó gyanúsításokat.

Hétlőn d. e. 10 órakor kezdte a konvent az első ülését Kun B. püspök imádságával. A kik tudták, hogy közelebb huzamosin gyöngélkedett, alig hitték el, hogy az a szép csengő hang, a mi úgy viszi az imádságos érzést a szív felé, egy 80 éves üdülő hangja; annál bensőbben imádkoztak aztán vele az értelemnek és bölcseségnek lelkeért.

Tisza K. mint világi elnök néhány szóval üdvözölte a konventet, takarékoskodni akarván a drága idővel. Ugyanezt tette Kun B. is, azzal a hozzáadással, hogy a hozzá utalt ügyekben hűséggel eljár s a felterjesztendő tárgyak általában elő vannak készítve, a mit a konvent szíves éljenekkel vett öröndetes tudomásul.

A királyunkat ért nagy gyász és *Szász Domokos* elhunyt felett egyetemes egyházunk mély részvétét az elnökség már a szomorú alkalmak idején kifejezván, a királyhoz intézett részvétirat jegyzőkönyvbe foglaltatta s ugyancsak jegyzőkönyvileg kívánta megörökíteni a konvent a Szász D. sok rendbeli érdemét is; *Szilágyi Dezsőt* pedig, mint Tisza Lajos utódát, a kit az egyháznak eddig tett szolgálataiért többre bízott a közbizalom s a kihez egyetemes egyházunk is joggal fűzhet szép reményeket, a legmelegebben üdvözölte. A közönség nem különben.

A konventi tagok igazolása közben jól esett meggyőződni a felől mindenkinek, hogy püspökeink és főgondnokaink teljes számban jelentek meg és a tagok közül is alig maradt el valaki s az is csak úgy, hogy pár óra, vagy egy fél vagy egész nap mulva már az is ott ült a sorban és tanácskozott. Egész kis országgyűlésnek tűnhetett fel a megalakult konvent két nyugalmazott miniszterelnökkel, egy volt miniszterrel, egy főrendiházi elnökkel, több országos képviselővel, a kikhez később a fungens miniszterek is megjelentek, legalább egy pár rövid órára — hűségük igazolásául.

Az első nagyobb tárgy — a százezer frtos és 75 ezer frtos államsegély kiutalásának bejelentése után — a közalapi bizottság előterjesztése volt az 1898 dik évi állapotokról s a bizottsághoz utalt különféle tárgyakról.

Hálás érzésekkel emlékezett a Szász D. nevére, a ki nemcsak buzgó tagja volt a végrehajtó bizottságnak, de többrendbeli tervezetnek készítője vagy legalább sugalmazója; az egyet. lelkesi özvegy-árva-gyámintézet is őt ismerheti mesterének.

A közalapra megajánlott összeg az öt kerület részéről 79,210 frt 75 kr. (1897-re), a mi ismét csökkenést mutat; a hátralék azonban jóval kevesebb, mint a tavalyi volt s ez a kormányzat és az egyházmegyei kezelés javulását igazolja. Erdélyben $6\frac{1}{2}\%$, Tiszántúl $3\frac{3}{4}\%$, Dunamelléken 2% a csökkenés, Tiszáninnen és Dunántúl alig valami. A tiszáninneri általában előljár a lélekszám szerinti arányban is, a fizetés pontosságában is, a mit a nagy jövedelmű egyházakkal ékes kerületek alig tudnak megérteni.

A Magyar Földhitelintézet számadása szerint az 1898-dik évi összes közalapi bevétel 327,980 frt 49 kr. Ezzel szemben a kiadás 153,782 frt 44 kr.

E közalap összes vagyona a Jordán-alapítvánnyal együtt 1.008,055 frt 08 kr.; tavaly 904,155 frt 08 kr. volt.

Az 1899-diki költségvetés szerint a bevétel 125,788 frt 33 kr. s ugyanennyire van előirányozva a kiadás is.

A theol. akadémiák nyugdíjintézeteit szintén a közalap segélyével kecsegtette már a mult évi konvent. De mivel nem volt benn az összes theol. akadémiák jelentése vagy a kerületeknek e tárgyra vonatkozó véleménye: a segélyezést elhalasztotta. Most már nyilatkozott a debreceni theol. akadémia s illetőleg ennek fentartó hatósága is. Neki nincs szüksége segélyre; mert ő mai helyzetében is bírja a versenyt az állam által felállított nyugdíjintézettel; de ha a konventnek pénze van a többi theol. akadémiák segélyezésére: úgy ő is kéri a maga részét. A konvent nem vonta meg a támogatásra való kilátást erre a felterjesztésre sem; hanem — a közalapi végrehajtó bizottság javaslatára — elhatározta, hogy egy közös theol. tanári nyugdíjintézet lehető felállítása végett készítsenek a theol. tanári karok érdemleges munkálatokat, egyúttal pedig mindenik mutassa ki jelenlegi nyugdíjintézeti alapjait, hogy látható legyen a szükség a maga valóságában s a konvent a segélyezés mérvére nézve tájékozódhassék.

Vitát keltett az a kérdés, hogy ha a lelkes időközben meghal, örökösei jogosultak-e a megszavazott segélyre vagy sem? Fejes, Szilágyi, Antal G., Tisza K. vettek különösebb részt a vitából, a mely az örökösekre kedvezően végződött.

Az egyházi adózás ügyében beérkezett jelentések alapján egy hosszabb előterjesztésben tüntette fel az előadó egyházunk híveinek adózási viszonyait, átlagos és viszonylagos adó-terhét s a kép, a melyet — a még mindig hiányos adatokból festett — öröndetes volt, de megdöbbsentő is. Az áldozatkészség, az egyház-szeretet bizonyossága-képen öröndetes, de a teher miatt, a mit ma már egyre többen kezdenek unni, megdöbbsentő. Az egyetemes egyház tagjainak egyházi adója az állami egyenes adónak több mint 47% , a melybe semmi sincs beszámítva az építkezési terhek sokféleségéből. Dunamelléken $41\cdot12\%$, Dunántúl $44\cdot98\%$, Tiszáninnen $61\cdot04\%$, Tiszántúl $54\cdot39\%$, Erdélyben $34\cdot95\%$ az egyházi adó az államihoz viszonyítva. De ez is csak átlagos szám még, mert egyes egyházmegyékben s még inkább egyes gyülekezetekben ez a $\%$ tetemesen nő, sok helyen az állami adó teljes összegét is jóval túlhaladja,

a mit az egyházi lapok olvasói előtt különben említeni is felesleges, bizonyítani pedig épen szükségtelen.

A jelentést mély csendben hallgatta a konvent, mintha nagy vihar előjeleit érezné s teljes és szent egyetértéssel vallotta minden tagja — úgy a benső ember szerint — hogy ezen az állapoton segíteni kell. Segíteni kíván pedig úgy, hogy egy bizottságot küld ki az egyházi adózás rendezésének előkészítésére s illetőleg egy adózási reform-tervnek összeállítására. A vitában résztvettek Antal G., Szilágyi D., Tisza K., Gr. Degenfeld J., Fejes I. és György Endre, a kik egy részben már az alapelveket is megjelölték, a melyek a bizottságot tájékozhatják. A fokozatos egyházi adózás vagy osztályba sorozás elve lesz — úgy látszik — a leginkább irányadó.

Konventi bírónak az első napi ülés végén megválasztott *Bánffy Dezső* báró (rendes tag) és *Czike Lajos* (rendkívüli) s kimondta az elnökség, hogy április 11-én — *miután az nem munkaszünet-nap* — a konvent is munkálkodni fog, előbb azonban d. e. 10 órakor testületileg vesz részt a kálvintéri templomban tartandó hálaadó istentiszteleten.

A második napi ülés előtt csakugyan megjelent a konvent legtöbb tagja a kálvintéri templomban, hol Szász Károly püspök mondott alkalmi imát. De nem jelent meg, testületileg legalább nem, sem a theol. akadémia, sem a gimnázium, sőt a felsőes nép is csak mutatóban volt jelen s az is csak úgy fővárosiasan: bejött s kiment. A zászló a toronyra ki volt tűzve, de az ünneplésnek különben sehol semmi nyoma nem mutatkozott.

A konvent gyűlésén a jegyzőkönyv hitelesítése után a közalapi előadó terjesztette be a bizottságnak nyomtatásban is megjelent véleményét az egyes gyűlések és lelkészek közt kiosztandó segélyösszegek felől. (Lásd az előbbi számban.)

A lelkési fizetés kiegészítéséhez szükséges Jelentő ívek nem érkeztek be rendesen és teljesen s e miatt e rendkívül fontos tárgyban bizottsági munkálatot készíteni nem lehetett; azt indítványozta azért a közalapi bizottság, hogy ez ügyben június hónapban rendkívüli gyűlés legyen, mivel a felterjesztés halaszthatatlan. E tárggyal kapcsolatban felemlítette Czike Lajos tatai esperes, hogy Tisza K. az országgyűlésen a lelkési fizetések mielőbbi kiegészítése és a korpótlékok kiutalása végett tartott beszéde milyen támadásoknak volt kitéve, annál is inkább megérdemli azért az egyet. ref. konvent elismerését. Maga Tisza köszönetet mondott a figyelemért, de kívánta, hogy ez jegyzőkönyvbe ne foglaltassék. A bizottság véleménye különben Fejes I. és Dókus Ernő felszólalásai után elfogadtatott s a rendkívüli gyűlés összehívásával az elnökség bízott meg.

A közalapi bizottságnak szívesen mondott a konvent elismerést s legott áttért a gyámintézeti végrehajtó bizottság jelentésére, a melyet *Petri Elek* tanár olvasott fel. Az 1898 évi járulék 91,661 frt, a miből azonban csak 69,438 frt folyt be s így a hátralék több mint 22.000 frt. Oka ennek a rossz termés és gondatlanság, szegénység és fizetni nem szeretés. Vannak egész egyházmegyék, különösen Erdélyben, a honnan a múlt évben egy kr. sem folyt be.

Az ilyen rendetlenség ellen gyógyszereket ajánlott a bizottság, ugyanazokat, a mik már tavaly sem vezettek eredményre. A számítás jövőre már koronákban kívántatik.

A gyámintézet 1898-ban 11.297 forintot utalt ki segélyül és pedig 49 özvegy és 88 árva részére, most 76 özvegy 105 árva vár a segélyre, a mihez 20,382 frt

86 kr. fedezeti összegre van szükség. Ezt a gyámintézet még most megbirja, de az özvegyek és árvák gyors növekedése miatt a szükség mihamar beáll és pedig már 1905-ben okvetlenül; ezért 100,000 frt segélyt kér 25,000 frtos részletekben.

Mellette szóltak Szász K., Molnár B., Fejes I.; ellene Gróf Degenfeld J. Gr. Tisza I. és Széll Kálmán s a többség az előbbieket s illetőleg a bizottsági vélemény javára döntött.

Előkerült a nyugdíjintézet eszméje is, a mit egyes egyházmegyék és kerületek is kívánatosnak kezdenek tartani, de a mire az idő teljessége meg nem érkezett meg. De bizonyosan nem fog sokáig késni!

Délután a konventi bíróság működött s *Horváth Vincze* karádi presbitert, a ki a papválasztás miatt az egyházmegyei és kerületi bíróság ellen fegyelmi vizsgálatot kért — egyhangulag elutasította, *Udvarhelyi József* n.-marosi egyházi gondnokot és *Begedy István* istvándi lelkészt pedig hivatalától fosztotta meg; *Begedy Lajos* fegyelmi ügye — némely okmányok hiányozása miatt a rendkívüli ülésre halasztott. (Vége köv.)

A gömöri ev. ref. lelkészi értekezlet közgyűlése.

A gömöri ev. ref. lelkészi értekezlet 1899 április hó 10-én d. u. 5 órától tartotta meg az évi tavaszi közgyűlését a tagok nagy érdeklődése mellett Kövecsesen. — Csabay Pál elnök a következő szép beszéddel nyitotta meg a gyűlést, mely egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetett:

Tisztelt lelkészi értekezlet!

Ez az óra legyen egészen a miénk. Beszéljük — inter nos — magunkról, úgy, mintha önnön lelkeinkkel beszélőnénk, a mely előtt nem nagyítjuk erényeinket, nem szépitjük hibáinkat, hanem megmosogatjuk igazi töredelemben, lehámozva magunkról mindazt, a mivel a hiányos részeket ki-kitömögetjük; a hogy most az minden téren szokásban van, a hogy ma illik megjelenni a világ előtt.

T. értekezlet! Azon intézmények életét, melyek az emberiség nemes irányú vezetésére vállalkoztak, csak egyedül az biztosíthatja, az ad annak erőt, életet, ha azok, a kik abban szolgálatot vettek: egész emberek, kik lelkök minden tehetségét, összes tudásukat beleviszik abba a harczba, melyet ügyök győzelmeért megvívni kell.

A mi ref. egyházunk életét is s az emberiségre nevelő hatását az biztosíthatja, ha mi lelkészek, a kik szolgálatot vettünk itt az Úrtól, fáradhatlan hűséges munkával hasogatjuk a művelés alá vett erkölcsi mező barázdáit, abban a biztató reményben, hogy ebből a vetésből aztán, majd csak megtelik minden hívő lelki háza, élés kamarája.

De bizony a mi reményeink, nagyon sokszor megcsüggyenítenek minket! A mit látunk, — nincs benne semmi vigasztaló! A magvető kezéből kihűlt sovány mag, abban a meg nem művelt sovány földben alig fakad ki. Hiába hull reá eső is, napsugár is; sovány kalászkok kevés maghalomja szomorítja a magvetőt és az aratót. Látom ugyan a mi építő munkánknak erkölcsi hatását, az itt-ott fellángoló szerelmében egyházunknak. Látom, hogy a pusztta földből mint nőnek ki egymásután lelkészalakok, iskolák, templomok. Látom, tudom mindezt; de látom és tudom azt is, hogy ezekbe a hideg falakba beleépíti sok szolgatársunk a maga lelke nyugalmát is esztendőkre, sokszor egy-egy hosszú, kinszenvedő életre.

Hát ilyen népet tudunk nevelni?! Ez a szentek gyülekezete?! Hol van itt az önzetlen szeretet, a mindekre kész akarat, az egyházáért élő, haló lelkesedés?! Nincsen sehol!

Erőszak és kényszerítés nyithatja fel a hívők erszé-nyét, de önzetlen egyháziasság nem. Ez a mi vetésünk, de a mi aratásunk is! Dehát! nekünk, a mi életünknek sem szabad drágának lenni! Meg kell küzdeni az önzéssel. S ha aztán mégis drága, mint a hogy az is, mert a hivatalos szolgálat kötelességein kívül másnemű kötelesség teljesítése is vár reánk, melyek ép oly szentek, a melyeket épen úgy isteni kéz írt bele szívünkbe, ha aztán akadnak szolgatársaink, kik a támadó réseket nem hajlandók saját testökkel tölni be; azt mondom: ne ítéljük meg őket, hanem siessünk segedelmükre. Ez is a mi tisztünk, kötelességünk.

Az egyház külső építése mellett ott látszik a mi lelkeszi munkásságunk jó eredménye, hogy széles e hazában egyre szaporodó erkölcsnemesítő társulatokra találunk, mely a mi belmissiói fáradozásunkról beszél. Ezt is dicsekedve beszélnek sokan, s azt is, hogy a mi népünk, kezében az irodalmi társulat olvasmányával, egyre művelődik, szellemileg és erkölcsileg súlyosabb, tartalmasabb lesz. Ezek és azok az esteli felolvasások, melyekről innen-onnan hirt veszünk, bizony úgy mondják, mind a mi nyereségi számlánkra irandók s azt mutatják, hogy az erkölcsi művelődés alá vett társadalomban egyre gazdagabb tenyészet indul.

Én ennek se tudok nagyon örülni. Sovány vetés ez is. Nagyon, nagyon! Azok az egyesületek parányi kis tért hódítottak meg, azok, a kik azokra a felolvasó estélyre elmennek, beleférnek, még Budapesten is egy kis szobába. A *Szövetség* is csak alig pislog, a Kis Tükör is homályosodik, a Koszorú füzetekből talán 3–400 lélekre esik egy. Nem érezzük-e, mintha ezekért is vádolna valami?!

De még nagyobb vádolás is érhet bennünket. Nemcsak hogy nem vagyunk mindnyájan szolgálatában a szellemi és erkölcsi műveltség ily irányú terjesztésének, hanem magunk sem ékeskedünk valami nagy világossággal.

Robotot járunk csak, a tudományok művelődésétől elvon szellemi és anyagi tehetetlenségünk, sokan vannak, a kik saját házi dolgainkról is csak harmad s negyed kézből kapnak valami hírt; s lapjaink igen sok lelkes asztaláról hiányzanak. Egy egyházi napi lapról néhány évvel ezelőtt legalább még beszélgettünk, most már nem is beszélhetünk. Intra muros pecamus!

Pedig most, hogy elvételezt tőlünk a külső tekintély támasza, most volna szükségünk nagyobb szellemi erőre, a lélek megmozdulására, hogy legalább azt tarthatnók meg, a mi ránk bízott. De mit látunk?

Számban, erőben, erkölcsben fogy, gyengül a mi népünk.

A statisztika megdöbbsent! Az egyházpolitikai törvények életbe lépté 1557 kálvinista család kálvinista gyermekét sodorta el; 886 házaspár nem kívánt egyházi áldást; 2725 gyermek maradt keresztetlenül.

Hát a vallási erők megfogyatkozása, az erkölcsök szintelensége, bágyadtsága, az istenházában üresen álló helyek, ünneprontások, istenkáromlás s annyi más elvadásai a műveletlen maradt erkölcsi erőknél, nem beszél-e ellenünk, nem dobja-e a szemünkbe a vádat? Magad vesztetted el magadat Izráel!

Mit tegyünk? Hol a csodaszer, mely mindezeket meggyógyítja? Én nem tudom. Csak azt érzem, hogy tengődő egyházi életünkbe valami erősebb, igazabb lelket kellene bevinni s ennek az új életre keltő léleknek meg kellene járni a mi egyházi társadalmunkat in capite et membris.

Csak azt érzem, hogy a nemesebb emberi ideálokért való lelkesedésnek magasabb lánggal kellene lobogni, hogy mi belőlünk kellene annak az életadó melegnek kiáradni, mely egyházunk hervadozó életfáját a porba omlásból megmentse. Lehűllnek már rólunk is a szorító biliók, a közel jövő eloszlátja az anyagiakért aggódó, töprengő lélek fellegeit, szabadabb levegőt szívunk. Ezzel az áldással áldja meg Isten a maga anyaszentegyházát... a mi anyaszentegyházunkat!!

Ezek előrebocsátása után jelentem, hogy az egyházfegyelmi szabályok itt vannak gyűlésünk asztalán; mélyre-

ható, komoly megvitatásra várnak ezek, foglalkozzunk vele az azt megillető komolysággal. A szakaszok gyűléseiket megtartották, jegyzőkönyveiket beküldték. a tárgyalás folyamán sor kerül rájuk.

Értekezleti pénztárnokunk évi számadását bemutatja, vizsgáljuk, meg hogy a felmentést megadhatjuk részére.

Midőn ezek s több előforduló ügyek iránt szíves érdeklődésüket kérem: értekezleti gyűlésünket ezennel megnyitom.

A lelkes éljenzésekkel fogadott megnyitó beszéd után néhány házi ügy elintézése mellett a következő fontos ügyek vétettek tárgyalás alá:

A kerületi özvegy-árva-tárra nézve értekezlet ragaszkodik egyházmegyénknek a múlt évi tavaszi egyházkerületi gyűlés elé terjesztett indítványához, de ha az bár mi okból mellőztetnék, kívánja, hogy a tár azon vagyonából mely kegyes adományokból és alapítványokból ered, minden lelkes özvegye és árvája egyenlő mértékben részesüljön s hogy belépti díjak sohase fizetessenek. Ezzel kapcsolatban magáévá tette azt az indítványt is, hogy azoknak a lelkészeknek a jövedelméből, kiknek fizetésök 800 frton felül van a gyámügyi fizetéseket illetőleg a megszabott $\frac{1}{6}$ rész szintén vonassék le, mert ezt hozza magával a jog és méltányosság.

Egyik legfontosabb tárgyát képezte volna az ért. közgyűlésnek a Csabay Pál, Ruszkay Gyula és Czinke István tagokból álló bizottság által készített „Egyházfegyelmi szabály-tervezet bírálatá.” A rimaszombati szakasz indítványára azonban tekintettel a szabályok fontos voltára, elhatározta az értekezlet, hogy a „Sárospataki Lapok” szerkesztőségét felkéri e tervezet kiadására, hogy így a tervezet példányok kinyomatása kevesebbe kerüljön. Ugyancsak elhatározta az értekezlet 200 példányban való kinyomatását a Ruszkay Gyula által Robertson Vilmostól fordított remek húsvéti e. beszédének is.

Általános helyesléssel találkozott az alsó-sajóvölgyi szakasz indítványa, hogy a népiskolai tanterv keretébe okvetlen vétessék fel az arany A. B. C. természetesen átdolgozott szöveggel. Ezen felül szükségét látná, hogy vallásunk főbb tanítételei, igazságai is kiadatnának ily verses alakban. Értekezlet ez indítványt megtoldja azzal, hogy kéressék fel a kerület illetékes uton, miszerint gondoskodjék arról, hogy úgy a népiskolák, mint közép- és polgári-iskolák, leány-neveldek számára megfelelő vallásos tárgyú tankönyvek készíttessenek s addig is utasítsa a tanügyi bizottságot, hogy a legjobbakat válassza ki s azok taníttassanak. A szórványok használatára pedig melegen ajánlja Morvai Ferencznek ilyen czélból készült kis katekismusát.

A lelkeszi könyvtárak eszméjét üdvözli értekezletünk, óhajtáná azonban, hogy a sok folyamodgatás kikerülése végett pl. a Baldácsi-alap a Könyvtár céljára fordíttatnék s minden egyházmegye előlegesen meghatározná, hogy mely egyházak lesznek segélyezendők. Kéri értekezlet illetékes uton azt is, hogy tekintettel az öreg, elbetegesedett lelkészekre, ne előre, egyszer s mindenkorra, hanem esetről-esetre jelentessenek be, hogy mely egyházak tartanak s. lelkészt, hogy a 250 frt. állami-segélyben mindazok részesüljenek, kik káplán tartásra vannak utalva. Szóba hozatott, hogy a rimaszombati egyház egyáltalában nem gyakorolja a felügyeleti jogot a prot. gimn. felett, bár az iskola vagyona nagy részben a ref. egyházhé volt. Egy kerületi határozat intézkedik ugyan erre vonatkozólag s felügyeleti jogát a gömöri egyházmegye által kívánja gyakoroltatni. Értekezlet óhajtja, hogy a kerület ezen jogának törvényes uton érvény szereztesse.

Több ügy tárgyalatott még ezen kívül, de a melyek többnyire csak saját magunkra vonatkoztak illetőleg csakis bennünket érdekelnek. Azt azonban, hogy az ért. pénztári vagyona 269 frt 43 kr. ide jegyzem abból a szempontból, miszerint lássuk, hogy anyagilag is csak állunk valahogy. Réthy Andor.

Az egyh.-ker. papi özvegy-árva-tár „módosított alapszabály-tervezetéhez.”

Szólott ehhez legutóbb Révész Kalmán, s ezen felhívással végzé: „a kisebbségi véleményt fogadjátok el! — De e felhívásával már elkésett; mert hisz az egyházkerületi közgyűlés még a múlt tavaszon kimondá a tár fentartását a lelkészek kötelező tagságával.

Szólott már előbb e lapok 6-ik számában Seres József és kifogásolja a külön belépti és külön évi díjat. Én mindkettőt elfogadom, de distingválom épen azon gömöri felfogás szerinti, a melyet az ottani gyámegylet alapszabályaiban látok és igen helyesnek tartok, hogy p. o., a mely lelkész kilép, vagy más egyházmegyébe megy: „belépti díját visszakapja, egyebet nem.” — Tehát az évi díjat semmi körülmények közt senki; — mert az a papi javadalomra vetett egyházi évi adó. Aki azonban szabadulni akarván az évi adótól, felajánlaná ennek tőkéjét, p. o. húszszorosát, azt hiszem, a tár elfogadná. Hanem akarnám, hogy az évi adó a javadalmak arányában, de lehetőleg leszállított összegekben rovassék ki; — a belépti díj pedig ne legyen több az évi adó tizszeresénél.

Felemlíti aztán Seres J., hogy e tárunk „részcényekre alakult, ilyen akar lenni jövőre is, s más nem is lehet az intézet teljes felfordítása nélkül. Nem hordozzuk itt egymás terhét.” Az igaz, hogy csak közbevetőleg s minden indoklás nélkül, — azért nem is foglalkozom e kijelentésekkel, bár merő ellentétben állanak nézeteimmel. — Végül pedig a tár címében a „papi” jelző helyett a *lelkészi* jelzőt óhajtaná. Ez egyszerűen ízlés dolga; — én a régít hagynám meg. — S most már szólok én is a magam részéről a bizottsági tervezethez.

Ami a címet illeti tehát: maradjon meg a „papi” jelző; de feleljen is meg a tár ennek teljesen, azaz ne akarjon több, vagy egyéb is lenni; ne legyen hát tovább „tanítói” is. A tanítók kezdettől fogva kegyeletbeli, kiváltságos, fakultatív tagok voltak, az egy frtos osztály 6 értök alapított. sem a címbe, sem a kormányzatba felvéve nem voltak. Eddig sem nagyon kellett nekik; most meg már van maguknak is, országos is, majd mindenütt megyénként is; tehát szükségök sincs erre; aránylag nem is sokan léptek be, 391 tanító közzül most 61 fizető tag van. De ezek benléte feszélyezi a tár szabad mozgását, nehézkessé teszi újjá alakulási vajúdsát. Én azért a legelső teendőnek látnám az egyházkerület részéről, hogy mondaná ki habozás nélkül határozatilag, hogy ez a 61 tanító nem csak épen megkínáltatik befizetett pénzével, hanem az nekik a legméltányosabb módon és mennyiségben visszaadatik. Ők tehát a tárból — kifizetendők. Sokan lesznek köztük, a kik maguk is jobb szeretik így; — a tár pedig megkönnyebbül. A most segélyt élvező özvegyek azonban élvezzék holtig a most nekik járó 15 frt összeget. (Talán azok kivételével, akik az országosból is járadékot húznak). — Az 1. §. tehát ez értelemben szerkesztendő.

A 3. §. 3-ik pontját illetőleg: lehetőleg csekélyre teendő; — hiszen ma már van a tárnak 200,000 frt tőkéje s azt is látjuk már, hogy az országos gyáminté-

zet is prosperálni fog. Elég lenne tehát, ha azon lelkészek, akiknek javadalmuk a 600 frtra nem megy, fizetnének egy frtot; a kiké pedig a 600 frtot haladja, ezen felül minden 100 frt után 50 krt, s így menne fel öt frtig; azon felül nem. — A belépti díj pedig (2. pont) lenne az ekkép — vagy talán százalékokban kifejezve — illetén mennyiségben megállapított évi adónak tizszerese.

4. §. Más egyházkerületből jött lelkészek csak belépti díjukat tartoznak megfizetni = kamatostól; — (évi adójukat nem).

5. §. Az alacsonyabb díjosztályból magasabba lépők — szintén.

7. §. Az egyházkerület kötelékéből kilépőknek szintén csak belépti díjuk adatik vissza.

Következik szólnom az évi ellátásról. Előrebocsátok azonban egy szerény indítványt, a melyért tulajdonkép tollat fogtam. Az az indítvány pedig ez lenne:

A mint a tár tőkéje a 200,000 frtot megüti, e tőke összeg *zárassék le véglegesen*, és többé ne szaporíttassék. Elég lesz ez „egyházkerületi papi özvegy-árva-tárnak.” Ennek 6% kamata mindig osztassék a papi özvegyeknek; a kamatok többi része, t. i. a 7-ik és 8-ik százalékból, és minden egyéb befolyó pénzekből pedig alaptassék a tár mellé és külön kezelve gyarapíttassék egy „tartalék-alap” oly célból, hogy abból pótoltassanak helyre a tár esetleges veszteségei, bővebben segélyeztessenek oly papi árvák, a kik papságra készülnek, vagy legyen belőle majd „papi nyugdíj-alap”. Ennek a tartalék alapnak évenként ötezernyi jövedelme lenne, a saját kamatain kívül és ugyanám gyorsan fogna növekedni. Ha országos nyugdíj-intézet létesülne is: jó lenne majd az egyházkerület lelkészei részéről p. o. belépti díj fejében odafigetni.

Az évi ellátást illetőleg: főfontosságúnak tartom, hogy az özvegyek, árvák segélyezése, folyton az egyenlősítés felé vezetessék, a már életbe lépett jogok kímélésével. Tehát a most 90 és 60 frtot élvezők maradjanak meg ez összegek élvezetében; a 30 frtos járadék pedig emeltessék a lehetőség szerint. A midőn a 200,000 frt tőkének kamata = 12,000 frt kiosztásra kerülne, így mutatna a segélyezés 24-nek à 90 frt, = 2160 frt, 33-nak à 60 frt = 1980 frt; a 27 tanítói özvegynek à 15 frt = 405 frt, ez mindössze 4545 frt; ez levonván a 12.000 frtból, maradna a többi 122 papi özvegy számára 7455 frt; ebből jutna az első évben egynek-egynek 61 frt, még fel is maradna 13 frt. Tehát a mostani 30 frt segélyt azonnal egyenlősíteni lehetne a 60 frtossal; még fel is maradna 135 frt. E felmaradt összeg növekszik, a szerint, a mint a 90 frtos papi és a tanítói özvegyek létszáma egyenként fogyni fog; — s akkor és azon arányban a 60 frt segély is emelkedik, — míg végre mind a 180 özvegyünk segélyjuttaléka egyenlővé lesz 66 frtban.

Lehet, hogy ezt az újítást kifogásolná az a 79 paptársunk, akik 6 frt évi adót fizetvén eddig, most 90 frt segélyre számítanak; de consolatiókép lehetne érdekekben úgy határozni, hogyha és akik p. o. már 30 éven át fizették a 6 frtot, a további adózástól felmentetnének.

Méltányosnak látnám még, hogy oly özvegyek, kik számosabb árvával maradtak el, ezen felül más tárból is segélyeztetnének; valamint az oly árva fiúk, a kik lelkési pályára készülnek; a 24 éven felüli keresetképtelen hajadonok pedig csak is más tárból.

A kezeléshez nem szólok, hanem mindezek megszívlelését paptársaim és minden érdeklődő figyelmébe ajánlom.

S—y.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Tóth Sámuel

1838—1897.

A magyar ref. egyházi élet munkatéréről ezelőtt két évvel lelépett férfiú nem sokáig élvezhette a nyugalom idejét; a hajdan nagy erejű, hatalmas munkabíró ember, megtámadtatva szervezetében, az elvonultság csöndes órái alatt sem nyerte vissza többé izmainak rugékonyságát, agyának egészségét, hanem küzdve a kinokkal s leveretve a fájdalmak túlsúlyra jutott hatalma által: április 18-án bevégezte pályafutását. — A debreceni főiskola dogmatika tanára, a ki 1866-tól volt az orthodoxiájáról híressé vált testvér intézet hivatott munkása, mintha arra szolgált volna például, hogy a pozitív hittan tanára igen jó erő lehet a közélet tevékenységi terén is, a hol a vaskalaposságnak mintha nehéz volna különben a mozgás. Tóth Sámuel nem is dogmatikus munkásságával érdemelte ki a magyar ref. egyház elismerését s tiszteletét, hanem azzal a közéleti szerepléssel, a mely a tiszántuli egyházkerület zöld asztalánál kezdődött 1869-ben, a mikor első aljegyző lett, hogy aztán három év múlva a főjegyzői toll is a kezébe adassék s legyen kerületének mintegy mindenese, legyen a magyar ref. egyház alkotmányt tevő zsinatának előkészítője, majd egyik legbuzgóbb munkása: az egyetemes konventnek talán a tiszántuli kerületénél is sokkal inkább mindenese, a ki az ügyeket töviről-hegyére ismeri, a ki élő tartalommutató ennél a testületnél. Tevékenységét megmutatta az időszaki sajtó terén is, ott is hiven forgolódott, szerkesztője, megindítója volt a „Debreceni Prot. Lap” nak... S a társasági élet emberét említsük-e benne, a ki magyar volt igaz volta szerint?... Legyen a hű és igaz munkás emléke áldott, neve el nem feledett!

— **Halálozások.** *Szöllőssy Antal*, a makói ref. egyház lelkipásztora, a magyar prot. egyház történetének buzgó kutatója, az ez irányú munkálkodásnak pártfogója, április 10-én, életének 74-ik évében hosszas szenvedés után elhunyt. — *Nagy Sándor*, a tornai egyházmegye jósvafői egyházának közszeretben álló ifjú lelkésze életének 39-ik, lelkipásztori működése 10-ik, s boldog házassága 7-ik évében rövid szenvedés után meghalt. A ritka szép hangú lelkész-társ kedvelt alakja volt annak idején a rimaszombati élénk társadalmi életnek, aki főnökeivel, boldog emlékü Terhes Pállal, mindig szívesen áldozott a dal művészetének... Legyen az elköltözöttek emléke áldott.

— **Erdély püspöke.** A Szász Domokos örökségének immár megvan a hivatalos birtokosa, az arra egészen hivatott *Dr. Bartók György*, szászvárosi lelkész személyében. A választás április 18-án ment végbe a Kolozsváron tartott rendkívüli kerületi közgyűlésen, a melyen báró Bánfy Dezső legidősebb főgnok elnökölt. A gyűlés roppant érdeklődés mellett folyt le. 300 jogosult tag közül 270 jelent meg, a kiknek kétszer kellett szavazniok. Az első szavazás alkalmával *Dr. Bartók*; 122, *Szász Gerő* 87 *Bartha Lajos* 52 szavazatot kapott. A másodiknál *Dr. Bartókra*: 145, *Szász Gerőre* 110 szavazat esett s így 35 szótöbbséggel az előbbi lett erdélyi ref. egyházkerületünk püspöke, a ki hivatva van arra, hogy békét, egyetértést teremtsen az erre sok tekintetben rászorult kerületben s az új püspök ezt meg is fogja tehetni, mert a kiről elődje, Szász Domokos is úgy nyilatkozott, hogy „concilians,” az csak a békének lehet a munkása. Mi szívünk egész melegével üdvözljük ref. egyházunk legifjabb püspökét!

— **Egyházkerületi közgyűlés.** Az erdélyi egyházkerület az évi rendes közgyűlése május hó 25-én kezdődik. Ekkor lesz a püspök beiktatás.

— **Lelkész választás.** A székelyi egyház (F.-Szabolcs) lelkipásztori állására *Horkay Barna* cigándi segédlelkész választotta meg.

— **Bernáth Dezső** a tarnóczi ev. ref. egyház parochialis könyvtárának alapjául a következő munkát ajánlotta: »Calvinus Jánosnak Keresztyéni Religióra való Tanításai stb. MDLIX. Magyarra fordította és kiadta Szentzi Mólnár Albert Hanoviában.« — A parochialis könyvtár addig is, míg külön szekrény készíttetnék, — a templomban, az úrasztalának záros belsejében helyeztetett el. A presbiterium e rendkívül becses adományt jegyzőkönyvileg s meleg szavakban köszönte meg.

P. P.

— **Kilencéves találkozó.** Felkérem azon osztálytársaimat, kik velem együtt 1890. június 18—20, napjain tettek papi vizsgát, hogy kézfogással tett ígéretükhöz képest a folyó iskolai évzáró ünnepélynek napjára Sárospatakra jöjjenek össze. Találkozásunk időpontja a nevezett évzáró ünnepély napjának d. e. 9 órája az V. sz. theologiai tanteremben. Ung-Tarnóc, 1899 április 17.

Pataki Pál, ref. lelkész.

— **Pályázati hirdetések lelkési állásokra.** Az erdélyi kerületben az udvarhelyi egyházmegyében levő *ócshelyi*, egyház IV-ed osztályú s 347 frt 68 kr. javadalommal ellátott lelkési állására május 5-éig pályázhatni. A jelentkezéseket *Menyhárt András* fogadja el Kecsetben (u. p. Székely-Udvarhely). — A tiszántuli kerület szatmári egyházmegyében fekvő *borzovai* lelkész-tanítóságra a helynek 315 frt a jövedelme, a pályázatokat május 7-éig fogadja el *Bikky Károly* Győrteleken. — A dunánélkülken a pesti egyházmegyéhez tartozó *kis-pesti*, IV-ed osztályú s körülbelül 500—550 frttal javadalmazott lelkési állásra a pályázatok május 10-éig küldendők Szántó Jánoshoz Kosd-ra (Nógrád megye).

— **A sárospataki főiskola gimnáziumában a VIII. o. tanulók osztályvizsgálata május hó: 8, 9, 10 napjain fog megtartatni; az írásbeli érettségi vizsgálatok napjai: május: 12, 13, 15, 16, 17; míg a szóbeli érettségi vizsgák június hó: 15, 16, 17 napjain lesznek.**

— **Az ungi egyházmegyei értekezlet** április 4-ikén tartott összejövetelében hányna-vetette meg a ref. egyházunk érdekeit érintő kérdéseket. Az alapszabályok olyatén módosítására, hogy a mostan u. n. egyházi értekezlet tisztán lelkési értekezletté alakuljon át, bizottságot küld ki. *Pataki Pál* lelkésznek az ungvári fiók-kör által f. év március 22-ikén tartott gyűlésben elfogadott abbéli indítványát, hogy a vegyes házasságkötések-nél tanúsított hűtlenség az egyházközösségből való kirekesztéssel sujtassék, elvileg magáévá tévén, az egyházfegyelmi szabályrendeletnek — mely minden egyházat kötelezne — ilyen szellemben való megkésztésére bizottságot küld ki. A Sárospataki Lapoknak a lelkészek által kötelező hordatását kimondja, mit az egyházmegye oda módosított, hogy minden egyház részére a lelkészeket, tanítókat, egyházakat illető segélyek kontójára 1900 január 1-től az egyházmegyei pénztárnok megrendeli és kifizeti. A *Fejes István* javaslatát a parochialis könyvtárak felállítása érdekében örömmel üdvözlö. Az értekezleten, mint vendég, résztvett *Komjáthy Béla* országgyűlési képviselő, egyházmegyei gondnok is, ki az egyházfegyelmi megtorló szabályzatot nemcsak elfogadhatónak, de egyedüli orvosságnak tartotta, a lelkészeket pedig a bizonytalan, ránk nézve nagyon valószínűleg ellenséges magatartású jövővel szemben vigyázatra, éberségre intette. Végül, ha megemlítem, hogy az értekezlet a mostani népiskolai vallásoktatást akadémikus természetűnek, s az egész vonalon reformálandónak

nyilvánította: azt hiszem, mindent elmondtam, a mi a nagy közönségre is tartozik.

P. P.

— **A rendkívüli államsegély** kiosztását a jelen évben a következő táblázatos kimutatás szerint mutathatjuk be olvasóinknak:

Kerület	Hány lelkész folyamodott?	Hány kapott segélyt?	A segély hány frt?	Átlag 1—1 lelkészre esik: forint
Erdélyi	276	244	25625	105
Dunamelléki	51	47	4920	104
Dunántúli	75	73	8750	120
Tiszáninneni	161	152	16075	105
Tiszántúli	203	181	19600	108

E kimutatás szerint tehát a dunántúli kerületben legnagyobb az átlag s a dunamellékben a legkisebb. A tiszáninneni kerület egyházmegyéiben a segélyek átlagára nézve a következő kimutatást szerkeszthetjük meg:

Egyházmegye	Hány lelkész kapott segélyt?	A segély összege frtban	Az átlag frtban
Abaúj	36	3870	108
Alsó-Borsod	9	860	99
Alsó-Zemplén	27	2850	105
Felső-Borsod	9	1040	115
Felső-Zemplén	24	2620	109
Gömör	19	1825	96
Torna	12	1300	108
Ung	16	1680	105

— **A közalapi segélyek** ez évi kiosztásáról a következő kimutatásban számolunk be:

Egyház-kerület	Egyház		Összeg frt.	Átlag frt.	Lelkész		Összeg frt.	Átlag frt.
	kért	kapott			kért	kapott		
Erdély	169	96	3530	36	24	4	115	29
Dunamellék	24	9	690	76	6	3	210	70
Dunántúl	48	33	1695	51	35	10	370	37
Tiszáninnen	73	42	1950	46	56	5	170	34
Tiszántúl	127	85	2780	33	17	23	815	35

— **Köszönet nyilvánítás.** Az abaúj baktai ev. reform. egyház presbitériumának megbízásából, a nyilvánosság előtt is, halás köszönetünket nyilvánítom *Bassó Margit* kisasszonynak azon értékes és nagy gondval készített úrasztali terítőért, melyet az anyaszentegyháznak — a húsvéti szent ünnepek alkalmából — kegyesen adományozott. Ugyancsak ez alkalommal köszönettel nyugtázom ama felülfizetéseket is, melyeket az abaúj-baktai reform. egyház számára folyó év március 15-én rendezett jótékony célú táncmulatság alkalmával a következők tettek: *Bassó József* 5 frt, *Tóbiás Ferenc* 2 frt, *Csorba Pál* 4 frt, *Oberländer Sándor* 1 frt, *Mesko Sándor* 1 frt, *Gáspár János* 50 kr, *Benke János* 50 kr. *Abaúj-Baktán* 1899. ápril. 12.

Kovács István,
lelkész.

— **A hivatalos tankönyv bírálat és tankönyv engedélyezés mai rendszere** címen az »Országos Középiskolai tanáregyesületi Közlöny« ez évi 27-ik számában *Buza János* sárospataki tanártól egy nagy becsű cikk jelent meg, a melynek minden sora tiszta világot vet arra az abnormis eljárásra, a mely az állami tankönyv engedélyezési rendszerben divatozik. Kétségbevonhatlanul kimutatja azokat a visszasságokat, mondhatni visszaéléseket, felületességeket, a melyek a bírálók részéről elkövetetnek a magyar tanügy nagy hátrányára . . . Vajha megértenék a *Buza János* felszólalását ott, ahol kellene.

(—ó.—)

— **A megyaszói botrány,** a mint értesültünk, kezd a kellő eredményt biztosítva kibontakozni. *Hankó Adorján* ugyanis a ki a tályai r. kath. orgonista leányát reversális mellett vette el, a leendő gyermekeket a rom. kath. egyház javára biztosítva azért, hogy apósa hivatalban maradhasson s így nyugdíj-jogosultságát, a melyben két év múlva akar részesedni, a kassai püspökség meg ne semmisíthesse: most, miért-miért nem? nem tartozik ránk! — a »Tanítók-Lapja« ban kijelenti, hogy »neje minden erőszak nélkül már bejelentette a kath. egyházból való kilépését s a ref. egyházkebelébe áttérését.« Hát mi ezt meglepéssel vesszük tudomásul s talán a »Tanítók-Lapja«-nak szerkesztője is velünk tart, hogy az ügyet jó volt nem hagyni említés nélkül, mert nem hiszünk, hogy volna magyar ref. tanító, a ki szereti egyházát, ragaszkodik hitéhez, akarja a műveltséget, a haladást, hogy ne nekünk adna igazat abban, hogy el kellett itélni a megyaszói tanító reversális adását. S reánk nézve mindenesetre nem jelentéktelen dolog a »Tanítók-Lapja« szerkesztőjének »mentegései kísérlete«-vel szemben a magyar ref. tanítók országos egylete elnöke, *Sinka Lajos* részéről elhangzott ez a nyilatkozat: »... a reversális ember nem mutat nemes példát s a mi szempontunkból, mint a vallás-erkölcsi élet rosz példaadója onnan eltávolítandó. Nem a vegyes házasság a bűne, hanem a reversális. Ezt nem szabad elnézni, lehetetlen eltűrni...« No hát ez már kálvinista beszéd s habár »orthodox« szellemű, mégis jobb, mint a »Tanítók-Lapja«-ban is jelentkező modern szabadelvűsködés, a mely annyi sok kárt okozott már nekünk, a felekezeti érdekeket annyiszor háttérbe szorítva. (n.)

— **Felhívás a segéd-lelkész és a theol. akadémiát végzendő lelkész-jelöltekhez.** A dunántúli ev. ref. egyház-kerület belső-somogyi egyházmegyéjében, több segéd- és helyettes-lelkészre lévén szükség: az egyházmegyébe belépni akaró segéd-lelkészeket és végzendő theologus urakat, azon értesítéssel hívom fel — az alólírttal leendő jelentkezésre, hogy a számukra fentálló állásokat, bármely időben elfoglalhatják. Tájékoztatásul szolgáljon, hogy a belső-somogyi egyházmegyében 64 anyae gyházunk van, melyből — ez idő szerint — három rendes lelkészi állás üresedésben áll. A segédlelkészek száma — a missiói helyettes lelkészeket nem számítva, — három: tehát a leendő segédlelkészek jövőjére a helyzet feltétlenül kedvező. Homokszentgyörgy (Somogy-megye), 1899 ápril 16. *Barakonyi Kristóf*, esperes.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

P. P. A küldeményeket felhasználtam. — B. I. Az érdekesen megírt cikket, mihelyt lehet, adom. — K. D. A nyugdíj-intézetre vonatkozó cikket megkaptam s sorra kerül nemsokára. Más tárgyban is kérem felszólalását. — B. M. Az emlékbetűd megjött s nem fogok késni a közlésével. — S. M. Épen az utolsó órákban jött a cikk, de beszorítottam, mert az utolsó napok folynak s bizony szükség van a helyes megállapodásra. — R. A. A tudósítást köszönöm, a mint láthatod, közlöm is. A »Sárospataki Lapok« kiadóhivatali szigorúságáért nolle-velle viseljük az odiumot a pénztárnokkal együtt a hatalmasságokkal szemben is. Viselünk egyebet is abban a tudatban, hogy az Irodalmi Körnek s a közügynek teszünk szolgálatot vele. Hogy az igazságot nem akarják megérteni némelyek, az ellen nem tehetünk. Bizony a lap küldésében elég kivélt tettünk mi is csak a múlt évben is s az eredmény a csalódás lett. Mi is kezdünk ezen a téren okosodni s a számtani bizonyosságot többre becsüljük a jóakarati ígéretnél, a mely a költségek fizetésében mit sem számít, . . . Hát persze ez igazságtalanság az érdekeltek szemében.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Gondnoki megnyitó beszéd.” *Meczner Béla*. — „Részlet Ballagi Géza, az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság jogi előadójának „Az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat” című javaslatából.” — „A sárospataki ev. ref. jogakadémia véleményes előterjesztése az elméleti államvizsgák reformjáról szóló miniszteri javaslat-tervezet tárgyában.” — „A konventről.” — „Az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése.” — „Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *Szalóczy Pál*. — „A felső-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *Szuhaý Benedek*. — „A csapi ref. iskola államosításának kérdése.” *Bacsikay Sámuel*. — „A tizenkettedik órában.” *Felső-borsodi*. — „A felső-szabolcsi egyházmegye egyházi értekezlete és közgyűlése.” *I. Lőr. Rácz Kálmán*. *II. Soós Lajos*. — „A gömöri egyházmegye tavaszi közgyűlése.” *Rimai*. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

Meczner Béla alsó-zempléni egyházmegyei gondnok gyűlést megnyitó beszéde.*

Nagytisztelendő egyházmegyei közgyűlés!

Engedjék meg nekem, hogy régi szokásomhoz híven, — a gyűlés megnyitása előtt — magyar ref. egyházunkat s egyházmegyénket közelről érdeklő ügyeinkről pár szóval említést tehessek.

Alig pár éve annak, hogy hazánkban az egyházpolitikai kérdések felszínre kerültek — s a polgári házassági törvényjavaslat a többi egyházpolitikai törvényjavaslatokkal együtt a képviselőház asztalára letétett, a midőn azok, mint az összes egyházakat nagyon is közelről érdeklők, hazánkban a legnagyobb megbeszélés, megvitatás tárgyát képezték. Egyházunk hangadói, egyházunk lelkészei, tisztviselői ezekkel a javaslatokkal szemben legnagyobbbrészt tartózkodó állást foglaltak el, sem nem lelkesedve értők, sem nem idegenkedve tőlők. Ha volt mégis e tárgyban óhajunk, úgy ez abban nyilvánult — s ezt nyíltan meg is mondtuk, — hogy mi az egyházpolitikai törvényjavaslatok elé akadályokat nem gördítünk, de kinyilvánítjuk egyuttal, hogy az 1868-iki törvénynek épségben tartását kérjük. Az összes egyházpolitikai törvényjavaslatok törvénynyé emeltettek, — de fájdalom kérésünk nem lett meghallgatva — s az igazságon s egyenlőségen alapult 1868-iki törvény örökre töröltetett; sőt a javaslat is egy lényeges változáson ment keresztül, mert a törvény a jegyeseknek még a házasság megkötése előtt jogot ad arra, hogy bekövetkezendő házasságukból születendő gyermekeiknek vallását már előre meghatározzák.

A törvény eme szakaszának az a következménye lett, hogy a római katolikus egyház lelkészei — egyházuk dogmájára támaszkodva, — nyíltan kimondták, — hogy vegyes házasságok addig össze nem eshetnek, míg ezek a polgári hatóság előtt előre egyezséget nem kötnek arra nézve, hogy a házasságukból születendő összes gyermekek a róm. katolikus vallásban fognak neveltetni. Ez a pressió már eddig is erős nyomokat hagyott maga után — s az eddigi statisztikai adatokból megítélhetjük a prot. vallásfe-

lekezeteknek a vegyes házasságoknál beállott veszteségét.

Nagytisztelendő egyházmegyei közgyűlés! Egyáltalán nem célok itt e felett a tárgy felett hosszasan dissertálni, — különben is az idő rövidsége ezt meg sem engedné, — ezt csakis abból az indokból hoztam elő, hogy egyházmegyéim lelkészeinek figyelmét, — a kik irányában egyházmegyei gondnokká lett megválasztatásom óta a legnagyobb rokonszenvvel, ragaszkodással viseltetem, — felhívjam arra, hogy ennek a veszélynek elhárítására, tovább terjedésére, megakadályozására minden lehetőt kövessenek el. Tisztelt uraim! bizonyára szép és magasztos állás volt eddig is a lelkészi állás, szépek és magasztosak azok a kötelességek, a melyek a lelkészi hivatallal járnak s igen nagyok azok a kötelezettségek, a melyek a lelkészeket terhelik, és én mégis azt állítom, hogy ma még terhesebbek, de egyúttal szebbek a lelkészek teendői, mert jelenleg nem elegendő a lelkészi teendők egyszerű teljesítése, az egyházak egyszerű gondozása, ma a lelkésznek őrt kell állania egyháza fölött, hogy a világ fejlődésével együtt felszínre került erkölcsrontó, egyházakat, vallást- és államokat felforgató tanok és cizmék hiveik szívébe ne ne fészkeljék magokat, mindent el kell követniök arra, hogy a gondjaikra bízott nép szívéből a vallássosság ki ne aludjék, hogy egyházunktól a lelkek el ne tántoríttassanak, s a reversálisok felújított korszaka hiveink számát ne csökkentse. Csak az a lelkész, a ki ily nemesen fogja fel hivatását, a ki így teljesíti ma kötelességét, mondhatja el Isten és emberek előtt, hogy reá bízott nemes missióját híven és lelkiismeretesen teljesítette.

Múlt tavaszi egyházmegyei közgyűlésünkön említést tettem arról a veszélyről, mely egyházmegyénknek egy részében, a Bodrogközön, befészkelte magát, a mely a socialismus elnevezése alatt, a legundorítóbb, a legveszedelmesebb államfelforgató, vallást s egyházakat fenyegető anarchismus rejté csírájában. A mily undorító, a mily fenyegető volt ez a veszély, s a mily gyorsan talajra talált a nép hiszékeny keblében, ép oly gyorsan szétbomlott az egész mozgalom, s miként vihar alkalmával gyorsan szélélyel futnak a vészthozó tornyosuló fekete felhők s kitisztul a láthatár, oly hirtelen ocsúdott fel a nép kábultságából, utálta meg

* Elmondott Sárospatakon április hó 18-ikán.

tott állami hasonló iskolák, de mindenkor megfeleltek tetteit, megátkozva a mozgalom vezetőit, a csábítókat. Hogy ma már a bodrogközi socialisták teljesen szakítottak ámitó vezetőikkel, erről meg vagyok győződve, de tudva azt, mily könnyen lábra kapott lelkeikben a vagyon-szétosztás mániája s mennyire beléjük oltották a vagyonosabb osztály iránti gyűlöletet, hosszú idő kell arra, hogy ennek az izgatásnak a magja népünk szívéből teljesen ki legyen törölve, sőt ha tekintetbe vesszük, hogy több helyen jogosult is volt a nép bizalmatlansága, ma midőn a veszély elmúlt, kötelességünk mindent elkövetni, hogy köznépünk bizalmát teljesen visszaszerezzük.

Többektől hallottam azon véleményt nyilvánítani, hogy a tulságig vitt népnevelés, s humanizmus volt oka eme kór kifejlődésének. Én teljesen ellenkező véleményen vagyok. Én a köznép tudatlanságának, s igen sok helyen a néppel való tulszigoru bánásmódnak tulajdonítom azt, hogy ez a kór népünk szívében oly hirtelen megfogamzott. Tanítás, oktatás, szép bánásmód, többszöri érintkezés, szerintem ezek az orvosszerek, melyek híveink bizalmát részünkre teljesen biztosítják. Természetesen itt csak saját híveim előljáróihoz szólhatok és ha lelkészeimnek a mai általam fentebb elmondottakat is figyelmébe ajánlom, nem kisebb kötelességet és közreműködést várok egyúttal tanítóinktól is, a kik hívatva vannak híveinket kis koruktól fogva nevelni s tanítványaiknak a szepet, a nemest szívökbe beoltani. Ott, a hol a lelkész a tanítóval karöltve — ezt a nemes missiót megértik s teljesítik — s híveiknek vezetését kezeikbe veszik: nem kell félni idegen eszmék bevitelétől, mert ott az egyház, a vallás, a haza iránti szeretet felül fog kerekedni s az az igaztalan, erkölesrontó vallástalan hajlamokat mindig el fogja fojtani.

Bizonyára vannak egyházunkat közelebből érdeklő ügyek is, melyekről említést kellene tennem, ilyenek pld. az egyházi adózás kérdése, s a lelkészek államségélyezési ügye, de részint az idő rövidsége miatt, részint mivel ezek az ügyek épen most lesznek tárgyalva, a jövő alkalommal fogok ezekről megemlékezni.

Most szívesen üdvözölve az egyházmegye tisztelt tagjait, a gyűlést megnyitom.

ISKOLAI ÜGY.

Részlet Ballagi Géának, az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság jogi előadójának: „Az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat” című javaslatából.*

Nagymélt. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr!

Az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat tárgyában készített s velünk közölt törvényjavaslat-tervezetre midőn észrevételeinket az alábbiakban megteszszük, megragadjuk egyszersmind az alkalmat, hogy Nagyméltóságodnak a jogi szakoktatás színvonalának emelése érdekében kifejtett buzgalmaért, a magyarországi evangélium szerint reformált egyház részéről, annak képviselőjében a legteljesebb elismerésünket fejezzük ki. A mi

* Az egyetemes ref. tanügyi bizottság s minden érdeklődő által méltán nagy elismeréssel fogadott javaslatból a bevezetést adjuk, a mely a prot. jogakadémiák multját s jelentőségét, az érdek közöségét, a decentralisációt és a jogi szakoktatás rendszerét tárgyalja.

Szerk.

egyházunk, mint a magyar nemzeti közmívelődésnek egyik tényezője, évszázadok óta gondos ápolásban részesíti a közoktatás minden ágát, s a törvény által biztosított önkormányzatára támaszkodva, úgy a népoktatási intézetek és középiskolák, mint a felsőbb iskolák felállítására és fenntartására tekintetben a többi iskolafenntartók közt mindig előljárt, és nemcsak hogy fölvette velök a versenyt, de erejét meghaladó áldozatok árán bizonyos tekintetben túl is szárnyalta őket. Ennélfogva azt hisszük, a mi egyházunknak megvan hozzá a jogcime, hogy az államkormányzatnak a közoktatás érdekében tett minden lépését figyelemmel kísérve, azokra nézve véleményét nyilvánítsa, s azzal a tisztelettel, valamint azzal az őszinteséggel, melylyel az alkotmányos kormány iránt mindenkor viseltetett, észrevételeit megtegye.

Az előttünk fekvő törvényjavaslat tervezet, tárgyánál fogva, a mily nagyfontosságú az egyetemes nemzeti kultúra szempontjából, ép oly közelről érdekel különösen benünket ev. reformátusokat.

A paritás elvéneél fogva, mely egyházalkotmányunknak egyik sarkelvét képezi, az egyházas szellemű világi elem tevékeny, odaadó közreműködése nélkül a mint egyházi közigazgatásunk gépezete szükségképen felmondaná a szolgálatot, egyházi intézményeink sem kerülhetnének ki az elsovadás veszélyét. S ha ez így van: ebből természetszerűleg következik, hogy gondoskodnunk kell olyan tanintézetek fenntartásáról, a hol a fiatalság magába szíván azt az igazi, hamisítatlan protestáns szellemet, mely nem a felekezeti kizárólagosságban, hanem egyrésztől saját hitelveink és intézményeink szeretetében s a más felekezetek iránti türelemben, másrésztől a nemzeti állam eszméjéhez való hajthatatlan ragaszkodásban nyilvánul: idővel ép oly szilárd támasza legyen a magyar államnak, mint a protestáns egyháznak.

Ezek közt az intézetek közt szerepelnek, több mint egy század óta, a protestáns jogakadémiák is. Mindjárt a budai zsinat befejeztével, mely a hierarchia és kúriarchia közti elkeseredett küzdelemnek azzal vetett véget, hogy a világi elem részére az egyházkormányzatban biztosította az őt méltán megillető befolyást, az ev. reformátusok, számba véve egyrésztől a magyar ember előszeretettét a jogi pálya iránt, másrésztől azt a körülményt, hogy a jogi-politikai iskolákban szerezhetők meg leginkább azok az ismeretek és képességek, melyek az egyházi nyilvános életben való hasznos szereplésnek alapfeltételei, a jogi szakiskolák berendezéséhez nyomban hozzáfogtak. Sárospatakon már 1793-ban szervezték a jogi tanszéket, melyet Kövy Sándor foglalt el, csakhamar olyan hírnévre tevéen szert, hogy az ország minden zugából, vallás- és nemzetiségi különbség nélkül, nagy tömegben özönlöttek hozzá a tanulnivaló ifjak. Debreczenben 1796-ban állította fel az egyházkerület az első jogi tanszéket; de úgy itt, mint Sárospatakon már jóval előbb adtak elő jogi és politikai tárgyakat. Sárospatak és Debreczen példáját követte Sziget, Losoncz, Pápa és Kecskemét, úgy hogy 1848 előtt a négy királyi akadémia mellett, — melyek csak néhány évvel előzték meg a sárospataki és debreczeni kollégumokat a jogi tanszkek felállításában, — a reformátusok hat tanintézete foglalkozott a jogi szakképzéssel.

Az ev. ref. egyház tehát történelmi jogon is méltán ragaszkodhat amaz intézeteihez, melyek egy-egy főiskolának, a többi intézeti ágakkal való szerves kapcsolatuknál s az azokra gyakorolt kölcsönhatásuknál fogva, a szó szoros értelmében kiegészítő s így nélkülözhetetlen alkatrészét képezik; melyek a szabadelvűség, a humanizmus és a tudományos haladás szolgálatában állva, ha talán szegényesebb anyagi eszközökkel, mint a jól ellá-

úgy a nemzeti kultúra igényeinek, mint az ezekkel soha ellentétben nem álló protestáns felekezeti érdekeknek. És pedig ragaszkodik egyikhez úgy, mint a másikhoz. Különbséget köztük azért nem tehet, mert a protestáns egyháznak, mint tanító egyháznak, legfőbb ereje a decentralizációban rejlik. A mi közmívelődési szükségleteinket egy központ nem elégítheti ki; nekünk kulturális központokra van szükségünk, hogy a protestantizmusban rejlő hatalmas erőből egyháztársadalmunk minden tagjának juttathassunk annyit, a mennyire joggal igényt tart. S ha nekünk ez az érdekünk és ha képesek és készek vagyunk ezt — akár a magunk erejéből, akár esetleg más tényezők közreműködésével — oly módon kielégíteni, hogy az említett központok tudományos tekintetben az időnkint alkalmazható legmagasabb mértéket megütik: a protestáns egyháznak ez az érdeke, azt hisszük, nem áll ellentétben az állam ama törekvésével, melynélfogva mindenkinek, a kinek komoly elhatározása és hivatása van hozzá, alkalmat kíván nyújtani a szakműveltség megszerzéséhez.

A törekvések és érdekek közössége természetszerűleg maga után vonja a kölcsönös támogatás szükségességét. Abban a nemes versenyben, mely a hazai viszonyok és sajátos történelmi fejlemények folytán az állam és a felekezetek, speciáliter az ev. ref. egyház, mint iskolafenntartók közt nem lankadó élénkséggel folyik, — az ev. ref. egyház az államnak megbecsülhetetlen szolgálatot tesz az által, hogy terheinek egy részét magára vállalja; az állam viszont úgy az egyház, mint saját jól felfogott érdekében cselekszik, midőn az egyház erejét közvetlen segélynyújtás által fokozza s ily módon versenyképességét biztosítja.

A kölcsönös támogatásra annál nagyobb szükség van, mert a közoktatási intézetekkel szemben évről-évre fokozódó igények másképp alig elégíthetők ki s mert az egyes intézeti ágak színvonalát folytonosan emelnünk kell, hogy a nyugateurópai mértéken alúl ne maradjanak.

Ezt a célt tűzvé ki maga elé Nagyméltóságod a jogi szakoktatásra nézve említett törvényjavaslat-tervezetében, mi természetesen a legszivesebb készséggel járulunk ahhoz. Engedje azonban meg, hogy épen a bennünket is közvetlenül érdeklő ügy sikerének előmozdítása céljából, tisztán tanügyi szempontból, a tervezetre megtegyük észrevételeinket.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy bírálatunkban a közoktatási politikai motivumokat figyelmen kívül hagyjuk, annyival is inkább, mert ezekhez részünkről alig férhet gáncsoló szó. Ha, a mint meg vagyunk felőle győződve, megértettük Nagyméltóságod intencióját, ez nem más, mint hogy az ev. ref. egyház mindazon jogi szakiskolája részére, mely multjánál, anyagi helyzeténél, tanerőinek kiválóságánál s eme tulajdonságain alapuló jóhírnévénél fogva rendelkezik a fejlődésképeség föltételeivel, a továbbfejlődést biztosítsa. Ugyanerre törekszünk mi is. Ma tehát abban a kellemes helyzetben vagyunk, a mivel a közelmúltban nem dicsekedhettünk, hogy az államkormány politikája a jogi szakoktatást illetőleg meg egyezik a miénkkel, miután megfelel az nemcsak a gyakorlati élet, de egyszersmind a történelmi fejlődés követelményeinek is. Nagyméltóságod véglegesen be akarja illeszteni a modern nemzeti közoktatási szervezet keretébe a jogakadémiákat, oly módon, hogy azok további kísérletezés tárgyai ne legyenek, s evvel lehetővé kívánja tenni, hogy az említett tanintézetek, melyeket néha még ellenséges áramlatok is nyugtalanítottak, szilárd alpra helyezkedvén, hivatásukat minden akadály nélkül betöltsék. Ugyanez volt mindig a mi óhajtásunk is, mert csak így remélhettük a recompenciát azokért a nagymérvű

áldozatokért, melyeket jogakadémiáink fenntartása érdekében sokszor tulajdonképeni egyházi intézményeink rovására hoztunk.

Egész őszinteséggel kijelentjük azonban, hogy épen mert annyira méltányoljuk Nagyméltóságodnak a miénkkel teljesen rokon-törekvését: óhajtottuk volna, ha azt még világosabban kifejezésre juttatja az által, hogy a jogi szakoktatást betetőző államvizsgálatra vonatkozó tervezetét egy, magát a jogi szakoktatást részletesen szabályozó törvény keretébe illeszti be.

Óhajtottuk volna ezt azért, mert az előttünk fekvő törvényjavaslat-tervezet nem egészen határozott, mondhatnók halvány színekkel rajzolja meg a jogi szakoktatás körvonalait, úgy hogy az említett törvényjavaslat-tervezet alapján még azt sem állapíthatjuk meg egész bizonyossággal, hogy az ujonnan szervezendő jog- és államtudományi karok a felsőbb iskolák melyik kategóriájába fognak tartozni. Igaz, hogy az indokolásban kifejezi Nagyméltóságod abbéli reményét, hogy „egyik-másik jogakadémia idővel a harmadik, negyedik, ötödik egyetem jegecedési pontjául szolgálhat”; de ebből csak az következik, hogy nem fogadja el Nagyméltóságod azt a rendszert, mely ez idő szerint Franciaországban divatozik, hogy t. i. a jogi fakultások tisztán gyakorlati szakpályára előkészítő szakiskolák legyenek; arra nézve azonban határozott tájékoztatást nem nyerünk, hogy az elméletet a gyakorlattól élesen elkülönítő angol vagy a német rendszer fog-e nálunk mintául szolgálni; legfeljebb csak következtetjük, hogy a mint a németországi egyetemek a gyakorlati életpályára is képeznek, a tudományos irányra is nagy súlyt fektetnek: a mi jogi szakiskoláinknak is ez lesz a hivatásuk.

A sárospataki ev. ref. jogakadémia véleményes előterjesztése az elméleti államvizsgák reformjáról szóló miniszteri javaslat-tervezet tárgyában.

A sárospataki ev. ref. főiskola jog- és államtudományi kara 1899 április hó 21-én tartott ülésében a Dr. Ballagi Géza, mint az egyetemes tanügyi bizottság jogi szakelőadója által véleményadás céljából közlött „az elméleti államvizsgák reformjáról” szóló miniszteri javaslat-tervezetet és az egyetemes tanügyi bizottság elé terjesztett szakelőadói javaslatot beható tárgyalás alá vette s megállapodásának eredményét következőben terjeszti az egyetemes tanügyi bizottság elébe:

A nagyméltóságú vallás- és közoktatási minisztérium által az elméleti államvizsgákra vonatkozólag kibocsátott törvényjavaslat-tervezet kétségtelenül azon főcél szolgálatában áll, hogy a jogi szakoktatásnak régóta kilátásba helyezett s immár égető szükségét képező reformja egy országos törvény által nyerjen megoldást s így azon gyakori rendszerváltozások, melyek az 1874-ben kiadott két rendbeli miniszteri rendelet óta jogi oktatásunk egész szervezetét ingadozóvá tették, megszüntetvén, a szakoktatásunk szervezete állandó és biztos alapokra helyeztessék. E cél megvalósítását a sárospataki jogakadémia is a jogi szakoktatás elsőrendű következményének tekinti s a megoldást illetőleg készséggel teszi magáévá a javaslat-tervezetnek azon két vezérelvét, hogy míg egyrészt a kötelező doctoratus eltörlése által orvosoltatnak az egyetemeken s különösen a budapesti tudományegyetemen a hallgatók felszaporodott létszáma

következtében előállt visszas állapottok, melyek — mint a tervezet 4-ik §-ának indokolása is mondja — „hazánk az első tudományos intézetét nem annyira a tanító, mint inkább vizsgáló egyetemmel tették;“ mérsékszt a vidéki jogakadémiák színvonalának emelése, azoknak az egyetemi jogi- és államtudományi karokkal összhangbahozatala és megfelelő átalakítása így versenyképesekké tétele által a jogakadémiák sorsa felett a törvényhozás hosszú időre határozzon. De nem habozunk kijelenteni, hogy épen e messzemenő változtatás tudata kelti fel bennünk egyszersmind az aggodalom érzetét, vajjon mai, a codificatio küszöbén álló jogi helyzetünk alkalmas időpontot képez-e a tervezetben contemplált mélyreható reformok megoldására s hogy a tanügyi általános és országos érdekei nem fognak-e szembeállítani épen ez országos érdekeket híven szolgáló egyes tényezők jóakarátú törekvéseivel ott is, hol az ellentét épen nem konstataható, vajjon figyelemben és méltánylásban fognak-e részesíttetni azon szempontok, melyek a historiai alapnak megóvását s a tervezett reformnak nagyobb rázkodtatások nélküli keresztülvitelét biztosítják?

Az alapelvek, melyeken e tervezet felépül, sok tekintetben megegyeznek azon elvekkel, melyek az 1893 december 12-én a képviselőházhoz benyújtott javaslatban foglaltattak, mely javaslat azonban parlamenti tárgyalás alá nem vétetett. Ez elveket és újításokat, melyek nagyobbára az ausztriai, porosz és francia jogi szervezetből vétettek át, az egyes főbb intézkedésekkel kapcsolatban fogjuk megvilágítani; mindenekelőtt azonban megjegyezni kívánjuk, hogy ámbár a jogi szakoktatás egész terjedelmét felölelő reform kérdése szempontjából célszerűbbnek tartottuk volna a tanrendszerre vonatkozó elveknek így az egyes tantárgyak köreinek, terjedelmének s az e célból szándékolt változtatásoknak megállapítását, a mennyiben azonban a tanrendszer részletes körülírása későbbi intézkedések által eszközöltetnék, észrevételeinket a tervezetben megállapított sorrend szerint szándékozunk előadni.

Az 1. §. az eddig fennálló külön jog- és államtudományi vizsgálatokat megszüntetvén, ezek helyett egységes két egymást kiegészítő államvizsgát állapít meg, mely egyszersmind két, írásbeli vizsgálatot foglal magában. E szakasz szakit a bifurcatio elvével az indokolásban is kiemelt azon gyakorlati tapasztalatból kifolyólag, hogy az „ezen rendszer alapján nyújtott képzés egyoldalúnak bizonyult s úgy az igazságügyi, mint a közigazgatási közszolgálat kárára szolgált.“ A kétféle képzés és kétféle qualificatio elvetését s az egység behozatalát kétségtelenül gyakorlati szempontok támogatják, mert a bifurcatio mellett nyújtott képzés egyoldalúságát csak az által lehetne ellensúlyozni, ha bizonyos jogi és bizonyos politikai studiumok hallgatása mindkét részről kötelezővé tétetnék s ez sem nyújtana elég biztosítékot az iránt, hogy a pályájukat bevégzett joghallgatók a másik tudománykör szempontjából is megkivánt ismereteket elsajátítsák. Nehézkes dolog a kétféle qualificatio már csak azért is, mert a végzett fiatal emberek ma is gyakran mennek át a bírói pályáról a közigazgatásra és viszont s ebből folyólag nehéz lenne utólag a nem is hallgatott studiumokból a vizsgát letenniök.

Hasonlóképen helyesnek találjuk a vizsgálatok színvonalának emelése szempontjából a tervezetnek azon intentióját, „hogy e vizsgálat a képzettség mérve tekintetében legalább is annyit biztosítson, mint a mennyit az eddigi szigorlatok biztosítottak,“ a mi egyébiránt, miután az e vizsgálat által nyert képesítésének hatálya az eddigi doctoratussal egyértékű leend, nem is szorul bővebb indokolásra.

Az államvizsgálat egyes tartárgyainak megállapítását a tervezet indokolása adja elő. E beosztás, mely az egyik vizsgálat tárgyai gyanánt a jogi, a másikkal tárgyaiul a politikai jellegű studiumokat csoportosítja, szerencsésnek és célszerűnek mondható; annival inkább, mert míg egyrészt az alkotmányi és kormányzati politikának a közjogi és közigazgatási jog általános elvei gyanánt való beillesztése által az egyes tárgyak

körét megszorítja s a közigazgatási és pénzügyi jognál a technikai szabályok részleteinek kiküszöbölése által a fősúlyt az egyes tárgyak elméleti részére fekteti. Mindenesetre szükségesnek tartjuk azonban, hogy az egyes tantárgyak előadása e vizsgálati rendre való tekintettel legyen megállapítva.

Ellentétes álláspontot kell azonban elfoglalnunk a tervezet azon pontjával szemben, mely a két szóbeli vizsgálat analógiájára írásbeli vizsgálatokat akar behozni. Mert e vizsgálatok, melyek a középiskolai érettségi vizsgálatnál sem tekinthetők a készütség és a tananyag feletti uralkodás biztos kriteriumai gyanánt, ily elméleti vizsgánál épen nem fognak bizonyosságot nyújtani arról — a mit pedig az indokolás kiemel — hogy a hallgatók a tantárgyak szellemét s azok egyes részei közötti kapcsolatot helyesen fogták-e fel és értették-e át. Az írásbeli vizsgálatot tehát szükségképpen elejtendők tartjuk, mert annak csak gyakorlati vizsgánál van igazi értelme. Az elméleti tételek kidolgozására kényszerített joghallgató a legszigorúbb ellenőrzés mellett is kijátszhatja tanárait s az írásbeli munka mindenesetre csak felületes lesz, arra fog szorítkozni, a mit a hallgató az előadásokban hallott vagy olvasott s fogalmazási gyakorlatnál egyébrek nem lenne tekinthető, mert idő és források hiányában rendszeres munkát alig várhatunk. Hasonlóképpen elejtendők tartjuk az 1. §. 3-ik bekezdésében foglalt azon intézkedést, hogy „a vizsgálati eljárásban az eredménytelenül megkísérlett vizsgálat ismétlésének előfeltételül megállapítható az is, hogy a jelöltet bizonyos tárgyaknak egy újabb féléven át való hallgatására lehet kötelezni.“ Nem tartjuk elfogadhatónak, hogy egy már kiadott végérvényes bizonyítvány feltételes erejűvé devalváltsa, ellentétben áll ez magának a végbizonyítványnak természetével, a tanári kar tekintélyével, de leginkább azon fiatal emberek szerzett jogaival, kik e bizonyítvány alapján pályájukat már esetleg megkezdték.

A 3. §. három nevezetes újítást foglal magában. Kimondja, hogy a jogi tanfolyam szabályszerű tartama hét félév legyen, az eddigi alapvizsgálatok helyébe egy u. n. alapvető vizsgálatot hoz be, továbbá kötelezővé teszi a szemináriumokat a mennyiben kimondja, hogy államvizsgálatra csupán oly joghallgatók bocsáttatnak, kik az alapvető vizsgálat letétele után a jog- és államvizsga tárgyaiból tartott szemináriumokból legalább háromban egy-egy féléven át sikerrel részt vettek.

A jogi tanfolyamnak hét évre való szorítása mai szervezetünkben, mint az 1889:26 t.c. által az egy éves önkéntesekként besorozott joghallgatók számára megadott kivételes engedmény szerepel. Ez engedmény, mint az indoklás is kiemeli „a megállapított szervezet alapelveinek csorbitása mellett tétetett,“ mert kétségtelen, hogy a jogi tanfolyamnak 7 félévre való redukálása maga után vonta egész tanrendszerünk átalakítását, a tantárgyaknak összezsugorodását és egyenlőtlen elosztását, ez az oka, hogy a jogi tanintézetek általános óhajátását képezi a 8 félév visszaállítása. A 7 féléves rendszer szerint ugyanis a tanrendszer épen erre való tekintettel lévén megállapítva, a legfontosabb tárgyak csak rövid időn át adatnak elő, a tanárok is kénytelenek vagy tisztán csak egy rész előadására szorítkozni, vagy az alaposság rovására az egész studiumot felölelni, a mi mindenesetre nagy hátrányára van a szakoktatás ügyének. S e mellett a 8-dik félév, melyen ma a joghallgatók egyes special-collegiumokat kénytelenek hallgatni, nem is felel meg igazi céljának.

De ellene szól a 7 féléves rendszernek már maga az a körülmény, hogy a jogi és politikai studiumok egyre növekvő terjedelme mellett 8 félév is alig tekinthető elegendőnek azok elsajátítására s így a joghallgató ifjúság nem is nyerhet kellő ismereteket. Nem tudjuk belátni, hogy midőn minden egyetemi és magasabb akadémiai pályák tanideje legalább 4 évben van megállapítva, miért képezhetne e tekintetben egyedül a jogi pálya kivételt? Nem tudjuk ezt összeegyeztetni a tervezet azon intentiójával, hogy a jogi képzés színvonala emeltessék s hogy ugyanakkor, midőn e vizsgálatok szigoríttatnak, midőn a vizs-

gálat tárgyain kívül a hallgatóra kötelezőleg előírt studiumok és kötelező szemináriumok egyre nagyobb súlyjal nehezdednek a joghallgató ifjúság vállaira, másfelől a tanfolyam rövidebb tartama mondassék ki. A tervezet indokolása elismeri, hogy a tanfolyam tartamának egy merőben esetleges körülménytől való függővé tétele nem bír elegendő alappal s hogy okvetlenül segíteni kell ez állapotok tarthatatlanságán, ebből szigorúan következik, hogy *üdvös változás nem e kivételes intézkedés állandóvá tétele, hanem egyedül annak megszüntetése által eszközölhető.*

A mi az eddigi alapvizsgálatok megszüntetését s ezek helyére teendő u. n. alapvető vizsgálat kérdését illeti, a tervezet, míg egyrészt megegyezik az Ausztriában fennálló rendszerrel, másrészt visszatérést képez a budapesti egyetemen 1874 előtt fennállott állapothoz. A javaslat tervezet azon intencióját, hogy a joghallgató ifjúság mindenekelőtt jöjjön tisztába a történeti studiumokkal, hogy így a történelmi anyag az egészen más természetű tantárgyak közé ne vegyítették, készséggel elfogadjuk ugyan, mindazonáltal kiindulva azon tapasztalatból, hogy a középiskolákból csak nem régen kikerült, joghallgató, ha mindjárt az első tanév végén leteendő vizsgálatra nem köteleztetik, saját érdekében alig fogja ez időt célszerűen felhasználni, ez u. n. *történelmi vizsgálat oly megállapítását hozzuk javaslatba, hogy az itt felvett studiumok egyenletesen eloszlva az első és második év végén leteendő két vizsgálat tárgyát képezzék.* Ez értelemben célszerűnek mutatkoznék az egyetemes európai és magyar alkotmány és jogtörténelem különválasztása s így az első év végén leteendő vizsgálat tárgyát a római jog és magyar alkotmány és jogtörténet, a második év végén leteendő vizsgálat tárgyát pedig az egyházjog és a vele különben is rokon egyetemes európai jogtörténet képezhetné. A szétválasztás ellen elméleti tekintetből tehető kifogásokat ellensúlyozzák azon didaktikai tekintetek, hogy a középiskolát csak nem rég végzett joghallgató a magyar alkotmány és jogtörténetet könnyen sajátíthatja el, míg az egyetemes európai jogtörténelemnek a második vizsga körébe vonása az első év végén leteendő vizsgálatra nézve a jelenlegi rendszerrel szemben jelentékeny könnyebbséget képezne. Ez intézkedés által egyfelől lehetővé tétetné a vizsgálatoknak az egyes évfolyamokra való egyenletes beosztása, más felől elkerülné a tervezetnek a ma fennálló alapvizsgákra szóló azon kifogása, hogy a jelenlegi „alapvizsgálat magánjogi vonatkozásaitól távol álló tárgyaira való előkészület a római jogban megkezdett magánjogi képzést megszakítja.”

Az egyházjogra vonatkozólag az indokolás idevonatkozó részével szemben meg kell jegyeznünk, hogy annak házasságjogi részébe tételes törvényeink szabályait is bele kell olvasztanunk, mert e törvények helyes megértése csupán a történeti fejlődéssel kapcsolatban válik lehetővé. A jogbölcséletet illetőleg körének határozatlanságánál s különösen azon szempontnál fogva, hogy az ennek helyére lépni hivatott sociologia ma még alakulóban van, annak kihagyása ellen kifogást nem támasztunk.

Az u. n. alapvető vizsgálatokra vonatkozólag a tervezetnek azon újítása, mely a hallgatókat a vizsgálat megkísérelése esetén egyes tárgyak újra hallgatására is engedi kötelezni, itt célszerűen nyerhetne alkalmazást.

A mi a szemináriumok kérdését illeti, mint a tervezet indokolása is mutatja, ezeknek kötelezővé tételét a legutóbbi porosz újítás alapján elsősorban az egyetemi oktatás sikere szempontjából kívánja a javaslat megállapítani. *A szemináriumok ily kötelező voltát nem tartjuk célravezetőnek, mert nem akarjuk ugyan az írásbeli gyakorlatok nagy jelentőségét kétségbe vonni, de ellene vagyunk ezen rendszernek azért, mert kötelezővé teszi azt, a mi kell, hogy a jogász saját munkaszeretetéből fakadjon s másrészt az ellenőrzés hiányossága és nehézsége miatt igazi értéke alig lehetne.* De ellentétben áll-e kényszer már magának a szemináriumnak fogalmával, mely a szorgalmasabb és törekvőbb elemek önkéntes ajánlkozásán nyugszik, mert a tapasztalat igazolja, hogy a kik e szeminá-

riumi gyakorlatokban a kényszer hatása alatt vesznek részt, az azok oktatására fordított fáradság nem fog arányban állani a végtelen csekély eredménnyel, dolgozataikat gyakran úgy is mások fogják készíteni, a mi még rosszabb, mert a célnak kijátszása. Nem volna ennek jelentősége s igazi értelme épen az oly jogakadémiák kebelében, melyek — mint a sárospatakinál is látjuk — ily szemináriumokat akadémiai törvényeik értelmében jelenleg is tartatnak, hol a tanár és tanítvány közötti viszony közvetlensége és közelsége az ellenőrzés szigorúsága és hatályosabb gyakorlata s a félév végén tartott kollokviumokon kívül a régóta gyakorlatban levő időközi kollokviumok az egyes tudományok elsajátítását amúgy is rendkívül megkönnyítik.

A 4. §. azon feltételeket állapítja meg, a melyek értelmében az egyes jogi tanintézetek végérvényes végbizonyítványok kiállítására jogosíttatnak. Kimondja ugyanis, hogy az *elméleti jog és államtudományi vizsgálatra bocsátás előfeltételül csak azon jog és államtudományi kar által kiállított végbizonyítványok fogadhatnak el, melyek fenntartó hatósága a vallás- és közoktatási minisztérium előtt igazolja, hogy az így megállapított tanulmányi és vizsgálati rendhez alkalmazkodik s hogy míg egyfelől az egyes vizsgálati tárgyakat legalább 8 oly tanár adja elő, kik valamely hazai egyetemen magántanári képesítést szereztek s másrészt az illető tanintézet kellő színvonalon tartása anyagilag is biztosítva van.* Ezen a jogi szakoktatás színvonalának emelésére és biztosítására szolgáló intézkedést a gyakorlat már egy részében megoldotta. Valamint az állam saját jogakadémiáira vonatkozólag a magántanári habilitatit régen életbeléptette, úgy az egyes felekezeti intézetek fentartó hatóságai is gondoskodtak arról, hogy e kívánnak elég tétessék. Az ev. ref. egyházra vonatkozólag e kérdésben az 1891—93. zs. törvény 488. §-a intézkedik s az egyes jogakadémiákon így Sárospatakon már 1892-ben a gróf Csáky-féle javaslat előtt 8 rendes jogtanári állás szerveztetett s fenntartó hatóságunk az azóta választott tanárookra a magántanári képesítés megszerzését kötelezőleg előírta. S habár e magántanári képzettséget nem tekintjük is a sikeres tanári működés egyetlen, elengedhetetlen biztosítéka gyanánt, mindazáltal nem zárkozunk el ennek törvénybeiktatásáról már csak azért sem, mert a *qualificatio* alapjának az egyetemi tanárokéval történendő egyenlősége szükségképpen a javadalmazásnak egyenlőségét s így a jogakadémiai tanároknak is a VII. s a hol még el nem éretett, legalább a VIII-ik fizetési fokozatban megállapított *dotatio* megadását involválja. S e tekintetben nagy örömünkre és megnyugvásunkra szolgál a nagyméltóságú vallás- közoktatásügyi miniszter úrnak a tervezetben kiemelt azon biztató ígérete, hogy a javadalmazásnak ily értelemben való megvalósítása céljából az országos érdekeket szolgáló jogakadémiákat az államsegély kedvezményében szándékozik részesíteni, mert azon meggyőződésben vagyunk, hogy történelmi alapokon nyugvó és országos érdeket szolgáló ősi tanintézetünk fentartó hatósága nem is fog késmi e forrás megnyitásával anyagi helyzetünk javítására sielni.

Az 5. §-ra nézve, mely a tanulmányi rendszabályok megállapítását s egyéb ezzel kapcsolatos intézkedések megtételét a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium hatáskörébe utalja, szükségesnek tartjuk annak határozott kimondását, hogy e kérdésben úgy az egyetemek, mint a jogakadémiák fentartó hatóságai nem csupán esetleg, hanem mindenesetre meghallgatandók. Szükségesnek tartjuk ezt annyival inkább, mert, ha az egyetemeknek autonómiájuknál fogva megállapított részvétele biztosíttatik, úgy épen autonómiájánál fogva az ev. ref. egyház ebbeli jogát sem lehet korlátozni.

A 7. §-ról részletesebben kell szólnunk.

A tervezet eme szakasza azon elvet állítja fel, hogy *államvizsgálati bizottságok csupán azon megfelelően szervezett jogakadémiák körében fognak szerveztetni, melyek királyi táblák székhelyén állanak fenn, míg a többiek a vallás- és közoktatás-*

ügyi minisztérium által fognak valamely táblai székhelyen levő jogakadémia körébe beosztatni.

Már jóelőre kijelentjük, hogy a tervezetnek eme szakaszát egyetlen elfogadható indok sem támogatja.

Mert első pillanatra szembetűnő, hogy a jogakadémiák és királyi táblák, eme céljuknál és természetüknél fogva teljesen különböző institúciók mesterségesen vannak összekötésbe hozva s hogy a tervezet éle e részben a felekezetek ellen irányul s ennek valószínűségét még inkább támogatja azon körülmény, hogy míg az állami jogakadémiák mind táblai székhelyen állanak fenn (Kassa, Nagyvárad, Pozsony), addig a felekezetek jogakadémiáinak túlnyomó része, vagyis 7-ből 5 (Eger, Eperjes, Kecskemét, Máramaros-Sziget és Sárospatak) a királyi táblák székhelyein kívül esik.

De nézzük közelebbről azon szempontokat, melyek ez elv felvételét kívánatosá teszik?

Az indoklás kimondja, hogy a táblai székhelyen kívül levő városokban nincsenek olyan gyakorlati szakférfiak, a kikből a vizsgálati bizottság célszerűen volna összeállítható. Nyilvánvaló, hogy a tervezet itt súlyosan jön önmagával ellentétbe, összeütközésbe jut kiindulási pontjával, alapjával és legfőbb céljával, a melyet az elméleti vizsgálatok szervezésére nézve kitűzött. Még világosabbá teszi az ellenmondást a 10. §. indokolásának azon szakasza, melyben kimondatik, hogy „hogy az elméleti államvizsgálatnál a tudományos jelleg minden körülmények közt megóvassék.” S mindezek dacára a tervezet a vizsgálatokra az igazságügyi tárca körébe tartozó pályák valamelyikén működő jogtudósokat, a gyakorlati szakférfiakat, tehát éppen azon egyéneket akarja bevonni, a kik a vizsgálatok elméleti jellegét a legnagyobb mértékben veszélyeztetik s a kiktől alig lehet várni, hogy a vizsgálat egyik részének tárgyait képező politikai jellegű elméleti kérdésekben sikeresen működ-hessenek. A tervezet tehát oly elvet állít fel, melynek egyedül a gyakorlati jellegű bírói és ügyvédi vizsgálatnál lehet célszerűen helyet foglalnia.

De ellentétben áll a tervezet azon második főcéljával is, mely a jogakadémiák színvonalának emelését s a versenyképesség lehetővé tételét akarja előmozdítani. Mert a tervezet, midőn egyrészt a versenyképességet hangoztatja, másfelől a jogakadémiák felerészét a vizsgálati bizottság elvonása által megfosztja az ezzel járó előnyöktől s így fokozatos emelkedésükben esetleg megbénítja.

A tapasztalat igazolja, hogy azon magasabb közigazgatási és bírói hivatalnokok, kiket az illető tanintézet bizalma ez államvizsgákban szerepet biztosított, lelkiismeretesen és szigorúan őrködtek a vizsga színvonalának fentartásán, a mi különben minden tanintézetnek önmaga iránti első kötelességét képezi. Nem tudjuk belátni, hogy az államvizsgálatoknál kültagok gyanánt jelenleg működő magasabb közigazgatási tisztviselők miért ne maradhatnának meg ezen inkább ellenőrző szerepükben továbbra is, annival inkább, mert a valóságos táblabírák és a táblabírói rangban levő törvényszéki bírák, kik pedig ma is szerepelnek — nézetünk szerint e tekintetben nem eshetnek más elbírálás alá.

De az alapul vett elv egyoldalúságát és tarthatatlanságát mi sem igazolja jobban, mint azon feltevésünk, hogy ha a királyi tábláknak az 1890:25. t.-c. által megállapított decentralizációja, a mi ugyan a valószínűségtől távol áll, de feltevés tárgyát mégis képezheti, a törvényhozás újabb intézkedése által megszüntettetnék, akkor a vidéki jogakadémiák kebelében a tervezet értelmében államvizsgálati bizottság egyáltalán nem volna szervezhető, a mi pedig szomorú képet adna hazánk művelődési viszonyairól. Lehetséges-e tehát, hogy a jogakadémiák sorsa így esetleges körülményektől legyen függővé téve?

A tervezet e szakaszát a célszerűség követelményeivel sem lehet összeegyeztetni. Nem sokkal természetesebb-e, nem jobban megfelel-e a célszerűség követelményeinek, ha egy egész tanintézet mozgósítása helyett az egységes jogakadémiák-

nál tartandó államvizsgákra ezentúl az a két-három gyakorlati szakférfit küldessék ki, kiket e célra a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium kinevezett? Célszerű volna-e akkor, midőn mindenütt jogász-szükség mutatkozik, a felekezetek jogakadémiáját a megszilárdítás helyett kitenni az elnéptelenedés veszélyének?

De vizsgáljuk, mi veszélyt rejt e tervezet a protestáns érdekek szempontjából? Kétségtelen, hogy a tervezet e szakasza mélyen nyúl be a protestantismus százados jogaiba és legfontosabb érdekeibe. Az 1790/91:26 t.-c. 5. §-a, midőn, a két protestáns egyház jogát az összes tanintézetek és így a felsőbb felállítására, a tanítás és tanulás módjának, formájának és rendjének intézésére kimondotta, a protestánsok autonómiájának egy sarkalatos tételét állapította meg, mely ez egyházaknak mai napig százados joggyakorlat által szentesített biztosítékát képezi. E törvényt az ösök vére szentelte meg s midőn hosszú küzdelem után eljutottunk az itt kimondott jogok szabad gyakorlathoz, ezzel megnyertük az alapot, melylyel egyházunk magasztos feladatait üdvösen valósíthatta. Századok viszontagságai között ez volt autonómiánk védő bástyája, ez volt a fegyver, melylyel szabadságunkat oltalmaztuk, mely egyházunknak életet és erőt adott s most e legdrágább kincsünket látjuk veszélyeztetve. A törvény nem fog többé e részben megfelelni a való élet viszonyainak, mert az itt biztosított jogok gyakorlati érvényesítése elé oly akadályok gördítenek, melyek annak értékét kétséssé, hatályát illusoriussá teszik. Ha az ev. ref. egyház 3 ősi tanintézete: Sárospatak, Máramaros-Sziget, Kecskemét megfosztatnak azon jogtól, hogy keblükben államvizsgálatokat tarthassanak, ezzel esetleg életképességük válik problematikussá. A joghallgató ifjuság, mely első sorban mindig a tanárnak készül, gondos figyelmet fordít arra, hogy az előadott tantárgyakat azon tanintézet kebelében hallgassa, hol majd vizsgálatot teend, elhagyja a régi tanintézet falait, a kiket pedig még ide vonzott az alma mater iránti szeretetük és lelkesedésük, vizsgáikban alá lesznek vetve egy egészen más bizottság határozatának, melynek jóakaratában nincs okunk ugyan kételkedni, de a mely az ifjúságra nézve mégis jórésben idegen.

Közhelyként hangzik, hogy a létező állapotok reformálása célszerűen sohasem történhetik a történelmi alapok kiemelése nélkül. Mert lehetséges-e, hogy elfeledve az ősi tradíciókat, a hazának és protestáns egyháznak századokon át teljesített hű szolgálatait, a tanintézetünk kebeléből kikerült nagynevű férfiak díszes sorozatát, kitörölve emlékezetünkéből azon messze-menő áldozatokat, melyek fentartó hatóságunk anyagi erejének utolsó megfeszítésével hozott meg e féltett kincséért, most egyszerre éppen e féltett gyermekét dobjuk oda az elnéptelenedés veszélyének?

Annyival inkább, mert figyelembe kell vennünk, hogy a jogakadémiák fenmaradása, sőt megerősödése elsődrendű kérdés azon tanintézet szempontjából, melynek szerves alkotó részeit képezik s a melyekkel sorsuk szorosan összeforrt. A jogakadémia esetleges elnéptelenedésével a sárospataki főiskola, e nagy-hírű ősi tanintézet, azon intézeti ágát vesztené el, mely eddig így szólván lelkét képezte, ezzel szükségkép elvesztené magasabb rendelését, egyetemes jelentőségét és jellegét, így alapjában levén megingatva, hovatovább egy alárendelt jelentőségű vidéki tanintézet színvonalára süllyedne. Már pedig országos érdeket képezhetne-e, hogy e közel negyedfélszázados ősi tanintézet, mely a hazai művelődésnek mindig egyik előkelő központja és védő-bástyája volt, mely egységét és önállóságát a lefolyt vallási és politikai mozgalmak viharai alatt is megőrizte, hol a ins patrium előadója már egy századdal ezelőtt elévülhetetlen szolgálatait tett a jogi oktatás ügyének, most erejében meggyengítve, megakadályoztassék azon feladatok megvalósításában, melyet a haza és protestantismus szempontjából századokon át a legnagyobb buzgósággal teljesített?

Íme az előadottak után nem szorúl bővebb bizonyításra, mi értéke van a tervezet 7-ik §-ának indoklásába foglalt azon

állításának, hogy „semmi hátrány nem fog származni azon jogakadémiákra, melyekben államvizsgálatok nem tartatnak.“ Jogakadémiánk azon meggyőződésben él, hogy ez elv épen messzeható következményeinél fogva kétséssé teszi az egész tervezetnek összes előnyeit s azért e pontot szükségképen kihagyandónak találja, a mi természetesen maga után vonja, hogy helyébe oly módosítás létesse, mely az államvizsgálati bizottság szervezetét minden jogakadémia számára biztosítsa.

A 8. §-ban foglalt azon intézkedésre nézve, hogy az államvizsgálati bizottság elnökévé tanár és nem tanár gyanánt kinevezhető legyen, azon módosítást javasoljuk, hogy épen az elméleti jelleg megóvása szempontjából a vizsgálat elnöke mindig tanár legyen.

A 9. §-t illetőleg szükségesnek találjuk, hogy mindazon tanárok, kik az államvizsgálat körébe tartozó tantárgyak előadásával foglalkoztak, a bizottság tagjaiul feltétlenül kineveztessenek.

A 10. §-ra vonatkozólag a javaslat azon tervét, hogy az államvizsgálati bizottság az elnökkel 4 tagból álljon s hogy véleménykülömbőség és szavazategyenlőség esetén azon vélemény fogadtassék el, mely a jelöltre kedvezőtlenebb, nem tartjuk célszerűnek. Mert épen a vizsgálat elméleti jellegének megóvása teszi szükségessé, hogy e bizottságban a többség a tanároké legyen, így sokkal helyesebbnek tartjuk, ha a bizottság 5 tagból álljon s abból 3 tanár foglaljon helyet, magától értendő, hogy véleménykülömbőség esetén az elnöki döntő szó fenntartassék. A tervezet többi pontjai közül még a 13. §-ról kell bővebben szólnunk. E szakasz ugyanis kimondja, hogy a *doctori fokozat úgy szervezendő, hogy a doctoratusra ezután csak általános jog és államtudományi képzettséggel bíró egyének bocsáttatnak s hogy mindkét tudori fok a tudományos képzettség bizonyosságául szolgáljon. E szakasz tehát a doctoratus eddig fennállott kötelező jellegét és minősítő hatását megszünteti s régi értékét, tisztán tudományos jellegét visszaállítja s azt tisztán kitüntető magasabb fokozattá alakítja át.* Nem szükséges bővebben indokolnunk, hogy a kötelező doctoratus eltörlését — mely már régóta a jogász körök általános óhaját képezte — szívből üdvözljük. De nem lehet helyeselnünk, hogy a javaslat, míg egyrészt a doctoratus minősítő jellegét megszünteti, másrészt a tudományok egyes csoportjaiból leteendő külön doctoratust akar behozni.

Mert nem kell-e már előre visszatetszőnek tartanunk, hogy a tudori fokozatot, tehát kétségtelenül magasabb qualificatiót nyert fiatal emberek ez alapon a gyakorlati élet pályákra nem lesznek képesítve? Nem volna-e különös, ha a nagyobb qualificatio a kisebbnek lenne alárendelve s így az újításban levő radikális szakítás az egyik végletből a másikba való átmenetet jelentené?

Nézetünk szerint a doctoratus kötelező ereje eltöröltetvén, a minősítő hatása célszerűen volna fenttartható, mert ez újítások által, míg egyrészt jellege elméletileg az államvizsgálatokénál magasabb, másrészt gyakorlati értékében azokkal egyértékű lenne, annyiival inkább, mert e kétségtelenül nehezebb vizsgálatra a fiatal embereknek csak az a része vállalkoznék, mely már magasabb qualificatioja által is ki akar tűnni s alaposabb készültséget akar szerezni az elméleti tudományokból.

Hasonlóképen nem tartjuk helyesnek azon tervet sem, hogy az egyes tantárgyak, körei szerint specificált külön doctori vizsgák szerveztessenek s hogy így a doctoratust a tantárgyak egyes csoportjaiból is meglehessen szerezni. Nem tartjuk ezt szerencsésnek már csak azért sem, mert ez míg egyrészt a doctoratus tekintetében szakadozottságot teremt, másrészt miután a tervezet a bifurcatiót az államvizsgálatoknál is megszüntette, csak következetes fog maradni, ha a bifurcatiónak vagy a még távolabbi elkülönítésnek itt sem adva helyet, megszüntetvén a jelenleg szervezett külön jog- és államtudományi doctoratust is, visszaállítja a tudori fokozat egységét, úgy, a mint az régen fennállott.

Áttekintve és megvilágítva a tervezet főbb elveit, azon meggyőződésre kelle jutnunk, hogy a tervezetnek az itt megokolt módosításokkal eszközölt törvénybeiktatása jogi szakoktatásunk ügyét egy hatalmas lépéssel fogja előbbre vinni. Ha, a mi kétségtelen, az a törvényhozás feladata, hogy a létező állapotokból és viszonyokból merített tapasztalatok alapján mindig a relative legjobb és legcélszerűbb elveket iktassa törvénybe, ha igaz, s ez a mi magyar viszonyainknál fogva főképen elmondható, hogy országos reformok mindig a történeti alapok szem előtt tartásával és fokozatos fejlesztésével, nem pedig azokkal való radicalis szakítás útján létesíttessenek, ha magasabb egyházi hatóságaink magukéva téve a 7. §-nál előadott méltó aggodalmainkat egész súlyukkal és tekintélyükkel fognak az itt megjelölt módosítás eszközölése tekintetében közrehatni, ez aggodalmainkat ellensúlyozza az a remény, hogy a jogakadémiák létkérdése üdvös irányban nyer megoldást. Mert sem egyházi hatóságunk, sem törvényhozásunk nem zárkozhatik el azon kétségtelen igazság előtt, hogy e vidéki régi jogakadémiák mélyen gyökereznek nemzeti életünk talajában, azoknak megszorítása legsúlyosabb megsértését képezi azon országos tanügyi érdekeknek, melyek pedig az egész reform céljai gyanánt hangsúlyoztatnak. Holott a jogakadémiák színvonalának emelése az anyagilag gyengébbek számára az államsegély megnyitása s a működő tanerők javadalmazásának javítása és előmozdítása hatalmas lendületet fog adni nem csupán a jogi szakoktatás sikerének, hanem nagyobb erőhöz és virágzáshoz juttatja egyzersmind a jogakadémiákkal összeforrt azon százados tanintézeteket, melyek mint a sárospataki főiskoláról mondhatjuk, a magyar nemzeti műveltség és szabadelvű gondolkodás legbuzgóbb harcosaiként szerepeltek s melyek ily módon egy boldogabb jövő hajnalára fognak felvirradni.

Mindezeknek alapján, midőn Dr. Ballagi Gézának, mint az egyetemes tanügyi bizottság jogi szakelőadójának a protestáns jogakadémiák álláspontját híven feltüntető előadói javaslatát magunkéva tesszük, elfogadás végett az egyetemes tanügyi bizottságnak melegen ajánljuk.

Sárospatak, 1899 április 18.

*A sárospataki ev. ref. jogakadémia
tanári kara.*

KÖZÉLETÜNK.

A konventről.

(Folytatás és vége.)

A harmadik napon a jegyzőkönyv hitelesítése s az eltávozott s ujonnan érkezett konventi tagok bejelentése és igazolása után, a sorrend megváltoztatásával, a tőkesegély-osztó-bizottság jelentése volt az első tárgy a György Endre előadásában.

A tőkesegélyért való jelentkezés már a múlt évben megtörtént minden kerület részéről. Ugyancsak a kerületek megállapították a segélyezendők sorrendjét is (I. II. osztály); Dunántúl p. o. úgy, hogy majdnem minden segélyre jelentkezett egyházat az I. osztályba sorozott. Tessék aztán a konventnek igazságot tenni!

A bizottság javaslatára kimondta a konvent, hogy a tavalyi jelentkezéssel a segélyezendők sorát lezárja s 1892-ig (bezárólag) új folyamadókra nem lesz tekintettel. Némi vita előzte meg e határozatot, de miután úgy az előadó, mint mások megadták a felvilágosítást arra nézve, hogy az időközben rendkívüli helyzetbe jutható egyházakat lesz módjában a konventnek más úton segíteni, mindenki megnyugvással gondolt a ki-

mondott határozatra. Különben a tökesegélyben részesült egyházak névsora a maga teljességében ki fog nyomtatni a segélyre előjegyzettek neveivel együtt, a mi tanulságos is lehet, de szintén megnyugtató is. 1893-ban új összeírás lesz, az addig érkező kérvények visszatételnek az illető kerületekhez.

Eddigélé Dunamelléken 21 egyház 3925 frtot, Dunántúl 59 egyház 4436 frtot; Erdélyben 54 egyház 5659 frtot; Tiszáninnen 48 egyház 3469 frtot; Tiszántúl 52 egyház 7539 frtot; az öt egyházkerületben 277 egyház összesen 25,028 frtot kapott tökesegélyképen. Be van jelentve még 104 egyház 14,040 frtra.

Jelenleg kapott e címen Dunamellék 715, Dunántúl 890, Erdély 915, Tiszáninnen 949, Tiszántúl 1310 frtot. *Tiszáninnenről*: Vadna 75, F.-Barcika 125, Komlós 15, Kér 25, F.-Csaj 70, Bodókö-Ujfalu 12, Andornok 25, Marton-fala 50, Komjáti 50, Jenke 200, Aranyos 75, Vásárhely 75, Vatta 60, Balog 90 frtot. *Tiszántúlról*: Resica 180, Nyír-Acsád 50, Bodoló 80, Bökény 80, Kis-Peleske 100, N. Gécs 80, Dara 25, Gálos Petri 100, Anarcs 50, Pankota 65, Péterszeg 150, Tamásváralja 150, Feketető 50 frtot.

Egyszersmindenkorra kapott még — de nem tökesegélyképen — Abod és Megyerics 500—500 frtot, a még fenmaradt összeget 80 frtot pedig Felcsut kapta meg.

Szintén soron kívül számolt be a *misszió bizottság* is, a melynek előadója *Szabó János* békés-bánati esperes. Megnyugtatónak jelezte a misszió ügy fejlődését most is, noha e tekintetben a kerületeken (tehát az alantabb fokon) olykor-olykor elégedetlenség is mutatkozik. Ujabb segélyben nem részesült Erdély és Tiszáninnen, mert nem is kért. Munkács lelkésze részére 400 frt állandó évi segélyt szavazott meg a konvent kárpótlásul részben a megszünt feyházi lelkészi jövedelemért is. Az újonnan szervezendő missziói államosok közé *Lasztomér* is előjegyeztetett s így nemsokára sor kerül reá.

Missziói újabb segély címen csak 1350 frtot osztott szét a konvent.

A tanügyi bizottság 1—38 számú jegyzőkönyvére fordult aztán a sor, a melynek egy részét *Sass Béla*, másik részét *Radácsi György* terjesztette elő, résznél tudomásul vétel, résznél határozat hozatal végett. — Beenyugodott a konvent, hogy a jogakadémiák ügyében — a szükséghez képest — rendkívüli ülést tarthasson a tanügyi bizottság s általában jóváhagyta a többi felterjesztését is, kivéven a *kántortanítók jövedelmének megosztására és a korpótlékokra* vonatkozókat. Nem hajlandó a jövedelmet $\frac{1}{3}$ és $\frac{2}{3}$ -ban venni kántori, illetőleg tanítói jövedelmeknek s meghagyni kívánja a kerületeknek e tárgyban már korábban elfoglalt álláspontját s így a kérdést a napi rendről levette. A korpótlékok mielőbbi kiutalása végett sem kíván kopogtatni a miniszter ajtaján, mert ez a dolog a nélkül is jól indul már, csak jól mozgassák s csak teljesen megbízható adatokkal álljanak elő a kérelmezők és jól felszerelt kérvényekkel.

Délután ismét a bíróság ülésezett a *Fáncsik János* naszályi lelkész fegyelmi ügyében, a kit mostani állomásáról végleg elmozdított.

A negyedik napon — a szokott bevezetés mellett — a tanügyi bizottság jegyzőkönyvi felterjesztései teljesen letárgyaltattak. A nagymérvű tanítóhiány, az iskola-hiány s az Erdélyben meglevő pap-hiány s a mindenütt jelentkező káplány-hiány a konventen is megdöbbenést okozott; de ezek tárgyalásába beleszókozni senki sem tartotta kívánatosnak.

A *közjogi bizottság* jelentésére kerülén a sor, azt *Molnár Béla* terjesztette elő, mint előadó. Az egyházi adóhátrálékok behajtására vonatkozó konventi felterjesztést azzal a kívánsággal tette vissza a belügyminisztérium, hogy a kívánt végrehajtáshoz a szükséges jogalap konkrete jelölendő meg. — Ehez képest a bizottság egy szabályrendeletfelét s illetőleg utasítást készített, a mely mind a minisztériummal, mind az egyházi hatóságokkal közlendő volna. — A javaslat vagy utasítás azonban hosszadalmassága, nem eléggé átlátszó volta miatt kedvezőtlen fogadtatásban részesült s *Tisza István* felszólalására, többek helybenhagyása mellett, leküldi azt a konvent a kerületeknek és megyéknek, hogy azok bírkózzanak vele.

A kultuszminiszter nem tehetett eleget a konvent mult évi kérésének, hogy t. i. a születendő gyermekek vallására kötött egyezségeket másolatilag közölhesse az érdekelt lelkészekkel; de megmutatta azt az utat, a melyen a reversálisok tartalmához hozzájuthatunk. Ez az útmód benne lesz a jegyzőkönyvben, a mire előre is felhívjuk az érdekelték figyelmét.

A tiszántúli kerület szabályrendelet alkotását kívánta a katonaságnál teljesítendő lelkészi szolgálatokra és azok díjazására nézve. A konvent nem bírván e más-más alakban újra felmerülő kérdés szövevényeibe betekinteni, kimerítő adatokat kér az érdekelt kerülettől s illetőleg kerületektől, hogy a szükséges lépéseket a siker reménységével megtehesse.

Előkerült a protestáns testvériség kérdése is s a szívünkbe nyillott tőle. Baranya felpanaszolta, hogy a *nagy geresdi* egyesség-levelet a testvéri feltékenység és terjeszkedési vágy összelyuggatta. Egymásra licitálunk s ág. ev. atyánkfiai élelmesebbek nálunknál s szerényebb egyházi adóra való kilátással is megpróbálták némelyek a ref. hívek áttérítését. Nyilatkozat történt, a mely szerint a *kéri* egyesség is csak névben él . . . Mit tehetett a konvent, mint áttette ezt a beláthatatlan következményű kérdést a két prot. egyház közös ügyeinek intézésére kiküldött bizottsághoz, hogy — csináljanak egy újabb *marburgi colloquiumot* . . .

A felterjesztett vallásszérelmi ügyekben (Vadkert, Eger) nem lehetett megnyugtatólag határozni, mert az alsóbb fokokon a felpanaszolt sérelmek orvoslását a törvény adta módon az illetékes hivatalnokok és hatóságok nem kísérelték meg. — Most tehát erre a kísérletre utasítja őket a konvent.

Mint egészen külön. önálló s bizottságilag nem érintett tárgy került elő Fejes István énekügyi bizottsági elnök beszámolója az *Énekes-könyv revisiója* s a revisió költségei felől. A konvent örömmel hallott e sokszor halogatott tárgyról és szívesen kívánt az elnöknek zavartalan egészséget és elfogyhatatlan lelkedést a revisió tovább fejlesztéséhez. Osztotta azt a nézetet is, — a hangulat legalább ezt igazolta — a mely szerint az ez ideig kinyomatott füzetekben van néhány olyan darab, a mely már most bátran felvehető volna az énekes-könyvbe s annak gazdagodását képezné. Reménylhető, hogy több is kerül az ilyen fajtából s nem sokára határozni lehet az énekes-könyv újra rendezése felől.

A *közigazgatási bizottság* felterjesztését a betegség miatt otthon maradt *Bartha Lajos* helyett *Décsi Gyula* olvasta fel. A tiszáninneri felterjesztés az *egyházi adóteher emeléséről*, (a mely az a.-zempléni egyházmegyéből jutott a kerülethez s onnan a konventhez) érdekes eszmecserére adott alkalmat. Lehet-e kötelezni bizonyos egyházi terhek emelésére az olyan egyháztagot is, a ki a teher kivetésekor nem volt még egy-

háztág? Ez volt a felterjesztés főpontja. *Tisza István* szerint lehet, sőt nem is gondolható másképen. mint úgy, hogy a nyerhető jótéteményekkel együtt neki viselje a ráeső terheket is. Így van a polgári községek életében is stb. — A konvent helyeselte a fel-szólaló nézetét s *Szilágyi Dezső* is osztotta azt, de nem találta a kérdést egyszerre megoldhatónak; mert hát mi történjék azokkal, a kik a teher elvállalásánál tag-jai voltak ugyan az egyházközségnek, de a teher letör-lesztése előtt onnan elköltöztek? A támadható bonyo-lulatok felett elmélkedvén, nem találta a zempléni jegyzőkönyvet eléggé világosnak s erősködött, hogy e tárgyban a kerületnek döntvényt kellett volna hoznia stb. A tiszáninneniek (Kun B. Radácsi Gy. Meczner Béla) aztán felvilágosították, hogy itt most semmi egyébről nincs szó, mint a felvetett kérdésnek a zsi-nati tárgyak közé sorolásáról s a konvent a kerület kívánságát teljesítette is.

Ugyancsak előjegyeztetett zsinati tárggyúl a pap-hallgatáskor divatos eszem-izsom megátalását javasló tiszáninneniek felterjesztés is, a mely szintén A.-Zemplén-ből származott, a hol nagy okok tették szükségessé.

A *kolozsvári szeretetházról* még nem nyilatkozott mindenik kerület s így ennek a nagy reménységgel indult intézménynek sorsa marad tovább is a ter-méketlen bizonytalanságban; különben a beterjesztett nézetekből nem jósolhat neki senki gyors fejlődést és egyetemes szeretetet. A konvent bevárja a nem nyi-latkozott kerületek véleményét.

Sass Béla jegyzőnek s egyúttal levéltárnoknak köszönetet mondott a konvent a Tóth Samu által gon-dozott levéltár átvételéért s annak rendezéséért. A levéltár — tudvalevőleg — a debreceni zsinat alkal-mával Debrecenben kezdett alakulni s ott maradt to-vábbra is, noha a konvent üléseinek helyéül Budapest fogadtatott el. Közel az idő — úgy látszik — a mi-kor a levéltár is Budapestre jut s a konvent ügyeinek előkészítésére s minden oldalú irányzására egy központi hivatal fog szerveztetni. Bizodalmas beszélgetésekből, bizottságokban emelkedett hangokból legalább ez kö-vetkezik, mert sokan nem bírják azt megérteni, hogy mi lenne abból, ha pl. az országgyűlés könyvtára még most is Pozsonyban volna? . . . A pénzünk is Buda-pesten van, ott a Baldácsi-házunk is, csak a levéltá-runk van egyebütt. . .

Fontosabb kérdése volt azonban a konventnek — legalább ezúttal még — a vasárnap megszentelése, a mit bizonyos felső-szabolcsi esetek miatt — a tiszán-túli kerület vitt a konvent asztalára. A közigazgatási bizottság eléggé fontosnak tartotta a kérdést arra, hogy miatta a belügyminisztérium megkerestessék, a konvent azonban ebben a kérdésben is tartózkodó, óvatos ma-radt. De a vita megeredt s az állami szempontok elő-terbe tolultak, az emberies, vallás-erkölcsi tekintetek pedig meglapultak szépen s a lelkészek, a társadalom, a cselédek és cselédtartók kérdésévé lett az Ur nap-jának megszentelése. Érezni lehetett azonban, hogy *Tisza István*, *Szilágyi Dezső* és *György Endre* sem tart-ják a kérdést véglegesen elnapolhatónak s hogy egy újabb esetben a konvent sem fog kitérni a nagy fel-adat elől s a vasárnap ünneppé tétele s illetőleg ün-nepi jellegének biztosítása végett az országgyűlést fogja felkeresni Mert nem is az itt a főbaj, hogy zsidó bér-lők és földesurak vasárnapon is dolgoztatnak ker. cse-lédekkel; hanem az, hogy a korcsmák nyitva vannak hajnaltól kezdve vasárnapon is és a szegény ember a heti keresményét már az első harangszó előtt eliszsza s a harmadik harangszóra pedig részegen dalolja vagy

inkább ordítja végig a várost . . . főként egyes kisebb városokon, a hol a városi hivatalnokok magok is szor-galmasabban keresik fel a vendéglőt, a sörházat, mint a templomot.

Erdély bejelentette, hogy ezentúl a *lelkészminösít-vényeket* nemcsak a püspök fogja aláírni, hanem a fő-gondnok is, a mit megnyugvással vett a konvent tudomásul. A *minősítési eljárás* egyöntetűvé tételével azon-ban nem hajlandó foglalkozni, mert a mutatkozó csekély eltérések nagyobb összeütközésre különben sem vezet-hetnek. Erdély és Tiszántúl összeütközése a *komádi* eset miatt ma már a történelemé. Erdély különben adjon javaslatot e tárgyban, hogy a konvent előtt va-lami kézzelfogható s a módosítás szüksége igazolható legyen.

Végül Kun B., mint konventi elnök, beterjesztette eddigi költségeinek jegyzékét s a konvent szinte hinni sem akarta, hogy annyi éven át milyen mesés csekély-ségbe került az elnöki igazgatás. Nagy elismeréssel és köszönettel adózott a konvent a példátlanul takaré-kos elnöknek az ő hűség és fáradozásaiért. Ezután el-határozta még, hogy az újabb kinyomatott „*Egyházi törvények*” árát Szász Károly püspök megszabván, bo-csássa azt könyvtárusi kezelés alá s a netalán be nem szedhető kiadási összegeket pótolni fogja a konvent, de úgy, hogy az általa kölcsönzött összegeket a kerü-letek a szokott arány szerint fogják fedezni.

Kun B. hálaadó, meleg imája s *Tisza Kálmán* kö-szönnő szavai fejezték be a négy napi konventi mun-kálkodást, a melyen vajha megnyugodnék az Isten áldása! Az elnökség érdemeit *Szász Károly* méltányolta.

A jegyzőkönyvet pénteken hitelesítette egy bizott-ság (Kun B. elnöklete alatt: Ragályi Béla, Szabó János, Antal Gábor és a jegyzők).

Az alsó-zempléni egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Április hó 18—19-ik napjain a szokott helyen, Sá-rospatakon, gyűltek össze s tanácskoztak egyházmeg-yénk egyházi és világi férfiai. A világi tanácsbírák sorából egy, a papiakéból egy sem hiányzott. Az elnöki tisz-tet Meczner Béla gondnok s Keresztury József esperes töl-tötték be. A gyűlés 18-ikán 9 órakor kezdődött a főis-kolai küldöttségi szállás nagy termében, miután előbb a városi templomban istentisztelet volt, a melyen Gecse Lajos tarcali segédlelkész mondott buzgóságteljes imá-dásot. Az esperes rövid imádsága után Meczner Béla lapunk más helyén olvasható beszédével nyitotta meg a közgyűlést, a mely lelkes éljenzésekkel kísérte a gond-noki beszédet s azt jegyzőkönyvbe vétetni határozta.

A kinyomatott tárgysorozat szerint a képviselők iga-zolása után a világi tanácsbírói állásra beérkezett szava-zatok felbontásáról olvastatott jelentés, a mely szerint 59 szavazatból 39 *Miklós Bélára*, 20 Vecsey Oláh Mik-lósra esett s így az előbbi lett a Pilissy Ferdinánd utódja. Ezt megelőzőleg történt az esperesi jelentés felolvasása, a mely megnyugtató képet rajzolt az egyházmegye álla-potáról. Adakozás 5 ezer forint, építkezés 16 ezren felül történt. A socialismus tünetei ez évben nem jelent-keztek.

Új lelkészekül Kiss Miklós n.-kövesdi s Tóth Ferenc berzéki lelkészek erősítették be, tanítókul pedig öten. Egy segédlelkész is belépett az egyházmegyébe, s egy főiskolai tanár, Domby László, szintén bekebelezte magát.

Titkos szavazással választottak meg a tavaszi kerületi gyűlésre a képviselők s ilyenek lesznek: Gecsei Péter, Kónya András, Bálint Dezső, Meczner András, Szinyei Gerzson s Kócán Miklós. A szavazatok a nyílt ülésen bontattak fel, a mi egy kis időrablás volt.

Tárgysorozaton kívül bejelentetett a sárospataki s a tokaji egyháznak az a határozata, hogy lelkészek helyett a ref. lelkészi özvegy s árvatár évi járulékát fizetni fogják. A közgyűlés örömmel vette tudomásul a követésre méltó eljárást, de a sárospatakinál mintha jogosult lett volna ez a megjegyzés, hát az állandó orgonistaság mikor következik már be?

11 órakor a gyűlés félbeszakítottatott s testületileg kivonult a temetőbe, hogy a *Terhes Barna* sírkövét leleplezze. A sárospataki egyházi énekkar éneke után *Zombory Gedő* megyaszói lelkész mondott hangulatos beszédet, majd imádságot s az énekkar énekével beveződött a kegyeletes cselekmény, a melyen a főiskolai tanári kar s ifjuság is megjelent. Ugy erről a sírköleplezésről, mint a Kopré Ferenczéről, az egyházmegyei jegyzőkönyvben is lesz említés.

A délutáni gyűlés folyamán, a melyre a közebed után, a hol a pohárköszöntők egész záporában nyilatkoztak meg a szívek s a lelkek, gyűltek össze, a lelkészi s tanítói pótadók kérdése keltett érdeklődést s szomorúan konstatáltatott, hogy egyes jegyzők egész kedvteléssel, mintegy sportszerűleg úzik a törvény ellenes cselekvényt, hogy a lelkészre s tanítóra is kivetik a pótadót. Természetesen az ment határozatba, a mit Debreceni Bertalan ügyész tanácsolt, hogy az érdekelt felek felebbezzenek az eljárás ellen.

Elismeréssel fogadtatott a *csobaji* egyház ama ténye, hogy a gabona fizetést megváltotta s bár a szolgálmányok megváltását szívesebben fogadta volna a közgyűlés, a lelkész jelentése után megnyugodott abban, hogy azoknak a megváltása is be fog következni, de egyszerre ez is elég.

Közmegbotránkozást keltett a *lácai* egyházból az egyh. látogatásnak az a jelentése, hogy a lelkész-lakásból a még 1891-ben kidobni rendelt roz kályhát maig sem cserélték ki s hogy a lelkészi földeket a szomszédok elszántogatják. Küldöttség fog kimenni az ügyek elintézésére.

Tarcalon a város szűkkeblűnek mutatkozik, a meny nyiben az évek hosszú során át a ref. egyház szegénymenháza részére kiszolgáltatót egy szekér tűzfát megtagadja. A közgyűlés az ottani egyházi előjáróságtól elvárja, hogy a városi hatóságot rá fogja bírni a régi szokás megtartására.

Takta-Kenéztől 48 frt tanítói nyugdíj-járulékot követel az állam, holott sem most, sem 15 évvel ez előtt nem volt ott tanító, mert lelkész-tanító alkalmaztatott. A törlés iránti kérvény beadására utasított az előjáróság. Hernád-Németiben a tanító nem akarja a nyugdíj-járulékot fizetni, azért a gondnoknak tétetett kötelességévé, hogy a tanító fizetéséből eszközölje a járulék beadását.

Bíróági ügy 7 drb. volt, részint fegyelmi. részint közigazgatási.

Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Az alsó-borsodi egyházmegye, mint ilyen, ez évben érte meg fennállásának 100 ik évfordulóját, s így a folyó évi április hó 12-ik napján, Miskolcon megtartott közgyűlése méltán nevezhető jubiláris közgyűlésnek; noha e nagy eseményről csak keveseknek volt előzetes tudomásuk. Annál nagyobb volt hát a közönség meglepetése,

a mint Tóth Dániel esperes, — gyűlést megnyitó buzgó imája, majd elnöklő társa, Bárány Elemér, egyházmegyei gondnok üdvözlő szavai után, — esperesi fél-éves jelentését, a száz év előtti megalakulásnak nagy történeti hűséggel kinyomozott s bizonyára a jövődőség számára is mindenkor nagybecsű adatokat tartalmazó ismertetésével vezette be, a mely a következőleg hangzik:

„Lehetetlennek tartom, hogy, bár rövid idő áll rendelkezésemre, még is meg ne emlékezzem ez alkalommal arról, hogy ez a mi alsó-borsodi ev. ref. egyházmegyénk, így, a mint manapság van, nevével, egyházaival, közigazgatási szervezetével az 1799-ik év folyamában alakulván meg, ez évben száz esztendő. Hogy alakulásának képét s módját megláthassuk és megérthessük, a hazánkban lévő protestáns s különösen ev. ref. egyetemes egyházunk előbbi történetét s viszonyait is kell néhány szóval érintenünk. Fel kell említenünk különösen azt a körülményt, hogy midőn mindkét hitvallású evangélikusok hazánk többi részeiben mihelyest csak tehetők, kerületekké alakulván superintendenseket választottak: a tiszáninnen levő ev. ref. egyházak és lelkipásztorok „a superintendentialis vagy az angliai ekklezsia szokása szerint való püspöki igazgatást babonásnak és az atyafiakon leendő uralkodásra hajlandónak ítélvén, esperesek által kívántak igazgattatni”; s az 1636-ik esztendőben június hó 20-ikán Bodrog-Kereszturban tartott közgyűlésen a zempléni, borsodi, abauji és ungi esperesek minden jelenlevők láttára és beleegyezésével kézfogással erősítették ezt meg. S bár az 1646-ban Szatmár-Németiben tartott zsinat végzést hozott, I-ső Rákóczi György fejedelem által is megintettek, hogy superintendenst válasszának, megmaradtak az esperesi igazgatás mellett s confraternitásban, vagy unióban éltek egész 1734-ig, a Carolina resolútió kiadásáig, a midőn superintendenst kellvén választaniok, a Hernád-Németiben tartott közgyűlésen első superintendenssé megválasztott Szentgyörgyi Sámuel rimaszombati lelkész, borsodi esperes. Szentgyörgyi Sámuel azonban a superintendensi hivatal mellett esperesi hivatalát is megtartotta; bár annak letételére mások által is, de különösen a főkurátor, Vay István által több ízben felhivatott. Igazgatta tehát az egyházkerületet s e mellett a borsodi egyházmegyét, mely a Borsod, Gömör, Hont vármegyék egész területén s Heves, Abauj és Zemplén vármegyék szélein fekvő 148 anya és 72 leányegyházat foglalta magában. Folytatta ezen kettős hivatalát 1745-ig, a midőn a borsodi tractus Rimaszombatban febr. 22-ikén tartott közgyűlésén, testi erőtelensége miatt, mindkét hivataláról lemondott. Lemondását az egyházmegye, a többi egyházmegyék nevében is elfogadta; meghagyván superintendensi és seniori címét és tekintélyét s fizetést is rendelve számára. S hogy az egyházkerület igazgatásában fennakadás ne legyen, a superintendensi teendőkkel megbízta az egyházkerületi főjegyzőt. Ugyancsak ez bízott meg a borsodi egyházmegye igazgatásával is, de csak addig, míg esperes választatik.

Gondoskodás történt tehát már itt arról, hogy a superintendensi és esperesi hivatal egy kézbe ne kerüljön; az április 6-ikán Bódván tartott közgyűlésen hozott határozatban pedig világosan kimondatott, hogy mivel nagy hátrányára volt az egész egyházi közügynek az, hogy Szentgyörgyi Sámuel a superintendensi és seniori hivatalt együtt folytatta, ezt a két hivatal egy ember többé nem viselheti. S ennek folytán az is elhatározatott, hogy miután a két hivatal külön választatott, nehogy félreértések forduljanak elő, a superintendensi és esperesi hatáskörök megállapítása eszközöltessék. S e végett előleges tanácskozmány tartatván, abba Csáji Márton, egyházkerületi főjegyző, június 21-re a kesznyéteni parókhiára a többi egyházmegyék espereseit is hívja meg. Ez a közgyűlés a fentemlített s a következő napokon megtartatván, a négy tractus szavazatával superintendenssé választott Csáji Márton, miskolci első lelkész, s a seniorok, a küldöttek és a világi gondnokok jelenlétében a templomban, a cathedra előtt Szentandrás Mihály abauji esperes által a szentháromsággyísten nevében feleskettetett; s a kezek

rátételével s ugyancsak Szentandrás Mihály áldásával superintendenssé avatott. A borsodi egyházmegye pedig ugyanezen év okt. 20-ikán Alacsán tartott gyűlésén esperessé választotta Eöri Pál sajjó-szentpéteri lelkész, a kit a templomban három idősebb assessor kézrátétele mellett Csáji Márton superintendens esketett fel.

Ilyen alakjában élte aztán át ez az egyházkerület s a borsodi egyh.-megye a század végéig terjedő időt. Ennek nagyobb része, különösen a Mária Terézia uralkodása alatti, keserves emlékeztető a magyar protestáns egyházra nézve. Aránylag azonban még legkevesebbet szenvedett ez a tiszavidéki rész; hiszen míg a Dunamellékén a katolikus főurak és főpapok latifundiumain seregestől pusztultak el az üldözések miatt a református egyházak: itt csak néhány egyházat vesztettünk el ily módon, a közép és kis nemesség java része protestáns lévén, ezek a bár kevés számú, de annál buzgóbb főuraink vezetése alatt oltalmukba vették a szorongatott egyházakat s azoknak hivatát.

Most száz éve, 1799-ben, átlátván az egyházkerület azt az aránytalanságot, mely a tractusok között van, midőn a borsodi egyházmegye az egyházakat számítva a kerületnek majdnem felét, lélekszám szerint bizonyosan felénél nagyobb részét foglalta magába: elhatározta, hogy a borsodi egyházmegye három egyházmegyére, alsó- és felső-borsodira s gömörre, az egész kerület hét megyére osztassék fel. Elrendelte e célból, és pedig candidatio alkalmazásával, az esperesek választását. Az aug. 31-ik napján Miskolcon tartott particularis superintendentialis gyűlésen bontattak fel a szavazatok, a melyek szerint a felosztott borsodi tractus egyik notarius, Vécsey Zsigmond, mező-keresztesi lelkész választatott meg az alsó-borsodi egyházmegye első esperesévé. Kevés idő múlva szept. hó 12-ikén tartott meg Tisza-Kesziben az alsó-borsodi egyházmegye első közgyűlése, a jegyzőkönyv szavai szerint Öri Fülel Gábor superintendens és Négyesi Szepessy József coadjutor curator előlülők alatt. A midőn legelsőben is Tóth András miskolci lelkész superintendentialis vice-notarius által felolvastattak a fentebb jelzett egyh.-kerületi közgyűlés jegyzőkönyvének az esperes választásra vonatkozó pontja és az esküformája, s ezek elintéztetvén jeladatott a köz-istenitiszteletre, s a helybeli gyülekezet és az összesereglett mindkét renden levő előljárók a templomba bemenvén, alkalmi könyörgést mondott egyik miskolci lelkész, Szathmári Paksi József. Majd Öri Fülel Gábor superintendens, szintén a predikáló székéből, alkalmi beszédet tartván, a megválasztott esperest az eskü letételére felhívta, ki is, a templom közepére kiállván, Tóth András által feleskettetett s a superintendens áldása után az egész szent ceremonia énekléssel berekesztetett.

A gyűlés most már az esperes és a segédfigondnok elnökelete alatt folytatván, elhatározatott, hogy 12 assessor választanak; ennyi tanácsbíránk van ma is. Az egyházmegye felosztott négy járásra, miskolci, keresztesi, csáthi és igrici járásokra; így van felosztva most is. Csak a jegyzők számában van változás, a mennyiben akkor egy első notarius és egy vicensotarius választatott. A diaconus szintén megválasztatott s átvette az azelőtt egyesülve fennállott borsodi tractus cassájából ezen alsó-borsodi egyházmegye részére eső 30, azaz harminc rhenes forintot és négy pecsétnyomót s három libellust.

A mindvégig osztatlan figyelemmel hallgatott jelentésnek egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktatása határozatott.

Egyházmegyénkben, a múlt őszi gyűlés óta, három lelkész állás töltetett be, u. m. a geleji, átányi és a harsányi; e három közül az átányi (oly sok vizsály után) egyhangulag, a harsányi pedig meghívás folytán. Ezen eredmény a jövőt illetőleg méltán jobb reményeket támaszt a többi egyházmegyékben is mind gyakoribb, hasonló örvendetes jelenségekkel együtt, a közelmúltban nagyon is lábra kapott visszaélésekkel szemben a tisztas lelkész palást megbecsülése és a választási szabadság nemesebb értelmében való alkalmazása érdekében. Taní-

tói karunk szintén három új taggal szaporodott, de ki-dőlt tanítóink sorából a legjelesebbek egyike, kinek haláláról az esperesi jelentés is, mint méltó veszteségről emlékezik meg: Asztalos József, tiszánánai tanító. A korán elhunyt tanító, kit Hevesmegye közigazgatási bizottsága nem régen elismerő oklevéllel jutalmazott, gyámol nélkül maradt özvegyet és kiskorú árvákat hagyott hátra, kikre a lesújtó bánaton kívül, kétségbeejtő nyomor is várakozik, mert a boldogult nem töltötte még el az amugyis nagyon szerény nyugdíjra jogosító szolgálati éveket.

A tanítói fizetések kiegészítésére szolgáló államsegély egyházmegyénkben, ez idő szerint: 3339 frt. Tanítói korpótlék 34 egyház tanítója részére van kiutalva. Az ország közalapra egyházmegyénk múlt évi járuléka 2356 frt 07 kr. volt, mely összeg hiány nélkül befolyt.

Az egyházlátogatói hivatalok által beterjesztett adatok szerint, összes egyházaink bevétele volt 103,507 frt 20 1/2 kr.; kiadás 91435 frt 69 kr. Tőkepénz és alapítvány 61864 frt 06 kr., adósság 61514 frt 45 kr., életneműek a magtárakban 2503 hl. 74 liter. Építkezésekre fordítottak egyházaink 52609 frt 35 kr., az adakozások összege 5857 frt 29 kr. Az általánosan hangoztatott hitközöny és buzgósághiány ellenében e jelentős számok eléggé tanuskodnak hit- és vallási életünk eleveenségéről.

Az esperesi jelentéssel kapcsolatosan olvastattott Faragó János, pápai főiskolai tanár alapító levele, mely szerint ő a kis-tokaji egyházban, elhunyt édes anyja emlékére 400 korona alapítványt tett, részint urvacsorai jegyek beszerzésére, részint szegény iskolásgyermeknek segélyezésére. A gyermeki kegyelet ezen áldásos nyilvánulását e helyen is állítsuk oda követésre méltó példa gyanánt.

A közgyűlési tárgyak lebonyolítása, az ujonnan választott lelkészek beerősítésével kezdődött; berősítették Illyés János, eddigi harsányi lelkész: Átányba, Kenyeres Károly, berzéki lelkész: Gelejre, Tóth Béla, miskolci s. lelkész: Harsányba. Hasonlóképpen tanítóik: Nemes Géza Andornokra, Zsigmond Kálmán Cserépfaluba és Tana Karolin tanítónő Miskolcra; kik közül Zsigmond Kálmán és Tana Karolin, hivatalukra ez alkalommal eskettettek fel.

A scontróba maradt ügyek letárgyalása után, felolvastattak az egyházmegyei pénztári számadásokról szóló jegyzőkönyvek, melyek nyomán az ügybuzgó pénztárnoknak szívesen adta meg közgyűlésünk az elismeréssel párosult fölmentvényt. E tárgynál nem mulaszthatom el annak felemlítését, hogy egyházmegyei pénztárunk, mely 100 évvel az előtt 30, mondd harminc rhenes forinttal kezdte meg pályafutását, ma 14157 frt 41 krról számol.

A lőrincfalvi kisdud egyház, mely két évvel ez előtt lett anyaegyházzá, templomot készűl építeni. Egész kerületünkben ez az egyetlen egyház, melynek temploma nincs, melyre pedig, mint evangéliomi vallásunk világitó tornyára ott, a hevesmegyei nagy pápistaság területén s épen a szathmári püspökség birtokán, oly igen nagy szükség van. Közgyűlésünk kész szívvel is gyámolítja e különben felette kicsiny és szegény egyházunkat nemes törekvésében; legközelebbi kérését, hogy részére országos segély gyűjtési engedély eszközöltessék: pártolólág terjeszti föl közgyűlésünk az egyházkerületre. Örvendetes tudomásul szolgált a miskolci egyház jelentése a néhai Debreceni Dániel-féle hagyaték kezeléséről, melyből kitűnik, hogy a presbyterium nemes buzgólkodása folytán ez alapítvány jövedelméből a miskolci lelkészek és tanítók, már a jövő évtől kezdve jelentékeny fizetésemelésben fognak részesülni. Ugy ez, mint a Fekete János egri állami iskolai tanító azon jelentése, hogy Egerben, a mindkét nemű ref. vallásu elemi tanköteles

gyermeknek egyházi ének- és vallásoktatásban kellő módon részesíttetnek: tudomásul vétel végett az egyházkerületre terjesztetik. A tiszta-ozslári egyház a lelkész javadalmazására szolgáló kézi és írás szolgálmányokat pénzzel váltotta meg; ilyen értelemben megújított díjlevele jóváhagyatván, végleges megerősítés végett szintén felterjesztett. De a mező-keresztési egyház fitanítói és az átányi egyház megváltoztatott lelkészi díjlevele, — minthogy ezek a chártaconkitás bűnében fogantattak; visszautasításban részesültek.

Gaál Ferenc, egyik kiváló képességű és ügybuzgó segédlelkészünk, hosszú 10 évi káplánkodás után, közgyűlésünkhöz intézett búcsú levelében, távozását jelenti egyházmegyénkből; a tanári pályára indult, melyen a szorgalom és a tehetség minden bizonynyal kevesebb esélyek között és föltétlenül méltányosabb elbírálás alatt érvényesülhet. Jegyzőkönyvi elismerés mellett és szíves áldás kívánatokkal bocsátjuk el körünkből ifju munkatársunkat, de őszinte sajnálattal is egyszersmind, mert rossz szul csik látnunk azt, hogy az Úr szőlőjének egy különben jeles képzettségű, példás buzgóságu munkása, a hivatalos működési térről, 10 évi tusakodás után, a meg nem koronázott siker töviseivel szívében, kénytelen más, reá nézve új kenyéradó pálya után nézni.

A helyettes és segéd-lelkészek elrendeltettek: az egyházkerületi közgyűlésre egyházmegyénk képviselőiben az elnökség mellett: Maklár Károly, Sólyom Gyula és Kerekes József papi; Szathmáry Király Pál, Pappszász Lajos és Mikuleczky István, világi tanácsbírák küldettek ki.

Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek már előző nap felolvastattak s az egyes egyházakban előfordult ügyesbajos dolgokra, melyek közt sűrűn fordulnak elő a magtári és tőkepénzekről szóló kötvények szabálytalan kezelése, a 15 kros tanítói nyugdíj-pótlék hátrálékok, — a megfelelő határozatok meghozattak; ugyancsak előző nap volt a bírósági ülés, melyen három ügy tárgyalatott.

Számos, a nagy közönséget nem igen érdeklő, kisebb ügyeket mellőzve, be is fejezhetném gyűlés tudósításomat; előbb azonban még egy kötelességet kell teljesíteni, ez az, hogy egyházmegyénk nevében köszönetet mondok a miskolci egyháznak azon minden dicséretre méltó, gazdag vendégszeretetért, melylyel önmagához méltóan fogadta s ellátta a gyűlés tagjait; e tekintetben is megmutatván, mennyire kész megfelelni amaz evangéliumi intelemnek: „Nem rejtethetik el a hegyen épült város!”

Szalóczy Pál.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A felső-borsodi egyházmegye Felső-Barcikán, ápr. 18—19. napjain tartá szokásos tavaszi közgyűlését *Vadászi Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok elnöklése alatt, — hol szokatlan nagy számmal jelentek meg nemcsak a kormányzó férfiak, de mindazok, a kik érdeklődnek anyaszentegyházunk fejlődése és felvirágzása iránt.

Alkalmi ének és *Csikó József* rudobányai h. lelkész nagyhatású imája után *Ragályi Béla* gondnok nyitotta meg a gyűlést, meleg szavakban emlékezvén meg *Debreceni Gábor* elhunyt esperesünkről, ki 23 évig vezette egyházmegyénk kormány-rúdját bölcs tapintattal, siker dús eredménnyel.

Majd olvastatott az esperesi félévi jelentés egyházmegyénk szellemi- és anyagi állapotáról. Ha itt is

borongós gondolatokkal találkoztunk, ha itt is, mint követség méltó jellemkép örököltetett meg a *kidőlt jeles* emléke: az onnan magyarázható, mert az ő neve, élet-története majdnem egy egyházmegyénk nevével, élet-történetével, míg lankadást nem ismerő erélyes vezére volt egyházmegyénk hajójának. S a kegyeletes, szent érzések ápolása talán kötelessége is az emberi szívnek? Mert mi aranyat és ezüstöt úgy sem adhatunk kitűnő embereinknek! Éltökben tisztelettel, sírjok felett kegyeletes megemlékezéssel áldozni szent kötelességünk! Ugy is ennyi a jutalom a soha vissza nem fizethető, lankadást nem ismerő nemes és szent munkálkodásért! Érdemei jegyzőkönyvünk lapjain megörökítették, miről a gyászoló családot is értesíteni látározta közgyűlésünk.

Egyházmegyénk élete csendesen, zajtalanul folyt a rendes mederben, miről az egyház-látogatási jegyzőkönyvek tesznek bizonyosságot. Küzd a létfenntartás gondjaival, de remél és bizik a jobb jövőben. Nagyobb körültekintésre, lelkesebb buzgalomra van szükségünk, mert a fejsze a protestantizmus életfája gyökerére van irányítva. Ne csak a lelkészi kar végezze apostoli buzgósággal kötelességét, hanem minden egyháztag, a ki-ben még él a Krisztus lelke!

Az adakozások összege: 2668 frt 67 kr. Kiadott építkezési költség: 11.929 frt. Egyházaink összes tőke-pénze: 56.478 frt 95 kr. Összes adóssága: 30.555 frt 22 kr. Az egyházmegye összes egyházainak bevétele: 40.207 frt 21 kr. Kiadása: 26.682 frt 96 kr. Pénztári maradványa: 13.524 frt 25 kr. A magtárak értéke meghaladja a 10.000 frtot. — Lelkeszi hivatalt illető alap van: 18.153 frt 86 kr. Tanítói alap: 5897 frt 60 kr. közös alap: 700 frt. Segéd-lelkészi-alap: 663 frt 07 kr. Iskolai-alap van: 648 frt 79 kr. Domesztikai válság-alap van S. Ecsegen: 720 frt 40 kr.

Az iskolák szellemi állása: kitűnő 18; dicséretes 28; kielégítő 8; gyenge 1; 3 helyen pedig a ragályos betegség miatt nem lehetett megvizsgálni az iskola szellemi állapotát. Nincs tanító 6 helyen u. m. Felső-Nyárádon, Szendrőben, Szt.-Jakabon, F.-Barcikán, Lakon, Meszesen. Énekkar van 15 helyen.

Az 1898. évről a domesztikai összeg 1114 frt 85 kr minden egyházból az utolsó fillérig bejött s a földhitel-intézethez elküldetett. Folyó évi ajánlati összeg 1096 frt 85 kr.

Tűzkárbiztosítási összeg: 757 frt 29 kr szintén beszédetvén, illető helyére elküldetett.

Az országos lelkész özvegy-árva-tárba fizetendő kivetési összegek is a legutolsó fillérig ki vannak fizetve s rendeltetési helyökre elküldve.

Évötödös tanítói korpótlékul államsegélyt kap: 33 tanító; nem kap 24, mivel vagy oklevelök nincs, vagy még nincsennek öt éves tanítók.

Tanítói fizetés kiegészítésül ad az állam: 624 frtot,

Az új egyházpolitikai törvények romboló hatása egyházmegyénken nem látszik. Keresztelés, esketés és temetés ép úgy gyakoroltatik, mint az előtt: legfőlebb az esketési stóla kevesbedett meg. Nazanérusoktól, felekezeten kívül állóktól — még tiszta egyházmegyénk területe!

Bekebelezetett: *Demeter Bertalan* volt amerikai misszionárius s jelenlegi budapesti bölcsészethallgató s. lelkésznek Martonyiba. Beerösítették, mint tanítók: *Katona Dénes* Szalonnára, *Német Dezső* Kondóra, *Kovács Dániel* ideiglenesen Szt.-Jakabra.

Botos József és *Bodnár István*, mint megválasztott

papi tanács-bírák, a hivatalos esküt letévén, mindkettő hatásos beszédben fejtegette feladatát s ígérte szolgáltatását egyházmegyénknek.

Miután *Bartha Mihály* a főjegyzőségről, *Botos József* pedig az aljegyzőségről visszavonhatatlanul lemondtak, lemondásuk elfogadtatott s érdemeik jegyző-könyvünk lapjain megörökítették. Ugy a fő- mint az aljegyzőségre a szavazást elrendelte jul. 1-éig való határidővel — egyházmegyénk. Helyettes jegyzőül — e gyűlésre — *Szuhay Benedek* választatott.

Érdekes eszmecserére adtak alkalmat a lelkeszer-tekezletnek — már ismeretes indítványai, fölterjesztései. — Jól eső örömmel tölti el lelkünket hogy e fontos határozatok egytől-egyig elfogadtattak s fölterjesztettek a főtiszteletű egyházkerületi közgyűléshez. — Mi bizunk intéző férfaink bölcs belátásában, apostoli buzgalmában, hogy a fontos indítványok felett napirendre könnyedén nem fognak térni, hanem megfontolva az idők jeleit, alkalmat szolgáltatnak arra, hogy anyaszentegyházunk és iskolánk jövője és boldog felvirágzása mielőbb megvalósuljon.

Majd olvastatott a gyámtári választmány jegyző-könyve, melynek adatai mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy *Svingor József* dékánunk oly lelkiismeretes pontossággal s valódi szakavatottsággal és körültekintéssel vezeti ennek is ügyeit, hogy lehetetlen a legnagyobb elismeréssel és dicsérattal nem szólni az ő dékáni működéséről.

Egyesített egyházmegyei gyámtárunk jelenleg 17.349 frt 82 kr összeget képvisel s egy évi szaporulat: 1301 frt 31 kr. E tárból egy-egy lelkész özvegy: 100—100 frt jutalékot kap. Fillérekből alakult — alig 8 éve — ez is. S hogy az országos megalakult: fen-tartottuk ez egyházmegyei gyámtárt is s fizetjük pontosan jövedelmünk százalékát. És bár nehezen esik, ki-vált fiatalabb lelkész társainknak; de azért csak kifizet-jük, mert: rend a lelke mindennek. S ha mi indítványt nyújtunk a kerületre a hátrálékok megszüntetése tár-gyában, ezt azért tesszük, hogy azt szeretnénk, misze-rint a kimutatott összegekből egyetlen fillér se veszne el. — De meg a szoros igazság is azt parancsolja, hogy a terheket egyenlő mértékben hordozzuk, mikor az alapszabály egyforma jogokat biztosít.

Gyámtári választmányi egyházmegyei elnökké: *Palcsó Károly*, rendes tagga: *Szuhay Benedek*; póttag-gokká egyházi részről, *Dávid József*, világi részről *Bárcay László* választattak.

A sok letárgyalni való dolgok közül — mint köz-érdekű — leginkább kiemelkedett azon egy lelkész tár-sunk jogos panaszára hozott határozat, mely elvi jelen-tősséggel is bír. A tényállás következő: Lelkeszi és ta-nítói fizetési hátrálékok behajtása iránt kerestetett meg az illetékes polgári hatóság. S dacára annak, hogy az esperesi hivatal is igazolta nevével és pecsétjével a kimutatás valódiságát s dacára annak, hogy többszö-rösen megkerestetett a polgári hatóság zsinati törvény-könyvünk 5 §. értelmében a kimutatott hátrálékos összeg behajtása iránt, Borsodvármegye alispáni hivatala olyan tartalmú hivatalos iratot küldött, mely bírálni látszik a kimutatott összegek valódiságát, — mi által kétségbe- vonja mintegy az egyházi hatóságok azon törvény adta jogát, hogy az ő hivatalos s esperes által is megerősített kimutatásuk okiratnak tekintessék.

Egyházmegyénk természetesen sérelemnek vette ez eljárást s elhatározta, hogy erélyes hangon meg-fogalmazott átiratot küld a tek. alispáni hivatalnak, ki-

mondván, hogy az ily kimutatások valódiságát és he-lyességét minden tekintetben megállapítani az egyházha-tóság tartja magát illetékesnek s a végrehajtás végett megkeresett közigazgatási hatóságot egyedül és kizárólag a végrehajtás tényleges fogatosítása, nem pedig felülbírá-lás végett keresi meg.

Balogh István lemondván a tanügyi bizottság el-nökségéről, helyére *Bodnár István* választatott.

Őszi közgyűlésünk *Szakácsiban* lesz.

A kerületi gyűlésre az elnökségen kívül *Svingor József*, *Balogh István* papi; *Székényessy Árpád* s Gróf *Vay Tihamér* világi tanácsbírák küldettek.

Tudósításomat mielőtt bevégezném, jól eső öröm-mel irhatom, hogy a f. barcikai kis egyház s annak de-rék lelkésze és családja a legnagyobb magyar szíves-séggel fogadta a gyűlés tagjait s tőlük telhetőleg mindent elkövettek, hogy mindnyájan otthon érezzék magukat. S némi viszonzásul aztán mi is pohárköszön-tőkben fejeztük ki elismerésünket, sőt egy volt barcikai pap a leendő második harangért ivott, mely nyomban 30—40 frtot eredményezett. Gyűlés végeztével, 19-én este a harang alap javára bál is tartatott, melynek tiszta jövedelme meghaladja a 30 frt. Nem sok! De kezdet-nek elég! És mi hiszszük, hogy nem sokára harang-szentelésre hív meg bennünket a Kis-Barcikanak nagy áldozatkésztséget tanúsító gyülekezete.

Adja Isten, hogy úgy legyen!

Szuhay Benedek.

A csapi ref. iskola államosításának kérdése.

„Csap az egész gyűlést megbotránkoztató könnyel-műséggel akarja iskoláját államosítani.“ Ezt a súlyos vádat dobja egyházunkra e b. lapok olvasói előtt *N. P.* az ungi egyházmegye tavaszi közgyűléséről írt tudósításában, a mely, ha helyre igazítás nélkül hagyatnék, bizonyára arra szolgálna, hogy a csapi egyházat boldog, boldogtalan elítélhetné.

Hadd szolgáljanak a következő adatok felvilago-sításul arra, hogy *N. P.* vádja alaptalan s a főtiszt. egyházkerületi közgyűlésnek az egyházmegyei határozat felülbírlásánál biztos alapul.

1846-tól *igenis* a Tisza part-rongálásai miatt három-szor kellett a csapi egyháznak iskola-tanító lakát mel-lék épületeivel, — kétszer lelkészlakot mellék épületei-vel egészen újból; — továbbá templomot, csúrt építeni, — harangját újból öntetni, két ízben iskolahelyet venni, lelkész lakát, templomát újból fedette s a Tisza töltés szakadása következtében az árvíz által megrongált lel-kész lakának falait csaknem újból építette.

Egyházunk ezen rendkívüli építkezésekre, a rendes egyházi kiadások és fuvar, gyalog erőn felől 18,228 frtot költött; ebből az összes mindenféle segélyt 2346 frtot és adósságot leszámítva, *kivetés útján* 13,642 frtot adott.

A lélekszám 1846-ban 300, 1872-ben 474, 1887-ben 572 volt.

Az összes egyháztagek vagyona 18 telek föld. Egy telek 20—24 osztályozott hold.

Az elmúlt évi hiteles kimutatás szerint az egyház-tagok állami egyenes adója 811 frt 03 kr. egyházi és iskolai adója pedig 868 frt, 73 kr. volt. — Ez mutatja az egyház áldozat készségét.

Folyó évi egyházi és iskolai szükségletünk 565 frt 99 kr. erre fedezet 67 frt, ezen felül 7 évi átlag szerint kivetésből 234 frt, — 10 évi átlag szerint Isten dicső-

ségére adakozásból 63 frt, így a hiány 201 frt 99 kr. volna, — fel van véve 183 frt, 99 kr., melyet már képtelenek vagyunk fedezni.

Most évi rendes szükségletünk hiánya 93 frt., az iskola államosításával, az eddigi alapon évenként 250 frt 48 kr feleslegünk volna, ez évenként az egyház pénztára javára 343 frt 96 kr. különbséget tesz.

Az iskola államosításával tőke adósságainktól megszabadulva, nyerne az egyház pénztára évenként 343 frt 96 krt.

Az egyháztagek nyernének évenként 349 frt 50 krt.

Az iskola államosítása által tehát egyházunk és az egyháztagek nyernének évenként 693 ft 46 krt, mely legalább 10 ezer forint tőkének felel meg.

Ez tehát a N. P. által egyházunkra dobott vád. 10 ezer frt tőkének megfelelő nyereség mellett egyházunk az egész gyűlést megbotránkoztató könnyelműséggel akarja iskoláját államosítani.

De figyelembe kell venni e mellett azon nagymérvű erkölcsi hasznát is, hogy egyházunk felszabadulva a folytonos, sok egyháztage erejét felül haladó kivetésektől, — s nagy tőke adósság terhétől, — a sínlódó nyomorúságból új életre ébredve, a földrengés következtében megrepedezett, — s már más vallásuak gúnyolására valóban érdemes templomát rendbeszedhetné és oly sok — bár szükséges, — de egy terhes adósság alatt nyögő egyház által — nem teljesítő dolgok, — elvégeztetnének . . .

Még N. P. úr azon gúnyolódó megjegyzésére, melyet *helyesen* „*egyéni nézetének*“ nevez, hogy „Csapot kegyetlenül bántja nemcsak a Tisza, az államosítás is,“ — meg kell említenem, hogy 1867-ben az a Tisza nemcsak 32 ház és belhelyet, — az egyház templomát és helyét mosta el, nemcsak 100 holdnyi legszebb gyümölcsös Tisza kertét vett el az egyháztagektól, hanem töltését elszakasztva, a csak decemberre felépített lelkész lakának ablakán járt ki s be a Tisza árja, mindjárt a következő tavaszon s e mellett 130 ezer templomépítésre égetett kész tégláját is megsemmisítette. — A lakosoknak új belhelyet kellett kijelölni, itt építkezett aztán a nép. Ez az „Ujsor.“ — Tehát igazán „*kegyetlenül bántotta*“ a Tisza Csapot, s ez nem gúnyolódás, hanem részvét tárgya. És valamint töltéssel védekezünk a Tisza árja ellen, úgy igenis van értelmünk annak, hogy iskolánkat államosítsuk, mert ezáltal 10 ezer frt tőkének megfelelő összeget, — évenként 693 frt 46 krt nyer egyházunk és az egyháztagek.

Reményem, hogy miután így megismeri helyzetünket, nem mondja többé, hogy „megbotránkoztató könnyelműséggel akarja Csap iskoláját államosítani.“

Az ítéletet egyházunk iskolájának államosítása ügyében a május 2-án tartandó kerületi gyűlés mondanja ki.

BacsKay Sámuel,
csapi ev. ref. lelkész.

A tizenkettedik órában.

— Az egyházkerületi papi özvegy-árva-tár alapszabályaihoz. —

Jól eső örömmel telik el szívünk és lelkünk, ha a közelmúlt debreceni és budapesti zsinat alkotásaira tekintünk. Amott megalapított egészséges alapon a domesztika, itt megalapított szintén egészséges alapon az oly igen szükséges országos lelkészi özvegy-árva gyámintézet! — Évszázadok mulasztásait pótolta mindkettő s szeretjük hinni, hogy a távol jövőben úgy fogunk tekinteni ez alkotásokra, mint a melyeknek létesítésével egészen bezáródott a régmúlt idők ajtaja, — midőn a jövővel úgy szolván senki sem törődött.

Most megint az oly igen szükséges lelkészi nyugdíjintézet felállítása foglalkoztatja az érdeklődők kebelét. Én is azokkal tartok, a kik nem holnap, de ma szeretnék felállítani a harmadik nagy alkotását hanyatló századunknak. Azokkal tartok, a kik az előregedett s hivatalviselésre alkalmatlan lelkészek sorsán egy biztos nyugdíjintézettel szeretnének segíteni, — nemcsak a lelkész, de még inkább az egyház érdekében.

S ha a 12-ik órában szólok: teszem azért, mert a holnap összcülendő kerületi gyűlés aligha nem dönteni fog e rendkívül fontos kérdésben, — hogy a többség, vagy a kisebbség véleményét fogadja-e el lelkész özvegy-árva tárukra nézve? De mert *Révész Kálmán* abauji esperes e lapok 12-ik számában olyan egészséges eszmét vetett fel, a minek életre valóságát lehetetlen be nem látni: én nem habozom kijelenteni, hogy szeretném, ha a főt. kerület még most sem döntene e fontos kérdésben, hanem leadná az ő indítványával együtt a tervezetet az egyházmegyéknek megvitatás végett. — S hogy ez nemcsak az ő véleménye: mutatja ama felső-borsodi határozat, mely szerint mi már tavaly is foglalkoztunk a nyugdíjintézet gondolatával.

Elvégre ez eljárásból nem származik semmi hátrány, — sőt föltehető az is, hogy egy év múlva olyan alapszabály-tervezet készülhet, mely tekintélyes összeggel biztos alapja lenne az oly igen szükséges lelkészi nyugdíjintézetnek. Új tagokat — e címen — nem kellene többé fölvenni; a jogosultak részesülnének évi eddigi osztalékjaikban. S az így megszorodott s felszabadult tőke pedig tekintélyes alapja lehetne a kerületi nyugdíjintézetnek. Vagy ha attól tartanak egyesek, hogy rendeltetési céljától vonatik így el: osszák két részre a kétszázezer forintot s már ennek felével is lehetne valamit kezdeni!

Igaz, hogy a közel jövőben — alig ha nem az országos ref. lelkészek nyugdíjintézetét is fel fogják állítani. Legalább a jelek arra mutatnak. Igen bölcsen teszik! De azt az egyet nem kell feledni, hogy a teher nagyon megsokasodott vállainkon s a kerületi vagy megyei intézetek jóakarató segítsége nélkül nem is lennének képesek köteles tartozásunkat kifizetni. De hát ott az államsegély — hangoztatják sokan s a nyugdíjintézeti járulékot nem a lelkészek, de maga az állam fogja fizetni! Jól tudom én ezt! De hát az 558 első és másod osztályú lelkészi állomáson levőkért kifizeti? Hiszen tudjuk azt, hogy ők vesztettek legtöbbet az új egyházpolitikai törvények életbe léptetése alkalmával is. — A lelkészi kongrua — még ha 800 frtra lesz is kiegészítve, — ő rajtok semmit sem segít. — Köteles tartozásukat fizetik sajátjukból, még pedig jövedelmük arányában, anélkül, hogy a több fizetésért nagyobb joguk volna özvegyeiknek. Ezt nem elégületlenségből mondom, csak az igazság kedvéért, mert én is harcoltam az egyenlőség érdekében az özvegyi jutalékoknál!

De előbb alakítsuk át fokozatosan a kerületi özvegy-árva-tárát legalább 100 ezer forinttal nyugdíjintézeté, hogy a midőn az egész ország ref. lelkészi kara akarja megvalósítani az országost: legyen legalább miből fizetni a belépti díjakat. Vagy nyugdíjintézetünk is legyen többféle? Megyei, kerületi, országos? Ki bírná fizetni? Most is majdnem elhordozhatlan a teher! Mert az mégis csak nem lehet feladata a mai lelkészi karnak, hogy 800—1000 frt fizetésének majdnem $\frac{1}{3}$ -át fizesse el ilyen szent célokra?!

Kerületünk vezérferfiái, böicsei! Fontolják meg a Révész életre való indítványát s még most ne döntsenek a rendkívül fontos kérdésben! Felső-borsodi.

A felső-szabolcsi egyházmegye egyházi értekezlete és gyűlése.

I.

A 93 anyaegyházat számláló felső-szabolcsi egyházmegye ősidőktől fogva törekedett a legelső egyházmegyék sorába intézményeivel, kezdeményezéseivel, igaz presbiteri kormányzati elveivel; e tisztes múltat mostani tavaszi gyűlésén sem csúfolta meg.

Ápril 17-én délelőtt a lelkeszi egyesület tartotta meg rendes gyűlését. *Andráshy Kálmán* elnöklete alatt. Itt több irányban érezhető az újraéledés tavaszi fuvallata s kezdeményezésével ez az egyesület szokott lenni az egyházmegye hivatalos gyűlésének sokszor elevenítő lelke. Így most is a parókhíalis könyvtárak szervezését, e nagy horderejű eszmét felkarolta, az egyházmegye figyelmébe ajánlotta és a Fejes István-féle tervezet behatósabb átnézésére egy bizottságot küldött ki.

Foglalkozott az egyházfegyelemnek a viszonyok által felszínre vetett kérdésével, az egyházi szabályzatnak, melyre már a bűji egyház útát tört, megalkotásával, de nem akarván elébe vágni az egyházkerületi egyházi értekezlet kilátásba helyezett e nemű munkálatának, az ügy függőben maradt. Némelyek felvetették az eszmét, hogy mi lelkeszek közösen temessük el egymást, nyújtsunk segítyt a családfő halála által árván maradt családoknak idejében a temettetésre s ez az eszme pártolásra talált.

Ormós Istvánnak a múlt gyűlésünk határozatához képest a kisebb lelkeszi körök szervezésére alkotott tervezete azonban nem tudott helyeslést vívni ki.

Az nap délutánján a szokásos gyűlési előértekezlet volt, mely az egyházmegyei gyűlés főbb tárgyait előkészítette.

Az egyházmegyei közgyűlés *Görömbey Péter* esperes és *Gencsy Albert* gondnok vezetése alatt a következő napon. Ápril 18-án tartatott meg, még pedig lélekemelő részletekben gazdagon. Még a mi rendesen szépen látogatott gyűléseinken is alig jelent meg a közelmúltban annyi ember, mint a mostanin s ez kiválóan abban gyökerezett, hogy általánosan szeretett és tisztelt gondnokunk, *Gencsy Albert*, most töltötte be tisztségének tizedik évét.

Az esperesünk ajkáról elhangzott magasröptű imával megnyitott gyűlésünknek a gondnok ünnepeltetése volt az első tárgya, a kit elnöktársa történelmi reminiscenciákban gazdag, a világiaknak a múltban s a jelenben betöltött szerepét rajzoló, szépen, terjedelmesen kidolgozott és szónoki hévvel előadott beszédben üdvözölt a gyűlési tagok éljenzési közben. A meleg üdvözlésre gondnokunk azzal felelt, hogy újból felajánlotta az egyház szolgálatára Istentől kapott minden tehetségét. A gondnokot az egyházmegyével a politikai vármegye is nagy számban megjelent tisztikara által együtt ünnepelte.

Az esperesi jelentés nyomán értesültünk arról, hogy a szakolyi és cs.kenézi templomépítő egyházaknak a király magánpénztárából 100—100 frtot adományozott; a minisztérium több egyháznak iskolai felszereléseket adott; Nagy Jánosné kállói lakos egyházának körülbelül 10 ezer frt értéket ajándékozott; tanítói fizetés kiegészítésben 8 egyház részesült, állami segélyből tanítói korpótlékot 49 tanítónak utalványozott a magas kormány. Őszi gyűlésünk óta 4 lelkeszi állomás töltetett be ifjú apostolokkal, Mándok egy IV. éves hittanhallgatót kapott s. lelkeszül, a tanítók közül 6 hagyta el állomását s ugyanannyi jött időközileg, három pedig nyugalomba vonult.

Ujfalussy Bélát egyházkerületi világi főjegyzővé

történt megválasztása alkalmából lélekkel és szívvel üdvözölte egyházmegyénk.

A mi egyházmegyénk hivatalnoki kara is nyert egy kiváló erőt, buzgó, lelkes munkatársat *Somlyódi István* kisvárdai járásbíró személyében, a ki mint egyházmegyei jegyző most tette le a hivatali esküt s a kihez osztatlan szép reményeket fűzünk. 20 tanító s tanítónő is hivatali esküt tett a gyűlés előtt és részükre erről bizonyítvány adatott.

A megváltozott viszonyok lehellete is átfúvált a gyűlés termén. A kongrua-törvényben a külső somogyi egyházmegye autonómiáinkat veszélyeztető célzatokat ismer fel s azért a törvény megváltoztatására, az iránt mozgalom indítására az összes egyházmegyét felhívta; de F.-Szabolcs nem tartja szükségesnek a törvény kiigazítását, csak abban az irányban teszi meg a szokott úton a lépéseket, hogy a lelkeszi fizetések pótlására adott államsegély egy összegben adassék évről-évre a konventnek. Majd indítvány tétetett az esketési stóla megváltása iránt, de egyházmegyénk nem imperative intézkedett, csak tanácsolja az egyházaknak, hogy méltányos összeget szavazzanak meg az esedékes stólák helyett. A megváltozott viszonyok miatt merült fel, sajnos, a baptisták ügye is. Ezek a futkározó hamis atyafiak vallásos összejöveteleket kezdtek tartani, belügyminiszteri rendeletre hivatkozó szolgabíró engedélylyel, Tornyospálczán. A bejelentett esetre nézve útasítja egyházmegyénk a lelkeszeket éber örködéssre s felhívja figyelmüket főleg arra, hogy vajjon szednek-e ezek a vándor-apostolok a néptől úti költséget, hogy ezen a címen büntetés alá vonattathassanak; egyszersmind a vármegye útján felír a belügyminiszterhez, hogy a társadalmi rend és állam ellen is izgató s mételey terjesztők ellen adjon ki rendeletet.

Egyházmegyénk, mint valláserkölcsei testület, hivatalosan is tudomást szerzett az egyháziasságot előnyösen érdeklő bibliarevizióról s egy indítvány következtében háláját fejezi ki azok iránt, a kik az ószövetség fordításában résztvettek s a szokásos úton kéri a konventet, hogy a Brit és Külföldi Bibliatársulat előtt, mely anyagi áldozataival lehetővé tette a ószövetségnek élvezhető alakban megjelenését, az összes magyar reformátusok nevében köszönetet nyilvánítson.

Kapott egyházmegyénk egy érdekes hagyományt is. Néhai Marussy István nyugalmazott lelkesz végrendeletileg összes ingatlan vagyonát az egyházmegyére hagyta, ha fia, kinek már három gyermeke van (!), gyermek hátrahagyása nélkül halna el; aztán adott lelkeszi gyámintézetünknek is egy állítólag ellenőri hivatalunkban őrzött, de ott tényleg meg nem levő osztrák sorsjegyet, de csak abban az esetben, ha az a 10,000 frtos főnyereményt nyeri meg. Mosolyogtunk e hagyomány felett, de azért köszönettel elfogadtuk.

Ápril 19-én a bíróság ülésezett s elintézett 11 közigazgatási és egy szomorú fegyelmi ügyet. A közigazgatási ügyek közt két székker is tárgyalatott, az újonnan épült templomokba való új beosztás ellen nyugtalankodtak a panaszosok. Sokunkban felújult az Írás figyelmeztetése: „ne bolygassátok a régi gypűt, mert megmar a kigyó.”

Egyéb ügyeink a nyilvánosságot kevésbé érdeklik.

Lic. Rác. Kálmán.

II.

Nyílt levél a szerkesztőhöz.

Tiszelt Szerkesztő úr!

Van szerencsém bejelenteni, hogy élek. Ámbátor ebben nincsen valami nagy szerencse. Nagyobb sze-

rencse az, hogy az én egykori jópajtásom révén tanuja voltam egy nagyhírű egyházmegye életjelenségeit feltűnő gyűlekezéseinek. Érttem Felsőszabolcsot, a hol mostanában megfordultam, s láttam és hallottam, mit csinál a lelkészek egyesülete és az egyházmegye közgyűlése.

Benyomásaimat írom le, nem tudósítást küldök. Lehet, hogy az odavalók másként látják dolgaikat, de én a magam szemével néztem és láttam s a magam lelkén mértem a tényeket.

A lelkészek egyesületében kevés életképességet tapasztaltam. Tulajdonképpen nem csináltak semmit, és ezt se komolyan csinálták. Nincs fegyelmök a dolgok és személyek iránt. Kálvinista gondolkozással és érzelmeimmel sohasem tartottam ugyan helyesnek a szubordinációt, az u. n. vaskalapot, de igenis azt, hogy minden művelt embert az erkölcsi komolyság fegyelmezzen, mikor közgyűlésben van, és komoly dolgokról van szó. Igaz, hogy az országgyűléseken is előfordulnak duhajkodások, de ott is az erkölcsi komolyság fogyatékoságát mutatják.

Ormós István nevű lelkész terjesztett be egy indítványt arról, hogy a nagy egyházmegye kisebb lelkészi körökre oszolva, bizalmasabb közelségben érintkezhessenek s így is ápolják érdekeiket. Ez eszme nem új és a mi kerületünk egyik megyéjében már jól bevált. Felsőszabolcs lelkészei azonban olyan könnyen elbántak ez indítvánnyal, mintha vitatkozásra sem volna érdemes. Egyszerűen félretették, azon indokolással, hogy így is kevesen látogatják a gyűléseket, hát még ha nyolcfelére oszolnának. Pedig ha komolyabban veszik, észreveszik, hogy az apróbb körök barátságos eszmecseréje alkalmas lenne nagyobb érdeklődés támasztására.

De hát ez az ő dolguk.

Aztán a parókiális könyvtárak szervezése ügyében tanácskoztak, alapul vevén a mi Fejesünk nagybecsű tervezetét. Ezen is hamar átestek. Fájdalommal hallottam, hogy szép könyvtárunk van, de nem olvassák. Ily viszonyok között csakugyan felesleges még ott a parókiális könyvtár.

Az egyházfegyelemről is tanácskozni akartak. Egy egyházban már készült ily szabályzat s ezt vették volna alapul, de maga az előadó esperes ajánlotta a tárgyalás felfüggesztését, mert az egyházkerületi értekezlet most dolgozik ilyenféle szabályzaton. Tehát a tárgyalást abbahagyták.

Utóljára mégis nyélbeütöttek valamit. Egyhangulag elfogadtak egy beadott indítványt, mely arról szolt, hogy állítsanak maguk közt egy temetkezési egyletet.

Ezt tartották a legszükségesebbnek.

Eme tényekre alapítottam ama megjegyzésemet, hogy nem sok életképességet látok az egész egyletezésben. Tévedhetek, elismerem, s szinte jólesnék, ha tévedésem alaposan bebizonyulna, mert azt láttam, hogy alapos és komoly erőkből nincs hiány. Ezt a másnapi közgyűlés igazolta.

A vármegye fényes székházának díszes nagy tanácstermében volt a közgyűlés. Igazán jól esett látnom, hogy a vármegye tisztikara, főispán és alispán is ott voltak a gyűlés megnyitásán. Milyen szép és végeredményében társadalmilag kiható dolog volna az, ha a polgári megye érdeklődéssel kísérné azon erkölcsi tevékenységet, melyet az egyház kifejt ugyanazon megye polgárainak lelki vezetésében, a mely polgárok boldogulását munkálkodni van hivatva a polgári hatóság minden ágazata. Nemcsak szép, sőt szükséges is volna az összehangzott tevékenység és siker érdekében; mert hiszen csa úgy ismerhetik tárgyilagosan egymás működését,

ha megfigyelik a gyűjtő ponton s mérlegetlik a különböző ható erőket.

Szóval igen díszes közönség volt együtt. Az esperes imádkozott s a gyűlést megnyitotta.

A mi egyházmegyénkben úgy van szokásban, hogy előbb templomba megyünk, kiénekeljük, kibuzogjuk magunkat s Tompával szolva: „ha a szív meglágyul, mint a viasz” — még a keményebb dolgok is olvadékonnyabbak lesznek a keresztyén szeretet bocsánatra olvasztó fényében. Tehát nekem feltűnt — s nem épen kellemesen, — a szabolcsi puritanizmus. De következett egy szép jelenet. Az egyházmegye gondnoka, Gencsy Albert, 10 évvel ezelőtt foglalván el székét, elnök társa, Görömbei Péter esperes, formailag és tartalmilag kiváló beszéddel tette emlékezetessé a tízéves fordulót. Történelmi visszapillantást vetett a szabolcsi gondnokokra, kik észszel, szívvel, igazi önfeláldozással szolgálták a vallás és hazafiság szent ügyét s ezekhez sorakozik a jelenlegi gondnok Gencsy Albert. Ez alkalomból aztán, szívesen üdvözölte a vármegye tiszti kara is a kiváló férfiut, a ki a vármegyén is előkelő szerepet játszik s egyszersmind országgyűlési képviselő.

A kölcsönös üdvözlések után megindult a tárgyalás. Szép adományokról, vallásos tényekről referált az esperes, mely tényeket jól esett hallanom a szocialista Szabolcsból. E gyűlésen már komolyan és mélyrehatóan ment a tárgyalás. Szép jelenség volt a tanítók tömeges eskütétele, az esperes szíves, szeretetteljes figyelmeztetése, atyai kérése az esküt tett tanítókhoz, kiknek kezébe s különösebben szívébe van letéve az egyház fundamentuma. S aztán abban is gyönyörködtem, midőn egy világi jegyző letéven esküjét, nyílt őszinte, lelkes szavakkal adta át szíve-lelke tehetségét az Ur oltárára. Somlyódy István nevű, kir. járásbíró, ez ujonválasztott jegyzője az egyházmegyének, rokonszenves, határozott férfiut, azt a benyomást tette rám, hogy igazi nyeresége az egyháznak.

Mondám, hogy nem tudósítást írok, ezt majd megteszik az egyházmegye derék ifj. jegyzői, kik mindannyian kiváló képzettségű papok egyházi részről, a világiak is, ki ügyvéd, ki bíró, ki országgyűlési képviselő. Büszke tehát rájuk Szabolcs.

És ha így átgondolom és összehasonlítom a két gyűlés lefolyását, szinte látni családásnak tartom, vagy tartanám a lelkész-egylet élettelenységét. Okát nem kutatom, mert a viszonyokat alaposan kellene ismernem. Mindenesetre szép és hasznos volna, ha Felsőszabolcs papjai kitalálnák és munkába vennék e gyümölcsöző egyleti élet eszközeit. Mert rájuk is áll a költő mondanása: Van bennök élni hit, jog és erő!

Szíves üdvözléssel Szerkesztő urnak

kész szolgálja:

Soós Lajos.

A gömöri ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Április 11-én a kövecsesi egyház kebelében gyűltek össze anyaszentegyházunk gömöri gyülekezetének bizalomból elhívott tisztviselői, hogy építsék annak a láthatatlan egyháznak a látható épületét, a mely bár a földi vándorlás hazájában állandóságra nem is számít, mégis hiveinek menhelyet s nyugalmat kíván nyújtani s nyújt is az idvezítő szavai szerint.

A templomban megtartott isteni tisztelet után, a melyen Tomory Pál hanvai h. lelkész imádkozott kene-tesen, az iskolában kezdődött el a tanácskozás, a melyet Nagy Pál esperes imádsága nyitott meg.

Az első pont, a mely a tárgysorozat rendjén állott, az időközben történt tisztviselői választásokról szóló jelentés volt s az elhivottak eskütétele. Hat új munkatérőt ültetett a közbizalom a tanácskozás zöld asztalához, t. i. Czinke István rimaszombati s Sággy Sándor bejei lelkészeket, valamint Lukács Géza gömörmezei főjegyzőt a tanácsbírói karba választották meg a gyülekezetek; Buzi Márton kövecsesi s Pósa Lajos radnóti lelkészeket aljegyzőknek hívta el a bizalom s a világi jegyzőségre Dr. Veress Samu gimn. tanárt. Megemlítendő e ponttal kapcsolatban az is, hogy Osváth Dániel eddigi világi aljegyző tiszteletbeli főjegyzővé tétetett, míg Dr. Kálniczky Géza tornallyai aljárásbíró az ő helyére hívta el a közgyűlés bizalma.

Ennek megtörténte után az esperesi jelentés olvastatott fel, a mely mint mindig, úgy most is hű és igaz képet rajzolt az egyházmegye állapotáról. Nagy érdeklődéssel hallgatták minden jelenlevők a jelentésnek minden adatát, a melyek során a legnagyobb megelégedést az a pont keltette, a mely a vallásos buzgóság s áldozatkészség fényes megnyilatkozásáról szólt. S méltán is, mert az a 10465 frt 46 kr, a mely begyűlt kegyes célokra, hangosan kiált, hogy „az ördög kapui“ sem vehetnek rajtunk diadalmat.

Az építkezések terén Imola, Kövecses, Rimaszécs, Zubogy stb. tűntek ki, — a kegyes adományozók között pedig Bornemisza Elemér, a ki a bátkai egyházban 200 frtos alapítványt tett, néh. Nehrer Gyula, a ki ág. ev. léttére a rozsnyói egyházra 500 frtot hagyott s néh. Hubay Miksa, a ki szintén 500 frtot hagyott a recskei egyháznak.

Beszámolt az esperes a tanítói változásokról is s ez alkalommal 5 tanító nyert beerősítést, 6 pedig ideiglenes minőségben alkalmaztatott.

A tárgyalás menetén a *rakottási* egyház hivei azt kérték, hogy részökre külön iskola szerveztessék, mert Bátka, az anyaegyház, távol van s az ottani tanító öregsége miatt mintegy tehetetlen. Bizottság küldetett ki a kérés tanulmányozására.

Czinke István tanügyi bizottsági elnök jelentése helyesléssel vétetett tudomásul, valamint a számvevő székéről szóló jegyzőkönyv is.

Egy külön bizottság jelentése folytán tárgyalott az egyházmegyei közgyűlések helyére s rendjére vonatkozó javaslat, a mely szerint 6 egyház van a megye területén olyan, a hol gyűlés kényelmesebben, megközelíthetőbben tartható, t. i. Rimaszombatban, Tornallyán, Pelsőcön, Rozsnyón, Rimaszécsen s Putnokon. Az egyházmegyei gyűlés hozzájárult, hogy a gyűlések ezeken a helyeken tartassanak felváltva olyan módon, hogy a gyűlésttartó egyház 350 frtot kapjon, a melyért az értekezlet napján vacsorát s a gyűlésen ebédet köteles adni. Természetesen a többi egyházak a gyűlést meghívhatják a saját kebelükbe.

A jövő évre kinevezettek az egyházlátogatók mind a 4 szakaszba s kiküldettek az ez évi kerületi gyűlésre is a képviselők, még pedig a tavaszra: Csabay Pál, Kupay Dénes, Tornallyay Zoltán s Bornemisza László; az őszi: Ruszkay Gyula, Sággy Sándor, Máriássy Andor, Lukács Géza s Dr. Veres Samu.

A jövő évi gyűlés Rozsnyón lesz.

Rimai.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Özv. Kun Pálné, előbb Tarnócy Tivadarné, szül. *Ujházy-Stein Ilma* asszony, élete 61-ik, gyászos özvegysége 8-ik évében ápril hó 22-ikén Debrecenben meghalt. Legyen a sírban csendes nyugalma!

— **A miskolci ref. főgimnáziumban** az ez évi vizsgák sorrendje a következő: *május*: 12—13-án VIII. o. osztály vizsgája; *május*: 23—27 napjain írásbeli érettségi s *junius* 20—22-én szóbeli érettségi vizsga; *jun.* 14—17-én az I—VII. osztályok vizsgája, a magántanulóké pedig *jun.* 23-án. Az évváró ünnepély napja *junius* 11-ike.

— **Miniszeri rendelet a kongrua törvényhez.** Az igazságügyminiszter, *Plósz Sándor*, következő rendeletet intézte az első fokú bíróságokhoz, kir. ügyészségekhez: „A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. törvénycikk 7. és 8. §-aira tekintettel elrendelem, hogy a lelkészek ellen állásukhoz nem méltó, súlyos erkölcsi vétséget is képező, avagy államellenes magatartással minősülő cselekmények miatt tett panaszokról és följelentésekről azon kir. bíróság vagy kir. ügyészség, melynél a följelentés tétetett, a rendelkezésre álló adatok közlésével a kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urat közvetlenül és azonnal értesítse es pedig tekintet nélkül arra, hogy a panasz, illetőleg följelentés tárgyát képező tényálladék alapján helye van-e a büntető eljárásnak, vagy sem? Továbbá elrendelem, hogy súlyos erkölcsi vétséget is képező, avagy államellenes magatartást tanúsító bármely büncselekmény miatt hozott és büntetés megállapítását tartalmazó bírói ítéleteket jogerőre emelkedésük után a királyi bíróságok szintén közvetlenül a királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz terjesztésük fel. Államellenes irányúnak tekintendő — az 1883. évi XXVI. törv.-cikk 13. §-a utolsó bekezdésének hasonszerű alkalmazásával — különösen minden cselekmény, mely az állam alkotmánya, nemzeti jellege, egysége, különállása vagy területi épsége, továbbá az állam nyelvének törvényben meghatározott alkalmazása ellen irányul, történt legyen az akár egyházi helyiségben, akár azon kívül, vagy más állam területén előszóval, írásban, vagy nyomtatvány, vagy ábrázolat, egyházi szónoklat, vagy más eszközök által.“ Ehez a rendelethez mi ezúttal nem fűzünk megjegyzést, csak a „*Magyar Hírlap*“ ez évi 112. számának következő sorait idézzük: „Ez a rendelet ebben a formában fenn nem tartható, mert az igazságügy méltóságával össze nem férő detektiv-rendszerre vezetne. Tudjuk, hogy nálunk sajnos mennyire visszaélnek a följelentés és panaszlás jogával; pusztán a följelentés alapján nem szabad valakinek erkölcsi reputációját meghurcolni.“

— **A nyíri ref. lelkész és tanító** köztudomású esetére, a mely abban állott, hogy éjjeli őrszolgálatra rendeltettek ki, egy »jogász« lapunk egyik barátja útján a következő megjegyzést tette: »A törvény sem a papot, sem a tanítót más személyes kedvezményben nem részesíti, mint abban, hogy állásuk jövedelme után *községi adót nem fizetnek*, de már a személyes szolgálmányokról a törvény nem rendelkezik, ezt az autonóm jognak hagyta fel. Ha tehát az autonóm jogból kifolyólag a községben rendes őrszolgálatról van gondoskodva, akkor nem köteles sem a lelkész, sem a tanító szolgálatot teljesíteni; ha nincs és a házról-házra való kirendelés áll fen szokásban, akkor köteles az egyik is, s a másik is a szolgálatot teljesíteni, ámbár ezt a legtöbb

helyen nem cselekszik a községi bírók elnézése folytán. Ezzel szemben helyén valónak tartjuk az ugyancsak ebben a kérdésben a „Magyar Közigazgatás” című lap ez évi 8, 11 és 15. számaiból az állami tisztviselőket a nyíri lelkész és tanító esetéhez hasonló körülmény mellett megillető eljárásra vonatkozó fejtegetést közölni, a melynél jellemző, hogy a szerkesztőség 8 és 11 számában ennek a nézetnek ad kifejezést, hogy az állami tisztviselők kötelesek a soros éjjeli őrszolgálatot teljesíteni, a 15-ik számban már a következőleg okoskodik: »kérdés, hogy az állami tisztviselők általában a közhatalosi alkalmazottak mennyiben vesznek részt az éjjeli őrszolgálat ellátásának terheiben...? Ott, ahol állandó éjjeli őrk teljesítik a szolgálatot, azoknak fizetése a községi költségvetésbe felvette rendes községi szükségletet képez s községi pótdóbból fizetendő s mivel községi pótdóbb az állami tisztviselők az 1886. XXII. t. c. 138. §. értelmében nem fizetnek, felvannak mentve az őrk tartási költségeiben való részesedéstől. — A hol soros éjjeli szolgálat van életbeléptetve: ott fogasabb a kérdés, de álláspontunk szerint az állami tisztviselők ily esetben is mentesek a teher alól, mert a soros éjjeli őrszolgálat ha nem is szoros értelemben vett községi közmunka, de eivileg mindenesetre közmunka szerű szolgálmanyt képez. melynek lerovásával analógia útján a közmunka teljesítésére vonatkozó szabályok irányadók. Minthogy pedig az 1890 I. t. c. 49. §. h. pontja az állami (törvényhatósági és községi) tisztviselőket saját személyeik tekintetében mentesíti úgy a kézi, mint az írás közmunka alól: ... fenti elvnek alkalmazása mellett az állami tisztviselőket úgy a természetbeni soros éjjeli őrszolgálat, mint annak váltása alól is felmentetteknek kell tekintenünk. ... Ennek a felfogásnak logikai alkalmazása mellett a lelkészek és tanítók, mint a kik községi pótdóbb fizetésére szintén nem köteleztettek, hasonlóképen felmentetteknek tekintendők az éjjeli őrszolgálat terhe alól!

— **Köszönet nyilvánítás.** Felső Barczikán, a folyó hó 18—19-én tartott egyh. megyei közgyűlés alkalmából és emlékére — 19-én este — egy második harang tökéjének gyarapítására tánmulatság rendeztetett, mely alkalmából a felülfizetéseket egyházzam nevében ezenel hálás köszönettel nyugtázom: R. B., br. Vay Tihamér és Vladár Ervin 3—3 frt; Szekrényessy Árpád 2 frtot; Zsóry Gusztáv, N. N., Vadász Pál, Bátky Gyula, Vattay Bertalan, Balog István, Svingor József, Görgey Sándor, Botos József, Mindszenty Imre, Kökényesdy Pál, Szuhay Benedek, Bodnár István, Doktor Gyula és Ketten 1—1 frtot; Sáfrány Lajos, Nagy Sándor és Vinczér Ferenc 50—50 krt. Felső-Barczikán, április 24 én.

Kerekes János, lelkész.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli kerületben a debreceni egyházmegyéhez tartozó 908 frttal javadalmazott II. osztályú tépei egyh. lelkészi állására máj. 19-ig jelentkezhetni Dávidházy Jánosnál Kabán. — A dunántúli kerület belső-somogyi egyh. megyéjében fekvő kis-bajomi 1046 frtos II. oszt. egyház lelkészi állására május 13-áig pályázhatni. A kérvények Barakonyi Kristófhöz küldendők Homok-Szent-Györgyre.

— **Luthardt felhívása az ausztriai protestánsok érdekében.** A lipcsei egyetem nagynevű s hírv tanára, Luthardt az „Allg. Ev. Luth. Kirchen-Zeitung” ez évi 16-ik számában lelkes felhívást intéz németországi hitsorsosaihoz az ausztriai protestánsok érdekében, a kik most léptek s lépnek be a világosság s lelki szabadság országába. Arra hívja fel honfitársait, hogy az

evangéliumi iratok terjesztésére, templomok, imaházak, lelkészi állások szervezésére nyújtsanak segédkezet lelki testvéreiknek, a kik sürgetőleg esedeznek ez irányban s a kiknek kérését nem útasíthatják vissza a német protestánsok. Nem politikai szempontból, tisztán vallásból kell a segítyt megadni, hogy a gyengék megerősíthessenek hitökben. Hiszszük, hogy a felhívás nem lesz pusztába kiáltó szó.

— **A tarnóci ev. ref. egyház presbiteriuma** f. év március hó 5-dikén, majd 19-dikén tartott gyűlésében Tika Erzsébet, férj. Szalay Jánosné koncházai lakos ref. vallású nőt, mert 1894 óta a nélkül, hogy kitérésre jelentkezett volna, állandóan a katolikus templomba járt, a ref. templomnak felé sem nézett, lánygyermekét a pápista vallásban nevelte fel, s ezen tettei által meggyalázta ref. anyaszentegyházunkat: az egyház kebeléből kirekesztette. Ezen ítélet végrehajtását az egyházmegye esperese felfüggesztette, mert a zsinati törvények 27 §-a 1. pontjának nem lett elég téve. A kirekesztett nő azóta kitérésre jelentkezett s egyúttal bejelentette, hogy a presbiteriumnak az ő fejére gyalázatot hozó határozata ellen világi per útján orvoslással fog élni.

P. P.

— **Németországban** az osnabrücki lelkész, Weingart esete foglalkoztatja a prot. egyházi köröket, a ki ugyan abban a hibában találtatott, a miben annak idején, a közelmúltban Ziegler, Weingart »vallásos érzületből« határozottan kikél az ellen a szokás ellen, hogy a Krisztushoz is imádkoznak a porosz-német agenda szerint!.. Álláspontja miatt most fegyelmi eljárás alatt áll...

— **Nagybecsű ajándékot** kapott a debreczeni ref. főiskola özv. Arany Lászlónétól: az Arany János „Buda halála” című eposának a kéziratát. — A nagy körösi ref. főgimnáziumot ugyanilyen értékes ajándékkal lepte meg Arany Lászlóné, a mennyiben Arany János kéziratának egy kötetét adományozta, a melyben a »Nagy Ida«, »Katalin« s a »Keresztű« című elbeszélő költemények kéziratai vannak.

— **A lelkészi fizetéseket Württembergben** most akarja rendezni a kormány, a mely nem teljesíti ugyan teljes mértékben a lelkészek kívánságait, de mégis elég méltányos fizetéseket állapít meg javaslatában. E szerint ugyanis a 6 generális superintendensnek a megfelelő szabad lakás mellett egyenként 3540 frt lesz az évi törzsfizetése, a melyhez négy évi superintendensi szolgálat után 300 frt korpótlék járul s így a tulajdonképeni superintendensi fizetés: 3840 frtban van előirányozva. Az u. n. dekanatusi helyek közül, a melyeknek 49 a száma, 36-nak 2280 frt lesz a törzsfizetése, 12 nek pedig 2460 frt, a stuttgartinak pedig: 2640 frt, a melyekhez négy évi szolgálat után 180 frt korpótlék járul egy ízben. 20 lelkészi állás, a nagyobb városokban, 2280 törzsfizetéssel lesz javadalmazva, a többi 946 lelkészi állás közül 379-nek: 1320 frt, 378-nak: 1440 frt, 180-nak: 1560 frt lesz a törzsfizetése, a melyhez ötödéves korpótlék 6 szor fog járulni, még pedig az első s második korpótlék 180—180 frt lesz, a többi 4 pedig 120—120 frt, vagyis a teljes 6 korpótlék összege: 840 frt s így 379 lelkésznek 30 év múlva: 2160 frt, 378-nak: 2280 frt s 180-nak: 2400 frt lesz a fizetése. ... A lelkészi fizetések átlaga tehát Württembergben: 1821 frt lesz, a mi még mindig jóval kevesebb például a főerdészek átlagos fizetésénél, a kiknél az átlag: 1926 frt. — Felemlítendő e fizetés rendezésénél az is, hogy a stóla-díjakat ezentúl nem a lelkészeknek fogják a hívek fizetni, hanem az egyházi gondnokságnak.

— **Egyház-fegyelmi szabályzat-javaslat.** A tiszántúli ref. egyházkerület lelkészi főjegyzője, Zsigmond Sándor, a »Debr. Prot. Lap« ez évi 15. számában a

fenti címmel figyelemre méltó javaslatot bocsátott a nyilvánosság elé. A javaslat 4 §-ból áll, a melyek közül az első az egyház fegyelem céljáról szól, a 2-ik a fegyelem eszközeiről eképen: „Az egyház-fegyelem eszköze mindaz, a mi az embert egyházának, vallásának buzgó támogatására, munkás szeretetére ösztönzi, hitelveiben erősíti, megtartja, a mi gyarlóságainak megismerésére, hibáinak elhagyására, vétkeinek megökölésére, bűneinek megbánására elvezetni képes. Ezek között első a *tanítás, a jó példaadás*. Azután a szeretetteljes *figyelmeztetés, kérés, intés, feddés, dorgálás* s végre midőn ezeknek eredménye nincs: fegyelmi büntetés, minők: *bizonyos egyházi tisztségek viselésétől, a keresztszülei tisztától, az Úr asztalától eltávolítás, az iskoláztatás, temetés, keresztelek megtagadása, az egyházkötelekből kirekesztés*. A 3-ik §. az egyházfegyelem végrehajtásáról szól, még pedig az egyháztagok, a presbyterek, a lelkészek s a presbyterium részéről, az egyháztagok a jó példaadás, szeretetteljes kérés, bizalmas figyelmeztetés és intés által, a presbyterek az egyházi törvényekben megállapított hatáskörrel, — a lelkészek a bejelentett fegyelmi esetekben komoly figyelmeztetés, — a presbyteriumnak az egyházi törvény 276. cikkelyében körülírt bírói eljárás szerint gyakorolván a fegyelmet, a súlyosabb esetekben a gyülekezet előtt is kihirdetvén az ítéletet. A 4. §. a felebbezésről szól, a melynek egyházi tisztségtől való eltávolítás vagy a gyülekezet köréből való kirekesztés esetén volna helye. Különben az egész javaslatot közölni fogjuk a buji egyházzal együtt.

— **A Magyar prot. irodalmi társaság** a „Magyarország” című politikai lap tudósítása szerint *Debrecen városa* s a tiszántúli kerület meghívta, hogy ez évi közgyűlését ott tartsa meg.

— **Lelkész-beiktatás** volt a beregi ref. egyházmegye *Csarda* egyházában ápril hó 16-ikán. *Ifj. Lányi József*, volt halábori lelkészt iktatták be, a ki a sárospataki főiskolának volt a növendéke.

— **A pécsi püspöki jogakadémián** legközelebb történt meg a tanárok fizetésének rendezése. Annyit kapnak épen, mint a királyi jogakadémiák tanárai. Hogy ez most megtörtént, annak tulajdoníthatni, hogy a káptalan a rendelkezésére álló alaphól 450 ezer frtot szavazott meg s *Hettyey Sámuel* püspök a maga részéről 100 ezret ajánlott fel, a mi által lehetővé vált az is, hogy a fizetéseknel 1892 ig visszamentek.

— **Debrecenben** a róm. kath. főgimnáziumot csakugyan felépítik. Már meg van állapítva a terv, a költségvetés, a szükséglet s fedezet, valamint a fenntartó testülettel kötendő szerződés is. Ott épül fel a róm. kath. templom keleti részén, a piarista rendház telkén, a hol a régi rendházat lebontják s újat építenek helyette. A gimnázium s az új-rendház 230—250 ezer forintba fog kerülni.

— **Ápril. 25-ikén** mult 300 éve, hogy *Cromwell Olivér* Angolországban s abban a protestantizmusnak, ez a nagy alakja, Huntingdonban született. Mint a protestantizmus igaz bajnokáról méltó megemlékezni, a ki előtt a lelkiismeret szabadság volt az ember igazi kincse, mert azt tartá, hogy az „természeti jog s a ki ez után vágyakozik, az megadja azt másnak is.”

— **Mennyit költenek az egyes államok a vallás és közoktatásügyre?** Erre az érdekes kérdésre a „The Statesmanns Yearbook” alapján az „Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny” a következő kimutatással felel: *Anglia*: 10,777,537 font sterlinget (131,330,444 frt); *Franciaország*: 211,676,532 frankot (105,838,266 frt); *Porosz- királyság*: 117,537,417 márkát (70,522,450 forintot); *Ausztria*:

29,177,140 frtot; *Magyarország*: 13,123,716 frtot stb. Jellemző, hogy *Románia* anyagi erejének ötszörös részét fordítja a vallás és közoktatás céljaira. — Ausztria egyszer annyit költ e célra, mint Magyarország.

— **A budapesti protestáns konferenciák** a gyakorlati életet a legközelebből érdeklő kérdésekkel foglalkoznak. Így pl. legközelebb, az ápril 17-ikén tartott konferencián, a melyre nem csupán a helybeli, hanem a vidéki lelkészek is, minők az ó-budai, az újpesti s váchartyáni, berándultak, nem kisebb fontosságú kérdés tárgyalatott, mint a *vegyes házasságnál s a kitérésnél szenvedett veszteségeink miként orvosolhatók?* A kérdést *Fábián Dénes* budapesti ref. s.-lelkész terjesztette elő előadói javaslattal kísérve. Haypál Benő budai lelkész s társai, a kik hozzászóltak a kérdéshez, azt tartják e tekintetben követendő eljárásnak, hogy aggressiv támadással kell a támadást visszaverni, a miben teljesen egyetértünk a konferenciával. mert elmúlt immár az az idő, a mikor s a melyben a *kölcsönös türelem* elve uralkodott e hazában. Ma már csakugyan igazolást nyer a Schlauch felfogása: „a türelem nem keresztyén erény.” Ott a túlsó oldalon minden eszköz szent, megengedett: itt a fegyverek válogatottak! Itt az ideje annak, hogy a lágymelegséggel hagyjunk fel! Pap és világi egyén próbálja meg magát közöttünk, hogy a szellem, a lélek országa kell-e hát néki s akar-e azért küzdeni, vagy a testiség, a sötétség országa, a hol tárt karokkal fogadnak minden megterő báránykát. Furesa dolog bizony az, hogy sopánkodunk, s míg a kezünket tördeljük, addig a baj, a nagy baj teljesen nyakunkba szakad azért, mert „simáknak, mert politikusoknak” kell lennünk. Ugyan miért? Azért, hogy az ellenreformáció ellenállhatatlannul terjedjen? . . . A ki prot., az legyen protestáns s ne se hideg, se meleg, mert az ilyen nem méltó a protestáns névre! . . . Bent és kint: gondolkozzunk ezek felett! (—á.)

— **Az ultramontanizmus** magyar hívei ismét szervezkednek a szabadelvűség ellen a törvényhozás házában. Az u. n. „*konzel paragrafus*” az ok, a mely miatt a szövetekezést munkába vették *Zichy Nándor* gróf s az erdélyi püspök, gróf *Majláth*. A fekete sereg jogú követeli magának azt, hogy a „*kegy-szerek*”-kel a politikai életbe a legmélyebben belenyúljon s általuk a népet fanatizálja. — Reméljük, hogy a szabadelvűség most is győzni fog!

— **Ecclesia non sitit sanguinem**, ezt a jelszót az ausztriai r. kath. papok a mostani, rájuk nézve válságos világban meglepően valósítják meg. Az inquisitio idején is ezt mondták, de azért a máglyák rettenetesen igazolták a jelszó ellenkezőjét. Ausztriában most még az „*erősebb kifejezéseket*” sem engedik meg a protestánsok ellen, hogy a „gyenge juhcskák” meg ne tanorodjanak s így a jelszó most igaz! De meddig?

— **Németország egyetemein** a legközelebbi téli félévben 413 nő-hallgató volt, a kik közül 22, 22 éven alúli életkorú, 250 20—30 év közötti, 142 pedig 30 éven felüli életkorban volt. Vallás tekintetében: 300 volt prot., 25 r. kath., 88 izráelita, 374 leány, 36 férjezett s 3 özvegy volt. A választott tudományágak tekintetében a következő számmal szerepeltek: 158 hallgatott történelmet s bölcsészetet; 92 művészetet s irodalmat; 72 modern nyelveket; 48 természettudományokat; 14 orvosi tudományokat, 3 fogorvosnak készült, 13 joghallgató volt, 9 theológus, 4 ó-kori nyelveket hallgatott.

— **A róm. katolikusok számát** a „Religio” 9967412 lélekre becsüli Amerikában. A szaporodás egy év alatt körülbelül 110790 lélek. Az egyedül idevezítő egyháznak az újvilágban 1 pápai követő, 12 érseke, 80 püspöke s 11119 áldozó papja van, ez utóbbiak közül 2756 szerzetes, a többi világi pap. 10002 templomuk van s 815063 tanuló gyermekeik, a kik 3581 plébániai iskolába járnak. 251 árvaházukban 35030 gyermek van. 191 közép és főiskola van, (colleges) s 655 akadémia a leányok részére. Főiskola 11 (universates), papnevelő intézet pedig a világi papság részére 32, a melyekben 2435 az alumnusok száma, szerzetesi nevelőintézet 70 van, a melyekben 2518 alumnus van.

— **Felhívás a segéd-lelkész és a theol. akadémiát végzendő lelkész-jelöltekhez.** A dunántúli ev. ref. egyházkerület *belső-somogyi egyházmegyéjében*, több segéd- és helyettes-lelkészre lévén szükség: az egyházmegyébe belépni akaró segéd-lelkészeket és végzendő theológus urakat, azon értesítéssel hívom fel — az alólírtnál leendő jelentkezésre, hogy a számukra fentálló állásokat, bármely időben elfoglalhatják. Tájékoztatásul szolgáljon, hogy a *belső-somogyi egyházmegyében* 64 anyaegyházunk van, melyből — ez idő szerint — három rendes lelkési állás üresedésben áll. A segéd-lelkészek száma — a missiói helyettes lelkészeket nem számítva, — három: tehát a leendő segéd-lelkészek jövőjére a helyzet feltétlenül kedvező. Homokszentgyörgy (Somogy-megye), 1899. ápril. 16. *Barakonyi Kristóf*, esperes.

Pályázat vallástanári állásra.

A szathmárnémeti államilag segélyezett ev. ref. főgimnázium fentartó testülete pályázatot hirdet egy — elhalálozás folytán megüresedett — rendes vallástanári tanszékre.

Javadalmazás: 1200 frt évi törzsfizetés és 240 frt lakbér, évnegyedenként előre fizetve a főgimn. pénztárából. A törzsfizetés a fizetési osztályok szerint 1400 illetőleg 1600 frtig emelkedhetik. Ezenkívül ötödéves korpótlék: 100—100 frt öt ízben.

Önként értetik, hogy csak is ev. ref. vallású folyamodók pályázatait vétetnek figyelembe.

Rendes vallástanárul csak olyan pályázó választható, kinek vallástanári képesítettségén kívül középiskolai tanári oklevele is van és előnyben részesülnek azok, kiknek tanári oklevelük a középiskolában tanított nyelvekre, de különösen a *magyar és német nyelvre* szól.

A megválasztott rendes tanár jogos és kötelezett tagja lesz az Országos tanári nyugdíjintézetnek.

A megválasztott tanár kötelessége: tanítani a az igazgató-tanács által meghatározandó osztályokban, továbbá a téli hónapokban — és pedig november 1-től március 19-ig — vasárnaponként iskolai istentiszteletet tartani, és a növendékeket a confirmációra előkészíteni; ezenkívül szaktárgyaiból is tanítani bizonyos órászámig, úgy azonban, hogy tanóráink összes száma legfeljebb 20 lehet.

A fent megjelölt képesítéssel, illetve tanári oklevéllel bíró pályázók hiányában az állás egy évre helyettes tanárral fog betöltetni, kinek 800 frt évi javadalom biztosított.

Pályázni kívánók felhivatnak, hogy a főgimn. fentartó testületéhez intézett folyamodványukat, keresztleveleikkel, végzett tanulmányaikról, képesítésükről, eddigi szolgálatukról és egészségi állapotukról szóló bizonyítványaikkal együtt a főgimn. igazgató-ta-

nácsának elnöke — Dr. Farkas Antal címére (Szathmárra) f. évi május hó 31-ig küldjék be. A választás a fentartó testület jogkörébe tartozik. A megválasztott állását 1899. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Szatmár, 1899. április 25.

Farkas Antal,
ig. tanácsi elnök.

Pályázat tanári állásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgymnásiumban egy ujonnan felállítandó tanszékre pályázat hirdettetik. Ez állással, ha rendes tanárral töltetik be, 1200 forint törzs fizetés, mely 1400, illetve 1600 forintba emelkedik, 250 lakáspénz, 100—100 frt ötödéves pótlék van öszekötve, míg a helyettes tanár fizetése 800 frt és 100 frt lakbér.

Ezen állásra pályázhatnak oly ev. ref. vallású tanárok és tanárjelöltek, kik a *latin-magyar nyelv és irodalomból* képesítve vannak vagy ezekre készültek.

A tanszék, mely választás útján töltetik be, 1899. szeptember 1-én elfoglalandó. A megválasztott az országos nyugdíj-intézetnek kötelezett tagja.

Felhívjuk ennelfogva azokat, kik ezen állást elnyerni óhajtják, hogy szabályszerűen kiállított és felszerelt kérvényeiket *f. évi június hó 1-ső napjáig* a főgymnásium igazgatóságához küldjék be.

Rimaszombat, 1899. ápr. 19.

Bodor István,
igazgató.

1—2

HIRDETÉS.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a **legjutányosabb arban a legújabb rendszer szerint készítek.**

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

5—12

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM. „Kun Bertalan püspök jelentése az 1898—99. egyházi évről.” — „Megjegyzések az „Észrevételek”-hez.” *Hayagos.* —
„Két szabad előadás Barmenben.” *Vallancs Miklós.* — „A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.”
— „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.”

Kun Bertalan püspök jelentése az 1898—99 egyházi évről.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Midőn az 1898—99-dik egyházi év képét — hivatalos kötelességem szerint — megrajzolni kívánom: mélyen érzem, hogy alázatos és hálás szívvel kell leborúlnom a jóságos Isten kegyelme előtt, hogy engemet — a lefolyt éven át több nehéz próba elé állított szolgáját — a beszámolásnak és a találkozásnak erre a nevezetes napjára szerencsésen eljuttatott s megérnem engedte, hogy a Főt. Egyházkerületnek ide egybesereglett képviselőit s az egyházmegyék vezérfiait újra láthassam és lelkem teljességével üdvözölhessem.

A kép, a melyet a rendelkezésemre álló adatok nyomán rajzolhatok, legalább engem magamat megnyugvással tölt el egyházkerületünk sorsára nézve. De megnyugtató lehet az bárkire nézve is a mai országos, társadalmi és felekezeti viszonyok mellett, a melyekben még egyre tart s részben még most kezdődik az ónak és újnak egymással való küzdelme s most keresnek és nyernek formát bizonyos elvek, gondolatok, irányzatok s most igyekeznek érvényesülni egyének és intézmények, a mi — miként sohasem eshetett meg — úgy ma sem eshetik meg egyeseknek nagyobb aggodalma, féltékenysége és felelme s a küzdő elemeknek egymás ellen való több-kevesebb kitörése és kisebb-nagyobb vesztesége nélkül.

Megnyugtatónak vélem egyházkerületünk sorsát az itt-ott tagadhatatlanul látható kedvezőtlen jelek dacára is, mert úgy tudom, hogy a kedvezőtlen jelek sok helyen már eddig is arra kényszerítették egyházunk őrállóit, hogy kettőzött éberséggel álljanak oda a falakra és magukat felvértezve s szunnyadó erőiket megacélozva, ne csak védekezzenek, hanem építsenek is; ne csak a máért s a most élők tisztességeért fáradjanak meg, hanem a jövő nemzedéknek is alapot rakjanak és példát mutassanak.

Egyetlen egyházmegyénk sincs, a hol az új viszonyok hatása jótékony mozgást ne okozott volna, a hol az egyháziasság és vallásosság lelke nagyobb lendületet nem támasztott volna a mi magyar Sionunknak úgy anyagi, mint szellemi építése körül. Ha

látjuk, hogy itt is, ott is templomok emelkednek, iskolák s egyéb szükséges épületek állítatnak a hives buzgóságából; ha tapasztaljuk, hogy kiváló férfiak alapítványokkal igyekeznek könnyíteni az egyházak és iskolák sorsán ezekben a nehéz időkben is; ha tudjuk, hogy egyetemes egyházunk is minden lehető elkövet az egyházak és lelkészek, a tanítók és iskolák sorsának könnyítésére és javítására s hogy lelkészi értekezletekben, megyei közgyűlésekben versenyezve törekednek legjobbjaink a mutatkozó bajok orvosszereinek megtalálásán: akkor lehetetlen, hogy kicsinyes aggodás vegyen rajtunk erőt és bizalmatlansággal nézzünk egyházunk jövődjére. — Ott hol a lélek fúni kezd, el is szokta végezni a maga isteni küldetését és én a látható jelekre támaszkodva, megnyugvással gondolok a letűnt egyházi esztendőre.

A jótékony szellem felébredésén és terjesztésén kívül két, szinte kézzel fogható okom is van arra, hogy bizodalmamban megerősödjem.

Köztudomású dolog, hogy a lelkészi fizetés állami kiegészítésére a szükséges lépéseket mind az egyházkerületek, mind az államkormány megtették. Sajnálatos, hogy éppen bennünk rejlő okok miatt a reményelt segély ez ideig nem vált folyósíthatóvá! Birjuk azonban az illetékes miniszter úr ígéretét, hogy a mi megkészt, az nem múlik el s még ez évben a 600 frtra való kiegészítés megkezdődik. — Ha nagyot nem lendít is ez a fizetés-pótlék lelkésztársaink sorsán, de mindenesetre oszlatni fogja házukban a bajt és szívükben az aggodalmakat s megkötött szárnyaik szabadulása bizonyosan bátrabbakká teszi majd őket s ott a hol szükséges egyúttal készségesebbekké gyülekezetiük gondozásában s a nyájakra törő farkasok ellen való védekezésben. — A 600 frtra való kiegészítés után következni fog bizonyosan a magasabb pótlék is; ennek reménysége pedig kívánatossa teheti majd a lelkészi pályát az újabb nemzedékre nézve, a mi bizony szintén a szükséges dolgok sorába tartozik. — Azt az innen-onnan felvetődő gondolatot, sőt gyanúsítást, a mely szerint az állami fizetés-pótlék átalakító hatással lenne majd lelkészeink gondolkodására s különösen egyéni függetlenségükre: részemről csupán a multunkra féltékeny szeretet túlzó aggodalmaskodásának tartom s bekövetkezését lehetetlenségnek képzelem. A református lelkészek lelkiismerete nem a fizetésből nyeri

Lapunk jelen számához egy félív melléklet van csatolva.

táplálékát, hanem egyébből: az isten-igéből és a százados hagyományokból, a melyeknek erejét nem teheti kétségessé néhány forint, vagy néhány ízesebb falat.

A lelkeszi fizetés állami kiegészítése mellett nagy fontosságúnak és szintén megnyugtatónak tartom s tartjuk — azt hiszem — mindnyájan az *egyházi adórendezés tárgyában* történt újabb mozdulását egyetemes egyházunknak. Az egyház-szeretetnek és vallásosságnak ma már — úgyszólván — próbakövévé lett némely helyeken az *egyházi adó*, a melynek elviselhetetlenné tételéről sok helyen épen azok gondoskodnak, a kiknek egyházunk belső ügyeihez semmi közük s a kiket az elégedetlenség szításában hamis számítások vezérelnék. Az egyházi adó bölcs és méltányos rendezésére való törekvés s enek köztudatra való emelkedése, már magában is megnyugtató érzést támaszthat azokban, a kiket elfogott a békétlenkedés; keresztülvitele pedig kétségtelenül el fog némitani sok jogos és jogtalan, sok természetes és mesterséges elégedetlenséget. — Ehez a nagy művelethez azonban elsőrendű szükség volna a *lelkeszi díjlevelek átnézése* s tapintatos átalakítása, a mi igen sok kellemetlenségnek vágná útját — talán örökre, noha bizonyosan nem járna nagyobb nehézségek nélkül.

Ma még dicsekedéssel említhetjük, hogy egyházkerületünkben az *egyházi adó* miatt nagyobb kellemetlenségek sehol sem fordultak elő; pedig — tudva van már, hogy a mi kerületünk az, a melynek az állami adóhoz viszonyított egyházi adója valamennyi más kerületinél nagyobb százalékra (61%) rúg, *de e mellett is elől jár az egyetemes kötelezettségek hűséges teljesítésében.*

De megnyugtatónak, sőt biztatónak vallom én a letűnt egyházi évet azért is, mert lelkészeink anyagi sorsának némi javítása mellett, gondoskodni kezdtünk lelki szükségleteik nagyobb mérvű kielégítéséről is. A *parókhidlis vagy lelkeszi könyvtárakat* értem, a melyekkel — ha létrehozásuk sikerül — megszépítjük a szegényes parókhák belsejét és összekötjük azokat a felsőbb iskolákkal, a tudomány haladásával, sőt előmozdítjuk a tudomány fejlődését is, különösen azét a tudomány-ágét, a mely ma pártfogás hiány miatt a veszteglés stádiumában van. Lelkeszi értekezleteinkre, kinek-kinek egyéni életére, életének megízésítésére s a körül állók előtt való tisztességére nézve is jótékonyvá válhatik ez az intézmény s kerületünknek mindenesetre dicsőségét fogja képezni, hogy ismeretes anyagi fogyatékosága mellett is első volt a szellemi táplálékok nagyobb s állandóbb forrásának keresésében és megtalálásában.

Nemcsak a szorosabb értelemben vett egyházi élet és intézmények körében, hanem az egyháznak u. n. veteményes kertjeiben a *különböző fokú iskolákban* is az élet, a haladás és fejlődés tüneteivel találkozunk a letűnt esztendőben s ez is megnyugtató, sőt biztató lehet mindnyájunkra nézve.

A *népiskolákból* nem tudtuk ugyan még kiűzni az évek óta kísértő tanítóihiányt, de ez a hiány nem növekszik s rajta — a hol csak lehet — lelkészeink buzgósága ideiglenesen szívesen tud és szokott segíteni, fog talán a *korpótlékok* rendezése is, a melynek semmi akadályja nincs s nem volt a letűnt egyházi évben sem — a saját, nem eléggé szabályszerű eljárásunkon kívül. Az *ismétlőiskolák* érdekében eljutottunk már a tanterv készítésig s módunkban lesz e téren előbbre haladni s haladásunk csak szerencséjévé válhatik egyházunknak, mivel az ismétlő iskolák által jó módhoz jutunk serdülő ifjúságunk vallásosságának és egyházaságának erősítésére s szent néppé növelésére. Ezt tartom részemről a szervezendő ismétlőkben az egy szükséges feladatnak — az egyház szempontjából.

Közép iskoláinkat az irányukban egyre fokozódó kíváncsalmak folyvást sarkalják a haladás útján. A *miskolci főgimnázium* épen a letűnt év folyamán hagyta el az egyszerűbb s talán boldogabb időkben készült épületét és költözött át új helyére, a mely a modern igényeknek megfelelően emeltetett s egyik díszét képezi Miskolc városának. Hiszszük, hogy a palotaszerű iskola tanárai átvitték az ó épületből annak sok szép és felemelő emlékeivel s századokon át gyűlt kincseivel együtt annak szellemét is s az új iskola főekeségét a réginek egyházas, vallásos szelleme fogja képezni s ez a szellem fogja abban a lelkeket megtermékenyíteni s az anyaszentegyházunkkal való kíváncsatos egyezségben megerősíteni.

Középiskoláink szellemétől függ nemzeti intelligenciánk gondolkodásának irányítása s egyházunk békés és boldog fejlődése is nagy mértékben.

A *rimaszombati főgimnázium* sem fér meg már mostani épületében s lépéseket tett arra, hogy a közönség és a tanügyi kormány fokozott igényeit újabb építkezés által is lehetőleg kielégíthesse.

A *sárospataki főiskola életében* is újabb szükségleteket vetett fel s részben ki is elégített a letűnt esztendő. A 2-dik párhuzamos osztály felállított s azzal együtt érezhetővé vált a tantermek hiánya s felmerült az újabb építkezés szüksége is és bizonyossá lett, hogy saját erőnkől a párhuzamos osztályok kiépítésével összekötött szükségleteket kielégíteni képtelenek vagyunk. Teljes figyelmünket, szeretetünket igényli ez a mi nagymúltú főiskolánk, a mely még kizárólag a miénk s a melyet múltjához illő tisztességben fentartanunk a nagy ösök iránt való kötelességünk is, a mellett, hogy elsőrendű nagy egyházi érdek. Theologiai akadémiajában ifjúságára már eddig is jelentékeny áldozatokat hozott kerületünk s épen a letűnt évben mondta ki ezeknek nagyobb mérvű tápintezeti segélyezését, a mire nézve azonban a fedezetet még nem sikerült megtalálnunk. Tápintezetének újjá alakítása s különösen egy tágas, a mai kíváncsalmaknak megfelelő épületben való elhelyezése ma már elő van készítve s megvalósítása esetén az egyszerű-máskor felvetődött kifogásoknak is bizonyára vége szakad s a sárospataki főiskolában a szegényebb sorsú gyermekek tanulása sok időre biztosítva lesz. *Jogakadémiajában* sorsa forduló ponton van a közoktatásügyi minisztérium által tervezett új vizsgarendszer útján, a melylyel a jogi oktatás terén felmerült visszasságok megszüntetését célozza. A főiskola élén s hivatása magaslatán álló főiskolai igazgató tanács s az országos jó hírnévnek örvendő tanári kar bizonyára meg fogja találni a legszerencsebb utakat és módokat arra nézve, hogy főiskolánk egysége megőriztessék s múltjához méltó fejlődése biztosíttassék. Az egész kerületnek is édes kötelessége — úgy hiszem — mindent elkövetni, hogy ez a mi nagy örökségünk a maga hajdani particulái által tul ne szárnyaltassék s régi és mind máig megőrzött dicsősége fentartassék.

Ezek után áttérhetek főtiszt. egyházkerületi közgyűlés ama specialis adatok felsorolására, a melyek az egyházmegyék által felterjesztett jelentésekből kézzel fogható bizonyítékot szolgáltatnak a felől, hogy a letűnt egyházi évre megnyugvással gondolhatunk. A századok által igazolt ós forrás tiszta habjai, a prot. áldozatkészség tiszteletet parancsoló jelei és munkái ezek, a melyeken jól esik a léleknek megpihenni.

Az *abauji egyházmegyében* a múlt évi kegyes adományok összege 9202 frt 56 kr. Benne van az összegben bolog emlékeztető *Vendéggy Gábor* 800 frtnyi

ajándéka a vendégi egyház számára, s ezer forintos hagyománya a lelkeszi alapra felajánlott évi 50 frtnyi járulékának örök időkre való biztosítása végett. Ércnél marandóbb emléke ez a kiváló patriarkhalis gondolkozású férfinak, a ki életében is maga volt a jótékony-ság forrása s a kinek emlékezete legyen mindörökké áldott és példája tettekre sarkaló! Benne van a nevezett összegben a *kassai* buzgó hívek 831 frt 80 krnyi önkéntes ajánlata, Kassa városának 400 frtról 600 frtra emelt évi segélye; *Id. Görgy Jánosnak* és nejének *Szombathi Máriának* a gönczi egyház javára tett 200 frtos alapítványa; *Muszi János* szurdoki gondnoknak egy 195 frtos, *Csoma Mária* kisasszonynak a rásonyi egyház részére ajándékozott 100 frtos harangja s számos itthoni és amerikai hitsorsosainknak kisebb nagyobb adománya, oly egyházközségekből is, a hol tudvalevőleg az egyházi adó az állami adót jóval felülhaladja. — Építkezésekre ugyancsak az abauji egyházmegyében 12966 frt 98 krt adtak ki.

Az *alsó borsodi* egyházmegyében az adakozások összege 5887 frt 29 kr. Jelentékenyebb tételek ez összegben az *igrici* közbirtokosság 465 frtnyi, *Horváth Győző*, róm. kath. földbirtokos 125 frtnyi, *Nagy László* heőpapi birtokos 100 frtnyi adománya az *igrici* egyház részére; *Szathmáry Király Pál* 100 frtnyi adománya a *bőcsi* egyháznak s a *bőcsi* egyházhívek 2315 frtnyi közmunkája a paplak építése körül; a *poroszlói* műkedvelői társaság 310 frtnyi szerzeménye s a *poroszlói* nők 300 frtos urasztali terítője; a *tisza valki* polgári község 500 frtnyi adománya iskola-építésre, mint részlete a 4 évre megajánlott 2000 frtnyi adománynak s 10 egyháztagnak a templom fedezésére felajánlott 475 frtja s néhai *Kiss Józsefné*, *Szathmáry Katalin* 100 frt hagyománya a *kisgyőri* egyházközségnek; *Király Ó Felségének*, *Sturman Györgynek* s *Szalay Pál* róm. kath. földbirtokosnak a *cserep-falusi* templom-építésére adott 100—100 frtja; *Fekete János* egri tanító 100 frtja az *egri* egyház felsegélésére; *Br. Vay Béla* főgondnoknak a letűnt évben elhunyt s poraiban is áldott emlékü felesége, szül. *Gr. Teleky Zsófia* nevére tett 1000 frtos alapítványa az *a.-zsoltzai* egyház javára, *Br. Bánhidny Sándorné*, szül. *Br. Vay Klára* 50 frtos adománya szintén az *a.-zsoltzai* menhely céljára; *Soós Károly* 100 frtos adománya a *sajókeresztúri* egyház részére; a *miskolci* takarékegyelet 100 frtos ajándéka a főgimnázium céljára s a *takarékpénztár* 200 frtja a *gimnázium* alapjára.

Építkezésekre ugyanez az egyházmegye 52,609 frtot fordított; a mely összegben a legnagyobb tételeket *Igrici*, *Ónod*, *Bőöcs*, *Nemes-Bikk*, *Tisza-Valk*, *Tisza-Keszi*, *Cserépfalu* és *A.-Zsolca* képviselik, mint templomot, tornyot, pap- és tanító-lakokat építtető egyházközségek.

A *felső-borsodi* egyházmegyében az adakozások összege 2668 frt 67 kr. volt, a melyben benne van a *Papszász Lajos* és neje *Kazinczy Nagy Borbála* 100 frtos alapítványa 25 éves házasságuk emlékére az *ecsegi* egyház javára, *Gróf Serényi Béla* r. kath. főúr 2000 téglá ajándéka; a *barcai* lelkész 100 frtnyi ajándéka saját egyházközsége javára; a *damaki* lelkész 120 frtnyi adománya szintén saját egyházközsége részére s *Herczeg Odeschalki Gyuláné* 1000 frtnyi ajándéka mint egyharmada az általa *Sajó-Vámosi* egyházunk templomépítési szükségleteire felajánlott 3000 frtnak. — Az adakozások összegébe nincsenek beszámolva egyes előkelő úrnők értékes adományai mint p. o. *Wladár Ervinné* szül. *Ferenczy Ida* úrnő urasztali terítése a *bánfalvi* egyház részére s özv. *Szabó Jánosné* szül. *Kajinka Klára* adománya a *disznós-horváti* egyház-

nak, a melynek templomi katedrójához díszes koronát készíttetett.

Ugyanez az egyházmegye 11,929 frtot költött építkezésekre, a melyből a legjelentékenyebb rész esik a templomát és tornyát újíttató *Varbóra*, *Lászlófalvára*, *Rudobányára* és *Szendrőre*, a hol a templomépítés s illetőleg pap-lak és tanító-lak bővítésére és javítására kellett tetemesebb összeget fordítani.

A *gömöri* egyházmegye részint készpénzben, részint természeti tárgyakban több mint 4344 frt 46 krt jelentett be adakozások gyanánt, a melyben nagyobb összegekkel szerepelnek: a *zubogyi* hívek az új iskola javára 530 frttal, *Szarvas János* pelsőczyi lakos az iskolára adott 100 frtos hagyatékával; az *oldalfalui* hívek 288 frtos új haranggal, özv. *Hevessy Boldizsárné* 120 frtos vasrácsosattal s *Hevessy Józsefné* 100 frtos hagyománnyal a *kálosai* egyház javára; *Bornemissza Elemér* főgondnok 200 frtos alapítvánnyal a *bátkai* egyházban; néhány *iványi* család a templom-székek egyenlősítéséért fizetett 500 frttal; *Dancs László* kövecsesi lakos 200 frtnyi, *Hubay Miksa* reskei lakos 500 frtnyi hagyatékkal; *Néhre László* ág. hitv. földbirtokos a kövecsesi iskola javára adott 180 frtnyi téglával, *Simon Mihály* szutori lelkész 100 frtnyi adománnyal, a melyet, mint tanítói fizetésének egy részét ajánlott fel gyülekezetének; néhai *Balogh Sámuel* lenkei lakos özvegye 100 frtnyi hagyományával.

Építkezésekre a *gömöri* egyházmegye 11,365 frt 73 krt költött s ebből a legnagyobb rész esik a *zubogyi* új iskolára, a *radnóthi*, *rozsnói*, *kövecsesi* és *imolai* különböző egyházi célú épületekre és javításokra.

A *tornai* egyházmegyében befolyt adakozások összege 895 frt 97 kr volt s ebből legtöbb esik a *perkupa* nőkre, a *kápolnai* hívekre, a *bódva-vendégiekre*, *zsarnóiakra*, *almásiakra*, a kik részint kézimunkával, részint tetemesebb készpénzzel járultak hozzá az egyházi épületek csinosításához vagy templomi szerelvények gyarapításához.

Építkezésekre ez a kis egyházmegye 4434 frt 13 krt költött s e tekintetben *Szadellő*, *Komjáti*, *Józsafő*, *Szilice*, *B.-Lenke*, *Zsarnó*, *Görgő*, *Almás*, *Körtvélyes*, *Jablonecz* fejtettek ki nagyobb buzgóságot és áldozatkészséget.

Az *ungi* egyházmegyében az adakozások összege 5026 frt 90 kr. volt s ebben nagyobb összegekkel szerepelnek: *Horváth István* róm. kath. körjegyző a *pályini* egyháznak adott 100 frttal; az *Amerikában* élő *beőzi* hívek 268 frt 50 krnyi toronyalappal; s ugyancsak *Amerikában* élő hitsorsosaink a *csicséri*, *kaposi* egyházak részére küldött adományaikkal. özv. *Kovács Károlyné* szül. *Dókus Zsuzsanna* urnő egy 200 frt értékű templomi márvány asztallal, *Tóth Lajos* szürtei lelkész és neje *Kovács Izabella* urnő egy 755 frt 20 kr. értékű haranggal, *Egri Ferencz* kis-gejőczyi földbirtokos egy 180 frt értékű haranggal, valamennyien a szürtei egyház részére.

Építkezésekre ugyanez az egyházmegye 11828 frt 05 krt költött, a melyből 5500 frt esik magának a szürtei két tornyú s a *boldog emlékezetű Kovács Károly* emlékét örökítő templomnak javítására.

Az *alsó-zempléni* egyházmegyében az adakozások összege 6176 frt 72 kr. Ebben a legnagyobb összeget képviselik *Kóczán Miklós* egyházmegyei tanácsbíró 1004 frttal, a *gesztelyi* egyház javára s a gyülekezeti tagok ugyanott 1310 frt 90 krral; *Golop* javára *br. Vay Sándor* egyházi főgondnok 50 frttal; *Csobaj* javára özv. *Patay Gyuláné*, szül. *Szatmáry Király Anna* 300 frttal, *Tisza Kálmánné*, szül. *gr. Dégenfeld Ilona* urnő

100 frttal, gr. Tisza István 50 frttal, Baranyi Ádám 100 frttal; Tarczal javára Kovács Józsefné, Czeglédy Sára 200 frttal; Lelesz-Polyán javára Szabó István 57, Eszterház János 50 frttal; Bodrog-Halász javára Ó Felsége 100, Herczeg Windisch-Graetz Lajos szintén 100 forinttal.

Ugyanez az egyházmegye 16265 frt 64 krt fordított építkezésekre s e téren előljárt Vis új templom építéssel, Megyaszó egy csinos tanítói lakkkal, Bodrog-Halász leégett templomának, Vajdacska leégett iskolájának újra építésével és Sárospatak több rendbeli nagyobb javításokkal.

A felső-zempléni egyházmegyében 3689 frt 86 kr volt az adakozások összege. Ebben a nagyobb adományokat Amerikában élő hitsorsosaink képviselik több egyházközségre nézve (Szalók, Bodzás-Ujlak, Garany, Miglécz.) *Abarán* Fekete András 100 frttal. *Hardicsán* Gr. Andrásy Tivadar 4000 drb. téglát; Homonnán Gr. Andrásy Géza 20000 téglát, Stépán Gábor 50 frt; Kis-Báriban Gr. Pálffy Leopoldné 50 frtot adományoztak az egyház közszükségeire, templomok javítására és építésére.

Ugyanebben az egyházmegyében az építkezési összeg 39260frt 22 krra rög s ebből a nagyobb összegek S.-a.-Ujhelyre (20000 frt), *Abarára* (6000 frt) *Bánócra*, hol maga Kazinczy Arthúr főgondnok s berettői földbirtokos 1054 frt 33 krt fedezett a hivekre kivetett rendkívüli építkezési teherből; továbbá *Hardicsára*. Homonnára, Miglészre esett, a hol részint a tűz, részint az idő s az elodázhatalan szükség új építkezésekre kényszerítette az egyházhiveket.

A 8 egyházmegyében befolyt *adományok*, nem számítva a pénzértékben meg nem jelölt s gyakran igen becses szerelvényeket: 37862 frt 43 kr.; az építkezésekre s javításokra fordított teljes összeg pedig 160, 695 frt 10 kr; a kettő együtt tehát 198,557 frt 53 krajár.

Azt hiszem Főt. egyházkerület, hogy ezek csak ugyan kézzelfogható bizonyságok arra nézve, hogy megnyugvással gondolhassunk a letűnt esztendő folyására, de szerencsés alkalom is arra, hogy tisztelettel álljunk meg ama szellem előtt, a mely ilyen tényekben nyilvánkozik és hogy áldva gondoljunk mindazokra, a kik e beszélő és biztató eredménynek tényezői és részesei voltak.

A felsorolt adományok mellett tekintélyes összeget képeznek azok a segélypénzek is, a melyek az egyházmegyékbe kiküldettek s a sárospataki főiskolának és leánynevelő-intézetünknek a kerület útján kiutaltattak. Ilyenek:

1. A régi államsegélyből	7861 frt 54 kr
2. Ujabb államsegélyből	16075 " "
3. A Baldácsy-alapítványból	3514 " 76 "
4. A Tolcsvai Nagy Gedeon-alapból	1200 " "
5. A „Hollandi Tár“-ból :	640 " "
6. A „Szükösi Tár“-ból	320 " "
7. Közalapi segély:	
a) 42 egyháznak	1950 " "
b) 5 lelkésznek	170 " "
8. Tőkeképző-segély lelkészek javára	1606 " "
9. Építkezési tőkesegély egyházaknak	2660 " "
10. Papi özvegy-árva-tári járulék	7836 " 10 "
11. Hirdetésből egyes egyházaknak	672 " "

Összesen: 44,505 frt 40 kr.

Tőkesegélyül kiadott már egyházkerületünk 56,400 frtot; a legközelebbi konvent pedig kiutalványozott 13 egyháznak 899 frtot, a mi 17,900 frt tőkesegélynek

felel meg s ezzel együtt már 74,300 frt lesz egyházainknál *tőkesegély* címen. Nagy kérdés Főt. Egyházkerületi közgyűlés, hogy lehet-e, célszerű-e e címen még nagyobb összeget is befizetnünk az egyházkerületünk által kezelt pénzekből? A tőkesegélyül kiadott összegek nemcsak számadásainkat nehezítik meg nagyobb mértékben, hanem megakasztják a kerületi pénztár pénzforgalmát is, mivel egyszerre nagy összegeket kell kiadnia s e miatt várakoztatnia kell huzamosabb ideig is a kölcsönvevőket, a kik lassanként el is szoknak a kerületi kölcsönök igénybevételétől. Talán célszerű volna arra figyelmeztetni a konventet, hogy a tőkesegélyeket a saját tőkéiből folyósítaná s a helyett; hogy 4, 4 $\frac{1}{2}$ kamatú állampapírosokba fekteti pénzét, adná azt ki 6 és $\frac{1}{2}$ % kamatra, a mi reá is jelentékeny nyereség volna.

Az anyagiakban való gyarapodás mellett örömmel jelenthetem, hogy a beadott esperesi jelentések szerint a valláserkölesi élet terén sincs okunk nagyobb panaszra. Az istenitiszteletet a hívek főként vasárnapokon és az ünnepekben szorgalmasan gyakorolják s a konfirmációi oktatás körül lelkeszeink teljes buzgósággal forgolódnak. A felekezetenélküliségtől még mentek vagyunk. A kitérés esetek száma szaporodik ugyan, de rendesen csak a nép alantasabb rétegéből, a hol — némelyek valóságos vásárt űznek a vallással s könnyen oda dobják magukat a többet ígérő karjaiba.

A múlt évben olyan fenyegetőleg jelentkezett *szocializmus* tüze mindenütt kialudt s a felbujtogatott nép szégyennel gondol szerencsétlen kísérleteire. Az Amerikába való kivándorlás a felsőbb vidékeken még egyre tart ugyan, és e miatt néhol a lelkészi fizetések vannak kitéve nagyobb ingadozásnak, de ez a baj még nem fenyegető s gyorsan alkalmazott orvosszerekkel könnyen gyógyítható.

Hogy a vegyes házasságok milyen mértékben ütöttek ki egyházunk hátrányára vagy előnyére az a felterjesztett adatokból nem mutatható ki; de ugy látszik, sőt bizonyos, hogy e tekintetben nem bírjuk a versenyt élelmeskedő s a családi szentélyt kimélni nem tudó és nem akaró ellenfeleinkkel. Ezen a ponton rendkívüli éberségre van szükségünk. A legközelebbi „Névkönyv“-ünk szerint a veszteségünk 11-re tehető.

Ha ezek után felemlitem, hogy hivatalos körömben a reám bizottokban a letűnt éven át is teljes hűséggel igyekeztem eljárni s minden bizottságban, a mely az én elnöklésem alatt végzi kötelességeit, annyiszor a mennyiszer részt vettem s egyházkerületünknek mind anyagi mind szellemi életét a lehető éber figyelemmel kísértem és ellenőriztem: — bezárhatom immár talán hosszúra is nyult jelentésemet, hálás tisztelettel adózván mindazok iránt, különösen Nagyméltóságú főgondnok-társam s az egyházmegyék esperesei és gondnokai, a különböző bizottságok munkás tagjai iránt, a kik engem kötelességeim teljesítésében gyámolítani kegyesek voltak. De hálás köszönettel adózom ismételtén is az isteni kegyelmes gondviselés iránt, hogy védelmező szárnyait egyházkerületünkre s reám igénytelen, agg szolgájára a letűnt évben is kiterjesztette.

Az Úr megáldó és megszentelő kegyelme nyugodjék meg továbbra is egyházkerületünkön és egész anyaszentegyházunkon. Ajánlom magamat továbbra is a Ft. egyházkerületnek annyi időn át hálásan tapasztalt jóakarataiba és szeretetébe.

ISKOLAI ÜGY.

Megjegyzések az „Észrevételek”-hez.

1. B. K. úr észrevételeit az ismétlő iskolák tantervére vonatkozólag örömmel olvastam volna; ha azok az én aggodalmaimat megszüntették volna; de mivel ez neki nem sikerült, észemről megmaradok véleményem mellett. Elismerem azonban, hogy B. K. úr megelőzte az Irodalmi Kört a kezdők, haladók és igazi ismétlők csoportjának felállításában; azon okból pedig, mert ő kezdők csoportjának „írást, olvasást, számolást” a haladóknak, „ugyanazon tantárgyakat bővebb terjedelemben”, az igazi ismétlőknek pedig „a mindennapi iskolában végzett tananyagot kívül (!) még mezei gazdálkodást, állattenyésztést, szőlő- és borkertmészt” is sikeresen tanított, előtte tisztelettel emelek kalapot, mert hát én, — és itt mi többen is — töredelmesen bevallom, ilyen fényes eredményt elérni heti 5 órán, — melyből egy-egy csoportra $1\frac{2}{3}$ óra jut, — elérni nem tudunk.

2. B. K. úr különösen sokszor hangoztatja „észrevételeiben”, hogy mily nagy „baklövés” volna a rendes iskolába nem járt gyermekeket „kitagadni” az ismétlő iskolából. Ilyen kitagadást az én cikkemből nem olvashatott ki. Én csak azt mondtam, s állítom most is, (még pedig én is tapasztalatból), hogy a ki a rendes iskolába nem járt, az az ismétlő iskolába még kevésbé fog járni. Ha B. K. úr a mindennapi iskolába nem járt 56%-ot az ismétlő iskolába járásra rá tudja szorítani, az mindenesetre igen szép; én csak azt csodálom, hogy ugyanazon 56%-ot hogy nem tudja a rendes iskolába járásra szorítani, s ott tanítani meg olvasni, tehát nem érhet azon vád, hogy az én nézetemmel bárki is „az első lépést tenné meg a legmagyarabb nép írni-olvasni nem tudók százaléka” szaporításához.

Tarcalon, — mint észrevételező is elismeri, — a vincellér-iskola szorítja rá a serdültebb gyermekeket az elhanyagolt írás-olvasás megtanulására, az iparos tanoncokat pedig az ipartörvény; de a hol ily hatályos kényszereszközök nincsenek, a mezei gazdálkodást folytató szülék az ismétlő iskolától még jobban visszatarthatják gyermekeiket, mint a mindennapi iskolától. Mindamellett oly helyeken, a hol a mindennapi iskola teng, az ismétlő iskola pedig hihetetlenül megnépesül, mindenesetre lehet és kell ABC-s tanfolyamot szervezni; de nem a heti 5 órából s amennyire lehet, külön tanító vezetése alatt; de az igazi ismétlő iskolától egészen elkülönítve, tehát külön tanórákon. A „felnőttek oktatása” által is lehet a bajon segíteni azoknak, kik „a közművelődést szívükön viselik.” Mi — úgy látszik — B. K. úr szerint nem tartozuk ezek közé; de azért elhiheti, hogy nálunk, s általában vidékünkön nagy ritkaság számba megy, ha akad egy olyan gyermek, ki mindennapi iskolakötelezettségének eleget nem tett.

3. Hogy én „az ismétlő iskolák sikeres kerestül vihetőségében” nem hiszek, ez sem áll. Igenis nem hiszek *heti 5 óra mellett*, épen ezért óhajtom az ismétlő iskolákat polgári iskolai rangra emelni, külön tanóróval, s heti 25—30 órával október 1-től április 1-ig, (esetleg e hónap végeig), mely elvemért B. K. úr kárhóztat, s — ábrándozónak tart. Pedig nem ábránd, hanem valóság, hogy a polgárok zöme az ismétlő iskolából kerül ki; nem ábránd, hanem valóság, hogy a cél elérésére az eddigi heti 5 óra kevés, tehát a siker érdekében a heti órák száma felemelendő. De

megnyugtató engem különösen az, hogy az emberi kultúrának nálam nagyobb ábrándozói is voltak s vannak; s ha ábrándozom is, legalább ébren vagyok, s ha az ügy iránt nem esem érző lelke a képzelet szárnyain talán messze ragadott is, legalább *nem alszom*, mint némelyek, kik nem veszik észre, hogy az alföld népesebb városaiban keletkezett s folyton szaporodó gazdasági ismétlő-iskolák, nagyobb óraszámúval, külön szakerővel — erős közeledést jeleznek az én állapotom felé. Ez utolsó szóm az ismétlő iskolák ügyében. Béke velünk!

Haragos.

TÁRCA.

Két szabad előadás Barmenben.

(Folytatás és vége.)

Ha ez az *isteni* Krisztusban, az ő életében hozzá volt kötve, az ő halála után és által korlátlanul szabad az emberiség számára. Ez volt az akkori idők felfogása, mely vonatkozott a feltámadás mellett a halálra. A feltámadás mellett a kereszt állott a közép ponton. A keresztthalálban való bizalom volt alapja azon kor hitének, innen magyarázható meg az, hogy a Krisztus halálát a kora úgy fogja fel, mint a váltsághoz szükséges követelményt, feltételt.

Miért volt szükséges, hogy a Krisztus halála, mint második váltság mű csatlakozzék az elsőhöz, az ő egész megjelenéséhez? Az mély és örökre megfajthatatlan titok marad, mint a hogy titokteljes az ő megjelenése általában. Ezen titkot oly mértékben tudjuk megérteni, a mily mértékben hatása alatt állunk. A hatások érzése az első, felismerése a második lépcső a titok megértéséhez. És minél többet tudunk meg a keresztthalál titkából, annál mélyebb lesz az. Végleges kimerítés lehetetlen, mert a miről azt hinnők, hogy az, az is legfőbb csak *a hatásainak* és nem saját magának, *tulajdonképeni lényegének* volna foglalatja. Az általános tévedés, mely a hit hatásai érzése helyére, a hittételek ismeretét, mint a váltság elő-feltételeit akarja helyezni, már igen sokszor akadályozta az egyházi élet fejlődését. Igen keveset ismerünk az Isten lényegéből ahoz, hogy a keresztthalál szükségességét kézzel foghatólag tudjuk magunknak megmagyarázni. Elégedjünk meg hát a közvetkező közléssel, — a mely nem akar, de nem is tud a titok magyarázata lenni, — a keresztthalálban tette igazán magáévá Krisztus az emberiség bűnét és az által fizette meg a bűn zsoldját a legmélyebben, az emberiség sorsát magáévá tette, magát a megtestesült emberiségnek érezte, a halálban megérte az istenellenes hatalmak legteljesebb diadalát, és míg egyfelől önkényt alájok vetette magát, addig másfelől meg-meggyőzte őket. Hogyan? Ez azon általános váltó hatásu szerepre tartozik, melyet általában a szenvedés játszik az emberiség életében. Ha mi például, bármely szenvedésnek, bajnak a mely bennünket ér, zúgolódás nélkül alávettjük magunkat, ha azt türelemmel viseljük, az nekünk javunkra válik, áldásunkká lesz. Éppen így váltást eszközölhetnek általánosságban azon egyének is, a kik ártatlanul szenvednek másokért, mindenek előtt pedig azok a kik a mások szenvedéseit *önként* magokra vállalják, hogy ez által őket a szenvedéstől szabadokká tegyék. Krisztus pedig önként vette magára az egész emberiség bűnét, viselte szenvedéseit, és viselte úgy, mint az Isten által reászabott teendőt. Az ő egész élete önkéntes szenvedés volt az egész emberiség bűnéért, a mely

szenvedésnek a legmagasabb pontját a keresztfeszítés, mint az Isten által való elhagyatottság legmélyebb foka képezte, a midőn annyira erőt vesz rajta a fájdalom, hogy mély megindulással kiáltja: Istenem, Istenem, mért hagytál el engem? Ezen a fokon úgy látszik, mintha a sátán diadalmaskodnék felette. De ebben a pillanatban sem fordul el Istentől. Így és itt érintkezik egymással a menny és pokol, az ég és a föld. Hanem a következő pillanatban már hallszik ajakáról: elvégeztetett. Csak ilyen szenvedés lehetett helyettes a mások bűnéért. Csak így lehet a kereszthalál mindazon, a váltás-got eszközölő hatások forráspontja, a melyek Jézustól halála után származtak.

Most csak az az égető kérdés, hogy hogyan tehetjük mi ezen váltó hatásokat, nem mint túlvilági reményt, vagy vigasztalást, hanem mint jelenlegi (jelen életben bekövetkező) váltás-got magunkévá? Erre a kérdésre a feleletet egy további előadás keretén belül adja meg, a midőn azt fejezi ki, hogy hogyan fogunk mi valóban megváltatni. Különben addig is jelzi, hogy az élet-halál harc a gonosz birodalma és az üdv országa között előbb-utóbb ennek a diadalára kell, hogy vezessen, bár az emberek bűnös volta miatt még sokáig elhúzódhatik.

* * *

Hogyan leszünk mi igazán megváltottak? E kérdés képezi az utolsó előadás tárgyát. A felelet e kérdésre dr. Müller szerint kettős alaphól indul ki, a melyek a következők: 1., hogy a Krisztus személye, működése, hatásai és szenvedése által szerzett váltás-g történeti igazság, a mely a nélkül, hogy mi ismernők, létezik és hatásait kifejti; 2., hogy ez az egyszer s mindenkorra történő váltás-g mindenkinek megközelíthető, a ki abban hiszen, azaz azt a bizonyosságot, hogy a Jézus Krisztus által megváltatik, magában hordozza.

Hogyan eszközli ezt az a feltétlen bizonyosság? Hogyan lesz ő és vele a váltás-g az én létemnek *egyéni* tulajdona.

Tény az, hogy még sok hívő leledzik váltás-g nélküli állapotban. Feltétlenül szükséges tehát a valódi váltás-g elnyeréséhez a *szorosabb értelemben vett hit*. Az a hit, mely a reformatió óta *megigazító*-nak nevezetik. De nem *maga ez a hit* igazít meg, hanem egyedül az élő Isten. Ez a hit tehát csak egyéni viselkedés az Istennel szemben, ez az embernek *Istenhez térése*, az Istenhez, ki a Krisztusban a világra jött, benső, heves ösztön, az egységes és erős, mely ég az Isten utáni vágytól.

De bármily erős és odaadó legyen is ez a hit, nem eszközli a váltás-got egy csapásra. Nem magikusan ható erő, mely által az ember egyszerre s rögtön feddhetlen lesz.

Isten nem varázsol, ő rend és törvényszerűség Istene és hatásainak törvényei a lelki életre nézve is érvényesek. Különösen a váltás-g, a mi nem varázsmű, hanem előhaladás, fokozatos fejlődés. És annak, a ki methodismus útjára csalatott, vagy tévedett, a hol és a mely által rögtön átalakulást vélt elérni, a ki tehát Krisztus váltás-gának egyszerre akar részesévé lenni és úgy tapasztalja, hogy a várt ilyen hatás elmarad, nem tanácsolhatunk egyebet, mint hogy ismét kezdjen hozzá a munkához és türelmesen várjon.

A belső fejlődés és átalakulás első stádiumában úgy tetszik nekünk, mintha az Isten személye, — mint kora reggel a nap — elcsavart életelvek és hamis intelmek ködében elrejtve és elburkolva lenne. És minél több sugara hatol szívünkbe, annál jobban kél életre Isten ellenes múltunk sivataga. *De éppen ez az élet az,*

a melytől rettegünk. Mert akkor érezzük, hogy mint a köd, mely hatalmas hegyekké tornyosulva elborítja szemünk előtt a napot, a mi bűneink is akképen emelkednek Isten és közzénk az ő fényét elborító fellegek gyanánt. Akkor érezzük először bűnünk egész súlyát, s akkor tapasztaljuk Balbulus Nosker eme gyönyörű dalának mély igazságát:

»Bűneink ha szorongatnak,
És Istentől félünk,
Hová menekülünk akkor,
Hogy ott bizton légyünk?
Egyedül te hozzád, egyedül csak
hozzád Uram Jézus.«

De ezen benső, halálos félelmek dacára is — valamint a hogy a nap úrrá lesz a sugarait felfogó felhőkön, a bűnfellegek Isten mindent megbocsátó szeretete által legyőztnek. (Es. 44. 22.) Jóllehet Isten még a rejtett bűneinket is ítéletre maga elé hívja, de azt is csak azért, hogy azok sulya alól kiszabadítson, rólunk őket végleg elvegye, mert a bűnbocsánat nem látszat, hanem igaz valóság, isteni munkásság.

Melyek az előfeltételei?

Mindenek előtt *tanuljunk türelemmel várni*, mert oly gyökeres átalakulás, időt igényel, jóllehet bizonyos esetekben, midőn nagy célok vannak kérdésben, Isten gyorsabban is eszközölheti ezt az átalakulást. (pl. Pál megtérése.)

De nemcsak ezért szükséges a türelmes várás, hanem azon benső hatásaiért is, melyeket a váltás-g processusára nézve magában rejt. Ez a várás képezi alapját a hitnek az által, hogy azt bírva 1., *minden egyéb iránt elveszítjük fogékonyságunkat*, 2., hogy *bensőleg és igazán*, 3., és *egyedül* csak az Istenhez ragaszkodunk. A türelmes várás a lélek tisztító tüze. Isten olvasztó csészéje (Mát. 33.) melyek az új életet eszközlik.

De ez nem azt jelenti, hogy míg az új élet elkövetkezik, a jelent kolostorrrá változtassuk, vagy eltávolozunk belőle, éppen nem, hanem azt, hogy abban maradván küzdjünk, hassunk, munkáljunk. Hisz éppen ez a belső ható erő tesz minket legelőbb hasznossá az élet számára és éppen ennek kell hivatásszerű cselekedeteinkben magát érvényre juttatnia.

És mit eredményez ez az Isten kegyelmére való várakozás?

Mindenek előtt *bűnbocsánatot*. Mi magunk ugyanis nem szabadulhatunk a bűntől, saját erőnkkel nem tudjuk legyőzni azt — mint azt Südermann »Hon«-ában Magda gondolja — ha csak el nem vétetik az rólunk. És a mint eltűnik a bűn, úgy tűnik el a bűn hatalma is, a melynek köteleitől mi saját erőnkől nem szabadulhatunk.

Azonban ezen váltás-gi folyamatnak s vele együtt az egész váltás-gnak igen súlyos feltételei vannak, ilyenek pl.: az önmegtagadás, saját énünknek megöklése, (hogy ha a legjobb szemed azt műveli, hogy megbotránkozzál vájd ki azt stb. Mát. 5. 29.) és a régi híd felszedése (hogy többé vissza se térhess.)

A ki ezt az árt sokalja, annak számára nincs segítség, annak le kell mondania a váltás-gról. De ha az bennünk megtörtént, ha mi benne megerősödtünk, abba mintegy bele gyökereztünk, akkor visszanyerjük régi élet viszonyainkat, a régi életet jobb tulajdonokkal, *csak hogy akkor nem ők uralkodnak felettünk, hanem mi fogunk felettük.* Akkor erőt fogunk nyerni arra is, hogy a váltás-g utolsó és legnehezebb feltételét: *a saját keresztünket magunkra vehessük.* Akkor az önfegyelmzés által erőt nyerünk a folytonos haladáshoz, és erőt a teherrel szemben való kölcsönhatáshoz. Mert ezen

benső várakozás ható ereje segít elviselni keresztünket és a kereszt-viselés segít igazi belső erőhöz. És még egyet: a kereszt alatt jogához jutni engedjük Istent és szenvedéseinkkel magasztaljuk őt.

És mindez önmagában hordja jutalmát, ugyanis: az Isten kegyelmébe bejutni vágyó törekvés az, mely minden pillanatban nagyobb és tetszesebbet várat velünk, minket ismét és ismét vigasztal, felüdít, igazi öröme vezet.

És nem szükséges ide valami rendkívüli vallásos hajlam, vagy praedispositio, mindenkinek megadatott a lehetőség, hogy a váltság ezen processusába belépjen. De ez a lehetőség csak úgy lesz valósággá, ha az ember *akar, komolyan és igazán* akar abba belépni. Csak a midőn az ember is egészen szabadon és minden egyéb tekintet nélkül törekszik e célra, akkor fogja teljesen végrehajtani Isten az ő legnagyobb művét: az új ember létrehozatalát.

Eddig a két előadás. Közlésével nem azt akarom e lap igen tisztelt olvasóival tudatni, hogy dr. Müller próféta. A világért sem. Már csak azért sem, mert a különben igen érdekes fejtegetésekbe olyan tévedések is csúsztak be, a melyek a prot. ember történet- és hittudatával homlok egyenest ellenkeznek. Ilyen pl. Jézus kortársaira való átalakító hatásának a festése. Hiszen igen jól tudjuk, hogy minden átalakulások dacára tűzzel-vassal üldözték a kortársak még azt is, a ki ajkára vette a Jézus nevét, sőt maga az áruló pedig az ő közvetlen köréből került ki! Ez pedig nem azt a gyökeres átalakulást bizonyítja! Továbbá, ezen előadások szerint igen szépen megegyeztethető a keresztyéniséggel a szentek tisztelete (Midőn a szenvedések váltó hatású szerepéről és helyettes szenvedésről beszél és a midőn illet a Jézuson kívül másnak is tulajdonít.) Viszont a Pál egy pillanat alatti megtérésére való hivatkozás sem helyes, (hisz ismerjük a lélektani okokat, a melyek azt megelőzték és kifejtették) és nemcsak az előadó egész tárgyalásával ellentétes, hanem keresztyén ellenes is. Hiszen ez azt jelenti, hogy Isten *némelykor* belenyúl a világ folyásába, hogy az így, vagy amúgy megváltoztassa. Ki nem ismerne ebben a tanban a veszedelmes deistikus philosophiai irányzatra és annak káros következményeire? Ilyen előadások természetesen nem azt bizonyítják, hogy a ki azokat tartja, az próféta. Én sem azt akartam itt az előadóról bebizonyítani, hanem azt, hogy a mai korban mily talajból nőhetnek szent ügyért lelkesülő próféták

Az előadásokat ugyanis dacára az egy márka belépti díjnak, mindig *„telt ház”* előtt tartotta meg az előadó. (Próbálna meg csak nálunk.) Jól esett látnom, hogy a gyalog odaigyekvő csoportokat egymás után mint kerülnek el a fényesebbnél-fényesebb fogatok. (Akárcsak nálunk a színházba, vagy vigadóba menők.) Szegény és gazdag, vegyesen foglaltak ott helyet, az bizonyította az egész társadalom igazi buzgóságát. Innen méríthet a mai kor prófétája.

Ezeket gondoltam és éreztem én Németországban e felolvasások hatása alatt. És míg egyfelől ujjongott bennem a keresztyén ily lélekemelő látvány szemlélésekor, addig másfelől kesergett a magyar protestáns és kérdő és esdő tekintettel fordult a Mindenhatóhoz: *Uram mikor jön el hozzánk? és jöjjön el hozzánk is a Te országod!*

Vallancs Miklós.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

Május első napján, a legújabb kori társadalmi mozgalmak irányzóinak, a félelmet s rettegést támasztó „*vörös socialisták*” sokat jelentő napján gyülekeztek össze kerületünk tisztségviselői, egyházmegyéink képviselői Miskolcra, hogy építsék az anyaszentegyházat, nem mint a socialisták rombolással, hanem az Istenbe vetett tántoríthatlan bizodalommal s oly áldásosan, mint az a májusi eső hatott a föld növényzetére, a mely borúval tölté el a láthatárt, úgy azonban, hogy a borún keresztül mindig, de mindig át-átört a nap verőfénye s szívárvánnyal köríté az ég alját.

A szívárvány békejegye alatt gyülekeztek s az egyetértés lelkével tanácskoztak a hivatalosok s választottak három napon át s ha itt-ott, egy és más kérdésben ki-kitört az ellenvélemény, az is a békét, az egyetértést mozdította elő, mert a kölcsönös felvilágosítás után szeretetben ölelkeztek a lelkek.

Pedig a jelek, mintha arra mutattak volna, hogy harc is lehet, még pedig heves harc! . . . Hiszen az a skontrobéli két pont, a mely a kerületi papi özvegyárva-tár alapszabályairól s az u. n. lelkész-avatásról szólt, a vihar magját hordozhatta magában, ha a régi elvi harcok emberei mérkőzhetének össze, . . . de most? . . . most a gyakorlat, a praxis a súlyosabb a mérlegben, s ha az eszmék harca mindinkább-inkább háttérbe szorúl, azt csak annak tulajdoníthatni, hogy fordúlt a világ s a munka kör — sajátság! — ugyanazon a területen, az eszközök által mintha szintén egészen más lenne!

Azonban hagyjuk a jellemzést, a mely a jelek magyarázatából foly, nem a napjainkban újra hivatossá lett *χριστοκρατία* behatása alatt, hanem a lélek szemlélődéséből természetszerűleg előállva s tudósításunkat a *nyomatott* tárgysorozat nyomán írjuk meg olvasóinknak, a kik közül nem egy talán nagyon is érdekelt félnek tartja magát s így az értesítésen minél előbb tülesni óhajt.

Kun Bertalan püspök szép imádsága után báró Vay Béla főgondnok néhány szóval üdvözölte a gyűlés tagjait, a kiknek számát jelentékeny növelték az érdeklődők, mintegy kipótolvaz az elmaradtak által támadt hiányokat. Az esperesi kar teljes számban volt jelen, a gondnokiból négyen maradtak el, részint betegség, részint hivatalos elfoglaltság miatt, a jegyzői karból egynek kellett elmaradnia a köteleességek összeütközése miatt, — a tanácsbírák sorából a papok — 5 — mind megjelentek, a világiak közül csak egy, a második napon már kettő volt jelen, Lévay József levélben mentette ki elmaradását. Az egyházmegyéik képviselői csaknem egytől-egyig megjelentek, alig maradt el 2—3, a mi a mellett tanúskodik, hogy a megyék még mindig éberek s hívek a köteleességek terén. A megnyitás után Radácsi György főjegyző olvasta fel az 1898—99-ik évről szóló püspöki jelentést, a melyet egész terjedelmében jegyzőkönyvbe foglalni határozott a közgyűlés. E jelentés nagyobb részét lapunk más helyén olvashatják t. olvasóink, a kik bizonyára úgy gondolkoznak velünk együtt, hogy hű és igaz kép rajzolódik benne egyházi állapotainkról s ha az optimizmus derűje ömlik át az egészen, annak oka abban keresendő, hogy a ref. egyház, mint ilyen, a csüggedést evangéliumi tartalmánál fogva nem ismerheti, hanem az Istenbe vetett

erős bizodalommal bátran szemébe néz a legbizonytalanabb, a legkétesebb jövőnek is, tartván az apostollal: »ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?»

A püspöki jelentés után a kerületi tanácsbírószágra beérkezett szavazatok felbontásáról szóló jegyzőkönyvet olvasta fel Dr. Finkey Ferenc aljegyző. Még mindig nincs Mocsáry Lajosnak utóda. Harmadszor is kell szavazni, mert most sem volt abszolút többség. Az új szavazásra Szent-Imrey Gyula gibárti földbirtokos s abaúji tanácsbíró, mint a ki 145 szavazatot nyert és Dr. Ballagi Géza sárospataki jogtanár tüzetett ki, a kire 88 szavazat esett. A szavazatok szept. 1-ig adandók be.

A skontroból első helyen a lelkész, esperes, s püspök-avatás és iktatás kérdésében készített *kerületi bizottsági javaslat* állott, a melylyel szemben a sárospataki theol. tanári kar véleménye nem mint ellentétes vélemény szerepelt, hanem mint alap-munka, a melynek eszméjét nem voltak hajlandók megérteni némelyek s azt hangoztatták, hogy dethronisatio a cél a püspöki jogokkal (?) szemben s a tornai egyházmegye mintegy episkopális intézményképen kívánta megállapíttatni a *papszentelési püspöki jogot*. A kerületi gyűlés aztán egy egészen új javaslatot állapított meg, azt, a melyet Fejes István fogalmazott s a mely egész terjedelmében a következőleg hangzik:

I. Lelkész-avatás.

1. A lelkész-avatás az egyházkerületi közgyűlés jelenlétében, ünnepélyes istenitisztelet tartása mellett hajtatik végre. Az isteni tisztelet a püspök imájával kezdődik s alkalmi beszédet egyik, a püspök által e végre kijelölt felavatandó lelkész tart.

2. Ennek elvégzése után az egyházkerületi főgondnok kijelenti az ünnepély célját s felhívja az egyh. kerület papi főjegyzőjét, hogy terjeszsze elő a felavatandók névsorát.

3. Az egyházkerületi főjegyző az urasztala elé áll s felolvassa a felavatandók neveit, röviden felemlítve az illetőknek születési, majd lelkészsképesítési helyét, idejét, megnevezve a gyülekezetet, a melynek az illető lelkésze. A felavatandók neveik említésénél felállanak.

4. Ezek után a püspök a szószékre lép s a felavatandó lelkészekhez alkalmi beszédet intéz, melynek végeztével felteszi a fogadalmi kérdéseket, melyekre a felavatandók hangosan felelnek, s végül inti őket fogadalmaik megtartására.

5. Ez után az egyházkerület papi főjegyzője ismét az urasztalához lép és előmondása mellett tesz le a felavatandók a hivatalos esküt, amelynek elhangzása után a felavatandók a szentlélek segédelmét kérő éneket mondanak el.

6. Éneklés után együttesen, vagy ha többen vannak csapatonként járulnak a felavatáshoz, a midőn letérdepelve a püspök és esperesek kezeinek rájuk vetése mellett elveszik a püspöktől a megáldó könyörgést, s a felavatottakkal történt kézfogás után visszatérnek helyeikre.

7. A felavatás szertartása után a szószékre lépő püspök ismét rövid beszédet tart a felavatottakhoz és a gyülekezethez, aztán áldóimával zárja be a szertartást.

8. A szertartást alkalmi és gyülekezeti ének keszti be.

II. Lelkész iktatás.

9. A lelkésziktatás a lelkész gyülekezetében ünnepélyes isteni tisztelet tartása mellett történik, mely alkalommal a beköszönő lelkész imádkozik és beköszönő egyházi beszédet tart, az egyházmegyei elnökség vagy az elnökség által kiküldött egyházmegyei papi és világi küldöttek jelenlétében. Ennek végeztével rövid gyülekezeti éneklés következik.

10. Éneklés után az egyházmegyei papi kiküldött az urasztala elé áll és ott a szintén urasztala elé álló be-

köszönt lelkészt az egyházmegye nevében üdvözli, kötelességei hű teljesítésére felhívja és a gyülekezet szeretetét ajánlja.

11. Isteni tisztelet végeztével az egyházmegyei küldöttek a lelkészlakon presbiteri gyűlést tartanak s az egyház anyakönyveit, jegyzőkönyveit, könyvtárát, összes iratait, pecsétjét és az egyház tulajdonát képező — s a lelkész gondozása alá tartozó — minden egyéb ingóságait leltár mellett a lelkésznek átadják. A leltárt mind az egyházmegye küldöttei, mind a presbitérium tagjai, az új lelkésszel együtt aláírják.

III. Esperes iktatás.

12. Esperes iktatás az egyházmegyei közgyűlés jelenlétében ünnepélyes isteni tisztelet tartása mellett történik, mely alkalommal imát mond a legidősebb lelkészi tanácsbíró.

13. Ennek megtörténte s a gyülekezeti éneklés után az egyházmegyei gondnok előterjeszti a választás eredményét s felhívja a megválasztott esperest az eskületételére, melynek szövegét a papi főjegyző olvassa fel az esperes előtt.

Az eskütétel az urasztala előtt történik, a melyet az egyházmegyei tisztikar körüláll.

14. Eskütétel után az egyházmegyei gondnok üdvözli az esperest és az egyházmegye pecsétjét kezébe adja. Ezt követi a papi főjegyző üdvözlő beszéde, melyre az esperes a szolgálatra magát röviden felajánlja és az urasztalát körülálló tisztikarral kezét fog. — Erre gyülekezeti éneklés következik.

15. Éneklés után az esperes a szószékből elmondja beköszönő beszédét, s a gyülekezetet megáldja.

IV. Püspök iktatás.

16. A püspök iktatás az egyházkerületi közgyűlés jelenlétében ünnepélyes isteni tisztelet tartása mellett történik, mely alkalommal megnyitó imát egyik esperes tart.

17. Ennek megtörténte után a főgondnok előterjeszti a választás körülményeit s felhívja a megválasztott püspököt az eskü letételére, a melynek szövegét a papi fő vagy aljegyző olvassa a püspök előtt.

18. Eskü letétele után a főgondnok üdvözli a püspököt és a kerület pecsétjét kezébe adja. Ezt alkalmi vagy közének követi.

19. Az éneklés után a püspök a szószékről elmondja beköszönő beszédét s áldó imáját, mely után ismét éneklés következik.

20. Az éneklés után az esperesi és gondnoki kar, az egyházkerületi tanácsbírák és jegyzők az urasztalát körülállják, a midőn az urasztalánál a legidősebb esperes magáldó imát mond az urasztala másik oldalánál álló püspökre, melynek elhangzása után következik rövid gyülekezeti ének és a püspök kézfogása az urasztala körül álló tisztviselői karral.

Ennek megtörténte után, ugyanesak az urasztala mellől rövid áldással elbocsátja a püspök a gyülekezetet.

V. Egyházmegyei gondnok iktatás.

21. Az egyházmegyei gondnok beiktatása az egyházmegyei közgyűlés alkalmával, ünnepélyes istenitisztelet tartása mellett történik, mely alkalommal az esperes előimát mond és az erre, az esperes által kijelölt lelkész alkalmi egyházi beszédet tart.

22. Ennek megtörténte után az esperes az urasztalához lép, vele szemben állván a megválasztott gondnok, — az egyházmegyei tisztikar pedig az urasztalát állja körül. Ekkor az esperes előterjeszti a választás eredményét s felhívja a gondnokot az eskü letételére, amelynek szövegét az egyházmegyei papi főjegyző olvassa elő. Eskü letétele után a gondnoki pecsétet az esperes átadja s a gondnokot hivatalába beiktatottnak nyilvánítja. Ez után a gondnok elmondja a beköszönő beszédet, melynek végeztével az esperessel és az urasztalát körülálló tisztikarral kezét fog. Végül az egyházmegyei papi főjegyző üdvözli a gondnokot.

VI. Egyházkerületi főgondnok iktatása.

23. Az egyházkerületi főgondnok beiktatása az egyházkerületi közgyűlés alkalmával, ünnepélyes isteni tisztelet tartása mellett történik, mely alkalommal a püspök előimát mond és az erre a püspök által kijelölt lelkész alkalmi egyházi beszédet tart.

24. Ennek megtörténte után a püspök az urasztalához lép, — vele szemben állván a megválasztott főgondnok; az esperesi, a gondnoki s egyházkerületi tisztikar pedig az urasztalát állja körül. Ekkor a püspök előterjeszti a választás eredményét s felhívja a főgondnokot az eskü letételére, a melynek szövegét az egyházkerületi papi főjegyző olvassa fel. Eskü letétele után a főgondnoki pecsétet a püspök átadja, a főgondnokot hivatalába beiktatottnak nyilvánítja. Ezután a főgondnok elmondja a beosztó beszédét, melynek végzetével a püspökkel, az urasztalát körülálló esperesekkel, az egyházmegyei gondnokokkal és tisztikarral kezét fog. Végül az egyházkerületi papi főjegyző üdvözlí a főgondnokot.

E pontnál lehetetlen említés nélkül hagyni két mozzanatot. Az egyik az, hogy igen érdekes s eleven-ségénél fogva mindenesetre meglepő vitatkozás fejlődött ki, a melyben Fejes Istvánon kívül Révész Kálmán, Czinke István, Vadász Pál, Radácsi György, Nagy Ignác, Zombori Gedő, Tóth Dániel, Kovács Béla, Szent-Imrey Gyula, báró Vay Elemér s Komjáthy Béla vettek részt. A másik mozzanat az, hogy épen ez az utóbbi két kiváló gondnok szavazást provokált — igen helyesen! — arra, hogy a lelkész-avatás térdepléssel történjék-e, vagy nem s ez a két világi ember néhányad magával az egész gyűlés tisztelet kifejezése mellett a *térdeplés ellen szavazott*. . . Megemlítendő, hogy a szabályzat a mi kerületünkben rögtön életbelép.

Második skontróbeli nagy kérdés volt a kerületi papi özvegy-árvatár szabályzata, a melyben szintén egészen új javaslat mellett nyilatkozott a gyűlés, a melyet *Fejes István* készített. A javaslat a pénzügyi választmányhoz tétetett át. Legközelebb egész terjedelmében közölni fogjuk.

Tudomásul vették: hogy a leány-növeldei tornacsarnok építése munkában van; hogy a kerületi jegyző s névkönyvek nyomtatására ajánlatok adtak, a melyek végleges elintézés végett a pénzügyi választmányhoz tétettek vissza azzal az utasítással, hogy a kerület is, mint ilyen járuljon a költségek fedezéséhez, mert nem kevesebb, mint 170 példányt használ el mindkét kiadványból, részint a többi kerületeknek, részint saját hivatalnokainak szolgáltatva ki; hogy az u. n. sárospataki főiskolai épületi-quota megmarad eddigi állapotában; hogy az imolai presbitérium megintetett, mert egy tornai tanítót esperesi elbocsátó nélkül fogadott el, a mire frappánsul hangzott a gömöri esperes nyilatkozata, hogy a tornaiak is elfogadtak esperesi engedély nélkül tanítót abból a Gömörből, a mely ellen már nem egyszer tettek panaszt; hogy a Réz László vallástani kézikönyvére az őszi gyűlésre adatik be a bírálat.

A sárospataki főiskola tápintézetének múlt évi 1535 frtra rugó kiadásai megtérítését a kerületi tűzkárbiztosítási pénztár fogja eszközölni. E pontnál Nagy Ignác tanácsbíró megszívlelendő dolgokat említett a theológus ifjakra vonatkozólag, *a kik a kerületben nem vállalkoznak a s. lelkészességre*. Azonban a Radácsi György felszólalására nem történt határozat, az *egyetemes érdek* hangsúlyozása lépett előtérbe.

A parochialis könyvtárakra vonatkozó szabályzat tárgyalása az őszi gyűlésre maradt.

A sárospataki főiskola szeniora s theol. s.-tanára a *főiskolai lelkész segédjeinek tekintetnek*, de tartoznak magukat valahová bekebelezettni.

A jelentő-ívek kiigazítását cszközölő bizottság a vámos-újfalu, vilmányi, sajó-hídvégi egyházak jelentő-íveit kiigazítani ajánlotta.

Tudomásul vették a különböző miniszteri leíratok is s azok során *intézkedés tétele nélkül* a nov. 19-iki gyászünnepekre vonatkozó, a mely mellett a duna-melléki kerületnek volt egy határozata, de nem járult hozzá a gyűlés.

Az első napon a tárgysorozati utolsó pont az erdélyi ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának az az átirata volt, a melyben Dr. Bartók György püspökké választását tudatta a kerülettel. Közgyűlésünk ennek kapcsán fájdalmas részvétének adott kifejezést a Szász Domokos elhunyt felett s egyúttal szívesen üdvözlí Dr. Bartók Györgyöt az erdélyi kerület első állásában.

Ezután a »Korona« szálloda dísztermébe vonult az egész gyűlés, hogy a szokásos közebeden részt vegyen. A gyűlés tagjain s érdeklődőin kívül, mint meghívott vendégek jelentek meg Zelenka Pál, a tiszai ág. ev. kerület püspöke, Blazsejovszky Ferenc apát-plébános az alsó-miskolci parochiáról, Dr. Tarnay Gyula alispán, Dr. Katona József főorvos, Hidvégi Benő tanfelügyelő Borsodmegye részéről, Soltész Nagy Kálmán Miskolc város polgármestere stb. A pohár köszöntők sorát Radácsi György főjegyző kezdte meg, éltetve az elnököket, utána Zombory Gedő szólott éltetve, Borsodmegye fő- és alispánját; Kun Bertalan Zelenkáért s Blazsejovszkiért emelt poharat, a kik mindketten választottak s Zelenka humoros feddözéssel, Blazsejovszky a haza érdekében közös munkálkodásra felhívással adott kifejezést érzelmeinek. Majd ismét Zombori Gedő szólott, miután már előbb Dr. Finkey József hozta derült hangulatba a társaságot, felköszöntve Komjáthy Bélát, a ki határos beszéddel válaszolt, a melynek bevezető soraiban halásan emlékezett meg a sárospataki főiskoláról. Czinke István Fejesért, Fejes István a világiakért emelt poharat, mint a kik a protestáns egyházban ép olyan tevékeny szerepre hivatnak el, mint a lelkészek. Szabó Endre általános helyeslések között Dókus Ernőt éltette, a ki viszont a lelkészekért emelt poharat. Az egész együttlét alatt jókedv uralkodott.

Május 3-ikán, a gyűlés második napján, előbb a jegyzőkönyv hitelesítése történt meg, bizony már jelentékenyen megkevesbedett számú jelenlevők előtt, azután a sárospataki főiskola igazgató-tanácsának jelentései kerültek tárgyalás alá, a melyek során úgy a számadások, mint a költségvetés jóváhagyattak s Soltész Ferencz pénztárnoknak kötelességei hű és pontos teljesítéseért méltán megérdemelt elismerés mellett megadatott a felmentés az 1898-ik évre. A Bálványos-tanyán építendő cseléd-házra az engedély nem adatott meg, de arra igen is, hogy a párhuzamos osztályok felállítására folytán szükségessé vált építkezés előkészítését az igazgató-tanács munkába vétesse, elvileg hozzájárulván a kerület ahoz is, hogy *szükség esetén állam-segélyért fordulhat az illetékes helyen az építkezés céljaira*. Általános helyeslés mellett adott kifejezést a sárospataki főiskola iránt érzett érzelmeinek Kerekes József poroszlói lelkész, a ki az államsegély ellen szólott s csak mikor a főiskola egyház algondnoka kijelentette, hogy ez a tervezett segély a sárospataki főiskola autonómiáját egyáltalán nem sérti s meglehet, hogy nem is lesz szükség erre a segélyre, hanem saját erőnkől is építkeshetünk, tudott a felszólaló egyházmegyei képviselő megnyugodni. Ehez a kérdéshez Tóth Dániel s Révész K. is hozzá szólottak a Fejes István felfogásához csatlakozva. Megadta a gyűlés az engedélyt a III-ik párhuzamos osz-

tály felállítására s a szükségesnek tartott tanári állásra a pályázat kihirdetését elrendelte, a mi azonban csak júliusban fog megtörténni, bár Zombori Gedő annak a nézetének adott kifejezést, hogy e választásnak egy rendkívüli kerületi gyűlésen kellene megtörténnie. Dókus Gyula indítványa, hogy a jogakadémiai szakoktatás terén tervbe vett reformnak a sárospataki jogakadémia ellen is irányuló egyik pontja ellen írjon fel a közgyűlés a miniszterhez, általános helyesléssel fogadtatott s a főgondnok is felkértni határozatott az ez irányban való közreműködésre. Kár, hogy már akkor nem volt jelen a főgondnok, a kinek helyét, mint legidősebb jelenlevő egyházmegyei gondnok, Meczner József foglalta el. Nemes Ferenc volt jogtanár elhunyt felett, a kerületi gyűlés is részvétét fejezte ki; örömmel vétetett tudomásul a Vitányi Bertalan s özv. Bornemisza Józsefné alapítványa a főiskola javára; a reformáció emlékünnepeinek a kerületbeli három középiskolában s a leánynevelőben való megtartását elrendelte a gyűlés s egyúttal az ez irányban való általános intézkedésre felhívta a konventet; a sárospataki akadémia tanulmányi s fegyelmi rendszabályai jóvá hagyattak; Dr. Mitrovics Gyula főiskolai tanárnak műtörténeti utazásra segélyt — »alap nem léte miatt« — nem szavazott meg a gyűlés, miután Komjáthy Béla s Nagy Pál a segélyezés ellen foglaltak állást. Ezekkel a sárospataki főiskolát érdeklő pontok, a Kiss Elek tanári fizetésének 100 frttal emelése után, letárgyaltattak s a konventről áttett ügyekre került a sor, a melyek, a mennyiben intézkedést nem igényeltek, egyszerűen tudomásul vétettek, a mennyiben pedig határozatot kívántak, a kellő s szükséges megállapodás megtörtént.

A rimaszombati gimn. igazgatóságának jelentése az egyik tanárnak, az érdemes Szathmáry Józsefnek elhunytáról, az államsegélyről, az új iskolai épületről, a tanári kinevezésekről stb. részint részvétellel, részint egyszerűen tudomásul szolgáltak.

Olvasatott a kerületi pénzügyi választmány jegyzőkönyve is a kerületi pénzügyi dolgokról. Az egyes pénztárak rendben lévén, Pataky Sándor kerületi pénztárnoknak a felmentés megadatott.

Ez utóbbi tárgy azonban már a harmadik napon került tanácskozás alá, a második nap délutánját a bírósági ügyek foglalván le, a melyek közül egy tanárnak, Dr. Halász Sándornak, a ki a leánynevelőben foglaltoskodik lelkiismeretes buzgósággal, a miről a hivatalosok is bizonysgot tesznek, az ügye keltett nagy feltűnést. Még az őszi kerületi gyűlésre adott be ellene a leánynevelői felügyelő-bizottság egy panaszfelét, hogy mint az »Országos kölcsönös biztosító társaság« ügynöke annak idején körutat tett s a körútjában a »tanári tekintélyt lealacsonyító« kifejezésekkel telített beszédek tartott s a mikor ezért ügynöki állásáról való lemondásra hívatott fel, ennek eleget tett ugyan, de a nejét nevezette ki ügynöknek s a felügyelő-bizottság a nőt is kényszeríteni óhajtotta az állásáról való lemondásra, a mit nem érvén el, az említett panaszt a jánosii gyűlésre benyújtotta s a fegyelmi vizsgálat elrendelése kimondatott. A bírósági ülésen Kérészy Barna volt az előadó, a kinek a tényállást ismertető előadása után, a vádlott pár hóval ártatlannak jelezve magát, Bizony Ákos kerületi ügyész tartott vádbeszédet, a melyben a tanári tekintély, a felsőbb-ség iránt tartozó köteles engedelmesség megsértése miatt kérte a vádlottat elmarasztalni, »példának megbüntetni.« A vádlott képviselőjében Dr. Németh Imre miskolci ügyvéd, az alsó-borsodi egyházmegye főjegyzője mondott védbeszédet, a melyben annak a meggyőződés-

sének adott kifejezést, hogy ügyfele a felügyelő-bizottság »engedélye« mellett vállalkozván a nevezett ügynöki állásra s arról az »engedély« megvonása után lemondván, az engedetlenség bűne nem terheli s a tanúkihallgatások a tanári tekintélyt sértő beszédekről nem szólván, ez a vétség sem terheli, az pedig, hogy a nejétette maga helyett főügynökké, a felügyelő-bizottság körébe nem tartozik. E beszéd elhangzása után, a melyből épúgy, mint a vádbeszédből egy időközben keletkezett s el is enyészett tudakozódási irodára vonatkozó észrevétel is kidomborodott, a bíróság az ítélethozatalhoz fogott, a melynek az eredménye az lett, hogy Dr. Halász Sándort feddésre ítélte, a mi ellen az illető felebbezést jelentett meg. E bírósági ügyről csak azért emlékeztünk meg így részletesen, mert a közvélemény figyelme nagyon is fel volt rá hiva s a közérdeklődést akartuk mintegy kielégíteni.

A harmadik — május 4 ikén — tartott gyűlésen, a már említett pénzügyi dolgokon kívül az egyházmegyei felterjesztések tárgyalattak a következő rendben.

Abaújból az Amerikába költözött ref. lelkészek ügyében tétetett indítvány, a mely egyhangúlag elfogadtatott s általános érvényre emelés céljából a többi kerületekkel, illetőleg a konventtel is közöltetik. Láng Károly szikszói lelkész ellenében, a ki semmifélegyamin-tézeti fizetési kötelezettségeinek nem akar eleget tenni, a szikszói egyház s az egyházmegye utasított a kellő eljárásfoganatosítására. Az eperjesi missiói lelkészt a kerület is ajánlja a konventnek újabb 200 frt állandó segélyre, a melyért a körbeli gyermekek vallás oktatását végeznék.

Az Alsó-Borsodból úgy a Debreceni Dániel-féle miskolci hagyatékról, mint az egri vallás-oktatásra vonatkozólag felterjesztett jelentések tudomásul vétettek.

A Felső-Borsodból a »Sárospataki Lapok« ügyében tett felterjesztés a többi egyházmegyékhez is áttétetik s az azok véleménye alapján teendő intézkedést majd az őszi gyűlés fogja foganatosítani.

A gömöri egyházmegye két, nagyobb megfontolást igénylő javaslata az őszi gyűlésre tétetett át. A sajó-keszti egyháznak a 40 frtnyi kerületi segély továbbra is megszavaztatott.

Tornából a jabloncai egyház érdekében tétetett felterjesztés, hogy kerületi vagy más nemű segélyből s. lelkész állíttassék be. A kérés nem teljesített, hanem utasított az egyházmegye, hogy a szomszéd lelkészek valamelyike bízássék meg a lelkészi teendők ideiglenes teljesítésével a lelkész fizetéséből adandó tisztelet díjért.

Ungból az országos lelkészi gyámintézetre vonatkozólag volt egy gyakorlati ügy felterjesztve, a más egyházmegyékbe költözött özvegyek s árvák nyivántartását illetőleg, de a javaslat nem fogadtatott el. A csapi egyház iskolájának államosítási kérdése visszatétetett az egyházhoz megfelelő eljárás végett. A Horváth Mária alapról szóló jelentés, a mely szerint a tár állása 97149 frt 57 kr. örömmel vétetett tudomásul.

Süthő Károly, jelenleg lórántházai tanító kérelmének, hogy lelkészi jellege adassék vissza, nem tehetett eleget a gyűlés; ellenben Ágoston Sándor nyugalmazott lelkésznek a kérése, hogy részére a minősítés adassék meg, teljesített bizonyos feltétel mellett.

Harsányi István sárospataki theol. s. tanár s Nagy Béla szénior részére 300—300 frt segély szavaztatott meg, ellenben Gaal Ferenc ez iránt való kérése nem teljesített.

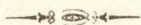
A konfirmációi-katé elkészült s újabb bírálat céljából a sárospataki irodalmi körhöz tétetett át.

A sárospataki főgimnáziumban az ez évben tar-

tandó vizsgák sorrendjére vonatkozó felterjesztés jóváhagyatott.

Utolsó pont volt a Debreceni Gábor elhunytá folytán megüresedett kerületi bizottsági helyek betöltése s miután a megboldogult érdemei jegyzőkönyvileg megörökítették, a püspök ajánlatára a lelkész vizsgáló bizottságba Csabai Pál balogi lelkész választatott meg, a kerületi pénzügyi választmányba pedig Vargá József szikszói lelkész.

Ha még arról is megemlékszünk, hogy a domesztikai végrehajtó-bizottság sürgősen megkerestetni határozottatott, hogy a kongrua »kimutatási ívek«-ből a lelkészeknek adott kerületi segélyeket, a mennyiben felvolnának véve, az igazság érdekében törölje, mindarról, a mi az ez évi tavaszi kerületi gyűlésen történt, úgy gondoljuk, híven beszámoltunk. Vajha a tett intézkedések s hozott határozatok előmozdítanak anyaszent-egyházunk fejlődését s felvirágozását!

IRODALOM.

* **Új könyvek.** Tompa Mihály hátrahagyott papi dolgozataiból végre is megjelent az első kötet, mely „Ünnepi Egyházi Beszédék“-et foglal magában. A Ferenczi B. kiadásában megjelent kötetet S. Szabó József rendezte sajtó alá s 22 majd mind egészen kidolgozott beszéd van benne. Az ára nincs kitéve. — *Biky Károly*, győrtelki lelkész, szatmári esperes pedig *Ciprus Lombok* címen bocsátotta közre 34 temetési beszédét és imádságát. Weisz Zsigmond, mátészalkai könyvnyomdája kiadásában. Ára 2 korona.

* **Csánki Benjámín** tiszafüredi ev. ref. lelkész „*Allam, egyház, iskola, teendők*“ cím alatt egy 36 oldalas igen figyelemre méltó értekezést bocsátott közre, mint külön lenyomatot a „Debr. Prot. Lap“-ból. Kissé fiatalos hæv vonul ugyan át az egészen, de egyúttal számos jel mutat arra is, hogy tárgyával érettebben, komolyabban is tud foglalkozni. Nagy érdeméül kell betudnunk szigorú autonomikus álláspontját, a mi mostanság mintha ritkaság számba kezdene menni, különösen az ifjabb nemzedéknél, a melynek tagjai mintha belelovalnák magukat abba a felfogásba, hogy az állami mindenhatóság az egyedül idvezítő testület s mint ha nem akarnának a valláserkölcsei testületnek, az egyháznak saját körülműködéséről tudni. Pedig az elengedhetetlen feltétel minden lelképásztornál, hogy egyháza területét olyannak tekintse, a melyhez az államnak nincs joga, mert az állami „*jus circa sacra*“ nem foglalja magában a lelképásztori teendőket, a melyeket szintén hajlandók volnának némelyek átruházni a politikai hatalomra.

* **Dr. Szabó Mihály** alsó-fehérmegyei kir. tanfelügyelőtől egy vaskos, 393 oldalra terjedő munka jelent meg: „*Tanítók (tanítónők) jogai és kötelességei*“ cím alatt harmadik bővített s teljesen átdolgozott kiadásban, a melyben az érvényben levő törvényeket, szabályrendeleteket, rendeleteket, útmutatásokat, elvi jelentőségű határozatokat s döntvényeket adja feldolgozva, gyakorlatilag használható alakban, a mi által az *iskola fenntartó* testületeknek is alkalmas könyvet adott. Ára 2 frt 60 kr. A legmelegebben ajánljuk esperesi hivatalaink részére a megszerzésre, mert gyakorlati útmutató, a mire nagy szükség van. Kapható a szerzőnél Nagy-Enyeden.

* **Friedländer:** *Der vorchristliche jüdische Gnosticismus.* Göttingen, 1898. E 123 lapra terjedő munka

gazdag anyaggal s ügyes kombinálással ezt a két tétele igyekszik megfejtetni: 1. már a keresztyénség előtti időkben is volt a zsidók között a diasporákban u. n. radikális antinomistikus gnosticizmus, mint a hellénizmusból előállott irányzat. 2 s ezek a zsidó gnostikusok mindenütt ismertek voltak, a hol a rabbinsai irodalomban a „*Minim*“ról szó volt. A két kérdést, mint említők, gazdag anyaggal rendelkezve s az adatokat ügyesen összehozó munkával fejt meg. Ára 3 марка.

* **Schlatter:** „*Die Parallelen in den Worten Jesu bei Johannes und Mathäus.*“ 1898. Ez a biblikai theológiához tartozó dolgokkal foglalkozó füzet s vállalat ebben a füzetben nyilván arra törekszik, hogy a IV-ik evangéliumot s annak tartalmát összhangba hozza a synoptikusokkal, különösen a Máté evangéliummal, a mi azonban nem sikerül. Ára 1 марка.

* **Trenkle,** freiburgi r. kath. professortól „*Einleitung in das Neue Testament*“ címen még 1897-ben jelent meg egy 487 lapra terjedő munka, a melyben, eltekintve a hagyományokhoz való ragaszkodástól, a mitől egy „igaz hitű“ r. kath. theologus sem szabadulhat, különben excommunicatiót akasztanak a nyakába, elég tudományos modorral s rendszerrel találkozunk, a minek az oka abban keresendő, hogy a prot. tudósok iratait, a hol csak lehetett, mindenütt felhasználja. Ára 5 марка 60 fillér.

* **Scriptores sacri et profani** cím alatt *Gelzer, Hilgenfeld és Cuntz* német prot. theológusok a jénai egyetem protektorsága alatt egy nagy szabású vállalatot indítottak meg, a melyből a múlt évben jelent meg a II-ik kötet, a mely a *niceai* zsinatra vonatkozó adatokat s különösen az első egyetemes zsinaton megjelenteknek a névsorát tartalmazza 6 féle kimutatásban. A 73 oldalas előszóval ellátott s 266 lapra terjedő munka ára 6 марка.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Konyha Ferencz*, az átányi egyháznak 38 éven keresztül buzgó tanítója, f. hó 1-én elhalálozott Budapesten, hová magát gyógyíttatni ment. 62 éves korában. — Az egyház küldöttségileg vett részt a temetésen, s ravatalára diszes koszorút helyezett. — Legyen áldott a hű munkás emlékezete!

— **Lelkeszi beiktatások.** Április utolsó vasárnapján tiszánimeni kerületünknek több egyházában történtek beiktatások. Így az alsó-borsodi egyházmegyében: Harsányban, hol Tóth Béla foglalta el állását; Atányban, a hová Illyés János választatott meg; Zsérczen, a hol Czecz András köszöntött be. A gömöri egyházmegyében a hanvai lelkész: Dusza János foglalta el állását. — Tornában a szádellői egyházban volt beiktatás, a hol Fodor Géza köszöntött be.

— **Lelkész-választás.** A *felső-nyárádi* — (F.-Borsod) egyház hívei Debreceni Gábor utódjául, meghívás útján: *Csapó János* s. lelkészt választották meg.

— **A párisi világkiállításon** u. n. vallás-történeti kongresszust akarnak tartani, a mely 1900 szeptemberében lenne.

— **A gnadaui húsvéti konferencia.** A húsvéti ünnepek alkalmával a németországi luth. lelkészek egy része Gnadauban fontos tárgyak fölött tartott tanácskozást, t. i. az *egyház-fegyelem*, a prot. szerzetesség, a luth. egyesület kérdésében. Az egyház-fegyelemre vonatkozólag *Wettler* barnstädti lelkész tartott felolvasást ebben a kérdés alakban: „*Van-e ma egyház-fegyelem s lehet-e és szükséges-e?*“ A felolvasó a bibliai adatokat elsorol-

ván, a tényleges állapotokra tért át s annak a nézetének adott kifejezést, hogy *a régi egyház-fegyelmi intézkedések ma is érvényesek, csak nem gyakoroltatnak a megváltozott állam-politikai viszonyok miatt.* Szászországban az 1857. dec. 7-iki intézkedés folytán elég kedvező ebben a tekintetben az állapot, mert az 1873. május 13-iki törvény az 57-iki intézkedést nem érintette nagy mértékben s ezért van egyház-fegyelmi eszköz a keresztségnél, a konfirmációnál, a házasságkötésnél, a gyónásnál s a temetésnél, a melyek elismert eredménnyel, hathatósan közreműködnek az egyháznak, mint ilyennek, tisztelete érdekében, a mi a legfőbb cél, mert nem az egyesek büntése a törekvés tárgya, hanem az egyház becsülete s a gyülekezeti erkölcsiség megvédelmezése, a melyben az egyház mint valami szomorú édes anya szerepel s a lekipásztor, mint hű fiú tartozik munkálkodni, a kinek aztán nem fenyegetésekkel kell munkáját végeznie, hanem igazsággal s szeretettel, a mely a kellő utat s módot feltétlenül megtalálja. — A prot. szerzetességről a bregenstedti lelkész, *Seippel* beszélt egy anonym kézből megjelent: *»Prot. Mönchtum«* című röpirat nyomán, a mely nagyon ajánlja ezt a modern eltévelyedést, míg a felolvasó, igen helyesen, a lehető leghatározottabban állást foglalt ellene, mint prot. ellenes elv ellen. — A luth. egyesületről történeti visszapillantásokkal tartatott felolvasás s aztán a jelenlegi állapotokkal foglalkozott az előadó, a ki azt kívánja, hogy a luth. lelkész legyen igazán luth. s nem ide-oda csapongó, határozatlan, ingatag ember. — Volt még egy negyedik felolvasás is, a mely nem kisebb kérdéssel foglalkozott, mint ezzel: *»A szentlélek s annak különböző működése az ó- és új-szövetségben«* s az előadó, *Hoffmann*, rathmannsdorfi lelkész, annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy az *»Istennek lelke személy, a mikor hat az ember testére, lelkére s szellemére, a mikor az új-szövetségben a keresztség s az ige által a bűnbánatra s megtérésre való akaratot közvetlenül vezet, a mikor a szívben lakik, lelki közösséget teremt.«*

— **Párisban** a múlt hónapban tartatott az u. n. *alkohol-ellenesek* kongresszusa, a melyen kétségbejítő adatokat soroltak fel a francia nép életéből az iszákosság elterjedtségéről. Így pl. az északi részekben vannak egész falvak, a hol a férfiak és nők egyaránt iszákosak s már a csecs-szopóknak is pálinkát adnak, hogy elaludjanak s ne sírjanak. A munkásnők addig dologhoz sem látnak, míg egy pohár pálinkát meg nem ittak; van olyan munkás is, a ki 20 centimért vesz kávé s hozzá egy frankért snapszot, vagy a mint ők mondják: *»vigasztalást.«* Hogy mennyire elterjedt lehet az alkoholizmus a *»gloire«* hazájában, szomorúan igazolja az a statisztikai adat, hogy átlag az országban minden felnőtt 30 emberre esik egy korcsma, az északi vidéken pedig minden 15-re. . . . Ez ellen a *»nemzeti veszély«* ellen a kongresszus minden alkalmazható s kigondolható eszközt elhatározott felhasználni.

— **A würtembergi r. kath. új püspök, Dr. Keppler** nem régen büszkédet tartott híveihez Stuttgartban s igen józan keresztyén elveket kötött lelkükre. Különösen az u. n. r. kath. társulatok ellen foglalt állást s kijelentette, hogy az, a ki r. kath. korcsmát, r. kath. parádét, r. kath. mulatságot stb. épít és rendez, hűtelen a valáshoz s a templomhoz! . . .

— **A népiskolai iskoláztatás** ügyében a vallás- és közoktatásügyi miniszter legközelebb egy rendeletet adott ki, a melyben a 6. osztály felállítását s a tanításnak

ebben a keretben való keresztültvitelét szorgalmazza, miután a statisztikai adatok ebben a tekintetben igen szomorú állapotról tesznek bizonyosságot főleg a községi s felekezeti iskoláknál. — A miniszter rendelete iránt mindenestre elismeréssel kell lennünk, de akaratlanul is feltámad a kérdés: hát eddig nem tudtak erről az állapotról ott a legmagasabb helyen?

— **Poroszországban** a r. katolikusok a felsőbb iskolákba nem járatják gyermekeiket olyan arányban, mint a protestánsok, számukhoz viszonyítva. Ugyanis míg a protestánsoknak csak 92,615 felsőbb tanuló kellett volna mintegy az iskolába küldeni s ehelyett 100,752-öt iskoláztattak: addig a r. katolikusok csak 32,374 tanulóval szerepeltek, holott 50,003-at kellene népességük arányához képest iskolába járatni.

— **»Kegyszerek.«** A törvényhozás képviselőházában a múlt héten az u. n. *»kanzel-paragrafus«* vita folyamán, a mely tudvalevőleg a *»kegyszerekkel való visszaélést«* a papokra nézve politikai vétségnek nyilvánítja s bűnvádi eljárással sújtja, természetesen, ha politikai célokból történik a visszaélés, elég érdekes nyilatkozatok hangzottak el s a paragrafus védelmezői közül a többek közt az igazságügyminiszter, Plósz Sándor annak a nézetének adott kifejezést, hogy *»a protestánsoknál is vannak kegyszerek épügy, mint a r. kath.-nál.«* Ha az volt a cél, a minthogy tényleg csakugyan az volt, hogy a r. kath. papokat, illetőleg a néppártot egy ilyen nyilatkozattal lefegyverezzék s így útját állják a kegyszerekkel való visszaélésnek, a mely fanatizálja a babonás, bigott r. kath. híveket, nincs a nyilatkozat ellen semmi szavunk, de, ha csakugyan épen olyan *»kegyszereket«* gondol a miniszter nálunk is, mint a r. kath. egyházban, alaposan téved! A r. kath. egyház kegyszerei az üdvöt, a *»malasztot«* tartalmazzák az opus operatum alapján, a miről nálunk istenkáromlás volna szólni! . . . Ez röviden, úgy gondoljuk, elég nyilatkozat ebben a kérdésben.

Pályázat tanári állásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgymnasiumban egy ujonnan felállítandó tanszékre pályázat hirdettetik. Ez állással, ha rendes tanárral töltetik be, 1200 forint törzs fizetés, mely 1400, illetve 1600 forintra emelkedik, 250 lakáspénz, 100—100 frt ötdéves pótlék van öszekötve, míg a helyettes tanár fizetése 800 frt és 100 frt lakbér.

Ezen állásra pályázhatnak oly *ev. ref. vallású* tanárok és tanárjelöltek, kik a *latin-magyar nyelv és irodalomból* képesítve vannak vagy ezekre készültek.

A tanszék, mely választás útján töltetik be, 1899 szeptember 1-én elfoglalandó. A megválasztott az országos nyugdíj-intézetnek kötelezett tagja.

Felhívjuk ennél fogva azokat, kik ezen állást elnyerni óhajtják, hogy szabályszerűen kiállított és felerősített kérvényeiket *f. évi június hó 1-ső napjáig* a főgymnasium igazgatóságához küldjék be.

Rimaszombat, 1899. ápr. 19.

Bodor István,
igazgató.

2-2

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „A jel, a melyben még győzhetünk.” *Tacitus.* — „A tanítói nyugdíj-törvény revíziója.” *Korocz Dániel.* — „A köz-
alap végrehajtó-bizottságának az egyházi adózási viszonyokról szóló jelentése.” — „Nemzeti kultúra és nyugoti civi-
lisatio.” *Rácz Lajos.* — „Vegyes közlemények.”

A jel, a melyben még győzhetünk.

Bezáródtak a tanácskozó-termek szárnyas ajtajai . . . Szétoszlottak a zöld asztalok mellől családi tűzhelyökhöz mindazok, a kiket órálólkül rendelt az az Ur és hívott el a közbizalom; hogy az otthon békés csendjében kipihenjék fáradaikukat. Mert nehéz, tagadhatatlanul nehéz munkát végeztek a konventen is, a kerületi gyűlésen is egyiránt. Megfáradtak, szinte a kimerülésig megfáradtak egyházunk jobb jövője érdekében. Ejet-napot egygyé tettek, hogy felismerjék a bajt, bekötözzék a sebeket, megtalálják és elkészít-
sék az alkalmas gyógyszereket.

Mert — hiába tagadnánk — beteg, nagyon beteg ez a mi jó anyánk, ref. anyaszentegyházunk! Lélekzetvétele nehéz, érverése rendetlen, testében ideges remegés. Arcán egyik percben lázas pír, a másikon a kimerültség halványsága. Régi bámulatos ereje mintha megroppant volna. Itt-ott sebek, veszedelmes fekélyek is mutatkoznak testén . . . Nem vált ugyan még halálosra betegsége; de az a szorgosság, a melylyel körülte a hű fiak az utóbbi időben forgolódnak, azok a kisebb-nagyobb consiliumok, a melyekben tudós doktorok betegségét tárgyalják, diagnózisát keresik: mind azt mutatja, hogy a baj igen komoly, sőt veszedelmes.

És megható, lélekemelő látvány az: mint siet minden hű fia segélyére, támogatására ennek a roskadozó, beteg anyának! Mint versenyeznek fent és lent, a szent városokban és a diasporákban, a Pál apostolok és Timótheusok az enyhítő, éltető, újjászülő orvosszerek készítésében, a gyógyító balzsamok alkalmazásában! . . . Az egyik terhén akar könnyíteni, tántorgó, roskadozó lépéseiben segíteni: államsegélynek és birtokarányos teherviselésnek istápját adván kezébe; a másik a fekélyes sebeket, az egész vért könnyen megmérgező tisztátalan részeket siet kimetszeni egyházfegyelemnek éles késeivel. Van, a ki a belső részeket óhajtja megerősíteni; az éltető vért megújítani belmissio, evangélisatio étherével. Ezen kívül a sok hűsítő borogatások a fájdalmas, régóta sajgó részekre: a lelkészi államsegély, orsz. gyámintézet, magasabb színvonalú lelkész-képzés, parókhíalis könyvtárak stb.

mind-mind hűs cseppek az égő homlokra, a beteg testre.

De nekem úgy tetszik, hogy mindezek a szerek csak enyhítik a bajt, de meg nem gyógyítják azt; csilapítják hosszabb és rövidebb időre a lázt, de a láz forrását, a gyengeséget meg nem szüntetik. Erőt, eleveniséget, új életet nem öntenek a beteg testbe, önbizalmat a csüggedt lélekbe. Egészen új vérre van itt szükség! Anyaszentegyházunk csak akkor lesz ismét erős, legyőzhetetlen, ha vallásos, erkölcsös, hitbuzgó, áldozatkész, az egyházért élni-halni tudó tagjai lesznek. Ennek pedig csak egy eszköze van: t. i. ha mi lelkészek nemcsak a templomban végezzük a valláserkölcsei nevelést, hanem az iskolában is; ha nem pusztán a nagyoknak, de a kicsinyeknek is tanítóivá leszünk; — ha igaz az, hogy azé a jövő, a kié az iskola, akkor egyházunk csak akkor számíthat biztos jövőre, ha a lehető legerőteljesebb és legközvetlenebb befolyást gyakorolja az iskolai valláserkölcsei képzésre; ha mivelés alá veszi tagjainak a lelkét és szívét mindjárt az öntudat ébredésének első perceiben és eme jótékony, nemesítő befolyását megőrzi rá az élet alkonyáig. Ennek pedig csak egy útja van, t. i. ha mi lelkészek, átveszszük a vallás-tanítást, az erkölcsi képzést az iskolában, folytatjuk az ismétlőiskolában és megtartjuk az egész ifjúságon, sőt az egész életen át.

Ez — szerintem — a jel, a melyben még győzhetünk. Mert ne mondja azt senkisé, hogy jó kezében van a valláserkölcsei nevelés, minek tehát azt bolygatni?! Így csak a kényelemszeretet, a közönyösség vagy a roszakarat beszélhet. Bármily tisztelettel és elismeréssel legyünk is egyes kiváló tanítónak paedagógiai képzettsége, hivatalos buzgósága és ügy-szeretete iránt, ki kell mondanunk habozás nélkül, hogy a nagy többségnek, különösen az ifjabb nemzedék között, a vallás tanításra, az egyházi nevelésre, se képessége, se készsége nincsen. Megfoghatott, sokakban megfoghatott a vallás iránt való tisztelet, kegyelet; hamvadó félben van az egyház-iránt való lelkesedés . . . És nem abból áll a valláserkölcsei képzés korántsem, hogy egy-két imádságot, egy néhány éneket megtanítassunk; a Szent-történetek feleleteit jól, rosszul felmondassuk, az erkölcs- és konfirm. káté tételeit ledaráltassuk; pedig szomo-

ruan tapasztaljuk a Konfirm. oktatásnál, hogy majd csak ennyi az a vallásos ismeret, a melylyel egyházunk leendő tagjai az életbe lépnek. Ilyen tagoktól, ilyen vallás-erkölcsi öntudat mellett, hogy várhatnánk aztán feddhetetlen erkölcsi életet, hitbuzgóságot egyházszeretetet és hűséget? Hogyan kívánhatnánk, hogy ifjaink hátat fordítsanak a szívet lelket megmételvező fonóházi gyűldéknek, korecsmái asztaloknak s odatelepedjenek vasárnaponként a mi lábaink elé?! . . . Ma, a mikor körülöttünk mindenfelé az erkölcsi romlottság bűzhödt levegője terjeng: lépten-nyomon a társadalmi elégtelenség hullámverése érezhető; mikor a nem eléggé erős, edzett lelkeket itt is, ott is a kételkedésnek, a hitetlenségnek, a különféle tévtanoknak útvesztője csalogatja: bölcsészeti képzettség, széleskörű és alapos theológiai ismeret, megpróbált, megtisztult és megszilárdult vallásos világnézet szükséges a vallástanításához, — ez pedig csak egyetemi képzés után, csak a lelkészeknél feltételezhető.

Én, megvallom, vártam, reméltem, hogy egyetemes konventünk a lelkészi karnak nemcsak erkölcsi, de hivatalos kötelességévé fogja tenni az iskolai vallás-tanításnak az átvételét; vártam annyival inkább, mert erre az orsz. tanítói egyesületnek a tanügyi bizottsághoz felterjesztett memorándumában egyenesen felhívta volt; de nem tette! pedig ilyen célzatú határozatával messzekiható, horderejében megmérhetetlen s egész egyháztársadalmunkat újjászülő munkának vetette volna meg az alapját. Mert úgy gondolom nem kell ahhoz hosszú magyarázat, hogy ha mi lelkészek a mi magasabb tudományos képzettségünkkel, theol. ismeretünkkel, egyházszeretetünkkel, lelkesedésünkkel megkezdjük a magunk jótékony befolyását, erkölcsi nemesítését a mi hiveinkre már a zsenge gyermekkorban; ha a szeretet és bizalom szálaival és az atyai jóakarat hajlandóságával már ott magunkhoz kötözzük a szíveket, megnyerjük a lelkeket s ezt a köteleket az ismétlő iskolában tovább erősítgetjük és az egész életen át mind szorosabbra fűzzük; ha hiveink üdve, boldogsága iránt való érdeklődésünket kiterjesztjük rájuk már az élet hajnalán és megbizonyítjuk annak alkonyáig; lehetetlen, hogy ez meg ne teremje a maga nemes gyümölcseit egyházunk számára; lehetetlen, hogy ebben az önzetlen s odaadó munkánkban ne egy jobb és boldogabb jövőnek vessük meg az alapját.

Azért hát, lelkésztársaim! a Krisztus anyaszent-egyházának hű és lelkes sáfárai! ne késedelmezzünk; mert itt igazán veszedelem van a késedelemben! Ne engedjük meg, hogy a tanító-testület kérelmezze ismételten, — hiszen az első felszólalásuk is arcunkba kergethette a szégyenérzetét; — hanem mi kérjük a mi értekezleteink és gyűléseink tanács-asztalától a konventet, hogy a vallástanítást az iskolákban bizza egészen mireánk, lelkészekre! Nem lesz közöttünk, azt hiszem, senki sem, a ki ettől a nemes kötelességtől egyházunk érdekében, magát vonogatná! A katólikus szemináriumok valóságos zelótáknak nevelik napjainkban lelkészeiket, kik kijöven az életbe, mint a farkasok, mint az oroszlanok járnak körül, keresvén, kit nyeljenek el; — vegyük fel a harezot velők szembe bátran és nemesen! Nem a reformátoroknak, nem a gályaraboknak vagyunk-e mi az utódai?! . . . Elő azokkal a régi kipróbált fegyverekkel, a melyekkel dicső elődeink meghódították a világot, elő az iskolákkal! Csak itt, ebben a jelben van még győzelem! Ha Magyarországot a tudomány és műveltség által még egyszer meg kell hódítani a magyar nem-

zetnek; akkor a reformációt is el kell még egyszer e hazában terjesztünk; a tiszta, emberi tudománnyal nem elegyített evangéliomot minden szívbe be kell nünk! Hajlítsuk a vesszőt addig, míg nem késő. Neveljünk, teremtsünk magunknak, egyházunknak minden jóra kész, buzgó, lelkes nemzedéket! — Jelenünk, családunk jövője az államsegélylyel, az orsz. gyámintézettel már-már biztosítva lesz. Vegyük le azért kezünket az ekeszarváról, a melylyel eddig papi földjeinket úgyis oly kevés eredménnyel szántogattuk és vessük ama másik eke szarvára, a melylyel a szíveket és lelkeket vagyunk hivatva szántani, megművelni! És mint a nap minden harmat cseppben önmagának a képét tükrözi vissza, mi is azon munkálkodjunk fáradhatatlanul, hogy nevelésünk nyomán, minden hívünk lelkében a mi vallás-erkölcsi jellemünknek, egyházszeretetünknek, hitbuzgóságunknak a visszfénye ragyogjon!

Különbben méltán érhet bennünket a vád: „Te magad vesztetted el magadat Izráel.” Tacitus.

ISKOLAI ÜGY.

A tanítói nyugdíj-törvény revíziója.

Ez a kérdés minden tanítót közelről érdekel, épen azért nem csodálhatjuk, hogy úgy a tanítói gyűléseken, mint a szaklapokban állandó napirenden van s hogy azok a kíváncsok, melyeket a tanítóság az 1901-ben bekövetkező revízióhoz köt, ma már nagy részben ismeretek.

A M. T. O. Bizottsága március 30-iki gyűlésében szintén foglalkozott ezzel a kérdéssel, s minthogy annak előadója Ember János volt, a ki a nyugdíjintézet fennállása óta figyelemmel kíséri annak fejlődését, azon hitben sergéltek ott össze a vidéki tanítók, hogy végre egy oly javaslat lesz előtök, melyből a nyugdíj-alap állásáról, annak jövődjéről alakulásáról tiszta képet nyernek, a melyben a tanítók minden jogos kívánsága fel lesz sorolva és hogy végre a tanítók ezen vezető testülete határozott álláspontot foglal e fontos kérdésben. A kik ezt remélték, — pedig a vidéki tanítóság nagy része ezek közé tartozott — alaposan csalódtak. Az előadó néhány számadat felsorolásán kívül semmiféle, a kérdést megvilágító javaslatot nem tett, matematikai mérleget nem adott, mert — mint mondá — a rendelkezésére álló hat évi adat nem elég arra, hogy biztos alapja legyen a mérlegnek; erre nézve be kell várni legalább az 1898 évi zárszámadás eredményét. Az előadónak ebben igaza is van, mert hiszen ingatag alapon nem indulhat el, ha biztos számításokat akar tenni. De ha így van; miért tűzte ki az O. B. e fontos kérdést tárgyalásra akkor, a midőn az még nincs kellőleg előkészítve, a midőn az adatok elégtelensége miatt határozat hozatalnak nincs helye és a kérdést továbbra is napirenden kell tartani? Ez mindenestre hiba volt, melyet csak az enyhít, hogy még van idő a fontos ügy újabb tárgyalására.

Az O. B. gyűlése tehát semmivel sem vitte előbbre ezt a régóta szőnyegen lévő kérdést, és ma sem tudjuk, hogy sérelmeink orvoslására mit mikor és hogyan számékozik cselekedni; azonban az előadónak egy, a nyugdíj-alap fejlődésére vonatkozó nyilatkozata, mely az alaphoz kötött reményeimet nagyon leforrázta, bizonyosan tudom, hogy kartársaim körében is visszatetszést fog szülni. A felhozott számadások alapján ugyanis

E. J. azon következtetésre jut, hogy a nyugdíj-alap már a közel jövőben csak úgy lesz képes a növekedő igényeknek megfelelni, ha úgy a tanítóság és iskolafenntartók, mint az állam hozzájárulása felemeltetik. Ez a nyilatkozat rám nézve kellemetlen meglepetés számba ment, mert én azt hittem, hogy a rohamosan növekedő alapnál ilyesmire szó sem lehet; én inkább arra voltam elkészülve, hogy épen a felolvasott számokból az odiosus 15 krnak eltörlésére és az 50% befizetés megszüntetésének lehetőségére bizton számíthatunk. Az a fájdalmas rám nézve, hogy az előadónak hinnem kell, mert adatait megcáfolni nem tudom.

De ha igaz van is, abból még nem az következik, hogy fel kell emelni a járulékokat, hanem egészen más. Hiszen az előadó maga is elismerte, hogy a tanítói nyugdíj, dacára annak, hogy legkevesebb kedvezményt nyújt, minden nyugdíjak között a legdrágább. Hogy ez mennyire igaz, kiténik, ha összehasonlítjuk az állami tisztviselők nyugdíj-törvényét a tanítói nyugdíj-törvénnyel.

Egy 600 frtra kinevezett állami tisztviselő 10 év alatt 100 frt nyugdíjt fizet, mert ott 300 frtig a nyugdíj-alapra nem fizetnek semmit, a 200 frton felüli fizetés után sem fizetnek 1/3-évi járulékot, hanem egyszersmindenkorra a nyugdíj fizetés alá eső jövedelem 1/3-át, a mi ez esetben épen 100 frtot tesz ki.

Egy 600 frtos tanítói állás után az első évben fizet a tanító 5%-ot egyszersmindenkorra és 2% évi járulékot, tehát 42 frtot, az iskolafenntartó 12 frtot, 60 tanítvány után 15 krjával 9 frtot, összesen 63 frtot; kilenc év alatt az 5% belépési járulék levonásával évi 33 frtot, vagyis, összesen 297 frtot, melyhez ha az első évi 63 frtot hozzáadjuk, arra az eredményre jutunk, hogy egyenlő fizetés mellett egy állami tisztviselő 100 frt nyugdíjat fizet 20 év alatt, egy tanítói állás után ugyanannyi idő alatt 360 frt fizettetik. Ha a 350 frtból leütjük az iskolafenntartó hozzájárulását és a 13 kroat, még akkor is 50 frt tal többet fizet maga a tanító, mint az állami tisztviselő.

Össze kell nézni, hogy mit kap szükség esetén az egyik és mit a másik.

Az állami tisztviselő özvegye 5 évi szolgálat után állandó évi segélyben részesül, a tanító özvegye csak akkor, ha férje 10 évi szolgálat után hal el.

Az állami tisztviselő fiú árvái 20, a leány árvák 18 éves korukig kapnak neveltetési járulékot, sőt ha tudományos pályán haladnak 24 éves korukig is, a tanító árvái 16 éves korukig részesülnek segélyben.

Az állami tisztviselő özvegye férjének 3 havi fizetését kapja temetési költségekre, a tanító özvegye nem kap semmit.

Vegyük ezekhez még azt a már említett nagyelőnyt, hogy az állami tisztviselő 300 frtig nem fizet nyugdíjat, ezen felül egyszersmindenkorra fizetésének 1/3-át fizeti, szomorúan tapasztalhatjuk, hogy mi még ma is mostoha gyermekek vagyunk.

Kérdem: igazságos lenne-e hát a tanítókat, kik most is meg vannak már róva, vagy az iskolafenntartókat, kik szintén görnyedeznek a teher alatt, magasabb hozzájárulás fizetésére kötelezni? 400 frt fizetés mellett 8 vagy 12 frtot fizetni két különböző dolog és nem oly könnyű, mint sokan gondolják. Az államsegélyt már is igénybe vevő iskolafenntartók sem terhelhetik meg már jobban híveiket, mert így is sok helyt terjed a felekezetenküliség, csak hogy szabaduljanak az elviselhetetlen egyházi és iskolai terhektől.

Más úton kell, ha t. i. szükséges, a nyugdíj-alapot oly helyzetbe juttatni, hogy az a tanítók jogos igényeit kielégíthesse.

A népoktatás állami feladat, miből önként következik, hogy a vele járó kiadásokat is az állam köteles fedezni; minthogy azonban a felekezetek és községek e teher javarészt magokra vették, annyit joggal megvárhatnak az államtól, hogy az ilyen apró kiadásokat, mint a milyen az esetleges nyugdíj szükséglet, a maga pénztárából fedezze.

Azonban van más forrás is, melyből az esetleges hiány a tanítók és iskolafenntartók újabb megterhelése nélkül fedezhető. Viselje az állam az alapkezelési költségeit, illetve kezeltesse díjtalanul, a mint az állami tisztviselők és katonák nyugdíját kezelteti, akkor a jövedelemről kezelési költség címen lefoglalt 60—70 ezer frt megmarad és elég lesz az esetleges hiány fedezésére.

Itt az ideje, hogy minden tanító-egylet kérelmezze az Országos Bizottság útján a nyugdíj-alapnak ingyenes kezelését. Ha az állami tisztviselőknél és katonáknál ez lehetséges, a tanítók is joggal várhatják kérésök teljesítését.

Az Országos Bizottság ez ügyben még nem hozott végleges határozatot s egészen bizonyos, hogy ez az ügy a jövő tavasszal, sőt talán már az augusztusi gyűlésen újra szőnyegre kerül. Tanácskozzanak azért e felett a tanítók gyűléseiken, vitassák meg e kérdést alaposan és a nyugdíj-alap kezelési költségeinek az állampénztár terhére utalását hangoztassák, illetve az ingyenes kezelést kérik és foglaljanak állást a nyugdíj járulék felemelése ellen. Hiszen így is a tanítók fizetik a legmagasabb nyugdíjat.

A nyugdíj-osztály vezetője úgy nyilatkozott az Orsz. Biz. gyűlésén, hogy a revízió alkalmával a miniszteriumban igyekezni fognak a nyugdíj-törvényt az állami tisztviselőkhöz közelebb hozni. Hogy ez megtörténhessék, illetve, hogy a tanítók kívánságai a miniszteriumban ismeretessékké legyenek, ezeknek a kívánságoknak gyakori hangoztatása nem felesleges. És ha a nyugdíj-törvény revíziójánál az a kívánságunk, hogy az állami tisztviselőkkel egyenlő elbánásban részesüljünk, nézetem szerint a következőket kell kérnünk:

1. A tanító, (tanítónő) 300 frtig ne fizessen nyugdíjat, 300 frton felül épen úgy, mint a tisztviselők fizetésének 1/3-át fizesse egyszersmindenkorra. Minden más, a tanító személyét illető hozzájárulás töröltessék.
2. A tanító árvák a neveltetési járulékot annyi ideig kapják, mint az állami tisztviselők árvái.
3. 5 évi szolgálat után az özvegy és az árvák rendszer évi segélyt kapjanak.
4. A nyugdíj-minimum legalább 400 frtban állapíttassék meg.
5. Az özvegy férjének 3 havi fizetését kapja temetési költségekre.
6. A kántori fizetés számíttassék be a nyugdíjba.
7. A szolgálat ne a 20 illetve 21 életév betöltésétől, hanem a hivatalba lépéstől számíttassék.
8. A szolgálati idő 35 évben állapíttassék meg.
9. A 15 kros járulékok töröltessenek.
10. A testi vagy szellemi fogyatkozásban szenvedő árvák életük végeig állandó segélyben részesüljenek.
11. A nyugdíj-alap kezelési költségei ne az alap jövedelméből fedeztessenek, hanem kezeltesse ezt az alapot is ingyen az állam, épen úgy, mint az állami tisztviselők és katonák nyugdíj-alapját.
12. Ha ezen kívánalmak kielégítésére az alap rendszer bevételei elégségesek nem volnának, a hiány az állampénztárból fedeztessék.

Ha engem kérdeznének meg arra nézve, hogy a 12 pontban felsorolt kívánságok közül melyiket engedném el? — a szolgálati idő beszámítását, feltéve, hogy a

többiek teljesítve lennének, szívesen elengedném, sőt a 15 krok törlését sem követelném, ha az e címen befolyandó összegek a tanítók házára fordíthatnának.

Tudom én, hogy e kívánságok egy része az alap jövedelmének csökkenését, más része a kiadások nagymérvű növekedését vonná maga után, de azt is tudom, hogy e kívánságok jogosak; épen azért egyesült erővel arra kell törekednünk, hogy azok teljesülésbe menjenek. De ne forgácsoljuk szét erőinket, ne külön-külön kérelmezzünk minden tanító-egyesület, hanem az Orsz. Biz. útján. A tanítóság $\frac{2}{3}$ -a már csatlakozott a Bizottsághoz, csatlakozzék a többi is; mert hiszen minél többen támogatjuk, annál sikeresebben küzdhet a tanítóság érdekeiért. A kormány is úgy tekinti, mint az összes tanítók képviselőjét. Csatlakozzunk azért mindnyájan e közös zászló alatt, akkor nem zárkozhat el a magas kormány kívánságaink elől; s ha nem teljesül is egyszerre minden reménységünk, a fontosabbak megtestülését — hacsak az a jóakarát, melylyel minden oldalon találkozunk, nem üres hang — bizton remélhetjük.

Adja Isten, hogy ne csalódjunk!

Korocz Dániel.

KÖZÉLETÜNK.

A Közalap-Végrehajtó-Bizottságának az egyházi adózási viszonyokról szóló jelentése.

Főtisztelőtű és Méltóságos Egyetemes Konvent!

A mult, 1898-ik évi Konvent 68. jegyzőkönyvi határozatában azt az utasítást méltóztatott a Közalap-Végrehajtó-Bizottságnak adni, hogy a jelen Konventre tegyen részletes és indokolt javaslatot arra nézve, mennyit fordíthat a közalap évenként a hívek terheinek könnyítésére, ha a lelkészfizetések kiegészítése az állam által életbe lépett és a Közalap számára eddig adott 100,000 frt megadatik. E határozat végrehajtásához pedig szükségesnek látván az egyetemes Konvent az egyházi adózási viszonyoknak pontos összeírását, 69. jegyzőkönyvi végzésével egy külön bizottságot küldött ki az ezen összeíráshoz szükséges ívek megszerkesztésére és felhatalmazta e bizottság egyházi elnökét, hogy az elkészített és megfelelő példányban kinyomatott rovatos íveket hivatalból küldje meg az egyházi hatóságoknak.

Ez az ad hoc bizottság a vett megbízásnak megfelelőleg még a mult évi Konvent folyama alatt összeült s az összeíráshoz szükséges ívek mintáját megszerkesztette, az íveket kellő példányban rögtön a Konvent után kinyomatta, elnökileg szétküldte és kellő utasítással ellátva, azoknak a végrehajtó-bizottság jegyzőjéhez leendő beküldését elrendelte.

Végrehajtó Bizottságunkhoz az összeírási ívek m. é. december hó folyamán érkeztek be; és pedig beküldetett a *dunamelléki* egyházkerületből 256 anya-, 43 társleány- és fiók-egyház, összesen 299 egyházközség jelentő-íve; a *dunántúli*ből: 286 a. e., 72 t., l. és f. e. együtt 358 e.; a *tiszáninnen*iből: 350 a. e., 109 t., l. és f. e. = 459 e.; a *tiszántúli*ből: 562 a. e. 34 t., l. és f. e. = 596 e. és végre az *erdélyi*ből: 516 a. e., 140 t. l. és f. e. = 656 e. jelentő-íve, az öt kerületből tehát összesen 1970 anyaegyház, 399 társ-, leány- és fiók-egyház, együtt 2368 egyházközség jelentő-íve.

A jelentő-ívek egybevettetésén az egyes egyházkerületeknek rendelkezésünkre állott legújabb „Névtár”-aival, kitünt, hogy az öt egyházkerületből összesen 24 egyház jelentő-íve nem küldetett be. A hiányzók a következők: a *dunamelléki* kerületből: Magyar-Gyöngy, Vác,

Budapest és Gödöllő; a *dunántúli*ből: Balaton-Udvari, Császárs, Daruvár, Érsek-Ujvár, Fiume és Losonc; a *tiszántúli*ből: Mező-Berény és Nyiregyháza; végül az *erdélyi*ből: Ardó, Alsó-Balázsfalva, Kis-Fülpös, Magyar-Nagy-Fülpös, Mező-Ujlak és Monó, továbbá Fogarasz-Kolozsvár, Kézdi-Vásárhely, Maros-Vásárhely és Székely. Udvarhely püspöki vizsgálat alatt álló egyházak jelentő-ívei.

A jelentő-ívek a következő adatok feltüntetését kívánták meg: a) egyháztagek összes száma; b) egyházi adót fizetők összes száma. 1. Mennyi volt az egyházközségi tagok összes egyenes állami adója az 1897-ik évben? 2. Hányan voltak 1897-ben, a kiknek egyenes állami adója 10 frtnál kevesebb volt? 3. A 10 frtnál kevesebb állami egyenes adót fizetőkre összesen mennyi egyházi adó volt kivetve 1897-ben? (papi és tanítói fizetésre és az egyház többi rendes szükségleteire együttesen számítva). 4. Ebből egyénenként mennyi volt: a) a legkisebb, b) a legnagyobb egyházi adó. 5. Mennyi volt 1897-ben az egyháznak évi rendes kiadása a belső hivatalnokok fizetésével együtt: a) egyház fentartására, b) iskola fentartására, c) a két címen együtt. 6. Ebből mennyi volt kiróva összesen az egyháztagek egyházi adóképpen? (Készpénz; természetbeliek és szolgáltatások pénzértékére számítva). 7. Milyen volt az egyházi adózás módja 1897-ben? Párbeszert? Vagy az Egyh. Törv. 246. és 247. §§-aiban megjelölt módon rovatolt ki az egyházi adó? 8. A felekezeti iskolába járó gyermekek után mennyi tandíj rovatolt ki 1897-ben? (pénzértékben véve a természetbelieket is): a) egy gyermek, b) két vagy több gyermek után.

A szerkesztő bizottság e kérdő pontokat már önmagukban elég világosoknak tartván, utasításba adni csak annyit talált szükségesnek, hogy „a jelentő-ív 1. és 2. pontja alatt kívánt adatok a községi B) tabellából irandók be;” továbbá, hogy „a jelentő-ív 6 és 8. pontjában említett természetbeliek és szolgáltatások pénzértéke a helyi piaci árak, illetőleg napszám 5 évi átlagában veendő fel.”

Ugy látszott azonban mindjárt az ívek szétküldése után, hogy a kérdő pontokat jóformán annyiféleképp értelmezik, a hány kiállító közeg van. A tiszántúli egyházkerület esperesi kara értekezletre is gyűlt össze, hogy az egyöntetű eljárásban megállapodjanak, s egy külön utasítást is dolgoztak ki az ívek kiállítására nézve. Bizottságunk előadójához is számtalan megkeresés küldött a püspök és esperes urak részéről; a kellő felvilágosítások meg is adtak és most a nagy anyag feldolgozása után, mégis kénytelenek vagyunk nemcsak az ívek különféle módon való kiállítását konstatálni, hanem egyszersmind azt is, hogy az ívek nyújtának ugyan egy csomó statisztikai tanulságot; de épen arra nézve adnak igen kevés anyagot, a mi a fő dolog lett volna, hogy t. i. világosan állana előttünk, hogy *hol, milyen és mekkorra* terhet hordoznak különösen a 10 frt egyenes állami adónál kevesebb adót fizető egyházi tagjaink, mert hiszen ezek terhének könnyítését contemplant első sorban a konvent és ezek terhének meghagyásában van az a veszedelem, a mely minél előbb elhárítandó a töke-ségélyek nyújtásával.

Nem akarjuk a t. Konventet az íveken jelentkező összes hiányok részletes felsorolásával fárasztani, csak általánosságban kívánunk ezekre rámutatni.

Az ívek legeslegnagyobb részén adó-alanyokul a párok vagy a családfő vannak feltüntetve és nem a személyek, vagy *egyének*, a kikre pedig az ívek kérdő pontjai a súlyt helyezték. Van egy csomó ív, a melynek kitöltésénél a kérdő pont világossága dacára *egyházi adó* alatt csak a külön építkezésre vagy egyéb szükség-

letre kirótt terhet értették s nem egyszermind a lelkész, tanító, kántor stb. fizetéséhez való hozzájárulást. Az egyházi adózás módjára ha megadták is a feleletet, de igen csekély azoknak az íveknek a száma, a hol a termény- és egyéb szolgáltatás át volna pénzértékre számítva és így közelebbi tájékozást adna a teher nagysága felől, mert hiszen pl. 1 $\frac{1}{2}$ véka buza értéke nem egy és ugyanaz mindenütt. Az adózás módjának kulcsát igen kevés ív adja kezünkbe. Ha megemlítik is, hogy az adózás osztályba-sorozás szerint történik, azt már nem jelölik meg, hogy mi szolgál az osztályba-sorozásnak alapul, vagy hogy hány osztály van felállítva. Feles számmal vannak ívek, a melyeken egymásnak merőben ellentmondó adatok vannak s a melyek ennél fogva egészükben használhatatlanok bárminek is a kiderítésére. Töméredek íven félreértették ama kérdést, hogy mennyi a legkisebb és mennyi a legnagyobb egyházi adó, a mennyiben ezt általánosságban vették és nem azt mutatták ki, hogy a 10 forintnál kevesebb állami egyenes adót fizetőknek mennyi volt a legkisebb s illetőleg a legnagyobb adója, hanem, hogy mennyi volt a minimum és a maximum általában az egyházi adót fizetők járulékeinál? Ebből a félreértésből származott igen sok adat megbízhatatlansága. Majd meg kitöltetlenül hagyatván egyes rovatok, még az általános százaléki viszonyok sem voltak ilyen íveknél megállapíthatók.

Az összes egyházmegyéek között kettő van, u. m. a békés-bánati és a nagyszalontai, a melyeknél az illető esperes urak odajegyezték, hogy a 10 frtnál kevesebb állami egyenes adót fizetőknek mennyi az összes állami adója; rajtuk kívül ezt még más egyházmegyéekben csak szórványosan egy-két egyház tette meg, a melyeknek a lelkésze felismerte, hogy hiszen ez az adat tulajdonképen a fontos, ha ez egybevetetik azután az ezen tagokra kirótt egyházi adó mennyiségével. Mert hogy csak egy-két példát említsünk, pl. Pátkán (Vértessalja, DM.) 322 olyan személynek, a kiknek állami egyenes adója összesen 767 frt 14 kr., az egyházi adója 507 frt 40 kr., tehát az állami egyenes adónak 65%-a; míg a mikor az egész egyházközség összes egyházi adóját, viszonyítjuk annak tagjai összes állami adójához, akkor a relatio már csak 35%-ot mutat; vagy pl. Magyar-Atádon (Belső-Somogy, DT.) 9 frt 23 kr. állami egyenes adó után mikor 18 frt 40 kr. egyházi adó esik, ez fölözi a 200%-ot is, holott általánosságban 101% csak az egyházi adó relatioja; avagy — még egy példát említve — Bánfalván (Békésbánát, TT.) a 10 frtnál kevesebb állami adót fizetők állami adójuknak 185 $\frac{2}{3}$ %-át fizették egyházi adóképen, míg az összes egyháztagek e két című adózása között csak 80 $\frac{6}{10}$ % a relatio és így tovább.

Ilyen és ezekhez hasonló tanulságos adatokhoz képest, azután mire használhatjuk fel pl. azt, a mikor egyik egyházmegyének egy csomó jelentő-íve csak annyit mond „az adózás módja“ kérdésre: „nem is egészen párbér, nem is birtok-aránylagosan. hanem régi szokáson alapulólag,“ de hogy mi ez a „régis szokás,“ azt sehol nem jelöli meg: vagy Erdélyben sok helyütt csak annyi van megjegyezve ugyane kérdésnél: „fűstszám szerint,“ de hogy ez mekkora teher, mi itt az adókulcs, az nincs.

Az általánosságban feltüntetett hiányok mellett is azonban nagy tanulságokat szolgáltat ez az összeírás.

A legnagyobbak, az etikailag súlylyal bírónak azt tartjuk, hogy híveinkben. a magyar kálvinista népben tényleg óriási erő van, nagy ragaszkodás ősei vallásához s az egyháznak intézményeihez. Egy bámulatos conserváló erő, a mely a legmesszebb menő áldozatra képes s nem lehet innen a legmagasabb adminisztratív

forumról is elég sokszor felhívni a figyelmet arra, hogy „videant consules ne quid respublica detrimenti capiat.“ Minden egyes őrálló helyen ennek a felséges erőnek conserválására, fejlesztésére, és az Isten országa dicsőségére való építésére el kell követni mindent! A lelkek intensív gondolkozásával kell egyenértéket adni azokért a szolgálatokért, a melyeket híveink tesznek az egyház fentartásáért. Meglehet, hogy egy újabb statisztika ki fogja javítgatni a most hozzánk benyújtott összeírási adatokat, egyik-másik pontnál helyesbíteni fogja azokat; de ha a számokban egy-két százzal lesz is változás, a pénzösszegekben talán nagyobb pontosság; de maga a lényeg megmarad, az a lényeg, mely híveink nagy szolgálatairól tesz bizonyosságot. Az általunk egybeállított összeíró kimutatás szerint az öt egyházkerületben az egyháztagek összes száma volt 2 millió 30 ezer 979, az egyházi adót fizetők összes száma pedig (természetesen itt lehetetlen volt kimutatni, hogy mennyi családfő vagy egyén, mert ezek össze vissza vannak keverve az ívekben) 633 ezer 497. Híveink összes állami egyenes adója: 7.186.476 frt 95 kr. A 10 frtnál kevesebb állami egyenes adót fizetők adója: 1 millió 5 ezer 798 frt 60 kr. és ezt fizették 297.006-an. Egyház és iskola fentartásra költségvetésileg 1897-ben fordított összes: 3 millió 514 ezer 152 frt 61 kr., a miből — a tandíjakat nem számítva — 2 millió 286 ezer 573 frt 96 krt az egyháztagek fedeztek a legkülönbözőbb módon kirótt egyházi adóval. Egyetemes egyházunk egyházi adójának az állami egyenes adóhoz viszonyított átlagos százaléka 47 $\frac{30}{100}$ %, tehát csaknem fele az állami egyenes adónak, nem lévén ebben az összegben sehol benne azok a terhek, a melyek építkezések alkalmával rovatnak ki pótdobban az egyház tagjaira. Egyházkerületenként tekintve az állami egyenes, és az egyházi adó relatioját, ez a dunamelléki kerületben: 41 $\frac{12}{100}$ %; a dunántúliban: 44 $\frac{98}{100}$ %; a tiszáninniben: 61 $\frac{04}{100}$ %; a tiszántúliban: 54 $\frac{39}{100}$ %; az erdélyiben 34 $\frac{95}{100}$ %; de nő e százalék, ha lejebb megyünk az egyházmegyékhöz, a gyülekezetekhez s különösen ha leszállunk az egyes tagokhoz, kivált a legkisebbekhez, a 10 frt egyenes adónál kevesebbet, vagy épen a 0 állami adót fizetőkhez, a hol pl. egy háztalan zsellér három fizetésre kötelezett családtaggal 13 frt 38 kr. egyházi adót fizet (mint Komlósdon), vagy a hol egy teljesen vagyontalan, bérházban lakó napszámos a családjában levő négy gyónó lélekkel és 2 tanköteles gyermekkel fizet 11 frt 42 kr. egyházi adót és tandíjat és az ugyanily családi viszonyú, de már házas zsellér fizet 15 frt 22 krt (Galambokon). Micsoda elenyésző ehhez képest annak a $\frac{4}{8}$ telkes gazdának a 24 frt 47 kros egyházi adója, a kit ennyivel ró meg a presbyterium!

A másik tanulság, a mi a mostani összeírásból élénk áll s a mi most egyetemlegesen szemlélihetővé lett és nemcsak szórványosan demonstráltatik: egyházi adózási rendszerünknek nemcsak nagy különbözősége, hanem szinte tarthatatlanná vált igazságtalansága, mely mozzanat jóval több okot adhat egyeseknél az elkésredésre, mint magának a nagy tehernek a hordozása; mert hogy egy zsellér ember épen akkora egyházi adót fizessen, mint az egész telkes gazda (mint pl. Istvádban. hol egész telkes gazda 7 lélek után 22 frtot, zsellér 7 lélek után ugyancsak 22 frtot fizet), már ez is igazságtalanság; de hogy a míg a telkes gazda egyházi adója csak 7 frt 6 kr., addig a napszámosé 6 frt 72 kr. legyen, mert hát „vagyona való tekintet nélkül minden gyónó személy után 3 frt 43 kr.“ vagy annyi, a mennyi az egyházi adó: ez az eljárás már egyenesen magában hordja az elégtelenség csíráját, egy kis kívülről jövő „alkalmas“ idő s kész a veszedelem.

A különböző adózási módok közül csak éppen ket-
tőre akarunk rámutatni egész tárgyilagossággal: ez a
felső-baranyai egyházmegyében divó *lukma*, és az erdélyi
kerületben, különösen a székelyföldi egyházmegyékben
szokásos *keperendszer*.

A lukma-rendszer szerint minden 15—16 évet meg-
haladott férfi s minden férjezett vagy özvegy nő, illető-
leg 28 évet meghaladott hajadon, vagyoni állásra való
tekintet nélkül, egyenlő mértékben viseli az egyház ter-
heit. E rendszernek ama régi pénzügy-jogi felfogás ké-
pezi az alapját, hogy az adó tulajdonképpen viszont szol-
gálat s miután az egyház mindenkit egyenlően részesít
az igében és a sakramentumokban, tehát egyenlően kell
mindeneknek a viszontszolgálatot teljesítenie a terhek
hordozásában. Az elven azonban némi rést üt az, hogy
a lukma keretében vannak oly adónemek is, a melyek
a családfők, illetőleg a gazdák terhét képezik, pl. sódar,
fa, fuvar stb.

A keperendszer mégis ennél valamivel igazságosabb,
a mennyiben ez a maga keretében ismer egész képése-
ket, félképeket és oszporásokat. Az egész kepe-fizetés
alapja a 12 kalangya termés. (1 kalangya: 27 kéve; 3
kalangya $1\frac{1}{2}$ hectoliter gabona). A kinek már most 12
kalangya gabonája terem, az mint egész kepe fizet 3—3
kalangya őszit és tavaszit és vagy 1 terü fát. vagy e
helyett 40 krt.; félkepe, a kinek 6 kalangyája terem,
az ilyen fizet $1\frac{1}{2}$ kal. őszit, $1\frac{1}{2}$ kal. tavaszit és félterü
fába 20 krt. Oszporások a vagyontalan cselédek, nap-
számosok. Egész oszpora 30 kr., féloszpora 15 kr. Van-
nak fajtán az u. n. árvakepek, ezek a földdel bíró
kiskorúak, a kik pénzben fizetnek 2 frt 40 kr., 2 frt 50
krt. személyenként. A képezési rendszerben van már
tehát némi osztályozás; de ennek, — terhes volta mel-
lett, — abban jelentkezik a hibája, hogy egész vagy
félkepet tartozik termése után az is fizetni, a ki nem a
saját földjét, hanem bérben birt földet munkál. Bármí
módon van a 12, vagy a 6 kalangya termése, mindegy,
a fő, hogy van s így fizetni kell. Az elégedetlenséget itt
is magában hordja a rendszer önmaga. És a teher nagy-
ságára elég legyen pl. csak Barátost (orbai e. m.) meg-
említeni, a hol pl. az, a kinek összes állami adója 2 frt
74 kr., az 9 frt 40 kr. egyházi adót fizet.

Egészen aristokratikus jellegű e teljesen és szinte
túlhajlottan demokratikus adózási módokkal szemben a
templomi székek szerint való adózási mód. Sajátságos
még a leginkább a felső-szabolcsi egyházmegyében szo-
kásos családi rendszer, vagy ős-családonkénti (a mint
Erdélyben nevezik) adózás, a melynek alapja a telek-
rendszer, hogy t. i. hábár a telek több felé oszlott is
meg s házas egyháztagok között oszlott meg, csak az
ős-eredeti családfő van egyházi adóval terhelve (pl. Anarcs).
Ilyenforma Erdélyben az u. n. füstszám szerint való
adózás, a mely a házat veszi alapul, de nincs tekintet-
tel arra, hogy esetleg több házas család is lakhatik
abban, tehát több családfő, az egyházi adó-fizető az a
családfő, a kitől elágazik a többi.

A vagyon-aránylagos rendszerhez közeledik az a
mód, a mely az igavonó állatok számát veszi alapul;
de ez a rendszer sincs következetesen keresztül vive,
mert a 4 igavonó a maximum s itt aztán mind egyenlő
a teher, akár csak 4, akár pedig több az igavonók száma.

Az osztályba-sorozás is sok hiányt mutat. Nehezen
találják meg az igazságos kulcsot; e mellett is rendszeren
legalul legnagyobb a teher. Pl. a 0—2 frt áll. adóra 1
frt 81 kr. esik egyházi adókép, a 2—5 frtra 3 frt 83 kr.
— az 5—10 frtra 6 frt 79 kr. olyan egyházban is, a
hol az osztályozást egész 13 osztályig elaprózták.

E vázlatos áttekintésből is újabb meggyőződést
szerezhet a m. t. Konvent, hogy feltétlenül már most
gondoskodnia kell arról, hogy egy külön *bizottság kül-
dessék ki, a mely egyházi adózási viszonyainkat tegye
beható tanulmánya tárgyává a most beküldött adatok fel-
használásával és amennyiben szükséges, azoknak az ille-
tékes forumokkal való közvetlen érintkezés folytán leendő
kiegészítésével. Ez a bizottság azután a maga tanulmá-
nyának eredményeképpen dolgozzék ki egy adózási reform-
tervet különös tekintetbe véve azokat az előkészületeket is,
a melyek a pénzügyminisztériumban folyamatban, illető-
leg tervben vannak az állami egyenes adók reformájára
vonatkozólag. Ez adóreform terv a bizottság által elké-
szítetvén, küldessék meg az egyes egyházkerületeknek, ezek
útján az egyházmegyéknek, hogy az autonómikus úton e
kérdés már teljesen előkészítve mehessen a legközelebbi zsi-
nat elé. Veszedelem rejlik a késedelmezésben s az
úgy tovább halogatásában!*

De bármennyire érezzük is az ügy fontosságát,
sürgősségét s bármennyire szem előtt tartottuk is a Főt.
és Mélt. Konventnek a múlt évben hozott fennt tisztelt
határozatát, mégis kénytelenek vagyunk jelenleg

tekintettel arra, hogy tudomásunk szerint az adó
terheknek töke-segély útján való könnyítése kérdését
egyházkerületi közgyűlésen csak két egyházkerület, u.
m. a dunántúli és a tiszántúli tárgyalta, a más három
nem is foglalkozott azzal;

tekintettel továbbá arra, hogy ama két egyházkerü-
let közül is, a melyek már a segélyre nézve felajánlá-
sokat is tettek, csak az egyik, a tiszántúli készített olyan
munkálatot, a mely tényleg elfogadható adatokkal iga-
zolja kérését és ajánlatát;

végül tekintettel arra, hogy négy egyházkerületre
nézve azokból a jelentő-ívekből, a melyek az adózási
viszonyokra nézve kiállítottak, éppen sok ívnek hiányos
adataiból újabb, részletesebb kimutatások bekívánása
nélkül a segélyezés igazságosságát, avagy méltányossá-
gát és közmegnyugvásra leendő eszközölését lehetetlen
biztosítani:

Mondja ki a főt. és mélt. konvent, hogy az egy-
házkerületek utasítatnak, hogy az adózási viszonyokkal
minél sürgősebben foglalkozván, lehetőleg már a leg-
közelebbi rendkívüli konventre terjeszszék be adataikat;
de ha talán ez az idő rövidsége miatt kivihető nem volna,
akkor mindenesetre a jövő évi Konventre kellő időben
oly munkálatot nyújtsanak be, a melynek alapján a se-
gélyezés eszközölhető legyen. A beterjesztendő munká-
latoknál, az e nemű segélyezésnek amaz elvét kell szem
előtt tartaniok, mely szerint a Konvent egyenesen ma-
gukon a túlterhelt adófizetőkön kíván a maga nyújtandó
segélyével könnyíteni, tehát hogy ennek megfelelőleg az
adatoknak az *egyénekre* súlyosodó terheket kell kimutat-
niok, mert csak így érhet célt a segélyezésnek ez a neme;

továbbá határozza el a m. t. Konvent, hogy a köz-
alapi költségelőirányzat keretében az ezen segélyekre
kimutatott összesen 8611 frtot erre a célra a kellő elő-
munkálatok beérkezéig félretesz;

és végre utasítsa a Végrehajtó-Bizottságot, hogy
a kerületek egységes munkálatához szükséges összeírási
íveket állítson össze s azokat kellő utasítással bocsássa
azok rendelkezésére.

Kenessey Béla,
jegyző.

Dókus Ernő,
elnök.

KÖNYVISMERTETÉS.

Nemzeti Kultura és nyugoti Civilisatió.

Utóhang a millenniumhoz. Irta *Kun Sámuel*. Budapest, 1899. Révai
Leo könyvkereskedése. Ára 30 kr.

»Positivisták könyvtár« cím alatt e füzet szerzője a budapesti positivista-kör feje, egy philosophiai sorozatot szándékozik kiadni, melynek tartalmát részint eredeti dolgozatok teszik, melyek a hazai viszonyoknak a positiv philosophia és politika szempontjából való méltatását tárgyazzák, részint a Comte-tól összeválogatott *positivista könyvtár* egyes munkáinak fordítását nyújtja gondos átültetésben. E könyvtár I. füzeté a fentcímzett philosophiai tanulmány, melyet szerzője még 1896-ban, a millennium alkalmából írt, de csak most bocsátott közre.

E tanulmányban, 3 fejezetben, nemzeti állapotainkat, közéletünket, közszellemünket veszi éles és sok tekintetben jogos bírálat alá, összehasonlítva azokat a nyugati állapotokkal és felfogásokkal s főként a Comte-féle positiv philosophia és politika álláspontjával. Bírálatára széles látkörű, a positivizmus szellemétől áthatott gondolkodót mutat, a ki jól megtudja ítélni közállapotaink gyarlóságait, ferdeségeit, jól ismeri gondolkozásunk egyoldalúságát, elfogultságát. — de a ki viszont maga is gyakran esik túlzásokba, elfogultságba, a mi aztán ítéletét zavarja, homályosítja. Így pl. positivista álláspontjából kifolyólag nagyon gyűlöli a német speculativ philosophiát, s francia rokonszenvéből kifolyólag általában mindazt lenézi, a mi német, tehát a németek vallását, tudományát, nevelését stb., pedig mindebben egy cseppet sincs igaza. Éppúgy, helytelennek kell tartanunk a millenniumi ünneplés iránt kifejezett rosszallást; szerinte a »helyes történelmi érzék s a logika egyaránt tiltakozik minden néven nevezendő foglalat, hódítás megünneplése ellen, mert a hódítás nem járhat elnyomás, lenyűgözés nélkül, ennek emlékét felidézni pedig sohasem célszerű, sem nem illő, legkevésbé nálunk s ez idő szerint. Hallott-e valaki olyat, hogy Angliában megünnepezték volna a normannok, vagy Franciaországban a frank Clovis által való hódítás emlékét, vagy Németországban a szászoknak és friezeknek Nagy Károly frankjai által való leveretését? Véleményünk szerint ez évek mit sem nyomnak a latban a honfoglalás ezeréves fordulójának megünneplése ellen, hasonlatai pedig sántítanak. A frank- és norman hódítást, hol egy-egy sereg megvert egy másikat s aztán e megvert nép nyakára ült s végre azzal összeolvadt. — össze se lehet hasonlítani a mi honfoglalásunkkal, hol egy geographiailag körülhatárolt, de önálló s egységes országot nem képező földterületet, melyen addig különféle apró nemzetiségek éltek, egy egész nemzet hatalmába vett, azt egységes országgá tette, arra rányomta nemzeti bélyegét s azt ezer éven át megőrizte magyar mivoltában. A szászok leveretéséről pedig nem érdemes beszélni, hisz' mi sem ünnepejük meg Gyula, Koppány vezér legyőztetését, vagy a kunok, bessenyők leveretését! — A mit Kun S. a millennium megünneplése helyett ajánlott, t. i. a keresztyénséghez való csatlakozás 900-os évfordulójának megünneplése, az egészen más dűlőbe vág s éppen nem helyettesíthette volna az előbbit. Itt is, mint egyebütt (pl. midőn helyteleníti, hogy a nemzeti kormányok a protestantizmus kezdeményezésére, a középkori pápától és klérustól átvették a szellemi ügyek vezetését, a vallásfölötti leg-

főbb felügyeletet, vagy hogy az egyházpolitikai törvényekbe bevettük a házasság elvadását »a mi határozott visszalépést képez a kathólikus állásponttal szemben«) — a kathólicizmus és a pápaság iránti előszeretete s a protestantizmustól való idegenkedése nyilatkozik meg szerzőnkben, a mit Comte-nál a francia forradalom után való visszavágyakozásból s az önálló meggyőződéstől, gondolkozástól való félelemből lehet kimagyaráznunk. Kun Samu, kinél ily indító okok nem forogtak fenn, bátran emancipálhatta volna magát e tekintetben mestere alól!

Azt az állítását is túlzásnak kell tartanunk, hogy Széchenit a löversenyek meghonosítására inkább a nagyúri passió, aristokratikus előítélet s kaszt-érdek, mint a valódi szükség érzete indította, mert Széchenyt a lótenyésztés emelése, fejlesztése indította erre s tényleg ma hazánk lótenyésztése elsőrendű; hogy mennyi része volt ebben a löversenynek, az viszont más kérdés. Ugyanitt erős ellentétbe jön önmagával: egyfelől elismeri, hogy »az anyagi föltételek, az egyéni s nemzeti vagyonosodás s gazdagság képezik az alapot, melyen minden további haladás *sarkallik*, s a legnagyobb magyart a nemzet anyagi jóllétére, megerősödésére vonatkozó törekvéseiben *helyes ösztön* vezette,« de pár sorral utóbb mégis azt mondja, hogy »az anyagi javulás nagyon is *egyoldalú túlnyomósággal* lőn nálunk foganatba véve, Széchenyi nyomán, a magasabb értelmi s ethikai érdekek rovására,« — holott az 55. lapon is a nemzetiségi pacificatio egyik föltételeül »*a tisztességes megélhetést s az anyagi jóllétet*« tűzi ki, mert akkor »nem fogják a nemzetiségi aspirációk s a pénz őket eltántorítani, sem nem kényszerülnek az oceánon túl keresni a megélhetés föltételeit,« — s az 52. lapon is azt mondja, hogy »a családfentartó férfi *keresett* kellene ekkép *javítani, emelni*, hogy a nő a család körében maradjon s ne kényszerüljön házon kívüli ipari, gyári munkájával is hozzájárulni a család fenntartásához.« A helyes logika szerint, melyet szerző annyira hangoztat, nem lehet egyszerre két ellentmondó dolgot kívánni! A hol a megélhetés föltételei még mindig oly nehezek, mint nálunk, a hol a pénz — a nyugoti országokhoz viszonyítva, — még mindig oly csekély, ott nem lehet az anyagi javulást eléggé előtérbe helyezni! a valóságban azonban nincs is, s nincs főként az értelmi és ethikai érdekek rovására előtérbe helyezve.

Kissé túlzásnak tartom azt az állítását is, hogy »nemzetünket a hosszas s már-már végenyészettel fenyegető tespedő lethargiából Széchenyi agitatorius szava s működése rázta fel s villanyozta új életre e század első negyedében.« Tudomásom szerint a magyar nemzet fölébresztése — s főként az irodalom, a szegény poéták részéről — Széchenyi föllépése előtt már 50 esztendővel megindult s 1825-ben már erős folyamatban volt, s másfelől Széchenyi működése e század második negyedére esik.

Eddig inkább csak kifogásokat soroltam fel e tanulmány ellen, a miből szinte azt lehetne következtetni, hogy abban túlnyomó a gyöngeség; pedig a dolog ellenkezőleg áll: én szerzőnk fejtegetéseinek aránytalanul nagyobb részét helyeslem, szerintem ő azokban magvas gondolatokat fejez ki, emelkedett philosophiai álláspontot foglal el. Helyeslem a felfogását például a napi sajtóról, melyet a valóságnak megfelelően jellemez; túlzó és erőszakoskodó nemzetiségi politikánkról, mely sehogy se illik össze más téren hangoztatott liberalizmusunkkal, sehogy se illik bele egy jogállamba; — a közegészségügy hátramaradottságáról, a népneve-

lés, főleg a felnőttek oktatása iránti részvétlenségünkről, a növekedő kivándorlás folytán fenyegető veszélyről, tudományos állapotaink fejletlenségéről, mely szerint nemcsak vezetőik nem vagyunk a tudományokban, hanem az egyebütt kidolgozott eredményeket se tudjuk eléggé assimilálni, — szűk látókörünkről, melynél fogva történetírásunk kizárólag nemzeti jellegű s híjjával van az idegen népek történetére, irodalmára vonatkozó munkáknak, de még a hazai történetre vonatkozókból is nagyobb részt hiányzanak a vezető, összefoglaló eszmék, s bennök túlságosan előtérbe lép a nemzeti hiúság kielégítése. Helyeslem a kisdobóvó-kényszer elítélését, mert kisdobóvóra csak ott van szükség, hol magok a természetes örök, az anyák valami ok miatt nem tehetnek eleget ebbeli feladatuknak, de azt általánosan kötelezőnek kimondani: egyfelől barbárság s másfelől kivihetetlen dolog is; épügy helyeslem, ha kárhozhatja, hogy a nők előtt egyre újabb tudományos és kereseti pályákat nyitnak meg, vagy hogy iskoláink mai szervezetükben inkább csak diploma osztó intézetek, mint igazi tudomány és műveltség terjesztő intézetek.

E pontok fejtegetésénél is megesik ugyan vele, hogy olykor túlságba csap (így például a parlament szerepét csupán a költségvetés és ujoncozás megszavazására és ellenőrzésére akarná szorítani, a manapság uralkodó szellemi anarchiát Comte példájára a pápaság s a klérus félreszoríttatásának tulajdonítja, helyteleníti erős közjogi érzékünket stb.), de egyfelől mindez összefüggésben áll a positivizmus rendszerével s másfelől álláspontját ezekben is meg tudja okolni. A felsorolt tételekből látszik, hogy mennyi érdekes kérdés talál megvizsgálást, megbirálást, egy vagy más oldalról való megvilágítást, megbeszélést e füzetben! szinte azt lehetne mondani, hogy kissé sokat is markols e miatt nem vethet fejtegetéseinek eléggé erős alapot. De felfogása mindenütt felkelti érdeklődésünket s még ha nem tudjuk is helyeselni, megérdemli figyelmünket. Általában az egész füzet nagyon megérdemli, hogy gondolkozzunk fölöttele!

A mű nyelve, ebben is hasonlítva Comte műveéhez, kevésbé gondos, kevésbé sima. Tele van tömve, gyakran minden szükség nélkül, mindenféle idegen műszókkal és kifejezésekkel, itt-ott olyanokkal is, melyeket nyelveket értő s philosophiailag képzett olvasó is alig tud megérteni. Sok napilap nyelve gondosabb és világosabb, mint a Kun Sámuelé. A *nem-e* korcskifejezés is előfordul nála. Az idegen szók írásában semmiféle elv nem vezérli, azokat, össze-vissza írja a hogy tolla alá kerülnek. Nem ártana, ha a szerző tanulmányozná egy kissé a francia essayisták tiszta, világos előadását, gondos nyelvezését, mert az irodalmi szalonjában époly visszatetsző a fésűletlen nyelv, mint a nagyvilág szalonjában a rozsaszabású frakk!

Rácz Lajos.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Id. Kerekes Sándor a zilahi ev. ref. collégium nyugalmazott tanára, a ki 1848—1885-ig volt tanár, életének 74-ik évében május hó 8-ikán elhunyt.

— **Bessenyei Györgynek,** a »legnagyobb gárdistá«-nak, a kinek a nevéhez fűződik a magyar irodalom hajnalhasadása, a ki ott a bécsi levegő magyart sorvasztó körében lett a magyar nyelv apostolává, május 9-ikén szobrot emelt Szabolcsmegye közönsége Nyíregy-

házán. Országos ünnepély volt s nem csupán helyi jellegű. A *Kallós Ede* sikerült művének, a mely Bessenyeit gárdista ruhában ábrázolja, fejét jobbjára támasztva, mintegy jelképcül a tünődésnek, a költői ábrándozásnak, leleplezésénél ott voltak a magyar tudományos akadémia, a Kisfaludy s Petőfy társaság, a gárdisták, a debreceni s sárospataki főiskolák képviselői, az utóbbiak: Szinyci Gerzson, Maklár Pap Miklós tanárok, Nagy Béla szénior, Illyés Mihály theol. s Béky Tamás a joghallgató ifjúság elnökei, a kik koszorút is helyeztek a volt »pataki tanuló,« szobrára, a melynek gondolatát, úgy tudjuk, egy szintén volt »pataki tanuló,« Dr. Mezőssy Béla vetette fel ezelőtt néhány évvel. . . Vajha egy-egy ily szobor mind jobban-jobban növelné s erősítené nemzeti érzetünket!

— **Vizsgarend a sárospataki főiskolában az 18^{98/99}-ik évben.** Már közöltük a VIII. o. osztályú s érettségi vizsgák idejét, most a kinyomtatott sorrend többi adatait ismertetjük a következőkben: *jun. 14-ikén* d. e. 8 órakor kezdődik a rajz és szépírási dolgozatok megvizsgálása s a jutalmak megállapítása a rajzteremben; ugyanezen a napon d. u. 3 órakor lesz a felgimnáziumi tanulók ének-vizsgálata az imateremben, a melynek végeztével fog megtartatni 5 órakor a tornacsarnok előtti téren az összes gimn. tanulók torna-vizsgálata. *Jun. 19, 20, 21, és 22-én* tartatnak az I—VII. osztályok vizsgái a következők: az I-ső osztály: vallás, magyar, latin, mértani rajz, ének földrajz és szám, (az utolsó napon csak délelőtt!); a II-ik: ének, mértanirajz, szám, latin, földrajz (a harmadik napon csak d. e.), vallás, magyar; a III. o. mértanirajz, latin, ének, vallás, szám, német, magyar, földrajz, történet; a IV. o. szám, történet, mértanirajz, ének, vallás, magyar, latin, német, természetrajz; az V. o. magyar, természetrajz, vallás, történet görög, német, latin, szám; a VI. o. vallás, német, természetrajz, szám, történet, görög, magyar, latin; a VII. osztály magyar, szám, német, görög, latin, történet, vallás, természettan, — *június 23-án:* d. e. 8 órakor lesz a francia nyelvi vizsga, a mely után a vizsgák eredménye állapítatik meg. *Június 26-án* délelőtt a magán tanulók írásbeli, délután szóbeli vizsgálata. Az akadémián a colloquiumok *jun. 1—30-ig* tartatnak. *Jun. 23-án* délután és a következő nap délelőttjén az igazgató-tanács tart ülést s ez utóbbin történik meg úgy a tápintézetbe, mint az alapítványi ösztöndíjakra való felvétel. *Az évzáró ünnepély* *jún. 18-ikán* lesz a főiskolai imateremben az eddigi szokás szerint, t. i. d. e. a városi templomban tartott istentisztelet után a közigazgató évi jelentésének felolvasása, az akadémiái pályázatokon kitüntetteknek a jutalom-díjak, az akad. és gimn. ifjaknak az ösztöndíjak kiosztása, délután pedig az ifjúság zárünnepélye, melyen szavalati ének- s zene előadások fognak tartatni.

— **Asárospataki főiskola köréből.** *Az akadémiái ifj. torna-egylete* május 11-ikén sikerült dísz-tornázást tartott a torna-csarnok előtti téren szép számú érdeklődő közönség jelenlétében. — *A VIII. osztálybeli* tanulók osztályvizsgálata, mint említettük, május 8—10. napjain tartott meg, még pedig a következő eredménnyel: a vizsgára jelentkezett 37 tanuló közül *jeles* bizonyítványt nyert kettő: t. i. *Galló József* és *Marton János*, jó és *kielégítő* osztályzattal átbocsátatott: 26; egy és két elégtelent kapott 8: többet: 1.

Felolós szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Pünköszt ünnepén.” — „Lészték az én tanuim.” *Andrássy Kálmán.* — „Néhány észrevétel a „Megjegyzésekre” az ismétlődő iskolai tanterv ügyében.” *Balogh Kálmán.* — „Emlékezés Debreczeni Gábor felett.” *Bartha Mihály* — „Alapszabály az egyházkerületi lelkészi özvegy-árvatárnál.” *Fejes István.* — „Nagy képes Világtörténet.” — „Vegyes közlemények.”

Pünköszt ünnepén.

Új világ kezdetének emlékünnepe a *pünköszt*, annak az új világnak, a melyben a *lélek* az *úr*, ama lélek, a kiről maga a Megváltó tanítja, hogy „*az ellene való káromlás meg nem bocsáttatik sem e világon, sem a másikon*”; ama lélek, aki „*megtanítja szólni a tanítványokat*,” aki által „*a mi szívünkbe kiontatott az Istennek szerelme*,” aki „*fiúságnak, hitnek s ígéretnek lelke, örök életnek világa*.”

A pünköshti *csodálatos*, de nem *csoda-esemény*, természetszerű következménye volt annak a munkásságnak, amelyet az Idvezítő folytatott, aki maga volt az új világnak, a tökéletesség országának kezdete s vége s a benne egész teljességében meglevő isten-országának az emberek között való megvalósulásához épen azt a lelket kellett elküldenie, az apostolok szívébe beoltania, aki Ő benne lakozott. Ha az Idvezítő munkássága a lélekből származott, hívei munkásságának is a lélekből kellett származnia, hogy élő s ható legyen, hogy a világot átalakítsa.

S a világ átalakult, külsőleg és belsőleg egyaránt a pünköshti lélekkel megtelt hívők munkája által. Az „*ismeretlen Isten*” oltárai épülnek fel, az égő áldozati füstök elszállnak a semmiségbe: az oltár maga a belső ember lesz s a jóillatú áldozat a „*lélekben és igazságban való imádkozás*.” Az „*isten-ország*” a lélek ihletésére épülni kezd, falai emelkednek, tornyai büszkélkednek. A megöregedett, a vénség kórjával s bajával küzdő emberiség megifjodik, az új élet lehellelte átjárja a szíveket s veséket ellenállhatatlanná!

Vajjon él-e mi bennünk is ama pünköshti lélek? A tűz, amely hevíté egykoron a lelkeket, hevíti-e a mi lelkünket is? A zúgó szélnek zendülése kíséretében leszállott kettős tüzes nyelvek munkálkodnak-e mibennünk is?

Vajha igennel felelhetnénk! Vajha a Krisztus lelkének bennünk lakozásáról tehetnénk bizonyosságot egyen-egyen és mindnyájan!

Fájdalom, vallomásunk nem lehet megnyugtató. Ma ismét „*a világ szerelme*” foglalja el a kebleket s az intelem: „*meg ne oltásatok az Istennek lelkét magatokban*,” mintha egészen feledve volna!

Pedig a pünköshti lélek ereje ma is olyan, mint volt egykor. Tüzének heve ma is égető, mint kitöltetésekor!

Honnan hát mégis a keserű vallomás?

Mert *két úrnak* akarunk szolgálni minden áron! Mert tetszelgésben hivatkozunk; külsőleg az Úrnak szolgálunk, belsőleg pedig „*a világnak szerelme*” uralkodik felettünk.

Távotassuk el magunktól ezt a fogyatkozást! A ki csak ajkán hordozza az „*Uram! Uram! mondást*,” nem lehet a mennyországoknak örököse. Legyünk egész mivoltunk szerint, testestől, lelkestől a Krisztuséi, elveinek, eszméinek vallói s megvalósítói, hogy a lélek uralkodjék felettünk.

Ezer, meg ezer templomban, ezer meg ezer hívő ajakán zeng ma a felséges kérés: „*Jövel szent lélek Úristen*.” Legyen ez a kérés igaz, bensőségteljes, nem világ s nem külsőség szerint való: akkor a sebesen zúgó szélnek zendülésében leszáll a pünköshti lélek s uralkodni fog lelkünk felett!

Úgy legyen!

„Lesztek nekem tanúim.“

„Uram! avagy nem ez időben építéd-e meg Izráelnek az országot?”

Monda Jézus: „nem a ti dolgotok ez időket tudnotok és az alkalmatosságokat, melyeket az atya a maga hatalmában tartott meg; hanem veszítetek a szentléleknek erejét, minekutána eljövend tireátok, és lesztek nekem tanúim Jeruzsálemben is és egész Judeában, Samariában és e földnek mind végső határáig!“

Sokszor gondolkodom Jézus emez utolsó utasítása fölött s mindig mélységes hatást gyakorol reám.

„Veszítetek a szent léleknek erejét minekutána eljövend tireátok és lesztek nekem tanúim Jeruzsálemben is, egész Judeában, Samariában és a földnek mind végső határáig!“

Ujra leírtam, hogy annál inkább világoljon a keresztyén élet útjára, igaz eszközöket, igaz célt mutatva.

Tanúbizonyosságul kell szolgálniok, de előbb vesz a szent lélek erejét!

A lélek viszen minden embert. Mindnyájunk élet-nyilatkozata a bennünk levő lélek látható kialakulása. Mint a művész műalkotása a benne levő szellem látható alakja, úgy a mi hétköznapi, vagy ünnepi cselekvényeink, sőt beszédeink, sőt egyes önkéntelen megjegyzésünk, — mind a lélek egy-egy felfolbanása, vagy füstölge.

„Szólj fiam, hadd lássam a lelkedet!“

„Derék ember volna, csak a beszédje egy kissé trágár! — Csalódok édes atyánkfia! . . . ,nem a beszéde trágár, hanem a lelke,“ — elmélkedik Székács.

Minden tanulásunk, képzésünk: a lélek erősödése, a figyelem folytán rokon lélek hatása által s ha ilyen rokon lélekre nem találók, szorongató tömeg közt is, egyedül érzem magamat.

A szent Isten lelkének egy szikrája, ellenállhatatlan erő. Nem okoskodás, nem betű, nem hang, nem pengő érc- és zengő cimbalom, hanem ujjászülő erő. Nem tudom leírni, de éreztem néhányszor. Hogy jött? honnan jött? — nem tudnék rá felelni, de csoda — melegség hatott át. Kik már ilyet éreztek, azok képzelhetik az emberi lélek fenségét, ha ujjászületik. Az ilyenek megértik a pünköszt ujjászületést s nem ülnek a csúfolók székébe.

Tehát szent lélek nélkül nem lehetünk tanúbizonyosságok Krisztus mellett.

S e lélekkel hogyan?!

A Krisztus maga megmondta, megmondja százszor. Legegyszerűbben, legigazabban, legfenségesebben, — ha ugyan az ő tanításainál fokozatok vehetőek föl, — a szólótöről tartott példázatban.

„Élek többé, nem én, hanemél bennem a Krisztus“ így tesz tanúságot az ujjászületett Saul.

Mint az öntött érc, csak olvadt állapotában nyeri új alakját s az a forma mindig ugyanazon alakot ismétli, úgy a szent lélektől megolvadt szív mindig a Krisztus életfolyamatát mutatja.

S ha madár-távlatból végig nézünk a keresztyénség fejlődésén, menten szemünkbe tűnik, hogy a bűnösökre, pogányokra, szóval emberi szívekre, nem az apostolok és térítők tudománya hatott, hanem sokkal inkább azon élet, mely a Krisztusról való bizonyágtétel volt.

Mindig előljárt a szent lélek fuallata s nyomában új lelkek születése.

„Vettetek-e szent lelket, miután hittetek?“ . . . kérdi az apostol. „Sőt azt sem tudjuk, vagyon-e szent lélek!“ Hogyan lehetnétek hát Krisztus tanúbizonyosságai?!

A keresztyén tudománynak, a keresztről szóló tudománynak kell lennie, hasonlónak a magvetéshez, mely erjedésbe jő, csirát bocsát s gyümölcsözésre fejlődik.

Ugyan, hogy nem jutott eszökhöz, az idők folyamán, a vitázó teológusoknak, a Krisztus utasítása. Azoknak a rengeteg tudományú kegyes teológusoknak, kikről jó eleve megemlékezett Jézus: eljő az idő, midőn valaki titeket megölel, azt állítja, hogy Istent tiszteli ezzel! . . .

Kérdeznék tőlök: vettetek-e szent lelket? S felelhetnék bátran: vettünk bizony az ördögnek, és az ő angyalainak lelkét!

Talán derülni fog valahára. Az itt-ott megfelfalomban fuvallom, mintha előhírnöke volna ama sebesen zugó szél zendülésének, mely az égi tiszta fény villanását jelzi előre.

Mert jöni kell a lélek korszakának. Midőn nem osztozkodunk a Krisztus palástján. Midőn nem lopkodjuk a juhokat magunknak, hogy a Krisztushoz ne bocsássuk. Holott a mi földadatunk, a Krisztusról való tanúbizonyosság. Az egyszerű, alázatos, Istenben bízó, emberszerető, munkás élet.

„Mely nem irigykedik, nem cselekszik álnokul, nem fuvallodik föl, nem cselekszik éktelenül, nem haszonleső, nem gerjed hamar haragra, nem gondol gonoszt, nem örül a hamisságnak, hanem az igazságnak örül. Mindeneket elfedez, mindeneket eltűr!“

Minő mélysége és magassága a szent lélek erejétől ujjászületett Saulnak! Minő hív tanúbizonyosság a föld végső határáig!

„Eredj el és eképpen cselekedjél s idvezüljél mind te, mind házad népe.“ Andrásy Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány észrevétel a „Megjegyzések“-re az ismétlő iskolai tanterv ügyében.

Paganos megjegyzéseit valóban örömmel olvastam, — azért, mert abban a meggyőződésben vagyok, hogy az elvek, — a vita nemes harcában szoktak kifejeződnek és mert tudom, hogy az elméletnek a gyakorlat a leghűbb képét mutató tüköre. Nem vagyok elfoglalt ember, csálhatatlannak sem tartom magamat, sőt annyit mondhatok, hogy a jobbért, helyesebbért saját álláspontomat is hajlandó vagyok feláldozni a közügy érdekében, hanem ez esetben elvárom, hogy az a jobb valósággal jó legyen; ez alkalommal azonban sajnálatosul vagyok kénytelen kijelenteni, hogy P. »megjegyzéseivel,« nemcsak hogy meg nem tud győzni állításaim helytelenségéről, hanem inkább megerősít előbb elfoglalt álláspontomban. Hogy miért?

Azért, mert úgy tetszik nekem, hogy P. úr egy egészen más garatból várja a listát lefolyását, nem amelybe felöntöttük a megörlendő magszemet; ő ugyanis minden áron bizonyos »polgári.« majd újabban a »gazdasági ismétlő iskolákról.« igyekszik beszélni, én pedig az »általános ismétlő iskolák«-ról mondtam el nézeteimet s azt hiszem e tekintetben közelebb járok az Irodalmi Kör által proponált intézményhez, mint P. úr.

De hát nézzük meg csak közelebbről, vajjon a »polgári« iskolákkal segíthetnénk-e azon érezhető

hiányon, melyen az „*általános ismétlő iskolák*“ felállításával sokkal bizonyosabban segíthetünk?! Felsőbb népiskolák, polgári iskolák már 1868 óta törvényen alapuló intézmények, s az előbbire nézve kimondja az 1868. évi XXXIII. t. c. 59. §-a, hogy minden 5000 lakost számláló község tartozik felállítani; az utóbbira a nagyobb községet, idézett törvény 67. §-a szintén kötelezi s vajjon megvannak ezen iskolák mindenütt? Meg kérem, meg . . . de csak a levegőben! De tegyük fel, hogy mindenütt megvannak az említett iskolák. Hát az a töméntelen kis község, falu, — melynek határain belül nem telepedének meg annyi ezren — mit fog csinálni? Vagy azoknak a tudatlanság is jó? Vagy talán itt is »polgári iskolá«-ról álmodozunk? Erre mondtam én, hogy hiú ábránd és sajnálom, de most is kénytelen vagyok azt mondani, mert nem tudok azzal a gondolattal megbarátkozni, hogy olyan községben, amely a minndennapi iskolát is igen-igen szerény körülmények között tudja fentartani, — úgy szólva tengeti, — »polgári iskoláról« beszéljünk; de ime az Irodalmi Kör által tervezett „*általános ismétlő iskolát*“, a legutolsó községben is keresztül lehet vinni minden megerőltetés s anyagi nagyobb áldozat nélkül s neveljük, tanítjuk is gyermekeiket annyira, hogy a legközségesebb életben a maguk lábán is el tudnak járni s nem lesznek e helyek — tudatlanság miatt — a paraszt szocializmus meleg ágyai.

Nem áll különben a dolog a gazdasági ismétlő iskolákkal sem. A törvény itt sem intézkedik a kis községekről, hanem azt mondja, ahol több tanító, vagyis osztott iskola van, ott állítandó fel. Hát az egy tanítójú községekben nem szükséges semmiféle ismétlő iskola, ott ezek nélkül is rendben van minden? Pedig gondolom P. is elismeri, hogy ilyen község nem egy-kettő van! Ezek számára tehát szükség van az *általános ismétlő iskolákra* s mindaddig meg kell lennie ezen áthidaló kapocsnak, míg tökéletes nem lesz a magasabb népoktatási intézetek keresztülvitele. Én úgy érzem, ezekért is tenni kell valamit, amely valami, jelen körülményeink között csak az Irodalmi Kör által javasolt általános ismétlő iskola lehet.

Hogy az általános ismétlő iskolák keresztülvihetőségében P. úr csakugyan nem hisz, azt bizonyítanom sem kell, mert ő maga előismeri, midőn azt mondja »polgári iskolai rangra kell emelni az ismétlő iskolát.« Én meg épen ennek keresztülvihetőségében nem hiszek. Kevésnek tartja a heti 5 órai időt, dehát nem jut eszébe, — hogy a gazdasági ismétlő iskolák számára ugyanennyi óraszám van megjelölve, s a feldolgozandó anyag, a gyakorlati dolgokat is számítva, hasonlíthatatlanul több, mint a mennyi az Irodalmi Kör javaslatában foglaltatik s ezen tanterv mellett ott tudnak eredményt felmutatni s mi nem tudnánk-e hasonló körülmények között?

Hogy az ismétlő iskoláztatás eddig oly laza, sőt mondhatni elhanyagolt volt, annak oka egyenesen abban keresendő, hogy egyáltalában ismétlő iskola nem is volt. Legyünk őszinték, s valljuk be, hogy sem a tanító, sem az iskolafentartó, sem a felügyelő egyházi hatóságok nem fordítottak ez intézményre semmi — vagy legalább is igen kevés gondot; mostoha gyermek volt ez az ügy idáig s csak mint szükséges rosztat a statisztikában szerepeltették csupán. Tegye meg csak kötelességét az iskolafentartó a tanítóval szemben, a tanító pedig azt a heti 5 órát használja fel pontosan, lelkiismeretesen, az ügy iránti igaz lelkesedéssel, én hiszem, hogy lesz növendék is, erkölcsi eredmény is.

Hogy a kitagadás és baklövés kifejezéseket meny-

nyiben használtam helyesen vagy helytelenül bizonyítson mellettem P. úr első cikkéből a következő kitétel: . . . „*de bármi néven nevezendő ok miatt, ha kik ez iskolai kötelezettség teljesítése alól kibúznak, azok minden viszkereset nélkül teljesen elveszetteknek tekintendők.*“ Hát én ez alatt mást nem érthetek, — azt hiszem más sem — mint azt, hogy ha valaki bármely, — akár önmagán, akár szülein kívül álló — ok miatt 12 éves koráig iskolába nem járt, egyenesen kiutasítandó az ismétlő iskolából! Hogy egy példával éljek; valaki a tanyán lakik 12 éves koráig s itt iskolába nem járhatott egyszerűen azért, mert nincs iskola, de 12 éves korára a városba jött lakni, szeretne megtanulni olvasni; hát az ilyen nem vehető fel, mert miért lakott a tanyán? Vajjon nem *kitagadás-e ez*? Én annak minősítem. Hogy pedig az ilyen kitagadások *baklövések*, azt hiszem mondanom sem kell.

A mi a személyemre vonatkozó megjegyzéseket illeti, azokra nincs egyéb mondani valóm, mint az, hogy a kesernyés bókokhoz nem vagyok szokva.

Végül még csak egyet. P. úr constatalja, hogy nem alszik, hát én ezt hiszem, sőt tudom is, mert ha ez megfordítva volna, azt kellene hinnem, hogy az álom édes karjai között csókolta homlokon ama »polgári iskola« cszméje! Hanem hát higye el, hogy én sem alszom, hanem ébren vagyok s ha megengedi, az alföldről is tudok valamit, arról az alföldről, a melyről elmondhatom a költővel: »Ott vagyok honn, ott az én világom! . . .« Ezzel az ismétlő iskolai kérdést magam részéről is befejezetteknek tekintem. Béke velünk!

Balogh Kálmán.

TÁRCA.

Emlék-beszéd

néhai nt. Debreceni Gábor f.-nyárádi lelkész és f.-borsodi nyugalmazott esperes felett.

(Elmondott a f.-borsodi ev. ref. egyházmegye 1899 év. április 6-án tartott papi értekezletén.)

Nincs többé! Itt hagyott bennünket! Nyolcvankét évi pályafutás után elköltözött ő is oda, a hová annyian elköltöztek már előtte . . . a néma, a sötét sírba. — Tudom, hogy porrésze ott pihen a sárospataki sírkertben, az alatt a sírhalom alatt, melyet szereteteinek könyűje öntözött, hová tisztelőinek serege kísérté őt, a hol még hosszú idők múltán is felkeresi az emlékezet.

És nekem úgy tetszik, mintha most is közöttünk járna, mintha most is élne még! Látni vélem azt a tisztos ősz alakot, barátságos, rokonszenves arcát, hangja még most is fülembé cseng! Igen, mert azt — a ki mint néhai nt. Debreceni Gábor f.-nyárádi lelkész és egyházmegyénk nyug. esperese, sokoldalú munkásságával, önzetlenséggel s a közjó előmozdítására irányuló tetteivel emléket emelt magának már életében a szivekben, — elfeledni egyhamar nem lehet, annyival inkább, mert ha a földi pályá harcosai közül valamelyikre, úgy ő reá is méltán reá illik a próféta eme nyilatkozata: „*A bölcsnek fénylenek, mint az égnek fényessége, és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok, örökkön-örökké fénylenek.*“ (Dániel XII. r. 3. v.)

Nemcsak az elhunytat tiszteljük meg tehát, hanem önmagunkat is, midőn az emlékezet világánál, ezen elhunyt jelesünk életére, tetteire visszatekintve, mint lelkésznek, hivatalnoknak, családfőnek és embernek szel-

lemi képét megrajzoljuk s ez által a szeretet és megemlékezés friss virágaiból font koszorúkat sírjára letesszük.

* * *

Született a megboldogult Miskolcon, Borsodmegyében, az 1817. év február 27-ikén Debreceni Gábor és Szakal Mária nemes származású iparos szüléktől; atyja szintén miskolci származású volt, édes anyja pedig Szepsiből származott és édes testvére volt Szakal László vámosi lelkésznek, a f.-borsodi ev. ref. egyházmegye egyik kiváló és különösen szeretett, tisztelt esperesének.

Neveltetésének alapját a családi hajlék falain belől, a gondos szülék keze vetette meg. Hogy minő volt ez a szülei kéz által vetett alap, hogy mennyire könnyű volt az iskolának azon tovább építeni, fényesen bizonyítja a megboldogult „Önéletrajz”-ának eme néhány szava: *„Hat éves koromban, midőn a miskolci lyceum legalsó osztályába (abecista) feladtak, már folyékonyan olvastam s a számvetésnek mind a négy nemét tudtam.”*

A gimnáziumi osztályokat szintén Miskolcon végezte be, egy évre távozván el onnan csupán, Kézmárcra, a német nyelv elsajátítása végett. Visszajövén Kézmárcról, az 1835/6 iskolai évre a *conjuncticai* osztály nyilvános tanítójává s egyszersmind contrascribává választott. — Az iskolai év végén növendékeivel oly fényes eredményrel vizsgázott, hogy az előjáróság még egy évre a *grammaticai* osztály vezetésével kínálta meg; ő azonban, nehogy a két évi tanítóskodás tanulmányai folytatásában gátul szolgáljon: a felé irányuló bizalmat megköszönve, a miskolci iskolától búcsút vőn és az 1836. évi szeptember elején Sárospatakra ment; ahol bevégezvén a theologiai tanfolyamot s hallgatva a jogi tudományokat, onnan az 1840. év elején nevelőnek hivatott meg Miskolcra a Herke Lajos házához, annak gyámfia Korlát Kálmán mellé. Két évig maradt itt mint nevelő; ezen idő alatt, hogy kitűzött céljához közelebb jusson, az 1840. év tavaszán az alsó-borsodi egyházmegye Kis-Tokajban tartott közgyűlése előtt kápláni vizsgát tett, amikor segédlelkészül Apostol Pál miskolci lelkész mellé rendeltetett.

A mint maga írja, itt lépett az iskola falai közül a világba s a mivé lett, azt egyrészt a Herke Lajos nyájas leereszkedő barátságának, másrészt nagy tudományú papi főnöke bölcs vezetésének, — de mi bátran hozzátehetjük még, hogy kitartó szorgalmának is — köszönhet!

Miskolczon a Herke Lajos házában ismerkedett meg a megyei élettel is, akinek mint táblabírónak a házában, a megye előkelősége, színe-java igen gyakran megjelent. A kor nagy kérdései, reform eszméi, a sokat tanult és olvasott s mindennek felett eszmélni szerető ifjú szívét és lelkét nem hagyhatták érintetlenül; épen azért örömmel kereste fel a kor kérdéseinek megvitatása által mindinkább érdekesebbé váló megyei gyűléseket, nagy figyelemmel hallgatá a megye híres szónokainak beszédét, szorgalmasan olvasgatva az országgyűlési tudósításokat, keresve, felhasználva minden alkalmat, utat és módot, hogy az igazság után szomszédhozó lelke ki-elégítést találjon!

Mint miskolci káplánt kereste fel a felső-nyárádi kis egyház bizalma az 1842. év tavaszán; a meghívást elfogadta s még ugyanazon év őszén a Felső-Kelecsényben tartott egyházmegyei gyűlésen a papi vizsgát letévén: a Boldván tartott kerületi gyűlésen Szathmáry József püspök által több társával együtt pappá szenteltetett.

* * *

Ha a megboldogultnak, mint papnak 56 évi pályafutását hasonlaltat akarnók kifejezni, úgy azt egy tiszta hegyi patakhoz hasonlíthatnánk, mely völgy ölen halad tova; hajjai a fenéken látszó kavicsokon víg csevegéssel szökve át, locsolgatják a part virágait s a partot őrző fák aláhajló lombjait. Igen, ilyen volt az ő 56 évi lelkes pályafutása!

Mint ifjú pap lángoló lelkesedéssel fogott kised egyháza szellemi és anyagi ügyeinek rendezéséhez. Tudva azt, hogy magasztos, de egyszersmind nehéz célja elérésében a nép bizalma és szeretete lehet a leghatalmasabb segítő társa: egyszerű, nyájas magaviseletével, megalkuvást nem tűrő igazságszeretetével, mihamar megszerezte azt, és ezt a bizalmat, szeretetet nemcsak megszerezni volt képes, de egész pályája végéig meg is őrizte azt; a pap és hívei közötti jó viszonyt sohasem zavarta meg semmi sem, minék bizonyossága az az igazi mély bánat, mely híveinek lelkére borult akkor, midőn betegsége miatt egyházától, híveitől megválni s egyetlen fiához Sárospatakra költözni volt kénytelen. Népének, gyülekezetének nemcsak papja, de leghívebb barátja, tanácsadója is volt s abból az egyszerű falusi paplaktól, a melyben ő lakott, senki sem távozott el vigasztaló szó, jó tanács nélkül vagy csalódott szívvel. Hogy a felső-nyárádi kis egyház csekély anyagi ereje dacára is annyira haladt, azt az ő gondos keze munkásságának, papi bölcsességének köszönheti, mely gondosságot munkaszorgalmat vagy megtörni még a hanyatló korról járó testi gyengeségek és kedvetlenségek sem voltak képesek.

Mint szónok az ő egyszerű, keresetlen stylusában írott, de magvas és erős logikájú beszédeivel hatott hallgatóira. Az ilyen beszédeket, munkákat szerette ő — mint maga mondá — ellentétben azokkal, melyekről ha a csillogó-puffogó ruha lefoszlik, csak az ijesztő pusztaság marad. Én reám, — akit 16 évi jó viszony kötött vele össze s aki több ízben s különböző alkalmaknál hallottam beszélni őt — beszédei mindig olyan forma hatást tettek, mint a távolból hangzó kellemes zene, melyet semmiféle közbeütődő kellemetlen hang nem zavar meg. És a mi a tartalom, a logika mellett beszédeinek különös erőt kölcsönzött, az, a tiszta, hamisítatlan evangéliumi alap volt, melyen azok mintegy fundamentumon felépültek és az előadás közben arcáról leolvasható erős meggyőződés afelől, hogy amit mond, amit hirdet, azt hiszi s szívvel, lélekkel.

Az eszmék, az elvek harcában sohasem engedte magát elragadtatni; a gúnyt, a sarcasmust — ott ahol az érveknek kellett döntenie — megvetette; a maga igaza mellett végfogytig helyt állott, de ha másnak kellett igazat adnia, nem használt álokoskodásokat: férfias nyíltsággal, szíves készséggel megadta azt.

A nagyravágyást nem ismerte, a feltűnési vágy sohasem bántotta őt; érdemei mellett talán épen azért kereste fel mindjárt pályája kezdetén s parancsolt vele az egyházi előjárók bizalma: a midőn először is iskolai körlátogatónak, 1852-ben egyházmegyei aljegyzőnek, 1859-ben főjegyzőnek, 1863-ban tanácsbírónak, 1865-ben dékánnak, 1870-ben az egyházmegye első hivatalnokának, esperesnek választott meg.

* * *

„Csekély szolgálataim díjjául nagy megtiszteltetés! Vajha korlátolt erőmmel a közjót az egyházak és iskolák felvirágzását, szóval a felső-borsodi egyházmegye boldogságát minél nagyobb mérvben előmozdíthatnám!” Szórolszóra idéztem ezen szavakat a megboldogult „Önéletrajz”-ából azért, hogy saját nyilatkozatából legyen nyilvánvaló, minő érzések, gondolatok, vágyak ejtik foglyúl

lelkét akkor, midőn esperesnek választották. Nem vétünk azonban az elhunyt szelleme ellen azzal, ha ezen szerény nyilatkozatával szemben, egész határozottsággal állítjuk, hogy ezen választás által az egyházmegye: már az érdemeket, még pedig nagy érdemeket szerzett férfiú lábai elé tette le az elismerés koszorúját. Hogy a választás helyes volt, hogy emberében nem csalódott: bizony-sága a felső-borsodi egyházmegyének ama 23 éves eseményekben gazdag története, mely az ő nevéhez, esperességéhez fűződik! Es az a férfiú, ki sohasem kereste a kitüntetést, új hivatása körében is megmaradt a maga nemes egyszerűségében; minden megalázkodás nélkül férfiasan engedelmes fölfelé; leereszkedő nyájas és barátságos az alsóbbakkal szemben. Első a hivatalban, de első a kötelesség teljesítésében is. Huszonhárom évi esperessége alatt minden segítség nélkül, egyedül önerejére támaszkodva viselte hivatalának — különösen az újabb időben igen felszaporodott — terheit, elismerést szerezve magának és egyházmegyéjének a felsőbbség részéről, szeretetet és tiszteletet magától az egyházmegye közönségétől. Ez a szeretet és tisztelet különösen két ízben nyilatkozott meg a legimpozánsabb alakban; először akkor, midőn az 1892. év tavaszán S.-Vadnán tartott tavaszi egyházmegyei gyűlésen egybegyűltek érzelmeit — 50 éves papságának évfordulója alkalmából, az egyházmegye főjegyzője — most már hivatal utóda — lelkes szavakban tolmácsolta, másodízben és pedig még nagyobb mértékben akkor, midőn az 1893. év tavaszán hivataláról azon kijelentés mellett mondott le, hogy a mennyiben lemondása visszavonhatatlan: az új tisztukar mielőbbi megalakulása céljából ő reá ne szavazzanak! Az egyházmegye közönsége szeretetének melegével mintegy körülölelve rá akarta bírni a maradásra; de hasztalan volt minden kérés: megmaradt kimondott szava mellett.

A lánc azonban, mely őt egyházmegyéinkhez kötö, még ekkor sem szakadt el egészen; az egyházi ügyek vezetésénél szerzett tapasztalatait — kérésünkre — mint tanácsbíró értékesíté mindaddig, míg nem betegsége miatt, nyugalomba kellett vonulni!

Főiskolánk lelkésze, koporsója felett tartott magas szárnyalású beszédében, találóan és valóban jellemzően mondja az elhunytól: „*Békességet hagyott*“; engedje meg azonban, hogy mi, a kik évek hosszú során ismertük őt, hadd tegyük hozzá az ő szép és találó szavához: nekünk példát is hagyott, lelkesítő, buzdító példát, mint pap, mint esperes, de mint családfő és ember is!

* * *

„Az 1844-ik évben nyílt meg előttem a családi élet mennyországának kapuja, akkor vevén nőül Szentmiklóssy Ádám felső-nyárádi birtokos leányát Katalint, kivel — Istennek hála — boldog életet élek“ így emlékszik meg házasságáról saját kezűleg írott „Életrajzában.“ És az ő családi élete valóban boldog is volt! A fenkölt gondolkozású, szerény, házas papné kedvességével, szeretetreméltóságával: boldogság paradicsomává varázsolta a kicsiny paplakot s midőn egyetlen fiók megszületett, a fiatal családfőnek, e kicsiny paradicsom lakóinak boldogsága volt legföltékenyebben őrzött kincse. „Az ora et labora“ emberhez szóló, intő szavakat kevesen vallósították meg annyira mint ő, s csak is a megfeszített szorgalom eredménye volt aztán az, hogy fiának oly neveltetést dhatott, a minőt még a vagyonos szülők is ritkán adnak gyermekeiknek s e mellett még a jótékony-ság oltárán is áldozhatott!

Csapások, csalódások érték őt is, de azok — mert Istenbe vetett hitét, reményét ilyenkor sem veszítette el, s mert övéit mindennek felett szereté, — sohasem zavar-

ták meg a családi élet békés nyugalma; egymást szeretve, egymást vigasztalva várták, férj és hitves a boldogabb jövődőt. E béke, nyugalom és boldogság karjain ünnepelték meg nejével együtt házasságuk 50 éves fordulóját is, körülvéve fia, unokái, rokonai s a jó barátok serege által. Még most is lelkem előtt lebeg az a megragadó kedves családi kép, midőn ezen emlékezetes napon, fia, unokái, egyenként adták át a szeretet szavaival kísért ajándékaikat, midőn a legkedvesebb, mert legkisebb s még beszélni nem rég tudó unoka is oda állott a nagy szülék elé s ő is elmondá parányi szívének érzéseit.

Ezt a békés, nyugalmas családi tűzhelyet gyakran keresték fel a jó barátok és ismerősök, a hol még a soha nem látottakat is őszinte magyaros vendégszeretettel fogadta a ház asszonya és a ház ura, ki mint ember, mint házi gazda feledhetetlenül tudta tenni a vele töltött időt annyira, hogy a búcsúvétel után, vágy támadt a szívben ismét találkozni vele, ismét felkeresni őt.

* * *

Nincsen többé! Elköltözött ő is oda, hová annyian eltávoztak már . . . a néma, hideg sírba, a 82 évi pályafutás véget ért. Ott nyugszik a sárospataki sírkertben ama a sírhalom alatt, melyre szereteteinek könyei hullottak, a hová három heti özvegység után követé őt hűséges hitvese, a protestáns papné mintaképe is; kiket a halál elválasztott az életben, ismét egyesített a porban.

Legyen áldott még haló porában is a hű szolgál, ki az úr oltára mellett lobogtatá el életét, legyen áldott a szerető hitves, a hivatását nemesen betöltött papné emléke! Áldás hamvaikra!

Bartha Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninnen-i ev. ref. Egyházkerület
lelkészi özvegy- árva- gyámintézetének
Alapszabályai.

I. Fejezet.

Általános határozatok.

1. §.

A tiszáninnen-i ev. ref. egyházkerület az 1843-ik évben »Papi özvegy- árvatár« czímen alapított intézetét, a kebelében működő lelkészek özvegyeinek és árváinak gyámolítására ezentúl is fentartja és abból az alábbi §§-ban megállapított föltételek korlátai között az özvegyeket és árvákat állandó évjáradékban részesíti, a befolyó jövedelmek egy részének tőkésítése által pedig az alapot növeli, hogy az intézet fejlesztését biztosítsa.

2. §.

Az intézet czíme: »A tiszáninnen-i ev. ref. egyházkerület lelkészi özvegy- árva-gyámintézete.«

3. §.

Kötelezett tagjai: A tiszáninnen-i ev. ref. egyházkerület területén jelenleg működő, vagy ezután szolgálatba lépő rendes lelkészek és állandóan alkalmazott, vagy alkalmazandó missziói lelkészek és oly

lelkész, vagy okleveles tanító, vallásoktatók (katecheták), a kik az országos tanári, vagy tanítói nyugdíj-intézetnek nem tagjai és állomásuk rendszeresített.

4. §.

Segélyezésre igényt nem tarthat azon lelkészi özvegy, vagy árva, kinek néhai férje, illetve atyja, állásáról önként lemondott, vagy egyházi bíróság jogerős ítéletével az egyházi törvény 303. §. e) pontja értelmében hivatalától véglegesen megfosztott, kivéve, ha ez utóbbi esetben az illető díjfizetéseit haláláig folytonosan teljesítette, máskülömben özvegyének, vagy árvának csupán a befizetett díjak adatnak vissza kamat nélkül.

5. §.

Az egyházkerület kötelékéből más egyházkerületbe távozott intézeti tagnak befizetett belépési járuléka kamat nélkül visszaadatik.

6. §.

Más egyházkerületből jött lelkészek kötelesek belépési és tagsági díjaikat hivatalba léptüktől számított 5%-os kamat és kamatok kamatjával 3 év alatt esedékes részletekben befizetni.

7. §.

Az alacsonyabb díjosztályból magasabba lépni csak a 6. § ban meghatározott mód szerint lehet, ellenben a magasabb díjosztályból alacsonyabba nem lehet átlépni.

8. §.

A gyámintézet tagjainak özvegyei és árvái a belépési járulék és 5 évi tagsági-díj befizetésének kötelezettsége mellett, tekintet nélkül az elhalt intézeti tag szolgálati idejére, mindnyájan évjáradéokban részesülnek s a mennyiben a belépési járulék és 5 évi tagsági-díj be nem fizettetett volna, az azokból hiányzó összeg az özvegy és árvák évjáradékaiból 2 év alatt egyenlő részletekben visszatartatik.

9. §.

Az özvegyek és árvák évjáradéka a kegyeleti év tartamának lejártá után, mindenkor május 1-ső napjától kezdve tétetnek folyóvá s évenként utólagosan fizettetnek ki, de azon évtől kezdve, melyben a jogcím elenyészett, még félévi járadék kiadásával megszüntetendők.

10. §.

A jogosítottnak állandó évjáradékra való fölvétele hivatalból eszközöltetik az illető esperes indokolt előterjesztésére az egyházkerület pénzügyi választmánya által.

11. §.

Az évjáradéokban részesülők az arról kiállított nyugtákon, az illetékes ev. ref. lelkészi hivatal által igazoltatni kötelesek az életben lételt, özvegyi állapotot, ev. ref. vallásu voltukat s az árváknak a 15. §. föltételeinek fenállását.

12. §.

Azon kérdés felett, hogy van-e valamely özvegynek, vagy árvának állandó évjáradékra igénye, a pénzügyi választmány határoz, mely határozat ellen egy éven belől az egyházkerületi közgyűléshez lehet felebbezni.

II. Fejezet.

Az özvegyek és árvák segélyezéséről

13. §.

A gyámintézet tagjainak özvegyei és árvái, együtt egy egységet képezve, a férj és az atya elhalálása után állandó évjáradéokban részesülnek.

14. §.

Az évi járadék áll:

a) minden intézeti tag után egyenlően megállapított évenkénti 40 forint jutalékból és

b) a 2, 4, 6 forintos tadsági-díj arányában való részesedésből, mely a tőke állomány 6%-os kamatainak és az évi tagsági-díjaknak az egyes osztályokra eső osztalékából 5 évről 5 évre állapíttatik meg a törzskönyvbe vezetett jogosultak száma szerint. Ezen részesedés az 1900-ik év május 1-sejétől kezdve, a következő 5 évre, 20, 40, 60 forintban határozatik meg, mely szerint az özvegyek és árvák évjáradéka összesen 60, 80 és 100 forint leend.

15. §.

Az özvegyre nézve megszűnik az évjáradék: a) ha meghal; b) ha ismét férjhez megy, azon fél-év végével, melyben halála, vagy férjhezmenetele történt; c) ha az ev. ref. egyházból kilép, az árvákra nézve: a) ha meghalnak; b) ha a fiuk 24 évet betöltöttek, vagy 20 éves korukban is, ha állandó keresethez jutottak. A nőkre nézve pedig, ha férjhez mentek, vagy 20 éves korukban, sőt előbb is, ha megélhetésüket biztosító állandó keresethez jutottak; c) ha az ev. ref. egyházból kiléptek. Testi vagy lelki fogyatkozás miatt teljesen keresetképtelen árvák a b) alatt megszabott koron túl is részesítendők az évjáradéokban.

16. §.

Özvegyi évjáradékra a fentebb jelzett föltételek megléte esetén is csak az az özvegy tarthat igényt, ki néhai férjével tényleges szolgálati ideje alatt, vagy azt megelőzőleg kelt egybe, annak haláláig vele együtt élt és kifogástalan életet folytat. Lelkeszi árvákul viszont csak az elhalt lelkész törvényesen leszármazott édes gyermekei tekintetnek.

17. §.

Ha az özvegy két vagy több házasságból származott árvát tart, úgy ő húzza ezen árvák illetményét is, ha azonban egyik vagy másik házasságból származott árváit nem ő tartja, az ezekre eső járadék azokat megosztva, vagy ha csak egy az árva,

azt illeti. Ha mindkét szüle elhalta után több árva maradt, azok között az évjáradék megosztandó.

18. §.

Azon özvegyek, kik néhai férjükkal ennek 60 éves kora után keltek egybe, évjáradékra csak akkor bírhatnak igénynyel, ha néhai férjükkal legalább 5 évig éltek házasságban.

Azon özvegy, aki néhai férjével nem élt együtt, vagy attól törvényesen elvált, a férj után semmi nemü ellátásra nem tarthat igényt, kivéve, ha igazolja, hogy az együtt nem élés nem az ő hibájából következett be, az árvák azonban, ha a föltételek különben megvannak, igénynyel bírnak a segélyre.

Azon özvegy, aki erkölcstelen életet folytat, vagy büntett miatt a polgári bíróság által elítélt, évjáradék iránti igényét nem érvényesítheti, vagy ha azt már bírta, elveszti, azonban a lelkesztől származott árvái igénynyel bírnak a segélyre.

III. Fejezet.

A gyámalap és annak kezelése.

19. §.

Az özvegy-árva gyámintézet alapja áll:

1. A »Papi özvegy-árva tár« összes tőkéikől.
2. Ezen tőkéeknek és az évenkénti tőkésítésnek kamataiból.
3. Az intézetbe belépő tagok által egyszer s mindenkorra fizetendő 10 forint belépési járulékából.
4. A tagok által szabad választás szerint évenként fizetendő 2, 4, 6 forintos tagsági-díjakból.
5. Kegyes alapítványokból.
6. Az egyházkerület tűzkárbiztosítási pénztárából évenként 200 forint.
7. Az egyházkerület által elrendelt gyűjtésekből.

20. §.

A 19. § 3. 5. 6. 7. pontjai alatt foglalt jövedelmek évenként a tőkéhez csatolandók, ellenben az összes tőkéek kamatai és az évi tagsági-díjak a 14. §-ban meghatározott módon évjáradékokra fordítandók, úgy azonban, hogy a 6%-on felüli esetleges több kamatjövedelem is a tőkéhez csatolandó.

21. §.

A belépési járulékot a lelkeszi tagok a fölszentelés alkalmával egyszerre tartoznak befizetni, ugyan-csak egyszerre fizetik azt be a vallástanítók is az intézetbe belépésük alkalmával.

22. §.

A tagsági-díjak fizetési kötelezettsége a rendes állomás elfoglalásakor veszi kezdetét. Az évi tagsági-díjakat az egyházlátogatóság szedi be.

23. §.

A gyámintézet ügyeinek legfőbb intézése, a gyámintézeti alap és egyéb kezelési ügyek ellenőrzése, az egyházkerületi közgyűlés hatáskörébe tartozik, ez határozza meg 5 évről 5 évre a 14. §. b)

pontja értelmében a részesedés arányát, valamint a tőkealap nagyobb növekedése után ugyancsak a 14. §. a) pontja értelmében az egyenlő jutalék emelését is.

24. §.

A gyámintézet tőkéi és pénzei az egyházkerületi pénztár által kezeltetnek a pénzügyi választmány közvetlen ellenőrzése és felelőssége mellett. A pénzügyi választmány intézi a gyámintézet összes ügyeit, melyekről, az évi számadások eredményének s a következő évi költség előirányzatnak bemutatása mellett, az egyházkerületi közgyűlésnek évenként részletes jelentést tesz.

Kezelési szabályok:

Az egyházkerületi pénztárnak által egy törzskönyv vezetendő, a melybe az igénynyel bírók kivétel nélkül bevezetendők s külön lappal bírnak.

Hasonló törzskönyv vezetendő az egyházmegyék-nél is az illető dékánok által.

Az évi ellátással bíró özvegyek és árvák fizetési ivaikkal láttatnak el. Ezen fizetési iva beküldése s a dékánok ellenjegyzése nélkül az évjáradék ki nem fizethető, nem fizethető ki akkor sem, ha a fizetési ív megfelelő rovatában a 15. §-ban megszabott föltételek bizonyítva nincsenek.

A fizetési iva névre állítandók ki és így az özvegy elhaltával annak fizetési iva megsemmisítendő s ha utána árva, vagy árvák maradnak, ezeknek nevére állítandó ki a fizetési ív.

Az évjáradékok minden év május elején utólagosan fizetendők ki az egyházmegyei dékán által, azonban a fizetési iva már január elején beküldendők az egyházmegyei dékánokhoz, a kik ezeknek alapján értesítik az egyházkerületi pénztárnokot a hozzájuk küldendő illetmények összegéről.

Az intézeti tagok, valamint az özvegyek és árvák haláláról az egyházmegyei dékánok 14 nap alatt tartoznak értesíteni az egyházkerületi pénztárnokot, hogy a törzskönyv megfelelően vezettethessék.

A gyámintézet írásbeli ügyeinek vezetésére egy titkár alkalmaztatik, a ki a pénzügyi választmánynak az intézeti ügyekben jegyzője. A pénztárnoknál álló törzskönyv vezetése, rendben tartása, valamint az egyházkerületi közgyűlésre adandó jelentések szerkesztése, a pénzügyi választmány határozatai és utasításai értelmében a titkár feladata.

IV. Fejezet.

Átmeneti határozatok.

25. §.

Tanárok, tanítók többé intézeti tagokul föl nem vétetnek, a mennyiben pedig ilyeneknek özvegyei és árvái az 1899. év végével megfelelő évjáradékra már fölvétettek, azon járadék, 1 forint tagsági-díj után 20 forintban, 2 forint tagsági-díj után 30 forintban, 4 forint tagsági-díj után 60 forintban, 6 forint tagsági-díj után 90 forintban megállapítva fog részükre holtukig kiadatni az 1900. év május

havától kezdve. Ezen özvegyekről és árvákról külön törzskönyv vezetendő.

26. §.

Azon életben levő tanárok és tanítók, a kik jelenleg az intézetnek tagjai, fizetési kötelezettségük fentartása mellett, továbbra is tagjai maradhatnak az intézetnek, a mely esetben özvegyeiknek és árváiknak 1 frt tagsági-díj után 20 frt, 2 frt tagsági-díj után 30 frt, 4 frt után 40 frt, 6 frt után 50 frtban meghatározott évjáradék biztosítottatik.

Tanároknak és tanítóknak azonban a kilépés is megengedett, a mely esetben addig befizetett pénzük évi 5%-os kamatok kamatjával visszaadtván, igényük a törzskönyvből kitöröltetik.

Az ezen §-ban említett intézeti tagokról is külön törzskönyv vezetendő.

27. §.

Azon lelkészi özvegyek és árvák, a kik a tagsági díjosztály alapján 30, 60, 90 forint évi járadékban részesültek, az 1900. évtől kezdve mindnyájan a 14. §-ban meghatározott módon fogják élvezni évi 60, 80 és 100 forint járadékaikat. Az ezentúl kihalt lelkészek özvegyei és árvái is hasonló módon veendik évjáradékaikat.

28. §.

Azon lelkészek, a kik az 1899. év végén az intézetnek fizető tagjai lettek, belépési járulék fizetésére nem kötelesek, ellenben az 1900. évtől belépő tagok a 10 forint belépési járulékot is fizetendik.

29. §.

Azon lelkészek, a kik testi vagy lelki fogyatkozottság miatt hivatalviselésre alkalmatlanokká lesznek nem jogosultak ugyan gyámintézeti járadékra, mindamellett addig, míg az ilyenekről az országos nyugdíj intézet gondoskodik, esetről-esetre a gyámintézet is részesítheti őket az intézet viszonyaihoz mért időkénti, vagy évenkénti segélyben, a melyet megadni az egyházkerületi közgyűlés jogosított.

30. §.

Jelen szabályzat megfelelő példányokban ki nyomtatandó s a lelkészi hivataloknak s az intézet tagjainak megküldendő.

Indokolás.

Eddigi papi özvegy- árvatárunknak további fentartását eléggé indokolja azon körülmény, hogy az országos gyámintézet nem nyújthat oly évjáradékot, a mely az özvegyek és árvák sorsát teljesen biztosíthatná. De egy oly intézményt, a melynek mai nagy alapja az elődök huzamos áldozatából gyűlt össze s a melynek célja világosan megjelöltetett, nem is volna jogos eredeti céljától eltéríteni, vagy okszerű tovább fejlődésében megrendíteni. A gyűjtött vagyon minden mostani és jövőbeli lelkészek jogos tulajdona az eredeti alapszabály szerinti célokra,

ugyanazért másról, mint ezen szabályok czélszerű módosításáról szó nem is lehet.

Az alapszabályok módosításánál mindenek előtt tekintetbe vettem azon munkálatot, a mely 1898. évi őszi közgyűlésünk 14. számú jkőnyvi pontjában foglaltatik, de tekintetbe vettem az országos gyámintézet szabályait is, úgy hogy az alakot inkább ez utóbbi, a tartalmat pedig az előbbi szolgáltatva tervezetemhez. Ekképen a kerületünk bizottsága által alapos körültekintéssel megállapított pontozatokat mind fölvettem ezen tervezetbe is, de más beosztással, azon felül az országos gyámintézet szabályaiból beigtattam oly pontokat, a melyek szükségeseknek mutatkoztak, új dolgok tehát e tervezetbe csupán a következők:

1. Az intézet czímét megváltoztatni ajánlom. 2. §.

2. A kötelezett tagok közzé fölvenni javaslom azon vallástanítókat is, a kik akár mint lelkészi minősítéssel bíró egyének, akár mint okleveles tanítók rendszeresített állomásokon szolgálnak, ilyenek ugyan nagyobb számmal nem lesznek, de a konvent közelebbi intézkedései folytán mindenesetre fognak létesülni, szükséges azért, hogy a mennyiben nem sikerülne őket akár mint középiskolai, akár mint elemi iskolai vallásoktatókat az állami nyugdíj-intézetekbe fölvetetni, legalább özvegyek és árvák sorsáról a körülményekhez képest intézkedjünk. 3. §.

3. A 14. § rendelkezései szerint más alapelvekre kívánom fektetni az özvegyek és árvák ellátását, még pedig *jutalek* czímen megállapítandónak tartok egy bizonyos összeget, a mely *egyenlően* illessen minden intézeti tagot, *részesedés* címen pedig azon összegeket vettem föl, a melyek a *tagsági-díj arányában* három fokozatban illetendik a jogosítottakat.

Ezen javaslatomon sarkallik gyámintézetünk újraszervezése, ez pedig abban találja indokát, hogy ezen intézet távolról sem részvénytársulat, a mely a befizetések, vagy részvények arányában köteles nyújtani osztalékait, hanem sokkal inkább oly jótékonyági intézmény, a melynek gyümölcsét egyenlően jogosított élvezni az intézet minden tagja. Ugyanis kétségtelen az, hogy az alaptőkét alapítványok, gyűjtések, adományok is szaporították és szaporították főleg a nőtlen és özvegyet és árvákat nem hagyó tagok befizetései, szaporították pedig legnagyobb mértékben a legközelebbi két évtizedben az özvegyeknek és árváknak benmaradt jutalékai, midőn nemcsak az $\frac{1}{3}$ -ad tőkésítettetett, hanem annál sokkal több évek során keresztül a miatt, mert p. o. 1883-tól egész 1893-ig, tehát tíz éven keresztül nem változtatott meg a kiosztási kulcs. Mindeme nyeresége tehát az intézetnek szükségképen egyenlően illeti az intézet minden tagját, mert a tőke állomány megszorodása folytán úgy áll a helyzet, hogy hama nap a tagsági-díj további fizetése meg is szüntettetnék és az eddigi özvegyeknek és árváknak

holtukig biztosíthatnák mostani évjáradékuk, az ujonnan kihalt lelkészek özvegyeinek és árváinak, tagsági-díj fizetése nélkül is azonnal jutna a tőke gyümölcséből legalább is 40 forint, a mely összeg a mai özvegyek és árvák fokozatos kihaltával fokozatosan emelkednék végül egészen majdnem 70 forintig.

Az évjáradék megállapításánál tehát mindennek előtt ezt a különbözetet kell kiegyenlíteni, a mely oly hátrányba juttatja a 2 forint tagsági-díj fizetést, hogy ők ma még azt az összeget sem kapják meg, a mit tagsági-díj nélkül is élvezhetnének a tőke gyümölcséből. E végből osztottam két részre az évjáradék megállapítását és pedig fölvettem *egyenlő jutalék* gyanánt 40 forintot, a mely a tőke állomány mai helyzetében tagsági-díj fizetése nélkül is jutna mindenkinek, ellenben a *tagsági-díj arányában való részesedést* sem lehetett mellőznöm, mert az is a jogszerzés egyik kútfeje s azon körülménynél fogva, hogy az osztályokba mindenki szabad tetszése szerint lép be, senkire nézve sem lehet sérelmes az, hogy a részesedés aránylagosan történik. E részben joga van mindenkinek, sőt jól felfogott érdeke is, hogy magasabb díjosztályba lépjen be, mert befizetésének arányát úgy is tetemesen felülmúlja a várható részesedés. Nincs intézet, mely ily jótékonytárgyat gyakorolna tagjaival szemben, a melyben csak egy évi tagság is teljes jogot ad az egész évjáradék megnyerésére.

Az egyenlő jutalék és arányos részesedés elvének fölvetését még az a körülmény is szükségessé teszi, hogy az eddigi özvegyeket és árvákat jogosan és méltányosan is így lehet kárpótolni. Ők legtöbbször még ki vannak zárva az országos gyámintézet jótékonyaságából, szükséges azért, hogy a tőke gyűjtés nagyobb mérve nélkül élvezetbe lépjenek az intézeti vagyon mai jövedelmének és pedig oly kulcs szerint, a mely arányban áll a tőke állománynyal.

Az évjáradék tervezet megállapításának pénzügyi kiszámítása ez:

Fizet ma az intézet

15 frtot	30 frtot	60 frtot	90 frtot
27 tagnak	122 tagnak	33 tagnak	24 tagnak
405 frtot	3660 frtot	1980 frtot	2160 frtot
összesen 8205 forintot.			

A 14. §-ban foglalt tervezetszerint kell fizetnie az 1900. évtől kezdve:

1. 27 tagnak 20 frtjával	540 frtot.
2. 122 tagnak 60 frtjával	7320 frtot.
3. 33 tagnak 80 frtjával	2640 frtot.
4. 24 tagnak 100 frtjával	2400 frtot.
Összesen	12900 frtot.

Ezen évenként szükséges kiadással szemben a kiosztható jövedelem:

1. Ma a tőke 198000 frt, a mely 1900-ik évben 200,000 forinton felül lesz. Ennek 6%-os kamata 12000 frt.

2. Évi tagsági-díjakból az 1898 ik évben befolyt 1435 frt, ezen a czímen előirányozható átlag 1350 frt.

Összes kiosztható bevétel 13350 frt.

Az intézet ennél fogva a tervezett kiadást megbírja, mert nem is számítva azt, hogy a tőkék jó részben 6%-os kamatnál többet hoznak, a melyet itt a kamathátralékokra számolok el, még így is marad némi tőkésítendő összeg a kamatokból is.

Ezt a kiszámítást az esélyek nem zavarhatják meg, mert midőn az évjáradékosok száma a csúcspontra eljutott, azon már meg is marad. A mostani tagok osztályonkénti létszáma is fokozatos kihalás folytán annak az aránynak felel meg, a mely ma fenáll, mindamellett tekintetbe véve azt, hogy az újabb belépések folytán a 2, 4, 6 frtot fizető tagok arányszáma, bár több idő múlva, de lassanként mégis változhatik, de tekintetbe véve azt is, hogy a tőke-állomány is, bár ezentúl kisebb mérvben, mégis szaporodni fog, — szükségesnek láttam a rendelkezésbe fölvenni az 5 évről 5 évre szóló újabb megállapítást.

Meg kell jegyezmem, hogy ez a mód a nagyobb tőkésítést kizárja, de elégnek tartom azt, hogy a tőkealap meg ne támadtassék, hanem, habár kisebb összeggel is, folyton gyarapíttassék, magunkat pedig s főleg az eddigi özvegyeket és árvákat feloldjuk a jövődőknek hozandó nagyobb áldozatok alól.

4. A 18. §. 3. pontja alatt fölvettem 10 frt belépési járulékot egyenlő kötelezettséggel azért, mert méltányosnak tartom azt, hogy miután a jövőben a tőke kamatai és tagsági-díjak kiosztatnak, az ujonnan belépő tagok járuljanak valamivel a tőke gyarapításához, azonban nagyobb összeg fizetésével még sem óhajtom megterhelni a belépő tagokat, mert tekintetbe kell vennünk az országos gyámintézet kötelezettségeit is.

5. A 20. §-ban a tagsági-díjak kiosztását hozom javaslatba, mert az természeténél fogva évenkénti jövedelemnek veendő és a részesedés különbségének épen az a kulcsa.

6. A 23. 24. §§-ban foglalt intézkedések a rendszeres kezelés, nyilvántartás és ellenőrzés gyakorlásában találják magyarázatukat. Épen azért mint új intézkedést említem föl egy titkárnak alkalmazását, a ki hivatva volna a gyámintézet ügyeit állandóan nyilvántartani, miután az egyházkerület pénztárnokától azt kívánni nem is lehet. Ugy gondolom, hogy p. o. 100 frt tiszteletdíj mellett egyik miskolczi lelkészt lehetne megbízni a régi dékáni teendőknél ezzel a kis részével.

7. A 25—30. §§-ban átmeneti határozatok czímen azon szükséges rendelkezéseket vettem föl, a melyek nem állandó részei ezen szabályzatnak. Így,

miután az intézetnek tanári és tanítói özvegyei és tagjai is vannak, azokról is intézkedni kellett, ezen intézkedés a 25. és 25. §§-ban foglaltatik.

A szerzett jogot elvenni ezektől sem lehet, miután az eredeti alapszabály a belépést nekik is megengedte. Azonban épen ez a körülmény, hogy az ő belépések engedményes, nem pedig kötelezett volt, más eljárást kíván az ő kielégíttetésükre nézve is. Ugyanis a nem kötelezett tagság mellett csak igen kevesen léptek be a tanítók közül, az intézetbe, a belépők pedig bizonyára nős egyének voltak, tehát mind biztos várományosok, a kiknek tagsági-díjai nem is emelhették a tőkeállományt, mert azt úgy is kivették osztalékaikban. Mindamellett méltányossági tekintetből az ő évjáradékaikat is részint emelendőkné, részint meghagyandóknak tartom és pedig az 1 frtos tagsági-díj után 20 frtra, a kik már ma magasabb összeget kapnak, nevezetesen 30, 60 vagy 90 frtot ugyanígy, mert az egyszer élvezett összeget lejjebb szállítani bajos dolog.

Az életben levő tanárok és tanítók utódainak évjáradékait ellenben határozott összegekben óhajtom megszabtatni azért, mert részükre a kilépés joga biztosítottatik, így ők az intézetnek nem fejlesztői, hanem csupán jótéteményesei.

7. A fogyatkozottság czímén miként lehessen életben lévő intézeti tagokat segíyezni? ezt is átmeneti intézkedésül vettem föl, ez a kérdés is megfontolás tárgya.

* * *

Indokolásom kapcsán szükségesnek látom röviden főlemlíteni azon nézetemet is, mely szélesebb rétegekben azon iránynak adott kifejezést, hogy nem lehetne-e gyáminintézetünket esetleg egyenlősített tagsági-díj mellett egyenlő évjáradékot nyújtó intézetté átalakítani?

Foglalkoztam ezzel a kérdéssel is, de úgy talál-
tam, hogy ez az átalakítás az évekre kiterjedő lebonyolítás nehézségeibe ütközik és ha meg lehetne is állapítani a mai élő tagokra nézve p. o. 4 frt tagsági-díjat, a melynek aztán egyenlő évjáradéka lenne, de mi történjék az eddigi özvegyekkel? azoknak járadékait ekképen feljebb emelni a mostaninál nem lehetne, azonfelül kiegyenlítési kulcsot kellene keresni a 2. 4 és 6 frtot fizető tagokra, nézve is, a mely ha megtaláltatnék is, bonyolult elkönyvelésre adna csak alkalmat.

Egyébiránt, ily egyenlősítés keresztülvitele pénzügyi tekintetektől úgy áll, hogy az eddigi özvegyeknek mai járadékát kellene meghagyni állandóan, viszont öt évig az újabb özvegyeknek is az eddigi kulcs szerint kellene kiadni évjáradékait, öt éven túl azonban 90 frtra lehetne főlemelni az egyenlősített évjáradékot, a mely hosszú időn keresztül nem változnék s valószínűen magasabbra 40—50 évig nem is emelkednék.

Mindezeknél fogva a történeti alap elhagyását nem is javasolhatom, hanem javaslom a könnyebb és egyszerűbb átalakítást, a melynek előnyeit azonnal ki lehet terjeszteni az eddigi özvegyekre és árvákra is s a melynek tovább vitele minden zökkenés nélkül foganatosítható.

Fejes István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Nagy Képes Világtörténet.

(I. kötet. Franklin-Társulat — Révai testvérek kiadása, Budapest 1899.)

A kiváló történész, *Dr. Marcali Henrik* szerkesztésében megindult nagyszerű vállalat, amelyért a kiadót a legnagyobb elismerés, dicséret illeti, immár teljes mérvben munkában van s a füzetekből az első kötet előttünk áll, gazdag, igen gazdag tartalommal, gondos feldolgozásban Maspero Gaston után Fogarassy Alberttől a Goldziher Ignác átnézésével.

Ez az első kötet a kelet ó-kori népeinek történetét tárgyalja, nem kevesebb, mint 660 oldalon.

A kötetet a szerkesztő előszava vezeti be. Ebben azokról az elvekről számol be, amelyek szerint a nagy, 12 kötetre tervezett munkát összeállítja. Annak a gondolatnak a túlsulya emelkedik ki ebben, hogy az eszmék, az irányok a fők, amelyek a történelem folyamán előállottak s csak ezek mellett kell a népeket s nemzeteket, meg a nagy alakokat előtérbe helyezni, mint az eszmék, az irányok képviselőit s hirdetőit.

A nagy terjedelmű kötet tartalma négy részre oszlik s az egyes részek összesen 15 fejezetből állanak. Az első részben *Egyiptomról* van szó, még pedig a nomádok betöréséig terjedő időszak alatt, a melyben az ősi egyiptomi, a memphisi s a thebai korszak szerepel. A II. részben *Elő-Ázsia* történetével találkozunk az egyiptomi uralom előtt és alatt, még pedig Kháldeáról, Egyiptom hódításairól s a nagy tengeri népvándorlásról s a XX-ik dinasztiairól szólva. A következő részben az assyriai birodalom s a keleti világuralomnak a szargonidák alatti állapotáról való tudósítás foglaltatik, míg az utolsó rész adja a szargonidák uralmának történelmét. Az előbbi részből a zsidó népnek, emeből a persának története emelkedik ki. Amabban a theologusokat is érdeklő több feljegyzések hívják fel a figyelmet, emebben pedig a nagy Cyrus személyisége köti le az érdeklődést s mellette az I. Dáriusé s a Nagy Sándoré. Itt az utolsó tárgy India, a melyről a szűk keretben is teljes képet rajzol az író.

Nem lehet célunk e nagy munka részletes bírálata bocsátkozni, a mivel a szakirodalomnak kötelessége foglalkozni, — annyit azonban megjegyezhetünk, hogy az előadás olyan, a mely által a régi világ képe tisztán jelenik meg az olvasó előtt, a személyek megelevenülnek s ha látjuk a gazdag szöveg s külön képmellékleteket, valósággal mintha az ó-világ mozgalmaiban élnénk.

Lehetetlen elismeréssel nem szólnunk a vállalatnak épen ez utóbbi tekintetben valóban felülmúlhatatlan gazdagságáról. Az u. n. szövegek képek lépten-nyomon tarkítják a lapokat s beszéltetik a betűkbe foglaltakat rajzolatjaik által. Nem kevesebb, mint 174-re megy ezeknek száma s mellettök vannak még a különálló képek, a melyek három csoportot alkotnak, t. i. vannak egy oldalas s két oldalas nem színes s vannak u. n. színes képek. Az egy oldalas mellékletek száma 41, a két oldalasaké 13, s a színes műmellékleteké 10. Ez utóbbiak-

nak mindenike a legszebb kivitelű s pl. a „memnon-szobrok holdvilágos éjjel” című, amely Werner Károly festménye után készült, valósággal elragadó. Az egyiptomi alvilági ítéletről, a karnaki templom oszlopairól szólók szintén igen sikerült műmellékek.

S hogy az ó-kori világ földrajzi helyzetével is tisztában legyen az olvasó, térképmellékek is csatolvák a kötethez. Összesen hat darab van a kötetben, t. i. Egyiptomról, Phoeniciáról, Palesztináról, Syriáról, a karnaki templom kerületéről. Thébéről s Persepolis váráról.

A munkához jegyzetek s index is csatolvák.

Ismertetésünknek csak az a célja, hogy felhívjuk az érdeklődők s könyvkedvelők figyelmét ismételtén is a Franklin-Társulat, s a Révai testvérek eme nagyszerű vállalatára, amely meggyőződésünk szerint a legnagyobb mértékben emeli történetirodalmunkat, amely egyébként is számottevő immár a művelt népek e nemű irodalmában.

A vállalat, amint megindulásakor is jeleztük, 12 kötetre van tervezve s füzetekben is kapható minden hazai könyvkereskedésben. Egy-egy füzetnek, amelyben mindig legkevesebb 2 ív van, 30 kr az ára.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Fodor István zilizi ev. ref. lelkész, május hó 15-én életének 47. évében jobb létre szenderült. Erős tölgyet lepett meg a pusztító betegség s mint a szű, semmivé tette az erős férfiút. Irtozatos kínok előzték meg halálát. Ugy, hogy a halál reá nézve jóltevő volt. Temetése Varbón folyó hó 17-én ment végbe, hová kívánczolt a megboldogult, mint odavaló születésű. Koporsója felett *Dávid József*, hangácsi lelkész, a sírnál *Csiky Zoltán*, zilizi h.-lelkész imádkozott könyvekre indítva a nagy számmal összesereglett gyülekezeti tagokat. Nyájának nagy részvéte, 12 kartársának osztatlan szeretete, áldása kísérte sírjába. Legyen nyugalma édes s hátramaradt bánatos özvegyét vigasztalja meg az isteni gondviselés! (Sz.)

— **Dr. Duka Tivadar**, Angolországban élő hazánk fia s lelkes hitsorsosunk, a kinek elévülhetlen érdemei vannak abban a munkában, a mely a bibliának magyar nyelven terjesztésében áll, a legközelebbi két hetet nevével együtt Budapesten töltötte. Ez alatt az idő alatt emlékbeszédet tartott a magyar tudományos akadémiában Spencer W. akadémiai kultag felett, résztvett a budapesti prot. belmissziói társaság gyűlésén s tárgyalásokat folytatott az új-szövetség revisionális munkájáról Szász Károly püspökkel.

— **A lelkészi hivatalra képesítő vizsgálatok** Sárospatakon folyó évi június 19–22. napjain fognak megtartatni. Az első vizsgálatra jelentkezett végzett hittanhallgatók a zárthelyi írásbeli dolgozatokat június 17-én; a második vizsgálatra jelentkezett segéd-lelkészek június 20-án fogják készíteni. A második vizsgára állók az első vizsgálatról, a püspöki kibocsátásról és a hivatalos szolgálatról szóló bizonyítványokat az írásbeli vizsgálat alkalmával szolgáltatják be.

Sárospatak, 1899, május 20.

Radácsi György,
a vizsgáló bizottság jegyzője.

— **Konfirmációi ünnepély** volt e hó 15-én a sárospataki ev. ref. főiskolában. 37 növendék készült a főiskola lelkészének vezetése alatt hosszú időn keresztül, hogy annál inkább beavattassanak szent vallásunk igazságaiba s ugyanennyi tett nyilvánosan is hitvallást az ima-

teremben megjelent tanári kar s néhány érdeklődő szüle jelenlétében. A szép ünnepélyt az ifjúsági énekkar éneke nyitotta meg, a mely után Novák Lajos tartott közvetlenségével megragadó beszédet a növendékekhez, akiken észrevehetőleg jelentkezett a meghatottság. A kikerdezés, a növendékek fogadástittele s éneke után imádkoztunk s áldást kértünk anyaszentegyházunk újabb felserdült nemzedékére s az énekkar énekével véget ért a megható ünnepély.

— **Finkey József**, miskolci ref. főgimnáziumi tanár saját kérelmére 1899 szept. 1-től nyugdíjaztatott 1822 frt évi nyugdíjjal. — A nyugalomba vonuló kartárs 1855 óta, tehát 44 éven át szolgált a ref. egyházunk iskolai ügyét példányszerű hűséggel és lelkiismeretességgel. Őszintén kívánjuk, hogy hosszú időn át élvezze a jól megérdemelt pihenést!

— **A rendkívüli egyetemes tanügyi-bizottság** gyűlését Antal Gábor elnök május 23-ikára hívta össze Budapestre s nem Sárospatakra, a hová egy rendes gyűlés tartását tervezi talán már a jövő évben. A rendkívüli gyűlés egyetlen tárgyát a jogakadémiai miniszteri reform-tervezet képezi.

— **Szilágyi Istvánnak**, a máramaros-szigeti ref. iskola volt nagynevű tanárának e hó 7-én szobrot emeltek tisztelői. A szobor leleplezési ünnepélyen a megyei s városi tisztviselőkn kívül a Magy. Tud. Akadémia s a debreceni főiskola képviselői is megjelentek s megkoszorúzták a *Tóth András* debreceni szobrász sikerült alkotását.

— **A magyar irodalom tanárainak képzése** ügyében dr. *Beöthy Zolt*, budapesti egyetemi tanár s az országos középiskolai tanáregyesület elnöke, május 4-ikén a budapesti középiskolai tanári körben előadást tartott, a melyben körvonalozta azokat a kívánságokat, a melyeknek meg kell valósíttatniok, ha azt akarjuk, hogy magyar irodalmi tanáraink igazán megfeleljenek magas sztos hivatásuknak. Föltétlenül szükségesnek tartja közoktatásügyünknek ez a nagy alakja azt, hogy a magyar irodalmi tanároknál meglegyen a *tisztességes történeti képzettség*, hogy a *latin irodalom* szintén belevonassék a szakképzésbe a magyar irodalommal kapcsolatban s hogy az u. n. irodalmi propädeutika is benne legyen abban a készületben, a mely a magyar irodalomra irányul. Mindhárom olyan követelmény, a melynek a tanárképzésnél meg kell valósúlnia, ha azt akarják az illetékes tényezők, hogy egész emberek legyenek a tanárok ezen a fontos szakon. A budapesti kör nagy lelkesedéssel fogadta az előadást.

— **A magyar prot. irodalmi társaságot** a tisztántúli ref. egyházkerület, Debrecen városa s a debreceni ref. egyház csakugyan felhívta az ez évi vándor gyűlésnek Debrecenben tartására, a mint erről a múlt hó 21-ikén kelt s Gyurác Ferencz társasági elnökhöz intézett levél tanúskodik, a melyet Kiss Áron püspök, gr. Dégenfeld József főgondnok s Simonffy Imre polgármester írtak alá. A vándor-gyűlés szeptemberben fog megtartatni.

— **Felhívás találkozóra.** Felhívom mindazon osztálytársaimat, kik az 1889-ik évben a debreceni ev. ref. főgimnáziumban tették le az érettségi vizsgát, hogy f. évi július hó 1-én a debreceni ev. ref. főiskola dísztermében délelőtt 9 órakor a tíz évi találkozás megünneplésére, az írásban adott fogadásuknak megfelelőleg, jelenjenek meg.

dr. Szabó Sándor,
jogtanár.

— **A debreceni ref. theol. akadémia dogmatikai tanszékére** a tanári karok első helyen *Erős Lajos* püspökladányi lelkészt ajánlották, a többieket pedig a következő rendben: Dr. Bartók Jenő, Lic. Lenc Géza, Lic. Rác

Kálmán, Török Imre, Nagy Gyula, Jánosi Zoltán, Pap János és Soltész Elemér. A választás a május 25-ikén kezdődő kerületi gyűlésen fog megtörténni,

— **Felhívás.** Mindazokat a szüléket és gyámokat, kiknek fiai a sárospataki főiskolában tanulnak, tisztelettel felhívom, hogy abban az esetben, ha a jövő 1899/1900 iskolai évre fiaikat a főiskolai tápintézetbe felvétetni akarják, a Nagytiszteletű s Tekintetes Igazgató-tanácsához címzett és kellőleg felszerelt folyamodványaikat legkésőbb folyó év június hó 20. napjáig hozzám, mint a tápintézet felügyelőjéhez nyújtásuk be. Ez a nap végső határnapja azon folyamodványok benyújtásának is, melyekben a főiskolai lakószobákba való felvétel kérelmeztetik. Nem látom feleslegesnek megjegyezni itt, hogy célszerű e két külön kérelmet, két külön folyamodványon nyújtani be, mivel máskülönben a legéberebb figyelem mellett is könnyen tévedés származhatik. A tápintézeti folyamodványok felszereléséről a tápintézeti alapszabályok 9. §-a így intézkedik: „A jótéteményért folyamodók folyamodványaikat tanulmányi bizonyítvánnyal és hitelesített adókönyvi kivonattal szerelik fel. A folyamodványban a folyamodó élő testvéreinek száma, kora, állása és helyzete is feltüntetendő.” Azon folyamodványhoz, mely a már élvezett jótétemény megtartásáért nyújtatik be, semmiféle melléklet nem szükséges. Sárospatak, 1899. május 17. Szívós Mihály, t. felügyelő.

— **Rendkívüli egyetemes konventi gyűlés** lesz június hó 14-ikén Budapesten. A tárgy: az egyházi adózás kérdése.

— **Pályázati hirdetés.** A sárospataki állami tanítóképezdénél az 1899—1900 tanéven az első osztályban 25 jótéteményes hely töltendő be és pedig a reggeliből, ebédből, vacsora- és lakásból (fűtés és világítás) álló teljes jótéteményen hat nem fizet semmit, hat fizet 40 frtot, öt fizet 90 frtot, 8 ingyen lakást élvezend. Az 50 kros bélyeggel ellátott folyamodványok a nagymélt. vallás- és közokt. m. kir. ministeriumhoz címezve *folyó évi május 30-ig* küldendők be alólírott hivatalához következő mellékletekkel: a) születési bizonyítvány a 15-ik év betöltésének igazolásul; b) tisztí orvosi bizonyítvány arról, hogy a folyamodó semmi olyan testi fogyatkozásban nem szenved, mely őt a tanítói foglalkozásban akadályozná; c) iskolai bizonyítvány a mult iskolai évről; d) évharmadi értesítő a jelen iskolai évről, mely június 30-ig az ezen iskolai évről nyerendő bizonyítvánnyal egészítendő ki; e) hiteles községi bizonyítvány a családtagok számáról azok, életkoráról s arról, hogy hány van a családfő közvetlen gondozása alatt, hány van a szülei háztól távol, hány és mily mérvű neveltetési költséggel terheli a családfentartót; f) hiteles községi bizonyítvány a szülők polgári állásáról, vagyoni állapotáról, ingatlan birtok-, üzlet-, ipar-, hivatal- vagy más forrásból származó jövedelemről, esetleg arról, hogy a növendéknek van-e magánvagyon a hova fordíttatik annak jövedelme. Szegénységi bizonyítvány esetén a folyamodvány és mellékletei bélyegmentesek. Azon folyamodók, kik négy középiskolai osztály végzéséről szóló bizonyítvány hiányában felvételi vizsgálatra köteleztetnek, június hó végéig fognak értesítettetni a felvételi vizsga napjáról. (július 1—10). Sárospatak 1899. április 26-án.

Dezső Lajos,
tanítóképezdei igazgató.

— **A debreczeni ev. ref. főiskola** theologiai ifjúsága május hó 29-én fogja visszaadni a sárospataki

theologusok 1897. évi látogatását. A vendégek azonban Debreczenből is nem csupán theologusok lesznek, hanem az akadémia jogi szakáról is, épúgy mint annak idején Sárospatakról. A látogatás Kiss Áron püspök úr, vezetése alatt fog történni s a testvér főiskola tanári karából a következők jönnek: Csiky Lajos, akadémiai igazgató, dr. Erdős József, theol. dékán, dr. Bartha Béla jogi dékán, Sinka Sándor gimn. Kovács Lajos képezdei igazgató, S. Szabó József, dr. Gulyás István, dr. Nagy Zsigmond, dr. Kérészy Zoltán, dr. Pecko Ernő s dr. Tüdös Kálmán főiskolai orvos. A theol. ifjak 58-an, a joghallgatók 12-en jönnek. Erkezési idő máj. 29. d. u. 1/2 5-kor, amikor rövid üdvözlés után a vendégek a főiskolai imateremben fognak a főiskola részéről ünnepélyes fogadtatásban részesülni, este pedig műkedvelői színi előadás lesz. A következő napon Borsiba s Széphalomra kirándulás, a harmadik napon búcsú ebéd.

— **Vizsgarend a sárospataki állami tanító képezdében** az 1898—99. tanévben 1899. május 25-én a IV. osztály *osztályvizsgálja*. 26—29-én *írásbeli képesítő vizsga*. Június 17-én d. u. 5 órakor *tornavizsga*. 19-én d. e. I—III. oszt. vizsgálja a *hit- és erkölcstanból és egyházi énekből*. 19-én d. u. III. oszt. vizsgálja a *tanítási gyakorlatokból*. 20-án d. e. I—III. oszt. *neveléstudományok*. 20-án d. u. I—III. oszt. *magyarnyelv*. 21-én d. e. I—III. oszt. *németnyelv*. 21-én d. u. I—III. oszt. *ének, zene, kertészet kézimunka*. 22-én d. e. I—III. oszt. *szám- és mértan*. 22-én d. u. I—III. oszt. *természetrajz, természet- és vegytan*. 23-án d. e. I—III. oszt. *földrajz, történelem, rajz, és szépírás*. 23-án d. u. *osztályozás*. 24-én d. e. *A gyakorlóiskola vizsgálja*. 24-én d. u. 5 órakor *záróünnepély*. 26-án d. e. *Képesítő-vizsgái előértekezlet*. 26-án d. u. *A képesítő-vizsgát tevők hit- és erkölcsi vizsgája* 27-én d. e. és d. u. *A képesítő-vizsgát tevők gyakorlati vizsgája*. 28—30-án *Szóbeli képesítővizsga*.

— **Beküldetett.** T. Szerkesztő Úr! Legyen szíves a *Protestáns Szemle* szerkesztőjét felkérni, hogy az irodalom, főként a külföldi irodalom rovatában ismertett műveket tartsa jobban számon s oly műveket, a melyekről már nyújtott egy ismertetést, ne ismertessen másodszor is. Ez történt most is a „Protestáns Szemle” legújabb füzetében, midőn a 371—72. lapon oly műről találunk ismertetést, a mely a mult 1898. évi folyam 118—120. lapjain már ismertette volt; újabb szempont-ról, felfogásról az illető mű újabb ismertetésénél már csak azért se lehet szó, mert mindkét ismertetést ugyanaz az író írta. Különben ez nem első eset a *Protestáns Szemlé*nél; az előző évfolyamokban is találkoztunk, s mindig idegen műveknél, kétszeri ismertetéssel. Így Eucken, *Die Lebensanschauungen* etc. a II. évf. 347. és az V. évf. 147. lapján, (részben azonos szöveggel), — Wimmer, *Der Weg zum Frieden* a VI. évf. 204 és 427. lapján, — Luthardt, *Zur Einführung* etc. a II. évf. 418 és a VII. évf. 112. lapján, — Lipsius, *Lehrbuch der ev. Dogmatik* VI. évf. 76. és a VIII. évf. 197. lapján. Falusi.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi kerületben, az udvarhelyi egyházmegyében fekvő *petkei* I-ső osztályú, 800 frttal javadalmazott egyh. lelkészi állásra a pályázatok május 31-ikéig küldendők be Menyhárt Andrásához Kecsetbe (u. p. Sz.-Udvarhely). — A dunántúli kerületben a veszprémi egyházmegyei *balaton-kis-szöllősi* egyház lelkészi állására, amely 561 frt 10 kr. jövedelmű, a pályázatok június 5-ig küldendők be *Litérre*, u. p. Veszprém.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Örömnapok.” — „A középiskolai új tanterv életbeléptetése.” — „Egyházfegyelmi szabálytervezet a gömöri ev. ref. egyházmegyében.” — „Vegyes közlemények.”

Örömnapok.

A magyar kálvinizmus ősi fészkeiből útra kelnek e napon s vendégeikül érkeznek a sárospataki főiskolába a debreceni főiskola tanárainak s növendékeinek képviselői. Jönnek s vendégek lesznek háromnapon át, hogy elfoglalják szívünkben azt a helyet, a mely után ők vágyakoztak s a melyet mi kész örömmel bocsátottunk volna birtokukba már réges-régen.

Ünnepi érzésektől dobogó szívvel, a hű és jó testvérek szeretetével fogadjuk, Isten hozottal köszöntjük vendégeinket.

Mi is, mint ők ezelőtt két évvel a mi látogatásunk idejét, nagy jelentőségűeknek tartjuk azokat a napokat, a melyeket a debreceni főiskola tanárainak s tanítványainak képviselői a sárospataki főiskola egész tanári karával s ifjúságával együttöltöttek. Még akkor is, ha csak a barátság szála kötne egybe a vendégeket s a vendéglátókat, — ha csak a hagyományos magyar vendégszeretet melege hevítene is mindnyájunkat, jelentőségteljes volna a debreceniek látogatása a sárospataki főiskolában!

De e napok többek, mint barátkozási s vendéglátási napok! A mi lelkünk úgy látja, hogy ennek a két iskolának a jó szelleme ölelkezik össze enapokon s az alföldi síkság délibábos téereiről jövő evangéliomi hívók egy testté s lélekke válnak a Kárpátok aljában élő evangéliomi hívókkal. Úgy tetszik, mintha az az író kéz, a mely a debreceni főiskola címerében szerepel, annak az angyalnak válnék kezévé, a ki a sárospataki főiskola címerében az ég és föld között lebeg nyitott könyvvel kezében; úgy látja lelkünk, hogy a debreceni főiskola jeligeje: „*orando et laborando*” s a sárospataki főiskola jelszava: „*feljétek és dicsőítsétek az Istent*,” egygyé válnék s a magyar ref. egyház megújult, megifjodott erőt meritene épen ennek a két ősi intézetnek az összeforrásából.

Igen, a mi lelkünk a hétköznapi életben túlelmezve, az egyszerű látogatás s vendégfogadás méreteiből kibontakozva s a hivataloskodás hidegen hagyó szertartásait egészen mellőzve, azzal a meggyőződéssel van eltelve, hogy a magyar ref. egyház eme két iskolájának szelleme, tanárainak s tanítványainak egymást megértése mellett, megadhatja s meg is adja azt az erőforrást, a mely által a modern reversális hajszaik undorító visszaéléseivel, a felekezeten kívüliség otrombatámadásaival szemben kiállhatjuk a nehéz megpróbáltatást.

Az a főiskola, a mely a maga hithűségével világító fáklya volt minden időben s az a főiskola, a mely szabadelvűségével tündökölt: ellenállhatatlan erőt képviselhetnek s képviselnek!

Csak értsük meg egymást!

Nem verseny, hanem munkatársak vagyunk. Verseny társaink ott a túloldalon vannak, a kiknek egy volt nagy nevű érsekük, Haynald Lajos, nyíltan hirdeté, hogy csak *verseny-társak vagyunk* a hazában! Mi egy ügynek: a *vallás-erkölcsiségnek, tudománynak s a hazafiságnak vagyunk munkásai!*

El a multaknak ama keserű emlékeivel, a melyek csak a széthúzásra hívják fel a figyelmet. „A múlt csak példa legyen most.” Példa, hogy vállat vállhoz vetve kell a magyar ref. egyház minden tagjának munkálkodnia hiteért s hazájáért!

Ti vendég kartársak! debreceni tanárok! a kik magyarságnak, mint ilyennek s a magyar kálvinizmusnak a központján forgolódtok hivatástokban, legyünk együtt annak a pünköshti tűznek hordozói, annak

az evangyéliumi kovász hatásának birtoklói, a mely által a Bethesda-tó mozgásba jőjön s a magyar ref. egyház küzdelmes múltját békés jelen s boldog jövő váltsa fel! A ti iskolátoknak is azok voltak a védői, a kik a mienknek. Az ősök szelleme nem csúfoltathatik meg! Hadd legyen a mi kézfogási ünnepünk az erőforrás megnyíltának nevezetes napja magyar ref. egyházunk boldogságára.

Ti vendég ifjak, debreceni főiskolai hallgatók! a kik bizonyára a költővel tartotok, hogy ott vagytok honn az alföld tenger sík vidékén s börtönéből szabadul . . . lelketek, ha a rónák végtelenjé látjátok: ne csupán csodálattal, de szeretettel eltelve forgolódjatok az ősi ház udvarán, mint olyanok, a kik ennek a mi főiskolánknak hallgatóival együtt! vagytok hivatva arra, hogy a jövőben küzdjete! Mert tiétek a jövő s rajtatok fordul meg magyar ref. anyaszentegyházunk jövődjére. Ne csupán barátságot, modern szokás szerint valót, kössetek, hanem legyetek testvérekké úgy, a mint a mi lelkünk látni véli e napok kiterjedő hatását.

Isten hozott mindnyájatokat vezetőik s ifjak! Az agg Simeon vezet mindnyájatokat, a ti érdemekben. tisztességben gazdag püspökökötök, aki jön, hogy lássa még egyszer gyermek reményi s bánati hajlékát (Oh hadd lássa még többször is!) Legyen a ti bejöveteleteken és a ti kimeneteleteken az Úrnak amaz áldása, a mely megnyugodott az agg Simeonon s legyen meg a magyar ref. egyháznak is a mi testvéri ölelkezésünk folytán ama várt idvezülése: a *boldog felvirágzás!*

ISKOLAI ÜGY.

A középiskolai új tanterv életbeléptetése.

Május hó 6-án. 32818 sz. alatt „*valamennyi tanterületi főigazgatóhoz* leiratot, jobban mondva rendeletet intézett Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, felhíván őket arra, hogy a középiskolai új tantervet az 1899/900-ik iskolai évben az *első osztályban* léptessék életbe.

A tanterv maga annyi retortán ment keresztül, a mennyin egy-egy ilyen terv aligha esett keresztül s ha erről kellene az életrevalóságot megállapítani, akkor egész bátran mondhatnánk, hogy immár olyan középiskolai tantervünk van, a melyben megnyugodhatunk, mert meghallgattatott minden egyes tényszerű, mert tényleg úgy van, hogy a magyar középiskolai tanár-testület elmondotta mindazt, a mi szívében feküdt s így minden óhajlás kifejezést talált, hogy belevétezt-e a tantervbe, az más kérdés!

A miniszteri leirat, illetőleg rendelkezés azonban, ha nem is ment át retortákon, ha abban nem is találhatni fel az egyéni, még pedig tanár egyéni óhajok kifejezését, szintén megérdemli, hogy tudomást vegyünk róla, főbb pontjairól megemlékezzünk.

Wlassics rendelte hangsúlyozza, hogy a régi tanterv átvizsgálását három szempontból kívánta annak dején, szakítva a hagyományos eljárással, a mely a tanár-körök meghallgatását mellőzte. E három szempont: a *túlterhelés*, a *nemzeti tantárgyak* s a *görög helyett megszabott tantárgyak* kérdése volt, még pedig az *egyeséges jogosítási középiskola* eszméjének szem előtt tartásával.

E három szempont elsőjének, a *túlterhelésnek* a kérdése a miniszteri rendelet szerint oly módon nyert megoldást, hogy „a *latin nyelvi tanítás végső céljából a magyar-latin fordítás elhagyatott*,” a latin olvasmányok más beosztást nyertek, a latin írásbeli dolgozatok száma kevesebbedett, a matematikából a kevésbé lényeges elemek elmaradtak s összevonások történtek, a rajzoló geometriánál a szemléltető módszer használata állítatik előtérbe s „*elvéleg minden osztály számára egy kötelező játék-délutánról történt gondoskodás*.”

Ezek azok a rendelkezések, a melyek az új tanterv s a miniszteri rendelet szerint a túlterhelésen segíteni vannak hivatva, a melyekről azonban maga a miniszter is így nyilatkozik: „tudom, hogy minden módosítások nem fogják végkép megszüntetni a túlterhelést, mely iskolai rendszerünk és társadalmi

életünk sok egyéb viszonyaiban is gyökerezik” s maga a miniszter is elismeri, hogy mindezekkel csak elejét akarta véteni a túlterhelés miatti panaszoknak!

A *nemzeti tárgyak* behatóbb tanítása felől már úgy nyilatkozik a miniszter, hogy e tekintetben „*mélyebb ható intézkedések*” vannak a tantervben, mert a magyar irodalom történet *két egész éven át* fog taníttatni a gimnáziumokban; mert a *történelmi tanításnak egész rendje módosul* az által, hogy a tanterv határozottan arra törekszik, hogy nemzeti multunk ismeretése az ifjút a középiskola I. osztályától mindvégig elkísérje s a magyar nemzet történelme a világtörténet keretébe szervesen beilleszkedjék, s mert a *hazai föld* ismertetésére is nagy súly van fektetve, a mennyiben pld. az I. o. kizárólag a hazai földrajzzal fog foglalkozni.

A *görög pótló tárgyak* tanterve szintén lényegesen módosult, még pedig főleg a szabadkézi rajznak az előtérbehozása által, a melylyel a *szép érzék és mű-ízlés* fejlesztését akarja a tanterv szolgálni.

Ez a három szempontilyen módon érvényesült a tantervi átalakítási munkában, a melyből a miniszter még azt tartja lényegesnek, hogy a *természetrajz-oktatás, a kémia tanítása, a modern nyelvek kezelése tekintetében* szintén üdvösnek ígérkező változtatás eszközöltetett.

Wlassics miniszter úgy gondolkozik, a mint rendeletéből olvashatni, hogy ezek a módosítások s újítások, *egyengetik a jövőben megalkotandó középiskolai rendszer útját*, a mennyiben a középiskola két ága között immár csakis a latin s francia nyelv, a rajz s kémia képezik a különbséget.

Az új tantervhez az újításokat még nem készítették el, de a jövő iskolai év végére biztos kiállításba helyezi a miniszter, a ki kételkedés nélkül biztosan hiszi, hogy a tanárok kezében az új tanterv érett gyümölcsöket fog teremni.

Végül hadd álljon itt, az új tanterv szerinti *új óra-rend*, úgy a gimnáziumból, mint a reáliskolából:

A gimnázium általános óraterve.

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összes órák
	osztály								
Vallásstan	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Magyar nyelv	5	5	4	4	3	3	3	3	30
Latin nyelv	6	6	6	6	6	5	5	4	44
Görög nyelv	—	—	—	—	5	5	5	4	19
Görög h. válszth. tárgyak	—	—	—	—	5	5	5	4	19

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összes órak
Német nyelv	—	—	4	3	3	3	3	3	19
Történet	—	—	3	3	3	3	3	3	18
Földrajz	3	3	2	—	—	—	—	—	8
Természetrész	2	2	—	3	3	3	—	—	13
Természettan	—	—	—	—	—	—	4	4	8
Matematika	4	4	3	3	3	4	3	2	26
Rajzoló geo- metria	3	3	2	2	—	—	—	—	10
Philos. propae- deutika	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Szépírási	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Összesen:	28	28	28	28	30	30	30	30	232

A reáliskola általános óraterve.

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összes órak
Vallásstan	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Magyar nyelv	5	5	3	3	3	3	3	3	28
Német nyelv	5	5	3	3	3	2	2	2	25
Francia nyelv	—	—	5	5	4	3	3	4	24
Történet	—	—	2	3	3	3	3	3	17
Földrajz	3	3	2	—	—	—	—	—	8
Term.-rajz állat- és növénytan)	2	2	—	—	3	3	—	—	10
Kémia és ás- ványtan	—	—	—	—	3	3	2	—	8
Természettan	—	—	2	2	—	—	4	4	12
Matematika	4	4	3	4	5	4	4	3	31
Rajzoló- és ábrá- zó geometria	4	4	2	2	—	3	3	2	20
Szabadkézi rajz	—	—	2	2	2	2	2	2	12
Philosophiaipro- paedeutika	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Szépírási	1	1	—	—	—	—	—	—	2
Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Összesen:	28	28	28	28	30	30	30	30	232

KÖZÉLETÜNK.

Egyházfegyelmi szabálytervezet a gömöri ev. ref. egyházmegyében.*

A gömöri ev. ref. egyházmegye azon hatalmánál fogva, melyet Istennek örök evangélioma a Máté 18 része 15—17 verseiben, a Thessalonikabeliekhez írott első levél 5 része 14-ik versében reáruházott s azon jogánál fogva, mely az egyházi törvények 27. §-a első kikezdésében nyer kifejezést, a hitélet elernyedésének meggátolása, a kötelekbe tartozó gyülekezetek vallás-erkölcsi életének s felekezeti öntudatának erősítése s a gyülekezetek kebelében felmerülő vétke és romboló hatású jelenségek idejében való eltávolítása, vagy legalább veszélytelené tétele, általában a híveknek a Krisztusban való mennél erősebb nevelése céljából, a következő egyházfegyelmi szabályokat hozza:

I. §. Egyházi fegyelem alá esik az ev. ref. felekezetnek minden tagja, (kivéven a csecsemőket, az iskolás gyermekeket és a szellemileg fejletleneket, vagy ép elmének hijával levőket), minden olyan esetben,

* E tervezet egy háromtagú bizottság munkálata, melyet még sem a papi értekezlet, sem az egyházmegyei gyűlés nem tárgyal, mert érdemleges elbírálás előtt a nagyközönség ítélete alá ohaította bocsátani. Kérjük azért a szíves érdeklődők hozzászólását.

midőn nyilvános és botránkoztató vétkeket s a gyülekezet vallás-erkölcsi tökélyesbülését gátló dolgot cselekszik, vagy annak, kötelesség mulasztásával, kárt okoz s békességét tévtanok terjesztése által zavarja.

2. §. Az egyházi fegyelemnek következő nemei és fokozatai állapíthatnak meg:

A) intés: a) négy- vagy hatszemközt; b) a presbyterium előtt c) a gyülekezet előtt a szószékből (Máté 18: 15—17.)

B) testvéri közösségből, szentek egyességéből való kizárás (Máté 18: 17). Ennek következő fokozatai lehetnek: a) eltávolítás egyházi hivatalok s szolgálatok viselésétől, joggyakorlattól, keresztszüleségtől; b) úrvacsorától; c) teljes kirekesztés az egyházból.

3. §. Az egyházi fegyelem gyakorlásának szervei:

1. A gyülekezet minden istentől, jó erkölcsű tagja.

2. A presbyterium. 3. A gyülekezet közgyűlése.

4. §. A gyülekezet minden istentől jó erkölcsű tagja hivatva, sőt kötelezve van arra, hogy rossz útra tévedt hittestvérjét négy szemközt vagy két-három tanú előtt testvéri szeretettel jóra intse, a ki pedig az ő jóakarátú testvéri intését és tanácsát megvetné s továbbra is rendetlenül járna (I. Thess. 5: 14). azt jelentse be további eljárás végett a presbyteriumnak.

5. §. A presbyterium egyházfegyelmi hatásköre kiterjed a lelkészek, egyházközségi gondnokok, segédlelkészek, tanítók és énekezők fegyelmi ügyének kivételével, az egyházközség hivatalnokainak presbitereknek, egyháztagoknak és szolgáknak a fegyelmi ügyeire (Egyházi törv. 277. §.).

6. §. A presbyterium egyházfegyelmi hatásköre kiterjed: a) a nyilvános istentiszteletre; b) a házassági ügyekre; c) családi ügyekre; d) a közérkölciségre; e) tévtanok terjesztőire.

7. §. A nyilvános istentisztelet kerülése és megvetése.

A kik a nyilvános istentiszteletet kerülnek, megvetik, az úrasztalához nem járulnak, a presbyterium által egyházi fegyelem alá vonandók. Ennek ellenőrzése céljából a presbyterium minden évben advent előtt való vasárnapon erkölcsi számadó gyűlést tart, a hol is vizsgálat alá vévén a gyülekezet kötelekében levő ev. ref. vallású családokat, családtagokat, cselédeket, ezek közül a templom és úrasztala kerülőket jegyzésbe veszi s ezekhez családonként két-két presbytert küld azon utasítással, hogy őket a presbyterium nevében a templom látogatására s az úrasztalához való járulásra felszólítsa. Ha ezen jóakarátú felszólításnak kívánt sikere nem mutatkoznék, vagy ha az illetők a presbiterek felszólítását bárdolatlan hány-vetiséggel fogadnák, azon esetben az illetők presbyterium elé idézendők s hanyagságuk vagy rosszakarátú visszaütésük szemükre lobbantván, a lelkész által atyai szelid intéssel nagyobb egyháziasságra s a Krisztus iránti erősebb hűségre buzdítandók. Ha az illetők az idézésre meg nem jelennek, vagy a vett intés dacára sem melegekednek nagyobb buzgóságra, azon esetben, a presbyterium előleges belcselezése mellett a gyülekezetnek a szószékből névszerint bejelentetnek s mint olyanokért, a kik a testvéri közösségből s a szentek gyülekezetéből magokat távol tartják, gyülekezeti imádság mondatik, hogy az Úr a maga szent lelke által fordítsa meg szívöket s tegye fogékonyra keblüket az Isten háza kincsei iránt. A kikre nézve ezen javítási kísérlet hiába valóknak mutatkoznak, azokra nézve a presbyterium kimondja, hogy semmiféle egyházi tisztséget nem viselhetnek, keresztszülők, szószólók, halottjelentők nem lehetnek.

Különös gondja legyen a presbytériumnak az ifúságra és ha tapasztalja, hogy ezek templomlátogatási hanyagságának oka a szülékben, vagy családtartó gazdáknak van, az ily szülék és gazdák legszentebb nevelési kötelességeik teljesítésére két-két presbyternek a hához való küldése által utasítandók. Ha azonban a hanyagság oka magokban az ifjakban, hajadonokban, vagy cselédekben volna, ezek presbytérium elé idéztetvén, megdorgándók, a minék ha kívánt sikere nem lenne, mint megátalkodottak a gyülekezetnek bejelentetvén, nevök a templomban közszemlére kitétetik. Ugyanezen eljárás alkalmazandó azon ifjak és hajadonok ellen is, kik nyári vasárnapokon a tanításra nem jelentkeznek, vagy templomban nem maradnak.

Miután ezen építő és javító munkában az egyháznak a presbyterek hathatós támogatására mulhatlan szüksége van, természetes, hogy presbyterekül csak oly egyének választhatók, kik az egyháziasság tekintetében is jó példával járnak a gyülekezet előtt. A kik tehát ezen kötelességöknek presbyterségök tartama alatt hanyagúl felelnének meg, vagy a kik családjok egyháziasságára nem fordítanak kellő gondot, azok első ízben a presbytérium ülésén, testvérileg megintendők s ha ennek kívánt sikere nem lenne, kisorsoltaknak tekintendők s a gyülekezet helyeiknek más egyénekkel leendő betöltésére szólítandók.

8. §. A nyilvános istentisztelet zavarása.

Zavarják az istentiszteletet, megszenstegtelenítik a templomot, a kik ott az istentisztelet folyama alatt tolakodnak, fecsegnek, vagy bármi módon illetlenkednek és rendetlenkednek. Az ilyenek a presbytérium által a körülményekhez s okozott botrányhoz képest megdorgándók, ismétlés esetén, azon székéből, a melyben a botrány elkövetetett, kitiltandók, végső esetben pedig az istentiszteletből több-kevesebb időre kirekesztendők. A fenyítés ezen két utóbbi módja a gyülekezetnek a szószékéből tudomására hozandó.

Ugyanezen eljárás követendő akkor is, ha a hívek valamelyike az úrvacsora-osztás közben követne el illetlenséget, avagy rendtlenséget azon hozzáadással, hogy az ilyenek utolsó esetben nemcsak az istentiszteletben való részvételtől tiltandók el, hanem a legközelebbi alkalommal való úrvacsorától is. Ez utóbbi büntetés kiszabásához azonban a gyülekezet beleegyezése kérendő ki.

A temetési istentiszteletnél is megkívántatik, hogy a gyülekezet tagjai magokat annak egész folyama alatt csendesen és komolyan viseljék s a kik ezen szabály ellen vétének, azok a presbytérium elé idéztetvén, megdorgáltassanak.

9. §. A vasárnap és ünnepnapok megrontása.

Az istentiszteletre rendelt vasárnap és ünnepnapok azon megrontói, kik a helyett, hogy a hívek együttes buzgólkodásában résztvennének, vagy otthon kegyes szívvel imádnák az istent, olvasgatnák a bibliát és egyéb léleképítő vallásos könyveket, — e helyett világi foglalkozásokba, mezei munkákba, zajos mulatságokba merülnek s ez által a kegyes és hívő lelkeket is nagy mértékben botránykoztatják, azok egyenesen a presbytérium elé idézendők s a vasárnap és ünnepnapok tisztességes megszentelésére s a kegyesség gyakorlására felszólítandók, ismétlés esetén a presbytérium által az egyházi tisztségek viselésétől eltiltandók s a presbytérium ezen határozata a közönségnek tudomására hozandó, további csökönösség esetén az illetőnek ügye a gyülekezet közgyűlése elé viendő, mely jogosítva lesz őt

nyilvánosan megdorgáltatni a templomban az elnökség által, sőt mint makacs engedetlen el is tiltani az úrvacsorától.

10. §. Házasságkötés.

Minden ev. ref. vallású vőlegény és menyasszony tartozik házasságkötési szándékát vagy személyesen, vagy szószólója által a lelkésznel bejelenteni s ezen szándékuknak a gyülekezet előtt leendő szabályszerű kihirdetését kérni, valamint köteles a polgárilag már megkötött házassági szövetség egyházi megáldatása végett saját felekezete templomában megjelenni. Az ezen szabály ellen vétők hűtelen egyháztagoknak tekintetnek s ha bebizonyúl, hogy a presbyterek valamelyike, vagy a násznagy őket ezen kötelességeik teljesítésére figyelmeztette, ők azonban ennek eleget tenni vonakodtak, azon esetben a presbytérium ellenök fegyelmi vizsgálatot indít s ha bebizonyúl vétkes makacsságuk őket a *gyülekezeti közgyűlésnek* bejelenti s mint kemény szívűeket a közönség megvetésének adja át, sőt az egyházból leendő kirekesztetéseket is kérheti az egyházmegyétől.

Azon esetben, ha e mulasztásban a szülék is részeseknek találtnak, ők is hasonló elbánásban részesítendők, mint gyermekeik.

Ha a násznagy e mulasztási vétséget hallgatagúl tűrte, elnézte s ahoz beleegyezését adta, vagy ha épen a jegyeseket annak elkövetésére buzdította, azon esetben a fegyelmi vizsgálat ellene is megindítandó s ha a presbytérium őt csakugyan vétkesnek találja, a vétség fokához mérten, vagy a további násznagyságtól eltiltja, vagy ha épen a házasság egyházi megkötését ő okozta volna, a gyülekezeti közgyűlésnek bejelenti s a közmegvetésnek átadja.

Vegyes házasságok kötése esetén a presbytérium szorgosan ellenőrzi, hogy az ev. ref. felekezetű fél le ne mondjon a születendő gyermekek nem szerint őt megillető rész vallási neveléséről a másik fél javára. Minden oly esetben, midőn ennek veszélye mutatkozik, tartozik a presbytérium úgy a jegyest, mint a szüléket, sőt a násznagyot is maga elé idézni s őket a kérdésben levő lépés megtételétől visszatartani, ha azonban a házassági szerződés mindezek dacára is oly módon köttetnék meg, hogy a ref. fél átengedné születendő gyermekeit vallási tekintetben az ellenkező félnek, azon esetben az *ilyentől a hirdetés, házasságkötés megtagadandó* s mint olyan egyén, ki féllábbal már kilépett az egyház kebeléből s nem becsüli a maga vallását még csak annyira sem, hogy azt utódaira átplántálni kívánná, egyenesen a gyülekezeti közgyűlésnek jelentendő be, mely jogosítva van az illetőt az egyház kebeléből az egyházmegye helybenhagyása esetén kizárni, a szüléket bűnrészesség esetén a közmegvetésnek átadni, a násznagyot pedig minden egyházi tisztség viselésétől eltiltani.

A törvényes formák mellőzésével összeálló ágyasok, úgyszintén azok is, a kik csak polgárilag, tehát egyházi tekintetben hit nélkül keltek össze, a presbytérium elé idézendők s komolyan *felszólítandók, hogy vagy keljenek törvényesen egybe, vagy hagyjanak fel törvénytelen viszonyukkal*, s ha ezek az ismételt felszólításnak és dorgálásnak sem engednének, a presbytérium által az egyházi tisztségek viselésétől (keresztapa, keresztanya) eltiltandók; a törvénytelen viszony további folyamán a gyülekezeti közgyűlés elé idéztetnek, az úrasztalától mint engedetlenek és közlistesség ellen vétők eltilttnak.

Ugyanezen elbánás alá vonandó az is, ki törvényes házasságban élő felet magához csábít s azzal vadházas-

ságot folytat. A ki pedig más egyén törvényes hitvesével beigazolhatólag paráználkodik, az első ízben presbytérium elé idéztetvén megintetik, ismételt esetben, mint engedetlen a közgyűlésnek bejelentetik s mint nős parázna, vagy lator neve a megbélyegzettek közé íratik s ha ez sem használna, az úrasztalától egy-két alkalomra a gyülekezet által eltiltathatik.

11. §. Házassági versengések, külön élő házások.

Ha a presbytérium tudomására jut annak, hogy valamely házások egymással békétlenül élnek, első esetben két kinevezett presbyter által látogathatja meg házaiknál őket s testvéreileg inti a békés együttlakozásra, ha ennek kívánt sikere nem lenne, azon esetben a versengő felek a lelkész és gondnok elé idézendők, kik aztán a hibásnak talált felet megdorgálván, őket egyetértésre inti, ha ennek sem engednének, presbytérium elébe állítandók s ott megdorgáltatván, *érettök a presbytériummal együtt buzgó könyörgés mondandó.*

Ha bebizonyulna, hogy a házasságok közötti egyetértést, vagy a családtagok valamelyike, vagy valami idegen családtag zavarja, azon békeháborító a presbytérium elé idézendő s komolyan megdorgálandó s ha ez nem használna, mint béke-bontó a gyülekezetnek bejelentendő, melynek hatalmában álland az illetőt az úrasztalától is eltiltani.

Ha vegyes vallásuak versengének s a református félnek volna panasza a más vallású hitvestárs ellen, kísérje el a panaszkodót egy presbyter a más vallású házastárs lelkészéhez s legyen jelen a kihallgatáson oly célból, hogy ha talán annak folyamán a panaszkodó fél is hibásnak találtatnék, ezen körülményt a presbytériumnak bejelenthesse s az illető egyházi fegyelem alá vonását kérelmezhesse.

Ha már a házastársak közti villongás odáig fajult, hogy a házastársak egymás bántalmazásait nem tűrhetvén, kényteleneknek érzik magokat az egymástól való külön szakadásra, a presbytérium még egyszer megkísérli a békeltetést, ha ez nem vezetne sikerhez, *őket a gyülekezetnek bejelenti*, s az úrasztalától egy-két alkalomra leendő eltiltásait javaslatba hozza. Ismételt eredménytelenség esetén törvényes elválásra utasítandók, mit ha tenni vonakodnának, nevök a templomban közszemlére kiteendő.

12. §. A családi élet, törvényei ellen vétők fegyelmezése. a) *Szülék.* Minden szüle köteles gyermekeit, vagy gyermekeit, ha azok testileg, szellemileg épek, legalább 18 éves korükig élelemmel, ruházással ellátni, neveltetésükről gondoskodni, erkölcsi magaviseletére felügyelni s azok előtt jó példájukkal tündökölni. Testileg, vagy lelkileg nyomorék gyermekeikről a szülék holtuk napjáig gondoskodni tartoznak. Az ezen kötelességet nem teljesítő, vagy nem helyesen teljesítő szüle, vagy szülék egyházi fegyelem alá vonandók s ha köztudomásúlag bebizonyulna, hogy valamely szüle elhanyagolja gyermekét s így azt gondatlansága, vagy rossz akaratával elsikkasztani s magát a további ápolás és nevelés gondjaitól megszabadítani törekszik, így az is, a ki gyermekelhajtás, vagy gyermek sikkasztás bűnében vétkesnek állittatik, presbytérium elé idéztetik s ha a nyomozás folytán csakugyan vétkesnek találattik, megbüntetés végett a gyülekezetnek bejelentetik, a mely a vétség súlyosságához képest az illetőt az úrasztalától egy-két alkalomra eltiltja, sőt javíthatatlanság esetén az egyházból is kirekeszti. Az egyházból való kirekesztés azonban végrehajtás előtt az egyházmegyei bíróságnak jelentendő be s csak ennek helyeslése esetén

válik érvényessé. Ugyanezen eljárás alkalmazandó azon szülék ellen is, kik nyomorék s így munkaképtelen gyermekekkel embertelenül bánnak, azok fentartásáról nem gondoskodnak, a mely szüle pedig gyermekét vagy roszra csábítja, vagy az előtt akár tisztátalan beszéde, vagy korhely, dologtalan életmódja s annak megfelelő költségei által rossz példát mutat, könnyelműleg tékozolja a család anyagi és erkölcsi vagyonát, az, mint családvezetésre képtelen szüle, első ízben a presbytérium elé idézendő s megdorgáltatván, helyesebb életvezetésre, példásabb magaviseletre intendő, minek ha kívánt eredménye nem lenne, az újabban felmerült eset alkalmakor a presbytérium által a *gyámhatóságnak bejelentendő* s az illető hatóság felkérendő, hogy a kérdéses gyermekeket védelme alá fogván, a családi vagyont gyámhatósági megbízott kezelése alá adja. A mely szüle gyermeke, családfő, családtagja keresztvázra küldését, confirmáltatását, házassági szövetségre lépéskor az egyházi áldás kikérését, vagy haláleset alkalmával az egyházi szertartás szerint való temetést elmulasztja, vagy attól vonakodik, mint a gyülekezet testének egészségtelen tagja presbytérium elé idézendő s figyelmeztetvén családja becsülete és egyháztagsági kötelességeire, az elkövetett mulasztás helyrehozására felszólítandó s ha ennek eleget tenni vonakodnék, a gyülekezetnek bejelentetvén, az egyházból való kirekesztésre ajánltatik. b) *A gyermekek.* Minden (ép és egészséges) gyermek köteles tisztelettel, engedelmességgel és szeretettel viseltetni szülei iránt s köteles azokat elnyomorodásuk, vagy tehetetlen aggságuk esetén eltartani, ápolni s tisztességes eltakarításukról gondoskodni. A mely ifjú, vagy hajadon, vő vagy meny megtagadja szülei, illetve ipa, napa iránt a köteles tiszteletet, az első ízben két presbyter által otthon a szülék jelenlétében megintendő, ha ennek kívánt sikere nem lenne azon esetben, ha a gyermek még nőtlen ifjú vagy hajadon, presbytérium elé idézendő s ott megdorgáltatván, tudomásukra hozandó, hogy ismétlés esetén még ha házassági szövetségre lépnének is, tőlök az *egyházi áldás megvonatik*; ha pedig már házasságban élők tanúsítanának tiszteletlenséget a szülék, illetve nagyszülék iránt, azon esetben ezek első ízben két presbyter által, második ízben a presbytérium előtt megintendők, végül pedig az egyházközségnek bejelentetvén, az úrasztalától egy-két alkalomra eltiltandók s ha ez sem vezetne sikerhez, mint a polgári köztörvények ellen is vétők, a járásbírósnak is bejelentendők. Ha a gyermekek munkaképtelen szüleik eltartásáról gondoskodni nem akarnának, azon esetben többszöri sikertelen intés és dorgálás után a gyámhatóságnak további eljárás végett bejelentendők. Ugyanily eljárás követendő azon házastárs ellen is, ki nyomorékká és munkaképtelenné lett hitvestársát elhagyja, vagy házától elhajtja. c) *A testvérek egymást szeretni, szükség esetén egymást segíteni s egymással jó békességben élni tartoznak, kik ezen kötelességeknek eleget nem tesznek, vagy a kik az apai örökség felosztása s más hasonló kérdések miatt egymással meghasonlanak s egymás iránt köztudomásúlag gyűlölködéssel viseltetnek, a presbytériumnak, illetve a lelkésznek bejelentendők s első ízben a lelkész és gondnok által, második ízben az egész presbytérium által a békés együttélésre intendők, minek ha kellő sikere nem lenne, további esetben jogában áll a presbytériumnak a gyűlölködő testvéreknek az úrasztalától való eltiltását a gyülekezetnek javaslatba hozni. Ugyanezen elvek alkalmazandók azon esetekben is, midőn após és vő vagy meny között támadna közbotrányt okozó összeütközés. A*

hibás férfi, esetleg még az egyházi tisztség viselésétől is eltiltható. d) *Gazdák, cselédek, vagy ipari, kereskedelmi alkalmazottak.* Cseléd, ipari és kereskedelmi segédek alkalmazottak a magokra vállalt tisztelet híven teljesíteni, uraik, gazdáik életét, vagyonát, érdekeit, lelkiismeretesen védeni tartoznak, a kik akár a munkában, akár a rábízott, illetőleg a keze alatt és szeme előtt levő vagyon gondozásában, gondatlannak, hűtelennek, vagy éppen enyves kezűnek találhatók, vagy a kezelése alatt álló állatokkal kiméltlenül bánik, azokat túlságosan terheli s botrányos módon üti, vagy a ki gazdájának nem engedelmességre, a kapott figyelmeztetéseket rossz szívvvel fogadja, sőt éppen fenyegetődzik, vagy azt tetteleg is bántalmazza, a polgári büntetésen kívül egyház fegyelmi büntetés alá is vonandó s az elkövetett vétség mérvéhez képest elnöki, vagy presbyteri megintéssel sújtandó, ismételt esetben, vagy a vétség súlyosabb volta esetén a gyülekezet által a presbyterium ajánlatára az úrasztalától is eltiltható.

De viszont az urak és gazdák, iparosok, kereskedők is arra köteleztetnek, hogy cselédek, vagy alkalmazottakkal emberségesen bánjanak, azokat erejüket felülhaladó, egészséges, életüket veszélyeztető, vagy a közérkölség szabályaiba ütköző munkára ne kényszerítsék, nekik a kialakított bért és élelmet rendes időben, pontosan és elfogadható minőségben szolgáltatassák ki s még ha egyes esetekben dorgálják is őket, azok emberi méltóságát sértő, vagy megalázó szavakat ne használjanak. Legyenek velők szemben készek a megbocsátásra, általában tekintsék őket a család vagyonát védő és gyarapító családtagoknak, a kik, az úr méltányos elbánásához mind isteni, mind emberi törvények szerint joguk van. Az ezen szabály ellen vétő urak és gazdák egyházfegyelem alá vonandók s a mulasztás, vagy vétség mérvéhez képest előbb a presbyterium elnöksége, majd az egész presbyterium jelenlétében megintendők s ha ez sem vezetne sikerhez, azon esetben az illető urak és gazdák minden egyházi tisztség viselésétől is eltilthatók.

13. §. *Közérkölséget veszélyeztető bűnök.* (a parázna-ság, részegeskedés, csalás, lopás, uzsoráskodás, kártyázás, káromkodás, verekedés, hamis esküvés.)

a) A ki parázna-ságban vétkezik találhatók akár férfi, akár nő legyen, első ízben a presbyterium elnöksége, második esetben a presbyterium előtt megintendők s ha a javulásnak még ekkor sem adná jelét, az *egyházi tisztség* viselésétől eltiltatik, sőt a gyülekezetnek jogában áll a presbyterium javaslatára az illetőt az úrasztalától mindaddig eltiltani, míg rendetlen életével nem szakít.

Ki valamely nőt, házasság ígérete mellett teherbe ejt, köteles ígéretét beváltani, vagy ha ezt már fennálló házassága miatt nem tehetné, köteles a gyermek és nő eltartásáról gondoskodni, de még ez esetben is eltiltandó bármely egyházi tisztség viselésétől s kivétel csak arra nézve teendő, ki a teherbe ejtett nőt törvényes formák között hitvesévé teszi.

A teherbe ejtett nő egyházfegyelmi kereset alá való vonása azonban csak azon időben foganatosítható már, midőn az illető a gyermek-ágyból felkelt.

A kéjencek, kéjhölgyek, bordélyházat tartók a gyülekezetben meg nem tűrhetők, ha tehát ilyenek volnának s megjobbulni nem akarnának, a gyülekezet kebeléből a presbyterium előterjesztésére a gyülekezet, illetve az egyházi hatóság által kitiltattnak.

b) A részegeskedők, korcsmákat járók első ízben a presbyterium elnöksége, majd az egész presbyterium előtt megintendők, ennek eredménytelensége esetén az egyházi tisztség viselésétől eltiltandók, a javíthatatlanok

az év nagy ünnepein a presbyterium javaslatára a gyülekezet által az úrasztalától eltilthatók.

e) *Csalás, lopás, uzsoráskodás, sikkasztás:*

kik magukat csalással, lopással, uzsoráskodással bélyegzik, egyházi tisztségeket nem viselhetnek, ismételt esetekben az egyházi fegyelem magasabb büntetése alá is vonhatók.

d) *Kártyázás:*

ki nyereségvágyból úzi a szerencsejátékot s ennek folytonos gyakorlása által pusztítja a családi vagyont, ugyanazon büntetéssel sújtandó, mint a részegeskedők.

e) *Káromkodás:*

a presbyterium és minden egyháztag kötelessége örködni a felett, hogy Isten neve szentségtelenül senki által ne említettessék, illetőleg az ő neve káromlásra, vagy átkozódásra ne használtassék. Az ezen szabály ellen vétők a presbyterium elnökségének bejelentetvén, első ízben az elnökség, második esetben a presbyterium által dorgándók meg. Kik magokat a gyakori Isten káromlásokkal megbélyegezték, egyházi tisztségre nem alkalmazhatók, sőt a gyülekezet által a presbyterium bejelentése alapján az úrasztalától is eltilthatók.

f) *Verekedés:*

kik családjaikban, vagy bárhol is garázdálnak, veszekedőknek, verekedőknek találtnak, a presbyterium elnöksége által megdorgándók, ismétlődés esetén presbyterium elé állítandók s javulásra, természeti gerjedelmek megfékezésére figyelmeztetendők, további macacsság esetén az egyházi tisztség viselésétől, sőt a gyülekezet által az úrasztalától is eltilthatók.

g) *Hamis esküvés:*

a hamisan esküvők ugyanazon egyházi fenyíték alá esnek, mint az Isten káromlók.

14. §. *Tévtanok terjesztői.*

Oly gyülekezeti tagok, kik vagy az ev. ref. egyház hitigazságai, szertartásai tekintélyének lerontására irányuló, vagy a fennálló társadalmi rendet felforgatni törekvő s ezzel osztálygyűlölséget szító tanokat terjesztenek, egyházfegyelmi kereset alá vonandók s első ízben a presbyterium által megdorgándók s a tévtanok terjesztésének abbahagyására utasítandók, ha ennek kívánt sikere nem lenne, a gyülekezetnek bejelentendők s ennek véleményezése alapján az egyházmegyei hatóság által az ev. ref. egyház kebeléből kirekesztendők.

Az egyházból kirekesztések csak a teljes bűnbánat és megtérés beigazolása után vehetők fel újból a gyülekezet által, illeőleg tennek pártoló felterjesztésére az egyházmegyei hatóság által az egyház felekezet kebelébe. Az úrasztalától eltiltottak csak a gyülekezet beleegyezése mellett járulhatnak ismét oda s mindkét eset a gyülekezetnek szószékből tudomására hozandó. Az egyházi tisztségtől való eltiltás, bár a presbyterium jogkörébe tartozik, azonban ennek esetei is a gyülekezetnek minden előforduló alkalommal tudomásvétel s alkalmazkodás végett bejelentendők.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Programm a debreceni főiskola képviselőinek a sárospataki főiskolában való látogatásához. I. május 29-én.** 1. Fogadás a vasutnál délután 4 $\frac{1}{2}$ órakor. 2. Felvonulás a főiskola kertjén át a főiskola imatermébe s a vendégek ünnepélyes üdvözlése a tanári kar és ifjúság részéről az ifjúsági énekkar közreműködésével. 3. A vendégek elszállásolása. 4. Vacsora után műkedvelői színelőadás az „Erdélyi János szobor-

alap javára", esteli 8 órától. **II. május 30-án.** 1. Reggeli 6 $\frac{1}{2}$ órakor kirándulás a főiskola előtti térről kocsikon **S.-a.-Ujhelybe**, onnan **Borsiba** a **II. Rákóczy Ferenc** szülőházához. Vissza **S.-a.-Ujhelybe** és onnan rövid pihenés után kivonulás **Széplomra** a **Kazinczy Ferenc** mauzoleumához és sirjához. 2. Ebéd **S.-a.-Ujhelyben** déli 1 órakor. 3. Visszaérkezés után a sárospataki **állami tanítóképezde** és a **Rákóczy-vár** és **kert** megtekintése. 4. **Táncmulatság** a főiskola kertjében esti 7 órától s közben a vendégeknek és az előjegyzetteknek **közvacsora** a főiskolai tornacsarnokban. **III. május 31-én.** 1. Istentisztelet reggeli 8 órakor az ev. ref. gyülekezet templomában a vegyes énekkar részvételével. 2. A főiskola összes gyűjteményeinek, kórházának, kertjének stb. megtekintése. 3. Közébdél. 12 órakor a tornacsarnokban.

— **A magyar pretestáns irodalmi társaság** debreceni vándorgyűlése ügyében a vendéglátó testületek képviselői a társaság titkárával, **Szöcs Farkassal** megbeszélték a szeptember 20-ika körül tartandó közgyűlés ügyeit. A nagytemplomban istentisztelettel kezdődik az ünnepély, s ez alkalommal a társaság valamelyik kiváló hitszónok tagja prédikál, a perselygyűjtést pedig a Károli Gáspár-alap javára hirdetik ki a szószékről. A nyilvános ülést a főiskolai díszteremben nyitja meg **Gyurácz Ferenc** dunántúli ág. hitv. ev. püspök. Utána a díszelnökök üdvözlik a közgyűlést, mire **Hegedűs Sándor** kereskedelemügyi miniszter, a társaság alelnöke válaszol. A titkári jelentés előterjesztése után **Balogh Ferenc** debreceni hittanár tart felolvasást, **Szabolcska Mihály** pedig saját költeményét adja elő. Elnöki zárszó rekeszti be a nyilvános ülést, a melyet zárt ülés követ, a hol a társaság ügyei intéztetnek el. Dében díszebédet ad a három vendéglátó testület a vendégek tiszteletére, a kiknek száma mintegy 200 lesz. A társaság pedig a debreceni írók közreműködésével emlékfüzetet szerkeszt. Délután a város közönségének részvétele mellett mulatságot rendeznek a Nagyerdőn. (E.)

— **A homonnai ref. missiói egyház** június 4-ikén torony-szentelési ünnepélyt fog tartani, a melylyel kapcsolatban estve az egyházi „harang alap” javára jótékony célú hangverseny is lesz. A sárospataki főiskolai énekkar is hivatalos az ünnepélyre.

— **A debreceni főiskola** igazgató tanácsának május 16—17. napjain tartott gyűlésén **Görömbei Péter** felsőszabolcsi esperes felvetette az államsegély eszméjét ama jelentés kapcsán, a melyet a gimn. igazgató adott be, kérvén két rendes tanári tanszék felállítását s több hiány orvoslását. A felszólaló esperes nézete mellett foglaltak állást **Széll Kálmán**, **Szabó János** esperesek s dr. **Bartha Béla**, **ellene Balogh Ferenc**, **Kiss Albert** s **Sz. Szabó László**. Az igazgató-tanács a kerülethez ilyen irányú felterjesztést intéz: „bár már most is meg van arról győződve, hogy államsegély nélkül főiskolánk számos szükségletét fedezni képesek nem leszünk, hogy erről kellő meggyőződés szereztessék, hivassék fel a tanári-kar az összes szükségletek kimutatására, a gazd. tanács pedig ezzel szemben mutassa ki, hogy főiskolánk mennyi fedezetre képes saját erejéből s ezekről terjesztessék jelentés az őszi egyházker. gyűlésre”. . . Megemlítendő, hogy **Kiss Albert** éppen úgy gondolkozik a debreceni főiskola szükségleteinek kielégítéséről, mint **Fejes István** a sárospataki főiskoláénál, t. i. hogy *saját erőnkől is kitelik a segítség!* . . . Mi is ezt valljuk, csak azt sajnáljuk, hogy a saját erőnk forrásának megindítását az

arra hivatottak nem veszik még munkába, pedig „periculum est in mora”. Ha áll az, minthogy pedig egészében igaz, tehát áll, a minek **Bernáth Elemér** felső-zempléni gondnokunk adott kifejezést, t. i. hogy mindaddig, míg e hazában van felekezet, a mely saját erejéből tartja fel főiskoláját, addig a sárospataki főiskolának is saját erőnkől kell fentartatnia, akkor az erő forrást meg kell nyitni s a halogatással ne késsünk! (ó—r.)

— **A kassai ref. egyház köréből.** Tiszáninneri ref. egyházkerületünk emez egyik legelőkelőbb egyházának presbitériuma legközelebb évi 300 frt személyi pótlékot szavazott meg lelkésze részére, a ki az esperesi hivatal teendői miatt kénytelen volt a vallásoktatásról s ezzel együtt tetemes jövedelemről lemondani. — Kassa városa eddig 400 frt segélyt adott a ref. egyháznak, míg a jelen évi költségvetésbe ezt az összeget 600 frtra irányozta elő, a mit azonban a belügyminiszter ismételtelen megtiltott a város anyagi helyzetére való tekintetből. Remélhetni azonban, hogy a rosztól informált miniszter jövőre meg fogja engedni ezt a segélytöbbletet. — Az egyháznak egyik buzgó tagja, **Haydú Imre** egy remek, tűzben aranyozott ezüst kelyhet (mintegy 300 frt értékű) ajándékozott az Úr asztalára. A szép kehely pünköszt első napján vétetett használatba. — A konfirmációi ünnepély pünköszt szombatjának délutánján tartatott meg s 8 leány és 20 fiú gyermek tett hitvallást, a melyről emléklapot nyertek. A budapesti prot. árvaházra a növendékek 11 frt 60 krt adtak. — Az egyháztanács elhatározta, hogy folyó évi június hó 25-ikén emlékünnepelet fog tartani abból az alkalomból, hogy akkor lesz 100 éve annak, hogy Kassán az első s eddig utolsó ref. püspöki visitáció történt, t. i. 1799. jun. 23—24. napjain, **Óri Filep Gábor** részéről, a kivel **Tasnádi Székely István** esperes, id. **Kandó Gábor** coadjutor curátor, **Maklári János** abaúji (felső-dobszai lelkész) assessor voltak jelen. A látogatásról szóló jegyzőkönyvet ez utóbbi írta s teljes részletességgel örökíté meg a kassai egyház akkori állapotát. Az emlék ünnepély napján az egyház lelkésze alkalmi beszédet fog mondani, istentisztelet után a presbitérium gyűlést tart, a melyen a 100 év előtt felvett jegyzőkönyvet felolvassák, azt ki is nyomtatják s emlékül kiosztják az egyháztagok között.

— **Érettségi kormánybiztosok a ref. gimnáziumoknál.** A jelen iskolai év végén tartandó szóbeli érettségi vizsgálatokra ref. gimnáziumainkhoz a következő egyének küldettek ki: a budapestihez **Hegedűs István**, a halasihoz **Illosvay Lajos**, a kecskemétihez **Baconi Lajos**, a nagykőrösihez **György Endre**, a pápaihoz **Óreg János**, a csurgóihoz **Farkas József**, a miskolcihoz **Szádecky Lajos**, a sárospatakihoz **Heinrich Gusztáv**, a rimaszombatihoz **Horváth Ödön**, a debrecenihez **Csiky Kálmán**, a máramaroszigetihez **Kenessey Béla**, a hódmezővásárhelyihez **Géressy Kálmán**, a szatmárihoz **Szinyei Gerzson**, a kisujszállásihoz **Székely György**, a mezőtúrihoz **Schilling Lajos**, a zilahihoz és nagy-enyedihez **Bartha Béla**, a kolozsvárihoz **Horváth József**, a marosvásárhelyihez **Csiky Lajos**, a szászvárosihoz **Ballagi Géza**, a székely-udvarhelyihez **Ballagi Aladár**, a sepsi-szent-györgyihez **Téglás Gábor**.

— **A debreceni ref. főiskolában** az évszázó vizsgálatok a következő rendben fognak megtartatni: jun. 11-én hálaadó isteni tisztelet az imateremben; jun. 12—26 ig a theol. akadémia colloquiumai tartatnak meg, 12—17-ig a jogászoké. Jun. 11—21-ig a gimn. I—VII. osztályok vizsgái mennek végbe, a szóbeli érettségi pedig jun. 22—29. napjaira van kitűzve.

— A budapesti protestáns országos árva-egylet május 6-án tartotta, — a mint a „Prot. Egyh. és Isk. Lap”-ból olvassuk — ez évi rendes közgyűlését, a melyen Dr. Horváth Zoltán egyleti ügyész jelentése olvastatott fel, mint az egyletről szóló 40-ik jelentés. A múlt évben 106 benlakó, (60 fiú s 46 leány) és 45 kintlakó árva részesült az egylet segélyében. Fennállása óta a Wagner-féle alapítványt leszámítva, a múlt esztendőben nyert az egylet legtöbb adományt, nem kevesebbet, mint 91110 forint, a melyből a Blahunka-féle hagyatéka 80 ezer forint. Az egylet vagyona 449917 frt 67 kr. — Megérdemli e szép s nemes célu egylet, hogy lelkes támogatásban részesüljön.

— Az országos középiskolai tanár-egyesület választmánya május 14-ikén gyűlést tartott Beöthy Zsoltelnöklete alatt, a melyen a titkári s pénztárnoki jelentések tétettek meg és a tanáriskolai pragmatikáról szóló előadásokat hallgatták meg Beke Manótól s Bozók Endrétől.

— A pápai ref. főiskolában az ez évi vizsgák jun. 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23 s 24-ikén tartatnak. Az érettségi írásbeliek máj. 15—19 tartattak meg, a szóbeliek pedig jun. 26—30. napjain fogtak végbemenni. A zárünnepély napja: jun. 18, a mikor az ifjúsági képzőtársulat tart örömmünnepélyt a városi színházban.

— Művészettörténeti szünidei tanfolyam tartását rendelte el Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter. A tanfolyam júliusban fog megtartatni a fővárosban dr. Pastiner Gyula egyetemi tanár vezetésével az előadások az építészeti, festészeti és szobrászati történetére fognak kiterjeszkedni.

— Pályázati hirdetések lelkesi állásokra. Az erdélyi kerületben a sepsii egyházmegyei nagy borosnyói I. o. lelkesi állásra, a mely 1068 frttal s a stórával van díjazva június 16-ikáig pályázhatni. A jelentkezések Vén Mihályhoz küldendők Bikfalvára. — Ugyancsak az erdélykerületben a kolozs-katonai egyházmegyében fekvő körös-fői IV. o. lelkesi állásra jun. 15-ig pályázhatni. Ez az állás 596 frt 45 kr. javadalmú. A kérvények Deesi Gyulához intézendők Gyaluba.

— Az „Egyetértés” napilap, a mely fizetett vezércikkírója Csávolszky Lajos személye révén közeli összeköttetésben áll a magyar r. kath. klérussal, legközelebb, tehát jól elkésve, „Felekezeti türelmetlenség” cím alatt a megyaszói tanítónk esetét tárgyalta s azt párhuzamba állítva a Majláth gróf erdélyi r. kath. püspök által hivatalától megfosztott Paal Gyula tanár esetével, minket reformátusokat is felekezeti türelmetlenséggel vádol, a miben tetszelgett, a mint olvasóink is tudják, a „Tanítók Lapja”-nak szerkesztője is. — Az „Egyetértés” azonban igen rossz törvény magyarázó, mert a Paal tanár esetében nem tud különbséget tenni az állam törvény s az egyházi felfogás között. Ott a válás s polgári házasság miatt volt baja az illető egyénnek, a melyet a r. kath. egyh. nem respektál. Itt mi a vegyes házasság ellen nem szóltunk, de igenis a reversalis ellen, a mely által a ref. fél kiszolgáltatta magát a r. kath.-nak. Amott a r. kath. egyház mit sem veszített sem erkölcsileg, sem anyagilag, — emitt a veszteség erkölcsi súlya hívta fel, ha úgy tetszik, a türelmetlenséget. A magyar felekezetközi viszonyok a jelen stádiumban valósággal veszített állapotot tüntetnek fel s az a mérséklet, a mely eddigelé legalább látszólag megvolt, most a gyűlölet hajszájában jelentkezik az egyedül üdvözítő egyház szolgálai részéről, a kik előtt a vallásos meggyőződésnek épúgy nincsen becse, mint az „Egyetértés” előtt, a megyaszói esetből kifolyólag.

— Az egyházi adózási rendszer kérdésében a „Dunántúli Prot. Lap”-ban, az ez évi 19. számban ifj. Kutasi Ferenc figyelemre méltó cikket ír, a melyben annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy egy általánosan kötelező egységes adóterv szerinte sem volna jó s legfőleg abban az esetben volna keresztülvihető, ha általánosan készpénz fizetés állapíttatnék meg, ami azonban a gyülekezeti életben gyakorlattá lett szokással nem könnyen valószínűsíthető meg, mert a termény-fizetés sokkal könnyebben történik, mint a készpénzbeli. A termény-fizetésnél azonban az ürmérték helyett a súlymérték volna behozandó. Az adózási rendszerrel a rendes adózás tekintetében a cikkező szerint 4 osztályba volnának besorozandók a gyülekezeti tagok a következőleg: „első” osztályba tartoznának a földmives gazdák, vagy birtokosok, kik legkevesebb $\frac{1}{8}$ telekingatlannal bírnak, ezek fizetnének minden, az úri szent vacsorában már részesült családtag után bizonyos mennyiségű gabonát és személy, vagy lélekpenzt egyenlő arányban, a második osztályba sorakoztatnának a kis birtokosok, kik lakáson kívül egy-két hold szántóföld tulajdonosai, ezek is fizetnék az első osztályba sorozottakra kirótt gabonát, de csak a család-fők után, a családtagoktól itt csak lélekpenz fizetnének; a harmadik osztályba vétetnének a házas zsellérek, vagy kis házasok; a negyedikbe a bérházakban lakók, vagy napszámosok. Ezen utolsó 2 osztály gabonát nem fizetne, csak is lélekpenzt a 12 évnél idősebb családtagok után és pedig a III. osztályban magasabb adókulcs szerint, mint a IV.-ben. Indokolásul azt hozza fel, hogy ily módon, „gabonát csak az az egyháztag fizetne, kinek saját földjén terem, ellenben felmentetnének az alól, a kik csak aratók”. Az első osztályba sorozottak egyenlő gabona fizetésére azt hozza fel indokul, hogy az egyenlőség megvalósítása a föld-birtok utáni fizetést illetőleg a népnek természetéből, felfogásából következik, a melynek aristokratikus jelleme aztán a rendkívüli adó kivételében nyilatkozhatnék meg legjobban, a melynél már az állami adónak kellene kulcs gyanánt szolgálnia s így a vagyonosabb csakugyan nagyobb terhet hordozna, a mi amott, a rendesnél, azon alapon, hogy „a földem nem egyháztag”, már nem vihető keresztül olyan tetszetősen s megnyugtatólag. Közli a cikkező az adózási reform létesítésére vonatkozó gondolatát is, a mely abban áll, hogy szerinte az egyházmegyéknek kell megtenniök az első lépést azzal, hogy záros határidő alatt vigyék keresztül egyházaikban az osztályba sorozást, megállapítva a területére vonatkozólag az egyházi adó maximumát minden osztályra s bizottságok eszközölnék az egyes gyülekezetekben az osztályba sorozást a presbitériummal egyetértőleg. Ezek a bizottságok az egyes egyházakra nézve a rendes évi költségvetést is megkészítenék s ott, ahol a legnagyobb kulcs alkalmazásával számított egyházi adó sem fedezné az évi szükségletet, a konvent lépne közbe segély nyújtásával.

— Köszönetnyilvánítás. Palásthy Jánosné szül: Arday Terézia, nagyazari lakos, róm. kath. nő, a kisazari ev. ref. egyház céljaira f. hó 7-én 100 azaz egy száz frtot ajánlott fel és fizetett le nálam, mely kétszeresen b. adományért e nemes gondolkodású s az evangéliom lelkétől felvilágosított nőnek, egyházam nevében, e helyről is forró s hálás köszönetet mondok.

Péter Mihály, kisazari ev. ref. lelkes.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Védekezésünk kérdéséhez.” Sütő Kálmán. — „A sárospataki főiskola örömnapijai.” — „Egyház-fegyelmi szabályja-
vaslat.” Zsigmond Sándor. — „Egyházi szabályok a buji ev. ref. egyházban.” Andrassy Kálmán. — „Emléklapok
vajai Báró Vay Miklós életéből.” Dr. Lehoczky Gyula „Vegyes közlemények.”

Védekezésünk kérdéséhez.

A protestantismus hathatós támogatásával léte-
sített egyházpolitikai törvények s főleg az azokban
kifejezésre jutott prot. elvek diadaláért kemény
boszúra határozta magát a hazai protestantismus ellen
a kath. egyház papjainak fekete serege. Hogy a
„Regnum Marianum” állami életében a protestantis-
mus elvei révén valaha döntő szerepre jusson, azt
minden lehető eszközzel meg kell akadályozni, —
szólalt meg a győzelem láttára szent borzongással
eltelt pápas lelkiismeret. S számot vetve a körülmé-
nyekkel, a harcsmódor megválasztásával nem sokáig
késlett. Nem eszelt ki újat, csak felvette és fokozott
hévvel folytatja a kipróbált régít. A vegyes ház-
ságok révén ütöget be most is falainkon s ezek kap-
csán akar bennünket elfogyasztani. S mert a törvény az
egyéni szabadság elvénél fogva megengedi a megegye-
zést a vegyes házásoknak leendő gyermekeik vallá-
sára nézve, az elkeresztelést pedig nem tiltja, a hó-
dító hadjáratra sokkal kedvezőbb terepviszonyokat
nyert, mint a minőkkel rendelkezett azelőtt, a mikor
a reversalisok az 1868. 53. t.-c. 12. §-a szerint érvény-
telenek voltak, az elkeresztelés pedig a Csáky-féle
rendelettel büntetés terhe alatt tiltva volt. A szabad
verseny, melyre a törvény a nélkül bocsátja a fele-
kezeteket, hogy annak egyedül igazságos és méltá-
nyos feltétele, az 1848. XX. t.-c. végre lenne hajtva,
épen ez utóbbi oknál fogva nagyban hozzájárul küz-
delme sikerének biztosításához s bizony ez ideig győ-
zelmesen került ki az egyenlőtlen küzdelemből. Hogy
ez a jövőben így ne legyen, erről gondoskodni a jö-
vőben elsőrendű feladatunk.

„Azari” nem régen mutatott rá e becses lap-
ban egy nagy érdekű cikk keretében veszteségeink
valódi és legfőbb okára. Hogy a pártütéssé, árulássá
fokozódott hűtlenséget micsoda körülmények össze-
hatása idézte elő, részletesen kifejtette. Egy Aesku-
lóp szakismeretével sorolta fel az orvosszereket, me-
lyek a baj megszüntetésére alkalmasak. Kúrája gyö-
keres; lassan, de biztosan ható. De épen azért, mert
áldásos eredményei csak jó idő múltán lesznek nyil-
vánvalók; mert az óhajtott gyógyulást csak jóval ké-
sőbb hozza meg s ennek bekövetkezéséig a kór nagy
pusztítást vihet véghez anyaszentegyházunk szerve-

zetében, oly orvosszerről is kell gondoskodnunk, mely
a baj tovább terjedését hamarosan megakadályozza.
Ilyen pedig szerintem az, melyet e b. lapok folyó évi
2-ik számában „Egy lelkes” ajánl, melyet az Azari
ajánlotta orvosszerek feleslegessé nem tesznek, sőt a
mely azoknak csoportját mintegy kiegészíti, mond-
hatnám teljessé teszi; a melyet elvileg különben
Azari sem perhorreskál, csupán hatásában kételkedik
s épen ezért mellőzni óhajt; s a mely abban áll,
hogy a kik nem kérik az egyházi megáldást refor-
mátus létükre és méginkább, a kik megegyezésük
által lemondanak gyermekeikről az egyház javára,
azokkal szemben mindent tagadjunk meg, a mit az
egyháztól nyerhetnek. Ez orvosság gyorsan és bizto-
san ható oly értelemben, hogy hamarosan útját állja
a baj tovább terjedésének. Igaz, hogy nagy hirtelen-
séggel válság elé állítja a beteget s míg hatása alatt
az egyik szervezet meggyógyul, más akárhány bele-
pusztul, de az nem baj, mert ezekben a kór magva
pusztul el.

S az ily eljárás a mai rendkívüli körülmények
között felettébb szükséges fegyelmi eszköz és fegyver
volna egyszersmind. Fegyelmi eszköz az egyház ér-
deke ellen használt szabadság ellen, tehát a szabadság
kellő korlátok közé szorítására. A belső íge-fegyve-
rek mellett ez ma nagyon is fölférő fegyver lenne lelké-
szeink kezében, a melylyel érzékenyen lesujthatnának
azokra, kik a zászlóhoz hűtlenné, a mételey terjesztőivé
lettek s a pártütés szolgálatába szegődtek. S ha a
kúfárok és kalmárok megérdemelték a Krisztus kor-
bácsát, mert az Úr házat saját önző, nemtelen cél-
jaikra használták fel, nemde inkább megérdemlik-e
ezek, a Krisztus korbácsához hasonló fegyvert, kik
gyermekeik eladásával legtöbbször szintén önös cél-
jaikat szolgálván a krisztusi eszmék letéteményese,
anyaszentegyházunk templomának egyenesen lerom-
bolásán munkálnak?!

A tisztességeknél való mellőzés nézetem szerint
nem pótolhatná ezt. A műveltebb elemekkel szem-
ben talán igen, bár mai napság ezek nagyrésze sem
szívesen áll az egyház szolgálatába. Az alsóbb nép-
osztálylyal, tehát az egyház zöme széthúzó elemeinek
nagyobb részével szemben azonban határozottan nem;
hisz példák bizonyítják, hogy sokszor csupán a tör-
vény erejével tudunk fogni gondnokokat és pres-
bytereket.

De véleményem szerint hasonló elbánást érdemelnek azok is, a kik ref. létükre elkereszteltetvén gyermekeiket, más vallásban nevelik. Mert — fájdalom! — vannak ilyenek is. Vannak híveink között, kik az 1894. évi XXXII. t.-c. életbelépte előtt lépven vegyes házasságra, gyermekeik vallására nézve törvényesen meg nem egyezhettek; most azonban már akadálytalanul kereszteltetik el gyermekeiket és más vallásban neveltetik. S vannak olyanok is, kik a nevezett törvény életbelépte óta lépven vegyes házasságra megegyezést nem kötöttek ugyan, de később különféle körülmények által megpuhítottván, nemükbeli gyermekeiket elkereszteltetik és más vallásban neveltetik. Az állami anyakönyv adatai levén az érvényesek, mindkét fajta említett házasságból született ref. egyháztag nemebeli gyermekek, a mennyiben fiúkról volna szó 18 éves korukig, a mennyiben lányokról, férjhezmenetelükig, ha még ezt a kort el nem érték is; — papiroson a mieink maradnak; de ekkor már (tényleg előbb is) végleg elveszítjük őket formálisan is az 1844. III. t.-c. 1. §-ának értelme szerint.

Mivel érdemelnének több kíméletet az ily, gyermekeiket elkereszteltető egyháztagok, mint azok, a kik megegyezés útján a priori mondanak le gyermekeikről? Egy kategóriába tartoznak ezek: mindannyian egyházunk létérdekei ellen törnek. Bizony társuk ezek az egyházbomlasztás romboló munkájában egyenlő eredménnyel, de éppen azért egyenlő felelősséggel. Csupán eszközeikre nézve különböznek: am azok a gyors, ezek a lassú beolvasztás politikájának dobják oda gyermekeiket áldozatul.

Részemről azért indokoltnak látom, hogy az „Egy lelkész“ amaz indítványát, hogy *mindazokkal szemben, a kik ref. létükre nem kérik az egyházi megáldást és a kik megegyezésük által lemondanak gyermekeik vallásáról más egyház javára, mindent tagadjunk meg, a mit az egyháztól nyerhetnek:* még azzal egészítsem ki: *valamint azokkal szemben is, kik elkereszteltetvén gyermekeiket, őket más vallásban neveltetik.*

De persze ezt mindaddig nem tehetjük, míg illetékes főhatóságunk ily értelemben nem intézkedik. Szükség azért, hogy az vegye kezébe az ügyet, s hozzon ily értelmű határozatot. S ha netalán az intézkedés visszaható erővel felruházása nem látszanék sem tanácsosnak, sem igazságosnak és méltányosnak; *főltétlen kíváncsi volna, hogy azért az eszme végleg el ne ejtessék, de legalább a jövőben előfordulható megegyezési és elkeresztelési esetekre történnék intézkedés a mondott értelemben, lehetőleg mennél előbb.* És én hiszem, hogy általa tisztulna a légkör körülöttünk; ez a Damokles kard visszarettentene a hűtlenségtől az arra hajlammal bírók legnagyobb részét s előbb, mint gondolnók, eljönne az idő, a mikor veszteség nélkül zárhatnók le számadásainkat.* Sütő Kálmán.

KÖZÉLETÜNK.

A sárospataki főiskola örömnapijai.

— A debreceni főiskola látogatása. —

Nem álom volt, a mely szertefoszlik a lélek felébredtével, hanem igaz valóság az a testvéri ölekezés, az a szellemi egybefonódás, a melyet a debreceni főiskola tanári karának s tanuló ifjúságának képviselői teremtettek meg a sárospataki főiskolával

a maga egészében. A magyar kálvinizmusnak ez a két erős vára az örök zöld repkénnyel van immár befuttatva a lelkeknek összhangja, az érzelmeknek egyazonossága által, sokszorosan megpecsételve, hogy annál erősebb legyen a testvéri viszony, azok által a nyilatkozatok által, a melyek a vendégek s vendég-látók ajkairól hangzottak el. Nem üres szappan-buborékok voltak azok, hanem a megtelt szíveknek, a fellelkesült lelkeknek a megnyilatkozásai azzal a tartalommal, a melynek forrása az igazság, s a melynek célja az igazság megvalósítása. A pünkössti lélek tüze szállotta meg a véneket és ifjakat s az utóbbiak fogékony keblében bizonyára maradandó lesz az a hatás, a melyet a három napig tartó testvéri ölekezés támasztot. Mert érték s általuk a magyar kálvinizmus diadaláért fáradoznak szakadatlanul a vének, hogy az ő kidöltökkel őrei legyenek a magyar református Sionnak békében és vészben egyaránt; mert ő érték voltak ezek az örömnapi, hogy lelkesítve s lelkesülve átvegyék majdan azt a szerepet, a melyet most a vének töltenek be. Nekünk úgy tetszik, hogy a debreceni s a sárospataki főiskola nem hegemoniáért küzdő testvérek, hanem a magyar kálvinizmus egyenrangú munkásai, a kik által a hazának is fényre kell derülnie. Világolniok kell egyformán, hogy az édes tulajdont megtartsák, megőrizték s nyereségről-nyereségre vezessenek. Sem személyi ellentétek, torzsalkodások, sem az elvek harcában esetleg előálló eltérések által nem szabad elválasztatniok egymástól a testvéreknek, hanem a mindeneket egyesítő szeretettel kell építeniök.

Boldogan teszünk róla bizonyosságot, hogy az a szeretet, a mely a debreceni s sárospataki főiskola között a múltnak olykor felvetődött ellentétei dacára sem volt soha sem megingatva, hiszen a szívek vonzódásának nem állhatni útját; hogy az a szeretet, a mely által a magyar kálvinisták dicsőségre emelték a két tiszai kerületben levő főiskolákat: most úgy megerősödött, úgy megszilárdult, hogy annak emberi hatalom gáncsot nem vethet, nem az ördögökkel szövetkezett hatalom sem, mert ennek maga az istenség képezi alapját az ő anyaszentegyháza üdvére.

És hogy ennek a testvéri szeretetnek a megpecsételéséről későbbi időben is legyenek majdan írásbeli bizonyosságok, íme a nekünk adatott tehetség mértéke szerint felvesszük a tollat, hogy részletesen beszámoljunk a sárospataki főiskolának amaz örömnapijairól, a melyeket a debreceni főiskola szerzett.

A megérkezés.

Május 29-ére volt jelezve az érkezés s bár az időközben érkezett hírek megcsappantották azt a reménységet, hogy sokakat ölelhetünk majd keblünkre, maga a szeretetteljes várakozás, az előkészületben való fáradozás csak fokozódott minden perccel, a mely közelebb-közelebb vitt a megérkezés idejéhez. Ezt a várakozást, előkészületet nem lohasztotta, nem zavarta meg az időnek váratlanul rosra fordulása sem, a mely csak a kirándulások tervét másíthatá meg, noha megvolt a reménység, hogy majdesak kiderül, hiszen a május, a természet ifjúsága, nem lehet ellensége az ifjúságnak, az emberiség májusának. S hogy a remény nem volt csalóka, azt az alábbiak bizonyítják.

Sűrű rajok vonultak május 29-én d. u. 4 óra tájban a vasúti indóházhoz az érkezéshez s nagyban gyülekezett az érdeklődő közönség a főiskola imater-

* E cikk már régóta kiszedve várta a megjelenést. Szerk.

mében, a hol a fogadásnak kellett történnie. Türelmetlenül várták az imateremben levők az iskolakert felől jövőndöket s türelmetlenül mozgolódtak az állomáshoz mentek, ha egy-egy harangjelzés volt. Jött a gyorsvonat. Ez nem a vendéget hozó, de mégis hozott egyet. Az abauji esperest, Révész Kálmánt, a ki boldogan sietett résztvenni új hazája főiskolájának abban az örömében, a melyet régi hazája, szülőföldje főiskolája volt szerzendő. A gyorsvonat után öt perc múlva jött a várva-várt vonat, a melyet berobogásakor hatalmas éljenzés fogadott, amint a kupék ablakaiból a debreceni ifjak mosolygó arccal integettek.

Jöttek: Kiss Áron püspök vezetése alatt az először jelzett tanárok közül négyen: *Balogh Ferencz* a testvér főiskola theologiai tanári karának seniora; *Dr. Birtha Béla*, a ki a sárospataki főiskolának is érdemes jogtanára volt, *Dr. Kérészy Zoltán*, főiskolánknak volt kitűnő tanítványa s *Dr. Peckó Ernő*, a testvér főiskola gimnáziumának irodalomtörténeti tanára s a theologiai s joghallgatói ifjuság részéről *Bogdán Lajos* széniorral az élén: ötvenen. A vendégeket a kellemetlen idő miatt csak pár szóval üdvözölte főiskolánk nevében Radácsi György akadémiai közigazgató, úgy szintén Zemplénnvármegye részéről Barthos József főszolgabíró. E rövid fogadás után részben kocsin, részben gyalog, a főiskola imatermébe vonult a vendégsereg, a hol szép rendben elhelyezkedve vártuk az ünnepélyes fogadtatást.

A fogadás.

A főiskola imaterme, a mi ünnepélyeinknek ez a megszentelt csarnoka, a melyben kiöntjük a bánatot, elsirjuk könyeinket, vig éneket zeng ajkunk s öröm dal fakad szívünkéből, most az örömszínhelye volt a melyben az elhelyezkedés zaja csilapúltával felcsendült énekkarunktól a „Harmonia” induló, mintegy nyitányát adva csakugyan annak az összhangnak, a mely az ünnepélyes pillanatban a lelkekben uralkodott.

A köszöntő dal elhangzása után a szószékből szót kért *Novák Lajos* theol. tanár, hogy üdvözölje a vendégeket. S szólt a szívből a szívekhez, mint édes testvér az édes testvérekhez azon a behizelgő hangon, azzal a fordulatokban gazdag nyelven, a mely saját-szerű tulajdonát képezi. E beszéd egész terjedelméig hangzott:

Kedves vendégeink!

Szeretett édes testvérek!

Éppen két esztendeje annak, hogy a sárospataki főiskola, ez a negyedik századát élő tudományos méhkas, egy kisebb rajt röpített ki kebléből; egy rajt, a mely önként vállalkozott arra, hogy az itthon gyűjtögetett ösmert-készletet, ama másik testvér nagy méhkasnak, a ti méltán híres-neves debreceni főiskolátoknak tűzetes megtekintése által gazdagítsa. Ez a tanulmányútnak tervezett s modern szupplikációnak nevezett kirándulás nemcsak ösmertszerzési célját érte el akkor nálatok, hanem szív-hódító alkalmává is lett általatok a két főiskola szeretetből felfakadó ölekezésének, annyira, hogy visszaszállt rajunknak közöttetek gyűjtött mézkészletén mi, az itthon maradtak is azt találtuk a legédesebbnek, a mit a raj a ti, szeretetben megnyilatkozott szívetek gazdag mezőiről szívott önmagába. Az a raj a lelkét ment gazdagítani és a szívét is csordulásig töltve hozta haza, mindnyajunkkal, egész főiskolánkkal megtapasztaltatva, hogy: „Imé, mely jó és mely nagy gyönyörűség az atyafiak közti az egység!”

De hoztak a mi modern szupplikánsaink töletek még egyebet is; hozták azt a kedves ígéretet, hogy a mieink látogatását ti viszonzni is fogjátok. Mint a színmézből áradó édes illat, olyan volt nekünk ez az ígéret;

olyan, mint a balzsamolaj, „a mely jószagú és igen kedves, melytől Áron feje nedves.”

Az ígéret, imé, valóra vált. Rövid két év múltán, ezen a szeobnek óhajtott, de így is ellelelhetően májusi napon, ti is kiszálltatok, rajként szálltatok át hozzánk, vezérlő és védő szárnyai alatt annak az Aronnak, a ki oly otthonos, oly szívből fogadott itt, e „hegyen épített városban,” e Bodrogsparti méhkas lakóinak szívében, mint a harmat Hermonnak tájain.

Itt vagytok hát végre, itt e tisztos egyszerűségű falak között! Hideg, néma falak közt látszólag, de valóban benn, a mi meleg és örömtől hangos szívünkben. Most vagytok itten látszólag, alig megérkezett vendégekkül; pedig valódilag két év óta vagytok szívünk állandó lakói... Miként melengetünk már azóta benneteket itt benn! Hogy készültünk folyvast a fogadástokra! Hány-szor üdvözöltünk már magunkban azokkal a kibeszélhetően beszédekkel, a melyekből most, az összeölekezés boldog pillanatán alig tudunk többet kirebegni az „Isten hozott!”-nál! Áldjon meg az Isten a jöveteletekért!

Édes jó testvérek! Viharban és vészben kipróbált ösöknek méltó utódai! Atyafi-látogatástoknak, e testvéri ölekezésnek mostani „kellemes idejében,” — a mint hallhatjátok, — ez a főiskola nem tud más nyelven szólni hozzátok, mint a testvériség nyelvén, a szív beszédével. És ha én, e sok próbáltatáson átment főiskola mostani tanárainak nevében üdvözölhetlek itt benneteket: szavaimat az ő szerető szívökből meritem és a magam részéről is oly szívvel intézem ti hozzátok, mely a múltak nagy tanulságait önmagán szűrte keresztül. Hiába nézünk mi most a múltra; nem látunk mi abban semmi olyat, a mi töletek elválaszt; a szeretet kohójában tanulsággá olvadnak az ellentétek, ez a tanulság pedig az, hogy úgy a ti főiskolátok, mint a mi főiskolánk a protestantizmus sarkalatos főelvének megfelelő egyéni önállósággal, szabadon működött a közös, nagy célok szolgálatában. A mit pedig ezen felül is látnunk kell, azt, — engedjétek meg érte! — én, részemről, most nem annyira a két főiskola, mint inkább a tiszai két egyházkerület közös múltjában találom fel.

Igy, ha végigröppenek gondolatban a magyar kálvinizmusnak s ebben a tiszai két kerületnek nagy küzdelmekben és nagy sikerekben megírott történetén: akkor látom mind a kálvinizmust, mind a két egyházkerületet legnagyobbinak, mikor közös célra törekvő elméi, vezéralakjai a szellem erejét odaadó testvériség és barátság tüzeiben edzették acéllá. Látom *Méliusz* s *Károlyi Gáspárnak* óriási erőfeszítéseit a kálvinizmus megszilárdításáért s ha végre is kivívhatták, a miért harcoltak; ha a kálvinizmust a Tisza tájain megdönthetetlenül megfundálták: ennek titkát én abban az igaz, benső barátságban találom meg, mely e két prófétát elválaszthatatlanul fűzte egyűvé. Munkájokban a szellem volt az építő mester, de baráti szeretetök a forrasztó anyag... Majd látom a XVII-ik századnak végét s onnan a lezajlott század nagy diadalai és nagy szenvedései között hössé és vértanúvá avatott kálvinizmust a *Méliusz* és *Károlyi* örökében is önmagával meghasonlva, egyházalkotmányi súlyos válság között és látom, hogy a XVIII-ik század elején miként nyer életet az újabb egyházszervezet néhány, szüreti vigalom címén összejött világi férfiú baráti szívében Bodrogszerestúron. Nos, hát ez is a szeretet, a barátság munkája volt s hogy minő munka: mutatja a magyar kálvinizmus mai egyházalkotmánya... Aztán látom a közelmúlt eseményeit, a pátens ellen való gigászi küzdelmet, melyben a vívó bajnokok az egyházban a hazát is megvédték és nem tudom felejtani, hogy úgy a viadalban, mint a győzelmi ünnepen, a melyet itt ennek a főiskolának körében ültek meg, legjobb bajnokainknak, a *Vayaknak* és *Tiszáknak*, a *Révészeknek* és *Hegedűsöknek* baráti szívei egymásba ömölve dobogtak. Mert erős az elme és az elv, hatalmas a szellem és akarát, de igazán nagyot és dicsőt csak a szeretet által megedzve alkothatnak bármilyen téreken. A megváltó eszmék, az intézményeket újjászülő üdvös gondolatok a szerető szívek ölekezésében nyerik életüket és meggyőzhetetlen erejüket.

Édes jó véreink! Debreceni hú testvérek! Ennek a szeretetnek fényét, ennek ragyogását, mint valami újabb betlehem-i csillagot látom én, látjuk mi, testvéri ölelkezésünkön. Oly fény ez, mely a jelen és jövő nagy feladatainak ösvényeire hivatatólag integet és azzal a reménnyel biztat, hogy ha szeretetben, bizalomban forrunk még jobban együvé, ez a fény győzelemnek lesz a jelvé és zálogává. És mi hiszünk, nekünk hinnünk kell e jelben; hinnünk kell állhatatosan, hogy az ilyen testvéri és baráti ölelkezésekből, mint a minő ez a mostani is, nagy-nak, üdvösnek, a magyar kálvinista Siont és a hazát boldogítónak kell születnie. Hinnünk kell, hiszen az a mély barátság, mely a mi kerületeink és főiskolánk fővezéreit összefűzi, a mi egygyé forrásunknak is záloga; hiszen a mi látogatásunk és a ti látogatástok ennek a kölcsönös szeretetnek a megpecsételése.

Ennek a szeretetnek jegyében, ettől áthatva üdvözlünk hát benneteket, mindnyájatokat! De üdvözlünk különösbbe is Téged, a tiszántúli egyházkerületnek és a debreceni főiskolának nagyérdemű és nagy szeretetű ösz pátriárkája, öregségedben is ifjú szívű Áron! Te, az egykori pataki diák, most a tiszántúliak püspöke, a debreceni főiskolának főgondnoka, méltó tiszteletünk és jogos büszkeségünk szeretett tárgya vagy. De engedd meg, hogy a szeretetnek nyelvén, apánknak szólíthassunk és arra kérhessünk, hogy továbbra is szóban, tettben hirdesd e két kerületnek, a két főiskolának: „Fiacskaím, szeressétek egymást!”

Szeretettel üdvözlünk és ölelünk titeket is tudós tanártársak! Mi édes reménnyel borúlunk a kebletekre s nagyot, üdvöset várunk ettől az ölelkezéstől, várjuk a *prot. iskolai nevelés újabb irányának megszületését*, azt az új szellemet, mely arra van hivatva, hogy az iskolai ifjúságot öntudatosabb és buzgóbb alkotó részévé nevelj: az egyháznak és a hazának!

És szeretettel köszöntünk téged is, debreceni nemes ifjúság! Ösmerkedjétek meg ezzel a főiskolával és kössetek minél mélyebb, minél tartósabb barátságot itteni testvéreitekkel. Mert jön az idő, midőn az élet szolgálataiba kell állnotok és annak küzdelmei között egyik leg-erősebb támaszotok leend az igaz barátság!

Kedves vendégeink! Im, nyitva áll előttetek szívünk, szálljatok meg abban! Nyitva főiskolánk, városunk és nyitva állnak a vidék megtekintésre méltó helyei. Szívjátok ki mind ezekből az okulásnak, a felekezeti és hazafiúi tudatnak és az igaz barátságnak mézét! Találjátok itthon magatokat! Isten hozott, Isten áldjon mindnyájatokat!

Arra a szíves istenhozottra, a mely e beszédből csendült a vendégek felé, a megfelelő választ abban a történeti visszaemlékezésekben gazdag sifjonti erővel előadott beszédben kaptuk meg, a mely *Balogh Ferencz*nek, a debreceni főiskola eme nagy nevű tanárának az ajkáról hangzott el, a melyet szintén egész terjedelmében ide iktatunk:

A reformáció hazánkba átsugárzásától maig virágzó két főiskola újabb találkozásának megható pillanata elérkezett. Az a szép kezdemény, mely itt fogamzott: hogy lássa színről-szinre a két főiskola ifjúsága egymást, testvéreileg ölelkezzék a nagy emlékek boltozatai alatt: most nyeri folytatását. Ime megjelenünk mi debreczeniek, hittanhallgatóink legnagyobb részével, nehány joghallgatóval, Elkísérték őket tanárok négyen. Miután az igazgató tanárt, ki buzgón készíté elő a szép ügvet, családjában való betegség tartotta vissza, a theologia részéről nekem jutott a kellemes és kedves tiszt, üdvözlőlni a szeretett testvéreket. Kiváló súlyt kölcsönöz e viszontlátogatásnak, hogy élünkön itt van főiskolánk főőre, kerületünk nemes szívű püspöke, ft. Kiss Áron úr, kit magas kora sem tartóztatott vissza, hogy újra lássa azt az anyaiskolát, melynek ő oly kimagasló tanítványa volt. 104 év előtt, a mult század lejtőjén is, a tiszántúli püspök a collegium világi gondnokával a hatalmas Domokos Lajossal képviselte itt főiskolánkat, a 19-ik század végén, hasonlóan püspökünk vezetű a testvéri viszontlátást; épen úgy

a mi iskolánknak is szerencséje volt 1797-ben Sárospatakról Öri Fülöp Gábor tiszamelléki püspökhöz.

A Debreczenben található adatok szerint 1795-től 1830-ig mutatható ki a két főiskola személyes érintkezése a közvizsgák alkalmával, a mikor a tanulókat rendesen két ifjú, a hatóságot szintén két tekintélyes férfiú képviselte, a világiak között voltak Domokos Lajos, Komlósi Dániel (1813) és Somosi Ferencz (1819) senátorok; az egyház részéről Hunyadi Ferencz püspök (1795), Földvári József debreczeni lelkész (1798), a tanárok közül Sárvári Pál, Budai Ézsaiás (1796), Lengyel József (1798), Péczeli József (1824). 67 évi szüntetés után új alakban, szélesebb alapon éledt fel a régebbi eszme, mint tudjuk a széles látású Radácsi collega indítványára s a nyert első látogatást szívből viszonzozzuk most.

Nemes tanuló ifjúság! hasson meg titeket magának e tudomány helynek szemlélése! Ez a föld bizonyos értelemben szent hely! megszentelte azt a sok szenvedés, bokros érdem s nagy erények tövis és virág koszorúja! Ifjabb Csécsi Jánosnak, a pataki főiskola igazgató tanárának, 1718 tartott értekezése szerint* 1554-ben az ösök által ide helyezett „virágzó lyceum” volt itt. A lélek és élet hatalmas fuvalma, a legmagyarabb fejedelmek és főurak áldozó szeretete magasra fejlesztették e tanintézetet, kivált mikor alabástrom szelenczéből jó illatú kenetét ráönté a bibliai alakhoz hasonló Lorántfi Zsuzsanna fejedelemné, az európai hírre emelkedett Ámos Comenius korában. De mikor épen zenitjén tündökölt: érkezett a tragikus fordulat, a megpróbáltatás keserű korszaka, kezdődik e dicső főiskola exodus! az álló csillagból bujdosó csillaggá vált. A jezsuitai ármány kiméletlen keze eltaszította innen a tanárokat és tanulókat, a műveltség, s történelem áldást adó kezét, a tudományt száműzték és vándorbotra szorult az értelmiség. A szomorú Odyssea hozta Patak tanuló ifjúságát két tanára és séniora vezetése alatt, mint menekülőket. 1671 késő őszén Debreczenbe, hol az Apafi korszakban állhatott a főiskola. Akkor a debreczeni nagy tanárok Mártonfalvi György, ki maga is Debreczenbe vezette és olvasztotta a török vész miatt feloszlott váradi collegiumot, s kit „a magyar Sion hattyujának” neveztek, és társa Szilágyi Tönköly Márton, a lelkészek, a város, a tanuló ifjúság (Bölcskei Mihály — később békési pap, — Veresegyházi Tamás, Hosszúfalusi Márton, Viski Pál, Füleki János, Almási Mihály, Diószegi és Vervölgyi stb.) fogadták testvéreileg a nemes száműzötteket. Mint a Byzancból menekülő görög tudósokat Florenc, Italia: úgy fogadta a sík ölen fekvő polgárok városa, Debrecen a kálvinista értelmiséget. Itt helyezték el a magukkal hozott palládiumot, a nyomdát, az eszme láncra kötött szárnyát. Fájdalom e szép években a Debreczenre is kiaradó német pusztítás alatt. (1705. október 17—18), a debreczeni collegium könyvtára jó részével elpusztítottat, megsemmisült. E testületi találkozó volt az első. Megrázó jelenet vala az. Hála a jó Istennek, hogy több mint 100 év után a második testületi találkozó mindkét részről örömdetes bizonyosságot tesz arról, hogy az igazságot és világosságot végkép eltemetni nem lehet. Van feltámadás még a földön is. Van isteni gondviselés! ki az erdélyi, gönczi, kassai majdnem 40 évi pusztai vándorlás után visszaszegezte a bujdosó csillagot ősi pontjára.

A kiállott szenvedések után a pataki főiskola megülte (1717. okt. 31.) a reformáció kétszázados ünnepét. Ifju Csécsi János, az ujjászületett főiskola tanára, tartotta akkor, az ő általa „illustis Athenének” nevezett collegium főtantermében az örömnapi oratiót. Kétszeresen örömnapi volt az, s meghatón találók voltak az alkalmazott zsoltár sorok „Mikor visszahozta az úr Sionnak foglyait, olyanok voltunk, mint az álmódók.” (Zsolt. 136. 1 . . .) Ha visszatekintünk a még hosszabb s azóta is elmúlt idő rétegeire, érezzük az első és mostani találkozás közti különbséget (1671—2. és 1897—9.), a felleget és fény, a köny és öröm, a hála és diadal egyesülésétől meglobbantott érzelmünk világánál mi is oly ámúlatlaltelhetünk

* „Oratio de maximo hujus seculi vitio . . .”

el, mint a niczeai atyák a diokleciani harcok után, s felvesztjük ajkainkra: „olyanok vagyunk, mint az álmodók“, és erőmerítésre és lélek edzésre szánt szózata Nagy Basilnak jöhet ajkunkra: „a remény oly ember álma, a ki virraszt“. Virrasztottak őseink s álmok, a remény, valóra vált.

A két testvér főiskola egyéneinek találkozása, egymásra kölcsönös hatása, mondhatni folytonos volt. Tanulói sokszor cserélnek iskolát, jeles tanárokat kérve és adva egyik a másiknak, vagy a kerületnek derék embereket. Medgyesi Pál egészen Debreczen képzettje, sőt tanára, (1632), a Patakon lakó nagy fejedelemlé udvari papja lón; helyette szolgáltatta Patak az ő nagytehetségű fiát Komáromi Csipkés Györgyöt Debreczennek s tragikus sorsú bibliájával az egész egyháznak. Debreczeni Ember Pál, egészen Debreczen fia, Patakra ment rektoriára, s ennek közelében húnyt el első történetírója egyházunknak . . vajha a lizskai temetőben valamikor, talán halála 100 éves fordulójakor, egy síroszlop tenne bizonyosságot a hazában a nehéz idők miatt vándorlásra szorult bűvár érdemeiről. Egyetlen leánya, (Judit) Paksi Szatmári Mihály pataki tanár nejévé lón és szülte Sz. P. Istvánt, ki Patak fia és képzettje volt, de Debreczennek lett kiváló tanárává, majd püspökévé s a szomorú időket éneklő jeremiási szellemű költőjévé. Viszont Debreczen tanítványa volt Kövi Sándor, Patak első és országhírű jogtanára. Szép iker-tünemény a 30-as években azon két jeles pataki ifjú tanuló, kiket a barátság szála tart egybe, áldásos hosszú élet folyamán borús és tüneményes országos változásoknak (1848, 1867, 1896) részes szemtanúi, egyik Kun Bertalan, másik Kiss Áron, a két tiszai kerület buzgó püspöke, ez iskola ékkövei.

Szép és nagyszerű a két főiskola szellemi és elvi értékének szemlélete. Két perpenyője volt a két főiskola századokon át a lelki szabadság lendülésének, az eszmék hullámlásának, melyhez hasonlólt külföld egyetemeinél találunk. A presbyterianizmus első, bár szélsőségi, indítója Ujfalvi Imre debreczeni tanár volt, börtön és száműzés lett végkimenetele. A második hatalmasabb indító Tolnai Dali János, pataki tanár, 4 évtized múlva kimerülten, de szintén nem tulzás nélkül adta a visszhangot . . az akkori felfogásba ütköztén az eszme, ismét leigáztatott: Tarczal temetőjében jeltelenül nyugszik; Ujfalvinak pedig temetőjét sem ismerjük. A két irányzatot harmadikul már mérsékeltabb alakban a félig Debreczen, félig Patak embere, Medgyesi Pál fűzi szép rendszerbe. Patak vidéke ápolja tovább, sokáig. Míg óriás elvi tusák után, melyben Patak fia, Sz. Paksi és Debreczen fia, Sinai együtt fogva tartóztatják az áradatot, a debreczeni Domokos, a pataki Medgyesi szellemével övezve, küzd a presbyterianizmus mellett. Itt meg Őri Fülöp Gábor szintén némi tulzással készíti a döntő fegyvereket. Végre a debreczeni konventen, majd a debreczeni országos zsinaton (1881) diadalra jut a presbyterian eszme, a túlzások leköszörülve mindkét oldalról. A közöny jege üdítő harmattá, a gyűlölet lobogó tüze enyhe meleggé vált.

Fogadja e szép főiskola a debreczeninek, kormányzó hatósága a mienknek, jeles tanárkara ami tanárkarunknak, derék és reményes ifjusága a mienknek hő üdvözlét s azon esdek-léssel zárom beszédem, mit Sz. Paksi István debreczeni tanár fejezett ki (1751) „Isten! Tartsd meg e hazában mindkét szemünk világát: A két collegium tanuló társaságát!“ (Révész. Figyelmező. 1875. 183. 1.)

Mindkét beszéd alatt zúgó éljenzés szakítá félbe a szónokokat ama pontoknál, a melyeknél a két főiskola már régebbi együtt működését s érzését hangsúlyozták s a melyeknél Kiss Áron püspökről emlékeztek meg. A 84 éves öreg ember, a kin megnyugodott az Urnak megáldó kegyelme, könyezve köszönte meg néma meghajlásával a felé fordult közfigyelmet. Majd miután az énekkar közben énekelt, előállott *Illyés Mihály* IV-ed éves theológus ifjú, hogy társai nevében üdvözlje a vendég ifjakat. Az ünnepélyes

pillanat hatása kiérzett hangja csengéséből, a mely olykor-olykor mintha el is fogódott volna az öröm miatt, a mely a lélek felett uralkodék, a mit hasonlólag éreztünk a vendég ifjúság részéről beszélő *Bogdán Lajos* válaszakor is, a ki társai nevében boldogan hirdeté, hogy testvérekhez jöttek s a testvériség jele alatt fogják tölteni a napokat, a melyek nem egyszerű látogatási napok, hanem a lélek ünnepnapjai. A két szónok ifjú kéz fogása után az énekkar által előadott „Garibaldi induló“-nak fülünkbe csengő dalmával távoztunk e történelmi nevezetességű esemény színhelyéről, a hol a debreceni s sárospataki főiskola jó szellemének összeolvadása ment végbe. Legyen ez az összeolvadás mindörökké áldott.

A fogadás után a vendég tanárok a vendéglátó családokhoz mentek, az ifjak pedig részben a főiskolai küldöttségi szálláson szálltak meg, részben pataki társaik lakásaira széledtek el, hogy aztán vacsora után a „sárospataki nemzeti színpad“ helyiségében találkozzanak, a hol műkedvelői előadás volt tartandó az „Erdélyi szobor“ javára. A vendégek s a törzslakók zsúfolásig megtöltötték a színháznak nevezett helyiséget, bizonyára nagy irigységet támasztva az épen itt tartózkodó Báródi Károly színigazgató keblében, a ki így sóhajthatott „vajha az én jövedelem nem volna ez az esti bevétel.“ A műkedvelő hölgyek, *Zsindely Etelka*, *Márkon Mariska* s *Gecsey Etelka* kisasszonyok s partnereik, az arany-ifjúság kiválogatottjai, nagy buzgósággal érvényesítették tehetségüket, tapsokra ragadva nem egyszer a néző közönséget, a rendező: ifj. *Mitrovics Gyula* tanár iránt is ezzel fejezvé ki az elismerést. Az előadás megkezdése előtt a sárospataki leányok díszes virágcsokorral kedveskedtek Kiss Áron püspöknek.

Kirándulások.

Mikor a műkedvelői színi előadás 11 órakor végetért, az ég még mindig borúba volt burkolózva s a Patakon oly erősen érezhető északi szél zúgása nem csökkent, úgy, hogy a kirándulásra indulás idejét reggeli 1/27-ről 8-ra kellett kitolni, mint olyan időpontig, a meddig a változásnak a helyi Falb-ok szerint be kell következni. Ez az indulási időnyerés feljogosítá az ifjakat, hogy a lefekvés idejét az éjjelen túlrá tegyék s hangossá vált ez által a két vendéglő, a hol Gambrinusnak s Bachusnak állottak szolgálatába a kellő határokon belül, de a rossz nyelvek szerint magasra rugott számla mellett, a melyet a pénz-vér bőségben levők szívesen elégitettek ki nagy örömeire a kelner hadnak.

Mikor a reggel elérkezett, a helyi időjósok jóslata bevált, az idő megváltozott, mert bár a szél fúvása nem szűnt meg teljesen, de ereje csökkent s a nap sugarainak meleget árasztó fénye mind inkább inkább növekedett, 8 óra után 5 perccel, miután a fáradhatlan rendezők, Kis Elek s Dr. Finkey Ferenc megállapították a sorrendet, megindult a 25 kocsiból álló menet, a melyet a s.-a.-ujhelyi honvéd kaszárnyától nem messze megállított a főszolgabíró, hogy tudtokra adja a vendégeknek, hogy *Dr. Székely Elek* polgármester a kaszárnya előtt fogja fogadni ünnepélyesen a tiszántúli ref. püspököt s társait, a mi csakugyan úgy is történt s a polgármester szíves fogadó beszédje után a hosszú kocsisor végig robogott Ujhely főutcáján addig a fordulóig, a mely a ref. lelkészlakhoz vezet, a hová az egész kiránduló sereg villásreggelire volt meghíva. Fejes István, mint

házigazda, kint a kapunál fogadta vendégeit, neje pedig az épület feljárójánál s miután sorra megtörtént az udvarias bemutatkozás s az új paróchia emeleti termeiben megpihentek a vendégek, — a kik nem győzték kifejezést adni abbéli meggyőződésüknek, hogy az új lelkész lakással önmagát tisztelte meg az újhelyi egyház, a mely példát mutatott arra, hogy a kényesebb helyeken miként kell ebben az irányban is representációt teljesíteni, — levonultak a földszinten levő nagy tanácsterembe, a hol gazdagon terített asztalok várták őket, megrakva étellel-itallal, melyekhez csakhamar hozzá is fogtak s nagy öröme a háziasszonynak kellő mértékben fogyasztottak is. A szíves vendéglátást *Balogh Ferenc* köszönte meg, a kinek szavaira *Fejes István* válaszolt, majd *Kiss Áron* szólott boldogságtól meghatottan, hogy annak a házába is eljuthatott, a kivel az életben annyiszor küzdött együtt. Miután *Bartha Béla* még egyszer megköszönte a vendéglátást s az egész társaság elénekelte a „Hymnus“ első versszakát, útrakeltünk, hogy a széphalmi mauzóleumhoz menjünk.

A debreceni főiskola ifjúsága a nemzeti irodalom nagy mestere iránt való kegyeletben ép oly erős, mint a sárospataki iskoláé s a multakból vissza-visszatérő ellentétes kép korántsem akadályozza meg a hű emlékezés megnyilatkozását s a Kazinczy sirjánál igaz érzésekkel áldoztak irodalmunk apostolának emlékére, mintha soha sem lett volna összeütközés Kazinczy s a debreceni irodalmi irány közt. A sárospataki ifjúsági énekhar éneke után *Dr. Pecko Ernő* debreceni tanár adott kifejezést azoknak az érzelmeknek, a melyek a debreceniek lelkét eltölték a szent emlékü helyen, a következőleg szólván:

Tisztelt közönség!

A harc régen elesenededett, a viharos idők áldást hozó, nemzeti szellemünket megtermékenyítő küzdelmeinek dicső bajnokai megtértek őseikhez, az ádáz ellenségek a jövő gondolatában megbékéltek, s immár csendesen pihennek. Észmék, magasrátörő, nemeset, szépet sugárzó tetterős eszmék harca volt az, a toll éles, sokszor bántó és gúnyos, de igaz lelkesedésében mindenkor nemes fegyverével. Az egész Európa lázas forrongásban van, az egész míveltség belső lényegét, — külső képét átfarmáló eszmék hullámanak mindenfelé — és jutnak el hozzánk is e század első éveiben. Az eszmék hódítanak; nagyok, hatalmasok, meggyőződéseikben tiszta, bátor lánglelkűek támadnak, szívük mélyén az új-kori eszmék megfogamzanak, gyökeret vernek. Összeállanak, szervezkednek, erős táborot alkotnak és zászlójukra felírják, fennlen lobogtatják a meggyőződés szabadságát, az átalakulás szükséges gondolatát, — a nemzeti megújodást. Nem szégyenlik, fennlen hirdetik elmaradottságunkat, és merész, de nem avatatlan kézzel belenyúlnak a nemzet szellemvilágába, kérlelhetetlenül szedegetik, erős marokkal tépik a bojtort, simítgatják a talajt és beültetik ékes, színes, beszédes virágokkal, hogy a vérünkben fakadó gondolat és érzés tisztas új ruhába öltözködjék, hogy meginduljon hódító útjára, szerezzen magának elismerést, s hódoljanak meg neki mindenek. És ezt a harca edzett, bátor tábor eszményi iránya törekvésében, csak az az egy gondolat erősíti, lelkesíti, hogy újításai nem enyésznek el nyomtalanul, felébresztik a nemzet öntudatát és tetterejét, erős a hitük: ki fog törni a harc, mert csak egyedül az hozza meg a nemzeti szellem megifjodását, a modern magyar nemzet megváltó gondolatát.

Beteljesedett. A harc kitört, a küzdelem hosszantartó, heves és félelmetes, édes testvérek küzdelme volt a szent örökségért, küzdelem édes magyar nyelvünkért. Az újkori eszmékre felesküdt, elszánt csapat előretör rettenthetetlenül, művészséget és izlést kiált oda ellenfelének,

a nemzetiségét féltő hatalmas tábornak. De mi az, mi e kis csapatot összetartja, honnan meríti bámulatos bizalmát, mi az, mi erejét edzi, bátorságát fokozza, elszántságát félelmetesen nagyszerűvé varázsolja? Láttátok-e élükön a férfit — a rettenthetlen, erős lelkű vezért, ki fenkölt gondolkodásával, nyughatatlan munkásságával, az egyetemes emberiség és eszményiség iránt való határtalan lelkesedésével, mintegy félisten harezol élükön, utat tör, a szükséges reformok útját egyengeti, végtelen munkabíráásával izgat, lelkesít a munkára, a megtisztító, idvezítő munkára.

Te vagy az nagy Kazinczy, te nemzeti szellemünk fényes meteorja, lángoszlopa! Nagy szellemed, lelked nagysága egy egész kor fényes tüköre; a te kitartó küzdelmedben, fáradhatatlan munkásságodban látjuk meg a nagy korszak minden törekvését, eszményét, összes gondolatát és érzését. Eszményedért való nemes lelkesedésben küzdöttél szakadatlan kitartással, élted minden pillanatát csak egy gondolat foglalkoztatja, — hogy nagygyá, hatalmassá, széppé és kifejezővé tedd — a magyar szellemet, — annak édes kincsét, nemzeti nyelvedet. Megszűnt a harc, mert kihullt erős kezedből a fegyver; de a lelkek megtermékenyültek, — eszméid hódítottak — és féltett kincsöd — mert a tied is — édes magyar nyelvünk újjászületett, phónixként diadalmas fenségében emelkedett ki a hosszas küzdelemből, kinyitja a sokáig fedett, gazdag mélyét és szórja ezer, meg ezer ragyogó gyöngyét — a magyar szellem gondolatai- és érzéseinek édes testvéreit. Hosszú idők után most egy zarándok csapat áll itt. Lelkükben a nagy idők emlékezetével, — a múlt lelkesítő képein merengve a tisztelet és hála szent érzelmeivel eltelve tapodják e helyet, melyet a nagy mester életével — munkásságával — megszentelt és nekünk, minden magyarnak örökre emlékeztetéssé tett.

Dicső vezér, nagy szellem! tekints le reánk, ismeresz-e bennünket, megismered-e bennünk legádázabb ellenségeidet nem a béke olajágával kezünkben, de a csodát az elragadtatás- és hála szent érzelmeivel szívünkben! Debreczenből, ellenségeid legerősebb várából jöttünk elmondani neked, hogy nincs többé harc e széles hazában, hogy nemzedet fiai már régen megértették nemes törekvésed minden nyilatkozatát, hogy az elismerés, tisztelet- és hála örök érzelmeivel áldoznak emlékednek. Nagy szellem, ki mestere, lelke, mozgató ereje voltál szellemének, eljöttünk, hogy megmondjuk neked, ez a kor felfog téged egész nagyságodban, hogy ez a nemzet a te művészi irányodat a nemzetivel legszorosabb egységbe olvasztva, — a te általad megmutatott úton — követi, szereti, míveli és tökéletesíti. Nemzedet fiai megérteneik küzdelmes életed pályájából, kedélyed állandóságából, melyet semmi csalódás, semmi fájdalom és nagy nyomor nem zavarhatott meg, öntudatos és gondos munkásságodból, minden szép iránt való rendkívüli érdeklődéseidből, lelkes törekvéseidből; utódaid megértettek téged lelked egészében — fenséges mivoltodban, — tőled, a te nagy szellemed hatása alatt tanulták a fáradhatatlan hasznos munkát, dolgozni a nemzetnek a nemzetért, az egész emberiségnek minden emberért.

Mi pedig debreczeniek — elhoztuk neked dicső szellem! halhatatlan emlékednek hála áldozatunkat, mert megtanítottál bennünket arra, hogy a „nyelv a miénk“, édes magyar nyelvünk a mi egyetlen drága kincsünk, — azt a te szellemedben megőrizzük ígérjük, Isten minket úgy segéljen!

Zarándoklás volt ez, de protestáns értelemben; nem várva csodát, de várva a természetes eredményt, a lelkesedés szülte lelkesedést! Ugyan így volt a Borsiba, a II. Rákóczi Ferenc születési házához való zarándoklásnál, a melyet *Dr. Bartha Béla* s *Csontos József* beszédei tettek vonzóvá, mindketten szólva arról a férfúról, a ki örök dicsősége a magyar nemzetnek! Itt is a sárospataki főiskolai ifjúsági énekhar éneke kezdte s zárta be a szép s felemelő emlékezősi ünnepélyt, a melynek végeztével visszatértek a ki-

rándulók S.-a.-Ujhelybe, hogy a tiszteletökre rendezett ebédén résztvegyenek.

Míg a Borsiba való kirándulás tartott, ez alatt az idő alatt Zemplénnvármegye tisztelgett Kiss Áron püspöknél a lelkészlakon, a főispán, *Molnár István* vezetése alatt, jöven vele az alispán, a főjegyző, a főügyész stb. számosan, a megyei tisztikarból épügy, mint a bizottsági tagok közül; ez utóbbiak sorában Dókus Ernő s Molnár Béla képviselők, Mecner Béla stb. Miután a tisztelgők bemutatkoztak, előállott a díszmagyarba öltözött alispán, *Matolai Etele* s üdvözölte az ősz püspököt a megye nevében. Az öreg Kiss Áron nem maradt adós a felelettel s a tisztelgésért hálás köszönetét nyilvánította. E tisztelgés után, alig hogy eltávoztak a megjelentek, nagy örömmünkre betoppant a tisztáninnen püspök, *Kun Bertalan* is, hogy ő is részese legyen a debreceni s sárospataki főiskola testvéri ünnepének... Megható volt látni a két öreg püspök ölelkezését, a kiknek a harmincas években kötött barátsága mindezideig tisztán, zavartalanul felmaradt.

Egy órákor már hatalmas vendégsereg táborozott a Bock-féle nyári ebédlőhelyiségben. S.-a.-Ujhely városának egész intelligentiája ott volt, hogy ünnepelje a debreceni s a sárospataki főiskolát, mert ez az utóbbi is vendég volt. A város polgármestere s a főispán Fejes István felszólítására egy perceg sem késtek, hanem azonnal munkába vették a vendéglátás dolgait s mondhatjuk, hogy teljes sikerű volt a vendéglátás.

A kifogástalanul felszolgált ebéd folyamán, a melyre kedvderítő italul előkerültek ajándékképen az ujhelyi pincék drága kincseiből a hosszú nyakú üvegek, hegyaljai szomorodni s asszú bort tartalmazva, a pohár köszöntők egész sora hangzott el, a melyek a vendéglátó város s megye viszonyának megerősítésére szolgáltak a sárospataki főiskolával, a mely ily módon épen a debreczeniek látogatása útján lépett közelebbi összeköttetésbe mindkettővel. A köszöntők elsőjét *Dr. Székely Elek* polgármester mondta, üdvözölve a vendégeket, majd *Matolay Etele* alispán szólott, Kiss Áront éltetve lelkes beszédében, a kinek *Dr. Kérészy Zoltán* debreceni jogtanár válaszolt a vármegyét köszöntve fel. *Balogh Ferencz Kun Bertalan* s Fejes Istvánt éltette tartalmas beszédében, míg *Dókus Gyula*, a ki mind a két főiskolának növendéke volt, a két főiskola tanári karáért emelt poharat. *Mecner Béla* Kiss Áront köszönté, a kinek Áron fia egykor nevelője volt; *Molnár Béla*, a lizskai kerület s ebben a sárospataki főiskolához tartozók országgyűlési képviselője, a sárospataki tanári kart éltette, mint ennek az iskolának a vezető testületét, a melyre „ma is büszkék a zempléniek,” nem csupán a múltért, de a jelenért is. Közkívánatra id. *Bajusz József*, ujhelyi ügyvéd állt fel s mint 48-as honvéd a 48-as honvédet, Kiss Áront köszöntötte fel lelkes éljenzésekkel kísért következő versével:

Jól esik szívemnek,
Hogy itt köztünk látlak,
Nagyhirű főpapja
A kalvinistáknak.

Szereteted jele,
Hogy közénk eljöttél,
Lelki-rokonságot
Már régen kötöttél

Felünk s minden néppel,
Mely a földet lakja.

Az engesztelésnek
Vagy te hű alakja...

Az is hálás szívéd,
Az is szereteted,
Hogy az „alma mátert”
Most is felkeresed:

Patakot, mely annyi
Tudós rajt bocsáta
— Tudomány tárából —
Szerte e hazába.

Lélekben és testben
Nagy vagy te „Kis Áron”...
— Ne gondold, hogy versem
Már ezzel bezárom. —

Rákócy és Kossuth
Szülő megyéjében
Üdvözöllek téged,
Bajtársim nevében!

Nekünk is van atyánk,
Tisztelt az ő neve,
Mert ő nála jobbat
Az ég nem teremte;

Hithű, igaz magyar,
Imája kegyesen
Az égbe száll — értünk! —
— Oda — egyenesen.

Tisztáninnen és túl
Ti őrzitek lelkünk,
Mi mind kettőtöket
Rajongón szeretünk.

Minket külön ok is
Vonz és köt te hozzád,
Most ötvenegy éve
Megtámadott Hazánk

Együtt védelmeztük,
— Mint magyar honvédek, —
Ez a mi felemel,
Mi előttünk téged.

Tudom, a lelkésznek
Más a hivatása, ...
De ha orvul meg van
Támadva hazája

Ne legyen külömbiség
A honvédelemben,
Sőt inkább a lelkész
Ottan is vezessen.

Mert nem az a vezér
A ki azt kiáltja:
„Előre fiaim!” —
— De előre állva:

„Utánam magyarok!
— Mint „Vályi Pál” tette —
Branyickónál „Erdős”
Kereszttel vezette

A magyar sereget
Győzelemre szállva! ...
— Elszántan hitében
Életre, halálra! —

Te részese voltál
A honvédelemnek,
— Ott volt helye akkor
A magyar embernek ... —

Tádós lelki-pásztor
Sok van a világon,
Én az ilyen papot
Szeretem, imádom.

A ki, — mikor vész van —
Felkoti a kardot ...
Isten ígéjével
Vezeti a harcot ...

Kálvinista Róma
Nagy híru főpapja!
Ujhelynek régen volt,
Ilyen örömnappja!

Nem felekezeti
Főpapi érdemnek,
Hódoljunk Uraim
A magyar embernek.

A ki — hazájáért —
Életét áldozta ...
Éljen! magyar Hazánk!
Egyik apostola!

E verses köszöntő után Kiss Áron szólott, ki-
jelentve, hogy életének egyik legboldogabb pillanata
a mostani, a melyet annak a közönségnek köszönhet,
a mely őt körülveszi s a melyért poharat emelni ked-
ves kötelességének ismeri; utána *Fejes István* emel-
kedett fel, hogy szóljon lelkesen s elragadólag arról,
hogy ezzel a társas ebéddel az volt a célja, a melyet
a város is, a megye is megértett, hogy a vendégek
az élők által is tanuljanak abban a megyében s abban
a városban, a hol a hazafiság hamisítatlanul él a
szívekben. *Dr. Bartha Béla* a városért s a megyéért
emelt poharat, a melyek a prot. zarándoklást emlé-
kezetessé tették. *Szinyei Gerzson* nem kívánt köszöntőt
mondani, csak annak az óhajnak adott kifejezést,
a mely általános helyeslésben részesült, hogy zendül-
jön fel a dal s felhívására összeállt énekarunk s fel-
hangzott a „Hallgassátok meg magyarim” kurucz-
nóta, a melylyel valósággal lángragyúltak a lelkek.
Az ezután előadott magyar dal hatása alatt felállott
Balogh Ferencz s mondott az ifjúságra olyan lelkesítő
beszédet, a mely elragadott mindenkit s utolsó sza-
vaira: „pro Deo, pro patria, pro libertate,” talpra
állott az egész közönség s szállt-szállt a „Szózat”
magasztos dallama az egek Urához!

Mindazok, a kik tényezői voltak az ujhelyi
összejövetelnek, boldog meglepedéssel távozhattak
el, mert célt értek, mi pedig, a kik vendégekül vol-
tunk jelen, hálás köszönettel adózunk mindnyájuknak
a feledhetlen szép napért.

Négy óra elmúlt, mikor a kiránduló társaság összeszedődött, hogy visszatérjen Sárospatakra, a hol 7 órakor majális volt tervezve közvacsorával.

A kirándulás utolsó, de az érzelmek melegsége által első helyre emelkedett mozzanata volt, az ifjúságnak a Fejes István házától való búcsú vétele. Ajándékkal kedveskedett a sárospataki főiskola gondnoka a debreceni főiskola növendékeinek, adván szellemének termékeiből, a s.-a.-ujhelyi egyház történetéből s költeményeiből mindnyájuknak egy-egy darabot. Kedves, drága emlék, a melyet híven ígértek megőrizni. A ház asszonyától dalban búcsúztak el, énekelvén az énekkar érzelemmel, lelkesen, mint talán még soha s a könyv ott csillogott a nemes hölgy szemében, kit úgy tisztel s szeret a jóért, szépért, nemesért hevülő ifjú lélek. Radácsi György búcsú szavai után, a melyekkel fokozta a nemes érzelmektől hullámozó lelkeket, Istenhozzádot mondtunk a s.-a.-ujhelyi ref. lelkészi lak nagyérdemű lakóinak, a kikre szálljon az Úrnak áldó kegyelme!

A majális.

Mikor hat óra tájban visszaérkeztek a debreceniek Sárospatakra, mielőtt a majális kezdetét vette volna, programm szerint a tanítóképezdét s a várat látogatták meg, mindkét helyen gyarapítva tapasztalataikat s mikor ezekről a helyekről is megtértek a főiskolába, a kegyeletes emlékezésnek szenteltek egy félórát. Ugyanis oda vonultak az iskolakertben levő két szoborhoz, a Pálóci Horváth Mária s a Tompa Mihály szobrához s *Acsay* theológus ifjú szép beszéd kíséretében mindkettőre koszorút tett, amarra ezzel a feliratos szalaggal: „A jótékonyság szellemének,“ emerre: „Tompának, a költő papnak — a debreceni theol. ifjuság“ . . . Ifjuság, a mely így tud érezni, nem lehet méltatlan utód az ősök nyomain!

Mivel az idő ismét borús lett, a tornacsarnok előtti tere tervezett majális magába a tornacsarnokba kellett áthelyezni, a hol azonban előbb a vacsorán kellett átesni.

A tágas tornacsarnokot egészen megtöltötte a közönség. A tanári karhoz tartozók csaknem kivétel nélkül ott voltak családtagjaikkal együtt s elragadó látvány volt az a koszorú, a mely a csarnok keleti részében helyet foglalt nők alkottak. A női szépség kiállítása volt ez, a melynek szemléletével nem birt sem a szem, sem a lélek betelni.

1/29 órakor megkezdődött a vacsora s ezzel a fehér asztal melletti barátkozás is a debreceniek s sárospatakiak között. Most tisztán egymás között voltak a vendégek s vendéglátók, a kiknek lelkét összeforrasztani szólalt fel *Radácsi György* s éltetve a két püspököt, a kik közül *Kiss Áron* rögtön poharat emelt s zugó éljenzések között a leányokat éltetve; *Zsindely István* Balogh Ferenczet, *Balogh Ferencz* a sárospataki tanárikart, *Bartha Béla* az ifjúságot éltették, *Révész Kálmán* a két főiskola s a két tiszai egyházkerület közötti egyetértésért s közszellemért emelt poharat. S miután Nagy Béla felolvasta *Kiss Áron*-nak egy 1887-ben írt versét, a melyet az akkori sárospataki látogatás emlékére írt, végetért a vacsora s kezdődött a tánc.

Azok, akik valamikor jelen voltak egy sárospataki tánemulatságon, a melyet a főiskolai ifjuság rendezett, jól tudják, hogy a kinek csak táncra való hajlandósága van, az mind oda áll a sorba. Most, a mikor két főiskola ifjusága volt a tánc ingerlő s a mikor a szép s bájos leányoknak s ifju asszonyoknak

egész serege volt a hódító hatalom, még inkább igaznak bizonyult ez a tapasztalat, s tartott a multság egészen 4 óráig.

A búcsúzás.

Az utolsó nap délelőttjére volt hagyva a főiskola gyűjteményeinek megnézése abból a meggyőződésből kifolyólag, hogy a legutolsó emlékek lehetnek a legmaradandóbbak, hadd legyenek hát ezek a főiskola köréből szerettek, mint a melynek megismerése volt a látogatás főcélja. Előbb azonban, t. i. 8 órakor a városi templomban istentisztelet volt a vegyes énekkar közreműködése mellett, a mely egy szép ének szép előadásával növelte az áhítatoskodást.

Istentisztelet végeztével megnyiták a főiskolai gyűjtemények s vendégeink sorra vették azokat, 9 órától egész déli 12 óráig időztek bennök, kezdve a szépművészeti múzeumon, a melynek gazdagsága meglepte mindnyájukat; nap gyönyörűséggel szemlélve a könyvtárt s a többi gyűjteményes házakat. Látták, hogy itt is minden megvan, a mi csak kell és szükséges a tudományos előhaladáshoz; tapasztalták, hogy ez a főiskola is, a mely mellett pedig nem áll aránylag olyan gazdag közönség, mint a debreceni, mindazokkal a tényezőkkel rendelkezik, a melyek által az ifjúság szellemi előhaladása feltételeztetik. Gazdagok, dús gazdagok nem vagyunk, bizonyára ezt mondták a szemlélődők, de ezt is megvallhatták, hogy *gazdag szegények vagyunk*, míg azok, a kik versenytársaink e hazában s nem munkás testvéreink, valóban a *szegény gazdagok* színében szerepelnek.

Déli 12 óra után kivonult a vendégsereg is az állomáshoz, elébe az Ujhelyből érkező Fejes István-nak s társainak, a kik a búcsúebédre jöttek, a mely 1 órakor vette kezdetét.

Az érzékenykedésnek, a mely legtöbb esetben a lélek gyengeségének jele, nem vagyunk barátai, de az emberi természetből önként folyó megindultságot, amely az érzékenykedéssel rokon, becsülni tudjuk. S mert a búcsú ebéden ez az utóbbi volt az uralkodó hangulat, azt nagy becsűnek tartjuk. Öregek az öregekkel, ifjak az ifjakkal mintha gyöngédebb hangon szólának egymáshoz.

E búcsú lakomán elhangzott szónoklatokban, különösen azok elsőjében halmozódott össze mindaz az érzés s gondolat, a melyet e látogatás a fejekben s szívekben megteremtett. *Fejes István*-nak a beszéde világot vetett arra, hogy épen a mellett a szellemi különbség mellett, amely a két főiskola között fennáll, az összhangnak a megteremtése a látogatás főcélja, a mely el is éretett, mert bár a két iskola éghajlati, területi viszonyai mások, úgy a szellem is más, de valamint a természetben a föld sik-ságai s a föld halmai együtt teremtik meg az összhangot a nagy különbség dacára, úgy a szellemi, a lelki életben is ennek kell érvényesülnie! *Balogh Ferencz* a köszönet szavait hangoztatta *Kun Bertalan* s *Dókus Gyula* iránt, *Dókus Gyula* a két főiskola tanári karát, *Bartha Béla* a sárospataki tanári kart s ifjúságot, *Finkei József* s *Novák Lajos* Balogh Ferencet, *Kun Dániel* a püspököket éltette. *Veres Ferencz* humoros felszólalása hatásos volt, nem különben a tartalmas összefoglaló komoly köszöntő, a melyet *Radácsi György* mondott mindazokra, akik a látogatás sikerét előmozdították. *Kiss Áron*, mint „legöregebb pataki diák“ az ifjúságról emlékezett „élete alkonya zárándok útjának utolsó pillanatában.“ *Kun Bertalan* *Kiss*

Áront éltette, hogy zarándokoljon el még máskor is, még legalább egyszer a pataki iskolába. *Bartha Béla* köszönetet mondott a sárospataki hölgyeknek, a főiskola énekkarnak, s városi vegyes-karnak; *Zsindely István* Bartha Béláért, Kérészy Zoltánért mint jogtanárért emelt poharat. *Nagy Béla* főiskolai szénior a debreceniek látogatását köszönte meg, míg *Bogdán Lajos* debreceni szénior a soha el nem feledhető fogadtatást, vendéglátást, a melyben részestültek debreceni társai, a kiknek nevében bizonyoságot tett arról, hogy tapasztalatokkal meggazdagodva távoznak el Sárospatakról, a melyet megszerettek s szeretni fognak örökké ők is, az utánok következők is, a kiknek beszámolnak látogatásukról. *Piskóty Ferencz* joghallgató ifju Bartha Béláért emelt poharat, míg az utolsó szónok *Harsányi István* theol. segédtanár Csiky Lajosra mondott köszöntőt, aki lelkileg jelen van e látogatásnál.

Fél négykor délután a sárospataki vasuti állomás zsufolva volt távozókka s kísérekkel, ezek között a nők is, hogy ők is istenhozzádot mondjanak a távozóknak, a kik meghatottan váltak el testvéreiktől. A gyorsvonat aztán repítette őket s a kendő lobogtatás volt az utolsó jel, a melyet vendégek s a vendéglátók egymással váltottak.

* * *

A krónikás beszámolt. Lelke szerint ünnepelt ő is s a két főiskola testvéri ünnepét olyannak tartja, a mely meggyőződése szerint maradandó hatást biztosít, azt a hatást, a mely anyaszentegyházunkat emelni, erősíteni fogja. Ugy legyen!

Egyház-fegyelemi szabályjavaslat.

1. §. Az egyház-fegyelem célja:

Az egyház-fegyelem célja a hit erősítése, az egyháziasság fokozása, a vallásos erkölcsi élet boldogító érzetének emelése, a családi élet megszentelése, a társadalmi együtt élés megkönnyítése.

E végből javítja az emberi hibákat, kevesbíteni törekszik a vétkeket, irtani a bűnt.

Célja az által enyhíteni az emberi köznyomort, letörölni a méltatlan könyveket, megszüntetni a társadalmi ferde kinövéseket, minők: fajtalan beszéd, hazudozás, káromkodás, szeretetlenség, torzsalkodás, harag, bosszú állás, góg, fűsvénység, önzés, kapzsiság, mértékletlenség evésben, ivásban, multságokban, fajtalanosság, henye munkátlanság, hamisság, csalás, lopás, rablás.

Ezek eredményeül: a vallásiakban való búzgóság, a keresztyéni alázatosság, munkás szeretet, az élet szelid örömeink megkedveltetése, a becsületes munka után várható jogos megbecsültetés, jó lelkiismeret, megelégedett élet biztosítása.

2. §. Az egyházi fegyelem eszközei:

Az egyházi fegyelem eszköze mindaz, a mi az embert egyházának, vallásának buzgó támogatására, munkás szeretetére ösztönzi, hitelveiben erősíti, megtartja, a mi gyarlóságainak megismerésére, hibáinak elhagyására, vétkeinek megöklésére, bűneinek megbánására elvezetni képes. Ezek között első a tanítás, a jó példaadás. Azután a szeretetteljes figyelmeztetés, kérés, intés, feddés, dorgálás és végre, midőn ezeknek eredménye nincs, fegyelmi büntetés, minők: bizonyos egyházi tisztségek viselésétől, a keresztszülei tiszttól az úrasztalától eltiltás, az iskoláztatás, temetés, keresztes megtagadása, az egyház kötelékéből kirekesztés.

3. §. Az egyház-fegyelem végrehajtása:

a) Az egyház-tagok részéről:

A szülők gyermekeikkel, a testvérek, atyafiak a testvérekkel s atyafiakkal szemben, az egyház-tagok, mint a szentek egységének részesei, egymás irányában a jó példaadás, szeretetteljes kérés, bizalmas figyelmeztetés és intés fokozataig, mely elkötelezettség meg van írva szentkönyvünkben és ennek alapján az egyházi törvények 17. 18 és 88. §-aiban.

b) A presbiterek részéről:

Mint a gyülekezet kormányzatára hivatott vének, kik családjuk, atyafiságuk körében, mint atyafiak, a gyülekezet reájuk bízott tagjai között pedig, mint az egyháziasság, a vallásos-erkölcsi élet és jörendőrei, az egyházi törvények 27. §. 1—7. pontjai szerint, a gyülekezet testi szegényeinek gondozásán kívül, mint egyes emberek is, jó példaadás, figyelmeztetés, kérés által, mely elkötelezettség a szentíráson alapul s egyházi törvényeink 23. és 27. §. 1—7. pontjaiban van megírva.

c) A lelkészek részéről.

Mint a gyülekezet kormányzatára hivatott presbitérium elnöke, az általa ismert, vagy hozzá bejelentett esetekben, az egyház-tagot maga elé hivatja, vagy személyesen felkeresi, négyszemközt figyelmezteti magatartásának úgy testi, mint lelki szomorú következményeire, társadalmi helyzetének jelen s jövő lelki békeségének feldúlhatása és veszélyeztetésére. Főbenjáró esetekben nemcsak négyszem közt, de egy-két presbiter jelenlétében végezvén a kötelességet, III §. 2. p. 135. 139. §.

d) A presbitérium részéről.

Maga a presbitérium, vagy annak az egyházi törvények 276-ik cikkelye alapján alkotott bírósága, mely minden, az egyházi törvényekben, a fegyelmi eljárásra nézve előírt cikkelyek szem előtt tartásával, vizsgálatot rendel, idéz, tárgyal és ítéletet mond, mely ítélet a félnek, vagy feleknek minden esetben, midőn pedig súlyos beszámítás alá eső vétség fordul elő, minők, az egyház, a vallás elleni izgatás, felekezet-nélküliségre csábítás, házasságkötésnél a születendő gyermekek eladása, vagy durva, a büntető bíróság által is fenytett bűntények eseteiben (férj és feleség tettelességben nyilvánuló viszálykodása, méhmagzat elhajtása, nemi erőszak tetel stb.) a gyülekezet előtt is kihirdettedik. (Ez lenne a büntetés legerősebb s legmagasabb foka.)

4. §. Felebbezés.

Midőn az egyházi fegyelmi bíróság a gyülekezet tagjait megillető jogot vesz el, vagy valamely tisztség viselésétől foszt meg valakit, vagy a gyülekezetből kizárást alkalmazza, ez esetekben felebbezésnek van helye.

Felebbezett ügyekben másod fokon az egyházmegyei fegyelmi bíróság, harmad fokon az egyházkerületi fegyelmi bíróság dönt.

Két egybehangzó ítélet ellen felebbezésnek nincs helye.

Az eljárást a felebbezett ügyekben az egyházi törvény vonatkozó §-ai szabályozzák.*

Zsigmond Sándor.

Egyházi szabályok a buji ev. ref. egyházban.

Kegyelem és békeség mindnyájunknak a mi Atyánktól Istenünktől, ki szeretett minket és adta az ő szent fiát váltságul mi érettünk!

* A „Debreceni Prot. Lap” 1899. év folyama 15. számából.

Jöllehet a szentírásban és a mi magyarországi ev. ref. egyházunk törvényeiben meg vagyon írva, hogy Krisztus igaz követői miként viseljék magukat e mulandó földi életben, hogy mind Istennek, mind a jó embereknek tetsző életet éljenek, mindazonáltal, mivelhogy nem minden egyháztag ismeri és ismerheti az egyházi törvényeket részletesen s így nem tudja életét ahhoz alkalmazni, tetszett a mi buji ev. ref. gyülekezetünknek, mindnyájunk okulására és hasznára, az alábbi szabályokat megállapítani, hogy azokat megtartván az egyház tagjai, mindenen ékesen és jó renddel történjenek.

I. Az egyháztagokról.

Az egyháztagok kötelességei elő vannak számlálva a Bibliában és egyházi törvényeinkben (14—20. §§-ok). Ezek alapján állapítjuk meg a következőket:

Mivel a keresztyén ember lelkét az Isten igéje növeli és vezérli minden jóra, szükséges, hogy az Isten igéjét szorgalmasan, buzgón hallgassuk, a templomot gyakoroljuk.

Különösen vasárnapokon köteles a keresztyén ember minden földi munkától megszűnve az Isten szent igéjének hallgatása végett templomba járni. Ki ezt nyomós ok nélkül elmulasztja, köteles a presbyterek figyelmeztetni, keresztyéni jóindulattal, minek ha kellő foganatja nem lenne, első sorban a lelkész magához hivatja, lelkére beszél, ennek sikertelensége esetén a presbyteri gyűlés elé idéztetik s ha ennek dacára is megkeményítené szívét, tőle az egyház minden javai megvonatnak.

A templomi magaviseletre nézve jónak látjuk, hogy minden egyháztag egyenesen a templomba menjen s az ajtó előtt megállások, csoportosulások ne történjenek, hanem kiki helyére ülven, buzgóságban és keresztyéni alázatosságban imádja az Urat.

A ki templomban rendetlenkedik s ez által az istentiszteletet zavarja, első izben a lelkész által, másodízben a presbyteri gyűlés előtt megintetik s ha kellő foganatja nem lenne, a templomból több-kevesebb időre kitiltatik s ha mégsem térne jó útra, tőle az egyház minden javai megvonatnak.

Az úri szent vacsora az Isten hozzánk való szerelmének látható bizonyossága lévén, minden jó lélek szent tisztelettel vágyva-vágyik az örök életnek eme tiszta forrásához. A ki ok nélkül elhanyagolja, bizonyára nem becsüli a Krisztus testét és vérést s aluszik benne az Istennek lelke. A presbyterium kötelessége az ilyen aluszékony lelket ébresztgetni, figyelmeztetni, először csak magánosan, négy szem közt, ennek sikertelensége esetén a lelkész elébe hivatandó s ha ennek sem lenne foganatja, a presbyteri gyűlés elé hivatás minden személyválogatás nélkül s ha ilyen jóindulatú buzdítások, figyelmeztetések rá nézve hatástalanok maradnának, tőle minden egyházi javak megvonatnak.

Urvacsorázás alkalmával annak végeztéig, tartozik mindenki a templomban benmaradni, hogy a rendetlen jövés-menés a buzgóságot ne zavarja.

A templomi karba csak az iskolás gyermekek járhatnak s a ki már az ismétlődő iskolát is bevégezte, a karba nem járhat.

Óhajtjuk és kívánjuk, hogy gyülekezetünknek minden tagja kellő szerénységgel, alázattal, egyszerű öltözettel és ne feltűnő bolondos cifrázkodással járjon az Ur házába, hogy ne embereknek tetszésére nézzen, hanem Istennek, ki nem a ruházkodást, hanem a szíveket és veséket vizsgálja.

II. A családi életéről.

A keresztyén szeretet fészke: a család. A keresztyén embernek mindenkit kell szeretni az Isten törvénye szerint, de legfőképpen az ő családját, kik mindnyájan egyek test és lélek szerint.

A kik vadházasságban élnek, vagy polgári egybekelésöket az Ur előtt is meg nem szentelik, nem tartoznak mi közénk, az ilyenekről nem beszélünk, mert az ilyenek a Krisztus nyájának nem tagjai.

Szólunk azokról, kik bármely okból viszálykodásban élnek s e miatt nyomorognak. Az ilyeneket szeretettel figyelmeztesse a lelkész első sorban, aztán a presbyterium oldozgassa a gonosz köteleitől, az Isten]gyermekének erkölcsi szabadságára. De ha foganatja nem volna s a tisztességes keresztyén élet botránkoztatására tovább is zavarognának, úgy tekintetnek, mint a gyülekezettől elszakadt pogányok s tőlök minden egyházi javak megvonatnak.

Egyházunk azon tagjai, kik vegyes házasságra lépnek más vallású atyáinkfiával, ha előre elígérik, eladják mintegy születendő gyermekeiket s ez által lábbal gázolják saját vallásukat, gyülekezetünkhöz nem tartozóknak tekintetnek s velők minden vallásos összeköttetést megszakítunk és őket semmiféle egyházi javainkban nem részesítjük.

Kötelessége minden családnak gyermekeit iskolába járattatni a törvény által is megszabott időben. A mely szüle gyermekét az iskolától elvonja, Istentől is elvonja s azért megérdemli a legnagyobb büntetést.

Ha a mi egyházunkban — a mitől Isten őrizzen — ily szívtelen szülék tapasztaltatnának, presbyterium elé hivandók s ha ennek kellő foganatja nem lenne, egyházunk tagjai közé nem számláltatnak.

III. Az egyháztanácsról.

1. A ki az egyházban gondnoki vagy presbyteri tisztséget visel, korcsmába semmiféle alkalommal mennie nem illik és nem szabad. Köteleztetik úgy a gondnok, mint az egyes presbyterek, hogy a mint hivatalukat elfoglalják, saját kezök aláírásával megerősítik ezen elhatározásunkat és a ki ennek alá nem ír, az sem gondnok, sem presbyter nem lehet. Ha pedig a ki aláír és mégis korcsmába menne, először egyháztanácsgyűlésben figyelmeztetve lesz aláírt kötelezettségére s ha ennek foganatja nem lenne, hivatalát azonnal elveszti s az egyházközség helyette másat választ.

2. Az egyháztanács tagjai egymás iránt szeretettel, bizalommal tartoznak viseltetni, egymás jó hírét, becsületét megőrizni és védelmezni. A ki pedig presbyter társa ellen bármely rossz hírt költ, gyanúsítást terjeszt s kitűnik, hogy a gyanúsítás alaptalan, az ilyen háborúságot terjesztő presbyter vagy gondnok hivatalától azonnal megfosztatik s helyette a gyülekezet másat választ.

3. Az egyháztanács tagjai, az evangéliom és egyházi törvények értelmében, a gyülekezet előtt jó példaul állani köteleztetvén, minthogy a vallásos életnek központja a templomi istentisztelet, kötelezik magukat, hogy az Ur házat minden alkalommal, különösen vasár- és ünnepnapokon, buzgón gyakorolják családjokkal együtt s a legszükségesebb ok nélkül a templomból el nem maradnak, sőt kötelezik magokat arra is, hogy többi hitrokonaikat is buzdítják a templomi gyakorlatokra s előttök szóval és tettel jó példaul állanak.

4. Az egyházi pénzek kezelésére nézve egyszersmindenkorra kimondatik, a mint már több alkalommal el is határozottatott, s a törvény is elrendeli, hogy a gondnok egyházi pénzt magánál soha sem tarthat. Mindenelőtt az alapítványi pénzek elkülönítendő az

elkölthető pénzekről és a „*Buj községi hitelszövetkezet*“ 2 drb betéti könyvecskéjén kezelendők. A betéti könyvek az egyház ládájában, a lelkész felügyelete alatt állanak, de az egyház nevére vannak kiállítva. A mint a gondnok kezéhez egyházi pénzt fizetnek, köteles azonnal a lelkész tudtára adni, tőle a könyvecskét elkérni s a melyik könyvre tartozik a pénz, arra a könyvre betenni. Alapítványi pénz csak addig van a szövetkezeti pénztárban, míg biztos kivevő nem akad, a midőn a meghatározott módon kiadandó.

5. Kölcsönpénzt első sorban csak egyháztag kaphat, még pedig oly formán, hogy többek között mindig annak lesz előnye, ki józan, munkás életet él. Sőt határozottan kimondatik, hogy könnyelmű, korcsmaszerető embernek kölcsön nem adatik.

Kölcsönt csak két biztos, kezes mellett lehet felvenni, 100 frtig betáblázás nélkül is; kivételes esetekben a presbiterium 200 frtig is adhat betáblázás nélkül kölcsönt. Azonban kimondatik az is, hogy a kötvény alá a felvevőnek felesége is köteles aláírni mindig; valamint ha az egyháztanács szükségét látja, a 100 frton aluli kölcsönt is betábláztathatja és pedig mindig a kölcsönző költségére.

Az egyháztanács tagjai kezesek nem lehetnek.

Az egyháztanács tagjai a kölcsöntőke után 7⁰/₁₀-ot, mások azonban 8⁰/₁₀-ot fizetnek.

Az egyháztanácsnak jogában áll bárkinek kölcsönét 3 havi felmondással, bevonni. A ki pedig évi kamatját a maga idejében, mindig Január 15-ik napjáig, megintés dacára sem fizetné be, az olyan adósnak tőkéje okvetlen felmondatik s per útján behajtandó.

IV. Az egyházi javakról.

A Krisztus egyháza örökéletű lelki kincsekre törekszik; melyeket a rozsdá nem fog, a lopók ki nem ásnak és el nem lopnak.

Az egyház az ő tagjait, azonnal karjaiba veszi, a mint a világba lépnek. A keresztség által a Krisztus testvére lesz a gyermek s ettől fogva, míg a földbe nem tér, a vallásból táplálja a lelkét, szívét; az egyháztól veszi a szív tiszta szeretetét, a tudományt, a lelki erőt, a bátorítást, az együvé tartozandóság segítő érzetét, hitet, reményt és türelmet a bajokban, bölcs mérsékletet és alázatosságot az örömeikben, örök életet a föld porában is. Szóval, a mi az embert igazán nemesíti és boldogítja, életben és halálban egyaránt, csak az egyház, csak a vallás adhatja meg tagjainak. S a kik ilyen vallásos lelki jókban nem részesülnek, mint számtalan példa is igazolja, azok elvadulnak, mint a műveletlen föld.

De e földi testben földi áldásokat is adhat az egyház tagjainak és segítheti őket testi szükségükben is.

Általánosan kimondjuk azért, hogy egyházunk javaiiban első sorban, az egyház tagjait részesítjük, az apostol ama tanácsa szerint is: mindenkivel jót tegyetek, kiváltképen pedig hitetek sorsosaival.

Az egyház ingatlanait, akár haszonbérbe, akár felébe vagy harmadába, az egyház tőkepénzeit kölcsönként, egyházunk tagjai vehetik ki első sorban.

Ha pedig valamely egyháztag rossz útra tér s e rossz úton megmarad, tőle akár földhaszon, akár pénz-tőke visszavéttetik.

Végezetre pedig az egyház minden tagjai kötelesek kész szívvel engedelmeskedni az egyház törvényes előjáróságának, a presbiteriumnak s az egyház és iskola javára célzó minden rendelkezéseit teljesíteni, szeretettel szolgálván az anyaszentegyháznak, mint jó fiak édes anyjoknak.

A ki pedig az egyházi törvényeknek nem enged, az a hitet megtagadta, és olyan lett, mint a pogány. Ezért mondja Pál apostol: „*Hagyjuk pedig nektek atyámfiai, a mi Urunk Jézus Krisztus neve által, hogy megvonjátok magatokat minden atyafitól, a ki rendetlenül viseli magát és nem az igazi tudomány szerint*“ (Tessal. III: 6).

Andráshy Kálmán.

KÖNYVISMERTETÉS.

Emléklapok vajai Báró Vay Miklós életéből.

Lévay József bevezetésével. Budapest, 1892. Franklin-társulat.

Annak a családnak, a mely szívének minden érzel-mével, lelkének minden gondolataival, cselekedeteinek minden mozzanatával össze van fűzve, a legszorosabban össze van kapcsolódva a magyar protestáns egyház történetével s így a magyar hazáéval is: a jelen századon át, a melynek második évében látta meg a napvilágot s a melynek utolsó decenniumában, a Kossuth Lajos halála után kevéssel, hunyta síri álomra szemeit, a nagy Vay József és gróf Vay Ábrahám mellett báró Vay Miklós az, a ki a legemlegettebb képviselője nemcsak azért, mert a leghúzamosabb időn, közel 70 éven át volt a közélet szereplője, hanem azért is, mert olyan állásokat töltött be, a melyeket első rendűeknek tarthattunk s mert olyan mozgalmas időpontokban szerepelt, a mikor meg szokott válni az, hogy kicsoda az igaz protestáns s így az igaz hazafi.

Ennek a mi szemünkben, de bizonyára a mások szemében is olyan nagy, férfúnak az életéből adta ki a szerényen „Emléklapok“-nak nevezett 527 lapra terjedő munkát a mi ref. egyházunknak szintén egyik dicsekedése s büszkesége, *Lévay József*, a kit a család nevében báró Vay Sándor kért fel arra, hogy atyja iratait nézze át, s a kiadásra valót adja ki. E felhívásnak az eredménye a kötet, a melyben a báró Vay Miklós önéletrajzának nyomán írott életrajz foglalja el az első helyet a „Bevezetés“ után s aztán következnek sorra a kötet különböző „emlék-lapjai“, t. i. a báró úti-naplója 1823-ból, a zempléni alispánsága s borsodi adminisztrátorsága idejéből hozzá írott különböző levelek s azok sorában kettő Kazinci Ferencről, egy József nádortól; az 1846-47-ik évi működésével kapcsolatban álló levelek s azok között kettő István nádortól; majd a szabadságharc alatti működéséről szólók, a melyekben a legnagyobb fontosságú az országos honvédelmi választmányhoz intézett saját irata erdélyi működéséről, az új-épületbeli s there-sienstadti fogságában írott naplója, a kancellársága idejéből hozzá intézett levelek s azok között az uralkodótól, Ferenc Józseftől kettő és végül, a mi minket legjobban érdekel, azok a levelek, a melyek a prot. egyház ügyeiben irattak hozzá 1856—1863-ig. Ezek között van Zsedényi Edétől 4, Ráday Gedeontól 1, Lónyai Menyhértől 1, Szögyényi Lászlótól 1, Erdélyi Jánostól 1, Ballagi Mór-tól 1, Révész Imrétől 2, gróf Teleki Gyulától 1, Török Páltól 1 s ott van az u. n. bécsi tanácskormány naplója; Révész Imrétől: „Futtában feltett gondolatok a magyar prot. egyház-alkotmány ügyeinek jelen állása felett“ s ugyancsak ő tőle: „Eszmék a magyar prot. ügy jelen stádiumán“ (1860. máj. 8.) s itt van a bárónak az a főgondnoki megnyitó beszéde, a melyet 1861. szeptember 30-ikán mondott a tiszáninneri ref. kerület szántói gyűlésén.

Ime az „Emlék-lapok“ tartalma. Nekünk, mint egyházi lapnak, nem állhat kötelességünkben az u. n. politikai viszonyokra vonatkozó iratok tárgyalása s ismertetése noha nagy emberünk jellem képeinek megalkotásához szükségeszerűleg hozzá tartoznék az is. Elég, ha ebből a szempontból csak annyit emelünk ki, hogy mint a konservatív irány híve, a politikában a liberális eszmének még sem volt sohasem ellensége, csak a túlhajtott követeléseknek nem volt barátja, hanem az idők folyása nyomán várta a fejlődést s nem akart egyszerre mindent s hogy hűséges alattvalója volt mindenkori az uralkodónak s a hazát utolsó lehelletéig, szíve utolsó dobbanásáig példaképpen szerette, a ki ezért kész volt minden áldozatra. Mint protestáns ember jellemképét jobban nem is rajzolhatni meg, mint a hogy dr. Ballagi Géza megrajzolta abban az emlékbeszédben, a melyet 1894. június 24-ikén a tiszáninneni kerület sárospataki rendkívüli közgyűlése alkalmával tartott, a melyről az „Emlék-lapok“ szerzője, Lévy József is elismeréssel emlékszik meg. (8. l.)

Az „Emlék-lapok“-ból a politikus s a protestáns vezér férfiú jellemére tartozó adatokon kívül, nekünk azok a mozzanatok tűnnek szemünkbe, a melyek vallásosságára benső szeretetére vetnek világot. Lehetetlen megindulás nélkül nem olvasni a „vár fogoly“ naplójának ide vonatkozó részleteit. Ott a theresienstadti erődben, 1852. dec. 2-án a nagynevű és az oly korán s váratlanul elhunyt ifj. Vay Miklósról vonatkozólag írja: „Ma lett nagykorúvá az én Miklósom. Kevés fiatal ember tesz ilyen koráig oly sok s gyakran keserű tapasztalást. Tartsa meg őt az ég s kimélje meg a sors további csapásaitól. Huszonnégy évvel ezelőtt ezen órában nem gondoltuk volna, hogy csak annyi napot is érjen, a mennyi évet most elért. Hogyan kétkedhetnék hát az ember az Isten jóságában!“ Hogy aggódik édes anyja életéért, a ki 1853-ban azt írja neki, hogy meglátogatja fogságában. „Ez rám nézve borzasztó“ — így kiált fel (260. l.) mert félti édes anyját az út fáradalmaitól s félti a viszontlátás s búcsúzás izgalmaitól, a mint írja: „Miként fogja kiállani az utazást, mint veti magát alá az itteni kényelmetlen életnek, végre az elválás mint törné meg! hisz magamról tudom, hogy a töletek (nejétől s gyermekeitől) való elbúcsúzás, mint szorította össze szívemet!“ S ha a mai matérialisztikus felfogású házasság-kötések okozta undorból tisztább körbe akarunk jutni, a tiszta s nemes házastársi viszonyban élők boldogságában óhajtunk résztvenni lelkileg, olvassuk el az 1853. febr. 9-éről szóló feljegyzéseket, a melyekben báró Vay Miklós a nejével, báró Gaymüller Katalinnal 25 évvel az előtt kötött házassági frigyről emlékezik. Boldog a fogságban is s boldogan gondol vissza az 1828-iki február 9-iki napra! Álmodott s „csupa friss mezei virágokat, menyasszonyi koszorúkat és fátyolokat“ látott s éberen álmodta vissza magát 25 évvel azelőtt „elkezdődött boldogságára“ s a 25 éves nő, az „öszhajú“ rab biztosítja nejét, hogy vigasza lehet abban, hogy — a mint írja: „ép oly ifjú érzéssel szeretlek téged, mint 1828-ban“.

Az az ember, a ki vallásos, tiszta, nemes erkölcsű volt, a protestáns egyházat igazán képviselheté a „zivataros idők“ napjaiban!

Az „Emlék-lapok“ elolvasását mindenkinek ajánlja

Dr. Lehoczky Gyula.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A számok bizonyoságtétele.** Köztudomású dolog, hogy a pápas egyház magának követeli a „katholikus“ elnevezést. Nos? a statisztika ellenmond ennek az elnevezésnek, mert a híres *Ravenstein* kimutatása szerint 150 esztendő alatt a r. kath. egyház tagjainak száma még csak meg sem kétszereződött a föld kerekességén, ellenben a protestánsoké megháromszorozódott!

— **Tanár-választások.** A debreceni ref. főiskola theol. akadémiájára, a Toth Sámuel örökébe, dogmatikai tanárrá *Erőss Lajos* püspök-ladányi lelkész választott meg. — A gimnáziumi class. filológiai tanszékre pedig *Révész Lajos* helyettes tanár.

— **Egyházkerületi főjegyző választás.** Az erdélyi ref. egyházkerület generalis notariusává erős küzdelem után, kétszeri szavazás mellett, *Kenessey Béla* theol. fakultási igazgató választott meg.

— **Pályázat faiskolák vezetői részére.** A földművelésügyi miniszter 21 pályadíjat tűzött ki 2500 frttal a faiskolák vezetőnek megjutalmazására. Az egy 300 frtos, két 200 frtos s 18 százforintos pályadíjakra *július hó 1-ső* napjáig kell az illető tanfelügyelőknél a kérvényeket beadni. Pályázhatnak a *felekezeti* faiskolák vezetői is. A pályázók faiskoláit a minisztérium meg fogja vizsgálatni a díjak oda ítélése előtt.

— **A „Religió“** az ausztriai áttérési mozgalmakat a dolog természetéből kifolyólag egyáltalán nem szívleli s erős hangú megjegyzésekkel bélyegzi meg, állítván, — persze bizonyítás nélkül! — hogy a „Los von Rom“ jelszót „egy maroknyi haszontalan bujtogató“ írta zászlójára s ez „a radikális német csöcselék semmiféle rossz eszköztől sem irtózik, csak hogy gonosz ügyének követőket szerezzen s e célból a kath. egyházat, annak tanait, intézményeit, szolgálait s híveit minden képzelhető rágal-makkal illetik és gyalázzák...“ Hja! az igazság mindig rágalom az „egyedül idévezítő egyház“ szemében!

— **Ausztriában** a „Los von Rom“ jelszó az államügyészséget is kihozta sodrából s annak a *Zimmermann-féle* iratnak, a mely „Mit köszönhetünk a reformációnak“ cím alatt jelent meg s 10 év óta már négy kiadást ért meg, a melyet magyar nyelven is olvashatunk, összes meglevő példányait lefoglaltatta... A mint a közölt ismertetés nyomán, olvasóink is emlékezhetnek rá, a nevezett mű egészen tárgyilagos s így az osztrák klérussal szövetkezett államügyészség a történeti igazságok ellen fog fegyvert... De vajjon szokatlan dolog-e ez az ultramontánok részéről, a kik Grácban most házkutatást végeztenek a policiával egy röpirat miatt, a mely az áttéréssel foglalkozik.

— **Jubileumi esztendőnek** declarálta XIII-ik Leó pápa az 1900-ik évet abban a bullában, a melyet áldozócsüörtökön adott s hirdettetett ki a római Péter-bazilika előcsarnokában, valamint a más három bazilikában is, — VIII. Bonifácusnak ez a találmánya, a mely a kiürült pápai pénztár megtöltésének eszközeül szolgált ezelőtt 600 esztendővel, ma is ezt a célt szolgálja, mert hát a Péter-fillérek megfogytak s a sikasztások is eret vágtak a pápai pénztáron. A jubileumi év ez év karácsony szombatján kezdődik s ettől kezdve a bünbocsánat regíme alatt állanak a r. katholikusok!... De csak pápai s nem isteni bünbocsánat alatt!

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Felhívás az énekszerzőkhöz.” *Féjes István.* — „Ki vegyük-e néptanítóink kezéből a vallástaniást?” I. *Szuhaý Benedek.* II. *Szobonya István.* III. *Korocz Dániel.* — „A tiszántúli ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.” *Tiszai.* — „Az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése.” *Erdélyi.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetések.”

Felhívás az énekszerzőkhöz.

Énekeskönyvünk megújításának munkáját ismét megindítottam és célom az, hogy a már eddig összegyűjtött anyagot közelebb annyira felszaporítsam, hogy abból az új énekeskönyv megszerkeszthető legyen. Fölvívom és fölkérem azért mindazokat, a kik e téren hivatással foglalkoznak, méltóztassanak a megindított munkában résztvenni és kibocsátott Programunk alapján készítenő, vagy már készen is levő dolgozataikat hozzám beküldeni.

Tájékoztatás végett a következőkre hívom fel az énekszerzők becses figyelmét:

1. Miután a Zsoltároknak legalább oly számban fölvétele, mint a Program mutatja, általános kívánságnak mutatkozik, átdolgozásokat ezekből is szívesen veszek.

2. Ujabb darabokra is még mindig szükségünk van és pedig főleg köznap reggeli és estvéli, bűnbánati, újévi, nagypénteki, husvéti, adventi sat. alkalmakra. A vasárnapi énekek is szaporítandók leginkább oly darabokkal, melyek a keresztyén vallásos és erkölcsi eszmékkel foglalkoznának.

3. Javítási munkára várnak a Dicséreteknek számos darabjai, a melyeket itt részletesen is felsorolok:

1. Az Úrnak jóvoltá napjainkhoz napokat told. Ennek a 4., 5., 6. versszakát átdolgozást kíván.
2. Örök Isten, kinek esztendő. Csekély javítást igényel.
3. Ó természetnek alkotója. Nemi simítással jóvá tehető.
4. A nagy király jön, hozsánna. 3-ik versszak kihagyható, 5-ik versszak igazítandó.
5. Örvendezzen már e világ. Egészen új átdolgozást kíván.
6. Buzdítsd fel uram lelkemet. Nemi simítást és esetleg rövidítést kíván.
7. Ó Isten, ki a törődött. Javítást kíván, különösen a 8-ik versszaka.
8. Jézus, ki a sírban valál. Simítható a 4-ik versszak kihagyásával.
9. Győzelem, győzelem. Simítást igényel.
10. Emlékezzünk e napon. Átdolgozandó más dallamra.
11. Vedd el jutalmadat. Kevés javítást kíván, leginkább a 4-ik versszakban.
12. Úr Jézus, a ki felséggel. Nemi simítást kíván. Ebben is, mint más énekekben, fő hiba, hogy a versszakok nem költői, hanem prózai kapcsolatba hoztatnak egymással. Mivel

te utat nyitottál. Midőn kifutjuk pályánkat. Az ily összekötések kiküszöbölendők.

13. Szent egek, minden boldogok hajléki. Átdolgozandó.
14. Teneked mondunk dicséretet. Simítást kíván. Itt is észreveheti a javító, hogy a 2-ik versszakban a kezdet: *ki által* mindjárt sok nyelveken; az 5-ik versszakban: *Ez a lélek*, — változtatást igényel.
15. Ó áldott szent lélek. Csekély simítással jó.
16. Jövel szent lélek uristen, Lelkiünknek vigassága. Más dallamra átírandó.
17. Ó szent lélek, hívek bölcs tanítója. Nemi javítással maradhat.
18. Ó Isten bölcseségének. Javítást igényel.
19. Álmélkodással csodáljuk. Átdolgozandó.
20. Szent Isten megáll, a mit te mondasz. Átdolgozandó.
21. Örvendjetelek keresztyének. Igazítandó.
22. Dicsőség mennyben. Átdolgozást kíván.
23. Hogy eljött az idő teljessége. Átdolgozandó.
24. Krisztus Urunknak áldott születésén. Átdolgozandó.
25. As Istennek szent anyaga. Átdolgozandó.
26. Ismét egyik esztendeje. Nemi javítást kíván.
27. Örökkön örökké élő. Nemi átdolgozást kíván.
28. Lelkiünk, testiünk teremője. Nemi javítást kíván.
29. Jer, lássuk az Ur keresztyét. Simítást igényel.
30. Hallottuk Jézus. Némely versszaka igazítandó.
31. Mondjatek dicséretet. Más dallamra írandó át.
32. Uram bocsássad el. A dallam nem hagyatott meg, de megmaradhatna az is, a mely esetben a szöveg igazítást kíván.
33. Hirdetvén az Ur halálát. Igazítandó.
34. Az övéinek az Ur megtartója. Nemi javítást kíván.
35. Ó Jézus mi idvességünk. Igazítást kíván, a 3., 4. versszak; egybe is vonható.
36. Óh Isten, ki a pásztorkat. Átdolgozást kíván, vagy egészen új ének szerzendő.
37. Nagy Isten léged az egeknek. A fentebbit javallom itt is.
38. Uram áldjuk szent nevedet. Igazítandó.
39. Zengjen győzedelmi ének. Javítást kíván.
40. Uram, ki vagy az eső atyja. Igazítást kíván.
41. Egek dicső teremője. Igazítást kíván.
42. Egyetlenegy segítségünk. Igazítást kíván.
43. Haragodnak nagy voltában. (213. ének), nemi javítást kíván.
44. Uram hatalmadat mutogatja. Javítást kíván.
45. Ugy tetszik, halva fekszik a természet. Javítást kíván.
46. Ó felséges Ur, kinek birodalmad. Javítást kíván.
47. Megújult testtel és erővel. Nemi simítást kíván.

48. *Ó Isten, a nap fátylaja.* Némi simítást kíván.
 49. *Magasztallak én téged.* 3., 6. versszak kihagyható.
 50. *Te neked Uram hálát adok.* Csekély simítást kíván.
 51. *Hálát adok neked mennybéli Isten.* Csekély simítást kíván.
 52. *Adjunk hálát megtartó Istenünknek.* Csekély simítást kíván.
 53. *Ne jöjjön addig szememre álom.* Rövidítéssel és simítással.
 54. *Téged Uristen dicsérünk.* Igazítandó.
 55. *Imálandó Isten.* Átdolgozandó.
 56. *A csillagos égnek seregei.* Átdolgozandó.
 57. *Nagy az Ur, ki fényes házáat.* E két utóbbinak részletes festései elmaradhatnak s általánosítva 5—6 versszakban dolgozhatók át.
 58. *Isten, a roppant egeknek.* Átdolgozandó. 3., 5., 7. versszak elmaradhat.
 59. *Könyörögjünk az Istennek.* Más dallamra irandó át.
 60. *Jövel szent lélek Isten.* Más dallamra irandó át.
 61. *Uram a te ígéd nekem.* Simítandó, a 3-ik versszak elmaradhat.
 62. *Megzendül nyelve.* Simítással 1., 3., 4., 5. versszak maradhatnak.
 63. *Ó minden jóknak kútfeje.* Igazítandó.
 64. *Fő boldogságom.* Némi javítást kíván.
 65. *Ur Isten tőlünk végy dicséretet.* Némi javítást kíván.
 66. *Ur Jézus idvesség fejedelme.* Némi javítást kíván.
 67. *Áldjátok szüntelen kegyes Istenünket.* Némi javítást kíván.
 68. *Uram téged tisztelünk.* Némi javítást kíván.

Ezek a dicséretetek azok, a melyek még javító kézre várnak. Hogy miben álljon a javítás? azt a hivatottak maguk határozzák meg, én csak röviden mutattam rá, egyéni felfogásom szerint a javítások szükségére.

Reményem van, hogyha dicséreteinkből csak a fent elősorolt darabok is célszerűen kijavíttatnak, énekeskönyvünk már csak ez által is sokkal becsesebbé tehető, mert nem kell azt hinnünk, hogy azok az énekek, a melyek kevésbé csengőknek látszanak, mind elvetendők volnának. A külföldi énekeskönyvekben is a nagyobb tömeget az egyszerű vallásos énekek szolgáltatják. A mi dicséreteink e tekintetben nem maradtak épen messze a külföldtől és ha néhány újabb magasabb szárnyalású éneket nyerhetünk, akkor nem lesz okunk sokáig függőben tartani az új énekeskönyv kiadását.

Fejes István,
az egyetemes énekügyi bizottság
elnöke.

ISKOLAI ÜGY.

Ki vegyük-e néptanítóink kezéből a
vallástanítást?

I.

Azt hiszem mindnyájan nagy érdeklődéssel olvastuk azon vezércikket, mely e becses lapok 20. számában Tacitus álnév alatt látott napvilágot. Nagy érdeklődéssel, mert már hangzatos címe is különösebb figyelemre hívhatta fel mindazokat, kik anyaszentegyházunk ügye és baja, betegsége és gyógyítása iránt melegen érdeklődnek. Kiknek keze az egyházi élet útjén van. És bizonyára csak elismeréssel adózhatunk Tacitusnak, hogy bár álnév alatt ő is meglátja a bajt,

veszedelmet anyaszentegyházunk bel- és küléletében, fürkészi az okokat, melyek szükségkép előidézték a mai állapotokat, orvosságot is ajánl, mely egyedül célra vezető, egyetemes felbuzdulást sürget s végeredményében lelke igaz meggyőződésével azt hangsúlyozza: vegyük ki néptanítóink kezéből a vallásoktatást, mert ez az egyedüli jel, a melyben még győzhetünk! Sőt tovább menve mulasztással is vádolja a konventet, hogy a tanítói testület ismeretes fölterjesztésére nem tette szoros kötelességévé a ref. lelkészi karnak a vallástanítást minden népiskolában.

Bár nem nagy barátja vagyok az álneveknek, de a lényegre nézve én is Bajzával tartok, a ki az írói tekintély ostromlása közben ily szókra fakadt: „szerintem soha sem az a fő, hogy *ki* irt valamit, hanem *mit* irt akárki?” Igaz, hogy ez volna a megdönthetetlennek látszó álláspont. De hogy emberi gyarlóságunkat levetkezni nem tudjuk, mutatja azon körülmény, hogy rendszeren hamarabb elolvassuk — legvégül — a cikk-író nevét s csak ezután olvassuk el magát a cikket s már maga a név némileg biztosíték, hogy helyeseltetjük-e az író álláspontját, vagy nem?!

Igazán felséges dolog volna, ha csakugyan a Tacitus ismeretes álláspontja, kimondott elve volna azon egyedüli jel, melyben még győzhetne evangéliom szerint reformált prot. anyaszentegyházunk! Hiszen akkor örök mulasztás vádja terhelné öröklőinket, ref. lelkészi karunk pedig megérdemelné, hogy fegyelmi bíróság elé állíttassék akkor, midőn az idő intő tanácsára, lelke sugallatára nem hallgatva tovább is meghagyja néptanítóink kezében az oly annyira fontos vallástanítást.

S hogy ezt manapság nemcsak Tacitus mondja: azt tudjuk mindnyájan, mert majd nem szálló igéje lett bajainkkal foglalkozó tanügyi embereinknek. De hát bajaink orvoslása közben egyikünk egy, másikunk más mentő szert ajánl a nagy betegnek s vádakat hangoztatni könnyebb is, mint azokat be is bizonyítani!

Nohát én tisztelettel kijelentem, hogy nem lehetek egy állásponton se Tacitussal, se azon tanítói testületekkel, a kik fennhangon követelik, hogy mi lelkészek vegyük ki néptanítóink kezéből a vallásoktatást, mert különben végveszedelem fenyegeti prot. anyaszentegyházunkat!

De nem azért nem vagyok egy állásponton, hogy talán félnék a tanítás terhetől, sajnálnám a tanításra fordított időt s lealázó volna ream nézve a tanítóval együtt való tanítást. Óh nem, a világért sem! Pedig se *kényelem* szerető, se *roszakaratu*, se *közönyös* nem akarok maradni a Tacitus szemében.

A ki egyedüli mentő orvosságul az ő gyógyszerét ajánlja s azt hangsúlyozza: *csak is ebben van szabadításra való erő*: azt nem habozom kimondani, — nem ismeri eléggé anyaszentegyházaink történeti múltját, nem ismeri eléggé magát az életet, nem ismeri eléggé magokat a tanítókat, de nem ismeri eléggé magokat a lelkipásztorokat sem!

Hogy egyházunk és iskolánk történeti múltja egy és ugyanaz, azon senki sem kételkedik. A reformáció idejében, a mikor egyházak alakultak, alakultak ugyanakkor iskolák is, mint az egyházak veteményes kertjei. Lelkész és tanító nagy buzgósággal végezte feladatát s az iskolában a fő cél mindig az volt, hogy rendületlen hitű és bizalmú s tiszta erkölcsiséggel ékeskedő egyháztagokat neveljen az anyaszentegyháznak. S ha a múltban ügybuzgó és hivatásra magaslatán álló tanítók *künnö* eredménynyel taníthatták a vallást népiskoláinkban, ha a magyarországi protestantismus múltja

arról tesz fényes tanubizonyyságot, hogy népiskoláiban mindig a tudomány és tiszta erkölcs szövéténeke lobogott tanítóinak lelkiismeretes vezetése mellett, akkor ezt a történeti múltat egyenesen megtagadná egyetemes egyházunk akkor, midőn határozatilag kimondaná, vegyük ki néptanítóink kezéből a vallásoktatást! Már pedig a történeti múlt megtagadása épen nevelésügyi téren nagy veszedelemmel járhatna, de meg nem is volna illő mihozzánk, a kik anyaszentegyházunknak és iskoláinknak könnyel és vérrel megírt történetét szeretjük unokáink kezébe is adni, hogy olvasván, okuljanak és lelkesedjenek annak fölemelő példáin.

De maga a mindennapi élet is mit bizonyít? Ha nézzük akár mint egyházlátogatók, akár mint körlátogatók az egyházi élet elsatnyulását, a templomok ürességét városainkban és falvainkban, ha nézzük a mindennapi életet újabb és újabb követeléseivel, melyek előtt sokszor háttérbe szorúl minden szent és igaz érdek, ha be-benézünk a családi szentélyekbe s ott minduntalan látjuk iskolás gyermekeink előtt a rossz példát, igazán lélekben elszomorodunk *hitvallásunk* jövője felől, de azért minden jelentkező bajért, fenyegető veszedelemért csak az iskolát s annak tanítóját tenni felelőssé se nem igazságos, se nem méltányos dolog. Mert ha Pál apostol lelkesedésével és kitartásával, tudományával és ékesen szólásával tanítanánk is a vallást népiskoláinkban, nagyon kétséges, hogy megváltoznék e azonnal a bomlásnak indult egyházi élet s ez lenne-e az igazi orvosság a tátongó és vérező sebre? Az élet azt bizonyítja, hogy elmélet és gyakorlat két különböző fogalom. Az elmélet ad irány-elveket, a gyakorlat nem egyszer keresztülhúzza a számítást. Nem annyira mély bölcsesség és tudományos theologiai képzettség szükségeltetik — szerintem — a népiskolai vallás- és ének tanításhoz, hanem hegyeket mozgó hit, Isten rendeléseinek való boldog megnyugvás, lankadást nem ismerő szent akarat s azon edes szeretet, mely olthatatlan erővel vonva a vallástánitót legdrágább kincseink — a gyermekek közé, — hogy a még alvó, nemes érzelmek fölébresztessenek, hogy úgy érezék magokat kicsinyeink az iskolában, mintha mindig a tiszta erkölcsiség s igaz vallás fölszentelt templomában volnának. S a hol tényleg *lelkész-tanítók* tanítanak minden tudományt, a gyakorlat azt bizonyítja, hogy se nem jobbak, se nem rosszabbak a többi iskoláknál még vallás erkölcsi ismeretek tekintetében sem. Mert a magasabb tudományos képzettség sem tudja megváltoztatni az élet ábrázatját, nem tudja teljesen kirtani a gyomot és dudvát, mely ellepte egyházi életünk mezejét.

Hogy az országos tanítói testületet mi ok indította azon elv hangoztatására, hogy vegyük ki kezükből a vallástánitást, azt én nem tudom. Egyet tudok csak, hogy bizonyára nem az anyaszentegyház iránt való szeretet. De az meg nagy szegénységi bizonyítvány arról a tanítói testületről, melynek minden tagját e sok küzdelmet látott szegény protestáns anyaszentegyház nevelte és táplálta, melynek hitelveire fölesküdt s mely óvó és védő szárnyaival mégis csak takargatja — mint az isteni gondviselés — még azokat is, a kik nem állották megtagadni anyaszentegyházunk és iskolánk történeti múltját. De meg én úgy is vagyok meggyőződve — s e kijelentésemet bárkivel szemben is fenntartom, — hogy tanítóink $\frac{3}{4}$ része a legnagyobb erkölcsi vereségnek tartaná, ha egy rövid konventi határozat egyenesen megtiltana nekik a vallás és ének tanítást! Vagy minden ev. ref. tanítóra állna azon iszonyatos vád, hogy hűtlenül sáfárkodott a reá bizottak-

ban s mint hűtlen sáfár méltó a büntetésre?! No, ha ez igaz volna, akkor szégyennek tartanám, hogy református vagyok, akkor szégyennek tartanám, hogy olyan felekezetnek vagyok fölszentelt papja, a melynek tanítói, a mi munkatársaink már az erkölcsi elsüllyedésnek olyan lejtőjére jutottak, a honnan többé se emelt fővel, se lelki nyugalommal nem lehet vissza térni. Ha ez igaz volna, akkor történeti múltunk hazugság, jelenünk kétségbeejtő, jövőnk teljesen megsemmisítéssel fenyegető. Pedig talán nem így van?! A mint egy fecske nem csinál nyarat, úgy egy-két félszeg gondolkozású tanító még nem fordíthatja meg a református tanítók-ról alkotott, századok óta fentartott s meg is érdemelt kitűnő közvéleményt,ők e jó közvéleményre teljesen rászolgáltak, közelismerésünket és becsülésünket teljes mértékben kiérdemelték s az anyagiakkal való folytonos bajok között is, másban is ápolták és fejlesztették a megelégedés és Isten rendeléseinek való megnyugvás boldogító érzetét.

Hogy az újabb tanítói nemzedék más hurokat is penget, azt sajnos tapasztaljuk. De nézetem szerint nem annyira ő bennük, mint inkább a nevelési rendszerben van a hiba, melynek megváltoztatása legsürgősebb kötelességünk. S ha mindennek dacára mégis megmegbotlanék egy-egy tanító, az egészet elítélni nem lehet. Mert van-e olyan pálya e világon, melyen mindenki kifogástalanul él és cselekszik?! Én úgy tudom, hogy még az angyalok között is voltak: bukott angyalok!

De hát Tacitus szerint tanítsuk mi lelkészek a vallást, mert ez az egyedüli jel, melyben még győzhetünk.

Hogy a vallás, mint hit és erkölcs tudomány felette áll minden tudománynak, azt én is hiszem és vallom. De lehet-e még csak gondolni is, hogy ha parancsszóra átvinnék a vallástánitást, új élet és elevenség mutatkoznék anyaszentegyházunk pusztaságain? Vajjon nem találma-e ezer útát és módot az a sokszor megvádolt egyháziatlan tanító mindennapi tanításában arra nézve, hogy épen a lelkipásztor tanítói sikerét csökkentse, lerontsa, hatálytalanná és áldástalanná tegye? Vajjon e határozat nem megaláztatás volna-e jobb érzelmű tanítóinkra nézve, a kik nem rossz akaratból, de észrevétlenül is százszorosán visszafizethetnék a vett sérelmet?! Hány tantárgy van olyan, mely ölelkezik a vallással, közelebb a reformáció történetével s ezeket érintetlenül hagyja, vagy mint reá nem tartozót bezárja? óh, bármint szeretném is egyszerre föltámasztani aléltóságából a régi dicső anyaszentegyházat, nem tehetek róla, de nem lehetek azon a véleményen, hogy a mi református néptanítóink méltók ez iszonyatos büntetésre.

Köztudomású dolog, hogy a lelkipásztorok jóval magasabb tudományos és theologiai képzettséggel bírnak, mint a tanítók. De még ebből nem következik az, hogy minden lelkész kifogástalanul és kitűnő eredménynyel is tudná tanítani a vallást népiskoláinkban. Állításomat megpróbálom bizonyítani is. Ma az oktatás és nevelésügy olyan széles körű tudomány, a minek tanítás módját és tanrendszerét alaposan ismerni kell annak, a ki a tanításra vállalkozott, akár jókedvéből és hivatásból, akár kényszerből. Sok évi alapos készülés, a gyermeki lélek és szív biztos ismerete, lelkiismeretes gyakorlat, az élet és viszonyokkal való megalkuvás, kitartó ügybuzgalom és türelem jellemvonásai a jó tanítónak. Erős hit és tántorithatlan bízalom a tanítás sikere és eredménye felől emeli a tanító önbecsérzetét, fokozza lelkesedését, a minek koronája a hála és

igazi elismerés a szülék és hatóság részéről. Igaz, hogy mind ezen kellékek meglehetnek a lelkipásztorban is, csak hogy mi tűrés-tagadás, mi inkább a nagyok, a felnőttek tanítási módját ismerjük s a nevelés tan útvesztőjében könnyen el is tévelyedhetnénk. De még ha ezt föl nem tételeznénk egy lelkészről se, kérdem van-e időnk arra, hogy mindennap tanítsunk legalább 1—1 órát az iskolában? Hát a hol meg 1 lelkész s 4—5 iskola, vagy filia van, hogyan teljesítse a lelkész feladatát? Sok lelkipásztort meg elvonnak a közügyek, a hivatalos kötelességek, a bizalmi állások, a melyeket pedig éppen anyaszentegyházunk érdekében szent kötelességünk híven és lelkiismeretesen betölteni. Nohát én mindezeket összefoglalva, nem tartom egyedüli orvoságnak az ajánlott gyógyszert, mert még a felől sem lehetek biztos — pedig valamit csak én is adok a lelkipásztori névre. — hogy ha átvennénk is a vallás és ének tanítást, vajjon megváltoznék e körülünk a világ ábrázata s fényesen ragyogna-e fölöttünk az a jel, melyben még diadalmasan győzhethetnénk!

Nem is abban van az én eddigi észlelésem és tapasztalásom szerint az egyedüli hiba, hogy tanítóink tanítják a vallást népiskoláinkban, hanem abban, hogy az újabb időben egészen leértünk mindenütt az igaznak és helyesnek ismert útról. Kisérlétező rendszer honosodott meg népiskoláinkban. Egyik rendszer eltemette a másikat s míg a rendszer gyártásba kifaradtunk, elfeledkeztünk az evangyéliomi alapról. A túlságos értelem fejlesztés háttérbe szorította az igazi kedély és szív képzést. Pedig a még ártatlan gyermeki szív szent temploma a tiszta erkölcsiségnek, hol a hit, Isten félelem, felebaráti szeretet lakoznak. Lassanként kimaradt iskoláinkból a biblia és énekeskönyv tanulása. Kimaradt a mindennapi 4 szer való éneklés. Kimaradt a régi híres arany ABC. Kimaradt a versben tanult erkölcsi és illem szabály s az értelem fejlesztés alkalmával megtanult erkölcsi elbeszélések pedig tartósabb nyomot nem hagyhattak a lélekben, mert annak, a mi színe és illata volt, az menten elpárolgott. Az úri ima és tíz parancsolat kivételével sokféle gyermeki imádságunk. Jóformán azt sem tudja a hivatalos egyház, hogy melyek az elfogadott alkalmi imái az iskolának. Minden tanító gyárthatja jól-roszúl imáját s taníthatja ezekre növendékeit. Így a tudománynak áldozata lett a vallás, az értelemnek a szív, — a mikor aztán nem csoda, ha népünknel meggyengül a hitélet, sorvadásban van az egyház és iskola iránti szeretet, kiháló félben a hitbuzgóság és áldozat készség.

Nem azért illeti tehát a prot. lelkészi kart a vád, hogy nem tanította a vallást népiskoláinkban, hanem sokkal inkább azért, hogy nem fordított kellő gondot a tanítóképezdéből kikerülő ifjak vallás-erkölcsi képzésére. Mikor sajnálattal tudjuk azt, hogy még a régi híres sárospataki tanítóképezdében is jövő-menő káplánok tanítják a vallást s főgimnáziumaink legtöbbszörében a vallástanság csak új intézmény, de se olyan fizetése, se olyan tisztelete nincs, mint a többinek, mikor bele nyugszunk abba is, ha néptanítóink oklevele alól a vallástanárt, vagy lelkész neve kimarad, mikor az oly annyira fontos konfirmációi oktatást is végeztetjük jobbra megrágalmazott tanítóinkkal s megelégszünk a párszori előleges kikérdezéssel, mikor vasárnap délutánonként a mindkét nembeli ifjakat csak nem akarjuk felmarasztalni a templomban, akkor mélyen tisztelt Tacitus úr, nem egyedül tanítóink vallástanításában van a hiba, hanem némi részben talán mibennünk is, a kik elnézésből, talán kényelem szeretetből nem telje-

sítettük eléggé lelkigondozói szoros kötelességünket a múltban.

Azért mondom, hogy a múltban, mert a lelkészi karnak egyetemes felbuzdulása, világi jobbainknak bajainkkal való lelkiismeretes foglalkozása sajtóban és gyűléseken egészen jogosan arra enged következtetni, hogy elmúlt az éjszaka, virrad immár prot. anyaszentegyházunk felett is. S ha virrad az éltető nap, az örök evangyéliom áldásthözó fénye és melege megtermékenyíti lábunk alatt a talajt s biztosítja jövőnk fennmaradását.

Csak magasztos feladatát teljesítse minden lelkész, minden tanító, minden egyháztág. Én nem esem kétségbe a protestantizmus jövődjé felől, de nem is ringatom magam azon boldogító hitben, hogy mi mindeneket megcselekedtünk s kényelemmel szundikálhatunk tovább a puha párnákon. Harc és küzdelem várakozik reánk. De ettől megrettenni nem szabad; hiszen egész múltunk a küzdelemnek, a harcnak szakadatlan láncolásában áll, a miből mégis csak győzelemmel került ki az a prot. vallás, mely a lelkiismereti szabadságot tartotta mindig győzelme biztosítékának s a haladó idő drága gyümölcsének. És e múltból reánk szállt drága örökség, mint szent hagyomány mindenkor méltó arra, hogy érette az örökösök a tiszta evangyéliom fegyvereivel mindhalálig híven harcoljanak.

De nagyon tévednénk, ha azt állítanánk, hogy minden úgy van jól, a hogy van! Tőlünk lelkipásztortól várja a világ az egyetemes felbuzdulást, hiszen talán mi volnánk a földnek sava, a világosságnak világossága!

Állítsuk azért vissza népiskoláinkban a régi evangyéliomi alapot minden eddigi kipróbált fegyvereivel. Hozzuk be, mint róm. kath. atyáinkfiak teszik s mi is tettük a múltban, az ének és imádság szeretetét. Készíttessünk kitűnő alkalmi imákat. Alakítsuk át úgy a gimnáziumokban, mint a képezdében a vallástanítást. Jó vallástani könyvek megírására és tanrendszerére legyünk különös figyelemmel, mert ettől függ jövőnk felvirágzása. Hozzuk közelebb magunkhoz, egyházunkhoz a tanítókat a szeretet lelke által. Gyakoroljunk szigorú felügyeletet iskoláink vallás és ének tanítása felett. S ünnepeinket megelőző héten látogassuk meg az iskolát s a konfirmáció tanítását fegyelmi büntetés terhe alatt végezzük mi magunk. Tanítsunk az ismétlődő iskolában s marasztaljuk bent a templomban a mindkét nembeli ifjúságot vasárnap délutánonként szintén fegyelmi büntetés terhe alatt. Alapítsuk meg a kanonika vizitáció hivatalos kérdéseit, határozzuk meg jogkörét. Látogassuk meg házanként híveinket, a mikor csak tehetjük. Sőt a hivatalos egyház is követhetné a f. borsodi egyházmegye azon jelentőségteljes határozatát, mely a jutalomra érdemesített tanítóknál mindig azt veszi tekintetbe, hogy vajjon a vallás és ének tanítás kitűnő lábón áll-e s ettől teszi egyenesen függővé a jutalmazást. Ha az állam jutalmazhatja nemzeti apostolait, a nemzeti nyelv sikereiért, akkor a felekezetek is csak kötelességeket teljesítik akkor, midőn a jutalmazásnál a legszentebb érdek az irányadó!

Továbbá igyekezzünk segíteni a hívek terhén az által, hogy sürgezzük az igazságosabb egyházi adózást és teherviselést. Sürgezzük a lelkészi congrua minél nagyobb összegre való fölemelését az állam kormányánál. Minden erőnkkel beszéljük rá mintegy az ifjú tanuló nemzedéket arra, hogy a lelkészi és tanítói pályára jöjjenek tömegesen, jöjjenek a kitűnőek. Mert az lehet legkétszértőbb jövőnkre nézve, ha a protes-

tantizmúsnak papsága és tanítósága nem fog állni hivatala magaslátán!

A gazdag és hatalmas ellenséggel nehéz ugyan megbirkózni a szegény és kisebb csapatnak. De bizzunk az evangéliomi erő fegyvereiben, bizzunk önmagunkban, bizzunk mindenek felett Istenben. Hiszen ismerjük a Dávid és Góliát történetét. A haladó időt, az időnek szellemét vissza nem fordíthatja senki!

Különben lelkem igaz szeretetével üdvözlöm Tacitust, tisztelettel meghajtom előtte zászlómat. Mert ha csak felényi lelkesedés is volna sokunkban mint ő benne, akkor nyugodtan elmondhatnánk a pálya végén a költővel:

„Senki vádat nem mondhat rám,
Mind megtettem a mivel én tartozám!”

Szuhay Benedek.

II.

Ref. anyaszentegyházunk iránt táplált olthatatlan szeretetem véteti fel velem a tollat. Bár tudom, hogy anyagi gondok által az eke szarvához kényszerített falusi pap véleménye igen csekély súlylyal nehezethet abba a mérő serpenyőbe, melybe őrállóink, vezér szerepre hivatott bölcs férfaink egymás után teszik le egyházunknak jobb jövője érdekében lelkőknek kétséget kizárólag legjobb meggyőződés szülte gondolatokat; azt is tudom, elegenden lesznek, a kik fogják mondani soraim olvasásakor: a falusi egyszerű parokhiából származhatik e valami jó, üdvös; sőt az országosan megindult áramlattal is szemben találom magamat; — mégis kifejezést adok e becses lapok 20-ik számában „Tacitus” aláírással megjelent „a jel, melyben győzhetünk” cikk olvasásakor belsőmben keletkezett érzelmeimnek, azt kérve az olvasótól, hogy a jó szándékot, mely tollhoz nyúlni késztetett, ne tagadja meg tőlem még az esetben sem, ha felfogásommal ellenkező véleményen lenne.

Tacitus anyaszentegyházunk jövő felvirágzását abban véli látni, ennek hitbuzgó, áldozatkész, érte élni-halni tudó tagokat úgy vél nevelni, ha az iskolai vallás-oktatás a tanítók kezéből kivéttve a lelkészekre lesz bízva. Ez szerinte az egyedüli jel, a melyben még győzhetünk. Elodázhatatlannak tartja a vallás-tanításnak a lelkészek által leendő teljesítését azért is, mert a tanítóknak, ezek között főleg az ifjabb nemzedékieknek erre sem képességük, sem készségük nincsen. Sajnosan kell ugyan tapasztalnunk, hogy a készség némely tanítónál hiányzik; de a képesség hiánya ellen azt hiszem önértzetlenné protestálnak tanítóink jobbjai, a kikben a készség megvan, talán mindannyian.

Tacitussal ellentétben részemről nagy veszélyt látok anyaszentegyházunkra nézve abban, ha a vallás erkölcsi irányú nevelést nem a tanítótól nyernék az iskolás gyermekek. Az iskolának azonosítani kell magát az egyházzal. Ott kell lenni felfogásom szerint a vallásnak mindenik tantárgyban, ott a történetben, a földrajzban, ott minden egyes olvasmányban stb., ha csak egyből is hiányzik az: az iskolai nevelés eltévesztette célját egyházi érdekeink szempontjából. Ha kiveszszük a vallás-tanítást a tanító kezéből, könnyen ismétlődhetik ama megtörtént eset, hogy mikor a szaktanár szabadelvű magyarázása után egy tanítvány a hittel, vallással kapcsolatos kérdést mérésztel intézni az előadó tanárhoz, azt a választ s utasítást nyerte: az nem az én szakmámba vág, kérdezze meg a valóság tanárától.

Népiskoláról s népiskolai vallás-oktatásról van szó, ki merné azt egy okleveles tanítóról feltenni, hogy növendékének nem volna képes adni a vallás gyenge, a fejletlen gyermekhez illő eledelét? Ha magasabb theologiai ismereteket akarnánk közölni velők, úgy talán többet adhatnának a lelkészek e téren a tanítóknál, habár — ha csak kérkedni nem akarunk — be kell ismernünk, hogy e tekintetben a képesség nálunk külö-

nösen falusi papoknál a legtöbbünkénél hiányzik, még csak bővebb bizonyítást sem igényel: miért? . . . De meg azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy találnának e azok a keményebb magvak olyan talajra, a melyben nem hogy felburjánozhatnának, de csak megfogamzhatnának is? . . .

Nem magasabb theologiai elvont ismeretek közlésére hivatott hely a népiskola s ezek által anyaszentegyházunk mit sem nyerne. Egyházunk jövője biztosításának az érdekében a szívnek kell ott nemesedést venni, a vallásos buzgóság lángja vár ott élesztgetésre, a templom szeretet felköltésén s ápolásán kell ott munkálni, beoltani ezt a gyermeki kebelbe, hogy az istenítiszteleteken való részvételt a mindennapi kenyérhez hasonló élet-szükségnek tanulja ismerni s ne távozzék el attól késő vénségeig, a mit gyermek korában jónak tanult megismerni. Mindezekhez nem kell magasabb képzettség, elég a készség s az egyház iránt érzett jóakarát, mely a tanítónál ha megvan, több eredményt fog elérni, — hitem szerint — bármily magas képzettségű lelkésznel, kinek a legodaadóbb buzgalma mellett is szárnyát szegi az idő rövidsége.

Am lássuk erre nézve a Dezső Lajos által készített, a tiszáninneni egyházkerület által 1896-ban elfogadott „tanterv”-et. Erről csak fel kell tételeznünk, hogy egyházi és vallási érdekeinket inkább igyekezett szemmel tartani és szolgálni, mint bármily irányú más tanterv. S mégis mit látunk abban? Azt, hogy egy hat osztályú, egy tanítóju népiskolában a vallás és ének tanításra csakis két nap délelőttiét tudta elvonni a tanterv-készítő a többi tárgy mellett, melyből két-két osztályra együtt heti 1—1 órai idő jut s ezen felül $\frac{1}{2}$ óra a 6 osztálynak együtt egyházi ének tanítására, vagyis összesen 4 és $\frac{1}{2}$ óra. Az a lelkész, ki a saját tantervünk által megszabott időben is, képesnek érzi magát arra, hogy az iskola növendékeit az egyház jövődjét biztosító szükséges tudnivalókkal ellátja, — legalább is illúzióban ringatja magát. Nem próbálta még: csak egy éneknek a betanítása is, úgy, hogy a templomban éneklésre merészelje a hívő száját felnyitni, mennyi időt és fáradságot igényel. S e ponttal jutottam el oda, hol az én gondolataim anyaszentegyházunk jövő boldogulásával és felvirágzásával szoros érintkezésbe jönnek.

Ha igaz az: „a kié az iskola, azé a jövő!” hitem szerint az is igaz: a mely gyülekezet énekelni tud és szeret, nem kell azt féltetni az elpusztulástól és ezt egyházunk egyetemére is bátran merem alkalmazni. Hiszen belső örömmel az a hívő megy a templomba, ki az éneklésben maga is részt tud venni, többeket tart már vissza az e téren való járatlanság, vagy a finomultabb ízlésökre hivatkozni szeretőket a nem lágyan elringató, milyennek a gyülekezeti éneklésnek lenni kellene, hanem egy, fülsértő, Isten a megmondhatója sokszor hány felé menő éneklésnek a hallása.

Egy gyülekezetnek szép éneklése felemel s vonz, míg a rossz éneklés lehangel s futni készlet. Egyházunknak buzgó, áldozatkész s tántoríthatatlan tagjait pedig nem a közönyös templomkerülő, hanem a templom látogató tagokban kell keresnünk s a legtöbb esetben itt találjuk meg azokat. Fektessünk azért népiskoláinkban nagyobb súlyt az énektanításra, melyről sokan, sok helyen elfelejtkezünk. Ezzel költethetjük új életre a régi, mai napság sorvadozó buzgóságot s templomgyakorlást; ennek aztán elmaradhatlan gyümölcse lesz: az egyház iránt való szeretet, a hozzá való tántoríthatatlan ragaszkodás, s ennek érdekében az áldozatra kész hajlandóság.

Mai napság divatos valaminek szeretik nevezni a templomban befogott ajakkal ülést, pedig talán azért van ez így sokaknál, mert nem tudnak az éneklőkkel együtt énekelni, nem, mivel nem tanították meg reá az iskolában. Ez a baj csaknem általános egyházunk életében. Távolról sem akarom vádolni főiskolánkat, de az a tapasztalat, hogy az ünnepeinkre kiküldött követek 90%-a nem mer vállalkozni a gyülekezeti éneklés vezetésére, sőt többen részt se tudnak abban venni, a mellett bizonyít, hogy ott is többet kellene tenni e tekintetben.

Ének- és zenetanárunknak képességét, mindnyájunk által, kik őt ismerjük, dicsérettel s őszinte elismeréssel emlegetett jóakarátát, fáradhatlan buzgalmát a gyakorlati énektanítás érdekében kellene jobban érvényesíteni, nem engedni ezt leszorítani a térről az elméleti zene ismertetés kedvéért, melynek egyházunk boldogulása szempontjából még igen kevés hasznát vehetjük.

Egyházunk érdekében nem nyerünk, sőt — hitem szerint — veszíteni fogunk azzal, ha a vallás tanítását a tanítók kezéből kivesszük. Tanítsa azt a tanító, a meddig lehet, a míg iskoláink felekezeti iskolák maradhatnak. Hiszen, ha megnézzük azon egyházainkat, hol a vallás lelkészek vagy hivatott vallástanárok tanították s tanítják; vagy megnézzük azon gyülekezeteinket, melyekben lelkész-tanítók működtek vagy működnek, hol a lelkész kezét semmi nem köti meg akarata érvényesítésében s összehasonlítjuk az ilyeneket azon egyházainkkal, melyekben a tanítók látták s látják el e tekintetben is a szükségességekkel a növendékeket: a hit, buzgóság, templomgyakorlás, tántoríthatatlan, erős, egyházaért élni-halni tudó s áldozni kész egyháztagok tekintetében az összehasonlítás ez utóbbiak előnyére dől el.

Az ismétlő iskolába járókkal lehetne már érvényesíteni Tacitus elvét, itt, ezekkel szemben kellene kötelezni a lelkészt a mindennapi iskolában megtanult vallási ismereteknek a tovább fejlesztésénél s betetőzésénél ama régi, a legtöbb helyen egészen feledésbe ment, hasznos és üdvös eredményt szülő szokásnak, — az ifjaknak a vasárnap délutáni templomban bentmarasztásának az új életre keltésével.

A népiskolában pedig hadd tanítsa tovább is a vallást s az éneklést a tanító. S ha egyházunk iránti jóakarata van benne; ha nem szorítkozik csupán a tanterv által a vallás tanításra kiszabott rövid időre; ha be tudja vinni a vallást az iskola minden tárgyába; ha kifáradva a szellemiekben, felfrissítőül úgy magára, mint tanítványaira nézve időnként elővesz egy-egy éneket vagy egy hazafias dalt, melynek élénklése a gyermeki szívre és kedélyre oly üdítőleg hat, mint a harmat a nap hevétől elalélt plántára; úgy — hitem szerint — az egyház felvirágzása szempontjából több eredményt fog elérni bármely magasabb színvonalú vallási ismeretek elsajátítására képesített lelkész vallás tanításánál.

Ujból hangoztatom: a mit mondtam, egyházunk iránti szeretetem mondatta velem s nem a kényelem szeretet, nem a közönyösség vagy éppen a roszakarat. Egyéni nézetemben még csalódnai is jól esnék nekem, csak látnám anyaszentegyházunk virágzását, ha így, vagy úgy, csak meg tudnánk találni azt az országot, mely életveszélyes sebtét begyógyítva, erőssé, hatalmassá tenné, melyen semmi ellenség, még a pokol kapui se bírnának diadalt venni!!

Szolonya István.

III.

Ujabb időben igen gyakran megtörténik, hogy a lelkészek a napi és egyházi lapokban szigorú bírálat tárgyává teszik a tanítók működését, egyházmegyei gyűlés is alig múlik el a nélkül, hogy erről szó ne legyen, s a bírálatok mindig rosszúl ütnek ki a tanítókra nézve s a vége rendesen az, hogy a tanítókból a régi protestáns érzület kihalt, az egyháztól elidegenedtek és működésök, különösen a vallástanítást illetőleg, nem felel meg a kívánalmaknak.

Az e fajta vádaskodások, gyanúsítások felett lassanként kezdtünk napirendre térni, mert megszoktuk már a szelidebb bántalmazást, a melyet mindig megcukrozva kaptunk, s tudtuk, hogy oly nagy számú testületben mindig vannak egyesek, a kikre rá fér a figyelmeztetés, Tacitus azonban már élesebb késsel fogott az operációhoz, a meynyiben ő, — igaz, hogy a kegyesség álarcába öltözködve, — kimondja ránk, a kárhóztató ítéletet, hogy t. i. nagyobb részünk nemcsak hogy nem kész, de nem is

képes arra, hogy a vallást tanítsa. Azon hitben, hogy ezt a vádat magok a lelkészek sem írják alá ilyen formában. Talán még e felett is nyugodtan tekinthetünk volna el, mert hiszen én nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy ez a vád Abaújban talán egy tanítót sem érhet, de már azon állítását, hogy anyaszentegyházunk minden bajaiból csak egyedül úgy szabadulhat meg, ha a tanítóktól a lelkészek veszik át a vallástanítást, szó nélkül hagyni nem lehet, annyival is inkább, mivel sértő vádjait semmivel nem bizonyítja, az anyaszentegyházunk bajai ellen ajánlott gyógyszer pedig nem gyógyulást, de halált hozna a mindnyájunk által szeretett betegre.

Felszólalásomban az a szándék vezérel, hogy Tacitusnak a tanítók ellen világgá bocsátott igaztalan vádjait megcáfoljam és kimutassam, hogy a vallást csakis a tanítók taníthatják sikeresen a népiskolában.

Sokkal inkább tiszteltem felettes hatóságaimat, sem hogy elégnék ne tartanám Tacitus vádjainak megdöntésére a püspöki jelentés adatait, mielőtt azonban attérnék az általa csalhatalannak hirdetett gyógyszer vizsgálatára, szükségesnek tartom elmondani, hogy szerintem mi az oka annak, hogy a fiatalabb tanítók között tényleg találhatók olyanok, a kiknek vallásos neveléséhez szó fér és hogy egyedül őket terheli-e a miatt a felelősség.

A tanítói pálya elvégzése ma a népiskolán kívül nyolc évig tart, mely hosszú időn keresztül a leendő tanítók rendes vallásoktatásban részesülnek. Mi lehet hát az oka, hogy a fiatal tanítók nem képesek és nem késznek a vallástanításra? Bizonyára az, hogy vagy kevés a vallástanításra fordított idő, vagy nem úgy tanítják nekik a vallást, a mint kellene, mert hiszen ha ez elő feltételek megvannak, teljes lehetetlen, hogy kellő siker ne koronázza a vallástanárok fáradozását. Hát bizony szerintem az itt a baj, hogy az idő is kevés, meg a vallásoktatás sem olyan, a milyennek lenni kellene. Az időről nem szólok, hanem a vallástanításról mondok el egyet-mást részint a kárhóztató fiatal tanítók, részint saját tapasztalataim után.

Egy velem történt példával próbálom bebizonyítani állításomat és azt, hogy a családban és a népiskolában nyert kételkedés nélküli hitet miként ingatja meg mindjárt az aligimnáziumban a korán jött írásmagyarázat, mely a szabad vizsgálódás elvéből kifolyólag mindent a józan ész világánál akar látni, figyelmen kívül hagyva Pál apostolnak eme szavait: „A hit az olyan dolognak mutatója, a melyet nem láthatnak.”

Az őt kenyér és két halacska-ról szóló csodatételt nekem a népiskolában úgy tanították, a mint az a bibliában megírva van, a magyarázat az volt, hogy Jézus úgy ezt, mint többi csodatételeit is az ő isteni hatalmának fogva vitte véghez és hogy mindezek a csodák bizonyítják az ő Istenségét, mert halandó ember ezek véghez vitelére képtelen.

A III. gimnáziumban már ugyanerről az tanította tanárom, hogy nem szóserint kell azt érteni, hanem úgy, hogy a Jézust körülvevő sokaságot annyira meghatotta az ő beszéde, miszerint a testi táplálék szükségét nem érezte, azért volt elég az őt kenyér és két halacska.

Hát hiszen ez a magyarázat elfogadhatónak látszik és akkor tetszett is nekem, de azért egész bizonyos dolog az, hogy hitem itt ingott meg először, hogy itt szállott meg a kételkedés ördöge.

Minek az ilyen magyarázat a gimnáziumban? Mi szükség van ott arra, hogy a modern teológia felfogásával ilyen korán megismerkedjék az éretlen gyermek és egész életén keresztül mardossa a kételkedés?

A teológián igen is szükség van arra, hogy a leendő papok megismerkedjenek a különböző teológiai irányokkal, bár én, ha rám volna bízva, az orthodox teológiát hirdetném, mert úgy tapasztaltam, hogy nem a börtön, nem az akasztófa az emberiség legnagyobb fékezője, hanem a vallás. A ki nem hisz Istenben, nem hisz a túlvilágban, az előtt nincs semmi szent, s hogy ez így van, arra nézve legjobb bizonyosságul szolgálnak egy aratónak következő szavai: „Ha tudnám, hogy nem igaz az, a mit a pap beszél, hogy a másvilágon megbűnhődünk

itt elkövetett vétkeinkért, mindjárt az uramnak mennék a kaszámmal."

A képezdei vallásitanítás sem jobb, mint a gimnáziumi, mert itt legalább rendes vallásitanárok tanítanak, a kik nagy tudományu, tapasztalt emberek, csak az szerintem a hibájuk, hogy korán kezdik a bibliát magyarázni, míg a képezdében fiatal, tapasztalatlan káplánokra van bízva a vallás tanítás, kikben még sem kellő komolyság és talán még a kellő szakismeret sincs meg arra nézve, hogy mérlegelni tudják azt a nagy feladatot, mely a tanítóra, mint vallásitanóra vár, és hogy ennek megfelelőleg készítsék elő tanítványaikat eme legfontosabb kötelességének buzgó teljesítésére. Még a kellő tekintélyt sem képes mindenik fenntartani a vele csaknem egykorú fiatal emberek között, különösen akkor, ha a többi tanárok talán nem is támogatják.

Távol legyen tőlem, hogy abba a hibába essem, a mibe Tacitus, hogy t. i. kétségbe vonjam a vallásitanítókat alkalmazott káplánok képzettségét, én csak azt akartam jelezni, hogy nem elég sokat tudni, hanem a földolog az, hogy meg is emészszük, a mit tanultunk és aztán helyesen alkalmazni is képesek legyünk. Ehez pedig mégis csak időre van szükségünk. Aztán meg magamról tudom, hogy sokkal jobban meghat egy tisztas pap imája, mint egy logátusé.

Hiba az is, hogy az osztályozásnál a vallásban tanúsított előmenetel nem oly szigorú mértékkel méretik, mint a többi tantárgyaknál, úgy hogy szinte mellék tantárgynak nézik a tanulókat, és igazuk is van, mert az már a legkritikább esetek közé tartozik, hogy valamelyik a vallásból elégtelen tanjegyet kapjon.

Ezeket a hibákat nem én fedeztem fel, hiszen egyházunk vezér férfiai, — legközelebb a mélt. konvent is, — foglalkoznak a vallás tanítás nehéz kérdésének megoldásával. Csak azt akarom én ezzel bizonyítani, hogy azok az állítólag nagy számban lévő vallástalan tanítók talán nem is annyira bűnösök, és hogy nem egyedül bennök van a hiba.

Szerintem a legjelesebb papok közül azokat kéne a vallásitanári székre emelni, a kik mint működő lelkészek arra való hivatottságoknak már bizonyosságát adták és e mellett még az énekügyre is nagyobb figyelmet kellene fordítani, mint eddig.

A lelkészek pedig t. i. a kinek baj van, — ne vesztegessék az időt panaszkodással és főként a bűnösök miatt ne vádolják az ártatlanokat, mint Tacitus, hanem gyógyítsák otthon a bajt. A tanító működésére felügyelni nemcsak joguk, de kötelességük is, valamint az is, hogy a hibákat megmutassák s azokat, a kik nem helyes úton járnak, visszavezessék a helyes útra. Figyelmeztessék az ilyeneket hivatásukhoz illő szeretettel, hiányos ismereteiket pótolják, illetve a pótlás útját mutassák meg és főképen igyekezzenek őket meggyőzni a felől hogy minde nek fölött a vallás a földolog. Én el sem tudom azt képzelni, hogy akadhatna a tanítók között olyan is, a ki a szeretettel, jó akarattal nyújtott okos tanácsot ne fogadná köszönettel és szívesen. És ha e hitemben csalatkoznám, ha csakugyan találkoznának olyanok, a kik nem hallgatnak az intő szóra, a kikre csakugyan rá illenék Tacitus azon vádja, hogy nem készek a vallásitanításra, ezeket kiméletlenül meg kell bélyegezni és kiüldözni az iskolából, a hova nem valók.

De lássuk már, hogy Tacitus azon reménye, hogy t. i. ha a lelkészek fogják a vallást tanítani a népiskolában, akkor, és csakis akkor fog meggyógyulni anyaszentegyházunk minden bajából, okos reménység-e, hogy csakugyan olyan csahatatlan gyógyszer-e mint ő hiszi.

Én nem hiszek benne, sőt állítom, hogy még rosszabb lenne a vallásitanítás, mint ma. Ez nem az a jel, a melyben győzhetünk.

Lássuk tehát, hogy miért.

Az állami és községi iskolákban, a tanító-képezdében eddig is a lelkészek tanították a vallást és pedig sokkal kevesebb sikerrel, mint a tanítók a felekezeti iskolában, legalább erre enged következtetni az a körülmény, hogy a lelkészek ezeket a tanítézeteket már akkor

vádolták vallástalansággal, a mikor a felekezeti iskolák vallásosságáról még dicsének zengett. És épen a lelkészek ellenségei ma is minden olyan iskolának, a mely nem áll teljesen a felekezet szolgálatában s újabb időben igyekeznek gátat vetni a hódító államosítás elé s erre kétség kívül okaik is vannak.

Miért nem tudtak hát itt sikert felmutatni épen a lelkészek?

Bizonyára azért, mert az a kevés idő, mely rendelkezésre állott, édes kevés arra, hogy valamire haladassanak, a tanítók pedig, a kik esetleg más felekezethez tartoztak, nem segítették őket munkájokban, e nélkül pedig siker soha sem lesz, ha az angyalok nyelvén beszélnek is a gyermekhez hetenként 1—2 órát.

Ha nem venném a kérdést a fontosságához mért komolysággal, ennyi is elég volna annak bebizonyítására, hogy az ajánlott gyógyszer nem javít, de ront; minthogy azonban komolyan veszem, nem elégedhetem meg ennyivel, hanem igyekszem bebizonyítani, hogy csakis a tanító képes vallásosan nevelni a gyermekeket s hogy a lelkész a tanító támogatása nélkül e tekintetben eredményt soha sem érhetne el.

És itt mindjárt kitűnik a Tacitus orvosságának rosza-sága s épen az anyaszentegyházra nézve végzetes volta.

Tacitus szerint a tudatlan és rossz akaratú tanítók kezéből ki kell venni a vallásitanítást, ki kell dobni őket a nagy részük által nemes buzgalommal teljesített munka körből, kidobni szégyennel, meggyalázva akkor, a midőn baj van, a midőn minden felől ellenség környez bennünket, mikor az anyaszentegyház minden tagjától fokozott buzgóságot kíván és az eddig szerető gyermekeket engesztelhetetlen ellenségekké kell tenni. Isten őrizze meg anyaszentegyházunkat az ilyen kuruzslóktól!

De ez még csak egy bizonyíték. Lássuk a többit.

Előbb azonban ismernünk kell a vallásitanítás célját. A „Tanítók Lapja” így határozta azt meg: „Nem elég az, hogy az elavult tömő rendszer segítségével megtanítjuk a ref. ember gyermekének a kiszabott vallásitanai anyagot, a hitbéli igazságok és az elvont erkölcsi szabályok még nem segítenek rajtuk, de ha életünkkel, példánkkal, a többi tantárgyak segítségével hívásával megmutatjuk tanítványainknak, hogy egy hajszál sem esik le fejünkről a mi mennyei atyánk akaratja nélkül, ha rá vezetjük őket az életben előforduló példák nyomán, hogy észrevegyék miszerint, minden bűn magában hordja büntetését s ilyen formán megismertetjük velök nem tömés, de az élet, természet és történelemből vett példák nyomán az Istent, mint szerető édes atyát s ezek által be tudunk hatolni lelkökbe, tanítványaink szívét az Isten iránti igaz szeretet égi melegével tudjuk elárasztani, szóval, ha egész lényöket úgy tudjuk mintegy átalakítani, hogy az iskolai vallásitanítás jótékony hatását egész életükben érezzék, akkor megoldottuk a nagy feladatot, melyet reánk a vallásitanítás ró.

Vajjon hiszi-e Tacitus, hogy a vallásitanításra kiszabott órák alatt a legnagyobb buzgóság és szorgalom mellett is képes lenne a lelkész a kitűzött célt elérni? Én nem hiszem, mert tudom nagyon jól, hogy a kiszabott órák alatt az előirt tananyag felületes feldolgozására is alig jut idő. A tanító is csak úgy érheti el a kitűzött célt, ha minden órán, minden tantárgyat a vallás szolgálatába állít, ha ez képezi mintegy központját egész munkásságának, vagyis, ha mindig vallást tanít.

Hát az énektanítás? Ez is nélkülözhetetlen része a vallásitanításnak annyira, hogy gyülekezeti éneklés nélkül Isteni tiszteletünk sokat veszítené magasztosságából és nem tenne oly mély hatást az abban részt vevőkre. A tanítók szerda és szombat délutánonként tanítanak éneket, vagy a vallásórákon kívül más alkalmas időben végzik, s a rendes órákon kívül tanítás előtt és után résztint a vallásos buzgóság fejlesztése, részint a rendes órákon tanult énekek begyakorlása céljából mindennap énekeltetnek és mégis van ellenök kifogás, hát a lelkész honnan fog időt venni az énektanításra?

Az is nehezítené a lelkész helyzetét, hogy a tanító módorához, kérdésihez szokott gyermekeket zavarná az

előttök szokatlan modor, hang, de még az sem utolsó akadály, hogy nem minden lelkész tudna leszállni a gyermekekhez, nem mindenik van megáldva azzal a tulajdonsággal, hogy a gyermekek nyelvén, azaz észjárásához alkalmazkodva tudjon beszélni, a mi nem is csoda, hiszen őket nem tanították arra soha, legalább eddig nem igen gondoltak arra, hogy a lelkésznek valaha gyermekekkel is kell bibelődni.

A fegyvelmezési képesség is egyik biztosítása a sikernek. Ezen a téren megint csak a tanítók vannak előnyben a lelkészek felett, mert ez nekik mindennapi foglalkozásuk és minthogy tanítványaik hibáit, gyengeségeit alaposan ismerik, itt is hamarabb célt érnek, mert nekik már nem kell kísérletezni.

Hogy a lelkészek szélesebb körű vallásos ismeret birtokában vannak, mint a tanítók, az bizonyos, de azért ez nem ok arra, hogy ők tanítsák a vallást, mert a népiskolában nincs arra szükség, hogy hittudományi ismereteink bőségét mutogassuk, hanem igenis szükség van arra, hogy a tanítóban vallásos lélek lakozzék és Istenben vetett hite legyen legfőbb erőssége. Arról pedig, hogy minden tanító ilyen legyen, anyaszentegyházunk oszlopainak kell gondoskodni a vallástanítás javítása által.

Nagy szükségünk volna egy felekezeti képezdére, talán nagyobb, mint a jogakadémiára.

De még az sem bizonyos, hogy a tanítóknál kétségbe vont készség meg volna-e minden lelkésznél. Én azt hiszem ebben is csalódnék Tacitus. A tanítói állás fejlődése elég bizonyosság erre. Hiszen kezdetben a lelkészek kötelessége volt a tanítás, de mert terhesnek találták, fogadtak magok helyett, a ki akadt. S ezeknek a fogadott tanítóknak a szennye még ma is rajtuk van, még sem tudunk az emléköktől megszabadulni és talán az is egyik hibánk nekünk, hogy újabb időben erős bennünk a vágyakozás arra, hogy ezekkel minden közösséget megtagadjunk s azon igyekezzünk, hogy végre-valahára bennünket is embereknek tartsanak.

Nem folytatom tovább, azt hiszem, hogy a Tacitus orvosságát épen a lelkésztársai, a kikhez apellált, fogják hasznavehetetlennek nyilvánítani és nekem adnak igazat abban, hogy a vallástanítás jó helyen van a tanító kezében és hogy azt onnan kivenni épen anyaszentegyházunk jól felfogott érdekében nagy kár volna.

Vádjait is igyekeztem megcáfolni s úgy gondolom, hogy itt is közelebb állok az igazsághoz, mint ő.

Még csak egyet! A vádaskodás két élű fegyver, a mely igen könnyen sebet ejt azon is, a ki sulyt vele. Arra kérem én Tacitust tanító társaim nevében is, hogy tegye le ezt a fegyvert és higgye el nekem, hogy a tanítók épen úgy szeretik egyházukat, vallásukat, mint a lelkészek és hogy annak javáért küzdeni első kötelességüknek tartják.*

Szikszó.

Korocz Dániel,
ev. ref. tanító.

KÖZÉLETÜNK.

A tiszántúli ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése.

— Debrecen május 24—27. —

Lelkészavatással összekötött közgyűlés volt ez a mostani. 81 ifjú lekipásztort várta a kibocsátást, a kik az utolsó 4 év alatt nyertek állomást. A felavatást Kiss Áron püspök végezte. A beszédet az ifjú lelkészek egyik legkiválóbbika: Csánky Benjámin tiszafüredi lelkész mondotta, a kinek a prédikációja után a felavatandók a

* Ez a három cikk a Tacitus által felvetett kérdéssel foglalkozván, a könnyebb tájékozódás szempontjából láttuk szükségesnek az egyszerre való közlést. Szerk.

gyülekezeti éneklés alatt az úrasztala köré gyülekeztek s ott hallgatták meg az ősz püspök felavatási beszédét, a mely után a főjegyző, Zsigmond Sándor felolvasta az esküt s erre jött a püspök s az esperesi kar tagjainak kézrátétele s megáldása.

Ez első napon tulajdonképen nem is volt közgyűlés, a mennyiben a délelőtti a lelkész-avatás, a délutánt pedig a Bethlen ünnepély foglalta el.

Május 25-ikén a gyűlés a püspöki jelentés felolvasásával kezdődött, a mely egészében s részleteiben tudomásul vétetett, valamint az is, hogy György Endre tanácsbíró a máramaros-ugocsa egyházmegye gondnokává választván, helye betöltésre vár.

Ujfalussy Béla, a Farkas Antal utódjául megválasztott világi főjegyző eskütétele s a Dr. Bartók György üdvözlésére vonatkozó határozat meghozatala után bizottsági jelentések olvastattak, a melyek során a tanárképezdei ösztöndíj ügyében érdekes vita fejlődött ki Thaly Kálmán, Dóczi Imre, Tisza Kálmán s Kiss Albert hozzászólásával. A határozat az lett, hogy a budapesti egyetemen ref. tanár-jelöltek részére, míg a debreceni phil. fakultás ügye dűlőre jut, két 500 frtos ösztöndíj rendszeresítettik. A debreceni ref. tanítónőképző-intézet-ről szóló jelentés, valamint a bihari egyházmegyének e tárgyban hozott határozata tudomásul vétetett.

Örömmel vétetett tudomásul a máramaros-szigeti, a huszti s técsői egyházak, valamint a m.-szigeti iskola u. n. só-alapítványi ügyének megoldásáról szóló jelentés, a mely szerint a kormány megváltás címén évenként 5000 frtot fog fizetni, a melyből a szigeti lelkész 2500 frtot, a huszti egyház 1600 frtot, a técsői 300 frtot s a szigeti iskolai 166 frtot kap.

Miután az Andaházy Szilágyi intézet pénztárának kezelése a főiskolai pénztárnokra bízott s a lelkész-képesítési vizsgáló-bizottság tagjai megválasztottak, a gyűlés első, illetőleg második napja végetért.

Május 26-ikán a tanárválasztó bizottság tagjainak megválasztása volt az első tárgy, a mely nagy érdeklődés mellett ment végbe. A bizottságnak három tanárt kellett választania, t. i. egy theol., egy gimn. s egy tanítóképezdeit. A debreceni egyház: Kis Albert, Mitrovics Gyula, Dicsőfy József, S. Szabó József, Szunyogh Bertalan, Szabó László, Szinay Gyula s Kovács József tagokat küldte a bizottságba, a kerületi gyűlés pedig: Szabó János, Széll Kálmán, Doroghy Lajos s Sütő Kálmán espereseket, Tisza Kálmán, Horthy István, Lengyel Imre s Dr. Hajnal István világiakat, a kik az elnökséggel együtt végezték a választás ügyét oly módon, hogy a theol. tanári állásra, a dogmatikai tanszékre az *elnökség szavazatával Eröss Lajos* püspök-ladányi lelkész választott meg, a kinek ellenfele, miután a jelölés miatt Dr. Bartók Jenő nyiregyházai lelkész visszalépett, Nagy Gyula debreceni leányneveldei vallástanár volt, a ki mellett a fáma szerint az egyház képviselői szavaztak egytől-egyig, míg Eröss mellett a gyűlés küldöttjei. Egyébiránt e választás szerencsésnek mondható, mert a megválasztott férfiú teljes mértékben illetékes állására. A gimn. class. filol. tanári állásra, miután Soós József, a ki egyhangulag lett volna megválasztva, szintén visszalépett, 13 szavazattal *Révész Lajos* h.-tanár, volt nagyváradi r. kath. semináriumi aligazgató, választott meg; míg képezdei zenetanárrá egyhangulag P. Nagy Zoltán lett, a mint erről lapunkban már szólottunk.

A főiskolai igazgató-tanács s gazdasági választmány jelentései tudomásul vétettek. Az államsegély ügye a jövő tavaszi gyűlésre halasztott. A tápintézet felügyelőségével, Orosz István lemondván állásáról, Dr. Gulyás István bízott meg.

Május 27-én tudomásul vétetett a prot. irodalmi társaság debreceni vándor-gyűléséről szóló jelentés, a máramaros-szigeti iskoláról szóló felterjesztés, a Simai-pusztai bérletére s a 80 ezer frtos beruházási államszegélyre vonatkozólag, a missiói bizottság előterjesztése. A heves-nagykunsági egyházmegye felterjesztése, hogy a kultusztusminiszter kéressék fel, hogy a reversálisok másolatban adassanak ki a lelkészeknek, pártolólág terjesztetik fel. A Tóth Sámuel-émlék-alap ügyében akkor lesz végleges határozat, ha 2000 frt gyűl össze, a mi nemsokára meglesz.

Az iskolai ügyekre vonatkozó jelentések s az adásvételi szerződések, csereügyletek stb. letárgyalása s megerősítése után a gyűlés végetért e nap délutánján 2 órakor.

Tiszai.

Az erdélyi ref. egyházkerület közgyűlése.

— Kolozsvár, május 25—26. —

Most egy éve a felzaklatott lelkek ingerültsége nyomta rá a kerület gyűlésére a bélyeget, ma pedig a békeségnek szelleme uralkodott a kedélyek felett, mert bár volt a lelkek mélyén némi maradvány a régi rendszer iránt való ellenszenvből, mégis a nyugalom volt a hangulatokról visszatükröződő kép, jelélül annak, hogy változnak az idők s azokban az emberek. Még a főjegyző választás sem hozta ki az embereket sodrúkból, megelégedtek elvi álláspontjuk kifejtésével s a szavazással.

De természetesnek is kell találnunk ezt a képet, mert a koporsó, a sír engesztelő hatású szokott lenni. S a gyűlés, a melynek első napját a Szász-Domokos felett tartott gyászünnepély foglalta el, a kegyeletes érzelmek hatása alatt működött.

A gyűlést, a melyet báró Bánffy Dezső, mint legidősebb főgondnok vezetett, Dr. Bartók György püspök imádsága nyitotta meg, a mely után a gyűlés tagjainak számbavétele s igazolása következett, 302 igazolt tag közül 180 jelent meg. Miután az előleges több dolog is elvégeztetett, d. e. 10 órakor az egész gyűlés a bel-farkas-utcai templomba vonult a gyászünnepélyre. A tágas templom zsúfolásig megtelt résztvevő közönséggel, a mely gyülekezeti éneket énekelt, majd az egyházi vegyes kar szép énekét meghallgatva, várta az imádságot s a gyászbeszédet. Amazt az új püspök, emezt Kenessey Béla theol. fakultási igazgató tartotta. Az imádság által keltett áhitatos érzelmeket állandóvá tette a beszéd, a melyben Szász-Domokos jellemképét híven s igazán rajzolta. Szónoki remek mű volt e beszéd, a mely méltó volt a nagy emberhez.

A gyászünnepély után d. u. 3 órakor folytatódott a közgyűlés a különböző bizottságokra való szavazással, majd 4 órakor megkezdődött az igazgató tanács előterjesztéseinek felolvasása igazgatótanácsosok, lelkész képesítő vizsgai tagok s a gondnokok választása ügyében, nem különben a főjegyzői állás betöltésére s némely iskolai ügyekre vonatkozólag.

Május 26-ikán némi előleges intézkedések után az új püspök beiktatása ment végbe ugyancsak a bel-farkas utcai templomban, a hol a beiktatást Antal Gábor dunántúli püspök tartotta. Ennek az örömnepélynek a programja a következő volt: Gyülekezeti s karének, imádság Molnár Albert theol. tanártól, karének. iktatói beszéd, karének, az új püspök eskü letétele s felavatása, az esperesi kar éneke, beköszönő beszéd az új püspöktől, gyülekezeti ének. Az előző napi kegyeletes érzések összeölelkeztek e nap öröm érzéseivel s a nagy közön-

ség e kettős érzelmek hatása alatt távozott az Isten házából.

A harmadik napon — május 27-ikén — a tanügyi bizottság jelentése után a püspöki előterjesztés olvastatott fel, a mely helyeslőleg vétetett tudomásul.

A gazdasági tanács jelentésénél a múlt időkből maradt szenvedély lángja lobbant fel Ugron Zoltán felszólalásában, a kinek erős hangu támadását az elnök csilapító szavai mérsékeltek, annyival is inkább, mivel a hetes bizottság jelentése minden tekintetben utat mutat a régi kifogásoknak mintegy az érvényesítésére, a kerületi pénzügyi viszonyok rendezésére. Ugyanis a hetes bizottság 14 pontból álló jelentése szerint a *részvények eladandók, az u. n. bérházak*, ha kellő jövedelmet nem hajtanak, *szintén eladandók*, az ingatlanokra vett jelzálog kölcsönök megosztandók az egyes ingatlanok között, a mező-csombori birtok árúba bocsátandó, a részvények s ingatlanok eladási árából a függő adósságok rendeztessenek, a múlt év folyamán felmerült 36447 frt 77 kr. hiány töröltetik, a pénz a kolozsvári bankoknál kezelendő, jövőre a kerületi pénztárból jelzálogos törlesztő kölcsönök, egyházi segélykölcsönök nem adatnak, az egyes egyházak pénzei a közpénztárból kiadatnak, a szeretetház bérbeadandó s a fakultás ügyei rendezésére bizottság küldendő ki. Ez a javaslat, miután az igazgató-tanács is hozzájárult, elfogadtatott s így az odiozus s ominozus erdélyi kerületi pénzügyi viszonyok rendezésének útja ki van jelölve.

Az igazgató-tanácsosi állásokra s más egyebekre a választások megtörténvén, az azokról szóló jelentés olvastatott fel, a mely tudomásul vétetett, kivéven a főjegyzői állásra történt szavazásról szólót, a melynel Barcsay Domokos felszólalással élt. Erre az állásra ugyanis a szavazás a következő eredményt mutatta fel: Kenessey Béla kapott 86 szavazatot, Sándor József 35-öt, Elekes Viktor ugyanannyit, Deesy Gyula 17-et s Lénárd Sándor 6-ot. Barcsay a Kenesseyre adott szavazatok megsemmisítését kérte, mert a kerületi szabályrendelet értelmében „*csak szolgálattevő lelkész választható főjegyzővé.*” S erre egy elvi jellegű vita keletkezett, hogy a szabályrendelet hogyan értendő? Bánffy Dezső báró szolgálattevő lelképásztornak tekinti a theol. tanárokat; mások nem, végre is szavazással kellett e kérdés felett dönteni s az eredmény az lett: szolgálattevő lelképásztornak tekintette 85 tag a theol. tanárokat, nem 67. Érdekes, hogy a *szolgálattevőnek a nyugalmazott lelkész állapítatott meg ellentétét.* A szabályzat éle még a megboldogult Dr. Kovács Ödön ellen irányult, de igen helyesen megtöretett úgy, a mint a zsinati törvény kívánja. Legjobb volna az egész szabályrendeletet tűzbe dobni! A választás aztán a második szavazás után ezt az eredményt tüntette fel: Sándor József 84, *Kenessey Béla* 97 szavazatot kapott s így a főjegyzői toll arra hivatott kézbe került, a melynek birtokosa csak dicsőségére válhat új hazájának, ha bele éli magát a viszonyokba.

Ez már a harmadik napi gyűlésen történt, a mikor is tanárokká választottak: *Ravasz Árpád* Székelyudvarhelyre, *Tárkányi György* Szepsi-Sentgyörgyre. A kerületi titkári állásra Kádár János eddigi segéd-titkár választott meg.

A kerületi gyűlés utolsó napján, május 28-ikán lelkész-avatási ünnepélye volt 8 ifjúnak, a kiknek felavatása a bel-farkas-utcai templomban történt, miután előbb a kerületi gyűlésben kibocsátást nyertek. Az ünnepély alkalmával a püspök imádkozott, Dr. Elekes Viktor esperes prédikált s a püspök kibocsátási beszédet tartott, a mely után

az ifjú lekipásztorok esküt tettek, a melyet az avatás s az esperesi kar éneke követte s bezárt a püspök imádsága.

Mintha egy egészen új időszaknak, a békés munkának az ideje következett volna el Erdélyben! Ugy is legyen. Ne a moderneskedés űzze szélhámoskodásait, hanem a jócselekedet, a mely a hitből fakad!

Erdélyi.

IRODALOM.

* **Zahn:** *Skizzen aus dem Leben der alten Kirchen.* II. javított s bővített kiadás. Leipzig. 1898. Érdekes rajzok, gondolatokat, ébresztő képek vannak ebben a 992 lapra terjedő. 5 m. 25 fillérért megszerezhető munkában, amely a világforgalomnak s az egyháznak a viszonyáról, az apostolok missionáriusi eljárásáról, Jakab apostol levelének szociális kérdéséről s belmissiójáról, a rabszolgaságnak s a keresztyénségnek viszonyáról, a vasárnap történetéről, Nagy Konstantin s az egyház viszonyáról, a hitszabályról s a keresztségi formáról s Jézus imádságáról az apostoli korban címek alatt annyi de annyi jellemző vonást sorol fel a régi időből. A függelékben van egy régi ker. imádság s egy régi papi beszéd a vasárnapi munkaszünetről.

* **Holsten:** *Das Evangelium des Paulus.* II. Theil. Berlin, 1898. Még 1880-ban jelent meg az új-testamenti theologia, írásmagyarázat s szövegtörténet terén olyan tekintélyessé vált német tudósak az a munkája, a mely a szóban forgónak I-ső részét foglalta magában, tartalmazván a galatákhoz s a korinthusiakhoz írott első levelet. Az itt jelzett munkában az apostolnak a vallásos világnézetét adja elő három részben, t. i. szól a Pál vallásos öntudatának történelmi háttéréről, a mely a zsidó, a görög, a jézusi s a péteri felfogást tükrözi vissza, aztán az apostol új vallásos eszméinek ébredéséről s végül az így keletkezett Pál-féle ker. vallásos világnézeletről. Az első rész a mű 5—45. a második a 46—52. s az utolsó az 52—132. oldalait foglalja el. Az előadás, az összefoglalás rövid és velős, nagyon is az egyetemi előadásokra szánt jellegű, tömör s határozott. Ebben is van azonban az írtó jellemző elfogultságból elég adag, mert ebben is következetesen fenntartja azt a felfogását, hogy az apostol nem volt más, mint „következetes vallásbólcsész a ki bizonyos tételek alapján kérlelhetlen logikával állítja össze az arabiai pusztában a maga theol. rendszerét“ a miben van ugyan igazság abból a szempontból, hogy Pál erős dialektikával állapítja meg tételeit, de az is igaz, hogy élő s ható lélek vonul át felfogásain s nem száritó lehellet! . . . A ki a nagy apostol felfogását ilyen szemüvegen át is akarja látni, nem teszi rosszul, ha a munkát közelebről is megismeri.

* **Kähler:** *„Zur Lehre von der Versöhnung.“* Lipcse 1898. Ára 8 márka 50 fillér. E 482 lapból álló munkában, a mely második „füzetét“ képezi a „Dogmatische Zeitfragen“ című vállalatnak a tudós szerző az Abelard-féle tan ellen foglal állást s az engesztelés dogmájának a közetkező mozzanatait veszi fel: Isten az engesztelési munkában a cselekvő személy, Krisztus pedig az eszköz, a ki azt az akadályt, a mely az Isten s a bűnös emberiség között volt, a maga szenvedései s halála által eltávolította az útból, a mit megtehetett, mert épen ezért volt küldve, mint az emberiség képviselője. Ezt a felfogást bibliai adatokkal igazolja. Mint a hagyományos egyházi tan

védelvezője tisztos helyet foglal el ezzel a munkájával is a theologusok sorában.

* **Bertholet:** „Zu Jesaja 53“ című, 32 lapra terjedő ó-szövetségi magyarázati füzet, a mely ebben az évben jelent meg Freiburgban s 75 fillérért kapható, érdekes összefoglalását adja azoknak a felmerült nézeteknek, a melyek az Esiás könyve 53-ik fejezetére, jobban mondva az Esiás 52₁₃—53₁₂-ig terjedő részére vonatkoznak. Abból indul ki a bázeli egyetem magántanára, hogy az u. n. négy „Ebed-Jahve-ének“ (42₁—4₇); 49₁—6₆; 50₄—9₍₁₁₎; 52₁₃—53₁₂) elválasztandó a könyv többi részétől s a megfejtendő kérdés az, hogy kicsoda lehet a Jehovának ez a szolgálója s milyen szellemű? Természetesen a személyiség kérdése nem dönthető el, nem a Zorobábelre való utalással sem, a melynek Duhm thora-tudós adott kifejezést, hanem az író szellemét körülbelől megállapíthatni s Bertholet úgy gondolkozik, hogy maga ez a kérdéses részlet is összeegyeztetés munkája, abból az időből, a mikor a multak emlékei s a jövőnek kilátásai ölelkeztek össze a honfiak lelkében, sőt a jövő reményei a makkabeusi időszakban már be is váltak, mert az 53₁—11-a egyenes rávall a II. Makk. könyve 6₁₈—31 verseiben foglaltakra.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Garda József*, a volt nagy-enyedi ref. theologia akadémia utolsó mohikánja, még pedig a régi gárdából, a mely híven kitartott a kollégium mellett, a melytől csak a halál, vagy az elerőtlenedés távolította el, élete 67-ik évében, nyugalomba vonulása 4-ik évében a mult hó utolsó napján meghalt. Negyven esztendőn keresztül volt a protestáns egyház és iskola ügyeinek odaadó, buzgó munkása, a ki a neki adatott tehetség mértéke szerint szolgálta híven s igazán iskoláját. Irodalmi téren is működött, négy művet írt. Halálát özvegye: *Zágoni Bodola Johanna* s három fia gyászolja. — *Szabó Kálmán*, hernád-szurdoki ref. lelkész élete 40-ik, lelkései szolgálata 9-ik évében, e hó 1-én hosszas szenvedés után meghalt. Neje, *Szuhay Katalin* s két gyermeke egy leány s egy fiú gyászolja elhunytát a gondos férjnek s édes atyának. — *Lengyel Bálint*, a kir. magy. természettudományi társulatnak tisztje, ref. s.-lelkész, élete 33-ik évében régi betegségének, a tüdővésznek áldozatul esett Budapesten e hó 1-ső napján. A szorgalomnak, munkásságnak, kötelességteljesítésnek mintaképe volt az Urnak ez az elhívott szolgálója, a kinek keservesen esett ezelőtt 9 évvel, hogy nem állhatott annak az igének szolgálatába, mely gyönyörűség s csak nagy nehezen törődött bele, hogy a testvérbátyja mellett hivatalnokoskodjék. De a testébe adatott tövis rákényszeríté s ott is maradt a természettudományi társaságnál 9 éven át, dolgoztatva, a társaság közlönyében közölgetve a régi magyar megfigyeléseket. Tanulótársainak a jövő évre tervezett 10 éves találkozóját most egy éve, milyen édes reménységgel emlegette; a fővárosba menő ismerősöket minő boldogan fogadta, ha fel-felkeresték, mintha egyszerű elmúlt volna betegsége, ha sárospataki ismerősre akadt. Pihenj hű lélek hordozója, sokat szenvedett test a föld néma mélyében csendesen. Lelkoddal pedig jelen leszel közöttünk mindvégig! — *Kasza Ferencz*, a sajó-szentpéteri ref. egyháznak egyik buzgó tagja, a ki egyháziasságának, vallásos buzgóságának már 1895-ben is jelét adta, a mikor 1700 frtért orgonát állíttatott a templomba, jún. 2-án meghalt. Végrendelete szerint a nevére álló, mintegy 15—16 ezer frtot érő vagyona a sajó-szentpéteri ref. egyház birtokába jut szegény sorsú

iskolás gyermekek segélyezésére oly módon, hogy a ref. iskolába járó más vallásfelekezetű szegény tanulók is részesüljenek a tőke kamatjában. — Az elhunytak emlékezte legyen áldott!

— **A »Sárospataki Lapok« magas pártfogója.** Vettük a következő levelet, a melyet az idők jeléül, méltónak tartunk egész terjedelmében közölni: „Nagytiszteletű szerkesztő úr! Van a sajó-vámosi ev. ref. egyháznak egy magas rangú, mély vallásos érzésű női tagja: Főméltóságú *Herczeg Odescalchy Gyuláné* Ő Herczegsége, ki az ő erős protestáns hitének nemcsak az által szokott kifejezést adni, hogy az egyház szegényeit gyámoltja, az iskolás gyermekeknek énekes könyveket és más erkölcs nemesítő könyveket, a felnőtteknek egyházas irányú lapokat rendel meg évenként s más irányban is sokszorosan segélyezi *egyházunkat* pld. a templom-javításra 3000 frtot ajánlott fel, hanem az által is, hogy a protestáns egyetemes érdekeket is szívvel, lélekkel felkarolja. E kiváló, s nemesen gondolkozó nő előtt szóba hozva a mi kedves lapunk, a „Sárospataki Lapok“ ügyét; elmondva hiven, miként kell annak a részvétlenség miatt küzdenie az anyagi bajokkal, rámutatva arra is, mennyire szükséges, mennyire nélkülözhetetlen egy ilyen irányú egyházi lapnak a fennmaradása: 55 frtot adott át kezemhez azon megbízatással, hogy abból 5 frtot mint az 1899. évi előfizetési összeget, 50 frtot pedig mint a lap kiadásainak fedezésére szánt összeget a Nagytiszteletű úrhoz küldjem meg. — Midőn tehát az 55 frt mellékelem, kérem a lapot a túloldalon írott címre megküldeni, az 50 frtot pedig a lap kiadási költségeinek fedezésére fordítani. A mennyiben pedig Ő Herczegsége azon óhaját is kifejezte előttem, hogy a lap anyagi helyzetéről bővebb értesülést is szeretne venni: szívesen kérem Nagytiszteletű urat, hogy arról Ő Herczegségét értesíteni méltóztassék. Azon óhajással zárom be leveletem, hogy több ily nemes pártfogót adjon az isteni gondviselés a mi kedves lapunknak, akkor nem aggódalmaskodnunk annak fennállása miatt.

Szíves üdvözléssel maradván S.-Vámoson, 1899. június 1.

Tisztelettel:

Bartha Mihály,
ev. ref. lelkész.

Lapunknak magas rangú pártfogója iránt érzett hálánkat azzal a benső ember szerint való óhajattal egyesítetten fejezzük ki: a gondviselés áldó kegyelme nyugodjék meg Ő Herczegségén, hogy anyaszentegyházunk boldogítását igen sokáig munkálhassa.

— **Kazinczy-ünnepélyt** tartott a sárospataki állami tanítóképző-intézet a széphalmi mauzoleumnál e hó 8-án. Az énekkar előadása után *Dezső Lajos* igazgató tartott megnyitó beszédet, a melyet a *Balogh Kálmán* felolvasása követett, a ki a gyengélkedése miatt elmaradásra kényszerített *Veres Ferencz* alkalmi tanulmányát olvasta fel, majd ismét az énekkar énekelt s ezután történt meg a kitüntetett íjak részére a díjak átadása. Az 5 darab aranyból 3-at *Fekesházy József*, kettőt *Szabó Géza* érdemelt ki. A szép és lelkes ünnepélyt a Szózat közös elénekzése zárta be.

— **Tanár-választás.** A budapesti ref. főgimnázium természettan-mennyiségtani tanári állására a fentartó testület: *Ellend József* sárospataki tanárt választotta meg egyhangúlag. — A mily igaz örömmel veszünk

tudomást egy kiváló kartársunk pályázásának sikeres eredményéről, épen olyan szomorúan kell bevallanunk a veszteséget, a mely ily módon a sárospataki főiskolát érte, a mely *Ellend József*ben arra termett paedagógust, kitűnő tanárt bírt, a ki azon a tanszéken, a melyet előtte a nagy nevű *Zsindely István* töltött be, dicsekedésévé vált főiskolánknak! . . .

— **Lelkész-választás.** A tornai ref. egyházmegye jósvafői egyháza meghívás útján *Idrányi Lajos* sajnókesztyéni s.-lelkészt választotta meg az oly korán elhunyt Nagy Sándor utódjául.

— **Emlékünnepélyt** fog tartani a sárospataki főiskola június hó 19-ikén d. e. 11 órakor az imateremben. Néhai *Nemes Ferenc*, volt jogtanár felett fog tartani emlék-beszédet *Dr. Finkey Ferenc*, jogi dékán.

— **A jogi szakoktatás reformja ügyében** egyetemes ref. tanügyi bizottságunk május 29 én tartott ülésében nyilatkozott. A Ballagi-féle javaslatot a ref. jogakadémia álltalánosságban mind elfogadták, valamint részleteiben is, csupán az autonómikus jogok erősebb hangsúlyozását kérte a kecskeméti, a debreceni s máramaros-szigeti pedig az írásbeli dolgozatok jelentőségét kívánta kiemelni; a sárospataki s debreceni a vizsgálóbizottság megalakítási terve ellen foglaltak határozott állást. A tanügyi-bizottság aztán a következőleg egészíté ki az előadói javaslatot: két aloprizsgát tart szükségesnek; 8 félévet sürget; átmenetileg 10 évi tanári szolgálat legyen a minősítési alap; az államsegély törvényileg rendeztessék, mint a középiskolai; a tanulmányi rend törvényileg állapitassék meg; az államvizsga képesítési jellegű legyen; a kötelező doktorátus ellőrlendő; a vizsgáló bizottságok a jogakadémia szék helyén alakítandók meg állami kinevezés alapján öt taggal (3 tanár, 2 kül-tag). Az eként megállapított memorándum a konvent elé terjesztetik s annak elnöksége útján fog a miniszterrel közölni. — A gyűlésen *Antal Gábor* püspök elnökölt, a jelenlevők pedig: *Dr. Antal Géza*, *Dr. Baconi Lajos*, *Dr. Ballagi Géza*, *Dóci Imre*, *György Endre*, *Molnár Sándor*, *Petri Elek*, *Sas Béla*, *Szekeres Mihály* és *Váró Ferencz* voltak.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** A tiszántúli kerületben a szathmári egyházmegyében fekvő szamos-újlaki 759-93 koronával javadalmazott lelkészi állásra június 25-ig pályázhatni; a kérvények Győrtelekre küldendők.

— **Házassági statisztika az 1899-ik év első negyedéről.** A „*Statisztikai Havi Közlemények*“ adatai alapján a jelen év első három hónapjában hazánkban kötött házasságokról a következő kimutatást állíthatjuk össze.

Házasságot kötött	tisztát	vegyest	összesen	A vegyes házasság hány %?
Róm. kath. egyén	22069	1777	23846	7.45
Gör.	6392	879	7271	12.19
„ keleti „	7074	539	7613	7.07
Ág. ev.	3262	580	3842	15.09
Ev. ref.	6853	1031	7887	13.11
Unitárius	127	80	207	38.04
Izraelita	1575	36	1611	2.23
Felekez. nélk.	10	2	12	16.66
Egyéb vallású	—	2	2	100.00
	47362	4929	52291	9.42

— **A lelkészi kar figyelmébe** ajánlja Nyitra ref. lelkésze *Sedivy László* azt a peregrinus embert, a ki különösen a ref. lelkészeknél szokott supplikáns módon megszállni s hamis nevek alatt gyűjteni. Névjegyekkel, a melyeken kérészolt ajánlatok vannak, egyszerű név aláírásokkal, hamis bizonyítványokkal s más-más név alatt végzi zsarolási munkáját s élőködik a prot. lelkészek nyakán. Leginkább *Kurt*

Henrik vagy *Imre*, továbbá *Koltó*, vagy *Koltai* néven mutatkozik be, most somogy megyei, majd balmazújvárosi születésűként. Személyleírása a következő: magas, vékony termet, hosszú nyak, kissé kiálló arcsont, világos szőke kis bajusz, kék szem, hosszúkás vékony arc, töredezett magyar, tiszta német beszéd s talán tótul is tud, vagy csehül, megalázkodó, majd bizalmat keltő viselkedés. — Enyves kezű is az illető, a kit a politikai hatóság kezébe kell szolgáltatni.

— **Felhívás.** A kik a jövő 1899—1900. iskolai évben a sárospataki főiskolában *családi ösztöndíjra* akarják magukat felvétetni, kellőleg felszerelt okmányokat a közigazgatóhoz 1899 június 15-ig adják be.

Buza János.

— **Megegyezési statisztika a vegyes házasságoknál az 1899-ik év első negyedéről.** A jelen év első három hónapjában kötött 4929 vegyes házasságkötés közül megegyezéssel létesült összesen 850, amelyből az egyes felekezetekre a következő számban esnek a megegyezések, t. i. hogy a gyermek mind az illető vallásban fognak neveltetni: a róm. kath. 494, gör. kath. 30, gör. keleti 30, ág. ev. 83, ev. ref. 210, izraelita 3; a melyből a róm. kath. egyháznak óriási hódítását láthatni, a mennyiben az egyezési eseteknek több mint fele esett az ő javára!

— **A német birodalmi törvényszék** kimondotta, hogy az ultramontanizmusnak az az országra-világra szóló hazugsága, a melyet a Luther öngyilkosságról terjeszt, a birodalomban *rágalmazásnak s vallás elleni kihágásnak tekintetik.* Soha sem lehetünk elég erősek a hazugság lovagjaival szemben, a kik perbeszállnak magával az istenséggel is! (ó.)

— **Nyilvános nyugtázás és köszönet.** A sárospataki ev. ref. egyházi énekkar május hó 28-án a Kossuth kertben rendezett tavaszi táncmulatságán: az összes *bevétel 211 korona s 64 fillér volt*, melyből a tiszta jövedelem 91 kor. s 64 fill. Felülfizettek: Molnár János főbíró 11 korona, Hodossy Béla 4 korona, Buza János, Csécsy N. Pál, Cziráky István, Czibere István, Szinyei Gerzson, Vass Imre 2—2 korona, Matisz András, Trencsényi Pál, Tarcál János, Harsányi István, Nagy Béla, Özv. Szőke Györgyné, Svartz Sámuel, Csicséri József, Galgóczi Barna, Bódogh Barna, Jánosi József, Mészáros András 1—1 korona. Fogadják a rendezőség szíves köszönetét.

Kántor Ferencz,
pénztárnok.

Csizmár János, Varga András,
ellenőrök.

P á l y á z a t.

Alólírott *segéd-lelkész* keres, teljes ellátás (élelmezés, külön épületben egyszerűen bútorozott szobából álló lakás, fűtés, világítás), továbbá 100 frt rendes fizetés és 60—70 frt rendkívüli jövedelem biztosítása mellett. A jelentkezéseket kérem *Nagy-Czigándra*, (Zemplén-megye, posta helyben) intézni.

Páricsy József,
ev. ref. lelkész.

Pályázat tanári állásra.

A miskolci ev. ref. főgimnáziumban az 1899—1900. iskolai évre egy tanári állásra, melylyel a latin nyelvnek és más szaktárgynak heti 18—20 órán tanítása van összekötve, ezennel pályázat hirdettetik.

A rendes tanár évi fizetése 1200 frt, 240 frt lakáspénz és 50 frt ötödéves korpótlék. Törzsfizetése fokozatosan 1800 frtig is emelkedhetik.

Oklevéllel nem bíró tanárjelölt helyettes tanárul alkalmaztatik évi 800 frt fizetéssel és 120 frt lakáspénzzel.

Az okleveles tanár egy évi sikeres működés után fog állandósíttatni. A megválasztott állását f. é. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Pályázók életkorukat, ev. ref. vallásukat, tanulmányukat, katonai szolgálati viszonyukat, egészséges voltukat igazoló bizonyítványukat f. é. *július 1-ső napjáig* alólírott főgondnokhoz küldjék be.

Miskolcon, 1899 június 4.

Mikuleczky István,
ev. ref. egyházi főgondnok.

1—2.

HIRDETÉSEK.

Az 1896-iki milleniumi kiállításon a kiállítási nagy éremmel és oklevéllel lett kitüntetve s a kiállított pneumetikus hangverseny orgona felől ő felsége, a király a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Hazai műipar!

Kitűnő, erőteljes, széphangzású s tartós szerkezetű, kisebb és közép nagyságú előljátszó pedálos

uj templom-orgonák

szállításra készen, mérsékelt áron eladók. Alulirotnál szakbavágó megrendelések minden nagyságú uj orgonákra a legújabb (Pneumatikus) rendszer szerint, valamint javítás s hangolásokra az ország bármely részéből elfogadtatnak s rövid idő alatt eszközöltetnek mérsékelt árakon.

Bővebb tudósítással készséggel szolgál:

Szalay Gyula,

1—6

műorgona építő-intézete, Székesfehérvárott.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáráóságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a *legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint* készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

6—12

műorgona-építő.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM. „A lelkészek ellenőrzése és a szószék paragrafus.” Papp József. — „A budapesti egyetem és a kultuszminiszter.”
Ósvay Páter. — „A homonnai ev. ref. missiói egyház örömnépe.” Egy jelen volt. — „A felső-borsodi gyakor-
lati kérdés.” Benke István. — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

A lelkészek ellenőrzése és a szószék- paragrafus.

Ki van tehát immár adva a jelszó: „egyháziak, ne politizáljatok, különben a büntető törvénnyel gyúlik meg a bajotok”! Respektálok a figyelmeztetést; jelen soraimmal nem is akarok a politikai élet szövevényes utain elbolyongani és csak annyiban méltatom azt figyelemre, a mennyiben az általa létesített rendszabály és törvény az egyházi élet fejlődésére sem teljesen közönyös. Nehéz dolog ugyan itt a határkövet megállapítani, mert vannak esetek, a mikor egyházi ügyeink taglalásánál el nem kerülhetjük, hogy a politikai társadalomnak a mi házi dolgainkat is érintő intézkedései felett ki ne nyilvánítsuk véleményünket; de mert különben is bevégzett ténnyel állunk szemben, egyedül arra szorítkozom, hogy arra vonatkozólag mondjam el a magam véleményét: sérelmesnek tarthatjuk-e magunkra nézve ama miniszteri rendelet és azt a törvényt, mely a közel múltban foglalkoztatta nemcsak a politikai, de az egyházi élet intézőit?

A lelkészek ellenőrzésére kiadott miniszteri rendeletet és a kuriai bíraskodásról szóló törvénycikknek ugynevezett szószék paragrafusát értem ez alatt; ezek azok, melyeknek mindenképpen a két nagy testület között létező egy-egy érintkezési pontnak lehet tartanunk. Mélyen belenyúl úgy egyiknek, mint másiknak intézkedése az egyház életébe, a mennyiben mindkettőnek éle épen az egyházak hivatalos őrállói, a papok ellen irányul. Egyházi, különösképpen pedig református egyházi szempontból vegyük ezeket tárgyalás alá és vizsgáljuk meg: korlátozzák-e ezek az egyházi élet szabad mozgását és fejlődését? Találhatunk-e bennök jogtiprást és egyáltalában sérelmesnek tekintjük-e magunkra nézve azoknak úgy egyikét, mint másikat?

A lelkészek ellenőrzése végett kiadott miniszteri rendelet értelmében az igazságszolgáltatási közegek „a lelkészek ellen, állásukhoz nem méltó, súlyos erkölcsi vétséget is képező vagy államellenes magatartássá minősülő cselekmények miatt tett panaszokról és feljelentésekről . . . tekintet nélkül arra, hogy a panasz, illetőleg feljelentés tárgyát képező tényálladék alapján helye van-e a büntető eljárásnak vagy sem”, jelentést tartoznak tenni a vallás- és közokta-

tásügyi miniszternek. Ugyancsak a „hozott büntetés megállapítását tartalmazó bírói ítéletek jogerőre emelkedésük után” . . . szintén ugyanazon minisztériumhoz terjesztendő.

Hát ha ennek a rendeletnek így a maga rideg betűit elolvassuk, tagadhatlanul találunk abban olyasvalamit, a mi visszatetszést szül bennünk. Ugy tűnik ki ebből, mintha a papra nézve az a büntetés, melyet a bíróság megállapít, nem volna elégséges, hanem a kultusz-miniszter is jogot tart ahhoz, hogy ráadásul még ő is üthessen rajta egyet és pedig olyat, hogy az a szegény istenadta pap arról koldúljon, egész életében. Vagy más szavakkal azt teszi ez, hogy a pap ne egyszer, de kétszeresen is bűnhődjék és ez az utolsó büntetése olyan állandó természetű legyen, hogy annak súlyát — az esetleg államsegély megvonása által — holta napjáig legyen kénytelen viselni. És úgy látszik, mintha e rendelet bizonyos fokú kémskedési és árulkodási rendszert akarna életbe léptetni és approbálni.

Mindjárt megváltozik azonban a róla alkotott véleményünk és enyhül az iránta való ellenszenvünk, mihelyt elolvassuk azt is, hogy e rendelet értelmében mi tekintendő államellenes irányúnak? Az 1893. évi XXVI. t. c. 13. §-a utolsó bekezdése alapján ugyanis „különösen minden cselekmény, mely az állam alkotmánya, nemzeti jellege, egysége különállása vagy területi épsége; továbbá az államnyelvének törvényben meghatározott alkalmazása ellen irányul, történt legyen az akár egyházi helyiségben, akár azon kívül, vagy más állam területén élő szóval, írásban vagy nyomtatvány, vagy ábrázolat, egyházi szónoklat vagy más eszközök által.”

Most már, így fogva fel e rendelet célját, én hihetetlennek tartom, hogy volna csak egyetlen-egy magyar kálvinista pap is, ki ebben csak egy mákszemnyi sérelmet is tudna találni és ezt a legnagyobb készséggel alá ne írta. Hiszen — sajnos, — de mindnyájan tudjuk, hogy ez a mi szegény magyar hazánk rengeteg kigyót melengel keblén, kik fullánkjaikat, a hol arra mód és alkalom nyílik, ellene fordítják. Egy olyan rendeletet, melynek intenciója e kétségen kívül keserves helyzetnek a lehetőségig való megváltoztatására irányul, mi, mint testestől, lelkestől magyarok, csak örömmel fogadhatunk. Hogy kálvinista pap en-

nek a rendeletnek ily nemű czélzatosságával soha ellentétbe nem jő, arról beszélni sincs mit; de ha akadna, — a mi hihetetlen, mert saját testületünk sem tűrné meg maga között, — az megérdemelné, hogy ne kétszer, még csak nem is hétszer, de hetvenhétszer lakoljon meg, vagy kerüljön minél előbb méltó helyére, — a bolondok házába.

A rendeletnek azonban még mindig marad egy Akhilleussarkja, a melyből érdekes és tanúságos következtetéseket is vonhatunk ki magunknak. Szól ugyanis az a papi álláshoz nem méltó súlyos erkölcsi vétségről is, mely akkor is jelentendő, ha a büntető eljárásnak nincs helye. Hogy értsük ezt? A kálvinista lelkiismeret ítélő széke előtt erkölcsi vétséget követ el az is, ki a társadalom alapját képező családi életet profanizálja. Hogy áll meg ezelőtt a rendelet előtt a klérus pokoli találmányú coelibatusa? A kálvinista pap e téren is, ha bűnösnek találhatik, lakol a maga egyházi hatósága előtt is. A mi egyházi törvényeink e tekintetben elég drákói természetűek és bizony sokszor tán még a kelletinél is szigorúbban szokták alkalmazni. Minálunk bajos dolog kicsúszni a vétség következményei alól és ha az erkölcsi vétség fogalmát a szóban forgó rendelet is a mi felfogásunk szerint körvonalozva, a klérussal szemben furcsa helyzet is állhat elő. Gyanítják ezt a túloldalon is, azért támasztott ez köztük oly nagy felháborodást. Mi nem érezhetjük magunkat általa találva, fegfelebb arra lehetünk kíváncsiak, hogy lesz ennek a rendeletnek idevágó passusa foganatosítva a klérus eléggé tág lelkiismeretével szemben*

A másik dolog, a melyről, mint jeleztem, szólni kívánok, a kuriai bíraskodásról szóló törvénynek úgynevezett szószerk-paragrafusa. E törvény, mint tudjuk, a képviselő-választások tiszta voltára és az itt előfordulni szokott visszaélések meggátolására lett meghozva. Benne meg van tiltva, hogy a vagyonos osztály a maga pénzével, a hivatalnok pedig hatalmi állásának felhasználásával befolyásolja a választó közönséget és akadályozza meg akaratának szabad nyilvánításában. Ugyanígy a lelkészeknek sincs megengedve, hogy azon kegyzsereket, melyeknek kezelésével őket az egyház megbízta, politikai célokra használják fel és midőn hivatalosan, — ex chatedra — beszélnek, kortesi fogásokhoz nyuljanak és ördög-pokol rémképeivel igyekezzenek kapacitálni hallgatóikat.

Ha törvényszegés nem volna, törvényre sem volna szükség. Amde a múlt idők nagyon is fényesen igazolták, hogy a papság a vallás cége alatt igen is hinteggette a politikai élet mezejére a sokszor bizony burjánt termő magvakat; ez a körülmény teremtette meg és tette szükségessé a szószerk-paragrafust. Hogy ez a lelkészt, csak mint lelkészt korlátozza, azt úgy a miniszterelnök, mint egyházi és világi életünk egyik kitűnője eléggé megmagyarázta. A klérus azonban, mely még mindig középkori kiváltságokon ábrándozik és hatalmi törekvésében minden eszközt megragad befolyása érvényesítésére, rendkívül találva érezte magát e törvény által. Fújta is ellene a harci riadót, a hogy birta; de mint már oly igen sokszor, úgy most is hiába. Az idő kerekének forgását megakadályozni még a kampós főpásztori botokkal sem sikerült. Hogy ez a törvény egyik mérges fogukat kirántotta vagy legalább is lereszelte, az bizonyos. A szószerkből többé nem politizálhatnak, pedig politizáltak

ugyanám. Hogy e közben még a kifejezésekben sem volt egyik-másik valami nagyon válogatós, arra elég például felhoznom, — a mi nem is valami túlrégen történt, — egy kanonoknak a „Neue Freie Presse“ című lap felhasználására szószerkből elmondott nem épen ildomos kijelentését.

Minálunk azonban, kik csak a Krisztust predikáljuk és a kiknek semmi mást a szószerkbe vinni, — nagyon is helyesen — nem szabad, ez az új törvény semmi különösebb megütközést nem kelthet. Azzal mi tisztában vagyunk, hogy a mi egyházunk tagjait, még ha akarnánk is, holmi túlvilági képek rajzolásával rémítgetni vagy csalogatni nem lehet. De nem is akarjuk, mert tudjuk, hogy a vallás erkölcsi igazságok nem politikai úzérkedésre valók és nem állhatnak a pártok szolgálatában. A jogot és igazságot hirdető református egyház egy ilyen igazságos törvényt, mely a haza minden polgárának egyenlő mértékkel mér, semmiképen sem tarthat sérelmesnek és általa az egyházi életnek, az őt illető mederben való szabad folyását és haladását korlátozva nem láthatja.

A papnak ezután is megmarad az a joga, a mi a hon minden más polgárának megvan. Ha tetszik neki, mint magán ember politizálhat; elvei diadalra jutását minden tisztességes és minden megengedett eszközökkel elősegítheti és csak akkor van ettől eltérve, ha hivatalból szól. Mit akarnánk ennél többet? A protestantismus a privilégiumoknak különben is soha sem volt barátja.

Általában úgy a lelkészek ellenőrzésére kiadott miniszteri rendeletet, mint a szószerk-szakaszt illetőleg az a véleményem, hogy mi azoknak sem egyikében, sem másikában jogtiprást és sérelmet nem találhatunk; mai értelmezése szerint legalább nem. Legfelebb az eshetik zokon, hogy mi református papok is egy kalap alá vagyunk vonva azokkal, a kiknek ez szól. De még ez a neheztelésünk is elmarad, ha meggondoljuk, hogy kivételt az ily esetekben senki kedvéért tenni nem szokás.

Papp József.

ISKOLAI ÜGY.

A budapesti egyetem és a kultusz-miniszter.

Általános a magyar közönség körében az a meggyőződés, hogy a budapesti egyetemen nem mindenek folynak ékesen és szép rendben. Különösen azt tettük mi is igen sokszor szigorú bírálat tárgyává, hogy a *tanítás*, mint ilyen, korántsem érvényesül úgy, a mint azt az iskola érdekei megkövetelik. Sem a tanárok, sem a hallgatók nem felelnek meg annak a követelménynek, a melyet a tanítás s a tanulás szempontjából felállítunk s fel kell állítanunk, nem, mert az a tény, hogy a tanárok túlságosan el vannak foglalva a vizsgákkal s az a másik tény, hogy *vannak budapesti egyetemi hallgatók, a kik az egyetemnek színét sem látják s a hallgatást mégis megszerzik*, a leghatározottabban kizárja azt, hogy tanítás s tanulás sikerrel vitessék keresztül.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi-miniszter legközelebb lépést tett abban az irányban, a mely a *tanítás s tanulás sikerét* előmozdítja. Még csak egy lépés, a mely a *szorgalmi idő* kérdésének megoldását tartalmazza, de biztos előjele annak, hogy az elsőt követnie kell a többinek is, ha az egyetemetek tudományokra előkészítő intézeteknek akarják tartani.

* A cikknek ezzel a részével nem értünk egyet. Felfogásunknak legközelebb kifejezést fogunk adni. Szerk.

Hogy a „Sárospataki Lapok“ olvasó közönsége, a mely igen sokszor olvasott már tőlünk felszólalásokat a budapesti egyetemi rendszer ellen, meggyőződjk arról, hogy felszólalásaink jogosultak s igazoltak voltak s hogy a protestáns akadémiák épen a tanítás s a tanulás szempontjából megelőzik a gócpontokat, közöljük azt a rendeletet, a melyet a miniszter a budapesti egyetem tanácsához intézett a szorgalmi idő kérdésében. Meg kell örökitenünk nekünk is ezt a rendeletet, mint bizonyosságot álláspontunk mellett. A rendelet így hangzik:

„Azon meggyőződésre jutottam, hogy az egyetemeken úgy a tanidő, mint a szünidő beosztásánál a tapasztalás szerint a jelenlegi helyzet a tanítás értékesítése, valamint a tanároknak tudományos működése és kötelessége teljesítésének érdekeit kellően nem szolgálja.

Különösen az előadásoknak a jelenlegi rendszer mellett télen történő ismételt megszakíttatása az, mely úgy a tanításra, mint a tanulásra legalkalmasabb szorgalmi időt megrontja.

E sajnos állapotot főleg az idézi elő, hogy a jelenlegi rendszer mellett a tanév I. fele nem szűnik meg a karácsonyi ünnepekkel, hanem a tanév január végével szűnik meg; a karácsonyi szünidőnek amúgy is hosszúra nyúló kitolásával a szünet tart január 8—10-ig, azután rendszerint egy hétig előadás van és az előadások tulajdonképen az egy heti előadás után ismét február közepéig szünetelnek.

Ennek az állapotnak érzékenyen sújtó eredménye az, hogy a tanulásra és tanításra legalkalmasabb három téli hónapban, december, január és február hónapokban tulajdonképen az előadás csaknem szünetel és a mennyiben előadás tartatik, ez is ezen hónapokban, minthogy a vidéki hallgatóság december hónap közepén elhagyja a fővárost, gyéren látogatott.

Súlyosbitja a helyzetet még az a körülmény is, hogy már a március, vagy április hónapokban beköszönő húsvéti ünnep után igazodó többi ünnepnapok miatt is gyakran megszakíttatnak az előadások.

Azon reményben, hogy a munka tömörítésével nőni fog a tanítás eredménye is, ezeknek, valamint a kitűzött célt szolgáló általános diacicus és tudományos érdekeknek szemmel tartása mellett, a jelenleg fennálló beosztás miatt ismétlődő félbeszakítások által szétdarabolt tanidő jobban kihasználhatósága érdekében a jövő 1899—1900 tanévtől kezdve a következő tanidő beosztást léptetem életbe.

Az I. félév tart szeptember 1-étől január 6-áig.

Beíratások időtartama a quaesturán 12 nap, a tanároknál 3 nap, tehát összesen 15 nap.

Az előadások az I. félévben szeptember 16-án, a mennyiben ezen nap nem vasárnapra vagy ünnepnapra esik, feltétlenül megkezdendők.

A leckelátogatás tanításának (Indexaláírások) kezdete az I. félévben december 20-ika.

A II. félév kezdete január 7-ike, vége június 25-ike.

Beíratások időtartama 12+3 nap, úgy mint az I. ső félévre nézve kijelöltetett.

Az előadások a II. félévben feltétlenül január 23-án veszik kezdetüket.

A leckelátogatás tanusításának (Indexaláírások) kezdete a II. félévben június 1-je.

A karácsonyi szünidő december 23-ától január 5-ig.

A húsvéti pedig virágvasárnapjától húsvét utáni szerdáiig bezárólag tart.

A tanulmányi, fegyelmi és tanpénzszabályzat meg-

felelő szakaszai a jelen rendelet intézkedéseire képest módosulnak.

A legnyomatékosabban hangsúlyozni kívánom, hogy az előadások a megjelölt időpontban feltétlenül megkezdendők és okvetetlenül a záros határnapig megtartandók, azoknak későbbi megkezdését vagy hamarabb megszüntetését kizártnak tekintem.

Abban az esetben, ha egyik-másik karnál esetleg fontos és el nem hárítható okok miatt ettől eltérés szüksége mutatkozik, a tanács indokolt előterjesztésére e határozatot magamnak tartom fenn.

A legnyomatékosabban kívánom hangsúlyozni azt is, hogy az előadási órák a legszigorúbban betartásának és az egyetem tanáraitól és buzgóságuktól elvárom, hogy épen az általam mindég tiszteletben tartott egyetemi autonomia érdekében kellő erélylyel gondoskodjanak jelen rendeletem pontos és szigorú végrehajtásáról és általában a rendről és fegyelemről.

A vizsgálatok határideje természetesen szintén az új beosztásnak megfelelően alakul.

Miről a tanácsot tudomás és további eljárás végett 1895. évi 575. szám alatt kelt felterjesztésére azzal értesítem, hogy a tanévnek a tanács által javasolt beosztását nem fogadhattam el, mert az a gyakorlatban a jelenlegi szorgalmi idő megrövidítéséhez vezetne és mert az előadásoknak október hónap 8-ikán megkezdése által a középiskolák szünidejétől tetemesen eltérne, s viszont ezen hátrányok mellett a jelen rendelettemmel életbe léptetett félév beosztással szemben számottevő különös előnyökkel nem bír.

Hogy ez a rendelet az u. n. egyetemi autonómiába mennyire ütközik bele, azt nem lehet célunk tárgyalni, nekünk csak egy a kötelességünk s ez az, hogy minden olyan lépést, a mely a tudományos oktatás célját előmozdítja, sikerét biztosítja, örömmel vegyük tudomásul. Ezt a rendeletet pedig ilyennek tartjuk, a melyért a miniszter elismerést érdemel.

Ósvai Péter.

KÖZÉLETÜNK.

A homonnai ev. ref. missiói egyház örömnépe.

E hónap 4-ik napja bizonyára a legfényesebb és legragyoóbb betűkkel lesz beírva a homonnai ev. ref. missiói egyház történetébe. — Annak, hogy e kis egyház megalakításához a legnemesebben gondolkodó férfiak hozzá fogtak, még nincs egészen két évtizede sem; és június 4-ikén már rátették a kis egyháznak jelenben élő áldozatra kész tagjai — hogy úgy fejezzem ki magamat — a koronát is építési munkájukra. Az a kis mag, melyet 1880-ban vetettek el, kikelt, szépen nőtt és ma már annyira megerősödött, hogy koronája is van, a melyet ekkor tettek fel, feladatván az ujonnan épült díszes, stilszerű tornyot, az abban elhelyezett harangot, valamint a művészi izléssel renovált kis templom belsejét.

Mintha az ég is örült volna e kis egyház örömnépeinek; hűvös és esős időjárás után meleg és ényes napsugár mosolygott le a földre. Június 3-ikán fd. u. 1/25 órakor a Budapest felől jövő vonattal érkeztek meg a vendégek. Eljött a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület ősz főpásztora, Kun Bertalan ev. ref. püspök; Sárkány Imre f.-zempléni ev. ref. esperes, Tüdős István dr. theol. tanár, velük együtt jöttek: Dókus Gyula, Dókus László,

Fejes István, Gecsei Péter (tarcali ev. ref. lelkész), Tudja Mihály (deregyői lelkész), Szöllősi József (erdőbényei lelkész) és még többen. Ezzel a vonattal érkezett meg a sárospataki főiskolai énekkar is! Aztán nagyrészt még az ünnepi napon érkeztek a d. e. $\frac{3}{4}$ 11 órás vonattal Dókus Ernő orsz. képviselő is.

Az érkező vendégeket 3-ikán d. u. a vasúti állomáson nagyszámu közönség várta és fogadta. Künn volt az állomáson a gör. kath. esperes lelkész, az izraelita hithőzség előjárósága testületileg, a kir. járásbírói-, kir. közjegyzői-, szolgabírói hivatalok; a polg. és felső keresk. isk. tanári testülete, az izr. ellemi isk. tanítói testülete; és még sokan egyesek. A püspököt Haraszthy Miklós főszolgabíró fogadta a megye nevében szíves Isten hozottal, a melyre az ősz pásztor örömeztetéseinek kifejezésével válaszolt. E fogadtatás után a vendégeket szállító kocsik a lelkészlak elé hajtottak, a hol a püspök megszállván, az egyház-tanács tisztelgését fogadta, a melynek nevében Dezső Sándor egyháztanácsos, helyettes gondnok adott kifejezést örömeinek, hogy a püspök agg kora dacára is elfáradt e helyre.

Június 4-ikén d. e. 10 órákor csendült meg a kis harang hívogató szava. Ekkor már sokan voltak együtt a parókian s úgyszintén a templom körüli és templom előtti téren. $\frac{1}{4}$ 11 órákor volt a második csendítés, a mely után Ugray Lajos polg. isk. tanár megredité az az orgona kísérete mellett a »Im bejöttünk nagy örömmel« kezdetű dicséretet. $\frac{1}{2}$ 11 órákor voúlt be a gyönyörűsége kis templomba a főpásztor a megjelent papistület és nagy számú intelligens közönség által kísérve. Az 1. dicséret 7-ik versét fenállva énekelte, mint invokációt, a gyülekezet a főpásztor és papistület bevonulásakor; s ezután az »Órül mi szívünk« dicséret két verse következett. A 2-ik vers végén a karzaton halk nyüzsgés vonta magára a gyülekezet figyelmét. Ez a sárospataki főiskola szép múltu énekkarának rendezése volt. »Az Ur házába jöjjetek« kezdetű, felséges melódiájú éneket adta elő az énekkar oly szabályossággal, a minővel ritkán hallani egy-egy énekkar előadását. Ragadta magával a kedves énekkar lélekben az egész gyülekezetet s még az utolsó akkordok el sem hangzottak az ifjú dalosok ajakán, mikor az agg, ősz főpásztor jóságos, nyugodt, apostoli alakja feltűnt a díszesen megújított, új ruhába öltöztetett szószékben.

Szállt a búzgó halaadó fohász az imás főpásztor ajkáról. Szívéből fakad a főpásztornak minden szava; szívéből fakadt most is és a szívekhez szólt. A szemekben ragyogó tiszta könnycepp vala árulója a lelkekben fakasztott nemes érzelmeknek. Aztán úgy olvadt át a halaadó fohász ajkán kérés imádsággá, mint mikor a boldogságot és gyönyört keltő lépes mézből olvadni kezd a mennyei élvezetet nyújtó édesség. — Az ősz főpásztor felséges imádkozásával azt érte el, amit minden imádkozásnak célja, vágya elérni: nyugalmat parancsolt még a felizgatott lélekbe is. — A főpásztor imája után az »Áldások Istene« kezdetű éneket adta elő az énekkar. Ez alatt ment fel a szószékre Tüdős István dr. s. pataki theol. tanár, az ünnepi szónok s az énekek éneke IV. r. 4. v. eme szavai alapján: »Építettet fegyveresháznak, melyben ezer paizs függesztetett fel, mind az erős vitézeknek paizsai« — kiváló szónoklatot tartott, a melynek bevezetésében megkapóan ecsetelte e kis egyház tagjainak érzelmét a jelenben, mikor 250 esztendő múltán újra felhangzhatik Homonnán prot. templomban az Isten ígéje. A szónoklat I. részében arról beszélt a kiváló tehetségű szónok, hogy a prot. templom fegyveres háza az igaz hazafiságnak, a II. részben pedig, hogy fegyveres háza a hamisítatlan vallásosságnak, a

melynek fejtegetése nagy hatást gyakorolt a kiválóan intelligens gyülekezetre.

Az ünnepi szónok szószéki szereplése után az énekkar bűnbánati éneket énekelt. Jótékony hatást gyakorolt az egész gyülekezet lelkére ennek különösen szóló részlete, melyet Piskóti Ferenc joghallgató behizelgő, kedves tenor hangján énekelt. E bűnbánati ének utolsó hangjainak zengése alatt lépett ki az úrasztala elé S.-A.-Ujhelynek költő papja, Fejes István, hogy úrvacsorát osszon. Talán e b. lapok olvasói előtt bővebben jellemezni sem kell Fejes István szereplését. Az ihletett férfiúnak minden szava ékes szó, mely magával emel, lelkesít és megnyugtat. A ref. úrvacsoraosztás már a maga egyszerűségében is lélekemelő: a Fejes István szertartási beszéde és imája ezt még inkább fokozták. Az úrvacsora osztásnál Tudja Mihály deregyői lelkész segédkezett. — Az egész istenitiszteleti szertartást gyülekezeti ének zárta be, a Simeon énekét énekelve.

Az istenitisztele után $\frac{1}{2}$ 2 órákor a Stefánia-szálloda nagy termében 100 terítékű közébdre gyűlt össze az ünneplő közönség. A szent áhítattól áthatott közönség vidám társasággá változott. A lélek táplálása után a test táplálásáról sem feledkeztek meg. De nyert táplálékot, mondhatjuk élvezetet, a test mellett a lélek még ekkor is. Mindjárt a harmadik fogásnál felemelkedett az asztalfőn ülő főpásztor s őfelségét, a királyt éltette. Utána Cseley Ágoston emelt poharat s a tőle megszokott gyönyörű beszédben, mely telve volt a legfrappásabb bibliai idézetekkel, éltette az agg főpásztort, Kun Bertalan püspököt. Majd Réz László helyeli lelkész fűzte koszorúba egyházának vendégeit, Sárkány esperest, Fejes István lelkészt, a búzgó prot. érzelmű Dókus-család három jelenlévő tagját, Tüdős István dr. és a főiskolai énekkart, megköszönve egyháza nevében szíves megjelenésüket. — Aztán újra Kun Bertalan püspök emelt poharat, éltetve Mándy Istvánt és Cseley Ágostont. Sárkány Imre esperes Szöllősi Józsefet és Réz Lászlót, mint az egyháznak volt és jelenlegi lelkészeit köszöntötte fel. — Fejes István Homonna búzgó és nemesen gondolkozó társadalmáért üritett poharat. — Réz László szintén Homonna társadalmát éltette, mely vallás-, rang- és osztálykülömbőség nélkül siet mindenkor áldozatot hozni a nemes ügyek oltárára, mely a kis missziói egyházra is sokat áldozott; és különösen kiemelte Haraszthy Miklós érdemeit, ki az áldozathozataloknál és a nemes ügyek elelőbbre vite-lénél mindig első szokott lenni az egyenlők között. — Szöllősi József, az egyház első lelkésze, az egyház felvirágzására üritett poharat. — 4 óra után oszlott szét a vidám társaság.

A torony felavatási örömnepségnek még egy mozzanata volt hátra, t. i. a hangverseny, a melyen az énekkar három darabbal szerepelt oly elismerést érdemlőleg, hogy mindeniket meg kellett újránia, volt két szavalat, egy komoly és egy vig, s volt egy ének-kettős, a melyet Mester Istvánné és Rohoska József s.-a.-ujhelyi ref. s. lelkész adott elő Réz Lászlóné zongora kísérete mellett, nagy hatást érve el. Nem akarom az egyes szereplőket külön-külön méltatni, mert a dicséretben unalmassá válnám. Csak annyit jegyzek meg, hogy minden program pont a valódi művészet magaslatán állt; s mindenik program pontot szeretettel, lelkesedéssel újrátartta a hálas közönség. A hangverseny után tánc következett, a mely reggelig tartott.

A második homonnai prot. egyháznak koronája

is fel van téve immár. A koronázási ünnepség lélekemelő volt, méltó az emlékezésre. Engedje Isten, hogy a kis egyháznak munkálkodása úgy a házára, mint az evangéliomi vallásra áldásos legyen!

Egy jelen volt.

A felső-borsodi gyakorlati kérdés.

— Ki prédikáljon? —

Már tudniillik akkor, ha vasárnap van ott az egyházlátogatás valamely egyházban? A helybeli pap-e, az egyházlátogatóság valamelyik tagja-e, vagy a tanító?

A f.-borsodi lelkészértekezletről e lapok 16-ik számában közlött tudósítás olvasása után merül fel előttem ez a kérdés. Magam részéről a feleletet igen könnyűnek találom. Pap prédikáljon, azért pap, hogy papoljon! Még pedig a 3 közül, — mert ilyen esetben három szokott összekerülni, — az idősebbekkel szemben kötelező udvariasságból kifolyólag a legfiatalabbik, ha csak valami rendkívüli eset vagy alkalom más eljárást nem igényel. Egy hosszas gyakorlattal bíró „segédvizitátortól“ így hallottam felállíttatni az elvet: „Ha a helybeli lelkész vénebb pap, csak egy nappal is, mint én, úgy én végzek; ha fiatalabb, neki kötelessége prédikálni.“ Ez nem törvényen alapul, de, — legalább a mi egyházmegyénkben, — régi szokás. A f.-borsodi lelkész értekezlet azonban más feleletet adott a kérdésre. Azt mondja, hogy ilyenkor végezzen a tanító, sőt, ha végezni nem akar, megtorló intézkedéseket kell ellene fogatosítani!

Jó Uraim! megfontolták ezt a határozatukat? Jónak, helyesnek tartják ezt? Törvényen alapulónak állítják az eljárást? En egy kissé másként vélekedem! Helytelennek tartom a tanító megpredikáltatását. Megtorló intézkedést meg nem a tanító, de a lelkész és vizitáció ellen hoznék. Megkísérlem elmondani az okaimat, hogy miért?

Azt állítja a tudósítás, hogy régi szokáson, törvényen alapul az az eljárás, hogy ily esetekben a tanító köteles prédikálni. Hát bevallom az én törvénytudatlanságomat, a mikor kijelentem, hogy ily törvényről soha sem hallottam, azt nem ismerem. Legyen szabad megjegyezni, hogy én itt törvény alatt egyedül és kizárólag az 1891—93. évi zsinati törvényeket értem. Azoknak életbe léptetésével minden régebbi kánon hatályát veszti. Az egyházi főhatóságok is hozhatnak határozatokat, alkothatnak szabályrendeleteket, de törvényt nem. Abban a zsinati törvényben pedig, — hiába keresem, — nem találom kimondva, hogy a tanítók kötelesek prédikálni. Ellenkezőleg a 116. §. csak megengedi, hogy rendkívüli esetben prédikálhatnak. Tehát csak meg van engedve, de nem kötelezve. Így hát az törvényen nem alapul!

Régi szokáson alapulhat, — megengedem. — De, hogy helytelen e szokás, annyira helytelen, hogy a hol megvan is, önérzetesen pap azt nem feltartani, de megváltoztatni igyekszik, — azt is megkísérlem alább kifejtetni.

Hallottam valamit én is az u. n. kanonikus órákról, hanem azok között nem ismerem a vizitáció jelenlétét. Míg a többi kanonikus órákon való prédikálása a tanítónak úgy, a hogy kimagyarázható, addig ez határozottan elítélendő. Az úrvacsora osztás délutánját menteni lehet a délelőtti terhes és fárasztó funkciójával. (Mintha bizony a tanítóra illetőleg kántorra nem volna fárasztó a hosszas éneklés!) Az aratási vizsga alkalmát, illetve iskolai év kezdetét, — a mely alkalmakkor némely helyen szintén a tanító prédikál, —

ki lehet magyarázni úgy, hogy a tanító mintegy programbeszédet, vagy beszámolót mond, de hogy a vizitáció jelenlétét miért sorolta a f.-borsodi egyházmegye „régí szokása“ a kanonikus órák közé, azt nem bírom felfogni.

Van egy ok, a mi a tanító prédikálása mellett látszik szólani, ez a viszonyosság, a méltányosság. Az, amit az értekezlet is ki akar mondani határozatképen az egyházmegyei gyűlés által, hogy „a felekezeti tanítók kötelesek legyenek betegség vagy fontos akadályoztatás esetén a lelkész helyett elvégezni a prédikálás tisztét“. (Mellékesen jegyzem meg, hogy ezt már a tiszáninneni egyházkerület 1898. őszi közgyűlésének 8. számú határozatában kimondta.) De hát az egyházlátogatások beteg-e, vagy van-e akadályozva az egyházban levő mind a három lelkész úgy, hogy a templomba nem mehet? Akkor talán még a vizitátoroknak is illik, sőt szükséges az istenitiszteleten megjelenni, hogy maguk szerezzenek tudomást a hívek templomszeretetről, a templom állapotáról. még esetleg arról is, miként megy az éneklés? És ha valamit nem helyesnek találnak, saját tapasztalataik alapján tegyék meg a figyelmeztetést, intést, feddést, dorgálást; már hol melyikre van szükség. A mikor pedig három pap ott ül csendes kényelemben a templomban, hallgatva az iskolai vizsga előtt remegő, vagy azon túl esett, így szellemileg elernyedtt tanító kényszerült prédikálását, nem könnyen ilyen gondolatok támadhatnak-e a mi gondolkozni tudó, felvilágosodott híveink agyában; „Ime, itt ülnek az Úrnak szolgálói, a kik nekünk azt szokták hirdetni, hogy mindenki végezze kötelességét lelkiismeretesen, minden ember hordozza a maga tulajdon terhet, — és ők mégis mily könnyen kibújnak most a teher alól! Hirdetik, hogy a Krisztus evangélioma Istennek hatalma minden hívőnek idvességére, azért azt prédikálni kell mind alkalmas, mind alkalmatlan időben, és ime mégis elszalasztják most a legjobb alkalmat, a mikor a szokottnál is többen sereglettünk össze az ő tiszteletükre. Pedig úgy vágyunk a mi Tiszteletesünk megszokott hangja helyett egy más papot is hallani már! De ők megnémulának és nem nyitják szőlásra az ő ajkaikat. Bizony olyanok ők mint az útmutató fa, mutatják az utat, de nem követik“.

Nagytiszteletű Vizitátor és Segédvizitátor Urak! Hát felér az a kis kényelem, a melyet a prédikálás alól való kibúvással szerzünk, azzal az erkölcsi verelességgel, a mit papi tekintélyünk szenved? Hát olyan nagy dolog egy prédikáció tartás, hogy azt egy pap, még ha vizitációt fogad is, még ha vizitációban van is, nem képes elvégezni, ha csak a tanítót nem „utasítja“ segítség adásra? Ha kiadjuk, — nem, eldobjuk, — kezünkben az egyetlen fegyvert, az igehirdetést, mi marad meg akkor nekünk? A cura pastoralis, a belmissio? Ezeknek talán nem eszköze az igehirdetés? A ki a törvényesen kötelező funkciótól szeret menekülni, fogja-e teljesíteni a törvény betűjével nem kifejezetten kötelező feladatokat, mint a minők az oly gyakran hangoztatott belmissió apró-cseprő dolgai? Ne izetlenüljön meg a só!

Vagy éppen az igehirdetés eredményesebbé tétele érdekében kell a tanítót megpredikáltatni? Igaz, ő köteles néha, — akadályoztatás esetén, — a lelkészt helyettesíteni, s a nagytiszteletű vizitáció éppen arról akar meggyőződést szerezni, képes-e a tanító ily esetekben megfelelni a rá váró feladatnak, ezért mintegy megvizsgáztatja a prédikálásból. Helyes, elfogadom! Hanem akkor legyünk következetesek. Így gondolkozva

az iskolába meg állítsuk oda a papot, azt a tanítástól vizsgáltsuk meg, mert ő is köteles a tanítót helyettesíteni. Erre már rámondják úgy-e a Vas Gereben adomájának csattanóját: „Hjah paraszt, az más!”

A tanító a papnak nem helyettese, nem segédje, hanem munkatársa. Legalább így kellene lenni. Nem utasítani kell a prédikálásra, de — ha akadályoztatva van a pap, — felkéri a tanítót, hogy segítse ki. Nem gondolok olyan embert a tanítók között, a ki kérésre ne tenné meg azt is, a mitől utasításra és parancsra vonakodik. Ne mutogassuk a mi felsőbbségünket, ne erőszakoljuk az engedelmisséget, sőt inkább igyekezzünk kiérdemelni, hogy ismerjék el felsőbbségünket! Vagy békeségszerzőbb a parancs és utasítás? Jó! De ha nem engedelmeskedik, mint a f. borsodi esetben, mit tegyünk akkor? Bepanaszoljuk, fegyelmi eljárást indítassunk ellene, az egész lelkeszi kart együttes akcióra hívjuk fel? Az ilyen eljárásból származik aztán az a panaszkodásra okot adó körülmény, hogy a tanítók nem érzik magokat egyházi hivatalnokoknak, ellenségnek tekintik a papot, s a felekezeti iskola virágos kertjéből az állami tanodák téres mezejére vágyakoznak. És ha panaszunkra is felmentik a tanítót, — mert nem képzelek olyan bíróságot, a mely a kérdéses esetben elítélné az egyházlátogatás törvénytelen utasításának nem engedelmeskedő fiatal tanítót, — ha felmentik . . . oh papi, sőt vizitátori Tekintély! mennyire lelapul a te vaskalapod akkor!!

Ne követeljünk a tanítótól többet, mint a mihez jogunk van. Magunk pedig teljesítsük azt, a mi kötelességünk. „Minden ember a maga tulajdon terhét hordozza.”

Benke István.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Vallás tanári értekezlet.** Az ágostai hitv. vallás tanárok a jövő hónap 3-ik napján értekezletet fognak tartani Budapesten.

— **A Baldácsi-alap bizottsága** ez évi gyűlését június 5-ikén tartotta meg Tisza Kálmán elnökle alatt. Tudomásul vétetett az ügyvivőnek, illetőleg az igazgatóságnak jelentése, a mely szerint az 1898-ik évi bevétel 89384 frt 84 kr., a kiadás 34693 frt 3 kr. volt s az egyes egyházkerületeknek 3500 frt jutott. A jelen évi költségvetés szerint a bevétel 69400 frt 88 kr-ra, a kiadás 19569 frt 78 kr-ra van előirányozva s a kerületek osztalékképpen 4—4 ezer forint. A bizottság elhatározta, hogy 30 ezer frt értékben új gazdasági épületeket emeltet a birtokokon.

— **A budapesti ref. főgimnáziumban** június 7-ikén tanári székfoglalási ünnepély volt, t. i. dr. Horváth Cyrillé s a Szekeres Alberté. Az első a latin s magyar nyelv, az utóbbi a mértani rajz tanára.

— **Az országos középiskolai tanár-egyesület** ez évi rendes közgyűlése július 2—3-ikán fog megtartani Budapesten. A részletes programot később fogjuk közölni.

— **Tanuló ifjúság a párbaj ellen.** A Kolozsváron legközelebb tartott u. n. diák-kongresszus elhatározta, hogy mindent el fog követni a magyar tanuló ifjúság körében a párbaj megakadályozása céljából s felkéri a törvényhozást is a párbaj-törvények szigorítására. Az egyes iskolák körében becsület-bíróságok felállítását is célozzák ifjaink, a mitől azonban szerintünk nem sokat várhatni, mert a becsület-bíróság igen könnyen

melegágyává lehet épen a kiírtani 'szándékolt társadalmi életbeli kinövésnek.

— **A tiszántúli ref. középiskolai tanár-egyesület** a jövő hónap 4—5. napjain fogja megtartani XVI-ik rendes közgyűlését Hódmező-Vásárhelyen. Az első nap tárgysorozata a következő: elnöki megnyitó, üdvözlések, jelentések, előadás Garzó Imrétől: „Mikor felel meg a középiskola a kor kívánalmainak?” s felolvasás dr. Nagy Zsigmondtól: a modern nyelvek tanításáról. A második napi gyűlés tárgyai: felolvasás Kiss József pápai theol. tanártól: „vallásos nevelés a fő- és középiskolákban,” felolvasás dr. Ernyei Istvántól: „Az iskola és az élet,” a választmány jelentése a tankönyv kiadásra vonatkozólag, felolvasás Bodnár Bertalántól: „A természetrajzi tantárgyak szerepe a középiskolában.”

— **A debreceniek sárospataki fogadtatásáról** azok, a kik itt voltak úgy a nyilvánosság organumaiban, mint magán levelekben a legteljesebb elismeréssel emlékeznek meg. Maga Kiss Áron püspök úr is édesen emlékszik a három napi itt létele, a mely sokszorosan megédesíté élte alkonyának napjait. De hadd álljon itt az alábbi hivatalos levél, mint bizonyágtétel a mellett, hogy a testvéri ünnepről hogyan gondolkoznak a debreceni főiskola körében. A levél így hangzik: Nagytiszteletű s Tekintetes Főiskolai Tanár Urak! Kedves Barátaink! Debreceni főiskolánk akadémiai tanácsa megbízott engemet, hogy fejezzem ki, — testvéri szívvel, testvér hangon szólok, engedjétek meg, ha úgy mondom, — fejezzem ki előttetek hálás köszönetünket azért a tüneményszerűen szép, feledhetetlen fogadtatásért, melyben f. évi május 29—31 napjain egyházkerületünk nagy érdemű püspökét s főiskolai tanárainkat és ifjainkat részesítették. De megírnám e levelet utasítás nélkül, saját szívem ösztönzésére is, mert hiszen lélekben csakugyan ott voltam én azokon az ünnepélyeken s örült a szívem, mikor küldötteink lángoló előadásait hallgattuk, a ti vendég szeretetek nagysága felől. De írnék azért is, hogy nyugtassalak benneteket a tegnapi emlékkönyvek felől, melyeket, midőn hálás szívvel köszönök, jelentem egyszermind, hogy róluk évkönyvemben fogok elszámolni. — A testvér főiskolák ölelésének nagy ünnepélye sok szív egy érzelemben való összedobbanását jelenti. Olyan tény volt ez, melynek messze jövőre is meglesz a maga áldásos hatása. Ti kezdtétek e dolgot, ti juttattátok azt méltó diadalra. Áldjon meg érte titeket a jó Isten! Én hiszem, hogy a két főiskola ilyenmő érintkezése nem végződött be egyszermindenkorra 1899 május 31-ikén. — Fogadjátok tehát főiskolánk nevében kifejezett hálás köszönetemet s kérlek: hivatalos kiírásban adjátok azt át főiskolátok ifjuságának is, mely püspökünket, tanárainkat s ifjainkat a tisztelet s a baráti szeretet legtisztább jeleivel vevén körül, érdemeket szerzett magának a testvériesülés szép ünnepélyében. — Isten veletek! — Mély tisztelettel és collegialis igaz szeretettel vagyok Csiky Lajos, debreceni akad. igazgató.

— **Miksa, szász herceg,** a kinek a róm. kath. papirendbe való belépése annak idején nagy feltűnést keltett mindenfele, ugyanam rajta van, hogy az ultramontanizmus lelketlenségeinek üzésében minél előbb nagy jártasságot szerezzen. Már is úgy szerepel, mint a németországi hecc-mesterek kiválója, a ki a vegyes házások életét mindenáron háborzattja, a protestánsoknál szolgáló róm. kath. cselédeket zaklatja, a róm. kath. családoknál forgoló prot. orvosokat kitérni igyekszik állásukból. S mindezt Nürnbergbe cselekszi, tehát egy erős protestáns fészeken.

— **A párisi nemzetközi vallástörténeti kongresszus,**

a világkiállítással kapcsolatban a jövő év szeptember havának 3—9 napjain fog megtartatni, a mint erről a május hó 12-ikén kelt s hozzánk is eljutott felhívásból s programmból olvassuk, a melyekben a tartandó kongressus szabályzata is benfoglaltatik. A kongressus elnöke *Réville Albert* a Collège de France professora lesz, az alelnökök *Breal Mihály, Guimet, Maspero, Oppert és Senart*, titkárokul működnek *Marillier Leo és Réville János*, pénztárnok *Berger Filep* s segédje *Tautain*. A bizottsági tagok névsora a következő: *Amélincan, Andolent, Bérard Győző, Berthelot András, Bonet Maury, Bruston, báro Carra de Veaux, Chavannes, Decharme, Derembourg, Durckheim, Esmein, De Faye, Foucher, Henry Győző, Hild, Huart Kelemen, Léger Lajos, Leroy-Beonlien Antal, Lévi, Lévi, Paris, Picavet, Regnoud, Rubens-Duval, Rosny Leo, Sabatier és Vernes*. A programm szerint a kongressus 8 ülést fog tartani, még pedig a következő rendben: első ülés tárgya a műveletlen népek s Amerika művelt népeinek vallása, a melynek keretében a totemismusról, a szentségekről s a léleknek halál utáni állapotáról lesz szó. A második ülésen a keleti népek vallásáról, közelebbről Kína, Japán, stb. vallás-erkölcsi életéről tartanak felolvasásokat. A harmadik ülésen az egyiptomi vallások története lesz a tárgya, a negyedik pedig a semiták vallás-története, az assyriai, belső-ázsiai, zsidó s izlam vallásokra vonatkozólag. Az ötödik ülést az indus s iráni vallások történetére vonatkozó előadások fogják betölteni, a hatodikat a görög és római vallástárgyalása foglalja le. A hetedik ülésen a germán, kelta s szláv vallások történetéről lesz szó s egyúttal Európa történelem előtti archeológiájáról, az utolsó ülésen pedig a keresztyénség története kerül sorra, szólván a essenis-musról, a ker. szertariásokról, a ker. eschatológiáról, a gnosticizmusról, majd a keresztyénség állapotáról, különböző országokban s végre arról, hogy a Kant s Hegel bölcsészete, minő befolyás gyakorolt a történelmi kritikára a keresztyénség eredetét illetőleg.

— **Olaszországban** a kötelező polgári házasság érdekében mindent elkövet a kormány s rövid idő alatt keresztül is hajtja azt a pontot, a mely szerint a polgári házasság kötést megelőzőleg létesített egyházi kötés érvénytelen.

— **Poroszországban** a nagy-pénteki törvény ügye még mindig függőben van. A kormány érthetetlen okokból meghátrált az ultramontanok előtt.

— **Tanárválasztások.** A budapesti ref. főgimnázium egyik magyar-latin tanszékére helyettes tanárul *Marton Lajos* rimaszombati h. tanár, a természetrajzi tanári állásra pedig *dr. Török Tivadar* választattak meg. Ez utóbbi a nevezett főgimnáziumban volt helyettes tanár.

— **A miskolci ref. főleánynevelde évváró vizsgái** június hó 28—30. napjain s július 1-sőjén fognak megtartatni. Az évváró ünnepély június 25-ikén lesz, még pedig most is, mint minden évben, igen gazdag s változatos műsorozattal.

— **Tíz éves találkozó.** Felkérem volt osztálytársaimat, kik a sárospataki ev. ref. főiskolában 1889-ben tettek érettségi vizsgálatot, hogy f. hó 29-én a Sárospatakra d. u. 4.18, vagy 4.33-kor érkező vonatokkal tíz éves találkozásunkra megjelenni szíveskedjenek és a mennyiben még nem jelentkeztek, jövetelükről, vagy esetleg elmaradásukról engemet, vagy Petsár Gyula barátunkat (S.-a.-Ujhely róm. kath. káplán) mielőbb értesítsenek. Sárospatak, 1899. jun. 13.

Ifj. Mitrovics Gyula.

— **A Hegyalja-harangodói lelkeszi kör** f. hó 12-én Szerencsen tartotta értekezletét, Tóth Lajos elnökle alatt. Nagyon gyenge érdeklődésre mutatott az, hogy a kör tagjainak több mint fele — mint rendszerint, ezúttal is — feleslegesnek tartva az ilyenmő összejöveteleket, távollétével tündökölt. A Rákóczyak templomában, Rákóczy Györgynek a templom közepére elhelyezett szörnyűséges izstelen-séggel javított síremléke körül elhelyezett padsorokban foglaltak helyet az értekezlet tagjai. Tóth Lajos elnök, gondolatokban gazdag megnyitó beszédét felolvasva, az értekezletet megnyitotta; hogy a „gondolatokban gazdag” jelző ez alkalommal nem pusztá frázis, igazolja azon tény, hogy az értekezletnek összes tárgyai a megnyitó beszédből lettek kiemelve s megvitatta, s annyi anyagot szolgáltatott a megbeszélésre, hogy nagyon meghaladta az idő a délutáni egy órát, mikor az értekezlet befejezést nyert. Az értekezlet főbb tárgyai a következők voltak: Azon indítvány, hogy az elnöki megnyitó beszéd a „Sárospataki Lapok”-ban tétessék közzé, egyhangúlag elfogadtott. Az egyházi adózási rendszert az állami rendszerrel összehangzásba hozni s ez utóbbival megfelelő és elviselhető arányba állítani óhajtaná az értekezlet. A vasárnap megszentelésére nézve nem osztja ama nagy tekintélyű konventi tag felfogását, ki ezen a téren mindent a lelkeszi kartól vár, ellenkezőleg, a vasárnapi munkaszünet megrontóira és megtördőre nincs és nem lehet hatása a lelkesznek, mert azok az egyházi beszédek nem szokták hallgatni, kíváncsi lenne, hogy az államhatalom erősebb kezekkel torolná meg a vasárnap megtörsését. A házasságok, különösen a vegyesházasságok megkötése előtt óhajtanó, hogy a jegyesek keresztleveleiket a lelkeszi hivatalnál a kihirdetés alkalmával mutassák be, részben azért, hogy egyházi anyakönyvünk adatai is lehetőleg egyezők legyenek a tényleges igazsággal, részint pedig azért, mert ez alkalmul szolgál a lelkesznek arra, hogy a gyermekek vallásának kérdésében a jegyeseket egyházunk érdekeinek megnyerje. A hirdetési bizonyítványt ép oly pontosan beköveteljük a jegyesektől, mint azelőtt, hogy ezen ténnyel is tudomásul adjuk hűveinknek azon álláspontunkat, hogy a polgári kötés a mi egyházi rendtartásainkkal nem ütközik össze, s azt nem változtatja meg; a hirdetési bizonyítvány elmaradása azonban egyházi esketésnek nem szolgálhat akadályul. A lelkeszi nyugdíjintézet felállításának a konvent által történt előadztatása felett az értekezlet teljes sajnálatát fejezte ki, a mennyiben az általános ismert segédlelkész hiány miatt a feles pap-ságot még a legsürgősebb esetekben teljes szolgálat képtelenség esetén is alig lehet keresztül vinni, másrészt pedig a nem elaggott, de egy vagy más ok következtében, — talán még ifjan — szolgálásra alkalmatlanná vált lelkeszek ellátásáról is gondoskodni humánus kötelesség. Miért is indítványt fog tenni az illetékes hatóságoknál, hogy hassanak oda, miszerint a konvent a lelkeszi nyugdíj intézetét mielőbb létesítse. A kerületi lelkeszi özvegy-árva gyámintézet alapszabályainak 26. szakaszából az első kikezdést egészen elhagynának véleményezi, a mennyiben nem tartja méltányosnak, annál kevésbé igazságosnak, hogy a szerzett jogokban egyenlő tanítók özvegyei, illetve árvái az évi segélydíj kiosztásánál annyira aránytalan elbánásban részesüljenek, a 29. §-ba azt a módosítást javasolja bevetetni, hogy az elaggott és szolgálatra alkalmatlanná vált lelkeszek is meghatározott és állandó évi segélydíjban részesüljenek. A paróchialis könyvtárak felállítására vonatkozó egyházkerületi kezdeményezést az értekezlet örömmel üdvözölte, azonban ezeknek megvalósítását oly módokatokkal óhajtaná keresztülvitetni, hogy eme könyvtárak felállításából az egyházközsekre újabb teher ne hármuljon; a részletek és módosítások megbeszélését különben az ősi közös lelkeszi értekezletre halasztotta. Hosszasabb eszmecsere indult meg azon felvetett elvi jelentőségű kérdés felett, hogy a lelkeszeket, vagy egyházakat lehetne-e kötelezni arra, hogy a „Sárospataki Lapok”-nak, mint a kerület hivatalos közlönyének előfizetői legyenek, végre is csak azon óhajtatású határozat lett kimondva, hogy elvárja a lelkeszektől a szóban forgó közlöny erkölcsi és anyagi támogatását, s felhívja a szegényebb sorsú lelkeszeket is, hogy ketten vagy hárman összeállva együttesen lépjenek a lap előfizetőinek sorába. A kedélyes és feltűnően olesó közebéd a vonatkozó indúlásáig együtt tartotta az értekezlet tagjait. (H.)

— **Rendkívüli konventi ülés** volt e hó 14-ikén Budapesten Kun Bertalan s Tisza Kálmán elnökle alatt. A főtárgyat a kongrua-kimutási ívek megerősítése képezte s a minisztériumtól ref. egyházunk részére a konvent 1439 lelkeszi állásnak a dotációját kéri megadni a következőleg: 600 frtig a dunamelléki kerületben kell rendes segély 5861 frt 14 $\frac{1}{2}$ kr; 800 frtig: 24841 frt 8 $\frac{1}{2}$ kr; fuvardíj: 2745 frt, káplántartási díj: 1500 frt; az összeg: 29086 frt 8 $\frac{1}{2}$ kr. A dunántúli kerületben 600 frtig kell: 23018 frt 10 kr., 800-ig pedig: 62774 frt 11 $\frac{1}{2}$ kr., ezenfelül fuvardíj 7545 frt, káplántartási díj: 1250 frt; az összeg: 71569 frt 11 $\frac{1}{2}$ kr. Erdélyben a rendes szükséglet 600 frtig: 96630 frt 74 $\frac{1}{2}$ kr; 800 frtig: 188979 frt 83 $\frac{1}{2}$ kr; fuvardíj: 9755 frt, káplántartási díj: 250 frt; az összeg: 198984 frt 85 $\frac{1}{2}$ kr. A tiszáninneni kerületben a rendes segély 600 frtig: 47316 frt 70 $\frac{1}{2}$ kr; 800 frtig: 110129 frt 70 $\frac{1}{2}$

kr; fuvardíj: 8855 frt, káplántartási díj: 700 frt; az összeg: 119684 frt 70 $\frac{1}{2}$ kr. A *tiszántúli kerületben* rendes segélyre kell 600 frtig: 61856 frt 30 $\frac{1}{2}$ kr; 800 frtig: 34331 frt 98 $\frac{1}{2}$ kr; fuvardíj: 4030 frt, káplántartási díj: 914 frt 4 $\frac{1}{2}$ kr; az összes: 139276 frt 3 kr. Az ez irányban beterjesztett munkálatokat a konvent jóváhagyta, megerősítette s egyúttal a leghálásabb elismeréssel s köszönettel adózott *Dókus Ernőnek* s *Kenessey Bélának*, mint a kik ebben az ügyben a főmunkások voltak. Megemlítenő, hogy a kongrua-ívekhez csatolandó jelentésben felhívja konventünk a miniszter figyelmét arra, hogy az esetleges pót-jelentéseket ne mellőzze, hanem az utólagos felterjesztéseket is fogadja el. Megnyugtatóval felemlíthetjük a tiszáninneniekre vonatkozólag azt, hogy a mennyire lehetett a kimutatási ívekből töröltetett, illetőleg leszámítottak a kerületi, egyházmegyei segély, valamint az ungi egyházmegyei alapítványi segély is. — A jogakadémiai reform-tervre vonatkozó emlékirat elfogadtatott s felterjesztetik a miniszterhez. — Az egyházi adózási ügyre vonatkozó újabb ívek elkészültek s elfogadtattak. Ebben az ügyben azonban csak a jövő évi rendes ülés fog határozni. — Volt bírósági ügy is, a Begedy Lajos gyöngösmelléki lelkész fegyelmi ügye, a melynél az egyházmegyei bíróság ítélete hagyatott jóvá, azaz a 100 frt pénz bírságra szóló ítélet.

(6.)
— **Szemelvények egy róm. kath. könyvből.** Egy redemptorista páter *Le Souvenir de la Mission et de la Retroite on de Salut assuré aux âmes de bonne volonté* cím alatt ebben az esztendőben, egy vaskos könyvet bocsátott ki, a mely most már állítólag a 87-ik ezer példányban jelent meg. Ebből a könyvből adjuk az alábbi két idézetet, mint muestra-példányát annak a határtalan gyűlöletnek s annak az eget káromló hazudozásnak, a melylyel az ultramontanoknál lépten-nyomon találkozunk. Az említett könyv 502. lapján ezt olvashatni: *»Övakodni kell a tévelygésektől különösen azokban az országokban, a hol a róm. kath. protestánsokkal laknak együtt. A prot. vallás hamis vallás, mert csak Isten s az ő fia alapíthatnak vallást s e mellett a prot. vallás nincs is olyan régi, mint a kereszténység, 15 századon át senki sem tudott a prot. vallásról. Ekkor előállt egy napon egy hiú feslett erkölcsű egyén, valami Luther nevű, aztán egy gyalázatos ember, valami VIII. Henrik király, no meg egy vérszomjas gyilkos, a ki a Kálvin névre hallgatott s ezek megalapítják a prot. vallást. Azt hirdették, hogy a visszaéléseket »reformálják« pedig hogy szenvedélyeiknek élhessenek nem reformáltak, de »deformálták« a Krisztus vallását. Az a vallás, melynek ilyen alapítói vannak, csak a pokol munkája lehet. Uram könyörülj e szegény tévelygő juhokra. Szűz anya szánd meg őket s vezesd vissza a Jézus Krisztus aklába mindnyájukat!« — Az 527-ik lapon pedig ez van: »Orizzük meg hitünket, mert némely országokban nagyon kell tartózkodnunk a prot. befolyástól. Hogy ez a hitünk megőrzése sikerüljön, ezt kell tenni, hogy átkozzuk a protestánsokat, mert az evangéliom is átkozza őket, a mely ezt mondja: »a ki nem hallgatja az egyházat, pogánynak kell tekinteni.« A kik Luthert s Kálvint követik, pogányok, tehát átkozandók. 2. Kerülnünk kell a prot.-kal való érintkezést. Csak épen a legszükségesebb érintkezésre szorítkozzunk, se prot. ügyvéd, se prot. orvos szolgálatát ne vegyük igénybe s gyermekeinket soha se bizzuk prot. tanítók kezére, ne olvassunk prot. bibliát, mert az meghamisítva s csalárd módon összekuszálva adja elő az Isten ígését, tekintsük szerencsétlenségnek s gyalázatnak az ú. n. vegyes házasságot, a melyet egyházunk csak szükségből ismer el. 3. Küzdjünk a prot.*

ellen, tanúljunk, hogy visszaverhessük őket. Rózsafüzéres Szűz! irtsd ki a protestantizmust s térítsd meg a protestánsokat!« . . . A hazugságnak, a gyűlöletnek izzó szenvedélyéből állott elő ez a könyv, a mely gyalázataira válik magának a róm. kath. egyháznak is. De hát ez már megszokott dolog. Nem az első s nem is az utolsó az ilyen kirohanás, a mely »ad majorem Dei gloriam« van ugyan szánva, de bizosan tudjuk, hogy csak »a Belzebúbbal cimboráskodóknak« tetszhetik!

P á l y á z a t.

Az abaúji ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *csenyétéi* lelkészi állomásra pályázat hirdettetik. Az állomás javadalma, a congrua törvény életbeléptével, 1200, illetve 1600 korona.

A pályázati kérvények *f. évi július 15-ig* Révész Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolcz, 1899. június 12.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Pályázat tanári állásra.

A miskolci ev. ref. főgimnáziumban az 1899—1900 iskolai évre egy tanári állásra, melylyel a latin nyelvnek és más szaktárgynak heti 18—20 órán tanítása van összekötve, ezennel pályázat hirdettetik.

A rendes tanár évi fizetése 1200 frt, 240 frt lakáspénz és 50 frt ötödéves korpótlék. Törzsfizetése fokozatosan 1800 frtig is emelkedhetik.

Oklevéllel nem bíró tanárjelölt helyettes tanárul alkalmaztatik évi 800 frt fizetéssel és 120 frt lakáspénzzel.

Az okleveles tanár egy évi sikeres működés után fog állandósíttatni. A megválasztott állását *f. é. szept. 1-én* tartozik elfoglalni.

Pályázók életkorukat, ev. ref. vallásukat, tanulmányaikat, katonai szolgálati viszonyukat, egészséges voltukat igazoló bizonyítványaikat *f. é. július 1-ő napjáig* alólfrott főgondnokhoz küldjék be.

Miskolcon, 1899 június 4.

Mikuleczky István,
ev. ref. egyházi főgondnok.

2—2.

H I R D E T É S.

Az 1896-iki millenniumi kiállításon a kiállítási nagy éremmel és oklevéllel lett kitüntetve s a kiállított pneumatikus hangverseny orgona felől ő felsége, a király a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Hazai műipar!

Kitűnő, erőteljes, széphangzású s tartós szerkezetű, kisebb és közép nagyságú előljátszó pedálos

uj templom-orgonák

szállításra készen, mérsékelt áron eladók. Alulirotnál szakbavágó megrendelések minden nagyságú orgonákra a legújabb (Pneumatikus) rendszer szerint, valamint javítás s hangolásokra az ország bármely részéből elfogadtatnak s rövid idő alatt eszközöltetnek mérsékelt áron.

Bővebb tudósítással készséggel szolgál:

Szalay Gyula,

2—6

műorgona építő-intézete, Székesfehérvárott.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „A nem római katolikus kongruas lelkészek fekete könyve.” Dr. Tüdös István. — „Részlet Radácsi György akadémiai s közgazdátónak a sárospataki ev. ref. főiskola 1898/99. évi állapotáról szóló jelentéséből.” — „Emlékbeszéd Nemes Ferencz sárospataki jogtanár felett.” Dr. Finkey Ferencz. — „Évzáró napok a sárospataki főiskolában.” — „Válasz Benke Istvánnak a felvetett felső-borsodi gyakorlati kérdés ügyében.” Barna Gyula. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

A nem római katolikus kongruas lelkészek fekete könyve.

Jeleztem, hogy Papp József lelkész társam cikkének, a mely e lapok előző számában jelent meg „A lelkészek ellenőrzése és a szöszék paragrafus” cím alatt, azzal a részével, a mely a Plósz-féle rendelettel foglalkozik, nem értek egyet s felfogásomnak kifejezést fogok adni. Hogy ígéretemet megtartsam, de főleg, hogy a miniszteri rendeletet kellő bírálatban részesítsem, előtérbe helyezését annak az egyéni önértéknek, erkölcsi reputációnak, a mely ellen a rendelet orv-támadást intéz a nem r. kath. lelkészeket illetőleg, gondolataimat a következőkben adom elő, szem előtt tartva azt, hogy politikai jellegűvé ne váljék felszólalásom, nem azért, mintha a „post equitem sedens atra cura”-ként „post scriptorem stans iudicaturá”-tól tartanék, hanem azért, mert felfogásom erkölcsi jellegét nem akarnám megzavarni hozzá nem illő anyaggal.

A miniszteri rendelet világos, félremagyarázhatatlan s csak a legeslegmagasabb fokú jóindulat s elnézés mondhatja róla azt, hogy általa nem érezhetjük magunkat találva. Ellenkezőleg, nagyon is találva kell magunkat éreznünk egy olyan rendelet által, a mely **alaptalan panaszok s feljelentések sorozatáról vezetendő miniszteri fekete könyvet készített rólunk**, illetőleg kongruas társainkról!

Mert a rendelet szavai világosan ezt tartalmazák: „A lelkészek ellen állásukhoz nem méltó, súlyos erkölcsi vétséget is képező, avagy államellenes magatartássá minősülő cselekmények miatt tett panaszokról és feljelentésekről azon kir. bíróság vagy kir. ügyészség, melynél a feljelentés történt, a rendelkezésre álló adatok közlésével a kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urat közvetlenül és azonnal értesítse és pedig tekintet nélkül arra, hogy a panasz, illetőleg a feljelentés tárgyát képező tényálladék alapján helye van-e a büntető eljárásnak, vagy sem?”

Lehetetlen nem azt olvasni ki e rendelkezésből, hogy a kir. bíróságok s ügyészségek előtt tett s a nem r. kath. lelkészek ellen szóló erkölcsi s államellenes panaszok s feljelentések, tekintet nélkül hamis vagy igaz voltakra, **szoron kívül** felterjesztendő a val-

lás- és közoktatásügyi miniszterhez, bizonyára nem azért, hogy ott a papírkosárba dobassanak, hanem **legalább** is azért, hogy a kongruas nem r. kath. lelkészek törzskönyvében feljegyeztessenek s ha aztán sok lesz a panasz, a superintendens s az esperes figyelme felhívassék s az illető lelkész mintegy szigorúbb ellenőrzés alá vették.

Az állam-ellenes cselekményeket mi is kihagyjuk a számításból, noha, a mint erről is írtunk annak idején, ezen a ponton is lehet visszaélés. Most kizárólag a **súlyos** erkölcsi vétséget tartjuk szem előtt.

Plósz miniszter úr is tudja, de mi is igen jól tudjuk, hogy a **súlyos** erkölcsi vétség valamivel több, mint a közönséges hiba s tévedés. De kérdem: a bíróságok s ügyészségek ennek a rendeletben is s az 1898. XIV. törvény-cikkben is hangsúlyozott **jelzőnek** a jelentőségét s fontosságát **hivatottak-e s kötelezettek-e bírálat alá venni?** ... Sajnos, hogy a tapasztalat szerint nem, mert a **panasz panasz s a feljelentés feljelentés**, — aztán nem azért sem, mert hiszen a tulajdonképi elbírálási jog a minisztert illeti, hiszen felterjesztendő hozzá minden **súlyosabb** erkölcsi vétségre vonatkozó panasz s feljelentés, habár az **alaptalanság szemmel látható s kézzel fogható**.

A józan logika szabálya szerint tehát a rendeletben s a törvényben szereplő **súlyos** jelzőnek nincsen jelentősége s ezen az alapon egész bátran állíthatjuk, hogy **mindennemű panasz s feljelentés**, a mely a kongruas nem r. kath. lelkészek ellen emeltetik, a miniszterhez **azonnal** felterjesztendő.

No már ezt a rendelkezést s intézkedést én a magam részéről nem tartom másnak, mint egyenesen a zaklatásokat s titkos feljelentéseket rendszerre tenni akaró törekvésnek s irányzatnak, a mely aztán végső fokon az erkölcsi megbélyegzést fogja eredményezni a szerint a világ szerint való becslés s ítélet szerint, a melynek útját állani senkinek sem áll hatalmában.

Erkölcsi szempontból úgy áll a dolog, hogy a miniszteri rendelet által mintegy szabad út nyitott arra, hogy a nem r. kath. kongruas lelkészek bármelyike ellen boldog-boldogtalan élhet feljelentéssel s panasszal, ha az illető emberi gyarlóságból, mint tévedésnek alávett teremtmény erkölcsileg hibát követ el s a panasz és feljelentés, bárminő alaptalan legyen is,

ott lesz a miniszternél, a ki nyilván fogja tartani, hogy x és y. ellen ilyen és ilyen panasz tétetett, a kiket jó lesz ellenőrizni.

Hát hogy ez épen erkölcsi szempontból megengedhető volna; hogy az erkölcsiség hivatásos őreivel szemben a vádaskodásra a „szabad a vásár“ elve léptetessék életbe: ezt az én erkölcsi felfogásom nem tudja bevenni. Az a gyakorlati élet, a mely tűz-próbája minden elvnek, gyalázatos tényeket mutat fel épen a perlekedésre annyira hajlandó magyar társadalom részéről. Az, a ki ismeri a közéleti állapotokat, tisztában van azzal, hogy az erkölcsi élet lazulásával olyan alaptalan vádaskodások, besúgások, feljelentések s panaszok fordulnak elő, a melyektől a becsületére féltékeny embernek minden haja-szála az égnek áll. A létért, a megélhetésért való küzdelem ellenségekké tetté az embereket s ez a szomorú állapot arra uszítja mintegy a felebarátokat, hogy befeketítsék egymást s a kíváncsok jó hírnevet megsemmisítsék egymásra nézve. S a miniszteri rendelet tág kaput nyit épen ebben az irányban!

Vajjon nem szól-e az ének arról, hogy a felekezetek közötti jó viszony megromlott; vajjon nincsen-e tudomásunk arról, hogy a jegyzők a legtöbb helyen mintegy utaznak a lelkészekre; vajjon ritkaság számba megyen-e az, hogy vannak vádokban, feljelentésekben utazó, ezek által élő emberek? . . . S ha igen: vajjon a logika nem azt következtetheti-e, hogy ezeknek most bő aratásuk lehet és lesz?!

Mi kifejezést adtunk annak a meggyőződésünknek, hogy az egyházi fegyelmezés első és elengedhetlen feltétele az, hogy a lelkészek fölötté álljanak minden kifogásnak. Ez a véleményünk az általános erkölcsiség szempontjából is. De soha sem feledjük el azt, hogy a nem r. kath. lelkészek is *csak emberek!* És ez mindent megmagyaráz. A miniszteri rendelet ezt nem akarja látni s ismerni, hanem az ember ellen is sikra szólítja az embert!

Mi lesz, vagy hogy képzelődőknek ne tartassunk, tegyük fel így a kérdést: *mi lehet* ennek a miniszteri rendeletnek az eredménye? Nem más, mint az, hogy mindazok, a kik inklinálva vannak a vádaskodásra, feljelentések tételére. csak azért, hogy az általuk nem kedvelt u. n. nem r. kath. lelkészek miniszteri törzskönyvének észrevételi rovatai megteljenek s így erkölcsiségük gyanúba vétessék. mintegy feljogosítottaknak érzik majd magukat arra, hogy vakmerőségüket muto-gassák s alaptalan gyanúsításokkal másoknak a becsületében, erkölcsiségében gázoljanak.

Bizonyára azt mondják erre, hogy ott van a megtorlás joga! Szegény nem r. kath. lelkész két tűz között kerül sz! Alaptalanul vádolnak s ha a megtorlást akarod alkalmazni, felebaráti szeretetedre hivatkoznak! A bűn megérdemelt büntetését megakadályozza az a hivatal, a mely ellen hamis vád emeltetett. S jellemző, hogy az az igazságügyminiszter s az a törvény, a mely a feljelentésekről, még pedig *alaptalan* feljelentésekről intézkedik, arról nem szól, hogy az ilyenek *hivatalból* vizsgálattassanak meg s hivatalos üldözésnek legyenek tárgyai. Az természetes, hogy hivatalból tudtára adatnak az alaptalan panaszok a miniszternek, de hogy a hivatalos alaptalan vádak hivatalból üldöztessenek: ez már nem illik bele a nem római kath. kongruás lelkészek erkölcsi-ségének ellenőrzésébe!

Vagy talán azt mondják némelyek, hogy *az alaptalan panaszok s feljelentések* nem érintik senkinek sem erkölcsiségét s becsületét! Vajha úgy volna!

Azonban a „nagy Galeotto“ nem ezt bizonyítja! A magyar közmondás is azt tartja: „nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél.“ Ha a becsületnek s az erkölcsiségnek az az ideális eszméje s fogalma élne az emberek lelkében, felfogásában, magában a közvéleményben, a melynek élnie kellene: akkor igaz volna az ellenvetés; ámde az élet iskolája nem ezt igazolja. Százat, nem: ezret, sőt milliót merek tenni egy ellen, hogy az alaptalanul vádolt nem r. kath. kongruás lelkészek mind *gyanúsak* lesznek erkölcsi szempontból. S hogy ez épületes, hogy ez felemelő lenne épen erkölcsi szempontból: higgye, a ki akarja!

Megvallom, hogy nem örömet mentem bele a Plósz-féle rendeletnek a bírálataba épen erkölcsi szempontból. S talán el is hallgattam volna észrevételeimet, ha Papp József tisztelt barátom nem ad kifejezést annak a meggyőződésnek, hogy a rendelet által nem találhatjuk magunkat sértetteknek. Nekem az a meggyőződésem, hogy a miniszteri rendelet túllőtt azon a célon, a melyet elérni akar s ha kellőképen nem módosítják, vagy végrehajtása körül a kellő tapintatosságot, körülnézést, a becsület s erkölcsiség iránt való érzékenységet nem fogják érvényesíteni, akkor a *nem r. kath. kongruás lelkészek fekete könyve olyan alkotás lesz, a mely gyalázatára fog válni a magyar államnak!*

Abban a hitben, hogy az ellenkező felfogással szemben teljesen tárgyilagos voltam s így polémiára nem adtam okot, azzal végzem felszólalásomat: delendam esse censeo ministerialem praescriptionem!

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

Részlet Radácsi György [akadémiai s köz-igazgatónak a sárospataki ev. ref. főiskola 1898/99. évi állapotáról szóló jelentéséből.

— Az 1898/99-ik iskolai év képe általában. —

Az Úrnak jóvolta ismét hozzá töltött egy új esztendő a sárospataki főiskola életkorához. — Hányadikát már a sok közül, magunk sem tudjuk teljes bizonyossággal megmondani. Bizonyos azonban, hogy épen most van 350-ik éve annak, hogy ez iskola alapítójának fejedelmi gondolkodású fia, *Perényi Gábor* az addig még trivialis, de úgy is jó nevű tanintézetet *collégiumi* rangra emelte s ezt, mint illet — nagylelkű alapítványaival, a további fejlődés útján elindította. Ha drága hamvait több nagy jóltevőnk szent poraival együtt szét nem szórja a boszúra szomjuzó vallásos türelmetlenség s csontjaikat oda nem dobálja „a mezei vadaknak“, — ma bizonyára koszorúkkal járulnánk, hálás érzések között, édes, büszke tudattal zarándokolnánk maga építette mauzoleumához. Hogyha már így nem cselekedhetünk, hajtsuk meg zászlainkat az ő széjjel szórt poraiban is mindenfelől reánk sugárzó nagy lelke előtt; hajtsuk meg zászlóinkat itt e szent falak között, közel ama helyhez, a melyre a Perényiek lelkiismerete a reformáció lobogóját kitűzte s a magyar nemzetnek e földhöz és az élethez való jogát intézményileg kívánta biztosítani; hajtsuk meg zászlóinkat előtte, előttük: a Dobók, Lorántfiak, a Rákóczyak előtt és annyi sok, dicsó alakja előtt a letűnt negyedszázadnak; hajtsuk meg mindazok előtt, a kiknek

Isten után e collégium sorsára elhatározó befolyásuk volt — mind e mai napig!

Negyedfélszázados collégium! Ó milyen plánta volt az a Perényieké! Ó milyen áldásos öntözés volt az a Rákóczy Györgyé, azé a Lorántfy Zsuzsánnáé, a ki épen 250 évvel ezelőtt azért telepedett meg a sárospataki várban állandó lakásra, hogy azzal a szeretettel is, a melylyel nem áldozhatott többé az élő férj honfiai és vallásos érzéseinek és kívánságainak, — hogy még azzal is ezt a collégiumot építhesse, ennek tisztességét és dicsőségét munkálhassa! . . .

Negyedfélszáz esztendő! Mennyi ború és derű, zivatar és verőfény, küzdés és gyönyör; köny és mosoly; oh mennyi felemelő és megrázó emlék szövődik e negyedfélszázad történetéhez! Mint a pázsit a tavasz melegétől, úgy fakad emlékezetünkben a hosszú viharos multnak ezernyi gyász- és örömvirága! . . . A fejedelmi jóltevők dicsőséges serege mellett feltűnnek sűrűn, tömött sorokban a prófétai ihletű tudósok, a tudománynak, nevelésnek, a jó rendnek és tiszta erkölcsöknek mennyei tűz által hevített szószólói; a kippattant és üldözőbe vett lelkiismereti szabadságnak, a prot. alkotmánynak és hitnek rendíthetetlen védelmezői; apostolok és evangyelisták s közülök nem egy a mártír koronával fején vagy a bujdosók botjával kezében, vérrel verejtékező orczával, mint a kinek nincsen hová fejét lehajtani.

Negyedfélszáz esztendő! Mintha ennek a fordulatokban gazdag és gyümölcsöző multnak minden számottevő alakja itt volna e pillanatban közöttünk, összeseregelve egy nagy örömnünpre, a melyre senki sem hivatalos a külső ember szerint! . . . S mintha valamennyien az isteni gazda kívánságát hangoztatnák felénk az üdvözültek átható szavával: „Adj számot sáfár, a te sáfárságodról!”

Édes áhitattal és szívbeli hódolattal merengve viszontagságos multunk emlékein, én volnék a legboldogabb e pillanatban — Főtiszteletű Elöljáróság és mélyen tisztelt közönség! — ha a századok homályából felénk tekintő ősök ábrázata előtt tétovázás nélkül állhatnék meg s felhívásukra bátran és aggodalom nélkül s megnyugtatólag tudnék megfelelni. — Nem tehetem; nem tehetem!

Egészben véve és csak a felőlő eseményekből, a könnyen látható és tapasztalható adatokból, mozzanatokból vonva ítéletet, az 1898/99-ik iskolai év ellen senkinek sem lehet semmi bántó, aggasztó kifogása. Tanulmányi rendszerünk, fegyelmezésünk, egész nevelési eljárásunk ugyanaz volt, ami több év óta már; személyekben sem hozott ránk a tűnő esztendő semmi feltűnőbb változást; sőt lélekreható eseményekben sem voltunk szegényebbek most sem, mint a közelebbi években. És mégis! Mintha árnyékok vetődtek volna közénk ennek folyása alatt; mintha valami hűvös szellő csapódott volna olykor arcunkhoz, a mely megdobogtatta szívünket is és tűnődésbe ejtett a jövő fejlődése felől! . . .

Ez a negyedfélszázados collégium, a mely soha egy percre sem tévesztette célját és nem esett hűtlenségbe nagy alapítóival szemben. Ez az ő tanintézet, a melynek jelszava: „Isten, haza és szabadság!” s a mely e jelszavától soha el nem tántorodott és nevelt a hazának s ebben a haza üdvéért az elsők között harcoló protestantizmusnak meg nem vesztegethető fiakat és oszlop-férfiakat; ez a negyedfélszázados collégium, a mely mindenkor büszke volt arra, hogy a tudomány versenyében s az oktatás fokozódó, rohamosan fejlődő követelése között is méltó maradjon fejedelmi múltjához: épen most, a negyedfélszázad be-

záródásakor jut bizonyos intéző körök részéről abba a gyanúba, hogy alapítói nem jól szemelték ki helyét jövődjének biztosításához! . . . Bűnévé kezd lenni, a mi eddig sokunk szemében kiváló erénye volt, t. i. hogy nem Babilon vagy nem Ninive s nincs körülete a szórakozásnak, a világ szerinti gyönyörűségnek elegendő vonzó tanyája s bűne az is, hogy nincs körületén a tanári karon kívül annyi hivatalos bölcs, a mennyiből bizonyos célokra válogatni is lehetne! . . .

Csodálatos, sőt megfoghatatlan, hogy ugyanaz a közoktatási kormány, a mely nyilvánosan nem egyszer üdvösnek s hazai viszonyaink között kívánatosnak vallotta a felekezetek és az állam egymással való versenyét közoktatásunkra nézve; hogy épen ez a kormány a jogi oktatás szükségessé vált reformját azzal akarja megkezdeni, hogy követeléseket állít fel, a melyeknek kielégítése csak a nagy városok s csak egyes kivételes központok szerencséje lehet. — Hogy a tudománynak s oktatásnak egyik-másik ős-félszékében mennyi kincs van felhalmozva az oktatás- és a tudomány szerzés megkönnyítése végett s hogy egyik-másik ős-intézet miképen szolgált rá hosszú multjával arra, hogy tőle meg ne tagadjuk a jövőt s hogy p. o. az ev. ref. egyház mennyivel járult a nemzeti oktatás erősödéséhez s mennyi érdemet szerzett a nép-, közép- és felső-iskolai nevelés terén a századok folyamán: ezek ma mind mellékes tényezőkké kezdenek válni bizonyos vidékek politikai s közigazgatási nagy központjaival szemben!! . . . Ez az egyik árnyék, a mely a tűnő év folyamán meg-megjelent közöttünk, mint kísértő és aggodásba ejtett főiskolánk jövődöbeli jelentősége felől.

De ennél is aggasztóbb és fájdalmasabb az a másik jelenség, a mely azt mutatja, hogy a protestáns egyház, mint olyan, nem bír eléggé érzékeny lenni a nevezett kísérlettel szemben s úgy szólván összetett kézzel nézi, hogy miként készül ellene az az áradat, a mely multjának egy némely nagy és költséges, sőt dédelgetett, — mert szükséges és dicsőséges — alkotását elsepréssel fenyegeti, vagy jobb esetben lassú sorvadással emészti meg. Tartunk tőle, hogy az a mozgalom, a mely a tervezett reformnak reánk nézve sérelmes pontjai ellen körünkől indult s igazgató-tanácsunk utján egyházkerületünk zöld asztalától is támogatásban részesült és a melynek az egyetemes ev. ref. tanügyi bizottság is szószólójává lett: — nem válhatik olyan erőssé, hogy az ellenünk ható áramlatot feltartóztathatná!! Nem, különösen azért, mert nincs háta megett a protestáns egyház egyesített akarata és hátsó gondolat nélküli ügyszeretete.

Ez a lanyhaság a prot. közgondolkodásban, a melynek pusztító következményei elmaradhatatlanok: — ez a másik árnyék, a mely meg-megzavarta az év folyamán ez iskola sorsán szeretettel csüggő egyének érzéseit és boldog reménykedését. Mint gondolatot is nehéz elviselni, hogy bizonyos szent hagyományokat úgy gázoljon keresztül az idő, hogy az ősök sírja is megremegjen tőle s hogy azt tekintsük egészséges reformnak, a mi ellene van a századok tanúságainak s hogy a felsőbb oktatás cége alatt halomra gyűjtsük a tanulni vágyó, vagy tanulásra előjegyzett ifjakat bizonyos dédelgetett központokon, csak azért, hogy aztán magunk segítsünk neveltségessé tenni az iskolát és az oktatást azok előtt, a kiket a nemzet vezéreivé kellene felnevelnünk és a tudomány minden fegyverével fel kellene öveznünk — a jövő küzdelmeihez.

A legbántóbb pedig a múlt év történetében az hogy a hagyományok iránt való közönyösség, az ő

nagyság iránt való közönyösség, az ősi nagyság iránt való érzéketlenség — a saját szűkebb körünkben is hódítani kezd s maga ez a negyedfélszázados collégium — az események sajátzerű alakulása s az új iskolák s az új rendszer által keltett nagyobb igények miatt veszíteni kezd ősi glóriájából s a hegyen épített város, a Bodrogszati Athenae, csak annyi értékűvé kezd válni az új idők embereinek szívében, a milyen darab kenyeret ad s hajdani particulái mellett már is veszíteni látszik ősi kivánatosságából! . . . Nem olyan régen még áhítoztunk utána, mint a hívő arab az ő Mekkája után és dolgoztunk és verejtekeztünk érte s a magunk tisztességeért, mert úgy voltunk meggyőződve, hogy ennek nagysága, tisztessége emel valamit a mi kicsinységünkön is és gyönyörűségnek, semmivel fel nem cserélhető boldogságnak tartottuk, ha ennek terebélyes és lombos ágai alatt meghúzódhatunk . . . Nem vád, és nem is dicséretképen mondom, hanem csak a változott viszonyok és a megváltozott gondolkodás ismereteseül és memento gyanánt!

De a kellemetlen érzéseket keltő jelenségek mellett is hűséggel forgolódtunk az egész év folyamán a reánk bízott feladatok körül s közben-közben boldogan tapasztaltuk, hogy az a közoktatási kormány, a mely egészen sajátos és felekezet-ellenes álláspontra, helyezkedett a jogakadémiai reform ügyében: — más oldalról szívesen engedett a protestánsok kipróbált tantervének a gimnáziumi oktatás javítása körül, sőt az egyetemi szabadsággal szemben, a mely ártalmára vált már a tudománynak épenúgy, mint a tanítató szülők földi boldogságának: ezzel a szabadsággal szemben, mint mentő eszközt vette elő az akadémiák tanulmányi és fegyelmi rendszerét s a tanítási időt, a szünnapokat és colloquiumokat is ezek példája szerint kívánja az egyetemen meghonosítani. Ő legyen a megmondója, hogy — az ígértett decentralisatio elmaradása mellett — miként lehet majd a tömegekkel szemben az iskola és a tudomány jogát érvényesíteni! . . .

A mi közelebbről e collégium különböző ágait illeti, ezek a magok törvényes kereteiben, de egymással testvéri egységben és békességben munkáltak e tanintézet nagy célját, sohasem feledve, hogy mivel tartoznak egyfelől az ev. ref. egyháznak s ebben a tisztáninenni egyházkerületnek, mint fentartónak és a magyar hazának, mint közös édes anyának. Egyházi és hazafias ünnepeinken az egy lélek vezérlete alatt olvadtunk egybe tanítványainkkal ez évben is, sőt közülünk támadt az a gondolat is, hogy a reformáció emlékünnepe tétessék az összes hazai prot. tanintézetek közös ünnepévé, a mihez úgy főiskolánk igazgatótanácsa, mint egyházkerületünk közgyűlése is örömmel és elismeréssel adta beleegyezését s ez irányban az egyetemes egyházat már meg is kereste.

A gimnázium az 1898/99. iskolai évben már 10 osztálylyal működött s a főiskolai igazgatótanács felhatalmazást nyert a kerülettől a 11-ik osztálynak vagyis a 3-ik párhuzamos osztálynak felállítására és tanerővel való ellátására is.

Az a körülmény, a minek különben csak örvendezhetünk, hogy a gimnázium évről-évre nő és terjeszkedik: szükségessé tette az építkezés kérdésének újból való felvetését és sürgeti a több év óta tervezett külön tápintézeti helyiség megépítését is. — A tanári kar és gazdasági választmány, mint megbízottak, el is végezték e tárgyban a tőlük telhetőt; megkésztették egy hosszabb időre szóló gimnáziumi berendezkedés tervét s a tápintézeti építkezéssel kapcsolatban kifejtették a *jobb módúak internátusára* vonatkozó gon-

dolataikat is; de e munkálataikkal — azoknak részint túl eszményies igényei, részint elvi oldala miatt — nem tudták megnyerni az előjáróság tetszését. Az építkezés szüksége, bizonyos végrehajtása ma már meg is van könnyítve, legalább a tápintézetre nézve, mert a b. e. *Mudrány András* hagyatéka ellen indított per véget ért és pedig a főiskola előnyére s a nemes szellemű hagyományozó célzata szerint. A gimnáziumi építkezésre nézve késznek nyilatkozott az igazgatótanács és egyházkerület az államsegély igénybe vételére s ha ez jó szerencsével végződhetik, akkor a tanári kar mindenre kiterjeszkedő s a mai felcsigázott igények szerint készített építkezési tervezete is veszíteni fog eszményiességéből.

A jogi és theológiai akadémia a maga hagyományos egységében, együtt, egy akarattal átdolgozta az „*Általános tan- és fegyelmi rendszabályok*“-at, úgy a mint az idő és a változott körülmények megkövetelték s ezekhez fogja idomítani, mielőtt a tanügyi politikának s az egyházi viszonyoknak nagyobb állandóság lesz tapasztalható, a külön-külön tanulmányi és vizsgálati rendszabályokat is. E tan- és fegyelmi-szabályok, ha nem viselik is magukon annyira az asketikus és egyházas jelleget, mint a Rákóczy nevét dicsőítő s a Magy. Tud. Akadémiát is figyelemre és tiszteletre gerjesztő 17-dik századbéli törvényeink; általában mégis annak a régi, nemes és vallásos szellemnek hatása alatt születtek és javítottak át, a mely a Rákóczy-törvényeket teremtette. — Ezek a szabályok, ha élökké válnak az ifjúság keblében, s ha alkalmazásukból nem fog hiányozni a gyorsaság és szigorúság: úgy a szülőket sok utólagos bánattól fogják megmenteni s jó hatással lesznek az ifjúság egy némely részének, t. i. azoknak féken tartására, a kiknek szívébe a törvény betűi nincsenek beírva.

E nagy vonásokban vázolt kép legyen bizonyosság mellettünk: az ősök szelleme, a Ft. egyházkerület vezérei és a Nt. Igazgatótanács előtt, de a nagy közönség előtt is arra nézve, hogy az 1898/99-dik esztendő sem folyt el felettünk maradandóbb értékű munkásság nélkül; és hogy — a nehéz idők dacára is — ebben is vetettünk valamit a jövő számára, a melynek adja isten jó aratását! Ez a vázlatos kép győzze meg az ősök szellemét a felől is, hogy a mi árnyfoltok mutatkoznak az 1898/99-ik esztendő történetében, azért nem minket illet a felelősség, vagy csak legkisebb részben minket, e negyedfélszázados collégiumnak mai istápolóit . . .

TÁRCA.

Emlékbeszéd

Nemes Ferenc sárospataki jogtanár felett.

Mélyen tisztelt közönség!

A természet rendje az, hogy az új lomb letolja a régít, az elkorhadt fa helyére fiatal hajtás sarjadzik fel; ez az emberi élet rendje is. Az emberi élet sem tart örökké, a Gondviselés kimérte annak határát. Mint a szép dicséret mondja:

Olyak vagyunk, mint a pára,

Mely eltűnik nem sokára,

Megemészjtjük esztendőnket,

Hamar eltöltjük időnket.

A régi nemzedék, mely tele reménységgel, lelkesedéssel, egy emberöltőn át küzdött eszményeiért, átadja helyét az újnak, reáruhazza örökségül a maga eszményeit, hadd folytassa ez új lelkesedéssel, új tűzzel a megkezdett munkát, melyet elődei be nem végeztek s melyet valószínűleg ő sem fog befejezni, hanem szintén örökségül hagy majd az utána jövőeknek.

S az új nemzedéknek mi lenne elsőbb és szentebb kötelessége, mint kegyelettel áldozni a régiek, az elődök emlékének, hálás szívvel tűzni sírjaikra az emlékezet olajágát azoknak, kik megkezdői vagy zászlóvivői voltak a nemes munkának, a szent ügynek, melynek befejezéséhez, diadalra juttatásához azonban az ő életük rövid volt.

Ily szent kötelesség vezetett ma engemet is a szószékbe m. t. gyülekezet, midőn néhai Nemes Ferenc kartársunknak, a 7 hónap óta künn a csendes temetőben porladozó egykori tanáromnak s tanszékemen elődömnek emlékezetét akarom felújítani s az ő életének és törekvéseinek képét gyenge erőmhöz képest bemutatni a m. t. közönségnek. Ha talán halvány, vagy hiányos lesz a kép, melyet nyújtani fogok, pótolja ki azt és szolgáljon mentségemre az őszinte kegyelet és buzgó törekvés, melylyel a hálás tanítvány és utód sietett volt tanárának és elődének emlékére az áldozati tüzet meggyújtani a kegyelet oltárán. A mélyen tisztelt közönség, melynek körében sokan vannak, a kik nálam jobban s alaposabban ismerték a megboldogultat, bizonyára meg fog bocsátani előadásomnak ezen, nem a jó igyekezet hiányából származó fogyatékosságaiért, sőt kegyeletes visszaemlékezésével, azt hiszem, készséggel fogja növelni az én áldozatom tüztét.

*

Nemes Ferenc élettörténete teljesen össze van forrva főiskolánkkal. Az elemi iskolát kivéve, összes tanulmányait a mi Alma Materünkben végezte s tanulmányai befejeztével újból ez a szerető édes anya fogadta kebelébe, tanárrá avatván fel azonnal az eddigi tanítványt, reabizván a munkából kidőlt elődök nagy és nemes örökségének egy részét. Élettörténete tanulságos és szép példája ama helyes és okos tanügyi politikának is, a melyet Alma Materünk előjárósága a tanári állások betöltésénél a múltban követett s a lehetőségig a jelenben is követ, hogy maga képezett magának tanárokat s kitűnőbb növendékeit tanulmányaik elvégzésével nem eresztette ki védő szárnyai alól, hanem mint kiegészítő, vagy helyettes tanárokat alkalmazta egyik-másik intézeti ágánál, a kiket aztán mint kipróbált s a főiskola szellemét igazán értő és azt tovább is ápolni kész utódokat ültetett a kidőlt érdemes tanárok helyére. Természetesen a szabály alól mindig volt kivétel, hiszen Kövy Sándor és Emődy Dániel, jogakadémiánk két legnagyobb büszkesége, éppen idegenből hivatnak meg főiskolánkba, de tény az is s ez kitűnő bizonyítéka főiskolánk assimiláló erejének, hogy ők a legrövidebb idő alatt teljesen átértették a pataki szellemet s annak éppen legkitűnőbb képviselőivé alakultak.

Nemes Ferenc nem e kivételek közzé, hanem a szabály alá tartozik. Mintegy egyszerű falusi pap gyermeke jön a főiskolába kis diáknak, itt kiküzdi magát a kitűnők közé s az előjáróság, mint végzett ifjút, kizemeli előbb egy szerényebb, majd egy fontosabb állásra s így lesz belőle a főiskola szellemének egyik hű képviselője.

1834. október 14-én, Garbóc-Bogdányban (Abaúj-megye) született Nemes Ferenc. Atyja az ottani lelkipásztor, Nemes Károly, anyja Verebélyi Zsuzsanna volt. Az egyszerű papi család minden öröme derék gyermekeiben telt. Az elsőszülött Ferencen kívül még két fiú

örvendeztette meg a boldog szüléket, a kik közül az egyik, Lajos, ma Zemplénvármegye kir. tanfelügyelője, a másik Károly, volt szépsii szolgabíró.

Az édes atya pár év múlva Novajba választatván meg rendes lelkészül, a kis Ferenc itt kezdte meg s fejezte is be népiskoláit. Eleven eszével, gyors felfogásával és szorgalmával már itt kitűnt s a legszebb reményekre jogosítá fel szüleit, a kik boldog örömmel küldték be Patakra a testileg is szépen fejlődő legidősebb gyermeküket, hogy itt kitanúlva, támaszuk lehessen majd öreg napjaikra. A pap fiuk rendes sorsa volt ez, a kik előtt két pálya volt nyitva, a papi és jogi, a melyeknek bármelyikét, vagy mindkettőt elvégezhetette Patakon, a szegények iskolájában, a hol a szegény szülőktől a jó öreg Alma Mater vette át a neveltetés gondját és terhet, legtöbbször ingyen juttatván pályája végére a tehetséges és szorgalmas ifjút.

A gimnáziumot 1844—52-ig szép sikerrel végezte el. Ugy tanárainak, mint tanuló társainak szeretetét és bizalmát teljes mértékben megnyerte és kiérdemelte s tanjegyek tekintetében is osztályának legelsői közzé emelkedett, népszerűség dolgában pedig éppen az első helyet vívta ki magának tanuló társai között.

1852. szeptemberében kezdte meg akadémiai pályáját s négy év alatt a philosophiai és theologiai tárgyakat hallgatta. Tanárai országos hírű és tekintélyű szak tudósok voltak, így Erdélyi János a philosophiában, Csoma Mihály a neveléstanban, Pálkövi Antal a latin és német irodalomtörténetben és magyar történetben, Somossy János, Zsarnay Lajos és Kálniczky Benedek a theologiában. Jogi tudományokat, a melyeket eddig elé a theológusok nagy része is hallgatott, Nemes Ferencnek már nem lehetett hallgatnia, mert jogakadémiánk éppen az 1853. évben teljesen megszűnt. Az 1849-iki gyászos események után ugyanis a magyar jog és alkotmány felfüggesztetvén, az abszolút kormány azt kívánta, hogy a jogi tantárgyak az absolutismus szellemében adassanak elő, annak alapul vételével, hogy Magyarország az osztrák birodalomnak egy provinciája. A magyar közjog s általában a jogi tudományok ilyen megaláztatását azonban sem tanári karunk, sem előjáróságunk nem vállalván el, a jogi oktatás egyelőre csak néhány általános tárgyra (mint észjog, egyház jog, általános államtan) szorítottatott, majd az előadó tanárok elhunytá, illetőleg nyugalomba vonultával, 1853-tól ennek a néhány tárgynak az előadása is megszűnt.

1856-ban elvégezte Nemes Ferenc a theologiai tanulmányokat s az 1856—7-ik évben primárius diák lett s mint ilyen a gimnázium egyik osztályában tanított. Ugyanezen évben az ifj. énekkar elnökévé választotta, a mi az ifjúság részéről egyik legnagyobb kitüntetés volt mindig.

Akadémiai pályája alatt a tanulmányokra nézve szintén a legelső közt szerepel, pályatársai is egyenesen vezérüknek tekintik. A szép, csinos, daliás külsőhöz, melylyel a gondviselés megajándékozta, páratlan szeretetreméltóság, vidám, derült kedély, szellemesség és szívjószág járult s ki csodálná így, ha Nemes Ferencet pályatársai szinte elhalmozták szeretetükkal. Ehez jött még, hogy társadalmi ügyesség dolgában feltétlenül felülmúlta összes pályatársait, amennyiben mint egyes jobb módú ifjak nevelőjének sok alkalma volt nem csak a pataki, de a vidéki jobb módú családok körében is forgolódnia s e jó alkalom nagy mértékben kifejlesztette nála a természetből beleoltott ügyességet és kedvességet.

Ez a kedves modor, vidám és kellemes magaviselet s társadalmi ügyesség, mely ifjú korát jellemzi s

azt egy verőfényes, gazdag aratással biztató májushoz teszi hasonlónvá, jellemvonása maradt férfi korában is s bearanyozta egész életét mindaddig, míg az élet nehéz gondjai rá nem szakadtak, a mik aztán kedély- és lelki világát mindinkább beárnyékolták.

Habár primáriusi évében is már, az akkor fennálló rendszer értelmében, rendes tanítással kellett foglalkoznia, a primáriusi működés lévén az időben az átmenet, s próba iskola a leendő tanárok számára, tanári működésének megkezdését mindazáltal az 1857—58. isk. évre kell tennünk, a mely évben az előjáróság a tanítóképezdébe segédtanárul állítja be Árvay József mellé. A tanítóképezde épen ezen évben alakult egész külön intézeti ággá főiskolánkban egy igazgatóval s három segédtanárral,¹ s ezen új intézeti ágban kezdi meg Nemes Ferenc tanári pályafutását. A tanár képzés ügye akkoriban még egyáltalán nem volt rendezve, az említett primáriusi rendszer tekinthető protestáns tanintézetekben az akkori tanárképző intézménynek. A fiatal sasok a vének lábainál és szárnyai alatt tanulták meg és sajátították el, a legtöbbször észrevétlenül, a tanítás művészetét.

Dr. Finkey Ferenc.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Évzáró napok a sárospataki főiskolában.

— Június 14—25. —

Ez az iskolai esztendő is, a melyben 350-ik évfordulóját értük meg annak, hogy alma-máterünk kollegiumi rangra emeltetett, szerencsésen, békeségben s jó sikerrel végződött el. A munkások igyekeztek híven eljárni a rájuk bízottakban s ha itt-ott a munkásság nyomain nem termett gyümölcs, az csak azt bizonyítja, hogy mint minden emberi dologban, úgy a tanítás s tanulás mesterségében is nagyon fogyatkozás. Ámde az a körülmény, hogy az általános kép megnyugtató, elegendő arra, hogy a lefolyt 1898/99-ik évet főiskolánk boldogabbesztendeiközé sorozzuk, a miről majd az „Értesítő” adatai alapján győződhetnek meg közelebbről azok, a kik érdeklődnek főiskolánk iránt. E sorokban az iskolai év utolsó napjairól s az azokon történt eseményekről akarunk beszámolni, a mikor a számadások mentek végbe minden vonalon.

A még májusban szétosztott s szétküldözött nyomatott vizsgasorrend szerint az első számadási nap június 14-ike volt, a mikor a *rajz és szépírásból*, a felgimnáziumi ének tanításról a az egész gimnáziumi torna-tanításról adattak vizsgát vezetettjeikkel a vezetők. A Zombori Emőd rajz és szépírási tanár növendékei a délelőtti folyamán mutatták be munkásságuk eredményét, a mely fölött a kiküldött bizottság teljes elismerését fejezte ki s a kitűzött jutalmakat a következőknek ítélte oda: *rajaikért* 3—3 frtot kaptak *Molnár István, Kovács Gyula és Bálint József*; 2—2 frtot: *Kandó Ferenc, Háda Sándor és Buza László*; 1—1 frtot: *Szivos Béla, Trócsányi Dezső, Kun Dániel és Eötvös János*. A *szépírásból* díjat nyertek: *Seres Zoltán, Séra Lajos* 1 frt 50 krt egyenként), *Trenko György és Balla József* (1—1 frtot); *dicséretben* részesültek: *Cziáki Ferenc, Galgóczi Gyula, Szentimrey Dániel és Borbély Miklós*.

A felgimnáziumi tanulók ének vizsgája délután 3 órától 4-ig tartott néhány érdeklődő s a tanári kar

jelenlétében Buza Jákoss Bálint Dezső igazgatótanácsosok elnöklete alatt. Az előadott egyházi s világi darabok gondos s szabatos betanításról és begyakorlásról tanuskodtak, a mi a vezetőknek, Pásztor Sámuel tanárnak példányszerű buzgólkodásának az eredménye, a ki sokszorosan igénybe véve is a leglelkiesmeretesebben végzi ezt az ugyanam terhes munkát. Az elnökség próbát tétetett azzal is, hogy vajjon tanulóink az algimnáziumban uni-sonora tanult énekeket el tudják-e mondani s a próba fényesen sikerült, mert a kijelölt 138-ik Zsoltárt teljes sikerrel énekelték. Az elismerést az elért eredményért Buza János igazgató-tanácsos nyilvánítja ki.

Főiskolánk gimnáziumi tanulóinak torna-vizsgálja már régóta egész ünnepély számba megy. Városunk művelt közönsége sohasem marad el, mert nagy élvezetet nyújtanak neki úgy a katonai gyakorlatok, mint a szertornázások, s a legnagyobb érdeklődést keltik fel azok a versenyek, a melyek különösen a felsőbb osztályok részéről, bátran helyet foglalhatnak a sportot nagyban űző társaságok s klubok versenyei sorában is. Tornatanárunk, Kiss Elek, elismert kitűnőség, a kinek vezetése alatt ifjúságunk számot tevő tényezővé vált ezen a téren. Az ez évi vizsga is gyarapította sikereinek számát s az elért verseny-eredményekre büszkék lehetünk. A versenyzésről a következő kimutatással számolunk be:

I. oszt. versenye: futás, pálya hossza: 60 méter. Biró László, Bartófy Jenő, (2—2 korona díj), Illésy Pál Kéry Ferenc (1—1 kor. díj). *II-ik oszt. 6 méter hosszú mászórúdon versenyzett.* Kéry István, Ragyóczy László (2—2 kor. díj.) Braun László Galgóczy János (1—1 kor. díj). *III-ik oszt. mászókötélen versenyzett; kötélen hossza 6 méter.* Novák Ernő, Pataki József 3—3 kor. kapott. *IV-ik oszt. futással versenyzett, távolság 120 méter.* Buza László 4 kor., Nagy Károly 2 kor. kapott. *V-ik oszt. versenye: távolugrás volt.* Gyarmathy László (4'50 mtr.) 4 kor., Moldvay István (4.40 mtr.) 2 kor. kapott. *VI-ik oszt. magas ugrással versenyzett.* Juhász Sándor (1'61 mtr. 4) kor., Szabó László (1'59 mtr.) 2 kor. kapott. *VII-ik oszt. távolmagas ugrással versenyzett.* Prágay István és Sipos Lajos 6—6 kor. kapott (2 mtr. távolról 170 cmtr. ugrott). *VIII-ik osztály versenye: magas ugrás rúddal, deszka távolsága: 2'50 mtr.* Szenczy Emil 2'80 mtr. ugrott, 10 kor., Egri Ferenc 2'75 mtr. ugrott, 4 kor. kapott. *A gimn. tornakör versenye is ugyanekkor tartatott meg s a függélyezés és sulydobás távolra volt a verseny.* Fügélyezésért Makó Béla 10 kor. Kovács Dániel 9 kor. kapott. A sulydobásért Kiss László (jobb kézzel 9'40 mtr.; bal kézzel 7'55 mtr. = 16'95 mtr.) és Szenczy Emil (jobb kézzel 9'10 mtr.; balkézzel 7'85 mtr. = 16'95 mtr. dobott) mindketten 8—8 koronát kaptak.

Június 15—17. napjain mentek végbe a *szóbeli érettségi vizsgák*, a melyekre a közoktatásügyi kormány Dr. Heinrich Gusztáv budapesti egyetemi tanárt küldte képviselőül. A vizsga szép sikerrel végződött, a mennyiben a vizsgára állottak közül *jelesen* érett kettő lett, t. i. *Galló József és Marton János*. A jelentkezők közül véglegesen egy sem bukott meg, miután az osztályvizsga ejtette el a gyengéket.

Szokásos évzáró ünnepélyünk napjaul június 18-ika tűzetett ki, a melyen rendesen sokszoros lelki élvezetekben részesülnek az érdeklődők. Így volt most is. Ugy a városi templomban tartott istentisztelet, mint az ezt követő s a főiskolai imateremben történt köz-igazgatói jelentés felolvasása és a délutáni ifjúsági ünnepély a legmagasabb fokú elismerést érdemlőleg folyt le, vivén a lelkeket azokra a tájakra, a melyeken a

¹ Igazgató-tanár volt Árvay József, segédtanárok: Nemes Ferenc, Gubás Ferenc és Kőrösi György végzett teológusok.

lelkesezés, a nemes érzés s gondolkodás uralkodnak. távol a hétköznapiaságtól.

A városi templomban tartott istentisztelet délelőtt 10 órakor kezdődött. A 67-ik dícséret két első versének közös elnéklése s az ezt követő, főiskolai ifjusági énekkarunk által szépen előadott karének elhangzása után *Novák Lajos* főiskolai lelkész prédikálása következett. A nagy számú s díszes közönség nagy érdeklődéssel várta a beszédet, mert sokan valának, a kik a múlt évit hallva s az akkor alapúl felvett igék sajátos magyarázata felett a legnagyobb elismerést fejezve ki, most ismét valami meglepőnek a bekövetkezését gondolták. S várakozásukban, gondolatjukban nem csalódtak, mert a *tengeren járó Jézusról s a süjjedező Péter apostolról* szóló csodás történetről előadott beszéd a maga szigorú logikai következetességével, szónoki fordulataival, a költőiség zománcával gazdagon befuttatva, tanító és építő, eszmélkedésre s cselekvésre hívó részleteivel ismét egyike volt azoknak az alkotásoknak, a mely által az evangélium üdvözítő hatalma fényesen igazoltatott. A nagy lelki gyönyört szerzett beszéd után, a melynek szépségétől mintegy megitasodának némelyek, gyülekezeti ének következett s ezzel végződött hálaadó istentiszteletünk.

$\frac{1}{2}$ 12-kor vette kezdetét a főiskolai hivatalos zárünnepély, a mely egyetlen pontból állt, az akadémiai s közigazgató jelentésének felolvasásából. Radácsi György, a ki ezúttal másodízbeni igazgatóságának (az első 1882—84-ben volt) harmadik évét tölté be, azzal a széles látókörrrel, a melyről annyiszor tett bizonyosságot; azzal a hamisítatlan protestantizmussal, a melyről mindenkinek van tudomásuk; azzal a főiskola iránt való olthatatlan szeretettel, a melylyel egyetlen vágya tündökölni épen ebben az időben, a mikor az iskolák szeretetéről olyan zavaros fogalmak kezdenek uralkodni némely intézetek körében; azzal a színes nyelvezettel, a mely irodalmi alkotásait annyira jellemzi, ismét olyan jelentést olvasott fel, a mely hű tükre volt főiskolánk szellemi állapotának. Ha az alanyiság itt-ott igen észrevehető volt, is némelyek szerint, szeretjük hinni, hogy ez sem nem célzatossági, sem nem elfogultsági alapon támadt, mert a főiskola s az igazság iránt való erős szeretete ilyet egyenesen kizár. A jelentésnek első részét közöljük is, a melyből meggyőződhetnek olvasóink arról, hogy Radácsi György a főiskola szellemi képének megrajzolásában mennyire hű maradt épen azokhoz a kitűnő tulajdonaihoz, a melyeket fentebb röviden érintettünk.

Az igazgatói jelentés kapcsán történt meg az akadémiai pályakérdések eredményének kihirdetése s a nem családokhoz kötött ösztöndíjaknak, mint szorgalmi díjaknak a kiosztása.

Az akadémiai pályatételek megfajtásának versenyében a következő ifjak győzedelmeskedtek: *Illyés Mihály* IV-ed éves theológus, a ki a Vay kettős díjnak mindkettőjét elnyerte prédikációival. *Antalfy László* szintén IV-ed éves theológus, a ki a Vay nagyobb díjat (isagogikai tanulmány) s a Pézely-díjból a nagyobb részt (30 frtot) nyerte el; *Máthé Sámuel* ugyancsak IV-ed éves theológus, a ki a Pézely-díjból 12 frtra érdemesíté magát munkájával; *Bakos Elek* IV-ed éves joghallgató, a ki a kitűzött római jogi kérdést fejtette meg s *Izsó Bertalan* III-ad éves joghallgató, a ki a jogbolcsészeti tételt oldotta meg sikerrel. Mindnyájukat lelkesen megéljenezte a közönség. Ifjaink szép sikerrel forgolódtak ezúttal ezen a téren, de két kérdés mégis meddön maradt részint nem pályázás, részint sikerületlen munkásság miatt.

Szorgalmi díjakban a következő akadémiai s

gimnáziumi tanulók részesültek: I. *akadémiáról*: a) *theológusok*: Jósmai Dénes IV-ed éves 16 frt 80 krt, Antalfy László IV-ed, Baksy István III-ad, Tóth István Tóbiás Sándor és Nagy Gyula II-od, Hubay Bertalan, Ráckövy János I-ső évesek 10—10 frtot kaptak. b) *joghallgatók*: Magyar Lajos s Loyko Lajos IV-ed, Izsó Bertalan III-ad, Nagy Barna s Somodi János II-od, Trócsányi József, Szánthó Gyula I-ső évesek 10—10 frtot, Sándor Endre IV-ed éves 6 frt 90 krt s Terhes Sámuel I-ső éves 6 frt 50 krt; II. *a gimnáziumból*: VIII. oszt.-ból: Marton János 17 frtot, Szász Tihamér 12 frt 60 krt; VII. oszt.-ból: Nagy Bertalan 17 frtot, Vircsik András 12 frt 60 krt; VI. oszt.-ból: Tóth Endre 15 frt 43 kr., Vas István 12 frt 60 kr.; V. oszt.-ból: Nagy Sándor 12 frt 60 kr., Karázi Benő 8 frt 30 krt; IV. oszt.-ból: Búza László 12 frt 60 kr., Pap József 8 frt; III. oszt.-ból: Dezső Dénes 12 frt 60 kr., Szivos Béla 7 frt; II. oszt.-ból: Trenko György, Cziáki Ferenc 9—9 frtot, Nagy Lajos és Topa József 6 frt 75 kr—6 frt 75 krt; I. oszt.-ból: Enyedi Andor s Kóródy Andor 9—9 frtot; Trócsányi Dezső és Matusz István 6 frt 75 kr—6 frt 75 krt. Francianyelvben való előhaladásért Marton János VIII. o. 7 frt. Huba József VII. o. 5 frt 60 kr. Német nyelvben való előhaladásért Veszprémy Zoltán IV. o., Székely Sándor VI. o., Simon József VII. o. 10—10 frtot kaptak.

Az igazgatói jelentés felolvasása s az ennek kapcsán történt pálya- s szorgalmi díjak kiosztása után *Kun Bertalan* püspök emelt szót, hogy elismeréssel adózzék Radácsi Györgynek nemcsak jelentéseért, hanem minden irányú fáradhatlan munkásságáért is, a tanári karnak az 1898/99-ik iskolai évben kifejtett működéseért s a tanuló ifjuságnak azért, hogy a magvetők munkája nem volt rájuk nézve hiábavaló.

A püspök rövid, de jelentős beszédének elhangzása után mindnyájan azzal az édes s boldogító tudattal távoztunk el a hivatalos zárünnepélyről, hogy főiskolánk a hazai közoktatásügynek ma is első rendű, oszlopos tényezője, a melyet csak az becsülhet kevésre, a kinek még csak fogalma sincs arról, mi egy tudományos intézet. A sárospataki főiskolának annyi elévülhetlen érdeme van, hogy azok, a kik jelentőségét kicsinyelni merészlik, csak arról tesznek bizonyosságot, hogy még csak elegendő érzékük sincs az ítélet mondáshoz.

Szokás szerint közebed követte az ünnepélyt a küldöttségi szálláson, a hol az előjáróság s a tanári kar mintegy közelebből érintkezik egymással, a hivatalos formaságok mellőzésével. Míg a zöld asztal mellett igen sokszor elvi harcban állunk egymással szemben, addig az ilyen alkalommal a barátság s szeretet érzelmei nyernek kifejezést azokban a nyilatkozatokban, a melyek elhangzanak a pohár köszöntőt mondók ajkairól. Az első áldomás-pohárt Fejes István úrté a főiskola tanári karaért, a gazdasági választmányért s összes hivatalnokaiért, utána Radácsi György emelt poharat az előjáróságért, a mely odaadón fáradozik főiskolánk körül; Komjáthy Gábor ungvári s Kovács Béla szepsii lelkészek Radácsi Györgyöt éltették; Kun Bertalan püspök Novák Lajos főiskolai lelkészért emelt poharat, a kiből nyeresége van az előjáróságnak is s a tanári karnak is, tehát magának a főiskolának; Dr. Tüdös István a főiskola legöregebb munkását, a főiskolát 50 év óta szolgáló s nyugalmazott állapotában is jubiláló Soltész Ferenczet, a főiskola «kincstárnokát» éltette; Dr. Zsindely István az algondnokokért, Szuhay Benedek a «Sárospataki Lapok» szerkesztőjeért, Révész Kálmán a sárospataki főiskola speciálisaiért, Csabai Pál Szivos Mihályért, Radácsi György Kérészy Istvánért, Szinyei Gerzson Szentimrey Gyuláért, Kun Bertalan Dr. Lengyel

Endréért emelt poharat. A lelkek fesztelen, őszinte ölekezésének s megnyilatkozásának ünnepélye volt ez, a mely után az egész társaság az ifjúság évzáró ünnepélyére vonult fel az imaterembe.

Nemcsak a sárospatakiakra, hanem a vidékiekre is vonzó hatással van ifjúságunk zárünnepélye, a melynek programmpontjai magas fokú szellemi élvezetet szoktak nyújtani. Ugy volt most is. A közönség részéről kitüntetésekben annyszor részesült énekkar kezdte s végezte az ünnepélyt, minden egyes darabjával magával ragadva a hallgatóságot, a mely nem bírt betelni a szép előadással. A zenekar kétszer szerepelt s hogy miként? . . . elég azt jelezni, hogy meg kellett újrázni mindkét darabját. A szavalók: *Máthé Sámuel* IV-ed éves theológus, *Nagy Béla* II-od éves joghallgató s *Molnár István* VIII. o. tanuló sokszorosan hozzájárultak az ünnepély sikeréhez, a melyet Kun Bertalan püspök méltatott, meg is jutalmazván az összes szereplőket az e célra a főiskolai pénztárából kiutalt 50 frtból oly módon, hogy a szavalók 5—5 frtot, a zenekar 15 frtot, az énekkar pedig 20 frt kapott. E szép ünnepélyről épúgy fogunk beszélni, mint az eddigiekről, míg aztán ismét az újabb nem foglalja el a lelkeket.

Junius 18-án, mint láthatni, főiskolánk három alakban is beszámolt évi működéséről s úgy vagyunk meggyőződve, hogy nemcsak a beszámoló volt sikerült, hanem mindenek felett maga az évi működés az, a melytől az elismerést nem tagadhatni meg.

Ha a vasárnap a nyugalom napja volt, a rá következő napok a munkáié. Ezeket folytak ugyanis a lelkészi s a gimn. I—VII. osztályainak osztályvizsgái június 19—22-ig. Az első napon azonban volt még egy kegyeletes ünnepélyünk is, t. i. a *néh. Nemes Ferenc* jogtanár emlékünnepe, a melyen az elhunytnak családja, testvére s rokonai, valamint főiskolánk előjárósága s tanári kara jelentek meg. Az énekkar éneke után *dr. Finkay Ferenc* megtartá emlékbeszédét, a mely nemcsak az elhunyt emlékét örökölté meg szépen, hanem egyúttal tömör összefoglalásban jogakadémiánk történetét is tartalmazza. A sikerült emlékbeszédet egészében közöljük lapunkban. Egy bánatos ének elzengése után véget ért a kegyeletes ünnepély.

A vizsgálatok végeztével az igazgató-tanács gyűlésezett, a melyen az elintézésre váró ügyekben történt határozathozatal. A tanári karral együttesen tartott ülésen történt meg a tápintézetbe s az ösztöndíjakra való felvétel, továbbá az akadémiai s közgazgatói hivatalra elválasztott *dr. Zsindely Istvánnak*, a szeniorul megválasztott *Jósvai Dénesnek* és az új theol. s. tanárnak *Antalfi Lászlónak* a beiktatása s ezzel bevégeződött az 1898/99-ik iskolai esztendő, a nélkül azonban, hogy a munka végkép szünetelne, mert dolgoznak, munkálkodnak tovább is mindazok, a kik a főiskolához ragaszkodnak s azt emelni igyekeznek.

Válasz Benke Istvánnak a felvetett felső-borsodi gyakorlati kérdés ügyében.

A Sárospataki Lapok 16. számát olvasva Benke István tisztársam, úgy látszik, azon meggyőződésre jutott, hogy a felső-borsodi egyházmegyében sem Barna Gyula, sem az egyházmegye lelkészi kara nem ismerik az egyházi törvényeket — vagy ha ismerik, azt lábbal tapodják, — mert különben törvény ellenére nem foglaltak volna el oly álláspontot, a tanítók megprédikálását illetőleg, s nem határoztak volna akként, a mint határoztak.

A felső-borsodi ref. lelkészi értekezleten én vetettem fel a kérdést, hogy köteles-e a szomszéd egyház-

ban szolgáló tanító, a másik egyházban istenitiszteleket végezni, a kanonika vizitáció alkalmával, ha erre felkértek?

Lelkészi értekezletünk a kölcsönösség és viszonyosság elvénél fogva, de meg a régi folytonos gyakorlatra is hivatkozva a következő indítványt tette, a mely a n. t. egyházmegyére küldetett: »Indítványozza értekezletünk, hogy mondja ki a n. t. egyházmegyei közgyűlés saját hatáskörében határozatilag, miszerint a felekezeti tanítók a kanonika vizitáció hivatalos felszólításainak kötelesek mindenkor engedelmeskedni a kirendelt helyen és időben az istenitiszteleket elvégezni; kötelesek, ha az égető szükség parancsolja, lelkész helyett betegség, vagy fontos akadályoztatás esetén olykor-olykor a prédikálás tisztét teljesíteni, annyival inkább, mivel mi is szoros kötelességünknek ismerjük az iskolában helyettesíteni a tanítót, ha a tanításban fontos ok miatt gátolva van.«

Egyházmegyénk ezt magáévá tévén, így határozott: »Közgyűlésünk saját hatáskörében ez indítványt elfogadja s határozattá emeli, a viszonyosság szempontjából egyik a másik terhen köteles segíteni.«

Hol itt a megtorló intézkedés? hol az erőszakoskodás? hol a törvény-típrás?

Igen jól megfontoltuk ezt a határozatunkat! Jónak is, helyesnek is tartjuk! Az egymás iránti szeretet törvényén alapulónak állítjuk ezen eljárásunkat.

Egyházmegyénkben eddig az volt a szokás, hogy ha a visitatio vasárnap kerül valamely egyházba, úgy rendesen a szomszéd egyházból vagy a tanító, vagy a hol van, a segéd-lelkész kéri fel az istenitisztelek elvégzésére s mind ekkoráig nem volt rá eset, hogy a felkért egyén — kivált ha meg is ígérte — azt ne teljesítette volna.

Ez év elején azonban ez megtörtént; egy a szomszéd egyházban hivataloskodó ifjú tanító kéri fel a kisegítésre, ki fel is ajánlkozott, de a kitűzött egyházban meg nem jelent.

Benke István lelkésztársam szerint, ezen tanító nagyon helyesen cselekedett, így nem hogy megrovást (a mit nem is kapott), de sőt dicséretet érdemelt volna.

Hát mi se meg nem róttuk az illetőt, se meg nem dicsértük, sőt nevét sem említettük fel, nehogy az erőszakoskodás vádjával illessenek.

Ezen indítvány megtételére az ösztöndíj bizottságunkat, hogy a tanító-testületnek azon tagjait, kik ifjú hevék által magokat elragadtatva, gyakran kötelesség összeütközés vétségébe esnek, mennél jobban hozzá fűzzük egyházunk roskadozó testéhez, ennek felsőbb-sege iránt pedig a köteles tiszteletre szoríttassanak.

A B. J. felszólalásából úgy értem, hogy még nem vett részt két hétig, egy folytában tartó egyházlátogatásban, mert akkor más szemüvegen tekintené azoknak munkálkodását, s nem tüntetné fel a vizitátorokat úgy, mintha ezen idő alatt azok mást nem tennének, mint kényelmeskedve henýlnek.

Minden ember magáról ítél; lehet hogy az abauji egyházmegyében ilyen alkalommal nincs dolog, de nálunk, majdnem az egész nap munkában telik el: a visitator reggeli 8 órától többnyire délután 2 óráig, az iskolában van, azt látogatja meg; az alatt a segéd a helybeli lelkésszel minden fizetnivalókat összeír és számol, a pénzeket átveszi, ennek megtörténte után a jegyzőkönyv írása következik; majd presbyteri gyűlés tartatik; én azt hiszem, hogy ezen 14 napig ismétlődő folytonos munkát nem lehet kényelmeskedésnek venni.

De ismerni kell a körülményt is, mely ezen indítványt szülte: nevezetesen oly egyházban volt vasárnap a visitatio, a hol két iskola van, s ennek meglátoga-

tása céljából, mindkét visitátornak az iskolába kellett menni, a helybeli lelkésznek szintén kötelessége (legalább nálunk) ott lenni, a tanítók meg épen vizsgát adnak; tehát felkértünk egy ifjú tanítót a szomszédban, a ki fel is ígérkezett, de el nem jött; ehhez járult még azon körülmény is, hogy csekélységem nagymérvű influenzában szenvedett; de kétségbe azért nem estünk kétségbe s a Benke István úr intentiói szerint oldatott meg a dolog és a helybeli pap végezte az istentiszteletet, s nem kellett Szentandrássra mennünk tanácskérés végett.

Hogy pedig ezen eljárásunkért, melyet a fennálló gyakorlat alapján jóhiszeműleg cselekedtünk, vád alá is foghatnának, nem hihetem. Midőn fenti indítványunkat a nt. egyházmegye elé vittük, nem a vaskalaposság vezérelt, — mert hála az égnek mi már olyat nem ismerünk, — hanem azon meggyőződésünk, hogy a mi tanítói karunk, a melynek tagjai nekünk testvéreink, nyomorúságainkban osztályosaink, magára nézve (kivéven egy pár ifjút) sértőnek nem találja, mert ők mindnyájan az egyház testéhez forrva szívösen végzik felkérés esetén esetről-esetre az istentiszteletet.

Midőn indítványunkat megtettük, épen oly jól ismertük a zsinati törvényeket, mint felszólaló, s midőn az egyházmegye határozattá emelte, nem lépett a jogtalanság terére, saját hatáskörében intézkedett s azért, hogy szükség esetén tanítóink némelyikét meg prédikáltatjuk, önértékes papoknak állítjuk lenni magunkat, s az ellenkező véleményűek állítását, ha fentartatnak, mint rágalmakat, visszaütésítjük.

Tanítóinkat mi nem szoktuk zaklatni s ha B. S. úr nem veszi igénybe segítségüket, mi is vajmi keveset, mert mi is tudjuk kötelességünket s annak mindenkori igyekezőnk megfelelni.

A B. I. lelkészársam felszólalása csak azok malára hajtja a vizet, a kik eddig is renitensek voltak s most még annál inkább azokká válnak; csak az orvosságot kollegámmal ne kóstitassák meg.

A cél úgy hiszem egy: mindnyájan építeni akarjuk Isten országát; egyik maga akarja a babért, mi szeretjük azt egymás közt megosztani, a munkát úgy mint az elismerést. Ne csak magunk, hanem mindnyájan prédikáljuk az igazságot, mindnyájan építsük Isten országát lelkesedéssel, akkor nem éri vész szeretett egyházunkat.

Barna Gyula.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Lengyel Bálintnak**, az oly korán elhunyt református s.-lelkésznek s kir. m. természettudományi társulati segéd tisztnek, sárospataki főiskolánk volt jeles növendékének emlékét testvér bátyja, *Lengyel István*, a kir. természettudományi társulat pénztárnoka, főiskolánknak szintén volt kitűnő növendéke, a ki minden alkalommal igyekszik háláját nyilvánvalóvá tenni az alma máter iránt, az alábbi levélben foglalt módon örökíté meg, például is sokaknak, a kik Isten adta kedvező helyzetükben nem kevésbé érezhetnék a hála tartozást a dajkáló tudomány csarnok iránt. A levél, a melyet Lengyel István Radácsi György akadémiai s közigazgatóhoz írt így hangzik: „Fogadja Nagytiszteletű Úr! s kérem tolmácsolja a mélyen tisztelt tanári testületnek is hálás köszönetemet amaz őszinte részvételért, mely e hónap 4-ikén kelt becses levelében, boldogult Bálint öcsém elhunytá felett oly meghatóan nyilatkozik. Szegény öcsém igen korán, 3 éves korában teljes árvaságra jutván, nem ismerte ugyan a szülői szeretet megleget, de ezt a jótékony megleget megtalálta a sárospataki főiskola áldott kebelén, megtalálta a tanári testület kegyes szeretetében, iránta való jószágában. Ott szította magába mind azt a jót, mind azt a nemeset és

szépet, a mely őt itt a fővárosban is mindenkitől becsültté kedvessé tette s őszintén mondhatom, hogy szeretet főiskolánknak is mindenkor díszére vált. Nyolc évi nevelősködése alatt volt alkalma összehasonlítani a különféle iskolák nevelői, tanító rendszerét s e fölött nem egyszer beszélgettünk is és mondhatom, hogy a mi főiskolánk a legtöbbször győztesen került ki a vitatkozásból. Boldogult öcsém nevében és halála előtt tett megbízásából, a melyet nekem jegyzetbe is foglalt, miként ír: „*megtakartott szegénységéből*,” hálájának némi csekély jeléül, a mai postán utalványon küldök a főiskola pénztárának címén 100 frtot azzal a kéréssel, méltóztassék a szeretve tisztelt pénztárnok urat értesíteni, hogy belőle 50 frtot a tanári nyugdíj-alapra, 50 frtot pedig a tápintézeti alapra írni s az összeg átvételéről engem értesíteni kegyeskedjék. A beírás *Lengyel Bálint nevében történjék*. Azzal is megbízott, hogy theologiai könyveit „az ifjúsági theologiai egyesületnek”, ismeretterjesztő stb. könyveit pedig az ifjúsági olvasókörnek adjam az ő emlékéül. E könyveket e nyáron átvizsgálom s ősszel el fogom küldeni. Írásbeli dolgozatai egész iskolai pályájáról össze vannak gyűjtve s bekötve, (ámbar még nem találtam meg.) Erre nézve kérte szeretett Színeyi főkönyvtárnok urat, hogy ha érdemesnek találja, helyezze el a főkönyvtárban, talán neveléstani adalékul szolgálhat a késő utókornak, hogy időnkben mit hogyan és mily terjedelemben tanítottak a főiskolán. Ez ügyet méltóztassék alkalomilag Színeyi bátyánknak előhozni, addig is, míg dolgaim végeztével vele levelezésbe bocsátkozhatnám. . . . Ismételve hálás köszönetemet, vagyok kiváló tisztelettel stb. . . .” Legyen áldott az ily módon is megszentelt emlékezete Lengyel Bálintnak!

— **A Sárospatakon tartott lelkész képesítési vizsgák eredménye.** Junius 19—20-ikán tartatott az első vizsga, a melyre 12 végzett theológus ifjú jelentkezett, a kik közül jeles eredménnyel vizsgázott: 4, t. i. *Antalfy László*, *Fejér Pál*, *Jósvay Dénes* s *Máthé Sámuel*; jó eredménnyel: 2, t. i. *Danyi József* s *Illyés Mihály*; a többi kielégítő bizonyítványt kapott. — A II-ik vizsgálatra 15 segéd-lelkész állott, a kik közül jeles bizonyítványt nyert: 5, u. m. *Kovács Istvánt* nagy-enyedi koll. köztanító; *Nagy Béla* sárospataki szénior; *Sólyom Gyula* miskolci s.-lelkész. *Telegdy Bertalan* beregszászi s.-lelkész és *Vallancs Miklós* utrecht egyetemi hallgató; jó osztályzatot kaptak: 7-en, t. i. *Antal Géza* sztánai helyettes lelkész, *Czövek János* munkácsi, *Dékány Lajos* abaújtvári, *Gönczy József* tiszalöki, *Hodossy Lajos* szathmári s.-lelkészek, *Kállay Ferencz* székelyudvarhelyi köztanító, *Simon Gyula* bánfalvai s.-lelkész; ketten kielégítő osztályzatot nyertek, egy pedig egy tantárgyból javító vizsgára utasított.

— **Jénai szünidei kurzusok.** Németországnak ebben az egyetemi városában ebben az évben is fognak u. n. szünidei kurzusok tartatni, még pedig aug. 2—22-ig. Lesznek általános s specialis továbbképző tanfolyamok, továbbá paedagogiai s nyelv és irodalmi kurzusok. A paedagogiai tanfolyamon a következő részeket kerülnék elő: 1. általános didaktika; 2. specialis didaktika; 3. iskolai hygienia; 4. abnormis gyermekek és nevelésük; 5. A gyermek pszichologia paedagogiai szempontból; 6. Fröbel-féle paedagogia a gyermek-kertben és iskolában; 7. az iskolai élet s formái; 8. a munkára oktatás elmélete. — Az u. n. specialis tovább képző kurzus a középiskolák természettudományi tanári részére lesz rendezve, még pedig a botanikából, a geológiából, az élettanból, a lélektanból, a német kultúra történetéből, a jelen kor vallásos áramlatairól, a nők inséges helyzetéről és a diakóniáról, végül pedig a Goethe Fausztjáról.

— **Az érzékeny bíbornok.** *Kopp*, a nagy „béke-püspök” igen megbetegedett nem régiben azért, hogy Liegnitzben való léte alkalmával a vasutnál sem a városi, sem az állami hatóságok nem jelentek meg tiszteletére!

— **Az idők jele.** Alsó-Ausztriában, *Kremsben* egy önkéntes katonát 20 napi fogságra ítélték azért, mert a protestáns vallásra tért át.

— **Pályakérdések a sárospataki főiskola akadémiáján az 1899—1900-ik iskolai évre.** 1. *Vay-féle kettős-díj* (25 frt 20 kr és 16 frt 80 kr.) Egyházi-beszéd irandó a XX. század új év reggelére szabadon választott szöveg alapján. 2. *Vay-féle nagyobb-díj* (33 frt 60 kr.) Adassék elő s jellemeztessék az egyházi atyák erkölcsi felfogása. — 3. *Tóth Fischer-díj* (30 frt) Ismertesse a pályázó a XIX. század magyar ref. egyházszónoklatán fróit irodalomtörténeti szempontokból — 4. *Pécely-díj* (42 frt) Fejtse ki a pályázó a determinismus és indeterminismus-féle álláspontok elveit s különbségeit; mutasson be egy pár e tekintetben ellentétes philosophiai rendszert s általában ismertesse az e tekintetben kifejlődött vitát az újabb bölcsészeti irodalomban. 5. *Pécely-díj* (21 frt, a mely 1897/98-ról maradt fel s az 1898/99-ik évben is benmaradt). Adassék elő rövid, jellemző vonásokban a népies költészeti irány története a múlt század elejétől fogva; fejtsék ki, hogy mitéle politikai társadalmi és irodalmi okok idézték elő a népiesség diadalát s mit nyert azzal költészetünk tartalmi és alaki tekintetben. 6. *Kövi-Okolicsányi-díj* (24 frt; múlt évi). Fejtsék ki történelmi alapon s a politikai szempontok figyelembe vételével az országgyűlés tagjainak jogállása és jogköre a magyar közjog szerint. 7. *Kövi-Okolicsányi-díj* (24 frt). Ismertesse kritikailag a pályázó a munkabér elméleteket és azon tényezőket, a melyek a munkabér alakulására befolyással vannak.

— **A nemetországi 10-ik evangélikus-szociális kongresszus** május 25—26. napjain ment végbe Kielben arra az összehívó levélre, a melyen Günther herceg, a császár sagra állott védnökként megnevezve s a melyet egy Kaftan s egy Ruperti írtak alá, — ez utóbbi fájdalom! — időközben meghalt. Az első napi gyűlésen 1000 érdeklődő jelenlétében tartott megnyitó beszédet a kovászról szóló példázat alapján *Kaftán* superintendens, a mely után *dr. Rohrbach* titkár olvasta fel jelentését s ezt követték az előadások, a melyek sorát a berlini tanárnak, *Kaftánnak* az előadása nyitotta meg, a ki ezt a kérdést tárgyalta: »mi viszony van a luth. egyh. s a socialis kérdések között?« A két órát igénybe vett előadásból három tétel emelkedett ki, t. i. az egyházi közvetlen szerveknek a szociális kérdésektől való tartózkodására vonatkozó állítás, a prot. egyháznak a szociális kérdésekre kiterjesztendő figyelme s ebből folyólag a helyes irányú működés ebből a szempontból. Az előadást élénk vita követte, a melyben *Harnack* berlini tanár felszólalása keltett nagy figyelmet. Érdeklődéssel hallgatták *Treese Henrik* berlini gyárosnak az előadását a gyárakban életbe léptetendő konstitutionális rendszerről, a melyet különben a saját gyárában már meg is valósított, még pedig 15 évvel ezelőtt. A lényeg az, hogy a munkások zsírjából nem kell élni, hanem az üzleti eredményből is juttatandó nekik. Ez az előadás is elismerésben részesült. különösen Damaschke nemzeti szocialista részéről. A második napi gyűlésen Paulsen berlini tanár referált a képzés eszméjének változásairól a socialis fejlődéssel való összefüggésében. Nagy lelkesedéssel fogadták ezt az előadást, a mely a népnevelés fokozását, fejlesztését sürgeti állam-szociális szempontból. Az utolsó pontot a nő-kérdés képezte, a nők tudományos pályára lépése szempontjából.

— **A sárospataki főiskolában az 1899—1900-ik iskolai esztendőben az akadémiai s közigazgatói tisztet:** *Dr. Zsindely István* jogtanár fogja betölteni. A prorektor: *Radácsi György*. Dékánok lesznek: *Novák Lajos* a theologiai, *Dr. Finkey József* a jogi karon. A széniori

állásra: *Jósvay Dénes*, a theologiai s.-tanári s az alkönyvtárnoki állásra pedig *Antalfy László* választatott meg.

— **Wlassics miniszter** a népiskolák *vallás-erkölcsisége* érdekében legközelebb a következő rendeletet intézte a kir. tanfelügyelőkhöz: »Ismételten hangsúlyoztam, hogy a népiskolai iskolázást csak úgy tartom a népoktatási törvény intencióival megegyezőnek és eredményesnek, ha a tanítás mellett kiváló gondot fordítanak a tanítók a hazafi- és vallás-erkölcsös nevelésre és ha úgy az iskolában, mint a társadalmi s magán életben gyöngédséggel és jó példával hatnak növendékeik vallásos érzületére. E célból kötelezőleg elrendelem, hogy mindenütt, a hol az illető egyházak lelkészei a rendes tanórákat meg nem zavaró istentiszteletet tartanak, a lelkész, vagy az állami iskolai gondnokság kivánságára, illetőleg határozatára, nevelői feladatokból kifolyólag és fegyelmezés szempontjából is kötelesek az állami elemi iskolák tanítói, illetve tanítónői a saját felekezetiükhöz tartozó növendékeket az istentiszteletre elkísérni s ott reájuk felügyelni. Megjegyzem, hogy mindennapi istentiszteletre való járásra az elemi iskolai tanulók összszel, a mennyiben az időjárás megengedi, legfőljebb októbor végéig, tavasszal pedig április 1-től kezdődőleg kötelezhetők és a mellett a téli ünnepi és vasarnapi istentiszteletre való járás alól is a gyöngébb szerveztű azaz gyöngébb ruházatu tanulók a szülők, vagy az osztálytanítók óhajtatására fölmentendők. . . . A minisztert feltétlen elismerés illeti meg e rendelkezéseért s óhajtandó, hogy az egyes felekezetek intézkedjenek e rendelet értelmében s a mi főbb, ne engedjük, hogy saját iskoláinkat felülmúlják vallás-erkölcsi szempontból az állami népiskolák. Valljuk meg, hogy van fogyatkozás ezen a téren is!

— **Tanár-választás.** A rimaszombati egyesület prot. főgimnáziumhoz *Gaskó Gyula* pancsovai tanár, főiskoláknak volt kitűnő növendéke s széniora választatott meg legközelebb.

HIRDETÉS.

Az 1896-iki millenniumi kiállításon a kiállítási nagy éremmel és oklevéllel lett kitüntetve s a kiállított pneumatikus hangverseny orgona felől ő felsége, a király a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Hazai műipar!

Kitűnő, erőteljes, széphangzású s tartós szerkezetű, kisebb és közép nagyságú előljátszó pedálos

uj templom-orgonák

szállításra készen, mérsékelt áron eladók. Alulirotnál szakbavágó megrendelések minden nagyságú uj orgonákra a legújabb (Pneumatikus) rendszer szerint, valamint javítás s hangolásokra az ország bármely részéből elfogadtatnak s rövid idő alatt eszközöltetnek mérsékelt áron.

Bővebb tudósítással készséggel szolgál:

Szalay Gyula,

3—6

műorgona építő-intézete, Székesfehérvárott.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZSLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Difficile satyram non scribere.” T. — Válasz Szuhay Benedek, Szobonya István és Korocz D. uraknak a népiskolai
vallásnevelés ügyében. Tacitus. — Emlékbeszéd Nemes Ferencz sárospataki jogtanár felett. Dr. Finkegy Ferencz.
— A főiskolai igazgató-tanács nyári ülése. B. J. — Néhány tájékoztató szó a főiskolai tápintézeiről és a legkö-
zelebbi tápintézeti felvételekről. Szíros Mihály. — Vidéki levél. Soos Lajos. — Vegyes közlemények. —
„Pályázat.” — „Hirdetések.”

Difficile satyram non scribere.

Egész komolyan állítom, úgy, a mint illik egy ilyen komoly laphoz, a melyben soraim megjelennek, hogy a nevetési göres vett rajtam erőt akkor, a midőn a cikk címje tárgyául szolgáló ügyet bíráló alá vettem. Valósággal úgy éreztem, mintha valami titkos kéz simogatott volna s a kéz birtokosa vállveregetés kíséretében így szólott volna: „tudod fiam! én magam érzem s tudom legjobban, hogy a mit írok nem igaz, de hát látod olyan jövedelmezőnek ígérkezik ez az eljárás, a melyért már néhai Toldy István is meglec kéztetett s ha akkor el tudtam viselni a megrovást, ma is csak elviselem valahogy, ha mindjárt satyrát kapok is érte!”

Az ügy, a melyet szóvá teszek, a „Religio” című róm. kath. egyházi, társadalmi s irodalmi folyóiratnak, a mely immár az 58. évfolyamát járja, előfizetési felhívása. Kissé különös tárgy, de megismerve, azt hiszem, jogosultnak tartható, hogy írok róla. Ugyanis a „felhívás előfizetésre” — miután rövid, egész terjedelmében ide iktatható, — így hangzik: „Üldözés idején nem szokás elhagyni a küzdőtér. Paptársaink és lelkes világi híveink pártolására támaszkodunk. Istenbe vetett reménnyel a „Religio” 116-félévére nyitunk előfizetést. Gyors megrendelés ebben az időben nagy segítség. A szerkesztő.”

Risum teneatis lectores! Legyetek komolyak s úgy foglalkozzunk a nagy dologgal, a mely égre kiált boszúért! Mert nagy dolog, hallatlan dolog az, hogy Magyarországon a róm. katolikus egyház üldözésnek van kitéve, a mit senki sem vonhat kétségbe, mert ime az a „Religio” hirdeti ezt urbi et orbi, a melyről Toldy István azt írta volt 1868-ban megjelent „Elmélkedések az egyházreformról” című művében, hogy „ritka képességgel rendelkezik a tények elferdítésében.”

Távol áll tőlem, hogy alkalmazzam a „Religiora” előfizetési felhívásával kapcsolatban ezt a jellemzést, a melynek szerzőjét t. laptársunk ismeri legjobban, a ki ezt írta volt róla: „A „Religio” az álmeggyőződés mártyr koszorúját feltéve saját fejére s kéjjel élvezvén az ily olcsó vértanúság tövis koszorúját... a veres övek s püspök süvegek hona felé szegezett tekintettel... gladiatorként kilépett a journalis-

tika porondjára,” pedig valóban csalogató az alkalom ebben az irányban is. hanem maradok kitűzött céloom mellett, a mely nem más, mint az, hogy kérdésbe tesse: vajjon csakugyan az üldözés idejét éli-e a magyar r. kath. egyház, a mint a „Religio” állítja? Szükséges ezzel a kérdéssel leszámolnunk már csak azért is, mert unosuntalan hangzik a vád, hogy a magyar protestáns-zsidó szabadelvűség üli most orgiáit s a szegény r. kath. egyházra a gyásztized esztendei következtek el. Szembe kell szállanunk a váddal, vissza kell utasítanunk úgy, a mint ezt megköveteli az a becsület, a mely a protestánsoknak egyetlen kincsét, összes vagyonát képezi.

Ugy-e bizony az a kérdés magja, hogy miért tartja a „Religio” a magyar r. kath. egyházat üldözöttnek?

A nélkül, hogy e ponton rámutatnék, arra, hogy más a magyar r. kath. egyház, a mely egyáltalán nincsen üldözésnek kitéve s más az ultramontanizmus, a melynek hydra-fejét meg-megpróbáljuk mi is, maguk a felvilágosodott róm. kath. egyének is szétmorzsolni, abban a tudatban, hogy ezzel Istennek s embereknek tetsző munkát végezzünk, mert mi is azt tartjuk, hogy „az ultramontanok egyenes ágon az inquisitiotól származnak, egyenes utódai a jezsuitáknak, a kiknek nevéhez annyi undor s gyűlölet tapadt, a mennyit egy vízőzön képtelen volna lemosni,”* mondom a nélkül, hogy rámutatnék a két irányzat között levő különbségre, egyszerűen a kérdés mellett maradok s úgy fogom gondolataimat elmondani.

A „Religio” bizonyára abban látja az üldözésnek egyik nyilatkozatát, hogy a magyar r. kath. egyház jogai csorbitást szenvedtek. Vajjon így van-e?

Határozottan azt mondjuk, hogy nem! Nem, mert a pragmatica sanctio II. c. 7. §-a ma is fennáll, a mely szerint a magyar uralkodónak mindig r. kath. vallásúnak kell lennie; nem, mert a magyar állami istentisztelet ma is r. katolikus; nem, mert a magyar r. kath. egyháznak ma is megvan a befolyása a törvényhozásban, főpapjai ott ülve a főrendiházban; nem, mert az esztergomi érsek ma is királykoronázó s a veszprémi püspök ma is a királyné

* Toldy I. i. m. 82. l.

kancellárja; nem, mert az az óriási vagyon, a mely a magyar r. kath. klérust a föld kerekiségének leg-gazdagabbjává teszi, ma is birtokában van a magyar r. kath. papságnak; nem, mert István- király napját ma is tartozunk munkaszünetesen megtartani, épügy, mint régen; nem, mert a Rómával való összeköttetés ma is csak úgy megvan, mint megvolt a múlt időkben s végül nem, mert a magyar r. kath. egyház-nak ma is az képezi feladatát s e feladata meg-fejtésében. sajnos! nem bírja a haladás szelleme sem meggátolni, hogy a papság hatalmát biztosítsa!

Ugyan melyik pont az, a mely ellen a „Religió” szót emelhet? Mindezek a magyar róm. kath. egyház-ban tényleg megvannak ma is, az úgy vélt üldözlési idős szakban is s így csak az „álmeggyőződés” állít-hatja azt, hogy üldözésnek van kitéve a magyar r. kath. egyház. Mert az csak nem üldözés, hogy a *címzetes püspökök* nem főrendiházi tagok?

De lássuk csak azokat a dolgokat is, a melyek *talán* a „Religio”-nak adnak igazat! Nézzünk szét azok között az intézmények között is, a melyek *lát-szólag* üldözésről tehetnek bizonyosságot!

Talán az fáj a „Religio”-nak s azt tartja üldö-zésnek, hogy a magyar r. kath. egyháznak, mint ilyennek, *nincsen protestationális joga?* . . . Bizonyára maga is restelli t. laptársunk, restellenie kell, hogy ilyet mondunk, mert igen jól tudja, hogy a közelmúltban a protestationál nagyobb jogot gyakorolt akkor, a midőn a zsidó-keresztény házasságot Tisza Kálmán alatt s a mikor a magyar politikai életnek örökre dicsőséges napjaiban, a Wekerle-kormány alatt, a polgári házassági törvénynek útját állotta! . . . Vajjon nem nagyobb hatalmi jog volt-e ez. mint az egyszerű protestatio? De hát hozzá illik e egyálta-lán a r. kath. egyházhoz az eretnekek eredendő bűne, a protestatio?

Talán az fáj a „Religio”-nak s azt tartja üldö-zésnek, hogy van magyar hazánkban alkotmányos minisztérium s annak keretében van kultusz-minisz-ter is? . . . Hát nem tudja azt t. laptársunk, hogy ezen a miniszteri széken még eddig nem ült protes-táns ember? Kizárólagosságukat még itt is érvénye-sítik s bizony-bizony nem kárukra, hanem hasznukra!

Talán abban áll az üldözés, hogy az 1894 ik évi 31—33. törvénycikkek s azoknak folyományai életet nyertek? . . . Ne legyen t. laptársunk abban a hitben, hogy „álmeggyőződése” igazságot foglal magában! A magyar róm. kath. egyház egyáltalán nem szenved üldözést sem egyik, sem másik törvé-nyes alkotással, ellenkezőleg az 1894 ik évi 32 ik tör-vénycikk sokunknak meggyőződése szerint épen a r. kath. egyház érdekeit szolgálja s mozdítja elő, a mint erről tiszta látásuk, jobb meggyőződésük, magukba szállásuk pillanataiban bizonyára vallomást is tesz-nek, mert a reversálisok adására való kényszerítés, a melylyel önkön annyi, de annyi vallássérelmet, szív sebet okoztak s ütöttek, ma már nincs ugyan meg, de a megegyezésnél vajjon nem ugyanazt az eljárást találjuk-e a róm. kath. klérus részéről, a melyet a reversálisok kicsikarásánál alkalmaztak? Minden tör-vény mintegy ideális célt tűz a polgárok elé, ideális célt, a mely tiszteletre méltó, az idézett pedig a r. kath. klérus által épen az ellenkező célúvá vált, mert a hajsza, a nyilvános adatok szomorú igazolása szerint soha sem volt olyan nagy mérvű a lelkek fogdosását illetőleg, mint épen a jelzett törvény életbelépte óta. Hiszen azok a feljajdulások, a melyek veszteségeink miatt hangzanak el, igazak, mélyen gyökerezők!

Talán abban áll az üldözés, hogy a zsidók recipiáltattak s a felekezeten kívülség elve is tör-vénybe iktattatott? Amaz, ha a r. kath. klérus nem tagadja meg a humanitást, nem lehet ok a feljajdú-lásra, emez pedig vajjon árt-e annak az egyháznak, a mely mindent bír, mindent ad híveinek?

Ertem, nagyon értem, hogy mi fájhat a legjob-ban! A legújabb törvény alkotás ugy-e bár? Az, hogy a szószerk nem lehet kortes asztal, a melyre fel lehetne ugrani s hogy a kegyzserekkel való visszaélést sem lehet gyakorolni. Hát ez lehet *úgy vélt üldözés* a klérus szemében, de magának az igazi értelemben vett vallásosságnak a szempontjából nem, mert akkor, a midőn az Istennek háza a maga nemes rendeltetésének adatik át mintegy, üldözésről csak az szólhat, a ki a vallást hatalmi eszköznek, az egyházat hatalmi intézménynek tartja, a mi ellen pedig a lélek tiltakozik még ott a hierarchikus szerve-zetben is, a hol pedig a lélekre bizony nem sokat adnak.

Hol van, miben nyilatkozik tehát a magyar r. kath. egyház üldöztetése? Régi jogai megvannak, az újabb idők vívmányai a szabadelvűség rovására neki hoznak gyümölcsöket s mégis üldöztetik? . . . Bizony nehéz satyrát nem írni.

Távol áll tőlem, hogy gyanúsítással éljek, de lelkem úgy érzi, hogy tulajdonképen nincs más oka a „Religio” feljajdulásának, mint az, hogy az idők szelleme annyira vakmerő lett immáron, hogy egy és más tekintetben *papíroson, elvben jogokat létesít másoknak is, nem csupán a r. kath. egyháznak!* Lelkem úgy érzi, hogy a magyar ultramontanizmus a fölött kesereg tulajdonképen s azt tartja üldözésnek, hogy *nem üldözhet!* Az *ultramontanizmus*, a mely mindenütt mindenkor s minden tekintetben „merő ellentétben állott az állami hatalommal, a szabadság, a haladás és a vallás érdekével”; az ultramontanizmus, a mely a pápasággal „az egyházi tyrannismust” t alkotja meg s szorosan és kizárólag csak „Rómához s a reactio-hoz szít”, a mely „a XIX-ik század nagy anachro-nismusa” továbbra is fel akarja tartani, átvíve a következő századba is, a melyről bátran állíthatni, hogy magát a keresztet, a vértanuság jelképét is, érdeknek, haszonnak, élvezetnek a forrásává teszi, ez az ultramontanizmus, lelkemnek meggyőződése szerint, azt az időt akarja visszahozni, a mikor börtön. máglya s gálya volt az eretnekek utolsó helye! Mert az az állítás, hogy a magyar róm. kath. egyház üldözésnek van kitéve, a maga hazugságával azt a logikai következtetést engedi megtenni, hogy akkor lesz szabad a magyar róm. kath. egyház, ha üldözni fogja a többi egyházakat!

Ugy gondolom, hogy a „Religió” sem akarja ezt így értelmeztetni. De ha nem akarja, akkor ne írja azt, a mit maga sem tart igaznak, mert ha igaz-nak tartja, akkor ne tiltakozzék ellene, ha azt gon-doljuk róla hogy társaival egyetemben az mondja a nagy (?) Pázmányval: „*Legyen Magyarország inkább farkasok és rókák barlangja, semmint eretnekek hazája.*” — Ne essék azért többet szó arról, hogy a magyar róm. kath. egyház üldözésnek van kitéve, mert ez semmiképen nem áll, legfőlebb arra jó, hogy a gúny-nak a mosolyát kelti fel talán még azokban a körök-ben is, a melyek az ultramontanizmushoz szítanak, de azt is tudják, hogy most arra mutatnak a jelek, hogy reactio készül, a mely a hazát ismét vissza-vetteti évtizedekre, pedig a múltak mulasztásai még nincsenek kipótolva!

T.

ISKOLAI ÜGY.

Válasz Szuhay B. Szobonya J. és Korocz D. uraknak a nepiskolai vallástanítás ügyében.

„Szólj igazat, betörök a fejed!” Ez a magyar közmondás talán senkin sem teljesedett be oly gyorsan és oly szembeszökő módon, mint rajtam e b. lapok 20. számában közzétett cikkemért; midőn alig hogy elhangzottak szavaim, a fenttiszelt urak egy értelemmel, egy akarattal nekem állanak és ugyancsak hullatják szegény fejemre kemény ütéseiket. Nem is egy, de hármazszipen át zúdítják ellenem haragjoknak, kárhoztatásoknak erős áradatát. — Nagy szerencsém, hogy az isteni gondviselés egy kissé keményebb természetű fejjel áldott meg, mert e szapora csapások alatt aligha nem véres fejjel kellene elhagyni a csatamezőt. Nyereségem, hogy valamennyire az igazság alapján állok. mert másképen menthetetlenül elsodorna az ellenem zúdult áradat.

Dehát, mondom, egy kissé kemény fejem van... Meg egy kissé igazságom is van!...

Distinguáljunk csak t. uraim! Miről is van szó mi közöttünk?

Én — egyik barátom szavai szerint, a „kegyesség álarcaiba öltözködve” azt mertem állítani, hogy a vallás-erkölcsi nevelés, a melyben gyermekeink, egyházunknak jövődjéi most részesülnek, nem elégséges, nem a célnak megfelelő. Hogy a mikor gyermekeink az iskola porát leverik és kikerülnek az életbe, sem vallásunk igazságait nem ismerik eléggé; sem kellő fogékonysággal nem bírnak az erkölcsi életre, a jónak követésére, a rossznak elkerülésére; sem a felekezeti öntudat, buzgóság és egyháziránti hűség nincs kellőleg felkelte és megerősítve bennök. Azt mertem állítani, hogy ennek jó részben azok az okai, a kiknek kezökbe van ez idő szerint a gyermekek vallás-erkölcsi tanítása letéve, t. i. a tanítók; mert feles számmal vannak közöttük olyanok, a kikben sem a képesség, sem a készség nincs meg a vallás-tanításra. Énnélfogva ezen a bajon, a melyben nagy veszedelem rejlik, segíteni kell, míg nem késő; segíteni, szerintem úgy, hogy bízzuk a gyermekek vallás-erkölcsi nevelését már az iskolában is azokra, a kiknek ez *hivatások*, a kik erre már az iskola falai között képezve, előkészítve vannak, t. i. a *lelkészekre*.

Ezek voltak, úgy gondolom, az én múltkori állításaim. Ez volt cikkemnek a lényege. Ezért hullanak fejemre a kövek! Ezért hangzik a kárhoztató ítélet!

Óh mea culpa! Mea maxima culpa!...

Engedjenek meg uraim! De én, a mit a múltkor mondtam, most is szóról-szóra fentartom. Az én meggyőződésemet az önök érvei meg nem ingatták, sőt még jobban megerősítették. Az én hitemet, az én lelkesedésemet az önök okoskodásai meg nem oltották. Most is vallom, hogy nekünk, lelkészeknek, ha egyházunkat meg akarjuk menteni a fenyegető válságtól, át kell vennünk a vallás-erkölcsi nevelést az egész vonalon. Erre a célra kell szentelnünk minden időnköt, minden erőnköt! Ez a mi tisztünk! Erre nyertünk hivatást a mi tanító Mesterünktől, a Jézus Krisztustól, a ki ebben is magasztos példával járt előttünk!

Hát önök t. uraim! másképen gondolkoznak?!... Önök lelkésztársaim! meg vannak elégedve azzal az eredménnyel, a melyet magok előtt találnak, mikor a gyermekeket a konfirmációi oktatás végett az iskolából

átveszik?!... Hát nem tapasztalták azt még soha önök, hogy ezek a gyermekek az erkölcs-tannak a feleleteit felmondják, sokszor egy szó hiba nélkül, — de a tartalmával egy általában nincsennek tisztába; — hogy a konfirmációi katekézisének megakadás nélkül elhadják, de a lényegre nézve egyetlen elfogadható feleletet nem tudnak adni? — Én, fájdalom, évről-évre ezzel a szomorú jelenséggel állok szembe; pedig az én tanítóm az *oszlópos tanítók* közül való és iskolája évről-évre *kitűnőnek* minősítették... Két évtized óta tanítom a konfirmációi katekézisének az iskolát elvégzett gyermekeknek, de ez alatt a tenger idő alatt egyetlen gyermek sem tudott nekem ezekre a kérdésekre: *Miről fogtok ti vallást tenni?*... *Mit hiszünk mi kereszténynek?*... *Mit remélünk mi kereszténynek?*... (1. kérdés.) *Vagy: Mi hát a vallás egy szóval megnevezve?*... *Hány dologról tanít ez a tudomány?*... *Minő a vallás-tanítása szerint az Isten természete?*... *Hát az ember természetére nézve miből áll?*... *Az Isten rendeléseit másképen hogy is hívjuk?*... *Hol vannak ezek a törvények, parancsolatok megírva?*... *Hány féle képen lehet tisztelni az Istent?*... *Miben áll az okos istentisztelet?*... (4 kérdés). És így megy ez az egész konfirmációi katekézisének keresztül. Sehol egy értelmes, okos felelet!... Igen, mert úgy az erkölcs-tan, mint a konfirmációi katekézisének általában a vallásnak egész tananyaga megkívánja, hogy annak minden szavához, minden sorához, minden tételéhez magyarázatot fűzzünk, felvilágosító példákat alkalmazzunk. Ezt pedig a tanító urak közül — nem vizsgálom, hogy képesség, vagy készség hiányából — de tényleg, sokan nem teszik. Így az eredmény alig több valamivel a semminél... Csak az imént történt meg velem körlátogatói működésem közben, hogy a reformáció felől akarván kérdezni a gyermekeket, a tanító azt felelte, hogy arról nem tanultak semmit; mert az a 6. osztály tananyaga. Minthogy pedig a legtöbb falusi iskolában csak 5 osztály van, tehát kikerül gyermekeinknek a legnagyobb része az iskolából úgy, hogy a reformációról fogalma sincsen. De hogy is volna, mikor egy másik iskolában meg erre a másik kérdésre: *Ki volt Kálvin János?* — maga a tanító így adta a szájába a feleletet a mélyen hallgató tanítványnak: *wittembergi szerzetes*... Hát kérdem, történhetnek-e meg ilyenek, ha a lelkészek tanítanak az iskolában a vallást?.. Bizonyára nem! — Én nem dicsekvés képen mondom, mert az nem kenyerem, de tiszta lelkiismerettel, hogy az alatt a néhány hét alatt, míg a gyermekek konfirmáció oktatásával foglalkozom, tőlem és általam több vallásos ismeretnek jutnak a gyermekek öntudatos birtokába; többet hallanak egyházunk múltjáról, küzdelmeiről, mint az előtt az iskola falai között *hat év alatt*. Pedig *nem hiányos ám* az iskola felett a *felügyelet, az ellenőrzés sem*... De ez az ellenőrzés legfeljebb a készséget sarkalhatja valamennyire; a képesség hiányán nem segíthet. Azt az Isten adja és az ember maga szerzi.

Önök, t. uraim! egy értelemmel mind a hárman azt állítják, hogy a *legsértőbb arcúcsapása az a tanítói karnak, vakmerő vád, iszonyú gyanúsítás* velök szemben, mikor felőlök azt állítom, hogy a vallás-erkölcsi tanításra nekik *sem képességök, sem készségök* nincsen. Lássuk hát, hogy ebből az állításból mennyi a vád, mennyi a gyanúsítás?

Legyen szabad mindenek előtt kijelentenem, hogy én ezt nem *általánosságban* mondtam; mert én is tudom és érzem, hogy ez az állítás az egész tanítóságra vonatkoztatva, a mily vakmerő, ép oly igazságtalan is volna. De hogy a tanítóknak *egy jó része nem képes*

és nem is kész a vallás-erkölcsi tanításra; ezt most is ismétlen. Ez nem vád, mint Korocz úr hangoztatja, hanem igazság. Nálam és azt hiszem, sok lelkészársamnál, tapasztalati igazság.

En sem akarom azt, hogy az éretlen iskolás gyermekeket theol. ismeretekkel, bölcsészeti elvekkel traktáljuk. És ha már Korocz úr feltételez is rólam ilyen paedagógiai badarságot, legalább lelkészársaimtól, Szuhay B. és Szobonya I. uraktól elvártam volna, hogy ne magyarazzák félre szavaimat és értsék meg, hogy én a vallás-tanítótól a theológiai képzettséget azért kívánom, mert az képesít vallásunk alap igazságainak, egyházunk történeti tanulságainak öntudatos és világos értelmű közlésére a gyermekekkel szemben; — a bölcsészeti ismereteket pedig azért, mert ezen nyugszik, csak ezen nyughatik szilárdan a mai felvilágosult korban egy vallástanítónál a *vallás-erkölcsi világnézet*. És gondolom: mindenki egyetért velem abban, hogy ha a vallástanító hitet akar tanítványában felkelteni, magának kell előbb azzal bírni; ha erős vallásos öntudatot akar teremteni, a maga vallás-erkölcsi világnézetének kell szilárd alapon állania. Ime Korocz úr maga megvallja, hogy ő benne a vallásos hitet még harmadik gimnazista korában megrendítette az ő vallástanára és ő ezzel a megingott hittel, a „*kétkedés ördögének*“ a társaságában forgolódik azóta a nevelés oltára körül, foglalkozik a gyermekek vallás-tanításával. . . . Hát lehet az ilyen munkán siker? . . . Lehet Isten áldása? . . . És hányan vannak, fájdalom, a tanítók között hozzá hasonló Tamások? . . . Hányan vannak, a kik, mert merítettek valamicskét a tudomány forrásából, azt képzelik magok felől, hogy ők találták meg a bölcsesség követét; hogy nekik Istenre, vallásra, templomra semmi szükségük; az mind csak haszontalanság, papi találmány és magukban csak mosolyognak a vallás-szolgáinak elmaradt, korszerűtlen predikáción, igehirdetésén? . . . Hányan vannak, a kik szinte tüntetnek az ő vallásos közönyösségekkel, hidegségekkel? . . . És kérdem, ismétlen kérdem: jó kezekben van ezeknél a mi egyházunknak legfőbb érdeke, a leendő egyháztagok vallásos nevelése? Fognak az ilyenek az anyaszentegyház számára buzgó, lelkes hitű tagokat nevelni? . . . Sohasem! . . . Ilyen érzülettel és gondolkozásmóddal bírnak pedig nagyobb részint a mi ifjabb tanítóink. Félismerettel, hiányos képzettséggel kerülnek ki ezek az iskolából; már pedig a bizonyossághoz, a teljes világossághoz egész ismeret, egész tudomány kell minden téren; annyiival inkább a vallástudomány terén. A félhomály itt veszedelem; a tapogatózás menthetetlenül a kétség örvényébe sodorja a lelket, — Én is, mint Korocz úr, tiszta érintetlen hitet hoztam a szülei háztól az iskola falai közé. Az én hitem is ingadozott azokban az években, midőn a szabad-vizsgálódás szelleme megérintette a lelkemet; tanultam a legszabadelvűbb theológiát, a mely létezik az országban. De éppen ez állította vissza lelkemben a megingott egyensúlyt. Bölcsészeti és theol. tanulmányaim, a valláskérdései, tárgyai felett folytatott vizsgálódásaim, egybevetéseim; a természet örök rendjének, az emberi szív és léleknek a megfigyelése visszavetítettett ismét a minden ismeretnek, minden bölcsességnek egyetlen kútfejéhez, minden létnek eredetéhez: az Istenhez. Ez a hit már nem naiv, nem gyermeki hit, melyet a legelső magyarázat megingat, megdönt; hanem ingathatatlan; mert szilárd alapon, biztos világnézetben nyugszik. Az a ki a dolgoknak, tüneményeknek csak a felszínén marad, eltávolodik; a ki a mélyre tekint, közelebb jut az Istenhez.

(Folyt. köv.)

TÁRCA.

Emlékbeszéd

Nemes Ferenc sárospataki jogtanár felett.

(Folytatás.)

A tanítóképezdében Nemes Ferenc magyar nyelvet, számot és mértant tanított két éven át, midőn 1859. július havában a *Csurgói* ref. gimnázium előjárósága azzal tisztelte meg, hogy egyik megüresedett tanszékére rendes tanárul meghívta. Ez szintén nem volt szokatlan azon időben, sőt egész rendes dolog, hogy a kisebb gimnáziumok a főiskolák primáriusai vagy segédtanárai közül egészítették ki tanári karukat s az ily fiatal tanárok, a mennyiben nem volt kilátásuk, hogy rövid időn a főiskolában rendes tanárokká lehetnek, szívesen mentek ki az ily kisebb tanintézetekbe, azon reménnyel azonban, hogy ha ott megerősödtek, tapasztalatot és gyakorlatot szereztek, adandó alkalommal visszajönnek az öreg Alma Mater szolgálatába. Hiszen az Alma Mater elnevezés éppen onnan eredt, hogy ez a mi főiskolánk, mint anyaközpű, nemcsak egyházkerületünkbe, hanem ennek határain túl is rajokat bocsátgatott ki magából úgy a papi, mint a tanári és a világi hivatalokra s így természetesen örömmel fogadta vissza a kibocsátott rajnak egyik-másik mézzel megszedődött szorgalmas tagját.

Igy történt Nemes Ferencel is. Fájt ugyan itt hagynia a kedves baráti és társadalmi kört, de jövője érdekében el kellett fogadnia a meghívást, vigasztalva magát azzal, hogy bizonyára nem sokáig kell távol maradnia az Alma Matertől és Pataktól. E reménye csakugyan be is teljesedett.

Mindössze négy évet töltött Csurgón, hol az akkor fenálló s gyakran változó tanrendszer értelmében előbb egyik alsóbb gimnáziumi osztályt, majd a negy alsó gimnáziumi osztályban a latin nyelvet tanította. Lelkes, buzgó működésével, kedves, megnyerő modorával tisztességet szerzett ott főiskolánknak, magát pedig úgy megszerettette az ottani tanári karral és társadalommal, hogy fájó szívvel eresztették vissza 1863. júliusában. Hogy tanítványai is mennyire megszerették, annak bizonyossága az kedves jelenet, melyet azok búcsúzásul rendeztek az ő tiszteletére s melyről a megboldogult sokszor jól eső örömmel emlékezett meg. Mind a négy osztály, melyet tanított, külön szónok által tolmácsolta előtte szeretetét, ragaszkodását iránta s fájdalmát az ő távozása felett. Csurgón kezdte meg a házasság örömeit is, nőül vevén 1861-ben ifjúkori ideálját, Meczner Zsuzsánnát, a mely boldog viszony által is erősebben ide fűzte magát hozzánk s ápolta a visszatérés reményét.

A négy év, melyet Nemes Ferenc Csurgón töltött, igen nevezetes, sőt bizonyos tekintetben korszak alkotó hazánknak úgy politikai, mint egyházi és iskolai életében s korszak alkotó különösen a sárospataki főiskola történetében is.

A nehézszolgálat, melyet az 1848-iki nagy idők nagy eseményeiért a magyar nemzetnek el kellett szenvednie, az 1859—60-iki európai események, kivált az osztrák fegyvereknek olaszországi kudarca folytán úgy látszott, véget fog érni s a nemzetre az alkotmányosélet hajnala újra felderül. E hajnal hasadását jelezte már az 1859-iki Kazinczy ünnepély s méginkább Sárospatakon 1860. július 8-án tartott a főiskola 300 éves fenállásának örömmünnepe, mely két ünnep nemcsak a hazai protestáns világnak, de az egész magyar nemzetnek első szabadabb fellélegzése volt a nehéz járom alól. A főiskola nyilvánossági

Tacitus.

jogának visszaadása ugyanezen évben, az országgyűlés egybehívása, az országbírói értekezlet összetűlés, 1861-ben mind a szabadabb szellem fuvallatai voltak s a király és a nemzet közötti közeledést és kibékülést készítették elő.

E nagy események főiskolánk életében is a szabadabb fellélegzés és mozgás szülői lettek. A protestantizmus vezető férfiai, élükön br. Vay Miklóssal, belátják, hogy a politikai szabadság visszaküzdésével egyelőre várni kell, ehhez még nem jött el „az idők teljessége” azért az egyházi és iskolai élet fejlesztésére, megszilárdítására kell fordítani minden erejüket, mert a protestáns autonómia és a tanszabadság hatalmas előkészítői a politikai szabadságnak.

Igy sereglenek össze a pataki főiskola körül mindazok, kik az ősi intézet iránt közelebbi érdeklődéssel viseltettek s a kik érezték azt a nagy missiót, mely erre a negyedik százados pályafutásába kezdett intézetre az új idők és a nemzeti átalakulás előkészítése tekintetében hárult. A főiskola megújítása, kiépítése s az új századra előkészítése lesz a program, melyet a lelkes közönség, a br. Vay Miklós feledhetetlen főgondnokunk bátor és szerencsés vezetése alatt, néhány rövid év alatt keresztül is visz. Az ötvenes években az abszolút kormány által reánk erőszakolt Organisations-Entwurf a gimnáziumot átalakítván, ennek alapul vételével szerveztetik a gimnázium 8 osztályllyal, már 1857 ben felállítatik s fokozatosan fejlesztetik a tanítóképezde, hogy az elemi oktatás nagyfontosságú ügye felekezettünk szívében maradjon és annak érdekei megőriztessenek.

Az alsó és közép szervek ilyen reorganizálása után az akadémiára kerül a sor, a melyen 1853. óta csak az egy évi philosophiai és három éves theologiai folyam állott fenn. Legelső feladat tehát a 8 év óta szünetelő jogi fakultás felelevenítése, új életre keltése.

Érezték vezető embereink, hogy a sárospataki főiskola főiskolai jellegét csak a jogi fakultás visszaállításával és fentartásával lehet a messze jövő számára biztosítani. A protestáns egyház alapelvét az egyetemes papság eszméje, a papi és világi elemnek az egyházi kormányzatban való egyenjogúsítása képezi, a miből természetesen következnek, hogy egyházunknak nemcsak papok neveléséről, hanem arról is kell gondoskodnia, hogy protestáns szellemben nevelt világi elemet is teremtsen, mely annak idején az egyházi kormányzatban lélek szerint vegyen részt. E cél elérése pedig a protestáns jogakadémiák felállítása által volt legbiztosabban eszközölhető, mert világi férfaink legnagyobb része hazánkban jogot hallgatott (mint ma is összes főiskolai hallgatóink legnagyobb %-a joghallgató). E mellett a főiskolának jogi karokkal való kiegészítést ama másik előnnyel is járt, hogy így alkalmuk nyílt a papi pályára lépő ifjainknak is, ha nem is minden, de egyes fontosabb jogi tárgyakkal megismerkedniök, a mi szintén felette kívánatos volt és az ma is, mert papjaink legnagyobb része falusi pap, a ki híveinek nemcsak lelki gondozója, de ügyes-bajos dolgaikban is tanács adója.

E kettős cél lebegett elődeink előtt, midőn a sárospataki főiskola akadémiáján már a múlt század második felében gondoskodtak egyes jogi tárgyak, így a jog bölcsezet, a statistika előadásáról s majd az 1791. XXVI. t.-c. meghozatala után 1793 ban a hazai jog tanszékét is felállítják s ezzel a sárospataki jogakadémiát alapját vetik meg és pedig oly szerencsésen, hogy az e tanszékre megválasztott tanár, Kövy Sándor egyénisége egy emberöltőn át a leglátogatottabb és legjobb hírű intézeté teszi a pataki jogakadémiát, a mely jó hírét sikerült egész 1853-ban történt beszüntetéseig fentartania.

(Folyt. köv.)

Dr. Finkey Ferenc.

KÖZÉLETÜNK.

A főiskolai Igazgató-tanács nyári ülése.

A főiskolai Igazgató-tanács június 23. és 24-ik napjain tartotta ülését, melyen a tagok közül csak Nagy Pál gömöri esperes, Kérészy Barna és Ragályi Béla nem jelentek meg. Az előbbi betegsége, az utóbbiakat pedig másnemű elfoglaltatásuk akadályozta a megjelenésben. Mint máskor, úgy ez alkalommal is sok elintézni valója akadt főiskolánk Igazgató-tanácsának. A fontosabb elintézett ügyek közül azokat, melyek a nagy közönséget is közelebből érdeklik, sietünk megismertetni lapunk olvasóival.

Egyik legfontosabb kérdés jelenleg főiskolánkban az építkezés kérdése, melyet különösen a párhuzamos osztályok szaporodása tesz halaszthatatlanná. Már a tavaszi egyházkerületi közgyűlés megbízta az Igazgató-tanácsot, hogy a mutatkozó szükségnek megfelelő épület tervet és költségvetést készíttessen s ha a szükség úgy kívánja, az építkezési államsegély ügyében a vallás- és közoktatási miniszterrel az előzetes tárgyalásokat is megkezdhesse. A főiskolai tanári kar a májusban tartott rendkívüli igazgató-tanács-ülés elé egy terjedelmes munkálatot nyújtott be, melyben egy a mai kor nagyobb igényeinek is megfelelő épület emelését tartja szükségesnek s ajánlja, hogy az Igazgató-tanács egy szakértő építésszel vizsgálta meg a főiskola most meglévő épületeit s az azokon esetleg tehető célszerű átalakítások figyelembe vételével készíttettesse el az újonnan emelendő épület tervét és költségvetését. Az Igazgató-tanács Dókus Gyula világi alondnokot bízta meg, hogy áttanulmányozván a tanári kar munkálatait, a szeptemberben tartandó igazgató-tanács-ülés elé tegyen jelentést arról, hogy a tanári kar munkálataiban felsorolt helyiségek közül melyekre van multhatatlanul szükség és mennyibe kerülne azoknak felépítése. Szintén őt bízta meg azzal is, hogy a tervezett internátus és konviktus elhelyezésére nézve tervet készítsen, annnyival inkább, mert a jogigazgató jelentése szerint a Mudrány-féle hagyaték ügyében a főiskola javára döntött a bíróság.

Minthogy az építkezés ügyét hamarosan megoldani lehetetlen, az Igazgató-tanács úgy intézkedett, hogy az akadémia részére tantermekül a mostani I. II. és IV. gimn. osztály tantermeit alakíttatja át, azokat a tantermeket pedig, melyeket eddig az akadémia használt, a gimn. osztályok elhelyezésére használja fel. A rajzterem régóta vájódó kérdését is megoldotta a mostani tanácssterem átengedésével. Tanácskozó teremül már a jövő iskolai évben a szépművészeti múzeum mostani nagy terme fog szolgálni.

A főtiszteletű egyházkerület tavaszi közgyűlésén engedélyt adván a III-ik párhuzamos osztály felállítására, az Igazgató-tanács egy új rendes tanári székre pályázatot hirdet, kimondván, hogy az új tanszékre latin-magyar nyelvre képesített tanárok pályázhatnak.

Kovácsy Sándor gimn. tanár, a ki betegeskedése miatt a múlt év november 1-től nem taníthatott, teljesen visszanyervén egészségét, hálás szívvel mondott köszönetet az Igazgató-tanácsnak iránta tanúsított jóindulatáért. Az Igazgató-tanács örömmel vette tudomásul, hogy Kovácsy Sándor, a jövő iskolai évben, teljesen visszanyert egészséggel ismét megkezdheti tanításait.

Kérészy István, ki főiskolánk gimnáziumában 37 év óta működik, gyengélkedése miatt nyugdíjaztatni

óhajtja magát. Miután ezen szándékától az algondnok-ság kérésére sem volt hajlandó elállani, az Igazgató-tanács az ő nyugdíjazása érdekében meg fogja tenni a szükséges lépéseket. Minthogy igen valószínű, hogy ez a nyugdíjazási ügy szeptemberre bevégeződik: szükségesnek látta az Igazgató-tanács már most egy olyan egyénről godoskodni, a ki a Kérészy helyét elfoglal-hassa s meghívta helyettes tanárnak Zombory Andor tanárjelöltet, a ki Kolozsváron és a külföldi egyetemen képezte magát magyar-német-francia tanszék-re.

A Mudrány per a főiskola javára dőlven el, Igazgató-tanács kimondta, hogy a végrendelet intéz-kedése szerint a „Poklos” szőlőt, melynek területe 17,186□^o, már a jövő évben betelepíti. Szintén beépí-tésre méltónak tartja az Aranyos dűlőben levő parlag szőlőt, mely 21,139□-öl. Ennek a főiskolai közpénz-tár költségére és javára való betelepíthetésére a főt. egyházkerülettől engedélyt kér. A Mudrány-féle kitűnő asszú és szamorodni borok elárúsítása felől is intéz-kedett az Igazgató-tanács, kimondván, hogy ezeket a borokat hordónként is eladhatja a gazdasági választ-mány s erre az egyházi lapok útján a lelkészek figyel-mét is felhívja.

Az „Irodalmi kör”-nek azt a kérését, hogy dr. Zs. I. tanár jogtörténelmi művének kiadására az egyházkerület 300 frt segélykölesönt adjon, az Igaz-gató-tanács az őszi egyházkerületi gyűlés elé terjeszti.

A „Bálványos” tanyán összedőlt cselédlak felépí-tését a szerződés értelmében szükségesnek tartja az Igazgató-tanács s kérni fogja az egyházkerülettől, hogy ennek építési költségét, mint befektetett tőkét tekintse.

Az Igazgató-tanács már évekkkel ez előtt intéz-kedett arról, hogy az *akadémiai ifjak a német, francia és angol nyelvben ingyen nyerjenek oktatást* s most az akadémiai igazgató jelentéséből megütközéssel érte-sült arról, hogy ez évben az angol nyelv tanárának csak egy tanítványa akadt. Az Igazgató-tanács szük-ségesnek tartja, hogy ezen modern nyelvek, ingyen tanítására a szülék figyelme is felhivassék az „Értesítő” útján. Egy idejűleg kimondta azt is, hogy ha bármelyik nyelv tanulására 4-nél kevesebb hallgató jelentkezik, annak a nyelvnek tanítását arra az iskolai évre megszünteti.

Az évzáró vizsgák eredményéről a vizsgáló bizott-ság elnökei kedvezőleg nyilatkozván, jelentéseket az Igazgató-tanács örömmel vette tudomásul. A közigazgató indítványára kimondatott, hogy a jövő iskolai évtől kezdve, az akadémiai ifjak az énekből- s a zenetanulók a zenéből szintén kötelesek vizsgát tenni.

A tanári karral együtttartott tanácskozáson első sorban a tápintézeti felvételek és az ösztöndíjak intéz-tettek el. A tápintézeti költségvetés több ezer forint-ra menő deficitet tüntetvén fel, az Igazgató tanács ismét segélyt kér az egyházkerülettől a deficit megszünteté-sére. A kedvezőtlen költségvetés az oka annak is hogy már ez alkalommal lejjebb szállított a tápinté-zeti ifjak száma.

Radácsi György akadémiai és közigazgató 3 évig viselt hivataláról leköszönvén, hálás szívvel mond köszönetet az Igazgató-tanácsnak iránta tanúsított jó-indulatáért, mert ez tette lehetővé ránezve, hogy hivataloskodása alatt igen sokat elvégezhetett abból, a mit a főiskola érdekében elvégezni szíve szerint óhajtott. A lelépett igazgatónak Fejes István egyházi algondnok meleg szavakban mondott köszönetet 3 éven át kifejtett lelkiismeretes, buzgó munkálkodásá-ért s reá továbbra is az ég segítő áldását kérte. Ez

után az új akadémiai és közigazgató, dr. Zsindely István igttatott be hivatalába, azzal a jó reménység-gal, hogy ifjú erejét teljes mértékben fel fogja hasz-nálni főiskolánk javára s ígérete szerint őre lesz a hagyományoknak is. Jogi szakelnökké a jövő iskolai évre dr. Finkey József választatván meg, dr. Finkey Ferenc volt szakelnöknek pontos és lelkiismeretes munkálkodásáért köszönetet mondott az Igazgató-tanács elnöke. Szintén köszönetet mondott az egész tanári karnak, külön is kiemelvén azokat, a kik egyik vagy másik hivatal terhére hordozták.

Antalfy László teológiai segédtanár és alkönyv-tárnok s Jósvey Dénes főiskolai szénior beiktatása következett ez után. A két ifjú esküvel kötelezte ma-gát a főiskola iránt hűségre s Antalfy László köszönte meg a köziskolai szék előlegezett bizalmát és kérte az Igazgató-tanács s tanári kar szíves támogatását.

A hivatalos ügyek elintézése után Radácsi György közigazgató mondott hálás szívből jövő szavakkal köszönetet az Igazgató-tanácsnak, óhajtván, hogy az Isten ennek elnökeit és tagjait sokáig tartsa meg, mert az ő bölcs vezetésök mellett főiskolánk jövője elé nem kell aggodalmas szívvel tekintenünk. B. J.

Néhány tájékoztató szó a főiskolai tápintézetéről és a legközelebbi tápintézeti felvételekről.

— Az 1899/900. iskolai évre felvett tápintézeti ifjak névsorával. —

Száz, meg száz szüle és tanuló ifjú szorongó szívvel várta a „Sárospataki Lapok” juniusi utolsó számát. Ebben a számban szoktam ugyanis már évek óta közölni azoknak az ifjak-nak névsorát, a kik a következő iskolai évre a tápintézetbe felvétettek; most azonban ezt a legjobb akarat mellett sem tehettem, minthogy az Igazgató-tanács junius 24-ikén tárgyalta a tápintézeti kérvényeket, így teljes lehetetlen volt a tárgyalás eredményét a másnap, junius 25-ikén megjelenő számban közre bocsátanom.

Maradt tehát a közlés a juliusi első számra. De míg a mult években egyszerűen, minden észrevétel nélkül közölhettem a tápintézetbe felvett ifjak névsorát, most az Igazgató-tanács úgy kívánta, hogy a névsorhoz néhány tájékoztató szót fűzzek és magyarázzam meg a folyomódó szüléknek: miért történt az, hogy az új folyamodók közül, a teológiai pályára lépő 12 ifjut és azon három tanulót kivéve, a kiket az arra joga-sítottak alapítványi helyre ajánlottak, senki sem vétetett fel.

Hát bizony nagy érdemű közönség, tápintézeti jótéte-ményért folyamodó szülék és tanügybarátok! a tápintézet éltető forrása nem oly nagy, nem olyan gazdag, mint a milyen nagy az arra szomjuhozók sokasága. A bő, a gazdag években na-gyobb mértékben eszetekbe juthatna ez az éltető forrás, hogy aztán a szomjúság idején merithetnétek belőle!

Már az 1897. évben apadni kezdett ennek az éltető for-rásnak a vize, elannyira, hogy az év végén az együtt kezelt ösztöndíj- és tápintézeti pénztárban 745 frt 37 kr. hiány mutatkozott. Okozta ezt az 1897-iki szűk esztendő, a midőn egy méter-mázsa kenyérnek való liszt ára 14, majd 15 forintra szökött fel, s előre lehetett látni, hogy az 1898. év, a melybe az 1897-iki mostoha év nagyobbik fele nyúlt be, még nagyobb hiánnyal fog zárulni.

Úgy is történt. A hiány egy nagy összegre, 3725 frt 62 kr-ra emelkedett. Ez a mindinkább növekedő hiány indította az 1899. év, február 7—10. napjain Sárospatakon ülésező Igazgató-tanács tagjait arra a határozatra, a mely üléséről vezetett jegyzőkönyvének 79. pontjában olvasható, hogy jövőre a tápintézeti felvételek alkalmával szigorúan fog a költségvetés-

hez alkalmazkodni. Ugyanekkor utasította a Gazdasági-választmányt is, hogy jövő nyári gyűlésére, a midőn t. i. a tápintézet felvételek eszközöltnének, terjeszsen be részletes és a főtitst. Egyházkerület által az 1898. évi őszi közgyűlés jegyzőkönyvének 37. pontjában a theológus ifjak javára megszavazott 1535 forintot is magába foglaló költségvetést.

A Gazdasági-választmány ezen határozatnak eleget is tett az által, hogy tápintézet felügyelőt megbízta, hogy részletes költségvetést készítsen. A tápintézet felügyelő ezen megbízást folytán a következő költségvetést terjesztette először a tápintézet ügyek előkészítésére kiküldött bizottság, majd az Igazgató-tanács és a tanári kar együttes ülése elé:

I. Bevétel.

a) Tőkepénzek kamataiból . . .	4455	frt	96	kr.
b) Ingatlanok haszonbéréből . . .	2779	„	23	„
c) Egyházmegyékből . . .	40	„	34	„
d) Elegyesekből . . .	215	„	12	„
Összes bevétel . . .	7490	frt	65	kr.

II. Kiadás.

a) Személyes ösztöndíjakra . . .	2149	frt	13	kr.
b) Tápintézet főzönőnek . . .	530	„	—	„
c) Tápintézet felügyelő tiszteletdíja . . .	200	„	—	„
d) Szolga fizetése . . .	150	„	—	„
e) Edényekre . . .	100	„	—	„
f) mosásért . . .	110	„	—	„
g) fára . . .	180	„	—	„
Összes kiadás . . .	3419	frt	13	kr.

A kiadást kivonva a bevételből, marad a tápintézet ifjak ételmezésére 4071 frt 52 kr. Ehez jön még a főtitst. egyházkerület által megajánlott 1535 forint; így a főösszeg lesz 5606 forint 52 kr.

Ha már egy tápintézet ifju évi ellátását az élelmi cikkek mostani ára mellett kerek számban 56 frtra vesszük, akkor a rendelkezésre álló fenti összegből csak 54 alapítványos, 20 ingyenes, 22 húsz forintos és 42 negyven forintos ételmezése telik ki, mert

1. 54 alapítványos ételmezése 56 frtjával . . .	3024	forint
2. 20 ingyenes 56 frtjával . . .	1120	„
3. 22 húsz forintos 36 frtjával . . .	792	„
4. 42 negyven forintos 16 frtjával . . .	672	„

Összeg . . . 5608 forint.

Az Igazgató-tanács azonban hosszas és beható tanácskozás után, az előkészítő bizottság javaslatai nyomán a következő elvi határozatokat fogadta el és ezek alapján rendezte be a jövő iskolai évre a főiskolai tápintézetet:

1. Azon ifjak közül, a kik a folyó iskolai évben tápintézet jótéteményt élveztek, ha más különben osztályzatuk és erkölcsi viseletüknél fogva az élvezett jótéteményre érdemesek, senkit sem mozdit el helyéről vagy helyez át nagyobb díjosztályba.

2. Az új folyamodók közül a theológiai pályára lépő ifjakat és azon 3 ifjút kivéve, kik alapítványi helyre jogosan ajánlottak, egynek sem ad jótéteményt.

3. A theológiai pályára lépő ifjakat kivétel nélkül a 20 frtos osztályba veszi fel.

4. Azokat a theológus ifjakat, kik a folyó iskolai évben a 20 és 40 frtos osztályban voltak, kettőn kívül, kiket a tanári kar meleg ajánlatára a rendezés folytán üresedésbe jött két ingyenes helyre felvesz, a jövő iskolai évre is meghagyja az illető díjosztályban.

5. Azon oknál fogva, mivel tápintézet konyhánk és ebédlő helyiségünk szűk, a tápintézet létszámát 300-ban állapítja meg, vagyis a tápintézet felügyelő csak annyi 60 frtos tagot vehet fel, a mennyi a jótéteményesek számát, 169-et, 300-ra kiegészíti.

Ezen elvi határozatok elfogadása után már könnyen ment a keretek betöltése.

Felvétetett:

1. Alapítványos 54, kiknek ellátása 56 frtjával . . .	3024	frt
2. 20 ingyenes, kiknek ellátása szintén 56 frtjával . . .	1120	„
3. 53 húsz frtos, kiknek ellátása 36 frtjával . . .	1908	„
4. 42 negyven frtos, kiknek ellátása 16 frtjával . . .	672	„

Összesen . . . 6724 frt.

Ebből kivonva a rendelkezésre álló 5606 frt 52 krt, hiány mutatkozik 1117 frt 48 kr.

Az egyes osztályok így töltettek be:

I. Alapítványosok.

Gróf Pallavicini-alapítványra: Szabó József VI. o. **Prinsterer-alapítványra:** Geese István II. é. th. **Dr. Szabó János-alapítványra:** Győri György II. é. jh. **Bárfai Szabó Károly-alapítványra:** Szabó Lajos II. o. A második hely betöltése függőben maradt, mivel az ajánlott tanulót az Igazgató-tanács jótéteményben nem részesítheti és megbízta tápintézet felügyelőt, hogy erről a körülményről az illetőket levélben értesítse. **Kőczán-alapítványra:** Csorba Ferencz VIII. o. **Ragályi-Kubinyi-alapítványra:** Seres Zoltán II. o. **Vecsei Oláh Károly-alapítványra:** Komjáthi István VII. o. **Horváth Mária-alapítványra:** Melkó István III. é. th., Baksi István III. é. th., Bartha Gyula III. é. th., Csomár Béla II. é. th., Csorba Sándor II. é. jh., Ráczkevi István I. é. th., Csete Gyula I. é. th., Marton János VIII. o., Molnár Sámuel II. o., Kerekes Zsigmond III. é. th. Korocz Béla IV. o., Molnár István III. é. th., Nagy Gyula II. é. th., Sallai Béla II. é. th. Somodi János II. é. jh., Mizsák András V. o., Tóbiás Sándor II. é. th., Tóth István II. é. th., Vecsey Aladár I. o., Vecsey Kálmán III. **Zsarnay-émlék-alapítványra:** Simon Ernő V. o. **Ferenczi-alapítványra:** Butkai Bertalan V. o., Butkai József I. o. **Pelsücsi magtár-alapítványra:** Bátki Lajos I. o. **Lónyai Gábor-alapítványra:** Panka Károly VI. o. **Pogány Istvánné-alapítványra:** Papp József IV. o. Nagy Sándor V. o. **Ragályi György-alapítványra:** Körösi István III. o. **Vay-Geymüller-alapítványra:** Vas István VI. o., Réthy László I. o. **Kovács Károly-alapítványra:** Kovács Béla IV. o. **Rácz Ádám-alapítványra:** Mikola Gyula VII. o. **Gyulai-alapítványra:** Komjáthi Lajos V. o., Topa József II. o., Nagy Lajos II. o., Tóth Endre VI. o., Szeghő László VII. o., Törös Kálmán VI. o. **Jóny Tivadar-alapítványra:** Gönczi József I. o. A második hely betöltése függőben maradt, mivel az ajánlott tanulót az Igazgató-tanács jótéteményre nem érdemesítheti s megbízta tápintézet felügyelőt, hogy erről az ajánlásra jogosított egyháztanácsot levélben értesítse. **Sárkány-alapítványra:** Tóth Miklós II. o. **Jászay-alapítványra:** Szücs Ferencz V. o. **Bernáth Zsigmond-alapítványra:** Barkóczi Boldizsár V. o. **Kun püspök jubileumi-alapítványra:** Pónus Lajos III. é. th. **Comenius-alapítványra:** Pataki János III. é. th. **Br. Vay Béla-alapítványra:** Gulyás Lajos VIII. o.

II. Ingyenesek.

Vay-Szathmáry-Szilassy-alapítványra: Soltész Andor V. o. **Töltési-Magyar-Darvas-alapítványra:** Spitko Ferencz III. é. jh. Nagy Barna II. é. jh. **Sándor-Andor-Bolyos-alapítványra:** Barcsa Endre V. o. **Beleznay-alapítványra:** G. Nagy Béla VII. o., Prágai István VII. o., Sinka Gyula VII. o., Fekesházi Endre V. o. **Klobusiczky-Szepessy-alapítványra:** Hubay Miklós II. é. jh., Kiss László VIII. o. **Katona-Babocsay-Mocsáry-Csemniczky-alapítványra:** Kun Zoltán VII. o. **Szepessy-Kapuváry-alapítványra:** Lányi

Kálmán V. o. **Vízsolvi-Kacsándi-Ónody-alapítványra:** Millen András VII. o., Ördög Béla VI. o., Piskóti Ferencz III. é. jh., Szabó László VI. o., Szász Tihamér VIII. o., Szendrei József V. o., Vircsik András VII. o., Tomori Lajos III. o.

III. 20 forintot fizetők.

Arday Barna II. é. jh., Arday Pál II. o., Batta György II. é. jh., Beke András I. é. th., Benke István III. é. th., Csabay János VI. o., Csillik Balázs III. o., Egyed Béla I. é. th., Éles István IV. o., Farkas István I. é. th., Futó Béla IV. o., Gáspár János IV. o., Gergely Béla III. o., Hegedüs László IV. o., Horváth Győző IV. o., Karászi Benő V. o., Keresztessi Sándor VIII. o., Kovács Lajos III. o., Kulin Barna VII. o., Lengyel László VI. o., Liptai László VII. o., Lőkös Sándor III. é. th., Makó Béla VIII. o., Mórész István VI. o., Nádházi Bertalan V. o., Papp István I. é. th., Páhi Dezső V. o., Reho Gyula III. o., Román Ernő VII. o., Sipos Lajos VII. o., Szegő József IV. o., Szombathi István III. o., Takács Mihály III. o., Tóth Sándor III. o., Verebélyi Barna V. o., Bartha László I. é. th., Korpa János II. é. th., Fekesházi Sándor II. o., Gyarmathi József III. é. th., Székely Gyula I. é. jh., Nyitrai Lajos I. é. th., Tóth Kálmán VIII. o., Benkő Lajos VIII. o., Kóródi Lajos I. é. th., Pósa Péter VIII. o., Hubay Kálmán VIII. o., Csabay Pál VIII. o., Kőrösi Sámuel VIII. o., Kiss Ferencz VIII. o., Kovács Dániel VIII. o., Vajthó Lajos VIII. o., Simon János VIII. o., Radácsi István VIII. o.

IV. 40 forintot fizetők.

Baan József VII. o., Baksi József IV. o., Berecz Antal II. o., Bornemisza István IV. o., Budaházi Béla V. o., Cseh Pál II. é. th., Deák István III. o., Farkas Elek III. o., Farkas László I. é. jh., Gonda Béla II. o., Háda Sándor IV. o., Horváth Pál VII. o., Juhász József III. o., Juhász Sándor VI. o., Kádas Miklós III. o., Keresztési Lajos VII. o., Kőrösi Pál III. o., Meskó Dezső III. o., Molnár Béla III. o., Nagy Bertalan VII. o., Nagy Ferencz VIII. o., Németh Árpád, IV. o., Simon József V. o., Somodi József VI. o., Sutka István V. o., Szakadi Géza VII. o., Szabó Sándor II. o., Szendrei Pál III. o., Székely Sándor VI. o., Szikszai Gyula IV. o., Szöllősi Béla III. o., Tariska Sándor VII. o., Tassonyi Ernő VII. o., Tóth Károly III. o., Trenko György II. o., Ujj Lajos VI. o., Veres Károly V. o., Ujlaki Sándor VII. o., Batta Pál I. é. jh., Pásztor István I. é. th., Décsy Kálmán II. é. jh., Lengyel Gyula II. é. th.

Szivos Mihály.
tápitészeti felügyelő.

Vidéki levél.

Tisztelt Szerkesztő Úr!

A multkor a szomszéd faluba rándultam, az én lelkész-társam és szeretett komám látogatására. Velem jött kis fiam is, hogy ne unjam magamat. Kellemes májusi napunk volt. Hangulatkeltőbb ut talán az egész országban sincs, mint a mi falunk között. A szelid emelkedű hegyi út egyik oldalán rejtelmesen susogó tölgyek, alattok páfrán és kék kankalin; másik oldalán hullámzó őszi vetések. Fenn a tetőn kis kápolna áll, rozoga állapotban, jámbor búcsúsok pihenő helye, csipkerózsa körülöleli, iszalag befutja, hívogató enyhely a fáradt utasnak. Leültünk ide, mert kis fiam elfáradt és — az illatos tavaszi szellő mosolygó álmot csókolt fáradt szempilláira. Én pedig sejtelmes gyönyörrel szemléltem az előtttem elterülő hullámos vidéket, melynek völgyeiben felcsillantak a májusi napban ragyogó tornyok csillagai, vagy keresztjei. Mintha a titokzatos élet csodás

harmóniája futott volna át idegeimen, önként ragadta lelkemet az élet kutfejéhez, »kit a bölcs lángesze föl nem ér, csak titkon érző lelke óhajtva sejt.«

Ily hangulatban érkeztem az én komámhoz, kit kerti munka között találtam. Vittem hozzá egy csomó »Debreceni Prot. Lap«-ot, a minek ő szerfölött megörült. Az én szabolcsi barátomtól hoztam a lapokat, főként, hogy dr. Hajnal István és Ritook Zsigmond cikkeit ismerjem és tanulmányozzam. Persze, az én komám, kifogyhatlan kíváncsisággal ostromolt a látottak és hallottak felől, az összehasonlítás kedvéért is. Mert hát baj a mi szegénységünk. Mióta a szuplikációt eltörölték, még jobban bezárult a szegény kálvinista theológusok előtt a világ. Most már igazán csak *ujság* előttünk a más kerületek élete a legjobb esetben is. De ezt az *ujságot* is, hány szegény paptársunk nélkülözni kénytelen, még pedig saját kerülete lapját is alig olvashatván. Ime, itt a mi Sárospataki Lapunk ügye. Nem tudunk kitalálni oly általános eszközt, mely lehetővé tenné, hogy minden egyházunkba járjon. Szabolcsi barátom elbeszélte nekem, hogy ők mily egyszerűen oldották meg e kérdést. Valamelyikőjük beadott egy indítványt az egyházmegyei közgyűlés elé, hogy minden egyház rendelje meg a kerület lapját, mint hivatalos lapot s fele díjat fizesse a lelkész, felét az egyház. Ezen indítványt aztán lelkes beszédben megokolta s azon melegében el is fogadták, hasonló intézkedésre felhíván az egyházkerület többi megyéit. Sajnos, hogy nem követték a jó példát. És pedig a gazdagabb egyházak jártak el legkönyösebben. Hiába! . . . igazán mondta a Mester: könnyebb egy hajókötélet húzni át a tűfokán, mint a gazdagnak istenországába jutni! . . . A legtöbbször úgy soványkodik a szellem az anyagi jólét között, mint a vese a haj között. De Szabolcs példája annál dicséretre méltóbb. S ha nálunk is úgy járnának el, azonnal meg volna oldva a lap fennállásának *lenni vagy nem lenni* kérdése. Igaz, hogy nálunk is volt már ilyen indítvány, de nem járt oly szerencsével, mint Szabolcsban. Szörnyen szabadelvűek vagyunk, — hadd menjen ki-ki a maga útján! . . . Persze, úgy eszményileg szép, tetszetős dolog ez, csak hogy úgy járunk vele, mint az egyszeri cigány a lovával . . .

Szóval, mód nélkül belemelegedtünk a nagy tervezetekbe s ha rajtunk állott, hegyire fordítottuk volna a tornyot! . . .

Minő derék református uri ember ez a dr. Hajnal István! Tartalmas, élvezetes, utmutató cikksorozata, mint gyümölcsöző mag, hull az olvasó lelkére. Csak azt nem szerettük, hogy néha szinte jókedvűen átmosolyog a katholicizmus művirágos kertjébe. A bajusztalan papot, a reverendás papot, kálvinistául is jobb szereti, mint a bajusztos és atillást! . . . A kálvinista sírokat is óhajtja szépen kivilágítani, felkoszorúzni, aprószentek ünnepén! . . . És több ilyenféle. Szóval, az ördögnek is gyertyát gyújt.

Hát persze . . . persze . . . mindennek oka van. Most már értem. Hiszen távol legyen tőlünk, hogy ne szeressük még ellenségeinket is! Távol legyen tőlünk, hogy az atillát vagy bajuszt tartsuk a keresztyénség lényegéül. De éppen azért, mert a lényeg a Krisztusba, mint szőlőtőbe oltott szív őszinte szeretete s azok a mi ellenlábásaink a reverendát és kólárét nagyon is sokra becsülik: — nekünk élő tiltakozásul kell állanunk az üres formalizmus ellen. Nagyon jellemző magyarázatot hallottam amaz említett lágyemelegség megértéséül. Erdemes felette gondolkodni e reversális világban. Dr. Hajnal István, a nagynevű Hajnal Ábel, békésbánati volt esperes fia, a ki puritán, erős kálvi-

nista érzésű pap volt s nem szívesen egyezett bele, hogy fia kath. vallású nőt vegyen feleségül. De a szerelem hatalma nemcsak a meggyászói tanító szívében győz le mindeneket! . . . Azon reményben történt azonban az esküvő, hogy majd később a családi élet bizalma az áttérést lehetővé teszi. Nem így történt. Sőt a gyermekek is vegyes vallásúak lettek és a férj puritán kálvinizmusa simult a reverenda felé s az Ábel erős vére alkalmasint átidomul a harmadik generációban.

Ime a vegyes házasság!

Különben érdekes dolgokat közöltek velem. Tiszántúl, még a kálvinista papok közt sem ritkaság a vegyes házasság. Egyik esperesnek pláne kath. kispap fia van s mindenesetre érdekes lehet, a mint a kálvinista esperes s a kath. leendő plébános, mint apa és fiú, egy fedél alatt, megkísérlik ad oculos demonstrálni a mindeneket kiegyenlítő krisztusi szeretetet.

Ime a szigorú orthodoxus Tiszántúl szeliden eltűr egynémely dolgokat. Pedig mi, távolról, azt hittük, hogy Genf Debrecentben van.

Ezért is jó néha-néha szétnézni a szomszéd háza tájékán, hogy ne csak képzeletünk utján lássuk a dolgokat.

Mert például azt is gondolnák, hogy a szerintünk gazdag Tiszántúl egyházi és világi kitűnőségei, szinte tüntetőleg csoportosulnak irodalmi társaságunk köré, ez úton is hatalmas támaszául szolgálván a protestánsizmus ügyének. S csodálatos! . . . Sem Hajnal Istvánt sem Ritoók Zsigmondot nem találjuk a tagok között, — nem is szólva azon előkelő egyházi és világi tagokról, kik mint hivatalosak és hivatottak, első rendű csilagai a magyar református egyháznak! . . . s talán éppen ezért, kicsinylik ezt a kis felekezeti mécses, mely — Aranyryal szólva — elég ha nekünk világít!! . . .

Isten áldja meg Önt, tisztelt Szerkesztő ur!

Szóos Lajos.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **A kassai ref. egyház százados ünnepélye.** Lélekemelő ünnepély folyt le e hó 25-én a kassai ref. egyház templomában. A hívek nagy számmal gyűltek össze, hogy résztvegyenek a 100 évvel ezelőtt tartott legelső püspöki egyházlátogatás emlékünnapján. Az ünnepély isteni tisztelettel kezdődött, és pedig akképen, hogy a tiszáninneri ref. egyházkerület nagyérdemű agg püspöke, *Kun Bertalan*, ki magas kora dacára testileg úgy, mint szellemileg ma is, teljes erőben van, a szokásos éneklés elhangzása után fölment a szószékbe s mondott egy áhitatteljes, a mult eseményeit is érintő magasztos imát, melyet a nagobbrészt intelligens hallgatókból álló közönség meghatóttan hallgatott végig. Utána Révész Kálmán, az ünneplő egyház lelkesze és az abauji egyházmegye esperese lépett a szószékre s Ézsaiás 60 r. 17. 18. 20. 22. versei alapján tartott egy magvas, az egyház 100 éves történetét megvilágító egyházi beszédet, mely szintén nagy hatást gyakorolt a hívek seregére. Különösen figyelemre méltó volt az a rész, a melyben az egyház híveit felhívta, hogy a kissé avulttá vált templom restaurációját önkéntes adományokkal tegyék mielőbb lehetővé, mely célra már eddig is 900 frtot hozott össze a hívek vallásos buzgósága. A voltaképeni istenitisztelet befejeztével kezdetét vette az *egyházi közgyűlés*. A püspök, világi fő- és algondnok, esperes és a jegyző a templom közepére álltak ki s mielőtt az ott elhelyezett asztal köré ültek volna, *Darvas Imre* nyugalmazott főispán s egyházi főgondnok üdvözölte az egyház nevében Kun

Bertalan püspököt, mint a ki főpásztori minőségében eljött, hogy az egyház ünnepélyét jelenlétével magasabbra tegye. A püspök megható szavakban adott kifejezést azon örömének, hogy ily díszes gyülekezet ünnepies közgyűlésében résztvehet; kijelenté egyszersmind, hogy főpásztori minőségében megtesz minden tőle telhetőt az egyházi élet felvirágoztatása érdekében. Révész Kálmán, mint az egyház lelkesze, köszönetet mondott a püspöknek az egyház iránt tanúsított nagy érdeklődésért s egyben fölhevta *Gönczi Gábor* segédlelkészt, hogy az 1799. évi június 22—24 én fölvett egyházlátogatási jegyzőkönyvet olvassa fel. Ezen 100 év előtti fölvett jegyzőkönyv sok érdekes adatot tartalmaz. Kiténik abból többek között, hogy a kassai ref. egyházat, melynek akkor 206 tagja volt, *Óri Fülöp Gábor* püspök (superintendens) személyesen látogatta meg; ugyszintén az is, hogy Pólyi akkor a *kassai ref. anyaegyháznak* filiája volt. (E 20 lélekből állt fiók-egyházat azóta teljesen elnyelte a róm. kath. többség.) Ezen jegyzőkönyv kapcsán fölemlítette Révész, hogy az akkor itt élő 50 református családból ma már csak 3-nak élnek itt egyenes leszármazói. Ezen 3 család: a *Török*, *Csorba* és *Herdieky* családok. Felolvastatott ezután a 100 év után felvett egyházlátogatási jegyzőkönyv, melynek adatai az egyház ez időszerinti szellemi s anyagi állását tüntetik fel. A jegyzőkönyvek felolvasása után ismét a püspök emelt szót s méltatva az egyház vezetésére hivatottak érdemeit, az ősökéhez hasonló áldozatkésztségre hívta fel az egyház híveit. *Naményi Gyula* gondnok szólalt még fel s indítványozta, hogy a püspök imája és az egyház lelkesze által tartott egyházi beszéd egy emlékkönyvben kiadva, megörökíttessenek. Az indítvány közhelyesléssel találkozott s mihamarább fogatosítva lesz. A közgyűlést azután a püspök egy szép imával rekesztette be. Délután 1 órakor a leginkább egyháztagok által látogatott közebéd a Schalkház nagy szállóban tartatott meg. Az egyház híven kívül jelen voltak *Münster* Tivadar polgármester, *Rakovszky Endre* Abauj-Tornamegye alispánja, a testvér ág. ev. egyház lelkeszei és felügyelője stb. A közebéd lelkes hangulatban, kitűnő pohárköszöntőkkel fűszerezve folyt le, bár csak d. u. 3 óráig tartatott a miatt, hogy a püspök úr a rimaszombati érettségi vizsgálatokra sietvén, már a délutáni gyorsvonnattal elutazott körükből.

— **A „Sárospataki Lapok“** sajtóügyi kihágásának tárgyalását, az ismert cikkekért, a sátoralja-ujhelyi kir. törvényszék e hó 5-ikére tűzte ki s a kiadótulajdonos irodalmi-kör képviselőjében *Maklár Pap Miklós* másod elnök fog a tárgyaláson megjelenni.

— **A családi és helyhez kötött ösztöndíjakra** az 1899—1900. iskolai évre a következő főiskolai tanulók vétettek fel: *Uketyevityi-alapítványra*: Tarpay Lajos IV. oszt. (feltételes); *Jármay-alapítványra*: Szűk Ödön VI. o. és Tatár Sándor VII. o.; *Csiszár-alapítványra*: Farkas János (feltételes); *L. Szabó József-alapítványra*: Szi-nyey Béla III. joghallgató; *Csabay Nagy-alapítványra*: Balajthy Béla I. jh., Hunyady Zoltán IV. o. és Posgay Béla I. jh.; *Tóth-Pápay-alapítványra*: Katona Géza VIII. o.; *Ragályi-alapítványra*: Liptay László VII. o.; *Halász-Balogh-alapítványra*: Tariska Sándor VIII. o.; *Horváth-Mária-alapítványra*: Horváth Béla II. o., Korláth Endre VIII. o. és Fekesházy Sándor II. o.; *Csicsery-Mokcsay-alapítványra*: Mokcsay Dezső II. o.; *Gulácsy-alapítványra*: Sutka István V. o. és Tamaska Lőrincz I. o.; *Mesko-alapítványra*: Simon József VII. o. és Terhes Tivadar VI. o.; *Csoma Erzsébet-alapítványra*: Kun Dániel III. o.; *Németh tábornok-alapítványra*: Bálint József III.

o. és Szivos Géza II. o. tanulók. — *Buza János*, az ösztöndíjak gondnoka.

— **Dr. Mitrovics Gyula** sárospataki tanár e hónap 12-ikén indul olaszországi tanulmányújtjára, a melynek Herculánus s Pompeji tanulmányozása a célja művészettörténeti szempontból.

— **Nyilvános számadás.** Az Erdélyi-szoboralap javára május 29. rendezet műkedvelői előadás bruttó bevétele volt 226 frt 70 kr. Ebből levonva a rendkívüli alkalom és rossz időjárás miatt is megszorodott 131 frt 11 krnyi kiadást, marad tiszta jövedelem 95 frt 59 kr. azaz kilencvenöt forint ötvenkilenc krajcár mely összeget mai napon átadtam nt. Radácsi György közigazgató úrnak, mint a nevezett alap banki betéti könyve ez idő szerinti kezelőjének. — A fent kitett összegben szerepelnek a szíves felülfizetések is következő tételekkel: főt. Kiss Áron püspök úr részéről 5 frt., a debreceni testvérektől 27 frt., Philipp Károly urad. jószágigazgató úrtól 4 frt., nt. Révész Kálmán úrtól 2 frt., özv. Zsindely Istvánné és Rácz Lajosné urasszonyoktól 1—1 frt., Gros N.-tól 50 kr., Székely György dr.-tól 20 kr. — Elmulaszthatatlan kedves kötelességemnek tartom, hogy ezúttal is hálás köszönetemet nyilvánítsam, *Gecsey Etelka*, *Markon Mariska*, és *Zsindely Etelka* úrhölgyeknek, valamint az összes résztvevő uraknak, kik önfeláldozó fáradozásaikkal az est erkölcsi és anyagi sikereit kivívták volt. — Egyszersmind felhasználom az alkalmat annak az örvendetes valóságnak közhírré tevésére, hogy ilyen módon az Erdélyi-szoboralap 431 frt 51 krrel rendelkezik. Sárospatak 1899, június 29.

Ifj. Mitrovics Gyula.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi ref. egyházkerületben a következő lelkészi állásokra pályázhatni: a *zilahi* másod papságra (800 frt, stála s 20 hold canonica partio) július 10-ig terjedő határidővel, a meddig Viski Pálhoz küldendők a kérvények Zoványba; a *küküllő széplaki* IV-ed osztályú állásra, (813 korona 94 fillér) július 10-ig, a kérvények Nemes Árpádhoz küldendők Maros-Ujvárra; a *kide csomafái* körlelkésszégre (393 frt 38 kr.) a püspöki hivatalhoz kell a kérvényeket küldeni; a *szőkefalvi* IV-ed osztályú állásra (531 korona) július 15-ig, a kérvények Nemes Árpádhoz intézendők Maros-Ujvárra; a *szász-mátéi* IV-ed osztályú állásra (480 frt 98 kr.) július 15-ig, a kérvényeket Musnai Károly fogadja el Szász-Czegön (u. p. Kerlés). A dunántúli kerületben a veszprémi egyházmegyéhez tartozó *szentkirály-szabadjai* lelkészi állásra, a mely IV-ed osztályú s 725 frt 22 kr.-nyi javadalmu, július 18-ig pályázhatni. A kérvények Nyikos Kálmánhoz küldendők Litérre (u. p. Veszprém)

Pályázat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgymnasiumban a magyar és latin nyelv tanításával összekötött *rendes* tanári állásra pályázat hirdetik. Pályázhatnak *első sorban* olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a magyar és latin nyelvből középiskolai tanári képesíttségük van. A tanszék évi javadalmazása 1100 frt alapfizetés, 300 forint lakáspénz és öt évenként *négy* ízben emelkedő 100 frt korpótlék. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja. Tanóráinak száma 18—20. A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésökre s eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt s a főtiszt. egyházkerületi közgyű-

léshez címzett kérvényeiket *folvó 1899. augusztus 10-ig* a sárospataki ev. ref. főgymnasium igazgatóságához nyújtásuk be. A tanszék betöltése az 1899. évi őszi egyházkerületi közgyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét 1899. október 1-én tartozik elfoglalni. A mennyiben azonban képesített tanárok az állásra nem pályáznak, *másod sorban* pályázhatnak a kihirdetett állásra olyan végzett tanárjelöltek is, kik a nevezett szaktárgyakat hallgatták, de még azokból oklevelet nem szereztek; az ezek közül *ideiglenesen* megválasztott *segédtanár* évi fizetése 1000 frt lesz s állását 1899. szeptember 1-én tartozik elfoglalni. Sárospatak, 1899. június 24.

Szinyei Endre,
gymn. igazgató.

1—2

HIRDETÉSEK.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchényi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a **legutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.**

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

7—12

műorgona-építő.

Az 1896-iki millenniumi kiállításon a kiállítási nagy érmmel és oklevéllel lett kitüntetve s a kiállított pneumatikus hangverseny orgona felől ő felsége, a király a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Hazai műipar!

Kitűnő, erőteljes, széphangzású s tartós szerkezetű, kisebb és közép nagyságu előljátszó pedálos

uj templom-orgonák

szállításra készen, mérsékelt áron eladók. Alulirottnál szakbavágó megrendelések minden nagyságu uj orgonákra a legújabb (Pneumatikus) rendszer szerint, valamint javítás s hangolásokra az ország bármely részéből elfogadtatnak s rövid idő alatt eszközöltetnek mérsékelt árakon.

Bővebb tudósítással készséggel szolgál:

Szalay Gyula,

4—6

műorgona építő-intézete, Székesfehérvárott.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „A „Sárospataki Lapok“ sajtó-rendőri vétsége.” — „Válasz Szuhay Benedek, Szobonya István és Korocz D. uraknak a népiskolai vallásitanítás ügyében.” *Tacitus.* — „Emlékezés Nemes Ferencz sárospataki jogtanár felett.” *Dr. Finkey Ferencz.* — „A szikszóvidéki lelkész-értekezlet gyűlése.” *Kovács István.* — „Tízéves találkozó.” *Siculus.* — „Esperesi napló a gömöri ev. ref. egyházmegyében.” *Szentpétery Sámuel.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

A „Sárospataki Lapok“ sajtó-rendőri vétsége.

Bekövetkezett, a mitől a „Sárospataki Irodalmi Kör“ tagjai tartottak. Lapunkat a s.-a.-ujhelyi törvényszék e hó 5-én tartott ülésén *elítélte*; a kiadó-tulajdonos irodalmi kör képviselőjére *Maklár Pap Miklós* másod-elnök személyére mondván ki a marasztaló ítéletet, a mely 30 frt fő, 10 frt mellékbüntetésről, nem fizetés esetén 4 napi fogházzól szól!

Lapunk olvasói bizonyára emlékeznek az inkriminált közleményekre, a múlt évi 49 és 51 és a jelen évi 1-ső számban megjelent vezércikkekre s úgy gondoljuk, hogy egyetértének úgy az irodalmi körrel, mint a főiskolai igazgató tanácscsal, a melyek határozottan kijelentették, megállapították, hogy a „Sárospataki Lapok“ nem *politizál*. Az Irodalmi Körnek erre vonatkozó felfogása, a melyet a főiskolai igazgató-tanács elé terjesztett, így hangzik: „van . . . a lappal kapcsolatban egy nagyon szomorú jelentésünk. Az a jelszó ujabban, hogy kaució nélkül nem szabad politizálni. Az ügyesség a „Sárospataki Lapok“-nak immár három vezércikkét minősítette politikai színeztűnek s a zaklatás az Irodalmi Kör másod-elnökével szemben egész komolyan megkezdődött. Már kétszer volt kihallgatáson a vizsgálóbíró előtt s valószínűleg a végtárgyalásra is be fogják idézni s esetleg bekövetkezik az Irodalmi Kör elmarasztalása is. Szomorú jelenség ez közéletünkben s megdöbbent bennünket a továbbiakra nézve. Politizálni nem akar a közlöny, se az Irodalmi Kör, de szinte lehetetlen, hogy olykor egyházi, sőt iskolai kérdések is, belső meggyőződés és így pártállás kifejezése nélkül tárgyalhatók legyenek. Így volt eddig is. A most uralkodni kezdő felfogás szerint azonban nem szabad se-hogy sem politizálni. Miután pedig az Irodalmi Körnek nincs s valószínűleg nem is lesz kaucióra pénze, ha e felfogás továbbra is megmarad, nincs létalapja a közlönynek. Szomorúan s megdöbbenne tudatjuk ez újabb jelenséget a nagyt. s tek. igazgató-tanács-csal s felkérjük teljes bizalommal, méltassa ezt kellő figyelmére.” S főiskolánk igazgató-tanácsa, a melynek tagjai között, a mint olvasóink is jól tudják, országos képviselők is vannak, (a kik azonban a határozathozatalnál nem voltak jelen, mert a jelen évi

februári gyűlésen elfoglaltságuk miatt nem voltak Sárospatakon, de ha jelen vannak, bizonyára egyet-értének a jelenvoltakkal!) s vannak nem ellenzéki férfiak is, határozatában megerősítette az Irodalmi Kör felfogását, a mennyiben ezt mondotta ki: „ . . . az igazgató tanács . . . megdöbbenésének ad kifejezést azon zaklatás miatt, a melyet a kir. ügyesség az Irodalmi Kör, mint a „Sárospataki Lapok“ kiadója ellen, állítólagos politikai cikkek kaució nélkül való közlése miatt indított. Az igazgató tanács élénk figyelemmel kíséri a „Sárospataki Lapok“ működését és irányát, de abban politikai cikket nem észlelt. Egyházi, iskolai kérdések megvitatása a lapok program-jához tartozik s az a „Sárospataki Lapok“-nak egyenes feladatát képezi, nem is kételkedik az igazgató-tanács, hogy a bíróság a sajtó ügyi kihágás miatt indított eljárását meg fogja szüntetni; bármi történjék azonban, hogy az igazgató-tanács az e célra szükségesnek mutakozó lépéseket megtehesse, utasítja az Irodalmi Kör elnökét, hogy az ügy befejezése után azonnal tegyen jelentést az igazgató-tanács elnök-ségéhez.*)

E kettős, elfogulatlan felfogással szemben áll a törvényszéki ítélet, a mely megállapítja a politizálást s büntetést szab ki nem az Irodalmi Körre, mint kiadóra, hanem egy tisztviselőjére, a kinek kiadói jogát az ég alatt egy ember sem állapítja meg. Az ítélet ellen természetesen felebbzést ad be Maklár Pap Miklós másodelnök s így a kérdés még függőben van, de egy ítélet immár azt az álláspontot képviseli a mely a prot. lapok létjogát gyökerestől kész megsemmisíteni. Hogy mily alapon, milyen szempontból arra nézve történeti adalékul közöljük a *védhatározatot*, a mely a törvényszék ez évi május 13-iki ülésében 2280/1899. sz. alatt hozatott s közöljük azt a *védbeszédet*, a melyet a végtárgyalás alkalmával mondott Maklár Pap Miklós, a ki hiven prot. meggyőződéséhez, meghálálhatatlan szolgálatot tett a magyar protestantizmusnak, a mikor egyik nyilvánossági organumának, a „Sárospataki Lapok“-nak védelmére kelt! Hadd álljon egymás mellett a két felfogás, mint történelmi adalék!

*) A főiskolai igazgató-tanács 1899. febr. 7—10. napjain tartott ülése jegyzőkönyvének 81-ik pontja, a 47 és 49. lapokon.

A vádhatározat a következőleg hangzik: „Ő Felsége, a Király nevében! A s.-a.-ujhelyi kir. törvényszék, mint büntető bíróság, 1899 évi május hó 13 napján tartott zárt ülésében, sajtó rendőri vétség miatt terhelt Maklár Pap Miklós elleni bűnügyben a befejezett bűnvizsgálat alapján a kir. ügyésznek f. évi március hó 22-ik napján 1895. sz. alatt kelt indítványa folytán, következő *végzést hozott*: a kir. törvényszék szabadon levő: *Maklár Pap Miklós*, 53 éves, ref. nős, családos, főgimn. tanár, a „Sárospataki Lapok“ kiadója, vagyonos, ír, olvas, büntetlen életű, sárospataki lakost az 1848 évi XVIII. t.-cikk 31. §-ába ütköző, 3 rendbeli sajtó rendőri vétség miatt vád alá helyezi. *Indokok*: A Sárospatakon, dr. Tüdös István felelős szerkesztésében, 1898 évi december hó 19-én megjelent „Sárospataki Lapok“ 51-ik számában „A kik ott is aratnak, a hol nem vetettek“ cím felírási vezércikk az egyház-politikai törvényekről szólva, politikai szempontból tárgyalja az ezek által létrehozott eredményt és pedig a protestántizmus által képviselt liberálisizmus háttérbe szorítása mellett az ultramontánizmusnak mind jobban előtérbe való tolokodását; kiterjeszkedik ezen vezércikk annak a fejtegetésére is, hogy honnan van az ultramontánizmusnak ez a példátlan nyeresége s a protestántizmusnak ez a feltűnő vesztesége, — e közben megemlíti a Percel és Wlassics miniszterek intézkedéseit is és ezeket vallássérelmeknek jelzi. — Hasonlóan, ugyanezen lap, 1898 dec. 5-én megjelent 49-ik számának „Miniszteri ünnepnapok“ című felírással ellátott vezércikke, ugyancsak politikai szempontból tárgyalja a magyar protestáns egyház tagjainak a mai kormány uralma alatti helyzetét, foglalkozik továbbá Percel Dezső és Wlassics Gyula minisztereknek Szent István napját, továbbá december 2-át illetőleg kiadott rendeleteivel. — Végül ugyancsak az érintett lap 1899 évi január hó 2-án megjelent 1-ső számának „Visszapillantás az 1898-ik esztendőre a magyar protestáns egyházi élet szempontjából“ cím felírás alatt közlött vezércikkében a kormánynak a nemzetiségi egyházakkal szemben tanúsított állásfoglalásáról s arról is, hogy a protestánsokkal szemben megsértette azt a politikai érettségből folyó kötelességet, hogy ugyanis ki kell kérnie az illető egyházak képviselőinek a véleményét s a kormány további eljárását is kifogás alá vevén, kijelenti, hogy a szabad vallás égisze alatt utat nyitott a kathólikus jellegű törvény alkotására, stb. — Az alább megjelölt 3 cikk közjogi szempontból s egyház politikai bírálat hangján ír. — Minthogy pedig újság, vagy időszaki lap, a melynek tartalma akár egészben, akár pedig részben politikai tárgyakat ölel fel, csakis az 1848 évi XVIII. t.-cikk 30. §-nak 2. pontjában meghatározott előfeltételek, vagyis kellő biztosíték adás, illetve letétek esetén adható ki; minthogy továbbá a hetenként egyszer megjelenő „Sárospataki Lapok“-nak biztosítéka nincs, ezen okból a fentebb említett s politikai irányú vezércikkek közzététele által ezen lapnak a kiadója az 1848. XVIII. t.-cikk 31. §-a alá eső s az 1880. 37. t.-cikk 11-ik és 13-ik §-ai értelmében a kir. törvényszék hatáskörébe tartozó 3 rendbeli sajtó rendőri vétséget követett el. — Ki tekinthető már most a „Sárospataki Lapok“ kiadójának. Erre nézve a terheltként kihallgatott Maklár Papp Miklós azzal védekezik, hogy a „Sárospataki Lapok“-at a „Sárospataki Irodalmi Kör“ adja ki; illetve a lap kiadását ő reá, mint a Kör másod elnökére ruházta rá, de neki ebbeli

minőségében a lap szellemi részébe beleszólni, avagy azt bírálat tárgyává tenni joga nem volt. — Minthogy pedig az iratoknál 19. sz. alatt fekvő, eredeti szerződés igazolja azt, hogy a lap kiadása iránt Steinfeld Jenővel kötött szerződést az Irodalmi Kör nevében, mint annak elnöke, Maklár Pap Miklós létesítette, — tekintve, hogy a fenforgó sajtó rendőri vétségekért magát az irodalmi kört, mint jogi személyiséget felelősségre vonni nem lehet, ekkép az érintett lap kiadójának jog szerint csakis Maklár Pap Miklós vélelmezhető, — s mert ez által hogy az említett 3 rendbeli s politikai cikk közzétételét és kiadását, biztosíték hiányában meg nem akadályozta: a felhívott törvénycikk 31 §-a alá eső 3 rendbeli sajtó rendbeli vétséget elkövette és ezen okból őt vád alá helyezni kellett.“

Ennek a vádhatározatnak s az ennek értelmében elhangzott közvádlói beszédnek az ellensúlyozására Maklár Pap Miklós a következő beszédet mondotta:

Nagyságos Elnök Úr! Tekintetes Törvényszék!

A tárgyalás alatt levő ügyben két kérdés merül fel: 1. Van-e itt, miként a vádirat állítja, sajtórendőri vétség, s ha van 2-szor, ki tekinthető a vétség elkövetőjének? Méltóztassék megengedni, ha én először a második kérdéssel foglalkozom.

Őszintén megvallom, tek. törvényszék, hogy mióta ebben a tárgybán a vizsgálat felém fordult, sokszor tűnődtem azon, vajjon csakugyan vétkes vagy hibás vagyok-e én; van-e csak egy mákszemnyi elmulasztási vagy cselekvési hibám, mely egy törvényszéki ítéletnek csak annyi a mennyi alapját is képezhetné? Mert úgy gondoltam s talán helyesen gondoltam, hogy vétkeesség csak ott lehet, a hol cselekvés, mondjuk szándékos cselekvés vagy mulasztás van. Már pedig én ebben a kérdéses ügyben se nem cselekedtem, se nem mulasztottam semmit; tehát vétkes sem lehetek. Egészen igaz, szembeszökően igaz ez még ebben a percben is, mert sem a vádirat, sem a t. kir. ügyész úr imént elhangzott beszéde nem győzhet meg senkit arról, hogy én csak legkevesebbé is vétkes volnék. Mert hát tulajdonképpen miben is volnék én vétkes vagy hibás a vád alá helyező végzés s az igen t. kir. ügyész úr véleménye szerint? Hát azért tek. kir. törvényszék, mert az inkriminált 3 vezércikk közzétételét, biztosíték hiányában meg nem akadályoztam.

Tekintetes kir. Törvényszék! De hát kérdem: lehetett-e megakadályoznom? Hiszen én nekem a lap szerkesztésébe absolute semmi beleszólásom sincs! Beküldtem a tek. vizsgálóbíró úr felszólítására körünk alapszabályait, beküldtem a nyomdászszal kötött szerződést, van-e valahol csak egy betű is valamelyikben, a melyik engem arra utasítna, hogy a lap cikkeit előlegelesen revideáljam, vagy a lap szellemi részének összeállításába avatkozzam? De bemutathatnám a kör jegyzőkönyveit, azokban se lehetne találni egy betűt sem, mely akár egy bizottságra, akár a másodelnökre olyan hatáskört ruházna, hogy a Lap szellemi ügyeibe előlegesen beleszóljon. Mióta a Lap fenáll, a szerkesztők mindig függetlenül intézkedtek, sőt e függetlenség nélkül a Lap szerkesztését nem is vállalták volna el; nem áll telát a vádlelnek az az imputációja, hogy a kör a lap kiadását reám bízta. Ez csak annyira szorított, annyiban áll, hogy a szerződés előkészítését reám bízta. Azt hiszem eléggé világos, hogy a kérdéses cikkek közzétételét megakadályoznom nem lehetett. Én egész tisztelettel ismerem el, az igen t. kir. ügyész úr messzebbre látását, de meg

vagyok győződve, hogy még azokat a sokkal erősebb cikkeket sem tudná ebben a percben inkriminálni, a melyek a »Sárospataki Lapok«-ban az előző években megjelentek, hogyan lássak hát én be a szerkesztő fiókjába s hogyan akadályozzam meg olyan cikkek közzétételét, melyek jövőben inkrimináció alapját is képezhetik?!

A szerkesztő az én hatásköröm felől akár az egész egyházi és politikai élettelámba boríthatja. Én, tekintetes Törvényszék, a Sárospataki Lapoknak nem *kiadója*, csak *olvasója* és *előfizetője* vagyok épen úgy, mint akármelyik falusi pap. És ne méltóztassék csodálkozni, de egészen őszintén bevallom, hogy azt a második helyen inkriminált vezércikket, mely a lap 49. számában megjelent, csak akkor olvastam el, mikor a vizsgáló bíró úr figyelmeztetett reá a kir. ügyész úr felhívása után első kihallgatásom alkalmával.

Mi alapon állíthatja hát a vádlevél mégis, hogy a »Sárospataki Lapok«-nak *kiadója* vagyok? Hát, tek. törvényszék azért, mert belekapaszkodik abba a szalmaszálba, hogy a nyomdászszal a szerződést én, mint a kör elnöke *létesítettem*. Hát helyes, *létesítettem*, hangoztatom, de végérvényesen nem én *kötöttem meg*. A másodelnök megbeszéli a szerződés feltételeit a nyomdászszal, a szerződést megírja, de elfogadás, megerősítés, tehát szentesítés végett a kör közgyűlése elé terjeszti. Erre nézve van szerencsém szolgálni 3 jegyzőkönyvi kivonattal, melyekből kitűnik, hogy egyik-másik esetben a Kör a szerződés előkészítését nem is magára a másodelnökre, hanem a szerkesztőségre s a pénztárnokra bízta. Én tehát itt csak eszköz, csak végrehajtó közeg voltam. A terhemre rótt beszámítás tehát meg nem állhat ezen a ponton sem. Az én ténykedésem aztán a Lappal szemben nem is terjed tovább, s azt hiszem, hogy ez a szerződés-*létesítés*, melyet a vádirat sem mer *kötésnek* nevezni, nem elegendő alap arra nézve, ha sajtórendőri vétség esete csakugyan forog fenn, hogy reám a XVIII. törvénycikk 31. §-ának betűje alkalmazható legyen. E törvény alkalmazásának lehet talán helye oly esetben, midőn a kiadó a szerkesztővel kötött szerződéséből hasznot húzhat, de ilyen hasznról engemet illetőleg szó sem lehet; az én hasznom a »Sárospataki Lapok«-ból csupán az a lelki haszon, a mely közös a főiskola minden tanárával, közös az Irodalmi Kör minden tagjával, az a haszon, hogy ez a Lap, mint szellemi fegyver, a nemzeti mivelődés, közelebb a prot. egyház és iskolai élet küzdelmeiben dicsekvésére szolgáljon mindnyájunknak s megvédelmezze prot. egyházi és iskolai ügyeinket.

Ünnepélyesen, tisztelettel tiltakoznom kell tehát az ellen, hogy az én említett ténykedésem egy kalap alá vonassék a közönséges értelemben vett kiadói viszonyokkal, tisztelettel tiltakoznom kell az ellen, hogy valaki a fent említett törvénycikk §-át, mint a vád alá helyező végzés is teszi, rám, mint kiadóra, minden jogi alap nélkül, rám erőszakolja. A látszat ítélet alapjául nem szolgálhat. Érezte helyzetemnek ezt a különösségét az elő-vizsgálat is. Az a tépelődés, az a kínlódás, mely bizonyos akták beszerzésében, különböző egyének kihallgatásában nyilvánult, arra enged következtetni, hogy a vizsgálat sokáig nem tudott eligazodni, hogy kit tekintsen kiadónak s végre is, sok fejtörés után a kiadói kérdés a vádirat eme bizonytalan kifejezésében nyert megoldást: »az érintett lap kiadója» Makláry Pap Miklós „*vélelmeshető*.” Tehát nem mondhatja positive, hogy én vagyok, csak másnak hiányában én vagyok *vélelmeshető*.” — Vagyis tudta, érezte, hogy tényleg kiadó nem vagyok, de mert kiadót mégis

fogni kellett, hát úgy látta, hogy ama pókhálószerű gyenge összeköttetésnél fogva, a jogszerűség látszatával én lehetek leginkább megfogható *kiadónak*. Ott van ugyan a lap címében, hogy: »A Sárospataki Irodalmi Kör Közlönye«, kiadónak tehát egyedül a Kör tekinthető; de, mert a vádirat szerint: »a Kör, mint jogi személyt, felelősségre vonni nem lehet;« aztán valakinak mégis csak kötélnék kell állni, kimondja hát, hogy a felelősséget az említett cikkekért csak az *elnök* viselheti, pedig látnia kellene, hogy a felelősségből éppen annyi csik reám, mint a kör bármelyik tagjára, vagyis, mint a fentiekből következik: tényleg engem felelősség nem terhelhet. Hát tek. törvényszék ilyen szilárd a vádirat rám vonatkozó jogalapja! És ha mégis a Sárospataki Lapok képviselőjében én vagyok itt: nem más ez, mint egyszerű *kiállítás*, mint mikor a párbajozók egyike igazsága, ártatlansága teljes tudatában, leeresztett fegyverrel az erőszakolt párbaj iránti undorral egyszerűen kiáll a zaklató ellenfél rászegezett fegyverének. Hát én is kiállok a becsületért, kiállok azokért az igazságokért, melyek Közlönyünk lapjain megjelentek, bár a bennök való részességtől olyan messze vagyok, mint az ég a földtől. Ha ez a kiállítás elegendő az én elítélésemre jogalapnak: akkor kénytelen vagyok meghajolni; de vétkeiséget vagy hibás voltomat el nem ismerhetem. Hanem akkor méltóztassék nekem megengedni, hogy a következő dilemmával éljek:

Vagy van jog, törvény és igazság, tehát független bíróság, vagy nincs. Ha van, — a min nem szeretnék egy percig sem kételkedni, — akkor ilyen jogalapon a 31. §-t reám alkalmazni s engem elítélni lehetetlen; ha pedig mindezek mellett a 31. §. alkalmazásával a tek. törvényszék reám bármi csekély büntetést is szabna ki: akkor — méltóztassék megengedni — ez az én védekezésem teljesen felesleges, hiabavaló időtöltés, ez a törvényszéki tárgyalás pusztán törvényszéki formalitás; akkor itt egy sajnálatos politikai rendszernek áldozat kell a független gondolkozású prot. hírlapírás elrettentésére.

De hát, tek. törvényszék, van-e itt olyan sajtórendőri vétség, melyet a kir. ügyész úr a Sárospataki Lapok kiadójának imputál s melynek alapján engem vagy bárkit, mint kiadót elítélni lehet? Az 1848. XVIII. t.-cikk 30 §-a szerint: »Ujság vagy időszakos lap, melynek tartalma akár részben, akár egészen *politikai tárgyak* körül forog« — vagy a vádirat módosítása szerint: »*politikai tárgyakat ölel fel*« — csak biztosíték mellett adható ki s az a lap követ el sajtórendőri vétséget, a melyik e feltételnek eleget nem téve, politizál, vagyis nem egyházi vagy vallást illető tárgyakat taglal, hanem világi, az egyház körén kívül eső kérdésekkel vagy tárgyakkal foglalkozik.

Hát vizsgáljuk a »Sárospataki Lapok« kérdéses cikkeit.

A cikkek felemlítésében követem a vádirat sorrendjét. Az elsőnek tárgya: az egyházpolitikai törvények, ezeknek 3 és $\frac{1}{4}$ évi eredményei s itt szembe van állítva a prot. liberalizmus gyöngítése s az ultramontanizmusnak erősödése. Gondolom, ennek a tárgynak egyháziassága nem eshetik kifogás alá.

A második cikknek tárgya: a *miniszeri ünnepek*. Azt hiszem, hogy az ünnep akármiktől jön a világon, mindenképen egyházi ügy, vallási tárgy.

A harmadik cikk az 1898-ik év eredményeire tekint vissza a magyar prot. egyházi élet szempontjából s foglalkozik különösebben először a kormány olyan intézkedéseivel, melyek a prot. egyházra sérelmesek s megrovással emeli ki, hogy a kormány ez

intézkedéseinel nem kérte ki, mint kellett volna, a prot. egyházak képviselőinek véleményét, s foglalkozik másodszor azzal az eredménnyel, mely a kongrua miatt a ref. papok között keletkezett. Azt hiszem, ezeknek a kérdéseknek egyháziasságában sem lehet oka senkinek se kételkedni.

Hát kérdem, melyik cikknek a *tárgya* ellenkezik itt a törvény határozott szavaival? Hiszen mind a három cikk tartalma olyan *tárgyak körül forog*, vagy *olyan tárgyakat ölel fel*, melyek a prot. egyházat a lefolyt évben a legközvetlenebbül érintették! Kezemből a törvénykönyvvel határozottan tiltakoznom kell olyan felfogás ellen, mely e cikkek *tárgyát*, a miről a törvény szól, akár egészben, akár részben, *politikai* tárgyaknak minősítse, csak azért, mert ezek kormány intézkedései vagy miniszteri rendeletek, Hiszen kérem, nem volt olyan egyházi lap, mely ezekkel a kérdésekkel, ezekkel a tárgyakkal a maga idejében ne foglalkozott volna és sehol sem találták úgy, hogy e tárgyak a törvény szavaival ellentétesek, tehát politikai természetűek volnának, mert a »Sárospataki Lapok«-on kívül egyiket sem fogták kereset alá sajtórendőri vétség címén. Mert hiszen miért is volnának egyházi lapok, ha nem ilyen kérdéseket tárgyalnának? Hát engedelmet kérek, ez nem politizálás, a törvény szavai szerint ilyen tárgyak, ilyen kérdések vitatásáért egyházi lapot sem elítélni, sem tőle biztosíték letételét követelni nem lehet; mert nem törvényes, tehát nem igazságos. Érezte azt maga a vádirat is, mert e tárgyakat nem támadja a törvény világos szavaira helyezkedve, hanem oly alapon, melyet először a törvénykönyvbe be kell magyarázni!

Miért követett el hát sajtórendőri vétséget a Sárospataki Lapok? A vádirat szavai szerint azért, mert a tárgyakat *politikai szempontból. közjogi szempontból* tárgyalja, meg *egyházpolitikai bírálat hangján*. Hát engedelmet kérek, de a vádirat felfogása itt összezavarja, felcseréli a prot. liberalis felfogást a politikai liberalis felfogással s a politikai közélet pártszempontjainak megnyilatkozásait akarja látni ott, a hol semmi más nem nyilatkozik meg, mint egy igazi prot. egyházi értelemben szabadon gondolkozó prot. mondjuk kálvinista lélek aggodása, töprengése. Méltóztassék figyelemmel elolvasni mind a három vezércikket, azoknak eszmenetét teljes összefüggésben: ama cikkek írója, azokat a tisztán egyházi tárgyakat, határozottan állítom, az *egyház álláspontjáról* s nem *politikai álláspontjáról* tekinti és vizsgálja. Vizsgálja ama tisztán egyházi tárgyakat és kérdéseket az egyház és állam viszonyából, vizsgálja a felekezetek közti viszonyból, vizsgálja egyház és nemzeti szempontból. Ez a szempont, azt hiszem felette áll minden világi értelemben vett politikai szempontnak. És mikor ezt tette, tette azt, a mit minden egyházi lap tett a maga idejében és egyik sem politizált; tette azt, a mihez az 1790/91 XXVI. t. cikk alapján nemcsak joga volt, hanem egyenesen és szorosan kötelessége is. Hát tisztelettel kérdem: ne vegyen megdöbbenéssel, feljajdulással, sőt erős kifakadással liberalis prot. lap olyan miniszteri intézkedést, mely híveinket, tanuló ifjúságunkat az 1790/91-iki XXVI. V. az 1868. LIII. 19. törvény dacára arra kényszeríti, hogy esetleg résztvegyenek testületileg más felekezett, mondjuk a r. kath. templomban rendezett isteni tiszteleteken? Hát minek akkor egyházi lap, ha a miniszterek, vagy a kormány ilyen tényeit a legerősebb hangon nem bírálja s az ilyen jogtalan beavatkozásokat a legerélyesebben vissza nem utasítja? Vagy ne tegyen prot. lap megjegyzéseket a papi fizetések kiegészítésére vonatkozó törvény olyan intézkedésére, melynek egye-

nes célja, hogy szegény, de független papjaink politikai gondolkozását pártérdekek szolgálatára kényszerítse? Vagy ne mutasson reá azokra a jelenségekre, melyek a törvény egyenes intézkedései folytán a kath. papságnak, vagy az ultramontánizmusnak kedveznek a prot. érdekek egyenes megcsorbításával? Hát ha ilyen fajta egyházi bajokra, egyházunk megrontását célzó intézkedésekre mutat: az már *politizálás*?

Engedelmet kérek, ez a létért való küzdelem jogos önvédelme s ha ez politizálásnak mondatik, ez annak a jogos önvédelemnek megtévedt és másokat is megteveszteti akaró, erőszakos értelmezése, elmagyarázása. Lehet talán egyházpolitika, de ehez egyházunknak, egyházi lapjainknak ép olyan joguk van, mint a milyen joga van tanügyi lapnak a tanügyi politikához, vagyis a miniszteri és kormány intézkedéseknek az iskolák szempontjából való megbírálására. Ha ilyenekhez nincsen joguk lapjainknak biztosíték nélkül, ha ez a törvény ilyeneket is tilt: akkor minden egyházi, minden tanügyi, minden társadalmi lapot, mely biztosíték nélkül jelenik meg, az »Arad és Vidékétől« a »Zemplén«-ig akár ma perbe lehet fogni, be lehet tiltani s akkor aztán a kir. ügyészek jelenthetnék pár hét múlva: Miniszter úr, immár Varsóban a kívánatos csendesség lesz! Szerencsére azonban ez a törvény az ilyeneket nem kívánja. Érti ezt a vádirat is. Az az állítás tehát, hogy az inkriminált cikkek »politikai irányú vezércikkek,« meg nem állhat. De feltéve, de meg nem engedve, ha politikai irányuk volnának is, ha a megjelölt egyházi tárgyakat és kérdéseket »politikai szempont«-ból tárgyalnák is: sajtó rendőri vétségről akkor sem lehetne szó, mert a törvény szavai »politikai szempont«-ról nem szólnak. De nem is szólhatnak; mert hiszen annak meghatározása, hogy hol van az egyházi vagy társadalmi és politikai szempont vagy felfogás határa: az önkénynek olyan szabadságot adna, mely a szabad sajtó áldásait durva kézzel egymás után megsemmisíthetné. Mert szeretném én látni azt az embert, a ki ezeket a határokat biztos kézzel, egyik vagy másik oldal megsértése nélkül megvonhatná!

Azt aztán megengedem, hogy Lapunk ezeket a tisztán egyházi kérdéseket, egyházi álláspontból erősebb hangon támadta és bírálta. De hát kérem: a törvénytelen beavatkozás az erősebb hangot is provokálja, jogosulttá teszi. Ez azonban jóformán csak stylus dolga, de a törvény értelmében sem stylusért, sem előadási hangért nem köteles egyik lap sem cautiót tenni. És meg vagyok győződve, a példák legalább azt bizonyítják, hogy ha a Sárospataki Lapok a kormány említett intézkedéseit, rendeleteit, szelídebb hangon, a kormány szellemében bírálta volna: a »Sárospataki Lapok«-nak sem lett volna semmi baja. Mert méltóztassék elolvasni az »Erdélyi Prot. Lap 1898. évi dec. I. számát, a bírálat hangja e tárgyak körül nem gyengébb, mint a mi lapunkban, még sem kapott incriminációt. Egyébiránt méltóztassék összehasonlítani tenni, a mi lapjaink legerősebb hangja is csak lágy méhe dongás az ellentábor némely lapjainak lármája, sőt mondjuk süvöltése mellett.

Én tekintetes Törvényszék, oda merem adni az inkriminált 3 vezércikket minden elfogulatlan intelligens embernek, magának Wlassics miniszternek megítélés végett. Azoknak tárgya egyházi, a tárgyalási szempont, az egész gondolatmenet egyházi; nem áll tehát ellentétben egyik sem a XVIII. t.-c. 30. § ával; mert ha a cikkek tartalma nem politikai tárgyak körül forog, politizálást a cikkek reá fogni nem is lehet. Nincs itt tek. Törvényszék semmi törvénysértés, semmiféle sajtórendőri vétség távolról sem, hanem igenis van

zaklatás, elhallgattatni akarás van, egy hála Istennek, a nemzet, a haza javára már csak *néhány*, sajnálatos politikai rendszernek, még sajnálatosabb maradványa. Én nyugodtan várom a tek Törvényszék felmentő ítéletét, mert szomorú volna csalódnom abban a hitemben, hogy ma már jog, törvény és igazság van!

* * *

E beszéd után hozatott meg az említett ítélet, a mely ellen a kassai kir. ítélőtáblához adatik be a felelősség s annak a döntése fogja megállapítani nemcsak a „Sárospataki Lapok,” hanem a többi prot. lapok sajtórendőri vétségét, vagy e tekintetben való ártatlanságát. Míg az ügy végleges befejezését nem érjük el, addig a kérdést talán nem tanácsos tárgyalni.

Dr. Tüdös István.

ISKOLAI ÜGY.

Válasz Szuhay B. Szobonya J. és Korocz D. uraknak a népiskolai vallástanítás ügyében.

(Folytatás).

Szeretné Korocz úr, mint megvallja, visszaállítani egyházunkban az *orthodoxiát*; ebben a szellemben nevelni tanítókat és tanítványokat egyiránt! . . . Csak az a baj, hogy a 19. században s annak is a legutolsó évében élünk. Csak az a baj, hogy az idő kerekét megállítani, vagy éppen visszafordítani nem lehet. Mi, bár-mint szeretnénk is, nem szakíthatjuk ki magunkat a körülöttünk hullámozó életből; nem falazhatjuk be híveinket a korszellem érintése elől. Nem húzódnunk vissza az orthodoxia csigaházába. Nekünk együtt kell haladnunk a korszellemmel; nekünk *szabadon kell vizsgálódnunk a vallás- és az erkölcsi élet mezején is*; mert ez *prot. egyházunknak vezérelve*. A protestántizmus pedig önmagával ellentétbe nem juthat. Nekünk semmi szükségünk a félhomályra, vagy éppen sötétségre. Mi világosságot akarunk, teljes világosságot! *Ez a mi életelmünk.* A mi vallásunknak örök igazságait: Istennek, egy bölcs és jó Atyának a létezését, az isteni gondviselést, az erénynek jutalmazását, a bűnnek büntetését, a léleknek személyes öntudattal való örök életét a hitetlenségnek, a tapadásnak szelleme meg nem döntheti. A Jézus magasztos erkölcsi elveit a világ soha meg nem tagadhatja, soha nem nélkülözheti.

Lehet-e, kérдем, vádnak, gyanúsításnak minősíteni az én állításomat a tanítókra nézve, mikor Korocz úr maga is elismeri, hogy tanítóink hiányos vallás-erkölcsi képzettséggel, *képességgel* jönnek ki az életbe az iskolából? . . . Nem részesülnek ott olyan tanításban, a mely megfelelne a rájuk váró feladatnak. Nem vádoltam én őket e részben mulasztással; csak egyszerűen konstatáltam a tényt, hogy *képességök* ezen a téren *hiányos*.

Én tisztelt uraim; nagyon régen látogatom az iskolákat részint mint körlátogató, részint mint egyházlátogató; de megvallom, ha újra betörik is érte a fejem, hogy a vallástanítással egy iskolában sem voltam megelégedve. — Az az bocsánat! egygyel még is; csak-hogy annak az egynek a tanítója igazán magasztaltan állt hivatalának; tanító volt, a szó legnemesebb értel-

mében. Ennek a tanítónak az volt a jelszava, hogy a tanítónak reggel az elsőnek, estve az utolsóknak kell lenni az iskolában; hogy a tanító szeme folytonosan a gyermekeken kell hogy legyen. Hogy az iskolában a fegyelmezésnek csak egy eszköze lehet: a *szeretet és bizalom*. Ez a tanító oly nagyra becsülte pályáját, hogy el birta mondani, hogy ha még egyszer újra születnék, ismét csak néptanító lenne; pedig képességei, tanultsága az egyetemi tanárságra is bátran klasszifikáltak volna. Ismertem, mondom, ilyen tanítót is. Csakhogy, mint Arany János mondja:

„Egy volt ilyen az egyetlen.

— — — — —

Párját lelteni lehetetlen!”

De én beismerem, a tanítók egy részének nemcsak a *képességét*, de a *készségét* is kétségbe vontam a vallás-tanításra. És talán ez a legnagyobb bűnöm; mert itt feszül legjobban ellenem ellenfeleim dárdája . . . Lássuk hát közelebbről, hogy itt is melyik részen van az igazság!?

Nem emlitem azt, hogy a hol a *képesség hiányos*, ott a legtöbbször a *készség is fogyatékos*; csak bátor vagyok még egyszer tisztelt ellenfeleimnek és különösen Korocz úrnak figyelmébe ajánlani. A ki jónak látta ezt a körülményt teljesen kirekeszteni emlékezetéből, hogy a ref. tanító testületnek a legtekintélyesebb képviselője: az *ország ref. tanító-egyesület maga kéri*, sőt követeli az egyetemes konventtől, hogy vegye le vállairól a vallás-tanítás terhét és bizza a lelkészekre! Mit jelent ez? . . . Mit bizonyít ez? . . . Azt hiszem, hogy nem a tanítók fennhangoztatott egyháziasságát, hit-hűségét, nem a vallástanításra való odaadó *készségét*. Hanem éppen megfordítva . . . És kik azok, a kik ezzel a kéréssel állottak elő? . . . Talán a tanítói kar *selejtesei*; — egy néhány *magáról megfeleltkezett ifjú ember*? . . . Nem, hanem a tanítói testületnek nesztorai, büszkeségei; az országos tanítói testület tagjai . . . Engedjenek meg jó uraim! hiába állítják azt önök, hogy a tanítók legnagyobb része megszegényítésnek, lealázónak tartaná magára nézve, ha a vallást a lelkész tanítaná. A tapasztalás, fájdalom, mást mutat. Több, mint fele szívesen átengedi ezt a munkát. Nem fog legkevésbé sem neheztelni, sőt örülni fog, hogy a tehernek egy részétől legalább megszabadult. Állítom, hogy ha szavazásra kerülne közöttök a dolog, Korocz úr nagyon kevesed magával maradna. Hiszen legnagyobb részök most is az állami tanítóság után sóvárog, a felekezeti szolgálat igen soknak unott dolog és kivált az államsegély óta szívesebben tekintik magokat az állam, mint az egyház hivatalnokainak.

Szobonya J. szóba hozza az iskolai énektanítást is. Fájdalmasan panaszkodik el, hogy legátusaink nem tudnak énekelni. Dehát kit terhel a felelősség itt is? Ki ennek a botrányos állapotnak az oka? . . . Bizonyára nem a gimn. énektanár, vagy legalább nem egészen ő; hanem sokkal inkább a tanítók, a kiknek első sorban kötelességök már az iskolában az énektanítás. Én tudom az összes énekeket énekelni, a melyek az énekeskönyvünkben vannak; de egyet sem tanultam a gimnaziámban; tudtam előbb, már a falusi iskolában. Megtanultam pedig úgy, hogy a tanítónak egyetlen verejték cseppje sem hullott érte. Hiszen az énekeket az iskolában, a templomban való folytonos gyakorlás által észrevétlenül megtanulják a gyermekek; elsajátítják a kisebbek a nagyobbaktól éppen úgy, mint a beszédet. Csak az a baj, hogy most ez a szükséges gya-

korlás nincsen meg. — Szobonya úrnak tehát az az állítása, hogy lelkészeink az énektanításra nem volnának képesek és alkalmasak: minden alapot nélkülöz.

Az a másik érv, hogy veszélyeztetnénk a vallás-tanítás sikerét, ha kivennénk tanítóink kezéből a vallás-tanítást; mert ők a magok tantárgyainak a kezelése közben ellene dolgoznának a lelkésznek: már igazán tarthatatlan. Ha így állana a dolog, akkor a gimnáziumban, az állami népiskolában sem lehetne másra bízni a vallás-erkölcsi nevelést, csak azokra, a kiknek kezében a többi tantárgy is van. Ilyen oktan és nemtelen boszúra már csakugyan nem hiszem képeseknek tanítóinkat, a kik mégis csak felekezetünk tagjai, egyházunk szolgálói maradnának azutánra is és a kikkel szemben a fegyelem joga mindig fennmaradna az egyháznak. Azután meg, mint ezt Korocz úr is hangoztatja, minden tantárgy: történelem, természetrajz, természet-tan végeredményében vallásosságra tanít, az Istenhez vezet. Ha már a tanító, a lelkészszel szemben, úgy kezelné ezeket a tantárgyakat, hogy abból a gyermek vallástalanságot és nem vallásosságot tanulna; maga állítaná ki maga mellett a szegénységi bizonyítványt; maga dokumentálná, hogy a tanító névre nem érdemes; tantárgyainak csak a felszínén mozog; de a nevelésnek a céljával, a tökéletesség felé való vezetéssel távolról sincs tisztában. A tudomány ágai mind harmóniában állanak egymással; mert mind egy kútból származnak. Azok csak parallel és nem ellentétesen haladhatnak egymás mellett, bárki által kezeltessenek is. A ki azokat szembe akarná egymással állítani; vagy éppen egyiket a másik ellenében destructiv célokra felhasználni: az paedagógiai képtelenségre vállalkoznék.

Korocz D. úrnak az egész cikke csak arról tesz tanúbizonyságot, hogy tanítóink az újabb időben rendkívüli érzékenyekké lettek. De ez nem is csoda. Ők ma napság a társadalomnak a becézett gyermekei és Wlassicstól, a kultuszminisztertől kezdve le az utolsó iskola-pedellusig, tőlök várja mindenki a haza megmentését; őket tartja a közvélemény a nemzeti ügy apostolainak, a jövő megteremtőinek. Ha aztán ebben az általános tömjénezésben egy-egy keményebb hang üti meg fülüket; egy-egy szigorú, de igazságos kritika nyilvánul működésök felett és leszállítja azt a kellő értékre: azonnal felriadnak; veszik kezökbe a csatabárdot és jaj annak, a ki felőlök rosszat gondolni, vagy rosszat szólni merészt. — Pedig engedjen meg nekem Korocz úr, és engedjen meg az egész tanítói kar: de annak, a ki nyilvános pályán halad, akár egyes ember, akár egész testület legyen: a kritikát el kell túrnie, ha az történetesen nem előnyösen ütne is ki. Hogy pedig az én kritikám igazságos volt: azt, úgy hiszem, hogy az általam eddig felhozott tények is elége igazolják.

(Vége köv.)

Tacitus.

TÁRCA.

Emlékbeszéd

Nemes Ferenc sárospataki jogtanár felett.

(Folytatás.)

Az 1860/1. iskolai évben újból meg is nyílik a jogakadémia Sárospatakon. A felelevenítést — a közönség óhajására, — az egyházkerület, avagy a világi hatóságok engedélyének előzetes kérése nélkül maga

a tanári kar kezdeményezte, miután az 1860. május 14-iki fejedelmi leirat egyházi és iskolai autonómiánkat elismervén, a tanári kar jogosítva érezte magát az ősi autonómia alapján a pataki jogakadémia működését egyszerűen újból mozgásba hozni, annyival inkább, mert az 1849-iki, illetőleg 1853-iki beszüntetés sem nem valami felsőbb rendeletre, hanem saját elhatározásunkból s autonom úton történt. A tanári kar tehát az 1860-iki évváró vizsgák alkalmával kihirdette, hogy a jövő iskolai évtől kezdve a jogi tárgyak az akadémián ismét elő fognak adatni s ezen határozatára jóváhagyást kért az egyházkerületi közgyűléstől, mely azt készséggel meg is adta, sőt az 1861-iki szántói kerületi gyűlés a jogakadémia új tantervet is megállapítja. A jogakadémia berendezése e tanterv szerint lényegileg marad olyan, mint volt 1849. előtt, t. i. az egy évi philosophiai folyam után két tulajdonképeni jogi évfolyam következett, tehát a valóságos jogi tanulmányok két évre voltak beosztva. Ez a két éves jogi tanfolyam 4 évig állott fenn s csak az 1864/5 isk. évvel lett a jogakadémia a közbejött változások folytán 3 éves folyamra berendezve. Joghallgatóinknak azonban ezen 4 év alatt is a gimnázium elvégzése után 3 évet kellett az akadémián hallgatniok, mert az első éves, u. n. philosophusok tulajdonképen első éves jogászoknak voltak tekintendők, ha a további évek alatt jogot akartak hallgatni, úgy hogy a philosophusi év után második s azután harmad éves jogászok lettek.

A philosophusi év alatt, mely így a theologiai, mint a jogi tanfolyamnak előkészítő éve volt, hallgatni kellett: Világtörténelmet, latin irodalmat, nevelést, encyklopédiát, philosophiát, jogbölcsest és diplomatikát. A II. (illetőleg I.) éves jogászok hallgattak: egyháztörténetet, köztörténetet, közjogot, római jogot, büntetőjogi elveket, nemzetközi jogot, jogtörténetet s bányajogot. A III. (illetőleg II.) évesek tárgyai voltak: magánjog, váltó-, kereskedelmi jog, politika, magyar büntetőjog, egyházjog, nemzetgazdaság, osztrák büntetőjog, pénzügytan, osztrák polgári jog, csődtörvény.¹

Jogakademiánk tehát habár nem alkalmazkodott is a r. katolikus jogakademiákon az 1850. okt. 4. és 1855. okt. 2-iki császári, illetőleg cs. és k. miniszteri rendeletekkel megállapított tanrendszerhez, de csaknem mindazon tárgyak előadásáról gondoskodva volt, melyek azokon előadattak. A főkülömböség abban állott köztünk és ezen jogakademiák közt, hogy nálunk félévi vizsgák, cenzurák rendszere állott fenn, míg a kath. jogakademiáknál az említett rendeletek az államvizsgákat hozták be. E különbség, mint látni fogjuk, pár év múlva nagy zavart és bonyodalmat szült nálunk.

1860/1-ben megnyilván a jogakadémia, tanárokról kellett gondoskodni. A tanári kar és az előjáróság ideiglenesen kisegítőleg Csoma Mihály bölcseleti és Antalfy János gimnáziumi tanárokat bízta meg a jogi tárgyak előadásával addig, míg rendes jogtanárokról gondoskodhatik. Br. Vay Miklós főgondnok, a kinek a főiskola érdekében kibocsátott lelkes felhívására pár hó alatt 50,000 frtot rakott össze a protestáns áldozatkészség az újra felállítandó jogi tanszékek javadalmazására, ő vállalta magára a nagy feladatot, hogy a felelevenített Kövy jogakademiába Kövyhez méltó utódokat fog keríteni s legalább is a magánjogi tanszékre országos híru jogtúdot fog megnyerni. Buzgólkodásának meg is

¹ Érdekes megemlíteni, hogy az 1861-iki tanterv szerint az I. éves theologusoknak a statisztikát, Magyarország közjogát, a politikai tudományokat s a polgári jogból a szükségesebb részeket, a III. éveseknek pedig az egyházjogot kellett hallgatniok. E tárgyak hallgatása ma is igen üdvös lenne theologusainknak.

lett kívánt eredménye. Az 1862-iki nagykaposi őszi egyházkerületi gyűlés meghívta Emödy Dánielt, az országos tekintélyű ügyvédet a Kövy tanszékére s ugyanekkor Csoma Mihályt, a neveléstan eddigi tanárát és Antalfy János gimnáziumi tanárt áthelyezte a jogakadémiába rendes jogtanárokul. E tanerő változások adtak alkalmat Nemes Ferencnek is a főiskolánkba való visszajövetelre. Az 1862-iki őszi nagykaposi ker. gyűlés ugyanis az Antalfy János jogtanárrá átlépésével megürült gimnáziumi tanszékre egyhangúlag őt választja meg. E tanszéket azonban csak 1863. szeptember elején kellett volna elfoglalnia, miután Emödy Dániel is csak ekkor foglalhatta el tanszékét s Antalfy János ünnepélyes beiktatása és felesketése is ekkorra halasztott.

1863. szeptember 14-én Nemes Ferenc be is iktatattik a pataki tanárságba, de nem mint gimnáziumi, hanem egyenesen mint jogtanár. Időközben ugyanis az 1863. év elején Csoma Mihály jogtanár hajlott kora miatt nyugalomba vonulván, az 1863. május 5—7. napjain Miskolcon tartott egyházkerületi közgyűlés, br. Vay Miklós ajánlatára, az így megüresedett jogi tanszékre Nemes Ferencet választja meg, illetőleg helyezi át a még el sem foglalt gimnáziumi tanszékéről.

Érdekes jelensége az akkori időknek, hogy az egyházkerület jogtanárrá választ egy gimnáziumi tanárt, a ki szorosan jogi tárgyakat soha sem hallgatott s jogi tanulmányokkal egyáltalán nem foglalkozott. Az egyházkerületnek azonban bizalma és reménye volt Nemes Ferenc iránt s az enciklopédikus műveltség, melyet az addigi akadémiai oktatás a fiatal emberbe beoltani törekedett, alapot adott annak és jogosulttá tette e bizalmat. A fiatal erőnek nem szabad visszariadnia a reá bízott feladattól, bárminő terhesnek látszik is az, *crescit sub pondere palma*. Sőt az akadémiai tanárrá való előléptetés azon időben egyenesen jog, az aptó joga volt a gimnáziumi tanároknak s a legtöbb akadémiai tanárunk annak előtte a gimnáziumból került az akadémiára, így Antalfy János, Orbán József, Árvay József, sőt mai tanári karunkban is ketten vannak még, a kik ez ősi címen kerültek az akadémiára.

Nemes Ferenc nem is riadt vissza a reá ruházott feladattól, bátor lélekkel lépett az egészen ismeretlen mezőre, a melyen az ifjúságnak egyik vezéréül hivatott el, ifjú lelkesedéssel merült bele az új tudományok megismerésébe s a legrövidebb idő alatt teljesen otthonossá is lett azokban s biztos vezér azok szövevényes útjain. A tanszék, a melyre megválasztott, az államtudományi tanszék, ennek tantárgyai voltak a szántói tanterv szerint: statisztika, politika, (alkotmányi és kormánytan), nemzetgazdaságtan és pénzügytan, politika, (rendészettan) és Magyarország közjoga, a statisztika 4, a többiek heti 2—2 órán az egész éven át. Mindenesetre tág mező, melyből az előhaladott tudományosság a mai időre éppen teljes 3 jogi tanszéket csinált, statisztikai, nemzetgazdaságtani és a politikai tanszéket s 1864/5-től kezdve, a midőn mindenik tárgyat nagyobb (6—6) óraszámokban kellett előadni, Nemes Ferenc kénytelen volt tárgyait két évre beosztani, úgy hogy némelyik tárgyat 2 évfolyam hallgatói együtt hallgatták. Hogy azonban Nemes Ferenc e széles kiterjedésű tudományokba a legrövidebb idő alatt mennyire belemélyedt és otthonossá lett, arról bizonyosság az a derék székfoglaló értekezés, melyet 1863. szeptember 14-én e helyről felolvasott.

1863. szept. 14-ike ritka nevezetes nap volt főiskolánk történetében. Br. Vay Miklós, a fáradhatatlan főgondnok, a ki mindig jelen volt főiskolánknak minden örömen és fájdalommal s a ki jogakadémiánknak felelősségén és modernebb berendezésén is oly odaadással

fáradozott, így kezdé a beiktatási ünnepélyt megnyitó beszédét: „Jelen ünnepélyünkhöz hasonló, bizonyos tekintetben aligha élt az élők emlékezetére, sőt talán még az ő hajdankorban is valaha főiskolánk, midőn a beállott tanév sokat ígérő reggelén őt tisztelt tanáraink foglalják el azon egy napon a közbizalom által számukra kimutatott helyeiket.“ Igen, őt új, és pedig mind akadémiai tanár lett e napon ünnepélyesen beiktatva, köztük a jogakadémia mindhárom tanára. Sőt a főiskola ünnepe még nagyobb volt, mert ugyanezen alkalommal a gimnáziumba is három új rendes tanár iktatott be u. m. Kérészy István. Szinyei Gerzson és Tóth Miklós, a kik azonban — miután a gimnáziumban akkor még nem a szak-, hanem az osztályrendszer volt életben — nem tartoztak székfoglaló beszédet mondani. 1863. szeptember 14-én tehát, mint Kolos Dániel mondja, a közigazgatói jelentésében, 8 rendes tanár székfoglaló ünnepét ülte főiskolánk.

A főgondnok lelkes, őszinte protestáns szellemű megnyitó beszéde után egyenként léptek a szószékre, megválasztásuk sorrendjében: Antalfy János, a büntetőjog-, Emödy Dániel a magánjog-, Orbán József, a történelem-, Árvay József a nevelés és oktatástanszék végre Nemes Ferenc a közjogi és politikai tudományok tanára. Utolsó a sorban úgy is mint legutóbb megválasztott, úgy is mint legifjabb a mi megboldogult Nemes Ferencünk, de a szellemi tornában, melyet a d. e. 9—1 óráig tartó beiktatás alatt a tudomány őt bajnoka vívott, versenyezvén mindenik a legnemesebb pályára való hivatottságának kimutatásában, bizonyára nem maradt utolsónak és semmi esetre sem szenvedett vereséget, sőt beigazolta, hogy méltó a bizalomra, méltó a kitüntetésre, melyre az egyházkerület érdemesíté.

Székfoglaló értekezésének tárgyát a politikából, mint egyik fő tárgyból választá „az állam alapjai“-t vevén rövid vizsgálat alá. Egyik legérdekesebb, de még ma is legvitásabb kérdés, úgy a jogi és állambölcsész, mint a politikai írók körében, pedig az államtudományok épen a 60-as évek óta vettek nagy és hatalmas lendületet. Nemes Ferenc értekezése híven tükrözi vissza az akkori tudományos vitákat az állam jogalapja felől. Ismeri és ismerteti a dogmatikai, vagyis helyesebben theokratiai elméletet, mely az államot egyszerűen az isteni akarat művének tekintí; ismeri a földbirtok vagyis a patrimonialis elméletet, mely az uralkodó magánjogi vagyonát látja az államban; ismeri az általa u. n. családi elméletet, mely szerint a családból a törzs, a törzsből az állam fejlődött ki; ismeri az erőhatalmi elméletet, mely az „a ki erősebb, hatalmasabb“ jelszót vallja dogmájául; ismeri továbbá Kant és Hegel elméletét, s mindezen elméleteket ügyesen megcáfolva, mint a szerinte legtökéletesebb elmélet, a szerződési elmélet mellett foglal határozottan állást s kifejti, hogy a legészszerűbb és legáldásdúsabb állami alap a szabad akarat szülte szerződés, mert csak az honosítja meg a jog és moral határai közt mozgó szabadságot, ez juttatja kifejezésére az erős nemzeti akaratot, a sajtó és lelkiismereti szabadságot.

Nem mondjuk, hogy az államtudományok mai ki-fejlődése mellett is a Nemes Ferenc által lelkesen védett szerződési elmélet lenne a legtökéletesebb elméletnek nevezhető, hiszen — miként említém — épen azóta szentelték igen kiváló elmék e kérdés kutatására s megoldására összes erejüket, a mely kutatások eredményei a szerves fejlődés theirságot látszanak igazolni, de ez természetesen legkevésbé sem csökkenti a Nemes Ferenc értekezésének jelességét, mely az előadás választékossága, az érvelés meggyőző ereje s az előadás heve által méltán részesült elismerésben. Kiténik fejtegetései-

ből, hogy ő a szabadság igazi barátja és bajnoka óhajt lenni s ezért tartja legkövetesebbnek az elméletet, mely ezt legjobban látszott biztosítani. Még inkább kitűnik ez az előadása végén tett politikai hitvallásából, melyet mint a politika tanára az akkori újból visszatért nehéz politikai viszonyok között, a br. Vay Miklós által éppen megnyitó beszédében „a sarúságából mit sem vett, sőt éppen a nyomor tetőpontját elért év”-nek nevezett 1863-iki évben igenis szükségesnek tartott kifejezésre hozni, e politikai hitvallást röviden e pár szóban foglalja össze: „hirdetni fogom, adassék meg a királynak, a mi a királyé, a nemzetnek, a mi a nemzeté!” A magyar nemzet alkotmányáért, ősi közjogaért vívott nehéz küzdelmek idején jólesett a magyar közjog és politika tanárától e bátor és szabad nyilatkozatot hallani s ez is hozzájárult ahhoz, hogy székfoglalójával oly teljes diadalt és elismerést aratott.

(Folyt. köv.)

Dr. Finkey Ferenc.

KÖZÉLETÜNK.

A szikszó-vidéki lelkészi értekezlet gyűlése.

Folyó év június hó első napján, csaknem teljes számmal jelentek meg a szikszó-vidéki reform. papok, értekezletük helyén, Szikszón. A »Jövel Szentlélek Ur-Isten« kezdetű dicséret eléneklése s buzgó imádkozás után nt. Idrányi Ferenc értekezleti elnök érzékeny szavakkal ecseteli az értekezlet veszteségét és fájdalmát, mely egyik lángoló lelkű, tevékeny és oszlopos tagjának, néhai Kállay Miklós bereti lelkésznek halálával érte, sujtotta egyesületünket, ritkította meg sorainkat. Majd rövid, de hatalmas beszédében rámutatván azon örömmel üdvözlendő vívmányokra, melyek a közel múltban egyetemes egyházunk és kisebb javadalmazású lelkészeink részére biztosítottak; a hiányokra, melyeket buzgalommal, közös akarattal javítani, pótolni szent kötelességünk; a kívülről jövő veszélyekre, a melyek ellen — szentlélekkel fölfegyverkezve — harcolnunk, küzdenünk kell, a gyűlést megnyitottak nyilváníttja.

A lelkes megnyitó beszéd után munkához látott az egylet s munkálkodását reform. anyaszentegyházunk iránt való lángoló lelkesedés, buzgóság, atyafiui, testvéri szeretet és bizalom lengi át. Ezeknek hatása alatt a gyűlés legelső sorban egyletünk belső, szellemi életének virágzását mozdítja elő, kimondván, hogy alapítóként jövedelmét jövedőben egyházi irányú pályamunkák jutalmazására s könyvtárunk rendezésére fordítja. Így pályakérdésül tűzetett ki a jövő évre: *egy félböjti úrvacsora osztási agenda, elő és utó, kenyér és bor megáldási imákkal és berekesztő beszéddel.* Beadási határidő Virágvasárnap, jutalma egy arany. Az egyesületet ezen első pályakérdés jutalmazásától egyik lelkész társunk menti föl, magának kérven a munka megjutalmazásának édes örömét. Nemes lelkű ismeretlen lelkész társunkat szerető szívből üdvözljük.

Érdekes vitát keltett egy levél alakjában hozzánk intézett indítvány, melynek értelme röviden az, hogy „templomaink ne tétessenek ereklye múzeumokká.” A levél írója kálvini puritanismussal élesen ostromozza e cím alatt azon divatos szokást, mely szerint némely egyházban a templom főbb helyei koporsókról levett koszorúkkal vannak fölékesítve. Ezek a koszorúk ott, mint ereklyék őriztetnek s alkalmúl szolgálnak arra, hogy némely egyháztag külső hiúsága legyezgettesék.

Értekezletünk felfogása szerint az indítvány lényegében igazságot hirdet ugyan, de azt részleteiben, a maga merevségében nem osztja, kimondván, hogy az e téren követendő eljárást egyenesen a lelkipásztorok bölcsességére bízva, a kik azonban az ilyen koszorúk elhelyezésével óvatosan járjanak el s lehetőleg tartózkodjanak, ezen, az egyházakra nézve többnyire értéktelen s lényegtelen apróságoknak a templomba behurcolásától, esetleg állandó őrizésétől.

Élénk eszmecsere fejlődött ki a *róm. kath. papok térítgetései és túlkapásai ellen való védekezés* című tétel megvitatása körül. Itt már síkra szállt az értekezletnek csaknem minden tagja, örege, ifja, hogy felmutassa a fegyvert, melylyel rajongásig szeretett anyaszentegyházát a vadorzóktól megvédje és megmentse. Végre aztán arra a megállapodásra jutottunk, hogy *ingadozó híveinket* soha sem lankadó buzgósággal erősítsük, keresztyén hitüket, protestáns öntudatukat — a kúra-pásztorális minden alkalmas helyen való gyakorlása által — fejlesszük, szilárdítsuk s ez által őket a csábítók karjai közül elvonjuk. Azoknak érdekében pedig, a kiket *megátalkodottságuk*, vagy, talán *oktalanságuk* miatt a legnagyobb erőfeszítések esetleg áldozatok árán sem vagyunk képesek vallásos érdekeink megvédelmezésére bírni, *ezeknek* érdekében fegyverhez kell nyúlunk mindenestre, fegyverhez és ostorhoz, a melyet ezek a hűtelenek és hálátlanok méltán megérdemelnek, fegyverhez, a milyent találunk ott is a másik oldalon, a »szent papság« kezében, a melylyel hatnak és büntetnek ők is s a melynél nemesebbet, ezek a gyermekeiket eladók, anyaszentegyházunk részéről úgy sem érdemelnek már, mert az ilyenek reánk nézve elenyésztek, meghaltak! Ez a fegyver az *egyházi fegyelmezés*, a melynek kidolgozására s életbeléptetésére — egyetemes megyei értekezletünk útján kérjük az egyházmegyét és kerületet s ez úton legfőbb hatóságunkat is.

Két munka felolvasása következett ezután, egyik egy *pünköshti úrvacsoraosztási beszéd*, melynek szerzője nem óhajtja nevét kinyilvánítani, a másik Papp József tomori lelkész felolvasása a *lelkészek ellenőrzése és a szószerk paragrafus* címmel. Ez utóbbi a »Sárospataki Lapok« hasábjain látott napvilágot s így azt részletezni feleslegesnek tartom.

Még egy igen fontos, mindnyájunk érdekeit magában foglaló tárgy, az *egyházkerületi özvegy-árva gyámintézet legújabb alapszabályainak átvizsgálása* várakozott reánk, hogy véleményt nyilvánítsunk felette. Azonban az idő rövidsége s ebben a tárgy sokasága, e mellett egyik-másik lelkész délutáni elfoglaltatása teljesen megátolt e nagy fontosságú kérdés bővebb fejtegetésében. Azzal az elhatározással tehát, hogy az őszi egyházmegyei közgyűlés előtt — tisztán ennek megvitatása és ismertetése céljából — még egy alkalommal összegyülekezzünk és a szeretett és tisztelt elnök elttetésével, a gyűlés végetért.

Kovács István,
értekezleti jegyző.

Tíz éves találkozó.

(Június 29—30.)

Baráti ölekezésre, de egyszersmind kegyeletes megemlékezés által vezérelve jöttek össze június 29-én délután 15-én azok közül, a kik 1889-ben, tehát 10 évvel ez előtt tettek érettségi vizsgát a sárospataki főiskolában. A másik 15 — az akkori 30 közül — elmaradt bizonyos, az élet által reájok rótt kötelességek által visszatartózva.

A megjelentek névszerint: Bajusz József árvaszéki jegyző, S.-a.-Ujhely; Barthos Tivadar min. s. fogalmazó, Budapest; Fejes Ernő törv. jegyző S.-a.-Ujhely; Keresztúry József ev. ref. lelkész, N.-Géres; Kérészy Gyula kult. mérnök, S. a.-Ujhely; Mezey Jenő körjegyző, N.-Géres; dr. Mitrovics Gyula főgimn. tanár, Sáros-patak; Nemes Sándor szolgabíró, S.-a.-Ujhely; Peterdy Károly alj.-bíró Vaál; Petsár Gyula róm. kath. s. lelkész S.-a.-Ujhely; Philipp Alfréd albíró, Budapest; Rádely Jenő áll. vasúti tiszt, Budapest; Szilva István ev. ref. lelkész, Szamos-Becs; Urbán Dezső ev. ref. lelkész; Ó-Fejértó; dr. Tárchy Pál ügyvéd, Király-Helmecz.

A baráti ölekezés aznap este volt. Másnap reggel 7 órakor a ref. templomban tartott isteni tiszteleten Keresztúry József imádkozott alkalmi vonatkozásokkal a tíz évi találkozóra, 9 órakor pedig a tanácsteremben fogadta a tanári kar élén Radácsi György közigazgatóval, a volt tanítványok üdvözlését, illetőleg tisztelgését. Szilva István emlékezett meg társai nevében a múltból, az iskolában töltött gondtalan napokról, évekről; ő fejezte ki tiszteletük, ragaszkodásuk és hálájukat a tudomány szomjért, szabad gondolkodásért és a kenyérbotjáért, melyeket 10 év előtt elvittek magukkal a főiskolából, hová mint ligetes partu forráshoz vissza-visszatérnek zárandokokként. Egyben bejelentette, hogy találkozásuk emlékére alapítványt tesznek, melynek finanszírozását dr. Mitrovics Gyula eszközlendi s végül meghívta a tanári kart, b. e. tanárait, Zsindely István és Kun Pál sírjainak megkoszorúzásához. E beszéd egész terjedelmében így hangzik:

Nagytisztelendő Közigazgató úr!

Nagytisztelendő és tekintetes tanári kar!

Az életből, bujdosásunk pusztájáról, vándorbotunkat — Istenünk kegyelméből — még mindannyian erősen tartva kezünkben, ide zárandokoltunk a józan tudományosság, igaz nemzeti művelődés kemény sziklák közül fakadó forrásához, hogy megpihelve még egyszer, úgy lehet, utóljára, ligetes partjaink, meglássuk egymást, kik ennek a forrásnak egy felbuzdulásából ittuk a lélek vizét 8 éven át, utóljára 10 évvel ezelőtt.

Azóta szétvetett, mondhatnám szertehányt bennünket az élet, mint a szél a polyvát s apró porokat; s lehet, hogy némelyikünk régi helyünk, mint letépett, messze sodort levélre fája, rá sem ismer többé! Hiszen a kis emberek csendes, de igazán és ártatlanul munkás életét regékben, himnuszokban nem hogy életükben, de holtuk után sem veszi szárnyaira a hír! Nekik az erejük szerint, jó igyekezettel végzett munka boldogító öntudatán kívül minden jutalmuk az elfelejtés.

Am széllyelvetve, szertehányva sem fogant meg szívünkben az elmúltakról elfelejtkezés! s a mint baráti ölekezésünket csak idő és térbeli szétszórtság gátolhatja: úgy hol szeliden, hol keményen, de mindig jó akarattal, féltő gondnal nevelő dajkánkról, a főiskoláról is egyre élt szívünkben az emlékezés.

Az volt azért a mi első gondunk, midőn a gimnáziumból szabadulásunk, s érettségi vizsgázásunk tíz éves fordulóját feledhetetlenné tenni akarjuk, hogy nem más, hol az élet diaspórájában, de itt gyermek ifjuságunk veszt a tűző őrhelyén seregöljünk egybe hálakönyjeinkkel lemosni, vagy ha nem, legalább köntösünk prémjével félő tisztelettel törölni le e vén falaknak az idő által redőkbe vonni nem birt homlokáról a tíz év óta rajta megült port.

De hiszen a háladatlanlanság csúnya önvádja nélkül nem is lehetne ez másként! Édes-bús fájdalom szülte könnyel szememben mondhatom, hogy édes atyánk ölelő két karja után, — a melyeken édes teher legyen még soká Istenünk áldása! — e főiskola falai között születetek leggondtalanabb perceink, legboldogabb óráink. . . . Am nemcsak ezekért von minket ide a hálás emlékezet! Ezek a gondtalan percek, ezek a boldog órák csak em-

lékben jöttek el velünk; voltaképen itt maradtak utódainkra, adja Isten a mi maradékainkra is átszállandó hagyományul! — sokkal inkább erőssé tette ide vonzódsunkat az, hogy e főiskolából vittük el magunkkal a tudományssomját, a tekintélyt nem ismerő szabad gondolkodást, és a kenyér botját. Mondhatnám még, hogy a kötelességtudást is; ám erről ma még kérdés nélkül nem emlékezhetem; az idő teend róla majd tanúságot!

Az a tudományssomj nemes ösztönné őrlődött bennünk az óta; mert az életben tudja meg az ember igazán, hogy a művelődés csak kezdődik az iskolában, de a vége egész a sirhalomig nyúlik. A tekintélyt nem ismerő szabad gondolkodás tekintélyt, mondjuk előismerést szerzett magunknak, ha megátalkodott önféjűséggé nem fajult, nem ugyan barátaink, de a létküzdelemben ellenfeleink között, mert a nemcsak legyőzött, de meggyőzött ellenség sokkalta több tisztelettel hajlja meg az ellene küzdők előtt lobogóját, mint a velünk egy táborban vítezkedő barát.

Es a kenyérbotja? Oh Istenem, ez az egyetlen szó mindent megmagyaráz . . . Éltet, italt, ruházatot, eső, szélvihar ellen biztos menedéket magunknak és mieinknek: ezt vittük mi innen magunkkal tíz év előtt!

Es ugyan mit hoztunk érettük vissza most, tíz év után?

Csekély, pirulva érzem, nagyon csekély viszonzást! A tudományssomjért hálás szeretetet volt tanítómestereink iránt életükben, hálás reájuk gondolatát szétomolt poraik felett; a független gondolkodásért álmélkodásig növvő tiszteletet e vén falak közt tanyázó génius, az itt hagyományos szellem iránt; és a kenyér megkeresésére képesített-ségünkért a megkeresett kenyérből, jövedelmünkéből egy-egy piciny, de igen szívből adott részt, mely utódaink közül ha csak egynek útjáról is eltávolított egy tövist: ezeket hoztuk magunkkal; ezeket fogadja nt. közigazgató úr mint ez intézet ez idő szerinti képviselője viszonzásul tőlünk, kik az életben büszkén valljuk magunkat a sáros-pataki főiskola volt növendékeinek, az lévén legerősebb törekvésünk, hogy a mikor rólunk, mint volt pataki diákokról emlékeznek, ne kelljen orcáinknak pirulnia, de szálljon ez ősi kollégium falaira, fűződjék régi jó híréhez a mi általunk is megkülönböztetett tisztelet és becsültetés.

Ezek után tiszteletünk, ragaszkodásunk és hálánk ismételt kifejezése mellett van szerencsém Nt. Közigazgató úrnak bejelenteni, hogy tíz éves találkozásunk emlékére alapítványt teszünk, a melyre vonatkozó intézkedések megtételére Mitrovics Gyula barátunkat kértük fel. Végül pedig, midőn van szerencsém Nt. Közigazgató urat és a nt. s tekintetes tanári kart b. e. tanáraink: Zsindely István és Kun Pál sírjainak megkoszorúzásához meghívni, ajánlom magunkat mindnyájok általunk szeretettel tapasztalt jóindulatába.

Az örömszülő, a főiskola nevében Radácsi György közigazgató fogadta a találkozókat azzal a szererettellel, melylyel egykor hol szeliden, hol keményen, de mindig jóakarólag és féltő gondnal dajkálta őket, gyermek-ifjakat a tanári kar. Megható volt a régi tanító-mesterek és tanítványok, most már az élet mezején közös munkatársaknak lelki ölelése, midőn a profeszorok örömkönyje a tanítványok hálakönyjével együtt hullott. Kéz a kézben, szív a szívén feküdt mintegy s a régi frigy újabb kötése lett a megható pillanatok drága gyümölcse. A tanárok szünidei első öröme a tanítványoktól hozott egyszerű, de édes jutalom, a tanítottak gyönyörűsége a megáradt szívvel való fogadtatás volt.

Vajha minden nevelési intézetben ilyen megbecsültetés volna a fáradság jutalma s ilyen csendes megpihenés várna az életmezőről fáradtan megtérőkre!

A fogadás után elvegyűlve, a tanári kar volt tanítványaival zárandok útra kelt a temető felé. Ez az út igazán a kegyelet útja volt, s ezen az eddig eléggé járatlan ösvényen szinte némi büszkeséggel mentünk. A temetőben aztán borongó érzéssel tette le, Philipp Alfréd a b. e. Kun Pál, dr. Tárchy Pál a. b. e.

Zsindely István sírjára a koszorút. Mindkettő megérdemelte, hiszen Kun Pál egyenesen gondolkozni tanította volt növendékeit, Zsindely Istvántól pedig tanultak példás kötelességtudást. Viraszcon szétomlott porraikon továbbra is a kegyelet, a mely vajha emlékel jelölne meg a Kun Pál ma még elhagyott s jeltelen sírhalmát!

Délben közös ebéd volt a tanári kar részvételével bizonyosságul, hogy az ősi falak közt tanyázó gényusz lábainál nincsenek tanárok és tanítványok, de igenis vannak öregebb és ifjabb barátok, a kiknek szívében olthatatlan tűzzé örlődött egymást becsülő szeretete. Este pedig dr. Mitrovics Gyula látta vendégeül volt osztálytársait s minden esetre ez együtt töltött este lett a baráti ölelkezés legméltóbb záró köve. Nem hagyhatom említés nélkül, hogy a nyugalomba vonuló Kérészy István tanár úrtól a tanári kar és sok száz, sőt ezer volt tanítványa nevében a 10 éves találkozóknak ugyancsak e hó 30-án búcsúztak el az öröm és bánat egybeolvadt érzései s egybefolyt könyveivel. A jól megérdemelt nyugalomban legyen a távozonak sok évig igaz s megérdemelt nyugalma!

Vajha ez után se fájna végig sorainkon a múltakról elfeledkezés szele, de édes emlékeket vinne szárnyain szerte e honba a vén falakról induló édes zengésű szellő s vajha a szétszórtságból minél többet vezetne a szentelt falak közzé ilyen igazán ihletett záródok útra!?! Siculus.

MULTUNK.

Esperesi napló a gömöri ev. ref. egyházmegyében.

A Gömör-vármegyében levő reformált egyházak, köztudomás szerint, majdnem eleitől óta a nagy-borsodi tractusba voltak bekebelezve. Kiszakadtak onnan országos intézkedés folytán és önálló egyházmegyévé alakultak, éppen most száz éve 1799. szeptember 25-én. Hogy élt azóta ez a vallásos buzgalmáról s ingatlan hazafiságáról ismeretes tiszta magyar szent társaság? helyén és idején volna, ha e jubiláris év alkalmából meg írná valaki. E sorokban az önnálló gömöri egyházmegye espereseinek naplója van felmutatva, mint e téren egyik forrás munka a múltak ismeretéhez, természetesen csak röviden, e lap szűk teréhez alkalmazottan, úgy a mint következik.

1. Szőke Ferencz, rimaszombati első lelki pásztor, volt az önnálló Gömör első esperese, nagy tekintély a maga korában, különösen mint a Mária Terézia által összetört rimaszombati egyház lángbuzgó restauratora, a kit még a nagy Borsod választott meg seniorává 1792. október 18-án. Mint ilyen, mindjárt hivatala első napjaiban kezdte meg esperesi naplójának vezetését, erős feltétellel, — a mint maga írja — hogy abba minden előtte megforduló ügyet, úgy a mint azt tárgyalja és elintézi, lelkiismeretes pontossággal bejegyezze, kurrenzait, utasításait híven beírja, biztos emlékül és igazolásul önmagának, megjérének, esperes utódainak is buzdító példaül, hogy az ő általa megkezdett naplót folytassák.

Csakugyan erős feltétele szerint járt el különösen az első évben. 40 folio lapot írt tele napról-napra, közben hosszú részletes utasítások, egy kis törvénykönyv, szigorú rendeletek, arra nézve, mit kíván ő a

kormányzására bízott minden megye tagjától. . . Kár, hogy aránylag hamar meglankadt búzgósága! különösen e megyére nézve legfontosabb korszakban, mikor Borsodtól megválva kizárólag Gömör esperesévé lett, hat egész éven át egy betűt sem írt naplójába. mint esperes halt meg 1806. március 6-án, megsiratva szépen helyre állított fényes gyülekezetétől.

2. Bátori István, előbb pelsőci, utóbb serkei prédikátor volt az önálló Gömör második esperese, 1806. május 21-től, 1833. február 14-ig, mikor földi pályáját bevégezte. Naplóját ő is nagy pontossággal kezdte és folytatta, de csak egy évig. A rövid négy levél azonban így is becses fénykép, mely őt magát, kortársait, az egész megyét, folyó ügyeivel úgy mutatja be, a hogy akkor éltek. . . Bizonyos egyébként, hogy testben, lélekben erőteljes, szigorú és bölcs kormányzó, gondos, vagyonos családfő, mindenek felett hit teljes tudós pap, a ki két derék fiát szintén papnak neveltette. Költői lélekkel is meg lévén áldva, emlékét a zsolttáros könyvbe írt három szép énekkel megörökítette.

3. Dapsi József hanvai lelkész, 1833-tól 1846-ig volt Gömör 3-ik esperese, a mikor leköszönt. Derék, kötelességet híven, pontosan teljesítő, de a naplóba egy sort sem írt. Egyházi téren emlékét leginkább az tartja fel, hogy a Lenkei Zsigmond volt pelsőci pap által 1839-ben akadémiai pályázat útján nyert 100 arannyal alapított egyházmegyei papi és tanítói özvegy árvatárat ő szervezte 1840-ben. Különben mint maga is régi vagyonos nemzetség tagja, ma is virágzó tekintélyes családnak lett törzsök atyjává.

4. Terhes Sámuel ültette a közbizodalom Dapsi után az esperesi székbe 1846. május 9-én. Nagy öregséget érven, 1849. október 8-án leköszönt. Kár, hogy az egyház és iskola szempontjából is rendkívül fontos forradalmi és abszolút korszakban rendes naplót nem vezetett. Csak az elbúcsúzás után írt reszkető kézzel a megyei hivatalos könyvbe néhány sort. Egyébként, a maga korában népszerű költő, jó szónok volt, mint ilyen lett előbb nagyfalusi, aztán pelsőci, innen kassai, végre rimaszombati lelkészszé. És bár két jeles pap fia korán elhalt, számos szép utódiban s kerületében él kedves emlékezete.

5. Itt aztán egy igazi üres lap következik, a hova Tompa Mihály nevét akarta bejegyezni Gömör. Ő ekkor tetőpontján állott országos népszerűségének. Mint hanvai papot és tanácsbíró megválasztotta egyházmegye esperesének. nem fogadta el a megasztaltatást, okúl gyengélkedését adván, de meg költő lelke félt is a súlyos próza munkájától. Az ekként üresedésben lévő hivatalt, mint legidősebb tanácsbíró ideiglenesen Szabon János foglalta el, és vezette jól 1849. október 8-tól, 1860. szeptember 18-ig. A napló e korról is hallgat. — Ez után

6. Szentpéteri Sámuel pelsőci lelkész s tanácsbíró tisztelet meg Gömör azzal, hogy őt esperesévé választotta. El is fogadta azon kikötéssel, hogy ha kötelességének néhány évig elegettesz, Isten és a választottak segítségével, a körülményekhez képest bármikor visszaléphet. Csakugyan, bár szerette egész odaadással folytatott hivatalát s az akkori megye és kerület is méltányolta és marasztotta őt. 1856. november 1-én, tehát hat esztendeig tartott szolgálat után — legyőzhetetlen okok és körülmények miatt véglegesen visszalépett. A mi aztán az esperesi naplót illeti, őt hivatalba lépése első napjától a végsőig híven pontosan vezetve, négyezernyi számmal tele írta és egy második egész kötetel megtoldotta. Nehéz

abszolút korszak volt ez, s e napló hű tükör-darab ez időből.

7. Ismét Szabon János következett, előbb mint helyettes, azután mint rendesen megválasztott esperes. Azonban a tudós népszerű, de nehézkes idős ember nem tudta beleélni magát a felújult mozgalmas világba, leköszönt 1868. október 31-én, naplót most sem vezetett. Nem vezetett közvetlen utóda az arany tiszta jellemű

8. Török József balogi lelkész sem, a ki hű és pontos volt 1881-ben bekövetkezett haláláig. Hanem aztán ő helyette is vezet 1881. szeptember hótól

9. Nagy Pál tornallyai lelkész Gömörmegye mostani lángbuzgóságú, nemes esperese, évenként ezer körül járó számmal olyan naplót, melynek párja alig ha van ev. ref. magyar anyaszentegyházunkban. Vezesse még sokáig! Szentpéteri Sámuel.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** László József, a dunántúli ref. egyházkerülethez tartozó kocsai gyülekezet lekipásztora, a ki a pápai főiskola örökös tiszteletbeli gondnoka címmel tisztelték meg a főiskola iránt tanúsított áldozatkészségeért, a ki a pápai ref. leánynevelő intézetnek példát mutatott pártfogója volt, a ki a tatai egyházmegye esperesi hivatalát annak idején nagy lelkiismeretességgel viselte s hajlott kora napjaiban is viselte a kerületi tanácsbírói tiszteletet, e hó 4-ikén áldásos s közhasznú élete 88-ik évében elhunyt. Egy félszázadnál tovább, 54 éven át volt az Urnak hiv. szolgálója, a ki az igazak megérdemelt jutalmát bizonyosan megnyeri az ő Istenétől... Legyen áldott emlékezete! — *Radó Kálmán* a dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület főgondnoka e hó 3-án élete 55-ik évében Karlsbádban szív-széhlődés következtében elhunyt. Testvéreink egy hithű, buzgó s áldozatkész világi embert vesztek az elhunytban, a ki sohasem restelte azt, hogy protestáns, sőt vallásosságával mindig előljárt... Az országos társadalmi életben is tevékeny szerepet játszott férfiú emléke legyen áldott. — *Ferenczy Ida* asszony, Horváth Bertalan tiszta szederkényi ref. lelkész neje, élete 38-ik, boldog családi élete 19-ik évében e hó 1-ső napján jobb létre szenderült. Azok között, a kik e korán s váratlanul elhunyt nő felett a mély bánat könnyeit hullatják, bizonyára a megpróbált férj s az árvaságra jutott hat gyermek kesereg legjobban az Úr végzése miatt, de a ki szívöket megsebezte, meg is gyógyítja a sebeket. Úgy legyen! Az elhunyt példás nő és édes anyja emléke felett viraszson a soha meg nem szűnő kegyelet.

— **A „Sárospataki Lapok“ sajtórendőri vétségi ügye** a sátoralja-ujhelyi kir. törvényszék tanácsstermében e hó 5-ikén d. e. $\frac{1}{2}$ 10-től d. u. $\frac{1}{2}$ 1 óráig tartott. A bíróság elnöke: Matyasovszky Kálmán volt, tagjai: Józsa István s Wieland Aladár; a közvádlo: Stépán Géza alügyész, a jegyző: Okrucky Zoltán. Az ügy elnöki előterjesztése után a közvádlo nyilatkozott, hogy a vádat feltartja, a melyet a vádhatározat elnöki felolvasása követett. Ez után kérdést intézett Maklár Papp Miklóshoz, hogy „miért adták ki a kérdéses cikkeket s volt-e azokról előleges tudomása?“ a mire az első válasz ez volt: mert nem politikaiak, a második: nem! Kérdésbe tette az elnök, hogy: ki vezeti a lapot? ki kötötte a szerződést? amarra is, emerre is válaszolt M. ügy, a mint az

igazság áll. Majd az inkriminált három vezércikk felolvasása következett. egyet az elnök, egyet Wieland bíró, egyet a jegyző olvasván fel. Kérdezte az elnök: van-e a lapnak kauciója? a mire természetesen ez volt az előre is tudott válasz: nincs! A közvádlo felolvastatta a szerződést, az elnök pedig felolvasta az irodalmi kör alapszabályainak egyes pontjait. Wieland bíró kérdést tett fel, hogy ki írta a cikkeket s volt-e M-nak azokról tudomása? ... E kérdésre válaszolván M. kérte vizsgálati vallomásának felolvasását, a melyet a jegyző teljesített. Ezek után következett Stépán Gézának a vádbeszéde, a melyben röviden ismételte a vádhatározat tartalmát s kérte, hogy miután a kérdéses cikkeik *kormányzati rendszerről, államhatalmi intézkedésekről szólnak s politikai tárgyak körül forognak*, a bűnösség az 1848. XVIII. t.-cikk 30. §. 2. s a 31. §. 3. pontja értelmében állapíttassék meg. Maklár Papp Miklós vádbeszéde, a melyet lapunk más helyén egész terjedelmében közlünk, mint becses történelmi adalékot a legújabb korban szükségessé vált prot. önvédelmi munkánkról, egy teljes és egy negyed órát vett igénybe. A beszéd egyik kifejezése, a melyben arról van szó, hogy *zaklatási* jellegű az egész eljárás, felszisszent a vád képviselője s kérte az elnök megjegyzését, a mi meg is történt, de az ügyész a védő beszéd után is szükségesnek tartotta a *zaklatás* kifejezés elleni tiltakozást, mert a *bírálat hangja* nem jogosult az eljárás ellen! Ekkor a bíróság, a melynek egyik tagján láthatólag erőt vett az unalom, a mely ellen újság olvasás, ásítózás s fejforgatás által igyekezett védekezni, visszavonult s háromnegyed órai tanácskozás eredményeként kihirdette az elnök a marasztaló ítéletet, a mely ellen Maklár Papp Miklós tisztelettel felebbezett, valamint a közvádlo is, akinek a minősítés ellen volt kifogása, t. i. hogy a 3 cikkért csak *egy* s nem *háromrendbeli* vétség állapított meg! ... A tárgyaláson érdeklődőként ott voltak Novák Lajos theol. tanár s főiskolai lelkész, Dr. Szabó Sándor jogtanár, Rohoska József s. a.-ujhelyi ref. s.-lelkész, Dr. Kossuth János, Dr. Thuránszky Zoltán s más két ujhelyi ügyvéd s Dr. Tüdös István.

— **A biblia új szövetségi része** csakugyan revisió alá kerül és pedig igen rövid idő alatt. *Duka Tivadar* dr., lelkes hazánkfia s a Brit és külföldi Biblia-Társaság igazgató-tanácsának tagja, közölte az örömhírt R. Gy. gyel, mint egyik kiszemelt revisorral, hogy „a *Társaság* *Editional Committeeje* június hó 28-án tartott ülésében tárgyalta a magyar új testamentomnak revisióját s azt ugyanazon alapon, mint a már elkészült *Ó-szövetséget*, végleg megszavazta.“ Szász Károly püspök mint a revisió felkért vezetője, már hivatalosan is értesült e határozat felől. „Örülök — írja Duka — hogy a magyar egyházak érdekében ez a dolog is el van döntve.“ Mi jól tudjuk, hogy ő nélküle, az ő lelkesedése nélkül az egész biblia revisió kérdése sokkal nehezebben haladt volna, mint így, azért a haladásnak újabb mozzanatáért óvé legyen a dicséret és tisztesség!

— **Tanár-választás.** A rimaszombati egyesült prot. főgimnáziumhoz, miután Gaskó Gyula, az elválasztott tanár, időközben más helyen nyert alkalmazást, *Horváth Albert* sepsi-szentgyörgyi tanár választatott meg az igazgató-tanács által.

— **Tanácsbíró-választás.** Az *abauji* ev. ref. egyházmegye a Kállay Miklós elhunytával megüresedett tanácsbírói állásra 67 szavazat közül 54-gyel *Oláh Péter* bódi lelkészt s egyházmegyei főjegyzőt választotta meg.

— **Köszönetnyilvánítás.** A sárospataki főiskola énekara 1899. június 24-én az „Erdőbénye-fürdő“-ben táncmulatsággal egybekötött hangversenyt rendezett saját alaptőkéje javára a melynél felülfizetni szívesek voltak: Szécsy G. 9 frt; Hammersberg J. és Dr. Kun Zoltán 7-50 —7-50 frtot; Nagy Barna 4; Tresztyánszky Károly 2-50; Ballay Győző Gecsey Péter, Kiss Ferencz, Malonyay, Spisák Gyula 1—1 frtot; Abaházy József Kolozy Ferencz 50—50 krt. — midőn ez összeget hivatalosan nyugtázzuk, fogadják a jótékony cél érdekében történt felülfizetésükért szíves köszönetünket.

A rendezőség.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

Pályázat tanári állásra.

A sárospataki ev. ref. főgymnasiumban a magyar és latin nyelv tanításával összekötött rendes tanári állásra pályázat hirdetik. Pályázhatnak első sorban olyan ev. ref. vallású egyének, kiknek a magyar és latin nyelvből középiskolai tanári képesíttségük van. A tanszék évi javadalmazása 1100 frt alapfizetés, 300 forint lakáspénz és öt évenként négy ízben emelkedő 100 frt korpótlék. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja. Tanóráinak száma 18—20. A pályázni kívánók vallásukra, végzett tanulmányaikra, tanári képesítésükre s eddigi szolgálatukra vonatkozó okmányokkal felszerelt s a főtiszt. egyházkerületi közgyűléshez címzett kérvényeiket folyó 1899. augusztus 10-ig a sárospataki ev. ref. főgymnasium igazgatóságához nyújtják be. A tanszék betöltése az 1899. évi őszi egyházkerületi köz-

gyűlésen fog megtörténni s a megválasztott tanár tanszékét 1899. október 1-én tartozik elfoglalni. A mennyiben azonban képesített tanárok az állásra nem pályáznának, második sorban pályázhatnak a kihirdetett állásra olyan végzett tanárjelöltek is, kik a nevezett szaktárgyakat hallgatták, de még azokból oklevelet nem szereztek; az ezek közül ideiglenesen megválasztott segédtanár évi fizetése 1000 frt lesz s állását 1899. szeptember 1-én tartozik elfoglalni. Sárospatak, 1899. június 24.

Szinyei Endre,
gymn. igazgató.

2—2

HIRDETÉSEK.

Az 1896-iki millenniumi kiállításon a kiállítási nagy éremmel és oklevéllel lett kitüntetve s a kiállított pneumatikus hangverseny orgona felől ő felsége, a király a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Hazai műipar!

Kitűnő, erőteljes, széphanzásu s tartós szerkezetű, kisebb és közép nagyságu előljátszó pedálos

uj templom-orgonák

szállításra készen, mérsékelt áron eladók. Alulirottnál szakbavágó megrendelések minden nagyságu uj orgonákra a legujabb (Pneumatikus) rendszer szerint, valamint javítás s hangolásokra az ország bármely részéből elfogadtatnak s rövid idő alatt eszközöltetnek mérsékelt árakon.

Bővebb tudósítással készséggel szolgál:

Szalay Gyula,

5—6

műorgona építő-intézete, Székesfehérvárott.

Gróf Schönborn Bucheim Ervin beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kétli, Dr. Bókai, Dr. Wiederhoffer urak és számos orvosi tekintélyek elismerő nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag és vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, hughyomok, epekő; a torok és tüdő szervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomor megbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő viz.

Gyomorbajok elleni specificum.

A LUHI ERZSÉBET gyógyforrás

a gyomor rendetlen működésénél, gyomorsav tulságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikerrel alkalmaztatik.

Polenai gyógyforrás.

Első rangu diätetikus víz; legüditőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó szer.

Ezen ásványvizek megrendelhetők:

az uradalmi ásványvizek bérleti kezelésénél Szolyván (Bereg megye) és minden ásványvízkereskedésnél.

1—4

Prospektus és árjegyzék ingyen és bérmentve.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM. „Csak római katolikus!” *Barna Gyula.* — „Válasz Szuhay Benedek, Szobonya István és Korocz D. uraknak a nép-
iskolai vallásnitás ügyében.” *Tacitus.* — „Az országos középiskolai tanár-egyesület XXXIII-ik közgyűlése.” *T.* —
„Emlékezés Nemes Ferencz sárospataki jogtanár felett.” *Dr. Finkey Ferencz.* — „Ritoók Zsigmond nézetei az ev.
ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.” *Azari.* — „Vegyes közlemények” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

Csak római katolikus!

A földmívelésügyi magyar királyi miniszter a *rékási, jervini és sustrai* határban fekvő erdőterületek részben való bevonásával *Rékás* községet száz magyar földműves család betelepítése által ki akarja bővíteni.

Összesen kétezerkét katasztrális hold áll rendelkezésre, melyből száz római katolikus magyar család kapna 20–20 holdas területet, de csakis olyan családok, melyek egyenkint legalább 1000 frtnyi vagyonnal rendelkeznek. Házat a kincstár építené a telepeseknek, s a telek ára a házzal 3620 frt volna, melyből hatszáz forint a letelepedéskor, a többi pedig ötven éven belül 4 százalékos kamattal törlesztendő.

Iskolát, templomot, községházat a kormány építtet.

A telepítést ötven házzal már meg is kezdték, jövőre harmincz házzal folytatják, 1091-ben az utolsó húsz házzal befejezik.

E közérdekű s reánk protestánsokra nagyon is tartozó dolgot a politikai lapokból olvastam s megvallom, rám nagy hatással volt; hiszem más is lesz, a kit gondolkodóba fog ejteni.

Magyar nemzeti szempontból tekintve, dicséretre méltó ez a magyarosodásra való törekvése a földmívelésügyi magas kormánynak, mert szükség van, még pedig égető szükség arra, hogy a délvidék lakói is egykor mind magyarul imádják az ő Istenöket; ne csak ismerjék, de birják is zengzetes szép nyelvünket, mert mihelyt ez a cél eléretett, azonnal megfognak szünni, vagy legalább is megkevesbednek a nemzetiségi mozgalmak, s édes hazánk annyi küzdelmek után el fogja érni a kívánt nyugalmat s a virágzás korát.

Már magában az eszme, hogy e hazának minden fia magyar nyelven imádjá egykor Istenét, magasan feldobogtatja minden igaz hazafinak szívét, vallásos s egyházi szempontból is!

Azonban épen vallásos szempontból — különösen protestáns szempontból — ítélve meg ezen miniszteri intézkedést, a mely „Hirdetmény” alakjában jelent meg, elkeserítő. Engemet, mint magyar protestánst, teljesen elszomorított, annyira, hogy most job-

ban féltsem vallásunkat, mint félteni lehetett az üldözések elmúlt napjaiban.

Nem tudom elképzelni magamnak, vajjon hogy egyeztethető össze ezen telepítési intézkedés a fennálló törvénnyel, a melyben kimondatott, hogy a bevett vallásfelekezetek e hazában egyenjogúak, tehát nincs uralkodó vallás; és mégis mit tapasztalunk? azt, hogy minden lépten-nyomon, a hol csak lehet, mutatják, hogy a róm. kath. egyház uralkodó, s ezt teszik nemcsak azon egyházhoz tartozók — a mely elvégre is nem vétek, — hanem teszik kiváló protestáns férfiak is, nemcsak a jelenben, hanem tették a multban is.

Ennél az intézkedésnél, mint sok másnál, a legnagyobb mérvű mellőztetésünket látjuk. 2002 kataszteri hold földet magyar földműves családoknak ad a miniszter olcsó árért; de világosan kiköti, hogy ebben a kedvezményben csak római katolikus családok részesülhetnek. Hát a többi bevett vallásfelekezetűek hol maradtak? csak római katolikusok lakják e hazát? vagy a többi hűtelen gyermeke e hazának? s nem méltó, hogy kedvezményekben részesüljön? vagy nem jó hazafi?

Kizárja abból a körből, s még a lehetőségét sem engedi meg, hogy ezek is segítenék a magyar nyelv terjesztését!

Nem világosan mutatja-e ez az eset is, hogy a magas kincstár római katolikusnak vallja magát, s birtokaira más vallásúakat betelepíteni egyáltalán nem is akar, csak római katolikusokat? Avagy ezen rendelkezés nem azt mutatja-e, hogy Magyarországot még most is a maga egészében „Mária” országának tartják, s minden útát és módját — a mely Rómához vezet — felhasználják, hogy nemsokára teljesen is azzá váljék?

Vajjon az a száz magyar család csak úgy teljesítheti jól a maga feladatát, ha tisztán római katolikus? A protestáns vallásúak a magyar nyelvet nem tudnák terjesztetni?

Én úgy gondolom, hogy igen s talán nincs senki e hazában, a ki nem így gondolkozik!

A történelem lapjai arról tanuskodnak, hogy volt idő, midőn a magyar nyelvet, és magát a hazát is a protestánsok tartották meg; a legválságosabb időkben hívek voltak vallásukhoz, s törhetlenül ragaszkodtak édes magyar nyelvükhöz. Nekünk nincs Rómánk,

hogy a felé kacsintgatnánk; nekünk e hazán kívül, e nagy világon nincs helyünk s ha áld, avagy ver a sors keze, itt élünk és halunk!

A telepítés munkáját nem lehetett volna minden vallásos színezet nélkül megoldani? Hiszen sem nem „alapítványi,” sem nem „alapi” területről van szó, hanem államiról! Mindezen s ehhez hasonló intézkedések arról győzhetnek meg bennünket, hogy mi nem állunk előbb a 19 ik század utolsó napjaiban vallásos szabadság tekintetében, mint állottunk a türelmi parancs idejében; mert azok, kiknek minden tehetségükkel pártfogolni kellene, azok is aláássák szabad vallásgyakorlatunkat, midőn intézkedéseiknél a viszonyosságot s egyenlőséget figyelembe nem véve kimondják, hogy a magyar nyelv terjesztését csak római katolikus családok teljesíthetik.

Vajjon mit szól ehhez a róm. kath. ultramontan sajtó? Üldözésnek tekinti-e a maga részéről ezen miniszteri intézkedést?

És hogy ránk nézve még elszomorítóbb legyen ez az eset, azt is tudnunk kell, hogy ref. egyházunknak egyik oszlopos tagja hajtja végre ezt az intézkedést!

Vallás egyenlőség hol van a te országod nálunk?

Barna Gyula.

ISKOLAI ÜGY.

Válasz Szuhay B. Szobonya J. és Korocz D. uraknak a népiskolai vallástanítás ügyében.

(Folytatás és vége.)

Hogy mi lelkészek azért sem vagyunk alkalmazsok a vallás-tanításra az iskolában, mert mi erre nem képeztettünk elő! mi a gyermekek értelmi és érzelmi világához, úgy mint a tanítók, leereszkedni nem tudunk; hogy mi a fegyelmezéshez nem értünk: Korocz úrnak ezen állításai a mily önhittek, époly alaptalanok is. Nem hangsúlyozom itt, hogy a haragnak mindig erősebb szava van, mint a csengőnek; csak bátor vagyok figyelmébe ajánlani Korocz úrnak azon körülményt, hogy mi lelkészek, gimn. és theol. pályánk alatt csaknem mindnyájan foglalkoztunk gyermektanítással és neveléssel! hogy mi az akadémián épen attól a képezdei igazgatótól tanultuk a neveléstudományt, a kitől ő és a többi tanítóink tanulták; hogy minket a gyermekeknek vallás-erkölcsi tanítására kiválólag külön is képezték a teológián, a *katekhetika* cz. tantárgynak az előadásával, egy egész félévben keresztül. Tehát *nekünk* a gyermekek vallásos nevelésére egyenesen *egyetemi képesítésünk van* . . . És ennél a pontnál nem állhatom meg, hogy meg ne kérdezzem Szuhay B. és Szobonya J. kollegáimat és a velők talán egy értelemben levő lelkésztársakat, hogy ha nem a mi kötelességünk és tisztünk a gyermekek vallásos tanítása; ha az egyetemes egyház nem mi tőlünk, lelkészeinktől várja a leendő egyháztagok nevelését: akkor mit keres a theologia tantárgyai között a katekhetika? . . . Hogy fejlődhetett ki történelmi múlt nélkül ez a tantárgy, mint tudomány? . . . Ugy, tisztelt uraim! hogy a lelkészek a múltban is tanították a gyermekeknek a vallást az iskolában. Első reformátoraink papok és tanítók, énekszerzők és kántorok voltak egy személyben. Nem is bízhatták volna a megtisztított vallást abban a viszontagságos századokban másra; nem bízhatták volna a tanítókra sem, a kiknek a reformáció századában, de még azután is sokáig, a tanítás mesterségén kívül a haran-

gozás, csizmafóltózás, de sok helyen még a korcsmamerés is foglalkozási körükbe tartozott. — Ismerem én igen jól egyházunknak a múltját, a történetét; hiába vonja kétségbe Szuhay B. úr. Tudom, hogy a megelőző századokban az iskolamester tanítása mellett is erős volt egyházunk híveiben a hit, az egyházhoz való ragaszkodás, bámulatos az áldozatkészség; de akkor más volt a kor szelleme is, mint napjainkban. Mikor egy Rákóczi György legkedvesebb gyönyörűségének a biblia naponkénti olvasását, a predikáció hallgatást; — egy Lorántfy Zsuzsánna legelső gondjának a kálvinista szegény diákok felruházását, táplálását tartotta: akkor könnyű volt vallásosnak nevelni: a gyermekeket is; megtehették az iskola-mesterek is, ámbár azt hiszem, hogy azon kornak a vallásosságát is inkább a biblia olvasás és a templomi katedra, mint az iskolamester nevelte és táplálta. De ma, midőn a hitetlenség erős szele fú mindenütt körülünk, mikor a *kétkedés ördöge* még tanítóink mellett is ott ólálkodik; a mikor lejtőre jutott az egyháziasság, a felekezeti hűség, és buzgóság; veszni indultak az erkölcsök: továbbra is nem az erősebb, de a gyengébb kézre hagyni a vallás-erkölcsi nevelést: ez t. uraim, lelkésztársaim! ha nem kényelemszeretet, akkor legalább is — meggondolatlanságot nem akarok mondani, könnyelműség.

Hogy egyházunk jövőjére nézve nagy romlás, egyenes veszedelem származnék abból, ha a gyermekek vallás-erkölcsi tanítását a tanítók kezéből kivennénk és a lelkészekre bízánk: határozottan tagadom. Nem vagyok képes józan észszel felfogni, hogy mi veszedelem, lehetne abban, ha mi lelkészek egyházunk tagjait már a gyermekkorban magunkhoz kötözzük a szeretetnek, a bizalomnak láncával; ha érdeklődésünket, földi és mennyei boldogságukra vonatkozó gondjainkat kiterjesztjük rájuk már éltök hajnalán, tapasztaltatjuk velők ifjúságukon keresztül. Hogy mi ő bennök veszedelmet nevelnénk egyházunknak, kigyót melengetnénk keblünkön: ezt, megvallom, nem tudom elhinni. Hiszen még az állat is hálas az iránt, a ki vele törődik és a mi híveink nem tudnák felfogni, megérteni, megjutalmazni a mi lekipásztori fáradozásainkat? Nem veszedelem, de a legnagyobb nyereség volna az, ha a lelkész az iskolába őt megillető helyét elfoglalná. Mennyi kedvező alkalom kínálkoznék itt neki a lélek más irányú nevelésére is; a szív, kedély képzésére, nemesítésére; mennyi alkalom, hogy a mindennapi életnek a kérdéseit tiszta világításba állítsa a gyermeki értelem elé; hogy ismereteiket egyben-másban pótolja, látóköriket szélesítse. Mennyi alkalom, hogy mint lekipásztor későbbi munkáját megkönnyítse!

Azt mondják önök uraim! hogy a lelkésznek erre a munkára ideje sincsen! mert „*őt ettől elvonják a hivatalos kötelességek, a közügyek, a bizalmi állások.*” Engedjenek meg t. lelkésztársaim, egy papnak a vallástanításra iskolában, templomban és templomon kívül mindig kell idejének lenni; kell különösen ezután, ha már anyagi tekintetben az állam is segítségünkre jön. Kell időnek, még pedig *elég időnek* lenni erre a célra; mert ez a mi életfeladatunk, erre küldött el bennünket a mi Mesterünk. Ezt a szolgálatot mi meg nem tagadhatjuk, ha csak magunkat is meg nem tagadjuk. Egy papnak legelső kötelessége gyülekezetében a vallás-erkölcsi nevelés és tanítás; a bizalmi állások, a közügyek csak ezután, messzetávolban következnek.

Szobonya J. ur annyi engedményt azonban mégis csak tesz nekem, hogy a konfirm. oktatást, az ismétlődő iskolások vallás-tanítását ő is hajlandó a lelkészek kezébe adni. De, kérdem, hogy mi értelme van ennek,

ha tanítóink a vallás-tanításra képesek is, készek is?! . . . Hát más tárgya, más célja van a vallásnak a konfirmációban és az ismétlőiskolában, mint a mindennapi iskolában, hogy ott már a lelkészeknek és nem a tanítóknak kell azt tanítaniok? Ez már nem sértés a tanítókra nézve, nem arcútlása a tanítói kar önértetének? . . . És ha az, mert az önök okoskodása szerint annak kell lennie; kérдем egész tisztelettel, hogy a lelkészi konfirmáció tanítás ellen miért nem jajdult fel eddig is a tanítói kar?! . . . Ne sántikáljunk, uraim! kétfelé! vagy megvan a tanítói karban a képesség a vallástanításra, akkor végezzék azt ők egészen, hogy érzékenységükön és reputációjukon semmi csorba ne essék; — vagy nincs meg; akkor, mint a költő mondja: »Hagyják másnak az áldozatot!« Hagyják azoknak, a kiknek az oltár mellett van a helyök!

És ezzel be is végzem hosszúra nyúlt védekezésemet. Bocsásson meg a szíves olvasó, hogy a türelmét ily sokaig fárasztottam, de kénytelen voltam vele; mert nem egyenlő volt ezen küzdelem. Nekem három oldalról kellett védekezniem! . . . Az én tollamat múltkori cikkem megírásánál az egyház iránt való igaz szeretet vezérelte, mely szeretetben tudom, hogy tisztársaim közül igen sokan versenyeznek velem, de kevesen előznek meg. Lelkészársaim azonban és különösen a tanító urak, úgy látszik, hogy félreértettek: jó szándékomat félremagyarázták és gyanúsítást, vádaskodást, felforgatási törekvést olvastak ki szavaimból. Lehet, hogy tévedek, mert az emberi dolog, de most is szilárd meggyőződése, hogy *ev. református egyházunk csak a vallás-erkölcsi nevelés jegyében győzhet*. Annak a vallás-erkölcsi nevelésnek, a mely kezdődik mindjárt a gyerekkorban, tart az ifjúságon, az egész férfi kora keresztül a sirig. Ebben a jegyben van lélek és élet; minden más kísérlet csak galvanizálása az egyház testének. Ennek a vallás-erkölcsi nevelésnek az iskolai tanítás, a konfirmációi oktatás, az ismétlő iskolások képzése; az ifjak és leányok vasárnapi tanítása, a vallásos estélyek a felnőttek számára: mind egy-egy lányszemét, alkatelemét képezuék . . . Ha ez az ügy a mai tanítók kezében jó helyen van: ám legyen! De nekem ebben a tárgyban utolsó szavam is az, hogy ha mi lelkészek a vallás-erkölcsi nevelést az iskolában kezünkbe vennénk, de nem immel-ámmal, mint ez talán eddig az állami iskolákban és a lelkész-tanítóságokban történt; hanem legjobb erőnk, legjobb tehetségünk felhasználásával; egész tömjénünknek az oltárra vetésével; — lehetetlen, hogy az Isten ettől az öntudatos és önzetlen munkától megvonná a maga áldását.

A mi végül az álnevet illeti: csak az a megjegyzésem, hogy „*non quis, sed quid.*“ Az álnev nem mindenkor a félelemnek, de inkább a szerénységnek a jele. Van igen sok ember, a kinek nem vágya az, hogy neve közkézen forogjon.

Tacitus.

Az országos középiskolai tanár-egyesület XXXIII-ik közgyűlése.

Magyar közoktatásügyünknek első rendű munkásai, a középiskolai tanárok, ez évi gyűlésüket az ország központjában, *Budapest*en tartották meg, miután egy kegyeletes ünnepélylyel, a *Szarvas Gábor* szobrának leleplezésével volt egybekötve.

Július 1-ső napján volt a gyülekezés s estve az ismerkedési lakoma, a melyen a régiek örömmel üdvözölték egymást, az újak és ismeretlenek pedig barátságot kötöttek, mint egy ügynek munkásai.

Július 2-ikán d. e. 9 órakor kezdődött a közgyűlés a tud. akadémia heti üléstermében. A kormány, illetőleg az illetékes minisztérium képviselőjében hivatalos személyként: *Hómann Ottó* miniszteri tanácsos volt jelen.

Beöthy Zsolt elnöki megnyitó beszéde, mint mindig, úgy most is széles körben mozgott s magas szárnyalású volt. Úgy tekint a tanárokat, mint megvetőket, a kik szép, de nehéz munkájuk után lassan-lassan immár kezdenek gyümölcsöket élvezni saját személyüket illetőleg is, a mennyiben a tanügy munkásai iránt immár nemes rokonszenv, sőt elismerés mutatkozik a társadalom minden rétege részéről. De még mindig van, — úgy mond — kívánni való! »Még csak egy lépés van hátra: annak a belátásnak meggyökereztetése, érvényre juttatása, hogy a mi ügyünk rendezése nemcsak szükség, hanem első rangu szükség, melynek elodázása a nemzeti élet szempontjából több kárral jár, mint a mennyi hasznát más érdekeknek eléje tétele esetleg hajt.« Miután megemlékezett az egyesület ügyeiről, bevégezte megnyitó beszédét, a mely után *Wlassics Gyula* miniszter üdvözlő táviratát hallgatták meg a nagy számban megjelent tagok, a kik *Hómann Ottónak* ama jelentését, hogy a miniszter az egyesület részére 1000 frt segélyt utalványozott, nagy lelkesedéssel fogadták.

Négyessy László titkár több rendbeli jelentései után a gyűlés hozzáfogott az első tárgy elintézéséhez. Az egyesületi ügyrend volt ez, a melyet abban az alakban fogadtak el, a melyben a választmány ajánlotta.

E tárgy elintézése után a gyűlés tagjai kivonultak a »Széchényi park«-ba, a hol a *Szarvas Gábor* szobra, a legnagyobb magyaré mögött, várta a leleplezést. Nem csupán a gyűlés tagjai voltak ott, hanem az akadémia képviselői, *Budapest* polgármestere s több egyesület kiküldöttjei is, a kik mind áhítattal várták az ünnepély lefolyását, a melyet a »Szózat« eléneklése nyitott meg. *Beöthy Zsolt* remek beszéde alatt, a melyben e nagy tanárunk az elköltözött érdemes kolléga érdemeit színdús s illatos csokorba kötötte, lehűlt a szoborról a lepel s a nagy közönség lelkesen éljenezte a szoborban megörökített *Szarvas Gábort*, a kinek emlékeztét *Sajó Sándor* jászberényi tanár énekelt meg szép költeményben. Miután *Hofer Károly* egyesületi alelnök a szobrot a főváros gondjaiba ajánlotta s *Halmos János* polgármester átvette a főváros gondozásába, a »Hymnus« hangjai mellett véget ért a lelkes ünnepély.

Ezen az első napon nem volt aztán közgyűlés, hanem a következőn, július 3-án, a mikor is a tárgysorozat összes pontjait letárgyalták. Nevezetesen meghallgatták a *Dóczy Imre*, tiszántúli ref. középiskolai felügyelő emlékbeszédét *Klamarik János* felett, a mely után *dr. Alexándor Bernát* értekezését olvasta fel *Rajner Ferenc* az új tantervi módszertani utasítások kérdésében. Erős, de igazságos és épen ezért teljes mértékben helyeselhető kritikát mondott az értekező a tankönyvekről, a melyek manapság, mintegy ellenhatás képen a régiekhez viszonyítva, csupán stylbeli alkotások, bőbeszédűséggel megrakva, terjedelmesekké s vaskosakká téve. *Kívánja, hogy az iskolai könyvek tételes, fejtegető s körülíró szövegek legyenek szabatos, gondos irányú kidolgozásban.*

E nagyfontosságú kérdéshez többen szóltak hozzá s a megállapodás az lett, hogy az új tantervet a tanárok legjobb erejük szerint fogják végrehajtani.

Nem kevésbé fontos tárgyról szólt a *Suppán Vilmos* előadása, a ki a felsőbb leányiskolák reformjáról értekezett s 7 pontban körvonalozta felfogását, a melyekben azt fejtette ki, hogy a gimnázium s a felsőbb

leányiskola összeeső ügye ezúttal függőben hagyandó. Hanem a felsőbb leányiskola reformja végrehajtandó, még pedig úgy, hogy legyen ez az *oktatási intézeti ág középiskolai jellegű, 6 osztálylyal s egységes tanfolyammal, a mely adja meg a nőknek a műveltséget abban a mértékben, a melyben a gimn. s a reáliskola megadja a férfiaknak.* Az ez irányban való berendezkedés legyen teljes s végleges a felügyelet szempontjából is, nem különben a tanerők képesítése tekintetében, akiknek középiskolai kvalifikációval kell bírniok s ez alapon az eddigi »felsőbb leányiskola« cím szüntessék meg s az új intézet címe »leány liceum«, vagy »leány középiskola« legyen. Az egész kérdés különben törvényhozási úton oldandó meg.

Ehez is történt hozzászólás s a határozat ez lett: *felsőbb leányiskola csak ott állítható fel, a hol már van polgári leányiskola.*

Ezzel el is végződött a tulajdonképeni tárgyalás, mert csak a választások voltak még hátra, a melyek egész csendben, minden nagyobb emóció nélkül folytak le. Az egyesület tisztikarának a választása a közgyűlést megelőzőleg történt, titkos szavazás szerint. Ez a következőleg alakítottatott meg: *dr. Beöthy Zsolt* elnök; *Hofer Károly* (központi), *Rombauer Emil* (vidéki) alelnökök; *Négyessy László* főtitkár; *Rajner Ferenc* szerkesztő; *Müller József* pénztáros; *Molnár István* titkár és gazda; *Vámosy Mihály* segélyalapi elnök s *Tiber Ágost* ellenőr.

Tiszteletbeli tagokul megválasztottak: *Dóczy Imre* s *Mauritz Rezső*. A választmány tagjai legnagyobb részben a régiek maradtak, köztük a tiszáninnen ref. kerületben lévő ref. tanárok közül *Baksay István* s *Buza János*.

A gyűlés tagjai e nap délutánját az »Athenaeum« új telepének megtekintésére fordították. A jövő évi gyűlés *Temesváron* lesz.

T.

TÁRCA.

Emlékbeszéd

Nemes Ferenc sárospataki jogtanár felett.

(Folytatás.)

Az 1863/4 isk. év az, a melylyel Nemes Ferenc megkezdte 33 éves jogtanári pályáját s ez az év az, a mely újra feltámasztott jogakadémiáknak első rendes éve gyanánt tekinthető. E hosszú tanári működés alatt Nemes Ferencnek át kellett élnie jogakadémiánk javításának, fejlesztésének minden stádiumát egészen a legújabb, az 1896-iki berendezkedésig. Négy átalakulási időszak volt e 33 év alatt, a mely tanári karunkra s így Nemes Ferencre is mindig tantárgy-változást, vagyis új terhet jelentett.

A szántói tanterv, a jogakadémiának egy filozófiai s két rendes jogi tanévre való berendezése, mely az öt új akadémiai tanár beállításával tulajdonképen csak az 1863/4-ik évben lépett életbe, ezen egy évet nem is élte túl. Mindjárt ezen iskolai év ünnepélyes megnyitása után sötét felhők kezdtek tornyosulni a szépen megindult jogakadémiánk felett. 1863. május közepéig ugyanis végzett joghallgatóink a 4, illetőleg 6. félévi cenzurán nyert bizonyítványaik alapján a budapesti kir. tábla által akadály nélkül bocsátattak ügyvédi vizsgára; ez idő óta azonban egy udvari cancelláriai rendelet folytán vizsgai kérvényeik kivétel nélkül visszautasítottak, azon

indokolással, hogy az ügyvédi vizsga előfeltételét az államvizsga képezi, a melyet pedig a mi joghallgatóink nem tettek le, mert tantervünk ily vizsgát nem ismer. S midőn ifjaink az államvizsga letétele iránt a katolikus jogakadémiákhoz fordultak, ezektől is ridegen elutasítottak, azon okból, mert a mi tantervünk nem felel meg az övének. Joghallgatóink így valósággal kétségbeejtő helyzet elé állítottak, a mennyiben a pályájukon való előhaladás útja egyenesen el lett vágva előttük, jogakadémiánk pedig az elnéptelenedés és a legrovidebb halál szomorú sorsára kárhoztatva. A Bach-kormány jogtipró szelleme tért vissza ezen intézkedéssel is. Az 1863. november 17-én Sárospatakon tartott egyházkerületi közgyűlés, felismerve a helyzet rendkívül veszélyes voltát, terjedelmes feliratot intéz a nagyméltóságú helytartótanácsához, melyben előadva ezen autonómiákkal, s az 1791. 26. t.-cikkkel ellentétben álló eljárás sérelmes voltát, gyors orvoslást kér s különösen az államvizsgára való kötelezés alól kéri felmenteni joghallgatóinkat. E felíratra 1864 márczius 31-én le is jött a válasz, mely szerint az ezen évi febr. 25-én 2956. sz. a. kelt udvari rendelet szerint jogakadémiánk ellen a legfőbb felügyeleti jog szempontjából semmi észrevétel nem tétetik, sőt »az újra berendezve megnyitott jogtani intézet nyilvánossága s az ott kiadott jogi bizonyítványok államérvényessége elismertetnek,« azonban az államvizsga letétele alól azon ifjaink, kik közhivatali pályára öhajtanak lépni, fel nem mentetnek, sőt a bírói vizsgára is csak úgy bocsátatnak, ha hat félévi bizonyítvánnyal igazolják, hogy a kir. jogakadémiákon előadott tárgyakat mind lehallgatták. A bírói vizsga letétele végett joghallgatóink az említett bizonyítványokkal a *pesti, kassai* és *eperjesi* államvizsgáló bizottságok bármelyike előtt jelentkezhetnek az erre kiszabott rendes határidőkben.

E rendelet, a melyhez való alkalmazkodástól függött jogakadémiánk további fenállása, új átalakulást tesz szükségessé tantervünkben. A jogakadémia nyilvánossági joga nyíltan elismertetik ebben, de végzett joghallgatóinknak ügyvédi vizsgára való bocsátása a bírói vizsga letételétől tétetik függővé, mely vizsgát azonban Patakon letenni nem lehet, hanem csak Pesten, vagy Kassán vagy Eperjesen. Ezen államvizsgára bocsátás feltétele pedig a 6 félévi jog- és államtudományi vizsgáról szóló bizonyítvány. A legelső teendő volt tehát jogakadémiáknak három évi rendes jogi tanfolyamra való berendezése s mindazon tárgyak előadása, melyek a kir. jogakadémiákon előadottak. Ez még nem volt nagy baj és nehéz teendő, mert a philosophusi évvel együtt eddig is három éves jogi tanfolyamunk volt, de aggasztó volt az a körülmény, hogy az államvizsgai jogosultság jogakadémiáinktól megtagadtatott, nem fog-e az 1863-iki felíratban említett elnéptelenedés e miatt bekövetkezni?!

Az előjáróság kénytelen volt megalkudni s meg is alkudott a nehéz körülményekkel, az idők jobbra fordultától remélve az államvizsgai jog megnyerését s bízva a protestáns közönségben, mely a pataki jogakadémiát így sem fogja elhagyni. Az 1864/65. isk. évben a jogakadémia már három éves tanfolyamra van berendezve s habár ezen évben a hallgatóság létszáma az előző évihez képest némileg apadt is, de az azutáni években rohamosan emelkedett, úgy, hogy 1867/68-ban már 99-re, 1868/69-ben 105-re szökött fel, élénk bizonyosságú annak, hogy jól berendezett s életképes intézetet kerülő úton nem lehet megsemmisíteni. S az idők jobbrafordultával a várt jobb korszak csakugyan be is következett reánk is. Az alkotmányos magyar kormány 1869-ben megadta a sárospataki jogakadémiának is az államvizsgáztatás jogát s az első államvizsgai bizottság 1869 július 24-én alakul meg

Patakon.¹ A bizottság elnökeül Komáromy József, helyettes elnökeül Évva András neveztetik ki. Tagjaiul a tanári karból csak a 2 idősebb: Emődy és Antalfy jogosíttatnak.²

Megenged a m. t. közönség, hogy jogakadémiánk ezen korának történetével kissé hosszasan foglalkoztam, de igen időszerűnek véltem feleleveníteni e kor emlékeit, midőn épen napjainkban a közoktatásügyi kormány azt vette tervbe, hogy 30 éves államvizsgai jogosultságunkat visszaveszi s az 1864—69 közti állapotokat idézi elő nálunk. Ez a kor vigasztalhat bennünket a tekintetben, hogyha ez az indokolatlan terv keresztültvitelnék is, jogakadémiánkat nem kell féltünk az elpusztulástól, mert annak életképes gyökerét az ily erős oldal-támadások sem tehetik tönkre.

Folyt. köv.)

Dr. Finkey Ferenc.

KÖZÉLETÜNK.

Ritoók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.

Egy hétköznapi észrevétellel kezdem soraimat. Mindenki tudja, hogy egy tűzvésznel vagy egy árvíznél nincs féltésemesebb. A ki szemtanúja volt nagy vízáradásnak, az igazat fog nekem adni: *késébeeső jövészekelés tölti be a levegőt*, vagyon s emberélet esik áldozatul a romboló elemeknek.

De még a szerencsétlenségben is mindig van valami szerencse; ha egyéb nem, annyi mindenesetre van: felkelti az éberséget, megnöveli a szunnyadó tetterőt. Én rendesen azt tapasztaltam, hogy leégett falvaink célszerűbben, az óvatosság kellő felhasználásával és mind jobban épültek fel, mint a minők az előtt voltak.

Tökéletesen így van ez erkölcsi téren is, s ránk illik magyarországi ev. reformátusokra. 1896 óta különféle czímen, de legfőképen a reverzálisok által vallásos téren folyton tartó veszteségeink felérnek akármily szerencsétlenséggel. De — s ez a szerencse a veszedelemben, — nem elégedtünk meg a lamentálással; mikor a számok felriasztottak bennünket, kezdtük megfigyelni a sebeket, vizsgáltuk az okokat, kerestük az orvosszereket. A vészkiáltás: hogy így elpusztúl a magyarországi ev. ref. egyház, mind több és több embert ébresztett fel; a mentő munkába kiki ajánlott egy-egy orvosságot, de eddig az orvosok legtöbbször csak a hivatásbeli papok köréből kerültek ki. Ujabbban azonban már a világiak közül is mind többen kezdenek foglalkozni az egyház bajaival. Igen helyesen van ez így! Több szem többet lát! Sok elme vizsgálódásából okvetlenül megszületik a gyógyítószer. A tevékenység bizonyosan megtermi gyümölcseit.

A világiak részvétele a munkában ezenkívül azért is különös figyelemreméltó, mert sokan közülök széles látókörrrel bíró férfiak, az ilyenekkel vállaltva biztosabban érhető el siker. E lelkes világiak közül való *Ritoók Zsigmond*, egyházmegyei gondnok, ki a „Debreczeni Protestáns Lap”-ban, mintegy 8 számra terjedő tanulmányban foglalkozott az ev. ref. egyház helyzetével és teendőinkkel. (Debr. Prot. Lap 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 24. szám.)

E minden körben méltán feltűnést keltő cikksorozatot mi is a legnagyobb figyelemmel kísértük, írójáért is, de különösen tartalmánál fogva. S mivel lapunk olvasói közül kevesen lehettek azon helyzetben, hogy Ritoók tanulmányát élvezhették

volna: elhatároztuk, hogy azt vázlatosan bemutatjuk, szerény megjegyzéseket téve ott, a hol felfogásával nem értünk egyet.

Ritoók tanulmánya bevezető részében elsőben is helyteleníti azok eljárását, a kik az egyház teljes felbomlását hirdetik; mert ez az ítélet, mint mondja: „felbátorítja ellenfeleinket és demoralizálja saját seregünket.” Ritoók ellentétben ezekkel meggyőződésből hirdeti, „mint a vívott várnak vannak gyengébb oldalai, melyek erősítést, erősebb védelmet követelnek, egyházi állapotainknak s ügyeinknek is vannak ily gyengébb s veszélyeztetett pontjai s hogy ezekre a veszélyben forgó helyeken az erő összpontosítására volna szükség.” Ritoók, — ellentétben azokkal, a kik a teljes felbomlást hirdetik, — „kiknek látások lehet éles, de csak a környezethől nyert benyomás eredménye, vagy kedély baj,” — az adatok, a jelenségek megfigyelése nyomán keresni akarja a tényeket; a tények megállapítása után akarja eszközölni azok nyomozását s amennyiben az a nyomozás a helyzetet segíteni akar: a segítség módjainak és eszközeinek megválasztását is igéri.

Ily alapon elsőben is az ev. ref. népességnek az ország lakosságában való abszolút számát és arányát veszi szemügyre. Kimutatja, hogy — bár a régebbi időkben e tekintetben nincsenek adataink — 1857-től 1897-ig az ev. ref. száma mintegy félmillióval növekedett, ellenben a többi felekezetekhez viszonyítva számuk folyton csökkent, különösen a róm. kath. és izraelitákkal szemben, egyszóval az ev. ref. egyház azt a helyzetét, melyet régebben az ország lakosságában elfoglalt, nem tartotta meg.

Ennek okát számos adat alapján abban véli feltalálni, hogy bár a halálozások viszonylagos száma a többi felekezetekkel szemben kedvező: *a születési számok minden felekezeten között a legkedvezőtlenebbek.* A továbbiakban felmutatja azon közismeretű tényeket, hogy a kitérések legérzékenyebben az ev. ref. felekezeten támadják meg, a kitérték legnagyobb része nő s hogy a gyermekek vallására vonatkozó megfigyeléseknél is a legsúlyosabb veszteségek is a mi számlánkra irandók s hogy a szekták is az ev. ref. egyházból szedik áldozataikat, s hogy a nemzetiségi területen s főképp a románok között, a kevés számú ev. ref. vallású népet szemmelláthatólag az idegen nemzetiség assimilálja.

A következőkben eleinte derűtebb képekkel foglalkozik, midőn lefesti, hogy úgy az egyetemeken, mint a jogakadémiákon, az ev. ref. ifjak nemcsak a népességhez megfelelő arányban, hanem jóval azon felül tanulnak. Ellenben fájdalmasan konstatálja a theologusok és tanítóképző növendékek létszámának folytonos csökkenését, míg a többi felekezeteknél folytonosan emelkedést észlelt. Szomorúan mutat rá, hogy tanítónőképző-intézetünk egy sincs; tanítónőink egy nagy része állami és más felekezeti képzőkben nyeri oklevelét; kimutatja, hogy a más felekezeti tanítónőképzők létszáma folyton emelkedőben van. Gimnáziumaink látogatottsága az ev. ref. ifjak részéről az országos létszámhoz mért aránynál jóval magasabb, de már a mi az elemi iskolákat illeti: e tekintetben úgy a tanintézetek, mint a tanítók és a tankötelezettek, nemkülönben a tényleg iskolákba járók létszámánál évről-évre visszaesés mutatkozik.

Mind ennél elszomorítóbb kép az, hogy úgy ezekben az intézetekben, tehát elemi iskoláinkban, gimnáziumainkban, akadémiáinkon, mint a művelt nőknél, a kik legtöbbszörre a családban idegen nyelvű nevelőnők vezetése alatt nyerik nevelésüket, *az igazi protestáns vallásos nevelés teljesen el van hanyagolva*, mert elemi iskoláinkban, mint igen helyesen mondja: „*semmi vagy majdnem semmi* oly ismeret sem nyer a gyermek, a mi egyházunk multjával s irányával, történelmével, az újkor fejlődésére, sőt más egyházakra is gyakorolt befolyásával hatással megismertené.” A középiskolai nevelés által „nincs megismertette, beoltva, jellemmé fejlesztve az ifjakban az a világszemlélet, mely a protestantizmusnak alkotó eleme, mely a protestantizmus és katolicizmus közt elég választó vonalat képez. Az idegen nyelvek kedvéért, idegen nevelőnők kezei

¹ Az első bírói államvizsgát Nyomárkay Aurél tette le 1869 július 24-én.

² Nemes Ferenc csak 1876-ban lett az államvizsgai bizottság tagja, midőn a jogakadémiának jog- és államtudományi karrá átalakulásakor a vizsgai bizottságok is újonnan alakítottak.

alól kikerült növendékek tudnak valami Jámor Lajosról, Kopasz Károlyról stb., de Bocskayról, Rákóczyról s azok küzdelmeiről semmit, vagy igen keveset. Képtelenségnek tartja azt is, hogy a kath. zárdákban halljon valamit a növendék Kálvin puritanizmusáról, a gondolat szabadság és szabad vizsgálódás fenségéről, egyszóval valamiről, a mit protestáns szellemnek neveznek.

Szeretném, ha híven tudnám reprodukálni, a mit arról mond, hogy mindazoknak a veszteségeknek, melyek bennünket értek, a legtöbbje abból származik, hogy ily kezelés mellett az egyház tagjai sokat vesztek abból az intensív protestáns szellemi erőből, mely hajdan nemcsak védelemre, de tevőleges terjeszkedésre is képesítette őket.

A vallás elhagyása, kitérések, a reverzálisok okát nem a szabadelvű törvényeknek tulajdonítja, mint újabban némelyek, hanem a mi teljesen a mi felfogásunkkal egyetértőleg kimondja, hogy „az ok meg volt már az egyházban, egészségtelen állapotok, beteg tagok voltak már az egyház testében, s a törvény csak arra szolgált, hogy a rejtett betegség nyilvánossá lett.”

Kívánja azért első sorban a következőket. Oltsák be a növendékek szívébe nevelésszerűleg a prot. öntudat már a népiskolákban. Az egyháztörténetet vonzó alakban, életrajzokban kell ismertetni, hogy a növendékek már gyermekkorukban ismerjék azokat a szenvedéseket, melyeket elődeink kiállottak s az áldozatokat, melyeket egyházunkért hoztak. A középiskolákba a vallásos meggyőződést különösen egyháztörténelmi, filozófiai tanulmányokkal kell támogatni, hogy azt az éles különbséget, mely a r. kath. és ref. felekezet közt kifejlődött, megérthessék; a theol. ifjakat pedig különösen bölcsészeti, egyházi jogi bővebb tanulmányok által kell előkészíteni a prot. álláspont védelmére. Ily szempontból természetesen nagy botlásnak tartaná, népiskoláink államosítását. Az iskolák államosítása szerinte csak akkor volna veszélytelen, ha az oktatást mindenütt az állam venné át. De a míg látja, hogy a más felekezetűek iskoláikat fel nem adják, sőt a vallásos nevelésért képesek feláldozni a tanítás magasabb fokú sikerét is, ő is — bár nem elfogult ref. ember — e felekezeti versenyben nem szeretné, hogy kivétessék a fegyver a ref. nép kezéből, azon felekezetéből, melynek igazait minden tekintetben belátja. Előtte a ref. egyház összes vallásos meggyőződéseivel eszköz az emberiség magasabb fokú vezérletére. A hol teljesen képtelen az egyház az iskolát fentartani: s a község lakosai *egészben* vagy *többségükben* ev. ref. vallásúak s más vallású birtokos hozzájárulásával, a kinck terhén könnyíthető: ott községi iskolát kellene felállítani. Az iskolák megtartását ezenkívül azért is kívánja, mert nem akarná a híveket arra szoktatni, hogy mindent az államtól várjanak.

Továbbá az intelligens leánygyermek nevelése végett szükségét véli mennél nagyobb számban leányneveldek felállításának s ha erőinket végsőig kell is feszíteni, ev. ref. tanítónőképzőket kell sorrendben felállítani. Ez utóbbiakat ösztöndíjakkal, internatussal kellene ellátni. Fel is sorolja azon helyeket, a hol ez utóbbiakat felállítandóknak véleményezi, természetesen a Tiszántúl érdekeit tartotta szem előtt.

Érdekesnek tartom felemlíteni, hogy a tanítónőképzők felállítását azért is sürgeti, mert a tanítóhiányon, melyen a közel jövőben úgy sem lesz segítve, úgy vél segíteni, ha ev. ref. egyházainkban a szükséghez képest, a hol csak hiány van, tanítónők alkalmaztatnak. Észak-Amerikából és hazánkából vett példákkal igazolja, hogy a tanítónők szorgalom s a tanítás terén elért eredmény tekintetében semmivel sem állanak hátrább a férfiaknál; abban a tekintetben pedig, hogy a tanítók fizetésének emelése a távoli jövő zenéje s férfiak nagyobb számmal ügysem igen fognak tudni e pályára, — a nő kevesebből is kijöven — a mai viszonyok között igen sok nőtanítóra lehetne számítanunk. Lelkesedéssel hirdeti, hogy új világ fog szemeink elé tárulni, ha a nőket megnyerhetjük az egyházi életben munkatársainkúl.

(Folyt. köv.)

Azari.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** A marosvásárhelyi ev. ref. egyház első lelkésze, *Dállyai Vass Tamás* e hó 9-ikén élete 61-ik, lelkipásztori működése 33-ik évében hirtelen elhunyt. A megboldogult egyike volt az erdélyi egyházkerület számottevő, buzgó s munkás lelkészeinek, a kit zsinati képviselőül is megválasztottak s a ki alelnöke volt a »Kemény Zsigmond irodalmi társaság«-nak. Az egyházközség fájdalmát szépen tolmácsolja a kiadott gyászjelentés, a melyben a hívek szeretete, tisztelete s hálás kegyelete igaz őszinteséggel nyilatkozik meg... Legyen áldott az elhunyt hű munkás emlékezete. — *Kardcsanyi Agnes*, F. Varga Lajos majtisi (szatmár-megyei) ev. ref. lelkész neje, e hó 10-ikén meghalt. 40 évig élt, 15 évig boldogítva férjét, a ki három gyermekével s nagy számú rokonsággal siratja hűséges élettársát. Legyen áldott emlékezete. — *Bészler Anna*, Csíky Lajos debreceni ref. theol. tanár neje, e hó 7-ikén, éltének 37 ik. boldog házasságának 11-ik évében, hosszas, kínos szenvedés után, meghalt. Abban a mérhetlen fájdalomban, a mely e haláleset által a férjet s két gyermekét érte, igaz szívvel osztozunk s kérjük a vigasztalás Istenét, hogy adjon megnyugvást hű szolgájának s övéinek. Az elhunyt hű nő s anya sírhalmá felett örködjék a hálás kegyelet s emlékezet!

— A »Sárospataki Irodalmi Kör« egy népiskolai »Magyarország történelme« című tankönyvre pályázatot hirdet. A tankönyv a tisztánnevelési egyh.-ker. népiskolai tantervéhez (Dezső-féle) alkalmazva készítenendő. Beadási határidő 1900. szeptember 1. Az elfogadott munka díjazása az Alapszabályok értelmében ívenként 20 frt, minden többi kiadásnál a tiszta jövedelem 15%-a, mely azonban az eredeti 20 frt írói díjnál több nem lehet. A pályamunka jellege alatt tisztán, olvashatóan leírva, lapszámozva adandó be. A pályázni szándékozók aug. 1-ig a kör elnökségét levélben vagy jellege alatt értesítsék, mert ha pályázó nem jelentkeznek, megbízás útján fog a kör gondoskodni a munka készíttetéséről. Sárospatak, 1899. júl. 14.

Maklár Pap Miklós,
másodelnök.

— **Lelkész-választás.** A szatmári ev. ref. egyház lelkipásztorává, az oly korán s váratlanul elhunyt Tabajdy Lajos utódjául *Bikó Károly* győrtelki lelkész s szatmári esperes választotta meg meghívás útján.

— **Tanár-választás.** A miskolci ref. főgimnáziumhoz rendes tanárul megválasztott: *Vértesi Sándor*, a ki a cisztercita rendből nem régen lépett ki s lett ev. ref. vallásunknak hívévé. Teljes bizalommal reméljük, hogy a világhossz egyházában s iskolájában csakhamar teljesen othonossá lesz s buzgó s igaz munkása leendő anyaszentegyházunknak.

— **Dr. Meczner Sándor**, sárospataki jogtanár a budapesti ügyvéd vizsgáló-bizottság előtt letette az ügyvédi vizsgát s oklevelet nyert. Gratulálunk.

— A tiszántúli ev. ref. tanár-egyesület e hó 4—5 napjain tartott *hódmező-vásárhelyi* közgyűlése szépen sikerült, noha a tagok csekély számban jelentek meg. A gyűlést megelőzőleg d. e. 9 óraker istentisztelet volt a helybeli lelkészek s a megjelent tanárok jelenlétében. Istentisztelet után kezdődött a közgyűlés, a melyen *Dóci Imre* elnöki megnyitója után az üdvözlések következtek az egyház s a város részéről. Majd a jegyzői jelentést hallgatták meg, azután pedig a pénztárnokit. A felolvasások sorát *dr. Nagy Zsigmond* debreceni ref. főgimnáziumi tanár nyitotta meg, a ki »A modern nyelvek tanításáról« értekezett. Őt követte *dr. Ernyei István* hódmező-vásárhelyi gimn. tanár, a ki »Az iskola és

élet címen olvasott fel, majd a II-ik napon Kiss József pápai ref. theol. tanár olvasta fel: »Vallástanítás a közép- és főiskolában« s Bodnár Bertalan hódmezővásárhelyi gimnáziumi tanár »A természettudományi tárgyak szerepe a középiskolában« című értekezését. Mind ezek az »Évkönyv«-ben meg fognak jelenni.

— A Plósz-féle kongrua rendelet ügyében interpellált a képviselőházban Páder Rezső néppárti képviselő s a választ július 5-ikén maga a miniszterelnök, Széll Kálmán, mint belügyminiszter adta meg. A válasz szerint »a rendelet nem annyira univerrális, hosszabb időre szánt. A kérdést megoldó rendelet számba megy, hanem inkább útastás, hogy hivatalos adatok kiszolgáltatásával segédkezzenek az 1898. XIV. t.-cikk végrehajtása körül. A kultusz miniszternek a jogerős ítéletekről kell tudomással bírnia s ezekről csak a bírósági adminisztráció útján nyert adatokból szerezhet tudomást. Semmi szándéka nem volt az igazságügy miniszternek semmi tekintetben akár a lelkészek méltóságát, akár állását ezzel lealacsonyítani, akár pedig a vallásnak és az egyháznak tiszteletét csorbítani, semmi tendentia, semmi üldözés nincs!« — A képviselőház többsége persze tudomásul vette a választ, noha Páder Rezső nyilvánvalóvá tette azt, hogy a válasz nem a rendelet értelmét s lényegét magyarázta, mert a rendeletben nem jogerős ítéletekről, hanem feljelentésekről s panaszokról van szó, már pedig ez egészen más, mint amaz. Ilyen más dűlőbe vágó válaszokkal nem lehet megnyugtatótást szerezni! De talán nem is akarnak?

— Igaz beszédet mondott Dr. Zsilinszky Endre, az arad-békési ág. ev. egyházmegye új felügyelője, Zsilinszky Mihály vallás- és közoktatásügyi államtitkár testvére, e hó 4-ikén tartott beiktatási ünnepélyén, a mikor is így szólott a többiek között: »Erős, tapintatos kezekre van most szükség. A politikai helyzet változásba sodorja a most szervezkedő prot. egyházakat. Egyházunknak arra az álláspontra kell helyezkednie, hogy a prot. egyház saját tanaitól várja az eredményt. Nem az a baj, hogy az egyházpolitikai törvények meghozattak, hanem az, hogy csak ezek hozattak meg. Nem igazság, hogy egyik egyház hatalmas egyházi vagyont, előjogokat, közjogi állást élvez, a másik pedig önmagára van utalva. Legyünk e tekintetben igazságosak az egyenjogúság alapján, majd megmutatjuk, hogy a protestantizmusnak árt-e a szabadság?« Helyes s okos beszéd! De kevesen beszélnek így!

— Az ág. hitv. ev. vallás-tanárok július 3-ikán tartották meg a deák-téri egyházi épületben, az általunk is jelzett tanácskozást, a melyen 18-an jelentek meg s elnökként Horváth Sándor budapesti lelkész szerepelt. A gyűlés tárgyait képezték: Berecky Sándor budapesti tanár előadása a vallástan fölveiről, különösen a biblia oktatásáról, Frenyo Lajos eperjesi tanár beszéde az ifj. istentiszteletekről, sürgetvén a gyermek-istentiszteletet is; Hetvényi Lajos soproni tanár értekezése a biblia olvasásának szükségéről. Szó volt a vallástani tantervről is s azt a már megállapított alakban jónak nyilvánították, de hangsúlyozásával annak, hogy a vallásoktatás s az erkölcsi nevelés központját a bibliának kell képeznie. Megbízta a gyűlés Hetvényi Lajost, hogy módszer-javaslatot készítsen, Jausz Vilmos soproni theol. tanárt pedig két társával, hogy biblia-olvasókönyvet szerkesztszenek.

— Nyílt kérdés az erdélyi ref. igazgató-tanácshoz. Az »Erdélyi Prot. Lap« hivatalos közlöny ez évi 27-ik számában, a 216 ik oldalon az igazgató-tanács június 22-ik üléséről szóló tudósításban ez áll: »A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr leírata folytán fel-

hívta Igazgató-tanácsunk a m. vásárhelyi kollégium 70 évnél idősebb két tanárát, hogy nyugdíjazási kérését e tanév folyamán adja be.« Egész tisztelettel kérdezzük az erdélyi ref. allandó igazgató-tanácsból, hogy a kultusz-miniszternek jelzett leírata jogosnak s törvényesnek ismeri-e s a mennyiben a tudósítás szerint ilyenek ismerte el, mi alapon ment bele ebbe az autonómia ellenes eljárásba, a mely a miniszternek beavatkozásra ad jogot most Erdélyben, majd Tiszáninnen, most Maros-Vásárhelyen, majd Miskolcon a nyugalmaiba menetel ügyében? ... Illő tisztelettel várja a felvilágosítást egy érdeklődő tanár.

— Felvilágosításul. Soós Lajos úr »vidéki levelében« foglaltak egy részére legyen szabad az esetleg megbotránkozónak megírom azt, hogy igenis a nagy-károlyi ref. egyházmegye köztisztületben álló esperesének fia róm. kath. segédlelkész. Ez a fiu azonban az említett esperes harmadik feleségének első férjétől származott fia, a kinek édes atyja róm. kath. vallású volt, s ez utóbbi házasság megkötése előtt jóval, azon a pályán haladt. Nevelő apa és fia pedig néha, nagy ritkán találkozáván »egy fedél alatt« nemcsak »megkísérlék«, hanem a legszebben gyakorolják is a »Krisztusi szeretetet«, csak ennél nagyobb bajunk ne lenne! M.

— Pályázati hirdetések lelkészi állásokra. A dunamelléki egyházkerületben, a pesti egyházmegyében fckvő péceli egyház-lelkészi állásra, a mely III. o. s 953 frt 72 kr. javadalmú, aug. 10-ig pályázhatni. A kérvények Szánthó Jánoshoz küldendők. Kosdra. (Nógrádm.) — Az erdélyi egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyéhez tartozó al-járai lelkészi állásra, a mely 321 frt 50 kr. javadalmú, július 27-ig pályázhatni; ugyanebben az egyházmegyében a körösfői lelkészi állásra, ugyanezen határidővel van hirdetve pályázat s itt a javadalom: 596 frt 45 kr. Mindkét állásra a pályázatok Deési Gyulához intézendők Gyaluba.

— Az 1899/900. isk. évre a főiskolai szobákba felvétettek: XXIV. sz. szobába: Sallai Béla II. é. theol., Sallai István I. oszt. Kun Zoltán VII. oszt., Harsányi Péter II. oszt. XXV. sz. szobába: Nagy Gyula II. é. theol., Nagy Béla VII. oszt., Nagy Barna IV. oszt., Nagy Sándor I. oszt. XXVI. sz. szobába: Csorba Ferencz VIII. oszt., Csorba Dezső I. oszt., Makó Béla VIII. oszt. Liszkay Gyula IV. oszt. XXVII. sz. szobába: Keresztessy Sándor VIII. oszt., Keresztessy Lajos VII. oszt., Keresztessy Ferencz IV. oszt., Szabó László VI. oszt. XXVIII. sz. szobába: Tóth Endre VI. oszt., Tóth János II. oszt. Tóth József I. oszt. XXIX. sz. szobába: Tóth István II. é. theol., Csomár Béla II. é. theol., Somodi József VI. oszt.* Sárospatak 1899, júl 5-én,

Szívós Mihály.
t. felügyelő.

— A sárospataki jogakadémián június hó második felében első alapvizsgát tettek 14-en, képesítették 9-en és pedig 5-en kitüntetéssel, u. m. ifj. Szánthó Gyula, Trócsányi József, Vitányi Miklós, Révész Bódog, Terhes Samu I. éves joghallgatók; 1 egyhangulag, 3 szótöbbséggel, visszaütasítottak öten és pedig egy tantárgyból ketten, minden tárgyból hárman. II. alapvizsgát tettek 9-en, képesítették 7-en és pedig ketten kitüntetéssel, u. m. Nagy Barna és Somodi János II. éves joghallgatók. négyen egyhangulag, 1 szótöbbséggel, egy tantárgyból visszaütasítottak ketten. Államtudományi államvizsgát tettek ketten, kik közül az egyik, Düll Andor, egyhangulag képesítettett, a másik egy tárgyból pótvizsgára utasítottott. Jogtudományi államvizsgát tettek 13-an, a kik közül képesítettettek: 10-en és pedig ki-

* A IV. XXI. XXII. XXIII. számú szobák a párhuzamos osztályok felállítására által szükségessé vált rendezkedések folytán elvették.

tüntetéssel egy, u. m. *Lojko Lajos*, egyhangulag 6-an, u. m. *Magyari Lajos*, *Simon Endre*, *Harsányi József*, *Schultz Sándor*, *Kovács Béla* és *Abaházi József* s három szótöbbséggel, egy tárgyból visszaautasított 2. minden tárgyból visszavetett egy.

— **Megjelent** a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület ez évi tavaszi közgyűlésének a jegyzőkönyve. Terjedelme: 10¹/₈ ív ára: 70 kr. Az illetékes helyekre közvetlenül küldetnek szét a példányok a főiskolai nyomdából . . .

— **Mi a következménye annak, ha valaki hiszi, hogy Dreyffuss ártatlan?** Ezzel a kérdéssel foglalkozik egy francia róm. kath. papnak a notre-damei de lorettei templom vikáriusának a könyve s ezt a választ adja: *az, hogy a pokolban tüzes vassal fog kínoztatni!* . . . Bizony megérdemelné a vikárius úr, hogy ő a földi életben ismerje meg a pokol kinjait, a miért beleavatkozik mások lelkiismeretének dolgaiba!

— **Sajtóhiba** csúszott be „A gömöri ev. ref. egyházmegye esperesi naplója” című múlt számbeli közleményünkbe. *Terhes Sámuel* nem 1849, hanem 1859 okt. 8-án közzönt le; *Szabon János* 1859—1860-ig volt helyettes esperes, míg *Szentpétery Sámuel* 1866-ban mondott le.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Pályázat tornatanári állásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgymnasiumban megüresedett tornatanári állásra pályázatot nyitunk. — A tornatanár kötelessége a főgymnasium összes osztályában a tornászatot és a tornajátékokat heti 20 órában tanítani.

A rendes tanár fizetése 800 frt és 200 frt lakbér s öt ízben 100—100 ötöd éves pótlék az ezen intézetnél eltöltött hivatalos évek után.

A helyettes tornatanár fizetése 600 frt és 200 frt lakbér.

A megválasztott az orsz. nyugdíj-intézetnek kötelezett tagja.

Felhívatnak ennél fogva azok, kik ezen állást elnyerni óhajtják, hogy születési- s végzett tanulmányukat feltüntető bizonyítványokkal felszerelt kérvényüket f. év aug. hó 12-ik napjáig az igazgatósághoz nyújtsák be, mivel a később érkezett pályázatok figyelembe vétetni nem fognak.

Csak prot. vallásúak pályázhatnak.

Rimaszombat, 1899. július 8-án.

Bodor István,
igazgató.

2—1

HIRDETÉSEK.

Az 1896-iki millenniumi kiállításon a kiállítási nagy éremmel és oklevéllel lett kitüntetve s a kiállított pneumatikus hangverseny orgona felől ő felsége, a király a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

Hazai műipar!

Kitűnő, erőteljes, széphangzású s tartós szerkezetű, kisebb és közép nagyságú előljátszó pedálos

uj templom-orgonák

szállításra készen, mérsékelt áron eladók. Alulirottnál szakbavágó megrendelések minden nagyságú orgonákra a legújabb (Pneumatikus) rendszer szerint, valamint javítás s hangolásokra az ország bármely részéből elfogadtatnak s rövid idő alatt eszközöltetnek mérsékelt árakon.

Bővebb tudósítással készséggel szolgál:

Szalay Gyula,

6—6

műorgona építő-intézete, Székesfehérvárott.

Gróf Schönborn Bucheim Ervin beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kétli, Dr. Bókai, Dr. Wiederhoffer urak és számos orvosi tekintélyek elismerő nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag és vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, hughyomok, epekő; a torok és tüdő szervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomor megbetegedéseknél.

Kitűnő izü ital, igen üdítő viz.

Gyomorbajok elleni specificum.

A LUHI ERZSÉBET gyógyforrás

a gyomor rendetlen működésénél, gyomorsav tulságos képződésénél, gyomorégés, bőfűgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően bevalik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikkerrel alkalmaztatik.

Polenai gyógyforrás.

Első rangú diätetikus viz; legüditőbb asztali viz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó szer.

Ezen ásványvizek megrendelhetők:

az uradalmi ásványvizek bérleti kezelésénél Szolyván (Bereg megye) és minden ásványvízkereskedésnél.

2—4

Prospektus és árjegyzék ingyen és bérmentve.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
6 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Papizmus és amerikanizmus.” — „Egy pár szó az ismétlődő iskolai tanterv javaslatokról s az azokra történet hozzá-
szólásokról.” *Dicső Endre.* — „Emlékezés Nemes Ferencz sárospataki jogtanár felett.” *Dr. Finkegy Ferencz.* — „Ritoók
Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.” *Azari.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.”
„Pályázat.” — „Hirdetés.”

Papizmus és amerikanizmus.

Bizonyára emlékeznek e lapok olvasói, hogy többször kimutattuk, hogy az ultramontanizmus haza ellenes dolog s hogy az ultramontanizmus lovagjai nem tekinthetők egyebeknek, mint a haza ellenségeinek. Kimutattuk pedig azért, mert a „Religió” s társai nagy fennen hangoztatták hazafiságukat s vallották, hogy „csak jó róm. kath. lehet jó hazafi,” állítván az arany-gyapjas gróffal, hogy előbb való Róma, mint bármi e világon. Ez irányu oktatgatásunknak igazságát nem régen maga a „béke pápa”, XIII. Leo is igazolta, a mikor az u. n. „amerikanizmust”, a melynek a hirhedt würzburgi tanár, Schell is egyik hirdetője volt, kárhoztatta.

Méltó, hogy foglalkozunk ezzel a kérdéssel is, mint a 19-ik század utolsó napjainak a jelenségével. Kötelesség is rámutatnunk, hogy a papizmus még az új-világban létesült irányzatot sem tűri meg, noha sokszoros hasznát hajtott neki évek hosszú során át, ha abban valami olyan elem nyilvánul, a mely a hazafiságra vall!

Hogy a papizmus alatt mit értünk, annak mi a jelentősége, iránya mit képvisel, céljával mit akar biztosítani: azt fölösleges dolog volna részletezni. Évszázadok szólnak e tekintetben s nincs művelt ember, a ki ne tudná, hogy a papizmus nem más, mint zsarnokság lélek és test felett, a mely súlyosabb minden világi despotizmusnál, mert míg a világi kényuralomban változások mégis csak történnek, addig a papizmus mindig egy és ugyanaz; börtöne a léleknek s a testnek, leigázza az érzületnek s gondolatnak, eltiporja az embernek.

Ellenben az amerikanizmussal sokan nincsenek tisztában, a mi egészen érthető dolog, mert mindaddig, míg alapítója, *Hecker Tamás*, bizonyos tekintetben a papizmusnak való szolgálat cége alatt termelő gondolatait, míg a nyílt véleménynyilvánítás terére nem lépett: maga a papizmus volt a legnagyobb védelmezője, hiszen még azt is megengedte neki, hogy mint redemptorista a kötelező fogadásokat mellőzze, mert hát sok hívőt toborzott, a mi az opera supererogationis területéhez tartozik, a mely iránt az infallibilis földi isten-fejedelm is tisztelettel viseltetik.

Hanem a mikor *Hecker* halála után egyesek az ő eszméinek logikai következtetéseit levonták, a mikor olyanokat állítottak, a melyek a „sátán szülöttjének, a protestantizmusnak” az eszméivel bizonyultak rokonoknak, a mikor az *egyéni jogok*, a *nemzeti gondolatok*, a *hazafiság* visszatérhetetlen s soha el nem enyészethető eszméinek a virágai kezdtek kihajtani épen ott az új világban, a szabad Amerika szabad földjén, a hol a szabad egyház szabad államban elv a maga mivoltában valósul meg, a hol a történelmi hagyományok nem kerékkötői a lelkiismereti szabadságnak, hanem kiki szabadon imádhathja keble Istenét s a hol csak a papizmus az egyetlen elem, a mely a szabadsággal teljes területen a lelkek békeségét háborgatja, ott is alkalmazni akarván a „compelle intrare” jelszót; akkor, a mikor az *amerikanizmus* a maga igazi mivoltában jelentkezett: az addigi pártfogó egyszerre ellenséggé lett s az excommunicatiót rögtön kimondotta azokra, a kik nem követték egy Keanenek s Irelandnak a példáját, a kik az amerikanizmust oda hagyták, hogy bibornoki kalapot, érseki palliumot, vagy legalább is püspöki pásztorbotot nyerjenek, mint ügyes világfiak, a kik a nemzeti eszme apostolságát szívesen felcserélik a lelki zsarnokság hatalmának olyan a milyen részletével s mit sem törődnek, mint nem törődött Schell sem azzal, hogy lelküket eladják.

Nos hát az *amerikanizmus* a *Hecker* felfogásában, a melyet halála után (1888) tizenegy esztendővel kárhoztatott a lelki elfogultság fejedelme, nem más, mint *nemzeti szabadelvű r. katholicizmus!*

Nemzeti is? szabadelvű is?! Apage satanas! A csalatkozhatatlanság isteni birtokosa, hogy tudta ezt eltűnni? Hiszen az ő isteni kormányzósága alatt virult fel ez az iskola?! Megtűrt, mert a yankekkel akart táborot szervezni a vén Európa ellen, csak mikor a spanyolok, a papizmusnak ezek a dédelgetettjei kikap- tak az Uncle Salmtól, akkor ébred fel XIII-ik Leo s hogy útját állja a veszedelmessé válható amerikai r. kath. nemzeti szabadelvűség diadalának, kimondja: „anathema sit!”

Átkot mondott XIII. Leo az amerikanizmusra, a mely ezeket tanítja: *több szabadság, kevesebb gyám- alattiság*, a melyben hadüzenet van a szabadság fojtogatói ellen; *a zárdai nevelésben halálos betegséget kap az ember*

lelki világa s ezért a világtól való elvonulás, a szeretetesség úgy a férfiaknál, mint a nőknél: *a ker. tökéletesség elleni vétség* s a nőtlenség vagy férjtelenség az emberiség elleni bűn, mert az emberiség az erények ápolását a családi s társadalmi körökben követeli meg, mint természetes tűzhelyeken; *mellőzendők tehát a passiv erények*, minők a személyességről való lemondás, a feltétlen engedelmisség, a szőrcsuhába bujtatott alázatosság, a melyek *politikai tekintetben is veszélyesek*, mert az államokban mindenütt *emberekre* van szükség, a kik jogokkal rendelkeznek s nem bábokra, a melyekkel nem lehet harcot folytatni, életet élni; *az egyháznak az a kötelessége s az a magasztos célja, hogy sója legyen az emberiség különböző társadalmi köreinek s magát az embert függetlenítsé azoknak a gondolatoknak felszínre hozatalával, a melyek megegyeznek a kor irányzatával*; e mellett azt is meg kell értenie az egyháznak, hogy az Istennel való közvetlen személyes viszonyt kell ápolnia s a papok közvetítésének véget kell vetni, különben az egész r. katolicizmus a pogány külsőségek tárházává válik, a róm. kath. egyháznak át kell vennie azokat az eszméket, a melyek a prot. egyházakban élnek, a melyekben az ember ember és hazafi a vallásosság szemüvegén nézve is!

Minden egyes tétel a protestáns elvek visszhangja! Az amerikanizmus. vagy új paulistaság (mert így is nevezik ezt az új irányzatot), a szabadság földjének szülöttje sépen a szabadságból kifolyólag tulajdonképen nem más, mint a *hazafiságnak s az egyéniségnek a hirdetője!*

Ezt átkozta meg XIII. Leó pápa! Megátkozta, mert a pápaság nem tűr mást, csak szolgaságot. Ilyen volt a múltban, ilyen a jelenben s ilyen lesz, ha életben marad, a mihez azonban szó fér, a jövőben is!

ISKOLAI ÜGY.

Egy pár szó az ismétlő iskolai tantervjavaslatokról és az azokra történt hozzá-
szólásokról.

Az 1893. év tavaszi egyházkerületi gyűlés 61. j.-pontja szerint kéretett fel először az irodalmi kör ismétlő iskolások tankönyvének írására, míg végre meg lett a tantervjavaslat, de a Józsa-féle javaslat által megelőzve.

Hogyan került elő ez utóbbi javaslat, nem tudom; bármikép került is felszínre, de helyes dolog volt vele előállni, mert a rég vajdó kérdést, úgy látszik, dűlőre fogja juttatni.

A címben levő két javaslat közül az elsőben közzétett Józsa féléhez hozzá szólásom után jelent meg az irodalmi kör m. t. bizottságának javaslata, melylyel s a hozzá szólásokkal foglalkozni csak most vehettem időt magamnak.

A megtörtént felszólalások azt igazolják, hogy ismétlő iskolánk ügyében baj van s e baj orvoslását ki-kí legjobb meggyőződése szerint ajánlja.

S. D. a két tantervjavaslatot összehasonlítván részletesen kimutatta az előnyöket és hátrányokat, melyek felsorolásával ismétlésbe esni nem akarok.

Az irodalmi kör bizottsági javaslatának Paganos által elmondottakon kívül különösen az a fő hibája, hogy mindenik osztály részére külön tankönyvet akar, pedig

a mindennapi iskolások tankönyveit sem tudjuk kellő számban fogyasztatni; ismétlősök könyve közül még kevesebbet tudunk megvételni. Így a főiskola pénztára által eszközölt kiadás hogyan és honnan fog visszatéríteni? Avagy elég feleslege vagy?? Nekünk gyorsan és lehetőleg olcsó tankönyv kellene!

S. D. úr részletesen és odaadó buzgósággal különítette el a búzát a polyvától, adott tananyagot és óratervet is részletesen. De arra is ráillik a mindennapi iskolások tantervére hangzott bírálat: jeles, de nagyon ideális. Ezen kritikát fényesen igazolja a tapasztalat, mert iskolalátogatóink tanúsága szerint legtöbb iskoláinkban nem tartják be a tantervet, hanem alaposan módosítják a körülményekhez képest — annyira, hogy alig ismerjük fel a tantervet. Így lennénk S. D. úr tanterve s lecketervével is, mert igenis számba veszi bár az időt, de mint Paganos kimutatta, alaptalanul. Én csak annyit kérdek egész őszintén S. D. úrtól, hány helységben látott ismétlő iskolát vasárnap odaadással, figyelemmel és hány helységben látott szeptember hóban és áprilison túl, még állami iskolákat is ide értve? Abban pedig engednünk kell az irodalmi kör m. t. bizottságának, *hogy az ismétlő iskolában új tankönyv, új tananyaggal kell, mert az egyszer már feldolgozott tananyag nem köti le a figyelmet, nem kelti fel a kíváncsi érdeklődést.*

A B. K. úr közleményére a Paganos által elmondottakon kívül szabadon megjegyeztem, hogy a közművelődést minden valamire való egyén szíven viseli és mégis Paganossal együtt sokan, talán a kellő számnál többen is vagyunk, a kik nem valljuk a kezdők, haladók, ismétlősök csoportosításának elvét. Velünk tart az állami iskolák tanterve is. A B. K. úr által idézett gazdasági földmives és tanonc iskola szervezete és tanterve nem vonható az általános ism. iskolával egy kalap alá, mert ezek más intézmények, más célt szolgálnak.

Hogy a 12 éves korig írni, olvasni meg nem tanultak helyet ne foglaljanak az ismétlő iskolában, azt senki sem állíthatja, de igenis követeljük az ott létüket és én szintén tapasztalatból merem állítani, hogy az írni s olvasni nem tudó gyermek a természet által fejlesztett értelme alapján megtanul számolni jobban, megismeri a mértékeket, pénznemeket. Értelme tovább fejlesztetik s három év alatt — az írás olvasáson kívül — értelmesebb, erkölcsösebb, vallásosabb lehet sok írni s olvasni tudónál. Szerintem pedig az is fő, hogy *serdülő ifjúságunk vallásossá, egyháziassá, szent néppé neveltsék.* Ezt pedig a kényszer helyzet figyelembe vételével elérhetjük az ABC alapítása nélkül is.

Hogy a szülék szívesebben küldik gyermekeiket az ismétlőbe, mint a mindennapi iskolába, általánosságban nem lehet állítani, mert az általános tapasztalat és mulasztási kimutatások ellene bizonyítanak. A tarcali és t.-ladányi eset nem igazolhatja az általánosságot, valamint a makói határban fekvő Csókás tanyai ismétlősök tette sem, a kik szüleik bujtotgatására késekkel és botokkal támadtak a beiskolázás iránt szigorú, rendtartó tanítóra. Tény az, hogy csak is októbertől májusig lehet szó az ismétlősök pontos iskolázásáról.

Elismerem én az irodalmi kör m. t. bizottságának, S. D. és B. K. urak intentióit az ismétlősöknek három csoportba osztásával, de győződjének meg a felől, hogy a melyik tanító a mindennapi tanfolyamot nem tudta beiskolázni, ott nem tudott alapot adni az általános ismétlő iskolához, az nem fogja beiskoláztatni az ismétlősöket sem s nem fog eredményt érni a kezdők, haladók stb. osztályozással, tankönyvekkel s a legjelesebb tan- és órarenddel sem.

Véleményem szerint úgy oldhatnók meg helyesen az ismétlősök oktatásának kérdését, ha Esztergommegye példájára minden megye törv. hat. bizottsága kivétel nélkül minden községet elkötelezne gazdasági ismétlő iskola felállítására. Így meglenne az eredményt nagyban segítő tanítási díj a község, illetve állam terhére; minden növendéknek lenne olvasókönyve, melyet az állam ingyen ad, megkíméltetnék a főiskola pénztára egy be nem vehető kiadástól és végül gyorsabban érnék cél, mint készítenő olvasókönyvünkkel.

Függő kérdésül maradna a vallás oktatás, melynek elhanyagolását sem a lelkész, sem a tanító nem engedheti.

Ajánlom e véleményemet a főt. egyházkerület tanügyi bizottságának b. figyelmébe annyiival inkább, mert 1898. év végeig 1024 gazdasági ismétlő iskola létesült s ezek közt 84 felekezeti; 1899-től Esztergommegyének minden községe gazd. ism. iskolát szervezett. A nyáron 1000 folyamodó közül 400 tanító részére nyitott tanfolyam. Ez a haladás a mi egyházkerületünket sem hagyhatja érintetlenül s a készülő ismétlős könyvünk második nyomtatására aligha leend szükség.

Addig is, míg a vallás-oktatás és ismétlő iskolánk ügye teljesen rendeztetnék, tegyük kötelességeinket egyházunk és hazánk javára a leghelyesebbnek, célra vezetőbbnek bizonyult módon és eszközökkel!

Dicső Endre.

TÁRCA.

Emlékbeszéd

Nemes Ferenc sárospataki jogtanár felett.

(Folytatás).

Az 1864. és 1869-iki átalakítások Nemes Ferencet nagyobb mérvben nem érintették, tárgyai megmaradtak ugyanazok, csak egyiket-másikat kellett nagyobb terjedelemben előadnia.

Nagyobb hatású azonban ő reá is az 1874/75-iki átalakulás midőn jogakadémiánk az 1874. évi május 19-iki 12,917. sz. min. rendelethez alkalmazkodva, jog- és államtudományi karrá alakul át s teljes négy évi tanfolyamra rendeztetik be. Ez az átalakulás az, mely a ma is fenálló formájába öltözteti át jogakadémiánkat s a mely elodázhatalanná tette a tanári kar regenerálását s kiegészítését. A jog- és államtudományi irodalom óriási fellendülése a 70-es évek elején, egyes tudományágak önállósulása, egészen új tudományok előállása s különösen az állammal magával foglalkozó tudományok nagymérvű előhaladása elkerülhetlenné tették a jogi tanulmányi rend kibővítését, azért a közoktatásügyi kormány említett szabályrendeletében az eddigi kir. jogakadémiákat jog- és államtudományi karokká szervezi, a jogvégeztségi feltételül a 8 félévi jog és államtudományi tanfolyam sikeres hallgatását írja elő, a tantárgyak óraszámait az eddigieknél jóval magasabban állapítja meg s ennek megfelelőleg a kir. jogakadémiáknál 8 rendes jogtanárt állít be, kikhez még a philosophiai és két orvostani tárgy előadására legalább két tanárt nevez ki. A jogakadémia két első éve, mint az alapvető tantárgyak elsajátítására rendelt idő, egy-egy alapvizsgálattal fejezendő be, a III. és IV. éven elkülönítve az államtudományi és jogtudományi szaktárgyak adatnak elő s mindenikből külön elméleti államvizsga teendő.

Ezt a rendeletet a vallás- és közoktatási miniszter 1874. máj. végén azon felhívással küldi le a tiszáninnen

ev. ref. egyházkerület superintendensi hivatalához, hogy a sárospataki jogakadémia is már a jövő 1874/75. iskolai évtől ezen rendeletben előírt tanulmányi rendet léptesse életbe, ellenkező esetben hallgatóink államvizsgára bocsáthatók nem lesznek s jogakadémiánk mellé jövőre államvizsgai bizottságok nem szerveztetnek. E rendelet és felhívás önként érthető megdöbbenést és zavart idézett elő úgy előjáróságunk, mint tanári karunk körében, főleg azért, mert mindössze két hónapi idő volt a berendezkedésre s világos volt minden protestáns ember előtt az is, hogy e rendelet érzékeny sérelem a protestáns autonomia ellen, mely csak az országos törvényekhez, nem pedig bárminő miszteri rendelethez kénytelen alkalmazkodni az 1791. XXVI. t. cz. értelmében. Ugyde az is bizonyosnak tűnt fel, hogy a merő oppositio, a passiv ellenállás által jogakadémiánkat teszszük ki az elnéptelenedésnek, mert az itt hallgatott jogi évek és kiadott bizonyítványok semmi qualificatiót nem fognak adni ifjainknak. Az 1874. júl. 9-re Sárospatakra összehívott egyházkerületi közgyűlés volt hivatva dönteni a nagyfontosságú kérdés, jogakadémiánk élet halál sorsa felett.

Az egyházkerület határozat-hozatalának megkönynyítése végett főt. Kun Bertalan superintendens úr junius 25-én egy főgondnoki levél kíséretében leküldi a miniszteri rendeletet jogi szakunhoz azon felhívással, hogy tegye azt alapos tanulmány tárgyává s az egyházkerületi gyűlés elé adjon véleményt arra nézve: „nem sérti-e e szabályrendelet felekezetünk önkormányzati jogát s szükséges és üdvös-e az ahoz való alkalmazkodás?” A jogtanári kar az idő rövidségéhez képest a legalaposabban áttanulmányozza a rendeletet s véleményét már július 7-én egy 18 nyomtatott lapra terjedő füzetben terjeszti a kerületi gyűlés elé.

E vélemény, mely önérzetes és méltóságos, de egyszersmind okos és óvatos felelet a miniszteri rendeletre, a Nemes Ferenc tollából eredt. Erélyes, bátor szavakkal mondja ki először is azt, hogy a közoktatási miniszter eljárása a protestáns jogakadémiákkal szemben egyenesen alkotmányos sértő, s a protestáns egyház, még ha alaptörvényben nem lenne is biztosítva tanítási autonómiaja, „nagyobb kíméletet várhatott volna a felelős magyar kormánytól, melynek feladata nem az, hogy alaptörvényeket összetörjön, hanem hogy azokat mindenféle támadások ellen védelmezze.” Kimutatja, hogy a közoktatási kormánynak a br. Eötvös József által tört úton haladva, törvénnyel kellene rendeznie a felső s így a jogi oktatás ügyét is s egy felelős kormányhoz épen nem méltó dolog volt a protestáns intézeteket két hó alatt kényszeríteni egy korszakos átalakulás végrehajtására. A jog és alkotmány szempontjából tehát a tanári kar javaslata nem lehetne más, mint a rendeletet egyszerűen tudomásul venni s annak érvénytelenítése iránt az országgyűléshez és a királyhoz folyamodni. Azonban, miután a jogi kar azt véli, hogy a szabályrendelet a miniszternek „a jogi oktatásügy iránt táplált túlságos szeretetéből és szerfeletti jóakarataból is származhatott”, az előbbi helyett azt véleményezi a kerületi gyűlésnek tekintse a kerületi gyűlés a miniszter rendeletét és felhívását egyszerű indítványnak jogakadémiánknak kétségtelenül szükségessé vált fejlesztése és átalakítása iránt s a mi a rendeletben helyes, azt fogadja el és használja fel, egyúttal pedig intézzon felterjesztést a közokt. miniszterhez, kifejezve ebben tiltakozását a követett eljárás ellen s kijelentve azt, hogy „nem ismeri el a kormányhatalomnak azt a jogát, mely szerint szabályrendeletekkel új tanulmányi rendszert oktroyálhasson egyik vagy másik rendű és rangú iskolánkra.”

Részletesen bírálja aztán a tanári kar a miniszteri rendeletet; kiemeli előnyeit és hátrányait s végül, hogy jogakademiánk versenyképességét biztosítsa s azt a kor kívánalmainak megfelelően tovább fejlessze, a megalkuvást ajánlja az egyházkerületnek, vagyis azt, hogy addig is, míg a felső oktatásügy törvényileg rendeztetik, alkalmazkodjék a miniszteri rendeletben foglalt tanulmányi rendszerhez, alakítsa át a mi jogakademiánkat is 4 éves jog és államtudományi karrá s a mostani 3 rendes jogtanár mellé, kik különben is csaknem leroskadtak már a tantárgyak sokasága alatt, még három rendes jogtanárt állítson be, mind a 6 rendes jogtanárnak köteleességévé téven „a 10 rendes heti óraszámom felül egy heti órással valamely special-tárgy felett publicumot tartani”. Befejezésül lelkes szavakkal száll síkra azok ellen, kik az átalakulás költségeit sajnálva, a pataki jogakademiát inkább megszüntetni akarják s meggyőzően és nagy ügyességgel mutatja ki a protestáns jogakademiák szükséges voltát. A tanári kar s különösen Nemes Ferenc e nagyszabású munkálat által a pataki főiskola s különösen jogakademiánk nagy hálijára tette magát érdemessé.

(Folyt. köv.)

Dr. Finkey Ferenc.

KÖZÉLETÜNK.

Ritóok Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.

(Folytatás.)

Tanulmánya további részében a lelkészek helyzetéről, fizetéséről, erkölcsi és tudományos színvonaláról, számának csekélységéről, a lelkészi képzés fokozásának szükségéről, missiói lelkészek képzéséről és alkalmazásáról s a lelkész politikai szerepléséről szól.

Kimondja, hogy lelkéseink egy része martirja hivatásának s hogy ez inhumanus bánásmód az értelmiség egy osztályával szemben s tortúra a vallási és erkölcsi érdekek képviselői ellen. Nem kívánja ugyan, hogy az ev. ref. lelkészi állásokat dúsan kelljen dotálni, mert a ref. lelkészeknek külsőleg is egyszerűeknek kell lenni; de másfelől még az államsegély útján történő fizetést sem tartja kecségetőnek arra, hogy a teológiákat be neépessítse; pedig ha a tehetség és hivatás nélkül e pályára vetődött embereket is el kell fogadnunk: ez szomorú következményekre fog vezetni. Ezért azt kívánja, hogy a fizetések emelése, még az államsegély mellett is elő kell készíteni a közértelemiséget, hogy mikép, azt csak később mondja el, s mi is csak ott mutatjuk fel, hol erre az anyagi ügyek tárgyalásánál mutat rá. Azonban már itt is sürgeti a terményeknek és szolgálatoknak pénzértékre változtatását; a tisztántúli javaslatot azonban csak ebben a tekintetben tartja elfogadhatónak, hogy a fizetési tervet elég mérsékelt és megfelelő: azt ellenben, hogy az 1500 frton felüli fizetések leszállíttassanak, illetőleg az egyenlőség nagyobb mérvű biztosítására elvonassanak: nem tartja indokoltnak, mert az egyenlőség nem az uniformitásban van, mert némely helyeken, pl. püspöki székhelyen, indokolt a nagyobb fizetés is; sem azt nem fogadja el, hogy a föld értéke készpénzben adassék ki.

Ékes szavakkal emlékezik meg a lelkészek erkölcsi értékéről s nem mondja ugyan, hogy miután a pálya szilárd és magas fokú erkölcsi életet kíván, itt se volnának méltatlanok, melyektől különben egy pálya sem

ment, de általában elismeréssel borul le erkölcsi téren a ref. lelkészi kar többsége előtt. De lelkéseink egy részének képzettsége ellen kifogást tesz. S a mint kifejezi, magas műveltségű, tudományos lelkészekre van szükségünk, ha túlszárnyaltatni nem akarunk a más felekezetűek által s mivel az egyház iránti hűség és tudományos képzettség tesznek egy egységet s ez a fejlődés kérdése s ez az alap és tető: úgy kívánna berendezni szemináriumainkat, mint a németországiak, a honnan nemcsak elméleti ismeretekkel, — mint nálunk — hanem egységes lelkészi jellemmel kerül ki a papjelölt.

Különösen hangsúlyozza, hogy a hivekkel való bánásmódnak, inkább az alázatosságból és szeretetből kellene folynia, a mint magát kifejezi: „az ev. ref. lelkészeknek nem úgy kell magát viselnie, mint egy katonatisztnek, kinek nem szabad megtorlatlanul hagyni semmi valódi vagy képzelt sértést, hanem a mint arra a Jézus példái mutattak, Óva inti a lelkészeket a politikai szereplésektől, sőt Erőss Lajossal szemben hangsúlyozza, hogy még akkor se avatkozzék a polgári küzdelembe, ha pl. a socialisták politikai pártot alakítanak. Összes szereplése a lelkészeknek, e tekintetben a szószéki, templomi-, iskolai tanításban, a családra és presbytériumokban való hatásban nyilatkozzék, hanem mindenütt mint lelkész s nem mint politikai ellenfél álljon.

Helyteleníti az affiliatiót. Itt felsorolja a már ismeretes indokokat, t. i., hogy az ily helyeken élő hívek lelkész nélkül igen könnyen elvesznének. Szükségét látna missiói lelkészek nevelésének és alkalmazásának. Be kellene osztani — mint mondja — az ily helyeken élő hitfeleket missiói kerületekbe s a legképzettebb és legalkalmasabb lelkészeket ide küldeni, majd őket ismét kicserélni. Ezeket a püspök nevezné ki s működésükre az esperes ügyelne fel. Itjű, nőtlen lelkészek volnának ezek, a kiknek működésétől több siker volna várható. Körvonalozza az ily missiói lelkész működési körét, melyre vonatkozólag most csak annyit jegyzünk meg, hogy a Ritóok által felállítani tervezett missiói lelkészségek köre és feladata semmivel sem terjed túl azon, melyet egy buzgó, missiónálásra alkalmas területen s kedvező feltételek mellett élő lelkésznek különben is betöltenie kell. Nemzetiségi területekre gondolván ez intézmények beállításával, „a hiveket sem egyház-adóval terhelni, sem tőlük a szolgálatokért díjakat szedni nem kellene.” Kiemeli hogy a kiváló képességű s kedvező eredményt elér, missiói lelkészt, teljesített fáradságos szolgálatait után meg kellene jutalmazni.

A következőkben erkölcsi állapotaink vizsgálatával foglalkozik s habár azt tartja, hogy az erkölcsi élet bensőségét és erejét legnehezebb megítélni, de szokásosan elfogadott mértékül mégis elfogadja a büntető igazságszolgáltatás, a vadházasságok, a törvénytelen születések, házasságok, házassági elválások, esketések, kereszttelések stb. adatait. A büntető igazságszolgáltatás adataiból azt látja, hogy a büntetendő cselekvények miatt bíróság által elítéltek közt állandóan kevesebb százalékkal szerepelnek az ev. reformátusok, mint az ország lakosságai közt; a törvénytelen születéseknél ellenben kedvezőtlen arányt mutatnak; a házasságok száma az utóbbi három év alatt mindenütt csökkent, de legfőképp az ev. ref.-ok közt; az egyházi esketésre és a házassági elválások számára vallás felekezetek szerint nem talál adatokat; mindezek együttvéve szomorú adatok ugyan, de mégsem annyira kétségbeejtők, hogy belőlük az egyház teljes sülyedésére lehetne következtetni; sőt, ha az esperesi,

püspöki jelentéseket olvassa, általában azt látja, hogy habár a fattyúhajtás több is, mint volt, de a törzs egészséges, tehát az egészséges törzs gondozása legyen fokozottabb. S minthogy az erkölcsiség teljesítésében sem az állam, sem a társadalom nem tehet annyit, mint az egyház, mert az állam a tisztán etikai tulajdonokat csak védheti, az erkölcstelenséget legfeljebb megtorolhatja, a társadalom pedig nem lévén azon a fokon, hogy az erkölcsiség öre legyen: az egyház kötelessége az irányítás, a törzs gondozása, a fattyúhajtások nyesegetése. Itt szól az erre vonatkozó esz-
közökről; elsőben is az *egyházfegyelemről*. Felfogása szerint az egyházfegyelemnek soha sem kellene az egyházból való kirekesztésig mennie. Ezt egy hatalmas és egy már kevesebb értékű indokkal vitatja. A hatalmas indok az, hogy még a halálra ítélt gyilkost sem rekeszti ki az egyház, sőt tanítja, vigasztalja; a kevesebb értékű indok az, hogy felnőtt emberek tetteikért ügyis viselik a felelősséget. Legszükségesebbnek tartaná, ha az egyszerű, tudomány nélküli nép erkölcsi irányítására, a lelkeszség és művelt világi elem kifogástalan példaadása volna elhatározó; elhallgatja, de e sorok közül kiolvasható, hogy »fejétől romlik a hal.« Különben e kérdésre mi is ki fogunk térni.

(Folyt. köv.)

Azari.

IRODALOM.

* **Soós Antal**, kunfélegyházi állami tanítóképezdei tanár, „*Paedagogiai Kalauz*“ címen egy 76 oldalra terjedő útmutatót készített »az osztatlan 6 osztályú elemi iskola tananyagának a miniszteri tantervben kijelölt keretben módszeres félórás tanmenetekben való felosztására és gyakorlati utasítások és példák szerint kidolgozására.« A 80 krajcáros füzetben szerzőnek a hazai s egyúttal a küssnachti, - góthai s brémai tanítóképezdekben szerzett tapasztalatai s ismeretei nyerne kifejezést abban az irányban, hogy a tanító-jelöltek s tanítók módszeres gyakorlati képzést nyerjenek s adjanak. — A hasznos kézikönyvecske ajánlatos munka.

* **Jegyzőkönyvek.** A tiszánineni kerület ez évi tavaszi gyűlésének jegyzőkönyve **Radácsi György** főjegyző szerkesztésében jelent meg, mint 107-ik számú darab az 1859-ik év óta nyomtatásban megjelent jegyzőkönyvek sorában. Tartalmas kötet, több rendbeli nagy fontosságú indítványokkal s határozatokkal, a melyekről annak idején megemlékeztünk s a melyekről még sok szó fog esni ezután is, mert nagy részökről még szólnunk fog kelleni. Helyes dolog, hogy a kegyes adományok, a mint sürgettük, most összegezve vannak! — Az egyik bírósági ügyben feltűnő erő s kifejezést találtunk a 144-ik lapon a 4-ik kikezdésben, a melynek különösen erkölcsi szempontból az a feltétlenül kötelező eredménye tartozik lenni, hogy az az egyén, a kíról egy erkölcsi bíróság így ítélt, nem lehet erkölcsi testület tagja! . . . Ugy gondoljuk, hogy ezt a jelzett kikezdést nem értelmézték ebben az irányban, mert különben bíróságunknak lett volna elegendő ereje ahhoz is, hogy az így teljesen pellengére állított egyént állásától megfoszsza. Nekünk sem jog, sem igazság, sem erkölcsi érzékünk nem engedte meg azt, hogy ezt a méltán szembeszökő dolgot, a mely önmagunk ellen is szólhat, fel ne említsük a jövőre való tájékozás szempontjából. — **Homoki Antal** főjegyzőtől jelent meg az *ungi* egyházmegye tavaszi közgyűlésének j.-könyve. A 78 lapra terjedő j.-könyvből szemünkbe tűnt egyebek között a

következő 3 tárgy, hogy *egy r. kath. körjegyző*, Horváth István 100 frtot adott a pályini ref. egyháznak; hogy a bajánházai lelkészt utasítani kellett a vallástanítás sikeresebbé tételére s hogy egy lelkésztől az országos gyámintézeti járulékot a szolgabírói hivatalnak kellett beszédnie. Az első örömdetes dolog, a mi felett itt is örömlünknek adunk kifejezést, a másik kettő szomorú s felemlítése is elszomorítólag hat lelkünkre. — Hogy a »Sárospataki Lapok«-at ez az egyházmegye a számvevőszék javaslata alapján a jövő évtől kezdve *minden lelkészi hivatal részére* jártni fogja, erről már van tudomásuk t. olvasóinknak, a kik bizonyára egyetértenek velem, hogy ez az az út és mód, a mely által e lapokat biztosítani lehet. . . A bírósági ügyek számát (9) kissé sokaljuk. — *Oláh Péter* szerkesztette, mint főjegyző az *abauji* ev. ref. egyházmegye ez évi tavaszi közgyűlésének j.-könyvét, a melynek első lapjáról azt olvassuk le, hogy az egyházmegye lelkészei csak feles számban jelentek meg a gyűlésen, a másodikról pedig azt, hogy a s.-lelkészek valamennyien ott voltak. Pedig valamennyi lelkésznek meg kellett volna hallgatnia azt a jelentést, a melyet az esperes adott, a melyben tömör vonásokkal minden, de minden adva, jelezve, jellemezve van, a mi az egyetemes magyar ref. egyházban s közelebbről az abauji egyházmegyében történt; nem különben azt a gondnoki beszédet is, a melyet *Mecner József* mondott, a ki a vallásos buzgóságot s szellemet tartja ref. egyházunk védvárának. Szépen emlékezik meg az esperesi jelentés *Vendéghe Gáborról*, a ki a mint életében, úgy halálában is példát mutatott vallásos áldozatkészségéről s mi is azt mondjuk, hogy vajha abban találna a *Vendéghe Gábor* példája különösen mennél több követőre, hogy „*egyházunk igaz pátrónusai és jöltevei, haláluk utánra is biztosítandk az életükben kiszolgáltatt jótéteményt.*“ Örömmel említjük fel itt is, hogy *r. kath.-ok* is áldoztak ref. egyházunk javára! A szikszói egyik lelkész gyámügyi ügyei szomorú világot vetnek az illető lelkész társ helyzetére. — Bírósági ügy 5 volt, — mind közigazgatási. — A *gömöri* egyházmegye múlt évi őszi s jelen évi tavaszi közgyűlése jegyzőkönyvét egy füzetben *Vattay László* főjegyző állította össze. Az egyházmegyei gyűlésen 43 lelkész közül 31 volt jelen. — Az egyházmegyei tisztviselői karban történt változások alkalmával gondoskodhatott volna az egyházmegye arról, hogy a többi egyházmegyékhez hasonlólag világi fő- és aljegyzők is lennének, mint vannak papi fő- és aljegyzők. Ha a tiszteletbeli világi jegyzők választásával az egyházmegyének az a célja, hogy ily módon előre begyakoroltassa az erőket ha szükség lesz rájuk s hogy többen vonassanak be az egyházmegye tanácskozó testületébe, helyes az eljárás, noha ebben a tekintetben a zsinati törvények nem intézkednek a tanácskozási jogot illetőleg sem. Az esperesi jelentés most nem emlékszik meg arról, hogy a hétköznapi istentiszteletek tartása tekintetében beállott-e a kedvező változás. Az egyház látogatási j.-könyvei ki-
vonatosan fel vannak véve a közgyűlés j.-könyvébe is, a mi helyes dolog. A tanügyi bizottság elnökének jelentése eltéréseket állapít meg saját adatai s a kerületi »Névkönyv«-éi között s rámutat, hogy »több statisztikai lelkiismeretesség«-re van szükség. A kerületi j.-könyvbe is felvett indítványok megérdemlik, hogy tárgyalás alá vétessenek. Örömmel jegyzendő fel a *Néhrer Gyula* hagyatéka, 500 frt, a rosznyói ref. iskola javára. Hat közigazgatási bírósági ügy volt. — *Hézszer Emil* főjegyző állította össze az *alsó-zempléni* egyházmegye ez évi tavaszi jegyzőkönyvét, a mely szerint az egyházmegye lelkészei közül csak épen a fele volt

jelen. Az egyház látogatási jegyzőkönyvekből a határozatokat igénylő pontok vannak felsorolva. Szembetűnőnek tartjuk, hogy a jegyzőkönyv 66, 67 s 68 pontjai az egyházmegye három pénztárnokáról szólván, csak az egyikről szól így a határozat: »a felmentvény megadása mellett elismerésnek ad kifejezést« az egyházmegye. Hát a másik kettő nem érdemelte meg? Az egyházmegyei tanítói körök alapszabályai benne foglaltatnak a j.-könyvben, valamint a számvevőszéki jegyzőkönyv is, mely szerint 34 egyház számadása teljesen rendben volt, a többiekénél több-kevesebb észrevételt kellett tenni. A tanügyi bizottság jelentése itt is megállapítja, mint Gömörben, hogy a statisztikai adatok nem pontosak. Bírósági ügy 6 volt. a melyek közül 2 fegyelmi. — Az alsó-borsodi egyházmegye tavaszi közgyűlésének j.-könyvét Szalócy Pál főjegyző szerkesztette. A lelkészek közül (50) 33 volt jelen. Az esperesi jelentés megnyugtató képet rajzol az egyházmegye állapotáról s az adakozásokban nyilvánuló vallásos buzgóság valóban erről tesz bizonyosságot. A számvevőszék jegyzőkönyve fel van véve s igen helyesen »kimutatás« van most is az országos gyámintézeti járulékokról. Egyes egyházak pénzügyi kezelésénél s a tartozások nyilván tartása ügyében az egyházmegye sürgősen elrendelte a kellő eljárás foganatosítását. Bírósági ügy 3 volt, mind közigazgatási!*

Custos.

* **Réz László:** „*A Drugethek és Homonna reformátója*“ című munkája a homonnai ev. ref. missziói egyház torony-szentelési ünnepélyére megjelent. Addig is, még részletesebben szólhatunk róla, jelezzük, hogy a 158 lapra terjedő mű csinos kiállítású s 1 frt 20 kr-ért kapható a szerzőnél, Homonnán.

* **Dr. Finkey Ferenc** sárospataki jogtanár: „*A szándék fogalma és ismérvei a büntetőjogban, különös tekintettel „a szándék hiánya miatt” történő felmentésekre*“ címmel külön lenyomatban is kiadta azt az értekezését, a melyet e tárgyban a »Büntető Jog Tára« ez évi XXXVIII. kötetében írt volt. A 164 lapra terjedő műben tömören adja elő magának a szándéknak a fogalmát s ismérveit, valamint az eshetőleges szándékra, a célzatra, a jogtalanság tudatára s a tévedés szándék-befolyására vonatkozó nézetet, mindenütt átszöve a saját felfogásával s meggyőződésével. A szándék s akarat viszonyát illetőleg nem jogászokat is érdeklően ír s annak az irányzatnak a híve, a mely az *akarat-elméletet* hirdeti, a melyet a magyar büntető törvénykönyv s bírói gyakorlat is elfogadott. Egészen helyesen rámutat azonban arra is, hogy a büntetőjogi *akarat s tudat elmélet* között, épúgy, mint a bölcsészeti, illetőleg a morális determinisztikus s indeterminisztikus felfogás között nincsen nagy ellentét, mert hiszen az eltérés nem más, mint »fogalmazási, szóbeli különbség.« A sárospataki főiskola egyik legifjabb tanárának ez az újabb munkája is bizonyosságtétel a mellett, hogy alma materünkben az ifjabb nemzedék is hű ahoz a szellemhez, a mely irodalmi t-erre is kihívta a tanárokat.

* **Protestáns Szemlének** ez évi 4—5—6 füzetének tartalmát a következő tárgyakról szóló cikkek képezik: Lic. Rác K.-tól a sveici reformátusok új énekeskönyvéről szóló 3 közlemény, a melyben a mi énekjavítási ügyünkkel is foglalkozik. Kár, hogy a szemelvény-fordítások nem épen sikerültek. Schneller István befejezi a lelkészképzésről szóló utazási tapasztalatait, a melyek sok tekintetben érdekesek s tanulságosak. Dr. Antal Géza 3 közleményben számol be a vallás-bölcsészeti főbb

problémáival. Várnai Sándor, ez a sokféle s sokképen író férfiú Schlauch Lőrinc nagyváradi püspök beszédeknek 3—4-ik kötetéről írt tanulmányt. Feltűnő, hogy »objektív látkör örök szempontjai s az eszmék küzdelmeinek tiszta fegyverei kötik le érdeklődését« az egyházipolitikai beszédekben. Pokoly József az erdélyi ref. egyházkerület területi beosztásáról írt; Barla Jenő pedig Szegedi Gergelyről és énekes könyvéről kezdett meg egy tanulmányt. Egyházi szemle alatt mind a három füzetben csak a *külföldről* van szó. Az irodalmi szemlében a 3 füzetben 10 hazai s 5 külföldi műről van ismertetés, ez utóbbiaknál némi visszaélés mellett, a melyek ellen már felszólaltunk. — Felemlítendőnek tartjuk, hogy a pénztárnok kimutatása szerint ez év jun. 1-ig az összes bevétel: 2981 frt 77 kr. volt, a mi a kiadások fedezésére bizony nem sok lehet... Így nem lehet versenyezni az ultramontán haddal s még kevésbé diadalról álmodozni.

* **Szinyei József** „*Magyar írók élete és munkái*“ című nagy vállalatából megjelent a VI-ik kötet utolsó s a VII-ik kötet 1-ső füzeté, az egész munkából az 55—56-ik füzet, a melyek a Kovács—Köves szavak között levő írókról szólnak. Az eddig megjelent 56 füzetben 11904 író életrajzáról s műveiről van szó.

* **Dr. Masznyik Endre:** „*Pál apostól levelei*“ -ből megjelent a 31—32-ik füzet 4 ívnyi terjedelemben, tartalmazva a Rómaiakhoz írott levél magyarázatából az I—V-ik részekre vonatkozót. A következő füzettel bevégeződik a Levelekről szóló rész második sorozata, a melyet a harmadik fog követni, mint az egész munkának befejezése.

* **Rác Károly:** „*A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben*“ című műve II-ik bővített kiadásban jelent meg Lugoson. Az első kiadás 1874-ből való. Ebben a kiadásban 728 magyar prot. hitvallóról van szó. A mű 236 oldalra terjed s ára 1 frt 60 kr. Ajánlva van özvegy Kovács Ferencnének s díszítve a debreceni emlék-oszlop lenyomatával. A műhöz Dr. Heiszler József és Balogh Ferenc írtak előjáróbeszédeket.

* „*Az átdolgozott Károli Biblia külalakjára és beltartalmára vonatkozó észrevételeim*“ c. alatt egy 36 lapos (kis 8-adrét) füzetke jelent meg Budapesten, a »Szabad Sajtó« kiadásában. Írta: Sass Béla, de nem a debreczeni theol. akadémia tanára, hanem a »Szabad Sajtó« c. lap anyagi és szellemi támogatója. Maga ez a füzet is külön lenyomata azoknak a megjegyzéseknek, a melyekkel S. B. a nev. lapban a revidált Károli Bibliát a saját közönségének bemutatni megpróbálta. Azért mondjuk, hogy *megpróbálta*, mert már akkor feltűnést keltett, hogy a széles alapokon indult ismertetés, előbb, mint bárki gondolhatta volna, tollban rekedt és így alaktalan maradt. Ilyen — természetesen — a külön lenyomat is. a mely néhány sornyi bevezetéssel igazolván a szerző ügyszeretetét s felhíván művecskéjére a szakfőriak figyelmét (1-ső lap), leszámol 6 lapon (2—8) a revidált biblia *külalakjával*, majd *beltartalom* c. alatt neki bonyolodik az 1. Moz. III. 24-ben olvasható „*lahat hakheréb hammithappekhet*“ szavaknak s majdnem teljes 18 lapon (9—26) át ezzel a 3 szóval bajlalkodik; ezeket irgeti-forgatja, német, magyar bibliákból, Gesenius szótárából szedett idézetekkel bizonyítgatja, hogy sem az általa ismert német biblia-fordítók, sem a magyarok nem találták el ennek a 3 szónak helyes fordítását s megállapítja egyuttal, hogy ő szerinte mi is hát ennek a jámbor 3 szónak igazán helyes értelme. Végül néhány apró hiba felsorolása (26—27 lap) után abba hagyja a nagy lélegzettel kezdett munkát s minden további kritika nélkül közli az esaiási prófétai

* A felső-borsodi s felső-zepléni egyházmegyék jegyzőkönyvei nem küldettek be, pedig már ezekben is nyomtatottak!

mű I fejezetét a saját fordításában és az átdolgozott Károli-féle fordításban, összehasonlítás és a fordítás eszményének elvonás útján való megállapítása végett (28—36 l.)! Az egész kis műben valami szokatlan jámborság próbál érvényesülni. Az író követeléseket állít fel a Károli-bibliával szemben, a mi csak úgy eshetik meg, hogy semmit sem tud vagy akar tudni a *revisio megvitatott és megállapított vezérelveiről* s csinál egy mértéket a maga ízlése szerint s ehez méregeti a Károli biblia egyes kifejezéseit, meghagyott ódon szavait, latin ragozású neveit, sőt beleköt a részek és versekre való felosztásába, ennek római számjegyeibe, megbotráncol a könyvek és részek jegyzésén (szerinte helytelen ez: „Mózes első könyve“, e helyett ez kellene: „A patriárhák kora vagy Óskor“; az „I. Rész“ helyett ez: „A világnak teremése“, a „II. III. Rész“ helyett ez: „Kert Édenben és a bűneset“ stb. Vagy éppen nem kellene semmi a könyvek és fejezetek homlokára, mert hiszen azok úgyis beszélnek önmagukért) s következetlenségeket lát egyes szavak leírásában, a mennyiben egyszer *hehesen*, máskor a *nélkül*, egyszer *nagy*, máskor *kis* kezdőbetűvel van írva némely szó vagy név (a mint azt R. Gy. a »Sárospataki Lapok«-ban és »Protestáns Szemlé«-ben szintén érintette), a mi azonban a dolog *lényegére* egyáltalán nem tartozik. Kétségtelenül jobb volna, ha ezen sem lehetne fenakadni az olvasónak; de ez éppen úgy nem rontja le a mű becsét, mint nem annak fejezetekben és versekben való meghagyása, a mincké — köztudomás szerint — meg volt s meg van ma is a természetes oka, sőt gyakorlati jelentősége is. Ezek felett megállapítja egész iskolás modorú levezetéssel, temérdek szó-pazarlással, nagy tudakossággal, a főnebb érintett 3 ártatlan szó jelentését, kisütvén nagy uszályos, terpett kritikával, hogy az életfájának őrzésére hivatott lángolón villogó eszköz, nem a villogó suhintó kard — mint Kátori, nem is »villogó kétélű fegyver«, mint az eredeti Károli, nem is »villogó pallos lángja«, mint a *revideált Károli* fordítja, még kevésbé a körül forgó kardnak villogása, mint az *izraelita Szentírás* véli, hanem „*önmagától mindig(!) forgó szűrőeszközös(!) korong*.“ Ugyancsak *beltartalom* c. alatt roszalja még, hogy »Mózes első könyve különbözően fordít (ő szerinte p. o. egy szónak mindig csak egy értelme lehetne; nevezetesen *rúakh* csak = lélek, *issá* csak = asszony, de nem *asszonyember* is; a *nepes* is vagy csak *lélek*, vagy csak *állat*), holott ő maga mutatja ki Gesenius szótárából, hogy egy-egy héber szónak (p. o. lahat) hány rokon és ellentétes jelentése van. Roszalja, hogy az 1. Móz. I. 20-ban a *reka* szó nincs lefordítva, vagy hogy össze van kötve a hassamajammal (együtt a kettő = ég) s hogy vannak — a tisztább értelem kedvéért — betoldott szavak s hogy több különböző értelmű szó egy szónak van fordítva, p. o.: *erecz*, *adamah* = föld; *rúakh*, *nepes* = lélek stb. s hogy a Jehova néha = Isten, máskor = Ur, pedig ő szerinte csak »úr« fordítható »Ur«-ral (!) Lehet, hogy ha alkalma, ideje lehetett volna szerzőnek, talán arra is rátért volna, hogy van-e valami előnye a *revideált* bibliának a korábbi Károli-biblia felett s talán azt is kimutatja (mert ez lett volna igazi tiszte!), hogy mennyiben tartották meg a fordítók vagy revisorok az általok felállított vagy legalább elfogadott vezérelveket . . . de ettől a munkától elütötte valami véletlen, talán a szerkesztő (Szabad Sajtó) veres ceruzája s így meg kellett elégednie azzal, hogy művecskéje csak úgy »félbe-szerbe« maradt, mint a szarkafészek. A minta gyanánt közlött fordítás jobb, mint a szerző kritikája, több is rajta a gond, az ízlés, de

semmiesetre sem érhetőbb a *revideált Károlinál*. E tekintetben sok jó példa, mintá állott a fordító előtt (magyar nyelven is egy-kettő), de a kritikája egészen egyéni, sajátos, eredeti, csak hogy *alapjában téves*, mert ügyet se vet ama vezérelvekre, a melyek szerint a *revideált Károli-biblia* készült. Széchenyit pedig csak mégse állítsuk a Rózsa Sándor mértéke alá! A *revideált biblia* megérdemelné, hogy a maga mértéke szerint mérjék és úgy becsüljék s hogy tagadhatatlanul meglevő apró fogyatkozásai mellett (a miket R. Gy. is felemlített a »Prot Szemlé«-ben és a »Sárospataki Lapok«-ban) észrevegyék jó tulajdonságait is. Ezt a szerző nem cselekedte, de — mint záradékkul megjegyzi — majd többet fog írni az új szövetségéről, ha az megjelen. Tehát várjunk! Várjuk mostani hibáinak kiigazítását is — jó reménységgel . . . (r.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Kiss Gábor, a pápai ref. egyház tudományos készütséggű, ügybuzgó, lelkes lelkésze, a kit sokszorosan meghasznált a dunántúli ref. egyházkerület, a veszprémi egyházmegye s maga a pápai főiskola is s a ki minden helyen becsülettel megállotta helyét, a mint az Ur szolgájának kötelessége is, e hó 18-ikán, élete 80-ik, lelkipásztori működése 50-ik évében, szívszélhűdésben elhunyt . . . A kötelességei teljesítésében fáradhatlan férfiúnak emléke legyen áldott!

— **Wlassics Gyula**, vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanár képzés ügyében nagy fontosságú lépést tett azzal az intézkedéssel, a melylyel az eddigi budapesti egyetemi tanárképző intézetet feloszlatta s egy újnak a felállítását rendelte el életrevalóbb szabályzat mellett. Ez irányú intézkedését a báró Eötvös Lórándhoz, mint a tanárképző-intézet igazgatójához, intézett leiratából s az ahoz csatolt szabályzatból ismerhetni meg. A leirat hangsúlyozza azt, hogy az eddigi tanárképző-intézet szabályzata elavult s gyakorlati szempontból sokszorosan kifogás alá esik s hogy az új szabályzat éppen a gyakorlati élet követelményeit tartja szem előtt s e célból, hogy az intézet egész működése annál tervszerűbb, a célnak megfelelőbb s munkássága egységesebb s áttekinthetőbb legyen, az intézet élére *ügyvivő tanács* állíttatik, a melynek kötelessége leendő mindarról gondoskodni, a mi szorosan a tanárképzés körébe vág. E mellett életbelép a *repetitori* intézmény is, a mely »báró Eötvös kollegiám«-ban kitűnően bevált . . . A szabályzat lényegesebb pontjai azok, a melyek az intézet feladatát, eszközeit, szervezetét stb. írják körül. Az előadó tanárok tisztelet díja a 9. §. szerint, heti egy óra után 100 frt lesz félévénként. A 13—14. §-ok megengedik, hogy *minden egyetemi hallgató beiratkozhatik az intézetbe*, de a tanárjelölteknek elsőbbségük van, a beiratkozás ezekre nézve aztán kötelezést foglal magában az előadásokban s a gyakorlatokban való részvételt illetőleg. Az előadó tanárok a 17. §. szerint működésükről jelentést tartoznak adni a miniszternek. Nagyon kívánatos dolog, hogy a gyakorlati élet szempontjából teljes siker koronázza a tagadhatatlanul jó irányú intézkedést.

— A »**Plósz-féle**« kongrua rendeletről megemlékezik az »Allg. Ev. Luth. Kirchenzeitung« is s úgy tekinti azt, mint a melynek az az egyetlen célja, hogy a prot. lelkészeket az állami felsőbbség rabszolgáivá tegye s csak a jövő fogja megmutatni, hogy a rendelet nyomán mennyi denuncians fog előállani s mennyi visszaélést fognak elkövetni.

— **Lelkész-választások.** A *lasztóci* egyház (F.-Zemplén) lelkipásztorai: *Erdélyi András* magyar-izségi lelkész hívatott meg, — a *vajkóc-mátyóci* (Ungi egyh. m.) egyház pedig *Nagy Géza* ungvári s.-lelkész választotta meg. — A *magyar-jesztreb-szürnyegi* egyház *Kozma Antal* gercselyi lelkész választotta meg néh. Erdélyi Sándor utódjául.

— **Az idők jele.** Az abauji egyházmegyébe kebeleztetett *csenyétei* egyház lelkési állására egyetlen pályázó sem jelentkezett!... A lelkész hiány immár érezhető, mert ebben az egy egyházmegyében három állomás várja ez idő szerint a betöltést.

— **Főjegyző választás Felső-Borsodban.** A múlt héten történt szavazatbontás alkalmával, a mely *Vadászi Pál* esperes elnöklelte alatt folyt le, kitűnt, hogy a felső-borsodi 49 egyház közül 35 *Szuhay Benedek* kápolnai lelkész, lelkési karunknak ezt a lelkes, ügybuzgó s tevékeny tagját tartotta méltónak arra, hogy a főjegyzői tolla megtisztelje. Az aljegyzőségre szűkebb szavazás rendeltetett el *Elek József* s *Barna Gyula* lelkészek között.

— **Figyelemre méltó dr. Bókay Árpád** egyetemi tanárnak előadása, hogy melyik ásványvíznek kellene dominálni bel- és külföldön agyaránt: „A lugos savanyu- és lugos bicarbonat-vizek közül az erősebbek, illetve melyek nagyobb szénsavas alkáli tartalmuak s melyek ép azért az emésztő tractus, a légző utak s a hugyutak idültébb hurutjainál, alhasi plethóriánál, köszvénynél, hugyhomok, diabetes, cholelithiasis eseteiben, azután mindenütt ott, hol az anyagforgalmat fokoznunk kell, oly kitűnően válnak be, hazánkban különösen bőven állanak rendelkezésre, nemcsak a divatos külföldiekhez hasonlóak, hanem azoknál sokkal hatalmasabbak is; azonban mindezek felett áll a már inkább ismert, de eléggé még meg nem becsült *szolyvai ásványvíz*, s a még alig ismert *polenai*. A szolyvai forrás vizének kettédszénsavas nátriumtartalma kétszer oly nagy, mint a (preblai, blini és radeini) külföldi vizekké; szabad szénsava is sokkalta nagyobb. Ezen víznek kellene dominálni bel- és külföldnek egyaránt. A szolyvainak vetélytársa csak a hozzá közeli *polenai*. (Bereg megye) ásványvíz lehetne. Ha Beregvármegye ásványvízkincseiben gazdag szolyvai vidéke külföldön volna p. o. az annyira industriózus Csehországban, egymás hátán emelkednének ott a fürdőhelyek, sanatóriumok, vagyonság uralkodnék ott hegyen-völgyön!

— **Segédlelkész kerestetik** a derecskei ev. ref. egyházba. Évi fizetés: teljes ellátás, mosás nélkül, —

továbbá 200 frt az egyház folyó pénztárából, ezen kívül mellékjövedelem mintegy 50 frt, Jelentkezni lehet *Biró Antal* ev. ref. lelkésznel Derecske, Biharmegye.

— **Tisztelettel kérjük ref. fő-, közép-, tanítóképezdei és leányneveldei iskoláink igazgatóit, hogy tanintézeteik értesítőit, ismertetés céljából, küldjék be hozzánk.**

A szerkesztőség.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

Pályázat tornatanári állásra.

Az államilag segélyezett rimaszombati egyesült prot. főgymnasiumban megüresedett tornatanári állásra pályázatot nyitunk. — A tornatanár kötelessége a főgymnasium összes osztályában a tornászatot és a tornajátékokat heti 20 órában tanítani.

A rendes tanár fizetése 800 frt és 200 frt lakbér s öt ízben 100—100 ötöd éves pótlék az ezen intézetnél eltöltött hivatalos évek után.

A helyettes tornatanár fizetése 600 frt és 200 frt lakbér.

A megválasztott az orsz. nyugdíj-intézetnek kötelezett tagja.

Felhivatnak ennél fogva azok, kik ezen állást elnyerni óhajtják, hogy születési- s végzett tanulmányaikat feltüntető bizonyítványokkal felszerelt kérvényüket f. év aug. hó 12-ik napjáig az igazgatósághoz nyújtsák be, mivel a később érkezett pályázatok figyelembe vétetni nem fognak.

Csak prot. vallásuak pályázhatnak.

Rimaszombat, 1899. július 8-án.

Bodor István,
igazgató.

2—2

Gróf Schönborn Bucheim Ervin bereg megyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kétli, Dr. Bókai, Dr. Wiederhoffer urak és számos orvosi tekintélyek elismerő nyilatkozatai alapján kitűnő sikerrel ajánlatik: köszvény, hólyag és vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, hugyhomok, epekő; a torok és tüdő szervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomor megbetegedéseknél.

Kitűnő ízű ital, igen üdítő víz.

Gyomorbajok elleni specificum.

A LUHI ERZSÉBET gyógyforrás

a gyomor rendetlen működésénél, gyomorsav tulságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitűnően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikkerrel alkalmaztatik.

Polenai gyógyforrás.

Első rangu diätetikus víz; legüditőbb asztali víz, borral vegyítve kitűnő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó szer.

Ezen ásványvizek megrendelhetők:

az uradalmi ásványvizek bérleti kezelésénél Szolyván (Bereg megye) és minden ásványvízkereskedésnél.

3—4

Prospektus és árjegyzék ingyen és bérmentve.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
6 frt, félévre 3 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Esenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „A magyar nemzet hódolata Petőfi emléke előtt.” — „Felebbezési irat a „Sárospataki Lapok” sajtórendőri vétsége ügyében.” — „A budapesti kir. tudomány egyetem jogi fakultása s a jogi szakoktatási reform.” Ó—n. — „Emlékbeszéd Nemes Ferencz sárospataki jogtanár felett.” Dr. Finkey Ferencz. — „Ritoók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.” Azari. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

A magyar nemzet hódolata Petőfi emléke előtt.

A magyar nemzet Tyrtaeusának szentel ma ünnepet minden igaz hazafi s mi, a magyar protestáns egyháznak tagjai, a kik egynek tudjuk magunkat a magyar nemzettel, életet s vért készek levén áldozni a haza jó és balszerencséjének napjaiban, nem zárkozhatunk el e nap megünneplése előtt a „Sárospataki Lapok” hasábjain sem, hiszen a magyar sajtó szabaddá tételének dicsőségében is részes volt Petőfi Sándor.

Honfíui szent érzésektől dobogó szívvel ünneplünk mi protestánsok is, a kiknek hitvallását követé Petőfi, a kinek szabadságért hevülő lelke csak abban a körben nyerheté meg ég felé repüléséhez a szárnyakat, a melyben a szabadság eszméje az uralkodó, a kinek a néphez való ragaszkodása csak abban az egyházban finomúlhatott eszményivé, a melyben a népen sarkallik minden jó és nemes.

A költő dicsőségéről, halhatatlanságáról szól ma az ének, a vértanú halálát méltatják vértanúi halála 50-ik évfordulóján a nemzeti érzésektől zajgó keblek hullámaiból kibontakozó ünnepi beszédek s a dicsőség, a halhatatlanság, a mely költőisége varázsából származott, megsokszorozódott fényvel ragyogja be az ünneplő magyar nemzetet.

A nép fiának halhatatlansága nemessé tette magát a népet, a mely a költő dalait dalolva, égis szárnyaló honfíui érzések özönéből született hazafias költeményeit szónokolva napról-napra áldozik a költő szellemének. Akkor, a felszabadult Magyarország hajnal hasadásának napjaiban, a közvetlenség ellenállhatatlan erejével ragadta magával Petőfi a lelkeket: ma, ötven esztendő elmúltával, a költőiség varázsával, az eszmék magasztosságával, az érzelmek igazságával hódítja meg a szíveket.

A segesvári csatatér porszeméi mintha csillag fényben tündökölnének; a véráztatta füvek és virágok, a melyek az ellenség paripáinak patkói alatt elhervadtak, ma mintha mind kizöldültek volna s ragyogó szirmaikkal mind ráborúlnának arra a sírhalomra, a mely alatt Petőfi aluszsa örök álmát. Azok az eszmék, érzelmek, gondolatok, a melyek a költő lelkében s szívében honoltak, a melyek költeményeiben megnyilatkoztak, ma mintha egytől-egyig valóra válva, ünneplő diszbe öltözötten vennék körül a félistenek emlék-szobrát s ők hirdetnék legszebben a költő s hazafi dicsőségét. Bizony-bizony ez volna a legméltóbb a legigazabb ünneplés!

Ötven esztendő nagy idő! Nagy különösen a Petőfi nemzetének, a mely ez alatt végig járta a szenvedések, a megpróbáltatások egész iskoláját s mint egykor a Jehova népe, a „nagy bűn és bánatunk miatta” még a dalnokok hangjait sem hallhatá, mert bilincs zörgött még a kobzokon is!

De nem! Épen az a szellem, a melynek Petőfi volt a legragyogóbb szószólója, az a vágy, a mely épen a Petőfi lelkében égett legolthatatlanabbul: a szabadság szelleme és vágya a halál árnyékának völgyén járó magyar nemzetet átvezette ötven év alatt az ígért földjének határához s ma a szabad magyar nemzet teszi le hódolatát a Petőfi emléke előtt.

Az emlékezés örömeiről megterhesült lélekkel ünneplő magyar nemzet felett örködjék a Petőfi szelleme, a kinek honfíu eszméi váljanak valósággá! Ez lesz halhatatlanságának az apotheosisa!

Felebbezési irat a „Sárospataki Lapok” sajtórendőri vétsége ügyében

Szükségesnek tartjuk t. olvasóinkkal megismertetni, lapunk bírósági ügyének minden egyes mozzanatát, azért a mulikori közlemény után, a melyben az „Irodalmi Kör”-nek s a sárospataki főiskola igazgató-tanácsának a jegyzőkönyvi pontját, a s. a. -ujhelyi kir. törvényszéknek vádhatározatát s a Maklár Pap Miklós védbeszédét adtuk, most a felebbezési iratot bocsátjuk közre, a melyet *Debreceni Bertalan*, a sárospataki főiskola ügyésze terjesztett be az illetékes helyre. Ez a felebbezés így hangzik:

Tekintetes Kir. Fenyítő-törvényszék!

Sajtórendőri vétség miatt ellenem, mint a Sárospataki Lapok kiadója ellen indított fenyítő ügyben a folyó 1899 évi július 5-én tartott végtárgyaláson hozott és előttem kihirdetett ítéletet a kihirdetés alkalmával főlebbezván, *főlebbezésem indokait* van szerencsém, a /- alatt mellékelt meghatalmazással igazolt ügyvédem által, tisztelettel a következőkben terjeszteni elő:

Ellenem, mint a Sárospataki Lapok állítólagos kiadója ellen, az 1848. XVIII. t. c. 30 és 31 §§. alapján azért indított meg az eljárás, mivel a kaució nélkül megjelentő Sárospataki Lapokban 3 rendbeli politikai tartalmú, a „kormánynak, mint politikai szervezetnek” eljárását bíráló cikk tétetett közzé, mely 3 rendbeli cikkben „egyrésről közjogi, tehát politikai, másrésről egyházpolitikai szempontból bírálja a lap a kormány eljárását.”

Bocsánatot kérek tekintetes törvényszék, a legmélyebb tisztelettel kell kijelentnem, hogy az ítélet ezen indokolása téves. Az inkriminált cikkeket a felvetett kérdéseket nem a tulajdonképeni politikai szempontból, hanem igen is a protestáns egyház szempontjából teszik bírálat tárgyává, ebből a szempontból támadják a kormány eljárását, a mit tenni a lapnak nemcsak joga, hanem programja értelmében kötelessége is.

Az a kormány, az a miniszter, ennek intézkedése nem olyan ne bántás virág, a melyet gáncsoló szóval illetni sem szabad és szabad államban nem is olyan hatalom, a mely felé mindenki csak dícséreteket tartoznék zengedezni s a melynek intézkedése a kritikát nem tűri.

A miniszter intézkedései, az intézkedéseknek különfelesége szerint különböző szempontból bírálhatók meg. Ha ezek általános politikai szempontokból tétetnek bírálat tárgyává: ez politizálás; de ha az egyház olyan intézkedéseket, a melyek élet-érdekeit érintik, a melyek az ő jogkörébe vágnak vagy létfenntartását veszélyeztetik tesz bírálat tárgyává, akár közgyűlésében, akár a közvélemény előkészítésére hivatott hírlapjaiban: az tekintetes törvényszék nem politizálás, hanem *önvédelem*.

Az egyháznak, közelebbről a két protestáns felekezetnek, melyeknek joga és alkotmánya békekötéseken, tehát nemzetközi szerződéseken, alaptörvényeken, országgyűlési intézményeken, minő péld. az 1790/91: XXVI. t.-cikk; az 1848: XX.; az 1868: LIII. t.-cikk s. t. b. alapszik, a melyek tehát Magyarország *közjogi szervezetének alkotó részét képezik*: joga van valódi vagy vélt igazait úgy közgyűléseiben vita tárgyává tenni, a kormány sérelmesnek tartott intézkedései ellen orvoslást keresni, a rá vonatkozó törvények alkotására a törvényben előírt módokon befolyást gyakorolni, valamint valódi vagy vélt igazairól a közvéleményt hírlapja által tájékoztatni s meggyőzni. Midőn ezt teszi nem politizál, hanem védekezik.

Hogy ezen védekezésében hol éri el azt a határvonalat, a hol a politizálás kezdődik, azt aligha tudná bárki Magyarországon a törvényre alapítva megállapítani.

És mert felebbezésem indokolásában eddig a határvonalig jutottam, vizsgáljuk, hogy mit tartalmaznak az inkriminált cikkeket.

Előre bocsátom, hogy én abba: vajjon ezek a cikkeket milyen hangoz vannak tartva, nem bocsátkozom, mert a cikkeket beltartalmáért első sorban az író és a szerkesztő a felelős a *sajtóbíró*ság előtt.

Az első cikk tárgya: a köz-szólam szerint egyházpolitikáinak nevezett törvények, ezek 3¹/₄ évi eredményei, szembe állítva a protestáns egyház gyöngülését az ultramontanizmus erősödésével. Azt hiszem tekintetes kir. törvényszék, hogy ennek a tárgynak egyházi voltát senki kétségbe nem vonhatja. Avagy talán nincsen joga a protestáns egyház sajtójának megmondania azt, hogy a felekezetenkívüliség behozatala hátrányára van általában az egyházi életnek s az egyháziasságnak, hogy a reversálisok eddig törvénnyel tiltott intézményének törvényesítése gyöngíti a protestáns egyházat s erősíti a római katolikus egyházat? Hogy miért? ... annak vitatása nem ezen felebbezés keretébe való. De hogy ezek tények: azt senki sem fogja tagadhatni s ezeket igazolja a statisztika. A tények elmondása pedig még koránt sem politizálás.

A második cikk a *miniszteri ünnepekről* szól. Azt hiszem, hogy az ünnep kérdése vallásos tárgy, egyházi ügy. Még pedig ez még csak nem is az egyházi közigazgatást, hanem egyenest a dogmát érinti. Vagy talán ahoz sincsen joga a protestáns egyházi sajtónak a politizálás vétke nélkül, hogy szemébe mondja a miniszternek, miszerint ünnepet alkotni egyedül az egyház joga s midőn valamely napot ünnepnek declarál, az egyház dogmáját sérti? A miniszter kimondhat valamely napot munkaszünetnek (talán ahoz is törvényhozási intézkedés kell, lásd a Szent-Istvánnap), de ünnepnek nem.

A harmadik cikk visszatekintés az 1898. év eredményére, foglalkozik a kormány olyan intézkedéseivel, a melyek a protestáns egyházakra sérelmesek, nehezteli, hogy ezen intézkedéseinek nem hallgatta meg a protestáns egyházak véleményét. Hát ez nem politizálás tek. törvényszék, hiszen ez teljesen egyházi ügy és a cikknek az a kívánsága, hogy a prot. egyházak meghallgatandók lettek volna, országos törvényen alapúl. Tessék csak megolvasni az 1790/91. XXVI. t.-cikket, vagy még inkább az 1848: XX. t.-cikket, a mely kimondja, hogy az egyházak szükségleteit a közálladalom viseli s hogy ennek a végrehajtására az egyházak meghallgatásával fog törvényt hozatni. Vagy a kongrua-törvény bírálatát fogja talán a tek. törvényszék politikának tekinteni? Hiszen tek. törvényszék a kongrua-törvény már csakugyan nem érdekel mást, mint az egyházakat. Hát ha azt egyházi lap bírálja: ehez csak joga van.

Bizony tekintetes törvényszék ezek a cikkeket mindannyian egyházi tárgyúak, ezekkel a tárgyakkal foglalkozni egyházi lapnak nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége. Ezért — ámbár előre bocsátottam, hogy az a határvonal, a hol a védekezés végződik és a politizálás kezdődik, törvény alapján alig határozható meg — oda merem adni ezeket a cikkeket Magyarországon bármely szakértő politikusnak, magának Wlassics miniszternek és biztos vagyok benne, hogy ezekben egyházi kérdéseket igen, de politikát nem fog találni.

Ha a neheztelt ítélet álláspontját fogadnák el az ország többi bíróságai is, a mitől ma, a jog, törvény és igazság korszakában nincs mit tartanunk: akkor az összes egyházi sajtó fölött meghúznák a halálharangot. Mert

hiszen akkor többé miniszter intézkedését, vagy törvényjavaslatot tárgyalni nem lehet, a mit mindjárt egy napirenden levő példával fogok bebizonyítani, Hogy a példa annál szembeütőbb legyen, hagyjuk el egy kis időre az egyházat s térjünk át az iskolára. Wlassics miniszter úr, a ki nemcsak vallás-, de mellesleg kultuszminiszter is, ilyen minőségében, tehát szintén mint „közjogi tényező“, egy alapjában nagyon helyes és csak dicsérendő törvényjavaslatot dolgozott ki a kötelező doktorátus eltörlése és a jogakadémiák reformja tárgyában, a mely azonban bármilyen elfogadható is alapelveiben, egyik intézkedésével életgyökerére vág épen a sárospataki főiskolának, s mindazon jogakadémiáknak, a melyek nem olyan szerencsések, hogy kir. táblák székhelyein legyenek.

Hát ez ellen felszólalni s ezen intézkedésnek törvénynyé emelését minden törvényes eszközökkel megakadályozni ezen jogakadémiáknak, köztük a sárospatakinak, is önmaga iránti kötelessége. De hát miképen? hiszen ha ezt a kérdést lapunk tárgyalni fogja, a politizálás vétkébe keveredik, mert hát ezt is ugyanazon közjogi szervezet adja ki, a ki az ünnepek kérdésében intézkedett, a ki a kongrua-törvényt benyújtotta, ezt a kérdést sem lehet másképen tárgyalni, mint közjogi, tehát az ítélet szerint politikai és pedig ha nem is egyházpolitikai, de mindenesetre közoktatásügyi politikai szempontból.

Ugy látszik, hogy a miniszter intézkedését dicsérni lehet ingyen is, de már megtámadni csak az támadhatja meg, a ki 10,500 koronával rendelkezik s azt kaucióúl le is teszi.

Ezzel be is fejezhetném e részben fejtegetésemet, de nem hallgathatom el, hogy fel ne említsem, miszerint a tisztelt ítéletben a közjog és politika definitiójára nézve némi fogalomzavar mutatkozik. A tisztelt ítélet szerint a közjog egy a politikával, pedig bocsánatot kérek az egészen két különböző dolog. Valamint a felelős magyar kormány egyik szerve a magyar közjognak, úgy, mint már fennebb jeleztem, az egyház is egyik közjogi szerv, egyik kereke azon gépezetnek, melyből a magyar közjog alakul. Ha az egyik közjogi szerv, a másik működését közjogi szempontból bírálja: azzal még nem politizál.

A másik körülmény, a mi a jelen fenyítő perben még vita tárgyává tétetett, a marasztalásnak az én személyemre való alkalmazása.

Ez azonban az előbbinél sokkal lényegtelenebb, mert ha politizálás foglaltatik az inkriminált czikkeknél, mint-hogy a sajtótörvény 31. §-a a kiadót rendeli ilyen esetben büntettetni, egészen lényegtelen, hogy a jogrend az által állítatik e helyre, hogy én *ártatlan* büntettem, vagy az által, hogy más énhozzá egészen hasonló *ártatlan* fenyítetik. Az én szerencsétlenségem az, hogy véletlenül ma, a midőn a kir. ügyészség jónak látta a Sárospataki Lapokban megjelent s az inkriminált cikkeknel sokkal erősebb számos cikk közül épen ezt a hármát inkriminálni, az irodalmi kör másodelnöki terhes hivatalát épen én viselem, — Mert hogy én ezen állítólag politikai tartalmú cikkek megjelenésére befolyást nem gyakoroltam és nem gyakorolhattam, hogy az inkriminált cikkek megjelenését megakadályozni nem állott hatalmamba és így én a vád alapját képező vétséget el nem követtem és el nem követtem: elismeri, sőt fényesen igazolja maga az igen tisztelt ítélet úgy rendelkező részében, a midőn a btkv. 92 §-át alkalmazza, mint indokolásában, a miért kötelességemnek is tartom a tekintetes kir. törvényszéknek hálás köszönetemet kijelenteni.

Hogy ártatlanul még is elítéltettem, hogy dacára annak, miszerint én, mint azt a végtárgyaláson bebizonyítottam, a lap kiadója nem vagyok, nem voltam és

nem leszek: még is kiadónak mondatom ki ítéletileg, hogy dacára annak, miszerint nekem az ítélet szavai szerint „a lap szerkesztésébe befolyani és azt, hogy a lapban politikai irányú cikkek megjelenjenek, megakadályozni nem állott módomban“, még is büntettem: ezt az én egyszerű eszemmel megfogni képes nem vagyok.

Hiszem is, hogy a kassai tekintetes kir. ítélő tábla az elmondottak alapján az ítéletet meg fogja változtatni. Azért tisztelettel kérem méltóztassék jelen felebbezési indokaimat az ügyiratok kapcsán a kassai kir. ítélő táblára felterjeszteni, a hol is alázatosan esedezem, hogy az első bíróság neheztelt ítéletét megváltoztatni s engem a vád terhe és következményei alól felmenteni kegyeskedjék.

Tisztelettel:

Makláry Pap Miklós.

ISKOLAI ÜGY.

A budapesti kir. egyetem jogi fakultása és a jogi szakoktatás reformja.

Magyar közoktatási szervünknek egyik legfontosabb képviselője, a budapesti tudományos egyetem jogi tanári kara a múlt hónap utolsó előtti napján tartott ülésében foglalkozott a miniszter jogi szakoktatási törvényjavaslat-tervezettel s véleményét elég terjedelmes munkálatban adja elő, foglalkozva azzal a 7 kérdéssel, a mely tervezetnek tulajdonképi tartalmát képezi.

A 7 féléves rendszert nem helyeslik a budapestiek, mert ez a teljes szakfolyam félbehagyását s szakítását foglalja magában. Ugyintén nem az alapvizsgálatra vonatkozó tervezet sem s a kötelező kolloquium tartás ellen tiltakoznak, *míg nagy számban hallgatóik lesznek.*

A jogakadémiák kérdésében a budapestiek határo, zottan arra az álláspontra helyezkednek, hogy a miniszternek az a törekvése s célja, hogy azokat segítse: már *elvéleg is helytelen*, mert a theologiai oktatástól eltekintve a felsőbb oktatás egyáltalán nem az a tér, melyen az állam a felekezeteknek segítségére legyen s mert egy állam sem forgácsolhatja el erejét arra, hogy a vallási szempontoknak túltengését az állam jóvédelmeiből elősegítse. Ez az állami segítkezés épen a jogi intézeteknél egyáltalán nem engedhető meg, mert ezek az állam legközelebbi céljaival foglalkoznak s így teljesen államiaknak kell lenniök.

Ebben a kérdésben a javaslatot egészen tévesnek, elhibázottnak, csaknem az állam érdekei ellen irányulónak tartják a budapestiek, a kik azt veszik észre a tervezetben, hogy az »az állami jellegű jog- és államtudományi oktatást háttérbe szorítva, a felekezeti oktatást erősítene meg,« sőt még tovább is mennek s azt is előre látják, hogy felekezeti versengést támasztana a tervezet törvénynyé emelkedve, mert a »katholikusok sem fognának kevesebbel megelégedni, mint a protestánsok« s a paritást nemcsak ez a két egyház, hanem a nemzetiségek is követelnék, mi aztán újabb surlódásokat eredményezne, mert az államnak a nemzetiségi jogakadémiákat is támogatnia kellene. . . Ezek mellett a felekezeti jogakadémiákkal szemben a követelmény is igen csekély, a budapestiek szerint már maga a tanári karokkal szemben megtartandó átmeneti intézkedés, a mely egy egész emberöltőt foglalhat le, olyan kedvezmény, a mely fölötte sokat jelent!

Az államvizsgálatok s a minősítés kérdésében a budapestieknek az az álláspontjuk, hogy az ez irányban való kísérletezés egészen veszedelmes jellegű épen a doktorátussággal kapcsolatban, mert azok az újabb szervezet szerint való államvizsgálatok, a melyeket a tervezet ajánl, sohasem lehetnek elfogadható alapjai a doktorátusi vizsgának, a mely ilyen módon teljesen desorganizálásnak vettetnék alá.

Ezek alapján a budapestiek az egész törvényjavaslati tervezetet hibásnak, eltévesztettnek tartják s megmaradnak azok mellett a tételek mellett, a melyeket 1896-ban állítottak fel. Ugy tekintik az egész tervezetet, mint a mely „veszedelmes experimentáció” s épen a budapesti egyetem szempontjából végrehajthatlan is, mert tanárok sincsennek kellő számban, kellő helyiségekkel sem rendelkeznek. Kívánják azért, hogy a miniszter, ha már csakugyan reformálni akarja a jogi szakoktatást, csakis az ő 1896-iki véleményük szerint eszközölheti azt helyesen, t. i. hogy a doktorátus előfeltétele legyen az ügyvédi vizsgálatnak s a közszolgálatra épen úgy képesítsen, mint az államvizsga, — hogy egységes államvizsga legyen, — írásbeli vizsgák ne tartassanak; alapvizsgák maradjanak; az egységes államvizsga szigorú legyen; a tanulmányi rend változatlanul maradjon meg.

Ha még azt is felemlítjük, hogy a budapestiek a harmadik s negyedik egyetem felállításával tartják a jogi szakoktatás kérdésének a megoldását lehetőnek, mindazt előadtuk, a mit első közoktatási intézetünk illetékes kara ebben a fontos kérdésben előterjesztett, véleményében kifejezésre juttatott.

Távol áll tőlünk, hogy ennek a véleménynek részletes bírálatába bocsátkozzunk, azoknak hagyjuk ezt, a kik, mint szakférfiak, a protestáns jogakadémiák részéről hivatottak is a kötelesek is a hozzászólásra. Mi csak annyit tartunk szükségesnek megjegyezni, hogy feltűnőnek találjuk a budapestiek határozott állásfoglalását úgy általában a jogakadémiákkal, mint különösbbe a felekezeti jogakadémiákkal szemben. A sorok közül mintha egész a szenvedélyességig menő ellenszenv volna kiolvasható ebben az irányban, a mi bizonyára lerontja még az objektív modorban elmondott nézetek jelentőségét is. Ugy tetszik nekünk, hogy a budapestiek tudni sem akarnak arról, hogy a felekezetek jogakadémiái fentartása által sokkal több s nagyobb szolgálatot tesznek az államnak, mint önmaguknak, mert azzal ma már mindenki tisztában van Magyarországon, úgy látszik, csak a budapestiek nem, hogy a felekezeti jogakadémiák inkább állami, mint egyházi intézetek! Tulajdonképen csak eszményi óhajnak s czélnak a szolgálatában állanak felekezeti szempontból ezek az intézetek, gyakorlatilag pedig minden kétséget kizárólag az államnak nevelnek. S vajjon az államsegélyes felekezeti jogakadémiákkal nem így állana-e a dolog? ... Feltétlenül igen. S így a budapestieknek ebben a tekintetben nincs s nem is lehet igazságuk!

Nagy baj az minálunk, hogy a kiváltságok rendszere az egyenlő köteleességeket teljesítőik között is mód felett uralkodik. Állami tanár s felekezeti között ég és föld a különbség s ezt a vezető emberek, a kormányon ülők egészen igazságosnak, egészen törvényesnek tartják. Ezt igazolják aztán most a budapesti jogtanárok is! ...

Ó—n.

TÁRCA.

Emlékbeszéd

Nemes Ferenc sárospataki jogtanár felett.

(Folytatás).

Az 1874-iki júliusi, majd szeptemberi egyházkerületi közgyűlések teljesen magukévá teszik a jogtanári karnak a véleményét s kimondják, hogy jogakadémiánkat a szükséges anyagi áldozatok mellett is fen kívánják tartani s azért a miniszteri szabályrendelet által előírt tanulmányi és vizsgálati rendszert lényegében elfogadják s megbízzák a tanári kart, hogy már az 1874/75. iskolai évben a szükséges átmeneti intézkedéseket tegye meg s a két alapvizsgai bizottságot a tanári kar kebelében állítsa fel. Az 1874/75. iskolai évben ugyan jogakadémiánk, mely ez éven a miniszter által elfogadott bifurcatio eszméjéhez képest jog- és államtudományi karrá alakul, még csak 3 évfolyamú, mert az államtudományi folyamra jelentkezők nem lévén kilátásban, annak felállítása a jövő évre halasztatott, de ez az átmenet sem volt eszközölhető tanerő szaporítás nélkül s így Orbán József eddigi akadémiai történettanár lép át a jogakadémiára a magyar alkotmány és jogtörténet tanárává. Majd az 1875-iki tavaszi egyházkerületi közgyűlés kimondja 3 új jogi tanszék felállítását s a július 6-án tartott nyári kerületi gyűlés azok közül kettőt a közönség nagy örömeire be is tölt, megválasztván dr. Szánthó Gyulát és dr. Ballagi Gézá, jogakadémiánknak ma már érdemes széniorait, rendes jogtanárokká. A harmadik új jogi tanszék egyelőre rendkívüli tanárral töltetett be, t. i. Bacsoni Lajossal, a ki aztán 1880-ban, mikor a szükséges qualificatiót megszerezte, rendes jogtanárrá lépett elő.

Az 1875/6. iskolai évvel tehát az átalakulás teljesen keresztülvitetik. Jogakadémiánk négy éves tanfolyamra rendeztetik be, 6 rendes, tisztán jogi tárgyakat előadó tanárral, a kik mellett még 2 bölcsészeti tanár ad elő kötelező és fontos jogi tárgyakat, u. m. Orbán József magyar alkotmány és jog- valamint egyetemes európai jogtörténetet s Bihari Imre jogbölcsészetet. A kánonjogot ezenkívül pár évig Wurga Lajos theol. tanár adta elő, dr. Kun Zoltán főisk. orvos pedig szintén ezen évtől lesz a törvényszéki orvostan és bonctan előadója. 1875/6-tól kezdve tehát 10, sőt az irodalomtörténet tanárával, a kinek tárgyai ez időben kötelezők voltak joghallgatóinkra, összesen 11 tanár működik jogakadémiánkon s így a minisztériumnak többé nem lehetett kifogása ellenünk s az 1875. évi 17. § 25. sz. leiratában megelégedéssel veszi tudomásul jog- és államtudományi karunk berendezkedését. Ezzel megkezdődik jogakadémiánk életének legeslegújabb korszaka, a melyen csak a napjainkban tervezetként ismeretes államvizsgai törvény fog valószínűleg lényeges változást előidézni.

A 1875-iki nagy átalakulás természetesen magával hozta a tantárgyak új beosztását, az eddigi 3 tanár terhének könnyítését. A tanszékek tárgyainak csoportosításánál már tanári karunk és előjáróságunk nem alkalmazkodott a miniszteri rendelethez, a kir. jogi akadémiai tanszékeinek rendjéhez, mert 8 tisztán jogtárgyat előadó tanárt anyagi erő híján egyelőre nem állíthatott be, hanem a 7 rendes jogtanár maga között barátságosan osztotta fel a kir. jogakadémiák 8 tanárának terhét. Így választja Nemes Ferenc az 1875/6. évtől kezdve előadandó tárgyaiul a büntetőjogot, magyar köz-

jogot és közigazgatási jogot, heti 10, illetőleg 11 óraszámában. E három tárgy aztán véglegesen nála is maradt s nyugalomba vonultáig, illetőleg szabadságolásiáig, 18 éven át ezeket adta elő. Épen az ő nyugalomba vonulása, 1896 tavaszán s az ő helyének és az ugyanakkor elhunyt, volt kedves kollegánk, Kun Béla helyének betöltése adott aztán alkalmat arra, hogy miután 1894-ben a főt. egyházkerület bölcsésége a 8 ik rendes jogi tanszéket is felállította főiskolánkban, jogakadémiánk a tanszékek beosztása, a tantárgyak csoportosítása tekintetében is a királyi jogakadémiák alapján véve igen helyes rendszerét fogadta el s az 1896/7. isk. évtől kezdve jogakadémiánk belső berendezése semmiben sem tér el a kir. jogakadémiáétól.

* * *

Ime rövid vonásokban a Nemes Ferenc hosszú tanári pályája! 37 év, több mint egy emberöltő az az idő, melyet 64 évre terjedő életéből a hazai s különösen a protestáns tanügynek áldozott fel. Két évig tanítóképezdei, két évig gimnáziumi s harminchárom évig jogtanár volt. Jogtanársága utolsó három évét ugyan szabadságon töltötte, de így is harminc év az, a mely idő alatt tényleg jogakadémiánkon működött s a melynek a legutóbbi 30 évi történetét az ő tanári működése kapcsán futólágosan bemutatni iparkodtam.

A jogtanári pálya volt az, a melyre ő mintegy praedestinálva lett; a hol Istentől nyert szép tehetségeinek, természetes józan felfogásának, kellemes, vonzó s olykor elragadó előadásának, megnyerő s tekintélyt parancsoló fellépésének kifejtésére, illetőleg érvényesítésére tér nyílt s a melyen emberi fogalom szerint hosszú működése alatt hivatását, rendeltetését betöltötte. A jogtanárság volt az a küzdő tér, a hol ha nem országra szóló hírrel, dicsőséggel is, de szent lelkesedéssel és odaadással lobogtatta a zászlót, mely az ő kezeibe adott; ez volt az a pálya, a hol, habár nem hagyhatott is hátra nagy időkre szóló alkotásokat (hiszen ezeket is a nagy idők szülik, mint a nagy embereket, az ő kora pedig inkább a csendes munka, a lassú fejlődés kora volt); de a szent örökséget, melyet elődei s a közbizalom reáruháztak, híven megőrizte sáfárkodásának ideje alatt, sőt egy és más tekintetben fejlesztve, gazdagítva adta át utódainak, hogy azt tovább fejlesszék és gazdagítsák.

Mennyi lényeges átalakulás, tantárgy- és vizsgarendszer-változás, melyen a megboldogult Nemes Ferencnek jogtanársága alatt át kellett esnie! És ő nem kedvetlenedett el az új munkától soha, buzgalommal, egyenlő lelkesedéssel adta elő a politika, majd a pénzügytan, majd a büntetőjog és a magyar közjog elveit. Előadásaiiban igyekezett mindig a korral haladni. A büntetőjogban a Pauler és Kautz által hirdetett összetett elméletet, a polgári vagy emberi igazság elméletét követte; a közjogban a Korbuly-féle hazafias történelmi iránynak volt híve. Előadásait s általában egész tanári működését bizonyos emelkedettség, méltóság jellemezte. A szép előadásnak, az ékesen szólásnak volt híve. Ha a katedrára felült, mintegy magasabb régiókban képzelte magát s lelkesedéssel és nemes tüzzel tartott előadásai, kivált mikor valami nevezetesebb s közérdekű kérdés volt szóban, nem egyszer ragadták hallgatóit önkéntelenül lelkes éljenekre és tapsokra.

(Vége köv.)

Dr. Finkey Ferencz

KÖZÉLETÜNK.

Ritóók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.

(Folytatás.)

Nagyobb súlyt helyez a nevelés melegágyára, a családokra. Szépen fejtegeti a szülők befolyását a gyermekekre; az erkölcstelen szülők ajtaján Dante pokolbeli felírását látja: »hagyjatok föl minden reménynyel.« Gondos, szerető, vallásos, erkölcsös szülők kezében szeretné látni a gyermekek vezetését, de ilyenek képzése s ez által az erkölcsiség emelése hosszabb idő munkája.

Sürgeti a keresztyén humanizmus intenzívebb munkáját, szegény-, árvaházak, bölcsődék, gyermekmenházak felállítását; az alkoholizmus elleni küzdelmet, mértékletességi egyesületek létesítését.

Kimondja, hogy a mit ez irányban eddig tettünk, midőn t. i. a legtöbbször minden felekezeti tekintet nélkül létesítettünk ilyeneket: az emberi is, példaadó, szabadelvű is volt ugyan, de *vissza kell térnünk felekezetiünkbe s egyházunk kebelében kell első sorban és kizárólag a jótekonyságot gyakorolnunk.*

Sürgeti a tevékenység megindítását a ref. gyermekek megmentése érdekében. Kimondja, hogy ha minden egyház átlag csak 2—3 vagyontalan árva gyermek gondozását és nevelését vállalná el, vagy a kisebbek kevesebb, a nagyobbak több nevelését, még pedig oly módon, hogy jó erkölcsű ref. családok vállalják ezt magokra, — a hol ilyen nem akad, a csekély tartást az egyház fedezné. Ezzel minden előkészület nélkül számos gyermeket kötnénk egyházunkhoz, kik reánk nézve rendesen elvesznek s e körülmény befoly hitfeleink számbeli fogyására s az erkölcstelenség terjedésére. Hosszabb előkészületet kívánna árvaházak kerületenkénti felállítása. Lehetne örökintet vidékenként egyesíteni ev. testvéreinkkel s »a vidéken vonzaná a közönséget a közelség, a közvetlen szemlélet, az igazgatásba való érdekelttség.«

Lefesti az alkoholizmus nyomában járó nyomort, és idegen országokból vett példákkal igazolja, hogy mennyi jót tesz ez irányban a mértékletességi egyesületekbe való tömörítése az ifjaknak, az egyháztagoknak.

Tanulmányának hátralévő részét az egyház anyagi ügyeiről való nézeteinek elsorolására szenteli. Szól az 1848. 20. t.-cikkéről, a közalapról, az egyházfentartási alapról, az önkéntes adományok és hagyományokról, az egyházi adóval túlterhelt egyházakról, az 1891. XII. t.-cikkéről, a tiszántúli egyházi értekezletnek az egyházi adózásra vonatkozó javaslatáról, egyházi adózásunk rendezésének ügyéről a presbiteriumokban.

Ritóóknak az 1848. 20. t.-cikk nem ideálja; átmeneti intézkedésül helyeselheto, de az ő »felfogásának csak azon végleges rendezés felelne meg, ha az egyház saját fentartási szükségleteit maga fedezné;« ideálja, a mint Laboalay szavaival kifejezi: »az államtól elkülönített egyház: következőleg sem belső villongások, sem pénzért megvásárolt szövetség.« Fél, hogy a szövetség díja az egyház függetlenségének a feláldozása lesz. Sürgeti azért, hogy teremtsünk oly alapokat, melyek által az állam gyámkodása alól magunkat felmenthetjük. Erre a célra legalkalmasabbnak tartja a közalapot és egyházfentartási alap létesítését. »Hosszabb idő, helyes kezelés, a tőke folytonos gyara-

pitása, ezt az alapot egyházunkat védő erővé és hatalommá fogja fejleszteni." A másik az egyházi fentartási alap.

Ennek célját és létesítését azonban a tiszántúli értekezletől eltérőleg képzei. Ő nem használna ezt fel a jelen szükségleteinek fedezésére.

Az egész egyházfentartási alapot így írja körül: »alkosson minden egyházközség egyházfentartási alapot, legyen ennek a célja, hogy az egyháznak azok a kiadásai, melyek most adóból fedeztetnek, idővel, mikor az alap megbirja, az alap jövedelméből kerüljenek ki, ez által jövőben az egyházadózó leszállítása vagy megszüntetése lehetővé tétetik, így az egyház anyagi jövője biztosításuk s fennállása ne függjön sem az állam, sem egyesek kegyelmétől.« Hiszi, hogy ha minden egyházközségben megindulna e cél érdekében az agitáció, sokra lehetne menni. Részletezi az agitáció módjait s azokkal szemben, a kik szerinte a terven mosolyognak s azt futóhomokra építettnek vélik, hivatkozik egy néhány egyház példájára, hivatkozik azokkal ellentétben, kik a buzgóságot kiapadt forrásnak állítják: az újabb időkben egyesek által adott jótékony alapítványokra.

Mivel azonban nekünk halaszthatlan szükségünk vannak, melyek az egyházfentartási alap létesültéig nem várhatnak, mint a minők az egyházi adóval túlterhelt egyházak segélyezése, lelkészi fizetés emelése, missiói ügy fejlesztése, lelkészi nyugdíjintézmény létesítése, az iskola fentartás és fejlesztés terhei stb. kívánja, hogy addig sürgetnünk kell, hogy az állam, a saját érdekében is segítsen e túlterhelt egyházakon, s ha ez el nem érhető volna: kívánja, hogy az 1891. XII. t.-cikkben engedélyezett nyereség kölcsönt kellene végrehajtás elé vezetni; kívánatosnak tartja, hogy az egyházfentartási alap létesültéig is fogadtassék el a lelkészi államszegély s ehhez járuljon még 5 éves korpótlék, melyet vagy az egyházak, vagy ha ezek nem bírnák, a közalap fedezzen.

Tanulmánya végső részében kizárólag az adó-ügy rendezésével foglalkozik. A tiszántúli javaslatot helyteleníti számos szempontból, mert 1. minden egyházközségben egyforma adó behozatala kivihetetlen s ellenkezik a presbyterialis alkotmánnyal; mert az adók kivetésének jogát a presbyteriumoktól el nem lehet vonni s ez eljárás rázkódásokkal járna s e miatt sem volna tanácsos megkísérlése. 2. A javaslat a szükséglet tekintetében olyanra számít, a mi biztos alapul el nem fogadható. Számolnak az államra, a nélkül, hogy meghallgatták volna, számolnak 1848:20. t.-cikkre hivatkozással, de bizonyos, hogy mikor az állam e szükségletekre nem számít, jogainkat az állam ellen végre nem hajthatjuk. De mi történnék akkor, — teszi fel a kérdést, ha az állam a tervezett maximalis adó által nem fedezhető kiadásokat fedezné is, mi történnék akkor, ha az adó alany a községekben változnék s a szükséglet a maximumot áttörné, átlépné. Akkor minden évben változó s mindig emelkedő összegeket kellene beállítani a költségvetésbe. Ez örökös villongásnak kútfeje volna egyház és állam között.

Ritók a javaslatot kivihetetlennek tartja, de van benne termetkeny mag. Csak ápolni kell, de a történelmi fejlődés talaján. A történelmi fejlődés pedig megköveteli, hogy az adó kérdés megoldása is a törvényes alapokon történjék. Első lépés volna e tekintetben a termény és szolgáltatások készpénzre átválttatása. Sok helyen ez már magokban a presbyteriumokban megindult s az egyházmegyék feladata volna, sürgetni az egyezségek megkötését a többi egyházakban is.

A második lépés volna, az egymás terheinek hordozása szempontjából bizonyos vagyon-aránylagos adózás behozatala. Ezt úgy képzei, hogy a kerületek mindenütt felhívnák a gyülekezeteket, bizonyos irányadóul szolgáló munkálatok alapján történő határozat hozatalára, egyszóval magok a presbyteriumok kísérelnék meg ennek a rendezését. Mikor ez így magokban az egyházakban, ha sok helyen sajátos viszonyaiknak megfelelőleg is rendeztetett, de mégis a vagyon-aránylagos adózás elvének sérelme nélkül, ekkor jönne törvényhozásunk a vagyon aránylagos adózás elvének kimondásával.

(Folyt. köv.)

Azari.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **László József**, a dunántúli ref. egyházkerület *kocsii* gyülekezetének immár csak néhány lelképásztora, a *pápai ev. ref. leánynevelő* tette körülbelül 80,000 frtra menő vagyonának főörökösévé. . . . A protestáns áldozatkészségnek, hitbuzgóságnak eme példányképül szolgáló megnyilatkozása előtt tisztelettel hajlunk meg s áldva emlegetjük magyar ref. Sionunk egyik legbuzgóbb pártfogójának, *László Józsefnek* emlékét! . . . Bizony nem halt meg egészen!

— **Kongrua-iveink** átnézését a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban *Dr. Reiner János* budapesti egyetemi magántanár fogja végezni, a kiről a politikai lapok azt írják, hogy „az összes egyházak viszonyait a legalaposabban ismeri.“ Kíváncsi, hogy a revisio munkája ne tartson sokáig, már csak azért sem, mert a jövedelmi kiegészítések már ez év elején esedékesek voltak.

— **A csurgói áll. segély. ev. ref. főgimn. igazgatósága** a főgimnázium szept. 14-én tartandó *százados ünnepsége* s új épületének felavatása alkalmából tudatja a következőket: 1) az intézetnek minden volt tanítványa tekintse magát meghívottnak, 2) kéri az ünnepségre jövő vendégeket, hogy megjelenési szándékukat mielőbb tudassák, 3) pontosan jelöljék meg az utazás irányát, főként a *felszállási állomást*, hogy a m. kir. államvasutaktól s a cs. kir. déli vaspálya társaságtól nyerendő engedély alapján az Igazolványok a kedvezményes jegyekre nézve, pontosan kitölthetők legyenek. Az is megirandó pontosan hogy hány család taggal jön az illető vendég. *Dr. Vida Károly*.

— **Az ev. ref. tanítók országos egyesülete** aug. 22-ikén *Komáromban* nagy gyűlést fog tartani Sinka Lajos krassói tanító elnöke alatt.

— **A debreczeni piarista főgimnázium** az 1899/1900. iskolai évben csakugyan megnyílik, felállítván az V-ik osztály. Ehez az intézethez a város 100000 frttal, a debreczeni *kis prépostság* 20,000 frttal s a *nagyvárad* r. kath. püspök 150 ezer frttal járul. Az állam évi 11 ezer forintot fog adni, a melynek fejében 2 tanárt fog kinevezni. Schlauch Lőrincz hozzájárulása, valamint a kis prépostságé is *nemzeti vagyonból* történik. Érdekes s jellemző dolog, hogy a kormány *kisebb tanári kinevezési jogot* tart itt fel, mint a mennyit a prot. államszegélyes gimnáziumokkal szemben biztosít magának; mert pl. a karczagi ref. gimnáziumhoz a 16 ezer forint-segély után 5 tanár kinevezési jogát tartja fel magának, melyhez képest a debreczeni piarista gimnáziumban *legalább is három tanárt kellene kineveznie!*

— **Kimutatás a sárospataki főiskola gimnáziuma I—VII. osztályú tanulóinak vizsgai eredményéről.** Sárospataki főiskolánk gimnáziumi tanulóinak (I—VII. o.) az

1898/99-ik iskolai évben tanúsított szorgalmáról a következő táblázatos kimutatásban számolhatunk be:

Osztály	Létsz.	jeles	%	%	elég	%	1. elégt.	%	2. elégt.	%	bukott	%	
I. A.	44	3	6.82	14	31.32	14	31.82	5	11.39	1	2.25	7	15.90
I. B.	44	5	11.39	6	13.65	17	38.63	7	15.90	1	2.25	8	18.18
II. A.	47	7	14.80	8	17.02	26	55.31	2	4.26	4	8.52	—	—
II. B.	42	20	47.62	13	30.95	9	21.43	—	—	—	—	—	—
III.	75	7	9.34	11	14.66	40	53.33	6	8.00	4	5.33	7	9.34
IV.	68	11	16.18	7	10.29	48	70.59	—	—	2	2.94	—	—
V.	68	7	10.29	5	7.35	21	30.88	6	8.82	5	7.35	4	5.88
VI.	48	5	10.42	7	14.58	17	35.42	11	22.92	0	0.00	3	6.25
VII.	39	4	10.26	7	17.95	21	53.85	4	10.26	7	17.95	2	5.13
	466	69	14.81	82	17.59	213	45.71	41	8.79	7	1.50	31	6.62

A mint e statisztikai táblázat adatai bizonyítják, a lefolyt 1898/99-ik esztendőben a sárospataki főiskola gimnáziumában fényes eredménnyel tanítottak a tanárok s a tanulók szorgalmának s iparkodásának jutalma a sikeres bizonyítvány nyeresében nyilvánkozott meg. Az itt kimutatott átlagos %-on a VIII. o.-beliek osztály vizsgájának eredménye némi változást eszközöl ugyan, de nem olyat, hogy az országos átlag szempontjából főiskolánk gimnáziuma hátrányban lenne.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A tiszántúli egyházkerületben, a békés-bánati egyházmegyében fekvő *makói* egyház egyik (újvárosi) lelkészi állására, a mely I-ső osztályú s a következő javadalmú: 50 kr. kézpénz, 72 magyar hold föld, kender föld, 2 tehén legeltetési jog, 1 mázsa marhahús, 1 mázsa sajt, egy hizott sertés, fél mázsa faggyú, 300 fej káposzta (folyó piaci árban megváltva), 5 öl puha, 10 öl kemény tűzifa s stóla; a pályázati kérvények aug. 14-ig Szabó Jánoshoz intézendők Hódmezővásárhelyre. — Az erdélyi egyházkerületben a marosi egyházmegyéhez tartozó *bő-mosoni* lelkészi állásra Ravasz Jánoshoz Ny. Szeredába küldendők a pályázatok aug. 6-ikáig. Az állás IV. osztályú s 300 frt 25 kr. javadalmú. Ugyancsak oda küldendők a *hagymás-bodoni* egyház lelkészi állásra szóló pályázati kérvények is ezzel a határidővel. Ez a lelkészi állás is IV. osztályú s a javadalma 276 frt 25 kr.

— **Értesítés.** A tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület eperjesi Collegiumának *jogakadémiáján* 1899—1900. tanévre a beiratások f. évi szeptember 1-étől 8-áig eszközölendők; az előadások pedig szept. 9-ikén veszik kezdetüket. Utólagos felvételnek szept. 9—11-ik napjain dékáni-, azután pedig tanári-kari engedéllyel lehet helye. Azok az egyéves önkéntesek, a kik tényleges katonai szolgálatukat f. évi szept. hó végén fejezik be, október 1—8. napjain iratkozhatnak be. A vizsgálatok határideje szeptember 1-étől 15-éig terjed. — E

jogakadémián a hallgatók vallásfelekezeti különbség nélkül részesülhetnek a Collegium kebelében fennálló tápintézet kedvezményeiben (az erre nézve megállapított *felvételi* díjak a következők: ebéd és vacsoráért 31 frt. ebédért 15 frt). Az arra érdemesek igényt tarthatnak a Collegium által évenként kiosztani szokott ösztöndíjakra; valamint a szegénysorsúak tandíjmentességre, tápintézeti díj engedélyre s a jelentékeny alaptőkével rendelkező „Jogász segély-egylet” támogatására számíthatnak. A jogakadémiai ifjúsági-, valamint a collegiumi nagy könyvtár a hallgatóság rendelkezésére fog állani. — Mindenemű felvilágosításokkal szolgál: a *jogakadémia igazgatósága*.

— **Értesítés a kolozsvári ev. ref. Szeretetház berendezett internátusba való felvétel iránt.** A kolozsvári ev. ref. szeretetházban leány-internátus rendeztetett be s folyó évi szeptember 1-én megnyitattik. Az internátusba, a Kolozsvárt levő különböző tanintézetekbe járó, 10 évet betöltött leányok teljes ellátásra felvételnek. Az ellátási díj egy tanévre 220 frt. Ev. ref. lelkészek, tanárok, tanítók gyermekei 180 frt kedvezményes díjért nyerhetnek ellátást. A díjak évnegyedenként előre fizetendők. Belépés alkalmával minden növendék felszerelési díj címen 3 frtot fizet. A felvételért való kérvények a szeretetházuji bizottsághoz intézendők és Pokoly József theol. tanár, bizottsági előadó címére küldendők *folyó évi augusztus hó 15-ig*. A kérvényhez születési, himlő-ujraoltási és orvosi bizonyítványt kell mellékelni. A felvételtől a kérvényező augusztus hó 28-ig értesíttetik. A felvétel véglegesítését orvos vizsgálat előzi meg. Az intézet teljesen modern berendezésű, külön háló és nappali-, illetőleg munkatermekkel, mosdó s fürdő szobákkal. A felvett növendékek elegendő mennyiségű s a lehető legegyszerűbb felszerelvényekkel és ruházattal látandók el. Ágyneműeket magukkal kell hozniok.

— **Értesítés ev. ref. lelkészi és tanári árváknak a kolozsvári ev. ref. szeretetházba való felvétele iránt.** A kolozsvári ev. ref. szeretetház folyó 1899 év szeptember 1-én 10 leány-árva számára megnyitattik. Felvételért egyelőre olyan ev. ref. lelkészi és tanári leányárvák folyamodhatnak, kik 10-ik életévüket betöltötték, a népiskola négy osztályát sikerrel végezték. A felvett árvák lakást, étkeztetést, ruházatot, ágyneműket és tanszereket is az intézetben nyernek, de az országos gyámintézet által részükre adott gyámilistái járulékat a szeretetház céljaira beszolgáltatni kötelesek. A folyamodványok a felvételért a szeretetházuji bizottsághoz intézendők és Pokoly József theol. tanár, b. előadó nevére küldendők *1899. év augusztus hó 15-ig*. A folyamodványhoz melléklendők: a) a keresztlevele, b) szegénységi bizonyítványt c) orvosi bizonyítvány, d) iskolai bizonyítvány, e) az elhalt szülő halotti anyakönyvi kivonata, f) esperesi bizonylat az árva részére megállapított országos gyámintézeti segély összegéről, g) az anyának vagy a törvényes gyámnak beleegyező nyilatkozata, hogy az árva részére eső országos gyámintézeti segélyt, míg az árva az intézetben van, illetőleg a segélynek élvezetére jogosult, évenként az intézetnek engedi át. A felvétel felől a folyamodók augusztus hó 28-ig értesíttetnek, de felvételek csak az intézetben előzetesen megejtett orvosi vizsgálat után lesz végleges.

— **Értesítés az erdélyi ev. ref. egyházkerület kolozsvári theologiai fakultásáról az 1899—1900. tanévre vonatkozólag.** 1. Az 1899—1900-iki tanév ünnepélyes megnyitása szeptember hó 10-én, vasárnap d. e. 11 órakor lesz a fakultás épületének dísztermében. 2. A felvételért való folyamodványok érettségi bizonyítvánnyal, illetőleg annak hitelesített másolatával, vagy lecke-könyvvel (index), hitelesített adókönyvi kivonattal és családi értesítővel felszerelten és a fakultás igazgatóságához címzetten *folyó évi augusztus hó 20-ig* küldendők be. Később érkezett folyamodványok nem vétetnek tekintetbe. A folyamodványok felzetén megjelölendő a folyamodó lakása és utolsó postája. A folyamodók a beadásra kitűzött határidő után 8 nap alatt értesíttetnek folyamodványaik miként történt elintézéséről. A *volt növendékeknek*, a mennyiben nem jótéteményesek, elég csak levélben jelentkezniök. Az *állami jótéteményeseknek* évről-évre kell folyamodniok, a 2. pontban megjelölt módon szerelve fel folyamodványaikat s azokat a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézetten a fakultás igazgatóságához kell beküldeniök. A ki azonban *augusztus 20-ig* nem jelentkezik, vagy nem folyamodik, eltavozottnak tekintetvén, helye mással töltetik be. 3. A jövő 1899—1900-iki tanévre a fakultás mélt. Előjárósága a *theologus ifjak* felvételét illetőleg *folyó évi jun. 20-án* tartott gyűlésében a következő határozatot hozta: A *hittanhallgatók közül a stipendiumban részesülők csak a 80—50 frt díjfizetők közé vehetők fel, míg a többiek, — valamint az újonnan jelentkezők is — 80—50 frtot fizetők közé*. A theologus ifjakért — a kötelező tárgyakért — az egyetemi tandíjat a fakultás fizeti. A hittanhallgatók részére tizenöt 100—100 frtos és egy 90 frtos ösztöndíj, továbbá a legáció jótéteménye helyzetetik kilitásba. 4. A *bölcsészethallgatók* évi 150 frtos rendes, illetőleg a régi növendékek 100 frtos kedvezményes díjfizetése mellett vétetnek fel. Az ellátási díjat három egyenlő részben (szept., január és április) kell fizetni, de indokolt kérelemre az intézet igazgatója havi díjfizetést is engedélyezhet. 5. A beiratások minden egyes felvett növendék kivétel nélkül 10 frt beiratkozási, felszerelési, könyvtári stb. díjat tartozik fizetni, mely fizetés alól felmentés senkinek nem adatik; végül az intézeti törvények 1 példányát tartozik

megvenni (20 kr.) 6. A beiratások a jövő tanévre szeptember 7. és következő napjain lesznek. 7. A bennlakásra a felvett ifjak szeptember 7-től kezdve jöhetnek. A tápintézetben a főzés szept. 8-án kezdődik. Szeptember 7-ike előtt senki bennlakást és szeptember 8-ika előtt senki kosztot az intézetben nem kaphat még külön kérelemre sem. Az internátusi ellátás lakásból, fűtéssel és világítással s étkezésből — reggeli, ebéd s vacsora — áll. 8. A *theologiai alap- és lelkészsképesítő vizsgák* (kápláni és papi vizsgák) szeptember 11—12. napjain fognak megtartatni, E vizsgákra a jelöltek szeptember 10-én, illetőleg a papi vizsgát teendők szeptember 11-én tartoznak a fakultás igazgatójánál jelentkezni, nála okmányait (indexeiket, illetőleg első papi vizsgái és szolgálati bizonyítványait) bemutatni és a képesítő vizsgák jelöljei vizsgadíj czimén személyenként 5—5 frtot s a kiállítandó bizonyítványért külön 2 frt 50 krt lefizetni. 9. A *javitó- és pótvizsgálatok* a beiratások ideje alatt, szeptember 7—10. napjain lesznek. Az ezen napokat elmulasztók csak a tanári kartól külön kért és teljesen indokolt kérelemre nyert engedély mellett tehetnek később szigorlatot; de a míg szigorlataikat sikeresen le nem tették, semmiféle intézeti kedvezményes jótéteményben nem részesülhetnek. 10. Esetleges tudakozódások a theologiai fakultás igazgatójához intézendők. (Kolozsvár, Külmagyar-utca 1. sz.)

— A németországi egyetemek népessége az ez évi nyári szemeszterben a következő volt Berlinben: 4997 hallgató (és 4252 látogató); Bonnban: 2140 (98); Boroszlóban: 1621 (80); Erlangenben: 1042 (18); Freiburgban: 1670 (59); Gieszenben: 814 (36); Göttingában: 1307 (80); Greiswaldban: 834 (11); Halleban: 1613 (125); Heidelbergben: 1462 (106); Jénában: 732 (52); Kielben: 901 (26); Königsbergben: Lipcsében: 3270 (331); Marburgban: 1222 (60); Münchenben: 4257 (195); Münsterben: 594 (15); Rostockban: 475 (18); Straszburgban: 1079 (32); Tübingában: 1525 (35) és Würzburgban: 1214 (27). A 21 egyetemen tehát a legközelebbi nyári félévben összesen: 33563 hallgató s 5707 látogató volt, a kik közül 350 nő volt. Berlinben 177 nő, Bonnban: 45, Boroszlóban: 27, Erlangenben: 4, Göttingában: 29, Halleban: 19, Heidelbergben: 13, Kielben: 8, Königsbergben: 20 s Marburgban 11 tanult.

— Felvilágosításul óhajtom Barna Gyula lelkész úrnak azt adni, hogy a magyar kormány most is, a

multban is a telepítések kérdésében azért jár el úgy, a mint a rékásinál, mert több felekezet részére nem építhet templomot egy helyen. S a mint van tiszta református telep, úgy alakulnak tiszta róm. kath. telepek is. Egy érdeklődő.

— Hány katona van a világon? Egy amerikai ujság (Scientific Amerikan) a következőleg adja meg erre a kérdésre kulturális szempontból is érdekes választ, a mely a béke katonai létszámot így állapítja meg: Európában 3,475,000 katona van, még pedig legtöbb Oroszországban 896,000, Németországban 580,000 s Franciaországban 57,000 van, ellenben legkevesebb Dániában 10,000. Ázsiában 800,000-re tehető a létszám s Kína 270,000, India 200,000, Japán 100,000, ezek tartanak legtöbb katonát. Amerikában 150—160 ezerre tehetni a katonák számát, a melyből Mexikó 40, az északi Egyesült-államok 30 ezret tartanak. Az egész világon kerekszámban 4,600,000 katona lehet béke létszám szerint s ennek az eltartására évenként átlag 12 milliárd forintot fordítanak... Háború idején a fegyverkötelesek száma magában Európában nem kevesebb mint 25 millió, hiszen Oroszország 8 millió. Németország 5 millió, Franciaország 4 és fél millió, Olaszország 3 s Ausztria-Magyarország 2 millió embert állítana ki háború esetén!... Vajjon egy ilyen horribilis társadalmi körrel, különösen pedig a kiváltságokkal annyira felruházott körrel szakíthatott-e a haagai békekonferencia?... Pedig az emberiség áldása sokszorosan növekednék, ha a sok-sok milliárdnyi forintot kulturális célokra fordítanák!

— Bécsben ez év május hónapjában a városi-luth. templomban 200 áttérőt konfirmált meg Antonius lelkész. Az áttértek száma Bécsben 700-on felül van.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

Gróf Schönborn Bucheim Ervin beregmegyei uradalmából.

Szolyvai gyógyforrás.

Dr. Kétli, Dr. Bókai, Dr. Wiederhoffer urak és számos orvosi tekintélyek elismerő nyilatkozatai alapján kitünő sikerrel ajánljatik: köszvény, hólyag és vizeleti szervek bajainál; cukorbetegség, hughyomok, epekő; a torok és tüdő szervek bántalmainál, étvágytalanság és gyomor megbetegedéseknél.

Kitünő izü ital, igen üdítő viz.

Gyomorhajók elleni specificum.

A LUHI ERZSÉBET gyógyforrás

a gyomor rendetlen működésénél, gyomorsav tulságos képződésénél, gyomorégés, bőfőgés, a gyomor elnyálkásodása, a gyomor és bél krónikus hurutja alkalmával kitünően beválik; a torok, gége és hörgők idült hurutos állapotában sikkerrel alkalmaztatik.

Polenai gyógyforrás.

Első rangu diätetikus viz; legüditőbb asztali viz, borral vegyítve kitünő, tejjel vegyítve a legjobb nyálkaoldó szer.

Ezen ásványvizek megrendelhetők:

az uradalmi ásványvizek bérleti kezelésénél Szolyván (Bereg megye) és minden ásványvizeskereskedésnél.

4—4

Prospektus és árjegyzék ingyen és bérmentve.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 3 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Kiszerelési díj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM. „Egyházlátogatásunk kérdése.” *Andrássy Kálmán.* — „Viszonzás Tacitusnak a népiskolai vallásitanítás ügyében írt válaszára.” *Szobonya István.* — „Emlékezés Nemes Ferencz sárospataki jogtanár felett.” *Dr. Finkegy Ferencz.* — „Az egyetemes konvent által megállapított kongrua összegek a tiszáninneni kerület egyházai részére. T. I. — „Ritoók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.” *Azari.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázatok.” — „Hirdetés.”

Egyházlátogatásunk kérdése.

Talán unalmas is már ez a téma. De őszintén szólva, megfektette lelkem a felső-borsodi határozat. Aztán meg némi mulasztást is pótolok. Egy időben, ezen téma miatt, meleg napjaim voltak s az akkori szerkesztőség azon megjegyzést tette csillag alatt, hogy írjuk meg a látogatás eredményesebb módjait és eszközeit, ha olyan rosznak találjuk a tényleges gyakorlatot. Az útmutatás azonban elmaradt.

Most kapóra jött a felső borsodi predikáció s jónak látom a lelkemen is könnyíteni, elmondván egy-némely dolgokat, — semmit nem igényelvén azonban, mint figyelmes átolvasást.

Most is azon meggyőződésben vagyok, hogy egyházi törvénykönyvünk vonatkozó szakaszai az egyházlátogatás oly kimerítő és célhoz vezető eszközeit állapítják meg, hogy azok szerint járva el, a kívánatos eredmény el nem maradhat.

Csak az a baj, hogy nem azok szerint járunk el, s így merő formasággá válik a legüdvösebb intézmény is.

A felső-borsodi atyafiak azon panaszkodnak, hogy a látogatás fárasztó, terhes munka.

Persze, hogy fárasztó!

Jómagam is próbáltam valaha s lelkemre mondom, nem óhajtom, — olyan formájában t. i.

Naponként 2—3 egyház ügyét-baját áttekinteni, iskoláját megvizsgálni, adó krajcárjait összeszedni, gyűléskezni, az étkezéssel késő estve a másik napba is átmenni, s így folytatni két-három hétig, még vasárnap is, ez nem egyházlátogatás, hanem ekzekúció.

De hát hol van az megírva, hogy így kell csinálni?! . . . Sőt az van megírva, hogy nem szabad így csinálni.

Ha a vizitáció kötelessége alapos és türelmes szemlélet alapján megállapítani a vallás-erkölcsi élet jelenségeit, tényeit az egyházakban, úgy kellő időre, nyugodt figyelemre van szükség. A ki így nem tudja, nem akarja végezni, az ne menjen vizitálni. A vizitáció esperesi jog és kötelesség. Maga helyett másokat is megbízhat, de csak alkalmas egyéneket. Nem muszáj minden tanácsbírónak elfogadni az esperesi

megbízást és a kit bárminemű körülményei gátolnak az alapos vizsgálatban, magára nézve is, az egyházakra nézve is jobban teszi, ha otthon marad.

Ezek mind elemi dolgok, melyek felett kanapé-pert, szóharcot folytathatunk, de az igazság, igazság marad.

S mindenkinek felett: nem szabad vasárnap vizitálni.

Tanítjuk az iskolában, prédikáljuk a katedrán, hogy a vasárnap nyugalom napja. Folyamodgatunk megynként, a konvent útján miniszteriumhoz, országgyűléshez, hogy rendeletileg, törvényhozásilag állapítsák meg a vasárnapi teljes munkaszünetet, minden foglalkozásra nézve. A vizitáció pedig munkát végez, testet-lelket fárasztó munkát végez vasárnap . . . S hogy még a szomszéd tanító se pihenjen, berendelik prédikálni s aztán az is megtörténik, hogy míg a tanító prédikál, az alatt a vizitáció iskolában van, hogy minél hamarabb végezze dolgát!

Ha ezt így helyesljük, vagy csak meg is tűrjük, akkor mi ne beszéljünk egyházfegyelemlről, a vasárnap megszenteléséről, mert hát bátran a szemünk közé nevelhet a harangozó.

Más utat kell választanunk. *Visszatérni a régi útra!* Mi már Felső-Szabolcsban, legújabb időben, változást hoztunk be az egész vonalon. Mindenekelőtt az alkalmatlan téli idő helyett, a kellemesebb május, júniusi hónapokon vizitálunk.

A vizitáció semmiféle pénzeket nem szed, kivéve a napi díját. Minden pénzt, melyet bármilyen címen, az egyházaknak fizetniök kell, meghatározott idejökben, postai cheque lapokon, az illető pénztárnokokhoz kell beküldeni. Az iskolák alapos és részletes megvizsgálása a körlátogatóságok feladata s az iskolai statisztikát, a körlátogatók beadványai alapján, a tanügyi-bizottság elnöke dolgozza fel és terjeszti az egyházmegyei gyűlés elé. A vizitáció is megnézi az iskolát, de csak mint az egyházi élet egyik jelenségét, az egyházi és vallásos tények keretében.

Igy is van dolog elég. Az egyházak bel- és külelete, úgy a mint a törvény 163—165. §§-ai előírják, oly gazdag anyagot szolgáltat a látogatáshoz, alapos vizsgálathoz, hogy lelkiismeretes munka mellett. 2—3 egyházon nem lehet átmenni naponként.

Egy dolgot nem hallgathatok el itt sem a papirosom, melyről előszóval sokszor előhozakodtam

alkalom adtán. Föltétlenül megkivánnám, hogy a vizitáció vizsgálja át az egyház azon évi jegyzőkönyveit, határozatait. E vizsgálat nélkül határozott véleményt nem formálhat egy év vallás-erkölcsi tényeiről. Legjobb esetben is, jóhiszemű tudomást nyer, kétes értékű bemondások alapján. Az ilyeneket aztán az élet tényleges viszonyai sokszor megcáfolják. Sokszor tapasztaltam már, hogy a látogatóság bejelentései alapján készült esperesi előterjesztés rózsás színben tüntetett fel némely egyházakat s aztán csaknem nyomban rácsáfolt az élet s a virágnak csak szűrő tövisei maradtak meg. Ez nem történhetik így, ha az egyház j.-könyvei beszélő bizonyoságként, föltárják azon bajokat is, melyeket sokszor kívánatosnak tartunk, a meddig csak lehet, takargatni.

Most napirendre került az egyházfegyelem. Sajnos, hogy napirendre kerül. Nem kellett volna egy órára sem levonnunk a napirendről. De hát így is jobb. Vajon ennek hatását, miből fogja megállapítani az esperes, ha saját szemével nem lát, habár megbizottja útján is. E nélkül pedig mit ér minden mi munkálkodásunk!

Az esperesi látogatás egy igazán hatásos intézmény egyházi szervezetünkben.

Csak komolyan kell venni és végrehajtani.

Ne menjünk, ne sántikáljunk mi a világi bürokratikus rendszer után. Az életet, az élet tényeit, alapos szemlélet után lehet megismerni, megbírálni, bajokat föltárni, eligazítani. A hivatalos levelek, rendeletek hatása, legtöbbször, csupán az iktató könyvekben szundikál.

Itt is igaz, hogy élet csak életből származik.

S hogy érintsem azt, a mi ezt a kérdést ismét felszínre hozta, hát röviden csak azt mondom: semmi szavam az ellen, hogy szükség esetén tanítóink is prédikáljanak. Jóraivaló, egyházas tanító örömmel végzi az ily felemelő foglalkozást. De már azt szegyennek tartanám, ha egyházamban, három pap mellett, anító prédikálna! Még ha a püspök kényszerítene is rá.

Andráshy Kálmán.

ISKOLAI ÜGY.

Viszon-válasz Tacitusnak a népiskolai vállaltanítás ügyében irt válaszára.

Nem a feltűnési vágy, vagy talán annak óhajítása, hogy „nevem közhézen forogjon”, egyedül meggyőződésnek őszintesége volt indítója annak, hogy vélekedésemet, Tacitusnak a vallástánítás ügyében írott s e becses lapokban megjelent cikkére, 3 heti várakozás s nálamnál hivatottabb toll megmozdulásának a hasztalan várása után közzétenni magamat elhatároztam. Most sem a feltűnési vágy vezérel, hanem T. úrnak túlérzékenysége, az igazságnak a saját részére követelése s félremagyarázott szavaimnak a helyreigazítása kényszerít reá, hogy pár sorban feleljek válaszára. Ha az említett dolgok nem forognának fenn, elhallgatnék. Elhallgatnék; mert az ellenkező vélemények iránt is, ha azokat őszinte meggyőződésből származottnak látom, kellő tisztelettel viseltetem, T. úrnak pedig nemes szándéka, szent vallásunk érdekeit, jövő boldogulását aggódva féltő megnyilatkozása tiszta világításban áll előttem. Elhallgatnék azért is, mert nem hinnék őszintén s odaadó buzgósággal meggyőződésem igazságában, ha nem engedném hinni T.-t is a sajátjában.

Nem hagyhatom szó nélkül ama túlérzékenységre valló kifakadását, melyben kemény ütések, haragot és kárhoztatást emleget.

Higye el nekem m. t. T. úr, hogy távolról sem volt szándékom nemhogy kemény, de egyáltalán bármi ütést is mérni fejére cikkére adott vélekedésemmel. A haragot és kárhoztatást soraimból tiszta látással nem, csakis sötét szemüvegen olvashatja ki bárki is. Eszmével szemben eszmét, gondolatlaltal szemben gondolatot feltárni igyekeztem csak; az ellenkező vélekedés pedig — szerintem — nem egy a haraggal, kárhoztatással vagy a kemény ütésekkel. Csakis az tarthatja ilyennek, a ki csalatkozhatlannak hiszi magát, ki a maga által vallott igazságon kívül más igazságot elismerni nem akar; ettől pedig nemcsak én vagyok messze, de T. úr is.

Elfoglalt, őszinte álláspontom mellett én is hangoztatom, hogy sokan vittünk tiszta, hamisítatlan hitet a népiskolából a középiskolába s vittek a nép gyermekei az életbe, oly értelemben, hogy a szívnek boldog érzülete megvolt. S ugyan hol tettünk, miként tehetünk szert erre, ha csak egy, egyellenegy tanító volt olyan, a ki hivatásának magaslátán állott? . . .

T. úrral az említett lelkészi szolgálatait után ítélve csaknem egy korból való vagyok én is. S ha abban az időben, melyben mi jártunk népiskolába, meríthettünk sokan, eleget a vallási ismeretek forrásából; ha az akkor működő tanítók képesek voltak adni nekünk annyit, hogy azzal még eldicsekedni is szeretünk, sokkal inkább képesek a mai tanítók, a kik több készültséggel lépnek a tanítói pályára, mint a régi tanítóknak nagyobb része. Én azonban nem a magasabb képesítettségben keresem s találok meg a jó eredmény kulcsát a népiskolában. Ugy a vallás, mint bármely más tárgy sikeres tanításához többre becsülöm a buzgó készséget és jóakaratot. Készség- s jóakarattal eleget, sokat mutathat fel lelkész, mint tanító egyaránt, ezek nélkül azonban nem fog eredményesen működni bármely, egyetemi képesítettséggel rendelkező lelkész vagy tanító sem.

Állításom igazolására felemlítem, hogy mint egyházlátogató voltam olyan tanító iskolájában, a ki gymnasiumba is alig járt valamit, képezdét meg talán távolról látott csak, a ki talán az eke szarvától, vagy a kézműves műhelyéből lett elhíva a népnevelés magasztos szolgálatára; mégis úgy a vallás, mint minden más tantárgy tanításában olyan eredményt volt alkalmam tapasztalni iskolájában, mely bátran kiállotta az összehasonlítást a legjobb eredménynyel működő tanítókéval s versenyezhetett siker tekintetében a legkitünőbb iskolákkal is; ellenben voltam olyan iskolában is, hol a theologiai képesítés mellett a semminél alig valamicskével több eredményt kellett sajnosan tapasztalnom.

Nekem is volt szerencsém úgy is mint körlátogatónak, úgyis mint egyházlátogatónak az iskolákat látogatni, nincs abaúji egyházmegyénkben iskola, melyben ilyen tisztségekben ne lettem volna; de én T. úrnak azon erős kritikájával szemben, hogy a *vallás tanításával egy iskolában sem volt — egynek kivételével — meglegedve* jó lélekkel állithatom, hogy bár gyenge iskolákat is találtam, de mégis több azoknak a száma, a melyek ha nem teljesen is, de kielégítettek engem s többi egyház- és isk. körlátogatóinkat is, az e tekintetben egyházi hatóságainkhoz beterjesztett jelentések legalább a mellett tanuszkodnak.

T. úr — úgy látom — túl magas követelésekkel lép fel a népiskolákkal szemben, többet kíván a népiskolai növendékektől, mint a mennyit kívánni lehet és szabad. E mellett bizonyít az is, hogy az ő kitünő sikerrel működő, oszloposnak általa is méltán tartott tanítójának tanítási eredményével sincs meglegedve. Feltéve, hogy 20 éven, vagy rövidebb időn át is egy egyházban működik-e tanítójával s rajta kívül minden egyház- és isk. körlátogató kitünőnek minősítette az iskolájában felmutatott eredményt: az ő elégedetlensége ugyan nem a túl magas követelés mellett teszen-e bizonyoságot?

Azokkal szemben, kik a vallás és ének tanítását, a tanítók kezéből kivenni nem látjuk egyházunk jövő boldogulhatása szempontjából célra vezetőnek, azt is felhozza érvül, hogy

„akkor a gymnasiumokban sem lehetne másra bízni a vallás-erkölcsi nevelést, csak azokra, kiknek kezében a többi tantárgy is van.“ Hát bár mindnyájan meg vagyunk is győződve gymnasiumi vallás tanárainknak magas képességéről s legjobb indulatú készségéről, mégis ki merem mondani, ha mindjárt a fejemet török is be érte, ama tapasztalaton alapuló véleményemet, hogy míg az osztálytanári rendszer volt meg gymnasiumaimban, sokkal vallásosabbak és egyházasabb szellemben neveltek voltak a növendékek, mint ma. Tudtak énekelni s imádkozni is. Igen, mert az osztálytanár énekeltetéssel kezdte meg minden nap reggelén a tanítást s éneklés után napnap mellett sorban imádkoztatta tanítványait. Emlékszem rá, hogy még a zsidó is imádkozott a Jézus Krisztus nevében a szerető atyához, ha reá került a sor. Ezek mai napság már csak emlékezetben élnek s így lennének majd idővel a népisiskolákban is, ha a vallás és ének tanítását kivennénk a tanítók kezéből, a kik pedig még minden helyen énekléssel és imádkozással kezdik és végzik a tanítást.

Az ének tanítására vonatkozó szavaimat egészen félremagyarázta T. úr, mikor azt adja számba, „*hogy az ének tanítására a lelkészek nem volnának képesek.*“

Én a vallás és az egyházi ének tanítására az egyházkerületi tantervünkben kiszabott rövid időt mondtam s tartom most is kevésnek arra, hogy a lelkész csak az egyházi ének tanításában is eredményt mutathasson fel.

Elfogadom, el kell fogadnom igazság gyanánt T. úrnak ama saját személyére vonatkozólag tett állítását: hogy ő az egyházi énekes könyvünkben levő összes énekeknek az énekelni tudásával lépett a gymnasiumba; de nem fogadom azt el igazságul általánosságban. Én legalább, ki a legtöbb egyházi ének tudásával szintén dicsekedhetem, elmondhatom, hogy sokat tanultam meg azok közül a gymnasiumban, még pedig azoktól a zenei ismeretek tekintetében sokszor nem magas szárnyalású „*cantus praeses*“-ektől. kik a gyakorlati éneklésen kívül legtöbbször mit sem értettek az ének elméletéhez. De megvolt bennök a készség a tanításra s az eredmény az egyház érdekét leginkább szolgáló gyakorlati éneklés szempontjából nem maradt el.

Az éneklés mindig legkedvesebb foglalatosságom egyike volt, még ma is az, a templomot én is gyakoroltam, s ha gyermeki könnyelműségből elmaradtam nagy ritkán a templomból, a szülei kemény fenyíték nem maradt el soha; de még sem volt elég — hiszem, hogy a legtöbbünknek — az a 3, legfeljebb 4 esztendő, melyet a népiskolában eltöltöttünk arra, hogy az összes énekek tudásával léphettünk volna a gymnasiumba. Nem vonhattam kétségbe a lelkészeknek az ének tanításához szükséges képességét már csak azért sem, mert én a nélkül, hogy a vallás tanítását végezném egyházunk iskolájában, örömmel és némi eredménnyel is működöm közre az ének tanításában. Meg vagyok azonban győződve a felől, hogy ha csakis a tantervben kiszabott időt fordítanánk erre, ketten sem tudnánk felmutatni mi eredményt sem. Állítom igaz meggyőződéseim szerint, hogy a lelkészek, ha csak külön órákat nem tartanának a tanító és tanítványok részére, a tantervben megszabott tanítási időn kívül, nem működhetnének sikeresebben a tanítóknál abban az irányban, a melyet Tacituszal együtt egyházunk érdekében én is őszinte szívvel óhajtok.

Hogy a hitetlenség erős szele fu körültünk, mindnyájan szívszaggató fájdalommal tapasztaljuk. De ezért a tanítói kart tenni felelőssé, őket kárhoznatni s ítélni: igazságtalanság. Ha a népiskolában kereszük a baj forrását, a **tanrendszernek**, főleg az utolsó 3 évtized alatt fokozódó fejlődésében s a **kor-szellemnek** az iskolákkal szemben támasztott azon igényében találhatjuk meg, mely több ismeretet, több tudást követel, mint a mennyit a gyermeki gyenge lélek megbír. Mai napság az elme túltöltése, az értelem erőfeletti fejlesztése mindenfelé a fődolog, a szívvel, ennek érzésével, a hittel, vallásossággal, nem törődik mit sem a jelen kor embere. De nekem erős a

hitem s reménységem az iránt, hogy jön, jönni kell egy jobb kornak, mely után Tacitus úrral együtt nekem és sokunknak buzgó imádság epedez szívünkben, ajkunkon a nélkül is, hogy a régi gyepűket megbolygatnánk. Adja Isten, hogy úgy legyen ! !

Szobonya István.

TÁRCA.

Emlékbeszéd

Nemes Ferenc sárospataki jogtanár felett.

(Folytatás és vége.)

Mint tanár nemcsak a katedrán, de a tanácskozás asztalánál is buzgalommal forgolódott az iskola ügyeinek intézésében. Bátor, férfias fellépését, kiváló representálási képességét és igazgatási ügyességét tanártársai készséggel elismerték s ennek kifejezésül választották az 1868/9. iskolai évre akadémiai közigazgatónak s hat ízben (az 1867/8, 1870/1, 1876/7, 1882/3, 1887/8, és az 1891/2. iskola években) a jogi kar dékánjának, mely hivatalában mindig buzgó odaadással és szeretettel szolgálta és képviselte a főiskola érdekeit s az előjáróság és a tanári kar teljes megalégedésére járt el a reabizottakban. Igazgatósága alatt történt az egy évi önkéntesi intézmény életbeléptetése az 1868. XL. t. cz. alapján, mely joghallgatóink körében eleintén nem kis zavart idézett elő, ő azonban br. Vay Miklós főgondnoktól és a honvédelmi minisztériumtól kért felvilágosítások alapján e zavarokat igyekezett gyorsan elintézni s az ifjúság részére egy tájékoztatást nyomatott ki. Ugyancsak igazgatósága alatt 1869-ben nyert jogakadémiánk először államvizsgai jogot.

Mint író, habár eleinte tanári, majd népbanki elnöki nagy elfoglaltsága miatt, nagyobb működést nem fejthetett is ki, azonban neve még sem maradt feljegyzés nélkül irodalmunkban. A már említett jeles székfoglaló értekezésén s a jogakadémiánk érdekében 1874-ben készített felterjesztésén kívül, mely írói ügyességéről és hivatottságáról tesz bizonyosságot, 1877-ben kiadta a „*Pénzügytan*“ cz. munkáját, melyet pénzügytani előadásaihoz vezérfonallal kívánt hallgatói kezébe adni. A nagyobbra tervezett műből azonban csak a 112 lapra terjedő első füzet jelent meg, miután éppen az akkor történt tanulmányi rendszer-változás következtében a pénzügytan előadását abba kellett hagynia. A megjelent első füzet a pénzügytan fogalmát s az államszükségletek és az államjövendelmek tanát tárgyalja. Mint tankönyv, világos, érthető, sok helyt szónokias nyelvezete által tűnik ki.

Mindenesetre sajnálnunk kell, hogy az irodalom terén nagyobb mértékben nem érvényesíthette szép tehetségeit, mert említett műveiből is kitűnik, hogy a tollforgatáshoz épúgy értett, mint a minő kiváló tulajdonsága volt az ékesen szólás. Stylusát is az a nemes páthosz jellemzi, mely előadásain, szónoklatain előmlött. Bizonyosságot tesznek írói képességéről azok a ritka szép pátensek, melyeket igazgatósága alatt a legatióba küldött ifjaink számára írt, s a melyek egyházkerületünk papsága körében nagy feltűnést keltettek és sokáig szóbeszéd tárgyai voltak.

Ezenkívül három emlékbeszédet írt. Az elsőt elődjéről, Csoma Mihály akadémiai tanárról; a másikat Pálóczi Horváth Máriáról, főiskolánk nagy jóltevőjéről; a harmadikat, mely utolsó szellemi munkája lett, Emődy Dánielről, kinek 29 évig kartársa volt.

És ha meggondoljuk, hogy Nemes Ferencz a jogtudományok terén teljesen autodidakt volt; ha vissza-

emlékezünk, hogy ő a theológiát végzett képezdei, majd gimnáziumi tanár, hogyan lett Minerva módjára jogtanárrá; ha meggondoljuk, hogy 12 éven át három mai jogtanár terhét kellett viselnie, egyik éven egyik, másik éven másik csoportját adnia elő a tudományoknak, majd ismét egy egészen új nagy tárgyat venni át: -- bizonyára nem fogunk egy cseppet sem csodálkozni azon, hogy Nemes Ferencz nagyobb irodalmi műveket nem hagyott hátra. Neki elég teher volt az, ha az előtte egészen új nagy tárgyakba belemélyedt s azokat áttanulmányozni iparkodott. Legutóbbi tantárgy-változtatása után pedig, mióta azokat nem is cserélte fel többé, minden szabad idejét elfoglalta a sárospataki népbanki elnökség.

Az Antalfy János által alakított sárospataki népbank, mint szövetkezet, első elnökének Antalfy Jánosnak visszavonulása után, 1877-ben Nemes Ferenczet választja meg elnökéül, ki úgy is, mint a nemzetgazdaság és pénzügytannak hosszú időn át tanára, úgyis mint egyéni szeretetreméltóságánál fogva közkedveltségnek és becsülésnek örvendő férfiú, ezen díszes állásra egyedül látszott hivatottnak a pataki kis társadalomban. A polgártársai részéről jött eme szép bizalom és kitüntetés nagy örömet szerzett neki s az új szerepkör jól eső meglepéssel és boldogsággal töltötte el. 1893-ig, a midőn megrendült egészsége miatt e térről is vissza kellett vonulnia, 16 éven át a legnagyobb szeretettel vezette a mind jobban erősödő s ma vidéki pénzügyintézetek között a legelső, a legvirágzóbbak közé tartozó intézet ügyeit Igazgatási, gyűlésvezetési ügyességét s szónoki képességeit bő alkalma nyílt itt érvényesíteni. A szíves modor, az imponáló fellépés e téren is népszerűséget szereztek neki, amit mutat az, hogy polgártársai minden hivatalos leköszönése után egyhangúlag újra őt keresték fel bizalmukkal.

A társas életben Nemes Ferencz a legszebb, a legnemesebb tulajdonságaival tűnt ki. Az emberekkel való érintkezésben finom, barátságos, lekötő szíves modor, kisebbekkel és nagyobbakkal szemben egyaránt udvarias és figyelmes bánásmód jellemezte. Otthon szerető, gyöngéd férj és apa, kifogyhatlan szívességű házi gazda, önzetlen barát volt. E szép lelki tulajdonságok és jellemvonások tették őt oly kedvelt és népszerű emberré, mint a minőnek Patakon és a vidéken mindenki ismerte és tartotta. Gavallériát, ügyes és helyes társalgási modort bőven tanulhattak tőle hallgatói.

Hogy az ifjúság szeretetét mennyire megnyerte, mutatja az, hogy a magyar irodalmi önképző-társulat, majd az akadémiai tornaegylet több ízben elnökévé választotta, továbbá az ifjúság több alkalommal kérte fel márczius 15-iki szónokának, majd bál-elnöknek s mind ezen szerepében az ifjúságot egészen magához tudta bilincselni.

Lelke nemességéről tesz bizonyosságot az ének és dal iránti hő szerelme, mely már ifjú korában mély gyökeret vert szívében az ifjúsági énekkar körében. Zengzetes, szép bariton hangján később, férfikorában is örömet andalgott el a társas összejövetelek alkalmával s boldog örömmel emlékezett vissza az énekkarban eltöltött éveire s karelnökségének szép napjaira.

Meczner Zsuzsánnával kötött 37 évig tartó boldog házasságából két gyermeke maradt: Andor és Sarolta, kiken a legodaadóbb apai szeretettel csüggött halálaig. Andor, ma tokaji kir. aljárásbíró.

A szép sugár jegenye, mely büszkén emeli fejét az égig, egyszer csak el kezd sárgulni, előbb egyik, majd másik oldala szárad el, itt-ott marad még rajta

egy kis zöld lomb, míg aztán egy hideg tél után teljesen kopaszon, zörgő, száraz galyakkal áll ott a többi zöldülő s viruló társak között . . . a titkos féreg foga megrágta gyökerét s a szép sudar fa pusztá kóró lett . . .

A daliás szép férfi, az erőteljes biztos járású, parancsoló hangú Nemes Ferencz is egyszer csak el kezdett pusztulni . . . a lassú méreg, a hosszú halál belopózott az egészséges szervezetbe s a szép, viruló testet, a vidám, derült lelket elsorvasztá, megemészté. A titkos féreg, az emésztő gond, de ki annak a megmondhatója, hogy tulajdonképpen mi is hát? . . . megtámadta a bevehetetlennek látszó bástyát s rövid, de neki egy örökélettel felérő, 5 esztendő leforgása alatt, be is vette, meg is örölte azt teljesen.

Már 1892 végén mutatkoztak rajta a lelki gyötrődés nyomai, a következő tavasszal gyakran lehetett látni, a mint a kikelet pompájában fürdő iskola-kert félreeső útján járt-kelt töprengő lélekkel, vagy egy-egy kevésbé látogatott löcán üldögélt órahosszat, maga elé tekintve némán, komoran . . . S a titkosféreg gyorsan örölt. Az 1892/3. iskolai évet már alig tudta kihúzni, az előadás terhére volt s a hallgatóság és a szerető kartársak megdöbbenéssel vették észre a rohamos hanyatlást.

Előadásokra többé nem mehetett, ott kellett hagynia a népbankot is. A főiskolai előjáróság előbb csak egy évi, de azután állandó helyettesítéséről volt kénytelen gondoskodni. 1894-ben a pusztító kór már annyira hatalmat vett rajta, hogy nyugdíjazni kellett volna, de az épen akkor megalkotott országos felekezeti tanári nyugdíj-intézetbe való bejutathatóság végett még két évig várni kellett s ezen időre előjáróságunk jóindulatából, mint szabadságolt tanár szerepelt jogakadémiánk tanrendében, míg végre az 1896. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlés fájdalommal győződve meg betegsége gyógyíthatatlanságáról, a szükséges lépéseket megtette nyugdíjaztatása iránt s így jutott be 1896 szept. 1-től¹ a felekezeti tanárok országos nyugdíjintézetébe 30 évi szolgálat után teljes fizetéssel. Első volt közülünk, a ki e szomorú, de mindenesetre áldásos intézmény jótékonyágát igénybe vette.

Fájdalom, ő már aligha érezte e jótékonyág melegét. Lelke mind jobban el-elborult s ha fel-felvillant is rövid időre az értelem világa elméjében, ő nem volt egyéb már, „mint pusztá kóró, élt, meghalva bár . . .” A nyugdíjaztatás után is még két évig küzdött, viaskodott a mindnyájunk legyőzhetlen ellenségével, a halállal, míg végre a múlt év őszén, november 1-én nem bírta tovább a harczt s pár percnyi kínos tusa után kiszenvedett . . . megtért pihenni a sír ölébe, hogy ott találja fel a megérdemelt nyugalommal és csendességet, melyet földi életének pihenésre szánt évei nem adhattak meg neki.

* * *

1898. nov. 14-ike óta ő is ott pihen a csendes temető-kertben, hol annyi nagy emberünk, a hol az ő két régi kartársa, Emődy és Antalfy is aluszszák örök álmukat. A temető virágai, melyek az új kikeletre ébredve, befutották az ő frissen hantolt sírját is, hirdetik neki a feltámadás reményét s „illatukkal teszik szebbé koporsója álmait . . .”

Kívánjunk neki mi is m. t. közönség! csendes síri álmot, emlékét pedig vigyük el magunkkal s őrizzük meg szíveinkben.

Dr. Finkey Ferencz.

¹ A vallás- és közoktatási miniszter 1896. évi július 19-én 36,753. számú beiratával

KÖZÉLETÜNK.

Az egyetemes konvent által megállapított kongrua összegek a tiszáninneni kerület egyházai részére.

Tudvalevő dolog, hogy az ez évi június hónapjának 14-ik napján Budapesten tartott rendkívüli konventi gyűlésen állapított meg véglegesen a közalapi végrehajtó-bizottság jelentése alapján a magyar ev. ref. egyház részére az 1898 ik évi XIV-ik törvényeikk alapján kiszolgáltatandó kongrua segély-összeg. A megjelölt konventi jegyzőkönyv alapján a tiszáninneni kerület egyházait érdeklő kimutatást, összehasonlítva az 1895-ik évi Kenessey-féle kimutatással, a következőkben ismertetjük t. olvasóinkkal.

I. Abauji egyházmegye.

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Abaujvár	224.04	424.04	—	143 54 ¹ / ₂
2. Aszaló	—	—	—	105.00
3. Bakta	56.17	256.17	259.85 ¹ / ₂	459.85 ¹ / ₂
4. Bárca	231.68	431.68	297.33 ¹ / ₂	497.33 ¹ / ₂
5. Beret	206.70	406.70	302.40 ¹ / ₂	502.40 ¹ / ₂
6. Beszter	119.42	319.42	397.16 ¹ / ₂	597.16 ¹ / ₂
7. Bööd	—	108.65	91.59 ¹ / ₂	291.59 ¹ / ₂
8. Csány	224.80	424.80	359.64	559.64
9. Csenyété	233.46	433.46	275.71	475.71
10. Csécs	281.40	481.40	329.42	529.42
11. Czece	111.25	311.25	186.89	386.89
12. Csobád	300.30 ¹ / ₂	500.30 ¹ / ₂	312.53 ¹ / ₂	512.53 ¹ / ₂
13. F.-Dobsza	221.00	421.00	205.27	405.27
14. F.-Méra	33.83 ¹ / ₂	233.83 ¹ / ₂	201.87	401.87
15. F.-Regmec	—	156.05	223.08 ¹ / ₂	423.08 ¹ / ₂
16. Fony	257.63	457.63	294.03	494.03
17. Fuló-Kércs	203.35	403.35	336.12	536.12
18. Fügöd	75.50	275.50	102.12	302.12
19. G.-Bátor	—	124.50	159.08	359.08
20. G.-Bogdány	236.00	436.00	436.86 ¹ / ₂	636.86 ¹ / ₂
21. Göncz	—	49.00	16.96	216.96
22. G.-Ruszká	170.03 ¹ / ₂	370.03 ¹ / ₂	238.94 ¹ / ₂	438.94 ¹ / ₂
23. Györke	136.50	336.50	313.16	513.16
24. Hejeze	318.13 ¹ / ₂	518.13 ¹ / ₂	341.14 ¹ / ₂	541.14 ¹ / ₂
25. H.-Büd	285.91	485.91	368.93	568.93
26. Kajata	245.05	445.05	312.89 ¹ / ₂	512.89 ¹ / ₂
27. Kázmárk-Léh	10.56	210.56	254.26	454.26
28. Kér	150.80	350.80	332.03	532.03
29. K.-Kinizs	120.50	320.50	302.66	502.66
30. Korlát	264.00	464.00	200.85 ¹ / ₂	400.85 ¹ / ₂
31. K. Vágás	26.16	226.16	124.48 ¹ / ₂	324.48 ¹ / ₂
32. Kupa	25.00	225.00	196.03 ¹ / ₂	397.03 ¹ / ₂
33. Lánicz (A.-F.)	141.50	341.50	381.88 ¹ / ₂	581.88 ¹ / ₂
34. N.-Bozsza	253.10	453.10	332.50	532.50
35. N.-Ida	151.50	351.50	331.71	531.71
36. N.-Kinizs	440.00	640.00	231.51	431.51
37. N.-Szalánc	198.00	398.00	327.25 ¹ / ₂	527.25 ¹ / ₂
38. Nádásd Kéked	172.00	372.00	297.91	497.91
39. Novaj	298.50	498.50	335.66	535.66
40. Nyíri	102.28	302.28	228.35 ¹ / ₂	428.35 ¹ / ₂
41. Onga	—	—	—	154.29
42. Pamlény	145.00	345.00	291.10	491.10
43. P.-Szinye	95.60	295.60	228.75 ¹ / ₂	428.75 ¹ / ₂
44. Péder	73.01	273.01	111.18	311.18
45. Pusztafalu	192.60	392.60	260.40	460.40

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
46. Radvány	328.01	528.01	294.34	494.34
47. Rásony	210.50	410.50	144.59 ¹ / ₂	344.59 ¹ / ₂
48. Selyeb	84.25	284.25	273.95 ¹ / ₂	473.95 ¹ / ₂
49. Szala	293.03	493.03	71.93 ¹ / ₂	271.93 ¹ / ₂
50. Szántó	—	74.00	33.18	233.18
51. Szászfá	177.50	377.50	174.90	374.90
52. Szemere	32.00	232.00	243.94 ¹ / ₂	443.94 ¹ / ₂
53. Sz.-András	—	132.60	216.53 ¹ / ₂	416.53 ¹ / ₂
54. Sz.-I.-Baksa	260.35	460.35	210.23 ¹ / ₂	410.23 ¹ / ₂
55. Szepsi	211.00	411.00	—	203.82
56. Szeszta	—	127.25 ¹ / ₂	107.96	307.96
57. Szikszó I.	—	—	—	137.98
58. Szikszó II.	—	—	—	131.56
59. Szina	—	44.80	117.80 ¹ / ₂	317.80 ¹ / ₂
60. Szikáros	239.45	439.45	274.54	474.54
61. Szurdok	161.28	361.28	220.01	440.01
62. Telkibánya	—	—	71.48	271.48
63. Tomor	27.50	227.50	159.79 ¹ / ₂	359.79 ¹ / ₂
64. T.-Németi	26.50	226.50	120.49	320.49
65. Vajkócz	159.50	359.50	167.05	367.05
66. Vilmány	—	148.00	146.85 ¹ / ₂	346.85 ¹ / ₂
67. Vily	233.32	433.32	270.78 ¹ / ₂	470.78 ¹ / ₂
68. Vizsoly	447.00	647.00	379.84	579.84
69. Zsadány	335.20	535.20	248.22	448.22
70. Zsujta	335.00	535.00	399.78	599.78

Meg kell jegyeznünk, hogy fuvardíj-címen 25 frt be van számítva Csécsnek s Szurdoknak a kongruájába; 50—50 frt Abaujvár, F. Regmec, Gagy-Bátor, H.-Büd, Kajata, Kupa, N. Ida, P.-Szinye, Szászfá, Sz.-András, Szepsi és Tomor segély-összegébe; 75 frt a Tornay-Németi egyházéba; 100 frt Bakta, Beszter, Garbócz-Bogdány, Györke, Kér, Lánicz, Nyíri, Pusztafalu s 200 frt Vajkócz kongruájába. Az is megjegyzendő, hogy Abaujvár káplán-tartás címen még 250 frtot kap a kiténtetett összesen felül.

II. Alsó-borsodi egyházmegye.

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Aranyos	20.50	220.50	128.43 ¹ / ₂	328.43 ¹ / ₂
2. F.-Ábrány	43.40	243.40	239.29	439.29
3. Eger	—	—	31.47	231.47
4. Emőd	—	119.00	62.17 ¹ / ₂	262.17 ¹ / ₂
5. Harsány	—	60.50	—	190.00
6. H.-Bába	104.53	304.53	175.95	375.95
7. H.-Csaba	—	86.00	65.99	265.99
8. H.-Papi	—	—	—	117.80
9. H.-Szalonta	130.50	330.50	183.32 ¹ / ₂	383.32 ¹ / ₂
10. Heves	—	46.50	261.37	461.37
11. K.-Győr	—	7.52	—	168.40
12. K.-Tokaj	—	—	—	109.07
13. Ládháza	29.10	229.10	227.82	427.82
14. Lőrinczfal.	127.21	327.21	303.20	503.20
15. Maklár	—	192.50	235.21	435.21
16. N.-Bikk	—	000.35	3.67	203.67
17. Ónod	—	50.92	58.97	258.97
18. Sály	—	—	—	115.85 ¹ / ₂
19. T.-Ószlár	—	149.10	184.23	384.23
20. T.-Palkonya	—	—	—	87.04 ¹ / ₂
21. T.-Valk	—	—	—	178.10 ¹ / ₂
22. Zsércz	—	—	—	184.40

Felemlítendő, hogy 50 frt fuvardíj be van számítva F.-Ábrány, Heő-Csaba s Ónod kongruájába; 20 frt Emődébe, 100 frt Ládházáéba s 200—200 frt Eger és Maklár segélyébe.

III. Alsó-Zempléni egyházmegye.

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Agárd	85.00	285.00	174.67 ^{1/2}	74.67 ^{1/2}
2. A.-Berecki	8.00	208.00	208.00	408.00
3. Bacska	156.36	356.36	267.19	467.19
4. Báj	—	184.00	36.00	236.00
5. Berzék	132.95	332.95	251.54	451.54
6. B.-Halász	8.62	208.62	109.56 ^{1/2}	309.56 ^{1/2}
7. B.-Keresztúr	21.00	221.00	123.61	323.61
8. B.-Olaszi	112.50	312.50	286.21	486.21
9. B.-Szentés	—	—	—	224.30 ^{1/2}
10. Csanálos	—	20.27 ^{1/2}	—	132.75 ^{1/2}
11. Csobaj	18.50	218.00	88.83	288.83
12. E.-Bénye	—	50.00	—	166.62
13. E.-Horváti	118.00	318.00	197.14	397.14
14. Gesztely	—	—	—	81.15
15. Golop	238.04	438.04	239.94	439.94
16. H.-Kak	54.64	254.64	200.56 ^{1/2}	400.56 ^{1/2}
17. Karsa-Pácin	—	170.00	362.49 ^{1/2}	562.49 ^{1/2}
18. K.-Helmec	28.00	228.00	138.92 ^{1/2}	338.92 ^{1/2}
19. K.-Dobsza	4.37	204.37	146.91 ^{1/2}	346.91 ^{1/2}
20. K.-Géres	—	148.30	53.24	253.24
21. K.-Kövesd	39.95	239.95	165.06	365.06
22. K. N.-Tárkány	—	—	110.81 ^{1/2}	310.81 ^{1/2}
23. L.-Bénye	31.52 ^{1/2}	231.52 ^{1/2}	206.62	406.62
24. Luka	112.87 ^{1/2}	312.87 ^{1/2}	280.75	480.75
25. M.-Hotyka	364.50	564.50	271.70	471.70
26. Mád	8.40	208.40	52.51	252.51
27. M.-Zombor	428.80	628.80	367.17	567.17
28. Monok	331.50	531.50	255.90	455.90
29. N.-Géres	—	26.50	98.20	298.20
30. N.-Kövesd	36.50	236.50	166.23	366.23
31. N. K.-Rozvány	—	—	18.89	218.89
32. O.-Liszka	—	77.00	42.00	242.00
33. Ond	40.50	240.50	28.59 ^{1/2}	228.59 ^{1/2}
34. Örös	—	27.00	46.60	246.60
35. Perbenyik	179.00	379.00	241.72	441.72
36. Pthrgy	—	—	—	167.00 ^{1/2}
37. Ricse	—	—	—	63.45
38. S.-Kesznyéten	—	—	—	134.32 ^{1/2}
39. Semjén	85.00	285.00	117.90 ^{1/2}	317.90 ^{1/2}
40. Szerencs	—	144.00	—	198.05
41. Szomotor	17.00	217.00	72.77	272.77
42. T.Harkány	—	—	—	158.53 ^{1/2}
43. T.-Kenéz	—	—	78.15 ^{1/2}	278.15 ^{1/2}
44. T.-Szada	—	—	—	181.29
45. Tarczai	—	—	—	176.17
46. Tállya	—	79.00	42.43 ^{1/2}	242.43 ^{1/2}
47. T.-Ladány	—	128.00	9.34	209.34
48. T.-Tokaj	—	69.00	—	173.87
49. Tolcsa	71.00	271.00	114.89	314.89
50. Vajdacska	8.00	208.00	88.53	288.53
51. V.-Ujfalu	—	81.00	207.80 ^{1/2}	407.80 ^{1/2}
52. Viss	89.00	289.00	377.57	577.57
53. Kenizlő	400.00	600.00	439.19	639.19

Megjegyezzük, hogy *Semjén* a jelzett összegben felül 250 frt káplántartási díjat is fog kapni, valamint azt is, hogy a következő fuvardíjak vannak beszámítva a kitüntetett összegekbe: 25 frt. *Tisza-Ladányon*; 50 frt *Agárdon*, *Bodrog-Keresztúron*, *Csanáloson*, *Erdő-Bényén* *Kis- és Nagy-Tárkányon* *Rozványon* *Vámos-Ujfalun* és *Visson*; 100 frt *Király-Helmecen* és *Lukán*; 150 frt *Bacskán* és 200 frt *Bodrog-Szentesen*, és *Karcsán*.

VI. Felső-borsodi egyházmegye.

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Alacska	—	152.45 ^{1/2}	69.30	269.30
2. Balajt	—	151.44	131.78	331.78
3. Bábonny	—	—	—	124.13 ^{1/2}
4. Bánfala	—	61.50	15.04 ^{1/2}	215.04 ^{1/2}
5. Bánhorvát	—	29.18	13.19 ^{1/2}	213.19 ^{1/2}
6. Berente	82.27	282.27	187.27 ^{1/2}	387.72 ^{1/2}
7. Borsod	—	77.62	103.41	303.41
8. Damak	—	161.84 ^{1/2}	118.72 ^{1/2}	318.72 ^{1/2}
9. Dédes	—	123.30	—	41.28
10. D.-Horvát	—	—	—	208.38
11. Edelény	—	195.17 ^{1/2}	293.16 ^{1/2}	493.16 ^{1/2}
12. F.-Barcika	123.29	323.29	208.49	408.49
13. F.-Kelecsény	—	195.50	79.42	279.42
14. F.-Nyárad	—	138.31	100.51	300.51
15. H.-Nyomár	303.10	503.10	—	180.36
16. Hegyemeg	125.50	325.50	257.93	457.93
17. Kondó	—	180.11	113.25	313.25
18. Lak	—	80.08	99.46	299.46
19. L.-Besenyő	—	196.56	267.38 ^{1/2}	467.38 ^{1/2}
20. Lászlófalva	91.18	291.18	175.24	375.24
21. Martonyi	187.16	387.16	241.43 ^{1/2}	441.43 ^{1/2}
22. Mályinka	16.70	216.70	110.18	310.18
23. Meszes-Abod	293.93	493.93	427.01	627.01
24. N. Barca	—	199.00	121.05 ^{1/2}	321.05 ^{1/2}
25. Nekézseny	119.50	319.50	195.94 ^{1/2}	395.94 ^{1/2}
26. Ózd	—	99.00	232.88	432.88
27. R.-Szend	219.20	419.20	508.38	708.38
28. Rudobánya	137.00	337.00	241.23 ^{1/2}	441.23 ^{1/2}
29. S.-Ecseg	—	20.20	—	158.04 ^{1/2}
30. S.-Ivanka	74.00	274.00	228.88	428.88
31. S.-Kaza	—	—	—	124.34
32. S.-Velezd	—	—	—	136.08 ^{1/2}
33. Szakácsi	109.40	309.40	236.99	436.99
34. Szalonna	19.23	219.23	62.13	262.13
35. Szendrő	—	114.39	—	144.33
36. Sz.-Lád	—	128.19	4.96	204.96
37. Szilvás	—	56.50	164.30 ^{1/2}	364.30 ^{1/2}
38. Tardona	116.00	316.00	177.60 ^{1/2}	377.60 ^{1/2}
39. Vadna	22.50	222.50	204.98	404.98
40. Visnyó	—	—	—	149.64
41. Ziliz	68.78	268.78	125.03	325.03

Ebben az egyházmegyében *Bánfalva* kongruájához még 200 frt káplántartási díj is járul. Az utazási átalányok a következő egyházak kongruájába vannak beszámítva: *Edelény*, *F.-Nyárad*, *Rudobánya* és *Visnyó* 50—50 frt; 75 frt. *Disznós-Horváth*; *Meszes*: 100 frt; *Szilvás*: 150 frt *Ózd* és *Rakaca-Szend* 200—209 frt.

V. Felső-zepléni egyházmegye.

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Abara	—	196.59	66.45	266.45
2. Bánócz	327.43 ^{1/2}	527.43 ^{1/2}	444.97 ^{1/2}	644.97 ^{1/2}
3. B.-Ujlak	160.95	360.95	77.83	277.83
4. Csernahó	109.50	309.50	141.96	341.96
5. Dereglyő	—	—	—	88.84
6. Gálszécs	66.87 ^{1/2}	266.87 ^{1/2}	207.11 ^{1/2}	407.11 ^{1/2}
7. Gercsely	136.30	336.30	206.16 ^{1/2}	406.16 ^{1/2}
8. Hardicsa	209.30	409.30	234.62	434.62
9. Homonna	—	—	162.95	362.95
10. Kazsu	162.50	362.50	113.23 ^{1/2}	313.23 ^{1/2}
11. Kis-Azar	351.49	551.49	272.87	472.87
12. Kis-Bári	236.00	436.00	238.80	438.80
13. Kis-Ráska	313.91 ^{1/2}	513.91 ^{1/2}	299.86 ^{1/2}	499.86 ^{1/2}

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
14. Kolbása	319.70	519.70	334.53	534.53
15. Ladmóc	200.00	400.00	210.89	410.89
16. Lasztóc	216.00	416.00	180.92	380.92
17. Lasztomér	121.20	321.20	290.27	490.27
18. Legenye	348.78	548.78	353.78	553.78
19. M.-Izsép	105.74	305.74	319.11	519.11
20. M.-Jesztreb	206.50	406.50	323.01	523.01
21. Málcza	—	143.01	—	169 32 ¹ / ₂
22. Miglész	145.50	345.50	214.89	414.89
23. Mihályi	275.00	475.00	287.46	487.46
24. N.-Ráska	257.92	457.92	284.58	484.58
25. N.-Toronya	473.50	673.50	365.17	565.17
26. Szőlöske	48.50	248.50	172.50	372.50
27. Tussa	34.25	234.25	115.69	315.69
28. Zemplén	152.00	352.00	314.94	514.94

Felemlítendő, hogy 50—50 frt fuvardíj van beszámítva *Dereglyő, Kis-Azar, Kolbása*; 100—100 frt, *Gál-szécs, M.-Izsép, Lasztomér, M.-Jesztreb, Szőlöske*, és *Zemplén*; 150 frt *Homonna* és 200 frt *Bánóc* kongruájába.

VI. Gömöri egyházmegyében

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Aggtelek	190.50	390.50	278.47	478.47
2. Bátka.	193.00	393.00	225.42	425.42
3. Beretke	399.10	599.10	367.59	567.59
4. Berzéte	—	168.98	146.07	346.07
5. Beje	110.00	310.00	336.96 ¹ / ₂	536.96 ¹ / ₂
6. Gieze	290.30	490.30	375.18	575.18
7. Harmac	—	56.00	152.49	352.49
8. Héth	63.80	263.80	241.19 ¹ / ₂	441.19 ¹ / ₂
9. Horka	149.04	349.04	295.03	495.03
10. Hubó.	—	73.72	81.18	281.18
11. Imola	15.50	215.50	196.11	396.11
12. Kálós	—	110.50	272.82	472.82
13. Kelemér	256.26	456.26	18.07 ¹ / ₂	218.07 ¹ / ₂
14. Keszi (Saj.)	385.90	585.90	294.01	494.01
15. Kisfalud	306.60	506.60	189.84	389.84
16. Kövecses	48.20	248.20	317.70	517.70
17. Martonfalva	210.07	410.07	302.93	502.93
18. Naprágy	—	64.80 ¹ / ₂	86.53 ¹ / ₂	286.53 ¹ / ₂
19. Putnok	—	—	—	192.62 ¹ / ₂
20. Radnóth	82.50	282.50	141.24	341.24
21. Ragály	141.16	341.16	15.80 ¹ / ₂	215.80 ¹ / ₂
22. Rimaszécs	218.00	418.00	217.15	417.15
23. Runya	103.00	303.00	291.74	491.74
24. Simonyi	—	76.00	200.98	400.98
25. Szalóc	—	147.00	85.33	285.33
26. Szkáros	—	131.62 ¹ / ₂	329.38	529.38
27. Szuha	—	59.00	62.74 ¹ / ₂	262.74 ¹ / ₂
28. Szuhafő	—	166.82	122.31	322.31
29. Szútor	41.80	241.80	160.42 ¹ / ₂	360.42 ¹ / ₂
30. Tornallya	—	—	—	186.39
31. Uzapanyit	228.00	428.00	204.70	404.70
32. Zádorfala	—	80.71	33.46 ¹ / ₂	233.46 ¹ / ₂
33. Zeherje-Pokor.	290.00	690.00	—	131.37
34. Zubogy	21.60	221.60	92.59	292.59
35. Zsíp	213.50	413.50	237.92	437.92
36. Vály	—	60.79 ¹ / ₂	100.97 ¹ / ₂	300.97 ¹ / ₂

Ebben az egyházmegyében fuvardíjak vannak betudva a következő helyeken: *Martonfalván, Uzapanyiton, Putnokon* 25—25 frt; *Bátkán, Beretkén, Héthen, Kálósán, S.-Kesziben, G.-Kisfaludon, Szútoron, Zeherjén és Vályon* 50—50 frt; *Bejében, Harmacon, Kövecsesen, Szkároson, Tornallyán és Zsípén* 100—110 frt; *Berzétén, Gieczén, Rimaszécsen, Simonyiban* 200—200 frt.

VII. Torna egyházmegye.

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Barka	150.36	350.36	225.92	425.92
2. Bódva-Lenke	172.75	372.75	249.10	449.10
3. B.-Vendégi	360.10	560.10	291.60	491.60
4. Eggerszög	222.67	422.67	155.79	355.79
5. Görgő	—	196.80	83.52 ¹ / ₂	283.52 ¹ / ₂
6. Jabloncza	244.50	444.50	313.91	513.91
7. Jósafő	38.00	238.00	74.48	274.48
8. Komjáti	320.00	520.00	309.68 ¹ / ₂	509.68 ¹ / ₂
9. Körtvélyes	259.00	459.00	171.00	371.00
10. Perkupa	—	157.50	98.54 ¹ / ₂	298.54 ¹ / ₂
11. Szádellő	222.35	422.35	307.37 ¹ / ₂	507.37 ¹ / ₂
12. Szin	30.16	230.16	210.87 ¹ / ₂	410.87 ¹ / ₂
13. Szinpetri	234.50	434.50	68.60	268.60
14. Sz.-Ardó	298.00	498.00	196.57 ¹ / ₂	396.57 ¹ / ₂
15. Zsarnó	210.00	410.00	310.52	510.52

Fuvardíj van beszámítva *Komjáti* kongruájába 35 frt; *Bódva-Lenke, Perkupa, Szádellő, Szőlős-Ardó* és *Zsarnó* segélyébe 50—50 frt s 100 frt *Szin* kongruájába.

VIII. Ungi egyházmegye.

	1895-ben		A kongrua törvény alapján.	
	600 frtig	800 frtig	600 frtig	800 frtig
1. Ágtelek	1.00	201.00	110.98 ¹ / ₂	310.98 ¹ / ₂
2. Bajánháza	79.74	279.74	246.44 ¹ / ₂	446.44 ¹ / ₂
3. Bátfa	379.08	579.08	255.55 ¹ / ₂	455.55 ¹ / ₂
4. Beés	111.40	311.40	257.34	457.34
5. Bező	—	120.00	52.15	252.15
6. Csap	—	140.18	65.60	265.60
7. Cseppely	188.99	388.99	393.48	593.48
8. Csicsér	—	124.67 ¹ / ₂	18.50	218.50
9. Csomonya	—	—	—	89.11 ¹ / ₂
10. F.-Revisce	402.52	602.52	194.77	394.77
11. Gálóc	89.70	289.70	353.80 ¹ / ₂	553.80 ¹ / ₂
12. Iske	24.75	224.75	127.82 ¹ / ₂	327.82 ¹ / ₂
13. Jenke	107.39 ¹ / ₂	307.39 ¹ / ₂	358.69	558.69
14. K. Dobrony	—	101.00	80.36	280.36
15. Kis-Geőcz	108.50	308.50	250.53	450.53
16. Kis-Ráth	156.58	356.58	318.41 ¹ / ₂	518.41 ¹ / ₂
17. Lucska	92.13	292.13	179.73	379.83
18. Minaj*	471.05	671.05	303.81	503.71
19. Mokcsa	177.01	377.01	286.35 ¹ / ₂	486.35 ¹ / ₂
20. N.-Geőcz	91.50	291.50	273.71 ¹ / ₂	473.71 ¹ / ₂
21. N.-Kapos	—	191.23	161.98 ¹ / ₂	361.98 ¹ / ₂
22. N.-Szelmencz	51.50	251.50	112.85	312.85
23. Nagy-Szeretva	160.90	360.90	238.81 ¹ / ₂	438.81 ¹ / ₂
24. Nyarád	19.00	219.00	228.35	428.35
25. Palágy	11.66	211.66	151.77 ¹ / ₂	351.77 ¹ / ₂
26. Pályin	—	53.82	255.88 ¹ / ₂	455.88 ¹ / ₂
27. Pinkócz	31.00	231.00	256.79	456.79
28. Putka-Helmecz	262.18	462.18	400.69	600.69
29. Salamon	—	57.85	131.11 ¹ / ₂	331.11 ¹ / ₂
30. Szalóka	—	—	—	171.05 ¹ / ₂
31. Szürthe	—	114.37	162.85 ¹ / ₂	362.85 ¹ / ₂
32. Tarnóc	162.67 ¹ / ₂	362.67 ¹ / ₂	404.59	604.59
33. Vaján	100.57	300.57	182.75	382.75
34. Vajkócz	165.50	365.50	385.10 ¹ / ₂	585.10 ¹ / ₂
35. Záhony	—	—	—	175.37

Ebben az egyházmegyében a fuvardíj beszámított 50—50 frtba: *Cseppelynek, Felső-Reviscének*; 100—100 forintba: *Putka-Helmecznek* és *Tarnócznak*; 200—200 frtba: *Jenkének, Lucskának* és *Minajnak* a kongruájába.

* A jegyzők-ben 1007 korona helyett 1707 korona van számítva, valamint *Hegymegnél* is hiba van.

A kongrua egyházkerületünk részére ezek alapján a következőleg állapított meg összesítésben:

Egyházmegye	egyh.	600 forint	800 forint	átlag 1 egyház kapna	káplán tartás
Abaujból kapna:	70	15823.69 ¹ / ₂	29155.99 ¹ / ₂	416.51	250
A-Borsodból	22	195.63 ¹ / ₂	6011.78	273.22	—
A-Zemplénből	53	5879.73	16716.71 ¹ / ₂	316.1	250
Felső-Borsodból	41	5266.48	13133.07 ³ / ₄	320.31	200
Felső-Zemplénből	28	6134.57	11592.23 ³ / ₄	414.90	—
Gömörből	36	6208.25	13584.75	421.79	—
Tornából	15	3067.50	6017.50	401.16	—
Ungból	35	8174.15 ¹ / ₂	13837.15 ¹ / ₂	395.34	—
Összesen:	300	52514.01¹/₂	110129.75¹/₂	867.09	700

Ha a kormánynál is átnézik e kimutatást s püspöki hivatalunkhoz a megállapított összesítést leküldik, eltérések esetén, azt is közölni fogjuk. Hogy ez a mostani kimutatás az 1895-ik évihez képest minő változást tüntet fel, erre nézve a következő Kenessey-féle táblázatot mutatjuk be 1895-ből:

Egyházmegye	egyh.	600 forint	800 forint
Abaujból kapott volna:	65	13502.24	22163.09
Alsó-Borsodból	16	972.14	3084.53
Alsó-Zemplénből	40	3570.96	10261.14
Felső-Borsodból	35	2377.24	8537.59
Felső-Zemplén	25	5602.93	10942.53
Gömör	46	8295.19	11755.94
Torna	22	3936.52	9756.00
Ung	30	5411.01	11914.13
Összesen:	279	48668.28	88394.97

A különbség az egyházak számánál 21; a 600 forintig való szükségletnél a kongrua törvény szerint az 1895-ikihez képest több kell: (52514.01 48668.28) 3345 frt 78¹/₂ krral; a 800 frtos szükségletig pedig több kell 21764 frt 78¹/₂ krral.

Egyházkerület	Segélyezendő egyh.	Szükséglet 600 forintig		Szükséglet 800 forintig		Átlag 800 frtos segélynél	
		1895.	most	1895.	most	1895.	most
Dunamellék	71	104	104	11999.41	24841.08	169.00	238.85
Dunántúl	171	208	208	47101.59	61274.16	275.49	294.58
Erdély	477	446	446	194766.54	188631.12	408.31	422.94
Tiszáninnen	279	300	300	83364.97	110129.70	316.72	367.09
Tiszántúl	328	381	381	96380.70	130632.33	293.84	342.86
				438613.21	517008.39	330.77	359.28

Ebben az összesítésben az 1895-iki s a kongrua törvényszerinti kimutatást együttesen adtuk az öt egyházkerületről.

Nekünk úgy tetszik, hogy e kettős kimutatás végleges adatai között szembeszökően feltűnő eltérések nincsenek s a kormány az 1895-ben felterjesztett adatokra, mint valószínűekre, egész bátran építhette az 1898. XIV. t. c. intézkedéseit. — Nem kell azonban felednünk azt sem, hogy az 1895-iki felvételben *több egyház volt, a melyek most kimaradtak!* Hogy most mégis több a segélyezendő egyházak száma, annak oka a törvényben biztosított levonásokban keresendő.

T. I.

Ritoók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.

(Folytatás.)

A szükséglet megállapítása után következnek végül, hogy a convent érütközésbe lépne a kormánnyal s kérné a fedezetet, kérné, hogy a szükséglet az egyházkerület rendelkezésére bocsáttassék.

Mint hogy azonban ezek hosszú időt vennének igénybe s a jogos aggodalom a lelkészek részéről méltán feltámadhat, azt feleli Ritoók, hogy addig is ott van az 1898: XIV. t. c. s a hol nagyobb szükség van a közalap, végül ott lesz az egyház fentartási alap.

Körülbelül ezeket mondja Ritoók hosszú tanulmányában, igyekeztünk azokat a lehetőségig hűen reprodukálni. Most az a kérdés: minő hatást gyakoroltak rák Ritoók nézetei?

Nincs szándékunkban a tanulmány írójával polémia kezdeni. Ritoók Zsigmond egy tapasztalatokban gazdag férfi s mint ref. ember neve mindenki előtt tiszteletre méltó. De mindez nem akadályoz bennünket, hogy beszámoljunk a hatással, melyet rák tanulmánya gyakorolt. A mozgalmasság az életet, vagy legalább az élet utáni vágyat jelenti és ennek keresztüztüében születik az életre való elv. A hol ily nagy szabásu tanulmányt hallgatagon fogadnak, ott az emberekben nem sok életképesség, vagy hit van az élethez.

A mennyire ismerni veljük Ritoók úrnak nézeteit a protestáns eszméről, a cikke felett nyilvánuló vélemény nyilvánítást jogosnak ismerni el.

Előre kijelentem, hogy Ritoók Zsigmond tanulmánya rám nagyon vegyes hatást gyakorolt, de mielőtt ennek a fejtegetésébe bocsátkoznám, szabad legyen, az ő munkájára egy kitérést tenni nekem is.

Ritoók Zsigmond úr elítéli azokat, a kik az egyház állapotát sötét színekkel festik, mert szerinte ez a mieinkre depresszív, ellenségeinkre felemelő hatást gyakorol. Ha valaki úgy beszél, mint »Marosmenti«, a kinek az egyház teljes súlyedtségét, a papság romlottságát hirdető felfogását Ritoók sejtetni engedi: a tanulmány írójának nagyon is igazsága van. Igazsága van Ritoóknak, hogy az ily felfogás kedélybaj szüleménye s többet árt, mint használ. De részemről — mióta az egyház megújodása utáni vágy a kebleket eltöltötte, — soha, — mert a Marosmenti cikket nem ismerem, — nem olvastam ki a felszólalók cikkéből mást, mint a mit Ritoók úr így fejez ki: »a törzs egészséges, de fattyu hajtásai vannak«. Mindenütt azt hallom sürgetni, hogy meg kell újítani az egyházi élet.

tet, hogy a tiszteletre méltó törzsnek ne legyenek fattyu kinövésai. Az aztán felfogás dolga, hogy a fattyu hajtások nyesegetéséhez keztyüs kézzel nyúljunk-e vagy radicalisabb eszközökkel? Én részemről, míg az egyházi élet képe oly sötét, hogy abban túlnyomó a lehangoló elem, a mint azt Ritoók statisztikája is igazolja, — épen a lélektan szempontjából, a feddő, a megrázó intelmeket nemcsak megengedhetőknek, de szükségesnek is tartom. Az emberiség történetében mindenütt azt látom, hogy a nagyobb mérvű átalakulást mindenütt vihar-dörgés előzte meg. A próféták nem beszéltek lágy ömlengő hangon. Különben valószínűleg Ritoók úr sem merült volna el az egyházi élet vizsgálataiba, ha ily hangok fülét meg nem ütik. Csak szóljon, tegye azért kiki a maga módja szerint s ebben a szellemi harcban, — míg az igaz szó, *ezt kiemelem*, — hallatszik, az erősebb hangnemnek is joga, sőt szerepe van. Berzsenyi így buzdított: »Romlásnak indult hajdan erős magyar« s még erősebbeket is mondott. Ritoók Zsigmond úr tanulmányából az ő egész egyéniségének, lelkületének perspektívája elem tárul. Engedjen meg azonban, ha nem tudom követni az egész felmutatott úton.

Egy darabig utána mehetek, míg a való élet talaján marad, s itt is némi kitérésekkel, de midőn képzeleti világba száll, bocsásson meg, ha ide nem tudom követni.

Helyeslem nézeteit, midőn azt mondja, egyházunk fáján a fattyu hajtásokat nem az egyházpolitikai törvények növelték; helyeslem, midőn hangoztatja, hogy ily elv proclamálása letérítene a protestáns egyházat a szabadelvűség útjáról, melylyel ő ajándékozta meg a világot, ellenmondás volna ez a múltnak, kitépése az egyház törzsének a történeti talajból, melyen egyedül fejlődhetik nagyra. Igaza van Ritoók úrnak, hogy az egyházpolitikai törvények csak annyit eredményeztek, hogy nyilvánvalóvá lett az egyházban mindaz a rossz, a mit azelőtt csak sejtettünk benne.

Igazsága van, hogy a legtöbb rosznak az az oka, mert nem tartjuk kezünkben a protestáns nevelés régi eszközeit. Egészséges állapotok teremése végett tehát első sorban ezt kell felélesztenünk.

(Folyt. köv.)

Azari.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Grantsay Molnár Anna*, néh. Csillay József sárospataki tanár özvegye, élete 90 ik, özvegy-sége 49 ik évében július 31-ikén elhunyt. Hagyományai során megemlékezett a sárospataki főiskola énekkaráról is, a melynek 100 frtot hagyott alapítványul; továbbá a sárospataki ref. egyház kórházáról s az országos árva házról, amannak 200, emennek 1000 frtot hagyva végrendeletileg. Nyugodjék csendesen!

— **Egyházmegyei közgyűlések.** Az *abauji* ev. ref. egyházmegye ez évi őszi közgyűlése augusztus 29-ikén fog megtartatni Kassán. — Az *alsó-borsodi* egyházmegye őszi közgyűlése e hónap utolsó napjára van összehívva Miskolcra, a leánynövelde tanácstermébe.

— **Lelkészerterkezleti gyűlést** fognak tartani Kassán augusztus 28 ikán az abauji egyházmegye lelkészei, 30 ikán pedig az alsó borsodiak Miskolcon.

— **Ilyen reversalis is van!** A napokban egy 67 éves ev. ref. vőlegény és egy 67 éves róm. kath. menyasszony megjelenván a pusztadobosi plébános előtt kinyilatkoztatták, hogy házasságra lépni szándékoznak. A nevezett, minden áron lelket fogdosni akaró pap kijelentette előttük, hogy csak abban az esetben

áldja meg frigyöket, ha születendő gyermekeiket a róm. kath. vallásban fogják neveltetni. Erre a jámbor vőlegény — mint maga mondá — jót mosolyogván, mind a két kezével úgy tett, mint ha adott volna amoda valamit s teljes lemondással adta beleegyezését, a mit pedig a kötelességét híven teljesítő plébános tudomásul vevén, a polgári kötés után mégis a nagy-dobosi ref. lelkészhez, mint a vőlegény illetékes lelkészéhez küldte őket az egyházi áldás felvétele végett. Ez a plébános úgy látszik a methuzsálemi koroktól is fél a prot. egyházak javára!

M.

— **Felhívás.** Kedves barátaim, kik az 1879 ik évben együtt végeztük Debrecenben a theologiai kurzust, 1889-ben 10 éves találkozást tartva elhatároztuk, hogy — ha élünk — ez év folyamán ősszel 20 éves találkozássra jövendünk össze szintén Debrecenben: baráti szeretettel felhívlak benneteket, hogy tekintettel a prot. irod. társaság szept. 20-án tartandó gyűlésére, mi — ha megérhetjük e napot — szept. hó 19-én d. u. 6 órakor találkozzunk a főiskolai széniori hivatalban, a mikor azután a további programot megállapítandjuk. A viszontlátás édes reményében vagyok *Majtis*, 1899. jul. 25-én. Szerető barátotok *F. Varga Lajos*.

— **A szegénység olve s a r. kath. egyház egy ét-lapon társulva.** Köztudomásu dolog az, hogy a r. kath. egyh. erkölestani elvei között ott van az evangyélomi tanácsokról szóló tanból folyó önkéntes szegénységi elv is, még pedig mint érdem szerző cselekedetnek a forrása. Az is köztudomásu azonban, hogy épen a klérus ezt az elvet mindig agyonnyomja s önmaga soha sem igyekszik a szegénység útján érdemet szerezni. Hogy a szegénységnek ajánlgatása s ezzel ellentétben a plébános uraknak a földi javak iránt való túlságos előszeretete minő érdekesen nyilatkozhatik meg, hadd mutassunk be egy étlapot, a mely mellett *Untermaisban* egy kapucinus primicia-ünnepélyének fehér asztali része folyt le. Az étlap ez volt: 1. fehér tyúk-leves; 2. pisztráng mayonnaissal; 3. párolt marhaszelet körítve; 4. tiroli gombóc; 5. leveles-tészta pástétomocska hasávéval; 6. spékelt borjú-sült; 7. kártifol; 8. saláta; 9. tyúk szószbán; 10. rizs; 11. angol plum-pudding püncs-krémmel; 12. császár-szelet káposztával; 13. indiáner befőttel; 14. zöld borsó spékelt borjú szelettel; 15. báránysült; 16. vegyes saláta; 17. kocsonya vanília szószzsal; 18. sózott nyelv tormával; 19. szelet à la Wellington; 20. Madeira szósz; 21. Krémes tészta; 22. sütemények; 23. fajt kakas veres áfonyával; 24. alma-befőtt; 25. saláta; 26. barack tejfeles habbal; 27. torták; 28. vegyes sütemények; 29. fekete kávé. . . Ez alapon a testi élvezeti fensőbb-ség föltétlenül elismerendő ott tulnan! Prósit!

— **A „Los von Rom“ képes levelező lapon.** Az ausztriai áttérési mozgalom híressé vált jelszavát a kereskedői élelmesség is felhasználta, a mennyiben képes levelező lapokat készítettett, a melyeken a Péter-templom s egy teljes díszbe öltözött püspök volt látható, egy german harczos pedig elutasítólag intett feléjük, a jelszó megvalósulását jelezve. Azonban a bécsi országos törvényszék büntetendő cselekménynek nyilvánította ezeknek a lapoknak a használatát s így az élelmesség kudarcot vallott, noha egészen ártatlan dolog volt.

— **Az ausztriai áttérési mozgalom eredményét** Schönerer lapja ez évi június végéig a következőleg állapítja meg a folyó esztendőre: *Csehországban* protestánsná lett 1390 egyén; *Alsó-Ausztriában*: 1023 (Bécsben magában 934); *Morvaországban*: 167; *Steierországban*: 388 (Grácban magában 222); *Felső-Ausztriá-*

ban: 60; Karinthiában: 58; Szilesiában: 12; Salzburgban: 70 és Tirolban: 41, összesen tehát: 3206.

— A kecskeméti ev. ref. jogakadémián a beiratások az 1899/00. tanévben szeptember 1-től 8-ig tartotnak s az előadások szeptember hó 9-én veszik kezdetüket; a joghallgatók felvétele ezen időn túl csak folyamodás útján, a késedelem kellő indokolása alapján történhetik. Szeptember 15-ig a tanári kar; szeptember 15-től október 15-ig, rendkívüli méltánylást érdemlő esetekben, a jogakadémiai igazgató-tanács adhat az utólagos felvételre engedélyt. Egy évi önkéntesi szolgálatot teljesítő október 1-től 8-ig minden folyamodás nélkül fölvetetnek. A beiratkozás alkalmával a következő díjak fizetendők: beiktatási díj címén a jogakadémiai könyvtár javára 4 frt, a tanári nyugdíj-alap javára 6 frt, félévi tandíj címén 15 frt; tehát összesen 25 frt A II. félévi beiratkozás alkalmával a 10 frt beiratkozási díjat csak az újonnan érkező joghallgatók fizetik; a többiek csupán 15 frt félévi tandíj fizetésére kötelezve. Tandíj-mentességet az előadások szorgalmas látogatása, a havi colloquiumokban való sikeres részvétel és szegénységi bizonyítvány alapján, a tanári kar javaslatára, a kecskeméti ev. ref. egyháztanács engedélyezhet. A tandíjmentesek, ha késedelem nélkül vizsgáznak, vizsgálati díjat sem fizetnek. A vizsgálati díjak a következők: alapvizsga díj 12 frt, államvizsga díj 20 frt. Tanfolyammentesek vagy más intézetből jövő vizsgázók 28 frt vizsgadíjat fizetnek, ezen felül minden egyes vizsga után (pót- vagy ismétlővizsgák kivételével) úgy a 10 frt beiktatási, mint a 30 frt évi tandíjat fizetni tartoznak. Táptintézet díj havonként 7 frt. Szegénysorsú, jó előmenetelű joghallgatóknak ezen díj alól részben vagy egészben a kecskeméti ref. egyháztanács adhat felmentést. Az ideirányuló kérvények a jogakadémiai igazgatóságához augusztus hó 25-ig beküldendők. Magánházaknál úgy lakás, mint teljes ellátás igen kedvező feltételek mellett kapható. Szegénysorsú joghallgatók ügyvédi irodákban, a kir. törvényszéknél vagy a városi törvényhatóságnál tiszteséges mellékkeresetre is számíthatnak. A jogakadémia igazgatósága bármely irányban a legnagyobb készséggel ad felvilágosítást. A joghallgatók összlétszáma az 1898/99. tanévben 113 volt. A kecskeméti ev. ref. jogakadémia igazgatósága.

— A budapesti r. kath. templomvagyonokról, a melyek szintén egyházi alaptól valók, nem régen összeírást készítettett a főváros s a nagyobb értékű ingóságok s pénzek a következő plébániákon találtattak: a várbelin 66805 frtot, a lipótvárosin 36170 frtot, a terézvárosin 45100 frtot, a tabánin 17984 frtot, az erzsébetvárosin 3968 frtot . . . s mindez nemzeti vagyon!

— 20 krért egy egész tanyai gazdaság. A Gazdasági Egyesületek Országos Szövetsége ez idén rendezi első mezőgazdasági kiállítását Szegeden. E kiállítással kapcsolatban egy tárgysorsjáték is rendeztetik, melynek húzása a kiállítás utolsó napján — szeptember 10-én — tartatik meg. Az első főnyeremény 50 000 korona érték, melyet a sorsjáték rendezésére szövetségintézetek készek készpénzben, vagy egy mintaszerűen berendezett tanyai gazdasággal megváltani. A többi nyereményt főleg kiállított gazdasági gépek és eszközök képezik, melyek szintén beválthatók készpénzre. Kötelességünknek tartjuk olvasóink szíves figyelmét e sorsjátékokra felhívni, tekintettel arra a hazafias és közhasznú célra, a melyet előmozdítani igyekszik, annál is inkább, mert egy-egy sorsjegyet a legszegényebb ember is megvehet, lévén ára csak 20 kr. Mint értesülünk e sorsjáték iránt szokatlan élénk az érdeklődés s a sorsjegyek nagy kelendőségnek örvendenek.

Pályázat segédlelkéshi állásra.

Segédlelkéshi kerestetik B.-Diószegre alulírott mellé.

Fizetés: teljes ellátás (mosáson kívül) és évi 150 frt; ezenkívül legalább 30 frt mellékjövedelem.

Templomi szolgálatot a segédlelkéshi csak minden második héten teljesít, mivel azt vele alulírott megosztja. Vállalkozók levélbeli megkeresésökkel szíveskedjenek alulírott fordítani. B.-Diószeg 1899, aug. 1.

Papp Gusztáv,
ev. ref. lelkéshi.

Pályázat ösztöndíjra.

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Mesko-féle 100 frtos ösztöndíjra pályázat hirdettetik. Pályázhatnak a sárospataki állami tanítóképzőben tanuló, abaújmegyei születésű, szegény sorsú, ev. ref.

vallású, jó erkölcsű s általános jeles osztályzatú tanulók. Ez ösztöndíj elnyeréséért pályázók közül az abaúji ev. ref. egyházmegyének ajánlani joga van. A kellőleg felszerelt s a főiskolai Igazgató-tanács-hoz címzett kérvények a sárospataki ev. ref. főiskola közigazgató-jához folyó 1899. év aug. 20-ig adandók be, ki a kérvényeket az ajánlási jog gyakorlása végett az abaúji egyházmegye esperesi hivatalához átteszi. A felvétel felett a sárospataki főiskola Igazgató-tanácsa szeptember havi gyűlésében határoz.

Sárospatak, 1899. aug. 1.

Dr. Zsindely István,
akad. és közigazgató.

II.

Pályázat táptintézeti ingyenes helyre és ösztöndíjra

A sárospataki ev. ref. főiskolában a Balla Athanasius-féle 40 frtos ösztöndíjra és egy táptintézeti ingyenes helyre pályázat hirdettetik. E jótétemények elnyeréséért pályázhatnak a sárospataki főiskolában tanuló, szegény sorsú és szorgalmas, görög nem egyesült vallású ifjak. A kellőleg felszerelt s a főiskolai Igazgató-tanács-hoz címzett kérvények 1899. szeptember 1-ig a sárospataki főiskola igazgatójához adandók be.

Sárospatak, 1899. aug. 1.

Dr. Zsindely István,
akad. és közigazgató.

Szegedi Mezőgazdasági Kiállítási Sorsjegyek

Főnyeremény: 50.000 korona értékben

és több, kisebb nagyobb nyeremény, összesen

1006 nyeremény 100.000 korona értékben.

Egy sorsjegy ára 20 krajczár.

Az összes nyereményeket kívánatra 20% levonással azonnal készpénzben beváltja Budapesten: a „Hermes” Magyar Általános Váltóüzlet Részvénytársaság, V. Dorottya-utca 8., vagy Szegeden: a Szegedi Kereskedelmi és Iparbank.

Ezen pénzintézetek a nyerő kívánságára készek az 50.000 kor. értékű főnyereményt egy hasonértékű szegedi mintaszerűen berendezett tanyai gazdasággal is becserélni

Huzás Szegeden, a kiállítás utolsó napján, 1899. szept. 10-én este 6 órakor.

Sorsjegyek kaphatók bank- és váltóüzletekben, az összes dohánytőzsdékben és egyéb elárúsító helyeken.

Viszontelárusítók forduljanak a kiállítást rendező

Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségéhez,

Budapest, IX. Üllői-ut 25., Köztelek.

4—1.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postal
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Pár szó a „magyar prot. irodalmi-társaság” érdekében.” K. E. — „Válasz a Tacitus válaszára.” Korocz Dániel. — „Ritoók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.” Azari. — „Vegyes közlemények” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

Pár szó a „magyar prot. irodalmi-társaság” érdekében.

Egy hónap múlva a magyar protestáns világ legnagyobb helyén, Debrecen városában fogunk vándorgyűlésezni. Szeretném, óhajtanám, ha ez a gyűlés imposáns lenne tömege által is, hadd venné észre az ultramontán had, hogy élünk s élni akarunk, még pedig épen irodalmi téren úgy, a mint eleink éltek: dicsőséggel!... Vajha így lenne! Hogy így legyen, ezt célozzák alábbi soraim.

Hogy mi nekünk az irodalmi társaság, vagy mivé kellene lennie? azt feleslegesnek tartom fejtegetni. Elmondták ezt hivatottabbak, a kik édes reménységgel állottak ott bölcsője felett, s ábrándoztak, — a következmények mutatják, hogy ábránd volt csak, a mi nem akar valóra válni, — ábrándoztak egy szebb jövőről, a midőn a társaság kebelében kéz kezét fogva testvériesülnek a prot. felekezetek s vállat vállhoz vetve forgatják, ha kell a fegyvert, ha kell, a vakoló kanalat. Amazt a titkos és nyílt ellenség leverésére, emezt az egyház falainak építésére. A midőn az ígét elviszik a szalmás fedelű parókhiák szerény lakóihoz, el a magas paloták ragyogó csarnokaiba, Amoda, hogy a mindennapi kenyérért való aggodalom közben is legyen az az Isten emberének, a nép szolgájának Jákób lajtorjája, melyen alászállanak hozzá a vigasztalás angyalai, melyen a szükség közt vergődő lélek felemelkedik az eszmék tisztultabb világába: ide, hogy a földi jólét kápráztató fénye mellett az evangéliom szerény, de örök világossága is hintsen fényt a lelkekre, kicsi és nagy, szegény és gazdag egyesüljön az igazság diadalának kivívására. Elmondták alapításkor ezt, ábrándoztak erről nagy és nemes lelkek, de az ábránd csak nem akar megvalósulni. Elmúlt 10 hosszú esztendő, de az elvetett magból fejlődő esemete mintha nem volna életképes, csak teng, csak sinlődik. A gazdagok segítsége csak nem akar megindulni, — pedig van egy-két igen tiszteletre és követésre méltó példa, — a szegények fillére csak nem akar szaporodni, sőt inkább évről-évre fogy. Halljuk a panaszt, hogy kevés a tagok száma, hogy a régi tagok, a kik az első felbuzdulás

hevéletében jelentkeztek, kezdenek elmaradozni, vagy ha nem jelentik is be kilépésüket, elfeledkeznek a társaság iránti kötelezettségükről, új tagok nem jelentkeznek, így anyagi erőforrások nélkül csak pang a társaság, nem felelhet meg magasztos feladatának.

Gondolkoztam felette, mi lehet e sajnos jelenség oka? Talán nem tudunk többé magasztos eszmékért lelkesedni? Oh nem, távolról sem!! A protestáns papnak egész élete magasztos eszmékért való lelkesedésből áll. Ha ez kihál belőlünk, úgy borítsuk magunkra és egyházunkra a szemfedeleket. De ennyire még nem vagyunk, hála Istennek! Tudunk még lelkesedni, ennek a hiánya tehát nem lehet oka az úgy látszó közönyösségnek.

Hallottam okúl felhozni, hogy a társaság dogmatikus iránya nem egyezik meg mindenünkelfogásával, ezért húzódnak sokan vissza tőle. Ezt sem tartom a baj egyedüli okának. Meglehet ugyan, hogy a távol maradók közül sokat ez tart vissza, ámbár a magam részéről nem tudom az ilyen duzzogó félrevonulást helyeselni. Hiszen a ki a házbán történő dolgokat meg akarja változtatni, nem szabad az ajtón kívül maradnia, sőt inkább a bent levők közé vegyülve kell befolyását érvényesíteni. Legyen azonban, hogy sokan ez ok miatt húzódnak a tagságtól, mégsem ebben keresem a tagok kevés számának az okát, hanem abban, hogy a társaság vezetésénél kevés az élelmesség, a tagokban kevés a buzgóság.

Nem félek kimondani, hogy szívesen látnék egy kissé elevenebb, de mindig tisztességes reklámot. Ez idő szerint hallunk valamit a társulat létezéséről, de egyebet bizony nem tudunk róla. Olykor-olykor megjelenik egy-egy cikk egyik-másik egyházi lapban a társulat érdekében, néha-néha talán ajánlja is egyik-másik esperes egyházmegyéje papjainak a belépést, de hogy mik a tagok jogai és kötelességei, hol kell tagúl jelentkezni, a felől már nem találunk útbaigazítást. Kicsinyes dolognak látszik ez, mégis elég fontosnak tartom, hogy figyelembe vegyük. Felbuzdul valaki s tagúl akar jelentkezni, de megakad az első lépésnél, kihez forduljon? „No, — gondolja, — majd utána járok!” Ez a „majd” aztán elhúzódik addig, míg a felbuzdulást is eltemeti a feledékenységgé. Mig ha talán ott lenne mindig szem előtt a hirdetés, ha a felhívás mindig hivatgatna, biztatna a

tagul való jelentkezésre, figyelmeztetne a társulat szükségére: szinte biztosra veszem, kevesebb ok volna a mostani panaszra. Mindezeket tapasztalásból állítom. A lelkészek közül, a kikkel e tárgyban szót váltottam, 10 közül 8 nem ismerte a tagok jogait és kötelességeit, nem tudta mi a tagsági-díj és viszonzásul mit kap érte? mert nem tudott hol felvilágosítást szerezni mind ezekről. Így nem lehet csodálkozni felette, nem szabad senkit kárhozatni érte, ha a csak névben ismert társaságnak nem sietnek tagjává lenni. Igaz, újabb időben már ott van a Koszorú füzeteinek borítékán egy rövid tájékoztató, ott van a Szemle minden számán is, hanem ez még mind kevés. Nem szokta mindenki, meg nem is ér rá, talán feleslegesnek is tartja a füzeteknek még a borítékát is figyelemmel olvasni. Aztán meg sokhoz nem jut el még a Koszorú sem, a Szemle meg épen azoknak nem jár, a kiknek e felvilágosításra van szükségük a nem tagoknak.

Úgy képzelem én azt a tisztességes, de eleve-nebb reklámot, hogy az egyházi lapokba időről-időre meg lehetne emlékezni a társaságról, de nemcsak annak a létezését említeni fel, hanem az alapszabályok közérdekű részét is lenyomatni, jelezve egyúttal a taggá létel módját. Ezt valószínűleg minden egyházi lap megtenné díjtalanul. Aztán meg a politikai lapokban is lehetne néha-néha rövid hírszerű közleményt közétenni, szintén elmondva a társaság célját és feladatát. Azt hiszem, azok a lapok sem zárnák el hasábjait az ilyen hírek elől. Még ha díjat kellene is az ilyen közleményért fizetni, attól sem kellene visszariadni. Az élelmes amerikaiak régen rájöttek már arra, hogy a hirdetésre fordított pénz ad legnagyobb kamatot. Miért ne tanulhatnánk mi is egy kis élelmességet? És ha e mellett még a tagokban is meglenne az az igyekezet, hogy mindenik tag legalább egy új tagot szerezne, merem állítani, rövid idő alatt nem lenne lehetetlen a társaság elé tűzött cél elérése.

Előhozakodom még egy másik eszmével is. Adjon ki a társaság „tagsági okmány”-t, csinos kiállítású, berámázható oklevelet, a melyet a tagok, — a kik kívánják, — bizonyos díjért megkapnának. Elismerem, ez is reklám csinálás, még pedig nyíltan beszélve, az emberi hiúságra alapított reklám csinálás. De ha már megvan ez a hiúság, miért ne lenne szabad azt nemes célra kamatoztatni? Sok ember vonzódik a címek után, szereti láthatóvá tenni a maga valódi vagy képzelt érdemeit. Ha joga van magát a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság tagjának” neveztetni, miért ne részesülhetne abban az örömben, hogy írással bizonyítsa az ő tagságát. Ez az eszme, — kivallom, — nem az enyém. A Természettudományi Társulat eljárása vezetett rá, a mely már régi idő óta gyakorolja a tagsági oklevelek kiadását. Ha be nem válnék annál, bizonyosan felhagyott volna már vele.

A Szemle tartalmáról, annak élvezetesebbé, vonzóbbá tételéről is lehetne még sokat beszélni, de nem céloim most azt bírálni. Csak a figyelmet akartam olyan aprólékos eszközökre felhívni, a melyeket, talán épen kicsinyes voltuk miatt eddig elhanyagolva látunk. Hogy én se essem az elhanyagolás hibájába, azzal végzem cikkemet, hogy társulati tagul lehet jelentkezni a titkárnál (Szóts Farkas, IX. Kálvin-tér 7. sz.), vagy a pénztárnoknál (Bendl Henrik, IV. Deák-tér 4. sz.). Rendes tagdíj egy évre 6 frt, pártoló tagdíj 3 frt, előbbieket Szemlét és Monographiákat,

utóbbiak csak a Szemlét kapják tagdíj fejében. A kinek még ezen felül is adott módot az Isten, pártfogó tag lehet egyszersmindenkorra 500, vagy alapító tag 100 frttal. Fizetni, — megsúgom úgy magunk közt, — akkor kell, a mikor arra való pénze van az embernek. A jó rend és a társaság érdeke azonban megkívánja, hogy az évi számadás ne záródjék le tagdíj hátralékokkal.* K. E.

ISKOLAI ÜGY.

Válasz a Tacitus válaszára.

Többször átolvastam Tacitus nekem is szóló válaszát, de hogy abban több igazság volna, mint az elsőben, azt felfedezni nem tudtam. Annyit látok, hogy engem teljesen félreértett, hogy állításaimat meg nem cáfolta; s e közben egy pár olyan állítást kockáztat meg, a melyek világosan bizonyítják, hogy a bölcsek is tévedhetnek és pedig nagyobb, mint a magam forma közönséges halandó. Látom továbbá, hogy az álláspontja ellen felhozott azon érveimet, melyekből ellenem fegyvert kívácsolni nem lehet, egyszerűen elhallgatja, vagy röviden átsiklik felettök, mint p. a községi és állami iskolák általában a lelkészek eddigi vallásoktatásán és bizony nekünk sehol sem mért igazságos mértékkel.

Mert mit állított?

Azt, hogy a tanítók nagyobb része nem is képes, nem is kész a vallástanításra, s e miatt a lelkészeknek kell átvenni a vallástanítást; mert csak ez az a jel, a melyben még győzhetünk.

Mit állítottam én?

Azt, hogy T. úr erősen túloz, a midőn a tanítók nagyobb részét be nem bizonyítható vádakkal illeti, ellenére az esperesi és püspöki jelentéseknek, melyekhez T. is szolgáltatott adatokat, s a melyekben a tanítók vallástalansága említve nincs; sőt inkább úgy az iskolai, mint az egyházi élet örvendetes fejlődése lesz nyilvánvalóvá. Állítottam továbbá, hogy a vallás tanítása a lelkészek kezében semmivel sem lesz jobb, mint eddig volt, sőt talán még rosszabb lesz; legalább az eddigi kísérletek s maga az a körülmény, hogy épen a lelkészek által tanított fiatal tanítókat éri első sorban a vallástalanság vádja, azt bizonyítja. Azt az állítását pedig, hogy csak is a lelkészek vallástanítása az a gyógyszer, a mely még győzelemre segítheti, a halva született ideák közé soroztam.

Hárman is próbáltuk T. urat állításainak tarthatatlannal volta felől meggyőzni, de ő nem enged, hanem a már említett egyoldalúsággal, s épen ezért kevés sikerrel védelmezi álláspontját, úgy, hogy lelkész társainak érveire alig mond valamit; hanem annál nagyobb előszeregettel foglalkozik az én állításaimmal és elejétől végig ütleget, azaz hogy csak ütlegetne, ám de a legtöbb ütése őt magát találja.

De nézzük már magát a választ.

A 20-ik számban már közölt s a tanítók egyetemére vonatkozó vádak ismétlése és élénkebb színezése után áttér T. úr a részletekre s a többek között elmondja, hogy az ő tanítója sem tanítja jól a vallást, a ki pedig kitűnő tanító, a confirmációi oktatáskor tanítványai egy értelmes feleletet sem tudnak adni s hogy ő az alatt a néhány hét alatt, míg előkészíti a gyermekeket, több

* A kinek füle vagy a hallásra, hallja meg az itt elmondottakat. S ti prot. tanárok se húzódozzatok, sőt jó példát mutassatok mindeneknek!

vallásos ismeretet tesz sajátjukká, mint a tanító 6 év alatt; pedig — mint mondja — a felügyelet és ellenőrzésben nincs hiány. Példákat hoz fel a tanítók tudatlanságának igazolására, s az én cikkemből is kikap egy részt, a melynek különben a maga helyén más jelentősége van és erővel tanúságot tétet velem a tanítók vallásos nevelésének hiányos voltáról, s mikor így leszed rólunk minden jót, akkor még ezt a kérdést teszi fel: „hát vád az a tanítók ellen, hogy én őket nem tartom képesek- és készeknek a vallás-tanításra?”

Az biz ez, még pedig erős. És ha olyan igaz volna, a milyen erős, bizony megérdemelnénk a kárhozható ítéletet; de még akkor sem az az eljárás, a mit T. ajánl, hogy t. i. öljük meg a beteget, mert testének egy része hibás és nem jól végzi feladatát, hanem az a mit én ajánlottam, t. i. hogy a betegség okát szüntessük meg.

Ezzel az újabb vádaskodással tehát felesleges munkát végzett, mert azt eddig is tudtuk, hogy kötelesség mulasztó tanítók vannak, a mint hogy kivető, érdemtelen tagok minden osztályban találhatók; arra pedig, hogy a tanítók nagyobb részének vallás-tanításra való képtelenségét, avagy a készség hiányát beigazolja, 2—3 példa nem elég.

Lássuk azonban a felhozott vádakat.

Az az állítás, hogy egy kitűnő tanító, a ki még kellő felügyelet alatt is áll, csak épen a vallást nem tanítja jól és hogy T. úr a confirmációi oktatás 2—3 hétre terjedő ideje alatt több vallásos ismeretre tanítja a gyermekeket nem igen fog hívókra találni. Vagy nem jó tanító az illető, vagy pedig T. úr elmulasztotta a köteles felügyeletet és nem figyelmeztette hibáira soha, mert hogy egy kitűnő tanító, a ki haladni, tanulni maga is szeret, a helyes utasítást figyelembe ne vegye, az ellenkezik a józan okossággal. A másik állítása olyan, hogy azt maga sem hiheti el. Bármilyen tudatlan és hanyag legyen is egy tanító, 6 év alatt tanítania kellett valamit, és az a valami volt az anyag, a melynek felhasználásával, összerakásával épített T. úr; az pedig tiszta munka, hogy könnyű már akkor építeni, mikor az anyag készen van. Ha T. úr egy olyan 12 éves gyermeket, a ki soha iskolába nem járt a confirmációi oktatás ideje alatt anynyi vallásos ismeret birtokába juttat, a mennyit egy 6 évig iskolába járt gyermeknek az iskola adott, akkor megadom magamat és el fogom ismerni, hogy mi tanítók haszontalan, rossz szolgák vagyunk, de mig ezt nem látom, addig az ilyen állításokat nem fogadom el.

Az, hogy egy tanító a reformátorokat nem ismeri, a másik a reformációról nem tanított semmit, nem elegendő bizonyosság az ítéletre. Csak azt bizonyítják ezek, hogy a képezdei vallás-tanítás nem jó és hogy a mai viszonyok között, osztatlan népiskolában, a felvett vallás-tanítási anyagot teljesen elvégezni nehéz és nem mindenkinek sikerül. Abból pedig, a mit az én előbbi cikkemből idéz T. úr, hogy t. i. a tanítók vallásos nevelése hiányos, nem az következik, hogy vegyük ki a tanítók kezéből a vallást és bizzuk a lelkészekre, a kik a képezdében is roszul tanítják, hanem az, hogy még a képezdében se ők tanítsák. Ez a logika. Ilyen eredményre jutott T. úr azért, mert nem lévén elég bizonyítéka, elmagyarázott szavaimmal akart bizonyítani.

En az elmagyarázott helyen azt mondtam, hogy a képezdében a legjelesebb s a gyakorlati lelkészség terén hivatottságukról már bizonyágot tett lelkészeket kell a vallás-tanítási székbe ültetni, akkor nem lesz vallás-talan tanító.

Nem akarom én azt a tanítót mentegetni, a ki tananyagát nem tudja, sőt inkább kárhóztatásra méltónak tartom és elítélem; de megint csak oda térek vissza,

hogy a bűnösökért az ártatlanokat is büntetni: nem igazság.

Egy lelkésztől hallottam, hogy az a mi nagy bajunk, hogy szennyeseinket szeretjük nyilvánosan mosogatni, panaszkodunk fűnek-fának akkor, a mikor otthon is elfojthatnánk a bajt, a nélkül, hogy kidobolnánk. Így tesz T. úr s utána fogok menni én is, mert rákényszerít. Panaszkodik, nyilvánosan vádol a helyett, hogy ott-hon megkísérle né a baj gyógyítását. Ugyan megkérdezte-e a K. Jánost nem ismerő tanító lelkésztől, hogy jelen volt-e a vallásórán csak egyszer is? Bizonyára nem; pedig ez szerintem hiba volt. En már láttam papot, a ki a barátságos beszélgetés közben a nélkül, hogy a tanítani akarást fitogtatta volna, sok olyan dologról világosította fel a fiatal tanítót, a melyről annak részint előképzettségének fogyatékos volta, részint fiatal kora miatt még nem volt helyes fogalma. Ez volna a követésre méltó példa, melyet követve többet használnánk az ügynek, mintha köteteken keresztül keresnénk egymás hibáit.

Hogy T. úr mily erőszakos módon akarja ránk sütni a vallástalanság bélyegét, semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy cikkem azon részéből, melyben a gimn. és képezdei vallástanítás hibáiról szólok, kikap egy passzust és azt ellenem, illetőleg a tanítók ellen fordítani igyekszik. Azt mondja, hogy én magam elismerem, hogy kételkedő vagyok, hogyan lehetne hát az én munkámon Istenáldása. Sokan vannak, — mondja tovább — ilyenek a tanítók között, a kik hirdetik, hogy a vallás papi találmány, a melyre szükség nincs, s mosolyognak a lelkész elmaradt, korszerűtlen predikációin.

Higyje meg T. úr, hogy én nem tartozom azok közé, a kik feleslegesnek, papi találmánynak tartják a vallást; nem a prédikáció megmosolygása végett, hanem azért járok templomba, mert szükségét érzem annak, hogy Istenhez, az ő imádására rendelt helyen emeljem fel lelkemet; de azért kénytelen vagyok kijelenteni, hogy hallottam már olyan predikációt, a melyen a könnyű vérű ember mosolygott, a komoly megbotráncokzott. Mikor püspök úr a nazarenusok terjeszkedésére hívta fel a lelkészek figyelmét, egy lelkész így ismertette meg ezt a szektát híveivel: „Kik azok a nazarenusok? Részegek csizmadiák és korhely kovácsok.” Mit tetszik ehez szólni? Ugy-e hogy botráncoktató az ilyen prédikáció?

Hogy kételkedő nem vagyok, azt talán bizonyítanom sem kell. Hiszen akkor csak örülnék azon, hogy elvisznek tőlem egy olyan tantárgyat, a mely lelkemnek idegen. Nem is bizonyítgatom tehát, hanem inkább arra mutatok rá, hogy T. úr milyen különböző mértékkel mér ismét és hogy micsoda furcsa eredményt von le ebből.

Elismeri, hogy ő is kételkedő volt, mint én, de mert ő theológiát tanult, eljutott a bölcsesség egyetlen kútfejéhez: az Istenhez; azt azonban már nem akarja elismerni, hogy férfi koromban én is eljuthattam oda, mert hát ép csak paedagógiát tanultam, nem pedig theológiát.

No „hát az ilyen beszédre igazán rá illik e b. lapok 27. számában megjelent vezércikk címe: „Difficile satyram non scribere.” T. úr szerint tehát csak az juthat el az Isten igaz ismeretére, a ki theológiát tanult? Hisz akkor a papokon kívül a föld összes lakói pogányok és szánszámra méltó teremtmények! Mennyi igaz hitű embert láttam pedig már én és látott T. úr is, a kik nem tanultak theológiát.

Sz. B. lelkész úr igazán pártatlan őszinteséggel mondtotta el, hogy nemcsak a tanítóknak, de a lelkészekben is van hiba és hogy a vallás-tanításnál előforduló hibákért közös a felelősség. És T. úr ezt észre sem veszi, hanem nyargal tovább kedvenc vesszőparipáján.

Pedig, hogy mennyire igaza van Sz. B. urnak, az mindenki előtt tudva van. T. ur azonban erről vagy nem tud, vagy nem akar tudni, különben nem hinné és hirdetné, hogy egyedül a lelkeszek vallástanítása az a csalahatatlan gyógyír, a mely az anyaszentegyházunk égető sebére az egyetlen biztos szer.

Ha már T. úrnak megengedettett a tanítók tudatlanságának bizonyítása végett egyesek fogyatkozásait nyilvánosságra hozni, engedjék meg nekem is, hogy néhány példával bebizonyítsam, miszerint annál még nagyobb baj is van. Megvallom, rosszúl esik!

Midőn egy társaságban a feltámadásról beszéltünk, így szólott egy lelkész: „Megirta már azt Mózes régen, hogy minden állatnak lelke az ő vére.” Egy másik így nyilatkozott: „Az a fő dolog, hogy itt a földön jól éljünk.” Az is megtörtént, hogy a szeretett királynénk gyászos halála alkalmából tartott isteni tiszteleten egy lelkész a „Magyar Ujság” c. lapot vitte fel a szószerkekre és annak a vezércikkét olvasta fel. Egy lelkész, bár tudta, hogy esketnie kell, elment vadászni. A násznép megérkezett, várt, de a lelkész csak nem jön. Végre a vőlegény fenyegetésére felesége utána küldötte a kocsi és szolgálot, a kik a Tisza füzesében jó ideig ordították: „Tisztelendő úr! tessék haza jönni esketni,” míg végre előkerült a vadász. Ugyanez a beteg ágyból felkelt asszonyokat köznapokon eltöltötte a templomtól azzal, hogy jöjjenek vasárnap, mert ő egy-két asszonyért nem imádkozik. Egy faluban már csaknem két éve nincs tanító, 90—100 tanköteles csavarog, de azért a lelkész még nem vett magának annyi fáradságot, hogy legalább a vallást tanította volna. Káromkodó papot is láttam már. Arra is volt már eset, hogy a vallástanítással megbízott lelkész nem tanított egy órát sem. Az is megtörtént, hogy a szószerken vágta ki egy lelkész a predikációs könyvet. E lapban olvastam, hogy Erdélyben egy ref. esperes fia átengedte gyermekeit a kath. egyháznak. Ugyanitt jelent meg, hogy a Tiszántúl gyakori a vegyes házasság a lelkészek között. A confirmációról nem szölok, de felemlítem, hogy a vasárnap délutáni predikációk kezdenek elmaradozni, egy ima helyettesíti azokat, a köznap-i isteni tiszteletek pedig sok helyen végkép kimentek a divatból.

Ime itt van az érem másik oldala. Ugyan mit szólna már most T. úr, ha a felhozott néhány esetből kifolyólag azt mondanák a tanítók, vagy azt mondanák egyházunk hívei, hogy a lelkészek nagyobb fele nem teljesíti kötelességét? Bizonyára megbotránkoznék rajta és pedig méltán; mert néhány ember hibájáért ezrek felett kimondani a megsemmisítő ítéletet nem lehet, nem szabad. Pedig el kell ismernie T. urnak is, hogy az itt felsorolt esetek még is csak többet ártanak anyaszentegyházunknak, mint az, hogy néhány tanító nem jól tanítja a vallást; mert az ilyen fogyatkozások hosszabb időre megbonthatják egész gyülekezetek belbékéjét, megölhetik a vallás iránti szeretetet, míg a tanító hibáit ha máshol és másként nem, a confirmáció alkalmával helyre lehet hozni.

Ne gondolja Tacitus és ne gondolja én felőlem senki, mintha talán gyönyörűséget okozna nekem, avagy talán a boszúállás vezérelne abban, hogy egyházam egyes papjainak fogyatkozásait emlegetem. Oh nem! Ha rajtam állna, nem volna se pap, se tanító, kiben meg lehessen botránkozni. Én csak be akartam bizonyítani, hogy a papok között is vannak gyarlóságokkal. fogyatkozásokkal teljes emberek, épen úgy, mint a tanítók között; és hogy széles e világon nincs olyan pálya, hol a kötelesség teljesítése alól, büntetés nélkül olyan köny-

nyen kivonhatja magát, a kinek hajlama van rá, mint épen a lelkeszi pályán.

Téved T. a mikor azt állítja, mintha én ő róla azt mondtam volna, hogy theologiai ismeretekkel, bölcsészeti elvekkel akarná traktálni a népiskola növendékeit, holott ő azt mondtotta, hogy theologiai képzettség nélkül vallást jól tanítani nem is lehet.

Azt a finom megkülönböztetést, melyet egy tanító és egy pap észjárása között tesz, mikor azt mondja: „ha már K. feltesz is rólam ilyen paedagógiai badarságokat, legalább Sz. B. és Sz. J. uraktól elvártam volna, hogy ne magyarázzák félre szavaimat,” figyelmen kívül hagyva, egyszerűen kijelentem, hogy itt T. úr megint olyas valamit fog rám, a mit soha sem mondtam. Én épen a mellett érveltem, hogy a népiskolai vallástanításhoz, a melynek a célját is megjelöltem, nem szükséges a theologiai képzettség, hanem erős, tántoríthatlan hit, s így a tanítók is taníthatják és pedig több okok miatt még sikeresebben, mint a lelkészek.

Tacitusnak az az állítása, hogy theologiai képzettség nélkül vallást tanítani nem is lehet, épen annyit ér, mint az a másik, hogy csak theologiat végzett ember juthat el az Isten igaz ismeretére. Különböztetést később maga is megcáfolja, mikor a régi kor vallásosságát dicsőíti. Pedig akkor sem végzett minden családapa theologiat.

(Vége köv.)

Korocz Dániel.

KÖZÉLETÜNK.

Ritoók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.

(Folytatás.)

Mindazt, a mit a népiskolai, gymnasiumi növendékeink vallásos szellemben való neveléséről mond, azt hiszem, minden gondolkozó protestáns ember által aláírható.

Mind igazak azok is, melyeket leánynevelésünk bajairól említ. A leánynevelés egyik sarkpontja lévén az egyházi életnek, mert a nő kedélyével uralkodik a ház felett, ha a protestáns elvek nem ápoltnak szívében, világos hogy gyermekeit sem fogja igaz protestánsokká nevelni. Kérdés, hogy mikor veszteségeinket kutatjuk, nem kell-e a legtöbbször a párisi rendőrmiszternek szavait helyeselnünk: »keresd az asszonyt.« Azért Ritoók Zsigmond urat, midőn a nők nevelésében az intenzívebb protestáns szellemet s men-nél több leánynevelő intézet felállítását sürgeti, szívünk melegével üdvözljük.

Abban is egyetértünk vele, hogy mennél számossabb humánus intézetekre van szükségünk, fel kell karolnunk az árva elhagyott gyermekek sorsát az általa megrajzolt módokon, küzdenünk kell a mértékletlenség ellen mértékletességi egyesületek felállítása által s tökéletes igazsága van, midőn azt mondja, hogy léte-sítendő humánus intézményeinket a protestáns ügy szol-gálatába kell állítanunk, rá kell azokra ütnünk, mert megmaradásunk s az ellenség magatartása kényszerít rá, a felekezeti bélyeget. Az is kétségtelen, hogy a mai idők, iskoláink államosítása tekintetében nagyobb óva-tosságra intenek bennünket s e téren rajzolt intelmei nagyon is meggyőzőek.

S mivel az egyház fejlődésének sikerét s egész sorsát mi is a papság kezében látjuk letéve, szükségét

látjuk oly irányú papi képzésnek, a mint azt szerző tanulmányában részletezi, szívünk teljes meggyőződésével hirdetjük, hogy a változott viszonyok e téren új szükségleteket, magasabb szempontok kielégítését követelik, egész erőnkkel hirdetjük mi is, hogy lelkes, képzett papság sokat, igen sokat tehet, összeszedheti a szétszórta csontokat, életet lehel beléjük, új, boldogító ösvényeket taposhat az egyházi élet mezején.

De itt útaink el is válnak. Én is hiszem, hogy a protestáns buzgóság sokat tehet, de mert engemet a realitás tényei kötnek, kételkedem, hogy pusztán a lélek erőire támaszkodva véghez lehessen vinni mindazt, a mit Ritóók Zsigmond úr leír.

Mert hogy mily, — mondjuk így, képzelődésben ringatja magát Ritóók Zsigmond úr, azt, a ki nézeteinek fejtegetéseit figyelemmel kísérte, azonnal belátja.

Ritóók Zsigmond úrnak ugyanis nem lévén ideálja az 1848: 20. trvcikk, mely pénzért megvásárolt szövetséget hoz létre állam és egyház között s megvalósítása a függetlenség feláldozása: intenzív protestáns nevelés által oly buzgóságot vél felébresztetni a protestáns közönségben, mely buzgóság hatalmas intézményeket állítván, lehetővé tegye az állami segítség mellőzését, s a segítséget csak ideiglenesnek szeretné tekinteni, addigának, míg ily intézmények felállítatnak.

Ez a terv azonban, illusio, elvileg helytelen, gyakorlatilag pedig kivihetetlen. A ki az utolsó évtized fejlődését figyelemmel kísérte, tisztán áll szemei előtt az a történeti fejlődés, mely a protestáns egyházat arra vezette, hogy az állami segítségben keressen menedéket.

Az egyházak ügyeinek rendezése ugyanis soha sem volt élénkebb, mint a legutóbbi időkben, de az eszközök tekintetében mégis két legfőbb óhajás domborodott ki, az egyik volt affiliatio által segíteni a helyzetet, a másik az állami segítséget sürgeti, sőt követeli. Tudjuk, hogy az utóbbi irány győzött, mert az affiliatiót sok scrupulositásból kötötték össze.

Ritóók Zsigmond úr mit óhajt mégis? Affiliatiót nem akar vallási és nemzeti szempontból; állami segítséget sem akar. hanem igenis akarja, hogy minden egyház maga tartsa föl magát, iskoláit csak a legszükség esetében államosítsa, meglevő intézményeit fentartsa, sőt fejlessze, terheit viselje, sőt oly intézményeket alkosson, melyek az állami segítség mellőzését is lehetővé teszik, ezenkívül árvaházakra, számos humánus intézményekre is legyen gondja. S ily tervek nemcsak a Ritóók Zsigmond tervei, hanem más emberek fejében is élnek s ilyenfélét hangoztat Csánky Benjamin is »Állam, egyház, teendőink« című újabban megjelent tanulmányában.

Csekély nézetem szerint azonban, mondom, ez a terv teljesen kivihetetlen. A ki e dolgok felett ítélni akar, annak ugyanám bele kel magát élni a többségben levő kicsiny egyházak helyzetébe.

Én sokra képesnek hiszem a felkeltendő protestáns buzgóságot, képesnek tartom arra, hogy meglevő intézményeit fentartsa, terheit, kivált ha azok aránylagosan oszthatnak el, zúgolódás nélkül viselje, sőt közös intézményeinkre is áldozzon, ujakat is hozzon létre, melyeket az adott helyzet s jövőnk megkíván, de nem tartom képesnek arra, hogy többségben lévő egyházaink oly intézményeket létesítsenek, melyek az 1898. XIV. törv.-cikket feleslegessé tennék, ha minden községben minta papok fogják is a népet irányítani.

Például szolgálhatnak előttünk e tekintetben a külföldi protestáns egyházak, melyekre hitbuzgóság tekintetében hivatkozni szeretünk, e hitbuzgóság mellett is

azonban ott senki sem gondol arra, hogy az államsegély feleslegessé tétessék.

Sőt én úgy gondolom, hogy ha ott még a domesztikai fizetések tisztességesen be is fognak folyni, az alap még tekintélyesebbé növekedik s a vagyonaránylagos adó behozatik, az államsegély, úgy a lelkészeké, mint az egyháznak adandó, fogja lehetővé tenni, az intenzívebb protestáns munkálkodást.

A protestáns buzgóság így még inkább elérheti, hogy minden kicsi egyházat is megtartsa, a hitélet benne magas fokra emelje, a közintézményekre, úgy a mostaniakba, mint a létesítendőkre bővebben áldozzon — még ha a legtekintélyesebb egyház fentartási alapokról lesz is szó, ilyeneket csak úgy alkothatnak, ha erőik más irányba nem lesznek lekötve, a legtekintélyesebb egyházfentartási alapok is szükségesek lesznek, ha terveinket megvalósítani akarjuk.

Az egyház inkább lesz birtokában azon eszközöknek, hogy erőit intenzíve használhassa. Azért a közvélemény jó irányban halad, midőn a lelkészek helyzetén az 1898: XIV. törv.-cikk felhasználásával kíván segíteni, az adóval túlterhelt egyházakra nézve pedig szintén sürgeti az állam segítségét.

De elvileg is helytelenítem, midőn Ritóók úr az 1848: 20. trvcikket feladni akarná. Engedje meg, de feladást kell mondanom.

(Vége köv.)

Azari.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Tatár Mária*, Erdélyi András magyar-izségi ev. ref. lelkésztársunk neje, élete 20-ik, boldog házassága 2-ik évében, e hó 6-ikán Sárospatakon elhunyt. Legyen áldott emlékezete!

— **Kongrua iverkehez.** Konventi jegyzőkönyvünkől szomorú meggyőződést merítettünk, azt t. i., hogy a kiegészítésre vonatkozó javaslatot hiányosan terjesztették fel, mert a kellő körültekintést mellőzték. Hogy csak egy jellemző dologról szóljak: a *szesztá-komáróci* egyháznál a fuvardíj egészen mellőzve van, holott pedig mindenek tudják azt, hogy a szesztai lelkésznek minden vasárnap és hétköznap kétszer hetenként saját fogatán kell járni, — már persze, ha gyalog nem akar menni — Komárócba, sőt Szent-Györgynaptól Szent-Mihálynapig minden vasárnap háromszor kell neki isteni tisztelgetet végezni, s így méltán megütközhetnek azon, hogy a legterheesebb lelkési állomás nincs fuvarpótlásra ajánlva. Ha a konvent tudta volna azt, hogy milyen szolgálatot kell teljesíteni a szesztá-komáróci lelkésznek 130 frtra alig menő díjazásért, azt hiszem nem tartotta volna ezt méltányos díjazásnak, annyival inkább: mert ha Komárócba nem kellene járnia, akkor nélkülözhetné a szesztai lelkész a fogat tartást; így pedig — mert rá lévén kényszerítve — ráfizet a Komárócból kapott fizetésre. Az egyházmegyék részéről az espercesek véleménye lett volna e tekintetben irányadó, de a konvent e felett is — úgy látszik — könnyen elsiklott, mert pl. az esperesi hivatal a szesztá-komáróci állomást — szerényen — 100 korona fuvarpótlásra ajánlotta. Tehát vagy hibás ismét a kimutatás, vagy méltányosnak tekintetik a díjazás! Ám legyen az utóbbi; de akkor ne panaszkodjunk, ne jajgassunk, hogy néptelenek theológiáink: ha nem akarjuk valóban megismerni helyzetünket, és ha nem igyekeznünk

segíteni bajainkon akkor sem, mikor alkalmunk lehetne! (B.)

— **A sárospataki ref. főiskolában** az 1899/1900-ik év szeptember 3-án kezdődik s a gimnáziumban a beíratások 5, 6, 7-ikén mennek végbe, 10-ikén pedig ünnepélyes megnyitás leend az imateremben. — A VIII. osztálybeliek javító pót- és magánvizsgálata szept. 1-sőjén: az írásbeli érettségi pedig szept. 2., 4., 5., 6., 7. napjain tartatik. *A szóbeli érettségi vizsgálat szeptember 11—12-én lesz Sárospatakon*, a miskolci s rimaszombati tanulókra nézve is. — A gimnáziumi magán-, pót- és javító vizsgálatok szept. 2-án és 4-ikén fognak végbemenni, még pedig 2-ikán d. u. a VII. és VI.; 5-ikén pedig az I—V. osztályúak vizsgáznak. Az egy tantárgyból elégtelent kapott tanulók szabadon jelentkezhetnek a vizsgálatra, a két elégtelen tanjegyűek ellenben az igazgató-tanácsához tartoznak folyamodni. A javító vizsgálatra jelentkezők valamennyien kötelesek bizonyítványukat bemutatni az igazgató hivatalban még pedig a vizsga előtt. — A progimnázium ez évben is szünetelni fog. Az I., II. és III.-ad osztály mellett párhuzamos osztály leend. A IV.-ed osztályba az eddig itt tanult növendékek mindnyájan felvétetnek. A kik az előző évben a párhuzamos osztályok A) csoportjában tanultak, a következő párhuzamos osztálynak szintén A) csoportjába fognak tartozni s így a beíratkozást az illető A) csoport osztálytanáránál kell eszközölni. — A gimn. I-ső osztályába olyan gyermekek vétetnek fel, a kik a népiskolának legalább 4 osztályát elvégezték s erről hiteles bizonyítványt mutatnak fel, — továbbá, a kik 9-ik életévüket betöltötték s 12 évesnél nem idősebbek, a mit keresztlevéllel tartoznak igazolni, úgyszintén bizonyítandó az is, hogy a gyermekek beoltattak, vagy újraoltattak a himlő ellen. — A kik új tanulókként jönnek, azok a gimn. igazgatói hivatalban jelentkeznek beíratkozás végett. A beíratkozási díj 2 frt, a mely a tandíjjal együtt a pénztári hivatalban fizetendő. Tandíj pénzt s egyéb díjakat fizetnek az I., II., VII. és VIII. o. prot. tanulók egy évre: 24, más vallásúak: 32, a III., IV., V. és VI. osztálybeli protestánsok pedig 23; a más vallásúak 31 frtot, a melyből az első félévben 15—14 és 19—18, — a második félévben pedig 9 és 13 frt fizetendő azzal a megjegyzéssel, hogy a második félévben beíratkozó az első félévi díjat fizeti. A magántanulók úgy tartoznak beíratkozni s tandíjat fizetni, mint a rendes nyilvános tanulók. — Az akadémia szakon a beíratkozási díj 4 frt, tandíj theol. részéről 9 (5—4 frt félévenként), jótéteményes joghallgatók részéről: 32 (19—13), nem jótéteményes részéről 42 frt (24—19.) *Az előadásokra való jelentkezés ideje: szept. 8—9 s az előadások szept. 11-ikén kezdődnek.* Szept. 9-ikén túl jelentkezők csak kérvényezés útján vehetők fel, kivéven a katonaságtól jövőket, a kik okt. 8-ikáig vétetnek fel. — A tápintézetben az étkezés szept. 5-ikén kezdődik.

— **A budapesti kir. tud. egyetemen** új szervezettel létesített középiskolai tanárképző intézethez, a melynek vezetésével dr. báró Eötvös Lóránd bízott meg, a kultuszminiszter a következő egyetemi tanárokat nevezte ki: igazgatóvá: dr. Heinrich Gusztávot, tanácsagokul: dr. Beöthy Zsoltot, dr. Fröhlich Izidort, dr. Lányi Gyulát, dr. König Gyulát, dr. Pauer Imrét, dr. Than Károlyt s dr. Thewrewk Emilt.

— **A »Religió«-nak** nem tetszik az a mondásunk, a melyet egyik vezércikkünkben mondtunk ilyen formán: »A pápaság nem tűr mást, csak szolgálást. Ilyen volt a múltban, ilyen a jelenben s ilyen lesz, ha életben marad, a mihez azonban szó fér, a jövőben is!«

Különösen a ritkított szavak támasztanak nagy keserűséget élemedett laptársunk helyettes szerkesztőjének a lelkében, a ki patentet érdemlő naivsággal azt mondja, hogy mi ezzel a *jövendöléssel* levettük a próféták sejtését a koszorút s igazi szeretettel, még pedig »nem olyannal, a melylyel a protestánsok dicsekednek«, azt fűzi hozzá, hogy ő inkább hisz a Jézus Krisztusnak, mint nekünk, mert a Jézus Krisztus azt mondotta a pápaságnak: »Én veletek leszek a világ végezetéig« és »A pokol kapui nem vesznek rajta erőt«... Távol áll tőlünk, hogy igazmondásunk tudatában másnak tekintsük ezt a helyettes szerkesztőségéből eredő bölcselkedést, mint uborka-szezon enyelgésnek. *Jövendöltünk?*... még pedig kellemetlen dolgot?... Az igazság alapján tettük s így állani a próféták nyomába, bizonyára jogosultabb, mint a hogyan a »Religio« szokta jövendöléseit végezni... Igaz szeretet?... no ilyen az ultramontanoknál s azok tejénél, a pápánál, a jezsuiták spiritualis generalisánál még eddig nem tapasztalt a világ s nem is fog sohasem... Hogy minket szembe állít a »Religio« az Idvezítővel, azt megtiszteltetésnek vesszük, mert a szembeállításból, a mely hamis, nyilvánvaló, hogy mi a Jézus Krisztussal tartunk, a ki a pápaságot nem áldotta, nem szentelte meg, sőt inkább arra intette az igazakat: »vigyázzatok, mert hamis Krisztusok és hamis próféták támadnak«, a miből az infallibilis helynökre igen könnyű ráismerni... Azért a jövendölésünk mellett, akárhogyan tiltakozik is a »Religió«, megmaradunk, mert a világosság elűzi a sötétséget s az igazság meggyőzi a hamisságot!

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** A ti-szántúli egyházközség alsó-szabolcsi egyházmegyéjében fekvő *püspök-ladányi* I-ső osztályú 2100 frtos jövedelmű egyház lelkészi állására aug. 27-ikéig jelentkezhetni Zsigmond Sándornál H.-Szoboszlón; aug. 31-ig pedig Segesvári József, a nagykarolyi egyházmegye esperese fogadja el a pályázatokat az *ér-endrédi* III.-ad osztályú 669 frt 10 krnyi jövedelmű lelkészi állásra.

— **Kérelem.** A győri ev. ref. egyház elöljáróságának utasítása folytán tisztelettel kérem azon lelkésztvéreimet, illetve mindazokat, a kik a nevezett egyház templomépítési céljából mult évben kibocsátott gyűjtő-íveket mindeddig nem küldötték vissza, hogy — habár üresen is — f. 1899. évi december hó 31. napjáig visszaküldeni kegyeskedjenek; mert a számozott és beiktatott ívek nélkül, minden irányban megnyugvást keltő számadást nem lehet készíteni. Szabó Zsigmond, ev. ref. lelkész.

— **Lombroso,** a híres olasz tudós, a »North American Review«-ben tanulmányt írt az európai államokban végbemenő gyakosságról s kimutatásai szerint minden 100 ezer lakosra 96 gyakosság esik Olaszországban, 75 Magyarországon, 53 Spanyolországban, 25—25 Portugáliában s Ausztriában, 18 Franciaországban s Belgiumban, 13 Svéd- és Norvégországban, 5 Angol- és Németországban... Vajjon nem veszi-e észre a figyelmes olvasó, hogy a r. kath. jellegű államokban van a legkedvezőtlenebb állapot?

— **A betegápoló apácákról** a protestánsok mindig állították, hogy az ápolás mellett főkötelességük az, hogy a más vallásúakat a r. kath. egyházba térítsék. Tagadták ezt maguk a r. kathólikusok is s tagadták főleg a prot. orvosok, a kik csodálatosképen egészen elfogultak ebben a tekintetben. Hogy igazunk volt, a mikor a betegápoló apácák prozelitacsinalási missiójáról beszéltünk, kétségbevonhatlanul bizonyítja a Rómá-

ban az inquisitionális bizottság részéről kiadott: »Analecta Ecclesiastica, Romana Collectanea« ez évi márciusi füzeté, a melyben egész leplezetlenül ki van mondva konkrét eset alkalmából, hogy a r. kath. betegápolóknak kötelességük az eretnekeket az egyedül idevezető egyházba téríteni, ha pedig az eretnek nem térne meg s utolsó pillanataiban saját lelkészét kívánná: a r. katólikusoknak nem szabad az eretnek lelkészét a halálórához elhívni!... Ez az istentelen határozat ott van a nevezett gyűjtemény említett füzetének 98 s következő lapjain... Persze ez egészen természetes s istenes dolog, holott pedig embertelen s istentelen minden jó keresztyén ember szerint... A nagyváradi Tiszáné-Gerlicyné eset azonban a szabadelvűség miatt az embertelenségnek adott igazat!

— **Pályakérdések a kolozsvári ev. ref. theol. fakultáson az 1899—1900. tanévre.** 1. A bibliai tudományok köréből: »Unitárius vagy trinitárius-e a biblia isténfogalma?« Jutalma a Szász Domokos-alapból 35 frt. 2. A vallásbölcselet köréből: »A vallás és materialismus.« Jutalma a gr. Teleki és Szász Domokos-alapból 35 frt. 3. Az egyháztörténet köréből: »A szerzetesség, — a róm. katolicismus eszménye, — mennyiben folyt be a reformatio előidézésére?« Jutalma a Szász Domokos-alapból 35 frt. 4. Az egyházjog köréből: »Miben nyilvánul a képviseleti rendszer az erdélyi ev. ref. egyházkerület alkotmányában?« Jutalma dr. Kádár János igazgató-tanácsi titkár adományából 50 frt. 5. A gyakorlati theologia köréből: a) »A lelkész feladata a hivatalos functiokon kívül.« Jutalma a Szász Domokos-alapból 35 frt. b) Egyházi beszéd szabadon választott textusról. Jutalma ugyanabból 20 frt. c) Prédikáció műfordítás német, vagy francia nyelvből. Jutalma ugyanabból 5 frt. 6. A bibliai nyelvészetből szóbeli nyílt pályázat: Az új-szövetségből I—II. korinthusi levél, az ó-szövetségből a Genesis cursiv olvasása és fordítása. Jutalma a Szász Domokos-alapból 35 frt. 7. A héber nyelvből az I. éves theológusok közt legtöbb előhaladást tanúsító jutalmazására 16 frt.

— **A skót szabad egyház** ez évi egyetemes gyűlésén, Edinburgban, megállapították, hogy ennek az egyháznak 290,000 kommunikáns tagja van, e közül maga Eingburg 24 ezeret szolgáltat 42 templommal. A múlt évben a szaporodás, a keresztelesek szerint: 14,750 főnyi volt. Iskolába 219 ezer tanuló járt. Az egyház bevétele 713 ezer font sterling volt. A gyűlés legérdekesebb tárgyat az az indítvány képezte, hogy a szabad egyház egyesüljön a skót egyesült presbyterialis egyházakkal. Ezt az indítványt 565 szóval 38 ellen el is fogadták. A gyűlésen a lovedelei, délafrikai miszisionárius, dr. Jameschtunt elnökölt, a ki a külmisszióban már 34 év óta szorgalmatoskodik.

— **Jeles tanulók névsora a sárospataki főiskola gimnáziumának I—VII. osztályaiban az 1898/99 évben.** I. A. osztályban: Trócsányi Dezső, Balla József, Enyedy Andor. I. B. o. Csorba Dezső, Engel Árpád, Matusz István, Winkler Zsigmond, Witt Mór. II. A. o. Arday Pál, Cseh József, Gonda Béla, Hézsér Aurél, Nagy Lajos, Tóth János, Trenko György. II. B. o. 1. Adorján Bálint, 2. Cziáky Ferencz, 3. Engel György, 4. Galgóczy Gyula, 5. Győry István, 6. Harsányi Péter, 7. Horváth Endre, 8. Mertensz Alfréd, 9. Mokesay Dezső, 10. Molnár Sámuel, 11. Móricz Miklós, 12. Paikos Dezső, 13. Szabó Sándor, 14. Szakál János, 15. Szemere Zoltán, 16. Szilágyi István, 17. Szívós Géza, 18. Topa József, 19. Túróczi Benjámin, 20. Varga Gyula. III. Dezső Dénes, Farkas Elek, Kőrösi István, Kun Dániel, Szivos Béla, Trócsányi Zoltán, Veinberger Dávid. IV. Buza

László, Éles István, Háda Sándor, Hegedűs László, Herczeg Károly, Keresztessy Ferencz, Máthé Miklós, Németh Árpád, Papp József, Philipp Ernő, Veszprémy Zoltán, V. Binét Menyhért, Helmei Antal, Karászi Benő, Mizsák András, Nagy Sándor, Sutka István, Szirmay Sándor. VI. Benda Kálmán, Lengyel László, Szakácsi István, Terhes Tivadar, Tóth Endre. VII. Nagy Bertalan, Simon József, Sinka Gyula, Viresik András.

— **A „Los von Rom“** jelszónak az ausztriai szlávokra is kezd immár hatása lenni. Ugyanis a prágai, most keletkezett »Narodni Katolik« (Nemzeti Katolikus) című lap felhívja a szlávokat, hogy a Husz János eszméi szerint alakítsák meg a *cseh nemzeti, Rómától független egyházat*... A múlt évben a r. kath. püspöki kar épen a szlávokat használta fel a mozgalom ellen-súlyozóul, a kik azonban úgy látszik, hamarosan észre-
tértek. Jól tették!

— **Az ausztriai áttérési mozgalmak** valósággal örvöngökké tették a r. kath. klérus tagjait, a kiknek mozgalmi bizottságuk mindent elkövet gyűlések tartása, röpiratok kiadása, a csendőrség s rendőrség mozgósítása által abban az irányban, hogy az áttérések minél szűkebb mederbe szoríttassanak. Az u. n. »kath. acti-
ons-komitee« a múlt hónap első napján kibocsátott köszönő s felhívó iratában arra hivatkozik, hogy *saját erejéből* fogja az áttérési mozgalmat megakadályozni, a mi köztudomásszerűleg vakmerő hazugság, mert a csendőrség, rendőrség s katonaság az, a mely a r. kath. egyh. önerejét képezi, a melyek az államügyész-séggel együtt indítják meg a fegyveres elnyomást, hozzávevén még a sajtó bíróságot is, hogy a régi könyveket is konfiskálja, az új röpiratokat pedig azonnal megsemmisítse, a melyeken ott van a »Los von Rom« jelleg; ellenben szabad utat nyit a róm. kath. röpiratok gyártására, mert azok nem »becsmérlik« (?) a prot. vallást, mintha bizony az egész róm. kath. sajtó teljesítene másat, mint épen becsmérlési functiot a tisztességgel ellen. Egy gráci államhivatalnokot, Dr. Fraisz Károlyt csaptak el legközelebb állásából azért, mert prot. lett. Különben hazaárulással, összeesküvéssel vádolta az államügyész.

— **A híres kölni dóm** restaurálásáról Voigtel építész legközelebb adta ki évi jelentését, a melyből a következő érdekes adatokat közöljük: a javítási munkálatokat 1824-ben kezdték el Ahlert felügyelő vezetése alatt, a ki 1832-ig 483918 márkát költött munkájára; utána Zweisner lett az építés vezetője, a ki 1833—1841-ig 564077 márkát fordított a munkálatokra; ugyancsak Zweisner vezetése az építést 1842—1861-ig s ez idő alatt 6046878 márká volt a költség; 1862-től mostanig, a Voigtel vezetése alatt 14853513 márkába került a további munkálat. A 75 esztendő óta tartó restaurálás 21950386 márkát emésztett fel.

— **A r. kath. „egy a hit“** elv ellen érdekes tanubizonyosságok merülnek fel abból az alkalomból, hogy a németországi ultramontanok mindent elkövetnek, csak-hogy a *nagy-péntek* általános ünnepnap ne legyen. Ugyanis a braziliai r.-kath.-nál a nagy-péntek a legnagyobb ünnepnek egyike, nemkülönben a portugalloknál is, különösen a délután tartott nagy körmenet alkalmával. Spanyolországban, ebben a kiváltképpen r. kath. államban, nagy visszatetszést szült Kopp biborosnak a porosz urak-házában tett ama nyilatkozata, hogy a r. kath.-nak nem ünnepnapjuk nagy-péntek, holott a spanyoloknál épen ez a legnagyobb ünnep, mert míg Urnapján szabad a kocsiközlekedés Madrid utczáin, addig nagy-pénteken e város központi területén tilos a kocsiközlekedés, be van tiltva a villamos s lóvonatforgalom

d. e. 10 órától egész estig, e mellett minden üzlet, bolt, kormány s államhivatal zárva van, mert a nagy körmenethez Német-, Angol-, Franciaországból százával özönlenek az érdeklődők. Tirolban is sok helyen nagy körmenetekkel ünneplik meg a nagypénteket, p. d. Meránban ebben az évben is 4000 főből állott a résztvevők száma. . . . Ezek az adatok feltétlenül azt bizonyítják, hogy a r. kath. egyház híres egy hit-elve csak olyan családi jellegű, mint a többi.

— **A lasztoméri ev. ref. egyház** 100 frt segélyt kapott király Ő felsége magánpénztárából templom építésre.

— **A miskolci ev. ref. főgimnázium** új épületének felavatási ünnepélye, a mely a múlt évről a nemzeti gyász miatt maradt el, a mint értesültünk, **szeptember 17-ikén** fog megtartatni a következő programmal: megáldó imádságot mond Kun Bertalan püspök; felavatási beszédet dr Kovács Gábor igazgató tart.

— **A sárospataki ev. ref. főiskolában** a hirdetett latin-magyar nyelvi tanári állásra a kitűzött határidőig **egy** pályázó jelentkezett.

— **A sárospataki ev. ref. főiskola** 1898/99-ik évi értesítője, a mely 253 lapra terjed, kikerült a sajtó alól s az illetékes helyekre nagyobb részben szét is küldetett.

— **Kérelem.** Ismételten tiszteletteljesen kérjük ev. ref. felsőbb iskoláink (akadémiák, gymnasiumok, képezdék s leányneveldek) igazgatóit, hogy a vezetésük alatt álló intézetek 1898—99-ik évi értesítőjét ismertetés céljából szíveskedjenek megküldeni. Eddigél 3 theol., 2 jogakad., 10 gimn., 2 tanítóképezde igazgatója volt kegyes kérésünket meghallgatni. Szerkesztőség.

Pályázat tanári állásra.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület **pápai főiskolájának theologiai akadémiájában** lemondás folytán üresedésbe jött **rendszeres theologiai tan-székre**, melynek évi javadalma 1500 frt törzsfizetés, 300 frt lakbér és 100 frt ötödéves korpótlék 5-ször.

Pályázhatnak azon ev. reform. vallású magyar honosságú lelkészek, kik a konvent által megállapított theol. akadémiai tanári minősítéssel bírnak.

A megválasztott köteles heti 10 órán a rendszeres theologia körébe eső tárgyakat a kerületi közgyűlés által elfogadott tantárgy felosztás szerint előadni, tanszékét szakmája körébe tartozó értekezéssel megválasztatása után, a mi a folyó évi szept. hó 14-én tartandó gyűlésen fog megtörténni, azonnal elfoglalni.

A pályázati kérvények a képesítettséget, eddigi szolgálatot, a családi s egészségi állapotot feltüntető bizonyítványokkal és születési anyakönyvi kivonattal felszerelve, **folyó évi szept. hó 1-ig**, adandók be **Antal Gábor** püspök úrhoz Rév-Komáromba.

Ó-Szöny, 1899. aug. 5.

Darányi Ignác
főisk. vil. gondnok.

Czike Lajos
főisk. egyh. gondnok.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchényi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a **legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.**

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolásra is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

8—12

műorgona-építő.

Szegedi Mezőgazdasági Kiállítási Sorsjegyek

**Főnyeremény: 50.000 korona
értékben**

és több, kisebb nagyobb nyeremény, összesen

**1006 nyeremény 100.000 korona
értékben.**

Egy sorsjegy ára 20 krajczár.

Az összes nyereményeket kívánatra 20% levonással azonnal **készpénzben** beváltja **Budapestén:** a „Hermes“ Magyar Általános Váltóüzlet Részvénytársaság, V. Dorottya-utca 8., vagy **Szegeden:** a Szegedi Kereskedelmi és Iparbank.

Ezen pénzintézetek a **nyerő kívánságára** készek az **50.000 kor. értékű főnyereményt egy hasonértékű szegedi mintaszerűen berendezett tanyai gazdasággal is becserélni**

zett tanyai gazdasággal is becserélni

Huzás Szegeden, a kiállítás utolsó napján, 1899. szept. 10-én este 6 órakor.

Sorsjegyek kaphatók bank- és váltóüzletekben, az összes dohánytőzsdékben és egyéb elárúsító helyeken.

Viszontelárusítók forduljanak a kiállítást rendező

Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségéhez,

Budapest, IX. Üllői-ut 25., Köztelek.

4—2.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A baróthi pályázati hirdetés.” *Török L.* — „Válasz a Tacitus válaszára.” *Korocz Dániel.* — „Ritoók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.” *Azari.* — „Néhány szó a kerületi özvegy-árva-tár legújabb tervezetéhez.” *Tacitus.* — „Adatok a tornai ev. ref. egyházmegye 100-éves fennállásához.” *Fodor György.* — „Vegyes közlemények” — „Pályázat.” — „Hirdetés.”

A baróthi pályázati hirdetés.

Baróth egy 2167 lélekből álló község ott Erdélyben, Háromszék és Udvarhely érülködésénél. A nevé-
ről nevezett pályázati hirdetés pedig arról szól, hogy
a Baróthon levő állami polgári iskolához igazgató keres-
tetett, a ki azonban csak római katolikus lehet!

Igy szólott a „Néptanítók Lapja”-ban közétett
pályázati hirdetés épen abban az időtájban, a mikor a
magyar közoktatásügy jelenlegi vezetője a csáktornyai
állami polgári iskola felavatásánál nagy büszkén hivat-
kozott arra, hogy a „magyar szabadelvű irány”-t követi
s valósítja meg minden téren!

Hogy a szabadelvűség s a baróthi igazgató kere-
sés hogyan egyeztethető össze? olyan kérdés, a mely
fölött méltó eszmét cserélni.

Mi lehet az oka annak, hogy állami intézetnél
felekezeti jelleget hangsúlyoztak? Talán az, hogy a
baróthi iskola felekezetiből fejlődött ki s kikötötte a
r. kath. felekezet az igazgató r. kath. voltát? . . .
Nem, mert a mint Benedek Elek a „Nemzeti Iskola”
ez évi 27-ik számában kimutatta, még Trefort Ágoston
idejében felső gazdasági iskola állítottatott Baróthon. de
ez nem prosperált s azért még maga Trefort alakít-
tatta át polgári iskolává, a melyhez egy felekezetnek
sem volt semmi köze sem! . . . Talán az, hogy az
iskolába túlnyomóan r. kath. növendékek járnak? . . .
Nem, mert a legutolsó kimutatás szerint a tanulók 61
százaléka református s csak 25 százalék a r. kath. . . .
Talán az, hogy a vidék lakossága túlnyomólag r. kathó-
likus vallású? . . . Ez sem, mert az u. n. Erdővidék
népének nagy többsége református s unitárius!

Mi lehet hát az ok? . . . Úgy látszik, hogy az,
hogy Baróthnak a lakosai nagyobb részben a r. kath.
egyház hívei!

Kétséggkívül fontos ok, a mely elegendő arra,
hogy a szabadelvűséget, a felekezeti jogegyenlőséget
sarokba szorítsa s ország-világ előtt alkalmat szolgál-
tasson arra, hogy bizonyosságul legyen az alkalmazko-
dási szabadelvűség mellett!

Vajjon, ha protestáns igazgató kerestetett volna
Baróthra: nem történt volna-e már interpellatio az
országgyűlésen? . . . Bizonyára: igen, hiszen mikor a

királyi táblák decentralizációja történt, a „Magyar
Állam” s társai minő nagy jajveszékeltést vittek vég-
hez a miatt, hogy egy pár prot. táblai elnököt is ki-
nevezett ő felsége s Szilágyi Dezső akkori igazságügyi
minisztert ugyanam vádolták felekezetieskedéssel, pedig
hát semmi más nem volt a dologban, mint az, hogy a
bírótság legkitűnőbb tagjait emelte az első állásokba.

Hát mi most meg Wlassics Gyulát vádoljuk? . . .
Nem, mert hiszen meg vagyunk írva: „Brútus derék
ember!” Hogyan is lehetne itt felekezeti sérelemről
beszélni, mikor a pályázati hirdetés is csak azt fog-
lalja magában, a mit a Szilágyi eljárása t. i. hogy a
kitűnő pædagogusok állíttatnak az állami iskolák élére,
az pedig nyilvánvaló dolog a modern szabadelvűség
révén, hogy ilyenek csak a róm. katolikusok között
találtnak!

Szegény protestáns tanárok! Minket ugyan ki-
tűntetett a hivatalos felfogás! Az a baróthi állami pol-
gári iskolai igazgatóság a mi próbakövünk, a melyen
csúfosan keresztülbuktunk s ettől az időtől fogva a hiva-
talos felsőbb körök előtt aligha nyom valamit a protes-
tánsok multja s jelene, mert hivatalosan meg van im-
már állapítva, hogy csak r. katolikus ember lehet
igazgató, sőt talán tanár is, minthogy az egyedül idve-
zítő egyház tölcserrel tölti híveinek agyába azt is, a
mi a tudomány, műveltség s igazgatás körébe tarto-
zik! S vajjon ti tanárvizsgáló bizottságok nem vonat-
tok-e felelősségre, hogy képesítést adtok nem r. kath.
egyéneknek is? S vajjon az idők folyamán a baróthi
eset alapján nem fog-e visszatérni a múlt időknek az
a szűgyenletes állapota, a melyben a protestánsok
bizonyos hivatalokból ki voltak zárva? Nem ezt akarja-e
inaugurálni a baróthi eset a tanári állásokra nézve?

Bizonyára igen sokan azt mondják ezekre a fel-
tevésekre, hogy nem másból, mint túlérzékenységből
származnak, olyan úgy vélt felekezeti sérelemből, mert
azt senki sem állíthatja komolyan, hogy egy Wlassics,
a ki annyszer tett nyilatkozatot a protestánsok mel-
lett, a protestánsokat ki akarná szorítani innen vagy
onnan! Hát mi a mi túlérzékenységünket egyáltalán
nem szégyeneljük, mert olyannak látjuk a protestánsok
helyzetét, a melyet rózsásnak elfogultság nélkül senki
sem nevezhet, keresse az okát akár az általános or-
szágos politikai viszonyokban, akár magában a prot. egy-

Lapunk jelen számához egy negyed iv melléklet van csatolva.

házban. Az a körülmény, hogy a protestánsok történelmi jogaiknak nem hogy gyakorlati, de még elvi fentartását sem bírják keresztülvinni: egymaga elegendő arra, hogy túlérzékenységségünket indokoltnak tart-suk. S van abban valami megszívlelendő dolog a leg-optimistább protestáns ember részéről is, hogy egy Wlassics Gyula idejében megtörténik a baróthi pályá-zati hirdetés, megtörténik az, hogy a pozsonyi jogaka-démia büntető jogi tanszékére, a melyen 36 esztendőn át protestáns ember szolgált, csak r. kath. egyén pá-lyázhatott. Ismétlődni fog ez nem egyszer s a buda-pesti egyetemen majdan kizárólag r. kath. egyének lehetnek tanárok!

A baróthi eset lehet igen kicsiny, igen hétköz-napi, igen mellékes, csak múló jelenség, de hogy meg-jegyzés nélkül nem hagyhattuk s rá kellett mutatnunk azokra a következményekre, a melyeket ellenségeink létesíthetnek a praecedens alapján, úgy gondoljuk, mindenki igazoltnak tartja.

Török L.

ISKOLAI ÜGY.

Válasz a Tacitus válaszára.

(Vége.)

Az ellen is kifogása van Tacitusnak, hogy én sze-retrném visszaállítani az orthodoxiát. Szeretném! mert a mi népünk még nem érett arra, hogy megértse a modern theológiát. Hiszen rám is azt mondta Tacitus, hogy azért vagyok kételkedő, mert csak belekóstoltam a tudomá-nyba, de a mélyre nem tekintettem. Mi lesz akkor a néppel? Hisz az még csak bele se kóstolt, arra pedig mit mond, hogy a mélységeket vizsgáltsuk vele, tehát erősíteni kell hitében, melyet a család és iskola ol-tott belé.

Különbben legyen meggyőződve T. úr, hogy nem csak én magam kívánom. Tessék csak megkérdezni lelkész társait, hogy helyesnek, célra vezetőnek találják-e teljesen szakítani az orthodoxiával. Én azt hiszem, hogy tagadólag fognak válaszolni. Egyházi beszédeikből lega-lább arra következtetek, valamint abból is, hogy a leg-modernerbb theológia is az orthodoxiához közeledik.

Bűnül rójja fel nekem T. úr, hogy az orsz. ref. t. e. kérvényét figyelmen kívül hagyom. Igaza van. Hiba volt tőlem, már először ki nem jelenteni, hogy én azok-kal, a kik azt készítették, nem értek egyet. Egy állami képezdének jó református igazgatója azt tartja: „A mely tanító a vallástanítástól szabadulni akar, az munkájá-nak koronáját készűl eldobni magától.” Én ehhez tar-tom magamat.

Az államosítás után sem vágyakoznak a tanítók annyira, mint T. úr hiszi, és ha szavazásra kerülne a dolog, hiszem, hogy az én nézetemé volna a többség. Cikke azonban igen alkalmas arra, hogy az állami isko-lát megszerettesse.

Az ének tanításnál szerintem Sz. J. úrnak van igaza. Azt, hogy T. úr minden éneket megtanult a nép-iskolában, elhiszem, mert ez most is megtörténik igen sok helyen; de abban már Tamás vagyok, hogy ez a tudománya tanítójának semmi fáradságába nem került.

Hogy a gyermekek nem fognak úgy tudni énekelni, ha a lelkészek fogják tanítani a vallást, mint ma, azt T. úr ellenére is állítom, még azon esetben is, ha min-den lelkész, minden éneket tudni fog; mert épen arra nem lesz ideje, a mire szerintem is legnagyobb szüksége

van, t. i. a begyakorlásra. Ma minden tanító, minden nap énekelte; akkor csak a vallás órán fognak énekelni, de máskor soha, épen úgy, mint a községi és állami iskolákban.

T. úr vádolja a tanítót, ha nem tud énekelni a gyermek, a gymnasiumi énekoktatást azonban szerinte nem érheti vád a miatt, hogy a theologusok nem tudnak énekelni. Ez is furcsa állítás. Hát az a nyolc esztendei énektanítás akkor mire jó?

Abban igaza van T. úrnak, hogy nem teszi fel a tanítókról, hogy a lelkész ellen dolgoznának, de abban meg nekem van igazam, hogy a lelkészek a tanítók mun-káját nem nélkülözhetik. Különbben nem is kell ellene dolgozniok, csak vallást ne tanítsanak, hanem földrajzt, történetet stb. már elég arra, hogy az eredmény gyenge legyen és még csak fegyelmi alá sem lehet őket vonni.

A többek közt az is állítja T. úr, hogy az én cik-kem arról az érzékenységről tanúskodik, mely a folyto-nos becézgetés miatt minden tanítón észlelhető.

Most már nem csodálkozom, hogy minden szava-mat félreértette; mert ha a felvetett kérdés megvilágítá-sát célzó felszólalásomat érzékenykedésnek minősíti, az nem is lehet máskép. Ebből is látszik, hogy Tacitus még kiskorúaknak tart bennünket s azt hiszi, hogy mint a síró gyermeket hitvány játékszerrel, minket is ki lehet elégíteni üres ígéretekkel s értéktelen dicséretekkel és hogy ráadásul még el is bizzuk magunkat. Csalódik! Talán helyzetünk javulása s az tett volna bennünket el-bizakodottá, hogy az államsegély elnyerése óta két gaz-dánk is van? Hiszen azt ország-világ tudja, hogy nem a mi szép szemeinkért adják az államsegélyt, hanem azért, mert oda fenn jól tudják, hogy az igazi tanító-hiány még csak a nyugdíjtörvény revíziója s a második körpótlék engedélyezése után fog bekövetkezni, a mikor az idősebb tanítók tömegesen mennek majd nyugdíjba; gondoskodtak tehát ily úton a felől, hogy a bekövetkező bajnak elejét vegyék az által, hogy biztosabb megélhe-tést adván a tanítónak, tömegesen menjenek a képez-dékbe. Nemcsak hogy el nem kényeztettek bennünket, hanem szinte elkeserítettek azzal, hogy ellentállt a kor-mány a képviselőház jó szándékának s hogy a mit kényszerűségből ad, még azt is nagy utánjárással, s kilo-gramm súlyú okmányok csatolása mellett kaphatjuk meg és a legkisebb formahiba miatt újra kell kezdeni az egész torturát.

Az igazságos kritikától pedig nem félünk, de az a kritika aztán igazságos legyen. És hiába veri mellét T. úr, s hiába esküszik igazságára: vádját nem bizonyí-totta be, s így kritikája nem igazságos. Legalább szerintem nem az; mert az általánosságban tartott, de be nem bízo-nyított vádak, továbbá az az egy pár személyes jellegű gyanúsítás még nem elég bizonyíték arra, hogy ítélte az igazságos nevet megérdemelje. A mit pedig előző cik-kem nyomán én ellenem felhoz, csak arra vall, hogy maga is érezte álláspontjának gyengeségét, s szorultsá-gában a vádlottat akarta tanúnak használni.

Én szerintem az volna az igazságos kritika, ha felettes hatóságaink, illetve az ellenőrzésünkre kirendelt helyetteseik mindjárt, mihelyt a hibát észreveszik, tudtukra adnák és a jövőre nézve megadnák az utasítást, vissza-esés esetén pedig a baj elhárítása végett szigorúbb intéz-kedések megtételére hívnák fel a felettes hatóságot és a bűnöst kérlelhetlenül büntetnék. A T. úr kritikája, a ki a hibásokat szemtől-szembe soha sem figyelmeztette, sőt talán még elismerését is kegyeskedett nyilvánítani azoknak a szerencsétlen kartársainknak, a kiket most vá-dol, nem ilyen.

A bíráltnak az a módja, a melyet velem szemben használ, a melyről már többször szoltam, szintén jellemző T. úrra. Nem lévén képes állításaimat megcáfolni, olyan dolgokért von számadásra, a melyeket soha nem mondtam.

Én ezeket mondtam: „Az is nehezitené a lelkész munkáját, hogy a tanító modorához, kérdéseire szokott gyermekeket zavarná a szokatlan modor, hang és hogy nem minden lelkész van megáldva azzal a tulajdonsággal, hogy a gyermekek nyelvén, azok észjárásához alkalmazkodva tudjon beszélni, a mi nem is csoda, hiszen nevelésöknél nem gondolnak arra, hogy valaha gyermekekkel is fognak bibelődni.“ Azt is mondtam, hogy a fegyelmezésben is előnyben vannak a tanítók, mivel ez nekik mindennapi foglalkozásuk.

T. úr ebből azt magyarázza ki, hogy én általánoságban kimondtam a lelkészekre, hogy a gyermek neveléshez nem értenek, fegyelmezni nem tudnak. Itt már mintha haragudnék is, a mennyiben állításomat önhittnek és alaptalannak állítja s hirtelen megtanít arra, hogy a tanító és lelkész között tudomány tekintetében olyan a különbség, mint a harang és a csengő között és hogy a lelkésznek egyetemi képesítések van a vallástanításra.

Hiába minden harag, nekem van igazam. Először is én a lelkészek tudományos képzettségét soha kétségbe nem vontam, sőt inkább elismertem, hogy különösen a vallást illetőleg képzettségök össze sem hasonlítható a tanítóéval; de még ha ezt tettem volna is, az ide nem tartozik, mert én a kérdéses pontban nem a tudományos képzettségről, hanem a tanításban való ügyességről beszélek. És ha igaz az a közmondás, hogy gyakorlat teszi a mestert, akkor én még sem alaptalanul állítottam, hogy nem minden lelkésznek van képessége a népiskolai tanításra; mert az az egy évi, újabban két évi paedagogiai hallgatás, az a félévi katechetika még nem gyakorlat! Az egyszeri paraszt fia is esztendeig nézte a kovács mesterséget s a vége az lett, hogy a szántó vasnak is elég drb vasat addig kalapácsolta, hogy végtérre lécszeg sem lett belőle. A paedagogiai hallgatás se sokkal többet ér gyakorlat nélkül. A tanítók négy évig tanulják a paedagogiát, gyakorlatilag is művelik és még sem mindenik válik be. Aztán meg 70—80 gyermeket fegyelmezni sem olyan könnyű ám, mint 2—3 privátistát. És hogy ha mind ezekhez minden lelkész nem ért is, ki botránkoznék meg azon, de ki is kívánja tőlük? Van bizony az én állításomnak alapja és nem vagyok én azért önhitt, mert azt mertem állítani, hogy nem minden lelkész egyszersmind jó tanító is.

Ila Tacitus úgy akarta volna értelmezni állításomat, a mint az valósággal mondvá volt, harag helyett igazat adott volna nekem.

Hogy a harang szava erősebb, mint a csengettyűé, az bizonyos, de az is igaz, hogy a Rákóczi-harangot nem mindig tanácsos kongatni. T. úr felszólalása eléggé bizonyítja ezt, a ki veri a harangot akkor, a mikor a csengettyű jobb szolgálatot tett volna. Előfordul az a népiskolában is, hogy csengettyű helyett az öreg harangot szólaltatják meg, hogy tudósokat mutogassanak ott, a hol arra semmi szükség nincs. T. úr talán azt hiszi, hogy minden egyetemi tanár egyszersmind jó népiskolai tanító is? Még a népiskolai tanítók közül is sokan esnek abba a hibába, hogy többet adnak a gyermeknek, mint a mennyi szükséges, vagyis a mint Sz. J. úr mondja: „kemény eledellel táplálják a könnyű táplálék befogadására alkalmas gyermeki elmét.“ Hogy ilyen ferdeségei is lehetnek az egyetemi képzésnek, gyakorlat nélkül, azt T. úr is el fogja ismerni; de némileg például szolgálhatok e tekintetben magam is. Másodéves theologus koromban

mentem tanítónak a nélkül, hogy valaha láttam volna a képezde belsejét és az a theologia nem segített rajtam semmit; mert épen azt nem tudtam, a mire szükségem volt. Vagy három évig kísérleteztem és mondhatom, hogy igen-igen sok fáradságomba került, míg végre pótolhattam hiányos módszertani ismereteimet.

Sz. B. úr mondtotta, hogy a községi s más, az anyagi dolgokkal összefüggő ügyek is gátolnák a lelkészt a népiskolai vallástanításban, a mire T. úr ezeket kicsinyes dolgoknak jelentette ki. Azon reményben, hogy Sz. B. úr nem veszi tőlem rossz néven, ha az ő szénájába vágom a kaszámat, megkísérlem T. urat meggyőzni a felől, hogy nem olyan kicsinyes dolgok azok. Ha a lelkész a községi ügyek vezetésére befolyást tud gyakorolni, sokszor egy pár óra alatt többet használhat híveinek, mintha egy pár évig tanítja a népiskolában vallást. És hány hitközség küzd ma is nyomorral a miatt, hogy p. tagosításkor a lelkész nem gondolt az anyagi ügyekkel. És azt nem tudná T. úr, hogy a terhes párber már eddig is többet ártott nekünk, mint ártana századokig az az általa rosznak tartott vallástanítás?

Én azt sohasem állítottam, hogy egyházunk jövőjére romlás, veszedelem származnék abból, ha a tanítók helyett lelkészek tanítanak iskoláinkban a vallást, de nem is állíthattam, mert jól tudom, hogy előbb vagy utóbb, de bizonyosan el fog jönni az az idő, a midőn akarjuk, nem akarjuk, államosítani fognak minden népiskolát és ezzel együtt eljön az a T. által várva-várt kor is, a midőn lelkészek fogják tanítani a vallást. Én csak annyit állítottam, hogy a vallástanítás jobb nem lesz, sőt talán rosszabb; mert a vallástanításra fordított idő kevesebb lesz s e mellett a felől sem vagyunk biztosítva, hogy meglesz-e minden lelkészben a tanítóktól megtagadott készség? Csodálom, hogy T. úr erről nem is beszél? Pedig ez fontosabb itt még az egyetemi képesítésnél is. A szorgalom kipótolhatja a képesítés hiányait, de ha akarat nincs, hiábavaló a nagy tudomány.

Azt mondja T. úr válaszában végén, hogy ha a vallástanítástól való megfosztás arcücsapás a tanítókra nézve, akkor az issértheti önértéket, ha a confirmációra a lelkész készíti elő a gyermekeket, illetve ha az ismétlődő iskolában a lelkész tanítja a vallást.

Ez megint tévedés! Nem az itt a sérelem, hogy a lelkész tanítja a vallást, hanem az, hogy azért kell a lelkésznek tanítani, mert a tanítók képtelenek rá és nem is akarják tanítani. És az a sérelem, hogy ezt a vádat ma emelik a tanítóság ellen, mikor úgy képesség, mint kötelesség érzet tekintetében jóval felette állanak az elmúlt idők tanítóinál, a kik közt tényleg sokan voltak olyanok, a kik nem a lelkiismeretes kötelesség teljesítésben keresték és találták jutalmakat, hanem a szolgai megalázkodás, a pipatömés tartotta bennök a lelket.

Az, hogy a confirmációra a lelkész készíti elő a gyermeket, a tanítóra nézve nem sérelem. Elvileg csakugyan a lelkész kötelessége volna a vallástanítás; de mert ennek az elvnek gyakorlatba vétele sok akadályba ütközött, nem lett keresztülvéve soha. Az elv azonban fenn áll ma is, a mennyiben egyh. törvényeink a felügyeleti jogot, a mely egyszersmind kötelesség is, a lelkészre ruházták a confirmációi oktatás kötelességével együtt. A lelkész tehát köteles a vallástanításra felügyelni és a törvénynek tesz eleget, a midőn a confirmációi oktatásnál felülvizsgálja a tanító munkáját, azt pótolja, rendezi és maradandóságát biztosítani törekszik. Itt érvényesítheti már a lelkész magasabb képzettségét, valamint az ismétlődő iskolában és a felnőttek oktatásánál is. Egy a tananyag az igaz, de szélesebb körben mozog; épen azért egészen

helyén való dolog, hogy itt már a magasabb képzettségű lelkész vegye át a tanító munkáját.

T. úr azt mondta, hogy a tanítók félreértették, jó szándékát gyanúsításnak, vádaskodásnak tartván cikkét.

Megvallom őszintén, hogy én is azok közé tartozom, a kik az önzetlen jóakarat mellett tanító gyűlölet* is olvasnak ki soraiból. a hol már el-elhagyja a higgadtság és epébe mártott tollal ír felőlünk. Am lelke jóindulatát nem vizsgálhatom, mert a „szívek és vesék vizsgálója nem vagyok.

Korocz Dániel.

KÖZÉLETÜNK.

Ritók Zsigmond nézetei az ev. ref. egyház helyzetéről és a teendőkről.

(Vége.)

A történeti fejlődésből, melyre Ritók úr annyira szeret hivatkozni, kimutatható, s Révész Imre, ha jól emlékszem, az államsegélyről szóló egyik művében, ki is mutatta, hogy az állami segítség eszméje egy idős a protestáns egyházzal, ezt az 1848-iki időeknek, mint-hogy a korszellem miatt előbb nem lehetett, csak törvénybe kellett iktatni, de az állami segítség eszméjében soha sem volt benne az állami hatalomnak alávetett egyház eszméje, sőt inkább az volt benne, hogy az egyház alkotmányos alapja, annál erőteljesebben fejlődhesse. Az 1898: XIV. törvcikk által csekély véleményem szerint az egyház jogaiból egyetlen iotta sincs feláldozva, sőt a törvcikk kifejezetten azt célozza, hogy az egyház igazi feladatait annál inkább megoldhassa. Nem látom azért át, hogy ezzel oly szövetség létesült állam és egyház között, mely az utóbbi függetlenségének feláldozásával jár; ha valami szövetség létesült, az csak annyi, hogy állam és egyház nagyobb erővel munkálkodhatnak a nemzeti állam építésén, a nemzeti szellem terjesztésén. Ez pedig azt hiszem, minden egyháznak kötelessége s ha itt némely egyházat a törvény széthúzó törekvésében meggátol, épen a törvcikk által, az azt hiszem, az államnak jogában, sőt kötelességében áll. Azon aggodalomra, hogy hátha a protestáns egyház törekvésével ellentétes kormány létesül, csak annyit jegyzek meg, hogy az aztán nem is volna nemzeti, így léte sem volna biztosítva, s ha mégis sikerülne ily kormány alkotása, ily politika inaugurálása, a nemzet a protestáns egyházzal jogait, mint a múltban mindig megvédte, jövőre is mindenkor meg tudná védeni. (?? Szerk.)

De minek is beszélni ilyenről. Csak azt nem értem, hogy Ritók úr épen akkor gondol az állami segítség elutasítására, midőn a kath. kezén levő rengeteg állami vagyon elvételére senki sem gondol, sőt azoknak a róm. egyház kezére játsása iránt az autonomia örve alatt oly élénk mozgalom indult meg. A törvény mellett a legelemibb követelmény kívánja, hogy midőn az egyik felekezet oly gazdagság birtokában van, a nélkül, hogy jogaiból csak egy szemernyit is engedne, a másik ne roskadásból tartsa fel intézményeit. Ritók úr terve nem áll reális alapon s elvileg is helytelenítendő. Terve csak akkor volna helyesítható, ha

a kath. egyháztól birtokai elvételének s kimondatnék, hogy minden egyház saját erején fejlődjék.

Még egy pár megjegyzést kell tennünk. Ritók úr tanulmányán egy más szempont is vonul keresztül, a protestáns eszméknek az egyéni szabadságról való mélységes tisztelete.

Mi is tiszteljük ezt a jogot, s a protestáns egyház sarkjogának tartjuk, de mikor az egyéni jog túltengéséé megy, szabadossággá fajul, az egyház célszerű fejlődésével nem tartjuk összeegyeztethetőnek. Ritók a szigorított egyház fegyelmet ellentétben állónak tartja a protestáns felfogással, mert szerinte kiki felelős saját tetteiért, más szóval mindenki magának áll vagy esik, más helyen pedig sürgeti ugyan az egyház előhaladása szempontjából a lelkészek minél magasabb tudományos képzettséget, de elhallgatja, hogy a háttérben, a túltengésbe vitt egyéni jog mily sok akadályt gördít ez elé a korlátlan szabad papválasztások által, sőt ennek a túltengett jognak feláldozná a közvélemény sürgette habár mérsékelt vagyonaránylagos adózást is.

Szólunk pár szót mindháromról. Ha mindenki művelt és érzékeny lelkű volna s az egyéni felelősséget mélyen érezné, akkor nem volna szükség egyházfegyelme: de míg az egyházkörében lesznek tagok, a kiket csak erősebb eszközökkel lehet felébreszteni, addig az egyházfegyelme szükség lesz. Az állam büntetőrendszerében nincs, nem is lehet hely a vallásos tekintetekre: így az egyháznak jogukban áll, nehogy az egyéni felelőség laza volta az egyházat megdöntse, ha egyéb eszközök nem használnak: a fegyelmezést is kezébe venni. Bizton hisszük, hogy ez erős fegyver lesz az egyház kezében.

Az egyházfegyelmeiről szóló nézetünket több helyütt elmondottuk: nem akarunk hát ismétlésekbe bocsátkozni, de alkalmoszerűnek vélünk pár szót a most nyilvánosságra jutott egyházfegyelmezési javaslatokról megköszönni; csak pár észrevételt, a mi a javaslatok első olvasására ajkára kell tolni minden protestáns embernek; fentartván maguknak azon jogot, hogy nézeteinket e tekintetben adandó alkalommal részletességgel elmondhassuk.

Ha az egyházfegyelmezés oly alakban jutna az egyház birtokába, a mint az a gömöriek javaslatában megalkotva van, nem habozunk kimondani, hogy az többet ártana, mint használna. Ez nem nevelői eszköz, de egy kétes értékű megtorló szabályzat. Szerencsétlenebb javaslatot sem alakilag, sem tartalmilag nem olvastam. Első fő tévedése, hogy olyan eseteket is bevon a fegyelmezés körébe, melyeket büntetni egyenesen az állam feladata így pl. a cseléd és a gazda közötti viszonyt, a csalást, lopást, uzsoráskodást, veszekedést, hamis esküvést. Miért szaporítanánk teendőinket olyannal, miért vonnánk magunkra gyűlölséget olyanért, melyeket büntetni az állam feladata? Én a fegyelmezést eleitől fogva olyannak képzeltem, hogy annak körébe csak azon cselekmények büntetése esik, melyeket büntetni az államjog szempontjából a világi hatóság körén kívülesnek.

Továbbá: az Ur mondta. »az én házam imádkozásnak háza.« A gömöri javaslat szerint azonban már törvénykezési előcsarnok is volna, a hol a bűnösök nevei felolvastatnának, sőt egy állandó fekete tábla is volna ott kifüggesztve a bűnösök névsorával. Nagy hibája továbbá: hogy kisebb és nagyobb büntetésekre egyenlő büntetést alkalmaz, s minden hibára egyik végső büntetés nem az úrvacsoráról való eltiltás. Ez által szent cselekvényünket magas pedestaljáról leszállítja. Értem,

* Tacitus cikkéből gyűlölet nem olvasható ki, hanem egy aggodó lélek megnyilatkozása. Miért lehetne oka T.-nak a gyűlöletre?

midőn egy gyermekeiről reversálist adott szülét eltiltunk az úrvacsorától, mert már ennél nagyobb árulást úgy sem tehetne, de sűrűn alkalmazva, még azokkal szemben is, a kik pl. csak templom-kerülők, épen a gyakori alkalmazás által szentségét sértjük meg.

Abban sem tartja meg a helyes irányt, hogy nem oszt egyenlő mértékkel. Szerintünk munkaadók és cselédek, ha kötelességeket elhanyagolják, egyformán büntetésre méltók. Míg a munkaadókat ilyenmő mulasztásokban végső esetben csak egyházi tisztség viselésétől tiltaná el: a cselédeket ellenben már az urasztalától is, sőt az egyházfegyelem körébe vonná az imádkozást is, a mire aztán igen sokat lehetne mondanunk.

A bűji s Zsigmond Sándor-féle már sokkal közelebb áll eszményünkhöz, különösen ez utóbbi némi módosítással, melyeket most, ha cikkünket túlhosszúra nyújtani nem akarjuk, nem fejtegetünk.

Egy hibában minden javaslat megegyezik, abban, hogy hirtelen behozni a szigorú fegyelmet egyáltalán nem volna tanácsos. Előbb magukat kell — senki zokon ne vegye — jól meg rendszabályozni; mert hogy csak egyetlen példát hozzak fel: mindenik javaslat büntetendőnek tartja az oly egyént a ki templomkerülő! Kiváncsi vagyok rá, mit fog felelni a presbyterium, midőn az ily egyén, mert akadhat ilyen is, azt fogja kifogással felhozni, hogy őt a lelkész predicationi ki nem elégtitk, és itt a fejére olvas a lelkésznek egy rakás vádat, hogy rendesen soha el nem készül stb. Számtalan más okokat, melyek arra intenek, hogy az egyházfegyelem ily szigorítását mellőzzük, míg a talajunk előkészítve nincs, nem hozok fel.

Talán e számos fogyatkozás indította Ritoók Zs. urat, hogy ő az egyház fegyelem kérdését ne igen üdvözölje. Jól előkészített talajon, okos egyházfegyelem azonban alkalmazható s nincs nagyobb tévedés, mint azt állítani, hogy ellenkezik a protestánsoknak az egyéni szabadságról alkotott felfogásával.

Továbbá egy más! A túlhajtott democratia mellett, bármily tudományosan képzett, erkölcsileg kifogástalan papokat nevelünk, ha meg nem nyirbáljuk a democratia azon elfogulását, mely a mai állapotokban lap-pang, egy lépéssel sem fogunk előremenni. Korlátlanul letenni legsarkalatosabb jogunkat a papválasztásra még mindig alkalmatlan nép kezébe: megölő gyilkosa minden haladásnak. A nép nincs megérve e fontos hivatásra. Választásaink legnagyobb része tiszta esélyen alapul. Az egyéni törekvés megjutalmazva a legritkább esetben van. Örök igazság, hogy az egyéni cselekvésnek egyik rúgója, az elismerés, a jutalmazás. A hol ez ki van zárva, ott ne tessék csodálkozni, ha legbuzgóbb papjaink kis egyházainkban sokszor elkedvetlenednek, gyakran elzúlnak, számos hivatás nélküli pedig nagy egyházakat tönkretesz. Ez riasztja vissza a papi pályáról a tehetségeket, ez marcangolja legtöbb pap lelkét, mert az ember míg ember marad, tisztán az égi jutalommal sohasem elégedhetik meg, cselekvésének egyik támpontján mindig a földi elismerést is keresi.

De hát e kérdésre nézve messze van az az idő, mikor azt mondhatjuk: pittymallik.

Azt se várjuk, hogy ha a történeti fejlődésre hivatkozással a vagyon aránylagos adózás kérdése a presbyteriumok kezébe lesz letéve, ezt az ügyet valaha rendezzük.

Összegezzük röviden véleményünket. Ritoók úr lelkes ember, sok oly világi férfiúra volna szükségünk. De tévedés azt hiszi, miszerint a lelkesedés mindent megtehet.

Tanulmányával elért annyit, hogy a Bethesda tavát ő is segítette mozgásba hozni, sok csüggedőbe reményt öntött, de azokat sem viheti el az alkotás azon pontjái, melyet megjelölt.

Azari.

Néhány szó a kerületi özvegy-árva-tár legújabb tervezetéhez.

A »Sárospataki Lapok« folyó évi 12. számában Révész Kálmán abaúji esperes, egy indítványt vetett fel, t. i. hogy a kerületi özvegy-árva-tár vagyona, a még élő özvegyek és árvák igényeinek a kielégítése mellett, egy kerületi lelkészi nyugdíjintézet felállítására fordíttassék. Szerencsés gondolat, életrevaló indítvány volt; de úgy látszik elhangzott a pusztában. Pedig kár, valóban nagy kár volt érte!

A lelkészi nyugdíjintézet megteremtésére égetően szükségünk van: nincs e tekintetben, azt hiszem, nézeteltérés a két magyar hazában. Ma, a mikor az utcasztről kezdve fel a miniszterekig minden szolgálatot épen a nyugdíj által igyekeznek vonzóbbá tenni; a mikor a hivatalnak érdekeit seholssem teszik kockára azzal, hogy elgyengült, testben, lélekben megtört embereket unszolanak a végkimerülésig a munka végzésére: a papi hivatal sem lehet el az egyház életérdekeinek a veszélyeztetése nélkül, a nyugdíjintézet nélkül. Mert gondolom, a nyugdíjazásnak azt a modját, a mely most a papi pályán gyakorlatban van, senki sem fogja nyugalmazásnak nevezni. Nekünk lelkészeknek, még ha káplánt juttatna is mellénk az egyházmegye bölcsesége és jóakarata öreg tehetetlen napjainkra, viselnünk kell hivatalunk felelősségét utolsó percéig életünknek. Ha pedig nem jut káplán, a mi a jövőben nagyon könnyen megtörténhetik; utolsó lehelletünkig, végső kimerülésünkig tennünk kell a papi szolgálat kötelességeit. Ez az oka, hogy annyi megtört, testben, lélekben rokkant harcost egyetlen pályán sem találunk, mint épen a mi sorainkban. Aztán meg a káplán, még ha jutna is, nem egyszer nem nyugalmat, de háborúságot hoz az az előtt csendes parókia falai közé.

Ezért mondom, hogy az egyházkerületi gyűlésnek kár volt egyszerűen napi rendre térni az abaúji esperes indítványa felett. A papi özvegy-árva-tár vagyonából megvethette volna legalább az alapját egy későbbi nagyobb-szabású ker. nyugdíjintézetnek és ha a konvent az országos lelkészi nyugdíjintézetet valamikor felállította volna, mi tisztáninneni lelkészek legalább nem üres kézzel, üres zsebbel léptünk volna abba.

A legújabb, előttünk fekvő tervezetnek az az indokolása, hogy *egy oly intézményt, mint a papi özvegy-árva-tár, melynek mai nagy alapja az elődök huzamos áldozatából gyűlt össze, nem volna jogos eredeti céljától eltéríteni, vagy okszerű továbbfejlődésében megrendíteni*: csak abban az esetben állhatna meg, ha nem volna országos gyámintézetünk; de mikor az alapítókna és az elődöknek az az intentiója, hogy a lelkész özvegyek és árvák sorsa biztosítva legyen, az országos gyámintézet által sokkal inkább meg van valósítva, mint volt a kerületi gyám-tár által; akkor a gyűjtött vagyont más hasonló, de sokkal égetőbb szükség fedezésére fordítani, azt hiszem, nemcsak észszerű, de jogos és szabados dolog is. Hiszen, ha az elődök alkottak, áldoztak a jövő számára, a mi számunkra; alkot, áldoz a mai papi nemzedék is még sokkal nagyobb mértékben az utódok javára és ha már özvegyeink és árváink sor-

sáért évről-évre oly tetemes áldozatokat hozunk, talán nem volna elítélendő, ha a magunk sorsáért, jövőjéért is tennénk valamit? . . .

Miután azonban úgy látszik, hogy az egyházkerület tavaszi gyűlésén már állást foglalt ebben a dologban és az özvegy-árva-tart módosítva ugyan, de továbbra is fentartani kívánja, a nyugdíjintézetet pedig hagyja ő is, mint a konvent, a jövő édes zenéjének: nincs más feladatunk, minthogy az egyházmegyékhez beküldött gyámintézeti alapszabályokhoz hozzászóljunk; azt lelkesi értekezleteinken, egyházmegyei közgyűléseinken megvitassuk, esetleges hibáit kijavítsuk. Ezt a célt akarom némileg én is megközelíteni, midőn a tervezetre észrevételeimet az alábbiakban nagyon röviden megteszem.

Magát az alapszabálytervezetet — mint ilyet — általánosságban, és kivált a régi szabályokhoz viszonyítva, szerencsés alkotásnak, körültekintő és alapos munkának kell tartanunk. Teljesen egyetértek a tervezet azon alapeszméjével, mely szerint egy ilyen erkölcsi intézménynek nem a tőkegyűjtés a főcélja, hanem a minél nagyobb mérvű segélyezés és hiba volt már a múltban is az özvegyeket és árvákat megrövidíteni és az ő jogos igényük rovására gyűjteni a vagyont egy későbbi nemzedék számára . . . Helyesnek, méltányosnak tartom a tervezetnek azon célzatát is, hogy egy bizonyos összegig minden lelkész egyenlően részesüljön a közvagyonból és csak azután részvényeik arányában; bár így a 2 ftrós részvénytől bírók lesznek aránylag a legnyertesebbek.* De ez csak látszólagos igazságtalanság; mert 40 forintig ingyen részesül minden lelkész-özvegy és árva jótéteményben; a 40 forinton felüli osztalék pedig már teljesen megfelel a részvények értékarányának. Helyesen vannak kijelölve, megállapítva a jövedelmi források s azoknak részben az alap fentartására, erősítésére, részben az évi segélyezésre való fordítása. Helyes és elfogadható a számítás, melyen a tervezet nyugszik. Célszerű és szükséges mindaz, a mi az ügy kezelésre és a járulékok kiutalványozására vonatkozik, ámbár kívánatos volna, hogy az özvegyek és árvák kevesebb utánjárással vehetnék kezökhöz járadékukat, mint az alapszabály-tervezetben megszabva van, hiszen ők egy-egy egyházmegyében az egész lelkesi kar ellenőrzése és nyilvántartása alatt állanak. Vannak azonban a javaslatnak olyan intézkedései is, a melyekhez szó fér; a melyek a pénzügyi szempontok miatt erősen beleütköznek az igazságba és méltányosságba, a melyeket módosítani, megváltoztatni szükséges a közügy, az intézmény érdekében.

A 3. §-ban a lelkészeknek ezt az osztályozását: *lelkészek és missziói lelkészek*, nem tartom helyesnek és elfogadhatónak. Szerintem ugyanis a lelkészek csak kétfélék lehetnek t. i. *rendes és segédlelkészek*. A missziói lelkészek is vagy rendes, vagy segédlelkészek. Így e §-ból e szavakat: „és állandóan alkalmazott, vagy alkalmazandó missziói lelkészek” kihagyandónak vélem.

A 4. §-nak azon rendelkezését, hogy az állásáról lemondott lelkész özvegye és árvája, minden igényjogosultságát elveszíti; ellenben a hivatalától bírói ítélettel elmozdított lelkész családja, ha a díjfizetéseket továbbra is teljesíti, jogosítva van a segélyre: sem a szabadelvűséggel, sem a méltányossággal nem tudom összeegyeztetni. Azért, ha valaki hivataláról akár lelki, testi gyengeség, akár nyugalomvágy, akár bármi más

ok miatt lemond, de lelkesi jellegét azután is megtartja s díjfizetését pontosan teljesíti, az ilyen lelkésznek özvegyét és árváját szintén részesíteni kívánom az évi járadékban s ez okból a §-nak ezen szavait: „ez utóbbi esetben az illető” törlendőnek tartani. A szakasz egyéb része megmarad.

Ha a 6. §. értelme szerint a más egyházkerületből jött lelkészeket belépési és tagsági díjaiknak kamataival való befizetésére kötelezik,¹ nem tudom összeegyeztetni ismét az igazsággal, hogy az 5. §. szerint a más kerületbe távozó intézeti tagnak csak belépési járulékát s azt is kamat nélkül adja vissza a gyám tár. Ugyanazért az 5-ik §-nak ezen kifejezése után: „belépési járuléka” beiktatandónak vélem ezt a toldást: „és összes tagsági díja.”

Hasonló hibában szenved a 9. §. is; a mennyiben a segélyre jogosultaknak az évi járadék a jogcím beálltakor csak utólagosan, vagyis egy év múlva folyósítatik és a jogcím megszűntekor mégis csak félévi járadék utaltatik ki. A §-nak ez a szava: „félévi” felcserélendő ezzel: „egy évi.”

Ezen változtatásnak megfelelőleg kell aztán a 15. § b) pontjában is a *félév* szót az *év* szóval helyettesíteni.

A 16. §-nak ezen kifejezését: „tényleges szolgálatideje alatt, vagy azt megelőzőleg kelt egybe” törlendőnek gondolom, a mennyiben az özvegy néhai férjével nem is kelhetett máskor egybe, mint tényleges szolgálati ideje alatt, vagy azt megelőzőleg. Ha szolgálat után, történnék az egybekelés, az özvegy a 4. § intézkedései szerint úgy sem nyerhetne semmi segélyt.

Kihagyandó szerintem a 18. § első bekezdése egészen; mert az a megkülönböztetés, a mely itt az özvegyre nézve kifejezést nyer, finánciális alappal ugyan igen, de jogalappal egyáltalában nem bír.

Hogy a 25. §-ban a már meghalt tanárok és tanítók, a 36. § szerint pedig a még élők özvegyei és árvái 4 és 6 ftr tagdíj után miért nem egyenlő osztalékba részesülnek; az nincs megindokolva; mert az az indoklás, hogy az életben levők ki is léphetnek, nem fogadható el, ki nem lépettek jogát nem csorbíthatja az, hogy egyesek esetleg kilépnek az intézet kötelékéből.²

A 28. §-ban ez a szó: „lettek” ezzel helyettesítendő: „voltak.”

Ezek észrevételeim az alapszabály tervezetre. Az általam javasolt módosítások a számítást mindenestre hátrányosan fogják némileg megváltoztatni; de ez a hátrány oly csekély lesz, hogy azért az intézmény szabadelvűségét veszélyeztetni nem szabad.

¹ S talán általában a tanárokat is? Ebben az esetben kötelességünk a figyelmet felhívni egy körülményre, minden célzatosság nélkül! Arra t. i., hogy pl. a sárospataki theol. tanári nyugdíjszabályzat szerint az állásáról lelkésszégre távozó tanár befizetett nyugdíjából egy fillért sem kap vissza. Ellenben e gyámintézeti tervezet szerint, ha valaki lelkésszé lesz, köteles leend a más kerületből jövő lelkészekre vonatkozó intézkedés alapján esetleg 15—20 évre visszamenőleg is fizetni? Nekünk az a meggyőződésünk, hogy itt méltányossági intézkedésre van szükség! S a mint nem helyesljük a theol. tanári nyugdíjszabályzatnak idézett rendelkezését, úgy nem tartjuk elfogadhatónak e gyámintézeti tervezet pontot sem az itt felvetett esetben. Pedig ez az eset teljesen egy a más kerületből jövő lelkészekével.

S z e r k.

² Meggyőződésünk szerint a tervezetnek ez a két §-sa méltánytalan, mert jogelvéltel foglal magában. Tudomásunk szerint van egy tanító, a ki, hogy jobban biztosítsa özvegyét s esetleges árváit, az első osztályba lépett át az utánfizetést teljesítve. Aztán az a két teológiai tanár, a ki a lelkesi testülethez való tartozása érzetéből kifolyólag tagja gyámintézetünknek: veszélyeztetni a tár állását a lelkesi özvegyeket illető jutalékoknak az ők esetleges özvegyeiknek való biztosításával?

S z e r k.

* A kik között nem egy van, a ki első osztályú lelkesi állást foglalt el. Mert sajátos jelenség az, hogy a szegényebb állásuak vannak nagyobb számmal a magasabb osztályokban! S z e r k.

Am fogadja el a főt, egyházkerület e tervezetet a fentebb szóba hozott változtatásokkal; de én most is azt mondom, hogy mielőtt ebben a kérdésben véglegesen döntene; tegye megfontolás tárgyává még egyszer az abauji esperes indítványát!

Tacitus.

MULTUNK.

Adatok a tornai ev. ref. egyházmegye 100 éves fennállásához.

A „Sárospataki Lapok“ f. évi 18-ik számában olvasva az alsó-borsodi egyházmegye esperesének Nt. Tóth Dániel urnak igazán tanulságos, az alsó-borsodi egyházmegye 100 éves fennállására vonatkozó „nagybecsű történeti adatait,“ minthogy oly alapvető munkának tekintem azt, melyet az egyházkerület történetének megírója majdan figyelmen kívül nem hagyhat, a történeti igazság kedvéért a lap 337 oldalán foglalt adatokat kívánnám némileg helyre igazítani.

Az olvasható ugyanis ott, hogy 1799-ben az egyházkerület elhatározta, hogy a borsodi egyházmegye három egyházmegyére Alsó- és Felső-Borsodra s gömörre osztassék.

A tornai egyházmegye levéltárában levő püspöki körlevelek sup. gyűlési jegyzőkönyv kivonatai mást bizonyítanak, azt nevezetesen, hogy 1799-ben a borsodi egyházmegye nem három, hanem négy egyházmegyére oszlott: Alsó- és Felső-Borsod, Gömör- és a tornai egyházmegyére.

Ezt bizonyítja Őri Filep Gábor superintendensnek egy 1799 június 3-án S. Szentpéteren kelt körlevele a felállítandó tornai Tractus ekklésiáihoz, mely így szól: „A Miskoltzon közelebb való hónapban tartatott Generale Consistoriumába ezen Ven. superintendenciának az a rendelés tétetett, hogy a könnyebb és jobb módal eshető administratio végett, már ezután a Tractusok a mennyire lehet a vármegyékhez alkalmaztassanak; sőt a mely Vármegyékbe Ekklésiáink számosabbak és népesebbek azok is két Tractusokra oszoljanak az is hozzá adatván ezen Rendeléshez, hogy én azt a Generalis Ekklésiáknak magam informáljam, és azoktól a választandó T. T. Senior urak iránt, a szabados Voxokat az alább kijegyeztetett ekklésiákba levő T. T. Predicator uraknak adattandó ezen utasítással vagy instructióval kikérjem, hogy kiki közülök a helybeli Presbyteriale Consistoriumot egybe hivatván annak eleibe terjessze, hogy már ennekutánna az alól kinevezett ekklésiákból egy különös Tractust kíván a Ven. Superintendencia formálni, abban egy T. Senior felől kelleltik gondolkodni stb. a ki osztán a közelebb tartandó Superintendenciális gyűlésbe nem csak ki fog a Canonok szerint eskettetni és hivatalába Solemniter be fog állítani.“ A voxok a „Patakon jövő július havának 14 napján kezdődő examenre elvárattván,“ következik a vox formája s a leendő egyházmegyét alkotó egyházak neve, melyekből áll az egyházmegye mai napig is.

Majd egy ugyancsak Sajó-Szentpéteren 1799. július 29-én Őri Filep Gábor superintendens által keltezett és kibocsátott körlevél azt mondja: „A közelebb való S. Pataki examen alkalmatosságával tartatott Superintendenciale Consistoriumban felbontatván a felállítandó Tornai Esperességre candidáltatott T. T. személyek iránt beadattatott voxok; úgy találtatott, hogy azok

im e következő négy T. férfiakra u. m.: T. T. Katona Mihály; T. Nádaskay András; T. Szűts György és T. Domján István uramékra legszámosabban mentenek. Most azért már ezen négy Tiszt. férfiak közül a közelebb való Curentalisomban megirattatott módon szükség leszen egygyet kiválasztani stb. a voksok hozám bejövén azoknak felbontására szolgáló Superintendenciale Consistoriumot hirdethessünk és megtudván ki legyen az elválasztott az még a következő szeptemberi Generale Consistorium előtt a maga maga esperesi hivatalába be is iktattasson, úgy hogy azon Consistoriumban már in qualitate senioris jelenthessen meg és Solemniter confirmáltasson.“ Majd ugyancsak a nevezett Superintendens 1799. szept. 15-iki körlevelében így ír: „Tisztelendő Nádaskay András uramat mint a felállítandó Tornai ujj Tractusnak a többség által már elválasztatott Séniorát kelletven hivatalom szerint a maga ujj Esperességében sua forma beiktatnom s felesketnem, e végett edjet értvén Tues Vicispán és Coadjutor Curátor Fay Pál urral paesigáltam ezen folyó szeptember havának 24-ik napján olly módal, hogy már az előtte való napnak délyesti óráin magam is a szini paróchiában ott lenni szándékozzam, hogy így még azon estve egy kis praelimináris sessiot is tarthassak edjütt, és más nap osztán az isteni tisztelet idején és helyén a szükséges Solemnitis Celebrálhassuk, melyre nézve T. T. uraimékat mint azon Ven. Tractusnak érdemes Lelkipásztorait stb. stb. meghivom és elvárom.“

Ezen meghívásnak következménye egy 1799 szept. 24-én Szinben felvett Aszalay András assessor által jegyzett s Szűts György actualis görgei Ref. Predikátor által kiadott jegyzőkönyv, melynek fontosabb részei ezek: A „tornai ujonnan felállítandó Ven. Tractusnak kebelében a Szini paróchián ezen egyházi szent Társaságot s annak Esperestyét és Coadjutor Curátorát néző dolgoknak kötelesség szerint való előadására, Feő Tiszteletű Superintendens Őry F. Gábor ur maga adjunctusával T. T. Komjáthy Ábrahám — Sup. notárius ur képit viselő — urral megjelenvén ugyanazon napnak reggeli óráin a Paróchián gyűlés tartatott. Feő T. Sup. ur és Tettes Vicze Ispan urak elő ülések alatt; melyen Feő T. Superintendens urunk rövid, de fontos beszéddel legelsőbben is tudtára adta az egyben gyűlt rendeknek, hogy Seniorságra a voksoknak többsége u. mint 9 voksok által T. T. Nádaskay András mostani körtvélyesi Predicator ur választatott volna; ezen kiválasztást említett T. férfiú háladatossággal minden ellenkezés nélkül elfogadván maga nehézségeit, melyekben világosíttatást kért ezen két pontban magyarázza ki. u: m. 1-ször mikép esküdhetne meg egy előtte ismeretlen Törvényekre, 2-or Az esküvés formájának végén beállítatott két Praeseseknek tartozó engedelmességről, — mely nehézségeket hallván F. T. Sup. ur — az elsőt elhárította azzal, hogy ezennel tudtára fognak adatni még minekelőtte megesküdne; — a másikat azzal, hogy a Ven. Superintendenciában fenforgó dolgok vagy a dogmát és Ritust illetik, és ezekben Praeses a Superintendens ur, vagy a Politica s oeconomicai dolgokat — és ezekben Praeses a Secularis Fő Curator ur, mely feleleteket egész megnyugvással elfogadván a ki választott Senior ur (itt nem szó szerint) miután a Coadjutori Curatorságra minden Generalis Ekklák által elválasztatott Tettes Rendes Vispán Fáy Pál ur beszédet mondott, — bementünk a templomba és a könyörgés után Fő T. Superintendens ur a Predicáló székbe felállván előadta, hogy régi időtől Seniorok voltak az Ekklákban

akik a reájuk biztatott nyájra vigyáztanak. — Mikép mostan is azok sok többségével T. Nadaskai András ur kiválasztott legyen. Az hitnek felvételére a Templom közepére számos gyülekezet jelenlétében kiállításán, — T. T. Komjáthy Ábrahám Sup. nót. képét viselve — meg is eskettetett. Melly dolog végbe menvén, ismét a Paróchiára gyűlt a fent kitétetett Világi és Egyházi rend és minekutánna meghatározottat volna az is, hogy ezen kis Tractusban 6 assessorok legyenek a két rendből, — hogy Nótáriusok az Ekklesiák vokasai által választassanak stb. elbocsátott.

1799. szept. 29 és 30. napjain Göntz Ruszkan tartott gyűlés, a hol három új esperesek inauguráltak u. m. Fejér András Felső-Borsodi, T. Vécsey Zsigmond Alsó-Borsodi és Nádaskai András Tornai esperesek (gyűlési jegyzőkönyv).

1803-ig a tornai egyházmegyében hivatalnokok a következők voltak: 1. Senior Nádaskay András körtvélyesi predikátor. Assessor: Kathon Mihály szilicei predikátor. Szűts György görgői predikátor, a ki nótárius is; második nótárius Kérészy Ábrahám szini predikátor. Seculari Elöljárók: Coadjutor Curator Tettes Fáy Pál Torna Vármegyei ord. V.-ispán és Consiliarius ur. Assessorok: Tettes Vetsey Péter Bodoló. Tettes Tomka Ferencz ur Méhészen.

Még megkívánom jegyezni azt, hogy a megalakult 4 egyházmegye közül F.-Borsod Gömör és Torna mindjárt a különválás után oly egyességre léptek, hogy rendes gyűléseiken kívül u. n. dislocationális, — helyosztó gyűléseket is tartanak együttesen, minden éven más más egyházmegyében s 1807 ig ezen gyűlés felváltva megtartatott mind három egyházmegyében. 1808-ban azonban Felső-Borsod jelenti az együtt gyűlésező két egyházmegyének, hogy ezután ő külön kívánja tartani helyosztó gyűléseit. Így Gömör és Torna még együtt maradtak 1847 évig, a mikor Gömör idegenkedése miatt a két egyházmegye közös helyosztó gyűlésezése is megszűnt.

Ime ezekben kívántam hozzájárulni a 100 éves egyházmegyék keletkezésének ismertetéséhez, azt hiszem, nem végeztem haszontalan munkát!

Fodor György.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Gergely Károly, a nagybányai ref. egyház tudós lelkésze, egyházmegyeje tanácsbírája s főjegyzője, a ki lelkiismeretesen tett eleget mindennemű kötelességének, előbb mint a debreceni főiskola tanára, majd mint lelkész s a ki számos tankönyvével jó névre tett szert, a napi kérdésekhez egyházi lapjainkban való hozzászólásaiban pedig mindig nagy figyelmet keltett, e hó 17-ikén 60 éves korában hirtelen elhunyt. — Legyen áldott az Úr hű munkásának emlékezete!

— **Kérészy István**, a ki a sárospataki főiskola gimnáziumában 37 esztendőn keresztül lelkiismeretes, ügybuzgó, munkás, előjárósága s tanítványai részéről mindenkor méltó tiszteletben részesült tanár volt, miután főiskolánk Igazgató-tanácsa előtt állásáról lemondott, szeptember hó 1-sejétől a felekezeti tanárok országos nyugdíjintézetéből kiutalt 1600 frtos nyugdíj mellett nyugalomba vonúl. Szoros értelemben vett tanári kötelességei mellett hű munkása volt a prot. tanügyi irodalomnak, a sárospataki ev. ref. egyháznak, a melyben főgondnoki hivatalt viselt, még pedig válságos időkben s sikerült az egyházat anyagilag biztosítani, a köztársadalomnak, a mely mindenkor elismeréssel viseltetett őszinte s pártatlan viselkedéseért. . . Szív-

ből kívánjuk, hogy a jól megérdemelt nyugalom napjai hosszantartók legyenek s évek során át éljen még Kérészy István szerettei s tisztelői körében!

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** folyó évi szeptember 20-án Debrecenben tartja nagy gyűlést és közgyűlést. Tárgysorozat: I. Istentisztelet d. e. 8 órakor az cv. ref. nagytemplomban. Imádkozik: Gyurácz Ferenc püspök. Prédikál: Petri Elek budapesti theol. tanár. Adakozás a Társaság »Károli«-alapjára, vallásos népiratkák kiadására. II. Nagy gyűlés d. e. fél tíz órakor a kollégium dísztermében. 1. Elnöki megnyitó. Gyurácz Ferenc püspök, társasági elnök. 2. A társaság üdvözlése a felkért díszelnökök által és pedig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület részéről Kiss Áron püspök által; Debrecen sz. kir. város, a debreceni ev. ref. egyház és kollégium részéről Simonffy Imre kir. tanácsos, polgármester és főgondnok által, Válaszol Hegedüs Sándor, kereskedelemügyi m. kir. miniszter a társaság másodelnöke. 3. Titkári jelentés. Szűts Farkas, a társaság titkára. 4. Felolvasás: »A reformáció és a magyar szellem egymásra való hatása.« Balogh Ferenc theologiai tanár. 5. Költemények. Szabolcska Mihály temesvári lelkész. 6. Elnöki zárszó. Hegedüs Sándor kereskedelemügyi m. kir. miniszter, a társaság másodelnöke. III. Tagok közgyűlése a kollégium dísztermében délelőtt fél 12 órakor. 1. Számvizsgálat. Költségvetés. 2. Jelentés az 1899. évi kiadványokról. 3. Elszámolás a »Koszorú« és »Házi kincstár« 1898. évi forgalmáról. 4. Az elhunyt vál. tagok (1 fővárosi és 3 vidéki) helyének betöltése. 5. Folyó ügyek, jelentések. 6. Esetleges indítványok.

— **Egyházmegyei gyűlés.** Az alsó-zempléni egyházmegye őszi közgyűlését e hó 29-én Sárospatakon fogja megtartani.

— **Szíves kérelem.** A »Sárospataki Füzetek« 1-ső (1857/58.) évfolyamára, valamint 2-dik (1858.) évfolyamának 2-dik füzetére saját példányom kiegészítése végett szükségem volna. Igen le lennék ennél fogva kötelezve, ha valaki szíveskednék ezeket nekem — természetesen illő árban — átengedni és elküldeni. Az 1-ső évfolyamból egyes füzeteket is köszönettel vennék. Sárospatakon 1899. aug. 14.

Ballagi Géza.

— **Értesítés a miskolci ev. ref. felsőbb leányiskoláról.** A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület. miskolci felsőbb leányiskolája internatusába, az 1899/1900. iskolai évre a következő növendékek vétettek föl:

Antony Gizella r. kath. Cserépfalu (Borsod.) Asztalos Iren ev. ref. Heő-Papi. Kun Bertalan püspök úr alapítványára: Balogh Ilona ev. ref. Edelény. (Borsod.), Báthly Gizella ev. ref. Alsó-Vadász (Abauj-Torna), Búz Róza ev. ref. Törtel (Pest), Búza Ilona r. kath. Tolcsva (Zemplén), Fehér Róza ev. ref. Kunhegyes (Jász-N.-K. Szolnok), Ferency Eszter ev. ref. Szabadszállás (Jász-N.-K.-Szolnok), Ferency Zsuzsanna, Ferency Vilma nővérek, ev. ref. Szabadszállás, Fodor Juliska ev. ref. Perkupa (Abauj-Torna), Főző Erzsébet ev. ref. Ond (Zemplén), Gally Vilma ág. evang. Poprád (Szepes), Gyenes Eszter ev. ref. Ráckeve (Pest), György Jolán ev. ref. Zsip (Gömör), Igaz Juliska ev. ref. Szerencs (Zemplén), Jelenitzky Ilona ág. evang. Szepes-Olaszi, Kántor Ilma ev. ref. Ricse (Zemplén), Kauntner Ilona ev. ref. Nagy-Galla (Komárom), Kazay Gizella ev. ref. Felső-Nyárad (Borsod), Kerekes Anna (a Tóth Pál alapítványra) ev. ref. Nemes-Bikk (Borsod), Klein Elza ág. evang. Lőcse (Szepes), Kolonnay Jolán ev. ref. Bánóc (Zemplén), Klobusitzky Emilia ev. ref. Fiume, Kolozsváry Etelka ev. ref. Tolcsva (Zemplén), Kovács Erzsébet ev. ref. Tállya (Zemplén), Kovács Ida ev.

ref. Túrkeve, Kubinyi Erzsébet ev. ref. Új-Fehértó (Szabolcs), Kummer Juliska, Kummer Margit nővérek, ág. hitv. Alsó-Szlovinka (Szepes), Küry Irén ev. ref. Jaskisér, Kiss Ilona ev. ref. Telkibánya (Abauj-Torna). Molnár Jolán ev. ref. Oros (Szabolcs m.) Nozdrovicky Ilona ev. ref. Új-Fehértó (Szabolcs), Polányi Gabriella r. kath. Homonna (Zemplén), Ráckevy Mariska ev. ref. Kis-Tokaj (Borsod), Rázsó Erzsébet ev. ref. Kis-Ujszállás (Jász-N.-K.-Szolnok), Scholz Gizella ág. ev. Komádi (Bihar), Schvingor Rózsa ev. ref. Vadna (Borsod), Szakall Erzsébet ev. ref. Boldva (Borsod), Székelyhídi Margit ev. ref. Visk (Mármaros m.), Schvare Veronka izr. Pécs (Baranya m.), Szűcs Aranka ev. ref. Legenye (Zemplén), Szuchy Ilona gör. kath. Szuha-Kálló (Borsod), Tomka Irén, Tomka Jolán, Tomka Anna nővérek, ev. ref. Nagy-Kinizs (Abauj-Torna), Végh Ilona, ev. ref. Borsod-Hársány.

Az 1899/1900 iskolai évre való beiratás szept. 1-én megkezdődik és tart 15 ig. Az iskolai év ünnepélyes megnyitása szept. 11-én leend. Az I. osztályba főlvetetnek valláskülönbség nélkül azok a növendékek, kik legalább négy elemi osztályt jó sikerrel végeztek. Minden felveendő növendék bizonyítványt tartozik felmutatni az előbbi tanévről, különben felvételi, illetve magánvizsgát tesz.

A II. és következő osztályokba, a VI. osztályú elemi és a polgári iskola három alsó osztályból jövő növendék felsőbb leányiskolánk illető osztályaiba csak felvételi vizsga mellett vehető fel. Felvételi vizsgára csak a mi iskolánkkal egyenrangú felsőbb leányiskolák növendékei nem köteleztetnek.

Azok a növendékek, a kik valamely nyilvános, elemi, polgári vagy felsőbb leányiskolának nem voltak rendes növendékei, magán vizsgára köteleztetnek. Rendes tantárgyak, így a francia nyelv tanulása alól is senki föl nem menthető.

A szabadkézi rajz, kézimunka kötelezett órái alól fölmenthetők azok a növendékek, a kik szem gyengeségben szenvednek, vagy oly gyenge testi szervezetük van, hogy egészségük veszélyeztetésével járna az órák látogatása.

Lehetnek rendkívüli tanulók is, a kik csak néhány tantárgyat tanulnak; de ezek rendes iskolai bizonyítványra igényt nem tarthatnak.

Tekintettel a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi minisztérium ide vonatkozó rendeletére egy-egy osztályba legfeljebb 50 növendék vehető fel. A főtiszteletű egyházkerületi felügyelő bizottság 1899. aug. 1-én tartott ülésében utasította az igazgatót, hogy szeptember első három napján a református, általában a protestáns felekezetű növendékeket írja be és csak a következő napokon a más vallásúakat.

A magán tanulók az egyházkerület püspökéhez, iskolánk felügyelő bizottságának elnökéhez intézett kérvény mellett tartoznak beírni magukat az igazgatónál.

Evang. reformátusok, ág. evang. növendékek tandíja, — valamint a többi keresztyén felekezeteké fél-évenként 12 frt, — mózes vallású növendékek tandíja 15 frt, — rendes, vagy magántanuló beiratási díja 2 frt. Magántanulók vizsgadíja 30 frt.

A előkészítő elemi négy osztályú és a miskolci ev. ref. egyház által fenntartott iskolában a beiratás szintén szeptember 1-ső napján kezdődik.

Miskolc, 1899. augusztus 10.

Tóth Pál,
igazgató.

— Adatok Erdélyből az egyház-fegyelemhez. Az Erdélyi Prot. Lap ez évi 32-ik számában Csekme

Ferenc megszívlelendő adatokat közöl arra nézve, hogy miként kell a lelkésznek azokkal szemben eljárnia, a kik ref. anyaszentegyházunk iránt való kötelességeiket nem teljesítik. A speciális esetek, a melyeknek mássa olyan nagy számmal fordul elő egyház egyetemünk egészében, az erdélyi illetékes lelkészek által sikerrel alkalmazott eljárással a következők: 1. Egy egyházban a ref. ifjú polgári házasságot kötött egy távolabbi községbeli gör. kath. nővel. Előzőleg az ifjú hirdetésre jelentkezett lelkészénél, a ki ily módon nem is gyaníthatta, hogy az egyházi megáldást mellőzni fogja. De hát mellőzték s mikor a lelkész figyelmeztette az ifjú férfit kötelessége teljesítésére, ez azt válaszolta, hogy nője úgy is át akar térni, a két cselekvény együtt fog megtörténni. Azonban az áttérés is, a megáldás kérése is késett, késett pedig egészen ez évi június haváig, a mikor a házas párnak elsőszülött gyermeke meghalt s az apa kérte a harangoztatást, a melyet a lelkész által azonnal egybehívott presbitéri gyűlés megtagadott mindaddig, még az egyházi megáldás meg nem történik, megtiltván a lelkésznek s a tanítónak is az eltemetést addig, míg a kívánt cselekvény végbe nem megy . . . S a házaspár két tanúval elment a lelkészhez s megesküdt! — 2. Egy másik helyen az úrvacsorával élni akarók között ott állott egy olyan férfiú is, a ki csak polgári házasságban élt nejével. Mikor a lelkész hozzá jutott a kenyérsztása közben, megállt s kérde tőle: meg van-e áldva egyházilag házassága? A férfiú tagadó választ adott, mire a lelkész mellőzte s az úrvacsorában nem részesült. Az eredmény? . . . a férfi pár nap múlva megáldatta házasságát! — 3. Egy ifjú más községből nősült s haza hozván nejét, a lakodalom otthon is tartott, a mely alatt a lelkész megtudta, hogy csak polgári kötés volt! Presbitéri gyűlést hívott, az ifjú párt is megidézi s azok azt mondják, hogy azért nem áldatták meg házasságukat, mert a jegyző azt mondta: nem kell most már az egyházi házasság. . . . A presbitérium határozta, hogy az ifjú pár 3 nap alatt esküdjék meg, még pedig a nő egyházában . . . S az ifjú pár csúf zimankós időben elment a nő egyházába s megáldatta házasságát 3 nap alatt! — 4. A nő volt ref. s a keresztlevele már régebben kezében levén, a lelkész nem vehetett tudomást a kötendő házasságról, mert hirdetésre sem jelentkezett, noha az ifjú is ref. volt, de más községből. A polgári házasság-kötés végbe ment s a lakadalmas menet a lelkészlak előtt is nagy muzsikaszóval hajtat el. A lelkész látván, hogy az egyházi megáldás mellőztetik, rögtön befogat, utána hajtat a lakadalmas menetnek s utólérván, kérdőre vonja az ifjú párt, hogy miért kerülte el az Isten házá? . . . S az eredmény? az, hogy a lelkész is a menethez csatlakozván, a legközelebb talált ref. lelkészlakon az ifjakat megáldotta! . . . Csekme Ferenc, ez adatok közölje, ezt fűzi közleményéhez: »Az eljárás, a mint láthatni, sokszor kemény, talán túlszigorú, de meg vagyok győződve, hogy azokon a helyeken ez az eljárás első és utolsó. Pró és Contra vitatni lehetne talán, de szerintem a fő dolog: a jó eredmény s ezen eseteknél az meg volt.« Ugy van! Nem a cél szentesíti az eszközöket jezsuita elv érvényesülése ez, hiszen magunk körében tesszük, de még ha különösebben a vegyes házasságoknál a reversálist adókkal szemben járnak is így el, akkor sem az, mert ez nem más, mint önvédelem s az igazság érdeke . . . A példákban bemutatott eljárás megszívlelendő!

— Tanár-választás. A rimaszombati egyesült gymnasiumhoz f. hó 12-án öt pályázó közül Tóth Kálmán okleveles tanár választatott meg torna tanárrá.

— **Kitüntetés.** Ő Felsége *Kármán Pál* torzsai ev. ref. lelkész — és kiérdemült esperesnek, az egyház terén szerzett érdemei előismeréséül a Ferenc József-rend lovagkeresztjét adományozta.

— **A Sárospataki Irodalmi Kör** egy népiskolai „*Földrajz*” készítésére pályázatot hirdet. E munka a népiskolai Tantervhez alkalmazkodva készíthető. A pályamunka beadási határideje 1900. szept. 1. A pályamunka idegen kézzel írva, lapszámozva adandó be. A munka díjazása a Kör Alapszabályai szerint történik. A ki e munka megírására vállalkozik, szándékáról a másodelnököt szept. 30-ig *jelige alatt* értesítse. Ha e napig pályázó nem akad, megbízás útján fogja a Kör a munkát elkészíttetni. Sárospatak, 1899. aug. 19.

Maklár Pap Miklós,
másodelnök

1—3.

— **Péterfillért** a római pápai szék jelenlegi birtokosa Ausztria-Magyarországból *még mindig* igen sokat kap. Hogy mennyit? . . . A legközelebbi évekről szóló kimutatás szerint évenként 600 ezer forintot! . . . Megemlítendőnek tartjuk, hogy Ő felsége a király, Erzsébet királyasszony halála alkalmából a hagyatéki eljárás befejezése után 100 ezer forint péter-fillért küldött Rómába!

— **Beyschlag nyilatkozata a »Los von Rom« mozgalommal kapcsolatban.** A nagy hírű halléi teológus nem régen előadást tartott Lipcsében s a következő meggyőző dolgokat mondotta: »A német birodalomban ez idő szerint r. kath. illetőleg jezsuita triumfus van. Hogy lehet ez? Hogyan állhatott elő? Ugy és onnan, hogy a század nem váltotta be, a mit ígért; a kegyesség és a szabadság elváltak egymástól; az egyházak a nép egy része felett elvesztették lelki hatalmukat. A bölcsészet és természettudományok vették át a szellemi vezértséget, a melyeknek nincsen erkölcsi tartalmuk s melyek nem jellemképzők. Így ériük az anyagelvűség zavara a sajtóban az ultramontanizmussal. *A hol otthonossá lett az istentagadás, ott a jezsuitizmus kész talajt talál.* A lourdesi víz csodája imponál ennek az irányzatnak, de az evangéliumi tan nem. Kormányaink eleinte csak rövidlátású együgyűséggel bántak ezzel a jezsuitizmussal s a szabadelvű r. kathólikusokat örömet áldozatul dobták az ultramontanizmusnak. S ez aztán az eredményezte, hogy ma már a centrum párt ultramontán! Ma ez az állambölcsesség mértéke. *Ha pedig épen ebben nem áll be változás, a németbirodalomnak a hanyatlása fog bekövetkezni.* A felső tizezrek Rómának hódolnak, némely trónokon ultramontán királyok fognak ülni, a kilátások erre mutatnak, a protestantizmus szét van tagolva s a hamis türelem az ultramontanizmust erősíti. Ez az út, a melyen Németország is eljut arra a pontra, a melyre Spanyolországot juttatta a jezsuitizmus. Ausztriában a szlávok s a jezsuitizmus alapján készül állam létesülni a németbirodalommal szemben, nem különben Franciaországban a monarchikus kormányforma alatt. Ha ez a kettő egyesül, bizony rossz napok következnek reánk!»

— **20 krért egy egész tanyai gazdaság.** A Gazdasági Egyesületek Országos Szövetsége ez idén rendezi első mezőgazdasági kiállítását Szegeden. E kiállítással kapcsolatban egy tárgysorsjáték is rendeztetik, melynek húzása a kiállítás utolsó napján — szeptember 10-én — tartatik meg. Az első főnyeremény 50 000 korona érték, melyet a sorsjáték rendezésére szövetkezett intézetek készpénzben, vagy egy mintaszerűen berendezett tanyai gazdasággal megváltani. A többi nyereményt főleg kiállított gazdasági gépek és esz-

közök képezik, melyek szintén beválthatók készpénzre. Kötelességünknek tartjuk olvasóink szíves figyelmét e sorsjátékokra felhívni, tekintettel arra a hazafias és közhasznú célra, a melyet előmozdítani igyekszik, annál is inkább, mert egy-egy sorsjegyet a legszegényebb ember is megvehet, lévén ára csak 20 kr. Mint értesülünk e sorsjáték iránt szokatlan élénk az érdeklődés s a sorsjegyek nagy kelendőségnek örvendenek.

Pályázat lelkeszi állásra.

Az abauji ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *szurdoki* egyház IV. oszt. lelkeszi állomására pályázatot hirdetek.

Évi jövedelem 759 korona 98 fillér, melyhez 50 korona fuvardíjjal együtt, évi 440 korona 02 fillér, illetve 840 korona 02 fillér államsegély járuland, az Egyet. Konvent előterjesztése szerint.

A pályázati kérvények f. é. szeptember hó 11-ig Révész Kálmán espereshez, Kassára küldendők.

Miskolc, 1899. aug. 15.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Szegedi Mezőgazdasági Kiállítási Sorsjegyek

Főnyeremény: 50.000 korona értékben

és több, kisebb nagyobb nyeremény, összesen

1006 nyeremény 100.000 korona értékben.

Egy sorsjegy ára 20 krajczár.

Az összes nyereményeket kívánatra 20% levonással azonnal *készpénzben* beváltja **Budapesten:** a „Hermes” Magyar Általános Váltóüzlet Részvénytársaság, V. Dorottya-utca 8., vagy **Szegeden:** a Szegedi Kereskedelmi és Iparbank.

Ezen pénzüzetek a **nyerő kívánságára** készek az **50.000 kor. értékű főnyereményt egy hasonló értékű szegedi mintaszerűen berendezett tanyai gazdasággal is becserélni**

zett tanyai gazdasággal is becserélni

Huzás Szegeden, a kiállítás utolsó napján, 1899. szept. 10-én este 6 órakor.

Sorsjegyek kaphatók bank- és váltóüzletekben, az összes dohánytőzsdékben és egyéb elárúsító helyeken.

Viszontelárusítók forduljanak a kiállítást rendező

Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségéhez,

Budapest, IX. Üllői-ut 25., Köztelek.

4—3.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrésze
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Emlékezzünk régiekről.” *Radácsi György.* — „A gimn. vallásnári-képesítés s a szathmár-németi pályázati hírdetés.” *Tóth K.* — „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület 100-év előtti organisatiójához.” *Radácsi György.* — „Pazar István emlékezete.” *Péter Mihály.* — „Tóth Lajos megnyitó beszéde a „harangodi lelkész-értekezleti” gyűlésen.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

„Emlékezzünk régiekről.”

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerületnek jubileumi esztendeje van. Epen 100 éve, hogy a *budai* nemzeti zsinat gondolkozásának megfelelően, addigi szervezetén jelentékeny átalakítást eszközölt s a gyorsabb, könnyebb s helyesebb igazgatás szempontjából az imént még négy felé tagolt testét hét részre osztotta szét. Felényi ideje annak, vagyis 50 éve, hogy ismét csak a jobb rend érdekében a hét részből nyolcat alkotott és így — a közgondolkodás értelmében — mostani szervezetére nézve is jubileumi időpont-hoz ért.

Ha nem ütünk is divatos nagy zajt s nem készítünk is nagy lakomát, híván sok vendéget; ha nem tisztítjuk is ki házainkat: de az a letűnt 100 esztendő megérdemli tőlünk, hogy kiporozzuk év-könyveit és visszaforduljunk hozzá — *tanulmányiért.*

Ó mert az elröpült esztendőknek, miként a felnyitott sírhalmoknak, *tanulásaik* vannak! A mint „az egek beszélik és nyilván hirdetik” s a mint a napok és éjszakák suttogják egymásnak az Isten dicsőségét és véghetetlen nagyságát és erejét: úgy beszélnek, úgy suttognak s úgy mennydörögnek nekünk s felénk a megbolygatott évkönyvekből kiemelkedő alakok, küzdelmes, tisztos multunk glóriás vezérei és dicsőséges közkatonái.

100 esztendő! Mennyi átváltozás, milyen átalakulás és mennyi feledés esett meg rajtunk 100 év óta! A lelkesedéssel vetett jó magból mennyi pergett az út-félre s mennyi hullott sziklára és tövisek közé! Mennyi egészséges eszme, üdvös gondolat tört meg a viszonyok hatalmán, az emberek csökönyöségén, az ellenség szívós kitartásán! Mennyi személyes rokon- és ellenszenv hátráltatta az eszmények beváltását szűkebb és tágabb egyházi társadalmunkban! Ó bizony „a mik régenten megíratlak, a mi tanúságunkra íratlak meg!”

Eszméket vetünk fel nem egyszer, mintha ujak volnának s ha beletekintünk évkönyveinkbe: kiderül, hogy őseink már tartósan nyugtalankodtak azok megvalósításaért; . . . de eljött a sátán és konkolyt vetett

a tiszta búza közé! Óhajtanánk nemesebb, termékenyebb közszellemet egyházi társadalmunkban; nagyobb rendet, több szigorúságot, komolyabb igazságszeretetet az egyházi igazgatásban, az ellenőrzésben; mélyebb tudványt a gyülekezetek vezéreiben s több hűséget a sáfárok sáfárkodásában és keressük az utakat és módokat, a melyeken mindezek lehetségesekké válnának: de rendszerint elfelejtünk saját multunktól kérni tanácsot, pedig régen megírta Garay János:

„A lelkes eljár ősei sirlakához
S gyűjt lámpa-fénynél új szövétneket;
S ha a jelennek halványul világa,
Az ősi fény ragyogjon fel honára.”

Csak 100 évvel ezelőtt is . . . ó milyen szent tűz hevítette világi és papi elemünket a nehéz idők által ütött sebek gyógyításában, a romok építésében. A Vajai Vay József és Őri Fülöp Gábor előjárása mellett mint sűrűgtek-forogtak oltáraink körül a Ragályiak, Fáyk, Cóji Komáromyak, Szemerék, Bernáthok, Boronkayak, Bárczayak, Négyesi Szepessyek, Szendrei Törökök, Losonciak, Óváriak, Zsóryk, Tomkaházi Tomkák, Farnosi Kandók, a Sóvári Soosok, a Báji Patayak, Vécseyek, Bónisok stb. stb. s mint hordták, gyűjtötték az alapítványokat egyházi és iskolai ügyeink fellendítésére! . . . Milyen féltékeny gonddal, mennyi szeretettel gondoskodtak „a falusi oskolák organisatiójának, az erdei és mezei pásztor emberek vallás és erkölcsi oktatásának elősegítéséről”, épenúgy, mint a pataki Collegium anyagi és szellemi sorsának szebbé, kívánatosabbá tételéről! Mint változott előttük a csekélynek tetsző is nagygyá, félelmetessé, ha e Collegium tisztességéről, ennek ősi jogairól volt szó, vagy e jogok váltak kétségesekké! . . . Milyen körültekintéssel keresték és hívták ide az ifjúság vezetőit s milyen őszinte érdeklődéssel csüggtettek a tanrendszeren, a tankönyveken, a fegyelem gyakorlásán s volt figyelmük arra is, hogy az iskolán túl se aludják ki a munkásság ösztöne azokban, a kik a gyülekezetek lelki táplálóiá rendeltettek — hivatásuk szerint.

Ó bizony „a mik régenten megíratlak, a mi tanúságunkra íratlak meg!”

Epen 100 éve annak is, hogy a „Collegium és a hazánk ecclesiái historiáját illető acták beszéde és a

superintendentia eleiben való beadása“ a Senior uraknál újabban megsürgettetett... Beadattak-e és hová lettek ezek az acták — kíváncsian kérdezhetjük most 100 év múltán, a mikor még mindig csak úgy vagyunk egyházkerületünk és főiskolánk történetével, hogy epekednünk kell utánuk, mint a szarvas szokott epekedni a forrás-víz után...

Ha egyebet nem teszünk is azért a 100-ados évforduló alkalmából, mint gondolkodóba esünk a letűnt nagy idő tanulságain és számba vesszük félben maradt dolgainkat s megmérlegeljük hűségünket, buzgóságunkat őseink mértékével... ó már akkor is ünnepelünk, már akkor is jubileumot ülünk a benső ember szerint.

De egyebet is tehetünk! Tornai egyházmegyénkből nem egyszer hangzott már a segítségért való kiáltás a 100 év előtti rendezés kijavítása végett. Talán itt volna az ideje, hogy a 100 év tanulságával megpróbáljuk ezt a maroknyi egyházmegyét kiegészíteni, vagy a 100 év előtti elv alkalmazásával — a politikai megyék beosztására való tekintettel — gömöri és abaúji egyházmegyéinkbe beolvasztani.

Ezen felül pedig nagy áldás volna reánk, ha a 100 év tanulságai támasztanának közöttünk férfiakat, a kik belemélyednének egyházmegyéink s egyházkerületünk levéltáraiba s kisebb-nagyobb művekkel, monographiákkal világítanának be még mindig sűrű homályban lévő multunkba, hogy lenne több igazság hazai történetünkben és ellenfeleink hadd állanának tisztább világításban nemzetünk előtt.

Nagy, igen nagy szükség volna arra, hogy reformatus egyházunkból *történetírók* nőjjenek; mert egész rendszerre kezd lenni a célzatos történetírás bizonyos körökben, a melyeknek érdekében áll a szent igazság megtagadása s egész könyvtárat képeznek már azok a történeti művek, a melyeket ingyen küldöznek szét a különböző könyvtárakba — az ifjúság elméjének irányítására s történeti regények, beszélyek támadnak, mint eső után a gomba, a melyek mesterileg tapodják a protestáns egyházak nagy alakjait és rejtett célzattal ügyesen hálózzák be az erőteljes lelkeket és kötik be a gyöngébbek szeméit.

100 éves évforduló! Maradhatunk-e ezen a ponton hidegen, érzéketlenül?! Lehet-e a tisztáninneri egyházkerületben csak egyetlen református is, a ki — mint élő tagja a 100 éves szervezetnek — tudni ne kívánná, hogy milyen képe volt e kerületnek, e kerület alkotó részeinek 100 évvel ezelőtt? Lehet-e valaki közöttünk, a kit nem érdekelnének az átváltozás mozzanatai, a tényezők, a kik s a melyek az átváltozásra előmozdítólag, vagy akadályozólag befolytak? Lehet-e valaki, a ki hallani ne szeretné a 100 év hullámszerű adataiból felénk suttogó bizonyosságokat s a ki ünnepelni ne óhajtaná — legalább szívében — azokat, a kik kerületünk sorsának intézésében örök hála tettek magokat érdemesekké?!

Nagy zaj és lakodalmi vendégség helyett ünnepeljünk buzgó munkálkodással s végezzünk legalább annyit, hogy a mai nemzedék előtt tegyük érthetővé és méltányolhatóvá egyházkerületünknek 100 év előtti szervezkedését. Alsó-Borsod esperese megadta a példát már tavasszal: mozduljanak utána mindazok, a kiknek rendelkezése alatt felhasználható okiratok vannak s mire elfoly felettünk 1899, tiszta képből állhat előttünk a 100 év előtti szervezkedés története.

S mennyi jónak lehet majd szerző okává ez a jubiláris kezdeményezés!!...

Részemről a kerületi és a kezem ügyében eső a.-zempléni adalékok nyilvánosságra hozatalát ezenel megkezdem. (Lásd a Tárca-rovatot.)

Radácsi György.

ISKOLAI ÜGY.

A gimnáziumi vallásstanári képesítés s a szathmár-németii pályázati hirdetés.

— Ajánlva az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság figyelmébe. —

Post festa ugyan, de épen ezért úgy történik fel-szólalásom a címben jelzett kérdésben, hogy a befolyásolási, vagy épen korteskedési célzat egyáltalán nem vethető szememre, a mit annak idején cikkemért, bizonyosan megkockáztattak volna egyesek.

Nem hagyhatom szó nélkül a vallásstanári képesítést s a szathmár-németii pályázati hirdetés követelményét, a mely e lapok ez évi 18-ik számában olvasható eképen: *„Rendes vallás tanárul csak olyan pályázó választható, kinek vallásstanári képesítettségén kívül középiskolai tanári oklevele is van és előnyben részesülnek azok, kiknek tanári oklevelük a középiskolában tanított nyelvekre, de különösen a magyar és német nyelvekre szól.”*

Ez a követelmény s kikötés, a mi meggyőződésünk s hiszszük, az elfogulatlan közvélemény szerint is, *határozott ellentétben áll* azzal a határozattal, a melyet egyetemes konventünk a vallásstanári képesítettségre nézve 1897-ben hozott, a mely a tanügyi bizottság felterjesztése alapján a jelzett időbeli konventi jegyzőkönyv 33-ik pontjában eként áll: *„Rendes gimnáziumi vallás tanárul csak azok a theol. akadémiát végzett egyének, lehetnek a kik mindkét lelkészi vizsgálatot jeles osztályzattal teszik le vagy theologiai magántanári oklevelet tudnak felmutatni.”*

Allítsa szembe bárki is a konventi követelményt s a szathmár-németii pályázati hirdetés kikötését: látni fogja, hogy a szathmár-németii követelmény jogosulatlan!

Kérdésbe teendő, vajjon ezt a jogosulatlanságot nem teszi-e jogosultsággá az indoklás? Azaz vajjon: *nem indokolt dolog-e, hogy a konventi határozatnál szigorúbb feltételt kell megállapítani, talán épen a gyakorlati élet tapasztalatai alapján?*

Olyan kérdés ez, a melylyel egyszer s mindenkorra le kell számolnunk! S a magunk részéről a leghatározottabban ellenevagyunk a szathmár-németii követelménynek, a melyet a gyakorlati élet sem indokol. Hogy miért? erre nem kell s nem is szabad feleletet adnunk mindaddig, míg az ellenkező véleményűek elő nem állanak érveikkel. Csupán egy gyakorlati felfogásra teszünk megjegyzést, mint olyanra, a melyen leginkább szoktak lovagolni azok, a kik még mindig nem tudnak beletörődni abba, hogy a lelkészi oklevél annyira jogosítson, mint az állami tanári képesítettség! S ez épen a *felekezeti képesítettség!* Ezt nem akarják a legtöbben tekintetbe venni s bár tudják, hogy a mint a bölcsészeti kurzus 4 éves, úgy a theologiai is annyi, — bár tudják, hogy a mint a bölcsészeti szakon a szaktárgyakra van a súly fektetve, úgy a theologiai akadémiákon is a theologia a fő: mégis úgy gondolkoznak, hogy amaz a szakképesítés elfogadhatóbb, mint em ez! Nem gondolják meg az így vélekedők, hogy ez az egész felfogás tulajdonképpen végeredményileg a *kényéririgységre* vezethető vissza, a mely az állami oklevelesnek nagyobb darabot követel, mint a felekezeti magában a felekezeti iskolában is! Hát hogy ez indokolt lenne:

azt soha senki sem igazolhatja! Szembe állítani a tanári s a lelkesi képesítettséget, ez utóbbit épen a vallástanárságra vonatkozólag: szerintünk olyan eljárás, a mely kificamodott észjárásnak a következménye, az különösen a konventi követelménnyel kapcsolatban, a mely csak jeles képzettségű egyéneket enged meg vallástanárokul alkalmazni, holott az állami követelmény a vizsgálatokon csak alig-alig átvergődőkkel szemben sem több, mint a jelesekre nézve! Vajjon merre állítani valaki azt, hogy a sokszori próbálgatás után nyert tanári oklevél többet ér, mint a vallástanárságra jelentkezőnek jeles lelkesi oklevele?

Erre az egyetlen, valósággal vesszőparipa jellegű, érvre lehet ez idő szerint megjegyzést tennünk, mint olyanra, a mely közkeletű! A többire, ha vannak, csak akkor, a mint említők, ha előadatnak valaki által! Ezek között az esetleges többi érvek között még az igazgatóság kérdését is olyannak tartjuk, a mely egyáltalán nem nyom a latban, mert hiszen föltétlenül áll az, hogy az administratio nem okleveles hanem egyéni feltételektől függ s vajjon nem lehetséges-e az, hogy valamely iskola tanári testületében épen a vallástanár az, a kit a gondviselés mintegy sajátos igazgatási tulajdonokkal ruházott fel?

Csak sajnálni tudjuk, hogy a vallástanári kérdés még mindig kísért. még pedig többé, leginkább úgy látom, nem elvi, hanem kenyér szempontból. Mert annak igen örülnék, ha elvi alapon vettetnék fel s tárgyalatnék az a kérdés, hogy helyes dolog-e külön vallástanárt alkalmazni, vagy pedig a régi szokás mellett maradni: de a fölött csak sajnálkozni tudok, hogy a kenyér a fő most, a mikor a fizetések rendezve vannak épen az államsegélyes ref. gimnáziumokban!

Ez levén az álláspontunk, tisztelettel felkérjük egyetemes tanügyi bizottságunk tagjait, a szathmárii esettel kapcsolatban a szükséges intézkedést tegye meg, mert mi nem tarthatjuk megengedhetőnek azt, hogy épen a vallástanári állásra megállapított szigorú feltétel olyan kikötéssel láttassék el, a melynek semminemű alapja nincsen! S legyen szabad egyúttal arra is felhívni tanügyi bizottságunk figyelmét, hogy az 1897-ik évi konventi határozat mellé annak idején tétessék hozzá az az intézkedés is, a mely zsinati törvénykönyvünknek 488. §-ban van, t. i. vallástanárságra megválaszthatók azok is, a kik épen a vallásoktatás terén gyakorlati s irodalmi tekintetben kitűntették magukat.

Tóth K.

TÁRCA.

Adalékok

a Tiszáninneni egyházkerület 100 év előtti Organisatiójához.

Köztudomású, hogy a Tiszáninnen lakó reformátusok nem kívántak superintendenciává szervezkedni egészen 1734-ig s még ekkor is csak a legfelsőbb nyomás kényszerítő hatása alatt alakult meg a borsodi, abauji, zempléni és ungi Szent Társaságokból a most u. n. Tiszáninneni egyházkerület.

A négy „Szent Társaság” határai egészen esetlegesek voltak. Egyik nagyobb, másik igen sokkal kisebb ama körülmények szerint, a melyek alakításukra befolytak. Hegy, víz, tehát természeti viszonyok alig voltak, vagy teljességgel nem is voltak hatással arra, hogy az egyik ilyen, a másik amolyan terjedelmet ölt-

sön s alig hatottak erre a politikai körülmények is. Borsod p. o. egy kis ország volt egymagában,¹ Ung ellenben szerényen meghuzódott — úgy szólván — mai határai között.

Ennek az esetlegességnek hátrányos voltát a budai nemzeti zsinat látta be először hivatalosan, a mely — noha kánonai nem nyertek szentesítést soha — okává vált a Tiszáninneni egyházkerület új és helyesebb szervezkedésének.

1798-ban találjuk először nyomát annak, hogy a lasztoméri gyűlésen, szeptember 16-án egy csekélyes eset alkalmából felveti valaki a kerület új beosztásának eszméjét. A varbóci eklezia ugyanis megégett iskolájának felépítése végett segédelmet kér a kerulettől s kérelmével a Tractushoz utasíttatik, hogy az vizsgálja meg az eklezia állapotját és az határozza meg, hogy milyen mértékű segítséggel lehetne a felmerült bajt eloszlatni. „Ennek alkalmatosságával (így szól a j.-könyv 211. pontja) emlékeztetbe hozódott, hogy a jobb igazgatásnak helyre állítása tekintetéből a Tractusoknak a zsinat céljához képest való Reductiója s organisatiója szükséges volna.”

Mennyire érett volt az eszme, látszik abból, hogy a Superintendens (Öri Fülep Gábor) „előülése alatt Tettes Losonci Károly, Coadjutor és V. Curator urak, nemkülönbén Esperest urak vagy valamelyek akadályoztatván, Tractualis Notarius urak is Secularis Notariusunkkal deputáltatnak úgy, hogyha edgyik vagy másik jelen nem lehetne is, a munka folyjon. A deputatio összevgyűlése leszen pedig Sz.-Péteren December hónapnak 10-dik és következő napjain.”

Nem decemberben ugyan és nem is 1798-ban, hanem 1799. febr. 13. 14 és 15. napjain a szentpéteri deputatio csakugyan tanácskozott és be is számolt tanácskozásának eredményével az 1799-diki tavaszi superintendentalis gyűlésnek, a melynek az organisatióra vonatkozó megállapodása a kiküldött bizottság javaslatával és a jelen volt tagok névsorával a következőkben olvasható:

„1799. esztendőben, Pünköszt havának 16-ik és több napjain Tekintetes Nemes Borsod Vármegyében helyezettett Miskolcz városában, Méltóságos Fő Curator Királyi Tanácsos ifj. Vajai Vay József és Fő Tiszt. Öry F. Gábor Superintendens Urak elől ülések alatt Tettes Nemzetes és Vitézlő Kis Csoltói Ragályi Gedeon Tettes Nemes Gömör Vármegyei V. Ispány és Borsodi Coadjutor, Tettes Koji Comáromi György V. Curator, Szemerei Szemere Albert Zempléni és Négyessi Szepessy József Borsodi Coadjutor Curator, nem különben Mélt. Gróf Szendrei Török József, Tettes Nemzetes és Vzlő Markusfalusi idősebb Máriassi István Császári Királyi Kapitány, Lossoney Károly, Barczai Barczai István, Óvári Miklós Fő Szolgabíró és több Tettes Nemes Vármegyék Táblabírái, Nemzetes Vzlő Sory István Tábla Bíró, idősebb Tomkaházy Tomka György Cassae Agent. Conservátor, Szabó György Fiskalis és ifjabb Szrogh Sámuel pennavivó Saecularis Notarius; másrésről Tiszt. Szőke Ferencz Gen-Notarius és Borsodi, Palóczy György Zempléni és Tasnádi Székely István Abauji Esperest, Patay István Borsodi és Esztergomi Gábor Abauji Notárius, Kövér József A. Vadász, Fejér András Aszalai, Olasz Péter S. Kazinczi, Vétsey Sigmund Keresztési, Komjáti Ábrahám Paraszniai, Tóth András Supdtialis V. Notarius és Miskolci, Hécei István és Szathmári P. József ugyan Miskolci, Maklári János F.-Dopszai, Tas-

¹ Lásd a „Sárospataki Lapok” ez évi folyamában Tóth Dániel alsó-borsodi esperes jubilaris elnöki jelentését (336 lap). „Borsod-Gömör-Hont” néven is említi Hegedűs L. a Spataki Füzetekben 1859.

nádi Székely József E.-Bényei és több Predikátor Uraknak jelenlétében tartott a Tiszáninnen lévő Fő Tiszteletű Superintendentiának

Közönséges gyűlése.

E gyűlés 12-ik s illetőleg az ez évi több gyűlés pontjaival együtt 30-ik pontja¹ foglalkozik — egyebek közt a kerületnek felosztásával és organisatiójával eképen:

„30. Bé adattatott e f. évi febr. 13, 14 és 15-ik napjain Sz.-Péteren a Tractusok felosztása és organisatiója (stb. stb.)... módjának ki dolgozása iránt kiküldve volt Deputatiónak Jegyzőkönyve a Borsodi, Abauji és Zempléni Tractusok azon Deputatio eleiben a Traktusok felosztása iránt bé adott Declaratióikkal együtt.

A mi a Tractusok felosztását illeti: Ezen Deputatio javasolja a könnyebb, helyesebb és jobb móddal lehető administratio végett, e Supdtiának 5 Tractusokra leendő felosztását ugymint Gömőri, Borsodi, Abauji, Zempléni és Ungira. A Gömőri Tractus állana a Ns. Kiss-Honth és Gömör Vármegyékben lévő Eklésiákból és Ns. Torna Vármegyében Szöllös-Ardai, Egerszegi Perkupai, Szilicei, Szini és Jósvafői, mindössze tehát 50 Eklésiákból. — A Borsodi Tractus a Nemes Borsod és Heves Vármegyékben lévő 88 Eklésiákból. — Az Abauji Tractus a Ns. Abauji Vármegyében lévő minden Eklésiákból és még a Ns. Torna Vármegyében lévő Barkai, Görgői, Komjáti, Körtvélyesi, Lenkei, Zsarnói, Szádelői, Jabloncai és Vendégi mindössze tehát 83 Eklésiákból. — A Zempléni Tractus a nevét viselő Ns. Vármegyében lévő Eklésiákból, ezeken kívül: Abarai, Kis-Azari, Bánóci, Deregnói, Gálszécsi, Hardicsai, Isépi, Kazsui, Lasztoméri, Málcái, Miglészi, Kis-Ráskai, Nagy-Ráskai, Tussai, Bodzás-Ujlaki, melyek az Ungihoz köttetnének és a Ns. Szabolcs Vármegyében helyezettett ezen Eklésiákból: Baáji, Pthriugyi, T.-Kenyési, Csobaji, Kenyézli, Ladányi, és Visi, mindössze tehát 74 Eklésiákból. — Az Ungi Tractus állana a maga Ns. Vármegyében és Nemes Bereg Vármegyében lévő s eddig is oda tartozott három és az elébb a Zempléni Tractusból kivett Ns. Zemplén Vármegyei 15, öszvességgel pedig 53 Eklésiákból. Organisatiójára nézve a Tractusoknak a Nemzeti Zsinatban e tekintetben tétetett 3-dik Részbeli Canonoknak követése ajánlatik a Deputatio által.“

A nevezett Deputatio javaslatát a kerületi gyűlés nem fogadta el s az ellen és általában az új rendezkedésre nézve a Tractusok, Ung kivételével, kifogásokat (leginkább Borsod) és megjegyzéseket tevé, a kerületi gyűlés — a további huzalkodás meggátlása s a rendezkedés sürgős keresztülvitele végett — a következőleg határozott:

„A Tractusok felosztásáról való tudósításra minek előtte végezés tétetne, a Borsodi Tractus fel olvastatott Declaratiójára megjegyeztetik, hogy Nemzeti Sinatbeli Kanonainknak Felséges meg erősítés nem azért kéreztetik, mintha azoknak magunkra nézve kötelező ereje nem volna, hanem hogy annál fogva a más felől való megváltoztatástól mentekké, állandókká, és hatásosabbakká tétetessünk.

A mi a dolgot illeti: nem ítéltetvén a Tractus Declaratiójában (a Borsodi Tractuséban!) elől adott okok épen olyanoknak, melyek miatt a már közgyűlésben tett végezés tökéletességre ne mehessen, újban meghatározottat a Tractusoknak jobb móddal leendő elrendeltetése. És hogy a Supdtia a maga vég-

zését annál bizonyosabb Sinor mérték után folytathassa, jobb móddal lehető fel osztására nézve e következő principiumok előre megállapítottak.

1. Hogy a Budai Sinat végzéséhez képest a Tractusok Osztálya, az ország politica osztályához alkalmaztasson s ahhoz képest

2. Egy Tractushoz tartozó Eklésiák csak azon esetben feküdhessenek több Vármegyékben, ha egy vagy másik megyében ezen Superintendentiához tartozó Eklésiák olly kevesek s erőteleneek, hogy magokban Tractust nem formálhatnának.

3. Hogy a mennyire lehet, a Tractusok egymáshoz közelítő erejűek legyenek, az Eklésiák igen nagy Számával egyikben is a felvigyázás renden túl ne terheltessék s a Gyülekezetek is, Egyházi Felsőségek hozzájuk közelebb létével a mennyire lehet, könnyebbíttessenek.

Mellyhez képest megállapított, hogy

1. A Gömör és Kis-Hont Vármegyékben fekvő Eklésiáink egy Tractust tegyenek.

2. A Torna Vármegyében fekvőkből más formáltasson.

3. A Borsod és Heves Vármegyékben fekvők, mivel együtt igen számosak és nagy helyen fekszenek, két Tractusra, ugymint a Felső és Alsó-Borsodira oszollyanak.

4. Az Abauj Vármegyében fekvő Eklésiák, tekintetben vévén közülök sokaknak kicsinységét, ha szintén számosabbak is, egy Tractusnak maradjanak.

5. A Tekintetes Zemplén Vármegyében fekvők, tekintvén ezen Vármegyének hosszúságát is, kétfelé oszollyanak, úgy mint az alsó Zemplényire, melyhez fog-nak tartozni a Tek. Ns. Szabolcs Vármegyében, a Takta- és Bodrog-közön fekvő Eklésiáink is és a felső Zemplényi az Ungival egyesült Tractusra, mellynek kötelében számláltassanak Zemplén Vármegye felső részében egész Ujhelyig fekvő minden Eklésiák azokkal együtt, mellyek Ung Vármegyében fekszenek a Tek. tetes Bereg és Szabolcs Vármegyében eddig is az Ungi Tractushoz tartozott Eklésiákkal együtt.

Minthogy azonban a Zemplén Vármegye felső részében fekvő némelly Hitünk Sorsosi az Ungi Eklésiáknak velek való egyesítések iránt nehézségeket jelentették, szabadságokra hagyattatott, hogy lehető Reflexiókat a jövő Pataki examenkor tartandó tanácskozás alkalmatosságával adják be.

Egyéb iránt, hogy a következő sессиóig Fő Tiszt. Supdus Ur elől ülése alatt, ugyanezen Deputatio az Eklésiákat a most irt rendelés szerint Tractusról Tractusra vegye Lajstromba, meg hagyatott.“

(Folyt. köv.)

Radácsi György.

NEKROLÓG.

Pazar István

1827 — 1899.

Ottan kezdődött a mi ismeretségünk, hogy véletlenül szomszédságába kerültem a boldogútnak, ott kezdém pályafutásomat ezelőtt 9 évvel, N.-Ráska kitlen mezőin. Mi volt természetesebb, mint az, hogy elbeszélgetni s az akkori sivar. reménytelen közállapotok felett eltűnődni, át-átrándulgattam az öreg urhoz. Szorosabbá vált az ismeretségünk akkor, midőn ezelőtt 8 évvel egész bizalmasan felkért, hogy Zoltán nevű, — most már hadnagy — fiát erősítgessem a következő osztályra, a mit én szívesen elfogadtam és a mennyire hivatalos köteles-

¹ Egy évi gyűlések határozatait együtt, egy folytában jelölték meg számjegyekkel.

ségem engedte: nyári vacatióm majdnem mindenik napját ott töltöttem a kies Latorca partján épült iskei parókhián. Azóta is sokszor meglátogattuk egymást és ismeretségünk szeretetté nőtt, erősödött.

De azért bizony sohasem hittem, hogy valaha azon helyzetbe kerüljek, hogy a boldogúltról megemlékezzek, írjak. Kilencz év az ő 72 évre terjedő életének csak egy nyolcadrészt képezi. Épen ezért jogos lehetett a várakozásom, hogy életéről más emlékezzék meg, talán egy valaki kortársai közül, vagy olyan, a ki a boldogúltat még közelebről ismerte. S ime négy hete, hogy ott nyugszik az iskei akácos temetőben s nem akad, a ki, bár egy szerény ciprus ágat tett volna le sirhalmára.

Ezt az igénytelen csokort ne tekintse azért a t. olvasó úgy, mint arra hivatott ember munkáját, hanem mint jelét annak, hogy 50 évre terjedő lelkipásztori élet, — bármily szűk mederben folyt is le különben — talán megérdemel egy pár halvány vonást.

Ez az indulat adta kezembe a tollat, hogy életéről, olykor-olykor ejtett beszélgetése nyomán jelleméről, úgy a mit rövid időn ismerni tanultam, — megemlékezzem.

A boldogult törzsökös papi familiából származott, ősei több ízig terjedőleg mind az oltár körül forgolódtak. Atyja volt Pazar József, Ung egykori nagy tudományú esperese s anyja Szaploncay Klára, kiktől 1827-ben született K.-Dobronyan. Iskolai tanulmányait Sárospatakon végezte az 1850. évben, két évig édes atyja mellett káplánkodott Szalócon, a hol meg is nősült, nőül vevén Jékei Balog Erzsébetet. 1853—56-ig Eszenybe rendeltetett, mint feles pap. 55-ben Ágtelek hívta meg rendes papjául, a hol 1880-ig működött, közben 1877-ben első nejét elvesztvén, — másodsor nősült, elvén Beregszászy Fonyi Zsuzsánnát. 1880-ban nyerte az iskei egyház meghívását s itt végezte be életét a jelen év jul. 28-án, egy évre terjedő súlyos betegség után jobb létre szenderülve.

Most illeszszük bele e szűk keretbe az ő képét, úgy, a mint ismerni tanultuk. . . . Világ kezdetétől az volt a nagy ember a világ szerint, a ki diadalmi szekeren futja meg az élet útját. Hát bizony ily értelemben nagyon igénytelen volt az, a kit az iskei temető hantja takar. De ha a Jézus tiszta erkölcstana is számít valamit, ily értelemben igaz ember volt tetőtől talpig.

Nagyon sokat olvashatta a hegyi prediciót és az evangyéliomot, mert életében sokat megvalósított azokból.

Ezelőtt 9 évvel, tehát csak most nemrég kezdtem ismerni, a mikor a kor fiainak szemében a gazdagság tekintélylyé magasodott s körülte hullámozott az elégedetlenség árja. S ő talán az egyedüli volt, a ki nem kívánt gazdag lenni.

. . . Szegény volt mindig, de én soha a sorsával annyira megelégedett embernek tipikusabb alakját nem láttam, mint ő volt. Jelmondatát az evangyéliumból vette „mit gondoltok a holnapi napra. Nézzétek az égi madarakat, azok nem vetnek, a ti mennyei Atyátok mégis eltartja azokat.“

. . . A jó szíve, az meg épen közmondásos volt. A vele alsó ruhájáért törvénykezni akarónak odaadta volna a felsőt is.

. . . Ez a megelégedett kebel, ez a jó, tiszta szív volt az ő varázsvesszője!!

Ezzel magához láncolta barátait és gyülekezetének minden tagját és különösen ez utóbbiakkal szemben ez volt az ő fegyverkezési eszköze.

És az ő életénél, a ki a gyülekezetét mindenkor rendben tartotta s híveinél mindenütt tisztetnek örvendezett s Ágteleken az összes egyházi épületeket jó karba,

rendbe hozta: igazán föl lehet tenni azt a kérdést, mivel mehet többre a lelkész: Kálvin vasszigorral-e, vagy gyöngéd bánásmóddal? Ő megmutatta, hogy az utóbbival többet ért el.

. . . Családjában is ezzel a tulajdonságával kormányozott. Első házasságából 5, a másodikból 2 gyermek származott, ezeket mind szeretettel kapcsolta magához, mint mindkét nejét is, a kikkel zavartalan boldog házastársi viszonyban élt.

. . . Abban is a hegyi prediciót követte, hogy nem akarta a söt megízeltleníteni, a kötelelességmulasztással sem vádolhatta soha senki, a rábizottakat hűséggel teljesítette, — sőt szoros kötelelességein felül „éhezte, szomjúhozta az igazságot is.“ Ugy vélte, hogy a mi időnk van a hivatalos teendők pontos elvégzésén kívül, azt képzsünkre kell fordítani, mert a gyertyát nem azért gyújták meg, hogy véka alá rejtsek.

Szerény fizetéséből mindig jutott egy-két fillérje könyvek szerzésére s az irodalom pártolására.

. . . Valami különös szeretet vonzotta az irodalomhoz. S nemcsak irodalombarát volt, de sokszor tollat is fogott. Irt cikkeket különféle lapokba, kiadta atyja „Jézus példázatai“ c. munkáját nagy költséggel; s aztán íróasztala telve van egyházi beszédekkel és imákkal.

. . . De valljuk meg, irataiban van bizonyos misztikus vonás, mely elismerést épen ezért soha sem aratott. Kevesen érthették meg. Elmékedése járatlan utakon haladt s egyetlen megszokott gondolkozási forma sem illett rá. Rám épen azért iratai mindig azt a hatást tették, hogy volt a boldogúltban valami, a mi kedvező körülmények közt szerencsésen kifejlődhetett volna; egy félben maradt írói tehetség költözött el vele.

Egyházmegyéje érdemei elismerésül is megtisztelni kívánta azzal, hogy tanácsbírójául választotta, mely hivatalát sok ideig viselte s attól csak vén korában vált meg.

Most már ott nyugszik az evangyéliomi erényekkel ékeskedő ember az iskei temetőben. Hű volt mind haláláig s bizonynyal megadatik néki az igazak jutalma; legyen álma boldog és ébredése dicső! Péter Mihály.

KÖZÉLETÜNK.

Tóth Lajosnak a „harangodi lelkész-értekezlet“ gyűlésén mondott megnyitó beszéde.*

Tisztelendő Lelkésztestársaim!

Tisztelt Értekezleti Tagok!

A midőn, mint lelkési körünknek elnöke, állásomból kifolyólag jelen tanácskozmányunkat megnyitni akarom, legyek szívesek megengedni, ha figyelmöket evangyéliumi reform. egyházunk jelen helyzetére s általában egyházunkat s különösen minket lelkészeket, közelebről érdeklő függő kérdések mikénti állására irányozom.

Hogy ezen tekintetben tájékoztató képet nyújthassak, adataimat saját tapasztalataimon, megfigyelésemen kívül a konvent, az egyházkerületek, egyházmegyéek jegyzőkönyveiből és az egyházi lapok, — s ma már előhaladásként hozzátehetjük — némi részben a napi lapok közleményeiből vehetem s állíthatom össze.

* Bizonyos megmagyarázhatlan okok miatt ez a még június 12-én elmondott beszéd csak most jutott el hozzánk. Azonban most is jónak látjuk közölni azért, mert a közvéleménynek ilyen vagy olyan alakban való megnyilatkozásáról föltétlenül tudomást kell vennünk, különösen akkor, a midőn napi kérdések s indítványok is érintetnek.

S z e r k.

Megnyugtatónak mondhatjuk-e a képet, vagy nem? e kérdésre legalább én magamnak, azon feleletet adhatom, hogy vannak magyarhoni ev. ref. egyházunk életében oly jelenségek, melyek a megnyugvás érzetét költik fel bennünk, de fájdalom, vannak olyanok is, melyek méltó aggodalmat okozhatnak, annyit azonban állíthatok és állítok, hogy egyrészt azok, a melyek nevelhetik egyházunk jövője iránti bizalmunkat, vidékünk s általában tiszáninneri egyházkerületünk életében, a többiekhez viszonyítva, a legkedvezőbb jelekben tűnnek fel, míg azok, melyek a méltó aggodalmat okozhatják, a legcsekélyebb mérvben mutatkoznak.

Fölemlítem itt elsőben is az egyházpolitikai törvények s az 1868. évi LIII. t.-c. módosítása, — vagy jobban mondva — eltörlése következtében előállott helyzetünket. A felekezeti türelmesség jelszavának hirdetése mellett működik titkon jobban mint valaha a klerikalizmus; a vegyes házasságoknál a születendő gyermekek vallására vonatkozó megegyezési szerződéseknel a statisztika adatai szerint — az egész hazát véve fel — ma már csak nem 2000 család kötelezte születendő gyermekét a katolikus egyháznak s hazánk más vidékein a nazarénizmus, a baptizmus s felekezetnélküliség nagymérvű terjedése mellett, nagyon jelentékeny azoknak a száma, kik a házasság kötéseknél, az egyházi áldást, sőt a keresztelest is mellőzik.

Én e tekintetben azokkal tartok, kik azt mondják, hogy a kik nem kérik az egyházi megáldást, a kik megegyezésük által lemondanak gyermekeikről, azokkal szemben mindent tagadjunk meg, mit egyházunktól nyerhetnének.

Azonban ezen veszteségek, ezen vagy ilyenmű fegyverek arra vezethetnek minket lelkesztársaim, hogy vigyázóbbak s talán munkásabbak, tevékenyebbek is legyünk gyülekezetünk lelki élete mellett, kezdjük meg a vallás-erkölcsi nevelést már az iskolában, tegyünk oly intézkedéseket, hogy gyermekeink már mint iskolás növendékek szeressék a templomot, folytassuk ezt a felnőttekbenél, igyekezzünk első sorban az egyházi gondnokot, a presbytérium tagjait megnyerni arra, hogy legyenek társaink a munkában, fordítsanak figyelmet, gondot arra, hogy az egyház tagjai mennyire templom gyakorlók, vallásosak s erkölcsösök? kísérjék figyelemmel a vegyes házasságkötéseket s általában magok járjanak elől jó példával. Mert bizony be kell vallanunk, — hogy bár a tömeges építkezések s újításokat látván — az áldozatkésztségnek meghatározó jeleivel találkozunk helylyel-helylyel, de a nagy tömegben hanyatlott a vallásos buzgóság, a tiszta erkölcsös élet, evangyeliomi reformált egyházunkhoz tántoríthatatlan ragaszkodás, épen ma, midőn Alsó- és Felső-Ausztria, Csehország és Sziléziából egészen ellenkező közleményeket olvashatunk.

Éberebbek legyünk azért anyaszentegyházunk ügyei körül, ne legyen bugóságunk akadály, hogy munkásságunk anyagi jutalma még mindig csekély, de hiszen e tekintetben is az országos gyámtárban, hátrahagyandó özvegyeink, családunk sorsára némi megnyugvást találhatunk, a congrua által nyújtott segély pedig — habár ezt másként szerveztetni óhajtottuk volna is — már a jelenben is némi reményt nyújt egyházunk és lelkészeink sorsának jobb jövőjéhez.

A függőben levő s megoldásra váró nagy fontosságú kérdések között elsővé tehetjük az egyházi adózás rendezésének kérdését, nem mulasztatom ezt, mint már más években is tettem, — hangoztatni.

A magyarországi református egyház híveinek, az egyházi adózás tekintetében tarthatatlan a helyzete, innen származnak leginkább a mind sűrűbben jelentkező olcsóbb vallás keresések, kitérések, a felekezetnélküliség terjedése. Igen a magyar kálvinista szegény nép, vannak helyek, hol a magas állami adó sokszorosát fizeti azért, hogy Istenét lélekben és igazságban imádj. Megdöbbenve vették ezt tudomásul egyházunk vezérferfiái, midőn a legközelebbi konventen a begyűjtött adatok ezt világosan elejőkbe állították, pedig ott a számítás csak át-

lagban tétetett és még is ezen mi tiszáninneri kerületünkben 61⁰/₀-ban lett megállapítva. Ezeket tudva s látva vezérferfiaink, mint tudjuk, megtették már az első lépést az egyházi adózás arányosabb és méltányosabb rendezéséhez, hogy megtalálják-e majd a — csak némileg megnyugvásra vezető — módozatokat, most még nem tudjuk, de reméljük s bízunk, hogy evangyeliomi reformált egyházunk javát e részben is szívőkön, lelkekön hordozzák. Vajha e munkát előbb kezdték volna! A birtok aránylagos adóztatást, az egész vonalon keresztülvinni én nem tartom célra vezetőnek, de mégis a vagyoni helyzethez mért igazságosabb s egyöntetűbb adóztatást óhajtanék. A megbírhatalatlan teher miatt a reformált egyház, a mint épen itt közeli kerületünkben egyházmegyénknek egy részében meggyőződhetünk, a legjobb tere a szocialista izgatónak is, a kik az egyházak ellen is fordulnak.

A most életbe lépett kongrua, vagyis a lelkészek jövedelmének az állam általi kiegészítéséről szóló törvény nem egyenlő alapokra van építve és így igazságtalannak mondható. Kipótolja a mostani tényleges jövedelmet 600, illetőleg 800 frtra, de a mostani helyzet különböző erőfeszítések után állott elő. Némely felekezet hívei alig járulnak valamivel lelkészek jövedelméhez, míg a mi híveink alig bírható teherrel fizetnek bennünket.

Dehát legalább már csak saját felekezetünk egyházainál volna, ha csak némileg is megközelítő arányosság, de mily messze vagyunk attól, nemcsak a különböző vidékek, hanem a még egy ugyanazon tájon fekvő, sőt szomszédos egyházközségek között is mily nagy az aránytalanság. Tudok egyházat, hol a közvetlen közelben eső egyház hívei, anyagi helyzetük egyenlősége mellett is, egy helyen 5—6 véka, míg a másik helyen 1—1¹/₂ véka rozsszal járulnak lelkészek fizetéséhez, sőt kivált talán ott, hol a párbér rendszeresen, így az én egyházamban is, — van eset, hogy a két telek földet bíró gazda felényit köteles fizetni, mint a bérese. Épen ezért nézetem szerint, — az egyházi adóztatást kellett volna előbb haladéktalanul rendezni és csak azután a lelkészi jövedelem kiegészítését munkálatba venni. Én azokkal tartottam, a kik egy kis haladéktól óhajtottak, de hát lelkesztársaink a meg nem érdemelt gyanusítást hangoztatták azok ellen, kik ez irányban szavakat felemlíttek. Mint gazdagabb jövedelműek ellenségei szegényebb sorsú lelkesztársainknak mondták sokan. Most ezen eljárás sokszorosan nehezíti az igazságos megoldást, az igazságos adórendezést. És itt már el kell ismernünk, hogy a mulasztás nem az államot, hanem saját felekezetünket terheli.

A második függő kérdésül fölemlíthetem a vasárnap megszentelését. Rég sürgettük már ezt lelkészi értekezleteken, egyházmegyei, kerületi gyűléseken, különösen sarkaltattunk erre azon időtől kezdve, mióta a mi ev. ref. híveink a Szent-István király napjának megünneplésére lettek munkásszerűt, mióta több helyen ezen a napon végzett mezői munkálatért megis bírságotlaltak. Egyházmegyei, kerületi gyűléseink, az illetőket minden alkalommal a hatósághoz utasították, végre a mint tudjuk a vasárnap megszentelését a túl a tiszai egyházkerület a konvent asztalára vitte.

Lássuk, hogy állunk egyik-másik helyen a vasárnapi munkaszünetet illetőleg. Tudok esetet, hogy egyik községi előljáró — egymásután két vasárnap — takarmányt és gabnane-műt hordatott, a bejelentőt a főszolgabíró azon indoklással, hogy a vasárnapi munkaszünet a mezői munkásokra nem, hanem csak az ipari munkásokra tartozik, panaszával el, illetve a kir. járásbíróhoz utasított. A járásbíró azután az illetőt a vád alól azon indoklással mentette fel, hogy a kedvezőtlen időjárás miatt a vádlott rá volt utalva, hogy a takarmányt és gabnane-műt két vasárnap hordhassa be. Tudok egy másik községi előljárót, ki vasárnap egész délig sorvetővel vettetett; bejelentvén: a megyei közigazgatási bizottság a vád alól azon indoklással mentette fel, hogy a vasárnapi munkaszünet mezői munkásokra nem, hanem csak az ipari munkásokra tartozik.

És mi lett hangoztatva a legközelebbi konvent ülésében, a vasárnap megszentelése, a munkaszünetet illetőleg? A konventnek s hazai reform. egyházunknak egyik oszlop férfia azt mondotta: „Magyarországon csak a gyári munkásokra van kimondva a vasárnapi munkaszünet, a mezői munkásokra ez a rendelkezés nem tartozik.“ Nem tartja protestáns felfogással megegyezőnek, hogy törvénnyel kényszerítsenek valakit a vasárnap megünneplésére, a papok kötelessége odahatni, hogy a református hívek saját jóakarataukból ünnepeljék és tartsák meg a vasárnapot. Épen azért nem óhajtja, hogy ezen ügyben lépéseket tegyen a konvent. Bár a konventen sem osztotta e nézetet mindenki, de e nyilatkozat ilyen oszlop emberünkötől fájdalmas hatású volt rám nézve. Mert hiszen a munkaszünet, a vasárnap megszentelése alatt nem értjük mi azt, a mit a boldogult helytartó-tanács 1819-ben kibocsátott rendeletében mondott, midőn a szolgabírának szigorúan meghagyatott, hogy a pásztorokat, gyanúsembereket, más ilyeneket, kényszerítő eszközökkel, ütlegekkel is hajtsák a predikáció hallgatására, a lelki pásztorok a titkos vétkeknek megbüntetéséről és a tolvajságok útlatosságáról egész hathatósággal predikáljanak s ekként a virtus erényéről elhajlottakat a virtus útjára visszatérlni igyekezzenek s az efféle predikációk hallgatásáról, az illető lelképásztorok adtestatumát követeljük. Mi nem akarunk kényszeríteni senkit a templomba való járásra, ne jöjjön oda senki, kit lelkiszüksége, vágya nem vezet oda, ne hallgassa predikálásunkat az, ki nem örömet, nem a vallás áldásai, sokszor vigasza után vágyva hallgatja.

Hanem a vasárnap megszentelése alatt értjük azt, hogy sokszor még a templom közelében is lévő korcsmák ne legyenek vasárnap hajnaltól az isteni tisztelet ideje alatt is nyitva, hol a szegény emberek egy része eliszsza egész heti keresményét, dalol, vagy inkább torkaszakadtából ordít. A vasárnap megszentelése, a munkaszünet alatt értjük azt, hogy a zsidóbérlő, nem ritkán a keresztyén birtokos cselédje is, ne menjen el a templom mellett megrakodott négy ökrös szekérével, éktelen káromló szavakat hangoztatva, midőn mi bent a templomban Isten igéjét hirdetjük. A vasárnap megszentelése, a munkaszünet alatt értjük azt, hogy a községi bírónak ne adassék meg cselédjeivel szemben az a hatalom, hogy azokat oda kényszerítheti, hogy velők egész délig sorvetővel vettett s minden más munkát végeztethet, ne legyen e cselekedetével botránkoztató. a vallásosságot kigúnyoló. Hiszen alig egy éve, a midőn itt közelünkben, tekintélyes helyekről, tekintélyes férfiakról hangoztatva lett, hogy a mindent felforgató szocialismus terjedésének meggátolására s a nép felvilágosítására legtöbbet tehetnek a lelkészek. Elfogadom ezen állítást, lehet hogy tehetünk valamit, de csak úgy, ha munkánkhoz az állami törvények s intézkedések segítséget nyújtanak. Ne hagyjunk fel azért a vasárnap megszentelése, a munkaszünetnek sürgetésével, én hiszem, hogy elvégre is meghallgattunk.

Tiszáninnen egyházkerületünk papi özvegy- árva-tára alapszabályainak átalakítását, mindnyájan szükségesnek, jogosnak tartottuk.

Az egyházkerület által kiküldött bizottság adott eleinkbe egy többség s egy kisebbségi javaslatot. Miben állott a különbség a kettő között, felesleges itt elmondanom, mindnyájan ismerjük.

Hozzászólottak lelkészi értekezletek, bizottságok, egyház-megyék, maga a kerület is többször. A „Sárospataki Lapok“-ban számtalan foglalkoztak vele, kiknek némelyike, távolról sem mondom, hogy mindnyájan — úgy látszik — nagyon a maga malmára akarta hajtani a vizet. Többen kimondták, azt a különben magasztos elvet, „egymás terhét hordozzátok“ de az imígyen író x—i lelkész, midőn ezelőtt 30 évvel az 1409 frt évi jövedelmet nyújtó paróchiát elfoglalta s belépett a 2 frtos osztályzatba, nem így szólott az ugyanakkor hivatalba lépett 400 frt évi jövedelmet adó s a gyámtárba 6 frtos

osztályba lépett y—i lelkészársához. Az egymás terhe hordozása magasztos eszméjének e helyütti alkalmazása valóban óriási hiba, hogy ne mondjam bűn lenne.

Egészen más az ezelőtt négy évvel felállított országos gyámintézet, ebbe kiki jövedelméhez mérten adózik, itt már helyesen alkalmaztatik ama magasztos elv.

Elvégre annyi vajúdás után, a mi munkás, vas szorgalmú, éles látású emberünknek Fejesnek, a legközelebbi egyházkerületi gyűléshez beterjesztett alapszabály javaslata, a melyet a fentemlített többségi javaslat és az országos gyámtár alapszabályai figyelembe vételével állított össze, olyan hogy az talán kevés módosítással, minden jogos kívánatokat kielégíthet, mégis annyit óhajtának tőle megkérdezni, van-e olyan intézet több is, melynek ha valaki fizető tagjává lett, ha félszázadon át tagja, mindig ugyanazon egy összeget kell fizetnie s halála után özvegye, vagy árvája csak annyi jótéteményben részesül, mint a pár évig fizető? én nem tudom, de megengedem, hogy az ily nemű intézetnél így kell lenni, itt talán már inkább állhat az egymás terhét hordozók elve.

A paróchiális könyvtárak felállításának eszméjét is ugyan-csak Fejes István vetette fel, a „Sárospataki Lapok“ közölte a tervezetet is, úgy látszik el is lesz fogadva. Én azok közzé tartozom, kik annak fölállítását nem holnap, hanem ma óhajtának, hanem a módosítatra nézve már nem mindenben osztom Fejes véleményét.

Az országos lelkészi gyámtár felállításakor nem fogadtatt el, hogy a gyámtár jövedelméhez az egyházak is járuljanak, hacsak némi segélylyel is, veszedelmes viszályt szerző lépésnek tartatott ez, holott én nem tudok e hazában oly közhivatalt, melynek nyug- vagy gyámintézetéhez a fentartó testület is bizonyos részlet fizetésével ne járúlna. Tekintsük meg csak a tanárok, tanítók s községi jegyzők nyug- és gyámintézetét, csak a magyarhoni reform. lelkészeknek kell ezt egyedül magoknak viselniük, csakis a közalaptól nyújtott és nyújtandó segélyek járulnak önmegadózatásukhoz, nem volt bátorságunk az egyházakat hozzájárulásra felhívunk.

És most, midőn egyházaink csaknem elviselhetetlen terheiről beszélünk, midőn az egyházak pénztárai üresek, a legszükségesebbeket sem tudják fizetni, a nép pénzén, — házi bútort, könyvet, a miből tanuljon, akarunk vétetni a pap részére egyházainkkal, akkor, a mikor a lelkészi fizetés, az állami pótlék által tagadhatatlanul javult, a nép egyházi terhein eddigelé könnyítve nincs. Én azt mondom ne állítsunk fel oly szabályzatot, a mi csak a papirosn marad. A tervezet szerinti folyamodgatás pedig igen unalmas és terhes, elvégre igen megszokjuk mindenben a folyamodgatást és kéregetést.

Üdvözlöm s örömmel fogadom tehát az eszmét, azt sem óhajtom, hogy pusztán eszme maradjon, de az előállítási költséget ne az egyházaktól kérjük, vagy épen azokra vessük ki, hanem eszközöljük azt más valamely meglevő, vagy előteremtendő alaptól, vagy fölállítását egy kevés időre halasztjuk el.

Tisztelendő Lelkészársaim! Tisztelt Értekezleti Tagok! Úgy vagyok meggyőződve, hogy mindnyájunknak mulhatatlan lelkiszüksége az, hogy hazai reform egyházunk életéről kivált márma tudomással bírjunk és hol találhatná fel azt, a sokszor falusi magányban elzárkózott lelkész másutt, mint egyik vagy másik egyházi lapunk útján. Úgy tudom, hogy épen ezen mi alsó-zepléni egyházmegyénk lelkészeinek legtöbbje nem járhatja a „Sárospataki Lapok“-at, mily mértékben pártoltatnak a legtöbb egyházi lapok, nem tudom, de sejtem, hogy nem nagy mérvben. Felhívom azért lelkészársaim figyelmét a Sárospataki Lapokra, úgy is ezen lap egyházkerületünk s főiskolánk lapjának is tekinthető, ebből ismerhetjük meg leginkább kerületünk, főiskolánk ügyeit s napi eseményeit, de felőleli ezen lap hazai reform. egyházunk összes ügyeit is közleményeiben. Ha egy lelkésznek magának terhes, álljon össze két vagy három lelkész s fizessen elő közösen.

Ez év folyamán hosszabb tárgyalások folynak a „Sárospataki Lapok” hasábjain az ismétlő iskolák Tantervéről, ha időnk engedné hozzászólhatnánk ehhez is, valamint a gömöri egyházmegye kiküldött bizottsága által készített kissé túlságba vitt, ma már életbe nem léptethető fegyelmi szabály-tervezethez is.

Lelkeszi körünknek alapszabályai, megalakulásakor 1890-ben, a tagságot nem tették minden lelkeszre nézve kötelezővé; a főtiszt. egyházkerület múlt évi őszi közgyűlése 13. sz. a. határozatával utasítja egyházmegyénket, hogy épen úgy, mint a többi egyházmegyékben itt is kötelezővé tétessék, tárgyalta-e azt egyházmegyénk legközelebbi közgyűlésében nem tudom, de elnöki kötelességem ezt itt fölemlíteni s kérni az értekezletet, hogy a kötelező tagság már itt kimondassék.

Tisztelendő Lelkésztestársaim! Tisztelt Értekezleti Tagok! Értekezleti megnyitómiban nem tartottam valami tudományos értekezést, hanem csak hazai reform. egyházunk életéből a napi eseményeket igyekeztem felkarolni egész egyszerűséggel; célom az volt, hogy ezzel jelen értekezletünknek tanácskozási anyagot is nyújtsak, kérem is lelkésztestársaimat a hozzászólásra, valamint olynemű indítványaik megtételére s az azok feletti tanácskozássra, a melyek alapszabályaink egyik vagy másik szakasza alá vonhatók.

A midőn most köszönetet mondok megjelenésükért, magamat lelkésztestársaim s az értekezleti tagok további szeretetébe s jó indulatába ajánlva, az értekezletet megnyitom.

IRODALOM.

* **Jegyzőkönyvek.** A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye ez évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyvét *Hidegh József* állította egybe. Gazdag tartalmú s a határozatok hozatalában igen körültekintő e jegyzőkönyv, a melyben egy szép s követésre méltó szokást is találunk, a mint ezt már máskor is tapasztalhattuk, t. i. függelékben az elhunyt lelkeszeknek rövid életrajzuk s jellemképük olvasható. — A nagybányai ref. egyházmegye ez évi tavaszi gyűlése jegyzőkönyvét is *Gergely Károly* tanácsbíró főjegyző szerkesztette, a szokott körültekintéssel s pontossággal. *Custos.*

* **Révész Kálmán** a kassai ev. ref. egyház nagy buzgalma lelkipásztora „Emlékkönyv”-ben örökíté meg egyháza közgyűlési határozata folytán ez év június utolsó vasárnapján tartott jubileumot, a melyről már megemlékeztünk. Ez emlékkönyv tartalmazza Kun Bertalan püspök buzgóságteljes imádságát, Révész alkalmi egyházi beszédét, a melyben az alapigék nyomán találóan s szívet megindítóan bizonyítja, hogy az Ur megvigasztalta a sok hányatáson keresztülment kassai ref. egyházat; s végül az ez alkalomból tartott közgyűlési jegyzőkönyvet Dr. Juhász Béla tollából... Bizonyára kedves emléke leend a kassai ref. egyház minden tagjának ez az emlékkönyv, a mely fokozni fogja az emberek lelkében az Ur háza iránt való szerelmet. (ő.)

* **Hartmann**, a híres pessimista bölcész „*Ethische Studien*” cím alatt a múlt évben egy testes munkát adott ki Lipcsében a Haacke H. féle könyvkereskedésben; 8 értekezést tartalmaz a következő címek alatt: 1. Félig alatta, félig felette a jónak és rossznak; 2. A Nietzsche-féle új morál; 3. Az egoizmus Stirner-féle dicsőítése; 4. Az antik humanizmus; 5. Heteronomia és autonomia; 6. Érdem és élvezet; 7. Erkölciség és boldogság; 8. Vallásbölcészeti tételek. Érdekes a Nietzsche-féle felfogásról szóló nézete, a melyben a nevezettet asszonyosan írónak mondja, a ki az emberfeletti az eszményét a túlzott férfiaság karrikatúrájává teszi, a női természet eszményévé úgy, mint mikor a cirkusz athléta a dekadens aristokrata nők

eszményévé válik. Ellenben Stirner Miksát, az anthropologizmusnak ezt a sajátos képviselőjét, igen dicséri s a munkáját „genialis mester-mű”-nek nevezi. A vallásbölcészeti tételek száma 68, a melyek közül az első 17 az isten-képzetekkel foglalkozik s tartalmuk szerint a ker. theizmus fölötté áll ugyan a természeti s elvont-monisztikus pantheizmusnak, de nem áll fölötté az összerű-monisztikus pantheizmusnak, a mely felülmúlja a zsidó theizmusnak s az alexandriai elvont monizmusnak háromsági monotheizmusban egyesített ellentmondásait. A 18—58 tételekben a ker.-ségei foglalkozik, az 59-ikben s a következőkben kizárólag Pál apostol személyiségét tárgyalja, állítván, hogy az apostol a ker.-ség tulajdonképeni alapítója, mert a Jézus személyi sége s tudománya „csak esetleges külső mozzanat” s nem tényleges alap.

* **A szeretetről.** Beszédek gyermekistentiszteletre. Irták s a debreceni ev. ref. főiskola oratoriumában elmondták: *S. Szabó József*, *Elek Lajos* és *Dr. Nagy Zsigmond*, főiskolai tanárok. I. Füzet. 1—24 l. Debrecen. 1899. Ára 10 kr. A füzetekben levő három beszédet a szerzők az 1898/9-diki iskolai esztendő óta berendezett és annak folyamán tartott gyermek-istentiszteleten mondták el az I—IV. osztálybeli gimnáziumi növendékek előtt. Kinyomatták pedig részint azért, hogy a füzetke szétszórása által a zenge keblekben felkeltött vallásos érzelmeket állandósítsák, részint meg azért, hogy vallásos irodalmunk e téren való fogyasztásán kezdeményezések által segítsenek. Tudomásunk szerint az e téren való kezdeményezés Benke István sepsi-szentgyörgyi tanártól ered, a ki már három kötetre menő efféle beszéddel kívánt a szóban levő fogyasztáson segíteni. Meggyőződésünk pedig az, hogy az ilyen szórványosan tartott gyermekistentiszteletek nem pótolják a majdnem teljesen száműzött iskolai vallásos és erkölcsi nevelést. Ezt kellene minél teljesebbé és hatásosabbá tenni, növendékeinket pedig a gyülekezeti istenitisztelek minél szorgalmasabb látogatásában gyakorolni. — A füzetekben levő beszédek különben célszerűek s méltók arra, hogy ott, a hol ilyen istenitiszteleteket tartanak, felhasználtassanak.

* **Imádság**, szabadságharcunk debreceni csatájának ötven éves emlék-ünnepélyére. Irtá s a nagytemplomban 1899. aug. 2. elmondta *Dicsőfy József* stb. Kiadta a debreceni ev. ref. egyház. Debrecen, 1899. 3—8 lap. Ára? — Erőtől duzzadozó, itt-ott elmélkedő és túlságba is csapó imádság; numerosos nyelve és irálya sokban rokon a Könyves Tóth Kálmánéval.

* **Szemerjai Szász Domokos** erdélyi ev. ref. püspök *Emlékezete*. Ima és emlékbeszéd. Elmondva a görgényi ref. egyházmegye közgyűlése alkalmával tartott gyász-emlékünnepevényen, Szász-Régenben, 1899. június 30-án. Kiadja az egyházmegye Szász-Régen, 1899. 3—19 lap. Ára? — A szép imádságot *Tavaszy József* esperes, az emlékbeszédet pedig, — II. Kőr. XII. 2, 4, 5, 19 és Filipp: V: 13 alapján, — *Lénárt József*, magyarói lelkesz mondotta. Biblikusan és erőteljesen rajzolja meg ez az elhunyt püspök működését, úgy is, mint Istentől hívott prófétaét, kinek szintén „megvolt az ő Hóreb hegye. melyen nem is két, hanem négy törvénytáblát adott kezébe, Isten nevében, az egyházkerület, a konvent és a zsinat: a a misszó szervezetére, a theol. fakultás megalkotására, az országos gyámintézet tervezetére és a szeretet háznak egyetemes jellege mellett is Kolozsváron való felállítására;” úgy is, mint olyan apostolét, a kinek megvoltak „erőtlenégei, melyekkel dicsekedhetett s

melyekért túrníe kellett boszúságot, szorongattatást, üldözést, vádat s ítéletet." Kár, hogy a tárgy kitűzése egészen más szöveg, — a Dán. XII:13 alapján, — álló és a felvett szövegtől merőben idegen és kár, hogy különben tűrhetően folyó iránya idegen szavakkal (demonstrál, phasis, intensiv, generacio, aspiráció, desolált sat. sat.) van gyakran megtarkítva. (N.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Értesítés.** A magyar protestáns irodalmi társaság debreceni vándorgyűlése alkalmából az elszállásolásra való jelentkezés *Oláh Károly* városi tanácsosnál (a városházán) eszközözendő, még pedig **szeptember 10-ig** Eddig kell bejelenteni a gyűlésre való elmenetelt is ugyanannál a városi tanácsosnál. — A Debrecenbe s az onnan való visszautazásra a m. kir. államvasútak vonalaira a társaság gyűlésre menő tagjainak kedvezményes jegyek engedélyeztetettek, a melyek gyorsvonatokra is érvényesek. E kedvezményes jegyekért a tiszántúli ref. püspöki irodához kell fordulni. A gyűlést megelőző este szept. 19-én fél 8 órakor az „Angol Királynő” helyiségbe ismerkedési társasvacsora lesz. Étkezés a la Carte, saját költségen. A gyűlés napján — szept. 20-án, — a közgyűlés után fél 2-kor a vendéglátó házigazdák társasbédet adnak az „Arany-bika” szálloda disztermében. Az ebédjegyek *Vécsey Imre* városi tanácsos tb. főjegyzőnél vehetők át a városházánál. Ebéd után a város nevezetességeinek megtekintése. Este 6 órától fél 8-ig katonai térzene a 39. cs. és kir. gyalogezred zenekara által a nagy erdei parkban. 8 órakor a debreceni összes dalegyletek hangversenye a nagyerdei vigadó termében. Ezután tánc. Belépti díj: 1 korona. A tiszta jövedelem a „Károlyi-alap” javára szolgál.

— **A miskolci ev. ref. főgimnázium** új épületének felavatási ünnepélye szeptember hó 17-ikén a következőleg fog megtartatni: d. e. 9 órakor az új templomban istenítisztelet, a melyen Csik Dániel vallástanár prédikál, 11 órakor az intézeti tornateremben a miskolci dalár-egylet éneke után Kun Bertalan püspök felavatási imádságot mond, a melyet ismét a dalár-egylet éneke követ, a mely után Mikulecky István főgondnok, Soltész Nagy Albert igazgató-tanácsi elnök s Dr Kovács Gábor intézeti igazgató mondanak beszédet. Bezárja az ünnepélyt a Hymnus közös elénekzése, a mely után az intézet helyiségeinek s a gyűjteménynek megtekintése következik. Az ünnepély után 1 órakor közebed.

— **A csurgói ev. ref. főgimnázium** szeptember hó 14-én tartandó fennállása 100 éves s új épület felavatása ünnepélyén Barakonyi Kristóf belső-somogyi esperes egyházi beszédet tart a városi templomban, Vida Károly dr. gimn. igazgató alkalmi beszédet mond, Baksay Sándor solti esperes emlékbeszédet tart Soltra Alajos fellett, ünnepi ódát irt s előadja dr. Horvát József intézeti tanár, közben a főgimn. énekkar szerepel, este pedig Tóth Lajos budapesti nemzeti zenedei tanár s a városi magán vegyes kar közreműködéssel jótékony célú hangverseny leend.

— **Pályázati hirdetések lelkeszi állásokra.** Az erdélyi egyházkerület széki egyh. megyéjében fekvő IV. osztályú s 353 frt 21 krnyi javadalmú **szász-zsombori** lelkeszi állásra a pályázatok szeptember 10-ig küldendők el Somkerek Miklóshoz Székre (Szolnok-Doboka megye.) — A dunántúli egyházkerületben, a tatai egyház-

megyében fekvő I. osztályú s 1636 frt 50 kr. jövedelmű **kocsi** egyház lelkeszi állására szept. 17-keig küldendők el a pályázati kérvények Cziike Lajoshoz Ó-Szőnyre.

— **Kérdés intéztetvén** hozzánk, hogy a „Magyar Prot. Irodalmi Társaság” érdekében írott vezércikkhez csatolt szerkesztői megjegyzést a prot. tanárokról vonatkozólag miért kockáztattuk meg, a kérdésre a következő választ adjuk: azért, mert az 1893-ik évi júniusi „Prot. Szemlé”-ben olvasható tagnévsor azt tünteti fel, hogy a prot. tanár-világ távollétével tündököl e nagycélú s hivatású társaságunktól. Csak pár példát bizonyosságul! A debreceni főiskolából például csak 8 tanár társasági tag, van teológiai tanár is, a ki nem tartja méltónak a pártolást. A pápai iskola gimnáziuma már jobban van képviselve, mert 7 tag van, de a teológiai tanárok közt itt is van kettő, a ki nem tag, valamint a budapesti akadémia egyik tanára sem, ellenben Sárospatak és Kolozsvár, Pozsony, Eperjes, Sopron theol. akadémiaja egész számban szerepelnek. Különben hadd álljon itt a tanárok létszámának egész rendszeres kimutatása: Budapest: 22: (3 tud. egyetemi, 1 műegyetemi, 1 paedagógumi tanár) Debrecen: 8; Eperjes: 6; Gyömrő: 1; Igló: 1; Karcag: 2; Kecskemét: 3; Kun-Szent-Miklós: 1; Kolozsvár: 13 (1 egyetemi tanár) Makó: 1; Maros-Vásárhely: 1; Máramaros-Sziget: 2; (1 leánynöveldei) Miskolc: 2; (1 leánynöveldei) Nagy-Kőrös: 2; (1 képezdei) Pápa: 11; Pozsony: 5; Sárospatak: 8; Seps Szentgyörgy: 3; (1 polgáriskolai tanár) Szászmaté: 1; (polgári iskolai) Szászváros: 2 s Székudvarhely: 1. — **Feltűnőségek** — a távolmaradásban igen nagyok, különösen ág. ev. testvéreink részéről. Vajha a debreceni gyűlés után kedvezőbb kimutatást adhatnánk! (o.)

— **Értesítés.** A homonnai állami faipari szakiskola 1. évfolyamába az 1899/1900. tanévre oly tanulók vétetnek fel, kik valamely közép-, vagy polgári iskola két osztályát, vagy pedig az elemi népiskola 6 osztályát sikerrel elvégezték, vagy ezeknek megfelelő fölvételi vizsgát tesznek le, életük 12 évét betöltötték és ehez képest kifejezett, ép testük van, a mit hiteles orvosi bizonyítvánnyal kell igazolniok. Felvehető még az iparos-tanonciskola három osztályát végzett ifjú is. A beiratások szeptember 1-től 3-ig tartanak az intézet irodahelyiségében. Beiratáskor minden növendék tartozik bemutatni: a) születési bizonyítványát, b) atyja vagy gyámja bejegyzését tartalmazó nyilatkozatát, melyben kifejezendő annak kötelezettsége is, hogy az illető a tanuló teljes tartalmát bevégzi b) iskolai képzettségéről szóló szabályszerű bizonyítványt, d) az újravétel megtörténtéről szóló bizonylatot. Tandíj évenként 6 frt, melynek felét beiratáskor, másik felét pedig febr. közepéig tartozik a tanuló az iskola pénztárába befizetni. Szegénysorsú tanulók a tandíjmentességet úgy nyerhetik el, ha beiratáskor a felügyelő-bizottsághoz kérvényt adnak be, melyhez a szegénységükről tanuskodó bizonyítvány melléklendő. A szegénysorsú növendékek nemcsak tandíjmentességben részesülnek, hanem az intézet ellátja őket a szükséges könyvekkel, rajz- és írószerekkel is. Az intézet növendékei számára az 1899 évre több 50—100 frtos ösztöndíj van, melyre folyamodhatnak szegény, de jó magaviseletű és szorgalmas tanulók; folyamodványuk a felügyelő-bizottsághoz címezve, az igazgatóságnál nyújtandók be. A m. kir. államvasutak igazgatósága 4, egyenként 60 forintos ösztöndíjat alapított a szakiskola oly tanulóinak számára, kiknek szülői a nevezett vasutnál állanak szolgálatban. Ez ösztöndíjakért a vasut miskolci üzletvezetőségéhez kell folyamodni. A homonnai állami faipari szakiskola 4 éves tanfolyamát végzett tanuló végbizonyítványa alapján a műfaragás, esztétizálás- és asztalosági ipar önálló üzeméhez, nagykorúságig segédi munkakönyv elnyeréséhez jogosult. A végzett tanulók felvétetnek m. kir. közép-ipariskolába, továbbá az iparművészeti iskolába is.

— **Felhívás.** A nagy-váradai ev. reform. leányinternátus gazdátó-bizottsága a háztartó vezetése és az igazgatónőnek a inövendékekre való felügyeletben kisegítésére házvezetőnőt alkalmazni szándékozik. Felhívja azért az olyan gyermektelen lelkészi özvegyeket, a kik e 200 frt évi tiszteletdíjjal és az intézetben nyerendő teljes ellátással jutalmazott állást elnyerni óhajtanák, hogy illetékes lelkészi hivataluktól kért élet korukat is feltüntető bizonyítvány kapcsán ajánlkozásukat legkésőbb a *folyó évi szeptember hó 15-ig* alúlirotthoz eljuttatni szíveskedjenek. Megjegyzem, hogy az állandósítás csak egy évi próbaidő után történik. Nagy-Váradon, 1899 auguszt. 14. Sulyók István ev. ref. lelkész.

— **Fölhívás a tisz. káplán urakhoz.** Nyolcvanadik — s sok erőtlenséggel egybekötött életkorom káplántartásra kényszerítvén, bátor vagyok tisztelettel fölhívni az igen tisztelt s netalán helynéküli, — valamint mindazokat a tisztelt káplán urakat, kiknek helyzete, körülménye, kilátása úgy javulja, hogy ez ügyben engem, becses levelekkel, — melyben időnyerés szempontjából föltételeket is tudatni fogják — megkeresni méltóztatassanak. — Az illető egyház Hajdu-Bagos, 1600 lelket számlál a debreceni egyházmegyében, közel Debrecenhez, melyvel vasúti összeköttetése van. Az állomás folyó évi okt. 5-én lenne elfoglalandó. u. p. Derecske (Biharmegye.) *Basa Bálint*, hajdu-bagosi ev. ref. lelkész.

— **Nagy az öröm a vatikánban,** mert a »Vera Romana« című ultramontán heti-lap tulajdonosát, a ki ellen egy volt r. kath. pap becsületsértésért emelt panaszt, mert a lap mindent elkövetett, hogy az expap protestáns térítői munkássága hajótörést szenvedjen, a legfelsőbb bíróság, noha a két alsóbb elítélte, felmentette a fogság s pénzbüntetés alól. A felmentés a védők által hangsúlyozott »animus iniurandi« hiánya alapján történt s azért, mert a lap kiadója »jogosult érdekek«-et, vallásfentartást védelmezett . . . Persze az ultramontánok a »vallás védelmé«-nek ürügye alatt becsületsértők is lehetnek!

— **A németországi evangélikus szövetség** ez évi közgyűlése fenállása óta, a XII-ik, október 9—12. napjain fog megtartatni *Nürnbergben* a következő programmal: okt. 9-én tanácskozás, estve ismerkedési estély; okt. 10-én délelőtti tanácskozás, délután isteni tisztelet a Lőrinc templomban, ahol Haupt hallei professor prédikál, estve nyilvános értekezlet, a melyen Buchwald lipcei lelkész s Trümpelmann magdeburgi superintendens tartanak előadást, az első »Luther személyiségéről s annak a jelenre vonatkozó jelentőségéről«, az utóbbi »Istennek útja a német néptörténetében a reformáció óta« cím alatt; harmadik felolvasás is lesz: »az ev. egyház jótekonysága« cím alatt; okt. 11-én délelőtti konferenciák, majd a nyilvános nagy gyűlés, a melyen gróf Wintzingeröde Bodenstein mond megnyitó beszédet, erre üdvözlések következnek, azok után pedig előadás, még pedig Dr. Bergertől, »Humanismus vagy protestantismus? Korunknak ez a lelkiismereti kérdése« cím alatt. Gyűlés után ünnepi lakoma, este pedig zenei előadás, a melyen előadják a Hacenbergek lelkész »Gusztáv Adolf« költeményére Bruch Miksa által szerzett oratoriumot. Okt. 12-én bevégo gyűlések.

— **A hágai békekonferencián** a vatikán, bármint erőlködött is, a mint tudjuk, nem vehetett részt, mert Olaszország vagy-vagy elé állította a többi nagyhatalmasságokat, a melyeknek volt annyi józan eszük, hogy a quirinált, mint nagy hatalmat, többre becsülték a vatikánnál. Azonban a jezsuita olyan, mint a macska, mindig talpra esik s ha nem sikerült a »béke-pápa«-nak részt venni a béke-konferencián, sikerült az, hogy

a holland királynő *legalább* megemlékezett róla. Persze a protestáns fejedelmek igen udvariasak a földi Krisztussal, illetőleg Istennel szemben s udvariasságuk alkal-mával elfeledik, hogy a pápaság, mint ilyen, egyetlen s kizárólagos akadály a népek békéjének. Ezt dr. Joos sveici béke-konferenciai tag már megmondotta s hogy igaz, azt a világ s a népek történelme szomorúan igazolja. De hát lehet-e a pápa más, mint »casus belli« akkor, a midőn alattvalóit (?) az eretnekek elleni harcra ösztönzi, sőt kötelezi, — a mikor az áttérítési akna-munkákat tűzzel-vassal szoríttatja?

— **A Sárospataki Irodalmi Kör** egy népiskolai »Földrajz« készítésére pályázatot hirdet E munka a népiskolai Tantervhez alkalmazkodva készíten-dő. A pályamunka beadási határideje 1900. szept. 1. A pályamunka idegen kézzel írva, lapszámozva adandó be. A munka díjazása a Kör Alapszabályai szerint történik. A ki e munka megírására vállalkozik, szándékáról a másodelnököt szept. 30-ig *jelige alatt* értesítse. Ha e napig pályázó nem akad, megbízás útján fogja a Kör a munkát elkészíttetni. Sárospatak, 1899. aug. 19.

Maklár Pap Miklós,
másodelnök.

2—3.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Szegedi Mezőgazdasági Kiállítási Sorsjegyek

Főnyeremény: 50.000 korona értékben

és több, kisebb nagyobb nyeremény, összesen

1006 nyeremény 100.000 korona értékben.

Egy sorsjegy ára 20 krajczár.

Az összes nyereményeket kívánatra 20% levonással azonnal **készpénzben** beváltja **Budapestben:** a »Hermes« Magyar Általános Váltóüzlet Részvénytársaság, V. Dorottya-utca 8., vagy **Szegeden:** a Szegedi Kereskedelmi és Iparbank.

Ezen pénzüzetek a **nyerő kívánságára** készek az **50.000 kor. értékű főnyereményt egy hasonértékű szegedi mintaszerűen berendezett tanyai gazdasággal is becserélni**

Huzás Szegeden, a kiállítás utolsó napján, 1899. szept. 10-én este 6 órákor.

Sorsjegyek kaphatók bank- és váltóüzletekben, az összes dohánytőzsdékben és egyéb elárúsító helyeken.

Viszontelárusítók forduljanak a kiállítást rendező

Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségéhez,

Budapest, IX. Üllői-ut 25., Köztelek.

424

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
6 frt, fél évre 3 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Vadászy Pál felsőborsodi esperes lelkész-értekezleti megnyitó beszéde.” — „Az abauji egyházmegye alakulása és kiterjedése.” *Révész Kálmán.* — „Torna 100 év alatt.” *N. J.* „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület 100-év előtti organisatiójához.” *Radácsi György.* — „Bernáth Elemér jubileuma.” *Hutka József.* — „Felső-borsodi lelkész-értekezleti közgyűlés.” *Szuhaý Benedek.* — „Az alsó-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése.” — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.” —

Vadászy Pál felső-borsodi esperes lelkész-értekezleti megnyitó beszéde.

Tisztelt értekezleti közgyűlés!

Ha széttekintünk jelenleg egyháztársadalmi életünk mezején, sok oly jelenség tűnik föl előttünk, a mi az azon észlelhető egyhangúságnak bizonyos hullámzatos képet, változatosságot kölcsönöz, de a melyek közül egyik sem emelkedik a korszakalkotó események magaslatáig. Az országos gyámintézet, a lelkészi kongrua szívesen ölelné magához harmadik nagyobb szabású mű címén édes testvér gyanánt az egyházi adózás reformját, de félő, hogy életrevalóság tekintetében messze marad el társaitól, legalább az előmunkálatok körül észlelhető bizonytalanság erre enged következtetni. Ezen újabb időbeli reformokhoz oly sok remény, oly sok várakozás fűződött s annyira kimagaslának társaik közül, hogy valóban el lehet mondani, hogy egyházi életünk mezején új helyzetet teremtettek, hátha még a hívek terheinek könnyítését célzó adózási reform is életbe léphet, s oly siker fog nyomába lépni, mint a minő a hozzá kötött remény?!

De az én lelkemre nem ez a lassú mozgás gondolata van lehangoló hatással, hanem az a némán is sokat mondó kép, melyet jövőnk körül alkothatunk. A Bethesda tavának habjait ritkán érinti egy-egy eltévedt szellő, csendesesen pihennek annak erősebb hullámzáshoz szokott habjai. Nincs semmi közszellem, a mely mozgásba hozná a megszibbadt tagokat. Ugy látszik, mintha a hazai protestantizmusnak nem volna kellő mennyiségű levegője, vagy ha van is, mintha hiányoznék belőle a kellő oxigén tartalom. Hasonlít egy kiégett keblű aggastyánhoz, kire már alig vannak hatással a haza és egyház szolgálatában becsületesen megfutott múlt édes emlékei, vidító képei és a ki bizonyos fokú zsidbadsággal várja magára a jövőt, melyben ő csak egyhangúságra számíthat. Alig bonthatja ki a sokszor nagy apparátussal megindított lélek-hajszja és egyéb bajok miatt lehangolt kedélyünk lelkesülésének megtépett szárnyait, már egy másik percben csak emléket hagyja meg lelkünkben egy esetleg váratlanul jött esemény, mit sokszor a felekezeti szűk körében mozgó érdek hajhászat, vagy

a világiak után jellemzetesen megindult divatos kapkodás, vagy a haszonlesés ördöge állít oda sokszor legszebb terveink elé titkosan működő kezeivel, gyűlöletet lehellő fanatizmusával. És e sokszor mesterségesen megteremtett helyzetnek, melyre Belgium és Spanyolország lélekölő klerikalizmusa oly szánandó példát mutat, csak mireánk, illetőleg a protestantizmusra van legkárosabb hatása, mert az ily légkörben nem élhet; annak szabad mozgás, szabad levegő kell, melyből — mint a nap kebeléből a szétlővellő sugarak — táplálékát veheti, de a mit az ilyen chaoticus élet, hol a szenvedély gyűlölete, a hatalomvágy ingerlékenysége, ennek csábító combinatioi képezik a főerőt s tervszerűen viszik a főszerepet: — a szabad lélegzéshez szokott protestáns önértetnek megadni sohasem képes. Epen ezek miatt a helyzetet tisztázni kell, fel kell lépni a prot. lelkészi karnak a hit fegyverével, magához venni a küzdelemben hatalma erősebb megnyilatkozhatásáért a világi elemet, és a velünk egy célért lelkesülni, egy zászló alatt küzdeni hivatott prot. tanítói kart, mert ezek nélkül hasztalan minden törekvésünk, illusió minden nemesebb szándékunk; — a világ lelke által majdnem egészen foglyúl ejtett prot. közvélemény csaknem minden komolyabb fölépésünkre hideg közönyt nyel s ebből eredő mellőzésel felel, minden nagyobb megmozdulásunkat a más vallásfelekezetek ellen irányított ellenszenv kifolyásának, korunk értelmi felfogásával ellentétes nyugtalankodásnak bélyegezvé. Igen! mert az a nagy bajunk, hogy sem hivatalosan, sem társadalmilag nem tudván a hatalom, fény és befolyás mértéke szerint ítélkező kritika előtt imponálni, mindjárt ránk dörög a kárhoztatás hangja, mihelyt a szokottnál kissé nagyobb mértékben felemeljük az absorbeáló hatalom ellen tiltakozó szavunkat, sokszor épen saját kebelünk-ből támadván e túlságosnak mondható loyaltás, honnan a kárhoztatás lehangoló nyilatkozata helyett épen a tette buzdítás lelkesítő szavának vagy hitbeli szilárdságának kellene az önvédelem komoly szerepében hangot adni. A napi sajtó közönye, sokszor lesújtó igazságtalan kritikája, s az ennek alakító hatása után induló közvélemény gyakran még ott is sújt, a hol inkább hallgatni, vagy elismeréssel kellene adózni, nem azt nézvéen lényegnek, hogy mi van mondva, hanem, hogy ki mondja azt. Ezen eljárás ellen kel-

lően alig védekezhethünk, mert létjogosultságát a vélemény nyilvánítás szabadságában hiszi és állítja, de azért ez ellen is sokat tehet a komoly férfias nyugalommal és bátorsággal, egyetértéssel fellépett papi prudentia. Ne ingerelje lelkünket a világi kincsekért hevülő szenvedély, a mi korunknak minden tért meghódított lázas betegsége, hiszen a mi jelszavunk az alázatosság, a mitől ha eltérnénk, a keresztyénség nagy mesterét, Jézust tagadnók meg, kinek egész életpályája a nemes egyszerűségnek, a minden hiú fényt kizáró alázatosságnak szakadatlan láncolata volt. Ezen az úton haladjunk mi is, főleg ha anyagi helyzetünk gondfelhői ritkúlni kezdenek, midőn az eszményekért lelkesülő lélek szabad röptét nem fogják annyira lenyűgözni a megélhetés kesergő és vádló hangjai.

Igen! kövessük a Mestert és az ő magasztos elveit, mert csak ezek követése lehet a biztos alap, melyen állva szembeszállhatunk a jövő eseményeivel. Az evangéliomban rejlő tiszta, létfentartó erő kifejtésére kell tehát a fősúlyt fektetnünk, mert ha az evangéliomban letett erkölcsi alap kiesik lábunk alól: hijába való a lelkész minden egyházépítő fáradsága, akkor alig hiszem, hogy az ev. ref. egyház hasonlítható legyen azon sziklához, melyen a pokol kapui sem vehetnek diadalt. Mi állottunk az isteni mester példáját követő örök nyomdokába, még pedig önként, hivatásszerűen, azzal az előre jól megfontolt kötelezettséggel, hogy szívünk minden dobbanását, lelkünk minden gondolatját egyházunk javára szentelendjük, és most, midőn igazán elmondhatjuk, hogy „megnehezedett az idők viharos járása felettünk,” most hagyánánk fel annak igazi védelmével?

Nem! — tisztelt közgyűlés! — hanem vegyük kezünkbe az evangélizálás szeliden ható szent munkáját, a mit kezdünk azon, hogy nem téve különbséget kicsiny és felnőtt egyháztagok között, vegyük át híveink lelki gondozását, a kisebbeket tejnek itálával, a nagyobbakat az Úr beszédével, az Ige lelkével táplálva. E nemes, de nehéz munkát mi, mint lelkipásztorok, kezdjük meg ott, a hol kell — a népiskolában. Tudom, hogy e nézetem nem kapós, de azt hiszem, hogy az általam elfoglalt hely méltóságával nem ellentétes a szabad vélemény jogosultsága, a nézetek tárgyilagos tisztázására törekvés kísérlete.

Tisztelt közgyűlés! két nézet küzd egymással most még a „Sárospataki Lapok“-ban, később majd az életben, hogy t. i. a lelkész tanítsa-e a vallástant vagy a tanító? Mindkét kérdés komoly és fontosságához mérten meg is érdemli a közfigyelmet. A tanítókra örömmel bízom e functiókat, ha a régiek vallásos lelkesedésével, tiszteletreméltó komolyságával kezelné e tantárgyat az ifjabb nemzedék is, de — tisztelet a kivételeknek — itt már nincs meg a kellő hitbuzgóság, odaadó készség, sőt talán a készségség sem e tantárgy eredményes kezelése, tanítása iránt, és pedig szerintem önhibájokon kívül, mert — mint később látjuk — nem a tiszta vallásosság légkörében neveltetnek pályájokra. Egyházunk jövőjére pedig csak előnyös lehetne, ha szorosabban hozzá néve egyházunk testéhez — a prot. tanítói karban egy olyan vallásosan képzett, buzgó, egyházukat szerető társainkat tisztelhetnénk, kik hagyományos hit-hűségükkel az egyházpolitikai törvények által teremtetett új helyzetünkben is együtt küzdenének velünk, ne hagynák el azt a zászlót, mely alatt még most is lelkesedéssel forgolódnak nemes hivatásuk körében és egyházunk szolgálatában is a régibb gárda emberei

s nem nyugtalanítja őket az állam felé tekintgetés csábító gondolata. Igen, mert össze tudják szépen egyeztetni az egyházi és polgári élet iránt tartozó kötelességek tiszta fogalmát.

A másik nézet, hogy t. i. a lelkész tanítsa a vallástant, szerintem érvekben gazdagabb és maga a gyakorlati élet is e nézet előtérbe állítása felé gravitál, úgy hogy ez közzelfogás kezd lenni. Igen, mert, ha a lelkész a keresztelestől átveszi a gyermeket, bizonyosan nemcsak azért veszi át, hogy egyszerűen átadja a sirhalomnak, hanem azon hivatásos kötelezettséggel, hogy nemesebb részének, szívének és lelkének is ápolója, művelő tényezője lesz, vagyis hogy jó egyháztagokat neveljen belőle. A mai kor gondolkozási iránya az kezd lenni, hogy a lelkész neveljen az egyház, az Isten országa — a tanító a polgári élet számára. Ily változott működési körrel a lelkész a polgári életnek is hatalmas szolgálatot tesz, mert jól nevelt egyháztagok, egyszersmind jó polgárok, jó hazafiak is lesznek. Igaz, hogy ez eredmény a tanítói vallástanításnál sincs kizárva: de azért e nézet alkalmazása mellett a vallásos nevelés egységesebb és tekintve az egy methodus szerint kezelt tanmenet logikai folytonosságát, eredményesebb is; bár ennek sokan az ellenkezőjét állítják. De én több intelligenciát hiszek a prot. lelkész karban, semhogy e feladatának eleget ne tenne, ha az rá nézve kötelezővé tennék. Igaz, hogy ez nemcsak új dolog lenne, hanem kényes és kivihetőség tekintetében nehéz is; de ha a lelkész helyettesítheti a beteg tanítót, nem állhat-e e viszony megfordítva? és vajjon nem a célfelé törekvés jelei mutatkoznak-e egyházkerületünk azon határozatában, hogy a hol a tanítói állomás betöltve nincs, ott a lelkész tartozik legalább a *vallást* tanítani, nem ezen ismérvek fedezhetők-e fel ezen egyházlátogatási kérdésben: a lelkész tanítja-e a confirmándusokat, vagy a tanító? Hány lelkész tanítja ezt a nélkül, hogy ez kényelmét zavarná s panaszsra adna okot siker tekintetében a felügyelő hatóságnál?

Tisztelt Közgyűlés! Szinte sajnálatos, hogy most teendő nyilatkozatomban szinte az önvád hangja szólal meg, de erre a vallástanítás kérdésével szemben eddig elfoglalt helyzetünk ismertetési szándéka vezet. Nézzük meg állami, legközelebb felekezeti képezdeinket, kevés kivétellel ők megillető helyén áll-e a vallástanítás épen azok között, a kik az egyház veteményes kertjének, a haza virágainak kertészei lesznek? Vajjon hogyan nevel az buzgó egyháztagokat, a ki maga is oly nagy híjjával van a vallásos lelkesedésnek, az egyház iránti szeretetnek? A hol nincs alap, ott nem lehet jól építeni, sablonszerű az egész munka, mi az óhajtvá várt célt t. i. a leendő egyháztagok vallásos kiképeztetését nem fogja eredményezni. Vagy nézzük meg közép és kereskedelmi iskoláinkat, van-e azokban a vallástanításról a többi exact tantárgyak tanításához mérten gondoskodva, meg van-e a kellő minősítéssel és díjazással ellátott tanerő? Bizony, ha e kérdésekre őszintén akarunk felelni, el kell ismernünk saját hibáinkat, mulasztásainkat az egész vonalon s a folytonos panasz helyett e hiányok pótlására kellene egyházi hatóságainknak a fősúlyt fektetni.

Az elmondottak után röviden kell még megemlítenem, hogy a vallás erkölcsi nevelésnek egyik legfőbb akadálya az állami utilitáris intézkedés, mely nem tekintve a szív és lélek vallás-erkölcsi életének ethikai követelményeire, csak saját céljának él s ezen

anyagias törekvésének törvényeiben is kifejezést ad, midőn nem tekintve a vasárnap és egyéb ünnepnapok szentségi jellegére, nemcsak hivatalnokaival dolgoztat, hanem másoknak is tág kaput nyit az ünneprontó munkálkodásokra. Ennek a népre való káros hatása ellen aztán hasztalan minden papi prudentia, egyházhatósági intézkedés, templom kerülés, az egyházi ügyek iránti közönyöség, hidegség reá a felelet.

Ime, tisztelt közgyűlés! ily sok szép oldala és ily sok akadályja van a lelkeszi sikeres működésnek. Ne legyen azért ránk lehangoló hatással helyzetünk képe; van abban biztató, derült vonás is. Múltunkkal, őseinkkel mérjük össze a jelent, bizonyosan ez utóbbié lesz az előny. Az állami dotációban én nemcsak a fizetéspótlék rideg összegét látom, hanem az erkölcsi elv kimondását is, hogy az állami polgárok ethikai integritása szempontjából az államnak a lelkeszi karra, mint segítő munkatársaira szüksége van. Ebben ismét egy felhívás rejlik a prot. ifjakhoz intézve, hogy lelkesüljenek a papi pályára iránt. Igaz, hogy talán egy pályán sem terem oly sok szűrő tövis, mint ezen, úgy hogy azok egy 70–80 éves papi főn talán tövis koronává is nőhetnek, de e pályát vonzóvá teszi a cél szentsége, az eszközök nemessége, a hivatás fensége és az a független munkálkodás, mely annak corollariuma. Ha a világ lelkével gondolkozunk s annak szemüvegén nézzük e pályát; hiszem, hogy nem fogja azt vonzónak találni a nagyobb igények s csillogó vágyak embere; de ha annak minden más pályával versenyző díszét, tisztességes munkakörét nézzük, nem fogjuk azt kellő hivatottság mellett oly ridegnek, visszataszítónak találni, főleg már most, midőn a fizetés rendezés kérdése megoldás alá került. Istenség és a századok történelmével összeforrt protestantismus liberális szellemében s saját erőnkben bízva teljesítsük híven kötelességeinket, hogy szent lelkesedésünkben felmagasztosulva mondassuk el mindenkor e szavakat: „senki vádat nem mondhat rám, megtettem, mivel tartozám.” Az önelégültség ily édes szavait hangoztató életre van egyházunknak és hazánkunknak szüksége. Forrjunk össze tehát mindnyájan e két szent eszme kultuszában, így jövönk multunkat nem vádolhatja.

Ily érzések és eszmék hatása alatt állva a gyűlés tagjait szívem mélyéből üdvözölve, a gyűlést ezenel megnyitom.

Az abauji egyházmegye alakulása és kiterjedése.

Az abauji egyházmegye újraalakulásának 100 éves fordulójára alkalmából, az 1899 augusztus 29-én tartott közgyűlésen felolvasta *Révész Kálmán*, esperes.

Ha őszi közgyűlésünk idejét nem irányozná az a szempont, hogy azt néhány héttel a kerületi közgyűlés előtt meg kell tartanunk, ez évi közgyűlésünket október hó 17-re kellett volna kitűznünk, mert ekkor lesz kerek száz esztendeje, hogy „a tisztelendő abauji társaságnak, a főtiszteletű püspöki szék által lett felosztattatása szerint, legelső egyben gyűlése, a nagyidai parochián, tisztelendő senior, Tasnádi Székely István és tekintetes coadjutor kúrátor, Eger Farnosi Kandó Gábor urak előlétele alatt” megtartatott. Álljunk meg pár percre e nevezetes évfordulónál s röviden tekintsük át egyházmegyénk immár közel negyedfélszázados multjának határtelölő főbb mozanatait. Bizonyára szívesen tesszük ezt, mert hiszen:

Ki multjához érzéketlen,
Szébb jövőre érdemetlen.

A mai tiszáninneri kerület határai közt az 1560. évet jelölhetjük meg azon időponttól, midőn itt a kálvini vagy református irányzat diadalt nyer s a négy egyházmegye: abaujvári vagy kassavölgyi, borsodi, zempléni és ungi szervezkedni kezd. A legutóbbit ugyan erősen megzavarja a benne egy időre felszínre került unitár-irányzat, melynek ottani vezérérfia, Egri Lukács, esperességre is emelkedett; de a másik három egyházmegye már képviselve látjuk az 1567 évi híres debreceni zsinaton, hol a tiszántúli püspökség egyházmegyéivel együtt, az abauji, borsodi és zempléni esperességek is bevették és elfogadják a II. helvéthitvallást, melyről századokon át nevezettünk.

Az abauji egyházmegye XVI. századbéli határaitól és kiterjedéséről, egyházainak számáról, fájdalom, semmi biztos adattal nem rendelkezünk; de a XVII. század végéről, az 1680–90-es évekről, már teljes jegyzékét birjuk az abaujvári tractus anya- és leányegyházainak, Debreczeni Ember Pálnak Lampe által kiadott egyháztörténeti nagy művében. E jegyzék szerint, kétszáz évvel ezelőtt 108 anyaegyháza volt az abaujvári tractusnak, mely a mainál sokkal nagyobb terjedelemben, Zemplén-, Torna- és Szabolcsmegyék egy részét, továbbá Sáros- és Szepesmegyékét is magába foglalta. Az abaujvári egyházmegyéhez tartoztak ekkor a következő, száz év múlva (1799) már affiliált, vagy egészen elpusztult anyaegyházak: Bodókö-Újfalu, Baskó, Kéked, Misle, Széplak, Rozgony, Olcsvár, R. Ruszka, Ósva, Halmáj, Ináncs, Encs, Garadna, Petri, Perény, Szakoly, Zsebes, Gagy, Fáj, Somodi, Makranc, Buzita; továbbá Somos, Szent-Péter, Eperjes, Deméte, Aigus Sárosban és Markusfalva, Batizfalva Szepesben. Összesen tehát 29 anyaegyház, honnan az 1711-et követő szomorú korszak alatt a reformátussággal együtt a magyarságot is kipusztította a III. Károly és Mária Terézia idejében teljes hatalommal munkálkodó r. kath. reakció. Viszont azonban, az 1680–1799-ig terjedő 120 év alatt filiából anyaegyházzá erősödtek: Szkáros, Kemence, Szala, Szurdok, F.-Kércs, Csenyete, Pamlény, Péder, Lánecz; összesen 9, melyet levonva a fentebbi 29-ből, tiszta veszteség 20, melyet ismét levonva az eredeti 108-ból, marad 88 anyaegyház.

Mikor száz évvel ezelőtt, az 1799 május hó 16. napján Miskolcon tartott egyházkerületi közgyűlés, az 1791. évi budai zsinat XVII. kánona 18. pontjának megfelelőleg kimondta, hogy az eddigi 4 egyházmegyét 7 egyházmegyére osztja fel (Abauj, Alsó-Borsod, Felső-Borsod, Gömör, Torna, Alsó-Zemplén: végre Felső-Zemplén és Ung együtt, mely utóbbiak 1849 nyarán váltak ketté s így lett a 7. egyházmegyéből a mai 8) akkor a régi abaujvári traktusból elvették: Tisza-Ladány, Csobaj, Pthügy, Báj, Takta-Kinizs (ma: T.-Kenéz), Tokaj, Tarczal, Mád, Szerencs, Megyaszó, Monok, Ond, Golop, Tállya (összesen 14), melyek az alsó-zempléni traktushoz, Rakacza-Szend és Szent-Jakab a felső-borsodihoz, végre Torna (ekkor már fiók-egyház), Mészáz (szintén), Görgő, Lucska (filia), Almás (filia), Körtvélyes, Jablónca, Szilas (filia), Komjáti, Hidvég-Ardó (társ-egyház), Zsarnó, (tehát 11) a tornai egyházmegyéhez adattak; a három új egyházmegyéhez tehát 27 egyházzal járult a régi abauji traktus, melynek így 61 anyaegyháza maradt, azonban a régi borsodi traktusból hozzáadattván: A.-Vadász, Szikszó, Kázmárk, Selyeb, Kupa, Tomor, Onga, Böcs; a régi zempléni-ből pedig: Regmecz, Vily, Vágás, Biste, Kajata, Nyíri, Nagy-Szalánecz, Erdő-Horváti, Pusztafalu, a kettőből tehát összesen 17 anyaegyház, száz évvel ezelőtt 78 anyaegyházzal alakult meg egyházmegyénk.

Innen, a máig letelt 100 év alatt a következő változások történtek: Erdő-Horváti az alsó-zempléni, Böcs az alsó-borsodi traktusba tétetett át, viszont mi az utóbbiból 1854 őszén Aszalót kaptuk. Továbbá: Kemencze, Biste, Reste, Kr.-Vajda, Szend, Fügöd, Devecser, Nagy-Kinizs, Vizsoly, Alpár, Kupa, Léh, tehát 12 anyaegyház társított vagy affiliáltot; viszont N.-Bózsza 1802, Radvány pedig 1812-ben filiából anyaegyház lett. Így ma, egyházmegyénk 67 anyaegyházát számlál.

Ime mily nagy és sok változás 200 év alatt! Abból a 108 anyaegyházból, mely 200 év előtt az abaujvári traktust alkotta, ma már abauji egyházmegyénkben csak 43 áll fen, mint anyaegyház! A többi 24 anyaegyházunk, vagy máshonnan csatoltatott hozzánk, vagy azóta lett máterré.

Ugyancsak 1799 okt. 17-én történt az akkori 78 anyaegyháznak 6 járásba osztása. A járasok elnevezése és határa szószerint megegyezik a maival, csak hogy akkor a hegyközi járást *vágásinak* nevezték s Zsujta és Abaujvár eredetileg a kassai, Szaláncz pedig a vágási járásba volt beosztva, de már egy év múlva, a mai állapotnak megfelelőleg, kicserélték őket.

Azt hiszem, mélyen tisztelt közgyűlés, hogy nemcsak a multnak, nemcsak a mostani évfordulónak, de a jelennek is tartoztam a fenti adatok elsorolásával. Et haec meminisse juvavit!

Torna 100 év alatt.

A természet rendkívüli, de célszerű építkezése hazánk felső vidékét magas védfalakkal bástyázta körül. A huszita mozgalmak korán ültették át az új szellemet a vallás újítás idején bércecs hazánk ezen erősen védett vidékére. Biztos vára volt hazánk ezen része a menekülőknek, hol rengeteg erdők, magas megközelíthetetlen kősziklás ormok, tágas és messze nyúló barlangok oltalmazták az új hitvallókat.

A maroknyi Tormamegye is egyike hazánk azon vidékeinek, mely a természet e csodaalkotásai által erősen bástyázott fensíkján és mélyen elrejtett völgy katalanaiban, mindjárt kezdetben az új hitvallók táborában sereglott.

Azóta ki is tart mellette. Gömör és Abauj véd-szárnyai alá vette, hogy majd, ha tisztul, oszlik a felleg, szárnyaira bocsássa. 1799-ik év tavaszi egyházkerületi közgyűlés, mely az egyházmegyék felosztásával s organisatiójával foglalkozott, nem fogadván el Tornának Gömör- és Abaujba való szétosztását, önállósította. S már ez év őszi közgyűlését függetlenül, mint tornai egyházmegye tartja meg.

Ez a kis egyházmegye, ha nem dicsekedhetett s nem dicsekedhetik is országra szóló vezérférfiakkal, de pásztoraik összetartása, kitartó buzgólkodása, ernyedetlen szorgalma, példás hitélete által a maga egyszerűségében maig is erősen áll, egy is belőle el nem vezett.

Nem azért sírtak, nem azért keseregtek ennek papjai Jeremiás prófétafént, mintha a nyáj nem ismerné az úr törvényét, mintha azok széledtek, szakadoztak volna; de inkább a magok rongyait könyezték; kenyeret, hajlékot kértek, hogy a Jónás kunyhóját kissé korszerűbb, biztosabban védett hajlékkal cserélhessék fel. Hogy e magas fensíkon, világtól elzárt helyeken elegendő kenyér és ruházkodás mellett, nyájait a farkasok ellen annál biztosabban, nagyobb kedvvel, éjjel és nappal, gondtól mentesen, féltékenyen őrizhessék.

100 év multán sincs arra szükség, hogy ez a maroknyi egyházmegye a közeli megyékbe betereltessék. Bölcs, körültekintő, ezt a vallása mellett mindig szilárdan, hűségesen kitartó, tanügyeért melegen lángoló tornai egyházmegyét fekvésénél fogva is ismerő ember ilyet nem fog indítványozni soha, keresztülvitelét pedig lelkenek melegével gátolni fogja.

Farkasok ólálkodnak itt. Éjszokról — Rozsnyón — egy nagy számú erős fekete sereg, keletről pedig egy hatalmas püspöki nyári kéjlek, a somogyi táborhely. Szélylyelszórva pedig csodatevő szentek, szűz Máriák, kik az igazán hívőknek az erdők mélyén, a barlangok száján éjjel és nappal meg is jelennek; kápoínak és búcsú-

járó helyek, hova, — ha őrt nem állunk, a mi hiterős nyájaink is ellátogatnak.

Ha nem nagy tudományú is, de buzgó, lelkiismeretes, hivatásból vállalkozó őrtállókra van itt szükség, nem pedig a beolvasztásra. Kenyere, köntöse, hajléka majd csak lesz már a kiáltozó pásztornak, de kell, hogy e maroknyi egyházmegyén legyen számadó is; ki a pásztorokat ellenőrizze, mindennap buzdítsa, serkentse a nyáját minden estve megszámlálja.

Gömör, Abauj, Borsod bár messze világoljanak is, mégis távol esnek ahoz, hogy ezt a természetből csodásan alkotott területet bevilágítsák. Távol attól, hogy a nyáját minden estve megszámlálják. Távolabb attól, hogy pásztortbot mellett erdőt, völgyet és fensíkot váratlanul meglátogassanak.

A kiáltozó, könyező Tornát 100 év alatt ilyen gyarló, igénytelen, szerény, de buzgó és hivatásszerű pásztorok legeltették, s őrizték meg a mi szeretett egyházunk, vallásunk és egyházkerületünknek.

Isten a kicsinyekben is megmutatja a maga erős hatalmát! A hatalmas termetű Góliátot a kicsiny Dávid győzte meg. „Az a kis kő, mely az égből szállott alá, nagy hegygyé lett” s a mustármagból nőtt terebélyes fának ágain az égi madarak fészket raktak.”

Szavaim hitelűl a Jelenések könyve írójával kiáltok: „A kinek füle vagyon hallja!” és „Jöjj ide és lássad!”

N. J.

TÁRCA.

Adalékok

a Tiszáninnyi egyházkerület 100 év előtti Organisatiójához.

(Polytatás.)

A suptdtialis közgyűlés túl ment tehát a Tractusok számára nézve a kiküldött Deputatio által javasolt határokon s nem oszthatta a három Tractus, nem különösen a Borsodi Tractus kifejezett aggodalmait sem: mindamellett is a Tractusok felterjesztései kiváló adalékok a megindult Organisatio történetéhez s most 100 év elteltével is megérdemlik, hogy megállapodjunk mellettök s eltűnődjünk némely érveik felett, a melyek fontosságából alig-alig bírt valamit elkoptatni az idő. — Különösen a Borsodi Tractus felterjesztéséből annyi világosság árad szét az organisatio indító okaira, a 100 év előtti viszonyokra s annyi nemes conservativizmussal és körültekintéssel védelmezi az a Tractus régi mesgyéit, hogy mint védírat is megérdemli a közfigyelmet.

Ez a több tekintetben érdekes és érdemes felterjesztés, a Szentpéteri Deputatiohoz címezve, egész terjedelmében így hangzik:

Venerabilis Deputatio!

Értésünkre esvén a V. Suptdtianak Lasztomérban tartatott gyűlésének az iránt való végezése, hogy a Tractusok, azok között különösen a Borsodi Tractus, új Esperességekre felosztassanak és hogy ez iránt való projectumok kicsinálására már Deputatio is rendeltetett volna, némely jegyzéseinket s alázatos kéréseinket kívántuk közleni a Ven. Deputatioval, kérvén, méltóztasson azokat a Ven. Supertdtiával közleni.

Több harminczévesztendőjénél, hogy a Borsodii Tractusban lévő Predikátorok és Eklésiák egy Tractusban állottanak és ebben az egyességben soha meg nem háborítottattanak. Minekutánna 1734-ben a V. Suptdtia

felállott is, valóságában meg hagyattatott, kivéven a *Lo-sontzi Eklésiát*, mely az említett esztendőben azért szakadt el tőle, hogy a Drégely Palánki V. Tractusnak Esperestet adhasson, noha mikor a Superattendentiák a jelentett időben királyi parancsolat mellett megszervezték, akkor lett volna helye a Tractusok organizációjának is.¹ — Innen következett, hogy mikor Felséges Királyaink az Evangelica Superattendentiáknak és Tractusoknak effectivus Statusát az Eklésiákkal és Predikátorokkal s Oskolákkal együtt kívánták megtudni, a Borsodi Tractus Felséges VI-ik Károly, Mária Theresia és József királyunknak mostani valóságában több ízben adattatott elő, mint az akkori Relatiók bizonyítják, a nélkül, hogy vagy Felséges Királyaink abba változtatást tettek volna, vagy a V. Superattendentia annak változtatását kívánta, s az Administrationnak alkalmatlanságát jelentette volna.

Voltnak is elegendő okai a Borsodi Tractusbeli Eklésiák és Predikátorok egyességének, melyek közzé tartoznak a következők.

a) Bőjővén a 16 ik században Hazánkban a boldog Reformatio, a Felföldön levő Reformata Eklésiák, mint a hiteles Levelek bizonyították, nagy szorongatásban voltnak, annyira, hogy ha külső Tartományokban nagy költséggel nem akarták Predikátoraikat felszenteltetni, az Alföldi-Eklésiákban levő Esperesekkel kellett felszenteltetni. — A Borsodi Tractusnak alsó része a Török birtokába lévén, ott a Predikátorok, mindjárt a Reformatio után Esperestet választottak magoknak, ellenben a Felföldi Eklésiák, szüntelen a V. Archi-Diakonusok által visitáltatván, nemcsak Esperest nélkül voltak, hanem sok háborúságot is szenvedtenek. — Innen vagy, hogy a Reformatio kezdetétől fogva az egész 16-ik Században csak egy Esperest se volt a Felföldi Predikátorok közzül — sőt a 16-dik Századnak is csak végi felé, minekutánna a Leopoldina persecutio megszűnt, tétetett egy Esperestnek, bátor akármely Tűdős és kegyes emberek voltak is a Felföldi Predikátorok között — rend szerint — Miskoltz, Sz.-Péter és Szixó lévén az esperesteknek lakhelyek, mely Eklésiák az alsó részen vagynak.

b) Ezen egyességnek szorosan való megtartásának okát nevelte az is, hogy ha az Eklésiák Predikátorai a Felföldön persecutiót szenvedtek, az alföldre vonhatták magokat — s szünnén a persecutio, vissza mehettek — a mint hogy salváltak is ezen a módon magokat mindenkor, kivéven a Leopoldina persecutiót mely alatt a Felföldi Predikátorok citáltatván és fogságra vitettetvén, igen jól esett, hogy az alföldön lakozó Esperest az Eklésiákat Predikátorokkal provideálhatta.

c) Az egyességnek fentartása könnyű is volt, mert mind Gömörből, Kis-Hontból, mind Tornából, különös Völgyek vívén Miskolcz, Szikszó s Sz.-Péter felé s azokon a nép kereskedés végett szüntelen lefelé járván, a fel s alá járó nép által a Predikátorok és az Eklésiák mindenkről tudósítást tehettenek — azért is, mikor az elmúlt Században arra ösztönöztek, hogy magoknak a Tractusok Superattendenst választssanak, a több V. Tractusoknak okain kívül, a Borsodi, Gömöri, Kis-Honti Eklésiák ezt az okát adták annak akkor, hogy szuperattendenst nem választottanak, hogy most közöttük könnyű a Communicatio a helyre nézve, de ha Superattendenst választanának magoknak messze és oly helyekre is kellene menniük Gyűlésekre, az hová nehéz menni, melyet csak úgy hozunk elő, mint annak bizonyosságát, hogy az egyet-

érthetésnek könnyűsége vitte a Borsodi Tractusbeli Eklésiákat az egyességre, — s innen lehet annak okát feltalálni, hogy miért szakadtak ketté a Torna V.-gyei Eklésiák? Valójában azért, hogy egyik Völgye viszen Miskolc és Sz.-Péter felé; a másik Völgy, a Hegyentul, Abauj — nevezetesen Kassa, Szepesi s Göntz felé, a hol lakoztak többnyire az Esperestek; — ez okozta azt is, hogy némely Zemplénben s Abaujban lévő Eklésiák ide tsatolták magokat a Hevesi Eklésiákkal együtt.

d) Torna V.-gyében nevezetesen az Eklésiák, különös esperestséget nem formálhattak, nem csak azért, hogy keves számmal voltak, hanem azért is, mert a Reformatio után ezek az Eklésiák, többnyire Rnó-Catholicus Földes Urak keze alatt voltak, kiknél semmi Praesidiumot nem találván, másokhoz kellett magokat tsatolni. Ellenben

e) A Gömöri, Kis-Honti Borsodi, Hevesi Eklésiáknak ez okon is szükséges volt egyesülni, hogy azon Vármegyékben élt, némelly nagy Tekintetű s Méltóságú, Vallásunk mellett buzgó Uraságoknak védelme alatt magoknak nyugodalmat, oltalmat és menedék helyet találjanak, amely Familiáknak áldott emlékezeteket feledekenységbe borítani nem hagyják az Eklésiai Historiák.

De — voltak ennek a több Vármegyékben helyezett Predikátorok és Eklésiák egyességének szembe tűnő hasznai is, — ugmint

1. Az Eklésiákra nézve, mert ha Predikátorok változott, újabb Predikátort tettések szerint hozhattak magoknak, mert mennél több a Subjectum, annál inkább lehet azok közül választani és meghívni.

2. A Predikátorokra nézve, mert ha változás alá jöttek, kiterjedett lévén a Tractus, állapottyok és tehetségeikhez képest könnyen applicáltathattak — holott a kisebb Tractusokban, néha érdemes és különös Talentumokkal bíró Lelki-Pásztor valamely okon változás alá esvén, minthogy ő hozzá illendő Gyülekezet Vacantiában nintsen, kéntelen csekély állapo ra menni, azért, mert csak csekély jövedelmű Eklésia várak; akkor s ekképen a nagy talentumú ember elkedvetlenedik és restül, mint több szomorú példákat számlálhatnánk elől. — Ellenben hányszor esett az meg a Borsodi Tractusban, hogy a ki az emberi gyarlóság miatt a Felföldön kedvetlenségben esett, majd az alföldre rendeltetvén hibáját megjobbította, becsületét új Hallgatói előtt feltartotta et vice versa. — Ha pedig feldaraboltatnak a Tractusok, ilyen módon sok jó subjectumon segíteni nem lehet, mert felőle valami hír futamodván, sem nem fog hivattatni valamely Eklésiától, sem ha hivattatna is, csak tsekély Helyre és az előljáróknak nagy erőlködések után. — Ez az egyesség

3. Hasznos volt mind az Eklésiákra, mind a Predikátorokra nézve, azért, hogy többen concurrálván az Igazgatásban a Köz-Jót egyesített erővel munkálódhattak, mindenféle hivatalra találtatván közzülök alkalmas és szorgalmatos Subjectumok, a kik ha elfáradtak, mások, új erővel bírók substituáltattak helyekben. — Ez okozta, hogy minden Processusokban, az Oskolák esztendőnként többször visitáltathattak, úgy pedig, hogy csak egyszeri visitatio, az oskolák boldogulását más visitatio szembetűnő képen munkálódhatta. — Hogy a Mesterek nem restültek-e el? tanulnak-e magok is? esztendőnkint censuraztathattak. Hogy az Eklésiáknak és Predikátoroknak esztendőnkint való Visitatioja a subjectumokra nézve úgy változtathatott, hogy azok az egy Rendbelieket ki esmervén, reájok nem untanak. — Nem régiben volt az az idő, hogy egyszerre 80

¹ Tehát 1734-ben.

Prédikátornál több munkálódta a Köz-Jót ebben a Borsodi Tractusban. — Azomba, minden Processusba lévén érdemes Assessorok, ha mi tsekélyebb hibát észre vettek, előbb eligazították, mint sem Publicumra ment volna. — Ezek a Borsodi Tractus egyességének okai s hasznai mindenkor, ítéletünk szerint, figyelem-tességet érdemelnek.

Hogy a Tractus fel-osztassék, annak főokául tétetik ez, hogy a Vármegyékre jönnek oly Parancsolatok, melyeket az Eklésiáknak s Prédikátoroknak tudtokra kell adni, de más Vármegyékben lakván az Esperestek, azokkal a Vgye nem közölheti azokat és így a Felsőges Rendelések megkivántató Effectus nélkül maradnak.

A ki-tett okokra nézve mondhatnánk azt

1-ször. Hogy a Tktes Vármegyék rend szerint az ilyen Rendeléseket Szolga-Bírák Currensei által szokták tudtára adni az Eklésiáknak és Prédikátoroknak is. — Ha pedig különösen, valami parancsolat jó a Superattendentia-ra, ezt a Supersattendentia az Esperesteknek adván tudtára, azok által publicaltattya.

De majd nem is lehet másképen, mert

2-szor Soha sem lehet úgy elrendelni a Tractusokat, ha a V. Superattendentia mostani állapottyokban meg maradnak, hogy azokhoz más Vármegyéből Eklésiák és Prédikátorok ne adattassanak. — Az ilyen Casusokban pedig mindenkor csak-ugyan felmarad a nehézség. — mert ha bizonyos Eklésiák csak Toldalékok a Tractushoz, az Esperest más Vármegyébe lakozván, az által azon Eklésiáknak, hogy adja a Vármegye tudtára a Rendeléseket? mint p. o. az ungi Esperest által a Bereg Vármegyében lévő, de az Ungi Tractushoz tartozó Eklésiának. a Zemplényi és Abauji Esperestek által a Szabolcs Vármegyében lévő Eklésiáknak? — Ha a fent ki tett ok nyom, — vagy ezeket az utóbbi ki tett Eklésiákat, a Tul a Tiszai V. Superattendentia által kell bocsátani, melyet bizonyosan nem cselekeszik a V. Superattendentia, vagy azokban különös Esperesteket kell tenni, de ez is lehetetlen, mint a Beregi egy Eklésiában.

3-szor. A Fő Tiszteletű Túl a Tiszai V. Superattendentia egyik része Erdélyhez tartozik, itt még nagyobb a nehézség az Administratióra nézve, mégis azt meghagyja a maga valóságában.

4-szer. A Borsodi Tractusban Fő Tisztelendő Superattendens ur veszi a Borsod Vármegyei Rendeléseket s közölgeti az Esperesttel az Esperest veszi a Felső Vármegyéktől való Rendeléseket. E miatt e részben is eddig semmi fogyatkozást nem tudunk.

5-ször. E részben lehet segíteni Pro-Senior által.

Azt javasolják ugyan a Budai Kanonok is, hogy a nagyobb Tractusok — pro Commoditate — felosztassanak. Mind azon által a Budai Kanonok még Felsőges Urunk által nem confirmáltattak, és egyátallában kötelező erejek sintsen. magunk — azoknak Előljáró Beszédében — azt kérvén Felsőges Urunktól, hogy erősítse meg azokat, a végett, hogy *Törvényes erővel* bírjanak; tartani is lehet tőle, hogy idő előtt járván, Felsőges Urunk Kegyelmének ajtaját magunk előtt be ne zárjuk, nem várakozván a Kanonok Confirmatioja után és azt, a mit jó Fejedelmünktől kérünk, magunk akarattyával engedelem nélkül munkába vévén, holott tudva vagyunk eléggé a több Relatiókból, a Felső helyeken. Tractusunknak mostani valóságos állapotja.

Meg-esmérjük ugyan mi a V. Superattendentia nagy Tekintetű s Tiszteletű Előljáróinak a Köz-Jó előmozdításában példásan fáradozó buzgóságát: mind azon által annak csak legtávolabbról való sérelme nélkül is esedezünk, méltóztassék azt megengedni hogy ez a

Fel-Osztásügy mennnyen véghez, hogy az Alsó Része azon Tractusnak.

6-szor Pro-Senior által úgy igazgattassék, hogy egyébbaránt az Egyesség az egész Tractusban megmaradjon és nevezetesen a Dislocationalis Gyűlések* együtt tartassanak, következésképen mind az Eklésiák tetszések szerént hívassanak, mind a Prédikátorok comode változhassanak és a Jó-Talentumú Subjectumok vagy ki ne maradjanak, vagy a változás által ne károsodjanak, mely kívánságunk a Budai új Kanonokkal sem ellenkezik, mely azt rendeli, hogy a *Subjectumoknak aplicaltatása egy Tractusra ne határoztassék.* — A Duna-Mellyéki V. Superattendentia ditséretes példája oda mutat, melyben a Dislocatio több Tractusokra nézve együtt megyen véghez.

Ezen alázatos Declarationknak a V. Superattendentiaival leendő közöltetését ki kérvén, tisztelettel vagyunk

A Venerabilis Deputationak

alázatos szolgálai
a Borsodi Tractusban
lévő Prédikátorok.

Radácsi György.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Bernáth Elemér jubileuma.

Az 1874-ik év örök időkre nevezetes év lesz a felső-zemplényi ev. ref. egyházmegye történetében, mert ezen egyházmegye akkor lépett szent frigyre ez időszertinti és szeretett gondnokával bernátfalvi Bernáth Elemérrel. Ez a férfiú akkor még egészen ifjú férfiú vala, de bölcsességre már akkor is a vének közül való! S az a szent reménység, mely ott lakozott a lelkek mélyén, mely ezen férfit az egyházmegye vezér férfiai közé emelte, meg nem csúfoltatott, de sőt napról-napra erősödött s ezért az 1880-ik évben az áldott emlékü Payzsoss János halálával a közbizalom az ő személyében özpontosult s lett az első elsejévé, megválasztották egyházmegyei gondnoknak. S hogy az elmúlt 25 év alatt miként járt előttünk, szeretett gondnokunk jó és balsorsban, soha nem lankadó hűséggel és szeretettel egyházi és iskolai ügyeink irányítása, vezetése és felvirágoztatása körül, azt mindnyájan tudjuk, kik e gondviselészerű férfiúnak 25 éves fényes pályafutását figyelemmel kísértük. E 25 éves korszak méltán nevezhető a felső-zemplényi ev. ref. egyházmegye fénykorának s ezen korszakra mindnyájan méltán büszkék fogunk lenni!

Ezen 25 éves korszak évfordulója ez év aug. hó 24 én volt. Minden nagyobb külső fény és pompa nélkül, de annál bensőbb örömmel és lelkesedéssel ünnepelte meg egyházmegyénk ezen örömnapot! A jubilaris ünnepély a lasztóci egyház templomában folyt le, az ezen napra kitűzött egyházmegyei gyűlés alkalmával a következő sorrendben:

Gyülekezeti éneklés után *Réz László* hononnai lelkész mondott alkalmi imát, melynek utána *Sárkány*

* Helyosztó, elhelyező, állomásadó gyűlések.

Imre esperes állott fel első sorban s következő nagyszabású beszéddel üdvözölte a jubilánst:

Méltóságos Gondnok Úr!

Örömnünpre gyűlt ma össze egyházmegyénk közönsége; hálaadó érzéssel lelkünkben az isteni gonviselés iránt, ünnepet szentelünk ma, hogy Méltóságodat nekünk adta, hogy egyházmegyénk tanácsbírói, majd gondnoki hivatalát már 25 év óta, reánk néve annyi haszonnal s áldással viselni megengedte.

Ha visszatekintünk azon negyedszázadra, a mióta Méltóságodat a mienknek nevezhetjük, mennyi változást, mennyi előhaladást találunk egyházi életünkben. A kik figyelemmel kísérték egyházunk közel multját, csodásnak fogják tekinteni az újabb kor ezen vívmányait, mely új életet keltett a szét szórt csoportokban, a feldúlt romokban!

Ev. ref. egyházunk annyi küzdelem s jeleseink aggódo munkássága mellett is, megkötözött kezekkel tehetetlenül állott, erőit kifejtteni képes nem volt, mert szétagolva s csakis a conventben egyesítve, képtelen volt arra, hogy az egész magyarországi ev. ref. egyházak egyetemére kiható munkásságot teljesítsen.

De az idők intő szavára megszületett az első alkotmányozó zsinat, melynek törvényei felsőbb szentesítést is nyervén, egyesülhettek a szétforgácsolt erők, az egyetemes egyház hiveinek buzgóssága s áldozatkészségében nyerve támaszának első alapját, erőinek tudatára ébredett s a százados elnyomatás alatt szenvedett nehéz terheit s annak következtében előállott mulasztásait pótolni törekedett minden ponton, minden irányban.

A szegénység miatt majdnem elalélt egyházaink, erői egyesítésének s a kölcsönös támogatásnak tudatában új buzgalomra, új életkedvre ébredtek s kivált felső-zempléni egyházmegyénk, mely nagyszámú idegen felekezetek és idegen nemzetiségek közé van ékelve s csekély lélekszámú egyházakat számlál: a vallásos buzgalom csodáit vitte végbe az utóbbi negyedszázad alatt.

Mennyi templom épült alapjából, mennyi renováltatott, mennyi lelkészlak és iskola hirdeti az új erőre ébredett vallásos buzgósságot. És az egyházépítő munkásság, mind a Méltóságod atyáskodó gondnokságához van kötve. Fiatal-erővel, a vallása és egyháza iránti szeretettel és buzgóssággal telve foglalta el hivatalát egyházmegyénk kebelében; s ezen hűv és lelkesedés nem hogy lankadott volna, hanem még erősbödött és fokozódott az idők folyamán a Méltóságod lelkében. Nem volt egyházunknak még oly kicsinynek látszó ügye sem, a melyre teljes figyelmét és gondosságát ne fordította volna, nem volt eset, hogy igazságérzete mellett a szeretet lelkével ne mérlegelte volna a panaszos vagy vitás ügyeket, úgy, hogy még az elmarasztaltak kebelében is hála érzetet költött az igaz ítélet által.

De nemcsak egyházmegyénk szellemi- és anyagi ügyeinek ápolása és fejlesztése, hanem egyetemes egyházunk érdekeinek védelme is hirdeti nemes munkálkodását az utóbbi zsinati törvények alkotásánál, ahol egyházkerületünknek, az egyházi téren is hagyományos szakadelvűségéért, a zsinat presbyteri rendszer teljes megalkotásáért küzdött egyházkerületünk több jeleseivel együtt.

Úgy tűnik fel azért nekünk, mintha a Méltóságod vallásos buzgóssága s az abból származó igazságérzet és kötelességtudás lett volna alapja annak, hogy a polgári pályán is oly magas hivatalra s polcra emeltetett Méltóságod, mert hiszen épen a bírói pályán van szükség az erkölcsi érzet s a vallásos buzgósság által áthatott emberre, mint a valódi jellem s az igaz hazafiság példányképe.

E napot tehát, midőn annyi nemes buzgóssággal folytattott 25 éves pályá érdemeinek elismerése alkalmából ünnepet szentel egyházmegyénk közönsége, fogadja el tőlünk hálánk adóját, fogadja el tőlünk a tisztelet, és szeretet önként jövő és szívből származó megnyilatkozását. Mert az ünnepség, nem

a mai kor divatjának hódol, melyet gyakorta a hízeglők se-rege rendez anyagi haszonért is, hanem ez olyan egyetemesen megnyilatkozó érzelem, a melyet egyházmegyénk minden világi- és egyházi tagja érzett s a melyet megünnepeltetni mint egy követelt, tehát több, mint egyetemes óhaj, egyetemes akarat ez Méltóságod iránti tiszteletünk kifejezésének, a melyre ez alkalmat felhasználni egy szívvel lélekkel törekszünk.

Fogadja azért Méltóságod szívesen, ha ma alkalmat kerestünk arra, hogy Méltóságod iránt érzett hálánkat, szeretetünket és tiszteletünket kifejezzük. S a mint hála imánk szállt az egek Urához azért, hogy egyházmegyénk élére állította, s egy negyed századon át nekünk adta, úgy száll fel most lelkesedésünk szárnyain Istenhez azon imánk, hogy Méltóságodat egyetemes egyházunk, szeretett hazánk s közelebb egyházmegyénk javára és boldogítására, szeretett családjának örömére még igen sokáig éltesse.

Éljen a mi szeretett gondnokunk!

Ennek utána *Hutka József* egyházmegyei főjegyző adta át az egyházmegye emléktárgyát, az 1881 és 1891-ik évi zsinati törvények remek antik kötésbe foglalt példányát következő beszéd kíséretében:

Méltóságos Gondnok Úr!

Őszinte szóval ajkunkon, az igaz tisztelet és szeretet érzelmeivel szívünkben ünnepeljük Méltóságod egyházmegyei hivataloskodásának 25 éves fordulóját!

A mi ev. ref. egyházunk szegény ahoz, hogy nagy férfainak áldásdús működését földi kincsekkel jutalmazza, mi csakis szívünk jobb érzéseit adhatjuk azoknak, a kiket tisztelünk és becsülünk. De hiszen Méltóságodnak nincs is szüksége arra, hogy tőlünk kincset fogadjon el, mert Méltóságod kebelében hordozza azt a megbeesülhetetlen kincset, a melyet a miként a szentírás mondja: „a lopók el nem lopnak, a tolvajok ki nem ásnak, a rozsdá meg nem emészti!” ezen kincs pedig a jó lelkiismeretnek azon megnyugtató öntudata, hogy híven sáfárkodott a reá bízott talentumokkal!

Hogy a szép nap emléke azonban mégis nyomtalanul ne tűnjék el felettünk, az egyházmegye közönsége egy emléktárggyal óhajtotta Méltóságodat megtisztelni. Ezen emléktárgy pedig az 1881-ik és 1891-ik évi zsinati törvényeknek antik kötésű díszpéldánya. Ezen törvények koronás királyunk jóváhagyását is megnyerték. Ezen törvények halhatatlan emlékü Br. Vay Miklósunk szavai szerint egyháztársadalmi életünkben: „a haladást, rendet, összhangot, egyöntetű eljárást s a magyar nemzeti közműveltség szent ügyét” symbolizálják, ezen törvények szerint kormányzott minket Méltóságod igazsággal és szeretettel. Fogadja ez emléket tőlünk oly jó lélekkel, mint a minő tiszta szívből adjuk mi azt!

S ezen kéréshez azon imaszerű óhajtásomat csatolom: S tartsa meg a nagykegyelmű Isten Méltóságodnak egyházunkat és hazánkat boldogító közhasznú életét még igen számos esztendőnkön át nekünk és szerelmeseinek örömére!

Ezen beszéd elhangzása után a s.-a.-ujhelyi egyháznak *Fejes István* lelkész, *Meczner Béla*, *Nemes Lajos* és *Dókus László* egyháztagokból álló küldöttsége állott a gondnok elé, hogy átadja a s.-a.-ujhelyi egyháznak üdvözlő iratát. A küldöttség szónokája Meczner Béla volt, a ki mint mindig, úgy ez alkalommal is a töle megszokott ékes szólással üdvözölte a jubilánst eként:

Kedves Barátom, Szeretett Gondnoktársam!

A s.-a.-ujhelyi egyház szintén részt óhajt venni azon ünnepélyen, melyet a felső-zempléni egyházmegye közönsége e mai napon, egyházmegyei hivatalos tevékenységének munkálkodásának emlékére rendez; szeretetének és tiszteletének virágát szintén be óhajtja illeszteni az elismerés, a vonzalom s a tisztelet azon koszorújába, melyet tisztelőid mai napon homlokodra illesztenek.

Engemet kért fel a s.-a.-ujhelyi ref. egyház tanácsa, hogy irányodba érzett vonzalmukat előttem tolmácsoljam. Őszintén megvallom, hogy ennél kellemesebb kiküldetésben, kedvesebb megbízatásban még soha sem részesültem, mert én nagyon jól ismerem azon tevékenységedet, munkálkodásodat, áldozatkészségedet, melyet egyházmegyéd, a tiszáninneri egyházkerület s az egész magyar ref. egyház érdekében kifejtettél. Én tégedet mindig úgy tekintettem, mint egyházunk kimagasló alakját, kit példánykép gyanánt tekinthet a mai kor fiataltsága. Tetteidet és munkálkodásodat látva megtanulhatja: miként kell egy igazi magyar embernek hazáját szeretni, miként kell egy egyházas érzelmű egyháztagnak tevékenységét egyháza érdekében megmutatni. Azért én mint szerető rokonod, barátod és gondnoktársad, felkérlek. légy te követésemre példát adó magyar ref. egyházunkban továbbra is, légy hű munkás, buzgó harcos. Kérem a mennyei gondviselést, hogy tartsa meg igen sokáig tégedet, magyar hazánk, magyar ref. egyházunk javára, felvirágzására, családod örömeire és boldogítására!

Az elmondott beszéd után átadta az üdvözlő iratot, a mely is eként hangzik:

Méltóságos Főgondnok Úr!

Sátoralja-ujhelyi ev. ref. egyháztanácsunk f. hó 20-án tartott ülésében hivatalos tudomást is szereztünk arról az örömmünnepről, melyet a Nagytiszteletű Egyházmegye Méltóságod 25 éves egyházi szolgálatának megünneplésére rendez: kedves kötelességének ismeri, hogy ez alkalommal úgy a maga, mint az egész gyülekezet nevében is tisztelettel, szeretettel köszöntse Méltóságos Főgondnok urat.

Hogy az utolsó évtizedek ama magasztos munkájában, a mely az ev. ref. egyházunk anyagi és szellemi fejlődésének, előhaladásának határozottabb irányt adott, mily nagy része van Méltóságos Főgondnok úrnak, azt tudjuk, látjuk mindnyájan. Tudjuk, látjuk, különösen mi, kik itt a felsőzempléni egyházmegyében a Méltóságod közvetlen működési területén egész közeli szemlélettel, azt a munkálkodást, a mit oly nagy bölcsességgel és oly páratlan buzgósággal, immár 25 esztendeje folytat.

Ép ezért örömmel ragadjuk meg az alkalmat, hogy most az ünneplokhöz csatlakozva őszinte szívvel adjunk kifejezést Méltóságod iránt érzett tiszteletünknek, szeretetünknek és ragaszkodásunknak.

A mindenható Isten, a ki adta Méltóságodat nekünk, hogy legyen bölcs vezére, kormányzója e mi különösen sok nehézséggel küzdő egyházmegyénknek, tartsa meg továbbra is számunkra, hogy még sokáig, nagyon sokáig folytathassa ama magasztos munkát egyházunk javára, Istennek dicsőségére!

Őszinte tisztelettel

a sátoralja-ujhelyi ev. ref. egyház-tanácsa
s ennek nevében:

Fejes István s. k.
lelkész.

Dókus Gyula s. k.
főgondnok.

Az ünnepelt mindhárom beszédre meghatottan válaszolt, kiemelve válaszában, hogy bár az élet delén túl van, de a közügyek s ezek közt az egyházi ügyek iránti lelkesedése nem lankadt.

A szónokok érdemeit emelték ki, de ő neki csak annyiban vannak érdemei, hogy a magára vállalt kötelességeket mindig pontosan és lelkiismeretesen teljesítette. Hogy törvénykönyvet kapott emléke: szívesen veszi, mert politikai bírói pályáján is mindig az igazságot szolgálta s igéri, hogy Istentől adott tehetségeit ezentúl is egyházunk és hazánk felvirágoztatására és boldogítására fogja fordítani s e szép nap emlékét pedig mint életének egyik legszebb napját örökre meg fogja őrizni lelkében! — A beszéd egész terjedelmében így hangzik:

Fogadják a legőszintébb szívből jövő hálás köszönetemet, az irántam tanúsított azon kegyességükért, hogy egyházi hivataloskodásom 25 éves évfordulója alkalmával csekély személyemről ily meleg szeretettel és ragaszkodással megemlékezni méltóztattak.

Úgy az egyes ember életében, mint a társadalmi és egyházi alkotások terén 25 év számottevő hosszú idő. Hiszen ha végig tekintek egyházmegyénk tagjainak során, azt látom, hogy a felső-zempléni egyházmegye tisztikara, az én kedves munkatársaim kivétel nélkül már az én egyházi hivataloskodásom ideje alatt léptek az egyházmegyei kormányzó testület sorába, de az egyházmegye lelkészi karának jelentékeny része is az alatt a 25 év alatt foglalta el magasztos állását, a mióta én szerencsés vagyok ennek az egyházmegyének szolgálatában állani.

És én aki ezelőtt 25 évvel, mint ifjú férfiú kezdtem egyházi hivataloskodásomat, most mint az életkor delén már túlhaladott állok itt Önök körében.

De bár az idő haladt és tagadhatatlan nyomokat hagyott maga után, legyenek meggyőződve uraim, hogy egyben nem változtam; mert lelkemet, szívemet és egész lényemet most is ugyanaz a lelkesedés és nemes törekvés hatja át szeretett kálvinista egyházunk iránt, mint ezelőtt 25 évvel az ifjú férfiút. Sőt e lelkesedés és hithűség az idők folyamán csak növekedett, a midőn az Önök és az egyházmegye megtisztelő bizalmából szélesebb téren nyílt alkalom odaadó tevékenységemet egyházi életünk mezején kifejtetni.

Az önök tisztelt szónoka az egyházi és közélet terén kifejtett érdemeimről volt szíves megemlékezni.

Nagyon köszönöm a jóakaratu szíves megemlékezést, de azt kénytelen vagyok magamtól elhárítani. Nincsenek érdemeim Uraim! mert én egyedül azt a kötelességet igyekeztem csekély erőmhöz képest teljesíteni, a mivel minden református ember egyházának — s mert nemzeti egyház vagyunk — az által közvetve hazájának tartozik. A kötelesség teljesítése pedig nem érdem.

E szíves megemlékezést elismeréseül veszem annak, hogy csekély személyemben erkölcsi jutalmat kívántak nyújtani azoknak az egyházi téren működő férfiaknak, a kik hithűséggel, nemes törekvéssel szolgálják egyházukat mindenkor önzetlenül és áldozatkészséggel, csupán vallásuk iránti rendületlen hűségből.

Igy fogom én fel uraim az egyházmegye megemlékezését, ily erkölcsi jutalomnak akarom tekinteni a mai 25 éves jubileum emlékét.

Önök uraim, a mai jubileumi napon a zsinati törvények díszkötését nyújtják nekem emlékül.

Melegen köszönöm e gyengéd figyelmet. . . E törvények alkotásában, mint zsinati képviselő, élénk résztvettem. E törvények képezik alapját egyházi és világi életünknek. E törvény egy erős alap, a melyen állva s az abban lefektetett szabályokat megtartva és megtartva s a kor kívánalmainak megfelelően tovább fejlesztve, biztosan haladunk előre.

De egy más s reám kedves megemlékezést is látok abban, hogy önök nekem a jubileumi emlékünnepe egy törvénykönyvet adnak emlékül.

Ezt vonatkozásúl veszem arra is, hogy én a közélet más terén is, mint bíró „a törvényt szolgálom!“ A törvénykönyvvel kezembben szolgálatom a „jogot és igazságot.“

Fogadják uraim újból hálás köszönetemet szíves megemlékezésükért s kérem tartsanak meg továbbra is szíves jóakarataiban.

Ime így folyt le az egyszerűségében is fenséges s ránk nézve örökre emlékeztető ünnepély. A jubiláns nagy férfiú áldásdús működése pedig sarkalló példa

legyen arra, miként kell a mai sok tekintetben anyagi korban is eszményi célokért küzdeni, tenni és alkotni!

Mi pedig egyszerű lelkipásztorok bízunk a jövőben, mert ha ilyen férfiak lesznek zászlóvivőink, akkor a „holt kövek is megelevenednek” hogy azokból erős vára épüljön fel a mi anyaszentegyházunknak.

Hutka József.

A felső-borsodi lelkész-értekezlet közgyűlése.

Edelényben augusztus 22-én d. e. 9 órakor a templomban tartá lelkész-értekezletünk rendes őszi közgyűlését, hol *Vadászy Pál* esperes elnöke alatt 41 lelkész és s.-lelkész jelent meg, hogy közös akaratral, erővel és lelkesedéssel munkáljuk anyaszentegyházunk és iskolánk jövődő felvirágzását, hogy kölcsönösen megbecsüljük azon teendőket, melyeknek sikeres elvégzésétől függ egyházegyetemünk jobb jövőt hirdető helyzete és állapota.

Nagy lelki örömmel fogadtuk gyűlésünkön *Ragályi Béla* szeretve tisztelt egyházmegyei gondnokunkat, *Terhes Lajos* volt vil. főjegyzőnk, *Sáfrány Dezső* egyházmegyei ügyészünket s *Papp József* tomori lelkész-társunkat Abaujból, kiket az érdeklődő tudvágy hozott már nem egyszer gyűléseinkre.

Gyülekezeti ének és *Dakó Lajos* borsodi lelkész buzgóság-teljes alkalmi imája után *Vadászy P.* tartá meg nagyszabású elnöki megnyitóját, melyben igazi hű képét festve egyházi állapotainknak, helyzetünk és teendőinknek: kitartásra, lelkesedésre buzdít, mely beszéd magvas gondolataival, lelkes előadásával önkénytelen lebilincselte lelkünket. E beszédet jegyzőkönyvbe vette s megküldeni határozta értekezletünk e becses lapoknak is.

Körössy István sok oldalú elfoglaltságára való hivatkozással lemondván értekezleti jegyzői állásáról, érdemeinek hangsúlyozása mellett lemondása elfogadtatott s helyére *Mindszenti Imre* s.-kai lelkész választatott, ki is megköszönve a kitüntető bizalmat, a jegyzői tollat a közgyűlés jó kívánásai mellett felvette, hogy lelkes harczosa legyen az igazságnak.

A körlevélben is közlött gyűlési tárgysorozat előtt egy lelkész-társunk kért engedélyt arra, hogy egy fontos dologhoz, mint jogerős határozathoz szólhasson. Szerinte jogtalan volt az értekezletnek és egyházmegyei közgyűlésnek azon határozata, mely kimondja, hogy minden felső-borsodi lelkész, esetleg a tanítóval társulva köteleztetik a Sárospataki Lapoknak olvasására, mert ez nem egyéb, mint az egyéni szabadságnak korlátozása, mely homlokegyenest ellenkezik a protestantizmus leg-sarkalatosabb törvényével. Kéri e jogtalan határozat feloldását, mert ő és társai magukra nézve e határozatot jogosnak soha el nem ismerik!

Hosszú és mindvégig tanulságos vita után értekezletünk napirendre tért e kérdés felett, mert erre vonatkozó határozata értekezletünknek igaz hogy szótöbbséggel történt, de az is igaz, hogy az egyházmegyei közgyűlés majdnem egyhangulag fogadta és erősítette meg e szerintünk is üdvös határozatot, lebegvén szeme előtt azon fontos cél, melyet szolgálni minden erkölcsi testületnek nemcsak joga, de kötelessége is. De meg az esperes urhoz beadott nyilatkozatok a lap olvasására és járatására nézve azt bizonyítják, hogy néhány lelkész-társunk kivételével mindenki tömörül a „Sárospataki Lapok” zászlója alá s mindenki kötelezőnek ismerte el e határozatot, mely korántsem az egyéni szabadságot akarta bilincsekbe verni, hanem utat és módot akart szolgáltatni arra, hogy egyetemes célért közös erővel saját javunk érdekében törekedjünk. De meg a Zsinati törvénynek 7. §-a a felettesegyházmegyei gyűléseknek megadja azon jogot, hogy saját kebelükben is üdvös határozatokat hozhatnak s a nagy többség véleménye és akarata előtt az elenyésző kisebbségnek meg kell hajolnia. Elvégre a nagyon is

tág keretben mozgó, majdnem korlátlan szabadság már közel áll a szabadossághoz is, mely megint csak nem lehet célja és sarkpontja a protestantizmusnak!

Értekezletünk *Bartha Mihály* és *Botos József* bizottsági tagok jelentése alapján pályakérdésül következő tételeket tűzte ki:

1. „Fejtsék ki a közigazgatás egyöntetőségének szükségessége a magyar ref. egyházban egyházi és iskolai szempontból.” Jutalma 20 korona.

2. „Írassanak reggeli, esteli, tanulás előtti, tanulás utáni, templomba menetelkor, étel előtti, étel utáni, urvacsora vétel alkalmával, kenyér és bor vétel előtti alkalmi imák az iskolás gyermekek részére.” Jutalma 10 korona. Mindkét kérdésre a pályamű tavaszi értekezleti gyűlésünkre adandó be.

Ezután *Mindszenti Imre* olvasta fel azon bíráló bizottság véleményét, mely „Az egyházlátogatás” (Canonica visitatio) című pályamunkát volt hivatva megbírálni. A munka történeti és gyakorlati részből áll. Alkalmi „Bevezetés” után következő fejezetekben tárgyalja a kitűzött kérdést: I. Az egyházlátogatás az apostoli korban. II. Az egyházlátogatás a reformáció három első századában hazánkban. III. Az egyházlátogatás tovább fejlődése a XIX. században; és pedig külön-külön a dunamelléki, dunántúli, erdélyi és tiszántúli egyházkerületben. IV. A tiszáninneri egyházkerület 8 egyházmegyéjének szokásos kérdései betű sorrend szerint. V. Az egyházlátogatás mai jog és hatásköre. VI. Fölmenthető-e a canonica visitatio az iskolalátogatás kötelezettsége alól? VII. Fölmenthető-e a canonica visitatio a gondnoki számadás felülvizsgálása alól? VIII. Az egyházlátogatás gyakorlati jelentősége. IX. Az egyházlátogatás felteendő kérdő pontjai. X. Függelékül néhány múlt századbeli püspöki és esperesi egyházlátogatási jegyzőkönyv közöltetik hiteles másolatban.

Bizottság szerint a munka tág keretben mozgó, széles alapokon nyugvó, nagy szorgalomra valló feleletadás a feladott kérdésre. Bár vannak hiányai, minők: a tárgy túlbecsülése, egyes kérdésekben helytelen állásfoglalása, stílusának itt-ott bágyadsága, néhol túl erős színezése: mindamelllett a feltüntetett hiányok nem ronthatják le valódi belbecsét és történeti értékét; a pályamunkát 40 korona jutalomra érdemesíti értekezletünk. Felbontatván a jelíges levélke, kitűnt, hogy a pályamű szerzője: *Szuhay Benedek* kápolnai lelkész. — E 27 íves munka — valószínűleg — nyomtatásban is meg fog jelenni közel jövőben.

Majd *Körössy István* olvasta fel — *Doktor Gyula* és *Bodnár István* társai nevében is — a „Konfirmatioi beszéd”-re adott bírálatot. Szerkezeti tökéletlensége, tartalmi gyarlósága és alaki fogyatékossága miatt az egyetlen pályamű elvetetett.

* Úgyis mint szerkesztőnek, úgyis mint protestáns embernek határozottan tiltakozunk kell azoknak a felső-borsodi lelkész uraknak a felfogása ellen, a kik egyházmegyéjük nemes s tiszteletreméltó határozatát protestáns ellenesnek s talán a „Sárospataki Lapok” anyagi haszna érdekében hozottak nyilvánítják. A felső-borsodi egyházmegyének nagy buzgóságú s minden elismerést méltán megérdemlő esperese s rokon gondolkodású társai épen a protestantizmus érdekében tettek akkor, a mikor a szép szó, az intés nem használván, törvényileg megengedett úton gondoskodtak arról, hogy lelkész-társaik *valamennyien legalább olvasás útján legyenek pártfogói az irodalomnak, a mely a protestantizmusnak édes gyermeke*. Ki merjük mondani, — ám vessék ránk a kárhoztatás követ bátoraságunkért! — hogy szegény bélyeg az a ref. lelkészi karon, hogy vannak tagjai, a kik az irodalomra még csak annyit sem áldoznak, a mennyi egy prot. időszakai sajtó-termék előfizetési ára. Hogy a „Sárospataki Lapok”-nak, vagy tulajdonosának anyagi haszna lenne abból, ha minden lelkész hordatná e közlönyt: ezt csak az állíthatja, a ki nem ismeri e lapokat, mert a ki ismeri, az igen jól tudja, hogy nagyobb támogatás mellett nagyobb terjedelemben jelenik meg, a mi kiadási többletet okoz. . . Megvalljuk egész őszintén, hogy a felső-borsodi némely lelkészek felháborodása a „Sárospataki Lapok” miatt, a kötelező hordatási határozat folytán, rosszúl esik, a mikor pl. a tiszántúli Felső-Szabolcs s egyházmegyetársai tiszteletreméltó buzgalommal egyesültek a „Debr. Prot Lap” támogatására. . . Nos hát a felső-borsodi némely lelkészek protestantizmusa lehet modern, de igaz semmiesetre sem!

Szerk.

Programm szerint az írásban beadott indítványok felett indult meg aztán az eszmecsere.

Némedy József dédesi lelkészársunk azon indítványát, hogy a 800 frtnál magasabb jövedelmet élvező lelkészek fizetéséből is vonassék le a törvény által engedélyezett $\frac{1}{6}$ rész, továbbá az állami és egyházi adó s csak ezek levonása után élvezzék segélyüket s fizessék illetményüket — értekezletünk a méltányosság és osztó igazság szempontjából elfogadta s fölkeri a nt. egyházmegyei közgyűlést, hogy föliratával a főt. egyházkerületnek 1899 május hó 2—4 napján tartott gyűlés 64 számú határozatát — mint a gömöri egyházmegye kezdeményező lépését helyeslésével támogatni méltóztassék.

Második indítványa a lelkészi és tanítói fizetéseknek évnegyedenkénti vagy havonkénti kiutalványozása tárgyában szól. Fontos indítvány, életrevaló eszme s ki volna, a ki nem pártfogolná. De hogy mikor fog ez megvalósulni, sőt még a naturalék is mikor fognak mindenütt készpénzbe felváltatni, olyan kérdés, a mire mi nem felelhetünk. Az egyházi évnék (ápril 24) megváltoztatása azonban olyan eszmét pendít meg, a melylyel foglalkozni érdemes lesz. Épen azért ez új kérdés tanulmányozására Szabó József, Doktor Gyula és Némedy József bizottsági tagok küldetnek ki.

Barna Gyula jól megokolt indítványában az egyházfegyelem fontos kérdésére hívja fel az értekezleti közgyűlés figyelmét. Értekezletünk egyhangúlag elhatározta, hogy kérésék fel az egyházmegyei közgyűlés az oly annyira szükséges egyházfegyelem tanulmányozására, hogy egyházi és világi tagokból álló bizottságot alkotva készítsessen egyházfegyelmi szabályjavaslatot.

Bárdos István és alólírt indítványa is közhelyesléssel találkozott. S elhatározta értekezletünk, hogy a felettes hatóságok útján kéressék fel a Sárospataki Irodalmi Kör, hogy a most bírálat alatt lévő „*Confirmatioi Kis Kátét*” annak elnöksége döntés előtt küldené le az egyházmegyei lelkészértekezletnek is hozzászólás végett, mely eljárás gyakorlati szempontból bizonyára megerősítő nemes gyümölcsöt.

Végül Botos József indítványa tárgyalatott. Tudnivaló dolog, hogy nálunk az egyházi, lelkészi és tanítói hivatalokat illető tőkék nagyobb kamatozás szempontjából egyházmegyei dékáni kezelés alatt állhatnak az egyházmegye anyagi felelősségének kimondása mellett. S miután reményünk lehet, hogy a már közel 20,000 frt még szaporodni is fog s ezzel az anyagi felelősség is, elhatározta értekezletünk, hogy az egyházmegyei pénztárban úgy eddig elhelyezett, mint ezután elhelyezendő egyházi, lelkészi és tanítói tőke-vagyonok után a legközelebb elkövetkező és az elhelyezések utáni 2 évben 1% kamatot az egyházmegye pénztárába visszatart, — mely % az egyházmegye tulajdonát képezi, azt évről-évre tőkésítve belőle egy biztosítéki tőkét alkot, melyből az esetleg elvesző tőkét fedezni fogja — melyből talán később jótékonyt is gyakorolhat. E határozat elfogadás és megerősítés végett az egyházmegyei közgyűlésre felterjesztetik.

Még sok — inkább csak házi — ügyünknek megbeszélgetése, vitatása után 2 óra tájban közös ebédre gyülekezett a nagyszámú gyűlési sereg, hogy a testnek is megadjuk a kívánni valót. Felesleges mondanom is, hogy pohárköszöntők fűszerezték a jó ebédet s éltették az egyetértés és igazság jó szellemét, éltették a protestáns elveket s mint védő katonasága anyaszentegyházunknak és iskoláinknak, ígértük, hogy elfoglaljuk a védbástyákat s mindhalálig védelmezzük őrhelyeinket.

Bárcsak Isten megszentelné törekvéseinket, megáldaná igyekezetünket, hogy továbbra is munkálkodnék közöttünk az oly annyira kívánatos egyetértés és jóbékesség éltető szelleme!

Szuhay Bene dek,
ért. jegyző.

Az alsó-zempléni egyházmegye őszi közgyűlése.

Augusztus 29-ére hívta össze az elnökség egyházmegyénk érdekelt tagjait a Sárospatakon tartandó közgyűlésre, a melyről előre is meg kell említenem, hogy páratlan, mert a gyűlési tárgyakat déli egy órára le-tárgyalta, sőt a bírósági ügyekkel is végzett volna, ha a feleket nem 30 dikára idézik meg. Jöhettek volna tehát nagy számmal a lelkészek, mert nem fenyegette őket még csak két napos ülésezés sem. Határozatképes számban a távollétellel tündöklők mellett is voltunk annyival is inkább, mivel, a mint tudjuk, törvénykönyvünk nem intézkedik e tekintetben s ha például a harangodiak streikolnának, a bodroghöziek mindig megtarthatnák a gyűlést s folynának ékesen s szép rendben az ügyek. Különbözn meg kell jegyeznünk, mint észleleti tény, hogy a lelkészek, mintha munka felosztást tennének a gyűlésre jövetelben, t. i. a kik a tavaszra eljönnek, azok az őszi elmaradnak s a kiket a tavaszi gyűlésen nem látunk, azokhoz őszkor van szerencsénk. Lehet, hogy ez csak esetleges tünet-mény, de észleletnek észlelet.

A gyűlést megnyitó esperesi imádság elhangzása után Miklós Béla világi tanácsbíró eskütétele történt meg, a kit néhai Pilissy Ferdinánd utódjául választott meg a gyűlekezetek nagy többsége már a tavaszi gyűlésre. Az új tanácsbíró erősen kálvinista érzelmű férfiú, a ki a kis- és nagy-rozvágyi egyházaknak buzgó s lelkes pártfogója s a hol a terhek harmadrészét híven viseli s azontelül is mindig áldozik az úr oltárára. Áldozatkésztségét beiktatása alkalmával is megmutatta. Ugyanis 500 frtos alapítványt tett az alsó-zempléni özvegy lelkésznek segélyezésére, a miért a közgyűlés halás köszönettel adózott. Volt egy másik alapítványtétel is, még pedig a tiszántúlról. A szomatori egyház közszükségei fedezésére Kiss Albert debreczeni ref. lelkész s országgyűlési képviselő 100 frtos alapítványt tett néhai Béteky Albert budapesti ref. főgimn. tanár emlékére. Ezt is halás köszönettel fogadták.

Titkos szavazással egyházkerületi képviselőket választott a közgyűlés s ilyenekül kiküldettek világi részről: Meczner András, Kóczán Miklós s Miklós Béla, papi részről: Bálint Dezső, Gecsey Péter s Kónya András. Egyik gyűlést látogató atyánk fia erre a választásra azt jegyezte meg, hogy az öregek már sokszor voltak gyűlésen, hát had menjenek az újabbak! Egy másik társam meg azt mondá, közpapot is kellene már egyszer képviselőül választani, mert nem egy van, a ki talán soha többször nem lát kerületi gyűlést a lelkész-avatáson kívül!

A tanító-változások s beerősítések kérdésében erős vitatkozás folyt, mert a kerületi szabályrendeletet nem tartották meg. S ez volt az oka, hogy a vékei előkönyörgőnek hotykai tanítóvá történt választása nem erősített meg, miután a vékei egyház nem nyugodott bele a távozásba. Szerencsésebb volt Sulyok János tarczali tanító, a kinek a tarczali egyház bele-nyugvása folytán megengedett Nagy-Dobronyba az átköltözés.

Nagy felháborodást szült a szomatori tanító-ról Szabó Istvánról szóló körlátogatói jelentés, a mely szerint a nevezett tanító semmit, de semmit sem teljesített kötelességéből. Tanítványai sem írni, sem olvasni nem tudtak, könyv egyetlenegy gyermeknél volt, de annál is csak egy pár kiszakított levél az ó- és uj-

testamentomi szent történetből. A fegyelmi eljárástól csak az menté meg, hogy nyugdíjaztatási kérvénye fel van terjesztve. Büntetésül azonban az is elég erkölcsi szempontból, hogy kötelesség mulasztása feljegyeztetett.

Kenézlőnek az a kérése, hogy anya egyház leheszen megadatott, ha a kongrua ki lesz utalva. Ekkor a volt lelkész, Sarkady Antal ismét elfoglalhatja lelkészi állását.

A tárkányi tanító panasza a lelkész ellen, a körlátogatók figyelmébe ajánlatott; egy atyafinak, Tóth Ádámnak a kérvénye, hogy lelkészválasztásból folyó követelése lelkésze ellen állapíttassék meg, elutasított azzal a megjegyzéssel, hogy ezt s az ilyen természetű kérvényt az esperesnek nem is kell betérjesztenie. A megyaszói példánykert ügyének rendezésével Debreceni Bertalan ügyész bízott meg.

A tanügyi bizottság jelentéséből a kerületi tanügyi bizottsághoz felterjesztetik, hogy a C tabella régi példányai semmisíttessenek meg s újabbak készíttessenek. hogy a földes uraságok kéreessenek fel, hogy iskola-köteles gyermekek napszámra ne fogadtassanak el közegeik által, a mire br. Jósika Sámuel szép példát mutat Szomotoron s környékén.

A lelkész-értekezlet felterjesztései közül jóváhagyott az a határozat, hogy minden lelkész köteles az értekezleti gyűlésen megjelenni, az indokolatlanul elmaradók pedig 4 korona büntetésdíjat fizetnek. A lelkész nyugdíjintézet felállításának sürgetését az egyházmegye nem helyesli, a konventtől várja az intézkedést. Helyeseltetett, hogy a szórványokban is legyenek gondnokok, a kik a lelkészeknek jelentést tegyenek a vegyes-házasságkötésekről s egyéb dolgokról. E pontnál nem fogadta el az értekezlet az ungiak felfogását a reve salist adókat illetőleg. A kerületi gyámintézeti új alapszabály-tervezet 26. és 29. §-ához van az értekezletnek észrevétele, amott a tanítók s tanárok jogait védelmezi s a szerzett jogoknak elvételét igazságtalannak nyilvánítja, emitt a munkaképtelen lelkész érdekeit határozottabban védelmezendőnek tartja.

Gyűlés után a „Vadász-kür“ szállodában közebéd volt, a melyen Miklós Béla vendégei voltak a megjelentek. Pohárköszöntöket Meczner Béla, az esperes, Hézser Emil, Gecsey Péter, Máthé Gyula, Hubay József, Radácsi György, Kovács Gábor, Debreczeni Bertalan, Páricsy József s Lábos István mondtak.

A közgyűlési tárgyak elintézése után a bírósági ügyek kerültek sorra. 10 bírósági ügy volt a tárgysorozatba felvéve, ezek közül főleg a fegyelmi ügyek voltak érdekesek. Bartha József visi lelkész és Bodnár János visi gondnok ellen Lőrinczy István kenézlői egyháztag adott be panaszlevelet, hogy a templom-építésnél nevezettek hűtlenül sáfárcodtak volna, a bíróság azonban egyhangulag felmentette mindkét vádlottat, mert a vádnak semmi legkisebb alapja sem volt. Tolcsváról úgy a lelkész, mint a gondnok és a tanító ellen fegyelmi eljárás volt elrendelve. A lelkész felmentetett, mert a vádak teljesen légből kapottak voltak, a gondnok feddésre ítéltetett, mert a lelkész tudta nélkül az egyház alapítványi tőkéjét használta fel rendeltetése ellenére, a tanító ellenben elmozdításra ítéltetett (1900 január 31-iki határidővel), mert az ideiglenes alkalmazásához kötött feltételeket sem teljesítette. Nehány ügy elintézetlen maradt s az időszaki bíróság elé utasított.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** *Thúry Károly*, zánkai (dunántúli kerület) ev. ref. lelkész élete 72-ik, lelkipásztori működése 49-ik évében augusztus 28-án elhunyt. Legyen áldott a hű pásztor emlékezete.

— **Bernáth Elemért** egyházmegyéje, a felső-zempléni, a melynek immár, mint tanácsbíró s gondnok 25 év óta áll szolgálatában, a múlt hó 24-kén Lasztócson tartott közgyűlésében lelkesen ünnepelte. A „Sárospataki Lapok“ olvasó közönsége is bizonyára szívesen emlékszik meg Bernáth Elemér jubileumáról, a ki hithű kalvinista, lelkiismeretes tisztviselője egyházának s tiszteletet szerez annak az idegen vallásúak előtt is. Nyugodjék meg rajta tehát továbbra is az Ur kegyelme s legyen még igen sokáig dicsekedésünk s büszkeségünk!

— **Dr. Duka Tivadart** a budapesti kir. tud. egyetem tiszteletbeli doctori címmel tüntette ki. Nagy hazánk fia tudományos érdemeinek az elismerése tisztesség a budapesti egyetemre nézve is!

— **A tornai ev. ref. egyházmegye** 100 éves fennállásának emlékét Tornán f. év szept. havának 11-ik napján d. e. 10 órakor közgyűlésével egy idejűleg fogja megünnepelni. Az alkalmi beszédet *Fodor György* perku-pai lelkész egyházmegyei aljegyző és levéltárnok fogja tartani. Vendégeket szívesen lát az egyházmegye.

— **Egyházkerületi közgyűlés.** A *tiszáninneni* ev. ref. egyházkerület ez évi közgyűlését az elnökség szept. 26 s következő napjaira hívta össze Sárospatakra.

— **Dr. Finkey Ferencz** sárospataki jogtanár részére a vallás- és közoktatásügyi miniszter 500 frt utazási ösztöndíjat adományozott a külföldi büntetőjogi viszonyok tanulmányozására.

— **Aljegyző-választás.** A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye gyűlekezetei papi aljegyzővé nagy szótöbbséggel *Elek József* bábonyi lelkészt választották meg.

— **A „Debreceni Prot. Lap“** ban többek hozzászólása után a szerkesztőség azt az indítványt teszi a 34. számban, hogy a *Révész Imre emlékének megörökítési munkáját összes munkáinak kiadásával meg kell kezdeni* még pedig e nemes feladatra az a nagy, fényes, gazdag egyház vállalkozzék, melynek dicsőségére szentelte a nagy férfiú munkásságának java részét. „A debreceni ev. ref. egyház közönsége legyen Révész Imre összes műveinek kiadója.“ Tisztelt lapírtásunknak az indítványát mi is szívvel-lélekkel támogatjuk, megvalósulásakor anyagilag is pártolandjuk, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy Révész Imrének, emlékének még mind e napig adósa a magyar ref. egyház! S ez adósságunk törlesztésével, — ki vonhatja ketségbe? — nem újabb erkölcsi hasznót fog-e hajtani a Révész Imre szelleme? . . . A szép indítványt ne hallgassa agyon a debreceni ref. egyház előjárói testülete!

— **Belügyminiszteri oktatásügyi bölcseség.** A napokban a következő értesítést vettük, a melyet méltónak tartunk, a legfelsőbb körök felfogásának illusztrálására közölni. *Gulácsy Lajos*, a ki 1861-ben sárospataki *theológus* volt, majd az akkor u. n. budai József-műegyetem hallgatója lett s *mérnöki abszolutoriumot* nyert, a mely abban az időben a mérnöki oklevéllel egyenértékű volt, a mint erről a kiadott bizonyítvány bárkit is meggyőzhet: ez évben folyamodott a belügyminisztériumhoz, hogy az u. n. kezelő levéltárnoki szakvizsgára bocsáttassék. Az állami titkár — Széll — leírata, Beregmegye főispánjához, ezzel az indokolással utasítja el Gulácsy Lajost: „nem lévén érettségi bizonyítványa, folyamodó kérelme

nem teljesíthető. Ugy-e bizony feltűnő dolog, hogy a magyar kir. belügyminisztériumban azt sem tudják, hogy minő közoktatásügyi állapotok voltak hazánkban az abszolút korszak alatt? . . .

— A „Religió”-nak rosztul esett, hogy az augusztus 20-iki ügynvezett nemzeti ünnepen a fővárosban nem volt meg „Magyarország kellő részvétele, a kormányt alig egy, vagyis csak egy miniszter képviselte, a vidék, az ország népe is lassanként elmarad.” . . . Hát mi meg igen-igen örülünk a „Religió”-nak ezen a tapasztalatán, mert ez azt igazolja, hogy a magyar nép zöme kezdi megérteni, hogy az István- király-napi ipari munkaszünet *nem nemzeti ünnep*, hanem csak róm. katólikus ünnep, a melyet mint ilyet, felesleges a nép zömének megünnepelni.

— Spanyolországban ez év március haváig a tanítók fizetéséből az állam 8258975 pasetival maradt adós úgy, hogy a legtöbb tanítónak koldulással kellett a mindennapi kenyeret megszereznie.

— Pályázati hirdetések lelkészi állásokra. Az erdélyi egyházkerület nagy-szebeni egyházmegyéjében fekvő *bűzäs-bocsárdai* lelkészi állásra, a mely 608 frt 95 kr jövedelmű, a pályázati kérvényeket szept. 14-ig fogadja el Nagy József Nagy-Szebenben. — A dunántúli kerületben a belső-somogyi egyházmegyében fekvő első osztályú s 1294 frt javadalmú *Zselic-kisfaludi* lelkészi állásra szept. 24-ikéig pályázhatni. A jelentkezéseket: Barakonyi Kristóf fogadja el Homok Szent Györgyön.

— A Sárospataki Irodalmi Kör egy népiskolai „Földrajz” készítésére pályázatot hirdet. E munka a népiskolai Tantervhez alkalmazkodva készíthető. A pályamunka beadási határideje 1900. szept. 1. A pályamunka idegen kézzel írva, lapszámozva adandó be. A munka díjazása a Kör Alapszabályai szerint történik. A ki e munka megírására vállalkozik, szándékáról a másodelnököt szept. 30-ig *jelige alatt* értesítse. Ha e napig pályázó nem akad, megbízás útján fogja a Kör a munkát elkészíttetni. Sárospatak, 1899. aug. 19.

Maklár Pap Miklós,
másodelnök

3—3.

P á l y á z a t.

A vencesellői (Szabolcsmegye) ev. ref. egyház orgonista-tanítói állomására pályázat hirdetik.

Javadalom: Tisztességes lakás szép nagy kerttel, 400 frt. készpénz évnegyedenként előre fizetve, mellékekből mintegy 50—60 frt. Kötelesség: Az osztatlan vegyes iskola vezetésén és az orgonista-kántori teendőkön kívül a kanonikus órákon és lelkész akadályoztatása esetén lelkész helyettesítése.

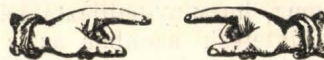
A megválasztott, ha oklevéllel bír, egy évi sikeres működés után állandósíttatik és 100 frt fizetésjavításra számíthat. Az állomás f. év. okt. 1-ső napján elfoglalandó. Kellően felszerelt pályázatok f. év. szept. hó 20-ig alólírotthoz küldendők.

Vencesellő, 1899. aug. 29.

László Gyula,
ev. ref. lelkész.

Felolós szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Református Kis Káté

cím alatt az „okor-szigetvidéki ref. egyh. értekezlet” nyilvános pályázat útján oly vallástani kézikönyvet készíttetett, melyből **szórványokban** idegen hitfelekezetek közé ékelt **hitrokonaink** gyermekei **tanító nélkül, önszorgalmuk útján** sajátíthassák el szent vallásunk legfőbb igazságait, a legszükségesebb **imákat**, sőt abból a **konfirmációra is kellően előkészülhessenek**. A jutalmazott művet a bírálóbizottságon kívül főtiszt **Szász Károly** püspök és **Filó Lajos** urak is a kitűzött czélnek megfelelőnek találván, az kiadatott s több 100 példányban ment forgalomba.

A gömöri lelkészi értekezlet (Sárospataki Lapok 310. l.) tagjainak: „a **szórványok használatára melegen ajánlja**.” Az egyházi sajtó is kedvezően fogadván, minél szélesebb körű elterjedése kívánatos.

A 75 lapra (6 évfolyam) terjedő mű ára **kötve csak 14 kr.**, s kapható **Farkas Emil** ref. lelkésznél **Nagy-Peterd** (Baranya m. p. h.), ki egyes példányokat 17 kr. beküldése ellen, valamint 50 példánynál többet **bérmentve** küld, kevesebb példányért a megfelelő **portó** az árral együtt beküldendő. Megrendelhető könyvárosi uton is **Kókainál** Budapesten.

1—3

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a **legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint** készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolásra is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

9—12

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „A gömöri indítványok.” *Erdélyi M.* — „Néhány szó Tacitus: „A jel, a melyben még győzhetünk” című cikkéhez.”
Nagy Sándor. — „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület 100-év előtti organisatiójához.” *Radóczy György.* — „A
felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” *Hutka József.* — „Az abauji ev. ref. egyházmegye őszi köz-
gyűlése.” *J. f.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

A gömöri indítványok.

Nem azért, mintha attól tartanék, hogy a gömöri indítványok is úgy járnak, mint az alsó-borsodi egyházmegyéé 1897-ben, a mely tudvalevőleg nem került tárgyalás alá, hanem azért, hogy kerületi közgyűlésünk mélyen tisztelt tagjainak a figyelmét felhívjam rájuk, tesszem megbeszélés tárgyává a gömöri indítványokat most, a mikor már kevés idő választ el a kerületi gyűléstől, abban a reményben, hogy így inkább fel lesz keltve az érdeklődés.

Három fontos, a figyelmet méltán megérdemlő indítványt terjesztett a gömöri egyházmegye ez évi tavaszi kerületi közgyűlésünk elé, a melyek a kerületi jegyzőkönyv 61, 63 és 64 pontjai alatt olvashatók s a melyek közül az első nem kisebb tárgyat ölel fel, mint a vallás-oktatás kérdését, a kézi könyvek átalakításának sürgetésével, a második a segéd-lelkésztartás ügyéről, a harmadik a kongrua-törvényben biztosított levonások alkalmazásáról szól. Foglalkozzunk egyenként mindhárommal, előadván az azokra vonatkozó felfogásunkat.

A vallás-oktatás ügyének az egész vonalon való rendezése, még pedig a kézi könyvek átalakításával, esetleg újabbaknak készítésével, olyan kérdés, a melylyel, a mi meggyőződésünk szerint, az a testület sem számolhat le egykönnyen, a melyhez az indítvány útasítatott, t. i. a kerületi tanügyi bizottság. Nem, mert itt tulajdonképen *tantervi* jellegű is a kérdés, a melylyel csak úgy rövidesen nem lehet s nem is szabad elbánunk. Ertjük s teljesen méltányoljuk is a gömörieknek az indítvány mellé nem csatolt indoklásuknak azt a forrását, a mely a célt bizonyosan abban látja, hogy *intensívebb* legyen vallásoktatásunk minden vonalon! . . . De hát ha csakugyan így áll a dolog, ha a tapasztalatnak a tényei indították az indítványozókat javaslatlételre, akkor az is kötelesség lenne, hogy bizonyos mértékben jelezzék azt az irányt, a melyben az átalakításnak történnie kellene! Ha van, a minthogy bizonyára van tudomásuk azokról a munkálatokról, véleményekről, a melyek ebben a kérdésben pl. a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap”-ban, az „Erdélyi Prot. Lap”-ban megjelentek, akkor azoknak a figyelembevételével rá kellene mutatniok arra az álláspontra, a melyen a kérdés megoldandó. Hogy csak így esetlegesen oldassék meg e nagyfontosságú kérdés, ezt

a gömöriek sem akarhatják, de senki sem akarhatja épen most, a mikor ugyanám nehéz helyzetben vagyunk a levegőben levő vallásellenes eszmék miatt, a melyek részint a r. kath. egyház babonáinak, mint ész ellenes dolgoknak, részint egyes túlzók szóbeli és írásbeli működésének a következményei, a melyekkel a mi meggyőződésünk szerint csakis a józan, öntudatos, hamisítatlan protestántizmus képes ellensúlyozólag, diadalmasan szembeállani, mint a melyben a jézusi tartalom kétségbevonhatlanul megvan. Korunknak vallástalanságát csak a protestántizmus orvosolhatja azzal, hogy azt a vallást teszi követői lelki tulajdonává, a mely az erkölcsi érzület idealizmusát állítja előtérbe szemben a r. kath. egyház szertartáskodásával.

Vallás-oktatásunknak átalakítási munkálatában szertartásunk arra kell a főfigyelmet fordítani, hogy a társadalmi élet alakulásainak kinövésével szemben a vallásból merítsünk orvos-szert. A bibliaiasságnak lélekszerinti megvalósítása a főcél s a kálvinizmusnak világhódító jelentőségéről való meggyőződés szerzés. A kálvinizmus kizárólagossága nem egy a róm. kath. kizárólagossággal, mert az a kizárólagosság, a mely a humanitást szolgálja, csak szóbeszéd szerinti exclusivitás, ellenben az ultramontán kizárólagosság gyilok, a mely a más vallásúak élete ellen fordul.

Nos hát a gömöri első indítvány nagy kérdést feszeget, a mely felett nem szabad könnyű szerrel átsiklani, a mire bizonyára nem gondol senki, hanem legyen rajta, ha a közvélemény úgy van meggyőződve, a tapasztalat azt igazolja, hogy munkába vétessék a vallást-tani tanterv s a legjobb eredményt létesítsük. Fogjunk kezét mindnyájan, mert közös nagy célról van szó, a melyet lelke szerint tartozik minden jó kálvinista szolgálni.

A káplán elhelyezési ügyben azt kívánja a gömöri egyházmegye, hogy a kongrua-törvényből folyó s.-lelkésztartási költség ne csupán a kerületünk által káplántartó egyházakul kijelölt helyekre nézve biztosíttassék, hanem részesüljenek abban „majdan . . . mindazon elaggott vagy munkaképtelen lelkészek is, a kik épen e miatt — tehát önhibájokon kívül — segéd-lelkész tartásra lesznek kényszerítve. Ebből kifolyólag a s.-lelkész tartásra jogosult egyházak ne egyszersmindenkorra, hanem időről-időre jelöltessenek ki, hogy így az államsegély a szükséghez képest igénybevehető legyen.”

Ennél az ügynél elsősorban arra kell rámutatnunk, hogy a segéd-lelkészek elhelyezésére vonatkozó kerületi

szabályrendelet, a mely 1897 tavaszán állapítottatott meg a 14. jegyzőkönyvi pontban, nem más alapon állott elő, mint azon, hogy a felső-zempléni egyházmegye 1895-ben a tavaszi kerületi gyűlésre (103. jegyzőkönyvi pont) azaz a felterjesztéssel élt, hogy *némely egyházmegyében még a műhatatlanul szükséges helyeken sem lehet segédlelkészt alkalmazni*, részint azért, mert általában kevés a káplán, részint azért, mert egyes egyházmegyékben meg esetleg több alkalmaztatik, mint a mennyire szükség van! A szabályrendelet szerintünk ebben az irányban egészen helyesen intézkedik, a melyen változtatni nem kell. Természetesen ez az álláspontunk a gömöri indítványnak nem ellensége, a melyet részünkről indokoltnak tartunk. Ellenségeül a kongrua-törvény látszik, a mely az időről-időre való kiegészítést káplántartási címen nem foglalja magában. Hanem hát épen azért, mert az indítványt helyeseljük, módot kell keresnünk a keresztúlvitelre. S a mint a konventünk által megállapított fizetési kiegészítési javaslatban a többek közt úgy látom, hogy *Bánfalván* káplántartási költség is szerepel, noha a kerületi kijelölt helyek között ez nincsen feltüntetve, ebből arra lehet következtetni, hogy a gömöri indítvány keresztúlvihető, keresztül, ha a törvényt magyarázatában helyet foglalhat az, hogy az időközben káplántartás címen bedílt kiadás a lelkészi jövedelemből levonható. Ebben a tekintetben illetékes helyről kell felvilágosítást nyerni s kedvező válasz esetén a gömöri indítvány életbe léphet.

A harmadik indítványt országos érdekűnek nevezhetjük a magunk szempontjából, mert *méltányos s igazságos!* Nem mást foglal az magában, mint azt, hogy 800 frton felüli jövedelemmel ellátott állomásokon levő lelkészek terményfizetésénél is vonassék le az $\frac{1}{6}$ -od rész, a mint ezt a kongrua-törvény a 800 frton alúl levő lelkészségeknél rendeli s a *gyámintézeti kötelezettségek így állapíttassanak meg*. E mellett az indítvány mellett érveket hozni fel, fölösleges dolog volna, csupán egy a teendő s ez az, hogy kerületi közgyűlésünk elfogadván, terjeszse fel a konventhez, hogy az általános érvényűvé tegye a 10 esztendő elmúltával újra rendezendő országos gyámintézeti járulék összeírása alkalmára. Kerületünk s egyházmegyénk saját kebelükben önmaguk léptethetik életbe s várjuk is, hogy léptessék életbe, ha a *méltányosságnak s igazságnak akarnak szolgálatot tenni*.

Ime a gömöriek három indítványa, a melyeknek minde-
nye, mint előbb mondtam, igen fontos s figyelmet érdemlő. Elismeréssel adózunk a gömöri egyházmegyének, hogy ezeket az indítványokat megtette s óhajtott, hogy példája a gyakorlat emberei által mindenütt követségessék.

Erdélyi M.

ISKOLAI ÜGY.

Néhány szó Tacitus: „A jel, a melyben még győzhetünk“ című cikkéhez.

— A „Felső-borsodi ev. ref. Tanító-egylet“ megbízásából. —

Tisztelettel adózunk Tacitusnak azért, hogy aggodó lélekkel kíséri anyaszentegyházunk állapotát, figyelmezteti élet-jelenségeit és rámutat annak betegségeire, melyek ugyan még szerinte sem halálosak, de „sebek, veszedelmes fekélyek mutatkoznak testén.“ Tisztelettel adózunk neki, mert: „mi neki fáj, nekünk is fáj!“ Különben ha ez nem úgy volna: aggodalmaskodására, a tanítóságról alkotott kárhóztató ítéletére figyelmet sem fordítanánk.

De nemcsak figyelmezteti Tacitus: „a mi jó anyánk, anyaszentegyházunk“ kóros állapotát, hanem úgy tesz, mint az igazi orvos: keresi a baj kútforrását, s hite szerint, meg is találta azt; és habozás nélkül kimondja, hogy a tanítók nagy többségének a vallástanításra se képessége, se készsége nincs és ez szülte anyaszentegyházunk betegségét, baját. Egyúttal siet is, mint a többi „hű fia“ (csak a tanítók a hűtlenek) segélyére a roskadozó anyának s viszi az orvosságot: „a tanítók kezéből ki kell venni a vallás-tanítást, mert ez a jel, a melyben még győzhetünk.“

Hogy a tanítóság nagy többségének sem képessége, sem készsége nincs a vallástanításra, ez ellen az állítás ellen, — melyet pedig minden habozás nélkül tett, — határozottan tiltakozunk és kijelentjük, hogy a baj okát nem találta meg. Sajnálatos, hogy a ki már 20 éve van hivatva az egyházat építeni, bajainak okát keresni, azokat gyógyítani, — minden másról megfeledkezve — a tanítóságot állítja az egyháztagok hitközönysége, hamvadó félben levő lelkesedése stb. okozójának.

Az egyháztagok hithűsége igaz, hogy erős próbára van téve és sokan tévelyegnek, de ennek sok más az oka, a melyeket most felsorolni nem lehet célunk, de meg Tacitus is ismeri bizonyára a gyakorlati életből, annyit azonban megjegyzünk, hogy mikor a más vallású hajadonnal házasságra lépendő ref. vőlegény ropogós tizzessel jön a keresztlevele kiváltására: lelkész és tanító, — mint szemtanúk — összetett kézzel állunk meg (mert mi úgy nem cselekedhetünk) és lelki fájdalomunk az egymásra vetett szemekből kitükrözdik: Ime már ez is eladta születendő gyermekeit. Hát még az ingyen esketés, párberelengedés, ingyen tanítás és taníttatás (a melyekért az illető hivatalnokok más uton lesznek kárpótolva) sat. . . . jaj, jaj! ezek és sok más okozzák a hitközönységet, a vallás-cserét. Minden, minden! csak a tanítók képtelensége és készség hiánya nem.

De ugyan honnan jött rá Tacitus arra a felfedezésre, hogy mi, tanítók vagyunk okai annak, hogy az egyháztagok nem feddhetlen erkölcsi életűek, hogy a vallásra a tanítók által tanított hivatott nem várhatni hitbuzgóságot, egyházszeretetet és hithűséget? Csak nem ismeri talán Tacitus a magyarországi ref. tanítók vallás-tanítását mind? Tegyük fel, hogy Tacitus X. egyházmegyében működik és ott van 50 ref. iskola. Abból, hogy Ő ebben az 50 iskolában a vallás-tanítás gyarlóságát, a tanítóknak ebben az irányban tudatlanságát és lelkiismeretlenségét tapasztalta, (a mely különben lehetetlen és a mely állítás ellen X. egyházmegyének a tanítósága is határozottan tiltakoznék) abból azt következtetni, hogy a tanítóság nagy többsége okozta anyaszentegyházunk betegségét, bajait: nagy merészség és a tanítóknak, azok munkáinak a nagymérvű kicsinylése. Hát azok a tanítók semmi munkát sem végeznek vagy olyan káros munkát végeznek? Csak annyi kárt okozzanak anyaszentegyházunknak más tényezők, más dolgok, más állapotok, mint a ref. tanítók: akkor virulni fog. Viruljon is örökké!

Ha 50 iskola van X. megyében és megkérdeznék annak az egyházmegyének nagytiszteletű esperesét, tanácsbíráit, körlelkészeit: én nem hiszem, hogy 10 iskolát is kifogásolnának annyira, hogy ott a tanító tudatlansága és készség-hiánya veszedelmet hozna az anyaszentegyházra. Azért, hogy Tacitus 10—20, mondjuk 50 iskolát ismer, a kárhóztató kövét dobni körülbelül harmadfélezer tanítóra: nagy méltánytalanság és még nagyobb igazságtalanság.

Tacitus nem jó orvos; mert nem találta fel a baj valódi okát, ezek szerint a gyógyításra szánt orvossága sem jó. Nem mondjuk, hogy gyógyítás módjával kivégezné a beteget, de ejtene rajta olyan sebet, hogy örökre béna lehetne.

Ha a mi anyaszentegyházunkban baj van és ennek okát abban is lehetne keresni, hogy a tanítóság nem ismeri vallását és nem is akarja ismerni és hivatásszerűen tanítani: nem az az eljárás, hogy a tanítóságot tiltsuk el a vallástanítástól, hanem az, hogy képezzünk az egyház olyan tanítókat, a kiknek képességük és készségük is legyen a vallástanításra és egyházépítésre! Legyen a gimnáziumban és tanító-képző intézetekben olyan vallás-tanító, a ki ezekre ráképesítse, ránevelje a leendő tanítókat. (Nincs is ott olyan nagy baj). Ha a ref. tanítók kezéből kivennék a vallás-tanítást, — szerintünk, — olyan formán gyógyítanánk, mintha a testből kivennék a baltüdőt, a mely úgy is kisebb, csak két lebenyből áll; elég lesz a jobbüdő is; mert ez nagyobb is, lévén három szárnya. Hát nem többet tehet-e mindig két jóakarátú ember egyetértve, mint egy, ha az egyiknek a készülsége kisebb kaliberű is? Bizony-bizony puskával is lehet löni, nemcsak ágyúval; tanítói képesítéssel is lehet igen előnyösen építeni az anyaszentegyház épületét.

Szubay lelkész úr mondja az igazat: „Hozzuk közelebb magunkhoz, egyházunkhoz a tanítókat a szeretet lelke által.” Válságos időben eldobni a segítséget: a magunk iránt való okos szeretettel ellenkezik. Közelebb-közelebb kell hozni a tanítókat és nem eltaszítani, mint a hogy Tacitus akarná, a ki talán a ref. vallásból is ki akarná tudni a tanítókat. Több ezer igaz munkás arra érdemes, hogy munkája eredményét nem is zérussal jelölik, hanem határozottan vétkesnek, sőt bűnösnek deklarálják? És csak egyedül úgy gyógyítható meg beteg anyaszentegyházunk, ha a munkát kiveszik a tanítók kezéből? Higyje el Tacitus, hogy nem jó jel az, a melyet látott anyaszentegyházunk mellett, a mint hajdan, — a monda szerint — Nagy Konstantin a kereszt mellett látott; nem jó jel az! A fürdővízzel a gyereket is kiakarja öntetni Tacitus.

Azt mondja védekezésében Tacitus, hogy: Szólj igazat, betörök a fejed. Senki se akarja betörni a fejét; azok a mérközések nem azért történtek, hogy igazat szólott, hanem azért mert nincs igazsága. Mi meg azt mondjuk: „Ne boglyasd a régi gypűt, mert kigyó jó belőle!” Valahogy félre ne értessem! Nem Tacitust fenyegetjük mi a kigyó-marással, hanem anyaszentegyházunkat féltjük a nagyobb veszedelemtől. Sokkal inkább szeretjük vallásunkat, hogy sem ilyen veszélyes és talán örökre megbénító operációra szeretnénk bocsátani azt a nem is annyira nagy beteget. Jelen felszólalásunk sem a ránk zúdított sulyos vádak, kicsinylés, szemrehányás miatt történt, hanem anyaszentegyházunk legszentebb érdekeért, a mely — szerintünk — azt parancsolja, hogy a Tacitus orvosságát ne fogadja el az orvosi consilium.

Kicsinyli, igen kicsinyli a tanítóságot Tacitus; különben nem írná, hogy ő minden éneket tud énekelni énekeskönyvünkben; de azért az ő tanítójának egy verejték cseppje se hullott le, mert ő a nagyobbaktól tanulta. Hát a nagyobbakat ki tanította? Épp ez a baj, hogy a társadalom részéről kevés elismerés van a tanítók részére. Ha valaki 6—800 frtos irnoki állásra eljutott: félre néz, ha egy tanító megy el mellette és fujja cigarettje füstjét; elfelejtette, hogy ki tanította meg őt írni, hogy ő most irnoki állásra jutott és így tovább.

Ne kicsinyelje senki a tanítóságot! Nehéz munkát végeznek azok. Van olyan növendék, a ki egy félévig se tudja megfogni helyesen a palavesszőjét, pedig hányszor a kezébe adja tanítója! A kuriai bíró is egyszerű tanítótól nyerte első ismereteit, avagy helyes lett volna-e, ha Tompa, mikor pap és költő lett: az egyszerű igricii tanítót lenézte volna; vagy a leg-híresebb egyetemi tanár is nem a népiskolánál kezdte?

Azt hánytorgatja Tacitus, hogy csizma-foltozók, harangozók, korcsma-mérők sat. voltak hajdan a tanítók. Hát az a tanítók hibája volt? Legyen meggyőződve Tacitus, hogy a mai képezdét végzett, okleveles tanítók tanulnak annyit a maguk mesterségére, mint bármely pályán a világon; gyenge pedig mindig volt és mindig lesz minden branchében. Jézusnak 12 tanítványa volt csak, mégis akadt közte egy Judás. Ha minden intelligens ember részéről olyan elismerésben részesülnének a tanítók, mint Tacitus részéről, — a ki azt mondja, hogy meritettek valamiképp a tanítók a tudomány forrásából és hogy Ő csak egy jó tanítót ismer (pedig 28 ezer közül bizonyára van nem egy, nem kettő, nem száz, hanem ezer is, a ki még Tacitus-sal is versenyre merne kelni, a ki pedig nem kanállal meritette a tudományt) — mondom, ha ilyen elismerésben részesülnének a tanítók: kevés idő alatt még valamire való csizmadia se vállalkoznék a tanításra.

Sajnálja Tacitus, hogy „a tanítóság becézett gyermeke a társadalomnak,” (sohasem tapasztaltam 21 év óta; mikor még egy miniszter a tárcáját is kötötte a 300 frtos minimumhoz) és azt mondja: „Wlassicstól kezdve az utolsó pedellusig tőle várja mindenki t. i. a tanítótól a haza megmentését.” Ne engedjen az Isten egy állást hasonló becézgetésre jutni! És ha az a 28 ezer főből álló tanítóság megtanítja növendékeit írni, olvasni, számolni, az Isten ismeretére és tiszteletére: már akkor is fontos kultur-missiót teljesített, a melyet kicsinyelni senkinek se volna szabad, mint a hogy Tacitus teszi.

Mi a fokmérő valamely ország vagy nemzet általános mivelttségének a megmérésénél? Nem az-e, hogy a lakosság hány %-a analfabét? Igaz, hogy imádott hazánk nem áll ott ma még, a hol pld. Svéd- és Norvégország, vagy Németország, de bizonyára nem az utolsók közt van.

Nem jól választotta meg Tacitus álnevét (hallgató) mert ő clamans, a ki félreverte a nagy harangot, pedig tűz sincs, vagy ha van, akkor sem olyan tűzvész, mint a hogy Tacitus kiáltja.

Summa summarum: Tacitusnak a ref. tanítókra zúdított vádjait a „Felső-borsodi ev. ref. Tanító-egylet” továbbra figyelmen kívül hagyja. Anyaszentegyházunk iránt való hű, tántoríthatlan, a gályarabságig is elmenő ragaszkodása kifejezésével kéri az egyházi főhatóságokat, hogy a vallás-tanítást a tanítók kezéből ki ne vegyék; mert az ott jó kezekben van. Ha hiba van, akkor éljen jogával és képeztesen hittudó és hithű tanítókat, mert mindig többet tehet két jóakarátú ember, mint egy, mert több ezer valamennyire mégis intelligens egyháztagot, munkás kezét kizárni az egyházépítés munkájából: talán nem vezetne jóra.

Lelkész és tanító testvérek legyenek az Úr szőlőjében, hogy jó erkölcsű, vallásos, okos gyermekek kerüljenek ki az iskolából, a kis házból, a nagyobb házba, a templomba bel!

Nagy Sándor,
egyleti elnök.

TÁRCA.

Adalékok

a Tiszáninnyi egyházkerület 100 év előtti Organisatiójához.

(Folytatás.)

Kevésbé jelentőséges, de mégis több tekintetben érdekes a Zempléni Tractus állásfoglalása e tárgyban. Ez már önmegadóbb, a Budai Zsinat végzésével könnyebben kibékülő tudó, mint a Borsodi. Általában alkalmazkodó, a felsőbb rendeletek iránt engedékeny szellem tükröződik benne, de egy-két adata a multról s egy-két javaslata az igazgatás és fegyelem-gyakorlás szempontjából, ezt is az érdekes adalékok közé emeli. Egészben véve így hangzik:

„Zempléni Edjházi Társaságnak Reflexiói a Tiszán innen levő Superintendentiában találkozó Reductioja iránt, melyek Köz-Gyűlésből jöttek ki F.-Regmetzen 1798. 8-a 8-bris.

Kérdésbe se vette a V. Tractus: Valljon helyes és szükséges dolog-e, hogy a Tractusok a magok Vármegyéjének kebelében lévő Esperestek alá rendeltessenek, mert a Nemzeti Gyűlés már arról nyilván való végezést tett, holott mind annak szükséges, mind helyes volta, annyi elméken megfordulván, helyben hagyattatott.

Ott az ellen semmi kifogás nem volt, sem edjik, sem más Superintendentia részéről; a Jedző-Könyvben is, mely az ott tett végeztéseket magába foglalja, e felől igen röviden vagyon fel téve a jelentés, mellyel azt akarta a Nemzeti Gyűlés jelenteni, hogy ezt inkább szükség véghez vinni, mint magyarázni vagy felette vetélkedni.

A mi e dologban leghamarább szemben tűnik, az: hogy némelyik Társaság a Vármegyének fekvése szerint gondoltatván, igen hosszú lészen, mellynek igazgatása edjnél több Esperestet, legalább Conseniorot kíván, mely a Zempléni Társaságban, kivált a más Században ujság nem volt, de tsak azon az okon, hogy Zemplény Vármegyének Felső részén a Tót Eklésiák még tellyes számmal voltak akkor, kiknek kedvéért Varannón tartatott edj Consenior s az igazgatta ott a dolgokat Tót nyelvhez értvén, a Seniornak rendelése szerint. Azután, hogy az Eklésiák el fogytak, ennek is vége lett.

A Zemplényi Edjházi Társaságnak alázatos Reflexiója szerint, olly formán lehetne azt a nehézséget elhárítani, mint Erdélyben is szokásban vagyon, hogy az Assessorok viselnének Decanusi titulust és Hivatalt, kik végig a Vármegyében lakván, minden Dekán vigyázna tíz Prédikátorra, hogy viseli magát, hogy tanul és tanít s bírna azzal a hatalommal, hogy holmi aprólékosabb dolgokban tenne igazítást s írta meg azután a Seniornak maga egész mivolta szerint. P. O. Meghal valamelyik Prédikátor, melyet a Seniornak tudni azonnal szükség, de a Seniortól távol vagyon. Ekkor a közel lévő Dékány bele egyelítheti magát azokban a rendelkezésekben, melyek edj Prédikátor eltemetésére megkívántatnak, nem lévén mód a várakozásban. Így szintén restülni kezd a Rector az Eklésiában s némely ollyan társaságban egyeledni, mellyből Tanítványinak kára, az Eklésiának is hátra maradása következhetik; meg esik az is, hogy a Rector sem az Eklésiával, sem a Prédikátorral nem jól jön össze, ha hibáért meg-szólíttatik, ekkor a Dékánynak tudtára adatván a dolog, bémegyén oda s el-intézi azt, kevés szemek előtt el-távoztatván, hogy az ott lévő hibát sok szemek ne tsudállyák, számot adván azután maga a Seniorának, melyeket csélekedett. Ilyen példákat lehet találni az Eklésiák részéről is, melyekben való siető be folyása a Dékánynak nagy tüzeket eleve el olthat.

Azomban a mi Superintendentiánkban fekvő Tractusok fekvései, ha Vármegyék szerint intéztetnek is el, nem nagyot

vetnek, mert igen keskenyek és szélességekre nézve néhol edj, néhol fél, néhol negyed rész mértföldet ha tesznek. De hosszúságok is mire megyen kivált Zemplény Vármegyében, mellynek ha Patakot, vagy Tokajt teszszük középre, félnapot alá-felé, edj napot fel-felé ha az utazó teszen, dolgát végezheti a Seniornál. Korántsem úgy, mint a Dunamellyéki Tractusokban, melyekben Pétzeltől Belgrádig nyúlik edj Tractusnak kötele, huszon-öt Helységek lévén benne, a mennyi helyen egész Püspöki megyénk (!) se fekszik.

Ugyis lehet gondolkodni, hogy jó lenne edjik Tractus a másikkal kipótolni és mindenik Tractus egyenlő számba tenni, hogy egy Senior alatt ennyi legyen, a másik alatt is annyi Eklésia, de ezzel a móddal mindjárt eltávoznánk attól a tzeltől, melyre a Nemzeti Gyűlés nézett, sok okokra nézve, hogy mindenik Tractus maga Vármegyéjébe fekdjön s még több nehézségek adnák elő magukat így, mellyek eddig is annyi ki tettő hátra-maradásokat okoztanak, kivált a Vármegyéktől jövő rendeléseknek effectuatiójára nézve.“

Rövidebb s egyszerűbb ennél, de bizonyos tekintetben igen jellemzetes és eszméltető az Abauji Tractus felterjesztése, a melyet Tasnádi István Esperest nyujtott be a Sz.-Péteri Deputatio munkálatára. Ez így szól:

1. Mivelhogy a Vener. Borsodi Tractus, az Eklésiáknak mind népességére, mind jövedelmére nézve, igen *felérkezik* a többivel; tehát abból lehet két Tractus, tudnillik Gömör Vármegye Honttal egy Tractus; a melybe, minthogy két coadjutor Curator vagyon lehet Prosenior is.

2. Abauj Vármegyében, minthogy az Eklésiák igen megfogytak s elajásodtak úgy, hogy ma holnap kettő három is össze kötetni kéntelen lesz; hanemha szyntaxista Prédikátorokat viszünk beléjük; és minthogy a Hegyalján lévő fényesebb s népesebb Eklésiái* általmennek Zemplényhez; tehát Torna Vármegyével lehet egy Tractus, és itt — ha a szükség úgy kívánnya — lehet egy Prosenior is.

3. Zemplén Vármegye, ha az Abaujiból a Szabolcsi Eklésiák is által mennek, mint hogy az Extensiójára nézve igen nagy lesz: vagy kettő legyen, vagy

4. Az Ungihoz egy darabb szakasztasson belőle. Ha nem szakasztatik, úgy az ungi igen kitsiny marad; ha szakasztatik, úgy ismét nem fog a Vármegyék szerént lenni a felosztás, hanemha ez orvosolja, hogy „amennyire lehet.“

A Tractusok eme Declaratióinak volt ugyan az 1799-iki májusi közgyűlésre épűgy, mint a Sz.-Péteri Deputatióra bizonyos hatásuk, de mivel — úgy látszik — erősen ragaszkodott a közgyűlés a Budai Zsinat által felállított vezérelvhez, vagyis a politikai felosztáshoz: ezért a korábban kiküldött s ujra megbízást nyert Deputatio oly gyorsan haladhatott és tényleg oly gyorsan is haladt előre az organisatio előkészítésében, hogy a tavaszi gyűlés második napján (máj. 17) már be is terjeszthette „a Tractusok felosztására nézve készített Eklésiák-Lajstromát“ (47. jkvi pont szerint), a melyet valószínűleg csak azért nem hitelesített a közgyűlés azonnal, mert az *ungiak* (a kik declaratiót sem küldtek Sz.-Péterre) e közgyűlésről elmaradtak s így a lajstrom alkotmányos uton nem volt — *egészben véve* — elfogadható.

Az ungiakkal és a velők egybecsatolandó Zempléniekkal a bővebbi tanácskozás tehát a Tractusra nézve a jövő Pataki gyűlésre halasztatott, azzal a megjegyzéssel, hogy „az e részben is megállítatandó (!) lajstrom Rubricák szerint fog a Protocullumba beiktattatni.“

* Az Alsó-Hegyalja Abaujhoz tartozott az új berendezkedés előtt.
R. Gy.

Ugyanez a gyűlés legott azt is elhatározta, hogy a két Borsodi és a Tornai Tractusok a jövő exameni gyűlésig seniorokat s illetőleg Coadjutor Curatorra is (Torna) szavazzanak, ezekre nézve tehát — valamint Abaujra s Gömörre nézve is — az új beosztás már törvény erőre emelkedett.

(Folyt. köv.)

Radácsi György.

KÖZÉLETÜNK.

A felső-zempléni ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Augusztus hó 24-én a lasztóczi egyházban tartotta meg ez évi őszi közgyűlését a f.-zempléni ev. ref. egyházmegye Sárkány Imre esperes és Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok elnöklete alatt. A gyűlésnek szép verőfényes nap kedvezett, mintha a természet is ünnepelt volna, mert egyházmegyénk közönsége nagy ünnepet ült, őszintén szeretett és tisztelt egyházmegyei gondnokunknak Méltóságos Bernáth Elemér úr egyházmegyei hivataloskodásának 25 éves fordulóját. Hogy nagy ünnepe volt egyházmegyénknek, azt külső jelek is mutatták. Egyéb egyházmegyei gyűléseink sablonos külső képétől eltérőleg nemzeti színű lobogó lengett a templom tornyán, a paplak udvara előtt pedig tölgylombokkal ékesített diadalkapu volt felállítva „Isten hozott!” felírással.

A gyűlés 9 órakor kezdődött, mely alkalommal a nagy számmal összegyűlt gyűlési közönség jelenlétében Réz László homonnai lelkész mondott buzgó imát. Ima után egyházmegyei gondnokunk jubiláris ünnepélye folyt le. Világi és papi tanácsbírák teljes számmal voltak jelen, lelkészeink közül is csak egy kettő maradt el halaszthatatlan körülményei miatt.

Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok rövid tartalmas beszéde után, Sárkány Imre esperes olvasta fel jelentését, a mely szerint a lefolyt félévben egyházmegyénk minden csapástól megőriztetett, a hitélet fejlődhetett, a vallásos buzgóság sok helyen most is áldozatokat tett az anyaszentegyház oltárára. Így p. o. a málczai ev. ref. egyház megújította templomát és azt belül kifestette, lelkészlakát új tetővel látta el. Mind ezen újítás és építkezés került 2093 frtba. Az építkezési összeg nagy részét Stépán Sándor és néhai Stépán Borbála és Stépán Gábor fedezték, kik közül különösen Stépán Gábor jótékonyágát nemcsak a málczai egyház, de más közeli egyházak iránt is kimutatja. Stépán Gáborné úrnő az úrasztalára és szószerkekre gyönyörű s nagy értékű terítőket ajándékozott, melyeket kedves leányai: Ida és Róza saját kezükkel művésziessé kivarrtak.

A lasztoméri egyház templomépítésbe fogott, sajnos azonban, hogy építkezés közben az egyik kórus leroskadott, minek okát talán abban is lehet keresni, hogy az egyház a tervet és költségvetést a megyei államépítészeti hivatal által nem vizsgálhatta felül előlegezen. De ha előlegezen nem tette, meg kellett vizsgáltatnia utólag.

A cseleji leányegyház hatóságilag betiltott templomának restaurálását s új torony építést vett munkába. Úgy a tervet, mint a költségvetést is Katona György mérnök készítette.

Melegen emlékezik meg az esperesi jelentés Erdélyi Sándor m.-jesztrebi lelkészről, a ki ez év március hó 21-én hunyt el. Mint szegény szülők gyermeke sok

szenvedés és megpróbáltatás jutott osztályrészéül; de azért lelkének frissességét, kedélyének humoros megnyilatkozását sohasem veszítette el.

Karsai Gergely volt imregi tanító hivatalát ez év május hó 1-sején, minden bejelentés nélkül, hűtlenül elhagyta, egy hónap múlva kért esperesi elbocsátót, mely nem adatott meg neki. Nincsen tanító N.-Báriban, M.-Jesztreben, Tussán és Imregen.

A kis-azari egyház, mely nem régen templomát és paplakát hozta rendbe, a tanítói lakást és iskolát 1300 frt költséggel átjavíttatta, illetőleg csaknem egészen újból építette; a mi a hívek áldozatkészségén kívül ezen egyház jeles papjának Péter Mihálynak számítható be érdemül.

Rendkívüli államsegélyből 24 lelkész 2620 frtot nyert. 13 egyház 630 frt domesztikai segélyben részesült. 5 lelkész 145 frt tőkesegélyt kapott. Nagy megnyugvásunkra szolgálhat az, hogy a lelkészi jövedelem kiegészítésére szolgáló kimutatási ivatek a konventi végrehajtó bizottság által a kormánynak minden változtatás nélkül felterjesztettek.

Az egyházmegye határozata alá bocsátott tárgysorozat elég hosszú volt, úgy, hogy a gyűlés, a bírósági ülést is ide értve, egész késő estig tartott.

Az egyházmegyei gyűlés közérdekű határozatai közül megemlítenők: Erdélyi András m.-izségi lelkész Lasztócra, Kozma Antal gercselyi lelkész M.-Jesztrebre választván meg lelkészeknek, választásuk megerősített. A tanügyi választmány jelentése szerint az iskolák általános szellemi állapota megnyugtató. — Az újonnan választott tanítók beerősítették, még pedig: ifj. Berec Károly Kis-Azarba, Rác Endre Bánócra, Rezes András Kolbására. Nehéz kérdés volt egyházmegyénknek, a zempléni egyháznak még az 1885-ik évben eszközölt templomépítésből származott zavaros pénzügyi viszonyainak rendezése. Az ezen ügyben legközelebb eljáró küldöttség azt javasolta, hogy utasítsák a lelkész és presbyterium a templomépítésből még kintlévő hátrálékok sürgős behajtására, az ekként befolyó összegből első sorban az egyházkerületi kölcsön hátrálékos kamatai törlesztessenek, esetleg a tőke is. Ezen javaslat elfogadtatott, valamint azon indítványa is a küldöttségnek: hogy utasítsák a vizitáció annak megállapítására, hogy mennyi a hátrálékok bevételeiből történt kifizetés után a fennálló tőke és kamat? Végül, hogy az ekkénti törlesztés után még fennálló tartozás mily módon való törlesztése iránti javaslatot tegyen, a lelkész és presbyterium meghallgatásával. Kimondta egyházmegyénk ez ügyben még azt is, hogy jövőre nézve a fennálló adósság kamatainak évenkénti törlesztéséről annnyival is inkább gondoskodják az egyház, mert akkor azok fognak fizetni, a kik a kölcsönkötvényt aláírták. Az ügy elhanyagolása miatt a multa nézve nem mondotta ki ugyan egyházmegyénk a fegyelmi felelősséget; de megütközésének jegyzőkönyvi kifejezést adott!

Ladmócon 237 frt 25 kr. adóhátrálék van, az ügy további nyilvántartása elrendeltetett. Tussán pedig 181 frt 40 kr. az adóhátrálék a lelkészi és tanítói földek után, a lelkészeknek újabb haladékat adott az adó kifizetésére. A lasztoméri lelkész, Rebrin és Kráska községében lévő ev. ref. gyermekek vallásoktatása címén 100 frt vallástanítási díjat kér kieszközölni, kérelme pártolólág terjesztetett fel a főtiszteletű egyházkerületre. A szállóskei egyház ez évi március hó 21-ikén S.-a.-Ujhelyben tartott közgyűlésünk 17-ik számú határozatával gondnokság alá helyeztetett. Az egyház a tetelesen felszaporodott adók pontos törlesztését igérván,

a gondnokság alól való feloldását kérelmezte. Az egyház a gondnokság alól azon reményben oldatott fel, hogy a lelkész az anyagi ügyek feletti felügyeletet pontosan fogja gyakorolni, s hogy ez megtörténjék, az ügyek miként leendő rendezése az esperes különös gondjába ajánlatott, a vizitáció pedig felhivatott, hogy annak idején szigorúan vizsgálja meg s tegyen jelentést, vajjon beváltotta-e a szőlőskéi egyház az adók rendezésére tett ígérését, vagy nem?

Az egyetemes tanítói értekezletnek azon kérelme, hogy a tanítók a kántori fizetés után is kapjanak nyugdíjat, pártolólág terjesztetett fel a főt, egyházkerületre. Ugyanazon értekezletnek azon kérelme, hogy a rendes államsegély, miként a tanítói korpótlék félévi részletekben adassék ki. visszautasított.

A reformáció emlékűnnepnek minden egyházban való megtartása elhatározott. A tavaszi egyházmegyei gyűlés alkalmával megtartott lelkész-értekezleti gyűlésnek azon javaslata, hogy a vallástanítást mindenütt ellenőrizték a lelkészek s az ismétlő iskolai vallástanításról pedig az anyaegyházban a lelkészek magok gondoskodjanak, határozati erőre emeltetett.

A Dókus Gyula helyettes gondnok elnöklete alatt megtartott közigazgatási bírósági ülésnek is több rendbeli ügye akadt, ezek között aktuális nevezetességre tett szert a tussai ártéradó ügy, melyben most az a határozat hozatott, hogy nyomozza ki az esperes, vajjon a tussai lelkész által használt földek után volt e kivette az egyházra ártéri adó, s ha volt, — melyik évtől kezdve? s ha az tűnnék ki, hogy e földekre 1886-ig sem a lelkész, sem az egyház címén ártéri adó kivette nem volt, igekezzék tisztába hozni azon ellenmondást, hogy az 1899. évi március hó 21-én Tussa község előljárósága által kiállított hivatalos bizonylat szerint, a tussai ev. ref. lelkészek ingatlan birtoka után az esedékes ártéri adókat egészen 1886. évig a haszonélvező lelkész sajátkezűleg fizette! Más kisebb felebezett ügyek elintézése után a közigazgatási bírósági ülés is befejeződött.

Meg kell még emlékeznem az ebédről, melyet a lasztói egyház rendezett a gyűlés közönsége részére a paplakon. Ezen ebéd méltó folytatása volt a jubiláris ünnepélynek s mindvégig a leglelkesebb hangulatban folyt le, fűszerezve szebbnél-szebb felköszöntőkkel. Az első felköszöntőt Hutka József egyházmegyei főjegyző mondotta a jubiláris gondnokért és az esperesért. Kozma Antal administrator lelkész a lasztóci egyház nevében Bernáth Elemér gondnokért ivott. Azután Bernáth Elemér gondnok emelt poharat s mondott egy nagyszabású beszédet. Elmondotta, hogy a vallás és tiszta erkölcs oszlopa a társadalomnak, az államnak, a lelkészekért, köztünk s a tisztáninneri kerület első lelkészeért Kun Bertalan püspökért üritette poharát, kik szűk anyagi viszonyok között is híven teljesítették kötelességüket s rendületlenül kitartottak. Reméli, hogy most, midőn anyagi helyzetükön javítva lesz, még nagyobb lelkesedéssel fognak helyökön megállani. E beszéd elhangzása után Kun Bertalan püspök nevénapja alkalmából is táviratilag üdvözlötetett.

Péter Mihály Bernáth Elemért, Réz László Meczner Bélát és Fejes Istvánt éltette, mint egyházkerületünk két kitünőségét. Fejes István elmondván, hogy más öröme is van Bernáth Elemérnek, az t. i., hogy Aladár fia, atyjával egyházmegyénk körében együtt szolgál és most 25 éves, ezen másik jubileumi emléke alkalmából köszönti őt. Meczner Béla remek szónoki beszéd keretében rajzolva a világi elemnek egyházi életünkben szerzett nagy érdemeit, az alsó-zempléni egyház-

megye nevében üdvözli a jubiláris gondnokot; Ujlaki János az egyházmegyei gondnok ősz atyjáért emelt poharat. Gyarmathy Soma az egyházmegye világi tanácsbírói karáért s a többi világi hivatalnokokért u. m. a három Dókusért, Bernáth Aladárért, gróf Lónyaiért, Nemesért, Thuránszkyért és Mándyért ivott. Berecz Károly Nemes Lajost, mint tanfelügyelőt éltette. Sallai Simon Pányoky Dániel kis-toronyai tanítóért emelt poharat, ki 50 éve működik hűséggel a nehéz tanítói pályán, még most is fiatalos lelkesedéssel!

Közleményemet a lasztóci egyháznak kifejezett köszönetem nyilvánításával végzem, melynek előljárósága s az özv. lelkészné Molnár Istvánné kedves Anna leányával oly szeretetreméltó szívesseggel látták el a közel 100 főre menő gyűlési közönséget.

Hutka József.

Az abaúji ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Ha egyházkerületünk ügybuzgó és lelkes főjegyzője Nt. Radácsi György úr e becses lapok hasábjain nem hozza is nyilvánosságra, hogy egyházkerületünknek jubileumi esztendeje van, egyházmegyénk úgy is tudomást vett volna arról, esperesének e folyó év aug. 29—30 napjain Kassán tartott egyházmegyei közgyűlést megnyitó beszédéből; mert ha az egész test jubilál, részt követelnek abból a tagok is. Ezen jogát tudva, szépen, a történeti hűségnek megfelelően, tanúságteljes s nagyfontosságú adatokat magában foglaló munkában, rövid vonásokban tünteti fel egyházmegyénk múltjának képét, s csak azután teszen időközi intézkedéseiről jelentést. Ama történeti becsessel bíró munka mely már a Sárospataki Lapok 36. számában olvasható, egész terjedelmében jegyzőkönyvbe iktatni és kinyomtatni rendeltetett.

Egyházmegyénk lelkészi kara, a nagy munkaidő dacára is elég szép számmal gyűlt össze, hogy részt vegyen egyházmegyénk kormányzatában, tudásával, az életből nyert tapasztalatával építse — emelje anyaszentegyházunkat, s segítsen a kormányosnak a jólét, előhaladás s a tökéletesség felé vinni azt a hajót, melyet az élet tengerének többféle vészes habjai, mint a százféle alakban mutatkozó szegénység, közönyösség, egymásközötti meghasonlás, irigység, roszakarat, ellenségeink túlkapasai, csak nehéz küzdelmek közt engednek előre haladni.

Sorrendet tartva, a megalakulás keretébe tartozott, az időközileg tanácsbíróul megválasztott Oláh Péter — ki már évek óta lelkiismeretes buzgósággal főjegyzői minőségben szolgálta egyházmegyénket — felesketése; eddigi működése elég zálog arra nézve, hogy a rövid megköszönő beszédében kifejtett programot, anyaszentegyházunk fejlődését, erkölcsi és anyagi téreni előmenetelét — azzal a protestáns egyházunk iránti őszinte, rajongó, sőt féltékeny szeretetével, melyet eddig is láttunk, tapasztaltunk — lehetőségig megvalósítani törekszik.

Egyes díjlevelek megerősítése után a kerületi leíratok tárgyalattak s vétettek tudomásul, melyek közül a konvinti jogi bizottság által készített adóügyi javaslata véleményül kimondatott, hogy egyházmegyénk a javaslat életbe léptetését nem látja szükségesnek, hanem útastítja az egyházak előljáróit, hogy az egyházi adók kivetésénél és behajtásánál szorosan az egyházi törvényekhez alkalmazkodjanak.

Az eperjesköri missió lelkész e. m. útján a konventhez folyamodik, miszerint tekintetbe véve, hogy nem

csak Eperjesen a különféle intézetekben tanítónő, tanítóképezde s ovodában stb., de a 60 kilométer távolságra fekvő bártfai gymnasiumban is kell vallás oktatást végeznie, a mostani 200 forint missiói díj betudásával e címen dotációjá 400 forintra emeltessék, — kérelme pártolólág terjesztetik fel.

Egyházmegyénk tanító-testülete, — mely előző nap gyűlésezett, — nemcsak azon üdvös ténykedését jelenti be, hogy minden tagjára nézve kimondta az „Eötvös alap“-ba belépést, 1 frt 50 kr. évi tagság-díj fizetés kötelezettsége mellett, mit is egyházmegyénk elismeréssel vesz tudomásul s a díj beszédését az egyház-látogatás körébe utalja, de azon indítványát is egy kellően megokolt jegyzőkönyvben felterjeszti: hogy a több tanítóval bíró iskolában ne „nem“ hanem „osztály“ szerint különítenek és taníttassanak a gyermekek, erre azonban az érdemleges választ csak a tanügyi bizottság véleményes jelentése után kapja meg.

A „Sárospataki Lapok“ hordatását ha nem tette is minden lelkészre nézve kötelezővé, de felhívást tesz közé, hogy egyházkerületünk ezen szellemi organumát meleg pártfogásban részesítsék.

A Mesko alap pályázatánál az igazgató-tanács fel fogása szerint egyházmegyénk ismét nem élhetett a végrendeletben biztosított ajánlati jogával, mivel a két pályázó tanulmányi bizonyítványa nem volt jeles osztályzatú, de mert úgy van meggyőződve, hogy az ily magyarázat a végrendelező szellemével ellentétben áll, a mennyiben ő jeles magaviseletű szorgalmas, de tanulmányaiban jó osztályzatot feltüntető abauj-megyei ifjakat is akart jutalomban részesíteni: épen azért felír az egyházkerületre, hogy az igazgató-tanács véleményétől eltérőleg a jeles szót ne szigorúan a tanulmányra, de a magaviseletre alkalmazza.

A gondnoki számadások egyöntetűvé tétele végett egy bizottság neveztetett ki, egy gondnoki számadási minta elkészítésével, a betérjesztett minta felülbírálás végett az egyház-községeknek kiadatott. Felső-Regmecnek nem adatott meg, hogy iskoláját az egyház vagyonára felveendő törlesztés kölcsönrel építse fel, mert félős, hogy a teher a községé marad, az iskola az államnak megy át. Vily iskola és telek vásárlásra, Felső-Fügöd iskola-építésre kér, és kap engedélyt. Bözsva állami iskolává lett, még csak a tanító felekezetünkhöz tartozandóságát sem biztosíthatta, mivel nem ad át semmit, Alsó-Czéczenek csak ez előtt pár évvel nagy költséggel újított templomát lebontani kellett, mert fala a nedves talaj következtében annyira megrepedezett, hogy élet veszélyessé vált. Egyes tanító változások bejelentése után — nem érdektelen, hogy egy egyház ág. hit. ev. tanítónőt választott meg tanítónőül — mellőzve több apróbb házi ügyeket, a közgyűlés 30-án délre végetért, mi leginkább annak tulajdonítható, hogy a tárgyalási darabok előzetesen kiadatnak referálás végett a jegyzőknek. Délutánra csak a bírósági ügyek maradtak, melyek mind a közigazgatás keretébe tartoztak — egy sem volt köztők fegyelmi; valamennyi ügy az érdeklettek megnyugvására intéztetett el.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** Kun Judith, a sárospataki széles kiterjedésű Kun családnak, a melyhez főiskolánk tanári karából is többen tartoznak, egyik méltán tisztelt és szeretett tagja élete 41-ik évében hosszas szenvedés után szept. 7-ikén elhunyt. Legyen siri álma zavartalan, emlékezte áldott!

— **Dr. Horváth Ödön** eperjesi ág. hitv. ev. jogtanárt a király Ő Felsége királyi tanácsosi címmel tüntette ki. Sajátos viszonyaink között ezzel a kitüntetéssel is úgy vagyunk, mint a többiekkel. Érdemes egyént ért, de mikor annyi, de annyi érdemes egyén van a prot. felekezetek körében, a kikről tudomást sem akarnak venni azok, a kik a „kitüntetés“ ügyét intézik. Ám nézze végig bárki is a prot. egyházak sematizmusát! . . . Mi a kitüntetéseknek, a melyek mintegy a mellőzés kivívóbb voltát állítják előtérbe, nem tudunk örülni. Püspökeink, espereseink, tanáraink, tanítóink, világiaink életüket áldozzák a haza, a közműveltség oltárán s az állam, a mely a r. kath. egyház egyéneinek mellé teleakasztgatja érdemrendekkel, nevök mellé címek hosszú sorát fűzi: a mieinkről tudomást sem vesz. Ha valaki püspökké neveztetik ki a róm. kath. egyházban, az az első alkalommal címet, rendet kap! . . . A protestánsok: óh azok lehetnek dicsekedései egyházuknak, hazájuknak: nem érdemlik meg a kitüntetést. Hát jól van! Mi nem is óhajtuk, nem is követeljük! Ne is adjanak egy prot. embernek sem, el tudunk rendjelek, címek nélkül lenni!

— **Azari úrnak.** A „Sárospataki Lapok“ 34-ik számában egyik túlbuzgó lelkészársunk „Azari“ név alatt olyan kemény, mondhatnók embertelen elbánásban részesíti a gömöriek egyház-fegyelmi javaslatát, hogy azt sem az ügy, sem a saját munkálatunk tisztessége és komolysága érdekében szó nélkül nem hagyhatjuk. Azt a szinte sértő ítéletet mondja ki ugyanis Azari tisztársunk felettünk, hogy a mienknél „szerecséltenebb“ javaslatot sem alakilag, sem tartalmilag nem olvasott. Engedelmet kérünk, se bántani nem akarunk senkit, se dicsekedni. Kettőt még is legyen szabad ezekre a kemény szavakra röviden megjegyeznünk. Egyiket azt, hogy egy egyházmegyének komoly törekvésű s anyaszentegyházunk jövőjéért s becsületéért aggódó lelkéből fakadt alapos és terjedelmes munkálatát ilyen kurtán agyonütni, vagy csak ilyen fennhéjázóan lenézni is, nem vall atyafiságos indúlatra s az ellenkező vélemény megbecsülésére. Másikat azt, hogy e munkálatot készítő bizottság tagjai nem egészen olyan tudatlanok, mint Azari úr hiszi s a tollforgatás mesterségében is bizony már — fájdalom — évtizedekre terjedő gyakorlat áll a hátuk megett. Hogy mégis munkálatunk úgy alakilag, mint tartalmilag olyan a milyen, az — legyen meggyőződve Azari úr — öntudatosan és fontos okok szem előtt tartásával történt. A mely okoknak a nagy közönség előtt való feltárására abban a pillanatban hajlandók is vagyunk, a melyben Azari úr bennünket érdemleges bírálatban részesít s megnevezi részletesen munkálatunk tartalmi és alaki fogyatkozásait. Akkor majd mi is érdemleges feleletet adunk. Most azonban nem tehetjük. Mert érdemlegesen nincs mire válaszolnunk.

A gömöri javaslat-készítő bizottság.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** A-tiszántúli kerület máramaros-ugocsi egyházmegyéjében fekvő nagytarnai egyház lelkészi állására, a mely IV. osztályú s 393 frt javadalmú, a pályázati kérvényeket szeptember 20-ig fogadja el Csernák István Tamásváralján (u. p. Komlós-Sellő).

— **Kényes helyzetbe** juthat a pápa, ha infallibilitását a fölött kell majd nyilvánvalóvá tenni, hogy eldöntse: a búzavirág virága-e Máriának, vagy nem? Ez a kérdés úgy került felszínre, hogy egy r. kath. káplán azokat, a kik búzavirágot hordtak ruhájukon s kalapjukon díszítésül, ostobáknak, vén tevéknek nevezte, de egy hét múlva azt prédikálta, hogy a búzavirág az Isten-anyjának a kedvenc virága s minden jó r. kath. köteles a „Mária-virágot“ viselni. Ezzel szemben egy missionárius azt hirdette az úrnapi ájtatoskodáskor, hogy ez a virág egyáltalán nem tetszik az Istennek, csak a szemétdombra való! . . .

Nos hát a káplánnak, a Mária-virág hívének van-e igazsága, vagy pedig a hittérítőnek?

— A sárospataki ev. ref. főiskola akadémiájának tanrendje az 1899—1900. iskolai év első felére. A) **A vallás- és egyháztudományi szakon:** 1. **Warga Lajos**, rendes tanár, előadja 1. *A keresztyén egyház történelmét* (a reformatio előtt), hetenként 4 órán. 2. *A magyar prot. egyház történelmét* hetenként 2 órán. 2. **P. Nagy Gusztáv**, rendes tanár, előadja 1. *Az új-szövetségi irodalom történetét*, hetenként 4 órán. 2. *A bibliai vallás-tant*, hetenként 4 órán. 3. *A synopticusokat magyarázza* (special coll.), hetenként 2 órán. 3. **Radácsi György**, rendes tanár, előadja 1. *Az ó-szövetségből a Zakariás próféciáját* (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 2. *Az új-szövetségből a negyedik evangéliumot*, (fordítva és magyarázva), hetenként 3 órán. 3. *Az ó-szövetségi kánon történetét* (Isagogika), hetenként 3 órán. 4. *Ó-szövetségi szemináriumot tart* hetenként 1 órán. 4. **Dr. Tüdös István**, rendes tanár előadja s ismerteti 1. *A ker. erkölctant*, (történeti rész), heti 3 órán. 2. *A ker. dogmatikát* heti 2 órán. 3. *A ker. dogmák történetét*, heti 2 órán. 4. *A vallásbölcsezetet*, heti 3 órán. 5. *Kálvin institutióját* (special collegium) heti 1 órán. 5. **Novák Lajos**, rendes tanár, a főiskola lelkésze, ez évi szakelnök, előadja 1. *A homiletikát*, hetenként 3 órán. 2. *Az egyházjogot*, hetenként 3 órán. 3. *Gyakorlati theol. szemináriumot tart* hetenként 2 órán. 6. **Antalfy László**, theol. segédtanár és főiskolai alkönyvtárnok tanítja *A héber nyelv elemeit* hetenként 4 órán. 2. *Az új-szövetségi görög nyelvet*, hetenként 2 órán. 7. **Pásztor Sámuel**, főiskolai ének- és zenetanár vezetése alatt, az egész theol. ifjuság részére 1. *Gyakorlati éneklés*, hetenként 1 órán.

B) **A bölcsészeti szakon:** 1. **Szinyei Gerzson**, rendes tanár, főiskolai könyvtárnok, előadja 1. *Az ujjászületés (1772—1807.) irodalomtörténetét főtekintettel a költészetre*, hetenként 4 órán. 2. *A neveléstant* (általános rész), hetenként 2 órán. 2. **Dr. Székely György**, rendes tanár előadja 1. *A bölcsészet történetét* (Ó-kor), hetenként 4 órán. 2. *A philosophiai encyclopaediát*, hetenként 4 órán. 3. *Az aesthetikát* hetenként 2 órán. 4. *A német nyelvet* tanítja hetenként 2 órán. 3. **Dr. Illyefalvi Vitéz Géza**, rendes jogtanár, előadja *A legújabb kor történetét*, heti 4 órán. 4. **Nagy Gusztáv**, theol. rendes tanár tanítja *Az angol nyelvet* hetenként 2 órán. 7. **Dr. Rácz Lajos**, gimn. rendes tanár, tanítja: *A francia nyelvet*, hetenként 2 órán. 8. **Dr. Kun Zoltán**, főiskolai orvos előadja: *A közegészségtant*, heti 2 órán.

C) **A jog- és államtudományi szakban:** 1. **Szánthó Gyula**, a jog- és államtudományok doktora, a római jog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A római jogot* (Institutiok), hetenként 8 órán. 2. *A római jog általános tanait* (special-collegium) hetenként 2 órán. 2. **Ballagi Géza**, a jog- és államtudományok doktora, a magy. tud. Akadémia levelező tagja, stb., a politika, magyar közjog és encyclopaedia nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *Az alkotmány- és kormányzati politikát*, heti 5 órán. 2. *A bevezetés a jog- és államtudományokba*, heti 2 órán. 3. *A politikai irodalom történetét*, (special collegium) heti 2 órán. 4. *A nemzetközi jog történetét*, heti 1 órán. 3. **Finkey József**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, a peres és perenkívüli eljárás, a váltó és kereskedelmi jog nyilvános rendes tanára, ez évi dékán, előadja 1. *A peres és perenkívüli eljárást*, heti 5 órán. 2. *A kereskedelmi és váltójogot*, heti 6 órán.

4. **Zsindely István**, a jogtudományok doktora, a jogtörténet és egyházjog nyilvános rendes tanára, ez évi akadémiai és közigazgató, előadja: 1. *Az egyházjogot*, heti 7 órán. 2. *A magyar alkotmány- és jogtörténetet*, heti 7 órán. 5. **Finkey Ferencz**, a jogtudományok doktora, képesített egyetemi magántanár, ügyvéd, prodékán, a jogbölcsezet és büntetőjog nyilvános rendes tanára, előadja 1. *A jogbölcsezetet*, hetenként 6 órán. 2. *A büntetőjogot* hetenként 5 órán. 6. **Meczner Sándor**, a jogtudományok doktora, ügyvéd, a magyar és osztrák magánjog és a bányajog nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A magyar magánjogot*, hetenként 5 órán. 2. *Az osztrák magánjogot*, hetenként 6 órán. 7. **Illyefalvi Vitéz Géza**, a jog- és államtudományok doktora, ügyvéd, a magyar közigazgatási jog és a statisztika nyilvános rendes tanára, előadja: 1. *A magyar közigazgatási jogot* heti 5 órán. 2. *A legújabb kor történetét*, heti 4 órán. 3. *A kihágási rendszert* (special coll.) heti 1 órán. 8. **Szabó Sándor**, az államtudományok doktora, a nemzetgazdaság és pénzügytan és a magyar pénzügyi jog nyilvános rendes tanára, előadja 1. *A nemzetgazdaságtant*, heti 5 órán. 2. *A magyar pénzügyi jogot*, heti 5 órán. 9. **Kun Zoltán**, az összes orvostudományok doktora, főiskolai orvos, előadja *A közegészségtant*, heti 2 órán.

Református Kis Káté

cím alatt az „okor-szigetvidéki ref. egyh. értekezlet” nyilvános pályázat útján oly vallástani kézikönyvet készítettett, melyből **szórványokban** idegen hitfelekezetek közé ékelt **hitrokonaink** gyermekei **tanító nélkül, önszorgalmuk** útján sajátíthassák el szent vallásunk legfőbb igazságait, a legszükségesebb **imákat**, sőt: abból a **konfirmációra is kellően előkészülhessenek**. A jutalmazott művet a bírálóbizottságon kívül főtiszt **Szász Károly** püspök és **Filó Lajos** urak is a kitűzött czélnek megfelelőnek találván, az kiadatott s több 100 példányban ment forgalomba.

A gömöri lelkészi értekezlet (Sárospataki Lapok 310. l.) tagjainak: „a szórványok használatára melegen ajánlja.” Az egyházi sajtó is kedvezően fogadván, minél szélesebb körű elterjedése kívánatos.

A 75 lapra (6 évfolyam) terjedő mű ára **kötve csak 14 kr.**, s kapható **Farkas Emil** ref. lelkésznel **Nagy-Peterd** (Baranya m. p. h.), ki egyes példányokat 17 kr. beküldése ellen, valamint 50 példánynál többet **bérmentve** küld, kevesebb példányért a megfelelő **portó** az árral együtt beküldendő. Megrendelhető könyvárosi uton is **Kökainál** Budapesten.

2—3

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Mit várunk a „Protestáns Irodalmi Társaság“ debreceni gyűlésétől?” *Gömöri.* — „Iskolai év megnyitó beszéd.” *Dr Zsindely István.* — „Imádság az iskolai év kezdetén.” *Norák Lajos.* — „Adalékok a tiszáninneni egyházke-
rület 100-év előtti organizációjához.” *Radványi György* „Az abauji ev. ref. tanító-egyesület közgyűlése” *Köröc
Dániel.* — „A hardicsai egyház örömmünnepe.” *Káddár János.* — „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyű-
lése.” *Szűcs Benedek.* — „A gömöri fejelemi javaslat készítő bizottság figyelmébe” *Azari* — „Az alsó-borsodi
ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése” *Szalócy Pál.* — „Az 1899—1900-ik év megnyitása a sárospataki főiskolá-
ban” — „Vegyes közlemények” — „Hirdetés.”

Mit várunk a „Protestáns Irodalmi Társaság“ debreceni gyűlésétől?

Két nap múlva a magyarországi protestán-
sok irodalmi társaságának tagjai találkozást adnak
egymásnak Debrecenben, a hazai protestántiz-
musnak ebben a klasszikus városában, a mely úgy
számra, mint szellemre nézve tagadhatatlanul az
első helyen áll a hazában, nem akarván ezzel
egyetlen más helynek az érdemeit sem leron-
tani, csupán hangsúlyozni azt, hogy már *ebből*
a szempontból is van jelentősége társaságunk ez
idei vándorgyűlésének.

Mert *Debrecenben* lesz a gyűlésünk: többet
várunk, mint más gyűléstől; ott, a hol minden
nyom a protestántizmus életéről, mégpedig ugyan-
ám erős életéről tanúskodik, — ott, a hol az
ultramontánizmus *még csak most emelgeti fejét,*
— ott, a hol a kövek is hangosan beszélnek,
hogy lélek és élet a protestántizmus s a hol a
magyar nép a maga megvesztegethetlen jellem-
vonásaival, eredeti természetességével őrzi a
hagyományokat: nincs helye annak, hogy egy
irodalmi társaság csak futólagos lefolyású legyen,
csak abban a 2—3 órai szereplésben nyilatkoz-
zék meg célja s törekvése, hanem igenis szük-
séges, *hogy az ott megjelentek, mint egy ügynek*
a munkásai, — ha nem alakilag szervezett úton
és módon, de a lélekben való egység tartalmá-
nak hatása alatt, — *hánnyák, vessék meg anya-
szentegyházunk ügyeit,* hogy a gyengék ismeret-
ben, tapasztalatban erősödve, az erősek egymás
megértése, a közegyházi állapotok latolgatása
által erejükben növekedve távozzanak Debrecen-
ből s egyen-egyen és mindnyájan, mint szent-
lélekkel megteljesedettek vessék aztán kezeiket a
munkára!

Érzem, tudom, hogy ez a kívánságom, ez
az óhajom most az utolsó órákban, olyanúl
tűnik fel, a melynek megvalósítását talán magam
sem akarom!

Beszéljünk őszintén! Nem álltam elő ez
irányú óhajommal azért, mert nem vagyok ba-
rátja az olyan formásoknak, a melyek a lénye-
get agyonnyomják. Ha alakilag egészen kifogás-
talan értekezletre vinnők ügyes-bajos dolgainkat,
mindennapi kényes kérdéseinket: a felolvasások,
értekezések s az ezek folytán kifejlődött, —
megengedem, hogy szellemes, de mindenesetre
sokszor önmagát felülmúlásra vezető — viták
tudományos s nem tudom én milyen jellege
alatt maga az ügyes-bajos dolog eltűnnék a
szem elől, a kényes kérdésnek hire-hamva sem
maradna. Ellenben úgy, a hogyan én elgondo-
lom anyaszentegyházunk egy és más, az ultra-
montánizmusnak irántunk való engesztelhetetlen
gyűlölségéből eredő bajainknak megbeszélését,
a mely elnökség, jegyzőség nélkül, de mégis a
lélek felvont érdeklődése mellett történnék: hiszem,
hogy többet tanulnánk, mint akár ezer kidolgo-
zott értekezésből, száz formás értekezleten! Nem
szónokolgatás, pohárköszöntés kell nekünk, nem
szép szavaknak még szebben összeállításából
eredő beszédbeli harmonia: hanem a neki buz-
dulás minden dolgaink viteléhez, miután hal-
lottuk az önként jövő, sallangnélküli meg-
nyilatkozásokat.

Én úgy vagyok meggyőződve, hogy a
debreceni összejövetelnek abban kell maradandó
hatásúnak lennie, hogy a szíveket felmelegítve
a mi régi ellenségünk embertelen, keresztyén-
ellenes eljárása megfelelő visszaútasítására hívjon
fel. Mert a mikor keserves tapasztalataink szerint
ma még nagyobb szakadék van a róm. kath.
s a prot. hívek között mint eddig, mert az

ultramontánok galád eljárása határt nem ismer a kik a protestánsokat *keresztiszülekül* sem fogadják el, a mit ezelőtt megtettek; mert a mikor a jezsuitizmusnak pénzes emberei állatvásárokat rendeznek a lelkekkel szemben egy-egy vegyesházasság alkalmával; a mikor boldog-boldogtalan r. kath. egyén mintegy rá van uszítva a fekete-sereg izgatása folytán a prot. emberre: akkor szükséges dolog az, hogy a lelkek s szívek ne legyenek lágy-melegek, hanem tűzzel égetők s ha kultur-harc kell, ám legyen kultur-harc s igyák meg a levét azok, a kik a fennálló törvények keretei között sem tudnak megnyugodni, hanem leselkednek a gyengék után s hálóba kerítik a vigyázatlanokat. Ma, mikor ez a magyar föld mintegy az ultramontánok menedék helyéül mutatkozik, a hol az önkéntes szegénységnek felesleges érdemet szerző voltával szemben égre kiáltó ellentétképen úsznak a földi pompában, kincsből, vagyonban a fő- és alpapok; a mikor egy-egy farizeusi mosoly megtántorítja az erőseknek látszókat: végre is tisztába kell hozni azt a kérdést, vajjon ki kell-e hát szolgáltatattunk ellenségeinknek, vagy pedig van szabadságunk arra, hogy a szemet szemért, fogat fogért elvet kövessük azokkal szemben, a kik a krisztusi szeretetre nem hallgatnak, hanem azt lábbal tapossák!

Ebben az irányban óhajtom én a debreceni összejövetelnek a hatását, a melyre hadd szolgáljon akár bevezetésül, akár koronául annak fényes megmutatása az istentiszteleten, dísz és rendes közgyűlésünkön, hogy igenis büszkéek vagyunk protestáns voltunkra, büszke lehet ránk maga a haza is, a melynek hű fiaai voltunk, vagyunk s leszünk mindenkor, a kiknek nincsenek külföldi aspirációink, nincsenek az egyetértést, békességet felzavarni akaró céljaink s törekvéseink, mert mi csak azt kívánjuk, hogy a ki *e földön, a magyar földön él: magyar legyen*, azt azonban nem, hogy feltétlenül prot. templomban imádjá Istenét!

Aztán hadd legyen a debreceni gyűlésnek maradandó hatása az *anyagiakban* is! A tisztántúli gazdag vidék korántsem áldozik annyit s úgy, a mennyit s a hogy telnék tőle. Hát mozduljon meg a szív után a kéz is s a tagok szaporodása által hadd lendüljön fel egyszerre társaságunknak az anyagi állapota! Szükség van erre főleg *népies irataink szaporítása, terjesztése s még olcsóbbá tétele* végett.

E három az, a mit várok a debreceni gyűléstől, mert remélem, hogy sokan leszünk, a kik a magyar kálvinizmus központi tűzhelyét szept. 20-án felkeressük! Legyünk azon a szépnek ígérkező gyűlésen, mint egykor az apostolok: „egy akarattal” és egy értelemmel, hogy a lélek ereje megláttassék rajtunk! *Gömöri.*

ISKOLAI ÜGY.

Dr. Zsindely István
sárospataki akadémiai és közigazgató
iskolai évmegnyitó beszéde.

Nemes tanuló ifjúság!
Szeretett tanítványaink!

Az isteni gondviselés kegyelméből ismét elértünk egy új iskolai év küszöbéhez. A természet őszi hervadásának idején idebenn az ősi falak között újra itt van a tavasz virága. Egybegyűltetek n. t. ifjúság édes reménységgel tekintve a jövő, fájó szívvel, bánatos lélekkel a múlt felé e gyászos emlékü napon. Egybegyűltetek, hogy a nyugalom órái után felfrissülten, megújult erővel kezdjétek meg a fáradságos munkát s megszerezzétek mindazon tudományos ismereteket, melyek jövődő életpályájaitokra előkészítenek s annak alapjait lerakják. Még visszanéztek a múltba, mint útjára a vándor, midőn a bérzetetőhöz ér, még érzitek az anyai szeretet melegét, ajkaitokon az édes anya búcsúcsókjait, az elválás fájdalma szemeitekbe könnyeket fakaszt, de e fájó érzéseket már is enyhíti az a tudat, hogy a szülék megkezdett munkáját egy másik édes anya veszi át, mely a tudománynak, a hazának és társadalomnak hasznos munkásaivá fog nevelni. Lelketek sugallatát, szüleitek óhajtatását követve jöttetek a tudomány e szent csarnokába, mely szeretettel és melegséggel fogad kebelére, melynek minden intézménye a ti boldogulásotokra és előmenetekre van hivatva szolgálni. A tanárok megnyitják előttetek tudásuk és tapasztalataik gazdag kincseit, önfeláldozó munkával, szent lelkesedéssel fáradságos, nemes célért, hogy minél többet sajátítsatok el a tudomány igazságaiból, azon drága kincsekből, melyek az emberi lélek legbecsesebb termékeit képezik. Megnyílnak előttetek a közel negyedfélszázados tanintézet gazdag gyűjteményei, hol a szépre és jóra törekvő ifjú lélek megtalálja előhaladásának, művelődésének eszközeit, munkára lelkesítő nagyszerű forrásait. Vezetve a tudás vágya által merítsetek minél több ismeretet e forrásokból, ezáltal fogjátok megszerezni az érzelmek magasztosságát, a lélek emelkedettségét.

De az új iskolai év küszöbén a reánk váró munka előtt a viszontlátás örömteljes percében lelkünkben feltámad az aggodalom gondolata is.

A tudományos ismeretek elsajátításáért folytatott munka sok fáradsággal, számtalan veszéllyel van összekötve, s most midőn megindulunk a munkára, önkéntelenül az a gondolat támad lelkünkben, hogyan, milyen eredménnyel fogjuk azt bevégezni. A bűvár, midőn a drága gyöngyért a tenger fenekére száll, nem tudja viszontát e még, az ifjú midőn megkezdí pályáját, nem tudja, hogyan fog megfelelni nehéz feladatának, hogyan áll meg azon veszélyek és kísértések között, melyek jóra és rosra egyaránt fogékony lelkét teszik próbára. Oh mert az iskola nemcsak a tudomány hazája, hanem az élet előkészítője s nevelője egyszersmind a jellemképzésnek, a kötelességérzetnek is. Itt tűnnek ki a hibák és erények, szorgalom által itt válik a gyenge erőssé, itt tisztul meg hibáitól az ifjú lélek, mint a drága ércz a hozzátapadó salaktól a mester keze alatt.

S mégis sokan vannak, kik megfélemlkezve az iskolának e magasabb rendeltetéséről, nem tekintik ezt az élet igazi előkészítőjének, nemcsak az ifjak, hanem a szülék is gyakran azon balvéleményben vannak, hogy az iskola nem egyéb, mint az előhaladás eszköze, mely csak arra szol-

gál, hogy általa úgy a hogy boldoguljunk. Nem az alapos ismeretekre való törekvésben, de abban keresik a célt, hogy minél könnyebben és minél hamarabb hagyassák el az iskola falait. E ferde felfogás káros hatását nem kell bővebben igazolnunk. Korán hervad el a korán kinyílt virág s az ifjú, ki nem igyekezett felhasználni minden idejét, fájdalmasan fogja majd belátni mulasztásait, midőn nem tud megállani a létért való küzdelemben.

S egy pillantást vetve a mi társadalmi viszonyainkra aggodalommal és fájó érzéssel látjuk itt a hibás irányokat és káros kinövéseket. Gyökeret vert az önzés, az egyéniségnek minden áron való érvényesítése, a külső jutalmak utáni vágy, a közérdek és közszellem elhanyagolása. A mint a külföldi államokban, így Német- és Franciaországban, úgy hazánk tanügyi férfainak ajkairól is gyakran halljuk a panaszt, hogy a letűnő századdal kihalóban van az ifjúság szívében a szépért és jóért való önzetlen lelkesedés, a magasztos eszmék iránti fogékonyság, az idealizmus s ezzel együtt kihalóban van egyszerűs mind a lélek munkára készítő ereje: a kötelesség is. Az anyagi felfogás uralkodik a lelkekben, híven a „rem facias“ elvéhez a mulandó földi kincsekért, az anyagi jólétért, a meggazdagodásért folytatott harczban a lélek elvesztette szépségét és rugalmasságát. És ez nem jól van így. De a társadalmak fejlődésének törvényeinél fogva be kell állani az üdvös változásnak, az új századdal az idealizmus sem lesz pusztán szó többé, mely csak az ajkakon hangzik el, hanem visszanyerve erejét és varázsát, ott fog élni a szívek mélyében, hogy a fenkölt törekvéseknek örök forrása lehessen.

Istennek hála, a mi főiskolánkat még nem érintették a mai kor ferde kinövésai és divatos irányai. A kisvárosi élet csöndjében az egyszerű életviszonyok között nincsenek meg a kísértések ezer különböző nemei, az egyszerű szív és egyszerű lélek hazája ez, hol az erkölcsi érzék épségét, az érzelmek és törekvések emelkedettségét a mai kor divatos jelszavai még meg nem zavarták.

Küzdeni a tudományért, ez volt a cél múltban s ez legyen első feladatunk a jövőben is nemes ifjúság! Ez a fénynek és hatalomnak örökbecsű és kiapadhatlan forrása, az a csodálatos erő, mely a múlt anyag felé emel, a fáklya, mely bevilágít a nagy természet titkos műhelyébe, az a hatalom, mely vezeti és mérsékli az emberi vágyakat, érzelmeket és törekvéseket. A tudomány-szeretet, ez isteni szikra, vezessen titeket is törekvéseitekben, így lesz áldásos tanáraitok munkája kik az ismeretek egyre növekvő tömkelegében az út megmutatják, azok titkaiba bevezetnek, kikhez szeretettel és bizalommal kell fordulnotok, mert csak úgy lehet tanulni, ha szívtől szívhez jön az, amit tanulunk.

De az emberi lélek bármi magasra emelkedjék is a tudomány szárnyain, nem találhat megnyugvást minden irányban. Ösztönözve a tudás vágya által, midőn keresi a mindenség sokszor kifürkészhetlen titkait, midőn oly feladatokra vállalkozik, melyeket a teremő bölcsen elrejtett a kutató szemei elől, szárnyaszegetten bukik alá a véges emberi ész. A völgy ölében még virág terem, de köd takarja a magas bérceket. Egy oly érzelemre van szükség, mely megnyugtat, kiengesztel, mely felemel az Istenség gondolatához. A hit, a vallás érzete ez, mely biztat, bátorít, mely mérsékli az emberi indulatokat és szenvedélyeket, mely megáldja, megszenteli életünket a bölcsőtől a koporsóig, mely érzelem és kedély világunknak oly szükséges, mint a hűs eső a hervadó növényzetnek. Ez érzelem lángja lobogjon örökre szíveitekben, ne feledjétek, hogy az emberiség ama merész röptű gondolkozói,

kik kitépni és száműzni akarták a vallást keblük oltáráról, leborúltak annak fensége és magasztossága előtt.

Tudomány és vallásosság kapcsolatban a hazaszeretet édes érzetével, ezekből szövődik egy sajátos egész: az a hatalmas szellem, a mely a mi főiskolánkat mindenkor jellemezte. A protestáns szabadelvűség szelleme ez, ez a mi vezérelvünk, ez az alap, melyen állunk, a csillag, melynek fényét követjük.

Oh, mert ez a mi sok százados főiskolánk a nagy emlékek, nagy törekvések és nagy szenvedések hazája. A XVI. század elején, midőn megindult a küzdelem az egyház mindent elnyomó törekvése ellen, midőn a reformatiomegingatta annak feltétlen tekintélyét, megdöntötte a százados előítéleteket, e mozgalom hullámai hozzánk is elhatottak. Visszavezetni az egyházat eredeti alapjára, visszahelyezni az ész természetadta jogaiba, proklamálni a lelkiismeret és a gondolat szabadságát ez volt a cél, melyért az új vallás apostolai életüket és vérüket áldozták fel. A nagynevű ősök a Perényiek, Dobók és Rákóczyak, midőn az új vallás iránti lelkesedéssel ez iskola alapjait lerakták, messze a jövőbe látó szemekkel azon elvből indultak ki, hogy a magasztos cél sikere érdekében be kell plántálni ez eszméket az ifjúság szívébe, hogy hintse és terjessze az új hitnek áldásos tanait, hogy az egyháznak egy védőbástyája, a tudománynak egy oly szent hajléka legyen, hol a szabad gondolkodás és hazaszeretet lángja örökké lobogjon.

E féltett kincsük az ő szívükhöz nőtt, ebben látták vágyaik megtestesülését, a jövő reményét és zálogát, ezért ápolták a tudomány munkásait, az ifjúságot, hogy nagy asszonyunk szavait használjam, mint „édes anya az ő magzatait, dajka az ő kisdedeit“. A kised makkból hatalmas tölgy fakadt. Az alap, melyet a fejedelmi alapítók leraktak, biztosította a további fejlődés lehetőségét. Megálltunk a szenvedések viharai, megizmosodtunk a sors csapásai alatt, hirdettük a szabadságot a kutatás, a szellem mezején s keblünkbe zárva a múlt emlékeit, a hagyományokat, önfeláldozással küzdöttünk a tudományért, az egyház, a társadalom és a haza jólétéért és boldogságáért. Fényesen bizonyult, hogy a helyes szabadság csak a helyes nevelés eredménye lehet, mert midőn féltékenyen őrzöttük saját jogainkat, hirdettük a testvériség és szeretet elveit s mások jogait és szabadságát is mindenkor elismertük. S mert a reformáció az új kor szülötte volt, ezzel együtt magunkévá tettük az újkor magasztos elveit, mely az ő és középkor egyoldalúságával szemben, az egyéni és állami érdeket hozta harmóniába beláttuk, hogy az egyén önzetlenül munkálva a helyesen felfogott közérdekeket, önmaga boldogságának útját készíti elő. Sorsunk a haza, az alkotmányosság ügyével összeforrt. Mert a mint a török hódítás idején, midőn az idegen uralom már-már végveszéllyel fenyegette a nemzeti életet az idegen fenhatóság alól menekülő vármegyék magukkal vitték a vármegye czimerét, az ősi joghoz, a hazai törvényekhez való ragaszkodás és a forró szabadságvágy által fentartották a magyarság szellemét, úgy a XVII. század végső évtizedeiben a szomorú elnyomatás idején, midőn bujdosóvá lett a főiskola tanári kara és tanuló ifjúsága, a protestántizmus szabadelvű szelleme volt az, mely ez ősi tanítézet fenmaradását az idegenben is biztosította, mely a lelkesedésnek és reménynek forrása volt s midőn keserves vándorútja után visszatért az ősi fészekbe, e szellem soha ki nem alvó lángja újra teljes erővel kezdett lobogni.

Ez ősi falak között, hol a vallás és politikai szabadságért küzdő őseink visszaszálló lelkének egy-egy szikrája világít, az éltető szellem örökké élni fog, mert ha egyszer gyökeret vet az ifjú a lelkében, onnan semmi hata-

lom ki nem törölhet. Ez ad neki irányt, eszményeket s midőn kifárad az élet küzdelmeiben, boldog, ha ennek forrásához vissza-vissza tér, „mint a gyermek anyja kebelére.” Ez az alapja a szeretet és hála érzetének, melyet e főiskola megannyi kiváló fia, a haza megannyi büszkeségei szívökben hordozának, kik közül csak egynek életét említtem itt. A nemzet nagy fia, a kiváló író és politikus, kinél senkinek nem vették méltóbban szülőházára a maga által sírkövére szánt szavakat: „Használni vala éltem minden törekvése, jelszava mindig jót akart, jóért fáradott,” ki épen egy századdal ezelőtt hagyta el rövid időre ez iskola falait, hogy nemsokára újból visszatérjen, itt szívta magába azt az éltető szellemet, mely őt a prot. egyház és a hazai közművelődés elsőrangú bajnokává avatta s boldognak vallotta magát, midőn nagy művének első gyömlöcsét, a Magyar Tudományos Akadémia jutalomdíját ajánlhatta fel szeretetének és hálájának bizonyosságul.

Nemes ifjúság! E nagy férfiúnak Fáy Andrásnak s hasonló szellemű nagyjainknak példája lebegjen szemitek előtt. Használni, ez legyen a ti jelszavatok is, a tudományak, az egyházak, a társadalomnak, használni az édes magyar hazának.

Ne feledjétek, hogy az egyén értéke ott jut kifejezésre, a közérdek, a magasabb eszmék iránti szolgálatban ez az, a mi neki némi halhatatlanságot biztosít, mert annak sírján, ki a közjóért fáradott, örökké nyílnak az emlékezet virágai! Keljetek nemes versenyre a vallás, tudomány és hazaszeretben, hogy egy század múlva egy hatalmas Magyarországi fiai boldog emlegessék, mint mi most, az ősök erényeit a késő unokák előtt. En hiszem, hogy kitartók lesztek a munkában, a küzdelemben, hiszem, hogy munkátok nem lesz sikertelen; ebben a hitben, ebben az édes reménységben üdvözöllek titeket még egyszer a letűnő század végóráiban is; ebben a hitben kérem reátok az Isten áldását. Az új iskolai évet megnyitottnak nyilvánítom!

TÁRCA.

Imádság az iskolai esztendő kezdetén

— 1899. szeptember 10. —

Örökkévaló, nagy Fenség! Jóságos Istenünk! Miként lételedek, úgy munkásságodnak sincs kezdete és vége; lényed s erőd szünetlenül munkás a természet és a szellem határtalan világában. Mert Te a tiszta, a végtelen lélek vagy s erődhöz a gyöngeségnek, a meglankadásnak árnyéka se férhet.

Nem úgy mi, a Te lényednek gyarló képmásai, mulandó és erőtlenségek! Előttünk az örökkévalóság, — a mely pedig Neked csak egy tulajdonod, — magában is megfoghatatlan és oly szövevényes láncolat, hogy általunk érzékelhető részeit, a múltat és jelent, csak töredékenként, mint egy-egy láncszemet tehetjük az ösmergetés tárgyává, munkálkodásunk terévé s mire megértünk, felhasználunk az egyik láncszemet, a másik már lezárja pályánkat s létünk és hatásunk parányként oszlik el a te örökkévalóságodban. Nálunk a kezdetet vég követi és utól is éri biztosan; de hogy melyik a döntőbb ránk és sorunkra: azt mi, rövidlátású emberek, sohasem érthetjük világosan, mert valamint a kezdet, úgy a vég sincs hatalmunkban. Mi a pillanatnyi jelent, munkásságunk rövidke idejét részekre szakgatjuk; erőtlenségünkhöz mérjük a napokat; különbséget teszünk nap és napok között; egyen megpihenünk, haton munkálkodunk; — és hogy hivatásunk folytonos terhei alatt idő előtt össze ne roskadjunk: munkálkodásunk egy-egy szakaszát szünetekkel váltogatjuk.

Im, ez a reggel is, a melyen most elődbe borulunk,

szent nyugalomnak reggelre; ez a nap, ez Úrnak napja, a Te napod, szentebb a többiek felett; óh, mert ezen lelkünkkel csak Tégedet keresünk és a Veled való társalkodás által önmagunkat erősítjük, nemesítjük. — De im, ez a nap most munkának napja is, munkakezdő napja iskolai esztendőnknek, melynek im ebben az ünnepélyes első órájában színed előtt vesszük magunkra egy fárasztó időszak kötelességeit; vállainkra vesszük a felelősséget, abban a biztató hitben, hogy a Tőled kért és remélt segítséggel, ebben is közelebb jutunk majd Te hozzád, közelebb az emberi és keresztyéni nagy tiszt magas céljaihoz, közelebb az elme és szív nemesbűléséhez, akaratunk, cselekedetünk, egész éltünk megszenteléséhez.

Isten, édes Atyánk! A te napod testi nyugalomnak napja; rajta csupán földi részünk s annak munkája szünetel. Óh, de lelkünk, e Tőled nyert nemesebb égi rész, méginkább megfárad üdvös munkáiban. És így, ha most kezdünk is e napon, azt kezdjük el csupán, a mit szentebb kötelességünk, égi rendeltetésünk, tevé; kezdjük a lélek dolgait: igazságodnak és országodnak keresését, szent nevednek állandó dicsőítését. Óh, bár Te is akként néznéd a kezdetet, mint első óráját oly időszakunknak, mely habár külsőleg napok sokaságát rekeszti magában: de belsőleg, szent fáradalmaink által csak egy, hosszabb vasárnapjává lesz földi életünknek! Óh, bár Magad biztatnál bennünket, hogy szent akaratoddal egyező ez a hit! Óh, bár Magad vezérelnél úgy bennünket, hogy a mit most Rajtad csüggő lélekkel kezdünk el, Veled folytatnók és Veled végeznők is, mint lelkünknek egyik főlemelő, üdvösséges vasárnapját!

Atyánk! Te a Hozzád hittel óhajtozót meghallgatod, megsegíted. Óh, áraszd ki hát ránk is, Hozzád óhajtozó, erőtlenségre teremtésedre erőt és kegyelmedet! Add, hogy messze járjunk e hosszú, e fáradalmas vasárnapon attól, a mi Hozzád és hozzánk illetlen: járjunk messze a testiség, érzékiség romlást hozó ingerétől, szívünk-lelkünk köznapiságától, a tunyaság, a kapkodás áldástalan hajlamától! Ne közelítsenek hozzánk álarcos érzelmek, csábító cselekedetek, — óh, mert ezeknek már az érintése is homályt von a Tégedet szerető, önmagát becsülő szívre és lélekre! Se a kishitűség önmagát emésztő, se az elbizottság önzését készítő indulatai ne vegyenek erőt lelkünkön! Szent erőddel párosult nyugalmad részesei gyanánt vezérelj át mindnyájunkat ez új időszakon!

Aztán, ha Néked úgy tetszik, külsőképpen is tedd állandóvá rajtunk jóvoltodat! Őrizd meg bennünket testünk romlásától! Őrizd meg e szívünk melegével, lelkünk szent tüzével ápolgatott ősrégi iskolát a rázkódtatásoktól s tedd ezt az esztendőt rá és mindnyájunkra nézve a gyümölcsözésnek áldott idejévé!

Atyánk! Mi hiszünk és bízunk Benned s gondviselésedben: óh, valósítsd meg hitünket és bizalmunkat iskolai évtünk áldásos lefolyásában! Szent Fiadért, a Jézusért kérünk! Ámen.

Isten, édes Atyánk! Szívünk csak kis részét, egy röpke sóhaját bocsátotta Feléd imádó érzelmeinek. De Te, Atyánk, fogadd s foglald le magadnak szívünket egészen s aztán szívünkben áldj, szentelj meg bennünket, most és mindenkoron! Ámen.

Novák Lajos.

Adalékok

a Tiszáninnen egyházkerület 100 év előtti Organisatiójához.

(Polytatás.)

A szavazat-szedés és a szavazati jog szempontjából figyelemre méltók a nevezett közgyűlés 47 jkvi pontjának következő szavai: „A Seniorok iránt Fő Tiszt. Suptdñs, a Coadjutorra nézve pedig Tettes Coadjutor Curator Ragályi Gedeon Úr meg

téven a Currentatiót, oly világos kifejezéssel, hogy *minden Eklésia Consistoriumának, mellynek Tagja a Prédikátora is, ide értvén az hozzá tartozható Filiákat is, tsupán tsak egy votuma legyen.*"

A 48-ik jkvi pont a Tractusok bölcsességére bizza, hogy úgy intézzék a dolgot és apródonként igyekezzenek oda hatni, hogy *„tsak 3 esztendő alatt legyen egyszer dislocationalis Gyűlés. Egyébb aránt a Tractuale Contistorium iránt való tanácskozás a jövő exameni Gyűlésre hagyatik.*"

A szervezkedés befejezése tehát a pataki közönséges gyűlésre utaltatott, a mely 1799. július 15-ik napján ült össze Vajai Vay József főgondnok és Őri Filep Gábor előülése alatt. Jelen voltak e gyűlésen: Kis Csoltói Ragályi Gedeon gömöri v. ispány, Fáji Fáy Benedek gömöri főszolgabíró s mindketten borsodi coadjutor curatorok, Farnosi Kandó Gábor abauji, Szemerei Szemere Albert zempléni coadjutor Curator, Koji Comáromi György V. Curator, Br. Vajai Vay Miklós királyi kamarás, Fáji Fáy Pál tornai viceispány, Szemerei Szemere László, Boronkay Zsigmond Zemplényi főszolgabíró, Bártzai Bártzay Sámuel és István, Dési Mihály és György, Szabó György fiscalis és ifj. Szrogh Sámuel pennavivó secularis notarius a világiak közül; továbbá Szőke Ferencz gen. notarius és borsodi, Palóczy György zempléni, Tasnádi Székely István abauji esperest, Patay István borsodi, Sárkány Pál zempléni, Esztergomi Gábor abauji, Liskay Sámuel ungi tractualis notarius, Sebők József bótsi, Olasz Péter kazintzi, Szeremlei Mihály radistyáni, Komjáti Ábrahám parasznyi, Harsányi Mihály czigándi, Maklári János, f.-dopszai, Katona Mihály szilítzei, Tóth András supdtialis V. notarius és miskolczi, Tasnádi József erdő-bényei, Palóczy Pál s.-pataki predikátor „és több, mind külső, mind belső renden lévő Urak."

E gyűlés legelső teendője az organisatio tovább fejlesztése és az esperesekre és Coadjutorokra beadott szavazatok felbontása volt. A jkv. első pontja (73 számmal jelezve) így szól e tárgyban:

„A mult közönséges Gyűlés Jegyzőkönyvéből a Tractusok felosztását illető végezés fel olvastatott."

„A Votumok felnyitására Tttes Coadjutor Kandó Gábor és Dési Mihály, nem különben Tiszt. Sebők József és Tasnádi Székely József Urak deputáltattak. Egyszersmind a Zemplényi és Ungi Tractusoknak, oly móddal, a mint az említett Gyűlés meg határozta, leendő rectificatioja, *nem lévén iránta semmi nevezetes kifogás*, mostis meg állapítottatott és hogy a felső Zemplényi, Unggal egyesült Tractusban a Zemplény Vármegyében eső Eklésiákra nézve, Coadjutor Curátor választasson, elvégeztetett, mely végre Currensét ki fogja küldeni Tiszt. Ungi Esperest Ur, úgy pedig, hogy az Eklésiák által *nem négy, hanem egy Személlyre** adattasson votum és a dolog a jövő Gyűlésig tellyesíttessen. Mely meg lévén, belső igazgatások módját egymás között leendő öszve Gyűlésekben ki tsinálván, azon két Tractusok iránta Vélekedéseket a jövő Gyűlésre adják be."

A Superintendentiának 7 tractusra való szétválása tehát 1799. jul. 15-én történt meg alkotmányos úton s ugyan ekkor a beadott és felbontott votumokból kiderült, hogy az a.-borsodi esperességre Vétsey Zsigmond 36, Tót András 35, Kérészy István 26 és Kovács György 20 szavazatot kapván, újabb szavazásra kitűzettek; a f.-borsodi esperességre jelöltettek Fejér András 39, Olasz Péter 35, Kovács János 22, Szeremley Mihály 20 szavazattal; a tornai esperességre Nádaskay András és Szűts György 15, Katona Mihály 14 és Domján István 11 szavazattal. — Tornai Coadjutor curatorra a tractualis gyűlekezetek összes szavazatával Fáji Fáy Pál vice ispány már az első szavazáskor megválasztatott. — Hogy az őszi gyűlésre minden tractusnak esperestje legyen — felkérte a közgyűlés a superintendenst, hogy a szavazatokat egy különös gyűlésre

kivánja be, a mely az eredménnyel a rendes őszi közgyűlésnek fog beszámolni.

Az organisatio tehát eléggé gyorsan haladt előre minden különösebb akadályok nélkül.

Egyidejűleg szóba került a tavaszi közgyűlésnek a tractuale consistoriumok organisatiojára vonatkozó utasítása is, de e tárgyban csak annyit tehetett a kerület, hogy ismételtén felhívta a tractusokat, hogy megtekintvén a synodalis actakat, „az őszi közgyűlésig tartandó gyűlésiükből adják be a magok belső igazgatása módja iránt vélekedéseket."

A szavazatok felbontására jogosított különös gyűlés 1799 aug. 31-ikén tartatott meg Miskolczon a superintendens és a főgondnok elnöklése alatt, Négyessi Szepessy József coadj. curator, Szabó György fiscalis, ifj. Szrogh Sámuel secularis notarius, Kérészy Zsigmond, Barkaszy Imre és Óváry László — világi, és Toót András V. notarius, Hétzey István, Igaz Sámuel és Szathmári P. József miskolczi predikátor, Váradi Gerzson professor urak; nem különben Nyitrai Mihály és Lossontzy János „odaaló egyházfiak" jelenlétében.

A szavazat-bontás eredménye a 111. jkvi pont szerint a következő volt:

„A Tornai Esperességre be jött Votumok fel nyitvatván Tiszt. Nádaskay András körtvélyesi Predikátor úrra 9 votumok menvén, így a votumok többségével választatott. — A felső Borsodi Esperességre Aszalai Predikátor Tiszt. Fejér András úr 31 votumokkal választatott. — Az Alsó-Borsodira pedig Keresztesi Predikátor Tiszt. Vétsey Zsigmond Úr 22 votumokkal választatott."

(Folyt. köv.)

Radácsi György.

KÖZÉLETÜNK.

Az abaúji ev. ref. tanító-egyesület közgyűlése.

Még a múlt hónap 28 án tartotta meg egyesületünk rendes évi közgyűlését Kassán, a megyeház nagytermében:

Tizennyolc tárgy került elintézés alá, melyek közül nevezetesebbek a következők:

Az Eötvös alap tagjai közé az egyesület minden tagja belép s magát a 3 korona évi tagsági díj fizetésére kötelezi. Az ily módon 2 frtra emelkedő egyleti tagsági díj beszedését a nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés határozata folytán az egyházlátogatás fogja teljesíteni.

A nyugdíj törvény reviziójával, a körök véleményei alapján hosszasan foglalkozott a közgyűlés; azonban az idő rövidsége miatt határozatot nem hozott, hanem az állandó választmányt bízta meg e fontos ügy végleges elintézésével, felhatalmazta a választmányt, hogy a körök véleményének tekintetbe vételével készitendő javaslatát az egyesület nevében terjessze majd az Országos Bizottság elé.

Igen fontos határozat az is, melyet a több tanítóval bíró iskolák megszűntetésére nézve hozott a közgyűlés.

Ma ugyan is az a szokás dívik a több tanítóval bíró iskolákban, hogy a gyermekek nem szerint különítetnek el s az egyik tanító a VI. fiú, a másik a VI. leányosztályt tanítja, vagyis egy munkát végez mind a kettő, és pedig — mivel az ilyen iskolákban rendszerint sok a tanköteles, — nem mindig a kellő eredménnyel. A közgyűlés, kiindulva, hogy a népiskola köteles korban a két nem együttes iskoláztatása miatt erkölcsi hátrányoktól tartani nem lehet, mert hiszen az életben a fiúk és lányok úgy is együtt növekednek: a nemi elkülönítés helyett az osztályonkénti megosztás szükségességét fogadta el és arra kérte a nt. egyházmegyei közgyűlést, hogy ezen határozatát megvényekben már a küszöbön lévő tanévben foganatosítsa; az egyházkerületi tanügyi bizottság útján pedig

* Az alább ismertetett szavazat-bontás igazolja, hogy u. n. cant diduló szavazás is volt divatban, a mely esetben 4 egyént kellett egy hivatalra megnevezni. Ezek tűzettek ki aztán a második szavazásra.

terjessze fel ezt a határozatot a főt. egyházkerületi közgyűlésre és kérelmezze, hogy a több tanítóval bíró iskolákban a nemi elkülönítés helyett az osztályonkénti megosztás lépjen életbe az egész kerületben.

Ez a határozat részletes javaslatlétellel végett a tanügyi bizottsághoz tétetett át s így sorsa csak a tavaszi közgyűlésen dől el.

Tisztújítás is volt, a mely a régi tisztviselők megválasztásával végződött. Elnök Kovács Béla, ki már 6 év óta áll az egyesület élén; kit csak a tagok osztatlan szeretete és ragaszkodása kényszerített arra, hogy megmásíthatatlannak jelzett lemondási szándékától elálljon; alelnök Vita Károly n.-szalánci tanító; főjegyző Korocz Dániel szikszói, jegyző Vass Ádám györkei, pénztárnok Kun József mérai tanítók.

Két pályadíj is volt kitűzve. Az egyikre 3, a másikra egy pályamű érkezett. Az első, 15 frt jutalmat Tóth István g.-bátori tanító nyerte el, a másik díj nem adatott ki.

A 8000 frtot meghaladó gyámintézet múlt évi állapotáról is volt szó. Kis tőkénk örvendetesen gyarapodik évről-évre a mellett, hogy 7 nyugdíjas tanítót, illetve özvegyet részesít 20—30 frt segélyben s e mellett azon elhalt kartársak özvegyeit és árváit, kik az új alapszabályok szerint már nem tagjai egyesületünknek évi 3—3 frttal segélyezi.

A többi tárgyak nagyobb részt helyi érdekűek lévén, közlésök felesleges. Csupán annyit említek még meg, hogy egyesületünk a M. T. Orsz. B. új tagjai közé belépett, s hogy az Orsz. B. által vélemény adás végett leküldött kérdésekkel is foglalkoztunk; és pedig az évről vizsgát fenntartandónak véljük, a Nagy Sándor-féle javaslatot pedig, a mely a tanító egyesületeket, úgy az állami, mint a felekezeti gyámság alól mentesíteni akarja s u. n. szabad egyesületeket óhajt, — ma még korainak s kivihetetlennek tartjuk.

Korocz Dániel.

A hardiesai egyház örömnépe.

Alig ért több csapás és nagyobb szerencsétlenség egy-egy egyházat, mint a hardicsait, mely a közelebbi években háromszor esett a tűzvész áldozatául. Legközelebb a múlt év nyarán dühöngött a pusztító elem a községben, a mikor számos épülettel együtt megégett a parókhia, az iskola és a templom is, mely utóbbinak csupán a füstölgő falai maradtak meg s meredeztek az ég felé.

De a protestantizmusban rejlő öserő, az evangéliumi hit hatalma, — mely annyi sok megpróbáltatás között mindig hű öre, fentartója s életője volt anyaszentegyházunknak, itt is csudákat mivelt; mert a csüggettség, lemondás és kétségbeesés lehangoló érzelmeinek nem engedett erőt venni a lelkeken, hanem lelkesedésre gyújtá s áldozásra serkenté a hiveket, úgy, hogy a templom, iskola és parókhia egy év alatt a réginnél jobban, diszesebben felépült s hirdetője immár a prot. áldozatkésztségnek és buzgóságnak.

A majdnem egészen ujonnan épített, teljes felszereléssel ellátott, cinfedelű templom és torony valóban büszkeségére szolgál a hardicsai gyülekezetnek s méltó volt arra, hogy egy szép ünnepély keretében bemutattassék a nagy közönségnek is buzditásul s az Isten dicsősége munkálásának lelkesítő példája gyanánt.

Ez az ünnepély, a szokásos *templom-szentelés* cím alatt folyó hó 3-ikán tartatott meg nagy közönség jelenlétében, a mikor valóságos örömnépe volt a hardicsai egyháznak. — Ugyanis nemcsak a helybeli gyülekezet apraja-nagyja ünnepelt e napon, hanem a szomszéd községekből is számosan jöttek el buzgó ref. hiveink, hogy résztvegyenek a hardicsai örömében s emeljék jelenlétükkel az ünnepség fényét.

Hogy sokat közülök a tettekben nyilvánulni kész valóságos buzgóság és prot. áldozatkésztség vezérelt ide s hogy a mi ref. népünk ma is örömmel adja filléreit Isten dicsőségére

s a vallás oltárára, ha arra kedvező alkalom kínálkozik: fényesen bizonyítja az, hogy a helybelieken kívül a szürnyegi, garanyi, bodzás-ujlaki buzgó hivek is tömegesen siettek adományukat átnyújtani a lelkész-lakon, mely alkalommal szinte meglátszott az arcokon s kiragyogott a szemekből a vallásos örömmek, a boldog érzületnek sugára, melyet a hithűségnek, a kegyes vallásos buzgóságnak tettekben való nyilvánítása varázslott elő, mivelhogy lélekbeli áldozhattak Isten dicsőségére, a templom javára s az oly sok csapást átszenvedett hitsorsosait Isten munkájának végzésében fölsegítették.

Csak miután az adományok átnyújtásának vége lőn s leróhatta kiki a kegyes, hálás szív sugallta önkéntes adakozásait: vette kezdetét az istenistiztelet. — Az izléssel berendezett szép kis templom nem birta mind befogadni a hívőket s a kik bejuthattak, elfoglalták még az Úr asztala körül lévő tért is s állva énekeltek, imádkoztak és hallgatták az egyházi beszédet buzgó áhitattal.

Az ének elhangzása után Sárkány Imre esperes lépett a szószékre s kenetteljes, buzgó imában adott hálát Istennek a segedelemért és kérte atyai áldását az egyházra, a hivekre. — Utána Péter Mihály kis-azari lelkész pedikált s alkalmi egyházi beszédet mondott II. Krónik. III: 6. verse alapján emez igék felett: „Beborította a házat drága kövekkel ékességül.“ A szónok bevezetésül Dávid és Salamon királyok templom-építési törekvéseit rajzolván, mint a kik a templom főekeségül drága köveket és mindenféle kincseket tekintettek, ügyes fordúlattal beszéde témájául ezt tűzte ki: „A mi templomunk legfőbb ékességei“ s ebből kifolyólag beszédét három részre osztotta, meggyőző erővel bizonyítgatván, hogy ellentétben az érzékekre ható külső fény csillogásának szeretetével, a mi templomaink legfőbb ékességeit az képezi, hogy: „azok I. buzgóságnak, még pedig okos buzgóságnak a helyei, II. bölcsesség csarnokai, III. szeretet terjesztői.“ Az így felosztott egyházi beszéd úgy tartalom, mint nyelvezet és kidolgozás tekintetében egyik remeke volt az egyházi beszédeknek s hozzá járulván az előadás közvetlensége is, valósággal mély benyomást tett és nagy hatást gyakorolt a gyülekezetre. — Bizonyára kiváló képességről s nagy lelki adományról tanúskodik, ha valaki a gondolatok gazdagságát, a nyelvezet szépségét, a kidolgozás szabatoságát s a köznépi által is könnyen felfogható érveléseket oly kellő összhangba tudja hozni egymással, mint azt a szónok tévé.

Az istenistiztelet utolsó mozzanata az urvacsora kiosztása volt, melynél alólírott agendázott. Sokan éltek úri szentvacsorával, mintegy eként is kifejezést kívánván adni vallásos buzgóságuknak és hithűségüknek.

Végre a helybeli lelkész, Hajzer Endre kedves családja körében gazdag lakoma zárta be az ünnepélyt s a gyülekezet intelligens tagjai ott a fehér asztal mellett számos felköszöntőben éltették a lelkészt és presbyteriumot, kiknek buzgósága s fáradhatatlan tevékenysége hozta létre, kétségkívül nagy áldozatok árán, a szép eredményt, mely az egyházi épületek teljes rendbehozásában mutatkozott. Méltán megérdemelték tehát a lelkes és buzgó előjárók a dicséretet és elismerést, a melyben részesültek.

Végül a tárggyal összeköttetésben szabad legyen annyit megjegyezni: bizony kár, hogy minden ilyen kedvező alkalmat, p. o. templom-szentelést, föl nem használunk még jobban, még körültekintőbben nagyobb szabású ünnepélyek rendezésére, mivel ekkor hiveink buzditására, a lelkieken való erősítésére s az anyaszentegyházunk iránt való törhetlen ragaszkodás érzetének ápolására a legsikeresebben közreműködhetnénk s az örökké munkás prot. tevékenységnek fényes példáit tárva a hívők szemei elé: lelkükből — bármily nehéz körülmények között is — a lelkesedés tűzét kialudni nem engednők.

Tagadhatatlan, hogy ily nagyobb szabású ünnepélyek szervezése egyik leghatalmasabb eszköze lenne a cura pastoralisnak.

Kádár János.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye őszii közgyűlése.

A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye 1899 szept. 5., 6. napjain Szakácsiban, Borsodvármegye e félreeső s idegen nemzetiségű községek közé ékelte kis egyházában tartá meg szokásos vándorgyűlését, hol *Vadász Pál* esperes és *Ragályi Béla* egyházmegyei gondnok elnöklete alatt nagyszámú közönség jelent meg.

Gyülekezeti ének és *Csiki Zoltán* zilizi s.-lelkész alkalmi imája után világi elnök üdvözölte a szép számú hallgatóságot s az esperes felolvasta félévi jelentését. E jelentés csendes, zajtalan munkálkodásáról tanuskodik egyházmegyénknek. A sötét fellegek csak a zilizi paplak felett tornyosultak nagyon össze, midőn élte delén, a még 46 éves tetterős *Fodor István* lekipásztort hosszas, fájdalmas betegségéből özvegyének és barátainak őszinte fájdmára, az Ur magához szólította. Az elismerés virágaiból font koszorút könyvek között tette le espere-sünk a kidőlt lekipásztor sírjára.

Tanítóink 1858 frtot kapnak újabban fizetésük kiegészítéséhez 10 egyházban s 300 tanító 1500 frt ötöd-éves korpótléket kap az állampénztárból. Mindenesetre szép jele azon országosan élénk helyesléssel találkozó felkarolásnak, melyben a tanügy szerény díjazású munkásai a törvényhozás által részesítettek!

E jelentés felolvasása után *Szuhay Benedek* és *Elek József*, mint törvényesen megválasztott egyházmegyei papi fő-, illetőleg aljegyző tették le a hivatalos esküt s ajánlották fel ifjú lelkesedéssel szolgálatukat egyházmegyénknek.

A jegyzői kar kiegészítése válván szükségessé. helyettes jegyzőül *Dakó Lajos* borsodi és *Bodnár Béla* r.-szendi lelkészek alkalmaztattak.

Mint rendes lelkészek beerősítették: *Csapó János* Felső-Nyárádra, *Bodnár Béla* Zilizre. Mint tanítók: Fövenyessy Béla S.-Velezdre, Tóth Lajos Lakra, Bagossy Géza Kazinczra, Demeter János Nyekézszenbe, Tóth András Kondóra, Bakos Lajos Meszesre, Soltész Kálmán Szendrőbe. Nincs tanító 5 iskolában.

Első helyen került tárgyalás alá a tanügyi bizottság jegyzőkönyve, melynek közérdekű pontjai következők:

Egyházmegyénk 59 iskoláját a körlátogatók 8 körbe osztva június 20-ig mindenütt meglátogatták. Az eredmény a beadott jelentések alapján eléggé megnyugtató, sőt sok helyen kitűnő.

Tankönyvvel a növendékek mindenütt el vannak látva s a tanév a rendes törvényes időben nyitott meg, Varbó és Kondó kivételével, hol járvány miatt kellett szünetelnie. A faiskola sok helyen szőlőtelepül használtatik; sok helyen a község birtoka is per alatt van. Iskola-kötelesek száma 1531 fi, 1491 nő, összesen 3022. Iskolába járt 1518 fi, 1479 nő, összesen 2997; teáát 99.2%. — Ismétlő iskolakötelesek száma fi 622, nő 639, összesen 1261. Tényleg iskolába járt 586 fi, 618 nő: összesen 1204; mely szám 95.5%-nak felel meg s tanügyi állapotainkra a szülék és hatóságaink éber intézkedéseire élénk világot vet. Kitűnő iskolánk van 19; dicséretes 22; kielégítő 10; gyenge a lászófalvi iskola. A tanítók évi jövedelme 25.884 frt 38 kr. Bodnár István, Farkas József és Szuhay Benedek lemondott körlátogatók helyére közgyűlésünk Tóth Menyhért, Sáfrán Lajos és Mindszenti Imre lelkészeket választotta.

Nem találkozott helyesléssel tanügyi bizottságnak azon indítványa, hogy az egyházlátogató jövőben csak a vallás és énektanításból vizsgáztasson népiskoláinkban, mert közgyűlésünk továbbra is sértetlenül kívánja feltar-

tani a századok alatt kipróbált s helyesnek bizonyult canonica visitatio iskola felügyeleti és vizsgálatási jogát.

Ezután a lelkészi értekezlet már ismert indítványai kerültek tárgyalás alá. Örömmel tudatom, hogy e gyakorlati életből merített indítványok közhelyesléssel találkoztak közgyűlésünkön s ott hozott üdvös határozatainkat, indítványainkat részint megerősítette, részint pártolólalag fölterjesztette a főt. egyházkerületi közgyűléshez.

Jól eső örömmel tárgyalatott ezután a főjegyzőnek „A felső-borsodi ev. ref. egyházmegye levéltárának rendezéséről szóló jelentése.” E 22 csoport felőli egyházmegyénk gazdag, közel 7000 drból álló levéltárát, melyben úgy a kötött, mint a kötetlen állapotban levő iratok jó része rendkívül becses és értékes akár egyházi és történeti, akár irodalmi szempontból. Egyházlátogatási jegyzőkönyvünk egészen 1580-tól kezdődik, hol még *Szirák* is mint népes tiszta református gyülekezet szerepel, mely a vallás-üldözésnek 1758 évben eshetett áldozatul Galgóccal együtt — tehát a túlbuzgó Mária Terézia idejében. Van egy-egy érdekes latinnyelvű levele 1607—1678-ból Bocskay Istvánnak, II. Rákóczy F.-nek, melyet a pogány törökkel körülvelt szendrői várparancsnokának és birájának irtak a belső személyek kikötött járandósága érdekében. Van minden századnak, minden évtizednek, sőt esztendőknak is sok történeti értékkel bíró levele.

A jelentésben foglalt s kellőleg megokolt indítványokat mind elfogadta közgyűlésünk. E szerint levéltárnokká Sz. B. főjegyző választott. A levéltár helye alkalmas szekrényekben a kápolnai templom lesz. A lelkészek önéletrajzaikat 1 éven belül kötelesek megírni s megküldeni levéltárnoknak. Fölkéretnek világi hivatalnokaink is, hogy a jövő tanuságára irnák és küldenék meg önéletrajzaikat. A kötetlen iratok — csoportokban — bekötteknek s a hiányzó jegyzőkönyveket pedig egyházainktól kell beszerezniük bármilyen módon, bármilyen árt. A bekötésre való felügyelettel s a szekrények készítésével esperes, dékán és főjegyző bizattak meg. Ugy a jelentés, mint az 5 ívre terjedő „Név- és címjegyzék” levéltárunkba tétetik. Sőt az első jegyzőkönyvünkbe is szóról-szóra bevétellett, hogy mindenki tudja mi van, levéltárunkban?!

Hálás köszönettel fogadta közgyűlésünk e közel 40 év óta vajudó levéltár ügyének rendezését s míg egyrésztől köszönetet szavazott a lelki, testi fáradsággal járó, idegpusztító munkálkodásáért főjegyzőnek, addig másrésztől fáradságának némi anyagi jutalmazására is egyszersmindenkorra 100 frtot utalványozott közigazgatási pénztárunkból.

Ugyancsak 100 frtot utalványozott a tanító-egylet részére, melynek kamatjából a tanító egylet két képviselője napidíjait kell kifizetni évről évre.

A Nagyt. Fejes István lelkész úr által készített kerületi özvegy-árvagyám-intézet alapszabály-tervezetét — Botos József írásbeli véleménye alapján — az abban lefektetett alapelveket indokainál fogva elfogadja közgyűlésünk, a részleteknél azonban három sérelmes és a gyámtár múltjával ellenkező pont megváltoztatását kívánja. Ezek a 15. pont 7-ik sorának következő kifejezése: „vagy 20 éves korukban,” továbbá a 18. §. első bekezdése egész terjedelmében, melyek a tervezetből törölendők, miután azok meghagyása a gyámtár múltjának, áldásos voltának egyenes megtagadása lenne. Végre a 29. §-nak a testi-telki fogyatkozottságban levő s hivatal viselésre alkalmatlanná lett lelkészekre vonatkozó azon javaslata, hogy azokat a gyámtár esetéről-esetre segíyezheti — megváltoztatandó és az 1853-ik évben szerkesztett alapszabály megfelelő §-a értelmében azok

javára a II. Fejezetben a jogosultság biztosították, annyi-
val inkább, mert nekik ezen jogot egyházkerületünk őszi
közgyűlésében alkotott „Alapszabály-javaslat” is bizto-
sítja a 13-ik §-ban.

Az egyházi adó behajtására, az adótartozások meg-
állapítására nézve következő véleményes javaslatot ter-
jeszti fel közgyűlésünk a főt. egyházkerületi közgyűléshez:

1. Az egyes egyházakban szükségessé vált minden-
nemű kivetések foganatosítása alkalmával tartandó pres-
byteri gyűlésben a kivetés jegyzőkönyv alakjában szer-
kesztendő, azon jegyzőkönyvben meghatározandó a cél,
a melyre a kivetés történik; az idő, a meddig a kivetett
összeg az egyházi pénztárba befizetendő.

2. Ezen kivetést követő vasárnap reggeli isteni
tisztelőt végeztével a templomban a lelkész által kihir-
detendő, hogy a kivetés 8 napig egy meghatározandó
helyen közös szemlére kiitétik.

3. A kihirdetés után 8 nap leteltével presbyteri
gyűlés tartandó, a melyben a kivetésre a közszemlére
tétel reá vezettetik, valamint az is: felszólamlás követ-
keztében esetleg mely tételek helyesbítettek abban.

4. Az ekként véglegesen lezárt kivetésről szóló
jegyzőkönyv egész terjedelmében lemásolandó, a lelkész
és gondnok aláírásával s hivatalos pecséttel hitelesítendő
s az esperesi hivatalhoz beküldendő.

Hálás köszönettel fogadtatott Debreceni Bertalan
főiskolai jogigazgatónak alapítvány levele, melyben édes
atyja D. G. emlékére 400 koronás alapítványt tesz oly
kikötéssel, hogy ez összegnek kamata a felső-nyárádi
lelkészi jövedelemhez csatoltatik évről-évre, illetve fizet-
tetik ki a mindenkor lelkésznek, — de kongruán kívül.
Ime, így örökítetik meg az igazak emlékezete a hálás
fiak által!

Ezenkívül házi ügyek intéztettek el s a 63 jegyző-
könyvi pont tárgyalása majdnem esti 9 óráig tartott.
Másnap a jegyzőkönyvi pontok hitelesítették. Bizony
sok időt vett igénybe most is a közgyűlés; de nálunk
még alkotmányos úton történik a közigazgatás s úgy a
bizottsági véleményeket, mint a testületek fontosabb
indítványait nyílt ülésben szoktuk tárgyalni s minden
tárgyhoz minden közgyűlési tag legalább egyszer hozzá-
szólhat. És ez jól van így. Ugyis az a közhangulat,
hogy a legtöbb egyházmegyének csak névleges a köz-
gyűlése s a közrendű tagok szerepe — mélyseges hall-
gatás. A mi egyházmegyénk lesz talán az utolsó, mely
az önkormányzati alkotmányos jogokat sértetlen állapot-
ban fogja átadni az utókornak, hol még a közel négy-
század lefolyása alatt kipróbált és helyesnek bizonyult
vándorgyűlésezés is fenáll ma is sértetlen állapotjában.
Álljon is, míg fenáll egyházmegyénk! Bár mindenütt
inkább elővennék, mint a kényelmet tartva szem előtt,
lassan-lassan beszüntetik e semmivel sem pótolható
vándorgyűlésezését protestáns egyházegyetemünknek!

Bírósági ügyünk is volt kettő. Egyik közigazgatási,
a másik fegyelmi. Az első esetben bíróságunk megerő-
sítette a szendrői presbyterium azon határozatát, mely
az újonnan épült templom még meglevő adósságát adó
szerint után vetette ki s nem székekre. E határozatot meg
kellott erősíteni s a panaszlokat el kellett utasítani, mert
a templomban vásárt csinálni nem szabad s ellenkezik
egyházmegyénk felfogásával. A fegyelmi ügyben az ítélet
felfüggesztetett addig, míg a téli egyházlátogató külön
jelentése be nem érkezik esperesi hivatalunkhoz a vá-
dolt iskola szellemi állapotáról. Mert — különös — a
kötelesség mulasztó tanítónak dicséretes és kielégítő mi-
nőségű volt legközelebb az iskolája!

A Sárospatakon szeptember 26-án tartandó kerületi
gyűlésre elnökségen kívül Svingor József, Bodnár István,
Szekrényessy Árpád és Bárczay László küldetnek.

Jövő tavaszi közgyűlésünk helye Ózd, esetleg
Kondó lesz.

Az egyházmegyei gyűlés tartási alapból minden
gyűléstartó egyház részére utalványozni szokott 200 frt
a szakácsi kis egyházon is meglátszott. Ellátásunk a
körülményekhez képest kitűnő volt. S a régiek gondos-
kodásának, hogy nagy áldozattal teremtettek alapot —
csak mi és egyházaink veszik a hasznát. Pohárköszön-
tőkben nem volt hiány. Az új főjegyző az 1799 óta
élő és működő széniorok és coadjutor kurátorok nevei-
nek említésével élte az elnökséget, kívánva, hogy e
hagyományos szellemet ápolják és fejlesszék. E felkö-
szöntőkből megtudtuk azt is, hogy a *kiscsoltói Ragályi*
név örökösei a lefolyt 100 évből 84 évet töltöttek a
gondnoki székekben. Barna Gyula, Botos József és Nagy
Sándor az új fő- és aljegyzőért, Bartha Mihály az egyet-
értés lelkeért s az egyházas érzelmű f.-borsodi tanító-
testületért üritettek poharat.

Adja Isten, hogy a második század hajnalán felső-
borsodi egyházmegyénk, mint a „*nagytestű Borsodi trac-
tus*” édes gyermeke éljen és virágozzék az időknek
végeztéig, mint az önkormányzati jogok egyik erős véd-
bástyája!

Szuhay Benedek.
egyházmegyei főjegyző.

A gömöri fegyelmi javaslat-készítő bizottság figyelmébe.

A Ritoók Zs. nézeteiről nyilvánított véleményem köz-
lése alkalmul szolgált arra is, hogy a gömöri javaslat-
készítő bizottság dolgozatára is vessek egy futó pillantást,
a mennyire azt a körülmények engedték. És ha nem is
írtam részletes bírálatot, a fegyelmi javaslat fő és lénye-
ges hibáira mégis rámutattam, a mint ez a „Sárospataki
Lapok” 34-ik számából olvasható, egyúttal olyanféle igé-
retet is tettem, hogy mihelyt módomban lesz, részlete-
sebben is szölok e munkálatról.

Most az alkalom megérkezett, mert a bizottság
egy rövid nyilatkozatban egyenesen fel is szólított, hogy
adjam hát elő e dolgozat „alaki és tartalmi fogyatkozá-
sait”, egyenesen úgy tüntetvén fel az én bírálatomat,
hogy olyan ember előtt, a ki közleményemet nem olvasta,
e nyilatkozatból az tűnnék fel, mintha én valóban nem
is mondtam volna többet, csak annyit, hogy a gömöri
javaslatnál „szerencsétlenebbet sem alakilag, sem tartal-
milag nem olvastam”, holott e szavakban az ott elmon-
dottakat csak összegeztem. Bizony, mondtam én ott
többet is, a mire a bizottságnak érdemleges feleletet is
lehetett volna adni. No! de ha ők súlyt helyeznek arra,
hogy egy „egyházmegyének komoly törekvésű, anya-
szentegyházunk jövőjeért, becsületeért aggódó lelkéből
fakadt alapos és terjedelmes munkálatát nem lehet kurta
szavakkal agyonütni”, eleget teszek kívánságuknak, hogy
részletesebben soroljam elő, miért nem olvastam a gömöri-
nél alakilag és tartamilag szerencsétlenebb javaslatot,
csak azt ne gondolja aztán a gömöri igen t. bizottság,
hogy én őket mindezek mellett is tudatlanoknak, a toll-
forgatásban gyakorlatlanoknak tartom, mert ezek mellett
is lehetnek bármily tudós emberek, és arról is legyenek
meggyőződve, hogy bármily komolynak veszik is javas-
latukat és ezért a kemény bírálatot, „embertelennek”,
fenhéjázónak, túlbuzgó ember munkájának tartásák, —
ez engem, bármint fáj is különben, — el nem térít attól,
hogy bár egyénileg atyafiságos indulattal viseltetem is a

személyök iránt, csupán erre való tekintetből fehérnek állítsam azt, a miről meg vagyok győződve, hogy fekete. Legyenek meggyőződve, hogy ha a bizottságot komoly törekvés vezette, munkájukat anyaszentegyházunk iránti aggodalom szülte: véleményemben engem is egyedül ez vezet. Ezért nyugodtan várom, esetleges hosszabb feleletüket is, a mely talán még erősebb leend a rövid megrovásnál, a melyben rövid pár sorban épen három díszes jelzőben részesített a bizottság három érdemes tagja, minden esetre a munka felosztás dicső elvénél fogva, hogy kinek-kinek jusson egy, s hogy kit-kit meglehessen ismerni a szólásáról.

A javaslat 2. §-a így szól: „Az egyházi fegyelemnek következő nemei és fokozatai állapíttatnak meg: A) Intés: a) négy vagy hat szemközt, b) a presbitérium előtt, c) a gyülekezet előtt a szószékből. B) Testvéri közösségből, szentek egyezségéből való kizárás. Ennek következő fokozatai lehetnek: a) eltiltás egyházi hivatalok, szolgálatok viselésétől, joggyakorlattól, keresztszülegetől, b) úrvacsorától, c) teljes kirekesztés az egyházból.

A 6. §. szerint az egyházfegyelem hatásköre kiterjed a nyilvános isteni-tiszteletre, b) házassági ügyekre, c) családi ügyekre, d) a közérkölcshöz, d) a tévtanok terjesztőire.

Ezen meghatározásokat csak azért írtam le, mert e dolgozat fogvatkozásainak kimutatásánál erre gyakran vissza fogok térni.

A 7. §. a nyilvános isteni-tiszteletet kerülőkkal és megvetőkkel foglalkozván, a többi közt ezeket mondja: „Ha az illetők az idézésre meg nem jelennek, vagy a vett intés dacára sem melegednek nagyobb buzgóságra, azon esetben a presbitérium előleges beleegyezése mellett a gyülekezetnek a szószékből bejelentetnek s mint olyanokért, a kik a szentek közösségéből magokat távol tartják, gyülekezeti imádság mondatik és ha ezen *javítási kísérlet sem* mutatkozik elégségesnek stb.

Már most keresem, hogy az egyházfegyelem felsorolt nemei és fokozatai közt, hol van a gyülekezeti imádság s azt a két fő, illetőleg 6 alfokozat közt sehol sem találom, mert a három különféle intés csak nem imádság? Itt pedig az imádság úgy van feltüntetve, mint *javítási eszköz*, mivel az mondatik, hogyha ezen *javítási kísérlet* után nem mutatkozik megtérés stb.

De sokkal érdekesebb ezen § második kikezdése. Mig ugyanis e § első kikezdése szerint minden templomkerülő és megvetővel szemben az eljárás az előbbi módon megy végbe s a végső büntetés az egyházi tisztségtől való eltiltás, a második szakasz az ifjakkal és szüleikkel szemben már másnemű eljárást alkalmaz, mert mig a szülőkkel szemben csak odáig megy, hogy az ilyenek nevelési kötelességeinek teljesítésére két-két presbiternek a házhoz való küldése által utasíttatnak, addig ha az ifjak, hajadonok vagy cselédekben van a hiba, ezek presbiteriumelébe idéztetnek, megdorgáltatnak, s mint megátalkodottak a gyülekezetnek is bejelentetnek, s nevök *közszemlére* kitétetik. Keresem ismét a közszemlére kitélt a büntetési fokozatok közt s a két fő, illetőleg 6 büntetési nemek közt sehol sem találom. S kutatom, hogy ha az 1. §. szerint egyházfegyelem alá esik az ev. ref. egyház minden tagja, az ugyanazon vétkekben találtak ellen miért alkalmaztatnak más-más büntetések s egyik résznek, az ifjakkal neveit miért teszik ki közszemlére, a másikért, valószínűleg az idősebbekért, miért imádkoznak? Talán az idősebbeknél jobban használnak, az ifjakkal pedig nevök közszemlére kitétele hasznosabb? Legyen szíves ezt a bizottság megmagyarázni, valamint azt is, miért nem vette föl ezt a büntetési fokozatot az egyházfegyelmi pontokban felsorolt nemek közé? Mert vagy

célt akar vele elérni s akkor szúrja be 4-ik, illetőleg 7 és 8-ik fokozatba, vagy semmit sem ér, akkor miért említi föl?

A 8. §. a nyilvános isteni-tisztelet zavarásáról szól. S a ki zavarja az isteni-tiszteletet az ott felsorolt különféle módokon, azt először megdorgálja a presbitérium, továbbá azon székből, melyben a botrány elkövetetett kitiltja, s csak végső esetben tiltja ki a templomból.

Már most ugyanezen § következő kikezdése szerint az úrvacsora-osztás közben illetlenkedést is épen ily módon büntetné meg, a miből az következik, hogy második esetben, bizonyosan azon székből, a melyben a rendetlenséget elkövette, kitiltaná, a mi azt tételzi fel, hogy Gömörben székekben állva osztatik az úr-vacsora! (Vége köv.) *Azari.*

Az alsó-borsodi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Aug. hó 31-én, Miskolcon tartotta meg egyházmegyénk őszi közgyűlését Tóth Dániel esperes és báró Vay Elemér főispán, egyházmegyei gondnok urak kettős elnökleite alatt. A nagyszámú közönség, esperesünk buzgó imája és egyházmegyei gondnokunk szívélyes üdvözlő szavai után, az esperesi fél éves jelentést hallgatta meg első sorban, mely jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe vétetni rendeltetett. Az esperesi jelentésből értesült közgyűlésünk arról, hogy népoktatásunk két öreg érdemes munkása, u. m. Fűry Lajos eger-lövő, és Tóth József, mező-keresztési tanítók, amaz 50, emez 40 evi szolgálat után, ez év folyamán nyugalomba léptek; Konyha Ferencz átányi tanító pedig több, mint 40 éves buzgó munkálkodás után jobb létre szenderül. Közgyűlésünk, az esperesi jelentés szavaival egybehangzólag a két előbbi részére szívesen kívánja, hogy szeretteik körében még sokáig élvezzék a jól megérdemelt nyugalmat; az elhunyt hű munkás érdemeit pedig kegyelettel örökíti meg jegyzőkönyvünk lapjain.

Új tanítókul beerősítetttek: Kovács Kálmán Kis-Győrbe; Kendeci Pál Tisza-Osziára; Igó Lajos E.-Lövőre; Végh Bertalan Átányra; Oláh Béla Vattára; Takaró László H.-Papiba; Zsigmondi Kálmán Gesztre; Madarász Anna tanítónő: Dorogmára. Ezek közül Kendeci Pál, Oláh Béla, Takaró László és Madarász Anna ünnepélyesen feleskettettek. Rendes tanító nélkül van 4 egyház.

A scontró-ügyek tárgyalása majdnem az egész délelőttöt igénybe vette s már félkettőre járt az óra, midőn Bodolay István, tanügyi bizottsági elnök nagy körültekintéssel megszerkesztett jelentésének felolvasása, iskolaügyünk sikeres fejlesztése tárgyában, valamint a még mindig nagy számban felmerülő gátló körülmények megszüntetése érdekében felvetett s megszívlelésre talált indítványaira a megfelelő határozatok meghozatala után az elnökség, d. u. 3 óráig az ülést felfüggesztette. Általános a panasz a tanítók körében, hogy a sárospataki kiadású tankönyvek tulságos drágák; s noha azok kötelező használatát ez úttal is szigorúan elrendelte egyházmegyénk: egyben megbizta a tanügyi bizottsági elnököket, hogy az egyházkerületi tanügyi bizottság hatóság közben járását ismetelten sürgessék ennek a régóta hangoztatott panasz tárgyának megszüntetésére.

A tiszánánai egyháznak, erős megvitátás után megengedettett, hogy 1891-ben felállított, de a tankötelesek megfogvatkozása miatt ez idő szerint feleslegessé vált 3-ik tanítói állomását beszüntesse s az ehez képest egy a kötelesség, mint a javadalmasz tekintetében ugyan rendezett tanítói díjlevelek, valamint a vattai és

kis-győri részben módosított, részben egészen új tanítói díjlevelek, egyházmegyei jóváhagyás után, az egyházkerületre terjesztettek fel végleges megerősítés végett.

Az egyházlátogatási küldöttségek kirendeltettek; az időközi tanács tagjai, ugyszintén az egyházkerületi közgyűlésre a küldöttek megválasztottak; valamint elintézték nyert az egész tárgysorozat, melyből kiemelendőnek tartom még, a nagy közönség figyelmére méltó következő dolgokat:

Az egyházkerületi özvegy-árva-tárnak Fejes István által tervezett alapszabályaihoz, az előző nap tartott egyetemes lelkészi értekezletünkön történt megállapodáshoz képest, az egészében és részleteiben minden dicsőre méltó alkotáshoz, a segély kiosztásra nézve, a következő módosításokat kívánja csatolni egyházmegyénk: 1) a szegény leány-árva, ne 20 éves korukig, hanem mindaddig, míg csak férjhez nem mennek, vagy megélhetésüket biztosító keresethez nem jutottak, részesítenek — az eddigi mód szerint — évi ellátásban; mert ezen intézmény olyan kegyintézmény, mely nem pusztán pénzügyi tekinteteket tart szem előtt. 2) A hivatalra képtelenné vált lelkészek is, kik jövedelmüket egészben nem élvezhetik és sokszor az özvegyeknél is kevesebb évi jövedelemből kénytelenek tengődni. szintén az eddigi mód szerint részesítenek évi ellátásban. 3) Továbbá egyházkerületünkben működő azon énekvezérek, a kiknek nyugdíjáról sem az egyház, sem az állam nem gondoskodott, szintén beléphessenek ezen-gyám-tárba. Végül a 100 frtos fizetéssel ellátott titkári állást szükségtelennek tartja közgyűlésünk.

Ugyancsak a lelkészi értekezlet felterjesztése folytán foglalkozott közgyűlésünk a „Sárospataki Lapok“ mostanában oly sokat vitatott kérdésével, mely az ismeretes pártolás hiány miatt, a megélhetés nehézségeivel küzd s melynek fenntartásával vagy megszüntetésével, elvégre is egyházkerületünk papsága, a saját szellemi színvonalaról önmaga szolgáltat bírálatot. Lelkészi értekezletünk arra kéri egyházmegyénket, hogy a főt. egyházkerületnél hasson oda, hogy ez a lap hivatalos közlönynyé tétetvén, annak hordatására minden lelkész, vagy minden egyház köteleztessék. Közgyűlésünk azonban, — bár a „Sárospataki Lapok“ sorsát szíven viseli — kötelező rendszabályt hozni nem óhajt, hanem megelégszik annak kimondásával, hogy e lap hordatását minden lelkész tartsa erkölcsi kötelességének.

Et nunc venio ad fortissimum!

Szándékosan hagytam utoljára, a mit annak értékénél fogva, bátran tehettem volna az első helyre is, a mint hogy sorrend szerint is előbb következett, de úgy gondolom, hogy valami határozatainknak ez volt, úgy tudósításomnak is ez lesz a koronája. Értem ugyanis azon két szép alapítványt, melyet egyházmegyénk a kebelében alakított özvegy-árva-gyám-tár felszámolása után megmaradt összegből, két árva gyermek segélyezésére tett. A nevezett tárban ugyanis, miután a részvényesekért az országos özvegy-árva-gyám-tárba a belépési járulékot kifizette, az elhalt lelkészek özvegyeinek pedig a befizetett összeget visszatérítette: felmaradt 2341 frt 08 kr, mely egy közelebbi adománynyal 2436 frt 27 krra emelkedett; ezen összegre nézve, lelkészi értekezletünk ajánlatára elhatározta közgyűlésünk, hogy „ezt az egyházmegyei pénztárban örök alapítvány gyanánt fogja kezelni; ennek évi kamataiból a jövő 1900-ik évi szeptembertől kezdve, évi 75 forinttal a miskolci leány-neveldékben s évi 60 frttal a sárospataki főiskolánkban egy-egy olyan leányvagy fiú-növendék ellátási díját fizeti ki, a ki elhalt alsó-

borsodi lelkész után, mint igyekvő, szorgalmas árva maradt. Ha ne talán ilyen papi árva az egyházmegyében nem volna, szegény sorsú, de egyházmegyénkben tényleg működő lelkészek gyermeke, esetleg más szegény, de szorgalmas tanuló is felvehető az alapítványi helyre. A választás joga, az egyházmegyei közgyűlést illeti meg évenként.“

Az alsó-borsodi egyházmegye, midőn a rendelkezésre álló kevésből is oly kimondhatatlanul sok jónak vetette meg alapját, bizonyára méltó örömmel mondhatja el a nagy római költő önérzetes szavait: „Exegi monumentum, aere perennius!“ Szalóczy Pál.

Az 1899—1900-ik év megnyitási ünnepélye a sárospataki főiskolában.

Azzal széledtek el a tanuló ifjak a nagy szorgalmi próba, a vizsga után az „alma mater“ kebeléből a szülőföldre, hogy két hónap alatt „nagy átalakítások“ fognak történni a „legújabb“ épületen! Mert a hír, az szívárog, terjed láthatatlan úton s módokon, így szívárgott ki az is, hogy a legkisebb átalakításnak annak kell lennie, hogy az akadémia leszáll a földszintre s a gimnázium részben felrukkol az emeletre... Szinte büszkélkedett is már egyik-másik felgimnázista, hogy bár a phisika muzeumba nincs még bejárása, mégis lesz feljárása az emeletre; a teológus vagy jogász ifjú pedig azon töprengött, hogyan is kell majd az órákői füstölést abban hagyni, ha a földszinti tantermekben fognak előadni, a hol „a nagy közönségnek“ inkább szeme előtt lesznek s a rossz példadástól is inkább kell tartózkodniok, mert közel futkosnak a nebulók.

Hát bizony a „nagy“ átalakításoknak a nyoma nem hívta fel az új iskolai esztendő kezdetén a bevonult múzsa sereg figyelmét. A gimnázium maradt lent, csak annyi történt mindössze, hogy az igazgatói hivatal beköltözött a régi „új épület“-be az 1887/88 óta ifjusági kaszinónak használt két szobába, a hol mellette egy tanterem is van, — meg hogy a zeneteremnek nevezett helyiség is „tanterem“-nek minősítettett s a zongorák a második emelet északi sarki szobáiba helyeztetek fel.

Azonban ha az átalakítások nem voltak meglepők, meglepők voltak a javító vizsgák, a melyek főleg a felsőbb osztályosokra nézve kedvezőtlen eredménnyel végződtek, holott pedig a kegyelem gyakorlásának bizonyára itt volt s itt van a legnagyobb mértéke. De volt más meglepő dolog is!... Az a hír, hogy a *theológiára sokan jelentkeznek!* S a mi ebben meglepőbb: hogy a jelentkezők nem mindnyájan pót, s javító érettségisek, hanem a mi gimnáziumunkból is a legjelesebb, a rimaszombatiból is a legjobb ifjak vállalkoznak az anyaszentegyház lelkipásztori tagjainak soraiban bekövetkezendő rések betöltésére. Szükség volt mindkét dologra! Arra is, hogy meg-sokasodjék teológus ifjaink száma Sárospatakon is, másutt is és arra is, hogy ne csak átlagos s átlagon alúl, hanem átlagon felüli, sőt kitünő ifjak vállalkozzanak a tisztas palást viselésére, Hogy miért?... ugyan kicsoda nem ismeri állításunk okát?!

Év megnyitó ünnepélyünk érdekesnek ígérkezett főleg három okból. Az egyik ok az volt, hogy két jubileumi ténnyel kellett összeköttetnie az ünnepélynek, a mely ez által bensőségebbé, a szokástól eltérőbbé s így hatásosabbá volt válándó. A másik ok pedig az, hogy az új akadémiai s köz-igazgató első nyilvános hivatalos szereplése ekkor volt végbe-menendő. Ez utóbbi azért hívta fel a figyelmet, mert a főiskolánk történetét ismerők előtt fel tűnhetett az, hogy az új igazgató íme 7 évi szolgálat után lesz az ös-kollégiumnak vezetőjévé, holott ezt a szerepet talán inkább az idősebbek tölthetnék be jobban, — feledvén, e historikusok úgy a 60-as,

mint a 70-es évekbeli állapotokat, a mikor meg három s négy évi szolgálat után állott oda a kormányrúdhhoz az ifjú tanár s igyekezett becsülettel megfelelni kötelességének. Ez az érdekesség mintegy izgatóság is hatott némelyek kedélyére, — hiszszük, hogy jó eredménnyel! A harmadik, a mely első ünnepélyünk érdekességét emelendő volt: egyik tisztársunknak, Domby Lászlónak a székfoglalása . . .

Szeptember 10-én reggel 8 órakor megcsendült a nagy cseppettyű s hivatott az évmegnyitó ünnepélyre, a melyre az igazgató-tanács tagjai közül 5 papi s 4 világi jelent volt meg; a tanári karból néhány „halaszthatlan teendők“-kel foglalatostkodó maradt el, a nagy többség azonban jelen volt s a begyülekezett ifjúsággal egy szívvel s szájjal énekelt a „Jövel Szent Lélek Úr Isten“-t, a melyet Pásztor Sámuel főiskolai ének- és zenetanár orgona kísérete tett hatásosabbá s felemelőbbé.

Az előének s a 37-ik dicséret két első versének elénekélése után Novák Lajos a főiskola lelkésze imádkozott buzgósággal, hittel, reménységgel. Az imádságot, hogy olvasóink is gyönyörködjenek benne, „Tárca“ rovatunkban közöljük. Az imádság elhangzása után elénekeltük a 37-ik dicséret utolsó versét, a melynek bevégeztével felállott Dr. Zsindely István jogtanár, ez évi akadémiai s közigazgató, hogy elmondja azt a beszédet, a mely mintegy magában foglalja azokat a tanácsokat, óhajokat, követelményeket, a melyekről a tanuló ifjúság figyelmének nem szabad elterelődnie, a melyeket az ifjúságnak követnie kell, ha hű akar lenni tanuló hivatásához. A tartalmi s alaki tekintetben egyaránt sikerült beszéd szónoki hatással volt előadva, a melyet őszinte s lelkes éljenzés kísért elismerő jutalomképen. E beszédet „Iskolai ügy“ című rovatunkban közöljük, hogy olvasóink is tájékozódást szerezzenek a sárospataki főiskola ifjú tanári nemzedéknek az irányáról, a melyet illetékes helyről is „ideális“-nak jeleztek.

A közigazgató beszédének elhangzása után Fejes István algonodnok emelt szót. Beszédének bevezetésében megemlékezett a nemzeti gyász megújulásáról az Erzsébet királyné halála évfordulója alkalmából, majd lelkére kötötte az ifjúságnak, hogy használja fel ifjúsága idejét a boldogulás útravalóinak megszerzésére, hogy testben-lélekben kiművelődve lépjen ki az élet nagy iskolájába. Kérte a tanári kart, hogy mint eddig, úgy az új iskolai esztendőben is legyen atyai vezére a tanulók seregének. Megemlékezett aztán arról, hogy a jelen iskolai évben is jubilálókat kell üdvözölnie az előjáróság nevében, a mit annál szívesebben cselekszik, mert az a körülmény, hogy jubiláló tisztviselők vannak az „alma mater“ szolgálatában: a folytonosságról tesz bizonyosságot, a minek nevelésügyi szempontból, az iskola szellemé szempontjából nagy jelentősége van. Üdvözölte *Maklár Pap Miklóst*, a ki sok oldalú s irányú munkálkodásával sokszorosan emelte főiskolánk jó hírét, — a ki mint tanár tanítványainak lelkéhez egészen hozzáfér, — mint író babérokat szerzett, — mint a „Sárospataki Irodalmi Kör“-nek másodelnöke meghálálhatlan szolgálatokat teljesített. Megemlékezett *Soltész Ferencről*, a ki 50 év óta munkása a főiskolának s ma is, mint pénztárnok, a legteljesebb elismerést kiérdemlőleg szolgálja a kollégiumot. Áldást kért Istentől mindkét jubilánsra, hogy a gondviselés kegyelméből legyenek még sokáig oszlopai a főiskolának. Ezek után felhívta *Domby Lászlót*, hogy tartsa meg tanári székfoglalóját.

Domby László a testvér debreceni főiskola növendéke, a kit egyházkerületünk egyhangúlag hívott el a párhuzamos osztályok felállítására folytan szervezett rendes tanári állások elsőjére s a ki egy év alatt sokszoros bizonyosságát adta annak, hogy megválasztása nyereség a főiskolára nézve. Székfoglalója bevezetésében hálisan köszönte meg megválasztását s ígérte, hogy hű munkás lesz a reá váró teendőkben. Székfoglalója a nagy latin költőnek, Horatiusnak „Carmen saeculare“ című költeményéről szólott, a melyben behatóan tárgyalta a költemény írására alkalmúl szolgáló római nemzeti ünnepeket, a mű-

nek szerkezetét, tartalmát, a nemzeti ünnepélyen való előadását, rámutatva azokra a véleményekre, a melyek ez irányban előállottak. A székfoglaló befejezése után ajánlotta magát az előjáróság, a tanári kar s az ifjúság szeretetéből, a melyet minden oldalról szívesen ajánlottak fel abban a lelkes éljenzésben, a melylyel előadását kísértik. Majd Fejes István algonodnok szólt az előjáróság nevében, kiemelve, hogy a Domby László tanárul választása emlékezetes lesz a főiskolára két okból, t. i. hogy őt hívta meg a kerület a párhuzamos osztályok első tanárául s hogy a testvér debreceni főiskolával léptünk személye által szoros viszonyba. Isten áldását kérte működésére s kézfogással pecsételte meg a kötött frigyet.

Mielőtt szétoszlottunk volna, Fejes István megemlékezett arról is, hogy búcsúzást is kell teljesítenie. Felemlítette, hogy *Kérészy István*, a ki 37 éven át volt a főiskolának buzgó, fáradhatlan, lelkiismeretes tanára, nyugalomba lépett szeptember 1-ső napján. E hű munkás érdemeiről hálás tanítványain, szerető tanártársain kívül az előjáróságnak is kedves kötelessége — úgymond — megemlékezni s kérni a gondviselést, hogy *Kérészy Istvánnak* adja meg a nyugalom esztendeiben a megelégedést s boldogságot s megadván, hosszú időn át legyen annak élvezője.

Sokszorosan emelkedett érzelmek között távoztunk az ünnepélyről, a melynek folytatását a szokásos közebed képezte a küldöttségi szálláson. Mint egyébkor, úgy most is kedélyes hangulatban folyt le a fehér asztal melletti érintkezés s szállt-szállt a szívek s lelkek teljességéből fakadó pohárköszöntők sokasága, bizonyosságául annak, hogy az Úr kegyelméből szerencsésen kezdődik az új iskolai esztendő.

Isten áldása legyen főiskolánkon az 1899—1900-ik esztendőben is!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A sárospataki főiskola tanári kara szeptember 9-ikén tartott köziskolai széki gyűlésében jubilálta *Maklár Pap Miklóst* 25, s *Soltész Ferenczet* 50 éves közhasznú munkálkodásuk évfordulója alkalmából. A köziskolai széknak ez a gyűlése kizárólag a két ünnepelt férfiú iránt való tisztelet s szeretet megnyilatkozására volt szentelve, a melyen Dr. Zsindely István tolmácsolta a tanári karnak a jubilánsok iránti elismerését, becsülését s szeretetét. Nekünk, mint „Sárospataki Lapok“-nak is kedves kötelességünk megemlékezni úgy *Maklár Pap Miklósról*, mint *Soltész Ferenczről*, életüknek eme nevezetes forduló pontján. *Maklár Pap Miklósról* különösebben is, mint a ki az „Irodalmi Kör“-nek ügyvezető elnöke s mint a ki lapunkért csak az imént is oly elismerésre méltó módon szállt sikra az igazságszolgáltatás fóruma előtt. *Maklár Pap Miklós* úgyis, mint ember; úgyis, mint tanár; úgyis, mint író; úgyis, mint egyéb tisztségekben forgolódo egyén: minden tekintetben kiérdemelte az elismerést. Mindig és mindenütt a legjobbat akarta s végezte munkájával. Hűséges volt a rábizottakban, közmondásossá vált lelkiismeretességével, soha sehol semmit sem mulasztván el, hanem mindent példányszerűen végezve. Tanítványainak lelkéhez s szívéhez egész közel tudott férközni, úgy, hogy a tőle való elválás mindig könye

fakasztott a tanítványok szemében, a kik érezték, hogy atyjuk volt mindenkor. Irodalmi téren való munkálkodásáról tankönyvei, emlékbeszédei, e lapokban megjelent cikkei tanúskodnak, még pedig aként, hogy sikeres volt tevékenysége ebben az irányban is. Mint a főiskolai könyvnyomda felügyelője, a sárospataki ev. ref. egyház presbyteriumának tagja s főjegyzője szintén sokat munkálkodott. S mindezekben a munkakörökben az isteni gondviselés kegyelméből ma is, a 25 év elteltével is odaadással, buzgósággal, nagy elevenességgel, lankadatlan munkakedvvel s erővel forgolódik. Az Urnak kegyelme legyen vele továbbra is s 25 éves sárospataki tanári működéséhez esztendők hosszú sora csatlakozzék még, hogy legyen sokáig dicsekedése az „Alma Mater“-nek, boldogítója édes övéinek! — Az 50 év óta munkálkodó *Soltész Ferencz* neve feledhetetlen lesz főiskolánk történetében, mint olyan munkása, a ki 25 évi buzgó működése után a tanárságban kifáradva, egy másik 25 éven át is szolgálta a kollégiumot olyan időben az anyagiak terén, a melyben az átalakulás, a fokozatos fejlődés mindig több-több terhet rótt az öregedő szolgáló vállaira. S e másik 25 esztendő alatt *Soltész Ferencz* előbb mint ellenőr, majd mint pénztárnok maga volt a megtestesült pontosság és hűség, a mely tulajdonok épen e két állásban elsőrendűek. És ez a 78 éves öreg ember, a ki tanár korában a sárospataki híres görög-magyar szótárnak egyik szerkesztője s írója volt, a kinek része volt a sárospataki görög s latin nyelvtan s a latin-magyar és magyar-latin szótár szerkesztésében, a kitől népiskolai „Világ-és földismeret“ is jelent meg, a múlt esztendőben is tevékeny részt vett a magyar-latin szótár sajtó alá rendezésében Szinyei Gerzsonnal s Szivos Mihálylyal. A gondviselés kegyelme jó volt hozzá e hosszú időn át: bizonyára jó lesz az alatt a hátra levő idő alatt is, a melyben az örökkévalóság felé napról-napra közeledik. E hű munkásnak bizonyára szól a boldogító szózat: „Jól vagyon jó és hű szolgálom, hű volt a reád bizottakban, menj be a te Uradnak örömebe!“ Mindkét ünnepelt fogadja a „Sárospataki Lapok“ részéről is a legigazabb szívből eredő üdvözlést s jó kívánságokat!

— A tiszáninneni egyházkerület lelkészi özvegy-árva gyámtára ügyében f. hó 12-én tanácskozott a püspök által Miskolcra összehívott bizottság, a melynek tagjai voltak: Lévy József, Fejes István, Nagy Pál, Tóth Dániel, Bizony Ákos, Nagy Ignác, Pataky Sándor és a kerületi jegyzők közül Radácsi György. — A tavaszi gyűlés jegyzőkönyvében (7. sz.) foglalt megbízatás értelmében Bizony Ákos, mint ügyész, beadta jogi véleményét, a melyben az u. n. „Papi-özvegy-árva gyámtár“ részvény-társasági jellegét fentartani javasolta s a szerzett jogoknak kelt védelmére. E jogi véleménynek és a Fejes-féle alapszabály-javaslat *vezér-elveinek* megvitatása és kölcsönös felvilágosítások után, a Fejes féle javaslatot a bizottság *általánosságban* elfogadta, úgy ítélvén, hogy abban — némi módosítás mellett — minden jogos igény megtalálja illő kielégítetését. A részletes tárgyalás folyamán aztán megtörténtek a szükségesnek mutatkozó módosítások, a melyek

közül jelentékenyebbek ezek: A 3. §-ba a tagok közé az énekvezérek is felvételnek. A 4. §. szerint ezentúl a *lemondott lelkész* özvegye és árvái is részesülhetnek a gyámtár teljes jótéteményében, ha a díjfizetéseket szabályszerűen teljesítik. Az 5. §. módosított formája szerint a más egyházkerületbe távozó lelkész nemcsak a *befizetett járulékát* kapja vissza kamat nélkül, hanem az *évi díjakat* is. A 15. §. szerint a férjhez nem ment pap-leányok mindvégig a gyámtár jótéteményesei maradnak, tehát nemcsak 20 éves korukig, mint az alapszabály-javaslat tervezte. A 18. §. a 60 éves koron túl nősült lelkészek özvegyeit is *évjáradékosoknak* kívánja tekinteni, föltéve, hogy azok, mint özvegyek vagy árvák már elébb is évjáradékosok voltak; vagyis abban az esetben, ha lelkészözvegyet vagy árvát vesznek feleségül. A 20 §-t a 18. §. után sorozta a bizottság olyan módosítással, hogy a hivatal-képtelenné vált lelkész az egyeseket illető évi járadéknál kisebb segélyben nem részesíthető. Segélyes lesz tehát (mert így kívánja az intézet címe és jellege) és nem évi járadékos, de segélyes minőségéből anyagi vesztesége nem származhatik. A 21. §-ba az *énekvezérek* szintén beiktattak, miként a 3. §-ba. A „*kezelési szabályok*“ból az utolsó kikezdést törölte a bizottság, feleslegesnek találván a *titkári* hivatal felállítását s ugyanitt beiktatta, hogy az egyházmegyei dékánok a fizetési nyugtákat a kerületi pénztárba tartoznak beküldeni. Az *Átmeneti határozatok* között nagy módosítás történt — a szerzett jogok tiszteletben tartásával — a 25. és 26. §§-okon. Nem 20 frtot fogtak kapni az 1 frt tagsági díjat fizető tanítók, hanem 35 ö. t. i. *jutalék* címen 20 frtot (felényivel kevesebbet, mint a 2, 4, 6 frtot fizetők) s ehhez 15 frt részesedési összeget. A 2, 4, 6 frtot fizetők pedig a 14. §. b) pontja alá soroztattak s így az alapszabály-javaslat legsérlemesebb pontjai is közmegelegedésre módosítottak. A bizottság különben még azt is javasolja a kerületnek, hogy a módosított alapszabály-tervezetet — a szokott alkotmányos utak és módok szemmel tartásával — küldje le, ha jónak látja, az egyházmegyékhez, hogy azoknak is alkalmuk legyen (a mit ugyan több egyházmegye már meg is tett) nézeteik nyilvánítására. Az egyházmegyék képviselőitől fog függeni, hogy így történjék-e, vagy pedig — megpecsételtetvén a gondosan átnézett és módosított tervezet — mielőbb megkezdje az a maga áldásos missióját az ügyefogyottak nagyobb öröme.

— **Tanácsbíró-választás.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület gyűlekezeteinek kerületi világi tanácsbírók kellett választaniok a György Endre egyházmegyei gondnokká történt megválasztatása folytán megüresedett helyre. A közbizalom a kerületnek volt világi főjegyzőjében *Dr. Farkas Antal*ban összpontosult, a ki 548 szavazatot nyert.

— **A pápai főiskola igazgató-tanácsa** elvileg hozzájárult ahhoz a tervhez, hogy a pápai ev. ref. leány-internátussal kapcsolatban *másodrendű, azaz 4 osztályú felsőbb leány-iskola állíttassék fel!* . . . Heiyes dolog! Csak ne késlekedjenek a fölállítással! . . . Hát a mi ungvári leány-neveldék eszméje, meddig marad eszme? . . . S vajjon a sárospataki 6 osztályú leány-iskolával kapcsolatban nem lehetne-e leány-neveldét, vagy tanítónőképződét rendszeresíteni? A tanerők dolgában nem volna fennakadás! . . . Mozogjunk, mozogjunk, mert az ellenség nagyon, de nagyon fenyeget, s mert a pénz még a hithűséget is kísértetbe ejti!

— **A pápai ev. ref. teologia akadémia** rendszeres teológiai tanzékére a főiskolai igazgató-tanács a pályázók közül első helyen: Antal Géza ottani főgimn.

vallástanárt; II-ik helyen: Lic Rác Kálmán balsai lelkészt s utolsó helyen Vásárhelyi Zsigmondot jelölte. A választást a csurgói kerületi gyűlés ejtette meg s az első helyen ajánlott lett a Kiss János utódja.

— **A németországi általános ev. prot. missio egyesület** 15 ik közgyűlése szept. 19—21. napjain lesz *Meiningenben* s a főtárgy a jelentések mellett Christlieb japáni misszionárius felolvasása lesz ily címen: „Japáni kultur-érdekek s a prot. missió.”

— **A pót- és javító érettségi vizsgák** szeptember 11-én Fejes István elnöklete alatt s Géressy Kálmán kormány képviselő jelenlétében tartattak meg főiskolánkban. Jelentkezett *pót-vizsgára*: Sárospatakról 9, Miskolcra 2, összesen 11; *javitó-vizsgára*: Sárospatakról 5, Miskolcra 4, Rimaszombatról 4, s egy reáliskolai érettségi vizsgát tett ifjú: összesen 14. Sikeresen vizsgázott a pótvizsgások közül 2 sárospataki, 2 miskolci; a javítóvizsgások közül átment 3 sárospataki, 3 miskolci, 1 rimaszombati s a reál-érettségit tett ifjú. Egész évre visszavetett az írásbeli alapján 3, a szóbelin 2; a decemberben tartandó javítóvizsgára útasított: 1 pótvizsgát tett, a javítók közül pedig 6.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az *erdélyi* egyházkerületben a *deési* egyházmegyei III. osztályú s 549 frt 63 krnyi javadalmú *hidalmási* egyház lelkészi állására a pályázati kérvényeket Pap István e hó 30 ig fogadja el S. Magyar-Berkeszen (u. p. Nagy-Somkút); a *marosi* egyházmegyének pedig ugyancsak 3-ad osztályú s 575 frt 26 krnyi fizetésű *nyárad-szent-benedek-ákosfalvi* lelkészi állására a pályázatok Ravasz Jánoshoz küldendők szept. 30 ig Nyárad Szeredára.

— **A németországi „Gusztáv Adolf-egylet”** 52 ik közgyűlését szept. 18—22 napjaira hívta össze az elnökség *Braunschweigba*, a hol az első napon a központi előljárók tanácskoznak, a másodikon a gyűlés megnyitása s az ünnepélyes istentiszteletek megkezdése, harmadik napon közgyűlési tárgyalás a program tárgya, a negyedik napon a Bugenhagen szobrát leplezik le az utolsón pedig közös kirándulást rendeznek.

— **Ausztria római katholicismusának arcúlat**a a „Los von Rom” következtében lényegesen megváltozott. Ugyanis míg e mozgalom kezdetén a legmagasabb harci kedv lángolt a püspökök, érsekek, no meg a hecc papok lelkében s ugyanam nagy hangon hirdették a „szent-háború” megkezdését a kárhuzatos mozgalom ellenséges hangú trombitálással ébresztették a hívők lelkét, vallásos gyülekezeteket hívtak össze, külön ima-órákat rendeztek, tüzes beszédek tartottak a katedrákból s otromba röpiratokat gyártottak: most vége a harci kedvnek, szó se hangzik a nagy tervekről, a melyekkel útját akarták állani a lélekből támadt mozgalomnak, úgy, hogy, ha a rendőrség s a kir. ügyészség nem állana az ultramontanizmus szolgálatában, azt lehetne mondani, hogy Róma lerakta a fegyvereket s beletörődött a változhatatlanba. Mert úgy áll a dolog, hogy a nép egyáltalán nem ült fel a vak vezérek felhívásának s megelégedett azzal, hogy résztvett egy-egy parádés körmenetben. Olaj lett volna bőven, de nem volt s nincs zsarátnok, a melyre a szentelt olaj cseppjeit hullathatták volna s csepegtethetnék a fekete gárdisták. Maga a vatikán sem bírja tűzre gerjeszteni az ausztriai kiégett kohót. A nép tudni sem akar a „szent-háború”-ról. Egykedvűen, közönyösen veszi a mozgalmat s forgolódik tovább munkája körül, talán annak örülve is, hogy a hecceléssel nem háborgatják a papok. Vannak, a kik ebből azt is következtetik, mint egy steierországi ember írta az „Evang. kirch. Anzeiger”-ben, hogy Ausztria németjeinek kilenc-tizedrésze bensőleg immár szakított a r. kath. egyházzal,

mert a klérus viselkedése sokakat elidegenített a templomoktól s az a tudat, hogy hajdan a protestantizmus hívei voltak egyik-másik területen többségben, mindinkább hevíti a lelkeket. Ugy látszik, mintha Ausztria népe tisztában volna azzal, hogy Róma nem barátja a népnek, a melynek joga van a papok jármát lerázni vállairól. — Ezzel a róm. kath. állapottal szemben a protestánsok életében tavaszi szellő fuvalma érzik s életerő pezsgése látható. Énekeket énekelnek a szorongásig megtelt templomokban a hívő lelkek ezrei, a melyekben az Isten iránt való bizalom nyer kifejezését. S jellemző, hogy a r. katolikusok is örömet vesznek részt ezeken a prot. istentiszteleteken.

— **Ausztriában** a tanító-egyletek a tanító-képzésügyében azt javasolják, hogy az általános műveltséget a tanítók a középiskolában szerezzék meg, a képezdék csak a paedagógiai képzésről gondoskodjanak s ha ez nem volna lehetséges, akkor a képezdék 5 osztályuakká tétesenek. Javasolják azt is, hogy a képezdékbe csakis a polgári s középiskolai 4 osztály elvégzése után vésse-nek fel a tanulók, a kik most átlag csak a népiskolából kerülnek ki. A képezdék növendékeit egyetemre bocsátandóknak is véleményezik a javaslat készítői s ezért a gyakorlati tárgyaknak a redukálását kívánják. A képezdék tanárok minősítésére nézve úgy gondolkoznak, hogy ilyenekké csak azok volnának kinevezhetők, a kiknek külön szakbizonyítványuk van.

— **Bulgáriában** a népnevelés ügye az 1891-iki Shivkov-féle elfogadott javaslat szerint a következőleg áll: tankötelesek a 6—12 éves gyermekek, a kik tanítj mentesen taníttatnak. Tantárgyak: vallás- és erkölctan, bolgárnyelv, tört. és földrajz, alkotmánytan, természet-tudományok, egészségtan, rajz, torna, ének s a leányok részére a kézimunka. Minden ötven házból álló község önálló elemi iskolát köteles fenntartani, a kisebb községek e célból egyesülhetnek. Vasárnapi iskolák, könyvtárak tartását engedélyezi a kormány. A felügyeletet az iskolaszékek s a tanfelügyelők teljesítik. A tanítókat az állam nevezi ki, még pedig 600—750 s 900 frtos fizetésekkel. 1896-ban 6458 tanító tanított s 1894-ben a népiskolák budgetja 2 millió 525 ezer forint volt.

— **Theológusok száma a németországi egyetemen.** Az 1898/99-ik évi nyári félévben a németországi theológus ifjak a következő számban látogatták az egyetemeiket: Berlinben volt 324 (a téli félévben 401) Bonuban: 101 (81); Boroszlóban: 86 (74); Erlangenben: 200; Giessenben: 67; Göttingában: 143 (135); Greifswaldban: 215 (204); Heidelbergben: 60; Hallében: 365 (386); Jénában: 39 (35); Kielben: 45 (59); Königsbergben: 76 (63); Lipcsében: 301 (317); Marburgban: 124 (90); Rostockban: 39 (32); Strassburgban: 66 (72) s Tübingában: 343; összesen: 2594, ellenben a téli félévben: 2620 volt a theológusok száma.

— **A pápa a protestantizmus Olaszországban való terjeszkedése ellen** a „szeretet s igazság” örve alatt a gyűlölet s hazugság szavait hallatta neve napja alkalmával, a mikor a főpapok tisztelgtek nála. Ugyanis az „*Osservatore Romano*” ultramontán lap szerint a „szentséges” pápa ezt a dikciót mondotta a főpapjaihoz: „Egy idő óta a protestánsok a bibliai társaságukkal próbálkoztak kísértőként működni, hogy eltántorítsák híveinket, a kiket összejöveteleikre is elhivogattak. Mikor ez nem nagy sikert eredményezett, összeesküdtek ellenünk s konzervatoriumokat, nevelőintézeteket, képezdékét állítottak fel s szerveztek ifjaink s leányaink részére, anyagi támogatásban is részesítvén a szegényeket. S a szülők tudatlansága, a köznép köztudomású szegénysége elősegítette a protestánsok pokoli munkáját, a mely nem mást akart,

mint a lelkek megrontását s forradalomra csábítását. Ebben a mi szent városunkban is megfosztják a lelkeket Istentől, háborút üzennek anyaszentegyházunknak s a nők által gúnyoltatnak bennünket, tanítványaik előtt pedig becsmérélnék, pedig hát ez a város, ez az ország miénk, a mi hitünk cselédeié s az is fog maradni mindig." . . . Az, mert a világosság terjedését erővel akadályozzák, mert a protestánsokat elnyomják, hiszen a „furor papalis“ nem is engedi azt, hogy eretnekek is legyenek!

— **A prot. irod. társ. debreceni vándorgyűlésére** tisztáninneri ev. ref. kerületünkben a következő tagok jelentkeztek: Borbély József, Buza János, Botos József, Czece András, Dókus Gyula, Dókus László, Elek József, Fejes István, Gérec Károly, Idrányi Barna, Ifj. Kiss Lajos, Kónya András, Oláh Péter, Paykoss Endre, Palsó Károly, Radácsi György, Révész Kálmán, Szobonya István, Szuhay Benedek, Szalóczy Pál, Dr. Tüdös István, Új József, Varga József és Steinfeld Jenő főiskolai nyomdász, a ki valószínűleg egyetlen r. kath. vallású egyén társaságunkban.

— **Az ausztriai róm. katolicizmus polemikájában** fordulat állott be a „Los van Rom“ következtében. Finomnak ugyan eddig sem lehetett ezt a róm. kath. polemikát nevezni, de legalább volt benne s rajta valami a fényességből s ragyogásból, a mely uralkodik az egész róm. katolicizmuson a megtévesztés érdekében. Hiszen ha egy-egy érsek, vagy püspök megjelent a róm. kath. gyűlésen, hogy áldást kérjen a „hivőkre“, — vagy ha pásztor-leveleket olvastak fel a szószékből, tagadhatatlanul pompásan festett az ünnepély s az ultramontán sajtó is vörös betűs napokat élt olyankor s főmagassági mosolylyal tekintett le a protestánsokra s azok irodalmára s gúnyosan célzott erre is, arra is . . . Nos hát ma már az irónia eltűnt a polemikus viselkedésből s a mosolynak a helyét a gyalázatos kifakadások foglalták el valamint az elkeseredés s vak düh kirohanásai. Az ultramontán papok tehetetlenségük érzetében arra vetemednek, hogy névtelen fenyegető leveleket gyártanak s az ököl-jog gyakorlatba vételét helyezik kilátásba azokkal szemben, a kiknél az evangéliom ereje mutatkozik s a kik már áttértek. . . . S így Ausztriában a polgárháborút készítik elő az ügyesszég védelme alatt a lelkiismeret kérdéséből kifolyólag, Persze ez hozzátartozik a papizmus rendszeréhez!

— **Vatikáni morál.** Nem protestáns, hanem ultramontán német lap, a „Kölni Népújság“ közölte nem régen a következő hírt a vatikánból: egy kereskedői egyesület ajánlatot tett a péter fillérek felügyelőjének, hogy tekintélyes péterfillér összegért engedje meg, hogy a párisi világ kiállításra küldendő tiszta s eredeti vatikáni bor mellett a szín, zamat s egyéb tulajdonok tökéletes utánzása mellett nem eredeti vatikáni bort is állíthasson ki, a mely épenúgy a pápai firma alatt szerepeljen, mint a tiszta termék! A péter-filléres bíbornoknak szívében feküdve a fillérek szaporítása, hajlandó volt rá, de mégis szükségesnek látta, hogy XIII. Leónak is felémítse az ajánlatot. XIII. Leó meghallgatván az ajánlatot, ezt mondotta: „Mit gondolsz? Hogy borkereskedő s borhamisító legyek életem vége felé? Nem megyek bele, ezt az üzletet utódomra hagyom! . . .“ Az elfogulatlan olvasó tisztán láthatja ebből azt az erkölcstelenséget, a mely a vatikánban uralkodik. A péter-filléres bíbornok kész a borhamisításba belemenni, a pápát is csak az tartja vissza, hogy már igen öreg, de az utódjának mintegy meghagyja, hogy jövedelme szaporításáért a borhamisítási üzletbe menjen bele! . . . Ecce homo sacrosanctissimus!

— **Levelezés az égiekkel.** Éjszak-Csehországban egy

plebános levél-szekrényeket állíttatott be a templomba, a melyeken ilyen feliratok voltak: „Szent Péterhez,“ „A szűz anyához“ stb. Felhívta híveit, hogy ha az égiektől, az égiek valamelyikétől valami kérni valójuk van, írják meg egy levélben s dobják be a levelet abba a szekrénybe, a melyen annak a neve áll, a kitől kérni akarnak, a bélyegek árát kifizetvén az ő kezébe. S a nép írja a leveleket, fizeti a bélyegeket s a mi legfőbb: kapja nyakra-főre a válaszokat az égiektől, a kik a plebános úr ügyessége folytán bizonyára képes-levelező-lapokat is fognak használni.

— **Tanítók fizetése Württembergben.** A német birodalomnak ebben a királyságában legközelebb új törvény rendezte a néptanítók fizetésügyét a következőleg: *tanítók* kezdő fizetése: 720 frt, 7 év múlva 780 frt, 11 év múlva 840 frt, 14 év múlva 900 frt, 17 év múlva 960 frt, 20 év múlva 1020 frt 23 év után 1080 frt 26 év múlva 1614 frt s 29 év után 1300 frt; *tanítónők* kezdő fizetése: 660 frt, 7 év múlva az emelkedés 690 frtra; 11 év után 720 frt, 14 év múlva 750 frt 17 év után 780 frt, 20 év múlva 810 frt, 23 év után 840 frt, 26 év múlva 870 frt s 29 év után 900 frt. Lakás, fűtés vagy természetben, vagy külön fizetés mellett. Nagyobb helyeken a törvény megengedi, hogy a kezdő fizetés 840 frt s a legmagasabb 1500 frt legyen a tanítókra nézve, a nőknél pedig 720 frt, illetőleg 1080 frt.

Református Kis Káté

cím alatt az „**okor-szigetvidéki ref. egyh. értekezőlet**“ nyilvános pályázat útján oly **vallástani kézikönyvet** készítettett, melyből **szórványokban** idegen hitfelekezetek közé ékelt **hitrokonaink** gyermekei **tanító nélkül, önszorgalmuk útján** sajátíthassák el szent vallásunk legfőbb igazságait, a legszükségesebb **imákat**, sőt abból a **konfirmációra is kellően előkészülhessenek**. A jutalmazott művet a bírálóbizottságon kívül főtiszt **Szász Károly** püspök és **Filó Lajos** urak is a kitűzött czélnek megfelelőnek találván, az kiadatott s több 100 példányban ment forgalomba.

A gömöri lelkészi értekezőlet (Sárospataki Lapok 310. l.) tagjainak: „**a szórványok használatára melegen ajánlja.**“ Az **egyházi sajtó** is kedvezően fogadván, minél szélesebb körű elterjedése kívánatos.

A 75 lapra (6 évfolyam) terjedő mű ára **kötve csak 14 kr.**, s kapható **Farkas Emil** ref. lelkészénél **Nagy-Peterd** (Baranya m. p. h.), ki egyes példányokat 17 kr. beküldése ellen, valamint 50 példánynál többet **bérmentve** küld, kevesebb példányért a megfelelő **portó** az árral együtt beküldendő. Megrendelhető könyvárosi uton is **Kókainál** Budapesten.

C-3

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldésnél, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KOZLÓNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Hegedüs Sándor beszéde a prot. irodalmi társaság debreczeni gyűlésén.” — „Imádság.” *Kun Bertalan.* — „Egyházi beszéd.” *Csik Dániel.* — Lévay József beszéde a miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatási ünnepélyén. — „Dr. Kovács Gábor beszéde.” — „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület 100-év előtti organisatiójához.” *Radács György.* — „A miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatási ünnepélye.” *s. n.* — „A tornai ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” *Vicenotarius.* — „A gömöri fegyelmi javaslatkészítő-bizottság figyelmébe.” *Azari.* — „Az ungi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.” *Németh Péter.* — „A protestáns irodalmi társaság debreczeni vándor gyűlése.” *T. I.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat”

Hegedüs Sándor beszéde a „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” debreceni vándor-gyűlésén.

Mélyen tisztelt közönség!

Fogadják ezen szíves üdvözlétökért mindnyájunk őszinte köszönetét. Társulatunkat azon nagy célokkal szemben, melyeket maga elé tűzött és melyekért küzd, nem hasonlíthatjuk egyébhez, mint egy kis mécseshez, melyet, hogy világítson és észrevegyenek s hogy melegből minél többen részesüljenek, kénytelenek vagyunk helyről-helyre, városról-városra hordozni és így sem vagyunk képesek még csak meg sem közelíteni azon nagy célokat, melyeket elérni kívánunk. A tudomány, vallás és erkölcs harmonikus magyar protestáns alapon való fejlesztése ez irodalmi társulatnak főadata, bevinni ezt nemcsak a felsőbb körökbe, nemcsak a papnak katedrájára, nemcsak a tanár tanszékére, — de a nép közé is. Minél szélesebb körben, minél határozottabban és minél melegebben kifejtjük törekvéseinket ezekben a körökben, — annál célravezetőbb, mert a mai korban már csak a *népért* és a *nép* lehet dolgozni. A tudomány világát, a vallás melegét, az erkölcsnek balszámát és veszélyektől és kísértésektől megóvó olaját akarjuk szét-hordani csekély kis mécsünkkel a protestáns világba, Magyarországon helyről-helyre és reméljük, erős hitünk van, hogy minél tisztább levegőbe visszük, annál jobban fog ragyogni fénye, s táplálódni lángja. Azért jöttünk Debrecenbe most a tudományt, a vallást, az erkölcsöt harmoniába és minden felfogásnak, minden izlésnek, minden érdeknek megfelelő alakban, de hamisítatlan valóságban széthordani a nép között és a nemzet minden rétegébe, — a mi óriási nagy feladat. Nagy feladat, nagy nehézség főleg akkor, — a mi fájdalom, gyakran korszakonként fordul elő, a midőn azok, kik hivatva lennének a tudományt, vallást és erkölcsöt ápolni, fejleszteni: az ezek közötti ellentétek kifejlesztésében látják önállóságukat, tudományukat, fölvilágosodottságukat. Azok a túlhajtások, melyekben a vallási fanatizmus meg akarta akadályozni a tudomány fejlődését, ellenkező túlhajtásokkal találkoztak. Találkoztak a tudomány és socialisticus mozgalmak atheisticus törekvéseiben, a melyek meg szokták semmisíteni a vallásokat és erkölcsöket, abban az

öntelt hitben, hogy mindent pótolni tudnak eszüknek rationális okoskodása által. Pedig jól tudjuk, hogy ennek az volt következménye, hogy míg egyfelől a vallási fanatizmus a legvégzetesebb eredményeket idézte elő, addig másfelől a tudomány elbizakodottsága azt a hitet költötte fel, hogy a tudomány csődöt mondott.

A világi tudomány mindig csődöt fog mondani ott, a hol nincsen talaj a világi tudomány számára; nem fog csődöt mondani, hanem termékenyítőleg hat ott, hol biztos talajon fejlesztéi kutatásait és nem akarja *ostromolni a hit oszlopait*. Mihelyt a tudomány arra vetemedik, hogy az égnek kapuit döngeti, vagy a hit oszlopait ostromolja, csődöt fog mondani. Igen örömdetes jelensége korunknak az, hogy már kezd a határ világosodni, körvonalozódni, a tudomány lemond azon aspirációkról, melyek körébe nem tartoznak és kezd visszatérni, hogy sok fejtegetésbe ne bocsátkozzam, oda, ahhoz az eljáráshoz, a melyet a tudomány egyik legnagyobb bajnoka, Linné természettudós fejtett ki, mikor, mint a botanika atyja, kiment a nyílt mezőre, első dolga mindig az volt, hogy letérdelt és hálát adott Istennek. Azután vizsgálta a növényt gyökerétől sporájáig s minél többet vizsgálódott, annál többször hajtott térdet. Szükségünk van, hogy a tudomány, vallás és erkölcs, főleg a mai korban kezdet fogjanak és erejüknek nem ellentétes, hanem harmoniában való működésére irányuljanak és főadatainknak világos elkülönítése mellett is párhuzamos haladásban végezzék teendőiket. Mert a nép közé, a legfőbb tudományt és a legtisztább erkölcsöket nem vagyunk képesek a mai világban sem másként bevinni, mint a vallás segítségével. *A vallás a jelenlegi és a jövő élet sanctiojával ellátott szent ital.* Abba csepegtetjük az *erkölcs keserű cseppjét*. Akkor is az lesz az édes-mézes élet forrása. Magunkba szállva, amikor nem őriz sem az államhatalom, sem a rendőrség, megfelelni csak úgy vagyunk képesek — főleg a népnél, de azt hiszem mindenkinél, — ha hiszünk a vallásban, a jövő életben. Megpróbálták mindezt helyettesíteni; — tudósok buvárkodtak, irodalom fejlődött ki és ennek a küzdelemnek némely részben a tudomány és felvilágosodottságra nézve jó hatása volt. De mihelyt bizonyos határokon tulment, okvetlenül csődöt mondott minden kísérlet. A népoktatást, felső nevelést hatalmas, szélesebb rétegekben elterjeszteni, minél mélyebbre hatni azzal a népre: korunk kiváló főadata. És érdemeül kell elismernünk, hogy e tekintetben bámulatos eredményeket ért el. De kérdem,

minél jobban fölnyitjuk a nép szemét és engedjük, hogy a tudomány útján fölvilágosodjék lelke, — vajjon akár az elemi, akár a magasabb tudományokban vannak-e biztosítékaink, hogy a mint fölvilágosítottuk és megismerttük e világ jó- és rossz oldalával, — mert a fölvilágosultság ezt is föltárja, ismeretlen csábításokat, ismeretlen vágyakat és aspirációkat kelt a betű, — van-e biztosítékunk arra, hogy az a felvilágosítás egyuttal nemcsak arra képesíti őt, hogy észrevegye a jót, hanem arra is, hogy észrevegye a rosszat? Van-e biztosítékunk arra, hogy e kettő közül a jót válaszsza és ne a rosszat? A tudománynak forrása van ezekre nézve, de nincs sanctiója, amiben meg lehet, hogy csekély tudományom van, de másoktól sem hallottam, hogy a tudomány sanctiót nyújtana. A vallásnak megvan a sanctiója. A vallás Isten aegise alatt, a jövő élet boldogságának sanctiójával viszi be az evangéliom tanait a népbe és ezekben megvan a sanctio, mind az önállóság, mind a tiszta erkölcsnek megértésére, a ki ezektől el akar térni, az lehet tudós, de a népeket szeretni nem képes. Vagy ha szereti is a népeket vagy azoknak némely rétegeit, de jóra nem vezeti. Hiszen látjuk, s ezt nem megvetéskép mondom, hogy az újabb tudomány a socialistikus törekvésekben maga elárúlja azt, hogy szüksége van az erkölcstanra és annak sanctiójára, azok a törekvések, melyek régebben csak a tudományos irodalomban fejlesztettek, a melyek ujabban a socialismusban, sőt a tisztán társadalmi tudományok egy részében fejtegettetnek, új erkölcsi formákat keresnek és azon törnek fejöket, hogy azon törekvéseket, a melyek a társadalmi viszonyok javításával, a socialistikus viszonyok egészségesebbé, könnyebbé tételével akarnak célt érni, milyen erkölcsi tényező segélyével biztosítsák?

Minek tulajdoníthatjuk az altruizmusnak kitűzését? Nem azon törekvés-e az, a melyet az evangéliom 2000 évvel ezelőtt sokkal sikeresebben megoldott? Általában mondhatjuk, ha jól érttem az altruizmust, az azt kívánja, hogy az ember magáról megfeledkezve, embertársa érdekét vegye munkálkodása kezdő pontjául. Van-e sanctiója vagy csak eszköze is erre a tudománynak? Nincs! A tudósok könyveiben, fejtegetéseiben levő eszmékkel népeket vezetni nem lehet, hanem a népek szenvedélyeivel, vágyaival és törekvéseivel, — mert ez a feladata. Az altruizmus szép dolog, de vakmerő. Csődöt fog mondani, mert nincs sanctiója, eszköze annak keresztülvitelére. Az altruizmus azt kívánja, hogy feledkezzünk meg magunkról és embertársaink érdekeit vegyük kiindulási pontul. Az evangéliom sokkal természetesebb, sokkal nemesebb, azt mondja: szeresd felebarátodat, mint önmagadat! Nem mondja, hogy öljem meg magam, csak azt kívánja, hogy úgy cselekedjem és úgy gondolkozzam embertársaimról, mint én kívánom, hogy velem cselekedjenek. És ezt a sokkal kisebb méretű követelményt is ellátta a jövő élet és az evangéliom minden biztosítékaival, minden erkölcsi követelményével! S mit tapasztalunk? 2000 éves küzdelem után nem mondhatjuk, hogy ez a tan teljes mértékben uralkodik az emberek szívében, lelkében, kizárólagos uttörője, indoka lenne cselekedeteinek. Mit kíván és remél tehát a tudomány, hogy sokkal többet, az emberi természettel nem annyira megegyezőt sanctió nélkül valósítson meg? Ez vergődés! És minél jobban erőlködik, annál nagyobb lesz a csőd. Mi ide nem megyünk, mi megmaradunk az evangéliom alapján, ennek erkölcsi tanait akarjuk bevinni a népbe, ezzel beérjük teljesen és annál nagyobb eredményeket érünk el. Mi protestánsok a népet az istenitisztelet minden mozzanatában segítségül hívjuk. A cura pastoralis-nak feladata, hogy a nép minden rétegében és fölfogásában összehozzuk, kibékítsük, elfogadtassuk az evangéliom

tanait. Megvagyok győződve, hogy irodalmi társulatunk működése, a mely egyfelől a tudományt ismerteti, külföldi mozgalmakban, úgy, mint belföldi kutatásaiban; a mely másfelől népies kiadványaival visszatér hol a történelem, hol az erkölcsi példákra, azokhoz a fölfogásokhoz, a melyekkel a nép rokonszenvez, a melyek a nép képzeletét, szívének megragadják: épen ez irányban mozog. Azt hiszem, nem tulzok, ha azt állítom, hogy ezen a téren működhetünk legsikeresebben és hogyha a tudomány legújabb vívmányait és a szociálisztikus mozgalmaknak némely kétségtelenül humánus szempontjait is érvényesíteni akarjuk, akkor oda kell jutnunk, hogy térjünk vissza az evangéliomhoz.

Nem tagadom én, a ki annyi anyagi kérdéssel foglalkoztam az életben, a kinek hivatásomnál fogva a materiális dolgokkal kell foglalkoznom, hogy érzem azt, hogy annak a rengeteg sok közügynek, a melynek előrehaladása ez időszerint gyöngye kezemre van bízva, minden gondja, minden nyomora, minden küzdelme, minden baja átnyílal szívémen és átérzem azt, hogy anyagi gondok között az élet nemesebb feladatainak megfelelni minél nehezebb. És azért én egyházunkban is mindig arra törekedtem, hogy akikre a mi tudományunk és annak művelése első sorban bízva van, papjainknak, tanárainknak anyagi ellátásáról minél jobban gondoskodjunk, — mert igen tisztelt nagy gyűlés, — azt a tépelődést, melyet az élet gondjai előidéznek, azt a kételyt, a melyet az élet a szívbe becsepegtet, főleg vezetőik szívében állandóvá tenni, rendkívül veszélyes s cátoi jellem s krisztusi lemondás kell ahhoz, hogy bajokkal küzdve egész odaadással, teljes ruganyossággal, egész lelki frissességgel és lelkesedéssel dolgozzanak, mert csak így lehet a népre hatni, ha aztán a nép is odaadja magát annak a papnak vagy tanárnak.

Prédikálták — ma is hallottam — azt a gyönyörű hasonlatot, a hol beszélnek a liliumok táplálkozásáról és a madarak ruházkodásáról. A mindenható Istennek nagy hatalmát akarja kifejezni az a kép, de nekünk ennek elismerése mellett is és a megnyugvásnak azon nagy mértéke mellett, melyet ebből merítünk, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy e hasonlatot gyakran tévesen magyarázzák. Mert ez nem zárja ki, hogy a lilium talaj nélkül el ne száradjon és a madár enyhébb égalj alá ne költözzék, hol élelmet talál. Ne feledkezzünk meg tehát papjainkról és tanárainkról, mert Isten hivatása van ugyan náluk és ők azon megnyugvást, melyet e hasonlat kifejez, teljesen osztják. Ne menjünk túl a hasonlat követelményein, a talajt kell alkalmassá tenni és az éghajlatot, hogy a működés egészen lelkes, sikeres és odaadó legyen. Epp így kell törekednünk vezetőink szellemi színvonalának emelésén, azért volt törekvésünk az irodalmi társulat csekély forrásai mellett is nemcsak monographiát, folyóiratot, de magyar bibliai lexikont is kiadni.

Én ezt rendkívül fontosnak tartom. Mert a biblia, midőn az újabb tudomány kutatás a pap és tanár rendelkezésére áll, — lelki erőt, fölvilágosodottságot ad annak, melylyel nem vetekehetnek semmiféle tudomány e földön, de annak a magyarázatnak sem a históriába, hem a geológiába, sem az archeológiába, sem a többi tudományos kutatásokba, sem a mistikus fejlődés történetébe ütközni nem szabad. Ha a felvilágosodott ember elmegy a templomba, s hall olyan historiai, geographiai, archeológiai botlásokat, a melyek a tudomány mai állása szerint meg nem állanak, akkor elvész a hatása a szent beszédnek és a pap is sablonosan morzsolja le beszédét. De ha ott van a bibliai lexikon, alapos, fel dolgozott, magyarázó felvilágosításával: a lelkész is abban a helyzetben van, hogy a tudomány színvonalán hirdetheti a vallást, — s ez nagy dolog. Mert ott jó első sorban össze-

ütközésbe a vallás a tudománnyal, a hol nem akar, vagy fél tudomást venni a tudományról.

Nem kell féltetni az evangéliomot a tudományos kutatástól, ez kiállta már 2000 esztendő kutatását, s minél többet kutatjuk eredetét, származását, annál fölvilágosodottabb, annál becsebb, annál üdvösebb.

Nem tagadom, hogy nem zárkozhatom el azon aggodalom elől, azok elől a kételyek elől, — a melyek főleg az utóbbi időkben a protestantizmus terén nálunk felmerültek. Törvényeinkben lényeges változások történtek s ezek, — nem tagadom — helyzetünkben lényeges változást idéztek elő. Ezt öntudatosan és büszkén mondom, mert ezektől nem félek.

Ma a magyar protestantizmusnak minden talpalatnyi földet meg kell védelmezni, minden lelket veszélyeztetve láthatunk s ennek következtében éjet és napot egygyé kell tenni azok megvédésére. Ez óriási nehéz földadat. De akárhogy erőltettük volna a törvényhozási intézkedéseket, az elől ki nem térhettünk volna és én jobb szeretem, ha föld fölött folyik a harc, mintha alá aknáztatik. Azt mondják, csekély eszközeink vannak s az ellenség erős. Tagadhatatlanul igaz. De kérdem, — csak a lelkekben, csak a protestantizmus terén vagyunk-e így? Hiszen kérem földmívelésünk mindennap, minden órában küzd; védelmeznünk kell szőlőnket, burgonyánkat, erdeinket, gabonánkat, ezek miatt a legerősebb küzdelemben vagyunk. Nem tudjuk, hogy holnap reggel nem-e új fegyver, ágyu-találmányra ébredünk, mely semmivé teszi mindazt, a mit eddig alkottunk, a társadalomban új rétegek emelkedtek, a melyekről eddig azt gondoltuk, hogy mozdulatlanok. Új vágyak, új szenvedélyek keletkeznek; ott van az ipar és kereskedelem nagy tere, egy újabb találmány felforgatja mindazt, a mi eddig főnállott s holnap ujlag kell kezdeni a küzdelmet. Anyagi dolgokban azért földadjuk a küzdelmet!? Anyagi dolgokban azért a küzdelmet folytatjuk s ha itt folytatjuk, akkor az evangéliom mellett is folytassuk. Ha van kitarításunk, ha van lelkesedésünk és bátorságunk anyagi érdekeink védelmére és hogy van, e nemzet jelenlegi helyzete is bizonyítja, akkor kell lenni kitarításunknak, erőnknek és lemondásunknak arra is, hogy a lelki küzdelmet felfegyűk reggeltől estig, estétől reggelig.

És ott, hol nem erőszak, nem persvasió, hanem a teljes fölvilágosultság, példa, ész és szív útján hódíthatunk, ott hódítunk is! Én, mélyen t. nagygyűlés, olyan helyen állok, a mely nekem ezt az önérzetet biztosítja.

Önérzettel, büszkén mondom el — hét püspök veszik körül — Debrecen levegőjét szívom, a magyar protestantizmus fókuszában vagyok. Én a békés küzdelmet fölveszem bátran, határozottan és biztos reménnyel a győzelemben üdvözlöm a nagy-gyűlést!

TÁRCA.

KUN BERTALAN imádsága a miskolci ev. ref. főgymnasium új épületének felavatási ünnepélyén.

Hála imára nyitjuk meg ajkainkat ez ünnepélyes pillanatban nagy Isten! édes atyánk! hogy tanintézetünk körül, melynek befogadására most új hajlékot építettünk, velünk időnként éreztetett atyai jószágodért hálás tiszteletünket s áldó érzelmeinket kirebegjük.

Rég ideje annak, hogy Te hitfelekezetünk e drága kincse fölött védő szárnyaidat kiterjesztéd; századok történetei tesznek arról nekünk fényes bizonyosságot, hogy szemed fénye gyanánt őrzötted ezt a felette lezajlott viszontagságok között s nem hagytad a világosság fényárjában diszló koronáját leesni akkor sem, mikor a sötétség és vakbuzgóság erős hullámokat vertek fel ennek szent falai körül: sőt úgy intézted ennek ügyeit, hogy a tudománynak és igaz hitnek fénye ennek köréből gazdagon sugározzék ki az egyházra, a hazára, az egész társadalomra.

Éreztük áldó szellemednek e tanintézet feletti lebegését a közelebbi időkben is, midőn új menhelyet kellett építenünk a műsáknak, kik itt e tudományok élőforrásai körül összesereglettek és aggodva tűnődtek a felett, hogy hol nyílik az áldozatkésztségnek oly forrása, melyből az erre szükséges költségek előálljanak, adományok felbuzogjanak!

Te ebben is legfőbb segítségünk valál, mivel támasztál lelkes jótévedőket, kik a tudomány és közművelődés szent oltára iránti példás készséggel és lelkesedéssel hordták össze azon nagy összeget, melylyel az idők viszontagságai alatt elvénült falak helyett a tudományok e diszes csarnokát felépíthettük s most ünnepélyesen, szent neved magasztalásával adhatjuk át a közhasználatnak.

Mi által mutathatnók be e fölötti hálás örömminket előttd jó Atyánk méltóbban, mint az által, hogy atyai végtelen jószágodról s az általad áldozatkészségre buzdított jótévedőinkről való hálás megemlékezéssel avatjuk ezt most fel a maga nemes czéljaira és szívünk emelkedett érzései közt ajánljuk a kétes jövőre is atyai oltalmadba!

Te vagy óh Isten! ura és igazgatója az idők feltartóztatlan folyásának s az időkben felmerülő történeteknek. Mi emberek építünk nagy fáradsággal, jó reménységgel s benned vetett gyermeki bizalommal: de hogy meddig fognak fennállani a mi építményeink az azokat ostromoló viszontagságokkal szemben: azt, mi nem tudhatjuk, mert az idöket és alkalmakat Te magadnak tartottad fenn. Messze terjedő országok és birodalmak tűnnek el hirtelen a föld színéről, az emberi kéz remekei egymás után dőlnek romokba: mi csak annyit tudunk bizonyosan, hogy egyedül Te vagy örök, egyedül hatalmad változhatatlan.

Ezen örök hatalmadban s mindeneket bölcsen vezérlő gondviselésedben bízva, ajánljuk azért mi e tanintézetet s ezzel együtt ezen új tetszelmű a tudományoknak ma is kegyelmes gondviselésedbe: tartsd fenn ezt és védelmezd a folyvást hullámozó változások közt századokon keresztül. Tedd ezt fénylakává a szellemi, tudományos, erkölcsi világosságnak, gyújtófényé az igaz vallásosságnak és boldogító igaz hitnek. Ölekezzenek össze ennek falai között a józan bölcsesség az igaz hit, az életre szükséges hasznos ismeretek az erény megszentelő szeretetével. Áradjon ki ebből az egyházba, családba, a társadalom minden rétegeibe az igaz műveltségnek azon delejes folyama, a mely az élet bölcs és helyes felfogását, hű munkásságot és figyelmet vonva maga után: boldoggá, megelégedetté teszi a hazát és nemzetet.

Adj ezen tanintézetnek időről-időre lelkes pártfogókat, bölcs és lelkes előjárókat, tanárokat; azokra, a kik ezt most is ernyedetlen buzgósággal ápolják és vezetik, töltsd ki lelkednek kegyelmét, hogy oly tudományt tanítsanak, a mely kútfeje az erényes életnek, együttjár a jó erkölcsökkel és a melyet a lélek szeretete koronáz meg, igazat adván amaz evangéliomi igének: „hogya

jövendőt tudnánk is mondani és minden titkot és bölcseséget bírnánk is, ha szeretet nincsen bennünk, semmik vagyunk."

Áldd meg az ezen tanítézetet fentartó evangyéliomi reformált egyházat bölcs és szeretettel valót összeölekezésében az állammal, a mely ezt a szeretet magyar hazát édes anyai tejével táplálja.

Urunk! Istenünk! Szent ígéd szerint *"a Te lehelleted, ha azt kibocsátod, mindeneket megújít, elevenebb lángra gyújt."* Gyűjtsd új lángra közöttünk a régi vallásos buzgóságot, áldozatkésztséget, a mely hamvadozni kezd közöttünk. Ezekből s ezeknek hatása alatt rakj erősebb bástyákat tudományos intézeteinknek, hogy az egyház az iskolákkal régi erős szövetségét visszaszerezve, együtt emelkedjenek virágzó állapotra s mint féltett kincseink ezután is örökünkben maradván: legyenek édes hazánknak s magyar nemzetiségünknek őrei s védbástyái.

Áldd meg kegyelmesen mindazon erkölcsi s polgári testületeket, egyes jóltevőket, kik a tudományok e szent hajlékának felépítését áldozatkésztségükkel elősegítették. Áldd meg édes magyar hazánkat s felséges apostoli királyunkat, ki legfőbb védője, legmagasabb pártfogója minden tudományos, erkölcsi, közművelődési intézeteinknek, s a kinek kegyessége által jött a legnagyobb segítség szent célunkra.

Áldd meg hazaszeretben kimagasló törvényhozási testületünket és kormányunkat. Áldd meg kisebb hazánkat, Borsodmegyét s városunkat, ezeknek lelkes közönségét, kik megérve a próféta ama szavait: *"tudomány nélkül elvész a nép,"* siettek áldozataikat meghozni a közoktatás im ez egyik templomának oltárára. Legyenek áldottak Te tőled jó Atyánk! minden kegyes pártfogóink, áldozatkésztségüknek boldogító öntudatát tedd szívök legédesebb jutalmává!

Most búcsút veszünk szent nevedben jó Atyánk a tudomány ama nagy idők által szentelt templomától, annak ódon falaitól, melyek közül a műszak serege im ez új falak közé költözött át. Tartsd fel közel szomszédságban a maga céljaira mindkettőt; amazt régi dicsőségének becses emlékeivel, emezt a hozzáfűzött édes remények teljesedésével.

Igy áldd meg mind a kettőt, eképen dicsőítsd meg atyai gondviselésedet körülöttünk időről-időre, áldásteljes fényes felhőként, melynek termékeny harmatja soha ki ne apadjon az idők végéig. Ámen.

CSIK DÁNIEL egyházi beszéde a miskolci ev. ref. főgimnasium új épületének felavatási ünnepélye alkalmából.

(Elmondott a Kossuth-utcai templomban tartott istentiszteleten.)

Alapige: I. Sámuel 7., 12. „Mindedig megsegített minket az Úr!”

Mélyen tisztelt gyülekezet! Az isteni gondviselés — nehéz próba után ugyan — végre mégis megengedte érnünk, hogy e napon evangyéliom szerint reformált egyházunk főgimnasia új épületének felavatása alkalmából örömnépet szenteljünk. Ismétlem, hogy nehéz próba után, mert hiszen még a múlt tanév elejére terveztük ezt, de a Mindenható, kinek kezében van népek és nemzetek sorsa épúgy, mint az egyes embereké. — másképen végezett. Úgy akarta, hogy az öröm helyett mélyszégyen gyász borítsa szívünket. És a magyar nemzet megjárta a szenvedések Golgotáját. Emlékezhettek rá, épen ma egy éve temettük el nemze-

tünk védőangyalát, feledhetlen királyasszonyunkat, a ki szíve minden dobbanásával, keze minden mozdulatával áldást terjesztett maga körül. A nagy csapás súlya alatt nem volt és nem is lehetett szavunk az örömré, hanem a népek millióival együtt mi is, mint hajdan Izrael fiai a babyloni vizeknél — „nagy siralomban keseregtünk."

Most azonban, mikor a seb immár hova-tovább gyógyulni kezd, dicsőült királynénk áldott szelleme — hiszem — meg fogja engedni nekünk, hogy e napon ünnepeljünk. Hiszen a mi ünnepélyünk, mint vallásunk is, maga a puritán egyszerűség, — nem kíséri világi zaj, fény és pompa. Igen, meg fogja engedni, hogy miután emlékének kegyeletes szavakkal adóztunk, ünnepelésünk tárgyára, főgimnasiumunk új épületére gondolva kifejezést adjunk szívünk amaz örömének, hogy „mindedig megsegített minket az Úr!”

Óh mert megsegített!! Ott az ő Avas tövében az elhagyott régi hajlék mellett emelkedik a tudomány új díszes csarnoka. Együtt múlt és jövő, remény s emlékezet! És mi, a jelenkor gyermekei, itt állunk a múlt és jövő között s úgy tetszik nekünk, mintha ebben az ünnepélyes pillanatban újra hallanók azt a régi igazságot, hogy a mely nemzedék nem becsüli meg a múltat, nem érdemli meg a jövőt. Emlékezzünk tehát először is hálás kegyelettel a múltól s ebben az elődök érdemeiről s aztán szóljunk a jövőről s ebben az utódok kötelességeiről. Mig ezt tenni megkísérlem, kérlek: ajándékozatok meg szíves figyelemetekkel.

I.

Tanítézetünknek K. H. nagy, tisztos múltja van. Közel negyedfélszáz év óta áll fenn. Egyik szülöttje volt ez is, mint sok társa széles e hazában a XVI-ik századbeli reformációnak, abból az időből, midőn Miksa király alatt fénykorát élte hazánkban a hitújítás. Nem célom ez alkalommal felsorolni a reformációnak összes áldásait, — de azt igenis hangsúlyoznom kell, hogy a lelkiismereti szabadság ezen győzedelmes harcza — mint más országokban, úgy hazánkban is nemcsak az egyházi és hitéletnek, hanem a tanítás, a nevelés szent ügyének is újabb és hatalmasabb lendületet adott.

Igenis a protestáns egyházak, a mint visszatértek a hit egyedüli s igaz forrásához, a szentíráshoz, ennek szellemétől ihletve, kétszeres buzgalommal fogtak hozzá a felvilágosodás ápolásához. A bibliából vették a jelszót: Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes! S e jelszóra a templomok mellett egymásután emelkedtek az iskolák, melyek aztán az egyháznak veteménys kertjeivé lettek. Igen, az iskolák nevelték az egyháznak azon lelkes férfiakat, a kik vallásukért, ennek igazaiért készek voltak minden áldozatra s a kik még az üldözés viharában is fentarták a reményt az igaz ügy végdiadalában! Ime ker. társaim! így jött létre s ilyen magaslatos missiót teljesített eleitől fogva a mi tanítézetünk is. Alapításánál, további fentartásánál, fokozatos fejlesztésénél, jó és rossz napokban egyaránt ott állottak mellette a lelkes elődök, — hordogatta hozzá a gazdagok aranyait, a szegények filléreiket mind-mind egy szívvel-lélekkel. Legyen áldott emlékezetük, hogy áldozatkésztségükkel, forró szerelmükkel újabb és újabb erőt kölcsönöztek ennek a tovább haladásra s nem engedték soha kitorúlni nevét a nemzeti élet és művelődés tényezői közül. Nem, még akkor sem, midőn „megnehezült az idők viharos járása felettünk!” Mert volt idő és pedig nem egyszer, midőn egyházunkkal együtt iskolánk felett is elborult a látóhatár. De mint a nagy nemzeti szenvedések meg szokták acélozni a lelkeket, a mi őse-

ink is épen a veszedelem idején voltak legnagyobbak. Tanú az ég és föld, hogy a nemes harczot megharcolták, hogy hitöket megtartották s én hiszem, hogy eltételek nekik az örökélet koronája odafent a mennyben. Az ő feledhetetlen érdemük, hogy e tanintézet oly hatalmas, tisztos múlttal dicsekedhetik; nekik köszönhetjük, hogy oly hosszú időn által melegágya volt ez az Isten, ember és hazaszeretnek, az erények ezen szent-háromságának, világító fáklyája a tudománynak s emellett védőbástyája az oly sokat háborgatott magyar protestantizmusnak. Évkönyvei mondhatnak meg csupán, mennyi sok fölként szolgálja az Őrnak, mennyi sok jeles emberbarát, mennyi minden rangú, rendű hasznos állampolgár vallotta ezt időnk folytán — sőt vallja még ma is alma materének, a kik midőn fényes tanújelét adták annak, hogy az itt elhintett magvak termő talajba hűltek, egyszer:smind az iskolára is fényt és dicsőséget árasztottak.

Nem dicsekedésből, hanem a múlt iránt érzett igaz kegyelemből egy példával világosítom meg, milyen volt e tanintézet nevelési iránya nemzeti szempontból, hazafiás tekintetben. Midőn félszázaddal ezelőtt nemzeti szabadságunk s alkotmányunk sorsa, elleneink fondorkodásai folytán fegyver élére került, iskolánk ifjai közül egy lelkes kis csapat, megérté az üzenetet s rögtön sorakozott a kibontott zászlók alá, — életét és vérért ajánlván fel a veszélyben lévő haza védelmére. Fény nevökre, áldás életökre — a kik pedig már nem élnek, áldás poraikra!!

Nos hát megjelenítve a múltat, magunk elé varázsolva ennek lélekemelő eseményeit. nincs-e teljes jogunk arra, hogy fölmelegüljön szívünk s meggyujtsuk abban az öröm és hálaadás tüztét — fenhangan hirdetve alapigénknek szavait: „Mindaddig megsegített minket az Úr!”

De miként az írás mondja — „a mik régen megíratlak, a mi tanúlságunkra íratlak meg!” Ebből pedig önként következik, hogy nem elég csupán a múlt fényében sütkéreznünk, nem elég csak az elődök érdemeiből font koszorúkkal beszámolnunk, hanem tovább menve, néznünk kell a jövőbe is, a mely reánk várakozik. Szólok tehát beszédem második részében a jövőről s ebben az utódok kötelességeiről.

II.

K. H.! Ha a mai viszonyokat — állami, egyházi, iskolai közállapotokat figyelmünk tárgyává tesszük, igazat adunk a költőnek: „Nem úgy van már, mint volt régen!” A vihar, mely egyházunkat s ezzel együtt iskolánkat oly sokáig és oly sokszor fenyegette, hála az égnek, lecsillapodott. Az állam is oly sok viszály után eljutott az alkotmányos élet ígértföldre. Békés idöket élvezünk! „Mindaddig megsegített minket az Úr!” Sőt arra is megsegített, hogy a nyugalmas éveket felhasználva, — felküzdöttük magunkat a legműveltebb nemzetek sorába. Haladunk előre villámgyorsasággal. A világ nagy versenyéből minden téren kiveszszük részünket s versenyképességünk hire már eddig is túllépte a haza határait. A közművelődés tényezői egyre szaporodnak, folyvást izmosodnak s a mi szintén örvendetes dolog, az államfentartó erők s a főbb erkölcsi egyesületek között bizonyos áldásos összhang kezd mind inkább tért foglalni. Én legalább a társadalmi tényezők újabb időbeli szerencsés összelellekezésének tulajdonítom azt legnagyobb részben, hogy itt e városban ma már a haladó kor minden igényeit kielégítő fogymnasiummal dicsekedhetünk. Midőn ugyanis arról volt szó, hogy a régi hajlék nem felel meg többé a modern kor kívánalmainak,

az egyháznak pedig, mint fentartó testületnek, a felszaporodott szükségek miatt le kellett mondania arról, hogy tovább is emelője táplálja a már nagyra növekedett fiút — a jóságos Isten úgy irányozta az intéző körök szívét, hogy e válságos idökből azonnal megkezdtek a szeretet építő munkáját. Igaz szeretetből az iskola jövőjének biztosítására irányzott legszentebb szándékából lépéseket tettek az államkormányánál segélyezés végett s midőn itten szíves fogadtatásra és hathatós anyagi és erkölcsi támogatásra találtak — a szép példán felbuzdulva jöttek az újabb jöltevők: szeretett vármegyénk, szeretett városunk — hozva mindenik a szent ügy oltárára a maga szíves áldozatát. És felépült az új diszes hajlék, — hála érte az Istennek — hála a nemes keblű pártfogóknak. Most már elmondhatjuk, hogy iskolánk teljesen a kor színvonalán áll s ily körülmények közt teljes reménységgel nézhetünk a jövőjébe! De nem, még nem!! Itt kezdődnek épen a mi kötelességeink.

Mindenekelőtt ébren kell tartanunk K. H. azt a tudatot, hogy a templom és iskola egy anyának, az egyháznak ikergyermekai. Egy töről szakadt virágok. Az iskola a növendékek temploma, a templom a felnőttek iskolája. Közös a cél, közös a jelszó: „Mi a világosság fia vagyunk! „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.” És ha talán eszközeik különböznek is egymástól, egy magasabb egységben feltétlenül találkoznak. Így volt ez a múltban, így kell lenni a jövőben is. Igen, azt a belső viszonyt egyház és iskola között, mely a múltban oly sok áldásnak vált forrásává, — továbbra is — a változott körülmények közt is ápolni és fentartani elsőrangú kötelesség reánk, utódokra nézve. Ezért Isten és a dicső elődök szellemei előtt felelősök vagyunk! Kérlek azért első sorban titeket, mélyen tisztelt egyh. és isk. előjáróink — legyetek éber őrzői annak a józan közszellemnek, mely a két tényező, egyház és iskola felvirágzására elengedhetetlen. És ha eddig fáradtságot nem ismervé, lankadatlan buzgósággal működtek közre új iskolánk felépítésében, ezzel a munkás szeretettel, ezzel az áldozatkész szívvel ajándékozzatok meg továbbra is tanintézetünket. Így lesztek a nagy elődök méltó utódai.

Szeretett tanártársaim! Nemcsak hiszem, de tudom is, hogy iskolánk jóhírve, becsülete, féltett kincse szíveteknek. Teljes tudatában vagytok kötelességeiteknek. Én csak egyre kérlek benneteket. Ne feledjétek el soha — bármelyik ágát művelitek is a tudománynak, hogy „minden bölcsesség kezdete az Őrnak félelme!” Ne feledjétek el, hogy szellemi s erkölcsi életünk napja az Úr Jézus Krisztus. Ő világította meg a lelki élet végtelen birodalmát, ő tárta fel a tökéletesedés végtelen pályáját. Az ő magasztos elvein épült fel és nyugszik ma is a keresztyén társadalom s ennek minden nemes intézménye. A krisztusi szellem s ennek főelve: a szeretet irányozza tehát továbbra is lépéseiteket. Legyetek egy értelemmel, egy akarattal, mint hajdan az apostolok, hogy egy szív, egy lélek, egy hit, egy remény, egy szeretet olvaszsza össze, áldja és szentelje meg nemes törekvéseketek.

Végül hozzátok fordúlok kedves tanítványaink. Közületek mindenikhez egy-egy édes reménységet fűz a szüle, fűz az egyház, fűz a haza. Óh hát legyetek rajta teljes erőtökkel, hogy ez a sok édes remény meg ne szégyenüljön. Iskolai kötelességeiteket úgyszólván mindennap hangoztatjuk előttetek, mert egyetlen vágyunk, legfőbb törekvésünk, hogy növekedjétek testben és lélekben, Isten és emberek előtt való kedvességben. Van mégis pár dolog, mit ez ünnepélyes alkalommal szinte szívetekbe vésni szeretnék kitörülhetlen betűkkel, hogy

azt soha el ne felednétek. Tudjátok meg tehát, hogy a mai kornak, — a midőn az eszmények kultusza nagyon is aláhanyatlott, — ellenben az anyagi világnézet folytonosan terjed — különösen vallásos szívekre s jellemzilárd férfiakra van szüksége, a kik előtt kívánatosabb a jó hírnév a nagy gazdagságoknál, a kik előtt szent a meggyőződés, szent a hűség, a kegyelet és a kik szeretik, a kik megbecsülik, napfényben, viharban soha el nem hagyják e szép magyar hazát! Óh hát legyetek ti egyháznak, hazának mindhalálig hűséges fiai, hogy iskolánk jóhírre veletek is növekedjék s fénye messze tündököljék!

Igen tisztelt gyülekezet! Végzem beszédemet! Ha egyházi s iskolai életünknek minden egyes tényezője a múlton okúlva, az elődök szép példáján felbuzdulva át lesz hatva attól a tudattól, hogy az élet tisztessége a kötelesség teljesítésében — gyalázata pedig annak elmulasztásában áll, ha az egész vonalon folyvást tart és soha ki nem fárad az építő és fentartó szeretet munkája, ha mindenki érzi, tudja s teljesíteni akarja önnön hivatását, akkor szentül hiszem: nem kell félnünk a jövőtől, mert mint eddig megsegített minket az Úr, ezután is velünk marad — akkor pedig még a pokol kapui sem vesznek rajtunk diadalmat. Amen.

Lévay József

beszéde a miskolci ev. ref. főgimnásium új épületének felavatási ünnepélyén.

Tisztelt ünnepélyes gyülekezet!

Ha a szegény ember a maga régi roskatag viskója helyett, szilárdabb és kényelmesebb hajlékot építhetett: hálát ad a gondviselésnek, midőn új otthonában kis családjával együtt először elhelyezkedik. Nem zajosan, nem hivalkodva, de lélekben ünnepel.

Szegény ember sorsa jutott osztályrészül eleitől fogva a miskolci református egyháznak is. Nélkülözéssel küzdve, türelmesen, sőt szívesen hordozta a vallásos és hazafiúi kötelességek terheit. Küzdelmében nem támaszkodhatott egyébre, mint önerejére, hívei áldozatkész buzgóságára s Istenbe vetett erős hitére. Szemefényének tartotta mindig s őrizte és ápolta kebelében azt a kis középiskolát, melynek hajdan alapjait is viszontagságok közt rakhatta le. Az állam, melynek folyvást nevelte a felvilágosodott hű polgárokat, a helyett hogy istápolta, vagy szabadon fejlődni engedte volna, inkább gátolni és elnyomni törekedett. Hiszen a múlt század harmadik tizedében ismételt esedezések után nyerhettek őseink csak annyit is, hogy a felülről leküldött és szűkre szabott iskolaépítési terven egy pár látnyi bővítés engedessék.

De miért idézzem föl a múlt idők szomorú képeit épen e pillanatban? miért a féltő agodalmat és vívódást, mely alatt szinte roskadozott ez a szegény egyház, hogy tanintézetét az előhaladott kor színvonalára emelhesse? miért borongjak a múlton? most, mikor íme mintegy varázsütésre itt áll előttünk, birtokunkban a tudomány és nevelés új díszes palotája, mint hamvaiból fölkelt és megifjodott phönix, fényével derítve a múlt sötét emlékeit s reményt és kilátást nyitva egy szebb és boldogabb jövőre!

Óh! bizony csak az öröm és hála kifejezése illik mihozzánk e mai napon, midőn a végett gyűltünk össze, hogy gymnasiumunk nagyszabású épületét formászerint felavassuk s a maga rendeltetésének ünnepélyesen átadjuk. Öröm és hálaérzet töltse el szívünket, az nyilatkozzék meg ajkainkon. Ha kegyes főpásztorunk ihletett lelkevel buzgó imát bocsátottunk az egek urához, kegyelmének eme fölemelő ajándékaért: hadd fejezze ki általam hálás köszönetét a miskolci református egyház mindazoknak, kiknek bőkezű segédelve nélkül a tudományok eme

díszes templomát a magunk erejéből létre hozni képtelenek lettünk volna. Mély hála és elismerés legelőször is a magyar felelős kormánynak, különösen a közoktatásügyi miniszteriumnak, melynek nagyérdemű képviselőjét körünkben üdvözölni szerencsénk van. Azzal a nagymérvű állami segélylyel, mely intézetünknek úgyszólván alapját vetette meg, szinte új korszakot nyitott a kormány a mi nevelésügyünk korlátolt mezéjén. Jogos, szükséges és hazafias cselekedet volt az, melynek jótékony gyümölcsét élvezni fogja nemcsak egy szűkebb kör, nemcsak ez a hitfelekezet, hanem közvetve maga az egész haza.

Örök hála és köszönet Borsodvármegye és Miskolc városa nagylelkű közönségének is, mely saját édes gyermekének tekintve gymnasiumunkat, bémértékben járult segédelmével annak dicső újjászületéséhez. Áldva fogják hirdetni áldozatkészségét e falak nemzedékről-nemzedékre, kegyeletos emlékeül a múltnak, buzdító példájául a jövőnek.

És nekem, tisztelt gyülekezet! különös örömömre szolgál az, hogy egyháзам köszönetének és hálájának tolmácsa ez ünnepélyes alkalommal épen én lehetek, a ki gyermeki és ifjú koromban ama régi szegény iskola falai közt szívtam a tudományok édes tejét. Majd később tanítványból tanárrá növekedve éveken át hintegtettem ott a serdülő szívekre az ismereteknek, a honszereteteknek s a jó és a szép eszméjének magvait. Ismerve a múltat, tudom méltányolni a jelent s tudok remélni a jövőbe!

Most íme ünnepélyesen átadja és rábízza az egyház a tudományok ezen monumentális új csarnokát az iskola-kormányzó testület hű gondviselésére, és a tanári kar szakavatott hazafias buzgóságára. Az ő éber ellenőrködésök és vállvetett munkásságok erősítse és virágoztassa ebben a tiszta vallásosság és a tudomány, a jó erkölcs és a hazafiúi erények kultuszát. Az a szabad, igaz protestáns szellem, mely amaz elhagyott szerény tanintézetet szinte két századon át elevenítette, megnemesbülve és erősödve, szent örökség gyanánt szálljon át ez új palotába, hogy az utódok ebben az ősök erényeit nemcsak utóléri, de felül is múlni képesek legyenek!

Te pedig serdülő tanuló ifjúság! véd eszedbe e szép alkalommal, hogy téged a tudományok ezen új fényes csarnoka már maga is kötelességed teljesítésére int. Ennek szép arányai, kényelme és segédeszközei buzdítják és könnyebbíthetik törekvésedet. Ha mi, egy régi kornak gyermekei, jó részt ugyan a magunk erejéből, ama szegény iskola porában és homályos levegőjében is emberekké és jó hazafiakká birtunk növekedni, mennyivel könnyebb s mennyivel inkább kötelességed az neked, a ki ebben a díszes és jól felszerelt palotában kedvezőbb körülmények közt készítheted elő saját jövődet, s a kire már egy bilincseiből felszabadult haza, ez a gyászfátyolát levett köz édes anyja, tekint reménnyel. Előre tehát, önmagadért, környezetedért, hazáért!

Szívből üdvözljük végre ezen mi családi ünnepélyünkön az itt megjelent tisztelt közönséget, tudatában annak, hogy az iskola fenséges céljának elérésére nem csupán a tanárok buzgósága, nem csupán a felügyelő és fentartó testületek éber ellenőrzése, hanem a szülők, sőt a társadalom közreműködése is szükséges. Hadd legyen előttünk e díszes közönség megjelenése némi előjele annak, hogy rokonszenvére és részvételére úgy ez a felavatott új tanintézet, mint általában a nevelés és oktatás szent ügye jövőre is számíthat.

Dr. Kovács Gábor

beszéde a miskolci ev. ref. főgimn. új épületének felavatási ünnepélyén.

Mélyen tisztelt közönség!

Kifejezhetetlen öröm hatja át szívemet ez ünnepélyes alkalommal, midőn hálás kegyelettel tekintek fel ezen új iskolai épületre, melyet három századot élt tanintézetünk részére közös áldozatkészség emelt; melynek homlokára azon évszámot

irhattuk fel, melyben a magyar nemzet ezer éves multját annyi dicsőséggel ünnepelte.

Szivemnek ezen öröme, azt hiszem, a mélyen tisztelt közönség minden tagjának szívében visszhangra talál, mert hiszen a magyar közoktatásügy bármilyen emelkedése, általa nemzeti művelődésünk előmenetele, — kell, hogy minden honfiai keblet örömmel töltse el: de engem és tanártársaimat, velünk együtt a főgymnasium ifjúságát mégis legközelebről érint ez örömrész, mert az régi vágyaink megvalósulását, álmunk beteljesedését, az előmenetelünket eddig oly sokszor gátló akadályok elhárítását, ez általunk annyira szeretett tanintézet biztosítottabb jövőjét jelenti. És ez örömrészt fokozza az, hogy e hatalmas épület megteremtésében iskolánk fentartó testületét városunk, vármegyénk és legnagyobb adományaival maga a magyar állam segítette, mely míg egyrészt elismerése azon szolgálatoknak, melyeket e régi tanintézet a magyar közoktatásügy terén a multban tett, másrészt a legkésebben szóló bizonyítéka, megnyilatkozása azon, ma már minden művelt embert egyesítő meggyőződésnek, hogy a nevelés és oktatásügye nem felekezeti, hanem országos ügy, melynek rendezése, felvirágoztatása felekezeti különbség nélkül érdeke hazánk minden polgárának, testületének, mert ebben van országunk jövőjének minden másnál biztosabb alapja.

Ez az a meggyőződés, mely bennünket most itt összehozott, mely iskolánk felavatásának ezen mostani ünnepét kiváló jelentőségűvé teszi előttünk, mert biztos záloga e közös ünnepelés annak, hogy valamint közös áldozattal létesült, úgy közös kincse is marad mindazoknak, a kik a magyar nemzet művelődését, ez által a haza virágzását előmozdítani szent kötelességüknek ismerik.

Nem óhajtok a n. é. közönség becses türelmével visszaélni az építés apró részleteinek elsorolásával, csak röviden jelezni kívánom, hogy míg az építés tervvé, a terv pedig valósággá vált, bizony nehéz és küzdelmes munkát kellett ez intézet előjáróságának végeznie, mert ott, a hol a pusztai óhajtaszon kívül másról alig lehet rendelkezni, az ügynek előkészítése és valósággá változtatása végtelen fáradságos.

E fáradozás azonban kedves volt nekünk, mert általa jutottunk e szép és a kor követelményeinek megfelelő épülethez. Régi iskolai épületünk nem e kor számára készült, alacsony boltozatú, szűk helyiségei nem tudták már magukba fogadni a város rohamos emelkedése miatt rendkívül megsaporodott tanulók seregét, gyűjteményeink elhelyezésére, bővítésére alig gondolhattunk. Még midőn az 1877. évben eszközölt országos segély-gyűjtés útján nyert 11 ezer forintot kibővítettük is egy szárny-épülettel; tantermeink térmértéke sem egészségügyi, sem tanügyi szempontból nem volt megfelelő, így valóban epedve vártunk egy jobb kor után. — A döntő lépést az új építés ügyében az 1883. XXX. t. c. alapján igénybe vett államsegéllyel tettük, midőn a b. e. Dr. Klamarik János volt államtitkár hálával elismert buzdítása után 50 ezer forint államsegélyt kértünk régi épületünk kibővítésére és annak első részletében 5000 forintot 1887. máj. 10-én meg is kaptuk azon biztatással, hogy néhány év alatt az egész összeg ki fog e célra utalványoztatni. 1892-ben az átalakítás tervezetét is felterjesztettük jóváhagyás végett, de minthogy 87 ezer forintba került volna, melynek fedezésére 80 ezer forint államsegélyt kértünk: az akkori közoktatásügyi miniszter, dr. báró Eötvös Loránd az előtte megjelent kérvény küldöttségnek azon kijelentést tette, hogy ily nagyszámú államsegély esetén megkívánja, hogy megfelelő új telken egészen új épület emeltessék a gimnázium céljaira. Így jutott előjáróságunk azon helyzetbe, hogy az 1895. jun. 13-án megerősített államsegély-szerződéssel biztosított 80 ezer forint építési segély mellett új telken, új épületet tervezzen tanintézetünk részére, és minthogy városunkban nagyon kevés a térszerű telkek száma, ezen telket, mely akkor lelkész-lakásul szolgált, ajánlotta fel, mely Alpár Ignác lelküldött

építész által jónak találtatván, ezen épült fel Adler Károly városi főmérnök tervei és teljesen a ministerium által kívánt beosztással, Staud János és fia egri építő-mesterek által az új főgimnázium és ez hivatásának 1898. szept. 1-én át is adatott.

A telek nagysága 5728.09 m.² melyből a főépület 1094. 93 m.² a tancsarnok 434 m.²-t foglal el, így a szabad terület, mely játszó térül is szolgál 4199.16 m.²-t tesz. Az épület minden oldalról szabadon áll, hogy a levegő és világosság hozzá férjen. A Szinva patak felől terrasz-szerű emelkedésen, az adriai tenger felett 124.85 m. magasságban áll.

Helyiségeinek száma 51, melyek közt jelenleg 12 tanterem, 1 igazgatói iroda előszobával, 1 tanári gyülekező, 3 természettani, 3 természetrajzi, 1 philologiai, 1 rajzszeret, 3 könyvtári helyiség, külön ifjúsági olvasó, ifjúsági könyvtár, tornatanári, szertári helyiségek, más szükséges mellék-helyiségek, melyek azonban úgy vannak alkotva, hogy ha a tanulók száma a mai létszám kétszeresére emelkednék is, teljesen megfelelő helyiségekké volnának átalakíthatók a parallel osztályok számára.

A telek és épület költsége a megvizsgált és a nagymélt. minisztérium által is jóváhagyott számadások szerint 152,860 forint 59 krt tesz, mely nagy összeg fedezésére Borsodmegye 15 ezer, Miskolc város 30 ezer és a magas kormány 80 ezer forint államsegélyt adott, a mely nemes áldozatok nélkül ilyen díszes épület alkotására gondolnunk sem lehetett volna.

Méltó tehát ez a mai felavatási ünnepély, mélyen tisztelt közönség, habár az boldog emlékü királynénk gyászos halála miatt egy évvel később történik is, mint kellett volna; mert legalább alkalmunk van a nagy nyilvánosság előtt a szívünket betöltő hála és köszönet nyilvánítására. A tanintézetek közvagyonát képeznek, irántok a meleg érdeklődés felköltése kötelesség, a közönség érdekeit szolgálják az idők végtelenjéig és a reájok fordított áldozatokat ezerszeresen hasznosítják egész nemzedékek műveltségének megalapításában.

Midőn azért a tanári kar részéről is kifejezem hálánkat és forró köszönetünket a pártfogó magas testületek iránt, melyek egyházunk ezen veteményes kertjét újabb és szebb virulásra segítették: azon öröm, mely szívünket áthatja: szent fogadássá tömörül lelkünkben ez ünnepélyes pillanatban. Szentfogadássá, hogy mindent el fogunk követni arra nézve, hogy új épületünkben általunk nevelendő növendékeink is vallásos, erkölcsös, becsületes emberek; jellemes, igaz férfiak, a hazának hasznos polgárai legyenek.

Ebben a szent törekvésünkben, ebben a jó szándékunkban, a mint eddig segített, úgy ezután is fog bennünket azon felemelő tudat, hogy tanintézetünknek most már a kor színvonalán álló intézményei, törekvő tanári karának tudományos műveltsége, nevelési ügyessége, szigorú igazságossága jövőben is megőrzik azon nagy közönségnek a multban tapasztalt bizalmát, ragaszkodását, melyet midőn a tanintézet részére kérek, egyszersmind ajánlom annak tanári karát is kegyességökbe, becses jó indulatukba.

Isten áldja meg e szeretett tanintézetet!

Adalékok a Tiszáninneneni egyházkerület 100 év előtti Organisatiójához.

(Folytatás.)

„Ennek alkalmatosságával — így szól tovább a könyv — tapasztaltatván, hogy az Igritzi, Meszesi, Kondói, S.-Keresztúri, Valki és Emödi Eklésiák votumaik bé nem jöttek, ezen Eklésiák Fő Tiszt. Sptdens Ur által megintetni rendeltetnek, hogy ezen fogytatkozásnak okát adják. Jövendőre nézve pedig minden Votumuk az Eklésiák Notáriusa, vagy az, hol nints, a

Predikátor alá írásával adattassanak be. „Az új Tiszt. Esperest Urak meghiteltetése Fő Tiszt. Suptáns Urra bizatik: ki is azokat az a végett rendelendő Tractualis Gyűlésben felfogja eskettetni. Minthogy pedig eddig Esperest Urak különböző módon szoktak meg eskettetni, Fő Curator és Superintendens Urak activisaltatnak, hogy a Synodalis Canonokban meg szabott módhoz alkalmaztatva, egyenlő Juramenti Formulát minden Esperestekre és Coadjutor Curator Urakra nézve ki dolgozván, most az új Esperestek a szerint eskettessenek fel, a jövő 29-ik Septemberben Göntz-Ruszkán tartandó Köz Gyűlésben pedig az általuk készített Hit Formulát meg erősítés végett adják be.” — Ez meg is történt 1799. szept. 29-én (144. jkvi pont szerint), a mikor az eskü-forma — csekély módosítás és pótlás után — helyben hagyatott s a közgyűlés (a mely szentelő gyűlés is volt) tudomásul vette a Superintendes jelentését, a mely szerint ő a felső- és alsó-borsodi ugy szinte a tornai új tractusokat — „a közvégezéshez képest” — felállította és azoknak esperestjeit beiktatta.

Ugyanezen a gyűlésen tárgyalhatók voltak már a tractusoknak „a magok organisatiója felől bé nyújtott vélekedéseik” is (145. jkvi pont). A gömöri, alsó- és felső-borsodi és tornai tractusok projectumait — az assessorok száma felől — a közgyűlés helyben hagyta s megerősítette; de a Felső-Zempléni ungiival egyesült tractusnak azt a kívánságát, hogy mostani 13 assessorra maradhasson meg, Canon-ellenesnek találta a közgyűlés és az öten felül valókat Honorarius vagy Super numerarius assessor czímen vélte csak megtarthatóknak. Ez a határozat illette az abauji tractust is, a melynek javaslata az assessorok számára nézve szinte Canonokban ütközött. Világi (secularis) assessorokat is követelvén az új organisatio, kimondotta a közgyűlés, hogy minden eklezia annyi úri személyre adja voxát, a menyi Assessorra vagyon szükség.

Az organisatio s különösen az új eskü-forma szülőjévé lett egy jellemzetes esetnek is. A új eskü forma szerint meghiteltetett hivatalnokok követelték, hogy a régibb seniorok, sőt „az összes hivatalbeliek az új Esküvés formája szerint hiteltessenek meg,” a mi hosszas vetélkedés után s az után, hogy a főgondnok és Superintendens önként ajánlkoztak az új eskütételre — csakugyan meg is történt és pedig (ez is jellemzetes!) a fő gondnokot és a Coadjutor Curatorokat feleskette a Superintendens, a Superintendens a Tiszt. generalis notarius (papi főjegyző), az esperesteket pedig (Szőke Ferencz, Tasnádi Székely István és Vályi Márton) feleskette az ecclesiasticus V. notárius (papi aljegyző.)

Ugyanekkor a felső-zempléni, ungiival egyesült tractus, a gyakori vizáradásokra hivatkozva, a könnyebb s eredményesebb administratio szempontjából azt kérte a közgyűléstől, hogy a Zemplényi részen Co-Senior választhatásra adjon szabadságot, a mit meg is kapott.

Igy indult és így haladt a Tiszáninnen lévő Superintendens organisatiója 100 év előtt, a mikor a négyből hétté osztott tractusok — az 1799. máj. 17-én betérjesztett deputationalis javaslat szerint következőleg alakultak meg:

Abauji Esperestség.

Kassa, Beszter, Vajkótz, Kementze, Színye, Bód, Györke, (Fil. F. Csáj), Bogdány, (Filial: A. Csáj, Hutka, R. Ruszka), Bártza, (Fil. Bernátfalu, Buzafalu, Sebes, Széplak), Csány, Sadány, Nádasd (Fil. Misle, Kéked), H.-Szkáros, Ujváros, (Fil. Pányok.) F.-Bánya, E.-Horváti, K.-Vágás, Nyiri (Fil. Nagy- és Kis-Bozsza, Komlós), Villy (Fil. Radvány, Vitány), N.-Szalántz, (Fil. K. Szalántz, Ujváros), Pusztafalu (Fil. Füzér), F.-Regmetz, (Fil. A.-Regmetz, Mikóháza), Kajata (Fil. Pálháza), Sujta, Göntz, Hejtze, Fony, Korlát (Fil. Arka), G.-Ruszka, Vilmány, Visoly, Kér (Fil. Gibárt), Alpár, Szántó (Fil. Czekeháza), H.-Büd (Fil. Pere), F.-Dobsza, N.-Kinyis, Baksa, Szina (Fil. Bése (?) Perem, Kenyhec), N.-Ida (Fil. Szakaly, Satzta), Szeszta (Fil. Kamárotz), Csécs (Fil. Pány), Sepsi (Fil. Makrantz), Péder (Fil.

Jánok), Reste, (Fil. Buzita), T.-Németi (Fil. Miglétz, Hidvég). Szurdok (Fil. Petri, Vétse), Novaj, F.-Méra (Fil. A.-Méra) Devetser, F.-Fügöd (Fil. A.-Fügöd, Ents), Szent-András, K.-Csobád (Fil. B.-Csobád), K.-Kinyis (Fil. Halmaj), Léh (Fil. Berente), Rásony, Beret (Fil. Detek, Tongor), Bakta, A.-Szend (Fil. F.-Szend), Szala, F.-Kérts, Csenéte, Szemere (Fil. Litka), G.-Bátor, K.-Vajda (Fil. Bütös). Szászfa, Pamlény (Fil. Szent-Jakab), Böts, Onga, Szikszó, A.-Vadász (Fil. Jánosd) Kásmárk, Selyeb, Kupa, Tomor, Biste (Fil. Kolbása). Summa: 76, Fil. 52, (Folyt. köv.)

Radácsi György.

KÖZÉLETÜNK.

A miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatási ünnepélye.

Verőfényes őszi nap kedvezett szeptember 17-ikén annak a lélekemelő s emlékezésre méltó ünnepnek, a mely a miskolci ev. ref. főgimnázium új épületének felavatására volt szánva. Még most egy esztendeje tartatott volna meg az ünnepély, ha a nemzeti gyász közbe nem lép. Most aztán a kegyeletes érzések megsértése nélkül lehetett ünnepelni s ünnepelt is, hiszszük, lélekben, bensőleg mindenki, a ki ott volt, így ünnepelt bizonyára Miskolc város közönsége is, a mely miért — miért nem, külső díszben nem nyilvánítá érzelmeit, egyetlen egy nemzeti lobogóval sem hirdetvén a közmívelődés egyik fontos tényezőjének, a középiskolai oktatásnak az ünnepnapját. Mi vendégek s velünk mások is, meglepőnek, feltűnőnek találtuk ezt a közönyösségre való jelenséget, de megnyugodtunk benne abban a gondolatban, hogy a külső helyett a benső ember ünnepel.

A hírek szerint meghallgattatásra talált annak a küldöttségnek a kérése, a mely a miniszternél járt, hogy tisztelje meg jelenlétével a felavatási ünnepélyt. Azonban még szombaton délelőtt sem volt biztos sem a miniszternek, sem az államtitkárjának az eljövetele, sőt minden arra mutatott, hogy nem is jön el egyik sem, mert a főispán bízott meg a képvisellel. Az utolsó órákban aztán nagyot dobbant a szív azok keblében, a kik szükségesnek látták a közvetlen felsőbbbség jelenlétét, mert Zsilinszky Mihály államtitkár sürgönyileg tudatta, hogy szeptember 16-ikán estve Miskolcon lesz. S ott is volt. Megérkezéséhez kivonult a gimn. tanári-kar teljes számban s Kun Bertalan püspök intézett szívélyes fogadási szavakat a magas vendéghez, a ki aztán a főispánnal szállt meg, a hol a prot. lelkészek, Lévy József s a főgimn. igazgatója is jelen voltak a szűkebb körű esteli vendégségen.

Az ünnep napjára a főgimnáziumi épület zászló díszbe öltözött s impozáns homlokzatának kupoláján hatalmas nemzeti lobogóval enyelgett a lassan fujdogaló őszi szél. Harangozás előtt a sárospataki főiskola küldöttsége (dr. Zsindely. Szinyey Endre, Szívós Mihály, Debreceni B., dr. Illyefalvy, dr. Finkey József és dr. Tüdös) s a rimaszombati egyesült prot. főgimn. képviselői (Baksay István s Bodor István) tisztelegtek Kun Bertalan püspök-nél, a ki rendkívül szívesen vette a látogatást s Istennek áldását kérte mindkét iskola tanárainak működésére.

A Kossuth-utcai u. n. új-templomban kezdődött az ünnepélynek első része. A tanuló-ifjúság zászló alatt tanárainak vezetése mellett vonult az imádság házába, a hol a vallás-tanár, Csik Dániel tartott alkalmi egyházi beszédet, a melyyel mindvégig leköttve tartá a figyelmet. A tartalmilag s alkalmilag egyaránt sikerült beszédet más helyen egész terjedelmében olvashatják t. olvasóink, a kik bizonyára egyetértének velünk abban, hogy az

ilyen beszéddel lehet s kell az ifjúság fogékony lelkére maradandó hatást gyakorolni.

Istentisztelet végeztével 11 órára volt kitűzve az ünnepély második része, a mely a főgimn. tornacsarnokában volt megtartandó. Mielőtt ez megkezdődött volna, a tiszáninneni ev. ref. egyházkerülethez tartozó három iskola jelenlévő tanárait fogadta Zsilinszky államtitkár, a kinek Kun Bertalan püspök úr mutatta be egyenként a megjelenteket, miután egy rövid beszéddel felhívta az államtitkár figyelmét a három tanintézet jelentőségére s miután maga Zsilinszky is hangsúlyozta, hogy mint volt tanár, a legnagyobb mértékben méltányolja azokat a szolgálatokat, a melyeket a három prot. iskola a magyar államnak tesz.

E fogadás után az ünneplő közönséggel teljesen megtelt tágas torna-csarnokba vonult be az államtitkár s kíséretében a városi s megyei tisztviselők-kara, e mégasabb állású s a meghívott vendégek. Ott voltak báró Vay Béla, báró Vay Elemér, Horváth Lajos, Tarnai Gyula alispán, Soltész Nagy Kálmán polgármester, Zelenka Pál, Radványi István, Szemere Attila, Lányi Leo, Géressy Kálmán stb. stb.

A miskolci dalár-egylet által gyönyörűen előadott alkalmoszerű vonatkozásúvá tett műének után *Kun Bertalan* püspök állt fel a szószékbe s imádságával megáldotta az új épületet. A buzgóságteljes esedezés, áldást kérő imádság meghatotta az egész gyülekezetet, a mely megilletődöttségével szentelte meg az ünnepélyes pillanatokat. Főpásztorunk szép imádságát is egész terjedelmében hozzuk tárca rovatunkban. Az imádság elhangzása után *Lévay József* egyháztanácsos, mint a neje betegsége miatt távollevő Mikulecky István főgondnok helyettese emelkedett szólásra, hogy átadja az új épületet az egyház nevében az iskolai előjárásának. S szólt a költő nyelvén, a volt tanuló s tanár emlékeivel megtelt szív teljességéből, úgy a mint szokott, elragadólag. A beszéd ott van lapunk más helyén! Az iskolai előjáróság nevében Soltész Nagy Albert, az igazgatótanács elnöke vette át az épületet, a következő rövid beszéddel:

Igen tisztelt Presbyter úr!

Hálás köszönettel veszem át a tudománynak immáron felavatott díszes csarnokát, mint a gimnázium igazgatóságának ez időszertini elnöke, az igazgatótanács és a tanári-kar nevében. Elhagytuk a közelben fekvő tisztes ódon falakat, hol századokon át hirdették a vallás, tudomány s a hazaszeretet szent ígét, sokszor nehéz küzdelmek és megpróbáltatások között. Voltak idők, midőn iskolánk létkérdése is veszélyben forgott. Isten segedelmével s egyházunk s híveink áldozatkészségével sikerül a már-már süllyedő hajónkat a biztos révparton kikötni. A haladó kor azonban sürgetőleg oly igényeket követel, melyeknek iskolánk falai közt meg nem felelhetünk. Egyházunk, a magas kormány, a vármegye s Miskolc város segélyével felépítettük e díszes hajlékot; s ha a múltban megfelelhetünk a követelményeknek, annál inkább megvalósíthatjuk most azon követelményeket, melyeket a közvélemény jogosan vár a mi munkásságunktól! Ezen várakozásnak megfelelni szent kötelességünk lesz, s adja a gondviselés, hogy iskolánk, az idők végtelenségeig éljen, növekedjék és virágozzék.

Ezután dr. Kovács Gábor a főgimnázium ez idő szerinti igazgatója szólott a tanári-kar nevében. Beszéde, a melyet lelkes éljenzés kísért, „Tárca” rovatunkban olvasható. Programmon kívül szót kért Zsilinszky Mihály,

ki rövid, de hatásos beszéddel avatta fel a kormány nevében az épületet:

Mikor ez is elhangzott, ismét megzendült a dalár-egylet tagjainak ajakán az ének s a nagy közönség nagy lelki gyönyörrel élvezte a teremő s előadó művészetet, az utóbbinál elismeréssel adózva a vezető Miskolc Pál s az egylet minden egyes tagja iránt.

Tizenkét órára vége volt a felavatási ünnepélynek, a melyről azzal a gondolattal s óhajtással távoztunk el, hogy a tudomány megbecsülésének monumentális jele az új épület, melyben bizonyára virágozni fognak mindazok az erények, a melyek föltétlenül megkívántatnak a közművelődés előhaladása érdekében. Óhajtuk, hogy a múltnak szent emlékei s a jövőnek édes reményei a jelennek valóságával váltassanak be a maguk igaz voltukban! Az a disz. csín, rend, a mely az új iskolában lépten-nyomon tapasztalható: hadd legyen állandó s egyúttal hatékony eszköz is arra, hogy a tudományos, a valláserkölcsi haladás és fejlődés akadály nélkül menjen előbb-előbb azon az úton, a melyet a kor követelményei jelölnek ki. Gócpont Miskolc városa: legyen gócpont az iskola is s végezze hivatásához tartozó kötelességeit mindig híven s pontosan, a miben bizonyára nem leendő fogyatkozás, mert a múltak hagyományai kötelező erejűek.

A nagy közönség csoportokra oszolva a gyűjtemények szemelésére vonult ki a torna-teremből s az érdeklődés, a figyelem lépten-nyomon talált tárgyat s mindenki kifejezést adott az új épület, a rend, és beosztás stb. feletti elismerésének.

Egy órákor a „Korona” vendéglő emeleti éttermében gyűlt össze ismét az ünneplő közönség, hogy régi magyar szokás szerint áldomás ivással pecsételje meg a jelentős közoktatásügyi történelmi mozzanatot. Miskolc városának egész értelmisége találkozott a fehér asztalok mellett s az elhangzott pohárköszöntőkben a szívek mélyén gyökerező érzelmek látszóttak megnyilatkozni. Kun Bertalan püspöknek a királyra mondott pohárköszöntőjét állva hallgatta meg a közönség, a mely lelkesen üdvözölte aztán a Nagy Ignác tiszta nyomán a kormány jelenlévő képviselőjét, Zsilinszkyt, a ki fordúlatos beszéddel éltette a város s megye közönségét, a mely az állammal kezet fogva segélyére sietett az ev. ref. egyháznak, a mely a múltban oly nemesen teljesít-hivatását, kijelenti, hogy az állam továbbra is hű istápolója lesz minden olyan intézménynek, a mely a haza és nemzet előhaladásának áll a szolgálatában. Soltész Nagy Albert a várost s megyét, dr. Kovács Gábor a vendégeket üdvözölték s a hivatalos pohárköszöntők után meg-eredt a lelkek megnyilatkozásának árja s szólottak sokan pohárt emelve sokakra, mint pl. báró Vay Béla az új iskola hagyományos szellemére, báró Vay Elemér a leendő tanuló ifjúság jövőjére, Tóth Pál a Vay családra, Kun Kálmán Lévay Józsefre, Miklós Ödön a magyar nőkre s családanyákra, Jármy József a vendég tanárookra. Zsindely István a miskolci tanárookra. Azonban az ebéd négy óra előtt végetért s sokan kénytelenek voltak lemondani arról, hogy kifejezzék érzelmeiket, a mire pedig szükség lett volna, hogy a kiválóbb egyének legalább ilyen módon nyerhettek volna jutalmat fáradságaikért. Ezek sorában bizonyára méltó elismeréssel kellett volna adóznia valamelyik szónoknak a miskolci ev. ref. egyház nagy buzgalma főgondnoka, *Mikulecky István* iránt, a ki 16 évi hivataloskodása alatt mintegy újra teremtetten egyházát s működésének jótékonyását a gimnázium is érzi, a mely sokszor és sok dologban igénybe vette az új épület emelése közben. Aztán építők, tervezők stb. mind-mind várhatták a megemlékezést! Ez azonban

természetesen nem rontá le a nagyszabású ünnepély jelentőségét s hatását, a mely tagadhatatlanul megvolt.

Lehető pontossággal s részletességgel beszámolván e lélekemelő ünnepély lefolyásáról, a melynek értékét emelték azok az üdvözlő iratok, a melyek a következő egyénektől jöttek: dr. Darányi Ignác minisztertől, dr. Hegedűs István egyet. tanártól, dr. Schak Béla ker. főigazgatótól, Antal Gábor dunántúli ev. ref. püspöktől, Radácsi György egyh.-ker. főjegyzőtől, Vadnay Károly írótól, Dömötör György vallásnántól, Füleky Lajos tiszabeői plébánostól, a budapesti ref., a pápai ref., szegedi piarista, hódmezővásárhelyi ref., kis-ujszalási ref., kolozsvári ref., mező-túri ref., csurgói ref., lugosi állami, nagy-szebeni állami, kassai állami reál, pozsonyi ágost. főgimnáziumoktól, — ezzel a hő óhajttással végzem tudósításomat: *virágozzék a miskolci ev. ref. főgimnázium időtlen-időkig s a benne tanuló nemzedékek legyenek erős oszlopai a hazának, egyháznak s társadalomnak!*

S. N.

A tornai ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

A tornai ev. ref. egyházmegye folyó hó 11-én Tornán tartotta meg őszi közgyűlését, száz éves fennállásának örömnepét s korán elköltözött ifjú tanácsbírója Nagy Sándor jósvafői volt lelkész feletti gyász-ünnepélyét.

Ragályi Géza, Lakatos Miklós elnökökön, a lelkészek, tanítókon s az egyházak küldöttein kívül képviselve volt a szolgabíró, járásbíró, telekkönyvi hivatal, takarékpénztár, szóval a helyi intelligencia, eljött emelni az ünnepély fényét a régi Tornavármegye utolsó alispánja, az egyházmegye patrónusa, Koos József, zsarnói róm. kath. földbirtokos, a szomszédos testvér egyházmegyékből, Abaújból, Kovács Béla egyházmegyei tanácsbíró, szepsii lelkész és azok, a kiknek szíven a seb még be nem hegedt s a kik inkább sírni, mint örülni jöttek, hogy felújítsák még velünk együtt annak emlékét, ki tőlünk oly hamar elvettetett, a kik eljöttek, hogy Nagy Sándort még egyszer velünk elsirassák, — az ő kedvesei.

A gyűlés reggel 9 órakor kezdődött Ragályi Géza esperes buzgó, a nap jelentőségét feltüntető s az egyházmegye 100 éves múltjáért hálát adó igazán szép imádkozásával. Aztán az egyházmegye rendes ügyei kerültek tárgyalásra, feleskettetvén Péter József újonnan választott tanácsbíró, ki lelkes szavakkal köszöni meg a belé helyezett bizalmat s kötelezi el magát az egyházmegye szolgálatára; majd a görgői lelkész panaszát olvastatott fel, ki bár évenként 125 esetben megy ki a 7 kilométernyire fekvő filiába, Méhészre, fizetvén egy kimenetelért 80 kr. fuvardíjat s bár összes jövedelme a filiából 67 frt, mégis fuvardíjra nincs ajánlván azon javaslatban, melyet a végrehajtó bizottság nevében Kenessey Béla a Congrua ívek átvizsgálója készített, s a Convent elfogadott s fölterjesztett a minisztériumhoz; sőt nemcsak ez, de kimaradt a javaslatból még négy oly lelkész, kik fuvardíjra jogot tarthatnak. Végzetes tévedés, az okmányoknak felületlen átvizsgálása okozta-e a hibát, nem tudjuk, de szükségét láttuk annak, hogy a főtiszt, Egyházkerület útján felhívjuk e tévedésre a Végrehajtó bizottság figyelmét. Hogy ha 16 egyház okmányainak átvizsgálásánál is ennyi hiba történt, (mert az), mennyi lehet az összes egyházmegyéknél! Szóba került a felső-borsodi indítvány is a »Sárospataki Lapok« ügyében, mire nézve bár egy-

házmegyénk kötelezőleg nem mondja ki annak járatását, nem akarván az egyéni szabadságát annyira korlátozni, hogy még a szellemi táplálékot is mintegy előírja, de elvárja lelkészi karától, hogy egyházkerületünknek ezen egyházi és iskolai ügyekben egyedüli szószólóját s őrállóját hathatós támogatásában fogja részcsítenni. Különben is úgy tudjuk, hogy a kis-tornai egyházmegye minden lelkésze, ha nem is járattja is e lapot, de legalább fele járattván, e téren követendő például állhat a nagyobb egyházmegyék előtt is.

Az egyházi adó kezelésére, kivetésére s behajtására nézve esperesünk terjesztette be a maga véleményét, melyben nem kívánja az egyházi adó névjegyzékét két példányban kiállítani, hanem az egyházi adó kivételekor egy oly névjegyzéket kíván megállapítani, melyben minden egyes egyházi adót fizető összes terhe felsoroltassék, a természetben levonandó pénzértékre is, — ezen névjegyzékre vezetné reá a presbytérium, hogy esedékes november 1-én. S ha a presbytérium s községi előjáróság közremunkálása dacára is hátrálék maradna, ezen névjegyzékből készíttetnék egy hiteles kivonat s ez terjesztetnék aztán fel az esperesi hivatalhoz, hogy a polgári hatóság segélyét kérjelmezze.

Majd az egyházkerületi gyűlésre választottak meg a képviselők; Arday J. Dániel egyházi-, Katona László világi tanácsbírók s Varga József tanító, mint az egyházkerületi tanügyi bizottság tagjának — személyében.

Tizenegy órakor a közgyűlés egy negyedórára felfüggesztetett s a negyedóra leteltével kezdődött az öröm ünnepély, Fodor György egyházmegyei levéltárnok tartván meg ünnepi beszédét az egyházmegye száz éves múltjából, ismertette a megalakulás előtti viszonyokat, a megalakulás történetét s statisztikai összehasonlításban tüntette fel az egyházmegye 100 év előtti s mai viszonyait s egyházainak s iskoláinak állapotát. Ennek végeztével Tóth Kálmán egyházmegyei főjegyző tartott megindító emlékbeszédet az egyházmegye oly korán elköltözött, nagyra hivatott tanácsbírája Nagy Sándor felett, megkapó tömörséggel, szép költői nyelvezettel, ügyes hasonlattal állítva egymás mellé az örömet és fájdalmat, mint a melyek oly közel állók egymáshoz s annyira közösek velünk, könyeket indítva mikor a család, a lelkészi testület s az egyházmegye veszteségét mérlegeli, imára hangolva mikor a még nem régen hantolt sírra reá helyezi az emlékezés hervadhatlan koszorúját.

Ezután kihirdetvén esperes, hogy jövő tavaszi egyházmegyei gyűlésünk B-Lenkén leend, a gyűlés befejeztetett, hogy az örömnepély elmaradhatlan kísérelője az ünnepi ebéd egyesítse azokat is, a kiket a zöld asztal elválasztott. A megjelentek mindnyájan az egyházmegye vendégei voltak. S a hogy »a borban elmerül a bánat,« Lakatos Miklós egyházmegyei gondnok a vendégekért emelt poharat s különösen azokért, kik felekezeti érdekeknek nem tudják alárendelni a hazafiasságot s a felebarát szeretetet. Gedeon Aladár főszolgabíró (róm. kath.) az egyházmegyéért üríti poharát, Kovács Béla szepsii lelkész az elnökséget élteti s kívánja, hogy a kis egyházmegye kiszélesített határokkal kezdje a második századot; Ragályi Géza esperes a volt Tornavármegye utolsó alispánjáért, Koos Józsefért s a kis vármegye új feltámadásáért ürít poharat; Fodor György aljegyző az elnökséget élteti, tisztelettel hajolván meg a múlt harcosai a Ragályiak, Lovas, Lovász emléke előtt, kiknek köszönheti az egyházmegye, hogy 100 év alatt sem áldozatkészség, sem hazafiság, sem a kötelességek teljesítésében nem volt az utolsók között. Az örömnepnek csak az estve eljött vetett végét.

Nem lennék hű krónikás, ha elhallgatnám, hogy a koszorút a mi örömnapiunkra Koos József tette fel, a midőn a gyűlést követő napon 65 frtot juttatott e sorok írójának kezeihez, hogy ezzel segítse az egyházmegyei tanítóságot nemes szándéka megvalósításában, abban t. i. hogy az Országos Eötvös-alapba alapító tagúl beléphessen.

Ha a micink is így nyilatkoznának meg!!!

Vice notarius.

A gömöri fegyelmi javaslat-készítő bizottság figyelmébe.

(Folytatás és vége.)

A temetésnél rendetlenkedő ellen elégnék tartja a presbitérium általi megdorgálást, a mi úgy tűnik fel, hogy ez szerinte nincs oly vétek, mint a másnemű istenisztelet zavarása.

A 9. §. az ünnepek megrontóit, a kik t. i. nemcsak hogy részt *nem vesznek* az isteni-tiszteletben, de még e mellett a napot zavaró foglalkozást is űznek, a többi közt nyilvánosan megdorgáltatni hagyja a templomban a lelkész által, a mire azon kérdés tehető fel, hogy ha ezek nem vesznek részt az isteni-tiszteletben, mikép lesznek megdorgálhatók a templomban?

A 10. §. a házasságkötéssel foglalkozik. Ennek egyik főhibája, hogy e cím alatt sorolja fel azok büntetését is, a kik törvényes formák mellőzésével álltak össze, mint ágyasok, sőt azokat is, a kik törvényes házasságban, élő felet magukhoz csábítanak, sőt azt is, a ki mással beigazolhatólag paráználkodik. Ez utóbbi esetek tehát szerintők, mind házasságkötések. „Fából vaskarika“. Hemzseg e § különben az érdekességtől. Ugyanis ezen § szerint a házasságra lépni kívánó kihirdetését köteles a lelkészről kérni, mert különben ennek elmulasztása esetén az illetőt a presbitérium fegyelmi eljárás alá vonja. Már most, ha én a gömöri-egyházmegyében laknám, ez a § okvetlenül a köteleességek összeütközését támasztaná fel lelkemben, mert pl. a konvent 1895. évi november 25-én kelt tájékoztató utasítása így szól az egyházi esketésről az 1. §-ban: „az egyházi kihirdetés az egyházi egybeadásnak nem *múlthatlan* feltétele!“ Melyiknek engedelmeskedjen tehát? A konventnek-e, vagy a gömöri szabályzatnak? Továbbá a konventi utasítás 2. §-a szerint a házasságra lépni kívánó felek előzetes kihirdetését csakis *határozott kívánságokra* teljesítse a lelkész! Nos, most a gömöri javaslat szerint arra büntetéssel is kényszerítendők. E nehéz helyzetből mindenesetre csak azon javaslat-készítő bizottság mutathatja meg a kivezető utat.

Ugyanezen § a vegyes házasságról is szólván, azt mondja, hogy midőn a gyermekeknek más vallás részére való eligérésének veszélye mutatkozik, a presbitérium többi közt a *násznagyot* is felelősségre tartozik vonni, holott jól tudjuk, hogy e veszély előidézésébe a násznagynak lehet legkevesebb része, mert a reversalist legalább 3 héttel a házasság előtt kötik, a násznagy szerepe pedig majdnem egyedül a házassági actus lefolyására szorítkozik. S e bűnben részes szülőkkel szemben ismét egy új büntetési nemet alkalmaz: a *közmegvetésnek* átadást. Mivel ez több helyen előfordul s a szüléket pedig egyedül ezzel tartja sújtandóknak, szeretném, ha felvilágosítának, mit értenek e *kifejezés* alatt. A már említett paráználkodókat a többi közt azzal is büntetné a javaslat, hogy mint nős paráznál és latrok nevét a *megbélyegettek közé* írná s ha ez sem használna stb. Itt is tehát egy új *büntetési nem*, mely a felsorolt fokozatok közt sehol sem található.

A 11. § a házassági versengésekről szól. Mint érdekes vonást felemlítendőnek tartjuk itt, hogy a versengők békéltetését és dorgálását a gömöri javaslat szerint a lelkész a gondnokkal együtt gyakorolná, holott tudomásunk szerint ez eddig a lelkésznek volt egyik kizárólagos joga, az is figyelemre méltó, hogy a megjavulni nem akarókért a presbitériummal együtt buzgó könyörgés mondandó. Kiváncsian várom a bizottság indokolását, hogyha már az imádkozást bevette a javítási eszközök közé, miért kell az egyik elvetemült egyháztagért a *gyülekezeten*, a másikért a presbitériummal könyörögni.

A presbitérium felvonul-e a templomba, vagy a lelkészlakon fogják végezni a könyörgést?

A törvény célja lévén, hogy indokolásában az ilyen finom megkülönböztetésre nézve felvilágosítást nyújtson, a bizottság e nemű munkáját már azért is nagy érdeklődéssel várom.

Ugyanezen § másik szakasza szerint, ha a házastársak közötti egyetértést valamely más családtag zavarja, ennek végső büntetése, hogy az illető az úrasztaltól is eltiltható, a miből az következik, hogy az ilyen bűnösebb, épen azért nagyobb foku büntetéssel sújtandó, mint a házaselek, — ha bennök önmagokban van a hiba, szívekben, minden külgizgatás nélkül, a kik pedig egymást különben is szeretni tartoznak. Értse az ily logikát, a ki tudja.

A következő szakasz ennél is furcsább, mert az egymástól külön álló házasságokat törvényes elválásra akarja kényszeríteni, midőn azt mondja „a javulás eredménytelensége esetén törvényes elválásra utasítandók s ha ezt tenni vonakodnék, nevök a templomban közszemlére tétessék ki.“ Már most álljon elő egy okos ember és találja meg az összhangot a magyar házassági, illetőleg elválást szabályozó törvény és a gömöri e nemű javaslat közt, mert legalább tudommal a magyar törvényben az elválás az egyik vagy másik fél önkéntes kezdeményezésén indul meg, a gömöri javaslat ellenben kényszeríté is a feleket az elválásra s a vonakodók neveit közszemlére is kitenné, s ez utóbbi esetről az iránt is kétségben hagy, milyen formában fog gyakoroltatni ezen közszemlére kitétel? Hol lesz kitéve a templomban az ily lajstrom? Fekete táblán-e, vagy más módon, külön iven lesznek-e a templomba nem járók s más iven-e ismét az egymástól külön élő házasságok? Ezekre mindenestre felvilágosítást kell nyújtani, mivel nem elég törvényt alkotni, hanem szükséges, hogy a törvény biztosítékot nyújtson arra nézve is, hogy ez correcte alkalmazathassék.

12. §. a családi élet törvényei ellen vétők fegyelmezését foglalja magában, mely címből azonnal látszik, hogy az előbbi §-ban említett versengések tehát e szerint nem is a családi élet körében folytak le. E § szólván a szülei köteleességeik s viszont a gyermeki köteleességeik ellen vétők fegyelmezéséről, az egész § a logikátlanságok halmaza, szerinte ugyanis ugyan olyan eljárást érdemel azon szüle, ki munkaképtelen gyermekei fentartásáról nem gondoskodik, mint a ki a gyermek elhajtás bűnében vétke, t. i. mindkettőt a vétség súlyához képest az úrasztaltól egy-két alkalomra eltiltja, sőt *javíthatatlanság* esetén az ilyenek az egyházból is kirekesztendők. Jól jegyezzük meg: *gyermekelhajtás bűnében javíthatlanokról* szól a javaslat, mely miatt a világi törvény egyszeri ismétlés esetén is 5 évig terjedhető fegyházzal büntet, holott a gyermekek eltartását nem teljesítő szülel ellen sokkal kisebb büntetést alkalmaz. Kérdelem azért, hol van e javaslatban a logica? Továbbmenőleg arról intézkedik, hogy a mely szüle gyermeke keresztvizezre küldését, *egyházi temetetését* stb. elmulasztja, az

elkövetett mulasztás helyrehozására felszólítandó. Ha az *egyházi temetést elmulasztotta* (jól hangsúlyozzuk ezt a szót) mikép *hozhatja* ezt az illető helyre? A gömöri javaslat-készítő bizottság ezt jobban tudja, mint mi, azért kérjük, világosítson fel bennünket. Ezt nem akadémikuskodásból kérjük, hanem a törvény világosságának szent nevére.

Ugyanezen § d) pontja szól a gazdákról és cselédekről, vagy ipari, kereskedelmi alkalmazottakról, s míg a cselédeket és alkalmazottakat kötelesség mulasztás esetén, utolsó esetben csak az úrvacsorától tiltja el, addig az urakat és gazdákat csak az egyházi tisztség viselésétől, ezért tehát figyelembe veendő, hogy ő a mindenesetre műveletlenebb elemet vétkezés esetén nagyobb foku büntetéssel sújtaná, mint azt, a kinek tette műveltebb lelkületénél fogva nagyobb foku beszámítás alá esik. Hol van itt az osztó igazság Uraim?! Aztán csak mellékesen jegyzem meg, hogy a javaslat-készítő bizottság ilyen meghatározásokat tesz: „Urak és gazdák” stb. a bizottság szerint tehát Eszterházy, Magyarország első földesura mindenesetre úr lévén, nem gazda, vagy első gazdája lévén az országnak, nem úr! A codex készítő az ilyen meghatározásokra is nagy figyelemmel szoktak lenni.

A 13. §. a közerkölcsiséget veszélyeztető bűnöket említi, mint a paráznság részegeskedés, csalás, lopás, uzsoráskodás, kártyázás, káromkodás, verekedés, hamis esküvés. Mindenik vétket külön altétel alatt tárgyalja. Kérdezem, hogyha már egyszer szólott a paráznákról, a 10. §-ban, a részegeskedőkről a 12. §-ban, ugyanott a káromkodókról, az enyves kezűekről, tehát a lopókról a 12. §. d) pontjában, miért nyitott itt nékiek külön §-t a bizottság, s hol van tehát itt megtartva és keresztülvive a helyes berendezés és az okos felosztás elve, s ha már a paráznák nevét a 12. §. szerint a latrok közé jegyzi, s az úrasztalától egy-két alkalomra eltiltja, miért tiltja el a 12. §-ban már az egyházi tisztség viselésétől és az úrvacsorától is mindaddig, míg rendetlen életükkel fel nem hagynak? Melyik büntetési nemet alkalmazza már hát a presbitérium? Miért van az továbbá, hogy míg a korhely szülők, a kik a családi vagyon pusztítják, előbb a presbitérium elébe idézné s végül javíthatatlanság esetén a gyámhatóságnak jelentené be, — addig e §-ban a korhelyeket, korcsmába járókat az év nagy ünnepein az úrasztalától is eltiltaná! Melyik hát a kettő közül? Miért van az, hogy míg a 12. §-ban az *enyves kezű* cselédeket nem bocsátja az úrasztalához, a 13. §-ban a lopókról, sikkasztókról már csak annyit mond, hogy azok magasabb foku büntetéssel sújtandók. Mit ért e kifejezés alatt, magasabb foku büntetés?? Miért van az, hogy míg a 12. §-ban a káromkodó szüléket csak meginteti előbb a presbitériummal, majd a gyámhatóságnak is bejelenti, a 13. §-ban a káromkodókról már azt mondja, hogy utolsó esetben az úrasztalától is eltilthatók. Melyik hát a kettő közül. Miért van az, hogy a verekedők f) rovata alatt a veszekedőket is felemlíti. Hát a veszekedők, verekedők is egyúttal? Miért van az, hogy a hamis esküvőkről azt mondja, miszerint azok olyan foku büntetés alá esnek, mint az Isten káromlók. Egyenlő bűn e ez a kettő?

Hogyan, miképen fog ezekre nézve a bizottság felvilágosítást nyújtani!?

A törvények, vagy ha úgy tetszik szabályzatok egyik főkélléke lévén a rend, összhang s világosság, logika, ez a munkálat ezek közül egygyel sem rendelkezik, épen azért nem hiszem, hogy e szervezetileg tökéletlen mű összekészült szálai közt bármely lelkész vagy presbitérium eltudna igazodni.

Mit szóljak aztán másik oldaláról, tartalmáról? Megismételjem-e azt, a mit e lapok 34. számában mondtam, a mit azonban a bizottság szíves volt figyelmen kívül hagyni? Mit szóljunk a közszemlére kitévő, közmegvetésnek átadó, bűnösökért imádkozó, könyörgő rendszerről? Összeillőnek tartja korunk szellemével a bizottság, hogy egyes megnevezett bűnösökért, a gyülekezet avagy a presbitérium könyörgjön? Nem láthat-e ebben a mai tisztultabb felfogás bizonyos fariseusi vonást? Nem csengett-e a bizottságnak fülebe Jézus szava, midőn ezt az imádkozási rendszert javaslatukba bele vették: „a ki bűn nélkül való, az dobja rá az első követ.” Összeegyeztethetőnek tartják-e a protestáns templom méltóságával, hogy abban a bűnösök nevei felolvastassanak, vagy kifüggesztessenek? Nem imádkozás háza-e a templom?

Kérdem továbbá a bizottságtól, számot vetett-e azzal, hogy a keresztségen kívül még csak egy szentségünk van: az *úrvacsora*. Nem félnek a bizottsági tagok, hogy hamar elkoptatnák e sacramentumunk drága fényét, ha naponként forgalom tárgyává tennők? Tudják-e hogy még a muzulmánok is csak a legnagyobb veszély esetén bontják ki a próféta zászlaját? Vigyázzanak azért a bizottság tagjai, hogy csak legnagyobb bajban vegyék elő az úrvacsorától való eltiltás eszközét, mert különben letörlik e sacramentumunkról a varázslatos fényt. Azt értem, a mint azt már többször kifejeztem, hogy a reversálist adóval szemben ez is megengedhető, de a bizottság csak ily esetekben használja-e? Óh nem! mint valami értéktelen pénzzel dobálódznak vele.

Hát ahoz mit szóljunk, hogy a bizottság paráznákat, latrokat, zsványokat, hamis esküvőket, kártyásokat, csalókat, uzsorásokat nyomozó rendőrséggé alacsonyítaná le a presbitériumot? Hát vajjon nem inkább az államhoz méltó-e ez? nem ő rendelkezik-e ilyenek kinyomozására elég hálózattal, elég apparatussal, megbüntetésére elég hathatós erővel, vagy ha nem kellő komolyan venné ezen bűnök üldözését, van-e nekünk más feladatunk, mint az, hogy az államot, mely alapjául a morálon kívül más nem ismerhet, erre folytonosan sarkaljuk?

Mit szóljunk ahoz, hogy beleavatkoznék fegyelmi javaslatával minden, még a cseléd és a gazda közötti viszonyokba is, boldog középkorban képzelvén magát, midőn az állam és egyház fogalmai egymást fedték, s az egyház egy volt az állammal.

Mit szóljunk? A mi feleletünk nagyon egyszerű. A bizottság azt hiszi, hogy munkájával építeni és javítani fog. Mi ellenben azt hisszük, hogy rombolni s dúlni fog vele.

Egyházi fegyelemre szükség van, hogy milyenre, azt most nem tartozom fejtegetni, mert nekem csak az volt a feladatom, hogy a gömöri javaslat alaki és tartalmi fogatkozásait tárjam fel.

E fegyelem nem azt eredményezné, a mit céloz, hanem néptelenné tenné a templomokat, gyűlölséget vinne a presbitériumokba, üszköt dobna az egyházközségekre, haragot, boszúállást a szívekbe s megtizedelné egyházunk létszámát.

E javaslat a vallástalanság megtorló szabályzataként született, de elfelejtette a bizottság, hogy pusztán fegyelemmel egyházat vallásossá tenni nem lehet, elfelejtette, hogy a vallásosság előidézésének egészen más eszközei vannak. Sosem lehetett, legkevésbé lehet most bekényszeríteni az embereket a emplomba, valami szent, áhitatnak kell őket oda vonzani. Felkeltettük-e ezt, az

más dűlőre tartozik. Csak annyi bizonyos, hogy egyház-fegyelemmel soha sem keltjük fel.

Engedjék meg azért, ha kimondom, hogy korunk szelleme és a közönség egészen másnemű fegyelmi javaslatot kíván.

S ha e javaslatot a gömöri ev. ref. egyházmegye, a mint bevezető soraikban mondják: „azon hatalmánál fogva készítette, melyet Istennek örök evangélioma a Máté 18. r. 15—17. verseiben és a Thess. I. levél 5. r. 14. verseiben reáruházott“, sajnos! e munkálaton nem látszik meg az örök evangéliom sugallata.

Azari.

Az ungi ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.

Egy mákszemnyi kedvem se volt ez alkalommal gyűlési tudósítást írni; mert mit tagadjam: nem esett nekem jól az az alapos megtámadás, melyben a közlebbi gyűlés-tudósításomból folyólag B. barátom részéről volt szerencsém részesülni. Híjába! Én nem termettem rá a polemiára, S olvasván B. barátomnak reám felgerjedett szíve méltatlan kifakadásait: „hogy én vádolok, hogy én alaptalanul vádolok!“ . . . az volt az ezer szerencsém, hogy ő a kerületre apellált; mert hát ebben én is megnyugodtam. A ker. gyűlés 70-ik j.-k. pontja úgy az én alaptalan vádaskodásomra, mint a csapi iskola államosítása érdekében az ő részökről kifejtett alapos megfontolás és kellő tájékozottságra, kellő világot vet. És én még sem óhajtottam ujabban gyűlési tudósítást írni; mert hiszen a hogy B. reám támadott a multkor, úgy reám támadhat bárki bármikor, még ha hatalán az elnökség által kimondott határozatot írom is le.* Mindennek dacára a hivatalbeli felsőbbbségnek hozzám érkezett felhívására készséggel fogok tollat, s különben is szerencsétlenül járt szeretett főjegyzőnket egy reá szakadható ujjabb veszedelemtől tiszta szívből óhajtom megmenteni.

Az ungi egyházmegye őszi közgyűlését Szabó Endre esperes és Komjáthy Béla egyházmegyei gondnok elnöklése alatt folyó év aug. 29-én tartotta Szalókán oly szép érdeklődéssel, hogy téli gyűlésnek is bátran beillett volna, nemcsak a jelenlévők szép száma, hanem a tárgyalandó ügydarabok nagy halmaza tekintetéből is. Így természetes, hogy még gyertya világ mellett is folyt a tanácskozás. Hogy azonban A. vagy B. alaptalansággal ne vádoljon, meg kell jegyezmem, hogy nem pusztán az ügydarabok sokasága, hanem egy pár erősebben érdekeltnek nagy kibeszélő képessége és hajlandósága volt a valódi ok, hogy gyűlésünk benyúlt a sötét éjszakába. S ez volt az oka annak is, (kimondom, bár ellenem történjék akkár K., N., S., L., M.) hogy egy oly fontos ügy, mint a tanügyi bizottság jelentése gyűlés végén tárgyalatván, alig volt képes beszorúlni a gyűlés keretébe; pedig a tanügyi biz. előadó úr nem sokat szokott teke-tóriázni a szavakkal, hanem kimondja hamar, magyarul: pap-galy csap.

S minthogy im elérkeztünk egy gyűlési tárgyhoz, hogy a sok életre való eszme, mely a tanügyi bizottság jelentésében felvetettni szokott, kivívta immár azt a meggyőződést, hogy e jelentés a gyűlés részéről nagyobb érdeklődéssel kell hogy találkozzék, s ezért a tárgyalás sorrendjében emegáltatni fog.

A múlt gyűlésen leköszönt tanácsbírák — Magyar József és Szabó Győző — helye még nincsen betöltve,

* Ha az igazságért folytatott harcban sebet kaptunk: ez nem lehet ok a harc feladására. Sajnálók, ha még a tudósításokban is fogyatkozást kellene szenvednünk, akkor akár be is szüntethetnők a lapokat.

Szerk.

mivel áltatános többséget senki sem nyert, hanem világi tanácsbírákra Egri Ferencz és Szabó Lajos, — papi tanácsbírákra ifj. Szakal István és Nagy Sándor — mint legtöbb szavazatot nyert egyének új szavazás alá jelöltettek.

A kerületi gyűlésre képviselőül az elnökségen kívül megválasztottak: vil. részről Köröskényi Ferdinand és Stépán László, egyházi részről Virág József, Szabó József és Szűcs István tanácsbírák s Homoky Antal főjegyző.

Ama nagy fontosságú, — mely az egész magyarországi protestántizmust és nemzetiségünket mélyen érdeklő ügy, az Ungváron felül Nagy-Berezna s Peregyni vidékén lakó ref. hívek lelki gondozása tekintetéből már közelebbi intézkedésünk alkalmával kilátásba helyeztetett, hogy egyházmegyénk a főtisz. egyházkerület útján a főtiszt. és méltóságos konvent előtt a kellő lépéseket meg fogja tenni, s hogy az ügy kellően előkészítve terjesztessék majd az egyházkerület illetve a konvent elé, Komjáthy Gábor ungvári lelkész és Minaji István vil. tanácsbíró úrnak adatott ki tanulmányozás végett. Mely bizottság beadván mély belátással s nagy körültekintéssel szerkesztett jelentését, terjedelmes memorandum alakjában terjesztetik az fel a főtiszt egyházkerületre az ungvári missió létesítése érdekében.

Megemlítésre méltó — mert szintén általános érdekét szolgáló! — gyűlési tárgyunk volt még az Ungváron állítandó protestáns nőnövelde ügy, mely újra, meg újra megragadja a hivatottak lelkét, hogy közelebb menjen egy-egy lépéssel a megvalósúláshoz, melynek reménycsillaga — fájdalom! legalább az én szemeim előtt még ma is nagyon messze távolban ragyog, s mindaddig csak édes álmodozás, míg egyházmegyénk teljes egészébe egy szívvel lélekkel magáévá nem teszi ezt a legégetőbb és legszentebb ügyet. Ujabban ismét bizottságnak adatott ki, azon utasítással, hogy a munkálat eredménye jövő gyűlésünkre beterjesztendő!

Az ezeken kívül tárgyalt számos és számtalan helyi érdekű ügydarab mellőzésével hadd képezze e gyűlési tudósítás záradékát a kegyeletes megemlékezés, mely gyűlésünkben szokás szerint az első helyet foglalja el.

Az ungi egyházmegyében f. év július havában két lelkész családot borító sötét gyászba a halál anyyala. És pedig — mint csodálatos játéka a sorsnak — egy ugyanazon nap tétettek örök nyugalomra Pazar István iskei és Tóth József palágyi lelkész-társunk. Egy napon állott e két lelkész ama végső számadás elé, a melytől egyiknek sem volt oka rettegni, bár a legélesebb különbségek választák őket szét. Pazar István, kiről Péter Mihály ifjú baráti lélekkel oly melegen emlékezett meg e lapokban, Pazar István, a korát tekintve agg, de örök ifjú lelkű, soha nem csüggedő, lelke nemes vágyaival már e földi életben jó részt nem e földön élő, — és Tóth József, e szerető fiatal férj, tevékeny ifjú lelkész, de kit a testi szenvedések oly korán megtörtek, csüggedővé tettek, a ki mindamellett szerettei jólétéért munkálni vágyott még sokat, nagyon sokat! — az Úr végzéséből egyszerre, egy időben tértek csendes nyugalomra, örök boldogságra. Legyen nekik könnyű a hant és legyen lelki jutalmuk édes.

Németh Péter.

A protestáns irodalmi társaság debreceni vándorgyűlése.

Pápa és Kolozsvár után Debrecen következett, mint vendéglátó, irodalmi társaságunk fogadásában, de eltérőleg az eddigi szokástól, nem tavasszal, hanem ősszel, a mivel a látogatottság részben nagyobb, rész-

ben kisebb mérve van mintegy próbára téve abból a szempontból, hogy mikor lehet a tagoknak inkább *módjuk s idejük* egy ilyen gyűlésre való utazásra. Ez a mostani gyűlés az őszi terminus mellett szól, mert nem csupán az előre jelentkezett 150 tag volt ott a gyűlésen, hanem több, jóval több, természetesen a közeli vidékről s abban az arányban, a melyben a tiszántúli kerület általában képviselve van a társaságban. Mert örömmel jelenthetjük, hogy voltunk szép számmal! . . . Hogy csak kíváncsiság vitt-e oda sok egyént, vagy pedig az a komoly érdeklődés s szeretet, a melylyel mindnyájuknak viseltetnünk kell e nagy fontosságú társaság iránt, bizony ez kétséges, de gondoljuk a jobbat!

Ugy tetszik nekünk, mintha ez a gyűlés csakugyan azzal a célzattal tartatott volna, hogy a *nagy test*, a tiszántúl megmozdúljon! Azt olvassuk ki az elhangzott többféle irányú beszédekből, mintha közös alap-gondolatjuk által nem egyebet céloztak volna, mint ezt: *te hatalmas Debrecen s tágas köröd lépj hát egyet, hogy rendüljön meg a magyar föld s hadd lássa az ellenfél, hogy a protestántizmus szelleme a harcot a diadal biztos reményében veszi fel, mert az igazság a fegyvere!* . . . Vajha a kiáltó szó ne hangoznék el hatástalanul a hortobágyi sikon, hanem a szíveket megmozdítva: új életet teremtené.

Irodalmi társaságunknak vezető egyénei mindnyájan ott valának s hogy még nagyobb legyen az erkölcsi tekintély sulya: protestáns püspökeink közül hét jelent meg, t. i. az elnök: *Gyurác Ferenc*, a volt elnök: *Szász Károly*, *Kun Bertalan*, *Antal Gábor*, *Zelenka Pál*, *Dr. Bartók György*, s természetesen a helyben lakó, testileg megtört aggastyán, de lelkiileg még mindig szárnyaló *Kiss Áron*. Ref. egyházunk első papjai tehát mind megjelentek, a testvér ág. evangélikusoké közül pedig kettő tett bizonyosságot arról, hogy lelkük forró szeretettel van eltelve most is a társaság iránt. A világi papok soraiban ott volt a másod-elnök: *Hegedűs Sándor* kereskedelmi miniszter, ez az egykor papnak szánt férfiú, a ki világi pályán is igazi prot. lelkész lett, — mellette gróf Dégenfeld József, Bernáth Elemér, Simonfy Imre, Ujfaluassy Béla, körülvéve lelkészekről, tanároktól, a kiknek egynémelyike családotól jelent meg a kálvinista fővárosban. Nem volna érdektelen, ha a kiadandó emlékkönyvben a megjelentek neve felsorolhatnánk az érdeklődés bizonyosságául! Az ebédre kiadott igazolványok alapján meg lehet a névsort állapítani.

Debrecen városa ünnepnek tekinté gyűlésünk napját, lobogókkal is felékesítettén palotáit. A rosz nyelvek szerint e lobogódísz csak Hegedűs miniszternek szólt ugyan, a kit nejevel s leányával nagy ünnepélyességgel fogadtak a szept. 19-ikén történt megérkezésekor, de aligha volt a rosz nyelveknek igazságuk, mert az izraelita polgártársak házai (vagy talán a Volafka híveiéi?) nem voltak felékesítve, holott az izraeliták az ipar s kereskedelem elsőrendű tényezői! No de hát ez nem lényeges dolog, legfőlebb zászló-díszítésbeli folytonossági hiány! Tény, hogy a városon meglátzott az ünnepélyes jelleg!

Az összegyülekezés estvéjén az ismerkedés az „Angol királynő” szálloda nyári, udvari helyiségében volt, a hol a barát s idegen csakhamar rátalált a keresett, megismerni vágyott társakra, anélkül azonban, hogy az ismerettség kötése állandó jellegű lett volna, mert bizony nem egyszer és nem egy emberrel megesett az, hogy ugyanazzal az egyénnel többször is parolázott! De hát ez így szokott lenni s talán hozzá is tartozik az ismerkedéshez.

Gyűlés napján, szeptember 20-án reggel 8 órakor, mire a Rákócy-harang hívogató szava elcsendült, a nagy templom nagy részben megtelt az istentiszteleti közönséggel, a melynek jól esett kibuzognia magát éneklésben, imádságban s az isten ígéjének hallgatásában. Az imádságot *Gyurác Ferenc* dunántúli ág. ev. püspök, társasági elnök mondotta, a kinek érces, erőteljes hangján mintegy erőben, hatásban megnövekedve szállt a kérés az egek kárpitja felé. Az igehirdető *Petri Elek* budapesti ev. ref. theol. akadémiai tanár volt. Egyeseknek feltűnt — s bizonyos tekintetben méltán! — hogy nem a gyűlést tartó kerületnek valamely lelkésze, vagy tanára kéretett fel a predikálásra, mint Pápán, meg Kolozsváron, de úgy látszik, hogy a cél magasra volt: *az eddig idegenkedőket ezen az úton is megnyerni*, szükségessé tette azt, hogy olyan egyén prédikáljon, a ki testestől, lelkestől harcossá a társaságnak, a melynek tűzhelyénél otthon van s keble nemes szenvedelmét hivatott volt átvenni a másokéba is. S *Petri Elek* a célt lelke legjobb tehetsége szerint szolgálta, mert beszéde, a melynek alapigéjét a Lukács szerinti ev. 12. r. 32. versének eme szavai képezték: „*Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti atyátoknak, hogy adjon nektek országot*”, úgy gondolatainak gazdagsága, eszméinek szépsége, kidolgozásának egyszerűséggel tündöklése, mint előadásának megkapó közvetlensége által sokszorosan megragadta a figyelmező lelkeket s maradandó hatást gyakorolt azokra. Kár, hogy a hallgatóságban a debreceni „polgár” elemek egyetlen képviselőjét sem láttuk, a mint hogy ez a társadalmi osztály az egész ünnepélytől teljesen távol tartá magát. Hogy miért? . . . nem tudjuk elgondolni. Legfőlebb sejtjük. Nem hiszszük, hogy ez az elem olyan érzéketlen lenne, hogy az ige fegyverének ne volna lelkére hatása!

Isteniszteletéről, a melyen szép számú előkelő női közönség is volt jelen, egyenesen a kollégium dísz-termébe vonúltunk, a melyben csak részben tudtunk helyet kapni, sokan, még nők is, a szomszédos szobában, az ajtóknál s a folyosón állottak meg, mert nem fértek be. A karzatot a főiskolai tanuló ifjúság töltötte meg, dicséretre méltó viselkedést tanúsítva az egész gyűlés folyama alatt.

Kilenc óra után kezdődött a gyűlés, a melyen az elnökséget Hegedűs Sándor s Gyurátz Ferencz mellett az u. n. dísz-elnökök is viselték, ott foglalván helyet az emelvényen levő zöld asztal körül. Az első szó Gyurátz Ferenczé volt, a ki legelőbb is a kegyelet adójával áldozott Erzsébet királyné emlékének, majd áttért azokra a dolgokra, a melyek a debreceni vándor-gyűléssel kapcsolatban mintegy lázba ejtik a lelket a múltak tanulságai által. A halvány arcú, alacsony természetű férfiú, a mint érces hangja mind jobban-jobban csengett: kipirúlva, mintegy magasabbra növe, ellenállhatlanul magával ragadta a közönséget, a mely lelkes éljenzéssel köszönte meg az eszmékben gazdag, költői szépségekkel telített beszédet. Mikor ez elhangzott, az agg Kiss Áron szólott, dísz-elnök társai, gróf Dégenfeld József s Simonffy Imre nevében is, üdvözölve a közönséget, a társaságot, kijelentve, hogy „kálvinista egyszerűséggel, igaz emberséggel” fogadják s ünneplik Debrecen városa, ev. ref. egyháza s a tiszántúli kerület vendégeiket, a kiknek működésére Isten áldását kéri. A szíves istenhozottat Hegedűs Sándor köszönte meg azzal a beszéddel, a melyet lapunk első helyén közlünk. Nem egyszerű beszéd volt ez, hanem mintegy buzdító, bátorító, sőt harcra hívó szózat, a melynek mondója maga is kész a harcban résztvenni anyagi és szellemi erővel egyaránt.

Megkapta a szíveket, elragadta a lelkeket a beszéd, a melynek tartalmi szépségét emelte az az előadás, a mely közvetlenségével teljesen oda férközött a szívekhez. Nem lehetetlen, hogy e beszéd hatása alatt támadt gondolatainkat majdan papirosra vetjük, behatóbban méltatva egész tartalmát, ezúttal csak azt jelezzük, hogy az volt az általános meggyőződés, hogy Hegedűs Sándor hivatott vezére társaságunknak, hivatott vezére a magyar protestántizmusnak, a mely töle s a hozzá hasonlóktól, mint az igazság bajnokaitól, meg is várja, hogy a protestántizmus érdekeit, amelyek az igazságai: mindenütt támogatni fogják, talán még a kedvezményes vasuti jegyek kérdésében is, noha itt már lefűtültek bennünket a jogi szakoktatás kérdésének elintézésében is, a miről azonban igen-igen kedvezőtlen szelek fujdogálnak s valószínűleg el is fűjják a prot. jogakadémiaikat. Szóval Hegedűs beszéde nagy várományosokká tett mindnyájunkat. Vajha nagyban csatlódottakká ne lennénk!

A megnyitó, üdvözlő s köszöntő beszédek elhangzása után *Szöts Farkas* olvasta fel titkári jelentését, amelyben hű képét rajzolta meg társaságunk egy évi működésének. Voltak a múlt évnek némely kedvező jelenségei, de voltak lehangolók is s ennek során főleg a tagdíj-hátralékok 8000 frtra emelkedése a legmegdöbbentőbb. Új tag 135 lépett be a társaságba s a taggyűjtésben Benke István abaúji lelkész-társunk érdemelte ki az elismerést, a ki lelkész-társai s a tanítók közül 30-on felül szerzett új tagot, valamint a sárospataki tanárok egyike-másika, a kik meg 20-nál több tagot gyűjtöttek. A jelentést azzal az őszinte óhajjal fejezte be a titkár, hogy Debrecen tegye meg ezt a lépést, a melyre csak nehezen szánja magát, de ha megtette, akkor aztán nagy a lépés, legalább is két akkora, mint a másoké, a miben nyílt kifejezésre jutott az a tagadhatatlan tény, hogy kálvinista metropolisunkra eddigelé méltóan panaszkodhattak a vezetők.

A titkári jelentés után, a mely elismeréssel fogadtatott, Darányi Ignác s Zsilinszky Mihály s a soproni theol. tanárok üdvözlő táviratai olvastattak fel, majd *Balogh Ferenc* debreceni theol. tanár tartott szabad előadást, egyes részleteket adva elő a reformáció s a magyar szellem egymásra hatásáról írott értekezésének. Előadását zajos éljenzés kísérte. *Szabolcska Mihály*, Temesvár költő-lelkésze, a ki ifjan nyerte el az öregek által oly féltékenyen elzárt Kisfaludy-társasági tagságot, négy költeményt olvasott fel, mindennikkel elbűvölve a hallgatóságot. „A magyar pap” című legendájával igaz képet rajzolt a magyar prot. pap életéről. Szünni nem akaró taps volt az élvezetet s gyönyört szerző felolvasás méltó jutalma.

Ezek képezték az u. n. disz-gyűlés tárgysorozatának pontjait, a melyeknek elvégzése után a rendes közgyűlés vette kezdetét, de mielőbb erre került volna a sor, Hegedűs Sándor bezáró-beszédet is tartott, a melyben kifejezést adott annak a meggyőződésének, hogy az idei vándor-gyűlés csak úgy fogja elérni célját, ha Debrecen megmozdul, mert — úgy mond — elárulja a nagy titkot, a mely a gyűlésnek Debrecenben tartásával van összekötve! S ez: a tagok verbuválása! . . . Vajha a verbuválás célját megérténék, a kiket illet!

A közgyűlésen a különböző jelentések s indítványok tárgyalása hívta fel a figyelmet. Volt szó a már régóta vajdó „herceg szállósi kánonok” kiadásáról, a melyet Mokos Gyula vállalt magára, de még mindig nem tett eleget kötelességének, úgy, hogy most már Zoványi Jenő felszólalása folytán a választmány azzal

bízott meg, hogy esetleg más egyháztörténészre ruházza a szóban forgó kánonok sajtó alá rendezését. A Károlyi-alapnak forgó-természete kimondatott, de az alapnak ilyenül való folytonos megtartása mellett, a kiadások vissza-visszatérítésével. A hátralékosoktól a tagsági díjak beszedését a társaság ügyésze fogja eszközölni, mert az mégis hallatlan dolog; hogy vannak olyan tagok is, a kik tíz év alatt egy krajcárt sem fizettek, de a kiadványokat elfogadják! Ajánljuk a társaság vezetőinek, hogy annak, a ki egy évi tagsági díjjal hátralékban van, a következő évben ne küldesék a kiadványokat, hanem tétessék félre, míg a hátralék be nem fizettetik. Ezzel kettős nyereség lesz a veszteségben, a mint ezt a „Term.-tud. társulat” igen helyesen cselekszi! A nyomdai költségeknél bizonyos mérvű megtakarítások lesznek ezentúl, az előnyösebb szerződés-kötés folytán. Az ez idei monographia illetményt Sámuel Aladár „Bod Péter élete és művei” című kötete fogja képezni, a melyet Szalai Károly budapesti ev. ref. főgimn. s Széchy Károly kolozsvári egyetemi tanár néztek felül. Révész Kálmánnak ez ügyben történt felszólalása, a melyben hangsúlyozta, hogy más monographiára lett volna inkább szükség, egészében véve helyeseltetett, a mennyiben azonban a munka már nyomás alatt van, a közgyűlés hozzájárult, hogy a mű kiadassék. A „Koszorú” című népies vállalatunk, a melyről Hegedűs azt mondta, hogy az „a legjogosultabb propaganda”, tovább fejlesztetik s füzeteinek terjesztésére a lelkészek s tanítók felhívatainak. E tárgyban volt egy érdekes felszólalás a gyakorlatiasság köréből, hogy miképen lehetne a ponyván is terjeszteni e füzeteiket! A nagy-váradiaik ugyanis egészen élelmesnek, ügyesnek mondható módon jártak el nagy sikerrel, de az ajánlott módot a közgyűlés nem fogadta el, mert a társaság címe nem távolítható el a vállalatról. Jelentés tétetett a bibliai lexikonról s a Kálvin Intitutiójának magyar fordításáról. Amarra 10000 frtra volna szükség, a klisék jutányos áron megszerezettettek, de a kiadott felhívásnak nem volt meg a kívánt eredménye. Az Intitutió fordítása készen van, a revisióból s a super-revisióból is készen van már egy pár ív, amazt Erős Lajos, emezt Dr. Bartók György végezvén, azonban ez a munka is tetemes, legalább is 2—3 ezer frt költséget igényel! Tehát mindkét vállalat a kétségesek közé tartozik. Gyurácz Ferenc azt indítványozta, hogy a bibliai lexikon kiadásába menjen bele a társaság, Ferency Gyula debreceni tanár pedig a Kálvin Intitutiójának kiadását ajánlotta lelkes szavakkal. A kérdésnek új fordulatot adott Fejes István, a paróchiális könyvtárak eszméjének a tárgyalásba vonásával, felhíván a jelenlevő püspököket, hogy a tisztáninni szabályt, ha átküldetik hozzájuk, fogadtassák el s ha elfogadták, akkor a kérdés egyszer s mindenkorra meg lesz oldva s maga a magyar prot. irodalom hatalmas lendületet veend! Hegedűs Sándor a paróchiális könyvtárak eszméjét igen jónak, hasznosnak mondja s a Fejes felszólalásának lényegét a prot. egyházegyetem pártfogásába, az eszme megvalósítását lelkesen ajánlja. Tudomásul szolgált, hogy a „Koszorú” vállalatból iskolai jutalom könyvek kötetekben is lesznek kaphatók 30 krjával. Szuhay Benedek felszólalására a választmány megbízott, hogy a taggyűjtést vegye újra munkába, még pedig az esperek útján, — megjegyezvén Hegedűs Sándor, hogy minden prot. embernek úgy kell tennie, mint az abaúji ev. ref. lelkészeknek, tömegesen csoportosulni a zászló alá. Gyurácz Ferenc indítványára az alapszabálynak egy pontja megváltoztatott oly módon, hogy az alelnöki

állás helyett *világi elnöki állás* rendszeresített, a melyre egyhangulag Hegedűs Sándort választotta meg a gyűlés. György Endre indítványa, hogy a társaság örömmel vegyen tudomást arról a mozgalomról, a mely a Révész Imre irodalmi alkotásainak kiadására irányul, egyhangulag elfogadtatott, úgy szintén a Szász Károlyé is, a ki a britt és külföldi biblia terjesztő társaságnak indítványozott köszönetet mondani a Károlyi-fordítás revisiójának eszközöléséért, pótlólag elfogadván a közgyűlés Révész Kálmán indítványára azt is, hogy köszönet szavazzassék Duka Tivadarnak, Szász Károlynak s munkatársainak, mint a kik részint lehetővé tették a revideált biblia-fordítás megjelenését, részint éppen a revisió munkásai voltak.

Választás is volt napirenden. Egy fővárosi s négy vidéki választmányi tagot kellett választani. Fővárosi választmányi tag lett, a Szilágyi Sándor helyére: Farkas József theol. tanár, vidékiek lettek: Dr. Bartók György, Simonffy Imre, Zoványi Jenő s Payr Sándor.

A jövő évi közgyűlés Pozsonyban lesz, a melyre a város s egyház meghívása köszönettel fogadtatott már csak azért is, mert, mint Hegedűs mondá, „rá is szorultunk“.

Miután kimondatott, hogy az ez évi gyűlésről is adatik ki emlékkönyv, a közgyűlés végetért s tagjai megsokasodva, az ebédnél találkoztak, a hol 2 órától 4 óráig volt együtt a társaság, hallgatva az egymást érő pohárköszöntöket, de a zaj miatt csak igen keveset hallhatva belőlük. Ebéd után a társaság tagjainak egy része a nagy erdőbe rándult ki, a másik pedig a kollégium gyűjteményeinek megtekintésére fordította a nap szürkületig terjedő időt. Ez utóbbiakat, a kik között Gyurác, Zelenka, Antal s Bartók püspökök is voltak, Csiky Lajos rector professor az oratoriumban lelkes beszéddel fogadta, a melyre Gyurác Ferenc válaszolt. A gyűjtemények szépen, izlésesen való rendezettségükkel tündek ki mindenütt, ott forgolódva az illető felügyelő tanár. Benéztek a látogatók a „Spárta“ diák-kamarába s a tápintézet főzési és étkezési helyiségbe is, a hol a tisztaság lepte meg az érdeklődőket.

Estve 8 órákor hangversenyt rendeztek a vendégek tiszteletére a városi dalárdák tagjai, a kik dalaikkal, a szereplő két művésznő pedig szavalatával s ének számjával feledhetlen estét szereztek mindnyájunknak.

Az éjszakai, korai s késő-reggeli vonatok egymásután szállították szept. 21-én hazafelé a tagokat, a kiknek mindenike vajha azzal a szándékkal térne meg hajlékába, ha többet nem, hát legalább egy tagot szerez társaságunknak! Nem volna szabad annak megtörténnie, hogy magyar prot. lelkészek az asztalán a „Prot Szemle“ ott ne legyen! Mert akár jónak, akár rossznak tartsa is valaki kiadványainkat, akár meg van azokkal elégedve, akár nincs, a kötelessége egy: támogatni a társaságot, hogy jó kiadványait szaporítsa, ha pedig rossz benne valami, a közvélemény által eltávolítsa. Mert az természetes dolog, hogy annak, a ki valamely társaságnak nem tagja, nincs beleszólása a társaság ügyeibe! . . .

Szálljunk magunkba mindnyájan! Ha érezzük a protestantizmus becsét, jelentőségét, akkor becsüljük meg a protestantizmus alkotását, az irodalmat!

T. I.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Figyelmeztetés.** *A kik lapunk ez évi előfizetési díjával még mindig adósak, októbertől kezdve nem fogják a példányokat kapni. Kérjük azért az érdekelteket, hogy szíveskedjenek elegettenni kötelezettségüknek.*

— **Hegedűs Sándor** kereskedelmi minisztert a király ő felsége valóságos belső titkos tanácsosi címmel tüntette ki.

— **A főiskolai igazgató-tanács** folyó hó 10-ikén tartott ülésén a következő ifjakat részesítette a jótéteményben: *Egész tandíját elengedte:* Szép László III. éves jh.-nak, Terhes Sámuel II. é. jh. Berec Antal III. g. o., Görömbey Zoltán III. g. o., Horkay Lajos V. g. oszt., Koch Endre II. oszt., Matusz János II. oszt., Máthé Miklós V. o., Nagy Sándor VI. o., Séra Lajos II. o., Székely Gyula VII. o., Szebényi János IV. o., Szentimrey Dániel II. o. Tomory Lajos IV. o. Topa József III. o., Tóth János III. o., Törös Ferenc VII. o. tanulónak. Feltételeken szintén egész évi tandíjelengedésben részesítette: Enyedy Lajos II. o., és Pap József V. o., tanuló. *A tandíj felét elengedte:* Trócsányi József II. éves joghallgatónak, továbbá Dávid Károly V. o., Hubay József VIII. o., Király István III. o., Király Pál II. oszt., Lábas Endre II. oszt., Nádházy Bertalan VI. oszt., Porzsolt Lajos III. oszt., Rádelyi Jenő V. oszt., tanuló. *A tápintézetbe felvételtek:* Gacsályi József III. é. hittanhallgató 20 frtra, Horváth Endre III. o. 40 frtra, Kerekes Miklós VIII. o. 40 frtra, Túróczy Bénéjmin III. o. 40 frtra, Varga Antal I. é. hh. 40 frtra, Lenkey Béla (ha hittanhallgatónak iratkozhatik be) 40 frtra, Batta József II. é. jh. testvére helyére a 20 frtra, Enyedy Andor a Bernáth Zsigmond-alapítványra előjegyeztetett.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyházkerület szilágy-szolnoki egyházmegyéjében fekvő *bőősházai* lelkészi állásra, a mely 293 frt 82 kr. javadalmú. A kérvényeket Viski Pál október 10-ig fogadja el Zoványon.

— **Helyrelgazítás.** Abból a tudósításból, a mely e hó 12-ikén Miskolcon a kerületi papi özvegy-árvatár ügyében tartott bizottsági gyűlésről szólt, elnézés folytán kimaradt a jelenlévők sorából: az abauji esperesnek, *Révész Kálmán*-nak a neve, a mit ezennel helyre-pótolunk.

Pályázat lelkészi állásra.

Az ungi egyházmegyébe kebelezett *iskei* ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi javadalma pénzben, földben, szolgálmányokban, terményben 944 korona 32 fillér és így negyedik osztályú, pályázat hirdetik. Köteles a lelkész istentiszteletek alkalmával az éneklést vezetni s a vallásoktatást a községi iskolában teljesíteni.

Pályázati kérvények f. év okt. 24-ig Nagyt. Szabó Endre esperes úrhoz (Csicsér, u. p. N.-Kapos) küldendők.

Miskolc, 1899. szept. 18.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Mozgalom a prot. jogakadémiák érdekében.” — „Mi a teendőnk?” Hubay Bertalan — „Adalékok a tiszáninneni egyházkerület 100-év előtti organisatiójához.” Radócsi György. — „Gergely Károly emlékezete.” — A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése. — „A kis-azari ev. ref. iskola felavatási ünnepélye.” Hutka József. — „Ve-
gyes közlemények.”

Mozgalom a prot. jogakadémiák érdekében.

Az a jogi szakoktatási reform-tervezet, a melyet Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter nem régen bocsátott ki s a melyre az illetékes prot. tanári körök megadták a figyelemre s megszívlelésre méltó feleletet s a melyre maga az ev. ref. magyar egyház egyetemes konventje is felterjesztette véleményét: köztudomás szerint négy protestáns jogakadémia léte-
lét veszélyeztetni megvalósulása által, a törvényhozás által való elfogadása esetén pedig azokat egyenesen megfogja semmisíteni annak a rendelkezésnek a következtében, a mely szerint vizsgáztató bizottságok csak a királyi táblai székhelyen levő jogakadémiák mellett fognak szerveztetni. Ez ellen a valósággal indokolhatatlan, ma-
gasabb néző ponttal nem igazolható felvétel ellen egyhangulag tiltakoztak a prot. tanári körök, mert képtelenségnek tartják s annak tartjuk mi is, hogy ma, 30 esztendő elteltével a kiegyezési korszakalkotó esemény után a mely alatt kétségbevonhatatlanul sokat, nagyot sokat haladt a magyar közműveltségi állapot, vissza-
térjen maga a kormány az abszolút korszak eljárásához! Sem közművelődési, sem nemzeti állami érdekek nem szólnak a terv mellett, maga a kézzelfogható érv pe-
dig egész határozottsággal ellenenyilatkozik, mert a kézzel fogható érv, hogy t. i. a királyi táblai székhelyeken szervezendő vizsgáztató bizottságok nem áll-
hatnak felette a mai vizsgai-bizottságoknak, a melyek-
ben csak úgy jog- és törvénytudósok foglalnak helyet,
mint a hogy jogászok és törvénytudósok foglalnának helyet a királyi táblai székhelyeken alakítandó bizott-
ságokban, ez a kézzel fogható érv olyan, hogy ellene
semminemű szócsavarással, rabulisztikával nem lehet
szólni.

Azonban onnan a központ felől. különösen mióta a budapesti kir. egyetem jogi fakultásának hirhedtnek is nevezhető véleménye beadatott, a mely a leghatá-
rozottabban állást foglal a jogakadémiáknak, mint ok-
tatásügyi intézményeknek a létezése ellen, tudni sem
akarván arról, hogy a magyar közművelődésnek sok-
kalta több s nagyobb szüksége van a minél több tudomá-
nyos központokra, mint a műveltségben tagadhatatlanul sokkal előbb álló német népnek, a hol a tudomá-
nyos intézetek, az egyetemek nagy számmal szere-

pelnek, a melyekhez hasonlóknak a létesítéséhez egyáltalán nincs képességünk, tehát a nervus rerum gerendarumnak a hiánya is arra kényszerít, hogy a
meglevő közoktatási intézményeket fejlesszük, bizto-
sítsuk: mondom, ennek a budapesti jogi fakultási vé-
leménynek a betérjesztése óta onnan a központ felől
mind kedvezőtlenebb hírek érkeznek, a melyek szerint a miniszter a tervezetet a maga eredeti alakjában
szándékszik a törvényhozás elé terjesztetni s így a négy prot. jogakadémiát kimélet nélkül el akarja se-
perni a föld színéről.

Ez a körülmény, a mely azt bizonyítja, hogy a szak-miniszter nem hajlandó figyelembevenni sem a történeti múltat, sem az 1790/91-iki XXVI. törvény-
cikkben biztosított jogunkat, sem a felterjesztéseinkben hangsúlyozott általános közoktatási érdekeket, a tiszán-
inneni ev. ref. egyházkerületnek Sárospatakon szeptem-
ber hó 26-ikán összegyűlt világi s papi képviselőit arra bírta, hogy mozgalmat, még pedig országos moz-
galmat indítsanak a miniszteri javaslatnak a prot. jog-
akadémiák ellen irányuló támadása miatt, küldöttséget
menesztvén magához a miniszterhez s küldöttségileg keres-
vén meg a törvényhozás képviselőházának pártjait, hogy
a prot. egyház autonómikus jogát vegyék oltalmukba, ille-
tőleg, hogy a miniszter módosítsa tervezetének a vizsgáló-
bizottságokra vonatkozó pontjait.

Erős a meggyőződésünk, hogy a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület sárospataki gyűlésének ez a határo-
zata s mozgalma országszerte helyesléssel fog talál-
kozni. Hiszszük, hogy az elfogulatlan közvélemény a mozgalom mellett fog állást foglalni s meg is lesz a kívánt eredménye, mert még csak az sem vethető
szemünkre, hogy az a régi ellenzéki szellem nyilatko-
zik meg e határozatunkban, a mely általában jelle-
mezte s jellemzi ma is ennek a kerületnek felfogását,
hiszen magát a mozgalom megindítását egy az országos
szabadelvű pártnak tekintélyes tagja, egy volt állam-
titkár javasolta, a ki lelkének meggyőződését fejezte
ki, a midőn ékes felszólalásában úgy nyilatkozott, hogy
a miniszteri javaslat a magyar prot. egyházak jogát sérti
meg, a mely jognak védelme országos érdek s kötelesség
s a melyet nem szabad leszavaztatásnak kitenni!

Nem a kuruc-vér, nem az ellenzékiek hajlam és in-
dulat hozatta a határozatot, hanem az anyaszentegyház
érdekei iránt való olthatatlan szeretet, annak jogaihoz
való tántoríthatatlan ragaszkodás, a mely az ország érde-

keit, az állam jogait egyáltalán nem sérti, sőt ha elfogulatlanul tekintjük az ügyet, azokat a legteljesebb mértékben szolgálja, a mi egészen érthető s természetes, hiszen a magyar prot. egyház érdekei, jogai egyek, azonosok a magyar államéival.

A miniszteri tervezet egy adminisztrációs jogkörű dologgal akarja a prot. jogakadémiák élet-terét elmetszeni. Olyan eljárás, a melynek, szeliden szólva, nincsen értelme. A prot. jogakadémiák állami érdekek szolgálatában állanak, az államnak nevelnek jog- és törvénytudósokat, a kiknek szellemét a prot. eszmék a hazafiasságban csak növelik, erősítik, öregbítik s arról, a mit a budapesti egyetem jogi fakultásának tanárai szinte meggondolatlanságból mondanak t. i. hogy a prot. jogakadémiák felekezeti szelleme ártalmára van a jogtudománynak, a múltak bizonyosságai szerint szó sem lehet! Ilyet csak azok állíthatnak, a kik egyáltalán nem ismerik a magyar protestántizmust s nem akarják méltányolni azokat a szolgálatoakat, a melyeket jogakadémiáink az államnak tettek. A mi jogakadémiáinknak felekezeti irányát csak egyben állapíthatni meg s ez az, hogy olyan légkörben nevelkednek növendékei, a melytől a józan egyháziasságot nem lehet megtagadni. Azonban a légkör soha semmiféle körülmények között nem tartalmazott nemzet s államellemes elemeket, sőt épen ez a légkör volt az, a melyből kiáramlottak azok az elvek, azok az eszmék, a melyek a magyar haza védelmezését, oltalmát magukban foglalták.

Szembeállítani a tudomány szempontjából az egyetemet és akadémiát, szerencsétlen vállalkozás épen hazánkban s rossz szolgálatot tesz úgy a tudománynak, mint a hazai közoktatási s közművelődési ügynek, a ki ebben az irányban tesz különbséget. A mi felfogásunk szerint a tudomány egyetemek fogalmából az következik, hogy azok azt a magasabb tudományos fokozatot képviselik, a mely a tudományt, mint ilyet, tartalmazza. A „magister et doctor scientiarum” cím nem egy, nem lehet egy a közszolgálati képesítéssel!

Az a mozgalom, a melyet egyházkerületünk legjobb meggyőződése szerint hazai kulturális ügyeink érdekében s ezzel kapcsolatban prot. egyházunk jogai védelmében indít, nem hadüzenet a kormány ellen, ellenkezőleg együttműködés a kormánnyal a hazai közoktatás terén, hogy tudományos tanintézetekünk száma ne csökkenjen, hanem szaporodjék, a meglevő akadémiák intenzívebben munkálkodhassanak. Mert nem az az országos érdek, hogy tanintézetek kevesbbedjenek, hanem az, hogy szaporíttassanak s rossz közoktatásügyi politika az, a mely a folytonos pénzhány hangoztatása mellett arra törekszik, hogy megsemmisítse azokat az intézményeket, a melyek az állam érdekeit az állam megterhelhetése nélkül szolgálják.

Őszintén megvalljuk, hogy nem tudtuk s ma sem tudjuk megérteni azt, hogy honnan s miért a támadás a prot. jogakadémiák ellen épen a vizsgáztató-bizottságok címe alatt? S mert érthetetlennek tartottuk s tartjuk ma is ezt a támadást, teljes bizalommal nézünk a tiszáninni ev. ref. egyházkerület által indított mozgalom eredménye elé, a mely nem lehet más, mint az, hogy a miniszteri javaslat érthetetlen, indokolatlan pontja elejtetik s prot. jogakadémiáink tovább is meg fognak maradni, működni fognak erőben és hatásban a magyar közoktatásügy felvirágoztatására.

Hogy pedig ez így legyen, kérjük a magyar prot.

közvélemény képviselőit, hogy a mozgalomhoz csatlakozzanak s a kívánt eredmény kivívásában tevékeny részt vegyenek!

ISKOLAI ÜGY.

Mi a teendők?

A XIX. század ez utolsó tanéve nagyon fontos elemi népoktatásügyünkre, mert az egész század mulasztását volna hivatva helyre pótolni!

Tudva van ugyanis, hogy az 1868 évi XXXVIII. t.-c. 1. §-a kimondja a hat évi mindennapi és a három évi ismétlő iskoláztatást s mégis ha szétnézünk, azt tapasztaljuk, hogy az idézett törvény életbe lépésének 32-ik évében is igen sok iskolában hiányzanak az 5-ik és 6-ik, valamint az ismétlő osztályok. Ez a szomorú tapasztalat indította a vallás- és közokt. m. kir. miniszter úr ónagyméltóságát a f. év április 21-én 28352/899 sz. alatt kelt magas rendeletének kiadására, melyben egyházi főhatóságainkat is felhívja az 5 és 6 osztály, valamint az ismétlő iskola felállítására, kimondván a fent idézett rendeletben azt is, hogy az 5 és 6 osztály, valamint az ismétlő iskola behozatalát elmulasztó tanítókkal szemben a megtorló intézkedés tétessék meg.

Nem állítom, hogy egyetlen tanító sem volna, a ki nem részes a rendeletben is megkövetelt osztályok felállításában, de a mint népünknek az iskoláztatás körüli eljárását ismerem, igen kevesre lehet azok számát tenni.

A legtöbb helyen ugyanis — megvan az a rossz szokás, hogy a 6 éves kor betöltése után részint a gyermek gyengesége, részint szegénység miatt nem iratják be a szülők gyermekeiket, vagy egyes helyeken még ma is a régi tanítóválasztáskor, ápril 24-én gondolják a tanév kezdését, minthogy a fizetés is sok helyen ettől az időtől kezdődik, s mi természetesebb, minthogy a 6-ik osztálynak el kell maradnia. Kérdem, ezen esetekben felelősségre vonható-e a tanító? Vagy olyan eset is fordul elő, — még pedig gyakran — hogy a szegény sorsú szüle 11 éves gyermekét elvonja az iskolától, mert míg ő munkába megy, hogy számos tagból álló családjának a mindennapi kenyeret megkeresse, kisebb gyermekére vigyáznia kell a nagyobbak; meg aztán, ha nem vonja is el, képes-e az 5—6 osztály számára szükséges tankönyvek megszerzésére az, a kinek kenyeré is alig van? Ki követte itt el a mulasztást és kit terhelhet a felelőség? Bizonyára nem a tanítót. És e szerint nem volna sem méltányos, sem igazságos eljárás, ha ilyen esetekben a megtorló intézkedés vele szemben foganatosíthatnánk.

Azonban, hogy úgy ne tűnjék fel a dolog, mintha én az 5—6 osztály, valamint az ismétlő iskola behozatalának ellensége volnék, cikkem keretében igyekszem megfelelni a címül választott kérdésre.

A fent hivatolt miniszteri rendelettel szemben első kötelességünk, hogy a szülőket gyermekeik pontos iskoláztatására szoktassuk. Ne elégedjünk meg azzal, hogy a tanév megkezdését a szószékből a lelkész urak kihirdessék, hanem a szept. 15-ig be nem iratkozott gyermekek szüleinek felszólítására kérjük fel a lelkész urakat, hiszen az ő jó indulatuk bizonyára áldásos lesz az iskolára is, a gyermekekre is. Tapasztalás szerint a szép szó, a felvilágosítás nem fog eredmény nélkül maradni. És ha ez nem használ, akkor, de csakis akkor éljünk törvényadta jogainkkal, s minden eszközt használjunk fel arra nézve, hogy iskoláinkban a tanítás rendes időben kezdetét vehesse.

A miniszteri rendelet elől kitérés nincs; az okoskodásnak, a mentegődzésnek vége van, azért hogy jó eredményt érhessünk el, szükség esetén vegyük igénybe a vallás- és közokt. m. kir. miniszter úrnak 1895 évi október 17-én 45.254 sz. alatt a tankötelezettség érvényre emelése s a tanítás sikerének biztosítása tárgyában kiadott rendeletét,* a melyben tanító, iskolaszék és községi előljáróság egyiránt kötelezve vannak a 6 évi iskoláztatás érvényre emelése körül való eljárásra.

A szegény sorsú szülők gyermekeivel szemben pedig legalább annyi jótéteményt gyakoroljanak az egyházak, hogy iskolába járásukat segítsék elő ingyenes oktatás és ingyen tankönyvek adományozása által. Így és ezen módon be lehet állítani az ismétlődő iskolákat is. És ha a 6 évi iskoláztatást sikerült behoznunk, ha a szülők is megtették az iskoláztatás körül való kötelességüket s mégis lesz iskola 5—6 osztály nélkül — nem szölok védelmére semmit, a ki kötelességét nem teljesítette.

Hubay Bertalan.

TÁRCA.

Adalékok a Tiszáninneni egyházkerület 100 év előtti Organisatiójához.

(Folytatás és vége.)

Alsó-Borsodi Tractus.

Etseg, Keresztúr, Bábony, Miskoltz, D.-Györ, Csaba, Szirma, K.-Tokaj, Ládháza (cum Nyék et Máji), A.-Soltza (S.-Lád), Ónod, Szederkény, (Örös), Palkonya, Oszlár, Bába, N.-Bikk, Igritz, Papi, Csáth, T.-Tarján, T.-Keszi, Ároktó, Valk (cum Négyes, Bábolna, Halász), Dorogma, Poroszló, T.-Nána, Átány, Tenk (Heves, Szárazbó), Maklár (Andornok), E.-Lövé, Keresztes, Gelej, N.-Mihály, Ábrány (A.-Ábrány és Nyárad), Cserépfalva (Zsértz), Noszvaly (Fil. Eger), K.-Györ, Emőd, Vata, Sály (Darótz), Geszt, Aranyos (Harsány) Summa : 42, Fil. 16.

Felső-Borsodi Tractus.

Velezd, B.-Horváth, Bán Falva, Bácsa, Dédes, (Fil. Tapolcsány) Nyekésény, Mályinka, Szilvás, Visnyó, Ivánka, Tardona, Varbó, Parasznia, Radistyán, Kondó, László-Falva, Kápolna, Szent-Péter, Berente, Alatska, Kazintz, F.-Barczika, Vadna, Kaza, Nyárad, D.-Horváth, Keletsény, R.-Bánya, Szendrő, Szakátsi, Szalonna, Meszes, R.-Szend, Martoni, L.-Besenyő (cum Sennye), Bódva, Aszaló. Summa 46, Fil. 3.

Zemplényi Társaság, alsó Rész.

Kesznyéten (Fil. Kis-Csécs), Lutz, Hidvég, Berzék, H.-Németi, Gesztely, (Fil. Kak), A.-Dobsza, Csanálos, Megyaszó, Monok, L.-Bénye, Harkány, Szada, Szerents (Fil. Bekets), Zombor, T.-Kinyis, Pthruig, Báj, T.-Ladány, Csobaj (a dúlt betűsök szabolcsmegyeiek), Tarczal, Tokaj, Mád, Tállya, Golop, Ond, Keresztúr (Fil. Kis-Falud, Szegi), E.-Bénye, Liszka, Vis, (Fil. Zalkod), Kenyézlő, (e három szintén Szabolcsmegyéből), Karád, Czigánd, Ritse, Semlyén, Perbenyik (Fil. Látza, Dámoz), Agárd (Fil. Leányvár), K.-Géres, N.-Géres, Rozvágy (Fil. K.-Rozvágy), Örös, Kartsa (Pátzin), Luka, N.- és K.-Kövesd, Vajdacska, Patak (Fil. Ardó, Károlyfalva), Hotyka (Fil. Tróczonfalva), Petrahó, V.-Ujfalu (Fil. 'Sadány, Sára), Tolcsva, Beretzki, Szomotor (Fil. Véts), Szentés (Fil. Véke, Boly, Szinyér,

Zétény), Helmetz (Fil. Polyan, Szolnoktsa), Batska (Fil. Lelesz, Battyán, Bély, Kaponya), Kis- és N.-Tárkány (Fil. Csernő), Summa 56, Fil. 28.

[E számítás azonban nem felel meg a névsornak, a mely szerint 57 az anya-gyülekezetek száma. A különbség onnan származhatik, hogy Golop eredetileg az abauji névsorban volt s úgy látszik, hogy a későbbi idehelyezés után nem adták hozzá a már meghatározott számhoz. Eredetileg Bereczki, Szomotor, Szentés, Helmetz, Bacska Kis- és N.-Tárkány és filiaik szintén nem ide soroztattak, hanem az Unggal egyesült F.-Zempléni Társasághoz, de ezek már az 56-os számításba befigyaltattak].

Felső-Zemplényi és Ungi Társaság.

Ujhely (Fil. Hosszú Láz), Mihalyi, Lasztótz, Legenye, Gertsely (Fil. Kiszte, Keletsény), Izsép (Fil. Cselej, Egres, K.-Ruszká, Pelejte), K.-Azar (Fil. N.-Azar, Zebegnye), Gál-Szétés (Fil. Kohány, Dargó, Gerenda), Tussa (Tót Eklésia), Harditsa, Kasu, B.-Ujlak (Fil. Garan), Jesztreb (Fil. Szürnyeg, Imreg), Zemplény (Fil. Pál-földe, Kis Ujjlak, Sz.-Mária), Ladmatz, Szölöske, (Fil. Szerdahely, Borsi, Szegh), K.- és N.-Bári, Csernahó, N.- és K.-Toronya, Szilvás-Ujfalu, (Fil. Kozma, Kalsa), Ásvány, Bátfa, Bajánháza, Bés, Bező, Csap, Cseppely, Csitser, Gálots, K.-Gejőtz, N.-Gejőtz, Koll.-Helmetz, Iske, Kapos, Lutska, Minaj, Moktsa, Nyárad, Ör, Palágy, Pinkótz, Ráth, Revisnye, Salamon, Szelmentz, N. Szeretva, Tarnótz, Ungvár, Záhony, Jenke, Vaján, Vajkótz, Abara, Bánótz, Deregyő, Lasztomér, Málcza, Miglétz, K.-Ráska (Fil. Hegyi), N.-Ráska. Summa : 60, Fil. 24.

Gömöri Tractus.

Agtelek, Balog, Beretke (cum Lekenye et Miléte et Csótó), Berzete (Fil. K.-Körös, et Rudna), Beje (Fil. Oldalfalva, 'Sör), Gitze, (cum Mikoltsany et Nosztváj), Hamva (Fil. Csíz et Lé-nártfalva), Harmatz, Héty, Horka, Hubó, Imola, Kálosa, Kelemér (Fil. Poszoba), S.-Keszi (Fil. Kövecses et Lenke), Kis-Falud (Fil. Feled), Mártonfalva, Naprágy, Otrokots, U.-Panyit, Pelsőtz (cum Paskaháza), Putnok (cum Dubitsany), Radnoth, Ragály (cum Tris), Retske, Runya, Serke, Simonyi (cum Darnya), 'Sip (cum A.- et F.-Bátka, Dúlháza, Rakottyas, Ujfalva), Szalótz, R.-Szétés (Fil. Czakó, Iványi, Susa, Zádorháza, Jéne), G.-Száros (Fil. Al-Falu, Fel-Falu, Rás, Visnyó), R.-Szombath (Fil. Brezői Huta, Apati, Majomi, Osgyán), A.-Szuha, Szuha-Fő, Szutor, Tornallya (Fil. Királyi és Szárnya), Zádorfalva, Zeherje (Fil. Pokorány), Zubogy, Jánosi, (Fil. Bellény, Pál-falva), F.-Váj (Fil. Bikkszeg, Mihályfalva). — Summa : 42, Fil. 44.

Tornai Tractus

Sz.-Ardó (Fil. Teresztenye), A.-Barka, Égerszeg (cum Kánó), Görgő (Fil. Mész), Komjáti (Fil. Nádaska, Szilas), Körtvélyes (Fil. Almás), Ledke (Fil. Betskeháza), Perkupa (Fil. Varbótz), Petri, Szádeli, Szilítze (Fil. Borzova), Szin (Fil. Szigliget), 'Sarnó (Fil. Ujfalu), Jablontza, Jósvalfő, Vendégi (Fil. Hidvég-Ardó). Summa : 16, Fil. 12.

Nincs ugyan bevezetve ez a *laitsrom* a suptdtlis gyűlés jkvébe, úgy a mint a nyári gyűlés jkve szerint várható volna, de az egyházkerületi és főiskolai levéltárban meglévő deputationalis munkálat magán viseli az eredeti példány minden jellegét s épen azért ezt a beosztást hitelesnek lehet és kell elfogadnunk. A legjobb bizonyosságok különben mellette az egyházmegyék ez időbeli jegyzőkönyvei.

Nincs egyetlen adatunk sem arra, hogy ez a beosztás és egész új rendezkezés ellenszenvet támasztott volna maga, vagy a rendelkezés előkészítői iránt. Sőt inkább minden arra mutat, hogy az egyházmegyék egymás után — bizonyos rend szerint — igyekeztek az új viszonyok közé beilleszkedni s

* E rendelet egész terjedelmében olvasható a „Néptanítók Lapja” 1895 évi 88, 89 és 90 számaiban.

itt-ott (talán mindenütt is!) megható ünnepélyességek között vitték keresztül a Superintendentia s illetőleg a budai zsinat kívánságát, a mint erről főként a Zempléni tractus jkvei érdekesen tanúskodnak.

Radácsi György.

NEKROLÓG.

Gergely Károly

— 1837—189. —

Hatni, alkotni s gyarapítani; úgy gondolom, hogy ez volt Gergely Károly nagy-bányai lelkészársunk jel-szava, én legalább, a ki soha sem láttam, nem ismer-tem, csak munkáiból vonom le a vonásokat, a melyek jellemképét alkották, ezt olvasom ki élete történelméből. Anyaszentegyházunknak hű és igaz fia, példányszerű lelkipásztora volt, a kinek lelke hevült, lángolt, égett, még pedig izzó szenvedéllyel az igazságért, a protes-tántizmusért! Bár égne s lángolna még most is, mert szükség van az ilyen férfiakra!

62-ik életévében, orozva támadtatva meg a haláltól, hirtelen, szélhűtésben hunyt el! De egy jól töltött élet megnyugtató emlékeivel keblében!

Ha olvasom élettörténetét s abban ezt a mozza-natot: atyja, Gergely György, a gróf Haller család tisztartója volt, de a mikor a grófi birtok a szathmári káp-talan tulajdona lett s kathólizálni nem akart, szegény emberré lett, szinte magam elé képzelem a fiú életének fejlődését, hogy a kényelemből a szükségbe dobva, nélkülözésekkel kell folytatnia élet pályáját. S ha olva-som azt is, hogy 19 éves koráig szántó-vető volt Gergely Károly s csak ekkor áll be a műzsák seregébe: úgy tetszik, mintha a régi idők újulnának meg, a mikor a nép fiai meglett korukban lesznek a tudomány s művelt-ség művelői, mintegy az isteni lélek különös hatására akkor, a mikor az időknek szükségök volt a hivatásos emberekre!

Szántott-vetett a népiskolát végzett Gergely Károly Fertős-Almás községében, de a természet ölére elvitte a könyvet is s az ekeszarvának tartásától megdurvult kéz-nek pihenő volt a könyv-leveél forgatása, az igavonó jószágra figyelő léleknek mennyei élvezet volt az olvas-gatás. De a lélek ereje nem engedte, hogy Gergely Károly a földet túrja: parancsolt az ifjúnak s eljött Sárospatakra, hogy vizsgázzék, s vizsgázott is egy év alatt az I-ső és II-od osztályból, a vakáció után Szathmáron a III-ad osztályból, a hol aztán ott is maradt, tanítva-tanúlva, nevelősködve, nevelői fizetéséből segítve édes anyját s többi testvéreit. 1862-ben aztán érettségit tett, a mely után a debreceni kollégium fogadta keblére, mint aka-démiai hallgatót, öröme telvén benne mindenkinek, mert a komoly s érett ifjú kitűnő volt, a ki iskolai köteles-ségei mellett az önképzésben is szorgalmatos volt, siker-rel munkálkodva a felsőbb tanulók önképző körében a pályatételek megejtése körül, barátjával, Széll Farkassal, nem kisebb dologba kezdve, mint a Fritjof-mondák le-fordításába.

1867-ben kápláni vizsgát tett s bár a nagy nevű Révész Imre unszolta, hogy menjen külföldre, itthon maradt, hogy lelkészi állást nyerve, pihenjen, de ezt is munkássággá változtatva. Lelkész lesz Tivadarban, a hol családot alapít, elvéve élettársul György Ilonát, Dr. György József máramarosi főorvos leányát, György Endre s Aladár testvéreit. Hogy minő szerepet játszik Gergely Károly már ekkor is, legyen elég csupán azt megemlí-

teni, hogy a kormány tanfelügyelőséggel kínálta meg, a mit azonban nem fogadott el.

1873-ban a szathmár-németii gimnázium tanára lesz s lelke a szathmári társadalmi életnek, a ki lapot alapít, konviktust szervez, történelmet ír s ünnepélyes alkal-makkor beszédeket tart. 1877-ben maga a debreceni kollégium számolja tanárai között 1881-ig, a mely idő alatt hihetetlen sok oldalról veszik igénybe munka erejét, a melyet önmaga azzal próbál meg, hogy középiskolai tanári vizsgára készül a classica-philologiai szakból s 1883-ban meg is szerzi az oklevelet, még pedig kitűnő eredménnyel! . . . Erre pedig már szüksége sem volt, hiszen ekkor a krassói lelkészlak lakója volt!

Krassó ott van Szathmármegye oláhság által lakott területén. Gergely Károly alatt az anyagi s szellemi fej-lődés magas fokára emelkedett, úgy, hogy e városka minta-város lett a megyében.

1887-ben a nagy-bányai egyház választotta lelké-szül s itt töltött 12 esztendeje azt bizonyítja, hogy a talentumokkal, a melyekkel megáldatott, hiven sáfárko-dott s élete nem volt más, mint az igaz ember élete, a ki híveiben a vallásos érzést felkeltette, állandóan ébren tartotta, a más vallásfelekezetűekkel a békés egyetértést megteremtette. a város ügyei intézésében tevékenyen vett részt s az író-asztal mellett annyi, de annyi jeles alkotásnak adott életet.

Hogy Gergely Károly a talentumokat nem ásta el, hanem sáfárkodott velők, forgatta azokat, a mint csak lehetett, tanúbizonyság irodalmi működése is. Irt a prot. heti lapokba, köztük a „Sárospataki Lapok“-ba is; a tiszántúli egyházkerületben több tankönyve jutalmat nyert s ma is használatban van, foglalkozott egyháztörténeti régiségek kutatásával s szerkesztette az utóbbi években a nagy-bányai egyházmegye jegyzőkönyveit, mert érde-meit elismerve, a nagy képességeire való szükségét jól ismerve az egyházmegye: tanácsbírói s főjegyzői székkel tisztelte meg.

Úgy tetszik nekem, hogy az olvasó, ha olvassa e sorokat, a melyeket csak röviden, a lehető legrövidebben azért róttam össze, hogy mégis e Lapokban is meg legyen örökítve a Gergely Károly emléke: ezt mondja magában: Isten kegyelméből elhívott férfiú volt a meg-boldogult, a ki hű és igaz volt mind haláláig. Mert ezek a teljesen tárgyias alapon közölt adatok nincsenek el-látva az alanyiságnak semminemű disztízéseivel s mégis úgy hatnak a fogékony lélekre, hogy az önkénytelenül is így kiált fel: „nem halt meg egészen!“

Úgy van! A Gergely Károly emlékét sok helyen, sok szívben őrzik sokáig, — mindvégig őrzik majdan iratai, a melyekbe lelkét lehelte!

A nagy-bányai temető sírjai között a Gergely Károlyé-ról mindig csillogni fog egy fénysugár, a mely int, hív, biztat, hogy a magyar ref. lelkész hű sáfár legyen, hogy jutalma meglegyen!

KÖZÉLETÜNK.

A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése.

Meg sem emlékezve — talán épen a divatos szokástól való függetlenítés gondolatával! — arról, hogy 100 eszten-dővel ezelőtt keletkezett a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület jelenlegi organisatiójának kerete, folyt le egyházkerületünk ez évi őszi közgyűlése Sárospatakon szeptember hó 26. s 27.

napjain nagy számú közönség jelenlétében a főiskola imatermében. Különösen a világi elemnek tekintélyes száma, a melyet a főgondnok, a gondnoki s tanácsbírói kar, az egyházmegyei képviselők állítottak elő, volt az érdeklődés tárgya kivált a főiskolai ifjuság részéről, a mely a nagy Vay család tagjai, az országgyűlési képviselők, a költő Lévy József iránt mutatott tiszteletre s dicséretre méltó figyelmet. Bizonyára édes emlék gyanánt őrzik meg közülök a komolyabbak azt a pillanatot, a melyben e nagyjaink egyike vagy másika szót emelt anyaszentegyházunk kérdéseiben.

Azonban mégis jubileummal kezdődött a gyűlés, miután az agg Kun Bertalan ajkairól felszállt a buzgó imádság az egek urához s a főgondnok pár szóval üdvözölte a megjeleneteket. A jubileum pedig nem volt más, mint a *Bernáth Elemér* 25 éves egyházi hivataloskodásának évfordulójáról való megemlékezés. A kerület is ünnepelte hű fiát, kinek szíve a távolban is együtt dobogott az öt ünneplőkkel, a kiknek körébe hivatalos dolgai miatt nem jelenhetett meg személyesen. Sőt ott volt a Maklár Pap Miklós s a Soltész Ferencz jubileumáról szóló igazgató-tanácsi értesítés is s ezzel is ünnepélyessé tétetett a közgyűlés, a mely főiskolánk e két érdemes munkása iránt is elismerésének adott kifejezést.

A tárgysorozat rendén első helyen állott a Mocsáry Lajos helyének betöltése a világi tanácsbírói állásban. Most már harmadízben történt szavazás s az eredmény az lett, hogy gyűlekezeteink 360 szavazata közül 224 *Szent Imrey Gyulát* hívta el a Mocsáry Lajos örökébe. Eskütel után a megválasztott hálasan köszönte meg a nem várt kitüntetést s megemlékezve a Mocsáry Lajos érdemeiről, a mi által élénk tetszést keltett beszéde, az állással összekötött teendők viselésében teljes szolgálatát ajánlotta fel a kerületnek. Ezután a skonto-pontok kerültek elő a következőleg: a kerületi papi özvegy-árva-tár alapszabály tervezete, a Fejes-féle alapszabály módosítása, letétetik az egyházmegyékhöz s a tavaszi gyűlés aztán dönt ez ügyben; a kerületi nyomtatványok — jegyzőkönyv, névtár — ára ügyében a pénzügyi választmány tavaszkor ad javaslatot, — a Réz László tankönyve segélyben nem részesült, a könyvére írott bírálat alapján kért *tanterv* készítése az Irodalmi Körre bízott, — a parochialis könyvtárakról szóló szabályzat elfogadtatott Ennél egy pont körül vita támadt, a melyben *Komjáthy Béla, Miklós Ödön, Fejes István, Révész Kálmán* vettek részt s a vitatott ponton némi javítás eszközöltetett. Az elfogadott alapszabályt kerületünk közölni fogja a többi ev. ref. sőt az összes ág. ev. egyházkerületekkel is hozzájárulás céljából. Vajha megértenék, elfogadnák s ezzel megteremtenék a magyar protestáns irodalom anyagi feltételét! Csak akarni kell s a prot. irodalom akár világra szóló is lehet! Mert ha 3000 prot. lelkesítő könyvtár fogja javabeli irodalmi termékeinket megrendelni, akkor a szellemi töke kamatozásának nincsen akadály! Megalkottatott a könyvek megállapításával foglalkozó bizottság is, a melynek *elnöke a püspök*, tagjai pedig a következő egyének: *Fejes István, Lévy József, Radácsi György, Révész Kálmán, Szinyei Gerzson s Tóth Dániel*.

Az ismétlő-iskolák tanterve ügyében a kerületi közgyűlés elfogadta a kerületi tanügyi bizottságnak azt a javaslatát, hogy ne az irodalmi kör által ajánlott terv alkalmaztassék, hanem az, a melyet a Becske Bálint, Czinke István s Józsa Antal bizottsági tagok javaslata alapján maga a kerületi tanügyi bizottság állapított meg. Egyszersmint az elfogadott javaslat alapján felkérített az irodalmi kör, hogy hirdessen pályázatot egy ismétlő-iskolai olvasókönyvre s egy ismétlő-iskolai vezérkönyvre! . . . Ez utóbbi nem fölösleges dolog lesz-e? Anyagilag igen súlyos akadályba fog ütközni, mert *kevés, nagyon kevés lesz a vevő!*

A theol. tanári nyugdíj-intézet ügyében az illetékes tanári-kar felterjesztése, a Novák Lajos dékán tollából, elfogadtatott s a kerület felhívja a konventet, hogy a sárospataki theol. tanári nyugdíj-intézetre adjon 2000 frt segélyt évenként

egy bizonyos ideig, vagy tegyen lépéseket, hogy országos felekezeti tanári nyugdíjintézetbe az ev. ref. theol. tanárok is bevétessenek. Bizonyára ez utóbbi az, a mely a legkedvezőbb helyzetbe jutattatná egyházkerületeink mindenikét s ha Tisza Kálmán meggondolja a dolgot, maga is ennek a szószólója tartozik lenni, mert beláthatja, hogy egy iskola sem rendelkezik olyan tőkével, a melyből pld. 2—3 nyugdíjas professort ellásson!

A konvent rendelkezésének s a kerület felhívásának még mindig nem tett eleget a miskolci főgimn. igazgató-tanácsa a vallás-tanári fizetés rendszeresítése ügyében, épen azért sürgős kötelességévé tétetett, hogy e tárgyban való jelentését úgy adja be, hogy a tavaszi konventi gyűlésre beterjeszthető legyen. Természetesen a sárospataki gimnáziumban ez ügyben nincs szükség intézkedni mind addig, míg a párhuzamos osztályok mind fel nem állítatnak, — Rimaszombatban pedig rendezve van ez a kérdés, a helyi viszonyoknak megfelelőleg.

A vallásoktatás kérdésében hozott többrendbeli határozatok s útasítások keresztülvitelének folyamatban létéről tudomást szerzett a közgyűlés, arra nézve pedig, a hol pl. akár állami, akár más felekezeti alsóbb vagy felsőbb intézetek ev. ref. növendékeinek a névsorát az illető igazgatók nem volnának hajlandók kiadni, úgy intézkedett, hogy erről jelentést tegyenek a lelkészek, hogy a miniszternél panasz emeltethessék.

Kerületünk az egyházi tartozások behajtása ügyében nem tartja szükségesnek valamely szabályrendelet készítését, csak arra hívja fel az egyházi előjáróságokat, hogy a törvényeknek ide vonatkozó intézkedéseit tartsák meg.

Továbbra is nyilván tartásban marad a katonai lelkészet ügye s a sárospataki főiskolai építkezési kérdés; ellenben elhatározta a kerület, miután sajnálattal vette tudomásul a sárospataki főgimnáziumnál hirdetett tanári pályázat eredménytelenségét, a mennyiben a két pályázó egyike sem volt választható, hogy a *tavaszi kerületi gyűlésen* fogja a választást meg ejteni, a pályázati hirdetést kellő időben megújítván; tudomásul vette e mellett a kerület azt, hogy a főiskolába a III-ik osztály mellé csakugyan párhuzamos állítattott.

Ezek után egy nevezetes mozzanat következett gyűlésünkön. A jog-akadémia ügye a vallás és közoktatásügyi miniszteri tervezet kapcsán. Fejes István főiskolai algondnok felhívta a kerületi közgyűlés figyelmét a javaslatnak a prot. jogakadémiák elleni célzatára, a mely ha megvalósul, akkor a sárospataki főiskola jogakadémiáját akár rögtön be is zárhatni, mert azt józan észszel senki sem várhatja, hogy e helyen felállhasson jogakadémia vizsgáltatási jog nélkül! Ki is jelenti, hogy ha a minisztertervi javaslatot változtatás nélkül fogadja el a törvényhozás, akkor indítványozni fogja jogakadémiánk azonnal való megszüntetését, mert tengődő intézetre nincs szükségünk. Rögtön felállott Fejes István után *Miklós Ödön* kerületi tanácsbíró s lelkes beszédben kélt a prot. jogakadémiák, köztük a sárospatakinak is a védelmére. Kimondja, hogy a miniszteri javaslat autonomikus jogot sért, a melynek elhárítására az országgyűlés protestáns tagjainak kötelességük mindent elkövetni, különösen a mikor nyilván való az, hogy tulajdonképen azért készül az egész javaslat, mert a jogakadémiák bizonyos tekintetben útjában állanak némely egyetemi tendenciáknak. Az a véleménye, hogy a miniszternek tartózkodnia kell a javaslat benyújtásától, a mely a prot. egyházakat jogukban sérti meg. *Báró Vay Béla* főgondnok annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy a miniszter meg fogja tenni, hogy a történelmi múlttal dicsekvő jogakadémiákra nézve kivételes intézkedést léptet életbe. *Komjáthy Béla* annak a nézetnek ad kifejezést, hogy Magyarországon ez idő szerint olyan áramlat van, a mely bizonyos érdekek szolgálatába szegődve minden más érdeket elseper. S mert így van, azt tartaná célra vezetőnek, hogy *idejekorán*, mielőtt a javaslat benyújtanék a képviselőházhoz, a mikor már ugyanam nemhán dolog volna az érdek-harcz ellen küzdeni, *télessék lépés abba*

az irányban, hogy az országgyűlési pártok figyelme felhívásuk a javaslatnak a prot. egyházak elleni tartalmára. Ugy gondolja, hogy ez az ügy országos és nemzeti ügy, a melyben a prot. képviselőknek még a pártok keretében is az ország érdekében s nem a miniszteri intenció szerint kell állást foglalniok. Radácsi György sürgeti a rögtönös lépéstételt, indítványozza Kun Bertalan a miniszterhez deputatio küldetését, hogy ezzel az ügy korán megkapja a kellő lökést. Miklós Ödön nemcsak a miniszterhez, hanem az egyes pártokhoz is küldöttség menesztését kéri, hogy a szükséges lépések mindenütt megtélessenek az országos ügy érdekében, a melyet nem szabad leszavaztatásnak kitenni. Miután Dr. Zsindely főiskolai közigazgató lelkes szavakkal kérte a kerületi gyűlést, hogy az ügy érdekében minden lehetőt kövessen el, kimondatott a megállapodás, hogy a jogakadémia ügyében a főgondnok s püspök vezetése alatt egy nagy küldöttség, a melyben az egyházmegyei gondnokok s a kerületbeli prot. országgyűlési képviselők valamennyien jelen lesznek, fog a miniszterhez menni, valamint az országgyűlési pártok vezetéséhez is. Vezércikkünk egyházkerületünk eme határozatának a hatása alatt iratott. Vajha megértenék a hivatott tényezők azt, hogy a magyar közoktatásügynek sok gócpontja van még mindig szüksége!

A jogakadémia kérdésében megnyilatkozott prot. öntudat s érzület hatalmasan hatott az egész gyűlésre, a mely lelkesedéssel látta azt, hogy világi embereink, ha köztünk vannak, mintegy erőt merítenek abból a közérzületből, a melynek protestantizmus a neve!

Csak kevés tárgy került e kérdés után ebédig elő, a melyek között ott volt azonban a „Sárospataki Lapok“ ügye is, de nem a sajtó-rendőri vétségéből kifolyólag, hanem fenmaradását illetőleg, a mennyiben köztudomású dolog, hogy kedvezőtlen anyagi helyzete miatt nem szolgálhatván kellő mértékben az elébe tűzött magasztos célt, igen könnyen megtörténhetik, hogy már a közel jövőben megszűnik. Felső-Borsod azt javasolta, hogy tétessék hivatalos közlönynyé s így kötelező előfizető legyen minden lelkész! Ehez egyetlen egyházmegye sem járult hozzá, hanem mindenik erkölcsi támogatást ígért! A kérdéshez a kerület engedélye mellett Dr. Tüdös szólott hozzá első helyen s rámutatott arra, hogy az egyházmegye s a kerület erkölcsi támogatása mit sem használ a lapnak, mert a kerület 350 lelkésze közül csak 160 hordatja a lapot, a melyre pedig szüksége van a kerületnek, szüksége az egyetemes egyháznak is s épen ezért több kell, mint erkölcsi támogatás! . . . E felszólalás megdöbbenőleg hatott a gyűlésre, a melynek tagjai álmélkodának a felett, hogy a kerület lelkészei még a heti lelki táplálék iránt sem érdeklődnek, hát magasabb szellemi élvezet után vajjon áhítoznak-e? Mert ez a kép megdöbbenően szomorú állapotról szólott! Révész Kálmán esperes indítványa ellen, t. i. hogy a lap ügye köttessék össze a lelkészi könyvtárral, Fejes István kifogást emelvén, az elvetetett s az lett a határozat Radácsi György indítványára, hogy az Irodalmi Kör adjon valamelyes javaslatot e tárgyban! . . . Nehéz dolog lesz, — de majd megpróbáljuk, hogy aztán a közönyből eredő akadályokon megtörjék a legüdvösebb javaslat is!

A gömöri javaslatok közül egy sem fogadtatott el. De mégis! A s. lelkészek ügyében tett felterjesztés, úgy azonban, hogy csak a kongrua osztás után lehet e tárgyan lépéseket tenni. A gyámintézetre vonatkozó javaslatnál hosszabb vita volt, a mely arról tanúskodott, hogy az indítvány célzatával sokan nem voltak tisztában,

A délelőtti tárgyalás 1/2 óráig tartott, a mikor a küldöttségi szállás 3 szobájában közebedre gyűltek össze s fél 5-ig a fehér asztal mellett folyt a tanácskozást, pohár köszöntőkkel fűszerezve. Ebéd után 7 óráig ismét tanácskozott a gyűlés, a melynek ekkor hozott határozatai közül felemlítendő az, hogy a főiskolai tápintézet részére a Tóth Dániel indítványa folytán, a Hollandi-tárból évi 1000 frt fog adadni mindaddig,

amíg a Mudrány-hagyaték a főiskola rendelkezése alá nem kerül úgy, hogy a tápintézet javára szolgáljon, — továbbá a Mesko-alapítvány ügyében szavazás útján hozott döntés, a mely továbbra is megtartja az ösztöndíjra jogosultságnál a „jeles“ osztályzati minősítést! E kérdésnél hosszas vita volt, a melyben nem kevesebb, mint 13 felszólaló vett részt, magyarázva az alapító intencióját s a „jeles ifju“ fogalom körét. Tudomásul szolgált, hogy a miskolci gimnázium új épülete sikerült ünnepély keretében adatott át a használatnak, — hogy a rimaszombati egyesült prot. gimnáziumban a tanszékek betöltésénél a paritás meg van tartva s hogy a sárospataki főiskolából Kérészy István 37 év szolgálat után kilépett. A nyugalomba vonult érdemes tanárnak a kerületi gyűlés is hosszú ideig tartó nyugalmat kíván; a mit Finkey József volt miskolci tanárnak is szívből óhajtott volna, ha az illetékes tényezők a 40 éven át hiven munkálkodott férfiú nyugalomba vonulásáról jelentést tett volna. A felső-borsodi egyházmegye felhivatott, hogy készíttessen egyház-fegyelmi szabályzatot; a konfirmáció káté ügyében jelentetett, hogy ismét — most talán már 3-ad vagy 4-ed ízben 1883. óta?! — megbíráltott a munka. Dr. Zsindely István jogtanárnak jogtörténeti munkájára 300 frt segély adatott; az alsó-borsodi egyházmegye két alapítványa hálás elismeréssel fogadtatott.

A másod napi gyűlésen 9—10-ig jegyzőkönyv hitelesítéssel telt el az idő, azután pedig 1/4 12-ig a még hátra levő ügyek tárgyalattak le. Csapó János f.-nyárádi lelkész s Dr. Halász Sándor kérvénye, az előbbi a szükösi tárra, ez utóbbi a bírósági költségekre vonatkozólag, kedvezőtlen elintéztést nyert, úgy szintén a Sütő Károlyé is, a ki lelkészi bizonyítványai ismételt kiadását sürgette, nem különben az Ágoston Sándoré, a ki Tisza-Valkra kérte magát visszahelyeztetni lelkészül, holott erről az állásáról 1889-ben lemondott volt. A sárospataki főiskola ifjusági betegsegélyző egyletben ezentúl, és pedig már a jelen iskolai évtől kezdve, az I—VI. osztályú tanulók is három és nem 2 forintot fognak fizetni. A lelkészi minősítési névsor elfogadtatott; a domesztikai kérvények elintéztettek oly módon, hogy az egyházakat 13032 frtra, a lelkészeket pedig 5600 frtra ajánlja a kerület, a mely az eperjesi missiónak is hathatós támogatását kéri a konventtől.

S ezzel vége lett a gyűlésnek, a melynek egyetlen egy bírósági tárgya sem volt!

A kis-azari ev. ref. iskola felavatási ünnepélye.

A kis-azari ujonnan épült ev. ref. iskola felavatási ünnepélye szeptember hó 17-ikén volt. Méltán nevezhető e nap örömnapi az egyház történetében, mert az iskola felépítése koronáját képezte az egyházban a legközelebb múltban megtörtént építkezésnek. Ez a kis egyház, mely a felső-zempléni egyházmegyének keleti oldalán s északfelé végvára a protestantizmusnak, mintegy ösztönszerűleg ragaszkodva létfenntartásához, miként a sfinx madár, ujra támadt fel romjaiból s erejét felülhaladó munkát teljesített 1893-tól rövid 6 év alatt.

Nevezett évben ugyanis az elzúllás szélén állott s az egyházmegye azt mondta ki rá: miszerint vagy államosítsa iskoláját, vagy pedig előkönyörgői állást szervezzen, a mi azt teszi, hogy az egyház nem tudott más módot találni a kibontakozásra, minthogy egyik, vagy másik állomását feladja. Az egyház csekély számú hívein csüggetettség vett erőt, csak ifjú Timotheusa, a lángbuzgalmu Péter Mihály lelkész nem vesztette el bizodalját . . .

Istenben vetett reménységgel és ifjú lelkesedéssel fogott hozzá a nehéz munkához! Mindenekelőtt magára

vállalta a tanítói és kántori tisztet s e két tisztet híven teljesítette mind e mai napig.

Aztán meg az egyház régen gyűjtött s az elkallódás veszélyének kitett pénzei behajtásához fogott. Nehéz kérdés volt ez, mert itt nem hogy támogatásra, de ellenzésnek tekinthető hideg közönyre talált az egyház némely vezetői részéről. Kitartását azonban siker koronázta s a veszélyeztetett pénzek 30—40 éves kamataikkal szépen befolytak. Az egyház esdő szavára domesztikánk, ez az áldásos intézmény, kétszer adott 50—50 frt segélyt. Zemplénnvármegye fenkölt szellemű közigazgatási bizottsága az iskola építésre 400 frt segélyt nyújtott a közművelődési alaphól. Ugyane célra Arday Klára n.-azari lakos nemes lelkű róm. kath. úrnő, azért, mert a lelkész beteg anyjáért imádkozott, 100 frtot adományozott. Az egyszerű hívek sokszor nehéz viszonyok között is meghozták áldozataikat s részint ígás és kézi munkával, részint önkéntes pénzbeli ajánlataikkal vettek részt az egyház építés nagy munkájában.

S az Isten lelkének fuallatára csodás dolgok történének! . . . Mert 1895-ben a templom javíttatott ki 300 frt költséggel, tavaly a rozszant parókhíára került a sor, melynek javítása 500 frtba került, az idén a régi iskolából korszerű s kőből való, zszindelytetővel ellátott új iskola épült s mellé két szobás célszerű tanítói lakás 1300 frt költséggel. Az összes építkezés került 2600 forintba.

Ime ebből áll rövid története a kis-azari egyház újjászületésének, annak a kis egyháznak, mely mindössze 173 lelket számlál. S ha az első alapítók, a kik alapköveit rakták le ennek a kis egyháznak, méltók az utókor hálás elismerésére, nem kevésbbé érdemli az elismerés koszorúját a mostani nemzedék, mely ezen a veszélyeztetett ponton kedvezőtlen szelek fuvalma dacára sem engedte kialudni az evangéliom világító szövetnekét, hanem azt ismét lánggra lobbantotta, hogy messze világoljon a késő unokák előtt is!

Illesse azért elismerés a lelkészen kívül, az egyház közönségét, annak minden jóra kész presbitériumát és buzgó gondnokát, Szenczy Gusztávot. Illesse elismerés Zemplénnvármegye minden szépért, jóért és nemesért lelkesülő közigazgatási bizottságát, melynek köszönhető, hogy hosszú dermesztő álom után új élet pezsdült meg az iskola testében s hogy 350 frtot meghaladó államszegély mellett ifj. Berecz Károly személyében tanítója is van már az egyháznak. Illesse elismerés a felső-zempléni egyházmegyét, mely mindenkor szíves készséggel nyújtotta védő karját e kicsiny egyház felé és szent törekvésében hűségesen támogatta!

A mi a felavatási ünnepélyt illeti, az a következő sorrendbe folyt le: mindenekelőtt a templomban istenitisztelet volt, a midőn is Hutka József bánóci lelkész mondotta az ünnepi beszédet a bölcs Salamon Péld. XII. r. 6. v. alapján: „Tanítsd a gyermeket az ő útjának módja szerint, még mikor megvénhedik is, el nem távozik attól“, a nevelésnek és tanításnak 3 helyes módját fejtegetvén, arról elmélkedett, hogy az új iskola akkor fog megfelelni kellőleg hivatásának: 1. ha a gyermekekbe beoltja a vallásosságot, az istenfélelmet; 2. a hazaszeretetet; 3. az egyházi közügyek iránt való munkás érdekeltséget.

Istenitisztelet után a közönség az iskolába vonult, a hol Sárkány Imre esperes gyönyörű és fenkölt imát mondott. Az imát, mely nagy hatást tett, a közönség állva hallgatta meg. A felavatást gyülekezeti ének zárta be s végül a „Szózat“ éneklése közben a közönség szélylyeloszlott.

Délben a pap-lakon 30 terítékű bankett volt, a hol a többek közt — miként az ünnepélyen és istenitiszteleten is, jelen volt Dienes István kis-azari róm. kath. vallású földbirtokos bájos leányaival együtt s a ki ezen kised egyházunk s főképp az iskola iránti nemes érdeklődését, miként ez alkalommal, úgy máskor is tettekkel igazolta. Bizony példát vehetne tőle igen sok hívünk, a ki egyháza iránti közönyét, még ilyen korszakos események alkalmával sem restelli kimutatni.

Az ebéd alkalmával több sikerült köszöntő hangzott el. Első sorban Hutka József köszöntötte fel az egyházat, lelkészt, presbitériumot s a jelenlévő Szenczy Gusztáv gondnokot. Sárkány Imre esperes az ifjú tanító édes atyját id. Berecz Károly bereczkii tanítót, ki 2 fiát adta a tanítói pályára s majdan Dienes Istvánt. Péter Mihály vendégeit s ezek között kiváltképp Sárkány esperest. s Szencyt. Id. Berecz Károly Sárkány esperest s majdan a háziasszonyt, Péter Mihálynét, a ki oly lekötő szívesseggel fogadta s látta el a vendégkoszorút. Dr. Schwarcz Ignác a nevelésügy s ezáltal közvetve a haza érdemes munkásait s ezek közt Péter Mihályt Kis-Azar nagyérdemű papját köszöntötte fel. Ime így folyt le e nevezetes ünnepély szűk körben ugyan, de az új iskola áldásait tekintve, nagy reménységgel a lelkekben! Álljon ez iskola sokáig s áldása legyen széles körre kiterjedő s késő nemzedékekre kiható!

Hutka József.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Az újszövetség revisiója.** A Prot. Irod. Társaság ez évi nagy gyűlése nemcsak azért marad sok időre nevezetes, hogy ez a társaság hódító bevonulása volt a kálvinista Rómába, hanem azért is (a mi azzal kapcsolatban minden zaj és feltűnés nélkül történt meg), hogy a biblia új szövevényi részének revisiójára kiszemelt férfiak is itt tartották munka-felosztó gyűlésüket szept. hó 21-én reggel, 8 órakor a főiskola egyik tanácskozási termében. Jelen voltak itt: Szász Károly püspök és revidáló bizottsági elnök, Fejes István, Radácsi György, Szóts Farkas, Petri Elek, Erdős József, Masznyik Endre, Mayer Endre s mint érdeklődők: Balogh Ferencz, Révész Kálmán, H. Kiss Kálmán, Hamar István. A tanácskozás megnyitla után örömet fejezte ki a bizottság a felett, hogy a nagy munka második felét is Szász Károly püspök vezérlete alatt kezdheti meg. Majd jegyzőül Erdős József kértvén fel, közölte az elnök, hogy a megjelenteken kívül Kenessey Béla, Kecskeméthy István kolozsvári tanárok és Bartók György püspök is részt óhajtanak venni a revisió munkájában, az ág. evangélikusok részéről pedig Bancsó Imre soproni theol. tanár. A munkafelosztás előtt megállapította a bizottság a revisió vezérleleit, a melyek általában ugyanazok, a melyek az ószövényi revisiót irányozták. Különbőség főleg csak az, hogy most u. n. *contrarevisorok* lesznek a superrevisorok helyett s még ezek felett lesznek egy superrevidáló bizottság, a mely Szász Károly, Baksay Sándor, Fejes István és Petri Elek tagokból fog állani. Ezek s különösebben a három ismeretes költő lesz hivatva a revisió munkáját a magyar nyelv szempontjából lehetőleg egyöntetűvé, egyenlő zamatúvá tenni; Petri Elek pedig egyebek közt az elnök dolgain fog könnyíteni s titkári szerepben fogja vezetni a revisió ügyét. A revisor és contrarevisor együtt fogják valamely irat szövegét tudományosan megállapítani levelezések és esetleges tanácskozások útján s netalán esetekben a döntés a superrevisiónális bizottságot illeti. Végül a munkát úgy osztották fel, hogy a vállalkozók többnyire egy nagyobb és több kisebb iratot kap-

nak revisióra s meghatározták, hogy ki kinek lesz a contrarevisorosa és hogy 1900 január végére minden revisiónális és contrarevisiónális munkával elkészülnek; úgy pedig, hogy a revisor mindig tudatja az elnökséggel az időpontot, a melyben munkáját a contrarevisorhoz küldi, hogy az elnökségnek a munka folyamáról biztos tudomása legyen s a szükséghez képest intézkedhessék. A történeti iratokat Bartók, Radácsi, Kenessey, Petri, az apostoli leveleket Masznyik, Mayer, Erdős, Bancsó, Radácsi, a jelenések könyvét Kecskeméthy fogják revideálni. Isten áldása legyen szent munkájukon!

— **A protestáns jogakadémiák ügyében** a tiszán-inneni ev. ref. egyházkerület a következő egyéneket kérte fel, hogy *Kun Bertalan* püspök s *Báró Vay Béla* főgondnok vezetése alatt *Wlassics Gyula* minisztert s az országgyűlési pártok elnökségeit felkeressék: *Fejes István* és *Dókus Gyula* főiskolai aligondnokok, *Bernáth Elemér*, *Meczner Béla*, *Ragályi Béla*, *Farkas Ábrahám*, *Meczner József*, *Báró Vay Elemér*, *Komjáthy Béla*, *Lakatos Miklós* egyházmegyei gondnokok, *Dókus Ernő*, *Miklós Ödön*, *Sturman György*, *Bernáth Béla Fáy István* országgyűlési képviselők, *Lévay József*, gróf *Lónyay Gábor*, gróf *Vay Tihamér* egyházmegyei tanácsbíró, *Révész Kálmán*, abaúji esperes, *Kérészy Barna*, *Radácsi György*, egyházkerületi tanácsbíró, *Dr. Ballagi Géza* jogtanár és *Dr. Zsindely István* sárospataki akadémiai és közgazdátó. A küldöttség rövid idő alatt el fog járni megbízatásában s higyjük a legjobbat, t. i. hogy a miniszter a múltak hagyományait, az országos érdekeket nem fogja megsérteni!

— **A kongruát** erre az évre, mint a „Magyar Hirlap” írja, még *októberben* sem igen fogják megkapni az érdekeltek, — csak az az egy bizonyos, hogy *ebben az évben okvetlenül kapnak*, mert a törvény 1899 január elsejére állapította meg a kongrua folyósítását.

— **Az abaúji egyházmegyeről.** A kerületünk egyházi főjegyzője által közzétett „*Adalékok*” kerületünk történetére, illetőleg 100 év előtti alakulására nézve határozottan forrás értékkel bírnak, ennél fogva szükséges, hogy azok, lehetőleg minden tévedés vagy hiba nélkül száljanak át az utókorra. Ez a szempont indít engem arra, hogy az *abaúji esperesség* egyházainak e Lap mult számában (819—820 l.) megjelent sorozatára legelőször is megjegyezzem, hogy abból *Felső-Lánc* és *Özecsze* kimaradtak, úgy, hogy az anyaegyházak száma nem 76, de 78 volt 100 évvel ezelőtt. Egyuttal pedig az itt előfordult *sajtóhibákat* is szükségesnek tartom feltüntetni, melyek mindenki által könnyen kijavíthatók ugyan, de 100 év múlva esetleg zavart okozhatnak. Ujváros helyett *Ujvár*, F.-Bánya h. *T.-Bánya*, Bése h. *Bölse*, Perem h. *Perény*, Hidvég h. *Hidas-Németi*, Tongor h. *Tenger* olvasandó. R. K.

— **A pápai ev. ref. főiskola gimnáziumába** az 1899/1900-ik iskolai évre: 507 tanuló iratkozott be, a kik közül ev. ref. 295; ág. ev. 42; r. kath. 62; izr. 108.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület nagy-bányai egyházmegyéjében fekvő *nagy-bányai* egyház II od osztályú 1088 frt javadalmú lelkészi állására *Bencsik István* okt. 24-ig fogadja el a pályázati kérvényeket N.-Paládon.

— **Statisztika az ausztriai áttérési mozgalomról.**

A bécsi egyházi főtanács aug. 26-án számolt be a gyülekezetekhez intézett körlevélben az ez évi áttérési mozgalom eredményéről. E körlevél szerint a *luth.-egyházba* ez év június 30-ig áttért: 1756 férfi, 927 nő. 502 hét éven aluli gyermek, összesen: 3185; az *ev. ref. egyházba* 120 férfi, 107 nő s 37 hétéven aluli gyermek, összesen: 264, vagyis a két prot. egyházba; 3449. Az áttértek közül róm. kath. volt 1756 férfi,

1019 nő s 536 gyermek, összesen 3275, más vallásu 174. Megemlítendő, hogy az 1895—97-ik években az átlagos áttérési szám egy egész esztendőn át 1312 volt! . . . Most ime *egy félév alatt* ennek csaknem háromszorosát teszi ki az áttértek, megvilágosultak száma!

— **Bécsben egy jezsuita atya esküre kényszerítette a felső leányiskola növendékeit**, hogy „soha sem árulják el a r. kath. egyházat, csak a róm. katolikus vallást fogják szolgálni s azt egy szócskával sem fogják soha megsérteni” . . . A csecsemőkre mikor kerül a sor?

— **Madridban** a protestánsok gimnáziumot építettek, s most, hogy elkészült az épület, *Flidner*, madridi lelkész leírta az építés történetét, a mely valósággal vért lázító adatokat tartalmaz a r. katolikusok embertelen s szívtelen eljárására vonatkozólag. *Flidner* tudósítása röviden a következő: Hogy építési engedélyt nyertünk: két esztendei fáradságba került. De alig, hogy hozzákezdünk az építéshez, azonnal betiltották, mert az érsek látván azt, hogy az épület nagynak ígérkezik, a belügy-minisztertől kieszközölte, az építés félbeszakítását. Mikor elmentem a főpolgármesterhez, így szólt hozzám: „Önök templomot építenek s nem iskolát, hiszen torony és harang van a tervben!” „Igen” — felelém, — „mert a harang az órát helyettesíti, de hát szívesen beleegyezem, hogy ne legyen benne harang s a tornyot is megkiseb-bíttetem, hogy senki se mondhassa, hogy templom torony!” s csakugyan megváltoztattam a tervet s a főpolgármester meglegedését fejezte ki, azonban az építés tovább folytatását nem engedte meg, míg egy mellék utcát nem hozatott rendbe, a mi épen 7 hónapig tartott, noha négy nap alatt bátran elvégeztethette volna. . . . Mire a 7 hónap eltelt: a liberális kormány megbukott s helyét konservatív foglalta el, a melynek elnöke megadta az építés folytatására az engedélyt, miután elálltam a toronytól is s a harangtól is. De alighogy az így megcsonkított tervnek megfelelő építéshez hozzáfogtunk, előállott az egyik rendőrhadnagy s a munka abbahagyását parancsolja meg. Rendkívül meglepődik, mikor a miniszterelnöknek, *Canovas*nak az engedélyt felmutattam s futott az érsekhez, meg a nunciushoz, a kik szintén meglepődnek, hogy a konservatív kormánytól engedélyt kaptam s az érsek meg a nuncius csakhamar cselekesznek, mert a pápai széktől irat jön a királynéhoz, *Cretoni* nuncius pedig személyesen tárgyal a királynéval s *Canovassal*. Én épen akkor *Lissabonban* voltam lelkészértekezleten, a honnan *Londonba* akartam menni! Ámde vissza kellett térnem, mert a rossz hír haza szóltott s alig hogy haza értem, mentem *Canovashoz*, ki így szólt: „megint bajom van az iskolájok miatt! Pedig hát ön megtette, a mit kívántam! Most arra kérem, tegye meg a kedvemért, hogy ne csináljanak gothikus ablakokat. A nuncius így akarja.” S megígértem, hogy nem lesznek ablakaink goth-ívezetűek. — De tovább is folytatta *Canovas*: „De az épület kerek alakú is lesz, a mi nem apsis ugyan, de mégis kerek!” . . . Én erre bosszúsán ezt mondtam: „No hát lesz négyszögletű.” Csakhogy erre *Canovas* rögtön ezt felelte: „Az Istenért ezt ne tegye!” . . . Nem tudtam mit felelni, végre nagy sokára így kiáltottam fel: „No jó, hát legyen nyolczszögletű!” . . . S *Canovas* belenyugodott s megnyugodott. Az épület elkészült, de építésének története bizonyosságot szolgáltat arra, hogy a r. kath. egyház fejei, mint mindenütt, úgy főleg az inquisitő helyén, az ellenségeskedésnek s gyűlöletnek a mesterei.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Az „Alkotmány“ a „hitehagyott szerzetes tanárok“ ellen.” — „Ref. jogakadémiáink az 1898/99-ik iskolai évben.”
Ifj. Zsoldos Benő. — „Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.” — „Egyházfegyelmi szabályzatunk kérdéséhez.” Süttő
Kálmán. — „Könyvismertetés.” Rácz Lajos. — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

Az „Alkotmány“ a „hitehagyott szerzetes tanárok“ ellen.

Dacára annak a tapasztalati ténynek, hogy a r. kath. egyház az egyházpolitikai törvények örve alatt a reversálisok kicsikarása folytán hónapról-hónapra szaporodik tagjaiban: a műveltség s felvilágosodottság, ha számban nem is, de súlyban mindenesetre érzékenyen kisebbiti az ultramontánok táborát, áttérő „papok“-kal gazdagítván a protestáns egyházakat, a kik az értelmiséggel, a melylyel dicsekszenek, tagadhatatlanul növelik a különben is jelentékeny tőke-állományt. Az „Alkotmány“, ez a kiváltképen ultramontán lap, a melybe olykor-olykor beleszorúlni látszik mindaz a sokféle jezsuita eljárás, a melylyel az ultramontán közlönnyök túlon túl ellátvák, most nem régi-ben épen ez ellen a prot. értelmi-tőke szaporodás ellen látta jónak feljajdulni s követelmény alakjában körvonalo-zni álláspontját.

A több tekintetben érdekes, figyelemre méltó s egy-úttal határozott visszaütésben részesítendő nyilatkozat így hangzik: „a hitehagyott szerzetes tanárokról nézve a hitehagyás megnevezendő a régi paktum megújítása által közzét. kormányunkkal s annak új pontozatokkal kiegészítése által, mely szerint az államsegélyben részesedő prot. tanintézetek autonóm hatóságok szerződészerűleg ne választ-hassanak meg tanárokat apostatákat s a szerződésekben kikötött helyekre a kormány se nevezhessen ki ilyeneket, ha mint világiak vagy talmi prot. papok pályáznak. Azt csak beláthatja mindenki, hogy minden jog, törvény és igazság ellen van, hogy a kath. egyház tanító rendi neveljenek s szállítsanak az államnak s a prot. egyháznak kész tan-erőket!”

Olvasva ezt az ultramontán felfogást, nem tagadom, hogy mint egyébkor, úgy most is, az a gondolatom tá-madt legelőször, vajjon az, a ki így s ilyet mer írni, nem botránkozik-e meg saját vallástalan, embertelen s haza-fiatlan nyilatkozatán s felfogásán? Kérdezni szoktam: vajjon az ilyen ember, az ilyen író, otthon van-e eszé-t tekintve, vagy pedig olvasóit tartja bárgyúknak, a kiknek mindent mondhat?!

Mert ez a nyilatkozat vallástalan is, embertelen is és hazafiatlan is! A figyelmes olvasó rögtön észreveszi,

hogy az „Alkotmány“ egyes egyedül csak a r. kath. egyházat tartja életre jogosultnak, a melyhez kell tar-toznia mindenkinek, a melyből nem szabad kiválnia senki-nek, a melyől nem lehet büntetés nélkül megválnia annak sem, a ki esetleg megundorodott tőle, Ez a felfogás pedig vallástalan s istenellenes dolog, a mint embertelen dolog aztán az apostatákat üldözni, illetőleg *mások által üldöztetni*, mert az még csak indokolható, érthető is annyira-amennyire, hogy az illető felekezet nem néz jó szemmel az apostatákra: de hogy a felekezetenkívüli, felekezeten felül állni tartozó állam, vagy pedig épen az az egyház üldözzön az illetőt, a melynek tagja lett: ez olyan embertelen kívánság, a melyet csakis az ultramon-tánok ejthetnek ki ajkukon. E mellett aztán hazafiatlan is, mert a honpolgárokat egymás ellen uszítja s vallás-felekezet szerint becsüli őket, első helyre állítván az egyedül üdvözítő egyház tagjait, a kik, meglehet, hogy épen az utolsó helyen lehetnek!

Ehez a vallástalan, embertelen, hazafiatlan felfogás-hoz csak azok csatlakozhatnak, a kik a vallásnak, a humanitásnak s a hazafiasságnak ellenségei, a kik a jezsuita elvet, a „compelle intrare“ jelszót vallják s kö-vetik! Ugyan kicsoda az, a ki felvilágosodottsága, lelki nemessége által ne épen az ellenkező irányba vitelnék?

S jellemző dolog, hogy az „Alkotmány“ még arra is rámutat, miképen kell a talmi szerzetesek életét el-veszíteni! Utat mutat a kormánynak, hogy ölje meg a vallásos meggyőződésüket követőket, ne adjon nekik kenyeret, se maga, se az a prot. intézet, a mely állami segítséggel részesül!

Érzed-e jó olvasóm, hogy ez egy kvalifikálhatlan követelmény? . . . S még hozzá *paktumra* hivatkozunk, a melyről ugy-e bizony sokunknak nem volt tudomásunk?! Persze a múlt időben a szabadelvű magyar kormányok — mert 1867 óta minden kormány szabadelvű — a szabad-elvűség cége alatt a r. kath. egyház boldogítását tűzték ki célul! Vagy még előbből van szó? . . . Óh hát az az idő nekünk igen keserves volt s keserves volt a magyar hazának is! Ha azt az időt kívánja vissza s akad kormány, a mely paktumot köt reá: akkor elolt-hatjátok a tudomány, műveltség, hazafiasság fáklyáit s akár egyiptomi sötétséget bocsáthatok a hazára!

Az „Alkotmány“ vakmerő játékosként viselkedik. Leleplezésektől sem irtózik, erőszakot is szívesen alkal-

mazna, talán még nyaktilót is azokkal az egyénnel szemben, a kik jobb meggyőződésüket követve, nemesebb érzelmeiknek engedve, odahagyják azt az egyházat, a melyben az egyéni meggyőződésnek nincsen helye, a nemesebb érzelmeiket megöli a zsarnokság.

Szegény r. kath. egyház! Minő iszonyatos sérelem esik rajta, hogy *neveltjei, mint kész tanítók állanak az állam s a prot. egyház szolgálatába!* Milyen anyagi veszteség! A sok pénz kamatja hogy odavész! . . . Mintha bizony az a kiképeztetési költség r. kath. költség volna! . . . De hát persze van r. kath. pénz is!

Az egész sérelem csak r. kath. sérelem, a mi nem létezik s nem is létezhetik semmi irányban sem, legalább a mi földünkön nem, a hol éppen a r. kath. érdek nyer mindenütt s minden tekintetben oltalmat s kielégítést! Azért az „Alkotmány“ feljajdulása egészen nevetséges, de egyúttal botránkozást keltő is, éppen a fentebbi okoknál fogva, — már pedig meg vagyunk irva; „*jaj a botránkozást okozónak!*“

ISKOLAI ÜGY.

Ref. jogakadémiáink az 1898/99-ik iskolai évben.

Lapunk e helyen évről-évre beszámol felekezetiünk tanügyének állásáról a beérkezett iskolai értesítők nyomán, az ezekből nyerhető legbiztosabb értesülések alapján elélni tárva felsőbb-oktatásunknak esetről-esetre tapasztalt előhaladását s esetleges fogyatkozásait. Most, midőn a bevett szokáshoz hiven *ref. jogakadémiáink* múlt évi állapotát óhajtjuk kissé közelebből szemügyre venni: előre kell bocsátanunk, hogy jelenlegi közleményünknek a közelmúlt napok s az árnyékukat már előrevető események a szokottnál aktuálisabb színezetet kölcsönöznek. A főtenyező, mely jelen ismertetésünket kivetkőzteti mindennapiságából: a kultuszminiszternek ez időszerint sokat emlegetett *reformjavaslata*, melynek ismeretes tendenciái változott viszonyok létesítését célozzák jogakadémiáink életében.

A nélkül, hogy a politizálás „bűnébe“ szándékoznánk keveredni: jó eleve konstatalhatjuk e helyről is azt a közismeretű tényállást, hogy közoktatásügyi kormányunknak az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatra vonatkozó reform-tervezete *ref. jogakadémiáink* közül háromra nézve a lassan emésztő sorvadás csiráit rejtí magában. E fenyegető veszély nagyságát már volt módunkban tűzetesen ki fejtve látni *Ballagi Gézá*nak, az ev. ref. egyetemes tanügyi bizottság jogi szakelőadójának ismeretes javaslatában, valamint a különböző jogakadémiák, — köztük természetesen a sárospataki jogakadémia — tanári karának ez ügyben kidolgozott véleményes előterjesztéseiben. A *budapesti* tudomány egyetem tanácsa által fölterjesztett észrevételekre ezúttal nem reflektálhatunk, mert ezeknek minden sora, — az intéző körök legjobb akarata ellenére is, — lépten-nyomon elárulja azt, hogy az egyetem nagy tekintetű jogi kara csaknem túlnyomó részben a *pénzkérdés* szempontjából fogta fel az egész reform-javaslatot, mint a mely a kötelező doktorátus eltörlése által nem éppen kicsinylendő léket üthet a vizsgáztató tanárok jövedelmein.

A miniszteri reform-javaslatnak amaz egyik sarkalatos pontjában, mely szerint az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat jövőben csakis a *királyi ítélőtáblák*

székhelyein lenne tehető; ki van mondva három ref. jogakadémiánk halálos ítélete. És pedig nem expressis verbis, nem a meggyőző érvek tiszta, világos lánczolatával, hanem csak úgy kerülő úton, hogy így annál lassabban, de annál biztosabban öltö legyen a halálos szúrás. A miniszteri javaslat, miként azt *Miklós Ödön* oly meggyőzően kifejtette a tiszáninneni egyházkerület most tartott őszi közgyűlésén, — mélyen megrendíti a sárospataki főiskola jogakadémiájának is a létalapját; Gyors, minél hathatósabb orvoslásra van szükség. Éppen e szempontból a legmélyebb hálával fogadjuk mindannyian a tiszáninneni egyházkerület ama bölcs intézkedését, mely egy nagyszámú és a legtekintélyesebb férfiakból álló küldöttség által óhajtja a vallás- és közoktatásügyi miniszter, nem különben a legilletékesebb faktorok figyelmét fölhívni arra a küszöbön álló veszedelemre, mely a javaslat szóban forgó pontjának megvalósulása esetén a sárospataki főiskola jogakadémiáját is nagyon könnyen a végpusztulás stádiumába döntheti. E kérdéssel különben lapunk legutóbbi számának vezércikkírója részletesebben foglalkozik.

De hát talán *nem életképes* a mi jogakadémiánk, s általában prot. jogakadémiáink nincsenek felruházva azzal az életerővel, mely állandóan fentarthassa őket az *állami tanintézetekkel* szemben megkövetelt színvonalon?! Ha ez a sajnálatos körülmény csakugyan fennforogna s a prot. jogakadémiák ilyen módon teljességgel nem tudnának bele illeszkedni a modern jogi szakoktatás keretébe: ez intézeteinkkel még akkor sem volna szabad bevétni a miniszteri reform-tervezet lassan öltö mérgét, hanem, ha másként nem lehet: a rögtönös kivégzés radikális gyógyszerét kellene alkalmaznunk. Ámde minden elfogultságtól ment, nyugodt lélekkel jelenthetjük ki, hogy *prot. jogakadémiáink életképessége napjainkban még nagyobb és biztosabb, mint valaha*. A ki alapjában ismeri felsőbb oktatásügyünk ez időszerinti állapotát: az előtt mindezt körülményesebben bizonyítani is szükségtelen. Jogakadémiáink szervezete, a tanérők és tanítási segédeszközök szempontjából elért berendezettsége *mindenkor kiállja a versenyt* a hasonnemű állami intézményekkel.

De van mindezekon felül még egy másik, jelentőségére nézve ugyan már csekélyebb horderejű körülmény is, mely alábbi közleményeinket az eddigieknél aktuálisabbá teszi. A múlt iskolai év végével telt be ugyanis *huszonöt esztendeje* annak, hogy hazai jogakadémiáink az 1874. évi május 19-én 12917 sz. a. kelt vallás- és közoktatásügyi miniszteri szabályrendelet alapján *új szervezetet* nyertek. A most letűnt tanévnek volt a hivatása bebizonyítani, vajjon felekezetiünk jogi szakoktatása az 1874/5 isk. évvel beköszöntött új korszakban elérte-e azt a magaslatot, melyet egészséges haladás és életképesség mellett el kellett érnie. S a negyedszázados múlt e kérdésre habozás nélkül megadta az igenlő feleletet.

Ezeknek előrebocsátása után lássuk észrevételeinket a száraz statisztikai adatok által is beigazolvva. Ez áttekintés után is csupán arra a meggyőződésre juthatunk, hogy prot. jogakadémiáink életképességét s kiválóan fontos misszióját senkinek nem áll jogában kétségbevonni!

* * *

A mi a négy ref. jogakadémia kebelében az 1898/99 iskolai év folyamán működött rendes,- rendkívüli,- helyettes,- magán- és bölcsészeti tanárok számát, az előadott tantárgyak mennyiségét és a heti óraszámot illeti: ezekről álljon itt a következő táblázatos kimutatás, és pedig először az *első*, aztán a *második* félévről:

A jogakadémia helye.	Előadó tanárok száma					Tantárgyak száma		Heti óraszám
	Rendes	Rendkívüli	Helyettes	Magán	Bölcsészeti	Kötelező	Nem kötelező	
Debrecen	8	—	—	—	3	14	5	92
M.-Sziget	5	1	—	5	—	14	9	97
Kecskemét	7	—	2	2	—	13	6	89
Sárospatak	8	—	—	—	2	15	4	99

A megkívánt *nyolc* jogi tanszék tehát az előző évhez hasonlóan most is csak két jogakadémiánkon volt felállítva: Debrecenben és Sárospatakon. A *második félévi* kimutatás nem sok eltérést tüntet föl az első félévítől:

A jogakadémia helye.	Előadó tanárok száma					Tantárgyak száma		Heti óraszám
	Rendes	Rendkívüli	Helyettes	Magán	Bölcsészeti	Kötelező	Nem kötelező	
Debrecen	8	—	—	—	3	11	10	82
M.-sziget	5	1	—	5	—	9	11	69
Kecskemét	7	—	1	4	—	8	14	82
Sárospatak	8	—	—	—	2	11	14	89

A *kötelező* tantárgyak mind ugyanazok, melyeket az országos tanterv előír. Az előadó tanárok nagyobb része már is országos nevet vívott ki magának jogi irodalmunkban. A *speciál-collegiumok* tárgyai a jogtudomány legkülönbözőbb kérdéseit ölelik föl; e téren különben is már szabadabb mozgás van engedve a kérdések részletesebb kifejtésére vállalkozó tanároknak. Nem lesz felesleges e helyen a javarészt felsorolni ama fontosabb tárgyú és aktuálisabb speciál-collegiumoknak, melyek az 1898/99 iskolai évben fel voltak véve egyes jogakadémiáink tanrendjébe. *Debrecenben*: Államformák és államkapcsolatok; — Államszolgálat; — A magyar büntetőjog anyaggyűjteményének ismertetése; — Törvényhozó hatalom; — Végrehajtó hatalom; — Egyenes és közvetett adóink. — *Máramaros-Szigeten*: Az erdőtörvény magyarázata; — Oklevéltan; — Az ipartörvény magyarázata; — Kulturpolitika. — *Kecskeméten*: Házassági vagyoni jog; — Államszolgálat; — Közigazgatási bíráskodás; — Organikus államelméletek; — Usus fructus a római jogban; — Morál statisztika; — Kereskedelmi társaságok; — Percselekmények tana; — Perjogi practicum; — Legújabb fogyasztási adóink. — *Sárospatakon*: Gazdasági közigazgatás; — Örökösödési eljárás; — Kereskedelmi és váltó eljárás; — A börtönügy és reformja; — Magyar örökösödési jog; — Jövedelem megoszlás; — Egyenes adók reformja, stb.

(Vége köv.)

Ifj. Zsoldos Benő.

TÁRCA.

Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.

Most, midőn a Londonban tartott, u. n. »asszony-parlament« látogatott és bizonyára nem egyszer *viharos* ülései lezajlottak a westminsteri-apátság »Convocation-Hall«-jában: — az állandó érdeklődés tárgyát képező *nő-kérdés* ismét felszínre került. Helyesebben szólva, talán nem is kellett felszínre kerülnie, mert hát jó idő óta mindig a felszínen van, mint az emberiség társadalmi életének egyik legjelentékenyebb kérdése.

Kényes és bonyolodott kérdés ez, mely már eddig is igen sok kiváló elmét foglalkoztatott s úgy mellette, mint ellene egész kis irodalom keletkezett a művelt nemzetek tudományos világában. Paul Gide, a párisi egyetemnek ez a nagy nevű jogtanára is azt mondja a *nők jogáról* írott alapvető munkájában, hogy »a nők állapota felől értekezni annyi, mint a társadalmi tudomány egyik legkényesebb feladatát érinteni.«

Az alábbi közlemények célja G. Ferrero-nak, a turini nevű szociológusnak a nő-kérdés ügyében elfoglalt álláspontját, illetve az ide vonatkozólag kifejtett nézeteit, — talán kissé tüzetesebben is — ismertetni amaz érdekes tanulmánya nyomán, melyet a »The Monist« című angol folyóiratban tett közzé »The problem of woman, from a bio-sociological point of view« cím alatt. G. Ferrero a nő-kérdésnek alapos ismerője s Lombrosó-nak egyik legképzettebb és legszorgalmasabb munkatársa.

Lehet mondani: szinte szokatlan az a tárgyalási módor, melyben Ferrero a maga érveit támogatni igyekszik. Ő a kérdést korántsem poétikus oldaláról fogja fel, — hanem mint maga megjegyzi — tudományos (bio-szociológiai) szempontból törekszik kellő világításba helyezni. Reális alapokon mozog, a való élet kérlelhetetlen jelenségeit tartva szeméi előtt folytonosan.

Ferrero-nak e tanulmánya különben folytatását, illetve kiegészítő-részt képezi egy, nemrégiben megjelent könyvének, melyben a nő-kérdést — Lombrosóval együtt — pszichológiai és biológiai szempontból tárgyalja. Talán ez a legelső tanulmány, — jegyzi meg bevezető soraiban — mely e nemből, tudományos principiumokon alapulva készült; mert, habár a nő a legmagasztosabb aspirációk, kívánságok és szinte aggodalmas gondoskodás tárgya volt is: *tudományos szempontból* egész a legújabb időkig nem igen vettetett figyelembe.

Lássuk tehát közelebről e tanulmányt, melyben Ferrero a női pszichológia és biológia törvényeit szociológiai alkalmazásban tünteti fel s a melyben meghatározza, hogy az ő és Lombrosóék elmélete szerint melyek a női-lét természetes feltételei.

* * *

Minden teremtmény élete, — kezdi fejtegetéseit Ferrero — a környezet bizonyos feltételeinek kizárólagos uralma alatt áll; ha ezek a feltételek hiányzanak, a teremtmény elpusztul; ha pedig ezek a feltételek csak részben vannak meg, a teremtmény csak ügygyel-bajjal fog élni s ha az még hozzá érzéssel is fel van ruházva: a szenvedés megfelelő állapotai közt kell tengődnie.

Az oxigén például mulhatatlanul szükséges ahhoz, hogy a növényi és állati világ élni tudjon. Ha ez hiányzik beáll a halál állapota. Ha oxigén van ugyan, de a szükségesnél csekélyebb mennyiségben jelentkezik:

*

a légzési és más életműködések nagyon nehezen lesznek végezhetőek.

Miután az élőlény és környezete közötti érintkezésnek eme törvénye *élettani* alapon ily nyilvánvaló: megfelolet ugyanilyen az *szociológiai* szempontból is; az utóbbi esetben csupán nagyobb e viszonyok közötti egybefüggés; mert az egyén élete és boldogsága nem szolgálhat akadályul a társadalom életére és boldogságára nézve, sem pedig *vice versa*. Ezt a principiumot így állapítja meg Ferrero: az egyénnek a társadalomban a helyes, az az törvényes feltételek alatt kell élnie; a társadalom igényeivel legjobban összeillő szerepet kell játszania s azzal legjobban összeférő környezetben kell életét folytatnia s ez a szerep, ez a környezet olyan legyen, hogy úgy az egyik, mint a másik, egészében véve a legnagyobb hasznára szolgálhasson a társadalomnak. Az emberi társas életben, egy boldog egyéni és boldog társadalmi létnek eme kettős feltétele temérdek esetben hiányzik; mert az emberi önzés, a különböző társadalmi osztályok között ezáltal oly sokszor felidézett halálos viszálykodások, valamint az élet nyomasztó szükségletei gyakran megakasztják a kifejlődésben.

Aztán, a tudománynak kell törekednie az egyén sajátsszerű jellemző vonásainak tanulmányozása által, arra, hogy nyitjára jöjjön annak: mi is hát — hogy úgy szóljunk — az az ideális szerep, melyet az emberi lénynek be kell töltenie a civilizáció haladásában; neki kell kikeresnie az élete és boldogsága érdekében megkívánt lényeges feltételeket, — oly feltételeket, a melyeket gyakorta szétrombolnak az élet követelményei, de a melyeknek megvalósítása szükségképeni célja és tárgya az előhaladhatásnak. Minden alkalmazott tudomány, melynek végcélja a gyakorlati és a hasznos, minők az orvostudomány, paedagogia, lélektan és az ethika: azon munkálkodik, hogy kifürkészsze és felfedezze az életnek és boldogságnak ama természetes feltételeit physiologiai, psychikai és szociológiai álláspontból; s a midőn a nevezett tudományágak ezt teszik: a társadalmi magaviseletnek egy eszményi tervezetét puhatolják ki, szabályokat ajánlanak, melyek megdöntetlenül igazak, de a melyeket csupán megközelítőleg lehet fogyanatosítani. E szabályoknak megfelelő, folyvást előhaladó és teljes *engedelmesség* a mértéke a civilizáció feljebb emelkedő menetének.

A női-lét lényeges feltétele, — mondja tovább Ferrero — melyet e dolgozatomban elemezni óhajtok, az, a mit én a *nem-dolgozás törvényének* fogok nevezni. A miként van egy természeti törvény, hogy a férfinak dolgoznia és küzdenie kell a megélhetésért, épúgy van egy oly természeti törvény is, a mely szerint a nőnek sem dolgozna, sem küzdenie nem kellene azért, hogy létét fentarthassa.

Kétségtelenül figyelemre méltó alapelv, melyet a nő-kérdés elfogultabb apostolai bizonyára szeretnének betű szerint végrehajtani. Tudjuk azonban, hogy jelenlegi társadalmi viszonyaink közt az éféle jóelve ki van zárva. Ferrero a nem dolgozás alatt természetesen nem az abszolút dolog-nélküliség állapotát érti, hanem ama viszonyok és körülmények összességét, melyek között a nő fel van mentve a testet és lelket kimerítő nehéz munkák végzése alól.

A biológia világos útmutatásai révén határozottan meggyőződhetünk arról, hogy a fajok physiologiai jóléte és boldogulása a *nemek közötti munka-megosztástól* függ. Ez a természeti különválasztás eredménye. Lát-hatjuk p. o. az *állatvilágban*, hogy midőn a nőtényt nem gyámoltja és nem táplálja a hím a létért vívott küzdelem folyamán: fontos, valójában csaknem nélkülöz-

hetetlen a fajokra nézve, hogy a nőtény a reprodukció munkáját, vagyis azt az életműködést, melynek világos célja az illető fajok további fenmaradásának a biztosítása, a lehető legnagyobb gyorsasággal véghezvihesse és közvetlenül azután megszűnjék létezni. Példaképen felhozva, nyilvánvaló dolog, hogy az alatt, míg a nőtényrovar a maga petéinek a lerakásával van elfoglalva: az ellenséges támadás ellen nem képes magát kellőkép megoltalmazni, úgyszintén nem tudja beszerezni a maga számára a szükséges táplálékokat. Ha tehát a hím nem segíti és nem táplálja őt, a reprodukció munkáját a lehető legrövidebb idő alatt végrehajtja s így a faja nagyobb eshetőséggel fog bírni a fenmaradásra; mert minél rövidebb a normális élettartam, annál kevesebb lesz annak valószínűsége, hogy egy ellenség, vagy valami más balvégzetű esetlegesség el fogja pusztítani a nőtényt, mielőtt még alkalma lett volna ennek a fajával szemben fenálló kötelezettségét teljesíteni. Ferrero-nak az állatvilág köréből idevonatkozólag felhozott példái általában igen találóak. Az említettek közül folyik aztán az, hogy azon alsóbb rendű teremtmények között, a hol a munka-megosztással és a nemek kölcsönös segítségével nem találkozhatunk, — az élettartamnak egész a minimumig le kell szállania: mert oly lényeknél, melyek gyorsan fejlődnek és hamar elhalnak, több a valószínűség arra, hogy magukhoz hasonló utódokat hagynak maguk után, mint a más életviszonyok között élő állatoknál.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Egyházfegyelmi szabályzatunk kérdéséhez.*

Ama súlyos válság közepett, melybe számos külső és belső ok következtében jutott anyaszentegyházunk az egyházpolitikai törvények életbeléptetése után, mind nagyobb hullámokat vet a mozgalom, egyházunk sülyvedező hajójának megmentésére. Kis- és nagy emberek, egyháziak és világiak, aggódó és odaadó, de egy-szersmind a siker édes reményével biztató munkás szeretettel törekszenek minden téren és alkalommal a végpusztulással fenyegető veszély elhárítására, s egyházunk boldogabb jövőjének biztosítására. — Az életre való mentő eszméknek egész serege került felszínre, a melyek ha testet öltenek, — a mint hogy testet kell ölteniök, — akkor bizalommal nézhetünk a jövőbe.

Az egyházmentésre irányuló törekvés hívta életre az egyház-fegyelem szabályozásának eszméjét is és el kell ismernünk, hogy egy, a körülmények által terem-tett helyzetnek megfelelő, szigorú egyház-fegyelmi szabályzatra a változott viszonyok között nélkülözhetlen szükségünk van. „Szabadságra teremtettek atyámfiai, de a szabadságot ne adjátok a testnek bűnre való alkalmatosságul!” — mondja az apostol. S ha most szomorúan tapasztaljuk, hogy sokan ezt teszik, és sajnosan kell nélkülöznünk „a legteljesebb rendet a legnagyobb szabadságban,” mi természetesebb, mint az, hogy a mindinkább harapódzó baj terjedésének, — hivatásunkhoz képest, — minden megengedhető eszközrel gátat vetni, igyekezzünk. Ennek pedig minden esetre hathatós eszközévé válhatik egy megfelelő egyházfegyelmi szabályzat létesítése.

E b. Lapokban immár három e tárgyú közleményt is olvashatunk, élénk bizonyosságként a közszükség

* E cikk már régóta várja a közlést.

eleven érzetének s a Bethesda mozgásának. Mindháromból kiviláglik a nemes cél: az egyháziasság fokozása, a vallás-erkölcsi élet emelése s ez által a közboldogság előmozdítása. De általános értékűnek, a közszükséget egy magasabb egységben összefoglalónak és minden egyházunkban egyaránt sikerrel alkalmazhatónak, szóval a *maga egészében, jelen állapotában* általános érvényükért elfogadhatónak részemről egyiket sem tartom. — Már pedig én oly egyház fegyelmi szabályzatot óhajtanék, mely a közszükséget a lehetőségig kielégítve, annak idején zsinati törvénykönyvünkben is helyet foglalhasson, hogy így a lehetőségig biztosítva legyen az egyház-fegyelem egyöntetűsége az egész magyar ref. egyházban. — Tudom ugyan én, hogy lehetnek valamely egyházban oly különleges állapotok, hogy az ily magasabb egységre vitt egyház-fegyelmi szabályzat elégtelen volna a jó rend biztosítására, de az ily helyeken lehetne a szükség parancsolta különösebb rendszabályokat is alkotni a zsinati törvény 27-ik §-a 1. pontjához képest, és az általános érvényűvé leendett egyház-fegyelmi szabályzat kellő respektálásával.

A fennebbi szempont szerint mérlegelve már a dolgot, — az Andrásy-féle, a gömöri és a Zsigmond Sándor féle egyház-fegyelmi szabályzatok között a legmegfelelőbbnek az utóbbit találok.

Az Andrásy-féle szabályzat inkább helyi érdekű, a saját gyülekezetében tapasztalt rend-ellenességek megszüntetésére irányuló, néhol általános bajra is kiterjedő, a fegyelmi-fokozatot rendszeresen meg nem állapító, kazuisztikus, magasabb igény nélkül, melynek azonban a bűji egyházban való hasznavehetőségét elvitatni nem akarom.

A gömöri tervezet már nagyobb igényre tart számot. Van benne abból a rendszerességéből, a mely egy ilyen munkálatnál elengedhetlen. De a rendszer mellett van rendszertelenség, sőt következetlenség is. Rendszertelenséget látok abban, hogy míg az egyház-fegyelem szerveiről szólva 1) a gyülekezet istenfélő tagjait, 2) a presbytériumot, 3) a gyülekezet közgyűlését nevezi meg ilyenekül, — addig a tárgyalás során már csak a gyülekezet istenfélő tagjai, és a presbytérium szerepelnek külön, a gyülekezet közgyűlése pedig beleolvad a végnélküli kazuisztikába. Ezt a kényszer helyzet szülte rendszerhiányt elkerülhetne volna a munkákat készítője, ha figyelembe vette volna a felosztásnál az egyházi törvénykönyv 276-ik §-át s a közgyűlést nem tette volna meg fegyelmi bíróságnak. — A következetlenséget abban találok, hogy a fegyelmi büntetésnek nem egy helyen oly nemét alkalmazza, melyet annak nemei és fokozatai közé föl nem vett. Így a templomot elhanyagoló ifjak nevét a presbytérium megdorgálásának sikertelensége esetén a templomban közszemlére kiteendőnek mondja, tehát azt, mint büntetési fokozatot alkalmazza; a lator neve pedig a megbélyegzettek közé irandó. A kibékelni nem akaró versengő házásokért a presbytériummal együtt buzgó imádság mondandó, vagy a teherbeejtő köteles a nő és gyermek eltartásáról gondoskodni. — De főhibája e tervezetnek szerintem, hogy úgy szólván minden elképzelhető fegyelmi esetre aprólékos részletességgel igyekezhvén megállapítani a büntetés nemét, végrehajtásának módját, nehezzé teszi az eligazodást s a „sententia de lege lata“-k által lehetetlenné teszi az ítélethozatalra hivatottak lelki ismeretének a körülmények kellő számbavételével lehető megnyilatkozását s e szerint a megszabott fegyelmi fokozatoknak megköötöttség nélkül való szabad alkalmazását. —

Pedig minden részletessége mellett sem kimerítő, mert p. o. a magzat elhajtókra, a gyermekeiket törvényes megegyezés nélkül más vallásban neveltetőkre, a felekezeti iskolát minden elfogadható indok nélkül mellőzőkre stb. nem szab büntetést. — Tehát ez sem az általam óhajtott egyház-fegyelmi szabályzat.

De annyival közelebb jár ehhez a Zs. S. tollából megjelent tervezet. Ez — szerintem — egy helyes rendszerrel megalkotott s az általam hangsúlyozott egyetemes szempontnak kevés híján megfelelő munkálat. Országos érvényű fegyelmi szabályzatnak részemről alkalmasnak tartom, de bizonyos módosítással.

A mennyiben egy általában a Zs. S. tervezetének a logikája alapján állók, általánosságban az ő fegyelmi fokozatait fogadnám el. — Elismerem, hogy a gömöri tervezet fegyelmi fokozatai az abban idézett s alapulvett bibliai helyeken nyugosznak, de azok az egészben megfelelőbb Zs. S. tervezetében is bennfoglaltatnak, az egyház-fegyelem végrehajtása eszközeinek helyesen megvont hatáskörébe beosztva. A különbség a kettő között csak az, hogy a Zs. S. tervezetében a megintésnek bizonyos esetekben való végrehajtására a presbytérium helyett egy-két presbyter szerepel, a mi egyfelől az alapulvett bibliai helyek jobban is megfelel, másfelől az az előnye is megvan a másik felett, hogy a gyakorlati életnek is inkább megfelelő. Mert az arra méltó egyénnek egy-két presbyter jelenlétében való megintése a lelkész által, minden esetben keresztülvihető; de a presbytérium előtt történendő megintés mindenkor való foganatosíthatása kérdéses, mert ez a félnek a presbytérium előtt való megjelenését feltételezi. — Már pedig a „jus advocatie“ a felekre nem, csakis a tanúkra terjesztetik ki.

Azonban a Zs. S. fegyelmi büntetéseinek sorozatából az iskoláztatás, keresztemelés és temetés megtagadását már határozottan kihagyandónak vélem. Mert bár én is azon az elvi állásponton vagyok, hogy az oly egyháztagok, a kik gyermekeikről lemondanak, őket más vallásban neveltetik, az ilyen és ezekhez hasonló bűnösök méltók arra, hogy tőlük az egyház minden javai megvonassanak, de azt már semmi körülmények között sem tartom igazságosnak és megengedhetőnek, hogy a szülék bűneiért a gyermekek lakoljanak. Már pedig a büntetés sulya még is csak ezekre nehezednék legközvetlenebbül, ha szüleik bűnei miatt bezárnók egyesek előtt iskoláink ajtajait. Avagy a gyermekek bűneinek büntetésére alkalmaznók az iskoláztatás megtagadását? Hisz egy iskolaköteles gyermeknek bármely nagy bűne még mindig nem jöhet oly sulyos beszámítás alá, hogy ily kemény büntetésben kelljen részesítenünk. De meg aztán mit érünk ezzel a büntetéssel? Ha van az illető helyen más iskola is, akkor még hagyján! Ez esetben csak annyi számbavehető történik, hogy ha az iskoláztatásból kitagadott gyermek felekezetünkhöz tartozik, a legtöbb esetben elvesztjük benne egyházunknak egy még mindig jóra valóvá és hit buzgóvá nevelhető tagját. — De ha nincs más iskola az illető községben, a mi épen nem ritkán előforduló eset, a midőn ily helyen kitagadjuk a gyermeket a művelődés templomából, odadobjuk az erkölcsi elzúllás, Istennel, embertársaival és önmagával való meghasonlás karjaiba; szaporítjuk általuk a társadalom proletárjainak, az államfelforgató tanok vak eszközeinek számát, a kik előtt nincsen semmi szent s a kik épen azért minden iszonyatosság elkövetésére készek és képesek.

(Vége köv.)

Sütő Kálmán.

KÖNYVISMERTETÉS.

A bölcsesleti tudományok ismeretköre (Encyclopaediája.)

Irta: dr Öreg János. Debreczen, 1898.

E mű, a mely még a múlt év vége felé jelent meg, meglehetősen szűkszavú az önmagára vonatkozó, tájékoztató adatokban: ára nincs kitéve, előszó nincs benne, a melyből megtudhatnók, mi a mű célja, rendeltetése, azaz, hogy ki számára, mily célzattal s esetleg mily álláspontból írta szerzője. Legfőleg abból, hogy a philosophiai encyclopaedia ott szerepel a debreczeni főiskola akadémiajának tanrendjén, következtethetjük, hogy e mű azon előadásokhoz vezérfonálul íratott, miben megerősít bennünket a mű kisebb terjedelme mellett annak dogmatikus jellege, paragraphusokba szedett volta is. — Szűkszavúságához tartozik, bár másrésről tan-
könyvi jellegéből is folyik, hogy sehol forrást vagy a tárgyalt kérdésekre nézve bővebben útbaigazító munkát nem említ; hogy a czimben használt *encyclopaedia* kifejezés eredeti jelentését nem magyarázza meg; hogy az olykor tüzetesen ismertetett, néha erősen czáfolt bölcselőknek se szereplési korát, se a tárgyalt kérdést előadó művek czimét nem említi meg. Igaz, hogy mindezeket tanulják vagy tanulták a hallgatók a bölcsészettörténetben, de hát az ember feje nem káptalan! így aztán az efféle kifejezés: „Hobbes tana csak annyiban tér el a Condillacétól“ nem vezetné félre őket, mert látnák, hogy ez csak egyszerű tollhiba, a mennyiben Hobbes vagy másfél századdal hamarabb élt, mint Condillac s így tana nem térhet el az utóbbiétól.

A mű, mint az első kérdésből látjuk, az összes bölcsesleti tudományoknak főbb vonásaikban való tömör, rövid előadása óhajt lenni; terjedelme 136 lap, felosztása a következő: 1. §. Meghatározás, felosztás. *Elméleti rész.* I. szakasz: Az ismeret kérdései (A. Az ismeret eredetére vonatkozó tanok, 2—6 §; B. Az ismeret szerzőmódjára vonatkozó tanok, 7. §; C. Az ismeret bizonyításmódja, 8. §.). II. szakasz: Az ismeret tárgyaira vonatkozó tanok (A. A világról szóló tanok, 9—11. §; B. A lélekről szóló tanok, 12. §; C. Az Istenről szóló tanok, 13—14. §.). *Gyakorlati rész.* I. szakasz: A szép tudománya (15—18. §.) II. szakasz: Az erkölcs tudománya (A. Alapfogalmak; B. Egyéni kötelességek; C. Az egész emberiség iránti kötelességek; D. Az egyes kisebb emberi társaságok iránti kötelességeink; E. Isten iránti kötelességeink, 19—26. §.) III. szakasz: A jog és állam tudománya (A. Az államra vonatkozó tanok, közjog; B. A jogra vonatkozó tanok, a magánjog; C. A nemzetközi jog, 27—41. §.)

A mint e tartalomjegyzéken áttekintünk s még inkább, ha a művet átnézegetjük, sajátos érzés fogja el az olvasót. Meglepi az embert az egyes részek közt mutatkozó aránytalanság; ime a lélektan ismertetése két és fél lapra szorult, míg Hegel ismerettanát 8 1/2 lapon tárgyalja, a jog- és államtudomány ismertetésének meg éppen 33 lapot szentel. S önkéntelenül eszünkbe jut: de hiszen a lélektan ma a philosophiának legmozgékonyabb, leglármásabb ágazata, mely a legnagyobb érdeklődést kelti, a legtöbb erőt foglalkoztatja, — hogyan lehet az itt felmerülő sokféle problémának harmadfél lapon eleget tenni? aztán: a Hegel philosophiája ma már nagyon csöndes szerepet játszik a philosophiában, a teljesen csöndöt mondott, holt rendszerek közé tartozik, melyek immár csak a philosophia-történetben szerepelnek (ez alól csupán történelem-bölcsészete tesz kivételt.) — miért hát e nagy ki-tüntetés? s végül: mit keres a jog- és államtudományok

ismertetése a philosophiai encyclopaediában? mióta vált az adó, rendőrség, parlament, jogügylet fejtegetése philosophiai problémává? hiszen, ha így kiterjesztjük a philosophia körét, alig lesz tudomány, mely helyet ne foglalhatna benne! Vajjon nem nagyobb joggal lehetett volna-e fölvenni a vallásbölcsészetet és történelembölcsészetszetet?

De más aggodalmaink is merülnek fel e beosztás és tárgyalásmód ellen! Szerzőnk az elméleti részbe osztja be a lélektant, ellenben a gyakorlati részbe az etikát és aesthetikát, holott ez utóbbiak elvi részökben époly joggal szerepelhetnek az elméleti philosophiában is, mert a jó és szép fogalmának alapelveit keresik és fejtegetik, — a mint hogy Windelband és Wundt¹ a philosophia 3 alapvető tudománya gyanánt a logikát, etikát és aesthetikát sorolja fel; viszont a lélektan, mai tárgyalás módjában — mint physiologiai psychologia, nagyon is nem elvont, nem elméleti tudomány annyira, hogy némelyek egyenesen ki is rekesztik a philosophiai tudományok sorából. S aztán még egyet: szerzőnk fejtegetései folyamán mindenütt túlságos súlyt helyez az építésre, a gyakorlati irány-adásra, az életelvek, életszabályok kidomborítására, úgy, hogy műve majdnem azt a benyomást teszi reánk, mintha egy gyakorlati jog-, erkölcs- és illemtant olvasnánk. Erre fekteti a súlyt a lélekről és Istenről szóló tanoknál, erre itt-ott még az ismeret-tanban is s erre főkép az erkölcstanban, úgyannyira, hogy itt sok fontos alapvető fejtegetést mellőz, csak hogy minél közelebb jusson a gyakorlati, erkölcsi tételek, szabályok felsorolásához. Így hiányzik: az akarat tana teljesen (akarat szabadság, az akarat autonómiaja, heteronómiaja), a formalistikus (kötelességi m.) és teleologiai (javak mor.) morál szembeállítás, a természeti és erkölcsi törvények, a theologiai és philosophiai morál közti különbség feltüntetése, a morál viszonya a valláshoz. De persze e hiányokat csak akkor érezzük, ha úgy gondolkozunk, hogy a philos. encyclopaedia feladata nem gyakorlati életszabályok felállítása, hanem az egyes philos. disciplinák alapelveinek ismertetése és így a philosophia főproblémaiba való bevezetés, a bölcsészeti tulajdonképeni rendszeréhez való paedagogiai vagy didaktikai előkészítés.

Áttérve most e mű egyes részleteire, a mint az egyes kérdéseket egymás után olvasgatjuk, első, a mi szerzőnknek feltűnik: a tiszta, világos előadás, könnyed, magyaros nyelvv. Nagyon jól távol tudja magát tartani az abstractióktól, a ködös kifejezésektől, a fogalmakkal való játéktól; látjuk, hogy mindenütt megértésre, kézzelfoghatóságra, egyszerűsége törekszik. Azt is könnyű észrevennünk, hogy otthonos a philosophiai problémák világában s igyekszik a lényegesebb és szűk-ségesebb dolgokra szorítkozni, — de már e törekvése nem sikerül mindenütt, valamint nem sikerül mindenütt szabatos tantételeket, meghatározásokat adnia. Így például én nem tartom egészen kifejezőnek a bölcsészetről adott meghatározását; egyfelől félreértésre adhat alkalmat, a mennyiben könnyen úgy tűnhetik fel, hogy a philosophia az egyes tudományoknál újabb keletű tudomány, mely idővel amazok összefűzése és összefüggő egészszé való feldolgozása által keletkezett, holott ez történelmileg nem áll, mert inkább az egyes tudományok indultak ki és váltak ki idők folyamán a philosophiából, a mely kezdetben mindent magába ölelt, — e félreértést könnyen el lehetett volna oszlatni, ha szerzőnk egy kis történelmi visszapiillantást vet (mint a hogy egybeült többször teszi) a bölcsészet és az egyes tudományok viszonyára; de másfelől e meghatározás nem is teljes, mert a philosophia több mint csupán az egyes különálló tudományok *synthesise*, több, mert nem csupán a többi tudományoktól adott, hanem magát a tudást is vizsgálat tárgyává teszi (ismerettan), s több, mert e *synthesist* bizonyos szempontból végzi, t. i. egy oly

¹ Wilh. Windelband: *Präludien*. Freiburg, 1884., Seite 39. — Wilh. Wundt: *Essays*. Leipzig, 1885. Seite 20—21.

általános világ- és életfelfogás megállapítása szempontjából, mely úgy az értelem, mint a szív szükségleteit kielégítse.¹

„Comte Ágoston — mondja a 48. lapon — az eszmélkedő bölcselek által előszeretettel kutatott érzékfeletti tárgyakkal való foglalkozás meddőségét belátva, ezeket egyenesen száműzte a bölcselet köréből s a hit, a vallás tárgyaiul jelentette ki.“ Én, megvallom, ezt nem így tudom, hanem úgy, hogy Comte ezeket, mint hiábavaló speculációkat teljesen száműzte; ő a theologiai és metaphysikai szellemet teljesen ki akarta irtani s a theol. és metaphysikai korszak helyére, melyen minden tudomány s a philosophia is átment, a tudományos korszakot állította. — Nem tartom kielégítőnek a *szépéről* adott meghatározását sem (a tárgyak reánk tett hatásának bizonyos sajátos módja, melyet azzal különböztetünk meg a többtől, hogy éppen ezt a jelzőt alkalmazzuk reá). E meghatározás a szépet egészen subjectiv dolognak tünteti fel, csak hatásnak mondja, pedig a szépek épúgy megvannak objectiv tényezői is; de még itt is általános, semmitmondó kifejezéssel éri be (bizonyos, sajátos módja). E hiány annyival inkább sajnálandó, mert a következő, még inkább a 65. lapon egész szabatosan elősorolja a szép föltételeit, elemeit, összevala vonásokat, a melyekből a szép meghatározását összeállíthatjuk.

Sok téves vagy kevésbé szabatos állítással találkozunk a *zene* jellemzésénél. „A hangok felhasználása folytán állanak elő a *hangzó-művészetek*, még pedig a folytonos hangéből a *zene*“ stb. (64. l.). Én úgy tudom, hogy a képzőművészetekkel szemben *szóló-művészeteket* szoktak említeni; aztán a zenénél nem a *folytonosság* lényeges, mert a nesz, zöreij is lehet folytonos; a zenei hang *összetett* melynek folytonosságát szünetek meg-megszakítják. „A zene nem az észhez, hanem kizárólag az érzelmhez, a szívhez szóló művészet; nem a megértetés, hanem az élvezetnyújtás képezi a feladatát“ (72. l.). Nem *kizárólag*, hanem csak *általában* az érzelmhez szóló művészet; a következő lapon maga a szerző is elismeri, hogy „a dallam az *eszmét*, a *gondolatot*, a hangok bizonyos egymás után való következése által fejezi ki,“ — ha pedig eszmét, gondolatot fejez ki, akkor az észhez is szól. Az élvezetnyújtást se lehet kizárólagos feladatának mondani, hanem inkább így: eszmét, érzelmet vagy hangulatot közöl a lélekkel. „Rythmus alatt azt a szakadozott, sajátzerű, de törvények által határozott belső mozgást, elevenséget, lüktetést értjük, mely a zenét, a pusztá hangok sorozatától megkülönbözteti“ (73. l.). A rythmus, igaz, első sorban zenei tulajdonság, de a szóköltészettől is elengedhetetlen (rövid-hosszú, hangsúlyos-hangsúlytalan szótagok váltakozása, gondolat-rythmus,) sőt a pusztá hangoknak is van rythmusa: dobszó, malomzakatolás. „A hang színezete a mozgás módjától s a hangzó test minőségétől függ,“ — és összetett voltától is; a mozgás helyett jobb volna rezgést mondani. „Az emberi hangban 4 hangszín-formát különböztetünk meg, u. m. bassust, tenort, altot és sopránt; a hangszerzenében csak kettőt, u. m. a durt és a mollt;“ — először is amazok nemcsak *hangszínt* jelentenek, hanem *magasságbeli különbséget* is; másodszor a *dúr* és *moll* elnevezések *hangnemet* jelentenek, nem pedig *hangszínt*. — hogy ide kerültek, szerzőnek igen nagy tájékozatlanságára mutat, de meg a hangszerek hangjai jóval többféle hangszínt is képviselnek, mint az emberi hangok. „A *dallam* bizonyos alaphang, mely az eszmét, a gondolatot a hangok bizonyos egymás után való következése által fejezi ki,“ — helyesebben: a dallam a hangoknak művészi szabályok szerint alkotott, értelemmel bíró sora. Tájékozatlanságot árúlnak el a harmoniáról, a húros, vonó, ütő hangszerekről szóló állítások is.

(Vége köv.) Rácz Lajos.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Október 6-ikát, a magyar nemzet történelmének ezt a gyászos emlékü napját, ötvenedik évfordulója alkalmából a sárospataki főiskola is megünnepelte, mert a hazafiasságnak, a nemzeti érzésnek ápolása elengedhetlen kötelessége, a melyet nem is tévesztett soha szem elől. Ünneppnap volt e gyászos évforduló s reggel a városi templomban volt istentisztelet, a melyen a tanári kar vezetése alatt az egész ifjúság megjelent, a hol *Jósvai Dénes* szénior imádkozott a gondviseléshez, hogy a megpróbáltatások tüzeiben megedzett nemzetre a szomorú múlt után virasszon boldog jelent s boldog jövődőt. A 90-ik zsoltár 9-ik versének elhangzása után buzgósággal megtelve távozott a nagyközönség hajlékába, hogy elmélkedjék a nagy idők emlékei felett, a melyeknek felújítására tartatott a délutáni ünnepély a főiskola imatermében, a hol az alkalmi beszédet *Dr. Tüdös István* theol. tanár tartotta, *Farkas A.* s *Nagy B.* joghallgatók szavaltak s a főiskolai ifjúsági énekhar három mű-darab előadásával fejezte ki a hazafias lélek érzelmét . . . A nemzeti érzésnek fellángolása egy-egy ilyen napon, hangosan hirdeti, hogy a múltak emlékeit megbecsüljük, a nagyok példáin lelkesülünk!

— **Két kritika a Hegedűs Sándor beszédéről.** Irodalmi társaságunk debreceni gyűlésén Hegedűs Sándor tudvalevőleg egy minden tekintetben figyelemreméltó beszédet mondott. Ezt a beszédet a „Magyar Állam“ s az „Egyetértés“ kísérté bíráló megjegyzésekkel. A „Magyar Állam“ az irigység hangján szólott a beszédéről, irigylvén tőlünk a vallásos buzgóságával fényesen tündöklő államférfiút, a kit mintegy példa gyanánt állít a r. kath. világi férfiak elé. Az „Egyetértés“ ellenben hevesen ostromolja a beszédet az egyházpolitika s tudomány szempontjából. Az egyházpolitika cége alatt úgy tünteti fel Hegedűst, mint a ki lázít a törvények ellen. Ennek az állításnak hamis voltát bizonyítanunk sem kell. A tudomány szempontjából pedig úgy tünteti fel a beszédet, mint a mely útját akarja állani a tudományos kutatásnak, fejlődésnek s haladásnak akkor, a mikor csödbe jutást helyez kilátásba, ha olyan térre csap át, a hol „sanctio“-val nem rendelkezik. Ebben az irányban a kritika egészen téves alapon mozog. Félreérti a beszédnek egész célzatát, a mely lépten-nyomon arra hív fel, hogy a tudomány és hit kölcsönös hatásával emeljük épen mi protestánsok a tudományt és hitet. A tudománynak, főleg a matérialisztikus irányú tudománynak a vallásosságra gyakorolt romboló hatását az „Egyetértés“ sem tagadhatja s ha ennek az iránynak ellensúlyozását sürgetjük a tudomány s az igaz vallásos meggyőződés összeölelkezése által: vajjon had-üzenet-e ez a tudománynak? A protestáns tudományoságnak az „Egyetértés“ téves felfogása soha sem szabhat irányt. No de nem is azért történt a felszólalás, hanem talán inkább más okból. Talán csak épen politikai okból! Ez pedig hitelt vesztett kritérium a tudománynyal s hittel szemben!

— **Helyreigazítás és kérelem.** „Adalékok a tiszán-inneni egyházkerület 100 év előtti organisatiójához“ című közleményeim utolsó részletében a „*Felső Borsodi Tractus*“ egyházai „Lád-Besenyő“ után így következtek: (*cum Lád*), *Balajt*, *Damak*, *Hegymeg*, *Borsod*, *Edelény*, *Ziliz*, *Hangáts*, *Lak*, *Vámos* . . . és csak ezután következett a (*cum Sennye*). A két „cum“ szócska azonban a szedő-gyerek szemét megtévesztette s így F.-Borsod egy-

¹ W. Wundt: System der Philosophie, Leipzig, 1889. Seite 2. és Essays I; F. Paulsen, Einleitung in die Philosophie, Berlin, 1895. Seite 3; W. Windelband, Geschichte der Philosophie, Freiburg, 1892. Seite 1.

időre csonkulást szenvedett — a papiroson. Fogadják köszönetünket — a szerkesztő úrét és az enyémet is — azok, a kik a jelzett hiányra figyelmünket felhívni szivesek voltak. Dövény, Szuhogy, Abod, Nyomár, Finke — az általam használt deputationalis névsorban nem találhatók. Nem lehetetlen, hogy már 100 évvel ezelőtt is leányegyházak voltak. Ezt csak az egyházmegyei levéltár okiratai deríthetnék ki, a melyeknek *legalább az én közleményeimet kiegészítő adatait* mielőbb közölni kellene, hogy legyen több világosság. Szabad legyen erre a levéltárak őreit az ügy iránt való szeretetből felkérnem. — A R. K. által kimaradtakban említett *Felső-Láncz* és *Czécze* az Őri Fülep Gábor és társai által összeállított névsorban teljességgel nincsenek. *Perény* egész határozottan „*Perem*”-nek van írva, valószínűleg a népies kiajtásnak megfelelően; ilyen köz-szájon forgó formák egyebükt is találhatók, p. o. Bölse helyett Böse. „Ujváros” a közlött sorozatban kettő van, a kiigazítás az elsőre, az anyaegyházra értendő. A helyreigazításokért fogadják baráti üdvözlötünket.

Radácsi György.

— **A baróthi állami polgári iskola** igazgatói állására, a melynek pályázati hirdetéséről mi is megemlékeztünk, mint olyanról, a mely a felekezeti jogegyenlőséget durván megsértette akkor, a mikor *csak r. kath. tanárok pályázhatását engedte meg*, nagy csodálkozást keltőleg, a miniszter egy *ev. ref. vallású egyént nevezett ki*. . . Elismerést érdemel Wlassics miniszter, hogy a tapintatlan pályázati hirdetést gyökeresen helyreigazította.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** A dunántúli kerület *istvándii* lelkészi állására, a mely a belső-somogyi egyházmegyében fekszik, II od osztályú s 1096 frt 45 kr. javadalmú, a pályázatokat november 1-sőjéig fogadja el *Barakonyi Kristóf* Homok-Szentgyögyön.

— **Kérelem a nagy közönséghez.*** Az *alsó-bereckii* ev. ref. egyház tulajdonát képezett 1624-ből való s ilyen felíráttal ellátott ezüst kancsó: „*Az alsó-bereckii ref. egyház számára czindáltatta Zákány András Uram 1624. esztendőben,*” a melynek a magassága 18—22 centiméter lehet, alakja henger, belsője arannyal van befuttatva: a múlt év nyarán elveszett s valószínűleg sátoros cigányok kezébe került. E történelmi szempontból értékes s becses klenodiumot, a melyet I. Rákócy György főudvarmestere ajándékozott egyházunknak, vissza óhajtanók nyerni s miután a nyomozásnak nem volt sikere, most a nagyközönséghez fordulunk, hogy ha ezt az említett szent edényt akár egyeseknél, akár közintézeteknél, akár esetleg zálogházakban felismernék: erről kegyeskedjék minket értesíteni. Kérésünket a nagy közönség becses figyelmébe ajánljuk. Az *alsó-bereckii* (Zemplénmegye) ev. ref. egyház nevében *Olchváry Miklós* főgondnok, *Berec Károly* egyház tanácsi jegyző.

— **Protestáns szövetkezeti biztosító-társulat.** A bányai ág. hit. ev. egyházkerület ez évi őszi közgyűlése egy ily irányú társaság létesítésének eszméjét, a melyhez a gyakorlati keresztúlvitel módját *Ábray Károly* dolgozta ki, elvben elfogadta s az egyetemes gyűlésre terjesztette fel. A javaslatot az érdeklődők az arad-békési esperestől kaphatják meg Szarvasról.

— **Létszám a sárospataki főiskola gimnáziumában az 1899—1900. évben.** I. osztályban: 95; II.-ban: 68; III.-ban: 92; IV.-ben: 73; V.-ben: 74; VI.-ban: 46; VII.-ben: 39 és VIII.-ban: 46; összesen: 533., a kik

* Kérjük a többi egyházi lapok t. szerkesztőseit is e kérelem közlésére.

közül 40 r. kath., 31 mózes vallású, 4 g. kath. és 458 ev. ref. vallású.

— **Az üdvösség szerzésének egyik módjáról** ad felvilágosítást az a levél, a melyet bizonyára *hivatalosan*, de mégis magánjellegűleg küldözgettek szét a múlt héten Sárospatak r. kath. nőihez. A levél két oldalas írás. Az egyik oldalon ez van: »Jeruzsálemi Ima! Óh Uram! Óh Jézus! Hozzád kiáltunk, óh szent Isten! Irgalmazz mi nekünk és az emberiségnek, tisztíts meg bennünket és mutasd meg irgalmadat. Kérünk Téged, hallgasd meg kérésünket és a te szent véreddel (. . . az atya Istenével?? Szerk.) dicsértessék a Jézus Krisztus és a hú Maria.« . . . A másikon ez olvasható: »A ki ezen Imát megkapja, köteles azt kilenc hölgynek átadni, vagy szétküldeni és ugyanezt a záradékot hozzáfűzni. A ki ezt elmulasztaná, nagy bűnt követ el és nagy szerencsétlenség érheti, a ki azonban ezen felhívásnak eleget tesz, azt a jó Isten megáldja, minden szerencsétlenségtől megóvjá és minden kívánságát teljesíti.« — Vajjon nem csalás, nem bolondítás-e ez? Viszsaélés s rút ámtítás!

— **Nagy fájdalom** van a »Religió«-nak s laptársának, az »Esztergom«-nak, mert a városi real-iskolába »Esztergom nemes nemzeti tanácsa« egy apostata szerzetest választott tanárul. Meg is fenyegeti t. laptársunk az esztergomi városi tanácsot ezért az »ős-bak lövetért«, mert Esztergom — úgy mond — »az ilyen ügyetlen tettek által eljátszsa a magyar Sion címmel és kitüntetéssel járó dicsőséget, az avval járó némely előnyökkel egyetemben.« . . , Persze t. atyánkfiai ennek dacára is a vallásos türelem apostolai! . . . Ilyenek csak a fariseusok lehetnek!

HIRDETÉS.

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szives pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

10—12

műorgona-építő.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A tudomány csődje.” *Rimai.* — „Ref. jogakadémiáink az 1898/99-ik iskolai évben.” *Ifj. Zsoldos Benő.* — „Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.” — „A gömöri ev. ref. lelkes értekezlet őszi közgyűlése.” *Réthy Andor.* — „Egyház-
fegyelmi szabályzatunk kérdéséhez.” *Sütő Kálmán.* — „Könyvismertetés.” *Rácz Lajos.* — „Vegyes közlemények”

A tudomány csődje.

A XIX-ik század végén a tudomány csődjéről beszélni, úgy tetszik, mintha ellentmondás volna épen a századnak azzal az óriási tudományos haladásával szemben, a melyről a késő unokák csak elismeréssel emlékezhetnek meg. Hiszen a természettudományok terén új meg új különleges tudomány-ágak állottak elő, — az orvosi tudományok minden ágában új meg új elméletekkel próbálják a mulandóság törvényének hatását ellensúlyozni, kiterjeszkedvén a biológia segélyével az emberi lét kezdetének kérdésére is, — a társadalmi tudományok egészen önállóakká váltak, magukba ölelvén minden más tudománynak az igazságait, — a bölcsészet a maga empirikus irányával a lélektan problémáinak a számát szaporította, a physiologiával kapcsolatban egészen új világot tárva fel a műveltség iránt érdeklődők előtt, idealisztikus árnyalatával pedig akaratlanul lökést adott annak a szédelgésszerű társadalmi divatnak, a mely mint spiritismus egyre több-több egyént hálóz körül, — sőt magok a theologiai tudományok is sokat, nagyon sokat haladtak e jelen században, hiszen itt is minden téren korszakos munkákat termelt az ész, hogy a régi idők igazságai felszínre kerüljenek s az új időknek szellemében hassák át a világot.

Szóval haladás, fejlődés a tudomány minden terén, minden ágánál! A mi egészen természetes dolog, hiszen a lélek alkotásokra van hivatva, tevékenység az ő szerepe s ha egyikben-másikban tétlenkedik is: a nagy egészben működik ellenállhatatlanul s ereje fényesen tündököl alkotásaiban, mint remekbe készült művekben!

De nem! Valljuk meg őszintén, hogy nem mind remekbe készült alkotás az, a mi a lélek munkájának eredménye! S épen ez a vallomás az, a mely kezünkbe szolgáltatja a kulcsot a tudomány csődjének a bekövetkezéséhez, távol állván tőlünk a *Brunetiere Ferdinánd* okaihoz való hozzájárulás, a melyekkel ő a „Revue des Mondes” hasábjain próbálta a tudomány bukását, vagy legalább is részletes csődjét igazolni, a mely okok már csak azért sem fogadhatók el, mert az „egyedül idvezítő egyház” dogmatikus tételei alapján állítottak össze, holott köztudomású dolog, hogy épen a papis-

mus tételei azok, a melyeknek semmi közük a tudományhoz.

A mi felfogásunk szerint a tudomány csődje alatt az értendő, a mit Hegedűs Sándor hangsúlyozott a protestáns irodalmi társaság debreceni vándor-gyűlésén elmondott beszédében, hozzávévén azt is, a mit fennebb említettünk, t. i. hogy a tudománynak nem minden alkotása készült remekbe.

Tegyük szövé először is ezt!

Az emberi észnek bámulatraméltó alkotásai előtt épen az embernek kell a legnagyobb tisztelettel leborulnia. Az emberiség javát, üdvét, boldogságát, nemesülését előmozdító alkotásokkal szemben lehetetlen ki nem fejezni a csodálattal párosult hódolatot. De kérdjük: vajjon azok az elme termékek, a melyek a kiforratlanságnak, a kezdetlegességnek a nyomait viselik magukon s a melyek rögtön elárulják, az első lépésnél, hogy maga a tárgyalás alá kerülő kérdés még csak embrionális jellegű s az elme-termék mégis úgy foglalkozik azzal, mint bevégzett dologgal, vajjon nem veszedelmes-e magára a tudományra nézve? S mindennek fölött annak az irányzatnak a szándékos művelése, azoknak a kérdéseknek mintegy okvetetlenkedésre valló fejtegetése, a melyekre a legműveltebb elme sem bír fényt deríteni: vajjon használ-e a tudománynak? Mert kutatni, vizsgálni: ez kötelesség, lelkes voltukból folyó szent hivatásunk: de a még bizonytalanul élő bizonyossággént árulni, ez önámítás s világcsalás is.

Mindig bizonyos mérvű szent borzalom futott végig rajtam, valahányszor olyan iratokkal volt dolgom, a melyekben a vakmerősködés volt az írónak a jellemvonása s ezzel akarta tarthatatlan álláspontját elfogadtatni; mert logikai következtetéseket állapítani meg, ez megjárja, — de szarvas-okoskodásokkal verni az eget: ez visszataszító eljárás a tudomány cége alatt.

A másik, fontosabb oldala a kérdésnek az, a melyet Hegedűs Sándor érintett említett beszédjében, a melyben a tudomány és vallás kölcsönösségét akarta megállapítani s meg is állapította ama fenséges cél kitűzésével, a melyet a keresztyénség s abban a protestánsizmus szolgál, t. i. a *humanitást*, kapcsolatban a vallás u. n. szent dolgaival.

Nem ismerjük, nem is akarjuk ismerni azt a felfogást, mint jogosultat, a mely a theológiát tartja *kizárólagos*

tudománynak, — nem csupán azért, mert lejárt az az idő, a melyben a theologia volt a tudományok anyja, hanem főleg azért, mert a tudományt a theologia nem meríti s nem is merítheti ki. Annak sem vagyunk hívei, hogy minden tudománynak, mint ilyennek, theologiai mázzal kellene bevonva lennie, mert más a theologia, s más a vallásosság, a mint ezt az arra hivatott nagy theologusok annyiszor igazolták. S épen ezen fordul meg a kérdés fontossága, a melynél Hegedűs Sándort theologizálással senki sem vádolhatja, csupán épen azt vetheti szemére, a mit az imént érintettünk, t. i. a vallásosságot!

Van-e, nincs-e jogosultsága a vallásosságnak?

Olyan kérdés, a melyre csakis *igenleges* feleletet adhatni, mert a vallás történelem, mint nem theologiai tudomány, erre szolgáltat kétségbevonhatlan bizonyosságokat. A vallásos érzés, mint ilyen, épen olyan természetes tulajdona a léleknek, mint az igazság, a szabadság, a becsület stb. érzése. Ezt az érzést kigúnyolni, szégyen padra állítani, nevetség tárgyává tenni, vajjon nem azonos-e az igazság kicsúfolásával, kigúnyolásával?

Nos hát a Hegedűs Sándor tudomány-csőd fogalma épen ebben az irányban jogosult és igazolt az én meggyőződésem szerint. Azaz úgy gondolkozom, hogy a tudománynak minden olyan törekvése, mozgalma, a mely a vallásosságot, mint ilyet, veszélyezteteti, fenyegeti, csakis bukással, csóddal végződhetik! Nem az egyháznak, nem a theológiának a veszélyeztetése a csőd megnyíltának az oka, hanem annak az érzésnek a megcsúfolása, a mely az emberi lélek nemleges tulajdonai között épen nem az utolsó helyet foglalja el.

Úgy gondolom, hogy ez a rövid elmefuttatás a Hegedűs Sándor elnöki megnyitó-beszédének idevonatkozó része felett, kellő világosságba helyezi a tudomány csődjének fogalmát s az „Egyetértés” által felhozottak ellensúlyozására is elegendő. Rimai.

ISKOLAI ÜGY.

Ref. jogakadémiáink az 1898/99-ik iskolai évben.

(Folytatás és vége)

Az *ifjúság létszámáról* szintén táblázatos kimutatásban számolunk be. Az előző évhez viszonyítva egyik jogakadémiánk sem mutathat föl figyelemreméltóbb gyarapodást. Az ifjúság a múlt iskolai év *első felében* következőleg látogatta tanintézetünket:

A jogakadémiák helye	I-ső éves	II-od éves	III-ad éves	IV-ed éves	Összesen
Debrecen	97	73	48	42	260
M.-Sziget	34	47	24	22	127
Kecskemét	35	25	19	10	89
Sárospatak	22	20	11	22	75
Összesen:	188	165	102	96	551

Nemcsak a prot., hanem az összes hazai jogakadémiák közt tehát ismét Debrecen volt a legnépesebb;

a félévi összlétszám itt, miután 5 hallgató félév közben elhagyta az intézetet: 255-re szállt le. A *második félévi* általános létszám, mint rendesen, úgy most is csökkenést mutat az első félévihez képest:

A jogakadémiák helye	I-ső éves	II-od éves	III-ad éves	IV-ed éves	Összesen
Debrecen	79	75	43	26	223
M.-Sziget	37	49	22	11	119
Kecskemét	34	28	19	9	90
Sárospatak	29	22	10	16	77
Összesen:	179	174	94	62	509

Debrecenben a létszám félév végén 220 volt.

A joghallgató ifjúság óralátogatási szorgalmára vonatkozólag csupán Kecskeméten észlelhetünk lényegesebb kifogásokat, a hol is a tanári kar a leckekönyv aláírását az első félévben felfüggesztette 4, — megtagadta 13 esetben; a második félévben pedig felfüggesztette 16, és megtagadta 13 esetben „leckelátogatási hanyagság miatt.” A *máramarosi-szigeti* értesítő ellenben külön is kiemeli a hallgatók szorgalmas óra-látogatását, mely úgy annyira észlelhető volt, hogy a helyiségek is szűkeknek bizonyultak (!) s még a gimn. tágas rajztermében is tartottak jogi előadásokat. — A tanórák beosztása csak Máramaros-Szigeten tért el a többi ref. jogakadémiák által követett beosztástól. Erre vonatkozólag e nevezett tanintézet értesítőjében a következőket olvashatjuk: „Joghallgatóink számának emelkedésére kedvező hatással volt az a körülmény, hogy a tanórákat, — *felőbb jóváhagyással*, — ezúttal is úgy osztottuk be s állapítottuk meg, hogy az ifjaknak a helybeli hivataloknál, *önfentartás* vagy *gyakorlati kiképzés céljából*, alkalmaztatására, — saját kényelmünk feláldozásával is — alkalmat nyújtunk.” — Erre nézve a magunk részéről csak annyit bátorkodunk megjegyezni, hogy ez már egy kissé túlságba vitt alkalmazkodás az ifjúság „önfentartási vagy gyakorlati kiképzési” kívánalmaihoz, — bár másrésről e módszer kedvező hatása a hallgatóság *odaédesgetését* illetőleg mindenestre tagadhatatlan.

Joghallgató ifjúságunk körében hovatovább elharapódzott *párbaj-mánia* korlátozására ref. jogakadémiánk hallgatói közt egyedül Máramaros-Szigeten állott fenn egy u. n. *becsületbíróság*, mely hivatva van a fölmerült becsületbeli ügyek fölött dönten. Jogakadémiánk kormányzó-testülete, — mint tudjuk, — szigorúbb fegyelmi rendszabályokkal igyekszik eret vágni a nevezett társadalmi betegségben szenvedőkön; de szerintünk elismerést érdemlő körülmény az, ha e tekintetben maga az ifjúság is siet kezét nyújtani és segítségére lenni a felletes hatóságnak. Épen e szempontból helyeselhetjük a máramarosi-szigetiek intézményét, mely állott az ifjúság tagjai közül megválasztott négy bíróból, két főbíróból, egy vizsgálóbíróból, illetőleg ennek helyetteséből; egy közvádlóból, illetőleg ennek helyetteséből és a jegyzőből. — Ref. jogakadémiánk között, — mint legnépesebb — különösen Debrecen az, melynek ifjúsága körében valósággal járvány-szerűen uralkodott a párbajozás az elmúlt iskolai éven is.

A mi az egyes jogakadémiáinkon az ifjúság részére kitűzött *pályakérdéseket* illeti: szinte feltűnően egyöntetű az a tapasztalatunk, hogy az ifjúság sehol sem viseltett a pályakérdések iránt kellő fogékonysággal s ezek

nagyon csekély kivétellel mind meddők és eredménytelenek maradtak. Így például *Debrecenben* 3 pályakérdést kellett volna megoldaniok az arra vállalkozóknak s csak egy járt az óhajtott eredménnyel. *Máramaros-Szigeten* mindkét kitűzött pályakérdés meddő maradt; *Kecskeméten* három közül szintén csak egy mondható eredményesnek. *Sárospatakon* ugyan a 3 nagyobb pályakérdés közül csak egy maradt meddő, de már a „jogász-egylet” által kitűzött 3 pályakérdésre egyetlen egy pályamunka sem érkezett . . . Az „idők jele” ez bizonyára . . .

Vallásfelekezet tekintetében az fjuság következőleg oszlott meg:

A jogakadémia helye	Ev. ref.	Róm. kath.	Ág. ev.	Gör. kath.	Gör. keleti	Móz. val.	Unitárius
Debrecen	I. 184* II. 160	I. 35 II. 30	I. 6 II. 4	I. 9 II. 7	I. 8 II. 6	I. 17 II. 16	I. 1 II. —
M.-Sziget	39	54	5	36	1	10	—
Kecskemét	I. 42 II. 37	I. 37 II. 41	I. 2 II. 4	—	I. 4 II. 3	I. 12 II. 12	—
Sárospatak	61	6	3	1	—	6	—

Az ev. ref. vallásfelekezetűek e szerint aránylag Debrecenben és Sárospatakon vannak túlnyomó számban, míg Máramaros-Szigeten, a helyi viszonyok következménye képen, szembetűnően nagy a róm. kath. és a gör. kath. vallásfelekezethez tartozó ifjak száma.

Jelen ismertetésünk keretében szólnunk kell ezek után a különböző *vizsgálatok* eredményeiről is. Alábbi kimutatásaink szerint ref. jogakadémiákon az első- és második alapvizsgálatok, úgyszintén a jog- és államtudományi államvizsgálatok ez éven is eléggé sikereseknek mondhatók s az azokon elért eredmény is hathatósan bizonyítja, hogy ref. jogakadémiáink a jogi ismeretek terjesztésének és hivatásos jogász-nemzedékek nevelésének mindannyian valóban hivatott organumai.

Az *első alapvizsgálatra Debrecenben* 107-en jelentkeztek; ezek közül *kitüntetéssel* 5, egyhangulag 26 és szótöbbséggel 34 vizsgázó képesített; pótvizsgára utasított: 34; visszautasított: 2; hat jelentkező visszalépett a vizsgálatról. — *Máramaros-Szigeten* a 47 jelentkező közül *kitüntetéssel* vizsgázott: 7; egyhangulag: 7; szótöbbséggel pedig: 33; pótvizsgára utasított: 13 és visszavetett: 8. — *Kecskeméten* jelentkezett 45 ifjú; *kitüntetéssel* nyert képesítést: 2; egyhangulag: 3; szótöbbséggel: 17; pótvizsgára utasított: 17 és a vizsga teljes ismételése: 5; önként visszalépett: 1. — *Sárospatakon* 32-en jelentkeztek, a kik közül 5-en részesültek a *kitüntetés* érdemfokozatában. (A többiek nem közli az értesítő.)

Második alapvizsgálatra Debrecenben: 103 (24-el több, mint az előző éven!) — *Kitüntetéssel* vizsgázott: 5; egyhangulag: 35; szótöbbséggel: 42; pótvizsgára utasított: 19, visszavetett: 10; visszalépett: 2. — *Máramaros-Szigeten* jelentkezett: 44; képesítést nyert ezek közül *kitüntetéssel*: 2; egyhangulag: 15 és szótöbbséggel: 27; pótvizsgára: 9 és a vizsga teljes ismételése 2 utasított. — *Kecskeméten* jelentkezett: 53; közülök *kitüntetéssel*: 2; egyhangulag: 6, és szótöbbséggel: 18 tette le a vizsgálatot; felfüggesztett: 17; és visszautasított: 8; — *Sárospatakon* a 21 je-

lentkező közül ketten tették le *kitüntetéssel* a második alapvizsgálatot.

Jogtudományi államvizsgálatra Debrecenben 32 végzett joghallgató jelentkezett s közülök 21-en tették le a vizsgálatot eredménnyel és pedig *kitüntetéssel*: 1; egyhangulag: 9, és szótöbbséggel: 11. Javító vizsgálatra utasított: 7; visszavetett: 4 vizsgázó. — *Máramaros-Szigeten* jelentkezett: 13; *kitüntetésben* egy sem részesült; egyhangulag vizsgázott: 6, és szótöbbséggel: 7; pótvizsgára utasított: 2, és a vizsgálat teljes ismételése: 1. *Kecskeméten*: 10 ifjú jelentkezett; *kitüntetéssel* e helyen sem nyert senkisé képesítést; egyhangulag képesített: 2; szótöbbséggel: 4; a hátralevők közül kettő pótvizsgálatra, kettő pedig a vizsgálat ismételése utasított. — *Sárospatakon* 25-en jelentkeztek, de *kitüntetéssel* csak egy vizsgázó képesített.

Államtudományi vizsgálatra Debrecenben 16; ezek közül *kitüntetéssel* 1; egyhangulag: 4; szavazattöbbséggel: 6 nyert képesítést. Pótvizsgálatra utasított: 1; visszavetett: 4 jelentkező. — *Máramaros-Szigeten* 18-an jelentkeztek; közülök heten egyhangulag, tizenegyen pedig szótöbbséggel tették le a vizsgálatot. Pótvizsgára, valamint a vizsgálat teljes ismételése utasított: 1—1 vizsgázó. — *Kecskeméten* a 10 jelentkező közül egyhangulag vizsgázott: 1 és szavazattöbbséggel: 4; pótvizsgára utasított: 2 visszavetett szintén 2. — *Sárospatakon* jelentkezett: 9; azonban úgy e helyen, valamint Máramaros-Szigeten és Kecskeméten egyetlen vizsgázó sem képesített *kitüntetéssel*.

* * *

A miniszteri reformtervezet szóban forgó szakaszainak elfogadhatóságát tehát az államvizsgálatok tapasztalt eredményessége is megdönti. Fentebbi kimutatásunk is csupán egy tényező amaz általánosan elfogadott nézet támogatásához, hogy ref. jogakadémiáink a legkevésbé sem szorúlnak háttérbe a hasonló állami intézmények mellett akkor sem, midőn képzett, szorgalmas és pontos hivatalnokok szolgáltatásáról van szó . . . Jog- és államtudományi államvizsgáink általában szigorú, lelkiismeretes próbakövei a jogi tanfolyamot bevégzett ifjúság szakbeli késztségének s nyugodt lélekkel konstatalhatjuk azt, hogy felekezetünk semmi körülmények között sem kénytelen pirúlni a miatt, mintha talán jogakadémiánk vizsgálati bizottságai tudatlan, kötelességet nem ismerő, rendetlen tömeget bocsátának a különböző állami hivatalokba, az igazságszolgáltatás, közigazgatás örök veszedelme gyanánt.

S íme a vallás- és közoktatásügyi kormány alapján meg nem fontolt javaslata, illetve ennek ide vonatkozó szakasza jogakadémiáinkat mégis hajlandó lenne megfosztani a két államvizsgálat fölvételének jogától . . . S ez esetben a „to be, or not to be” hamleti kérdés teljes fenyegető nagyságában áll majd előttünk: a megoldás pedig kétséget kizárólag csakis a „not to be” lehet . . .

Ne adja Isten, hogy e törekvés valahogy sikerre vezessen. Bizunk a protestántizmus megáldó és védő szellemében, mely felekezetünk egéről már annyiszor eloszlatta a megsemmisítéssel fenyegető vihar-felhőket. S hiszszük, hogy ez a mostani megróbáltatás is múlt jelenség lesz csupán, — egy nagy zúgással közelgető, félelemre gerjesztő zivatar, mely elvonulása után csak megfrissíti a természetet. Reménnyel eltelve tétélezzük föl a javaslatot tervező miniszterünkről azt, hogy egyházi és világi nagyjainknak tárgyilagos, érdekeinket védelmező felvilágosításai után csakhamar be fogja látni elburkoltan jelentkező törekvései tarthatatlanságát s fele-

* A római számok a fél éveket jelzik.

kezetünk jogi oktatásának erőtől duzzadó testén nem fog ejteni lassan sorvasztó sebet. S hogy felekezetünknek némi szerzett jogai vannak ezt tőle elvárni: bizonyítékul álljon előttünk jogakadémiánk múlt esztendei pályafutása . . . ifj. Zsoldos Benő.

TÁRCA.

Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.

(Folytatás.)

Tények tanúskodnak ez állítás igazsága mellett, — mondja *Ferrero* — s a következőkben még közelebbi bizonyítékokkal áll elő. Lássuk ezeket sorban, a mint érdekesen fejtegeti. Körülményesen kifejti az alsóbbrendű állatfajok között levő viszonyt is. Oly rovarok, melyeknél ezt a munka-megosztást és nemek közötti társulást csak kivételesen, elvétve tapasztalhatjuk: rövid ideig élnek. A legtöbb nappali pillangó csak egy hónapig él s az ez osztályba tartozó éjjeli rovarok közt többen vannak, mint p. o. a *psychidák*, a melyek csak néhány napig s néhányan, melyek csak huszonnégy óráig élnek. A *gryllotalpa* nőstények csak egy hónapig élnek, a *Locusta viridissima* nőstényei csak négy hétig a teljes kifejlődés után, a *Lycaena violacea* nőstényei — *Edwards* szerint — három, vagy legfeljebb négy hétig. A mi a *Selenobia triquetrella* parthenogenetikus nőstényeit illeti: ezeknek élettartama ritkán terjed egy napon túl. Így van ez a *Selenobia* sok más fajánál is. A *Melolontha vulgaris* nőstényei — úgy látszik — nem élnek négy napnál tovább. Ez a sorsa az *Ephemeridáknak* is, — így nevezetve azért, mert születnek, szeretnek és meghalnak egy napon, — melyeknek röpkölése — mondja *Rössel*, az *Ephemera vulgata*-ról szólván, — kezdődik a nap lementével és bevégeződik éjjel előtt abban a pillanatban, a mint a harmat lehull.

Ezt a rövid életet sokszor nagyon hosszú előzetes lét (pre-existence) előzi meg a lárvában. A cserebogár lárvája négy évig táplálkozik az élőfák gyökerein, mielőtt átmenne a teljes kifejlődésnek abba az állapotba, melyben mint kész bogár legyen — szívesen látott vendége a gazdaembernek. S ennek a komplikált bogár testnek, mely az előbbi állapotban, nagy megszorítások alatt oly sokáig élt: ha eléri a teljes kifejlődést: nagyon mulékony léte van. A bogár egy hónap múlva búcsút mond a világnak, azután, hogy a chrysalisát odahagyta. A mint észleljük, a létezhetésre való törekvés itt szinte határt nem ismerő mérveket ölt, mely utólag annál rövidebb létben nyer betetőzést; maga után vonja ez ama tényt, hogy a nősténynek, miután nem részesül segedelemben a hím részéről és kénytelen magát a létezhetésért való küzdelemnek mindenféle veszedelmei ellen felvértezni: végre kell hajtania az ő specifikus munkáját, — fájának reprodukcióját.

A rovarok között azonban egy jelentékeny kivételre akadunk, a mely hathatós erősségére szolgál elméletünknek. A méhek, darazsak, hangyák és természetek családjában a nőstények hosszú ideig élnek. Így a méhkirályné, az egyedüli tökéletes nőstény a rajban, gyakran két, három, sőt még öt évig is él. A mi a darazsakat illeti, megjegyzi *Ferrero*, hogy Sir John *Lubbock*-nak sikerült nőstény- és dolgozó-darazsakat hét évig életben tartani; — mindenesetre eléggé jelentékeny kivétel a rovar-élet terén.

Eme fajok közt azonban munka felosztást találunk, nem a nemek közt ugyan, hanem a nőstények és dol-

gozók között, mely utóbbiak neutrálisak, hogy úgy mondjuk: hím-nőstények. Ezek látnak utána a királynő, vagy tökéletes nőstény-méh táplálásának és megoltalmazásának; ily célszerű berendezettség szüli aztán azt, hogy nálok a szaporodási életműködés nem oly rohamos lefolyású s az élettartam bevégezésének nem kell oly nagymérvű sietséggel bekövetkeznie. A fajok élete ily módon meg van hosszabbítva és azok physiologiai boldogulása magasabb fokra hág. Ha mi ezek után mégis kételkedünk: vajjon az életnek ez a meghosszabbítása valóban a nemek közötti munkamegosztás következménye-e? kizárólagos tanúbizonyságul szolgálhat előttünk még az a körülmény, hogy a méheknek és hangyáknak valószínű ősei, a *Tenthredók*, melyek, mint a többi rovarok, munka-megosztást nem ismernek, — nagyon rövid földi létnek örvéndenek.

Eddigi fejtegetéseiben csakis a nőstény rövid élettartamáról volt szó. Úgyes példái után *Ferrero* tovább halad egy lépéssel és megjegyzi, hogy a szóbanforgó munka-megosztás hiánya nem csupán a nőstényre nézve jár hátrányos következményekkel, hanem érzékeny befolyást gyakorol a hímre is, a melynek számtalan esetben még rövidebb az élete. A méheknek *Streptiptera* nevű sajátágos kis parazitáinál a hímek csak két, vagy három óráig élnek, mialatt szárny nélküli nőstényeiknek élete körülbelül nyolc napig tart. Az utóbbi ennél fogva körülbelül hatvannégyszerre tovább él. A *Phylloxera vastatrix* hímjei sokallta rövidebb életűek, mint nőstényei. Ugyanezt a jelenséget észlelték a rovaroknál még alacsonyabb rangú állatok életrendjében is. Az összes *rotiferek* hímjeinek sem szájuk, sem gyomruk, sem emésztőszervük nincs és ebből kifolyólag, nem lévén képesek táplálkozni, kétségtelenül sokallta rövidebb ideig kell élniök, mint a nőstényeknek, melyek teljes emésztő szervezettel vannak felruházva. Ugyanez a soruk a sokféle *crustacea* és a tengeri bogarak hímjeinek is.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A gömöri ev. ref. lelkeszi-értekezlet őszi közgyűlése.

A gömöri ev. ref. lelkeszi-értekezlet szept. 29-én tartotta meg ez évi közgyűlését Rimaszécsben.

Reggel 9 óra után nyitotta meg Csabay Pál elnök a tanácskozást a következő lelkes és tanúságteljes beszéddel:

Tisztelt Értekezleti Közgyűlés!

Három nappal ezelőtt múlt száz éve annak, hogy a borsodi tractusból kivált egyházmegyénk, mint gömöri egyházmegye, első gyűlését tartotta, s az önálló berendezkedést megkezdve, e területen levő ref. egyházak kormányzatát átvette. — S hogy mi lelkesztársaim! e száz éves fordulón nemcsak magunk vagyunk, hanem egyházmegyénk világi kormányfőit is itt üdvözölhetjük soraink közt s hogy mi is ünneplőben jelentünk meg, igen kedves dolog s ezen örülök én; mert minden ékes szólásnál szebb bizonyossága annak, hogy ebben az idegen s nem egyszer ellentétes érdekeket szolgáló században, jól esik ráállni egy-egy határdarabra, melytől — mint Anteus a földtől, — új életerőt nyerve, még a csüggedezők is bizalommal menjenek a jövő felé s a múlt idők nagy emlékei megerősítsék a mi járásunkat; hittel és bizalommal megtöltsenek.

Három emberöltő temetkezett el azóta, hogy az egyház

kormányzatban méltó helyét elfoglalhatta a világi rend, s mi ma apáink sírjára borúlva adunk hálát a gondviselésnek, hogy időről-időre, a kövekből is támasztott fiakat, kik az apai örökséget megbecsülni tudták.

Legyen hát ez a nap az emlékezetnek is, a hálának is méltó ünnepnapja!

Tudom, hogy ennek az ünneplésnek szebb, méltóbb kerete lett volna az egyházmegye közgyűlése; erőteljesebb lett volna ünnepies érzésünk megnyilatkozása, de hát, hogy minket se érjen vádolás, indított a lélek, hogy ebben az egy lélek által lelkesített társaságunkban gyűjtsuk meg az emlékezet szövetségének világát.

Gyűjtsuk meg hát, s a múltakból ránk vetődő fény hadd világítsa meg azokat a sötét helyeket, az örvények partjait, a hol egyházunk hajója sokszor ingadozva jár. — Hiszen míg multunkhoz hívek maradunk, nem félhetünk a jövőtől sem! Arra a hűségre pedig ma nagy szükségünk van! Tekintünk vissza egy kissé.

A mi magyar ref. egyházunk élete az általános emberi s közelebb a magyar nemzeti szabadsággal összeforrt élet volt. Tanaiban, intézményeiben az evangélium sziklakövére állva s szakítva az u. n. egyházi feudalizmussal, hamar át tudott változni népuralmi egyházzá. Az egyetemes papság nagy gondolatát be tudta vinni az életbe, midőn az egyház kormányzatban laicus és clerus egyenlő jogot nyert. — Az egyházi élet minden vonalán tiszta evangéliumi világosságot vezettünk intézményeinkbe, úgy, hogy ma teljesen át vagyunk keresztelkedve a Krisztus nevére. — De míg ide értünk, hány-szor voltunk a megpróbáló szenvedések kalvariáján! Testvérek és hatalmas elleneink támadtak ellenünk. Sokszor úgy láttuk, hogy örök éjszaka borult reánk; az az egy-két csillag, a mi alig látszott, csak az Istenbe bizó hitnek olthatatlan fényű csillaga volt, — az a csendes hang, mely meg-megtörte a síri éj néma csöndjét, a máglya tüzén hamvadó vértanúk kebeléből feltörő ének szakgatott hangja volt. — Hiába akarták, nem tudtak megölni, a vértanúk hamvainak minden porszeméből száz hívő született, kik tovább építettek, míg meg nem építettél anyaszentegyházunkat.

Tisztelt Értekezlet! Gyakran nézzünk a szent időkre, e glóriás emberekre fel! Talán egy kissé megszegényülünk; talán egy kissé magunkba szállunk!

Azok a nagy ősök megépítették templomainkat, hogy legyenek azok a közbuzgóság helyei, hová a nagyság és hatalom képviselői szívök szerint is, de lelkesítő példával összerengjenek, épen úgy, mint azok az egyszerű emberek, kiket éget az Isten házának szerelme.

De hát ma sokan azt mondják, hogy ezek már igen egyszerű építmények, a kor bölcsesége is átcsapott az ott hirdetett rideg erkölcsi elveken, s azokat, a kikre sokaknak szemei néznek, nem találjuk az egyszerű szent helyeken. Nem jól van ez! A társadalom a helyett, hogy összeforrna: gyűlöletben ég. Nincs más hely, mint a templom, ahol azok az egymástól szétvált társadalmi erők közös egyetértő munkára indulhatnak; nincs más hely, a hol az emberi egyenlőség inkarnatioja oly nyilvánvaló volna, mint itt, meghajtván fejét nagy és kicsiny a sors intéző Isten nagysága előtt; a hol az egyik sorsával megelégedni, a másik megalázódni megtanul.

Hogy egyházunk falai szét ne dűledessenek, nem elég jó egyházkormányzatot létesíteni; nem elég, hogy a tanácsban ülők nagy bölcseséggel s hűséggel adminisztráljanak, hanem hogy az Isten imádasának szent helyein ott lássuk mindazokat, kiket bölcseségök s műveltségök az egyszerű emberek vezérére tett.

Kicsiny dolog az, ha mi csak a meghalt Krisztus sírházhoz viszünk mirrhából és aloetből készült drága kenetet, — ellenben modern Nikodémusok módjára szégyenlünk fényes nappal bizonyosságot tenni ő róla. Pedig megmondatott: „A ki vallást

nem tesz rólam az emberek előtt, én sem teszek arról vallást az én menyeyi Atyám előtt.”

Igen az előtt az élő világszellem előtt hajoljon meg minden lélek s benső lelki áldozattal, igazi hithűséggel szolgálja köztünk mindenki Isten szent ügyét; mert ez az igazi emberi élet!

És én a második száz év küszöbén, leborúlok a gondviselő előtt s imádkozva kérem, hogy a megholt apák lelke tovább éljen, tovább munkáljon a fiakban s a messze unokáiban, — imádkozva kérem, hogy egy boldog és szabad haza népére áraszsa a magyar kálvinista egyház a lelki szabadság áldásait!

Ezek után szívből köszöntve egyházmegyénk világi képviselőit s kedves lelkészársaimat: értekezleti gyűlésünket megnyitom.

Sajnos, hogy azok a világiak, a kiket elnökünk szívből üdvözölt — előttünk nem ismert okokból egytől-egyig mind távol maradtak. Mit várjunk azoktól az egyszerű gondolkodású, alant járó falusi presbiterektől egyházi életünk felvirágoztatását illetőleg, ha egyházmegyénk világi intézői, világító szövetségének közönyösek, ha azoknak szívét-lelkét nem hozza mozgásba még egy olyan kiváló alkalom sem, mikor arról van szó, hogy üljünk ünnepet egyházmegyénk 100 éves fennállásának emlékére. Bizony-bizony elmondhatjuk az elnöki megnyitó szavaival: nem jól van ez!

Nem jól van ez! — Mert azt a szép munkát, egyházmegyénk 100 éves történetét, melyet az elnöki megnyitó után Vattay László egyházmegyei főjegyző olvasott fel, egyházmegyénk világi kormányzó is nagy lelki gyönyörűséggel és élvezettel hallgathatták volna meg. — Letörölve a százados okmányokról, j.-könyvekről a 100-dos port, olyan megkapóan, olyan tanúságteljesen beszélt a mult időről. Felköltve sirjaikból a hitökért mindenre kész egyházmegyei gondnokokat, tanácsbírákat, olyan szívet-lelket megható hangon szólaltatja meg őket, hogy a vallásos közönytől napról-napra mindinkább hidegülő szív dobogásba jön; a földi érdekek szennyes porában vergődő lélek szárnyakat ölt s keresi azt, a kit nem kell keresni, a kinek teremtmény újait, mindenható erejét munkálni, őrizni szemeit vigyázni ott látjuk mindenütt egyházmegyénk 100 éves történetében is, a ki nélkül hiábavalóság, minden hiábavalóság!

E történelmi munkálat felolvasása után lelkes éljenzésben részesítette értekezletünk annak szerzőjét Mindenki érezte, hogy egyházmegyénk főjegyzője olyan munkát végezett, mely méltó az elismerésre, a jutalomra. Az erre vonatkozó intézkedés egyházmegyénk hatáskörébe tartozván, értekezletünk elhatározta illetékes úton kérelmezni, hogy a beszéd egyházmegyénk tavaszi gyűlésének jegyzőkönyvében megörökíttessék.

Ezek után mély sajnálattal értesült értekezletünk, hogy a kitűzött pályakérdésekre egy munka sem érkezett. A díjat jövőre (mely a nt. Nagy Pál esperesünk által újlag felajánlott 10 forinttal 70 forint) három egyenlő részletre osztja, s egy új évi; egy pünköshti s egy a reformatio emlékére írott egyházi beszédet tűz ki pályakérdésül.

Most értekezleti közgyűlésünknek egy kiválóan fontos tárgya következett. Annak a „fegyelmi szabály tervezet”-nek a megvitatása, melyet szélesebb körben való megismerés céljából íratott s a mult tavaszon kinyomtatott értekezletünk, mely e b. lapok olvasói előtt sem ismeretlen.

Először is a javaslat készítő bizottság egyik tagja szólalt fel, kijelentvén, hogy azt a bizottság maga sem úgy tekintette, mint egy tökéletes munkálatot, a mi semmi kívánni valót nem hagy hátra, hanem csak

kiindulási pontnak, alapnak, melyre lehetne építeni az annyira szükséges fegyelmi szabályzatot. Indítványozza, hogy egy más, öt tagból álló bizottság küldessék ki, a mely bizottság bírálat tárgyává téve e javaslatot, munkálatait a jövő tavaszi értekezleti közgyűlésre terjeszse. Értekezletünk — bár egyesek elvi szempontból kiindulási pontnak, alapnak se tartották azt elfogadhatónak, egy öt tagból álló bizottságot küld ki, melynek tagjai Kupai Dénes elnökle alatt Vattay László, Buzi Márton, Pósa Lajos és Dusza János. Istennek lelke legyen velök, hogy egy alapos, hasznos gyümölcsöt termő szabályzat legyen munkálkodásunk eredménye.

Az egyházkerületi papi gyámolda újabban módosított alapszabály tervezete Seres József gyámpénztárnoknak adatott ki, hogy a kerületi gyűlés ismert határozatának figyelembe vételével, a jövő tavaszi értekezleti közgyűlés elé terjeszse be észrevételeit.

Tárgyaltatott még az egyházmegyei tanügyi bizottság elnökei által készített „Tanügyi bizottsági alapszabály tervezet” Varga Antal bátkai lelkész észrevételei alapján. Értekezletünk javasolja, hogy a tanügyi bizottság az egyházmegye által választott két elnökön (egyházi és világi) kívül az iskola látogató 8 lelkészből és 8 tanítóból álljon, hogy minden évben egy tanügyi bizottsági ülés tartassék a téli vizsgák után s az egyházmegyei gyűlést megelőzőleg, melyre az egyházmegye közigazgatási pénztárából minden tagnak 4 korona napidíj állapíttassék meg.

Együttal a tanügyi bizottság elnökségét megbízta, hogy az iskola látogatók meglevő utasítását dolgozza át s a jövő tavaszi értekezleti közgyűlésre terjeszse be.

Néhány indítvány megvitatása után — melyek inkább csak bennünket érdekelnek, az értekezleti közgyűlés végetért.

Nem lenne teljes tudósításom, ha elhallgatnám, hogy a gyűlés vége felé megérkezett Józsa Antal gömörvármegyei tanfelügyelő egyházmegyei tanügyi bizottságunk nagy buzgóságú világi elnöke s élénk résztvevett a még hátra levő ügyek letárgyalásában. Adjon az ég ref. egyházunknak sok ilyen buzgó, lelkes világi tagot.

Természetesen a fehér asztalnál nem hiányzottak a felköszöntők, melyek közül különösen kedvesen hatott mindnyájunkra a Nagy Pál, érdemekben gazdag esperesünknek egyházmegyénk papságát éltető köszöntője, melyben megemlékezvén mult nyári betegeskedéséről azt mondja, hogy minden patikai orvosságnál többet használ neki, az ő gyermekeinek, a gömöri papságnak látása.

Adjaaaz ég, hogy sokáig láthasson mindnyájunkat, hogy buzgó vezetőik kormányzása alatt mehessen egyházmegyénk nyereségről-nyereségre, hogy mint virágzó egyházmegye érhesse meg a harmadik századot!

Réthy Andor.

Egyházfegyelmi szabályzatunk kérdéséhez.

(Polytatás és vége.)

Minden fegyelmi eszköznek részint a javítás. részint a példaadás, a büntől való visszerentetés volna a valódi célja. Már pedig az iskoláztatás megtagadása, a gyermekeket illetőleg a javításra nem alkalmas; a szülőket illetőleg részint nem alkalmas, részint nem helyes eszköz. A gyermekeket illetőleg a javításra nem alkalmas, mert a midőn kitudjuk őket az erkölcsi nevelés színhelyéről, nem egyszer végkép elzárjuk előlük a pallérozódás, lelki tökélyesbülés, erkölcsi nemesülés ösvényét, a megjobbulásra vezető utat. — A szülőket illetőleg szintén nem alkalmas, mert ha a hűlenség bünébe estek, ezt már meg nem történtté, jóvá

nem tehetik s különben is ez által még súlyosabb és pedig követlenül az ő személyüket sújto büntetésre tették méltóvá magukat. Más természetű bűnökből való megjobbulásuk eszközlésére nem helyes, mert ez által első sorban a mindenben ártatlan gyermekek sújtanának, s így legjobb esetben is igazságtalanság által javítanánk s a „Finis sanctificat media” jezsuita elv helyeslésének látszatába keverednénk.

A példaadás, elrettentés eszközeül szintén nem alkalmas az iskoláztatás megtagadása. Mert sem a gyermeki ész, sem a súlyosabb bűnököt elkövetni kész szülék jórésze nem képes mérlegelni e büntetés rettentő súlyát, következményeiben kiszámíthatatlan hatását. Különben is a gyermeket sokkal egyszerűbb és mégis megfelelőbb eszközökkel fegyelmezheti a bölcs tapintat. Ugy szintén a szülőket, őket közvetlenebbül érintő s következményeiben még sem annyira veszélyes büntetéssel sújthatja. — Az urvacsorától való eltiltás félelme mindenkor jobban féken fogja tartani az embereket, mint az iskoláztatás megtagadása, pedig ez utóbbi akár felekezeti, akár általános emberi szempontból sokkal veszélyesebb következményeket vonhat maga után s épen ezért mint általában célszerűtlen, részben igazságtalan, mindenkor pedig felesleges fegyelmi büntetések sorozatából kihagyandónak vélem.

Hasonlóképen mellőzendőnek tartom a kereszteleés megtagadását, mert ez által is első sorban ártatlant érne a büntetés; a szülék bünei miatt a gyermekek lakolnának, a midőn létük hajnalán megvonnók tőlük az egyház áldását. S így a büntetés e neme is az igazságtalanság magvát hordozza magában. De különben is szerintem annak hatása távolról sem állana arányban a büntetés nagyságával. Ma már olyanok is akadnak, a kik meg sem kereszteleztetik gyermeküket. A súlyosabb büntetésre méltók az ily vallástalanok sorából kerülnek ki leginkább. Ezekre aligha volna javító hatással a kereszteleés megtagadása. Más, futkározásra kész atyafiak sem nagyon döbbenének meg e büntetés gondolatától, — megkeresztelné más vallás papja a gyermeküket. S e büntetés elveszteni élet sokak szemében, legfőleg annak megszegyenítő hatását éreznék, s aligha nem több kárát, mint hasznát látna anyaszentegyházunk.

De végül nem tartom felvehetőnek a fegyelmi büntetések sorozatába a temetés megtagadását sem. — Szinte szálló igévé vált már a mondás: „Az élőket bírálat, a holtakat kegyelet illeti meg.” Márcsak ebből a szempontból is mellőzendőnek tartom e büntetési nemet. Ne ítéljünk ott, a hol az ítéletet az örök Isten magának tartotta fenn. Különben is a holtakat már nem javíthatjuk. Az élőket elrettenthetjük, de azt tehetjük más büntetéssel is, a nélkül, hogy meg kellene sérténünk a halottak iránt tartozó kegyeletet. S valóban, a ki már oly nagy bűnös, hogy nem tarthatjuk méltónak arra, hogy elvigyük koporsójához a vallás áldását, az méltó arra is, hogy az egyházból még életében kirekesztessék. — De meg aztán nem tudom elképzelni életében avagy halálában szabnók e rá a bűnös egyháztagra e büntetést? De azt hiszem életében nem, mert ha az egyházból ki nem rekesztettük, ez annak jele, hogy még mindig várhatjuk megtérülését. Halálakor ítélne tehát tehát felette a presbyterium, hogy méltó-e arra, hogy a tisztességes temetési szertartásban részesíttessék? Ez az eljárás — azt hiszem — önmagában hordja ítéletét.

Míg tehát egyfelől az iskoláztatás és kereszteleés megtagadását nem tartom sem igazságos sem célszerű fegyelmi eszköznek a temetés megtagadását, pedig a

kegyelettel összeegyeztethetőnek; addig másfelől minden oly bűn'etési nemet behozandónak tartok, amely a büntetésre méltó egyháztagok személye magasabb szempontok sérelme nélkül sujtható. Egyházi kölcsönök, bérletek, feladások megvonása szintén következik a mindent megvonás logikájából s ez által legkövetlenebbül tényleg a bűnösök személye büntetettnek, míg az iskoláztatás és keresztesítés megtagadásáról ezt nem lehet mondani. — Az egyházi áldás megtagadása a házasság-kötés alkalmával szintén kell, hogy ott szerepeljen a fegyelmi büntetések sorozatában mert ez által is tényleg maguk a bűnösök lakolnának. S habár ma némelyek az egyházi megáldást már nem veszik igénybe, mégis valószínű, hogy ennek megvonása sokkal megértetné a hűtlenség bűnének súlyát, s visszariasztaná őket kárhozatos lépésüktől.

Még egy megjegyzésem van a Zs. S. féle tervre s ez az, hogy a hol az egyház fegyelem végrehajtását tárgyalja a presbyterium részéről, oda a súlyos beszámítás alá eső vétségek közé a gyermekeknek elkeresztelés folytán, vagy a nélkül más vallásban való neveltetése, a felekezeti iskolának minden elfogadható indok nélkül mellőzése, keresztesítés, — egyházi megáldás a házasságkötéskor, — vagy éppen a temetési szertartás igénybe nem vétele (ez utóbbi ha a hozzátartozók akaratából történt, a mikor is természetesen ezek volnának megfenyítendőek,) az egyházi szertartások következtetés mellőzése is betoldandó volna, a mely esetekben hozandó ítélet a gyülekezet előtt szintén kihirdetettnek. Vagy pedig egy általában mellőzzük a részletezést s a súlyos vétségek megállapítását bizzuk a bíróság lelkiismeretére. S ha ez súlyos vétséget konstatál, akkor a hozott ítélet a gyülekezet előtt kihirdetendő volna.

Ezeket a gondolatokat ébresztette bennem a három egyház-fegyelemre vonatkozó dolgozat olvasgatása. Mindhármát az anyaszentegyház sorsára féltékeny szeretet szülte, de az általam hangsúlyozott egyetemes érdeknek egyik sem felel meg teljesen jelen állapotában. S éppen ez volt már célja felszólalásomnak, hogy annak előmozdításához egy parányi homokszemmel járulhattam volna. S bár nem állítom, hogy e célt elértem volna, de megnyugtató a gondolat, hogy igyekeztem futni a cél felé. Azt mélyen érzem, hogy egy megfelelő egyház-fegyelmi szabályzat fontos szerepre van hivatva anyaszentegyházunk életében. És hiszem, hogy ennek helyes keretek között való megalkotása s egyéb felvetett és felvetendő életképes eszmék megvalósítása oly hathatós emeltyűje lesz nemcsak a hitűség és egyháziasság, hanem általában a vallás-erkölcsi élet fellendülésének, hogy azok eredményeként joggal remélhetünk és pedig nem is a messze jövő távolában, egy virágzó és boldog magyar református anyaszentegyházat.

Sütő Kálmán.

KÖNYVISMERTETÉS.

A böleseleti tudományok ismeretköre (Encyclopaediája.)

Írta: dr. Öreg János. Debreczen, 1898.

(Folytatás és vége.)

Nem szabatosak a következő kifejezések sem: „A rábeszélés vagy vigyázatlanságból eredő tetteknél csökken ugyan a felelősség, de teljesen el nem enyészik,“ (79. l.) — mert a kettő nem vonható egy kalap alá, egészen más-más kategóriába tartozik. „Az erkölcsi törvény megszegését vétkeknek,

illetőleg bűnnek nevezzük a szerint, a mint szándéktalan, vagy szándékosan hajtott végre a rossz cselekedet“ (80. l.) — szó sincs róla, mert a szándéktalan cselekedet nem lehet véték, a kettő egymást kizárja. „Az sem menti az öngyilkosságot, hogy betegségünkben, tehetetlenségünkben másoknak terhére ne váljunk, mert ezáltal embertársainkat attól az alkalmától fosztjuk meg, hogy önzetlenül jót cselekedjenek s ekként magoknak érdemet szerezzenek“ (83. l.) — szép számítás, de az élet nem igazolja; ha az emberek annyira készek volnának a jó cselekedetre nyújtott alkalmat felhasználni, felényi lenne a nyomor és szenvedés a világon! hanem inkább azért tűrünk, szenvedünk, hogy az erkölcsi erőt győzelemre juttassuk az anyagi erő felett, hogy másoknak ebben példát adjunk, saját példánkkal nekik azt megkönnyítsük, mint a hogy Jézus szenvedése és halála ezer meg ezer embernek megédesítette a szenvedését és halálát! Én a magam részéről, bár föltétlenül elítélem az öngyilkosságot, azt nem mondanám a legnagyobb erkölcselenséggnek. „Az érzelmek művelésének végcélja az önmérséklet, az önmagunkon való uralkodás“ (83. l.) — én ezt inkább az akarat művelésének végcéljává mondanám, az érzelmek művelésének végcéljává pedig azt vallanám, hogy ez által gyöngédebbé, fogékonyabbá legyen minden szép, nemes, magasztos dolog iránt az ember. Nem tartom eléggé meggyőzőnek azt sem, a mit a halálbüntetés eltörléséről, a párviadal oktalanságáról mond; mindkét állítást erősebben meg lehetett volna okolni. Nem értek egyet azzal az állítással sem, hogy „a vallásosság és erkölcsiség egy és ugyanaz“ (104. l.) — szerintem a kettő elméletileg is, gyakorlatilag is két különböző nagyság; ezzel sem: „A vallás is megragadó voltát a művészetektől kölcsönzött szépnél köszönheti“ (60. l.) — ez általában se igaz, mert nem a vallásnak, hanem csak a vallás egyik kifejezési alakjának, a nyilvános isteni-tiszteletnek van szükségére a művészetek nyújtotta szépre, bár e nélkül is találkozunk benne megragadó elemmel (házi istenitisztelet, őskereszttyénség istenitisztelete,) — és protestáns szempontból se egészen igaz, mert különben nekünk is épúgy kellene alkalmaznunk templomainkban a művészeteket, mint a római és görög katolikusoknak.

Ezzel be is fejezhetném a könyv egyes, kevésbé szabatos állításai ellen való kifogásaim felsorolását, de egyet még meg kell említenem. Kantról mondja, hogy „az a kis haszon, mely szerint ismereteinket a három eszme segítségével rendezhetjük, korántsem ér fel azzal a kárral, a melyet Kant a lélek halhatatlansága s az Isten létében vetett hitnek megingatásával okozott. E hibáját még azon törekvéssel sem sikerül kiküszöbölnie, hogy a lélek halhatatlanságát s Isten létét mint a gyakorlati ész követelményét tüntette fel.“ (29. l.) E kifejezések egy philosophus, egy philos. tanár részéről érthetetlenek; hiszen egy philosophusnak első sorban s mindenek fölött az igazságot kell imádnia, az igazságért kell küzdenie, bármilyen következményekkel járjon is az, egyes korábban uralkodott felfogásokra, véleményekre! Hát akkor mi értelme van e mondásnak: fiat justitia, pereat mundus! s ama másiknak, hogy a lélek szabadon vizsgálhat mindent, még az Istenség mélységeit is! Hiszen Kantnak vagy igaza volt akkor, midőn *A tiszta ész bírálatában* az Isten létéről s a lélek halhatatlanságáról eddig felhordott érveket, bizonyítékokat bírálat alá vette s azok tarthatatlanságát kimutatta — vagy nem; ha igaza volt, hódolattal kell meghajolnunk az előtt, ki százados előítéleteket megsemmisített, helyreállította a hit és tudás közti összhangot, a mennyiben mindeniknek kijelölte a maga területét, megadta a maga jogát, a hitet kizárta a természetbölcsészettől s a morálphilosophia körébe utasította — s akkor nem lehet szó arról, hogy ő kárt okozott ezzel a hitnek, mert az a hit, mely ily tévedésen alapult, előbb-utóbb úgy is megdőlt volna; ha pedig nem volt igaza, a mint a szerző állítja, (csak hogy ez állítását aztán époly erős, meggyőző érveléssel be is kellene bizonyítania!) hát akkor csak

egy újabbal szaporította azon téves felfogások számát, melyekkel oly bőven találkozunk az eszmék történetében s a melyek csillogtak egy ideig, de aztán mint a szappanbuborék, elpattannak. Kant, a ki őszintén, igazán törekedett az igazságra, ki az igazságért mindent feláldozott, nem érdemi meg, hogy ezért reá követ dobjanak! De ha szerzőnk szerint Kant ezzel a dialektikájával *hibát, kárt* követett el, akkor az Isten létéről szóló bizonyítékok után miért sorolja fel Kantnak ezek ellen felhozott érveit ő is (54. l.) s miért fogadja el azokat, helyezkedik azok álláspontjára ő is, ezt mondva: „Mind-ezen bizonyítékokat Kant jelentékenyen meggyöngítette, sőt mondhatnók tán, hogy *meg is döntötte*.” Ha már Kant hibát, kárt csinált ezzel, ne terjeszsze tovább e bajt szerzőnk Debreczenben is! Érdekes, hogy a Kanttól megdöntött bizonyítékok közé sorolja szerzőnk a *Kant saját Isten-bizonyítékát* is, az erkölcsi bizonyítékot.

Említettem fentebb, hogy a lélektan szerzőnk nagyon kurtán bánik el, két és fél lapon foglalkozik vele s ez is csupa metaphysikai okoskodásokból, metaphysikai elméletek felsorolásából áll, míg a tapasztalati lélektanról, annak adatairól, tényeiről szó sincs, mintha azok nem is léteznének, s ezt az a szerző teszi, ki fentebb nagy büszkén hirdeti, hogy *igaz ismeret csak a tapasztalat útján származik*. E tekintetben annyira megy irtózása, hogy bár a lélek mivoltára s a testtel való kapcsolatára, együttműködésére nézve régebben uralkodott nézeteket felsorolja, attól óvatosan tartózkodik, hogy az ez irányban ma uralkodó felfogásokat is megemlítsé (actualitási elmélet, psychophysikai parallelismus, — az előbbi különben már Aristotelesnél feltalálható, ki a lelket *energeia*-nak tartotta). A modern lélektan többi problémái számára (viszonya a többi philos. tudományokhoz, a lelki tehetségek tana, agylocalisatio, vizsgálati módszerei stb.) ily körülmények közt természetesen nincs helye; de hogy is volna, hisz' kell a magán- és közjog fejtegetése számára!

Még a mű nyelvéről kell röviden megemlékezni. Említettem fentebb, hogy szerzőnk könnyed, világos, magyaros nyelven ír. Sajnos azonban, ezen is épűgy akadnak szeplőfoltok, mint a hogy a tartalom ismertetésénél láttuk. Az egyik a philosophiai technikus terminusok *erőszakos megmagyarosítása*; a közhasználat által századok óta szentesített, nemzetközileg elfogadott s a hosszú történelmi múlt folytán gazdag tartalmúvá vált műszókat szerzőnk sorban lefordítja s szélitben-hosszában használja, gyakran az eredeti kifejezés mellé írása nélkül, mit sem törődve azzal, vajjon kifejezései fedezik-e az eredeti műszók értelmét, sem azzal, hogy tanítványai utóbb képesek lesznek-e a tudományos műszókba magokat beleélni! Ki találná el például, hogy mit akar jelenteni az *eszmélkedő mindenség istenítés*? csak hosszas tűnődés után jövünk rá, hogy Hegel speculativ pantheismusáról van szó; vagy hogy mi a *kételkedés*? Szerintem kételkedés és scepticismus annyira nem fedezik egymást, sőt annyira másfélet jelentenek, hogy az előbbi a philosophia és philosophálás *bölcsője*, utóbbi annak *sírja*. Ilyen műszavai még: Isten hívés, eszmélkedő bölcsele, érzékieskedő vagy érzékelvű bölcsele, elmélés, eszmeieskedő vagy eszmeelvű bölcsele, Istennek köz-

vetlen jelenléte, gépleges világnézet, erőtani világelmélet, ténylegesség, ténylegességhez ragaszkodó bölcsele stb. A ki szeret rébuszokkal foglalkozni, megfejtheti őket!

E magyarosítási hajlamából foly szerző másik hibája, az, hogy szeret *új* s nem mindig sikerült *szókat gyártani*. Ilyenek: tudalmassá válik, azonság, tünetkezési módozat, tünetkezik, szerviség, elmélés, külzeléki számítás, képzékenység. Itt-ott homályos, vagy nem magyaros kifejezésekkel is találkozunk, például: a bennök foglaltató ismeretek (e. h. foglalt), még nyomósabb bizonyíték az ismeretnek tapasztalatból származásának tana mellett ama másik tény, az arcz és taglejtés önállóság csak mint táncz szerepel, a rábeszélés vagy vigyázatlanságból eredő tetteknl, lelki működésünk valamely módjára kellene alapúlnia stb. Nagy mértékben zavarja a mű nyugodt olvasását és élvezését a sok sajtóhiba is; régen láttam e tekintetben gondatlanabbul kiállított könyvet.¹ Számszámra találni összetett szót külön szónak írva, rövid ékezet helyett hosszút s megfordítva; egyik szónak eleje, másiknak vége hiányzik; itt-ott szócsoporthoz hiányzanak; *egyéb, önnön, éppen* hol egy, hol két mássalhangzóval szerepel, írásjel hol van, hol nincs. Az idegen szók írása bájos összevisszaságot mutat.

Sajnálom, hogy kevesebb jót tudtam a műről főlemlyíteni, mint gyöngye oldalt, kevésbbé tudtam méltányolni előnyeit, mint fogyatkozásait; sajnálom, hogy végitéletem a műről az, hogy egy kissé el volt sietve a kiadása, egy kissé még érhetett, formálódhatott, csiszolódhatott volna. Remélem, a mű t. szerzője s e lap t. olvasói nem fognak bírálatomban személyi vagy helyi okokból eredő elfogultságot keresni, nem azt nézik: dicsérek-e, gáncsolok-e? hanem azt, hogy igazat szölköttem-e!

Rácz Lajos.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Egyházkerületi gyűlések.** A *tiszántúli* ev. ref. egyházkerület őszi rendes gyűlése november hó 14 ikén kezdődik Debreczenben; az *erdélyi* kerület *rendkívüli* gyűlését pedig nov. 7-ikére hívja össze az elnökség.

— **Az új-szövetség revisionális bizottsága szives figyelmébe.** Teljes megnyugvással fogadta velünk együtt bizonyára minden magyar protestáns azt az értesítést, a mely az új szövetségi revisionális-bizottság működésének megkezdéséről tétetett közé. A munkások elismertelölkelőségek, a kik emberileg kifogástalan munkát igyekeznek majdan előállítani, olyat, a mely épen a szent-írás örök igazság tartalmával megegyezik. Hogy ez a munka csakugyan lehetőleg kifogástalan legyen, óhajtható volna, hogy a revisionális bizottságban helyet foglaljon az az egyén is, a kinek nagy tudománya, e téren immár többszörösen beigazolódott otthonossága, magas kritikai ereje, köztudomású. *Peremartoni Nagy Gusztáv* sárospataki theol. tanárnak, a ki annak idején a Menyhárt s a Györféle új-szövetségi fordításokat nagy feltűnést keltőleg bírálta meg, a mi meggyőződésünk szerint nem szabad hiányoznia az új-szövetségi revisionális bizottságból. Ismert szabadelvűsége nem lehet akadály munkája megbecsülésében, ha a megállapított feltételek mellett vállalkozik a közreműködésre. Kérjük azért Szász Károly elnök urat, hogy nyerve meg a nevezett tanárt a revisionális munkálatnak.

Többen.

— **Fortuna Otthona.** Az osztálysorsjáték utolsó húzásán a 600,000 koronás jutalom nyeremény a *rendkívül szerencsés és hirtel* Gaedicke A. főgyűjtődjében (Budapest, Kossuth Lajos utca 17.) vásárolt 62551 számú sorsjegyre esett. Ezen főelárúsító kifizetett már vevőinek egy 400.000 koronás főnyereményt, kétszer 100.000 koronás főnyereményt, háromszor 60.000 koronás főnyereményt, I. osztályú sorsjegyek ezen szerencsés elárúsítónál már most kaphatók.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

¹ Kissé különösnek tűnhetik fel, hogy én mást rovik meg a sajtóhibák miatt, holott saját cikkem sem sajtóhiba-mentes (a múlt számban, a 865. oldalon „a *szépéről* adott meghatározását” áll „a *szépről* adott meghatározását” helyett és „A hangok felhasználása folytán állanak elő a *hangzóművészeteket*” áll „*hangzóművészetek*” helyett;) erre nézve megjegyzem: 1. én ismertetésemet 4 hónappal ezelőtt írtam, a mikor még nem gondolhattam, hogy nyomdánk ily alaposan rám fog czáfolni; 2. a pataki nyomda nem hasonlítható a debreczenihez; 3. az említett sajtóhibák, — valamint még két kisebb is — nem az én gondatlanságom vagy elnézésem, hanem a nyomda vezetőjének, illetőleg kezelő személyzetének *ügyetlensége* folytán keletkeztek, a mennyiben a nekem átnyújtott revision teljesen hiányzanak s így a revisio megejtése után állottak elő, — tanúim erre nézve, a kezeim közt levő revisio alapján: Radácsi György, Makláry Pap Miklós és dr. Tüdös István kartársaim.

Rácz Lajos.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
6 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Rémíthet-e a statisztika? d. p. — „A régi verses „arany ABC.“ Szuhay Benedek. — „Temetési ének“ *. — „Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.“ — „Néhány szó a gömöri egyházfegyelmi javaslat érdekében.“ — „Az új-szövetség revisionalis bizottságának jegyzőkönyve.“ Dr. Erdős József. — „Irodalom.“ — „Vegyes közlemények.“

Rémíthet-e a statisztika?

Úgy gondolom, hogy ezt a kérdést nemcsak én tettem fel magamnak, hanem mások is feltehették s bizonyára fel is tették, a kik figyelemmel kísérik azokat a statisztikai kimutatásokat, a melyeket egyházi lapjaink a vegyes házasságok alkalmából létesült reversálisokról közöltek. Abban is bizonyára egyetértünk valamennyien, gondolatunk valószínűleg megegyezik, hogy azok az átengedések, ha tovább is így tartanak, Magyarország felekezeti ábrázatát a szabad vallás gyakorlat magasztos elvének cége alatt furesán fogják átalakítani.

Arra nézve azonban nem vagyok teljes bizonyosságban, a mit a című választott kérdésre válaszul szoktam adni lelkemnek, — nem vagyok bizonyosságban a felől, vajjon jól gondolkozom-e akkor, a mikor nemmel válaszolok s épen ez a bizonytalanság adatja kezembe a tollat, hogy közölve másokkal is felfogásomat, lelkemnek esetleges ámitását helyreigazítsam, optimizmusomat mérsékeljem!

Nekem az a meggyőződése, — noha teljes mértékben érzem, hogy a modern reverzális hajszolók embertelenségei ugyanám erős léket ütnek egyházi életünk hajóján, — hogy a protestánsok ellen megindított „fegyveres béke“ hadjárat a protestáns szellem hatalmának, ellenállhatlan erejének a bizonyága!

Érzem, hogy ezzel az állításommal vakmerőnek tűnhetem fel azok után a felszólalások, erős hangú és méltán elhangzott panaszok után, a melyek e lapok hasábjain is annak a nézetnek adtak kifejezést, hogy a protestántizmus veszélyes állapotba jutott.

Allításom igazolásául egy beszélgetésre bátorodom hivatkozni, a mely egy róm. kath. világi és egy ev. ref. lelkész között folyt le, a kik épen a gyermekek vallására vonatkozó megegyezési eljárásnak törvényszerűsége felől beszélgetvén, a protestánsoknak ezen a részen szenvedett veszteségeit is szóba hozták s a lelkész egész természetesen úgy nyilatkozott, hogy az 1868. 53. törvénycikk rendelkezése volt a leghelyesebb a magyarországi felekezetközi viszonyok között, a melyet nem lett volna szabad mindaddig elhagyni, míg a teljes jogegyenlőség meg nem valósul, míg a róm. kath. egyházzal szemben az állam az állami eredetű vagyonok ügyét nem rendez, — hozzáfűzve azt is, a mi tagadhatlan tény, hogy míg a róm. kath. egyház nagy hatalom-

mal rendelkezik, addig a szellem és anyag harca lesz a róm. kath. klérus s a protestánsok küzdelme, képviselvén az utóbbiak a szellemet, mint a kiknek az Isten ígégén kívül nincs s nem is lehet más fegyverük, ellenben a klérus a maga vagyonosságával mindig előtérbe tolokodik s a pénz sulya óriási arányokban öldöklí meg a lelkeket épen a mai materiálisztikus felfogású korban!

Erre a tiszta, világos protestáns felfogásra a világi róm. kath. férfiúnak az volt a válasza, hogy tagadhatlan a modern reversális hajszának a protestánsok számbeli csökkenésében mutatkozó eredménye, de tagadhatlan, — úgy mond — az is, hogy a protestáns szellem uralkodik az egész magyar közéletben, a mely protestáns szellem ellenállhatlan erővel hatja át az újabb kori intézményeket, úgy, hogy maguk a műveltség igazi fényével ékeskedő róm. kath. egyének is mindnyájan a protestáns szabad szellemnek a hordozói s harcosai, a kik az ultramontanizmust gyűlölik, megvetik s méreg fogait kitördelni iparkodnak.

Megvallom, hogy ennek a róm. kath. világi egyének a felfogása előttem úgy tűnik fel, mint olyan vallomás, a mely után következnie kell majdan a külső szerint való protestántizmusnak is! De emellett arra is jogot ad, hogy vizsgálódjam nyilatkozatának a közéletben nyilvánuló igazolá-saira nézve is!

Ma már a középkori állami felfogásnak csak egyes anachronistikus maradványaival találkozunk, épen a papizmusra vonatkozólag. Az államok, mint ilyenek, a pápai államot olyan esoda-bogár-féleként tekintik, a mely múzeumi érdekességénél fogva szerepel, de távol áll attól, hogy a múzeumi üveg-szekrényből kilépjen, ha pedig ki-kitörésre vállalkozik, csak a naiv lelkeknek impónál, míg a felvilágosodottak szánó mosolylyal kísérik az erőlködést.

Hogy az ú. n. klerikális pártok itt-ott még mindig szerepelnek, annak az az oka, hogy az a százfejű, ezer kezű valami, a mely a papi állami s politikai hatalom nevet viseli, természetszerűleg nem adja meg magát egy könnyen, hanem harcra kél minden-nel, segélyül híván még a pokol fejedelmét is, elve lévén: „... et Acheronta movebo“.

Társadalmi életünkben a még mindig kísértő felekezetieskedéssel szemben mindjobban-jobban érvényesül a humanitási elv. Azok a jótékony célú, emberbaráti intézetek, a melyek olyan nagy számmal vannak immár s a melyekben a szeretet, a könyörű-

letesség nyer kifejezést, mind a protestántizmus szellemének gyümölcsei. Hogy a klérus itt is önző szerepet játszik, hogy a kórházakba apácákat visz be, a kik a haldokló végső pillanatait is kötelesek mintegy megháborítani, a mint erről a hivatalos kiadványok tanúskodnak: ez magát a szellemet, azt a szellemet, a melyet a protestántizmus képvisel, nem ellensúlyozza, csak arra szolgál intő példaként, hogy a világ lássa, miként lehet a legmagasztosabb eszmét is megcsúfolni.

Az a nagy lendület, a melyet közoktatásügyünk egész mezején olyan nagy örömmel, lelki megnyugvással szemlélünk, a mely hatalmas bizonyíték a mellett, hogy a magyar népben megvan a kellő erő arra, hogy kiállja a versenyt nyugatnak népeivel: ismét csak a protestáns szellem diadaláról tanúskodik! Maga az állam ezen a téren tulajdonképen azt fejleszti tovább, a mit mi protestánsok gyenge önerőnkkel, saját vérünk felhasználásával teremtetünk s mindez ideig fenntartottunk!

Ne kicsinyeljük azért önmagunkat, — ne vegyen erőt rajtunk se a csüggedés, se a kétségbeesés azoknak a jeleknek láttára, a melyek tagadhatatlanul szomorúan hatnak lelkünkre. Az a tudat, hogy a protestántizmus szelleme égi származású, — elveinek tartalma szín igazság, olyan, mint a szín-méz, — célja az emberiség művelődését, tökéletesedését előmozdítani: hassa át egész valónkat s ha erős a támadás, még erősebb legyen a visszaverés, ha nagy a roham, még nagyobb legyen a védelem!

Az nem lehet, hogy a statisztikai rém-adatok reánk a kétségbeesés fellegét borítsák! A kire azt borítják, az nem hordozza lelkében az égi tüzet, az hagyja magában megölni az Isten lelkét. Nem számum az a reverzális hajsza, hogy eltemessen minden élet, hanem igenis a különböző körülmények összehatása folytán lábrakapott gonoszkodó szellem, a mely mint valami hógörgeteg rohan-rohan, hogy útjában eltemessen egy pár hajlékot, egy pár szerencsétlenségére ott ténfergő halandót, hogy aztán a nap verőfényénél olvadásnak induljon s tenyészés keljen még ott is, a hol halált okozott.

Sursum corda! Legyünk éberek, vigyázók, hű munkások, az evangéliom törhetlen bajnokai s a protestántizmus eszméit a poklok fejedelme sem temetheti sírba!

—d.—p.

ISKOLAI ÜGY.

A régi verses „arany ABC.”

Tudomásom szerint úgy a felső-borsodi (Hegymeg 1898. szeptember 6.), mint a gömöri (Kövecses, 1899. április 11.) egyházmegyei közgyűlés pártolólág terjesztette fel a főt. egyházkerületi közgyűlésre lelkészi értekezletének és tanügyi bizottságának azon életre való indítványát, hogy a népiszkolai tanterv keretébe az u. n. „arany ABC” átdolgozott szöveggel okvetlenül beillesztessék. Kerületi közgyűlésünk e két helyről jövő, de egy célt szolgáló indítványt 61. sz. jegyzőkönyvi pontjában áttette az egyházkerületi tanügyi bizottsághoz.

Kíváncsian, majdnem türelmetlenül vártam a kerületi közgyűlésről adott tudósítást, már csak azért is, hogy a kerületi tanügyi bizottság e két helyről jött indítvány értelmében fog-e eljárni, sürgeti-e ennek a tanterv keretébe való beillesztését, czélszerűnek látja-e,

hogy a kedély és szívképzés e verses arany ABC. által is műveltessék népiskolánkban?!

A tudósítás azonban erről nem szól. Lehet, az indítvány elvetetett, lehet, elfogadtatott; de az is lehet, hogy tárgyalás alá sem került!?!.

Tekintet nélkül arra, hogy mit határozott ez ügyben a tanügyi bizottság véleménye alapján a főt. egyházkerületi közgyűlés: én megpróbálom e régi kérdéssel foglalkozni, kimutatván az arany „ABC”-nek történeti múltját, gyakorlati jelentőségét, bemutatván egy 1848. február 18-án kelt eredetiről lemasolt verses szöveget, már csak azért is, hogy a kik talán nem ismernék, ismerjék meg. Mert nézetem szerint e kérdés nagyon méltó arra, hogy mielőtt pálczát törnénk gyakorlati jelentősége és használhatósága felett, régiségére való hivatkozással: legalább tudjuk meg, miért küszöböltetett ki iskoláinkból az 50-es évek óta kevés kivétellel majdnem mindenünnen? Tudjuk meg, mi pótolja ennek helyét ma a tanterv keretében s egy rövid pillantást vessünk az eredményre is, mert az bizonyos dolog, hogy nincs nagyobb bűn, mint eredmény nélkül tanítani s elrabolni a tanításra szánt drága időt!

Az arany ABC, vagyis az erkölcsi szabályok tanítása a népiskolában, sőt a gymnasiumban is igen régi keletű. Majdnem egyidejű a reformációval! Mert tudták őseink, hogy az erkölcsi szabályok és hitünk főbb igazságai a zsenge gyermeki szívben jobban megfogmazanak, ha verses alakban közöltetnek. Tudták, hogy szükség van egyöntetű szabályzatra, mely bizonyos rendszert állapít meg, még a köteleességek felsorolásánál is. Már a XVI. században tanították feléleket. Legalább ezt mutatják az abból a korból felmaradt iskolai kézikönyvek, mint — „Cató distichonjai.” — A görög bölcsök jeles mondásai.” — A XVII. században Comenius, a nagy paedagog is irt a sárospataki iskola számára (1653) „Praecepta morum” czimen erkölcsi szabályokat prózában, melyeket még abban a században magyar nyelvre és versben lefordított Menyőfi Tolvaj Ferencz 1677-ben. Ez erkölcsi szabályokat sokáig tanították népiskoláinkban. A XVIII. században a „Ratio educationis” szellemében irt ábck-ben is vannak erkölcsi szabályok, de latinul, prózában.

A mi erkölcsi szabályunkat legelőször a Szombati János által irt (1797.) abc. hátulján találjuk. Valószínűleg e költői lelkületű, tudós történet-tanár e régi hires arany abc nek a szerzője! Ott van az 1799-iki abc. 1810. kiadásában. Ott volt ez a veres betűjű abc-ben 1841-ben, melynek példányai ma már ritkaság számba mennek. Megvolt tehát az erkölcsi szabály verses formája a forradalomig minden abc-ben a mi tiszáninnen egyházkerületünkben. A sárospataki népiszkolai könyvtár által 1853-ban kiadott Hegedűs-féle abc-ben már nincs meg és azóta nem is látható sehol lenyomtatva.)* Némely egyházmegye népiszkoláiban azonban a 60-as, sőt a 70-es években is előmondás után tanították öregebb tanítóink. Így például a hubói (Gömör) falusi népiszkolában 1868—74-ig tanították; mert az én lelkemben még az ottan tanult arany abc örökszép igazságai csendülnek meg olykor-olykor most is. — ha visszaemlékezem az ártatlan gyermekkor boldog idejére! —

Bármennyire szerettem volna megtudni azt is, hogy mikor tiltotta el az egyházkerület ennek a tanítását: nyomára hosszú keresés után sem jutottam. Így majd-

*) Nem akarván a más tollával ékeskedni, az igazság érdekében kijelentem, hogy az adatokat Szinyei Gergely sárospataki tanár úrtól szereztem, a kinek lekötelező szíveségeért e helyen is köszönettel adózom.
Sz. B.

nem bizonyos, hogy az új idők új szellője fútt el ezt is, mint annyi sok történeti értékkel és gyakorlati jelentőséggel bíró alkotását a múltnak!

S mert érdekes és tanulságos történeti multja van az arany abc-nek s mert ilyen szabályokat mindenkor tanítottak népiskoláinkban a legtöbbször verses formában, s mert hitem szerint az arany abc nagy mértékben hozzájárult a régi gyermek-világ kedély és szívkepéséhez, jellem alkotásához: igazán el sem tudom képzelni, hogy miért mellőztetett és küszöböltetett ki népiskoláinkból az újabb időben a régi híres arany abc? Lehet, hogy a nagytudományú tankönyv-írók és paedagógok azért nem vették fel a tanterv keretébe, mert nagyon ósdi a formája! Lehet, azért mellőzték, mert szerintök csak az emlékező tehetséget fejlesztik e verses szabályok, melyeknek mélyen járó erkölcsi igazságait sem megérteni, sem felfogni nem képes a még fejletlen gyermeki értelem! De bármilyen lett légyen is kiküszöbölésének a valódi oka: én nem habozom kimondani, hogy az összes erkölcsi szabályoknak szebb és találhatóbb összeillesztését sehol és sohasem olvastam s kissé ósdi formája mellett is olyan tartós nyomokat hagy ez hátra a még fogékony gyermeki lélekben, melyeknek hatása egy hosszú életen is meglátszik. Rövid versekben felséges gondolatok. És rövid soraiban lüktet az élet, tündöklök az igazság s a gyakorlati élet megszenteli hirdetett, illetőleg betanult elveit.

Vagy talán azért küszöbölték ki, mert verses a formája?! Noha ez volt az indok, akkor nagyban tévedtek intéző köreink és tankönyv-íróink! Hiszen a mi kálvinista magyar népünk teli van költészettel úgy a hegyes vidéken, mint a sík rónaságon; rendkívül szereti az úgynevezett kadenciát s ilyet csinálni minden falusi legény és leány maga is megpróbál s hogy néha ritka szép eredménnyel, mutatják ismert népdalaink s azon szomorú, de élvezhető verses levelek, melyeket a távol kaszárnyákból küldenek katonáink az értők szomorodó, bánatos szívűek vigasztalására.

Vagy talán azért mellőztetett, mert az olvasó könyvekben itt-ott megjelent erkölcsi elbeszélések bőven kárpótolták gyermekeinket e veszteségért? Magam is nagy jelentőséget tulajdonítok egy erkölcsi, tanulságos elbeszélésekkel telt jó olvasókönyvnek. De nem vettük-e észre, hogy bármilyen szépek is voltak ez erkölcsi elbeszélések, bármennyire megindították is a serdülő gyermekereget: midőn gyermekeink az iskola porát lerázták magukról, a hamar megtanult erkölcsi elbeszéléseknek színe és illata elpárolgott s bármily sokat tanultak is különben sokszor az értelem fejlesztés előnyére, a szív és a lélek mégis paragon maradt.

Ma szélitiben-hosszában panaszkodunk népünk valástalanságáról, erkölcsitelenségéről. Fennen hangoztatjuk, hogy szüle nem tisztelő, Istent káromló, hamis esküvő, templomkerülő jó része (falusi) gyülekezeteinknek. Panaszkodunk, hogy veszedelem fenyegeti magyar vallásunk jövőjét. De már a nagy panaszkodás közben eszünkbe sem jut, hogy talán sokszor nem neki való eledellel tápláltuk a zsenge gyermeket és épen az ő szíve és kedélye az, melynek művelésére a legkevesebb gondot fordítottunk. Én ugyan nem tartozom azok közé, akik a neveléstől várják mindent. Mert akkor a tudományos és tanult emberek mind becsületesek s az iskolát soha nem látott emberek pedig mindnyájan gazemberek volnának. Pedig látunk amazok között is becsületes embereket s ezek között is tisztességtudó és kifogástalan erkölcsi életűeket.

De hogy a népiskola magasztos feladatának megfelelhessen, az volna a legkívánatosabb, hogy az egyes

gyermekes családok légköre odahaza megváltozzék. Oh mert még csak bizonyításra sem szorúl azon életből vett állítás, hogy kinek milyen a családi nevelése, sok tekintetben olyanná lesz erkölcsileg az ember. A család kebelében látott és hallott jó vagy rossz egy egész életen meglátszik mindenkinél s a család légkörének tisztasága vagy fullasztó volta örökre eljegyzí magának a gyermeket úgy az erényes, mint a bűnös életre. Miért van az, hogy a vallásos zsidó, ha jön az ünnep, sokszor esőbe, hóba mértföldekre is templomba megy gyalogosan? Ha jön az imádkozás órája, kelet felé fordúlva úton-útfélen elmondja imádságát? Bizonyára nem azért, mert a *rabbi* vagy *kántor* tanította neki a vallás-tudományt, hanem azért, mert ilyen vallásos volt az a légkör, melyben született, melynek később is tiszta levegőjét szívtá!

(Folyt. köv.)

Szuhay Benedek.

TÁRCA.

Ifjú halott koporsójánál.

— A XXXII-ik zsoltár dallamára. —

1. Mit ér a lomb s virág nyíló tavasznak,
Ha ékességi hő fényben elassznak?
Mért kél nagy útra a vándor madár,
Ha felpályája földre sújtja már?
Mért adsz minékünk gyermeket, óh Isten,
Ha ifjaink halálra válnak itten?
Ha tört erőkkal már fiatalon,
Romként hevernek a ravatalon?!
2. Csapkodó hullám, im, szívünk keserve,
Pedig ki szállhat veled, Uram, perbe?
Hullámverésen sajkánk elmerül:
Ki vádolhatna Téged emberül?
Óh, jaj-jaj annak, ki ellened kikel,
Holott cserép csak a föld cserépivel!
Ki számadásra von, Mindenható,
A bűnhődéstől meg nem óvható!
3. Szünjék keservünk! Ime, az Úr szólott!
Szólása hozzánk most is olyan jó volt,
Mint nyílt virágnak harmatos halom
S vándor madárnak langyos fúvalom.
Óh, szólj Atyánk, szólj kinzó keservünkben,
Hogy kétkedés meg ne döntsön hitünkben;
S bár mérhetetlen szívünk keserve:
Sohase szálljunk mi Veled perbe!

Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.

(Folytatás.)

Érdekesen fejti ki tovább *Ferrero* a fentebbi jelenségek magyarázatát, mely nagyon is észszerű és ellenvetés nélkül elfogadható s hathatósan támogatja azt az alapelvet, melyből írónk kiindult. Midőn a hím semmi oltalomban nem részesíti a nőtényt, midőn az ő létezése egyedül a fajoknak fentartása végett szükséges s egyszer ennek a kötelességnek eleget tett: élete meghosszabbításának semmi praktikus haszna nincs többé; ezzel szemben a nőténynek, mely tojásait lerakja és gyakran örködik is felettük mindaddig, míg a fejlettséget eléri: fenmarad a hasznossága a fajokra nézve és szükségképen hosszabb ideig kell élnie. De

midőn a hímnek élet-halál harcot kell vívnia a nőstény megvédelmezésében: ez utóbbi létezése eként meg lévén hosszabítva, — a természeti kiválasztás törvényének erejénél fogva a hím életének is meg kell hosszabíttatnia, mert a fajok fentartására nézve nélkülözhetetlen az, hogy a hím legalább is addig élhessen, a meddig a nőstény, oly célból, hogy ezt gyámolítsa. Ez észrevételeinkkel meg van indokolva az a körülmény, hogy p. o. a dolgozók a méhek és hangyák között olyan hosszú ideig élnek, mint a méh-királyné.

Van tehát munka megosztás a nemek között, mely meghosszabbítja az életet az alsóbb rendű állati világban.

Nem végzett volna azonban eredményes munkát *Ferrero*, ha figyelemreméltó észrevételeinek támogatásánál az állatvilág alsóbb osztályaival megelégszik, bár, — miként megjegyzi — e téren tisztábban és érthetőbben észlelhetjük azt az alapelvet, melyet a magasabb rendűekre óhajt vonatkoztatni, hogy t. i. a fajok jóléte kimért arányokban növekszik azon rend szerint, melyben a hím a nőstényt felszabadítja az élet terhei és nyugtalanságai alól. Ámde ez a törvény a magasabb rendű állatok között is fennáll, jóllehet amaz összetett és megszámlálhatatlan tényezők következtében, melyek az utóbbinak létét kormányozzák: eme törvény működését e téren nem olyan könnyű analizálni.

A madarak közt, — ha szabad magunkat így kifejeznünk — valóságos házasságot találunk, mely nem egyéb itt, mint egy tökéletesített alakja a nemek közti munka megosztásnak és kölcsönös együtt működésnek. Egy pár együtt él évekig, olykor egész életen át. Fészekrakásuk ideje alatt a hím-madar élelemről gondoskodik és védelmezi a nőstényt, mialatt ez tojásait költi. Más időszakokban a nőstény segédkezik a hímnek a táplálék-keresésben, de ennek a — hogy úgy mondjuk — létért való küzdelemnek a véghezvitelére mindig a hím van rendeltetve, s a válságos körülmények közt mindig ennek a kötelessége helyt állani. A hím- és a nősténysas párosan vadásznak, de a nőstény csak segédkező szerepre van hivatva. Kikémleli a zsákmányt s ennek jelenlétéről hirt ad élettársának. Ezen munkamegosztás kedvező alakulásainak lehet tulajdonítanunk azt, hogy a madarak oly gyorsan szaporodnak s oly nagy sokaságban élnek mindenfelé a világon, dacára annak, hogy vesztőkre törő ellenségben egyáltalán nincs alkalmuk szűkölködni. S ama fajok között, hol az együtt munkálkodás kevésbé tapasztalható: jelentékeny számbeli csökkenést észlelünk. Első pillanatra talán nem is volna hajlandók föltételezni a közkedveltségnek örvendő fecskékről, — a mi pedig tapasztalható valóság — hogy náluk, ha a költés időtartama nagyon hosszúra nyúlik, a hímek gyakran elhagyják a nőstényeket, melyek ennél fogva kénytelenek maguk megkeresni táplálékukat s az ilyen alkalom bizonyos években — mondja *Brehm* — tojásaiknak nagy mértékben való elpusztulását vonja maga után.

Hogy a fokozatos haladásnak eleget tegyen: *Ferrero* még magasabb rendű állatokhoz tér át. Az oroszlan és a hiéna a párosodás ideje alatt csupán azért vadászik, hogy élelemről gondoskodjék a nőstény számára, mely az alatt nyugton marad; néha-néha a hím-oroszlán, valódi lovagiasságból, nem akar addig az evéshez hozzáfogni, míg a nőstény-oroszlán ki nem elégtette éhségét a hím által beszerzett zsákmányból.

A majmok monogamikus és polygamikus családjaiban mindig feltalálható a hím, vagyis a főnök, mely a csapatot vezérli, mely vigyáz az ellenségre, mely megnyitja a menetet, ha védelemre kelnek vagy élé-

met mennek keresni s a mely bátran előnyomul a családját fenyegető ellenségre, mialatt a nőstény a fákra kúszva, biztos helyről lesi a veszedelem elmúlását. Náluk úgy a hím, mint a nőstény egytormán keres élelmet, mert — mint teszik is, — amaz erdők gyümölcséből táplálkozván, a melyekben élnek, — csak kezeiket kell kinyújtaniok, hogy minden erőfeszítés nélkül összegyűjthessék napi táplálékukat.

A vademberek között azt látjuk, hogy a létért való küzdelem, a mit a mi fogalmaink szerint akár háborúnak is nevezhetünk, — a férfinak jut osztályrészeül; de a szoros értelemben vett munka és pedig annak legfáradtságosabb neme — a nőnek a rendeltetése. A nő építi fel a lakást vagy kunyhót; ő az, a ki szántja a mezőket, hordozza a terheket és ama törzsek között, melyek a tenger, tavak, vagy folyamok partjain laknak, olykor csónakot hajt, vagy halászik. Ő a rabszolga, a teherhordó barom, a kinek a vállaira nehezedik a legnehezebb és legfárasztóbb testi munkák sulya. De ez csupán egy átmeneti állapot, egy, a férfi társaságba vitt önzése folytán előidézett veszedelmes aberratio, mely nem tart és nem is tarthat sokáig. A mikor *Letourneau* azt mondta, hogy egy nemzet műveltségének a fokát a nők ottani helyzete szerint lehet megállapítanunk: mélyreható igazságot hirdetett; de van a kérdésnek még egy másik és sokkalta fontosabb oldala is. Azok a benszülöttek, a kik közt a dolgoknak ez a legabnormálisabb és természetellenes állapota még fennáll: vad állapotban maradtak s bármiféle haladást is alig képesek felmutatni. Valóban, sok utazó és ethnografus feljegyezte, hogy bizonyos vad törzseknél, melyeknek észbeli képességei valamivel felülemelkedtek az átlagon: a haladásra nézve nagyon jelentékeny akadályt képezett főként épen a nőknek ez a túlhajtott munkája és a férfiaknak mindezekkel nem törődő renyhésége. A férfiak egyedül a vadászat és háborúskodás kötelezettségeire fordítván a figyelmet: semmiféle irányban nem tudtak tökéletesedni, mert nem is nagyon feszítették meg az erejüket arra, hogy tökéletesedjenek, kivéve talán a hadi fegyverek készítését, a miknek javítását a saját közvetlen érdekük parancsolta. Miután a nők a föld szántására, iparosmunkák előállítására voltak szorítva, egyfelől alkalmuk sem nyílt, másfelől nem is voltak hajlandók a produktumok jobbítása érdekében munkálkodni, miután ez, mint láttuk, kívül esett az ő hatáskörükön. Ha a vad törzsek nőinél az általuk végzett munkának valamelyes eredményéről szólhatunk, ez csak az lehet, hogy növeli bennök az anyai érzést. Minekutána kényszerítve van nehéz és fáradtságos munkákra vállalkozni s a saját magzatja iránti szeretet felülemelkedik a számtalan gyöttrődés gondjain: a vad törzsbeli anya temérdek cselekvést eszel ki, a melyek által terhes munkáit könnyebbekké teheti és gyermekei iránti kötelességeit teljesítheti. Ki nem látott egyik-másik ethnologiai tárgyú könyvben egy-egy rajzot a négernőről, a ki a mezőket szántja, mialatt gyermekét egy pólya-szerű tartóban a hátán hordozza? Sok ilyenféle leleményességgel találkozunk a vadak közt, sőt olykor physiologiai és morphologiai módosulásokkal is, mint pl. a hottentottáknál. Ez azt mutatja, hogy ha mi a nőket a földművelésre és egyéb munkaágakra rászorítjuk is: ezzel nem a földművelés és bármely mesterség fejlesztéséhez járulunk, hanem egyszerűen az anyai érzések és az ezekkel összefüggő egyéb tényezők fejlesztéséhez.

Ferrero ezután áttér a művelt nemzetek körében észlelhető jelenségekre s ama kérdésekre, melyek a nő-kérdést közelebből illetik. Nehezebb feladatot ké-

pez már — úgy mond — annak kimutatása, hogy a nők dolgozása a civilizált nemzetek között *természetellenes*; mert oly napjainkba eső dolog az a jeleenség, hogy azokat az ártalmas következményeket, melyeket az életnek mindenféle természetellenes állapota idéz elő: esetről-esetre még nehéz kimutatni. Arra az eredményre jutunk első sorban is, hogy az óhajtott anyagi jólét megszerzéséhez, az emberiség, — férfiak, nők, gyermekek, öregek és betegek — szükségleteinek előteremtéséhez nem föltétlenül nélkülözhetetlen a női munka. Sőt Ferrero később ki is mondja határozottan, hogy egyáltalán nem szükséges, mert szerinte úgy a megfelelő vagyoni erőnek, mint a kívánt szükségleteknek az előteremtését egyedül a férfi eszközölheti. A mindinkább nagyobb arányú termelés szükségletei nem vonják maguk után a nők dolgozását. Azok csak alacsonyabbra szállítják le a férfi-munka kelendőségét; mert mialatt a nő gyárakban, üzletekben dolgozik, vannak mindenütt és különösen Európában, egyes kenyérkereseti ágakra siker nélkül tóduló s foglalkozás híján levő embertömegek, a kikre nézve a munkaszünet egy gyakran ismétlődő és félelmetes bajt képez. Ez nyilvános bizonyossága annak, hogy a női munka még szociológiai szempontból is egy pathológiai jelenség; mert annak eredménye nem a két nem közös munkájában, e magában véve még elviselhető bajban áll, hanem a férfiak kényszerült tunyaságára és a nők könyörtelen nehéz munkájára vezet, teljesen lerombolván azt a viszonyt, melyet a természet az alattunk levő kisebb-nagyobb rendű élet terén megállapított.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Néhány szó a gömöri egyházfegyelmi javaslat védelmében.

„Nem állítom, hogy elértem volna a célt, vagy hogy tökéletes volnék, hanem igyekezem elérni azt“ ezzel az önmegadó szerénységgel indult világgá a gömöri lelkészi értekezlet három tagú bizottságának egyházfegyelmi javaslata. Erről tesz bizonyosságot a szerkesztői csillag alatt látható eme megjegyzés: „e tervezetet, mely egy három tagú bizottság munkálata s melyet még sem a pápi értekezlet, sem az egyházmegyei gyűlés nem tárgyalt, jónak látjuk megismertetni az olvasó közönséggel, annyival is inkább, mivel a tervezők azt az érdemleges elbírálás előtt a nagy közönség ítélete alá óhajtották bocsátani.“ Magunk kívén hát az Olvasó közönség bírálatát, hiuságunkból semmit sem kellett feláldoznunk, midőn Azari úr egész kedvteliséssel metélgette ki javaslatunk sebeit s bírálatának robbanó lövegét neki bocsátva még az elevennek is, tagficamítottan dobta el magától. Az oroszán fogak ropogtatását, az oroszán körmök véres barázdáit nem éreztük, előfutárul küldött önmegadó szerénységünk mindezek ellen erősen vértezett bennünket. Előreéreztek s férfias önérzettel valljuk be most is, hogy dolgozatunknak vannak szerkezeti és tartalmi fogyatkozásai és mi magunk is szívösen kidobjuk belőle azt, a mi nem állja ki a bírálatot; hiszen nekünk eszünk-ágában sem volt arra gondolni, hogy ez a szabályzat a maga egész merevségében menjen át a gyakorlati életbe, hanem csak fel akartuk kelteni az egyház-fegyelem iránti érdeklődést és szándékosan állítottuk fel a fegyelmezés magas és szigorú mértékeit, hogy aztán, ha az egyház-fegyelem ma még kérdéses alapelvei tisztáztatni fognak, szükség esetén, alább vehessük azokat. Mi az egyház-fegyelem területét, határmegyét

igyekeztünk felkutatni, nem csoda, ha ezen foglalkozásunk közben itt-ott elvesztettük a szemmértéket; ezen kívül kerestük a fegyelmezés felhasználható eszközeit és minthogy ilyen keveset találtunk, nem csoda, ha olyan eszközökre is bukkantunk, a mik szerintünk sem állják ki a bírálatot; ott meg, hogy az etikai vétségek hogyan fegyelmeztessenek, eltalálni a kifogástalanul helyes mértéket, nem adatott földi embernek. E tekintetben a polgári büntető igazságszolgáltatás is csak tapogatózva halad s a Dreyfus-perbeli botlások ott is napirenden vannak. Hiába itt is áll az, hogy csak „részszerint van bennünk az ismeret, csak tükör által látunk és homályos beszédek által.“

De midőn így megadjuk az elégtételt Azari úrnak a részletkérdésekben és csak annyit tartunk fel magunknak, hogy a javaslatra alkalmazott „szerencsétlen“ jelzőt, mindezen fogyatékok mellett sem tartjuk *szerencsés* kifejezésnek, ugyanakkor szabadságot veszünk magunknak arra, hogy a bírálat elvi kérdéseket érintő pontjaira megadjuk a feleletet azon reményben, hogy a vélemények különös kicserélése által talán sikerülni fog megtalálni az egyházi fegyelem helyes alapköveit s felállíthatjuk a keretet, a melybe a mi maculatura gyanánt kiadott javaslatunkat, beforrott sebekkel, helyreigazított tagokkal minden nagyobb nehézség nélkül beilleszthetjük.

Azt hiszem, hogy a kiindulási pontban nem térünk el egymástól, vagyis nem válhatik vitássá közöttünk az a kérdés, ha vajjon van-e az ev. ref. egyháznak fegyelmezési joga? A keresztyénség, mint új élet a Krisztusban és a Krisztus lelke szerint, magával hozta úgy az ön fegyelmezés köteleességét, mint a mások megigazítására irányuló erkölcs-testületi jogot és köteleességet is. Amazt a hegyi beszéd egyes részlete körvonalozza különöseben, emez a Máté 18: 15—20. verseiben van apodictice kifejezve, hol világosan megmondatik: „ha vétekezik ellened a te atyád fia, dorgáld meg őtet csak te köztödd és ő közötté, és hogy ha szódat fogadja, megnyerted a te atyádfiát; ha pedig szódat nem fogadja, végy melléd még egy vagy két embert, hogy két vagy három bizonyosságnak szájából az egész dolog bizonyosabb legyen. Hogy ha azoknak sem fogadja szavakat, mondd meg a gyülekezetnek; hogy ha a gyülekezetnek sem fogadja szavait, legyen te előtted olyan, mint a pogány, vagy megvetett. Valakiket megkötöztök a földön, mennyben is kötözve lesznek és valakiket megoldotok a földön, oldozva lesznek mennyben is.“ Ez ígéket azért idéztem szó szerint, hogy belőlök a gyülekezet plebiscitorius jogát kimutassam s így érthetővé tegyem azt, hogy javaslatunkban mért ruháztatik fel a gyülekezet egyház-fegyelmi hatáskörrel. Az egyház-fegyelmezés jogának és köteleességének további alapjai ott vannak a két Thessalonikai levél eme szavaiban: „intsétek azokat, a kik rendetlenül járnak. Megvonjátok magatokat minden atyáfitól, a ki rendetlenül viseli magát. Hogy ha valaki nem enged a mi lelkünk által való beszedűnknek, azt *megjegyezzétek* és azzal ne társalkodjatok, hogy megcsúgyenyűljön“, (I. Thess 5; 14. II. Thess. 3: 6, 14). És ugyancsak erre vonatkoznak emez ígék is: „Vessétek ki a gonosz embert közületek (1 Kor. 5: 13); ne társalkodjatok a paráznákkal (ugyanott 9—10.) Mindezen idézetek egyebekben kívül azt is bizonyítják, hogy Jézus előtt az eljövendő Isten országának képe egy tagjaiban egymással összeforrott erkölcsi testület alakjában állott, mely egymást segíti, emeli, megigazítja úgy az anyagiakban, mint az erkölcs s szellemi dolgokban. És az első pünköstkor alakot nyert egyház is ezen alapon kezdte meg az építkezést. Az apostolok a Krisztus élő testének, a szentek egyesületének, testvérek szövetségének nevezik a Krisztusban hívők gyülekezetét, melyben minden egyes felelősséget vállal az összessel szemben önmagáért, hogy ő a Krisztus szerint fog élni, de felelősséget vállal társaiért is, hogy közülök azokat, a kik *rendetlenül járnak*, megigazítja. Minden bűn, melyet egy keresztyén ember elkövet, nemcsak természeténél fogva az, hanem azzá lett a gyülekezet, mint

erkölcsi testület tisztességének megsértése okából is. Az egyház valláserkölcsei feladatának eme bibliai alapon fejlődött felfogása végigvonul az egyház egész történetén s nem volt olyan korszak, a melyben az egyház a maga fegyelmezési jogát ne gyakorolta, kötelességét ne teljesítette volna. Egész attól az időtől, hogy Krisztus megdorgálta Pétert, Péter megdorgálta Ananiást és Sáfírá, Pál megdorgálta Pétert, mind e mai napig életben van a fegyelmezés.

Azt hiszem, továbbá, hogy abban sincs nézeteltérés közöttünk, hogy ennek az egyházi fegyelemnek a felújítására ma nagyobb szükség van, mint bármikor; midőn a materialis és socialis elvekkel telített korszellem romboló befolyása s más részről az egyházpolitikai törvények által felszabadított clerus erőszakos térfoglalása mind nyilvánvalóbbá teszi sebeinket s ország-világ előtt igazolja, hogy oldott kékék vagyunk, kikből a protestáns öntudattal együtt kiveszett az az ellenálló képesség, mely az üldöztetés napjaiban hőssé avatta martyr elődeinket. Nem a mindent sötét színben látó pesszimus, hanem a magyarhoni protestáns egyház jelenén kesergő és jövőjéért aggó s a való életet tisztán látó hű- és igaz ember szól Zsilinszky Mihály eme gyűlést megnyitó beszédében: „a régi hitbuzgóság apad, az egyházi kötelek lazúlnak, a népek erkölce pedig, mely minden ország legbiztosabb támasza és talpköveit képezi, romlásnak indult. Bölcs államférfiak keresték ez ijesztő jelenségeknek nemcsak az okait, hanem az orvosszereit is, mert érzik, hogy ezen az úton az emberiség nagy válság felé rohan. . . A nép legtermészetesebb és legmegbízhatóbb vezéreinek, az egyházi előjáróknak tekintélye és befolyása csökken; az áldozatkészség apadóban van. Az alkoholismus háborítlanul folytatja romboló munkáját; a vadházaságok szaporodnak s az anyagi érdekek túlságos ápolása mellett háttérbe szorúlnak az etikai érdekek, a minek végzetes következményeit már mindenütt érezzük.“ Ezekben rajzolja Zsilinszky a jelenkor képét és érezzük, hogy, bár nagy vonásokban, sokat felölelt, de még sem mondott el mindent, így kihagyta azt, hogy a ház- és családi élet mennyire kivetkőzött régi patriarchalis jellegéből, a házastársak közti hűség régi fogalma lomtárba került, a szülők iránti engedelmesség divatját multá, a testvéri egyetértés eltemetett emlék gyanánt szerepel; a cseléd nem családtag többé, hanem fizetett ellenség, ki gazdája érdekei ellen cselekedni, annak tekintélyét, állását meggyengíteni szinte hivatásos kötelességének ismeri és ha lelt szolgálati ideje, bármily méltányos elbánásban részesült is gazdája részéről, azt figyelmen kívül hagyja s akárhányszor megtörténik, hogy mint a „Közéletünk“ rovatának tudósítója mondja: *búcsúzás nélkül hagyja el gazdáját.* Ezen kívül mellőzte az önzés ama térfoglalását, mely széttagolja a társadalmat, a családokat s ma holnap oda fog vezetni, hogy minden ember csak a saját énjének áll rendelkezésére; ha ezekhez hozzávesszük a hűség ama hiányát, mit a hivatali alkalmazottak jelentékeny része a magára vállalt kötelességek teljesítése, a rábízott pénz kezelése körül tanúsít, az osztály gyűlöletet, mely felülről lefelé lenézésben, alúlról felfelé irigységben, a vagyon egyenlőtlen felosztása miatti szenvedélyes keserűségben nyilvánkozik — és a századvég sok-sok eddig ismeretlen ragályos nyavalyáját: nyilvánvalóvá lesz előttünk, hogy a jelenkor nemzedéke elveszítette az Istentől adott erkölcsi törvények által sanctionált egyensúlyt s karjaiba dobta magát ama sötét erőnek, mely őt az erkölcsi és anyagi tönk örvényébe tolják feltartóztatlanul. Így állván a dolog, mulhatlan kötelessége az emberiség erkölcsi szellemű vezetésére hivatott tényezőknak s ezek között első helyen az egyházaknak, hogy visszaállítsák az erkölcsi törvények érvényét s ezzel az emberiség hit- és erkölcsi életének egyensúlyát és pedig az által, hogy miután a jelenkor hatályon kívül helyezte jórészen az erkölcsi törvényeket s ezekkel együtt elásta a bűntudatot, az önfegyelmezés szükségességének érzetét, tehát az egyházi fegyelem felélenkítése által keltse életre ismét az erkölcsi törvényeket, éb-

reszsze fel a bűntudatot s kényszerítse az embereket a hit és erkölcsiségben való önfegyelmezésre. Erős hitünk és meggyőződésünk, hogy beteges egyházi életünket csak ez úton állíthatjuk talpra. Nem az a mi bajunk, hogy a Krisztus igéje nem folyik bőséggel és minden bölcsességgel közöttünk, hogy életünk savával, lelkünk világosságával nem tündökölnék példaképül a hívek előtt, hanem igenis az, hogy nem merjük felelősségre vonni hűveinket keresztyéni kötelességeik teljesítése iránt; pedig jogunk volna hozzá, mert minden egyháztag fogadást tesz a confirmatio alkalmával arra, hogy ő a Krisztus testének élő tagja leend, a ki mint ilyen, vezettetni hagyja magát Isten igéje, az anyaszentegyház által s egyszersmind erkölcsi felelősséget vállal, hogy növekedik a hitben. a Krisztus szerinti életben, ellenben *örizkedik minden bűntől s Isten szent parancsolatait szüntelen szem előtt tartja.* Itt az ideje, hogy az ezen fogadás-tétellel az egyháznak adott jogot felhasználjuk, a magukról megfellelőket felelősségre vonjuk és ez által az egyház és hívek közötti meglazult kapcsolatot s vele ev. ref. egyházunk állását megerősítsük. Szóval itt az ideje, hogy az egyházi fegyelmezést az egész vonalon felelevenítsük.

A javaslat-készítő hármass bizottság.

(Vége köv.)

Az új-szövetség revisionális bizottságának jegyzőkönyve.

A Debrecenben 1899. szeptember 21-én tartott bizottsági ülésről adott tudósításunk mellett közöljük az akkor felvett jegyzőkönyvet is, a mely hivatalosan közli a megállapított elveket s a gyűlésen történeteket.

A jegyzőkönyv így hangzik.

Jelen voltak: Főtisztelendő Szász Károly püspök elnöke alatt Kiss Áron püspök, Fejés István, Radácsi György, Petri Elek, Szóts Farkas, dr. Masznyik Endre, dr. Mayer Endre, Balogh Ferencz, Révész Kálmán, Hamar István, dr. Erdős József, úgy is mint jegyző.

I. szám. Főtisztelendő Szász Károly püspök úr, hivatkozással a revisorokhoz Budapestről f. évi szeptember hó 7-én kelt levelére, szívélyes üdvözlét után előadja az egybegyűlt értekezlet célját s előterjeszti a revisorok hozzá küldött leveleit, melyekből kitűnik, hogy az egyes új-szövetségi iratok Károli-fordításának átdolgozására, a felszólított munkatársak kész örömmel ajánlkoznak.

Az érdemleges eszmecsere megkezdése előtt, az értekezleti tagok részéről és nevében Radácsi György, Isten iránt érzett hála kifejezésével hangoztat annak az örömmel, melyet egyen-egyen érzünk a felett, hogy az új-szövetségi Károli-fordítás átdolgozása ugyanazon buzgó és áldásos tevékenységű köztisztelt Elnökünk vezetésével kezdhetjük meg, a kivel együtt az ó-szövetségi kánon revízióját befejeztük. Ez alkalomból az értekezlet a multa nézve őszinte köszönetét fejezi ki főtisztelendő Elnök úr iránt, a jövőre nézve pedig kívánja, hogy bölcs vezetése mellett a most meginduló munka is sikeres és óhajtott befejezést nyerhessen.

2. szám. Olvastatott dr. Duka Tivadar úrnak és a britt és külföldi biblia-társaság titkárnak, Watt úrnak f. hó 4-ről kelt levele, mely mindkettőben kifejezve van főtisztelendő Elnökünk eddigi eljárása s az ezután elért eredmény indokából a teljes elismerés.

Örvendetes tudomásul szolgál; s midőn értekezletünk ez alkalomból is őszinte tisztelettel

örökíti meg a britt és külföldi biblia-társaság áldozatkészségeért érzett benső háláját és dr. Duka Tivadar úr nemes közreműködéséért s állandóan tanúsított buzgóságaért ismételtén köszönetet mond: őt díszdoktori kitüntetése alkalmából e jegyzőkönyv lapjain is hitsorsosi örömmel s tisztelettel üdvözlí, áldást és kegyelmet esd életére s további közhasznú munkálkodására.

8. szám. Az 1. szám alatt jelzett ajánlkozások figyelembe vételével, az új-szövetségi iratok Károli-fordításának revisiója és contrarevisiója, az egyes munkatársak között a következő módon osztatott fel:

Máté és Márk evangelioma. Revisor: dr. Bartók György, contrarevisor: Radácsi György. Lukács evangelioma. Revisor: Kenessey Béla, contrarevisor: Petri Elek.

János evangelioma. Revisor: Radácsi György, contrarevisor: dr. Kecskeméthy István.

Apostolok Cselek. Revisor: Petri Elek, contrarevisor: Kenessey Béla.

Római lev. Péter I. és II. lev. Jak. lev. Judás lev. Revisor: dr. Mayer Endre, contrarevisor: dr. Erdős József.

Korinthusi I. és II. lev. Revisor: dr. Masznyik Endre, contrarevisor: Radácsi György.

Galaták-, Timotheus- I. II. Titus-, Zsidókhoz. Revisor: dr. Erdős József, contrarevisor: dr. Masznyik Endre.

Efézus, Kolossus, Filippi és Filemonhoz. Revisor: Bancsó Antal, contrarevisor: dr. Erdős József.

Thessalonika I., II. János I., II., III. levelei. Revisor: Radácsi György, contrarevisor: dr. Mayer Endre.

János: Jelenések könyve. Revisor: dr. Kecskeméthy István, contrarevisor: Radácsi György.

4. szám. A fennebbi ponttal kapcsolatban Elnök úr bejelenti, hogy a revisorok és contrarevisorok által megállapított szöveg felülvizsgálatára, saját elnöklete alatt Baksay Sándor, Fejes István, dr. Bartók György, Dicsőfi József, Szóts Farkas és Petri Elek urakat kérte fel.

Tudomásul vétetik.

5. szám. Az értekezlet a követendő irányelvekre nézve a következőkben állapodott meg:

α) Alapul tekintendő a textus receptus.

β) A Károli-fordításban meglevő szakaszokra és versekre való osztás, valamint a nevek írása változatlanul meghagyandó.

γ) A parallel helyek felteendők, főtekintettel a tárgyi parallelizmusra

δ) A nép ajkán élő közismert kifejezések megtartandók.

ε) A fejezetek tartalmi összegezése (felirata) revideálandó.

ζ) A revisorok és contrarevisorok véleményeinek eltérése esetén a döntés, illetőleg a szöveg végleges megállapítása a superrevisorok feladata leendő.

η) Az összehajtott félíveknek csak egyik felére kell írni a szöveget, a másik fele fentartandó a contra- és superrevisorok számára.

θ) A revisióval kiki a jövő 1900. év január havának végére legyen készen, s munkálatát contrarevisióra küldje el az illetékes munkatárs-hoz és erről az elnökséget tudomás végett kiki értesítse.

6. szám. Elnök úr felkéretik, hogy ezen jegyzőkönyvet 50 példányban kinyomatni, s tájékozás és tudomásvétel végett az érdekelteknek és a hazai prot. lapoknak megküldeni kegyeskedjék.

7. szám. Elnök az értekezletet áldás kívánásával berekeszti,

Jegyzette:
Dr. Erdős József.

Szász Károly,
elnök.

IRODALOM.

* **Dr. Zsindely István** „Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt“ című műve szeptember hó első felében került ki sajtó alól. A nagy 8° alakú mű 312 oldalon tárgyalja a magyar jogtörténelem egyik legnevezetesebb korszakát azzal az alapossággal, bő tárgyismerettel, vonzó előadásban, a mely szerzőnek jellemző írói tulajdonsága. A munkáról úgy a „Századok“ történelmi folyóirat, mint a „Jogtudományi Közlöny“ elismerőleg nyilatkozott s úgy tekinti mindkettő, mint teljesen alkalmas kézikönyvet a joghallgató ifjúság részére. Tartalmát a következő fejezetek képezik: 1. a későbbi középkor uralkodó eszméi; 2. a magyar királyság a XIV—XV. században; 3. a jogtörténelem forrásai e korszakban; 4. a királyi hatalom; 5. a rendi szerkezet; 6. a törvényhozó hatalom fejlődése; 7. a kormányzati hatalom fejlődése; 8. a bírói hatalom fejlődése; 9. a kormányzat hadügyi, pénzügyi ága; 10. az egyház; 11. Erdély története; 12. Horvát-Szlavon és Dalmátországek. Előszó és Függelék. Olvasóink az „egyház“ című részt ismerik belőle, a melyet lapunknak tárca rovatában közöltünk. A sikerült részből következtethetünk az egészre. A mű ára 5 korona.

* **Dr. Tirtsch Gergely**, a dunáninnyi ág. hitv. ev. egyházkerület püspöki titkára „A socializmus erkölcsi alapja“ című munkájában, a mely Balassa-Gyarmaton, az ottani könyvnyomda részvénytársaságnál jelent meg s a szerzőnél ugyanott egy koronáért kapható, a mai társadalmi s politikai életben olyan nagy szerepet játszó socializmusnak az erkölcsi jelentőségét teszi vizsgálódás tárgyává s a 77 oldalra terjedő műben VII. cím alatt adja elő ide vonatkozó nézetét. Az I. fejezetben a socialis tanok franciaországi, a II-ikban angolországi, a III-ban németországi történelmi fejlődését ismerteti a főbb képviselők bemutatásával együtt, a IV. fejezet a socializmus erkölcsi strukturáját tartalmazza, az V-ik arról szól, hogy minő a socializmus a pápás egyházon belül, a VI-ikban a protestáns egyházak s a socializmus viszonyát tárgyalja, az utolsó pedig a keresztyénség és a socializmus viszonyáról szól. Tartalmas, eszmélkedést keltő munka, a mely méltán megérdemli, hogy minél szélesebb körben terjedjen el, annyiival is inkább, mivel határozott prot. keresztyén szellem nyer benne kifejezést.

* **Varga Ottó:** „A tíz szobor“ cím alatt a Franklin-társulat „Történelmi könyvtár“ vállalatában egy 110 oldalra terjedő művecskét bocsátott közre, a melyben rövid jellemzetes előadásban ismerteti azoknak a nagyjainknak élettörténetét, a kiknek alakját Ó Felsége, a király örökölteti meg a főváros alkalmas helyein kisebb méretű szobrokban. A történetirő okjektivitásával, lángoló hazaszeretettel megírt könyvecske ára 40 kr. s igen alkalmas arra, hogy a serdülő ifjúságnak ajándéku adassék. Különösen megkapók a befejező sorok, a melyekben az író mintegy a király ajkaival

szól nagyjaink érdemeiről, a kiknek példáját követni szent kötelessége minden igaz magyarnak.

* **Kenessey Béla** szerkesztésében s Hornyánszky Viktor kiadásában megjelent a „*Protestáns árvaházi képes Naptár*“ 1900-ik évi folyama a régi beosztással s árban. Az olvasni való versben és prózába bőségesen sok s bizonyára szívesen fogja népünk lapozgatni most is, mint ennek előtte. Ajánlanunk szinte felesleges is, mikor egy általánosan ismert irányú vállalatról van szó, legfőlebb arra kérjük lelkész- s tanító társainkat, hogy terjesztésében szívesen fáradozzanak.

* **Dr. Masznyik Endre** „*Pál apostol levelei*“-ből megjelent a II-ik sorozat 6-ik füzeté. Az érdemes szerző munkája közel jár a befejezéshez, óhajtható, hogy a mű kiadására fordított nagy áldozatait legalább részben megtérítsék az előfizetők.

— **Dr. Masznyik Endre** a pozsonyi ág, hitv. ev. egyetemes theol. akadémia igazgató-tanára „*A halott hamvasztásról*“ cím alatt egy érdekes, tanulságos s a kérdést egészségi, gazdasági, különösen pedig vallásos szempontból alaposan tárgyaló 32 oldalra terjedő füzetet adott ki, a melyben igen helyesen utal arra, hogy vallásos szempontból egyáltalán nincs ok arra, hogy a halott-hamvasztás ellen állást foglaljunk, a mint ezt a hivatalos r. kath. egyház cselekszi, legfőlebb azt mondhatjuk hogy megmaradhatunk az eddigi „rég, jó és kegyeletes keresztyén szokás mellett“ is! A füzet ára 20 kr! Ajánljuk a kérdés iránt érdeklődők figyelmébe!

— **Protestáns családi könyvtár.** A „Koszorú“ füzetekinek iskolai s egyéb alkalmi ajándékokra szánt gyűjteményes kiadását 30 kros áron megindította Hornyánszky Viktor s megjelent az I. és II-ik kötet tetszetős ezüst színű kötésben. Ez bizonyára kelendőbb lesz, mint az előlőtti 50 kros kötetek s kívánatos is, hogy a vállalatot mindnyájan pártfogoljuk.

* **Bereczki Sándor:** *Biblia-ismertetés bibliai történetekkel . . . Középiskolák, polgári és felső leányiskolák használatára. II-ik bővített kiadás. Budapest, Kókai Lajos kiadása. 1900. Ára 60 kr.* E 141 oldalra terjedő tankönyv teljesen alkalmas arra, hogy a biblia ismeretében kellő tájékozást szerezzenek belőle a növendékek. Tömören mindaz megvan benne, a mit egy ilyen irányú műtől várhatunk. Az ó-szövetséggel a 10-ik laptól a 69-ig, az újjal a 69-től a 130-ig terjedő lapokon foglalkozik. Függelék kettő is van benne; az elsőben Palesztina rövid földrajzát adja, a másodikban pedig imádságokat közöl, a melyek közül egyik-másik egészen alkalmasnak látszik arra, hogy közhasználatúvá váljék. Azt az eljárást, t. i. hogy imádságokat is közöl a tankönyv, mi ev. reformátusok is átvehetnők!

* **Koszorú.** A protestáns irodalmi társaság népies kiadványainak 6-ik sorozata a múlt héten jelent meg, ismét 10 füzetben, a melyekkel népies kiadványaink száma a „Koszorú“ cím alatt immár 60 füzetre emelkedett. A most megjelent füzeteken újítást látunk a címlapon, a mely u. n. secessionalista betűkkel is fel van diszitve s azonfelül egy női alakkal, a melynek balkeze egy nyitott könyve van rátéve. Újítás a belsőben nincs, mert itt az ízlés az irány, a kidolgozás maradhatott a régi, a mennyiben a közvélemény nem emelt ellene nagyobb kifogást. Megjegyezzük különben, hogy a *külső* is megmaradhatott volna a régi egyszerűségében s különösen meg kellett volna hagyni a *füzet árának a feltüntetését*, a mire okvetlenül szükség van az elárúsítók visszaéléseinek meggátlása szempontjából, hogy miért, azt, úgy gondoljuk, nem kell nyíltan kifejeznünk. A mostani sorozat füzetait a követ-

kező népies íróink irták: *Sántha Károly*, a ki az 51. és 57-ik füzeteket irta, amabban a „Romlás falva“ verses elbeszélését, emebben vallásos költeményeket közölve „Szent hangok“ cím alatt; *Bögösné Kun Anna*, az 52-ik füzet írója „Az aranyásó“ cím alatt határozottan jó elbeszélőként mutatkozik be; *Béri Gyuláné* pedig az 53-ik füzet „Klárika neveltjei“ című elbeszélésével ismét igazolja azt, hogy egyike legjobb vallásos elbeszélőinknek; — *Grátz Mór* az 54-ik füzet írója, a ki „Zsugori Peti végrendelete“ s „Az Isten útjai“ című iratokkal igazolja a népies elem feldolgozására irányuló képességét; — *Bitay Béla* erőteljes vonásokkal írja meg az 55-ik füzetet, „Az angyalok Mamréban“ cím alatt, a Lóth történetével kapcsolatos bibliai történeteket; — *Juhász Sándor*, az 56-ik füzet írója „Cserey Ilona“ történetét adja elő, még pedig a nép által teljesen érthető modorban. Az 58-ik füzet *Barsy Lászlótól* való, a ki verses elbeszélést ír „Tar Gábor históriája“ cím alatt, népies előadásban; az 59. és 60. füzetek a szerkesztőtől, *Kecskeméthy Istvántól* valók, az előbbiben „Az ezüst szív“, az utóbbiban „A hat vágás“ című elbeszélést adva; mindkettő igazán sikerült népies történet. Ez az új sorozat is kapós, kelendő lesz, annyival is inkább, mert mindenik füzet, noha van köztük két, két és fél, másfél ives is, potom 4 kr-ért kapható. Két kérésünk van azonban a szerkesztőhöz. Az egyik az, hogy a tájékoztatás kifejezéseket, ha már használni kell, szíveskedjék a nép érdekében jegyzetben megjegyezni, mert nem helyes dolog meg nem érthetőt adni a népnek, — a másik pedig, hogy ott, a hol esetleg valamelyik vallásfelekezet speciális dolgáról van szó, mint p. u. a „Zsugori Peti végrendelete“-ben a nagy csütörtöki úrvacsorai előkészületről, valami módon jeleztessék az illető elbeszélési alak vallásfelekezetiisége, mert itt sem helyes dolog ismeretlent adni s találgatásokra, vagy éppen hibás felvételekre okot szolgáltatni.

* **Nagy Károly** kolozsvári ev. ref. theol. fakultási tanár „*Keresztyén vallástán*“ cím alatt egy három részből álló „a középiskolák felső osztályai, tanítóképezdek s hason rangu iskolák használatára“ szolgáló tankönyvnek a kiadását kezdte meg, az új iskolai évre az első részt bocsátván közre, a mely „a keresztyénség előkészítése, fellépése és első alakulása a bibliai iratok alapján“ címet viseli, — a második részben „a keresztyénség története“ lesz előadva az apostoli kortól napjainkig, — a harmadikban pedig: „Keresztyén hit és erkölcstan“ lesz. E felosztásból, meg a használati célból, tisztán láthatni, hogy egy új irányú vallástanítási tanterv életbeléptetéséről van itt szó, a mint erről a bevezetés némely kifejezései is tanúskodnak. Hogy helyes-e a tanterv-változtatásba bele menni, mielőtt a közvélemény e tekintetben kialakult volna: ezt a kérdést ne érintsük, hagyjuk akkorra, a mikor az egész munka készen lévén, magát az új tantervet mintegy abból ismerhetjük meg. Ez a kéz alatti első rész, miután az előszóban az írónak az eddigi vallásoktatásra, tankönyvekre vonatkozó felfogásával megismertet, a „Bevezetés“-ben a vallás-tudománnyal foglalkozik s nekünk úgy tetszik, mintha az író nem volna tisztában azzal, mit *kell* s *lehet* adni azoknak, a kiknek műve szánva van. Merjük állítani, hogy a bevezetésben előadottakat sem az 5-öd. sem a 6-od osztályú tanulók nem bírják megemészteni. A tulajdonképeni tárgy 6. fejezetbe van beosztva, szölván a Mózes előtti korszakról, Mózes Jósue, a bírák, a királyok, a babiloni fogság koráról s a fogság utáni korról, függelékül az ó-szövetségi kánon keletkezéséről s az ó-szövetségi apokrifus könyvek ismer-

tetését adva. A munka éppen 100 oldalra terjed s az ára 1 frt. Részles s beható ismertetéséről akkor gondoskodunk, ha az egész munka kikerül a sajtó alól.

* **Dr. Veres Samu** rimaszombati főgimn. tanártól megjelent „Petőfi emléke” című beszéd, a melyet a rimaszombati kaszinó ez évi Petőfi ünnepélyén olvasott fel. Költői lendületű, a nagy ember iránt lelkesedő szívből eredő beszéd, a mely több, mint egy egyszerű alkalmilag hevenyészett dolgozat.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A sárospataki főiskola gimnáziumának egyik jóravaló, szorgalmas növendéke, szüleinek egyetlen gyermeke, *Gyönös Gyula* VI. o. tanuló október 14-ikén estve, sorvadásban elhunyt. Temetése szülei lakásáról, a kir. csendőr-laktanyáról, hol az atya őrsvezető, okt. 16-ikán délután volt, kivonulván a vég-tisztességtételre a tanári kar vezetése alatt az egész ifjúság. A temetési szertartást *Novák Lajos*, a főiskola lelkésze végezte, a főiskolai énekkar pedig *Pásztor Sámuel* ének- és zenetanár vezetése alatt énekelt; a sírnál az osztálytársak utolsó búcsuját *Komjáthy István* tolmácsolta, áldást kívánva a korán elköltözött ifjú poraira. . . . Legyen áldott az elhunyt emléke!

— **Hangverseny** volt október 19-ikén délután a főiskolai ima-teremben a sárospataki veres-kereszt fiók egyesület s a főiskolai ifj. betegsegélyző-egyesület javára. Meg kell emlékeznünk e magas színvonalú művészeti előadásról nemcsak a jótékony céljáért, a melyből főiskolánk egyik leghumánusabb ifj. egyesületének is haszna volt, hanem azért a körülményért is, hogy Zemplén-vármegye *mágnás családjaiból* nagyon sokan jelentek meg s ősi főiskolánk falai között, a melyek 1860. óta a mikor a 300-ados ünnepély tartatott, vajmi kevés világ szerinti főrangú egyént láttak, két teljes órát töltöttek, természetesen arra nem jutott idejük, hogy be is tekintsenek egy és más gyűjteményünkbe! . . . S hogy ez a prot. iskola ezúttal találkozási helye volt a zempléni főrangú családoknak, annak az az oka, hogy a veres-kereszt-egyesület védnökönje s elnöke nem más, mint *herceg Windischgraetz Lajosné*, a ki önmaga is vállalkozott arra, hogy a jótékony célú hangversenyen közreműködjék, a mint erről a következő műsorozat tanusodik: 1. „Népdal fűzér.” Előadja: a főiskolai énekkar *Pásztor Sámuel* zene-tanár vezetése mellett. 2. Liszt. „II. Magyar Rhapsodia.” Előadják: Zongorán: *Herceg Windischgraetz Lajosné úrnő*; hegedűn: *Hock János* cs. kir. karmester úr. 3. „Monolog” * * * Előadja: *Izsépy Zoltán* úr. 4. Wolff-Vieuxtemps, „Grand Duo concertant.” Előadják: Zongorán: *Herceg Sapieha Pálné úrnő*; hegedűn: *Hock János* cs. kir. karmester úr. 5. „Magyar népdalok” Előadják: Tilinkón: *Dr. Mecner Sándor* ur és cimbalmon: *Horváth Bertalan* úr. 6. Becker „V. Dalár induló.” Előadja: a főiskolai énekkar *Pásztor Sámuel* zenetanár úr vezetése mellett. A hangverseny iránt igen nagy volt az érdeklődés s az imaterem csaknem teljesen megtelt közönséggel, a melynek igazi élvezetet szereztek a szereplők valamennyien, a miért egyáltalán nem fukarkodtak a jelenlevők az elismerés jeleinek nyilvánításában, a melyek különösen akkor voltak zajosak, a midőn mind a két hercegné szívesen engedett annak az óhajnak, hogy más műdarab előadásával is gyönyörködtessék a hálás hallgatóságot. Ifjaink az énekkar részéről teljes elismerést

érdemlőleg szerepeltek! A hangversenyen ott voltak: *Hg. Windischgraetz Károlyné*, gr. *Almássy Tasszilóné*, *Almássy Anna* és *Hüberta grófnők*, gróf *Henkel-Donnersmark Edgárné*, báró *Sennyei Pálné*, báró *Sennyei Miklósné*, *Sennyei Mici bárónő*, báró *Waldbott Frigyesné*, *Waldbott Irma*, *Ilka* és *Heda bárónők*, *Dókus Ragályi Ilona*, *Szmrecsányi Margit*, *Lilly Flóry*, — *Herceg Windischgraetz Lajos*, gróf *Majláth József*, báró *Sennyei Miklós*, báró *Waldbott Frigyes*, báró *Waldbott Berthold*, herceg *Windischgraetz Lajos Alfréd*, *Dókus Ernő*, *Mecner Béla*, *Dr. Szmrecsányi Béla* . . . A hangverseny a két humanisztikus egyesület javára, 752 frt 50 krt jövedelmezett.

— **Vizsgálati írásbeli tételek a sárospataki theol. akadémián az 1899/1900. iskolai évre:**

I. Alapvizsgálatra:

Új szövetségi isagógikából: „Pál apostol megtérése.”

Ó-szövetségi isagógikából: „Összehasonlítandók a Levitikus 21. és 22. fejezetei a Deuteronomium 15. és 16. fejezeteivel, s levonandók az isagógikai következtetések.”

Vallásbölcsezetből: „Ismertetendők s bírálandók az anthropologizmus eszméi.”

II. Az első lelkész-vizsgálatra:

Biblicából: „A jövő élet hite az ó-szövetségben.”

Új szövetségi írásmagyarázatból: „Adassék az I. Kor. levél 15-dik fejezetének magyarázata.”

Ker. erkölcsstanból: „Kifejtendő az egyéniség erkölcsi jelentősége.”

Egyházi beszéd szöveg: Róm. 8. r. 28. v. „Azoknak, kik az Istent szeretik, mindenek egyiránt javokra vagynak.”

III. A második lelkész-vizsgálatra:

Magyar prot. egyháztörténelemből: „Mit tett Bethlen Gábor a magyar prot. egyház érdekében?”

Egyházjogtanból: „Párhúzam a komjáthi és budai kánonok között egyházalkotmányi tekintetben.”

Négy ó szövetségi és nyolcz új szövetségi *gyakorlati írásmagyarázat*.

Figyelmeztetés! Az alapvizsgálatra készülők a kitűzött tételek közül szabad választás szerint dolgoznak ki egyet, — a lelkészi vizsgálatokra készülők szintén, csak hogy az első vizsgások az egyházi beszédet, a második vizsgások a gyak. írásmagyarázatokat is mindnyájan kidolgozni, betanulni és beadni tartoznak. — A dolgozatok beadási határideje: 1. Az alapvizsgásokra nézve 1900. évi június 30-ika; a két lelkészi vizsgásokra nézve 1900. évi május hó 1-ének déli 12 órája. A dolgozatok a theol. dékáni hivatalba adandók be.

— **Torony-avatás Bárcán.** A bárcai ref. egyházat a Bárcay család alapította és tartja fel mind e mai napig. Az ősök példáját követve, vallásos buzgóságának és áldozatkészségének szép tanújelét adta egyházunk köztiszteltében lévő tagja Bárcay József úr az által, hogy ez év folyamán, a régi kőalapra épített és elavult fatorony helyett — saját költségén 2800 frtéért — egy 15 méter magas téglafallal — és 9 méter magas cink-bádoggal tetőzettel ellátott díszes tornyot építtetett. Ág. hitv. Berzevicy Egyed úr és neje szül. Bárcay Ilona úrnő a torony gombot és a gazdagon megaranyozott csillagot készíttették 85 frt költséggel. Az anya és fiók egyházakból 10 gazda befutározt 4 öl követ, — 30,000 darab téglát, és 80 szekér homokot, 200 frt értékben. A torony építésének folyamata alatt, a templom belső díszítése is célba vétetvén, — e végett mint lelkes és buzgó egyháztag Berzevicy szül. Bárcay

Ilona úrnő, — a nem helyben lakó — de született Bárcay úrnőkhöz — mint rokonokhoz — egy kérő felhívást intézett — hogy az ősök által építtetett templom díszítéséhez járuljanak kegyes adományaikkal: *nem szomorúságból vagy kényszerítésből, hanem mert a jókedvű adakozót szereti az Isten.* (II. Kor. 9., 7.) A felhívás következtében következők küldték el adományaikat: Özv. Patay Györgyné szül. Bárcay Etelka úrnő 100 frt., Komáromi Lászlóné szül. Bárcay Rozalia úrnő 50 frt., id. gr. Ráday Gedeon úr b. e. neje szül. Bárcay Anna emlékére 50 frt., gr. Pallavicini Adolfné szül. Bárcay Anna úrnő 10 frt. Ezen adakozásokból a templom belseje díszesen kifestetett, — talapzata keramit téglával kirakott. Berzevicy Bárcay Ilona úrnő a templomi ülőszékek alját kideszta 30 frt költséggel. Az anya- és fiók egyházak közrendű asszonyai — filléreiket össze rakva — sötét piros meggyszín posztóból, gazdagon aranyozott rojttal ellátva 32 frtért, — a katedrara egy díszes terítőt készítettek, — arany fonallal ki varrva reá: „A ki végig megmarad, az idvezül.“ Máté 24: 13. Az Úr szent háza építése és díszítésére tett kegyes adakozásban, — az írás szava szerint: *a gazdag és a szegény összetalálkoztak,* — legyen rajtok Istennek áldása! A hálaadó istenitisztelet — szép számú közönség jelenlétében — október 15-én megtartott. A 37-ik dicséret eléneklése után, nt. Révész Kálmán esperes úr lépett a szószékre és buzgó imádságban kérte az Istennek kegyelmét és áldását az egyházra és annak híveire. Lejövén a szószékről, t. Cziáky Endre f.-dobszai lelkész úr tartotta az alkalmi egyházi beszédet és az úri-szentvacsora feletti agendát az ünneplő közönség nagy lelki épületére. Isten áldását adja az egyházra és áraszsza kegyelmét annak híveire! B. J.

— A sárospataki jogakadémia ügyében f. hó 31-ikén fogadja a vallás- és közoktatásügyi miniszter az egyházkerületi közgyűlés által kiküldött bizottságot. A meghívók a bizottsági tagokhoz már szétküldték s hiszszük, hogy valamennyien sietni fognak helyt állani a negyedfélszázados iskola collegiumi rangjának megmentése végett.

— Balogh Ferencz, a debreceni főiskola nagy tudományú theológiai tanára, mint e kollégium levéltárnoka, a „Debr. Prot. Lap“ ez évi 41-ik számában érdekes leírást közöl a debreceni kollégium „angol alapítványá“-nak történetéről abból az alkalomból, hogy lépések tételnek az iránt, hogy az alapítvány itthon kezeltessék, mint a hol magasabb kamattal jövedelmezne. Az alapítványt, a melynek mai állása 3050 font sterling, 4 shilling, 6 pence, azaz körülbelül 36600 frt osztrák értékben, Veszprémi István debreceni szénior s Kalmár Ferencz végzett theológus ifjak gyűjtötték a múlt század közepén, 1753—54-ben *Harring Tamásnak*, az akkori canterburyi érseknek a pártfogása s ajánló levele mellett, a ki maga 20 fonttal kezdte meg az adakozást, a melynek 1756-ban 261 font sterling, 15 shilling lett az eredménye. A tőke ma 986 frt 28 krt jövedelmez az angol banknál, a melynek bizonyára van legalább ugyanennyi haszna a tőkéből, a mely itthon kezeltetvén valószínűleg kétszeres hasznót hajtana... A tőke hazahozatalának a módzataira nézve eltérők a testvér főiskola előjáróinak a véleményei, a Balogh Ferencz pedig az, hogy miután a gyűjtés megindításakor a kérvényezők maguk kijelentették, hogy „épen nem akarjuk, hogy a gyűjtendő összeg hozzánk áttétessék, hanem a gyűjtő hatóság gondja- és felügyelete alatt ott náluk helyeztessék el biztosan s csak évenkénti kamatja küldessék meg a kollégiumhoz“, az angol egyház főhatósága kérendő meg, hogy engedje az összeget hazai kezelés alá bocsátani, mint a mely magasabb hasznót biztosít.

— **Pályázati hirdetés lelkészi állásra.** Az erdélyi egyházkerület *kolozs-kalotai* egyházmegyéjében fekvő *kalota-szentkirály-zentelki* egyház lelkészi állására, a mely 774 frt javadalmú s III-ad osztályú, a pályázati kérvények nov. 2-ikáig küldendők Deesi Gyulához Gyaluba.

— **A pécsi r. kath. tudományegyetem** érdekében, mint a „Religio“ írja, ugyanám mozognak a pécsi püspökséghez tartozó papok, a kik október 12-ikén Troll Ferenc címzetes püspök elnöklete alatt gyűlést tartottak s a gyűjtést, aláírások útján megkezdették. A „pogány állam“ legyőzését célzó vállalkozásra a püspök, Hetey Sámuel 100,000 frtot ajánlott fel, Troll 10,000 frtot, három kanonok 250—250 frtot, 4 plebánus 50—50 frtot s követik őket majdan a többiek is. Könnyű nekik az állam ellen *az állam vagyonaiból alapítványokat tenni!*

— **Varga Ottó**, a Ferenc-József nevelő-intézet s a budapesti II. kerületbeli kir. egyet. r. kath. főgymn. történet-tanára a magyar tanárság megbotráncolására *fegyelmi vizsgálat* alatt állott, mert „*vallásellenes s illoyális*“ nyilatkozatokat tett tanításai alkalmával. A feljelentők Demeck Mihály nevelőintézeti kormányzó, Szerelemhegyi Tivadar tanár s Pokorni Jenő hitoktató voltak, a kik a vádaskodási anyagot nem tudni honnan szereztek, de a jelek arra mutatnak, hogy a tanítványok útján, a kiket ily módon spiclikedésre használtak fel, különösen pedig a dr. Szerelemhegyi tanár fiát, a kinek ez irányú működéséről egy Várady Károly nevű budapesti bölcész hallgató nyilatkozatot adott ki. Az ügyben Wlassics Gyula miniszter már meghozta az ítéletet, a mely szerint Varga Ottó ellen sem az illoyalitási, sem a vallás elleni sérelem vádja nem igazolódott be. S ezzel a meghurcolt tanár megkapta az elégtételt, — de nyertek a feljelentők is, a mennyiben „közszolgálati érdekből“ Varga áthelyeztetett egy másik főgimnáziumhoz... Minket az egész ügy csak *erkölcsi* szempontból érdekel s ebben a tekintetben lehetetlen meg nem botráncoznunk a denúciánsok viselkedése felett, a kikre a miniszter nem mondotta ugyan ki, hogy értesüléseiket a tanítványok útján szereztek, de azt sem, hogy nem s így az egész dolognak a legcsúnyább oldala homályban maradt, a mi korántsem alkalmas arra, hogy a közvélemény felháborodása lecsillapuljon... Szomorú jelek ezek ott a fővárosban!

— **Egy kiegészítő adatot** én is közlök egyházkerületünk 100 év előtti organisatiójának a történetéhez. S ez a következő: *Dövény* azért nem volt a f. borsodi egyházmegye leányegyházai közt felemlíthető, mert 100 évvel ezelőtt nem F.-Borsodhoz, hanem a gömöri egyházmegyéhez tartozott s Alsó-Szuhának a filiája volt s egyelőre az is maradt, de a f.-borsodi egyházmegye folyamodására 1803-ban az egyházkerület által F.-Nyárad filiájává tétel. Ez ellen Ragályi István uram, dövényi lakos és Zilahi Cs. Sámuel alsó-szuha predikátor, a gömöri traktushoz fordultak s ez a felső-vályi gyűlésen 1803. szeptember 8-ikán a következő határozatot hozta: „Bár erőszakoskodás által esett is meg a dövényi filiának A.-Szuhatól lett elszakasztatása: mindazonáltal — *pro bono publicae pacis* — V. Tractusunk elnézi, csakhogy többé a V. F.-Borsodi tractus a mi jussainkat meggázolni ne merészelje.“ (I. sz. protocollum. 370. lap.) Vattay László.

— **Ausztriában az ó római kathólikusok száma** 25 év alatt 7000-ről 15000-re emelkedett... Bizonyosság a mellett, hogy az infallibilitást kezdik csakugyan boldogságnak tartani.

Felölös szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bályegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFÖN. —

TARTALOM: „Október 31.” — „Szociálizmus és egyházközségi szegény-alapok.” *Hallgató János.* — „Reformáció emlékünnepe.”
Szuhaý Benedek. — „Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.” — „Néhány szó a gömöri egyházfegyelmi javaslat
érdekében.” — „Vegyes közlemények.”

OKTÓBER 31.

Az isteni gondviselés jóságos kegyelméből ismét itt van annak a nagy napnak a fordulója, a mely *újjászületésnek*, a megvénhedett emberi nemzetség *megifjodásának* a kezdete volt, a melytől fogva számíttatnak, mint egykor a világ világosságának eljöveteletől, a békeségnek, a lelki nyugalomnak, a szeretetnek s igaz istenfélelemnek az idői!

Annak a wittembergi jelenetnek, a mely tételek kifüggesztésében állott, — annak az epedő sóvárgásnak, a mely a keblek mélyét emészté, a mely a lelkek megcsónkított szárnyait is emelgetni kezdé: ép olyan világ átalakító hatása lőn, mint az apostolok első pünköshti szereplésének!

Újjászületés, megifjodás, lelki béke, nyugalom, szeretet, igaz istenfélelem! Mind egy-egy határárkó a vallás-erkölcsiség történetében!

Sajátságos s jellemző tünet az „egyedül idvezítő” egyház vallás-erkölcsi tartalmában, hogy tizenhárom hosszú századon át nem birta, nem tudta a lelkek szükségletét kielégíteni, sőt minél tovább haladt az időben, annál kevésbé tudta a lélek igazságait szolgálni, mert a világ szolgálatába szegődött, hamis rendszert állított fel, képmutatásával festett koporsóvá lőn!

A régi világ rombadőlésének porfellegét látjuk felszállani s egy új világ kiépülésének zaját halljuk füleinkbe hangzani 1517 október 31 ikének az év fordulóján s a régi világ omladékai közül mintha kísértők járnának ki ijeszteni, rémíteni a haladás, a műveltség fáklyavívőit, megvesztegetni félelemmel, pénzzel, mint egykor a sátán az Urat, hogy szolgáljon nekik minden, ég és föld egyaránt!

Ugyan nem látjuk-e ezeket a sírokból kikelő rémeket, ezeket a fehér ruhában járó kísértőket, a melyek most egyszerűségükkel, szegénységükkel, majd hatalmukkal, fényükkel, gazdagsággal csábítják a hiszékeny lelkeket, hogy megfogván őket, hangosan kiáltsák: „ímholt ismét egy megtért lélek!”

Megtért lélek? . . . Vajjon nem hazugság-e ez minden igazság ellen, a mely az Úr lelkéből származott? . . . Lehet-e megtérés ott, a hol a lélek csak tűr és szenved, ott, a hol a szív csak kiégett vulkán lehet, a hol nincs, nem lehet ember, a ki ember volna s lehetne, mert ott az *ember semmi, az egyház minden!*

Reformáció szelleme! nagyban és kicsinyben egyaránt isteni munkát végeztél, — ámde működésedre ma még nagyobb szüksége vagyon az emberiségnek, a melyet a hamisság szolgálai akarnak minden áron igába hajtani! Ti, a kik az isteni szellemet ismeritek, a kik ennek a szellemnek hívattatok el munkásaiul: álljatok meg állhatatosan a szabadságban s a lélek tűzében megtisztult értelemmel s erővel, vessétek továbbra is kezeteiket a munkára, mélyebbre bocsátván a hálót, hogy munkátok sikeres legyen!

Nem halljátok az örömrivalgást onnan a túlsó táborból? . . . Minden egyes hang, a mely hozzánk vetődik, egy-egy vád ellenünk! elaluvának közülünk sokan s a konkoly-hintőnek szabad tért engedtek! . . . Pedig a lélek, a mely isteni, a miénk — a szellem, a mely az igazságé, itt tenyészik! . . . Ne hall-

junk vádolást! . . . A wittembergi templom ajtajára esett kalapács ütések visszhangozzanak mindnyájunk lelkében s erőben megsokasodva végezzük a lélek munkáját!

1517. október 31-ikének az emberiség történelmében beigazolódott jelentőségének tudatától áthatva ünnepeljük az új forduló napot s hangozzék az ének az ég urához:

„Az Isten a mi reménységünk,
Midőn reánk tör ellenségünk!
Minden háborúságinkban . . .
Megtart erős hatalmában: . . .
Amaz ellent, ki ránk támad,
Megszégyenülés várja nála,
A kevélynek büszke szíve,
Alázatos lesz előtte!“

Szocializmus és egyházközségi szegény-alapok.

A jövő század a szocializmus százada.

Nem kisebb ember, mint Jókai Mór állítja ezt és nem kell hozzá semmi prófétai talentum, hogy mi is belássuk e szavak igazságát.

Az a lát, a mely napjainkban meglepte világszerte a lelkeket, mint a jelekből látható, nem fog előbb megszűnni, míg a társadalmi életben felhalmozódott köranyagok el nem enyésznek. Az elégtelenségnek az a fenyegető áradata, a mely a szocializmus révén hatalmába ejtette az emberek millióit, nem fog addig medrébe visszatérni, míg iszapját mind le nem rakta, míg erejét minden irányban nem érvényesítette.

Igaz, hogy a szocializmusnak az a neme, mely *nemzetközinek* nevezi magát, mely hazát nem ismer, a faji- és nemzeti szempontokat figyelmen kívül hagyja; a mely az összes földi javakat és gyönyöröket a kollektívizmus és kommunizmus alapján akarja egyenlősíteni és általánosítani az emberek között; a mely de-tronizálni igyekszik a tőkét és világalomra emelni a munkát; — ész és természetellenes s mint ilyen, csak utópia, ábránd. De az a józanabb szocializmus, a mely az emberi jogokat írta zászlójára; a mely ama bölcsészeti elvnek az alapján áll, hogy *mindannak, a mi él, joga van élni*; a mely csak annyit kíván a földtől, a melyre egész életén keresztül hullatja verejtékét, hogy az ne hagyja őt éhen meghalni; a társadalomtól, hogy ha születni engedte, adja meg neki a módot is az életre s egyénisége érvényesítésére; ne állja el előtte a mivelődés útját, ne vegye ki kezéből a jólét eszközeit; — az államtól pedig csak azt várja, hogy a többi polgáraival egyenlő védelemben és igazságszolgáltatásban részesítse és ha megkívánja tőle a vér- és pénz-adót, — ez utóbbit ugyan csak indirekte, de annál nyomasztóbb módon, — adja meg a megfelelő jogokat is és ott, hol a törvényeket, az életviszonyokat szabályozó törvényeket alkotják, a hol minden osztálynak megvan a maga szószólója, a munkások millióinak is meglegyen a maga képviselője: ez a szocializmus elébb-utóbb győzni fog; mert *igazság* van benne. *Az igazság pedig meggyőzi a világot.*

Hogy a hatalmas társadalmi mozgalom, a mely immár csaknem a küszöbünkig ért, hogyan gondolkozik a vallásról, az egyházzal: az nem lehet közönyös előttünk. Tudnunk kell, hogy baráttal, vagy ellenséggel állunk-e szemközt, hogy a szerint irányítsuk vele szemben magunk viseletét?

A szocializmus a vallás-ügyét nyílt kérdésnek

hagyja a maga követőire nézve; az az: kinek-kinek a lelkiismeretére bízva, hogy higgyen Istent, vagy ne; kövesse-e Jézust, vagy ne; tartozzék-e valamelyik felekezet kötelékébe, vagy felekezeten kívül éljen? — Tehát közönyös; se hideg, se meleg; se nem barát, se nem ellenség és annyival inkább veszélyesebb. Ugy látszik, hogy e részben még nem jutott biztos álláspontra; ebben a tekintetben még nincsennek megszilárdult elvei. Ha irodalmokat áttekintjük, arra a meggyőződésre jutunk, hogy a ker. vallásnak alapvizsgáit: az Isten létezését, az isteni gondviselést, a lélek halhatatlanságát, az erényt és bűnt s ennek következményeit, nem merik kétségbe vonni, megtagadni ők sem; Jézus vallásának, az evangéliomnak magasztos elveit: hogy egy bölcs- és jó Atyának vagyunk mindnyájan gyermekei, tehát testvérek, hogy szeretnünk kell felebarátainkat épenúgy, mint magunkat, hogy egymásnak a terhéért kölcsönösen hordozni tartozunk, a végcél, hogy t. i. legyünk tökéletesek, mint az Isten tökéletes: nem vehetik el ők sem; mert akkor önmagukkal is ellenmondásba jönnének. Hanem vádolják az *egyház*at, mint erkölcsi testületet, hogy nem volt hű letéteményese és kezelője a vallás örök igazságainak, hogy az evangélium elveit önző célok érdekében félremagyarázta, meghamisította, hogy az emberiség boldogítása helyett önző hatalmi célokat követett. Vádolja a *papságot*, a vallás sáfárait, hogy nem méltó tanítványai a Krisztusnak, nem hű utódai az apostoloknak. Alázatosság, szelídség és kegyesség helyett kevélység, erőszakosság és szívtelenség jellemzi őket; hogy csak hirdetik a felebaráti szeretet és könnyelműség igeit, de magok nem cselekszik. Vizet predikálnak, de bort isznak. A gyapjút nyírják, de életöket — jó pásztor módjára — nem adnák az ő juhaikért.

Mit szóljunk e vádakra? . . . Mi feladat várakozik reánk a szocializmussal szemben? Ellene álljunk ennek az irányzatnak, mint veszedelmes, mindent felforgató törekvésnek és küzdjünk vele életre halálra? Vagy bízván az anyaszentegyház sziklaszilárd alkotmányában, melyen a pokol kapui sem vehetnek diadalmat, a gamálieli bölcsesség nyugalmával nézzük az ostromló hullámokat? . . . Sem egyiket, sem másikat, hanem tennünk kell azt, mit az írás eképen fejez ki: *jóval győzd meg a gonoszt!* Meg kell győznünk a szocializmust a vallás üdvözítő, boldogító erejéről, az egyház magasztos hivatásáról és a mi önzetlenségünkéről! Az elégtelenségnek azt az áradatát, a melyet a szocializmus felgyújtott az emberi szívekben, le kell vezetnünk a ker. jótékony és irgalmasság csatornáin! Eleven szentet kell gyűjtenünk a szocializmus fejére az

által, hogy őt, a ki a *világmegváltó* jelzővel ékesgeti magát, mi a vallás szolgálai az egyház nevében mindenütt megelőzzük az emberi jogok védelmében és kiterjesztésében, a krisztusi szeretetnek, könyörületességnek a gyakorlásában! Saját fegyverökkel kell őket legyőznünk: *a ker. szocializmust kell velök szembe állítanunk!*

A ker. szocializmusnak egyik eszköze gyanánt tekintem én az *egyházközségi Szegény-alapokat*, a melyekre véleményem szerint égetően szükség van, ha egyházunk tagjait, a mi magyar népünket a szocializmus hódításától meg akarjuk menteni; vagy ha már annak hatalmába kerültek, az egyház kebelébe, annak szárnyai alá vissza akarjuk vezetni. Egyházközségenként olyan alapoknak a gyűjtését, a szervezését értem, a melyeknek feladata volna a községben a kiáltó nyomort enyhíteni, a tátongó sebeket behegesztetni, a veszni indult tagokat megmenteni. Szóval: életet menteni ott, a hol lehet; éhezőt megelégtíteni ott, a hol kell; mezítelent felruházni, a hol szükséges; tudományhoz juttatni, a ki az után sóvárog; fedél alá, szerető hajlékba vezetni, a ki ezt nélkülözi.

És a legkisebb gyülekezetben is mily számtalan alkalom kínálkozik erre! Itt beteg gyermek vívódik a hallálal, életéhez már alig van remény. Apja, anyja élete árán is megváltaná a haláltól, de az élet kevés itt váltságdíjúl, hanem 1—2 frt doktorra, patikára. Ilyenkor kopogtat be már a Szegény-alap a kíváncsú forinttal és eme szavakkal, *Az Úrnak szemei vannak az őt felőkön és az ő irgalmasságában bízón!* — Amott apátlan, anyátlan árvák sírágnak a koporsó körül és nincs a ki kezököt megfogja és szerető hajlékba vezesse. Jön a Szegény-alap és a halotti beszéd vigasztaló szavait megtoldja egy kis kenyérre és ruhára való segítséggel. Hogy beigazolván legyen az írás szavai: *Hagyd el a te árváidat, Én eltartom!* Ha szegény özvegy asszony bírkózik az élet gondjaival, kinek keserves napszámjával kell a kenyeret, a ruhát, de még a házbért is megkeresni; de a túlszigázott test felmondja a szolgálátot s ágyba dönti a szerencsétlent; körülte az éhezők, fagyoskodók, tehetetlen gyermekek. Ilyenkor nyit ajtót a Szegény-alap rájuk és egy kis lisztet tesz a vékába, egy kis olajat önt a korsóba és eme szavakkal törli le a siránkozóknak könnyeit: *Az Isten, a ki táplálja az égi madarakat és ruházza a lilomokat, ti rólatok sem feledkeztek el!* — Ha valamely szegény háznál bőven kijut az istenáldásából, a gyermekekből. Mind olyan, erős, egészséges, hogy az apa alig győz nekik két kezével elég kenyeret keresni. Kenyer azonban még csak volna, de már könyvre, sőt palatáblára sem telik; iskoláztatni pedig a gyereket kell, mert a törvény parancsolja, de a szülei szeretet is óhajtja. Magához inti a Szegény-alap a kicsinyeket és becsúztatja mindenik tarsolyába a szükséges könyveket és írószereket; mert az írás azt mondja: *hogy elvész a nép, ha tudomány nélkül való.* — Ha a becsületben megőszült ember reszkető kezéből kiesik a munka eszköze és e miatt ő is kiesik a szolgálatból, hajlék nélkül marad; mert az uraság nem ad többet neki. Volna ugyan egy pár megtakarított forintja, de kevés, hogy egy kunyhót vegyen rajta öreg napjaira. Segélyre jön a Szegény-alap egy kis kamatnélküli kölcsönrel, hogy ha a *rókáknak is van barlangjok, az égi madaraknak is fészkek, legyen az emberfiának is fejtől hol lehajtania.* . . . Ilyen és ezekhez hasonló számtalan esetben van a Szegény-alapra égető szükség, hogy vele a szocializmust lefegyverezzük, hogy az egyház- és vallás iránt a megrendült hitet és bizalmat visszaállít-

suk, hogy kivegyük a szívekből a keserűség fullánkját, és megcáfoljuk a szocializmus ama vakmerő vádját, hogy a szegény ember ügyével sem Isten, sem ember nem törődik. Meglehet, hogy ember nem, vagy nem mindenütt! de Isten és az ő szolgálai mindenkor.

De hát az egyházközségi Szegény-alapok megteremtéséhez is három dolog kívántatik, mint a háború viseléshez. Hol vegyünk mi pénzt ilyen alapok létesítéséhez, mikor egyházaink maguk is alig tudnak élni?! Erre a fontos kérdésre is meg akarok röviden felelni.

A folyó évben már a lelkészi fizetések minden bizonynyal ki fognak egészíttetni 600 frtra. Véleményem szerint tehát az a segélyezés, mely eddig a konventen a domesztikából, a segélyosztó bizottságokban az államsegélyből és más forrásokból a lelkészeknek osztatott ki, ezután megszüntetendő lesz: illetőleg mindezek a segélyek és általában véve, az özvegyek és árvák segélyezésétől eltekintve, mindenféle segélyek az egyházak számára lesznek kiosztandók és pedig nem úgy, mint az eddig történt, hogy csak a folyamodó egyházak kaptak segélyt; mert így az élelmesség igen előtérbe nyomul, a szemérmesség üres kézzel marad; hanem miután minden egyházunk szegény és kisebb nagyobb mértékben mind rászorúl a segélyezésre, az egyházmegyénként nyert segélyeket szétosztandónak vélem minden kérés nélkül az összes kebelbeli egyházak között a szegénységnek a mértéke szerint. Megvan ugyanis minden egyházmegye birtokában az egyes egyházak vagyoni állapotának a kulcsa. E szerint a kulcs szerint történnek a segélyezés. Az így évről-évre nyert összegek képeznék már az első tőkét a Szegény-alapokhoz. Csekély vízű forrás lenne ez kétségkívül, de hát minden dolog csekély eredetű. És ha nincs áztató eső a harmathullás is csak ér valamit a tikkadt mezőségnek. — Akadnának később bizonyosan egyes jobb- és nemesebb lelkek, kik adományaikkal segélyre jönnének a mi törekvésünknek. Maga az állam is, ha észreveszi, hogy minő nemes- és zajtalan munkát végezzük mi a mi kerítéseinken belől; hogy költözzetjük a sebeket, melyeket az élet, a társadalom, vagy talán épen maga az állam üt egyeseknek a szívére; hogy munkálkodunk közre a kormányzó hatalommal a társadalmi rend és béke megőrzésében; méltányolni fogja a mi önzetlen munkánkat, a mi erőfeszítésünket és ő is megtetézi a már eddig is nyújtott segítséget.

A Szegény-alapokat minden egyházban a *presbitérium gondjaira bízom* s ellenőrzése alá helyezném; de a segély-nyújtás jogát kizárólag a lelkész számára tartanám fel. Első sorban természetesen a saját hitfeleink volnának segélyezendők; de később, a lehetőség szerint, más vallásúak is; mert a szocializmust, a melyet az emberi önzés és szűkkeblűség keltett életre, csak a teljes önzetlenség és emberszeretet által lehet végképen legyőzni.

Más felekezeteknek a papjai, egyházfejedelmek bíborpalástba öltöznek, fényes fogatokon járnak, fejedelmi udvartartással veszik magokat körül és mindent elkövetnek, hogy hatalmukat, tekintélyüket a nép szemében neveljék. Mi, az evangéliomnak egyszerű szolgálai, ne irigyeljük ezt a hatalmat; ne keressük ezt a fényt és dicsőséget! Ott vannak az útfeleken a betegek és sebesültek; mindenfelől sóhajtás hallatszik! . . . Hajoljunk a szerencsétlenek felé; töltsünk bort és olajat az égő sebekbe! Ez a mi tisztünk. Ez a mi hivatásunk. Mert szilárd meggyőződésem nekem is az, a mit

Báró Prónay Dezső az cv. egyház főfelügyelője, egyik beszédében kifejezett: hogy *azé az egyháza a jövő, mely legelőbbet fog tenni az emberiség nyomorának enyhítésére.*

Hallgató János.

TÁRCA.

Reformáció emlékünnepe.

Légy mindörökké áldva óh nagy Isten,
Ki elhozád e szent napot megint,
Hogy lángsugára tettekre hevítsen,
Ha rá emlékezünk szívünk szerint
Ragyogja bé a multat a dicsőség,
Ne lássa szem a szörnyű, nagy csalást.
Övezze fény a hitnek annyi hősét, —
Meg van szakítva a bibor-palást!

... Sötét, vak éj borúlt e nagy világra;
Az Isten-ember megcsúfoltatott.
A jobb időt a szív hiába várta,
Meghalt a hit; vigaszt nem adhatott.
Az átok-bulla dörgedelmes hangja
Megrémíté a törpe lelkeket;
Miként toronynak félrevert harangja,
Ha szélviharba, tűz lobbot vetett.

De bölcs az Úr. S a hit nagy emberének
Villámmal írva ily paracsot ad:
„— Csak Istenét imádja földi lélek, —
Szakítsd te szét a szolga lánczokat!”
S a szerzetes sötét kolostorában
Meggyújtja halvány pisle mécsesét,
Hogy fénye, mint csillag az éjszakában,
A hit sugárait lövellje szét.

Bátor szavára honja sík mezőin
Béklyókat old a lelki szolgaság.
Uj fáklya gyúl Sveicz hó takart tetőin,
Hogy átragyogja a nagy éjszakát.
De büszke Róma még dacol sokáig
Ki szólni mer?! Alá máglyát rakat.
S ha mindenünnen máglya fény világít:
Sötét odvába fut a szolgahad!

De tévedett. A meggyötört szabadság
Öröm rivalgva tépi láncait
S a föld porába milliók tapossák,
Hogy visszanyerte ős jogát a hit.
És úgy hatott hatalma az Igének
Hordozva szárnyain csodás erőt;
Mint a mikor esője hull az égnek
S öntöz szomjúhozó, tikkadt mezőt.

Végső csatára kél a durva önkény
Erkölcstelen, hitvány szolgálival,
Hogy a szabadság angyalát megölvén,
Zengjen fölötté bús, halotti dal.
De Isten újja angyalát megóvjá,
Hogy újra éljen e viselt világ.
A vérbírák előtt előtt el sem fogódva,
Elszántan áll; — nem éri semmi vád.

Nézzétek őt Isten nevével ajkán!
Szavába' tűz: szemébe' égi fény.
— Ilyen az ég, ha szől mennydörgő hangján,
Villám cikkázva át sötét ivén.
A századoknak romboló hatalma
Mindent, mi nagy, ha porba sújtna is:
Örökre áll a vormsi hős alakja,
Mint égbe nyúló, büszke piramis!

Ledönteni sem őt, sem alkotását
Nem fogja birni a tűnő idő.
Az ékes szörnyeteg hiába ásit —
Hitujítás! hatalmad egyre nő.
És nőni fog rohamosan, merészen;
Körülte mindig népek árja forr.
Mert lesz idő! És állni fog egészen
Főpásztorunk alatt az egy **akol!**

Föl! Talpra hát! Mindenki síkra szálljon,
Kiben az ősapáknak lelke ég!
Az Isten-ige győz a rút viszályon,
Bátran lobogtassuk szövetnekét.
Mert nem elég a multakon merengve,
Megittasulni szent emlékitől.
Ki tétlen áll, — boldog jövőt esengve —
Az első roppanásra összedől!

Nekünk pedig. ha van jogunka léthez,
Nagy küzdelem után, ha van siker:
Utat teremtve a népek szívéhez,
Ezer veszély között is élni kell!
Velünk az Isten, a mi sziklavárunk,
Kinek hatalma biztos védelem!
S ha szent nevéért mind csatába szállunk:
Miénk lesz a jövő, a végtelen!

Szuhay Benedek.

Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.

(Folytatás.)

Physiológiai alapon talán egyedül ezt az alapelvet lehet különösebben hangoztatnunk. Statisztikai kimutatásokból folyvást növekvő halandóságot láthatunk az asszonyok és gyermekek között oly országokban, a hol áldott állapotban levő nőket szorítottak rá az ipar-üző életre. Olaszországban, a hol a nők alkalmaztatnak a folyami szolgálatoknál, a halandóság gyakran ijesztő mérveket ölt, különösen a gyermekek soraiban. Ferrero — a mint maga is megjegyzi, — óvakodik tanulmányát statisztikai táblázatokkal túlterhelni, bár szerintünk kissé részletesebb statisztikai kimutató nem lett volna felesleges, mert ennek révén bár elszomorító, de másfelől tanulságos képet állított volna előnkbe épen a nő-kérdésre vonatkozólag. Hanem e helyett a higienisták munkáihoz utal bennünket. Egy *gyári munkásnő* élete — folytatja tovább — az elképzelhető legborzasztóbb, mindenekfölött akkor, ha fiatal gyermekei vannak a nőnek. Anyaság a szeretetnek egy nyilvánulási módja a nőkre nézve, még pedig olyan, mely fizikai erejét szerfölött igénybe veszi; adjuk ehhez hozzá a gyári élet megerőltetéseit, az anyai szeretettel járó normális nyughatatlanságot, mely szeretetnek minden nap csupán néhány rövid pillanatot áldozhat és a családi gondokat, melyek mind nagyobb súlylyal nehezedenek egy nőre az otthontól való kényszerült távollét mértéke szerint, — és akkora mérvű szenvedés és nyomorúság fog előttünk állani, mely bőven elég ahhoz, hogy tönkre tegye a legerősebb nő szervezetét.

Egy másik ok, a miért *Ferrero* szerint nő nem foglalkozhatik nehezebb munkával, az, hogy mi önző férfiak megkívánjuk tőle, hogy szépné és vonzónak találhassuk őt; hogy egész egyénisége, öltözködése, modora, gondolkodásmódja és beszéde különös kedvességtől legyen áthatva. A kellem — mondja *Guyan* — az életnek női oldala, miként az erő a férfias oldala. Egy kifogástalan nőnek a kedvesség és finomság *chef d'oeuvre*-jének kell lennie s e végből szükséges, hogy minden fárasztó munkától mentve legyen. A miként az emberi természet és mindenekfölött az arckifejezés egyedül amaz indulatoknak és benyomásoknak a produktumai, melyeket az egyén leggyakrabban tapasztal: egy nő személyileg csak is oly mértékben lehet szép és kedves, amennyiben ama behatások mennyiségének, melyek az ő lelki állapotát állandóan befolyásolják, túlnyomó része kellemes, gyöngéd és békeséges. Ez egy elméletet képez, melyet *Alexander Bain* fejtett ki nagy alapossággal és hathatós bizonyító erővel. De azok az indulatok, melyeket a nehéz munka vés be a lélekbe a létért való küzdelem nehéz folyamán, — erőszakosak és mélyrehatók; harag, gyűlölet, elragadtatás, vakmerőség, bátorság, — ezek erőt és magasra törekvést kölcsönözhetnek ugyan az egyénnek, de a nőt sohasem ruházhatják fel a kedvesség vonzó tulajdonságaival. A terhes munkában gyöttrődő nő testalkata a mi esztetikai fogalmaink szerint rútnak fog kifejlődni és elveszti női jellemzővonásait, elveszti azt, a mi a nőben a legkiválóbb és legesztetikusabb.

Előre látom, — jegyzi meg *Ferrero* — hogy itt sok ellenvetéssel találkozom. A férfi az, mondják önök, a ki kedvességet kíván meg a nőtől; de a férfiak önzése még más bizonyító érvet is talál ki a nők nem dolgozása mellett, t. i. ilyen módon a lomhaságot ápolni a nőben, azért, hogy ez olyan lehessen, a minőnek a férfi különösképen óhajta.

Magunkévá tehetjük *Ferrero*-nak abbeli észrevételét, hogy ez a felfogás tévedésen alapúl; az a férfi, a ki legcsinosabb nőt választja ki, a nőben rejlő kedvességet nem csupán szeszélyből avagy önzésből mérlelegeli, hanem legfőként azért, mivel az ő szép iránti érzékét foglalkoztatja. *Ferrero* ide vonatkozólag egy kis esztetikai fejtegetésbe bocsátkozik a következőkben: A kedvesség sokkal messzebb ható szerepet játszik az emberiség szociális és pszichikai kifejlődésében; az egy szünet nélkül munkálkodó és normális, folyvást jótékonyan ható erő, melynek gyümölcsei sokkalta jelentékenyebbek, mint a minőket bármely nő által végzett munkával elő lehetne állítani. Az a nőies kedvesség és szeretet, melyet a férfiak a szép asszonyban bírnak, — volt talán az eredeti szülőoka, az atyai szeretetnek és mindazon más édes és gyöngéd érzelmeknek, melyekre a férfi képes.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Néhány szó a gömöri egyházfegyelmi javaslat védelmében.

(Folytatás.)

De az a kérdés most már, hogy miként és hogyan térünk el az Azari úr felfogásától. A mi elvi álláspontunk az és a javaslatban ezt juttattuk kifejezésre, hogy ezt a hitében, erkölcsében enervált kort csak úgy lehet alaposan meggyógyítani, híveinkben a protestáns öntudatot, az egyházzal való szoros

kapcsolatot úgy lehet ébren tartani és megerősíteni, ha meg-suhogtatjuk felette a szeretet lelkével a Krisztus virágvasárnap-i ostorát. Ezzel szemben az Azari úr és a nagy többség felfogása abban concludál, hogy félre az ostorral, félre a Kálvin szigorával, elégedjünk meg annyival, mit a szeretet lelke segítségével kivihetünk; azt tanácsolja az evangéliom, melynek talpköve az erőszakot és kényszert nem ismerő szeretet, mely nem engedi, hogy egyik uralkodjék a másik lelke felett, ezt tanácsolja a szelidségben és alázatosságban tündöklő s a köz-tudatban ekként élő Jézus két ezred éves alakja, a ki széjjel járt és jól tett mindenekkel, a kinek az elítélt bűnöshöz is volt biztató, megbocsátó szava, a ki még azokat is menteni tudta, a kik az ő nevében, az ő felhatalmazása nélkül ördög-öket üztek, mondván: „ne bántátok őket, hiszen a ki nincsen ellenem, velem van az” és a ki a tűrő és megbocsátó szeretet legfelségesebb példáját kínos halála utolsó perceiben tette nyilvánvalóvá. Hagyjatok fel a szigorral, hiszen a Jézusban Isten-nek nem kárhoztató, hanem idvezítő kegyelme jelent meg, már pedig:

„A kegyelem kényszerről mit sem tud

Az mint az ég szelid esője hull alá

Megáldja azt, a ki ad, a ki vesz.” (*Schakespeare*.)

Ezen kívül tudjátok meg, hogy ha ti ma a Kálvin szigorának tisztító szelét akarjátok átbocsátani az egyházon, szemben találjátok magatokkal a korszellemet s készen lehetetek rá, hogy ezt a kockázatot az ev. ref. egyház nem bírja ki. — A ki nem sötét szemüvegen nézi javaslatunkat, kénytelen beismerni, hogy mi ismerjük az evangéliom szellemét, a szeretet lelkét, a kimélet, elnézés és a bűnösök után való járás, a megtérők iránti bocsánatkészség követelményeit s az egyházi fegyelem komolyságával csak akkor állunk elő, mikor az egyház iránti hűtlenség, a javulás és büntudat iránti érzéketlenség nyilvánvalóan bebizonyítható. Mi azt, csak azt akarjuk megtudni, hogy kiben van meg a Krisztusnak a lelke, kicsoda az övé igazán, kire számíthatunk az ev. ref. egyház asztalánál minden körülmények között; a lelkeket akarjuk megvizsgálni, ha Istentől vannak-e, ha azok csak nominalis, vagy élő tagjai-e egyházunknak — és hogy ezt megtudhassuk, mélyebbre kívánjuk bocsátani az egyház fegyelem hálóját; mélyíteni kívánjuk egyházi közéletünk már nagyon begazolt medrét, vissza akarjuk állítani teljes integritásában a presbyterium azon erkölcsi befolyását és tekintélyét, a melylyel az az apostoli korszakban s a Kálvin egyházában rendelkezett, sőt a tisztítás nagy munkájában részesíteni kívánjuk a gyülekezeteket is épen a Jézus világosan kifejezett szavai alapján. És ebben az eljárásban szó sincs a kényszerről, itt az egyház elévülhetlen jogának és kötelességének gyakorlati alkalmazásáról van csak szó. Az ev. ref. egyháznak joga, sőt kötelessége minden pillanatban tisztában lenni azzal, hogy mily viszonyban van azokkal, a kik névleg az övéi, mert azt nem lehet kitörölni a bibliából, hogy „a ki velem nincs, ellenem van és a ki velem nem takar, tékozol az” és így sok tekintetben elejét vehetjük annak a szégyenletes állapotnak, a mely ma az egyházfegyelem szünetlése korában napirenden van, hogy egyházunk tagjai nem lévén szoros kapcsolatban az egyházzal, minden kis nyomás után lehúllnak ennek fájáról, mint az őszi levél a fáról s ma holnap még csak el sem búcsúznak tőlünk. Lehet, hogy ezen törekvésünkben szemben találjuk magunkkal a korszellem, de hát ez a tekintet nem tarthat vissza bennünket a szeretetteljes szigor alkalmazásától, mert mi a korszellemmel csak addig haladhatunk egy irányban, míg az az evangélium által kijelölt uton halad, de mihelyt az emberiség hitét, erkölcsét, gondolkozását attól eltéríteni kívánja, szembe kell állanunk vele, különben magunk segítünk Istennek lelkét kioltani. Lehet, hogy ez által tövis párnát készítünk magunknak, de hát nekünk a töviskoronától megriadnunk nem szabad, sőt azzal kell biztatni magunkat: „baldogok leszek, mikor titeket szidalmaznak és háborgatnak én érettem.”

És mert így érezünk, gyávaságnak tartjuk féltetni az ev. ref. egyházat a szigorú fegyelmezés kísérletétől, meg lehet, hogy egyesek leválnak az egyház testéről, de a nagyobb résznél a szabályzat hatása kétségtől az egyházhoz való szilárdabb ragaszkodásban fog nyilatkozni. A nagy elnézés, gyengeség, kényelem szeretet ime megteremtette a jelen szomorú helyzetet, melyben kézzelfoghatólag bizonyul be napról-napra, hogy a felekezetek egyikében sincs kevesebb hűség és ellenálló képesség, mint a miénkben s ha idejében nem segítünk, könnyű megjósolni, hogy a mi gondatlanságunk miatt a lelkiismereti szabadság felekezete lassankint felszívódik a többi élelmesebb és nagyobb egyházi szigort és kényszert alkalmazó felekezetekbe. Féltre tehát a félelemmel! ne csak szappanozzunk, hanem borotváljunk is. Mi erősen meg vagyunk győződve, hogy az egyházi fegyelem szigorúsága a protestantizmusnak csak javára lesz; ha nem: úgy akkor bevégezte hivatását s nincs többé mit keresnie a világ történet színpadán. Elvégre is, a ki semmit nem mer kockáztatni, nem is nyerhet semmit. Az evangéliomi kereskedő eladta mindenét hogy megnyerje az Isten országát elásvott kincsét.

Ezzel kapcsolatos kérdés már az, hogy mik legyenek az egyházfegyelem eszközei? A kik irtóznak a merészebb vállalkozástól, azok nem akarnak messzebb menni az intés, feddés és dorgálásnál s legfeljebb még az egyházi tisztségtől kívánnák eltiltani a rendetlenkedőket, de már az úrasztalától való eltiltást, valamint az egyházból való kirekesztést határozottan ellenzik, sőt Azari úr a megátalkodottakért való gyülekezeti imádkozást is határozottan szentségtörésnek minősíti. Hivatkoznak arra, hogy Jézus nem hogy eltiltana valakit magától, sőt határozottan ezt mondja: „jőjjetek én hozzám mindnyájan, kik megfáradtatok és megterhelteketek, én megennyhitelek titeket.“ Igen! magához hívja az embereket, de csak azokat, a kik érzik, hogy meg vannak terhelve s a kik épezték magokban hordják a bűntudatot s a bűnbocsánat utáni vágyat, de a kik e nélkül jönnek hozzá, azoknak azt mondja: „távozzatok tőlem álnokságnak cselekedői, soha nem ismertelek titeket.“ Akár a szeretet emlékasztalának, akár a bűnbocsánat hídjának tekintjük az úrvacsorát, mindenképen jogunk és kötelességünk távol tartani e szentségtől, a bűnbocsánat hídjától azokat, a kik életökkel arról tesznek bizonyosságot, hogy nincs meg bennük a Krisztus lelke, szeretete, a bűnbocsánat érzete, a kik ellene dolgoznak a Krisztus szent nevének. Az apostol szerint „próbálja meg minden ember magát“ és csak úgy lépjen az úrasztalához; emeljük tehát ezt a vendégséget ismét a szentség magaslatára, tegyük azt vágy tárgyává, hogy a ki oda lép, érezze igazán lelkében, hogy *szent földön áll.* — Igaz, hogy nincs evangéliomi bizonyosságunk arra, hogy az apostolok az úrasztalától eltoltak volna valakit; de azt tudjuk, hogy *annak szerzője a kenyeret nem szegte meg, a bort nem töltötte ki az áruló Judás számára.* Az egyházból való kizárásról már nem szól Azari úr, ezt nem tartja az evangéliom szellemével össze nem férő dolognak, pedig ez talán még is szigorúbb büntetés az úrasztalától való eltiltásnál. Hallgatásának oka bizonyosan Jézus eme nyilatkozata előtti tiszteletteljes meghajlásában keresendő: „ha valaki a gyülekezetnek sem fogadja szavát, legyen te előtted, mint a pogány, vagy fukar.“ Aztán az apostoli levelek is megengedik ezt mondván: „ha valaki nem enged a mi lelkünk által való beszédünknek, azt megjegyezzétek, azzal ne társalkodjatok, hogy megszégyenüljön.“ „A ki nem szereti az úr Jézus Krisztust, legyen átkozott és Istentől örökre elvetetett.“ Ha már Jézus a gyülekezeti közösség felmondását is megengedi, hogy ne engedné meg a sokkal kisebb fokú büntetést — az úrasztalától való eltiltást? A megrögzött bűnösért, vagy hűtlen egyháztágerért való imádkozást is ellenezni látszik Azari úr és azt kérdezi, hogy a büntetési fokozatok melyik kategóriájába tartozik az imádkozás? Szerintünk az imádkozás általunk contemplált alakjában nem egyéb az Isten és a gyülekezet színe előtt való intésnél, dor-

gálásnál. Avagy nem imádkozott-e Jézus is ellenségeiért: „atyám bocsáss meg nékik, mert nem tudják mit cselekesznek;“ nem mondta-e Péternek: „imádkozom érted, hogy el ne fogyatkozzék a te hited?“ — és aztán nem imádkoztunk-e eddig is mindég a bűnösök megtéréseért, a betegek gyógyulásáért és van-e nagyobb beteg a hitében, erkölcsiében megfoglyatkozott emberről? Hagyjuk meg tehát ezeket a fegyelmezési eszközöket, de ne nyúljunk egyik súlyosabb büntetési módhoz sem könnyelműen, hanem csak akkor, mikor az evangéliomi szeretet minden ráhatása elégtelennek bizonyult és épazért stipuláltuk azt, hogy az úrasztalától ne a presbyterium, hanem a gyülekezet tilthassa el a magáról megfélejtkező egyháztáger, az egyházból pedig csak az egyházmegyének, illetve egyházkerületnek legyen joga kizárni a gyülekezeti közösségre érdemtelen egyháztáger. Egyesek neveinek a templomi kifüggesztését, valamint a templomból való kizárást magunk is elejtjük, de a többi fegyelmezési eszközöket meghagyni kívánjuk. Ha az intés, dorgálás és egyházi tisztségtől való eltiltásnál tovább nem megyünk, új hit-életre ne számítsunk, akkor maradunk meg ott, a hol állunk, tum defluit amnis s egyházunk lassankint visszaömlik a Tiberis folyó-parti pápás Labyrinthba.

Végül aztán még abban látszik nézeteltérés fenforogni közöttünk, hogy míg mi a hívek összes ténybeli, vagy mulasztási bűnét be akarjuk vonni az egyházfegyelem hatáskörébe, addig Azari úr csak azokat kívánná egyházilag felelősségre vonni, a kik azzal szemben hűtlenséget követtek el, vagy oly bűnből leledzenek, a mely a polgári büntető igazság szolgáltatás határára kivülesik s azzal vádol, hogy mi az egyházat rendőri szerepre akarjuk lealacsonyítani. Sajnálattal kell kijelentenünk, hogy mi Azari úrral e pontban nem érthetünk egyet, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy minden cselekedeti és mulasztási bűn megsértése nem csak az állami közrendnek, hanem Isten erkölcsi világrendjének is és úgy az e felett őrködő egyháznak, mint erkölcsi testületnek is a tetteért felelős mindkét irányban Furcsa dictinctioja volna az egyházfegyelemnek, ha kimondanánk, hogy a ki gyermekét meg nem keresztelteti, házasságát egyházilag meg nem áldatja, gyermekét a más felekezetnek oda igéri, az egyház-fegyelem alá esik, de már a ki lop, gyilkol, rabol, gyújtogat, sikkaszt, ahöz semmi közünk, mert azt felelősségre vonja a polgári hatóság. Nem, az ilyenhez nekünk is van szavunk és nagy hiba volt tőlünk eddig is, hogy az ez irányban való fegyelmezésről minden elfogadható ok nélkül lemondunk annyival bajosabb lesz most már visszamennünk az elhagyott terrenumra.

Ime általánosságban ezeket láttuk szükségesnek javaslatunk védelmére elmondani. Lehet, hogy elvi álláspontunkkal egészen magunkra maradunk s a lelkeszi testület egész nagy zöme az Azari úr táborába szegődik, az azonban minket legkevésbé sem fog bántani, sőt vigasztalást nyújt a tudat, hogy felekezetünk hit és erkölcsi életének szintáját akartuk a jövő fennmaradás érdekében emelni s Azari úr minden ellentmondása dacára meg vagyunk győződve a felől, hogy a fegyelmezés szigorúsága tekintetében nem mentünk túl azon a határon, mit az evangéliom előnkbe szab, nem nyúlunk olyan eszközökhöz, a melyeknek alkalmazása rossz hirbe keverhetné, vagy nagyobb rázkódásnak tenné ki egyházunkat. De viszont meg vagyunk győződve arról is, hogy új életet csak úgy teremthetünk magunk körül, ha teljesen kihasználjuk a presbyterium és a gyülekezeti életben levő erkölcsi erőt, ha minden egyes gyülekezeti tagnak munkát adunk az Isten országa építése körül s ha a vallásos közöny s erkölcsi lagymatagságot a szorosabb fegyelmezés éles levegőjével fogjuk felfrissíteni.

Ám ítélje el dolgozatunkat a közvélemény, száradjon rajta a szerencsétlen jelző, mi megtettük kötelességünket legjobb tudomásunk és meggyőződésünk szerint. Azok ellenben, kik papuralmi törekvést látnak a javaslatban, az írás eme szavaival védekezünk; „átkozott, ki az Úr evangéliomát el akarja fordítani“ — vagy „a ki az Úr dolgát csalárdul cselekszi.“

Ennyit általánosságban! A részlet kérdésekre még egy pár szónk lesz.

A javaslat készítő hármass bizottság.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

KOMÁROMY LÁSZLO

1824—1899.

Az ifjú Magyarország születését s fejlődését testi szemeivel látta, a mint látta az új Magyarország kialakulását is azóta, hogy a »nagy idők« lejártak. Sebben a 75 esztendőre terjedő időszakban mindig emberül megállta helyét úgy is, mint hazafi, úgy is, mint református ember! . . . Ott a mikóházi családi kúrián valóságos, hazafias családi körben nevelkedve, majd a kerületbeli ősi tanintézetben tanúlva: nem is lehetett mássá az életben, mint talpig magyar hazafi s mindeztől erős nyakú kálvinista!

Az is volt! A szabadságharcban is résztvett, mint hazája hű fia, — a békés munkában is tevékenykedett, mint alispánja Abaúj vármegyének!

Egyházi téren egyházmegyéje s kerülete érdekében volt lelkes munkás, a ki mint tanácsbíró, majd mint gondnok volt hivatott vezére megyéjének. Ez utóbbi állásában tizenhét esztendőn keresztül teljesítvén híven a reá váró kötelességeket. Mint legidősebb egyházmegyei gondnoknak jutott a megtiszteltetés, hogy kerületünk püspökét 1891-ben 25 éves püspöki jubileumakor üdvözölte, a mire büszke is volt a már akkor nagyban öregedni kezdő férfiú.

Szerette a felső-regmeci kisded egyházat, a melynek rég idő óta nemcsak névszerinti főgondnoka, hanem patronusa is volt, az ő gondoskodása által épült fel az Árpád-kori stílusú templom; a kinek lelke sokszor elmerengett a széphalmi kies területen s bizonyára elgondolta, hogy ott is, a magyar nyelv reformátorának a sírja mellett, ott is, a mikóházi, az alsó-regmeci háttárokra a magyar szónak kellene hangzania s a magyar vallás temploma harangjainak szólóiok, ha azt akarnók, hogy a magyar nemzet erős legyen!

Óh hogy álmódózhatott a régi idők embere az új idők forgatagában a multak emlékei felett! Mennyi édes, mennyi szomorú emlék lakozott lelkében, a melyek most már mind eltemetvék a tornyos-németi sírbolt üregébe!

Az ő lelkében élő emlékek elenyészhettek, de az utódok lelkében az ő emlékezete áldott leend, mert hű és igaz volt a rábizottakban!

Legyen nyugalma csendes!

— **Halálozások.** Kopré Lajos abauj-zsadányi ev. ref. lelkész neje: *Halmy Borbála* életének 68-ik, boldog házasságának 44-ik évében okt. 1-én elhunyt. Legyen áldott a hű feleség, a jó anya, az igazi kálvinista nő emléke. — *Dusza Barnabás* sárospataki államképezdei növendék rövid betegeskedés után élete 18-ik évében okt. 27-én elhunyt.

— **Előfizetési felhívás.** „*Alkalmi Versek*“ cím alatt egy kötet költeményt szándékozom kiadni. A versekben a folyó év kiváló eseményei (aktualitásai) vannak humoristikus modorban tárgyalva. Függelékül csatolni fogok hozzá kinrímekben írott apró verseket, adomákat, kisebb elbeszéléseket. A munka nagy része itt-ott, lapokban elszórva már megjelent. Terjedelme körülbelül tíz nyomtatott ívet fog kitenni; előfizetési ára 2 korona.

A tiszta jövedelmet elszámolás kötelezettsége mellett a tomori ev. ref. egyház részére adom s a könyvet az összeg beküldőinek portómentesen küldöm. Hogy a nyomtatandó példányok számáról tájékozva legyek, az előfizetéseket ez év végéig kérem hozzám küldeni. Tomor, (Abaúj-Torna megye, postahely) 1899. okt. 24.

Papp József,
ev. ref. lelkész.

— **Művészi képekkel** akarja Wlassics Gyula miniszter a népiskolákat felszerelni, hogy a szép, az izléses iránt való érdeklődés s szeretet már a népiskolai növendékek lelkében kifejlesztessék. E tárgyban okt. 16-ikán a meghívott tudósokkal, művészekkel s tanítókkal tanácskozott is, a melyen elfogadták a megjelentek Halász Ferencz miniszteri tanácsosnak azt az előadói javaslatát, a mely szerint a tervezett művészi szemléltető képek három csoportbeliek volnának, t. i. részint olyanok, a melyek az I—III. részint olyanok, melyek a IV—VI-os osztálybeli növendékek részére készülének. Az első csoportbeli képek a szülei ház, az iskola, a templom, a község, a lakosok életviszonyai, népmesék, mondák köréből volnának veendőek, — a második csoportbeliek pedig történelmi tárgyúak volnának, míg a harmadik csoporthoz tartozók a hazának egyes vidékeit tárnák elő. Összesen 81 ilyen kép készülne, minden egyes kép készítéseért az illető művészek 500—500 koronát kapnának tiszteletdíjúl, a melyet az állam fizetne, míg a képek forgalomba hozatalát valamely kiadó eszközölné, úgy azonban, hogy az árakat a közoktatásügyi miniszter szabná meg s a szegényebb iskolák részére bizonyos számú képeket vásárolna. A jelen voltak nagy melegséggel üdvözölték a miniszter tervét s szándékát, a ki az ügyet egy bizottság által fogja megvalósíttatni, a mely a részleteket is megállapítja.

— **A paróchialis könyvtárak** érdekében lelkes cikk jelent meg a „Prot. Egyh. és Iskolai Lap“ ez évi 41-ik számában. Vajha megértenék mindenk a Fejes István magasztos gondolatát s célját!

— **A prot. irodalmi társaság** debreceni vándorgyűlése alkalmából a „Károlyi-alap“ javára tartott hangverseny: 175 frt 15 kr. tiszta hasznót eredményezett.

— **Szép művészeti muzeumot** akarnak a debreceni főiskolában berendezni, a melyre eddigelé 134 frt 50 kr. kész pénz gyűlt be.

— **Wolafka Nándor** debreceni r. kath. pap 1895. óta az általa alapított „P. Szent Vince egyesület“ pénz alapjából 151 ev. ref. családot segélyezett! . . . Ha ez a segélyezés minden hátsó gondolat nélkül történt volna: a címzetes püspök s nagy prépost úr nevével hálával emlegethetné Debrecennek szegény sorsú ref. lakossága, — de mert ez nem igaz: kérdés, vajjon a bárány-bőrbe öltözött farkas garázdálkodása ellen nem kellene-e a debreceni ref. egyháznak valamit tennie?

— **Egy kis irigység** támadt fel némely állami tanárok lelkében a miatt, hogy vannak felekezeti tanintézetek, a melyekben magasabb fizetést s nagyobb nyugdíjat kapnak a tanárok, mint az állami tanintézetek! Kardos Albert debreceni állami reáliskolai tanár az ottani tanári körben ebben az értelemben felolvasást is tartott, a melyet azonban Dóczy Imre s társai alaposan helyreigazítottak, kimutatván a felolvasó nagy tájékozatlanságát. . . . Nem használunk egymásnak az e fajta irigykedéssel!

— **Durvaság.** Csak ezzel a szóval lehet kellőleg jellemezni azt a nyilatkozatot, a melyet Szalay József nagy-becskereki ref. lelkész, a „Keresztyén“ nép-lap szerkesztője, a prot. irodalmi társaság debreceni vándor-

dor-gyűléséről tett, a midőn így írt; „nem volt az egyéb, mint eszem-izsom, ádridózás, hiábavalóság, a melyet az Isten lelke gyűlölt s megvetett s a melyért nem mentem a gyűlésre!” . . . Hazugság, minden szava, rágalom minden betűje, a melyért szégyenkeznie kell Szalay Józsefnek! . . .

— **Dr. Kiss Áront**, a budapesti paedagogium h. igazgatóját, legközelebb a nevezett intézet rendes igazgatójává nevezték ki. A sárospataki főiskola volt kitűnő növendékének előhaladásáról, a ki vallásos buzgókodásában is az első között foglal helyet, lelki örömmel emlékezünk meg s szívből óhajtjuk, hogy tovább is haladjon nyereségről-nyereségre!

— **Az ágostai hitv. ev. theol. akadémiák hallgatóinak létszáma** az 1899/1900-ik iskolai évre történt beiratkozások szerint a következő: *Eperjesen*: 23 (I. éves 7; II.-ed 6; III.-ad 3; IV.-ed 7). — *Pozsonyban*: 35 (I. 7; II. 13; III. 8; IV. 7). — *Sopronban*: 19 (I. 6; II. 7; III. 6). Összesen tehát: 77, — a múlt évihez viszonyítva az emelkedés 8.

— **A porosz nagypénteki törvény** a múlt hó 2-ikán jelent meg hivatalosan s egyetlen paragrafusból áll, a mely így hangzik: „A nagypéntek általános polgári ünnep-nap. A túlnyomóan r. kath. jellegű községekben az ipari s egyéb munkák azonban folytathatók, csupán az istentiszteleti helyek közelében nem szabad zajos és lármás munkát végezni.”

— **A sárospataki főiskola köréből.** Az 1899/1900-ik iskolai évre is megalakultak főiskolánk ifjúsági egyesületei, hogy a nemes versenyt felvegyék egymással ifjaink az önképzés által szerzett ismeretekkel. A megalakult ifjúsági egyletek a következők: 1) *ifjúsági énekkar*, a melyben a felügyeletet a főiskolai ének- és zenetanár, *Pásztor Sámuel* gyakorolja; karnök: *Lőkös Sándor* IV. éves theol.; főhangvezér: *Bartha Gyula* IV.-ed, alhangvezér: *Korláth Endre* I. éves th.; protokántorok: *Bartha László*, *Melko István*, *Pónus Lajos* theol. s *Erdőhegyi Ferenc* joghallgató. — 2) *A betegsegélyező egylet* élén *Dr. Kun Zoltán* főiskolai orvos áll, mellette *Jósvay Dénes* szénior, ifj. *Zsoldos Benő* jh. s *Csomár Béla* th. a hivatalnokok. — 3) *Az ifjúsági egyesületet* *Jósvay Dénes* szénior vezeti, tisztviselők: *Csomár Béla*, theol. s *Nagy Barna* joghallgatók. — 4) *A zene-egylet* tanár elnöke: *Dr. Mecner Sándor*, ifj. elnök: *Lőkös Sándor* theol. — 5) *Akadémiai olvasó egylet és könyvtár* tanárelnöke: *Radácsi György*, ifj. elnök: *Nagy Barna* jogh.; többi tisztviselői: *Terhes Samu*, *Trócsányi József* jogh. s *Lőkös Sándor* theol.; könyvtárnok: *Bartha Gyula* theol. — 6) *Akadémiai önképzőkör* tanárelnöke: *Dr. Tüdős István*, alelnök: *Farkas Andor* jh.; titkár: *Nagy Béla* jh.; főjegyző: *Gyarmathy József* theol.; a többi tisztviselők: *Terhes Samu*, *Marton János* s *Jászter Kálmán*. — A pályakérdések ebben az egyletben a következőleg állapítottak meg: 1. *Beszély*. Tárgya szabadon választható. Díja a Profét alap 12 frtja. 2. *Kisebb költemény*. Díja Bálint Dezső helybeli ev. ref. lelkész adományából egy arany. 3. *Költői beszély*. Díja 12 frt. 4. *Irodalmi esszé*: *A népszínmű Tóth Ede óta*. Díja 16 frt. 5. *Aesthetikai értekezés*: *Arany János Őszikéinek széptani méltatása*. Díja 20 frt. 6. *Műfordítás*. Tárgya német próza. Díja 12 frt. — Ezekén kívül a Társulat pályázatot hirdet egy *Petőfi ünnepélyen elszavalandó alkalmi költeményre*, mely ünnepély novemberben fog megtartatni. Az oda díja 10 frt, mely összeg fele részben *Dr. Tüdős István* tanárelnök adománya. 8. A titkári hivatalhoz érkezett *legjobb próza és vers*. Díja 5—5 frt. 7) *A hittanhallgatók egylete*. Felügyelő: *Novák Lajos* theol. dékán; ifj. elnök: *Melko István* IV. theol.; a többi

tisztviselők: *Baksy István*, *Tóth István*, *Csomár Béla*, *Farkas István*. A kitűzött pályakérdések ezek: I. *Karácsonyi ima*: díja ntiszt. *Dr. Tüdős István* úr ajándékából 20 korona. II. *Egyházi beszéd* *Máthé V. rész* 43—44 v. alapján. Díja 20 korona. III. *Adassék elő Pál apostol erkölcsi felfogása*. Díja kettős: a nagyobbik 30 korona a kisebbik 15 k. IV. *Gyász tized* (Magy. prot. egyh. tört. tanulmány.) Díja 40 korona. V. *Vallásos elbeszélés*. Díja 20 koronát. VI. *Vita verseny*: *Van-e, lehet-e erkölcsiség szabad akarat nélkül?* Díja *Tüdős István* úr ajándékából 20 korona. VII. A legjobban imádkozó kap 20 koronát. VIII. A legjobban prédikáló kap 20 koronát. X. Adassék elő *Pál apostol christológiája* főbb jellemvonásaiban. Díja 20 korona. — 8) *A jogászegylet* felügyelője: *Dr. Finkey József* jogi dékán; ifj. elnök: *Mocsáry Lajos* IV. jh.; alelnök: *Farkas Andor*; a többi tisztviselők: *Mecner Ferenc*, *Csorba Sándor*, *Décsy Kálmán* s *Szánthó Gyula*. 9) *Az akadémiai torna s vívó egylet*. tanár-elnöke: *Dr. Illyefalvi Vitéz Géza*; ifj. elnök: *Andraé József* IV. jh.; alelnök: *Kövér Zoltán* jh.; a többi tisztviselők: *Kövér Miklós*, *Hajdú György*, joghallgatók *Hubay Bertalan*, theol. — 10) *A gyorsíró kör* tanárelnöke: *Dr. Rácz Lajos*; ifj. elnök: *Trócsányi József* II. jh.; alelnök: *Hubay Bertalan* II. th. — 11) *Az Erdélyi önképzőkör* tanárelnöke: *Domby László*; ifj. elnök: *Tassonyi Ernő* VIII. o. t.; titkár: *Viresik András* VIII. o. t.; a többi tisztviselők: *Benda Kálmán*, *Sinka Gyula*, *Erdőgh Béla* s *Lengyel László*. — A pályakérdések a következők: I. *Lyrái költemény*. Díj 6 frt. II. *Novella, vagy rajz*. Díj 5—3 frt. III. *Műfordítás*: *Alexander Ipsilanti auf Munkacs*. Wilf. Müller. Díj 6 frt. IV. *Aesthetikai tanulmány*: *Tóth Ede* „*Falu rosza*” című népszínművének méltatása. Díj 8 frt. V. *Történelem*: *Az 1867. kiegyezés történetének ismertetése*. Díja 8 frt. VI. *Physika*: *Az egyszerű gépek egyensúlyi törvényei és az egyszerű gépek gyakorlati alkalmazása*. Díj 8 frt.

— **Vallásos-tüntetést** rendezett *Majláth Gusztáv Károly* gróf, erdélyi r. kath. püspök e hó 26-án Kolozsváron az előbb *mikolai*, most azonban *kolozsvári* *Mária-csodakép* 200 esztendő jubileuma alkalmából! Bibornoki süveg, püspöki pástorbot, egy rakás lilla, veres stb. színű öv, a papokon süveg „disz-magyar” ruha a világiakon: ez volt a tüntetéses körmenet! . . . Vajjon nem szégyenlik-e magukat ezek a jó urak ezt a hókusz pókuszkodást? . . . Mert a vallásosságnak semmi köze ehhez a csodatévő képhez s az ilyen fajta cifra körmenetezés! . . . Ha pedig van köze, akkor a schanzának tánca is istentisztelet! . . . A józan okosság s az élő hit nevében szólalunk fel az ilyen „vallásos tüntetés” ellen, a minőt az „erdélyi püspök” rendezett. Csak a gúnynak s a szájalom megnyilatkozásának adnak tért, a mikor ilyen dolgokat művelnek.

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi kerületben a deési egyházmegyében fekvő *kackói* körlelkészi állásra, a mely 693 frt 61 kr. jövedelmű, október 31-ig pályázhatni. A kérvények dr. *Bartók György* püspök úrhoz küldendők Kolozsvárra. — A *dunántúli* kerület barsi egyházmegyéjébe kebeleztet *garam-löki* egyház III. osztályú, 823 frt 07 kr. jövedelmű lelkészi állásra a pályázatok *Juhász Pál*hoz küldendők Nagy-Sarlóba november 15-ig.

Felelős szerkesztő:

DR. TÜDÖS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Türelmesség“. *Mocsáry Lajos.* — „Imádság a reformáció emléknapiján.“ *Novák Lajos.* — „Emlékezés a reformáció 332-ik évfordulóján.“ *Dr. Tüdös István.* — „Könyvismertetés“ *Dr. Székely György.* — „Egy olasz szociológus a nőkérdésről.“ — „Néhány szó a gömöri egyházfegyelmi javaslat érdekében.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Hirdetés.“

Türelmesség.

Az ágostai testvérek főfelügyelője, báró Prónay Dezső, egy érdekes szép beszéddel nyitotta meg a minap az egyetemes gyűlést. A szónok egyéniségének jelentékenysége által fokozva, a beszéd tartalma nagyon alkalmas arra, hogy mély benyomást tegyen mindazokra, kik a magyar protestánsizmus ügyét szívükön viselik. Az általános aggodás és tűnődés közepette nyugvó pontokat és mentő eszméket szomjúhozunk mindnyájan; menekülni akarunk a komor resignatio kényszerúsége elől, a hosszas fluctuatiót pedig a közgondolkodás semmiesetre sem tűri meg, hanem bizonyos irányban fog megállapodni előbb-utóbb. Ilyen körülmények közt helyes logikával, szép fogalmazással, kiváló egyén által, ünnepélyes alkalommal világgá bocsátott eszmék maradandó hatásra vannak hivatva.

Van-e mentő eszme, van-e lélekemelő irányítás br. Prónay Dezső beszédében? A mentő eszmét bizonyos időkben bárkitől is követelni nincs jogunk, de azt talán igenis, hogy a tompa resignatiótól anticipálás helyett inkább visszatartani törekedjék a közszellemet.

Szemlét tartva a lefolyt évtized eseményein, a nemes báró nem tagadja abbéli aggodalmát, hogy zsinatolásainkon befurakozást engedünk egyházi szervezetünkbe a burocracia szellemének. Az államsegély ügyét teljesen mellőzi. Fait accompli; jobb erről nem beszélnünk. Tüzetesen foglalkozik azonban az úgynevezett egyházpolitikai törvényekkel s itt konstataálja, hogy „ezen törvényeknek hatását egyházunkra valami üdvösnek nem mondhatjuk.“ Mit értett ezen kiméletes kifejezés alatt, mutatja azon önvigasztalódása, hogy „nagyobb veszedelmeket állott már ki egyházunk.“

Legérdekesebb azonban s azt hiszem leginkább actualis br. Prónay Dezső beszédének utolsó része, mely eként szól: „De valóban aggodalmat kelthetne az, ha a türelmetlenségnek támadólag föllépő szelme egyházunkban is nyilvánulna, mert ez ellentétben áll egyházunk lényegével, az evangéliumi szeretet szellemével, a melynél fogva a szeretet, türelem és békesség hirdetése és tanítása az egyház feladata,

a szeretet hirdetése még azokkal szemben is, kik azt nem viszonzózzák, a türelemnek gyakorlása a türelmetlenekkel szemben is, a békeség hirdetése a háborgókkal szemben is, a bocsánat a tévelygőkkel szemben is, az áldásnak meg nem tagadása még az átkozódókkal szemben sem, mert megvagyunk írva: „Aldjátok azokat, a kik titeket átkoznak.“ Ez pedig kell, hogy egyházunk szellemét átlengje.“

A keresztyénség bölcsőkorából való hangok csendülnek meg e szép szavakban. Nem mindennapi dolog, nem is a cultus keretei közt és világi ember ajkairól hallani ilyen ígéretet.

Es ha a vallásnak nem volna szüksége külső szervezetre, hogy abbéli rendeltetésének, hogy a társadalmi és erkölcsi lét egyik főgenerátora legyen, megfelelhessen; ha a keresztyén vallás nem szakadt volna felekezetekre, melyek a testületi lét, az önfentartás, kormányzás, védekezés, egyházpolitika követésének feladatait állítják elő: alig lehetne szebben körvonalozni programot a vallási élet működésére nézve, mint a hogy br. Prónay Dezső idézett szavaiban tette. De így, a hogy vagyunk, az a kérdés: csinálhatunk-e megfelelő felekezeti politikát a báró Prónay Dezső által hirdetett intransigens türelmességből?

Azt fogják talán mondani, hogy a keresztyénség a szelidségnek és türelemnek ezen politikájával hódította meg a világot. Ugyde mi nem is hódítani, csak megélni akarunk, a hódítás eszközeire reflektálni ez idő szerint alig lehet feladatunk; megélni pedig megélhetünk e az abszolút türelmességnek politikájával? Az első keresztyének a maguk anyagi szelidségével és bárány türelmével oly valami újat és eredetit állítottak oda szembe a kemény római jellemmel és vasmarkú állammal, mely azt meglepte, zavarba ejtette, rá mély benyomást tett; de mi vajjon micsoda benyomást volnánk képesek gyakorolni az első századok anakron szellemének felébresztésével erre a mostani blazirt társadalomra, mely már annyit látott, annyit próbált, hogy előtte „semmi sincs új az ég alatt?“ Nem tennénk rá más benyomást, mint azt, hogy minket az Isten is elhagy, miután önmagunkat hagyjuk el!

Azt hiszik tán némelyek, hogy éppen politikának is a szelidség és türelmesség a legjobb politika, mert

ezzel részint lefegyverezzük magukat ellenfeleinket, részint előnyösen állíthatjuk melléjük magunkat, hogy lássa az elfogulatlan világ, mi a különbség közöttünk? Nagyon szép; de kibírjuk-e azt az időt, míg az ilyen politikának hosszú pórázra eresztett eredményeit élvezhetjük? De hol is van az az eszményi felfogású küzdelmünket néző közönség, mely az erkölcsi érték mértékéül egyebet használna, mint az erő kifejtés nyilvánulásait? Az ölbe dugott kezű tétlenség palástolására ne keressünk ilyen elméleti érveket! Avagy talán konkrét gyakorlati érveléssel akarnak előállni s rámutatnak — az államsegélyre, melyet jó magunk viseletével érdemeltünk ki? Ezt se koncedálhatom! Az államsegélyt nem jó magunk viseletével érdemeltük ki, ezt csak akarva, nem akarva utólagosan a jövőre nézve lekötöttük. Az államsegély a Danausok ajándéka; ők jól tudták mit csinálnak, mikor kiadni vélték nekünk elévülhetlen örökségünk-ből az apai és anyai részt.

Nohát bármi szépen hangozzanak is azok az ígék; bármily helyes dolog is emlékezetbe hozni, hogy társadalmi érintkezésünkben a keresztyénekhez illő felebaráti szeretetről és türelmességről meg ne feledkezzünk, egyházpolitikánk alap- és irányelvét a feltétlen türelmességet tenni nem lehet és nem szabad, mert az annyi volna, mint magunkat ellenfeleinknek feltétlenül kiszolgáltatni! Mert olyan ellenféllel állunk szemben, a melylyel egyenlő lábra nem helyezkedhetünk, a melynek a türelmetlenség valóságos élet-eleme, melytől őt eltéríteni saját felmutatott példánk által, minden provokációnak saját részünkről való kerülésével, soha nem fogjuk; ellenkezőleg: minél inkább húzzuk össze csiga módjára magunkat, annál inkább felbátorítjuk, hogy a siker reményével állítsa fel ellenünk baktériáit!

Nekünk még követelni, sok követelni valónk van és állandó feladatunk, állandó kényszerűségünk a védekezés; mindkét feladat tevékenységet és erélyt követel és nem azt a lemondást, a mely a br. Prónay által hangoztatott szép eszméknek, ha azokból akar-nánk gyakorlati programot alkotni, valódi értelmét képezi. Mi nem nyugodhatunk meg abban az ideiglenes rendezésben, a melylyel minket vallási szükségleteink fedezése végett az állam nyakára hárítottak; így vagy amúgy — a különböző módozatok vitatásába most bocsátkozni nem akarok — az igazi jogegyenlőség megteremtésének követeléséről le nem mondhatunk s a mi feladatunk első sorban, mert a mi bőrünket égeti, odaállítani azt az anachronismust, azt a képtelenséget, hogy a szabadelvű állam saját vérével táplálja s dédelgeti a szabadelvűségnek hagyományos, bevallott, sőt kérkedő ellenségét. A védekezés szükséges voltát minek részletezzem? Vajjon nem bizonyítja-e az az általános rémület, melyet bennünk a statisztikai kimutatások támasztanak? Lám mily kedvezően ütött ki rájuk nézve a számadás azok után, a híres szabadelvű egyházpolitikai törvények után, melyek ellen pedig oly nagy agitációt negélyeztek, mert még kedvezőbb eredményt szerettek volna elérni! Hát igen! vérpaddal és gályarabsággal most már nem pusztítanak bennünket, simábban jutnak most már kellő eredményhez — önmagunk segítségével. A boldogult Irányi Dániel nem evangélikusnak, hanem „istenhívó“-nek írta be magát a népszámlálás alkalmával, hogy a felekezetiesség, azaz a türelmetlenség imputációját magától elhárítsa; vele együtt országsszerte magukévá tették a protestánsok a polgári házasság jelszavát, mert úgy kívánta a liberalizmus

s nem vették észre az 53. §. kikandikáló lólábát. Vajjon ezen az úton haladjunk-e tovább, mikor már nem csak a liberalizmust, hanem még tovább menve, az első századbeli keresztyénség jámborságát akarjuk, mint egyházpolitikánkat irányító programm-eszmét, odaállítani?

De mit akarok hát én? Azt óhajtanám, hogy támadna fel a protestáns öntudat, pezsdülne fel szellemi élet protestantizmusunk kebelében. Egypár évtized óta egyebet se tettünk, mint szervezkedtünk, domesztikáltunk, zsinatoltunk, nyugdíjaztunk, iskolákat s végre egyházakat államsegélyeztettünk. Nem tagadom, hogy mindez a helyzet kényszere folytán történt s nem vizsgálom, helyesen történt-e minden úgy, a mint előttünk áll, valamint az e téren kifejtett tevékenységnek érdeméből semmit levonni nem akarok. De ezekkel a dolgokkal immár nagyjában készen vagyunk, ideje volna már annak, hogy népünk vénei s különösen magok jeles egyházi férfaiunk egyébbel is foglalkozzanak, ne csak a szervezgetéssel, adminisztratív, sőt pénzügyi kérdésekkel; egy Révész Imrét szeretnék ismét látni egy bórziáner püspök letünt alakja helyett.

Hogy mi módon, micsoda eszközökkel vélnék különösen protestáns egyházunk körében lendületet adhatni a buzgóságnak s szellemi életnek? Emlegetjük egy idő óta, hogy fokozni kell a cura pastoralis gyakorlását, sőt úgy beszélünk erről a dologról, mintha egyedül ettől volna várható minden üdv. Kétségtelen, hogy egyházi embereink apostoli lelkiületének fentartó, buzdító hatására oly szükség van mindennél s minden időben, mint a mindennapi kenyérre, de ez magában nem elég; és azt, hogy az illetők a cura pastoralist fokozottabb mérvben gyakorolják, rendeletek és utasítások alakjában kiadni a sikernek valami különös reményével alig lehet. És ha netalán azt akarnák némelyek érteni a cura pastoralis alatt, hogy az illetőknek csakis a szelidség és feltétlen türelmesség eszközeivel kell híveikre hatást gyakorolniok, ha bizonyos pietisticus szellemet s annak megfelelő bizonyos intézményeket gondolnának a mi egyházunkba is beplántálandóknak: — alig hiszem, hogy az ilyen törekvés nálunk kedvező talajra találhatna.

De nem is az egyes egyházak köre az egyedüli tér, szélesebb körben s nevezetesen az irodalom terén kellene keresni utat és módot egyházi életünk fel-lendítésére. A feltétlen türelmesség prédikálása helyett fogadjuk el bátran és nyíltan a harcot ellenfelünkkel, nézzünk körmeire folytonosan s verjünk rá ezekre a körmökre valahol csak észreveszszük, hogy kaparásznak. Legyen harc, folyjék polémia; meglátjuk milyen új élet támad egyházi életünkben, ha majd előállanak ügyes, szellemes írók, kik a támadásokat diadalmasan visszaverik s az igazság fegyverét élénken villogtatják. Régi mondás, hogy a hatalmat csak azokkal az eszközökkel lehet megtartani, a melyekkel szereztetett; vegyük elő újból a reformáció korának szellemi fegyvereit. Ellenfelünk a deresen fekszik, nem kell egyéb, csak hogy vegyük kezünkbe a pálcát s fölötte megsuhintsuk. Rendelkezésünkre áll hosszú századok harcainak írtózatos történelme, az a végtelen sok istentelenség, melyet a hierarchia s a jezsuitizmus Isten nevében elkövetett; kizsákmányolhatlan tárháza az a controverziának. De rendelkezésünkre állanak a legújabbkori s újnemű áskálódások és cselszövények is, a salon-jezsuitizmus ezerféle találmányai, a melyek úgy gyártják a mindenféle kultusz-eszközöket, mint a divatekket.

Francia találmányok egyik úgy, mint a másik; francia abbék és marchande de modes-ok remekei. Azok a divatos retraitek, főrangú hölgyeknek néhány napra zárdába való vonulása; hol egyik, hol másik szentnek elővétele, hogy különös kultusz tárgyává léptetessék elő; azok a számtalan mindenféle szövetkezetek, fogadalmak, fogadalmi és örökimádási templomok: a vallásnak eféle pipere és divattárgygyá való lealacsonyítása nem jogosít-e fel bennünket is arra, hogy az eféle üzelmeket szellőztetés tárgyává tegyük? Es hát, a mint már fentebb említettem, elévülhetlen jogegyenlőségi követelésünk fentartása és folytonos emlékeztetben tartása annak a megbecsülhetetlen támasznak, melylyel az emberi méltóság, a hazaszereget a protestantizmusban, a magyar protestantizmusban bír! Mikor ily előnyös helyzetben vagyunk, mikor ily hatalmas fegyverekkel rendelkezünk, nem követünk-e el vétkes mulasztást, mikor mindezt kihasználatlanul hevertetjük?

Talán lesz, a ki szent borzalommal olvassa e sorokat: hiszen ez annyi volna, mint a fanatizmus hydrájának láncról való elbocsátása! . . . En nem ijedek meg ettől a szótól, melynek in terrorem populi felmutogatása a gyengébbek kedvéért kitalált fogások közé tartozik. Gróf Apponyi Albert mondá, hogy nem árt az állam-gépezet kerekére olykor-olykor egy kis szociálista olajat cseppenteni: nohát így vagyunk a vallási élettel is; ennek is szüksége van néha egy-egy fanaticus olaj-cseppre, ha már oly könnyen osztoztatjuk a fanatizmus címet a vallási buzgalom nyilvánulásainak. De a valódi fanatizmussal való remítéssel elkéstek; nem élünk többé oly időket, melyekben annak szörnyűségeit föl lehetne kelteni. Nem kell készpénzül venni azt sem, ha a mi hazafiságunkra hivatkoznak. Miért mindég csak a miénkre? Egy lélekzettel szokták említeni a sok nyelvek és felekezetek veszedelmét, mintha a felekezetek sokféleségében rejlő bajt a nemzetiségi kérdés veszélyével habár összehasonlítni is lehetne. A magyar társadalom szervezete nem oly gyenge még, hogy a vallási életnek élénkebb érverését ki ne bírhatná, a vallási mozgalomnak nem volt dissolvens hatása még akkor sem, mikor legélénkebb stádiumában a török vész reánk szakadt. És hasznára lenne e ennek a hazának, ha a nagy jámborság végeredményeként benne elolvad és elpárolog a protestantizmus?

Br. Prónay Dezső bizonyosan távol áll tőle, de én úgy látom, nagyon is el van terjedve közöttünk az a felfogás, hogy nekünk protestánsoknak azért kell kerülnünk ellenfeleinkkel való minden újjhúzást, polemiaát, hogy az állam és kormány irányában, melynek loyaltásától s bőkezűségétől csak az imént annyi jóban részesültünk, jó magaviseletet tanúsítsunk s jó indulatát magunk részére jövőre is biztosítsuk. Tévesnek, de nagyon jellemzőnek tartom ezt a felfogást. Az állam kormánya óhajthatja azt, hogy a felekezetekkel minél kevesebb vesződsége legyen, természet-szerű hajlama van a burocratiának perhorresálni minden élénkebb szellemi mozgalmat és a „Steuer zahlen und 's Maul halten“ elvének követésében látni a jó honpolgárság eszményképét: de azt csak nem kívánhatja tőlünk jó magaviselet fejében egy szabadelvű kormány, hogy magunkat perinde ac cadaver a szabadelvűség esküdt ellenségének kiszolgáltassuk! Avagy a mi vezető embereink nem hisznek abban a hivatalosan vallott szabadelvűségben s nem tudnak menekülni attól a régi felfogástól, mely egy más hatalmat lát a magyar állam háta

mögött, melynek aegise alatt ide bent a regnum Marianum él és uralkodik és törekszik talán több reménnyel, mint valaha, változatlan célja után; ennek a hatalmi szövetkezetnek talán okos számításból s mindenesetre ingyen kegyelméből kapjuk megélhetésünk eszközeit s ezt a magunk részére a jövőben is lehetőleg biztosítanunk kell?! Elavúltak tartom az ilyen észjárásnak alapgondolatát; jobb véleményben vagyok a mai magyar állam felől, de annyi bizonyos, hogy nem fogja feladatának tartani azt, hogy szellemileg is fentartson, ha magunk elhagyjuk önmagunkat.

A „Sárospataki Lapok“-nak Vegyes közlemények rovatában gyakran olvasok élénk és csípős glossákat a jezsuitizmusnak úgy külföldi, mint hazai működéséről: óhajtanám, hogy hasonló nemű tárgykezelés egy contignatióval feljebb, cikkek és értekezések keretében is jelentkeznek; irodalmunktól várnék legtöbbet azon szellemi mozgalom felébresztésére, melyre igen nagy szükségünk van, „quia circumit leo rugiens, quaerens quem devoret.“

Mocsáry Lajos.

TÁRCA.

Imádság a reformáció emléknapiján.

Világosság és élet forrása! Hatalmas és kegyelmes Istenünk! Nyugtató álmunk lágy karjaiból kibontakozva, megújult lélekkel, Hozzád vágyó érzésekkel borulunk atyai kebledre, hálát adni gondviselésedért, mely gondsabbban örökösödik felettünk, mint a földi atyák gyermekeik felett s bölcsesbben vezérli sorsunkat a legmélyebb emberi bölcseségnél is.

Óh, de hol is találánk mi a te gondviselésedhez foghatót!? Kinél párosul úgy a hatalom kegyelemmel, mint Te nálad!? Kinek bölcsességét mondhatjuk mi csupa szeretetnek, állandó jósnak, hanem ha a tiédet egyedül! Óh, Te édes, szerető jó Atyánk vagy és a mi bölcsen nevelt, jó végre vezérelt, sokszorosan kedvelt gyermekeid!!

Számlálni kezdjük-e dolgainkat, csudáidat, a melyeket érettünk cselekvél és cselekedni is fogsz végetlenül, itt, e parányi kis fészken, emberlakta világunkban s ott, ama meg nem mérhető tájakon, a lelki, szellemi élet határt nem ösmerő birodalmában, melynek mi már földi létezésünkben is részszerinti birtokosai vagyunk? Számálgassuk-e a testi jókat, a melyeket fénylő világod tündöklő égi-testei sugároznak s földi hazánk gazdag keble áraszt ki ránk, testiekre? Nem, óh nem, jó Atyánk! Csak háláljuk jótéteményidet s forróbban simúlunk édes atyai kebledhez.

Óh, ha lelki dolgainkat tudnók annyira számbavenni legalább, mint a testieket! Óh, ha midőn azokra gondolunk, midőn azokról némiképp megemlékezni akarunk, Te ihletnéd meg bensőnket, Te sugálnád gondolatainkat és érzelmeinket, hogy ajkaink, töredeztve bár, de mégis azokat rebegnék, a melyek legillendőbbek Te hozzád és hozzánk is, imádasodat kibuzogni törekvő gyermekeidhez! Óh, ha mi egy parányát bírhatnók csak mindenhatóságod nyilatkozó erejének, mely egyetlenegy szavával is világoknak ad életet: akkor talán teljesebben, szebben emlegetnők lelkünk érdekében mívelt csudáidat!?

Atyánk! Szent fiadért, a Jézusért imádunk és áldunk Tégedet! Áldunk és imádunk isteni bölcseségeért és szereteteért, tudományának, életének értünk eltűrt halá-

lának kibeszélhetetlen áldásaiért. Világosság, élet árad k azokból reánk; elménk fényességet, szívünk nemességet, akaratunk és életünk erőt és szentséget, óh, csak azok által nyerhet. Út, élet és igazság ő nekünk, legjobb Atyánk! — útunk Te hozzád, életünk Te benned és igazságunk Te előtted! — Imádunk és áldunk, Atyánk, szent fiadon fundált országodért, a keresztyén anyaszent-egyházért, mely egy atyának gyermekeivé akarja egyesíteni mindazokat, kik Jézusunk nyomdokain törekszenek szeretni Tégedet, mint legjobb édes atyjokat s embertársait, mint önnönmagukat! Óh, ha mindig úgy szerettek volna Téged is, meg testvéreiket is az emberek! Óh, ha annak az országnak története, története lenne csupán az isten- és emberszeretetnek! Oh, ha midőn arról az országról, annak sáfáiról emlékezünk, pirulás nélkül mutathatnánk mindnyájokra, mint szent fiad nyomdokain haladókra!

Nem, nem tehetjük ezt, jó Atyánk! Fájdalommal valljuk meg előtted, hogy ennek a lelki országnak csak külsején volt olvasható és jaj! még ma is csak ott olvasható, hogy Istennek országa, a Te országod az; megvalljuk, hogy nem a közönséges lelkek, hanem a sáfárok voltak és még most is ők azok, a kik legtávolabb jártak és járnak az út, élet és igazság ösvényeitől; megvalljuk, hogy lelked fuvallása, világosságod és hatalmad meg-megnyilatkozása nélkül könnyen letévelyedünk mi a te országod fáradalmas, de gyönyörűségei tájairól és ott bolyongunk, a hol idegen, sőt emberistenek érdekének rabszolgái az emberek. Óh, a fiúság, a lelki szabadság, a Jézushoz való hasonlóság nem könnyű feladat a mi gyarló erőinknek!

Atyánk! Lelked világosító és új életet szülő erejére, s attól áthatott lelkekre van szükségünk, ha szent fiad útjaiban megmaradni s országodnak hű tagjai lenni kívánunk. Lelked erejére, ama pünkösti lélekre van szükségünk, mely koronként, mint az első pünkösten s a reformációban, zúgó szél és tüzes nyelvek alakjában száll alá a zsibbadt emberi lelkekre s megmutatja az elhidegült és sötétségben bujdosó világnak, hogy a Te lelkedtől születik itt az emberiséget boldogító minden szent és üdvös dolog s hogy a te lelkednek fénye, mint a napnak sugára a felhőket, égi dicsfényvel ragyogja be emberi nemünket és intézményeinket. — Lelked erejétől áthatott nagy emberekre van szükségünk Atyánk, — a kik, mint szent fiad apostolai, mint reformátoraink is, századokra kiható föllendülést, virulatot biztosítanak az emberi nemnek, mert áldásos munkájuk nyomain előhaladás és tökéletesbülés gyümölcsei érnek intézményeinkben, mindnyájunk javára. Óh, ha nem küldnél koronként számunkra ilyen nagy lelkeket: gyermekeid sorsa visszahanyatlanék a műveletlenségbe s a porban tengetnénk silány életünket, tökéletlen teremtményeid módjára. Óh, de nem ezt akarod Te, nem ezt! Azt akarod Te, hogy nyomról-nyomra előbbre haladva közelítsünk Hozzád, tökéletességnek atyja!

Hála, hála, magasztalás ezért Neked, örökké gondos és kegyelmes Istenünk! Hála apostolaidért is, hála reformátorainkért is! Hála, hogy minket már az ő követőiké, ügyök, a te ügyed munkásaivá avattál! Hála, hogy az ő nyomdokaikon nemzetenként munkálhat az emberiség mennyei országod terjesztésében! Hála, magasztalás Neked és Fiadnak, hogy sokszorosan megpróbált evangéliomi magyar egyházunk ott küzdhet még ma is az isten-, haza- és emberszeretet térein, ott küzdhet az emberi tökéletesbülés apostoli intézményei sorában!

Atyánk! Vajha továbbra is oly erővel harcolhatnánk, oly lélekkel munkálkodhatnánk itt a te országodért, mint nagy elődeink, az apostolok, a reformátorok

és e magyarhoni evangéliomi Sionnak lelkes bajnokai, éber őrállói! Vajha ne követnők mi soha az álnok sáfárok példáját, hogy így törekvéseinknek sohase önhasznunk, hanem a Te dicsőséged s a földi mennyország egyedüli szolgálata lenne örökös rúgója! S vajha, mikor lankadni és megrestülni kezdünk, lelked fuvallna ránk mindannyszor és lelkesítene és erősítene újabb harcok megharcolására, újabb győzelmek kivívására!

Lelkek lelke! Te örökké hatalmas, kegyelmes! Ömleszsz belénk égi világosságodból, mennyei erődből új eleveniséget! Gyújtsd lángra közöttünk a kicsinyt és nagyot, gyúts lángra mindenkit, a ki benned és fiadban bíz, hogy a Te szent szerelmedtől és országod terjesztésének buzgalmától, miként égi tüztől forrva, ott járhasunk mindig, a hol szent fiad, a Jézus, az ő apostolai és reformátorai jártak: járhasunk az isten-országának, az isten- és emberszeretetnek útjaiban és sikerrel küzdhesünk nyomról-nyomra annak megvalósulásáért! Óh, fogadj, tégy mindnyájunkat evangéliomod apostoláivá, országodnak reformatori buzgalmú munkásaivá! szent fiadért kérünk! Ámen.

Imádságunk meghallgatásának és atyai kegyelmed rajtunk való nyugvásának boldogító reményével távozunk el e szent helyről, jó Atyánk, Istenünk. Óh, adjad, hogy soha meg ne fogyatkozzék Benned és ügyed győzelmében vetett reményességünk! Ámen!

Novák Lajos.

Emlékbeszéd

a reformáció 382-ik évfordulóján.

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

A gondolatok árában fürdik ma lelkünk, a midőn ama nagy napra emlékezünk vissza, a melyen az emberiségre ismét felderült a krisztusi vallás-erkölcsiség hajnali fénye, a melyet az apostoli férfiak elhunytá után a római katolicizmus sötétségbe borított, hogy az éjnek leple alatt annál kényelmesebben, annál vakmerőbben végezhesse Isten s ember ellen irányuló orzási munkáját. Az eszméknek sokasága hívogatja lelkünket ma, a midőn arról emlékezünk, hogy ezelőtt 382 esztendővel a lélek kiszabadult börtönéből s lerázva a papok által reávert rabbilincseket, szabadon kezdett szárnyalni az ég felé, termelvén gyöngyöket, a melyek drágábbak keleténél. — Az érzelmeknek egész özöne vesz ma körül minden igaz protestánst, a kinek van tudata arról, hogy mi a vallás, mi az erkölcs, mi az igaz isten-félelem, emberszeretet s a hazához, a nemzethez való ragaszkodás!

S ha az alatt a néhány pillanat alatt, a mely rendelkezésünkre áll abból a célból, hogy a reformáció megindulásáról, jelentőségéről, az emberiség történelmében korszakot alkotó voltáról megemlékezzünk, valóban célunkat akarjuk szolgálni, nem is lehet lelkünket más irányban foglalkoztatnunk, mint a gondolatok, eszmék s érzelmek ama tartalmi igazságának kutatásával, a mely igazság fényes, mint a nap, tündöklő, mint az istenség maga, a melybe a szem nem tekinthet bele, egyedül a lélek, a melynek joga van még az istenség mélységeit is vizsgálni, mert a lélek isteni eredetű s ha eredetét keresi, magát az istenit vizsgálja!

Eltűnődve ez igazság felett, a melyet érintettem, — belemélyedve a reformáció s annak szülöttje, a protestantizmus jelentőségébe, ez alkalommal csupán csak egyetlenegy mozzanatot óhajtok emlékezésünk tárgyává tenni! S ez nem más, mint ez: úgy látom, úgy tapasztalom, mélyen tisztelt közönség! hogy nekünk protes-

tánsoknak, mint a Krisztus igaz követőinek, széles e világon, a történelem folyamán az a sorsunk, a mi volt magáé a Krisztusé, a mi a sorsa az igazságnak: *küzdeni egész a kereszt-haláláig, meg is halni, el is temettetni, de koporsóinkból, sírunkból diadalmasan kikelni s a feltámadással új életet teremteni földön és égen egyaránt!* Nem más ez, mint *élet-halál-harc!* De a halál fölér az élettel, mert a halálból élet támad, a mely mindig erősebb, mindig hatalmasabb lesz, a mely mindinkább-inkább közeledik a tökéletesség felé s létesíti a Krisztus szerint való élet-viszonyt Isten és ember között!

Azok a nálunk is, másutt is jelentkező szomorú tünetek, hogy azok is ellenségeinkké lesznek, a kik barátaink, hívő társaink, hitünk cselédei voltak egy ideig: felfogásom szerint épen ezt igazolják! Mert megismerni az igazságot, fürdeni a világosság fényárjában, aztán a hamissághoz szegődni, a sötétségbe öltözködni: ez jelképezi azt a nagy harcot, a melyet a protestantizmusnak unos-uraltan folytatnia kell bent és kint egyaránt az igazság érdekében az igazság ellenségei ellen, a kik a protestantizmus légkörében emberekké lesznek, hogy a róm. katolicizmusban megcsúfolják az embert s a kik ott, a túlsó táborban növekedve fel, még csak az ember igaz fogalmának a tudatára sem emelkedhetnek, mert a lélek le van nyűgözve, le van lánczolva annyira, hogy csak csonka-béna természetű. De épen ez a tudat az, mélyen tisztelt közönség! a mely nyugalmat szülhet lelkünkben, mert így a protestantizmus erejének mindig mozgásban kell lennie, vérének mindig lüktetnie kell, hogy a harcot, a mely élet-eleme, diadalal folytatassa.

Harc volt a reformáció, harc a pretestantizmus, a mint harc volt a Krisztus élete, a ki maga mondá: *„azért jöttem, hogy fegyvert bocsássak!”*

Hadüzenet volt a reformáció az igazság ellenségeinek s a protestantizmus a maga tiltakozási jellegével nem is lehet más, mint folytonos hadüzenet az igazság elnyomóival szemben!

Hadüzenet, folytonos harc a mi hivatásunk az igazság érdekében! Olyan hivatás, a mely teljesen azonos a Krisztuséval!

Hadd állítsam egymás mellé a Krisztus harcát s a mi harcunkat, mint az ő igaz követőinek harcát, néhány rövid vonással!

Az emberiség az idők teljességének beállta előtt egészen alá volt süllyedve vallás-erkölcsi tekintetben, mert a vallás inerő külsőségekből állott, szertartásoskodás uralkodott minden vonalon s az imádkozás csupán szavak hangoztatása volt, — az erkölcsiség durva önzésben nyilvánkozott, a mely mindent csak a maga érdekében cselekedett s a szeretet melegét kizárólag az önre terjeszté ki.

A világ világossága, az emberiség idvezítője, a vallás-erkölcsi életet reformálta, a külsőség helyébe a bensőséget helyezte, a szertartásoskodást az élő hittel váltotta fel s az imádságot az Isten iránt való odaadássá tette, a melyben a lélek ölelkezik a mindenség atyjával, — az erkölcsiség elvévé pedig egyetlenegy kötelességet emelt: a szeretetet, a mely nélkül nincs élet, csak halál; a szeretetet, a mely által lesz az ember Istennek képmásává!

Akkor, a mikor a reformáció hajnal pirjának derengésére szükség lett: az emberiség ismét alá volt süllyedve vallás-erkölcsi tekintetben! Mintha az idők folyamán a krisztusi elvek elvesztették volna ható erejüket, holott pedig csak az emberek lettek ismét olyanokká, a minők voltak az idők teljességének előtte, azaz üres szívűekké, lélek nélküli alakokká, a kiknél uralomra jutott a hagyományokhoz való ragaszkodás a maga lélek élő tartal-

mával, — a kiknél a szertartásoskodás lett a napi munkásság, — a kiknél az „Uram! Uram!” kiáltás volt az imádkozás. — az erkölcsiség pedig a férfi s női zárdák fülkéinek titkos tényeiben nyilvánkozott meg, a szeretetet az érzéki szerelem durvaságává változtatva!

A reformáció aztán az üres szíveket megtöltötte a krisztusi szeretet érzelmeivel, — a lélek nélküli alakokat lelkes emberi voltuk tudatára juttatta, — oda állítván őket az Isten és ember közötti viszonynak a forrpontjára, a hol az egyéniség. a személyiség uralkodik szemben a történeti hagyomány tévedéseivel, — a hol az ember ember s nem megholt állat, — a hol az ember érző, gondolkozó, akaró lény, a ki a maga életével a mások életét is ápolja, a kiben az ég és föld Istenének a képmása dicsőül meg a tökéletesség felé való haladásban!

Háromszáz esztendőnél több, kevés híjján közel négyszáz esztendeje annak, hogy a reformáció eszméi ily irányt létesítettek, az emberiséget így lelkesítették, hasonlólag a világ világosságához, a kinek megvolt a maga Keresztelő Jánosa épúgy, mint a reformációnak megvoltak a maga Wickliffjei, Husz Jánosai, a kik már az úttörés munkájáért is halállal áldoztak!

S vajjon hát ma is olyan hivatása van-e a protestantizmusnak, mint volt akkor, a mikor a csecsemő csak a bölcsőben ringott, vagy a mikor már fejlődött volt testben és lélekben?

A mélyen tisztelt közönség minden egyes tagja a maga saját körében is tapasztalhatja, ha figyelmesen tekint a napi élet eseményeire, hogy ott a hamisan úgy nevezett „egyedül idvezítő” körben a világ ábrázata ma is csak olyan, mint volt ezelőtt közel négyszáz esztendővel, — hogy levegő ma is csak olyan dohos, tömjén füstös, mint volt a Lutherék, Zwingliék s Kálvinék korában, — sőt ha mélyebben vizsgálódunk, a dohos-ság ma még erősebben érezhető, mert a műveltség, a tudomány, a felvilágosodottság az emberiség körében azóta villámgyorsan haladt előre s fejlődött ki, a melyekkel szemben a régi levegőt a maga mivoltában féltékenyen őrizni, gondosan elzárni úgy, hogy egy parányi friss légáramlat se jusson hozzá: ugy-e bizony csak a dohosságnak az erősbödését eszközli?!

De hogy ez valóban így van, — hogy nekünk protestánsoknak ma is épúgy a harc a hivatásunk, mint volt őseinknek, erre vonatkozólag bizonyára elvárja tőlem a mélyen tisztelt közönség a kellő bizonyítékot!

Kötelességemnek ismerem a jogos várakozásnak s követelésnek elegettenni, abban a tudatban téve ezt, hogy az igazság feltüntetése nem felekezetieskedés. s abban a meggyőződésben, hogy türelmetlenséget sem vethetni szememre akkor, a midőn a valóságot állítom előtérbe!

Bizonyára nincsen a mélyen tisztelt közönség körében senki, a ki ne tudná azt, hogy mi volt az a szikra, a melyből az emberiség lelkét megtisztító tűz állott elő, hogy a lélek keresztség által új nemzetség támadjon, mint ott a Jordán vizénél, a mikor Keresztelő János megtérésre hívta fel honfitársait. Mindnyájan tudjuk, hogy az 1517-iki október 31-iki nagy jelenet, Luther 95 tételének a wittenbergi vártemplom ajtajára való kiszögezése, közvetlenül nem más okból következett be, mint abból, hogy Tetzel János, domokos-rendi perjel, tehát annak a szerzetes rendnek a tagja, a melynek nevét a népnek egészséges erkölcsi felfogása „az Őr kutyái” névvé változtatta át, úgynevezett bűnbocsátó cédulákat árult a római császárság szászországi részében.

Bűnbocsátó cédula? Mi volt ez? Semmi más, mint egy darab papíros, a melyet pénzért válthattak a bűn-

sők Tetzelnél s a melyre ez volt ráírva: „A ki ezt felmutatja, az bűnei alól felmentetett.“ A ki nem hajlandó elhinni, hogy ez tényleg így volt: nézze meg a Rostockban ma is látható bűnbocsátó cédulát, a melyet Tetzel 1517. október 5-ikén Berlinben egy köpeniki mesterembernek, Tillemannnak a részére állított ki. Ezen a cédulán ezt olvassa, a ki megnézi: „ezen levelünk folytán az emberölés vétké alól feloldoztatol. . . s gyilkosság miatt senki ne merjen bepanaszolni. . .“, mert megjegyzendő, hogy ez a Tillemann agyonütötte a mesterinasát, s ezért volt szüksége a bűnbocsánatra, a melyet jó pénzért, a mint láthatni, szerencsésen (?) meg is kapott!

Ez a bűnbocsátó-cédula árulás, a melyet Tetzel egészen nagy zajjal, muzsikaszó, processió mellett vitt véghez, különböző árakon árulva az üdvözüléshez tartozó bűnbocsánatot, a mennyiben a királyok, püspökök, érsekek 100 frtért, a mágánások 40 frtért kaphattak egy-egy cédulát, a szegények pedig egy fillérért, vagy tejért, vajért, túróért, sajtért, húsert — oh mert az üdvözülés első mozzanata ilyen olcsó is lehet ott, a hol egyedül idvezülhet az ember, főleg, ha az üdvösség árulója olykor meg is éhezik, meg is szomjazik! — ez a bűnbocsátó cédula-árulás Luthert teljesen meggyőzte arról, hogy elérkezett az ideje annak, hogy állást foglaljon a visszaélések ellen s a harcot épen ezen a ponton indította meg, hozzávéve még a gyónást, a búcsújárást, a tisztító-tűzet, mint a melyek a bűnbocsánattal összefüggésben állottak!

Ha szabad a mélyen tisztelt közönség figyelmét ráirányítani a mindennapi életre: akkor, azt hiszem, velem együtt látják mindnyájan, hogy a protestántizmus ma is épen ezen a ponton folytat harcot, épen itt tördel folytonosan méreg fogakat, mert az igazságot diadalra kell juttatnunk, nem magunkért, hiszen mi is cserép-edények vagyunk, hanem magáért az emberiségért s annak tökéletesedéseért!

Vajjon nincsen-e ma is bűnbocsánat árulás? . . . Az alak változott, a lényeg azonban megmaradt! Mert vajjon nem bűnbocsánat árulás-e az, hogy a búcsúsoknak bűnbocsánat van ígérve, mikor tudjuk, hogy mint a vásárt, úgy a búcsút is csak pénzzel lehet megjárni? Vajjon nem bűnbocsánat árulás-e az, a mikor pl. itt helyben is az örök fogadalom vagy imádság temploma javára adakozásra hívták fel az ájtatoskodókat s az adott pénzért Mária-képet ajándékoztak, a melyen körülbelül ez állott: e kép vevője nagy jót tett a lelkével! Hát a lourdesi, a római búcsújárás nem bűnbocsánat árulással van-e összekötve? Sőt ez esztendő december 24-ikének estvéjétől a jövő esztendő karácsony napjáig minden egyes nap bűnbocsánati nap, a melyen széles e világon minden igaz hitű róm. katolikus tisztára moshatja magát, ha van elegendő pénze arra, hogy a rendezendő búcsúkon résztvegyen!

Hát az kikerüli-e a mélyen tisztelt közönség figyelmét, hogy a gyónás ma is olyan kötelessége a róm. kath. embernek, a melyet halálos bűn terhe alatt minden esztendőben legalább egyszer tartozik teljesíteni? . . . Hogy mi aztán ez a gyónás? ez úttal nem szólok róla bővebben, csupán annyit jegyzek meg, hogy nem egyéb az, mint visszaélés a legrútabb alakban a szív titkaival, gyalázatos merénylet a hívő lélek ellen, a melyet bolonddá tesznek s magával az Istennel is szembeállítanak. S vajjon nem gondoltok-e a mélyen tisztelt közönség némi tagjai a felől, hogy mi lehet az oka annak, hogy vannak választott, udvari, házi gyóntató papok? . . . Semmi más oka nincs ennek, mint az, hogy az Isten ellen való vétket, a hívő lélek elleni merényletet az egyik pap nagyobb mértékben meri elkövetni, mint a

másik. Bizonyára méltóztatnak emlékezni arra, hogy a mikor nem régen két jezsuita járt itt a határunkban, a népnek a nagyobb része a fiatalhoz tódult gyónni! Miért? azért, mert az öreg akár azért, mert már maga is sokat vétkezett s a bűn súlya alatt durvává lett, — akár azért, mert már maga nem vétkezhett egy és más irányban úgy, mint az ifjak, — akár azért, mert szigorú erkölcsi felfogása volt, — a mit azonban nem tételezhetünk fel egy jezsuitáról, mert jezsuita és tiszta erkölcs ég és föld phisikai távolságában állanak egymástól, — elég az hozzá, hogy ez az öreg nem adott olyan könnyen feloldozást, mint az ifjabb! . . . Gondolkozva e tény felett, úgy gondolom, hogy egy eredményre jutunk, arra t. i., hogy ez a gyónás olyan dolog, a mely a lélek elleni merénylet, a melyet, mint ilyet a leghatározottabban le kell álcáznunk, ha szeretjük a mi felebarátainkat, a kiket fel kell világosítanunk, hogy a gyónás gyalázatos visszaélés az Isten szolgája címmel, — útálatos merénylet a lélek büntudata s bűnbánata ellen!

Nem volnék őszinte, ha fel nem említeném, hogy épen ezt az irtóztató visszaélést gyakorolják velünk szemben a legsikeresebben a r. kath. egyház papjai! S hogy épen ez az ő munkájuk sikerének a kulcsa: ez bizonyítja legjobban azt, hogy a r. katolicizmus az ámtásnak, a hazugságnak, a csalásnak a rendszere, a melyben a félrevezetés, sőt egyenesen a bolondítás játsza a főszerepet! . . . Ezek az erős szavak az igazság felháborodásának a kitörései! Mert az csak nem igazság, hogy engemet egy velem egyformán bűnös, vagy nálamnál bűnösebb ember nyilvánítson ártatlannak az Isten nevében? S ha a felebaráttal tesz így az a pap, akkor is felháborodik az igazság s harcra kész a hazugság ellen! . . . S még hozzá ott van a gyónási titok is! A papnak, az igazság hivatásszerű szolgájának el kell hallgatnia, hogy az ő gyónója bevallotta, hogy gyilkosságot, rablást, gyújtogatást követett el! . . . Hát nem az emberi társadalom elleni útálatos merénylet ez, a mely ellen küzdeni szent kötelessége a protestántizmusnak?!

De ott van még a tisztító tűz is! Mint a reformáció megindulásakor, úgy ma is otromba módon rémítetik a gyermeteg lelkeket a tisztító tűz iszonyatosságaival, a hol „nehéz, tűzből származott kínok“-at szenvednek az oda jutottak! Ez ellen a rémítés ellen ma is küzdeni kell s a felvilágosítás adás a mi kötelességünk, a kiknek rá kell mutatnunk arra, hogy a tisztító tűzről szóló egész felfogás merő csalás, a melyet azért rendszeresítettek, hogy a mise-pénz bőven hulljon az oltárra! Igaza volt rotterdami Erasmusnak, a ki a purgatóriumot a klérus konyhájának nevezte! A fillér-gyűjtés a koronáig s a százasokig épen itt jár igen nagy eredménynyel!

Mindezek, a mint említettem, a Luther, Zwingli s Kálvin korában a szikrát képezték, a melyből az a hatalmas tűz támadt volt, a mely tisztítólág futott át a világon! Mint láthatni, ezek a kór anyagok ma is megvannak s ellenök a protestántizmus valóságos irtóhadjárat viselésére van kötelezve. S e hadjárat élet-halál harc jellegű minden időben, mert hit, meggyőződés ott a tulsó táborban nem lehet nemesebb értelemben, s mert itt van: őseink közül sokaknak kellett vértanúságot szenvedniök s ki tudja nem ez vár-e mi reánk is, az igazság bajnokaira?

Fájdalommal kell megvallanunk mélyen tisztelt közönség, hogy az élet-halál-harc épen napjainkban sokszorososan jogosult, indokolt, — talán jogosultabb, indokoltabb, mint 400 esztendő alatt a kezdetet s egy-egy szomorú időszakot kivéve, bármikor! . . . Hogy miért?

... az ellenség kihívó viselkedése miatt, a mely lép-ten-nyomon megnyilatkozik! Ott van például a műveltség első rendű képviselője: Franciaország, a hol az ultramontánizmus a katonasággal karöltve valóságos orgiákat csap nap-nap után! Ott van a haladást minden téren oly óriási mértékben feltűntető Németország a hol a centrum párt nem egyszer egész kétségbevonhatatlanul elárulja ultramontán színezetét. Ott van a hatalmas Anglia, a hol a ritualismus előtérbe tolakodása napról-napra észlelhető s itt van a mi édes magyar hazánk, a hol a józan ész a magyar fajban olyan szemmel látható s mégis a fekete sereg uralmának bizonyágaival vannak telve napi krónikáink.

Honnan s miért van ez a kihívó viselkedés? Mi képezi az alapját a sötétség terjeszkedő erejének? ... őszintén megvallom s hiszem, hogy sokan vannak mások is, a kik egyetérteneke velem: ezekre a kérdésekre nem tudok kielégítő feleletet adni!

Talán azért van ez így, mert az a róm. katolicizmus, a melyet egykor egy ilyen napon szégyenpadra, pellengére állított a reformáció: még sem olyan lelketlen valami, mint a minőnek mi tartjuk? Talán azért, mert a protestantizmus tévedéseiből kijózanodtak az emberek?

Dehogy! A protestantizmus alapja kizárólag az Isten ígéje. Tévedései tehát alapjában, a szent-írásban nem lehetnek s nincsnek is, mert az „az ég és föld elmúlnak, de az Úr beszédei mindörökké megmaradnak.” Lélek és élet a protestantizmus s nem szervezet, nem anyagi társaság, hanem szellemi szövetség az ész és szív országában!

Annak, hogy Franciaországban, Angliában, Németföldön s itt hazánkban a róm. katolicizmus úgy uralkodik, nagy valószínűség szerint az az oka, hogy a kor anyagi felfogásának ellensúlyozásául, jobban mondva, az önzés ellenértékeül olyan valamire van szükség, a mi a csalást sanctionálja! Aztán meg az a fény, az a pompa, a mely ott, a túlsó oldalon olyan nagy szerepet játszik, tetszik a hiúságokon, hiábavalóságokon természeténél fogva kapó emberi léleknek! S mindennek fölött aztán olyan gyarló, olyan szegény, olyan ügyefogyott, de aztán olyan elbizakodott s önfejű is az emberi lélek, hogy bár érzi, hogy embertársa bármily magasan álljon is, csakis vigasztalást adhat, egyebet nem: mégis bűntől való feloldozást is vár s követel! Az én meggyőződésem szerint a lélek aberrációjának veendő a róm. katolicizmus terjedése, a mely eltévelyedést kézzel foghatólag igazolnak azok a mindennapi jelenségek, a melyek megérdemlik a komoly figyelmet, tudniillik, hogy nők, a kik ugyanám kifogásolható életet éltek, egyszerre csak apácai életre adják magokat; katonatisztek, a kik ugyanám szabad gondolkodásúak voltak, egyszerre csak olvasó pergetőkké válnak! No hát az ilyen különlegességek, a léleknek bensőségét megölve, egyáltalán nem mutatnak egyébre, mint hamisságra, öncsalásra, önámításra, a melyet a klerus készséggel sanctionál! Hogy aztán végül a politikai életnek épen a mi hazánkban sajátos anachronisztikus szervezetéről is megemlékezzem: vajjon nem visszás dolog-e az, hogy a tudományt, műveltséget, képességet, arravalóságot vallásfelekezeti szerint mérlegelik s az igaz hitű r. kath.-nak előny van adva sok-sok téren s állásban?!

Ime a valószínűnek látszó ok, a melynél fogva az ultramontánizmus *diadalt látzik ülni!*

Jól jegyezzük meg, hogy csak *látzik* diadalt ülni!

Mert csak *látzatnak*, az igaz, hogy komolyan veendő látszatnak kell tekintenünk az említett jelenségeket, a melyek ellensúlyozásául legyen elég csupán a

„Los von Rom“ mozgalomra hivatkozni ott a szomszéd Ausztriában, a hol az ultramontánizmusnak egyik gócpontja van! A Rómától való elszakadás napról-napra nagyobb mérvet ölt s ha tovább tart: rövid idő alatt Ausztria fölé protestáns árammá változik!

De látszatnak kell ama jelenségeket tartanunk, habár komoly figyelmet érdemelnek, azért is, mert a történelem tanulságai szerint vannak ugyan visszaesések, vannak a haladás terén szünetelések, de ezek csak arra szolgálnak, hogy aztán elvonulásuk után a haladás, a fejlődés annál erősebb, hatalmasabb s fokozatosabb legyen!

Kétségbe kellene esnünk az emberiség jövője felett, ha annak vallás-erkölcsi tekintetben a római katolicizmus volna az irányzója, zsinórmértéke! Akkor akár rögtönöz özvíz seperje el inkább az őket, hogy az el-fajulásnak egyszerre vége szakadjon!

Az a szellem, a mely ezelőtt 382 esztendővel, mint hajnali friss szellő, majd mint tisztító szél-áram végig suhant, átrohant az emberiségen, életteltjes tartalmú volt s a mint a történelem bizonyítja: új világot teremtett szívből s észben egyaránt, mert az Isten ígését állítja szembe az emberi hagyományokkal.

Ennek a szellemnek nem lehet s nem is szabad megöletnie! A testet megölhetik, — minket, ma élő protestánsokat s az utánunk következő nemzedékeket elgázolhatja testileg az ellenség, de a lélek, a szellem, az megmarad s mint erjesztő kovász hatni fog mindenha s mint a mustármagból, terebélyes fa nő, a melynek ágai az eget érik!

Az a szellem, a mely az embert emberré, a nemzetet nemzetté tette s teszi, — a mely egyetemességével az egyéniségnek s a nemzetiségnek a legnagyobb védelmezője, egyenesen nemtője, — az a szellem, a mely csak Istent tanít imádni, nem bukhatik meg soha!

S ez a főiskola itt e ponton, a hol az ellenség ostromai hevesen támadnak, ennek a szellemnek hű letéteményese! Itt a türelem, a szeretet, az igaz isten-félelem uralkodnak, mint protestáns elvek, a melyek ellenállhatatlanul hatnak!

Óh borúljunk le áhítattal a gondviselés ama nagy kegyelmi ténye előtt, hogy a reformáció hajnalát felderíté egykor a népekre s nemzetekre; adjunk hálát az Istennek, hogy mi immár a reformáció eszméinek kies mezőin tartózkodhatunk!

Ebben a meggyőződésben, ebben a boldogító tudatban legyen a mi mai ünneplésünk szent és felemelő. Legyen ez a mi lelkünknek igazi, hamisítatlan örömunnepe, — legyen majd a késő utódoknak is, a kiknek ajakán, mint most a miénken hangozzék nagy erővel az Istenbe vetett hitnek s bizodalomnak fenséges megnyilatkozása, hogy

„Erős várunk nekünk az Isten!”

Dr. Tüdös István.

Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.

(Folytatás.)

A kellem, — mondja *Ferrero* — a női gyöngesség aesthetikus oldala; és mivelhogy a férfi ezt a tulajdonságot keresi a nőben: a társulásnak jól ismert pszichológiai törvényéből következik, hogy a kellem nyilvánulásai és a szeretet édes érzelmei között annál szorosabb lesz az összefüggés, mennél jobban növekszik a pszichikai előhaladás. A mint egyszer ez az összefüggés a megkívánt alapokra van fektetve, a nevezett törvény azt hozza magával, hogy a körülöttünk levő bármi-

féle kellemes és tetszetős dolog a szeretet, gyöngédség érzelmét költi fel bennünk, sőt van egy bizonyos megfelelő fok, a melyhez elérve még mindama tetszetős dolgok, legyenek azok emberi lények, természeti tárgyak, avagy művészeti produktumok, még gyönyört okoznak nekünk és ez a gyönyör egy kisebb fokon csupán a szeretet örömteljes érzelmeinek a reprodukciója. De a kellem — a mint épen most mondtuk — a női gyöngédség esztetikai oldala. Ebből kifolyólag a társulás a szeretet érzelmei és a kellem nyilvánulásai között erősebbé válik, kiterjed a kellemes dolgokról az igénytelen tárgyakra, mert bizonyos időpontokban csaknem minden igénytelen dolog a kedvesség esztetikai külsője alatt jelentkezik reánk nézve; úgy hogy a mint e két érzelm közötti társulás nagyobb mérvet ölt, az a szeretet és a gyöngédség közötti társulássá válik. Gyöngébb teremtmények, például fiatal gyermekek, a kik — par excellence — minden megfelelő korban levő élő lény között a leggyöngébbek, mily rokonszenvet ébresztenek fel bennünk, a mely csupán egy éjjeli mécseshez hasonlítható ama rokonszeny lángjának intenzitásához képest, mely bennünket a nővel egybefűz. Szépen fejezi be *Ferrero* ezt a kis esztetikai kitérését, mondván, hogy a nőnél nyilvánuló physikai kedvesség egy jótékony napsugár, mely virágzásnak indítja a férfi szelidebb indulatait. Nagy szerencsétlenség volna — úgymond — ha a napsugarat fellegek takarnák el előlünk.

E helyen azt az ellenvetést lehetne tenni, — állítja fel a tételt *Ferrero* — hogy ha a nő kénytelen teljesen lemondani arról, a fentebbi észrevételek erejénél fogva, hogy tényleg is kivegye a maga részét a mindennapi megélhetésért folytatott küzdelemből; a rendeltetése úgy fog alakulni, hogy állandóan az erősebb nem rabszolgája gyanánt szerepeljen és ebből kifolyólag semmi pozitív haszna sem lesz ama művelődési előhaladottság gyümölcseiből, mely különösebben a férfi munka eredménye volt. *Ferrero* az eshetőleges ellenvetésre határozott *nemmel* válaszol s mi a legcsekélyebb elfogultság nélkül oszthatjuk az ő nézetét. Amaz állítás igazsága, hogy a nehéz munka nem felel meg a nő természetes helyzetének, — be van bizonyíva ama tény által, hogy ő most tényleg részesedik azokban a valóságos előnyökben, melyeknek létrehozásánál nem játszott aktív szerepet. Ha a nő elnyeri ama legfőbb célt: helyzetének javítását a nélkül, hogy munkával járult volna ahhoz: természetellenes dolog azt föltenni, hogy ő fizikai és értelmi erőit olyan események utáni iparkodással gyengítené, a miket minden erőfeszítés nélkül elérhet.

Számtalan esetben hallhattunk panaszhangokat innen is, onnan is, a nők rabszolgaságáról; igen sokszor lehattunk fültanúi olyanféle vélekedéseknek, hogy a nő még mindig egy önkénykedő úrnak az áldozata, a kinek föltett célja bármi módon is, meghajlásra és engedelmességre bírni a nőt a maga akarataival szemben. Ezek a panaszhangok és vélekedések nézetünk szerint nem egyebek erősen túlhajtott jajveszékelésnél; igen is volt idő, a mikor teljesen helyén valók lehetnek volna ezek, ámde nem a mi modern korunkban, hanem csakis az emberiség rég letűnt, barbár századaiban. A nő — még nagyobb mértékben mint a férfi — élvezi a civilizáció mindazon jótéteményét, a melyek, akár vagyunk hajlandók elismerni, akár nem — nagy részben egyedül a férfi által szereztettek meg.

Vegyük csak szemügyre — lelkesedik *Ferrero* — egy pillanatra a nők *vad* törzsek között s a művelt nemzetek barbár elődei között szokásban levő helyzetét;

hasonlítsuk össze azt a világ legnagyobb központjaiban uralkodó jelenlegi helyzetével. Minő haladás! Minő bámulatatos átalakulás? Vad törzsek között a nő terhesebb munkát végez az igavonó baromnál, a legaljasabb rabmunkákat teljesíti, silányul táplálkozik és csakis oly időpontokban, mikor az urának szeszélye azt jónak látja; a lakásnak a legkényelmetlenebb és legpiszkosabb zugaiban kell neki meghúzódnia, ütik-verik, durván bának vele, sőt tetszésük szerint meg is ölik. Rabszolga a legnagyobb mértékben; a nélkülözések nyomasztó súlya alatt vergődő individuum, egy oly mozgó és gondolkodni tudó élőlény, kinek a köztük fennálló felfogás szerint nincs joga sem az élethez, sem a boldogsághoz. *Ferrero*, — talán abból az elvből indulva ki, hogy: exempla sunt odiosa, — nem is hoz fel pozitív példát, de hogy ez is legyen felen sorainkban, megolvashatjuk Paul Gide: »Tanulmány a nő magánjogi helyzetéről« cz. dolgozatának bevezető részében: »a mongol tatároknál a nő a legkeményebb rabszolgaságra van kárhoztatva; ha teherbe esik, tisztátalannak tekintetik és férje előzi a házából.« — Sapienti sat! (Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Néhány szó a gömöri egyházfegyelmi javaslat védelmében.

(Folytatás.)

Most már az van hátra, hogy egyenként megfeleljünk az Azari úr kifogásaira. És mikor ezeken végigtekintünk, végeredményül megint csak azt mondhatjuk, hogy azok nem oly hajmeresztő és helyrehozhatlan hibák, a miket ne lehetne corrigálni s a mikért az egész dolgozatot a „szerencsétlen“ jelzővel méltó volna agyon csapni.

Legelsőbben is abban ütközik meg, hogy a nyilvános istentiszteletet kerülőkért bizonyos előző sikertelen kísérlet után a gyülekezet előtt történendő bejelentés alkalmával gyülekezeti imádság tartatik s bár magát az imádkozást, mint javító eszközét nyíltan nem kifogásolja, de nem tud eligazodni abban, hogy ez az egyházfegyelem felsorolt nevei és fokozatai közül melyikhez tartozik? Hát ha egy kicsit gondolkozik Azari úr, könnyen rájöhet vala, hogy ez a *gyülekezet előtt a szószékből* való megintés fokozata alá tartozik és miután az illető egyén előzőleg már a presbyterium előtt sem jelent meg, bizony nem fog az a gyülekezet előtt sem megjelenni s így a neki szánt intés csak imádság alakjában lesz kifejezhető. És ne gondolja Azari úr, hogy mi az illetén imádkozás alatt valami hosszú, áradozó imádság elmondását értjük. Ennek az imádságnak rövidnek kell lennie s csak annyit kell tartalmaznia, hogy a szívek mozdulását szabadon hajtó Isten dobantssa meg a vallásos közönységbe merült egyháztag szívét, hogy el ne fogyatkozzék végképen az ő hite, hanem térjen meg a hívők gyülekezetébe.

Hogy ez a § a gyülekezet idősebb tagjai ellen foganatosítandó fegyelmezést foglal magában, ezt egy olyan szemes és okos ember, mint Azari úr, ki a kákán is megtalálja a csomót, könnyen felfedezheti vala, annyival inkább, mivel a templomba nem járó ifjakra nézve külön intézkedés van ajánlva és pedig ugyanazon §. második részében.

A §. ezen utóbbi része ellen már kevesebb támadást intéz bíráló úr. Kérdésbe teszi, hogy a templomba nem járó ifjak ellenében mért nem ugyanazon fegyelmezést kívánjuk gyakorolni, mint a mit a §. első részében az idősebb egyháztagok ellen javaslatba hoztunk? Hát egyszerűen azért, mert azok ifjak s ifjuságuk tartamáig egyházi tisztességet nem

viselvén, attól el sem tilthatók. Hogy a gyermekeik templomkerülésével nem törődő szülék mért fenytetnek enyhébben, mint magok a templomkerülő ifjak, ez a dolog természetében fekszik. Azért, mert ők csak másod sorban felelősök; azért mert minden confirmált egyén első helyen maga felelős önmagáért; magának áll, vagy magának esik. Kérdezi továbbá, hogy a templomkerülő ifjak fegyelmezésénél mért alkalmazzuk a közszemlére kitéltet az imádkozás helyett? Azért, mert ez a fegyelmezési mód az ifjakkal szemben érzékenyebben ható, és sikeresebbnek ígérkezik amannál. Azt hiszem Azari úr még nem vesztette el az ifjú kori reminiscenciákat s vissza tud gondolni arra az időre, a mikor a sárospataki főiskolában a számolással adós ifjak nevét fekete táblára írták s igazat fog adni nekünk abban, hogy arra a fiatal emberre nézve ez nagyobb erkölcsi súlylyal nehezedett, mintha a collegium templomában imádkoznak érte. Így fogva fel már a dolgot, nem nehéz rávezetni a bíráló urat arra sem, hogy a *közszemlére kitéltet* megint csak a *gyülekezet előtt való megintés* büntetési fokozatába esik, annyival is inkább, mivel ezek előzőleg a gyülekezetben is jelentetnek.

A mi ezután következik, az sok tekintetben lerontja az Azari úr bírálatának komolyságát. Azt mondja nevezetesen, hogy az úrvacsora-osztás folyama alatt illetlenkedők második esetben a székből való kitiltással fenytetvén, ebből az következik, hogy Gömörben székekben állva osztatik az úrvacsora. Nem! Azari úr, nem így osztatik s erős képzelő tehetség kell hozzá, hogy a praemissákból ilyesmire következtethessen valaki. A dolog fátja az, hogy tapasztalás szerint akkor szokott bizonyos tolongás és rendetlenség az úrvacsora-osztás közben előfordulni, midőn a közönség a székekből kikel, vagy oda visszamegy s a fegyelmi szabály hivatkozó részlete az ily esetekre vonatkozik. Ne üzzön csufot Azari úr a komoly dologból, az nem méltó sem önhöz, sem pedig ehhez a fontos üggyhöz.

Nem hagyhatja szó nélkül Azari úr, hogy a temetésnél rendetlenkedőket a templomi botrányozókkal nem vonjuk egy kalap alá. Az Azari felszólamlásának csak akkor volna helye, ha a temetés minden egyes esetben a templomban menne véghez. Ma azonban már ily eset, legalább itt nálunk, csak elvétve akad s miután a temetések jelentékeny része a halottas háznál folyik le, az ott felmerült rendetlenséget nem hagyjuk ugyan szó nélkül, de annak megtorlására elégségesnek tartjuk a presbytérium dorgálását is, annyival inkább, mivel minden egyes temetési eset más-más háznál történvén, úgy szólván minden temetésnél más-más publikummal állunk szembe s így alig tehető fel, hogy egy és ugyanazon egyén egyszerűen többször is alkalmat adjon a megrovásra; vissza fogja őt ettől tartani a halottas ház iránti tisztelet is, vagy ha nem, hát a botrányos viselkedés elejét fogják venni a háziak. Megjegyezzük egyébiránt, hogy a temetést, mint polgári actust, a templomi istentisztelettel egy rangba nem emelhetjük.

Azzal a további kérdéssel hozakodik aztán elő Azari úr, hogy ha az ünneprontók nem vesznek részt az isteni tiszteletben, mikép lesznek azok a templomban megdorgálhatók? Igen könnyen! A közönség tudomására hozandó kijelentés alakjában, a minek aztán az a haszna is lesz, hogy vissza fog tartani másokat is az ünneprontástól. Hogy ez a dorgáló kijelentés az illetőnek tudomására fog-e esni? — a miatt ne aggodalmaskodjék Azari úr; biztosíthatjuk, hogy istentisztelet után félóra múlva tudni fogja az egész helység.

Fából vaskarikának mondja, hogy mi a házasságkötés-sel foglalkozó §. alá szorítottuk a törvénytelenül együtt élőket s így mi az ily együttélést is *házasság-kötésnek* minősítjük. Kénytelenek vagyunk vele, mivel az csakugyan *kötés*, csak hogy nem *törvényes-kötés* s bármit mond is Azari úr, *házasság*, csak hogy *vadházasság*.

Megütközik Azari úr azon is, hogy mi a házasság életre lépni kívánók egyházi kihirdetéséhez szorosan ragaszkodunk,

holott a convent tájékoztató utasítása az 1895. évről azt mondja, hogy „az egyházi kihirdetés az egyházi egybeadásnak nem multhatlan feltétele“ s a kihirdetést csakis a felek határozott kívánságukra teljesítse a lelkész. Minden tisztelettel vagyunk a főtiszteletű convent iránt, de mikor a magyar királyi igazságügyi miniszter az egész ország hallatára kimondja, hogy a polgári házasság az egyházi házasság-kötés formaságait zavarni, vagy feleslegessé tenni nem kívánja, mi a convent hivatkozott utasítása ellenére is ragaszkodunk a régi gyakorlathoz. E tekintetben a döntő szó a jövő zsinaté lesz.

Azzal sem bir megbarátkozni Azari úr, hogy midőn házasságkötések esetén a gyermekeknek más felekezet részére való eligérésének veszélye mulatkozik, a presbytérium az eljáró ev. ref. vallású násznagyot felelősségre vonja. A ki a nemes czélt akarja, annak a tiszteletreméltó eszközöket is akarnia kell. Ez intézkedés célja pedig nem egyéb, mint az, hogy a gyermekeknek más felekezet részére való eligérése lehetőleg megnehezítessék. Ha a násznagy tudni fogja azt, hogy ily esetben ő is felelősségre fog vonatni, nem fog násznagyi szerepre vállalkozni. E tekintetben nálunk régi megállapodott szokás az, hogy a házasulandó felek kihirdetését a lelkész előtt mindig a násznagyok szokták kérelmezni; tehát semmi nehézségbe sem fog ütközni a javaslat ide vonatkozó intézkedését végrehajtani.

Az e bűnben részes szülék a *közmegvetésnek* lennének átadandók a javaslat szerint, a miben Azari úr ismét megütközik s ezt, mint új büntetési nemet sehogy sem tudja beilleszteni a megállapított fokozatok közé. Pedig hát ez is a gyülekezet előtt való megintés rovatába esik s egyszerűen annyiból állana, hogy a lelkész kijelentené a gyülekezet előtt: N. N. mint az egyház rendelkezései ellen vétő, a *közmegvetésnek* átadatik. Ugyanily kijelentés volna alkalmazandó a *megbélyegzetek* ellenében is. Általában Azari úr csak a szavakba kapaszkodik, de a dolgok lényegébe belemenni vonakodik.

(Vége köv.) A javaslat készítő hármass bizottság.

KÖNYVISMERTETÉS.

Gróf Tolsztoi Leó: Mi a művészet?

Fordította: Hegedűs Pál, főreáliskolai tanár Szegeden. — Ára 3 kor.

Ez az előttünk fekvő könyv egyike századunk legnagyobb írójának, legönzetlenebb apostolának, a szent pojánai remetének, az orosz Gróf Tolsztoinak érdekes aesthetikai műve. A Karenin Anna, a Kreutzer sonáta, stb. regények írójának csaknem félszázados regényírói gyakorlat áll a háta megett s a jelen művének tartalma is mintegy 15 évi gondolkozásának leiszűrődött és megtisztult eredményét képezi. A legilletékesebb ember tollából a legértékesebb gondolatokkal, felfogásmóddal ismerkedünk meg ez értekezésben. Azért köszönet illeti a mű fordítóját és kiadóját azért, hogy erre alkalmat adtak. Valóban Tolstoi könyve alkalmas arra, hogy a mi társadalmunk és művészetünk zavaros, homályos aesthetikai gondolkozásmódjába is némi világosságot derítsen. Azonban bármennyire szeretnénk is e könyvet részletesebben bemutatni és ismertetni olvasóinknak, ezt terünk szűke nem engedi meg, azért csak a mű vezérgondolatának és gyakorlati céljának kiemelésére szorítkozunk.

Mert Tolsztoi egyrészt azon elméleti felfogás ellen küzd, mely a művészeteknek célját egyedül a szép megvalósításában látja, hatását pedig az *élvezet, gyönyör* szóval véli megjelölni és kimeríthetni is egyúttal. A

művészetek fejlődésének fonalán történetileg vezeti le és bizonyítja be azt, a mit már a nagy spanyol drámaírónak, Echegraynak ugyancsak magyarra is lefordított s az Athenaeumban megjelent értekezéséből (A drámai művészetről) is ismerünk, hogy a művészeteknek célja inkább érzelmeknek, indulatoknak, emótióknak (a hogy Echegray mondja) másokkal való közlésében áll. Nem a szép önző élvezésében és keresésében áll a művész tevékenysége és boldogsága, hanem abban, hogy megismerkedve az élet komolyságával, a lehető legtöbb emberrel *közölheti* a természetből nyert magasabb tehetségének gyümölcseit. »Ez a közlés lesz öröme és jutalma.« (l. 197. lap) És mit közöl a valódi művész embertársaival? Lelkének nemes tartalmát, azokat a magasztos gondolatokat, a melyeket a próféták és erkölcsbölcsesek, a társadalomnak vezetői hirdetnek és közölnek embertársaikkal, »azon érzelmeket és ismereteket, a melyek fontosságának fokát valamely társadalom és valamely kor vallásos öntudata, vagyis az a közös fogalom állapítja meg, melyet annak a kornak és társadalomnak emberei az *élet értelméről* maguknak alkotnak.« (204. lap.)

Ez a mű alapgondolata röviden kifejezve. Tendenciája pedig az, hogy küzdjön ez alapon, az alapgondolatból kifolyólag korunk hibás, félszeg művészeti irányai, a dekadens symbolista és vérista irányok ellen, Baudelaire és Verlaine francia lyrikusok homályos és érthetetlen költészete ellen épűgy, mint a regényírók különködő érthetlensége és durva érzékisége ellen. Például hozza fel Pierre Loys: Aproditeját, Rémy de Gourmont: Diomedes lovai című regényét. Nem egyebek ezek, mint részletes és folyékony előadásai néhány úr és úri nő nemi viszonyainak. (l. 78. lap) Mert a modern művészet, mint tisztán a gazdagoknak, a kiváltságosoknak művészete a tartalmi kimerültségnek, az izlés eltévelyedésének, az egyszerűtől való eltérésnek siralmas és szánandó képét mutatja. Ennek oka az, hogy tisztán az élvezet, a gyönyörködtetés lebegvén a művészek előtt cél gyanánt — a modern művészet tisztán csak három érzelm közlésére, kifejezésére szorítkozott: ez 1. a hiúság, nagyravágyás érzelme, mely mások elnyomására és lenézésére vezet; 2. a nemi szerelem érzelme és végül 3. az elégedetlenség a misanthropia pessimistikus érzelme. Korunk művészetének, ha valódi művészet akar lenni, meg kell ifjodni, a megifjodás forrásául az erkölcs és a vallás, az élet érzelmének magasabb erkölcsi és vallásos felfogása kínálkozik, mert ebben csörgedez a léleknek valódi itala. Azt a láncot, melyet a renaissance hatására az újabbkori művészet szétszakított, a vallást a művészettel összekötő kapcsot ismét össze kell forrasztani, mert csak így keletkezhetik egyetemes hatású, az emberiség minden osztályának, szegénynek és gazdagnak egyaránt szóló művészet. Ez alapon lehet a művész az emberiségnek igazi jóltevője, vatese, prófétája. Érdekes miként állítja szembe Tolsztoi a bibliának egyszerű fenséges elbeszéléseit, pl. József történetét, Potifárnéét stb., a melyek egyszerűek és könnyen érthetők — a modern művészet kuszált, érthetetlen és homályos történeteivel. Mindezekből az következik, hogy a művészetnek nem célja a pusztá gyönyör, élvezet, hanem a művészetnek e mellett magasabb társadalmi célja is van: az, hogy a társadalom különböző osztályait, egyéneit a művészi együttérzés által összeforrasztza, őket emberszeretőkké, igazi testvérekké tegye.

»Egyedül a művészettől függ — mondja Tolsztoi, könyve végén — hogy a szeretet és testvériség érzelmek, melyekhez mai nap csupán társadalmunk legjobb

emberei jutnak, minden ember állandó, egyetemes, ösztönszerű érzelmei legyenek. Azzal, hogy képzelte tárgyak révén bennünk a testvériség és szeretet érzelmét költi fel, hozzászoktat bennünket ahhoz, hogy ugyan-ezen érzelmeket a valóságban is érezzük; az emberi lélekre síneket rakhat, melyeken az élet ezentúl tudomány és vallás kalauzólása mellett futhat. A mennyiben pedig a legkülönbözőbb érzelmű embereket közös érzelmekben egyesíti, az egyetemes művészet az embereket a végleges egyesülésre készítheti elő; nem okoskodással, hanem az élettel mutatja meg nekik az egyetemes egyesülés örömét az élettől felállított korlátokon kívül.

Korunkban a művészetnek az a rendeltetése, hogy ezt az új igazságot: az emberek boldogsága egyesüléséből áll, az ész birodalmából az érzelmébe vigye át. »Az erőszak és kényszer mai uralmának romjain csak a művészet építheti fel istenországát, mely mindnyájunk előtt az emberi élet legnagyobb céljaként lebeg.« (213. lap.) Ime ez a Tolsztoi művének alapgondolata. Művének magyar fordításban való megjelenését határozott nyereségnek tartjuk irodalmunkra nézve, melyben ugyan újabb időben nem egy esztetikai értekezés, doktori diszertáció, tárcacikk jelenik meg, de ezek a maguk zavaros gondolataikkal hibás és félszeg felfogásukkal inkább még jobban megzavarják közönségünknek a művészetről alkotott fogalmait, semhogy tisztáznák.

Dr. Székely György.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozás.** A pozsonyi ág. hitv. ev. egyetemes theologiai akadémia nagy munkásságú s tudományú tanára, a ki 41 évre terjedő életideje alatt sokat dolgozott s nevét irodalmi művei által tette közzismertté, *Pukánszky Béla* október 30-dikán, tanári működése 16-ik évében, hosszú szenvedés után meghalt. — Áldás poraira!

— **A sárospataki jogakadémia ügyében** kiküldött nagy bizottságot f. hó 31-ikén, épen a reformáció emléknapiján fogadta a vallás- és közoktatásügy minisztere. *Kun Bertalan* püspököt — jóllehet az utolsó órákig bizott eljövételében — otthon marasztotta házi orvosa és a sárospataki gyűlés óta még mindig tartó gyöngékedése; így a küldöttséget *br. Vay Béla* főgondnok és *Fejes István* főiskolai aligondnok vezette a miniszteri palotába. Megjelentek az előleges rövid értekezletre és a fogadtatásra is: Dókus Gyula, Meczner József, *br. Vay Elemér*, Ragályi Béla, Lakatos Miklós, Meczner Béla, Miklós Ödön, Lévy József, Bernáth Béla, Fáy István, gr. Lónyay Gábor, gr. Vay Tihamér, Dókus Ernő, Kérészy Barna, Révész Kálmán, Radácsi György, Szalay László, dr. Zsindely István. — *Farkas Ábrahám*, Bernáth Elemér és dr. Ballagi Géza kimentették elmaradásukat. Tizenegy óra lehetett, a mikor megnyílt a fogadó terem ajtaja s a félkörben elhelyezkedett küldöttséget *Br. Vay Béla* főgondnok bemutatta s annak célját néhány szóval megismertette és átadta a szót *Fejes Istvánnak*, mint az otthon maradt, gyöngéledő püspök helyettesének. — *Fejes István*, mint a ki legközvetlenebbül érzi a jogakadémiákat érdeklő miniszteri tervezet végzettségét, hosszabb beszédben tárta fel a miniszter előtt a tiszáninneri egyházkerület érzelmét és gondolkodását. Öröndetesnek jelezte a jogi oktatás reformját, mert attól az egész hazára nézve jót vár és áldást remél, mert az hivatva van

megszüntetni a jogi egyetemeken mutatkozó s a jogakadémiákra nézve is veszedelmes betegségeket. Ezért a reformért üdvözölte is a minisztert teljes elismeréssel. De nem üdvözölhette azt a gondolatát a tervezetnek, a mely szerint az elméleti jogi államvizsgálatok csak az ítélőtáblák székhelyein volnának jövőre lehetőek. Kifejtette, hogy ezt sem a tudomány, sem a haza és nemzet érdeke nem kívánja s hogy az ily megszorítás elpusztítással fenyeget bizonyos vidéki tudományos központokat, holott pedig a vidéki központok erősítése a miniszternek is programját képezi. Javasolta, hogy a miniszter találjon szerencsésebb módot a jogi oktatás eredményesebbé tételére s a jogi vizsgálatok szigorítására. Állítson fel bármilyen magas mértéket s küldjön a jogakadémiákra kiváló tudósokat, akár táblai-, akár curiai bírákat, csak azzal ne kívánja megalázni az érdekelt jogakadémiákat, hogy azok növendékei vándorolni kényszerüljenek s ilyen módon a tanítató szülők és a növendékek szemében is megkisebbedjenek. Miniszteri biztosok kiküldése által is kellően ellenőrizhetné a miniszter a jogakadémiákat és a jogakadémiai vizsgálatokat. A sárospataki főiskola jogakadémiájának már több, mint egy százados joga van a további fenmaradásra s ha talán a miniszter tervezete miatt ez is megrendül, nehéz lesz a ref. egyháznak attól a bántó gondolattól szabadulnia, hogy közvetett utakon-módokon épen a prot. egyházak jogakadémiáit akarta a miniszter megkevesebbiteni. Hivatkozott a szónok azokra a tényekre, a melyek a sárospataki főiskolában a jogakadémia fejlesztése érdekében a közel múltban történtek és a melyek most vannak napi renden, t. i. az internátus reménybeli felállítására is, a mivel a jogakadémiát is kívánatosabbá óhajtának tenni a s.-pataki főiskola vezetői; hivatkozott a felekezeti viszonyokra, a prot. egyházak iskola-fentartási jogára, a mely a tervezet által illusoriussá válhatik s hivatkozott a küldöttség tagjaira, a kiknek nagyobb része élő bizonyosság a sárospataki főiskola jó szolgálataival mellett s említette a püspök üdvözlését és azt a kérelmét, hogy az ő életének alkonyát ne tegye bánatossá a miniszter a sárospataki főiskola collegiumi rangjának megtámadása és leszállítása által és biztosította a minisztert, hogy a sárospataki főiskola előljárósága hú óra lesz a tudománynak s a nemzeti érdekeknek ezentúl is, de ez irányban támogatást vár inkább, mint akadályokat. Azzal a reménységgel végezte beszédét, hogy a miniszter meg fogja érteni a küldöttség és a tiszáninneni kerület aggodalmát és szívesen fogja azt méltányolni. — A miniszter, a kit a beszéd folyama alatt többször fogott el a nyugtalankodás, úgy tűntette fel a sérelmes tervezetet, mint előadói munkálatot, a mely még nyilvánosságra sem került, de a mely ellen már memorandumok jelentek meg s hozzá külön is számos ellenvetés érkezett. Ő ezt a munkálatot maga is javíthatónak tartja s javítani is kívánja. Rövid időn átalakítja majd s valószínűleg a nyilvánosság elé is bocsátja, hogy mennél szélesebb körben hozzá szólhassanak. Ő különben az egyetemi oktatás híve a felsőbb oktatást illetőleg, de nem ellensége a jogakadémiáknak sem, sőt azokat most még nélkülözhetetleneknek tekinti. Híve a vidéki központok erősítésének is. Hogy az ítélő táblákkal kapcsolja össze a tervezet a jogi elméleti vizsgákat, annak az az oka, mert e vizsgák színvonalát emelni szeretné. Olyan láng elméket nem ismer, a kik, mint kormányképviselők a jogi vizsgákat teljes hivatottsággal ellenőrizhetnék; ezért a többek által való ellenőrzést tartja célszerűnek. Nem ellensége a prot. felekezetnek, sőt ennek múltbeli és

jelenlegi szolgálatait nagyra becsüli, a minek már adta is bizonyosságait. Kötelező ígéretet nem tehet, de a küldöttség szónokának érveit megfogja szívlelni. — Bizodalmas jellegű közfogás és beszélgetés történt ezután s a miniszter örömét nyilvánította a felett, hogy a küldöttség tagjai nem írtóznak a jogi oktatás államosításától, ha t. i. az az összes felekezetek kezéből kivétel nélkül kivételik. — Azzal a benyomással távozott a küldöttség, hogy a jogi elméleti vizsgálatok reformja még nem ér egyhamar véget s e miatt még sok tinta fog elfolyni. — A küldöttség néhány tagja a vezérekkel együtt megkereste Zsilinszky államtitkárt is, a ki testvéri melegséggel fogadta a küldöttséget és biztosította jóakarataról. A napi sajtó lekötözött érdekeltiséget tanúsított a küldöttség lépései iránt és egy-né mely lap határozott állást is foglalt a sárospataki főiskola védelmére, a mely dicsőséges múltjáért is kiméletet és figyelmet érdemel.

— **Október 31-ikén**, mint a reformáció megindulásának évforduló napján, a sárospataki főiskola lélekemelő kettős ünnepélyt tartott. Délelőtt 9 órakor istentisztelet volt az imateremben a tanári-kar s tanuló ifjúság jelenlétében, a melyen gyülekezeti éneklés után *Novák Najos*, a főiskola lelkésze könyörgött, hálát adva a gondviselésnek az emberi nemzettel közölt ama nagy kegyelmeért, hogy támasztott lelkeket, a kik az Isten ígését hamisítatlan igazságban hirdették s ezzel új világot teremtetek. A szép és buzgóságteljes imádság után, a mely »Tárca« rovatunkban olvasható, a 37-ik dicséret utolsó versének elénekklésével végetért az istentisztelet. Délután fél három órakor a városi közönség részvételével, — sajnos, hogy csak kis mértékben megnyilatkozott részvételével, a minek okát nem kutat-hatjuk! — emlékünnepe volt ugyancsak az imateremben. Az alkalmi beszédet, miután az annak tartására előre felkért s vállalkozott Radácsi Györgynek a jogakadémia ügyében Budapestre kellett mennie, *dr. Tüdös István* tartotta. A beszédet jónak látjuk közölni eszméltetési, s talán irányítási célból is, mert szükségünk van arra, hogy mostanában nyíltan s határozottan szóljunk, a mikor az ellenség saját fegyverünkkel fordul ellenünk! Alkalmi költeményt írt s adott elő *Nagy Barna* III-ad éves joghallgató, a ki teljes elismerést érdemlőleg méltatta sikerült ódájával az emberiség történetében új korszakot nyitó eseményt. *Pónus Lajos* IV-ed éves theológus ifjú lebilincselő előadással szavalta Bihari Kálmánnak »A gálya-rab« című költeményét, a melynek egy-egy részlete mintha könyeket is csalt volna a szemekbe. *Prágai István* VIII. oszt. tanuló szavalata is hozzájárult az ünnepi érzések emeléséhez, nem különben az ifjúsági ének-kar éneklése, a mely négy számmal is szerepelt, ismét bizonyosságát adva annak, hogy főiskolánk körében ez az ifjúsági egyesület valóban nélkülözhetetlen. . . . Reméljük, hogy a most már hivatalosan megállapított ünnep jövőre a városi közönség részéről is nagyobb érdeklődésben fog részesíttetni, mert nem gondolhatni azt, hogy a komolyabb irányú iskolai ünnepek iránt nincsen érzékük azoknak, a kik egyéb alkalmakkor olyan nagy mértékben szokták megjelenésükkel méltányolni a főiskola tanári karának s ifjúságának szereplését. Vagy talán ez is az idők jelének veendő?!

— **Reformációi emlékünnepe Miskolczon.** A miskolci ev. ref. egyház templomaiban október hó 29-ik napján ünnepelte a nagy számban egybesereglett hívek gyülekezete a reformáció emlékünnepe, — miután előző vasárnap a szószékből kihirdettetett s ezzel a hívek figyelme előre is felhívott. Az alkalmi imákat, egyházi beszédeket, az avasi templomban *Tóth Dániel*, esperes-lelkész, az új templomban *Füry Lajos*,

s.-lelkész tartotta a hallgatók élénk érdeklődése mellett. Szinte látszott a templomokból eloszló egyháztagok arcán, hogy a hallott ígék fogékony talajra letek szívükben s megerősítették bennök a protestáns öntudatot s az egyházunkhoz való ragaszkodást. A *főgymnasium* tanári kara és ifjúsága — jöllehet, teljes számban résztvevett a templomi isteni tiszteleten — az egyházkerület határozatahoz képest külön is megünnevelte a reformáció évfordulóját, október 31-én d. e. 9 órakor a főgymnasium tornacsarnokában, hol az igazgató-tanács s több érdeklődő szüle is megjelent. Az ünnepély következő programm szerint folyt le: közénkül harmonium kísérettel énekeltük a 37-ik dicséret első két versét. Ennek elhangzása után *Csik Dániel* vallástanárra mondott alkalmi imát. Utána az ifjúsági dalárda énekelte el Luther „Erős várunk nekünk az Isten” kezdetű énekét Tóth Ferencz énekvezér vezetése mellett. Majd Dr. Kovács Gábor igazgató intézett az ifjúsághoz buzdító alkalmi beszédet, mely az egybegyűltekre mély hatást gyakorolt. Azután az ifjúság részéről két szavaltat következett. Egyiket Kovács Gábor VIII. oszt. tanuló tartotta, elszavalván ez alkalomra írt sikerült ódáját, a másikat Markó István VII. o. tanuló, ki Baltházár Dezső „1517.” cz. alkalmi költeményét adta elő nagy hatással. Végül ismét közénkül a 70-ik dics. 7-ik versét (Tarts meg minden időben) énekeltük s ezzel a lélekemelő ünnepély végetért. Az előadások e napon szüneteltek. Mint értesülünk a főleánynevelőben és az elemi iskolákban is megtartott az emlékünnepe és ez jól is van így. Ha valamikor, úgy ma különösen is ébren keil tartanunk a protestáns öntudatot. (Cs.)

— **Báró Prónai Dezsőnek**, a magyar ág. hitv. ev. egyház főfelügyelőjének a beszéde, a melyre lapunk jelen számbeli nagy érdekű cikke vonatkozik, egész terjedelmében a következőkép hangzik, úgy, a mint azt az 1899. október 8-ikán kezdődött egyetemes gyűlésen elmondotta: „Midőn egyházi alkotmányunk és a több, mint százados gyakorlathoz képest évenként összejevünk, hogy az egyházunkat egyetemesen érdeklő közigazgatási ügyeket elintézzük: ez az évenként való összejevetel önkénytelenül arra ösztönöz és késztet, hogy visszapiillantást intézzünk a multra. Hiszen részben ez a visszapiillantás, a mennyiben a lefolyt év tevékenységéről való számadásként jelentkezik, egyik feladata gyűlésünknek. És ez a feladat mintegy ösztönszerűleg arra késztet, hogy ne csak a közelmult, a lefolyt évre tekintsünk vissza, hanem kissé tágabb térre és valamivel hosszabb időre terjesztvén ki a visszapiillantást, ezzel kapcsolatban mérleljük jelen helyzetünket és elmélkedjünk feladatainkról. — A lefolyt évben egyházunk belételeben nincsennek feltűnően kimagasló nagyobb jelentőségű események, t. i. olyanok, a melyeknek hatása hosszabb időre terjed ki. De ha valamivel hosszabb időre tekintünk vissza, a végehez közeledő évtized olyannak tűnik fel, mely egyházunkra nézve igen nagy jelentőségű eseményekkel bővülködik. — Ez évtized elején megtartott zsinatnak egy százados törekvésnek, fáradozásnak volt végpontja. Végso, de nem nyugvó pontja. Be kellett tölteni az egyházi alkotmány által megszabott keretet. A zsinati törvények kiegészítésére szükségesnek vélt szabályrendeletek alkotása szerfölött nagy mértékben még mindig igénybe veszi egyházunk tevékenységét. Talán nagyobb mértékben veszi igénybe és köti le a munkaerőt, mint a mennyire azt az egyház belétele kívánatossá teszi. — A szabályok halmaza közzött marad-e elég tér a szabad mozgásra, az egyéni tevékenységnek megfelelő érvényesülésre, a buzgóságtól ösztönzött szeretetteljes munkára? Nem fenyeget-e az a veszély, hogy egyházunknak önkormányzati szervezete fölött is uralomra jut a divatos irodaszerű hivatalnoki, talán alakilag kifogástalan, de mégis lelket ölő és azért könnyen lelketlen közigazgatás? — Nagy óvatosságra és az önkormányzat lényegéhez való ragaszkodásra van szükségünk, hogy elkerüljük ezt a fenyegető veszedelmet!

— Egyházunk zsinati szervezkedése mellett ez évtizednek második, nem kevésbé fontos esemény az u. n. *egyházpolitikai törvények megalkotása*. Ezen törvények hatásáról egyházunk életére igen különfélek s eltérők a nézetek. Némely részről olyan véleményeket hallunk, sőt olyan hivatalos jelentések is tétetnek, hogy az u. n. egyházpolitikai törvényeknek káros hatása egyházunkra nézve nem igen tapasztalható, másrésztől ennek épen az ellenkezőjét vallják és állítják hivatalosan is. Nincsen okunk arra, hogy ezen ellentétes vélemények és nyilatkozatok valódiságában kételkedjünk. Az ellentétes vélemények mindenike igaz arra a körre, a melyből származik. De mivel számos oldalról történik utalás arra, hogy az *egyházpolitikai törvényeknél fogva az egyházi viszonyok rosszabbra fordultak*, és ezzel szemben a legkedvezőbb nyilatkozatok sem terjednek túl azon, hogy az egyházpolitikai törvények valami különös kárt nem okoztak, a legkedvezőbb nyilatkozatok sem képesek ellensúlyozni a kedvezőtleneket vagy aggodalomra keltőket. Kétségtelen tehát, hogy az u. n. egyházpolitika törvények az államra nézve tetemesen megkönnyítették az egyházakat közléről érintő, gyakran nehéz kérdések elintézését, növelték az államhatalmát, illetőleg az azt képviselő kormány befolyását, *de nem mozdították elő a vallási türelmet, a felekezetek közötti békeséget*, mindezeknél fogva ezen sokat emlegetett törvényeknek hatásait egyházunkra nézve *üdvösnek nem mondhatjuk*. De a külső hatást nagyon aggasztónak még sem találom, mert nagyobb veszedelmeket állott már ki egyházunk, hevesebb támadásokkal is meg tudott küzdeni. — De valóban aggodalmat kelthetne az, ha a türelmetlenségnek támadólag fellépő szelleme egyházunkban is nyilvánulna, mert ez ellentétben áll egyházunk lényegével, az evangéliumi szeretet szellemével, a melynél fogva a szeretet, türelem és békeség hirdetése és tanítása az egyház feladata. a szeretet hirdetése még azokkal szemben is, kik azt nem viszonozzák, a türelmetlenek gyakorlása a türelmetlennel szemben is, az áldásnak meg nem tagadása még az átkozódókkal szemben sem, mert meg vagyunk írva: „áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak.” Ez pedig kell, hogy egyházunk szellemét átlengje!”

Orgona és harmonium építészeti műterem

Debreczenben, Széchenyi u. 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előjáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szives pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

11—12

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
szétküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Közenkívül bályegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „A római katolikus papok kongruája.” *Alienus* — „A régi verses arany ABC.” *Szuhay Benedek*. — „Imádság a reformáció emlékünnepe.” *Czinke Istrán*. — „Imádság a reformáció emlékünnepe.” *Csik Dániel*. — „Néhány szó a gömői egyházfegyelmi javaslat érdekében.” — „Vegyes közlemények” — „Pályázat.” —

A római katolikus papok kongruája.

A rebesgetett hír, a sejtett s gondolt valami: *valóság ruhájába* fog tehát öltözködni! A róm. kath. papok kongrua ügye is rendeztetni fog, még pedig a napi lapok tudósítása szerint *a püspöki javakból!*

Nesze magyar szabadelvűség! Az 1848-iki vívmányoknak fillérekre váltása megtörtént már az akatholikusoknak csúfolt felekezetek részére, — most más úton fog végbemenni az alapnak arcúverése, annak az alapnak, a mely az 1848. XX. törvényekben van letéve.

Ugyan van-e olyan obscurus gondolkozású protestáns, a ki nem veszi észre, hogy a r. kath. kongrua-ügy megoldásában annak a nemzeti jognak a megcsorbitása, sőt egyenesen a megsértése nyilvánul, a mely jog a magyar r. kath. püspöki javak állami természetét kétségbevonhatlanul megállapította? Van-e olyan elfogult magyar ember, a ki nem látja be, hogy ez a r. kath. s állami tervezet megkerülése mindannak, a mi nemzeti, a mi hazai?!

Minden felekezeti szükség az állam által fedeztetik! . . . Hogyan? . . . a nem r. katolikus felekezeteké *állami hozzájárulással s biztosítékok kikötésével*, a r. katolikusoké pedig *állami javak átadása mellett s jogoknak átruházásával!* . . . Ime az egyenlőség!

Jól megfigyeljük ezt az egyenlőséget! Egyenlőség ma napság az, hogy jog biztosítatik az egyik részre, — kikötések tételnek a másik részszel szemben! Egyenlőség az, hogy az állami javak elidegenítetnek az egyik fél részére, — állami javak birtoklásához nincs joga a másik félnek! Egyenlőség az, hogy más-más törvény intézkedik egy ugyanazon kérdésben! Egyenlőség az, hogy állami omnipotentia itt, — egyházi függetlenség ott! Egyenlőség az, hogy szabadság minden tekintetben a klérusnak, —

körülhúrkálás a protestáns egyházaknak minden vonalán!

Vajjon nem torz szüleménye-e ez a szabadság s egyenlőség eszméjének? Vajjon nem arcúl verése-e ez a felekezeti jogegyenlőségnek?

Gazdag, nagyon gazdag állam a magyar állam, ország-világ láthatja! Nincs sehol semmi szüksége, minden sebre van orvossága, minden jogos panasz kielégített, — a tisztviselők gazdag fizetést húznak, Eldorádó van mindenütt, lakadalmat ülnek hegyen-völgyön, síkon-halmon egyaránt! Lemondhat az állam mindenről a klérus javára, mert az teljesíteni fogja az állam kötelességeit! Odaadhat a kormány a püspököknek mindent, mert ők eleget tesznek mindannak, a mit az állam, a kormány művelt.

Vagyon, a mely nemzeti közvagyon; vagyon a melyet az állam adott állami functiókért: most ime magántulajdonná válik s a plébániai hatalom erősbülésére fog fordíttatni!

Vajjon ki volt kétségben a felől, hogy a r. kath. kongruaügy megoldása csak két úton lehetett? Azon t. i., hogy vagy minden püspöki javak bevonatnak, — vagy minden püspöki javak átruháztatnak!

Én egész őszintén megvallom, hogy ezt az utóbbit nem vártam épen a legújabbkori egyházpolitikai eseményekkel kapcsolatban. Nem vártam, mert úgy gondolkodtam, hogy az a politikai, még pedig radikális egyházpolitikai irányzat, a mely törvénybe *akarta s merte* iktatni a polgári házasságot, az állami anyakönyvvezetést, sőt még a felekezetnélküliséget is: az az egyházpolitikai irányzat *akarni s merni* fogja az 1848. XX. t.-c. végrehajtását is a szekularisációnak *tisztességes értelmezésével!* Hangsúlyozom a *tisztességes értelmezést*, mert úgy gondolom, hogy ebben a tekintetben nagy közbevetések vannak az elmék között. Míg e hazában a *r. kath. jelleg* dominál s nem a *magyar*, addig a felekezetiességek megmarad a maga jogosultsága,

a mely, mint ilyen megkövetel egy és más dolgot épen az áldozatkészségből kifolyólag. Ez az oka annak, hogy a *tisztességes szekularisációt*, azaz a mérsékeltet említettem s nem az *abszolút*at, a melyre ez idő szerint lehetetlen még csak rágondolnunk is. Ez a mérsékelt szekularisacio az *állami* javak bevonását foglalja magában *egyházi* célok s szükségletek szempontjából! Ezt vártam, ezt reméltem, mert annak, a ki A-t mert mondani, a ki rést mert ütni az ultramontanizmus köröndjén, annak B-t is kell mondania s a nagyobb rés ütést könnyebben véggezheti.

Hanem hát a mint a hírek hangzanak, az utóbbi vagy fog teljesülni, azaz: az állami javak *ráruháztatnak a püspöki karra*. Hogy *tulajdonjogilag-e*, vagy pedig csak *használati joggal*: a lényegét alig érinti, nem érinti ott, a hol a használat s tulajdon összeesik.

Vajjon nem szembeötlő jelenség-e az, hogy a radikális magyar egyházpolitikai irányzat szembe mert szállani a *szellemmel*, sőt diadalt is aratott, — ellenben *anyagi* téren még csak talpra sem mer állani, nem hogy diadalt biztosítana magának?!

Hadat mertek üzeni a r. kath. házassági szentségnek, — hadat mertek üzeni a r. kath. kizárólagos anyakönyvvezetésnek, — sőt a legteljesebb, valósággal az ultraszabadelvűséget mérték megvalósítani a felekezetenkívüliség törvénybe iktatásával: mind olyan mozzanat, a mely dicsőséget áraszt e hazára! . . . S ime egy *anyagi* pont, annyi, de annyi árnyat, — annyi, de annyi foltot mutat, hogy a dicsőséges orca egészen elpirul s a pir mellett homályba burkolódik.

Jellemző jelenség úgy az állami életet irányítókra, mint magára a r. kath. egyházra.

Amaz a *szellem* terén diadalt arat, az *anyagi* téren bukik, emez, az *egyházi területen*, a szellem terén elbukik, — az anyagi téren győzelemhez jut!

Ugyan miféle játéka ez a korszellemnek? Ugyan miféle megháborodás következett be az elmékben, a melyek egészen természetesnek tartják, hogy az exigentiák tudománya szellemi győzelmet arat s anyagi bukást szenved, a lélek pedig a szellemiekben csúfosan megbukik, a földiekben ellenben diadalomra jut?

Bármiként gondolkozom is felette, bár hogyan töröm is a fejemet ezek felett a jellemezhetlen, érthetetlen, ellentétes s kibékíthetlen dolgok felett: az igazságot nem tudom megérteni!

De igen egyet! Azt az igazságot értem, — a mely azonban nem igazság! — hogy a magyar r. kath. egyháznak joga van állami javakat bírni s használni esetleg államellenes célra is!

Ez a r. kath. kongrua rendezés igazsága!

Alienus.

ISKOLAI ÜGY.

A régi verses „arany ABC.”

(Folytatás és vége.)

De visszatérve kissé felejtett tárgyamhoz: igaz meggyőződéssel állítom, hogy az arany abc-nek újból való felelevenítése kiszámíthatlan jó hatású lesz a gyermeki lélek és szívképzés nemesbbitésére, tökéletesbbitésére. Igaz, hogy sem én, sem a magam fajta gyakorló lelkész-társaim, a kik szólni merészlünk az ilyen kérdésekhez, sem tankönyv-írók, sem szorosabb értelemben vett paedagogok nem vagyunk. Csakhogy minket meg a gyakorlati élet tanít meg bölcs igazságokra és a nép erkölcsi életének, fejlődésének vagy hanyatlásának szemlélete közben születnek meg az irányelvek, az eszmék, a gondolatok, melyek bizonyára érhetnek annyit, mint a nevelés tudománynak egyik-másik §§-ai. Mert ám, a ki a nép között él és forgolódik és érdeklődik ügyes-bajos dolgai iránt, ilyeneket is hall botra támaszkodott öreg anyókáktól: Az én dedunokám, ha iskolából kikerül, talán többet fog tudni, mint azelőtt sok tanító; de imádkozni nem is szeret, nem is tud és sokszor nagy veszekedésre veszi elő a jó Szikszay könyvet! Azután meg — lelkem Tisztelendő uram — nekem sokszor panaszos a kenyér; a mostani gyerekek kigúnyolják az öreget! De hát nem úgy van már, mint volt régen! Az én időmbe még tudni kellett az arany abc-ét, abban pedig az is van, hogy:

»Csúfságot vénemből ne tégy,
Hogy azért büntetést ne végy.
Gyermek te is vársz vénséget!
Adj hát vénnek tisztességet!«

És kérdezősködésemre nemcsak e 80 éves anyóka de a legtöbb öreg ember és asszony úgy Barczikán mint Kápolnán a legtöbbször el tudta mondani az arany abc örök szép igazságait. S nem egytől hallottam, hogy ennek egyik-másik szabálya meg-megcsendülve lelkében, tartotta vissza a rosztól s nem egy tett vallomást ősz fejjel, hogy bizony ma is ez a zsinórmértéke cselekedeteinek!

De hát a mai tudományos világ csak mosolyogni tud az effajta balga véleményen s azonnal kész a határozott felelet: vén anyókáktól nem tanulunk! Nohát én még sem habozom kimondani, hogy népiskoláinkban használt tankönyveink nagy részének épen az a legnagyobb hibája, hogy annak szerzői a szoros értelemben vett népeletét, a maga hibáival, gyalóságaival nem ismerik, de nem is ismerhetik eléggé. Sokszor a legszigorúbb pontossággal felállítják a szabályokat, megállapítják a tanrendet, de fájó szívvel kell azután látni nekünk, hogy az a gonosz és kigúnyolt gyakorlati élet csak nem akar beilleszkedni a szabályok keretébe, csak nem akar úgy idomulni, a hogy a nagy tudományú emberek akarnák. És bizonyára azért nem, mert a pusztá elmélet és gyakorlat között sokszor olyan nagy hézag van, a minek kitöltésére a legtöbb tanítással foglalkozó ember képtelen. S ilyenkor az eredmény nulla. A való élet kigúnyolja a felséges elméletet; a mikor aztán e kettő között tátong az üresség — no meg a legtöbbször a szívekben is! — Nem ártana tehát az elméleti szabályokat közelebb hozni a gyakorlati élethez, hogy a népiskola igazán nem csak *tanítana*, de *nevelne* is az életre!

És mi gyakorló lelkészek és tanítók, eszmélkedni és gondolkozni szerető egyházmegyék és erkölcsi testü-

letek nem is szűnünk meg hallgatni addig, míg minden utat és módot fel nem használtunk arra nézve, hogy népiskoláinknak ez a *nevelési* oldala is lehetőleg tökéletes legyen. Hiszen a népiskola elméleti oldalával foglalkozó, halhatatlan érdemeket szerzett tanügyi emberek legszentebb gondolataikat, legjobb szabályzataikat adták tankönyveikben a népiskolának s ha a való élet még is kicsúfolja sokszor a magasztos elveket, ezért nem őket terheli a felelősség, hanem sokkal inkább minket, a kik évtizedek elmúltával sem emeltük fel szavainkat a bajok orvoslása végett; minket, a kik évek hosszú során oly majdnem tétlenül néztük az értelem fejlesztés hatványozott erejét és sikereit a valláserkölcsei élet rovására népiskoláinkban!

Ilyen páratlan és semmivel sem pótolható nevelő eszköznek tartom én a rég híres „arany abc” igazságait. S ha rajtam állana: még ez iskolai évben kötelezővé tennem ennek a tanítását minden népiskolában, mert erős a meggyőződése, hogy abban, hogy népiskoláinknak valláserkölcsei oldala sok tekintetben fogyatékos, hogy népünk mindjobban és jobban kezdi feledni a tiszta erkölcsiség örök igazságait s rendetlen életével ezt meg is mutatja: ebben nem kis része van azon tanrendszernek is, mely kitiltotta az arany abc-t az iskolából. Illő dolog tehát, hogy kellőképen megvitassuk e kérdést. S ha méltó reá, akkor támaszszuk fel — egy kis újítással — halottaiból a századok óta jónak és helyesnek bizonyult erkölcsi szabályokat. Ha pedig nevelő hatása értéktelennek nyilváníthatnák: akkor ajánljának helyébe ellenfeleink olyan eszközt, melynek segítségével a népiskola újból visszanyeri a vallás-erkölcsi élet tisztaságát, hogy igazi veteményes kertje legyen az egyháznak jövődő tagjaiban!

S mert úgy gondolom, hogy e lap olvasó közönsége között többen lehetnek, a kik nem ismerik az arany abc verses szövegét: jónak látom egész terjedelmében egy félszázados eredetiről leírt másolatban közölni, megjegyezvén, hogy néhány szabályát nézetem szerint is okvetlen módosítani kell.

Az arany ABC versekben.

A. A mit nem kívánsz magadnak:
Te se tedd ember társadnak.

B. Bánj a házi cselédekkel
Mindig úgy, mint emberekkel.
Testvéridet szívből szeresd,
A szép egyességet keresd.
Kivált vigyázz kisdedekre,
Ne tanítsd őket vétkekre!

Cs. Csúfságot vénekből ne tégy
Hogy azért büntetést ne végy,
Gyermekek te is vársz vénséget;
Adj hát vénnek tisztességet.

D. Dolgozzál, tanulj serényen,
Jó kedvvel, nem tunyán, kényen.
Ha tanulást nem örvendezsz:
Mebánod, ha vén leendesz.
Legjobb örökséget vettél,
Ha okosan neveltettél!

E. Elvett jókat ne fitymáljad
De azokat megháláljad.
Ha nem mondasz köszönetet,
Nyersz „goromba” nevezetet.

F. Fogadást csak okosan tégy,
De aztán szódnak ura légy.

Esküvést ritkán végy szádban;
Soha ne esküdj hiában!
Ha esküdni mersz hamisan
Megver Isten bizonyosan!

G. Gondot másokról is viselj
És ne csak magadra ügyelj.
A szegényt is kell szeretned
Nagy vétek volna megvetned.
Ha hát bírsz földi javakkal:
Jól tégy a megszorúttakkal.
Másnak tedd szolgálatodért:
Ne kérj mindenkor tőle bért!

H. Ha nemes a familiád,
Még ez becset nem ruház rád.
Tehát ezzel ne hánykódjál,
Parasztra ne csúfolódjál.
Szeme előtt az Istennek:
Paraszt és nemes nincsenek.
Kinél az ész, erkölcs nemes:
A címre csak az érdemes!

I. Ifjú! kiméld értékedet,
Mert bú éri ősz fejedet.
Ifjú, ha dobzódol, fecsérlesz,
Vénségre koldulással élsz.
A sok eszem-iszom végre:
Juttat keserves inségre!

K. Kövess mindig igazságot
Gyűlöljed a hazugságot.
Ha csak egyszer hazudni mersz:
Hitelt többé nem könnyen nyersz!

L. Légy gyors, munkás és hív szolga;
Az ilyennek jól megy dolga.
Ne add restségnek testedet,
És sok alvásnak szemedet.
Minden gonoszság kezdete:
A henyélés szeretete!

M. Megbántódon ne állj bosszút,
Békességre ez legjobb út.
Kész légy jussodból engedni,
Mintsem mással perlekedni,
Csekélységen fel ne akadj,
Éktelen szókra ne fakadj.
A rossz ember vétkét megvesd;
De magát, mint embert szeresd!

N. Ne csüggedj meg inségedben,
Tedd tisztet, bizz istenedben!
Erős lélek legyen benned,
Nem kell mindent szívre vened.
Minden csekélységért ne sírj,
Nagy búdban is, magaddal bírd!

Ó. Óh félj az első vétektől,
Csak úgy lehetsz ment többektől.
Akármely rejtek helyben légy:
Lát az Isten rosszat ne tégy.
Szép korona és ékesség:
A tisztán tartott szüzesség.

P. Pallérozott erkölcsű légy,
Goromba szokást fel ne végy.
Korán tanulj emberséget,
Igy találhatsz kedvességet.
Figyelj a szép szokásokra,
Tanulj szert tenni azokra.

R. Rosz szót, ha hallasz másoktól,
El ne tanuld azt azoktól.
Irtózz trágár, ocsmány szóktól,
Mint keresztyént gyalázóktól.
Ne légy soha szitkozódó.
Se házsártos, árulkodó!

Sz. Szüléd leghivebb barátod,
Javadra van tudod, látod.
Légy hát neki szófogadó,
Minden tisztességet adó,
Közöld ő vele dolgotat,
Ne rejtse előle titkodat!

T. Tilalmas örömet kerülj,
Szabadosban el ne merülj,
A mi könnyen megsért és bánt
Ahoz ne nyúlj játék gyanánt
Játékos ártatlan légyen,
Hogy az neked kárt ne tégyen.

U. Utálj lopni! senkit ne csalj!
És talált jószágot ki vallj!
Egy pénzt is lopnod szörnyű bűn.
Lelked sérelme meg nem szűn,
Mignem mindent visszaadtál,
A mit mástól elragadtál.

Z. Zabolázd indulatodat,
De legkivált haragodat.
Ne légy nyughatatlankodó,
Sem esküvő s árulkodó!

J. Jól elrendeld mindenedet,
Folytasd vidáman tisztetted!
A mit véghez kell vinned ma,
Ne halaszd el azt holnapra,
Hogy ha kerülsz dologtételt:
Nem érdemled meg az ételt!

V. Valamint mérges kigyókat,
Kerülj minden csábítókat,
Ne barátkozz gonoszokkal;
Te is megromlassz azokkal;
Ne higgy könnyen csácsogónak,
És a mást rágalalmazónak.
Álnokság lakik szívében, —
Te ne részesülj bűnében!

Igaz, hogy e verses arany abc imént bemutatott szövege több, mint százestendővel azelőtt íratott. Van is nyelvezetében bizonyos ősiség; a verselése is sok helyt nehézkes, itt-ott még latin szóval is tarkított. De ezen külső gyarlóságok mellett nem látjuk-e a szabályokban az örök igazságokat, melyeknek valódi becse és értéke maradandó?! Nem érezzük-e — átlag szólva — erőteljes nyelvezetében azt a keresetlenséget és mestertelenséget, mely szép gondolataival maradandó hatást gyakorol a gyermeki szívre és lélekre? — S abban meg, hogy az erkölcsi szabályok jó része tiltó törvény, vagyis abban a formában van megírva, nem azonnal észreveszszük-e azt, hogy érdemes szerzője nagyon is ismerte a gyermeki lélek és szív azon örök törvényét, mely sokkal jobban hallgat a tiltó törvényre, sokkal jobban megérti, fölfogja gyöngé értelmével azt, a mi tiltva van? Ősisága mellett is bizonyos éltető szellő lengedez körülünk olvasásakor. Minden sora kitörölhetetlenül bevési magát a gyermeki szív- és lélekbe, melynek hatását a mindennapi élet ezerféle gondja, buja és szenvedése sem tudja csökkenteni. — Kár, igen nagy kár

volna javított szöveggel ismét be nem hozni népiskoláinkban! S ha újból elfoglalja megérdemelt helyét a tanterv keretében, ha újból meg-megcsendül örök igazsága a gyermekek ajkain, szívében és lelkében: erős a hitem és meggyőződése, hogy ezzel is hathatósan előmozdítottuk a népiskolák vallás erkölcsi életének emelését és felvirágzását, hathatósan ápoltuk és előmozdítottuk a nép szívében a Jézus által megrajzolt Isten-országá mielőbbi megvalósulását!

Szuhay Benedek.

TÁRCA.

Imádság a reformáció emlékűnnepén.

Elmondott Rimaszombatban október 31-én.

Erős várunk! mi Istenünk! Ura égnek és földnek, Ura a lelkek végtelen világának! Mint ha pásztortűz ég őszi éjszakákon: úgy gyűl ki a múlt idők ködében lelkünk előtt e napnak dicsőséges emlékezete; úgy lobogott fel — majd négy századja már — egy tégedet és igazságodat szomjúhozó lélekben evangéliomod tiszta világossága, isteni kijelentésed sugárzó fényessége.

Ősz volt akkor is . . . szomorú, hervasztó, csüggedésre hajló idő. A lelki szabadság napja alant járt már nagyon. A miért szent fiad élt és meghalt: a te lélekben és igazságban való imádásod felhőbe hanyatlott. A hit és testvériség, mely az emberi lelkeknek szárnyakat teremtett: elszállt idegen ég alá, mint a daru, meg a fecske. Anyaszentegyházad ült a porban és hamuban; a papi fejedelmek ültek trónuson, ültek a lelkeken s öltöztek aranyba, bíborba, öltöztek nagy lelki kevélységbe. . . Ősz volt, szomorú, hervasztó, csüggedésre hajló idő. Lábunk száraz avart taposott, szemünk lassan aláereszkedő alkonyatot látott s az a búbanatos ének, mely az esteli csöndben, — mint a hajósok kiáltása az éjszakában, — szívünkig elhatott: az a te búsuló prófétád siralma volt.

Bocsáss meg Istenünk, hogy kishitűek voltunk! Mikor legjobban csüggedeztünk, legjobban sóhajtoztunk: akkor gyúlt ki, mint az útmutató csillag, nem is egy, de két helyen egyszerre a biztató pásztortűz: a te örök gondviselésed szent tüze, óh mi őriző Pásztorunk! Angyali seregeknek sokasága jelent meg messze napnyugaton: egy kicsiny német város felett s Helvécia hótakart tetőin, mint régen — karácsony éjszakán — a bethlehemi mezőn. S kezökben ott volt az örökkévaló evangéliom, hogy hirdessék azt minden ágazatnak, nyelvnek, népnek és nemzetségnek; ajkukon ott zengett, — mint az ítélet harsonája, — a nagy kiáltás, hogy megdőbben tőle a föld: „Leomlott, leomlott ama nagy Babilon. . . . Alleluja! Idvesség, dicsőség, tisztesség és hatalom a mi Urunknak, Istenünknek, mert tökéletesek és igazak az ő ítéletei!“ (Jel 18. 2. és 19. 1—2.)

Ó dicsőség neked Istenünk! Bilincseiből megszabadult lelkünk odaborúl e napon zsámolyod elébe s úgy rebegi el mélységes háláját a reformációban támasztott új világosságért. A kiáltó szóért, mely végigzúgott a nagy erkölcsi pusztaságon. Az eleven szénért, melylyel a reformátorok ajkait illettet. Az élő vizekért, melyeket elepedt népeid számára fakasztottál. A győzhetetlen erőért, melylyel az igazságért küzdők derekát felövezted, a kevélyt megaláztad; a szabadságért, melylyel a benned bízó lelkeket megörvendeztetted. A diadalért, melylyel a Bocskay, Bethlen s Rákóczy zászlóit kísérted; a bűnbocsásért, melylyel hűségünket megedzetted; a könyökért, a szenvedésekért, melyeknek vizében lelkünket hó tisztára mostad. A gályákért, a melyek hitünknek hősokeket, vértanúkat adtak, hitünket,

nevünket, törhetlenségünket országokra vitték s népek és fejedelmek között nekünk szíveket hódítottak. Alleluja! Idvesség, dicsőség, tisztesség és hatalom a mi Istenünknek!

Ó mi erős várunk! ó mi gondviselőnk! A mi szenvedést bocsátottál reánk a múltban: az ma a mi dicsőségünk s reménységünk a jövőre. Ezt a mi reménységünket teljesítsd be. Ezt a boldogabb jövőt add meg nekünk. Adj örökké való nevet a te evangyéliomi egyházadnak, mely soha el nem vész. (Ézsai. 56. 5.) Szakítsd szét a ködöt, mely ott ül még ma is millió lelkeken: hadd süssön azokra is a te életadó napod.

Jöjjön el a te országod, az igazság és szeretet országa, a lelkierő és hithűség országa. A kicsinyt szaporítsd ezerszer ezerekre és a gyöngét tedd újra erős nemzetséggé. (Ézs. 60. 22.)

Ó tedd erőssé, hatalmassá, különösen a te evangyéliomi magyar egyházadat. Mert ha ennek világító szövéténeke kialszik valamikor a mi hegyeink között s a széles magyar rónán Tisza-Duna mentén: sötétségben marad, sőt halálnak halálával vész el a te magyar néped.

Pedig mintha őszre hajlana az idő felette is. Lelke csüggedt, hite fáradt s régi buzgósága egyre gyöngébben melegít, mint az őszi napsugár. Ó add vissza tüzeinek régi erejét Istenünk! Add vissza lángjának hajdani hatalmas lobogását, hogy ragyogjon messzire, mint a nehéz napoknak idején. A törvényhozóknak és kormányosoknak, a tanítóknak és lelkipásztoroknak, mindazoknak, kik a kicsinyek és nagyok előtt járnak: adj hitben erős lelket, add a nagy ősöknek példás buzgóságát, törhetlen hűségét, hogy példájuk hódítsa, hitők foglyul ejtsen elméket s szíveket. Drága ígédnek adj készséges szállást egyházban és iskolában. A gonoszt vesd örök sötétségbe, a világosságot segíts diadalra. Az itt előtted imádkozó szívekre szálljon alá, mint a harmat, a te áldásod s a te tanításod; szálljon alá a szent lelkesedés tüze, hogy halál és élet által, hozzád siessünk nagy vágyással. Alleluja. Alleluja. Ámen.

Czinke István.

Imádság a reformáció emlékűnnapén.

Elmondott a miskolci ev. ref. főgymnasiumban 1899. október 31-én.

Mély kútfeje a szeretetnek, örök mindenható Isten! Hálás szívvel borúlunk le színed előtt szereteted nyilvánvaló jeleiért, melyeket naponként láttatsz s éreztetsz mi velünk. Hála neked az örömek sokaságáért, hála közelebről azért, hogy bennünket e szent napra, protestáns egyházunk születés napjára kegyelmesen eljuttattál. Nagy időknak, nemes küzdelmeknek, dicső történeteknek kiindulási pontja ez jó Atyánk és ha valamikor, úgy ma különösen is érezzük, hogy te velők vagy azokkal, a kik bíznak benned s nem hagyod el azokat, a kik segítségül hívják a te szent nevedet!

Óh, bizony a te szerelmed hozzánk gyarló halandókhoz kimeríthetlen. Saját képedre teremtél bennünket s úgy szeretted a világot, hogy egyszerűlt fiadat adtad érte, hogy a ki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök életet nyerjen! Igen, örök életnek forrása, minden boldogságnak kútfeje volt szent fiadnak, a Jézusnak tudománya. Bölcs végzésed szerint arra volt hivatva, hogy az emberiség millióit egy szerető családdá forraszsza össze. És mi lett e drága kincsből az idők folyamán a gyarló emberek kezében? Te tudod, óh legjobb Atyánk, hogy evangyéliomát hova-tovább nemes egyszerűségéből holt tőkévé sűjjesztették, kiforgatták, hatalmi érdekek szolgálatába helyezték s alig néhány század múlva bekövetkezett az idő, a melyről a próféta így szól: „*Ime napok jönnek, a mikor a föld népei egyik tengertől a másikig futnak, hogy keressék az Úrnak beszédét és nem találják!*”

Te láttad mindezt jó Atyánk; láttad, hogy az evangyéliom, a mely pedig Istennek hatalma minden hívőnek idvesség-

gére, lassanként kialudt; láttad, hogy szent fiad trónját egy magának isteni tekintélyt és jogokat követelő ember foglalta el; láttad, hogy a te szent ígéd lesújtó és megsemmisítő átokká vált a szeretet evangyéliomát hirdető ajakán; láttad, hogy a magasba törő lélek szabad szárnyalása meggátoltatott.

Láttad mindezeket s még sem fordultál el a hálátlan emberiségtől, — sőt *utat mutattál a pusztában, folyóvizet fakasztottál a kietlenben* — támasztottál időről-időre lelkes férfiakat, hogy a krisztusi szellemet végkép elhomályosíttatni ne engedjék és midőn ők vérök hullásával pecsételték meg hitöket — s vértanúi halállal haltak szent fiadért, a Krisztusért — a te irgalmad, kegyelmed még akkor sem fogyatkozott meg irántunk, hanem az idők teljességében küldöttél új apostolokat. Elküldötted dicső emlékü reformátorainkat, mindmegannyi választottaidat és az ő áldásos működésük nyomán új ég és új föld támadott a hit és erkölcsi élet birodalmában. Az emberi lélek lerázta rozsdás bilincseit, a vizsgálódási, a lelkiismereti szabadság visszavívta eltiprott jogait és felépült a protestáns Sion, megizmosult evangyéliomi protestáns egyházunk.

Hála, örök hála neked, kegyelmes Istenünk, hogy az igaz ügyet elvégre is diadalra segítetted. Őseink sokat küzdöttek, sok szenvedésen mentek át, de te nem hagytad el őket, sőt a mikor elleneid indulatja hasonló volt a kőfal-rontó, ragadó árvízhez, akkor is megzendült ajkaikon a bizalomteljes ének: „*Erős várunk nekünk az Isten!*” erőt, bátorságot öntöttél szívökbe. Igen, Atyánk, őseink te benned bíztak és te megszabadítottad; hozzád kiáltottak és te meghallgattad őket.

Mi is, a késő utókor egyedül csak benned bízunk, hozzád fohászkodunk. Óh emlékezzél meg a te örökkévaló irgalmasságodról és segíts továbbra is bennünket. Segíts meg arra jó Atyánk, hogy egyházunk s ennek minden intézménye, a melyek mint vérrel szerzett örökségek maradtak reánk őseinkről, a te védő szárnyaidnak árnyékában viruljanak, fejlődjenek, egy szebb s boldogítóbb életre. Adj e végre egyházunknak mindvégiglen az övékhez méltó lelkes őrállókat, tántoríthatlan hűségű buzgó köztagekat, kik azt soha el ne hagyják, igazai mellett bátran bizonyosságot tegyenek s érte, ha kell, áldozni is készek lesznek s egyértelműleg hiszik és vallják a nagy apostollal: „*Nekem mind életemben, mind halálomban nyereségem a Krisztus!*” Ámen.

Csik Dániel.

KÖZÉLETÜNK.

Néhány szó a gömöri egyházfegyelmi javaslat védelmében.

(Folytatás és vége.)

Akadékoskodásnak és nem egyébnek nevezhetjük azt, hogy Azari úr a versengő házas feleknek a lelkes és gondnok együttesen eszközözlendő békítését és intését kifogásolja. Tartsuk meg a paritás elvét az egyházigazgatás minden pontján s az igehirdetés és sacramentumok kiszolgáltatásán kívül minden egyéb jogot osszunk meg a világi elemmel. A békülni nem akaróért, hogy mért kell a presbiteriumban és nem a gyülekezetben imádkozni? azért, mert a békülni nem akarásnak lehetnek komoly okai is, s ezek megérdemelnek annyi kiméletet, hogy az illető házas felek ügye ne vitessék a nagy nyilvánosság elé. Nekünk azonban még ha ily komoly okok fenforognak is, azon kell lennünk, hogy a mi egyszer egybeszerkesztett, az meg is maradjon s a viszony további fenmaradásáért, még akkor is harcolnunk kell, ha lelkünkben meg vagyunk győződve, hogy az illető felek nem egymáshoz valók.

Hogy hol végeztessék el a könyörgés a templomban-e, vagy a paplakon? Gyermekes kérdés. Ott, a hol a presbiterium

gyűlését tartja. Azt hisszük, hogy az imádság szentségéből semmit nem von le az, ha a paplapon imádkoznak. — Hogy házastársak egyetértését zavaró más családtag nagyobb fokú büntetéssel sújtatik, mint a házasság felek, ebben Azari úr logikát nem lát. Pedig hát van benne evangyéliumi logika is: „Jaj a botránczóznak, de nagyobb jaj a botránczotatónak.“ A bűn értelmi szerzője nagyobb bűnös, mint a félrevezetett tettes maga.

Furcsának találja, hogy „a törvénytelenül külön élők végső esetben törvényes elválásra utasíttassanak s ha ezt tenni vonakodnak, nevők a templomban közszemlére kitétéssék.“ De vajjon nem furcsább lenne-e ennél az, ha a törvénytelenül külön élőket egészen magukra hagynók s miután ily helyzetben törvényes új házasságot nem köthetnek, ez által nyilást hagynánk a vadházasságok alakulásának. Mi minden eszközt fel akarunk használni a házasság felek kibékítésére, de ha minden sikertelen marad s a különválás már éveken át tart, végső remédiaként a válóper megkezdését tanácsoljuk, hogy így mindkettő szabadúljon kötött helyzetéből s megadassék a mód egy új, szerencsésebb frigy kötésére. Hogy a közszemlére hol és miként lennének az ilyenek kitéve, — arra könnyű felelni, a cinteremben van elegendő hely egy fekete tábla kifüggesztésére. No de ha az olyan nagy botránykő Azari úr szemében, hát töröljük irgalmatlanul. Mi az ilyen dolgokban nem makacs-kodunk.

A 12. §. ellen azzal harczol: mért választjuk el a házasságot a családi élettől? hát azért, mert a házasság alatt a férj és nő közötti viszonyt, családi élet alatt a szülők és gyermekek, meg a gazdák és cselédek közötti viszonyt értjük. Ropantúl bántja Azari urat, hogy mi a munkaképtelen gyermek eltartásáról nem gondoskodik szülét ugyanazon büntetéssel kivánjuk sújtani, mint a gyermek elhajtás bűnében vétkes szülét és ebben sem lát logikát annyival kevésbbé, mivel a világi törvény a gyermek elhajtásért súlyosabb büntetést szab az illetőre, mint a gyermekök eltartását nem teljesítő szülők. Hát akármint mond is a világi törvény, mi ugyanazon beszámítás alá vesszük azt, ha valaki egy embrióban levő életet kiolt, mintha valaki egy alakot nyert életet kegyetlensége vagy gondatlansága miatt elpusztítani enged. Sőt ez utóbbi tán súlyosabb is amannál, mert amaz még nem érzett akkor semmit, mikor megsemmisítették, ez pedig nyomorult élete egész kinját végigszenvedti.

Ha a szüle gyermeke kereszteltetését vagy egyházi eltemtetését elmulasztotta, mikép hozhatja ezt helyre, kérdi tovább Azari úr? A temtetést semmi esetre, de a *kereszteltetést* még igen.

A gazdák és cselédek §-ára vonatkozó ellenvetését azzal a megjegyzéssel kísérik, hogy ha Azari úrnak jobban tetszik, hát hagyjuk el az úr szót s maradjunk a gazda mellett, de azért mi a bírálót mégis csak Azari úrnak fogjuk címezni. Hogy mért sújtjuk nagyobb büntetéssel az egyházi hanyagságban vétkes cselédet, vagy alkalmazottat, mint az ő sokkal nagyobb műveltségű gazdáját, hát azért, mert a gazda csak részben felelős a maga cselédeiért, tehát még annyira sem, mint a szüle az ő gyermekéért és semmivel sem volna indokolt a büntetés fokozatának Azari úr által javasolt kicserélése. A cselédek és alkalmazottak fegyelmezésének megállapításánál különben tekintettel kellett lennünk azon függő helyzetre, melyben ezek gazdáikkal szemben vannak, a kik sokszor éppen e miatt legjobb akaratuk mellett sem tehetnek eleget egyházi kötelességüknek.

A 13. §-ról elismerjük, hogy rendszeresebb átdolgozást kíván; csupán annyit jegyzünk meg, hogy a hamis esküvés és káromkodás az Isten nevének szentségtelen megsértése lévén, egyforma büntetéssel sújtandó.

Tartalmára nézve azt jegyzi meg bíráló, hogy ez *nem egyeztethető össze korunk szellemével, hogy ebben a mai tisztább felfogás bizonyos farizeusi vonást láthat.* Ne hivatkozzunk minduntalan a korszellemre, hiszen a korszellem lehet

hibás is, a mi az evangyéliom szerint javításra szorúl, hanem *vizsgáljuk meg a lelkeket, ha Istentől vannak-e*, mert csak az *győzheti meg a világot, a mi Istentől született.* Épen abban az Azari úr által ajánlott alkalmazkodási eljárásban van a farizeusi vonás, nem pedig a mi általunk alkalmazandó erkölcsi szigorban. Ha már javaslatunk tartalmát jellemezni akarta valami szóval, inkább a puritán szóval kellett volna előállnia.

Érthetetlen előttünk az Azari úr okoskodása, a ki a *reversalist adóval szemben megengedi az úrasztalától való eltávolítást, de már egyéb bűnökben leledzők ellenében kárhoztatja azt.* Engedjen meg Azari úr, itt már csakugyan megbicsaklott a logikája. Állítsa szembe ezt a hűtlenséget azok bűnével, a kik rabolnak, gyilkolnak, paráználkodnak stb. s látni fogja, hogy az utóbbiak még inkább megérdemlik az úrasztalától való eltávolítást, mint amazok. Az úrvacsora szentségével — Isten látja lelkünket — nem dobálózunk, csak a végső esetben nyúlunk hozzá s akkor is csak azon esetben kívánjuk alkalmazni azt, ha az egész gyülekezet hozzájárult ahhoz, hogy valaki az úrasztalától távol tartassék.

Nem osztozunk Azari úrnak abban a felfogásában sem, hogy a latrok, zsványok, hamis esküvők stb. egyházilag ne fenyíttessenek, hanem kívánjuk, hogy minden cégéres bűn kapja meg a maga méltó büntetését az egyház részéről is. Hogy miért? — kifejtettük elvi álláspontunk körvonalozásánál.

Azt állítja Azari úr, hogy *pusztán fegyelemmel egyházat vallásossá tenni nem lehet, hogy a vallásosság előidézésének egészen más eszközei vannak.* Ha vannak — tessék előállani velők s ha jók, mi le vesszük dolgozatunkat a napi rendről; de még akkor sem hisszük el, hogy javaslatunk hijával volna az *evangyéliom sugallatának.* Ha ez igaz volna, akkor Kálvintól meg kellene tagadnunk az ahoz való jogot, hogy a Krisztus szolgájának nevezze magát.

Azari úr bírálatának végső resultátuma ez: „a bizottság azt hiszi, hogy munkájával építeni és javítani fog; mi ellenben azt hisszük, hogy rombolni és dúlni fog; e fegyelem néptelenné tenné a templomokat, gyűlölséget vinne a presbyteriumokba, üszköt dobna az egyház községre, bosszúállást a szívekbe s megtizedelné egyházunk létszámát.“ Mi nem félünk ettől, sőt ép az ellenkező eredményre számítunk, mert meg vagyunk győződve, hogy erős, edzett, a maga zászlójához hű népet egyháztársadalmilag is csak szeretetteljes szigorral lehet nevelni; s ha egyházunk ezt a szigort nem bírja ki, akkor nincs benne többé életképesség, akkor így is, úgyis veszni fog; pedig mi azt óhajtjuk, hogy éljen, örökké éljen.

A javaslat készítő hármass bizottság.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Tanítói közgyűlés.** A „Zemplén-vármegyei Tanító-egyesület“ ez évi rendes közgyűlését október hó 26-án tartotta meg S.-a.-Ujhelyben, a vármegye-háza nagytermében. A gyűlés tárgyai közül különösen fontos a vármegye területén létesítendő Tanítók Háza ügye, a beérkezett pályamunkák sorsa feletti intézkedés és — a mit legelől kellett volna említenünk — az elnök részletes jelentése az egyesület működéséről. Az elnök jelentése szerint van az egyesületnek 160 rendes, 3 tiszteletbeli és 1 alapító tagja. Az 1897-ben történt újra alakulás óta tartott az egyesület 13 közgyűlést. Megemlékezett az elnöki jelentés két derék tagjáról az egyesületnek, t. i. Vágó Gyula s.-a.-ujhelyi és Berec Károly alsó-bereckii tanítókról, kik tanítói működésök huszonötödik évét élik. Mindkettőt jegyzőkönyvi kivonatban üdvözli a közgyűlés. A „Zemplén-megyei Tanítók Háza“ ügyében hosszú vitatkozás után azon megállapodásra

jutott a közgyűlés, hogy — bár az ugyanily célú országos mozgalom ellen nincs kifogása, sőt a Budapesten létesítendő Tanítók Háza ügyét tehetsége szerint célhoz juttatni törekszik — mindazonáltal első kötelességének tekinti a Zemplénmegyei Tanítók Háza létesítését s ennek érdekében azonnal a tett mezejére lép. A választmány által kitűzött s „Mi a tanító feladata a terjedő szocializmussal szemben?” című pályatételre két mű érkezett. A bíráló bizottság három tagja az I., egy a II. számú mellett nyilatkozván, a választmány azt javasolta a közgyűlésnek, hogy a 30 korona pályadíjból 20 korona az I., 10 korona a II. sz. pályamunka szerzőjének adassék ki. E javaslatot a közgyűlés elfogadván, a jelíges levélkéket felbontattak s kitűnt, hogy az I. sz. pályamű szerzője: *Fábián István*, abarai ev. ref., a II. számúé: *Hubay Bertalan*, sárospataki községi tanító. A Tanítók Háza javára gyűjtő bizottság is küldetett ki, a mely bizottság egyúttal az Árvay József síremlékére is gyűjteni fog. Közgyűlés után közebed volt, melyen sok szép pohárköszöntő hangzott el.

F. I.

— **Ellend József**, a sárospataki főiskola matematikai s physikai tanára a „*Magyar Paedagógia*” ez évi 8-ik füzetében egy rendkívül érdekes, vonzó s becses cikket tett közzé a főiskola kétszázéves physikai múzeumáról, ismertetvén annak keletkezését, fejlődését, vezetőit, méltatva az utóbbiaknak érdemeit s kiválóságait, mint a kik már a múltban is nagy mértékben meg voltak arról győződve, hogy az ilyen gyűjteményekre feltétlenül szükség van az iskolák körében. A közlemény a napi lapok némelyikének, p. u. a „Pesti Napló”-nak a figyelmét is felhívta, s a pataki ördögös professorról, Simándi Istvánról szóló részt át is vette.

— **A rimaszombati egyesült prot. főgimnázium** is megünnevelte a reformáció 382-ik évfordulóját részint a városi gyülekezet okt. 29-iki istenitisztelésén való megjelenésével, részint az okt. 31-ikén belkörüleg rendezett ünnepélyen. Ez utóbbi az intézeti torna-csarnokban tartott meg délelőtti 10 órától a következő műsor szerint: 1. Jövel szent lélek Ur Isten, énekelte az egész ifjúság; 2. Alkalmi imádság *Czinke István* városi lelkész által s intézeti vallás-tanártól; az imádság „*Tárca*” rovatunkban olvasható; 3. Ünnepi beszéd *Böhm János* intézeti tanártól; 4. „Az apostolok” óda *Papp Dezső* 8 osztályú tanulótól; elszavalta: *Farkas Zoltán* 8 o. tanuló. 5. Erős vár a mi Istenünk — az eredeti dallam szerint énekelte az egész ifjúság, a melynek ág. hitv. része az ev. református éneket, ev. református része pedig az ág. hitv. éneket is megtanulta, valamint az ev. ref. ifjú ódáját egy ág. ev. ifju szavalta volt a paritás dokumentálására.

— **Helyreigazításul.** Én vetettem volt fel az alsó-borsodi egyházmegyének ez év tavaszán Miskolcon tartott közgyűlésén egyházmegyénk száz évvel ezelőtti végrehajtott rendezésének ügyét. Rendelkezésemre e kérdésben csak egy, a régi borsodi tractus jegyzőkönyvéből kiírt extractus és a T.-Kesziben tartott első alsó-borsodi egyházmegyei közgyűlés, az úgynevezett alakuló gyűlés jegyzőkönyve állott. Megkerestem e tárgyban az egyházkerületi levéltár rendezését végező Zsoldos Benő tanár urat is, de még akkor a rendezéssel azon időig nem jutott. Esperesi jelentésemben közöltem hát annyit, a mennyit közölhettem az említett kutforrások nyomán. Örömmel látom, hogy a Sárospataki Lapokban megjelent, de úgy gondolom, még folytatásra váró közlemények nyomán az az alap, melyen legközelebbi száz évünk multja nyugszik, s a melyen egykor elhelyezkedve idáig jutottunk, tisztázva lesz. Természetes dolog, hogy figyelemmel kísérek minden e tárgyra vonatkozó közleményt. s épen egy ilyenre kívánok most, ha talán egy kevésbé elkésve is, reflectálni, illetőleg egy nyilván hibás adatot kiigazítani. Az abauji egyházmegye Kassán, ez évi aug. hó 29, 30 napján tartott közgyűlésén felolvasott esperesi jelentésben fel van említve az is, hogy az egyházak tekintetében micsoda változások történtek a száz évvel ezelőtti 78 anyaegházal megalakult egyházmegyében; s itt említetik, hogy „Erdőhorváti az alsó-zempléni, Bócs az alsó-borsodi trac-

tusba tétetett át, viszont mi az utóbbiól 1854 őszén Aszalót kaptuk.” Én ezt nem így tudom és pedig biztosan tudom, mert megértem már azt az időt, ismerem a lelkészeket is, a kik egyházaikkal költöztek egyik tractus kebeléből a másikba. Aszaló soha sem tartozott Alsó-Borsodhoz. hanem Felső-Borsodhoz. A nagy tudományú és nagy tekintélyű Molnár Antal aszalói pap, felső-borsodi lelkész és tanácsbíró volt akkor, mikor az abszolút hatalom úgy rendelkezett, hogy alkalmazkodniok kell a ref. egyházmegyéknek is a politikai beosztáshoz. Hozzácsatoltatott tehát az alsó-borsodi egyházmegyéhez Abaújból Bócs és Onga. Az alsó-borsodi egyházmegyéből a felső-borsodhoz csatoltatott Bábony és Ecseg, a felső-borsodtól az abaujihoz Aszaló. Így állt a dolog 1861-ig s a mostani ongai agg lelkésztársunk Veres Tamás, mint alsó-borsodi legidősebb káplán rendeltetett be 1857-ben helyettesül Ongára s így választott meg lelkészszé. 1861-ben, midőn a politikai téren az előbbi állapotok visszaállítása lett a jelszó, egyházi téren is felmerült ez a kérdés; s úgy tudom, hogy a fentebb nevezett egyházaknak szabad választás engedtetett arra nézve, hogy hová csatlakozzanak. Onga vissza is ment Abaujhoz s Aszaló is ott maradt. Bócs megmaradt Alsó-Borsodban. Ecseg és Bábony haboztak egy ideig, az egyik a borsodi egyházmegyei gyűlésre el is küldötte követeit, szívesen látott vendégek is voltak ott ezek; de a másik nem követvén példáját, talán a szomszédai jó viszony fenntartása okából, megmaradtak Felső-Borsodban. Így voltak ezek azokban az időkben.

Tóth Dániel.

— **Egyházkerületi felügyelő választás.** A dunántúli evangélikus egyházkerület egyházai Radó Kálmán utódjául *Ihász Lajos* hathalmi földbirtokost választották meg 43 szótöbbséggel.

— **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése** október hó 21—25. napján tartott meg Szilágyi Dezső főgondnok, Szász Károly püspök, majd az ő gyengékedése miatt Konc Imre, mint legidősebb esperes elnöklelte alatt. Az első napi gyűlésen Hegedűs Sándor világi főjegyző, Tisza István gróf s Nagy Dezső tanácsbírók hivatalukba iktatása mellett a püspöki jelentés volt a legfontosabb tárgy, a melyet nagy érdeklődéssel hallgattak meg, lelki örömmel véve tudomást arról, hogy a vallásos buzgóság az egyházi adakozások terén szépen nyilatkozott meg, a mennyiben tisztán egyházi célokra: 12,440 frt, tisztán iskolai célokra pedig: 10,149 frt folyt be. Méltó elismeréssel vették tudomásul, hogy József főherczeg az alsúthi lelkész-lak építésére 1000 frtot adományozott. Október 22-ikén lelkész-avatás volt, 23-án s a következő napokon a többi gyűlési tárgyak elintézésével foglalkozott a gyűlés, meghallgatva a tanügyi jelentéseket a nép, a közép- s felsőbb iskolákról, — a jogügyi bizottság előterjesztését, a pénzügyekről szóló jelentést, foglalkoztak a káplán-hiány kérdésével, felhatalmazván a püspököt rendkívüli exmissióra, néhány filia anyasítási kérésében határozatot hoztak stb.

— **A középiskolai új tanterv életbeléptetése** tárgyában november 2-án szaktanácskozmány volt a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban s a megjelent tanárok s minisztériumi tisztviselők abban állapodtak meg, hogy az új tanterv életbeléptetése lehető rövid idő alatt, fokozatosan menjen végbe.

— **„Jó pásztor”** címmel *Kovács Sándor* pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanár, jónévű író, egy „Keresztyén Családi Lap”-ot ad ki, a melynek első száma a múlt hó 15-ikén jelent meg. A jó irányú lapocska szerkesztője körül már eddig is szép írói gárda sorakozott s óhajtanád, hogy megéljen. Ára egy évre 1 frt, megjelenik minden hónap 15-ikén egy ívnyi terjedelemben. Melegen ajánljuk az érdeklődők szíves támogatásába.

— **A protestáns irodalmi társaság** debreceni gyűlésén jelenvoltakról a „Debreceni Protestáns Lap” a kiadott ebéd-jegyek alapján összeállította a névsort, a mely szerint 286-an vettek részt a társaság harmadik vándorgyűlésén.

— **A dunamelléki ev. ref. egyházkerület egyházi értekezlete** október 23-ikán tartatott meg Budapesten nagy érdeklődés mellett. Két előadás képezte a hivatalos jelentéseken kívül az értekezlet tárgyát. Az egyiket *Lévay Lajos* tartotta a *szórványok lelki gondozásáról*, javaslatot is adva e fontos kérdés gyakorlati megvalósítása iránt, a melyet az értekezlet elfogadott, felterjesztést intézván a kerülethez s az egyetemes konventhez, hogy állandó segélynyújtásával mozdítsák elő az ez irányban való munkalkodást. A másik felolvasást *Gergely Antal* tartotta, az *egyesületeknek az egyházi életben való jelentőségéről s szolgálatáról*, színién javaslatot terjesztvén be, a melyhez hozzájárult az értekezlet, kimondván, hogy szükségesnek tartja munkás-, szeretet-, nő-, ifjúsági-, konfirmándus- és mértékletességi egyesületek alakítását, a melyeknek előmozdítása érdekében magából az értekezletből, mint kerületi központból egy bizottság alakított. A számos indítványok közül megemlítendő, mint általános érdekűek, a következők: a prot. irodalmi-társaság megkerestetik, hogy vándorgyűlései alkalmával belmissiói értekezletek tartását is tegye lehetővé, hogy a dunamelléki ev. ref. egyházkerületben internátussal ellátott felső-leányiskolák állíttassanak fel.

— **Római katolikus szövetségi gyűlést** tartottak a fővárosban e hónap 7—8. napjain ifj. gróf Zichy János vezetése alatt, a ki nagy mell-verések között hirdette a róm. katolicismus ember-, haza- és nemzet-mentő hivatását, a mit bizonyára jó előre elhittek neki a megjelentek, mi pedig utólagosan sem hiszszük el, arról nem is szólva, hogy a nemes grófnak az a mondása: *mi nem le-, hanem meggyőzni akarjuk elleneinket*: nem egyéb szóbeszédnél!

— **Boskó.** Véletlenül nem az ezermesterről van szó, noha az élelmesség ezt is felszínre hozhatja még, (a mit ezennel szíves figyelmükbe ajánlunk a képmutatás és család mestereinek!) hanem egy volt turini franciskánus barátról, a kinek a nevével ellátott csodátévő érmeket árulgatnak mostanában külföldön. Egy nő Gundelsheinban öt koronás Boskó érem által ideg-bajából gyógyult ki, egy férfi Trierben 10 koronás érem által a karja amputálásától szabadult meg, sőt ezek az érmek még arra is jók, hogy általuk a rossz tanulók jó vizsgát tehessenek! . . . Hogy a kakas csípje meg az ezermester papisztikus Boskót, a ki tul-tesz a maga csodáival még a pápán is, a kinek ez ideig semminemű csoda-tette sincs! S csodálatos! Ez a Boskó még nem csoda-tévő szent!

— **Téritési kísérlet haldokló mellett.** Florenben egy szegény protestáns asszony súlyosan megbetegedett, a mit egy r. kath. hercegnő megtudván, ellátogatott a nagy beteghez, a kit két óra hosszáig minden úton-módon próbált a reverendás pástörök nyájába tériteni. Azonban minden szép szó, ígéret hiábavalónak bizonyult, a midőn aztán végtére a főrangú dáma egy pénzzel telt erszényt vett elő s oda tartván a haldokló elé, így szólt hozzá: „a tied lesz ez a kincs, csak légy pápa-hívó!” . . . A nagy betegből erre kitört a harag és így kiáltott a kísértőre: „Vessz el magad is, meg a pénzed is,” — a mire aztán a főrangú nő kétségbeesetten menekült el, alig bírván magához térni a nagy búsulásból a miatt, hogy nem sikerült a hódítás! . . . S vajjon csak Florenben van-e ez így? . . . Mindenütt, a hol a papismus, e szörnyszülött otthon érzi magát! . . . Szerencsétlen, boldogtalan lelkek, a kik pénzért, állásért, címért, rangért eladják hitüket! . . .

— **Az életmentő páduai Antal.** A württembergi „Katholische Sonntagblatt” páduai Antalt, mint életmentőt mutatja be olvasóinak a következő történetben:

„A párisi jótékonyági bazár égésekor egy mágnásnő csodálatos módon szabadult meg a tűzhaláltól. Az ajtóban ember-ember hátán tolongott, lehetetlen volt kijutni. Ekkor, hogy, hogy nem, eszébe jutott a mágnásnőnek, hogy Antal szenthez imádkozik, (természetesen a szenthez s nem Istenhez!! Szerk.) s a gondolatot meg is valósítja, így imádkozván: „*óh, édes jó szentem! már öt esztendeje annak, hogy mindennap imádkozom hozzád, de még eddig soha semmiben sem voltál segítségemre, most azonban remélem s el is várom, hogy nem hagysz tűzhalált halni, s tényleg megmenekült . . .*” Persze a mentőket Antal küldötte! . . . S vannak, a kik ezt elhiszik?

— **Embertelenség.** Bádenben, a főváros egyik szomszédos falujában haldokló nőhöz hívták el a plébánost, az utolsó kenet kiszolgáltatására. Az „Ur szolgálja” a szentséget mindaddig nem szolgáltatta ki, míg a református férj ki nem jelentette, hogy *gyermekei mind r. katolikusok lesznek* . . . Kérdjük, vajjon vallásosság-e ez ott a túlsó táborban? . . . Jó volna az ilyen eseteket, a melyek nálunk sem szokatlanok, — mind nyilvánosságra hozni, hadd ismerné meg a világ az embertelenségeket!

— **Nyilvános nyugtázás és köszönet.** A Sárospatakon 1899. október hó 19-én főméltóságú herceg Windischgraetz Lajosné úrnő védnöksége alatt és általa rendezett hangversenyből kifolyólag: összjövedelem 752 frt 55 kr., kiadás 78 frt 70 kr., tiszta jövedelem 673 frt 85 kr. Felülfizetések: főméltóságú Herceg Windischgraetz család 85 frt., Ambrózy Nándorné S.-a.-Ujhely 10 frt., Dókus László S.-a.-Ujhely 50 frt., Senyey Miklós báró 5 frt., gróf Majláth József 5 frt., ifj. Herceg Windischgraetz Lajos 15 frt., Méltóságos Molnár István főispán 10 frt., Bárány Waldboth Frigyes 20 frt., Mélt. gróf Lónyainé B.-Olaszi 20 frt., Comtesse Volkenstein B.-Keresztúr 5 frt., Dókus Gyula S.-a.-Ujhely 10 frt., Dr. Kun Zoltánné 20 frt., Kiss Gyula ur 50kr., Katinszky N. S.-a.-Ujhely 4frt., Czibur L. S.-a.-Ujhely 3 frt., Szánky Nándorné úrnő S.-a.-Ujhely 4 frt., Ferenczy Elek 4 frt., Mezsik József 4 frt., Philipp Károly 3 frt., Meener Béla S.-a.-Ujhely 5 frt., Dr. Hornyay B. S.-a.-Ujhely 5 frt., Brzorád Rezső 2 frt., Goldblatt Ferenc 1 frt., Kolbai Gergely 4 frt., Petrasovics főerdész 2 frt., Szepessy István, Knopfler N., Bálint Dezső, Telekyné úrnő 1—1 frt., Szekerák Kálmán 7 frt., Schvarcer Andor 2 frt., Steinfeld Jenő 1 frt., Nieszeny Ferenc 2 frt. — Feljegyzetteken kívül még 150 frt felülfizetés van, melyet a név be nem diktálása miatt, nevenként nem nyugtázhatunk. Fogadják mindnyájan hálás köszönetünket.

Trstyánszky Károly,
titkár.

Szécsi Géza,
pénztárnok.

Pályázat lelkeszi állásra.

Az ungi egyházmegyébe kebeleztet iskei ev. ref. egyház lelkeszi állomására — miután az előbbi pályázat eredménytelen maradt — újra pályázat hirdetik.

Javadalom földben, terményekben, pénzben és szolgálmányokban a kongrua-iv szerint 944 kor. 35 fillér. A megválasztandó kötelességéhez tartozik: a községi iskolában a vallástanítás, templomban s temetéseknél az éneklés vezetése.

Pályázati kérvények f. év dec. 25-ig Nagyt. Szabó Endre esperes úrhoz Ósicserbe (u. p. N.-Kapos) küldendő. Miskolc, 1899. nov. 4.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
6 frt, félvre 3 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Mit kell tenni, ha az állami anyakönyvvezető infestálja a *protestáns hitfeleket*, a ki vegyes házasságra akarnak lépni, hogy gyermekeik vallására vonatkozólag a r. kath. egyház javára egyezkedjenek?” *Református*. — „Tanterv a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületi elemi népiskolák ismétlődő osztályai részére.” — „Egy olasz szociologus a nő-kérdésről.” — „Nekrológ.” *Tóth Kálmán*. — „Dókus Gyula — Spillenbergs Sóna-alapítvány a sárospataki főiskolában.” — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Mit kell tenni, ha az állami anyakönyvvezető infestálja a *protestáns hitfeleket*, a kik vegyes házasságra akarnak lépni, hogy gyermekeik vallására vonatkozólag a r. kath. egyház javára egyezkedjenek?

I.

Őszintén megvallom, megdöbbenéssel olvastam a fenti kérdést a kezemhez szívesség folytán jutott „*Evang. Egyház és Iskola*” ez évi november 9-iki 45-iki számából, a melyben az ág. hitv. ev. egyetemes lelkészi értekezlet jegyzőkönyvét találtam s annak 7-ik pontjában a tárgyalásra ajánlott tárgyak között az itt közölt kérdésre leltem, a melynek szavaiba annyi változtatást csúsztattam be, hogy „*evang.*” helyett a „*protestáns*” szót használok.

Megdöbbenésemnek két oka volt. Az egyik is, a másik is elég fontos, de különösen a mélyebben fekvő ok az, a mely szólásra indít.

Az egyik ok az, hogy ezt a kérdést olyan egyén ajánlotta megvitatásra, a ki testvéreink egyházi életében felügyelői, még pedig kerületi felügyelői állást tölt be s e mellett az állami szolgálatok sorozatában sem az utolsó helyen áll, sőt egészen közel a legmagasabb politikai polcok egyikéhez.

A másik ok az, hogy magának a kérdés *feltevése*nek a lehetősége azt árúlja el, hogy a magyar társadalmi élet teljesen inficiálva van, valósággal pestisben, ultramontán pestisben szenved, a mely, ha tovább is terjed, rövid idő alatt fekélyessé teszi az egész nemzet-testet, ellenséggé téve mindenkit, keresztyént és nem keresztyént, igaz hitűt és eretneket!

Am gondolkozzék bárki is ama kérdés felett, a mely soraink címében olvasható.

Mit jelentenek ennek a kérdésnek a szavai?

Jelentik azt, hogy egy magyar minisztériális

hivatalnok, még pedig első rendű hivatalnok, kénytelen ilyen kérdés felvethetésével előállni; jelentik azt, hogy a *gyanú* immár ott van egyes magasan álló hit-testvérünk szívében is, a mire vonatkozólag mi már határozottan nyilatkoztunk, t. i. hogy a klérus vadászatot, hajtó vadászatot, sőt irtó hadjáratot indított ellenünk, a kiken a „*compelle intrare*” elv még nem valósult meg; jelentik azt, hogy az ultramontánizmus vezetői oda furakodtak az állami tisztviselőkhez is s azoknak lelkét behálózva, megmételvezve, rábírák őket, hogy „*infestálják*” a protestáns házassálandó feleket; jelentik tágabb értelemben azt is, hogy nem csupán az anyakönyvvezető, hanem a „*megegyezési*” okirat kiállítóját is megbűvölhetette a klérus s a szolgabíró, polgármester, közjegyző s kir. járásbíró is az „*infestálók*” közé tartozik.

Egy egész gyalázatos kép, ha igaz; kétségbeejtő állapot, ha van alapja. Mert én gyalázatosnak tartom azt a képet, a melyet ily módon az állami functionáriusokról kell megalkotnunk, a melynek vonásaiban ott kell lennie a fanatismusnak, a türelmetlenségnek, ezeknek a társadalmi békét, rendet, nemzeti élet-nyugalmat felzaklató, megháborító tüneteknek; sőt ott kell lennie, a mitől irtózáttal fordúlunk el már gondolatban is, a megvesztegethetőségnek is, t. i. hogy jó pénzért megvásároltatván a functionárius, mindent elkövet a prot. egyházak megrontására s a r. kath. egyház előnyére. Kétségbeejtő állapot, ha van alapja, mert ez annak a bizonyosságát igazolja, hogy az ultramontánizmus a magyar protestáns egyházak gyökeres kiirtására szövetkezett magával a magyar állammal!

Hát nem volt-e oka a megdöbbenésnek, a mely a kérdés olvasásakor ideg ölöleg hatott rám?

Mi fog hát itt bekövetkezni? Mi vár ránk a szabadságnak ezen a klasszikus földjén, a melynek minden pora a szabadságért, a haza s lelkiismeret szabadságáért hullatott vérről van behintve? Mit hoz a jövő ránk ezen a területen, a hol pedig minden rög a

a szívünkhöz van forrasztva a hazaszeretet érzelmei által? . . . Hát a magyar állam, az, a melyet Magyarországunk nevezünk, ez is ellenünk fordul, ellenünk, a kik a magyar-nemzet képviselőiben még a klérus szerint sem állunk hátul? Őn ez irtóztató dolog, ha igaz! Ez rettenetesebb a Kolonicsok, a Caraffák koránál, mert akkor a nyilván idegen állam-hatalom fordult a protestánsok ellen, — ma pedig a liberális állam kormány akarja a gyász-tized eredményeit létesíteni, az a kormány, a melyben hittestvéreink is helyet foglalnak?

Vajjon csakugyan igaz lehet-e az, hogy „infestálják” az állami anyakönyvvezetők a protestáns házassulandó feleket?

A kérdés felvetése, felvethetése a valószínűséget igazolja, mert gyakorlati kérdésül nem szoktunk elméleti dolgokat kitűzni.

De hát vegyük úgy, hogy csak theorétikus jellegű az egész kérdés: ez esetben legyen szabad nekem arra utalnom, hogy igenis a jelek azt mutatják, hogy van infestálás! Hol? Mikép bizonyítom be állításomat?

Itt is, ott is van infestálás. Miért van az, hogy egy-egy közjegyzőségi, egy-egy kir. járásbírósi hivatalban kizárólag csak a r. kath. egyház javára szolgáló reversálisok köttenek? . . . Miért történt meg az, hogy egy nagyobb városunkban itt a tiszáninneni körletben a közjegyzői segéd a prot. egyház javára kötendő egyesség részeseit ezekkel a szavakkal fogadta: „mit keresnek itt? mi csak a r. kath. egyház javára szoktunk egyességet kiállítani?”

Megdöbbenésem épen azért volt nagy, mert saját tapasztalatom igazolását láttam a kérdés feltevésében. S vajjon nem megdöbbenő-e ez?

Ti nagyok, a kik első helyen állotok, ti protestáns államférfiak, ti protestáns püspökök s gondnokok, esperesek: nem érzitek-e, hogy „átokként zúdúl ránk az ellenség”, megvesztegetve minden osztályban a megvesztegethetőket? S a megvesztegetésben nem láthatni-e a fekete kéz mellett az állami kezét is, a mely ad, hogy többet vegyen, a mely ad most iskoláinknak, majd lelkészeinknek anyagi segínyt, hogy cserébe, viszonzásul, kamatos-kamattal lelkeket nyerjen s vegyen tőlünk? — Én érzem, én látom. De én csak kicsiny, igen kicsiny vagyok, legfőleg csak kiállítani, jaj-szót kiállítani vagyok hivatva s ezt is csak engedellemmel, mert még csak nevem sincs!

Nem hiszem, hogy legyen protestáns, a ki olvasva a Zs. államtitkár által vitatásra ajánlott kérdést, ne olyan hangulatba jusson, a minőbe jutottam én, a kinek el kellett mondania, a mi szíven feküdt, mert úgy éreztem, hogy ezzel csak használhatok hazámnak is, nemzetemnek is s egyházamnak is.

A kérdésre adandó tényleges válaszszaal egy következő cikkben fogok végezni.

Református.

ISKOLAI ÜGY.

Tanterv

a tiszáninneni ev. ref. egyházkerületi elemi népiskolák ismétlő osztályai számára.

VEZÉRELVÉK.

Az ev. ref. jellegű ismétlő iskola egyetlen célja: a növendékeknek a magyar ev. ref. egyház szellemében a gyakorlati életre való, hazafias irányú *nevelése*.

Az oktatásnak tehát itt már, úgy szólván, csak segítő szerep jut az előbb említett nagy cél szolgálatában.

Miért is a rendszeres tanítás anyaga nem lehet más, mint a mindennapi elemi iskolában tanultak eredményének fölrfrissítése, ismétlése.

A mi új van a tananyagban: az nem egyéb, mint a gyakorlati életre képző hasznos ismeretek legszükségesebb gyűjteménye. Ezeket sem annyira gépies emlékezés (betanítás), mint inkább olvasmányok, valamint a tanító közvetlen előadása és gyakorlati útmutatása által kell a növendékekkel közölni és elsajátíttatni.

Az ismétlő iskolai nevelés és oktatás eszköze tehát egy népies nyelven szerkesztett jó *olvasókönyv* és az *élő beszéd*, meg a *gyakorlati foglalkoztatás*.

Az olvasmányok tárgyalása közben, de még az időként felmerülő, általános érdekű országos és egyháztörténeti nagyobb események alkalmával is kötelessége az ismétlő iskolai tanítónak, hogy a növendékek lelkében a haza, a koronás király és az egyház iránti szeretet, hűség és ragaszkodás érzetét felkeltse, ápolja, növelje és erősítse.

Az *ismétlő iskola egy osztályú, három váltakozó évfolyammal*.

RÉSZLETEZÉS.

A) Vallás-nevelés és oktatás.

I—III. évfolyam.

Az ismétlő iskolában minden tanítás énekekkel és imádsággal kezdődik és végződik.

Ezen kívül külön, *minden vasárnap reggel*, isteni tisztelet előtt, a mindennapi iskolában tanult alkalmi imádságok ismétlésével és egyházi énekeink gyakorlásával foglalkoznak a növendékek és az éneklést lehetőleg két-három szólam szerint tanulják.

Megfelelő magyarázatokkal kísért biblia-olvasás, melynél a fősúly az új-szövetségi könyvekre fektetendő.

A vallás-óra után a növendékek, tanítójuk vezetése alatt, résztvesznek a templomi istentiszteletben.

Egyháztörténelmi olvasmányok — ha az időből telik — szintén részét tehetik a vasárnap délelőtti vallásos oktatásnak. (Lásd az Olvasókönyvnek ide vágó olvasmányait).

B) Olvasmányok.

I. évfolyam.

1. Magyar nyelv- és irodalmi olvasmányok: Nehány levél, elbeszélés, irodalmi színvonalon álló mese, monda s jeles költőktől néhány költemény, a költők életrajzában rövid ismertetéssel.

2. Gazdasági olvasmányok: a talajművelés, növénytermelés, szőlő- és borkészítés köréből.

3. Történelem-alkotmánytani olvasmányok: Árpád, I. István, Kálmán, Tatárjárás, Mátyás, Mohácsi vész, Bocskai, Bethlen, Rákócziak. Legfontosabb polgári jogok és kötelességek ismertetése.

4. Egyháztörténelmi olvasmányok: A reformatió rövid története külföldön.

5. Földrajz-természettani olvasmányok: Magyarország feltűnőbb nevezetességei, pld. Lomniczi-csücs, Csorbai-tó, Aggteleki barlang, Balaton, Tihanyi visszhang stb. Levegő, víz, tűz szerepe és hatása.

6. Egészségtani olvasmányok: Lakás-viszonyok. Ruházkodás. Életmentés, betegápolás.

II. évfolyam.

1. Magyar nyelv és irodalom: kötelezővény, nyugta, számla; egy-egy mese, monda, elbeszélés s jeles költőktől egy-egy költemény.

2. Gazdasági olvasmányok: az állattenyésztés és méhészet köréből.

3. Történelem-alkotmánytani olvasmányok: Gusztáv Adolf, Lorántfy Zsuzsanna, Zrinyi Ilona, Pálóczi Horváth Mária, Rozgonyiné, Kanizsai Dorottya, Egri nők, Szilágyi Erzsébet, Vesselényiné Cserey Ilona. A közigazgatás és igazságszolgáltatás.

4. Egyháztörténelmi olvasmányok: A magyarországi reformatió történelmi alakjai, üldözések, gályarabok.

5. Földrajz-természettani olvasmányok: Budapest, Duna, Tisza, Alföld, Magyar tengerpart, gőzgépek.

6. Egészségtani olvasmányok: Mérgek, mérges növények, első segélynyújtás mérgezéseknél.

III. évfolyam.

1. Magyar nyelv és irod. olvasmányok: különféle szerződések; váltó; költemények.

2. Gazdasági olvasmányok: a gyümölcs és konyhakertészet köréből.

3. Történelmi és alkotmánytani olvasmányok: Széchenyi, Kossuth, Deák, Andrássy, Szabadságharc, Kibékülés, Erzsébet királyné, Országkormányzás.

4. Egyháztörténelmi olvasmányok. Egyház-alkotmány, (egyházközség, egyházmegye, egyházkerület, konvent, zsinat.)

5. Földrajz-természettani olvasmányok: Magyarország természeti kincsei föld alatt, föld felett. Tokaj-Hegyalja, Máramarosi só-bányák stb. Magyarország vasúti hálózata, Villamosság.

6. Egészségtani olvasmányok: Fertőző betegségek, járványok, baktériumok.

C) Számtan.

I—III. évfolyam.

Minden évfolyam elején begyakorlása a négy alapműveletnek egész számokkal és tizedes törtekkel s ezenkívül (a közönséges törtek elhagyásával) ismétlése a mindennapi iskolában tanult számítási műveleteknek, mint: átlag-számítás, hármasszabály az egységre való következtetéssel; kamat, tőke és százalék-számítás (takarékoságra való szoktatás); a legegyszerűbb gazdasági és háztartási könyvvitel: bevételi és kiadási napló, költség előirányzat; társasági szabály; mértékek, pénznemek; biztosítási eljárás ismertetése. — A mérés-tanból: a három-, négy-, sokszögek és köralakú területek és azok kerületének kiszámítása; **gyakorlati területmérés**, tehát nem egyedül a táblán, hanem az iskola udvarán és lehetőleg a szántóföldeken is. — A koczka, hasáb és henger köbtartalma.

D) Írás.

I—III. évfolyam.

A helyesírás begyakorlása a mindennapi iskolában tanult nyelvtani szabályok alkalmazásával, kapcsolatosan a közéletben előforduló ügyiratok szerkesztésével és ezek alakjaitól való ismertetésével.

E) Ének.

I—III. évfolyam.

Az egyházi énekeknek s a mennyiben az idő engedi, világi s különösen hazafias daraboknak (szózat, himnusz, stb.) **óraközben** való gyakorlása is kívánatos, lehetőleg két-három szólam szerint.

Óraterv.

Tantárgy	nov. 1-től	okt. április	Egész évben
	márcz. 31-ig	május	
	hetenkint		
Vallás (vasárnap)	1	1	30 óra
Olvasás (hétköznap)	2	1	50 "
Írás	1	1½	25 "
Számolás	2	1½	45 "
Összesen :	6	3	150 "
A vasárnapi vallásórán kívül	5	2	120 "

TÁRCA.

Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.

(Folytatás.)

Művelt nemzetek között, ámbár, — mi túrés-tagadás? — olykor még itt is bizonyos elnyomatásoknak és igazságtalanságoknak lehet az áldozata, — a nő nincs rászorítva a nehéz munkára, kivéve azokat az országokat, ahol a nagy kiterjedésű gyáripár szükségletei ideiglenes visszafejlődést teremtettek a munkás-osztályok körében. A nőt tiszteli és teljes szívéből szereti a férfi, aki gyakran rideg elszántsággal dolgozik, hogy feleségére s ez által a családi szeretet magasabb örömeire tehesse szert. A nő gyámolítót talál a férfin, aki örül, ha számára esztetikai élvezeteket szerezhet; választékos a nő az ő személyében és környezetében, szellemi kedvtöltéseiben és gazdálkodási gyönyörűségeiben, életét az által kellemesebbé és ragyogóbbá, bájosabbá és boldogabbá teszi. Természetesen, mindezek az élvezetek, melyekkel a férfi a nőt körülveszi, manapság csakis a vagyonosabb osztályok körében találhatók fel. De ha a szegényebb néposztályok nem képesek ennyire: ez tisztán a vagyoni viszonyok szűk voltának a kifolyása s korántsem az akarat hiányából származik; mert a nagyra törekvésnek az a magasabb foka minden normális emberben meg van, hogy feleségének és gyermekeinek helyzetét jobbjá, hogy fáradságtól és szenvedéstől megkímélje őket s elhárítsa róluk ama mindennapi sebeket, melyeket a létért való küzdelem gyötrelmei ütnek. Noha még előfordulnak napjainkban is és pedig elég tekintélyes számban a zsarnokoskodó férjek s lesznek is mindig, a míg csak emberi társadalom fog fennállani a földön, — ez nem akadályozza meg a nőt abban, hogy számtalan esetben egy-egy, többé-kevésbé kiterjedt birodalomnak kis királynéja legyen, körülvéve hódolattal, tisztelettel és szeretettel.

Nos, hát mondhatjuk-e azt jogosan, hogy a férfi helyzete olyan arányban javult volna, mint a nőé? — veti fel a kérdést Ferrero, s erre így felel: Azt hiszem

hogyan az olvasó, ha csak egy pillanatra is megfontolás tárgyává teszi e kérdést, melynek feltevésére még nem nagyon gondolt senki sem, — *tagadólág* fog erre válaszolni. Hajdanán a nőnek terhes munkában kellett izzadnia, akár csak a mezők igavonó barmának; ő egy zsarnoki úr kegyelméből tengődő áldozat volt; manapság mentve van a nehéz munkától, már a mennyire t. i. azt a család anyagi helyzete megengedi. Általában gondosság és szeretet veszi őt körül. A férfi dolgozik és izzad ma is, akár csak a régi időkben, s e körülményben, — e téren bizonyára mindenki egyetért velünk, — nincs semmi törvényellenség, hiszen a munka feltétlen kötelessége a férfinak. De van a dolognak egy másik, szociális szempontból mindenestre nem csekély fontosságú oldala is, melynek hiánya társadalmi életünk folyamán elég sokszor szemünkbe ötlük. Alig vihető keresztül egyhamar, de azért *Ferrero* megkísérli vele előállni, hogy t. i. a civilizáció haladása legalább a férfi munkáit is finomabbakká és könnyebbé tehetné volna s kíváncsi dolog lenne, hogy a férfinak — bármiféle munkával foglalkozzék is, — bizonyos mennyiségű szabad idő álljon a rendelkezésére, mely időt magasabb és kizárólag *szellemi* munkának szentelhetné, a mi minden bizonynyal nemesítőleg és felemelőleg hatna kedély- és gondolat világára . . . S épen erre volna nagy szükség. De hát mondhatjuk-e, — kérde *Ferrero*, — hogy akár a mechanikai, akár a természettudományoknak sikerült volna keresztülvinni ezt a mesék világába illő társadalmi átalakulást, a melynek kivívása végett gyökerestől fel kellene forgatni a fennálló társadalmi rendet? Manapság a férfinak e társadalom minden rétegében erélyesebb munkát kell kifejtieni, mint annak előtte bármikor; a megélhetésért való küzdelem hasonlíthatatlanul nagyobb árnyakat öltött; az a megfeszített iparkodás, melyet a férfinak úgy szólván napról-napra ki kell fejtene a végből, hogy tért foglalhasson, vagy legalább, hogy le ne szoríttassék a térről a nagy versenyben, — végtelenül nagyobb annál az erőfeszítésnél, mely e cél elérésére csak száz évvel ezelőtt is még bőven elegendő volt. Láthatjuk ezt a mindennapi élet örökös zűrzavarában, mind szélesebb és szélesebb kiterjedésben, a tönkrejutottak, öngyilkosok és tébolyodottak, továbbá a bénák és sebesültek, a testben és lélekben megtöröttek, idegbetegek stb. folyton növekvő számából. Korántsem okatlan panaszolkodás az a *Ferrero* részéről, hanem a szigorú valóság konstatálása, mikor a két nembeliek modern helyzetét egymás mellé állítva, arra a következtetésre jut, hogy a nő a boldogságnak sokszorta nagyobb fokát élvezzi a jelenlegi állapotában, mint még a múlt helyzetében; míg ezen közben a férfi megszámlálhatlan más szenvedést szerez magának, esetleg egy vigasztalan, romlásba süllyedő jövő tényezőit.

Ha ennél fogva a körülmények természetszerű kifizetése azt mutatja, hogy a nő, noha sokkalta csekélyebb mértékben dolgozik, mint a férfi, neki mégis több haszon és előny jut osztályrészül azokból, miket a férfiak által kifejlesztett civilizáció vívmányai nyújtanak az emberi nemnek, mint a férfinak: — ez már magában véve elegendő volna a munka észszerűtlen voltának a kimutatására. A természet nagy célja a munkaerők kellő megosztása. Mily abszurd dolog aztán, hogy egy emberi lénynek, bizonyos, reá nézve előnyösnek mutakozó szempont érvényesítésére fárasztó erőfeszítést kellene alkalmaznia akkor, midőn ugyanezt a célt egyáltalán bármely munka igénybevétele nélkül elérheti.

Ez a sajátyszerű jelenség, melyet egészen napjain-

kig sem nagyobb figyelemre nem méltattak, sem tüzetesebb megfigyelés okából elemeire nem bontottak, — bizonyítja, hogy a *politikai kérdések* nem a legcsekélyebb becsrel bírnak a nők nézve. E helyen áttér *Ferrero* a nőknek az állam ügyeibe való beleszólási jogára, közelebből a nők szavazati jogának a kérdésére, mely a nő-kérdés terén napjainkban mind nagyobb hullámokat ver fel s az egész nő kérdésnek, lehet mondani, egyik sarkalatos pontját képezi. Nem tudom megérteni, — úgymond — hogy a nők szavazati jogának kérdése hogyan hozhatta olyan izgalomba a közvéleményt? Hiszen az a jog a nőkre nézve egyáltalán semmi előnnyel sem jár, az egy oly képzelt fegyver, a melyre ők a legkevésbé sincsenek rászorúlva.

Szépen fejezi ki e gondolatot Paul *Gide*, — a ki e kérdésre nézve különben teljesen megegyezik *Ferrero*-val, a következőkben: »A népek mindenkor ösztönszerűleg érezték, hogy a nő, ha kilépne a házi tűzhely békés árnyékából, hogy magát az erős napfénynek s a közhelyek izgalmainak tegye ki, elvesztené a vonzóerőt, melyet gyakorol, a tiszteletet, a melynek tárgya.« — Magának a dolognak megvilágítása céljából nézzünk csak egy kicsit előbbre.

(Vége köv.)

NEKROLÓG.

L. Nagy Sándor.

Bánat az öröm szomszédja, hervadás a virulás testvére mindenütt! E keserű igazságot érezzük, — e keserű igazságot tapasztaljuk mi egész életünkben, Örömünk sokszor csak ideig-óráig tartó, bánatunk hosszú; legtöbb esetben a sirig tartó. Örömmünnepet ülünk, egyházmegyénk 100 éves fennállásának örömmünnepet s ime örömezzéseinket itt is meg kell zavarnia a bánatnak, az ünnepi hangulat közé bele kell vegyülnie a gyásznak is.

Annyi sok csapás után, mely a mi tornai kis egyházmegyénket a közel múltban érte, több jelesünknek a kidőlésével, oly örömmel hallottuk mult tavaszi közgyűlésünk alkalmával egyházmegyénk esperésének évi jelentéséből, hogy az 1898/99 ik egyházi év minden nagyobb megrázkódtatás s csapás nélkül zajlott le felettünk s merült az örök semmiségbe. Ah! de az egyházi évből akkor még hátra volt néhány nap! S ime az isteni bölcs gondviselés beláthatatlan intézkedése folytán e néhány nap nem engedte meg, hogy sokáig tartson a mi örömünk, — mert jött a gyász s mindnyájunkat oly igen leverő esperesi értesítés, melyből fájdalmasan győződünk meg, hogy az ő, néhány nappal azelőtt tartott jelentésének örömet jelző része korai volt még, — jött a mélyen megrázó értesítés, melytől megremegett szívünk, hogy az élte delén is alig álló férfiú, a nemes szívű barát, a kötelességét hiven teljesítő buzgó lelkipásztor, egyházmegyénknek ifjú tanácsbírója: Nagy Sándor nincs többé! Hát már ő, a páratlan kedélyű, szeretett jó barát sincs közöttünk?

Szemünkben csillogó könnyekkel zárandokoltunk épen két hét múlva arra a helyre, hol ez idő előtt ő nekünk a gyűlés alkalmával házi gazdánk volt még, oda zárandokoltunk ismét arra a helyre, hogy utolsó istenhozzádót mondjunk annak, kivel annyiszor áldoztunk a barátság szent oltára körül, ki minket oly váratlanul s örökre itt hagyott!

Megsirrattuk őt a szerető hitves, édes anya, testvérek, rokonok s a gondjaikra bízott s őt véghetetlen szerető híveivel együtt, lezártuk hulló könyeink záporával megöntözött s a szeretet koszorúval feldíszített koporsóba, — eltemettük a gyász temetőbe, — ah! de a mi szívünk nem talál nyugalmat, mi nem tudjuk megszokni, még most sem azon keserű s leverő valóságot, hogy ő nincs közöttünk.

Tekintsünk vissza nt. egyházmegyei közgyűlés s m. t. közönség az ő rövid életére s lássuk, hogy ki volt ő s kitől fosztott meg bennünket oly korán a könyörtelen halál, — hiszen a kegyelet önkéntes adóját leróvni, a hálás emlékezetnek koszorúját sírjára letenni célunk s akarattunk.

Született a megboldogult Losoncon az 1860-ik évben. Elemi iskoláit szülőföldjén, édes atyjának, mint tanítónak vezetése alatt végezte. Majd gimnáziumi pályáját ugyancsak szülőföldjén kezdte meg, itt végezvén a négy alsó osztályt, az V. VI. a késmárki s a VII. és VIII. pedig a miskolci gimnáziumban. Gimnáziumi pályájának elvégzése után a lelkészi pályára érezvén hajlandóságot, a mi öreg Alma Máterünk, a sárospataki főiskolát kereste fel s itt végezte el a theológia 4 évi tanfolyamát. Már theológus korában feltűnt az ő kedves, kellemes hangjával s az ifjúsági énekarban mint protokántor működve, mint ilyenek többször alkalma nyílt nemcsak az iskolai ünnepélyeken s városi temetéseken, hanem a vidéki ünnepélyek s temetéseken is szerepelnie s kellemes hangjával s modorával mindenütt elismerést vívott ki magának.

Az 1883 ik év június havában letevén az első vagyis segédlelkészi vizsgát, Rimaszombatban, a nagy tekintélyű Terhes Pál mellett nyert segédlelkészi alkalmazást, hol páratlan jó kedélyével, humorával éltető lelke volt a társadalmi életnek s annyira kedvelt emberré lőn, hogy fájó szívvel vettek tőle búcsút, midőn az 1888-ik év április havában az egyházmegyének kebelében lévő B.-Vendégibe jött, hogy ott elfoglalja rendes lelkészi állását. B.-Vendégiben 3 évig működött, hívei szeretetétől környezve, mely időnek elteltése után a nagyobb javadalmazású jósvafői egyház bízalmat kereste fel s hívta meg lelkészének. Itt lépett házassági frigyre a f.-borsodi egyházmegye köztisztelet s szeretetben élő tanácsbírájának Nagyt. Szabó József szalonai lelkésznek kedves s művelt leányával. Hét évig tartó házasság életük boldog is volt s nem is. Boldog volt, mert a házastársak között annyira nélkülözhetetlen szeretet közöttük soha nem lankadt, — nem volt boldog, mert gyümölcstelen volt. Már ő is, a jobb hazába költözött fájdalmasan érezte, hogy nélkülöznie kell azt, vagy azokat, a kik a családapának oly sokszor elűzik a borút, a gondot homlokáról s még inkább fájdalmasan érzi ezt most az ifjú özvegy, ki nem szemlélhet maga körül senkit, kiben korán elköltözött férjét élni látna s keserű özvegységet vele csak némileg is feledtetné, s olykor-olykor megvigasztalna.

Az egyházmegye érdemei elismerésül előbb az iskolalátogatói tisztességre, majd később, 1897. tavaszán a gyülekezetek többsége a díszes tanácsbírói hivatalra emelte: Ekkor tette ő azon nyilatkozatot, hogy neki még nincsennek érdemei s épenezt ezen bizalmat csak előlegezett bizalomnak tekinti s teljes erejéből igyekezni fog azt a jövőben kiérdemelni, készséggel ajánlván magát az egyházmegye szolgálatára. De fájdalom — ígéretét, hivataloskodásának rövid, 2 évi tartama alatt még csak részben sem vált-

hatta be. S hogy be nem válhatta, az nem rajta, hanem igenis azon múlt, hogy testében hordozta már régebben a betegség csiráját; beteg volt testben, a beteg testben pedig beteg a lélek is, mely szomorú állapot — úgy szólván — a minden iránt való kedvetlenséget vonja maga után. — Az utóbbi időben lehettek talán olyanok is, kik állapotát nem ismerve, félrehúzódással, semmit nem törődéssel vádolták; azonban megmutatta a bekövetkezett szomorú eset, hogy igazságtalanul. Oh igen, igazságtalanul! Mert hiszen a társadalmi életnek, a lelkészi karnak egy hasznos s nagyra hivatott tagja, egy őszinte jó barát, snépszerű lelkész költözött el ő benne mi közülünk!

Elköltözött nemes lélek! Mi éreztük őszintén szerető szíved éltető melegét legközelebből, mi éreztük most legélelénkebben, mit veszítettünk te benned! Tompa fájdalom járja át szívünket e pillanatban is, újra és újra feltűnik szelid arcod előttünk, melytől megválni alig tudunk! De nem, nem is válunk meg tőled végképen, — a mit benned szerettünk, becsültünk: szellemed élni fog örökre közöttünk!

Legyen könnyű neked a föld! Gyászoló kedveseid nyerjenek a fájó sebre gyógyírt, attól, ki őket jónak látta megszorítani, midőn téged szerető körükből ily korán elszólított!

Most Isten veled! Pihenj békével! Szerető hitvesed, rokonid, barátid őszinte bánata, minden jók közbecsülése lengi körül sírodat; ezek tegyék széppé álmodat, s csendessé örök nyugodalmadat!!*

Tóth Kálmán.

KÖZÉLETÜNK.

„Dókus Gyula—Spillenberg Sófla-alapítvány“ a sárospataki főiskolában.

A magyar ev. ref. főiskolák között egyetlenegy sem viselte s viseli még ma is méltóbban, jogosultabban ezt a nevezet: „a magyar helvét hitvallást tartók főiskolája.“ Nem viselte s nem viseli ma sem méltóbban s jogosultabban azért, mert ennek a főiskolának sem egy egyház, sem egy város, sem egy megye, sem egy igazán gazdag kerület nem áll a háta megett, hanem igenis arra van utalva, hogy széles e hazában mindenkitől várjon s kapjon valamit, a mivel magasztos célja előmozdítassék.

Természetesnek kell tartanunk azonban azt, hogy ez a főiskola főleg azoktól vár, azokra számít, a kik valamikor falai között jártak-keltek, a kik az itteni csarnokokban szívták magukba a tudomány édes mézét. S várakozásában, számításában nem is szokott csalódni. Bizonyosságok rá a múlt idők fényesen beszélő alapítványi-, adomány-levelei, a melyeknek sorozata megszakadt ugyan olykor-olykor, nagyobb szünetek álltak be, de végképen soha sem szűnt meg az „alma-mater“ s hű növendékeinek egymáshoz való forró benső viszonya épen az alapítványok s adományok tekintetében.

Az újabb időben itt tanult hálás növendékek sorából ismét kivált egy, a ki ez idő szerint épen világi algonodnoka az „alma máter“-nek s vele együttérző s gondolkozó nevével alapítvány-tétellel rója le háláját a dajkáló édes anya iránt.

Az alapítvány-levelet egész terjedelmében közöljük, hadd melegítsék fel annak szavai másoknak szívét is, a kik hálát éreznek a sárospataki anya-iskola iránt!

* Elmondott a tornai ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlésén 1899. szept. 11-én Tornán.

Az alapító-level így hangzik:

„*En csabacsúdi Dókus Gyula* császári és királyi kamarás, a sárospataki ev. ref. főiskola világi algonoknok s. a. t. és én hadusfalvi *Spillenber Söfia* Dókus Gyula hitvestársra ezen alapítványi levelünk rendjén adjuk tudtára mindenkinek, a kiket illet, hogy indíttatva egyrészt azon hála és kegyelet által, a melyet mint a sárospataki ev. ref. főiskola egykori tanulója lelkemben érezek, másrészt azon szeretet és elismerés által, a melyet minden magyar embernek és honleánynak egy oly tanintézet iránt, a mely a szabad szellemű és nemzeti irányú oktatás által az országnak negyedfélszázad óta híven és rendületlenül szolgálatában áll, — érezni érzelmeink bizonyágtételül és a közoktatás némi-nemű előbbre vitelére 1000 korona azaz egyezer korona alapítványnak az alább meghatározandó rendeltetéssel és feltételek melletti megtételére magunkat elhatároztuk:

1. Az alapítvány elnevezése: „*Dókus Gyula — Spillenber Söfia* alapítvány.”

2. Az 1000 koronát azaz egyezer koronát 4% kamatozó magyar királyi járadék kölcsön államadóssági kötvényben a Sárospataki főiskola pénztárába egyidejűleg beszolgáltatván, az ezen pénztár által lesz mindenkor kezelendő.

3. Ha ezen állam-adóssági kötvény beváltás alá kerülne, az ebből befolyandó összeg ismét csak állampapírba lesz fektetendő.

4. Ha netalán vis major folytán ezen vagy az ezt pótló államadóssági kötvény vagy érték-papír értékében csökkenne, a megmaradt tőke mindaddig kamatoztatandó, míg ismét teljes összegében helyre lesz pótolva.

5. Ezen alapítványi tőke soha el nem költhető; sem be nem fektethető. — Évi kamata, — tekintet nélkül vallás és vagyoni viszonyra, — a sárospataki főiskolában a legjobb érettségi vizsgát tett ifjúnak, az iskolai vizsgák zárünnepélyén vagy az iskola kebelében az érettségi vizsgák befejezése után tartandó más ünnepélyen, az alapítókra való megemlékezéssel, — lesz kiadandó. Ha a tanrendszer változásával az érettségi vizsga megszűnnék, az alapítvány kamatai osztatlanul a magyar történetből legszebb előmenetelt tanúsított oly ifjúnak, a ki a sárospataki főiskolában a felső osztályokat elvégezte, a fent meghatározott módon adandók ki. Egyenlő készségű ifjagnál az lesz döntő, hogy melyik tanúsított legtöbb előszeretettel a magyar régészetet tudománya iránt.

6. Az év elején ezen alapítvány az ifjak előtt kihirdetendő, hogy annak folyamata alatt igyekezettel legyenek annak elnyerésében.

7. Addig, míg az Úr életben maradnom enged, az alapítvány kamatainak odaítélését és kiadását magamnak tartom fel, esetleg megbízottam által fogom teljesíttetni. Halálom után e szorgalomdíj odaítélésére az iskola algonoknokait felváltva, vagy azon egyént illetendi, a ki az algonoknoki állás helyet szervezendő állást be fogja tölteni.

8. Ha a sárospataki főiskola feletti fenhatóságot — a mitől az Isten Magyarországot védelmezze meg, — az evangéliom szerint reformált egyház elvesztené, ezen alapítványunk a sátoralja-ujhelyi evangéliom szerint reformált egyházra száll s azt a főiskola felügyelősége az említett egyháznak azonnal átadni lesz köteles. Az egyház ezen alapítvány kamatainak felét — a tőkét elkölteni soha nem szabad s mindig állampapírba fektetve kezelendő, — s. a. -ujhelyi születésű, bárhol tanuló s bármely felekezeten lévő oly ifjúnak köteles ünnepélyesen s az alapítókra való megemlékezéssel kiadni, a ki közép iskolát végezve a magyar történelemből legszebb eredményt ért el s legszegényebb anyagi viszonyok között van. A

kamatok második fele része pedig a legszegényebb 2 ev. ref. és 2 más felekezeti szegénynek felváltva újévi ajándékkul a s. a. -ujhelyi ev. ref. lelkész által lesz kiosztandó.

9. Végre azon esetben, ha Sátoralja-Ujhelyben az ev. ref. egyház megszűnnék, úgy az alapítvány Sátoralja-Ujhely közönségére száll, mindazonáltal azon kikötéssel, hogy a tőke soha el nem költhető, hanem fogyása esetén mindenkor egy ezer koronára kiegészítendő, kamatai pedig május 30-án és október 15-én születés-napunk évfordulóján a reánk való megemlékezéssel — 4 szegény közt a közönség előjárósága által kiosztandók.

Ezen alapító levelünket három egyenlő példányban állítottuk ki, egyiket a sárospataki ev. ref. főiskola, a másodikat a sátoralja-ujhelyi ev. ref. egyház és a harmadikat Sátoralja-Ujhely rendezett tanácsú város leveltárában helyeztük el.

Kelt Sátoralja-Ujhelyben 1899. évi okt. hó 15-én.

csabacsúdi Dókus Gyula (P. H.)

Dókus Gyuláné,

szül. hadusfalvi Spillenber Söfia (P. H.)

* * *

A midőn ezt az alapító-levelt lapunk t. olvasóinak bemutatjuk, egyúttal hálás köszönettel adózunk az alapítóknak, a kik főiskolánk iránt érzett nemes hálájukat s szeretetüket ily módon róják le, példát mutatva sokaknak épen a mai kor anyagi gondolkodása mellett arra, miképen kell a léleknek felbuzdulnia s áldoznia anyaszentegyházunk javára. A gondviselés kegyelme örökjék felettük továbbra is, hogy hosszú időn át legyenek főiskolánk dicsekvései.

IRODALOM.

* **Fejes István**, mint az egyetemes énekügyi bizottság elnöke, kiadta megújítandó énekes könyvünk előmunkálatai sorában a VI-ik füzetet, a melyben 25 zsoltár átdolgozás, 19 dicséret átdolgozás, ezek között kettő az erdélyi énekeskönyvből s 33 új dicséret foglaltatik. Bővebb ismertetéséről gondoskodunk.

* **Kovács Sándor** pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanár „*Jó pásztor*” című családi lapjából megjelent a 2-ik szám, nov. 15-iki kelettel. Tartalmas lapocskának ígérkezik s így óhajtható, hogy felmaradjon.

* **A gazda ember tüköre** cím alatt Hornyánszky Viktor kiadásában *Kaszár Péter* szerkesztésében egy 312 oldalra terjedő s 1 fnt 40 kr-ért kapható munka jelent meg, a mely „jó tanácsokkal szolgál a szántó vetőnek és kertésznek az esztendő minden hónapjára.” Átlapozván a könyvet, úgy találtuk, hogy alkalmas figyelmeztető s ügyes tanácsadó a gazdálkodók részére, a kik jól teszik, ha megszerzik.

* **Kneib Philipp** „*Die Villensfreiheit und die innere Verantwortlichkeit*” című 73 lapra terjedő pályamunkája, a mely Mainzban, F. Kirchheimnél jelent meg s 1 márka 20 fillérért kapható, s főleg kétféle álláspontot különböztet meg a szabadság fogalmát illetőleg, t. i. a természetes determinizmust, a mely az ösztönök s érzelmek gépies tevékenységét vitatja s a pozitív indeterminizmust, vagy önelhatározási elméletet s ezt az utóbbit tartja a kérdés megoldási módjának, mert a felelősségi érzetből származik, a mely az ösztönök az érzelmek gépiességéből nem magyarázható ki. Foglalkozik az akarat szabadság első rendű tagadóival s azt bizonyítja, hogy a szabadság tagadásával elesik a felelősség is.

* **Köstlin: Christliche Ethik.** Berlin 1899. Ára 10 m. A halléi egyetem volt tudós tanára, az akadémiai tevékenységtől való visszavonulása után rövid idő múlva adta ki erkölcsi munkáját, a melynek úttörő érdeme nincs, de megvan az a jelentősége, hogy rendszeres tudományos keretben dolgozza fel tárgyát. A munka felosztása a következő: a bevezetésben (26 l.) szól az erkölcsi általános tartalmáról, feladatáról, a dogmatikához való viszonyáról, a forrásokról stb. Az első részben az első főrészletben az általános erkölcsi elemeket, a második főrészletben a bűnt s a harmadikban az isteni üdv kijelentést tárgyalja. A második részletben a ker. erkölcsi élet megvalósulásáról van szó két főrészlet alatt s több apróbb tételben. Itt van szó a megtérésről, a megtérőnek életéről stb. Fogyatkozása a műnek, a mint egyik német bírálója mondja, a stylus lazasága s az irodalmi repertórium hiánya, úgy, hogy emühöz mintegy, pótlékképen a Luthardtét kell használni éppen ez utóbbi tekintetben.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Dr. Finkey Ferencz,** a sárospataki jogakadémia jogbölcseleti s büntetőjogi tanára, e hó 11-ikén felolvasást tartott Budapesten „a magyar jogász-egyesület“ körében. A felolvasáson Vavrik Béla kuriai bíró, az egyesület elnöke, elnökölt, s jelen voltak a többek között a következő jogász kitünőségek: Concha, Fayer egyetemi tanárok, Székács, Németh, Kelemen, Fabinyi kuriai bírák, Katona főügyészi helyettes, Decséri, Tolnai, Balonyi, Burg, Dessewffy táblai bírák, Környei, Seyfried törvényszéki elnökök, Edvi Illés Károly s több ügyvéd és törvényszéki bíró. A felolvasás tárgya ez volt: „az esküdt-székeről az új magyar bűnvádi eljárásban,“ a melynek az volt a célja, hogy a nemsokára életbelépő törvénynek egyes vitásabb kérdései mintegy tiszta világításba helyeztessenek.

— **Az erdélyi ev. ref. egyházkerület rendkívüli közgyűlése** november 7-ikén tartatott meg Kolozsváron báró Bánffy Dezső s Dr. Bartók György elnökelete alatt, (úgy véve természetesen az elnökséget, hogy a vezető szerep kizárólag a világi főgondnok kezében volt!). A gyűlés legfontosabb tárgya a *szerep-ház* ügye volt, a melyben azt a határozatot hozták, hogy az igazgatótanács tett intézkedéseit ideiglenesen jóváhagyják, jövőre nézve pedig útasítatik az igazgatótanács, hogy egy *felsőbb leány-nevelő intézet* felállítására tegyen előterjesztést. . . . Helyes dolog s óhajtuk, hogy már a jövő évben álljon a kolozsvári ev. ref. felsőbb leányiskola! *Sándor József* tette ezt az indítványt s 1000 frtot ajánlott fel a leányiskolára! . . . Megemlítendő még két mozzanat e gyűlésről. Az egyik az, hogy két távollévő tag elmaradását igazolta s az igazolás mellé „önbüntetés“ címen nagyobb összeg pénzt csatolt a szeretet-ház javára, — a másik az, hogy a kerületi gyűlés tartásának idejében változást hoztak be, a mennyiben t. i. ezután mindig *november első felében* lesz a közgyűlés.

— **Dr. Bartók György,** az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöke október 15-iki kelettel bocsátotta ki u. n. bemutatási főpásztori körlevelét, a melyben hamisítatlan protestáns volta, erős, hajthatatlan kálvinistasága, rendíthetlen hazaszeretete nyer kifejezést s a melyben egyúttal rámutat arra is, hogy miképen kell élniök az egyházi- s világi vezetőknek, hogy a Krisztus anyaszentegyháza virágozzék. Kicsoda ne kívánná azt, hogy az intéz, figyelmeztetés s jó tanács meghallgattassék? Ott, a hol egy Majláth Gusztáv intéz ostromot a protestantizmus ellen, óhajtható, hogy a lélekben egyek erő-

sen tömörüljenek annak a vezérlete alatt, a ki szeretettel s bölcseséggel akarja kormányozni egyháza hajóját.

— **A jogi szakoktatási reform-tervezet ellen** állást foglal a „Dunántúli Prot. Lap“ is, a melynek ez évi 46-ik számában *Dr. Antal Géza* theol. tanár annak a nézetének ad kifejezést, hogy a reform-tervezet „érthetetlen theoretikus okokból“ akarja a vizsgáló-bizottságokat táblai székhelyeken szerveztetni, — hogy éppen ez a vizsgáztatási eljárás „a melyet semmi sem indokol“, úgy vehető, mint a melylyel „illusoriussá“ akarná tenni a miniszter „a felekezetek autonómiáját tanintézetek felállítására“.

— **Aszaló és Onga.** Teljesen igaza van *Toth Dániel* tisztelt kartársamnak Aszalóra nézve, mely csakugyan a felsőborsodi egyháznegyéből jött Abaujba. Hogy én Alsó-Borsodot irtam, magyarázása az, hogy a forrásomul szolgált egyházmegyei feljegyzésben csak Borsod-megye említett, minden jelző nélkül, s én tekintettel egyfelől Böcsre, másfelől a földrajzi helyzetre, szentül hittem, hogy Aszaló Alsó-Borsodhoz tartozott. — Ongára nézve azonban nem jól tudja mélyen tisztelt kartársam, a dolgot; mert Onga, hét éves alsó borsodi kényszerített vendégszereplése után, nem saját kezdeményezéséből, vagy szabad választásából, hanem az abauji egyházmegye kezdeményezésére (1861. tavaszi közgyűlés 12 szám) az egyházkerület egyenes határozata által (1861. tavaszi közgyűlés XLVI. szám) csatoltatott vissza Abaujhoz. Révész Kálmán.

— **Államsegélyek az 1900-ik évben a református középiskolák részére.** A vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak az 1900 ik évre szóló budgetje szerint államsegélyt fognak kapni a következő ref. gimnáziumok: 1. Békés: 6000 frt; 2. Budapest: 16,000 frt; 3. Csurgó: 15,700 frt; 4. Gyöngyös: 2500 frt; 5. Hajdú-Nánás: 3000 frt; 6. Hódmező-Vásárhely: 13000 frt; 7. Karcag: 3000 frt; 8. Kecskemét: 7000 frt; 9. Kis-Ujszállás: 14000 frt; 10. Kolozsvár: 8000 frt; 11. Marosvásárhely: 4000 frt; 12. Máramaros Sziget: 15000 frt; 13. Mezőtúr: 8000 frt; 14. Miskolc: 15000 frt; 15. Nagy-Kőrös: 9000 frt; 16. Pápa: 16000 frt; 17. Rimaszombat: 16000 frt; 18. Sepsi-Szent-György: 16000 frt; 19. Szászváros: 12000 frt; 20. Szathmár: 13000 frt; 21. Székely-Udvarhely: 10000 frt; 22. Zilah: 15000 frt. — Tehát 22 tanintézet kapni fog a jövő évben: 237200 frtot, a melyből az átlag, ha mindenik egyformán kapna: 10781 frt 81 kr. — Nem kapnak államsegélyt a következő gimnáziumaink: 1. Debrecen; 2. Hajdú-Böszörmény; 3. Kun-Szent-Miklós; 4. Nagy-Enyed és 5. Sárospatak.

— **Mennyi államsegélyt kapnak az ág. hitv. gimnáziumok?** Az 1900-ik évre szóló közoktatásügyi költségvetésben a következő ág. hitv. ev. gimnáziumok szerepelnek a segélyezendők között: 1. Aszód: 3500 frt; 2. Békés-Csaba: 8000 frt; 3. Bonyhád: 5500 frt; 4. Budapest: 15000 frt; 5. Eperjes: 16000 frt; 6. Igló: 12000 frt; 7. Nyiregyháza: 16000 frt; 8. Pozsony: 16000 frt; 9. Rozsnyó: 16000 frt; 10. Selmec: 16000 frt; 11. Sopron: 12000 frt; 12. Szarvas: 145000 frt. Ez a 12 tanintézet kapni fog tehát összesen: 150500 frtot, a melyből egy-egy átlagosan 12541 frt 66 kr esik.

— **Kérelem.** Miután a körülmények kényszerítő hatása alatt szükség van arra, hogy a magyarországi ref. egyház lelkészképzése megismertettessék fentartó egyházunk minden rendű és rangú tagjaival, alázattal kérem a hazai öt theol. akadémiának Nagytiszteltű dékánjait, hogy méltóztassanak czímemre egy-egy múlt évi *Értesítőt* küldeni, a melyekből összeállíthatam ismertetésemet. Cím: Rev. Alex. Kalassay Bridgeport. Conn. U. S. A. 227 Pine street. Vizsontszolgálatra kész szeretettel: Kalassay Sándor, ev. ref. lelkész.

— **Otrombaság**-nak kell neveznünk azt a lascivitást, a melyet egy *Dr. Verus* álnevű író követett el, a ki egy sociologikus irányú munkáját ezekkel a szavakkal végzi be: „*Vivat Christus*.” S jellemző, a „*Religio*” is kap rajta s kiáltozza a „*Vivat Christus*”-t! . . . Hát lehet valakinek bárminő felfogása az Idvezítőről, de még eddig nem volt rá eset, hogy a nevét olyan módon emlegessék, a hogyan a borozó kompánia szokta a maga ünnepeit. Vajjon nem pirúl-e a „*Religio*”, hogy vivatozásával ide jutott! . . . Hajlandók vagyunk elhinni, hogy nem, mert hiszen a „*mater dolorosa*” imádási elv uralodik a körében, a mely mellett a Krisztusnak bizony csak a vivát juthat. (ó.)

— **Civakodó klerikálisok** cím alatt egy érdekes napi hírt közölt a „*Magyar Hirlap*” ez évi nov. 14-iki száma. A civakodók a Pázmány-egyesület vezetői, a kiknek egy része igen-igen boszús lett a miatt, hogy az ultramontán írói gárdából összeverődött egylet által ren-

dezett országos kongresszus elnökségét a püspökök közül csak egyetlen egy volt hajlandó elfogadni, t. i. a második Pázmány szerepre vállalkozó Majláth Gusztáv erdélyi r. kath. heceppüspök. A boszankodásnak most azzal akarnak kifejezést adni, hogy „*sürgetni fogják a magyar klerus kezei között levő papi vagyon államosítását illetve felosztását*” . . . A hírnek ez utolsó részét nem vagyunk hajlandók elfogadni, mert az átok-szótól, a mely az ilyen irányú mozgalom vezetőit éri, az ultramontánok megriadnak s beadják a derekukat! . . . De az minden-esetre jellemző, hogy az *egy hitűek* között nagy az egyetértés!

— **Pályázati hirdetés lelkési állásra.** A tiszántúli kerület szathmári egyházmegyéjében fekvő *győrteleki* egyház IV. o. s 1096 k. 88 f. javadalmú lelkési állására a pályázati kérvények nov. 26. küldendőek el Biki Károlyhoz Győrtelekre.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Protestáns egyházirodalmi ujdonságok 1-3

Kóka Lajos

könyvkiadóhivatalából

Budapest, IV., Károly-utca 1. szám.

- Arany Gusztáv:** Egyházi Beszédek II. kiadás 1 frt 20 kr.
Győry Vilmos: Egyházi beszédei. Rendezte Margócsy József. II-ik kötet 1 frt 80 kr.
 (I. kötet ára 1 frt 80 kr., III-ik kötet rendezés alatt.)
Gulyás Benő: Egyházi Beszédek. III. kötet 1 frt 40 kr.
 (I. és II. kötet ára egyenkint 1 frt 40 kr.)
Hallgató János: Temetési Beszédek 1 frt 25 kr.
Ifj. Csire István: Idvesség útja. Szószéken tartott egyházi beszédek 1 frt 20 kr.
Lévay Lajos: Ujabb beszédek 1 frt 20 kr.
Armstrong A. R.: Isten és Lélek Tanulmány a vallás eredeti alapjáról. Fordította Péterfi Dénes 1 frt 80 kr.
Bancsó Antal: Becsület és párbaj — frt 25 kr.
Farkas József: A pesti református egyház 101 éves története 1 frt 50 kr.
Földváry László: Adalékok a dunamelleki ev. ref. egyház történetéhez. 2 kötet 4 frt — kr.
Hamar István: Hóseás próféta Könyve. Biblicai és exegetikai tanulmány 1 frt 20 kr.
Ev. ref. egyházi (zsinati) törvények. Uj lenyomás 1 frt — kr.

Nagytiszteletű s tek. egyházi előljáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Debrecenben, a Széchényi-utca 1805. szám alatt volt, 1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen a célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyekre szállítom. Munkám jóságáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente 10—15 ev. reform. egyháznak szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházm. érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerekgyártó István,

1-3

orgona-építő.

1-7

6

húzásra érvényes jótékony-célú — sorsjáték a budapesti poliklinikai egyesület kórháza javára — sorsjegy ára csak

1 korona.

Főnyeremény

100,000

korona ért.

5 nyeremény á 20.000 kor.

stb. ért.
Kivánatra 20% levonással készpénzben kifizetetik.

Első húzás
visszavonhatatlanul
már január hó 4-én.

Megrendeléseket
pontosan teljesít:

NAGY JÓTÉKONYSÁGI SORSJÁTEK
kezelősége

A BUDAPESTI POLIKLINIKAI
EGYESÜLET KÓRHÁZA JAVÁRA.

Budapest,
IV. Kossuth Lajos-utca 1. sz.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Mit kell tenni, ha az állami anyakönyvvezető infestálja a *protestáns hitfeleket*, a kik vegyes házasságra akarnak lépni, hogy gyermekeik vallására vonatkozólag a r. kath. egyház javára egyezkedjenek?” *Református.* — „A régi verses arany ABC” *Hubay Bertalan.* — „Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.” *ifj. Zsoldos Benő.* — „Nekrológ.” *Szuha Benő.* — „Könyvismertetés.” *Földváry László.* — „Vegyes közlemények.” — „Pályázat.” — „Hirdetések.”

Mit kell tenni, ha az állami anyakönyvvezető infestálja a *protestáns hitfeleket*, a kik vegyes házasságra akarnak lépni, hogy gyermekeik vallására vonatkozólag a r. kath. egyház javára egyezkedjenek?

II.

Az előző számban azzal foglalkoztunk, hogy az ág. hitv. ev. egyház egyetemes lelkész értekezlete elé megvitatásra kitűzött kérdés hogyan bírálendő általánosságban, minő alapon állhatott elő a kérdés feltevése, van-e annak jogosultsága s egyúttal rámutattunk arra is, hogy a jövő képét biztatónak egyáltalán nem tarthatjuk, sőt hozzátettük azt is, gyalázatos az a kép is, a melyet az állami tisztviselőkről kell megalkotnunk, ha ők csakugyan infestálják a prot. házasségeket.

Hátra van, a mint jeleztem is, arról szólani, hogy mit kell hát tennünk, ha az infestálás megtörténik?

Állj elő szabadalomra méltó politikai bölcsesség, tapintat, alkalmazkodás s adj, ha tudsz, jó tanácsokat, mert itt ugyanám szükségünk van arra, a mit alkalmazkodásnak nevezünk, hiszen, ha nem lesz meg bennünk ez a képesség, akkor vesztett ügyünk van.

Vajjon az-e az eljárás, hogy rögtön lármát csapjunk s jelentést tegyünk a magas minisztériumnál?

Valahogy ilyet ne gondoljatok ti prot. lelkészek, mert ha ezt teszitek, kultur-harcot támasztotok, hiszen tudjátok igen jól, hogy a megboldogult Papp Gábor azért lett kultur-harc indító — pedig nem volt az! hanem azzá tették az ultramontánok! — mert püspöki jelentésében hangot mert adni annak, hogy nincsen minden rendben. Valahogy arra se vetemedjete, a mit Tisza Kálmán tett, t. i. hogy zöld asztal mellett szóljatok igazat, mert titeket is lerajzoltat a kormányon ülőkkel tartó élc-lap s a ti kezetekben is ott lesz a gyűjtő csóva, a melylyel a magyar társadalmi élet

békéjét holmi vegyes házassági kicsinykedésért akarjátok lángba borítani.

Hiszem, hogy szavaim célját, értelmét nem kell magyaráznom, mert nyilvánvaló, hogy épen azt tartom a mi teendőknek, hogy az infestáló közeg ellen azonnal, minden haladék mellőzésevel tegyük meg a feljelentést, azt a feljelentést, a melyben az illető egyénről kimutatjuk, hogy a klérus szolgálatába szegődve, annak befolyására, kényszerítésére s talán pénzzel való ráhatás következtében lábbal tapossa azt az érzületet, a mely a legnemesebb, a legszentebb s a legegényibb! A feljelentésnek őszintének, igaznak kell lennie s kellőleg felszereltnek, még pedig az illető felek által kiállított s hitelesített vallomással felszerelve, hogy a magas minisztériumnak ne lehessen alkalma olcsó kifogásokkal kibúvni a felelősség alól.

Tudom, hogy ez igen ügyes-bajos dolog, vesződéssel is jár: de hát a jó pásztor vajjon nem tartozik-e életét is feláldozni az ő juhaiért? Én nem hiszem, nem tudom elhinni, — bár unos-untalan hallom, hogy a prot. lelkészekből elszállt a lélek! — nem tudom elhinni azt, hogy akadna olyan lelkészünk, a ki egy infestálásban részesült hívőjét elutasítaná, ha jogorvoslatért fordulna hozzá; nem hiszem, hogy akadna olyan prot. lelkész, a ki az infestált prot. házassulandó fél igaza érdekében ne volna hajlandó mindent elkövetni, a panaszt felvenni, a jelentést megírni s felterjeszteni! Ha csalódnám ebben a hitemben, akkor jaj annak az egyháznak, a melynek lelki vezetői még ennyit sem tudnak megtenni; azok inkább hagyják el helyöket s ne legyenek botránykövek a szent hivatást követelő állásban!

A teendő tehát szerintem egészen világos s határozott, mert feltétlenül azt vallom, hogy a tudunkra jutott esetet fel kell jelenteni s példás büntetést alkalmaztatni arra a megbízottra, a ki vakmerő volt a lelkiismeret világába durva kézzel belenyúlni.

De van egy ugyanám nehéz, csaknem megfejtetlen mozzanat ebben a kérdésben! S azt hiszem, hogy

ezen fog megtörni minden törekvésünk, iparkodásunk, vállalkozásunk, mert itt nem áll rendelkezésünkre semmi más, mint a szó!

Azon fordul meg minden, hogy hogyan jut biztos tudomásunkra, elfogadhatóan s az ügyet tovább vihetőleg az infestálási tény? Mert azt még említenem sem kell, hogy a klérus szolgálatába szegődött közeg a jezsuita elvek alkalmazása mellett ugyanám kényelmesen s jól fogja magát érezni a „nega fráter! nega“ ismert methodus követésében, biztosítva levén még az absolutio felől is! Az infestáló közeg gyalázatos eljárásának szem és fültanúira van szükségünk s az azok által kiállítandó bizonyítvány lesz az infestált fél valamésének az erősítője! Ezt a legnehezebb dolgot csak így gondolom megoldhatónak, a melynek érdekében tehát nagyobb helyeken ugyanám szükségünk leend olyan egyénekre, a kik a kötetendő házasságokról jóelőre tudomást szerezvén, a lelkésznek jelentést tegyenek, hogy ez a protestáns féllal korán értekezzenek s a polgári tisztviselőnél való jelentkezéshez mintegy előkészítse.

Azt mondják, vagy legalább mondhatják sokan, hogy ez igen sok időbe, fáradságba kerülő munka megint, talán többbe, mint a feljelentés maga! . . . A ki így gondolkozik közülünk, az, — ki merem mondani! — rosszabb az ultramontán ellenségnél, mert saját körünkben lappang s oldozgatja a megmaradhatást biztosító kötelékeket.

Nekem úgy tetszik, hogy ma a lelkek legeltetésében a gond, a fáradozás, a kitartás, az odaadás mintha nem tartoznának az egyéni tulajdonok közé! Pedig ezek nélkül kicsoda lehet lelkipásztor? Pap lehet ott a túlsó táborban, a hol az egyéni léleknek nincs semmi joga, semmi követelése, de lelkipásztor nem lehet az ilyen ott, a hol a lélek felett örködni kell, mert a lélek a maga életében él első sorban.

Nem tudom, hogy helyesen gondolkozom-e a felvetett kérdésre vonatkozó tényleges válasz megadásánál, de nekem úgy tűnik fel e téren a mi feladatunk, mint a mely nem lehet sem kiméletes, sem alkalmazkodó, sem tapintatos, hanem egyesegyedül nyílt, őszinte, világos, határozott s sürgős jellegű!

Ha csak arról lenne szó, hogy fel-felmerülő, nagy ritkán előforduló eseteket vonjunk tárgyalás alá, akkor talán még lehetne azt mondani, hogy ne fűjjük fel a kicsi dolgot! — noha az én meggyőződéseim szerint egy prot. léleknek a sötétség országába tévelyítése korántsem kis dolog! — de akkor, amikor már *rendszeres üzelemről* kell a leplet lerántani, nincs helye a tartózkodásnak, hanem kiméletlenül oda kell dobnunk a vádat annak a hatalomnak a szemébe, a mely megengedi azt, hogy a polgárok között vallás-felekezeti villongások legyenek az ő közegei által!

Ennek a magyar hazának nyugalma, békéjét, üdvét, boldogságát sokszor megzavarta, feldúlta, kockára dobta s veszélybe sodorta a r. kath. egyház. Most is úgy kezd dolgozni, hogy a haza igya meg a levét az ultramontánoskodásnak! S a vak vezérek mintha

látni s hallani sem tudnának, holott inkább csak nem akarnak! — hagyják a garázdálkodást, a béke bontó munkálkodást!

Vajjon miért?

Felteszszük ezt a kérdést, mint a Zs. államtitkár úr vitatásra ajánlott tételének egyik pendantját s a kinek kedve vagyon hozzá, adja meg rá a feleletet!

Református:

ISKOLAI ÜGY.

A régi verses arany ABC.

Megszívlelendő dolgot idézett vissza a régi idők-ből tiszt. Szuhay Benedek lelkész úr, a midőn a régi verses arany ABC-ről a feledés fátyolát félrevonva, azt a »Sárospataki Lapok« f. évi 46. számában a maga eredetiségében bemutatta s egyúttal annak vallás erkölcsi tekintetben képző hatásáról is megemlékezik.

Magam is emlékszem ez igazán arany versekre, melyeknek tudását a hatvanas években jó tanítónk szigorúan megkövetelte tőlünk s emlékszem tanítói működésem első éveire, a midőn az egyház vénei, — mint fiatal embert, — a ki a paedagogia elméletének érvényre juttatására törekedtem, figyelmeztettek elődeimre, kik az arany ABC-t úgy meg tudták tanítani a gyerekeknek, hogy gyönyörűség volt őket az examen hallgatni. Azonban én s velem együtt mások is haladtam a tanterv által elénk kitűzött cél felé, most némi szégyenérzettel vallva be, — semmit sem törődve a gyermekek vallás-erkölcsisége felett féltékenyen örködő laikus vének figyelmeztetésével. — Nem állíthatom, hogy e nélkül semmit sem tettünk volna a vallás-erkölcsi nevelés tekintetében, de azt igenis, hogy nagyban megkönnyíti a tanító e téren való munkáját, ha van rendelkezése alatt egy segédeszköz, a melyet helyesen használva, biztosan célhoz juthat maga is, tanítványai is.

Ilyennek tartom én a régi verses arany ABC-t.

Ezért segíték, örömmel segíték felköltetni a halottat álmaiból, segíték a múltnak tűzpróbáin keresztül ment e tényezőjét a vallás-erkölcsi nevelésnek a mai kor modern paedagogusai előtt is teljes értékében feltüntetni.

Tekintsük meg e célból közelebbről a mai kor népiskoláit, lépünk be oda s vizsgáljuk meg annak különösen nevelési rendszerét, bizony igen sok, sőt a legtöbb helyen azt fogjuk találni, hogy a »non scholae, — sed vitae« — elv megfordítva áll, telitömjük a gyermek fejét olyan és annyi ismeretekkel, a melyekben elszédül, a mennyit gyenge elméje nem bír meg, a melynek csak egy kis hányada lesz képes őt boldogítani, a vallás-erkölcsi nevelésre pedig alig jut idő. Innen van aztán az a könnyen megindokolható vád, hogy a mai népiskola nem eléggé vallásos. Pedig a népiskola nemcsak tanító, hanem egyúttal nevelő-intézet is, a melynek, hogy e kettős célját elérje, minden eszközt meg kell ragadnia.

A verses arany ABC akár mint lesz is kezelve, méltó arra, hogy az első helyet foglalja el a népiskola tárgyai között. Jobban megérdemelné olvasó-könyveinkben is a felvételt, mint más nála fokozottan kevesebb értékkel bíró rigmusok, mert a mint tiszt. Szuhay Benedek lelkész úr igen helyesen megjegyzi »szabályában örök igazság van,« »egyszerű, keresetlen, mes-

terkéletlen nyelvezetében maradandó hatást gyakorol a gyermeki szívre és lélekre. Épen ezért nem bizonyulhat az értéktelenség ma sem, sőt inkább, nagyon is fontos és sürgősen kívánatos, hogy tanítása lehetőleg rövid idő alatt elrendeltessék. Nem lehetek elfogult, ha vallom, hogy mai napság láthatjuk, miszerint gyermekeink — már akár meggondolatlanságból, akár szándékosan, de mindenesetre — oly dolgokat is követnek el, olyan viselkedést is tanúsítanak, mely a népiskola nevelési rendszerének helytelensége mellett bizonyítja, hogy a mi a népiskolát többé-kevésbé elítéli s a melynek megszüntetésére minden lehetőséget követni nekünk néptanítóknak első sorban érdekünkben való dolog.

Azért szíves örömmel üdvözlöm tiszt. Szuhay Benedek lelkész urat, hogy megmentette az arany ABC-t az elfeledéstől; hogy adott kezünkbe egy fontos nevelési eszközt, a mely nemcsak az iskolában fogja megtenni hatását, hanem még a családban is kedves fogadtatásra talál, sőt végeredményében még az iskola iránt közönyös szülőket is közelebb fogja hozni hozzánk. Én még ez évben beveszem iskolámba s mert az ifjabb tanítói nemzedék még kevésbé ismeri ezen arany igazságokat, illetőleg szabályokat tartalmazó versecskéket, kíváncsian s az ügy érdekében valóan tartanám, hogy a t. lelkész úr a lapnak 46. számát adná át tanítóknak. Hiszem, hogy a hivatását komolyan átérző tanító szívesen veendi azokat.

Hubay Bertalan.

TÁRCA.

Egy olasz szociológus a nő-kérdésről.

(Folytatás és vége.)

A civilizáció hajnalán a politikai szervezet csupán egy oly épületet képezett, melynek az erősen kifejlődött katonai szervezet volt az alapzata. A mint *Spencer* oly ügyesen kimutatta, a főnök, vagy fő, katonai, bírói és politikai hatalom volt egy- és ugyanazon személyben. Tábornokai egyformán végeztek miniszteri, mint bírói teendőket; a politikai és bírói tanács, midőn az tényleg működött, harcosokból volt összeállítva. A kormány kötelessége volt a haderőt gyarapítani. Nyilvánvaló, hogy a társadalmi kibontakozás emez időszakában a nőnek, — kinek a nemzet védelme egyáltalán nem tartozott a hatáskörébe, — semmiféle politikai érdekében nem állott a védelmezés. Az állami ügyekhez semmi köze sem volt, vagy legalább is nagyon közvetett módon, mert a politika legfőképpen a hódítás és védelem kérdéseivel állott szoros összefüggésben. Napjainkban, ebben a félig kereskedelmi közösségben a politika pénzügyi és politikai megosztottságnak a kapcsolata, melyben a különböző osztályok ellentétes érdekei együtt aratnak diadalt; itt a nőnek semmi, vagy csak nagyon kevés befolyása van. Hát vajjon egy gyári munkás feleségének sok befolyása van-e a képviselők választásában, vagy amaz osztály érdekeinek a megvédelmezésében, a melyhez férje tartozik? Ha a férj már minden idejét megfeszíti, hogy nejét az élet összes kényelmével ellássa: a nő bizonyára nem fog kelletlenkedni azoknak az érdekeknek a megvédésében, melyek családjának az érdekeivel azonosak.

Erre vonatkozólag figyelmet érdemelnek *Lady Aberdeen* következő szavai, melyekkel a londoni nő-kon-

gresszust megnyitotta a f. évi június 6-án: »Erős hitünk az, hogy az asszony legszentebb hivatásának színhelye az ő *családi otthona*. A szerint fogják megítélni egykor, hogy miképen felelt meg kötelességének ama tűzhely körül, és mindazok az országok, melyek erre a gyűlésre képviselőket küldtek, e szerint fognak felvirágozni, vagy hanyatlani, a mint asszonyaik e hivatásnak eleget tettek.»

Könnyebben megérthetnénk a nők szavazati jogának szükségességét, ha a nőknek külön jogaik volnának tulajdonuk fentartására nézve; ha a nők egy elkönyvelt osztályt képeznének; de miután minden nő jogai, — hogy úgy mondjuk, — hozzá vannak szögezve családjának jogaihoz, — és miután azok az érdekek már a férfiak oltalma alatt állanak, semmi értelmese sincs annak, hogy a nők ezekben a keserű és ádáz vitákba keveredjenek, melyekben már oly sok nemes vér kifolyt, — ők, a kik kellemes és nyugodt életmódot folytathatnak más különben.

Ámde, — azt mondják, — a nőknek megvannak a maguk sajátos és külön jogaik; oly jogok, melyeket a férfiak — a törvényhozók — mindent kizáró egoizmusa teljesen figyelmen kívül hagy. A törvényhozók magukat férfiak által választván, — egyszerűen a saját maguk előnyeinek a szemmel tartásával alkotnak törvényeket. A miként *Ferrero* kifejti, — merő ábránd azt állítani, hogy a nők társadalmi viszonyai egyedül csak a törvényektől függenek; azok a nemzetek viseleteinek és szokásainak kifolyásai, melyekre nézve a törvények csupán szentesítő erővel bírnak. Az mit sem tesz; bármily kitűnő legyen is egy törvény, nem fog élni semmit, ha az határozott ellentétben áll az ország bevett szokásaival.

Ferrero idevonatkozólag azt az eshetőséget veszi fel példa gyanánt, hogy egy vad néptörzs közt, a hol úgy bánnak a nőkkel, mint rabszolgákkal: egy nagy lelkű és bölcs belátású király rendeletet bocsátana ki, melyben megparancsolná a nemek közötti egyenlőség életbeléptetését; vajjon föltehetjük-e, — kérde, — hogy az megváltoztatná a fennálló állami rendet? Semmiképen sem. Az a rendelet teljesen érvénytelen és semmis maradna; nem lenne semmivel sem több eredménye, mint egy olyan rendeletnek, mely a magas légkörben tomboló zivatarnak azt parancsolná, hogy szűnjék meg azonnal.

A fentebb előadottakból már meggyőződést szerezhettünk a felől, hogy a midőn egy nemzet szembe-tűnő előhaladást tanúsít a művelődés terén: az ilyen módon szintén kedvezően fejlődő nemzeti jellemvonások és bevett szokások a nők helyzetére is előnyös visszahatást gyakorolnak. *Ferreronak* ezt a principiumát megfordítva találhatjuk *Paul Gide*-nél, a ki azt mondja az előbb idézett munkájában: »Az egész történelem bizonyítja, hogy sohasem jött létre valamely változás a nők külön állapotában a nélkül, hogy azonnal visszahatással ne lett volna a társadalom állapotára.« A kölcsönhatás, — látjuk, bármely esetben tapasztalható; a férfi maga jobbítja élettársának a helyzetét, felruházva őt mindazokkal az előnyökkel, melyek eme megjavult viszonyokból eredtek, a nélkül, hogy ez a nőnek bármiféle erőfeszítésébe került volna. Hát ugyan miféle előny nyerhető azok után abból, ha a nő tényleg részt vesz a férfinak a megélhetésért vívott küzdelmében, mikor a nőnek csupán arra kell várnia, hogy a férfi ezeket a jótéteményeket az ő lábai elé helyezze?

Lánglélekkel megáldott nőknek, a kik szokatlan szellemi tulajdonságokkal tűnnek ki a közönségesebb nők felett, épp oly joguk van dolgozni, mint a férfiaknak,

Ép oly kegyetlen, mint a milyen tarthatatlan előítélet az, mely megtagadná egy ilyenről is a jogot arra, hogy nemes törekvéseit dicsőséggel koronázza, — egyszerűen azért, mert — nő. Ámde törvényeink, miként minden más törvény, a rendes, normális nő vezetésére hozattak, a kinek helyzetében a fárasztó munka ép oly jogon tekinthető nagyfokú képtelenségnek, miként a rendes, normális férfi helyzetében ugyanaz a munka pozitív kötelességnek.

Minden terhes munka erőfeszítéssel jár; a civilizáció voltaképpen nem egyéb, — miként *Ferrero* helyesen megjegyzi, — mint egy, a férfi részéről arra irányuló hősies törekvés, hogy magát annak a terhes munkának járma alól felszabadítsa, vagy hogy legalább annak nyomasztó súlyát elviselhetőbbé tegye. Természeti törvény, hogy az ember előtt általában kedvező alkalomnak kellene nyílni arra, hogy céljait oly módon érhesse el, mely a lehető legcsekélyebb erőfeszítést foglalja magában.

Tanulságos fejtegetéseit e szavakkal fejezi be *Ferrero*: A fentebbi törvénynek nem határozott megsértése-e ennél fogva azt mondani, hogy egy lénynek, a ki boldogságát munka nélkül elérheti és kellemesebb társadalmi helyzetet teremthet magának: egy szakadatlan munkával eltöltött életmóddal kell magát elemésztenie, a mely körülmény igazságtalanságot szül önmagával, környezetével s általában az egész társadalmi szervezettel szemben?

Ifj. Zsoldos Benő.

NEKROLÓG.

Vattay Bertalan.

Az a megrázó tragikus eset, mely Sajószentpéteren egy közbecsülésben álló, előkelő ügyvédi irodában múlt hó 7-ikén déli 12 órakor lejártszódott, a századvégi felszaporodott öngyilkosságok szomorú sorozatából is magasan kiemelkedik, akár külsőleg, akár belsőleg nézzük azon összeütköző cselekményeket, melyek gyilkoló fegyvert adtak a becsületes kézbe. És épen azért, mert ez erős meggyőződésünk: foglalkozunk kissé e lap hasábjain is e ritka eseménnyel, magával az öngyilkossággal, mint a keresztyén vallás erkölcsi törvényébe ütköző cselekménnyel. Hiszen a megboldogult 20 éven át volt a felső-borsodi ev. ref. egyházmegyének ügyésze! Talán a lélektani és erkölcsi szempont némi halvány világot gyújt az örök sötétségbe; vagy pedig tovább is megfejthetlen marad az öngyilkosságnak, mint a legnagyobb erkölcsi vétkeknek a valódi oka?

Református papi családból Balajton, — tehát szegénységben született. De izmos tehetsége, vas szorgalma, ritkaság számba menő becsületesége utat törtek neki a jogi pályán az ügyvédi irodához. Először jó hangzású neve, később igazságszeretete és ritka szerencséje messze vidéken keresett ügyvéddé tevék s a borsodvármegyei úri családok javarészenek ő vezette peres ügyeiket. Sőt szorgalmának és becsületeségének mintegy erkölcsi elismerésül már 28 éves korában egy népes egyházmegye ügyészévé választja s 20 évig vezeti az egyházi peres ügyeket is, példányszerű pontossággal, nagy kötelességérzettel, ritka szakértelemmel — csekély díjazásért. Családot nem alkot, mert, mint vőlegénynek, elhal bájós menyasszonya. Még

egyszer a menyasszony testvérje iránt lángoló szerelemre gyulad; de az övé ez sem lehet, mert ez a második is a halál menyasszonyává lett. Többé eszébe sincs a házasság, hanem öreg édes anyjával él egy nagyobb családnak: a közügynek, az egyházmegyének, az emberiségnek s mindenek fölött pedig az igazságnak.

És dolgozik szorgalmasan becsületes kézzel. Napról-napra szaporodik vagyonával együtt neve és tekintélye is. Gyógyíthatatlan betegség nem kínozza, becsületén soha szennyfolt nem esett; mint megelégedett és jó kedvű ember ismeretes messzi földön. Sok baráti kérés és figyelmeztetés ellenére beléfog a *Gr. Szirmay Alfréd* zilált vagyoni ügyeinek lebonyolításába. Az ügy kellő tanulmányozása után, egy cél vezet, egy cél lelkesíti csak: megmenteni az ősi vagyont s ha csak lehet e világon kikerülni a kótya-vetyét, nehogy idegen bankok s ki tudja honnan jött jövevények kezére jusson az a föld, melynek minden kis porszemét honfi vérrrel öntözték még az ősapák úgy a tatárjárás, mint a dúló pogány török világ idejében. Ejt, napot egygyé téve fut, fárad, mert célja szent, hivatása magasztos s az itt nyert erkölcsi jutalom megkoronázza majd ügyvédi működését.

Tárgyal és védekezik ritka szakértelemmel, éles logikával. S hogy késleltesse az ügy lebonyolítását a gróf javára, saját nevére csekély összeget akar felvenni, hogy a legszükségesebbeket ebből kifizesse. De mert a bankok a becsületeségre mit sem adnak: a 7—8000 frtnyi összeget nem szavazzák meg; így céljától messze elesik. Haza jön nyugodtan, elkészíti a póstát, pénzesszekerényéből föladvén pénzt. S mint a ki dolgát jót elvégezte, levette felső ruháját előbb mellébe s miután ez nem volt halálos, forgó pisztolyával jobb halántékába lőtt, görcsösen szorítván a diványon kezébe a gyilkos fegyvert!

Ez a valódi tényállás a maga rideg valóságában, minden legkisebb színezés nélkül!

S ha most a századvégi öngyilkosságok elremítően felszaporodott számát, eseteit és okát nézzük, a mennyire az öngyilkosok életviszonyai bepillantást engednek az ő lelki világukba is, tudjuk, hogy az öngyilkosságnak legközönségesebb okai: csalódott szerelem, anyagi és erkölcsi tönkrejutás, büntetéstől való félelem, gyógyíthatatlan betegség s a legtöbbször pillanatnyi elmezavar. Sőt a legtöbbször azt mondják a tudós fiziológok, hogy minden öngyilkosság elmezavarban követtetik el. De e mélyen megrendítő esetre ugyan melyiket alkalmazzuk?! Az elsőt nem lehet, mert szívje csalódását, lelke bánatát 20—25 év óta kiheverte, s elégedett, sőt vidám kedélye e feltevésnek ellene mond. Anyagi és erkölcsi tönkrejutás nem lehet, mert jómódnak és közbecsülésnek örvendett. Büntetéstől való félelem és gyógyíthatatlan betegség szintén nem, mert soha nem ismerte egyiket sem; sőt egészséges, valódi szép férfi alakja romboló idővel is dacolni látszott. Az elmezavart szintén nem lehet megállapítani az öngyilkosság okául. Mert a ki az utolsó pillanatban még a póstai dolgait is pontosan elintézi, iratait rendezi, sőt az első lövés után öntudatosan még a második lövést is biztos kézzel végrehajtja: igazán lehetetlen megállapítani a pillanatnyi elmezavart, s keresni kell más okot, mely legtöbb valószínűség szerint kezébe adta a gyilkos fegyvert!

Ha tudjuk azt, hogy a legszigorúbb kötelességérzet és becsületeség volt jellemének alapvonása, ha tudjuk azt, hogy úgy a borsodvármegyei úrrend, mint a köznép hangulata halálhírére és temetése alkalmával a legmélyebb részvétben nyilvánult: akkor legtöbb

valószínűség szerint erős kötelességérzetének s ritka becsületességének az áldozata, ki a más anyagi és erkölcsi ügyét önmagáévá tette; de mert magasztos feladatát nem oldhatta meg szíve szerint: e kötelességérzet és a hétköznapi élet kalmár szelleme olyan erős összeütközésbe jött lelki világában, hogy szerrinte neki le kellett számolnia az élettel, mint vesztés félnek. Meg aztán azok a jellem kidomborító történetek, melyek szájról-szájra járnak megbízható egyének ajkain, mit bizonyítanak? Egyebet nem, csakis azt, hogy mint ügyvéd esküjéhez és az igazsághoz hű akart maradni mindhaláláig!

A számtalan esetből e helyen csak hármát említek.

Gazdag nógrádmegyei földbirtokos az ő nagy kiterjedésű tagja mellett egy 20 holdas birtokot akart megvenni, melynek eladásával ő van megbízva. S a földbirtokos ismerőse kíséretében fölkeresi az ő ügyvédi irodáját s kéri, hogy a legmagasabb árért is hajlandó azt megvenni, mire az ügyvéd fejbólintással mondott igent. Ekkor az illető 2 darab százassal kínálja meg az előlegezett bizalom nyilvánításaért. S ő talán elfogadta? Nem, hanem a sértett önértet hangján ekképen utasítja vissza: Megvesztegetni akar ön? Tudja meg, hogy a jog és igazság emberével beszél. Távozzanak! — Máskor meg egy vidéki gazdag paraszt állítólag egy szegény falusi embertől megvett legelőjének vitás ügye lebonyolítására kért föl. — De mert örök adás-vételi szerződése nem volt, az ügyet nemcsak hogy el nem fogadta, hanem a szoros értelmében kikergette az irodájából, mint a ki szegény embert fizetett s talán megvesztegetett tanúkkal jogtalan úton és módon akart megkárosítani. — Egyháznak 50 frttal tartozott egy tönkrement ember s árverezés volt kitűzve 3—400 frtot érő vagyontárára. S a vételár lefizetése előtt én lóhátas legényemmel hoztam tudomására az egyházi tartozást. Ő mint egyházmegyei ügyész — jogosan-e vagy jogtalanul én nem tudom — első helyen ez összeget fizettette ki és csak a megmaradt összesen osztozkodhattak a peres atyafiak. — Százra megy azon esetek száma, midőn a nyertes fél sokalva a felszámított ügyvédi honoráriumot, az asztalra leszámolt pénzt visszaadta e szavakkal: itt van a pénze! Én rólam ne mondjon roszt, és gyakornokának a saját zsebéből fizetett munkadíjat.

Igaz, hogy a mai anyagi irányú világ fiai lehetetlennek mondják ezt, hogy támadjon ember, a ki a fentebbi cselekedeteket még elköveti. S támadjon ember, a ki a más baját azonosítva a magáéval, nemcsak azt mondja, hogy vagy nyerek, vagy vesztek, hanem azt is hozzáteszi, ha vesztek: főbelövöm magam!

Hiszen manapság a kenyérért vívott örök harcban sokszor a legpiszkosabb érdekhajászat kergeti az embereket. — A pénz az utálatos bálvány: előtte térdelnek az emberek milliói; erény, becsület, kötelességérzet üres fogalmak, a melyeknek együttvéve sincs semmi értéke. E századvégi sikkasztások, aljas üzelmek megutáltatják az embert az emberrel. — A kötelesség és erkölcsi önértet mintha haldokolna, mintha boldogabb hazát keresne a mienknél. Az anyagi és erkölcsi bukások elmaradhatlan kísérő társa az öngyilkosság, mely keresztyéni, sőt emberi szempontból is a legnagyobb bűn.

Mert nézzük csak!

Ha az élet Isten legnagyobb ajándéka: akkor az öngyilkosságnak is legnagyobb bűnnek kell lenni, mert ez homlokegyenest ellenkezik az önkímélés kötelességével, sőt lábbal tiporja mindazon vallás-erkölcsi törvé-

nyeket, melyeket maga az Isten írt kinek-kinek az ő szíve táblájára. S mert Isten teremtményei vagyunk mindnyájan: Isten szabja ki életünk határát, Isten szabja elbénk a kötelességek sorozatát, mely határt felforgatni s véges emberi kézzel az élet fonalát szétszakítani: nem szabad.

Ez az általános elvi szempont nem mentheti tehát az öngyilkosságot, mivel minden erkölcsi cél és kötelesség nélkül történik. Mert, egészen más a hősi önfeláldozás, vagy az igazi vértanúság! Ez utóbbiakat dícséri, sőt magasztalja nemcsak az emberiség, de még az irás is! Az öngyilkos szabadságának tudatában élete kioltásával széttépi az összes kötelekeket, meg sem gondolván azt, hogy épen ez által követi el a legnagyobb bűnt. Erős és bátor lelkűnek mondja az öngyilkost a világ: a keresztyén vallás pedig félénk és gyáva lelkűnek. S ez utóbbi felfogás a helyes! Mert az élet ezerféle visszasságát, baját, lelki-testi szenvedéseit nem azáltal kell megsemmisíteni, hogy félre álljunk az útból, hanem azáltal, hogy összes szellemi és erkölcsi erőinkkel a küzdő térre kiállva, végezzük lelkiismeretesen fontos kötelességeinket és magasztos feladatainkat mindhaláláig. És elhagyni az őrhelyet, hová állítottunk a Gondviseléstől, nem szabad, mert Isten országa s minden erkölcsi testület, minők: család, egyház, állam megkívánják, hogy mi azoknak javára éljünk és munkálkodjunk! A ki Istentől adatott szabadság akaratjával visszaélve, tehát bármi ok miatt kioltja életét: menteni nem lehet.

De a jelen esetben mégis némi enyhítő körülmény gyanánt tudható be, hogy a szerencsétlen véget ért ügyvéd, a mai kalmár szellemű anyagi világban ritka becsületességének és szigorú kötelességérzetének esett áldozatául. Vétkes cselekedetét isteni és emberi törvények szerint el kell ítélni. Vétkét nem mossa tisztára még az igazság angyalának sűrű könyhullatása sem, nem semmiféle erkölcsi és lélektani okoskodás! De maga, a szerencsétlen áldozat szánandó, ki túlszigorú volt önmaga iránt, ki megrendült lélekkel, de öntudatának teljes birtokában átlőtt fejjel búcsúzott e világtól — mely úgy látszik — nem az ő világa volt! Ő meghalt; sirhalmára szomorúan hullatja az őszi szél az akáca levelét; de a mai romlott világ, mint a becsületesség és kötelességérzet halottját sirathatja!

E szerencsétlen véget ért, de haló porában is becsületes ügyvéd és volt egyházmegyei ügyész neve: *Vattay Bertalan.*

Szuhay Benedek.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Drugethek és Homonna reformációja.

Irta Réz László, homonnai ev. ref. lelkes S-A.-Ujhely, 1899. a „Zemplén” könyvnyomtató-intézet kiadása, kis 8-ad rétből 158 lap, ára fűzve 2 korona 40 fillér.

Szépen, szeretettel, nagy szorgalom és utánjárassal írt munka, mely IX. fejezetben s számos alrészben tárgyalja Homonna multját és jelenét, a Drugeth-család eredetét s hazánkban meghonosulását, politikai és vallási tekintetben való szereplését, fény- és hanyatlás korát, a homonnai ref. egyháznak a XVII-ik század elején megsemmisülését s a XIX. század utóján hamvaiból újra kikelését.

Kár, hogy a könyv tartalma egyáltalában nem felel meg címének; s ha valaki — mint én is — azon gondolattal veszi kezébe és lapozgatja, hogy tudo-

mást fog szerezni magának arról, hogy a századokon át hatalmas oligarcha Drugeth-család és az észak-vidéki kis város, Homonna mikor, mikép és ki által lett az evangéliumi vallás hívévé: családóttan fogja letenni.

De voltakép a szerzőnek sem volt szándékában ezekre nézve magának és másoknak felvilágosítást és bizonyosságot szerezni és nyújtani; egyenes és kizárólagos célja lévén rásiütni a Drugethekre, hogy „Perényivel egy forrásból vették az új tanokat és a homonnai ref. egyházat nem sokkal a reformációhoz való átpártolásuk után alakították meg.” E célzatnak áll szolgálatában egész történetírása. A múlt emlékei föllekesítik, — nemcsak, hanem magukkal is ragadják s az elragadtatás hevében egyre-másra gyűjtogatja a célzatosság múlt görögtüzeit, használja kendőző szereit és teljesen feledi, hogy történetírásunknál — részleteiben épen úgy, mint egészében — nem prot. egyházunk multjának minél több valótlanágokkal — melyektől úgyis hemzseg — megrakása a fő feladat, hanem egyes-egyedül az igazság kikeresése és földérite.

A munka legnagyobb része a Drugeth-családdal foglalkozik. Megérdemelte-e? Aligha.

A Drugethek politikai szereplését ismerjük írói-igre s nagyon nincs is okunk dicsekedni vele; de arról nem tudunk semmit s még kevésbbé dicsekedhetünk az-azal, hogy a reformáció körül Perényi, Drágffy közelében és velük egyetértve ténykedtek volna. A mohácsi vész utáni időben hat férfi-testvér: Ferencz, Gábor, György, István, Imre és Antal élt és szerepelt a század közepéig. Egytől-egyig mind nagy, gazdag és hatalmas urak, kik szabadon és bátran csatlakozhattak a reformációhoz és mint Zemplén majdnem egész felső és Ung nagy részének korlátlan urai dicső részt vehettek volna a reformációnak hazánk északi tájain s szláv lakói közt megalapításában és örökítésében; ámde a reformátoroknak nincs semmi közük, dolguk velük, a közeli és későbbi írók egyáltalában nem emlegetik és dicsőítik őket a Prini, Török, Ladányi, Massai és Petruith urakkal s mind a mai napig sem merült fel semmi legkisebb adat, melynél fogva protestáns főuraink közé sorolhatnánk őket. Van ellenben okunk azok közé nem számlálni Ferenczet, ki haláláig viselte a barát csuhát s ugyisintén a Bécsben bujkáló Istvánt, ki ott pápistává kereszteltette egyetlen fiát Miklóst és midőn 1539-ben meghalt s holt testét az ungvári klostrom sírboltjába letették: a koporsója előtt vezetett derék török paripát szokás szerint a barátok örökölték. S ezek után indulva inkább hihetjük mint nem, hogy Szapolyai Margit többi fiai sem állottak valami közel a reformációhoz.

A nevezettek protestáns voltát illetőleg szerző sem talált semmi tiszta nyomra s nem tud felmutatni semmi biztos alapot, mely után az alapos történetíró indulhatna és a melyre támaszkodhatnék, sőt maga is elismeri és vallja, hogy „a Drugethekről — bár a történet lapjaira mint fontos szereplők vannak feljegyezve — nem tudjuk, hogy szellemi központok lettek volna, mint p. u. a Perényiek voltak.” De azért mégis azt hiszi, hogy kimutatta és határozottan állíthatja, hogy „a nagy tekintélyű és dúsgazdag Drugethek 1530—1535 közt már a reformáció hívévé lettek s annak terjesztésére közvetlenül is nagy mértékben befolytak. És pedig Antal, Gábor, György és István testvérek egyszerre vették föl hihetőleg a reformációt és az új tanokat Perényivel egy forrásból merítették.

Merész állítása bizonyosságaul két körülményt hoz fel. Az egyik — melyre úgy látszik igen nagy súlyt fektet, mert több ízben előhozakodik vele — az, hogy Drúgeth Antal, Gábor és István ott voltak Sárospatakon

azon szövetségben, melyet 1542-ben Perényi Péter szervezett, ki 1530-ban már a reformáció híve volt; ezen érdekszövetség pedig — szerző szerint — *okvetlenül* föltételezi az egyenlő hitbéli meggyőződést is. A másik az, hogy Drugeth Antal Drágffy Gáspár özvegyét, az erős protestáns somlyói Báthori Annát vette feleségül s ezen házasságkötés — szerző szerint — *kétségbevonhatlanul* teszi azt, hogy Drugeth Antal a reformáció híve volt.

Minden kétségen túl van, hogy Perényi Péter a reformációnak egyik első és határozott bajnoka vala hazánkban; ámde abból, hogy hívasára megjelentek Sárospatakon a Homonnai-testvérek is s vele szövetségre léptek, csak túlfeszített képzelet, — mely az erős akaratú Siklósi Mihály reformátor kezét is ott látja, — s az is csak okvetlenkedve feltételezheti az egyenlő hitbéli meggyőződést is; mert hiszen tisztán ismerjük az összefüggésnek és szövetkezésnek a vallással legkisebb összefüggésben nem álló, hanem egyedül a magán és országos érdekek megvédésére irányult célját s tudjuk, hogy résztvett abban a hirhedt eretnekirtó Ráskai is. De a Báthori Annával 1546 után megkötött házasság is magában legfeljebb csak gyenge gyanítást enged; azonban ezt sem arra nézve, hogy Drugeth Antal rég híve volt az új tanoknak, hanem hogy akkor talán már szakított a római egyházzal, szakított pedig nem azért, mert az erős prot. Báthori Annát elvette, hanem hogy édes testvére, Drugeth Katalin fiának, Drágffy Gáspárnak özvegyét akadály nélkül elvehesse. Én különben nem olvastam a leleszi levéltárban rejtegetett esketési-levelüket és nem tudok egyetlen szavahihető tanút, a ki egymás karján látta volna őket a toronyai zsinatokon.

(Vége köv.)

Földváry László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Halálozások.** *Ujfalussy Ujfalussy Lajos* volt egyházmegyei segéd-gondnok a tiszántúli ev. ref. kerületben, a szabadságharc alatt kormánybiztos, élete 77-ik évében nov. 16-ikán jobblétre szenderült. — *Keresztúry Apollónia*, néhai Balla Gábor volt fonyi ev. ref. lelkész özvegye, nov. hó 19-én élete 84-ik, özvegysege 31-ik évében a jobb hazába költözött. — Legyen az elhunytak emléke áldott!

— **Kérelem,** A „Zemplénmegyei Tanító-egyesület“ b. e. Árvay József emlékét külsőképen is megörökíteni akarván, elhatározta, hogy a) arcképét a sárospataki tanítóképezdében való elhelyezés céljából megfesteti, b) a sárospataki temetőben levő sírját emlékkövel jelöli meg. A „Sárospataki Lapok“ t. olvasói előtt nem kell fejtegetnem, ki volt Árvay a főiskola, tanítóképezde, — sőt az országos, — de különösen a kálvinista tanügyre nézve. Tisztelettel kérem mindazokat, kiket esetleg a tanítványi hála köt Árvayhoz, vagy az ő kiváló érdemeit egyébként is méltányolják: szíveskedjenek bármi csekély adományaikat jelzett célból alábbihoz Sárospatakra küldeni. Az adományokat nyilvánosan nyugtázom s a sárospataki takarékpénztárban kamatoztatom.

Hodossy Béla,

az „Árvay-emlék“ gyűjtő bizottság elnöke.

— **Reformációi emlékünnepe** tartatott e hó 5-én Füzes-Abony s vidéke prot. vallású lakosai részére Füzes Abonyban. Az isteni tiszteletet *Kazay Sándor* maklári ev. ref. lelkész tartotta. még pedig egy felvilágosodott gondolkodású r. kath. ember házában, a ki hallva, hogy mily célra kérték tőle hajlékát egy órára,

szívesen engedte azt át. Az istentisztelet úrvacsora-osztással volt egybekötve, amelyben a megjelent 35 protestáns közül 27 felnőtt hívő részesült. A lélek ünnepe volt ez ezen a környéken, mert Füzes Abonyban még soha sem volt ref. istentisztelet. A hamisítatlan Krisztus prédikálására nagy szükségünk van mindenfelé!

— **Nemzeti köteleesség** gyanánt kell tekintenünk annak a mozgalomnak a támogatását, amely a »Tanítók háza« ügyével kapcsolatban a múlt héten indult meg s ez nem más, mint báró Eötvös József művei összkiadásának az eszközése. Hazai történelmünknek, irodalmunknak ez a nagy s halhatatlan alakja halála után is jótékonytárat áraszt a nemzet napszámaira, a tanítókra, a mennyiben fia báró Eötvös Lóránd az atyja összes műveinek kiadási jogát az »Eötvös alap«-ra ruházta, amely a jövedelemből a Budapesten és Kolozsvárt felállítandó »Tanítók háza«-t fogja támogatni oly módon, hogy az azokba felveendő »magyar tanítók s professorok gyermekei — felekezeti különbség nélkül — lehetőleg ingyen élvezzék az internátus minden előnyét.« A művek kiadását egy nagy bizottság vette munkába, amelynek nevében Jókai Mór bocsátotta ki az előfizetési felhívást. A kiadás 400 ívre fog terjedni, húsz kötetre beosztva s az előfizetési ár fűzött példányért 40 frt, kötöttért 52 frt. Az előfizetés 10 frtos részletekben is eszközölhető s a díj a »Belvárosi takarékpénztár részvénytársaság«-hoz küldendő Budapestre.

— **Ev. ref. teológiai akadémiáink hallgatóinak létszáma az 1899—1900-ik iskolai év első felében a következő:**

	I-ső éves	II-od éves	III-ad éves	IV-ed éves	Összesen
Budapest . . .	13	11	10	9	43
Debrecen . . .	19	21	8	15	63
Kolozsvár . . .	13	11	9	3	41
Pápa . . .	15	4	6	4	29
Sárospatak . .	25	13	10	10	58
Összesen . . .	90	60	43	41	234

Amint a számok igazolják, öröndetes emelkedés állott be a lelkesítő pályára jelentkezésben s remélhető, legalább a sárospataki, de bizonyára a többi akadémiákon történt beiratások alapján egyúttal az is, hogy a minőségben is emelkedtünk, s hogy nem csupán a gyenge, hanem a jeles képzettségű ifjak is a lelkesítő pályát választották maguknak. Érdekes volna ebben az irányban is tájékozódni, a mit az iskolai év végén kiadandó értesítők szerkesztőitől várunk is.

— **Wlassics Gyula** miniszter a képviselőház november 18-iki ülésében egy 3. §-ból álló törvényjavaslatot nyújtott be, amelyben 100.000 frt póthitel megszavazását kéri az 1898. évi XIV. törvénycikk rendelkezésének végrehajtásához, a mennyiben az ez évre felvett 500 ezer frt nem elegendő a kongruára. Azért van erre szükség, mert, mint az indokolásban mondja, a kongrua ívek adatai szerint a 600 frtig való fizetési kiegészítésnél nem 500 ezer frtra, hanem 626289 frtra van szükség. Az indokolásban határozottan hangsúlyozva van az is, hogy a kiegészítés 600 frttal fog megkezdetni.

— **Országos ünnepnek** declarálja a »Religió« a gróf Zichy Nándor 70-ik születésnapját, amely a múlt héten volt. Olyan országos ünnepnek minősíti, amelynek »hatása alól — úgymond — nem vonhatta ki ma-

gát senki.« Megenged t, laptársunk, ha mi kivontaknak tartjuk magunkat s velünk együtt mindazok, a kik különbséget tudnak tenni a vallásosság és a fanatizmus, a humanitás s az inhumanitás között. A vallásos, a humánus ember előtt, ha r. kath. is, tisztelettel hajlunk meg, de a fanatikus s inhumanus embert nem ünnepeljük, ha mindjárt gróf Zichy Nándornak kivják is, a kőről a »Religió« azt tartja, hogy. »az összeroskadt keresztényen államiság gyászos korszakában az ő vállaira tette az Isten a kereszt felemelésének és felmagasztaltatásának nagy, küzdelmes munkájában az úttörés nagy terhet,« a mi más szóval azt jelenti, hogy Zichy Nándor gróf legalább is magyar r. kath. Keresztelő János, a ki megszégyeníti a püspököket, érsekeket, Vaszarától kezdve le egészen Molnár János néppárti pápai órállóig, illetőleg káplánig! Csak egy a baj! Az t. i., hogy azt, a mit a »Religió« Zichy Nándorról ír, az ultramontanokon kívül senki sem fogadja el igazságul. Ez pedig gyilkos kritika!

— **Harangszentelés Bridgeporton.** Ha már odahaza is nagyfontosságúak az egyházak életében azok a napok, amelyekhez egy és más esemény fűződik; mennyivel inkább ott, a hol a mi egyházaink is, — mint a többiek, — a hívek áldozatkészségéből állanak fenn. Csupán a lélek szavának engedve, pártfogolja az Amerikába szakadt magyarság is egyházi és vallásos intézményeinket. Senki és semmi nem kényeríti erre: s mégis, különösen a hithű reformátusok rövid 7 év lefolyása alatt igazán bámulatos eredményt tudnak felmutatni. A mi kis egyházunk is egyike azoknak az egyházaknak, amely hívei buzgóságából, Istennek segítségével, rövid három év alatt, templomot, lelkészlakot épített iskolával, s most a buzgóság újabb bizonyosságul harangot szerzett, hogy legyen a mi a restelkedőket figyelmeztesse Isten és felebarátai iránt való köteleességeikre s hívogasson mindnyájunkat az Úrnak házába. . . E harangnak a felszentelése október hó 29-én történt meg a bridgeporti magyar kolónia teljes részvételével. Megjelentek az ünnepélyre az »Első magyar betegsegélyző-egylet,« »Rákóczy betegsegélyző-egylet,« a Keresztelő Szent-János nevét viselő gör. kath. egylet. Ez utóbbi lelkészének: Gebé — volt ungvári theol. tanárnak — vezetése alatt. Az ünnepélyt az énekkar nyitotta meg szép énekével, majd e sorok írója mondott rövid beszédet és imát, s az énekkar ismételt éneke után felhúzták a szépen feidíszített harangot a toronyba s a közönség pedig szép rendben bevonult az Úrnak házába, hol a szokásos gyülekezeti éneklés után Dókus Gábor south-norvalki lelkész mondott szép imát s a helybeli lelkész alkalma beszédet a LXV. Zsoltár 2—5. versei alapján, fejtegetvén, hogy a harang csak úgy lesz kedves áldozás az Isten előtt, ha 1-ször hálára buzdít az Isten iránt; 2-szor ha töreldemes bűnbánatra tanít s végül, ha Isten házában hűséges szeretetére hívogat. Ugyanekkor tartottuk meg az őszi úrvacsora osztást is s agendázott Dókus Gábor s mintegy 115 vettek részt az úri szent vacsorában. A persely-pénz 30 dollár volt. Midőn az istentiszteletnek vége volt, akkor szólalt meg a harang. Sok szemben fakadt könny e hangok hallatára, melyek igen sok lelket visszavíttek édes hazánk földjére s igen sok lélekben feltámasztották a múltnak emlékeit. Ez emlékek értékét csak mi ismerjük valóban, a kiknek nincs más vigasztalásunk, ha sebeket kapunk az élet nagy harcában, csak a múltnak édes emléke. Este — hazai szokás szerint — 250 terítékű közvacsora fejezte be az ünnepélyt. Ez több mint 100 dollárral gyarapította egyházunk vagyonát. Így haladunk nyereségről-nyereségre Isten segítségével.

Kalassay Sándor.

— **Statisztika az államsegélyes gimnáziumokról.** Az 1900-ik évben államsegélyben részesülő középiskolákról (r. kath., ág. hitv. ev., ev. ref., községi, unitárius) a következő összesítést állíthatni össze:

Jellege	Hány intézet?	Mennyi segélyt kap?	átlag
ág. hitv.	12	150500 frt	12541'66 frt
ev. ref.	22	237200 „	10781'81 „
községi	7	30100 „	4300 „
r. kath.	10	79000 „	7900 „
unitárius	1	14000 „	14000 „
összesen	52	510800 „	9823'07 „

— **Pályázati hirdetések lelkészi állásokra.** Az erdélyi egyházkerület küiküllői egyházmegyéjében fekvő *maros-bogáti* II-od osztályú egyház lelkészi állására, a mely 817 frt javadalmú, a pályázati kérvényeket dec. 10-ig fogadja el Nemes Árpád Maros-Ugrán. — A dunántúli kerületben a mezőföldi egyházmegyében dec. 10-ig pályázhatni a *falubattyáni* egyház 554 frtos javadalmú lelkészi állására. A kérvények Szűcs János-hoz küldendők Enyingre.

— **Az Irodalmi Kör** kiadásában legközelebb megjelentek: „*Szám- és Mértani feladatok*“ a népiskolák V—VI. oszt. számára. Irta Dezső Lajos, állami képezdei igazgató. Ára kötve 30 kr. — „*Olvasókönyv*“ a népiskolák III—IV. o. számára. Készítette Dezső Lajos. Negyedik kiadás. Ára kötve 50 kr. — „*Kis Daloskönyv*“ a népiskolák I—III. oszt. számára. Szerkesztették: Pásztor Sámuel, Dezső Lajos. Ára kötve 20 kr. — „*E) minta*.“ Javított alakban. — Ajánlja a Kör e kiadványait az érdeklődők szíves figyelmébe.

— **Szilágyi Sándor** utódjául a budapesti kir. tud. egyetem könyvtárának igazgatói hivatalába *Dr. Ferenczy Zoltánt* nevezte ki ő felsége. Az új igazgató eddig a kolozsvári egyetemi s az erdélyi múzeum egyetemi könyvtár élén állott, mindenkitől, a kinek csak összeköttetése volt vele, tiszteltetve, mint olyan egyén, a ki a könyvtár használatát mindenkire nézve megkönnyítette. — Úgy is, mint szakjában kiváló egyént, úgy is, mint ev. ref. hitünknek vallóját s sokunknak könyvhasználati ügyekben szíves támogatóját, örömmel üdvözljük magas állásában.

— **Nagy jótékony sorsjáték a Budapesti Poliklinika javára.** A közönség elé azon ritka alkalom nyílik, hogy kicsiny összeggel áldozhat a jótékonyosság oltárán, s amellett megnyitja önmaga előtt Fortuna istenasszony arannyal telt bőségsszaruját. A Budapesti Poliklinika javára rendezett jótékonycélú sorsjáték nemcsak arra törekszik, hogy az egyesület nemes jótékony céljait szolgálja, de egyúttal a játék olyan esélyeit nyújtja a résztvevőknek, aminőhöz hasonlókat semmiféle hasonló vállalat eddig nem nyújthatott. A sorsjáték, melynek hat húzása 1900. január 4-től — március 6-ikig megtörténik, — egy 100.000 koronás, s 5, egyenként 20.000 koronás főnyereményt, azonfelül még nagyszabású 5000 koronáig terjedő kisebb nyereményeket tartalmaz. A legnagyobb lehetséges nyeremény azonban 200.000 koronára rúg, minthogy az összes sorsjegyek, még a már

kihuzottak is résztvesznek az összes húzásokban, minek következtében, ha a szerencse kedvez, meglehet ütni egy sorsjeggyel mind a hat főnyereményt. A nyerő kívánságára a nyereményeket 20%, levonásával készpénzben fizetik. A sorsjegy — mely minden rendes elárúsítónál kapható, — csak 1 koronába (50 krba) kerül.

Pályázat lelkészi állásra.

A f.-borsodi egyházmegyébe kebelezett *rakacs- szendi* ev. ref. lelkészi állásra, melynek évi javadalma készpénzben, földben, terményekben és szolgáltatásokban a kongrua törvény életbeléptetésével 1200, illetve 1600 korona, melynek legnagyobb részét az államsegély fogja képezni pályázat hirdettetik. Pályázati kérvények f. év dec. hó 23. napjáig Nagyt. Vadászy Pál esperes úrhoz Sajó-Szentpéterre küldendők.

Miskolcz, 1899. nov. 23.

Kun Bertalan,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Protestáns egyházirodalmi ujdonságok 2-3

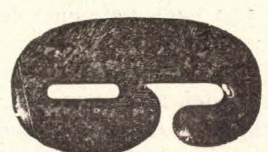
Kóka Lajos

könyvkiadóhivatalából

Budapest, IV., Károly-utca 1. szám.

- Arany Gusztáv:** Egyházi Beszédek II. kiadás 1 frt 20 kr.
Győry Vilmos: Egyházi beszédei. Rendezte Margócsy József. II-ik kötet . . . 1 frt 80 kr.
 (I. kötet ára 1 frt 80 kr., III-ik kötet rendezés alatt.)
Gulyás Benő: Egyházi Beszédek. III. kötet . . . 1 frt 40 kr.
 (I. és II. kötet ára egyenként 1 frt 40 kr.)
Hallgató János: Temetési Beszédek . . . 1 frt 25 kr.
Ifj. Csire István: Idvesség útja. Szószéken tartott egyházi beszédek 1 frt 20 kr.
Lévay Lajos: Ujabb beszédek 1 frt 20 kr.
Armstrong A. R.: Isten és Lélek Tanulmánya a vallás eredeti alapjáról. Fordította Péterfi Dénes 1 frt 80 kr.
Bancsó Antal: Becsület és párbaj — frt 25 kr.
Farkas József: A pesti református egyház 101 éves története 1 frt 50 kr.
Földváry László: Adalékok a dunamelleki ev. ref. egyház történetéhez. 2 kötet . . . 4 frt — kr.
Hamar István: Hóseás próféta Könyve. Biblicai és exegetikai tanulmány . . . 1 frt 20 kr.
Ev. ref. egyházi (szinati) törvények. Uj lenyomás 1 frt — kr.

2-7

Főnyeremény
100,000
korona ért.

5 nyeremény a 20.000 kor.
stb. ért.

Kivánatra 20% levonással készpénzben kifizetjük.

Első húzás
viSSZAVONHATATLANUL
már január hó 4-én.

Megrendeléseket
postaiisan teljesít:
NAGY JÓTÉKONYSÁGI SORSJÁTÉK
kezelősege
A BUDAPESTI POLIKLINIKA
EGYESÜLET KÖRHÁZA JAVÁRA
Budapest,
IV. Kossuth Lajos-utca 1. sz.

húzásra érvényes jótékony-
célú — sorsjáték a buda-
pesti poliklinikai egyesület
körháza javára — sorsjegy
ára csak
1 korona.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előzetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyen szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Biztaó jel.” *Tiszai.* — „Utóhang a vallás-tanítás kérdéséről.” *Sütő Kálmán.* — „Az egyházközségi fegyelmezés.” *Paikoss Endre.* — „Fodor György ünnepi beszéde a tornai ev. ref. egyházmegye 100 éves fennállásának emlékére tartott ünnepélyen.” — A nagy-bárai leányegyház örömnünnepe. *Péter Mihály.* — „Könyvismertetés.” *Földváry László.* — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Biztató jel.

Annak, a ki figyelemmel, érdeklődéssel szokta kísérni a magyar ev. ref. egyház életét, lehetetlen nem tudnia, hogy annak az iránynak, a mely ma már csaknem teljes diadalt aratva, majdnem teljes mérvben érvényesülve mintegy a vezérszerepet játszsza, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület volt a magvetője, nevelője s kifejlesztője. Értjük ez alatt azt az egyház-politikai irányt, a mely a magyar kálvinizmusnak s a magyar állam-kormányának bizonyos kokettirozását tartalmazza, a mi nem méltó sem hozzánk, sem a politikai vezérekhez, hanem hát tagadhatlanul megvolt s megvan ma is. A kokettirozást pedig úgy értem, hogy ugyanaz a Tisza Kálmán, a ki a magyar állami élet hajójának 15 esztendőn át kormányzójaként működött, ugyanakkor a tiszántúli kerületben, mint s.-gondnok részint személyesen közvetlenül, részint közvetve emberei által ugyanám nagy mértékben érvényesíté erejét s hatalmát, a minek az lett a következménye, hogy a tiszántúli kerület első rendű, valóban 13 próbás kormány-párti kálvinista kerületté vált, a melyben a politikai elvi különbségek erőszakoskodássá is fajultak. De a mi a legfőbb ebben a tekintetben, az az, hogy a hatalmas túl a tiszai kerület hosszú idő óta soha egyetlen egyszer sem szállt sikra egyetlen protestáns elv mellett sem szemben az állami érdekekkel, hanem mindig úgy alakult a véleménye, hogy a vastag nyakú kálvinisták meggyőződése találkozott az államhatalom embereinek a felfogásával.

Arra talán nincsen szükség, hogy ezeket a köz-tudomású dolgokat u. n. konkrét adatokkal igazoljam? Kár is volna a levelestárak rejtekeit kifosztogatni az igazoló esetekért!

Hogy hová vezetett ez az eljárás, mi lett a következménye? rámutassak-e? Sajnos, nem más, mint az, hogy a magyar ref. hitfelekezeti önállóság, szigorú

felekezeti összetartás s az ebből folyó tömörülés az ellenség ellen, ismeretlen valamivé lett s ma ugyanám össze kell szednünk magunkat, ha meg akarjuk mutatni, hogy élünk s élni akarunk! Annak, hogy a hitfelekezeti összetartás s egy nyomon járás hiányzik: nem kis részben oka a túl a tiszai kerület, a mely mindig azt az elvet hirdeti: nincs mit félnie a magyar ev. ref. egyháznak, míg alkotmányos kormány van s a nem félés eredménye: a statisztika kérlelhetlen igazsága!

Ilyen körülmények között a lelkem egészen újjászületett annak a határozatnak olvasásakor, a melyet a tiszántúli ev. ref. egyházkerület ez évi őszi gyűlésén a „Révész Imre emlék-alap” ügyében hozott volt. A határozat tudvalevőleg az, hogy a magyar ref. Sion eme nagy alakjának szellemi termékei egytől-egyig ki fognak adatni, hogy köz-kincsesé váljanak!

Biztató s öröndetes jelnek tekintem ezt a határozatot! Lelkem igaz meggyőződéssel hiszi, hogy ez biztató jel! Másokat is meg akarván nyerni ennek az optimisztikus nézetnek, röviden előadom felfogásomat.

A ki ismeri a Révész Imre irodalmi alkotásait, az előtt tisztán áll a kép, a melyen lerajzolják annak az irányzatnak a vonásai, a melyet Révész Imre testtől-lelkestől szolgált. Ez az irányzat pedig nem volt más, legalább az én felfogásom szerint nem volt más, mint az *autonomikus magyar ev. ref. egyház jogainak fenntartása s érvényesítése mindaddig, míg e haza földjén a teljes felekezeti jogegyenlőség nem létesül!*

Ne gondolja senki, hogy a Révész Imre ez irányú felfogása csak olyan tiltakozási izű nézetnek a megnyilatkozása volt! Igen-igen mély alapja volt annak, hogy Ő a magyar ev. ref. egyházat a maga igaz mivoltában függetlennek óhajtotta! Ugy gondolom, hogy nem más volt e tekintetben a meggyőződése, mint az, a mely egykor Bocskay Istváné volt az erdélyi nemzeti fejedelemség szükséges voltára vonatkozólag, a ki tudvalevőleg arra intette utolsó percében is honfitár-

sait, hogy „ne feledjék el, hogy valameddig... a magyar királyság a németeken forog: mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet fenntartani.“ Révész Imre is abban a meggyőződésben élt, hogy míg e magyar hazában a r. katholicismus állam-egyházi szerepet tölt be s ebből kifolyólag merészkedhetik ultramontánjaival, egyházi s világi jezsuitáival ellenetörni mindennek, a mi nem r. kath. jellegű, merészkedhetik maga ellen az egyéni élet ellen is támadást intézni, az erkölcsiség porba tiprásával: mindaddig szükség van arra, hogy a magyar ev. ref. egyház jogai érvényben tartassanak s ne olvasztassanak bele a köz-politikai intézményekbe, kivált ha a r. kath. egyház nem kötte-tik le ezekben a köz-politikai intézményekben!

A biztató-jelt abban látom, hogy a tiszántúli kerület a Révész Imre szellemi kincseinek kiadásával azt akarja elérni, hogy a magyar ev. ref. egyházban, annak tagjaiban a *felekezeti öntudat* fölbuzduljon s ha az ultramontánizmus kihívása úgy követeli, magával az állam-hatalommal is szembe merjen szállani. Mert azt csak nem állíthatja senki sem, hogy e hazában ma teljes felekezeti jog-egyenlőség van? Mert azt csak nem próbálja meg senki sem, hogy azt igazolja, hogy e haza földjén egyenlő jogokkal rendelkezik az ev. ref. és a r. kath. egyház? S ha ez így van, — ha a magyar kálvinista ember nem olyan tényezőnek tekintetik, mint a milyennek a magyar r. kath. ember: akkor nincs-e okom biztató jelnek venni azt, hogy a tiszántúli ev. ref. kerület ennek a tarthatatlan állapotának a megszüntetésére teszi meg az első lépést azzal, hogy kiadja a Révész Imre műveit?

Nekem úgy tetszik, mintha a Révész Imre szelleme ihlette volna meg Balogh Ferenczet, a mikor indítványát beadta kerülete gyűlésére s úgy hiszem, hogy ismét csak a Révész Imre szelleme szállta meg a tiszántúli kerület embereit, a mikor az indítványt elfogadták!

Az a szellem, a mely a Révész Imre szellemi kincseiből felénk sugárzik. a mely a magyar haza s magyar evangéliumi reformált egyház iránt való odaadó szeretetre buzdít s lelkesít, — a mely mindig csak a szabadságot s függetlenséget hangsúlyozza: az a szellem a mai s a késői nemzedéknek jó szelleme leendő, a melyre szükségünk van nekünk is s szükségük lesz az utánunk következőknek is!

Ha csalódnám e biztató jel értelmezésében, — ha maga a magyar kálvinizmus „*Melius redivivusa*,“ Révész Imre sem tudná a helyes irányt kijelölni egyház-politikai viselkedésünkre nézve: akkor, akkor ne bántsátok azokat a szellemi kincseket, hagyjátok pihenni őket még, hadd jöjjön egy jobb idő, alkalmasabb nemzedék, a mely mintegy trombita harsonáját fogja hallani azokban a művekben s életre hivatva, az életet teremti meg!

Tiszai.

ISKOLAI ÜGY.

Utóhangok a vallás-tanítás kérdéséről.

Lelkészi értekezletek, tanítói gyűlések s e b. lapokban történt felszólalások csaknem egyhangúlag ellene nyilatkoztak a »Tacitus« által korábban felvetett azon eszmének, hogy a vallás-tanítást a lelkészek vegyék át az egész vonalon, tehát a népiskolában is.

Az a körülmény, hogy T. ezt tartja az egyedüli jelnek, a melyben még győzhünk s hogy érvelése során a tanítóknak mind képességét, mind készségét kétségbe vonja a vallás-tanítást illetőleg: a főtárgytól meglehetősen elterelte a figyelmet, s a vitázók törekvése főleg arra irányult, hogy megdöntsék ama szerintem is meg nem állható állításokat, hogy ez volna az egyedüli jel, a melyben még győzhetnénk s hogy tanítóink a vallás-tanításra általában sem nem készek, sem nem képesek. Ellenben a főtárggyal szemben: hogy t. i. a lelkészek vegyék át a vallás-tanítást, nem volt alkalmam tapasztalni azt a különösebb mélyreható figyelmet, melyet az kiváló fontosságánál fogva méltán megérdemel.

Pedig maga az eszme életrevaló, csak a T. által jelzett terjedelemben tér és idő és más körülmények által szabott korlátok miatt kivihetetlen, és indokolása szerencsétlen; a miből azonban a távolról sem következik, hogy mindenestől fogva elvetendő. S hiszem, hogy ha T. más természetű indokolással él, nemcsak hogy a vita egészen más irányt vett volna, de az eszme sem részesült volna oly rideg visszautasításban.

Mert mi is a T. felszólalásának mélyebben fekvő indoka, s tulajdonképeni célja? Indoka ama szomorú tapasztalás, hogy egyházunk tagjaiban nincs kellő hit-hűség.

Célja pedig az, hogy gyermekeinkből az élet minden kísértései közt a hitben híven megállani kész, az egyházért élni-halni tudó s annak érdekeit semmiképen fel nem áldozó egyháztagokat, szüléket neveljünk. S miképen akarja ezt a célt elérni? Ugy, hogy az egész vonalon a lelkészek vegyék át a vallás-tanítást. — A mint már jeleztem is, ez így egészben véve kivihetetlen és szerintem sem az egyetlen eszköz a cél elérésére. De kétséget nem szenved, hogy legalább is anyae gyházaink legnagyobb részében megvalósítható s azt a meggyőződést taplalom, hogy hathatós eszközévé válnék az óhajtott eredménynek, mert a lelkész a vallás-tan, mint tantárgy keretében, mégis nagyobb eredményt tudna elérni a kor. vallásos szellem és felekezeti hűség szempontjából s az összeredmény bizony nagyobb lenne, feltéve, hogy tanítóink a megmaradt munkakörben továbbra is híven végzik a vallás erkölcsi nevelés terén reájuk váró s felekezetünkhöz való tartozásunkból önként folyó kötelességeiket. Mert bár igaz, hogy a vallás-tannak heti pár órán való tanítása még nem maga a sóvárgott vallásos nevelés; ahhoz legalább is annyi feltétlenül szükséges, hogyha már a szülei háznál nélkülözik a gyermekek a pezsgő hitéletet: legalább az iskolában állandóan annak átszellemítő, megnevelítő varázshatása alatt álljanak; dehát abból, hogy ahol elháríthatlan akadályokba nem ütközik, a papra bízni a vallás-tanítást, — nem a tanítók munkájának kicsinyítéséből, de e nagyranőtt veszély elhárításának célzatából s a nagyobb eredmény felől való szilárd bizodalomból, — nem is az következik, mintha felekezeti tanítóink a vallás-erkölcsi nevelés s annak eszközei: a tanítás énekléssel, imádsággal kezdése és végzése, ének-tanítás stb.

kötelessége alól is felmentetnének és a vallás-erkölcsi nevelés teréről sértődötten visszavonuljanak. Sőt inkább az következik, hogy a midőn egy hosszú tantárgy tanításának terhe — és csakis ez — levétetnék vállalkról: a kevesbbült munka folytán még jobban kifejtethető lett volna az erővel iparkodjanak azon, hogy a megmaradt munkakörben az általuk kezelt tantárgyak csatornáin át a ker. vallásos szellemnek, a felekezeti hithűségnek mennél teljesebb mértékét csepegtessék növendékeik szívében; s a lelkészekben terhek könnyítőjét, nem azonban teljes emelőjét látván e téren, magukat az ő munkatársaiként tudván, nemes törekvéseiket minden tőlük telhető erővel elősegíteni igyekezzenek. S bizonyosak lehetünk a felől, hogy ha tanítóink megértik ez intézkedés nemes célját, — a miben pedig pillanatig sem kételkedünk, — továbbra is megmaradnak hivatásuk magaslatán s hivatásuk körében a ker. ref. vallásos nevelésnek hűséges sáfárai, a lelkészeknek céljuk elérésében lelkes segítői, végül pedig — hitem szerint — nagyobb eredmény részesei lesznek.

Igen! Dehát így volna-e valóban? A lelkész tényleg nagyobb eredményt tudna felmutatni a vallástannal, mint tantárgy tanítása keretében a keresztyén vallásos szellem és a felekezeti hűség szempontjából. mint a tanító ugyancsak a vallástannal révén? Általánosságban véve s elfogulatlan szemmel vizsgálva a dolgot, a papban vagy a tanítóban láthatjuk-e s birunk-e tényleg nagyobb biztosítékot arra nézve, hogy a vallástannal, mint egyik tantárgy tanítása közben a ker. vallásos szellemnek, a ref. egyháznak mind a szentírással, mind a józan észszel legjobban megegyező volta felől való meggyőződésnek s ez által a ref. felekezeti hithűségnek az öntudatos, meggyőződészerű egyháztagságnak mennél nagyobb mértékét s lehetőleg teljességét bírja beleoltani a népiszkolás gyermek lelkületébe? — Ezen kérdésekre könnyen megadhatjuk a feleletet, ha meggondoljuk, hogy a mondott cél elérésére két főkéllék kívántatik meg a vallástannal. Egyik a mennél szilárdabb alapokon nyugvó vallásos meggyőződés; a másik a képesség az igaznak ismert eszméknek a gyermek értelmi fejlettségéhez mért közlésére nem is említve a készséget, melyet papról, tanítóról egyenlő mértékben felteszünk. S én részemről e két főkélléket általában véve a papokban látom szerencsésebben összepontosulva, a miből önként következik, hogy szerintem a pap az, a ki az imént körvonalozott célt a vallástannal keretében nagyobb sikerrel munkálhatja, jobban megközelítheti, bizonyosabb teljességre viheti.

Mondhatja valaki: Hiszen tanítóink is meggyőződésből tagjai egyházunknak; s vajjon van-e meggyőződés és meggyőződés között különbség? Az előbbi állítás igazságában nem kételkedem, az utóbbi kérdésre azonban — bár senki meggyőződését kisebbíteni nem akarom, — az igazságnak megfelelőleg azt felelem, hogy, igenis van különbség, mert nem minden vallásos meggyőződés egyenlő mély alapokon nyugszik s egyiket erősebb fegyverzet támogatja, mint a másikat. S ha a gyermek- és ifjúkori vallásos nevelésnek, a tehetségnek és szorgalomnak egyenes arányát vesszük fel papok és tanítók között: a papok ebbeli előnyös, hogy ne mondjam: főlényes helyzetéről a dolog természetében rejlő okból felesleges bővebb indoklással élnem.

Ezt még megengedjük, mondják talán egyesek; de hogy az ismeretközlésnél a gyermeki értelemhez való alkalmazkodás tudománya sokkal inkább a tanítók sajátja, hogy nem a papoké, azt már állítjuk és erősítjük. Én pedig erre azt mondom, hogy az csak látszólag van

így. Miért ne volna képes a pap a gyermek értelméhez csakugy alkalmazkodni, mint a tanító, vagy még jobban? Magasabb képzettsége akadályozza ebben? Sőt inkább az jön segítségére s több és fejtehető tanulmány által csiszolt elméje élesebb megfigyelésre s a tapasztalat útmutatásainak okszerűbb alkalmazására képesíti. Még mindig nem vagyunk annyira szobatudósok, a magasan és mélyen járó eszméktől annyira terhes elmék, gondolkodásban és kifejezésben állandóan oly mélyen járók s magasan szárnyalók általánosságban, hogy a gyermeki értelemhez ne bírnánk leereszkedni; annyira képzettek azonban már ma is vagyunk, hogy a gyermekkel is meg tudjuk magunkat értetni. Különben is, ha valahol, itt igazán „gyakorlat teszi a mestert.” A tanító is, mikor elhagyja az iskolát, még nem kész pädagógus. Az élet iskolája, a tapasztalás teheti azzá. A pap is befogadná a tapasztalás útmutatásait s elsajátítaná a legnagyobb tanítómester által reáiktált célszerű tanmodort.

Miért van hát, hogy a papok által vezetett iskolákban nem tapasztalható ez az ő révükön remélt nagyobb eredmény? Megvallom, hogy nem olvastam róla statisztikát, hogy ily helyeken az egy vagy más módon hűtelen egyháztagek számaránya ugyanolyan, vagy éppen nagyobb volna, mint oly helyeken, a melyeken a tanító tanít. Arról sincs tudomásom, hogy amott a vallás-erkölcsi élet általában alacsonyabb színvonalon állana. De ha a mult csakugyan nem igazolná is a vallástannak a pap által tanításához fűzött reményeket: hivatva van igazolni a jövő, mert ma már nem állunk többé az 1868: 53 tc. véd paizsa alatt, mely a tevékenységet belénk rekesztette. S az sem lehetetlen, hogy sokak buzgóságát növelné az a tudat, hogy imé most már többi lelkészársai is ott állanak a csatasorban. Avagy talán most már a tanítók is nagyobb erélyvel dolgoznának? Hála lelkesedésükért! Számítunk is reájok, mint hűséges munkatársainkra, de én a vallástannal megkívántató kéllékeket, mégis a papban látom szerencsésebben összepontosulva s a kettőjük fennebb elmondott vállvetett működésétől remélem a nagyobb sikert.

Kísérletezni ily komoly dologgal nem tanácsos; a kipróbált tanerőket újoncokkal cserélni fel, nem észszerű, — hangzik fel az ellenvélemény szava. De én nem hihetem, hogy ha a pap venné át, a hol csak lehet a vallástannal, ezáltal kockáztatva volnának a vallás-erkölcsi nevelés oly fontos érdekei, sőt az a meggyőződés, hogy ha tanítóink hivatásuk körében továbbra is odaadó hűséggel teljesítik a ker. ref. vallás-erkölcsi nevelés, ráhatás magas, kötelességét, a lelkész pedig a vallástannal keretében, meggyőződése nagyobb erejével, elméje tágabb és tisztultabb látkörével hintegeti a gyermeki szívekbe hitünk égi magvait: a vállvetett munka az eddiginél fényesebb eredményekben nyilvánulna s biztosabb alapokra fektetné anyaszentegyházunk jövőjét.

Sütő Kálmán.

TÁRCA.

Az egyházközségi fegyelmezés.*

T. Értekezlet! Midőn körünk t. elnökétől azon felhívást vettem, hogy e jelen értekezletünkön tartsak egyházi viszonyainkra vonatkozó valamely tárgyról rö-

* Felolvasatott a kassavidéki kör lelkészi értekezletén 1899. év május 15-én.

vid felolvasást, kissé gondolkozóba estem, hogy vajjon melyik volna a sok közül a legalkalmasabb, mely mindnyájunkat közösen érdekelne, melylyel, ha lelkészársaink figyelmét egészben le nem köthetném is, de legalább csekély érdeklődésre mégis számíthatnék. Azonnal felmerült előttem az egyházközségi fegyelmezés, mint oly tárgy, mely mindnyájunkat érdekelhet és a mely szerintem egyházi életünkben jelenleg nagyon is el van hanyagolva, mintha bizony számottevő sem lenne.

Jól tudom én, hogy gyakorlati kivihetőségében az egyházi fegyelem igen nehéz és talán egyházi életünkben a legkényesebb tárgy is, mert alkalmazásakor könnyen a nem bánomság posványába tévedhetünk, vagy talán kevésbé vigyázva a kigyói okosság és galambi szelidség irány elveire, az önmérséklés hiánya miatt sokszor a méltányosság és igazság öltönyét is ledobva magunkról, papi palástunkon mocskot is ejthetünk, vagy legalább is több ellenséget szerezhetünk magunknak, mint jó barátot. S így sokszor nem merünk hozzá nyúlni, hogy szerencsétlenséget, vagy éppen fejtelenséget ne támaszszunk magunk körül. Pedig az egyháziasságnak és valláserkölcsei életnek egyik főfeltétele a tapintatos egyházközségi fegyelmezés úgy annyira, hogy a hit- és vallás-erkölcsi élet fejlesztése az egyénben, külső- és belső építése az egyházban, e nélkül nem is gondolható. Bizony, bizony, ha figyelmesen megvizsgáljuk egyháztársadalmi életünket, abban nem egy oly ferde kinövészel fogunk találkozni, melynek éppen az egyházi fegyelem hiánya a szülőanyja. Faluszerzte látjuk az ifjúság elvadulását, istentelen káromlását, korcsmázást, úton, útfélen való dorbézolását és duhajkodását, a tele szájából kieresztett ocsmány beszédeket, a hamis esküvést, az egyházi belhivatalnokok kisebbitő becsmérelését; sőt meggyalázásokat. S az ily rakoncátlanokkal szemben tehetetlenül állunk; megfenyítésöket még csak megindítani sem merjük, mert szent nép és királyi papság a mi népünk, sőt presbyteriumaink között is kevés van olyan, mely hivatásának magaslatán állítva megfelelhette feladatának és szép hivatásának. Így aztán lépten-nyomon éreznünk kell kezeink megkötöttségét, erőink megzsibbadását, tehetetlenségünk és tanácstalanságunk megszégyenítő voltát az egyházi fegyelmezés terén. A fékező gyeplőt oda dobjuk a vakon rohanó nyakába; az Isten dicsőségére és lágy meleg presbyteriumaink lelki örömére. Pedig hát tennünk kellene valamit és lehetnének is nekünk némi eszközeink, csak használni és élni is kellene velök és talán még több foganatja is volna mint a testvér r. kathólikusoknál a fülbegyónásnak és az ezt követő poenitentianak. De hát nem merünk az elevenre tapintani, inkább az elnézők, nem ritkán a személy válogatók bűnébe esünk, hogy a kissé szigorúbb fellépéssel a személyes hiuság leplét megbolygatva csak egyet is a képzelt nagyok közül a magunk és egyházunk ellenségeivé ne tegyünk s azzal most már a felekezetenélküliség boldogító karjai közé ne kergessünk.

Féltjük az egyéni szabadságot és inkább utat nyitunk a szabadosságnak s inkább tűrünk és szenvedünk sokszor a rakoncátlanságnak, betyárkodásnak, melynek elnézése többet árt az egyház tekintélyének, mintha a kiakolbóltatás által egy két rühes juhot elvesztenénk. És ez nem jól van így. Presbyteriumaink az ily dolgok iránt többnyire hidegek, érzéketlenek, vagy a nem akarás és nem bánomság nyüge köti le a legtöbbet, vagy igen gyakran az érdek közösség, mivel a duhajkodó, istenkáromló, vasárnap megrontó, véreből való vér, csontjából való csont. Már pedig a

szigorú kálvinizmusnak egyik legfőbb elve, hogy egyes gyülekezetek önálló rendelkezéssel birjanak és kebelében legyen olyan egyházi hatóság, mely az egyházi fegyelmet s általában az egyházi ügyek kormányzását gyakorolja s ez a presbyterium egyedüli feladata. De vajjon a presbyteriumok egyszerű felállítása és szervezése — magában adható-e egységes vérkeringést az egyháznak, ha az önzetlenség kebelében biztosítva nincs és semmi szabadsággal nem bírva, csupán csak a felsőbb rendeleteket hajtja végre és azoknak engedelmeskedik? Valóban igaza van egyik nagy tekintélyű és tudományu protestáns írónak, midőn azt mondja „hogy az egyes gyülekezetek rendeltetése a keresztyén egyházi élet és a kálvinizmus elvei szerint nem csupán a gazdasági és választási ügyekre terjed ki, hanem különösen és főképen az egyházi fegyelemre. Tartsa bár a gyülekezet gazdasági, pénzügyeit és épületeit a legnagyobb rendben, sőt diszben és fényben, ha minden évben jó lelkiismerettel el nem mondhatja magáról, hogy az uralkodó bűnöket irtotta, a közerkölciséget előmozdította a gyülekezetben, akkor magát valódi kálvista presbyteriumnak még korántse tartsa. Egyházuknak már évtizedek óta egyik gyászos betegsége ez, hogy ezt figyelemre méltatni és észre venni nem igen akarja.”

Megkísérlem azért tisztelt értekezlet ez alkalommal röviden vázolni, hogy az egyházközségi fegyelmezés milyen volt

a) a multban

β) a jelenben

γ) és milyennek kellene lenni a jövőben, hogy az egyházunk épülésére szolgáljon.

* * *

Minden társaságnak, legyen az polgári, vagy egyházi, egyedüli alapja a tiszta erkölcs s emeltyűje tagjainak vallás-erkölcsi érzése és hitből származó jó cselekedete s célja szeretettel előmozdítani mindent, a mi jó, szent, igaz, erkölcsös, magasztos és istentörvényével megegyező. A ker. egyháznak, mint legfőbb vallás-erkölcsi társulatnak, kétszeresen képezi ez — legfőbb feladatát és magasztos célját. Épen azért, mert a keresztyén egyház egy vallásos erkölcsi intézmény, közvetkezőleg a keresztyéni élet egyik szükséges alkotórésze az erkölcsös vallásosság és ebből kifolyólag kebelében a jó rend és keresztyéni. — evangéliom szerinti élet, melyet előmozdítani az igehirdetés és a sacramentumok kiszolgáltatása mellett az egyházi fegyelemnek is feladata. Ez elv oly régi, mint maga az egyház, sőt egyidejű az emberek társulati vágyával és ösztönével. Ott volt a maga rideg alakjában már a zsidóknál — átvonúlva szeretetlen alkalmazásával az egész ó-szövevényen, „Hogyha találta te közötted valaki — rendeli Mózes — a ki gonoszt cselekszik a te Uradnak Istenednek szeme előtt, akkor vidd ki azt a te kapuidba és megkövezd őt, hogy meghaljon és ilyen módon gyomláld ki te közül a gonoszt” (V. Mózes XVII: 2—5. 7. v.-ben). A mint fejlődött a népek vallásos hitében az istenfogalom magasztos eszméje, Mózesnek egész ridegségig menő szigora, a halálbüntetés már szelidül s a préféták idejében nagyon sokat enged merevségéből, „Embernek fia — mondja Ezékiel — őrállóul adtalak én téged Izrael házának, halld meg azért az én számból az én beszédemet és intsd meg őket az én nevemben. Ha én mondom a hitetlennek: halállal halsz meg és te őt meg nem inted és nem szölsz neki intván őt, hogy a hitetlen az ő istentelen útjától eltávozzék, hogy éljen és a hitetlen meghal az

ő álnokságában, de az ő vétjét a te kezedből kívánom meg. (Ezekiel 3. r. 17. 19. v.)

Az új szövetségben már egész szelid alakot nyer az egyházi fegyelem, mivel tisztultabb lett az Isten fogalom. Isten nem haragvó, boszúálló Jehova többé, hanem szerető mennyei atya, ki nem kívánja a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen. A keresztyén egyházközségi fegyelmezés már ott találja alapját az evangéliomban alapítójának Jézusnak eme szavaiban: „Ha vétkezik te ellened a te atyádfia, menj el és dorgáld meg őt, csak te közötted és ő között, hogy ha szódat fogadja, megnyerted a te atyádfiát. Ha pedig szódat nem fogadja, végy melléd egy vagy két embert, hogy két vagy három bizonyoságnak szájából az egész dolog bizonyosabb legyen, hogy ha azoknak is nem fogadja szavakat, mondd meg a gyülekezetnek, hogyha a gyülekezetnek sem fogadja szavát, legyen te előtted olyan, mint valamely pogány, vagy fukar.” (Máté XVIII. r.: 15—17. v.) Ezzel célul lőn kitűzve a bűnös megjobbításának eszközlése s eredménynek a vallás-erkölcsi élet előmozdítása ezen elv szerint: „Az én országom nem e világból való.” „Valami hitből nincsen, bűn az” azért a fegyelmezési fegyvernek nem szabad másnak, mint szelleminek lenni „hogy a lélek megtartassék a mi Urunk Jézus Krisztusnak hatalmával. (I. Korinth V. r.: 5. v.) De azért még az apostolok idejében is, még ha nem tekintjük is ez egyházból kitiltások eseteit, képviselve volt az egyházi munkásság végrehajtó szigora. Péternek Ananiás és Saphirával (Ap. csel. 5. r.: 9—10. v.) Pálnak Himeneus és Alexanderrel való bánása csakugyan az egyházi végrehajtás szigorú példája vala (I. Tim I. rész 20. v.) „Az eretnek embert egy vagy két intés után megvesd,” írja Pál Titushoz irt levelében (Titus 3. r.: 10. v.) A papi hatalom növekedésével szigorúbb lőn már az egyházi fegyelem is, mely később túllépve az evangéliom korlátait, nemcsak lelki fegyverekkel kezeltetett, hanem kínzásait megérezte és elalélt alatta a test szerinti ember is. A r. katolikus egyház tudta, sőt még ma is tudja a módját, hogy miként kell azt reá nézve haszonnal alkalmazni.

A reformatió idejében főleg Kálvin alkalmazta az egyházi fegyelmet a maga ridegségében. Szigorú erkölcsi elvei, bármily kis alakban sem túrték meg a bűnöket. Alkalmazta ellenök a fegyelem eszközeit, nem csak intés, dorgálás, egyházból való kiközösítés alakjában, hanem testileg is büntetve. (Példa reá Szervéth megégetése). Zsinatoló atyáink hitrendszerek megszlárdítása mellett nem hanyagolták el az egyházi fegyelmet sem. Majd mindenik zsinaton alkotnak erre vonatkozólag egy-egy hitcikkelyt. S már az 1555. tartott Erdődi zsinaton a IV-ik cikkben kimondják: „hogy a kik rossz erkölcsűek, azokat tiltsák el a szent vendégségtől, de azt nem magán gyűlöletből, hanem testvéri indulatból tegyék, hogy mások is meg félemljenek.”

A Tarcal-Tordai zsinat hitcikkelyének 33-ik fejezetében fegyelmi eszköznek kimondják az egyházból való kitiltást, „hogy az ekklezsia tiszta legyen és kiváltképen a mennyire lehet, a sacramentumok meg ne mocskoltassanak és pedig gonosz hire ne legyen, mint ha minden gonoszoknak oltalmazója és segítsége volna. Ne hogy a rühes juhok az ő fekélyeikkel a többit is meg ne vesztegezzék.” „A nyilvános bűnösök ellen alkalmazni kell a kiközösítés menykövét,” — dörög reá a Gönci-zsinat 19-ik hitcikke. Azonban az okosság és szelidség szava is hangzik a Tarcal-tordai zsinat 27-ik fejezetének egyik bekezdéséből, melyben megzendül a krisztusi szeretet szava „kell nekünk szorgalmasan gondot arra viselnünk nemhogy csak a botránkozások

hagyassanak el, hanem hogy a sebeket is inkább a mi keménységünkkel ki ne sebesítsük. mint gyógyítsuk.”

Öseinknek tehát ezek valának egyházfegyelmi eszközeik. Intés, feddés, egyháztanács és gyülekezet elébe hívás. „A kik közbotrányt okozó vétet követnek el nyilván is, még pedig szemben mindenek előtt alkalmas és alkalmatlan időben személy válogatás nélkül megfeddessenek s miután őket kétszer-háromszor, mind magánosan, mind nyilvánosan az Isten ígéből megintették és megfedették és velök semmire sem mehettek, jelentsék fel az egyházmegye elé, a mely azután őket az egyházközségből kirekeszszé.” (Gelei Katona egyházi kánonok XLIII—XLIV. cikk). Az urvacsorától való eltiltás. „Minden nehéz bűnösök, káromkodók, hamis esküvők, méregkeverők, tolvajok, részegek, haragtartók, civakodók, engesztelhetlenek, végre minden cégeres és botrányos bűnben leledzők, míg meg nem térnek a Krisztus által egyedül a hivek számára rendelt szentjegyeiktől ünnepélyes előintéssel eltiltassanak.” (G. Katona egyházi kánonok LXIII. cikk). Az egyházközségből való kitiltás és végül Jeremiás XXII. r.: 19. v. alapján a Gelei Katona kánonok LXXVII. pontja szerint számár temetés, melyet az egyházi kánon ekként jelöl meg. „A bűnbánat nélkül elhalt megbélyegzett gonosztevőknek semmi halotti tisztességet nem kell tenni, hanem azokat a hivek temetőjén kívül számár temetéssel kell eltemetni (vagyis harangszó és szertartás nélkül a temető sáncába elásni), hogy a megátalkodott bűnösök avagy csak ezzel is elrémitessenek.

(Folyt. köv.)

Paikoss Endre.

Fodor György

ünnepi beszéde a tornai ev. ref. egyházmegye 100 éves fennállásának emlékére tartott ünnepélyen.

Ünnepet ülünk Nt. egyházmegye, mélyen tisztelt közönség! Az egyházmegye 100 éves fennállásának ünnepét. Száz év igaz, hogy csak egy karczolás az idők végetlen tábláján, egy tenyérnyi homok réteg a mindent beiszapoló idők folyamán, de mégis réteg, elmúlt — elfeledett idők s események rétege, melyeket ügyel-bajjal lehet az idők tengeréből kihalászni, az elsárgult s fakult poros foliánsokból elvárázsolni.

Lapozva a porral fedett, elsárgult lapokat, mintha megelevenednének szemeim előtt a tisztas alakok, kik a jövőbe vetett rendíthetlen reménnyel, fáradást nem ismerő küzdelemmel élesztgetik a tetszhalott leányzót, a mi magyar Sionunkat, — kötözgetnek hegedő sebeket, tiszteletet érdemlő aggódással s áldozatkészséggel rakosgatják alapjait az Isten országának, ev. ref. egyházunk bátyáinak, hogy míg menedéket nyújt a falai közül harcolónak, másrésről biztos háttvédül szolgáljon az előre törőnek. Lapozgatva e sárgult lapokat, mintha szemrehányás hangzanék felénk, hogy elfeledtük a multat. Hiszen már azt sem tudtuk biztosan, miféle viszonyok, miféle kényszerítő körülmények hatása alatt alakult meg egyházmegyénk. Azt sem tudtuk kezdetben élvezett-e teljes önállóságot, azt sem tudtuk, hogy melyik egyházmegyéből, miként történt a kiválás, illetve az önálló egyházmegyévé alakulás.

Ennyi bizonytalanság között leghelyesebbnek tartom, ha az egyházmegye levéltárában levő írott bizonyosságokat s az egyházkerület előállítására vonatkozó néhány közleményt fogadva el alapul — föltevések, találgatások helyett, — a mennyire csak lehet az írott okmányokra építünk. Tisztelet és elismerés legyen Tóth

Dániel. Radácsi György s Révész Kálmán uraknak, kik a Sárospataki Lapokban megjelent közleményeikkel hozzájárultak a tornai egyházmegye előállításának földerítéséhez.

Hogy az egyházmegye előállítását megérthessük, szükséges lesz egyházainknak önálló egyházmegyévé alakulása előtti viszonyaira, az egyházkerület előállításának történetére, egy futó pillantást vetnünk.

A reformáció kezdete után 1530—1600-ig, a mint a főurak nagy része, így a felvidék várurai a Bebek s Mágócsiak is protestánsokká sőt az új vallás védőivé s terjesztőivé lettek, a földesúri jog, a *jus reformandi* elvénél fogva, hogy t. i. cujus regio, ejus religio; a kié a föld, azé a vallás; — kevés kivétellel követték a jobbagyok is uraik vallását. Kassa teljes reformálását; a török birtokban levő Szendrő; Szádvar, Torna, Regéce várurainak protestáns volta elegendő ok annak föltevésére, hogy részint a kassaiaktól, részint a várurak papjaitól Torna mindjárt a XVI-ik század közepén megismerkedett a prot. hitigazságokkal s ha papok hiánya s a várurak változása miatt önálló egyházak csak szórványosan a várak közelében alakultak is, de nagyon hihető, hogy a XVI-ik század utolján s a XVII-ik század elején a mai tornai egyházmegye területén, a szádvari Bebek s a tornai Mágócsi Gáspár s unokatestvérei Gáspár és Ferenc védelme alatt már több rendezett protestáns egyház volt, legalább erre enged következtetni azon körülmény, hogy 1635. június 20-án a ref. vallás érdekében két esperes és 4 pap „a Zemplén, Torna, Borsod és Abauj megyében levő papok gyülekezetének nevében”¹ interveniál a kassai tanácsnál. Míg a Mágócsiak élnek, míg Szádvar a Bebek György halála után az I. Rákócy György birtokában van, ha a várurak gyakori változtatása miatt² nem fejlődhetnek is szabadon prot. egyházaink, de a nagyobb mérvű üldözésektől mentve maradtak. Mihelyt azonban Rákócy s a Mágócsi Gáspár utódai, Gáspár és Ferenc elhaltak; a Csákyak, Keglevicsék, Eszterháziak lettek a földesurak³ s Torna nemcsak névleg, de valóban is királyi terület lett, az üldözés itt is megindult. Az üldözéstől való félelem s hogy a természetes védelemhez közelebb legyenek, bírhatta reá a Tormamegyei egyházakat, hogy a Görgő völgyi s Torna körüli egyházak Abaujhoz, a Szin-Perkupa-völgyi s gallyasági egyházak Szilice- és Borzovával a borsodi egyházmegyéhez csatlakoztak. Amazoknak védelmet nyújtott Kassa, Szepsi, Gönc, mint esperesek által lakott hely⁴ s az ezen helyeken vagy hozzájuk közel lakó földesurak s az erdélyi fejedelmek, kiknek birtokához Abauj tartozott, emennek a török védelme alá tartozó borsodi esperesség. S ha ismert írott emlékeink nincsenek is arra, hogy a Tormamegye területén levő ecclesiák mennyit szenvedtek, de az a hullámvérés, mely Zubogyot, Tornallyát, Putnokot, Rimaszombatot és Abauj több egyházait papjától megfosztotta, bizonyosan keresztülzúgott Tormamegyén is és sem az, hogy királyi terület volt; sem az, hogy a török a szomszéd Szendrőben állomásozott, nem tartóztathatá fel az üldözést. Annyi tény, hogy Torna, mely a Mágócsiak védelme alatt virágzó anyaegyház volt 1780-ban, sőt még előbb, fiók egyház lett; s 1773-ban Becskeháza, Hidvég-Ardó, Bódva-Vendégi, Görgő, Méhészke, Szádellő, Szent-Jakab is úgy szerepelnek, mint Boldva-Lenkének filiái.

A magyarországi helvét hitvallásnak szervezkedő gyűlése B.-Keresztúron 1734. nov. 5-én az egyházkerületeket a politikai 4 kerület szerint Tiszáninnen, Tiszántúli, Dunáninnen, Dunántúli egyházkerületekre osztván, ez időben a Tiszáninnen egyházkerület 4 egyházmegyéből állott u. m. Abauj, Borsod, Zemplén, és Ungból. Azonban ily egyházmegyéket az akkori közlekedési viszonyok s az egyházak sokasága miatt helyesen adminisztrálni nem lehetett. Hiszen magában Abaujban 108 anyaegyház volt, kiterjedve Zemplén, Szabolcs, Sáros és Szepes megyékre¹ s Tormamegyéből Torna, Méhész, Görgő, Lucska, Almás, Körtvélyes, Jablonca, Szilas-Komjáti, H.-Ardó, Zsarnó, B.-Lenkei egyházakra. A borsodi egyházmegye pedig maga „egy kis ország volt”² magában foglalva Borsod, Gömör, Hont megyéket egészen, Heves, Abauj és Zemplén széleit, Tornából Egerszög, Szőlős-Ardó, Perkupa, Varbóc, Szin, Gálos-Petri s a Jószafoi egyházakat,³ állván összesen 148 anya- s 72 leányegyházból.⁴ Azok a nehézségek, melyek ily terjedelmű egyházmegyék helyes kormányzatát csaknem lehetetlenné tették, birták arra a budai zsinatot, hogy 1791. évi XVII. kánona 18-ik pontjában az egyházmegyék helyesebb felosztását sürgesse. De érezte az egyházkerület is, hogy mily teher, mily sok bajjal megy ily nagy terjedelmű egyházmegyék adminisztrálása s mily nehéz, különösen az adományok, a közszükségek fedezésére szolgáló pénzüsszegek s természetbeli ajándatok beszedése s illető helyére juttatása, eme közérzetnek szüleménye az 1798. szept. 16-án Lasztomérban megtartott egyházkerületi közgyűlésnek a 211 sz. jegyzőkönyvi pontban kifejezett azon kívánsága, hogy a jobb igazgatásnak helyreállítása tekintetéből a Tractusoknak a zsinat céljához képest való Reductioja s organisatioja szükséges volna⁵ s bár Borsod a régi állapotok fenntartására védíratot terjeszt a kerületi gyűlés elé,⁶ ez mégis az organisatio s szétosztás előkészítésére kiküld egy bizottságot, mely 1799. február 13, 14, 15 napjain tanácskozását megtartván, megállapodását, véleményét a május 16-án Miskolcon megtartott superintendenciális gyűlés elé terjesztette, mely javaslatot azonban az egyházkerület nem fogadta el, hanem irányadó elv gyanánt kimondotta, hogy az egyházmegyék lehetőleg a politikai megyék határai között állittassanak fel, ehez képest a Tormamegye területén levő ecclesiákból is külön egyházmegye formáltasson.

Eőri Filep Gábor superintendens e határozatból kifolyólag felhívja a Tornában levő 16 anya- s 14 leányegyház, s a Gömörmegyében levő kánói egyházat, mint Egerszeg filiáját, egy 1799. június 3-án S.-Szentpéteren keltezet körlevélben, hogy a felállítandó Tractus sénérságára a 16 ecclesiába levő Praedicatorok közül négyet candidáljanak s ezen candidáló voxokat a pataki július 14-én kezdődő examenre fel is várja.⁷ Az ezen alkalommal megtartott superintendenciális consistoriumban a szavazatok felbontatván, a Sényorságra Katona Mihály szilicei, Nádaskay András körtvélyesi, Szűcs György görgői s Domján István jószafoi lelkészek jelöltettek. E négy jelölt közül 9 szavazatot Nádaskay András körtvélyesi predikátor nyert — a később elrendelt választáson — így első esperesévé ő lett a tornai egyházmegyének, a Coadjutor Curátor pedig Tekintetes Fay Fáy Pál Tormamegyei vicispán lett.

¹ Révész K. 100 éves küzdelem stb. 37 lap.

² Abauj-Torna tört. 522. Magyarországi vármegyék.

³ Mágócsi Ferenc özvegye Eszterházi Miklós neje lett s a Mágócsiak egyik örököse Mór Borbála báró Keglevics neje lett. Pall. Lex. 813 I. XI. köt. Abauj-Torna tört. 522 lap.

⁴ Sárospataki Lapok 1399. 749 I. Radácsi Gy. közleménye.

⁵ Révész Kálmán közleménye 1839. Sárospataki Lapok 742 I.

⁶ Radácsi György közleménye 1899. Sárospataki Lapok 722 I.

⁷ Egyházmegyeyi levéltár.

⁸ Tóth Dániel Sárospataki Lapok 1899. 336 lap.

⁹ 1899. Sárospataki Lapok 722 lap közli Radácsi György.

¹⁰ 1899. Sárospataki Lapok 746 lap közli Radácsi György.

¹¹ Püspöki körlevél.

Az esperes beiktatás 1799 szept. 24 napján tartott meg Szinben nagy solemnitással. Melynek kezdete előtt a szini paróchián Eöri Filep Gábor superintendens s a Coadjutor Curátor előülések alatt, több egyházi és világi férfiú jelenlétében egyházmegyei gyűlés tartatott. A superintendentialis notáriust Komjáty Abrahám képviselte. Az ünnepély a következőleg folyt le, a mint azt az Aszalay András által jegyzett s Szűcs György görögői predicator által kiadott jegyzőkönyv bizonyítja. A gyűlés megtartása után — bementünk a templomba és a könyörgés után Fő Tisztelendő Superintendens úr a Predicáló székbe felállván, előadta, hogy régi időtől Séniorok voltak az Ecclesiákban a kik a reájuk bizattatott nyájra vigyáztanak. — Mikép mostan is azok sok többségével T. Nádaskay András ur kiválasztatott legyen. Az hitnek felvételére a templom közepére számos gyülekezet jelenlétében kiállítván. — T. T. Komjáty Abrahám Sup. not. képét viselvén — meg is eskettetett. Mely dolog végbe menvén, ismét a Paróchiára gyűlt a fent kitétetett Világi és Egyházi rend és minekutánna meghatározottat volna az is, hogy ezen kis Tractusban 6 assessorok legyenek a két rendből, — hogy notáriusok az Ecclesiák voxai által választassanak stb. elbocsátatott.¹

Assessorok vagy tanácsbírák lettek Kathona Mihály szilicei, Szűcs György görögői predicator, ki egyuttal főjegyző is. Aljegyző Kérészy Ábrahám szini lelkész, később esperes. Seculáris előjárók Ts. Vétsey Péter bodolói s Tek. Tomka Ferenc méhészi lakos. Ime ez volt 100 évvel előbb az egyházmegye első hivatalnokai kara. Így alakult meg a borsodi egyházmegyétől elszakadt 13 anya- és leányegyházból s az Abauji egyházmegyéből hozzácsatolt Görög-völgyi ekklesiákból a mai tornai egyházmegye.

Az egyházmegye azonban érezvén azt, hogy a 16 anyaegyházacska a szokásos papmarasztások idején nem nyújthat menedéket a híveikkel egy s más ok miatt összekülönbözött s e miatt erőszakosan kitolt lelkészeknek, de érezvén e tekintetben a borsodi egyházmegyéből kiváltott másik két egyházmegye; Gömör és F.-Borsod is, hogy immár az egyházmegye határai nem oly kitoltak, hogy a rossz hír az egyházmegye egyik szélétől a másikig ne terjedhetne s félvén, hogy kisebb, de a hír szárnyaira vett hibák miatt is, talán a leghasznavehetőbb s legtehetségesebb papokat az egyházak ellenkezése miatt bajos dolog lesz elhelyezni, örömmel fogadták a kis Tornának azon fölszólítását, melyet Tekint. Fáy Pál Coadjutor Curátor a mezőcsáthi sup. gyűlés elé terjeszt, hogy egyesüljenek továbbra is az u. n. helyosztó, dislocationális gyűlések tartására. S ezen dislocationális gyűlések minden tavaszon felváltva más más egyházmegye területén meg is tartattak 1807-ig. Azonban az 1807-ik évben már a szép békeség megbomlik s mintha az építők nyelvét az Ur összezavarta volna, mindhárom esperes más helyre, a saját egyházmegyéje területére hívja össze a helyosztó gyűlést, holott Torna még 1806 őszén, Lenkén megtartott gyűlésében kijelöli Égerszeget a dislocationális gyűlés helyéül. Ezen egység felbomlása természetes dolog a kis Tornának fáj legjobban s az 1807-ik évi őszi kerületi gyűlésen e feletti panaszát Szűcs György notárius és tanácsbíró önti ki azon kérvényben, melyben az egyházkerulettől a három Venerabile Tractus egybecsatoltatást ki nem mondja határozatképen, hanem csak óhajtja, hogy a helyosztó gyűlésekre nézve több Tractusok csatlakozzanak össze magukat; s épen azért

F.-Borsodot is nem erőszakolja a csatlakozásra, nehogy az ecclesiáknak panaszra adjon alkalmat, hogy Predicator messziről kénytelenítettnek hozni. A másik két egyházmegye pedig „miután az egyesülést a csáthi gyűlésen is, most is mindkettő szíves örömmel fogadván, hogy helyosztó gyűlések továbbra is együtt tartattasson, kívánságokhoz képest meghagyatják.”² E két egyházmegye aztán, helyosztó gyűléseit felváltva majd egyik, majd a másik egyházmegyében közösen tartja 1847-ig, a mikor Gömör elhidegülése következtében ez is megszűnt. Torna megpróbálja ugyan még a régi barátságot felújítani; küldöttséget nevez ki az elhidegülés okának kifürkészésére, de az 1848-ik évi szabadságharc s az azt követő szomorú napok miatt a küldöttség mit sem végezhetett. Különben is a szabadabb eszmék megérlelték már a gyűlölt elavult rendszerű papmarasztalás eltörlését s Torna is boldogulhatott saját megyéi között.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A nagy-bárii leányegyház örömnépe.

A felső-zempléni egyházmegye ismét egy örvendetes tényt jegyezhet fel évkönyveibe, kijavított egyházi épületeinek a száma egygyel ismét szaporodott.

... Az erős Ujhely mellett, mint egy-egy apró őrszemek a protestáns egyháznak, vannak elhelyezve a két Toronya, a két Bári; ezek közül a legszelembb a nagy-bárii kisdud leányegyház tette magát érdemessé arra, hogy róla dícséretes dolgokat jegyezzünk fel.

... Milyen csodálatos is a lélek működése ...! Egyik nem rég tartott gyűlésünkre a nagy-bárii egyház vezetősége egy jelentést adott be, mely szerint elavult fatornya helyébe egy másik fatornyot akar építeni. Az egyházmegye a jelentést tudomásul vette és ezzel aztán le is került a nagybáriak ügye a tapétáról — legfeljebb, a kik olykor-olykor emlékeztünkbe idéztük a jelentést — elgondolhattuk, minő fűrés-faragás megy most végbe Báriban, az ács munka minő zaja veri fel most a hegy-szorosban elrejtett kicsiny falu csendjét?! És egyszer csak beérkezik a tavaszi közgyűlésre egy másik jelentés, hogy a kicsiny, a szegény, de buzgó egyház, melynek már több idő óta tanítója sincs, így az idő szerint a majdnem magára hagyatott nyáj, a tervezett fatorony helyébe egy díszes kőtoronyt építettett, temploma falait majdnem egy öllel felebb emelte, a falakat belől ékesen kifestette, a templomot új festett székekkel, kathedrával látta el, urasztalát csináltatott, szóval többet tett, mint a mennyit tőle várni lehetett volna!

... Én Istenem, hát mi cselekszi azt, mikor egy ember, vagy egy gyülekezet nemcsak megfelel a beléje helyezett bizalomnak, hanem annál jóval többet tesz? Mi? Hát a lélek?

... És én elképzelem, miképen buzdult fel a nagybárii gyülekezet tagjaiban. Összejöttek, tanácskoztak újólag, még egyszer meghányták-vetették tervöket és olyan kimagyarázhatlan borús érzés foglalta el szíveiket. Milyen baj is az a szegénység! Körültök a tevékeny egyházi élet mindenütt korszerű épületeket emel, pedig azok a hittestvérek is mind csak olyan szegények, akár csak ők. Ilyen forma érzések toluhatnak a szegény nép ajkaira!

¹ Közölve az 1899. évi Sárospataki Lapok 710 lapján.

² A tornai egyházmegye által beadott s reá vezetett super. határozat. (Levéltár.)

És a mikor így beszéltek, aggódtak, én nem tudom, de gondolom, hogy felállott közülök egy s az így buzdította a többi: Hát nem vagyunk-e mi is református keresztyének? Hát nem bírjuk-e el mi is azt, a mit mások megbírtak. Atyámfiai! építsük meg templomunkat korszerűen. Erre aztán meggyújtotta a lelkesedés tüze az arcokat s a tervből határozat lett.

Ezzel a lelkesedéssel széjjel jártak, hogy határozatuk testet is öltön. A földesúrnál gr. Vay Tihamérnél könyveket eszközöltek ki, amerikai hitsorsosainál több, mint 500 frtot gyűjtöttek, ők maguk sem vonták ki magokat a munka terhe alól, egyik pénzt ajánlott, másik részt vett az anyagok szállításában; többen összeállva urasztalát készítették, a legszegényebb is elhozta a maga ajándékát, az egyik a szószerk, a másik a lelkészi ülőhely, több pedig az urasztalának a felékesítésére, némi hiányt a domesztika által tavasszal adományozott 50 frt is pótol, eképe a felbuzdult lélek munkája képesítette őket arra, hogy 2600 frtba került építkezéseket tisztelegesen be is végezték.

Ilyen a léleknek a munkája: »a szél, ha fúni akar fú és nem tudod honnan jó és hova megy.«

Ennek a buzgalomból épített templomnak, melynek alapkövei ez évben száz éve, hogy letétettek, a felszentelésére gyűltünk össze nov. 26-án.

A legszebb novemberi nap ragyogott az égen. A tornyon nemzeti zászlót lengetett a szellő. A templomkerítésben 4–5 falu népe várta a harangszót, a melynek elhangozásával megnyílt a templomajtó, hogy befogadja a közönséget. Nehány közeli lelkész és tanító az esperes vezetése alatt vonult a szentegyházba, aztán a vidék intelligens közönsége, élén Matolay Etelével. Zemplénmegye alispánjával és Barthos főszolgabíróval.

Az istenítisztelet lefolyása következő volt: a szokásos énekek elhangzása után *Sárkány Imre* esperes lépett a szószerkre és felszentelte a templomot egy tőle megszokott buzgó imával. Az egyházi beszédet alólirott tartotta, alapjául választván Esdrás V. 13 versét s beszéde folyamán az evangéliumi munkások *tiszteléről, munkájuk sikerének föltételéről* és a *végzett munka utáni hála édességéről* szólt.

Az urvacsorai agendát *Ujj István* tanácsbíró tartotta; ugyanő osztotta ki *Kozma Gedeon* lelkészszel a szent jegyeket. A templomba nem fért közönségnek az anyaegyház lelkésze *Sztankovics Lajos* prédikált.

Istenítisztelet után az egyház által adott közebéden vettünk el részt, a hol számos pohárköszöntő hangzott el, éltetve a jóban faradozó kis egyház presbyteriumát, lelkészét, gondnokát, a gyülekezeti tagokat, az esperest, a ki, hogy a gyülekezet örömeiben részt vegyen messze földről ide fáradt, a szónokokat stb. Legyen a nagybáii egyháznak még több ilyen örömnappja, a lelkesedés vigye őket előbb-előbb, nyereségről-nyereségre.

Péter Mihály.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Drugethek és Homonna reformációja.

Írta Réz László, homonnai ev. ref. lelkész S-A.-Ujhely, 1899. a „Zemplén” könyvnyomtató-intézet” kiadása, kis 8-ad rétből 158 lap, ára fűzve 2 korona 40 fillér.

(Folytatás és vége.)

A Drugeth-testvéreknek együttesen protestáns volta igazolhatatlan s egyenként is nagyon kétséges lévén: egészen a levegőben libeg szerzőnek ama másik állítása is, hogy „a homonnai új egyházat nem sokkal a reformációhoz való átpártolásuk után, tehát még 1540. előtt a

Drugethek *közösen* alakították meg; a kik közül Antalnak volt benne legfőbb része, mint a ki Perényivel és Drágffyval legközelebbi viszonyban állott.” Szerző történetinek nevezi ezen állítását, pedig inkább mondhatta volna képzeletinek, mivel semmi történeti alapja nincs és nem is bizonyítható semmivel, miután a rövid életű homonnai ref. egyház sírkövére csak ezen egyetlen szó van írva: „*fuit*.” Nem akarom azonban a homonnai egyház megalakítását a Drugethektől egészen elválasztani; adok részt annak dicsőségéből, de nem az apáknak, hanem az ivadéknak, jelesen Drugeth Antal fiának, Miklósnak, főképen pedig a Gábor utódainak.

Homonnai Drugeth Miklós a szigetvári hős, Zrínyi Miklós Margit leányának volt férje a II. Thúrzó Eleknek vőtársa, ki az 1556. évben egyszerre vezettetett be Dr. Gábor fiával, Istvánnal a homonnai uradalomba. A férfi örökös nélkül s korán elhalt Dr. Miklósról felesége és sógorai révén csak gyanítjuk, Istvánról azonban már bizonyosan tudjuk, hogy nemcsak hű volt az evang. vallásnak, hanem annak pártfogója is. Ő szervezte az ungvári egyházat s alapította ott a lelkészi chártát. Ő ajándékozott 1577-ben gyöngyösi alattvalóinak egy malmot, hogy abból keresztyén prédikátort tarthassanak, majd 1586-ban egy házat minden hozzátartozó örökségekkel egyetemben a prédikátoroknak, hogy lennének lakóhelyül. Segítségül volt a Károlyi Gáspár bibliája kiadásában s a sárospataki iskola is főfőpatronusai között emlegeti egyetlen fiával, Homonnai Bálinttal, a kinek ajánlotta Mihálykó János eperjesi magyar pap Bártfán, 1603-ban nyomtatott „Az örök életnek szép és gyönyörűséges nyári idejéről való könyvecske” c. művet s a kinek epitaphiumát Balogh István ungvári ref. prédikátor és esperes írta meg 1609-ben. Bálintnak szintén csak egy fia maradt, a még nőtlen korában szerencsétlen véget ért István, kinek ajánlotta Szepsi Korotcz György tokaji prédikátor 1612-ben Oppenheimban megjelent „Királyi ajándék” c. fordított művét.

Az itt nevezettek voltak — ha voltak¹ — azok, a kiknek szárnyai alatt megalakult a homonnai ref. egyház, melynek iskolájában tanított 1570. körül Pilzius Gáspár és egyetlen tudvalevő prédikátora a szorgalmas és jeles egyházi író, Kecskeméti Sánta János volt. Szerző azt hiszi és állítja, hogy Homonna, mint urasági birtok, egészen református volt. Én pedig hajlandó vagyok azt hinni, hogy a lakosságnak csakis magyar és pedig kisebbsége fogadta el a reform. vallást, a szláv ajkú többség pedig megmaradt a pápista hitben s használta a falun kívül levő barátok templomát, a magyarság pedig urasági pártfogás mellett a város közepén levőt.² Erre mutat az, hogy Kecskeméti S. János 1622-ben kiadott predikációs könyve előszavában „az én pásztorságom alatt levő kicsiny nyájáról” beszél. Ezt bizonyítja Bethlen Gábor fejedelem levele, melyet a templomoktól másodizben megfosztott és háborgatott reformátusok panaszára és védelmére a homonnai úrfi (a pápistává lett Homonnai György kiskorú János fia) tisztjeinek írt, s a melyben midőn a templomot visszaadni parancsolja, egyszersmind szigorúan meghagyja, hogy „mivel ott Homonnán a római valláson valóknak is levén templomuk: ha ki szabadakarata szerint a község közül

¹István, Imre és Antal csak egy-egy fiút hagytak maguk után, a kiknek nem voltak férfi örökösük. György utódaiban élt legtovább a Drugeth-család, de azok — úgy látszik — nem Homonnán, hanem Ungvárott és Terebesen laktak.

²Szerző a homonnai magyarokat a török dúlások elől oda menekülteknek tartja, de ebben is alighanem téved. A XVI. század elején még számos magyarság lakta hazánk északi részét s nem annyira az elnyomó török, mint inkább az őtet irtó német elől menekült.

valamelyikbe akar menni, szabadsága legyen.“ Erre következtethetni azon szomorú tényből is, hogy midőn az az úrfi már mint kassai generális 1635-ben újra és véglegesen megfosztatva templomuktól a ref. magyarokat: ettől kezdve nyoma vész a homonnai reformációnak s vesztével fajul,¹ majd végkép elenyészik a magyarság is. Ez pedig aligha történhetett volna meg, ha a város lakossága egészen magyar és protestáns lett volna.

Ámde nem halt meg a leányzó, hanem csak aludt; s a munkának legbecsesebb része a IX-ik fejezet, mely a homonnai második prot. egyház megalakulását rajzolja. Ezt olvastam legnagyobb érdeklődéssel és gyönyörködéssel s olvassa kétségkívül más is. Bámulatos az, hogy e parányi s nem is éppen kedvező talajon elhullott mustármag miként csírázott ki, fejlődött és nőtt nagy hirtelenséggel szép és erőteljes élőfává!

Pár évtizeddel ezelőtt csak 54 ev. ref. lélek volt Homonnán s a kevés is nem helybeli törzsökös család sarja, hanem állása s hivatalánál fogva csak ideiglenes tartózkodású állami és megyei tisztviselő, uradalmi tiszt, vasuti hivatalnok és szolgálkból került ki. Sem szám, sem minőség nem olyan, melyet győzelem biztos reményével lehet harcba vinni; ámde voltak a kevesek közt Isten lelketől felindított erős férfiak, a kik lelket tudtak lehelni a kevés híján háromszáz éves halottba, tudtak a kicsiny csapatból sereget szervezni s merészek azzal megkísérteni a lehetetlennek látszót.

Első kívánságuk még csak az, hogy Homonna város és vidékének prot. lakosai oly célból egyesülnek, hogy bizonyos időközökben itt helyben istenitisztelet tartassék, egyébként pedig, hogy a prot. gyülekezet idővel fiók egyházzá alakulna. Ám e szerény kívánság már az első évben kibővül és bővül folyvást tovább. A mint a legelső prot. isteni-tisztelet az 1880. év novemberében nagy öröm és lelkesedés közt megtartatik, azonnal hozzá kezdenek a szervezkedéshez, gondnokokat, előjárókat választanak s a kis gyülekezet „homonnai prot. leányegyház“ nevet nyer. Az illető egyházi főhatóságok örömmel és helyeslőleg vesznek tudomást a nemcsak vallásos, hanem hazafias tekintetben is nagy horderejű szorgalomról; sajnos, hogy egyszerűsmind nem támogatják *minden oldalról* azon mérvben a mint megérdemelte volna, sőt inkább szárnyát szegni törekcsenek. Ámde sub pondera crescit alma. Az 1881. évben már elodáztatlanul szükségesnek látja az egyháztanács egy imaház szerzését s mert meg van írva, hogy a ki tornyot akar építeni, előbb számlálja meg pénzét: annál fogva gyűjtést eszközöl a hívek kis körében, melynek egy évi eredménye 2942 frt. Ha tekintjük a viszonyokat, rendkívülinek kell mondanunk azt. De ilyen a további munka és annak sikere is. Nem egészen 10 év alatt a leányegyház anyává fejlődik, — az évenként 4—6 isteni-tisztelet-tartásra megjelenő lelkészek helyett rendes lelkészt nyer, — drága pénzen telket vásárol, szép templomot s aztán csinos és kényelmes pepilakot épít.

Miként jutott idáig? A buzgalomnak és áldozatkészségnek minő föllángolásával, a véletlenül segítségül jött kedvező körülményeknek minő felkarolásával, a nem egyszer kedvet szegő akadályok és akadékoskodások

miként leküzdésével lett a homonnai második protestáns egyház megalapítva? mindez a könyv végén szépen, gondosan és kimerítőleg van megírva. Örömmel olvashatja mind az, a ki protestáns egyházunk gyarapodását óhajtja s bizonynyal velem együtt ezen kívánnal teszi le: Engedje Isten, hogy e kis egyházunk munkálkodása úgy a hazára, mint az evangéliomi vallásra áldásos legyen.

Földváry László.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Tanítványi hála.** A kegyelet s tanítványi hála megnyilatkozásának egyszerű, de egyszerűségében is lélekemelő ünnepélye folyt le még október hó 23-án a korláti ev. ref. egyház temetőjében! E napon lesz ugyan is, a mi egyszerű szertartásunk szerint felavatva ama szép síremlék, melyet a 16 évvel ezelőtt elhunyt Budaházy István volt korlát-arkai tanító sírja fölé emeltek hálás tanítványai. Az ünnepélyt a gönc vidéki tanítói dalárda szép éneke nyitotta meg, melynek elhangzása után Ujj János korlát-arkai lelkész tartotta meg felavató beszédét, melyből, sok szépet, sok lélekemelő dolgot tudtunk meg a boldogultról is, — tanítványairól is. — A boldogultról megtudtuk, hogy 1811-ben szegénysorsú szüléktől származott Rohodról! Szegénység volt utitársa tanulói pályáján elválhatatlanul s ez kényszerítette az iskolai felsőbb tanfolyamról a tanítói pályára; de a melyet annyira megszeretett, hogy agg korában is mindig hálásan emlegette a gondviselést azért is, hogy őt a tanítói pályára rendelte, melyen — mint sokszor mondá — elveszett ránézve az a nap, melyen bármi okból be nem mehetett az iskolába, s tanítványaival szót nem válthatott! Hogy minő iskolája volt — az is mutatja, hogy a Mecner, Téglássy s több korláti földbirtokos úri család messze vidéken lakó rokonsága, mind a korláti rokonokhoz küldte gyermekét, hogy a Budaházy iskolájában sajátítsa el az alapismereteket, a miért iskoláját „*korláti akadémiának*“ nevezte el a tréfás közvélemény. Szerette tanítványait igazi apai szeretettel egész életén át, úgy, hogy halálát megelőző napon is behívatta őket betegágyához, s elgyengült hangon, de még ekkor is gyengéd szeretettel osztogatta oktatásait! Hogy tanítványai is mennyire rajongtak érte: mutatja az emlékkő, melynek történetét a következőkben ismertette szónok: A messze idegenbe, Amerikába szakadt tanítványok kisedet csapatja, beszélgetés közben megemlékezvén az itthon hagyott kedvesekről: — az írni tudás azon megbecsülhetlen áldásáról, hogy az áthidalja a köztük s kedveseik között levő óriási távolságot, sőt szorosan összeköti őket kedveseikkel, mert hiszen érzelmeiket, gondolatjaikat, szándékukat, tanácsaikat közölhetik egymással, egyszersmint hálára gyűladván ama férfiú iránt, ki őket e bűvös kincshez juttatá: legott megszületett nálok az eszme, hogy abban a poraiban is áldott hű tanítónak, ráteszik sírjára a tanítványi hála adóját, állítanak neki síremléket! . . . E nemes elhatározást tett követte azonnal, hozzá fogtak a gyűjtéshez, s küldtek itthon hagyott lelkészükhöz 35 frtot azzal a kéréssel, hogy szólítsa fel hozzájárulás végett az itthon levő tanítványokat is! Mi megtörténvén, — noha itt is akadt 1—2 hűtlen tanítvány. — a hálás tanítványok szép sarkövet állítottak a hű tanító sírjára 75 frt érték-

¹ 1670-ben Viemándi Ferencz, Bánóci Sándor, Fodor Ádám és több más homonnai nemesek fogják el útközben a menekülni iparkodó református főurat, Bónis Ferenczet s miután minden drága javaitól megfosztják, mint egy „hires Barabast“ hurcolják Karaffa kezébe.

ben! . . . E sírkövet avattuk fel — mint mondtam — október 23-án. A lelkész szépen előadott magvas beszéde, gyönyörű imája után, ismét megzendült a dalárda szép éneke, melynek magasba törő hangjainál elmerengtünk a múltak felett s mi, kik ismertük a boldogultat: önkénytelenül azon óhajtáson kaptuk rajta magunkat: vajha minden tanítója olyan lenne a magyar prot. egyháznak, mint volt Budaházy István: akkor egyiktől sem maradna el a hálás elismerés és jutalom adója, sem életükben, sem haló poraikban!!

Egy jelen volt.

— **Pályázati hirdetések lelkési állásokra.** A tiszántúli egyházkerület békés-bánati egyházmegyéjében fekvő *szeghalmi* egyház lelkési állására, a mely első osztályú, a kérvényeket dec. 19-ig fogadja el Szabó János Hódmező-Vásárhelyt.

— Ugyancsak ebben a kerületben az alsó-szabolcs hajdú vidéki egyházmegyéjében a *földesi* egyház lelkési állására, a pályázatok dec. 20-ig küldendők el Hajdú-Szoboszlóra Zsigmond Sán-

dorhoz. Ez az állás is első osztályú, a javadalom pedig: 1298 frt az 1894-iki jelentő iv szerint.

— **Halálozás.** Szabó Győző szobránci ügyvéd, az ungi ev. ref. egyházmegye világi tanácsbírója november 24-én meghalt. Legyen áldott emlékezete!

— **Zene-estélyt** fog tartani a sárospataki főiskola ifjúsági zene-egylete saját alaptökéjének gyarapítására dec. 9-én.

— **Kérjük a lapunk jelen számához csatolt postautalványokon feltüntetett összegek be-
küldését azok részéről, a kiknek nevére az
utalványt kiállítottuk.**

A kiadóhivatal.

Felolós szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Protestáns egyházirodalmi ujdonságok 3-3

Kóka Lajos

könyvkiadóhivatalából

Budapest, IV., Károly-utca 1. szám.

Arany Gusztáv: Egyházi Beszédek II. kiadás 1 frt 20 kr.

Győry Vilmos: Egyházi beszédei. Rendezte Margócsy József. II-ik kötet . . . 1 frt 80 kr.
(I. kötet ára 1 frt 80 kr., III-ik kötet rendezés alatt.)

Gulyás Benő: Egyházi Beszédek. III. kötet . 1 frt 40 kr.
(I. és II. kötet ára egyenkint 1 frt 40 kr.)

Hallgató János: Temetési Beszédek . . . 1 frt 25 kr.

Ifj. Csire István: Idvesség útja. Szószéken tartott egyházi beszédek 1 frt 20 kr.

Lévay Lajos: Ujabb beszédek 1 frt 20 kr.

Armstrong A. R.: Isten és Lélek Tanulmány a vallás eredeti alapjáról. Fordította Péterfi Dénes 1 frt 80 kr.

Bancsó Antal: Becsület és párbaj . . . — frt 25 kr.

Farkas József: A pesti református egyház 101 éves története 1 frt 50 kr.

Földváry László: Adalékok a dunamelleki ev. ref. egyház történetéhez. 2 kötet . 4 frt — kr.

Hamar István: Hóseás próféta Könyve. Biblicai és exegetikai tanulmány . . . 1 frt 20 kr.

Ev. ref. egyházi (zsinati) törvények. Új lenyomás 1 frt —

Nagytisztelétű s tek. egyházi előljáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytisztelétű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Debrecenben, a Széchényi-utca 1805. szám alatt volt, 1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetők s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jóságáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente 10—15 ev. reform. egyháznak szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István,

2-3

orgona-építő.

3-7

3

1 korona.

Főnyeremény

100,000

korona ért.

5 nyeremény á 20.000 kor.

stb. ért.
Kivánatra 20⁰ levonással kész-
pénzben kifizetetik.

Első húzás
VISSZAVONHATATLANUL
már január hó 4-én.

Megrendeléseket

postósan teljesít:

NAGY JÓTEKONYSÁGI SORSJÁTÉK

kezelésére

A BUDAPESTI POLIKLINIKAI

EGYESÜLET KÓRHÁZA JÁVÁRA.

Budapest,

IV. Kosuth Lajos-utca 1. sz.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Ezenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Jelek.” M. F. — „Az ev. ref. theol. akadémiák múlt évi működése.” Sz. B. I. — „Az egyházközségi fegyelmzés.”
Paikoss Endre. — „Fodor György ünnepi beszéde a tornai ev. ref. egyházmegye 100 éves fennállásának emlékére
tartott ünnepélyen.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetés.”

J e l e k.

Azok a jelek, a melyek egyháztársadalmi életünk látóhatárán az újabb időben feltűnedeznek, nemcsak aggodalomra szolgáltatnak okot, hanem sok, hasznavehető tanulságot is írnak előnkbe. Természetes eredményei azok egyfelől a hathatósabb ellenőrzés nélkül világuralomra törekvő kath. rendszer folytonos és következetes terjeszkedésének, másfelől pedig annak az elernyedésnek, mely a szabadság alapján álló társadalmaknál, — a milyen a prot. egyház is — a szigorú és fegyelmezett egység hiánya miatt hosszabb-rövidebb idő múlva általában be szokott következni.

Egy dolog azonban még most is teljes bizonyosságú, az nevezetesen, hogy azokat az ev. irányú eszméket, elveket, a melyeket a prot. egyház léteitényezőkként állított be az emberiség társadalmi életébe, a r. kath. egyház monopolisztikus törekvésével szemben nemcsak határozottan igazolták az események, hanem azok, szervezetében rejlő uralomvágyán kívül, a r. kath. egyháznak minden belső erősségeit egyszer mindenkorra halomra döntötték, azt az egyet is csak azért nem bírták megsemmisíteni, mert arra a prot. egyház elveinél fogva mindig legkevesebbet gondolt, a r. kath. pedig legtöbb súlyt helyezett. Jól tudjuk, ha talán mindenki elfelejtette volna is, hogy a r. kath. egyház ezen az alapon szervezkedett újra mindig, valahányszor erkölcsi vereségeket szenvedett s látjuk, ha talán senki nem venné is észre, hogy külső sikereit napjainkban is ennek köszönheti, természetes szövetséges társakat találván céljainak biztosítására a hatalmi irányzatok képviselőiben, mintegy gúnyjául a haladás, a keresztyénség tiszta demokratikus szellemének. Látjuk unos-untalan s szinte megdöbbenéssel veszünk hírt esetről-esetre a megtévesztett kor jellemének ama sötét, ijesztő vonásáról, a mely szerint a r. kath. egyház épen a kor feltűnő gyengeségeit használja ki, azt sikerül a saját előnyére fordítani, a mit, mint az egyetemes célok szempontjából kárhuzatosat, régen elítélt s újra meg újra elítélt a haladó

idő, a protestántizmus pedig a maga szellemi diadal útján, az eszmék birodalmában való győzedelmes előnyomulása mellett, a színjátszók és színvallók által sok esetben cserbenhagyatva, külső veszteségeket szenved.

A helyzet ilyen képe felett elgondolkozva, támadnak bizonyos reflexióink, de a tanulságokért nem akarunk vissza menni a régen, nagyon régen múlt időnkbe. Nem akarunk emlékezni arról, mikor a r. kath. — addig még tiszta ker. egyház vezetői, a hit kincseinek ama méltatlan sáfárai, a világ lelkének s talán hatalmasságainak sugallatából is egy szerencsétlen, támaszpontját s önérzetét egészen elvesztett korban arra a csalárd mentő gondolatra jöttek, hogy az evangéliom nem a Jézus által felszabadított népnek való, mert az ember méltóságának tudatában igen sok esetben visszaél vele és sok bajt, kellemetlenséget okoz azoknak, kik az égen és földön uralkodni hivatvák és akarnak. Hogy sokkal kényelmesebb dolog a nép felett hatalmaskodni, mint azt a krisztusi eszmék szép kies mezején legeltetni, nevelni, vezetgetni, erkölcsi méltóságának tudatában erősíteni s azért, ha kell — mint egykor a Mester, az örök példánykép, — egy kissé megszenvedni is. Hogy az az Isten országa, a melyet Jézus hirdetett, akart és a maga részéről meg is valósított, voltaképen — mint ő maga is mondta — csakugyan nem ebből a világból való, itt csak ügyeskedni, élelmeskedni, kalmárkodni kell még a legmagasabb dolgokkal, a legszenvedőbb abszolút igazságokkal is, hogy rendben menjenek a dolgok s fenekestül fel ne fordúljon a világ. Nem akarunk visszatekinteni arra a szomorú korszakra, a melyben aztán megkezdődött a keresztyén eszmék semmi mással nem pótolható kincseinek, az egyéni jogoknak az értelem és akarat szabadságának az azokban és azokra nevelés helyett, a néptől lassanként való elkobzása s ezzel az emberi méltóság lealacsonyítása, a tömeg lelkének, ennek a csiszolatlan gyémántnak az útca sarába kidobása, a társadalmi béke, az állami és egyházi rend úgy vélt érdekében s a keresztyén igazságok hamis cége alatt. Nem! ezeknek a dolgoknak az emlegetése is fáj nekünk.

Csak bizonyos jeleket látunk, a melyeket észre nem vennünk teljes lehetetlen, s a melyek azt mutatják, hogy a mostani események annak a réginek folytatásai akarnak lenni, az egészen más irányban mozgó korszellem erőszakos leverésére, megcsúfolására.

Tényeket világítunk meg, szemmel látható dolgokat regisztrálunk, a melyek a r. katolicizmust ma még sötétebb színben állítják lelki szemeink elé s mintegy kihívják minden gondolkozó ember figyelmét és ellenállását, mert világosabb a tér, mely körülveszi.

A r. katolicizmus, mint minden olyan társadalmi irányzat, mely pusztá hatalmi tendenciákon alapúl, lényegében, eszközeiben s más tényezőkhöz való viszonyaiban, kezdettől fogva a mai napság annyiszor hangoztatott és kárhoztatott anyagelvűség szolgálatában állott s világos jelek és logikai következtetések után minden épeszű ember meggyőződhetik arról, hogy annak mostani nagymérvű kifejlődésére, leplezett óvatossággal s a protestantizmus ellentétes szellemének nyílt ócsárlásával elhatározó befolyást gyakorolt. Tradícióhoz híven, — mint szokta — szóval, kárhoztatással sohasem mulasztotta ugyan el az ellen tiltakozni, de a tények szerint a kedvező pillanatokban, előnyeit mindig kihasználta a maga számára.

S ma is ennek a hamis iránynak szolgálatába szegődik kétségbevonhatlanul akkor, midőn a magasabb szellemi élet alapfeltételeit, az igazság elfogulatlan keresését és a mások meggyőződésének tisztelben tartását megtagadva s ezzel a szellemi jogról mintegy önként lemondva, anyagi haszon ígéretével igyekszik törbe csalogatni a könnyen hívó, megvesztegethető lelkeket s nem gondolja meg azt, hogy a mi pénzen megvásárolható, annak magasabb szellemi értéke nincsen, sőt mikor ilyen eljárást követ, akkor a saját igazi hivatásának, a szellemi élet vezetésének nagy és nemes feladatától egyenesen önmagát fosztja meg. Ez az irányzat hirdetteti ma is a közfelfogás ellenére a r. kath. egyház egyedül idvezítő voltát, a hivatalos önbálványozásnak a keresztyénség történetében ezt a páratlanul álló mesterfogását, a fokozatos lelki hatalmak szükségességét, sőt szentségét, az egyszer megállapított rendszer uralmának változhatatlanságát és az összes vallásos funtióknak minden állami és társadalmi igényekkel szemben az egyház kizárólagos érdekszolgálatába állítását. Ennek eredménye hosszas és kitaró aklamunka után az a vak fanatizmus egyfelől s a világi előkelő elemeknek az a kiváltságos helyzetekre féltékeny tüntető szertartásokkodása másfelől, a melyet épen napjainkban egy-egy kiválasztott ponton, mind sürűbben látunk szertartunk mosolyra gerjesztő fényes sikerrel, rendeztetni s mely a társadalmi béke csendes otthonában, az élő hit birodalmában olyan sok esetben szedi a maga szerencsétlen áldozatait.

Nos, ha ezeknek a külsőségeknek, alakoskodásnak, álszenteskedésnek ilyen túlságba vitelében nem látja valaki a hatalmi célzatok, az erkölcsi gyengeség, az öntudatos vagy megtévesztett önérték keresés, vagyis a szoros értelemben vett materializmus ismérveit, akkor el kell ismernie mindenkinek, hogy napjainkban materializmus egyáltalában nincsen s a szellemi élet, haladás, közjólétre törekvés legnyugalmasabb napjait, legfényesebb diadalait éli.

Ámde így van-e?

Az elfogulatlan gondolkozók régóta észrevehették s tapasztalhatták ma is, hogy két olyan tér van, a melyen a r. kath. rendszer lélekölő materializmusát sikeresen kifejtheti s a melyen legnagyobb diadalait szokta aratni. Ez a nép szellemi és anyagi szegénysége, magára hagyatottsága s az irányadó köröknek a közérdekek iránt időnként tanusított érzéketlensége, kényelemszeretete, uralomvágya. Amott vakító külsőségeivel terjeszti a tudatlanságot, sötétséget s az ezzel elválaszthatlanul együttjáró szolgalelkűséget, erkölcstelenséget, emitt pedig folytonosan más és más, újabb meg újabb szövetséges társakat keres magához a hódító útjára már teljes erővel megindult szabadelvű társadalmi irány tovább terjedésének meggátolására. Semmi olyan eszméje, iránya nincsen, mely egy kissé magasabbról világítana s csak egy lépéssel is képes lenne előbbrevinni a szemmel láthatólag haladni vágyó, de az erőszakosan felzúditott ellentétek hosszas vergődése közt immár teljesen kifáradt közszellemet. Sőt megbocsáthatatlan gyarlósága, bűne az, hogy még ma is a külső hatalmak, sokszor a személyek kultusát teszi mintegy vallás-erkölcsi tétellé s ezzel az anyagot imádás tárgyává, mert abban a légkörben, a melyben így mozog, a külső törvényen, a közéleti hiú szereplési vágyon kívül nincsen már semmi, a mi az egyéneket a rosztól visszatartaná s a jónak önkéntes cselekvésére erkölcsi ösztönt nyújtana.

Avagy nem ilyen képe van-e a közéletnek a r. kath. rendszer hatása alatt?

S van-e közöttünk valaki, a ki még tündönnék azon, hogy egyházunkat tulajdonképen nem a r. katolicizmus mostani oktalan és erkölcstelen támadása miatt fenyegeti veszedelem, mert ez elgondolni is képtelenség, az csak egy mulékony tünete, olyan paralízis progressiva-féle nyilvánulása a szellemi élettel semmit nem törődő korszellemnek, mely láncot hordoz és szabadságról beszél, szabadnak mondja magát és a béklyók önkéntes viselésére vállalkozik. Az igazi veszedelem a materializmusban, de különösen a kor eme betegségének állami, társadalmi és r. kath. részről egyházi intézménynyé fejlesztésében s ezzel teljes elfajulásában közelget felénk.

S mi még mind ez ideig nem védekeztünk, vagy legalább ezen a ponton, úgy mint kellett volna, nem. Talán nem vettük észre ezt a jelt?

Megengedem ugyan, hogy mint felekezet, mint vallás-erkölcsi tényező igen sokat teszünk, de mint egyháztársadalom, mely a világban él, mint közjogi szerv, mely ennek a nemzetnek egy tagja s ebben a folytonos haladásnak, a szabadabb irányzatnak képviselője, nagyon keveset, vagy épen semmit.

Tanítjuk népünket, vezetjük a hitben és jó erkölcsökben a belső s ezzel a külső szabadság felé, türelmessé teszszük egészen a közönyösségig s békeszeretővé az önmagával sem gondoló gyámoltalanságig, de mikor nyomnak kívülről, akkor sem jajdulnak fel, mikor üldöznek, akkor sem protestálunk és mikor tagjainkat egymásután vagdossák le, akkor sem felebbezünk az abszolút igazsághoz, nem hivatkozunk ártatlanságunkra s a körülöttünk tapasztalható sablonszerűnél magasabb lelki életünkre. Szellemünk van, de energiánk nincsen.

Pedig nem látjuk-e, hogy mi történik körülöttünk? Nem veszszük-e észre a kiáltó jeleket?

A materializmusnak minden nemeset és igazat megsemmisítő hatása alatt egyházunk érdekeit egy idő óta semmiféle külső tényező nem képviseli, nem védelmezi, szabadságra törekvő evangéliumi irányával mondhatni magára maradt. Nem talál szószólókra még ott sem, a hol kétségtelenül ma is övé a tér, az elsőség az eszmék, a szellem birodalmában, a megélhetés gondja annyira elfoglalta, az élvezet-vágy annyira megvesztegette a lelkeket. Sőt a hatalmi körök szertelen elnézése s részben határozott protekciója folytán már majdnem az igazság ellenállhatatlan erejével ment át a közvéleménybe az a hamis irányzat, a mely szerint a r. kath. egyháznak, bent uralkodó lévén, kifelé is uralkodnia kell s minden mostani és ezutáni bármilyen absurd elvei, hódítási eszközei, még ha magával a józan ész és tiszta erkölcs törvényeivel jönnek is összeütközésbe, sanctionálandók, közjogi jelentőségűeknek declarálandók, a protestantizmus pedig mihelyt magasabb eszméivel a gyakorlatiasság terén próbál tenni avagy csak egy lépést is s a hamis irányokkal szemben olykor olykor úgy elvetve, állást foglalni merészel, azonnal olyannak tüntettetik fel urbi et orbi, mint a mely közjogi hatás és szellemi hivatáskörét átlépte s a fennálló rendet, mely bizony néha a rendetlenség benyomásával hat reánk, megbolygatással fenyegeti.

A közfelfogás ma széltriben-hosszában ez; ennek adnak irányadó férfiak ismét és ismét kifejezést: a protestáns egyházra kedvezőtlen hatalmi áradat a viszonyok nyomása alatt megindult, tartóztassák fel azt, ha tudják, magukra hagyatva a protestánsok. A közgondolkodás és közerkölcs meg van mételvezve: tereljék azokat saját érdekekben helyes irányba, ha van erejük hozzá, a protestánsok. Hogy azok az időszaki viszonyok milyen körülmények összehatása alatt állottak elő, hogy azoknak felidézésében a r. kath. egyház nagyhatalmi rendszerének, közjogi kiváltságos állásának oroslánrésze van s a közgondolkodás és közerkölcs helyes irányba terelése általános társadalmi érdek lenne, azzal senki sem törődik, legkevésbé pedig azok, kik a haladás szellemétől önmagukat féltik.

S mi lett ennek a ferde felfogásnak, a viszonyok helytelen mérlegelésének eredménye? Ne csak lássunk, hanem mutassunk is jeleket!

A r. kath. egyház demokratikus alapokra helyezett s a felvilágosultság mostani időszakában igazán csak azon fejlődhető nemzeti államunk ellen mind merészebben s veszedelmebben emeli fel fejét, de ugyan ki gondol ma ezzel?! Az a hivalkodó uralkodási irány s szolgai feltétlen engedelmisség, mely a r. kath. rendszerben kifejezésre jut s megvalósul, mely tulajdonképpen nem lehetne többé, nemhogy hitéleti, de mégcsak ethikai alapja sem egy művelt és önértékesen gondolkodó társadalomnak, mind nagyobb mértékben hódít más téreken is, de ugyan ki venné ma ezt komolyan a lelkére?! Azok az államok, a melyek a r. katholicizmus ölelő karjai közt annak intézményszerű érvényesítését tűzték ki életök feladataul, szemünk láttára egymás után buknak, elcsenevésznek, anyagilag, szellemileg és erkölcsileg tönkremennek, de ugyan minek erről ma még beszélni is? Hogy a régi önfeláldozó hazafiság, a közügynek, a közjólétnek egy kissé magasabb szempontokból való mérlegelése, elfogulatlan munkálása, már szinte idegen fogalom, vagy egy régi korból visszacsillamló édes emlékeztető lett csupán az ultramontán irány

mindent behálózó lelki gondoskodása miatt, minek erről ma szót is ejteni?!

De nekünk, látva a jeleket, meg kell kérdeznünk, még pedig egyszer már, nagy felelősségünk tudatában komolyan azt, hogy mivé lesznek így legszentebb, annyi küzdelem árán kivívott s még csak nem régen is biztosságba helyezettnek gondolt közkinceseink? Kit fog terhelni a felelősség a társadalmi béke, egyetértés, biztosság, a közcélok, a közjólét elkallódásáért?

Ki idézi fel hazánkra titkos jelek képében ezt az Isten-ítéletet: „Megmérettettél a fontban és hiányosnak találtattál! Elosztatott a ti országotok!”

M. F.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. theol. akadémiák múlt évi működése.

A mikor az egyházak közötti szabad verseny fokozott- és lankadatlan tevékenységre sarkalja az egyházak lelkészait; a mikor az újabb viszonyok hatása alatt nem szabad többé annyival megelégedni, hogy a pap püsztan a prédikátori tisztet töltse be, hanem kell, hogy igazi lelkipásztorává legyen híveinek: bizonyára nem lesz érdektelen annak a kérdésnek vizsgálása, hogy a leendő papokat miként nevelik az arra hivatottak magasatos, de nehéz pályájukra. Ezen a pályán nélkülözhetlen a rátermettségi is, a képzettségi is. A rátermetség Isten adománya, a képzettség az iskola adója. Jobban mondva, az iskola veti meg alapját az életben szerzett képzettségnek. Nem közönyös azért, minő alapot vet az iskola. Ezt az alapvetést akarom e lap keretéhez mérten, a kiadott iskolai értesítők nyomán némileg megvilágítani.

A múlt évben is 5 theol. akadémiánk volt, melyek közül csak a budapesti nem számol be működéséről, — következetesen ragaszkodván régi szokásához. — Pedig már ez előtt 10 évvel is azt mondja az iskolák ismertetője, »alig hihetjük, hogy ma, midőn még az alsóbb fokú tanintézetek is sietnek működésüket az érdeklődő közönséggel megismertetni, akadna ev. ref. felsőbb tanintézet, a mely nem akarna, vagy késlekednék életéről s működéséről évenként szélesebb körben és nyilvánosan számolni.« (Sárospataki Lapok 1889. 815. l.) Nem oly régen meg azt kérdi, ugyancsak az iskolák ismertetője, hogy »a nagy közönséget nem tartja-e méltónak arra, hogy működésével megismertesse, vagy nem mer a nyilvánosság elé lépni?« (Sárospataki Lapok 1897. 745. l.) Hiába a szutyongatás! A mint a nagy Dobos mondja: »mint az indiai fakir, gyönyörködve merül el saját köldöke szemléletébe, a rajta kívül eső világgal pedig nem gondol,« — úgy ez az intézet is fel sem veszi a profán világ kíváncsiságát. Pedig igazán kíváncsiak vagyunk rá, hogy ott, ahonnan a világot átalakítani hivatott s minden sebre gyógyírnak ígérkező »belmissió« világhódító útjára indult, hogyan nevelik és mire tanítják a leendő belmisszionásokat? Hanem hát az az intézet csak a titkolódzás leple alatt lobogtatja a tudomány fátylóját. Ez ismeretében ezért leszek kénytelen, sajnálattal bár, de mellőzni annak működését. Egyedül a hallgatók számát

említem fel, mint a mely adatot e lapok vegyes rovatában megtaláltam.

A hallgatók száma az egyes intézetekben és osztályokban következő volt:

Évfolyam	I.		II.		III.		IV.		Összesen:	
Félév	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Budapest	11	11	9	9	7	7	5	5	32	32
Debrecen	25	20	10	10	15	15	9	9	59	54
Kolozsvár	13	10	10	10	5	4	6	6	34	30
Pápa	5	3	5	5	5	4	5	4	20	16
Sárospatak	13	14	13	12	10	10	14	13	50	49
Összesen:	67	58	47	46	42	40	39	37	185	181

Mindenütt a félév elején beírtak számát vettem fel, kivéve Budapestet, a hol egy adat állván rendelkezésemre, mind két félévben azt használom.

Az előző év végén 175 volt a létszám, így a múlt évben már emelkedett a teológusok száma. Hogy esetleges-e még csak ez az emelkedés, vagy már első jele annak, hogy a teológiai pálya ismét meg fog népesedni, azt még megmondani nem lehet. Egy pár adat van előttem, amelyből az emelkedésre következtethünk. A 4 akadémián 1888/9-ben 213; 1889/90-ben 190; 1892/3-ban 169; 1896/7-ben 128; 1897/8-ban 148; 1898/9-ben 163, illetve 148 a létszám. Világos hát az emelkedés, de hogy állandó lesz-e, azt nem lehet tudni. Egyházam érdekében reménylem, hogy rövid idő alatt, ha nem fognak is tolni a papi pályára, de annyian lesznek, hogy a szükségletet kielégítik. Magam részéről nem az affiliációban keresem az egyház helyzetének javulását, — pedig a kongrua törvényben is el van ennek a magva vetve, hanem abban, hogy minden ponton legyen egy-egy éber őrálló, igazi pásztor, a ki nem veszi közönyösen, ha egy pár kerge-birkát elragadoznak is a farkasok. Minél több őrálló hát! Hiszen erre a pályára csalogathat már az államsegélynek a jövő homályából kicsillanó fénye is. Igaz, nem tudjuk még melegítő pásztor tűz lesz-e az, vagy mocsárba csalogató lidércfény, oly messze távolban van az tőlünk. Legalább nekem oly messzinek tűnik fel, messzibbnek, mint ezelőtt pár héttel. A törvény megvan; jogunk is volna talán már a segély $\frac{1}{3}$ -ad részéhez, már ez

évre. Némelyünk már a markát tartotta a biztosra vett pótléknak. Most előáll a miniszter, és kézzel fogható, elkölthető valóság helyet ad ígéretet, habár megcukrozva. Hadd szopogassuk! Azt mondja, hogy »fizetnem kellene ugyan nektek, de én nem $\frac{1}{3}$ -ad, hanem $\frac{3}{5}$ -ad segélyt adok; kiadom mind, nem aprózom! Ugy-e jó lesz?! Hanem hát annyi pénzem most nincs, várjatok, míg a meglevő 500 ezerhez megszavazza az országgyűlés a hatodik százazret. Majd kaptok, majd... majd!!» És mi tovább is »reménység anyáknak szívjuk édes emlőit.« Bizony igen jogosult az a gúnymosoly a Szabolcska »magyar papjának« ajakán, melylyel »a kongruáról szóló hirt fogadta.« No, de nem akarom én visszariasztani a theol. pályától azokat, a kik a jobb jövő reményében jönnek ide. Hiszen úgylis meglesz az államsegély akkorra, a mikorra a mostani hittanhallgatók papokká lesznek. Pedig a parochia után sem kell addig várniok, mint egyikünk másikunk várt. Nem kell többé félniök, hogy száraz káplánságon kezdve, egy pár évi címzetes, fizetéstelen nyomorgás után jutnak be az 50 frtos káplánság boldog honába, a honnan legtöbbször csak a korteskedés piszkos létráján lehetett kikapaszkodni. Ma már, — hála Istennek, — ezek a régi jó idők is elmúltak; megváltoztak a viszonyok. Bizony mondom, hogy, a ki hivatást érez magában, ha vállára veszi a palástot, semmi tekintetben nem lesz oka megbánni. Nekem ez a meggyőződésem!

(Folyt. köv.)

Sz. B. I.

TÁRCA.

Az egyházközségi fegyelmezés.

Tagadhatatlan, hogy őseinknek ezen egyház-fegyelmi eszközeik nagyon is szigorúak valának és nem egyben áthágták a krisztusi szeretet magasztos elveit, de legalább eredményre vezettek; a lágy melegség és vallás iránti közönyösség nem veszélyeztette az egyház létalapját, mint ezt napjainkban lépten-nyomon tapasztalni vagyunk kénytelenek. Ma már nagyobb a tudákosság, gyengébb a hit egység, lazább a vallásos-buzgóság, pedig a valódi tudomány soha sem volt és nem is lesz ellensége a vallásosságnak, sőt bensőbbé és buzgóbbá teszi azt. A világosság igaz hitet teremt, de a sötétség tudatlanságot és vak hitet vagy épen hitetlenséget.

* * *

De hát azok az egyház-fegyelmi eszközök, melyeket őseink használtak a hitelésztésére, a jó rend feltartására ma már nincsenek többé? Vagy a mai felvilágosodott s az ismeretekben kiművelt korunkban talán már nincs szükség többé ily fegyverekre, mert azoknak alkalmazását szabaddá lett népünk, kiket már nem lehet tejnek italával táplálni, nem is tűrné? Óh bár úgy volna, hogy népünk a műveltség oly fokán állana, hogy önmagáért ismerné el a jót jónak és hogy azt minden önhaszon nélkül cselekedné is. Magas szellemi és erkölcsi műveltség kell ahoz, hogy valaki ekként cselekedjék. Mi tőlünk ez az idő még nagyon távol van, a miveletlen ember inkább félelemből teszi a jót, nem magáért és kerüli a roszt a büntetéstől való félelme miatt, nem pedig azért, mert az rosz. Vannak-e tehát nekünk a jelenben egyház-községi fegyelmi eszközeink és ha igen, melyek azok?

Fájdalommal vagyok kénytelen kimondani azt, hogy, a mint én ismerem egyházi életünket, az egyház-községi fegyelem, az eklésiai fenyték, ha még teljesen napjainkban meg nem szűnt is, de kétségtelen jelenségeink vannak arra nézve, hogy szép csendesen nyugszik. Egyháztagsaink körében pedig burjánzik szépen a különféle bűnök és vétkek egész serege. Mi pedig megkötött kezekkel állunk, csaknem tehetetlenül vele szemben, még akkor is, ha hivatása magaslatán álló presbyterium áll oldalunk mellett, mert még mindig nincs szabályozva az egyháztaggal szemben az egyházi fegyelmezés joga és kötelessége. Egyházi törvénykönyvünkben van ugyan két fejezet az egyházközségi biróságról és a fegyelmi esetekről, mely szerint a presbyterium feladata célszerű és erélyes eszközökkel gyakorolni az egyházi fegyelmet, de ez csak inkább az egyház hivatalnokaira tartozik, mint a köztagokra, sőt ez is inkább csak papiroson van meg, mivel az életben talán sehol sem nyer gyakorlati alkalmazást. Holt betű csak, melyben élet nincsen. Valóban igaza van egy régi írónak, midőn azt mondja: „hogy a törvény semmi, ha csupán emberi akarat kifejezése.” Hogy szentelt legyen, kell, hogy az isteni akarat kifejezése legyen, mert bármely hatalommal szentesítse is az egyház egyszer megállapított elveit s bármely erélylyel szerezzen is azoknak a társadalomban érvényt, sőt tiszteletet, de ha azoknak igazsága iránt, tagjaiban hitet nem bírt kelteni, ha valódiságukat tagjainál meggyőződéssé nem bírta érlelni, azok csak papiroson írott malasztok maradnak, az egyház lehet bármily hatalmas és nagy, de hiveit megnyugtató, üdvöztető egyház soha.

Intés, feddés, tíz forintig terjedő pénzbírság és hivataltól való megfosztás, ezek volnának mai nap a fegyelmezés eszközei. Ezen fegyelmi eszközök alkalmazhatók az egyház tisztviselőire, hivatalnokaira, de nem az egyház egyes tagjaira is egyaránt. Az intés, feddés helyet foglalhat az egyházközség egyes tagjait egyaránt sújtó fenytő eszközök között, de már pénzbírsággal, hivatalvesztéssel ezek nem sújthatók. Pénzbírsággal nem, mert az egyház csak olyannak elvonásával büntethet, melyet maga is adhat, már pedig pénzt egyes tagjainak nem hogy adna, de sőt inkább attól kér és vesz. Hivatal vesztéssel szintén nem büntethet olyant, kinek egyházi tisztsége nincs. Másként áll a dolog, hivatalnokaival szemben. Itt már alkalmazhatja mindkettőt, mert mindkettőt maga is adja, tehát a mit ad, azt el is vonhatja. Épen azért mondom, hogy ezen jelenben érvényes fegyelmi eszközök az egyes hívekre nem alkalmazhatók. Ezen fegyelmi eszközöket próbálna meg csak bárki is az egyház egyes tagjaira alkalmazni, én ki merem mondani, hogy célt nem ér, hanem csalódní fog. Megtörik akarata és legjobb szándéka is a fegyelmi eszközök elégtelenségén és a jelenben érvényes fegyelmi eszközök alkalmazását többé meg sem próbálja.

De hát ha jelenben egyházközségi fegyelmezés nincs, mert nincsenek törvény alkotta fegyelmi eszközeink, nem kell-e minél előbb ezen visszás állapotot segítenünk? Felsőbb arra hivatott hatóságainknak nem kellene-e minél előbb megalkotni az egyházközségi fegyelmezés főbb szabályait? E tekintetben is már háromszorosan kiált a szükség. A hanyagságnak már mégis van e téren káros eredménye! Egyes jelenségek mutatják ugyan, hogy kezdünk e téren is ébredezni. Már tisztántúl megmozdult, egy egyházközsége szabályrendeletet is alkotott s azt alkalmazásba is vette, jól lehet, én az ily helyi intézkedéstől valami sok ered-

ményt nem várok. Egy tekintélyes tagja legközelebb hírlapilag javaslattal is előáll, szóval úgy látszik a lélek megmozdult, hogy új életet teremtsen. Bizony, bizony erre különösen napjainkban nagy szükség is vagyon. Az egyházpolitikai törvények egyházi téren is változó viszonyokat teremtettek s ezek rendkívüli intézkedések megtételét is követelik. Tovább a könnyelműség bűne nélkül nem szabad tűrnünk, hogy az egyházközségi fegyelem hiánya miatt pusztítson közöttünk a tévelygés és ellenségünk fekete serege. Ha predikálnunk kell az ígét alkalmas és alkalmatlan időben, hogy sikerrel telessük és ne állhassa útunkat a sátán, még a háztetőkről is kiáltanunk kell törvény alkotta egyház-fegyelmi szabályokért, hogy azt minél előbb használatba is vehessük. Mert az idő siet és minden elfutó perc, vagy nem bánomság vég veszélybe dönthet.

(Folyt. köv.)

Paikoss Endre.

Fodor György ünnepi beszéde a tornai ev. ref. egyház- megye 100 éves fennállásának emlékére tartott ünnepélyen.

(Folytatás és vége.)

Hogy a megalakulás utáni időt a kis Torna igyekszik felhasználni, természetes dolog. Az egyházkerületnél megindult munkásság, hogy elvégre egy tiszta áttekinthető kép álljon előtte az egyházak anyagi és szellemi állapotáról, áthat az egyházmegyékre is. Már 1799-ben elrendelik az egyház tagjainak, vagyonának, clenódiumainak összeírását s hogy könnyebben menjen a dolog az újonnan alakult egyházmegyét két járásra osztják fel; felső- és alsó járásra. A felső járás magában foglalta azon egyházakat, melyek ma a görgői járásban vannak; az alsó járás a mai u. n. szilicei járást, ugyanazon egyházakkal, melyek ma is ott vannak.

Nem lesz érdektelen, habár csak nagyjában is ismertetnem azon kérdéseket, melyekre az iskolalátogató figyelmének ki kellett terjedni. Eme, mintegy egész ívre terjedő s még 1793. június 18-án a borsodí Tractualis gyűlésen megállapított kérdések kiterjednek I. a Tanítványokra nézve 11 pontban, melyek felölelik nemcsak a mai szokásos kérdéseket, hanem azt is, hogy a tudományokon kívül szoktattattak-e a gyermekek az emberiségnek reguláira, tisztaságára, csinosságra, levél írásra. (5) Templom után számot kér-e a mester, mit tanulnak ottan? (9)

2. Az iskolamester szorgalmatosságáról 9 pontban. — Nem szaporítja-e ok nélkül a vacatiókat (2). Nem dolgoztat-e a gyermekekkel (3). Halászat, vadászat, keresztlőben, lakodalomba járás vagy az uraságoknak kedveskedni akarván, nem mulasztja-e el kötelességeit? (4). Csak abból áll-e a tanítás, hogy a nagyobb gyermekek és felesége által leckéztesse az apróbbakat? (6)

3. Szól a mesternek az istenitisztelet körül való foglalatosságáról 6 pontban. Tudja-e az ének nótáit? (1). Nem énekel-e bosszuságból valakire célozván (2). Az istenitiszteletet a Predicátor helyett kaputrokban, vagy rövid mentében végzi-e? (6)

4. Szól az Iskolamester és háza népe magaviseletéről 10 pontban. Ha a Predicátor visitálja az iskolát, azért nem bosszankodik-e? (6). A felesége nem vetekedik-e a papnéval, alá nem áskálódik-e? titkon

nem rágalmazza-e? nem házalló-e? nem nyelvész-e? illetlenül rangja felett nem cifrálnak-e? (8). A currenssek hordozásában nem restes-e? (10)

5. A predicator és Elöljárók iskola visitációjáról 13 pontban. — Minden hónapban egyszer az elöljárók a Predicatorral együtt megvisitálják-e az iskolát (1). Megintik-e a mestert, ha restes a tanításban (2). Ha a mester méltatlanul bántatik, pártját fogják-e? (6)

6. A mesterek panaszairól 8 pontban. A Tekintetes Fáy Pál ur, mint a Tractus curátora által a visitationnak kiadott cinozura szerint pedig felelni kellett a visitationnak 12 pontra. 1. Az egyház anya eklésia-e, vagy filia? a 2—5. pont alatt a templom, paplak s mesterház építési idejére, anyagára, clenódiumaira; a 6. pont. Miből áll az egyház jövedelmező vagyona s mióta használja azt. 7. Pénz vagyona ki van-e osztva kamatra, van-e contractus, fizetődik-e utána az interest, van-e szecuritás a Debitornál. 8. Praetensió alatt levő javai vannak-e az eklésiának s miből állanak azok. 9. 10. A predicatornak miből álló a fizetése, befoly-e az, van-e rét, föld, szőlő, kik a szomszédok? 11. Vagy-e mester és iskola, mi a mester fizetése? Befoly-e? 12. Az eklésia javai ki által igazgattatnak, a jövedelemlről a számadás minden éven megeskik-e? s kik előtt? Ugyancsak az egyház látogatóságnak kellett felelni a méltóságos consiliarius vajai Vay József főcurátor ur kívánságára arra is. melyek azok a nehézségek az egyes egyházakban, melyek törvényes jussainknak megsértéséből származnak? Sérelmet nem jelent Jabloncza, Szilicze, Jósavfő, Petri, Szin, Perkupa, Körtvélyes, Szádelő, Zsarnó, Vendégi, Lenke, Komjáti. Ellenben Egerszeg panaszkodik, hogy a proportiótól szabadon használt szőlője után nemzetes Hamvai László ur dézmát követel s egy darab pásti földjét, melyet szabadon használt Tek. Mariassy István és tisztjei erőszakosan el akarják foglalni.

Szólós Ardóban a pap három darab szőlő után kapott volna dézmát a Borsodi Traktusnak protocoluma szerint, de e dézmát régtől fogva Mélt. Gr. Csáky Antal használja.

Almás, bár a helybeli Catholicusokkal megegyezik, hogy annak három harangját együtt használják, de a reformátusok nem használhatják tetszés szerinti időben, meg kell várniok ünnepeken a 10 órát, mikor a Plebánosnak harangoztatni tetszik s addig mind a helybelieknek, mind a körtvélyesieknek nyugtalanul kell tűrni nyárban a nap hőségét, télben a levegő égnének alkalmatlan változásait.

Görgön Szt. István király napján Herczeg Eszterházy ispánja, bár az előtte volt napon a tavasz mezőt megdézsmálta, a falu végire hajdut állított és senkinek hordani nem engedett, az idő megesőzvé a tavaszi termésben sok kár esett.

A barkai és lucskai egyház gravamenjei, hogy a Gr. Keglevits tisztjei s a helybeli plébános teljes erővel el akarják fojtani a Reformátusokat, mert mikor valamely Ref. gazda meggyengül, vagy elhal, annak ház helyét az uraság tisztjei a plébános izgatására más Reformátusnak készpénzért is oda nem adják, hanem inkább Catholicusnak olcsóbban, kinek ha kész pénze nincs, képesek egy hét terminust tenni, hogy valahonnan kölcsönt szerezzen, mégis annak adják, sőt ha catholicus ember nem akad, a Plebános maga vállalja fel és mind uraságot szolgál, mind Portiót, csak imígy amúgy a mások nagyobb megterhelésével fizetni, ha pedig Cath. gazda hal meg, vagy fogy ki, már az egészen Cáo-n és regula, hogy annak Református teljességgel nem succedálhat.

Lucskán hasonlóképen megy a dolog s a barkai Plébános világosan azt tanítja, hogy a ki nem Catholicus, teljességgel nem idevél és a Ref. vallást ördögtől származottnak lenni így mutatja: „a Ref. vallás vagy Istentől, vagy embertől, vagy a Krisztustól, vagy az ördögtől, vagy angyaltól vagy, miután azonban egyikőtől sincs, tehát az ördögtől van.”

Szeretném még az egyházmegye tevékenységét s küzdelmeit, babár csak vázlatosan is érinteni, de nem akarok a Nt. egyházmegye s a mélyen tisztelt közönség türelmével visszaélni, csak annyit engedjenek még meg, hogy az egyházmegye múltjából egy kis statisztikai adatot közöljek, összehasonlítva azt a mai állapotokkal.

Az 1799-ik évben volt egyházmegyénkben 16 anya- 17 leányegyház. Iskola 23. 1899-ben 16 anya- 10 leány, 2 társ, 4 fiók egyház. Iskola 25.

Az 1799-ben meglévő iskolák közül megszünt Szádelő, mely az államnak adatott át; Barka és B. Vendégi. Ellenben iskola létesült: Lucskán, Ájban, Kánón, Tereszténén, Kápolnán. Lelkész tanított 1799-ben Barkán, Szádelőben, B. Vendégiben, Komjátiban; — ma egyedül Petriben, Tanító hiány miatt 1799-ben szünetelt az iskola B. Lenkén. ma T. Ujfaluban s H. Ardón. Tanító volt 1799-ben 19, ma 25.

Lelkek száma volt 1799-ben 8026, ma 8402. Szaporodás 1376.

Született az egyházmegye keletkezésekor a 3 utolsó 1797, 98, 99 évi átlagot tekintve 319, a mostani 3 utolsó évi átlagot tekintve 352. Szaporodási többlet évenként átlag 34. Meghalt 1799-ben — ugyanazon 3 év átlagát tekintve mint a születéseknél — 215, most 246. Házasságot kötött 100 évvel előbb 93, ma 72, ma tehát már nincs olyan házassági kedv, mint 100 évvel előbb. S míg a 16 lelkész fizetése 100 évvel előbb 5809 frt, ma 6283 frt.

S az is megszívlelendő, hogy míg a b. lenkei papnak 1736-ban 8 köből buza s egy ölni való ártány volt a fizetése, ma már az ártányok letűntek a díjlevelek lapjairól.

A 19 Rector fizetése volt körülbelül 2882 frt, ma 400 frtig levén kiegészítve, ha mind a 25 tanító okleveles lenne, tenne körülbelül 10,600 frtot.

S míg 1799-ben a tanulók száma körülbelül 350 — azért mondom körülbelül, mert csak 12 iskoláról van adatunk, a többi hozzávetőlegesen számítottam azon arányban, a mint e 12 iskolába jártak. — 1825-ben pedig 613, ma 1154 és ismétlő iskolába járó 511. Még kedvezőbb az előhaladás anyagi téren. Míg 1799-ben Nádaskay András senior egyházmegyei pénzből nem tudja kifizetni a superintendensi fuvardíjat, melyből egy-egy egyházra 10 garas esett s panaszkodik, hogy igaztalan dolog, hogy e költség egy embert s egyházat terheljen, ma az egyházmegyei dékán, ha könyökgig nem vájkál is az aranyokban, de 7000 frtnál többet kezel. S ha a borsodi Tractusnak 1799-ik évi fölterjesztésében, a Sup. vélekedésével szemben védelmébe vevén a régi állapotokat elmondhatja, hogy a XVI. században csak egy esperest se volt a felföldi predicatorok között, a XIX. században örvendetesen megváltoztak a viszonyok, mert a kis Torna, nemcsak esperest, de két Superintendens is adott a kerületnek Apostol Pál és Zsarnay Lajos személyében. A vallásos költészet terén az Uj Énekes készítésénél meg épen hervadhatatlan babérokat szerzett, Amint ugyanis 1804 Augusztusában a Pesti négy Superintendenciából álló Conferentiában* elhatározták, hogy a régi kivált

* Sárospataki Lapok 1899. 715. lap.

ünnepi énekek helyett új énekek készíttessenek. Tornában minden lelkésznek 4 éneket kellett készíteni és azt a Sajó-Szentpéteren összeült Litteraria deputációnak 1805 Mártiusára már be is küldötték. Hogy minő eredményel, mutatja az, hogy az új Énekes-könyvben a kis Torna ugyancsak szépen van képviselve. Nádaskay András esperes és körtvélyesi lelkész megírja a 45-ik dicséretet „Oh szentlélek hivek bölcs tanítója. Kérészy Ábrahám szini lelkész és későbbi esperes a 46-ik dicséretet „A békeség tanácsának“ és a 49-iket „Oh Isten bölcseségének mélységes gazdagsága.“ Szücs György görgői lelkész a 45-ik dicséretet „Szent Lélek végy körül bennünket.“ Szilágyi Bálint jabloncai lelkész az 50-ik dicséretet „Álmélkodással csodáljuk véghetetlen szerelmed.“ Ezenkívül Szücs György görgői lelkész igazította a Szőnyi Benjámin által írt 61-dik dicséretet „Hogy eljött az idők teljessége“.

Az egyházmegye vezetői voltak e 100 év alatt. Esperesek: Nádaskay András körtvélyesi; 2. Kérészy Ábrahám szini; 3. Lovas Sámuel sziliczei, ki helyettes püspök is volt; 4. Vajányi Lajos perkupai; 5. Gyarmathy József jósvafői, majd sziliczei; 6. Kapossy György jablonczai; 7. Ragályi Géza szádélói, most szini lelkész.

Gondnokok: 1. Fáy Pál; 2. Ragályi Ábrahám; 3. id. Ragályi Károly; 4. Komjáti Sámuel; 5. Lovász Miklós; 6. Lükő Géza; 7. Vécsey József; 8. Lakatos Miklós.

Visszatekintve a 100 év küszöbéről, nyugodt lelkiismerettel vallhatjuk, hogy egyházmegyénk kicsisége mellett is helyét megállotta s mindig megtalálta a maga Mózesait, kik vészben, viharban híven vezérték, úgy hogy más nagyobb egyházmegyék mellett is a kis Torna kicsisége dacára, sem buzgóság, sem áldozatkészség, sem a kötelességek teljesítésénk terén magát felülmúltni nem engedé. Adja Isten, hogy ne is engedje!!

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— A kassai királyi ítélő tábla ítélete a „Sárospataki Lapok“ sajtó-rendőri vétsége ügyében. 5278/1899. sz. Ő Felsége a Király nevében a kassai kir. ítélőtábla a sajtó-rendőri vétséggel vádolt Maklár Pap Miklós elleni bűnügyet, melyben a s.-a.-ujhelyi kir. törvényszék 1899. évi július hó 5-én 5201. szám alatt ítélte, a vádlottnak 5353. szám alatt indokolt és a kir. ügyésznek felebbezése folytán, 1899. évi november hó 6-án tartott nyilvános ülésében megvizsgálván következően ítélte: Tekintve, hogy az 1848: XVIII. t.-c. 30. §-ában meghatározott sajtó-rendőri vétségnek az alanya az időszaki, vagy újság lapnak csupán a kiadója lehet, kiadónak pedig az tekintendő, a ki az illető időszaki, vagy újság lapnak többszörösítésére, közzétételére s forgalomba hozatalára jogosítva, illetőleg kötelezve van, tekintve, hogy habár a „Sárospataki Lapok“ a sárospataki irodalmi körnek a közlönye, azt saját céljainak előmozdítása végett alapszabályai értelmében fentartja s Maklár Pap Miklós vádlott, ennek az irodalmi körnek a másodelnöke s ebben a minőségében az irodalmi kör ügyeinek vezetésére az alapszabályok keretében kötelezve van, mindazonáltal a nevezett vádlott ebben az esetben, a szóbanforgó lap kiadójának nem tekinthető, mert az iratok között 19. szám alatt fekvő szerződés szerint Maklár Pap Miklós vádlott a részéről képviselt irodalmi kör nevében a „Sárospataki Lapok“-nak nem csupán a többszörösítését rendelte meg Steinfeld Jenő nyomdásznál, hanem a már többszörösített lapnak közzétételére s forgalomba hozatalára is a nevezet nyomdászt

jogosította fel és ebből kifolyóan, a közzétételt és forgalomba hozását tényleg nem is ő eszközözte s ily körülmények között a „Sárospataki Lapok“ — az 1898. évi 49. számában „Miniszteri ünnepek“, az 1898. évi 51. számában „A kik ott is aratnak, a hol nem vetnek“ és az 1899. évi 1. számában „Visszapillantás az 1898-iki esztendőre a magyar protestáns egyházi élet szempontjából“ című hirlapi közlemények közzétételéért Maklár Pap Miklós vádlott büntető-jogi felelősség alá nem vonható, ehhez képest a kir. ítélőtábla a kir. törvényszék ítéletét megváltoztatja s Maklár Pap Miklós vádlottat az 1848: XVIII. t.-c. 30. §-ának 2. pontja alapján terhére rótt sajtó-rendőri vétség vádjá s következményeinek a terhe alól felmenti. Kassa, 1899. évi november hó 6-án. Berzeli Jenő s. k. elnök, Raisz Andor s. k. előadó.

— **Petőfi emlék-ünnepélyt** rendezett a sárospataki főiskola akadémiai magyar-irodalmi önképző társulata e hó 3-ikán délután $\frac{1}{3}$ -tól $\frac{1}{2}$ 5-ig a főiskolai imateremben. A gazdag és változatos műsort nagy közönség élvezte, a mely lelkileg egyesült a költő emlékének áldozó ifjúsággal s bőven kivette részét az emlékezés áldozatjából. Az emlékbeszédet Dr. Székely György bölcsészeti tanár tartotta, alapos s mélyen járó fejtegetéssel méltatva a magyar nemzet legnagyobb lyrikus dalnokának nagyságát, kiterjeszkedve a méltatásban a hazafi s az ember jellemzésére is. A tartalmas emlékbeszéd mély hatást gyakorolt a közönségre, a mely mintegy megelevenítve látta a nagy költőt. Farkas Andor IV. éves joghallgató pályadíjjal jutalmazott ódáját szavalta el, Gyarmathy József IV. éves hittanhallgató a költő szerelméről szóló tanulmányát olvasta fel, míg Molnár István I. éves hittanhallgató Petőfi „Egy gondolat bánt engemet“ kezdetű versének a szavalsával járult hozzá az ünnepély sikeréhez, a melynek hatását úgy a Pásztor Sámuel által vezetett énekkar, mint a Dr. Mecner Sándor vezetése alatt álló zeneegylet a legnagyobb mértékben fokozta. — A költő emlékének való áldozással magát tisztelte meg az ifjúság!

— **Dr. Bartha Béla és Dr. Kérészy Zoltán**, a testvér debreceni főiskola jogtanárai az egyetemi magántanári kvalifikációt nov. 24-én nyerték el a kolozsvári tud. egyetem jogi fakultásán. Mindkettőjüknek, mint a sárospataki főiskola volt növendékeinek, szíves üdvözlét!

— **Tanári székfoglaló ünnepély** volt a debreceni főiskolában nov. 25-én, a mikor is Erőss Lajos dogmatikai, Révész Lajos class. phil. és P. Nagy Zoltán képezdei ének-s zenetanár foglalták el ünnepélyesen állásukat.

— **Egyházmegyei főjegyző választás.** Az abonyi egyházmegye papi főjegyzői állására 66 szavazatból 54-gyel Új József egyházmegyei aljegyző s kázmárki lelkész választott meg.

— **Zelenka Pál** a kongrua ügyben a következő nyilatkozatot tette legközelebb egy fővárosi hirlap-író előtt: „A kongrua rendezésének legkezdetén protestáns oldalról határozottan kifejezést adtunk abbéli álláspontunknak, hogy a r. kath. egyházi vagyon szekularizációját nemcsak nem óhajtuk, de nem is tartanók jogszerűnek. E helyett igazságosabbnak véltük annak megállapítását: mily arányban áll a r. kath. egyház lélekszámával az az egyházi vagyon, a mely a magyar államtól ered s ehhez képest úgy rendezkedni be, hogy ennek az aránynak megfelelően részesüljenek államsegélyben az összes hazai prot. egyházak. 100 millió forinttal, vagy annak négy százalékos annuitásával egyszer s mindenkorra rendezni lehetett volna ezt a kérdést és a felvilágosítások után ennek a tervnek még Zichy Nándor sem szököttellene. Mindazáltal megcsináltuk a kongruát . . . A nyilatkozatban a többi részletben arról van szó, hogy áldástalan, kétségbeesés s vigasztalan az állapot, hogy az ez év első napján esedékessé vált kongrua még az év végén sincs a szegény lelkészek kezében! . . . Vajjon használ-e ez a nyilatkozat? Sürgetés-e,

vagy csak szó-beszéd? S azok a szegény családok, a melyek esetleg elvesztik fejüket vajjon a bőkezű kormánytól kapnak-e valamit erre az esztendőre? . . .

— **A tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlése** Debrecenben a múlt hó 14 és következő napjain tartatott meg Kiss Áron és gróf Dégenfeld József elnökle mellett. A fontosabb tárgyak a következők voltak: a püspöki jelentés, a mely nagy melegséggel emlékezett meg a debreceni főiskola theol. növendékeinek a sárospataki főiskolában történt fogadtatásáról. Dr. Farkas Antal tanácsbírói beiktatása; a lelkészképzési vizsgáló bizottság jelentése, a melynek kapcsán szóba jött a káplán-hiány is s a nevelősködéssel foglalkozó káplánokra nézve feltételül mondatott ki a lelkész szolgálat teljesítésének kötelezettsége; az egyházkerületi költség-előirányzat; a nyíregyházi ev. ref. leány-internátus ügye, a mely rövid idő alatt dűlőre juthat; három új tanár felesketése; alapítványok bejelentése; a debreceni főiskola gazdasági ügyéről szóló jelentés, a melyek közül, megemlítendő a tápintezeti kenyér-szállításra vonatkozó részlet, a melynél a határozat ez: „a szállítandó kenyér árának kiszámításának az István gőzmalom árjegyzékei szolgálnak alapul s 6-os számú gőzmalmi liszt használandó;” érdekes az a határozat is, a mely az akad. hallgatók u. n. kontóinak a bizonyítványokra való betáblázását szünteti meg; nagy érdekű volt a kerületi gimn. felügyelőnek a jelentése a debreceni főiskoláról; a kerület állást foglalt a theol. tanárok egyetemes nyugdíjintézetének létesítése ellen, a miben a separatistikus célzat, no meg egyéb is egészen világosan látható; a hódmező-vásárhelyi egyház s gimnázium versengésében az egyház javára döntött a kerület, kimondván, hogy a magán vizsga-díjak az egyházat illetik. (?) a nagyfalui elemi iskola államosításnak kérdése nagy vitát idézett előtt a melyben Tisza Kálmán is résztvett, a ki a „Debr. Prot. Lap” közlése szerint „örömet fejez ki, hogy egy meleg hang emelkedett iskoláink lehető megtartása érdekében, minthogy iskoláink feladását ő is csak a kikerülhetlen szükség esetén találja igazolhatónak;” megalkottatott a kerületi tanügyi bizottság szabályzata; Balogh Ferencz indítványa, hogy a Révész Imre művei adassanak ki, egyhangúlag elfogadtatott; vallássérelmi eset is volt, a mely már régi keletű s ez az, hogy a szathmári apácák zárdájában bentlakó ref. vallású leányokat sem vallás-órára nem bocsátják ki, sem hozzájuk nem eresztik be a vallás tanárt, de azért a vallás tanból osztályzatot adnak, mert az apácák adnak ebből is minősítést; ehhez hasonlót jelentett be Dorogi Lajos heves nagykünsági esperes is a török-szent-miklósi zárdából: s a határozat ez lett gróf Dégenfeld József főgondnok indítványozására: az elnökség kötelessége, hogy egy hónap leforgása alatt beszerezvén úgy Szathmárról, mint Török-Szent-Miklósról a sérelmes konkrét esetek adatait, először is az illető kath. egyház főhatóságánál keressen orvoslást, ha pedig ez nem vezetne sikerre, további eljárás végett az ügy a konventre terjesztendő! . . . S eddig aludtak a kerületbeliek? Úgy, mint mink tiszáninneniek? . . . Aludtunk s alvásunk eredménye a szomorú helyzet, a számbeli fogyás. Kellett ez nekünk?

(6.)

— **A württembergi biblia-társaság** az 1898-ik évben, mint fennállása 86-ik évében: 287671 példány bibliát árúsított el, a melyből 2707 darabot egészen ingyen osztogatott ki. Fennállása óta: 3364259 példányban terjesztette a szentírást. Láthatni ebből, hogy a pápai átok nem fogta meg ezt a biblia-terjesztő társaságot sem!

— **Az Irodalmi Kör** egy az ismétlő-iskolák számára szükséges Olvasó-könyv készítésére a főtiszt. egyházkerület megbízásából pályázatot hirdet. A könyv terjedelme 18—20 ív lehet. A könyv az egyházkerület által elfogadott s a „Sárospataki Lapok” 1899. évi 47. számában megjelent Tantervhez alkalmazva szerkesztendő. Írói díj ívenként az első kiadáskor 20 frt, minden későbbi kiadás alkalmával a haszon 15%. A kik pályázni szándékoznak, szándékukról alulírottat 1900. jan. 1-ig értesítsék annak megjelölésével, hogy mikorra gondolják a könyvet bírálatra beküldhetnek. A kézirat tisztán elolvasható, idegen kézzel írva, lapszámozva legyen s jellege alatt küldendő be az Irodalmi kör elnökségéhez. Sárospatak, 1899. december 7. **Maklár Pap Miklós, másodelnök.**

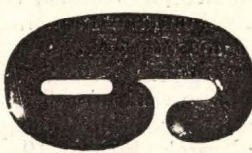
— **Emléket Brassainak!** A Brassai kolozsvári emlékére szépen foly az adakozás. Az Emlék-bizottság pénztárnoka Merza Lajos EMKE főpénztárnok úr az újabb adakozásokról beküldötte a következő nyugtázást, melyet azzal adunk ki, hogy fölhívjuk az áldozatkész magyar közönséget, rója le háláját és tartozását a nagy paedagogus iránt, kit méltán nevezhetünk a XIX-ik század Praeceptor Hungariae-jének. Adományok 1899. július 6.—november 5-ig. Unitárius vallásközönség 190 frt, Ferencz József Kolozsvár 48 frt. Solyom János Kolozsvár 43 frt 78 kr. Békésvármegye 24 frt 90 kr. Zirczi apátság 20 frt. Szeged sz. kir. város 20 frt. Áll. tanítónőképző Kolozsvár 12 frt. Sándor János Sz.-Keresztúr 10 frt. Arad sz. kir. város 10 frt. Rimaszombat r. t. város 8 frt 50 kr. Fehér Ipoly Pannonhalma 5 frt. II. ker. állami főreáliskola Budapest 5 frt. Gönczy Béla Budapest 5 frt. Thoroczky Venczel Hunyadm. 5 frt. Nagyvárad sz. kir. város 5 frt. Vác r. t. város 5 frt. Hódmezővásárhely város 5 frt. Kun-Félegyháza város 5 frt. Borbély Sámuel Sz.-Keresztúr 3 frt 70 kr. Korpona sz. kir. város 3 frt. Nagy-Kőrös város 3 frt. „Ellenzék” szerk. Kolozsvár 3 frt. Áll. polgári iskola Gyöngyös 2 frt 70 kr. Zólyom sz. kir. város 2 frt. Nagy-Rőcze város 2 frt. Kutrucz Rezső Szent-Gothárd 2 frt. Áll. felsőbb leányiskola Lőcse 1 frt. Esztergomvármegye 95 kr. Besztercze-Naszódvármegye 84 kr. Összesen 452 frt 37 kr. Kolozsvárt, 1899 november 5-én Merza Lajos, szobor-biz. pénztárnok.

— **Nemzetközi ifjúsági missziói konferencia** lesz a jövő év első napjain, január 2—6-ikán Londonban. Négy évvel előbb Liverpool volt a konferencia színhelye, a hol 717 student jelent meg 23 nemzet képviselőiben.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

4-7

Főnyeremény

100,000

korona ért.

5 nyeremény á 20.000 kor.

szb. ért.

Kivánat 20% levonással készpénzben kifizetetik.

1 korona.

húzásra érvényes jótékony-célú — sorsjáték a budapesti poliklinikai egyesület kórháza javára — sorsjegy ára csak

Első húzás

visszavonhatatlanul

már január hó 4-én.

Megrendeléseket

postán tudatni:

NAGY JÓTÉKONYISÁGI SORSJÁTÉK

kezelősege

A BUDAPESTI POLIKLINIKAI EGYESÜLET KÓRHÁZA JAVÁRA.

Budapest,

IV. Konstantin Lajos-utca 1. sz.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
5 frt, félévre 2 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Egész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrés:
oldal 2 frt.
Külsőnél bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HETFŐN. —

TARTALOM: „Gondolatok a kongrua kézhez vételekor.” *Benevolus.* — „Az ev. ref. theol. akadémiák múlt évi működése.” *Sz. B. I.* — „Az egyházközségi fegyelmezés.” *Paikoss Endre.* — „Szíves kérelem az 1848-iki szabadságharcban résztvevő pataki deákokhoz.” *Buza János.* — „A szeretet vendégségében.” *Tóth Pál.* — „Papszentelés Trentonban. New-Jerseyben.” *Kalassay Sándor.* — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Szerkesztői üzenetek.” — „Hirdetések.”

Gondolatok a kongrua kézhez vételekor.

Az 1848. XX. törvénycikk modern beváltása tehát immár megvalósult. Az 1898. XIV. törvénycikk e héten a végrehajtás stádiumába lépett, a mennyiben a minisztérium kiutalta az 1899-ik évre esedékessé vált összegeket s azok a legnagyobb részben át is adtak az illetékes tulajdonosoknak. Mindenesetre olyan mozzanat ez, a mely megérdemli, hogy gondolkozzunk fölötte!

Első sorban a kongrua kiosztásnál megnyilatkozó előzékenységnak adjuk meg az elismerést! A törvényalkotás ellen állást foglaltunk, ma sem tartjuk azt sem jónak, sem kielégítőnek, sem szabadelvűnek, csupán olyan talmi 1848-as gyártmánynak, a mely színével pompázik, illatával azonban elriasztja a hozzá közeledőt. Ám, mert törvény, tisztelettel hajlunk meg előtte, várván a kedvező alkalmat, hogy megváltoztatására megtegyük a kellő lépéseket épen az által a testület által, a mely meg sem kérdeztetett, noha az 1848. XX. törvénycikk egészen világosan intézkedik e tekintetben, t. i. az *ev. ref. egyház* által! Most csak a törvény végrehajtását, még pedig az államsegély kiutalásánál jelentkező végrehajtást tekintjük, a mely azért, hogy a 600 frtig való kiegészítést azonnal, minden haladék s idő kitolás nélkül eszközli, minden esetre megérdemli az elismerést. A kinek a jóindulata, befolyása, tekintélye közreműködött ez irányban, az méltán megérdemli a nélkülözésnek kitett prot. lelkészek részéről a hálás elismerést. Ennyi jóakaratot bizonybizonny nem vártunk még az ígéretések mellett sem, mert szokva vagyunk hozzá, hogy szép szóval tartanak bennünket, hogy aztán a csalódás kijózanítsa az eszünket.

Megadva ily módon a köteles elismerést annak s azoknak, a kit s a kiket megillett, rátérünk más irányú gondolataink kifejtésére!

Vajha e sorok értelmét zokon ne vennék, hanem inkább megértenék, a kiket illet! Mert gondolataink azokra vonatkoznak, a kik immár közékhöz vették a kongruát.

Hozzátok szólok kongruás lelkész társaim, a kik az 1898. XIV. törvénycikk alapján államsegélyes lelkészekké lettetek! Hallgassátok meg, a mit lelkem mélyéből ajánlok figyelmetekbe!

Két dolog az, a mi most, a kongrua első kiosztásakor, mintegy kéznél fekvőleg magára vonja a figyelmet! Úgy gondolom, elég fontos mind a kettő.

Az egyik az, a minek a tiszáninneri ev. ref. egyházkerület múlt évi tavaszi közgyűlése alkalmával tartott lakomán *Fejes István* adott kifejezést, t. i. hogy az *államsegély ne legyen a magyar ev. ref. lelkész kar tükör tiszta jellemében foltot adó történelmi mozzanat!* Van-e, a ki nem érti e szavaknak mélyen járó célzatát? Bizonyára mindnyájan úgy értelmezzük ezt, hogy nem lesz államsegélyes prot. lelkész, a kinek meggyőződését megvesztegetné, tehát jellemét meggyöngyöztetné a kongrua! Vigyázzunk, hogy így legyen! Ha a közmondás szerint „*paupertas magna meretrix*” s mi szegény ev. ref. lelkészek mégis jellemben erősek, meggyőződésben szilárdak voltunk, a kiken megtört minden irányú támadás, a mely a jellembeli gyengeséget, a meggyőződésbeli megingást akarta előidézni: akkor most, az anyagi jólétnek olyan, a milyen fokát érve el, kétszeresen vigyáznunk kell, hogy a közvélemény ítélő széke előtt jellemben s meggyőződésben megváltozottaknak ne találtsunk, hanem „*mind Isten, mind emberek előtt botránkozás nélkül való lelkiismeretünk legyen!*” Megbélyegzőnek találnám, ha közülünk csak egyre is rámondaná a közvélemény, hogy ime: ez a kongrua óta egészen más húrokat penget! Megbélyegzőnek tartanám, ha csakugyan bekövetkeznék az, a mit egyesek már a kongrua törvény megalkotásakor hangoztattak, hogy immár elérkezett az az idő, a mikor a prot. lelkész kar politikai meggyőződése az

állam-kormány embereinek meggyőződésével azonos lehet! A kongruának nem szabad befolyással lennie a meggyőződésre! Az, a mit az állam a kongruában nyújt, kötelességteljesítés, még pedig csak *részleges* kötelességteljesítés, a mely sem többre, sem kevesebbre nem kötelez, csupán annyira, a mit eddig is példány-szerűleg cselekedtünk, t. i. a *hazaszeretetre!*

A lelkem fáj attól a gondolattól, hogy az ellenség nem ért meg bennünket s oda fog állítani mindnyájunkat a szégyenpadra! Ugyan kicsoda kívánczik a botránykő szerepére?

A másik fontos dolog, a mely gondolatot támaszt a kongrua osztás kapcsán, az, hogy *ha eddig talán meg volt kötve egyikünknek, másikunknak a lélek szárnya, — ha eddig a bajokkal, a nélkülözésekkel való küzdés talán útját állta az odaadó lelképásztori működésnek, a mit azonban nem tudok s nem is akarok elhinni, legalább általánosságban nem, mert ez a prot. lelkészi karnak a becsmérése volna. — ha eddig nem lehetett áldozni annak az irodalomnak, a mely a magyar protestántizmusnak köszöni lételet, a mely épen a prot. lelkészekben bírta leghathatósabb támogatóit: most szabaduljon fel a lélek lekötött szárnya, az erő fejtse ki minden irányban tevékenységét, az irodalomnak szellemileg s anyagilag álljunk mindnyájan szolgálatába!*

Kell-e hangsúlyoznom a cura pastoralis fontosságát? Rámutassak-e az álpróféták működésére? Hivatkozom-e helyzetünkre, a melyet a legoptimistább ember sem tarthat rózsásnak? Feltüntessem-e irodalmunk vergődését az anyagi erők hiánya miatt?

Annak, a kinek van érzéke, van megfigyelő képessége, közöttünk pedig senki sem mondható érzéketlennek, a tapasztalat ellenségének: fölösleges volna esetekre mutatni, elég ha ama kérdéseket felteszszük!

Hiszem, hogy megértene, a kiket jelen soraim illetnek. Boldog reménységben ringatom lelkemet, hogy kedvező alakulás fog bekövetkezni az anyagi erősbbödés után a lelkiekben is!

Vajha ne kiáltó szavak lennének gondolataim, a melyek hatás nélkül hangzanak el a pusztában, hanem meghallgattatást találnának s rövid idő múltával jelek jeleznék a valóságot, az örömdetes valóságot, a mely arról tanuskodnék, hogy a magyar prot. lelkészi kar színleges elalétságból felserkent s új élet nyomai-val ad számot sáfárságáról!

Benevolus.

ISKOLAI ÜGY.

Az ev. ref. theol. akadémiák múlt évi működése.

(Folytatás és vége.)

A papi pálya népesedését én még attól a feltételtől is függővé teszem, hogy a papok maguk is szerezsek meg hivatalukat, a mit azzal fognak bebizonyítani, ha gyermekeiket papnak nevelik. Mert vajjon szeretheti-e hivatalát az, a ki gyermekét nem engedi arra a

pályára lépni? És hogy a papok legnagyobb része csakugyan nem engedi, látszik abból, mily kevés a papiak száma a hittanhallgatók közt. Erre nézve a sárospataki- és kolozsvári értesítőkből találtam csak adatot. Amott a szülők 18.7% a lelkész; 20.8% tanító; 10.4% iparos; ugyanannyi hivatalnok; 39.5% földműves és kisbirtokos. Itt 30% a lelkész, 16.6% tanító, 6.6% hivatalnok, 3.3% iparos, 43.3% földműves. Látszik e két intézet adataiból is, hogy a hittanhallgatók legnagyobb része földműves szülők gyermeke. Vajha mindeniket a nemes becsvágy hozná ide és ne olyan féle gondolat, hogy csak legalább ha pap is legyen a fiúból.

A tanulásbeli előmenetelről legbővebben tájékoztat a debreceni értesítő, a melyben a „párbeszédi vizsgálatok eredménye“ is ki van tüntetve. E szerint az I. félévben 25.9% jeles, ugyanannyi jó eredménnyel colloquált; ezzel szemben 20.37% elégtelenül, ugyanannyi egyáltalában nem is vizsgázott. Legtöbb jeles a IV. éven volt, 33%; de ott volt 44% nem vizsgázó is. A II. félévben 29.6% lett a jelesek száma, a kik között a III. év 60%-kal van képviselve, míg a IV. éven csak 11% maradt. Jó 22.2%, kielégítő 12.9%, elégtelen 16.6%; nem vizsgázott 18.5%, a kik között a IV. év vezet 66%-kal. A II. félévben hát jobb az eredmény, csak a IV. év mutat feltűnő hanyatlást. A II. évesek által tett alapvizsga sem valami fényes eredményt tüntett fel. 17 jelentkező közül 1 jeles, 4 jó, a többi kielégítő eredménnyel tett vizsgát. — Kolozsváron az I. félévben 17.6% volt a jeles, 41.1% jó, 35.5% kielégítő, 5.8% elégtelen. A II. félévben 15.8% jeles, 43.3% jó, 30% kielégítő, 6.6% elégtelen, 3.3% nem vizsgázott. Itt tehát határozott hanyatlás volt. Az alapvizsgát 1 jelesen, 2 jól, 2 kielégítően tette le. Az első lelkészképesítési vizsgán 3 jeles, 3 jó bizonyítványt nyert. Ugy látszik azonban, hogy ekkor a gyengébbek félre állottak, mert a másodszor, december hó folyamán tartott rendkívüli képesítési vizsgálaton 2 kapott csak jó bizonyítványt, míg 1 javításra utasított két tantárgyból 3 óra, 1 pedig az egész vizsga megismétlésére visszavetített. — Sárospatakon az I. félévben 32.6%, a II. félévben 27.8% colloquált jelesen. Elég szép eredmény volna, ha nem hanyatlást tüntetne fel. Itt alapvizsgát 10-en tettek, de az eredmény nincs közölve. A pápai értesítőben semmi adatot nem találtam a tanulásbeli előmenetelre vonatkozólag.

A rendes, hogy úgy mondjam, kötelezett munkálkodáson kívül mindenik intézet megadta növendékeinek a módot és alkalmat, hogy önmunkásság által becsülést vivjanak ki, sőt anyagi hasznót is szerezzenek maguknak. Mindenik intézetben voltak pályadíjak kitűzve, a melyeknek elnyeréséért elég szép verseny fejlődött ki mindenütt. E tekintetben a következő adatokat tudtam kiböngészni az értesítőkből. Debrecenben „ki kellett mutatni néhány ismertebb hitszónok beszédeiből, hogy a hitszónok benső egyénisége előtérbe léphet-e az egyházibeszéd tárgyának megválasztásában, szellemében és irányában.“ Másik pályadíjért a „Herbart Ziller-féle paedagógiai irány ismertetése után ki kellett mutatni, hogy az újabb magyar paedagógiai irodalomban mennyiben érvényesültek ez elvek.“ A két pályadíjat 3 h. h. nyerte meg. A többi kérdés nem szorosan theologiai, illetve philosophiai volt, kivéve a Hatvani-alapítvány pályakérdését, a mely azonban latinul volt irandó. Munka arra is érkezett, de nem jutalmaztatott. Nyertek még h. hallgatók pályadíjat költeménnyel, meg a latin és görög nyelvi pályázaton.

Munkálkodtak a „hittanszaki Önképző Társulat“-ban, a hol „különösen a pályázati eredmény az, a mit méltán ki kell emelni.“ 4 kérdésre 11 mű érkezett. A társulat lapot is adott ki, „Közlöny“ cím alatt. Tagjai voltak a hittanhallgatók az énekkarnak, magyar irodalmi önképző társulatnak, — a melynél az értesítő hanyatlást állapít meg annyira, hogy a „szokásos pályázatot is lehetetlen volt meghirdetni,“ — a felsőbb tanulók olvasó-egyletének. Működtek a gyorsíró-egyletben. Volt segély-egyletük 4865 frt tőkével, a melyből azonban 1057 frt követelés.

Kolozsváron a bibliai tudományok köréből, a vallás bölcseszetből, az egyháztörténetből, a gyakorlati theol. köréből volt egy-egy pályakérdés. Volt szóbeli nyílt pályázat, melyre a Deut. s az előadásokon exegetált ó-szövetségi könyveknek és az egész új-szövetségnek cursiv olvasása volt kitűzve. Mindenik pályakérdés talált megfeytőre; jutalmaztattak 11-en. Csak annak a tételnek megfeytésére nem vállalkozott senki, hogy „az erdélyi ev. ref. egyházkerületi képviselői alkotmányának előnyeit mutassa ki a testvér egyházkerületek zsinat — presbyteri rendszere felett.“ Pedig 30 frt lett volna a jutalma. Volt ifjúsági önképző-társulatuk, ének- és zene-egyletük s a theol. fakultás internátusának ifjúsági egylete.

Pápán egyházi hymnuszokkal nyert egy h. h. 4 díjat. Volt theol. önképző körük, a hol 4 pályakérdés volt kitűzve. Egyre nem érkezett munka, a másik díjja nem adatott ki. Egy halotti órátióra 4, egy imára 3 munka érkezett, 1—1 jutalmaztatott. Résztvettek az ifjúsági képzőtársulat és énekkar működésében.

Sárospatakon 3 kérdés megfeytésénél 9 művel versenyeztek s 5 jutalmat kaptak. Derék munkálkodást fejtettek ki a hittanhallgatók egyletében, a hol 5 pályakérdésre 20 munka érkezett s 6-an nyertek jutalmat. Az egyletnek, a mely a segély-egyletből fejlődött ki, 2700 frt vagyona van, a melyből 567 frt a kötvényeken levő követelés. Munkálkodtak a hittanhallgatók az irodalmi önképző társulatban, tagjai voltak az énekkarnak, gyorsíró, tűzoltó, s zene-egyletnek.

A tanítás munkájának teljesítésére mindenik intézetnél 5 nyilvános rendes tanár volt. Debrecenben azonban az öitodik tanszék meg volt üresedve. A rendes tanárok mellett más tanárokat és tantárgyakat is hallgattak az ifjak. Így Debrecenben 10 tanár 30 tantárgyat adott elő 86 órán; Pápán 7 tanár 21 tantárgyat 60 órán, Sárospatakon 12 tanárnak 80 előadási órája volt. Kolozsváron az 5 tanár által 49 órán előadott 18 tantárgy mellett még a Ferencz József tudomány egyetemen is hallgattak 10—11 óraszámig.

Az előadott tantárgyak a konventi tantervben kijelöltek voltak, de a tanterv keresztülvitelénél még mindig megvan az a különbség az egyes intézeteknél, a melyet e lapok múlt évi 43, 44 számaiban az enyémnél hivatottabb toll mutatott ki. Rendkívüli tantárgyakul Debrecenben a Héber régiségtan, Apologetika, Belmissió, Anyakönyvvezetés és lelkeszhivatali kiadványozás; Sárospatakon: A vallás alapkérdései, Ref. hitelvi könyvek; — Pápán Theol. Enciklopédia, Apologetika, Gazdaságtan, Alkotmánytan, Jézus élete; — Kolozsváron Cura pastoralis, Enciklopédia, Schleiermacher beszédeinek magyarázata adattak elő.

Meg van hát adva a mód, hogy az ifjak az élet harcában szükséges fegyvereket megszerezzék. Vajha meg is szereznék, és vitézkednének azzal „mint a Jézus Krisztus jó vitézei,“ az anyaszentegyház építésére!

Sz. B. I.

TÁRCA.

Az egyházközségi fegyelmezés.

(Folytatás.)

Tisztelt Értekezlet! Most már eljutottam értekezésemnek azon pontjához, hogy az egyház-községi fegyelemnek milyennek kell lenni a jövőben, hogy az az egyház építésére szolgáljon?

Távol legyen tőlem, hogy azzal áltatnám magamat, hogy e kérdésre eléggé kimerítő feleletet fogok adni. Ezzel gyenge erőmet nagyon is túl becsülném, mert a kérdés oly fontos és annyi körültekintést igényel, hogy ahöz egy embernek ereje nagyon is csekély, csak is egy eső csepp a nagy tengerben, vagy egy porszem a nagy mindenségben. Épen azért nem is akarok én ez alkalommal az egyházközségi fegyelemnek rendszeresen kidolgozott szabályrendeletével előállani, majd el végzik ezt nálamnál arra hivatottabbak, hanem ez alkalommal csakis fel akarom hívni a közfigyelmet és némileg reá akarok mutatni azon irányelvekre, melyek vezérelvül kell, hogy szolgáljanak s mit figyelmen kívül hagyni már addig sem lehet, míg ily törvényt arra hivatott embereink alkotni nem fognak. Megvallom, nem tartozom azok közé, kik azt tartják, hogy a mai felvilágosodott kor egyáltalában nem alkalmas arra, hogy az evangéliom alapján nyugvó egyházközségi fegyelem a mai szigorúságában kivétel nélkül alkalmaztassék. Nem tartok azokkal, kik inkább barátjai a dédelgetésnek és hogy szabadelvűeknek láttassanak, félnek a szigorúbb eszközök alkalmazásától, melyek netalán szerintök egyház-szakadást támaszthatnak. Mintha bizony cukros vízzel ki lehetne kiírtani a kukacot. Sőt azon meggyőződésben vagyok és azt a mindennapi élet vizsgálata még inkább megérlette bennem, hogy sokkal inkább most van szükségünk erősebb rendszabályokhoz is hozzányúlni, mint máskor bármikor, sőt a múltban alkalmazott fegyelmi eszközök alkalmazását sem tartom túlszigorúaknak, ha azok az evangéliom alapján nyugszanak, sőt igen is szükségesnek és hasznosnak ott, hol a bűnök már egészen felburjánzottak. Azonban ezeknek alkalmazásánál mindig és mindenkor szem előtt kívánom tartani ezen Jézusi elvet: „Legyetek okosak, mint a kigyók és szelidek, mint a galambok.“ Ha másért nem, már csak azért is, mert az egyház mindig és mindenkor hívó embert nevel, melylyel együtt fejlődik a cselekvő is, a miért is az egyháznak főfeladata: a hit. Ebből kell merítenie, ha határoz, erre kell támaszkodnia, ha végrehajt. Tehát fegyverének sem szabad másnak lenni, mint szelleminek, vagy lelki fegyvernek. Büntetni csak olyannak megvonásával büntethet, mely önmagáé, melyet önmaga adhat is. Az egyházközségi fenytéknek nem lehet más feladata, mint az egyház szellemi fegyverei által a hitetlennél hitet s ezáltal jó cselekedetet gerjeszteni és teremteni; a hívóban pedig a buzgóságot, a munkás szeretetet nevelni, fejleszteni, szóval a bűnöst a bűnnek elhagyására, megvetésére, a benne levő vétkeknek megöklésére s rossz cselekedeteinek megbánására indítani s ezzel megjavítani; a jó cselekvőt, erényest, istenfélő, buzgó egyháztagot pedig kitüntetni, elismeréssel megjutalmazni; azon tudatot és meggyőződést érlelni meg benne, hogy reá nézve mily nagy kitüntetés már az is, hogy az egyháznak tagja lehet. S ekkor, habár alkalmazásba kell is venni olykor-olykor az egyházi fegyelmet, annak mindig meg-

lehet a sikere és jó hatása. De előbb magának az egyháznak kell olyannak lennie, hogy már az is kintetesként szolgálhasson, hogyha valaki annak tagjává lehet; jutalmazásnak tekintessék, hogyha sacramentaiban részesülhet, ekkor az ezektől való eltiltás vagy annak megvonása a legnagyobb büntetésül fog szolgálni, melynek mindenestre megleendő javító ereje.

Igaz, hogy e tekintetben célt érhetünk, mai vallásos nevelésünkön változtatnunk kell, mert bizony az mai napság nagyon sok hibában szenved. Felszínen járó, felületes, sőt rideg és minden terv nélküli. Tengődés élet és lélek nélkül. Mert ha nem fogunk nevelni vallásos, templom szerető s az egyház intézményei iránt tisztelettel viseltető népet, úgy hasztalan minden fegyelmezési eszköz alkalmazása, mert célunkat; a javítást nem érjük el. E téren pedig kül erőre nem szabad számítanunk. S így netalán szigorú fegyelmezésünk okosság leendő szelídség nélkül.

Hogy az egyházközségi fegyelmezés az egyház épülésére szolgáljon, eszközeinek olyannak kell lennie, a mely lélek szerinti a szent léleknek ereje, melynek végrehajtására nem kell és nem is szabad soha kühatalmi erőt venni igénybe, hanem csupán csak az egyház benső erejét.

Legyen azért Máté XVIII. r. 15—16 v. alapján az első megintés, vagy megdorgálás, még pedig a következő fokozat szerint

- a) négy szemközt,
- b) két vagy három ember előtt,
- c) a gyülekezet vagy annak képviselője előtt.

A második fegyelmi büntetés. Eltiltás vagy kitiltás, még pedig

- a) Az egyházi hivatalok, szolgálatok viselésétől,
- β) egyházi jogok gyakorlásától,
- γ) az Urvacsorájától. És végül
- δ) kirekesztés az egyházból. Máté XVIII r. 17 v. és Pál II. Tim. II. r. 19 v. alapján „Legyen te előttem olyan, mint valamely pogány, vagy fukar, hogy tudja az Ur, kik legyenek az övéi és távozzék el a hamisságtól minden valaki nevezi a Krisztusnak nevét.”

Hogy kik lehetnek ezen fegyelmi eszközök végrehajtói, semmi esetre nem önmaga a lelkész, hanem megint az új szövetségre támaszkodva Pál I. Thess. V. r. 14 v. alapján: „Kérünk pedig titeket atyámfiai, intsétek azokat, a kik rendetlenül járnak, vigasztaljátok azokat, a kik félelmes szívűek, az erőtlenekeket segítsétek, tűrők legyetek mindenkhez.”

1. A gyülekezet minden jó erkölcsű tagja.
2. A presbyterium.
3. A gyülekezeti közgyűlés. Felelőbírói eseteknél.
4. Az egyházmegyei és
5. Egyházkerületi bíróságok.

Nagyon természetes, hogy a presbyterium hatáskörének kell mindenre kiterjedni, a mi csak az egyházi életben előfordulhat. Így a nyilvános istenistületre, a házassági ügyekre (vegyes házasság, vad házasság) és közkerkölsisége. Így például, ha valaki a nyilvános istenistületen részt nem vesz, vagy az Urvacsorájában nem részesül és ezáltal másokat megbotránkoztat, reá mindenek előtt az első fokozat alkalmazandó, a megintés és dorgálás. S ha javulást nem mutatna, semmi egyházi tisztségre nem választható, sőt a hívőket megillető jogoktól és az úrasztalától is eltiltandó, mivel viselkedése által magát arra érdemlenné teszi. Ki erkölcstelen, saját gyermekével sem gondol, megintendő és keresztszülőnek el nem fogadandó. A ki Istenkáromló, részeges, egyházi tisztségre

alkalmatlannak tekintessék. Azok, kik az Urnapját, a vasárnapot megrontják, azon külső munkát végeznek; a kik az istenistületet zavarják, az Urvacsora osztatkor rendetlenkednek, a kik káromkodók, versengők, részegesek, vadházasságban élők és végül a vegyes házások is, ha egyházukhoz hidegek és közönyösek, az első fokozat, ismétlés esetében a második fokozat szerint fenyíttessenek.

(Vége köv.)

Paikoss Endre.

KÖZÉLETÜNK.

Szíves kérelem az 1848-iki szabadságharcban résztvett pataki deákokhoz.*

Sárospataki főiskolánk idővel megírandó történetének bizonyára egyik legérdekesebb lapját képezné az, melyen az 1848-iki szabadságharcban résztvett pataki deákok nevei volnának feljegyezve. Ezt a lapot azonban főiskolánk mostani tanárai közül sem képes már senki összeállítani, részint azért, mert tanárkarunk legidősebb tagja is csak mint serdülő ifjú emlékezik az akkori nagy idők nagy eseményeire, részint azért, mert főiskolánk könyvtárában és levéltárában erre vonatkozó feljegyzések nem találhatók. Azt hiszem, hogy igen elérkezett az ideje már annak, hogy megkísértsük a volt pataki deákokból lett honvédek névsorát lehetőleg összeállítani, mert hiszen az akkori, úgynevezett félistenek száma évről-évre fogy, annyira, hogy ha az eddigi mulasztást helyre pótolni nem igyekszünk: az az érdekesnek ígérkező lap vagy tisztán marad, vagy igen hiányos lesz.

Baksay Dániel aggteleki ev. ref. lelkész úr, a ki a szabadságharcban mint huszármester vett részt, szíves kéréssemre örömmel engedte át használat végett azt a birtokában levő s előtte méltán nagybecsű megsárgult papír lapocskát, melyre Balogh Gyula, az egykori serki pap fia 58 pataki honvéd nevét jegyezte fel.

Jól tudom, hogy ez a rövid névsor csak egy kis részét sorolja fel a pataki diákból lett honvédeknek; de ez is elég kezdetnek! Én ezt a névsort azzal a jó reménységgel teszem közé a „Sárospataki Lapok”-ban, hogy azt még életben levő honvédek segítségével sikerüljön fog teljesen kiegészíteni. Ebben a reménységben tisztelettel kérem az 1848-iki szabadság harcban résztvett pataki deákokat, hogy a névsorból hiányzó, pataki deákokból lett honvédek neveit meggyeskedjenek összeírni, lehetőleg feljegyezve az illető katonai rangját s esetleg megsebesülését vagy a csatában elesését is. És minthogy igen valószínű az is, hogy az alábbi közölt névsorba tévedések csúszhattak be, méltóztassanak azokat a tévedéseket is helyreigazítani s a feljegyzésekkel együtt címemre megküldeni.

A hozzám jutott névsor a következő:

Prof. Pálkövi Antal	—	—	—	—	őrnagy
Futó Samu	—	—	—	—	százados
Szemere István	—	—	—	—	százados (?)
Bodnár Lajos	—	—	—	—	főhadnagy
Sáfrány Mihály	—	—	—	—	tüzér főhadnagy
Kiss Lajos	—	—	—	—	tüzér hadnagy
Bihon Károly (?)	—	—	—	—	tűz mester
Kovács Károly	—	—	—	—	tűz mester

* Ajánljuk e kérelmet lapunk t. olvasóinak nagybecsű figyelmébe azzal a tiszteletteljes hozzáadással, hogy a sárospataki 48-as szabadságharci deákok névsorának minél teljesebbé s hitelesebbé tétele céljából B. J. úr felhívását másokkal is közöljék, a kiktől esetleg adatok volnának kaphatók.

Szeremley Károly	—	—	—	tűzér altiszt
Édes Ábris	—	—	—	tűzér altiszt
Édes Vince	—	—	—	tűzér altiszt
Tóth István	—	—	—	honvéd őrmester
Baksay Dani	—	—	—	huszár őrmester
Soltész Sándor	—	—	—	huszár hadnagy
Jakab Gábor	—	—	—	zászlótartó
Simon Ferenc	—	—	—	huszár hadnagy
Nagy Samu	—	—	—	" "
Molnár Pál	—	—	—	" "
Kigyósi Tamás	—	—	—	huszár főhadn.
Gulyás István	—	—	—	huszár őrmester
Pataki Abrahám	—	—	—	huszár őrmester
Palóci József	—	—	—	honvéd hadnagy
Gere József	—	—	—	honvéd altiszt
Barati István	—	—	—	" "
Baksa János	—	—	—	" "
Lábas Endre	—	—	—	" "
Kerekes Lajos	—	—	—	őrmester
Kiss József	—	—	—	honvéd tiszt
Gulyás György	—	—	—	honvéd altiszt
Brózik Zsiga	—	—	—	tűzér altiszt (?)
Dankó Imre	—	—	—	honvéd altiszt
Székely József	—	—	—	" "
Batta Ignác	—	—	—	tűzér hadnagy
Barna Andras (?)	—	—	—	őrmester
Kocsi János	—	—	—	tűzér őrmester
Szép Dani	—	—	—	vadász "
Adorján Gedeon	—	—	—	" "
Gaal Elek	—	—	—	honvéd hadnagy
Vajányi Lajos	—	—	—	gverilla hadnagy
Tóth Samu	—	—	—	őrmester (?)
Dobai János	—	—	—	honvéd tiszt
Gyarmati János	—	—	—	hadnagy
Nyilas Samu	—	—	—	honvéd altiszt
Papszász József	—	—	—	gverilla tiszt
Mészáros József	—	—	—	honvéd altiszt
Böszörményi Sándor	—	—	—	őrmester
Juhász József	—	—	—	" "
Lányi Károly	—	—	—	" "
Székely Mózes	—	—	—	vadász őrmester
Szini ?	—	—	—	honvéd altiszt
Réti Ferencz	—	—	—	hadnagy
Barta Károly	—	—	—	" "
Tréti Török József	—	—	—	tűzér százados
Kálniczky Endre	—	—	—	hadnagy (?)
Farkas Laczi	—	—	—	" "
Pásztor Pál	—	—	—	(?)
Bojtár Sámuel	—	—	—	(?)
Bartha Mór	—	—	—	(?)

Sárospatak, 1899. dec. 13.

Buza János,
főisk. tanár.

A szeretet vendégségében.

A múlt november hó 18-án, Budapesten az „Országos Nőképző Egyesület” Erzsébet-émlék-ünnepélyt rendezett, melyre az egyesület elnöksége engem is kegyes volt meghívni.

Ennek, az ország első rangú nőnevelő intézetének híre már elég vonzó erővel bírhatott reám, hogy a megtisztelő meghívást elfogadjam, ha nem álltam volna is annak a felejthetetlen emlékek a hatása alatt, a melyet ennek az intézetnek 1893. március 25-én tartott örömmünepéről magammal hoztam; — a mikor magam is lelkemből áldoztam a hálás elismerésnek, az egyesület nagynevű, most már poraiban

áldott alapítója és elnöke: Veress Pálné, Beniczky Hermína nagy érdemei iránt.

Már akkor megjegyeztem, látva a jubiláris nagy közönségben protestáns egyházi életünk kitünőségeit, a szellemi arisztokrácia női tagjait, hogy nekem úgy tetszett, mintha egy hatalmas, magyar protestáns női főiskola falai közt voltam volna.

S most ezt a megjegyzésemet oly jól esik ismételnem. Avagy nem az jut-e önként eszünkbe, ha az Erzsébet-ünnepélyen megjelent és azon szereplő úrnők neveire gondolunk? Mert ott voltak: Özv. Gróf Teleky Sándorné, Rudnay Józsefné, Beniczky Szilárda; elnökök: Csiky Kálmánné, Gönczy Etelka, Br. Dániel Ernőné, Emich Gusztávné, Hegedüs Sándorné, özv. Patay Gyuláné, Szathmáry Király Anna, Gr. Pejacsevichné, Br. Vay Lilla, Szilassy Aladárné, Tisza Kálmánné, Wlassics Gyuláné, Zsilinszky Mihályné.

Ebben a hitemben még inkább megerősödtem akkor, a mikor a fenségesen szép ünnepély végeztével, — a melyen 120 növendék énekkarát művészi erő által vezetve s oly női szónokokat hallottam, a melyeknek özv. Gróf Teleky Sándorné, Csiky Kálmánné, Rudnay Józsefné s Emich Gusztávné, — a választmány egyik buzgó tagja özv. Patay Gyuláné szívességből meghívást nyertem a Lorántffy Zsuzsánna egyesület szeretet vendégségére, erre a felejthetetlen vallásos estélyre, mely szintén november 18-án este 6 órakor tartatott a ref. főgimnázium nagy termében.

Mindig örömmel és kegyelettel gondoltam ennek a fenségesen szép eszméktől áthatott egyesületnek alapítóra, szervezőire, irányadóira, jótékony szellemű, önzetlen lelkű női tagjaira. De a mi itt ezen az estélyen lelkem előtt feltárult, az az én képzeletemet míg egyrészt felülmúlta, másrészt a régi egyszerű múltak vallásosságtól áthatott, az eszményiség arany tiszta napsugaraiban tündöklő napjait költötte fel s igen igen boldognak éreztem magamat, hogy ebben a szeretet vendégségben mint igazán vendég résztvehettem.

A református főgimnázium díszes lépcsőcsarnokában felhaladva, a nagyterem előszobájába érünk, a hol ruháinkat elhelyezik s a bejáratnál fogad bennünket egy nemes, lelke jóságát arcán hordó úrnő, ennek a keresztyén gyülekezetnek diakonisszája, Szóts Farkasné, a ki a nemes célu egyesületnek jótékony filléreit gyűjti s az estélyre szóló jegyeket átveszi.

A nagyteremben már zsibong a gyülekezet. Hosszú terített asztaloknál ül vegyesen nő és férfi, szülő és gyermek, előkelő gazdag és egyszerűbb szegény. Itt nincs különbség a helyben.

Elénkbe jön egy nemes, egyszerűen öltözött méltóságos alak, a ki komolyan, de mégis nyájas szíves-séggel fogad bennünket. Lehetetlen nem érezni lelke jóságát már ebből a fogadtatásból is; mindenütt ott van, mindenik asztalnál megjelen, hogy jóságos, a nőiesség fényében elmerült arca sugarait hintse mindenre, a ki a szeretet vendégségében részt vesz. Ez méltóságos Szilassy Aladárné, a Lorántffy Zsuzsánna egyesület nagynevű megalapítója. Mellette vannak: Vargha Gyuláné alelnök, az alapításban vele méltó érdemet szerzett Dessewffy Emma, az egyesület titkára, Bontovits Ilona a segédtitkár, Petry Elekné ellenőr és Szabó Aladár theológiai tanár, ki az estélyek s az egyesület szellemi életének intézője.

Megnyílik a szeretet vendégsége az ő bensőségével, közvetlenségével. A terített asztalokról ifjú lányok theát, hidegsültet és süteményeket szolgálnak fel. Ez csak rövid néhány percig tart. Azután egy kis emelvénnyel a nagynevű Török Pál püspök életnagyságú

arcképe alatt megjelenik Szabó Aladár teológiai tanár egyszerűen nemes alakja. ki a tiszta keresztyénség eszméitől, a szeretet igéitől áthatott, apostoli egyszerűségű beszédet intéz a gyülekezethez. Csend, néma csend uralkodik a teremben, benső érdeklődés, áthatottság az arcokon. mely annál meghatóbb, minél inkább megfigyeli az ember azokat az asztalokat, ahol az apa, az anya gyermekeivel együtt kíván részt venni a szellemi, a lelki élet szükségének kielégítésében.

Mintha az az elköltözött nagy püspök arca maga is megelevenednék, gyönyörködnek egyháza híveinek evangéliumi lelkesedésében s egymás iránt való szeretetében.

Azután az olvasó asztalhoz ült Dessewffy Emma titkár s felolvas egy franciából fordított nevelési cikket, egy ifjúsági elbeszélést, természetes előadással, annyi közvetlenséggel, hogy a nagy terem csendje, felvont figyelme méltó visszhangja a rendkívül érdekes tárgynak, a melyről szólt.

Nincs ebben a felolvasásban hangos deklamáció, üres pathosz, a mit mond, azt szívből mondja és szívét találta.

Az elbeszélés egy meghatóan gyönyörű kis kép az életből.

A szeretettel, gondnal vallásosan nevelt kis fiú találkozik a tengerparton egy szeretet nélkül bolyongó, mások könnyűületére szorult, Istent sem ismerő elzüllött hasonló kis fiúval. Csodálkozik ennek lelki sóvárgásán, elhagyott rongyos külsőségével összhangzó sötét, vallás nélküli lelki világán, tanítja őt Istent ismerni, úgy a mint neki szerető szülei tanították.

A züllött gyermek kineveti, durva szavakkal illeti. De midőn az Isten ismertetésében a kis nevelő addig jut, hogy a mindennapi kenyeret is a jó Isten adja, az éhes tanítvány, ki rendes táplálékot sohasem kap, figyelmesebb és szelidebb lesz s imádkozni kezd abban a reményben, hogy holnap reggelre Istentől legalább egy zsemlyét kér.

A kis tanító erős hitével állítja hogy holnap Isten bizonyára elküldi a zsemlyét, még pedig megtalálja ezt ott, abban a sziklahasadékban. A másnap felviradt; a kis térítő nyugtalanul szalad, reggelijét csak félig költvén el. — a tengerpartra, zsemlyéjét gondtalanul rejtve el zsebében. Jön a megtérített is éhes gyomorral, szemét a sziklahasadékre szegezvén, a hová Isten az ő számára a zsemlyét rejtette. De hasztalan várakoznak mindketten: a zsemlye csak nem jelenik meg; a züllött fiú zúgolódní és gúnyolódni kezd, a mikor nemtője észre veszi a zsebjében levő süteményt s hirtelen a sziklaüregébe teszi. „Óh ezt nem az Isten küldte!” kiált fel amaz. „De az Isten akarta így, általam küldte, válaszolt emez.”

A szeretet vendégségének hallgatói egy mély érzés hatása alatt voltak fokozatosan s a szülék önkéntelen hálával gondolhattak Istenre, ki nekik megengedte, hogy gyermekeiket boldog családi életben, úgy nevelhetik, hogy Istent ismervé a társadalom elzüllött szegényein segíthetnek.

A gyülekezet örömeinek s a felolvasó kiváló úrnő iránt való elismerésének kifejezése után ismét egy ritka élvezet kínálkozott a jelen voltoknak. Gerock studtgárti hírneves lelkész író unokája, egy kedves fiatal leány lépett az emelvényre és egy másik leány társával, ki őt hegedűn kísérte, a gordonkán kifejtett művészi játékával ringatta és ragadta el a lelkeket. Majd dr. Katona Ernő szavalta el érzéssel Miklós Elemér VIII. osztályú gimnázium ifjú „Igazság” című

igazán szép költeményét melyben valódi költészet tárul elénk nemes érzéssel, az eszme és alak meglepő tökéletességével.

Élt egyszer egy tudós, ki bár sokat látott,
Egyet soh'sem látott még, az igazságot!
Feltette magában, az lesz feladatja,
Hogy az igazságot bárhol felkutassa
És ha megtalálta, rámutat majd: „tessék,
Ime itt az igazság, másutt ne keressék!”

A tudós a természet örök rendjében véli feltalálni az örök igazságot s felkiált: „Te vagy az természet, imádlak örökre!” De abban a pillanatban a fényes nap elborul, zivatar támad, mennydörgés dördül, villám csattan, dül a zápor s bár néhány perc múlva aranyos szivárvány tündöklök az égen, egy bokor mellől fájó ének hallatszik, a fülemile éneke.

Fészket a bős vihar szétszórta, leverte,
Halott kicsinyei szétszórva, levertve.
Nincsenek, hogy őt víg dallal fogadhassák.
Felsóhajt a tudós: „Itt nincs az igazság!”

Ekkor felhagy a tudós az igazság további keresésével. Múlnak az évek. Egy fagyos, téli estén egy halovány, arcu gyermeket vesz észre. Örökre fogadja, derék emberré neveli, kinél ő maga is boldog öreg korát éli.

A boldog családhoz utolsó szavai ezek:

„Most már megtaláltam ölelve titeket,
Mert nincs több igazság, csak a szent szeretet.”

A hallgatóság szemei örömkönyben usztak a költemény hallásán. Ezekkel a könnyelt szemekkel adóztam én is a fiatal költőnek, a szeretet vendégségéhez illő lelkesedéssel ölelve őt magamhoz.

Méltóan zárta be ezt a felejthetetlen estét Csűrös István püspöki titkár apostoli egyszerűségű biblia magyarázata és Mackay hittanhallgató buzgó imája, melyet összetett kezekkel, helyéről fölkelve, mondott a gyülekezetnek.

Ha még azt elmondom, hogy a Lorántffy Zsuzsanna egyesület 8 ismétlődő vasárnapi iskolát tart, 2–300 családot évenként állandóan segít, több száz gyermeket felruház, karácsonyra hetvenen felül menő szegény gyermeknek nyújt vigaszt, játékkal és ünnepi kalácscsal, talán ha nem egész híven, de szívem szerint megemlékeztem erről az estélyről, melynek vendégsége alatt éreztem az Úr lehelletét s lelkem szerint kívánom, hogy az Úr igéjétől áthatott lelkű nők, a kik ezt az egyesületet alapították, fentartják, sokáig örüljenek annak a boldogságnak, melyet a szeretet ad azoknak, kik szeretni így tudnak.

Tóth Pál.

KÜLFÖLD.

Pap-szentelés Trentonban. New-Jerseyben.

Trenton, Nev-Jersey államnak a fővárosa, egyike azoknak a helyeknek, a hol a magyarság nagyobb számban telepedett meg s a hol a református magyarság már régebben egyházzá szervezkedett. 1895-ben adott papot a már egyházközséggé szervezkedett reformátusoknak, az egyesült államokbeli református egyház belmissioi bizottsága, Jurányi Gusztáv személyében. De Jurányi Gusztáv, bármily tudós és tiszteletre méltó egyén is különben, a missionáriusi állás nehézségével

nem tudott megküzdeni s a helyett, hogy ő maga vezette volna a gyülekezetet, egyeseket, kik aztán az egyházat anyagilag is megkárosították, a nyakára hagyott nőni s így csak természetes, hogy utóbb kényszerülve volt lemondani.

Lemondása után a nekünk adatott megbízatásnál fogva Csánfordy Ferencet, akkor munkácsi segédlelkészt ajánlottuk az állásra. Ajánlatunk elfogadtatván, a nehéz viszonyok között s teljesen szétzilált állapotban levő trentoni magyar ref. egyház lelkipásztori állására, Csánfordy Ferenc hivatott meg, a ki is 1897. november elején vette át az egyház vezetését.

Egyetlen egyházunkban sem kellett annyi bajjal küzdeni, mint Trentonban. Az új helyeket az új lelkész a saját lelke szerint építhette fel. De Trentonban, már megszokták a könnyelmű gazdálkodást s a fejetlenséget, a zürzavart s néhány ember újra a régi állapotokat akarta visszahozni, de a lelkész, néhány jó, becsületes, s igaz reformátussal, rendet csinált s a két évi munkálkodásnak fényes eredménye egy 5000 dollárba került templom . . . 1897-ben, a mikor Csánfordy Ferenc átvette az egyház vezetését, alig 165 dollár vagyona volt az egyháznak. Azóta vették a templom helyét s felépíték a templomot s csupán 2000 dollár adósságuk van.

Ily nagyok levén a lelkésznek gondjai, de másrésről remélvén is azt, hogy a hivatalos magyar ref. egyházmegyét is megadja a zsinat, két év múlt el, a míg az egyházi törvények szerint a trentoni református egyház a philadelphiai angol egyházmegyéhez csatlakozott, s a melynek első gondja volt a lelkészt az egyház törvényei szerint felszentelni és beiktatni.

November hó 7-ikén történt meg ez a felszentelés és beiktatás.

Fenntartó egyházunk ugyanis a lelkész szenteléséről és beiktatásról nem úgy vélekedik, mint a magyar református egyház tiszáninneri kerülete, hanem igenis a szentírást ismervén el zsinórmértékül, e kérdésben is a szentírás alapján áll s a lelkész szentelést nem tartja kizárólagos püspöki jognak. Sőt mivel itt úgy az egyházmegyei, mint egyházkerületi elnökség évenként változik s csak a jegyzők állandók, erről szó sem lehet.

A lelkész-avatás s a felszentelt lelkésznek a beiktatása az egyházmegye jogkörébe tartozik, a mely e szertartás végzésére, legalább is három tagból álló bizottságot küld ki . . . Ha a felszentelendő még csak most végezte iskoláit, úgy az egyházmegyei gyűlésen megvizsgálják a jelöltet, s ha az eredményt kielégítőnek találják, úgy elrendelik a felszentelést és a beiktatást. Felszentelés nélkül senkinek nem szabad a sakramentumokat kiosztani.

A felszentelés és beiktatás végzésére kiküldött bizottság egy bizonyos napon megjelenik a gyülekezet körében — ott a gyülekezetben hajtja végre előbb a felszentelést s aztán a beiktatást . . . A szertartást rendes istenitisztelet előzi meg, a melynek ott elengedhetlen feltétele a biblia egy részének felolvasása.

Ez alkalommal e sorok írója tartotta az istenitiszteletet; imádkozott, — bibliát olvasott (II. Kor. IX. 1—15) s predikált, Zsidók V. 4. alapján s a gyülekezet alkalmi énekeket énekelt.

Az istenitisztelet végzése után, Dr. Sechler, a philadelphiai lelkészképző-intézet tanára, az egyházmegye állandó jegyzője lépett a szószékbe s rövid ima után felszólította a jelöltet, hogy álljon az úrasztalához s majd felszólította a gyülekezetet, hogy ha közülök valaki valami kanonjogi akadályt tud a lelkész felszen-

telése ellen, álljon elő. Miután senki sem állott elő, szép beszédei intézett a felszentelendőhöz s aztán feltette az ott szokásos kérdéseket, a melyek a hitre, a bibliára s a hivatalbeli elhivatásra s a buzgóságra vonatkoznak s miután a felszentelendő minden kérdésre megfelelt, letérdelt s mi négyen fejére tevének kezeinket, miközben Dr. Sechler imádkozott. Ezután Csánfordy Ferencet felszentelt lelkésznek jelentette ki s mi kézfogással adtuk bizonyosságát annak, hogy ő az egyesült államokbeli református egyház felszentelt lelkésze . . . Ezután rövid ima következett s a felszentelési szertartás ezzel végetért . . .

Dr. Sechler azután újra rövid beszédet mondott a gyülekezethez, s pár kérdést intézett a gyülekezet tagjaihoz s magához a lelkészhez s miután a lelkész és gyülekezet kölcsönösen ígéretet tettek arra nézve, hogy egymásiránt hűséggel és szeretettel fognak viselkedni. Csánfordy Ferenc fenntartó egyházunk törvénye szerint a trentoni magyar ref. gyülekezet lelkészi állásába beiktattatott s a gyülekezet előjáróival kezét fogott . . .

Ima és alkalmi ének zárta be a szép és lélekemelő szertartást.

A szertartás után a három tagból álló bizottság a lelkész lakásán magyar vacsorához ült, hol Dr. Sechler kijelentette, hogy három jó dolgot jegyzett meg a mai istenitisztelet alkalmával: első, hogy az egész gyülekezet énekel (Amerikában tudva levőleg nagyon kevés a közének, mindig énekkarak énekelnek); második, hogy minden egyes alkalommal szedünk perselypénzt; harmadik, hogy a férfiak a templomból kijövén, rágyujtanak . . . [a doctor maga is szenvedélyes dohányzó]. Ez utóbbi ugyan nem szép dolog, — de még is jobb, ha valaki nyíltan csinál valamit, mint nagyképüsködik. . . . Itt eddig igen sokan cselekesznek úgy.

A magyar embernek a természete a képmutatóskodást nem veszi be. Szivarozik, pipázik, mert megszokta, de nem hiszi, hogy ez lelki üdvére, vagy el-kárhozására valami befolyást gyakorolna.

A mértékletlenség más dűlőbe tartozik. Az ellen küzdenünk kell teljes erőnkkel és tehetségünkkel. Az élet ártatlan örömeit azonban magunktól megvonnunk nem szabad, mert Isten az életet nem siralomháznak teremtette.

Ezek körül s a magyar ref. egyház szervezete körül folyt a társalgás s hála Istennek sikerült a befolyásos egyéneknek érdeklődését még jobban felkeltőnk a magyar ref. missio iránt.

Kalassay Sándor.

IRODALOM.

* **Kovács Sándor**, pozsonyi ág. hitv. ev. theol. tanár régi jeles szerzők műveiből szerkesztett „*Imádságos Könyv*“-et rendezett sajtó alá, a melyben Áts Mihály *Arany Láncza*, Torkos András *Engesztelő Áldozata*, Hegyfalusy György *Százlevelű Rózsája*, Sartorius János *Magyar Lelki Órája*, Amd János *Paradicsom Kertjéből* vett művek foglaltatnak. Az Imádságos Könyv karácsonyra jelenik meg. Ára egyszerű kötésben egy korona, diszesebb kötésben három korona, a finomabb papírra nyomott s diszkötésű példányok ára öt korona. A megrendelés a kiadó *Balassa-Gyarmati Könyvnyomda Részvénytársasághoz* (Balassa-Gyarmat) intézendő. Ajánljuk az érdeklődők pártfogásába.

* **Jegyzőkönyvek.** A tiszáninneri ev. ref. egyházkerület ez évi őszi gyűlésének jegyzőkönyve, a melyet *Radácsi György*

papi főjegyző szerkesztett, maradandó becsű határozatokat tartalmaz, a melyek bizonyára elő fogják mozdítani anyaszentegyházunk fejlődését s virágzását, mert, hogy csak egyet említsünk, pl. a paróchiális könyvtárakról szóló szabályzat nem kisebbet céloz, mint azt, hogy a magyar prot. irodalom támogatása olyan mérvű legyen, a mely által biztosítva legyen a tudományos theol. művek előállítása. Vajha megértenék a többi kerületek is s követnék a példát!... A missiókról szóló előadói jelentés igen figyelemre méltó. Kár, hogy az egyes missionáriusok indítványai fölött nem volt eszme-csere s nem hoztak rájuk határozatot. Pedig pl. a *jenkei-kör* lelkeszének az az észrevétele, hogy **az idegen felekezetűek részére adott reversálisok ügyében a főök a más vallású anyakönyvvezetők működésében keresendő**, ugyanám megérdemelte volna a tárgyalást. Fel is hívjuk az érdeklődőket, de különösen a missiói bizottságot, hogy ebben az irányban tanácskozzanak s ha tenni kell, a mint hogy kell is, egy pillanatig se habozzanak a „jog, törvény és igazság” jelszavai alatt a szükségeseekben eljárni. — A tanügyi bizottság jelentése is figyelmet keltő s intézkedéseitől csak jót várhatunk. — Szalócy Pál főjegyző szerkesztésében jelent meg az *alsó-borsodi* egyházmegye őszi gyűlésének jegyzőkönyve, a melyben a többek közt követendő eljárást találunk az egyházmegyei szórványok összeírására vonatkozólag, a mire mindenütt szükség van, mert ebben a tekintetben sok a hiba s mulasztás, valamint a tévedés is, a mint erről a kerületi „Névkönyv” adatai tanúskodnak legvilágosabban. — Az *ungi* egyházmegye őszi gyűlésének jegyzőkönyvét Homoky Antal főjegyző állította össze. Fontos pont benne az ungvári missiói-körre vonatkozó előterjesztés; az egyházmegye tagjainak hálás kegyeletéről tanúskodik, hogy volt esperesének, idb. Szabó Endrének, a mostani esperes édes atyjának a csicséri temetőben síremléket állítanak. Feltűnő jelenség, hogy két egyház előjáróságát pénzbüntetés terhe alatt kell kötelessége teljesítésére kényszeríteni. — Szuhay Benedek főjegyző szerkesztette a felső-borsodi egyházmegye őszi gyűlésének jegyzőkönyvét, a melyből örömmel olvassuk, hogy az egyházmegye levéltára rendezve van, s hogy a lelkeszi-értekezlet tevékenyen működik. — Az Isten lelkének lehelletét érezzük mindenütt, a hol a lelkek munkások, tevékenyek s erejüket nem hagyják parlagon heverni.

Derzsi Szentábrahám L. Mihály: „A ker. hittudomány az unitáriusok szerint.” Kolozsvár 1899. Ára 3 korona. Hatalmas, természetes könyv, a melyben 412 nagy 8-adrétű lapokon van összeállítva az unitárius egyház hit- és erkölcstana, a melyet a múlt században latin nyelven Szentábrahám L. Mihály írt, most pedig Derzsi Károly magyarra fordított. — Tekintve a munka régiségét, be kell vallanunk, hogy szerzője jól iskolázott író volt, a ki rendszeresen, a dogmatikus felfogásoknak, írói modernak megfelelően foglalta egybe egyháza tételeit. Az előszóban, a melyet Ferenc József unitárius püspök írt, jó volt hivatkozni arra, hogy a fejlődés nyomaiban ma már nem úgy vélekedik az unitárius egyház egy és más kérdésben, mint a múlt században, mert bizony enélkül a megjegyzés nélkül könnyen azt mondhatnók, hogy az unitarismus csak olyan orthodox, mint az oly sokszor kárhoztatott kálvinismus, a melyet az unitarismus kiválóan szeret céltáblául felállítani. Hogy a mai unitarismus csíraszerűleg ott van ebben a múlt időbeli alkotásban, az bizonyos, hiszen a csírában minden benne foglaltatik, — de hogy Szentábrahám éppen olyan unitárius lett volna, mint pl. hogy csak egyet említek a sok közül, a ki abban tetszeleg, hogy vizes lepedőket borítgat reánk feledve, hogy maga is hűlést kaphat, t. i. Kanyaró Ferenc kolozsvári unit. gimn. tanárt, — hát ezt bizony nem tudom kiolvasni ebből a munkából, a melynek teljesen orthodox az álláspontja. — A fordítás igen élvezhető, magyaros, dicséretére válik Derzsinek. Azoknak, a kik az unitarismus dogmatikája, erkölcstana, általában theológiája iránt érdeklőd-

nek, szívesen ajánljuk e művet, mint régi alkotását, egy hivatott írónak.

* **Csurka István** szerkesztésében megjelent a „hajdúvármegyei tankerületi tanítók Göncy egyesületének évkönyve,” a mely három évi idő-szaknak a beszámolóját tartalmazza, ügyesen összeállítva. A szép célú egyesület, a mely az u. n. debreceni filléres könyvtárt is létesítette, sokra van hivatva s óhajtható, hogy célját elérje.

* **S. Szabó József-től** megjelent a *tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület* 1899—1900-ik évre szóló „Évkönyve,” mint e nemből a 16-ik évfolyam füzete. A füzet közli a tiszteletbeli, alapító s pártoló tagok névsorát; amazok száma 6, emezeké 17; a pártoló tagok 147-en vannak. A tulajdonképeni tárgy az ez év július havában Hódmezővásárhelyen tartott közgyűlés jegyzőkönyve, a mely kimerítően tudósít a gyűlés lefolyásáról, benne van a közgyűléssel kapcsolatos események leírása, a melyben a tagoknak Hódmező-Vásárhelyen való ellátása, szórakozása, gyűjtemények megnézése, hangversenyen megjelenése van élénk színezéssel leírva; közölve van a gyűlés reggelén tartott istenitiszteleten mondott imádság *Bányai Sándortól*, *Dóczy Imre* elnöki megnyitója, a mely nagyobb részében a Dr. Klamarik János haláláról való megemlékezés, átszöve és megfigyelésekkel az elhunyt férfiú munkásságát illetőleg, — a jegyző jelentése után a felolvasások következnek ebben a rendben: *Dr. Nagy Zsigmondtól*, *Dr. Ernyei Istvántól*, *Kiss Józseftől* s *Bodnár Bertalantól*. Tartalmas, mélyen járó értekezés mind a négy, bizonyosság a mellett, hogy íróik nem efemer értékű dolgozattal álltak elő, hanem a felvetett kérdést megoldólag akarták tárgyalni s tárgyalták is. Vegyes közlemények cím alatt, négy rendbeli különböző úgyról van szó. Tartalmas évkönyv, a melyet ugyanám méltó többször is átolvasni.

* **Révész Kálmántól**, mint a „Kassai Kazinczy-Kör” alelnökétől megjelent a nevezett egyesület ez évi őszi közgyűlése alkalmából tartott megnyitó beszéde, a melynek buzdító, lelkesítő szavai bizonyára hatással lesznek a Kör pártolásában fukarkodókra s az „úri város” művelt közönsége követni fogja Eperjes példáját, a mely a maga „Széchenyi Kör”-ével előkelő helyet vívott ki a vidéki városok sorában.

* **Bodnár Lajos** volt kisújszállási tanártól teljesen az új középiskolai tantervhez alkalmazott „Földrajz” jelent meg Stampfel Károly pozsonyi könyvkereskedő kiadásában. A múlt évben heves polémiaja volt Bodnár Lajosnak tankönyve miatt, a mely most, II-ik javított kiadásában elnyerte az approbatot. A csinos kiállítású könyv ára kötve 70 kr., kötetlen 50 kr.

* **Szikszay Zoltán** „Emlékkönyv” cím alatt kiadta azokat a beszédeket s költeményeket, a melyek Szilágyi István volt máramaroszigeti ev. ref. tanár s igazgató mell-szobrának leleplezésekor hangzottak el. A füzet, a melyben benne van a máramaroszigeti iskola volt kiválóságának az életrajza is, 50 krajcárért kapható s a tiszta jövedelem a Szilágyi-alap javára fordítottatik.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetési felhívás

a „Sárospataki Lapok”

XIX-ik évfolyamára.

A „Sárospataki Irodalmi Kör” deczember hó 9-én tartott közgyűlésében továbbra is fentartandónak mondotta ki közlönyét, a „Sárospataki Lapok”-at s szerkesztésével csekély-

ségünket bizta meg. Mindkét irányú elhatározásában az a biztató reménység vezette a közgyűlés tagjait, hogy a közlöny multjának megfelelő leendő annak jövője s a mi törekvésünket támogatni fogják mindazok, a kik a magyar protestántizmus érdekében szükségesnek látják a toll fegyverével sikra szállani.

Nem hiszszük, nem akarjuk elhinni azt, hogy azok, a kiknek vagyon szemök és fülök, melyekkel a mai állapotokról tudomást szereznek, ne tudnák azt, hogy a szellemi fegyverek forgatására nagy szükségük van a magyar protestánsoknak!

Ujjal mutatunk-e arra az irányzatra, a mely ellen unos-untalan harczolunk? Egyenként válogassuk-e ki e felhívás kapcsán azokat a jelenségeket, a melyek kétségbevonhatlanul arról tanúskodnak, hogy a magyar protestánsok ereje meggyöngyült, szavuk hatástalanná vált s törekvésük a hiábavalósággal azonossá kezd lenni? Apróra szedve mutogassuk be, hogy itt is, ott is kárt szenvedünk, sebeket kapunk s a lélek örököse mintha nem akarna teljes erejében nyilatkozni?

Nem tesszük, legyen elég e kérdések felvetésével ráirányítani a figyelmet arra, a mit a „Sárospataki Lapok“ szent kötelességének ismer folyton a felszínen tartani, a lelkeket ébresztetni, a fenyegető veszélyre figyelmeztetni s az orvos szerekről a vélemények megnyilatkozása folytán gondoskodni.

A magyar protestántizmusnak mindig az volt az ereje, hogy a szellemi harctól nem vonakodott, hanem teljes fegyverzettel, a lélek tüzeiben megacélozódott fegyverzettel jelent meg a harc-téren!

Ezzel a régi erővel akarunk mi is harcolni igazságunkért, jogainkért, életünkért! A ki megért bennünket, az sietni fog fegyvertársunkká lenni. Abban az édes reménységben vagyunk, hogy sokan, mindnyájan megértének bennünket, a kik protestánsok e hazaföldjén.

Mert sokakra, mindnyájunkra vár a feladat, hogy a protestántizmust megvédelmezzük! Lelkiismereti s hazafiúi kötelesség ez egyaránt!

Vajha ne csalódnánk! Úgy szellemi, mint anyagi támogatást bizalommal kérünk azért mindazoktól, a kik lét-érdekeinket a „Sárospataki Lapok“ útján is meg akarják oltalmazni s a magyar protestántizmusért vívott harcot diadalmassá óhajtják tenni!

Lapunk előfizetési ára marad a régi t. i.

Egész évre 10 kor.

Félévre 5 „

Negyedévre 2 „ 50 fillér

Az előfizetési díjak legcélszerűbben postautalványon küldhetők be Pásztor Sámuel főiskolai tanár, mint Irodalmi Köri pénztárnok nevére.

Sárospatak, 1899. dec. 16.

Dr. Tüdös István,
felelős szerkesztő.

— A sárospataki Irodalmi Kör legközelebb folyó hó 9-én közgyűlést tartott Fejes István elnöklete alatt. A közgyűlésnek tárgya a Sárospataki Lapok ügye volt. A szerkesztő letette megbízatását a közgyűlés kezébe, tehát a jövő évre szerkesztőt kellett választani. A közgyűlés

e kérdésben igen hamar s igen könnyen megegyezett: teljes bizalmának nyilvánítása mellett ismét Dr. Tüdös Istvánt kérte fel egy évre a lap vezetésére. A másik, szintén a Sárospataki Lapokat érdeklő ügy volt a közlöny sajtóvétségi pere. Tudvalevőleg meghozta a kassai kir. ítélőtábla is a maga ítéletét, mely felmentő a másodelnök személyére nézve, de nem tartalmaz felmentést magára a tényre nézve. Pedig ha ez be nem következik, az a szomorú helyzet áll be, hogy tényleg a lapban semmiféle dologhoz se lehet komolyan hozzászólni, mely a politikát érinti, tehát se tanügyi, se egyházpolitikai kérdéshez. Lehet-e aztán így lapot egyáltalán szerkesztetni? Azt érezte a közgyűlés, hogy valamit okvetlen tenni kell, hogy a lap körül forgolódóknak szabad keze legyen. Előbb azonban be kell várni a kuria döntését, mely még elvi jelentőségű döntés is lehet. Bár végét szakítaná ennek az áldatlan állapotnak! A közgyűlés a teendők megbeszélésére bizottságot küldött ki, melynek tagjai Maklár Pap Miklós elnöklete alatt Radácsi György, Novák Lajos, Dr. Tüdös István s az irodalmi kör jegyzője. Ezt a bizottságot kérte fel a közgyűlés arra is, hogy a főtiszt. egyházkerület határozata értelmében adjon véleményes előterjesztést arra nézve, miképen gondolja a Sárospataki Lapok fenntartásának ügyét legcélszerűbben megoldani. (Cs.)

— Kiss Józsefet, a pápai ev. ref. theol. akadémia tanárát a pápai egyház e hó 6-án meghívás útján lelkészül választotta meg.

— A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye komolyan hozzálátott egy leány internátus szervezéséhez, kapcsolatban a Nyiregyházan fennálló községi polgári leányiskolával. Az egyházmegye saját pénztáraitól a mit csak elszakíthatott, úgy egyszerűságmindenkori építkezési alapra, mint évi fenntartásra, örömmel és készséggel adta oda. Szabolcs vármegye közönsége is felajánlott évi 800 frtot, 20 évig, négy leányka évi felvételi díjául, Erzsébet királyné emlékére. Az egyházkerület is kilátásba helyezte segélyét, mihelyt a tervezet kilép a cselekvés terére. Legközelebb folyó hó 7-én ismét ülésezett a létesítő bizottság Nyiregyházan, hol a további gyűjtés módzatait beszélték meg s többek közt egy 3 tagu bizottságot küldtek ki a nagyvárad internátus megszemlélésére. Örömmel és reménnyel vette a bizottság az esperes azon tudósítását, hogy református egyházunk igazi Vesta-papnői: a gróf Dégenfeld család nőtagjai, ez ügy iránt is meleg érdeklődéssel viseltetnek és tekintélyes anyagi segítséget helyeztek kilátásba. Szóval az ügy szépen halad s Nyiregyháza városa is bizonyára öregbíteni fogja dicsőségét egy alkalmas telek ingyen adományozásával, melyre szintén alapos kilátás van. (A.)

— A római katolikus paróchiális könyvtárak szervezését ajánlja Dr. Honti plebánus az „Esztergom“ ez évi dec. 13-iki számában . . . Vajjon nem intő jel-e ez arra, hogy mi protestánsok a Fejes-féle szabályzat szerint az eszmét minél előbb megvalósítsuk?

— Jog, törvény és igazság! E hármas jelszóval ugyan miként egyeztethető össze az az eljárás, hogy az *anyakönyvvezető hivataloknál*, mint az „Unitárius Közlöny“ írja, *reversális mintákat tartanak a r. kath. egyház részére?* . . . Arculütése ez a jognak, törvénynek és igazságnak!

— A kongrua összegek kiosztását a vallás- és közoktatásügyi minisztérium e héten megkezdte, de tekintettel a kimutatások óriási nagy számára, a melyek mostanáig csak részben vannak felülvizsgálva: a kiutalások csoportonként, arányosan küldetnek meg az egyes felekezeteknek az illetékes püspökök útján. A tiszáninneni kerületnek mintegy 65 lelkésze kapja meg az első csoport-

ban a kongruát. A második csoport valószínűleg karácsony és újév között, a többiek újév után fogják megkapni az 1899-ik évre megállapított összeget. — Ezt az értesítést tájékoztató és egyúttal megnyugtató is közöljük méltóságos Dókus Ernő országgyűlési képviselő úr szívese folytán, a kinek e helyen is hálás köszönettel adózunk a hozzánk ez irányban intézett leveléért.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Azari. Az egyház-fegyelmi szabály-javaslatra vonatkozó észrevételeket megkaptam, de közölni csak a jövő évben fogom, mert a cikk terjedelmes, a lap pedig még mindig szűk terű. Ha jobbra fordulnának anyagi viszonyaink, nem kellene várakozniok az íróknak cikkek megjelenésére, hanem a beküldés után rögtön közölnök. Vis maior ránk nézve az előfizetők csekély száma! — **P.** A két könyvnek az ismertetése a jövő évre marad. Akkor is meg lesz a jelentősége. Bizony a tárcával is soká kellett várunk, de jobb későn, mint soha. Az is hamarabb jött volna, ha folyton adhatnánk mellékletet. — **T.** A szép tudósítást köszönettel vettem s a mai számban adom. A jelzett cikket nagy érdeklődéssel várom. Flóre is köszönöm. —

Nagytisztelétű s tek. egyházi előljáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytisztelétű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Debrecenben, a Széchényi-utca 1805. szám alatt volt, 1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kiviteli orgonákat, állító termekben teljesen elkészíthetők s azokat átvizsgálás után megrendelési helyekre szállítom. Munkám jóságáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente 10–15 ev. reform. egyháznak szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelen a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István,

3–3

orgona-építő.

Soos L. A vegyest rögtön felhasználtam, a levél pedig a következő számban fog jönni. A „Biztató jel”-nek nem volna-e visszhangja? Talán optimista hang ömlött el rajta s a valóság egészen más? Vagy pedig a célzás nem volt helyén való? — **Z.** A könyveket megkaptam s az illetékesek a kiválasztottakat közékhöz vették. A nekem szántakat köszönöm. A könyvismertetést a jövő számban közlöm. — **R.** A tagsági-díj ügy rendezve van. A lapot küldjük a jelzett helyre s ha nem lesz meg a kívánt eredmény, értesítelek. A legatussal tudattam a tudnivalókat. — **B.** A gimnáziumokról szóló ismertetés a jövő évre marad. Csak küldd a folytatásokat — **G. A.** A missio-ügyi cikket a biblia olvasási kalauz indokolatlan volta miatt nem közölhetem. Biblia olvasási útmutatással szerintem másként kell eljárni. Csak a kijelölt helyeket szabad olvasni. másokat nem? . . . — **S.** Hogy theologiai tanár miért megy lelkész állásra? . . . Ugyan-ugyan kicsoda ismerheti közlünk csak egy felebarátunk szívének is titkos vágyait? Ezer és egy oka lehet annak, hogy állást cserélnek az emberek. Hogy esetleg a kedvezőbb anyagi helyzetnek is van befolyása a változásra, valószínű. mert az bizonyos dolog, hogy még ma sem következett be az az óhajtott állapot, hogy a theol. tanári állásnak olyan javadalmának kell lennie, hogy arról anyagi szempontból senkinek se legyen oka eltávozni. Hogy miért óhajtott ez az állapot, ennek a fejtegetésébe nem bocsátkozhatunk bele üzenetváltás közben.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

Karácsonykor jelenik meg Kovács Sándor imakönyve az evangéliumi nép számára.

Az egyházi irodalomban egyedül áll tartalmával, díszes kiállításával és olcsóságával a protestáns egyházi imák gyöngyeinek gyűjteménye.

1900. január 1-ig a b.-gyarmati könyvnyomda részvénytársaságnál elővételi áron kapható, hogy a könyvkereskedők hasznát a vallásos közönség élvezhesse.

Színes keménykötésben — frt 50 kr.
Díszes angolvászon kötésben arany-metszettel finom miniszter papíron csattal 1 frt 50 kr.

Elefántcsont utánzattal vagy díszes bőr-kötésben arany metszettel, pergament papíron díszes csattal . . . 2 frt 50 kr.

Január elseje után, ha a mű könyvkereskedők útján szeretnénk meg, az árak 40%-kal magasabbak lesznek.

Lelkész vagy tanító uraknak egy havi elszámolásra bizományba is ad imádságos könyveket

**a balassa-gyarmati könyvnyomda
részvénytársaság.**

1–1

Utolsó előtti hét.

5–7

6

1 korona.

Főnyeremény

100,000

korona ért.

5 nyermény 20.000 kor.

stb. ért.

Kivánatra 20% levonással készpénzben kifizetjük.

Első húzás

VISZAVONHATATLAN

már január hó 4-én.

Megrendeléseket

pontosan teljesít:

NAGY JÓTEKONYSÁGI SORSJÁTÉK

kezelősége

A BUDAPESTI POLIKLINIKAI EGYESÜLET KÖRHÁZA JAVÁRA.

Budapest,

IV. Kossuth Lajos-utca 1. sz.

SÁROSPATAKI LAPOK.

Előfizetési díj:

Helyben és vidékre postai
székküldéssel, egész évre
6 frt, félévre 3 frt 50 kr.
Egyes szám ára 10 kr.

A protestáns egyházi és iskolai élet köréből.

A SÁROSPATAKI IRODALMI KÖR KÖZLÖNYE.

Hirdetések díja:

Égész oldal 8 frt, fél
oldal 4 frt, negyedrészes
oldal 2 frt.
Esenkívül bélyegdíj 30 kr.

— MEGJELEN MINDEN HÉTFŐN. —

TARTALOM: „Karácsony ünnepén.” — „Pusztúlunk . . . veszünk.” Dr. Németh Imre. — „Ev. ref. felsőbb leányiskoláink állapota az 1898/99-ik iskolai évben.” Zsolnai J. — „Karácsonykor.” Janka Károly. — „Az egyházközségi fegyelmelés.” Paikoss Endre. — „Vidéki levél.” Soós Lajos. — „A németországi őszi egyházi és iskolai gyűlésekről.” — „Könyvismertetés.” Zorányi Jenő. — „Irodalom.” — „Vegyes közlemények.” — „Hirdetések.”

Karácsony ünnepén.

Csillag tűnt fel egykor az égen, a mely csillagnak felragyogásakor égi seregek ajakán zengett szent ének, visszhangozva a földtől s egyszerű emberek és bölcssek menének hódolatot mutatni, tiszteletet tenni annak, a kinek eljövetelekor a csillag felragyogott.

„Az asszonynak magva meg fogja törni a kígyónak fejét,” így hangzott a kegyelmi ígélet ott az első bűn elkövetésekor a paradicsomban s hangzott aztán a mester ajakáról a beváltott ígélet: „én vagyok az út, igazság és élet.”

Nagy távolság volt időben is, lélekben is az ígélet s az ígélet beváltását jelző csillag felragyogása között! Hogy mennyi az idő? . . . számokban ki nem fejezhető, annál inkább érezhető azonban az, hogy épen annak a csillagnak ragyogó fényét, a mely egykor örömmel, megváltásnak, szabadulásnak, világosságnak, szeretetnek s dicsőségnek a fénye volt, ma a művelt kor szelleme nem akarja, (legalább úgy látszik, hogy nem akarja!) vagy legalább is nem tudja befogadni!

Vajjon ma, a békeségnek, a szeretetnek ünnepén magokba szállnak-e az emberek s megszentelik-e a szeretet királya eljövételének emléknapiját azzal, hogy a szeretetet gyakorolni fogadják fel lelkük mélyén?

Békeség és szeretet! Nem merő vallásos fogalmak, nem is pusztá erkölcsi eszmék, hanem igenis élet a maga igazában!

Ki volna olyan vakmerő, a ki ismerve Krisztus életét, bárminek tartja is őt, azt mondaná: „ő sem volt békeség és szeretet köve?”

Pedig ilyen vakmerők mintha fölös számmal állanának elő a 19-ik század alkonyán a kor szellemétől megbódultak soraiból. Pedig a békeség és szeretet ellenségei mintha nem kis számmal volnának még ott abban a körben sem, a hol egy a jelszó, egy a jelvény: Krisztus és kereszt!

Oh nem a békeség s nem is a szeretet csúfolódó hangja szól lelkemből ez újjal mutogatással kapcsolatban, hiszen a csúfolódás már a harcnak s a gyűlöletnek az első lehellete, hanem a művelt korban is harcoló szerepre vágyódó sereg indulatját akarom érzékeltetni, a mely sereg a karácsonyi örömeiket: „dicsőség a magas mennyeiben az Istennek; békeség a földön s az emberekhez jóakarát” célzatosan lefoglalja s az egyéni örömet, a családi boldogságot s szeretetet is beszövi olyan hálóval, mely arany színű, de hamis tartalmú.

A karácsony ünnepén mindenkor fájhat az az érző szívnek, hogy a békét s szeretetet megkeserítik a béke s szeretet színlelő emberei!

Hát az a csillag, a mely felragyogott ott Bethlehem felett, elhalványult fényével, sugáiraival? Hát azok az eszmék, a melyek a Krisztus vallás-erkölcsiségében örök életre szólnak kisajátíthatatnak a hűtlen sáfárok által?

Nem! Soha! A karácsonyi csillag fénye csodálatos szépséggel, átható erővel ragyog s a békeség, a szeretet fedelme ma is dicsőséggel uralkodik a béke s szeretet híveinek körében.

A protestáns templomok falaiban visszhangozhat az angyali seregek éneke: azokban béke s a szeretet honol! Vajha ez a béke és szeretet ne volna próbára téve a hamis próféták által. Akkor lenne igazán boldog ünneplésünk!

Pusztúlunk . . . veszünk . . .

E lap múlt szombatán egy kövér betűs hasábot láttam s elolvastam az első kikezdést . . .

Nem tetszett.

Olvastam tovább . . . Azon panaszkodik a t. szerkesztőség, hogy a magyar protestánsok ereje gyengült, szavuk hatástalanná vált s törekvésük a hiábavalósággal azonossá kezd lenni . . . Itt is, ott is kárt szenvedünk, sebeket kapunk . . . s *panaszkodik az előfizetési felhívásában.*

E premissza után ajánlja a t. szerkesztő úr páncéaként a lapot, a „Sárospataki Lapok“-at.*

Hát ez is jó . . . de ez nem olyan orvosság, ami a biztos gyógyulást eredményezhetné. Nem is korszerű orvosság.

Foglalkozzunk azonban első sorban a felvetett kérdéssel.

„A magyar protestánsok ereje meggyöngült . . . itt is, ott is kárt szenvedünk.“ . . .

Mi kálvinisták ezen veszteségeket több kevesebb joggal nemcsak vallási, de egyszersmind nemzeti veszteségnek is szoktuk tekinteni, mert úgy vagyunk meggyőződve, hogy vallásunk ügye, nemzetünk ügye, vallásunk vesztesége: nemzetünk, hazánk szabadságának, alkotmányosságának, boldogabb jövőnknek vesztesége.

Az a kérdés: igaz-e a premissza?

Igaz!

Nos, ha igaz, hát akkor mit kell tennünk?

Forduljunk talán az apostoli királyhoz, vagy a törvényhozáshoz, vagy egyházi főhatóságainkhoz s onnan kérjük és onnan várjuk a segítséget?

Az első fórumhoz alkotmányunk tételei alapján nem fordulhatunk. Jog államban élünk. Törvénytelen erőszak egyházunkkal szemben nem alkalmaztatik. Autonómiánk törvényekkel van körülövezve, fegyverrel, máglyákkal nem dolgoznak ellenünk. Tehát nincs okunk se országos panaszra, se fegyveres felkelésre, se forradalomra . . . Nagy ellenségeink nincsennek, a kikkel szemben a véres lobogót kellene körülhordoztatnunk . . .

Béke van . . .

A törvényhozástól, a mit várhattunk, a mit a kormánytól kivihettünk s autonomikus szervezetünk legfelső foruma utján kértünk is, azt megkaptuk.

A kongrua rendezve van.

A segítség megjött.

De hátra van még a mi egyházi szervezetünk fellegvára: az egyházkerületi közgyűlés és a konvent.

A magyar kálvinisták egyházi- és világi elemének krémje foglalja el ezeken a posztókat.

Mindannyian magas társadalmi állású, országos tekintélyű, részben nagy vagyonnal rendelkező emberek . . . Vannak olyanok is, kik felfelé épűgy, mint lefelé teljesen függetlenül cselekedhetnek. Legtöbb azonban kötve van bizonyos magasabb s olyan politikai tekintetek által, a melyek a mi egyházi felfogásunknak s a mi protestáns érdekeinknek legkevésbé se kedvezők. Ezek képeznék itt a többséget: legyünk őszinték és igazságosak s főleg lássuk be azt, hogy egyházi főhatóságaink se alkalmasak arra — béke idején, hogy a mi érdekeinket hathatósan pártfogolják, — annyival kevésbé, hogy azt emeljék, fölvirágoztassák, sőt arra se, hogy a mai posványból kiemeljék.

* Ez tagadhatlanul félreértés, de „bona fide“ történő félreértés. Szerk.

Nos tehát . . . nincs-e más hátra, mint a kétségbeesés?

A ki megijed, a ki elcsügged, az már veszve van . . .

Mi még nem ijedtünk meg. Az elcsüggedéstől is távol állunk.

Csak egy bajunk van, a lomhaság, az hogy nem törődünk eléggé se magunkkal, se a hozzánk tartozókkal, se véreinkkel, se hitsorsosainkkal, se vallásunkkal, se jövőnkkel.

Hányan vagyunk?

Az 1857. évi népszámlálás szerint 1 millió 828 ezer, az 1869-iki népszámlálás szerint 2024332, az 1880. évi népszámlálás szerint 2031803; az 1890-ik évi népszámlálás szerint pedig kerekszámot véve 2060000 volt az ev. ref. száma.

Bizony eléggé kevesen vagyunk, az összes lakosság 13%-ját képviseljük.

De tekintettel arra, hogy hitsorsosaink az ország termékenyebb vidékeit lakják, hogy nálunk a népoktatás ügye meglehetősen felkarolt s hogy aránytalanul kevés köztünk az analphabet: mégis tekintélyes erőt képviselünk, ámbár nagyon lassan, aránytalanul lassan szaporodunk, ugyanis az izraeliták szaporodása 1857—1880-ig 54.7%, a r. katolikusoké 20.1% az unitáriusoké 3.7%; az ág. evangélikusoké 11.3% a kálvinistáké 11.2% volt.

Ha tehát nincs alkalmas külső egyházi tényezőnk arra, hogy a mai, rosznak ismert állapotot segítsünk, kell, hogy önmagunkban keressük és találjuk fel azokat a tényezőket, a melyek alapján egyházunkat felvirágoztassuk.

Miből áll az egyház? . . . Papjaiból és a hívőkből.

A hívők nagy tömegével szemben lehetetlen kimondani a fejlődés képtelenségét, azt, hogy nem alkalmas arra, miszerint jobb helyzetbe jusson s hogy egyházát szolgálja, különösen lehetetlen a mi népünkkel szemben annyira igazságtalannak lenni, hogy be ne ismerjük róla azt, miszerint feltétlenül értelmes, szorgalmas és józan gondolkodású.

Megvan tehát az alap . . .

S lelkezeink?

Az előrehaladt korszellem azoktól, kik a nép vezetőiül rendelve, olyan tényezők bírást követeli, a melyeket a mi theologiai tanrendszerünk mellett főiskolánkban nem igen lehet elsajátítani . . . (?? Szerk.)

Aztán a legutóbbi időkig a protestáns papok javadalma a legtöbb egyházközösségben a legkisebb igényű ember megélhetését is alig biztosította. — Innen van az, hogy a pap a modern élet fegyvereivel felövezve nem lévén, ki sem léphetett azokra a küzdőterekre, a melyeken a társadalom mai u. n. oszlopoi eljátszások szerepeiket s kiosztják a mások szerepeit . . . s játszotta otthon a Diogenes szerepét . . . a mi nem nagyon mulatságos és főleg igen kevésbé méltányolt szerep a mai nemzedék előtt, mely a véka alá rejtett mécesest nem tudja méltányolni s a visszavonulás okát igen kellemetlenül magyarázza . . .

Papjaink ezen visszavonulásának egyik következményevolt az, hogy népe nem ment többé hozzá tanácsot kérni, hanem elment a korcsmároshoz, ott vigabban is lehetett tanácskozni . . .

A korcsmában pedig a papot, vallást nem igen dicsőítették eddig . . . Ennek folyamánya lett a válástalanság, lett az, hogy vallásunkat tömegesen hagyják el . . .

E tárgyban ki nem tudna még hatásosabb oko-

kat s következményeket felhozni? . . . De hagyjuk a rekriminációkat, a szemrehányásokat. Ismerjük a helyzetet s annak tarthatatlanságát. . . Tehát gondolkozunk csak a kibontakozás felett. . .

Tegyük úgy, a mint a nálunk sokkal csekélyebb számú lutheránusok — sőt úgy, mint az ezeknél is kevesebb zsidók: tartsunk össze . . . segítsük hitsorsosainkat minden téren: az ipar, a kereskedelem terén. Iskoláinkra áldozunk; főiskolánktól, a hol papjainkat nevelik, különösen ne sajnáljunk semmi áldozatot. . . . Ezek mind jó tőke befektetés, a melyek busásan jövedelmeznek önmagunknak is — mert hisz egymást segítjük, egyházunknak is, mert hisz egyházunk erőssége, gazdagsága; a mi erősségünk, gazdagságunk az hazánkban is, mert a mi hazánk sorsa, boldogsága még mindig egyenes arányban van a protestantizmus sorsával, boldogságával. . .

Fontos dolog, hogy lelkészeink minden fokoza-
ton megkapják a saját társadalmi állásukhoz illő dota-
ciót. . . Egy kálvinista püspök — vajjon nem abnor-
mis és kétségbeejtő-e, hogy az ő évi jövedelme 1500—
2000 frt legyen.

Nevetséges az a híres s annyiszor emlegetett
protestáns buzgóság, a mely ezen nem segít. . .

Ne mondja énnekem senki azt a chimeriát, hogy
a protestáns pap hagyományos szegénysége, szerény-
sége nem igényli a nagyobb, vagy a nagy jövedelmet.

Ezt a hypokrisztát a modern világ hazugságnak,
irigységnek nevezi. . . A püspöki állás, méltóság. A
méltóságnak társadalmi kötelességei vannak. Ez alól a
kálvinista püspök se vonhatja ki magát.

Az eszperesek? Ezek az urak évi 50—100 frtot
kapnak ezen kitüntetésért. . . Végeznek olyan mun-
kát, a melyért 2000 frt is szegényes dotáció volna
. . . Nem sarlatánizmus-e elkívánni a más idejét mun-
káját — ingyen, csak azért, mert ez azelőtt is úgy
volt. Igen így volt. De a kor változott. Egy vicispán-
nak pár száz évvel ezelőtt az évi fizetése 8 rhénes frt
és egy fejelés csizma volt. . . Ma egy ilyen közigaz-
gatási kapacitás a megyét felforgatná, ha minden mel-
lékes naturálián kívül 2—4000 frtot nem jövedelmezne
neki a dekoruma. Miért volnának csak a papi stallu-
mok kivétel a kor szellem kíváncsi, igazságai alól?

A papi állások, a paróchiák jövedelmei is cseké-
lyek. Ezt is fejleszteni, gyarapítani kell. Van erre ezer
mód. Mind tisztességes. Nem kell, nem is lehet a refor-
mot egy két év alatt keresztülhajtani, mert az
megölné az egyházat. Az egyház örök — annak életé-
ben 20—40 év nem számít. 20—40 év alatt pedig a dolgot
oda lehet vinni öntudatos munkával, hogy papjainknak,
tanítóinknak a fizetési alapja megsokszorozható.

Ha a megélhetési alap nagyobb, s biztosabb lesz,
ha iskoláink kiépítettnek: egyházunk minden terét egy
új szellemtől áthatott generáció foglalja majd el, a
melynek nem lesz módjában többé a felett panaszo-
kodni, hogy a „magyar protestánsok ereje meggyön-
gült. . . itt is, ott is kárt szenvedünk. . .“

Legyünk azonban a fejlődő generáció iránt is
méltányosabbak. Adjunk kezébe modern fegyvereket
olyan tudományt, a mely nem csak a Pentateuchust
tudja az eredeti héber nyelven idézni, hanem a mely ké-
pesítse őket arra is, hogy a mai életviszonyok szülte
helyzetek minden nemében tanácsot tudjon adni neki,
hogy a papjaink visszaszerezzék régi nimbusukat
a nép előtt. Ne csak vasárnap hallgassák meg predi-
kációját, hanem bizalommal fordulhassanak hozzá taná-
csért ügyes bajos dolgaikban is. . . De becsüljük meg
s díjazzuk a fejlő s növekvő nemzedék jövődő veze-

tőinek munkáit is jobban, mint most tesszük. Értsem a
s. lelkészeket. . . s tegyük lehetővé azt, hogy ne
elvénhedve, testben-lélekben elfáradva meneküljön
egy rongyos falu rég elhanyagolt parasztjai közé a
lassú halállal megvívódn, hanem adjuk meg neki 16
évi fáradságos szellemi munkája után, 24 éves ko-
rára, midőn már férfiúvá emelte a természet keze —
hogy tisztességes s eredményre számított munkája
után nyerjen legalább is annyi díjazást, a melyből —
jobb jövő reményében magát jogos igényeihez mértén
feltarthatja.

A káplán ma is abban az állapotban tengődik,
mint a régi magyar világ patvaristája. . . Ezek már
emancipáltak magokat. Miért nézik egyházunkban a
káplánokat ma is olyanoknak, a kiket még nem kell
emancipálni? . .

A káplán pap, tehát szerény, türelmes és nem
követelő. Egyideig tűr — s mert látja, hogy helyzetén
nem segítnek: nem jajgat, hanem tovább áll, másutt
érvényesíti magát.

E téren is nagy a mi egyházunk vesztesége.

Nem soká ott leszünk, hogy nem lesz papunk. . .
legalább jó modern papunk nem lesz — ha nem segí-
tünk magunkon radikálisan.

Ezen sokszoros bajon azonban csak egyházas
értelemben vett társadalmi úton segíthetünk, papjaink
s híveink vállvetett munkája, áldozatkészsége által.

Ugyan ki veszi kezébe az iniciatívát? Minél később
kezdjük a munkát, annál nehezebb lesz önmagunkon
segíteni. Dr. Németh Imre.

ISKOLAI ÜGY.

Ev. ref. felsőbb leányiskoláink állapota
az 1898/99-ik iskolai évben.

Még mindig csak három leánynövelde van! Pápán és
Nagyváradon van ugyan internátusunk, de ez még nem leány-
növelde. Óhajtjuk, hogy kifejlődjene, mert szüksége van rá-
juk anyaszentegyházunknak, mert leplezetlenül kimondjuk,
hogy a leendő anyákon fordul meg jórésztben magyar ref.
egyházunk jövője! S ha a Debrecenben a jelen iskolai évben
megnyílt tanítónő-képző iskolát is támogatni fogjuk: ezzel is
anyaszentegyházunknak s hazánkban a felvirágzását moz-
dítjuk elő.

A három leányiskola: a debreceni, miskolci s a szathmár-
németi volt, az első Dóczy Gedeon, a második Tóth Pál, az
utóbbi Demjén Molnár Ilona vezetése alatt, a debreceni
6. a két utóbbi 4 osztálylyal s így a debreceni első, a miskolci
s szathmárnémeti II-od rendű felsőbb leányiskola.

Ha a felsőbb leányiskolákról szóló állami szervezetnek
általános rendelkezéseit akár a célra, akár a tanrendszerre vo-
natkozólag megfigyeljük, felsőbb leányiskoláinkat teljesen azok
szerint berendezetteknek találjuk. Az állami szervezet szerint
a felsőbb leányiskolák célja: alkalmat nyújtani arra, hogy
bennök a nők nemök sajátlagossága s a társadalmi jelen
viszonyok által feltételezett s élethivatásukra szükséges általá-
nos műveltséget szerezhessenek, a mely végett gondosan kerü-
lik mindazt, a mi álműveltséget eredményezne, de kerülnek
azt is, a mi a műveltség luxusát létesítené s csak azokat
tanítják, a miknek ismeretére mindenkinek s nem csupán né-
hány növendéknek van szüksége. — A mieinkben is ugyanez
a cél uralkodik s valamint az állami leányiskolákban a tan-
tárgyak s a tanítandó ismeretek mennyiségére nézve általános
elv az, hogy csak az s annyi taníttassék, a mit s a mennyit
az egyes tanfolyamokban a rendelkezésre levő idő alatt s a

növendékek előképzettsége szerint kellő alapossággal lehet megtanítani s a főcél nem az, hogy a tanulók a különféle tantárgyakból sokféle ismeretet szerezzenek, hanem az, hogy a tanfolyam bevégeztével egy bizonyos körű, kerekded egészet alkotó s részeiben összhangzó műveltséget nyerjenek, úgy a mi leányiskoláink is erre törekednek, alapot akarván nyújtani arra, hogy a nőknek határozott életnézetük, szellemi önállóságuk legyen s kötelességeiket Isten, haza, társadalom s család iránt hiven teljesíthessék.

Megnézve az állami szervezetnek a tantárgyakra s a tanterekre vonatkozó rendelkezéseit s keresve azoknak a mi leányiskoláinkban való keresztülvitelét, úgy tapasztaljuk, hogy ebben a tekintetben sincs eltérés. Ugyanis az állami szervezet rendes tárgyakként megköveteli ezeket: hit és erkölcsstan, magyar nyelv s irodalom, német nyelv s irodalom, francia nyelv s irodalom, történelem, földrajz, szám és mértan, természetrajz, vegytan, természettan, gazdaságtan, egészségtan, a neveléstan alapfogalmai, ének, rajz, írás, női munka és test-gyakorlás; rendkívüli tárgy az angol nyelv s irodalom.

Mindezeknek a tantárgyaknak a tanítását természetesen a mi leányiskoláink közül csak a debreceniben találjuk meg, mint a mely első-rendű felsőbb-leány iskola, de hogy a másik kettő is ebben a keretben mozog, igazolja úgy a miskolci, mint a szathmár-németi értesítőnek idevonatkozó része. Ugyanis Miskolcon a tantárgyak ezek: vallás, magyar nyelv s irodalom, német nyelv, francia nyelv, (az irodalom mindkettőnél elmarad, mert a felsőbb 2 osztályra vár), történelem, földrajz, természetrajz, vegytan, természettan, számtan s mértan, egészségtan, ének, írás, rajz, kézi-munka s csillagásztani földrajz, a mit az állami tanterv külön nem ír elő, — hiányzik tehát a neveléstan s a test-gyakorlás, amaz azért, mert a felsőbb osztályokban van helye, emez a torna-csarnok nem léte miatt, a min azonban már ebben az iskolai évben segítve leend, mert a tornacsarnok felépült. Szathmár-Németiben pedig a tantárgyak a következők: vallás (megjegyezzük, hogy a II-ik osztályban, miért, miért nem, ez a tárgy nem tanítatott az 1898/99-ik iskolai évben, — a IV-ik osztályban pedig csak egy órán!) magyar nyelv s irodalom, német nyelv, francia nyelv (az irodalom az ismert ok folytán marad el!) történelem, földrajz, számtan, mértan, természetrajz, természet-tan, vegytan, ének (mű s egyházi ének az I-ső osztályban külön, a többiben együtt a kettő!), írás, rajz, kézi munka, testgyakorlat, háztartástan, csillagásztani földrajz, egészségtan. Szóval az a felfogás, a melylyel sokan vannak e két utóbbi intézet felől még ebben a kérdésben is, teljesen alaptalan, a mikor azt állítják, hogy még csak a tantárgyakat sem tanítják kellő mennyiségben. Az óra számra nem terjeszkedem ki, mert ebben a tekintetben sincs lényeges eltérés! Hogy mennyire nincs, hadd álljon itt csupán az összegezés: az állami tanterv szerint a heti tanórák száma a testgyakorlaton kívül az I-ső osztályban 24, a többi osztályban legfeljebb 28 s a rendkívüli tárgyakkal 30. *Debrecenben* az óra számok ezek: I. o.-ban 23, II—IV. o.-ban 26—26, V. o.-ban 28 s a VI. o.-ban 27; *Miskolcon*: I. o.-ban 25, II. o.-ban 28, III. o.-ban 28 s a IV. o.-ban 29; *Szathmár-Németiben*: I. o.-ban 25, II. o.-ban 24, III. o.-ban 26, a IV. o.-ban 26.

Tanérők tekintetében az állami szervezetnek az a követelménye, hogy a tanárok az alsóbb osztályokban: „legalább is polgári iskolai tanításra képesítettek legyenek, — a felsőbb osztályokban pedig „középiskolai tanárságra s felsőbb leányiskolai tanítónősekre képesítettek.” Ebben a tekintetben a *debreceni* leány-növeldé így áll: van 1 középiskolai képesítettségű férfi tanérő s mellette 6 tanítónő, a kik közül ötről azt mondja az értesítő: „polgári iskolákra képesített tanítónő”, egyről pedig ezt: „képesített rendes tanítónő (Kalogy Róza).” a *miskolciban* van 2 középiskolai képesítésű férfi tanérő, 3 polgári iskolai képesítésű tanítónő s egy ipartanműhelyi ok-

leveles tanítónő, a *szathmár-németiben* 4 polgár-iskolai tanítónő, 1 gimn. tanár, 2 ipartanműhelyi tanítónő van.

A mi már három leány-növeldénk viszonyait közelebről illeti, első sorban a növendékek számáról adunk kimutatást a következő táblázatban:

	lét- szám	ev. ref.	0/0	ág. ev.	0/0	róm. kath.	0/0	unit.	0/0	izr.	0/0	oszt. átlag
Debrecen	238	185	78	7	3	15	6 1/2	1	1 1/2	20	9	38
Miskolc	189	94	50	16	9	12	6	—	—	67	35	47
Szat.-Ném.	97	85	88	3	3	1	1	—	—	8	8	24
	514	364	71	26	5	28	5 1/2	1	1	95	18.3	36

E táblázatnak a vallásfelekezetiiségre vonatkozó szembe-ötlő számjait bizonyos irányban hadd magyarázza meg a születési, illetőleg az illetékességi helyre irányuló következő kimutatás:

Debrecenben helybeli volt 169, vidéki 59;

Miskolcon „ „ 95, „ 94;

Szathmár-Németi „ „ 45, „ 52.

Ebből a kimutatásból azonban az is felhívja a figyelmet, hogy a két utóbbi iskola vidékre való hatása nagyobb, mint a debrecenit!

A tanítás s a tanulás sikerét a növendékek bizonyítványa után kell mérlegelnünk, azonban e tekintetben egyöntetű kimutatást nem állíthatni össze, mert csak a *miskolci* értesítő ad ebben az irányban felvilágosítást, a melyben fel van tüntetve az, hogy volt az intézetben 13 általános kitünő, — 49 általános jeles, — 68 általános jó, — 16 általános elégséges, — 18 egy elégtelenes, — 7 két elégtelenes s 11 több elégtelenes osztályzatú tanuló, ellenben *Debrecen* s *Szathmár-Németi* ebben a tekintetben nem ad kimutatást, hanem a *tantárgyak szerint való osztályzatot közli*, a mi helyes ugyan, de nem elég épen az általános kép megalkotásához, viszont a miskolcinál is szívesen vennők a tantárgyak szerinti kimutatást is, mert az is érdekes kép, a mit ebben az irányban mutathatunk ki. Különben az értesítő szerkesztői épen az egyöntetűség dolgában semmiképen sem akarnak seholy sem haladni, hanem csak a régi módszert követik a gimnáziumoknál is, nagy hátrányára az általános bírálat megalkotásának! A debreceni értesítő beszámol a *magaviseletről* s az *órámulasztásokról* is, a mit sem a miskolci, sem a szathmár-németi értesítő nem közöl.

Meg kell emlékeznünk a tandíjakról s az internatusi költségekről is, a mennyiben mindhárom intézet mellett van bennlakás rendszeresítve.

Tandíjat Debrecenben a négy alsó osztálybeliek 20 frtot, a két felsőbbosztálybeliek 30-at fizetnek; Miskolcon 24 frt, a tandíj, izraelitáknak 30 frt; Szathmár-Németiben 30 frt.

Debrecenben az internatusban a múlt iskolai évben: 31 növendék volt, a kik 200 frtot fizettek; Szathmár-Németiben: 12, a kik 120 frtot fizettek; Miskolcon volt a legtöbb internatusbeli növendék: 49, a kik részint 150, részint 200 frtot fizettek.

Az internatus kérdésében volna egy és más tekintetben mondani valóm, valamint az iskolai gyűjteményekről is, de ezúttal nem szólok, hanem azt állapítom meg, hogy növevél-sünk érdekében szükség van több intézetre, a melyek a mostaniakéhoz hasonló jó eredménnyel működjenek.

Zsolnai I.

TÁRCA.

Karácsonykor.

I. A bölcsek.

*Mikor kigyúlt a csillag hajdanán
Kicsiny Judában, Bellehem felett,
Tudakozák a bölcsek: „Hol a hely,
Hol a Zsidók királya született?”*

*Tudakoznak a bölcseink ma is
Ama csillag felől igen sokan,
Kiszámítják, leírják távolát,
Nagyságát, fényét, sulyát pontosan.*

II. A pásztorok.

*Irva van hogy pásztorok vigyáztak
Mezőiken kiűn nyájaik megett,
Midőn a bűnös, megromlott világnak
Üdvösségére Megváltója lett;
Hogy szunnyadának őrütek körül,
Szó hallatott az égből: „kélj, örülj,
Mert Bellehembe, Dávid városába
Öröm, boldogság jött ma a világra!!“
Majd jöttek angyalok sereggel:
„Dicsőség a magas mennyeekben!”
Csodálva hallák mind az égi szót,
Azt gondolák, csak lelkek álma volt;
De szólának egy szívvel hirtelen:
„Menjünk el, nincs nagy messze Betlehem!”
És mennek, lelkek fel a mennyre vetve,
Míg rátalálnak ama születettre,
Nem fényes lakba, fejedelmi házba,
Vendégfogadó leghátsó zugába;
De a kiből habár szénába fekszik,
Király, vezér lesz majd, ha megnövekszik.
Mert nékik ezt az angyal adta tudtúl,
Hogy hirdessék mindenfelé azontúl.*

*Igy szól az írás, így írták le régen,
Igy él máig a pásztorok szívében;
S a szent örökség büszkén tölti el
Valójukat a múlt emlékével
És évenként karácsony este jöttén
Elméláznak benn patlogó tüzüknél,
El — visszanéznek: égi angyal szóra,
Kis Bellehemre, vendég fogadóra!*

Janka Károly.

Az egyházközségi fegyelmezés.

(Folytatás és vége.)

E tekintetben tanulhatnánk már egyszer ellenségeinktől, kik helyesen, vagy helytelenül, nem kutatom, minden olyan vegyes házasság kötésnél, mely részökre nem biztosítja a születendő gyermeket, minden egyházi funkciót megtagadnak. Hát bizony én ezért nem dobok reájok követ. Jól teszik. Ez papi hivatásukból kifolyó kötelességök. E tekintetben mi nekünk sem ártana kissé szigorúbbaknak lenni és az bizony képzelt szabadelvűségünkben nem vonna le semmit, mert azzal csak egyházunknak tennénk hasznos szolgálatot, mert e téren a lágymelegség nagyon sokat árt és a vegyes házassággal nem gondolás a szabadelvűségben

való tetszelgés, számtalan lelket visz el tőlünk. Pedig habár igaz is, hogy a mi erőnk a szentlélek ereje, nem a számtól függ, de a gyermekekben való vesztés, idővel romlásunkra is lehet. Pedig a vegyes házasság kötéseknel ez időszerint talán éppen az egyházfegyelem hiánya és leginkább kényelem szeretetünk miatt mindig mi húzzuk a rövidebbet. Éppen azért arra kellene törekednünk, hogy híveink között minél kevesebben kössenek vegyes házasságot és ha kötnek egyházunk tagjai, semmi áron se engedjék át születendő gyermekeiket a másik fél egyházának, sőt jelen viszonyaink között még azt is ki mondanám, hogy egyházunknak azon tagja, ki születendő gyermekeit egyházának bármi okból biztosítani nem képes, ha férfi, semmi egyházi tisztséget ne viselhessen, ha pedig ő maga még reversálist is ad önmagáról és születendő gyermekeit az ellenfélnek kiszolgáltatja, mint egyházához hűtlen, rekesztessék ki egyházának kebeléből, mert az ilyen az egyháztagokra nézve különben is csak botránkozató, mert jobb, hogy inkább egy tag elveszessen, minthogy az egész test gyehennára vetessen.

Ne vélje azt senki, hogy a szigorú, de evangéliumon nyugvó egyházi fegyelmezés veszélyeztetni fogja egyházunk lételemét és az egyház tagjai között visszahatást fog előidézni. Szerintem a lágymelegség és az örökös nembánomság egyház-társadalmi életünkben olyan, mint a tölgyet titkon őrölő szű, mely előbb-utóbb veszedelmet hoz. Nem állítom én azt, hogy egyelőre a szigorúbb egyházi fegyelmezés egyik vagy másik fegyelmezendőnél vagy esetleg annak hozzátartozóinál ideig óráig némi dacot nem idéz elő, mert hiszen az a gyarló emberi természet kifolyása, de a gyülekezetben általában nyugalmat, sőt helyeslést fog eredményezni. Mert annyira még népünk nincs egészen elfajulva, hogy minden közönyössége dacára is érzéketlen lenne a vallásos intézmények iránt. Mondható ugyan közönyösnek, egyháza iránt se hideg, se melegnek, de vallásatlannak nem, sőt ez is a legtöbb helyen csakis a megszokás eredménye, mivel se hideg, se meleg eljárást tapasztal vezetőinél is. Pedig a példa ragad és vonz. Élnéni mindent, ezzel irányt adunk arra, hogy egyesek azt gondolják, itt minden szabad. Az okos szigorúság soha sem veszélyes, csak a szeretettel járjon karöltve és sohasem a képzelt tekintély kétes ruhájába burkolódva. Szeretettel és szelidséggel alkalmazva még a legszigorúbbnak látszó fenyték, a gyülekezetből való kirekesztés is javító eszköz leendő. Magam is tapasztaltam már, hogy a legradikálisabb fegyelmezés sem árt, sőt használ. Tizenkét évvel ezelőtt, presbyteriumommal egyetértve gyülekezetem egyik felnőtt tagjától kénytelen valék az uracsorát elvonni és azt foganatosítani is. Jól tudom én, hogy eljárásunk nem volt törvényes, mert e tekintetben nem támaszkodhattunk törvényekre, de a szükség parancsolt, cselekedtünk úgy, a mint kellett. Az eset következő: Uracsora osztást hirdettem a következő vasárnapra, véletlenül éppen azon délután, melyen az uracsora osztást kihirdettem, melylyel bűnbánati hetünk kezdődött, a község fiatalága (mely fele részben más vallású) a korcsmában zeneező mellett mulatni akart és tényleg mulatott is. Én a délelőtti istenitisztelet után tudtam meg, hogy községünkben délután mi fog történni. Megtudtam pedig éppen hitfelekezetünkhöz tartozó ifjaktól, kik hozzám jöttek arra kérni engemet, hogy délután a szokottnál valamivel korábban harangoztassak, hogy ők hamarabb kezdhessék el a mulatságot. Én azonnal figyelmeztettem őket arra, hogy a mint a kihirdetés után most már ők is tudják, nekünk

bűnbánati hetünk kezdődik, tehát egy buzgó protestáns embernek nem illik és nem is szabad ekkor a korcsában dinom-dánomozni, zeneszó mellett mulatni; figyelmeztettem arra, hogyha netalán figyelmeztetésem dacára is valamelyik közzülök oda megy és mulat, úgy fájó szívvel bár, de kénytelen leszek tőle a jövő vasárnap az Urvacsorát megvonni. Megvallom, midőn ezen szigorú fegyelmezési eszköz alkalmazását tudokra hoztam, azt hittem, hogy nem fog akadni egyetlenegy sem, a kire alkalmaznom kell és nem lesz alkalmam annak foganatosítására. De csalódtam. Akadt egy, mégpedig jó módú gazda fia, a ki midőn tőlem eltávoztak, a többinek nagy hetykén azt felelte és őket is csábítani igyekezett, szeretném én azt a papot látni, a ki nem adna nekem Urvacsorát, ha én az Urasztalához megyek. És azzal felekezetünkhöz tartozók közül harmad magával ment és mulatott, a többi pedig visszamaradt. Nagyon természetes, az egész dolgot tudta az egész gyülekezetben mindenki. Egész kíváncsisággal lesték, vajjon mi fog most már történni. Presbyteriumomnak tudomására hoztam az esetet, egyhangúlag el lőn határozva, hogy ha netalán a mulató fiuk közül valamelyik daczból is az Urasztalához járúlna, egyszerűen vonjam meg a szentjegyeket. Ezen határozatról a fiúk értesítve lettek. Kettő közülök nem jött templomba, de a harmadik, a ki a fenti nyilatkozatot tette, jól lehet többen intették, szülői is figyelmeztették, hogy vonuljon vissza, hagyjon fel makacskodásával, maradjon otthon, de ő dacolt, eljött és a többivel oda is járult az Urasztalához. Én látva ezt, éreztem, hogy minden szem rajtam függ vajjon foganatosítom-e a fegyelmet, vagy egyszerűen elhalgatom. Hát bizony én végrehajtottam, mitsem gondolva a következményekkel. végrehajtottam pedig akként, hogy midőn az ifjúhoz értem, egyszerűen, minden megjegyzés nélkül kihagyva őt, tovább osztottam a szent jegyeket. Látva ezt a fiú, hogy én kenyeret már nem adtam neki, kilépett a sorból és csendesen helyére ment. Egy-két napig anyjával együtt duzzogott még, de a miről senkisem vett tudomást, aztán megtérve, megbánva hirtelenkedését, melyet különben is csak daczból tett, mintha mi sem történt volna vele, szorgalmasan látogatta tovább a templomot. Az eljárást a gyülekezetben mindenki helyesnek találta s egyetlen hang sem emelkedett ellene. Kértem, ha nem így járunk el, mivel nincs fegyelmi törvény, mi lett volna az eredménye? Bizonyára csak roszt, megvétel az egyházi intézkedések iránt. Nem kell tehát félni a szigorúbb eszközök alkalmazásától sem, még azon esetben sem, ha netalán azért kilépés történnék, mert nem baj az, ha egy kissé hull is a férgese, a megmaradtak hitőkben annál erősebbek lesznek, mert mentek a megfertőzéstől.

De nem untatom tovább a t. értekezőlet tagjait, hanem bezárom értekezésem azon kíváncsisággal, hogy meg kell alkotnunk az egyházközségi fegyelmezés szabályait, vagy törvénycikkeit minél előbb, mert egyházi életünk munkásságának és biztosabb erkölcsi sikerének szilárdsága és hordereje fegyelmi rendszerünkben leli fel alapját „mivel mindig jobb a nyilvánvaló dorgálás a titkos szeretetnél.” Péld. XXVII. r. 5 v.

Paikoss Endre.

KÖZÉLETÜNK.

Vidéki levél.

Tisztelt Szerkesztő úr!

A jó Isten bezárta a nagy természet munkás-házát ott kint. Az első vihar veszettül nyargal szűk völgyünkön át, ritka hópolyheket rabolva a rongyokba tépett fellegekből. Most már csak itt bent jó a meleg kályha mellett, bár elég fájdalmas érzést szűl, ha kitekintve ablakomon, éppen a szemközti domboldalon szemembe tűnik a kopasz erdő, a vihar ellen hadonászó pusztá galyaival, — hol annyi kellemes időt töltöttem a munka napjaiban, midőn fáradt testemnek enyhítő hűvöst és újító pihenést találtam.

De majd jó az új ébredés, midőn láthatólag is megjelenik az éltető, ezer meg ezer alakokat szöve a lét orsóján, soha nem lankadó erővel.

Ez a soha nem lankadó erő jut most is eszembe, midőn csak nézem, de nem látom a változatos életet.

Én szeretem a természetet s örömmel szegődöm munkatársaul.

A nagy természet az általános élet titkos tárháza és műhelye.

Azt olvastam, azt tapasztaltam, hogy minden igazi nagy ember édesörömet foglalkozott a szabadban s mintha mindnyájának ajkáról lebbent volna el a költő gyönyörteljes felsóhajtása:

„Szent természet dajkálkodó anyám,
Szeretlek én kimondhatatlanul!”

Sokszor elgondoltam, hogy nekünk, lelkészeknek, nagyon hasznos volna, magunkra is, híveinkre is, ha jobban szeretnénk a földet, a természetet.

Megjegyzem itt nyomban, hogy szerintem a szeretet nem egyéb, mint szeretetünk tárgyát segíteni élettevékenységének kifejtésében, — együtt munkálkodni vele, ha kell.

Minő tiszta örömök származnak az ilyen együttműködésből! Kutatni azon okokat, eszközöket, melyek közrehatnak, hogy a növény-élet dúsan fejlődjék. Hogy minél szebb, gazdagabb legyen a búza, gabona, krumpli, szőlő és a többi. Tanulmányozni az egytetemes élet vérkeringését, szívének dobbanását, azt a nagy körforgást, melyben az anyagparányok, az életerőnek engedelmeskedve, ama változatos életalakzatokat hozzák létre. Ama nagy törvényt, mely a bűzös trágyát illatos virággá, vértápláló kalácsná változtatja . . . szóval belevegynünk mintegy az általános életáramlatba, tevékenyen, ésszel, kézzel, — ez bizony nem lehet lealacsonyító hozzánk s a mellett . . .

„Sok szép gyerekből állván a családunk,” inkább megszerezhetjük a mindannapi kenyeret.

Sajnos, hogy ezen élettevékenység, csak mintegy ösztönyszerűen jelentkezik nálunk, — ha még le is tudjuk kezdeni, amaz oktanál álszemérmet, hogy az ásó-kapa nyelét megfogni, kevésbé szegyen, mint a sétatálcát, vagy a . . . tudja Isteni ki mit szokott előszeretettel forgatni. Csekme Ferenc erdélyi lelkészársunktól olvastam egyszer egy kedves kis idült, melyben leírta, hogy ő is, a felesége is, a leánya is, a többi gyermekek is, mi minden hasznos és kellemes dolgokat szereznek a kicsiny papi földből s minő vidám reménységet terem a föld, ha szépen bánnak vele. Valóban, csak tudni kell beszélni a földdel és minő isteni dolgokra tanít! Üdvözítő Jézusunk is mily örökgigaz és örökszép tanításokat, hasonlatokat, példázatokat tanult és tanított a földről és a földi dolgokról.

Azt akarom pedig mindezekből kihozni, hogy minő

okos és hasznos dolog volna, a leendő papoknak, valamelyes ismeretet szerezni a közgazdasági tudományban is!

Ne tessék nevetni, tisztelt uraim! . . .

Minő könyfakasztó szép passus volt az a Szabolcska versében, a debreceni gyűlés alkalmával, midőn a magyar pap kötelességei közt ezt is hangoztatta:

„A munkában példát mutatni,
Mástól soh'se kérni, csak adni.

A henyélőre *tettel* rábeszélni,
Hogy idenézzen: így kell élni!“

Hát bizony, ezt is hozza magával az élet, a mi életünk, hiába nevetnek tisztelt uraim!

Mikor a debreceni gyűlésről jöttünk hazafele, velünk jött Görömbei Péter is, a felső-szabolcsiak tevékeny esperese. Sok mindenről folyt a beszélgetés, tengelye volt pedig mindig az egyházi élet és egyháztársadalmi tevékenység. A többiek között azt mondja Görömbei; az Önök főiskolájához ment most egy derék ember. bizony felhasználhatná, a tudományát és jóakarátát! . . . kíváncsian figyeltük a folytatást, a mely így következett:

Higyjék meg az urak, nagy szükségünk van ma nekünk némi gazdasági ismeretre is. Sok helyen szegény paptársaink csak azon kis jövedelemre számíthatnak, melyet a föld ad, a hívek nehezen, vagy sehogyse fizetnek. A kongruára pedig nehéz éhes embernek várakozni. Én láttam papokat kis egyházakban, tűrhető állapotban, míg másutt a nagyocskafizetés mellett is örökös szükségben, nélkülözésben éltek. Igen, mert a hol a pap tud gazdálkodni, még kis egyházának is jövedelmet teremt, híveit is előreviszi példájával, de a ki csak elábrándozza az időt, az könnyen a mesebeli tücsök sorsára jut. Ezeket pedig azért bocsátom előre, hogy most ment Sárospatakra, a képezdébe egy gazdasági szaktanár, Abonyi Károly, a gazdasági miniszter megbízása folytán, kit én személyesen ismerek. mint nemcsak rátermett egyént, hanem mint buzgó prot. férfiú annyi szeretettel csügg tárgyán és honfitársain, hogy valóságos istenáldásaként lehetne felhasználni a leendő papok gazdasági ismereteinek bővítésére a teológián. Abonyi Károly az ő lelkes szép előadásával bizonyára megnyerné az ifjúságot, a természet életének tanulmányozására s ebből mindkét részre csak haszon hárámlanék.

Így Görömbei esperes úr.

Mi pedig élénk eszmecserét folytattunk e téma felett.

Hát igaz biz a tisztelt Szerkesztő úr, hogy az élet sokszor egész más követelésekkel lép fel velünk szemben, mint a mire készültünk.

A ki figyelemmel kíséri népünk gazdasági életét, fájdalommal látja az általános elszegényedést.

S igaz az, a mit Jókai mond: Szegény ember — komisz ember! ott hagyja az egyházat is. Segítségére kell mennünk. Mint az idvezítő mondta tanítványainak: *adjatok enniök ti!* Igen ám, ha tudnánk a módját! . . . Persze, ezt is tanulni kell. Az idők követelményeit mindig figyelembe kellene vennünk. Igaz, hogy az első tanítványok azt mondták: nem jó nekünk elhagynunk az ígét és az asztaloknál szolgálnunk, válaszszunk arra való férfiakat stb., de hát ha mi nem választhatunk, mert a *hittelmes férfiak* elfogytak, magunknak kell az asztaloknál is szolgálnunk. Milyen jó, ha konyitunk ehhez is valamicskét.

Ha szervezhetnének most Sárospatakon valamelyes gazdasági tanfolyamot, bizony-bizony nem volna bolondság. Ha az életbe kilépő papnövendékek már előre megismerkednének a hitelszövetkezetek, fogyasztási s értékesítési szövetkezetek szervezetével és szervezésével, az elővételi uzsoraüzletek fogásaival s az ellenők való védekezés módozataival, gazdasági egyletek felállításával, s a többi ilyesféle profán dolgokkal is, melyek szintén az idvesség útjait egyengetik a hívek számára, — bizony hasznát vennék itt kint, talán többecsikét is, mint a hifilhofálnak!

Mert a kié a föld, azé az ország!

Ime a beregi ruthén papok nem resteltek tavaly, esperesök vezetése alatt, ily gazdasági tanfolyamot hallgatni, hogy az uzsorások által fojtogatott híveiket szabadithassák a sátán körmei közül . . .

Veszett idő van. Bőszülten vágatnak a nekivadult szelek. Be jó, a kinek fedele van, fedele alatt szerető szívek összedobbanása . . .

„Hol a boldogság mostanában?

Barátságos meleg szobában!“

Adjon Isten Szerkesztő úrnak szerető szíveket, barátságos meleg szobában! Soós Lajos.

K Ü L F Ö L D.

A németországi őszi egyházi és iskolai gyűlésekről.

Az őszi időszakban Németország területén többféle egyházi s iskolai jellegű gyűlések szoktak tartatni, a melyekről tudomást szerezünk, főleg pedig a protestáns gyűléseket valójukban megismerni, felfogásunk szerint, nagyon szükséges dolog, mert az eszméknek, irányoknak megismerésére szükség van magyar prot. egyházi életünk ez idő szerint való válságos helyzetében, a mikor egy-egy üdvös eszme, egy-egy életrevaló gondolat nagyon, de nagyon sokat érne ellenfeleink elleni harcunkban. Ez irányban épen a protestáns jellegű Németországnak egyházi gyűlései jó szolgálatot tehetnek, minthogy, köztudomás szerint, ott is harc folyik a protestantizmus s ultramontanizmus között! Ismertetésünket rövidre szabjuk, mert bizony már régi dolgokról lesz szó, a melyekkel utólagosan bőven foglalkozni, szinte különlegesség számba menne!

1. A róm. katolikusok 46-ik nagy gyűlése.

A „sziléziai Róma“, Neisse városa volt ez esztendőben az ultramontanok gyülekezésének székhelye, a hol augusztus utolsó öt napján Kopp boroszlói érsek elnöklete alatt, mint „Németország katolikusainak családtagjai“ voltak együtt a megjelentek. Ennek a gyűlésnek a legjelentékenyebb mozzanatát a legutolsó tárgy képezte, az t. i., hogy hol tartsák a jövő évi nagy-gyűlést? Két vélemény állt egymással szemben, az egyik Berlint, a másik Bonnt ajánlotta. Berlin ajánlójának az volt a céljuk s e célt majd 1901-ben fogják megvalósítani, hogy a protestáns német-birodalom fővárosában is megmutassák, hogy az ultramontanizmus magasan hordja a fejét, szembezáll mindennel, magával a német protestáns metropolissal, Berlinnel is! Bonnbán lesz azonban a jövő gyűlés mégis, mert ez inkább r. kath. város s jó nagyobb előkészületeket tenni a berlini gyűléshez.

Ez az ultramontan gyűlés nem kevesebb, mint 37 tételes határozatot hozott, a melyek részint politikai s társadalmi, részint egyházi s általános emberi kérdésekre vonatkoznak, főként az egyházi dolgokra vonatkozóknak olyan részletek is vannak, a melyeket méltó megemlíteni. Így pld. a pápát úgy kell tekintenie mindenkinek, mint a békesség angyalát (persze ez az angyal azért ellenségeskedhetik a vatikánból a quirinállal!), — a vallás-tanítás minden vonalon szigorúan veendő, kivált a népisiskolákban, — az irodalom (természetesen ultramontan!) pártolása mindenkinek kötelessége. A szociális kérdésekben a munkaadás eszközölését sürgetik, hogy a nép foglalkozzék; a nő-kérdésben azt az elvet hangsúlyozták, hogy a *zárdák minden női kérdést megoldanak!*

Ha olvassuk azokat a nyilatkozatokat, a melyek e gyűlés megnyitásakor az üdvözlések alkalmával elhangzottak: valóssággal ijedten tudakozódik az ember, vajjon protestáns-e még

Németország? Elbizakodottság, önértzet, fenhéjazás, diadalremény, sőt tényleges győzelem tudata olvasható ki a beszédekből, a melyek egyenesen arra engednek következtetni, hogy az ultramontanok valósággal terrorizálni akarják a német protestánsokat.

A gyűlés záradéka az a búcsú-menet volt, a melyet a Glaz melletti Wartha nevű kegyhelyhez rendeztek úgy azonban, hogy a tulajdonképeni kegyhelyet, a mely 585 méter magasságú, nem mászták meg! Minek is? Elég volt a búcsújárást maszkirozni is s a „boldogságos szűz“ ott lent is meghallhatta a róla szóló dithirambust épúgy, mintha onnan a magas helyről hangzott volna, hogy ő olyan szép, mint a hold, olyan tündöklő, mint a nap s olyan félelmetes, mint egy rendezett hadsereg. (Ezeket a hasonlatokat Auracher páter alkalmazta!)

2. Az egyetemes protestáns missziói egyesület gyűlése.

Meiningen városában volt az egyetemes ev. misszióknak ez évi nagy gyűlése, a melyen a politikai s államhatóság nem kisebb személyiség által vett részt, mint Hein miniszter által, a ki reggeli 9 órától késő estig folytonosan jelen volt a gyűlés tagjaival. Ez a gyűlés az egyesület 15-ik közgyűlése volt, a melyen az istentiszteletet dr. Drews jenai professor tartotta, a missziói előadást pedig a Japánból visszatért missionárius Dr. Christlieb Miksa. Előadását „Japáni műveltségi érdekek és az ev. misszió“ cím alatt tartotta, a mely bővítetten, mint az egyesület 9-ik röpirata, azóta már külön is megjelent.

Christlieb előadása nyíltan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy mi az oka annak, hogy Japán olyan nehéz missziói terület? Semmiért másért, mint azért, mert a japán nép szívéhez nehéz hozzáférközni. A népszokásokat csakúgy könnyedén lenyesegetni nem lehet, hanem azon kell fáradozni, hogy a nép nemzeti jellemébe a humanitás eszméi becsempésztesse azokat által a tiszta protestáns elvek győzelemre juttattassanak.

Tárgyalták azt a fontos kérdést, hogy a kínai s japáni hittérítők meddig foglalkozzanak nehéz munkájukkal: 6 évig-e, vagy pedig élethossziglan? A hat év kevésnek bizonyult, mert az alatt a nyelvek megtanulásában sem tehetni nagy előhaladást, — az élethossziglan való missionáriuskodásra pedig csak kevesen vállalkoznak. Szóba jött a missziói orvosi állás rendszeresítése is, de ez csak a jövő kérdése maradt, mert nincs elegendő anyagi erő hozzá.

A jövő évi gyűlést Hamburgban fogják tartani.

3. A Gusztáv Adolf egyesület 52-ik nagy gyűlése.

Braunschweig, ez az általános és egyház történelmi emlékekben olyan gazdag város, fogadta kebelébe a nagy és magasztos célú Gusztáv Adolf egyesület tagjait, a kik lelkesedésben megnövekedve távoztak el ez évi összejövetelükről. Ezt a lelkesedésbeli növekedést részint az egyesület nagyban való emelkedése, részint a gyűlési tárgyak idézték elő. Az ünnepi egyházi beszédeket Dr. Scholz (Berlin), Dr. Hoffmann (Chemnitz) és Dr. Döblin (Danzig) tartották, míg az u. n. estveli összejövetelekkor főleg Fliedner és Braun előadásai kötötték le az érdeklődést, ez első a madridi, az utóbbi az austriai egyházi viszonyokról tartván felolvasást.

A nagy gyűlés Dr. Fricke lipcsei tanár elnöklete alatt folyt le, a ki megnyitó beszédében utalt arra, hogy a mostani idő: politikai s egyházi kérdések mozgalmas időszaka, a melyben a kis dolgok uralkodnak, a nagy célok pedig nem láthatók. Ily körülmények között a Gusztáv Adolf egyesületre vár az, hogy az erőket összpontosítsa s nagy célokat teremtsen s szolgáljon.

Az évi jelentés szerint 2 fiók-egyesület feloszlott, 18 új fiók keletkezett, a melyekkel a fiókok száma 1875-ről 1891-re emelkedett. A női-egyesületek közül 3 elenyészett, 12 pedig alakult s most ilyen van az előző évi 563 helyett 572. Ifjúsági fiók-egyesületek is alakultak több helyen.

Az 1898-ik évi összes bevétel 2.446,920 márka volt,

míg az előző évben 2.507,549 márkára rúgott, a kiadás pedig: 1.384,956 márka, szemben a múlt évi 1.264,921 márkával.

A vagyon értéke ez idő szerint: 5.252,567 márka. A múlt évben 35 templom, imaház épült, 13 lelkészlak; segélyt nyert 58 egyház.

A nagy gyűlés a szeretet adományokból három rendbeli összeget osztott ki, még pedig Olmüch kapott 20261, Troisdorf 6766 és Leobschütz 6866 márkát.

Előadás a nagy gyűlésen egy volt, Dr. Dibeliustól, a csehországi ev. mozgalmakról, a melyet nagy figyelemmel hallgattak meg. A gyűlés keretében történt meg a Bugenhagen emlékszobrának leleplezése.

A hozott határozatok közül megemlítendő a kolportáže ügyében hozott határozat, mely a kiadott iratok nagymértékű elárúsítását célozza, az adományok gyűjtésében történt megállapodás, a melynél az egyesületi engedély hangsúlyoztatott.

4. Az evangélikus iskolai kongresszus 11-ik közgyűlése.

Szeptember 4—6 napjain találkoztak Barmenben a német evangélikus iskolai kongresszus hívei, a kik abban a meggyőződésben vannak, hogy egyház és iskola egymással kezét fogva tartoznak az emberiség szellemi érdekeit szolgálni.

A kongresszus első tárgyát Holzhauser müncheni tanár értekezése képezte „Az ó-szövetségi vallásoktatás az iskolákban“ címen, a melyben azt a magasabb célt tartva szem előtt, hogy a felsőbb intézetek előképzését adván meg az alsó, azt a tételt állítja fel, hogy a vallás-oktatás célja nem más, mint lehetővé tenni a sikeres részvételt az egyházi életben, azaz az élet keresztyénies felfogását előmozdítani. Erre a célra a legalkalmasabb eszköz a szentírás, a melynek ó-szövetségi része épen példáival szolgálja a nagy célt, a mely példákban történelmi igaz s helyes voltáról való subjectív kritikái nézet egyáltalán nem érinti magát a lényegét, a mely a példa által való hatást foglalja magában. Az u. n. *természeti-oldal* volt a kérdés sarkpontja, a mely felett hosszas vitatkozás fejlődött ki.

A második tárgyat az a kérdés képezte: „Miképen biztosíthatja a népiskola a családi jellemet akár a munkában, akár a társadalmi intézményekben?“ Az előadó: Meis volt, a ki a következő tételeket állította fel: 1. A családnak épúgy joga van résztvenni az iskola feletti felügyeletben, mint az államnak az egyháznak s a polgári községnek; 2. Hogy a családnak ez a joga érvényesüljön, szükség van az iskolai felügyelet mellett egy tanácsló collegiumra, a melyben a családok képviselői is helyet foglaljanak; 3. A népiskolának a családi élet képezi az előképét, s azért munkája s berendezkedése olyan tartozik lenni, mint a minő a családé; 4. A népiskola családi jellege befolyásolva van az u. n. simultán iskolák, a nem szerint elkülönített iskolák, — a tulnépies iskolák s a szakrendszer túlzó alkalmazása által.

Zillesen berlini lelkész ezt a kérdést fejtegette: „Mit kell érteni a nevelés és iskoláztatás terén legújabbban előállott ama követelmény alatt, hogy a felekezeti egyenjogúak legyenek?“ A felekezeti egyenjogúság, a felekezeten kívüliség propagálása főleg a zsidóság részéről, a mely az előadó szerint arra törekszik, hogy a keresztyéniséget ellensúlyozza ez vetette fel a kérdést s épen ezért az előadó a felekezeti iskolák híve s ezt fogadta el a közgyűlés is, a mely pozitív s természeti jognak nyilvánította ezt a ker. felekezetek részére.

Utolsó tárgyként ezt a kérdést vitatta meg Müller előadó: „vajjon van-e szükség a serdült ifjúság részére kötelező erkölcsképző intézetekre?“ a melyre igenlő választ adott azon az alapon, hogy az erkölcsi romlottság folyton növekvőben van, a mely határozottan ellensúlyozandó.

5. A belmissziói kongresszus.

Szeptember utolsó napján tartott meg Strassburgban a belmissziói egyesület közgyűlése, a melyen Dr. Fáber berlini fősuperintendens tartotta az első felolvasást az általános vallás

erkölcsi hanyatlásról s annak megszüntetési módzatairól, a melyekre vonatkozólag egészen pietisztikus határozatot hoztak.

Tárgyalták a városokban végzendő belmissiói munkásságot, még pedig a lakásszükség, a vendéglősök s korcsmák személyzete s a tanuló ifjúság szempontjából, — mindenik tárgyban megfelelőnek látszó határozat hozatalával.

A gyűlés másik felolvasási tárgya ez volt: „*Evangélisatio és belmissio*“, a melyről Dr. Wurster heilbroni lelkész értekezett, 10 pontba foglalva gondolatait, a melyek felett ugyanam heves vita fejlődött ki Ströcker, Smend s Bornemann között.

6. Az evangélikus szövetség XII.ik nagy gyűlése.

A múlt évben Magdeburg, most Nürnberg volt a színhelye a német ev. szövetség nagy gyűlésének, a mely hivatott vezére a Róma elleni harcnak, a mely harc napról-napra elkeseredettebbé válik az ellenfél kihívó viselkedése miatt.

A német művészet egyik legnevezetesebb fókusa, Nürnberg a multnak gazdag emlékeivel rendelkezik arra, hogy méltó helye lehet egy protestáns nagy gyűlésnek. Az a város, mely hajdan helyt adott Hans Sachsnek, helyet adhatott a mai protestánsoknak is, noha régi tiszta prot. jellegét ebben a században elvesztette volt.

Esemény számba mehet Németországban a nünbergi gyűlés, mert bajor területen folyt le, tehát olyan elemek között, a melyek ellenségei a protestántizmusnak.

A gyűlés főbb tárgyai ezek voltak:

Leuschner superintendens a theologiai irányzatok egyesülést ajánlotta a közös ellenség, az ultramontanizmus ellen. Zeisler a vallásos közönyösséget kárhoztatta, a mely a prot. között mindjobban terjed. Meyer, zwickaui superintendens a „paritás“-ról beszélt politikai s egyházi szempontból a felekezetek egymáshoz való viszonyát illetőleg. Buchwald lipcei lelkész, Luther személyisége s a jelenre való fontossága szempontjából címen tartott felolvasást igazi lelkesedést keltőleg.

A nagy gyűlésen most is Wintzingerode-Bodenstein gróf elnökölt, a ki örömmel jelentette azt a tapasztalatot, hogy a szövetség mindjobban-jobbán erősödik. Az üdvözlő beszédek után Berger berlini magántanár olvasta fel „*Humanismus vagy protestántizmus, mint korunk lelkiismereti kérdése*“ című értekezését, a mely elismeréssel fogadtatott. Állást foglalt ez a nagy gyűlés az ausztriai prot. mozgalom mellett s a bibornoki testületnek az ellen a határozata ellen, a mely a kórházi prot. haldoklókkal szemben az apácák által követendő eljárást állapította meg.

KÖNYVISMERTETÉS.

Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez.

Közlí: Földváry László, váchartyáni ev. ref. lelkész (2 kötet, 318—360. lap.) Budapest 1898.

Midőn a címben jelzett s a sajtó által nagy elismeréssel, sőt néhol zajos tetszéssel fogadott terjedelmes kiadványt nem épen kedvezően fogom ismertetni, őszintén sajnálom hogy úgyszólván a közvéleménnyel helyezkedem ellentétbe, de mégis azt tartom, hogy az igazság szolgálatában nem kell attól se visszariadni, ha az ember egymaga lép is annak útjára, hiszen a jobban informált közönségnek legalább hallgatolagos csatlakozására úgy is számíthat.

Ezzel a reménnyel kezdvén hozzá magamra vállalt, de soká halogatott teendőmhöz, az ismertetéshez, először is azt mondom el, hogy voltaképen mit foglal magában a Földvári könyv? Magában foglalja az alsó dunamelléki és az ennek a baranyai kerülettel való

egyesüléséből keletkezett dunamelléki egyházkerület püspökeinek időrendi sorban adott életrajzát, bezárólag Csáti Dánielig, azaz 1757-ig. Az életrajzokkal kapcsolatban közli az illető püspökök kormányzása idején tartott zsinatokra megjelent lelkészeknek a névsorát egyházközségeik megnevezésével, valamint az ezek közül később elpusztult s ma már nem létező anyaegyházakra vonatkozó adatoknak Földváry által ismert részét. Az elpusztultakon kívül a ma is létező egyházak közül összesen 27 szintén részesül abban a szerencsében, hogy történetükhöz adatokkal járul a mű, a mely mindezek mellett még „a dunamelléki egyházkerület területén született amaz egyéneknek, kik 1523—1600. külföldi egyetemeken megfordultak“, továbbá a „hercegszöllősi zsinat kánonainak magokat aláírt prédikátoroknak“ s a Pozsonyba idézett dunamelléki papoknak a névsorát, úgyszintén Szecsei, rádi papnak egy emlékiratát öleli fel. Jól képzett kilenc térkép s nem egészen teljes személy — és helynév mutató járul mindezekhez.

Nekem a magam részéről, bár készséggel elismerem a közölt adatokról, hogy legnagyobb részben csakugyan „adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez“, több rendbeli kifogásom van úgy a tartalom, mint annak elrendezése, beosztása ellen. Először is míg értem és méltánylom, hogy az elpusztult egyházak történetéből ismert adatait közli, ugyanakkor nem bírom felfogni, hogy miért közli a meglevők közül akár huszonhétet, akár csak egyet is, ha már az összesét nem közölheti. Azt se tudom elképzelni, hogy minő szempontok vezérelték e 27 egyház kiválogatásában; azt hiszem, hogy csak úgy találomra, pusztán véletlenségből jutottak hozzá, hogy rólok is megemlékezzék szerző, illetőleg közlő. Nem értem továbbá, hogy a Csáti Dániel püspöksége minő alapon tekinthető olyan zárópontnak, a melylyel be kellett a művet fejezni. Sem az ő, sem az utódja (Szőnyi Virág Mihály) püspökösködése nem oly nagy szabású és nevezetes, hogy amaz befejezője, illetve emez bevezetője lehessen egy-egy korszaknak, — valamint a Csáti halálának éve sem esik egybe valami fontos dátummal vagy eseménynyel, a mi indokoltá tenné, hogy ott a történetíró megpihenjen. Sokat törtem a fejemet azon is, hogy mi jögon jutot a hercegszöllősi kánonok aláíróinak névsora ebbe a könyvbe. Hiszen a baranyai kerületet egészen mellőzi az összeolvasás. Mit tartozik hát ide a hercegszöllősi zsinat? Az az Alsó Dunamellékről megjelent pár pap absolute nem elég indok arra, hogy ez a könyv azzal a zsinattal foglalkozzék. Vagy a baranyai püspököket s egyéb lehető adatokat is fölvenni, vagy a hercegszöllősi zsinattal mit se törődni, ezeknek egyike lett volna következetes és helyes eljárás. Ha pedig már közölte az aláírók névsorának két versióját, azt szerettem volna eldöntve látni, hogy melyik hát a kettő közül az igazi, avagy honnan származott az egyik is és a másik is? A tartalomra vonatkozik az a kifogásom is, hogy a „dunamelléki egyházkerület területén született amaz egyének névsora, kik 1523—1600. külföldi egyetemeken megfordultak“, teljességgel nem felel meg a címének, mert a milyen nagy lélekzettel fogott neki szerző, épen oly furcsán zsugorodott össze csupán a Wittenbergben járt ifjakra. Mire való olyan címet adni valaminek, a mi nem egyezik meg a tartalommal, s így félrevezeti az olvasót is, a tanulmányozót is? Aztán ha már ilyenbe is belevágta a fejlesztését, miért elégszik meg a 16. századbeli ifjakkal, miért nem terjeszkedik ki épen addig a határig, ameddig maga a mű? Szerintem azonban elmaradhatott

volna az egész csonka és a mellett kritikátlan névsor, de ha már szükségesnek találta a szerző, közölte volna függelékül, nem pedig a mostani helyén, a hol teljesen elrontja az összefüggést.

És a tartalom berendezése ellen most tett ezen kifogásommal át is térhetek immár a többi ez irányban valókra, mert ez korántsem áll egymagában. Nagyon helytelenül jár el általában az egész, keze alatt levő anyaggal, midőn a püspökök életrajzával kapcsolatban nemcsak a kormányzásuk idején tartott zsinatokkal foglalkozik részletesen, a mi egészen helyes, hanem mindenik zsinat névsorának utána dobja jegyzet alakjában egynehány egyház történeti adatait, még pedig csupán attól a szemponttól vezéreltetve, hogy valamennyi zsinatnak jusson belőlök valami. Ide tartozik az az észrevételem is, hogy a munka jelenlegi beosztása szerint Kecskeméti Pál püspöknek nem az I. kötetben volna a helye, hanem a II.-ban.

Ha valamikor új kiadást érhetne e mű, én a következőképen látnám célszerűnek, hogy azt átalakítsa a szerző. A püspökök életrajzával kapcsolatban a zsinatokról szóló adatokat mindenütt meghagyva, ezek időrendi folytonosságát nem szakítanám félbe az egyes egyházakra vonatkozó, különböző időkből való adatokkal, hanem a püspökök életrajza és a kormányzásuk alatti események leírása után venném elő az elpusztult és csakis az elpusztult egyházakat betűrendben, már aztán akár az egész egyházkerületre kiterjedőleg, akár egyházmegyénként. A jelenleg más egyházkerületbe tartozó egyházakat szintén külön csoportban kellene tárgyalni. A Szecsei „Függelék”-ül közölt emlékirata bátran helyet foglalhatna a rádi egyház történetében.

Vegyük azonban úgy a könyvet, a hogy jelenleg előttünk fekszik. Közlött adatainak értéke és érdekessége természetesen minden egyes olvasónak az egyéniségétől függ. Egyik bizonyára becsesebb anyagot talál benne, mint a másik; amarra nézve egyik adat érdekesebb, emerre nézve egy olyan, a mit amaz figyelembe se vesz. Kizárólag a magam szempontjából nyilváníthatom tehát, hogy érdekesnek és becsesnek találom a közlött ismeretlen anyagot. Feltéve természetesen mindig azt a legjobb esetet, hogy az adatok megbízhatósága minden kétségen felül áll. De sajnos, hogy e tekintetben nem mernék feltétlenül jóttallani szerzőről, mert nem egyszer olyan tévedései vannak, éppen felölelt tárgyának egynémely vonatkozásait illetőleg is, a melyekből bizvást lehet következtetni, hogy nem egyszer hibázhatott a kézirati források felhasználásának és közzétételének munkájában is.

Ilyenfajta hibái közé sorozom a következőket. Az I. kötet 216 lapján levő 2. jegyzetben felemlített néhai egyházakat a térképek illető helyére szintén följegyezte, s mindennek dacára a megsemmisült egyházak együttes kimutatásából még is ki hagyja őket. A II. kötet 11. lapján levő névsorban előforduló Ujtó községet a 35. lapon úgy említi, mint a mely nincs meg abban. Ugyanott Monosokort tévesen mondja Somogyban levő községnek, a valósággal Somogyban levőket pedig általában tévesen Külsősomogyban levőknek. Az imént már említettem Ujtóról azt ígéri, hogy „bővebben az 17. é. évben lesz róla említés:” éppen mintha semmit se mondott vagy ígért volna! A Csáti Dániel püspök-ségének idejét őt évnék mondja, holott négy se volt (II. k. 281 l.). Dózsai Kis Dánielt emlegeti egy zilahi lelkésznek és esperesnek, noha valósággal Kisdobszai Dánielnek hívták az illetőt. Ujbarsi Fabritius János püspök előnevét Barsira rövidíti minden indokolás nél-

kül. A már említett Szecsei nevű rádi papot az I. kötet 297. lapján Szakácsnak írja. Az általa jól áttanulmányozott Skarica életrajzában is előfordul egy pár számítási és évbeli hiba (I. k. 50–51. l.). Az utalások igen sokszor nem a kellő helyen vannak megjelölve, sőt nem egyszer ki is vannak cserélve a hozzájuk tartozó jegyzetek.

Ott pedig, a hol szélesebb körű egyháztörténelmi ismeretre kellene támaszkodnia, majdnem egymást éri a sok tévedés. Szegedi Gergelyről például azt állítja, hogy a kassai predikátori hivatalban valósággal működött s onnan hívták debreceni papnak, pedig debreceni iskolamesterségből választották azzá. Ugyancsak Szegedről elmeséli, hogy dunántúli püspökként is szerepeltek, de arról elfeled felvilágosítani, hogy Szegedi Máté volt az a sárvári pap, a ki a 16. században püspökködködött. Kecskeméti E. Jánosról azt mondja, hogy 1617-ig volt sárospataki pap, 1614. helyett. Ám ez könnyen lehet sajtóhiba is. De azt már csodálom, hogy lehet komoly képpel ilyet mondani: „1617-ben Nagybányára ment prédikátornak s ugyanakkor zempléni seniorrá is lett.” A nagybányai pap zempléni esperes!? Cifradolog lett volna. Kecskemétről levén szó, megjegyzem, hogy Kecskeméti C. (nála egész határozottsággal „Sánta”) János életrajzi adatai is csak úgy hemzsegnek a tévedésektől. „Következő művei jelentek meg nyomtatásban” — mondja például s aztán előáll egy erősen hiányos címsorozattal. A naplóíró Rápóti Pap Mihályt megteszi tiszántúli püspöknek, noha a naplóíró az atyja volt a püspöknek. A II. kötet 92. lapján említett Kocsi Csergő nem István, hanem János. A Helmezi István Győrbe menetelének éve nem 1695 volt, külföldi időzésének rajza pedig hiányos, a mennyiben az oderafrankfurti egyetemen való tanulásáról teljesen hallgat. Ugyancsak hiányos a Paksi K. György püspök életrajza is. Az I. kötet 165. lapján említett „Illiriai” Mátyást az egyháztörténet Flacius Mátyás, vagy Flacius Illyricus Mátyás néven ismeri. Önmagában ellenmondást képez, de meg a történelmi valónak is ellene mond az az állítása, hogy a „Zsigmond által alapítani szándékolt, de félben maradt egyetem élére” állították Vinshemiust és Grynaeust (I. K. 16. l.) Decsi Gáspár halála napjának datumát („Máté apostol napja” szept. 21) feloldatlan hagyja, pedig ezt a csekély fáradságot ma már méltán megkívánják a történetíróktól. Szintén Decsiről minden forrásra való utalás nélkül közöl egy eddig ismeretlen adatot is, hogy tudniillik Sárospatakon tanult, a mi pedig nem felel meg az igazságnak. stb. stb.

Megemlítem még, hogy nem tudja elhagyni azt a szokását, mely szerint másoktól egész mondatokat idézőjel és az íróra való hivatkozás nélkül átveszeget, habár, a magam részéről legalább, már más alkalommal is felszólaltam ez ellen. Ugyszintén nem képes levetkezni azt a csökönyösséget, hogy kimutatott tévedésektől semmiképen nem akar megválni, pedig hát az igaz történetírónak nincsennek, nem lehetnek kedvenc eseményei s a tényekkel szemben nem ragaszkodik még általa védett dolgokhoz sem. Irálya pedig, bár általában egyszerű és tűrhető, néhol emészthetetlenül pathetikus, nem egyszer tarkítva hibás szavakkal és kifejezésekkel, sőt értelmetlen phrasisokkal is. Mindezek alapján kimondhatom, hogy az egész terjedelmes munkából egy szorgalmas delittánsnak, de semmivel se többnek a képe sugárzik elem.

Zoványi Jenő.

IRODALOM.

* **Révész Kálmán** „Alvinci és a kassai vértanúk“ cím alatt külön lenyomatban is közreadta azt a nagybecsű s pápista körökben bizonyára nem kedves hangulatot támasztó tanulmányát, a melyet a „Prot. Szemle“ ez évi 9-ik számában tett közé. Annak, a ki tud arról, hogy a mai vakmerő r. kath. történészek némelyike minő arcátlansággal állít valótlanságokat, régi óhaja lehetett az, hogy a kassai vértanúk ügyét rendezze az arra leghivatottabb egyén. Nos? . . . ezt megtette Alvinci Péter érdemes utódja, a mai kassai ev. ref. lelkész, s ugyanám megtanítja Henniget és Némethyt arra, hogy a „lux veritatis“-t nem szabad „tenebra“-vá tenni! A ki a nyomon járó, választékos, magas színvonalú történeti polemiát kedveli, az ne mulasztja el a füzetet átolvasni, a melynek 30 fillér az ára.

* **Dr. Finkey Ferenc**től megjelent a magyar jogász-egyleti értekezések gyűjteményében az a felolvasás, a melyet a nevezett egyletben ez év november hó 11-ikén tartott: „Az esküdtszék az új magyar bűnvádi eljárásban“ cím alatt. A laikusnak is élvezetes olvasmányul szolgáló értekezés ára: 20 kr.

* **Szöts Farkas** prot. irodalmi társaságunk titkára szerkesztésében megjelenő „Prot. Szemle“-nk ez évi 7—10 füzetei méltán sorakoznak az előzőkhöz s bár itt-ott megérzik, hogy a változatosságra való törekvést nem lehet keresztülvinni, mégis mindenik füzet *lehetőleg* változatos. A 8-ik füzet emlékkönyv a debreceni nagy gyűlésről. Sokat jelent annak minden sora, sokat még a névsor is ott a végén a tagokról! Mintha szegény-pír égetné arcunkat annak láttára, hogy kevés a tag s sok az adós!! Majd alkalomadtán erről többet is. Óhajtjuk, szívünk szerint kívánjuk, hogy a szerkesztő sohasem lankadjon meg a „Prot. Szemle“ összeállításában, hanem dúskáljon a közlendő cikkekben, a melyeknek sok, nagyon sok olvasója legyen!

* **Sámuel Aladár** selyei ev. ref. lelkésztől a „Prot. Irodalmi-társaság“ kiadásában, mint 1899-ik évi könyvilletmény megjelent „Felső-csernátoni Bod Péter élete és művei“ című mű, a mely 224 oldalra terjed s ára 1 frt 50 kr., tagoknak 1 frt. Bővebb ismertetéséről gondoskodunk.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Előfizetési felhívás

a „Sárospataki Lapok“

XIX-ik évfolyamára.

A „Sárospataki Irodalmi Kör“ deczember hó 9-én tartott közgyűlésében továbbra is fentartandónak mondotta ki közlönyét, a „Sárospataki Lapok“-at s szerkesztésével csekély-ségünket bízta meg. Mindkét irányú elhatározásában az a biztató reménység vezette a közgyűlés tagjait, hogy a közlöny multjának megfelelő leendő annak jövője s a mi törekvésünket támogatni fogják mindazok, a kik a magyar protestántizmus érdekében szükségesnek látják a toll fegyverével sikra szállani.

Nem hiszszük, nem akarjuk elhinni azt, hogy azok, a kiknek vagyon szemök és fülök, melyekkel a mai állapotokról tudomást szereznek, ne tudnák azt, hogy a szellemi fegyverek

forogatására nagy szükségük van a magyar protestánsoknak!

Újjal mutassunk-e arra az irányzatra, a mely ellen unos-untalan harczolunk? Egyenként válogassuk-e ki e felhívás kapcsán azokat a jelenségeket, a melyek kétségbevonhatlanul arról tanúskodnak, hogy a magyar protestánsok ereje meggyöngyült, szavuk hatástalanná vált s törekvésük a hiábavalósággal azonossá kezd lenni? Apróra szedve mutogassuk be, hogy itt is, ott is kárt szenvedünk, sebeket kapunk s a lélek öröködése mintha nem akarna teljes erejében nyilatkozni?

Nem tesszük, legyen elég e kérdések felvetésével ráirányítani a figyelmet arra, a mit a „Sárospataki Lapok“ szent kötelességének ismer folyton a felszínen tartani, a lelkeket ébresztetni, a fenyegető veszélyre figyelmeztetni s az orvos szerekről a vélemények megnyilatkozása folytán gondoskodni.

A magyar protestántizmusnak mindig az volt az ereje, hogy a szellemi harctól nem vonakodott, hanem teljes fegyverzettel, a lélek tüzeben megacélozódott fegyverzettel jelent meg a harc-téren!

Ezzel a régi erővel akarunk mi is harcolni igazságunkért, jogainkért, életünkért! A ki megért bennünket, az sietni fog fegyvertársunkká lenni. Abban az édes reménységben vagyunk, hogy sokan, mindnyájan megértenek bennünket, a kik protestánsok e haza földjén.

Mert sokakra, mindnyájunkra vár a feladat, hogy a protestántizmust megvédelmezzük! Lelkiismereti s hazafiúi kötelesség ez egyaránt!

Vajha ne csalódnánk! Úgy szellemi, mint anyagi támogatást bizalommal kérünk azért mindazoktól, a kik lét-érdekeinket a „Sárospataki Lapok“ útján is meg akarják oltalmazni s a magyar protestántizmusért vívott harcot diadalmassá óhajtják tenni!

Lapunk előfizetési ára marad a régi t. i. Egész évre 10 kor.

Félévre 5 „

Negyedévre 2 „ 50 fillér

Az előfizetési díjak legcélszerűbben postautalványon küldhetők be Pásztor Sámuel főiskolai tanár, mint Irodalmi Köri pénztárnok nevére.

Sárospatak, 1899. dec. 16.

Dr. Tüdös István,
felelős szerkesztő.

— Az országos középiskolai tanár-egyesület nagy választmányának megbízásából e hó 9-én nagy küldöttség tisztelgett Beöthy Zsolt vezetése alatt a vallás- és közoktatásügyi, a belügyi- s a pénzügyi miniszternél, hogy az 1893-iki középiskolai törvényben az állami gimn. s reáliskolai tanárok részére kilátásba helyezett javadalmazást adják meg . . . Az eredmény: szép dicső s semmi egyéb!

— A harmadik egyetem kérdése ismét felszínen mozog abból az alkalomból, hogy Szeged városának a küldöttsége a kultusz miniszternél járt, kérve egy ottani jogakadémia s bölcsészeti fakultás felállításához az állami segítséget. A miniszteri válasz, mint a legtöbbször, mikor ilyenről van szó, nesze semmi, fogd meg jól! tartalmú volt. Van azonban ezzel a kérdéssel kapcsolatban egy megjegyzésünk, a mi a róm. kath. atyafiaknak szól,

a kik a „Religió“-ban a szegedi egyetemet is róm. kath-nak követelik! Ezek a bőrükbe nem férő emberek jellemző felfogással Pécsen is, Esztergomban is, sőt Kalocsán is egyetemet akarnak, természetesen róm. katolikus! S miből? Állami vagyonból! Vajjon nem olyan színezetű e ez a törekvés, hogy a magyar államot ki akarják túrni mindenből az ultramontanizmus javára? . . . S a magasan ülők szemei ezt nem veszik észre!

— **Pályázati hirdetések lelkeszi állásokra.** A *dunamelléki* egyházkerület solti egyházmegyéjében fekvő *dabi* lelkeszi állásra, a mely 700 frt jövedelmű s IV. osztályú, a kérvényeket 1900. jan. 31 ikéig fogadja el Baksay Sándor Kun Szent-Miklóson. — Az *erdélyi* kerületben a kézdi egyházmegye *maksai* egyházának III ad osztályú s 610 frittal javadalmazott lelkeszi állására, a pályázatok dec. 26 ikéig küldendők el Bodor Gézához Alsó Csernátonba. — Ugyancsak ebben a kerületben a marosi egyházmegyében fekvő *hagymás-bodoni* egyház lelkeszi állására, a mely szintén IV. osztályú, a kérvényeket dec. 29-ikéig fogadja el Ravasz János Nagy-Szeredán. — A *tiszántúli* kerületben a *makói* tanyai *hitoktatói* állásra, a mely 1000 frt javadalommal van ellátva, dec. 25 ig pályázhatni. A jelentkezőt az egyháztanács elnöksége fogadja el. — A *tiszántúli* kerületben a békéscsaba egyházmegyében 1900 jan. 3 ig pályázhatni a *nagy-majláti* lelkeszi állásra, a mely IV-ed osztályú. A kérvények Szabó Jánoshoz intézendők Hódmező-Vásárhelyre. — Az *erdélyi* kerületben a *küküllői* egyházmegyei *szász dányáni* egyház lelkeszi állására, a mely IV. o. s 282 korona 16 fillér javadalmú, Nemes Árpád Maros Ugrán ez év utolsó napjaig fogadja el a pályázatokat.

— **Elkeseredett humor a kongrua miatt.** Nagytiszteletű szerkesztő úr! Karácsony előtt lévén az idő, a helyzethez méltó alapigéket keresgéltem az evangéliumokban. Ott ugyan nem találtam, de igenis e sorok alján jelzett könyvben. A szöveg egész terjedelmében így hangzik: 1. Valának pedig pásztorok azon tartományban, a kik örökölnek vala éjszakán az ő nyájok felett; 2. És ime az Urnak angyala hozzájuk eljőve és az Urnak dicsősége körülvevő őket; 3. És monda az angyal nekik: Hirdetek nektek nagy örömet, mely az egész népnek öröme leszen, mert megszületett nektek ma a kongrua, Budapest fő- és székvárosában; 4. és támada erre nagy öröm a pásztorok szívében, és az Istent dicsérik vala és ezt mondják: Dicsőség a magosságos mennyekben az Istennek, békesség a földön és az emberekhez jóakarát; 5. És megörvendezősök nem tartá sokáig, ime jöve egy másik angyal is, kezében lepecsételt levéllel és midőn bontani kezdé, támada nagy csendesség; 6. És felbontván, olvasni kezdé nagy fenszóval mondván: Mit örvendeztek, vagy nincs-e megírva a prófétánál: 7. Kitöltöm az én lelkeket mindenkire, de *quotis* alapon töltöm ki, mert így van megírva: benyúlok az én süvegembe, s *quotis* alapon kihúzom onnan 65 férfi nevét, ezeket nevezem *első csoportnak*; 8. Majd ismét benyúlok süvegembe, ismét kihúzom 65 férfi nevét s ezt nevezem *második csoportnak*; 9. Végül ismét benyúlok süvegembe ismét kivesszem onnan 65 férfi nevét, ezt nevezem *harmadik csoportnak*, mert megmondatott régen, Rész szerint van bennünk az ismeret, *rész szerint* adatik meg a kongrua is; 10. Akkor monda egy a pásztorok közül: Mennyi ideig várjon azon második és harmadik csoport. És így szó adatik neki; 11. Valószínűleg napokig kell várnia csak, de tanuljátok meg, hogy az Úr előtt ezer esztendő annyi, mint egy nap és egy éjnek rövid vigyázása; 12. Akkor azoknak, a kik nem valának a 65 között, megnyúlván orruk olyanra,

mint a Libanon tornya, a mely néz Damaskus felé. (Quotas evangélium III r.) Feltalálta: Szent Ágoston.

— **Mit kell a „Jézus szívének könyvecskeje“ alatt érteni?** Erre a kérdésre ad feleletet a következő történet, melyet egy pápista pap ad elő: „Tegnap sürgősen hívtak egy haldoklóhoz. Rögtön elindultam s a mint a beteg hozzátartozói meglátták, hogy megyek s jelentették neki, rögtön megkönnyebbülten érezte magát, noha nehéz gyomorban kínlódott. Mikor beléptem ezzel fogadott: „no csakhogy végre itt van! Védszentem hozta Önt hozzám, segítsen megnyitni az ég kapuját! Ön megteheti ezt!“ Feloldoztam minden bűn alól s így szóltam hozzá: no a kulcs az ég kapujában megfordult, nyissák meg az eget előtted a te jó cselekedeteid.“ Majd így folytattam tovább: „emlékszel-e arra, hogy 50 frtot ígértél az egyház szükségeire? Most utolsó pillanatodban nagy jót cselekszel magaddal, ha az ígéreted többszörösen beváltod!“ . . . Nagyot nézett s kérdé tőlem: „hogyan tehetem ezt meg?“ A válaszom ez volt: „Adj 600 frtot s minden esztendőben misét fognak érted mondani, míg a világ fennáll.“ A válasz meglepte s a feleségét is be kellett hívni, hogy az mit szol az alapítványhoz s csak mikor az asszony nagy siráncokozások között ezt mondta: „tedd meg Sepp!“ akkor felelt a figyelmeztetésemre: „itt van 1000 frtos takarékpénztári betét, legyen boldog a Jézus szíve!“ S ez az 1000 frtos betéti könyv a Jézus szent szívének a könyvecskeje, a mi bizony akár a bankrok szent könyvének is nevezhető!

— **Ultramontan itélet a protestantizmusról.** A „Kölni nép-lap“ a maga ájtatos, de alacsony műveltségű közönségét nem régen a következő kedveskedéssel lepte meg rólunk, protestánsokról mondva itéletet: „Napról napra látjuk a protestánsok munkáját, a melynek azonban korántsem ringó kalaszok az eredménye, hanem csupán pár vékony szalmaszál, a melyet a vasárnapi prédikálás termel, no meg az a nagy tövis- és kóró-sóvény, a melyet az ev. bund létesít. A mi a protestantizmust még összetartja, az semmi más, mint a megszokás hatalma; bensőleg a prot. alma már régen rothadt! Már elérkezett a protestantizmus alvási ideje, semmiféle hatalma sincs többé a népek s a szellem életében: csakis anti-katolikus jellege kölcsönöz neki annyiannyi jelentőséget. Innen van a merő negatio. . . .“ S vajjon nem hazugsággal teljes negatio-e az, a mit ez a jellemzés tartalmaz szemben az élő bizonyágtételekkel? . . . Persze az igazság ellenségei az igazságot soha sem ismerhetik el!

— **Franciaországban** a Waldeck-Rousseau-féle minisztérium az u. n. *kongregációk* ellen törvényt akar alkotatni, hogy a szerzeteseknek s általában az ultramontanoknak a befolyását gyengítse s ha lehet, meg is szüntesse.

Felelős szerkesztő:

DR. TUDÓS ISTVÁN.

6-7

Utolsó hét.

1 korona.

Főnyeremény

100,000

korona ért.

5 nyertesnek 20 000 kor.

stb. ért.

Kivánata 200 „levonással kész-pénzben kifizetetik.

Első húzás

VISZAVONHATLAN!

már január hó 4-én.

Megrendeléseket

pontosan teljesít:

NAGY JÓTEKONYSÁGI SORSJÁTÉK

kezelősége

A BUDAPESTI POLIKLINIKAI EGYES LET KÖRHÁZA JAVÁRA.

Budapest,

IV. Kossuth Lajos-utca 1. sz.